
37
38 E
8

ANDREÆ

TIRAQVELLI

REGII IN CVRIA PARISIENSI SENATORIS

EX COMMENTARIIS IN PICTONVM CONSVETVDINES

Sectio de Legibus Connubialibus, & Iure maritali.

Postrema hac editione feliciùs, quàm antea renata, accuratissiméque repurgata.

CVM INDICIBVS COPIOSISSIMIS.

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM, SVB SCVTO VENETO.
M. D. LXXXI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

IO. VICTORII IN EFFIGIEM ANDREÆ TIRAQVELLI, REGII IN CVRIA Parisiensi Senatoris, Hexastichon.

Iam nihil est, venerande senex, quòd pulla sororum
Stamina, vel Stygias quòd verearis aquas.
Subtrahet hæc vultus morti pictura: perennem
Ingenio vitam tot tua scripta dabunt.
Ergo vbi fatalem Lachesis tibi neuerit horam,
Magna tamen fugiet pars Acheronta tui.

Extraict du Priuilege du Roy.

Par grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille Libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne fois ou plusieurs, ce present liure intitulé Andreæ Tiraquelli, Regij Consiliarij, De legibus Connubialibus & Iure maritali, reueu, corrigé & augmenté par ledit Tiraqueau: & est faict defense de par ledit Seigneur, à tous autres Libraires, Imprimeurs, & personnes quelconques, de non imprimer, ne faire imprimer, vendre, ne distribuer, en ses pays, terres & seigneuries, ledit liure ainsi reueu, corrigé & augmenté, si ce n'est par le consentement dudit Rouille: & ce iusques au temps & terme de douze ans, à compter du iour & datte que sera paracheué d'imprimer ledit liure, sur peine d'amende arbitraire, & de confiscation des liures qu'ilz auroyent imprimez. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledit Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement ou à la fin dudit liure, serue pour toute notification, comme si la signification estoit faicte sur l'original. Car tel est son plaisir, comme plus à plain est contenu & declaré par lesdictes lettres de priuilege sur ce données à Moulins le xx. de Feurier, mil cinq cens soixante six.

Par le Roy en son Conseil,

Signé, De VABRES.

Et seellé du grand seau en cire iaune à simple queue.

IOANNES NICOLAVS VICTORIVS LECTORI SALVTEM D.

VEriſsimum eſt, Candide Lector, & quouis oraculo certius, quod à Solone iam ſeneſcente vſurpatum accepimus, πολλὰ ἀεὶ διδασκόμενοι γηράσκομεν. Adeò nulla eſt ætas aut tam prouecta, aut tam multiplici rerũ cognitione prædita, cui non multa quotidie addiſcẽdi ſuppetat occaſio. Idque cùm in omni vitæ ratione perpetuum ſit, neſcio tamen quo pacto in optimarum diſciplinarũ ſtudiis potiſsimum eluceſcit: quippe quarum tam latus eſt campus, tam vaſtus Oceanus, vt cùm plurimum ſpatij in iis confeceris, multò tamen plus ſuperſit, & antè in ipſo curſu obruaris, quàm expetitum illum τῆς ἐγκυκλοπαιδείας portum contingas. Quod cùm ita ſit, nemini mirum videri debet, ſummis quotidie ingeniis vſuuenire, vt quæ olim iuuenili quodam œſtro impulſi, frigidius ieiuniúſve tractarunt, eadem prouectiores, confirmato iam multa lectione iudicio, locupletanda ſibi putent, aut accuratiùs elimanda. Quotus enim quiſque tam paratus, rationibúſque omnibus tam probè ſubductis, ad opus aliquod ſcribendum accedit, qui ſi idem denuò argumentum tractandum ſuſcipiat, non multò id & abſolutius præſtare poſsit, & copioſius? tot præſertim quotidie in lucem emergentibus ſcriptoribus, qui ſuperiorum ſeculorum incuria denſiſsimis obruti tenebris iacuerunt. Quare cùm ea ſemper vel præclariſsimis ingeniis data ſit venia, vt quoties viſum eſſet, ſcripta ſub incudem reuocarẽt, eam certè ſtrenuus Ciuilis Pontificiíque Iuris προασπιστής, eximiúmque Senatorij ordinis decus, Andreas Tiraquellus, ſuo quodam iure ſibi poteſt vẽdicare, qui cùm tam multis tum publicis, tum priuatis negotiis diſtringatur, vt mirum ſit, vllum ei non dicam tam multa ſcribendi, ſed omnino liberum ſpiritum ducendi otium ſuppetere: tantá tamen animi contentione, tam indefeſſo ſtudio promouendis commodis tuis incumbit, vt pro iis Diis ſeſe Manibus deuouiſſe videatur: cúmque ea iã ſit hominis ætas, vt veluti veteranus gladiator, quàm plurimis iam reportatis palmis, rudẽ iam olim debuerit meruiſſe: tam ſtrenuè tamen etiã nunc in hac arena deſudat, vt vel ex grege florentium ætate vix quemquam inuenias, quem illi opponas ἀνταγωνιστήν. Sed quorſum attinet hæc à me cõmemorari, cùm eadem vel me tacẽte loquantur cùm aliæ pleræque, nulli non expoſitæ, impigerrimi ſenis lucubrationes, tum verò hæc noua Legũ Connubialium fœtura, ſuprema iam manu ita reconcinnata, tã copioſa rerũ atque ſententiarum ſupellectile locuplerata, tam multis denique, támq; inſignibus Græcorum pariter ac Latinorum ſcriptorũ floſculis illuſtrata, vt nouum potius fœtũ edidiſſe, quàm iam olim natũ interpolaſſe, videri poſsit. Nouã itaque operis huius editionẽ cùm adornaret ſingularis ſolertiæ bibliopola Gulielmus Rouillius, nos quoque (quæ noſtræ hîc erant partes) quantum ingenio eniti, quantum labore perficere potuimus, dedimus operam, vt opus luce digniſsimum tuas in manus quàm emendatiſsimum perueniret. Vale.

IACOBVS SPIFAMVS IN SENATV PARISIENSI INQVISITIONVM PRÆSES, AD LECTOREM.

Ampridem, studiose Lector, fama ipsa & facie mihi notus erat Andreas Tiraquellus, ac miro quodam affectu, animíque propensione ad eius amorem ducebar. Hoc enim commodi inter cætera virtus affert, vt quos semel complexa est, non modò claros & illustres reddat, sed etiam absentum & ignotorum beneuolentiam eis conciliet. Quòd si virtuti etiam eruditio accedat, & pulcherrimo nexu inter se copulentur, tum demum excellens quiddam & rarum existit, quod specie ipsa & pulchritudine beneuolentiam simul & admirationem parit. Vtraque laude cùm celebrem esse Tiraquellum intelligerem, hanc nostram opinionem non confirmauit modò, sed (quòd rarò accidere solet) auxit etiam eius præsentia, & quotidiana cum eo consuetudo. Nam cùm plus minùs biennium illius classis in Senatu Parisiensi Regis Christianissimi beneficio sim præses, in qua Cõsiliarij dignitatem honoratissimè sustinet, multæ & graues controuersiæ acciderunt, quibus in promptu excutiendis expendendísque sapientiam non mediocrem, ingeniíque & doctrinæ, famam vero minorem, nec satis eius virtutibus & ornamentis conuenientem depræhendi. Etenim siue censeat ipse, ac de proposita causa sententiam dicat, siue summam controuersiæ seriémque exponat, renuntiatoris parteis agens; Dij boni, quanta fide, quanta æquitate ac diligentia hoc facit, vt integritatis, an doctrinæ laude potiùs sit commendandus, meritò dubitare possis. Siue enim vnius, siue multorum, siue priuata, siue publica causa sit, ita hercle in ea se gerit, vt nihil, nisi recti studium, & publicam vtilitatem, præ se ferre videatur. Qui licèt natura lenis & perquàm humanus sit, in iure tamen æquóque & bono retinendo, ita est seuerus & constans, vt nec spe allici, nec gratia flecti, nec autoritate frangi, nullius denique causa à recto, ne transuersum quidem (quod aiunt) vnguem dimoueri possit. Adeò hercle, vt apud omnes abstinentiæ & iustitiæ gloria illustre sit nomen Tiraquelli. Huic autem virtuti & naturæ tam excellenti, quæ sola ad parandam famam satis esse posset, rarâ quandam & incomparabilem in omni literarum genere eruditionem adiunxit. Cuius ipse dat nobis specimen ac testimonium locupletissimum tum sermone, tum sententia dicenda, tum lucubrationibus, & editis monumentis. Eruditionem non parum arguit sermo ac colloquium, sed multò apertiùs dictio sententiæ extemporanea: omnium verò maximè stylus & lucubratio. Sermo nostri Andreæ cum de omni negotio, tum maximè de rebus ciuilibus, tersus est, elegans, & venustus: dicenda autem & explicanda sententia acutus, copiosus, grauis. Tum demum profert se ingenij lumen, fœcunditas memoriæ, cognitio antiquitatis, recondita doctrina. Hæc autem cùm magna sint & præclara, tum multò vberiùs se proferunt in libris, & editis ab eo operibus. Licèt enim multis & magnis negotiis occupatissimus sit, domo, ac familia, quæ illi ampla & numerosa contigit, regenda, Republica Senatorio munere administranda: si quid tamen vacui temporis superfit, non ludo, non conuiuiis, non voluptatibus, sed totum id legendo, commentando, lucubrando impendit, præclaras animi meditationes literis committens, quo non de suis tantùm ciuibus, sed etiam de alienis, de exteris, atque etiam posteris bene mereatur. Tantum illi iuuandi propositum, vt non solùm suis ope, opera, consilio: sed etiam absens, etiam mortuus, scriptis, exemplo, & memoria sui prodesse velit. Multa iam & præclara, tot rebus distractus, ingenij documenta in lucem dedit, quæ immensam lectionem, memoriam antiquitatis, diligentiam incredibilem declarant. Vt verò nihil reliqui faceret ad summam doctrinam, & meliori fide lucubrandi ac scribendi munus impleret, literarum Græcarum studium adiunxit, in quo eam posuit operam iam natu grandior, tantúmque breui tempore profecit ac promouit, vt à teneris annis institutum fuisse, & in eo omneis animi neruos intendisse, credas. Existimauit enim vir acri ingenio præditus, quærendos esse fontes, ipsámque Politices rationem, Philosophiæ huius nostræ ciuilis veluti fundamentum, à Græcis, Platone potissimùm, Xenophonte, Aristotele, & Plutarcho traditam, omnino petẽdam esse. Arteis etiam humanitatis, ac mansuetiores Musas, cum grauibus studiis simul colere solet, quod omnem eruditionem harum elegantia destitutam, mancam fermè ac parum profuturam putet. His, inquam, dotibus ad scribendum accessit noster Tiraquellus. Ex magno autem velut aceruo ea potissimùm tractanda suscepit, quæ & frequenter inter ciues accidere solent, & magnum præstant vsum in Republica gubernanda: in quibus ne minùs expertentem arbitreris Tiraquellum, indefessum legis vxoriæ patronum habes, multo iam tempore editum iustum opus in breuissimam l. si vnquam. C. de reuoc. don. cuius medullam explicare non cuiuis facile fuerit. Eam tamen inuolutam antea & obscuram ita eruditè interpretatus est, vt doctorum hominum iudicio illam planè euoluerit, & perspicuam omnibus reddiderit. Causas enim, & fines, & consequentia acutè inuestigans, quicquid simile, diuersum, pugnans, contrarium, aut excogitari, aut in iure Ciuili vel Pontificio vsquam reperiri potest, id totum in eo opere, ordine pulchro digestum videbis. Ab imo enim ad summum rem ita tractat, vt nihil omnino accidere, nec facti species aliqua fingi possit, cuius explicatio non statim tibi occurrat. Alterum item eius opus est, in mores, & instituta, seu consuetudines Pictonum, in quo non doctrinæ tantùm, & ingenij, sed etiam pietatis laudem consecutus est. Nunc ab eodem autore, studiose Lector, tibi prodit in lucem aliud opus, incredibili eruditione refertum, vtilitate fructuosum, varietate iucundum, ad vitam beatè traducendam penè dixerim necessarium. Huic titulum fecit De legibus connubialibus. Hic autem quid primùm mirari conuenit: an solertiam hominis, & iudicij acumen, an œconomiæ rationem, an

memoriæ

memoriæ vim, an variam & infinitam propè lectionem? An non hæc omnia summa in hoc opere & singulari laude prædicanda? Nónne arduum & immensum fuit, tot autores euoluere? tot scriptorum genera circumuolitare, ex quorum veluti flosculis in morem apiculæ aliquid decerpas ac delibes, quod ad opus absoluendum conducat? Tot scriptores excutere veteres, nouos, Græcos, Latinos, Philosophos, Iurisconsultos, Poëtas, Oratores, Historicos, nónne summa commendatione dignum? Cuius autem memoriæ tam multa, tam varia, tam diuersis in locis posita, mente complecti potuisset: illa verò tam dispersa & velut dissipata membra in vnum corpus compegisse, & certa ratione ac pulchro ordine digessisse, vt omnia inter se cohæreant apta rerum serie, nónne summi opus est artificis? Inter cætera autem, iudicium hominis singulare, & prudentiam non possum non admirari, qui hoc sibi argumentum ad scribendum delegit, in quo neruos ingenij intenderet, & studium, operámque suam collocaret. Nimirum vidit homo sapientissimus, vnú esse inter omnia, quod obseruatum, vel neglectum, tum priuatim, tum publicè, salutem, aut perniciem summam hominibus afferre solet. Non parum refert, quibus quisque parentibus nascatur. Nam (vt inquit Horatius).

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Multò autem magis interest, quibus præceptis, quibus exemplis domesticis, à primis annis instituamur. Magnas quidem vires habet natura ad honestaté vitæ vel turpitudinem, sed maiores habet educatio recta, quæ prauam naturam corrigit, & vertit in bonam. Quod pulcherrimo exemplo suis ciuibus ostendit Lycurgus, productis in medium duobus catulis. Vtranque autem curam, & gignendi, & educandi, connubium in se complectitur. Quinetiam Reipublicæ felicitas, non minùs quàm vitę priuatæ, ex connubio potissimùm pendet. Etenim qui malis & obscuris prognatus maioribus, qui prauis opinionibus imbutus, qui turpibus exemplis formatus, qui domi inhonestè viuere & præesse consueuit, eum in magistratu præclarè se gesturum, & Rempublicam sanctè atque integrè administraturum sperabimus? Propterea cùm ad benè beatéque viuendum tantum momenti esse in connubio Philosophi illi veteres existimarent, de eo rite ineundo colédóque per multas leges diligenter scriptas nobis reliquerunt. Hanc eandem rationem secuti conditores vrbium & legislatores, quàm plurima statuerunt, quæ ad auspicandum matrimonium, quæ ad retinendam inter coniuges charitatem, quæ denique ad educandam prolem pertinent. Inde scilicet natæ sunt leges de sponsalibus, de dotibus, de diuortiis & repudiis, de adulteriis, de ritu nuptiarum, de pactis dotalibus, de rei vxoriæ actione, de dotium repetitione, solutis matrimoniis, & huius generis non pauca. Cui ignotum est, apud Athenienses, Lacedæmonios, Romanos, præcipuam semper fuisse connubij curam? Nulla enim de parte Reipublicæ tuenda tam soliciti fuerunt Lycurgus, Solon, Censores Romani. Quemadmodum enim bene cultum coniugium bonos ciues & magistratus, ita neglectum & violatum ex florenti ac beata Republica miseram candé reddit Rempublicam. Cùm autem sit veluti fundamentum ciuitatis, quid mirum est, à sapientibus viris tantam eius habitam fuisse rationem? Quis speret domum pulchram & integram, vitiosis aut malè iactis fundamentis? Quæ res, obsecro, dedit initium ciuitatibus? nónne connubium? Quid vná dispersos homines in agris vnum in locú congregauit? Quæ res ex feris & immanibus mites reddidit & mansuetos? nónne cónubium? Quæ res fidem colere, iustitiam retinere, communis commodi causa labores periculáque subire? an alia res quàm connubium? Nihil est hercle tam genuinum & secundum naturam, quàm sexus in sexum propensio, & penitus insitum prolis desiderium, quo alter in alterius potestatem se tradit, sibi ius sui corporis adimens. Societas auté illa viri, & fœminæ cùm sit omnium prima & honestissima & necessaria in Republica, quàm diligenter, quàm accuratè cautum fuit legibus, ne rescinderetur! quàm grauis pœna violati coniugij constituta fuit! Quàm religiosam verò & sacram rem putarint Ethnici, vel hinc manifestum est, quòd quos deos connubij præsides existimarent, summo cultu venerarentur, ac non nisi illis auspicibus, & veluti testibus, inirent coniugium. Habebant Iouem Gamelium fidei coniugalis vindicem. habebant Iunonem Pronubam: habebant Venerem. Pręter pacta sponsaliorum, pręter iusiurandum, pręter datas dextras, osculum, stipulationé, arrham, Iunoni, Veneri, & Gratijs fiebat sacrificium: vt Iuno castum, Venus fœcundum, Gratiæ iucundum & beneuolentiæ plenum connubium redderent. Non immolabant autem victimam cum felle, sed exectum fel post aram abiiciebant, vt contrahentes matrimonium intelligerent, deposita morum animorúmque acerbitate & amarulentia, quæ exasperat odia potius, quàm medetur erratis, suauiter & iucundè viuendum esse. Si tanto studio ac religione colendum connubium Ethnici existimarunt, pudeat nos nostræ impietatis, qui tam parum honoris ei deferimus, imò verò negligimus atque aspernamur: cùm sciamus, à Deo Patre in Paradiso dicatum, à Christo pręsentia & miraculis consecratum: cùm sciamus, inquam, à Spiritu sancto sacramentum hoc suscipientibus gratiam suppeditari, & arcanum mutuæ charitatis affectum aspirari. Mirum est, me hercle, tot connubia, tam luctuosa, tam infelicia, tam misera inter Christianos hodie reperiri. Cuius rei causam vel pręcipuam esse crediderim, quòd res tam sacra nihil ferè ducitur, quódque & delectus & coniunctus nulla propemodú ratio habetur. Sed quò delabor imprudens: quid plura disputo de connubio? cùm Tiraquellus noster hoc argumentú tam copiosè tam absolutè tractarit, vt quicquid apud autores vsquá inueniri, aut ingenio excogitari possit, id omne hoc eleganti opere sit complexus. Eorum enim, quæ vel ad ineúdú, vel ad colendú, vel ad peragendum connubium pertinent, nihil quicquam prętermissum videbis. Vt autē rectè ineatur, mouet delectu opus esse, qui positus est in tribus bonorú generibus. Inter animi bona primú spectandum esse pietatem: in corpore, bonam valetudinem, statam formam, ætatem in fortunis, claritaté generis virtute partam. Vt verò contractum connubium rite colatur, docet quomodo concilianda beneuolentia, deinde fouenda, postremò quomodo sarcienda, si rescindatur. Conciliari autem ac confirmari natura, similitudine morum, æquitate, mutuis obsequiis, officiis, monitis, adhortationibus, & pignoribus: contrariis rescindi. Tertium est, de peragendo coniugio partim spectans ad vxorem, vt animo tranquillo, corpore vegeto, matura ætate, tempore non alieno concipiat: partim ad prolem, vt suscepta, pietate & ingenuis artibus instituatur. Connubij autem doctrina vt omni ex parte absoluta esset, controuersias etiam forenses, quæ deducuntur in iudicium, (quod nostrę professionis est) non pętermisit. Hoc opus Leges connubiales inscripsit, quòd iis obtemperare eum oporteat, qui bonum ciuem, & beatam vitam agere velit, sed tantò studiosiùs, quantò naturę iura scriptis legibus sunt pręstantiora. Breues sunt & perspicuę (quod legum proprium est) vt & facilè intelligi, & memoriæ mandari possint. Aggressus est autem hoc opus, vt Reipublicæ ab hac

infelicium coniugiorum peste grauiter laboranti succurreret,& contracturi matrimonium haberent, veluti Theseïam filum, quod tutò sequi possint. Neque verò ea iis tantùm, quæ apud alios legerit, sed potiùs ex iis quæ longo vsu obseruauit,& experiendo didicit, suas leges conscripsisse existimes. Quapropter Legislatorē connubialem optimo iure vocauerim, quòd primus sancta connubiorum iura, velut leges Decemuirales, in tabulis spectanda publicauerit. Multas leges de matrimonio Lycurgus tulit, multas Solon, multas Numa Pompilius, Censores, Decemuiri: nemo tamen (absit verbo inuidia) tam exactè ab imo ad summum, quàm noster hic Legislator connubialis. Eas ipse cùm lego, videor hercle mihi naturam ipsam audire, apud homines è loco superiori sua iura promulgantem. Atque vtinam aliquando leges hæ trinundino promulgatæ cēturiatis comitiis perferantur,& in æs incidantur, vt qui in animis suis insculptas non cernunt, eas in tabulis scriptas legant. Quanquam hę tabulę nostri Legislatoris, diuturniùs (vt opinor) quàm Decemuirorum duraturę sunt, si modò vlla sit Respub. quæ honesti & recti curam gerat. His autem legibus scribendis, quis quæso, nostro Tiraquello aptior reperiri poterat? qui ad rem connubialem natura factus, doctrina excultus, vsu denique confirmatus sit. Etenim ne sis inscius, in connubio suauissimè viuens, iam peruenit ad canos, adeò nullas rei vxoriæ molestias sentiens, vt nudiustertius vxorem duxisse videatur. Ac si quando cum optima coniuge colloquentem conspicias, dicas hercle te audire Ausonium sua carmina vxori recitantem,

Vxor viuamus, quod viximus, & teneamus
Nomina, quæ primo sumpsimus in thalamo,
Nec ferat vlla dies, vt commutemur in æuo:
Quin iuuenis tibi sim, túque puella mihi.

Quanquam hunc amorem non tam efficit corporum voluptas, quàm pietatis in vtroque studium, morum similitudo, æqualitas, mutua obsequia, cōmunia pignora. Tam arcta certè & syncera inter eos charitas est, vt inter coniugum laudatissima paria meritò reponi possint. Nec dubito, quin hic noster Decemuir connubiales leges scribens, in conscientia vitæ suauiter actæ in matrimonio libenter acquiesceret, felix vxore, felix sobole. Soboles enim numerosa illi contigit, ingenua, probæ indolis, vtriusque parentis virtutem referens. Vxor verò castitatis & amoris erga maritum laude celebranda, adeò hercle vt nostro Tiraquello feliciorem in hac re Publium Rubrium Celerem fuisse non existimem, qui monumento suo inscribi iussit, cum Caia Ennia vxore vixisse annos quadraginta tres, menses octo, sine querela. Quamuis autem seuerus sit hic noster Legislator, æquior est tamen, quàm nōnulli, in vxores,& sexum muliebrem, cuius tot flagitia maritis adscribenda putat, qui coniuges suas ad pudorem modestiámque non instituunt, nec præceptis & disciplina domestica, vitæque honestæ exemplo ad cultum virtutis formant. Habes igitur, studiose Lector, Leges connubiales, quibus si libenter obtemperes, felicem in coniugio vitam exigere poteris. Habes cōtrouersias omnes de re vxoria, quæ inde nasci possunt,& in forum deduci, diligenter explicatas. Legant ergo lucubrationem hanc ducturi vxorem, legant matrimonio iuncti, legant & cœlibes. Nemo erit (sat scio) qui ex huius lectione fructus vberes non reportet,& nostro connubiali Legislatori gratias ingentes non habeat, per quem intelligant se non parum profecisse. Antea quidem hominem diligebam, verùm virtute eius & doctrina, tum disceptandis quotidie rebus, tum scriptis,& hoc potissimum opere propiùs ac certiùs cognita, tanta ad amorem facta est accessio, vt mihi temperare non potuerim, quin tibi & hoc opus & operis autorem, quo possem modo, commendarem. Quanquàm quid mea aut cuiusquam prædicatione eget opus tam eruditū, tam necessarium, votis omnium tam expetitum? autor verò adeò celebris? Gratulor propterea mihi & curiæ ipsi in qua Præsidis autoritatem gerimus, quę tales habeat consiliarios de rebus magnis, & controuersiis nō minori æquitate, quàm sapientia conferentes nobiscum & consultantes. Gratulor ciuibus,& Gallis hominibus, qui per huiusmodi viros ius suum summa cum integritate obtineant, & rebus ac fortunis tranquillè summóque in otio perfruantur. Maximè verò atque adeò immortales sapientissimo & potentissimo Regi nostro Francisco gratiæ sunt habendæ, à quo tales rebus gerendis & reipublicæ administrandæ præficiuntur, qui non tantùm populo prodesse, verumetiam nomen Gallicum non mediocriter illustrare possint. Lutetiæ Parisiorum, pridie Calendas Septemb. 1545.

ROB.

ROBERTI RIBAVDELLI AD D. I. SPIFAMUM Præsidem meritiſs. de D. And. Tiraquello, ſocero ſuo.

Qui priùs ingenium ſoceri me iura docentis
Admirabar, opes Helladis & Latij,
Nunc magis admiror magno te autore probatum,
Quòd laus laudati eſt maxima ab ore viri.

MICHAELIS HOSPITALIS, REGII in Curia Pariſienſi Senatoris.

Qui nondum planè terſus, nondúmque politus,
Olim imprudentis domini liber ænea clauſtra
Ruperat, effracto veluti qui carcere fugit
Hinnulus, & ſpatiis decurrere gaudet apertis:
Tandem opera magna, ſtudióque retractus herili
Sub clauem, triſtéſque foros, ibi tempore longo
Oppreſſus latuit. Nunc multò, quàm fuit antè,
Ditior, plenis & iam maturior annis,
Redditur in lucem: qui tantum diſtat ab illo,
Quàm grauis & ſapiens annis iuuenilibus ætas.
Utq; ſcias planè perfectum, autore libenti
Prodit, iudicium, Lector, graue cuius apud te eſt.
Multa quidem monumenta tuæ virtutis habemus
Andrea, multis vénit tibi gloria rebus:
At te non alio tantùm iactaueris vllo,
Iudice me, nullo ingenium tibi ſe mage tollet,
Quàm quo vincla doces animis aptare duorum,
Et quibus ille roget verbis, quibus illa ſequatur:
Quæ ſunt coniugij ſtantis, quæ iura ſoluti,
Uno cuncta ſimul concluſa volumine iuſto.
Scripſeris haud dudum quamuis opus vtile, noſtro
De conſeruandis in nomine rebus auitis,
Quæ vel nequitia, vel dura ſorte propinqui
Mutarunt dominum, atque alieno iure tenentur:
Ipſa tibi fœcunda licet natura, nouarum
Quotidie rerum ſpecies, formáſque miniſtret,
Mox alium iungens, alio defuncta, laborem:
Ingenij ſpecimen nequeas tamen edere maius.
Sic etenim macra & ſterili verſatus es in re,
Tot dotes iſthuc, bona tot peregrina tuliſti,
Ut nihil vberius, meliúſve hæc viderit ætas.
En, dici quod ſæpe ſolet, præſtantia poſſe
Ingenia è paruis elephantos reddere muſcis:
Sic Culicem noſter ſic Græcus luſit Homerus
Prælia ranarum nunquam pugnata duello.
Tantò eſt humanis maior mens ignea rebus:
Quæ penetrat cælos, & tartara tendit ad ima,
Dilatat, conſtringit, adauget, diminuit res.

AD LECTOREM N. CLERICI Consil. Regij in Curia Parisiensi.

Ille idem, populum qui annos triginta potentem
Aequis iudiciis rexit, quem splendida virtus
Ad summum optauit magna cum laude Senatum,
Publica qui quondam illustrauit iura, domos nunc
Instruit hic nostras priuatis legibus. Est hoc,
Est hominis sapientis opus: nam qui, cedo, possit
Esse magistratus, dominus qui nesciat esse?

BARTHOLOMAEI FAII, REGII in Curia Parisiensi Senatoris.

Quod iuuenis, iam tum veterano cuilibet aut par,
Aut prior, Andreas opus olim Connubiale
Struxerat, ecce senex incudi reddere pergit.
Forsitan huic aberat lectissima dictio, secli
Praeteriti ipsa loquax infantia praeut tulit. Atqui
Principiò amusis ringentibus insimulatum
Transfugij iacuit, repetito aborigine legum,
Verùm intermisso cultu: tantisper amico
Doctorum latuitque sinu, experrecta iuuentus,
Dum patrium errorem nouit, pleno hócque theatro
Plausibile excipiens, in Palladis arce locauit.
Sed malè compactum priùs, ordine oportuit apto
Ponere, idémque modo renouare. Nihil minus: imò
Sic media extremis coniunxerat, vltima primis,
Gigneret vt minima mutatio vocis hiulcum.
Collocupletandum saltem id fuit: omnia necdum
Attigerat capita argumenti diuitis huius.
Quin inopinata sterilem farcire sagina
Visus agrum potius: nam sacra paginae vtriusque
Huc accersitis compluribus, atque Sophorum
Praeceptis scitè veluti tetigisset acu rem,
Appositéque adeò nostris ciuilibus, hísque
Per satyram quasi collectis adtexuit, vt non
Haec aliunde, penu ac propria, prompsisse putetur.
Omnibus expletum numeris age porrò quid isti
Consilij sarcire, frequens quem muneris ergò
Cura subit, grauiórque, sinat quàm hunc otio abuti?
Scilicet ille fori quadragenarius actor,
Pube prius scripti circum praecordia iuris.
Acriter exacta, studiis paribúsque verendam
Hanc in canitiem protracta, protinus vllo
Iuris vbi scrupulis controuertitur, haeret?
Iudicij formaue anfractibus vsque moratur?
Effoetus senióve, impar onerive fatiscit?
Quem non decursu iuuenum commilitij huius
Assequitur solers, neque viribus hausta, senectus.
Nemo vel hoc meliùs canabinos, pyxidis instar
Pandorae, viris omnigeno plerunque refertos,

Uoluere folliculos sciat, in mediúmque referre
Concessum causas, queis primum stétve cadátve
Arbitrium, cuius reuocatio nomine pendet:
Nemo etiam nodos aperire, ænigmata Iuris
Doctiùs, ac vbiuis occurrant, soluere: nemo
Sanctiùs, ac maiore animi candore, rogatus
Quid tum proposita statuendum sentiat in re,
Dicere: duritiem legis quoque flectere ad æquum.
Denique in officiis hoc nemo est promptior. Ut se
Ad latus alterius referentis corripit, (eius
Aetati facile quod quisque remiserit vltro)
Membranas replicans, hinc sæpiùs absque specillo
Has carptim recitans, res quatenus vrget, inanis
Lectione tempus pretiosum prodigat. Hîc si
Dißidium varij, quem pro se quisque tuetur,
Exoritur sensus, dicti citiúsne prehendat
Ancipitis speciem, rimetur acutiùs eius
Au commissuras, an nexus extricet harum
Clariùs, haud planè cernas: nihil impigro eidem
Exciderit, ne musca quidem prætervolet: auris
Tinniat ad tenuem quemuis arrecta susurrum.
Temporis articulos ita verò digerit omnes,
Ut molles aditus sibi labi perferat ægrè.
Aut atro infuso expiscabitur aufugientes
Sepiolas, euerriculo præcurrere doctus.
Uerborum: aut facti magis eruet intima, nedum
Nequiter is succisiuas impenderit horas.
Qui pluteos omnes iuuenilibus antè cecidit
Ictibus, his demum procliuibus, atque sciurus
In cancellato gradiens se circùm agit orbe.
Non igitur mirum, si scriptitet, hicq; senilem
Adiiciat dextram, quò pristina dona prolepsis
Confirmet, nunc triceno doctissimus vsu,
Tot propè pignoribus sublatis, pacta libenter
Diuina humanaq; domus consortia seruans,
Quæ, reor, ethnicus afflatus Rex numine, primis
Fundamenta velut fixit cum mœnibus vrbi
Inde propaganda. Nam qua subsistere dudum
Publica res valeat sine fœdere coniugiorum?
Latiùs ergo patet thema, angustis neque iuris
Finibus arctatur, procurrere quò magis illi
Collibuit, ne quod prudens vel omitteret hilum.
Hîc ferme nimius, Doctoribus inque citandis:
Tanti pace viri liceat quod dicere. Uerùm
Idem syncerus, nec refractarius autor,
Maluit id, proprio ne quem fraudaret honore.
Iudicio interea visus non iuris elenchos
Expreßisse meros, sed queîs inductio legum
Multa paraphrasis intertextu poßit iuiri.
Quem semel atque iterum versu celebrauit amico,

Heroum noster qui non nisi nomine Græco
Ingreditur carmen, sed non malus inde Poeta:
Stultitia haud illum referens, sibi qui gruis olim
Optauit collum: sed qui hac præstabilis arte,
Rara animi quoque libertate Philoxenus, vna
Induxit metra quæque Dionysea litura.
Is, sed me reprimam, dealbare fidelia eadem
Ne geminos videar splendentes vndique muros.

IACOBVS VERIVSIVS TORNVTIVS,

Curiæ Parisiensis Consiliarius, in editum ab Andrea Tiraquello collega suo libellum, hoc carmen ludebat, 1546.

Dum Iuno innumeris sentit connubia formis
Sacra prophanari, tum Dea conqueritur.
Concilium cogit relinquarum mæsta Dearum.
Quæ tanti esse potest, dicite, causa mali?
Exleges, aiunt, sunt vxor & ipse maritus:
Nec bene coniugij seruat vterque faces.
Huic morbo quærenda salus: tu delige, si cui
Diua viro faueas, qui tua iura ferat.
Delige, cui commissa tibi mysteria mandes,
Poßit qui leges, Iuno, docere tuas.
Protinus Andreæ meminit Dea, eúmque fauoris
Argumenta sui plura tulisse refert.
Grata vxore frui, fauor est non paruus: & illam
Ex vno natos tot peperisse, fauor.
Quin, quòd facunda est vxor, quòd dedita sacris,
Quòd non indocta est, quodq́ pudica, fauor.
Acclamant omnes, qui scribat digniùs, esse
Neminem, & huic mandant munera tanta viro.
Assensit Dea, & Andreæ committit, vt ipse
Hæc ferat, hæc dictet nomine iura suo.
Crede igitur, liber hic ex sacro numine Diuûm
Prodiit, & sacer est, nec nisi sacra docet.
Hunc legite vxores, illum seruate mariti:
Hoc iure vxores viuite, vósque viri.

D. ANDREAE TIRAQVELLO

Parisiensi senatori amplissimo, Salmonius Macrinus.

Docte permultùm Tiraquelle miror,
Curiæ causis ita te occupatum,
Ex Senatorum numero & verendis
Patribus vnum:
Addo tam densæ sobolis parentem.
Floridæq́ vxoris adhuc maritum,
Cùm tamen matres ea penè partu
Vicerit omnes:

Miror,

Miror, inquam, te potuisse tantos
Et tot authores studio helluatum
Improbo, excerptas cumulasse tot res
Ordine pulchro.
Quippe tu callens vtriusque linguæ
Non modò augustas, tua pensa, leges,
Ac sacrosanctos Canonas, piaq́;
Dogmata vitæ:
Rhetorum at libros, veterúmque vatum,
Quicquid & scripsere recentiores,
Prorsus hausisti sitiens, & ora
Impigra mergens.
Nulla gestarum monumenta rerum
Te latent: nosti medicas & artes:
Abdita & nosti sophiæ, & Mathesis
Scripta vetusta.
Omnium Andrea, potes vnus instar
Esse, vti quondam Antimachus Platoni
Dixit: humani ingenij & probas, quæ
Quantáque sit vis.
Pictones tali celebres alumno
Hinc tuos æquè tumeant ob ortus,
Ac suo tellus Cecropis Solone,
Sparta Lycurgo.

IDEM.

Quæstio de varijs si fortè coloribus orta est,
Iudicis haud partes cæcus obire potest.
Hic de connubiis agitur, de lege marita,
Quid facere vxorem, conueniátque virum:
Edita quo pacto rectè sit alenda propago,
Et quibus instituí debeat illa modis.
Quis melius quàm tu queat id Tiraquelle docere?
Cui proba sit coniux, pignora tótque domi:
Quiq́; in coniugio multos ita vixeris annos,
Læserit vt castum nulla querela torum.
Na norit quam quisque, in ea se exerceat artem,
Vt meus insigni carmine Flaccus ait.

Andreæ Tiraquello Claudius Coteræ

Qui binis manibus totidem coniungit, agétne
Is, quæcunque volet, cautiùs & citius?
Sic binis oculis binos adiunge, videbis
Certiùs obiectum, pluráque prospicies.
Hæc tibi connubiũ: cum quo dum vir bone, regnas,
Vxori & natis scribere iura potes.
Non abs re id facias: nam iura adsunt, vbi lites:
Perpetuis morbis assiduus medicus.

NICO

NICOLAVS QVAELAINVS INQVISITIONVM IN CVRIA PARISIENSI PRAESES, Andreae Tiraquello, eiusdem Curiae Consiliario doctissimo.

Legantissimum tuum de legibus Connubialibus & Iure maritali librum, quem supra annos abhinc x x v. plus minus edideras, Tiraquelle humanissime, cùm semel atque iterum perlegissem, diu apud me anceps cogitaui, quonam iudicio à D. Paulo dictum esset, homini commodum esse, vxorem non attingere. Adeò magnos & vberes fructus, matrimonium vniuerso generi humano afferre, ex illo tuo doctissimo opere didiceram. Veniátque tum mihi in mentem Metelli Numidici, cui si librum tuum videre licuisset, nunquam, mea certè sententia, iustis connubiis iniquior in hæc verba prorupisset: Si sine vxore esse possemus, Quirites, omnes ea molestia lubenter careremus: sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commodè, nec sine illis vllo modo viui possit, saluti perpetuæ potiùs, quàm breui voluptati consulendum est. Quis enim inspectis tuis legibus, non iudicabit beatissiúm esse & fortunatissimum, cum vxore vitam in matrimonio transigere, si secundum eas in deligenda, instituendáque vxore, tam diligenter sibi quisque prospiciat, quàm tu ad eam rem appositissimas vtilissimásque leges omnibus præscripsisti? Cui quidem periucundo nec minùs fructuoso operi, cùm te accessionem parare, & eam incudi adornate intelligerem, non potui pro meo erga te amore, & propenso in Rempublicam studio, non hoc epistolio te hortari, vt accessionis eius editionem accelerares, ipsi Reipublicæ in primis vtilem, ac etiam necessariam. Nam cùm matrimonium præcipuam esse radicem, & fontem primarium, vnde bona pars felicitatis humanæ scaturiat, nemo est qui ignoret, an non ex vsu Reipublicæ fuerit, matrimonij rectè instituendi, & instituti bene conseruandi leges præscribere? Quorum vtrunque tanta fide, diligentia, arte, studióque abs te eo libro doctè & copiosè pertractatum est, vt iam nemo supersit eorum, qui tuum in deligendis vxoribus consilium sunt experti, qui coniugalem vitam, cæteris omnibus viuendi generibus non anteponat: vt interim de iis taceam, quos in cœlibe vita coniugum fortunam vel admirari cogis. Perge itaque, Tiraquelle doctissime, perge, inquam, librum tuum varia, multiplicíque, ac recondita quadam & singulari editione refertum in lucem emittere, & literatos omnes, quos nouis in dies officiis magis ac magis tibi deuincis, scriptorum abs te librorum, quos supra nonum iam annum pressisti, editione demereri stude.

Vale.

EIVSDEM

EIVSDEM AD LECTOREM.

Dulcia lector amas? sunt hic dulcissima quæq;.
Vtilia an quæris? Nihil legis vtilius.
Siue vtrunque voles, Tiraquellus abundat vtroque,
Quo linguam exornes, quoq; colas animum.
Si vis connubij fontes, si vt Iulia cesset
Lex in adulteriis, hac Tiraquellus habet.
Hac lege, quæ pulchra faciant te prole parentem,
Quæq; regenda docent qua ratione domus.

ALEXANDRI GOEVROTII IN EADEM
Curia Consiliarij, alludentis ad patriam, oppidum,
& nomen Autoris.

Præcipiti currit Pictis fons patrius vnda.
Vrbs, ciuis, referunt nomina fontis aquæ.
Vrbis Apollineæ riuis fons vndique manat,
Qua circunflectit docta Diana choros.

EIVSDEM.

Sparge marite nuces, fontem duc pronuba Iuno:
Instaurant nuptis fœdera fontis aquæ.

IACOBI PELETARII CENOMANI
Hexastichon.

Hic tibi Naturæ leges, diuinaq; iura,
Atque humana vno sunt resoluta libro,
Coniugij vt discas quænam sint vincula, ritus,
Deliciæ, imperium, pax, amor, atque fides.
Est ergo interpres Naturæ hominumq; Deumq;,
Qui tibi tam doctum dat Tiraquellus opus.

MICHAEL TIRAQVELLVS FONTINIENSIS PRAEFECTVS LECTORI S.

NDREAS Tiraquellus parens meus, paulò pòst quàm uxorem duxisset, Commentarium de legibus Connubialibus ediderat. Id opus, etsi multis mendis, peruersionibúsque, typographi negligentia scatens, cùm sic rectissimis studiis atque artibus præditi homines amplecterentur, vt multa exemplaria paucis admodum annis, per omnes fere terrarum oras circumlata sint (omnibus enim coactis scriptoribus, quod quisque commodissimè scripsisse videbatur, magno studio excerpserat, & ex variis ingeniis excellentissima quæque libauerat, atque in hoc σύνταγμα coniecerat, adeò vt nullum omnino commentationis genus Bibliotheca rectiùs inscribatur) cum mea sponte, tum amicorum hortatu, eum oraui, vt librum formis denuo exprimi pateretur. Quod etsi mihi abnuisset, (otij enim tantum sibi non esse asserebat, vt Commentarios opistographos quidem illos, & minutissimè scriptos relegeret) precari tamen atque obtestari non destiti. Ad extremum pietas erga fratrem (quid enim fratrem fœtum eum non appellem, qui mei patris mente, vt Iouis cerebro Pallas, èditus, mihi plus quàm consanguineus est?) ita importunum flagitatorem reddidit, vt lucis huius aspectum ei tandem exorarim. Quod tamen antè consequi non potui, quàm me ex eius chirographo diligenter omnia descripturum reciperem, exemplúmque, quod Typographus sequeretur, conficerem. Quem laborem hòc lubentius suscepi, quòd hac mea opera effectum iri sperarem, vt opus acri & certo grauissimorum hominum iudicio probatum, in publicum exiret. Tu igitur eo Lector fruere, & Andreæ Tiraquello parenti meo, cuius studium in publicis commodis promouendis nunquam quiescit, gratiam habeto. Vale. Fontini. Anno millesimo quingentesimo quadragesimoquinto.

ANDREAS

ANDREAS TIRAQVELLVS CANDIDO LECTORI SALVTEM.

MAXIMAM iis deberi ab omnibus gratiam, qui de Repub. literaria bene mereri student, candide Lector, nemo est adeò rerum iniquus æstimator, qui inficiari audeat, si modò verum est, quod à Cicerone, Romanæ eloquentiæ parente, accepimus, nullum viuendi genus sine literis commodè institui posse. Equidem cùm ab ineunte ætate me totum literarum studio deuouissem, omnes animi ingeniíque neruos eò semper contuli, intendíque, vt quoquo modo bonarum disciplinarum studiosis, si non multùm, at certè, quoad liceret, pro viribus prodessem. Quod vt consequi possem, neque sumptibus in comparandis mihi bonis autoribus, neque vigiliis in iis euoluendis vnquam peperci: & tamen parum feliciter mihi ea res hactenus successit. Nam cùm ante annos plus minus triginta, Tractatum de Legibus connubialibus & iure maritali, in communem studiosorum vtilitatem, non sine labore maximo edidissem, fuerunt qui lucubrationes meas sibi impudenter adscribere cupientes, quas sciebant cum plausu aliquo à viris doctis excipi, totum eum librum quasi membratim discerptum, cum mendis, quibus librariorum incuria priores editiones scatebant, in suas commentationes transferre ac transcribere non erubuerint. Qua ergo rei indignitate commotus, omnino ab hoc scribendi genere mihi abstinendum duxeram, ne quid tale in posterum in libros meos committerent. Verùm hoc meum consilium vicit amicorum quorundam, non infimæ notæ virorum necessitudo, quibus aliquando, ea quæ mihi in memoriæ subsidium adnotatam, communicaui, nihil tamen minùs cogitans, quàm vt me autore, in publicum prodirent. Quæ cùm illi studiosè perlegissent, impensè probare, cómendare, admirari etiam (quod citra arrogantiam dictum velim) visi sunt, atque vt in lucem emitterem instantissimè flagitare, adeò vt & minitarentur se edituros, quæ ex illis meis commentariis exscripserant & adseruabant, si ipse editionem diutiùs differrem. Sic enim mecum expostulabant, Quandiu quos in scriniis tuis thesauros habes, ceu Plautinus quidam Euclio, supprimes? quandiu eos publicæ studiosorum vtilitati inuidebis? An ignoras bracteata fortunæ bona communione decrescere ac minui: vera bona, quò latiùs diffuderis, eò meliora reddi & illustriora? Quandiu tam doctos commentarios in apertum proferre ac expromere cunctaberis? Tum egomet mihi succensere cœpi, qui libros meos tanto tempore apud tales viros esse permisissem, vt ex eis aliquid exscribendi otium fuisset, quod mihi vel inuito, cætera edendi necessitatem adferret. Negabant enim se diutiùs, quod habebant pressuros, etiamsi ipse grauarer reliqua addere: sed potiùs opus ἀκέφαλον emissuros, quàm tanto commodo studia amantium bonas disciplinas fraudaturos. Ego contrà causabar occupationes, ætatem, curam rei familiaris, & alia non pauca, per quæ mihi non licebat ea, quæ olim scripseram, relegere, etiamsi maximè edita cuperem. Verùm illi huiuscemodi excusationes minimè admittentes, cùm tamen & iustæ essent, & verissimæ, quò

constantius illis refragabar, hoc impensius vrgebant: neque prius cessarunt, quàm me de sententia deiectum cognouerunt. Eorum itaque cùm precibus, tum minis victus, dedi herbam, & passus sum exire nuper Commentarios de Retractibus, vtinam dextris auibus, hoc certè consilio, vt vel satiati desinerent flagitare maiora, vel ipsi certè desisterent ab edendi consilio, quod præ se ferre videbantur. Sed nec ea editione ipsorum desiderio satisfactum est: imò viribus nondum bene recollectis ab vniuerso eo labore, qui in editione eorum Commentariorum mihi necessariò subeundus fuit, impetrarunt, imò verò extuderunt, ac extorserunt eius operis recognitionem, cuius antè memini, id est, De legibus connubialibus: quod ita à me auctum, & multis iisque nouis accessionibus (quas tibi non minus vtiles, quàm iucundas, fore confido, studiosè Lector) locupletatum est, vt iam nouum opus meritò videri possit, licet re vera ne apicem quidem editionis spe ab initio adiunxissem: sed in eum librum, quicquid egregium & notatu dignum quotidiana lectio, vel ipse forensium rerum vsus suppeditabat, tanquam in penum aliquem, ne memoria excideret, tumultuariè, & (vt ita dicam) ἀυτοσχεδίως congerebam. Habes itaque, candide Lector, consilij mei rationem: habes opus, argumento quidem & inscriptione tibi notum, cæterùm stylo, rerum copia, & ordine nouum, in quo multa ab ipsa antiquitate repetita, non pauca ex Theologis, Medicis, Philosophis, & cæteris humanitatis, vt vocant, autoribus, cùm Græcis, tum Latinis, quos omnes non ex professo, sed obiter quandoque aliud agentes interuisimus, explicata comperies: vt interim infinita Iuris vtriusque loca, à me hoc libro partim enarrata, partim integritati restituta omittam: quæ si tibi probari sensero, abunde magnum laborum meorum fructum percepisse fatebor, neque vnquam me huius editionis pœnitebit. Vale Lector, & fruere.

ANDREAS TIRAQVELLVS STVDIOSIS.

QVOD votis omnibus patres, atque atavi nostri optauerunt, optandúmque imprimis censuerunt, vt statim vel paulò pòst perfectum absolutúmque cernerent opus, iam tum eximiè inchoatum, instaurata post longa secula lingua Latina: id nostra demum ætate consecutos se Dei Opt. Max. beneficio plerique omnes existimant. Paßim enim videmus Latinè non rhetoricari solùm, sed etiam philosophari, ἀριθμεῖν, γεωμετρεῖν, θεολογεῖν: idq; sic Latinè, vt Barbaris illis sexagenarijs, qui sibi in disciplinis quibusque tanquam in latifundijs prædiisq; suis regnabant non impudenter magis, quàm superciliosè, de ponte deiectis, vix fugæ locus vllus tutus sit. Plaudenda sanè rerum catastrophe. Verùm ea fatorum vis est, vt mala, cùm in imum vitiorum descenderunt, tum demum exolescere incipiant: & vice versa, bona degenerare, cùm ad summum profectus euaserunt. Mouentur scilicet omnia, nec stare diu quicquam rerum natura patitur. Sic Roma illa caput orbis, cùm ab exiguis profecta initijs eò creuisset, vt, quod Liuius ait, magnitudine sua laboraret, sic funditus diruta iacet, vt solis extet ruinis. Sic & corporis habitus, cùm ad summum bonitatis deuenerit, (quod scribit Hippocrates) id est, cùm mensuram crescendi impleuerit, vt interpretatur D. Hieronymus, in deterius labatur oportet, nisi continuò soluatur, vt rursus habeat, in quo poßit crescere. Id nunc agunt studiosorum ingenia, vt literæ illæ, quæ vulgato, adpositoq; nomine humanæ vocantur, non solũ instaurentur, &, vt cum nostris Iuris authoribus loquar, restituantur in integrum, in summumq; statum illum pristinum veluti postliminio reuertantur: verumetiam altius, si fieri poßit, fastigium attollant, nec iam nobis pœnitendus sit (id quod plerique censent) sed plaudendus potiùs earum multis seculis interitus. In Iuris legumq; scientia nitori suo restituenda, plus aliquantò negotij, quàm in reliquis videbatur, tum propter disciplinæ eius præstantiam, tum propter Barbarorum, arcem ipsius ter longißima temporis præscriptione vsque occupantium, peruicaciam. Tanta quippe fuit quondam Iuris amplitudo, tantus legum nitor, tanta Iurisconsultorum priscorum & eruditio, & eloquentia, vt si illorum industriam describere, & laudare κατ' ἀξίαν velim, non prœmium, sed librum integrum explendum habeam. Vno tantùm verbo eos describam, quo se maximè Demosthenes περὶ τῶν συμμοριῶν priscos Athenienses laudare dicebat. ἐγὼ γὰρ ἐκείνων μὲν ἔπαινον τὸν χρόνον ἡγοῦμαι μέγιστον εἶναι, ὅτι πολλῶν γεγενημένων, μείζω τῶν ὑπ' ἐκείνων πραχθέντων οὐδ' εἷς ἄλλος παραδείξασθαι δεδύνηται. Nec est, quod magis admirer quàm tot seculis neminem extitisse, qui illorum ingenium & eloquẽtiam, nõ dico superare (id enim supra votũ semper fore credo) sed assequi, æmulari, vel etiã imitari potuerit. Certant nostra ætate multi cum Liuio: non pauci Terentiũ effingunt: Ciceronis simiæ complures sunt: Ouidium multi è vestigio imitantur: ad Maronis venam quidam aspirant: qui hactenus Vlpianum, Paulum, Papinianum & cæteros Iurisconsultos post annos plùs minùs mille ducentos reddere vel studeat, vel speret, vt diatribas omnes obieris, neminem certè reperies. Tanto enim eloquentiæ fulgore legum tenebras illustrant, vt admirationis materiam magis, quàm imitationis spem, posteris reliquisse videantur. Quid, quæso, vel

Vlpiano

Ulpiano eloquentius, vel Paulo neruosius, vel Callistrato doctius, vel Papiniano acutius, vel Scæuola pressius, vel Caio florulentius, vel Africano subtilius, vel Pomponio iucundius, vel Celso nitidius, vel Tryphonio candidius? ut cæteros non inferioris notæ taceam. Quanquam ne nostra quidem tempestate effœta sit natura, quin paria illis ingenia producat, modo solertissima perspicacissimaq́ quæque ingenia in eam vnam Philosophiæ partem (pars enim est non infima Philosophiæ legum iurisq́ peritia, si Tullio, Ulpiano, Iustiniano credimus) incumbant. Certè quo vno promoueri potissimùm poteramus, id nos maximè deficit. Et sunt luculentissima Iurisconsultorum illorum monumenta, quæ & Iustiniani primùm culpa, deinde & longa temporum iniuria periisse creduntur. His accedit, quòd non alij temerè vlli rerum publicarum gubernaculis admouentur, non alij rerum habenas obtinent, non alij Regum vel Imperatorum latus cingunt, quàm qui legum iurisq́ scientiæ opinione celebrantur. Et erat sanè hanc in vulgum spargi de Iurisconsultis opinionem iustissimum: nec Reges nunc, aut respublicas falleret, si ij essent ipsi, quales dicuntur, ac creduntur, qualesq́ priscos illos fuisse constat, in omni scilicet disciplina exercitatos, antiquitatis non ignaros, historiarum scientes, in Philosophorum gymnasiis expolitos, rerúmque vsu & experientia probatos. Tales enim esse decet, & qui ad Reipub. munia capessenda destinantur, & quibus principes stipati, augustiores se vulgò haberi volunt. Sunt tamen nostro quoque seculo non parum multi, à quibus vetustatem bellè interpolari experimur, quorumq́ auspiciis si summæ rerum gererentur, alius esset regnorum rerumq́ publicarum status. Sunt Budæi, sunt Deloini, sunt Valeæ, sunt Minutij, sunt Beraldi. Longolius anno superiore magna literarum iactura occubuit. Habet Anglia suos Tunstallos, Paceos, Moros: habet Germania Capniones, Zazios, Cantiunculas: Italia Cottas, Alciatos. Et ne singulos percenseam Iurisconsultos, quibus ætas nostra beata censetur, angulus nullus vsquam est, in quo non aliquis ingenium suum ad vetustatis normam exigat. Quo nomine seculo nostro gratulari frequenter ipse soleo, adeò ingeniorum feraci: cùm Tullius sanctè deierare ausus sit, singulas ætates vix binos oratores habuisse. Nunquam tamen tam bene cum rebus mortalium actum est, vt in vllo ordine non maior pars (quod est apud Liuium) vincat meliorem. Sunt passim rabulæ forenses, sunt quos Demosthenes aduersus Aeschinē σπερμολόγυς & περιτρίμματα τ ἀγορᾶς, Demosthenes alter Leguleios Latinus vocat, Gothorum reliquiæ, quibus operæpretium est in circulis, in conuiuijs (neque enim iam palàm audent) ex longo exilio redeuntibus literis melioribus obstrepere. Quia ergo, vt iam dixi, homines isti totius humanitatis expertes, rerum summam plerunque suo arbitratu moderantur, in eoq́ sunt ordine, qui (quod leges duodecim Tabularum præcipiunt) vitio vacare creditur, cæteris specimen est: adeò mordicus putria ista iuris, vt ita dicam, simulacra retentant, vt animam potiùs ex sedibus suis, quàm ea ex manibus extundi patiantur: pro ijsq́ non secus, atque pro aris & focis, certare tota ope consueuerunt. Turpe enim putant, sibiq́ noxæ futurum, si semel vulgus eos intus & in cute dignoscat. Tum demum enim detracta λεοντῆ ista magistratuum & dignitatum, in pistrinum dedendos se præuidēt. Ea sunt, quæ amores istos nostros, dies noctésque solicitos habent, ne quid exeat, ne quid excudatur, ne quid importetur, ne quid editum, excusum, importatū legatur, quod in Accursium, aut Bartolum incurrat. Horum enim confirmatam, ac sacrosanctam multorum seculorum opinione authoritatem conuelli, aut labefactari piaculare esse putant: veteribus (sic enim heri, vel nudiustertius natam barbariem vocitant) stari malunt, nihil ex antiquo motum probant. Hi sunt, quibus apud Tullium etiam alabaster plenus vnguenti putescere videtur, qui nihil legere sibi imperarunt, nisi quod D. quod C. quod §. quod extrà, in authen. quod glos. Barto. Bal. Innoc. Hostien. Ioan. And. identidem literis pollicaribus, tanquam gemmis quibusdam, illustratum, primo statim conspectu viderūt. Cum his mihi, cæterisq́ literaturæ humanioris studiosis, non bellum solùm, sed prælium: nec prælium duntaxat, verùm certamen propè quotidianum est: exercenturq́; vulgò maledictis etiā paruulorum. Nec vllus est eorum, qui animi contensionem ad augustiores illas disciplinas appulerunt, qui non sibi præ oculis statim, vt in eis professus fuerit, proponat de his vel triūpharit,

re, vel spolium aliquod referre. Sic etenim tum demum se dignos arbitrantur, qui in doctorum senatum assumantur. Indidem tot iam legum genuina interpretatio, tot titulorum iuris syncerus sensus illis extortus è manibus, & antiquis possessoribus assertus. Ornantur studiosorum ædes, & bibliotheca libris eius notæ, tanquam manubiis spoliísque hostium. Et inter hos nostræ atque etiam superioris memoriæ iuris tum peritos, tum studiosos, ad publica decora excitatos, consilia varia diuersáque animaduerto. Sunt enim, qui cùm possent, nolunt mentis suæ sensum testimoniis illustrioribus firmare. Congruum etiam magis, & æquius censent, collato pede, paribúsque armis in prælium descendere, & instar Dauidis illius hostis ignauissimi ceruicem proprio mucrone ferire. Sunt qui non nisi deauratis, & insignibus, planéque Romanis armis, sibi decertandum putant, stylúmque non ad præsentem scenam, sed ad tempora paulò mox futura accommodant, Menandrum imitati, qui, teste Quintiliano, iustiora posterorum, quàm suæ ætatis, iudicia consecutus est. Cum his manum Barbari conserentes, se potius ocyúsque victos dici audiunt, quàm sentiunt. Triumphant tamen & victi, apud suos atque etiam ἀνεπιλαμβάνως non minus, quàm qui verè debellarunt: dubiam scilicet eam victoriam esse putant, quam non intelligunt, quamque de se fieri, quia nesciunt, non existimant. Ego certè, vt de me tandem dicere incipiam, cùm iam inde ab adolescentia ita affectus essem, vt magnopere cuperem Pictones municipes meos, gentem alioquin nec bardam, nec stupidam, ad angustiorem hanc Philosophiæ partem capessendam, illustrandámque animare, Commentarios inchoaueram, ante annos propè septem in consuetudines eorum, non sublimi illo grauíque dicendi stylo, quem effingere, si velim, nequeam: neque si maximè possem, in hoc certè argumenti genere vellem. Ea semper fuit consilij mei ratio. Noui enim & scio, qui fructus eius existat apud eos, qui iuuandi potissimùm erant. Scio item, quàm frigeant iaceántque Commentationes illæ, quæ prorsus nitore carent, nihilque aliud quàm legum capita sonant. Mediam quandam viam iniui (medio enim tutissimè commodissiméque itur) sicque stylum contemperaui, vt legentes nostri ea, quæ tanquam propria agnoscunt, imprudentes in ea incidant, quæ nosse maximè debuerant. Ea sunt Philosophorum placita, Oratorum decreta, antiquitatis historiarúmque monumenta, Poetarum carmina, populorum ritus, mores gentium, quibus D. glos. Barto. & alias huiusmodi notas inferioris notæ & doctrinæ scriptorum, tanquam hamum esca obtexisse mihi videor, quo sensim vorato velut inuiti aut imprudentes ad lectionem humaniorum scriptorum attraherentur: iam inde (vt ille ab vnguibus leonem) intelligentes, alios esse libros, quibus maximè niti asseríque possit, & illustrari iuris legúmque peritia. Eius porrò libri sectionem quæ de legibus Connubialibus erat, vix prima deformatam manu (vt Horatij verbis vtar) nedum extremam expertam, amiculus quidam alteri, qui sibi legendam à me impetrarat, subripuit: sublatámque, inscio me, & eo cui legendam dederam, impressori excudendam tradidit. Circumfertur interim libellus ille, teritúrque legentium manibus: ego quoque interim reliquum opus meditor, & paro, cùm ecce Almaricus Buchardus Sanctonum Suppræfectus, amicus hospésque meus, librum aduersus me nuncupatim edit: libellum illum meum (argumentu quàm adpositu, tuum erit, Candide lector, iudicium) concidit, sugillat, conterit. Dolui equidem non tam quòd ille nihil à me læsus aduersus me scripsisset, neque enim mihi magnopere ab huiusmodi timendum puto, quàm quòd homo amicus, cuius nomen quàm celeberrimum, clarissimúmque esse cupio, tale sui specimen dederit. Ego quid hîc dissimularem? at prouinciatim nomen meum viuo me, quod aiunt, & videnter traducitur. Tacerem? at conuiciis amicorum propè quotidianis impotentíque desyderio satisfaciendum fuit. Opus totum commentariorum nostrorum semel ederem? at tomi, & ingentes, & multi, quos vix datum est recognoscere. Hæc menses aliquot voluenti, animóque versanti, tandem mihi visum est, sectionem eandem, multis, quæ subturpia videbantur, derasis, sed multò pluribus adiectis, amicis efflagitantibus, vt offam Cerbero, obtrudere. In qua & ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, & Almarico, qui eam ipsam insectatus est, obiter respondeo, non eum titulo statim à limine perstringens,

perstringens, non obiecta omnia sigillatim refutans, non conuicia conuiciis retalians, non singula eius argumenta & capita excutiens & examinans (id enim amicitiae nostrae veteri condonare mihi persuasi) sed locos tantum illos firmans & amplians, quos ille labefactare & conuellere conatus est. Tu lector optime, quicquid id est operis, boni consules, tomósque caeteros aliquot, eiusdem farinae expectabis, quibus vniuersas Pictonum leges municipales, quas consuetudines vocant, enarrare, illustrare, enodaréq́ studuimus. Valeto. Anno millesimo quingentesimo vigesimoquarto.

GVLIELMVS ROVILLIVS LECTORI S.

ON est quòd rei nouitate offendaris, candide Lector, si hoc in opere excudendo nonnihil videamur deflexisse à protritis Typographorum vestigiis, qui in Iurisprudentium Commentariis Pandectarum libros non temere aliter, quàm notae huius D. compendio, solent annotare. Nam cùm eius consuetudinis initium à crassa tantùm superiorum aetatum inscitia profectum, nulláque iusta ratione subnixum constaret: nihil causae visum est, cur eam Barbariem, quantumuis inueteratam, tam pertinaciter tueremur: cùm praesertim veteres ea nota vsos non fuisse, satis constaret. Auspicatius itaque visi sumus facturi, si geminum illud Digamma Aeolicum, D. litera, quae primum in Digestorum nomine locum obtinet, grauissimis praesertim autoribus, commutaremus.

Vale.

CONSVETVDINVM PICTAVIAE, TITVLVS DECIMVSQVINTVS.

De la puissance & administration des marys. §. Primus.

DES ce, que homme & femme, soyent nobles, ou roturiers, sont mariez ensemble au païs de Poictou, par la coustume d'iceluy, la femme est en pouuoir de son mary, & n'est plus en pouuoir de son pere, si elle l'auoit. Et ne peut valablement contracter, sans le consentement expres de son mary, durant leur mariage, ne administrer les biens communs d'entre eux, ne les siens propres, sans l'auctorité & consentement de sondict mary.

Continuò quàm vir & fœmina, siue nobiles, siue ignobiles, matrimonium simul inierunt in Pictauia, ex more illius gentis, vxor est in potestate mariti, nec amplius est in potestate patris: nec potest vtiliter contrahere sine consensu expresso ipsius mariti, nec bona eorum communia, ac nec sua quidem propria, sine autoritate & consensu eius, administrare.

GLOSSAE PRIMAE XVI. LEGES CONNVBIALES COMPLECTENTIS. PARS PRIMA.

1 VIDES igitur, Candidissime Lector, ex Pictauorum consuetudine, vxorem esse in potestate viri, non patris. Eaque ferè perpetua est & generalis in Gallia. Ex Romanorum verò legibus, vxor contrà in potestate patris est, non viri. l.j. in fi. & l.seq. ff. de liber. exhib. & l.ij. §. quòd si in patris. & l. quoties. ff. solu. mat. & l.j. §. j. ff. de liber. agnos. & l.j. §. vlt. & ibi glos. & Bart. & l. eum qui. §. si nupta. ff. de iniur. & in l. sed interim. §. idem ait. & ibi Bald. qui eum §. legit cum l. si eum seruum. §. inter virum. ff. de donatio inter vir. & vxor. & l. iij. & l. nec inter. & l. si vt proponis. C. eod. & l. filiæ. la ij. & l. licet in sacris. C. de collat. & l. si vxor. & ibi glo. Cyn. Bart. Alber. Bal. & Salyc. C. de condit. inser. & l. j. & ibi quoque Cyn. Fab. Bald. Paul. Cast. & Corne. & iterum l. quod feitis. rursumq; l. non sine. C. de bon. quæ liber. & l. si vt proponis. C. de nupt. & l. dos à patre. & ibi gl. j. C. solu. mat. & §. j. in fi. & ibi Ange. Aret. Instit. de S.C. Tertul. & §. vlt. versi. sinautem sub potestate. in auth. de æqua. doti. Et not. glo. in l. parentes, & ibi Paul. Castr. & Rom. qui eam legem legunt cum §. vlti. l. rei iudicatæ. ff. solu. matri. & in l. item legato. §. vlt. & ibi Alber. ff. de legat. iij. & Ioan. And. post Ros. in addit. Spec. titu. qui filij sunt legit. col. iij. in addit. cuius initium est, Ros. in prætoria. Signo. Homod. consi. clxvj. quæstio disputanda, col. v. Bald. consi. cxxxvij. quidam nobilis. col. j. lib. j. & consi. ccxxvj. præmissis verbis statuti, versic. præterea nupta. lib. v. & Petr. Aneh. consi. 213. pro isto patre, in prin. Card. Flor. consi. xcj. respõdeo, paulò ante fi. Panor. in c. non est, col. j. ext. de despon. & in c. cùm contingat, col. vj. versi. venio ad secundam. de foro compet. & in c. mulieres, in j. not. de sent. excom. & in c. literas, col. vlt. de restit. spol. & in c. ex parte, col. iij. eo. tit. Anto. Prat. inter consi. Alex. consi. cxxxiiij. verè crudelis, col. j. versi. & si forte. lib. iiij. & ipse Alex. consi. cxxv. viso processu, col. iij. versi. prætereà posito, lib. vj. Franc. Aret. consi. lxxij. præsupponitur. col. ij. & Fran. Curt. senior consi. ix. Ticinensi statuto, col. antepe. & consi. lxiiij. antiquissima, col. cvj. versic. ad tertium. & Corn. consi. lv. pro decisione, col. antepe. in fi. lib. j. & consi. xxvj. videtur dicendum,

Vxor non in uiri potestate est, sed patris Ro. legibus.

col.vlt.lib.iiij.& consi.clxxvij.circa quod,ante fi.eo.lib.iiij.& Soci.consi.ccxxiiij.præsens consultatio,col.viij.vers.iiij.ad idem,lib.ij.vbi ex hoc colligit,quòd remanet agnata,& sua.& Io.Crotus in rep.l.frater à fratre,in xvj.q.ff.de cond.indeb.& doc.vbiq;.Nam nec filius ipse familiàs per matrimonium liberatur patria potestate,l.inter.§.filiusfa.& l.marito.§.cæterùm.& l.filiumfa.de adult.

2 *Nisi in concubitu & operis.*

¶Nisi tamen,quantum ad filiam,in duobus,videlicet in concubitu , quem carnis debitum nostri vocant,& in operis:in quibus de iure ciuili vxor est in potestate mariti,non etiam patris , vt voluit glos.in dicta l.si vxorem.& in dicto §.j.& ibi quoque Ang.Are.Instit.de S.C.Tertul.per tex. in l.sicut.ff.de oper.liber.& glo.in c.quod Deo.xxxiij.q.v.& Bart.in d.l.j.§.j.ff.de iniur.idem Bar. Imol.Pau.Castr.in d.l.rei iudicatæ,iuncta l.sequen.ff.solu.matri.Bald.in l.assiduis, col.ij.in fin.C. qui pot.in pign.hab.& in c.j.versi.quarto vtrùm vxor.tit.an marit.succe.vxor. in benefi. Panor. in d.c.literas.col.penult.de restit.spol.& in c.literis.in fi.de testib.& in c.illud.col.vj.versi.ad propositum.de præsumpt.& in d.c.mulieres,de senten.excom.Ioan.Ana.in c.cùm causa, col.ij.versi. nota quòd contradictio,de rapt.& Anto.à Prat.in dicto consi.cxxxiij.vbi luculentissimè differit, de quibus operis hoc intelligi debeat.Et Franc.Curt.senior dicto consi.ix.vbi suprà.

3 *Vxor Gallorū legibus in potestate uiri.*

¶Dicit tamen Ioan.Fab.in d.§.j.Instit.de S.C.Tertul.quòd ex consuetudine Franciæ vxor transit in viri potestatem,quamuis etiam remaneat in patris potestate. Idem verò Fab.in §.ij.col.ij.versi. quid si vir.Instit.quod cum eo.dicit simpliciter, quòd in partibus Franciæ vxor est in potestate viri,nulla de patris potestate facta mentione. Et idem dicit in l.j.C.de bon.matr.& in l.non sine. C.de bon.quæ liber.

4 *De eadem re.*

¶Atqui ex nostra consuetudine,vt hìc scribitur,vxor est in potestate viri duntaxat à patris scilicet potestate per matrimonium liberata. Cuius etiam consuetudinis,qualis hìc est,meminit Masuer.non omnino malus autor in titu.de iniur.§.item filia vxorata,& in tit.de dot.& mat.§. item de consuetudine vxor.& in titu.de præscript.§.item & pro ista parte, & in titu.de possess.§.item maritus. vbi tamen huiusmodi consuetudinem non ita simpliciter dicit disponere , sed tum demum,cùm maritus est sui iuris:tanquam scilicet (vt id illi addas) alium non possit habere in sua potestate,qui ipse suæ potestatis non est.l.sic eueniet.ff.de adult.

5 *Longobardorum legibus uxor in potestate uiri.*

¶Et est similis (vt redeamus) apud Longobardos consuetudo,vt expressim scribitur in l. j. & l. pen.& l.vlt.tit.quali.mulie.libe.alie.permis.est.& refert glo.in l.velles.C.de reuoc.don.& ibi quoque Bald.qui dicit,quòd hoc iure vtuntur in multis locis & per statuta locorum:& idem Bal. in l.si inuita.C.de nupt.& in d.c.j.& ibi etiam Card.Alex.titu.an marit.succe.vxo.& ipse Bal.consi. cxxxix.cuius exordium est,statuto communis Assisij,in fin.lib.v.& Alber.in d.l.si vxorem.C.de condi.inser.& Felin.in dicto c.illud.in princ.de præsump.

6 *Gallorum uetus mos in ea re.*

¶Et sanè hæc Franciæ consuetudo,fortassis è curriculo,vt alia pleraque,à veteri Gallorum more defluxit,quem huiusmodi fuisse Cæsar lib.vj.Comment.refert,vt viri in vxores sicuti in liberos, vitæ necísque haberent potestatem. Enimuero quemadmodum ea vetus parentum in liberos potestas crudelior quidem atque acerbior iure est coercita Romanorum legibus.l.in suis. in fi.ff.de libe.& posthu.& l.vlt.C.de patr.potest.& glos.vtrobique,& facit l.inauditum.ff.ad leg.Corne.de sicar.& l.diuus.ff.ad leg.Pomp.de parric.illudq; solùm superest,vt filius in potestate patris sit, citra vitæ necisq; arbitriū.C.titu.proximè allegato,per totum. Ita etiam (vt omnia fermè ad vsum clementiorem humanioremq; redacta sunt) virorum in vxores vetus illa potestas in ea ipsa re imminuta est,vt scilicet non liceat viro vxorem impunè interimere,ac ne castigare quidem , nisi moderatè,vt infrà dicetur. Sed quod de filiis leges sanxerunt , id etiam in vxoribus nostra consuetudo ex veterum more reliquum fecit,vt essent in virorum potestate, remoto necis arbitrio.

Queritur de quodam huius lib.plagiario.

Quem locum,& alia pleraque è primis illis nostris legibus Connubialibus quispiam in sua Topica fermè ad verbum transposuit,vir sanè & legum,& artium humanarum peritissimus,sed hac in re mihi parum æquus,qui nomen meū vbique suppresserit: id quod libens dissimulassem:sed veritus sum,ne qui libellum illum nostrum primùm anno 1513.ac iterum anno 1516.rursum 1524. impressum non viderunt,existiment hæc loca illi me contrà surripuisse , cuius Topica non nisi anno 1520.primùm impressa sunt. Sed ad rem ipsam reuertamur.

7 *Hebræorū legibus uxor in uiri potestate.*

¶Hic mos quoque apud Hebræos ex lege Mosaica fuisse videtur , vt matrimonium filiàs à parentum potestate dirimeret,transferretq; eam in viros,vt facilè colligi potest ex eo quod scribitur Leui.cap.xxj.quo vetabatur sacerdos contaminari in mortibus ciuium suorū,nisi tantùm in consanguineis & propinquis:id est,super patrem,matrem,filium,filiam,fratrem quoque , & sororem virginem,quæ nō esset nupta viro. Et cap.seq. Si filia sacerdotis cuiuslibet ex populo nupta fuerit,de his quæ sanctificata sunt,& de primitiis non vescetur. Cuius rei rationem adicit non omnino contemnendus interpres Nicolaus Lyrensis, quoniam scilicet non iam esset in patris potestate,& familia. Quod & ipsum expressim signatur Num.30.cap.vbi si filia nondū nupta aliquid vouisset,tum demum ex voto obligabatur,si pater vel consensisset,vel tacuisset;nupta verò,viro aut consentiente,aut dissimulante.quod & ad potestatē viri in vxorem trahit D.Augustinus lib. Quæstionū super Nu.4.c.lix.& repetitur in Decretis canonicis in c.manifestū. & c.voluit.33.q.5.

8 *Naturæ legibus uxor in potestate uiri.*

¶Quinetiam illud affirmare asseueranter audeo,longo antè interuallo, quàm leges Mosaicæ latæ essent,veluti lege naturæ idipsum instituente,filias postea quàm desponsatæ fuerant,nō permansisse amplius in parentū potestate. Quod eo testimonio comprobauerim,quòd cùm de Rebeccæ

nuptiis tractaretur, illa neutiquam in consilium admissa est:sed veluti inscia,non inuita tamen, verùm parentum votis obsecundans,ab illis nuptui traditur. At postea quàm desponsata fuit, de profectionis die à parentibus consultur:veluti iam eorū potestatem egressa,quod scribitur Gen. 24.c.& à D.Ambrosio annotatur in lib.de Abrahā Patriarcha,in c.vlt.& in c.honorantur.32.q.2.

9 ¶Ab eo autem,quod de lege naturæ diximus,nihil omnino abest, quod tradit Diuus Augustinus in c.caput,in fi.xxxiij.quæst.v.Fœminas viris suis seruire communi lege naturæ. Et in lib.j. de nuptiis,& concupiscentia,ad Valerium,cap.9. Nec dubitari,inquit,potest, naturali iure viros potiùs fœminis,quàm viris fœminas principari. Et in epistolam Pauli priorem ad Corint.ca.65. Fœmina,inquit,viro subiecta est lege naturæ. Apud Græcos autem commendatur ille versus senarius Alexidis in ea fabula,cui titulus est,γυναικοκρατία,citante Athenæo lib.iij. *De eadem re.*

γυναικὶ δ' ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις.

Natura non sinit praeesse fœminam.

Et huic quoque rei testimonio sunt,bruta animalia, quæ veluti idipsum dictante natura,ita viuunt,vt mares imperent fœminis. Nam Plin.lib.viij.cap.3. loquens de Hyænis,Mares,inquit,singulis fœminarum gregibus imperitant. *Bruta quoque id ipsum sequi*

10 ¶Sed & illud apud celebratissimos Græcorum populos Lacedæmonios obseruatum fuisse coniecto,vt filia tantisper in potestate patris esset,dum cœlibem vitam duceret:statim verò quàm matrimonio fuisset mancipata,viri subiret potestatem. Huiusce autem rei coniectandæ ansam præbuit dictum Lacænæ à Plutarcho in Apophthegmatis Laconicis relatum: quæ cùm interrogaretur,an se viciandam concederet,respondit,Equidem cùm puella essem, didici parere patri, & hoc egi:mulier autem viro. Huic ergo,si iusta rogas,manifestum facias primùm. *Lacedæmoniorum in ea re mos.* *Lacænæ dictum.*

11 ¶Quanquam illud non me latet,fuisse plerosque,qui scriptis tradiderunt,Spartanas mulieres viris suis dominari solitas:quod & ex Aristotele licet depræhendere lib.ij.Politicorū cap.7.& confirmat Plutarchus in Lycurgo,referens Lacedæmonios vxores heras vocare solitos. Sed hoc,vt infrà dicemus,commune omnium Græcorum fuit. Subdit autem post pauca Plutarchus, quòd cùm peregrina quæpiam mulier Gorgoni Cleomenis regis filiæ, Leonidæ autem vxori diceret, μόναι τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε ὦ λάκαιναι. id est,Solæ viris imperatis,ô Lacænæ: respondit, μόναι γὰρ τίκτομεν ἄνδρας. id est,Solæ enim viros parimus. Quod etiam recenset in Apophthegmatis Laconicis non semel. Qui & ipse in comparatione Lycurgi & Numæ Pompilij tradit Lacedæmonias mulieres audaciores,& in ipsos viros in primis viriles. Et hoc quidē,vt reor,mouit Aristotelem,vt diceret lib.j.Rhetoricorum ad Theodecten, cap.5. malas fuisse Lacedæmoniorum mulieres,ideoque eos media propè felicitatis parte priuari. *De eadem re.*

12 ¶Sed quocunque se modo res hæc habeat, ab hac nostra consuetudine non admodùm abludit illud Euripidis in Danaë apud Stobæum,Sermone 71.& iterum 75. *Vxor legibus mariti subest.*

γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων,
οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν,ἀλλὰ τῶν λέχους.

Mulier enim egressa paternam domum,
Non amplius parentum est, sed mariti.

Et illud quoque Quintiliani,aut eius,vt plerique existimant,qui de Oratoriis institutionibus elegantissimè disseruit,declamatione 259. Virgo pertinet ad patrem:tamen nupta pertinet ad maritum. Accedit quoque id,quod Plato,alias muliebrium virtutum admirator, viros tamen fœminis,tanquam gregi custodes,præfecit,statim circa initia lib.v.de Republ. Cui accedens discipulus ipsius Aristoteles,Politic.lib.j.cap.8. Vir quidem,inquit,vxori præest & filiis,tanquam liberis qui dem ambobus,sed nō eodem imperij modo:sed vxori quidem ciuiliter:filios autem regit:masculus enim,quàm fœmina principalior est. Et idem lib.ij. Oeconomicôn cap.1. Existimare autem, ait,debet mulier verè cōposita,mores viri esse legem vitæ suæ impositam sibi à Deo.Cui finitimū est illud D.Pauli ad Rom.7.rursumq; prioris ad Corin.7.Mulier quāto tempore viuit vir eius,alligata est legi ipsius.Quod & repetitur in c.sicut alterius.7.q.j.& in c.additur.27.q.ij.& in summa 33.q.j.atque aliis cōpluribus locis.ex quibus constat,esse in viri arbitrio,legem,quā velit,modò sit honesta,vxori imponere.Ad quod & illud pertinet Homeri lib.9.Odys.de Cyclopibus loquētis, *Cyclopes.*

—θεμιστεύει δ' ἕκαστος
παίδων ἠδ' ἀλόχων.— Id est,

—Ius quisque ministrat
Progenitis ac vxoribus.—

Quem locum citat Aristoteles lib.Politic.1.cap.item primo:& lib.Ethicorum x.cap.9.atque etiam Plato lib.iij.de Legibus. Inter multas Pittaci Mitylenæi,vnius ex septem sapientibus,aureas sententias,illa non postremo loco,habenda, γυναικὸς ἄρχε, id est vxori dominare. Refert Cornelius Tacitus in lib.de Moribus Germaniæ,apud Sithones fœminas dominari:In quo (vt ille ait) non modò à libertate,sed etiam à seruitute degenerant. *Sithones.*

13 ¶Quid,quòd apud priscos Romanos vir de coniugis capite & fama cum propinquis iudicabat? Cuius rei testis est locupletissimus Cor.Tacitus lib.xiij.Romanæ historiæ, cùm inquit: Pomponia Græcina,insignis fœmina,Plancio,qui ouans se de Britannis retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea,mariti iudicio permissa:isque prisco instituto, propinquis coram de capite famaque *Vir iudex vxoris.*

coniugis cognouit,insontemq; pronuntiauit.Dionysius quoq; Halicarnasseus lib.ij. Cognati,inquit,simul cum viro de his iudicabant,in quibus erat violata pudicitia.De quo etiam aliquid Liuius iiij.decad.lib.ix quo in loco de Bacchanaliorũ abrogatione loquitur: Cuius hæc verba sunt, Mulieres damnatas cognatis,aut in quorum manu essent,tradebant,vt ipsi in priuato animaduerterent in eas.& Valerius Maximus lib.ix.tit.iij.quo loco loquitur de Spurio Posthumio Albino, &c.seq.Suetonius in Tiberio,cap.35. Id autẽ ex lege Romuli erat,cuius hæc verba sunt: ADVLTERII CONVICTAM VIR, ET COGNATI, VTI VOLENT, NECANTO.Et ad hũc quoque morem antiquum respicere videtur Callistus in d.c.sicut alterius.vij.q.j. cùm dicitur, Sicut alterius vxor nec adulterari ab alio,nec iudicari, nisi à proprio viro permittitur.&c. Vbi tamen glo.huius moris inscia,illud trahit ad correctionem,de qua posteà dicemus.

14 *Vxores viros dominos uocare debent.*

¶Adde,quòd Diuus Ignatius,Ioannis Euangelistæ discipulus,in ea epistola,quam ad Antiochenses scripsit,Mulieres,ait,honorificent viros suos sicut carnem suam: & non audeant eos proprio nomine vocare. Hæc ille.Sed quonam igitur nomine(inquies)illos vocabunt?Id certè nos docet Sara illa sancta mulier,de Abraham viro loquens:Dominus,inquit,meus vetulus est, vt scribitur Gene.18.cap.& repetiit D.Petrus in sua prima Epist.Canonica,aut potius catholica, vt Latinum Græco respondeat,cap.3.his verbis,Sic enim aliquando & sanctæ mulieres,sperantes in Deo, ornabant se,subiectæ propriis viris,sicut Sara obediebat Abrahæ,dominum eum vocans. Hæc Petrus. Ex quo D.Chrysostomus in Epist.1.ad Corinth.Homilia 26. Priscæ,ait, illæ mulieres viros suos dominos vocabant. Quin & Bersabee Dauid maritũ dominum vocat, & se ancillam illius, iij.Reg.cap.1. Quibus adstipulatur & illud Virgilianum lib.iiij.Aeneid.

—Connubia nostra
Reppulit,ac dominum Aeneam in regna recepit.

Cuius loci autoritate fretus Marcellus,vir in perscrutandis nominum proprietatibus admodum diligens,scribit,dominũ pro marito aliquando accipi. In quo etiam significatu posuisse quibusdam videtur Imperator Diocletianus in l.si liqueat,ibi,consentiente domino.C.de inoffic.donat. quam ad id nuncupatim not.Salyc.Quanquam nihil huc,vt reor,pertinet. Nam ibi, Dominus, dicitur respectu rerum donatarum, quarum scilicet maritus erat dominus, non autem respectu vxoris. Sed,quod in confesso est,Dominus,pro marito ponitur in sacris literis, Iudicum cap.19. cùm scribitur: At mulier, recedentibus tenebris,venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus. Ibi enim haud dubiè de marito loquitur. Huc quoque alludit illud Ouidij, si ipsius est, in Epistola Acontij ad Cydippen,

Elige de vacuis,quam non sibi vendicet alter:
Si nescis,dominum res habet ista suum.

Plutarchus autem in eo libro,cui titulum nuncupauit,In principe requiri doctrinam,scribit,Persarum regem cæteros omnes pro seruis habere, præter vxorem:cuius tamen conueniebat maximè esse dominum.

15 *De eadem re ex iurisconsultis & alus.*

¶Quæ cùm ita sint,eas proinde prudentissimas fuisse arbitror fœminas, quarum altera ad maritum scripsit in hæc verba: Cum peteni mihi à te,domine charissime,&c. vt à Iurisconsulto nostro relatum est, in l.ea quæ,in prin.vbi Bald.not.ff.de donat.inter vir.& vxor.Altera, quæ marito hæres extiterat,ita testamẽto cauit apud Iureconsultũ in l.Lucius.§.quæ marito.ff.de leg.ij.Mæui, & Sẽproni,dilectissimi filij,præcipitote omne,quicquid ex hæreditate bonisve Titij,domini mei, patris vestri,ad me peruenit. Et iterum paulò pòst:Necnon etiã, siquid post mortẽ Titij domini mei solui,agnoscatis.quem tex.ad hoc no.Bal.ibi.& Albe.in l.aduersus.C.de cri.expi.hære.Et admodũ fallor,nisi & ita quoque accipitur in l.vxorem.§.testamento.ff.de lega.iij.quamuis aliò trahi possit.Nec silentio prætereunda est Lucretia,quæ apud Ouid.lib.ij. Fastorũ,de marito loquẽs,ait:

Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ)
Quamprimùm nostra facta lacerna manu.

Neque Maridia Diui Clementis mater, quæ Faustinianum maritum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem,lib.recognitionum ix.cap.vlti. Neque Diua Natalia, quæ Diuum item Adrianum maritum,dominum quoque appellabat:si tamen in ea re satis tuta est Iacobi,quem de Voragine vocant,autoritas.

16 *De eadem re. Megistone dictum memorabile.*

¶Non immeritò igitur Plutarchus autor grauissimus,in eo libello,cui titulus est,De claris mulieribus,laudat Megistonam Timoleontis vxorem,quæ Aristotimo Eliensium tyranno,præcipienti captiuis mulieribus,in quarum numero & ipsa erat,nuntios cum literis ad maritos, qui Elidem obsidebant,mittere, eosq; vt obsidione desisterent,rogare:alioquin se paruos natos in earũ conspectu priùs,ipsas deinde omnes verberibus cæsas interfecturum minitabatur: talibus verbis respondit:Si quid in te virilis prudentiæ aut consilij resideret,nõ vtique mulieres iuberes,quæ facto opus esset,suis viris præscribere:sed nos ad ipsos,tãquã dominos nostros, permisisses proficisci.

17 *Vxores quæ viris dominantur,vituperantur.*

¶Sed sicut Sara,Bersabee,Lucretia,Megistona,quæ se vltro maritis subiecerunt, eos vt diximus, dominos vocantes,sunt ob id plurimùm laudandæ:ita sunt acerrima repræhensione dignissimæ, quæ è diuerso sibi laudi assignant,quòd maritis præsint,quòd illos non habeant dominos, sed ne pares quidem,quòd illos contemnant atque despiciant, nullã omnino eorum habẽtes rationem. Nã(vt idẽ Plutarchus in lib.cui tit.fecit γαμικὰ παραγγέλματα,id est,cõnubiales admonitiones,

scrit)

scribit) locupletes & principes, cùm honori Philosophos habent, & semetipsos ornant, & illos. At Philosophi cùm obseruãt opulentos, haud quidem illos clariores, sed se ignobiliores faciunt. Hoc etiam vsu euenit mulieribus, cùm se viris subiiciunt atque obtemperant, laudem consequuntur. Cùm verò præesse volunt, magis eas dedecet, quàm eos, qui subuciuntur. Scitum est & illud Euripidis in Oedipo: Vxor, quæ sapit, viro inseruit: quæ non sapit, eum spernit.

Πᾶσα γὰρ δούλη πέφυκεν ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή.
ἡ δὲ μὴ σώφρων, ἀνοίᾳ τὸν ξυνόνθ' ὑπερφρονεῖ.

Et illud Philemonis apud Stobæum in Præceptis Connubialibus,

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρὸς, ἀλλ' ὑπήκοον.
Bona vxoris est, ò Nicostrata,
Non imperare viro, sed obedire.

Nec minùs memorabile est, quod tradunt sacræ literæ, Vasthi reginam Assueri mariti mandatum vt ad se veniret, contempsisse, ob idque fuisse repudiatam, vt hinc discerent cunctæ vxores & maiorum & minorum, maritis suis deferre honorem, vt scribitur Hester j. cap.

18 ¶Qui locus me submonet, vt mulieres commonefaciam, vt si se ab hominibus honorari cupiãt, (cupiunt autem maximè, vt alibi dicemus) maritos in primis honorent, sibiq; dominari facilè patiantur, nec molestè ferant. Sciant, maxima ex parte omnem suum honorem atque dignitatem ex honore dignitateq; virorum pendere. Vix enim vxor honorabitur, nisi & apud homines maritus in honore, pretio, existimatione fuerit. Sunt certè vxores vel honoris, vel dedecoris, & cuiuscunque conditionis maritalis ferè participes, vt quotidie videmus, & leges nostræ apertè comprobant. l. fœminæ. ff. de Senat. & l. cum te. & l. vlt. C. de nupt. & l. vlt. C. de incol. lib. x. & l. j. & l. mulieres. C. de dignit. lib. xij. & in auth. de consul. circa medium, cum multis si. Idque ex legibus antiquis, quando apud Liuium lib. x. ab vrbe condita, Virginiam Auli filiam Patritiam Volumnio plebeio nuptam, matronæ sacris Pudicitiæ Patritiæ arcuerũt, tanquam scilicet desiisset esse Patritia, quæ plebeio nupserat. Idque adeò procedit, vt filia naturalis efficiatur legitima, si legitimo viro nupserit, ex Angeli sententia in §. quod verò. in auth. quibus modis natural. effic. sui. Ideo dicit glo. in l. j. C. de in ius vocand. quòd vxor propter maritum honoratur.

De eadem re.

Vxores honoris ac dedecoris maritalis partcipes.

19 ¶At viri, quibus vxores dominantur (quorum vt id transeunter attingam, magnus est numerus, vt dicit Cy. in l. ij. C. de test. Cui concinens Hosti. in summa. titu. de iureiur. §. quomodo censeatur, versi. sed cùm metus, tradit multas fœminas esse, quæ maritos verberant) hi igitur (vt repetã) omnibus sunt contemptibiles, pro vilibusq; & abiectis habentur, vt è nostris quoque annotauit Alex. consi. clvj. viso processu causæ vertentis inter Apolloniam. col iij. versi. secundò respondeo, lib. v. Et Pet. à bel. perti. in l. curatorem. C. de inter. matr. miserrimos eos esse dicit, qui vxoribus obedire coguntur. Sed & ibi Cy. maritos veluti deridet, qui cùm ex D. Hieronymi, imò D. Pauli ad Ephes. v. cap. sententia. vxores diligere, non autem timere: ab illis verò diligi, & timeri debeãt: sunt tamen adeò miseri & gallinacei (ita enim loquitur) vt non audeant inuitis sibi vxoribus extrahere sarabulas, vt ipse ait, & post eum Bal. ibi qui hos quoque martellos vocat. & Ang. in l. j. C. de his qui par. vel libe. occid. Itaque Esaias maximus Prophetarum (Dauid semper excipio) veluti in maximum Iudæorum vituperium, de illis scribit in iij. c. Mulieres dominatæ sunt eis. Nam (vt Democrates testis est, aut Democritus) vti eum citat Stobæus Ser. 72. & Maximus Philosophus, idemq; Martyr, locorum cõmunium cap. xxxix. (nisi vtrobique mendum sit) *ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη.* id est, à muliere dominari, summum est viro dedecus. Id quod etiã Philoni tribuit Antonius Monachus, Melissæ tom. 2. Ser. 34. Quibus consonat illud Euripidis in Electra:

Καί τοι τόδ' αἰσχρὸν προστατεῖν τῶν δωμάτων
γυναῖκα, μὴ τὸν ἄνδρα.—

Quo significatur, turpe esse, vxorem domi præsidere, non virum. Sed & hæc est (vt illud addas) summa seruitus. Quandoquidem mulier, si primatum habeat, contraria est viro, vt attestatur Ecclesiasticus xxv. cap. Adde item, & summa miseria. Nam, vt scribit Augustinus in lib. de Catechumenis rudibus, & reassumit Beda in 1. ad Corint. 2. cùm fœmina dominatur in virum, peruersa & misera domus est. Scribit Iustinus lib. 32. quòd cùm Daci cum Oloto rege aduersus Bastarnas malè pugnassent, ob vltionem segnitiæ, iussu regis coacti sunt ministeria vxoribus, quæ ipsis antea fieri solebant, facere. Neque id antè mutatum fuisse, quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent. Plutarchus in præceptis connubialibus cap. v. quæ malunt, inquit, stolidis viris imperare, quàm parere sapientibus, similes illis sunt, quæ ducere potiùs volunt cæcos, quàm intelligentia visuque præditos sequi. Ex quibus illud confiteri necesse est, vt si huiuscemodi viri vxorum imperio parentes, cæteris sunt contemptui, & vxores quoque eorum fore contemptibiles.

De eadem re. Viri qui uxoribus subsunt pro uilibus habentur.

20 ¶Contrà verò, illas eò honoratiores futuras, quò magis viros honorauerint, vel testimonio D. Hieronymi, aut (vt Erasmus putat) Paulini Nolini ad Celantiam, de ratione rectè viuendi, vbi ita scribit: Præcipuè autem in coniugio venerabili atque immaculato, apostolicæ regulæ ordo teneatur. Seruetur in primis viro autoritas sua, totaque à te discat domus, quantũ illi honoris debeat: tu dominum illum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra: tantò ipsa honoratior futura, quantò illum amplius honoraueris. Caput enim (vt inquit Apostolus) mulieris est

Vxorum ulris obedientium laus.

vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur,quàm ex capitis dignitate. Quibus etiam adstipulatur ille Mimus Senecæ,nisi sit Publij Syri (quod multi asserunt) aut alterius,

Casta ad virum matrona parendo imperat.

Quo planè significatur,eam matronam tum demum imperare,ac veluti in sublimi loco esse,cùm viro paret.

Diuinis legibus uxor uiro parere debet.

21 ¶Quid,quòd verbum Dei O.M.mulierem alloquentis Gene.3. Sub viri potestate eris,& ipse dominabitur tui. Et D.Petri in 1.epistola,cap.3. Mulieres subditæ sint viris suis. Quod & vsurpauit Paulus, qui adusque tertium cœlum raptus est,ad Ephesi.5.& repetit ad Coloss.3.Cuius rei rationem adiiciẽs in ipso cap.5.ad Ephesios. Quoniam (inquit) vir caput mulieris est.Quod & ipsum prius dixerat,priore ad Corinth.11.& repetitur in cap.1.extrà de frigid.& maleficia. & in cap.non mœchaberis.xxxij.quæst.v.& fermè per totum xxxiij.q.v.& alibi sæpe. Et ob id fœminæ, dum maritantur,velari solent,vt se nouerint semper maritis suis esse subditas.cap.fœminæ.xxx.q.v.& in cap.mulier.xxxiij.quæst.v. Et alibi,Quæcunque mulier sibi comam amputauerit, quam Deus ad memoriam subiectionis illi dedit,tanquam resoluens ius subiectionis,anathema sit.dicit tex.in cap.quæcunque.xxx.dist.quem facit singu.Ro.singul.cccccxcvj.est nunc Florentiæ. Idq́ue dicit menti tenendum Matth.ab Afflict.in cap.1.§.rursus.in fin.titu.quæ sit pri.cau.benefi.amit. Super quo festiuiter simul & venustè dicit Gul.à mon.Lau.in cle.cùm ex eo, in verbo, continentes.& ibi post cum Cardin.in j.oppo.de senten.excom.quòd canon vetuit, ne mulieres comam amputarent,vt mariti quicquam in eis inuenirent,vnde possent vxores trahere & ligare.quod not.ad id,quod paulò mox subiiciemus. Illud tamen obiter dicemus,apud Arimphæos, fœminas æquè ac mares comam tondere,vt tradit Solinus cap.27.Sed,vt redeamus,ea quæ suprà diximus,fortè mouerunt Bald.vt diceret in cap.1.titu.an mariti.suc.vxo.vxorem esse in potestate viri de iure canonico:quod & idem dicit Albe.in l.si vxorem.C.de cond.inser.& in l.aduersus.C.de cri.exp.hæred. Porrò D.Augustinus Homilia xliij.de fœminis loquens,Nulla,ait,sit in vobis proteruitas, nulla superbia,non contumeliosa ceruix,non aliqua inobedientia:prorsus tanquam ancillæ seruite. Idem in D. Ioannem tract.ij.illud interpretans, Qui non ex sanguinibus,neque ex voluntate carnis,neq; ex voluntate viri,&c.Ponitur (ait) caro pro vxore,quemadmodũ & spiritus aliquando pro marito.quare? quia ille regit,hæc regitur:ille imperare debet,ista seruire.Nam vbi caro imperat,& spiritus seruit,peruersa domus est. Quid peius domo,vbi fœmina habet imperium super virum?Recta autem domus,vbi vir imperat,fœmina obtemperat.

Fœmina comã amputare non debet,& quare.

Arimphæorũ fœmina.

Vxor de iure canonico in uiri potestate est.

Caro pro uxore.

Spiritus pro marito.

Vir potest uxorem moderatè castigare.

22 ¶Ex hac autem viri in vxorem potestate illud proficiscitur,quòd hanc ille potest ex causa moderatè castigare,vt voluit glo.in l.& si quemcunque.§.vlt.in fi.ff.ad leg.Aqui.& glo.in auth.vt lice.matr.& auiæ.§.quia vero quædam mulieres,in verbo,sufficere.& glo.vlti.& doct.in c.quemadmodum,extra de iureiur.& glo.in §.criminis,in verbo seruum.xxv.dist.& in c.cùm beatus.xlv.di.& in c.sicut alterius,vbi & Archi.col.vlt.vij.q.j.& in c.nullus clericorum.xvij.q.iiij.& in §.in hoc, in glo.vlt.& in c.placuit.xxxiij.q.ij.& in c.hæc imago,in verbo,& penè famulas.xxxiij.q.v.& Alber.Gaud.in tractat.maleficiorum,tit.de pœnis reorum,col.vlt.& Bal.in l.filius.C.de patr,pot.& in l.nec patrouis.C.de ope.li.& consi.clxxvj.Cecilia recessit à Francisco,in prin lib.j.Lucas Pen.in l.quicunque.col.ij & iterum iij.C.de mili.lib.xij.Signo.Homo.consi.lxiij. Titius calce percussit.in princ.Anto.in c.cùm contingat.col.ij.& ibi etiam Panor.col.vj.de foro comp.Idem Pano.in c.ex transmissa,post prin.de restit.spoli.Ro.in l.iij.§.si cùm omnes.col.ij.ff.de S.C.Sylla.sing.iiij.incip.licet vxorem delinquentẽ.Card.Flor.consi.ix.in facto dominæ.col.ij.versic.similiter si iudex.Cepolla in l.j.§.sed sciendum.nu.96.ff.de ædil.edict.& l.Marcellus,de verb.sign.& Ang.in tract.maleficiorum,in verbo,admenauit,ante fi.& Alex.in l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iud. & in addi.ad Bart.in l.iubemus.C.de repu.Paris Pute.in tract.Syndi.in verbo,captus illicitè.verb.officiales.nu.3.Philip.Deci.in l.fœminæ.quæ est ij.colum.vij.versic.xxxvj.ff.de reg.iur. Et è Theologis Diuus Bonauentura in iiij.senten.distin.xxxvij.vbi etiam Richar.& alij.& Astessanus (istos enim & similes aliquando,& nonnunquam etiã multò inferiores aduocamus,propter eos qui nullos alios libros legerunt) Astes.igitur lib.viij.suæ summæ,titu.xx.artic.iiij.& Angel.Claua.in verbo,vxor,versic.iij. Et ad hoc bonus est textus in cap.duo ista.xxiij.quæst.iiij.

Sed clericus paulò seuerius.

23 ¶Sed & clericus potest paulò seueriùs vxorem castigare,vt dicit glo.in d.§.criminis,per tex.in d.c.placuit,per quem etiam tex.asserit glo.d.c.quemadmodum,& ibi quoque Panor.quòd clericus potest incarcerare vxorem.& in id dicit ipse Panor.eum menti tenendum,& declarat,quomodo sit intelligendum.& idem voluit Zenzel.in extrauag. Ioan.xxij.incip. antiquæ concertationi, in verbo,nouerit conuenire,ad fin.Guil.à mont.Laud.& Card.Flo.in d.cle.cum ex eo.& Ioan.Fab.in l.j.C.de priuat.carcere.& Rom.d.sing.iij.vbi facit sing.text. & glo.in d.c.placuit.Ioan.Ana.in cap.ij.post princ.extrà de cle.percus.& Felin.in d.c.cùm contingat,in fin,de foro compe.Alex.in d.l.iubemus.Iason in d.l.miles.§.qui iudicati.& Deci.& Astes.vbi sup.Hipp.Marsi.in l.j.§.ad quæstionem,col.ij.versicu.limita.iiij.ff.de quæstio. Quæ res veteri more legibus permissa est,quando Alexander Macedo apud Curtium lib.vij.criminibus ab Hermolao obiectis respondens, à maritis vxores verberari,castigari,vti à tutoribus pupillos,ius esse tradit.

De eadem re.

Vxor an iniu-

24 ¶Nec otiosum est verbum,moderatè,à nobis suprà positum. Neuter enim,neque clericus,neque laicus, potest vxorem atrociter verberare, vt dicunt ferè omnes, quos allegauimus. Quòd si fecerit, potest vxor agere iniuriarum contra virum,ex quorundam sententia, quos refert Ioann.

And.in addit.Spec.in rub.de iniur.vers.est quæstio de vxore: qui tamen subdit, sibi probabilius videri, vt agat vxor actione in factum, vt fama mariti illæsa præseruetur, per text.in l.2. C. rerum amo.& in l.non debet.ff.de dolo,& l.si quis vxori. ff. de furt. quod dictum sequitur, & dicit se nunquam alibi legisse, Alex.in l.diuortio.§.si fundum,col.4.vers.item in quantum.ff.solu.mat. & ita refert se Paduæ consuluisse:& Carelli.Cor.in memorali incip.actio iniuriarum, & iterũ in memo.vxor atrociter verberat.Quin & si vir vxorẽ atrociùs verberauerit, ob idq; vxor aufugiat,& adulterium committat, non potest eam maritus accusare, nec dotem ex vxoris adulterio lucrari ex forma statuti, vt no.consuluit Petr.Ancha.cons.408.probata. Sequitur & commendat Ange. Aret.in tract.maleficiorum, in verbo, Che m'hai adulterato.col.11. & Ioan. Lup.in repet. rubr.de dona.inter virum & vxorem.§.20.col.2.versic.idem est quando maritus. Sed de hac re iam satis. An autem honestum sit viro vxorem verberare, dicemus postea.

riarum agere possit contra maritum.

25 ¶Illud quoque ex ea potestate procedere videtur, quòd cùm mulier quicquam facit sibi incommodum, marito verò commodum, id fecisse præsumitur metu & reuerentia maritali, ideoq; sibi non præiudicat de quo, quia id recipit quasdam declarationes, vide glo.& doct. in l.j.§.quæ onerandæ.ff.quarum rer.act.non dat.& glo.in c.plerique.1.q.7.& Bart.in l.quæ dotis.ff.solu.matri.& in disput.incip.mulier habens magnum patrimonium,col.2.vers.sextò probo.& Bald. in l.si sine voluntate,ad princ.C.ad Velleia.& cons.293.factum sic proponitur,col.2.vers.2.opponitur,lib.3.& Panor.in c.nónne,col.pen.de præsump.& in c.cùm contingat,in j.not.de iureiur. Alex.consi.clvij.viso instrumento,col.pen.lib.2.& cons.xvj.ponderatis narratis, col.pen.lib.3. & cons.cij.super eo, de quo quæritur.col.4.vers.item potest vltra supradicta,eo.lib.iij.& cons.cxliij. an mulier, col.pen.lib.5.& consi.lxxxviij.viso processu,col.ij.versi.& prædicta,& iterum versic. nec etiam ad hoc,lib.6.& Franc.Aret.consi.xxiiij.quatuor dubia,in ij.dubio,& Barb.consi.xxxviij.omnipotentem,col.vlt.lib.4.Ang.Aret.in §.omnes autem,vers.quadrupli.& ibi etiam Ias.col. 7.vers.& proximè dicta,Insti.de actio.& per Cano.tam antiquos, quàm recentes, in cap.caussam matrimonij, ext.de offi.deleg.Philip.Dec.consi.ccxxxij.dura admodum,col.3.versi.nec obstat id, si dicatur.

Vxor an & quando aliquid fecisse ui deatur metu & reuerentia maritali.

26 ¶Item & hinc prodit, quod dicunt Ioan.And.& Panor.in d.c.literas, ille col.2.in verbo,incertis, hic col.pen.vers.dicit Io.And.extrà de resti.spol.quòd vxor tenetur marito lauare pedes & caput, & parare cibos, & aliàs semper vel Phrygio seruire marito, vt vtar verbis Virgilij lib. 4.Aeneid. Quibus adstipulatur illud Ennij,

Exin Tarquinium bona fœmina lauit, & vnxit.

aut, vt Seruius citat, lib.6.Aeneidos,

Tarquinij corpus bona fœmina lauit, & vnxit.

Quod de vxore intelligit Donatus in Hecyra Terentij, qui hinc vxores dictas putat, quòd maritos lauabant & vngebant.Nam & apud Thraces, vxores maritos lauant, & ministeria obeunt, vt testis est Heraclides in Politicis. Sed & coquinariam facere, & lectum parare marito tenetur, vt tradit Benedict.Capra,consi.lxxij.cùm viso,colum. iiij.versi.circa quod dicendum est.Nam & apud priscos illos populos etiam regi vxor sua coquebat cibaria, vt scribit Herodotus lib.viij.non multum ante finem.Illud autem, scilicet lectum sternere, ancillare munus erat, vt videre licet ex illo Homeri versu lib.Odysseæ 20.

ἡ μὲν δέμνι' ἄνωγεν ὑποστορέσαι δμῳῇσιν.

Hæc quidem lectos iussit substernere ancillas.

Vxor an teneatur uiro lauare pedes, & alia id genus facere.

Vxor unde. Thracũ uxores lauãt maritos, aliáque ministeria obeunt.

27 ¶Sed hæc tamen (ne id omittamus) limitat ipse Pan.in d.c.literas, nisi mulier esset nobilis, cui esset dedecori ista facere.arg.l.interdum.ff.de ope.libe.quod & idem dicit Felin.in c.illud.col.4.de præsumpt.& Philip.Dec.consi.202.vt præsens consultatio.colum.4.vers.nec obstat quòd talia.& Ant.& Corset.in tract.de pot.& excel.regia.q.30.in fi.& Io.Lup.in repe.rub.de dona. inter vir.& vxor.§.31.num.2.& iterum §.50. col.pen.versic. item præter copulam. Et è Theologis, non illis quidem doctis, Bapt.Saly.in sua summa, in verbo, vxor, vers.vlt.Quod tamen clanculùm carpere videtur Barb. in addi.Bal.in l.si vxorem,col.ij.C.de condi.inser.ea videlicet ratione, quòd nõ debet fieri deterior conditio creditoris propter nobilitatem debitoris, nisi aliter esset iure cautum: de qua re diximus latiùs in tract.de nobilitate,cap.20.nu.94.similiter licet vxori.& 8.sequen.

28 ¶Illud etiam ex eodem fonte manat, quòd vxor mutat proprium, virique sortitur domicilium, atque forum, non vir vxoris.l.cùm quædam,& ibi not.ff.de iurisd.omnium iud.& l.exigere.ff.de iud.vbi Bald.per illum tex.dicit, quòd vxor trahitur ad aliud domicilium vi matrimonij, & l.ea quæ.& l.vlt.§.item rescripserunt, mulierem.& ibi Bart.ff.ad municip.& l.vlt.C.de incol.lib.10.& l.j.C.de mulie.& in quo loco, eo.lib.x.& l.mulieres.C.de dignit.lib.12.& no.Cyn.& Bal.in l.ij. C. de iurisd.om.iud.vbi dicunt, quòd ita vir trahit vxorem ad suum domicilium, vt ea nullo pacto teneatur respondere in domicilio pristino.& ipse Bald.consi.227.si quæratur, post princ. lib.iij.& consi.418.super primo puncto.lib.4.& consi.lxij.punctus talis est, Petrus de ciuitate.in 2. dubio, lib.5.Albe.in ij.parte statutorum,q.10.sed quid si Veronens.Rapha. Co. cons.xxvj.ad statutum. in princ.Rom.in l.si conuenerit.col.ij.vers.nunc examinemus,& col.seq.vers.sed dubium est.ff. de iurisdict.om.iud.Corn.consi.xxvj.videtur dicendum.col.vlt.lib.4.& Doct.vbique. Quod & iuris antiqui fuisse probat illud Virgilij lib.iij.Aeneid.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.

Vxor uiri forum & domiciliũ sequitur.

Nam,vt scribit Seruius, eum locum edisserens, secundum ius loquitur: vxor enim domicilium viri sequitur.

29 *Vxor ciuis ciuitatis ut uiri.* ¶Est item vxor eius ciuitatis ciuis,cuius & vir est,vt tenet glo.in l.ciues.& ibi Bart.Ang.in fin.& Io.Plat.col.ij.C.de incol.lib.x.& Bart.in d.§.item rescripserunt.vers.quæro vtrum vxor.Bal.cõsi. cxxxix.statuto communis Asisij.col.ij.vers.2.est considerandum.lib.5.vbi pulchre dicit, quòd ea propriè dicitur esse ciuis eius ciuitatis,& comprebenditur sub statuto loquente de ciuibus, siue de his qui sunt alicuius ciuitatis.Ant.cons.xxv.visa forma contractus, circa med.& Imol.consil. 73.in casu proposito.col.vlt.Fulg.cons.93.ad id de quo Rom.in d.l.si conuenerit.col.vlt.versi.sed nunquid.Pau.Cast.in d.l.cum quædam.post prin.Ioa.Plat.in d.l.j.in prin.C.de mulie. & in quo loco.lib.x.Ang.Aret.in §.j.col.vlt.versi.quæro an vxor.Instit.de pat.pot.& Maria.Socin.consi.36. rectè ac maturè.col.ij.& Corn.cons.lv.pro decisione.col.antepen.lib.j. & iterum cons.81.primus cõsultationis articulus.col.5.vers.ideò cũ vxor.eo.li.j.& cons.ccij.circa præsentẽ.col.ij.li.itẽ ij.& d. cons.26.col.vlt.lib.4.& consi.41.videtur in hac consultatione.col.vlt.d.li.4.Hinc apud Liuiũ li.j. ab vrbe condita,Romulus proclamat,vxores in societate fortunarum,ciuitatisq;,& liberorũ fore.

30 *Vxor eiusdẽ orig.ut uir.* ¶Quinetiam eiusdem est originis,vt voluit glo.no.in l.origine.C.de municip.& orig.lib.x.quam sequitur Bart.qui limitat,in d.§.item rescripserunt.vers.vlteriùs quæro.Sequitur quoque,& commendat Signo.Homo.cons.clxvj.quæstio disputanda.col.7.vers.præterea mulier originaria. Bal. in sua Margarita,in verbo,mulier.vbi eam facit sig.& in l.pen.in prin.col.j.versi.sed quæro vlteriùs.ff.de iuris.om.iud.& in rub.ff.sol.mat.post prin.vbi illã dicit valde no.& per eam dicit,quòd per matrimonium vxor vnitur marito,tanquã principaliori,mutátque forũ originis,adeò vt non posit in sua originali terra conueniri:& consi.ccclj.in bonis feudalibus.col.ij.lib.j. vbi per illã dicit,quòd mulier per matrimoniũ mutat originem,quò ad forum iudiciale.& cons.411.quidã Mediolanensis.ante fi.eo.lib.j.vbi eam pro notab.allegat,& cons.ccclvj.Seia origine paterna. col.vlt. vers.præterea quia ista Seia.eo.lib.j.vbi eam quoq; dicit sing.nec esse alibi,ad hoc,quòd origo viri dat ius nouæ originis vxori.& cons.cccx.ad euidentiã.col.vlt.lib.iij.vbi per eam dicit,quòd matrimoniũ mutat originem.vbi tamen id declarat.& cons.cccxxxix.super primo puncto præmittendũ est.col.ij.vers.quæritur quid iuris,lib.4.vbi dicit,quòd nuptiæ habent vim originis: nam origo viri propter sacramenti vnionẽ reputatur vxoris:quia vxor iungitur viro,tanquã digniori: & eadẽ cõditio est vnitorum.allegat no.in d.l.origine.& cons.100.cõsiderato quòd dicta domina Agnes.post prin.lib.5.vbi per illam glo.dicit,quòd matrimoniũ huius naturæ est, vt transfundat originem vxoris in originem viri.Id quod etiam subiungit probari ex virtute vnionis,in qua id quod potentius est,trahit ad se id,quod minus dignum est,vt plenè legitur,& no.in c.j. extra ne sede vacan.sed nulla maior vnio,quàm coniugalis,per quam vir & vxor efficiuntur vna caro, & vna substantia in duabus personis,de iure diuino,quod cõsistit in veritate,& non in fictione:& ideo propriè vxor est effecta naturalis,& originaria cõmunis ipsius mariti.Hæc Bal.qui & idẽ ferè scriptum reliquit cons.cxxxix.statuto cõmunis Asisij,eo.li.v.vbi ex hoc consuluit, quòd stante statuto Asisij,vt nulla mulier ciuitatis Asisij posit contrahere sine præsentia viri:quamuis statutum debeat strictè interpretari,& in casu vero,non ficto,per iura vulgaria:tamen istud statutũ ita debet intelligi,vt mulier Perusina nupta Asisij,non posit contrahere sine præsentia viri:tanquã ea dicatur esse ciuis Asisij verè & propriè,& non fictè.& idem Bald.in consi.226.præmissis verbis statuti.versi.in contrariũ videtur.eo.li.5.vbi dicit per illam gl.quòd per matrimoniũ mutatur ius originis.& idem Bald. in l.voluntas.in prin.C.de fideic.vbi dicit, quòd matrimonium est eius naturæ,quòd trahit mulierem ad originẽ viri.sed in eo loco erranter allegat l.mulieres.de municip. & orig.cùm nulla sit huiusmodi lex in illo tit.nec dubium est,quin voluerit citare d.l.origine.& idem Bal.in addi.Spec.tit.de deci.§.j.in fi.& in tit.de censi.§.nũc dicendũ. in fi.quibus locis dicit per illam glo.mulierẽ sequi originẽ viri:non quòd naturalis(inquit) veritas & substantia tollatur, sed quoad effectum ciuilium munerum,per quædam iura quæ allegat.& idem quoque Bal.in l.2. in fi.& ibi etiam Ang.C.de iuris.om.iud.& Fran. ipsius filius Baldi inter con.eiusdem,in subscriptione cons.lxiiij punctus Paulutius.li.5.vbi dicit,quòd lex rapit vxorem ad originẽ viri, per not. in d.l.origine.& Pan.cons.100.illud in dubium reuocatur.in fi.lib.2.Ro.qui eam gl. dicit sing. in d.l.si conuenerit.col.vlt.& Io.Plat.in d.l.origine.& latè Maria.in rub.extra de foro compe.col.4. vers.66.& Cor.d.cõs. lv.col.antep.lib.j & d.cons.ccij.col.ij.li.ij.& d.cons.xlj.li.4.& Soc.cons.227. præsens consultatio.col.7.vers.quibus suppositis.lib.2.& cons.81.non est dubium.in prin. lib.iij. vbi illam glo.dicit sing.& Io.Camp.in tract.statutorum excludentiũ fœminas à successionibus. 4.lib.quid si in loco.in prin.& Iason,in l.si pluribus col.6.vers.4.in quantum Bar.ff.de leg.j.vbi ex hoc dicit,quòd mutatio fori,quæ fit per matrimonium, est aliis potentior:nam licèt aliàs domiciliũ originis mutari non posit. l.senatores.ff.de senat.mutatur tamen per matrimonium,per gl.in d.l.origine.Tu tamen hîc vide Card.Flo.cons.91.respondeo per ordinem.in v.dubio.

31 *Vxor de familia uiri.* ¶Est quoque vxor de familia viri,non patris.l.quicunque.C.de re milit.lib.12.vbi & hoc no. Bar. & l.pen.§.Iulianus.vbi hoc quoque not.Alber.ff.quod fal.tut.aut.vbi videtur probari,hoc quoq; in sponsa procedere:sicut etiam annotauit Bal.ibi.& in l.maximum.col.vlt. vers. 4.quia ista filia. C.de lib.præt.& Ang.cons.cclxxxiij.inaduertentia.col.3.Maria.Soci.Senior cons.30.quamuis.col. 3.& Corn.consi.xlj.videtur in hac.col.vlt.lib.4.Iason consi.cxlij. venerabilis. col. 7.versi.vj.facit

lib.ij.&

lib.2.& Phil.Dec.in l.j.col.iij.verſ.illud etiam notandum.C.vnde vir & vxor. & Matth. Affli. in c.j.§.item ſi fidelis.col.6.verſ.ſuas tamen.tit.quib.mod.feud.amit. Vnde Antiſtius Labeo, Iuris ciuilis peritiſsimus,cuiusq; cum maximo laudis præconio meminit noſter Pomponius in d. l.ij. ff.de orig.iur.Labeo(inquam) lib.4. ad edictum prætoris,Soror,inquit,appellata eſt, quòd quaſi ſeorſum naſcitur,ſeparatúrque ab ea domo,in qua nata eſt,& in aliam familiã tranſgreditur.quod & repetiit Aulus Gellius, aut vt alij malunt appellare,Augellius,lib.Noctium Atticarum 10.c.13. Itaq; eleganter iuriſconſultus in l.pronuntiatio.in fi.ff.de verb.ſigni.Mulier,ait,familiæ ſuæ & caput eſt,& finis.vbi tamen Alberi.ſcribit poſt Oldra.nulla lege reperiri,vxorẽ eſſe de familia viri. quod & repetit in tract.ſtatutorum parte vlt.quæſt.110.quid ſi ſtatuto .Et id iuris quoq; antiqui eſt.Scribit enim Liuius lib.6.ſecundi belli Punici,Capua,quæ ad Annibalem deſciuerat,à Fuluio recepta,Campanis in ſingulas familias à ſenatu decreta facta fuiſſe.Aliorum enim bona publicãda,ipſos, liberóſque eorum vendendos, extra filias, quæ nupſiſſent, priuſquam in poteſtatem populi Romani veniſſent:tanquam ſcilicet iam deſiiſſent eſſe in familia patrum,ſed in familiam mariti veniſſent.

32 ¶Hoc autem & fulcit,quòd apud Bœotios currus axis, quo vecta erat in domum mariti noua nupta comburebatur: vt id ſignum eſſet,eam illic perpetuò remanſuram, vt retulit Plutarchus. Problem.Roma.cap.28.Cui ceremoniæ confinis eſt & alia Romanorum, apud quos ſponſa iam obtecto flammeo capite,cùm extuliſſet pedem è primis ædibus,vertebatur in gyrum,atqi ita ducebatur in domum ſponſi,ne ſciret viam redeundi ad ædes parentũ. Quæ & ipſa apud Hebręos illos omnium primos obtinuiſſe,non obſcure oſtendunt ea verba Iudic.12.c.Abeſſan habuit 30. filios & totidem filias,quas emittens foras maritis dedit,& totidem filiis ſuis accepit vxores, introducens in domum ſuam.Vt tamen interim non prætermiſerim Epicteti ſententiam huc pertinentem, apud Antonium Monachum,in 2.parte Meliſſæ, c.9. θυγατὴρ ἀλλόριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί.Filia aliena poſſeſsio eſt patri.

Bœoticorum mos. Romanorum ceremoniæ. Hebræorum mos.

33 ¶Et iſta,quæ diximus,videlicet mulierem ſequi forum,domicilium, & familiam viri, adeo vera ſunt,vt etiam ſi vxor litiget cum marito,ſe defendendo,ſequitur tamen forum mariti,vt eſt textus,ſi ſolerter expendatur,in c.conſtitutis in præſentia noſtra procuratore.extrà de teſti.& ita ſo lerti ſubtilique ingenio illum annotat Bal.ibi in j.no.quem ſequitur Iaſon in d.l.cùm quædã puella.col.1.& ibi quoque Philip.Dec.col.ij.ff.de iuriſdict.om.iudic.Et hæc quidem,etiam ſi agatur ad diſſolutionem matrimonij:nam haud ſecius vxor ſequitur forum viri,per tex.in c.ex parte.vbi id no.Ant.extrà de reſtit.ſpoli.Super quo tamen vide ibi Panor.in 4.no.tenentem contrarium.

Vxor etiã defendẽdo ſe ſequitur forum mariti, etiã ſi agatur ad diſſolutionem matrimonii.

34 ¶Hinc autem fit,quòd no.dicit Bart. ſi tamen is fuit,de quo ſtatim dicemus, in l.quoties. C.de priuil.ſcho.lib.12.eſſe ſing.notandum tex.ibi.quòd priuilegium conceſſum alicui,& omnibus deſcendẽtibus maſculis & fœminis,ita demum competit fœminis,ſi nondũ in matrimonium tranſierint:quia poſtquam virum aſſumunt, ad alium dicuntur ſe transferre, & ſtatum ſuum & forum mutare.Sequuntur Ang.& Io.Plat.in d.l.quoties.Rom.& Iaſ.in d.l.cùm quædam.& idẽ Ro. in l.j.in fi.prin.ff.de S.C.Sylla.vbi ad hoc dicit tex.in d.l.quoties.ſing.sẽque ita de facto dixiſſe,& obtinuiſſe.& Brix.in ſuo repertorio,in verbo,poſteri.vbi dicit illud dictum Bartol. eſſe multum ſing.& ita fuiſſe obtentum de facto.& Corn.conſi.ccxxx.quanquàm in hac conſultatione, col.3. & iterum col.antepe.verſ.concludendum.lib.3.& Bart.qui hoc quoque dictum dicit ſing.in c.cõſenſus.ad fi.de reb.eccleſ.non alien.dũ ſimpliciter illũ citat,& in addi.Bald.in l.voluntas.in princ. C.de fideic.& iterum in addi.Panor.in c.præſentia.col.6.de prob.& in repe.l.cùm acutiſsimi.col. 65.C.de fideic.& Laurus à palatius Rube.in tractatu ſtatutorum excludentiũ fœminas,char.antep. col.2.verſ.& adde quòd ſi concederetur.vbi id etiã dicit ſing.Feli.in c.de monialibus.paulo ante finem,de ſent.excom.& Iaſon in l.j.ad fi.ff.de conſt.prin.vbi & hoc dictum eſſe ſing.& perpetuò notandum.& Georg.Nat.qui hoc etiam dicit ſing.in reper.c.quamuis.char.17.col.j.verſ.it.quęro de pact.lib.vj.& nouiſsimè Franc.Curt.iunior,conſ.v.facti contingentia col.antep.vbi hoc quoque dictum allegat pro ſing.& Franc.Ripa lib.2.reſpon.c.3.viſis inſtrumentis.col. vlt. & Marian. Socin.iunior,dubitans tamen,conſi.clxviij.præſentis auſcultationis.col.12.nu.57.lib.2.

Priuilegium conceſſum deſcendentibus an competat filiabus maritatis,uide inf.nu.35.

35 ¶Sed illud te hìc ſcire oportet,Lector,nos,cùm ſuprà citauimus Bar.in d.l.quoties,de priuil.ſcho. non fruſtra eam clauſulam adiecisse,ſi tamen is fuit. Quoniam multi addubitant, alij conſtanter affirmant,eos commentarios,qui nomine Bart.circunferuntur in illum 12. lib.C. & in maiorem partem lib.11.non eſſe Bart.ſed cuiuſpiam Contis,aut,vt alij dicũt,Conetis,aut,vt item alij, Cõtili Peruſini.Ferunt enim Angelum dixiſſe in l.j.C.de peri.eor.qui pro magi.interue.lib.11. Bart. ipſum ſcripſiſſe tantùm vſque ad illum tit.& reliquum eorum 3.lib.eſſe illius Conetis. Et ita nõnulli illum allegant,licet in meo Codice nihil de ea re dixerit.& inter cæteros Alex. in l.j.col.2.ad fi.ff.qui ſatiſd.cog.& in l.diuortio.§.interdum.col.ij.verſi.non ob.d.l.ff.ſol.mat.& in rub. ff.de acquir.hær.poſt prin.& in rubr.ff.de nou.ope.nunti.col.8.verſ.allegatur ibi.& aliquid tetigit in l. ſi filiofa.§.ſi vir,col.3.verſi.adde quòd hoc fuit.ff.ſol.mat.& in l.Gallus.§.ille caſus,col.iij. verſ.addo Bald.ff.de libe.& poſth.Et idem quoq; dicit Iaſon in l.omnes populi.in lect.Ticinenſi,poſt prin. ff.de inſt.& iur.& in l.ſi.fideiuſſor.§.vlt.col.2.ff.qui ſatiſd.cog.& in l.quidam cùm filiũ.ff.de verb. oblig.Sed & ipſe Alex.conſ.50.viſis actis,col.vlt. lib.ij. dicit omnes commentarios, qui dicuntur eſſe Barto.in tit. de agri.& cenſ.lib.11.& alios multos tit. eiuſdem lib.non eſſe illius,ſed d.Contis Peruſini.

Bart.an ſit lec.trium li. C. & quorũ.

Perusini.id enim satis arguere stylum vtriusque. Et idem propemodum dicit idem Alexa o.cons. cxxv.viso processu.col.ij.li.vj.vbi expresim loquitur de hoc dicto,quod dicitur esse Bart. in d.l. quoties.C.de priui.scho.lib.12.Quinetiam Corn.conf.214.licet in hac,lib.1. dicit nonnullos asserere,eam lec.ij.lib.C.non esse ipsius Bart.& nihil praeterea dicit.

36 ¶At certè praeter illam styli differentiam,sunt & alia,quae eam op.confirmant.Nam ipse Bart.in l. legatorum,in fi.prin.ff.de lega.ij.se citat ex l.j.C.vt nullus vicari.lib.11.& tamen in illis cômentariis nihil scriptum est in eum tit.Et è diuerso,is,qui eos commentarios scripsit, se quoq; citat ex authen.si quis in aliquo.C.de eden.& ex corpore,vnde ea sumitur,scilicet ex tit.vt spon. larg. in quibus nihil omnino de ea re scripsit Bart. Idem in l.j.C.de strat.aut,vt alij leguot,stator. lib.12.se remittit ad ea quae scripsit 10 l.j.ff.si quis testa.liber esse iussus fuer.in qua etiam de ea re nihil scribit.Sunt tamen alia,quae in contrarium coniecturam praebeant.Nam ipse Bart.in l.j.C.de insa.lib. x.& rursus in l.j.C.de condi.in pub.hor.eo.lib.(de quorum locorum autore ipso non dubitatur) se citat ex l.j.C.de digni.lib.12.Et in ea ipsa l.j.col.antepe.vers.sed hic potest dubitari,appositissimè,& vt nostri loquuntur,pertinenter,& ad propositum,citat ex l. Labeo. ff.de supel.leg. vt ex vtriusque loci collatione apertè videri potest.Praeterea Bal.qui post Bart. ipsum id certius nouit in cap.olim ex literis.de rescr.citat eundem Bart.ex l.litibus.C.de agri.& censi.li.11.vti etiã faciũt Imo.& Ang.in l.Imperatores.col.vlt.ff.de appel.& Panor.in c.ij. de seq.poss.& fruct. vt non immeritò D.Claudius Seysel.in l.vt vim.col.vlt.ff.de iust.& iur.cuius est bona pars eorum,quae diximus,de ea re dubitauerit:ita tamen vt potiùs in eam opi.incliner,vt integri illi cômentarij sint Bar.Illud autem certũ est,multùm interesse inter Bart.maximae autoritatis virũ,& illum Contem nullius propemodum,vti semper inter artifices longa est differentia.l.inter artifices.ff.de solut.

37 ¶Sed cuiusque illi commentarij sint,satis constat contrarium illius dicti, quod omnino Bart. citatur ex d.l.quoties, tenuisse Balum cons. cxxxix.statuto communis,ante medium.& nulla eius mentione facta.Alex.in d.l.cum quaedam.col.2.vers.& faciunt ista.& etiam in d.cons.cxxv. viso processu,col.iij.versi.praedictis etiam non obstantibus,lib.7.& Maria.in quodam consil. incip.reuerendus dominus de Rouerella.& Petr.Philip.Corn.sibi contrarius, cons.clxxxvij. circa quod est primò videndum,col.vlt.lib.4.& Feli.sibi contrarius,in c.nouit,col.j. & ibi etiam Philip. Dec. in fi.6.not.de iudic.& idem Felin.in c.super eo, col.j.de testib. Mouentur plerique omnes per ea, quae not.Bart.ipse in d.l.vlt.§.idẽ responderũt,vers.vlterius quaero. ff.ad municip.cũ dicit,quòd mulier nupta nõ desinit esse ciuis ciuitatis suę originis,quoad priuilegia,fauores,& cômoda:modò propter id non distrahatur à viri famulatu,quemadmodum etiã tradit Bald.in d.l.cùm quaedam. & Pau.Cast.in d.l.voluntas.in prin.C.de fideic.& in l.rei iudicatae.§.socero.cum l.seq.ff.sol.mat. & cons.lxxxix.posset quis dicere,lib.ij.vbi eleganter limitat,& Card.Flor.consi.cxxxv.Titius ciuis.Ioan.Plat.in l.origine.C.de muni.& orig.lib.x.& in l.mulieres.C.de dignit.lib.12.Panor.in c. postulasti,col.ij.de foro compet.& Bened.Capra.cons.21.cùm de duobus.col.pen.Alex.consi.lvj. consideratis verbis,col.pen.vers.& per hoc apparet.lib.j.& cons.20.viso processu causae vertẽtis. ad fi.lib.2.& cons.cj.ex inspectione,post prin.lib.3.& d.cons.cxxv.viso processu causae. lib.vij.& Ang.Aret.in §.j.col.vlt. vers.quarto an desinat.Instit.de pat.pot.& Socin.cons.227.praesens consultatio,col.9.& Fran.Curt.senior cons.27.magnificus vir,col.14.& Coro.cons.ccij.circa praesentem,col.2.lib.ij.& cons.241.de duobus,col.ij.vers.ij.pro hac parte.eo.li.2.& cons. 177.circa quod est primò vidẽdum,col.vlt.lib.4.& ipse Dec.in l.ij.col.j.& iterum col.3.in fi.C.vnde vir & vxor. & cons.223.in casu proposito,col.2.vers.3.non obstat.& Ioan.Campe.in tract.dotium.in vlt.parte q. 71.quid si in loco.& Franc.Curt.Iunior cons.5.facti contingentia,col.vlt.& nouissimè Ioa. Amic.consi.xx.statuto in j.dubio.Nec obstat,inquiunt nõnulli ex praedictis,d.l.quoties, quia nõ loquitur de filia nupta:nec si loqueretur,deberet extendi,cùm sit contra ius commune.

38 ¶Illud autem minimè dubium est,quod & huc pertinere videtur,quòd priuilegium immunitatis côncessum generi & posteris,ad eos non pertinet , qui ex foeminis nati sunt, cùm id expresim cautum sit in l.j.§.vlt.ff.de iure immun. Tanquam scilicet qui ex foemina nati sunt , non sint ex genere ac familia,vnde exiit.Quod tamen intellige in priuilegio,vt iam diximus. Secus in beneficio à principe concesso,quod in natos ex foemina transit,vt tradit Imo.in l.si ita scriptum.ff.de legat.j.quem sequitur Alex.in l.quia personale.ff.solu.mat.& cons.clx.viso themate, post mediũ lib.2.Alibi autem idem Imo.videlicet cons.clx.post exhibitum cõsilium,asserit d.l.in fi. procedere in omni priuilegio contra ius commune.quod & idem tradit Ant.cons.9.viso puncto.Sed tu de hoc vide,quae pleniùs diximus in tractatu Retractuum,tit.j.§.j.glo.9.in verbo,*ou lignager*,nu.239. caeterùm,& seq.vbi videre poteris.

Priuilegium concessum generi & posteris,non competit eis, qui ex foeminis nati sunt.

39 ¶Ex hac quoque maritali potestate videtur manare,quòd vxor teneatur sequi maritũ qui ex causa aliò proficiscitur:eúmque etiam vagabundum,quocúnque vadat,si iam à principio sciebat eum esse eiusmodi, vt scribit glo.in c.vnaquaeque.13.q.2.& glo.in c.si quis in necessitate.34.q.2.& glo. in c.j.& ibi etiam Host.& alij,extrà qui matr.accu.poss.& Guil.Cuo.& Alb.in l.obseruare.§. proficisci. ff. de offic. proconf.Odoff.in l.j.C.de vxor.mili.& ibi quoq; Cy.dum remittit ad id quod scribit in l.libertae tuae.C.de oper.liber.vbi hoc voluit,& Alb.in d.l.j.& Bal.in l. qui manumittũtur.C.eo.tit.Idẽ Bal.Ang.Imo.Ro.Ale.& omnes fermè in l.si cũ dotẽ.§.si maritus.ff.sol.mat.Imo. in rub.ff.eo.col.2.vers.an autẽ vxor.vbi facit fin.gl.in d.c.vnaquaeq;.Bar.in l.Maeuia.§.vxore.ff.de annu.

De eadem re.

Vxor an teneatur sequi maritum.

annu.leg.Ioan.Hosti.Anto.& Panor.vterque Card.in c.de illis.vbi & aliquid per gloss.extrà de sponsal,& in c.j.de coniug.lepro.vbi & Pan.not.non valere consuetudinum contrariam. Hosti. in summa,tit.de sponsa.sub rubr.de matri.§.quis sit effectus.vers.sed nunquid vxor.& tit.de cõiug.lepro.versi.debet ergo.& tit.de coniug.seruo.§.& an consensus domini,vers.quid si dominus vult vendere.Raph.Com.cons.1.post medium,vbi huic rei dicit nihil obstare prætextum sanctitatis.Panor.in c.de vxore,col.vlt.extrà de sepul.Ang.Aret.in §.j.paulò ante fi.Instit.de S.C.Tertul.Cepolla cons.ciuilium caussarum 48.casus talis est,processum est,col.4. vers.3.vxor tenetur, Ant.Corse.in suis sing.in verbo,vagabundus.Ant.Bauer.in reper.l.cum filio,col.3.in fi.ff.de lega. r.Ioan.Cors.& Aufre.in deci.Tholo.86.item fuit quæsitum si mulier.Ioan.Lupus in repet.c. per vestras.§.9.num.13.de donat,inter vir.& vxo.In qua etiam sententia sunt è Theologis,quos Sũmistas appellant,vt & qui illos duntaxat legunt,habeant, quos sequi possint. Astessanus, in sua summa,lib.8.tit.x.artic.2.vers.vtrùm cõiuges post carnis copulam.& Ang.Claua.in verbo, vxor. vers.vlt.& Bapt.Saly.in eodem verbo,statim.post prin.Quinetiam,si ignorabat vxor,qualis esset maritus,tamen si facilè atque honestè illum sequi possit,id certè facere tenetur,vt vult Bart.in d. §.vxore,& Bald.in d.l.qui manumittuntur.& plerique ex supradictis. Atque etiam si in contractu matrimoniali pactum sit,vt vxor non teneretur sequi maritum : tamen tenetur , si ex caussa noua aliò migret,nec tenebitur ad pœnam in eam rem statutam , vt voluerunt Ant.& Pan.in d. c.j.extrà,qui matr.accu.poss.Tradit Aelianus in lib.v.de Animalibus, Onagros magna vxorum multitudine gaudere,& quò maritus ducit fœminas,omnino eas sequi.

40 ¶Ex hac,inquam,potestate illud exit,quòd maritus potest in vxorem manum iniicere , & ab eo fugientem propria autoritate capere,atque detinere:vt voluit glo.in d.c.j.de coniug.lepro.Bal. & Pau.Cast.qui hoc dicit menti tenendum,in l.j.C.vbi quis decu.vel coar. & idem Bald. in l.j.ante fi.C.de rapt.virg.Imo.& Alex.in l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iudi.& Ioan.Plat.in l.generali,col. 2.C.de decur.lib.10.& Matthæ.Afflic.in constit.Siciliæ,incip.pacis cultum.col.4.versic.an autem pater.& Zazius consi.19.per prouidos. col.3. vbi expressè dicit,virum habere in vxorem manus iniectionem.Quod & iuris antiqui fuisse ante tempora nostrorum Iurisconsultorum, quorũ tamen leges scriptas habemus,ostendit illud Hermiones Ouidianæ ad Oresten maritum:

Vir potest in vxorem fugientem propria autoritate capere.

Aut,tua cura mei si te pia tangit,Oreste,
Iniice non timidas in tua iura manus.

Id est,in me vxorem tuam.Nisi dicas,id quoque fuisse ex legibus Græcorum,cùm vterque, vxor & maritus,fuerint Græci.Et bene facit tex.in c.cùm caussa,ad fi.extrà de rapr.& dicam latius infrà in glo.2. *en pouuoir de son mari.* in t.q.num.25.incip.tum quoque quòd in eo.

41 ¶Illud quoque,quòd vxor tenetur marito reuerentiam,vt nostri non ineptè vocant, exhibere,l. 1.§.cùm autem.C.de rei vxo.actio.& l.alia caussa.§.vlt.ff.solu.matr.vbi Rom.& Franc. Aretin. ex hoc inferunt,quòd cùm ex iuris dispositione generaliter ex personæ,quibus reuerentia prestanda est,siue venia & iussu Prætoris in ius vocare non possint.l.generaliter. ff. de in ius vocan.ideo non potest vxor maritum in ius vocare,non petita venia. & sequitur Philip. Dec. in l. vlt.paulò ante fi.C.eo.tit.quamuis contrarium teneat Alex.in l.generaliter,in fi.ff.eo.quoque tit.quod maximè notandum moneo.Et huc vergit,quod Plin.ad Geminiũ li.epist.8. ita laudat vxorem Macrini:Quam illa(inquit)reuerentiam marito suo præstitit,cùm ipsa summam mereretur.

Vxor reuerẽtiam marito exhibere debet.

Vxor virum in ius nõ vocat sine venia.

42 ¶Hinc item fit,si credamus Iac.Beluisio in sua practica caussarum criminalium, tit.de lenonibus, col.9.versi.sed quæ est ratio.quòd de iure Ciuili maritus vxorem , non etiam vxor maritum de adulterio potest accusare,vt dicit tex.esse in l.1.& ibi glo.& Cyn.C.de adulte.Nempe nec seruus dominum accusare potest.l 1.§.quod autem dictum est.ff.de offi.præfe.vrb. Quid autem de iure Canonico?vide quod in hac re not.in §.publico.32.q.1.& in c.apud nos.& in c.vlt.32.q.5.& Pan.in c.tuæ.de procur.& in c.j.in ij.not.vt lite non contest.& per Theologos in 4. sent.dist.35.in princ.

Vxor virum adulterii accusare non potest.

43 ¶Nec accusare tantùm potest maritus vxorem adulterij , secundum leges Romanorum , sed & eam in adulterio deprçhensam nonnunquam occidere,secundum distinctionem l.Gracchus. C. de adult.cum simil.atque etiam secundum leges Longobardorum,vt cauetur eod.tit.de adulter.l. 2.si quis cum vxore sua.& refert glo.in c.inter hæc.33.q.2. de quo tamen postea dicemus. Nunquam autem potest vxor virum in adulterio depræhensum interimere:nulla enim lex est,aliquid tale dicens,vt dicitur in simili in auth.de non eligen.secun.nub.§.optimum itaque.cum concor. quas alibi dabimus.Quinimo M.Cato in oratione,quæ de dote inscribitur,apud Gellium lib. 10. c.23.In adulterio,inquit,vxorem tuam,si depræhendisses, sine iudicio impunè necares. Illa te , si adulterares,digito non auderet contingere,neque ius est.Ideoq; apud Plaut.in Mercatore , Syra in ea re conditionem mulierum conqueritur in hæc verba,

Vxor nunquã potest virum in adulterio deprehensum occidere.

Ecastor lege dura viuunt mulieres,
Multoq; iniquiore misera,quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam vxorem suam,
Id si resciuit vxor,impunè est viro.
Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit caussa:exigitur matrimonio.
Vtinam lex esset eadem,quæ vxori est,viro. &c.

Quæ

Vxori non licet uirũ repudiare ob adulterium.

Quæ leges à Romulo initium sumpserunt, qui, vt tradit Plutarchus in vita ipsius, fecit viro potestatem repudiandæ vxoris, si in adulterio depræhensa foret: vxori autem non fecit. Quam legem iterum sanxit Constantinus Imperator, vt patet ex l. eiusdem, incip. placet. tit. de repudio, in Codice Theodosiano, vbi ius facit marito repudiandæ vxoris, si ea mœcha sit: non etiam vxori repudiandi mariti, si muliercularius sit: hoc enim verbo vtitur. Quod & à Græcis profectum videri potest, ex eo loco Euripidis in Medea, οὐδ᾽ οἷόν τ᾽ ἀνήνασθαι πόσιν. id est, Neque licet repudiare maritum. Sed & legibus Mosaicis viro licebat vxorem repudiare, Deuter. 24. Matth. 5. & 19. Marci 10. Lucæ 16. Nullibi autem legitur, illis ipsis legibus licuisse vxori repudiare maritum.

Vxori mœchi mœchari non licet.

44 ¶Imò verò (vt & id quoque addam) licet maritus sit impudicus, non licet tamen vxori esse impudicam: quin, si ea adulterium commiserit, possit à marito, qui & ipsum adulterium quoque commisit, accusari, tex. est in l. si vxor. §. iudex. iuncta glo. ff. de adult. vbi Ang. dicit id menti tenendũ: & ita intelligit eum tex. qui multis videretur probare contrariũ, cùm maritus autor fuerit impudicitiæ vxoris per lenocinium, siue aliter, quàm per suam ipsius mariti impudicitiam.

Libido in fœmina fœdior, quàm in uiro.

45 ¶Quanquam & eius, quod dictum est, vxorem non posse maritum adulterij accusare, aliæ per gl. & doct. in d. l. j. C. de adult. redduntur rationes, quàm viri in vxorem potestas. Quorum ego rationibus, & huic, de qua loquimur, maritali potestati, aliam quoq; obiter hîc addam, vt hoc quasi diuerticulo legentium animos oblectem. Quoniam videlicet impudicitia sit multò detestabilior, fœdiórque atque turpior in muliere, quàm in viro, vt dicit glo. in §. si qua cum seruo. 12. q. 2. hãc esse rationem dicens, quare mulier seruo se proprio commiscens capitali se supplicio addicit, vt est ibi tex. & in l. j. C. de mulie. quæ ser. prop. se iunxer. Contrà verò masculus, qui commiscetur ancillæ suæ, nulli pœnæ obnoxius est: vt est tex. licet nõ alleget, in l. vlt. C. com. de manu. Id quod etiam comprobat Fabi. Quintil. lib. 5. Oratoriarum institutionum, quo loco de exemplis differit, scribens non idem esse dominum cum ancilla coisse, quod dominã cum seruo: neque illud quàm hoc tam turpe esse. Plato tamen lib. 11. de legibus æquè punit virum, qui ex serua propria liberos susceperit, ac fœminam, quæ etiã ex seruo proprio liberos susceperit. Cæterùm Vespasianus apud Suetonium cap. 11. autor senatui fuit decernendi, vt quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. De viro autẽ, qui cum aliena ancilla congrederetur, nihil dicit. Idem autem, quod illa glo. affirmat Ioan. Fab. in §. masculi. Instit. de nupt. Et simile quippiam dicit Spec. tit. de actore. §. j. versi. sed verùm masculo. & ibi Ioan. And. in addit. quòd maius probrum est amicis & generi, si mulier luxuriatur, quàm si vir (nam nostri passim luxuriam pro libidine vsurpant) quod & post eum repetit Pan. in c. pastoralis, in fi. iij. col. extrà de iudi. Et, vt ait Imo. in l. ex facto. §. si quis rogatus fuerit, si fine. col. 3. vers. item secundum Angelum. ff. ad Trebel. magis infamatur domus ex adulterio mulieris, quàm viri. quod & retulit Fran. Arc. cons. 31. cõsiderata diligenter. col. pen. Bart. autẽ in l. hæredibus. §. Titius. ff. ad Trebel. dicit maius esse probrum fœminis, habere filios naturales, quàm masculis, secundum mores nostros, per l. si qua illustris. C. ad Orphi. vbi est optimus tex. & sequitur Alex. in d. §. si quis rogatus, col. 3. versi. item fallit tertiò. Ad hoc respiciens Ecclesiasticus noster, illud prudenter monet, c. 42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. De filiis verò nihil omnino dicit. Et alibi c. 6. nulla masculorum quoque facta mentione scribit, Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum. & rursum, c. 26. In filia non auertente se, firma custodiam &c. Quibus & germanum est illud Plautinum in Epidico,

—Non nimis potest
Pudicitiam quisquam seruare suæ filiæ.

Hoc idem fermè sensit glo. in c. debitum. extrà de biga. non ordin. cùm dicit, quòd maior castitas exigitur in vxore, quàm in viro. Quod & antè scripserat glo. in l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nupt. his propè verbis, Maior castitas etiam secundum mores hominum exigitur à fœminis, quàm à viris. Quod etiam voluere Guil. Cun. in l. si lenones, & iterum in l. raptores. C. de epis. & cler. & Alber. in d. §. quæ in adulterio. & in l. j. col. ij. versi. quærit glo. & ibi etiam Salyc. col. item 2. vers. quæro. cum glo. C. de raptu virg. per l. si à furioso. C. de nupt. Collec. post Hug. in c. vestra. col. 3. vers. & notabat vnum. extrà, de cohab. cleric. & mulier. & Iua. Ana. in c. tanta, col. ij. de simo. & Alex. cons. 24. animaduersis his. col. x. eadémque penult. vers. & præsertim vbi non eadem ratio. lib. 2. & Philip. Dec. consi. 425. in casu proposito, col. iij. & D. Bene. in repe. c. Raynutius. in verbo dotem, quam ei dederat. nu. 38. & iterum in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nu. 53. de testa. Ex quo fieri dicunt glo. in d. §. quæ in adulterio. & Guil. in d. l. raptores. Alber. & Collec. vbi suprà, quòd licet mulier in adulterio depræhensa sit infamis ipso iure, vt est text. ibi: secus tamen in masculo: scilicet vt ex deprehensione non fit infamis. Quod etiam dicit alibi ipsa glo. videlicet in l. & si crimine. C. de adult. quam facit sing. Alex. in suis addi. ad Bar. in d. §. quæ in adulterio. Huic autẽ sententiæ subscribit Petrarca & Poeta & Orator sui temporis facundissimus, in eo libro, cui est tit. de reme. vtri. for. lib. 1. dialogo 76. cùm inquit, Haud dubie sexus muliebris quàm masculus, maioris est debitor castitatis. Propterea quamuis mater meretrix non possit filiam ipsam meretricem exhæredare, vt voluerunt Pet. à Bella Pertic. Bal. Fulg. & recent. in l. in arenam. per illum tex. C. de inoffi. testa. & Bal. in l. si filiam. eo. quoque tit. & Phil. Dec. in c. cùm ecclesiasticæ. in iij. notab. de excep. Pater tamen, quantumuis meretricarius & libidini addictus, potest huiusmodi filiã exhæredare: quoniã mulieres magis decet esse pudicas & castas, quàm mares, sicq; cessat ratio illius

Mulier in adulterio depræhensa est infamis, non uir.

Mater meretrix filiam meretricem non exhæredat.

Pater mere-

l. in

l.in arenam. Super quam etiã hoc postremum dicit Fulg.in fi.& post eum Iason,& ipse etiã Fulg. in auth.sed si post.eo.tit.& ante eum Io.Fab.ibi,ad fin.& Pet.à Bel.pert.Guil.Cun.Cyn.& Ang. in d.l.si filiam,eo quoque tit.& Bened.in rep.c.Raynutius,in verbo,dotem quã ei dederat.nu.37. & seq.de testa.Item licet substitutio facta sub conditione,si institutus decedat sine liberis, euanescat,si institutus relinquat naturales tantùm,vt per gl.& alios in c.in præsentia.de probat.per tex. in d.l.ex facto.§.si quis rogatus.ff.ad Treb.vbi & hoc voluerunt Bart.Ang.& alij recent.qui con cord.afferunt. Hoc tamen non procedit in filia testatoris hærede instituta,in qua conditio libero rum non intelligitur de naturalibus tantùm,secundum Bart.in d.l.hæredibus.§.j.ff.ad Treb.Ang. Imo.& Alex.in iij.sal.in d.§.si quis rogatus.Pan.in d.c.in præsentia.col.vj.versi.hæc verba quòd naturalis.& ibi quoque Phil.Dec.col.xv.versi.quintò fallit.Qui mouentur ea ratione,quòd maior castitas exigitur in muliere,quàm in viro,ideoq; nõ videtur testator sensisse de huiusmodi filiis.Et hac quidem,vt opinor,ratione,quòd impudicitia magis est dedecori mulieribus,quàm viris,statuit Iurisconsultus,in l.oratione.ff.de ritu nupt. quòd nepoti vxorem ducenti patet etiam debet consentire,nedum auus:neptis verò si nubat,aui autoritas sufficit. Vbi dicit Accurs.qui ad hanc rationem respicit:Oportet enim accelerare nuptias mulieris,vt scilicet non differantur pro pter autoritatem patris,ne quid interim turpe admittatur : quasi diceret,nihil tale in masculo timeri.quam glo.ad hoc ponderauit,& dicit nota.Ro.in repe.l.si verò.§.de viro.in viij.fallen.ff.sol. matr.& etiam Card.Flor.consi.xlix.cùm testatoris voluntas.col.ij.versic.insuper intelligendo. & nouissimè Alcia.lib.j.de verb.signi.quem penè integrum ex d.repet.Rom.confecit:sed elegantius multò totum argumentũ tractauit.Eadem quoque ratione fieri existimo,vt sicut annotauit Ro. in dicto loco.& nouissimè Gaspar Vale.Portugalensis,doctor non cõtemnendus in pulchra rep. l.imperium.col.vj.versi.vltra istam doct.Bart.in fi.ff.de iurisd.om.iud.vt qui in prouincia aliquid administrant, quanquàm filios in ea matrimonio collocare prohibentur.l.qui in prouincia.ff.de ritu nupt.non tamen filias.l.si quis officium.in fi.ff.eo.quod & reassumit Alcia.vbi suprà.Item vt tutor vel curator,licet non possit filium suæ pupillæ,etiam adultæ in matrimonium collocare.l.si tutor.C.de incer.mat.potest tamen filiam pupillo dare iam adulto.l.curatorem.C.eo.& l.libertũ. la ij.in fi.ff.de ritu nupt.ne videlicet,vt iam dictum est,quoquo pacto protrahantur filiarum nuptiæ,in quibus timor est infamiæ & turpitudinis in se, genusq; suum, & amicos,magis quàm in masculis.Et hanc rationem vtrique casui assignat Cyn.in diuersus locis,priori quidem,videlicet de eo qui in prouincia administrat,in l.vnica.col.ij.versi.tertium quare est.C.si rector prouin.po steriori autem de tutore & curatore,in d.l.curatorem,quam nuper citauimus. vbi & ante eũ hoc idem adscripserat Petr.à Bel.pert. Hinc quoque manare dicit Host.in Summa,tit.de biga.non or. §.quare bigamus.versi.quintò quæritur,quòd mulier corrupta inter sanctimoniales cooptari non potest,per cap.iuuenculas.20.quæst.j.licet vir corruptus & sacris & religioni mancipari possit,& etiam in Episcopum consecrari.cap.habuisse.23.dist.& cap.acutiùs.26.dist. & cap.fraternitatis.34. dist.quoniam videlicet multò fit turpior impudicitia in muliere,quàm in viro: licèt & aliàs quoque rationes in illud adferat:sicuti & glo.in d.c.acutiùs.Et hinc quoque deduci potest, quòd corruptam accipiẽs in vxorem,etiam si ea nunquam antea nupserit,bigamus est.c.j.& cap.maritum. 33.dist.& cap.curandum,& cap.præcipimus.24.dist. Viri autem corruptio citra matrimonium nõ eum bigamum facit.c.pen.de biga.& d.c.fraternitatis.34.dist.quanquam & hoc aliò referant glos. & Inno.in c.debitum.de biga.& Host.ipse in d.§.quare bigamus,versi.sed quare exigitur. Sed & hinc fit,quòd licet mulier priuetur dote propter adulterium.l.consensu.C.de repud.& c. plerunque,extrà de donat.inter vir.& vxor.vbi etiam glo.Card.Flor.Anto.& alij asserunt,quòd perdit donationem propter nuptias,quam debet lucrari ex pacto vel statuto:tamen vir non perdit huiusmodi donationem,secundũ Iaco.Put.in l.si,dotali.ff.sol.matr.quẽ refert & sequitur Guid.Pap. sing.lxxxv.versi.licet vxor priuetur.Et hæc quoq; natura apertè docuit.Nam si quando cadauera defunctorum fluctibus euehuntur,fœminarũ prona fluitant,virorũ supina,veluti natura ipsa pudoris disciplinam inter defuncta corpora discernente:vt tradunt Plin.lib.7.c.17. & Solinus ca.5.

tricarius filiã meretricẽ ex hærede re posteſt.

Naturales filij faciunt ceſſare conditionem.

Pater debet consentire nepoti ducenti uxorem, non etiam nepti.

Magistratus non possunt filios in sua prouincia matrimonio collocare, filias possunt.

Tutor potest suam filiã pupillo dare in matrimonium.

Corrupta inter moniales nõ cooptatur.

Bigamus quis.

Vxor ob adulterium dote priuatur.

Non vir donatione ob nuptias.

46 ¶Hac quoque ratione,quòd castitas magis decet mulieres,quàm viros,maiusque dedecus atque infamiam inuri domui,familiæ,generi mulieris impudicitia,quàm viri,plerique Theologi asserũt mulieris adulterium,cæteris paribus,esse grauius,quàm viri,vt latè tradit Martinus cognomento Magister,Parisien.doctor,& is quidem pro tempore egregius,in eo lib.quem de temperantia scri psit.quo loco de luxuria differit,in ix.quæst.qua scisciatur,virùm adulterium sit species luxuriæ ab aliis distincta,in v.conclusione.& Astessanus in Summa,lib.viij.tit.xj.arg.iij.versicu.quis grauiùs peccat,quamuis alij alias quoque rationes assignant,vt per ipsos Theologos in iiij. sentent. distin.xxxv.& è nostris Imol.in l.is qui reus.col.xiiij.versi. sed tunc restat dubium.ff.de publi. iudic.& alibi à me dicitur in ix.lege connubiali,num.90.incip.& hac inter alias.Itaque (vt concludamus) cùm sit adulterium in vxore tam fœdum,tam detestabile, tam ignominiosum , non item in viro:habeatq; potestatem vir in vxorem,non vxor in virũ (vt vtranque à nobis dictam rationem coniungamus) non mirum cuiquam videri debet,si vir vxorem adulterij accusare, vel in eo depræhensam repudiare,& nõnunquam interimere potest,non etiam vxor virum.Et hanc nuncupatim rationem huic rei adsignauit Marius Solomonius in l.Gallus.in prin. char.vlt.versi. hæc eadem causa.ff.de liber.& posthu.ne in hac re solus esse videar.

Adulterium in fœminis grauius quàm in uiris, uide infra num.85.

47 ¶Sed vt ad id,vnde paululum digresſi ſumus,reuertamur,facit ad noſtram conſuetudinem,vltra prædicta,quod dicebat Plato,autore Laërtio,Principatus quinariam eſſe diſtributionẽ, alium legitimum,naturalem alium,alium ſecundum conſuetudinem,quartum ſecundùm genus,quintum violentum. Per naturam autem (quæ eſt ſecunda ſpecies. aliæ enim nihil ad hunc locum pertinent) mares,vt ille dicit,vbique gentium,non modò inter homines,verùm inter cætera quoque animantia præſunt. Id quod & nos ſuprà ex aliis probauimus nu.9.ab eo autem. Cuius rei duas eſſe potiſsimùm rationes præcipuas ex D.Auguſtino animaduertimus. Primùm decet naturaliter illum dominari & præeſſe,qui ſit corporis viribus præſtantior:contrà eum ſeruire,atque modis omnibus cedere,qui ſit infirmior. Nam vt eleganter diſſerit Ioſephus apud Egeſippum lib.5. excidij Hieroſololymitani,cap.17.lex naturæ eadem omnibus hominibus,volatilibus,feris,beſtiis infuſa,vt vnuſquiſque cedat potentiori:taurus leoni,ceruus vrſo,leopardo caprea, aquilæ accipiter, accipitri atumba:ipſi tauro iuuenci inferiores, arieti ouium greges,hirco caper,ne diuerſi tantùm generis eſſe videatur aliqua ſententia. Cuius etiam ſententiæ meminit ipſe Ioſephus lib.6. belli Iudaici cap.12.Græcè quidem:ſed in hanc ſententiam:Hanc autem validiſsimam legem,tam feris beſtiis,quàm hominibus eſſe præfinitam, potentioribus cedere. Pindarus Poëta Thebanus exiſtimat iuſtum imperium ac ſecundùm naturam eſſe,vt potentiora imbecillioribus dominentur,ſicuti recenſet Plato lib.3.& iterum iiij.de Legibus. Secundum quam ſententiam Brennus rex Senonum,interrogatus à Romanorum legatis,quamobrem Cluſium Hetruriæ vrbem obſideret, Iure,inquit,naturali,is qui minùs fortis eſt,potentiori cedere iubetur. Nam eo etiam pecudes & bruta animalia vti depræhendimus,cùm tauros,leones,aquilas,cæteraq; animantia,ideo dominari videmus,quòd aliis viribus præcellant.quod & vos Romani ſecuti eſtis,cùm Fidenates,Ardeates,Veios,Volſcos non alia ratione ſubegiſtis,quàm quòd illis præſtãtiores viribus eſſetis. Autor Plutarchus in Furio Camillo. Quòd & è noſtris retulit Alciat.lib.Paradoxorum 2.cap.vlti. Porrò Plato ipſe lib.iij.de Legibus inter ſeptem rationes imperandi,hanc quintam poſuit, vt potentiores imbecillioribus imperent. Idem in Gorgia ſcribit,natura comparatum eſſe, vt præſtantior plus habeat,quàm inferior,& potentior,quàm debilior.

Dominari debet, qui viribus corporis præſtat.

48 ¶Hanc autem rationem conſideraſſe videntur legumlatores,dum victum captumq; in bello victoris ſeruum fore voluerunt.ff.& C.de capt.& poſtlim.reuer.per totum, & latè per doct. in l.ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iure. Quam legem non apud Romanos modò, ſed & apud externos fuiſſe ſatis conſtat,vel Cyri Perſarum regis teſtimonio,qui apud Xenophontem hæc pronuntiat,*νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ τὰ χρήματα.* Id eſt,Lex eſt inter omnes homines perpetua,quando belligerantium vrbs capta fuerit,cuncta eorum eſſe qui ceperũt,& corpora eorum,qui in vrbe ſunt, & pecunias. Hæc Cyrus. Cuius etiam rei meminit Ariſtot.lib.Politic.4.cap.item 4. Proinde cùm Alexander deuicto Dario exutis armis balneum intrans dixiſſet,Eamus in Darij balneum ſudorem pugnæ loturi:familiaris quidam,Minimè per Iouem,inquit, Darij,ſed Alexandri. Fortunas enim victi & eſſe & dici bona victoris oportere,teſtis Plutarchus in Alexandro.Et apud Dionyſium Halicarnaſſeum lib.originum Romanarum 6.Romani Auruncis ſua repetentibus in bello antè capta,reſponderunt,iuſtum ſe cenſere, quæcunque aliquis per virtutem hoſtibus adimens poſsideat, ea ipſum tãquàm propria poſteris ſuis tradere. Et paulò pòſt in oratione Titi Largij Romani, Nos, ait,pulcherrimas, iuſtiſsimasq; poſſeſsiones putamus,quaſcunque bello captas obtinemus.Et rurſum lib.8.Senatus Ro.Volſcis vrbes à Romanis captas repetentibus,ita reſpondit:Nos præclaras ducimus poſſeſsiones,quaſcunque bello vincentes capimus,non primi ipſi inſtituentes hanc legẽ, neque eam magis hominum,quàm Deorum,putantes eſſe,cùm Græcos omnes Barbaroſq; videamus ea vtentes.Et apud Cæſarem lib.1.Commentariorum, Ariouiſtus ius eſſe belli ait, vt qui viciſſent,iis quos viciſſent,quemadmodũ vellent,imperarẽt.Et apud Tullium in 3.in Verrem act.P. Seruilius quę ſigna & ornamẽta ex vrbe hoſtiũ & virtute capta,belli lege atq; imperatorio iure ſuſtulit.Et apud Liuiũ 4.Decadis lib.3.Quo,inquit, victo omnia quæ illius fuiſſent,iure belli Seleuci facta ſunt.Et apud Iuſtinũ lib.38. Mithridates id dicit eſſe iuris gentiũ, vt victores eorũ qui victi ſunt,bona occupent.Et huc quoque alludere videtur illud Virgilij circa prin.lib.10.Aeneidos,

Captus in bello fit ſeruus capientis.

Victorum bona ſunt vincentium.

—Tum res rapuiſſe licebit.

49 ¶Idque etiam obtinere videtur de iure diuino,& in foro,quod appellãt,conſcientiæ,cùm bellum iuſtum eſt,per not.in cap.ius gentiũ.j.diſtin.& in c.dicat.xxuj.q.v.vbi Ambroſius ex lib. Patriarcharũ ſcribit prædam vtique fuiſſe in poteſtate victoris Abrahæ.& è recentioribus Theologis firmat Adrianus Florentius,qui noſtra memoria Pontificatum Rom.geſsit,in quæſt.quas fecit,lib.4. ſent.in tract.de reſtitutione,in quæſt.cuius hoc exordiũ eſt,aggredior caſus ſpeciales. de quo latè per ipſos recentiores ſcholaſticos in ipſum quartum librum ſent.diſtin.xv.& è noſtris expreſsim voluit Bal.autoritate Ray.à Penna forti,in cap.1.col.iiij.verſi.ſed nunquid id quod capitur.titu.de milit.vaſal.qui cont.eſt. & ſequitur Iaſon in l.j.in iiij.notab.ff.de acquir.poſſeſſ.in vtraque lect.& etiam ſentit idem Bal.in l.ſi quis pro redemptione.col.ij.verſi.nota quòd iſta ſpolia.C.de donat. poſt Inno.in cap.ſicut.extrà de iureiur.& expreſsiſsimè Pet.Aneh.in cap.peccatum.col.xvj. verſi moueor primò.de reg.iur.lib.vj.Et id probat illud Num.31.ca.ad fin. Vnuſquiſque enim,quod in præda rapuerat,ſuũ erat.Et 4.Regum 13.vbi ita ſcribitur: Porrò Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadab filij Azahel,quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui iure prælij.De quo tamẽ vide

An autem id procedat de iure diuino.

ipſum

ipsum Iason.consi.lx.in quæstione quæ vertitur inter illustrem,post princ.lib.j. & Alciat.in l.hostis.ff.de verbor.signific.

50 ¶Secundum,vt qui plus habet rationis,ingenij,prudentiæ,consilj,dominetur: qui minus,seruiat. Nam,vt ait Solomon Prouer.11.c.Qui stultus est,seruiet sapienti.Et xvij.c.Seruus sapiens dominabitur stultis filiis.Quam eandem sententiam aliis verbis expressit sapiens ille concionator Iesus filius Syrach.Eccles.10.Seruo sensato liberi seruient. Idq; est,quod Aristot.lib.j. Politic.dicit, eos seruos esse in Repub.qui inscitia rerumq; ignoratione tenentur: qui verò ingenio præstant, naturaliter dominos.Legerat ille apud Platonem præceptorem in eo.lib.iij.de Legibus,à nobis supra citato,septem esse rationes,quæ ad dignitatem imperandi facere videntur, quæ sunt paternitas,nobilitas,dominatio,potentia,senectus,prudentia,sors:sed prudentiam omnibus anteponi,vt intelligatur quæ humanæ saluti expediãt. Sed & vterque legerat illud Euripideum in Iphigenia:

Dominari debet, qui viribus animi præstat.

ὡς ἄρχων ἀνὴρ, πᾶς ξύνεσιν ἂν ἔχων τύχῃ. Id est,vt Erasmus vertit,

Princeps ille, quisquis præminet prudentia.

Dionysius quoque Halicarnasseus in proœmio originum Romanarũ scribit,Naturæ legem omnibus esse cõmunem,quam nullum tempus dissoluit,deterioribus semper imperare meliores. Est autem vetus prouerbiũ,Quicquid dominatur, vim Dei habere,cuius meminit Artemidorus Daldianus lib.de Somniorum interpretatione,ij.cap.37.& iterum cap.74.Astronomi quoq; illud confirmant,testantes Solem ac Mercuriũ præ cæteris planetis propinquos assiduè in cælesti circuitu comites inuicem esse:vt videlicet,quicunque Solem syderum dominum viderint absque sapiente Mercurio in cælo nunquam incedere,planè intelligant, & in terris potentiam atque dominationem nunquam absque sapientia,vel concedi debere,vel concessam diu posse regnare.

Prouerbium. Astronomorũ sententia.

51 ¶Quod & ipsum hac ratione comprobo.Nam si qui præstant viribus corporis,debeant dominari,vt dictum est,multo magis qui consilio viribusq; animi. Quoniam in omni negotio,nedum in re militari,constat nimio plus habere momenti & ponderis rationem consiliumque,quàm robur corporis,vt apud Homerum poëtam prudentissimum lib.xxiij. Iliad. Nestor & ipse prudentissimus Antilochum filium alloquens,his elegantissimis versibus ostendit,

Animi vires corporis præpollent.

μῆτι δὲ δρυτόμος μέγ' ἀμείνων ἠὲ βίηφι
μῆτι δ' αὖ τε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.
μῆτι δ' ἡνίοχος περιγίνεται ἡνιόχοιο. Id est, ex Erasmi traductione:

Consilio sanè multò quàm robore, præstat,
Hirsutam quicunque parat succidere syluam.
Consilio rursum naucleros in æquore nigro
Dirigit vndiuagam nauim raptantibus Austris.
Consilio auriga aurigam vincitq; præitq;

Et ad verbum,vt faciliùs lectores linguam Græcam discant:

Prudentia incisor lignorum multò melior,quàm viribus.
Prudentia autem rursus gubernator in nigro Ponto
Nauem velocem dirigit iactatam ventis.
Prudentia autem auriga superat aurigam.

Cui finitimum est illud Titinij apud Nonium Marcellum:

Sed in sapientia gubernator nauim torquet,non valentia.

Id est,fortitudine,vt idem Nonius interpretatur. Idemq; pollet illud Ciceronis in Catone: Non enim viribus,aut velocitatibus,aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, & autoritate,& sententia. Et quod idem scribit lib.1.Offic.Parum sunt arma foris,nisi sit consilium domi. Quod & citat Panor.in c.ex multa.col.ij.versicu.nota quòd pollens consilio,extrà de voto. Neque longè hinc dissidet illud Horatij Odarum lib.3.Ode iiij.

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam dij quoque prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.
Testis mearum centimanus Gygas (alij legunt Gyges)
Sententiarum. Notus & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virginea domitus sagitta.

Valerius Flaccus lib.4.Argonauticôn in hanc item sententiam scribit,

Sæpe acri potior prudentia dextra.

Ex quo olim (vt tradit Phornutus in Palæstris) Mercurius cum Hercule colebatur, cùm ratione fortitudo moderanda sit. Nam qui sola vi corporis nituntur,rationemque negligunt,his appositè illud quispiam dixerit, Δαιμόνιε φθίσει σὲ τὸ σὸν μένος, id est,Miser perdet te robur tuum. Hæc autem duo postrema capita,vt erant in prima editione,integra, suppresso meo nomine transposuit Barptole.Chasseneus in suo Catalogo gloriæ mundi,parte xj.in viij. consideratione, de qua re alibi dicam plenius.

Mercurius cũ Hercule colebatur.

Chassenei furtum.

52 De eadem re. ❡Sed vt reuertamur, Solomon in Ecclesiaste, c. 9. in eandem sententiam, Dicebam, inquit, meliorem esse sapientiam fortitudine. Et post pauca: Melior est sapientia, quàm arma bellica. Quam sententiam citat è nostris Ioan. Fab. in proœmio Instit. §. j. ad probandum sapientes legumq; doctores esse præferendos militibus. Consonat eidem Philo, aut quisquis is fuit, qui librum edidit Sapient. cap. 7. Melior est sapientia, quàm vires, & vir prudens quàm fortis. Et Phocylides:

βέλτερος ἀλκήεντος ἔφυ σεσοφισμένος ἀνήρ.
Melior forti est sapiens vir.

Et Euripidis quoque illud, à Polybio lib. 1. historiarum commendatum,

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
Prudens vnum consilium multas manus vincit.

Quod & à Galeno est vsurpatum in Exhortatione ad bonas artes. & à Stobæo, serm. 51. & Antonio Monacho, Melissæ lib. 1. Serm. 10. Cui simile est illud eiusdem Euripidis apud eundem Stobæum Sermo. 52.

Βραχὺ δὲ σθένος ἀνδρὸς, ἀλλὰ ποικιλίαι πραπίδων.
Αἰεὶ γὰρ ἄνδρα σκαιὸν ἰσχυρὸν φύσει
ἧσσον δέδοικα τ' ἀσθενής τε καὶ σοφῶ.

Quo significatur, exiguum esse viri robur: præualere autem animi industriam. Semper enim virum imperitum & robustum corpore, minus timendum, quàm imbecillum & sapientem. Et illud quoque eiusdem;

ῥώμη δὲ τ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην. Robur cum imperitia sæpe damnosum est. Quibus subscribens Agamemnon apud Homerum Iliad. 2. intrepide asserit, facile se Troia potiturum, si decem sibi adessent Nestori similes: tanquàm pluris faceret decem Nestorum consilium, quàm magnam militum manum. Eius hæc verba sunt,

Αἲ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἄπολλον,
Τοιοῦτοι δέκα μοι συμφράδμονες εἶεν Ἀχαιῶν.
Τῷ κε τάχ' ἠμύσειε πόλις Πριάμοιο ἄνακτος
Χερσὶν ὑφ' ἡμετέρῃσιν ἁλοῦσά τε περθομένη τε.

De qua re Tullius in Catone maiore: Dux ille Græciæ nunquàm optat, vt Aiacis similes decem habeat, at vt Nestoris: quod si acciderit, non dubitat, quin breui Troia sit peritura.

53 De eadem re. ❡Neque admodum hinc abludit historia poëtica, quam lepidissimè narrat Homerus ipse Odyssee viij. quemadmodum Vulcanus claudus, cùm suspectam haberet vxorem Venerem, quòd furtim cum Marte congrederetur, nec vires suppeterent, quibus adulterium depræhenderet, ad artes ingeniumq; confugit. Lectum suum adamantinis, atque inuisibilibus catenulis circumuinxit: quod vbi fecisset, foras abire se simulat. Deinde cùm in arctissimis essent complexibus Mars & Venus, vinculis illis hoc magis irretiti, quò magis se circumagerent: ecce venit repentè Vulcanus, & aduocato Sole, Deos omnes adhibet depræhensi adulterij testes: quo loco dicit Homerus vnum Deorum ita dicentem:

Mars & Venus Vulcani vinculis irretiti.

—κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν·
ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι
χωλὸς ἐὼν τέχνῃσι, τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφέλλει. Id est, vt vertit Erasmus:
Nonnunquam assequitur tardus celeremq; citumq;,
Sic vti nunc Vulcanus, vt est vestigia tardus,
Mauortem cepit, qui pernicissimus vnus
Cunctorum, quicunque tenent supera astra, Deorum.
Et quanquàm est claudus pede, rem tamen arte peregit.
Proinde etiam debet pœnas deprensus adulter.

Cui sententiæ confinis est & illa Menedemi Philosophi ex Satyra Omphale Achæi Poetæ Tragici apud Laërtium,

ἁλίσκετ' ἄρα καὶ πρὸς ἀσθενῶν ταχύς,
Καὶ πρὸς χελώνης ἀετὸς ἐν βραχεῖ χρόνῳ.
Capitur ergo & ab infirmis celer:
Aquilaq; breui testudo vincit.

Illud quoque Agamemnonis Sophoclei in Aiace flagellifero:

—Οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλίστατοι:
Ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
μέγας δὲ πλευρὰς βοῦς ὑπὸ σμικρᾶς ὅμως
μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται.

Grãdia corpora non semper esse firmissima. Quibus significatur, non semper grandia illa & vasta corpora esse firmissima: sed qui bene sapiũt, vbiq; dominari. Nam & bouem amplissimi lateris, ab exiguo tamẽ flagello in rectã viam deduci.

54 De eadem re. ❡Eodem pertinet alia & quidem vera historia, quam recenset Plutarchus in vita Sertorij, & Valerius Maximus lib. 7. cap. 3. Plinius Secundus lib. Epistol. 7. epist. 9. & Sextus Iulius Frontinus lib.

Stratage

Stratagematum 1.cap.10.atque iterum lib.vlti.cap.item vlti.& è nostris tetigit Io. And.in cap.j.in verbo,difficile. extrà de treuga & pace.quòd cùm Sertorius ipse,dux strenuus,suis copiis ex barbara turba conflatis,rationibus persuadere non posset,in re militari plus habere momenti consilium,quàm vires temerarias, postea quàm illi parum fœliciter pugnassent, hoc commento vsus est. Aduocata totius exercitus concione,duos equos adduci iubet: alterum macie senioq; confectum,alterum vegetum,cauda pilosa. Atque macilento illi iuuenem adhibet,prægrandi corpore, & admirandis viribus. Contrà vegeto pusillum & imbecillum admouet homuncionem. Tum vtrique caudam equinam vellere iussit,præmiumq; proposuit ei,qui prior absoluisset. Pusillus,vt illi præceptum erat,singulos pilos robusti equi paulatim vellens, breui spatio totam compilauit caudam. Iuuenis ille iam triumphum ante victoriam canens, è diuerso caudam omnem gracilis equi simul manibus vtrisque vi atque impetu conatur euellere.Qui cùm frustra sudaret,risui fuit circunspectantibus. Sub hæc assurgens Sertorius,cuius consilio iussuq; hæc acta fuerant, Videtis, inquit, commilitones, quantò plus possit ingenium, quàm vires.ad quam historiam respiciens Horatius lib.2.Epistolarum ad Augustum ait:

Sertorij historia commendabilis.

Vtor permisso, caudaq; pilos vt equinæ
Paulatim vello,& demo vnum,demo etiam vnum,
Dum cadat elusus ratione ruentis aceruis,
Qui redit ad Fastos,& virtutem æstimat annis.

55 ¶Satis ergo superque probatum est,eos qui viribus corporis & animi præpollent,dominari,alios verò seruire naturaliter debere. Sed constat mares,quàm fœminas,esse robustiores corpore, animo quoque multò præstantiores. Primum quidem manifestius est,quàm vt probatione egeat:sed ne sine autoritate aut ratione dixisse,quicquã videamur,id certè constanter affirmat Hippo.lib.6. Epidem.in parte ij.cap.vlti.& Lactantius lib.1.cap.16.Et ex eo satis probatur,quòd vir ita nominatus est,quòd maior in eo vis est, quàm in fœmina:& hinc (vt dicit Lactantius Firmianus in lib.de opificio Dei,cap.12.) virtus nomen accepit.Mulier verò (vt Varro interpretatur,& repetit ipse Lactantius,& D.Augustinus,si is est,serm.de tempore 243.) à mollitie dicta est,immutata & detracta litera. Quod & scribit Gratianus noster in §.sed illud.xxxij.q.vij. Nam & ab Homero lib.8.Iliad.mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocantur tanquam molles.

Mares fœminis corpore robustiores.

Vir à vi, & virtute dicitur.

Mulier à mollitie.

θηλύτεραι δὲ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἑκάστη
πῦρ μέγα καιόντων.

Et idem in hymno Veneris,virgines ἁπαλόχροας, id est,molles corpore appellat.

ἡ δέ τι παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.

Mirum est quod scribit Plato in Timæo, virorum animas quæ in hac vita molles sunt & effœminatæ,in mulieres reuiuiscere.

56 ¶Hanc autem mollitiem licet Gratianus ad animum trahat,vti etiam facit glo.in c.j.de cland. despon.Lactantius tamen ad corpus refert:illi subiungẽs,quod prius dixerat, plus videlicet roboris maribus esse attributum. Quod & idem dicit ipse Lactantius lib.j.Diuinarum institutionum,cap. 16.& ante eum Galen.in comment.quos ipse edidit in suum ipsius librum de pulsibus, comm.1. asserens ob id maribus maiores pulsus esse,quàm fœminis.Et etiam Ouid.propemodũ in fi.lib.9. Metam.dũ describit mutationẽ Iphidis fœminæ in marẽ, vbi hos versus inter cæteros adscripsit,

De eadem re.

Maribus maior pulsus quàm fœminis.

—Nec candor in ore
Permanet:& vires augentur:& acrior ipse est
Vultus:& incomptis breuior mensura capillis.
Plusq; vigoris adest, habuit quàm fœmina.

Et iterum lib.ij.Fastorum,

Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugnans.

Et Silius,cùm vocat fœminam imbellem,lib.ij.

Parietibusq; domus imbellis fœmina seruet.

Et hinc illud Plinij,loquentis de Helleboro lib.xxv.cap.5.Vetant dari senibus & pueris:item mollibus ac fœminei corporis animíve exilibus,aut teneris:& fœminis minùs,quàm viris.Et his omnibus antiquior Xenophon in Oeconomico,& Aristot.lib. de Historia animalium iiij.cap.vlti. & istis quoque priores Pausanias,& Socrates,ille in Symposio Platonis,hic lib.v.de repu. non vno tantùm in loco. Ante omnes Moses Deut.cap.28.mollitiem & teneritudinem mulieribus priuatim assignat:Tenera,inquit mulier,quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere propter mollitiem & teneritudinem in vno tantùm loco.

57 ¶Sed & ipse Aristoteles lib.ix.de Historia animalium cap.1.atque etiam Aelianus in lib.eiusdem titu.& Plinius lib.xj.naturalis historiæ,cap.49.scribunt,mares in omni genere animalium fortiores esse atque animosiores,præterquàm in pantheris & vrsis. Auicenna verò,aut qui eum traduxit,lib.de animalibus ix.circa initia,leopardos & lupos excipit.Albertus autem ille Magnus,maximus rerum naturalium indagator lib.viij.de animalibus.cap.1. vrsos & leopardos. Alibi scribit Aristoteles lib.iiij.de Generatione animalium,cap.6.fœminas sua natura debiliores esse,quàm mares: Et orbicularium quæstionum,lib.iij.cap.9. scribit arma ad pugnam viresq; exercendas nulli fœminæ à natura tribui. Idem quoque lib.iiij.de Historia animalium.c.vlt.& iterum lib.3.de par-

De eadem re.

Maribus arma naturæ tãtùm dedit aut potiora.

tibus animalium.cap.t.rursumq́; de Generatione animaliũ.lib.vij.cap.10.autor est,partes,quas velut arma natura animalibus dedit,vt dentes,cornua,aculeos,calcaria, & cætera generis eiusdem: aut maribus tantum naturam ipsam concessisse,aut certè potiores atque robustiores,quàm fœminis. Quod & ipsum affirmant Plinius lib.xj.cap.36. & Pausanias de Alcis loquens lib.v. Galenus lib.iij.de Causis pulsuum,post princ.& Albertus lib.de Animalibus 12.c.vlt.ad fi.& lib.xviij.tract. ij.cap.5.vbi ex hoc dicit mulieres citiùs crescere,compleri,ac senescere,quàm viros,vti etiam è nostris dicit glo.in c.vlti.xxxij.q.iiij.Host.& Io.And.in c.literas.de desponf.impu.Panor.in c.vbi.eo. tit.Io.And.in c.vlt.col.ij.de don.inter vir.& vxo.& Card.Alex.in c.ad eius.col.j.dist.vj.Nec aliud significabat lex Aegyptiorum,qua constitutũ erat,vt fortissimus quisque cantharon,id est,scarabæum,in annullo sculptũ gereret.Id enim animal esse ἄθηλυ ζῶον.id est,sine fœminis:ita legislatore innuente,mares,minimeq́; effœminatos esse oportere,qui strenuè pro patria essent dimicaturi,vt prodit Aelian.lib.de Natura animal.10.c.15.Herodotus autẽ in Melpomene scribit vnam omnium gẽtiũ esse,scilicet Issedones,quos alij Essedones vocãt,quibus fœminę peræquè fortes sunt,ac viri.

Aegyptiorum lex.
Cantharus sine fœmina.
Issedonum fœminæ fortes ut uiri.

58 ¶Et vt legum quoque autoritatẽ in eam rem afferamus,ex hoc effici potest (quanquàm alij aliò trahunt) vt si mas & fœmella eodem casu mortem obeunt,præsumatur vir, tanquàm robustior, diutiùs vixisse,& fœminæ superstes fuisse,nisi contrarium probetur,per text.in l. si quis duos.§.si maritus.ff.de reb.dub.& in l.cum hic status.§.ambo.ff.de dona.inter vir.& vxo.& in l.si possessor. §.si eodem.vbi & hoc not.glo.& Bald.ff.de relig. & sumpt.fune.& voluit præterea Specu.titu. de procur.§.j.col.iij.versi.xxv.& Signo.consi.clv.in processu facto,col.vlti.& Aegid.Bellame.in cap. dilecti.col.xj.versic.vndecimus.de arbitr.Rom.qui id assignat debilitati sexus,in l. si cùm dotem. in fin.ff.solu.matr.& Fran.Cre.sing.lij.statuto cauetur.& Felin.in c.capitulum sanctæ crucis,col. antepen.extrà de rescript.& Hippol.Marsil.in repet.rubr.C.de proba.col.lxxxiij. De quo tamen vide Sign.consi.ix.quomodo præsupponitur.& Fran.Aret.consi.50.copiosè,per totum.& Card. Alex.in c.vlti.in prin.col.iiij.versi.per suprà dicta,extrà de don.inter vir.& vxor.& Guid.Pap.in tracta.præsumpt.col.xj.versicu.præsumitur vxorem.

De eadem re.
Fœmina citiùs occũbere præsumitur quàm mas.

59 ¶Sicuti & è diuerso,cum dubitatur,vter prior natus sit, mas an fœmina , mas præsumitur prior exisse ex vtero,vt voluit glo.in l.idem erit.& ibi etiam Bald.ff.de statu hominum.per tex.qui tamen non probat,in l.si fuer.t.§.vlti.ff.de rebus dub.& ibi quoque Paul.Cast.qui id tribuit robori. Nam & Aristoteles lib.vj.de Natura animalium,cap.4. scribit, columbas magna ex parte marem & fœminam vno partu edere:sed priorem marem,posteriorem fœminam.Quod & Plinius retulit lib.x.cap.58.& Aelianus lib.j.de varia historia. Idemq́; de canibus tradit ipse Plin.lib.x.cap.68. Quanquam de hominibus contrarium voluerit Bart.in d.l.idem erit.quam legit cum l.Arethusa. ff.de statu homi.& in l.si extraneus.& ibi recentiores.ff.de condict.ob cau.

Mas præsumitur prior natus.

60 ¶Nec huic sententiæ desunt scriptores Theologi, inter quos Alex.Hales,doctor illustris, si ad illius tempora respicias,& ex cuius schola,veluti ex equo Troiano,multi Theologi scholastici prodierunt,in ij.parte suæ non minus doctæ,quàm fœcundæ Summæ,quã appellat, quæst.lxxxviij. membro v.tradit congruisse,mulierem fieri corpore infirmiorem,virum autem fortiorem.Idq́ue quatuor rationibus. Primum ex parte actionis,& passionis. Deinde ex parte regiminis, & subiectionis. Præterea ex parte nutriendæ prolis. Postremò ex parte spiritualis significationis. Quæ omnia membratim & articulatim prosequitur,ac longè lateq́; declarat.

De eadem re.
Marem robustiorem fieri, quàm fœminã congruit.

61 ¶Hinc quoque prodit,quod ex legibus Longobardorum scribit glo.in cap.1.§.hoc autem.in verbo,legibus.in fin.tit.qui feuda dare possunt.mulierem non posse leuare siue remittere faidam, id est,inimicitiam:quam ibi sequuntur Bald.in §.& quia vidimus.col.penul.versi.item glo.ista.Mart. Laud.Iaco.Alua.& Card.Alex.& alia glo.in cap.1.titu.an mut.vel imperfect. Angel.in l.filius qui patri.ad fin.& ibi Fran.Aret.col.penul.ff.de vulg.& pupil.& idem Ange.in l.pro hærede.§.vlt.ff. de acquir.hære.vbi dicit sing.priorem illam.& in l.iiij.§.Cato.paulò ante fin. & ibi quoque Imol. Raph.Co.& Pau.Castr.qui & eam glo.dicunt sin.Barba.& Alciat.ff.de verb.oblig.& ipse Angel. consi.lxvij.municipali,col.j.vbi & illam dicit sing.& consi.cclxxxix.viso facto.col.j.vbi eam dicit singul.& intelligit de inimicitia,quæ vindictam facti exigit.Flor.in l.per fundum.col.ij.versic. aduerte tamen.ff.de seruit.rusti.præd.& in l.si plures.§.hæc autem.circa medium.ff.de his qui deiec. vel effuder.vbi etiam dicit priorem illam glo.allegari pro sing.& Io.Ana.in c.cum oporteat.col.3. versic.nunquid autem.extrà de accusa.& consi.xxvij.viso casu,col.j.& Lud.Bolo. in repet.auth. habita,char.antepenult.versic.sed quid de hermaphrodita.C.ne filius pro patre.Ex hocq́; dicunt Bald.Alua.& Card.Alexan.in dicto cap.1.§.& quia vidimus.titu. qui feud. dare possunt. quòd si ex statuto pax sit impetranda ab hæredibus occisi,non eam potest mulier concedere.De quo tu vide & Bart.& alios in dicto §.Cato.& ibi inter cæteros Bald.à Bart.in repet.col.vlti.Bald.in l.ex hoc iure.ff.de iustit.& iure.& in l.omnes populi,eo.tit.& in l.ij.C.de libert.& eorum liber. & in l. eùm inter ad fin.C.de fideicom.libert.Ro.qui huic contradicere videtur in dicto §. Cato.& in l.j.: §.potuisse.ff.de S.C.Sylla.& in d.l.pro hærede.§.vlti.& ibi etiam Alex.& Franc.Aret.de acquiren. hæred.ipsos Alex.& Fran.Aret.in d.l.filius qui patri,illum,col.pen.hunc in fi.Corne.consi.lv.pro decisione,col.iiij.lib.j.Bened.in repet.cap.Raynutius.in verbo,duas habens vxores,nu.130. Iason in l.cum filiosam.col.xix.versicu.quintò facit.ff.de legat.j.Philip.Dec.in c.in præsentia, col.xxiij. versic.in primis attenta.& consi.cccccxxxvij.accuratè & diligenter,num.6.& seq.

Mulier non potest leuare faidam.

¶Neque

62 ¶Neque enim mulieris pugnare proprium est, vel plurimorum testimonio suprà citatorum, & præterea Alex.cons.10.viso instrumento,col.ij.vers.sed præmissis,lib.v.& Matth.ab Afflict.decis. Neapol.320.Ioannes.& Homeri,qui lib.Iliad.6.tradit telam,ac colum, & ancillarum curam, esse mulierum propria:bella autem virorum.ita enim facit Hectorem hæc ad vxorem pronuntiantē, *Bella virorū propria non fœminarum.*

Ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι, πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει. Quibus mirè concinit illud Virgilij lib.7.Aeneid.

Cura tibi,diuûm effigies,& templa tueri:
Bella viri,pacémque gerant.—

At propiùs ad Homerum accedit illud Ouidij,lib.xij.Metamorph.

—Colúmque,
I,cape cum calathis:& stamina pollice torque:
Bella relinque viris.

Ex quo profectum est & illud Græcorum prouerbium, μὴ μάχαιραν αἴρε θῆλυ, id est,ne gladium tolle mulier:in eos,qui sese immiscent rei,cui sunt minimè idonei.Et senarius ille prouerbialis,

γυνὴ στρατηγεῖ, καὶ γυνὴ στρατεύεται.

Fœmina exercitum ducit,& fœmina militat.In eum videlicet,cui negotium committitur,cui penitus est ineptus.Quòd autem ipse Homerus lib.v.Iliad.Veneri rebus bellicis interdicit,aliò pertinet:vt alibi in decimaquinta l.Connubiali dicemus,num.17.incip.idem è nostris At idem Homerus facit Hectorem Aiaci hæc dicentem:

μή τί μευ ἠΰτε παιδὸς ἀφαυροῦ πειρήτιζε,
ἠὲ γυναικός, ἣ οὐκ οἶδε πολεμήϊα ἔργα.
Ne me,tanquam puerum debilem,tenta,
Vel mulierem,quæ nescit bellica opera.

Huc quoque pertinet,quòd Varro Martem ita dictum dicit,quòd maribus in bello præesset. Et quòd ante illum Plato in Cratylo, ἄρην dictum putat, ἀπὸ τοῦ ἄρρενος, id est,à mare, tanquam scilicet bella viris peculiariter conueniant,non fœminis.

63 ¶Ex hoc autem,quòd quæ mascula sunt,ea quoque sunt valentiora & firmiora,exiit, vt masculum pro forti,ac vehementi vsurparit antiquitas,vt attestatur Nonius Marcellus,in id Varronem citans, in ea Satyra, cui ὄνος λύρας, titulus est. In quem etiam sensum apud Persium Satyra 5. illud scribitur: *Masculū pro forti & vehementi.* *Mascula bilis.*

—Mascula bilis
Intumuit,quam non extinxerit vrna cicuta.

Et apud Horatium li.Epistolarum j.ad Mecœnatem:& apud Ausonium,Mascula Sappho dicitur, quamuis id postremum alij aliò trahant. Et mascula proles, pro forti apud eundem Horatium lib.Carminum 3.Ode 6. *Mascula Sappho.* *Mascula proles.*

Sed rusticorum mascula militum
Proles, &c.

Sed & sunt,qui apud Plautum in Pœnulo,meretricem masculam legunt:sed metri necessitas,sensúsque concinnitas exigunt,vt legatur,meretricem maiusculam,vt & Pylades admonuit:nā & meretricem postea aliam minusculam vocat.Hæc enim erat ætate minor,illa maior. *Mascula meretrix.* *Plauti locus.*

64 ¶E diuerso verò Hippocr.lib.Aphorism.5.cap.16.& iterum libro Epidemiôn 6.cap.11. σαρκῶν ἐκλύσιν,id est,carnium effœminationem posuit pro debilitate, per translationem, vt priore loco annotat Galenus ipsius interpres:quoniam fœmina est masculo debilior. Cornelius autem Celsus lib.j.cap.9.eum locum Hippocratis interpretans,si nimius,inquit,calor est,corpus effœminat. Et hinc quoqne mulier,sicuti scribit idem Hippocrates Aphorism. sectione 7.cap. 44. & repetit Plin.lib.7.cap.17. ἀμφιδέξιος,siue περιδέξιος,id est,ambidextera,nunquā fit,id est,quę ambabus manibus pro dextera vtatur.Cuiusmodi Aioth fuisse testatur liber Iudicum cap.3.& septingētos viros,habitatores Gabaa,ita sinistra,vt dextra,præliantes,eiusdem lib.Iudic.c xx. & Hectorē Homerus lib.7.Iliad.& Asteropæum ipse Homerus,eiusdem operis lib.21.Nempe ob naturæ muliebris imbecillitatem,vt prodit Galenus in eo loco.Nam si ambabus,inquit,manibus,ob neruorum robur ac masculorum,quidam viri vtuntur:consentaneum est,nullam mulierem vti posse, quæ satis habeat,si sola dextera modicè vtatur.Nam & Amazonas ferunt mammam dexteram exurere,vt plurimo alimento ad manum eiusdem regionis proueniente,ei maior adsit vigor, vt quæ & ipsa sit natura debilis.quod & inibi repetit Oribasius in Cōmentariis Hippocr.sed hūc Aphorismum posuit 40.lib.6.Sed eius rei aliam rationem reddit Quintus Curtius libro 6. Scio autem Platonem lib.7.de Legib.scripsisse,mulieres Ambidexteras quoque fieri.Sed is certè (vt ex verbis eius facilè colligitur) intelligit arte & exercitio: Hippocrates & Plinius ,natura. Huc quoque quadrat,quod ab iis scriptum est,qui numerorum rationes scrutati sunt, parem numerum fœmininam esse:imparem,marem:vt tradit Plinius lib.2.cap.49.quoniam scilicet,impar numerus semper fortior est ad omnia:vt abundanter disseruit Macrobius lib.1. de Somnio Scipionis, & è nostris Lucas Pen.in l.3.post prin.C.qui mor.se excus.libro 11.Ex quo illud Virgilij, *Effœminatio carnium pro debilitate.* *Aioth ambidexter.* *Asteropæus ambidexter.* *Amazones cur mammam dexterā exurunt.* *Numer. impar mas est, par fœmina.*

—Numero Deus impare gaudet.

65

Mas & fœmina in herbis, plantis, arboribus, uirgultis.

¶Nec hinc etiam abhorret, quòd licet Aristoteles lib. de Generatione animalium primo, cap. xx. eodémque vlt. non semel scribat, marē à fœmina non separari in herbis, plantis, arboribus, & virgultis: quod & item adstruit lib. de Historia animalium 4. cap. 11. Alij tamen naturæ rerum scriptores hisce rebus, quibus maior vis est, masculi nomen ac titulum assignant: quibus minor, fœminæ: vt patet ex eo, quod scribit Dioscorides lib. 4. cap. 5. & seq. vbi de polygonio siue sanguinaria aut sanguinali fœmina tractat. Tametsi Paulus Aegineta diuersa tradit in eadem verba, lib. 6. Sed hæc sententiarum diuersitas hinc manauit, quòd is, vt & nonnulli alij, teste Plinio lib. 27. ca. 12. putauit, polygonon fœminam masculam esse, & è diuerso. At in vniuersum illud verum est,

Mares plantæ, plus uiriū habent, quàm fœminæ.

quod diximus, maiorem esse vim ac efficaciam in plātis, arboribus, & herbis masculis. Nam quòd in his sit sexuum differentia, ex eo patet quòd Abies sexu distinguitur, vt scilicet altera sit mas, altera fœmina, vt tradit Theophrastus lib. 3. Historiæ plantarū, cap. 10. & Plin. lib. 16. cap. x. Abrotanum, siue potius Abrotonum, vt placuit Dioscoridi lib. 3. cap. 15. Plinio lib. 21. cap. item 21. & Galeno lib. 6. Simpliciū. Acer, ipsi Plin. lib. 16. c. itē 16. Agaricus Dioscoridi lib. 3. c. j. & Plin. lib. 25. c. 9. Anagallis, siue Corchorus, Dioscoridi lib. 2. c. 198. & Plin. lib. 25. c. 13. Apiū, Plinio, ex autoritate Chrysippi, ac Dionysij libro xx. cap. 11. Aristolochia, Nicandro in Theriacis, Dioscoridi lib. 3. ca. 4. & sequen. & Plinius lib. 25. cap. 8. & Apulcio, aut (vt alij vocant) Apuleo Celso, de viribus herbarum, cap. 12. Aron, Plinio libro 24. cap. 16. Arundo, siue Calamus, Dioscoridi, lib. 1. cap. 115, & Plinio lib. 16. cap. 35. non semel. Asphodelus, Plinio, ex Dionysio, li. 22. cap. item 22. Buconicum, Theophrasto libro 4. Histor. plant. c. 10. Calamus, vide suprà Arundo. Centum capita herba, quam Eryngion Græci nominant: de qua Plinius libro 22. cap. 8. illud mirum dicit, eam ha-

Amabiles quo pacto reddūtur mares. Sappho cur Phaonē adamarit.

bere duplicem radicem, alteram marem, alteram fœminam: & si viris mas contigerit, amabiles fieri: ob idque Sappho Mitylenæam Phaonem Lesbium adamasse: quod tamen portentosum dicit ipse Plinius. Chamæleon, eidem Plinio lib. 22. cap. 18. Chamæpitys, Dioscoridi lib. iij. cap. vlti. Cisthos, Dioscoridi libro j. cap. 117. & Plinio libro 24. cap. x. Conyza, quæ & Cunila & Cunilago dicitur, & Pulicaris ipsi Plinio libro xx. cap. xv. & libro xxj. cap. x. Corchorus, vide suprà Anagallis. Cornus, Theophrasto libro 3. de Historia plantarum, cap. 12. & iterum libro 5. capit. item 5. & Plinio libro 16. cap. 25. Cupressus, aut, vt alij vocant, Cypressus, Theophrasto lib. Historiæ plantarum 3. cap. item 3. & libro 5. cap. 5. & libro de Causis plantarum 4. cap. 5. & Plinio lib. 13. cap. 15. & iterum libro 16. cap. 33. & Didymo, apud Constantinum Cæsarem, (vt præfert titulus operis γεωπονικῶν, hoc est, agriculturæ: siue is fuit Dionysius Cassius Vticensis, vt alijs placet: siue alius quispiam: de quo in nostro Tractatu Nobilitatis, cap. 31. num. 153.) apud inquam, eum autorē lib. 11. cap. 16. vbi dicit cupressum marem sterilem esse. Cynosorchis, vide infrà Orchis. Cyperus interpreti Nicandri in Alexipharmacis. Eryngium, vide Centumcapita. Faba, Octauio Horatiano, aut, vt alij vocant, Theodoro Prisciano, libro 4. de Physica scientia ad Eusebium filium, quo loco de calculi luxatione disserit. Ferula, Plinio libro 20. cap. 23. Ficus, D. Basilio, Hexaemeri Homilia 5. Filix Dioscoridi libro 3. capit. 175. & Plinio libro 27. cap. 9. & ante hos Theophrasto lib. 9. Historiæ plantarum, cap. 20. Glycyside, quæ & Pæonia dicitur, Plinio libro 27. c. x. Harundo eidem libro 16. cap. 36. Hedera, Plinio lib. 16. cap. 34. & Theophrasto lib. vj. de Histor. plant. cap. 2. in princip. vnde Plinius videtur totum eum locum accepisse. Verùm Ruel-

Plinii error. Theodori Gazæ error.

lius libro de Natura stirpium j. cap. 87. contendit mendum esse in exemplari Theophrasti, cui innixus est Plinius, atque etiam Theodorus Gaza, qui eum locum Latinum fecit. Neque enim ibi legendum κισσὸν, id est hederam, sed Cisthon, de qua diximus: vicinitatémque vocabulorū Plinio imposuisse. Ilex, Plinio lib. 16. cap. 6. Iuncus, eidē, lib. 21. cap. 18. & Theophrasto de Plantis lib. 4. Larix, eidē lib. 16. cap. x. & iterū cap. 40. Laurus, eodē lib. cap. 29. Libanus Oribasio lib. εὐπορίστων 2. cap. 57. Linozostis, quæ & Parthenion, & Mercurialis, Dioscoridi lib. 4. cap. 179. Plin. lib. 25. cap. 5. qui & illud mirum de ea dicunt (vt id obiter dicam) marem facere, vt mares gignantur:

Mares quomodo fiant.

fœminam, vt fœminæ, si à purgatione, aut (vt transtulit Plinius) à conceptu bibatur, tritáque folia genitalibus admoueantur. Malua, illi autori γεωπονικῶν, ex autoritate Didymi libro 15. cap. 5, Mandragora, Dioscoridi lib. 4. cap. 70. & Plinio lib. 25. cap. 13. Mercurialis, vide suprà Linozostis. Myrtus, Pausaniæ in Eliacis, vbi loquitur de simulacro quodam Veneris, facto ex myrto fœmella.

Ad idem.

Orchis, quæ & Cynosorchis, id est, canis testiculus: de qua dicitur, marem esse maiorem & proceriorem: & si maiorem edant viri, mares generari: si minorem fœminæ, fœminas: vt est videre apud Dioscoridem lib. 3. cap. 142. & Plinio lib. 27. cap. 8. Pæonia, vide suprà Glycyside: & præterea apud Dioscoridem libro 3. cap. 149. & Serapionem, Simpliciū, cap. 61. Palma, Herodoto lib. j. non

Palma fœmina sine mare nihil gignit.

adeò longe à fine. Theophrasto, libro 2. Histor. plantar. cap. 8. & libro 3. de causis plant. cap. 23. vbi scribit, fructum perdurare in palma fœmina nunquam posse, nisi florem maris cum puluere ei inspersferint, & Plinio lib. 13. cap. 4. qui & illud memorabile tradit, palmas fœminas sine maribus non gignere: & Philostrato in Iconibus, illo capite, quo tractat de paludibus: & Iulio Polluci lib. 2. cap. 12. quo loco differit de nominibus oleæ, vitis, ficuū, & palmarum: vbi ex autoritate Herodoti

Balani quæ propriè dicantur.

& Xenophontis, tradit palmæ fœminæ fructus propriè Balanos dici, & Leontio & Florentino in illis Georgicis: & ex eorum autoritate Constantino illi, aut quisquis is fuit, libro 10. cap. 4. vbi id dicunt, palmam ipsam amare, & quidem ardenter, alteram palmam: neque prius desiderium in ipsa cessare, prius quàm ipsam mas consoletur. Videre enim est, inquiunt, arborem ipsam incurua-

tam,nec ferentem proprium firmamentum, neque fructum producentẽ. Atque hoc ipsum agricolam non latere:nosse enim illum quòd amet,quam verò amet,ignorare. Ideo multas palmas ille contingens,rursúsque ad amantem regrediens,eámque manu attingẽs,quasi osculum mutuò ministrare videtur.Quam verò palmam desideret,affectuum,ac(si ita dicere liceat)manuum nutu aliquo modo significat.Ad illam enim respicit,& in illam radicibus extensis, se amanter inuicem,eámque quasi amplectitur.Medela igitur amoris est,vt agricola frequenter masculam contingat, & manus suas amanti admoueat,& maximè vt flores de capite masculę ademptos,in caput amãtis imponat. Hoc enim modo amorem mitigat, & palma ipsa splendida reddita,postea pulcherrimum,optimúmq; fructum feret.Et praeter hos D. Basilio,Hexaemer.Homilia 5. vbi etiam tradit,palmam quę foemina dicitur,in marem pronam,blandioribus ramis nutare,quasi gestientem, atque amplexum maris percupientem.Stirpiũ verò cultores inter ramos tunc,quasi semina quędam,maris florem lanuginémque immittere,atque ita illam quasi voluptatem inde percipere,seque demum rursus erigere,ad formámque propriam suas comas restituere. Quod & idem propemodum scribit D. Ambrosius lib.3. eiusdem tit.cap.13.Est etiam,inquit(quod mireris) ipsis sexus in pomis,est discretio sexus in arboribus.Nam videas palmam,quae dactylos generat,plerũque inclinantem ramos suos,& subiacentem,& concupiscentiae atque amplexus speciem praetẽdentem ei arbori,quam palmam marem appellãt prorsus rusticorum,&c. De quo & tu videas Cęlium Rhodig.lib.20.cap.34. Parthenion,vide suprà Linozostis. Pastinaca,Serapioni Simplicium,cap.166. Picea,Plinio libro 16.cap.x. Pinus,Theophrasto libro 3.Histor.plant.cap.x.& iterum lib.2.eiusdem operis nono,cap.2. Pistacium,Damegeroni illi autori γεωπονικῶν, lib.10. cap.12.vbi scribit,pistacia seri circa Calend.April.marem & foeminam coniunctis naturis,mare ad Fauonium dorsum habente:ita enim connexas fructum vberiorem producere. Polium,Nicãdro in Alexipharmacis. Pollicaria,Theophrasto lib.Historiae plãtarum 6.cap.2. Polygonon, Dioscoridi lib. 4.cap.5.& seq.Plinio lib.27.cap.12.& Galeno lib. Simplicium 8.quibus locis Dioscorides & Galenus nuncupatim dicunt,foeminam non tam efficaces vires habere,quàm marem: vti etiam tradit Serapion Simplic.cap.351.vbi tamen interpres erranter putat hanc esse, quę vulgò Virga pastoris appellatur. Psyllion,Plinio lib.27.cap.12. Pulegium,eidem lib.xx.cap.14.& Apuleio Celso de viribus herbarum,cap.93.& Serapioni Simplicium,cap.310. Publicaris, vide suprà in Conyza. Quercus Plinio libro 16.cap.6. Rapa,Theophrasto lib.Histo.plant.cap.4. & Plinio, libro 18.cap.13.& lib.19.cap.6. Ruta,Pythagorae,& ex eius autoritate Plinio libro xx. cap.13. Satyrion,eidem Plinio libro 26.cap.10. Scilla, illi ipsi libro 19.cap.5.& iterum lib. 20. cap.9. Sorbus,Theophrasto libro 3.Histor.plant.cap.12. Taxus, Plinio lib.16.cap.x. Terebinthus,Theophrasto lib.3.cap.15.& Plinio lib.13.cap.6. Tilia,eidem autori,eodem lib.13.cap.x. Tithymalus,Dioscoridi lib.4.cap.155.aut, vt alij computant 159. & Apuleio Celso lib. de viribus herbarum,cap.109. Verbascũ,Dioscoridi lib.4.cap.115.Plinio lib.25.cap.x.& Galeno lib. Simpl. 8.cap.de phlomo. Verbenaca,Plinio lib.25.cap.9.Viscum,eidem lib. 16. cap.44. eodémque vlt. Vrtica,eidem Plinio,lib.21.cap.15.

Serapionis locus.

66 ¶Et generaliter idem Plinius libro 13.cap.4.arboribus,inquit,imò magis omnibus, quae terra gignit,herbísque etiam,vtrumque sexum esse,diligentissimi naturae tradunt. Quod & ipse innuit libro 16.cap.33.dum dicit,hederae esse duo genera,scilicet marem & foeminam,vt reliquarum herbarum,& D.Basilius Hexaemer homil.5. & Diuus Ambros.lib.eiusdem,tit.3.& ante hos Theophrastus lib.Histor. plant.1.cap.vlt.& iterum libro 3.cap.9.& seq.vbi dicit, arborum vniuersarum plures differentias intelligi:sed eam publicam,qua mas, & foemina distinguuntur: quorum alter sterilis est,altera fructifera. Vbi autem ambo sunt fructiferi,foeminam ferre fructum meliorem:nisi fortè mares eas vocari libeat:esse enim nonnullos qui ita vocent.Nam & Diodorus Siculus lib.2. c.3.tradit Aegyptios arbores ferentes contra Graecorum morem appellare mares : foeminas verò quae adiuuant maturitatem.Et ante hos omnes Aristoteles non obscurè lib. j.de Generatio.animal.capit. item j. & libro quoque Plantarum , vbi eius sententiae Empedoclem autorem laudat. Vt minus mirum videatur, viscum,quod ex quibusdam arboribus nascitur, sexu quoque distingui, vt aliud sit masculum , aliud foemineum,vt patet ex Plinio lib.16.cap.44.

Mas & foemina in omnibus, quae terra gignuntur.

Arborum foeminarũ fructus melior.

67 ¶Quod non aliunde fit,quàm quòd aliis insunt marium vires,aliis foeminarum,eo, quem suprà diximus,modo.Nam & Theophrastus ipse eiusdem illius operis lib.5.cap.item 5. & Plinius lib. 16.cap.41.tradunt,in arboribus mares in totum esse robustiores firmiorésque foeminis:quod & è recentioribus tradit Caelius,qui nullum antiquiorum citat lib.20.cap.34.Dioscorides autem lib.j. cap.81.scribit,inter thura principatum obtinere thus masculum. Idque tradit Plinius lib. 12. cap. 14.tributum religioni,ne sexus alter vsurparetur.Ex quo illud Virgilij Ecloga 8.

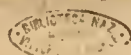
Arbores mares robustiores.

Thus masculum.

Verbenásque adole pingues,& mascula thura.

Et illud Ouidij in Carmine de Medicamine faciei:

Cúmque Ammoniaco mascula thura sale. Id autem ex his est,ex quibus theriaca conficitur,vt videre licet ex Galeno,(si is est)in lib.de Theriaca ad Pamphilianum.& ex Paulo Aegineta libro 7.cap.11.Et aliàs saepe eo vtuntur Medici,vt videre licet apud Plinium(si is est)de Re medica lib.2.cap.16.& cùm apud alios,tum apud Aemylium Macrum , aut quisquis is fuit , qui librum de herbis conscripsit,eo in loco,vbi de cinnamo agit.

¶Sed,

68 *Lapides & gemmas sexu distingui.*

¶Sed, vt redeamus, non ob aliam quoque causam, nisi quòd mares sunt efficaciores, lapides quoque & gemmæ sexu distinguuntur. Quod de Magnete tradit Plinius ex autoritate Sotaci lib. 36. cap. 17. Et de Aetite idem eo. lib. cap. 21. in princ. & de Carbunculo & Sandastro, quam alij Garamantitem vocant: & de Carchedonio, & Sardastró, lib. 37. cap. 7. & de Iaspide & Sapphiro, eodem lib. 37. cap. 9. Et de Diphrite, eiusdem lib. cap. x. Et de lapide Syriaco Galenus Pharmacorum τῶν ἁπλῶν lib. x. c. j. Et de Cyaneo lapide, Solinus cap. xxj. Vti etiam metalla, vt de Stibio tradit Plin. lib. 33. cap. 6. quanquam & id quibusdã lapis esse creditur. Sed & solũ sabulosum aliud esse masculum, aliud fœmineum videri potest, ex eodẽ Plinio lib. 35. c. 14. nisi ibi mẽdum sit. At certè mendũ non est; cùm & ipse Plin. lib. 31. c. 3. tradat sabulum quoppiã masculum esse, vt Vitruuius lib. 2. c. iij. Quid quòd in singulis elementis quædam sunt mascula, quædam fœminea, si Aegyptiis credamus idipsum opinantibus. Nam aerem marem iudicant, qua ventus est: fœmineum, qua nebulosus & iners. Aquam virilem vocant mare, muliebrem omnem aliam. Ignem vocant masculũ, qua ardet flamma, & fœmineum, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautésque: fœminæ nomen assignant huic tractabili. Id quod à Seneca traditum est Naturalium quæstionum lib. 3. Ex quibus intelligis, semper ei quod fortius est, sexum virilem tribui, quod debilius, fœmineum.

Et metalla. Et solum. Et sabulum.

69 *Mares animi viribus fœminis præstant. Viri appellatione potior animi pars significatur. Mulieris infirmior.*

¶Secundum quoque, in quo diximus, mulieres esse, quàm viros, animi viribus longè inferiores, in confesso est, vel autoritate sacrarum literarum, quæ (vt annotarunt plerique docti Theologi in enarratione primi Psalmi) viri appellationem vsurpant, cùm potiorem animi partem significare volunt, quam Philosophi, rationem, Paulus spiritum appellat. Rursum mulieris vocabulo infirmiorem mentis nostræ portionem indicant, quam nos affectum, Theologi ipsi carnem vocant. In idque referunt illud eiusdem Psalmi primi, Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum. Illúdque primi Regum 26. cap. Nunquid vir es tu? Atque illud Iudicum cap. 7. Gedeon filius Ioas, vir Israel. Et Esaiæ 59. cap. dicit Deus, quia non est vir. Nec id quidem iniuria, cùm multis placeat mulieres fermè rationis esse expertes. Nam diuinus ille Plato dubitare videtur, vtro in genere ponat mulierem, rationalium animalium, an Brutorum. Martianus autem scribit Mineruam natam esse sine matre: quoniam in fœminis prudentia non est: cuius dea est ipsa Minerua. Versus Martiani sunt huiusmodi in hymno Palladis,

Minerua cur sine matre nata dicatur.

Hanc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia quòd nescit curia matrum.

Euripidis in Medea sententia est:

γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

Id est,

Mulieres sumus ad bona consilia inertissimæ,
Malorum autem omnium artifices sapientissimæ.

Quibus adstipulatur ille Mimus Publij, aut Senecæ, aut etiam alterius:

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

70 *Fœminarum consilium inualidum, fragile, infirmũ.*

¶Imperatores Honorius & Theodosius in l. si pater. in fin. C. de sponsalib. scriptum reliquerunt, fœminarum consilium plerunque aduersus propria commoda laborare. Aristoteles lib. j. Politic. cap. vlt. scribit, consilium mulierum esse inualidum. Quem citat, loco tamen suppresso Bal. in rub. C. de rer. permut. vers. item quare donatio. vbi hoc dicit esse naturale & immutabile. & in l. j. col. 12. vers. super quarto articulo. C. qui accu. non poss. & in cap. 1. in 2. lect. col. pen. vers. vltimò quæro. extrà de iudic. & Philip. Dec. cons. clxxxviij. in casu proposito. vers. non obstat ratio. Accursius autem earum consilium dicit esse fragile, in l. j. C. de confirm. tuto. Et alibi infirmum, videlicet in §. j. Instit. de satisdat. tuto. & vtraque copulat Petrus Anch. cons. 231. de primo, col. vlt. Et in hanc sententiam manibus pedibúsque discedit Cicero, in oratione pro Lucio Muræna, cuius verba paulò pòst subiiciam. Philo autem apud Antonium Monachum in 2. tomo Melissæ, Sermo. 33. ἀσθενέστεραί πως εἰσιν αἱ γνῶμαι τῶν γυναικῶν. Infirmiora quodammodo sunt mulierum consilia.

71 *Mulieres fragiles.*

¶Sed quisnam miretur mulierum consilium existimari fragile & infirmum, cùm mulieres ipsæ dicantur fragiles esse, infirmæ, imbecilles? Fragiles quidem, vt scribitur in l. si mulier. C. ad Velleianum. & in l. si pater. C. de sponsal. & in l. j. §. pen. C. de rei vxor. actio. & in l. vlti. C. de donat. ante nupt. & in l. sicut. ibi, sexus fragilitas. C. de præscript. xxx. vel xl. annor. & in l. assiduis. post princ. C. qui potio. in pigno. habean. & in l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Iuliam maiesta. & in §. j. ad fin. Instit. qui ali. licet. & in c. ex parte abbatissæ. extrà, de priuilegiis. & in cap. Adam. 24. q. 5. Ideóque Bapt. Mantuanus Ecloga 4. de mulieribus sic scribit:

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa.
Dum licet, hic fragilis quot habet fastidia sexus.

Diuus Hieronymus, aut alius quispiam (quod magis puto) in regula monacharum ad Eustochiũ, c. 16. Debilis est nimium sexus, quem geritis, ac fragilis, ac mobilis, si suo relinquatur arbitrio. E nostris autem Ang. cons. cxcj. super puncto videtur. post princ. dicit, quòd propter hanc mulierũ fragilitatem, mos inoleuit apud omnes ferè Italos, vt ipsis mulieribus sit potestas contrahendi interdicta sine consensu Minualdi, vt Florentiæ: vel proximorum, vt alibi. Et ante eum idem fermè dixerat Bal. ipsius frater. in l. ij. in 9. quæst. C. de rescin. ven. & in c. sicut. col. vlt. de probat. & cons. 407. præsupponendum, lib. 2. de quo postea abundè dicemus.

Mulieribus cur potestas contrahendi interdicta.

¶Quod

72 ¶Quod ex veterum Græcorum institutis prodiit, apud quos ex lege tutores & curatores mulieribus dati solitos legimus, sine quorum arbitrio & autoritate nihil eis agere licebat, vt retulit Harpocration, & videre etiam licet ex Demosthene in Oratione aduersus Neæram, ὁ νόμος κελεύει, ἐάν τις ἀποπέμπῃ γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα· ἐὰν δὲ μὴ, ἐπ' ἐννε' ὀβολοῖς τοκοφορεῖν, καὶ σίτου εἰς ᾠδεῖον εἶναι δικάσασθαι ὑπὲρ τῆς γυναικὸς τῷ κυρίῳ. Id est, lex iubet, si quis vxorem ablegauerit, restituere dotem: alioqui sesquicentesimam dotis pensitare, licere tutori, qui scilicet mulierem in potestate habet, & rei vxoriæ aut ex stipulatu agere ad dotis repetitionem. Et Tullio in oratione pro L. Flacco, Emptiones falsas, prædiorum proscriptiones cum mulierculis aperta circunscriptione fecisti. Tutor his rebus Græcorum legibus adscribendus fuit. Hæc ille. At priuatim Atheniensiũ legibus non passim concedebatur, sed illis præscribebatur commerciorum modus: neque enim illis licebat mercari vltra sex modios hordei, quòd has infirmum animum gerere putarent, vt tradit Dion Prusiensis in libro περὶ ἀπιστίας, id est, de non temere credendo. *Græcorum legibus, mulieribus dabatur tutor, aut curator.* *Mulieribus non licere sine tutore contrahere, aut aliud quippiã agere.*

73 ¶Illa autem mulierum tutela ad Romanos, vt alia multa ex Græcis translata est. Ex quo illud Plautini Megadori in Aulularia de mulierum luxu,

Quarum animis auidis, atque insatiabilibus
Neque lex, neque tutor capere est qui possit modum.

Et quod scribit ipse Tullius in Oratione pro Cecinna non semel. Nam illud primùm in eo loco scribit: Iudica hoc factum esse, aut nunquam factum, vel cogitatum crede huic testi: has improba tabulas, hoc non potest. Cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum, iudica: quod mulier sine tutore autore promiserit, deberi: non est aditus ad huiusmodi res, &c. Et paulò pòst, Ipse nunquam auderet iudicare deberi viro dotem, quam mulier nullo autore dixisset. Et in Oratione pro L. Muræna: Mulieres omnes propter infirmitatem consilij maiores in tutorum potestate esse voluerũt. Cui concinens Boethius libro in Topica Ciceronis 2. Mulieres, ait, antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant verò à tutoris potestate, quæ in manum viri conuenissent. Quod & repetit lib. 4. enarrans illud Tullij, quod & id astruere videtur. Non quemadmodũ quod mulieri debeas, rectè ipsi mulieri sine tutore soluas autore: ita quòd aut pupillo, aut pupillæ debeas, rectè possis eodem modo soluere. Et Cato ille Censorius apud Liuium lib. 4. Belli Macedonici: Maiores quidem nostri ne priuatam quidem rem agere fœminas sine autore voluerunt. Et iterum lib. 9. loquens de Hispala Fecennia: Post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à Tribunis & Prætore petito, cùm testamentum faceret, &c. Et id quoq; apertè adstruit quod à Plutarcho sumptum est in Numa Pompilio, Vestalibus eum honorem veluti speciali priuilegio redditum, vt omnia gerere sine curatore, quemadmodum & trium filiorum matribus, tanquam cæteris mulieribus non liceret.

74 ¶Infirmas verò esse mulieres (quod non admodum distat à superiori) testimonio sunt leges nostræ, quæ ob id multa statuerunt. videlicet l. 2. §. verba. in fi. in illis verbis, infirmitas mulierum. ff. ad S.C. Vellei. & l. regula. statim post prin. ff. de iur. & fa. igno. & l. eius bonis. ff. de cu. furio. & l. deferre. in prin. ff. de iure fisci, & l. j. §. accusatiouem. ibi, propter sexus infirmitatem. ff. ad S.C. Turpil. & l. j. ibi, fœmineæ infirmitatis. C. quan. mulie. tut. offi. fun. pot. & l. quisquis, nuper allegata. C. ad le. Iuliam maie. & l. nullus. C. de iu. fis. lib. x. & l. nullus solius. C. de decur. eo. lib. & §. his consequens, vers. vnde volumus, in auth. de æqual. dor. Cui accedit illud Erus Ouidianę ad Leandrum: *Mulieres infirmas esse.*

Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris, sic mens infirma puellis.

Illud quoque Hieronymi, aut alterius non indocti, ad Præsidium, de cereo paschali: Sectemur saltem muliercluas: sexus nos doceat infirmior. Diuus autem Petrus Epistola j. c. 3. mulieres vocat infirmius vasculum.

75 ¶Item eas esse imbecilles, (quod & idem ferme est) comprobant & nostræ leges: vt est text. in d. §. verba, ibi, propter sexus imbecillitatem, & in l. imperialis, in prin. C. de nup. Et Valerius lib. rerum memorabilium 9. capit. j. inquiens: Sed quid ego de mulieribus vlteriùs loquor, quas imbecillitas mentis, &c. Plutarchus quoque in Problematis, ca. 116. Cur, ait, mulieres propinquis & cognatis non nubunt? quoniam mulieres propter imbecillitatem multorum ope, & auxilio egentes, propinquis idcirco adiungere noluerunt, vt si quæ à viris suis iniuria afficerentur, cognati opem ferrent. Quintilianus autem auus, Declamatione 338. Imbecilla res est, inquit, fœmina. Et Decl. 368. scribit matrimonia ab ipsa rerum natura, inuenta, sicq; mares fœminis iungi, vt imbecillior sexus pręsidiũ ex mutua societate sumat. Quæ sentẽtia videtur fuisse sumpta ab Aristotele lib. Oeconomicôn j. c. 3. qui tamen de corpore potiùs, quàm de animo, loqui videtur. Sed & idem Aristo. lib. Problemat. 29. c. 11. Cur, ait, mulierem interficere iniquius sit, quàm virum, quanquàm naturæ ratione mas fœmina præstantior est? an quia mulier imbecillior est, minúsque proinde iniuriam facere potest. Etenim eniti aduersus id, quod lõgè infirmius est, nihil virile, imò stolidum atque iniquissimum est. Hęc ille: quæ tam ad animum, quàm ad corpus referri possunt. Tradit Vopiscus Aurelianum Imperatorem, cùm Zenobia ad pœnam vocaretur à militibus, quòd sibi imperium vsurpasset, illam vita donasse, quòd indignum existimaret mulierem interimere. In quam sententiam Euripides in Hecuba: *Mulieres imbecilles esse.* *Mulieres cur propinquis non nubunt.* *Matrimonia cur inuenta.* *Mulierẽ interficere iniquum.*

ὡς ἀποκτείνειν φθόνος

γυναῖκας;— Quàm inuidiosum, interficere fœminas?

Nam (vt idem scribit in Hercule furente) mulieres quodammodo sunt masculis miserabiliores.

τὸ θῆλυ γάρ πως μᾶλλον οἰκτρὸν ἀρσένων.

Cui concinit, quod è nostris tradit Bal.consi.xcvj.factum tale est, Carolus, lib.2.quòd mulier miserabilior est viro.

76 *Mulieres decipi faciles.*

¶Ex hac sexus muliebris imbecillitate illud quoque fit, vt mulieres sint admodum decipi faciles, vt asserunt Aristoteles & Auicenna, alter Philosophorum, alter medicorum, vt plerisque placet, & mihi quoque, Arabum certè maximus, vterque circa initia lib.9.de animalibus, & Albertus magnus Aristotelis simia, lib.viij.de animalibus, cap.j. & insinuat illud Ouidianum in epistola Phyllidis ad Demophoontem:

Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria: simplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis & amans, & fœmina verbis:
Dij faciant laudis summa sit ista tuæ.

Et alibi in epistola Cydippes ad Acontium:

Improbe quid gaudes, aut quæ tibi gloria parta est?
Quidue vir elusa virgine, laudis habes?

Veluti non magnum sit negotium, non magna gloria, & amantem, & fœminam decipere. In quo videtur fuisse imitatus illud Virgilij 4. Aeneidos:

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Túque puérque tuus: magnum & memorabile nomen,
Vna dolo diuûm si fœmina victa duorum est.

Cui etiam concinit illud Ouidij lib.j. Amorum, Eleg.7.

Quæq; tuos currus comitantum turba sequetur,
Clamet Io forti victa puella viro est.

At apud Homerum lib.5. Iliados, Diomedes non sine bili Veneri exprobrat, quòd mulieres impotentes, siue imbecilles deciperet, ita enim loquitur: —ἦ οὐχ
ἅλις, ὅτι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις.

Chrysostomus autem (si is est) in 2. parte Homiliarum in Matth. Homilia 23. in princi. Sexus, ait, mulierum incautus & mollis est: incautus, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia & ratione considerat: mollis autem, quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Idem in epistolam ad Corinth.2. Homilia 23. dicit mulierum proprium esse decipi.

77 *De eadem re.*

¶Cuius etiam rei text. est apud nos in c. Adam.33.q.5.& in §.j.post medium.in auth.vt immobi. ante nup.dona. in illis verbis, mulier quippe mariti seductionibus facilè decepta. &c. & in §.his consequens. versi.vnde volumus, in auth de æqual.doti.& annotauit Lucas Penna, in l.vlt.col.3. C.de priuil.scho.lib.12. At Bald.in c.2.col.2.vers.item hoc statutum, de probat. scribit, ea statuta, quæ in contractibus mulierum requirunt consensum propinquorum, habere in se naturalē rationem, quia mulieres multis deceptionibus patent. Idem in l.2.in 9.q.C.de resci.vend. dicit huiusmodi statuta esse æquissima, quia mulieres facillimè seducuntur. Sed & antè, in 4.quæst.eiusdem l.dixerat, faciliùs ob id succurri mulieribus, quàm viris remedio illius l.& sequitur Imo.in c. cùm contingat, de iureiur.& Barb.cons.lv.præclarè scribitur.col.vlt.lib.ij.& Philip. Dec. cons. 61.viso themate.col.vlt. Idem quoque Bald.cons.cxv.verba dicunt.domina Antonia. circa medium lib.j. ait, quòd non debet permitti, quem malè vti substantia sua, & maximè mulieres quæ facilè decipiuntur. Et Iason in l.non tantùm.col.2.ff.de re iud.dicit, quòd statutum Parmæ, disponēs, quòd maritus in vltima voluntate non possit relinquere vxori suæ vltra centum libras, licet sit exorbitans, imò correctorium iuris communis, extenditur ad vxorem, vt etiam non possit viro relinquere. ea ratione motus, quòd maior ratio est prohibitionis in vxore, quàm in marito, vt quam maritus potest seducere, atque inducere ad sibi relinquendum. Et ita dicit consuluisse, & sibi multos doctores subscripsisse. Et facit quod scribit Pet.Anch.d.cōs.231.de primo dubio.col.vlt.quòd faciliùs succurritur mulieribus in annullandis rescindendísque earum contractibus, quàm viris.

Mulieres facilius restituuntur.

78 *Fœminæ cur in feudis non succedant.*

¶Igitur cùm mulieres sint huiusmodi, habeántque consilium inualidum, fragile, infirmum, non iniuria statutum est, vt fœminæ in feudis non succedant, sicut faciunt masculi. Nempe propter fragilitatem consilij, quoniam vasallus inter cætera iurat præstiturum se domino consilium.c.j.tit. de for.fideli.& c.mulier.tit.de noua for.fidel. Mulier autem non est apta nata solidis consilijs, vt dicit expressim Bal.hanc inter alias huius rei rationē reddens, in l.quoties, quæ est vlt.col.3.versi. & dic, quòd mulier regulariter.C.de suis & legi.& Nico.Neapo.in c.j.§.& quia.& ibi quoq; Alua. col.vlt.& Car.Alc.char.antep.in 9.fal.tit.qui feu.da.pos.Soc.cōs.257.visis inuestituris.col.2.& Frā. Cur.Iunior, cons.j.facti contingētia.col.4.vbi tamen errāter allegat Bal.in l.quoties.C. de fideic. Alibi verò idē Bal.videlicet in c.significauit.col.j.extrà de rescr.: dicit, quod ratio naturalis cōsentit, vt fœminę regulariter in feudis non succedāt; quia animi consiliū non reperitur apud fœminā.

78 *Statutum requirens consensum con-*

¶Prætereà idem Bal.in l.j.col.vlt.versi.vtrùm autem, si statutum loquitur de coniunctis.C.qui admit.dicit not. Quòd statutum requirens consensum vel autoritatem coniunctorum, ad contractum vel alium actum conficiendum, non comprehendit fœminas: quia consilium propriè virorum est, non mulierum.arg.l.quidam decedens.§.Papinianus.ff.de admi.tut.quod & idem voluit

ipse

ipse Bal.in l.vlt.C.de verb.sign.vbi etiam Ang.qui & hanc rationem reddunt,quòd huiusmodi statutum ponderat prudentiam consilij,per tex.in l.vlti.ff.de fi.instr. Et rursum idem Bal.consi. ccj.in prouincia Anconitana.col.vlt.versi.quoad articulum de matre.lib.1.vbi in ratione huius rei dicit,quòd mulieres non habent integrum consilium.& idem sentit,consi.cxx.super primo puncto,in j.dubio,lib.iiij.vbi etiam dicit,quòd fœminæ lubricum habent consilium, ideoque nõ videri huiusmodi statutum de muliere sensisse.& ita etiam voluit Petr.Ancha.in repe.c.j.extrà de constit. Paul.Cast.in l.si dotem.§.si patri.ff.sol.mat.vbi dicit esse menti tenendum.Alex.in l.ij.§. voluntate,col.3.versi.pro hoc etiã adduco.ff.sol.mat.& consi.xxiiij.animaduersis his,col.8.versi. & præsertim lib.ij.Idem,si tamen is fuit,in addi.ad Bal.in l.quicunque,col.3.versi.nota tertiò. C. de ser.fug.& Barb.in repe.l.cum acutissimi.col.52.versi.tu pondera.C.de fidei.& in cle.j.in char. vj.in paruis.de elect.& consi.xlj.immortalẽ.col.6.versic.præterea in ista doñatione,lib.iiij.& Petr. Phil.Cor.consi.lxxiiij.de duobus.col.vlt.lib.1.& consi.lxxxiij.videtur in hac cõsultatione.in prin. lib.1.& cõsi.cccxvj.quoad primũ.col.5.versi.& huiusmodi statutum.eo.lib.1.& consi.94.circa primum dubiũ.col.j.lib.ij.& consi.138.placet mihi.col.3.versi.& in materia differenti.eo.lib.ij.& cõsi. 156.de duabus.col.j.eo.lib.ij.& cõsi.224.non sequendo ordinẽ col.3.versi.& propterea concludit. eo.lib.2.& consi.clj.videtur in hac consultatione.col.vlt.lib.iiij.& consi.271.de hac cõsultatione. col.vlt.eo.lib.4.Fran.Cur.senior consi.ix.Ticinensi statuto.col.5.versi. & pro ista cõmuni parte. & Iason in l.si quis id quod.col.2.versi.istam regulam limita.ff.de iurisdi.om.iudi. vbi hoc notabile dicit,& iterum in l.tres fratres,col.2.versic.octauò notandum.ff.de pact.& Benedi.in repe.c. Raynutius.in verbo,duas habens filias.nu.24.& nouissimè Phil.Dec.in l.ij.col.6.versi.xxv.& iterum col.11.versi.sit ergo conclusio.ff. de regu.iur.& in l.j.col.3.versi.ad aliud dictum.C.vnde vir & vxor.& consi.clxxxviij.in casu proposito,versi.non obstat ratio.& Alciat.in l.j.in verbo complectitur.ff.de verb.signi.& Steph.Bertr.consi.ccxxxvj.multa sunt,in fi.lib.1.

iunctorũ non comprehendit fœminas.

80 ¶Sed & eleganter,& in pulchro casu consuluit Bal.consi.vj.hæc est copia.lib.ij. valere testamentum à fœmina conditum præsentibus duobus propinquis masculis,prætermissa muliere,quæ illis erat propinquior,quamuis ex dispositione statuti mulier non posset testari sine consensu duorũ propinquorum consanguineorũ.Nam de masculo loquitur statutum,non de fœmina.quia lubricum fœminæ consilium non debet per aliam fœminam suppleri. Hæc ibi Bald.qui etiam subdit, quòd si mulier,quæ dicitur propinquior, sit sapiens & discreta , non tamen requiritur eius consensus.allegat l.vlt.in ratione sui.ff.de legi.tut.Quasi diceret Bal.nullam certè fœminã, quantuncunque pro sexus capacitate prudentem,satis tamen habere consilij,aut prudentiæ , vt ad ea vocari debeat,quæ consilio & prudentia geri debeant.Cui concinit,quod scribit Gal.in exhortatione ad bonas artes,post prin.Veteres fortunam,depinxisse mulieris specie,vt illius imprudentiam amentiamque euidentiùs exprimerent.

De eadem re.

Fortuna cur muliebri specie depingatur.

81 ¶Confine est,quod eleganter scriptũ est ab Ang.eiusdẽ Bal.fratre non indigno,cõsi.excj.cuius id exordium est,super puncto videtur, quòd si testator quispiam iusserit aliquid fieri consilio cõsortium,certè sub hoc nomine non cõprehenditur fœmina, neq; ea ob id vocãda est ad huiusmodi consiliũ.Quem in id uuncupatim allegat & sequitur Fran.Aret.in l.cum hæres.in prin.col.vlt.ff. de acqui.hær. licet Ang.ipse non ita clarè voluisse videatur,nisi mendum sit in meo codice.

82 ¶Consimilem vim habet,quod dicit Bal.vt ad eum redeamus,in c.ad audientiã,l.j.in fi.de rescri. quòd in officiis masculinum non concipit fœmininum. Ideoque licèt aliàs appellatione fratris veniat soror,d.l.tres fratres.ff.de pact.cum si.Tamen si testator dixit , relinquo fratres meos executores mei testamenti,non intelligitur de sororibus.allegat dictam l.cuius bonis.ff.de cur.fur.Et subdit rationẽ,quia fœmina habet cõsilium inualidum.Quam decisionem negat Iasou esse alibi, in l.ex facto,in prin.col.pe.versi.circa secundam conclusionem.ff.de vulga.& pup. & facit not.& sing.idem Iason in d.l.si quis id quod.col.3.versi.quartò notabiliter limita.ff. de iurisd.om.iudi.& in d.l.tres fratres,quo loco nuper illum citauimus , vbi & hoc dicit sing.& Phil.Dec.in d.l.ij.col. pen.versic.octauò quid in officiis.ff.de reg.iur.& Catel.Cotta.qui & id dicit sing.in memor.masculinum,in vltima editione, neque enim in prima id erat ascriptum.

Masculinum in officiis nõ comprehendit fœmininum.

83 ¶Paulò diuersius,sed tamen ad hanc referendum formam,quod no.voluit Bart.in l.j.in fin.ff.de legi.per tex.ibi in verbo,vitorũ,quòd mulieres nõ possunt esse de cõsilio: vnde in condendis legibus,vel senatusconsultis,vel cõstitutionibus non debẽt interuenire.Neque earum vsus inducit consuetudinem.Sequuntur Albe.& Ang.hoc assignantes mulierum fragilitati. Fulg.& Ias.ibi & Lucas Pen.in l.nominationum,col.3.versi.quartò quæritur.C.de decu.lib.x.& Imo.in l.ij.§.vlt.ff. de verb.obl.Pan.cõsi.53.in prædicta causa,post prin.lib.ij.& Ro.sing.xlij.ad hoc vt secũda cõsuetudo,vbi dicit esse tenendũ menti.& Ioã.Plat.in l.patrimoniũ,ante fi.C. de mun.pat.lib.x.Ang. Aret.in §.ex non scripto.col.vlti.versi.quæro an fœmina.Insti.de iur.nat.gen.& ciui.Maria.Soci. cõsi.vij.nunc quæsitorũ.col.pe.versi.circa secundũ.& Card.Alex.in c.frustra.in fi.viij.dist.Fran. Cur.Senior in repe.l.si quis maior.col.2.nu.8.C.de transa.& Lud.Bolog.in repe. auth.habita.col. 2.C.ne filij pro pat.& Phil.Dec.in d.l.ij.col.6.versi.18.& Catel.in d.memor. masculinũ. & Cæsar Lãberti in tractatu de iure pat.in ij.art.vij.quæstionis primæ partis,lib.1.nu.11.& ante hos omnes Cyn.in l.ij.col.11.versi.itẽ dicunt doct.C.quæ sit long.cõsue.per tex.in d.l.j.ff.de legi.vbi & hoc dicit idẽ,licèt,cæteri eum non allegent.& Io.And.qui tamen limitat,quantùm ad cõsuetudinem,

Mulieres non interueniũt in condendis legibus.

Mulieres consuetudinẽ non introducunt.

in c.vlt.col.5.versi.quod dixi secundò,vbi etiam Ant.col.20.vers.tertiò est videndum.& Panor. col.7.versi.& est vnum mirabile.& Barbat.ante fi.& Roch.Curt.char.xvj.versic. tertiò quæritur. vbi limitat multis modis,extrà de consuet.Nec id videtur ignorasse Lucanus qui lib.viij. In hoc (inquit) sexu non legum iura,nec arma. Nec ex recentioribus Marullus Constantinopol.poëta egregius,cùm canit lib.ij.Epigram.ad Neæram:

Moris erat sceptris teneras arcere puellas,
Et mollem curis exonerare animum:
Nec vel consilio rebúsue admittere agendis,
Sed tantùm lanis esse putare satas &c.

Quamuis contrarium teneat Barb.sibi contrarius in rub.extrà de consue.col.4.versic.posset tamen adduci,& in cle.j.char.ix.versi.sed quid si lex.de elect. & Ias.etiam sibi contrarius in repet.l. admonendi.col.44.versi.item adde inquantum.ff. de iureiur.

De eadem re. Correcta ratione legis, lex non corrigitur.

84 ¶Huc quoque pertinet,quod à Bal.scriptum est in tractatu substitutionum,in materia pupillaris substitutionis,col.3.vers.quæro vltra alios,quòd mater,cui permittitur adoptare,& sic habere aliquem in potestate,nõ potest ei pupillariter substituere:quia licet corrigatur ratio dicti, nõ tamen dictũ corrigitur.Ratio autem,quare nõ potest,ea est,quòd non habet filiũ in potestate:& sic licet ex concessione principis habeat,nõ tamen debet dictum corrigi.per gl.in l.si suspecta.§. quoniã fœmina.ff.de inof.rest.& alia iura.Præterea nõ est hæc sola ratio,sed & alia. nam substitutio pupillaris prouidet pupillo de hærede, quẽ sibi facere pupillus ipse non potest. At consiliũ mulieris est debile,incõstans,fragile l.j.§.& cùm lex.C.de rei vxo.actio.Et sic licet cesset vna ratio, tamen habet locum alia,& ideo durat dispositio.l.si ventri.§.in bonis.ff.de priuil.cred.Hactenus ille.

Mulieres minùs peccare, quàm uiros, in eodem genere peccati.

85 ¶Sed & eôdem spectat,quod dici solet,mulieres in eodem genere delicti minus peccare, minúsque puniendas esse,quàm viros,cæteris tamen per omnia paribus: nempe ob imbecillitatem animi,mentis,& ingenij.l.sacrilegij pœnam.in prin.ff.ad legem Iul.pecul.& l.si adulterium.§.stuprũ. & §.fratres,& §.incestam.ff.ad legem Iul.de adul.& c.sicut diguum,in prin. extrà de homici.& c. indignantur.32.q.vj.vbi scribitur,tantò grauiùs viros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet,& virtute vincere,& exemplo regere fœminas. Et facit text.in l.quisquis.§. ad filias.C. ad legem Iul.maiest.ibi,mitior enim circa eas debet esse sententia,quas pro infirmitate sexus.&c.Et quod voluit Bal.in l.quicunque,col.3.versi.sed pone statuto.& versi.& in summa.C. de ser.fug. In quam sententiam apud Saxonem historiæ Danicæ lib.vj. Ericius vir quidam multæ prudẽtiæ contendit,muliebribus erratis sæpius ignoscendum esse,nec pœnam infligendam esse,nisi correctio culpam corrigere non potuisset.Quibus concinit,quod suprà nu.68. diximus de Aureliano imperatore & Zenobia.Et illud Aeneæ apud Virgilium lib.ij. Aeneidos,

--Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est.--

Leonem minùs in fœminas sæuire.

Plinius lib.viij.naturalis historiæ,rem satis mirã scribit,Leonem, vbi sæuit,in viros plus,quàm in fœminas fremere,veluti natura eum docuerit,mulieres mitiùs,quàm viros esse tractandas.

Adã plus peccasse quàm Euam.

86 ¶Theologi quoque scholastici eius sunt sententiæ,quam iam diximus,virum,omnibus per omnia paribus,grauius peccare,imbecillitati muliebri id asignantes.Hincque Diuus Thomas,quem omnes omnibus eius notæ facilè anteponunt,ij.ij.quæst.clxiij.arti.vlti.autumat Adam plus peccasse,quàm Euam,considerata scilicet conditione peccantium : quoniam ille erat ista perfectior: licèt aliis circũstautiis,vt ipse loquitur,minùs peccauerit.Quod & voluit Diuus Bonauentura lib. 2.Sententiarum,dist.xxij.arti.j.q.iij.& ibi etiam Scotus,& alij:& è nostris Archi.in c. illud.xl.dist. Sed & virum fornicatorẽ aut adulterum,grauius quoque peccare, quàm fœminam eo quoq; respectu,quòd plus rationis vir habeat,quàm fœmina:licet aliis considerationibus plus peccet mulier impudica: quod & ipsi annotant in iiij.Sent.distin.xxxvj.vbi ipse Diuus Thomas in iiij.q.& ipse quoque Diuus Bonaue.in expo.tex.& Richar.art.j.q.iiij.& Rober. Hol.in Sapientiam Solomonis,lect.xlvj.& Anto.Flo.in j.parte 3.partis prin.tit.j.§.quantùm ad primum certum est, versi. secũdò debet esse in operibus,& è nostris Archi.in c.j.col.j.de pœn.dist.j.per tex.in d.c.indignantur.de quo & nos alibi dicemus.Sed interim vide quæ diximus suprà,nu.46.

Mulier impudica an plus peccet minúsue,quàm uir.

De eadem re.

87 ¶Et quod huius rei ea ratio sit , quam suprà adscripsimus, ex eo satis constat,quòd vir ab altero lacessitus,si in defensione modũ excesserit,puniendus quidem ille est,sed mitiùs.Io.And.in addi. Spec.in rub.de homic.ad fi. Bal.in l.vt vim. col.vlti.& ibi latè Ias.col.3.& latiùs Claud.Seyssel.in repe.l.vt vim.ff.de iusti.& iur.cum aliis concor.ibi adductis.At si brutum animal, quod omnino rationis est expers,alterũ prouocans interemerit,nulla domino interempti cõpetit actio.l.j.§.cùm arietes.ff.ad leg.Aquil.quoniam,vt tradit Fely.in c.dilecti.col.6.versi.prouocatus delinquens, de except.Deus rationẽ dedit hominibus,qua affectus omnes & perturbationes possint vincere. In brutis verò nulla est,quæ possit iram coercere ad limites moderatæ defensionis : ideoque sua illis facta non imputantur.§.ex eo autem.xv.q.j.Ob idque Fely.ipse post alios repræhendit Spec.qui in titu.de accus.§.j.quid si te vocaui.scripsit,eũ non puniri,qui iniuriis ab altero lacessitus,illi vicissim conuiciũ dixerit.per d.§.cùm arietes.cùm secus sit,vt dicit ipse Fely.iudicandũ de hominibus,ac de brutis animalibus,de quibus d.§.cùm arietes,loquitur.Igitur,vt id tãdem cõcludamus, cùm viri plus rationis habeant,qua possint viriliùs vitiorũ incitamentis,& (vt vocant Theologi)

Prouocatus an puniri debeat.

tentationibus,

rentatiooibus,resistere:coosequens est,mulieres & minùs peccare,& minùs puniri debere.

88 ¶Denique non prætermittam,quod ad vtrunque pertinet,& animum & corpus,quod scilicet à Raph.illo nostro scriptum est.Nam cùm multi magnæ autoritatis & constantissimè,& optimis rationibus asseuerareot,statuta excludentia fœminas à successionibus,existentibus masculis, esse odiosa & strictè interpretanda,tanquã oaturam accusantia,per l.maximum vitiũ.C.de lib.præte. & l.lege 12.tabul.C.de legi.hære.ipse Raph.ibi contrà scribit,eos qui ita statuerũt,non esse accusatores,sed imitatores naturæ,quæ maribus tribuit maius robur,& ingenium, quàm mulieribus.Et eum videtur seqoi Laur.à Fan.in tract.statutorum fœminas excludentium. *Statuta excludentia fœminas, an sint odiosa.*

89 ¶Sed & vtrunque horum confirmat,quòd imbecilliores viros corpore & animo,tanquam effœminatos appellatione muliebri vocare solemus. Nam apud Homerum lib.vij.Iliados, Menelaus Græcos fugientes,veluti parum viros,sic ioterpellat: *Viri effœminati, muliebri appellatione vocati. Achiuæ, non Achiui.*

ὤμοι ἀπειλητῆρες Ἀχαιάδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. Id est,

Heu minaces Achiuæ, non amplius Achiui.

Et prius, videlicet libr.ij.eiusdem operis, induxerat Thersiten hæc arroganter ad Achiuos pronuntiantem,

ὦ πέπονες κάκ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί.

O imbelles,mala vituperia, Achiuæ,neque amplius Achiui.

Ex quibus & Virgilius illud mutuatus est lib.ix.Aeneidos, *Phrygiæ, non Phryges.*

O verè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta

Dindyma &c.

Sed & priuatim legimus veteres solitos fuisse, cùm aliquem tanquam mollem & effœminatum carperent,fœminioo cũ vocabulo irrisioois causa appellare:quod Aristophanes in Nebulis ostendit hoc schemate:Sostratem & Cleonymũ mordens & paulò pòst Amyniam. Ita enim inducit Socratem,& Strephiadem colloquentes,

Socr. Πῶς ἂν καλέσειας ἐντυχὼν Ἀμυνίᾳ;

Stre. Ὅπως ἄν; ὡδί· δεῦρο δεῦρ' Ἀμυνία.

Socr. Ὁρᾷς; γυναῖκα τὴν Ἀμυνίαν καλεῖς.

Stre. Οὐκ οὖν δικαίως ἥτις οὐ στρατεύεται. Id est,

Socr. *Quomodo vocabis obuians Amyniæ?*

Stre. *Quomodo? Sic,Veni huc Amynia.*

Socr. *Vides? mulierem Amyniam vocas.*

Stre. *Igitur iustè,quicunque non militat.*

Qui locus in id expensus fuit à oostro Alciato lib.2. *παρέργων*, c.48.vbi & in id quoque trahit, quod scriptum est in l.si ita scriptum.ff.de leg.ij.exemplo turpissimum esse, fœminino vocabulo etiam masculos cootineri.Et iis conuenit illud Hieremiæ 51.Deuoratum est robur eorum, & facti suot quasi mulieres.

90 ¶Et huc quoque spectat,quod ipse Homerus (vt ad eum redeamus) lib.viij.Iliados inducit Hectorem ita insectatum fuisse Diomedem fugientem: *De eadem re.*

Νῦν δέ σ' ἀτιμήσουσι: γυναικὸς ἄρ' ἀντὶ τέτυξο.

Nunc autem te inhonorabunt:mulieris loco factus es.

Vnde & illud eiusdem Homeri lib.eiusdem operis xxij.

Κτενεῖ δέ με γυμνὸν ἐόντα,

Αὔτως ὥς τε γυναῖκα, ἐπεί κ' ἀπὸ τεύχεα δύω.

Interficiet autem me nudum existentem,

Non secus ac fœminam,postquam arma exuerim.

Et illud quoque (ni fallor)Enoianum apud Ciceronem lib.1.Officiorum:

Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres, *Animi muliebres.*

Illáque virgo viri.-- Et illud item Turni Virgiliani lib.xij.

Loricámque manu valida lacerare reuulsam

Semiuiri Phrygis.-- Et antè lib.4. *Semiuiri, pro effœminati.*

Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu.

Quem secutus Valerius Flaccus lib.Argonauticôo 1.

--Simul armiger ibat

Semiuir. Et Liuius Belli Macedonici lib.iij.Errare homines,qui atrocem cædem pertinere ad illos semiuiros crederent.

91 ¶Nam & è diuerso fœminæ masculæ dicuntur,quæ robur & animum virilem habeot.Hinc Sappho mascula dicta est:& mascula virtus à oescio quo dicitur,& mascula bilis, & mascula proles, vt alibi suprà etiam diximus nu.63. Et hinc quoque fœminæ viragines dictæ, quibus scilicet est virilis animus,& fortitudo.Nam ita Virgi.lib.xij.Aeneid.Iuturnam appellat, *Fœminæ viriles, viri appellatione vocantur. Viragines quæ dicãtur.*

Hoc concussa metu mentem Iuturna virago.

Vbi id Seruius annotauit.Et Palladem Ouidius lib.ij.& iterum lib.vj.Metamorph. Statius lib.iiij. Syluarum,& lib.xj.Thebaidos.Et Dianam Seneca in Hippolyto,Bellonã,quæ & Enyo dicta est, Ausonius Epigrammate 1.de Aogusto:

--Bella horrida Martis
Othryfy,Threſſaq́; viraginis arma retractat.

Caſſandram Seneca in Agamemnone:

Dura virago,patiens maliq́;.

Quanquam(vt id obiter dicam)viragines pro viroſis,hoc eſt,virorum appetentibus vſurpet Iulius Firmicus lib.Aſtronomicôn vj.c.xxxj.& lib.viij.c.xxvij.

92 *Animi viriles.*

¶Et hinc quoque animi viriles dicũtur,è diuerſo animorum muliebrium, vt ſuprà ex Ennio diximus:& vt apud Thryphonium noſtrum Iuriſconſultum legitur,l.vlti.ff.qui pet.tut. & Virgilium lib.iij. Aeneid.

Ecquid in antiquam virtutem,animoſq́; viriles. Et alibi de Aſcanio,lib.ix.eiuſdem operis.
Ante annos,animumq́; gerens,curamq́; virilem. Et apud Ouid.lib.ij.Faſtor.
Fertur in exequias animi matrona virilis. Et lib.xiij.Metam.
Arma ego fœmineis animum motura virilem.
Mercibus inſerui.-- Et apud Senecam in Agamemnone:
Animos viriles corde tumefacto geris. Et apud Terent.in Phorm.
Animo virili,præſentiq́; vt ſis para.

Et Tullius ad Atticum lib.xiiij. Acta enim illa res eſt animo virili , conſilio puerili.Et Valerium Maximum libr.iij.c.ij.vbi de P. Craſſo, Militis huius in aduerſo caſu tam egregius tamq́ue virilis animus &c.Et iterum lib.vj.c.j. Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia , cuius virilis animus maligno errore fortunæ muliebre corpus ſortitus eſt. Horatius autem in eandem ſententiam Mares animos vocat in arte poetica:

Animi mares.

--Poſt hos inſignis Homerus
Tyrteúſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit.--

Et Apuleius lib.iij.Meta.Heu pueri pluſquam maribus animis & viribus alacriter dormientes aggrediamur.Et maſculos quoque animos, quale idem eſt lib.vj. Quin igitur maſculum tandẽ ſumis animum ? Et libr.viij.Charite maſculis animis , impetuq́ue diro fremens inuadit. Quod & ipſum Græcorum eſt. Nam Oreſtes apud Euripidem in ea Tragœdia, cui & ipſe nomen dedit, ita alloquitur Electram:

ὦ τὰς φρένας μὲν ἄρσενας κεκτημένη.

O quæ animum virilem (ſiue maſculũ malis dicere) nacta es.Sed & hinc eſt illud Valerij Maximi lib.iiij.c.vj.de Porcia Catonis filia:Muliebri ſpiritu virilem patris exitũ imitatur. Illudq́ue ipſius Apuleij lib.viij.Meta.de illa eadem Charite,Perflauit animam virilem. Hincq́ue item virile ingenium eidem Apuleio,illo eo.lib.vj.Aerumnas aſsiduas ingenio maſculo ſuſtinebat.

93 *Rationes cur viri imperare,uxores obedire debẽt.*

¶Proinde cùm mulieres ſint viris longè inferiores & animo , & corpore,à quorum viribus (vt iam dictum eſt,& cõprobatum)poteſtas proficiſcitur,& dominatio:illud relinquitur,vt viri vxoribus imperent,præſint,dominentur,veluti domini:contrà,vxores tanquam famulæ ſeruiãt, ſubſint,obediãt.Quas rationes(vt ſupra diximus) à Diuo Auguſtino aſſumpſimus:cuius verba ſunt huiuſmodi in lib.quæſtionum ſuper Geneſim,c.153.Eſt ordo naturalis in hominibus,vt ſeruiant fœminæ viris:quia & illis hæc iuſtitia eſt,vt infirmior ſeruiat firmiori:& hæc in dominationibus, & ſeruitutibus clara iuſtitia eſt,vt qui excellunt ratione,excellant dominatione.Quæ verba,non tamen omnia,atque ipſa corruptè repetuntur in decretis canon.in c.eſt ordo.33.q.v.

94 *Mares maioris dignitatis.*

¶Finem huic rei imponerem:ſed illud ſilẽter præterire nec volo,nec poſſum,quod inſtituto negotio ſatis accõmodatum eleganter ſcripſit Vlpia.in l.j.ff.de Sena.in hæc verba:Conſulari fœminæ Conſularem virum præferendum eſſe nemo ambigit:ſed vir præfectorius an fœminæ Conſulari præferatur,videndum eſt:& putò præferri,quia maior dignitas eſt in ſexu virili.Secundum quam ſententiam Euripides in Iphigenia in Aulide inducit ipſam Iphigeniam hæc proferentem,

εἷς γ' ἀνὴρ κρείσσων γυναικῶν μυρίων ὁρᾶν φάος. Id eſt,ex Eraſmi traductione:

Præſtat vnicus vir,éſtque lucis huius munere
Dignior,quàm multa ſanè fœminarum millia.

Quibus conuenit quod tradit Aelianus de Natura animalium lib.xj.c.xxvj.Sexus,inquit,maſculus etiam inter bruta videtur à natura præferri ; ſiquidem draco mas inſignis eſt criſta , & barba hirſutus,gallinaceus & ipſe criſtatus.Paleas inſuper veluti barbam gerit ceruus cornutus,leo iubatus,cicada mas canorus eſt.

95 *Deus an potuiſſet humanã naturã in ſexu fœmineo aſſumere, & an decuiſſet.*
Virilis ſexus muliebrẽ excellit in mult.

¶Ad cuius ſententiæ confirmationem non abs re fuerit , potiſsimùm hoc loco,quædam è penu Theologorũ depromere:qui,vt autor eſt princeps ſententiarũ Lombardus lib.iij. diſt.xij. quærũt non incurioſè,An Deus humanã naturã potuiſſet aſſumere ſecundũ muliebrem ſexũ. In qua re concludit D.Thomas,Richar,& alij,id indubitanter potuiſſe,ſed decentiùs tamẽ atque cõuenientiùs Chriſtum hominẽ in ſexu virili induiſſe,qui dignior eſt,perfectiorq́;,atque honorabilior , vt lib.83.quæſt. Auguſtinus tradit,tribus potiſsimũ rationibus,vt inibi ſcitiſsimè declarauit nobilis magiſtri interpres Bonau.arg.iij.q.j.Cuius verba magis ſtylo Theologico,quàm oratorio cõſcripta hæc ſunt:Excellit ſexus virilis muliebrẽ,quantum ad dignitatẽ in principiãdo:quia omnes tã viri,quàm mulieres,ex vno viro fuerũt , in quo eſt expreſſa repræſentatio egreſſus rerum ab illo

vnico

vnico principio summo & primo. Quã rationem & tu confirma ex eo, quod dicebat Pythagoras, Marẽ in omni genere animaliũ esse naturæ & virtutis principiũ, sicuti etiam recenset Albertus Magnus lib. xviij. de animalibus, c. ij. ad fi. Aristoteles autem lib. iiij. de Generatione animal. c. j. tradit marem obtinere principium formæ.

Mas principium formæ.

96 ¶Subdit autem Bonau. Quantum ad virtutem in agendo, similiter præcellit: quia viri est agere, & mulieris est pati: vnde plus habet sexus virilis de virtute actiua: propter quod robustior est & re, & nominatione. Et hac sanè ratione, vt hoc illi addam, probat Bal. in l. vlti. C. de ser. fugi. marem esse fœmina nobiliorem, quoniam sit agens nobilius patiente: sicuti etiam dicit ipse Bal. in l. Iulianus. §. si quis. in vtraque lectu. per illum tex. ff. ad exhib. vbi & ex hoc dicit, denominationẽ debere fieri à forma, tanquã à digniori, secundum Oldr. ibi. & allegat etiam l. si conuenerit. ff. de pig. actio. Et idem quoque Bal. in c. vlt. circa mediũ, extrà de vi. & hone. cler. per l. j. §. sed si filius. ff. de leg. iij. & Bar. in l. j. ff. de reg. Cato. & Ias. in l. j. in prin. col. 5. vers. tertiò quia interrogatio. ff. de verb. obl. qui & paulò pòst illud dictum allegat pro no. Et fortior est causa in agente, quàm in patiẽte. l. ij. & vlt. C. ad Tertul. & l. ij. §. obiicitur. ff. eo. Ideo & res magis denominatur ab agente, quàm à patiente. l. j. ff. de serui. rusti. præd. & l. si quis binas. ff. de vsufr. Et vtrunq; tradit per ea iura Signo. Homo. consi. clxvij. hoc capite in curia Barani, col. 3. versi. nunc perueniamus. vbi & illud quoque dicit, sexum masculum obtinere vicem agentis, per no. in l. j. C. ad leg. Pomp. de parri. quod & tradit Aristoteles lib. 1. de generatione animalium. c. xx. eodemque vltimo.

Mas agens. Fœmina patiens.

Agens nobilius patiente.

97 ¶Sed ad ipsum Bonauenturam redeamus. Quantum ad autoritatem in præsidendo, etiam præcellit vir mulierem. Nam secundùm rectũ (inquit) ordinem nõ mulier viro, sed vir præfertur mulieri, tanquam caput corpori, sicut dixit Apostolus. Quoniam ergo in verbo assumente naturam humanam, est præcipua dignitas in principiando, virtus in agendo, & dominium in præsidendo: consequẽs est, vt magis decuerit sexum virilem, quàm muliebrem, assumi à verbo increato: quia illi naturæ assumptæ debuerunt hæc tria communicari excellenter. Hæc Bonauentura in eo loco: vbi & alij alias quoque rationes, sexus virilis dignitatem comprobantes, adducunt.

De eadem re.

98 ¶Sed & Alex. Hales, illius atque cæterorũ Theologorũ scholasticorum magister, in ij. parte Summæ, q. 88. mẽbro vj. eodemque vlt. quinque rationibus ostendit, non esse tantæ dignitatis atque nobilitatis fœmineũ corpus, quantæ est virile. Idem alibi in iij. parte q. xlvj. mẽbro ij. arti. iiij. scribit, tribus potissimùm rationibus mulieres esse viris subditas. Nicolaus quoque Lyr. illud enarrans Apostoli 1. ad Cor. epist. xi. c. Caput autem mulieris vir. illius Apostolicæ sententiæ quatuor reddit rationes, quæ omnia, ne sim longior, omitto, loca designasse contentus.

De eadem re.

99 ¶Illud autem vice auctarij adiiciemus, quod rerum naturaliũ indagatores solertissimi tradunt, naturam, quæ parens est & altrix omnium rerũ, semper ad meliora perfectioraque niti. Ideoque vbi vis illa, qua gignimur, manca est, & parum vegeta, ad fœminam recidit: quæ tanquam minus perfecta iure minor est mare, & inferior perfectiore, vt scilicet fœmina sit, tanquam mas læsus, & mutilatus, vt ab Aristotele scriptum est lib. de Historia animalium viij. c. ij. & lib. de Generatione animalium ij. c. iij. & rursum lib. iiij. c. j. non semel. & iterum c. iij. rursumque c. vj. & Problemat. o sectione iiij. ca. xxvij. rursumque eiusdẽ operis sectione x. c. item x. & Gal. lib. de vtilitate partium xiiij. c. vj. & lib. de Semine ij. Ex quo vulgò illud ex Aristotele ipso dici solet, Fœminã esse marem occasionatum, vti citat D. Tho. in 1. parte, q. xcix. art. ij. & è nostris Bened. in repe. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias, no. 124. de testa. Philo autẽ apud Antonium Monachũ in ij. parte Melissæ. c. xxxiij. eam sententiam sic exprimit: Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἕτερον τὸ θῆλυ, ἢ ἀτελὲς ἄῤῥεν. Id est, Dicunt Physici, mulierem nihil aliud esse, quàm imperfectum marẽm.

Natura marẽ facit, si potest: sin minus, fœminã.

Fœmina mas occasionatus.

100 ¶Nam & legimus aliquando fœminas mutari in mares, è diuerso autem mares in fœminas rarenter, quòd sciã, aut recorder: veluti natura ex deterioribus ad meliora nitatur, non è conuerso. Plin. lib. vij. Naturalis historiæ, ca. iiij. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus, Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Casini puerum factũ ex virgine sub parentibus, iussuq; haruspicũ, deportatũ in insulam desertã. Licinius Mutianus prodidit, visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset: nupsisse etiã, mox barbam virilitatemque prouenisse, vxoremq; duxisse. Eiusdẽ sortis & Smyrnæ puerũ à se visum. Subditque: Ipse in Aphrica vidi mutatum in marẽ nuptiarũ die L. Cossitium, ciuẽ Tisdritanum. Quæ & ipsa ad verbũ retulit Aulus Gellius, lib. noctium Atticarũ ix. c. iiij. vbi dicit, hæc profectò facere, vt neque respuẽda, neque ridenda sit, notissima illa de Cænide & Cæneo cantilena, qua scilicet significabatur Cænidem fœminam in Cæneum virum fuisse conuersam, vt describit Ouidius lib. xij. Meta. qui & ipse lib. ix. eiusdem operis scribit Iphidis mutationem in marem, vt alibi suprà diximus.

Fœminas in mares mutari, nunquam è diuerso.

101 ¶Sed & de Cæneo idem dicit Iul. Hyginus Fabul. c. xiij. vbi & illud dicit, fuisse eum Elati filiũ, & Magnesium quoque vocatum, vnumque fuisse ex Argonautis. Et de eo quoque Virg. 6. Aeneid.

De eadem re.

It comes: & iuuenis quondam nunc fœmina, Cæneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.

Quo in loco Seruius scribit, illum virginem fuisse, quæ à Neptuno pro stupri pretio meruit sexus mutationem. Id autem ostendere Platonicum illud, animas per μετεμψύχωσιν sexum plerunque mutare. Ausonius quoque de illo loquens:

Cænea connexit proles Saturnia Consus.

Et Lucianus in Somnio, siue Gallo, & in lib. de Saltatione. Vbi etiam dicit, Myrrham quandam in Phœnice ex muliere virum factum. Sed & Liuius lib. iiij. Secund. Bel. Pun. tradit Q. Fabio Maximo, & M. Claudio Marcello Coss. virum ex muliere Spoleti factum. Hippo. autem lib. vj. Epidemiôn, particula viij. Aphor. xlv. scribit, Phaethusæ cuipiã Pythei vxori corpus virile, & in vniuersum hirsutum & pilosum redditum fuisse, barbamque eam emisisse, vocemque asperam effectam fuisse: quod (vt dicit Leonhartus Fuchsius in Comment. eius loci) satis confirmat, non omnino fabulosum esse, quod dicitur de mutatione fœminæ in marem.

102 *Viri in fœminas mutati in suũ sexũ tandem redeunt.*

¶ Illud autem, quod de Cæneo suprà ex Virgilio dictum est, illum ex viro fœminam rursus factũ, & rursus pristinæ formæ redditum, ostendit, nonnũquam etiam viros in fœminas mutati: sed ita vt postea in suum natiuum sexum reuertantur. Quod & de Tiresia veteres tradiderunt, nempe ex viro factum fuisse fœminam, sed octauo pòst anno iterum in virum rediisse, vt narrat Ouid. lib. iij. Metamor. Sed & idem lib. iiij. eiusdem operis de Scythone hæc scribit:

Nec loquar, vt quondam, naturæ iure nouato,
Ambiguus fuerit, modo vir, modò fœmina, Schython.

Quasi nunc vir fuerit, nunc fœmina, & iterum vir, ita, vt ambigui sexus fuerit. Ausonius autem scribit, Beneuenti puerum quempiam repentè virginem factum: nec aliquid dicit de reditu in suum natiuum sexum:

Nec satis antiquum, quòd Campano in Beneuento
Vnus epheborum virgo repentè fuit.

Illud tamen hìc non omiserim, gallinam aliquando in marem, & è diuerso, gallum in fœminam sese vertisse: idque prodigij loco habitum fuisse, vt à Tito Liuio traditum est iij. decad. lib. ij. statim post princ.

103 *Mascula in medicamentis efficaciora.*

¶ Denique illud non omiserim, quod ad sexus masculini robur & efficaciam pertinet, quòd in vniuersum propè mascula, ad medicaměta, & cætera id genus plurima, sunt fœmineis efficaciora. Quod satis patet ex multis quæ diximus suprà nu. 65. & 67. & quod scribit Plin. lib. 28. c. vij, Lac mulieris, quæ marem enixa est, in omni vsu esse efficacius. Eius autem, quæ fœminam enixa est, ad vitia tantùm in facie sananda prævalere. Et paulò pòst: Eius, quæ marem peperit, lacte gustato, canes rabiosos minimè fieri. Imò verò non solùm lac eius, quæ marẽ peperit, efficacius est ad medicaměta, sed & eius, quæ marem nutrit: vt prodit Gariopontus lib. 1. Remed. c. xvj. Sed, vt redeamus ad Pliniũ, is eiusdẽ lib. 28. c. xviij. Masculi, inquit, fel vituli cum mellis dimidio tritũ, seruari ad vuluas. Et lib. 30. c. vij. Anatum mascularũ sanguinem aluum sistere. Et eiusdẽ libri c. x. post principium. Fel canis nigri masculi amuletũ esse ex Magorum sentẽtia. Et Octauius Horatianus lib. iiij. Ad hydropem vituli masculi stercore, cũ aceto acri permisto, spissè venter liniẽdus est: ita tamen, vt antè ipse hydropicus toto corpore dropacetur. Serapio Simplicium, c. 455. Hepar porci masculi exiccatum, & potum, confert morsibus venenosis. Quid, quòd funiculi piscatorij (ὁρμιὰς Græci vocant) ex setis equorum sunt meliores quàm equarũ. Cuius rationem reddit Plutarchus Causarum naturalium ca. xvij. Nec abs re suprà vsi sumus eo temperamento, propè, cùm nonnunquam & fœminea ad aliquid sint efficaciora: vt iam diximus ex Plinio de lacte mulieris, quæ fœminam peperit. Idque ex eo quoque apparet quod tradit idem Plin. lib. 26. c. 5. Linozostin fœminam esse mare efficaciorem: & Galen. lib. iiij. Pharmacorum localium c. viij. eodemque vlti. Ad pilos inutiles in palpebris supernascentes, ricini à cane fœmina adempti sanguinem prodesse. Et paulò pòst: Fel hyænæ fœminæ mox ab euulsione illinendum. Quinetiam iubent Medici, fœminas viperas, non etiam mâres, in theriaca adhibendas: vt videre licet ex Serapione Breuiarij tract. vij. c. viij. Denique Seruius enarrans illud Virgilij lib. viij. Aeneid.

Licet aliquando contra.

--Et ipsa iungebat fœdera porca, scribit, in omnibus sacris plus valere victimas fœminini generis. Et si per marẽ litare non possent, succedanea dabatur fœmina. Et si per fœminam non litassent, succedanea adhiberi non poterat.

104 *Viros ciuitatis legibus, vxores virorũ moribus obedire oportet.*

¶ Et huic quidem legi finem imponam, postquam duas sententias addiderim: alteram ex Socrate, alteram ex Iamblichi epistola de vsu coniugij, citatas à Stobæo Ser. 72. Prior hæc est: τοὺς μὲν ἄνδρας, δεῖς τοῖς τῆς πόλεως νόμοις δεῖ πείθεσθαι· τὰς δὲ γυναῖκας, τοῖς τῶν συνοικούντων ἀνδρῶν ἤθεσι. Viros quidem oportet ciuitatis legibus obedire, vxores virorum moribus. Altera, οὐκοῦν καὶ ὧδε τὸ ἄρχειν μὲν τὸ ἄρρενα, ἄρχεσθαι δὲ τὴν θήλειαν, ὁμογνωμονήσουσι· τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς ἔστω, οὐχ ὥσπερ τὸ δεσποτικὸν, θεραπεῦον τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον· οὐδ᾽ ὥσπερ τὸ τῶν τεχνῶν, μόνον τοῦ ἥττονος ἐπιμελούμενον· ἀλλ᾽ ὥσπερ τὸ πολιτικὸν καθόλου ἐξ ἴσου τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Id est, Itaque in hoc etiam cõuenient, vt mas imperet, obediat mulier. Erit autem imperij forma, non qualis est herilis, vbi superioribus vtilitas curatur: nec qualis artium, vbi inferioris tantùm cura est: sed similis politicæ, in qua communis vtilitas promouetur. Igitur, vt tandem concludamus, hæc prima lex in matrimonio sanciatur:

Prima lex connubialis.

VIRI VXORIBVS IMPERANTO.
VXORES VIRIS OBEDIVNTO.

IN

IN SECVNDAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSAE PRIMAE

PARS SECVNDA.

1 ET quanquam res ita habet, illi tamen potestatem à natura legibúsque concessam veluti repudiare videntur, qui vxores vel formosas, vel præ se opulentas, aut nobiles sibi deligunt: vtpotè cùm huiusmodi mulieres non solùm in libertatem se asserunt, sed & forma, & dote imperium sibi vendicant. Nam quod ad formã pertinet (de cæteris enim dicã postea) illud certum est, quòd cùm mulieres suapte natura sint superbi, tumentisque, atque elati animi, vel teste è nostris Alber. in l. aduersus. C. de crimine expilatæ hæreditatis. & externis scriptoribus, Liuio graui autore, qui libro ab vrbe cõdita vigesimoquarto, Euocatum, inquit, eum à legatis Demarata vxor filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis, ac muliebri spiritu admonet &c. & Seuero Cecinna, qui apud Cornelium Tacitum libro Historiæ Augustæ tertio, asserit muliebrem sexum, si licentia adsit, sæuum ambitiosumque, atque potestatis auidum esse. Ob idque censuit, ne quem magistratum, cui potentia deuenisset, vxor in prouinciam comitaretur. De qua re, & aliquid nostris legibus sancitum est in l. obseruare. §. proficisci. ff. de offi. Procons. Sed vt reuertamur, his concinens Petrarca in lib. de remediis vtriusque fortunæ, 2. dialo. 42. scribit, Fœminæ proprium esse superbiam.

Formosa vxor imperiũ sibi in uirum uendicat.

Mulieres suapte natura superbæ.

2 ¶ Tum verò maximè earum adauget genuinam alioqui superbiam forma speciésque corporis. Nam vt tradit princeps Comicorum Menander:

Presertim formose.

ὑπερήφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ὡραία γυνή.
Superba res est, pulchra mulier.

Cui sententiæ addens calculum Ouidius libr. 1. Fastorum sic infit:

Fastus inest pulchris: sequiturq́ superbia formam.

Et alibi lib. ij. Elegiarum:

Dat facies animos: facie violenta Corinna.
Me miserum, cur est tam bene nota sibi?
Scilicet à speculi sumuntur imagine fastus:
Nec, nisi compositam, se prius illa videt.

Et hinc ille ipse in epistola Cydippes ad Acontium, formam superbam vocat:

Hæc nobis forma te laudatore superba
Contingit merces.--

Sed & Aquinas ille poeta, qui mores mulierũ tam probè nouit, & scripsit, quàm alius nemo inter cætera, quæ superbiores illas efficiunt, formam primo loco posuit his versibus:

Sit formosa, decens, diues, fœcunda vetustos
Porticibus disponat auos, &c.

Propertius item, qui cum mulieribus, vt reor, quàm cum viris, frequentiùs est versatus, libr. iij. ad Cynthiam superbientem scripsit:

Falsa est ista tuæ mulier fiducia formæ,
Olim oculis nimium facta superba tuis,
Noster amor tales tribuit tibi Cynthia laudes, &c.

Et Pontanus, quem & in Carmine, & in oratione paucis antiquioribus cõcedere semper putaui in Parthenopæo, lib. 1.

Et rigidos mores forma superba facit.

Quibus concinit & illud Ezechielis c. xxviij. Eleuatum est cor tuũ in decore tuo. Olympias illa Alexandri mater, cùm aulicus quidam adolescens, formosam, sed superbam, & refractariã & intemperantem vxorẽ duxisset, Ille, inquit, demens est, qui oculis vxorem acceperit. Autor Plutarchus in Præceptis cõnubialibus: & meminit Athenæus, lib. xiij. c. xxxij. qui aulicum illum Mnnimum Pythionis filiũ fuisse dicit, fœminam verò Pantycam Cypriã. Hæcque dicit Olympiadem protulisse, ὦ πονηρὲ, τοῖς ὀφθαλμοῖς γαμεῖς, οὐ τῷ νῷ. Id est, O improbe, oculis vxorem ducis, nõ mente. D. Chrysostomus in epistolam Pauli ad Ephesios, Homilia 20. Externa, ait, corporis pulchritudo, plena est multæ superbiæ, & arrogãtiæ. Et paulo pòst, hæc mala ex pulchritudine nasci tradit, fastum, arrogantiam, contemptum. Hinc autem Statius posset videri appellasse formosos vultus, superbos, quòd superbiam adferant. Ita enim scribit, lib. 1. Syluarum:

Vxorem oculis accipere dementia est.

Superbi uultus formosarum.

Exerce formam, & fugientibus vtere donis,
Non ideo tibi tale decus, vultusq́ superbos,
Méque dedit, viduos vt transmittare per annos.

3 ¶ Nec putet aliquis, istud tãtùm obtinere in mulieribus aliàs sceleratis. Mariamne enim vxor Herodis regis, mulier alioquin sobria, casta, & quæ, vt tradit Iosephus libro Antiquitatum xvj. c. 9. ad continentiam & magnitudinẽ animi optima erat: insolens tamen fuit formæ conscientia, vt memoriæ prodidit Egesippus libr. x. de Excidio Hierosolymitano, cap. 38. vtpote quæ pulchritudine

Etiam si sint castæ.

corporis, magis quàm quis exiſtimare poſſet, omnes mulieres anteibat, teſte Ioſepho, quo loco nuperrimè citauimus. In quam etiam ſententiã Artemidorus Daldianus libro de Somniorũ interpretatione 2.c.20. tradit Harpen in ſomnis ſignificare mulierem regiam & opulentam, & quæ ob pulchritudinem valde ſuperbit, ſibique placet, alioqui benignam, ac bonis moribus præditam.

4 *Excellentes aliqua in re, cæteris ſunt ſuperbiores.*

¶Cuius rei ratio eſt euidens, nam qui cæteros aliqua re excellunt, ſolent eſſe ſuperbiores. Sic videmus nobiles plebeiis ſuperbiores: vt plenè diximus in tractatu Nobilitatis, ca.xxiij.nu.3. ex iis duobus & tribus ſequentibus. Sic diuites pauperibus, vt ſcribit Ariſtoteles lib. Rhetor. ad Theodectẽn ij.c.xvj. & Cice. ad Trebatiũ lib.vij. Epiſt. Familiariũ. Vnde illud Theognidis,

τίκτει δὲ κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

quo ſignificatur faſtum copiam gignere, vbi malas opes adeptus eſt. Quem tamen verſum erranter Pindari interpres in Olympiis citat ex Homero. Sic potentes impotentibus, autore eodẽ Ariſtotele, vbi ſuprà, c.xvij. Sic & doctiores indoctis. Scitum eſt enim illud D. Pauli, ij. ad Cor. 8. Scientia inflat: charitas autem ædificat. Apud Q. Curtium lib.v. Calamitas, inquit, querula eſt, & ſuperba felicitas.

5 *Epilogus.*

¶Quiſquis ergo (vt hoc primum huiuſce tractationis caput breuius concludamus) vxorem duxeris formoſam, eandem & tu ſuperbam, & indomitam, & refractariam perpetuò, & indeſinẽter experieris: vixque & non niſi cum acerrimo certamine ius tuum aduerſus eam obtinere poteris, vt quæ propter formam, quam ſemper maiorẽ eſſe credit, putabit ſe Regis matrimonio fuiſſe dignam, nihilque te omnino præ ſe exiſtimabit.

6 *Mulieres formoſæ vix caſtæ.*

¶Adde quòd formoſa vix poteſt in caſtimonia viuere: forma etenim cum pudicitia diſſidio quodam diſcordioſo & pertinaci diſſidet, & his inter vtranque propè perpetua eſt. Et, vt inquit Paris ille Ouidianus,

Lis eſt cum forma magna pudicitiæ.
Quid tibi formoſa, ſi non, niſi caſta, placebat?
Non poſſunt vllis iſta coire modis.

Et lib.iij. Amorum, Eleg.4.

Et Satyrographus Poëta, Saty.10.

--Rara eſt adeò concordia formæ,
Atque pudicitiæ, ſanctos licèt horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Pamphylus quoque Terentianus in Andria de Chryſide loquens:

Huius (ait) formam atque ætatem vides:
Nec clam te eſt, quàm illi vtraque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam rem ſient.

Et Propertius ad Cynthiam lib.ij.

Non quia peccaris, teſtor te, ſed quia vulgò
Formoſis leuitas ſemper amica fuit.

Quem ſecutus Pontanus in libro nuper citato:

Parce Venus, non eſt mea non periura puella,
Non periura quidem, ſi qua puella leuis.
Hoc vitium formæ.

Et è recentioribus poetis Michael Verinus Florentinus:

Sit formoſa aliis vxor, tibi ſit bona: neſcis
Quàm noceat caſtæ forma pudicitiæ.

Libanius ad Leontium, Gratulor (inquit Græcè, ſed in hunc ſenſum) tibi, quòd eam vxorem duxeris, quæ licet ſit forma præſtantiſsima, tamen (quod rarò accidit) ſuperat formæ præſtantiam pudicitia. Ideoque Ouidius lib.ij. Faſtorum,

Fœdera ſeruaſſet, ſi non formoſa fuiſſet.

Et lib.iij. Amorum, Eleg.14. in prin.

Non ego, ne pecces, cùm ſis formoſa, recuſo:
Sed ne ſit miſero ſcire neceſſe mihi.

7 *Biãtis dictum de eadem re.*

¶Et his prior Bias ille Prienæus, vnus è Septem ſapientibus, rogatus à quodam, deberétne vxorem ducere, an vitam viuere cœlibẽ, reſpondit: ἤτοι καλὴν ἄξεις ἢ αἰσχράν, καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινὴν, εἰ δὲ αἰσχρὰν, ποινήν. Id eſt, aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis cõmunem: ſin turpem, habebis pœnam. In Græcis vocibus παρονομασία, id eſt, agnominatio, quæ fit affinitate ſiue ſimilitudine aliqua vocum, efficit dictũ concinnius, ποινὴν, & κοινήν. Huius autem meminit Gellius lib.v.ca.xj. Sunt & qui ad Bionem Boryſtheniten quique ad Antiſthenẽ referunt, autore Laertio: qui item ad Ariſtippum, vt Antonius Monachus Meliſſæ tomo ij.c xxxiij. qui item ad Solonem, vt Maximus Philoſophus & Martyr Locor. communium, cap.xxxix. qui denique ad Anaxandriden. Nequaquam tamen huius eſt ea ſententia, ſed alia huic proximè accedens, à Stobæo memorata. Serm.66. quæ huiuſmodi eſt:

Α'λλ' ἔλαβεν αἰσχράν; οὐ βιωτόν ἐστ' ἔτι,
Οὐδ' εἴσοδος τὸ παράπαν εἰς τὴν οἰκίαν.
Α'λλ' ἔλαβεν ὡραίαν; τί σοι; οὐδὲν γίνεται
μᾶλλόν τι τοῦ γήμαντος, ἢ τῶν γειτόνων.

Id eſt,

Duxit

Duxit aliquis turpem? non amplius iucunda est ei vita,
Neque omnino domum ingredi licet.
Formosa ducitur? non est illa
Magis mariti sui, quàm vicinorum.

Illam autem sententiã Biantis, aut cuiuscunque ea fuit (quod obiter dicere volui) ita retulit Pittacus apud ipsum Stobæũ, Serm.65. ex Aristonis Commentariis. Nã cùm quempiam interrogasset, cur vxorẽ ducere nollet, qui ita, vt diximus, respondisset, Quoniã si formosam duxero, habiturus sum cõmunem: si deformem, pœnã: ἥκιστα, inquit, ἀλλ' ἐὰν μὲν καλὴν γήμῃς, ὐχ ἕξεις ποινήν· ἐὰν δ' αἰσχρὰν, ὐχ ἕξεις κοινήν. Hoc est, Nequaquã: verùm si pulchrã duxeris, non habebis pœnam: sin deformem, non habebis communem.

8 ¶Nec ab his multùm discrepat illud Ezechielis 16.c. Et habẽs fiduciã in pulchritudine tua fornicata es. Illudque Eccles.c.13. in fin. Vestigium cordis boni, & faciem bonã, difficilè, & cum labore inuenies. Et quod dicit diuus Hieronymus in Malach.2.c. Cùm ergo fœcundas vxores habeatis, & liberis gaudeatis, cur pulchritudinẽ vxorũ quæritis, quæ meretricibus apta est, non vxoribus? Cui consentaneũ est, quod Chrysostomus in 1. Homilia in Matthæũ enarrãs illud, Booz ex Ruth genuit Obeth, scribit, eos in coniugibus optare, quod in meretricibus solet quæri, qui pulchritudinem, & non fidem eligunt. Propterea Quintilianus lib.v. Oratoriarum institutionum, titu. de argumentis, Ducitur, ait, frequenter in argumentum species libidinis. Id quod etiam videre licet ex Oratione Tullij pro M. Cælio.

De eadem re.

9 ¶Cui respondens scientiæ legalis armariũ Bar. in l.ij. in prin. ff. de furt. Si quis, inquit, depræhenditur in domo, in qua sit pulchra mulier, hoc certè facit manifestũ adulterium. De pulchra enim muliere loquitur, non simpliciter de muliere: veluti ea pulchritudinis qualitas multùm momenti habeat ad præsumendã vtrinque libinẽ. Et sequitur Panor. in c. cùm non ab homine. col.5. versi; imò plus dicit, extrà de iudi. Ange. Aret. in tract. malefi. in verbo, fama publica præcedente. col.5. versi. quæro an vnũ indicium. Quanquã hoc dictum (vt in transcursu dicam) carpit Panor. secum dissidens, in c. tertio loco. col. pen. ext. de prob. de quo & tu videas Fran. Aret. in c. præterea. col.j. de testi. vbi not. limitat, & interpretatur dictum Bart. Nec longè hinc abest, quod eleganter dicit Bal. de Bart. quem Nouellum vocant, in tract. de dotib. in vj. parte, in 16. speciali, col.2. in fin. quòd etsi regulariter filius non tenetur dotare matrẽ, l.j. §. præterea. versi. sed si munus. & ibi Nicol. Mat. & Bal. ff. de tutel. & rati. dist. & voluit Gul. Cu. & post eũ Bal. in l.j. ad fi. C. de inof. dot. Et idem Gul. in l. si vineæ. & ibi etiam Bal. C. de præscrip. long. tempo. & Bald. in l. qui liberos. in fin. ff. de ritu nupt. Albe. in l. vxorem. §. pater naturalis. ff. de leg. iij. & Ang. in l.j. col.j. versi. adde quòd filij. & ibi Alex. col.5. versi. ex quo habes. ff. solu. matri. & omnes propè, ea potissimùm ratione, ne ipse filius cogatur conferre ad suã iniuriam. per id quod habetur in §. Gregoriana, in auth. de non elic. sec. nub. & bene facit tex. in l. tutor secundùm dignitatẽ. §. vlti. ff. de admi. tutor. quem ad hoc pro singu. allegat Guli. in d. l.j. C. de inoffic. dot. & Bald. in princ. Digest. colum. vlti. Et hanc decisionem reputat singul. Iason in §. fuerat. colum.22. versicu. an autem teneatur. Institut. de actio. Tamen si mater esset iuuenis, pulchra, & pauper, ideoque suspecta de incontinentia, posset dici, quòd filius teneretur eam dotare, ne labatur mater in impudicitiam. Ponderat ergo Bal. Nouellus ad suspicionem libidinis hæc tria, iuuentutem, pulchritudinẽ, paupertatem. Et hoc quidem maximè in eam rem est expẽdendum, quod Gul. Cu. in d. l.j. de inoffi. dot. & Bal. in d. §. præterea. loquuntur de matre iuuene: addit Guli. & paupere: quam tamen non tenetur filius dotare, ex eorum & aliorum sententia, nisi & pulchritudinis qualitas adsit, ex Bal. Nouelli iudicio: tanquam ea qualitas sit longè cæteris in eam rem efficacior. Quanta autem sit autoritas huius Bal. satis cõstat ex eo, quòd eum excellentissimum doct. appellat Corn. consi. 322. Ardua. col.2. lib. iij.

De eadem re. Adulteriũ an præsumatur ex depræhensione viri & mulieris formosæ.

Filius non tenetur dotare matrem.

Nisi ea sit iuuenis, pulchra & pauper.

Bald. nouel. excellentissimus doct.

10 ¶Huiusce rei autem ratio, præterquam, quòd natura ipsa formosis propriam quandam, atque veluti domesticam, & peculiarem libidinem ingenuisse videtur, vt quò quæque formosior est, eò sit in Venerem vel sua sponte procliuior. Altera est in prõptu omnibus, & veluti in conspectu. Nihil est enim quod homines magis ad cupidinis amplexus prouocet, accẽdat, incitet, quàm forma corporis, decor oris, species, & pulchritudo. Nam pulchrũ ipsum amicum est, vetere prouerbio, cuius meminit Plato in Lyside. & amor est omniũ pulcherrimus, atque inter eum & deformitatem pugna est perpetua: & inter flores amor ipse habitat; quoniam in eo quod floribus caret, aut defloruit, siue corpus, siue animus, siue quoduis aliud sit, amor ipse non insidet, vt apud eundem Platonem in Symposio testatur Agatho. Et apud eundem quoque lib. iij. de Repu. Socrates asserit, quod maximè pulchrum est, id quoque maximè amabile. Et in Phædro idem scribit, pulchritudinem solam hanc habuisse sortem, vt maximè omnium sit amabilis. Et, vt dicã breuiter, amor, si Platoni ipsi in ipso Cõuiuio, ex oratione Agathonis, atq; Socratis, imò omnibus credimus, nihil aliud est, quàm desideriũ pulchritudinis, ex ipsoq; desiderio natus est. Et, vt Epicurei credunt, amor nixus est atomorũ, sese ei, à quo simulacra pulchritudinis hausta sunt, penitus infundendi. Hinc & pleriq; sagittarũ Cupidinis alterã ideo auratã dicunt, quòd pulchritudo sæpissimè amorem faciat. Nam & ipsius Platonis discipulus Aristoteles aliquãdo interrogatus, cur quæ pulchra sunt, amarẽtur, τυφλῦ, ἔφη, τὸ ἐρώτησις. Cæci, inquit, hæc interrogatio est: vt Diogenes Laertius in vita illius, & Stobæus Sermo.63. retulerunt. Ex quo illud Ouidij in epist. Acontij ad Cydippen;

Forma ad libidinem prouocat.

Pulchrum amabile, prouerbium.

Amor quid sit.

Aut

Aut esses formosa minus, peterere modeste:
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculiq; tui, quibus ignea cedunt.
Sydera, qui flammæ causa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix:
Quæq; precor veniant in mea colla, manus:
Et decor, & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Cui concinit & illud eiusdem Ouidij;

--Sed te decor iste, quod optas,
Esse vetat, votoq; tuo tua forma repugnat.

11 *Forma unde dicta.* ¶Proin veteres (vt Aelius ille Donatus; doctus docti Hieronymi præceptor refert) ignem & calorem quendam quasi feruorem dixerunt formam. Et hinc fornaces, forcipes, formam, & formosos, ex quibus ignis amoris exoritur. Quod & decenter insinuat Geta Terentianus in Phormione, inquiens,

Ne vis boni in ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.

Forma quid significet. Deforma exta. Extinguere enim propriè de igne dicitur. Cui concinens Festus Pompeius, Forma, ait, significat modò faciem cuiusque rei, modò calidam, vt cùm exta, quæ dantur, deforma appellantur. Forma autem, vt Seruius tradit in viij. Aeneidos in eo loco,

Versamq; tenaci forcipe massam.

Dicitur à foruo, quod calidum significat, vt etiã Nonius Marcellus autumat. Quanquã Christophorus Landinus lib. i. eiusdem operis aliunde deducit. Idcirco princeps Lyricorum (de Latinis loquor) Horatius lib. iiij. Carminũ, Ode xiij. non ineleganter pulchritudinẽ facem appellat, *Pulchritudo fax dicitur.* quoniam (vt iam diximus) ad amorẽ accẽdat, fitque amoris atq; libidinis voluptificũ suauissimumque incitamentum, illectamentũ, irritamentum, vt vocat Valerius Maximus libr. iiij. rerũ memorabilium, tit. de verecundia: quo loco de Spurina historiam refert, proposito accõmodatissimam, *Spurinæ historia.* iis quidem verbis: Spurina adolescens excellentis pulchritudinis, cùm sua mira specie cõplurium fœminarum illustriũ sollicitaret oculos, ideoque viris earũ ac parentibus se suspectum esse sentiret, oris decorẽ vulneribus confudit; deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quàm formã irritamentum alienæ libidinis esse maluit. Cuius etiã rei Mamertinus ætate longè inferior, nescio etiã an eloquentia, meminit in Panegyrico ad Iulianum, cuius verba & nos subscripsimus: Nobilem Hetruriæ adolescentem ferunt, cùm propter eximiã formæ dignitatem multarum in se fœminarum amores excitaret, faciem suã ad obliterandam pulchritudinem, sauciasse. Cuius item historiæ meminit Diuus Ambrosius in sua ad virgines adhortatione. Aelianus autem lib. ix. Historiæ animalium, quo loco disserit de serpente Thessalo, tradit etiã bestias non solum sui generis, sed *Bestiæ quoq; formositatem amant.* etiam alieni, modò sint formosa, amare, idque etiam exemplo probat. Denique Tertullianus statim post initiũ lib. de cultu fœminarum, Decorẽ, inquit, naturaliter inuitatorem libidinis scimus. Leucippes apud Antoniũ Monachum Melissæ tomo j. c. lx. κάλλος γὰρ ὀξύτερον τιτρώσκει βέλους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταῤῥεῖ. Id est, Pulchritudo acutiùs, aut, si malis, velociùs vulnerat, quàm sagitta, & per oculos in animum defluit.

12 *Formosæ congredi nõ tam graue peccatũ, quam deformi.* ¶Sed quid tantum in externis scriptoribus immoramur, in re præsertim tã manifesta, & à nostris legum scriptoribus satis cõprobata? Bazianus doctor antiquus, aut, quisquis is fuit, qui glossas edidit in c. vlt. xiiij. q. vj. siue Rufinus, siue Syluester, siue Ioã. Hispanus, siue Io. Fauentinus, aut alius quispiam ex Decreti glossatoribus, tradit non tã grauiter peccare, qui cum formosa muliere congreditur, quàm qui cum deformi: cũ plura sint, pulchritudo scilicet & libido, quæ cum illa persuadent cõmisceri, quàm cum ista. Quã gl. ad hoc citant, & sequuntur Io. And. in c. ea quæ fiũt. col. 2. de reg. iur. lib. vj. in Mercu. & Collecta in c. j. extrà de eo qui dux. in matri. quã pollu. per adult. & Albet. Gan. in tract. malef. tit. de multis quæstionibus depen. à statut. col. x. & Panor. in c. veniẽs, extrà de eo qui cognò. consang. vxo. suæ. & in c. cùm quidam. col. 2. & ibi etiã Fely. col. 3. versi. itẽ not. quòd faciẽs actũ. extrà de iureiu. & Barb. in proœ. Cle. col. pe. vbi facit illã gl. sing. & Christo. Por. in §. gallinarũ. Insti. de rer. diui. & Car. Alex. in c. si clericus, ad fi. tit. de pac. tenẽ. & in c. si duobus. col. 4. versi. & ideo maius. extrà de appel. & Ias. in §. ex maleficiis. col. 2. & ibi quoq; Ludo. Gomessius, col. 4. Instit. de act. vbi ipse Ias. dicit illam gl. esse ad hoc no. Et Io. Crotus in repe. c. vt animarum. col. vlt. de consti. lib. vj. Sed & hoc subobscurè sensisse videtur, si seriem & ordinẽ scripturæ solerter introspicias, gl. in c. j. in verbo, meretricis. de pœnit. dist. v. quã & ad hoc quoque pòderat Panor. in d. c. cùm quidã, vbi hoc apertè & asseuerantet affirmat. Et id verum est, quicquid teneat Hieronymus Zanetinus in tract. casuum cõscientiæ, quẽ posuit post c. j. de accu. char. lxviij. Nam & D. Chrysostomus in epist. posteriorẽ Pauli ad Timoth. Homil. iij. ex c. j. paulò ante fi. Illum (inquit) magis adulterũ dixerim, qui quãlibet ex vulgo, quàm qui reginã violarit: Illic enim plurima irritamenta sunt, putà opes, elegantia formæ, & huiusmodi cætera, quorũ hìc nihil inuenias. Eadẽ profectò ratione illum magis ebriũ dixerim, qui quolibet vino, quàm qui optimo inebriatur. *Fur magis est, qui modica furatur.* Ita & cupidum eũ potissimùm censeo, qui ne minima quidem rapere omittit. Nam qui maxima diripit, minima fortasse contemnet: qui autem parua non despicit, quomodo his maiora despiciet?

despiciet? Fur igitur hic magis, quàm ille est. Nam qui non aspernatur argentũ, nunquam profectò aurum aspernabitur. Cui admodum in hoc postremo concinit tex. in d.c. vlti. xiiij. q. vj.

13 ¶Itaque cùm forma tam vehementer viros solicitet, alliciat, stimulet, ipsi quidem, vt voti cõpotẹs fiant, totis accinguntur viribus: preces, fraudulentias, munera, blanditias, obsequia, suadelas, omnia denique amatoria veneficia, quibus videlicet conciliatur amor, fœminarúmque præcordia diffinduntur, & obseratæ fores pudicitiæ repanduntur, tam pertinaciter, studiosè, vigilanter adhibent, vt è cunctis formosarum millibus vnã vix reperias, cuius pudicitia non exuperetur. Nã, vt apud Diuum Hieronymũ contra Iouinianũ libr. ij. differit Theophrast. in Aureolo, de hac ipsa re loquens, Aliquo modo, vel aliquando expugnatur, quod vndique incessitur: non facilè custoditur, quod plures amant, & in quo totius populi vota suspirant. Ideoque Phocylides Milesius in suis carminibus, quæ ad bene beateque viuendi institutionem pertinent, scribit difficilem esse custoditu pulchritudinem filiarum parentibus:

Pulchritudo difficilis custoditu.

κάλλος δυσφύλακτον ἔσω παίδων θηλειῶν.

14 ¶Sed fac tuam hanc formosam vxorem adeò pudicam, vt nullis cuiuscunque corruptelis ipsius castitas expugnetur: erit tamen ipsius vel inuitæ pulchritudo tibi admodũ periculosa. Abraham cùm in Aegyptũ veniret, hæc vxori Saræ dixisse legitur, Gene. xij. c. Noui quòd pulchra sis mulier, & quòd cùm viderint te Aegyptij, dicturi sunt, vxor illius est, & interficient me, & te reseruabunt. Sed & idem fecit, cùm ad Abimelech Regem Palæstinorum fame pressus veniret, vt scribitur eiusdem libri c. xxvj. Et priorẽ illum locum enarrãs Ambrosius in libr. 1. de Abrahã Patriarcha, c. ij. Animaduertebat, inquit, Abrahã sibi cõiugis pulchritudinẽ in periculo futuram: monuit vxorem, vt sororẽ se diceret: quo docetur non magnopere decorẽ quærendum coniugis, qui viro necem plerumque gignere soleat. Nõ enim tam pulchritudo mulieris, quàm virtus eius, & grauitas, delectat virum. In hanc sententia Plutarchus in lib. de Claris mulieribus, tradit Synorigem Galatam, cùm Cammã Sinati eiusdem gentis vxorem miserè deperiret, nec eã tamen vllo pacto in suum amorẽ pellicere posset, adeò pudicitiæ & sui mariti amans erat, Sinatũ ipsum interemisse: existimantem se mortuo marito Cãma faciliùs potiturum. Nec tamen ei res ea bene cessit. Nam & Camma in vltionem mariti, Synorigem veneno necauit. Sed nónne Bersabeæ pulchritudo exitio fuit Vriæ marito: vt testantur sacræ literæ, 2. Reg. 11. capi. Non immeritò igitur Theocritus apud Laertium in Aristotele, formam vocabat ἐλεφάντινον ζημίαν, id est, eburneum detrimentum, quòd grata sit aspectui, sed multorum incommodorum causa.

Pulchritudo uxorum uiris periculosa.

Abrahã uxoris forma in periculũ mortis adduxit.

Synorigis forma uiro fuit exitio.

Bersabeæ itẽ uiro.

Forma eburneum detrimentum.

15 ¶Vt interim omittam formam exitio fuisse ipsis mulieribus, vt videre licet in formosissimis illis Romanis Lucretia & Virginia, quatũ de hac re historia scripta est à Tito Liuio de Lucretia, 1. decad. lib. x. paulò ante fin. & de Virginia lib. eiusdem decad. 3. & aliis multis. Et ex hoc Iuuenalis satyr. 10. multis eorum votum improbat, qui optant habere filias formosas, ob id scilicet perituras,

Formam optat modico pueris, maiore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater
Vsque ad delicias votorum. cur tamen, inquit,
Corripias? pulchra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit. cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque suum Rutilæ dare.

Prætereà mulieres formosæ, etiam si pudicæ sint, non tamen esse creduntur: id quod maximè & maritum & liberos infamat. Nam, vt scribit Diuus Chrysostomus in epist. ad Corint. 1. Homilia 12. Multi mulieris pulchritudinem admirantur. Et quidnam hoc? nam etsi pudica sit, vix malam effugiet suspicionem. Sed & idẽ Chrysostomus in 2. parte Homil. in Matthæum, homilia 2. si eius sunt illæ homiliæ, quod Erasmus negat, de forma mulierũ loquens, declarat vxorum formã torquere, ac cruciare viros zelotypia. Quid (inquit) lucri decor huiusmodi parit? nihil profectò. Verùm certamina magis intendit, maioresque calumnias atque pericula suspicionesque cõplures. Ea denique, quã non huiusmodi decor illustrat, suspicione carebit. Quæ verò formosa est, nisi magno studio, & nimia vtatur continentia atque honestate, opinioni protinus locũ dabit, vitáq; ipse eiusmodi zelotypia mordetur. Quo quid dici grauius possit? neq; enim tantũ ex aspectu ipso voluptatis habet, quantũ ex suspicione mœroris. Illa enim cõsuetudine solet extingui. At verò vbi lasciuiæ, libertatis, atque impudentiæ opinio manere cœperit, ipsius quoque animæ intima penetrat, atque penitus insitis sordibus squalescit in dies. & cætera, quæ sequuntur.

Formosæ licèt sint pudicæ, non tamen creduntur.

Forma uxorũ uiros in zelotypiã trahit.

16 ¶Igitur cùm mulierum pulchritudinem tã fœdæ, tam turpes, tam infames sequantur comites, superbia videlicet, & libido, vt nõ iniuria Socrates apud Platonem, lib. vj. de repub. formã inter cætera, quæ animum deprauant, atque impediunt, reposuerit. Et quisquis ille est apud Antonium Monachum Melissæ tomo primo, Sermo. 60.

Epilogus.

τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγον πολλῶν γέμει.
Eximia enim forma criminibus multis referta est.

Quod quidẽ non longè abest ab eo, quod nuper ex D. Chrysostomo adduximus. Cumque vxoris forma maritũ sæpe in vitæ discrimen adducat, ex eaq; mala vulgi fama, etiam si vxor pudica fuerit, oboriatur, zelotypiaque virũ ipsum ob id torqueat: insanus profectò existimandus est, qui

vxorem

vxorem formosam quidem illam, sed fastuosam, & insolentem, sed Veneream atque virosam, sibique demum periculosam, atque omnibus modis incommodam desponderit.

17 ❡Quid, si ostendenm, vel cessantibus huiusmodi rationibus, atque etiam paribus per omnia formosarum atque deformium moribus, multò tamē melius esse viris istas, quàm illas, nancisci vxores? Quod vt demonstrē, id statim fatebor, quod voluptatis ac formæ assertores ad suas partes tuendas præcipuè adducerent. Id certè est, formosarū consuetudinem, congressum familiaritatem viris esse multò iucundiorem, atque cōcinniorem, quàm deformium. Sed mox velim isti respondeant, num longè satius est, nunquā antea fuisse felicem, quàm felicitate, in qua aliquando fueris, excidisse? Et certè satius est. Nam vt à D. Seuerino lib. ij. de Consol. Philosophiæ, verissimè scriptum est, Infelicissimū genus infortunij est, fuisse felicem. quod citat Io. And. in c. ex parte. de consuetu. & ante eum gl. in c. sunt qui arbitrantur. ad fi. de pœnit. dist. 1. vbi & in eam ferè sententiam remigrat tex. qui est huiusmodi: Nihil est, quod tā summi doloris sit quàm si vnusquisque positus sub captiuitate peccati recordetur, vnde lapsus sit, atq; ciciderit. Hanc autem sententiam Boethius à Seneca mutuatus est, cuius hæc verba sunt: Summum genus infelicitatis misero est, fuisse aliquando felicē. Et idem in libro de tranquillitate vitæ: Leuior, ait, dolor, nō habere, quàm perdere. Et post pauca: Tolerabilius est, faciliusque, nō acquirere, quàm amittere. Ideoque lætiores videbis, quos nunquàm fortuna respexit, quàm quos deseruit. Xenophon apud Diuū Maximum Locorū cōmunium Sermo. 61. & Stobæū Sermo. 13. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὡς τὸ λαβόντα στερηθῆναι. Id est, Nō enim bona nō accipere sic graue est, quā acceptis priuari. Valerius Maximus lib. 1. c. 8. Vtilius, inquit, aliquātò fuit, ad illa aditū non impetrasse, quàm iam percepta eorum dulcedine caruisse. Athenæus lib. 14. Variæ historiæ, tradit Aristot. sapientissimè putasse, non esse simile dignitatem aliquam suscipere, & cùm acceperis, ea spoliari. Non enim graue esse, non adipisci: at cùm adeptus sis, amittere, molestū esse. Et Belisarius apud Procopiū de Bello Vandalico lib. ij. Quantò igitur, inquit, nō possidere leuius, quàm possessis quādoque priuari: tātò nunc magis, quàm prius, nobis existimandū, &c. Et quod propiùs ad hanc tractationem accedit, Plutarchus Problemat. in Roma. c. 49. Quid est, inquit, quòd Flamē Dialis mortua vxore sacerdotio se abdicat, sicut apud Teium scriptū est? An quòd, qui vxorē duxit, postquam ipsam amisit, eo qui nunquam duxit, multò est infelicior? Et alias quoque rationes adducit, sed nihil huc pertinent. & ante hūc Tullius in Partitionibus oratorus, Nihil est tā miserabile, quàm ex beato miser.

Felicem non fuisse satius est, quàm felicitate excidere.

Flamē Dialis uxore mortua sacerdotio se abdicat.

18 ❡Nec huic sententiæ defuerunt Poetæ. Nam Euripides in Bellerophonte apud Stobæum, Sermone 95.

ὅδ' οὐδὲν οὐδείς, διατέλους δὲ δυστυχῶν,
τοσῷδε νικᾷ. τοῦ γὰρ εὖ ἀτέρμονος,
οὐκ οἶδεν ἀεὶ δυστυχῶν κακῶς τ' ἔχων.
ὁ οὕτως ἄμεινον (aut, vt alij legunt, ἄριστον) μὴ πεπειρᾶσθαι καλῶν.
ἐκεῖνο γὰρ μεμνήμεθ', οἷος ἦν ποτέ,
κἀγὼ μετ' ἀνδρῶν ἡνίκ' εὐτύχουν ποτέ.

Id est,

Homo nihili & assiduè infelix,
In hoc cæteros vincit, quòd hactenus honorum expers,
Nescit se semper infelicem fuisse, & malè affectum.
Ita satius est, bona nunquàm expertum fuisse.
Experti enim memores apud se cogitant: Qualis eram olim,
Cùm etiam ego inter homines aliquando feliciter agerem?

Idémque in Iphigenia in Tauris:

τὸ γὰρ μετ' εὐτυχίας κακοῦσθαι,
θνητοῖς βαρὺς αἰών.

Nanque post felicitatem miserè affici,
Mortalibus grauis vita.

Et in Troadibus:

ὁ δ' εὐτυχήσας εἰς τὸ δυστυχὲς πεσὼν,
ψυχὴν ἀλᾶται τῆς πάροιθ' εὐπραξίας.
κείνη δ' ὁμοίως, ὥσπερ οὐκ ἰδοῦσα φῶς,
τέθνηκε, κοὐδὲν οἶδε τῶν αὑτῆς κακῶν.

Qui verò felix fuit, in infelicitatem collapsus,
Animo discruciatur propter priorem felicitatem.
Illa verò similiter, tanquam non viuens,
Mortua est, & nihil nouit suorum malorum.

Et in Helena:

—ὅταν δ' ἀνὴρ
πράξῃ κακῶς ὑψηλὸς, εἰς ἀηθίαν
πίπτει κακίω τοῦ πάλαι δυσδαίμονος.

—Quando enim vir
Sublimis malè habuerit, in desuetudinem
Cadit deteriorem, eo qui antè fuit infelix.

Notum est autem illud Ouidij, lib. 5. Tristium, Eleg. 7.

Turpius eiicitur, quàm non admittitur, hospes.

Quod

Quod & à Pontifice relatum est in cap.quemadmodum. de iureiuran. Quam & ipsam sententiam abundè comprobauimus in nostris Commentariis in Pictonum consuetudines, tit.ij.§.vlt. vbi videre poteris,ne hic iterum repetam.

19 ¶Quo sic constituto, illud quoque isti fateantur oportet,non diutius hac formositatis voluptate potituros,qui formosas duxerint. Nam quæ hodie est formosa,cras eadem deformis erit.Est nimirum forma res caduca,euanida,fugax,decidua,velox,fluxa,rapida,eodem penè momēto virescens,& arescens:nōn secus ac flosculi,quorū vita dialis,qui matutino tempore pulcherrimi,ante vesperam euanescūt,magna(vt scribit Plin.lib.21.c.1.) hominum admonitione,quæ spectatissimè floreant,celerrimè marcescere:quasi intelligeret Plinius,formā eò celerius ocyusq; elabi,quò magis conspicua est.Galen.in exhortatione ad bonas artes,eos laudat,qui iudicant formā vernis floribus esse similem:vt qui breuem voluptatem habent:simulq; laudat Lesbiæ dictum.Nam qui formosus est,tantisper est,dum videtur.Fallax,ait ille omnium sapientissimus,Prouerb.vlti. gratia, & vana est pulchritudo. Et quisquis est,qui lib.1.Epigrammatum hoc inscripsit, Id est,ad verbum: — *Forma res caduca.*

Τῆς ὥρας ἀπόλαυε, παρακμάζει ταχὺ πάντα.
ἓν θέρος ἐξ ἐρίφου τρηχὺν ἔθηκε τράγον.

Pulchritudine fruere: deflorescunt citò omnia:
Vna æstas ex hædo setosum, siue hirsutum facit hircum.

Et rursum in eodem libro: Quod & ad verbum id sonat:

τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον· ἢν δὲ παρέλθῃς,
ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βάτον.

Rosa viget breue tempus. Si autem præterieris,
Quærens inuenies non rosam, sed spinam.

Et Theocritus Idyllio 28.cui titulus, ἐραστής.

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει.
Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστί, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Et rosa formosa est, sed tempore marcet & aret.
Formosa & viola vernis sub sydere solis.
Sed citò conteritur flos, & nitor ille senescit.
Candida sunt etiam per amœnas lilia valles.
Sed citò marcescunt, & quæ modò candida nix est,
Tabescit, moriturq; breui liquefacta sub æstu.

Estq; etiam in hanc sententiam Epigramma Platonis apud Laërtium: Quod sic vertit interpres Ambrosius:

Τῷ μήλῳ βάλλω σε· σὺ δ᾽ εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με
Δεξαμένη τῆς σῆς παρθενίης μετάδος.
εἰ δ᾽ ἄρ᾽, ὃ μὴ γίνοιτο νοεῖς, τοῦτ᾽ αὐτὸ λαβοῦσα
Σκέψαι τὴν ὥραν, ὡς ὀλιγοχρονία.

Malo ego te ferio: tu me si diligis, illud
Suscipe, me imparti virginitate tua.
Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe malum, &
Quàm pereat paruo tempore forma, vide.

20 ¶Suntque & in id Poëtarum Latinorum sententiæ,quorum facilè princeps Virgilius, si is tamen fuit:qui carmen de Rosa scripsit: Et Ouid.lib.2.de Arte amandi:

Collige virgo rosas, dum flos nouus, & noua pubes:
Et memor esto, æuum sic properare tuum.

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent.
Et riget amissa spina relicta rosa.

& cætera,quæ sequuntur. Alter Poëta Olympius Nemesianus in Bucolico Ludicro: Sed & Seneca Tragicus in Hippolyto:

Non hæc semper eris: perdunt & gramina flores:
Perdit spina rosas, nec semper lilia candent.
Nec longùm tenet vua comas, nec populus vmbras.
Donum forma breue est, nec se tibi commodat annis.

Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis! Et paulò pòst,
Vt fulgor, teneris qui radiat genis,
Momento rapitur: nullaq; non dies
Formosi spolium corporis abstulit!
Res est forma fugax: quis sapiens bono
Confidat fragili? dum licet, vtere.

Idem in Hercule Oetæo:

Vt alta siluas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inuestit tepor:
At cùm solutos extulit Boreas Notos,
Et sæua totas bruma decussit comas,
Deforme solis aspicis truncis nemus,
Sic nostra longum forma decurrens iter,
Deperdit aliquid semper,& fulget minùs: Rursum in Octauia:
Probitas,fidesq; coniugis,mores,pudor,
Placeant marito: sola perpetuò manent.
Subiecta nulli mentis atque animi bona:
Florem decoris singuli carpunt dies.

In quam sententiam trahi potest & illud Claudiani:

Pulchris stare diu Parcarum lege negatur:
Magna repentè ruunt,summa cadunt subitò.

Et quod Statius lib.1.Syluarum appellat formam,dona fugientia:

Exerce formam,& fugientibus vtere donis.

Et(vt etiam vtamur testimonio recentiorum Poëtarum)illud Michaëlis Verini Florentini:

Hæc quam cernis anum,quondam formosa puella
Extitit,an nescis,quàm breue forma bonum est?

21 De eadem re. ¶Nec soli sunt Poëtæ hanc formæ fugitiuæ breuitatem suis versibus executi:sed & alij scriptores celeberrimi eleganter expresserunt. Philo Iudæus,qui in nostra & Græcorum Philosophia facilè cæteros antecellit,in eo libro,quem de prouidentia scripsit:Formositate (inquit) corporis se iactare mentis compos nemo poterit,quæ breui adeò extinguitur tempore,vt antequam florescat,defloruisse videatur.Quod & vsurpauit Eusebius Pam.lib.de Euange.præpar.8.cap.5.Crispus quoque Sallustius,Romana ille primus in historia,vt Martialis ait,in eo lib. quem de bello Iugurthino mira elegantia conscripsit,in eandem ferè sententiam hæc prodidit:Igitur præclara facies,magnæ diuitiæ,visq; corporis,& omnia alia huiuscemodi,breui dilabuntur.Et alibi,Dignitas formę, aut morbo,aut ætate deflorescit. Et iterum in Catilinario:Formæ,inquit,gloria fluxa,atque fragilis est. Plutarchus in lib.de liberis educandis:Forma præcipuum est quoddam bonum , at caducum,paruoq; durans tempore. Socrates autem apud Diogenem Laërtium in vita Aristotelis,formam appellabat ὀλιγοχρόνιον τυραννίδα, hoc est,exigui temporis tyrannidem : quòd scilicet eius gratia mox defloresceret. Domitianus apud Suetonium,dicebat,nihil breuius esse decore. Apuleius Platonicorum eruditissimus,& vt censet Augustinus,eloquentissimus, in Deo Socratis, significare volēs,nihil esse breuius forma,scribit:Formosus est?expecta paulisper,& non erit. Boëthius lib.3.de Consola.Philosophiæ:Formæ nitor vt rapidus,vt velox,& vernalium florum velocitate fugacior.Lucianus Samosatēsis in Dialogo Menippi & Mercurij,introducit ipsum Menippum mirantem,quòd Græci,qui pro Helenæ forma multos diu tolerarunt labores,non intellexerunt,se pro re vsqueadeò momentanea, quæque tam facilè emarcesit, elaborare. Eteocles apud Abbatem Maximum,Philosophum & Martyrem,Serm.44.Locor.communium,cuidam ob formam glorianti, οὐκ αἰσχύνῃ,ἔφασεν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονῶν, ἣν παρακαταθήκην τοῦ μικροῦ χρόνου ἔχεις? Id est,Non pudet te superbire ob pulchram speciem, quam depositam habes ad exiguū tempus?

Formæ exigui temporis tyrannis.

22 De eadem re. ¶Et vt aliquid mutuemur à sacris scriptoribus,D.Chrysostomus in epistolam ad Ephesios Homilia 20.post nonnulla alia pulchritudinis incōmoda,quæ ex eo suprà adscripsimus:confestim hæc subdit,ex quibus illud non modicum quoque insurgit:Sed voluptatem habet pulchritudo vsque ad primum scilicet aut secundum mensem,aut si multum, vsque ad annum , deinceps verò non ita:sed per consuetudinem tabescit illius admiratio:interea tamen mala,quæ ex pulchritudine nata sunt,manent. In ea verò,quæ non adeò corpore formosa est, nihil tale metuendum : sed certè primus amor admodū perdurat:eò quòd anima formosa est,non corpus.Alter, Diuus Gregorius Nazanzenus,in versibus Elegiacis,quos eleganter scripsit,in mulieres ornatas fucatasq;:

οὗτός σοι νόμος ἐστὶ πατρώϊος ἐξέτι κείνου,
Μή ποτ᾽ ἐπ᾽ εὐχροίῃ θάρσος ἔχειν,θύγατερ.
Πᾶν μὲν κάλλος ἐμοὶ βαιὰ χάρις ἔαρ ἤνεικε,
Καὶ χειμὼν κρυερὸς ὤλεσεν ἐξαπίνης.
Ἢ νοῦσός μιν ἔκαμψεν ἀώριον, ἢ χρόνος αὐτὸς
ὤλεσε τηκεδανῶν κύκλα φέρων ἐτέων.

Id est,propè ad verbum:sic enim sæpius soleo facere,vt possint Lectores nonnihil in Græcis literis veluti ex transcursu addiscere,

Hæc tibi lex est patria,vsque ex illo
Nunquàm in bono colore fiduciam habere,ô filia.
Omnem enim pulchritudinem mihi,breuis gratia ver tulit,
Et hyems frigida perdidit confestim,
Vel morbus ipsam flexit intempestiuè,aut tempus graue
Perdidit,tabefacientium orbes ferens annorum.

¶ Quæ

23 ¶Quæ cùm ita ſint, rectè Plutarchus in Præceptis connubialibus ſcribit, quòd quemadmodum ignis in paleis leporinisq; pilis accenditur, ocyusq; reſtinguitur: ita breuem amorem, nouorumq; coniugum corporis forma inflammatum, nec durare poſſe, nec firmum eſſe exiſtimandum eſt. Quaſi ſcilicet diceret, vt forma citò abit, ita & amor, quam illa conflauit. Nam cùm propter formam ames, idem amoris & formæ finis eſt. Ceſſante enim cauſa (vt paſsim dicunt noſtrates ex Ariſtotelis ſententia) ceſſat & effectus: de qua re priuatim nunc libellum cudimus. Ex quo eſt illud Bacchidis Terentianæ in Heautontim.

Forma amor cum forma abit.

Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt.
Hæc vbi immutata eſt, illi ſuum animum aliò conferunt.

Illudq; Iuuenalis Sat. 6.

Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non vxor, amatur.
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet,
Fiant obſcuri dentes, oculiq; minores,
Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam grauis es nobis.

Quæ haud dubiè confirmant id, quod ſcribit Ariſtot. lib. Ethic. 8. cap. 4. Amicitiam, quæ ex forma & pulchritudine proficiſcitur, deſinente ipſa pulchritudine, eam quoque deſinere.

24 ¶Proinde (vt breuibus hunc locum concludamus) cùm abſolutæ voluptatis, quam qui formoſas ſectantur, in earum conſuetudine collocant, longè melius ſit fuiſſe ſemper expertem, quàm ex ea, cuius magnam olim partem hauſeris, decidere, & veluti in ordinem redigi: (Id quod vſui euenire his neceſſe eſt, qui formoſas vxores antea habuerunt, quippe cùm eaſdem mox deformes habituri ſint) cúmque amor ille vxorius, ob pulchritudinem conciliatus, decidente pulchritudine plerunque ſoluatur, in odiumq; ac tædium cõmutetur: & ſi fortuna illa diutius maneat (id quod rariſsimum eſt) conſuetudine tamen & frequẽtia, quæ ex ea oritur, languidior fiat: dubitationem non habet, quin præſtet deformem ducere vxorem, quàm formoſam.

Epilogus.

25 ¶Adde, quòd cùm aliàs ſemper literarum ſtudia impediãtur nuptiis, vxoriisq; interpellationibus, nec poſsimus libris & vxori pariter inſeruire, vt apud Hieronymum in Iouinianum lib. 1. ſcribit Theophraſtus: & teſtatus eſt Cicero, qui cùm ab Hircio rogaretur poſt repudium vxoris Terentiæ, vt ſororem eius duceret, omnino facere ſuperſedit, dicens, non poſſe vxori & philoſophiæ operam pariter dare, vt retulit ipſe Hieronymu eodẽ loco, & è noſtris Ioannes Andreas, & Pan. in cap. diuerſis. extrà de cleric. coniu. Tum verò maximè vxores formoſæ huiuſmodi literarum impedimenta nobis afferunt, vt quæ ſua pulchritudine animum noſtrum veluti detinent, neque ſinunt aliò diuertere. Maria. Socin. Senen. Bartholomæi pater, vtroque iure conſultiſsimus, & optimo iure excellentiſsimus doctor, vocatus à Ioan. Baptiſta Cacia, in repe. l. admonendi, col. lj. ff. de iureiur. & clariſsimus à Philip. Corne. conſi. 306. circa primum quæſitum, poſt prin. lib. 3. interrogatus aliquando, cur minùs ſolito literis operam daret, vxorem (inquit) duxi. Rurſus interpellatus, cur Socrates vxoratus non itidem Philoſophiæ ſtudia neglexiſſet, Xanthippe, inquit, moroſa fuit, & vt exiſtimo, deformis: mea vxor proba eſt, & forma decenti. Id quod memoriæ prodidit Antonius Pano. in eo libello, quem elegantiſsimè conſcripſit de facetiis Alphonſi regis, & aliorũ.

Vxoriis interpellationibus ſtudia impediuntur.

Maximè, cum uxores ſunt formoſæ.

Mariani Soci. dictum de uxore.

26 ¶Poſtremum & hoc quoque adiicito, Vxores formoſas magnam partem vitæ nobis adimere: vt pote quæ ſua forma, ſicuti ſuprà diximus, ad Venerem alliciant immodicam atque ſuperfluam: quæ vires corporis (vt interim taceam de reliquis incommodis intemperatæ libidinis, quæ à me latiùs in iis ipſis legibus connubialibus deſcribentur) omnino atterit, deuorat, abſumit, vitamq; ante tempus veluti præripit, & ſenectutẽ intempeſtiuè accelerat, vt & latiùs poſtea narrabimus. Vnde Germani, vt teſtis eſt Bebelius, hanc ſententiam prouerbij vice celebrant, Quatuor ante tempus hominem occidere, vxorem formoſam, triſtem familiam, immoderatũ cibum, aërem corruptum. Quàm laudabilis autem, quantiq; æſtimanda ſit longa vita, alibi diximus in tractatione Nobilitatis, cap. 31. num. 518. præterea non inficior.

Vxores formoſæ maximã vitæ partem uiris adimũt.

27 ¶Igitur (vt ſemel finiam) cùm vxoris forma ſupercilium ſecum afferat, & ſuperbiam: cùm genitalem totum fœdet libidinibus, cùm ſit eius naturæ, vt non patiatur abſoluta illa voluptate frui diutiùs, ſed & vertat amorem in odium, cùm literarum ſtudia maiorem in modũ impediat, cùm longæuitati (quæ admodum pretioſa res eſt) miris modis officiat: reliquum eſt, vt concludamus, admodum eſſe cauendum, fugiendumq;, veluti quendam ſcopulum, vxoris formoſæ contubernium. Ideoq; Anacharſis ille Scytha, nihil tamen minùs quàm Scytha, moribus & ſapientia, vxorem deformem duxiſſe dicitur. Quod cùm ei in conuiuio à quopiam dictum fuiſſet, reſpondit, & id quoque ſibi videri. Et conuerſus ad puerum, ἀλλά μοι ἔγχεον, ὦ παῖ, ποτήριον ἀκρατέστερον, ὅπως αὐτὴν καλὴν ποιήσω. Sed mihi, puer, meracius infunde poculum, vt ipſam pulchram faciam. Tanquam ſcilicet oculorũ acies temulentia deciperetur, vt autor eſt Athenæus. Protagoræ autem ſententia eſt apud Antonium Monachum, Meliſſæ tom. 2. c. 33. γυναῖκα σώφρονα ζήτει, καὶ μὴ εὔμορφον· τὸ μὲν γὰρ θησαυρὸς ἀνέκλυπτος, τὸ δ' ὑπόψια γνώμης. Id eſt, vxorem temperantẽ quærito, nõ formoſam. Ille enim eſt theſaurus, qui ſurripi nõ poteſt: hæc autẽ, animi opinio, ſiue perſuaſio.

Epilogus.

Anacharſis uxorem deformem duxit.

28 ¶SED DICET quiſpiam, Iacob ille vnus ex tribus Patriarchis, vir quidem omnibus virtutum numeris cõſummatiſsimus, & dignus, quem omnes ſibi proponant imitandũ, Rachel vir-

Contrà uxores formoſas eſſe ducendas.

Vxorem ob formam ducēs an peccet.

ginem decora facie & venusto aspectu effictum atque ardenter adamauit: quam vt vxorem haberet, haud grauatè Laban eius parenti septem annis seruiuit, vt scribitur Gene.26.cap. Ex quo facilè videri potest, eam ob id potissimùm sibi delegisse, quòd formosa esset, & venusta: vt etiam nō obscurè annotaint princeps sententiarum, quem vocant, in iiij.dist.xxx. vbi & D.Bonauen.in expositione ipsius text. & Petr.Palud. asserunt, eum ne venialiter quidem peccare, qui vxorem ducit propter pulchritudinem, modò nō sit causa principalis, & præcipua ipsios matrimonij, sed secundaria, & vt loquūtur, inductiua, vt illam potiùs scilicet assumat, quàm aliam. & sequitur Ang. Cla. in sua Summa, in verbo, matrimonium, versi.pe. & Anto.Flor.in j.parte iij.partis suæ summæ, titu.j.cap.19.§.quarta conclusio est: & Astessanus in sua Summa lib.8.titu.ix.art.j.in fi. & è nostris in hac fuit sententia Collect.post alios in cap.ad dissoluendum, extrà de desponsa.impub. & videtur sentire glos.in summa, xxvij.q.j. & Panor.in c.tua nos.in iij.not.de sponsa. Quin diuus Thomas in d.dist.xxxj.etiam super text.sentit non esse mortale peccatum, etiam si libido pulchritudinis sit causa principalis, modò non sit immodica, & vt dicit, effrænata.

29 *Vxorē deformem an liceuerit repudiare.*

¶Item lex est in Deuteron.cap.21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisq; habere vxorem, introduces eam in domum tuam. E diuerso autem alia lex est in eod.lib.cap.24.& repetitur in Decretis canonicis, cap.non satis.xxxiiij.q.ij. qua cauetur, vt si vxor non inuenerit gratiam in oculis viri, propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij. Quæ lex tametsi non satis fuisse probabilis plerisque videtur, vt alibi infrà dicemus, multi tamen non contemnendæ autoritatis viri (inter quos esse videtur Scotus in iiij. senten.dist.xxxiij. articulo tertio, quæstione prima) non solùm probabilem, sed & pro tempore vtilem, atque etiam necessariam fuisse contendunt: proinde à peccato eos excusasse, qui repudiabant, vt & ibi tenet Duran.in iij.quæst.& è nostris Panor.in c.gaudeamus.in vlti.nota.extrà de diuor. Sed vtruncunque fuerit, certè ex Pontificum decretalibus deformitas notabilis superueniens post sponsalia de futuro, præbet iustam causam ab illis discedendi.cap.quemadmodum.versic. quòd si post.iuncta glo.& ibi Imol.col.ij.& alij, de iureiur. Quæ quidem res, atque etiam ea lex Deuteronomij apertè nobis indicant, deformitatem vxorum rem esse viris despectissimam: tantumq́ue illis displicere, quantum aliud quicquam. Et quod maximè cauendum est, ob id viros vxores aspernari, & repudiare, in aliarumq; concubitum exardescere. Ideoq; Decius Ausonius & Medicus & Poëta nunquam satis laudatus, non minùs verè, quàm eleganter, scribit:

Deformitas superueniens, an præbeat iustā causam soluendorum sponsaliorum.

Deformitas uxorum eas cōtemptui haberi facit.

Deformis vxor cui sit, ancilla elegans,
Vxorem habere, subigere ancillam velit.

30 *De forma quoque expetenda.*

¶Cæterùm Solomon omnium sapientissimus, introduxit sponsum sponsam ita alloquentem, Cantic.2. Ostende mihi faciem tuam. facies enim tua decora. Et parens eius Dauid Psalmo 44. Concupiscet rex decorem tuum. Et ecclesiasticus cap.36. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem concupiscentiam superducit desiderium. Et antè, cap. videlicet 26. Sicut Sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonæ species in ornamentum domus eius. Ex quibus facilè perspici potest, & exemplo illius Patriarchæ, & autoritate legum Mosaicarum, Dauid, & Solomonis, & filij Syrach potius eligendam esse formosam vxorem, quàm deformem.

31 *Forma Deorum donum.*

¶Præterea cur tantopere repudianda est, aut fastidienda in vxore forma, quam Paris apud Homerum illum omnium disciplinarum tanquam oceanum quendam, in iij. Iliados Rhapsodia, dicit esse deorum donum gloriosum. Ita enim Alexandrum inducit respondentem Hectori, qui illi formam exprobrarat:

Μή μοι δῶρ' ἐρατὰ πρόφερε χρυσῆς ἀφροδίτης,
οὔτι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,
ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' οὐκ ἄν τις ἕλοιτο

Id est ad verbum,

Ne mihi dona amabilia obijcias aureæ Veneris,
Non abijcienda sunt Deorum gloriosa dona.
Quæcunque ipsi dant, voluntarius autem non aliquis acciperet?

Cuius loci autoritate veluti clypeo se defendit Apuleius, qui tanquam formosus accusabatur, Apologia prima: vbi & multos Philosophos refert fuisse formosissimos. Idem Homerus lib.6.eiusdem operis, scribit Deos tribuisse pulchritudinem Bellerophonti:

Τῷ δὲ θεοὶ κάλλος τε, καὶ ἠνορέην ἐρατεινὴν
ὤπασαν.—

Ex quibus Homeri locis videtur Ouidius illud fuisse mutuatus lib.3.de Arte amandi:

Forma Dei munus.—

Cui sententiæ adstipulātur Theologi. Nam & Chrysostomus verus ille Theologus, si alius vnus est, Homilia 1.in Psal.50. Pulchritudo, ait non est in culpa: quia ea Dei est. & D. Augustinus de Ciuitate Dei lib.15.cap.22. scribit pulchritudinem corporis Dei donum esse.

32 *Helenæ pulchritudo admirabilis. vide in nu.41.*

¶Sed & hanc tanti fecere omnes illi fortes, & heroës, & semeidei, vt pro formosa vna muliere, bella indefatigabili ardore ac pertinacia pugnauerint. Neque est, quòd putemus, Græcos pugnasse propter vltionem, cùm iurarent se restituta Helena bellum dimissuros: aut Troianos propter retinendam dignitatem, ne scilicet timore adacti restituisse viderentur. Cuius rei testis est Quintilianus lib.8.Oratoria.institu. vbi de amplificatione disserit. cuius hæc verba sunt: Non putant indignum

indignum Troiani principes Graios Troianosq; propter Helenæ speciem tot mala tanto temporis spatio sustinere. Quænam igitur illa forma credenda? Non enim hoc dicit Paris, qui eã rapuit: non iuuenis aliquis, aut vnus è vulgo: sed senes, & prudentissimi, & Priamo assidentes. Verùm & ipse rex decennali bello exhaustus, amissis tot liberis, imminente summo discrimine: cui faciẽ illam, ex qua tot lacrymatũ origo fluxisset, inuisam ac abominabilẽ esse oportebat, & audit hæc, & eam filiã appellãs iuxta se locat, & excusat etiã, atq; sibi esse malorũ causam negat. Hæc Quintilianus, qui totũ locũ ex illa Iliados tertia Rhapsodia Homeri deprompsit, quo in loco Troiani senes ipsi Priamo assidentes, cùm vident Helenã ascendentẽ, admirati eius formã, hæc inter se susurrãt,

οὐ νέμεσις τρῶας καὶ ἐυκνημίδας Ἀχαιὸς
τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς, ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Vnde sumptum videri potest illud Propertianum, lib. 2. Eleg. iiij.

Digna quidem facies pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus, belli causa probanda fuit.

Sed & de hoc loquens Lucianus, aut quisquis is fuit (nam de autore dubitatur) in eo dialogo, qui Charidemus inscribitur, inter opera ipsius Luciani: Europa tunc primùm cõtra Asiam bello concitata, cùm Troiani possent Helena reddita, sine periculo ac metu terrã suam retinere, Græci autem hanc illis habendam permittentes, molestia liberari: neutri consulere sibi ipsis voluerunt, rati non aliam pulchriorem belli causam, ob quam morerentur, inuenire se posse. Iam verò & Dij, cùm certò scirent liberos suos in eodem bello perituros esse, nequaquã illos ab eo absterruerunt, sed ad id vltrò proficisci fecerunt, rati non minorem inde gloriam consecuturos eos esse, si pro Helena mortem obiissent, quàm quòd Deorum filij procreati essent.

33 ¶Quin & idem Poëta in suis sparsim scriptis Deos Deasq; pulchritudine vt plurimum ornauit. Inter quos Apollinem canit *ἀκερσεκόμην*, id est, intonsum, & cæsariatum, cùm scribit 20. Iliados: *Dij Deæq; à forma laudate.*

Φοῖβος ἀκερσεκόμης —

Cuius rei (si id scire cupis) ratio traditur à Macrobio lib. 1. Satur. cap. 17. & Hesychio. Ex quo & à Virgilio lib. 9. Aeneidos, crinitus Apollo dictus est: & ab altero Poëta veteri (quisquis is est) apud Tullium lib. 2. aut aliorum computatione, quarto Acade. quæstio. *Apollo Cesariatus. Intonsus. Crinitus.*

Intendit crinitus Apollo
Arcum auratum Luna innixus.

Et comosus eidem Virgilio, in obscœno carmine, si ipsius est:

Phœbus comosus, Hercules lacertosus. *Comosus.*

Et Intonsus Horatio, lib. 1. Carm. Ode 21.

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Et in Epod. Ode 15.

Intonsos agitaret Apollinis aura capillos.

Atque etiam Tibullo lib. 1. Eleg. 4.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuenta:
Nam decet intonsus crinis vtrunque Deum.

Et iterum lib. 4. ad Phœbum:

Huc ades, intonsa Phœbe superbe coma.

Et Propertio lib. 3.

Dum petit intonsi Pythia templa Dei.

Et Ouidio lib. Tristium 3. Eleg. 1.

Ducor ad intonsi candida templa Dei.

34 ¶Idem Homerus (vt ad eum redeamus) appellat Iunonem *λευκώλενον*, tanquam dicas, albiulnam, id est, vlnas albas siue candidos lacertos habentem, lib. 1. Iliados, *Iuno Albiulna.*

τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et sæpe eodem lib. & iterum lib. 15.

ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et paulò pòst:

τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et alibi quoque eodem libro, & alibi item sæpe. Atque etiam Hesiodus in Theogonia:

ἣν θρέψε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Qui & ipse in eodem opere hoc quoque Epitheton Proserpinæ attribuit: *Proserpina quoque Albiulna.*

ἣ τίκε Περσεφόνην λευκώλενον.

Et illos imitatus Virgil. 8. Aeneidos, eodem pulchritudinis genere Venerem decorauit: *Venus niueis lacertis.*

Dixerat, & niueis hinc atque hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet.

Sed (vt redeamus ad Homerum & Iunonem) is eam lib. 15. Iliad. *ὀφρύσι κυανέῃσι* dicit, id est, superciliis nigris: nam id pertinere ad formam mulierum, satis ex eo constat, quod scribit Iuuenalis Saty. 1. mulieres sua supercilia arte denigrare, quò formosiores videantur: *Iuno nigra supercilijs. Supercilia nigra ad formã pertinent.*

Illa supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu. —

Quin ipse Homerus eandem Iunonem *βοῶπιδα* appellat, id est, bubulis, siue malis dicere, bouinis oculis, cùm sæpe aliàs, tum lib. 1. 4. 15. 20. Iliados, in quibus locis hunc versum appinxit: *Iuno oculis bouinis.*

Ciceronis locus.

Iuno cur βοῶπις dicta.

Τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη.

Et hoc quidem epitheto Tullius lib.2.Epistol.ad Att.epist.9. designauit Clodiam illam, Clodij Pulchri sororem,qua & ipse Clodius,vt vxore,abutebatur. Quinetiam Homerus eodem epitheto insigniuit Euryphaëssam,Solis matrem,in Hymno ipsius Solis.Hesychius autem scribit,ipsam Iunonem primùm ab Eupoli ita fuisse vocatam,quòd pulchros ac magnos oculos haberet.Quod tamen verum non est in eo,quod de Eupoli dicit,cùm ante eum longo tempore fuerit ipse Homerus. At illud verum est,huiusmodi oculos esse pulchros & amabiles, vt etiam videre licet ex Luciano de Imaginibus. Ideoq; idem Homerus alibi,videlicet in Hymno hospitum,ipsam Iunonem ἐρατώπιδα vocat,id est,oculis amabilibus. Et Aelianus lib.12.Variæ historiæ, describens excellentem pulchritudinem Aspasiæ Phocensis,dicit,ei fuisse oculos maximos.Et quòd eo epitheto magni oculi designentur,testis quoque est Plutarchus Problemat.in cap.149.

Oculi magni pulchri.

35 ¶Sed & & idem Homerus Palladem γλαυκώπιδα, id est,glaucos siue cæsios oculos habentẽ,siue (vt vno verbo dicam)glaucoculam:idque locis infinitis,ex quibus is nunc occurrit ex lib.Iliad.1.

Pallas cæsijs oculis.

τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et lib.23.eiusdem operis:

εὔχετ' Ἀθηναίῃ γλαυκώπιδι ὃν κατὰ θυμόν.

Quod & similiter facit Hesiodus statim post principium Theogoniæ:

κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκῶπιν Ἀθήνην.

Et rursus in eodem opere,

Ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et alibi sæpe. Hincq; Virgilius,

Prouerbium.

(si is est) in Priapeis:

Minerua flauo lumine est,Venus pæto.

Quem secutus Ouidius lib.2.de Arte amandi:

Si pæta est,Veneri similis: si flaua Minerua.

Et in Eleg.

Quid si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Cæsius color in oculis quid significet.

Ex quo antiquum illud prouerbium apud Zenodotum & Suidam, Ἀθηνᾶς τὴν αἴλουρον, id est,Palladis felem,quòd etiam feles sint glaucis oculis. Quanquàm Physiologi (vt id obiter dicam) dicunt splendorem in oculis,& glaucum colorem in pupillis significare acumen ingenij. Hincque posset dici,eum colorem attributum Palladi deæ ingeniosissimæ, & optimarũ artium inuentrici. Diodorus autem Siculus lib.1.Bibliotheces,ideò ita dictam Palladem censet,quòd aër,quem Pallada vocãt,visum animalibus præbeat,aut (vt alij vertunt)quoniam aër sit glauci aspectus.Quod etiam tradit Cornutus aut (vt alij vocãt) Phurnutus,περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως,id est,de natura Deorum,& Eusebius de Præparatione Euangelica,lib.3.cap.2.Verba autem Diodori in eam rem hæc sunt:λέγουσι δὲ αὐτὴν καὶ γλαυκῶπιν, οὐχ ὥσπερ τινὲς τῶν Ἑλλήνων ὑπέλαβον, ἀπὸ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς ἔχειν· τοῦτο γὰρ εὔηθες ὑπάρχει· ἀλλ' ἐκ τοῦ τὸν ἀέρα τὴν πρόσοψιν ἔχειν ἔγγλαυκον.Et id quoq; Tullius lib.1. de Natura Deorum,arti Physicæ tribuit,nulla alia eius rei declaratione facta.Pausanias autẽ lib.1. quo Attica describit,hanc Palladis appellationem ad Libycam fabulam trahit,quæ dicit,eam natam esse ex Neptuno & Tritonide palude,& glaucos ideo oculos habere, quales Neptuno sunt. Alij ita vocatam dicunt,quòd horrẽdo & formidoloso aspectu sit:vnde & glauci & cæsij leones & basilisci dicuntur:vt & ipse Phurnutus scribit. Nam & nõnulli dracones eadem ratione γλαυκώπιας dicunt.Ipsa autẽ Minerua ab huiusmodi horrendo & truculẽto aspectu γοργωπὸς est cognominata,vt Grãmatici obseruarunt, ἀπὸ τοῦ γοργοῦ ὠπός.Ex quo est & illud Ouidij lib.2.Metam.

Pallas γοργῶπις dicta.

Vertit ad hanc toruos Dea bellica luminis orbes.

Cornelius autem Tacitus scribit Germanis esse oculos truces & cæruleos,vt hinc intelligas,oculos cæruleos siue cæsios eosdem esse. Alij autem sic dictam volũt ab oculis noctuarum, quas illi γλαῦκας appellant,Palladiq; sacras esse volunt. Vnde & Ouidius eodem illo lib.2.Metamor.noctuam Palladis auem periphrasi appellat. Alij rursum ita dictam volunt,ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, à lacte,quod esse ἄσχιον conuenit,& proinde album.Nigidius autem apud Gellium lib.Noct.Attic. 2.cap.26.ita dictam ait de colore cœli,quasi cæliam. Alij denique aliter, vt videre licet ex Cælio Rhodigino lib.14.cap.18. Et quanquàm plerique huiusmodi oculos formositati attribuũt:tamen contrà deformitati Terentius in Heautontim.

Oculi glauci, an pulchri.

—Rufámne illam virginem
Cæsiam,sparso ore,adunco naso?non possum,pater.

Porrò Empedocles,& post eum Aristoteles lib.5.de generatione animal.cap.1. & iterum Problemat.14.c.item 14.scripsit glaucis oculis,siue cæsiis, plurimum ignem inesse. At Albertus Magnus lib.de Animalibus 1.scribit glaucos oculos significare dolosos,& audaces, ad militiã inuigilantes. Cuiusmodi autem temperamentũ corporis significent,disces ex Galeno in Comm. in Hippocr. de morbis vulgaribus,lib.3. Et quibus affectibus sint obnoxij, apud eundẽ videbis libro de vsu partium x.& apud Theophilum Prospatharium lib.4.de Fabrica humani corporis,cap.20.

36 ¶Sed vt ab istis diuerticulis non iniucundis reuertamur ad Homerum. Idem Venerem χρυσῆν, id est,auream,sæpe appellat. Is autem versus nunc se offert ex libro postremo Iliados:

Venus aurea.

ἀλλ' ἄρα Κασσάνδρῃ ἰκέλη χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Vti etiam Hesiodus in Theogonia:

ὑποδμηθεῖσα διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην.

Et rur

Et rursus in eodem opere:

κάδμῳ δ' ἁρμονίη θυγάτηρ χρυσῆς ἀφροδίτης.

Et sæpe aliàs. Ex quo est & illud Virgilij x. Aeneidos:

Iuppiter hæc paucis: at non Venus aurea contrà
Pauca refert. Et Ouidius lib. x. Metamor.
Sensit, vt ipsa suis aderat Venus aurea festis.

Et in epistola Paridis ad Helenam,

Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro.

Et rursus in eadem epistola,

—Gaudet Venus aurea furtis. Et Statius Syluarum lib. 3. in Coma Earini:
Dum petit, & molles agitat Venus aurea cygnos.

Et quare ita dicitur.

Quare autem ita dicebatur (vt & id dicam obiter) tradit Diodorus lib. 2. cap. 6. eodémque vlt. & iterum lib. 5. cap. 3. & Nicolaus Themæus, qui inter multas rationes, id adscribit sumptibus ac dispeodiis, quæ in re amatoria fieri assolent, cuius præses est ipsa Venus. Alij dicuot, ita dictã à Luco Veneris aureæ, quæ in Aegypto est, vt tradit Eusebius lib. præparationis euangelicæ 10. cap. 2. Vel quòd apud Lesbum Venus quoque aurea coleretur: vti & apud Lycios Olympiæ nomine, testibus Proclo Lycio in Hymnis, Diuo Iustino Philosopho & Martyre in admonitorio Gentium, Diodoro Siculo, & Homeri interprete. Porrò Laertius in Diogene scribit Phrynen nobilem illam meretricem Venerem auream Delphis obtulisse, cui Diogenes Cynicus hunc titulum inscripsit, τὸ ἀπὸ τῆς ἑλλήνων ἀκρασίας, id est, ex Græcorum incootinentia. Sed id ad hanc appellationem referri non potest, cùm Homerus & Hesiodus, qui ita eam vocarunt, fuerint multis seculis ante Phryneo. Crediderim, eos id ad pulchritudinem retulisse, quaodo idem Homerus Dianam in Hymno ipsius ἄρτεμιν χρυσηλάκατον, id est, auream saggitam habẽtem, & Iliad. 9. χρυσόθρονον, id est, auream sedem habentem, appellat. Nam χρυσὸς non solùm aurum denotat, sed & plerũque (vt Athenęus & Hesichius tradunt) pulchrum significat: vnde & Venus χρυσῆ, & Apollo χρυσάνιος dictus est, quasi pulchras habens habenas: à pretio videlicet & pulchritudine ipsius metalli: cuius etiam metalli dæmon χρυσὼν, vt dicit idem Hesichius, vocabatur. Ex Latinis autem Virgilius, aureum pro pulchro posuit, lib. j. Aeneid.

Diana aurea.

Aureum pro pulchro.

—Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediámque locauit.

Vbi id & Seruius annotauit. Et aliàs, quod eximium & pulcherrimum est, aureum vocamus. vnde χρύσεον ὄμμα τῆς Δίκης, & Aurea verba, Horatio. Pindari Scholiastes, χρυσέα φόρμιγξ, ἀντὶ τῆς τιμία κιθάρα, ὡς χρυσῆ ἀφροδίτη. & seculum aureum, Hesiodo, Ouidio, & cæteris. Et huic sententiæ subscribit Diodorus d. li. 5. c. 2. vt scilicet Venus aurea vocetur ob egregiam formam.

37 ¶ Idem quoque Themin καλλιπάρῃον, ac si dixeris, pulchrigenam, id est, pulchras genas habentem, vocat, Iliad. lib. xv.

Themis pulchrigena.

ἡ δ' ἄλλους μὲν ἔασε, θέμιστι δὲ καλλιπαρῄῳ
δέξατο δέπας.— Et auroram ῥοδοδάκτυλον, id est, roseos digitos habentem appellat. Ita enim exorditur lib. 2. & 8. & 17. Odysseæ:

Aurora roseis digitis.

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς.

Quem versum etiam repetit lib. 4. eiusdem operis non semel, & lib. 5. & lib. 9. etiam multis locis, & lib. j. & vlt. Iliad. & alibi sæpe. Ex quo Virgil. videtur fuisse illud mutuatus lib. 7. Aeneidos:

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Illúdque oescio cuius, quod ad Homerum propius accedit:

--Et roseis manibus sidera dispulerat.

Sed & idem Virgilius lib. j. Aeneid. de Venere loquens:

Dixit, & auertens rosea ceruice refulsit.

Venus rosea ceruice.

Theridem quoque Homerus vocat ἀργυρόπεζαν, id est, argenteos pedes habentem, cùm scribit lib. Iliados 9.

Thetis argenteis pedibus.

μήτηρ γάρ τέ μέ φησι θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα. Et lib. 18.
ἡ δ' αὖτ' οὔλυμπόνδε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα. Et lib. vltimo,
ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et alibi sæpe. Vti etiam facit Hesiodus in Theogonia:

Πηλέϊ δμηθεῖσα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Hincque illod Ouidij in epistola Acontij ad Cydippen:

Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Venus itẽ argenteis pedibus.

Et hoc quoque epitheto Pindarus appellauit Venerem, Pythiorum Ode 9. Sed & Heben Homerus ipse καλλίσφυρον, id est, pulchritalam, scilicet pulchros talos habentem, tum lib. 11. Odisseæ, noo multum ante finem, tum in Hymno Herculis leonini animi.

Hebe pulchritala.

—καὶ ἔχει καλλίσφυρον ἥβην. Similitérque Latonam in Hymno Dianæ:
ὑμνεῦσι Λητὼ καλλίσφυρον— Et Ledam in Hymno puerorum Iouis:
—Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα. Et Ino Leucotheam lib. 5. Odysseæ:
Τὸν δὲ ἴδε Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος ἰνώ. Quod & ex ipso Homero annota-

Latona quoq. Et Leda. Et Ino Leucothea.

uit Aelianus lib.12.de varia Historia,quo loco describit pulchritudinẽ Aspasiæ.Homerus(inquit) pulcherrimas fœminas suo quodã vocabulo καλλισφύρους appellat.

Calypso pulchris crinibus.

Et Calypso ἐϋπλόκαμον,id est,pulchris crinibus,quasi dixeris vno verbo pulchricomam,libro 5. Odysseæ,circa principium:

Νύμφη ἐϋπλόκαμος ἀπὸ νημερτέα βουλήν.

Et Ceres.

Et similiter Cererem eodem libro:

ὡς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι ἐϋπλόκαμος Δημήτηρ.

Et lib.14.Iliados:

οὐδ' ὅτε Δήμητρος καλλιπλοκάμοιο ἀνάσσης.

Et Circe.

Et Circen lib.10.Odysseæ:

ἵσταν δ' ἐνὶ θύρῃσι θεᾶς καλλιπλοκάμοιο.

Et Latona.

Et Latonam in Hymno Apollinis:

Λητὼ τέξεσθαι καλλιπλόκαμος τότ' ἔμελλεν.

Et Gratiæ.

Et non multò pòst:

--ὃν ἠΰκομος τέκε Λητώ.

Et Gratias quoque statim pòst:

αὐτὰρ ἐϋπλόκαμοι Χάριτες.

Latona auricoma.

Et pulchris genis.

Nam ἐϋπλόκαμος & καλλιπλόκαμος & ἠΰκομος idem significant,(vt iam diximus)quod pulchricoma.Sed & statim pòst in eodem Hymno & Latonam ipsam χρυσοπλόκαμον,id est auricomam, & alibi eandem vocat καλλιπάρῃον,id est,pulchram genis.vt suprà Themidem:

εὖνεκ' ἄρα Λητοῖ ἰσάσατο καλλιπαρήῳ

Amathia pulchricoma.

Et Maia.

38

¶Sed,vt ad præcedentia redeamus,idem libro xviij. Amathiam vnam Nereidum similiter vocat ἐϋπλόκαμον.Et in Hymno Mercurij non semel Maiam ipsius Mercurij matrem.

Et Thetis.

Et illo quoque libro 18.& iterum 20.Thetin καλλιπλόκαμον:

Μητρὸς δ' ἐκ Θέτιδος καλλιπλοκάμου ἁλοσύδνης.

Musæ nigris oculis.

Nigri oculi ad formam pertinent.

Et in eo Hymno,quem Iouis filiis dicauit,Musas ἑλικώπιδας, hoc est, nigris, siue nigricantibus oculis vocauit,tanquam dicas nigroculas,si ita fari liceat:

ἀμφὶ Διὸς κούρας ἑλικώπιδας ἔσπετε Μοῦσαι.

Nam & id ad speciem mulieris pertinere declarat idem Homerus,qui lib.j.Iliados eodem epitheto insigniuit Chryseidem,formosissimam virginem:

πρίν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι ἑλικώπιδα κούρην.

Venus nigris oculis.

Et Pindarus eodem epitheto Venerem Dearum pulcherrimam insigniuit, Pythiorum Ode 6. quam sic inchoauit:

ἀκούσατ'. ἦ γὰρ ἑλικώπιδος Ἀφροδίτας

ἄρουραν.-- Vbi & id interpretes ad pulchritudinem retulerunt.

Et Helena.

Et Thetis.

& Q.Calaber Helenam & Thetidem,quæ & ipsæ formosissimæ fuerunt, similiter ἑλικώπιδας vocauit. Sed & ipsam Venerem Homerus & Hesiodus ἑλικοβλέφαρον,quod idem significat,nigris scilicet oculis,vocarunt: ille in 2.Hymno ipsius veneris:

Et iterũ Venus.

χαῖρ' ἑλικοβλέφαρε γλυκυμείλιχε.

Hic verò in Theogonia:

Καὶ Θέμιν αἰδοίην, ἑλικοβλέφαρόν τε Ἀφροδίτην.

Quanquam scio,nonnullos hanc Veneris appellationem ad supercilia referre. Sed quod ad nostram oculorum nigredinem,proindéque ad eorum pulchritudinem pertinet, eò spectat quod scribit Euripides in Bacchis:

οἰνωπὰς ὄσσοις χάριτας Ἀφροδίτης ἔχων.

Nigras oculis grátias Veneris habens.

Ex quo & illud Catulli in amicam Formiani:

Salue nec minimo puella naso,
Nec bello pede,nec nigris ocellis,
Nec longis digitis,nec ore sicco,
Nec sanè nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' prouincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens & infacetum!

Illúdque Plauti in Pœnulo:

Atqui ipsa ea'st,
Specie venusta,ore paruo,atque oculis pernigris.

Et illud quoque Naumachij Poetę Græci,apud Stobæum Serm.72.

μηδὲ μέλαινε τεοῖσιν ὑπὸ βλεφάροισιν ὀπωπάς.

Illud denique Perictyones Pythagoricæ,ex libro περὶ γυναικὸς ἁρμονίας, hoc est, de mulieris concinnitate, τὸ χρίεσθαι πρόσωπον λευκαίνοισα ἢ ἐρυθραίνοισα τῷδε, ἢ μελαίνοισα ὀφρύας τε, ἢ ὀφθαλμώς. Hincque D.Cyprianus in lib.de habitu virginum,oculos circunducto nigrore fucatos carpit, vt D.Hieronymus fuliginatos.

Etiã in viris.

Nec id tantùm ad fœminarum, sed & ad virorum formam pertinet (vt id in transcursu dicam)vt constat ex loco illo Horatij lib.j.Carm.Ode 32.

Et Lycum nigris oculis,nigróque crine decorum.

Vbi Acron,Pulchritudo,ait,puerorum sæpe nigris decoratur oculis.Item in Arte Poeticæ:

Spectandum,nigris oculis,nigróque capillo.

Et Lucianus Dialogo primo τῶν νεκρικῶν,vbi iubet Pollucem renũtiare formosis quibusdã,quòd apud homines neque flaua comã,nec cærulei nigríve oculi,neque rubor faciei amplius vllus est.

¶Postre

39 ¶Postremò idem Homerus (vix enim relinquere eum possumus) lib. 6. Odyss. describens chorum agrestem ludentium io monte Nympharum, quæ Dianam ducem sequebantur, ita inquit: *Nympha pulchra.*

πασάων δ'ὑπὲρ ἥγε κάρην ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
ῥεῖα δ'ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Omnes autem hæc capite supereminet, & fronte.
Facilè autem conspicua, pulchra autem omnes.

Qua in re subit in mentem illud ipsius Ouidij lib. Fastorum 6. ad finem:

Nec quòd laudamus formam, tu turpe putaris.
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.

40 ¶Sed ad Homerum redeamus, qui in Agamemnone quoque, & Achille, altero regum, altero bellatorum maximo, atque etiam in Menelao, Polyxeno, Nireo, Patroclo, Deiphobo, Aenéa, Vlysse Telemacho, Thrasymede, Euryalo, Laodamante, Ganymede, Paride, membrorum formęque dignitatem laudauit: quod non ille fecisset, nisi magnum illud bonum esse intellexisset. Quanquam Valla in eo libro, quem de Honesta voluptate scriptum reliquit, opinatur Homerū non tam laudasse pulchritudinem in illis inuentam, quàm affinxisse, vt laudaret, doceretque illud magnum bonum esse, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoque Homericæ per omnia perfectionis imitator, Apollinem formosum appellat Eclog. 4. *Homerus heroas à pulchritudine laudat.* *Virgilius similiter.*

—Lino formosus Apollo. Et eiusdem ætatis Poeta alter, lib. 2. Amor. Eleg. 3. *Apollo formosus.*
Pauit & Admeti tauros formosus Apollo.

Sed & ipse Virgilius alterum Deum Mercurium à forma quoque laudauit, lib. 4. Aeneid.

Omnia Mercurio similis, vocémque, colorémque
Et crines flauos, & membra decora iuuenta.

Quin idem autor eodem in opere, Euryali, Iuli, Lausi, Turni, Herculis, Auentini, Pallantis, ipsius Aeneæ, Virbij, Asturis speciem prosequitur honore verborum.

Nam de Euryalo lib. 5. *Euryalus formosus.*

Euryalus forma insignis.— Et lib. ix.
Et iuxtà comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadûm.— Item de Iulo, eiusdem operis lib. v.
—Formáque ante omnes pulcher Iulus. Et iterum lib. vij.
Aeneas, primíque duces, & pulcher Iulus. Et lib. ix. *Iulus quoq.*
—Ante omnes pulcher Iulus. De Lauso & Turno simul, eodem lib. vij. *Et Lausus Et Turnus.*
Filius huic iuxtà Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Et de ipso quoque Turno alibi in eodem lib.

—Ante alios pulcherrimus omnes
Turnus.— Et rursus eod. lib.
Hunc decus egregium formæ mouet.—

De ipso quoque Lauso & Pallante simul, lib. x. *Pallas Euandrius.*

—Hinc Pallas instat, & vrget,
Hinc contrà Lausus nec multum discrepat ætas,
Egregij forma.— De Hercule & Auentino lib. vij. *Hercules. Auentinus.*
—Satus Hercule pulchro *Pulcher Auentinus.—* De Aenea lib. 4. *Aeneas.*
—Hærent infixi pectore vultus. Et alibi eo. lib.
—Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas. De Virbio lib. vij. *Virbius.*
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius.— De Asture lib. ix. *Astur.*
—Sequitur pulcherrimus Astur.

Item de Arcente Siculó, Arcentis filio, eodem lib. ix.

Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

In Euryalo quoque ipso de hac re sententiam tulit lib. 5. eiusdem operis, *Virtus gratior in pulchro corpore.*

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Quam quidem sententiam è nostris aduocat approbátque Lucas Pen. in l. j. col. j. in ij. q. in prin. C. qui ætate, vel profess. se excus. lib. x. & Alex. cons. 209. ponderatis his. col. ij. vers. dictus verò iuuenis, lib. vj. Eam tamen Seneca (vt erat Stoicorum penè dixerim Stoicissimus) epist. ad Lucilium lxvij. reprehendit, & id quidem iniuria. Quamuis enim in corpore pulchro melior aut perfectior virtus non sit, nescio tamen quo pacto acceptior est, & gratior. Nihil, dicebat Domitianus apud Suetonium, gratius decore. Et, vt dicit Iacobus ille illustris Purlillarum Comes, de liberorum educatione, Quò quisque pulchrior est, eò magis virtus in eo refulgeat, necesse est. Ante vtrunque autem Orpheus hoc maximo præconio extollit Iasonem, de quo in hunc ferè sensum canit: *Decore nil gratius.* *Iason formosus.*

Clarior in cunctis diuis splendebat Iason.
Iuno etenim latos oculis adflarat honores.

Et pulchrum dederat magnúmque & pectore fortem. Versus autem Orphei hi sunt:

τοῖσι δ' ἄρ' ἐκ πάντων μετέπρεπε δῖος Ἰήσων.
ἤδη γάρ τοι πάμπαν ἐτίθετο, καὶ οἱ ἔδωκε
κάλλος τε μέγεθός τε, καὶ ἠνορέην ὑπέροπλον.

Plinius autem lib.j.epistola.ad Iunium Mauricum scribens, cuius nepti ex fratre maritum delegerat quempiam, Est, inquit, illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidem senatorius decor: quę ego nequaquam arbitror negligẽda. Debet autem hoc castitati puellarum, quasi præmium dari.

41 *Helena pulchritudo, vide sup. nu. 32.* ¶Sed vt Helenam resumamus, Isocrates ille Orator clarissimus, elegãtissimam de ipsius laudibus Orationem conscripsit, in qua & hoc memoriæ prodidit, Græcè quidem, sed hoc sensu: Grauiùs pro Helena dij immortales pugnauerunt, quàm cùm aduersus gigantes prælium commiserunt. Nam cum gigantibus concordes, & inter se coniuncti simul, & vnanimiter pugnas inierunt. Pro Helena verò contrarias inter se acies instruxerunt, & aduersis telis alter alterum petiuerunt. Quę cùm ita sint, & illi meritò eo fuerunt animo, & ego eam tantis laudibus cumulare possum, & debeo. Maximam enim partem habuit pulchritudinis, quam dignissimam, pretiosissimam, augustissimam denique omnium rerum existimauerunt. Hæc Isocrates, qui postea & alia quoque in laudem pulchritudinis congessit, quæ ideo subscribere supersedi: quia & multa sunt, & quilibet qui id nosse velit, illic facillimè poterit inuenire. Eum autem locum, quem ex eo citauimus, propè iisdem verbis adscripsit Lucianus (si is est) in eo libro, cui Charidemus titulus est, quẽ & nos suprà retulimus. Et enim quidem ita propemodũ conclusit: Quo sanè argumento quodnã aliud manifestius aut clarius esse potest, quàtò etiã ipsis diis iudicibus, cæteras mortaliũ res omnes antecellat pulchritudo? Nam cùm pro aliarum quidem rerum nunquam vlla vllo modo inter se discordes fuerint, pro pulchritudine autem non solùm filios suos in mortem obtulerint, sed ipsi inter se dimicarint, nonnulli quoque vulnerati fuerint: an non omnibus adeò calculis censuerunt pulchritudinem cæteris rebus vniuersis anteponẽdam esse? Quæ etiam omnino deprompta sunt ex Homeri Iliade. Et in eodem quoque libro sunt & alia multa in laudem ipsius pulchritudinis edita, quæ tu, si animo sedeat, videre poteris.

42 *Forma inter naturæ primigenia bona.* ¶Quid, quòd Philosophi rerum iusti æstimatores, inter præcipua naturæ primigenia, in quibus plerique summum bonum reposuere, annumerant pulchritudinem corporis. Plato Philosophorum grauissimus, lib.j.de Legibus bona bifariam diuidit: alia enim diuina esse, alia humana. Horũ autem primum dicit esse sanitatem: deinde pulchritudinem: tertium vires ad cursum, & alios corporis motus: quartum diuitias. Quod & ipsum tradit lib.6.de Repu. Sed & idem lib. de Legibus ij. & iterum in Gorgia: & Lucianus in eo.lib.cui titulum fecit, *περὶ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος*, cantilenam hanc in conuiuiis celebrari solitam memorant, *ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ: δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως*. Quibus significatur, Optimum, & potissimum esse bonam valetudinem, proximum formam, tertium diuitias. Quæ quidem Cantilena ex Simonidis Poematis deprompta est, si verum dicit Theodoretus in libro de Iudicio. Verùm id & alij assignant Pythagoræ. Cui (vt id obiter dixerim) quartum addit Athenæus lib. Dipnosoph. 15 c.21. Sclerius apud Stobæum, Serm.101. ætate vigere cum amicis, *ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων*.

43 *De eadem re. Forma valetudini præfertur.* ¶Enimuerò multi formam bonæ valetudini præferre non dubitarunt, moti ex hoc, vt arbitratur Valla in eo.lib.quem nuper citauimus, quòd secum pariter forma sanitatem habere existimetur. De quo est illud Ciceronis, lib.j.Offi.quo loco de temperantia differit, Venustas & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine. Quẽ in ea re, vt aliàs sæpe, in Officiis imitatus D. Ambrosius, & ipse lib. Officiorum j. Pulchritudo, inquit, supra salubritatem ac valetudinem videtur excellere: & tamen sine his esse non potest, neque vllo separari modo: quoniam nisi bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustas non potest. Idem Cicero lib.iiij. Tusculanarum quæstionum, inter pręcipua corporis bona pulchritudinem primo loco collocat, inquiens: Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. T. Lucretius & Philosophus & Physicus & Poeta celebratissimus, testis est, formam hominum semper in honore & pretio fuisse habitam. Cuius hoc carmen est lib.5.de rerum nat.

Condere cœperunt tum vrbes, arcémque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiúmque,
Et pecudes & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiúsque, & viribus, ingeniùq;
Nam facies multum valuit.--

Chasse. furtũ. Ex his autem multa à nobis furto surripuit Barptholemæus Chassenæus in suo Catalogo Gloriæ mundi, parte 11. consideratione 30.

44 *Formosi reges ante alios delecti.* ¶Sed, vt redeamus, non mirum si principes in distribuendis rebus formosos cæteris anteponebant, cùm & prisco illo tẽpore ipsi principes & reges apud plerosque deligebantur, qui forma cęteris præstabant. Onesicritus autor est, & post eum Strabo libro 16. Indos, qui Catheam incolunt, adeò pulchritudinem excoluisse, vt regem eligerent, qui cæterorum esset pulcherrimus. Quod & tradit Diodorus Siculus lib.17. quo Alexandri vitam describit: vbi & illud quoque tradit, apud eam gentem, quæ Sopithæ regi parebat, in matrimoniis contrahendis: neque dotis, neque magni ap

gni apparatus,sed formæ duntaxat rationem haberi, corporisque pulchritudinem præ omnibus in magna fuisse æstimatinne,atque in ipsa statim infantia puerorum discrimen fecisse,vt qui mẽbra & robur ad bonum corporis statum idnnea habere viderentur,eos educarent,cæteris mortẽ inferrent.Idem Strabo scribit lib.17.Aethiopes Meroitas regem constitnere solitos,qui forma cęteros excelleret.Quod & recensuit Aristoteles lib.Polit.4.c.item 4.& Pomponius Mela lib.3.c. 4.id tamen non omnibus Aethiopibus,sed Automolis tantùm attribuẽs.Binn in Rebus Aethiopicis loquens de Aethiopibus qui ἀθάνατοι.id est immortales vocãtur: & ex eo Athenæus lib.13. 7.Nicolaus autẽ li.περὶ ἐθῶν apud Stobæũ Serm.42.tradit Aethinpes pręcipuè suas sorores hnnorare:Regésq; maximè relinquere successiões,nõ suis,sed sororũ filiis.Quòd si nullus successor sit, pulcherrimũ ex omnibus,bellicosissimúmq; creare regẽ.Qua in re Indi & Aethiopes naturã imitari videntur,quæ apes etiam docuit reges sibi deligere insignis fnrmæ, dissimilésq; cæteris,tum magnitudine,tum nitore,sicuti memoriæ prodidit Plato in libro de regno.Seneca lib.de Clemẽtia ad Neronem j.c.9.& Plinius libro 11.c.16.& ante eos Virgilius lib.4.Georgi.& Columella lib.9. c.x.& omnes ferè,qui scripserunt de naturis animalium.Atque etiam Basilius Magnus in Hexaemero,Hnmilia octaua,vbi de apibus loquens,A natura,inquit,principatum nmnium obtinet,magnitudine,forma,mansuetudine cæteris omnibus antecellens. Quod & idem propè scribit Ambrosius libro eiusdem tituli 5.cap.21.Deum itẽ naturę autnrem imitari videntur, qui primos illos Iudæorum Reges,Saul dico & Dauid,delegerit,qui cæteros pulchritudine anteirent:vt videre licet ex primi Regum c.x.& 16.& 17.atque ex secundi Regum c.j.Sed & ex nostris legum interpretibus Cepol.in suo opere de Imperat.mili.delig.char.pen.in decima conclusinne, dicit, in dubio eligendum esse pulchriorem in Imperatnrem exercitus.Neque immeritò,qunniam plurimis gẽtibus in corporum maiestate veneratio est,magnorúmque nperũ non alios capaces putant,quàm quns eximia specie donare natura dignata est,vt scribit Curtius lib.6.& Virgi. d.lib. 4. Georgic, tradit de dunbus ducibus apum belligerantibus,ibi, *Apes omnium formosiss. in reges deligũt.* *Deus pulchros reges delegit.*

--Nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu.

Horum itaque deterinrem neci tradi iubet:meliorem autem sini in vacua aula reguare.Cęterùm. vt ipse subdit:

--Hic melior insignis & ore,
Et rutilis clarus squamis:ille horridus alter.

Et hocquidem caput,& id quod continenter sequitur,sibi quoque impudenter asseruit Chassenæus in eodem opere,parte quinta cnnsideratinne decimaoctaua. Et tamen fur ille plusquã manifestus,audet in alio loco eiusdem operis,videlicet in secunda parte,consideratione 22.scribere, me multa transtulisse ex Cælio,lib.Antiquarum lectio.13.cap.7.atque etiã ex Benedicto in c.Raynutius,in verbo,cuidam Petro tradiderunt,de testa. sed quantum ad Cælium satis illi respondi in nostro tracta.Retract.tit.j.§.j.gln.9.in verbo, *en lignagier*, nu.74. incip.verebar. Quantum ad alterũ,nihil aliud dicã(ne tam multa in re inutili effundã)quàm qund alitũ, vel inimicorũ,iudicio relinquo,qui etiã si Chassenæo fauebunt,illũ calumniæ & mendacij cõtinuò condemnabunt. *Chassenæi furtum.*

45 ¶Verùm,vt ad institutum & Philosophos redeamus,Platn in Lyside scribit celebratum fuisse vetus prouerbium, τὸ καλὸν φίλον ἀεὶ, id est,quod pulchrum est, amicum esse.Nam & Theognis ante ipsum Platonem statim post initium sententiarum Elegiacarum:

ὅττι καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν, οὐ φίλον ἐστί.

Quoniam pulchrum amicum est:non pulchrum,non amicum est.

Proclus etiam Lycius,Philosophus Platonicus(alij Proculum vocant, alij item Proculæium) in illis commentariis,quos in Alcibiadem Platonis,de anima & Dæmnne luculenter conscripsit,ita pulchritudinem æstimauit,vt iustitiæ anteferret.Sed & paulò pòst multis prnbat, omne pulchrũ naturaliter esse bonum:nmne verò turpe,malum.Quæ adscripsisse hîc non intempestiuum erit. Constat (inquit) pulchrum esse amabile suapte natura : quandoquidem & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginẽ ferens,est amabilis,primóque aspectu animos ad se mouet.Quod confirmatur in Phædro.Re enim vera καλὸν,id est pulchrum,siue dicitur παρὰ τὸ καλεῖν, id est, à prouocandis animis,siue παρὰ τὸ κηλεῖν,id est, à permulcendo intuẽtes,certè secundum naturam est amabile. Quapropter & amor ad pulchrum dicitur amantem ducere. Quicquid autẽ est amabile,est appetibile.Est enim amor appetitus aliquis alicuius,robustus ac vehemens. Et quicquid amat,appetit aliquid,quo & indiget.Omne verò appetibile est bonum,siue re vera bonum, siue apparens. Pleraque enim non bnna expetenda nnbis occurrunt, qunniam appetentibus se nfferunt,tanquam bona.Demonstratum est autem à Socrate in Menône,manifestè fieri non posse,vt qui malum qnale sit nouerint,ipsum appetant.Appetibile igitur nmne bonum est:ac si quidem appetibile sit principaliter,& bonum quoque principaliter erit. Sin autem apparens appetibile,tale etiam erit bonum.Omnino autem in quolibet terminorum hoc est apponendum, scilicet aut apparens,aut re vera.Si enim pulchrũ est apparens,certè & amabile & appetibile,bonúmque pulchro eiusmodi consors.Sin autem natura pulchrum est,& amabile, bonum qunque similiter.Atqui quidnam erit appetibile,nunquid malum?At impossibile est, vbi notum fuerit alicui, expeti.Omnia enim bonum appetunt:ad malum autem appetitio nulla fertur:sed neque appetitus fer *Pulchrum amabile. Platonicorum & aliorũ philosophorũ de pulchritudine sententia.*

tus fertur ad aliquid quod neque sit bonum,neque malũ.Quod enim tale est, gratia alterius agitur,nullúsque finis existit. Omne autẽ appetibile finis. Atque si quid ex malis appetitur quoniã apparet bonum,desideratur vt bonũ:& si quid non pulchrũ,quoniã apparet,amatur vt pulchrũ. Si igitur omne pulchrũ est amabile,omne amabile est appetibile,omne appetibile bonũ:consequẽter omne pulchrum est bonũ,atq; vicissim omne bonum appetibile,& appetibile est amabile. Siquidẽ amare est vehemẽter appetere. Vnde in Symposio Socrates ait,Bonũ amabile esse,sicut pulchrũ,Si(inquã)omne bonũ est appetibile,appetibile rursũ amabile,amabile verò pulchrũ:sequitur vt bonũ omne sit pulchrũ. Hæc ille. Maximus quoq; Tyrius,eiusdẽ sectę Philosophus,sermon.11. Quod,inquit,pulchrũ est,id neq; exitiosum vnquã neq; lubricũ,neq; flagitiũ aliquod efficit,neque quenquã ad infortuniũ ducit,aut ad calamitatẽ deducit,neq; in pœnitentiã desinit. Et paulò pòst:Pulchrũ suapte natura pretiosum,vt quod etiã amabile sit, pulchrũ esse oporteat. Itẽ inferiùs,Et si vnquã pulchrũ versatur in terra,haud alibi magis id,quàm in homine pulcherrimo intelligẽtissimóq; cunctorũ terrestriũ corporũ participique animi ipsius pulchri affinis, cernere licet. Sed & in vniuersum Platonici omnes diffiniũt pulchritudinẽ esse gratiã quandã viuacem & spiritalem,Dei radio,illustrante angelo,primùm infusam. Inde & animis hominũ, corporúmque figuris & vocibus,quæ per rationem,visum,auditum animos nostros mouet atque delectat, delectando rapit., rapiendo ardenti inflammat honore. De qua re longè latéque disserit Marsilius Platonicorum vt postremus, ita doctrina nemini secundus,in Commentariis,quos eleganter & grauiter scripsit in Platonis Symposium,oratione 5.

46 ¶Sed & Apuleius, Philosophus quoque Platonicus,in Apologia Magiæ prima, scribit animum humanum,præsertim puerilem simplicémque,sine carminum auocamento, sine odorum delinimento soporari,& ad obliuionem præsentium externari(ita enim loquitur) & paulisper remota corporis memoria redigi,ac redire ad naturam suam,quæ est immortalis scilicet & diuina:atque ita veluti quodam sopore futura rerum præsagire. Verùm in id debet eligi puer corpore decorus, atque integer:vt in eo aut diuina potestas,quasi bonis ædibus,diuersetur, aut ipse animus expertectus citò ad diuinationem suam redigatur,quæ ei promptè insita, & nulla obliuione saucia & hebes,facilè resumatur. Non enim ex omni ligno,vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exculpi. Idem quoque Apologia secunda,ait virginem formosam,etsi sit oppidò pauper,abundè tamen esse dotatam. Afferre enim ad maritum nouam animi indolem,pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Legerat,vt opinor, Apuleius Ouidium scribentem,

De eadem re.

—Dos est sua forma puellis. Sed,vt ad Philosophos redeamus,Aristoteles Peripateticæ familiæ conditor,Ethicorum lib.j.c.viij. non satis esse dicit ad felicitatem idoneum,qui deformis est,aut ignobilis. Anthisthenes apud Laertium dicebat bona,pulchra:mala,esse turpia.

47 ¶Et ne quis putet ad rutandam pulchritudinem nobis deesse autoritatem legum:nonne Iustinianus noster,cùm alia pleraque suppeterent,à quibus laudare potuisset Papiuianum illum doctrinæ legalis Thesaurum,& iuris asylum(sic enim illum vocat Aelius Spartianus in Seuero)eum tamen prætermisso omni alio laudis genere,ex pulchritudine,veluti summo laudis præconio,commendauit,pulcherrimum illum vocans in procœmio ff.§.tertij,versi.nobis autem. Quam quidem appellationem etsi Ang.ibi reuocat,& quidem frigidiùs,vt opinor,ad decorẽ scientiæ, sicuti etiã facit Cyn in l.prouidendum.C.de postul.non temerè tamen referemus post Alb.in eodem procœmio,ad corporis pulchritudinem,quæ & ipsa multum ponderis habet ad felicitatem comparãdam,ex iam dicta Peripateticorum sententia. Cui subscribens Bald.noster, omnium rerum gnarus,dicit in superscriptione ipsius proœ.ff.in verb.Flauius,in addit.quòd decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. Idem in proœ. Decret. col.11.vers.sed pone dicit,quòd si duo sint electi in rectores paribus suffragiis,quorum alter sit formosus,sed indoctus:alter deformis,sed doctus:hic præferendus est. Quòd certè nemo inficiaretur. Sed tamen Bald.id dicens, conferénsque doctrinam cum forma,apertè ostendit,formam ipsam multũ in id facere,quod tractabat:nec obscurè insinuat,si vterque par esset doctrina,præferendũ formosum deformi. Quin tãti fecit Alex. pulchritudinem,vt in consil.209.ponderatis his,col.2.& seq.lib.6.consuluerit, nobilem diuitémq; mulierem,deformẽ tamen,quæ pauperẽ quempiã formosum sibi matrimonio desponderit, non videri nupsisse indigno,cùm debeat mulieris nobilitas,& diuitiarum copia cum forma viri compensari,per not.in simili,per Bal.Imo.& alios in c.super eo.le 2.de test. Et è diuerso Ant.Imol.& Panor.in eodem c.loquentes in casu illius c.dicunt formam mulieris etiam pauperis compensari cum diuitiis aut nobilitate viri. Et hunc quidem vers.integrum, præter id quod in hac postrema editione adiecimus,in suum Catalogum transposuit Barpto. Chas.parte vij.consid.xlvj.

Pulchritudo à Iustiniano laudata. Papinianus pulcherrimus.

Pulchritudo felicitatis non minima pars. Forma cum diuitiis & nobilitate compensatur. Chassenæi furtum.

48 ¶Illi autem Aristotelis,& Bal.sententiæ,quanquàm Stoici(vt sunt plerunque aliàs seueriores,ac ferè inhumani)refragantur:alacriter tamen assentiunt ipsæ mulieres, quæ forma & pulchritudine felicitatem metiuntur,nihílque magis cupiunt,quàm esse & videri formosas,& à forma ipsa laudari,nec alia laude magis delectantur,neque illis quicquam gratius eo laudis genere præstari potest. Horat.lib. Carminum j.Ode xvj.vt se Tyndaridi,quam carminibus læserat,conciliaret,ab eáque beneuolentiam captaret,nihil habuit ad id consequendum efficacius,quàm vt formosam eam vocaret. Sic enim suam Palinodiam exorditur:

Fœminæ à forma laudari maximè cupiunt.

—O matre pulchra filia pulchrior.

Idem

Idem lib.iiij.Odc xiij.exprimens morem mulierum,felicem mulierem pro formosa dicit, vt inibi annotarunt Acron & Porphyrion,eadem scilicet ratione (vt addit Landinus) qua beatum diuitem dicimus. Nam mulieres in pulchritudine summum bonum reponunt. Horatium secutus Epigrammaticus Poëta,lib.vj.Glauciam decore felicem dictitat. Præceptum est Ouidij,strenuissimi militis castrorum Cupidinis,morumq; muliebrium peritissimi,lib.j.de arte amandi:

Nec faciem,nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos,exiguumq; pedem:
Delectant etiam castas præconia formæ:
Virginibus cura grataq; forma sua.

Ex quibus quidem versibus tertium citat Ioan .And.in c.j.de cler.vena. Idem quoque Ouidius in libello de Medicamine faciei:

Virginibus cordi grataq; forma sua est.

Quinetiam lib.5.Metam.introducit Arethusam sic loquentem:

Sed quamuis formæ nunquam mihi forma petita est,
Quamuis fortis eram,formosæ nomen habebam.
Nec mea me facies nimium laudata iuuabat:
Quáque aliæ gaudere solent,ego rustica dote
Corporis erubui,crimenq; placere putaui. Rursum lib.9.ipsius Meta.de Byblide loquens:
—Nimiumq; cupit formosa videri.

49 ¶Hinc multa scimus de pulchritudine mulierũ certamina olim proposita,sicuti in Cereris Eleusinæ festo propè Alpheum,vbi victrix Herodice Cypseli vxor primò apparuit, vt tradit Nicias in rebus Arcadicis,& ex eo Athenæus,lib.13.cap.33.qui ad sua vsque tempora certamen hoc perdurasse tradit,in quo certantes mulieres Chrysophori nominatæ fuerunt. Quod & apud Eleos factitatum Theophrastus scribit,peragiq; iudicium eius certaminis libatione solenni consueuisse: arma quoque victorum fuisse præmia, quæ Palladi mox dicarentur, à victore tænis augustiore facto,deducentibus eum ad templũ amicis pompæ quadam imagine.quod & ipsum tradit Dionysius Leuctricus. Adiicit Myrsilus in historicis paradoxis,coronam dari myrteam consueuisse. Quæ & ipsa ex illis repetit Athenæus vbi suprà, & nonnihil eo.lib.cap.7. Sed & apud Lacedæmonios certamen fuisse pulchritudinis muliebris,apertè insinuant illi versus Musæi, si is est, in carmine de Ero & Leandro: *Mulierum de pulchritudine certamina.*

Καὶ σπάρτης ἐπέβην, λακεδαίμονος ἔδρανον ἄστυ,
ἧχι μόθον καὶ ἄεθλον ἀκούομεν ἀγλαϊάων
Τοίην δ' ὅπω ὄπωπα νέην.—
Spartem peragraui, Lacedemonis vidi vrbem,
Vbi laborem & certamen audiuimus pulchritudinum:
Talem autem nondum vidi puellam.

Quin apud Lesbios (vt tradit interpres Homeri) τὰ καλλιστεῖα certamen erat de formæ muliebris præstantia in templo Iunonis. Et καλλιστεύουσα dicebatur,quæ præstantissima forma prædita erat:& καλλιστεῖον præmium formosissimæ. Sed & apud Barbatos quosdam tradit Athenæus lib. 12. Dipnosophistarum,cap.32.ex Cercida Megapolitano,in Iambis, & Archelai etiam in Iambis, ἱερὸν τῆς καλλιπύγου ἀφροδίτης, id est,templum Veneris pulchriclunis,id est,pulchras nates habentis,ex fœminarum de natium pulchritudine certantium fortuna fuisse ædificatum. Cuipiam rustico erãt duæ filiæ venustulæ,quæ inter se de natium pulchritudine certabant:ob idq; venerunt in publicam viam,seque adolescentulo cuipiam vrbano ostenderunt,vt diiudicaret , vtra earum esset καλλιπυγοτέρα,id est pulchriorum natium:qui vtranque non indiligenter conspicatus maiorem natu pulchriores nates habere iudicauit:eiusq; amore captus est,ac domum reuersus, rem totam fratri ordine enarrauit:qui cùm ad id spectaculum & ipse venisset,minoris venustatem adamauit:atque ob eam rem vterque rusticas illas vxores duxerunt : qui deinde opibus affluentes, Veneris templum condidere,quæ καλλίπυγος cognominata est. *Venus καλλίπυγος.*

50 ¶Omnium autem huiusmodi de pulchritudine contentionum decantatissima ea est, quæ inter Iunonem,Palladem,Venerem fuit,cuius Paris arbiter victoriam Veneri tribuit. Quod ægerrimè tulerunt Iuno & Pallas,non tam iratæ,quòd essent victæ à Venere,quàm quòd sua forma spreta fuisset,vt mirè expressit Virgil.statim circa initium Aeneid.cùm inquit de Iunone loquens: *Certamen de ea re cantatissimum.*

Necdum etiam causæ irarum,sæuiq; dolores
Exciderant animo:manet alta mente repostum
Iudicium Paridis.-- Et subdit,
—Spretæq; iniuria formæ.

Quasi per illud,iudicium Paridis,non satis expressisset id,quod erat Iunoni molestius, nisi subiunxisset,Spretæq; iniuria formæ. Sed & Homerus lib.24.eodemq; vltimo Iliados,narrat,Iunonem ipsam, & Palladem adeò infensas Ilio & Troianis fuisse ob id , quòd Paris Venerem illis in forma prætulisset,vt etiam Hectoris & mortui,& procul ab ea iniuria remoti corpus, nequaquã, vt cæteri Dij,miserarentur. Illud autem in illo certamine animaduertendum est,Palladem Deam castissimam,& eo nomine inter cæteras celebratissimam,non contentam sua naturali forma,sese

non indiligenter coluisse,quò formosior & videretur & iudicaretur: quod & Silius Italicus illud iudicium describens lib.7.Punicorum,admonuit:

--Iam bellica virgo
Aegide deposita,atque assuetum casside crinem
Inuoluit,tum compta comam,pacemq́; serenis
Conniuens oculis ibat,&c.

Venus autem eodem in loco,quia de forma certamen erat, nihil vltrà rerum superesse dicit,veluti res omnes præ forma nihili ducant fœminæ. Ita enim facit loquentem ipsam Venerem:

--De forma atque ore,quid vltrà
Iam superest rerum?certat Venus,&c.

Chassenai furtum.

Et hæc quidem duo capita,vti erant in præcedenti editione transtulit Chasse.nulla nominis nostri mentione in suum illum Catalogum parte 2.consi.xxiij.

Mulieres etiã in morte anxiæ,ne forma illis pereat.

51 ¶Quid,quòd fœminæ vel circa mortem anxiæ sunt,ne pulchritudinem amittant, optantq́ priùs mori, quàm desint esse formosæ, quemadmodum apertè ostendit poëta Venusinus lib.Carminum 3.Ode 27.inducens Europam moribundam hæc dicentem,

--O Deorum
Si quis hæc audis,vtinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræq́; succus
Defluat prædæ,speciosa quæro
Pascere tigres.

Mulieres eis inuident, quæ se pulchriores esse dicuntur.

Et hinc quoque videri potest prodiisse,quòd fœminæ suapte natura illis inuident,quæ se formosiores esse dicuntur. Quod intelligens Ouidius lib.9.Meta.ita scribit:

Et si quæ est illic formosior,inuidet illi.

Grauiter igitur & scitè pronuntiauit Musæus in illo opere nuper citato:

Καὶ γὰρ ἐπ' ἀγλαΐῃ ζηλήμονες αἱ γυναῖκες. Id est,
Nam ob pulchritudinem inuida sunt fœminæ.

Ex quo item est illud Propertij lib.2.Eleg.29.ad Iouem pro amica ægrotante,

Num sibi collatam doluit Venus? illa peræquè
Præ se formosis inuidiosa dea est.

Corpora sanctorum sine deformitate resurrectura. Contrà damnatorum corpora cum suis deformitatibus resurrectura.

52 ¶Sed vocant me ad se iterum sacri diuiniloquíque scriptores,qui & ipsi palàm indicarunt,quanti sit facienda formæ bonitas,quantumq́; vituperandum sit è diuerso deformitatis vitium. Nam D.Augustinus in lib.de Ciuitate Dei 22.eodemq́; vltimo cap.19.& seq.& iterũ in eo lib.qui Enchiridion inscribitur,cap.92.asserit corpora sanctorum in die iudicij sine vllo vitio,sine vlla deformitate resurrectura. Cuius sententiæ est princeps sententiarum lib.4.dist.44. Quo in loco illustrium interpretum cœtus,non solùm id quoque affirmat,sed & ex eis multi volunt, damnatorũ corpora è diuerso cum suis deformitatibus resurrectura, ad maiorem eorum confusionem. Et id satis innuit ipse Augustinus in lib.nouissimè citato,ca.93.cùm rationem assignat,quare illud indefinitum relinquat,dicens:Non enim nos fatigare debet incerta eorũ habitudo,vel pulchritudo, quorũ erit certa,& sempiterna damnatio. Nam si ad hoc resurgant,vt dãnentur,sintq́; deterioris, non melioris cõditionis,manifestè apparet,quòd non dabitur eis pulchritudo,quã non habuerũt: nec auferetur deformitas,quã habuerunt,vt rectè colligit Diuus Bonauentura in ea ipsa dis.xliiij.

Christus speciosus.

53 ¶Ad hæc Dauid omnipotentis tuba Dei,Ode xliiij.de Christo venturo loquẽs,Speciosus,ait,præ filiis hominum.In cuius loci enarratione D.Augustinus declarat,quare dicatur speciosus præ filiis hominum,non angelorum.Et iterum Ode xcij.Dominus regnauit,decorem indutus est. Et de eodem Esaias,alter Dei consiliarius,c.63.Iste formosus in stola sua.Cui licet refragari videatur alter Esaiæ locus de eodem loquẽs,c.liij.Non habebat speciem,neque pulchritudinem. Verùm id quomodo sit intelligendũ,tradit D.Chrysostomus in Matt.Homi.xxviij.vbi videre poteris. Vt

Deus omnium pulchrorum causa et fons.

iam minùs mirum sit,quòd Plato in epist.ad Dionys.Regem, affirmauit Deum esse pulchrorum omnium causam,quasi totius pulchritudinis fontem,principium,originem. Sed & aliàs sæpe diuinæ literæ pulchritudinis titulo atque nomine extollunt claras,& insignes pudicitia & cæteris virtutibus,fœminas. Quod videre licet in Sara,Rebecca,Rachel (vt iam diximus)Abigail,Susanna, Iudith,Hester,filiabus Iob,quas ei Deus dedit in demortuarũ locũ,& aliis plerisque. Sed & viros quoq; eo tit.insigniuit.Nã de Ioseph scribitur Ge.39.Ioseph erat pulchra facie,&decorus aspectu.

Pulchritudo exterior, index interioris.

54 ¶Neque immerito. Nam pulchritudo exterioris hominis ostendit,refert,exprimit pulchritudinẽ hominis interioris.Et vt ait Diuus Ambrosius in lib.2.de virginibus, Species corporis simulacrũ est mentis,figuraq́; probitatis. Cuius sententiæ testimonium citant è nostris Martin.Fan.in tractat.de modo studendi,cap.30.versicu.item & considerandum est.& Lucas Pen.in l.j.col.j.versic. secundo quæritur.C.qui ætat.vel profes.se exe.lib.x.vbi & ex autoritate Boëthij scribit, non esse satis idoneum studiis liberalibus,qui inuenustus fuerit & deformis.Quod & iterum repetiit in l.j. C.de profes.qui in vrbe Constan.lib.xij. Socrates parẽs Moralis Philosophiæ,in Phædro Platonis,subobscurè quidem,vt solet,innuit bonam corporis figurã bonæ mentis argumentũ esse,aut

certè

certè adiumentum:illud pulchri equi,hanc equitis sub omnioe depingens ac denotans. Eiusdem scholæ Plotinus scribit esse naturaliter intus, boua quæcunque sunt, extriosecus verò pulchra. Quippe ex interioris formæ perfectione,atque seminariæ rationis victoria, super materiam prouenit externa formositas. At quisquis is est, qui elegantissimum Constantino Paoegyricum dixit,cuius initium est,Facerem sacratiss.Impe. Noo frustra (inquit) doctissimi viri dicunt,naturam ipsam magois mentibus domicilia corporum digna metati:& ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse,quantus illò cælestis spiritus intrarit habitator. Hunc locum imitatus Latinus Pacatus iure inter eloquentiæ priocipes annumerandus,in Panegyrico ad Theodosium scripto,haoc & de hac re ex sapientum opinione protulit sententiam: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cælo. Siue enim diuious ille animus venturus in corpus, digoum priùs metatur hospitium:siue cùm venerit,fingit habitaculũ pro habitu suo:siue aliud ex alio crescit,& cùm se paria iunxerũt,vtraque maiora sunt. Et statim pòst subdit: Virtus tua meruit imperium,sed virtuti addidit forma suffragium. Illa præstitit,vt oporteret te principem fieri:hæc vt deceret. Cui planè consonat carmen Euripidis à Porphyrio illo,qui inter Platonicos propter excellentiam Philosophus appellatur,citatum in Isagogico,id est iotroductorio dialectico,cap.3.

—πριάμου εἶδος ἄξιον τυραννίδος. Id est ad verbum,

—Priami species digna imperio.

Nam & Priamus ab ea specie ab Homero lib.24.Iliados, in infinitis propè locis θεοειδὴς , id est, specie,forma,facie diuioa appellatur. Quanquam & alij in Euripidis Phœnissis (vnde descriptam hanc seotentiam aiunt) & Porphyrio non πριάμου , sed πρῶτον μὲν legunt. Hanc enim illius esse integram seutentiam apud Stobæum Sermo.63.

Priami species digna imperio.
Euripidis locus.

ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἐξ ἐκγόνων,
πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίους τυραννίδος. Id est,
Vtinam videre contingat mihi ipsorum nepotes nepotum,
Primùm quidem forma dignos regno.

Et hunc quoque posteriorem versum ita citat Athenæus lib.13.cap.7. Plinius autem in eo Panegytico,quem Traiano dixit,Iam,inquit,proceritas corporis , iam honor capitis , & dignitas oris longè lateq; priocipem ostentant.& Claudianus de Stilicone,

Iam tum conspicuus,iam tum venerabilis ibas:
Spondebatq; ducem celsi nitor igneus oris,
Membrorumque modus.--

Et huc quoque alludit illud Ouidij lib.2.Fastorum de Lucretia,

Et facies animo dignaq; parq; fuit.

Et lib.6.eiusdem operis:

Par animo quoque forma suo respondet in illa,
Et genus,& facies,ingeniumq; simul. Et lib.7.Metam.
--Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est,ea gratia formæ,
Vt timeam fraudem,meritiq; oblitia nostri. Ante illum Virgilius in Cir.
Non equidem ex isto sperani corpore posse
Tale malum nasci,forma,vel sydere fallor.

Ex nostris Cy.in l.j.10 iij.q. De iutis.om.iudi. scribit in pulchro corpore pulchram quoque animam residere.quem refert & sequitur Alex.consi.ccix.ponderatis his,col.ij.versi.dictus verò iuuenis.lib.6. Quibus etiam adstipulatur , quòd Hebræi bonum & pulchrum eadem voce appellant , tanquam scilicet bonitas à pulchritudine oon seiuogatur , neque pulchritudo à bonitate, Quod interpretes declararuot in Gene.cap.6.in eodem loco , Videotes filij dei filias hominum, quòd essent pulchræ. Et io Canticis cap.1. vbi scribitur , Meliora sunt vbera tua vino. asserunt verti debuisse,Pulchriora sunt. Quanquàm etiam ibi non Vbera,vertendum erat , vt contendit Augustinus Eugubious.

55 ¶Contrà verò deformitas corporis declarat deformitatem animi. Rarenter enim in corpore deformi nobilis formosusq; animus insidet:vt è oostris asserit Pano.in c.quia diuersitatem.10 j.no. per illum text.de concess.præb. Vtque Aspasius prodidit,fieri ooo potest , vt qui omnino deformis est,bonus sit. Cui subscribens Rasis,vir inter Medicos maximi nominis,lib. ad Almansorem 2.cap.33. Cuius,ait,facies est deformis,vix potest habere booos mores. Et iterum cap.54. Faciem fœdam malos mores significare asserit. Et ante illum Galenus lib.de Temperamentis 2.cap.6.scribit oaturam membra componere , prout moribus animæ conuenit. Quod & ipse affirmat tum lib.1.tum 11.de Vsu partiũ. Et vt apud Plaoudem in vita Aesopi ille prodidit, οἷα ἡ μορφή, τοιαύτη καὶ ἡ ψυχή. Id est,qualis forma,talis & anima. Ideoq; Homerus,quemadmodum eos,quos virtute præstãtes heroas facit,decentissima quoque corporis specie fiogere consueuit, θεοειδεῖς (quod iam suprà diximus) id est,diuina specie,& θεῷ ἰκέλους, id est, Deo similes,eos identidem appellans. Ita Thersitæ vt mentem ignauam ac degenerem, sic & corpus ad porteotum vsque à capite ad pedes deforme effinxit,vt in eo possis intelligere pessimũ animum in domicilio se digoo habitasse. Ita enim illum describit lib.2.Iliados:

Deformitas corporis animi deformitatem ostendit.

Thersitæ deformitas.

—αἴχιστος ἢ ἀνὴρ ὑπὸ ἴλιον ἦλθε,
φολκὸς ἔην χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ ἢ οἱ ὤμω
κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθεν,
φοξὸς ἔην κεφαλήν. ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Id est, Fœdissimus omnium, qui ad Troiam nauigauerant, altero oculo strabo, altero pede claudo, curuis humeris, & in pectus contractis, vertice acuminato, rara lanugine. Ideoq; Lycophron huius turpitudinem expressurus, eum graphicè πιθηκόμορφον nuncupauit, id est, similem simiæ, in cuius scilicet consabricatione iustam fuisse naturam dicere solebat Hippoc. quòd ridiculam animam ridiculo circumuestiuisset corpore. Quod & repetit Gal. lib. 1. de Vsu part.

Simia corpore & anima ridicula.

56 *Vatinianum odium, prouerbio celebratum.*

¶Quibus adstipulatur, quod & scribit Proclus in libro de Magia & dæmone, naturam, quæ animis confingit corpora, instrumenta eis congrua sumministrare, imaginesq; animarum in corporibus indicare. Velleius autem Paterculus lib. posteriore Romanæ historiæ, de Vatinio illo, cuius odium in prouerbium cessit, hoc in eam sententiã scribit: In quo deformitas cum turpitudine certabat ingenij, adeò vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. Et Cornelius Tacitus lib. 12. Iulius, inquit, Peligous ignaui animi, & deridiculo corporis iuxtà cõspiciendus. Quin & Valerius Martialis lib. 12. Epigrammatũn, Zoilum quendam ex oris deformitate malũ esse suspicatur:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus:
Rem magnam præstas Zoile, si bonus es.

Est & Græcum Epigramma Palladæ in Claudum quempiam lib. 2. Epigrammatωn:

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν, ὡς τὸν πόδα, καὶ γὰρ ἀληθῶς,
εἰκόνα τῶν ἐντὸς σὺ φύσις ἐκτὸς, ἔχε.

Quod ita traducit Morus,

Clauda tibi mens est, vt pes, natura notasq;
Exterior certas interioris habet.

Ante hos Aristophanes ἐν θεσμοφοριαζούσαις:

ταῦτ' ἄρ' ὁ Φιλοκλῆς αἰσχρὸς ὢν αἰσχρῶς ποιεῖ.
Propterea Philocles turpis existens turpiter facit.

Et Ecdorus, alter poëta Græcus, apud Stobæum, Serm. 88.

μορφὰς ἀπρεπεῖς ὄψεσι κεκτημένος,
παραμφερεῖς ταύταισι τοὺς τρόπους ἔχεις.
ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ ἡ φύσις τίκτει κακόν,
ὡς ἐξ ἐχίδνης πάλιν ἔχιδνα γίγνεται.
Faciem aspectu deformem possidens,
Mores etiam eiusmodi habes.
Ex malo enim natura malum producit,
Vt ex vipera rursum vipera nascitur.

Quibus concinens Cassius Iatrosophista, Problematωn medicorum cap. 51. sic scribit: Διὰ τί οἱ τερατόμορφοι, καὶ ἄφρονες; ὅτι τοῖς σωματικοῖς τὰ ψυχικὰ συμπλέκει, ὥσπερ τοῖς ψυχικοῖς τὰ σωματικά. Hoc est, Cur monstrosæ formæ homines, etiam insipientes sunt? quia corporalibus consentiunt animalia, sicut animalibus corporalia.

57 *Corytheo deformior, prouerbium.* *Lacedæmoniorum institutũ.*

¶Zenodotus tradit, Corytheum quempiam fuisse insigniter stultum ac vecordem, sicuti etiã forma erat infelicissima ac fœdissima. Vnde natum Adagium, χορυθὸς ἀλχθίστερος, id est Corytheo deformior. Cuius etiam meminit Erasmus Adagiorum Chil. 3. centur. 2. c. 8. Plutarchus Chæronensis in Lycurgo, refert apud Lacedæmonios ex instituto ipsius Lycurgi, partus nutriendi ius patri non fuisse, sed in quendam locum deportabatur, quem Lescheo vocabant, vbi sedentes ij, qui ex tribulibus maximi natu essent, si quidem infantẽ deformem animaduerterent, ad apothecas appellatas exponendum demittebãt: perinde quasi eius vita, qui minùs pulcher statim ab initio, & ad bonam corporis compositionem natura productus esset, neque sibi vtilis, neque Reipu. foret. Cui & succinit, quod Augustinus ait, & Decreta Canonica clamant, 41. dist. §. vlti. Incompositio corporis inæqualitatem indicat mẽtis. Antonius Panormita (siue is fuit Aeneas Syluius, aut alter quispiam, qui ad ipsius Panormitæ libellum de Alphonsi regis facetiis, quædam addidit) scribit Bartholemæum Capram Mediolanen. Antistitem dicere solitum, ideirco se ministros forma præstantes quæsiuisse, quoniam turpes animi, turpia corpora incolerent: improbitatem autem in egregia forma perrarò compertam esse. Mirum est, quod tradit Porphyrius, dæmones, quorum animi iniqui sunt, corpora habere deformia. Quibus adde, quod ex nostris scribit Bald. in l. obseruare. col. ij. C. quot. ap. non recip. quòd sicut turpis corporis habitudo declarat quem procliuem ad scelera, ita pulchra ad virtutes. Sequitur Hippo. Marsil. in l. j. in prin. col. peo. ff. de quæst. & Io. Neuizanus inter consil. feudalia Alberti Bruni, consi. xij. patres comederunt. col. iij.

58 *Philopœmenis ob deformitatem contemptus.*

¶Nec prætermiserim, quod de Philopœmene illustrium Græcorum ducum pŏstremo & Plutarchus, & alij tradiderunt. Is forma fuit non admodum liberali: igitur cùm Megaris eius aduentus expectaretur, pararetutq; conuiuium apud hospitem ingenti apparatu, illéque interim ædes omnium subiisset primus, credidit hospitis vxor, tum ex forma, tum ex veste tenui, ex ministris esse quempiam, qui ab ipso duce esset præmissus, illúmque ligna scindere iussit: quod cùm sedulò faceret, inter hęc superuenit hospes, qui rei indignitate commotus, quídnam hoc est, inquit,

inquit, Philopœmenes? Cui ille Dorica lingua, Meæ, inquit deformitatis pœnas pendo. Quam & ipsam historiam versibus cecinit Tzetzes Historiarum Chiliad. 6. cap. 84.

Παῖς φιλοποίμην κραύσιδος, ἦν βασιλεὺς ἑλλάδος,
ἄμορφον δ' εἶχε τὴν μορφήν. παρά τινος κληθεὶς δὲ
ἀπῆλθεν ὡς πρὸς ἄριστον πρὸ χρόνου τοῦ ἀρίστου.
ἀπόντος δὲ τοῦ τοῦτον μὲν τῷ τότε κεκληκότος,
ἰδοῦσα τοῦτον ἡ γυνὴ τελοῦντα τὸν ἄμορφον,
οἰκέτην τε νομίσασα, σχίζειν κελεύει ξύλα.
ὁ δ' ἦν ἐπιεικέστατος, τὸ κελευσθὲν ἐποίει.
ὡς δ' ὁ καλέσας ἐπελθὼν, ἰδὼν τὸ πεπραγμένον,
τί τοῦτο; ἀνεβόησεν. ὁ φιλοποίμην λέγει,
τί δ' ἄλλο, ἢ τιμωροῦμαι τῆς δυσειδοῦς μορφῆς μου; Hoc est,

Filius Philopœmenes Craufidis, erat Imperator Græciæ.
Deformem autem habuit formam. Ab aliquo vocatus autem
Abijt ad conuiuium ante tempus prandij.
Absente autem eo, qui eum quidem tunc vocauerat,
Conspicata hunc illius vxor existentem deformem,
Famulumq́, arbitrata, scindere iubet ligna.
Ille autem existens modestissimus, iussum faciebat.
Vt autem qui vocauerat, venit, conspicatus quod fiebat,
Quid hoc? exclamauit. Philopœmenes inquit,
Quid verò aliud, quàm pœna deformis formæ meæ?

59 ¶Ex his exiit lex Mosaica, qua deformia & maculosa vetabantur offerri, vel immolari Domino. Leuit. 2. cap. & Deut. 15. Item alia lex, ne qui esset corpore deformis, vel vitiatus, panes Deo suo offerret, neque ad eius ministerium accederet, vt scribitur Leui. 21. c. & repetitur in c. hinc etenim. 49. dist. vbi D. Gregorius luculenter probat, corporum vitia & maculas, habere symbolum vitiorum animi. Cuius item sententiæ fuit D. Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali. Præcipitur (inquit) sacerdotibus, vt nulla debilitate insignes (Erasmus legit segnes) sint, ne truncis auribus, læso oculo, simis naribus, clando pede, cutis colore mutato: quæ omnia referuntur ad animæ vitia. Hæc ille. Quod & legibus Romanis obseruatum fuisse apparet ex Plinio lib. 7. c. 28. vbi de Sergio loquitur. Sed & de iure canonico, sola corporis deformitas promoueri quenquam impedit. cap. 2. & ibi glo. in verbo, deformitatem. & Host. & Panor. de cleri ægrot. & volnit etiam Inno. in cap. ex parte. de corp. vitia. & facit tex. in c. vlt. & ibi gl. & doct. eo. tit. Quibus planè consonat vetustus mos Romanorum, apud quos virginem Vestalem capi fas non erat, quæ aliqua corporis labe insignita esset, vt ex Antistij Labeonis autoritate prodidit Gellius lib. Noctium 1. c. 12. & Fenestella de Magistratibus Rom. cap. 7. Secundum quam sententiam D. Hieronymus parentes arguit, qui deformes filias virginitati consecrant. Ita enim scribit ad Demetriadem virginem: Solent miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere. Apud Senecam lib. 4. Declamationum, lex est huiusmodi: Sacerdos integer sit. Nam (vt paulò pòst subiungitur) sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Quanquam & ibi quoque pro altera parte scribatur, legem huiusmodi integrum ad animũ referre, non ad corpus. Sed & quòd ad corpus quoque respiciat, adstruit Diony. Halicar. lib. 1. Antiquit. Romanarum, vbi laudat Romulum Romanarum legumlatorem, quòd sacerdotia non vænalia, nec sorte diuidenda fecit: sed cuiusque curiæ binos creauit supra annum quinquagesimum natos, excellentes genere, simul & virtute præstantes, neque tamen inopes, aut corpore vlla ex parte trunco. Et Plinius lib. 7. cap. 28. de Sergio loquens, Quæ omnia, inquit, ex oratione eius apparent habita, cùm in Prætorio, aut, vt alij legunt, in prætura sacris arceretur à collegis, vt debilis, id est, mancus, & mutilus. Nam primùm dixerat, illum dexteram manum perdidisse. Idem autem lib. 28. c. 12. tradit se inuenisse apud authores, his, qui lentiginem habeant (ea est vultus deformitas) negari Magicorum sacrificiorũ vsum. Cui concinens Apuleius in Apologia 1. scribit puerum Magico carmine initiandum, oportere eligi, inter cætera decorum, vti suprà diximus. Pausanias autem lib. 9. Daphnophorum Apollinis Ismenij sacerdotis cognomen fuisse, quem & forma & genere insignem annuum legebant.

De eadem re. Sacerdotes nulla deformitate sint insignes.

Vestales item.

60 ¶Quid plura? deformitatem antiqui vsque adeò adhorrebant & detestabantur, ex pulchritudine verò tantum sibi fauoris pollicebantur, vt formoso occurrisse felix omen haberetur, deformi contrà infelix, atque inauspicatum. Hinc in deformes, fœdoq́; aspectu homines natum adagium:

Deformitas detestabilis.

Deformi occurrere infelix omen.

Σὲ δ' οἰωνίσαιτ' ἄν τις ἰδών.

Id est, qui te conspexit, augurium capere poterit. Ad quod alludens Iuuenalis Satyra 5. ait:

—Tibi pocula cursor
Getulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Quem locum tamen interpretes dissimulanter, aut nescienter transierunt. Et rursus Satyr. 6.

—Esses

Aethiopis occursus mortis portentum.

Aethiopis fortasse pater, mox decolor hæres
Impleret tabulas, nunquam tibi manè videndus.

Hinc autem Imperator Septimius Seuerus ex Aethiopis cuiusdam occursu ingruere sibi mortem concepit, authore Aelio Spartiano in vita illius. Bruto quoque & Cassio in aciem udituris, obuius Aethiops mortem præsignauit, vt tradit Appianus lib.4. bellorum ciuilium, non longè à fine. & Plutarchus in vita ipsius Bruti, vbi tamen de eo tantùm loquitur. At Augustus Imperator, vt tradit Suetonius in eius vita, pumilos atque distortos, & omnes generis eiusdem, vt ludibria naturæ, malíque ominis abhorrebat. Et ex hoc fortè veteri prouerbio olim dicebatur, ἐριννύων ἀπὸρρώξ, id est, Furiarum stirps, de eo, qui tetra esset fœdaq; specie, quíque (vt scribit Aristophanes) μανικὸν βλέπει, id est, furiosè toruéq; intuetur. Nam & quod noxium est, & exitiale, id à Furiis ortum dicunt, sicuti Aiax in tragœdia,

Prouerbium.

ἆρα οὐκ ἐριννὺς τοῦτ' ἐχάλκευσε ξίφος.

61 Phryne ob pulchritudinē absoluta.

¶Nec contemnendum est, quod scribunt Athenæus lib.13. Δειπνοσοφιστῶν cap.22. & Pausanias li.1. quo Attica describit, quòd cùm Phryne, siue, vt alij vocant, Phryne meretrix Thespiensis in iudicio Atheniensi fuisset cuiuspiam delicti accusata ab Euthia (vt ipsi Athæneo placuit) aut ab Anaximene (vt Diodorus maluit) tandem ob pulchritudinem solam fuit absoluta, cùm tunicam à pectore diduxisset: interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captādæ gratia epilogis vteretur. Tantum potuit fauor pulchritudinis, vt illam liberare potuerit, quod quidem Hyperidis oratoris clarissimi actio, quanquā admirabilis (vt scribit Quintil. lib.2.c.16.) efficere non potuerat. Id quod etiam Plutarchus tradidit in vita ipsius Hyperidis. Hæc sanè ea est, de qua Propertius ita cecinit:

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata viris.

Hæc autem historia satis cōprobat illam Publij Syri sententiā, *Formosa species muta commendatio.* Quoniam scilicet formosis fauetur, etiam si nihil dicant. Ex quo & Aristoteles, apud Laërtium dicebat, pulchritudinem, παντὸς ἐπιστολίου συστατικώτερον, id est, quauis epistola esse commendabiliorem, siue malis, efficaciorem ad commendationē: quod & nonnulli Diogeni adscribunt. Theophrastus (vt ille subdit) σιωπῶσαν ἀπάτην, id est, tacitam, siue silentem fraudem, vocabat, quòd sine verbis persuadeat. & Carneades ἀδορυφόρητον βασιλείαν Id est, regnū absque satellitio: quòd formosi sine vi impetrent quicquid volunt. Et (vt dicebat Domitianus Imperator Roman. apud Suet.) nihil gratius est decore: quod & alibi, ni fallor, retulimus.

Pulchritudo fraus tacita.

Regnū absque satellitio.

62 ¶Quibus addiderim, quæ Melancomius, quisquis is fuit, de pulchritudine scribit apud Stobæum, Ser.63. Ἐγὼ οὖν πρῶτον αὐτὸν εὐδαιμονίζω τὸ κάλλος, ὃ δὴ τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων ἀγαθῶν ἀριδηλότατον μὲν, καὶ ἥδιστον θεοῖς, ἥδιστον δὲ ἀνθρώποις, ἀλυπότατον δὲ τῷ ἔχοντι, καὶ ἐπιγνωσθῆναι ἄριστον. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ λάθοι προσόντα, καὶ ἀνδρεία, καὶ φρόνησις, εἰ μὴ τύχοι ἔργου τινὸς ἀποδειχθέντος. τὸ δὲ κάλλος οὐχ οἷόν τε λαθεῖν, ἅμα γὰρ τῷ ἔχοντι φαίνεται. ἴσως δ' ἄν τις εἴποι, καὶ πρότερον οὕτως ὀξεῖαν αἴσθησιν ἑαυτοῦ παρέχει. ἔτι δὲ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οἱ πλεῖστοι φθονοῦσι, καὶ δυσμενεῖς γίνονται. τὸ δὲ κάλλος τοὺς αἰσθανομένους ἑαυτοῦ, φίλους ποιεῖται, καὶ οὐδένα ἐχθρὸν ἐᾷ γίνεσθαι. Quæ sic traduxit Conradus Gesnerus: In primis equidem ipsum felicem existimo pulchritudine, quæ inter humana bona maximè conspicua & suauissima Diis est, hominibus gratissima, possidenti minimè molesta, cognosci facillima. Cætera enim bona in homine sita, vt fortitudo, prudentia latere possunt, nisi opere aliquo demonstrentur: pulchritudo autē latere nullo modo potest: statim enim in principio celerem sui sensum exhibet. Ad hæc, bonis quidē plurimi inuident, & inimici redduntur: pulchritudo autem eos qui ipsam sentiunt, amicos reddit, & neminem sibi inimicū fieri permittit. Sed & inibi Dius quispiam Pythagoricus hæc quoq; in laudem pulchritudinis prodidit: τίς ἀγών, ἢ βιοτᾶς ὄντως ναμερθὴς εὐδαίμων ζωά, καὶ τίνας πολὶ χρὴ κρίνειν εὐδαίμονας, ἢ νὴ Δία τὼς σκάνεος καλλονὰν ἔχοντας, δώρημα φύσιος. Τούτως γάρ, ὡς ἐντί, μακαριστεροὶ οἱ πλεῦνες ὡς θεώς, ἢ θεῶν ἱδρύματα, ὑπερέχοντι, καὶ θεραπεύοντι, θρησκεύοντες τὸ κάλλος θρησκείαν. καὶ ὄντως, ἐμοίγε καταστίλλεται ἔχειν τι σεμνὸν καὶ θαυμασμῶ ἄξιον. τὼς μὲν γὰρ ἀπέρως τῶν ἀνθρώπων, χάριν ἀπαιτεῦντι οἱ εὖ ἔρξαντες: τοῖς δ' εὐμόρφοις τὠναντίον. Id est, Quænam vera est felicitas vitæ, & qui alij beati iudicādi, quàm per Iouem, qui corporis pulchritudine præditi sunt, naturæ dono? Illos enim plurimi, ceu Deos, aut Deorum statuas, maximi faciunt & colunt, inseruientes eis, non tamen vt debeant. Et re vera mihi videtur, pulchritudo, nescio quid reuerendum & admiratione dignum continere. A cæteris enim hominibus, qui eos beneficio affecerunt, gratiam resposcunt: à formosis verò contrà.

Pulchritudinis laudes.

63 Deformes sæpe impudicas esse, & cōtrà formosas pudicas.

¶Denique quod de impudicitia formosarum suprà diximus, non eò spectat, vt omnes formosas impudicas, deformes contrà pudicas semper existimemus, vt scribit Palladas apud Stobæum c.5. quod est de temperantia:

οὔτε τὸ δύσμορφον πάντως ἀνύποπτον ὑπάρχει,
οὔτ' ἀκόλαστα πάλιν πᾶσα πέφυκε καλά.
Καὶ γάρ τις δέ τὴν ὥραν τοῖς πολλὰ διδοῦσιν
οὐχ ἕπεται. πολλὰς δ' οἶδα γυναῖκας ἰδὼν
Οὐχὶ καλὰς τὴν ὄψιν, ἐπιγομένας ἀκρίτως,
Καὶ τοῖς χρωμένοις πολλὰ χαριζομένας. Id est, propè ad verbum,

Neque quod deforme est, (siue vno verbo, deformitas) *caret suspicione·*

Neque

Neque intemperans esse,quæcunque formosa est,solet.
Quædam enim eos,qui ob formam multa largiuntur,
Non sequitur:multas verò est mulieres videre,
Non pulchras aspectu,coeuntes insatiabiliter,
Et his,qui eis vtuntur,multa gratis offerentes.

Ex quibus intelligis,magnum illud incommodum accidere viris,qui deformes vxores, sed impudicas,nanciscuntur,quòd hæ cùm gratis ob deformitatem minimè solicitentur, pretium libidinis vltro viris offerunt, sua & maritorum bona in eam rem profundentes. De quibus videbis infrà in 9.lege connubiali,num.101.incip.de posterioribus.

Formosa uxor quibus potissimum rationibus deligenda.

64 ¶Vxor ergo formosa(vt tandem concludamus)& deligenda esse videtur, & omnibus votis expetenda. Tum ob eas,quas suprà diximus,rationes,tum & aliis potissimùm duabus minimè cōtemnendis.Primùm quidem,vt formosa vxor formosos tibi pariat filios, qui plerunque speciem effigiémque matris referre consueuerunt, vt attestatur Germanorum ex Bebelio adagium, Ex turpi vacca, turpis generatur vitulus. Qua de re paulò pòst plura subiiciemus. Propterea Iuno Virgiliana in hæc verba Aeolum alloquitur:

Formosa uxor formosos parit liberos.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima,Deiopeiam
Connubio iungam stabili,propriámque dicabo:
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat,& pulchra faciat te prole parentem.

Quo in loco,cuius rei causa formosas magni facere debemus (nisi surdo narratur fabula)facilè perspici potest,vt scitè dixit & annotauit Franciscus Barbarus lib.de re vxoria, qui meo munere in lucem prodiit.Ex his autem,quæ diximus,liquidò apparet,nos magnopere in eam rem satagere debere,vt formosissimos quantum in nobis est,liberos gignamus.Cuius etiam rei nos monuit diuinus Plato lib.6.de Leg.ita scribens: Cogitare omnino sponsus & sponsa debent, quo pacto quàm pulcherrimos & optimos ciuitati liberos poterunt procreare.

Altera ratio.

65 ¶Secundum,vxor formosa ob id etiam ducenda est,vt spreto aliarum concubitu,cùm ea quantū fas est,haud ægrè oblecteris, matrimonialémque palæstram non insuauiter exerceas. Non enim ad pœnam(cui,qui deformem duxerit,sese addicit)statutum est matrimonium, sed ad solatium, vt statim in fronte perhibent sacræ literæ,atque etiam ad honestam inter cætera voluptatem. In qua re non mihi conuenit cum Aelio Vero Commodo Cæsare,patre illius Veri,qui cum Marco Philosopho imperauit,qui(si Spartianus verus est autor)vxori de externis voluptatibus conquerenti,dixisse fertur:Patere me per alias exercere cupiditates meas:vxor enim dignitatis nomē est, non voluptatis.Imò verò(si verum fateri volumus)vxor voluptatis & oblectamenti nomen est, nedum dignitatis.Quod manifestario legum Mosaicarum testimonio comprobatur, Deuter. 42. Cùm acceperit homo nuper vxorem,non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicè:sed vacabit absque culpa domui suæ,vt vno anno lætetur cum vxore sua.Atqui etiam Solomonis Prouerb.5.Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ:quam sententiam citat è nostris Io.Fab.in rubr.Instit de nup.Subdit autem Solomon post pauca: Et in amore eius delectare iugiter.Ideo D.Bonauentura,Pe.Paluden.& alij plerique in 4.senten. disti.31. & latissimè Martinus, cui est cognomentum Magister,in lib. de temperantia, quo loco de castitate coniugali disserit,per totum,tradunt nullo eum modo peccare,qui vxorem voluptuose cognoscit, non tamē principaliter causa voluptatis;sed veluti in consequentiam generandæ prolis.

Vxor non dignitatis tantum, sed & uoluptatis nomen.

Voluptas in concubitu uxoris non est peccatum, si non ea sit causa princip.

Venialiter tātùm peccat, qui uoluptuose uxorem cognoscit.

66 ¶Sed & illud affirmare audeo,vel reclamante magna Theologorum turba, illum venialiter tantùm peccare,qui voluptatem præueniens,vxorem,tanquam vxorem,explendę voluptatis causa comprimit,in idq; etiam calidis vtitur.Et ita voluit glo.in ca.quicquid.32.q.2.per illum tex. & in c.adulterij.vbi etiam glo.32.q.7.& glo.in c.origo.32.q.4. & in c.liberorum.32.q.5& in summa 33. quæst.4.& rursum in c.vir cum propria,eadem q.& causa,vbi est text.optimus, quòd ipsa licita admistio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest.Et idem voluit Collec.in rubr. extrà de spon.& matrim.& Roma.in rubr.ff.solu.matri.col.iiij.vers.tandem scias. Et è Theologis hoc etiā tenuerunt Pet.Palu.in 4.li.senten.dist.32.q.3.& Ant.Flor.in j.parte 3. partis principalis Summæ, tit.j.c.xx.§.sextus.& Ang.Cla.in verbo, debitum coniugale.vers.23.& sentit glo.ordina.enarrans illud j.ad Cor.7.hoc autem secundum indulgentiam.cùm dicit,quòd cognoscens vxorem libidinis voluptate,peccat venialiter.& Astessa.in sua summa,lib.8.tit.9.arti.2.Marti.Mag.vbi suprà. Et hanc sententiam comprobat tex.apertiùs in dicto cap.quicquid.32.quæst.2. & illud Diui August.in libro de Bono coniugali:Coniugalis concubitus generandi gratia,non habet culpā:concupiscentiæ verò satiandæ,sed tamen cum coniuge,propter tori fidem,venialem habet culpā.Nam & Sara iam senex & sancta,concubitum voluptatem appellat,Gen.18.Postquam,inquit,consenui, & dominus meus vetulus est,voluptati operam dabo?Nec abs re diximus, qui vxorem tanquam vxorem cognoscit.Nam si tanquam alienam,adulter est,etiam Senecæ ethnici scriptoris(si ethnicus fuit)testimonio,cuius hæc verba sunt in 2.lib.huius tit.quomodó in sapientem non cadit iniuria:Si quis cum vxore,tanquā cum aliena,concūbat,adulter erit,quāuis illa adultera nō sit.Hęc ille.Si igitur de aliena nō cogitat,quāuis voluptatis causa cā ineat,à peccato mortali est immunis.

67 ¶Reiicienda ergo & procul abigenda Commndi senteotia est, qui ab vxore voluptatem seiungebat, ea tantùm ductus opinione, quòd, vt scribit Fabius Quintilianus (si is est) Decla. 14. diliguntur immodicè sola, quæ non licent: vt in furorem charitas aliqua conualescat, opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim sacietati vicinus, affectus est. Non souet, non nutrit ardorem concupiscendi, vbi frui licet. Et quęcunque in mētibus circa permissa coalescunt, noo sunt desiderij. sed voluntatis. Hactenus ille. Est & in id (vt Hieronymus ad Algasiam, q. 8. memoriæ prodidit) secularis apud Græcos sententia, Quicquid licet, minùs desideratur. Secundùm quam senteotiam mulier impudica apud Solomonem Prouer. 9. ad allicieodos animos iuuenum ad incōcessam Venerē, hæc clamat: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Et, vt scribit Aelius Lāpridius in Alexandro Seuero, Homines illicita magis poscunt, prohibitáq; furore persequūtur.

Delectabiliora quæ non licent.

68 ¶Has autem duas postremas rationes ducendæ formosæ vxoris, potiùs quàm deformis, intellexit Libanius Antiocheous Sophista, Salonicum literis admonēs, vt vxnrem, si fieri posset, formosam duceret. Malè enim consuli liberis, cùm deformis vxor ducitur. Raró enim ex deformi vxore formosns nasci liberns. Acceditque ad hoc, vt ille subdit, quòd qui forma præstaoti vxorem domi habet, alienn toro non iosidiatur. Sed & idem ad Clematium, asserit optimū esse, bona vxore frui, non autem esse deterius habere formosam.

Libanii de his rationibus sentētia.

69 ¶Quanquàm scio, quantum ad posteriorem illam ratinoem attinet, oon semper eos, qui vxores formosas duxerunt, aliarum, vel deformium concubitu abstinere. Nam & Euripidis sententia est in Aotiope apud Stnbæum, in eo Sermooe, cui titulus est, περὶ ἀφροδίτης πανδήμου, id est, de Venere vulgari:

Viri pulchras uxores habentes sæpe alias deformes amant.

Κόρ© δὲ πάντων, καὶ γὰρ ἐκ καλλιόνων
Λέκτροις ἐν αἰσχροῖς εἶδον ἐκπεπληγμένους.
Δαιτὸς δὲ πληρωθείς τις, ἄσμενος πάλιν
Φαύλῃ διαίτῃ προσβαλὼν ἥδη στόμα.

Quibus significatur, satietatem esse rerum omniom: vnde & nonnullos esse, qui pulchriores vxores fastidientes, turpibus amnribus percelluntur: & qui epulis splendidis satiati, viliore rursus victu delectantur. Aristnphanes autem in Pluto, dicit rerum omnium sacietatem esse, præterquam diuitiarum:

Satietatē esse rerū omnium.

ὥς τ' οὐδὲ μεστός σου γέγον' οὐδεὶς πώποτε
Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐστὶ πάντων πλησμονή.

Verba sunt Carionis Plutum alloquentis.

70 ¶Sed vt à diuerticulis repetatur instituta narratio, tandémque iudicium in hac re meum proferam, Phocylidis sententia est,

Modus rerum omnium optimus.

Πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασία δ' ἀλεγεινή. Idest,
Omnium modus est optimus, excessus verò malus.

Quam sententiam repetens Horatius libro Serm. j. Satyra item j.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citráque nequit consistere rectum.

Citat è nostris Accurs. io rub. Instit. per quas perso. nobis acq. & Spec. tit. de aduoc. §. nūc de exordiis. vers. alia quoque plura. & Alber. in autb. quòd ius. col. vlt. C. de procur. & Bart. in l. si ita quis. §. ea lege. in fi. & ibi quoque Ias. col. 6. vers. item dum ista. ff. de verb. oblig. & Bald. in c. cùm sicut. paulò ante fi. de eo qui mit. io poss. vbi hoc dicit probari in d. §. ea lege. vbi etiam gl. asscripsit initium huius seotentiæ. & rursus idem Bald. coos. ccxcviij. quæritur vtrum vsuratius. col. 3. lib. 2. & cons. cccclxxxvj. statutum prouidet. col. 2. vers. sexta. eod. lib. 2. & Lud. Bol. cons. lxij. cor mundum & c. viso igitur puncto. col. 4. Quibus concinens Pindarus Olympiorum Ode 14.

ἕπεται δ' ἐν ἑκάστῳ μέτρον· νοῆσαι δὲ
Καιρὸς ἄρισ©.

Itaque cùm inter pulcherrimam fœminam & deformosissimam media quædam fnrma sit, quæ nimio pulchritudinis periculo, & summo deformitatis odio vacat, qualis à Q. Ennio io Menalippa, pereleganti vocabulo, stata, dicitur, quia nec superbior, nec iuxta Biantis seotentiam, cōmunis futura sit, ob nimiam pulchritudinem: neque pœnitenda ob immodicā deformitatem: quam snrmam modicam & modestam Phauorinus apud Gellium lib. v. c. 2. non inscitè appellabat vxoriā. Ennius autem in ea, quā proximè diximus, Tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent. Idcirco huiusmodi mediocrem formā in vxore probo qnidē & laudo: elegantē verò nimiùm, siogularémque atque excelleotē formā, æquè ac solidam & absolutam deformitatem, refugiendam, veluti scopulum quendam, censeo.

Forma mediocris in uxore amplectenda. Stata forma.

Forma uxoria.

71 ¶In quam sententiam non tam pedibus, quàm stylo, vadit Euripides in Iphigenia in Aulide, cùm inquit non minus verè, quàm venustè:

De eadem re.

Μάκαρες, οἳ μετρίας θεῶ
Μετά τε σωφροσύνας μετέσχον
Λέκτρων ἀφροδίτας,
Γαλανείᾳ χρησάμενοι,
Μαινόμεν' οἴστρων, ὅθι δὴ
Δίδυμ' ἔρως χρυσοκόμας

Τόξ

Τόξ' ἐντάνεται χαρίτων,
Τὸ μὲν, ἀπ' εὐαίωνι πότμῳ,
Τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.
ἀπενέπω νιν ἀμετέρων
κύπρι καλλίστα θαλάμων.
εἴη δέ μοι μετρία μὲν
χάρις, πόθοι δ' ὅσιοι,
Καὶ μετέχοιμι τᾶς ἀφροδίτας,
πολλάντ' ἀποθάμαν.

Quos versus aliis numerosioribus traducit Erasmus in hunc modum:

Felices, quibus obtigit
Sors nec summa, nec infima,
Sed sanè modica, & quibus
Castos annuit aurea
Nancisci thalamos Venus,
Tranquillaque perenniter
Consuetudine perfrui:
Quorum pectora mutuis
Flagrant incita flammulis.
Postquam iam geminis trahens
Spicla torquet ab arcubus,
Tincta spicula Gratiis,
Coma splendidus aurea
Cupido Deus aliger.
Quorum hæc dulce & amabile
Aeuum prospera conferunt:
Vita hæc perniciem ferunt,
Ac turbam, hunc equidem meis
Formosissima deprecor,
Auersórque toris Venus.
Sit modesta mihi, precor,
Forma gratia: sint mihi
Amores liciti ac pii,
Contingant mediocria
Blanda munera Cypridis:
Porrò ingentia deprecor.

Si quis autem velit ad verbum traducere, ita poterit facere:

Felices qui moderatè Dea
Et cum temperantia consortes fiunt.
Thalamorum Veneris
Tranquillitate fruentes,
Perciti æstris, quandoquidem
Duas Cupido auricomus
Sagittas intenderit Charitum,
Alteram quidem ad amabilem sortem,
Alteram ad confusionem vitæ:
Auersor hanc à nostris
O Venus pulcherrima thalamis.
Sit verò mihi moderata quidem
Gratia, amores verò casti:
Et particeps sim Veneris, (scilicet moderatæ)
Multam verò auersor.

Cui in eo quod dixit de duobus arcubus, omnino simile est quod Theophrastus in libro Amatorio scribit Chæremonem antiquum poetam Tragicum vires Amoris seorsim connumerantē, duos arcus solere intendere Gratiarum, hunc quidem in felici fortuna, illum autem in vitæ perturbatione (vide Græcum, vt scias sintne verba ipsa Euripidis) ita vt Euripides à Chæremone, aut contrà Chæremon ab Euripide accepisse videatur.

72 ¶Ad quam sententiam, vt opinor, respicit Galenus, qui ἐν τῷ προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, id est, in Exhortatione ad bonas artes, laudat illam Euripidis sententiam, οὐ γὰρ ὠφελὲς ἐστὶ, περαιτέρω τὸ κάλλος, ἢ μέσως λαβεῖν. Hoc est, Non expedire pulchritudinem vltra capere, quàm in medio. Ad quod etiam referri potest illud Euripidis in Medea:

ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν,

εὐδο-

οὐδ᾽ ἀρετὰν παρέδωκαν,
ἀνδράσιν. ἀλλ᾽ ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
εὔχαρις οὕτω —

Quam nos & infrà in xv. lege connubiali. num. 82. incip. multa sunt. ad aliud non admodum ab hac re alienum afferemus. Quibus adstipulatur, quisquis is fuit, qui hos versus edidit: nunc enim nomen non succurrit:

Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim mediis gratia semper inest.

Quos citat glo. in cap. quærenti, in verbo, per æquitatis. de offi. delega. & in cap. j. in verbo, modũ. de officio custo. & Alber. in l. j. col. 2. ff. de origine iuris. Nam & Plato philosophorum Deus, libro v. de Legibus, differit honorem corporis circa medium cõsistere, ne nimis robustum pulchrúmve sit, néve nimis debile, aut deforme. Alterum enim audaces, inflatósque animos reddere, alterum deiectos & illiberales.

73 ¶E nostris Ioan. Fab. in rubr. Insti. de nupt. secundùm hanc sententiam monet, vt vxorem formosam despondeamus magnitudine & pulchritudine: magnitudine quidem, quia pueri vt plurimùm matrizant (vt ipse loquitur) in corpore: pulchritudine autem mediocri, non absoluta, &, vt ipse appellat, mira & nitenti: quam quæ habent, vt subdit, ventis concutiuntur. Ad quod detorquet illud Salom. Prouerb. 11. Mulier pulchra & fatua. Quod tamen nihil ad rem ipsam facit: est enim integra ea sententia huiusmodi: Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra, & fatua. Id est, pulchritudo in muliere impudica, & ideo stulta, est tanquam circulus aureus in naribus suis. Nam sicut sus illum pulchrum circulum aureum, quem naribus gestat, statim luto immergit, ita & mulier illam suam pulchritudinem fœdæ libidini prostituit. Huic autem quod de magnitudine scribit Faber (ne id dissimulãter omittamus) quadrat, quod ex autoritate Theophrasti Plutarchus in vita Agesilai, statim post prin. & rursum in lib. de educandis liberis, etiam paulò post principiũ retulit, atque etiam Athenæus lib. 13. c. 7. Ephoros olim Lacedęmonios Archidamum regem graui pecunia mulctasse, quoniam pusilli corporis vxorem accepisset, subinde dicentes, quòd regios sibi liberos, non reges edere cogitasset, aut, vt alij interpretantur, non reges, sed reginas potius, id est, fœminas, siue effœminatos. Ita enim Græcum habet, *ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας παρέχειν αὐτοῖς διανοεῖτο.* Quasi scilicet à matre potissimùm liberi aut magnitudinem aut exiguitatem corporis accipiant. Quod & post Galenum comprobat Albertus Magnus lib. de animalibus x. c. j. & iterum lib. xx. c. xiij. & Auicenna in 21. tertij, & ante illos adstruit Aristoteles lib. 2. de generatione animalium, c. 4. & lib. Problematωn x. c. 12. & Hippocrates, aut, vt alij maluut, Polybius in lib. *περὶ γονῆς*, id est, de genitura: vbi & adfert exemplum cucumeris aut cucurbitæ, quam si quis iam deflorescentem in paruam heminam condat, cauo vasis illius similis redditur.

De eadem re.

Archidamus rex ab Ephoris mulctatus quòd uxorem pusilli corporis accepisset. Pueri matris staturam sequi solent.

74 ¶Sunt tamen, qui autumant (vt & hoc in transcursu attingam) proceritatẽ corporis nihil pertinere ad formam muliebrem: de qua re extat lepidissimum epigramma Catulli, quem non immeritò doctissimum prisci vates appellarunt:

Procesitas corporis muliebris an ad formam pertineat.

Quintia formosa est multis: mihi candida, longa,
Recta est: hæc ego sic singula confiteor.
Totum illud formosa nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno corpore mica salis.

Sed non desunt formæ muliebris idonei æstimatores, qui sententiæ Fabri in ea parte subscribant. In quibus Aristoteles li. 4. Ethicorum, c. 3. scribit pulchritudinem in magno corpore consistere. Et lib. 4. Rhetorices, c. 5. asserit fœminarum virtutem corporis esse formam, & proceritatem. Et Ouidius arbiter spectatórque formarum elegantissimus, lib. iij. Elegiarum, amicam laudat à magnitudine corporis:

Longa, decénsque fuit, longa, decénsque manet.

Et apud eundem lib. Meta. 14. Polyphemus in laudem Galateæ, quam deperditè amabat, ait:

—Longa procerior alno. Et paulò pòst:
—Platano conspectior alta.

Sed & Propertius lib. 2.

Fulua coma est, longaq́ manus, & maxima toto
Corpore.—

Vnde est & illud Ouidij lib. 3. de Arte amandi,

Si breuis es, sedeas.— Item illud,
Parua vehatur equo.—

Virgilius in obscœno carmine, si is est:

O non candidior puella Mauro,
O sed mollior omnibus cinædis,
Pygmæo breuior gruem timenti.

Ante hos autem Homerus à proceritate corporis laudat Dianam (quod iam suprà diximus) & Nausicaam lib. 6. Odysseæ, cùm scribit primùm,

Diana à proceritate laudata.

πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα,
Omnes hæc capite supereminet, & fronte. Et statim pòst de ipsa Nausicaa: *Et Nausicaa.*
ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε Διὸς κούρη μεγάλοιο
εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω. Id est,
Dianæ te ego Iouis filiæ magni
Speciéque, magnitudinéque, naturáque proximè assimilo.

Locum autem illum priorem secutus est Virgilius lib.j.Aeneidos, de eadem Diana loquens:
--Gradiénsque deas supereminet omnes.

Et Ouidius lib.3.Meta. de ea ipsa:
--Tamen altior illis
Ipsa dea est, colloque tenus supereminet omnes.

Et Statius lib.j.Syluarum de eadem quoque, cui statura corporis similem facit Violentillam: *Violentilla.*
--Latias metire quid vltra
Emineat matres, quantum Latonia Nymphas
Virgo premit.--

Nam Dianã Latoniam vocat, quòd esset Latonæ filia. Sed vt redeamus ad Homerum, is quoque & à magnitudine laudat Penelopen lib.xviij.eiusdem operis non semel: & Pandari filias lib.30. *Penelope. Pandari filiæ.*
μῆκος δ' ἔπορ' ἄρτεμις ἁγνή.

Et lib.13.rursum 16.eiusdem operis, facit Mineruam similem *γυναικὶ καλῇ, τε μεγάλῃ τε*. id est, mulieri pulchræ, & magnæ. Et apud Eundem lib.15.mulier Phœnissa est, *Minerua.*
Καλή τε, μεγάλη τε, καὶ ἀγλαὰ ἔργ' εἰδυῖα. Id est,
Pulchráque, magnáque, & splendida opera sciens.

75 ¶Ex qua sententiarum diuersitate, clarè liquet, nihil esse verius, quàm Virgilianum illud, *Aliis alia res placent.*
--Trahit sua quenque voluptas.

Citatur à Barb. nostro, cons.38. sapienter scripsit Psalmista, col.3.lib.2. Non omnibus sanè idem est stomachus. Et vt ipse scripsit Homerus Odysseæ 14.
ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Id est,
Nanque aliis alia res arridéntque, placéntque.

Et Horatius lib.2.epistolarum,
Denique non omnes eadem mirantur, amántque.

Et Litanus seruus apud Plautum in Asinaria:
Non omnia eadem æquè omnibus, here, suauia esse scito.

Quæ etiam sententia est Pindari Olympiorum Ode 8.
τερπνὸν δ' ἐν ἀνθρώποις ἴσον ἔσσεται οὐδέν.

Et Plinij lib.22.cap.24.cùm dicit, Non eadem omnibus amara esse, aut dulcia. Sed tamen sinamus (vt monet Paulus, armarium sanctarum literarum, ad Romanos 14.) in suo quenque sensu abundare: & demus (vt dicit Plinius lib.19.epistolarum) aliorum oblectationibus veniam, vt nostris impetremus: hincque pedem maturè referamus: iam enim tempus est, vt lex nostra subtexatur. Hæc igitur erit secunda lex connubialis:

FORMOSISSIMAS VNDEQVAQVE VXORES NE DVCVNTO. *Secunda Lex Connubialis.*
SED ET DEFORMISSIMARVM NVPTIAS CONTEMNVNTO.
MEDIOCRITER SPECIOSAS INTREPIDE DELIGVNTO.

IN TERTIAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ PARS TERTIA.

QVAE lex me submonuit, vt antequam ad alia transeamus, hoc illud loco sciscitemur, Positne mulier honestè quidem & citra vituperium vti ornatu cultúque, atque aliis artibus, quò formosior, venustior, elegantior sit, & videatur. Et primùm quidem videtur non posse, autoritate sacrarum literarum. Nam diuinus poeta in huiusce rei vituperium ita scribit, Ode 142. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ, vt similitudo templi. Esaias etiam de meretrice loquens, cap.57. Ornasti, inquit, te regio vnguento, & multiplicasti pigmenta tua. Et Ezechiel quoque cap.23. Circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, &c. Et libro quarto Regum, capit. nono, de Iezabel muliere pessima: Porrò Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, &c. Stibium enim id est, quod officinæ hodie Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formæ & decoris præsertim oculorum vtebantur, vt tradit Galen. lib.6. de sanita. tuenda. & Plin. lib.33.cap.6. Hincq; *γυναικεῖον* Dioscoridi dictum est. Sed vt redeamus, Osias item de meretrice loquens, cap.2. Ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos. Et Ecclesiast. cap.9. Auerte faciem tuam à muliere compta. Ex quo etiam Genes.38. Iudas suspicatus est Thamar ex ornatu esse meretricem.

Mulier an possit se honestè ornare.

Contra ornamenta mulierum.

Stibium quid sit.

¶Sed

2 ¶Sed audiamus alios,tempore quidem inferiores , non tamen eruditione & sanctimonia. Volo, De eadem re. (ait D.Paulus, prioris ad Timoth. epistolæ capit.2.)mulieres orare in habitu ornato , aut (vt alij vertunt)in amictu modesto,siue honesto : nam & id quoque significat Græca dictio κοσμίῳ. Et subdit Apostolus,interpretans verba præcedentia,Cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus,aut auro,aut margaritis,vel veste pretiosa.Alterum quoque ecclesiæ fulmē coruscum Petrus,in priore Catholica epist.ca.3.Mulierum,ait,non sit extrinsecus capillatura,aut circundatio auri,aut indumenti vestimentorum cultus.In quo loco glo.quam ordinariam vocāt, ex Cæcilio Cypriano,ex lib.de habitu virginum sic infit:Serico & purpura indutæ,Christum induere non possunt:auro & margaritis & monilibus adornatæ , ornamenta corporis & pectoris perdiderunt. Diuus autem Ioannes in Apocalypsi , capit.17.introducit meretricem quampiam circundatam purpura & coccino,& inauratam auro & lapide pretioso & margaritis.Vbi secundū sententiā ipsius Cypriani describitur ciuitas meretrix,compta pulchriùs & ornata, & cum ornamentis suis,ac propter ipsa potiùs peritura. Idem Cyprianus in eo ipso lib. de habitu virginum, hæc ferme in eam rem scribit:Cæterùm,si tu te sumptuosiùs comas,& per publicū notabiliter incedas,oculos in te iuuentutis illicias,suspiria adolescentum post te trahas,concupiscendi libidinē nutrias,peccandi fomitem succendas:vt etsi ipsa non pereas,alios tamen perdas,& velut gladium te & venenum videntibus te præbeas:excusari non potes,quasi mente casta sis & pudica:redarguit te cultus improbus,& impudicus ornatus.Et iterum:Non virgines tātùm aut viduas, sed & nuptas puto,& omnes fœminas admonendas,quòd opus Dei & facturam eius & plasma adulterare nullo modo debeant,adhibito flauo colore,vel nigro puluere,vel rubore,aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine.Et postea subdit:Manus Deo inferunt,quando illud,quod ille formauit,reformare & transfigurare contēdunt:nescientes quia opus Dei est,omne quod nascitur:Diaboli,quodcunque mutatur.Si quis pingendi artifex vultum alicuius & speciem corporis qualitatem æmulo colore signasset,& signato iam,consummatóque simulacro manus alius afferret,vt iam formata,iam picta,quasi peritior resurmaret,grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciā, Cypriani locus. Dei artificis offensam?Vt enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatísque quæ Dei sunt,peior adultera detineris.Et rursum:Non metuis,oro,quę talis es,ne cùm resurrectionis dies venerit,artifex tuus te nō recognoscat?ad sua præmia & promissa venientem remoueat,& excludat?increpans vigore cēsoris & iudicis dicat,Opus hoc meū non est,nec hæc imago nostra est:cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutasti: expugnata(aut potiùs expugnata)est mendacio facies:figura corrupta est:vultus alienus est. Deū videre non poteris,quando oculi tui non sint,quos Deus fecit,sed quos Diabolus infecit:illum tu sectata es:rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es,de inimico tuo compta,cum illo pariter arsura.Sed & inibi alia multa in hanc sententiam differit,quæ sunt in promptu omnibus.Ex quibus D.Augustinus multa ad verbum transtulit in lib.4.de doctrina Christiana,c.21.vbi & ipse multa de hac re scribit,quæ & tu videre poteris.Sed vt redeamus ad Cyprianū,is in lib.de disciplina & bono pudicitiæ,ita de hac re scribit:Sēper est misera,quæ sibi non placet qualis est.Quid capillorum mutatur color?Quid oculorum extremitates suffocantur ? Quid facies artibus in diuersam formam conuertitur?Quid postremò speculum consulitur?nisi,& cætera,quę sequuntur.

3 ¶Tertullianus duos libros aduersus ornatum mulierum conscripsit:priorem,cui titulum fecit:de De eadem re. ornatu mulierū, alterūde cultu fœminarū:in quibus multa in eam rem congessit.Ex quibus illud ex posteriori libro excerpsimus:In dominum delinquunt , quæ cutem medicaminibus vngunt, genas rubore maculant,oculos fuligine collinunt : displicet illis nimirum plastica Dei:in ipsis redarguunt,repræhendunt artificem omnium:reprǽhendunt enim,cùm emendant,cùm adiciunt, vtique ab aduersario artifice sumentes additamenta ista,id est, Diabolo.Gregorius Nazianzenus versus in eam quoque rem elegantissimos conscripsit,quorum initium est huiusmodi,

Μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες,
 θρύπτουσαι μαλακὸν αὐχένα ἐκ σκοπέλων.
μηδὲ θεοῦ μορφὰς ἐπαλείφετε χρώμασιν αἰσχροῖς,
 ὅττι προσωπεῖα, κ' οὐχὶ πρόσωπα φέρειν. Id est ad verbum,
 Nec capita turrificate adulterinis crinibus mulieres,
 Mollientes mollia colla ex specula.
 Neque Dei formas inungite coloribus turpibus,
 Vt personas, & non facies feratis.

Quorum quidem postremus versus videtur sumptus ex Locro Poeta antiquo , apud Iulium Pollucem lib.5.c.16.

οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ προσωπεῖον φέρει.
Non faciem,sed laruam gerit.

Aut ex Lucilio,cuius carmen postea adscribemus. Et in eam sententiam multa subiungit idem Nazianzenus ad cccxxxiiij. versus,ex quibus illud mihi admodum placuit,

--Τήρει δ' ἅμας, ὅιον ἐτύχθης·
μὴδ' ἐθέλει δοκέειν ἀνθ' ἑτέρας ἑτέρα.

--Serua

—Serua corpus,quale est fabricatum,
Neque velis videri pro altera,altera.

Alter Gregorius,vnus è quatuor ecclesiæ doctoribus,in Homilia,quã in Euangeliũ Diui Matth. c.xj.edidit:Nemo existimet in luxu,atque studio pretiosarum vestium peccatũ deesse:quia si hoc culpa non esset,nequaquã Petrus à pretiosarum vestiũ appetitu compesceret,dicens,Non in veste pretiosa.Pensate ergo,quæ culpa sit,hoc etiam viros appetere , quo curauit pastor ecclesiæ & fœminas prohibere.Hæc Gregorius,qui & ipse in alia Homilia in diuum Lucã c.xvj.enarrans illud,Homo quidã erat diues,qui induebatur purpura & bysso,hæc quoque scripta reliquit: Sunt nonnulli,qui cultũ subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum.Quod si videlicet culpa non esset,nequaquã sermo Dei tam vigilanter exprimeret,quòd diues,qui torquetur apud inferos,bysso & purpura indutus fuisset.Et paulò pòst : Quam culpã possumus meliùs etiã ex diuerso colligere:quia si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter non diceret,Erat indutus pilis camelorum.

4 ¶His assentitur Augustinus scribens ad Posidonium:quod & repetitur in c.fucare.de consecrati. dist.v.Fugare pigmẽtis(ita enim malo legere,quàm figmẽtis,quod vulgò legitur)quò rubicũdior, vel verecundior appareat mulier,adulterina fallacia est : qua nõ dubito ipsos etiã maritos se nolle decipi,quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari. Ideo autẽ legi suprà, pigmentis:nam ex his fiunt fuci illi,quibus vtũtur. Et hinc Expigmare & Impigmatio,pro fucare,& fucatio,apud Cyprianum in d.lib.de habitu virginum:licèt vulgò ibi legatur,Expugnare,& Impugnatio,quæ verba non quadrant sententiæ. Idem in li.de sermone Domini:Quanta,inquit,amentia est effigiem mutare, naturæ picturam quærere! Tolerabiliora propemodũ in adulterio crimina sunt:ibi enim pudicitia,hîc natura adulteratur. Diuus quoq; Hieronymus (nisi me fallit memoria)alicubi,locus enim nunc non occurrit,Illi,ait,oculos Christianos scandalizant potiùs , quæ purpurisso & quibusdam fucis ora oculosque depingunt,quarũ facies Aegyptiacæ nimio(aut si mauis minio)candore deformes,idola mentiuntur,quas nec numerus annorum docere potest , quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt,& præteritam iuuentutem in rugis anilibus polluunt.Erubescat mulier Christiana,si naturã cogit in decorem, &c. Et alibi ad Furiam de viduitate seruãda: Quid faciat in facie Christianæ purpurissus & cerussa(quorũ alterum roborẽ genarũ,labiorũque mentitur:alterũ candorem oris,& colli)ignis iuuenum,fomenta libidinũ, impudicæ mentis indicia. Quomodo flere potest pro peccatis suis,quæ lacrymis cutem nudat, & sulcos ducit in faciẽ? Ornatus iste non Domini est:velamen istud Antichristi est.Qua fiducia erigit ad cœlum vultus, quos conditor non agnoscit? &c.Idem ad Demetriadẽ de virginitate seruanda,puellas redarguit, quæ ornant capita,crines à fronte demittunt,cutẽ polliunt,vtuntur pigmentis,adstrictas habent manicas,vestimẽta sine ruga,soccósque crispantes, vt sub nomine virginitatis vẽdibiliùs pereãt.

De eadem re.
Decretorum locus emendatus.
Pigmenta.
Expigmare.
Impigmatio.
Hieronymi locus.

5 ¶Diuus item Ambrosius lib.j.de virginibus:Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum , vt quæsitis coloribus ora depingant,dũ viris displicere formidant,& de adulterio vultus meditantur adulterium castitatis. Quanta hæc amentia , effigiẽ naturæ mutare,picturam quærere:& dum verentur maritale iudicium,prodere suum! Prior enim de se pronuntiat,quæ cupit mutare quod nata est. Ita dum alijs studet placere,priùs ipsa sibi displicet.Quem iudicem,mulier,veriorem requirimus deformitatis tuæ,quàm teipsam,quæ videri times? Si pulchra es , quid abscondens? Si deformis, cur te formosam esse mentiris? nec tuæ conscientiæ,nec alieni gratiã erroris habitura.& alia quæ mox sequuntur.Sed & posteà quoque paulò ante fi.eiusdem libri:Cernis,vt põparum ferculis similis incedat,quæ se cõponit,vt placeat,omniũ in se vultus & ora conuertens,eo ipso, quo studet placere,deformior.Priùs enim populo displicet,quàm placeat viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet;& hoc ipsum,quòd vos non ornatis,ornatus est.Certè laceræ vulneribus aures & depressæ,onera miseræ ceruicis,non sunt alleuamenta lenarũ , sed discrimina metallorum: hinc collum catena constringit,inde pedem cõpes includit. Nec refert auro corpus oneretur,an ferro.Si ceruix premitur,si grauatur incessus,nil pretium iuuat:nisi quòd vos mulieres,ne pereat vobis pœna,trepidatis.Quid interest,vtrùm aliena sententia,an vestra vos dãnet? hinc vos etiam miserabiliores,quàm qui publico iure damnantur: quod illi optant exui,vos ligari,& alia quæ sequuntur.Idem quoque libro Hexaemer.vj.c.viij.Deles picturam,mulier, si vultum tuũ materiali candore oblinias,si acquisito rubore perfundas:illa pictura vitij,non decoris est:illa pictura fraudis,non simplicitatis est:illa pictura temporalis est,aut pluuia,aut sudore tergitur : illa pictura fallit,& decipit,vt neque illi placeas,cui placere desideras,qui intelligit non tuum,sed alienum esse, quòd placeas,& tuo displiceas authori,qui videt opus suum esse deletum. Dic mihi, si supra artificem aliquem inducas,qui opus illius superioris nouis operibus obducat, nonne indignatur ille, qui opus suum adulteratum esse cognouerit?Noli tollere picturam Dei, & picturã meretricis assumere:quia scriptum est(videlicet 1.ad Cor.vj.) Tollens ergo membra Christi , faciam membra meretricis? absit.Quod si quis adulterat opus Dei,graue crimen admittit.Graue est enim crimen, vt putes,quòd melius te homo quàm Deus,pingat.Graue est,vt dicat de te Deus,non cognosco colores meos,non agnosco imaginem meam,non agnosco vultum , quem ipse formaui. Reiicio ego quod meum non est:illum quære,qui te pinxit:cũ illo habeto consortium:ab illo sume gratiam,cui mercedem dedisti. Quid respondebis?

De eadem re.

6 De eadem re. ¶Sed & Diuus Chrysostomus, Homilia ad populum Antiochenũ 21. Vis, inquit, ornare faciem? non margaritis, sed modestia, & honestate: sicque vir gratiorem cernet aspectum. Ille nempe ornatus & zelotypiæ suspicionem inijcere sæpe solet, & in inimicitias, & cõtentiones, & pugnas. Et paulò pòst: Modestia autem ornatus omnem quidem improbam suspicionem expellit: omni autem vinculo firmiùs coniungem conciliat. Nõ enim tam decorum facit formæ natura fieri aspectum, quàm eam spectantis affectus. Affectũ verò nihil sic, vt modestia & honestas inducere solet. Rursumque paulò pòst: Circa margaritarũ cultum insania, est pompa Satanica. Aurũ enim cepisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes salues & enutrias. Sed & alia multa in eadẽ Homilia in cultum muliebrem scripsit, quæ tibi legere promptum est. Quin & in Matthæum Homilia 8. & in Ioãnem Homilia 60. ad finem. & in epistolam ad Hebræos Homilia 28. & in Genes. Homilia 36. multa quoque in eam sententiã scripsit. Sed & aliam Homiliam priuatim edidit, de mulieribus se sertis & auro ornantibus. Idem in Genesim Homilia 41. A cultu, ait, externo innumera fiunt mala. Et nondum dico animæ nocumenta, arrogantiam, quæ intrinsecus nascitur, despectũ proximi, fastum spiritus, animæ corruptionem, voluptatum illicitarum fomitem. Quid quod facilè diripitur ille cultus, & famulorum malignitate, & latronum insidijs, & sycophantarũ calumniis. Et infinita mala inuenire in eo licet, & perpetuas amaritudines. Sed & idem multa scripsit contra mulieres se fucantes & curiosius ornantes, in Genesim Homilia 37. in Matthæũ Homilia 31. & in priorem epistolam Diui Pauli ad Timotheum Homilia quinta. Arnobius libr. 2. aduersus gentes: Idcirco Deus animas misit, vt diuini ponderis & grauitatis oblitæ, gemmas, lapillos, margaritas, castitatis dispendio compararent? conspiciendos quærerent corporibus fucos? innecterẽt his colla? laminas pertunderent aurium? imminuerent frontes limbis? fuligine oculos obumbrarent? nec informibus erubescerent masculorum calamistris vibrare cæsariem, cutem corporis læuigare? Quanquàm ille videatur loqui de maribus, vt verba sequentia ostendunt.

7 De eadem re. ¶Aurelius Prudentius, Poeta Christianus, in Amartigenia hæc item prodit in mulieres se ornantes fucantesque:

—Nec enim contenta decore
Ingenito, externam mentitur fœmina formam.
Ac velut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
Pingere sutilibus redimita frontis in arce,
Colla vel ignitis syncera incingere sertis,
Auribus aut grauidis virides suspendere baccas:
Nectitur & nitidis concharum calculus albens
Crinibus, aureolisq; riget coma texta catenis.
Tadet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quæ plasmata fuco
Inficiunt, vt pigmentis cutis illita, perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.
Hæc sexus malè fortis agit, &c.

Ausonius quoque quodam Epigrammate Deliam increpat, quòd molliore cultu vteretur:

Delia nos miramur, & est mirabile, quòd tam
Dissimiles estis, túque sororq; tua.
Hæc habitu casto, cùm non sit casta, videtur:
Tu præter cultum nil meretricis habes.
Cùm casti mores tibi sint, huic cultus honestus:
Te tamen & cultus damnat, & actus eam.

Postremò Clemens Alexandrinus lib. Pædagog. 2. c. x. & xij. & iterum lib. eiusdem operis tertio, c. ij. & iij. vbi multa in hanc sententiam adducit, & inter alia dicit in d. cap. ij. nimium sui ornandi studium, maius esse vitium, quàm ebrietatem. Et è recẽtioribus Theologis D. Bernardinus in lib. de Euangelio æterno, Sermone 47. & in lib. de Christiana religione, Sermone 44. & iterum 46. & 47. Cuius si vera est in ea re sententia, nullam ferè reperias, quæ in ea re quotidie mortaliter (vt Theologi loquuntur) non peccet.

8 De eadem re ex externis scriptoribus. ¶ Et hæc quidem de Christianis scriptoribus. Sed nec externi & Ethnici huic desunt sententiæ. Xenophon in Oeconomico, fucum muliebrem grauiter & copiosè taxauit. Nam eo in opere Ischomachus hac isagoge vxoris vitiũ castigat, quam viderat cerussa, stibio, cæterisque huiusmodi fucis & pigmentis vtentem, quò formosior videretur. Dic mihi, inquit, vxor, nónne hisce legibus matrimonium inuimus, vt quod esset vtrique facultatũ, inuicem communicaremus? Annuit illa. Iam, ait, si, postquam tu tuam portionem bona fide cõtulisses, ego pro veris gemmis fictitias, pro auro puro puto adulterinũ darem, pro torquibus aureis vitrum auri bracteis oblitũ, pro monilibus solidis ligna auro, argento, & incrustamentis obducta: num boni cõsuleres, aut iudicares, me plus tibi cõtulisse, si talibus technis tibi imponerẽ, quàm si, quod haberem, vti est, in mediũ conferrem? Quod illa excipiens, caue, inquit, ne mihi talis sis: neque enim te ex animo amare possem. Quo audito, ille sic perrexit: Atqui nos in hoc potissimùm conuenimus, vt alter alteri corporum

nostrorum

noſtrorum copiam faceremus. Quod cùm vxor annuiſſet, Súmne, inquit, tibi gratior aut carior futurus, ſi corpus hoc, vti eſt, nullo medicamento vitiatũ communicem, an ſi os oculóſque minio infectos tibi exoſculandos præberem? At ego, inquit vxor, minium nunquã attigerim, neque fucatos oculos gratius, quàm tuos aſpexerim. Et mihi, ait ille, puta mentem eandem eſſe: nec tam mentito (quem tu ceruſſa ſtibioq́ue inducis) colore delectari, quàm tuo natiuo. Quo tam commodo ſermone caſtigata mulier, abiecit omnia tectoria, formæq́ue medicamenta.

9 ¶Autor eſt Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis, & in Lyſandro, & in præceptis connubialibus, quòd cùm aliquando Dionyſius tyrannus Siculus Lyſandri filiabus veſtes, muliebremq́ue mundum miſiſſet, recuſauit ea Lyſander, inquiens, vereri ſe, ne huiuſmodi ornamẽtum dehoneſtaret potius filias, quàm ornaret. Id quod & idem Plutarchus in ipſis Apophthegmatis aſsignat Archidamo Zeuxidami filio. Ante vtrunque autem Sophocles: Non hic eſt ornatus, ô infelix, verùm dedecus videbitur, tuæq́ue inſania mentis. Ornamentum enim eſt (vt inquit Crates) quod ornat: ornat autem, quod honeſtiorem mulierem facit: talem verò præſtat non aurum, non ſmaragdus, non coccineus color: ſed quæcunque grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimen adhibent. Hæc Plutarchus. In quam etiam ſententiam eſt ſenarius ille, *Ornamentum magis dehoneſtat, quàm ornat.*

γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ᾽οὐ χρυσία. Id eſt ad verbum:

Mulieri ornamentum mores, & non aurum.

Refert Iuſtinus lib. 20. Pythagoram Samium Crotonienſem populum in luxuriã lapſum, autoritate ſua ad vſum frugalitatis reuocaſſe: hocq́ue inter cætera aſsiduitate diſputationis fuiſſe conſecutum, vt matronæ auratas veſtes, cæteraq́ue dignitatis ſuæ ornamenta, velut inſtrumenta luxuriæ, deponerent, eaq; omnia delata in Iunonis ædem ipſi Deæ conſecrarent: præferentes vera ornamenta matronarũ, pudicitiam, nõ veſtes eſſe. Apud Lacedæmonios fœminis ornatus omnis ac mundus muliebris ereptus eſt. Neque enim eis licuit comã nutrire, neque aurum geſtare, vt tradit Heraclides in Politia Lacedæmoniorũ. Ariſtoteles cenſet mulierẽ minori cultu atque apparatu vti debere, quàm leges moreſq; patriæ præſcribant, quippe quã conſiderare oportet, quòd nec veſtimentorũ nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo tantũ valet ad mulieris laudem, quantũ modeſtia in rebus, ac ſtudium honeſtè decoreq; viuendi. Aelianus lib. xij. de Varia Hiſtor. inter magnas Aſpaſiæ laudes, quæ primùm Cyro nupſit, & poſtea Artaxerxi Perſarum Regi, non vltimo loco ponit, quòd ab omni curioſitate muliebri, & ornatu eſſet aliena. *Mulieri ornamentum mores, non aurũ. Mulierũ ornamenta pudicitiam eſſe, non veſtes. Lacæna aurũ non geſtabat. Aſpaſia omnis ornatus expers.*

10 ¶Scapha Plautina in Muſtellaria: *De eadem re.*

Scita es tu quidem:
Noua pictura interpolare vis opus lepidiſsimum.
Non iſthanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere,
Neque ceruſſam, neque melinum, neque aliam vllam offuciam.

Et paulò pòſt:

Ecaſtor, mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nam iſtæ veteres, quæ ſe vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occultant,
Vbi ſeſe ſudor cum vnguentis conſociauit, ilico
Itidem olent, quaſi cùm vnà multa iura confundit coquus.
Quid oleat, neſcias, niſi id vnum malè olere intelligas.

Bene olere. nil olere.

Cui ſententiæ reſpondens Tullius lib. Epiſtol. ad Atticum 2. Epiſtola 1. Quanquam tua illa horridula mihi atque incòmpta viſa ſunt, ſed tamen erant ornata hoc ipſo, quòd ornamenta neglexerant: & vt mulieres ideò bene olere, quia nil olebant, videbantur. Ad quod etiam reſpicere videtur Arbitri ſententia apud Hieronymum ad Demetriadem, de virginitate ſeruanda: Non bene olet, qui bene ſemper olet. Quam & ipſam expreſsit Martialis lib. ij. ad Poſthumum:

Poſthume, non bene olet, qui bene ſemper olet.

Ad quod etiam alludens idem Martialis lib. vj. in Coracinum,

Rides nos Coracine nil olentes,
Malo, quàm bene olere, nil olere.

Idem in Gelliam lib. iij.

Quòd quacunque venis, Coſmum migrare putamus,
Et fluere excuſſo cinnama fuſa vitro:
Nolo peregrinis placeas tibi Gellia nugis:
Sic puto poſſe meum ſic bene olere canem.

Nugas autem appellat Martialis (vt id in tranſcurſu dicam) ornamenta muliebria: ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorſus, inutiliaque, atque futilia. Hincq́ue Plautus in Aulularia nnginendos vocat, qui res huiuſmodi vẽdunt mulieribus, vt teſtatur Nonius Marcellus. Verba Plauti ſunt hæc, *Nugæ quæ. Nuginendi.*

Nuginendis res ſoluta eſt omnibus.

11 ¶Sed vt redeamus, quia Plautus, vbi ſuprà, locutus eſt de iſtis vetulis, quæ etiamnum ſe ornant: in memoriã venit, quod Protagoras, cùm vidiſſet anum ornatam εἰ μὲν, inquit, πρὸς ἄνδρας, ἐπλανᾶσαι: εἰ δὲ πρὸς τάφον, ἱκανῶς [illegible]. Si ad viros, falleris: ſi ad ſepulchrum, ſatis ornata es. Autor Antonius Monachus Meliſſæ tomo 2. cap. 34. At Propertius, vir alioquin mulierarius, in vniuerſum *De eadem re. Anus ornata ridetur.*

ornatum fucúmque mulierum multis versibus notat,lib.1.ad Cynthiam Eleg.1.

Quid iuuat ornato procedere vitta capillo?
Et tenues Coa veste mouere sinus?
Aut quid Orontea crines perfundere myrrha?
Téque peregrinis vendere muneribus?
Naturæq́, decus mercato perdere cultu?
Nec sinere in propriis membra nitere bonis?

Et cætera quæ sequuntur.Idem quoque lib.ij.eandem Cynthiam ita veluti castigat,Eleg.19.

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos:
Ludis & externo tincta colore caput.

Et subdit:

Vt natura dedit, sic omnis recta figura:
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi sub terris fiant mala multa puellæ,
Quæ mentita suas vertit inepta comas.

Quos versus nemo non interpretabitur rectè,qui legerit Cæsarem lib.Commentariorum v. de Bello Gallico,hæc scribentem,Omnes se Britanni glasto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem.Et Plinius lib.xxij.c.j.Simile plantagini glastum in Gallia vocatur, quo Britannorum coniuges nurusque toto corpore oblitæ,quibusdam in sacris nudæ incedunt. Ex quo est etiam illud Martialis lib.xj.epig.54.

Glastum.

Claudia caeruleis cùm sit Rufina Britannis
Aedita,cur latiæ pectora plebis habet?

Et in Apophoretis:

Barbara depictis veni bascauda Britannis.

Increpat igitur Propertius Cynthiam,quòd Britannos imitata, glasto se inficeret, cùm turpe sit Romanæ matronæ Belgico, id est , Gallico fuco faciem colorare. Id glastum hodie Galli vulgò Gualdum,siue Guadũ,siue Pastellum appellãt,Græci autẽ Isatidẽ: quod obiter dicere voluimus.

Gualdum.
Isatis.

12 ¶Sed & vt ad institutum propositum reuertamur, in illam quoque sententiam est Lucilij festiuissimum illud Epigramma,lib.ij. Epigrammatum Græcorum:

De eadem re.

τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις
οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ κατάπλαττε
ὥστε προσωπεῖον, κ᾽ οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος,
καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

Id est, ferè ad verbum:

Caput quidem tingis:at senium nunquam tinges:
Nec genarum rugas erugabis quandoque.
Non igitur faciem totam psimytho collinas,
Ne personam habere videare,non faciem.
Nil siquidem est amplius. Quid furis? nunquam fucus,
Et psimythus Hecubam reddiderit Helenam.

Est autem psimythus(vt illud obiter dixerim)cerussa,vt scribit Plin.lib.xxxiiij.c. vlt. vbi docet quemadmodum fiat,sicuti etiã facit Vitruuius lib.vij.Architecturæ,c.xij.& Dioscor.lib.v.c.xciij. & è recentioribus Cardanus,qui alios non memorat.lib.de Subtilitate v. Gale.autem in Exhortatione ad bonas artes,historiã refert de Phryne,de qua alibi locuti sumus:Hæc,inquit,cùm esset in quodam conuiuio,in quo ludus hic agebatur,vt singuli per vicẽ imperarent quæ vellent: vidissetque mulieres adesse,anchusã,cerussã,& fuco pictas,iussit inferri aquã,moxque præcepit, vt omnes aquæ immersas manus semel admouerent ad faciem,deinde vt ilicò linteo extergerẽtur. Atque hoc ipsa prima omnium fecit,ac cæteris quidem omnibus fœminis facies maculis opplebatur.Diceres te videre quasdã ad terrorem factas imagines.Ipsa verò pulchrior apparebat,quàm antea.Sola enim carebat artificio formæ: sed speciem habebat natiuam , nihil opus habens malis artibus ad formæ commendationem. Hæc Galenus. Ex quibus facilè apparet , huiusmodi fucos sæpe in contumeliam & opprobrium fœminarum cedere.Quibus adstipulatur illud Ouid. lib.ij. Fastorum de Lucretia:

Psimythus quid.
Cerussa quomodo fiat.
Phrynes historia memorabilis.

Forma placet,niueusq́, color, flauique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.

Et paulò pòst:

Sic sedit,sic culta fuit,sic stamina neuit,
Neglectæ collo sic iacuere comæ.

Sed & Iuuenalis multa in eam ipsam rem passim conscripsit,atque etiam Lucianus in eo Dialogo,cui titulus est, Ἔρωτες: quæ,ne sim longior,prætermitto.Plinius in Panegyrico laudat vxorem Traiani,quòd esset modica cultu. Apud Liuium 1.decad.lib. viij. Minutia & ipsa Vestalis suspecta , primò propter mundiorem iustò cultũ,deinde incestus insimulata,& tandem damnata fuit. Apud Terentium adolescentes illi ex sordibus & negligentia cultus ancillæ, colligunt argumentum pudicitiæ dominæ.& Antonius Monachus tom.2.Melissæ,c.33.& Maximus Philosophus & Martyr,Locor.communium ca.39.scribunt,vxorem Philonis interrogatam, quamobrem sola in conuentu

Mulieris ornatus cũ impudicam declarat.

conuentu mulierum non gestaret ornatum aureum, respondit, ἐμὲ αὐτάρκης κόσμος μοί ἐστιν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή. Id est, quoniam sufficiens ornamentũ mihi est mariti virtus. De eadem refert Plutarchus in vita ipsius Photionis, quòd cùm Ionica quæpiam Athenas profecta, aureos illi torques, variisque gemmis distincta monilia, mundum sui corporis ostentasset: illa tum, Meũ verò, inquit, ornamentum est Photion.

Mulieris ornamentũ, viri uirtus.

13 ¶Nec interim prætermittenda est grauis sententia Euripidis, qua pronuntiauit, mulierẽ, quæ absente marito extra domum ad pulchritudinẽ se comit, referendam esse in album improbarum. Nihil enim eam cogere foris ornatam præ se ferre faciem, nisi quid mali quærat:

Mulier foris ornata, aliquid mali quærit.

γυνὴ δ' ἀπόντος ἀνδρὸς, ἥτις ἐκ δόμων
εἰς κάλλος ἀσκεῖ, διάγραφ' ὡς οὖσαν κακήν.
οὐδὲν γὰρ αὐτὴν δεῖ θύρασιν εὐπρεπὲς
φαίνειν πρόσωπον, ἤν τι μὴ ζητῇ κακόν.

Nec quod à Zeleuco, prudentissimo Locrorum legislatore suis legibus statutum est, ne liceret mulieri aureis ornamentis circomponi, neque contextis indumentis, arteque laboratis venustari, nisi cùm scortari atque amatorẽ sibi moliri studuerit. Atque ita facillimè eo pœnæ genere, vituperio scilicet probri, perniciem omnem deliciarũ, atque intẽperantiæ labem coercuit, exclusitque licentiæ procacitatem, maxima impudicitiæ irritamenta. Nemo enim tam perditæ libidinis inueniri poterat, qui domestica attestatione, & proprio suæ turpitudinis testimonio, vellet se perpetuo inter ciues probro ludibriòve damnare: vt prodiditum est à Diodoro Siculo, lib. Biblioth. 12.

Zaleuci lex de cultu mulierum.

14 ¶Et vt de nostris quoque scriptoribus loquamur, his accedit, quod Bal. in procemio Gregotiano, colum. v. in verbo, violentos. scribit, quòd Episcopi possunt facere statuta, per quæ seruetur honestas, putà quòd mulieres sibi cerussam non imponant. Iterumque postea subdit, quòd valet statutum Episcopi, quo fulminatur excõmunicatio contra mulieres portantes vestes superuacuas, vel nimis sumptuosas, siue prouocantes ad libidinem. Id quod longè lateque ante eum disputanerat Io. And. in regula, ea quæ fiunt. de reg. iur. lib. vj. in Mercuri. Cuius dissertationem ad verbum fermè conscripsit Alber. in l. factum à iudice. ff. de regu. iur. & in tract. statutorum, in ij. parte, q. cxcviij. ipse Ioan. in nouella, & Petr. Anch. in repe. c. canonum statuta. in ij. q. principali. versi. super hoc termino. extrà de constit.

Statuta de fœminarum ornamentis.

15 ¶Denique illud ignorare non debent mulieres, tãtum abesse, vt pulchriores euadant immodico cultu, vt contrà sua innata ac genuina pulchritudo, quodammodo hoc cultu obscuretur: vt videre omnibus licet, & testatur Lucianus in eo libello, cui titulum fecit περὶ τῶν εἰκ. cuius hæc verba sunt, Græca quidem illa, sed in hanc sententiam, Dico equidem mulieribus formosis nõ modò nihil conferre ornatum illum multum ad augendã pulchritudinem, sed contrà aduersari potius quandoquidem illorum, qui fortè eas aspiciunt, vnusquisque auro & lapillis pretiosis obstupefactus, relictis colore, vultu, ceruice, cubito, alioqui laude & admiratione dignis, ad sardã, vel smaragdum, vel monile, vel armillas respicit. Sunt tamen qui existimẽt, mediocrem formam nonnihil illustrari huiuscemodi ornamentis, sed deformitatem illis augeri. Et inter hos Philostratus in Iconibus lib. ij. vbi de Melete loquitur.

16 ¶Contra videtur, id saltem mulieribus, maximè cõiugatis, si non viris, esse concessum, vel autoritate nostrorum Iurisconsultorũ, qui Romanorum leges prohibentes donationẽ inter virum & vxorẽ, ita sunt interpretati, vt vir vxori dare possit impensas, quas factura sit, quò se honestiùs ornaret, tex. in l. sed si vir ex lana. §. si vir vxori munus. ff. de dona. inter vir. & vxo. Possit ũẽ pecuniã vxori in vnguẽta dare. ea l. §. non videtur. & l. quod autem. §. j. eo. tit. Sed & ipse Imperator viris duntaxat vetuit, non itẽ mulieribus, ne auratas vestes & sericas deferrent. l. j. & ij. C. de vesti. holo. & aura. lib. xj. Quod & super vtroque loco annotarunt Gl. & doct. inter quos Nico. Neapo. & Ioan. Plat. dicunt arg. esse, quòd statutũ prohibens portare quasdam vestes & ornamenta, comprehendit solùm viros, non autẽ fœminas. & dicit id sing. Plat. licet cõtrà pungere videatur Iason in l. si quis id quod. col. ij. versi. iiij. prædicta. ff. de iurisd. om. ind. Sed priorem sententiam confirmat, quod traditum est à Bene. in repet. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias. nu. 23. statutũ prohibens ferri margaritas, nõ comprehendere mulieres: in idque citat Bar. in l. j. ff. de fonte, qui tamen id non dicit, sed aliud quippiam, quod haud multò pòst dicemus.

Pro ornamentis fœminarũ.

Viris tantùm non mulieribus, auratæ et sericæ uestes interdictæ.

17 ¶Est ergo in transcursu corrigenda dictio mendosa, quæ in d. titu. de vesti. holo. & aur. est, tam in rub. quàm in l. temperent. vbi enim passim legitur Oloberis, & Holobera, tu vel Holobryzis, & Holobryza legito. ὅλον enim Græci totum appellant, & ὄβρυζον aurũ, quasi ἄβρυζον, id est syncerũ, purum, delicatum, quod sæpe igne excoctum est, ita vt amplius in coctione non minuatur, vt ex Phocionis sentẽtia scribit Hermolaus, enarrans illud Plinij, lib. 33. c. iij. Aurique experimẽto ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis: atque id ipsum obryzum vocãt. Hieronymus autem in Hieremiam, dici putat, quasi Ophirisum, quoniã ex Ophir insula aurũ laudatissimum euehebatur. Et hinc nummi siue solidi obryzati dicuntur in l. iij. C. de vete. numis. pot. lib. xj. & in l. j. C. de obla. vot. lib. xij. quanquã in vtroque loco mendũ est in antiquis codicibus. Et ita Holobryza sit vestis, quæ ex solo obryso fit, siue quæ tota est ex obryzo: quæ lectio Alciato placuit. Vel etiã potes legere, vt & idẽ dicit, & videtur legisse Bal. Holobaris, vt eas vestes intelligas, quæ ob aurũ intextũ graues sunt. βαρὺ enim graue significat. Inde apud Homerum βαρείας χεῖρας. Beroaldus aurũ legit.

Locus 11. lib. C. emendatus. Obryzum aurum.

Ophirisum aurum. Obryzati solidi. Holobryza, Holobaris vestis.

Holosericis,& Holoserica,vt videlicet Holoserica vestis sit,quæ tota serica est, sine alia materie, de qua Varro περὶ Φθιερᾶς κόσμος, apud Nonium Marcellum, vbi de stola: Mulierem aliam cerneres cum stola Holoserica.& Flauius Vopiscus in Tacito Imperatore,Holosericam,ait,vestẽ viris omnibus interdixit.Et longo antè interuallo,imperante scilicet Tiberio,Senatusconsulto sancitum est,ne vestis serica viros fœdaret : vt scriptum reliquit Cornelius Tacitus Historiæ Augustæ,lib.ij.Ex quibus & Senatuscoosulto,& Taciti Imperatoris sanctione de viris tantùm loquentibus, possunt videri sumpsisse originem & aliæ sequentium Imperatorum leges , quæ in dicto titu.sunt positæ. De hac veste quoqne loquitur Flauius Vopiscus, apud quẽ Aurelianus Imperator vestem holosericam ne in vestiario quidem habuit, dicens nolle se pensare auro fila. Nam libra auri tunc libra serici vænibat. Aelius quoque Lampridius, referens Heliogabalum primum Romanorum holoserica veste vsum,cùm iam subserica in vsu esset:subdit postea, vestẽ sericam in raritate fuisse,& honore.Idem autor scribit,Alexandrum & ipsum Imperatorem,vestes sericas raras habuisse,holosericas nunquam induisse, subsericam nnnquam donauisse. De veste serica & subserica etiam fit mentio in l.vlt.§.diui.ff.de publ. & vecti.

Holoserica vestis.

18 ¶Est autem subserica(vt illud quoque attingã) cui & alia materies intexta est,de qua fit mẽtio in l.vlt.§.diui.ff.de publi.& vectig.At vestis serica, & holoserica à peritis quibusdã bombycina vocatur.Sunt enim, vt tradit Iulius Pollux lib. Ooomastiei septimo,c.xvij.bombyces illi vermiculi sericarij,qui scilicet sericum (ita dictum,quòd apud Seres nascatur,vel quia etiam Seras illos vermiculos vocant)conficinnt eo modo,quem scribit Clemens Alexandrinus lib.ij.Pædagog.ca.x. Procopius Cæsariensis Belli Persici lib.1.& Seruius enarrans illud lib.2.Georg.

Subserica vestis. Bõbycina vestis. Bõbyces serici.

Velleráque vt foliis depectant tenuia Seres.

Et diuus Basilius in lib.Hexaemer.congressione octaua,& Diuus Ambrosius lib.eiusdem tit.v.c. iij.& nostra tempestate Franciscus Grapaldus,vir vtique doctissimus, libr.ij.de partibus ædium, quo loco de veste disserit.Et de his quoque vermibus sericanis loquitur glo.in l.plenum.in prin. in verbo,solus.ff.de vsu & habi.Sunt tamen,qui alteram ab altera distinguant , sericam scilicet à bombycina:quibus accedo,fretus autoritate Vlpiani & Pauli Iurisconsultorum, qui illas dissepatant.Ille quidem io l.vestis.in prin.ff.de aur. & arg.lega. Hic in lib.iij.Sententiarum receptarum, titu.de vsufruct.§.veste legata.Est igitur Bombycina vestis, quæ ex bombycis vermiculi capillamento depectitur: de qua Propertius lib.ij.eleg.

Nec si qua Arabio lucet bombyce puella.

Et Iuuenalis,Satyr.6.

Hæ sunt,quæ tenui sudant in cyclade,quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.

Et Martialis lib.epig.

Fœmineum lucet sic per bombycina corpus.

Sericum.

Sericum autem est aliud lanæ genus , quod apud Seres Indos ex arboribus depectitur:de quo & Horatius in Epodo:

Inter sericos iacere puluillos amant.

Et Seneca Tragœdiographus in Hippolyto:

Remouete famulæ purpura atque auro illitas
Vestes: procul sit muricis Tyrij ruber,
Quæ fila ramis vltimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Nec Mæonia distinguit acu,
Quæ Phœbeis subditus Euris,
Legit Eois hæc arboribus.

Et de his quoque loquitur Ammianus Marcellinns lib.xxj.& Plinius lib.vj.ca.xvij.Seres, inquit, lanitio syluarum nobiles,perfusam aqua depectentes frõdium canitiem : vnde geminus fœminis nostris labor,redordiendi fila,rursumque texendi. Tam multiplici opere,tam looginquo orbe petitur,vt in publico matrona transluceat.Hæc ille.Hoc autem lanitium vnde,& quomodo conficiatur,ostendit Pausanias in fi.vj.libri,& Iulius Solinus in Polyhistore(ita enim liber inscribitur) c.lviij.vbi & hoc tandem subiungit huic loco satis accommodatum:Hoc illud est sericũ in vsum publicum damno seueritatis admissum,& quo ostẽdere potiùs corpora,quàm vestire, primò fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido.

19 ¶Ex quo apertè significat Solinus,huiusmodi vestes sericas, non adeò dedecere fœminas , sicuti & viros.Quod & satis insinuat Plinius de Bombyce loquens,lib.xj.capi.xxiij.in hæc verba: Nec puduit has vestes etiam viros leuitate vsurpare,propter opera æstiua : in tantum à lorica gerenda discessere mores,vt oneri sint etiam vestes.Assyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus. Et Valerius apud Liuium libr.iiij.Belli Macedooici,Purpura,inquit,viri vtemur?fœminis vsum purpuræ interdicemus?& cùm tibi viro liceat purpura in veste stragula vti,matremfamilias tuã purpureum amiculum habere non sioes?Aurelianus Augustus calceos mulleos, & cereos,& albos, & hederaceos viris omnibus abstulit : mulieribus autem reliquit , vt tradit Vopiscus Syracusins. Quiotilianus autem lib.xj.c.j. post prin.tradit monilibus ac margaritis,quæ sunt ornamenta fœminarum,viros deformari.

Ornamẽta nõ tam fœminas dedecere quã viros.

20 ¶Sed & hoc ipsum nominatim sanciunt leges nostræ, permittentes fœminis ex auro & gemmis sibi ornamenta conficere,& deferre:viris autem expressim hoc prohibentes in l.j.C.nulli lice.in

Fœminis licet ornamẽta

fræ.lib.

fra.lib.xj.vbi & hoc Bart.Ange.& Io.Pla.annotarunt.Secundũ quam sententiam, Alex. Seuerus, cuius nuper meminimus (is est cuius tam frequens est in nostris legibus mentio) gemmas sibi oblatas vendidit:muliebre esse existimans,gemmas possidere,quæ neque militi dari possint,neqi à viro haberi.Ideoque Bal.in l.quod non ratione.ff.de legib.dicit,quòd statuta quæ quotidie fiũt contra dominas,ne margaritas deferant,& similia,sunt præter ratione,& ideo nõ debent extẽdi. Sequitur Cepolla in l.mulieris.ff.de verb.signifi.& in tract.de seruit.rusti.præd.tit. de serui.aquæ haustus,col.pen.Et idem voluit Maria.nulla Bal.mentione facta,in repe.c.veniens.col.xiij. versi. præterea contra dictam decisionem.de accus.vbi dicit, huiusmodi statuta maximam sapere iniquitatem.Vnde non mirum videri debet,si hoc statutũ non procedat in his, quæ deferunt margaritas factitias,& adulterinas,& non veras.quod voluit Barto.in l.j.per illum text.ff.de fonte.& Rom.consi.cccev.præsuppositis terminis.col.j.& Barb.in repe.l.cũ acutissimi.col.cxxij.versi. decimò facit.C.de fideicom.& Iason in l.Gallus.§.quid si is,in vlti.no.ff.de libe.& posth.in ij. lect. & Catel.Cotta,qui & hoc dicit sing.in memor.inci. statuta quòd bannitus. Porrò Valerius Maximus lib.ij.titu.j.scribit, sancitum fuisse à Ro.vt fœminæ purpurea veste,& aureis segmentis vti possent. Idem libr.ij.titu.j.autor est,Vini vsum olim Romanis fœminis fuisse ignotum,ne in aliquod dedecus prolaberentur : quia proximus à Libero Patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Cæterùm vt non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset , indulgentibus maritis , & auro abundanti , & multa purpura vsæ sunt : & quò formam suam concinniorem efficerent , summa cum diligentia capillos cinere rutillarunt.

ex auro deferre,viris nõ licet.

Statuta prohibentia fœminis deferre margaritas, sunt irrationabilia.

Ro. purpurã & aurum fœminis concessẽrunt.

21 ¶In qua re Romani , vt plerunque aliàs, prudentissimi extiterunt,qui nulla alia re magis , quàm auro,argento,purpura,& cætero ornatu vxores in suam ipsorũ sententiã traducere,sicque abstemias efficere potuerunt.Probè quidem mulierũ cupiditates nouerunt,quarum imperfectissimus affectus semper in vestibus,semper in auro,semper in lapidibus pretiosis,& ornamentis extrinsecis gloriam ponit,vt scribit D.Hieronymus(si is est,quod non crediderim)in regula sanctimonialium,c.xxviij. Sed haud dubiè Hieronymus ipse ad Gaudentiũ de educatione Pacatulæ insantulæ,φιλόκοσμον,inquit,id est (vt Græcæ linguæ ignaris interpreter) studiosum amãsq; ornatus, genus fœmineũ est:multasque insignis pudicitiæ,quamuis nulli virorum,tamẽ sibi scimus libenter ornari. Idem ad Demetriadẽ de virginitate seruanda scribit, ad corporis ornatũ cultumq; ardere ac insanire studia matronarũ.Idem,aut Iulianus(vt putat Beda)aut alius quispiã (vt mauult Erasmus)ad ipsam Demetriadẽ de virginitate:Seculi,inq uit,virgines vt sponsis placeant, eosq; in amorẽ sui magis incitent,mira se solicitudine formare student,& naturalẽ corporis pulchritudinem ornandi arte cõmendant.Hæc est illis per dies singulos cura præcipua,decentibus fucis colorare faciem,implicare auro crinem,& ardentes conchaũ lapides capitis honorẽ facere, suspendere ex auribus patrimonia,brachia ornare monilibus ac latera,& inclusas auro gẽmas à collo in pectus demittere.Legerat(vt opinor)illud Senecæ de Beneficiis lib.vij.Video vniones nõ singulos singulis auribus cõparatos. Iam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt.Iungũtur inter se, & insuper alij binis supponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pepẽdissent. Quin & Plautus(vt id illi addas)in Epidico scribit,mulieres esse totis fundis exornatas.Et Ouid.lib.iij.de Arte amandi,illud grauiter proclamat,

Mulierũ impotentissimus affectus in ornatu.

Fœminũ genus philocosmon.

Quis pudor est,census corpore ferre suos?

In quam etiam sententiam Columella in præfatione lib.xij.grauiter quoque damnat vestes muliebres totis censibus redemptas.

Et Propertius lib.eleg.

Matrona incedit census induta nepotum.

Id est,posterorum,ad quos erant peruenturi sine nimia illa ornamentorum profusione,ob quam scilicet,posteri censu suorum parentum fraudantur.

Ornatus muliebris totis cẽsibus & patrimonits redemptus.

22 ¶Sed vt ad Senecã redeamus,is ad ea,quæ ex ipso adduximus,illud subdit:Video sericas vestes, si vestes vocandæ sint,in quibus nihil est,quo defendi aut membra, aut corpus,aut denique pudor possit.Quibus sumptis mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit.Et D.Ambrosius in lib.de Nabuthe Israelita,c.v.Delectantur,ait,compedibus mulieres,dum modò auro ligentur: nõ putant onera esse,si pretiosa sunt:non putant vincula esse,si in his thesauri coruscent: delectãt & vulnera,vt aurũ auribus inseratur,& margaritæ dependeant : habent & gemmæ pondera sua:habent vestimenta frigora sua.Sudatur in gemmis,algetur in sericis:tamen pretia iuuant:& quæ natura auersatur, commendat auaritia.Smaragdos,& hyacinthũ,beryllum,achaten, topazion,amethystum,iaspin,sardam summo quærunt furore, vel si dimidiũ patrimonij petatur. Non parcunt dispendio,dum indulgent cupiditati. Ante hos D. Chrysostomus in Genes. Homil.41.Multa est mulierum mollities,& omne studiũ in cultu vestiũ,in auratis,& collaribus,& externo ornatu:animæ verò nulla est cura.Quibus respondet & illud Cornelij Celsi, cuius hæc verba sunt ex lib.6. c.v.Erpi fœminis cura cultus sui nõ potest.Sed & Valerius ipse lib.9.tit.j. loquens de abrogatione legis Oppiæ,qua cultus muliebris frænis quibuldã fuerat coercitus:Si animũ(inquit)muliebris apparatus intueri potuissent,quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosiùs adiectum est, in ipso introitu ruẽti luxuriæ obstitissent. Et mox huius rei rationẽ reddit:Mulieres (inquit) imbecillitas

mentis, & grauiorum operum negata affectatio omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conuertere. Synesius Cyrenensis in oratione de laudibus Caluitij, Fœminis, inquit, semper & vbique terrarum fuit decorum studium comendi. Plinius lib. ix. c. xxxv. Elenchos, inquit, digitis suspendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria est.

Mulieres suæ salutis immemores, dum coluntur.

23 ¶Galenus, quo loco cosmetica cõmemorat, quæ nigricant, dealbant, rufant, aliásve venustant capillos (quæ fœminarũ peculiaris cura est) ait vidisse se complusculas mulieres immodica affectati capillitij curiositate defunctas, cùm caput huiusmodi pharmacis medicamentisque lethifera frigiditate vexarent. Locus eius rei est, lib. 1. de Medicamentorum compositione secundùm locos, c. xix. quod & idem scribit Aetius Tetrabibl. lib. ij. Sermo. ij. c. lviij. Ex quo satis liquet, mulieres parum suæ saluti consulere, dum cultui ornatuique corporis impensiùs student. Vt iam non mirum sit, si mulieres omnium primæ hanc tingendorum capillorum artem excógitarunt, vt tradit D. Clemens lib. vj. aduersus gentes, & Eusebius Præparationis Euang. lib. x. c. ij. Minusque etiam mirum sit, quod traditur Eriphylen Amphiarai vxorem, monile mariti vitæ prætulisse, vt postea dicemus in xij. lege connubiali, nu 2. Vt omittam mulieres vsu huiusmodi medicamentorum cosmeticorum capillos sæpissimè amittere. Vnde illud Ouidij lib. 1. Amor. Eleg. 14. in puellam cui ob nimiam capillorum curam comæ ipsæ deciderant:

Eriphyle monile mariti uita prætulit.

Dicebam, desiste tuos medicare capillos:
Tingere quam possis, iam tibi nulla coma est. & cætera quæ sequuntur.

De eadem re.

24 ¶Sed vt redeamus, Seneca de Consolatione ad Albinam, Fœminis, inquit, omnis commendatio ex forma petitur. Germanorum est dicterium, vice prouerbij apud eos celebratum, teste Bebelio, quatuor maximè cupere mulieres: amari à pulchris iuuenibus, pollere plurimis filiis, ornari pretiosis vestibus, & dominari in domibus. Maria autem in d. ca. veniens. quo loco suprà citauimus, dicit hac potissimum voluptate, videlicet cultus & ornatus, gaudere fœminas. Quod & ipsum cõfirmat diuinus ille Hieremias in sua epistola, relata à Propheta Baruch, in vj. c. Et sicut virgini (inquit) amanti ornaměta, &c. Quòd cùm ex his quæ diximus, satis probatur, tũ verò maxime ex eo, quòd mulieres sua ornaměta secũ sepulchro inferri iubẽt: adeò impotẽs est hic affectus, vt vel mortuæ non abstineant. Cuius rei exemplum nobis reliquit Scæuola Iurisconsultus, qui in l. vlt. §. vlti. ff. de auro & arg. retulit, mulierem suo testamento statuisse, secum in sepulchro sepeliri lineas duas ex margaritis, & viriolas ex smaragdis, quas ornatus causa compararat. Artemidorus Daldianus lib. iiij. c. v. In somniis, inquit, monilia, catenulæ & lapides pretiosi, omnisque ornatus muliebris circuncollaris, mulieribus bonus est &c. Nam & innuptis nuptias portendit: & liberos eis, quæ liberis carent: & his quæ vtraque habent, possessionum acquisitionem & opulentiã magnam. Nam sicut ab illis ornantur mulieres, sic à viris, & diuitiis. Etenim à natura diuitias amant mulieres, vti etiam sunt ornatus studiosæ.

Mulieres mortuæ sui cultus studiosæ.

Ornamenta in somnus quid portendant.

Mulieres patriam ornamẽtis postponunt.

25 ¶Huius autem vehementissimi affectus muliebris habemus exẽpla memorabilia. Brennus ille rex Gallorum Asiam diripiens, cùm Ephesum aduentasset, plebeiam quampiam puellam adamauit, quæ & concubitum & Ephesi proditionem pollicita est, si mundum sibi muliebrem, & mannum ornamenta traderet. Orans igitur milites, vt in virginis sinum aurũ, quod gestabant, immitterent, fecit, vt sub magna vi auri viua obrueretur. Alterum nõ dissimile id est, Romanis bellum contra Albanos gerentibus, Tarpeia virgo nobilis, Capitolij custos, sese aditum in Tarpeium collem tradituram esse promisit, si quæ ornatus gratia ferebant monilia, mercedis loco tradidissent. Id vbi statuerunt, viuentem monilibus obruerunt. Prioris autor est Clitophon, Rerum Gallicarum lib. 1. Posterioris, Aristides Milesius, in lib. Rerum Italicarum, & Dionysius Halicarnasseus, lib. ij. Antiquitatum Romanarum, ex Fabio pictore, & Lucio Cincio. Et Valerius Maximus lib. ix. c. vj. post prin. & Seruius lib. viij. Aeneid. in eum locum,

—Et capitolia ducit, *Aurea nunc* &c.

Et Plinius Secũdus, aut quisquis is est, in lib. de viris illustribus c. ij. in quo de Romulo. Et vtriusque Plutarchus Chæroneus Parallelorum c. xxx. & sequen. & iterum posterioris, ipse Plutarchus in Romulo. Liuius lib. omnium primo, Ouid. lib. 1 Fastorum,

Vtque leuis custos.

& lib. 1. Amor. Eleg. 10. Quanquam Simulus Poeta antiquus, vt eũ vocat Dionysius Halicarnasseus, lib. ij. & Propertius lib. 4. Eleg. 4. aliter eam historiam referant: vt & nos dicemus infrà, in ix. leg. connu. nu. 114. inci. omitto eas: ita tamen, vt & ea videas quæ dicemus infrà in Psellio.

Mulieres in suspicionẽ impudicitiæ ueniunt ob cultum.

26 ¶Nec mulieres tantũ impudicæ, sed & pudicissimæ quoq;, eo affectu maximè premũtur, ita vt ob id nõnunquã in suspicionẽ impudicitiæ veniãt. Legimus enim, Claudiã Vestalẽ, cùm semper habita esset impudica ob nimios corporis cultus cũ ex libris Sibyllinis Idæa mater esset accita, & in vado Tiberini fluminis nauis, in qua veheretur, hæsisset, nec vllo modo, aut vlla vi cõmoueretur, Deã submissis genibus orasse, vt si se castã iudicaret, suũ cingulum sequeretur: ita nanim, quæ ab omni iuuẽtute nõ valuit cõmoueri, ab vna illa muliere fuisse cõmotã. quòd à Lactãtio scriptũ est, lib. ij. qui est de Origine erroris: & nõnihil etiã tradit Liuius lib. ix. secũdi Belli Punici, & Plin. lib. 7. c. 35. & alter Pli. iunior, in lib. Virorũ illustriũ. Valerius Maximus lib. 8. c. j. Solin. c. vij. Syllius lib. vlt. post prin. D. Aug. lib. x. de ciuit. Dei, c. 16. Ex quo & illud est Ouidij lib. iiij. Fastorũ de eadem:

Casta quidem (sed non est credita) rumor iniquus

Læserat, & falsi criminis acta rea est.
Cultus, & ornatos variè fudisse capillos,
Obfuit, ad rigidos linguaq; prompta senes.

Liuius lib. ab vrbe condita, iiij. memoriæ prodidit, Posthumam & ipsam virginem Vestalem de incestu causam dixisse, crimini obnoxiam ob suspicionem propter cultum amœniorem, tandem absolutam: sed eam tamen Pontifex Maximus sanctè potius, quàm scitè, Deam colere iussit. Et haud multò pòst de sanctis quoque fœminis loquar, quæ se non indiligenter ornarunt: id quod mariti admodum considerare debent, ne si vxores ornatus fortè sint studiosiores, eas ob id impudicas suspicentur. Ad quod etiã vide quæ dicam infrà nu.39. incip. & quod magis. & quæ prætcrea dixi ex D. Hieronymo ad Gaudentium, suprà nu.21. incip. in qua re.

27 ¶Ex hoc autem vehementissimo fœminarum affectu prodierunt tot ornamentorum, tot instrumentorum, tot repositoriorũ, aliarumque rerum ad eam rem pertinentium genera, & antiquis, & nostris temporibus à fœminis (vt reor, & verisimile est) excogitata & inuenta, quæ emere mariti coguntur ad extremam interdum inopiam: quæ nos ex ordine Alphabeti, & Græcis & Latinis nominibus, aliqua ex parte (quis enim omnia posset?) hic subnectemus. Et primùm quidem cætera, mox repositoria. *Ornamentorũ infinita genera.*

ACARIS, ἀκαρίς, annulus minimi digiti, Polluci lib.v. ὀνομαστικῷ. ita dictus ob paruitatem.

ACCVBITALE, vide infrà Cubitale.

ACONTIA, ἀκόντια, calcei muliebres. Vide infrà Phæcasia. In aliis autem significationibus reperies, apud Plin. lib.ij. c.xxv. & Aetium Serm.iij. c.xxvij.

ACROSPHYRIA, ἀκροσφύρια, genus calceamentorum muliebrium, Polluci lib.vij. c.xxij.

ACVS, posita inter ornamenta muliebria, in Largumento. §. ornamentorũ. ff. de auro & argen. legato. & Esaiæ cap.3. ea est, qua, vt inquit Festus, aut, vt alij vocant, Sextus Pompeius, sarcinatrix vel ornatrix vtitur. Nam ea est in duplici vsu mulieribus, tum vt vestes, & huiusmodi ornamenta consarcinentur, (quæ vulgaris est significatio) tum vt capilli discernantur. Ouid. lib.1. de Arte amandi:

—Minoida Theseus
Abstulit à nulla tempora comptus acu.

Et lib.1. Amor. Eleg. 14.

Non acus abrupit, non vallum pectinis illos:
Ornatrix tuto corpore semper erat.
Erudit admotas ipse capillus acus.

Et paulò pòst: Et Iuuenal. Sat.2.

Ille supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu--

Et Martialis lib.xiiij. Epigram.24.

Tenuia ne madidos violent bombycina crines,
Figat acus tortas sustineatq; comas.

Ideoque acus crinalis dicitur Apuleio, lib.viij. Metamor. Et discriminalis D. Hieronymo aduersus Rufinum. Id autem videtur esse, quod etiam Calamistrum, & Discerniculum vocamus: de quibus dicemus postea suis locis. Et de his est illud eiusdem Hieronymi in illud ca.iij. Esa. Habent acus mulieres, quibus ornatorum crinium compago retinetur, ne laxiùs fluant, & in sparsos dissipentur capillos.

AEGLE, αἴγλη, ornamentum pedum muliebrium, apud Pollucem libr.v. c. xvj. ex Menandro, & Nicostrato, Poetis Comicis: fortassis à splendore dictum: nam αἴγλη splendorem quoque significat.

AEGIS, αἰγίς, ornamentũ pectorale, Polluci eodem loco. Ouid. autem lib.ij. de Arte amandi, Aegidem appellat gemmas, & alia huiusmodi ornamenta, quibus deformitatem tegunt mulieres:

—Gemmisq; auróque teguntur
Omnia: pars minima est ipsa puella sui.
Sæpe, vbi sit ames, inter tam multa requiras:
Decipit hac oculos ægide diues amor.

Id autem metaphoricè. Aegis enim, vt scribit Seruius in lib. viij. Aeneid. est munimentum pectoris æreum habens in medio Gorgonis caput.

ALYSIES, ἀλύσεις, inter ornamenta muliebria ponuntur Nicostrato Poetæ Comico, Clementi Alexãdrino lib.ij. Pædagog. c.xij. eodemque vlti. & ipsi Polluci lib.vij. c.xxij. ad finem. Vbi Gualtherus traducit Catenas. Nam & ἄλυσις, catena est, & ἀλύσιον catenula, torques. Vide infrà in Crico.

AMBRACIDES, ἀμβρακίδες, genus calceamentorũ muliebriũ Polluci vbi suprà nuperrimè.

AMICTORIA, quæ sindones esse ait D. Hieronymus in Esaiam ca.iij. De sindonibus autem dicemus suo loco. Cæterùm est amictorij apophoreton apud Martial. lib. xiiij. Disticho cxlix.

Mammosas metuo: tenera me trade puellæ,
Vt possint niueo pectore lina frui.

Ex quo potes intelligere, qua in re vsui sit mulieribus.

AMICVLVM, genus vestimenti, à circumiectu dictũ, apud Solinũ c.xij. autoritate Varronis, Ceos,

Ceos,inquit,vt Varro testis,sublimioris vestis amicula arte lanificæ scientiæ prima in ornatū fœminarum dedit. Atque etiam apud Liuium quo loco citabimus infrà in Palla, & Festum Pompeium.Isidorus autem Etymologiarum lib.xix.c.xxv.scribit amiculum esse meretricium pallium lineum.Hoc apud veteres matronæ in adulterio deprehensæ induebantur,vt in tali amiculo potius quàm in stola polluerent pudicitiam. Erat enim hoc apud veteres signum meretriciæ vestis, nunc in Hispania honestatis:sed eius in his rebus parum tuta est autoritas,nisi meliorū autorum testimoniis & suffragiis suffulta fuerit.Legimus,& amiculum viris tribui apud Q. Curtium, loquentem de Dario lib.iij.Apuleius autem lib.x. Meta. vocat amicula barbaricè. quod & viris tribuitur,teste Q. Curtio,loquente de Dario, lib.iij.

AMPECHONION,ἀμπεχόνιον, vestimentum commune virorum & mulierum,vt tradit Pollux lib.7.c.13.vbi Gualtherus traducit,palliolum.

AMPHIDEAE, ἀμφιδέαι, ornamenta iuncturarum manuum,apud Pollucem lib.5.ca.16. vbi etiam dicit eas pertinere & ad brachia,& ad pedes.& lib 7.c.22.ad fi.vbi Gualtherus vertit, redimicula. De quibus dicemus postea.

AMPHISPHYRA, ἀμφίσφυρα, genus calceamēti muliebris, eidem Polluci,loco postremò citato.

AMPVLLA,genus ornamenti,Græcis πομφόλυξ dictum. Vnde Ampullaceam vocat Plautus in Menæhm.mulierem ampullis exornatam.

Quando te auratam & bene vestitam habet ampullaceam.

Sic enim legit Erasmus,& non Ampulla spem,siue Ancillas penum,vt vulgò legebatur.

AMPYX, ἄμπυξ, Homero memoratus inter capitis ornamenta, vt dicit Pollux libr.v.c.xvj. Locus autem Homeri (quem tamen non designat)est lib.ij.Iliad.

ἄμπυκα κὰκ κεφαλῆς, ἰδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην.

Vbi Andreas Diuus interpretatur reticulum: vti etiam vertit Rodulphus Gualtherus apud Pollucem.Alij dicunt esse catenam auream à fronte protensam,qua comæ colliguntur:quod Frontale alij dicunt.

ANABOLE, ἀναβολή, amictus, pallium, ἐπίβλημα, de quo dicemus inferius. Huius meminit Athenæus lib.vij.Variæ Historiæ.Symmachus autem eum locum Esaiæ 3. vbi Latinus interpres vertit,mutatoria,significantius traduxit ἀναβολὰς,vt scribit D. Hieronymus,eum locū interpretans:qui subdit,hæc esse ornamenta vestium muliebrium,quibus humeri & pectora proteguntur.

ANADEMA,siue Anadesma,(vtrunque enim reperitur apud bonos autores) de quo fit mentio in l.quamuis.ff.de auro & arg.leg.& apud Lucretium lib. iiij.

Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ.

& apud Suidam,qui dicit id esse capitis ornamentū.Et dicitur vtrunque ab ἀναδέω verbo, quod corono,ligo, exorno significat. Vnde ἀνάδεσμα quoque apud Homerū lib.paulò antè allegato, pro capitis ornamento:& ἀνάδετον,pro mundo muliebri. Rodolphus Agricola apud Pollucem vertit redimiculum.Pollux autem ipse lib.v.ca.xvj.ponit, vt diuersa ἀναδέσμην,& ἀνάδημα. De quo & nos posteà dicemus.Vbi Gualtherus primum vertit coronam,alterum mitram.

ANALECTIDES,ἀναλεκτίδες,quibus ex xylino lino,vel quamuis alia materia,tanquā puluillis,mulieres constipant scapulas prominentes,vt habitiores videantur. Ex quo Ouidius lib.iij. de Arte Amandi:

Conueniunt tenues scapulis analectides altis:
Angustum circa fascia pectus eat.

ANAMASCHALISTER,ἀναμασχαλιστὴρ, ornamentum pectoris vel capillorum apud Pollucem lib.v.c.xvj.ex Philippide Comico ἐν Ἀδωνιαζούσαις.

ANAXYRIS,ἀναξυρίς, subligaculum,feminale,proprium Persarum,vt tradit Strabo lib.xj.& xv.quod Eustathius dicit id significare,quod Romani Bracion vocant, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι, mutato σ in ξ. quod aliquando vsuuenire probant Grammatici.Idem autem Eustathius in libro Iliad.2. non Bracion,sed Bracam scribit:quod & Suidas tradit,& Hesychius. Et nos vulgò Bracam *Braye* vocamus: qua & nostræ fœminæ nonnunquam vtuntur. Accipitur etiam Anaxyris pro calceo altiusculo,παρὰ τὸ ἀνασύρεσθαι,quòd sursum trahatur, quasi dicas ἀνασυρίς. Nam & Tertullianus ostendens id esse calceamēti quoque genus,in lib.de Pallio;Cur,inquit, non & anaxyrin calceatis?De anaxyride meminit Plutarchus in vita Alexandri. Vide quoque infrà Antapodia,& Cybarsia.Est autem aliàs ἀναξυρὶς genus lapathi,apud Dioscoridem lib.ij.

ANCHVSA, ἄγχουσα, à Polluce lib.vij.c.xij.inter ornamenta muliebria posita.Verùm & eodē nomine herba est,de qua Plinius lib.xxij.c.xx.apud nos Orchaneta vulgò dicta,mulieribus non ignota ad genarum pallorem occulendum:ita vt magis inter fucos sit connumeranda, quàm inter ornamenta.

ANGVICVLA, Græcè ὄφις dicta,ornamentum iuncturarum manuum, apud Pollucem,lib. v.c.xvj.vide infrà Ophis.

ANNVLVS,vulgò notus.

ANTIAE,nonnullis inter ornamenta mulierū positæ.Festus Pompeius lib.1.Antias dicit vocari muliebres capillos, in fronte demissos:ab eo quod Græci ἀντὶ dicunt,quòd nos cōtra. Vide infrà Procomion.Apuleius libr. ij. Asini aurei,hos crines Antependulos vocat: & alibi videlicet in Florid.

in Florid. Anteuentulos,& Propendulos.

APHRACTA,ἄφρακτα à Polluce libr.vij.c.xxij.calcei muliebres dicti.Quamuis sciam,id & genus esse nauigij,Ciceroni lib.Epist.ad Atticum quinto,non semel.

APODESMVS,ἀπόδεσμος,ornatus muliebris Polluci lib.vij.cap.xxij.ad fi.vbi mitram vertit Gualtherus.

ARLINEVM,ornamentum capitis muliebris Festo Pompeio lib.t. in quibusdam autem codicibus legitur Arsineum.

ARMILLAE, quas Priscianus Brachialia vocat, alij quoque Brachionia, aut Peribrachionia, quæ cuiusmodi sint,satis declarat Historia scripta à Liuio,lib.t.ab vrb.condi.Additur (inquit) fabulæ,quòd vulgò Sabini aureas armillas magni pōderis,brachio lęuo,gemmatosque magna specie annulos habuerint,pepigisse eam,quod in sinistris manibus haberent:eò scuta pro aureis donis congesta,& cætera.

Ex qua Historia depromptum est illud Ouidij lib.1.Fastor.

Vtq; leuis custos armillis capta Sabinis. Et lib.1.Amor.Eleg.10.

Non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas,
Vt premerent sacra Virginis arma caput.

De his est illud eiusdem Ouidij lib.ij.Fastor.

Fregerat armillas,non illa ad brachia factas.

Loquitur de armillis Omphales , quas Hercules brachiis suis aptare volens , fregit. Atque illud Gen.24.Protulit vir inaures aureas , appendentes siclos duos,& armillas totidem.Et paulò pòst: Cùm vidisset armillas in manibus sororis suæ.Atque iterum postea:Et armillas posui in manibus eius.Et ca.xxxviij. Annulum tuum,& armillam,& baculum,quem manu tenes.Et Exod.35. Viri cum mulieribus præbuerunt armillas.Et Nume.ca.xxxj.Offerimus in donarus Domini armillas. Et Reg.lib.ij.cap.j. Tuli armillam de brachio illius,scilicet Saulis. Et Ezechie.16.Dedi armillas in manibus tuis.Et secundum septuaginta interpretes:Et circundedi armillis manus tuas. Et Esaiæ 3.vbi ponuntur inter ornamenta muliebria.Atque illud Plinij lib.28.c.iiij.Pueri,qui primus ceciderit dens,vt terram nō attingat,inclusus in armillam,& assiduè in brachio habitus,muliebrium locorum dolores prohibet. Vulgò autem hæc vocamus *Brasseletz*. Hinc Armillatus dicitur Suetonio in Caligula,c.52.Ex multis autem locis suprà citatis satis constat,armillas virorum quoque esse.Nam & Festus libr.1. scribit eas ex auro,quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt: ita dictas esse,quòd antiqui humeros brachiis armos vocant, vnde arma ab his dependentia sunt vocata. Vide infrà Viriæ.

ARSINEVM,vide suprà Arlineum.

ARTIALVM,ἀρτίαλον,apud Aeoles ornamentum est muliebre, quos Dores σίτλαν vocant, vt tradit Pollux lib.v.c.xvj.Vide infra Sitlæ.

AVRISCALPIA,de quibus diximus in tractatu Medicinæ.

AVTAPODIA, αὐτοπόδια, calceamenti genus, idem cum iis,quas ἀναξυρίδας alio nomine appellant:vt autor est Pollux lib.7.c.222.De Anaxyri autem suprà diximus.Vide infrà Scelex.

BALTHEVM & BALTHEVS,cingulum muliebre est apud Apuleium.Apud alios autē aliud significat,videlicet,cingulum militare ex corio.De quo Iuuenalis satyr.6.

Baltheus, & manica & crista. Et Satyr.15.eademque vlti.

Ast illis quos arma tegunt,& balthens ambit. Et Persius Satyra 4.

--Ilia subter
Cecum vulnus habes, sed lato balthens auro
Protegit.--

Et Diuus Hieronymus ad Saluinam,Nihil nocuit militanti paludamentum,& baltheus.Dictum autem putat Varro à bullis quibus distinctus erat.

BARATHRVM,βάραθρον,in mundo muliebri connumeratum ab Aristophane in Thesmophor.& à Polluce lib.v.c.xvj.& lib.vij.c.xxij.

BAVCIDES,calcei pretiosi.& crocei muliebres,Polluci lib.vij.c.xxij.

BEVTOS, βεῦτος Sapphoni,à Polluce ponitur inter vestimēta communia virorum & mulierum,lib.vij.c.xiij.

BLASTA, βλαστα,à Comicis ponuntur inter ornamenta aurium muliebrium,referente Polluce lib.v.c.xvj.Gualtherus vertit, germina.

BOTRYS,βότρυς,siue Botrydion,βοτρύδιον,genus ornamenti muliebris,apud Pollucem lib, v.c.xvj.& lib.vij.c.xxij.quod quale sit,nō recordor alicubi declaratum. Gualtherus autem vtrobique reliquit vocem Græcam.

BRACHIALE,siue Brachionion, βραχιόνιον,de quo suprà in Armillis.Id enim & à Polluce lib.v.c.xvj.inter ornamēta muliebria positum est.Brachialis autem argentei meminit Plinius lib, xxviij.c.vij.& Brachialis simpliciter,Trebellius Pollio in Secundo Claudio , in Epistola Valeriani:ex quo intelliges,id virorum quoque fuisse.

BVBALIA,βυβάλια, ornamēta mulierum,quæ circa manus feruntur,ex Polluce lib.v.c. xvj. inter ornamenta muliebria. Horum etiam meminit Nicostratus Comicus,& post eum Clemens

Alexand

Alexandrinus, Pædagog. lib. ij. vbi Gentianus Heruerus vertit, Armillas.

BVLLA, quæ licet propria infantum ingenuorum esset, vt tradunt Asconius in 3. in Verrem actione, & Macrobius lib. 1. Saturnaliorū c. vj. & videre licet ex Plinio lib. 33. c. j. Ea tamen & mulieres vsas fuisse satis constat. Hanc in cordis figuram ante pectus annectebant, vt tradit Macrobius vbi suprà. Ex quo est illud Propertij lib. iiij. Eleg. 1.

Mox vbi bulla rudi demissa est aurea collo. Dicta autem bulla est ornamentum orbiculatum & extuberans, ad effigiem illius bullæ, id est, tumoris qui in aqua fit, & repētè euanescit. Ex quo est illud Varronis prouerbium, Homo bulla.

CALAMIDES, καλαμίδες, acus erant, quibus mulieres ad cōponendum capillum vtebantur: ita dictæ, quòd olim ex arundine fieri consueuerint, quam κάλαμον Græci appellant. Calamistrum Latini vocant: de quo paulò pòst dicemus.

CALAMVS, κάλαμος, præter vulgatam significationem, à quibusdam etiam accipitur pro monili. Pollux certè Calamides à Calamis separat, lib. v. c. xvj. vbi Gualtherus prius vertit acum, alterum Calamistrum.

CALAMISTRVM hinc dictum, vt inquit Varro lib. iiij. de Ling. Lat. quòd eo calfacto in cinere capillus ornatur: aut (vt scribit Seruius) acus est maior, quæ calefacta, & fronti adhibita, torquet capillos. Hincque Calamistratæ comæ, Ciceroni in Oratione pro Sextio: & Calamistratus saltator, eidem in Oratione quam habuit in Senatu post reditum: & Calamistratus cinædus, Plauto in Asinaria: & Calamistratus puer, D. Hieronymo ad Demetriadem, de virginitate seruanda, & Apuleio lib. ij. Metamor. Qui autem huiusce rei erant opifices, Cinerarij dicti sunt, eidem Varroni, vbi suprà: & Catullo Epigram. 56. Et Cinifiones Plauto in Aulularia, & Horatio lib. 1. Serm. Sat. 2. Vide infrà Xenion.

Cinerarii qui. Cinifiones qui.

CALANTICA, tegmen muliebre, quod capiti innectitur: vt tradit Nonius Marcellus, citans illud Tullianum in Clodium: Túne, cùm vincirentur pedes fasciis, cùm calanticam capiti accōmodares? Eamque inter ornamenta muliebria reponit Iurisconsul. in l. argumento, §. ornamentum. ff. de auro & arg. leg. Hanc κρήδεμνον Homerus vocauit libr. v. Odyſ. cùm dicit, Inò, siue Leucotheam (eadem enim est) Vlysſi naufrago ad euadendum maris periculum id commodasse.

τῆ δὲ τόδε κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοιο τανύσσαι.

Quod Ausonius in Periocha Homerica Calanticam vertit, in hæc verba: Ino Calanticam capiti suo ademptam natanti accommodat, cuius ille sustentatu adusque Phæacum litus euadit. In qua etiam opinione fuit Beroaldus in Apuleium lib. v. Et Andreas Diuus vittam trāstulit, vti & alio loco paulò pòst: licet idem alio in loco scilicet lib. xviij. eiusdem operis, velum, transtulerit, & lib. xiiij. Iliad. reticulum: vti etiam ibidem Eobanus, & libr. xxij. eiusdem operis, idem Andreas, coronam. Alemanus autem Rhinoccius interpres Philostrati de vita Apollonij libr. vij. eum locum Homeri citantis, Vittam quoque transtulit. Vide infrà in Mitra.

CALASSIS, tunicæ genus vt tradit vj. Pomp. lib. iij. quod Græci κατάστιτον vocant. Alij autem (vt & ille subdit) dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quo connexa circa ceruicem tunica summittitur. Sipontinus Chalasim appellat: dicitque dictam à laxitate, & à Græcis vocari χάλασιν. Pollux lib. vij. c. xv. καλάσιριν dicit esse genus vestis Aegyptiæ & fimbriatæ.

CALCEI, & Calceamenta, omnibus nota.

CALIENDRVM, apud Horatium lib. Serm. 1. Sat. 8.

Altum Saganæ Caliendrum.

Id autem Acron interpres dicit esse ornamentum capitis muliebris, siue suppositum crinē, quem pro naturalibus accipiunt. Porphyrion autē interpretatur, galericulum, de quo infrà dicemus: & subdit Varronem huius vocabuli meminisse in lib. qui inscribitur Virgula diuina.

CALLOPISTON, vide suprà in Calasi.

CALTHVLA, genus vestis muliebris, apud Plautum in Epidico:

Quid ista, quæ quotannis nomina inueniunt noua:
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum, cæsitium,
Indusiatam, patagiatam, calthulam, aut crocotulam?

Dictum autem putat Nonius Marcellus à caltha viola, quæ (vt id illi addas) est coloris lutei (vt docet Virgil. Eclog. 2.)

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Varro autem (vt subdit Nonius lib. 1. de vita pop. Rom.) Calthulam palliolum breue esse voluit. De caltha quoque est illud Ouidij lib. ij. de Ponto Eleg. 4.

Calthàque Pæstanas vincet odore rosas.

Vt inde intelligas, vestes huiusmodi, ab odore quoque, non tantū à colore ita dictas. Sunt (ne id omittam) qui putent, Caryophyllon quod vocant, id est vulgò *oillet*, aliis, *damas*, veteribus caltham fuisse: de quo tu vide Hermolaum Barbarum Corollarij c. clxxv. vbi agit de Bacchare.

CALYCAS, κάλυκας, Homerus in Hymno Veneris, eadē attribuit inter cætera eius ornamēta:

Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς. Et paulò pòst:

Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε καὶ ὅρμους.

Gualtherus apud Pollucē, qui lib. v. c. xvj. Calycas enumerat in mundo muliebri, ex Anacreōte, & Hom

& Homero (loco tamen non designato) Baccas vertit.

Calymna, κάλυμμα, inter ornamenta muliebria enumerata Polluci: vbi tegumentum vertit Gualtherus. Aliàs autem est genus retis: ex quo potes conijcere, tegmen fuisse forma & specie retis. *Coiffe* vulgo dicitur.

Calyptra, καλύπτρα, muliebris capitis tegmen, flammeum sponsæ, Festo Pompeio lib. 3. Eius meminit Plato in Alcibiade posteriore, cùm dicit, in Asia esse quasdam regiones mundo vxoris regię destinatas, & appellationem à mundo illo muliebri sortitas, & inter alias Calyptram ἣ δὴ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλοῦσι καλύπτραν.

Camisia, quam subuculam esse dicit Sextus Pompeius, lib. 17. in verbo, Supparus: & vix eam appellationem alibi reperias apud antiquos. Nos vocamus *chemise*. Putatur autem à Macedonibus primùm introducta. Vide infrà Interulam, & Tunicam.

Canabia, καναβία, calceorum muliebrium species, Polluci lib. 7. cap. 22.

Cantharvs, Antiphani in Bœotia memoratus, apud Athenæum lib. 11. cap. 7.

Capidvlvm, genus vestimenti, quo caput tegitur, Sexto Pompeio lib. 3.

Capillare, apud Martialem lib. 3. Epigram. 40.

Non erubescit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

Nonnulli accipiunt pro reticulo muliebri, quo capillos inuoluunt. Cælius Rhodig. lib. 18. cap. 10. accipi putat pro vnguento ad capillos excogitato.

Capillamentvm, vide infrà in Galero, & Galericulo.

Capital, fascia, qua capillum in fronte colligunt, Varroni lib. 4. de Ling. Lat. Ex quo eius loco id quoque intelligis, eo ferè in sacrificijs mulieres vti solitas. quod & Sextus Pompeius tradit lib. 3. Alij Capitale dicunt.

Capitivm, tegmen capitis, Nonio Marcello, ab eo fortè denominatum: siue vt tradit Varro lib. 4. de Ling. Lat. quòd pectus capiat, id est, compræhendat: de quo idem Varro lib. 4. de vita popu. Rom. Tunicas, neque capitia, neque strophia, neque zonas. Et alibi eod. lib. Neque ad orbitam matrumfamilias instituti, quòd ex pectore & lacertis erant apertis, neque capitia habebant. Noster autem Iurisconsultus id inter vestimenta muliebria ponit, in l. vestis. §. muliebria. ff. de auro & arg. leg. De capitio item fit mentio in lib. Iob, cap. 30. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me. Quo in loco interpres id videtur pro collario accipere.

Caprioli, vide infrà Helices.

Carbasvs, quo pallium amicitur. Virgil. lib. 8. Aeneid.

—Eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus.— Et lib. 11.
—Tum croceam chlamydemq́, sinusq́ crepantes
Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro.

Ex quibus locis, atque etiam ex Q. Curtio de Indis loquente, intelligi potest, hoc quoque virile esse vestimentum. Sed & muliebre esse satis constat ex Valerio Maximo, loquente de Aemylia virgine Vestali, lib. 1. cap. 1. Qua adorante, cùm Carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subitò ignis emicuit.

Cardines, vide infrà Helicteræ.

Castvlae, quas & Perizonium & Præcinctorium vocant, pallium est, quo puellæ nudæ infrà papillas præcinguntur. Ex Nonio Marcello, qui citat illud Varronis, Castulam mulier sumpserat pro succula.

Catagoges, κάταγωγὶς, posita inter vestes muliebres, Polluci lib. 7. cap. 13. vbi Fimbriam vertit Gualtherus. Vide igitur infrà in Fimbria.

Catapetasma, καταπέτασμα, velum, quod arcet aspectum, quo nunc mulieres nostrates sæpe vtuntur. Ponit & hoc inter ornamenta muliebria Pollux lib. 7. c. 22.

Catastictos, κατάστικτος, tunica figuris animaliũ aut floribus intexta, cuiusmodi sunt tapetia, quæ hinc Belluata dicuntur, apud Plautum in Pseudolo.

Neque Alexandrina belluata, conchyliata tapetia.

Hincque baliam ceruam κατάστικτον, dicimus, id est, maculosam, interstinctam, picturatam. Hanc vestem, vt propriam fœminarum ponit Pollux lib. 7. cap. 13.

Catellae, vide Catenæ.

Catenae, & Catenulæ diminutiuum, siue etiam Catellæ, & ipsæ præcipuæ inter ornamenta muliebria numerantur. Horatius lib. 1. Epist. 18.

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.—

De Catenis autem est illud Plinij lib. 33. cap. 3. conquerentis de luxu mulierum in vsu auri: Discurrant catenæ circa latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeāt, &c. Est autem veluti torques aureus vel argenteus, aut etiam è margaritis & lapillis confectus. Vulgò *Chaine* vocamus, proprium mulierum nostrarum ornamentum: vt suprà in voce Alysses, &

infrà in dictione Hormi. Catellas autem viris quoque cõuenire, satis constat ex loco Liuij quem tibi citabo infrà in Fibulis.

CATHEMA, κάθεμα, ornamentum demissum ad pectus, quod & καθετὴρ dicitur Polluci lib.5. cap.16. ex Antiphane: & πόρπη, de qua postea dicemus. Pro torque autem, vt D. Hieronymus vertit locum Ezechielis c.16. iuxta Aquilæ & Symmachi editionẽ. Septuaginta interpretes & Theodotion κάθεμα transtulerunt, nec solùm ibi, sed & Esaiæ 3. vt scribit ipse Hieronymus in Commentariis eiusdem cap.16. qui subdit se putare κάθεμα ab eis dictum, monile ex variis gemmis, in pectus mulierum descendens, qui & ipse ornatus pulcherrimus mulierum est.

CATHETIS, genus catenæ, quo fœminæ vtuntur apud Nicostratum Comicum, & Clementem Alexandrinum lib.2. Pædagog. cap.2.

CATOPTRON, κάτοπτρον, inter ornamenta muliebria positum Polluci lib.7. cap.22. & lib. 10. cap.28. vbi Gualtherus vertit speculum, de quo infrà dicemus.

CECRYPHALVS, κεκρύφαλος, reticulum, vitta, flammeum discriminale, παρὰ τὸ κρύπτειν, apud Homerum lib.22. Iliad. eo versu, quem suprà citauimus in Ampyce. vbi Andreas Diuus Fasciam interpretatur. Rodolphus Gualtherus apud Pollucem lib.5. c.16. vertit Capitale. At lib.7. c. 22. vertit Vittam. Xenophon autem in lib. de Venatione κεκρύφαλον vocat sinuosum illum macularum contextum, in quem se insinuant animalia vrgentibus canibus.

CENTAVRIDES, κενταυρίδες, genus ornamenti muliebris, apud Pollucem lib.5. cap.16.

CEPHALODESMVS, κεφαλόδεσμος, siue Cephalodesmion, κεφαλοδέσμιον, idem quod frontale: de quo postea dicemus: aut idem quod ampyx, de quo suprà.

CERNVVS, calceamenti genus, Sexto Pompeio lib.3.

CEROTES, κερῶτες, inter ornamenta muliebria numeratur Polluci lib.7. c.22.

CERVICAL, veluti ceruicis sustentaculum, quod nos vulgò *aureiller & coussinet*, vocamus. Nam & id vestis nomine continetur: vt tradit Iurisconsultus in l. argumẽto. §. ceruicalia. ff. de aur. & arg. leg. Eius meminit & Plinius lib.20. c. item 20. & lib.28. c.4. Alter Plinius Iunior ad Tacitũ lib.6. epistolarum. Iuuenalis Saty.6. & Martialis lib.14. Epigr.146. & quisquis is est, qui Ezechielem traduxit, c.13. vbi inquit, His qui faciũt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Et iterum non multò pòst: Disrumpam ceruicalia vestra, super quæ vos colligitis animas. Græci id vocant προσκεφάλαιον: qua voce vsus est D. Marcus c.5. vbi interpres vertit Ceruical. Idem autem esse Ceruical & Puluinum, ex eo patet, quod dicemus infrà in Puluillo, & ex dicto cap.13. Ezechielis. De hoc autem est illud Martialis Apophoretôn lib.14. Epigram.146.

Tinge caput nardi folio ceruical olebit:
Perdidit vnguentum cùm coma, pluma tenet.

Vide infrà Peridæreon.

CHALASSIS, vide suprà Calasis.

CHIMASTRVM, χείμαστρον, vestis hyemalis, vt ex autoritate Homeri & Aeschyli, tradit Pollux lib.7. cap.13. ad fin.

CHIROTHECAE, manuum tegmina, quæ & Dactylothecæ à Græcis vocantur. Nos vulgò *Gantz* appellamus.

CHIROMACTRON, χειρόμακτρον, capitis ornamentum, aut (vt alij dicunt) mantile. Vide Bayfium de Re vestiaria.

CHITONARIVM, χιτωνάριον, muliebris vestis subtilis. ex Lexico.

Diana Chitone dicta. CHITONIVM, χιτώνιον, tunicula: à qua & Dianam Chitonen dictam nonnulli voluerunt. Nam Callimachus in ipsius Deæ Hymno,

Πότνια πολυμέλαθρε, πολύπτολι χαῖρε Χιτώνη.

Quod & astruit Stephanus ex Menippi Byzantij sententia, Epicharmus, in Sphinge, & Athenæus lib.14.

CHITONISCVS, χιτωνίσκος, diminutiuè, camisia, indusium, de quo postea dicemus. Hoc autem genus vestimenti Pollux lib.7. c.13. dicit commune esse virorum & mulierum.

CHLAMYDEM quoque ad fœminam pertinere ostendit Cato eo loco, quem citabimus in Encombomate, & Virgilius lib.4. Aeneid. Didûs mentionem faciens:

Cidoniam picto chlamydem circundata limbo.

CHLIDONES, χλιδῶνες, Brachialia, vt exponit Suidas, quibus maximè vtuntur Samij, autore Athenæo: & à Polluce ponuntur inter ornamenta manuum, & pedum, lib.5. cap.16. & simpliciter inter ornamenta muliebria, lib.7. cap.22. Et ea voce vsi sunt Septuaginta interpretes, Num.31. cap. cuius loco interpres Latinus reddidit Periscelides: de quibus postea dicemus.

CIMBARICON, κιμβαρικὸν, tunica perspicua, siue (vt Pollucis verbo vtar) διαφανής. Locus Pollucis est lib.7. c.13. vbi eam dicit esse communem viris & fœminis.

CINGVLVM, vt autor est Nonius Marcellus, à cingendo dictum, quod & Incingulum plerunque dicitur. Varro in γέροντος διδασκάλῳ: Nouus maritus taciturnus, πεξίμωσος, is soluebat cingulum. Sextus autem Pompeius lib.3. Cingulo, ait, noua nupta præcingebatur, quod vir in lecto soluebat: vt hinc possis intelligere, Cingulum esse zonam, quam sponsus soluebat concubitus gratia: vt postea dicemus nu.31. nu. incip. Quare autem. Pro eo verò, quod vulgaris interpres

pres Esaiæ 3.cap.dicit zonam, D.Cyprianus in lib.de habitu virginum, cum locum citans, & Castalio eundem locum vertens, Cingulum dixere. Seruius autem in nonum lib.Aene.scribit Cingulum esse ornamentum hominum, vt phaleræ sunt equorum. At Varro de Ling. Lat.lib.1. tradit, Cinctum & Cingulum à cingendo dici, alterum viris, alterum mulieribus attributum. Cincturæ autem vocabulo pro Cingulo vsus est Suetonius in Iulio Cæsare, cap.45. Vnde manasse videtur, quod nostrates vulgò vocant *Ceincture*. *Cinctus. Cinctura.*

CIRCVLVS, quem vulgò vocamus *Collier*, hoc est, Collarium: à similitudine: de quo Virg. lib.5.Aeneid.

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Sed & circulos appendi auribus, constat ex Ezechiele cap.16. Dedi circulos auribus tuis. Item in naribus, vt constat ex loco Iob, cap.40. Nunquid pones circulum in naribus eius? vbi Diuus Hierony.ait inter cætera ornamenta mulierum solere aureos annulos in os ex fronte pendere, & imminere naribus. Sunt, qui Rotulas eo loco ex Septuaginta Interpretibus vertant. At de circulis pro ornamentis fit mentio.cap.11.Prou.Circulus aureus in naribus eius, mulier pulchra & fatua. vide infrà Circus.

CISSERIS, κίσσηρις, ponitur à Polluce lib.7.cap.22. inter ornamenta muliebria: vbi Gualtherus vertit Pumicem.

CLASSIS, tunicæ genus, quod Græci καλλάστιδον dicunt. Alij dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quo connexa circa ceruicem tunica summittitur. Hæc Festus Pompeius.

CLAVI aurei, vel argentei, quos fœminæ nostræ solent vestibus suis assuere: de quibus in l. vestis.in prin.ff.de auro & arg.leg.& ibidem l.etsi non sint, etiam in princip.& in l.argumento.§. item fibulæ.qui primus est. Et apud Varronem de Analogia lib.1. cuius hæc verba sunt: Si quis tunicam in vsu ita consuat, vt altera plagula sit angustis clauis, altera latis: vtraque pars carebit analogia. Hinc Mantilia cocco clauata, apud Aelium Lampridium in Alexandro Seuero. Et clauata vestis apud Vopiscum. Sæpe quoque apud antiquos caligas & calceos huiusmodi clauis assutos constat ex Valerio Maximo lib.7.cap.1.vbi de Antiocho. Et Iosephus lib.7. belli Iudaici, cap.3.vbi de cæde Iuliani hecatontarchi. Et Iuuenalis Saty.15.& vlt.

—Offendere tot caligatos
Millia clauorum.—

Plutarchus in vita Alex.memorat Titum quendam Agnonem argenteos clauos sub crepidis ferentē: & ante eum dixerat Plin.lib.33.c.3. Et inde claui caligares dicti Plinio lib.9. Pisces existunt squamis conspicui præacutis, clauorum caligarum effigie. Ex quo Festus Pompeius lib.3. Clauata (ait) dicuntur aut vestimenta clauis intexta, aut calceamenta clauis confixa. In alia autem significatione accipitur Clauus in l.qui clauum.ff.de ædili.edict.& Plinium auunculum, lib.20.ca. item 20.& Plinium iuniorem, lib.1. Epist.51.& aliter quoque in l.qui naufragium.§.senatusconsultum, ff.de incend.ruin.naufra.& alibi sæpe apud alios autores.

COCHLIS, ornamentum capitis, à similitudine scalarum, vel animalis verbo deriuato: quo quidem ornamento vsam fuisse Zenobiam Reginā Palmyrenorum, autor est Trebellius Pollio.

COLLARIVM, vide in Circulo, & Peritrachelio.

COMBVMATA, à nonnullis quoque inter ornamenta muliebria ponuntur.

COMMOTRIVM, κομμώτριον, &

COMMOTRIDIVM, κομμωτρίδιον, instrumentum muliebre apud Pollucem lib.7. cap.22. & iterum lib.10.cap.28.quo scilicet mulieres se comunt. Vnde κομμώτης comptor dicitur, & κομμώτρια comptrix, & κομμωτίζω, curiosius como. Gualtherus priore loco Pectinem vertit: posteriore autem Nouaculam.

CONDALIVM, de quo Plautus in Trinummo, est annuli genus Sexto Pompeio. Nam & eidem Condulus, annulus est.

CORIANVM, κορίανον, medij digiti annulus, Polluci, qui inter ornamenta muliebria Corianum adscribit, lib.5.cap.16.

CORONAM, quam στεφάνην vocant Græci, in mundo muliebri ponit Pollux lib.5. cap.16. ex illo versu,

Τῶν δ' αἱ μὲν πλεκτὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας.
Horum hæ flexas coronas, hi verò enses habebant.

CORYMBVS, κόρυμβος, vide infrà in Crobyle.

CORYMNIVM, κορύμνιον, monile.ex Lexico.

COTHVRNVS, genus calceamenti subleuatum subere, aut alia re, quò grandiores mulieres appareant: vt patet ex illo Iuuenalis Satyr.6.

—Aliam credas, cedo, si breue paruæ
Sortita est lateris spatium, breuiorq; videtur
Virgine Pygmæa, nullis adiuta cothurnis.
Puniceo stabis suras euincta cothurno. De hoc item Virgil.Ecloga 7.
Virginibus Tyrijs mos est gestare pharetras, Et lib.1.Aeneid.
Purpureoq; altè suras vincire cothurno.

Probus autem in j.lib.Georg.Virgilij ad princ.scribit cothurnos esse calceamentorum genera venatori apta,quibus etiam crura muniuntur,cuius calceamenti effigies est in simulachris Liberi & Dianæ. Et idem propemodum dicit Seruius enarrans illum posteriorem locum Virgilij. Suidas scribit hos viris & mulieribus pariter conuenire. Et vide Plutarchum in Pompeio, vbi de Amazonibus loquitur.

CREDEMNVM, κρήδεμνον, καὶ κρέδεμνον, vtrunque enim legitur,quod (vt nonnullis placet) idem est,quod calantica,& vitta,& corona,& velum,& reticulū, vt suprà diximus,in Calantica.

CREPIDAE, κρηπῖδες,& diminutiuè

CREPIDVLAE, soleæ,ex Aulo Gellio lib.13.cap.20.Et hinc,vt ille ait,Crepidarij,eius calceamenti sutores,apud Sempronium Asellionem,lib.rer.gest.14. Nonnulli eas nominatas putant à crepitu,id est,sono,quem reddunt ambulando.

CREPITALVM, ornamentum capitis,quod scilicet capitis motu crepitum faciat, vt tradit Festus Pompeius lib.3.

CRICVS, κρίκος,circulus,annuli species:vnde κρικῶσαι verbum, quod Latinè infibulare possumus dicere. Nam Strabo tradit quasdam Aethiopum mulieres κεκρικῶσθαι τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Et apud Herodotum in Enterpe, ἱστίων κρίκους legimus,pro velorum ansulis. Aristoteles quoque lib.7.Politic.cap.2. scribit καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὸ ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν. Ex quo intelligis,pro ornamento eum posuisse. Nam & Theodorus Gaza apud Aristotelē vertit,Annulum,Plinius Circum,vnde & Circulus diminutiuum:de quo suprà diximus.Suidas autem,ἀγκύλαι,ait,sunt κρίκοι τῶν ἁλύσεων,id est,annuli catenarū.Vide ea,quę suprà περὶ τῶν ἁλύσεων diximus.

CROBYLE, κρωβύλη,reticulum,siue retiolum,quo coma contegitur. Quin & κρώβυλος dicitur aureus,argenteúsve corymbus,ex capillis pendens πλέγμα τριχῶν εἰς ὀξὺ λῆγον: quod in viris κρώβυλος, in mulieribus κόρυμβος, in pueris σκόρπιος dicebatur. Sunt qui dicant, id reticulum esse ab extremis crines extendens ad verticem:deinde eos deducens in acutum:qui perforata aurea cicada constringebantur,ne deorsum defluerēt. Huius autem meminit Thucydides in Proœmio lib.4.Bel.Peloponnesiaci,& Clemens Alexandrinus lib.2.Pædagog.cap.10. Seruius in lib. 4.Aeneidos,eo loco,

Crines nodantur in aurum.

veluti retiolum quod colligit comas.

CROCOTA, vt vocat M.Tullius in Oratione de Arusp.respon.& Apuleius lib.8.Asini aurei & diminutiuè

CROCOTVLAE, vt appellat Plautus in Epidico:aut item

CROCOTIDES, vt alij quoque vocant:aut denique

CROCOTIA, etiam diminutiuum (nam & hæc Iulius Pollux lib.7.cap.13. ponit inter vestes muliebres) vestes delicatæ fuerunt,vt indicat vetus prouerbium γαλῇ κροκωτόν, id est,feli crocoton quo vtimur,cùm indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτός ἐστ' ἔνδυμα ἐγκυκλον, id est,vestimentum orbiculatum. Et hinc Crocotularij,aut,vt alij legunt,Crocotarij, infectores huiusmodi vestium,dicti Plauto in Aulularia.Nonius Marcellus à croco hæc dicta putat. Alibi autem,scilicet infrà num.59.incip. illud autem constat. dicemus Herculem κροκωτοφόρον vocatum fuisse,quòd Omphalæ seruiens habitu muliebri,crocoton gestaret.

CROCOFVSIA, posita inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorum.ff.de auro & arg.leg.nisi illic mendum sit:de quo tu vide Catellian.Cot.in memoria.vndoues,& crocohyphanta,quasi dicas,croco intexta.

CROTALIA, apud Plin.lib.9.c.35.vbi videbis cuiusmodi ea sint,& quare ita dicantur.

CTENIVM, κτένιον,genus pectinis,à κτενίζω,pecto:& κτενὶς,pecten,& κτένιον, pectunculus. Id & Xenion dicitur:de quo infrà dicemus. Et hinc quoque quatuor dentes anteriores, qui in meditullio sunt,Ctenes dicuntur,quod cibum concidant.

CVBITALE, ornamentum cubiti,apud Horatium lib.2.Serm.Sat.3. Vide infrà Parapechy. Accubitale vocatur à Trebellio Pollione in Claudio, ex Epistola Valeriani Imperatoris. Sunt, qui Culcitram vocent:de qua nunc dicemus.

CVCVLLVS & CVCVLLIO, diminutiua Græcorum forma, viris & mulieribus communis,quo capita aduersus pluuias & frigus velabant. De quo Martialis lib.5.epigram.14.

Illinc cucullo prospexit caput tectus. Et Iuuenalis satyr.6.

Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos.

Et Columella lib.1.cap.8. Cultam vestitamq; familiam magis vtiliter quàm delicatè habeat, munitamq; diligenter à vento,frigore,pluuiáque:quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel sagis cucullis. Id si fiat, nulla dies tam intolerabilis est, quò non sub diuo moliri aliquid possit. De cucullione Cato rei rusticæ cap.2. & cap.135. & Iulius Capitolinus in vita Veri.

CVLCITRAE, quas inter vestes posuit Iurisconsultus in l.argumento.§. culcitræ.ff.de auro & arg.leg. Et diminutiuè

CVLCITRVLAE, Plauto in Mostellaria. Est autem linteum illud, quod dormientibus ad quietem supponitur, apud Cicer.lib.3. Tuscu. Collocemus in culcitra plumea: psaltriam adducamus.

camus. Et apud Martialem lib.5.Epigram.63.

Nulla tegit farctos, nec inaneis culcitra lectos. Et alibi:

Blandita tumeat facilis tibi culcitra pluma.

Et Iuuenalis Satyr.5.

Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto,

Vnà fimus, ait.—

Alibi autem Iurisconsultus in l.iij.ff.de supel.leg.dicit, supellectili legata, contineri culcitras.

C Y B A R C I A, κυβαρσία, à Polluce lib.5.cap.16.posita inter ornamenta mulierum. Hane non nulli eandem esse volunt cum anaxyride, de qua suprà diximus.

C Y C L A S, genus vestis fœmineæ, vt tradit Seruius enarrans illud lib.1.Aeneidos,

Gentémque togatam.

Eáque pronubæ (vt scribit Sidonius) honorabantur. Lampridius tradit, Alexandrum Imperatorem solere dicere, matronas regias contentas esse debere cyclade, quæ sex vnciis auri plus non haberet. Propertius lib.4.Eleg.7.

Hæc nunc aurata cyclade signat humum. Et Iuuenal.Satyr.6.

Hæ sunt, quæ tenui sudant in cyclade.—

Hinc autem Cycladatus Caligula dicitur à Suetonio. Nam & Iosephus lib.19.cap.1.carpit ipsum Caligulam, quòd cycladem & alia vestimenta muliebria indueret. Ita autem dicta est, quòd rotunda sit. Nam & hodie quasdam vestes fœmineas rotundas vocamus, quæ in orbem absolutum desinunt.

C Y N A S O N E S, acus, quibus mulieres caput scalpunt, Sext.Pompeio lib.3.

D A C T Y L I O N, δακτύλιον, annulus.

D A C T Y L I D I O N, annulus sine gemma, aut sigillo. Gualtherus apud Pollucem lib.5. cap.6.vertit Condulum.

D A C T Y L I O T H E C A, vide suprà Chirotheca. Id tamen pro annulorum repositorio multi intelligunt, vt postea dicemus.

D E N T I F R I C I A, suo nomine satis cognita: de quibus & nos diximus in tractatu Nobilitatis, cap.31.nu.27.in nomenclatura medicamentorum.

D E R A E A, δέραια, siue etiam δέῤῥαια Aeolicè, ornamenta colli, ex Polluce, Hesychio, & Suida. Nam & δέρη & δειρὴ collum est. Vide Penderæon.

D E S M A T A, δέσματα, ligamina, quibus mulieres vtuntur in capite: de quibus apud Homerum lib.22.Iliad.de Andromache loquentem:

τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα.

Vide suprà Anadema.

D E X T R A L I A, inter ornamenta muliebria posita. Exodi cap.35.& num.31. & apud Diuum Cyprianum lib.de Habitu virginum, dum citat Esaiam cap.3. Quæ & ipse D. Hieronymus, aut quisquis is fuit, lib.Iudic.cap.10.vocat

D E X T R A C I O L A, alij autem

D E X T R O C H E R I A, vt D.Ambrosius, & Iul.Capitolinus de Maximino loquẽs, Vxoris (inquit) dextrocherio vtebatur pro annulo. Et his quidem dictionibus significatur muliebrium brachiorum, præsertim dextrorum, ornamentum, quod ex auro aut alio metallo, in annuli lati formam gemmis integebatur. Rabbi autẽ Salomon dicit esse עדי הצואר id est, aurium ornamentum: quod in eodem cap.31.Num.scribitur עגיל Septuaginta autem Interpretes verterunt περιδέξιον, quod vltra vulgarem significationem ambidextri, significat etiam dextrale, aut quod circa dexteram inuoluitur: quod alibi Inaures vertit Hierony.

D I A B A T H R A, διαβάθρα, genus solearum Sexto Pompeio, & Polluci lib.7.c.22.vbi hæc dicit communia esse viris & mulieribus. Et hinc Diabathrarij, huiusmodi solearum confectores, apud Plautum in Aulularia. Est præterea διαβάθρα scala nautica. Diabathrarij.

D I A L I T H O N, διάλιθον, positum inter ornamenta muliebria Polluci lib.7.c.22. Vbi Gualtherus Gemmam vertit.

D R O P A, δρόπα, posita Polluci lib.5.c.16.inter ornamenta muliebria, & iterum lib.7. cap.22.ad fin.vbi Rodulphus Gualtherus vertit inaures.

D I P L O I D I O N, inter vestes muliebres posuit Pollux lib.7.cap.13.

D I P L O I S, genus vestis, quæ scilicet duplicata est: cuiusmodi sunt ἐμπερόναμις, de qua infrà: & ἐμπερόναμα δίπτυχον apud Theocritum.

D I P O D I A, διποδία, genus calceamenti Critiæ memoratum apud Polluxem. lib.7.cap.22. qui ea dicit esse, quas ἐπιδοχερπίδας vocant, de quibus infrà.

D I S C E R N I C V L V M, quo discernitur capillus, vt dicit Varr.lib.4. de Ling.Latina. Nonius autem Marcellus dicit discerniculum acum esse, quæ capillos mulierum ante frontem diuidit. Dictum à discernendo. Lucilius lib.30.

Emplocamo digitis discerniculumq́; capillo.

D I S C R I M I N A L E, idem est. Hac enim dictione vsus est Diuus Hieronymus aut quisquis is fuit, Esa.3.cap.

Doris, apud Herodotum lib.5.vestis muliebris, quæ fibula partem alioqui hiantem subnecteret. Ita autem vocatur, eò quòd Doricum sit inuentum, vt ille ipse ait.

Eanus, ἑανός, vestis splendida & subtilis apud Homerum lib.14.Iliad.

ἀμφὶ δ' ἄῤ ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσαθ' ὅν, οἱ ἀθήνη
ἔξυσ' ἀσκήσασα τίθει δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλά.

Et in Hymno Veneris, loquens de ornatu ipsius.

ἀμβροσίῳ ἑανῷ τὸ ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Vide infrà in Peplo.

Echini, ἐχῖνοι, ornamenta circa carpum manus, ex Polluce lib.5.c.16. quæ & ψελλὰ, περικάρπια & βραχιάλια dicuntur: de quibus & nos suo ordine dicemus: ita vt non admodum dissimilia intelligas brachialibus & armillis: de quibus etiam suprà diximus.

Elenchi, de quibus Plinius lib.9.cap.35. Et procerioribus sua gratia est: Elenchos appellãt fastigiata longitudine, alabastrorum figura in pleniorem orbem desinentes. Hos digitis suspendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria est. Et Iuuenal. Saty.6.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

De his etiam fit mentio in l. pediculis. §. vlti. ff. de aur. & arg. leg.

Ellobium, ἐλλόβιον. Nam & id Pollux lib.5.c.16. ponit inter muliebria ornamenta. Sunt, qui interpretentur ornamentum ab aure dependens, hoc est inaures.

Elleborum, ἐλλέβορον. Nam & id Pollux eodem loco, & rursus lib.2.cap.22. inter fœminea ornamenta reponit. Quid autem aliàs significet, nemo ignorat, nempe veratrum.

Embades, siue

Embatae sumptuosum calceamentum, vtrique sexui conueniens, vt nonnulli tradunt. Pollux autem lib.vij.c.xxij. autor est, ita vocatos fuisse calceos vulgares, & similes esse Comicis calceis. Græcè scribuntur ἐμβάδες, & ἐμβάται. Ammonius autem, Embades, inquit, Comica sunt calceamenta: Embatæ, Tragica. Idem asserit & Thomas Magister: qui & illud simpliciter dicit, ἐμβάδια calceamenta sunt. Aristophanes in Pluto:

τοῖς ἐμβαδίοις τίς χρῆται;

Et in vespis:

μῶν ἀπολώλεκ' ἐμβάδας; Hoc est,
An perdidit calceamenta? Et rursum:
ἀλλὰ τούτοις γ' οὐκ ἔνι τοῦδ' ὀφθαλμοῖσιν αἰδώς.
τῶν παλαιῶν ἐμβάδων. Hoc est:

Sed in his pudor ne antiquorum quidem inest calceamentorum.

Emperonatris, ἐμπερονάτρις, diploïs, siue vestis duplicata.

Emperonema, apud Theocritum, quod & nonnulli Diploida interpretantur. vide suprà Diplois.

Encombomata, vestes puellares sunt, vt scribit Nonius Marcellus ex Catone libro de puellis ordinandis: Vt puellæ habeant potius in vestitu chlamydas, encombomata, ac parnacidas, quàm togas. Pollux autem ἐγκόμβωμα vocat albam tuniculam.

Enclastridia, ἐγκλαστρίδια, genus ornamenti muliebris, à Comicis vsurpatum, vt tradit Pollux lib.v.cap.xvj.

Encyclon, ἔγκυκλον, vestis quædam muliebris circularis, apud Aelianum lib.vij. de Varia historia, & apud Pollucem lib.vij.c.xxij. & ante hos apud Aristophanem in Thesmophor. & ab eo apud Clementem Alexandrinum lib. Pædagog.ij.c.xij.

Endromis, ἐνδρομίς, genus vestis, apud Martialem lib.iiij. Epigram.xix. (aliàs ix.) & libro xiiij. Epigram.cxxvj. & Iuuenalis Satyr.vj. vbi taxat mulieres Romanas, quòd endromide purpurea vterentur:

Endromidas Tyrias & femineum ceroma.
Quis nescit? Et Satyr.3.
Accipit endromidem, & si dixerit æstuo, sudat.

Pollux autem lib.vij.c.xxij. dicit Endromidas genus esse calceamentorum Dianæ propriorum. Sunt qui dicant, hanc esse vestem hirsutam & villi longioris, qua in balneis & gymnasiis præcipuè veteres vti solebant: indeq; sic dictam esse, quòd esset apta cursui. Nam δρόμον Græci cursum vocant. Inde Endromidatus, Sidonio Apollinari.

Enete, ἐνέτη, παρὰ τὸ ἐνιέναι, hoc est, ab immittendo, fibula est, qua Iunonem se ornasse tradit Homerus lib.xiiij. Iliados:

χρυσείης δ' ἐνετῇσι κατὰ στῆθος περονᾶτο.

Quid autem sit fibula, postea dicemus.

Enotium, ἐνώτιον, inauris, de qua postea dicemus. Hoc quoque in mundo muliebri posuit Pollux lib.v.cap.xvj.

Entrichon, ἔντριχον, coma apposititia. Vide infrà Galericus.

Entrophia, ἐντροφία quasi dicas innutrita. Nam & hæc mulieribus ornamentis annumerat Pollux lib.5.cap.16.

Entro

ENTROPIDES, ἐντροπίδες, genus calceamentorum, ex Lexico. Entropon autem ἔντροπον, ponit Pollux in moodo muliebri: vbi Gualtherus vertit Velum. Vide infrà.

EPERRHINION, ἐπέῤῥινον, vide infrà Ioaures.

EPHAPTIOEM ponit Clemeos Alexaodrinus lib. Pædagog. 2. c.x. inter vestes muliebres. Est autem (vt nonnullis placet) læna pretiosior.

EPHOOVS, vide infrà Epomis.

EPIBLEMA, ἐπίβλημα, vestimentum exterius, amiculum, stragulum torale, apud Galenum, παρὰ τὸ ἐπιβάλλομαι τὸ ἐνδύομαι, autore Budæo in Commentariis linguæ Græcæ. Quanquam aliud significare videatur apud D. Matthæum c. 9. Hoc autem genus vestimenti inter muliebria ponit Pollux lib. 7. c. 13. vbi Paludamentum vertit Gnaltherus.

EPICRENON, ἐπίκρηνον, vitta, strophium. Ex Lexico.

EPICROCVM, apud Varronem, genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidum, teste Festo Pompeio lib. 5.

EPITOGIVM, pallium, quod togæ superponitur.

EPOMIDION, ἐπωμίδιον, atque etiam

EPOMIS, ἐπωμὶς, tanquam humerale dicas, quo scilicet humeri integuntur: quam vestem inter fœmioeas posuit Pollux lib. 7. cap. 13. Hieronymus, aut quisquis alius est, vertit Superhumerale, Exodi 28. 35. & 39. non semel: quibus locis Castalio Ephodum transtulit. Quanquàm & ille vulgatus interpres alibi simpliciter Humerale vertat, Ecclesiastici 45. vbi ipse Castalio Epomidis verbo Græco vsus est. Quibus ex locis intelligi potest, id vestimenti genus etiam viris conuenire. Hinc autem fit illud ἐπωμίδιον parua epomis. Vide infrà Humerale.

EVMARIS, εὐμαρὶς, calceameoti genus, ab induendi facilitate. Nam εὐμάρεια facilitas, εὐμαρὴς facilis dicitur. Est autem inuentum Barbaricum, è ceruina pelle confectum, cōmune viris & mulieribus, vt tradit Pollux lib. 7. c. 22.

FASCIAE crinales pedulésque, aut, si malis, pedales, siue item peodules, vt nonoulli legunt in l. argumento. ff. de auro & argeoro lega. Ego malo legere pedules, ex antiqua lectione. Pedale enim (vt scribit Cornelius Fronto, in lib. de oomioum verborúmque differentiis) est mensura pedis: quod & probatur ex Plinio lib. 13. cap. 12. Pedule verò (vt scribit idē Fronto) sub pedibus præstat vtilitatem. Priscos autem vsos fuisse fasciis in pedibus, testis est idem Plinius, scribens lib. 8. c. 57. mures arrosisse Carboni Imperatori fascias, quibus in calceis vtebatur. Ex Tullij quoque verbis suprà citatis in Calantica intelliges fœminas etiam his vti solitas. Beroaldus autē in Apuleiū lib. 7. oon legit io d. l. argumento. crinales, sed crurules: quæ lectio satis etiam conuenit, cùm legamus, crura quoque olim fasciis ligari solere: vt probatur, licet oon dicat, ex Valerio Maximo lib. 6. cap. 2. dum scribit, de Pompeio candida fascia crus obligatum habente, Fauooium dixisse, Non refert, qua io parte corporis gestet diadema. Cuius etiam rei meminit Ammianus Marcellus 7. lib. Et ex Quintiliano libro 11. cap. 3. vbi ait, Fascias, quibus crura vestiuntur. Quæ item lectio placet Alciato lib. j. Prætermissorum, & Nebrissensi in Lexico, in verbo, Pedules. Tametsi idem alio in loco, in verbo, Crinale, legit Crinales: quod & mihi admodum arridet. Nam & id propriū & peculiare mulierum est, vt fasciis crines ligent. Sunt præterea & Fasciæ pectorales, quibus solent fœminæ mammas cohibere. Ouidius lib. j. de Arte amandi:

Pedale. Pedule. Fasciæ pectorales

--Omne papillæ
Pectus habent tumidæ, fascia nulla tegat.

Et Propertius lib. 4. Eleg. x.

Mollis & hirsutam sepit mihi fascia pectus.

Et Martialis in Apophoretis:

Fascia crescentes dominæ compesce papillas,
Vt sit, quod capiat nostra tegátque manus.

Et Apuleius vbi statim citabo in Fasciola.

Græci στρόφιον vocant: de quo postea dicemus. De fascia quoque pectorali inter ornamenta muliebria fit mentio Esaiæ c. 3. vbi Aquila Cingulum interpretatur: Castalio tenuem ioterulam. & Hieremiæ c. 2. vbi ipse Castalio Lemniscos vertit. Verbo autem Hebraico dicitur [illegible] Tullius lib. 2. Epist. ad Atticum, Epist. 3. loquitur de nescio quibus fasciis cretatis: quas nonnulli intelligunt pro calceis Sicyooiis: de quibus postea loquemur.

FASCIOLAE, diminutiuum à fasciis, apud Varronem lib. 4. de Lingua Latina, apud Ciceronem de Arusp. responsis, & Horatium lib. 2. Serm. Saty. 3. Vide & Apuleium lib. 2. Meta. vbi, ipsa, inquit, linea tunica mundulè amicta, & russea fasciola prænitente altiusculè, sub ipsas papillas succintula.

FEMINALIA, siue

FEMORALIA, quibus pudenda teguntur. His & mulieres vtuotur, vt etiam viri, vt videre est Exodi c. 28. Leuit. 6. & 16. Ezechielis c. 44. & Ecclesiastici capit. 45. Castalio secundo illo loco vertit Subligacula: de quibus infrà. Posteriore vtitur Suetonius in Augusto, cap. 82. & vide infrà Periscelides.

FIBVLAE, quas Iurisconsul. in l. argumento. non multò post principium, ff. de aur. & arg. leg. dicit ornamentum magis esse, quàm vestem. Plinius quoque lib. 33. c. j. videtur eas cultui mu-

lierum aſsignare,cùm dicit,Fabricam etiam Deûm,fibulas & alia muliebris cultus, ſicut inaures, &c.Quod & probatur ex illo Virgilij loco de Camilla loquentis lib.7.Aeneid.

—Vt fibula crinem
Auro internectat.

Idem autem Virgilius lib.4.Aeneidos,

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Eaſdem quoque virorum fuiſſe, ſatis conſtat ex Liuio 4.decad.lib.9.cùm ſcribit Quintum Prętorem ſuos equites catellis & fibulis ornaſſe. Et ex Epiſtola Bruti,relata à Plinio, eodem libro 35. capit.3. ſtatim poſt principium:& ex epiſtola Valeriani Imperatoris ad Zoſimionem,apud Trebellium Pollionem in Vita Claudij Secundi Imperatoris:& ex Flauio Vopiſco in Vita Aureliani , cùm ſcribit eum conceſsiſſe , vt fibulas aureas gregarij milites haberent:& ex Epigrammate Martialis 80.lib.7.

Menophili penem tam grandis fibula veſtit.

Item in Apophoretis,diſticho 215.

Dic mihi ſimpliciter,Comœdis,& Citharœdis
Fibula quid præſtet?Cariùs vt futuant.

De fibulis autem chlamydum fit mentio l.j.C.nulli licere in fræn.lib.11. Philoſtratus in Imagine Cupidinis,eum effingit cum fibulis aureis.

FIMBRIAE, veſtimentorum aut aliorum ornamentorum extremitates.Cicero in Piſonem: Erant illi compti capilli,& madentes cincinnorum fimbriæ.Apud D.Matthæum c. 9. & Lucæ 8. mulier tetigit fimbriam veſtimenti Chriſti:& alij apud D.Marcum c.6.ad fi.Ita autẽ vocare poſſumus,quæ vulgus noſtrum appellat,*bors,bordures,franges*, in quibus mulieres noſtræ inſaniunt.

FLABELLVM, quo mulieres, aut etiam viri, per æſtatem ventilationem faciunt ad refrigerandam faciem,aut etiam ad abigendas muſcas,Ouid.lib.3.Amor.Eleg.2.

Vis tamen interea tenues arceſſere ventos,
Quos faciunt noſtra mota flabella manu.

Et lib.j.de Arte amandi,

Profuit & tenues ventos mouiſſe flabello.

Martialis lib.3.Epigram.40.

Et æſtuanti tenue ventilat frigus.
Supina praſino concubina flabello.

Ex Propertio autem videmus,olim id fieri ſolitum ex pennis pauonis:

Et modo pauonis cauda flabella ſuperba.

Vide infrà Rhipis.

FLAMMEVM, veſtis,vel tegmen, quo matronæ caput tegunt:vt ſcribit Nonius Marcellus, vbi de genere veſtimentorum tractat. Hoc autem amiciebantur nubentes ominis boni cauſa, propterea quòd eo aſsiduè vtebatur Flammica,id eſt,Flaminis vxor,cui non licebat facere diuortium.De hoc Lucanus lib.2.de Martia nubente Catoni : & Iuuenalis Saty.2. & Plin.lib.21.c.8.Et Martialis lib.11.Epigram.79.ad Victorem,

Flammea texuntur ſponſæ:iam virgo parata eſt.

Et iterum lib.12.Epigram.42.

Præluxere faces,velarunt flammea vultus.

Et in c.fœminæ.30.q.5.vbi ſcribitur,ſœminas,cùm maritantur,ideo flammeo velari , vt ſe nouerint ſemper maritis ſuis ſubditas eſſe.Sed in noſtris codicibus detracta eſt dictio,flammeo.Vulgus autem Italicum etiamnum Fazollum vocat. Vide Eraſmum Tomo j. pag. 944. in impreſsione Frobeniana.Hinc autem Flãmearij dicti opifices huiuſmodi veſtium,apud Plautum in Aulularia. *Flammearii.*

FLAMMEOLVM, diminutiuum,apud Iuuenalem Saty.x.

—Sedet illa parato
Flammeolo.—

FOCALE, apud Quintilianum lib.11. c.3. Palliolum (inquit) ſicut faſcias , quibus crura veſtiuntur,& focalia,& ligamina aurium,ſola excuſare poteſt valetudo. Item apud Horatium lib. 2.Serm.Sat.3.

Mutatus Polemon ponas inſignia morbi
Faſciolas,cubitale,focalia,&c.

Quo in loco Acron putat eo nomine intelligi torques,vel coronas.quas geſtabant in collo. Eſt & apud Martialem in Apophoretis illud de focali,Epig.142.

Si recitaturo dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas afferat auriculas.

Seneca autem lib.4.Naturalium quæſt. videtur accipere pro genere veſtis , quo ad focum vtebantur. Videbis(inquit)quoſdam graciles, & palliolo focalique circundatos, pallentes & ægros. Videto Cæl.Rhodig.lib.18.c.x.

FORFICES, & Forficulæ,quibus mulieres vngues,aut aliud aliquid amputant , & incidunt quas nos vulgò *forſettes,& ciſeaux* vocamus:quibus auratis fœminæ ad ornatum vti ſolent. Vide infrà Pſalis.

FRON

FRONTALIA, quæ nos vulgò *frontaux* vocamus, fronti scilicet applicari solita, gemmis & margaritis cooperta: quæ nos olim magno in vsu vidimus. Et hæc priscis tēporibus equis & elephantis imponebantur, vt videre licet ex Liuio lib.7.Bel.Maced.& ex Plinio lib.37.c.12. Hac appellatione vsus est Castalio Esaiæ 3.pro eo quod vulgata editio dicit, gemmas in fronte pendentes. Vide suprà Ampyx.& infrà Paropis.

FVNDA, est circulus ex auro, aut alio metallo, quo gemmæ ita nectuntur, vt aurum non nisi margines amplectatur. Plin.lib.37.c.8. Præstantiores funda clauduntur, id est patentes, nec prӕterquam margines auro amplectente. Et c.seq. Funda includuntur perspicuæ: cæteris subiicitur orichalcum. Hanc nonnulli, & in his Rodulphus Gualtherus, existimant à Græcis ὀπισθοσφενδόνην dici, de qua nos infrà dicemus.

GALBANVM, genus vestimenti muliebre, quod à viris gestari, non sine bile reprӕhendit Iuuenalis Sat.2.

Cerulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Martialis autem lib.3.Epigram.40.de Zoilo loquens, veluti delicato, molli, & effœminato:

Iacet occupato galbanatus in lecto.

Et alibi scilicet lib.j.Epigram.64. Galbanos mores dicit, pro mollibus & lasciuis. De tunica autem Galbana Vopiscus in Aureliano, siue hæc sit, siue alia.

GALBEVM, quoque scribit Sextus Pompeius, esse genus ornamenti, siue fuerit illud Galbanum, siue aliud: neque enim aliter declarat, Flauius autem Vopiscus in Aureliano, tradit Tetricū indutum tunica Galbina, fuisse ductum in triumphum. Cæterùm ipse Sextus Pompeius lib.iij. scribit Galbeos armillas esse, quibus triūphantes vtebātur. quod an huc pertineat, cæteri viderint.

GALERVS, & diminutiuè

GALERICVLVS, ex alienis capillis consutus, coma scilicet adulterina, quam nos *faulse perruque* vulgò dicimus. Hoc etiamnum mulieres nostræ sæpe vtuntur, vel vt mentiantur veros crines canósque aut aliàs deformes capillos occultent, vel vt caluitium velent: vt patet ex hisce versibus Ouidij lib.3.de arte Amandi:

Fœmina procedit densissima crinibus emptis,
Próque suis alios efficit ære suos.

Et alibi lib.j.Amorum, Eleg.4.

O quàm sæpe, comas aliquo laudante, rubebis:
Et dices, empta nunc ego merce probor.

Et Martialis lib.12.Epigr.23.in Læliam:

Dentibus atque comis (nec te pudet) vteris emptis.

Quanquam sunt qui Galericulū aliter intelligunt, non tamen longè ab hac nostra significatione. Priore vsus est Iuuenalis Sat.6.

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

Et Statius lib.4.Thebaidos:

—Arcady morem tenet ille galeri.

Et Claudianus lib.j.de raptu Proserpinæ:

--Cyllenius adstitit ales
Somniferam quatiens virgam, tectusq́ galero.

Altero vsus est Suetonius in Othone c.12. Galericulo capiti propter raritatem capillorum ita adaptato & annexo, vt nemo dignosceret. Estque de eo Apophoretum Martialis lib.14.Epigr. 50.

Ne lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madida condere pelle comas.

Id etiam Capillamentum dicitur Suetonio in Caligula, c.11. Græcis autem φενάκη & πιλίδιον, & πιλίδιον, vt placuit Budæo in Annotationibus, in hoc citanti Demosthenem περὶ παραπρεσβείας, id est, de falsa seu ementita legatione. Cui & tu adde Aristophanem in ea fabula, cui Acharnes titulus est:

Τὸ πιλίδιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ Μύσιον.

Quin & ἐπίχιον dicitur. Horatius Caliendrum vocat, vt suprà diximus.

GAVSAPA, vestes villosæ, quæ hyemali tempore gestantur: quorum meminit Plinius lib.8.c. 48. Martialis lib.14.non semel, & Persius Sat.5. Et his quoque vsas fœminas, ostendit illud Ouidianum lib.2.de Arte:

Gausapa si sumit, gausapa sumpta proba.

GEMMAE, omnibus notæ, quæ an & quomodo differant à margaritis, vide infrà in Margaritis. Aelius Lampridius scribit Alexandrum Seuerum gemmas de calceamentis & vestibus abstulisse. Et postea subdit, eundem gemmas sibi oblatas vendidisse, quòd muliebre esse existimaret, gemmas possidere, quæ neque militi dari possent, neque à viro haberi. Idem alibi refert, eundem Alexandrum dicere solere, gemmas viris vsui non esse. Vide infrà Lapillos & Vniones.

GERMINA, vide suprà Blasta.

GREMIALIA, vide infrà Periscelides.

GRYPHOMA, γρύφωμα, positum à Polluce inter ornamenta muliebria.lib.7.c.22.

GYMNOPODIA, γυμνοπόδια, genus calceorum muliebrium apud Pollucem lib.7.c.22. vbi Gualtherus Nudipedia vertit, propterea, vt opinor, quòd γυμνὸς nudum significet, & γυμνόπουν nudipedem.

HELICTERES, ἑλικτῆρες, apud Pollucem lib.5.c.16.in mundo muliebri numerantur: eósque circa aures esse tradit. Quo in loco Cardines vertit Gualtherus. At li.7.c.22.vertit Inaures.

HELICES, ἕλικες, crines mulierum implexi, implicamenta capillorum, inaures, apud Homerum in Hymno Veneris, illius cultum describentem:

εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς

Quam vocem Andreas Diuus vertit Capreolos: qua ratione nescio. Nam & postea in eodem Hymno non aliter vertit, quàm Helicas. Vertebras autem vertit Gualtherus apud Pollucem.

HEMIDIPLOIDION, ἡμιδιπλοΐδιον, id est, semidiploidion, etiam adscribitur muliebribus vestimentis à Polluce lib.7.c.13. Vide Diploidion.

HERMATA, ἕρματα, aurium ornatus apud Homerum lib.14. Iliad.

ἐν δ' ἄρα ἕρματα ἧκεν ἐϋτρήτοισι λοβοῖσι,
ἕρματα δ' ἐυρυδάμαντι δύω θεράποντες ὄπασσαν.

Vbi ipse Andreas Diuus Inaures quoque transtulit. Hæc quoque Iulius Pollux lib. 5. c.16. ponit in mundo muliebri.

HIMATION, ἱμάτιον apud Lysiam, qui τῶν ἱματίων γυναικείων meminit: de quo tu amplissimè vide Budæum in Commentariis Linguæ Græcæ, & Bayfium de re vestiaria. Hima quoque εἷμα, pro amiculo posuit Homerus, 7. Odyss.

– πολλὰ δ' ἔδωκα
χῖτον καὶ μάλα καλὸν, καὶ ἄμβροτα εἵματα ἕσσεν.

Et in Hymno Veneris, loquens de vestibus illius:

ἑσσαμένη δ' εὖ πάντα περὶ χροῒ εἵματα καλά.

Et iterum postea:

λῦσε δέ οἱ ζώνην, ἰδὲ εἵματα σιγαλόεντα
ἔκδυε.–. Et rursum:

–αὐτὰρ δὲ χροῒ ἕννυτο εἵματα καλά.

HORMOS, ὅρμος, monile, corrigia calceamentorum, vt nonnullis placet: de quo Homerus li. 8. Odissea:

ὅρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε.

Et in Hymno Veneris, vbi id ornamenti genus ipsi Veneri tribuit:

ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν.
Hormi autem circa molle collum perpulchri erant.

Ex quo potes intelligere, id genus ornamenti esse collare: pro qua voce Andreas Diuus transtulit Catenas. Postea autem in eodem Hymno vertit Monilia. vt etiam fecit apud Aristophanem in Vespis hisce carminibus:

φιάλας, χλανίδας, στεφάνους,
ὅρμους, ἐκπώματα, πλουθύγιαν.

Hinc autem ὁρμίσκοι, monilia: & ὁρμίσκος diminutiuum, paruum monile: cuius inter ornamenta muliebria meminit & Pollux libro vij. cap.22. ad fin. vbi Gualtherus vertit Inaures. Vide tamen infrà Isthmion.

HVMERALE, ornamenti genus, quod circa humeros ponitur. Vide suprà Epomis. Scio & eo nomine significari arma, quibus humeri teguntur, Iurisconsulto nostro in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re milit.

HYDROBAPHES, ὑδροβαφὴς, vestis aquatilis, siue colore aquæ, mulieribus peculiaris, quæ nunc (inquit Pollux) lib.6.c.2. ψυχροβαφὴς appellatur.

HYPOCAMPIA, ὑποκάμπια, à Polluce lib.5.c.17. inter ornamenta muliebria posita.

HYPODEMA, ὑπόδημα siue

HYPODESIS, ὑπόδεσις, id est, calceus, seu calceamentum. Homerus lib.18. Odysseæ:

εἵματά τ' ἀμφιέσαιμι, ποσὶν θ' ὑποδήματα δοίην.

Id autem est veluti generale calceamentorum vocabulum apud Pollucem lib.7.c.22. ad fi.

HYPODERIS, ὑποδερίς, &

HYPODERAEVM, ὑποδέραιον, &

HYPODAEREVM, ὑποδαίρεον, monile, torques, colli ornamentum, ex Polluce lib.5. c.16. & lib.7.c.fi. Varinus interpretatur Murenulam. Vide Deræa.

INAVRES, vulgò notæ, quas & inter ornamenta muliebria ponit Iurisconsultus in l. argumẽto. §. ornamenta. ff. de auro & arg. leg. Et de his quoque fit mentio in l. pediculis. §. vlt. eod. titu. Harum quoque multus fuit vsus apud Iudæos, vt patet ex Geneseos c.24. Exodi c.32. & 35. Iudic 8. Iudith 10. Iob. 42. Prouer. 25. Esaiæ 3. Ezechielis 16. vbi Hieronymus ita dicit vocari, quòd de auribus pendeant: & Hebræis נזם dici: quod Symmachus ibi interpretatur ἐνώτιον. & Ozeæ 2. ca. Eò autem processit luxus, vt & viri quoque his vtantur, vt videre licet ex Plin. lib.11.c.37. & ex eo Iuuenalis loco satyr.1.

Natus ad Euphratem, molles quod in aure fenestra &c.

Idque etiam apud Iudæos. Nam scribitur: Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de vxorum filiorúmque & filiarum vestrarum auribus.

INCINGVLVM, vide suprà Cingulum.

INDVSIVM, quasi intusium, super quo mox subucula sumitur. Nam Varro lib.j. de Ling. Lat. Intusium vocat, ita scribens, Voum, quod foris à palàm palla: alterum quod intùs à quo intusium. Plautus in Epidico, Indusiatum vocat substantiuè. Vbi tamen Varro Iotusiatum legit. Nonius Marcellus scribit Iodusium esse vestimentum, quod corpori intra plurimas vestes adhæret, quasi infusium. Inde autem indusiarius dictus Plauto, qui huiusmodi indusia conficit: & pueri indusiati, Apuleio lib.2. Metamorph. vbi plerique legunt inclusiati: & iterum lib.8. *Indusiarius.* *Indusiatus.*

INSTITA, tenuis fasciola, quæ stolæ extremitates ambibat. Græci παραχιτώνιον appellant, quòd togæ subsuebatur. Hac honestæ matronæ vtebantur. Horat. lib.j. Serm. Saty.2.

—Sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita veste.

Et Ouidius lib.j. de Arte amandi:

Este procul vitta tenues, insigne pudoris,
Quæq; tegis medios instita longa pedes.

Et iterum lib.2.

En iterum testor, nihil hic, nisi lege remissum,
Luditur: in nostris instita nulla iocis.

ISTHMION, ἴσθμιον de quo apud Homerum lib.8. Odyssex,

ἴσθμιον ἤνεικεν θεράπων περικαλλὲς ἄγαλμα.

Quo in loco Didymus interpres dicit id idem, quod περιτραχήλιον, de quo infrà dicemus: & io hoc differre ab hormo, de quo suprà diximus, quòd isthmion collum cingat, hormos autem ab eodem demittatur: tanquam videlicet illud sit, quod vulgò *collier* vocamus, hoc autem *chaine*. Isthmia ponit Pollux lib.5.c.16. inter ornamenta muliebria: vbi Gualtherus vertit Monilia.

INTERVLAM, plerique omnes dicunt eam esse, quam vulgò Camisiam, hoc est tunicam carni proximam appellamus: de qua suprà diximus. Huius meminerunt Horatius: & Martialis & Apuleius lib.8. Metam. vbi satis patet hanc esse cuti proximam, discissaque interula, decora brachia sæuientibus palmulis côuerberat. Et iterum lib.2. Floridorum, post prin. & Valerius in Epistola ad Rufinum. Valerianus Imperator io quadam Epistola apud Trebellium Pollionem in vita Claudij. Et in alia apud Flauium Vopiscum io Vita Probi. & Aurelianus alter Imperator, in alia Epistola apud eundem Vopiscum, in vita Booosi, & Martianus Capella lib.j. vbi scribit Tritoniam Psyche dooasse interulam. Cæterum Varro in libris Analogiæ docet hanc & virilem & muliebrem vestem fuisse.

LACERNAE, vide Robertum Stepha.

LAPILLI, lapides pretiosi. Qui quantum differant à gemmis, tradit Sabinus ad Vitelliũ, apud Pomponium nostrum in l. Et si oon fuot. §. peruenιamus. ff. de auro & arg. legat. Gemmas enim esse pellucidæ materiæ, veluti smaragdos, chrysolithos, amathystos. Lapillos autem contrariæ superioribus naturę, vt Obsidianos, vel Absianos: aut vt alij legunt, Obsionos, & Veientonos, vel Neuentanos. Subditúrque ibi, margaritas nec gemmas, nec lapillos cootineri. Vide suprà, Gẽmas, & infrà, Margaritas. Et Laurentium Vallensem Elegantiarum lib.6.c.vlt. vbi differt à oostris Iurisconsultis.

LARVA & Láruula, vide infrà Prosopis.

LASIRIS, λάσειρις, inter ornamenta muliebria numeratur à Polluce lib.7.c.22.

LEOARIVM, λῃδάριον, atque etiam

LEOVS, λῆδος, &

LEOIVM, λήδιον, tunica æstiua, vt multis placet, communis virorum & mulierum, Polluci lib.7.c.13.

LEMNISCVS, vide suprà in Fasciis ad fi. & præterea Plin. lib.21 cap.3. & Festum Pompeium.

LERIA, ornamenta tunicarum aurea, Sexto Pompeio lib.x.

LIMBVS, vestis pars extrema, apud Virgil. lib.2. Aeneid.

—Limbo effulgens, & Gorgone sæua.

Et lib.4. eiusdem operis:

Sidoniam picto chlamydem circundata lymbo.

Quo in loco Seruius, Limbus, ait, fascia est, quæ ambit extremitatem vestium, secundum antiquum morem. Et Ouid.5. Metamorph.

—Quam limbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum.

Et lib.6. eiusdem operis.

Vltima pars telæ tenui circundata limbo.

Et Statius lib. Achilleidos j.

Et picturato cohibet vestigia limbo.

Tradit autem Trebellius Pollio, Zenobiam Palmyrenorum reginam, ad côciones galeatam processisse eum limbo purpureo. Cæterùm Nonius Marcellus scribit Limbum esse muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habeat. Arnobius autem contra Gentes lib.j. videtur accepisse limbum pro fascia, qua frons imminuitur, dum scribit, Imminuerent frontes limbis. A limbo autem Limbolarij dicti sunt Plauto in Aulularia, qui limbos conficiunt, vel aptant. *Limbolarii.*

LINTEAMINA, ponuntur inter ornamenta muliebria. Esaiæ 3.c.&

LINTEOLA quoque, à Plauto in Epidico &

LINTEVM, inter familiaria vestimenta enumeratur à Iurisconsulto in l.vestis.§.vlt. ff.de auro & arg.leg.

LVNVLA, Plauto in Epidico id esse videtur, quod vulgus apud nos auream virgam appellat, quæ digito imponitur.

Lunulam atque anellum aureum in digito.

Háncque ponit D.Esaias c.3.inter ornamenta muliebria. Quo in loco D.Hieronymus interpretatur Bullulas depēdentes in lunæ similitudinē. Septuaginta interpretes ibidē vertetūt μηνίσκους.

MALACION, μαλάκιον, quod inter colli ornamenta ponit Pollux lib.5.c.16.& alibi simpliciter inter ornamenta muliebria, scilicet lib.7.c.13. Huiúsque meminit Næuius Poeta antiquus apud Nonium Marcellum.

MAMILLARE, velum, aut fascia, qua mulieres mammas constringunt: de quo inter Apophoreta Martialis lib.14. disticho 66.

Taurino poteras pectus constringere tergo:

Nam pellis mammas non capit ista tuas.

MANOS, siue Mannos, siue Monos, μάνος, μάννος, καὶ μόνος, genus monilis Doribus maximè proprium, apud Pollucem lib.5.c.16. Hinc μαννοφόρος, qui eo vtitur.

MAMIACES, μαμμάκης, idem cum superiori.

MANICAE, ornamenta vestium circa manus, vt scribit Seruius lib. 2. Aeneid. quibus scilicet manus teguntur. Virgil. lib.9.eiusdem operis:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Plinius iunior lib.3.Epist.5.quæ est ad Marcum: Cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidem asperitas vllum studus tempus eriperet. Hinc Manicatus, apud Ciceronem in Catilinam, & Columellam, lib.11.c.1. qui manicas gestat. qui & Manuleatus dicitur Plauto in Pseudolo, & Suetonio in Caligula cap.52. Quin & Manulearij dicuntur ab eodem Plauto in Aulularia, ipsarum confectores. Scio autem Manicarum alias præterea esse significationes, quæ huc non pertinent.

Manicatus. *Manuleatus.* *Manulearii.*

MANTELIA, de quibus Arnobius aduersus Gentes lib.2. Ex quo satis intelligis, ea esse quę dam mulierum ornamenta.

MARGARITAE, videntur nonnullis differre à gemmis, de quibus suprà diximus, ob ea verba Ciceronis in 6.in Verrem actione, Neque vllam gemmam aut margaritam fuisse. Dicūt enim gemmas diuersi coloris esse, margaritas tantùm albas: vel gemmas integras margaritas pertusas: vt retulit Seruius, subdubius, vt videtur, enarrans illud Virgil.1.Aeneid.

--Colloque monile

Baccatum, & duplicem gemmis auróque coronam.

Et Lactantius, aut quisquis est ille Statij interpres, in locum eiusdem Poetæ li.6.Thebaidos:

--Teretésque hic vndique gemmæ

Verùm gemmæ, nisi fallor, sunt veluti genus omnium pretiosorum lapidum, vt videre licet apud Plinium lib.37.per totum eum librum: margaritæ autem species sunt, quas scilicet vniones, & vulgò Perlas dicimus: vt etiam videri potest ex ipso Plin.lib.9.c.35. Porrò margaritas inter ornamenta muliebria ponit Iurisconsultus in l.argumento.§.ornamentorum.ff.de auro & arg.leg.

MASCHALISTERES, μασχαλιστῆρες, ornamentum pectoris & axillarum apud Philippidē Comicum in ἀδωνιαζούσαις, ex Polluce lib.5.cap.16. Nam & μασχάλαι dicuntur sinus sub summo brachio. Latini vocant axillas & alas.

MASTVRCAE, siue Masturgæ: vtrunque enim legitur apud Arnobium lib.2.aduersus gentes. Et inde Masturgatus Plauto. Et fortè legendum est Mastrucę, & Mastrucatus, vti legitur apud Ciceronem, qui eam vestem Sardorum esse dicit, in Oratione pro Scauro, (vt à nonnullis citatur: neque enim extat) & in Oratione de Prouinciis Consularibus.

MESOPERSICAE, μεσοπέρσικαι genus calceamentorum muliebrium, apud Pollucem lib. 7.cap.22.

MITRA, & diminutiuè

MITELLA, parua mitra. Nam & mitras inter vestimenta muliebria posuit Iurisconsultus in l.vestis.§. mulieribus. & in l.quamuis.ff.de auro & argen.legat.& liber Iudith, ca.x. vbi Castalio Fasciam vertit. Et Esaias c.3. vbi Hieronymus dicit esse capitis ornamentum. Et Varro lib. 4. de Ling.Lat.& Lucretius lib.4. Et Plinius lib.35.c.9.cùm dicit, Capita mulierum mitris versicoloribus operuit. Et Catullus in Argonauticis de Ariadna loquens,

Non flauo retinens subtilem vertice mitram.

Est enim genus fasciæ, siue tæniæ, quo caput obligatur: vt videre licet ex hoc Euripidis loco,

μίτραις ἀναδέτοις ῥυθμίζεσθαι πλόκαμον.

Et ex illo Herodoti, μίτρας κεφαλῇ ἔχοντο. quod & ex illis annotauit Cælius Rhodiginus lib.6.cap. x. vbi & ipse subdit, esse quosdam, qui sic finiant, ex fascibus, horarúsque concinnatas corollas dici mitras: cámque appellationem inclinari à μίτος, quod filum est: atque etiam eo nomine

dici

dici zonam, de qua postea dicemus num. 31. incip. quare autem. Apollonius verò Rhodius lib. Argonauticω̃n tertio, scibit Medeam radicem quandam à se decerptam imposuisse odoratæ mitræ, quæ illi circa pectora pendebat:

τὴν ῥ᾽ ἄγε ἐξανελοῦσα θυώδεϊ κάτθετο μίτρῃ
ἥ τε οἱ ἀμβροσίοισι περὶ στήθεσσιν ἔερτο.

Et non multò pòst tradit eandem pharmacum, quod ex ipsa radice & aliis rebus composuerat, è fascia quoque euoluisse:

προπρὸ δ᾽ ἀφειδήσασα θυώδεος ἔξελε μίτρης,
φάρμακον.—

Virgilius autem lib. 9. Aeneid. huiusmodi ornatum veluti probrosum & muliebrem in viris criminatur:

Et tunica manicas & habent redimicula mitra.

Quo in loco Seruius, Pilea, inquit, sunt virorum, mitræ fœminarum, quas calanticas dicũt. Idem Virgilius lib. 4. eiusdem operis:

Et nunc ille Paris, cum semiuiro comitatu
Mæonia mentum mitra, crinemq́ madentem
Subnixus, &c.

Et Ouidius in Epistola Deianiræ ad Herculem:

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos.

De calanticis autem suprà diximus. Mitellæ autem nomen vsurpauit Cicero in Oratione pro C. Rabirio Posthumo: vbi tamen nonnulli legunt Mitrella. Et Virgilius in Copa & Apuleius lib. 7. Metamorph. vbi apertè ostendit, id esse ornamentum muliebre: iterumq; lib. 8.

Monile, de quo Festus Pompeius lib. 11. Monile, inquit, dictum est ornamenti muliebris genus, cuiusmodi habuisse Eriphylen fabulæ ferunt. Alij autem dicunt esse ornamentum, quod de collo puellarum pendet: ita dictum, quòd virtutis admoneat. Nam primò ob aliquod egregium factum dari solebat. Virgilius lib. 1. Aeneid.

—Colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroq́ coronam
Ferre iubet.—

Ouidius 5. Metamorph. haud multò post princ.

—Ornabant aurata monilia collum.

Et lib. 10. eiusdem operis:

Pendebant tereti gemmata monilia collo.

Et rursum:

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Et in Epistola Deianiræ ad Herculem:

Vidit in Herculeo suspensa monilia collo.

Et Iuuenalis saty. 1.

Et toto posuere monilia collo.

Cicero loquens de illa Eriphylæ fabula, 6. in Verrem Act. Eriphylam (inquit) accepimus in fabulis ea fuisse cupiditate, vt cùm vidisset monile, vt opinor, ex auro & gemmis, pulchritudine eius incensa, salutem viri proderet. Seruius autem interpretans priorem illum Virgilij locũ, dicit monile segmentum dici: de quo nos postea dicemus. Hieronymus in 3. cap. Esaiæ, dicit monile vno verbo omnia ornamenta muliebria significare.

Mortariola, vide infrà Olisci.

Mortualia, apud Nonium Marcellum in Patagio, ex Næuio in Lycurgo.

Mullei, calcei purpurei coloris, qui primùm (vt tradit Festus Pompeius lib. 17.) peculiares fuerunt Regum Albanorum, deinde patritiorum, tandem mulierum. Flauius Aurelianus Imperator apud Flauium Vopiscum in vita ipsius, ad finem, mulleos viris omnibus abstulit, & mulieribus reliquit: quod & nos alibi ad aliud retulimus. Dicti autem sunt à mulando, id est, suendo, vt scribit Festus Pomp. eo. lib. 17. Ab eius autem colore mullum piscem dictum putabat Fenestella, referente Plinio lib. 9. cap. 17.

Muraenula, inter ornamenta muliebria posita Num. 3. Canti. 1. & Esaiæ 3. quam colli aurium nunc vulgus appellat, vt tradit Hieronymus, quòd scilicet metallo in virgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena contexitur: ex murænæ piscis imagine vocabulo conformato. Idem Hieronymus in d. cap. 3. Esaiæ scribit murænulas auri atque argenti texi virgulis. Vide Hypoderæon.

Mutatoria, ab Esaia cap. 3. inter ornamenta muliebria posita: de quibus vide ibi Hieronymum, & quæ diximus suprà in Anabola. Et fortè hæc sunt, quæ Homerus lib. 8. Odyss. εἵματα ἐξημοιβὰ vocat, id est, vestimenta mutatoria, permutata, alternata.

εἵματά τ᾽ ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί.

Castalio autem in d. c. 3. pro mutatoriis vertit Ricas: de quibus infrà dicemus.

Myron, μύρον, inter ornamenta muliebria posuit Pollux lib. 7. c. 22.

Nitrum, νίτρον, mulieribus ornamentis annumeratum ab Aristophane in Thesmoph. & à Polluce lib. 7. cap. 22.

NOSSIDES, νοσσίδες, è genere calceorum muliebrium, Polluci lib.7.c.22.

NOVACVLA, vide infrà Xyros, & suprà Commotridum.

NYDIPEDIA, vide suprà Gymoopodia.

NYCTIPEDECES, νυκτιπήδηκες, calceorum muliebrium species, apud Pollucem eodem loco.

NYMPHIDES, νυμφίδες, genus calceamentorum muliebrium, de quibus Cælius lib.28.c.27.

OCHTHOS, ὄχθος, limbus, vestis muliebris, Polluci lib.7.cap.21. Lexici concinnator ὀχθοιβον appellat. Aliud enim illi significat ὄχθος, nempe onus, cumulum, collem, locum inuium.

OCREAE, vide infrà Scelea.

ODONES, de quibus in l. argumento. §. fasciæ. ff. de aur. & arg. legato. vbi dicitur, quòd vsum calceameotorum præstant: nisi ibi mendum sit, & legeudum potius vodooum, quod putat Catellianus Cotta, in verbo Vndones. Sed oon video quo modo vodones vsum calceamentorum præbeant. Quid verò, si legamus Othones? Sed nec hi vtique conueniunt calceamentis. Vide infrà Othones.

OESPORON, ὀίασειον, genus caleeamenti muliebris, Polluci lib.5.cap.16. vbi Gualtherus vertit Monile.

OLFACTORIOLA, inter oroatus muliebres ponit Esaias cap.3. quæ crediderim ea esse, quę nostræ mulieres olfactus & odoris gratia specie pomi deferuot, auro quidem argentóve cootecta ac circundata.

OLYSCI, ὀλίσκαι, annumerantur mundo muliebri à Polluce lib.7.cap.22. Gualtherus vertit Mortariola.

OMPHACINON, ὀμφάκινον, à Polluce memoratur pro veste fœmiaea lib.7.cap.13. Aliàs autem significat oleum oliuarum immaturarum.

OPHIS, ὄφις, ornamentum manuum. Polluci lib.5.cap.16. à similitudine, vt opinor, serpentis dictum. Nam & Anguiculam vertit Gualtherus apud Pollucem lib.5.cap.16. Huius etiam meminit Nicostratus Poëta Comicus, & ex eo Clemens Alexandrinus lib.2. Pædagog. cap.12. vbi Gentianus Heruetus vertit serpentem. Quo in loco Clemeos ipse hæc etiam dicit memoratu digna, quòd quemadmodum Euam serpens decepit, ita etiam alias mulieres mundus muliebris aureus, esca vtens serpentis figura, in probra impellit: oempe muræoulas quasdam aureas, & serpentes ad decorem effingens. Vide suprà Anguicula, & Muræoula.

OPISTHOCREPIDES, ὀπισθοκρηπῖδες, genus calceamentorum muliebrium, ex Lexico: de quibus etiam Pollux lib.7.c.22. oon semel. Vide suprà Dipodia.

OPISTHOSPHENDONE, ὀπισθοσφενδόνη, oroamentum quoddam muliebre apud Pollucem lib.5.c.6. ex Aristophane: & iterum lib.7.cap.22. In priori loco Redimiculum vertit Gualtherus, in posteriori Fundam: de qua suprà diximus.

ORBA, quibusdam genus quoddam ornamenti muliebris: de quo vide infrà Stomia. Quanquam sciam id aliud significare Festo Pompeio lib.13. ex aotiquis autoribus.

ORTHOSTADIAE, ὀρθοστάδιαι, tuoicæ consistentes, quæ rectæ manent, oec accinguntur, apud Aristophanem: quas Pollux lib.7.c.13. dicit communes esse viris & mulieribus.

OTHONAE, ὀθόναι, apud Homerum lib.3. Iliad. loquentem de Helena,

αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι. Hoc est,

Confestim autem splendidis amicta othonis.

Andreas autem Diuus vertit Velis: Eobanus Hessus Amictu. In eo verò loco Didymus interpres dicit, Othonas ex lino contextas esse, alij ex lana, quibus assentitur Pollux. Ego Didymo magis crediderim, quando D. Ioan. cap.19. scribit corpus Christi obligatum fuisse othoniis cum aromatibus. καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων: id est, linteis, vt vertuot vulgaris editionis interpretes, Erasmus, & Castalio. Cæteri autem Euaogelistæ, quod Othoniis dixit Ioannes, Sindone dicun t, quam ioter linea vestimenta posuit Pollux. Vide Cælium Rhodiginum lib.16.cap.10. & infrà in dictiooe Sindon.

PALLA, à Iurisconsulto ponitur inter ornamenta muliebria, in l. vestis. §. muliebria. ff. de aur. & arg. leg. Quod & intelligi potest ex eo quod scribit Liuius 3. decadis lib.7. non multò post princ. Seoatum Romanum ad Reginam Cleopatram dono misisse pallam pictam cum amiculo purpureo. Est autem, vt scribit Nooius Marcellus multorum authoritate, honestæ mulieris vestimentum, hoc est, tunicæ pallium: quod & tradit Seruius, enarrans illud Virgilij libro 1. Aeneidos,

Ferre iubet pallam signis auroq́; rigentem.

Vbi præterea dicit, pallam dictam secundum Varronem à vibratiooe & mobilitate, quæ est circa fioem huiusmodi vestium, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Ea autem ad vestigia vsque demittebatur. Virgilius libro 11.

--Pro longæ tegmine pallæ

Tigridis exuuiæ per dorsum à vertice pendent.

Quo in loco Seruius, Palla, inquit, propriè est muliebris vestis, deducta vsque ad vestigia. Tibullus lib.1. Eleg.7.

Fusa

Fusa sed ad teneros lintea palla pedes.

Et lib.4.de laude Sulpitiæ ad Martem:

Vrit, seu Tyria voluit procedere palla. Horatius lib.1.Serm.Saty.2.

Ad talos stola demissa,& circundata palla.

Ouidius lib.11.Metamorph.

Ille caput flauum lauro Parnasside vinctus,

Verrit humum Tyrio saturata murice palla. Et Iuual.Saty.10.

—Vt primos edere planctus

Cassandra inciperet, scissaq; polyxena palla.

Ea quoque vsas fuisse meretrices constat ex eo Plauti loco in Menæhmis:

Hanc modò vxori intus pallam surripui,ad scortum fero.

Item ex aliis multis eiusdem fabulæ locis. Hanc nonnulli dictam putant,quòd palàm & foris esset,sicuti & virorum pallium:de quo & nos statim dicemus.

P a l l v l a, diminutiuum,apud Plautum in Truculento:

Aut petit aurum,quòd conscissa pallula est.

P a l l i v m, quod Iurisconsul.in d.l.vestis.§.communia.ff.de aur.& arg.leg.ponit inter communia virorum & mulierum vestimenta,quæ promiscua vocat Tacitus lib.3.Sub eo autem tunica sumebatur. Vnde factus est locus prouerbio,Tunica pallio propior, apud Plautũ in Trinummo. De pallio,vt vestimento muliebri,fit mentio apud Ouid.lib.3.Amor.Eleg.2.

Sed nimium demissa iacent tua pallia terra,

Collige:vel digitis,en ego tollo meis.

Et lib.1.de Arte amandi:

Pallia si terra nimium demissa iacebunt,

Collige,& immunda sedulus effer humo.

Item Gene.24.cap.vbi Rebecca,viso Isaac,tollens citò pallium suum, operuit se. Apud Flauium Vopiscum vxor Aureliani Imperatoris ab eo petiuit,vt vnico pallio serico vteretur. Lampridius in matronas regias contentas esse debere vnico pallio,auro sparso Plautus in Bacchidibus , & in Milite,Malachum pallium dicit,pro molli & delicato. Est autem liber Tertulliani hoc titulo, De pallio:quo satis ostendit,id quoque virile esse vestimentum.

P a l l i o l v m, diminutiuum,apud Iuuenalem Saty.3.

Vxorem Comœdus agit vel Dorida,nullo

Cultam palliolo.—

Et apud alios plerosque,præsertim apud Esaiam cap.13. vbi inter ornamenta muliebria ponitur. Quanquam Iurisconsul.noster in d.l.vestis.§.virilia.id ponat inter virilia vestimenta:quod eò magis miror,quòd postea pallium inter communia connumeret,vt diximus.Nam & virorum fuisse satis ostendit illud,Pallium & barbam video,Philosophum non video. Id enim proprium Philosophorum erat. Sed & Palliolum quoque mulierum esse, innuit Iurisconsultus in l. Titia.ff.de auro & arg.leg.vbi mulier mulieri legat palliola. Hieronymus autem Esaiæ 3.cap. dicit à Græcis θέριστρον vocari,de quo postea. Castalio eodem loco pro palliolis,quibus est vsus vulgatus interpres,vertit Supparos:de quibus postea dicemus. Cæterùm Flauius Vopiscus in Bonoso,Tunicas palliolatas dicit. Et Martialis mulierem palliolatam,lib.Epigram.

Hanc volo quæ facilis,quæ palliolata vagatur.

Vide suprà Ampechonium.

P a r a l v r g e s, παραλουργὲς,vestimenti genus:vtrinque habens intextam purpuram:Iones πηχυαλὲς vocant,vt scribit Iulius Pollux lib.7.cap.13.

P a r a p e c h y, παράπηχυ,tanquam dicas cubitale,apud Pollucem lib.7.cap.13.vestis alba,cubitum (vnde illi nomen est) purpureum contextum habens. A Varrone lib.1. de Ling.Lat. inter ornamenta muliebria ponitur.

P a r i l i a, apud Varronem lib.4.de Ling.Lat.hinc dicta,vt ipse dicit,quòd facta essent duo simplicia paria.

P a e n a c i o e s, vestes puellares , ex Catone,apud Nonium Marcellum. Vide suprà Encombomata.

P a r o p i s, παροπὶς,inter instrumenta muliebria annumeratur Polluci lib.10.cap.28. Rhodolphus Gualtherus Frontale vertit,de quo suprà diximus.

P a r o t i o n, παρώτιον,ornamentum aurium,ex Lexico.

P a r y p h e s, πάρυφες,tanquam dicas intertextum , Aristophani in Thesmophor. & ex eo Clementi Alexandrino lib.2.Pædagog.cap.12. vbi interpres vertit Prætextam , & Polluci lib.7. cap.13. Vide Cælium Rhodiginum lib.16.c.7. & Erasmum Adag.Chil.4.cent.4.cap.95. & paulò ante in dictione Paralurges.

P a t a g i v m, Nonius Marcellus tradit esse auream chlamydem , quæ pretiosis vestibus immitti solet. Sextus autem Pompeius lib.14.Patagium est,inquit,quod ad summam tunicam assui solet,quæ Patagiata dicitur. Et certè patagij mentio est apud Tertul.in lib.de pallio. & Apuleium lib.2.Metamorph. Quo in loco Beroaldus dicit patagium id genus ornamenti dici,quod mulie-

res in summa camisiæ parte circa collum assuunt, crispisimum, & vt Inquit Apuleius, pinnatum.
Patagiarij. Paragiatæ meminit Plautus in Epidico. Hincque Patagiarij, vt dicit Pompeius, qui huiusmodi opera faciunt, apud ipsum Plautum in Aularia.

PECHYALES, πηχυαλίς, vide supra Paralurges.

PECTEN, omnibus notus: ita autem dictus (vt refert Varro lib. 4. de Lingua Latina) quòd per eum explicatur capillus. Hunc autem inter instrumenta muliebria ponit Pollux lib. 10. cap. 28. De hoc est apophoretum Martialis lib. 14.

Quid faciet nullos hic inuentura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

PECTORALE, quod ante pectus ponitur. Nam & hoc legimus inter ornamenta muliebria, vt suprà diximus de fascia pectorali.

PEDILON, πέδιλον, talare calceamentum varium. Homerus lib. 2. Iliad. atque iterum 4. eiusdem operis, loquens de cultu Iunonis:

ποσσὶν ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

Quam dictionem Eobanus vertit Sandalia. Andreas autem Diuus, Calceamenta.

PELYNTRA, πέλυντρα, calceorum species ex Polluce lib. 7. cap. 22. ex autoritate Aeschyli in Phœnissis.

PENTECTENA, apud Antiphanem, Pollux lib. 7. cap. 13. dicit tunicellas esse iuxta oram pur pura ornatas, radiis quinque intexta.

PENVLA, quam Iurisconsultus in d. l. vestis. §. communia. ponit inter vestimenta communia virorum & mulierum: licet inter muliebria simpliciter posuisset in §. muliebria. qui continenter illum præcedit. De hac Aelius Spartianus in vita Adriani Tribunus plebis factus est, in quo magistratu ad perpetuam tribunitiam potestatem omen sibi factum asserunt, quòd penulas amiserit, quibus vti Tribuni plebis tempore pluuiæ solebant. Et alter Aelius Lamprid. in vita Alex. Seueri: Penulis (inquit) vt frigoris causa senes intra vrbem vterentur, permisit: cùm id vestimenti genus semper itinerarium aut pluuiæ fuisset. Matronas tamen intra vrbem penulis vti vetuit, in itinere permisit. Et Iuuenalis Saty. 5.

Scilicet hoc fuerat, propter quod sæpe relicta
Coniuge, per montem aduersum gelidasq́, cucurri
Exquilias, fremeret sæua cùm grandine Venus
Iuppiter, & multo stillaret penula limbo.

Ex quibus intelligis, penulam arcendis pluuiis fuisse vsui, & eam dici, quam vulgò *manteau* vocamus: fuisseq́; promiscuam viris & fœminis. Scitum est autem illud Quintiliani, lib. 6. c. 4. Cùm Galba negasset roganti penulam: Non pluit (inquit) non opus est tibi: si pluet ipse vtar. Nonius autem Marcellus Varronis authoritate Penulam abusiuè dici quicquid tegit. Alibi autem, Penula, inquit, est vestis, quam supra tunicam accipimus. Et citat Pomponium poëtam in Pannuciatis, & Varronem in Regula diuina.

Vide de hac plura apud Bayfium de re vestiaria.

PEPLVS, siue peplum, est palla picta fœminea, vt tradit Seruius enarrans eum locum Virgilij lib. 1. Aeneid.

Crinibus Iliades passis, peplumq́, ferebant.

Lactantius Placidus, aut, vt alij vocant, Luctatius, in Statij Thebaidem lib. 10. haud multò post princ. scribit peplum esse vestem candidã aureis clauis pictam, sine manicis. Homerus lib. 5. Iliad. scribit Diomedem vulnerasse manum Veneris, atque lanceam transfixisse per peplum quem ei Gratiæ confecerant. Et lib. 6. eiusdem operis, refert Hecubam, consilio Heleni vatis, ex suis vestibus pretiosissimum peplum, comitante cœtu matronarum ad templum Palladis tulisse. Martianus lib. 2. de Nuptiis Philologiæ, tradit Iunonis peplum esse caligosum, quod tamẽ si appulsu cuiusdam luminis tangatur, inter obtenebrantes nebulas, sudæ perspicuitatis gratia prænitet. Sunt autem, qui peplos, ab eanis, quos suprà memorauimus, distinguant: vt scilicet pepli sint variegati: & id quidem verum est, vt patet ex Homero lib. 18. Odys.

αὐτίκα μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον
ποικίλον.—

Eani autem nullis distinguuntur varietatibus. Quod vtique falsum est, vt patet ex Homero, loco priori suprà citato in Eano. Ideoq́; alij vtraque voce idem significari volunt, vt videre licet ex ipso Homero in Hymno Veneris: quo in loco describit ornatũ illius, quando cum Anchise concubuit: & quem Eanum priùs vocarat loco posteriori citato in Eano, mox Peplum vocat:

πέπλον μὲν γὰρ ἕστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.

Si autem alia de peplo scire cupis, lege Pollucem lib. 7. cap. 13. vbi primùm id ponit inter vestimenta fœminea: deinde subdit, & viris quoque conuenire, ex Xenophontis autoritate de Armenio loquentis, nisi fortè ob id dicit, quòd barbari erant, & vestitu fœmineo delectabantur. Deinde dicit peplum & eanum idem esse: licet nonnulli tradant, eanos dici vestes variegationibus carentes, variegatas autem peplos vocari. Lege etiam Cælium Rhodiginum libro 14. capite 18. Illud tantùm addam, Homerum ab hoc genere vestis mulieres interdum vocare ἑλκεσιπέπλους,

περονήτρας,& ἐνετῆρας vt dicemus postea num.32.incip.quod autem Homerus.

PERIBARIDER, περιβαρίδας,calceamenta muliebria,præcipuè famulatum,ex Polluce lib.7. cap.22.ex autoritate Cephiſſodori in Trophonio.

PERIBLEMA, περίβλημα,poſitum Polluci inter veſtimenta communia virorum lib.7.cap.13. vbi Gualtherus Amiculum vertit in duobus locis. Lexicon autem interpretatur Pallium, & Sagulum,quod circumiicitur corpori.

PERIBRACHIONIA, περιβραχιόνια,à Polluce lib.5.cap.16. mundo muliebri adſcripta, & à nobis ſuprà memorata in Armilis.

PERICARPIVM, ornamentum circa exteriorem partem manus, id eſt, iuncturam ipſius, quam Græci καρπὸν vocant. Ex Polluce lib.5.c.16.

PERICHYTONIVM, vide ſuprà in Inſtita.

PERIDERAEON, περιδέραιον,collarium,ſiue colli ornamentum,apud Pollucem lib.5.cap.16.& lib.7.cap.22. vbi Gualtherus priore loco vertit Ceruical,poſteriore Monile. Vide ſuprà in Ceruicali.

PERIDEXION, vide ſuprà in Dextralibus.

PERILEVCON, περίλευκον,Antiphani memoratum & Polluci lib.7.ca.13.declaratum. Erat enim tela ex purpura texta,aut colore alio,in fimbria album colorem intextum habens.

PERINETON, περίνηθον,atque etiam

PERINESSAEON, περινησσαῖον,Antiphani quoque memoratum, & Polluci loco vltimò citato etiam declaratum,vt ſit veſtis fimbriata,habens fila dependentia,aut purpuram circunquaque ad oras contextam, inſulæ quadam imagine: ideoque hunc habitum (vt ipſe ait) Anaxilas νῆσον, id eſt,inſulam vocat, cùm ſcribit καὶ πῶς γυνὴ ὥσπερ θαλάττα, νῆσον ἀμφιεννυσ: niſi fortè aliam veſtem intelligat.

PERIPEZIA, περιπεζία,& Peripezides,περιπεζίδες,pedum ornamenta, ex Polluce lib.5.c.16. vbi hæc tamen diſtinguit.

PERISCELIDES, περισκελίδες,crurum vel brachiorũ ornamenta,à περὶ circùm, & σκέλος crus,& brachium.Dictio igitur Græca eſt,ſed à Latinis vſurpata,videlicet Horatio lib.1.Epiſt.18.

—Sæpe catellam,

Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis.

Et ab interprete Bibliorum Num.31.& Eſaiæ 3.Porphyrio autem interpres Horatij,vbi ſuprà,dicit periſcelidem eſſe ornamentum pedis circa crura.Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam, Quæ Græci (inquit) περισκελῆ vocant,noſtri Feminalia dicunt,vel Braccas,vſque ad genua pertingentes.Illum autem locum Num.31.Septuaginta Interpretes verterunt χλιδῶνα,vt & ſuprà diximus in dictione Chlidones.Iulius Pollux Onomaſtici lib.2.eo capite,quo tractat de planta,huius ornamenti meminit ex Menandro,qui huiuſmodi periſcelidas dicit puellas geſtare.Et hac quoque voce vſus eſt Paulus Aemilius Hiſtoriæ Fran.lib.11.pro eo quod vulgò *iarretiere* vocamus: idque ponit pro inſigni ordinis Regis Anglorum.Tertullianus in lib.de cultu fœminarum, paulò ante finem,ita de his loquitur,vt planè oſtendat,hæc eſſe crurũ ornamenta. Neſcio an crus à periſcelide in neruum ſe patiatur arctari.Diuus autem Hieronymus in d.c.3.Eſaiæ,videtur intelligere ea eſſe ornamẽta pedum.Cui ſuccinit Pollux lib.5.c.16.vbi Gualtherus vertit Tibialia.Cælius Rhodiginus lib.4.c.11.ſcribit periſcelides dici,quæ vulgò gremialia vel tranſuerſa dicunt.

PERISPHYRION, περισφύριον,pedis ornamentum,aut fimbria,vt vertit Laurentius Valla, in lib.4.Herodoti.Pollux quoque lib.5.cap.16.id inter pedis ornamenta enumerat:vbi Gualtherus vertit Talare.

PERISTETHION, περιστήθιον,pectorale ornamentum mulieris circa pectus. Polluci lib.5.c. 16.nam στῆθος pectus eſt.

PERITRACHELION, περιτραχήλιον, ornamentum colli ex Polluce lib.5.cap.16. τράχηλος enim collum,tanquam dicas collarium. Vide ſuprà in Iſthmion.

PERIZONÆ, de quibus ſuprà in Caſtulis.

PERONE, περόνη,fibula:vnde περονάω,& περονέω,fibula necto.Vnde apud Homerum legitur, χλαῖναν περονήσατο,id eſt,vt interpretatur Euſtathius,peronis ſiue fibulis colligauit: & apud eundem lib.18.Odyſſeæ:

—ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα,πᾶσαι
χρύσειαι κληῖσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι. Et lib.19.
—αὐτὰρ ἐν οἱ περόνη χρυσοῖο τέτυκτο
αὐλοῖσιν διδύμοισιν.—

Hanc ponit Pollux lib.7.cap.22.inter ornamenta muliebria:vbi Fibulam vertit Gualtherus. Pero autem Latinis calceamenti genus eſt. Qua voce vſus eſt Cato Originum lib.7. & Virgilius lib.7.Aeneid. *Pero quid.*

—Crudus tegit altera pero.

Vbi Seruius dicit eſſe ruſticum calceamentum. Et Iuuenalis Saty.14.

Nil vetitum feciſſe volet,quam non pudet alto

Per glaciem perone tegi.—

Peronatus. Hinc deducitur adiectiuum Peronatus, quo vsus est Persius Satyr.5. Ex quibus intelligis, quòd aliud significet Perone Græcis, quàm Pero Latinis.

PERSICAE, περσικαὶ, subligatia Aristophani.

PEZA, πέζα, fimbria, ora, cyclas, limbus, & quicquid vestis extremitatem ambit. Ex Lexico.

PHAROS, φᾶρος, vestimentum commune viris & mulieribus, Polluci lib.7.cap.13. Gualtherus vertit Pallium, de quo suprà diximus.

PHENACE, φενάκη, idem quod Galericus, de quo suprà diximus, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere est.

PHITTACIDES, φιττακίδες, genus calceamentorum muliebrium, apud Pollucem lib.7. cap.22.

PHYLACIDES, à quibus Phylacistæ Plauto in Aulularia, φύλακες τῶν ἱδάτων.

PILIDION, vide suprà in dictione Galericus.

PLAGAE, & diminutiuè

PLAGVLAE, Nonio dicuntur linteum tegmen, quod nunc torale vel lectuariam sindonem dicimus. Varro de Vita popu. Rom. Chlamydes, plagæ, vela aurea. Et rursus: Eburneis lectis, & plagis sigillatis.

PLASTRA, πλάστρα, commemorata inter ornamenta muliebria Polluci lib.7.c.22.

PLOEABIA, πλοιάρια, calceotum muliebrium species, quæ ἀκάτια vocat Aristophanes, apud Pollucem lib.7.cap.22.

PLOCION, πλόκιον, ornamentum, tricha, inauris, genus monilis implexum & obliquum. Pollux lib.5.c.16. dicit id esse ex colli ornamentis.

POLYMITA, vestis versicoloribus liciis contexta, apud Plinium lib.8.cap.48. Eadem quoque voce vsus est interpres Bibliorum, Gene.37. & alibi sæpe. Nam Græcè πολὺ multum significat, & μίτος filum seu licium. Extat Martialis Apophoretum de polymita cubicularia lib.14. disticho 150.

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa est
Pectine Niliaco iam Babylonis acus.

Vnde & Polymitarius, huiusce vestis textor, 2. Regum cap.21.

POMPHOLYX, vide suprà Ampulla.

PORPE, πόρπη, fibula, bulla, monile. Ex Lexico. Hanc autem inter alia Veneris ornamenta, tribuit ei Homerus in Hymno ipsius:

πόρπας τε γναμπτὰς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε, καὶ ὅρμους.

Vbi Andreas Diuus transtulit Fibulas.

PRAECINCTORIA, vide suprà in Castulis.

PROCOMION, προκόμιον, id est, vt interpretatur Theodorus, coma appositicia, quæ quibus aliis nominibus vocetur, videbis suprà in Galericulo. Hoc autem inter ornamenta muliebria posuit Pollux lib.7.c.22. vbi Gualtherus vertit Antias.

PROSCEPHALAEON, vide suprà Ceruical.

PROSOPIS, προσωπὶς, & Prosopaon, προσωπεῖον, apud Aristophanem in Danaidibus, idem est quod larua & laruula, adscripta instrumentis muliebribus à Polluce lib.10.c.28.

PSALIS, ψαλὶς, & Psalidion, ψαλίδιον, forfex, quam Pollux lib.7.cap.22. & iterum lib.10.cap.28. ponit inter instrumenta muliebria. Vide suprà Forfices.

PSELLION, ψέλιον, armilla, ornamentum manuum, apud Xenophontem lib.1. ἀναβάσεως scribentem, Persas στρεπτὲς περὶ τῷ τραχήλῳ καὶ ψέλια ἐπὶ τῶν χειρῶν ἔχειν. Et apud Plutarchum in Cimone, recensentem spolia Persica. Traditq; Athenæus hæc ex margaritis quandoque fieri solita. Vide suprà Echini. Porrò nota est historia Brenni Gallorum Regis, qui cùm depopulatus Asiam Ephesum aduentasset, plebeiam puellam adamauit, quæ ei & concubitum & Ephesi proditionem pollicita est, si mundum sibi muliebrem & psellia traderet: quod annuit Brennus, & orauit milites, vt in auarissimæ puellæ gremium aurum quod gestabant, immitterent; quo ea obruta periit: vt scribit Clitophon lib.1. Rerum Gallicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis,

Pselliophori. cap.30. Hinc autem Herodoto lib.2. Pselliophori, id est, armillati. Psellion autem inter ornamenta carpi, hoc est, iuncturarum manuum ponit Pollux lib.5.c.16.

PSYCHROBAPHES, ψυχροβαφὶς, vide suprà Hydrobaphes.

PVLVINAR, & Puluinus, & diminutiuè Puluillus, à pluma nomen habent, vt quidam tradunt, quasi Pluminus, Pluminar, & Plumillus. Ex pluma enim mollissima conficiuntur, vt iis incumbentes molliter quiescant: neque tam capiti, quàm cubito, subiiciebantur. Ex quo illud Ezechielis Prophetæ, cap.13. Væ his qui consuunt puluillos sub omni cubito manus. Et paulò infrà: Ecce ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: dirumpam eos in manibus vestris. Sed & de Puluillo Apuleius lib.10. non semel. Vbi puluillos vertit, quæ Lucianus προσκεφάλαια vocarat. Et Horatius Epod. Ode 8.

Quid? quòd libelli Stoici inter sericos
Iacere puluillos amant?

De puluinari est illud Ouidij lib.1. de Arte amandi:

—Fuit

-- Fuit vtile multis
Puluinar facili composuisse manu.

His autem puluinis sericis vsos antiquos fuisse, vt & nunc constat ex Martiali lib. 3. Epigr. 40. Sed & de Puluino fit mentio apud Suetonium in Nerone, c. 8. ex quo loco etiam intelliges. Puluinum & Ceruical idem esse. De ceruicali autem diximus suprà.

PVLVISCVLVS, quo mulieres vtuntur ad munditiem dentium. Apule. in Apolog. Magiæ:

Misi, vt petisti, munditias dentium
Nitelas oris ex Arabicis frugibus
Tenuem, candificum, nobilem puluisculum,
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ.
Ne qua visatur tetra labes sordium,
Restrictis fortè si labellis riseris.

PVMEX, vide suprà Cisseris.

PYLEONES, πυλεῶνες, apud Pollucem lib. 5. ca. 16. Gualtherus ex Callimacho Corollã vertit.

RALLA, genus vestis, apud Plautum in Epidico:

Quid istæ, quæ quotannis nomina inueniunt noua,
Tunicam rallam, tunicam spissam?

Dicta est autem à raritate, vt scribit Nonius Marcellus.

RECINIVM, aut vt alij vocant,

RICINIVM, genus vestis quadratæ, vt scribit Sextus Pompeius lib. 18. hinc dictum, vt tradit Varro lib. 4. de Ling. Lat. à reiiciendo, quòd dimidiam eius partem retrorsum reiiciebant. Dicitur & Recinus, vt constat ex Seruio, qui interpretans illud lib. 1. Aeneid.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Recinus, inquit, dicitur ex eo, quòd post terga reiiciatur. vbi etiam ostendit in vsu fuisse mulieribus. Huius quoque mentionem fecit Tullius lib. 2. de Legibus. Nonius quoque Marcellus citat Lucilium lib. j. Satyrarum,

Ricini aurati rica, atque horaria, mitra.

Et Varronem in Prometheo lib. j.

Aliæ mitram ricinam, aut mitram Melitensem.

Martianus Capella lib. j. scribit Tritoniam Psyche donasse ricinium resolutum. A ricinio Ricinia-tus dicitur Arnobio aduersus gentes. Vide infrà Rica & Ricula.

REDIMICVLVM, à redimiendo dictum, apud Virgilium lib. 9. Aeneid. illo carmine suprà sæpius citato:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et apud Ciceronem 5. in Verrem Act. apud Plautum in Truculento. Ouid. lib. 4. Fastorum, & li. x. Metamor. & in Epistola Deianiræ ad Herculem, qua illum incessit, quòd ausus esset

Hirsutos mitra redimire capillos. Vnde postea subdit:
Detrahat Antæus duro redimicula collo.

Et apud Iuuenalem Sat. 2. non semel & apud Martianum Capellam lib. 9. Est autem ornamentũ capitis mulierum, & vittarum tæniæ pendentes à posteriori parte mitræ. Et vt tradit D. Hieronymus 2. Homilia in Cantica Canticorum, interpretans Origenem: redimicula hîc dicit constrictiones vel connexiones monilium, quæ in ceruicibus sedere solẽt, ex quibus deducitur & descẽdit per collum reliquus omnis ornatus.

REDVNCVLVM, quod Sextus Pompeius dicit vocari Catellam, qua maximè vtuntur ornatus causa. Et licet ita scribatur in omnibus codicibus, vereor tamen, ne ibi Redimiculum sit legendum.

RETICVLVM, quod à Iurisconsulto positum est inter ornamenta muliebria in l. argumẽto. 5. ornamentorum. ff. de aur. & arg. leg. tegmen capitis muliebre, vt tradit Nonius ex Varrone. De hoc Plinius lib. 12. c. 14. Persona adiicitur capiti, densúsve reticulis. Et Iuue. Sat. 2.

Reticulúmque comis auratum ingentibus implet.

Et Tullius 7. in Verrem Act. Ipse autem coronam habebat vnam in capite, alteram in collo: reticulúmque ad nares sibi opponebat: tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. Ex quo loco intelligis, id dici fasciam laneam vel lineam, ad formam retis factam, quam faciei admouemus, ne agnoscamur, vel vt naribus suaues odores admoueamus. Sed cùm ad ornatum mulierum spectat, id certè est, quod capillos continet, quod nos vulgò *coiffe* vocamus. Nam vt dicit Varro lib. 4. de Ling. Lat. dictum est à reti, quod capillum contineret, & Reticulum à raritudine. De hoc reticulo videtur intellexisse Ouidius lib. 3. de Arte amandi:

Hanc decet ornari testudine Cyllenæa.

Vt scilicet reticulum sit curuum instar testudinis. Quare autem Cyllenæam appellet, disces ex interpretibus. nihil enim ad hunc locum pertinet.

RETIOLVM quoque à multis dicitur in eadem significatione, vt & dictum est ex Seruio suprà in Crobyle.

RHIPIS, ῥιπίς, flabellum: Polluci positum inter ornamenta muliebria. vide suprà Flabellum.

RICA, & diminutiuè

RICVLA, de quibus Sextus Pompeius lib. 16. Ricæ, & Riculæ, vocantur parua ricinia, & palliola ad vsum capitis facta. Granius autem (vt ille subdit) ait esse muliebre cingulum capitis, quo præcincta Flaminica redimitur: aut vt in aliis codicibus legitur, quo pro vitta Flaminica redimitur. Nonius autem Marcellus, Rica, inquit, est, quod hodie sudarium dicimus: allegátque Plautum in Epidico, Serenum in Opusc. lib. j. & Næuium in Pedio. Ex quibus satis constat, hæc esse ex ornamentis muliebribus. Quid autem sit sudarium, dicemus postea. Confestim autē pôst ipse Marcellus de Recinio loquitur, & citat illud Turpilij in Veliterna,

Ducit me secum: postquam ad ædem venimus,
Veneratur Deos. Interim aspexit virginem,
Gestantem in capite riculam indutam ostrinam.

Ex quo intelligis, ipsum Marcellum censuisse, idem esse riculam & ricinium: de quo suprà diximus. Vide item ea quæ retulimus in dictione Mutatoria.

ROTVLA, vide suprà Circulus.

SAMACIA, σαμάκια, ornamenta quædam muliebria ex Polluce lib. 5. c. 16.

SANDALIA, σανδάλια, pedum muliebrium ornamenta, de quibus lib. Iudith c. x. Menander, Herodotus, Cratinus in Legibus, Cephissodorus in Trophonio, Eupolis in Aurea ætate, & omnes ferè Comici, vt scribit Pollux lib. 7. c. 22. & præterea Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. cap. 11. Sed & eadem voce vtitur è Latinis Terentius in Eunucho:

Vtinam tibi commitigari viderem sandalio caput.

Vbi Donatus calceamentum esse dicit. Iulius Pollux alibi tradit, genus calceamenti fuisse Hetruscis peculiare. D. Hieron. in Esaiam c. 20. dicit sandalia caligas vocari. Vide suprà Pedilon. Philostratus in imaginibus effingit Cupidinem cum sandaliis inauratis.

SARDIA, σαρδία inter ornamenta muliebria recensentur à Polluce lib. 7. c. 22. ad fin.

SCELEAE, σκελέαι, inter genera calceamentorum positę à Polluce lib. 7. c. 22. vbi scribit nonnullos existimare, easdem esse cum antipodus, de quibus suprà diximus. Has autem Gualtherus Ocreas vertit.

SCIADION, σκιάδιον, vmbraculū: vmbella apud Pollucem lib. x. c. 28. vide infrà Vmbraculū.

SCVLPONEAE, calcei ex lana confecti, Næuio, Plauto in Casina, & Catoni de Re rust. cap. 59. Hinc Sculponeatus, apud Varronem, qui sculponeis indutus est: Aspicio sculponeatam bigas sequi cornutas, vt hinc intelligas, & ad fœminas id genus calceamenti pertinere.

SCYTHICAE, σκυθικαὶ, calceamenti genus, apud Alcæum & Stephanum, autore Cęlio Rhodigino lib. 18. c. 24.

SEGMENTVM, colli ornamentum, quod & Monile dicitur, Seruio in lib. j. Aenei. sic dictum, quòd ex segmentis fieri consueuerit, id est, bracteolis aureis, vel argenteis. Valerius Maximus lib. 5. c. 2. vbi de Coriolano loquitur: Matronis (inquit) permisit, aureis vti segmentis. De hoc etiam Iuuenalis Saty. 2.

Segmenta, & longos habitus, & flammea sumit.

Quo in loco sunt qui interpretentur Fasciolas, quæ in vestis extrema parte assutæ, iunctæque ornamento sunt indumentis muliebribus: vel quibus noua nupta amicitur, vt tradit Probus. Alij accipiunt pro margaritis & murenulis, id est, torquibus. Ouid. 3. de Arte amandi,

Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro.

Quem in locum Merula, & Mycillus interpretes multa de his dicunt, vt ibi videre poteris.

SELEVCIDES, σελευκίδες, calceamentum muliebre, apud Pollucem lib. 7. c. 22.

SEMICINCTIA, quæ & ventralia dicuntur, *demix-ceintz* vulgò dicta, de quibus est illud Martialis Apophoretum lib. 14. distieho 153.

Det tunicam diues: ego te præcingere possum:
Essem si locuples, munus vtrunque darem.

SEMIMITRA, inter ornamenta muliebria ponitur ab Vlpiano in Largumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arg. leg. Vide Mitra.

SICRICA, à ritu, quòd Romano ritu fœminę facientes sacrificium, ea capita velabant, vt tradit Varro lib. 4. de Ling. Lat. Quanquàm multò verisimilius est. Varronem ibi de rica loqui: locúmque librariorum incuria corruptum esse, qui duas dictiones (Sic rica) in vnam contraxerunt.

SICYONIA, genus calceamenti, Sexto Pompeio lib. 17. ex Lucilio.

Et pedibus læua Sicyonia demit honesta. Cui adde illud Lucretij lib. 4.

—Et pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Et illud Ciceronis ex lib. j. de Oratore: Si mihi calceos Sicyonios attulisses, non vterer, quamuis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles. Et horum quoque mentionem facit Pollux lib. 7. c. 22. vbi dicit nomen ipsum indicare, quorum inuentum sint.

SINDON, posita ab Esdra cap. 3. inter vestimenta muliebria, de qua Martialis. lib. 4. Epigram. 9. aliàs 19.

Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres,

Nec sic in Tyria sindone tutus eris. Et lib. epigram.
Cultus sindone non quotidiana.

Estq; velum tenuissimum, vt pleriqne omnes interpretes asserunt. Erátque lineum, vt apertè ex eo apparet quod tradit Laertius, Cratetem philosophum ab Atheniensibus fuisse reprehensum, quòd sindone amiciretur. Quibus ille, Theophrastum (inquit) ostēdam vobis opertum sindone. Nnn credentes eos induxit in tonstrinam, vbi ille tondebatur, ostenditque lino coopertum. Pollux lib. 7. c. 7. Ita de sindone scribit, σινδὼν αἰγυπτία μὲν ἐστὶ, περιβόλαιον δ᾽ ἂν εἴη τὸ νῦν ὀθόνιον καλούμενον. Consule Cælium lib. 16. c. x. Sindonis autem fit mentio Iudic. 14. Prouerb. 31. Matthæi 27. Marci 14. & Lucæ 23. Vide suprà Amictoria, & Othones.

SISYMBRION, inter ornamenta muliebria positum, Polluci lib. 5. c. 16. Verùm apud Aristophanem Sisymbria vocantur folia & flores, quibus sponsi coronantur, vt etiam inter cæteros annotauit Cælius lib. 28. c. 24.

SITLAE, σιτλαι, aurium muliebrium ornamentum, apud Dores, teste Polluce lib. 5. c. 16.

SOCCI, vulgò noti, & diminutiuè

SOCCVLI, sæpe Plinio memorati: sed vnum tantùm aut alterum locum citare volui ex libr. 9. c. 35. vbi taxans luxum fœminarum, Margaritas, inquit, pedibus, nec crepidarum tantùm astragulis, sed totis socculis addunt. Et lib. 37. cap. 2. Qui super omnia muliebria socculos induebat è margaritis. Suetonius autem in Vitellio cap. 2. Pro maximo (inquit) munere à Messalina petiit, vt sibi pedes præberet excalciandos: detractúmque socculū dextrū inter togam tunicásque gestauit assiduè. Idem in Caligula, c. 52. tradit, Caligulam sæpe in publicum processisse in socco muliebri.

SOLEA, vulgò cognita, ita dicta, vt ait Festus Pompeius, quòd solo pedis subiiciatur. Cicero de Arusp. respōsis: Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, &c. Itali Planellas vocāt. Hinc Soleatus, soleis calceatus. Ciceronis in Verrem Act. 7. & in Oratione in Pisonem. Et Solearius, solearum confector, Plauto in Aulu. Soleatus. Solearius.

SPATALIVM, muliebre ornamentum, inter delicias mulierum annumeratum à verbo σπαταλᾷν, quod est deliciari. Plinius libro 13. c. 25. eodémque vltimo, tradit hæc spatalia à mulieribus confici è frutice plocamo. Id autem fuisse manuum ornamentum, ostendit illud Tertulliani lib. j. de cultu fœminarum: Cæterùm nescio, an manus spatalio circundari solita sit, & duritia catenæ stupescere sustineat.

SPECVLVM, muliebribus ornamentis annumeratum Exodi xxviij. & Esaię 3. dictum à speciendo, eò quòd in eo se fœminæ aspectent, vt dicit Varro libro 4. de Ling. Lat. Vide suprà Catoptron.

SPHENDONE, σφενδόνη, apud Pollucem lib. 5. c. 16. vbi Gualtherus interpres Fundam vertit: éstque, vt nonnullis placet, pala annuli.

SPHRAGIS, σφραγὶς, & Sphragidium, σφραγίδιον annulus sigillatorius, siue sigillum: nam & id inter ornamenta muliebria ponit Pollux libro 5. cap. x. & libro 7. cap. 22. Vbi Sigillum vertit Gualtherus.

SPINTHER, armillæ genus, quo mulieres vtebantur in brachio summo sinistro, vt scribit Sextus Pompeius lib. 17. At Priscianus lib. 5. dicit id significare aut fibulam in humeris, aut armillam. Ex Plauto autem in Menæhmis, in multis locis intelliges, id esse ex ornamentis muliebribus.

SPIRA, & diminutiuè

SPIRVLA, à Plinio lib. 19. cap. 35. inter ornamenta muliebria refertur, cùm ait, vidisse se Lolliam Paulinam, Caij principis matronam, smaragdis margaritísque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitísque. De spiris quoque loquitur Xenophon Rer. Græcarum lib. 4. cùm dicit, Ascenderant spiris induti, perinde ac æstate, quasi scilicet id sit vestimentum æstiuum. Vide Cæl. lib. 16. cap. 11. post princ.

STALAGMIVM, genus inaurium, vt tradit Sext. Pompeius lib. 17. ex autoritate Cælij in Cratino, aut (vt alij scribunt) in Carine: Ex aure eius stalagmium domi habeo. Hac quoque dictione vsus Plautus in Menæhmis:

Amabo, mi Menæhme, inaures da mihi:
Facienda pondo duûm nummûm stalagmia.

Sunt igitur ornamenta aurium, similitudinem stillarum congelatarum repræsentantia: σταλαγμὸς enim stilla est. apud Sextum tamen in quibusdam codicibus Stalagnium legitur, in aliis Stalagninum, in aliis Stalaginum, vbique, arbitror, corruptè. Apud Plinium lib. 34. cap. 12. Stalagmias legimus fœmin. gen. pro purissimo chalcanthi genere in stiriarum formam concreto.

STOLA, quam inter vestimenta muliebria ponit Vlpianus in l. vestis. §. muliebria. ff. de auro & arg. leg. & ante eum Tullius in 7. Philipp. Sumpsisti virilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. Et Varro & Iosephus lib. 19. ca. 1. vbi Caligulam carpit, quòd stolis muliebribus vteretur. Ea autem ad imos pedes demittebatur, vt scribit Nonius Marcellus, & probatur loco eo Tibulli, quem posteà citabimus, alióque Horatij loco lib. j. Ser. Sat. 2.

Magno prognatum deposco Consule cunnum,
Velatúmque stola.—

Et paulò post·

Ad tales stola demissa,& circundata palla.

Erátque propria honestarum matronarum. Ouidius de Arte amandi:

Ecquid ad hæc omnes rigida submonimus arte,
Quas stola contingi, sumptáque vitta vetat?

Et lib.3.de Ponto, Episto.3.ad Maximum:

Scripsimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec stola longa pedes.

Et Tibullus lib.j.Eleg.6.

Sit modò casta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes

Hinc stolatus pudor, pro honesto & matronali pudore dictus à Martiale lib.j.Epigr.92.

Quis Floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Cæterùm Valerius Maximus lib.6. c.j. quod de pudicitia est, in prin. Matronalem stolam appellat. Te, inquit, custode, matronalis stola censetur. Maximè autem erat hæc stola locupletum, & primariarum, vt toga plebeiarum, & secundæ classis, vt Budæus, & alij nonnulli ex Horatio putant, dicta Sat.2.li. Ser.1. Nos autem postea de toga dicemus. Sed & stola virorum quoque erat, vt multis probat Lazarus Baysios lib. de Re vestiaria, in prin. & vt videre licet ex Genes.cap.41. vbi Pharaoo vestiuit Ioseph honoris causa stola byssina. Et certè etiam apud Græcos confunditur. Nomen autem accepit ἀπὸ τοῦ στέλλεσθαι, quod est indui. Alibi autem Marcellus scribit, stolam apud veteres fuisse quicquid corpus tegeret. Vbi multos citat, Vide infrà in Toga.

STOMIA, στόμια, à Polluce posita, inter ornaméta colli lib.5.c.16. vbi Gualtherus vertit Oreas.

STRAGVLA, & Stragulũ, de quo apud Iurisconsultum in l.cùm Tunicam. ff. de auro & arg. leg. & in l.quæsitum est.§.sed si fundus. ff. de fuod.instru. & in l.instratum. ff. de verb.signifi. vbi tu vide Alciatum. Stragulæ vestis meminit Cicero in 4.in Verrem actiooe, vbi Asconius Pedianus eam dicit esse vestem pictam.

STREPTOS, στρεπτός, torquis apud Persas, à στρέφω, torqueo. Vnde apud Herodotum, στρεπτοφόροι, id est, torquati, siue torqoem ferentes. Polluci autem lib.5.c.16. στρεπτοὶ ponuntur inter ornamenta muliebria. Gualtherus vertit Fibulas, de quibus suprà diximus.

STRIGILES, quibus vtebaotur io baloeis ad abradeodas corporis sordes sudorémq; detergendum. Fiebant ex auro, & argento, & nonounquam ex quibuscunque lapidibus. Persius Sat.5.

I puer, & strigiles Crispina ad balnea defer.

De strigilibus quoque est Apophoretum Martialis lib.14. Disticho 51.

STROBILIA, στροβίλια, posita inter ornamenta muliebria à Polluce lib.5.c.16. vbi Gualtherus vertit Reculas.

STROPHION, στρόφιον, positum est à Polluce inter ornamenta muliebria. éstque fascia breuis (vt inquit Nonius) quæ virginalium papillarum tumorem cohibet, testibus Plauto in Aulularia, Turpilio in Philopatro, Varroni in Sesquiulysse. & Tullio in Clodium. Quibus adde illud Catulli in Argonauticis, de Ariadna loquens,

Non tereti strophio lactantes vincta papillas

Aut, vt alij legunt, Teretes, euiocta papillas. Sed & Strophia coronæ dicebantur, ab insigni quod imprimebatur capiti sacerdotum, ἀπὸ τοῦ στρέφειν, hoc est, à vertendo Hinc Plinius lib.21.c.2.in prin. Tenoioribus vtebaotur antiqui, Strophia appellantes vnde Strophiola. Suidas verò scribit στρόφιον τὸ στρογγύλον ζωνάριον, id est, rotundum cingulum, καὶ στέφανον τῆς κεφαλῆς, id est, coronam capitis. Vnde Virgilius in Copa:

Et grauidum roseo necte caput strophio.

De strophiis vide è nostris Catellianum Cottam, in memoriali, incipienti vndones Cilicij. Ab hoc autem dicuntur Strophiarij Planto in Aulularia pro confectoribus strophiorum. Strophiarii.

STROPHIOLVM, diminutiuom à strophio, vt iam docuimus ex Plinio.

SVBLIGACVLVM, & subligar, prius apud Ciceronem lib.j.Offi. alterum apud Iuuenalẽ Sat. 6. Martialem lib.3.Epigram.45. & Plinium lib. 17.cap.14. Est autem vtrunque id, quo pudendæ partes corporis teguntur, vt tradit Nonius Marcellus. Hoc autem vtuntur & fœminæ cùm in balneas ingrediootur. Castalio Leui.c.6. Subligacula vertit, quæ alij Fœminalia interpretantur.

SVBVCVLA, geous vestis Nonio Marcello, ex Varronis lib.j. de Vita pop. Rom. cuius verba hæc sunt: Postea cùm duas tunicas habere cœperunt, instituerunt vocare Subuculam & indusiũ. Sed & idem Varro lib.4.de Ling. Lat. dicit Subucolam dictam, quòd esset subtus: vt Supparum, quod suprà esset. Acron autem explicans illud Horatij lib.j.Epist.j.

—Rides, si fortè subucula pexa
Trita subest tunicæ—

Sobucula (inquit) propriè dicitur pannus additius, à subiicieodo, vel à subsuendo. D.quoque Hieronym. ita de subucula loquitur in Iouinianum: Tunc pexa tunica, & oigra subucula vestiebaris, sordidatus & pallidus, quem io eo reprehendit Beroaldus in Apuleij Asinum aureum, lib.2. tanquam perperam intellexerit, quid pexa tunica esset, vt ibi videre poteris. Vide item infrà in dictione Supparus.

SVCCI

SVCCINVM, hic non adstrixissem, nisi Plinius lib.37.ca.2. hæc scripsisset: Proximum locum in deliciis, fœminarum tamen adhuc tantùm obtinent succina. Id autem quid sit, ex eo loco & capite sequenti intelliges, & ex Ruellio capite 39. lib.1. vbi & succinum decoris causa, quadam monilium vice, à mulieribus apud nos gestari scribit, ab aliis effictum in orbiculos, seu verticilla, quibus preces suas annumerant in collo, brachiisve, aut certè in cinctu ferri. De succino quoque est illud Iuuenalis Saty.6.

In cuius manibus ceu pinguia succina tritas
Cernis ephemeridas. Et lib.9.
En cui tu viridem vmbellam, cui succina mittas
Grandia.—

SVDARIVM, & diminutiuè

SVDARIOLVM, linteum, quo sudor faciei abstergitur, & nares purgantur, vt satis patet ex Suetonio in Nerone, c.25. & clariùs ca.48. duobus in locis: item ex Quintiliano lib.6.c.3. & lib.11. cap. item 3. & ex Martiale lib.11. Epigram.37. Sudarij autem appellatione vtitur Castalio Esaiç c.3. pro eo quod vulgata editio habet Sindonem. Sudarioli appellatione vsus est Diuus Hieronymus ad Nepotianum de Vita clericorum. Vtrunque autem id est, quod vulgò nostrates *mouchoir* vocant. Vide suprà Ricula.

SVFFIBVLVM est, vt scribit Festus Pompeius lib.17. vestimentum album, prætextum quadrangulum, oblongum, quod Vestales virgines sacrificantes in capite habebant: idque fibula comprehendebatur.

SVPERHVMERALE, vide suprà Epomis, & Humerale.

SVPPARVS, siue Supparum, linteum est femorale, ad talos vsque pendens, vt tradit Nonius Marcellus: ita dictum, quòd subtus appareat. Vtitúrque is testimonio Plauti in Epidico, Næuij in Pedio, Afranij in Episto. Varronis in Eumenidibus. Sextus autem Pompeius lib.17. Supparus, inquit, est vestimentum puellare, lineum, quod & subucula, id est, camisia dicitur, ex Afranio, vbi suprà. Sed & hac voce vsus est Cicero, & Quintilianus, & Seneca & Iuuenalis, & Apuleius. De subucula autem suprà diximus: vbi & nonnihil de suppara attulimus ex Varrone. Est autem & Supparum aliud, nempe genus veli mimici, ex Donato in Teren. & videre licet apud Apuleium lib.1. de Asino aureo, Supparium scenicum complicato, & alios. Vide suprà Palliolum.

SYLLIBA, vide infrà Thysanon.

SYMMETRIA, συμμετρία, vestis talaris, hoc est, ad talos vsque demissa, apud Pollucem libro 7.cap.13.

SYNTHESIS, significat genus vestis, quo ditiores ad sumptum vti solent: & interdum omnem vestem in vestiario positam, in l. Titia. §.j.ff. de auro & arg. lega. Extat de synthesi Martialis Apophoretum lib.14. disticho 141.

Dum toga per quinas gaudet requiescere luces,
Hos poteris cultus sumere iure tuo.

SYRMA, cauda siue tractus vestis fœminarum. Martialis lib.j. Epigrammate 155.

Musa nec insano syrmate nostra tumet.

Item lib.12. Epigr.91.

Aptasti longum tu quoque syrma tibi.

Dictum est autem Syrma παρὰ τὸ σύρειν, hoc est, ab eo quòd trahatur.

TAENIAE, ταινίαι, sunt, quas vittas vocant, quibus crines ligantur; vt ait D. Hieronymus in Esaiam cap.3. Verùm ita de his loquitur Sextus Pompeius lib.18. Tænias Græcam vocem sic interpretatur Verrius, vt dicat ornamentum esse laneum capitis honorati. idque ex autoritate Cæcilij in Androgyno, Ennij in Alexandro, & Accij in Neoptolemo, vt ibi videre poteris. Sunt qui dicant, tæniam esse vittarum extremitatem: vt Seruius interpretans illud Virgilij 7. Aeneid.

—Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ.

Donatus autem ibi simpliciter interpretatur, tæniam, id est vittam. Nam sunt qui totam vittam esse dicant, ex eodem Virgil. lib.5.

Puniceis ibant euincti tempora tæniis.

Hieronymus autem loco iam citato simpliciter vittas esse dicit. Vbi & ipse Seruius dicit Tænias aliàs significare vittas, vt ibi: aliàs extremitates vittarum, vt in illo præcedenti loco. De vitta autem dicemus infrà suo loco. Sunt item, qui tæniam dicant zonam esse. Vide Cælium Rhodiginum libro 16.cap.x. in fi. Sunt & qui fasciam interpretentur. Tænion verò neutro genere, Atticè στηθόδεσμα, pectorale est, siue torques, aut monile. Consule Lexicon.

TALARE, vide suprà ποδηρες φόριον.

TANTHEVRISTI, ταυθευρισοὶ, quædam ornamenti genera, lapillos quosdam à se dependentes habentia: ita dicti à motu gemmarum, vt tradit Pollux libro 5.cap.16.

TARENTINA, genus ornamenti muliebris, Aeliano lib.7. de Varia Historia.

THERISTRA, quç & Theristria (vtrunque enim reperitur) inter ornamẽta muliebria posita

Esaiæ

Esaię 3.c.quo in loco.D.Hieronymus dicit,ea à nobis Palliola posse appellari,quibus obuoluta fuit Rebecca,& hodie quoque Arabiæ & Mesopotamiæ mulieres operiuntur:quæ Hebraicè dicũtur, רדידים Græcè θέριστρα & θερίστρια dicta,ab eo quòd τῷ θέρει,hoc est,in æstate & caumate corpora protegant fœminarum.Hæc ille.Locus autem ille de Rebecca est Genes.24.ad fi. quem interpres Latinus ita vertit;At illa tollens citò pallium suum operuit se.Castalio autem Flammeum vertit: de quo & nos suprà diximus.Idem Hieronymus in lib. Hebraicarum traditionum in Genesim, Theristrum,inquit,pallium dicitur,genus etiamnum Arabici vestimenti, quo mulieres prouinciæ illius velantur.Id autem esse æstiuam vestem,vt chimastron(de quo suprà diximus)hyemalē, plerique autumant.Differentiam autem theristri,& theristrij videtur facere Pollux lib. 7.c.13. vbi vtrunque ponit inter vestimenta communia viris & mulieribus.Horum prius Gualtherus vertit Messoriam vestem:alterum in sua voce Græca reliquit.

THRENA,quæ Cypriis dicuntur vestes floridæ ac variegatæ , ab animalibus eiusdem nominis,varietate distinctis ac maculosis,id est,ποικιλμένοις,apud Thessalos, vt è recentioribus tradit Cælius Rhodiginus lib.16.c.9.

THYSANON,θύσανον,siue etiam Thyssanon,(nam vtrunque reperitur)quod & Syllibam vocari tradit Pollux lib.7.c.14.Est autem fimbria,siue ala.Huius meminit Homerus in ornamentis Iunonis lib.14.Iliad.

ζώσατο ἢ ζώνῃ ἑκατὸν θυσάνοις ἀραρυῖαν.

Pro qua voce Eobanus Hessus Bullas vertit,Andreas autem Diuus , Fibras. Ab hac autem voce deducto epitheto,idem Homerus alicubi αἰγίδα θυσανόεσσαν appellat.

TIARA , ornamentum capitis,quo primùm vsæ sunt mulieres Persicæ, & postea Reges ,& Sacerdotes.Hanc quoque inter ornamenta muliebria ennumerat Pollux lib.5.c.16.Hanc ita describit D.Hieronymus ad Fabiolam.Quartum genus vestimenti est pileolum rotũdum,quasi sphæra media sit diuisa,& pars altera ponatur in capite.Hoc Græci,& nostri,tiaram vocant : nonnulli galerum.Non habet acumen in summo,nec totum caput vsque ad comas tegit, sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit:atque ita in occipitio vitta constrictum est , vt non facilè labatur ex capite. Strabo autem lib. 15. tradit esse calciamentum altum ac duplum magorum infulis simile.De Tiara autem reperies apud Plautum in Persa,Virgilium 7.Aeneid.Ouidium 11. Metamor.Iuuenalem Sat.6.& iterum Apuleium lib.x.Meta.Exodi c.28.& 29.& Ezechielis c.23.

TIBIALIA,quibus tibiæ velantur , cóque nomine id etiam armorum genus intelligimus, quo tibiæ muniuntur,vt apud Iurisconsultum in l.qui commeatus.§.j.ff. de re mil. & apud Suetonium in Augusto cap.82.Græci vocant κνημῖδας.Homerus 3.Iliad. loquens de Paride:

κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε.

TOGA,quam & Iurisconsultus in l.vestis.§.virilia.ff.de aur.& arg.leg.ponit inter virilia vestimenta,non solùm viris, verùm etiam fœminis in vsu esse solet , vt scribit Seruius enarrans illud Virgilij lib.j.Aeneidos,*Gentémque togatam*. Benè,inquit,togatam,quia omnis sexus toga vtebatur: & Nonius Marcellus ex autoritate Afranij in Fratrus. Equidem prandere stantem nobiscum incinctam togam.Et Varronis lib.j. de Vita pop.Romani:Præterea quòd & in lecto togas habebãt. Antè enim olim fuit commune vestimentum,diurnum & nocturnum, virile & muliebre. Nam & Asconius Pedianus in 3.in Verrem act. Toga,inquit,communis habitus fuit & maris & fœminarum:sed prætexta honestiorum,toga viliorum:quod etiam circa mulieres seruabatur.Hæc ille. Taudem verò obtinuit, vt mulieres adulterij conuictæ , in publicum egredi togatæ cogerentur: vt probatur ex Iuuenale Satyra 2.

Damnetur,si vis,etiam Calphurnia,talem
Non sumet damnata togam.—

Et Martialis lib.2.Epigr.39.

Coccina famosæ donas & ianthina mæchæ.
Vis dare,quæ meruit,munera?mitte togam.

Hinc Tibullus lib.4.ad Sulpitiam,eleg.x.Togam pro scorto posuit.

Sit tibi cura togæ potior,pressumq́; quasillo
Scortum,quàm Serui filia Sulpitia.

Similiter Horatius Togatam pro scorto vsurpauit lib.j.Serm.Sat.2.

—Quid inter-
Est,in matrona,ancilla,peccésve togata.

Quem in locum Acron,matronæ,inquit,quæ à maritis ob adulterium repudiabantur,togam accipiebant:remota stola, propter ignominiam. Toga autem meretrici apta. Ita enim prostare solebant cum togis puellæ,vt discernerentur à matronis : & ideo quæ adulterij damnatæ fuerant, hac veste vtebantur.Eadem ferè ibidem scribit Porphyrion.

TORQVES, & Torquis , res omnibus nota. Est enim circulus aureus,vel argenteus,vel alterius materiæ,flexilis,obtortus,colli & summi pectoris ornamentum:ponitúrque inter ornamẽta muliebria Esaiæ 3.c.vbi Hieronymus tradit, eum pendere vsque ad pectus. & Ezechielis 16. ibi, Et dedi torquem circa collum tuum. Id autem est,quod vulgò *Chaine* vocamus. Hincque Torquatæ columbæ dictæ Propertio lib. 4.Eleg 5.

Sed

Sed cape torquata, Venus ô Regina columba, &c.

Et torquatus palumbus Martiali lib. xiij. distich o 67.

Inguina torquati tardant, hebetántque palumbi.

Torquem autem habent ex psittacis nonnulli, teste Plinio lib. x. c. xlij. India (inquit) auem hanc mittit, viridem toto corpore, torque tantùm miniato in ceruice distinctam. Apuleius quoque lib. vj. columbas Veneris currum trahentes, torquatas facit. Procedunt (inquit) quatuor columbæ candidæ, hilares incessibus, pictæ colla torquibus, iugumque gemmeum subeūt. Sed & id commune ornamentum fuisse viris, satis cōstat ex historia T. Manlij Torquati, relata à Liuio 1. decad. lib. 7.

Tricae, leuiora mulierum ornamenta, ita dicta, quòd vana sint & futilia.

Trichapton, τρίχαπτον, inter ornamenta muliebria positum à Septuaginta interpretibus, Ezechielis xvj. c. nullo tamen Græcorum vsu, aut exemplo: vt scribit D. Hieronymus in commentariis eius loci. Idque subdit fuisse tantæ subtilitatis vestimentum, vt pilorum & capillorum tenuitatem habere credatur: vnde & ego (inquit) volens tenuitatem exprimere vestimenti, pro Trichapto, subtiliùs transtuli, Quod tenui stamine atque subtegmine textum erat. Castelio autem Sericum vertit.

Trichypha, apud Pherecratem Poetam, pro puellarum indumentis intelligit Athenæus.

Trigastra, τρίγαστρα, inter ornamenta muliebria recensetur à Polluce lib. vij. c. xxij.

Triopis, τριωπὶς, monilis species, tres veluti oculos habentis, apud Pollucem libro v. capit. xvj.

Trophium, ornamenti genus, quod Psychæ à Tritonia datum scribit Martianus Capella lib. 1. nisi illic Strophium legendum sit, quod magis credo: de quo suprà diximus.

Tunica, non virorum solùm, sed & mulierum vestimentum fuit, vt satis significat Iurisconsultus in l. vestis. §. muliebria. ff. de auro & arg. Et Ouid. lib. Amorum iij. Eleg. 6.

Sic etiam tunica tangitur illa sua.

Et lib. ij. de Arte amandi:

Adstiterit tunicata? moues incendia, clama:
Sed timida, caueat frigora, voce roga.

Et Martialis lib. 11. Epigr. 100. ad Lesbiam:

De cathedris quoties surgis (iam sæpe notaui)
Prædicant miseram Lesbia te tunicæ.

Ex quibus intelligis, tunicam eam esse, quæ cuti omnino proxima est, quam Interulam alij vocant, de qua superius attigimus: nos vulgò camisiam vocamus, de qua etiam suprà diximus: quod & videre licet cùm ex aliis multis autorum locis, tum ex illo Plauti in Trinummo, Tunica pallio propior est: de quo etiam diximus in pallio. Ex illo quoque Apuleij lib. ix. Meta. Interim Philesiterus cognito strepitu, raptim tunicam iniectus &c. Nam paulò antè dixerat illum nudum esse. Vide ibi Beroaldum: & est fol. 97. in paruis. Nonius autem Marcellus, multorum autoritate, scribit tunicam esse vestimentum sine manicis. *Tunica pallio propior, prouerbium.*

Velum, atque etiam

Velamen, & Velamentum, quo scilicet mulier caput velat, & operit, vel frigoris vel vmbræ causa. Vide infrà Vmbella. & in l. quæsitū est. §. si domus. ff. de fund. instruct. & instr. leg. Vide etiam suprà Entropides.

Ventrale, vestimentum ventrem contegens, apud Plinium, lib. viij. c. xlviij. de quo & suprà, ni fallor, diximus in Semicinctiis.

Vertebrae, vide suprà Helices.

Viriae, & diminutiuè

Viriolae, de quibus in l. argumento. §. ornamenta. ff. de auro & arg. leg. vbi ponuntur inter ornamēta muliebria. & l. vlt. ff. eo. tit. cùm dicitur, Lineas duas ex margaritis, & viriolas è smaragdis. & l. si tibi. §. j. de opt. le. vbi scribitur, Si ex quatuor viriolis duæ, quas elegissem, mihi legatę sint, &c. De viriis autem meminit Plinius lib. xxxiij. ca. ij. haud multò post prin. Vt habeant in lacertis iampridem & viri, quod è Dardanis venit: itaque Dardanium vocatur. Viriæ Celticæ dicuntur: viriles Celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris, &c. De vtrisque loquens Nebrissensis, in Lexico Iuris ciuilis eas dicit esse armillas, ex gemmis margaritísque auro cælatis. Carel. Cotta in memor. incip. viriolæ. dicit eo nomine significari minores annulos, quos vulgus corrupto vocabulo vergettas appellat. Baysius in libello de re vestiaria, ait, sibi videri Iuuenalem viriolas designare, cùm scribit Saty. 6.

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cùm virides gemmas collo circundedit, & cùm
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Tanquam scilicet hæ viriolæ fierent ex gemmis viridibus: nec tamen aliquid ea in re certi diffinit. D. Ambrosius in libr. 1. de Abraham Patriarcha, c. ix. eodemque vlti. interpretans xxiiij. c. Geneseos, vbi cæteri interpretes vertunt Armillas, is Virias transtulit.

Vittae, & ipsæ numerantur inter ornamenta muliebria, in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & argen. lega. quibus scilicet mulieres capillos colligant: vt satis ostendit illud Ouidij 1. Metamorph.

Vitta coërcebat positos sine lege capillos. Et lib.ij.
Vitta coërcebat neglectos alba capillos.

Erantque olim propriæ honestarum matronarum, virginum, & Vestalium. Tibullus lib.1. Eleg.

Sit modò casta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Virgilius lib.vij. Aeneid. loquens de Amata Regina:

--Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas.

Et rursum eodem lib. de eadem loquens,

Soluite crinales vittas, capit Orgia mecum.

Quo loco Seruius, Quæ, inquit, solarum matronarum erant: nam meretricibus non dabantur. Ouidius lib.iij. Fastor. de Syluia Vestali:

Decidit ante sacros lineavitta focos.

Et lib.iiij. eiusdem operis:

Rite Deûm Latiæ colitis matrésque nurúsque,
Et vos, queis vittæ, longáque vestis adest. Et lib.vj. eiusdem operis:
Nulláque dicetur vittas temerasse sacerdos,
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Et lib.iij. de Ponto, Epist.3. ad Maximum:

Scripsimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines nec stola longa pedes.

Et lib.iij. Amor. Eleg.6. loquens de Ilia Vestali:

Quò cultus abiere tui? quid sola vagaris?
Vitta nec euinctas impedit alba comas?

Et lib.1. de Arte amandi, haud procul à principio:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris. Et rursum:
Ecquid ab hac omnes rigida summouimus arte,
Quas stola contingi, sumptáque vitta vetat?

Hinc Vittata sacerdos, Lucano lib.1. Pharsaliæ:

Vestalémque chorum ducit vittata sacerdos. Et Iuuenali Saty.4. post prin.
--Cum quo nuper vittata iacebat
Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.

Item Ouidio lib.1. Amor. de Cassandra vate, & sacerdote:

Hic, nisi vittatis quòd erat Cassandra capillis, &c.

Hæ alio nomine Tæniæ appellantur, vt placet D. Hieronymo in Esaiam 3. ca. quemadmodum & suprà diximus in dictione Tæniæ. Vittæ fit mentio in c. fœminæ. xxx. q. v. Vittam crinalem memorat Martianus Capella lib.1. & antè Virgilius lib.vij. Aeneid.

Soluite crinales vittas.

Sed & vittas viriles fuisse, ostendit illud Virgilij 3. Aeneid.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbíque sacerdos,
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro,
Occurrit.--

Et Deorum quoque probat illud Virgilij lib.ij. Aeneidos,

--Vitta; Deûm quas hostia gessit.

Et ibi Seruius, qui & ad hoc adducit illud eiusdem, eodem lib. paulò pòst,

Virgineas ausi diuæ contingere vittas.

VMBELLA, & Vmbraculum, id est, velum quo fœminæ arcent Solis ardores. De priori est testimonium apud Iuuenalem Saty.9.

Et cui tu viridem vmbellam, cui succina mittas
Grandia.-- De altero illud Ouidij lib.ij. Fastor.
Aurea pellebant tepidos vmbracula Soles.

Et illud Martialis lib.xiiij. Epigram.28.

Accipe, quæ nimios vincant vmbracula Soles:
Si licet & ventus, te tua vela tegent. Vide Robertum Stephanum.

VNGVENTA, id est, μύρα, ornamentis muliebribus annumerat Pollux lib.vij. c.xxij.

VNIONES, qui & margaritæ dicuntur, vt suprà docuimus, ponuntur & ipsi inter ornamẽta muliebria in l. Seia. in prin. ff. de auro & argen. leg. Et de his quoque fit mẽtio in l. apud Celsum. §. item quæritur si vniones. ff. de doli excep. Scribit Aelius Lampridius Alexandrum Seuerũ Imperatorem Rom. cùm quidam Legatus vniones duos vxori eius obtulisset, magni ponderis & inusitatæ mensuræ, vendi eos iussisse: & cùm pretium non inuenirent, ne exemplum malum à Regina nasceretur, si eo vteretur, quod emi non posset, in auribus Veneris eas dicauisse. Plinius xxxvij. c.iij. tradit vniones aure circunferri, gemmas digitis.

XANION, ξάνιον, inter instrumenta muliebria positum à Polluce lib.x.c. 28. vbi Gualtherus vertit Calamistrum, de quo suprà diximus.

XENION, ξένιον, auratum capitis ornamentum, ex eodem Polluce lib.v.c.16. qui idem etiam ἀτίνιον dici asserit. de quo suprà.

XERAMPELINAE vestes, matronales dictæ, ab ampelino colore, qui medius est inter coccū & muricem. Has Merula scribit etiam Attrebaticas fuisse appellatas apud Iuuenalem Satyr.6.

Et xerampelinas veteres donauerit ipsi.

XYRON, ξυρόν, inter ornamenta muliebria positum Polluci lib.vij.c.22.& libr.x.ca.28. Gualtherus vtrobique Nouaculam vertit.

XYSTIS, ξυςίς, talaris tunica & muliebris Cælio lib.xxj.c.xvuj. Hanc autem ponit Pollux inter vestimenta communia virorum, & mulierum lib.vij.cap.xiij. Clemens verò Alexandrinus Pædagog.lib.ij. cap. x. inter vestes mulieribus proprias. Nec desunt, qui dicant esse vestem subtilem, à ξύω, quòd puluerem radat: aut vt alij malunt, ἀπὸ τῆ ξύεσθαι, quòd sit veluti rasum propter tenuitatem.

ZINICHION, corrigia calceamenti.

ZOMA, ζῶμα, & Zosma, ζῶσμα, cingulum, zona, quæ propriè est anuum, vt tradit Pollux lib.vij.c.xiij. ex autoritate Menandri, & rursus lib.ij.c.uij. vbi de Thorace loquitur.

ZONA, & diminutiuè

ZONVLA, apud Catullū in Epithalamio Iuliæ. Græcis dicuntur ζώνη, & diminutiuè, ζώνιον. Ammonius autē tradit ζώνην virorum esse, ζώνιον mulierū. Sed priùs illud promiscuè de virorum & mulierum cingulo dicitur. Nam inter muliebria ornamenta enumeratur etiam à Iurisconsulto in l.vestis.§.muliebria.ff.de auro & arg.leg. Cui adstipulatur Martialis lib.xiiij. disticho 156.

Longa satis nunc sum. dulci sed pondere venter
Si tumeat, fiam tum tibi zona breuis.

Qui locus in memoriam affert historiam vetustissimam. Ferunt enim, Admetam Euristei filiam, Hippolytæ Amazonum Reginæ zonam celebratissimam admodum concupiuisse: ideoque Eurystheum Herculi id muneris imposuisse: qui cùm Theseo, Telamone, aliisque nonnullis comitatus, Themiscyram peruenisset, Amazonum vrbem, cum illis Iunonis monitu concitatis, prœliū dicitur conseruisse, & Hippolytam contra se stantem interemisse, eiusque zonā abstulisse, quam postea Admetæ tradidit. Sunt tamen, qui non interfectā ab Hercule Hippolytam velint, neque zonam illam eo modo fuisse raptā: sed cùm sororem illius Menalippam ex insidiis Hercules excepisset, Hippolytam pro eius redemptione sponte sua cingulum Herculi tradidisse. Postea autem eius cinguli gratia Amazonas cū exercitu Athenas peruenisse, & vniuersam Atticam deuastasse. Iulius Pollux lib.ij.c.iiij. quo loco de thorace disserit, scribit ζώνην Græcis dici, quam Romani Fasciam vocant. Dicitur autem zona à Græco verbo ζωννύω, quod est cingo. Præter hæc vide, quæ amplius dicam de zonis, nume. ab hinc 3. De Cingulo autem suprà diximus suo ordine, vbi etiam de Cinctura, quæ idem significat.

28 ¶Suntque alia propè infinita ornamentorum & vestimentorū muliebrium genera, quorum bonam partem videbis apud Aristophanē vbique, sed potissimùm ἐν θεσμοφοριαζούσαις, apud Pollucem Onomastici lib.v.c.xvj.& iterū lib.vij.c.xiij.& aliis multis sequentibus & iterū c. xxij. vbi dicit tot esse vt enumerari nequeant: & lib.itē x.c.xxviij.& apud Clementem Alexandrinū Pædag.lib.ij.c.xij. eodemque vltimo, & nostros Iurisconsultos in tit.ff.de auro & arg.leg. Volaterranum Philolog.lib.xxvij.& Lazarum Bayfium in lib.de re vestiaria: Franciscum Grapaldum lib.ij. de partibus ædium, sparsim in multis locis, præsertim verò ca.v.& 6.& Cælium Rhodiginum in ingenti illo opere Antiquarum lectionum, in multis locis, maximè verò lib.ij. editionis vlt.c.x.& seq.& Textorem Rauisium in Officina. *Autores, à quibus ornamentorū mul. nomina sint petenda.*

29 ¶Vt interim omittam huiusmodi ornamentorum & vestium repositoria. *Ornamentorum repositoria.*

Aortas, ἀορτὰς, apud Pollucem lib.vij.c.xix. ex Menandro in Misogyne.

Arcas & arculas, apud Iurisconsultum in l.argento.ff.de leg.iij.& apud Ciceronem libr.ij. Officiorum, appellantem Arculas muliebres.

Candylanas, apud Menandrum: aut, vt alij appellant, Candylas, hinc dictas, quòd κάνδυς sit indumentum Persicum, apud Xenophontem, & Plutarchum in Cimone.

Capsulas apud Trebellium Pollionem in vita Aureliani, vbi de capsulis Zenobiæ loquitur.

Chelos, χηλὸς, de quibus Homerus lib.viij. Iliad.

Δεῦρο γυναῖ φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ᾽ ἥτις ἀρίστη. Et paulò pòst:
Τόφρα δ᾽ ἄρ᾽ Ἀρήτη ξείνῳ περικαλλέα χηλὸν
Ἐξέφερεν θαλάμοιο.—

Cistas, vide Robertum Steph. Homero ταλάρους dictas 4. Odyss. inter reliqua ornamenta Helenæ: φυλὼ δ᾽ ἀργύρεον τάλαρον φέρε.

Cistellam vertit Andreas Diuus: de qua Terentius in Eunucho:

Cistellam Pythia domo effer cum monumentis.

Cistellulam quoque dicit Plautus in Rudente: Græci κιστίδας appellant.

Dactylothecas, siue Dactyliothecas (vtrunque enim reperitur in eadē significatione) de quibus

apud Martialem libr.iiij. Epigr.123.& Plinium lib.37.c.j.non ſemel.& in l.argento.ff. de leg.iij.& iterum in l.librorum.§.charta.verſi.quod in Bibliotheca.& in l.inficiando.in princ.ff.de furt.vbi ita legendum,Nec refert,in digito habeat annulum, an in Dactylotheca. Sic enim legendum ex Codice Florentino,non autem,An datus hypothecæ ſit,vt vulgò legitur. Phaſcolos,id eſt, φασκώλους,apud Pollucem lib.vij.c.xxix.

Rhiſcos, ῥίσκους, Græco quidẽ verbo,ſed quo vtitur ipſe Terẽtius in Eunucho,Vbi Donatus dicit,eſſe nomen Phrygium,eoque ſignificari ciſtam pelle conteċtã,aut(vt alij legũt) contextam.

Thecas,de quibus in d.l.librorum.vbi ſuprà.ff.de leg.uj.

Thylacos, θυλάκους, apud eundem Pollucem.

λοφεῖον, priuata ſpeculorum theca,Polluci lib.x.c.xxviij.

Tholias,quarum ſit operculum θολοειδὲς, id eſt, teſtudinatum.

Thronos,apud Homerum in Hymno Veneris.Veſtiarium,de quo Plinius lib.xv.ca. viij. licet etiam pro ipſis veſtibus aliquando accipiatur,l.annua.in prin.C.de anouis leg. & alibi ſæpe.

Zygaſtria, ζυγάστρια, apud Xenophontem,& Pollucem libr.vij.c.xix.

Cœlas,ibidem apud Pollucem:vbi Gualtherus vertit Luſtra.

30 ¶Sed mirum eſt,quantũ fœminæ in primis ac præ cæteris rebus in zonis ſibi placeãt, & glorientur, aut potius inſaniant. Quod ex Homero intelligere potes,qui ſæpe mulieres καλλιζώνους peculiari epitheto appellat,id eſt, pulchras zonas habentes,ſiue pulchrè cinċtas , ſiue in zonis pulchras,lib.vij.Iliad.

Mulieres circa zonas admodũ curioſæ.

Mulieres callizonæ.

ἀνέρες κίνδυνον, καλλίζωνοί τε γυναῖκες.

Et lib.xxiiij.eiuſdem operis:

ἔγνω πρόσθ' ἀνδρῶν, καλλιζώνων τε γυναικῶν

Et lib.xxiij.Odyſſeæ:

ἀνδρῶν παιζόντων, καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Et in Hymno Apollinis:

ἄνδρας τ' ἀλφηστὰς, καλλιζώνους τε γυναῖκας.

Et rurſus ibidem:

Κελοσαγῶν ἄλοχοι, καλλίζωνοί τε θυγατρές.

Vbi tameo id tribuit filiabus,non vxoribus. Ad verbum enim ita ſonat hic verſus,

Criſſagorum vxores,pulchréque cincta filiæ.

Ex quo obiter illud annotabis,huiuſmodi ornatus magis decere filias innuptas, quàm iam maritatas.Idem autem Homerus alibi mulieres εὐζώνους appellat:quod & bene cinċtas ſignificat, libr. ſcilicet 6.& iterum 23.eiuſdem operis.Quo etiam titulo Iphin inſigniuit,eiuſdem Iliad.lib.ix.

Et euzonæ.

31 ¶Quare autem eodem libr.ix. fœminas etiam βαθυζώνους, id eſt profundè cinċtas vocet,ad aliud omnino reſpicit.Sic enim vocantur mulieres aptæ cõcipiendæ ſoboli:vt apud Pindarum Olympiorum Ode 3.

Et bathyzonæ,& quare.

Σὺν βαθυζώνοις διδύμοις

παισὶ Λήδας.—

Zona enim antiquitus pro virginitate ſumebatur. Hine Zonam ſoluere , apud Horatium libr.1. Ode 30.& apud Catullum epigr.2.ad paſſerem Lesbiæ:

Zona pro virginitate.

Zonam ſoluere,quid.

Quòd zonam ſoluit diu ligatam.

Et epigr.62.ad Ianuam,

Ne quærendum aliunde foret neruoſius illud,

Quod poſſet zonam ſoluere virgineam.

& apud D.Auguſtinum,ex Varrone lib.iiij.de ciuitate Dei, c.xj.& cæteros. Quod & apud Græcos in eadem dicitur ſignificatione.Muſæus de amore Erûs & Leandri:

ὣς ἡ μὲν τοῖ' ἔειπεν, ὁ δ' αὐτίκα λύσατο μίτρην.

Sic quidem illa locuta eſt,hic verò ſtatim ſoluit zonam.

Id eſt,virgioitatem eripuit:quod ipſum confeſtim oſtendit ſubiungens,

καὶ θεσμῶν ἐπέβησαν ἀριστονόου Κυθερείας.

Id eſt,

Et leges intuerunt beneuolæ Veneris.

Nam(vt illud obiter intelligas)μίτρα, ſiue μίτρη(qua diċtione vſus eſt Muſæus)Græcis zonam inter cætera ſignificat.Et ἄμιτροι dicuntur innuptæ & connubij expertes.Sed,vt redeamus, Homerus zonam ſoluere in eodem ſenſu poſuit lib.xj.Odyſſ.

Mitra pro zona.

ἄμιτροι quæ dicantur.

Zonam ſoluere.

λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην.—

Id eſt,ſoluit virginalem zonam:id quod ſtatim ſignificat,cùm ſubdit,

αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα.

At poſtquam perfecit Deus Veneris opera.

Et in Hymno Veneris deſcribens concubitum Anchiſæ cum ea,

λῦσε δέ οἱ ζώνην.—

Et Theocritus in Idylio 20. vbi deſcribit eoncubitum Iouis cum Europa:

λῦσε δέ οἱ μίτρην.—

Cuius rei cauſam reperies apud Sextum Pompeium nõ ſemel,& in Scholiis Apollonij: λύουσι τὰς ζώνας αἱ πρῶτως τίκτουσαι, καὶ ἀνατιθέασιν ἀρτέμιδι: ὅθεν καὶ λυσιζώνου ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν ἀθήναις. Hoc eſt,Soluunt zonam primò parientes,& Dianæ eam conſecrant : vnde & Dianæ Lyſizonæ

templum

templum est Athenis. Cuius item rei meminit Hesychius. Et hinc quoquè Lucina similiter est vocata. Theocritus Idylio 17.

ἔνθα γὰρ εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον.

Sed & Pausanias lib. 1. tradit in Zostere ad mare fuisse aras Palladis, Apollinis, Dianæq́; , ac Latonæ, quam ibi peperisse negant, sed zonam soluisse: & inde loco nomen Zosteri inditũ, quæ vox cingulum sonat. Pindarus autem Olympiorum Ode 6. tradit Euadnem deposita zona punicea trama intertexta in opaco arborum densitate loco infantem peperisse. Hæc illius verba sunt:

ἃ ἢ φοινικόκροκον
ζώναν καταθηκαμένα,
καλπίδα τε ἀργυρέαν
λοχμᾶς ὑπὸ κυανέας
τίκτε θεόφρονα κόρον.

Sed de his hactenus.

Mulieres bathycolpæ quæ re dictæ.

32 ¶Quod autem Homerus (vt ad eum redeamus) 18. Iliados vocat mulieres βαθυκόλπους, id est, amplas vestes, siue sinuosas, vel profundorum sinuum, habentes, cùm scribit,

καὶ ἴνα Τρωϊάδων, καὶ Δαρδανίδων βαθυκόλπων. Et rursus,

Ἀμφὶ δέ σε Τρῳαὶ, καὶ Δαρδανίδες βαθύκολποι.

Atque iterum lib. viii. eiusdem operis:

Ἀλλὰ περὶ Τρώων, καὶ Τρωϊάδων βαθυκόλπων.

Mulieres amplis & sinuosis vestib. gaudent.

Satis videmus eo verbo significari vestes amplas & sinuosas, quibus item admodũ gaudent mulieres. Nam & idem Homerus lib. 6. & 7. iterumque lib. 22. eiusdẽ operis ipsas Troianas mulieres ἑλκεσιπέπλους appellat, id est, longas vestes trahentes. Nam primo & postremo loco ita scribit:

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

Secundo autem loco hunc in modum,

Τρῶας ὑπερφιάλους, καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους. Quin illo eodem lib. 18. Ilia. Thetidem non semel τανύπεπλον vocat, id est longam vestem habentem:

Τίπτε Θέτι τανύπεπλε ἱκάνεις ἡμέτερον δῶ.

Vti etiam Helenam lib. iiij. Odysseæ:

πὰρ δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἐλέξατο δῖα γυναικῶν. Et lib. iij. Aeneid.

Τὸν δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἀμείβετο δῖα γυναικῶν.

Quanquam scio Aristotelem, si is est, Mirabilium auscultationum, c. cvj. aliã reddidisse priuatam & specialem rationem, cur Homerus Troianas mulieres βαθυκόλπους peculiari epitheto vocauerit. Cui an sit credendum, cæteri videant, cùm Pindarus Pythiorum Ode 1. eodem quoque epitheto Musas insigniuerit. Nec interim tamen in hac vestium mentione omittemus, quòd idem Homerus lib. vlt. Iliad. vocat mulieres εὐπέπλους, tanquam dixeris Vestipulchras:

Δαέρων, ἢ γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Mulier nunquam sibi satis ornata.

33 ¶Ex tot autem vestimentorum & ornamentorum aliorumque ad eas res pertinentiũ generibus satis intelligis, non temere scripsisse Plautum illum muliebrium animorum, ac morum scientissimum, in Pœnulo:

Negotij sibi qui volet vim comparare, nauem, & mulierem,
Hæc duo sibi comparato: nam nulla magis res dua
Plus negotij habent, eas fortè si exornare occeperis:
Neque vnquam hæ duæ res satis ornantur, neque eis vlla satis
Ornandi satietas est.

Mulieres in se ornando multum temporis impertiunt.

Vt iam mirari non debeas, si fœminæ tantum temporis in se ornando comendoque impertiant, aut veriùs perdant, ac profundant. Notum est illud Terentij in Heaut.

Nostin' mores mulierum?
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Cui concinens Propertius lib. 1. ad Cynthiam:

Et potes externos manibus componere crines,
Et longa faciem quærere desidia.

Hinc Pleusides amator Plautinus in Milite, conqueritur tarditatem mulieris in se ornando, eámque ob id natam ex mora autumat. Ita enim inquit:

Mulier ex mora nata.

Mulier profectò nata est ex ipsa mora:
Nam quæuis alia, quæ mora est, æquè mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.

Idque natura illis inest adeò fortiter, vt etsi præ amore cupiant maximè aliquò properanter ire, id tamen non prætermittant. Virg. 4. Aen. Didonem Aeneam deperditè amantem, inducit multum temporis in thalamo cunctantem, vt se coleret: tametsi cuperet supra omnia Aeneam conuenire, illum vt videret & audiret: nam sic scribit:

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant.

Quo loco Seruius interpres id intelligens, Atqui (ait) amatrix properare debuit. Nam (vt id illi

ad das) amans quicquid agit, properat omnia, ex Agorastoclis Plautini sententia in Pœnulo. Tamen pathos naturam vicit: citatque illud Terētianum suprà à nobis citatum. Estque simile illud Stephanij mulieris Plautinæ in Sticho:

Mortem vobis geram mea delitiæ: nam ita me Venus amœna
Amet, vt ego hinc iandudum exissem vobiscum foràs,
Nisi me vobis exornarem: nam ita est ingenium muliebre;
Bene cùm lauta, tersa, ornata, ficta est, infecta est tamen.

34 ¶Ex hoc quoque imperioso ac impotenti mulierum affectu, permanat illa earum diurna nocturnaque querela apud Theophrastum, & Hieronymū in Iouinianum, Illa ornatior procedit in publicum: ego in conuentu fœminarū misella despicior. Est & Valerij Trib. pleb. sententia, nostro proposito accōmodatissima, apud Liuium libr. 24. Munditiæ, ornatus, & cultus, fœminarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur: hunc modū muliebrem appellauere maiores nostri. De hoc mundo muliebri loquens Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de auro & argento lega. ita ait: Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Et post pauca facit discrimen inter mundū muliebrem, & ornamentū. Mulier enim potest esse munda, non tamen ornata: vt solet contingere in his quæ se mundarint. lotæ in balneo, neq; se ornauerint. Contrà, est aliqua ex somno statim ornata, non tamen emundata. Sed Philippus Beroaldus vir multæ lectionis, in Cōmentariis Apuleianis lib. iiij. Asini aurei, dicit cum multo honore Vlpiani, hoc argutius videri, quàm verius. Appellatione enim mundi muliebris, apud Oratores, Historicos, Poetas nō solùm illa, quibus mundior fit fœmina, sed eà quoque, quibus ornatior, significantur: quod & nomen indicat. Nam (vt scribit Plinius) quem is tamen non citat, lib. ij. ca. iiij. quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eū nós à perfecta absolutaque elegantia Mundum vocamus, quòd nihil sit eo mundius, pulchrius, ornatius: citatque Beroaldus illud Liuianum in fi. lib. ij. Belli Macedonici: non aurum modò iis, sed & postremò vestem mundumque omnem muliebrem ademit. Lucilius neutro genere appellauit his versibus, apud Gellium lib. iiij. c. j.

Iterū de hoc mulierū affectu.
Mūdus muliebris quid.
Et an differat ab ornamēto.
Mundū neutro genere.

Legauit quidem vxori mundum omne, penúmque,
Quod mundum atque penum: nam quis diiudicet istud?

Et idem propè scripsit ipse Beroaldus in Annotationibus in Columellam. Sed Catellianus Cotta, vir è nostris doctissimus in suis Memorialibus, in eo quidē Memoriali, cuius initiū est, Vndodones Cilicij, Vlpiani sententiā secutus, Dabunt (inquit) veniam nobis Philippi manes: quia licet apud Liuiū & Lucilium in dictis locis mundus capi posset pro quodā genere, non tamē per hoc statim damnandus fuit Vlpianus, qui in hoc meliùs & exquisitius proprietatem verbi declarauit. Oratores enim & Poetæ laxiores sibi habenas reseruarunt. Prætereà Liuij autoritas etiam nihil obest, imò probare videtur opinionē Vlpiani, dum aurū ac vestē, quibus ornatur mulier, à mūdo distinguit. Sicut neque carmen Lucilij. Hæc ferè Catellianus, qui etsi piè facit, quòd legum parentem, imò verò Deum, tueatur, optimeque respondeat ad eā, quam Beroaldus ex Liuio citauit autoritatem: dubito tamen, ne possit etiā responderi ad illud, quod ex eodem Liuio lib. 34. suprà citauimus, vbi apertè Liuius ipse sub mundo muliebri, non tantùm munditias cōpræhendit, sed & ornatum & cultū: vti etiam facit Gal. lib. de Propriorum affectuū agnitione, & remedio, qui posteaquam de margaritis, sardoniche, & aliis lapidibus, quibus mulieres ornatum corporis, & decorem sibi conciliari putant, locutus est, subdit hæc vocari κόσμον γυναικεῖον, id est, mundum muliebrem, huiusque generis facit aureos vestium contextus, vel quorum cōpositioni longo tempore studetur, vel quæ materiam ex longinquo allatā desiderant, vt quæ vocantur serica. Et huic quoque opinioni suffragatur Festus Pōpeius, cùm inquit, Mundus etiam dicitur ornatus muliebris. Tamen non solus fuit in hac sententia Vlpianus, cùm & Scæuola & Paulus significationis verborum maximi obseruatores ei quoque sententiæ subscribant, vt est tex. in l. pediculis. §. Titia. ff. eo. tit. de auro & arg. leg. & iidem Paulus, & Scæuola, & prætereà Iabolenus ille in l. Plautius, & in l. si quis ita legauerit, eo. tit. alter in l. vxori quis. ff. eodē quoque tit. hic in l. hæres meus. §. vxori meæ. ff. de leg. iij. in quibus locis ponunt mundū & ornamenta, tanquā diuersa. Nisi dicas, in illis ipsis locis verba esse testatorū, non Iurisconsultorum: Sed Paulus ipse, haud dubiè, si is est, libr. iij. Sententiarum, apertā facit inter hæc differentiam, in §. mundo muliebri. & seq. Quinetiā Romanorum doctissimus Varro lib. iiij. de Ling. Lat. videtur & eius esse sententiæ, vt inter mundū muliebrem & ornatum lata sit differentia: dicit enim, Mundus muliebris dictus à munditia: Ornatus, quasi ab ore natus. Hinc enim maximè sumitur, quòd eā deceat. Itaque ob id paratur speculum. Tertullianus verò in lib. de Habitu muliebri, aliter distinxit mūdum muliebrē, & ornatum: Cultum (ait) dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornamentū, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro & argento, & gemmis, & vestibus deputatur. Iste in cura capitis, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos corporis trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri prostitutionis.

35 ¶Sed iam ista relinquamus, & ad propositum redeamus. Iulia Augusti filia, facero responso ostendit, cultum aliàs profusiorem non dedecere matronam sese viro adornantem. Ea cùm aliquando propter licentiorem vestitum offendisset oculos patris tacentis, postera die mutauit cultus sui morem, & lætum patrem affectata seueritate complexa est. At ille, qui pridie dolorem suum

De eadem re. Iuliæ facetū responsum.

continuerat,

continuerat,gaudiū continere non potuit. Et quantò hic(ait)in filia Augusti probabilior est cultus! Nā defuit patrocinio suo Iulia his verbis,Hodie enim me patris oculis ornaui:heri,viri. Testis est Aurelius Macrobius lib.ij. Satur.Huc spectat,quod dicit Bald.consi.xxx. viso testamento excelsi.circa fi.lib.v.Viduas,quoniā maritis carent,quibus sint gratæ futuræ,non debere tā bona atque nitida deferre vestimēta,quàm quæ maritos habent:quasi hoc omnino liceat maritatis. Allegat quædam iura,quæ mihi (nescio an aliis)nihil ad hoc facere videntur. Idem Bal.in l.j.col.vlt. versi.item quæritur.C.de lega.dicit,quòd si pater mandauerit filiis, vt post mortē ipsius matrem eorum tam honorificè tractarent,quàm pater ipse faciebat,non intelligitur mandare, vt illi multùm speciosa vestimenta suppeditent,qualia pater administrare consueuerat.Speciosa enim vestimenta præstabat maritus gratia sui , l.si vt certo.§. interdum.ff.commodat. Non videtur autem mandare testator,ea præstare, quæ sui gratia ipse præstabat , vt scilicet compta incederet , allegat tex.no.in l.Seia.§.vlt.ff.de annu.leg.

36 ¶Quid,quòd,vt Iulius Pollux lib.viij.scribit,fuere olim Athenis γυναικονόμοι ἀρχή ἐπὶ τῆ κόσμῳ τῶν γυναικῶν. τὰς δ᾽ ἀκοσμούσας ἐζημίουν, καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ. Id est,muliebris ornatus præfecti,qui inornatas mulctabāt,& mulctas ipsarū scribentes,ponebant apud Platanum,quæ in Ceramico erat. Harpocration autem, ἐζημιοῦτο (inquit) χιλίας δραχμὰς ἡ γυνὴ ἀκοσμοῦσα ἐν ταῖς ὁδοῖς, ὡς Ὑπερείδης ἐν τῷ κατ᾽ Ἀρισταγόρας δευτέρῳ λόγῳ. Κρώβυλος δὲ ὁ κωμικός φησι τὸν φιλιππίδην τὸν νόμον θεῖναι περὶ τούτων. Id est,Drachmis mille mulctabātur mulieres in viis inornatæ,vt testatur Hyperides oratione secunda aduersus Aristagoram. Crobylus autem Comicus dicit legem de his positam à Philippide fuisse. *Muliebris ornatus præfecti apud Athenienses.*

37 ¶Denique sacræ literæ testimonio sunt,non improbari ornatū muliebrem. Rebecca, vt scribitur Gene.24.à seruo Abrahā accepit inaures aureas appendentes siclos duos,& armillas totidē, pondo siclorum decem,quibus se ornaret. Noemi sancta illa mulier,dum Ruth doceret,quonā pacto sibi maritum Booz conciliaret,Lauare,inquit,& vngere,& induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth 3.c. Hester nō sanctitate inferior,vnguentis,pigmētis,& aromatibus vsa fuisse dicitur,cap.illius historiæ 2. Iudith quoque vnxit se myrrho optimo,& discriminauit crinē capitis sui,& alia multa ornamenta sibi induit,Iudith c.x. Sed & scribitur Exod. 35.mulieres ad cultū tabernaculi armillas,inaures,anulos,& dextralia contulisse. Ezechiel c.xvj.introducit Deū Optim. Maxi.mulierem his verbis alloquentē:Vnxi te oleo,& vestiui te discoloribus, & calceaui te hyacintho,& cinxi te bysso,& indui te subtilibus,& ornaui te ornamēto,& dedi armillas in manibus tuis,& cætera quæ sequuntur.& Prouerb.cap.vlti. Salomon loquens de muliere forti & pudica, Stragulatam,ait,vestem fecit sibi:byssus & purpura indumentum eius. Et 1.cap. Canticorum hæc spōsus loquitur ad sponsam: Murenulas aureas faciamus tibi vermiculatas argento. Apud Esaiā c.iij. Dominus minitatur ablaturum se filiabus Sion ornamenta calceamentorū,lunulas,torques, monilia,& alia plurima ornamentorum genera illic designata,ob id,quòd eleuatæ fuissent,& ambulassent extento collo,&c. Daniel vir æquè sanctus ac doctus,scriptum reliquit,c.xiij. Susannam illam insignem castimonia fœminam , præcepisse ancillis afferri sibi oleum & smegmata, quibus scilicet faciē ablueret,& emacularet. Smegma enim id omne vocatur,quod purgat,abstergit,emaculat,à σμήχω verbo Græco deriuatum. De hoc Suidas, σμῆγμα καθαρτικόν, τὸ ἀποσμῆχον, id est, smegma,quod est purgatiuū & abstersiuum. Inde ita scribit Plinius lib.30.c.iiij. Sunt qui Astypalæicas efficacissimas putant,& in eis smegma earū. Et lib.34. In ærarüs officinis & smegma fit,iam liquato ære,atque percocto. Idem alibi lib.37.c.xij.smegmata faciunt mulieribus ex iis. Et lib.22. c.xv.eodemque vlti.de satiuis lupinis loquens: Si verò(ait) cælesti aqua decoquantur, succus ille smegma fit,quo solent sanare gangrænas. Et frequens est apud eundem hæc dictio,accipiturque pro vocabulo generali,quo medicamentū omne significatur,quod valet ad emaculandā faciem, & abstergenda corporum dehonestamenta. Sed vt ad rem redeamus,in hanc quoque sententiam est illud Apocal.21. Ego vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam de cœlo à Deo paratam,sicut sponsam ornatam viro suo. *Mulieris ornatus sacris literis nō improbatus.* *Smegma quid*

38 ¶Poetæ quoque Deas suas hisce ornamentis muliebribus delectari ostendunt. Nam Homerus in Hymno Apollinis,facit Deas quasdam Iri & ipsi Deæ polliceri monile magnum nouem cubitorum aureis filis contextum,quò Lucinam accerseret,vt parienti Latonæ adesset: *Deas ornamentis gaudere.*

ὑποσχόμεναι μέγαν ὅρμον,
χρυσείοισιν λίνοισιν ἐερμένον ἐννεάπηχυν.

Et in Hymno Mercurii vocat Maiam ipsius Mercurij matrem καλλιπέδιλον,hoc est pulchra calceamenta habentem:

ἀμφὶ Διὸς κρονίδαο, καὶ Μαιάδα καλλιπέδιλον.

Sed & in hymno Veneris,Venerem ipsam describit ita ornatam,cùm se Anchisæ obtulit:

πέπλον μὲν γὰρ ἕστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
εἶχε δ᾽ ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς,
ὅρμοι δ᾽ ἀμφ᾽ ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν
καλοὶ χρύσειοι παμποίκιλοι, ὡς δὲ σελήνη,
στήθεσιν ἀμφ᾽ ἁπαλοῖσιν ἐλάμπετο θαῦμα ἰδέσθαι.

39 ¶Et quod magis mireris,Iuno Dea castissima , sese Ioui marito oblatura,vt ei placeret, illumque *Iuno se orna-*

vit, ut marito placeret.

ad concubitum alliceret, se super solitum morem adornauit, apud Homerum lib. xiiij. Iliad.

ἥδε δέ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή,
ἐλθεῖν ἐς Ἴδην εὖ ἐντύνασαν ἑαυτήν,
εἴ πως ἱμείραιτο παραδραθέειν φιλότητι
ᾗ χροιῇ. Et paulò pòst:
λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
ἀμβροσίῳ ἑδανῷ. τό ῥα οἱ τεθυωμένον ἦεν. Et non multò quoque pòst,
τῷ ῥ' ἥγε χρόα καλὸν ἀλειψαμένη ἰδὲ χαίτας
πεξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἔπλεξε φαεινούς.

Crines plicare, non nouũ. Iuno casta.

Quæ loca expendit Plutarchus Symposiacôn Decade vj. capite item vj. vt probaret colendæ comæ studium in fœminis non esse damnandum. Sed & ex his facilè potes intelligere non nouum esse, quòd mulieres nostræ ad cultum crines suos plicant, cùm id Iuno fecerit. Illam autem castam peculiari virtute vocat idem Homerus eodem lib.

Μερμήριξε δ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη
ὅππως ἐξαπάφοιτο Διὸς νόον αἰγιόχοιο. Item lib. xv. eiusdem operis:
ὣ μὲν ἄρ' ὡς εἰποῦσα πάλιν κίε πότνια Ἥρη.

Et alibi sæpe: nam id propè perpetuum epitheton illi tribuit. Quod tu notato ad ea quæ suprà diximus num. 26. incip. nec mulieres. Et suprà quoque docuimus, illum Thetidem deam vocasse τανύπεπλον.

40 *Muliebris ornatus an & quomodo permissus.*

¶Ex quibus tot illustrium scriptorum sententiis, nodum huius nostræ quæstionis soluemus in hunc modum, vt scilicet nunquam liceat quibusuis mulieribus vti fucis natiua lineamẽta immutantibus: id enim semper peccatum est vel mortale, vel veniale: mortale quidem, quando fit propter lasciuiam, vel Dei contemptũ: aliàs veniale. Quod si fucis mulier vtatur, non vt natiua lineamenta corrumpat: sed vt occultet deformitatẽ, quam morbus, aut aliud quippiam aduentitiũ peperit, nulli id obnoxium esse crimini comprobatur, præter ea quæ dicta sunt, & autoritate Apostoli prioris Ad Corinth. epistolæ, c. xij. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorẽ circundamus. Et Galeni lib. 1. Pharmacorũ τῶν κατὰ τόπους, c. ij. vbi declarat, quomodo ἡ κομμωτικὴ ἀπὸ τῆς κοσμητικῆς, hoc est, cõptoria ab exornatoria differat: de quo & nos in tractatu Nobilitatis diximus c. xxxj. nu. 275. vbi pharmacorũ genera describo, in verbo, Cosmetica. Potest & mulier matrimonio elocata, eo se consilio modestè quidem ornare, vt viro placeat, eiúsque amorem sibi concibiet, ne ipsa despecta, ille in adulterium labatur: cœlebs autem, vt virũ sibi faciliùs quærat. Neutri verò istud conceditur, si eo animo ducatur, vt externos ad libidinẽ incendat, in suum amorem inconcessum alliciat, animos iuuenum solicitet: id enim semper peccatum mortale est. Quin si sola leuitate hoc faciat, aut etiam vanitate, vt videlicet aliis conspectior appareat, nunc mortale est, nunc veniale, considerata personæ, loci, & temporis qualitate. Et est hæc

Ex Theologis testimonia.

omnium fermè & Theologorũ, & nostrorum sententia. Ex quibus aliquot hîc commemorabo, ne fortè quispiam desideret. Ita voluerunt è Theologis scholasticis D. Thomas 2. ij. q. clxix. artic. ij. & in suis in Esaiam commentariis ca. iij. & eius præceptor Alex. Hales, in ij. parte suæ summæ, q. clj. membro iij. & iterum in quarta parte, q. xlviij. membro ix. & eodẽ vlti. Astessanus in suæ summæ lib. ij. tit. liiij. versi. vtrũ ornatus mulierum. Ang. Cla. in sua etiã summa in verbo, ornatus. Bapti. Salicius in sua quoque summa, in eo ipso verbo. Ant. Flo. in ij. parte tit. iiij. c. vj. per totũ, præsertim verò in §. vij. & nouissimè Martinus cognomine Magister, famatissimus Doctor Parisiensis in eo libro, quem sripsit de Temperantia, quo loco de virginitate differit, in vj. q. per totum: & Dionysius Carthusianus in Enarratione Epistolarũ & Euangeliorum Dominicaliũ, Dominica 2. Aduentus, Serm. 4. & ex prædicatoribus quos vocant, (vt etiam inferioris notæ scriptores afferam) Bernardinus à Bustis, lib. Rosarij 2. Serm. 20. parte 3. c. iij. & multis seq.

41 *Ex Iurisconsultis.*

¶Ex nostris quoque, ne & eos neglectum prætermittamus, in ea sententia fuerunt Ioan. Andr. & Phil. Fran. in c. ea quæ fiunt. de reg. iur. lib. vj. vbi ipse Io. And. redundanter hanc materiam differit, & post eum ferme ad verbum, Alber. Rosa. in l. factum à iudice. ff. eod. titu. & in opere statut. 2. parte, q. cxcviij. ipse Ioan. & in suo Dictionario, in verbo, ornatus, Pet. Anch. in repe. c. a. canonum statuta. in 11. q. principali, versi. super hoc termino applica. qui est char. 29. in paruis. de constitutio. Hosti. & Panor. in c. j. ext. ne cle. vel mo. Io. And. in rubri. eiusdẽ tit. & Ant. in suo tracta. de ornatu vtili. & in c. vlti. extrà de vita & hone. cleri. & in c. vj. col. pen. de dona. inter vir. & vxo. Ioan. Pla. in l. vellera. C. de vesti. holo. & aur. lib. xj. Bap. Seuer. in repet. l. omnes populi. in iij. q. prin. versic. successiuè quæritur. ff. de iusti. & iure. & Barpto. Cepol. in l. mulieris. in ptin. in xij. q. ff. de verbo. signi. & Barba. in procemio cle. col. pen.

42 *Ornatus uxoris extra domũ ad uirum non pertinet.*

¶Sed tamen quibus addiderim & illam Hyperidis illius Atheniensis, vnius ex decem Oratoribus sententiam à Stobæo commemoratam in præceptis connubialibus (ea sunt in Serm. 72.) his verbis: τὸς μὲν πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς γυναικὶ καλλωπισμὸς, ὅπως βούλεται, ἐγχωρεῖ γίγνεσθαι. τὸς μὲν δὲ περὶ τὰς ἐξόδους, οὐκέτι πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἑτέρους. Quibus significatur, domi corã marito licere vxori, vt libet, se ornare. Ornamenta autem, quæ ea sumit domum egressura, non ad maritũ, sed ad alios spectare. Quod proximè accedit ad id, quod ex Euripide diximus suprà, nu. 13. inci. nec interim prætermittenda.

¶Sed

43 ¶Sed illud addam, quòd impiissimus, impurissimusque ille Mahometes in suis legibus, quas inseruit in suo Alcurano, siue Alfurcano (vtroque enim nomine illud infandissimum opus vocat, illo quidem à lectione, hoc à distinctione siue redemptione) liberum reliquit maritis, qualem ornatum ferant vxores suæ. Mulieres (inquit) vobis subiectas pro modo vestro, vtcunque volueritis, ornate. Nec id quidem omnino sine ratione: quandoquidem vxores viris esse subditas satis docuimus in prima Lege cōnubiali, proindeque legem, quam vir velit, modò non sit inhonesta, vxori imponere posse, vt & inibi probauimus testimonio D. Pauli, Homeri, Platonis, & Aristotelis, & aliorum: præsertim verò nu. 12. incip. sed quocunque.

Ornatus mulieris uiri arbitrio relinquendus.

44 ¶ Et illam quidem Mahometicam legem nonnihil adiuuat, quod D. Augustinus in epistola ad Ediciam, eam increpat, quòd vestes sordidas & humiles inuito marito deferret: vbi hæc inter cætera dicit: Quid enim absurdius est quàm mulierē de humili veste viro superbire? cui potius expedit obtemperare, quàm in nigellis vestibus repugnare. Quæ quidē repetuntur in c. quod Deo, xxxiij. q. v. In quam etiam sententiam Martinus Magister, quo loco nuper citauimus, constanter illud asserit, quòd quemadmodum mulieres in hac ornatus ratione possunt errare in excessu, & exuperatione modi, finiumque ornatus iusti, legitimi, & honesti, ita quoque in defectu ipsius: quoniam interdū (inquit) res expostulat, vt alter ex coniugibus alterum excitet, & ad honestam oblectationem prouocet. Sed, vt verū dicam, nondum vllam vidi, quæ in hac parte peccaret.

Mulieres etiā in defectu honesti ornatus peccare.

45 ¶HAEC DE MVLIERIBVS. Sed quoniam vtrique sexui leges statuere, cùm res expostulat, decreuimus, nonnihil etiam de virorum cultu differendum est. Ex prædictis satis constat, cultus ornatusque & formæ studiū in fœminis plerunque esse honestum: at in viris horum negligentia laudatur, cura vituperatur. Demosthenes, atq; Hortensius oratores clarissimi probris iactati sunt, quòd vestitu cæteroque corporis cultu nitido, venusto, nimisque accurato vterentur: quod cùm à plerisque relatum est, tum ab Aulo Gellio lib. I. c. v. Nec dissimiliter Lycon Troadensis, Stratonis in Philosophia successor, reprætensus est, quòd cultu esset mundissimus, adeò vt vestiū incredibili mollitie & nitore vteretur, vt ex autoritate Hermippi scribit Laertius. Idemq; Heraclidem Ponticum incessit, quòd mollicula veste vteretur, tumentique esset corpore, adeò vt illum Attici non iam Ponticum, sed Pompicū, vocarēt. Sed & Cornelius Tacitus Mecœnatis calamistros ridet, vt Seneca in vniuersum eius cultum immodicum, in Epist. 114. ad Lucilium. Carpit sacrosancta synodus Episcopos & clericos, qui se fulgidis & claris vestibus ornant, vnguentisque vnguot, c. j. xxj. q. iiij. vbi in eam rem non parum multa adducuntur.

De uirorum cultu.

Demosthenes ob nimiū cultum uitupera tus.

Et Hortensius.

Et Lycon.

Et Heraclides.

46 ¶In hanc quoque sententiam præceptum est Ouidij lib. I. de Arte amandi:

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleia mater
Concinitur, Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet. Minoida Theseus
Abstulit, à nulla tempora comptus acu
Hippolytum Phædra, nec erat bene comptus, amauit:
Cura Deæ syluis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant, &c.

Forma neglecta uiros decet.

Quanquàm paulò seueriùs apud Sallustium in Iugurtha Marius pronuntiauerit, munditias mulieribus, viris laborem conuenire. Sed vt ad Ouidium redeamus, is in eodem opere lib. iij. monet puellas à se reijcere viros molliùs ornatos:

Sed vitate viros cultum formámque professos,
Quique suas ponunt in statione comas. Et paulò pòst,
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo,
Nec breuis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima, nec si
Annulus in digitis alter, & alter erit.

Quem Pontanus pulcherrimè imitatus ait, lib. I. de Amore coniugali:

Sed neque te capiat iuuenis, cui picta capillum
Sit coma, cui nimia quæritur arte decor.

D. quoque Hieronymi ad Demetriadem de virginitate seruanda, hæc verba sunt: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est, Nō bene olet, qui bene semper olet, quasi quasdā pestes, & venena pudicitiæ virgo deuitet. Huic præcepto assentiens Phædra Ouidiana muliebriter ornatos à se reijcit, ita scribens ad Hippolytum:

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina, compti,
Fine coli modico forma virilis amat. Et subdit,
Te tuus iste rigor, positiq; sine arte capilli,
Et leuis egregio puluis in ore decet.

47 ¶Silius Italicus in Aphricano laudat comam nullis cincinnis annulisq; distinctam, nec gradatim formatam, sed ex omni parte æquabilem, qualis decet virum. Huius carmen est huiusmodi libro viij. Punicorum:

Aphricanus laudatus ex negligentia cultus.

Martia

Martia frons, facilesq́; coma, nec ponè retróque
Cæsaries breuior.

Id qood videtur accepisse à Liuio, qui lib. viij. Secūdi belli Punici, de eodem ita loquitur: Adornabat eum promissa cæsaries, habitúsque corporis noo cultus muoditiis, sed virilis verè, ac militaris. In quo vt noo coouenmunt in cæsarie, ita in cæteris minimè dissentiunt. Ante hos Horatius

Et Curius.

Curium illo eodem genere laudis extollit, lib. Carminum 1. Ode 12.

Hunc & incomptis Curium capillis
Vtilem bello tulit.--

Et Cato.

Et idem propè eodem sensu intoosum Catonem vocat lib. ij. Ode 15.

Præscriptum & intonsi Catonis.

Quem secutus Lucanus lib. ij. de ipso Catone loqueos:

Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
Cæsariem.-- Et paulò pòst:
Intonsos rigidam in frontem descendere crines
Passus erat.

Alexander quoque Macedo laudatur, quòd sioe cura formæ, capillos habuerit disiectos ac confusos, vt tradit Aelianus libro octauo Variæ Historiæ.

Quanquam scio (oe illud omittam) Artemidorum Daldianum lib. de Somniorū interpretatione 1. c. 21. scripsisse, capillos ioornatos, incōptos, neglectos, io somnis luctum ac tristitiam denūtiare.

Et Aristo Iurisconsultus.
Et Agricola.

Sed vt redeamus, Plinius Iunior ad Catiliam Seuerum lib. 1. epistolarum, inter multas laudes Aristonis Iurisconsulti, cuius sæpe fit mentio in nostris legibus, illud noo prætermittit, quòd esset modicus in cultu. Sed & Cornelius Tacitus in Vita Iulij Agricolæ: Cultu (inquit) modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus.

48

Diogenis dicteria in adolescentes ornatos.

¶Diogenes Sinopæus composito cultúque adolescenti quippiam roganti, noo antè se dixit responsurum, quàm apertè exploraret, viroe esset, an mulier: velut cultus ille fœminam præ se ferret, oec virum deceret, vt prodit Laertius. Idem conspecto adolesceotulo, cultu gestuque effœminato, Noo te pudet (ait) deteriùs, quàm naturā ipsam de te ipso statuere? illa eoim te virū fecit, tu teipsum refiogis in mulierē. Autor est idem Laertius. Verba autem hæc eius sunt, οὐκ χείρονα τῆς φύσεως περὶ σεαυτοῦ βουλευόμενος. ἡ μὲν γάρ σε ἄνδρα ἐποίησε, σὺ δὲ σεαυτὸν βιάζῃ γυναῖκα εἶν. Idémque propemodū dixisse Aristotelē tradit Antooius Monachus Melissæ tomo 1. c. 60. Ἀριστοτέλης θεασάμενός μειράκιον ὡραϊζόμενον, ἔφη, οὐκ αἰσχύνῃ, ὅτι τῆς φύσεως ἄνδρα σε ποιησάσης, ἑαυτὸν τιθηλύνας.

Effœminatos esse cultus studiosos.

Sed vt ad Diogenē redeamus, is (vt tradunt idem Laertius, & Antonius Mooachus, quo loco nuper citauimus: & præterea Stobæus c. 6.) adolesceotem intuens accuratius se ornantē, Si quidem, inquit, ad viros, frustra: sin autē ad mulieres, oequiter. Sed in Græcis vocibus agoominatio, quæ illis προσονομασία dicitur, vocum quadā affinitate id dictū multò iucūdius efficit, ἀτυχεῖς & ἀδικεῖς, illud eoim frustra significat, hoc nequiter, siue iniustè. Id tamen nōnulli Aesopo, nō Diogeni tribuunt.

Prosonomasia.

Zenonis in adolescentes ornatos.

Nobilissimus Stoicorū Zeno faceto vrbanoq; dicto quempiā, qui se magno studio componebat, perstrinxit. Nā cùm ille vehiculum lentè segniterque transcenderet, Meritò (inquit Zeoo) suspectū habet lutū: neque enim se illo, veluti in speculo, intueri potest. Idē cuipiā vngueotis delibuto, Quis, ait, mulierē olet? significans, effœminatorū esse, cultu huiusmodi & vnguentis vti. Autor vtriusque Laertius.

Pherecydis dicterium in comatum iuuenem.

Pherecydes iuuene comato sibi obuio, oculos tunica operuit, digito ostendens ex corpore eius manifestū fieri, illum esse de pathicorū grege, vt scribit Synesius Cyrenensis in oratiooe de Caluitij laudibus. Qui & ipse paulò antè hæc scripserat: Qui comam curāt, effœminati sunt, & meretricij omnes. Prostant enim, tantoq; maiorem palmā seconsequi putant, quātò magis fœminei ordiois imitatores fiant. Nec multò pòst aduocat prouerbiū,

Prouerbium.

Nemo comatus, qui non simul sit cinædus. Quod ipse Syoesius noluit exprimere, quia vt ipse dicit, & nomine & re esset obscœnū. Mnaseas apud Athenæum arguit Androcoprū Phrygium, quòd adeò esset deliciosus, vt floridam vestē iodueret: seque muliere decentiùs exornaret. Plutarchus in Apophthegmatis, tradit quempiā capillorum tinctura superbientem à Philippo Macedonum Rege, ex ordine iudicum, in quem noper lectus erat, semotum fuisse: neque enim sperandam iotegritatem ab eo in rebus gerendis, qui etiam pilis fucum prætendere.

49

Paridi cultus exprobratus.

¶Apud Homerum lib. 11. Iliad. Diomedes Paridi cultum ornatumque capitis exprobrat:

--Κέρᾳ ἀγλαὲ παρθενοπῖπα.

Phocylidis quoque in eam rem seotentia est:

Phocylides in uirorum ornatum.

Μὴ μὲν ἐπ' ἄρσενι παιδὶ τρέφειν πλοκαμῖδας χαίτην.
Μὴ κορυφὴν πλέξῃς, μηδ' ἄμματα λοξὰ κορύμβων.
ἄρσεσιν οὐκ ἐπέοικε κόμαν, χλιδαὶ δὲ γυναιξί. Id est:

Ne in masculo quidem filio nutri cincinni gratia capillum:
Ne verticem plices, neque vittas tortuosas corymborum.
Masculum non decet coma, deliciæ verò mulieres.

Quin & apud Virgilium lib. ix. Remulus idem Teucris exprobrat:

Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
Desidia cordi: iuuat indulgere choreis:

Et tunica manicas,& habent redimicula mitræ.

Proindeque confestim eos appellat Phrygias,fœminei sexus nomine,veluti effœminatos:

O verè Phrygiæ,neque enim Phryges.

Quod nos alibi in 1.Leg.conoubiali ad aliud retulimus.Idemque ferè eis exprobrat Iarbas lib.4. eiusdem operis:

Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu,
Mæonia mentum mitra,crinemq́ madentem
Subnixus,rapto potitur.

50 ¶Iulius Capitolinus proscindit Maximinum iuniorem, quòd io vestibus tam accuratus erat, vt nulla mulier nitidior esset io mundo.Porcius Latro nobilis declamator,in illa elegantissima, in Catilinã declamatione, post descriptionem hominũ scelestissimorum, Hi sunt (inquit) quos in foro quotidie in oculis ciuiũ calamistratos,acvestibus collucẽtes passim obuolitare cernimus,&c. Aelianus lib.ix.Variæ Historiæ,Demetriũ Polіorceten repræhẽdit,quòd capillos decorè pecten do disponebat,ac rufos faciebat,faciemque inuogebat,aliisq́;id genus delicus summũ inertiæ suæ studiũ impendebat. Quinetiã Plutarchus in vita eius probro ei dat, quòd vteretur non tantùm καυσίαις διμίτροις,& purpura auro intexta,sed & soleis auro litis, quodque mundi quoque imagine & astrorũ chlamys ei tum texeretur:cùm Macedoniæ regno excidit:neminemq; deinde Regum Macedoniæ,etsi multi posteà superbissimi fuerũt,ea vti ausum esse.Iulius autẽ Firmicus lib. Astronom.8.c.7.ostendit huic vitio nonnunquam viros astrorum vi & potentia esse obnoxios. In Tauri(inquit) sexta parte oriũtur Pleades,quibus orientibus siqui orti sunt,erunt semper nitida & polita froote,atque accuratis vestibus compti,quorum inflexi crioes torqueantur semper in ostro, necnon appositis alienis crinibus fictam & compositam pulchritudinem mentiantur, totius corporis formam vario pigmentorum genere molientes. Hi etiam demptis pilis corpus suum in fœminei corporis imaginem transferent: eorumque vestes quoque ad muliebris cultus similitudinem excolentur. Hi & molliter ambulantes,vestigia sua cum delicata moderatiooe suspendent.

Maximino nulla mulier ornatior.

Et Demetrius Poliorcetes.

51 ¶Et quòd cultus ornatusque viros magis, quàm fœminas, dedeceat, vel leges nostræ manifestè ostendunt,vt suprà diximus,nu.19.incipiente,ex quo apertè,& seq.Et suo id testimonio adiuuat Prudentius,qui postea quàm ornatum cultumque muliebrem taxauit illis versibus, quos suprà citauimus,cùm de ea re loqueremur,statim & hos versus subtexuit:

Cultũ magis dedecere uiros quam fœminas.

Hac sexus malè fortis agit,cui pectore in arcto
Mens fragilis facili vitiorum fluctuat æstu.
Quid,quod & ipse caput muliebris corporis,& rex,
Qui regit inualidam propria de carne refectam
Particulam,qui vas tenerum ditione gubernat,
Soluitur in luxum?Cernas mollescere cultu
Heroas vetulos,opifex quibus aspera membra
Finxerat,& rigidos durauerat ossibus artus,
Sed pudet esse viros:quærunt vanissima quæque,
Queis niteant:genuina lues,vt robora soluant
Vellere non ouium,sed Eoo ex orbe petitis
Ramorum spoliis fluitantes sumere amictus.
Gaudent & durum scutulis perfundere corpus.
Additur ars,vt fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto flamine formas
Vt quæque est lanugo fera mollissima tactu,
Pectitur. Hunc videas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas,auium quoque versicolorum.
Indumenta nouis texentem plumea telis.
Illum pigmentis redolentibus,& peregrino
Puluere fœmineas spargentem turpiter auras.

Ouidius quoque satis ostendit fœminas cultiores esse solere, quàm mares, in epistola Paridis ad Helenam,his versibus:

Cùm videas cultus nostra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

Et in carmine de Medicamine faciei:

Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Cùm comptos habeant secula nostra viros.
Fœminea vestri potiuntur lege mariti:
Et vix,ad cultus nupta quod addat,habet.

Et D.Chrysostomus in epistolam ad Ephesios, sermone xiij. scribit mulieri peculiare ac cõmodum magis esse ornari,quàm viro:quod & satis quoque ostendit Clemẽs Alexãdrinus lib.Pedagog.iij.c.item iij.vbi multa de cultu virorum scribit.

52 ¶Tantisper tamen viris negligendus est cultus, dum dignitati eorum consulatur,& non desint munditiæ.

Cultus me-

diocris viros decet.

munditiæ. Compertũ est enim, cultum mediocrem splendoremq́ue vestium ad dignitatẽ quandam, autoritatemq́ue comparandam, ac tuendam, non paruum momentum afferre, vel teste Pontifice in cap. vt apostolicæ. de priuil. lib. vj. in illis verbis, vt ex eorum maioritate, ac decore maiori ornatum, maioritas appareat dignitatis. Cui subscribẽs Fabius Quintilianus in Prologo lib. viij.

Autoritas & dignitas ex cultu.

Oratoriarum institutionum: Et cultus (inquit) concessus, atque magnificus addit hominibus (vt Græco versu testatum est) autoritatem. At muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Versum autem, quem citat Fabius, opinatur Erasmus apud Homerum esse lib. vj. Odisseæ, vbi Minerua de pulchris vestibus loquens, ita dicit:

Ἐκ γάρ δὲ τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει. Id est,

Quippe hominis ex istis surgit bona fama, decúsque.

Pauloque inferiùs in eodem libro satis indicat ipse Homerus, quantum momenti cultus vestium afferat ad conciliandam homini formam, dignitatemq́ue, cùm Nausicaam puellam Alcioni filiam ita de Vlysse loquentem facit:

Πρόσθεν μὲν γὰρ δή μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶν,
Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν. Id est, ex ipsius Erasmi traductione:

Antè videbatur specie fœdissimus esse,
Nunc diuis similis magnus quos pascit Olympus.

Nam cùm exutis pannis vestes nitidas induisset Vlysses, protinus alius esse visus est. Catonis dictum est in libro, qui inscriptus est, carmen de moribus, à Gellio lib. xj. citatũ: Vestiri in foro honestè, mos erat: domi, quod satis erat. Solomon in Ecclesiaste, c. ix. monet: vt omni tempore vestimenta sint candida. Dominus noster præcipit Iob, vt speciosis indueretur vestibus, vt scribitur Iob 40. c. Pelagius hæreticus scripserat, gloriam vestium & ornamentorum esse Deo contrariam.

Cultus sordidus vituperatur.

Contra quem D. Hieronymus lib. 1. in eundem Pelagium hæc protulit: Quæ sunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, si tunicam habuero mundiorem? si Episcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum candida veste processerint? Et subdit, irridens eundem Pelagium: Cauete clerici, cauete monachi, viduæ, & virgines: periclitamini, nisi sordidas vos atque pannosas vulgus aspexerit. Taceo de hominibus seculi, quibus apertè bellum indicitur, & inimicitiæ contra Deũ, si pretiosis atque nitentibus vtantur exuuiis. In quam etiam sententiam concilium est Gangrense, eum anathematizans, qui viles vestes deferens, tanquàm ex eo iustitiam habiturus, alios reprehendit, qui nitidiores deferunt, vt in Decretis canonicis proditum est, in c. si quis virorum. xxx. dist.

53 ¶Sed & in eam rem multa adducit Spec. tit. de adno. §. sequitur videre. per totum, quibus probare contendit, splendidas vestes aduocato esse decori & dignitati: contrà verò sordidas, dedecori ac contemptui. & Bal. in rub. extrà de vita & ho. cle. scribit, ad honestatem clericorum pertinere, non solùm honestè & parcè viuere, sed vestibus sordidis abstinere: quia vestes sordidæ inducunt pudorem. l. vestem sordidam. ff. de iniur. refert Barba. in c. cùm M. col. lix. extrà de constit. quòd cùm

Ioan. Lig. ob tenuem vestẽ contemptus.

Ioã. de Ligna ad quasdam nuptias inuitatus iuisset, vulgarem vestem indutus, nullúsque ob id honor ei fuisset exhibitus, vtpote propter vestem non satis cognitus, misit qui quæreret aliam vestem splendidiorem: quam cùm recepisset, in suo ipsius loco posuit, abitq́; illud præfatus, Vestem coluistis, vestem habetote. Quod & repetit Lud. Bol. in repet. authen. habita. col. viij. versi. & ideo

Agesilaus quoque.

deciditur. C. ne fil. pro pat. Refert Plutachus in vita Agesilai, cùm is in Aegyptum à rege Aegyptiorum ascitus fuisset, propter vestis tenuitatem indigenis illum contemptui fuisse: maléque de ipso sensissent, nisi postea declarasset magnificentiam & dignitatem virtute & prudentia parari oportere. Quod & ipse Plutarchus scripsit in Apophthegmatis Laconicis. Nec lõgiùs abest, quod & de Philopœmene suprà diximus in ij. leg. connubiali, nu. 58. incip. nec prætermiserim.

54 *De eadem re.*

¶In qua re æquè ac in cæteris rebus, mediocritate quadam vtendum est. Nam sicut ornatum corporis infucatum laudamus, ita & dissolutos & fractos vestibus non recipimus, ex eodem Gangrensi concilio in c. parsimoniam. xlj. dist. Et facit tex. in c. ij. in fi. extrà de custo. Eucha. cùm dicit: Nimis enim absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis. Et ibi gl. dicit arg. quòd clerici debent incedere ornati vestibus. Proinde Isocrates in Parænesi ad Demonicum monet, in vestitu honestam munditiem amandam: exquisitam verò elegantiam & luxum, vt superuacuum, aspernandum. Et similè quippiam præcipit Horatius duobus verbis mediocritatem illam designans:

Simplex munditiis.—

Et alibi, scilicet lib. ij. Serm. Saty. item 2.

Mundus erit, qui non offendet sordibus: atque
In neutram partem cultus miser.

Cultus, nec sordidus, nec exquisitus.

Cicero lib. 1. Officiorum, adhibendam esse munditiam nõ odiosam, neque exquisitam nimis, tantùm quæ fugiat agrestem, & inhumanam negligentiam. Id quod etiam monet alter eloquentiæ Latinæ Antistes Fabius lib. xj. c. iij. quo loco de cultu Oratoris tractat: Cultus, ait, non est proprius Oratoris aliquis, sed magis in Oratore cõspicitur: quare fit, vt in omnibus honestus debeat esse, splendidus, & virilis. Nam toga, & calceus, & capillus, tam nimia cura, quàm negligentia sunt reprehendenda. Et rursum lib. xij. de genere dicendi loquens: Ne crassa, ait, toga sit, non serica, non

intonsum

intonsum caput,ooo io gradus atque annulos comptum. Quam sententiam eleganter mutuatus D.Hieronymus,siue is fuit,siue alius(quod stylus apertè comprobat) in Regula sanctimonialium,cap.17.Nec affectatæ (ait) sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariunt. Cuius tameo loci ipsius Hieronymi titulo,autoritate subnixus Gratianus noster,mooet sacerdotē, vt nec fulgidis, nec sordidis se ornet vestibus, vt scribitur 41.distinct. in summa. Sed & alibi Hieronymus ipse (quod nemo diffitetur) ad Eustochium de virginitate seruanda: Sit vestis (inquit) nec satis munda,oec sordida. Et paulò iofrà:Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ cooueniunt Christiano. Rursumq; ad Heliodorum laudat Nepotianum,quòd oec munditiis, nec sordibus notabilis esset. Sed & ad Nepotianum ipsum de vita clericorum, Vestes,ioquit,pullas æquè deuita,ac candidas.Ornatus,vt sordes,pari modo fugieodæ sunt:quia alterum delicias,alterum gloriam redolet. Et ad Paulinum de constitutione monachi:Soror tua matronarum declinet consortia,nec nitore fericas vestes,& gemmas circumferentium fœminarum,se fordidatam,aut doleat,aut miretur:quia alterum propositi pœnitentia,alterum iactantiæ feminarium. Et ad Marcellam de laudibus Asellæ,ad fi: Neglecta mundities,& ioculta vestis:cultus ipse fine cultu.

Quibus omnino conuenit Epigramma Martialis in Pannicum lib.2.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum.
Nolo virum nimium, Pannice, nolo parum.

55 ¶Suprà dictorũ sententias confirmat sanctissimus scriptor atque eruditissimus Seneca,eùm scribit ad Lucilium epistola quinta,Illud te admoneo,ne eorum more,qui noo proficere,sed conspici volũt,facias aliqua,quæ in habitu tuo aut genere vitæ notabilia sint. Asperum,incultum,& intonsum caput,& negligentiorem barbam deuita. Et post pauca,Non splendeat toga, nec sordeat quidem.Plotarchus apud Antonium Monachum,lib.1.Melissæ cap.36. μήτε λίαν πολυτελῶς, μήτε ἄγαν εὐτελῶς φορεῖν τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα, καὶ δίαιταν, καὶ περὶ τὴν ἑτέραν διαγωγὴν τὸ σῶμα διοικεῖν. τὸ μὲν φθονεῖσθαι, ἢ γελᾶσθαι, τὸ δὲ μισεῖσθαι ἢ ἐλεεῖσθαι ποιεῖ. Quorum hæc sententia est: Neque nimis sumptuosum,neqoe nimis sordidum in vestimentis,victu ac reliqua vita se exhibendum.Illud enim inuidiosum aut ridiculum,hoc odiosum & miserabilem reddere.

De eadem re. Cultus nimius superbiæ species.

56 ¶Diogenes ille Cynicus,egregius humani ingenij æstimator,cum adolescentes Rhodios aliquãdo coospexisset sumptuosè admodum vestitos & delicatè,ridens, τῦφος,ait,τοῦτ' ἐστιν. Id est, superbiæ prorsum indicia hæc suot. Mox cùm Lacedæmooiis quoque occurrisset, quibus substrictior tunica,citraq; humeros desistens,nec vilior modò, sed & sordidior quoque, ἄλλος (inquit) οὗτος τῦφος. Id est,altera superbiæ species ista. Quod & inter cæteros tradit Aelianus Variæ hist. lib.9. Cui subscribens Aristoteles lib. Ethicorum 4.cap.7. Qui parua (inquit) & manifesta dissimulant,ij delicati simul malitiosiq; dicuotur,& facilè sperni possunt:atque idipsum arrogantia interdum videtur. Apollonius quoque apud Philostratum lib.6. asserit à vestimeotorum cõtemptu non abesse quaudam superbiam. Legimus illum D.Bernardum & doctrina & sanctimonia clarum,veste quidem satis vili,sed minimè squalenti vsum,ac etiam dicere solitum, Tuoicam sordibus obsoletam,testem desidiæ,atque socordiæ esse:eiusq; immunditiam ioterdum ad hypocrisim spectare:vtpote qua inanis gloria,cùm videatur contemni,quæritur. Id quod etiam Socrates morum censor grauissimus,perpulchrè indicauit,cùm ei insolentior visus Antisthenes, quoniam ratione iousitata laceram atque diruptam iodumenti portionem visentibus nunquam non ingerebat;hinc captans opinionem excelsi animi,& ea despicantis, quæ mortales ad stuporem mirãtur. Ideò eum Socrates sic increpuit:οὐ παύσῃ καλλωπιζόμενος ἡμῖν. Non desines(inquit) amplius te nobis,curiosiusq; ornare.Illud quoque inculcans,Aspicio per scissuram pallij tuam vanitatem. quod & Laërtius prodidit & Aeliaous,quo loco nuper citauimus. Sed & Posidonius Calamensis in vita diui Augustini,cap.22.scribit,eidem Augustino vestimenta fuisse, nec nitida nimium, nec abiecta plurimùm:quia his plerumque vel iactare se insolenter homines solent, vel abiicere.

Cultus sordidus,altera superbiæ species.

Et hypocrisis.

Quid,quòd Daniel vir ille sanctissimus purpura & torque aureo in collo indutus est? vt scribitur Dani.5. Et regina Saba admirata est vestimenta ministrorum Solomonis,2.Reg.c.10.& 2. Paralip.c.9.vt hinc scias,vestes aliaq; ornamenta sumptuosa gestare,per se non malum esse, vel reclamantibus Catabaptistis. Id tantùm in ea re considerandum,quo animo id fiat.

Daniel torque aureo ornatus. Catabaptistæ.

57 ¶Illud autem postremò monuerim in hac cultus ornatusq; ratione morem cuiusque regionis, eorumq; quibuscum versaris,esse maximè obseruandum. Quisquis enim (vt dicit D.Augu.lib.3. de doctrina Christiana,& repetitur in c.1.42.dist.) rebus prætereuntibus restrictiùs vtitur,vt metas consuetudinis bonorum,inter quos versatur,excedat,aut aliquid sigoificat, aut flagitiosus est. Et Gratianus eodem dist.§.vlt.Quisquis (inquit) contemptis his, eum quibus viuit,lautiora sibi, vel austeriora præ cæteris indumenta quærit,intemperans sui,aut superstitiosus est. Propterea dicit glo.in d.c.si quis vitorum.30.dist.& in c.1.31.q.iiij.in vestibus & ornatu inspicieodam regionis esse consuetudinem.Quod & voluit gl.in c.pe.in verbo,deauratis,& ibi Panor.col.vlt.& Bened. Capra doctor Perusinus,extrà de vita & hone.cler.& Specul.d.tit.de aduoc.§.sequitur videre. & Bal.in rub.de consue.col.vlt.versi.consuetudo debet seruari. Et D.Thomas,2.ij.q.clxix.ar.1.& Abulensis lib.2.c.54.in ptin. Ideirco D.Hieronymus in ea,quam nuper citauimus,epistola ad He-

Cultus ex more regionis.

liodorum, Nepotiaoum laudat, quòd in cultu prouinciæ morem sequeretur. Sophonias Propheta c.1. Deum ita facit loquentem, Visitabo super omnes, qui induti sunt veste peregrina. veluti id sit admodum reprehendendum, vti vestibus peregrinis, & non patriis. Qua nomine Alexander ille Magnus vituperatus fuit, quòd relicta veste Macedonica, Medica vsus sit, & alia peregrina, vt scribit Diodorus Siculus lib.17. Bibliothecæ, & alij plurimi. Qua in re Galli nostri admodum arguendi sunt, quòd cùm primùm viderint vestem aliquam peregrinam, continuò illam induant. Porrò ex Virgilio didicimus, priscos illos Italos ante aduentum Aeneæ capillos componere ac comere solitos, vti mulieres. Ita enim scribit de Lauso, eximiæ virtutis iuuene, lib.10. Aeneid.

Alexander Magnus vituperatus, quòd veste peregrina vteretur. Itali prisci ante aduentum Aeneæ, ex more gentis capillos comebant.

—Et terra subleuat ipsum

Sanguine turpantem comptos de more capillos.

In quem locum Seruius interpres, id, quod diximus, annotauit: subiunxitque, hoc etiam statuas veterum docere, & personas, quas in Tragœdiis vidit similes in vtroque sexu, quantum ad ornatum corporis pertinet.

58 Nec tamen illud interim in hac cultus ornatusq; tractatione prætermittendum duximus, cauendum magnopere viris esse, ne cultu, veste, ornatu muliebri vtantur: nec contrà, fœminæ virili. Id quod primùm suis legibus olim prohibuit Moyses, Deut.22. Non induetur (ait) mulier veste viri, nec vir veste fœminea. Abominabilis enim apud Deū est, qui facit hæc. Ex quo & Gangrensi concilio, cap.13. illud statutum est, Si qua mulier suo proposito vtile iudicās, vt virili veste vtatur, ad hoc vt io viri habitum mutetur, anathema sit. Quod & reperitur in Decretis canonicis in c. si qua mulier. 31. dist. Estque textus apud nos in l. vestis. §. muliebria. & §. cōmunia. ff. de auro & arg. leg. viros non facilè vti posse vestimentis muliebribus, nec contrà mulieres vestimentis virilibus, sine reprehensione. vbi Rayn. ex hoc tradit, eos, qui hæc faciunt, infames esse, & à testimonio repellendos: quod tamen non admittit Alberi. ibi, qui eos §. legit cum §. j. eiusdem l. per l. inter vestē. eo. titu. vbi traditur, Senatorem quendam vti solitum vestibus muliebribus. Et ego quidem non possum accedere sententiæ Ray. Neque enim si reprehensibile est id facere, continuò sequitur, eū infamem esse qui facit, cùm nulla lex id dicat. Nec tamen probo rationem Alberi. nam id non minus reprehensibile est, quòd Senator quispiam id facit, quod legibus aut moribus non conuenit.

Viri vestimentis muliebribus, fœminæ virilibus abstinento.

59 Illud autem constat, Herculem admodum fuisse vituperatū, quòd amore Omphales captus, eiq; obsequens, vestibus eiusdem aliquando sese induerit, vt scribit Lucianus in en lib. cui titulus est, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, hoc est, quomodo scribenda sit historia. & Lactantius lib.1. qui de falsa religione inscribitur, cap.9. ad idq; nonnihil alludit Propertius lib.3. Eleg. illis carminibus:

Omphale in tantum formæ processit honorem, &c.

Et rursum lib.4. elegia 10. vbi ita facit ipsum Herculem loquentem:

Idem ego Sidonia feci seruilia palla
Officia, & Lydo pensa diurna colo,
Mollis & hirsutum cepit mihi fascia pectus,
Et manibus duris apta puella fui.

Et Ouidius in epistola Deianiræ ad Herculem,

Non pudet Alcide victricem mille laborum
Rasilibus calathis imposuisse manum?
Vidit in Herculeo suspensa monilia collo,
Illo, cui calum sarcina parua fuit.

Et Statius lib.1. Achilleidos. Hinc & Plutarcho in lib. cui titulus est, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id est, num seni gerenda sit respublica, ipse Hercules Omphalæ seruiens κροκωτοφόρος dictus est, id est, crocotōn deferens, quod est genus vestis muliebris, vt alibi diximus, & trahit Nonius Marcellus. Item illud Senecæ Tragœdiographi in Hercule furente:

Hercules crocotophorus.

Fortem vocemus, cuius ex humeris leo
Donum puellæ factus, & claua excidit,
Fulsitq; pictum veste Sidonia latus?
Fortem vocemus, cuius horrentes comæ
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani mouit sonum,
Mitra ferocem Barbara frontem premens?

Et in Hippolyto:

Natus Alcmena posuit pharetras,
Et minax vasti spolium leonis,
Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis.
Crura distincto religauit auro,
Luteo plantas cohibente socco,
Et manu, clauam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuso.

Et in Hercule Oetæo:

Hospes Timoli Lydiam fouit nurum,
Et amore captus ad leues sedit colos,

Vnum feroci flamen interquens manu.
Nempe illa ceruix spolia deposuit fera,
Crinemq; mitra pressit: & famulus stetit
Hirtam Sabaea marcidus myrrha comam.

De hoc quoque nonnihil tradit Lucianus in dialogo Iouis, Aesculapij, & Herculis.

60 ¶Sardanapalum quoque carpunt Historici, quòd ab Arbacto Medorum praefecto inter scortorũ greges habitu muliebri inuentus est, vt scribunt Ctesias lib. Rerum Persicarum 3. & ex eo Athenaeus lib.12.cap.3. Iustinus lib.1. Paulus Orosius lib. item 1. cap.19. Sed & Publius ille Clodius ab omnibus reprehenditur, quòd inter publicas Bonae Deae ceremonias, ad Pompeiam Caesaris vxorem muliebri veste penetrasset, vt videre licet apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, & in Oratione de Aruspicum responsis, non vno in loco: itemq; in Oratione pro domo sua, & saepius alibi. Sed & ipse Tullius lib.1. earundem Episto. ad Atticum, Epistol.9. scribit Clodium ipsum in domo Caesaris cum veste muliebri fuisse depraehensum, ac per manus seruulae seruatum, rem (inquit) insigni infamia. Item apud Suetonium in ipso Caesare, cap.6. Plutarchum, qui huius historiae ordinem atque seriem graphicè describit in vita eiusdem Caesaris. Ex quo statim id intelligis, hanc vestium transformationem saepe fieri libidinis causa. Nam & Pausanias lib.8. quo Arcadica scribit, auctor est, Leucippum Oenomai Pisae regis filiũ, vt Arcades & Elei memorant, Daphnen deperditè deamasse cuius nuptias cùm assequi nequisset, vtpote virilem sexum exosae, is habitu muliebri, comaque, quam Alpheo fluuio deuotam nutriebat, contexta, ad eam accessit, seque Oenomai filiam esse apud eam mentitus est: cumq; generis nobilitate venandiq; peritia caeteris virginibus antecelleret, Daphnes beneuolentiam sibi facillimè conciliauit. Mox ea, caeteraeque Nymphae, in Ladone flumine natare concupiscentes, inuitum Leucippum exuerunt: quem cum marem esse depraehendissent, hastilibus iaculisq; confoderunt.

Sardanapalus in muliebri habitu deprehensus.
Clodius in sacris Bonae Deae in habitu muliebri deprehensus.
Leucippus iaculis cõfossus.

61 ¶Vituperantur quoque à quibusdam Massilienses, quòd luxu perditi, muliebrem in modum ornarentur, comis vnguento delibutis, capillisq; religatis. Ex quo apud Suidam ortum adagium in eos, qui cultu parum viris decoro vterentur, ἐκ Μασσαλίας ἥκεις, id est, è Massylia venisti. Et aliud eiusdem sensus apud Athenaeum lib.12.c.7. in fi. πλεύσειας ἐς τὴν Μασσαλίαν, nauiges Massiliam. Quanquam his admodũ aduersantur, quae ab aliis multis magnae autoritatis scriptoribus de Massiliensium temperantia, seueritate, abstinentia, synceritate, frugalitate, grauitate, & omnibus aliis virtutum generibus tradita sunt, nempe Tullio lib.2. Officiorum. & in 3. Philip. & in Oratione pro L. Flacco, Strabone lib.4. Valerio Maximo lib.2.c. de Institutis antiq. non semel, Liuio 4. decadis lib.7. Cornelio Tacito in vita Agricolae, Iustino lib.43. Lucano lib.3. & aliis plerisque: vt non immeritò Plautus in Casina mores Massilienses pro optimis appellauit. Atque ita facilè crediderim Suidam & Athenaeum non de nostra illa Gallica Massilia, sed de Libyca Massylia loqui, cuius meminit Virgilius lib.4. Aeneidos,

Massylique ruunt equites.— Vbi Seruius, Massyli, inquit, gens est non longè à Mauritania: & est pars Getuliae & Numidiae. Et rursus idem Virgilius lib. eod. 4.

Hic mihi Massylae gentis monstrata sacerdos,

Vbi & ipse Seruius, Massylia, ait, Mediterranea est ciuitas Beronicea Libyae: vnde non longè Hesperidum horti sunt. Et lib.6.

Tot maria intraui duce te, penitusq; repostas
Massylûm gentes.—

Quo in loco Seruius quoque Massyli (inquit) sunt Mauri, vnde speciem pro genere posuit. Nam Aeneas ad Aphricam venit, cuius partem constat esse Massyliam. Sed & Liuius 3. decadis lib.4. ad finem, scribit Massylam gentem esse Numidiae, in qua regnabat Gala pater Massanissae. Quam Massiliensium à Massylis differentiam vereor, ne Lazarus Bayfius, vir alioqui admirandae eruditionis, non intellexerit, in libello de Re vestiaria, quo loco de tunica agit.

Massilienses olim vnguento delibuti.
Prouerbium.
Prouerbium aliud.
Massiliensium nostrorũ temperantia, seueritas, abstinentia.
Massylia Libyca.

62 ¶Clisthenes item Comicorum conuiciis patuit, quòd parum vir haberetur, seq; cultu indecoro in foeminam transformaret. Vnde & illa Adagia nata apud eundem Suidam ex Aristophane & aliis, κλεισθένην ὁρῶ, Clisthenem video: & κλεισθένους ἀκρατέστερος, Clisthene intemperantior. Eademq; infamia notatus est ab antiquis Cleocritus, quòd ad maiorem lasciuiã vestibus foeminam mentiretur, cuius etiam nonnihil meminit Suidas. D. Hieronymus ad Eustochium de conseruanda virginitate, in mulieres inuehitur, quae vestibus virorũ vtuntur. Aliae (inquit) virili habitu veste mutata erubescunt se foeminas natas esse. Quintilianus lib.5.cap.9. inter signa illud adscribit, vestem muliebrem mollis & parum viri esse. Charondas Thuriorum Legislator, eos qui in praelis signa ordinesq; destituissent, quive arma pro patria capere recusassent, ea poena mulctauit, vt vestibus muliebribus induti, in medio foro sisterentur ter quotidie ante omnium ora in suggesto, quo huiusmodi hominum animos, ab ea mollitia & foeminea timiditate, sensim reuocaret in audaciam, atque vt illis mortem praestaret oppetere, quàm tantam ignominiae calamitatem diutius in patria experiri: vt tradit Diodorus Siculus lib.2. Bibliothecae 12.

Clisth. cultu indecoro.
Prouerbium.
Cleocritus foeminam mentitus.
Charõda lex.

63 ¶Zenon Cittieus ille Stoicae sectae princeps, cùm in sua Republica praecepisset, viros & mulieres eandem vestem induere, id nonnulli, & inter caeteros Cassius Scepticius repraehenderunt: vt tradit Diogenes Laërtius in vita ipsius Zenonis. Dinocrates Messenius Romae temulentus in habitu

Zenon viros & mulieres eadem veste uti volebat.

muliebri saltauit: postera autem die, cùm ab Achæorum imperio Messenen ad defectionem sollicitaret, peteretq; à Tito Flaminio subsidium, De his (inquit Titus) viderimus: te verò miror vina tractare, saltare, & fœminam mentiri posse, cùm res huiusmodi moliri audeas: vt tradit Plutarchus in Philopœmene. Iosephus lib. 19. Antiquita. cap. 1. C. Caligulam impudentissimum Imperatorem arguit, quòd stolas muliebres, cycladem, & alia huiusmodi vestimenta muliebria induebat, concinnabatq; capillos annulis & cincinnis, aliaq; faciebat, quæ ad ornatum, cultumque muliebrem pertinent. Cumq; talis esset, audebat tamen aliis cultus muliebres exprobrare. Quibus admodum similia scribit Suetonius in eius vita, cap. 52. & Plin. lib. 37. cap. 2. dum tradit illum, supra omnia muliebria, socculos è margaritis induisse. Et de eo quoque scribit Suidas quòd eò vesaniæ peruenit, vt muliebri habitu non contentus incedere, capillitium quoque in cincinnos contorqueret τὴν κόμην πλοκάμοις, καὶ πλοκῇ τινὶ περιέστιλβεν, καὶ γυναικιζόμενος. Alter Imperator impurissimus Nero eò progressus est, vt neque suæ, neque aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus virginum specie, palàm conuocato Senatu, dote dicta, cunctis festa de more frequentantibus, nuberet, vt scribit Aurelius Victor in vita illius. Sed & alius Imperator Commodus tantæ impudentiæ fuit (vt tradit Aelius Lampridius in vita eius) vt muliebri veste indutus, in theatro, vel amphitheatro sederet.

Caligula muliebribus vestibus vsus.

Et Nero.

Et Commodus.

64 ¶ Alibi autem suprà num. 49. diximus apud Virgilium lib. 9. Aeneid. probro datum fuisse Phrygibus, quòd mitras atque redimicula, mulierũ ornamenta deferrẽt, ob idq; magis Phrygias, quàm Phryges, esse appellãdos. Diuus Epiphanius Eleutheropolites lib. aduersus hæreses 1. sect. 16. Pharisæos admodum increpat, quòd per amicula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis, & calceamentorum ligulis incederent. Iulius Pollux lib. 7. cap. 13. scribit ex authoritate Xenoph. Barbaros vestitu muliebri delectari. Lydi prouerbio illo Λυδίῳ νόμῳ, Lydio more, repræhensi, quòd flammeis muliebribus ornarent capita, vt à Diogeniano & Hesych. traditum est. Batalus quoque Ephesius tibicen prouerbio Βάταλος ὤν, locum fecit, in molles & effœminatos, quòd is muliebribus sandaliis primus omniũ in scenam prodiisset, vt retulerunt Plutarchus, & Libanius Sophista, vterque in vita Demosthenis. Ex quo & Græci βαταλίζειν dicunt, pro eo quod est, turpiter & effœminatè viuere. Ab hoc autem Batalo credunt nonnulli ipsum Demosthenem Batalum cognominatum fuisse, quòd in adolescentia esset ad voluptatem propensior, & veste muliebri aliquando vsus fuisset: vt etiam scribit Suidas. Quanquàm hoc eius cognomen aliò transferunt Plutarchus & Libanius, vbi suprà, nempe ad mollitiem simpliciter. Illud autem in Galliæ historiis proditum est, Anglos Ioannam illam puellam, omnibus seculis admirandam, Rhotomagi viuam combussisse, quòd virili veste contra fas, vti dicebant, vsa fuisset.

Pharisæorum ornamen. mul.
Lydi flammeis vsi.
Prouerbium.

βαταλίζειν.

65 ¶ Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 4. citat sententiam Euripidis, qua dicit eum, qui formam muliebrem imitatur, turpiter ornari. Scio autem apud ipsum Euripidem in quadam tragœdia hos versus Trimetros esse,

οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν
ἄρρην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄρσενος. Id est,
Effœminata veste non possum tegi,
Cùm sim vir, & virili natus stemmate.

Quos versus vsurpauit Plato, cùm iussisset Dionysius in conuiuio, vt singuli in veste purpurea saltarent, vt tradit Laërtius in vita Aristippi: vbi & id addidit, Aristippum ipsum sumptam purpuram se induisse: & cùm saltare inciperet, propriè prompteq; dixisse,

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.
Neque in sacris Liberi
Patris, pudica mens vnquam corrumpitur.

Platonis & Aristippi historia memorabilis.

66 ¶ Nam & legimus in veterũ monumentis id, de quo tractamus, aliquãdo sine dedecore & repræhensione factũ, cùm vel necessitas quæpiam, vel alia quædã iusta causa ingrueret, aut mos regionis permiserit. Nã primùm apud Romanos, Idibus Ianuariis permittebatur, vt tibicines muliebri habitu vrbem lustrarent, vt tradit Plutarchus, huius rei rationẽ reddens in Problematis Rom. c. 55. Idem quoque in Problematis Græcis, c. 171. scribit apud Coos sacerdotẽ Herculis muliebri veste indutum, & mitra caput ornatũ, apud Antimachiam rem diuinam facere solitum: eiusq; item rei reddit rationẽ, quoniam Hercules ipse aliquando ad Θρᾷτταν mulierem pugnando defessus aufugisset, & muliebri veste opertus apud eam delituisset. Macrobius lib. 3. Satur. cap. 8. ex authoritate Philochori in Atthide, prodidit Lunæ, quam Venerem credebant, sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili: quòd eadem & mas existimatur, & fœmina. Plutarchus in Claris mulieribus, cap. 4. tradit apud Argiuos sacra quædam celebrari, in quibus mulieres chlamydem ac virilem vestem indutæ, viri autem peplum gestantes, & muliebribus velamentis capita obuoluti versabantur. Cuius rei quoque rationem reddidit. Laudatur Hypsicratea Mithridatis regis vxor, aut, vt alij tradunt, pellex, quæ virilem habitũ induta, tonsis capillis Mithridatem à Pompeio victum per efferatas gentes fugientẽ animo pariter & corpore infatigabili secuta est: vt videre licet ex Valerio Maximo, lib. 4. cap. 6. & Plutarcho in vita ipsius Pompeij. Ob hancq; (vt subdit ipse Plutarchus) virilitatem & audentiam, ipse Mithridates eam masculino genere Hypsicratem

Viros vestimẽtis mulierum aliquando uti licere.
Et è diuerso.

Luna mas & fœmina.

Argiuorum mos.
Hypsicratea Mithridatem habitu virili sequuta.

cratem appellabat. Hanc imitata Plotina quædam mulier raræ fidei,& singularis pudicitiæ, apud Apuleium lib.7.Asini aurei,tonso quoque capillo,& in masculam faciem reformato habitu pretiosissimis monilium,& auro monetali zonis refertis incincta,inter ipsas custodientium militum manus,& gladios nudos,cunctorum periculorum particeps , & pro mariti salute peruigilem curam sustinens,maritum in exilium secuta est. *Plotina quoque mari. sequuta.*

67 ¶Lucianus quoque in libro περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ: id est, de non temere credenda calumnia,tradit,apud Ptolemæum , cui Dionysio cognomen fuit , accusatum fuisse Demetrium Platonicum , quòd in Bacchanalibus solus omnium muliebribus vestibus indutus non fuisset: actumq; de eo planè erat,quòd & regium exemplum imitatus non esset,& aspernaretur Dionysiorum mollitiem,nisi accersitus ad Regem,manè palàm vino libasset,& instita muliebri amictus, ad numeros Dithyrambicos,cymbalorumq; modos saliisset. Euclides ille Megaricus,cùm Athenienses decreto suo cauissent,vt Megarensis ciuis,si Athenas pedem intulisse præhensus esset, ea res homini capitalis esset:sub noctem,priusquam aduesperaret,tunica longa muliebri indutus, & pallio versicolore amictus,& caput & ora velatus è domo sua Megaris Athenas ad Socratem audiendum commeabat,vt vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumq; eius particeps fieret. Rursusq; sub lucem millia passuum paulò amplius viginti eadem veste illa indutus redibat. Quod cùm à multis,tum ab Aulo Gellio scriptum est lib.6.cap.10. *Demetrius Platonicus.* *Euclides ad audiendũ Socratem, habitu muliebri cõmeabat.*

68 ¶Tryphiodorus & Lycophron in Alexandra,& ex eorũ authoritate Tzetzes Historiarum Chiliad.5.cap.16.& rursum Chiliad.8.cap.226.tradunt,quòd cùm Thetis ex oraculis intellexisset , filium Achillem breuis vitæ futurum,si aduersus Troianos nauigaret,illum abscondit in Lycomedis regiarum puellarum conclaui,veste muliebri vestitum, ne agnosceretur. Vnde Horatius lib. Carminum,Ode 8. *Achilles vestibus muliebribus indutus.*

Quid latet , vt marinæ
Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Troiæ
Funera ? ne virilis
Cultus in cædem,& Lycias proriperet cateruas.

Et Ouidius lib.1.de Arte Amandi:

Turpe nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis,Aeacide?non sunt tua munera lanæ.
At titulos alia Palladis arte petes.
Quid tibi cum calathis?clypeo manus apta ferendo.
Pensa quid in dextra,qua cadet Hector,habes?
Reijce succinctos operoso stamine fusos:
Quassanda est ista Pelias hasta manu.

Et Statius lib.1.Achilleidos:

Aspicit ambiguum genitrix,cogitq; valentem,
Innectitq; sinus:tum colla rigentia mollit,
Submittitq; graues humeros,& fortia laxat
Brachia,& impexos certo domat ordine crines,
Ac sua dilecto ceruice monilia transfert,
Et picturato cohibet vestigia limbo:
Incessumq; modumq; docet,fandiq; pudorem.

Hinc autem illa Tiberij Imperatoris anxia curiositas, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, vt tradit Suetonius in vita illius,cap.70. Quo in loco interpretes,alioqui doctissimi, & multifariæ lectionis,fatentur se nullibi id compertsse. Miror autem Tiberium id non didicisse ab Hygino Augusti patris sui adoptiui liberto,qui fabularũ ca.96. scribit ipsum Achillem,Thetidis matris calliditate,apud Lycomedem Regem,habitu fœmineo inter virgines asseruatum,mutatoq; nomine Pyrrham fuisse vocatum,quòd esset capillis flauis (Græci enim πυῤῥὸν rufum dicunt) donec Vlysses ignorãs quis Achilles esset,in vestibulo regio munera fœminea posuit , quibus clypeum & hastam admiscuit,& subitò tubicinẽ canere,armorumq; crepitum & clamorem edi imperauit. Achilles autem hostem arbitratus adesse,vestem muliebrem dilaniauit, & clypeum hastamq; arripuit:quo ex facto est agnitus. Cæterùm Plinius lib.35. cap.11. scribit Athenionem Maroniten pinxisse Achillem virginis habitu occultatum, Vlysse depræhendente. *Achilli quod nomen fuerit inter virgines.*

69 ¶Idem Hyginus eiusdem operis Fabularum cap.274.refert historiam Agnodices puellæ,quæ habitu virili se Herophilo cuidam in disciplinam tradidit,vt artem Medicam addisceret : quam quidem historiam & nos adscripsimus in nostro Tractatu Nobilitatis,cap.31.quo de arte Medica disseruimus nu.342.incip.scio tamen.Nec absimiliter Lasthenia Mantinea,& Axiothea Phliasia,ornatu virili ipsius Platonis auditorium ingrediebantur , vt ab eo erudirentur,vt scriptum reliquit Dicæarchus,& post eũ Laërtius in Platone. Semiramis Assyriorum regina, multis alioqui vitiis obnoxia,in hoc tamen laudatur,quòd Nino marito mortuo, cùm intelligeret populo grauissimũ fore fœminæ imperanti obedire,sexum & habitum mentita virilem , filij Nini personam assumpsit,quò suos falleret , tantisper dum ille , qui per teneram adhuc ætatem regere non poterat, adolesceret,ac regno idoneus foret,vt Iustinus lib.1.tradit.Quis posset vituperare vxores Minyarum?qui cùm à Lacedæmoniis Spartæ essent recepti,interiectoq; tempore elati superbia regnum *Agnodice habitu virili medicinã didicit.* *Lasthenia habitu uirili Platonem audiit. Item Axiothea.* *Semiramis uirum mentita.*

Minyarum uxores.

affectassent, Lacedæmonij eo nomine eos morte mulctandos censuerunt, comprehensosq; in carcerem coniecerunt. Vxores autem ipsorum Minyarum, quæ & ciues erant, & primorum Spartanorum filiæ, ingrediendi carcerem, & cum suo quæque viro colloquendi à Lacedæmoniis, nullum in illis dolum esse suspicantibus, facultatem impetrauerunt. Quæ horum permissu ingressæ carcerem, vestibus suis, quas gerebant, viris traditis, illorum vestes sumpserunt: quo astu, viri muliebri veste amicti, veluti mulieres è carcere prodierunt, sibiq; salutem quæsiuerunt: quod ab Herodoto traditum est in Melpomene, & Valerio Maximo lib.4.cap.6.in fine, & Plutarcho in lib.de Claris mulieribus, & Polyeno lib.7.Stratagematôn ad Antonium & Verum Imperatores. Et id quidem minimè puniendum pronuntiauit è nostris Florianus in l.liber homo.col.ij.versic. circa tertium dubium.ff.ad leg.Aquil.vbi dicit, se id disputasse. & Paris Pute. in tractatu Syndicatus, in verbo, carcer.§.an si plures.colum.vj.

Lacharis astutia.

70 ¶Idem autem Polyenus lib.3.eiusdem operis scriptum reliquit, quòd Lachares Atheniensis, cùm hostes Sestum cepissent, paucos dies in fouea quadam delituit, victum tam exiguum habēs, quo à morte se vindicaret. Fortè autem muliere mortuum suum efferente, in muliebri stola mulieribus lugentibus permistus, nigram habens calybram, euasit extra mœnia. Mnesilochus socer Euripidis, vir quidem bonus, apud Aristophanem ἐν θεσμοφοριαζούσαις, veste muliebri indutus, ad festa Cerealia, viris interdicta accesit, quo Euripidem ipsum aduersus mulieres defenderet. Lycij in funere vestes muliebres induebant, vt à luctu & lacrymis (quas viris non satis decoras esse existimabant) citò desinerent: vt à Valerio Maximo scriptum est lib.2.cap.1. & à Plutarcho in oratione consolatoria ad Apolloniū. Cois morem fuisse tradit Plutarchus ca.171.Proble. vt cùm sponsalia inirent, muliebri veste induerentur. Aelianus lib.7.de Varia historia, continentiam ac temperantiā vxoris Phocionis in hoc laudat, quòd veste mariti vteretur. Heraclides in Politicis refert, quòd cùm Promnesus Rex Cephaleniæ, aut potius tyrannus, virgines ante connubium ad concubitū sibi deposcere soleret, Antenor muliebribus vestibus amictus, & clàm ense munitus, illum in lecto trucidauit. Quam ob rem populus summis honoribus eū ornauit, atque ducem elegit, & puellam, cuius nomine is ingressus fuerat, ad magnam gloriam & dignitatem euexerunt. Cui non admodum absimilis est alia historia relata à Iustino lib.7. quod cùm Persarū legati rogassent Amyntam Macedonum regem, vt in conuiuium quod illis ipse parauerat, adhiberet vxores & filias: quę vt venerunt, petulantiùs eas Persis contrectantibus, Alexander Amyntæ filius rogat patrem abire è conuiuio, & mulieres quoq; euocat, cultiùs, vt ipse dicebat, exornaturus, gratioresq; reducturus: in quorum locum iuuenes matronali habitu exornatos supponit, eosq; petulantiam legatorū ferro, quod sub veste gerebant, cōpescere iubet. Atque ita omnes interfecti sunt. Epaminundas Thebanus in Arcadia die festo effusè extra mœnia vagantibus hostium fœminis, plerosque ex militibus suis muliebri ornatu immiscuit: qua simulatione illi intra portas sub noctem recepti cepērūt oppidum, & suis aperuerunt. Autor Iulius Frontinus Stratagematum lib.3.cap.2. Cæterùm Cornelius Tacitus in lib.de moribus Germanorum, Nec alius, inquit, fœminis, quàm viris, nisi quòd fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpura variant, partemq; vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia & lacertos. Sed & proxima pars pectoris patet, quanquā seuera illic sint matrimonia. Idem in eo.lib.scribit, apud Naharualos Germaniæ populos antiquæ religionis lucum ostendi, ibiq; præsidere sacerdotem muliebri ornatu. Origenes lib.3. contra Celsum, Dionysium Bacchum Mænalam vocat, & muliebri habitu amictum dicit.

Lycij in funere vestes muliebres induebant.

Et Coi in sponsalibus.

Phocionis uxoris temperantia.

Promnesi tyrannis.

Antenor Tyrannicida.

Germanorum mos in habitu.

Eugenia. Marina. Euphrosyne. Pelagia.

71 ¶Et vt de sacris sanctisq; mulieribus loquar, Eugenia Philippi Proconsulis Alexandrini filia, & Marina, & Euphrosyne Alexandrina, virgines sanctimonia illustres, habitum virorum indutæ, in Cœnobium virorum profectæ sunt, illicq; viri existimati, sanctissimè vixerunt, vt à scriptoribus ecclesiasticis proditum est: qui & ipsi tradunt, Pelagiam Antiochenam, relictis voluptatibus, & illecebris, quibus primùm deditissima erat, sumpto virili habitu, in penitissimas nemorum latebras secessisse, vbi ad mortem constantissimè perseuerauerit. Sed & Diua Natalia, Hadriani martyris vxor, cùm Maximianus mulierum ingressum ad viros prohibuisset, qui in carcere detenti, & ad supplicium iam destinati, atque deuoti erant, viriles sibi vestes desumpsit, quò vir existimata in carcere relinqueretur, administratura sanctis necessaria: vt testis est Iacobus Voragineus in Vitis sanctorum. Illud autem scio tractatum ab Alexandro Halesio, scholasticorum doctorū primario, ac magistro, in secunda parte suæ vberrimæ, & fœcundissimæ Summæ, quæst.clj, num.2. an sit peccatum, viros induere vestimenta muliebria, & ediuerso mulieres virilia: quem tu illic videre poteris. Proinde vt hoc caput semel finiam, hæc quoque lex nobis præscribenda est,

Natalie in sanctos officia.

Peccatúmne sit, uiros muliebribus, aut mulieres uirilibus uestibus uti.

Tertia Lex Connubialis.

FOEMINAE MARITIS AVT PRAESENTIBVS, AVT FVTVRIS NON CAETERIS MODESTE SE ORNANTO.

FORMOSÁSQVE, VTCVNQVE POTERVNT, CITRA FVCVM EFFICIVNTO.

VIRI NEGLIGENTIVS, ET QVANTVM SATIS ERIT AD MVNDITIEM, ET DIGNITATEM EX MORE REGIONIS TVENDAM, CVLTVI CORPORIS STVDENTO.

ATQVI VIRI VESTIMENTIS ORNAMENTISQVE MVLIEBRIBVS, ET CONTRA FOEMINAE VIRILIBVS, NISI SIQVA NECESSITAS, ALIAVE IVSTA CAVSA INGRVERIT, ABSTINENTO.

IN QVARTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ

PARS QVARTA.

1 ILLVD autem, antequam hinc discedamus, dissimulanter præterire nec possum, nec debeo, vt si vir quispiam, qui se matrimonio velit addicere, quicquam latentis vitij, aut deformitatis in corpore habeat, id iis primis vxori, quam ducturus est, detegat: ne si iam consummato matrimonio rescisscat, (neque enim illam, qua cum dies noctésque versaris, diu latere potest, vel reclamante Signo.consi.53. Titius calce percussit.col.2.vers.sed in dubio) te contemnat, detestetur, abhorreat: proindéque alios petulanter sectetur. Nisi forte putes, mulieres omnes esse similes Biliæ vxori Coei Duillij illius, aut, vt alij vocant, Duellij (quod magis placet) à Duello scilicet, vt tradit Cicero li.de Oratore ad Brutum, Duellij, inquam, illius, qui primus Romæ ex nauali victoria triumphauit: aut etiam vxori (huius nomen non legitur) Hieronis Syracusani Tyranni. Nam cùm viris ipsis fuisset in quodam iurgio exprobratum, quòd illis os fœteret, suis id vxoribus crimini dederunt, vtpote quæ nihil vnquam hac de re dixissent. At illæ responderunt, existimasse se, viros omnes ita olere. Testis Biliæ Hieronymus lib.1. in Iouinianum: alterius autem, Lucianus in Hermotimo; qui tamen hunc Gelonem appellat, non Hieronem: & Plutarchus, qui vbique Hieronem appellat tum in Apophthegmatis, tum in libello, quem inscripsit, Quomodo quispiam ab inimicis emolumentum capere possit. Fuerunt autem Gelo & Hiero fratres, Dinomenis filij, vterque Siciliæ tyrannus: sed Gelo natu maior fuit, cui successit Hiero, vt scribit Pausanias: quanquam & hic habuit filium, cui etiam Geloni nomen fuit, vt constat ex Liuio lib. 4. 2. Belli Punici. Hieronem autem Duellius ille Consul Romanus bello nauali vicit, autore Lucio Floro lib.1. Belli Punici.

Vir futuræ vxori corporis vitium detegat.

Viri vitium vxorē diu latere nō potest.

Bilia putabat omnibus viris os malè olere.

Et Hieronis vxor.

2 ¶Sed, vt redeamus, si illæ fœminæ id ita esse putabant, vt dicebant, mirum profectò fuit castitatis testimonium, sed quod tam multis seculis bis tantùm contigisse legatur. Et sanè futurum adeò neminem insanum reor, qui nostris præsertim temporibus spem concipiat, vxorem se his similem inuenturum, eáque spe ductus, suum illi vitium non patefaciat. Prudenter quidem mihi fecisse videtur pater Sergij Galbæ Romani Imperatoris, qui (vt scribit Tranquillus) cùm esset breui corpore, ac etiam gibber, & tamen à Liuia Ocellina diuite admodum ac pulchra, vltro esset in virū appetitus, & aliquantò enixiùs: ille tum subinde instanti vitium corporis, secretò posita veste, detexit, ne quasi ignotam fallere videretur. Simile quippiā fecisse tradit Apuleius lib.2. Floridorū, Cratem Thebanum, nobilem Philosophū, cuius & decreta canonica meminerunt 12.quæst. 2.§. Crates, vbi tamen Socrates perperam legitur. Nam cùm Hipparchia, quæ & ipsa Philosophiæ deditissima fuit, eum maritum optaret, is interscapilium retexit, quod erat gibberosum, perámque cum baculo, & palliū humi posuit, professus puellæ, eam sibi esse supellectilem, eámque formam, quam videret. Proinde (inquit) sedulo consule, ne pòst pœnitudo te capiat. Enimuero Hipparchia conditionem accepit, respondens, iandudum sibi prouisum satis esse, & satis consultum, neque ditiorem maritum, neque formosiorem vspiam gentium posse inuenire. Proinde duceret, quò liberet: & ita Crati nupsit Hipparchia.

Galba vxori futuræ vitium corporis detexit.

Crates quoq;

Decretorum locus.

3 ¶Adde, quòd ex Iurisconsultorum sententia, qui mancipia atque etiam res inanimatas, siue mobiles, siue immobiles vendunt, certiores debent facere emptores, quid morbi vitiíve latentis cuique rei sit, l.1.§. venditor. ff.de acti.empti.& l.1.circa prin.& per totum tit.ff.de ædil.edi. Quam sententiam Plato lib.11.de Legib.& Philosophi comprobant, & eleganter & copiose disseruit Philosophorum & Oratorum Romanorum princeps Tullius, in 3.Offi.lib. vbi & in eam rem, iuris ciuilis autoritatem in testimonium citat: & post eum D.Ambrosius & Philosophus & Theologus præstantissimus, lib. quoque Officiorum 3. vbi & inter cætera hæc verba conscripsit: In contractibus vitia eorum, quæ veneunt, prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transierint, doli actione vacuantur. Hæc Ambrosius. Valerius autem Maximus lib.8.c.2.in prin. loquens de iudicio quodam M.Porcij Catonis, Bonæ, inquit, fidei venditorem nec commodorum spem augere, nec incōmodorum cognitionem obscurare oportet. Sed & hæc recentiores Theologi latè confirmarunt, D.Thomas, 2.2.quæst.77.ar.3.& iterum in quolibeto 2.art. x. Ant. Flor.in 4.parte Summæ, tit.1.cap.17.vers.3.in quali.Ang.Cla.in verbo, emptio & venditio, versi.8.

Venditores rerum vitia patefacere debent.

4 ¶Quæ si in cæteris vel vilium rerum venditionibus obtinent, quid, si Deo placet, in huiusmodi venditione dicendum est, quæ est maximi omnium ponderis, momenti, atque præiudicij? Seruum enim si emas, aut equum, si quoquo pacto non placeat, facillimè vel vendes, vel permutabis: aut si mercator desit, pro derelicto habebis. Maritum verò vel vxorem non est liberum aut permutare, aut aliàs quouis modo missum omnino facere, quocunque deformitatis aut animi aut corporis vitio laboret. Scitum enim illud est Christi oraculum, Quos Deus coniunxit, homo non separet.

Vxorē ob corporis vitium missam facere non licet.

5 ¶Nec quenquam moueat, quòd matrimonium venditionem appellauerim. Est enim matrimonium ex antiquo more Romanorum quædam veluti species vēditionis. Nam (vt post Varronem 1.lib.de Vita populi Romani commemorat Nonius Marcellus, vir antiquitatis peritissimus, sub

Matrimonium species venditionis.

Ro. lex uetus in matrimoniis. Saccipero. Sacciperium.

titulo,de doctorum indagine)nubentes ex veteri lege Romana,asses treis,ad maritum venientes, solebant ferre:atque vnum,quem in manu tenebant,tanquam emendi causa marito dare:alium, quem in pede habebant,in foco Larium familiarium ponere:tertium in sacciperone(alij saccipe-rio ex Plauto in Rudente,vt opinor,legunt.Est autem maior crumena, & amplum nummorum receptaculum)quem in compito vicinali certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius legum Romanarum peritissimus primo lib.Georgicon:

Téque sibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Quem locum enarrans Seruius Maurus,aut,vt alij vocant,Marius,& ipse admodũ antiquarius: Ad antiquum(inquit)morem retulit,quo se maritus & vxor inuicem emebant, vt habetur in Iure.Idem autem alibi in enarratione illius loci Virgiliani lib.4.Aeneidos,

Matrimonii per coemptionem. Seruii locus emendatus. Iurisc.loci emendati. Conuenire in manum.

—Ac dominum Aeneam in regna recepit.

Hæc ferme scribit:Est autem de Iure,quasi per coemptionem,quæ certis solennitatibus apud priscos peragebatur in contrahendo matrimonio , & sese coemendo in vicẽ vir & vxor interrogabant:vir ita,an mulier sibi materfami.esse vellet?illa respondebat,velle. Item mulier interrogabat virum,vtrum vir sibi paterfamiliàs esse vellet?ille respondebat,velle.Itaque mulier in viri matrimonium conueniebat:& vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem.Hæc ille.Tu autem,vbi dicitur,In matrimonium conueniebat,lege,In manum cõueniebat,ex iis,quæ diximus,& quæ mox subiiciemus.Et ita quoque legitur apud Apuleium lib.6.Meta.hic rite Psyche conuenit in manũ Cupidinis.Et lib.8.At dum herilis puella in Lepolemi manum venerat,&c. Et rursum,Modò ne in Thrasylli manum sacrilegam conuenias.Sicuti etiam legẽdum arbitror in L.vxorem.ff.de ritu nupt.vbi ita legitur,nec in matrimonium conuenire nouercam eius,qui priuignæ maritus fuit.& in Lex ea parte.§.mulier.ff.de verb.obligat. vbi sic quoque legitur,Mulier,ab eo, in cuius matrimonium conueniebat,&c.vbi Accursius id non intelligens,ea verba interpretatur, id est reconciliabatur.Donatus autem enarrans illum locum in Andria,

Hanc mihi in manum dat,&c.

ita scribit,Confirmatæ sunt legitimæ nuptiæ per in manum coemptionem.

Vxor tribus modis habebatur, vsu,farre coemptione. Materfamilias, quæ dicebatur.

6 ¶Verùm vt reuertamur,huius etiam rei meminit,& iisdem fermè verbis Boethius in 2.lib.Commentariorum in Topica Ciceronis,inquiens:Tribus modis vxor habebatur,vsu,farre,coemptione.Sed confarreatio solis Pontificibus conueniebat.Quæ autem in manum per coemptionẽ cõuenerant,hæ matresfamilias vocabantur.Quæ verò vsu,vel farre,minimè.Coemptio verò certis solennitatibus peragebatur,& sese coemendo inuicem interrogabant:vir ita , an sibi mulier materfamilias esse vellet?illa respondebat,velle.Mulier,an sibi paterfamilias vir esse vellet ? Ille velle respondebat. Itaque mulier viri conueniebat in manum:& vocabãtur hæ nuptiæ per coemptionem:& erat materfamilias viro,loco filiæ.Quam solennitatẽ in suis institutis Vlpianus exposuit. Hæc Seuerinus.Sed illum Vlpiani locum arbitror fuisse à Iustiniano,vt pleraque alia,detractum. Cui adstipulatur Arnobius lib.aduersus gentes 4.Vxores(inquit)Dij habent , atque in coniugalia fœdera veniunt conditionibus antè quæsitis?vsu,farre,coemptione,genialis lectuli sacramenta conducunt?Sed & ipsemet Seruius interpretans eum locum Virgilij lib.11. Aeneidos,

Seruii alius locus emendatus.

Multæ illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum.

Tradit matresfamilias eas dici,quæ in matrimonium(lege manum,vt suprà diximus) conueniebant per coemptionem. Nam per quandam(inquit)solennitatẽ in familiam migrant mariti.Hunc quoque morem coemptionis,per quam materfamil.dicebatur,tetigit Cicero in Topicis,cùm scribit:Si ita Fabiæ pecunia legata est à viro,si ea vxor materfamilias esset:si ea in manũ viri non cõuenerat,nihil debetur.Genus est enim vxor:eius duæ formæ,vna matrumfamilias : hæ sunt quæ in manum conuenerunt Altera earum,quæ tantummodo vxores habentur.Quem locum Boethius interpretans ea scribit,quæ ex eo suprà diximus.Sed & idem Tul.in oratione pro L.Murænæ meminit huiusmodi coemptionem:quæ in matrimonio fieri solebant,abundantiúsque in oratione pro L.Flacco.Quintilianus item primum locum Ciceronis imitatus,lib.5.Orato.instit.titu. de argumentis,At si quis(ait)cùm legatum sit ei,quæ viro materfamilias esset,neget deberi,ei quę in manum non conuenerit,specie,quoniam duæ formæ sunt matrimoniorum.

Materfa. pro uxore.

7 ¶Et hinc sæpe materfamilias simpliciter pro vxore accipitur.Terentius in Adelphis,

—Pro diuũm fidem,
Meretrix, & materfamilias erit vna in domo.

Liuius lib.4.Belli Macedonici:Et cùm tibi viro liceat purpura in veste stragula vti,matremfamilias tuam habere amiculum purpureum non sines?Et lib.9.eiusdem Belli:Hunc iusta matrefamilias,illũ pellice ortũ.Et ita quoq; nonnunquã ponitur in nostris legibus,vt in l.1.in prin.ff.de cõcub.& in l.qui domum.ff.de adul.& in l.eum qui.C.eo.tit.& in l.ea quæ.C.de doua.ante nupt.Et de vidua quoque dicitur,tanquam scilicet nomen post viri mortem retineat,in l.mater.ff.de adul. Quanquam scio matremfamilias aliter accipi à nostris Iurisconsultis, & alijs,vt videre licet ex lege pronuntiatum.§.matremfa.ff.de verb.signifi. & l.deinde.ff.de lib.exhib.& ex Gellio , cùm describit differentiam matronæ,& matrisfamil.lib.18.ca.7.Sed, vt redeamus , Seruius enarrans eum locum Virgilij lib.7.Aeneid.

—Exter

—Externúsque in regnum quæritur hæres.

de iure traxit, vt non generum, sed hæredem diceret. Nam per coemptionem facto matrimonio sibi inuicem succedebant.

8 ¶Ad illum autem morem coemptionis in matrimoniis, alludit, vt opinor, Diuus Gregorius Nazianzenus in carmine virginitatis: *Verũ de coemptio. in matrimon.*

ὤνια δὲ δάμαρτι πόσις, καὶ τὸ χέρειον,
πολλάκις οὐδ' ἀγαθὸς, καὶ ὤνιος ἐστιν ἀκοίτης,
πολλάκι καὶ στυγερὴ, τυκτὸν κακὸν, οὐδ' ἀποπεμπτόν. Id est, ad verbum,
Venalis est vxori maritus, & (quod hoc est deterius)
Sæpenumero neque bonus: & venalis vxor marito,
Sæpe & odiosa, fabricatum malum, neque reiectabile.

Et Euripides Medeam in sui nominis Tragœdia ita inducit loquentem,

πάντων δ' ὅσ' ἐστ' ἔμψυχα, καὶ γνώμην ἔχει
γυναῖκές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν,
ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσιν πρίασθαι, δεσπότην δὲ σώματος λαβεῖν.
Omnium verò, quæ sunt animata, & rationem habent,
Mulieres sumus miserrima planta:
Quas primùm quidem oportet diuitiarum excessu
Maritum emere, dominúmque corporis
Accipere.

Et Sophocles apud Stobæum, Sermone 66. inducens mulierem hæc dicentem:

ὅταν δ' ἐς ἥβην ἐξικώμεθ' εὔφρονες,
ὠθούμεθ' ἔξω, καὶ διεμπολώμεθα
θεῶν πατρῴων τῶν τε φυσάντων ἄπο,
αἱ μὲν ξένους πρὸς ἄνδρας, αἱ δὲ βαρβάρους.
Vbi verò ad pubertatem hilares peruenimus,
Pellimur foras, atque diuendimur,
Procul à Diis patriis, & parentibus,
Aliæ quidem peregrinis viris, aliæ barbaris.

Quibus concinit, quod scribit Diuus Chrysostomus in Matthæum Homil. 74. Quis vxorẽ ducturus, quomodo puella educata sit, inuestigiat? Nullus omnino: sed pecunia statim & possessionum magnitudo, & supellectilium quæritur. Hæc, quasi quicquam empturus esset, vel permutationẽ quandã facturus, diligentiùs perscrutatur. At ideò συνάλλαγμα Græcè, Latinè permutationẽ nuptias appellant. Audiui enim multos dicentes: Cõmutauit ille vel illa, id est, coniugio copulati sunt. Ita dona Dei vituperant, cùm quasi vendentes & ementes vxores viri ducant, & viris nubant vxores. Hæc ille. Quæ (vt id obiter dicam) potes addere iis, quæ nostri Iurisconsulti de eo verbo Græco scripserunt in Iuris gentium. §. & ideò. ff. de pactis. & in l. Labeo. §. j. ff. de verbor. significa. & quæ in illis locis scripta sunt, scilicet in priore à Francisco Duareno, & in posteriore ab Alciato: rursúmque ab eodem in rubri. C. de pactis. & in l. cùm mota. C. de transact. *συνάλλαγμα.*

9 ¶Sed & huiusmodi emptio apud alios in vsu fuit. Assyrij (vt tradit Aelianus, lib. 4. de Varia historia) puellas nubiles in forum ducebant, virísque in matrimonium vendebant. quod & scribit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, apud Stobæũ, Sermone 42. vbi id eos facere prodit, vt paulò post dicemus de Thracibus. Idem Babylonij, qui ipsi Assyrij sunt, obseruabãt, vt autor est parens historiæ Herod. lib. j. Thraces etiam (vt idem recenset in Terpsichore, statim circa initia) vxores magno ære à parentibus coemebant. Quam rem paulò apertiùs describens Solinus capit. 15. Nupturæ (inquit) non parentum arbitratu transeunt ad maritos: sed quæ præ cæteris specie valent, subhastari volũt, & licentia taxationis admissa non moribus nubũt, sed præmiis. Quas formæ premit dedecus, dotibus emunt, quibus coniungantur. Sed & de iisdem loquens Pomponius Mela, lib. 2. Nupturæ (inquit) virgines non à parentibus viris traduntur, sed publicè aut locantur ducendæ, aut væneũt: vtrum fiat, ex specie & moribus causa est. Probæ formosæque in pretio sunt: cæteras qui habeãt, mercede quæruntur. Indi quoque multas vxores accipiebant pari boûm emptas, vt prodidit Gnosius Strabo lib. Geographiæ 15. Græci quoque priscis temporibus vxores sibi inuicem emebant, vt ab Aristotele scriptũ est lib. Politicôn 2. c. 6. Et alij item. Nãm Homerus lib. Iliados 11. tradit Iphidamantem Antenoris filiũ centũ bobus datis, vxorem à socero suo accepisse iis versibus, *Assyrii vendunt nubiles in matrimo. Babylonii. Thraces. Indi pari boũ uxores emebant. Græci. Iphidamas uxorem centũ bobus emit.*

οἰκτρὸς ἀπὸ μνηστῆς ἀλόχου, ἀστοῖσιν ἀρήγων,
κουριδίης, ἧς οὔτι χάριν ἴδε, πολλὰ ἔδωκε:
πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν.

Sauromatæ quoque inter pocula filias suas maritis vendebant, vt tradit Zenodotus in prouerbio, Νόμος καὶ χώρα. Hi sunt quos Latini Sarmatas vocant, vt scribit Plinius lib. 4. cap. 12. Quin hodie fertur Arabibus & Saracenis morem esse emendi vxores, æs pro arrhabone tribuẽtibus, vt à Raphaele Volaterrano relatum est lib. 3. c. 34. Sed & nostris legibus sæpe legimus maritum esse veluti emptorem, vt latè docuimus in tractatu Retractuum, tit. 2. in fi. nu. 69. incip. item emptor. *Sauromatæ. Arabes. Saraceni.*

¶Finem

10

Nupturæ uiros futuros ultiũ corporis ne celãto: Taxili nuptu ras conspiciẽdas nudant.

¶Finem huic rei faciam:sed primùm mulieres quoque moneo, illud sibi nõ absimili ratione obseruandum,quod de viris diximus. Scribit Strabo in eo ipso li.15.ex autoritate Aristobuli, apud Taxilos Indiæ populos illud obseruari solitum,vt qui filias prę inopia locare non possint,in ipso ætatis flore in forum perducãt cum tuba & classicis. Tum multitudine cõuocata, puella primùm postica humero detegit tenus:postea verò antica. Quæ placita fuerit,& approbata,quibuscunque videtur,nubit. Plato lib.6.de legibus,vt nemo in capessendis matrimoniis decipiatur; sed sublata ignorantia quisque agnoscat,cui collocet,& quam à quibus ducat,huius rei gratia ludos, chorósque puellorum & puellarum simul fieri iussit,nudatis corporibus,quatenus modestus pudor patitur,vt cum ratione in ætate conuenienti conspiciant alterutrum,atque conspiciantur. Quod & ferè repetit in lib.8. Moschouitæ autem solent,cùm de vxore ducenda deliberant,omniũ toto regno puellarum virginum delectum habere,ac forma,virtutéque animi præstantiores ad se perduci iubere:quas demum per idoneos homines,fidelésque matronas inspiciunt ita diligenter,vt secretiora quoq; ab eis contrectari explorariq; fas sit. Ex iis verò,magna atq; solicita parentũ expectatione,quæ ad principis animũ respõdeat,regiis nuptiis digna pronũtiatur. Cæteræ verò,quę de formæ pudicitiæq; & morũ dignitate cõtenderant,sæpe eadem die in gratiã principũ proceribus, atque militibus nubunt,sic vt mediocri loco natæ plerunque, dum principes regiæ stirpis clara stẽmata contemnunt,ad summũ regalis thori fastidiũ pulchritudinis auspiciis euehãtur, vt retulit Paulus Iouius in libello de legatione Moschouitarum, vbi etiam tradit Turcas Othomanos idẽ facere solitos. Sed & legimus,olim in templum Fortunę virilis ventitare mulieres solitas,quę nuptui dabantur:& corpore nudato,num quo vitio,aut labe essent affectæ,explorari solere.

Moschouitarum mos in ducendis uxoribus.

Et Turcarũ.

Fortunæ uirilis in templo fœminæ nupturæ nudabantur.

11

Mulier cũ tunica uerecundiam exuit.

¶Sed id tamen nolim suadere mulieribus,vt se videlicet viris denudent:quoniam vt apud Herodotum lib.j. Musarum ait Gyges Dascilli filius, ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. Id est,Mulier exuta tunica,pariter & verecundiam exuit. Quam sententiam probat D. Hieronymus in Iouinianum lib.j.& Plutarchus in lib.de auditoris officio,ad princ.tametsi eam arguit,sed aliò respiciens,idem Plutachus in præceptis connubialibus,cap.9. At hanc ipsam Gygis & Candaulis historiam referens Tzetzes Histor. Chiliade j.c.3.sic facit vxorem Candaulis, quam maritus Gygi nudam ostenderat,loquentem:

γυμνὴ δυοῖν ἀνδράσι γὰρ οὐ στέγω θεαθῆναι.

Nuda à duobus viris conspici non sustineo.

Illi autem Herodoti sententiæ adstipulatur Clemens Alexandrinus li.Pædagog.2.ca.9.& iterum li.eiusdem operis 3.cap.5. Et his concinens Diuus Cyprianus in lib.de habitu virginum. Simul(inquit)cum amictu vestis,honor corporis,& pudor ponitur. Ideo nec ipse alibi in eo.li.ius facit virginibus,ne in balneis quidem sese nudandi. Quo nomine Gręci scriptores,& in his Theodoritus in lib.de virtute actiua,laudant Lysidicen,quæ præ insigni quadam pudicitia,ne tunc quidẽ,cùm lauaretur,subuculam exueret. Philetæram autem,cùm in labrum balneare descenderet,quantum corporis aquæ immergeretur,tantũ ab inferiori parte sensim detegeret, subucula paulatim ad superiora subducta:cúmque aquis lota emergeret,eadem ratione superiora corporis amictu obtegeret. Quin & Hesiodus grauis autor,ne nocte quidem sinit intimas tunicas ponere,quatenus noctes etiam Deorum immortalium sunt. Hoc enim est carmen illius lib.2. Operum & dierum:

Lysidice, nec cum lauaretur tunicã ponebat.

Mulieri ne nocte quidẽ tunicas ponendas.

μηδ' ἀπογυμνωθῇς, μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.

Ex nostris Bal.in l.interpositas col.2.versicu.quandoque quis vult rescindere per officium.C.de transact. scribit metum verecundiæ satis esse ad rescindendum contractum, licet non contineat metum mortis,vel corporis cruciatus:vt si quis(inquit)denudet mulierem, minetúrq; eam se extra domum nudam deducturam.

12

Nuditas fœminarum, uiros in libidinẽ accendit.

¶Quin & nuditas ipsa mulierum viros,si quicquam aliud,ad libidinem miris modis accẽdit,sicuti apertè ostendunt versus illi Propertiani lib.2. Eleg.16.qua suas voluptates narrat:

Ipse Paris nuda fertur periisse Lacæna,
Cum Menelæo surgeret è thalamo.
Nudus & Endymion Phœbi cepisse sororem
Dicitur, & nuda concubuisse Dea.

Et alibi lib.4.

Cantabant surdo,nudabant pectora cæco.
Lanuuij ad portas hei mihi,solus eram.

Quibus,vt annotat Cælius lib.4.c.7.postremæ editionis,significat Poeta, se inter sublandientes meretriculas ita iacuisse,vt venẽrea obire nunquam valuerit, quamuis illæ quidem cantillarent, quamuis ad prolectandam concubitus appetentiam,& libidinis pruritum,pectora papillásque denudarent,quamuis & ipse inscenderet,atque etiam mutonem ac testiculos (qui & ab eruditis Lanuuij quoque dicuntur)fœmineis genitalibus admoueret,quæ poeta festiuè Portas appellat: nihilominus potuisse nihil,& iacuisse,perinde ac solum. Quem tamen locum Beroaldus interpres alioqui eruditissimus intelligere non potuit. Tu tamen super ea verba Lanuuij vide Ciceronem Epist.famil.lib.9.epist.22. In hanc autem sententiam Ambrosius lib.3.de virginibus, loquens de Herodiade: An quicquam est(inquit)tam pronum ad libidines, quàm inconditis motibus ea quæ vel natura abscondit, vel disciplina velauit, membrorum operta nudare?

Lanuuii qui. Portæ pro muliebri pudendo.

13

¶Sed vt ad institutum negotium veniamus,nuditas quidem mulierum adeò libidinem irritat, vt

reiectis,

reiectis,contemptisque naturæ iurisque legibus,nulla generis affinitatisque ratione habita,ad infandã inconcessámque vndequaq; Venerẽ aliquando impulerit,si verum est,quod Aelius Spartianus grauis historicus retulit:quòd cùm Iulia Antonini Caracallæ Imperatoris Romani nouerca,mulier forma eleganti & egregia, se màxima parte corporis coram Antonino ipso, quasi per negligentiam nudasset,eáque nuda conspecta,dixisset Antoninus libidine exæstuans, Vellem,si liceret:respondisse fertur,Si libet,licet. An nescis te Imperatorem esse,& leges dare, & non accipere? Quo audito,Antoninus ad obeundũ scelus audacior factus,nouercam vxorem duxit. Cuius etiam rei nonnihil meminit Bal.noster in ca.j.col.vlt.de constit.Et id quidem satis ostendit verissimum esse illum Mimum Publij Syri apud Aulum Gellium libro 17.c.14.& Macrobium lib.Satur.2.c.7. Cui plus licet,quàm par est,plus vult,quàm licet.

De eadem re. *Antoninus Caracalla.* *Vellem,si liceret.* *Imperator leges dat, non accipit.*

14 ¶Sed quoniam fortasse id non mirum videbitur in viro suapte natura impatientis(vt de illo scribit Eutropius)libidinis,quid dicemus de Dauide, viro per omnia integerrimo, & de quo dixisse Deus legitur,Inueni virum secundùm cor meum? Nonne cum Bersabeam nudam sese lauantem fortè fortuna conspexisset,in eam,tam deperditè exarsit,vt adulterium cum ea primùm, deinde & homicidium in eius virum perpetrarit? vt sacræ docent literæ,2.Regum 11. De qua re loquens D.Augustinus in libro de honestate mulierum, Dauid(inquit)ille sanctissimus mille passionibus pressus,vidit mulierem nudam,& adamauit eam,& statim homicidium simul fecit, & adulteriũ. Nota est ex Plutarcho in Amatoriis narrationibus,historia Aristocleæ formosissimæ puellæ,quę Ioui sacrificium factura,nuda est à Stratone visa,qui in eam,magno vtriusq; malo, exarsit. Nam cùm item illa à Callisthene amaretur,nuptiarum die amantium manibus est discerpta. Strato autem in omnium conspectu, supra ipsam virginem ferro se iugulauit. Et in hanc sanè sententiam versus est ex Poeta quopiam,ab eodem Plutarcho relatus in libro, cui titulus est, Quatenus legendi sint Poetæ:

Dauid in Bersabeam nudã exarsit. *Aristoclea ab amatoribus discerpta.*

Balnea calda Venus sequitur,dum veste renudat.

15 ¶Quamobrem Veneri ipsi atque libidini dediti,nuditate mulierum mirè delectantur:nec illis satis nuda mulier videri potest. Notum est enim illud lasciui Poetæ lib.11. Epigram.

Libidinosi nuditate mulierum gaudent.

At mihi nuda satis nulla puella patet.

Propertius,& ipse vates Cupidineus,meram se nuditatem expetere palàm ostendit,cùm ita Cynthiæ veluti minaretur lib.2.

Quòd si pertendens animo vestita cubaris,
Scissa veste meas experiere manus.

Et alibi de eadem loquens eo.lib.2.

Manè erat,& volui,num sola quiesceret illa,
Visere:at in lecto Cynthia sola fuit.
Obstupui,non illa mihi formosior vnquam
Visa,neque ostrina cùm fuit in tunica.

Et Ouidius lib.3.de Arte amandi,

Pars humeri tamen ima tui,pars summa lacerti
Nuda sit à laeua conspicienda manu.

Secundùm quam sententiam Plautus Poeta Comicus,idémq; lasciuus, ita scribit in Mostellaria:

Pulchra mulier nuda erit,quàm purpurata,pulchrior.

Apud Danielẽ c.13.senes illi amatores iusserunt Susannã nudari,vt vel sic eius decore satiarẽtur.

16 ¶Hinc fortè à Poetis Amor nudus depingitur,quòd videlicet nuditate admodum delectetur, & gaudeat. Marullus Tarchoniata,qui Amorem ipsum graphicè ac luculenter descripsit:

Cupido nudus.

Cur sine veste Deus? simplex puer odit opertum.

Ex quo & illud Propertij lib.3.

Nudus Amor formæ non amat artificem.

Et primus omnium Moschus in descriptione Amoris fugitiui:

γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δέ οἱ ἐμπεπύκασται.

Id est,

Nudum corpus habet:mentem fallacia velat.

Memorat autem Plinius lib.36.ca.5.simulacrũ Cupidinis nudi in Pario Colonia Propontidis,opus eximium Praxitelis,Sed & eundem nudum depingit Philostratus in Imaginibus. Quanquã aliò ea nuditas à plerisque refertur, vt videre licet apud Alexandrum Aphrodiseum, aut quisquis is fuit,lib. Problem.primo,c.85.

17 ¶Hinc item ipsius mater Cupidinis Venus,scortorum præses & magistra,à statuariis & sculptoribus nuda depingitur,vt videre licet apud Lucianum in eo lib.cui titulus ἔρωτες:& memorat etiã Theodoritus Cyrenensis lib.3.eius diuini operis,cui titulũ fecit, θεραπευτικὴ μὲν τῶν ἑλληνικῶν παθημάτων, tanquam si dicas,cura siue medela Gentilium affectionum. In qua re,vt ipse dicit,illam prostantibus in fornice meretricibus impudentiorem faciunt. Quis enim vidit vnquam meretricẽ in foro stantem nudo corpore sine palla & zona? Et Arnobius aduersus Gentes, Disputationum lib.6.cùm scribit,Ad libidinem concitat Venus nuda. Et alibi in eo.li. Venus nuda & aperta depingitur,tanquam si illam dicas publicare,& diuendere meritorij corporis formam. Idq; etiam videre licet ex Venere Cnidia Lactantij in Amoribus,& Ausonij. Inter cæteros autẽ Apelles pinxit Venerem nudã è mari exeuntẽ,quæ ob id Anadyomene, hoc est,emergens è mari dicta est:quo opere nihil absolutius fuit. Id autem sumpsere pictores à Poetis, qui & illam sæpissimè nudã faciũt. Aut(quod tradit Fulgentius li.2.Mythologicon)quòd nudos assectatores suos dimittat:aut quòd libidinis

Venus nuda. *Libidinis crimen tandem proditur.*

libidinis crimen nunquā ita sit celatū,quin tandē prodatur:aut quòd nudis maximè cōueniat:aut (quod iam diximus)nuditas ad libidinem prouocet. Hinc illud Ouidij in epist. Didûs ad Aeneam:

—Quia mater Amorum
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Et lib.j.Amor.Eleg.14.

Illis contulerim,quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti sustinuisse manu.

Et lib.3.de Arte amandi:

Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.

Illúdque Martialis lib.8.Epigram.in prin.ad librum suum,

Nuda recede Venus,non est tuus iste libellus.

Et illud quoque Apuleij Asini aurei lib.x.

Qualis fuit Venus,cùm fuit virgo nuda & intecto corpore.

18 ¶Sed & Priapus quoque,alter libidinis Deus,& quo membri pudendi magnitudo repræsentatur, nudus à Poetis ipsis effingitur. Tibullus lib.j.Eleg.4.ad ipsum Priapum:

Priapus nudus.

Nudus & hyberna producis tempora bruma,
Nudus & æstiui tempora sicca Canis,

Item Virgilius,aut quisquis is fuit,in Priapeis,

Taliacunque puer,dominus florentis agelli,
Imposuit mensæ,nuda Priape tua.

19 ¶At verò quantùm è diuerso ipsa fœminarum nudatio,vel quantulacunque pudicorū proborúmque virorum animos exasperet,apertè docet illud Ezech.16. Vbera tua intumuerūt,& pilus tuus germinauit:nuda eras,& confusione plena. Et Esaiæ 20. Nudam & discalceatam,discoopertis natibus,ad ignominiam Aegypti.& c.47. Nuda turpitudinem tuam,& discooperi humerum, reuela crura,&c. Et Threnorum Hiere.4. Sed & Lamiæ nudauerunt mammam. Rursúmque:Inebriaberis,atque nudaberis. Et D.ille Hieronymus,castorum sanè castissimus,scribens ad Demetriadem de virginitate seruanda:illa,ait,tibi sit pulchra,illa amabilis,illa habenda inter socias,quæ se nesciat esse pulchram,quæ negligit formæ bonum,& procedens ad publicum,non pectus, non colla denudat,nec pallio reuoluto ceruices aperit: sed quæ celat faciem,& vix vno oculo, qui viæ est necessarius,patente ingreditur. Propterea etiam in nomine laudantur à plurimis virgines Patauinę, quoniam non nisi operta facie, prodeunt in publicum. Nam & earundem seueritas pudicitiáque multis celebrantur. Ex quo illud Martialis lib.11.

Nuditas mēbrorū muliebrium sacris literis exosa.

Patauinæ virgines operta facie in publicum prodeūt.

Tu quoque nequitias nostri lusúsque libelli
Vda puella leges,sis Patauina licet.

Illúdque Plinij Cæcilij ad Iunium Mauricum,lib. Epistn.j. Habet auiam maternam Serranā Proculam,è municipio Patauino: nostri loci mores:Serrana tamen Patauinis quoque seueritatis exēplum est. Laudantur & Chalcedoniæ mulieres,quæ si in alienos viros & magistratus potissimùm inciderent,dimidium faciei retegerent. Quæ à viduis coorta consuetudo,in eas proreps it,quæ & maritos haberent. Quod retulit Plutarchus in Problematis c 162. Qui mos multùm placuit Ang. Aret.qui in §.j.col.j.Instit.de pat.pote.scribit,mulieres debere incedere facie semiopertà:quod tēporibus(ait)nostris non obseruant mulieres.

Chalcedoniæ dimidium faciei retegentes.

20 ¶Persarum verò legibus sancitum legimus apud Ioseph.lib.11. Antiquitatum,ca.9.ne mulieres extraneis viris inspiciendas se præberent. Apud Spartanos autem diu obseruatū legimus, vt aperta facie virgo,nupta verò conuelata in publico viseretur. Cuius etiam rationem reddebat Charilus, siue Carilaus (vtrunque autem legitur) ὅτι τὰς μὲν κόρας ἀνδρὰς εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. Id est, Quoniam virginibus viros sibi quærere necessarium sit:mulieribus autē,quos compararint,custodire. Autor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Corinthij autem suas quoque virgines velabant,vt retulit Tertullianus in lib. de virginibus velandis. Qui etiam loco tradit,Arabiæ fœminas non caput tantùm,sed faciem quoque ita totam tegere, vt vno oculo libero contentæ sint dimidiam(vt ipse loquitur)frui lucem. Homerus lib.18.Odysseæ scribit Penelopen, cùm è gynæceo descenderet in eum locum,vbi proci degebant,genas subtilibus velis texisse,ita scilicet vt cæteros aspicere,ab illis autem aspici non posset:

Persarum lex de ea re.

Spartanorū in eadē re mos.

Corinthiorum quoque.

Arabum item.

Penelope te-ctis genis è gynæceo descendit.

ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Quod & hodie fieri videmus à magnatum vxoribus,cùm in viis publiciis incedunt.

21 ¶Cornelius Tacitus de Poppea,alioquin impudica,loquens,lib.13. Rarus(inquit)in publicū egressus, idque velata parte oris,ne satiaret aspectum,vel quia sic decebat. Nam & apud Romanos C. Sulpitius Gallus vxorem dimisit,quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat. Lex enim (inquit)tibi meos tantùm præfiniuit oculos,quibus formam tuam approbes,& placere desideres. His decoris instrumenta compara,his esto speciosa,horum te certiùs crede notitiæ : vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus in suspicione & crimine hæreat, necesse est. Autor Valerius lib.6.c.3. Diuus item Hieronymus (vt ad illum rursus redeamus) in libello de suspecto contubernio, Palliolum,inquit,interdum cadit,vt candidos nudet humeros,& quasi videri nolue rit,celat festina,quod volens detexerat. Idem ad Lætam de institutione filiæ,ita de nuditate virginum loquitur,vt nec ipsæ se nudas conspicere debeant. Mihi(inquit)omnino in adulta virgine lauacra displicent,quæ seipsam debet erubescere,& nudam videre non posse. Theano vestem aliquando induens,brachium fortè nudauit:& cùm quidam dixisset,ô pulchrū cubitum, At non publicum,inquit. Autor Clemens Alexandrinus lib.4.Stromaton: & ante illū Plutarchus in præceptis

Poppea velata facie incedebat.

Romanorum mos.

In fœminas, quæ humeros detegunt.

Virgo ne se nudam conspiciat.

Theano.

ptis connubialibus,cap.32.vbi hinc subdit,pudicæ mulieris, ne cubitū quidem nudari oportere.

22 ¶Legimus D.Barnabam,cùm alicubi vidisset fœminas nudas cum viris ludere, ita eam rem exhorruisse,vt illis diras imprecatus sit:vnde & secuta est confestim templi ruina,quæ multos oppressit. Sed & in sacris literis,Gene.24.c.ad fi.Rebecca cùm vidisset Isaac,in occursum eius per agros venientem,pallio se confestim operuit.Ioannes Damascenus in lib. Hæreseon, Adamianos commemorat ab Adamo nescio quo dictos,qui nudi tam mares,quàm fœminę,in vnum locum conueniebant,in eoq; lectionum & precum officia,& quæuis alia sacra perficiebant. Simulatam verò solitudinem,& castitatem,factasq; nuptias probabant:suamq; ecclesiam Paradisum esse dicebant. Idem quoque propemodum de iisdem refert Epiphanius Palæstinus Eleuteropolites,aduersus hæreses lib.2.tom.1.c.52.D.Ambrosius lib.epistol.8.episto.64. mirum in modum increpat Sinagrium Veronensem Episcopum,qui virginis accusatæ stupri secreta genitalia inspici iusserat, ad depræhendenda libidinis vestigia:quanquā leges Pontificiæ id nulla ratione permittunt.Cæterùm hanc mulierum nuditatem tribus potissimùm rationibus damnat Anton. Flor. in ij.parte titu.quinto,cap.1.in quarto gradu,vbi qui volet,poterit legere.

Templi ruina ex nuditate mulierum.
Rebecca occurrēs Isaac, pallio se operuit.
Adamianorū hæresis.
Genitalia muliebria non inspicienda ad conuincendum stuprum.

23 ¶Non abs re igitur antiquæ leges marem tantùm inspici nudum iusserunt,vt proinde cognosceretur,pubésne esset,an impubes:fœminas verò nudas ob id conspici non patiebātur, impudicum illud atque indecorum iudicantes,vt ex tex.in l.vlt.C.quando curat. vel tut. esse desin. & in §.j. Instit.quib.mod.tut.fini.Cui non omnino dissimile est,quod & Plato sanxit lib.de legibus vndecimo.Conuenientiam(ait)ætatis ad nuptias,& contrà,iudex nudos omnino mares,nudas tantùm ad pubem vsque fœminas conspiciens,iudicet. Sed vt ad nostras leges reuertamur,sanè si fœminas aliquando nudas conspici oportet,leges ipsæ & Canones à mulieribus , & ipsis honestis & probatæ fidei,inspici eas voluerunt,non à viris.l.j.in princ. & per totam fermè legem.ff.de ventre inspi.& in c.proposuisti.& cap.causam matrimonij.de prob.& in cap.fraternitatis,& in c.vlt. extrà de frig.& malefic.& facit text.in cap.nec alia.ibi,manus obstetricum,27.q.j.Idq; natura homines docuit,quæ vel in cadaueribus mortuorum,pudenda mulierum magis,quàm virorum,veluti de industria obtegit:virorum enim cadauera supina fluitare inspiciuntur,fœminarum prona; veluti pudori defunctarum parcente natura.quod obseruant Plinius lib.7.cap.17.& Solinus c.v. in fi.Quanquàm huius rei alia quoque,eaq; naturalis,ratio reddi potest; quòd scilicet mulierum antica sint posticis longè ponderosiora,respectu vteri & mammarum:& contrà in maribus.

Fœminas non nudandas ad deprehendendam pubertatem.Plato.lex de ea re.
Fœminas non nisi fœminis nudādas, cum necesse est.
Cadauera mulierum prona, virorum supina fluitare.

24 ¶Denique legimus,Deas castitatis præsides,ægerrimè tulisse, si quando eas nudas à viris , etiam imprudentibus,inspici contigerit:neque id impunitum reliquisse. Nam cùm se Pallas aliquando & Chariclo in Heliconia Hippocrene nudæ per æstum lauarent,ac tum fortuitò Tiresias venator ad eum fontem sitiens accessisset,Palladem imprudens nudam conspicatus, statim oculis captus est,vt pulchrè descripsit Callimachus in eo Hymno, cui titulum fecit, εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, id est,in lauacra Palladis:& Nonnus,& Propertius, quibus locis statim citabimus. Et Apollodorus lib.Bibliotheces,siue de Diis,3.Quanquàm alij aliò referunt cæcitatem illam Tiresiæ,vt nos quoque dicemus in nona lege connubiali,num.115.incip.nec mirum,Actæon quoque,cùm etiam inter venandum forte fortuna Dianam in fonte nudam conspexisset,eiusdem indignatione in ceruum commutatus est,& à suis canibus discerptus:vt late recensuit Ouidius lib.3. Metamorphos. Et transeunter lib.2.Tristium,vbi ita scribit:

Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
Prædà fuit canibus non minus ille suis.

Silius lib.12.Pausanias lib.9.Claudianus in Rufinum,Arnobius aduersus gentes lib.3.& ante hos Callimachus,vbi suprà. Et Apollodorus in eo.lib.3.Bibliotheces. Nonnus autem Poëta Græcus lib.Dionysiacōn quinto,facit Actæonem hæc exclamantem:

ὄλβιε Τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
γυμνὴν ἀνανευσάσης διζήμενος εἶδος Ἀθήνης
ζώεις σὺν βλεφάρων ὀλίγον φάος· ἀμφοτέρων δὲ
ὀφθαλμῶν ἀμάρυγμα νόῳ μετέθηκεν Ἀθήνη.

Quorum hic sensus est propè ad verbum:

Felix Tiresia,tu quidem vidisti citra perniciem
Nudam inuitę misericordis formam Palladis.
Viuis tuorum oculorum perdito lumine:nostrorum autem
Oculorum splendorem cum mente commutauit Pallas.

Ex quibus & illud Propertij lib.4.

Parce oculis hospes,lucoq; abscede verendo,
Cede,agedum,& tuta lumina linque fuga.
Interdicta viris metuenda lege piatur,
Quæ se summota vindicat ara casa.
Magnam Tiresias aspexit Pallada vates,
Fortia dum posita Gorgone membra lauat.

Et cætera quæ sequuntur. Quanquàm aliæ causæ calamitatis Actæonis afferantur à Diodoro lib.5.cap.14.& à Pausania lib.9.& à Fulgentio ex Anaximene.

Deas castas nudas se conspici, molestè ferre.
Tiresias oculis captus, quòd Palladē nudam conspexisset.
Actæon in ceruum mutatus, quum Dianam nudam vidisset.

25 ¶Tradit & Lactantius lib.2.qui de origine erroris inscribitur,cap.17.Iunonem nudatam in sacrilegos sese vindicasse. Apud Homerum lib.5.Odyssęæ,Leucothea Dea marina , cum Vlyssi nau-

Iuno nudatam se vindicauit.

Leucothea nudam se videri noluit. frago vittas immortales dedisset, quibus sub pectore extensis nataret, iussit eum, cùm terram attigisset, easdem iacere in pontum, subiunxitque:

αὐτὸς δ' ἀπὸ νόσφι τραπέσθαι. Id est,

Ipse autem seorsim te verte.

Ne videlicet ipse eam nudam à tergo inspiceret.
Et hinc quoque illud Virgilianum in Pharmaceutria,

Tránsque caput iace, ne respexeris.

Numina videri nolunt. Quem locũ enarrans Seruius, Nolunt enim, ait, se videri numina. quod & idem ipsum tradit ipse Seruius lib. 4. Aeneid. eum locum enarrans. Vnde & illud Ioannis Secundi de Cnidia Venere,

Non te Praxiteles vidit Dea magna, nec est fas
Cernere conspicuas, & sine veste deas.

Festus autem Pompeius lib. 10. vbi de Lymphis loquitur, vulgò memoriæ proditum esse, quicunque speciem quandã è fronte, id est, effigiem Nymphæ viderint, furendi finem non fecisse: quos Græci Νυμφολήπτους vocant. Latini verò Lymphatos.

Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit.—

26 ¶Porrò aliò spectat, quòd prisci illi Gratias nudas pingebant, vt Horat. lib. 3. Car. Ode 19.

—Tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis iuncta sororibus. Et iterum lib. 4. Ode 7.
Gratia nuda. *Gratia cum nymphis geminisq́ sororibus audet*
Ducere nuda choros.

Prouerbium. Ex quo vetus illud adagium, αἱ χάριτες γυμναὶ, ne scilicet quid inter amicos fictum, fucatum, tectum, verùm nuda simpliciaq́ sint omnia, quemadmodum Gratiæ sunt sine dolo, sine fraude, sine aliquo velamine, vt tradit Acron in locum illum priorem Horatij. Et sine fuco, vt scribit Seruius lib. 1. Aeneidos in eum locum,

At memor ille matris Acidaliæ.

Quanquàm id aliò referat Fulgentius lib. 5. Mythologicarum, & Cornutus, aut (vt alij vocant) Phornutus in lib. de Natura Deor. Cæterùm ne illud omittam, scribit Pausanias in Bœoticis, antiquissimos illos scalptores atque pictores Gratias non nudas, sed vestibus indutas expressisse: idq́ probat multis antiquissimis earum statuis & picturis. Quo verò primùm autore nudæ scalptæ aut depictæ fuerint, fatetur se ignorare. Scio autem illum alibi, scilicet in Eliacis, tradidisse ipsas Gratias Veneri potissimùm ex Dijs esse familiares: ideoq́ vnam illarum rosam tenere, alteram myrti ramum, quorum vtrumque Veneri sacrum est: quod fortassis artificibus ansam præbuit, vt nudas eas exprimerent.

27 ¶Nec interim in hac tractatione nuditatis Dearum, illud omittendum ducimus, quod Artemidorus Daldianus lib. de Somniorum interpretatione 2. cap. 35. scriptum reliquit, ne in somnis quidem vlli conducere, Dianam, aut eius imaginem nudam conspicere. Nec quod idem eo. lib. c. xlij. tradit, Venerem in somnis visam bonam iudicari, si infernas partes vsque ad zonam velatam habeat: totam autem nudam solis meretricibus bonam esse, & quæstus significatiuam: ad reliqua autem confusionem significare. Id quod dicit à se obseruatum fuisse.

Dianam nudã videre in somnis, quid significet.

28 ¶Proinde non rectè fortassis plerisque videbitur consuluisse, vir alioquin doctissimus, autorque grauissimus Fran. Are. consi. cxlij. ex facto proponitur quòd illustris, in tertio, & iterum in quarto dubio eiusdem consi. cùm omnibus neruis contendit probare, Franciscũ Sfortiam ducem Mediolani iure petiisse, vt Dorothea filia Ludouici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipsius Ducis filio desponsata, nuda è quibusdam Medicis à se missis conspiceretur, vt hinc detegeretur si qua puellæ esset deformitas: contrà Ludouicũ hoc ipsum iniuria recusasse, sed tantùm filiã obtulisse videndã, cotta (sic enim appellat) quã ad eam Galeatius ipse miserat, coopertã. Cuius tamen consiliũ probat Philip. Dec. in d. c. proposuisti. in ij. nn. An tamen bene vterque senserit, aliorum sit iudicium.

Venerem itẽ, Franci. Areti. con. expẽsum.

29 ¶Ego verò scio, Platonem ab Eusebio lib. 3. de præpar. euang. ca. 12. & Theodorito lib. de legibus, qui nonus est eorum, quos de curatione gentilium affectionum elegantissimè scripsit, alijsq́; ecclesiasticis scriptoribus fuisse repræhensum, quòd in libris de repub. atque de legibus iusserit mulieres non solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasijs nudas cum viris luctari, adolescentulas nudas cursu & equis certare, & in solennitatibus eas quoque nudas cum nudis iuuenibus tripudiis salire, sicuti suprà diximus. Quæ omnia hausisse videtur Plato ex legibus, politicisq́; constitutionibus Lycurgi Lacedæmonij, qui eadem fermè instituit, vt tradit Xenophon in Lacedæmoniorum repub. & commemorauit Propertius lib. Eleg. 3. illis versibus,

Plato reprehensus de mulierum nuditate.

Lycurgus fœminas nudas exerceri iussit.

Multa tuæ Spartæ miramur, &c.

Et Pelignus vates, quo loco describit raptam à Theseo Helenam, in Epistola Paridis ad eandem Helenam:

More tuæ gentis nitida dum nuda palæstra
Ludis, & es nudis fœmina mista viris.

Et Plutarchus in vita ipsius Lycurgi, & in Apophthegmatis Laconicis, vbi & hoc Lycurgi institutum à

tum à quibusdam fuisse repræhensum tradit. Ab hac autem mulierum Laconicarum nuditate,& quia etiam illis pinnæ virginalis tunicæ non erant consutæ ab inferiori parte, sed aperiebantur, simulq; totum femur, cùm incederent, nudabatur, eas φαινομηρίδας appellabat Ibicus, à patentibus scilicet femoribus, vti etiam memorat Pollux lib.7.Onomastici,cap.13. & ἀνδρομανεῖς Euripides, quòd viros ob id in libidinem furere facerent, vt & retulit Plutarchus in Lycurgi, ac Numæ Pompilij comparatione: vbi & citat Sophoclem hunc morem Laconicarum mulierum apertè describentem:

Lacænæ mulieres φαινομηρίδες dictæ, & ἀνδρομανεῖς.

Καὶ τὰν νεορτὸν ἇς ἔτ' ἄστολος χιτὼν
Θυραῖον ἀμφὶ μηρὸν, πτύσσεται Ἑρμιόναν.

Cui addere potes & illud Euripidis in Andromache,

οὐδ' ἂν ἀ βούλοιτό τις
Σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη,
αἳ ξὺν νέοισιν ἐξερημῶσαι δόμους.
γυμνοῖσι μηροῖς, καὶ πέπλοις, ἀνειμένοις
Δρόμους, παλαίστρας τ' οὐκ ἀνασχέτους ἐμοὶ
Κοινὰς ἔχουσι κᾆτα θαυμάζειν χρεὼν
ἀ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε. Id est, ad verbum:

Neque si velit quæpiam
Casta esse, queat Spartana puella:
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus palæstrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent: & tamen admirabile videtur,
Si non castas mulieres educatis?

Huc quoque spectare videtur illud Martialis lib.1.Epigram.135.

—Aut libidinosæ
Ledæas Lacedæmonis palæstras.

30 ¶Et in hanc sententiam D.Chrysostomus Homilia in Matthæum 6.multis inuehitur in mimos, aliosq; huiusmodi ludos atque spectacula, quibus producuntur mulieres nudæ, veluti maxima libidinis incitamenta: eosq; mille mortibus dignos pronuntiat, qui hæc faciunt. Id quod dicit, quoniam apud Romanos nudæ in scenam prodibant: quod vel ex hoc intelliges, quod scribit Valerius Maximus lib.2.cap.5.Catone (inquit) ludos Florales, quos Messius Aedilis faciebat, spectante, populus, vt mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cùm à quibusdam cognouisset, discessit à theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. Ex quibus & illud quoque intelligis, id fuisse viris sanctis & seueris non admodum honestum, & cæteris non impudendum, etiamsi mos regionis id permittat. Vt non immeritò malè audiant quòd apud eos, more gentis, fœminæ saltatrices nudæ introducerentur, vt scribit Athenæus lib.13.cap.31.

Nudæ fœminæ in scenam prodibant apud Romanos.

31 ¶Tiberius Imperator Ro. voluptatis libidinisq; assertor impotentissimus, ob id à Suetonio taxatur, quòd nudis aliquãdo puellis ministrantibus cœnauerit. Sed & Heliogabalus ille quoque Ro. Imperator, omnium (vt verbis Apuleij vtar) bipedum nequissimus, ab Historicis incessitur, quòd fœminis nudis currum suum trahentibus, nudus & ipse in publicũ sæpe prodierit, vt in eius vita Lampridius retulit. Clearchus quoque lib. vitarum 5.apud Athenæum lib.12.cap.25. Anaxarchum carpit, quòd ei nuda puella ministrabat. Timæus lib.1. Historiarum, & Theopompus apud Athenæum lib.4.cap.16. tradidere, apud Tyrrhenos in conuiuijs, & epularum apparatibus virgines nudatis corporibus ministrare solitas cõuiuis discumbentibus. Sed & eas pudore deposito in gymnasiis publicis & palæstris nudas exerceri solitas. Neque enim apud eos turpe ducebatur nudas fœminas vulgò conspici. Plutarchus in vita Antonij tradit illum nudum in Lupercalibus curru per vrbem fuisse vectum à matronis & virginibus omnia membra nudatis. Clearchus autem in 4. vitarum commentario, apud eundem Athenæum lib.12.c.7. scribit, quòd cùm Tarentini Carbinam Iapygum vrbem vi expugnassent, illorum filias, quæ ad templa τῶν Καρναίων confugerãt, iisdem in locis, sacratisq; Deorum ædibus denudatas omnium libidini obnoxias, per totum diem exposuerunt: quæ res adeò hominibus diisq; ingrata fuit, vt eos omnes, qui hoc facinus patrauerant fulguribus statim ac fulminibus obrutos fuisse constet. Illud quoque ab antiquis non sine vituperio scriptum est, virgines in Peloponneso discinctas, & absque tunicis esse consueuisse, tantùm pallio tectas, vtrinque fenestrato: per quod patebant nuda corpora. Ex quo Δωριάζειν, vice prouerbij dictum aduersus eos, qui corpore parum decorè nudato incedebant: de quo per Erasmum Chiliad.5.Centu.ij.c.xlvij.

Tib. nudis puellis ministrantibus cœnabat.
Heliogab. nudus nudis fœminis currum trahentibus incedebat.
Anaxarcho ministrabant nudæ puellæ.
Tarentini fulmine icti, quòd nudas fœminas libidini expos.
Peloponnen. uirgines discinctæ pallio fenestrato.

32 ¶Nec intempestiuum erit historiam à Plutarcho in lib. de claris mulieribus.cap.2. relatam, hoc in loco depingere, ex qua agnosces naturam hunc pudorem etiam insanis mulieribus ingenuisse, vt nuditatem maximè abhorreant. Nam ignota, vt ait, causa, quam alij ad aëris intemperantiam corruptionemq; quandam, alij ad terrarum pestilentem halitum referebant, Milesiæ virgines ad insaniam omnes conuersæ in vehemens mortis desiderium adeò compulsæ fuisse dicuntur, vt per omnes propè domos tota passim vrbe laqueo se suspenderent: ad id enim maximè, & non

Milesiarum virginum insaniæ.

aliud ferè mortis genus eas impulsas. Indignum igitur & turpe pendentium virginum spectaculum Mileti quotidie cernebatur: cui pesti nullum penitus afferri efficax remedium poterat. Nec enim maiorum monita, nec parentum preces, & lachrymæ quicquam proderant: indiesq; id malum excrescere videbatur, vt non humanis id ampliùs causis, sed Deorum potius indignationi omnes constanter adscriberent, donec prudentis cuiuspiam viri & rerũ vsu periti admonitu, Milesiorum Senatus decreuit, vt quæ suspendio posthac se conficerent, virgines omnes nudato corpore per medium forum palàm efferrentur: eoq; edicto promolgato confestim hanc labem cessauisse: adeò enim illas eo decreto publicato animis concidisse, sic turpitudinis illius phantasia perterritas fuisse, vt nulla postmodum id malum attentarit: tantùm apud ingenuos animos pudoris existimationisq; vis valuit, vt quas antea, quò minùs sibi manus afferrent, terribilium (vt aiunt) extremum non absterruit mors, iisdem huius turpitudinis iniecta opinio, à proposito tam citò diminuere potuerit. Aliter autem hanc historiam refert Polyænus lib. 8. Stratagematôn.

33 ¶ Laudatur ab eodem Plutarcho in eo ipso lib. de claris mulieribus, cap. 15. Micca filia Aristodemi Eliensium tyranni, quòd moribunda Megistonem rogauit, ne se post mortem turpiter nudatam iacere pateretur. Et à Iustino ad calcem lib. 14. Olympias mater Alexandri, quòd expirans capillis & veste crura contexit, ne quid posset in corpore eius indecorum videri. Idemq; de Polyxena scribit Euripides in Hecuba:

Micca rogat ne mortua nuda iaceat. Olympias moriens capillis crura texit. Polyxena.

ἡ δ' θνήσκουσ' ὅμως
πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχημόνως πεσεῖν
κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών.

At illa iam moriens tamen
Multùm prouidit, vt honestè caderet,
Celaretq; quæ celare oculos virorum oportet.

Cuius quidem sententiæ meminit Clemens Alexandrinus lib. Stromatum 2. & Plinius Iunior lib. epistolarum 4. ad Minutianum, vbi & eo quoque nomine laudat Corneliam Vestalium maximam, quòd cùm incestus iniustè damnata in subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit. Meminit item eius sententiæ Lucianus in Encomio Demosthenis: eamq; Ouidius lib. 13. Metam. vbi ipsius Polyxenæ immolationem describit, ita traducit:

Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas,
Cùm caderet, castiq; decus seruare pudoris.

Sed & idem lib. 2. Fastorum de Lucretia loquens:

Lucretia.

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honestè,
Respicit: hæc etiam cura cadentis erat.

34 ¶ Quid, quòd & id quoque viris laudi datum est. Vnde & Suetonius de Cæsare, Nam vt animaduertit (ait) vndique se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferioris parte corporis velata. Quod & Valerius Maximus tradidit lib. 4. cap. 5. Appianus Alexandrinus bellorum ciuilium lib. 2. Nam & in viris quoque nuditas habet aliquid pudoris & verecundiæ, præsertim verò pudendorum, quæ & hinc id nomen accepisse videntur. Nam & Adam ille protoplastus, sicut & Eua omnium parẽs, cùm ante peccatum non erubescerent, quòd nudi essent, post peccatum cùm se agnouissent esse nudos, præ verecundia consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, id est, succinctoria, & vt verbo Varronis vtar, suffibula, vt scribitur Genes. 3. Sic & Vlysses apud Homerum lib. Odysseæ 6. cùm nudus esset è mari elapsus, ramo frondenti sibi pudenda cooperuit, sicque Nausicaæ Alcinoi filiæ apparuit:

Cæsar moriẽs prouidit, ut honestè caderet. Nuditas in uiris quoque habet aliquid pudoris. Adam & Eua erubuerunt se nudos esse. Vlysses nudus ramo pudenda operuit.

ἐκ πυκινῆς δ' ὕλης πτόρθον κλάσε χειρὶ παχείῃ
φύλλων, ὡς ῥύσαιτο περὶ χροῒ μήδεα φωτός.

Ex quo Virgilius, aut quisquis est in Priapeiis, illud deprompsit,

Huius & Alcinoi mirata est filia membrum
Frondenti ramo vix potuisse tegi.

Plutarchus in Catone Censorio scribit, eum Romanorum quibusdam vitio dedisse, quòd generi vnà cum soceris balneum ingrederentur: propterea quòd membrorum nudationem inspectantibus illis sine dedecore fieri posse non putabat. Ante Plutarchum Cicero lib. 1. Officiorum: Nostro quidem more cum parentibus puberes filij, cum soceris quidem generi non lauantur. Subdit autem Plutarchus, Romanos, postquam à Græcis nudari didicissent, ipsos deinde Græcos, vt id cum vxoribus vsurparent, docuisse.

35 ¶ Sed vt redeamus ad sacras literas cùm Noë imprudens inebriatus esset, iaceretq; nudatus in tabernaculo, Cam cæteris fratribus, veluti subsannans, nunciauit. At verò illi confestim pallio verenda patris operuerũt. Pater autem è vino & somno expergefactus, postquam hæc resciuit, Cam maledixit: cæteris fratribus contrà benedixit. Herodotus lib. 1. scribit apud Lydos, cæterosq; ferè Barbaros magno probro esse, etiam virum conspici nudum. Socrates historicus ecclesiasticus in tripertita historia libr. 1. cap. 11. tradit quòd cùm Ammonius Aegyptius, & Theodorus eius discipulus, aliquando vellent fluuium transire, iussisse Ammonium, ne alter alterum nudum conspice

Noë ebrij nuditas derisa. Lydis probrũ est, nudũ conspici. Ammon. erubuit nudum se conspici.

conspiceret, Theodorum abire: cumq; senior se quoque ipsum erubesceret nudum intueri, repentè diuina virtute translatum esse ad vlteriorem ripam.

36 ¶Sed & Dionysius Halicarnasseus lib. Antiquitatum Ro. 7. non admodum probat virorum corpora nudari in Olympiis, aliisq; certaminibus. Primumq; omnium Acanthum, aut, vt alij legunt, Neanthum, Lacedæmonium hunc nudandi corporis morem aduexisse decimaquinta Olympiade, cùm anteà pudori sibi ducerent Græci omnes nuda in certaminibus apparere corpora: quod probat Homeri autoritate, qui lib. 23. Iliados facit Epeum & Euryalum in funere Patrocli cinctos in certamen descendere:

Hacanth. pri. aduexit morē nudandi corp. in certaminib. Homeri tempore luctatu ri se accinge bant.

τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et paulò pòst Aiacem & Vlyssem,

ζωσαμένω δ' ἄρα τώ γε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et lib. 18. Odysseæ, quo loco describit certamen ipsius Vlyssis & Iri, hæc scribit:

ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπῄνεον. αὐτὰρ ὀδυσσεύς.
ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα.

Quibus significatur Vlyssem cinxisse se pannis circũ genitalia. Et lib. 6. Odysseæ, Vlyssem ipsum, cùm se lauare vellet in fluuio, ancillis Nausicaæ iussisse, vt procul abessent. Erubescere enim coram illis se nudare corpus:

ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
χρίσομαι. ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή
ἄντην δ' οὐκ ἂν ἐγώ γε λοέσσομαι. αἰδέομαι γὰρ
γυμνοῦσθαι κούρῃσιν ἐϋπλοκάμοισι μετελθών.

37 ¶Sed quod de certaminibus dictum est, illum morem nudandi corpora hinc fluxisse tradit Pausanias lib. 5. quo Messenica describit, quòd cùm Olympiæ lata lex esset, mulieres ad illud certamen accedere non debere, pœnaq; præuaricantibus constituta, vt è Typeo monte prærupto deiiceretur, quæ huiusmodi certamen ingressa deprehenderetur, ac Callipatera, nonnullis Pherenice dicta, marito mortuo pugilis habitu in id descendere ausa fuisset, Pisirrhodoq; filio certaminis victoriam adepto, lætitia gestiens sepes claustraq;, quibus athletæ cõcludebantur, transilire conaretur, nudata corporis parte, qua sexus discernitur, fœminam se esse detexit. Qua re cognita, illam quidem patri, ac fratribus, filioq; Olympionicis condonarunt: at legem nouam sanxerunt, vt deinceps athletæ nudi ad id certamen accederent. Hanc tamen historiam recensens Tzetzes Histor. Chiliad. 1. cap. 23. fœminam hanc Aristopatiram vocat, & filium Pisirothion: vti etiam facit Pindari interpres. Nonnulli quoque hanc nuditatem inde manasse dicunt, quòd cùm antiquis consuetum fuisset subligaria ferre circa pudenda in gymnasiis, Orsiro Lacedæmonio certanti soluta fibula dolorem ineuisserit: vnde deinde lex est constituta, vt nudarentur. Sed his omnibus refragatur quod à Philostrato traditum est in vita Apollonij lib. 6. ab Hercule fuisse institutum vt nudi athletæ certarent in Olympiis.

Nudandi corpora in certaminibus unde mos fluxerit. Callipatera pugillis habitu in certamē descend.

38 ¶Illud autem Aeneæ quoque temporibus factitatum fuisse, vt nudarentur in certaminibus, satis probat illud Virgilij lib. 3. Aeneidos,

Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socij.

Sed quis æquis oculis videre nunc ac ferre posset Lupercalia illa, quibus mares & fœminæ per templum vtrbemq; certatim, Lycæum nescio quod carmen canentes, nudi procedebant. Fœminæque se nudas de industria verberandas pelliculis offerebant, vt conciperent, vti videre licet ex Ouid. lib. 2. Fastorum, Plutarcho in vita Cæsaris, & Marci Antonij, & aliis plerisque. Ex quo & illud Virgilij lib. 8. Aeneidos:

Lupercalia. Nudæ fœminæ in Lupercalibus.

Hinc exultantes Salios nudosq; Lupercos.

Vbi & id Seruius declarat.

Item illud Martialis lib. 1. Epigram. 108.

Nudam te statuet tuus Lupercus.

39 ¶Verùm vt ad fœminas, à quibus initium huius nostræ legis cœpit, redeamus, finemq; huic tandem loco imponamus, illud fœminas ipsas monemus, vt si qua in eis sit occulta deformitas, ei cer tè cui nubere velint, non re quidem, id est corporis nudatione, sed verbis adaperiãt propter eam maximè rationem, quæ à nobis dicta est, cùm de viris in huius capitis initio loqueremur. Ideoq; & hanc legem vtrique statuemus:

SVAM QVISQVE DEFORMITATEM FVTVRO MARITO, AVT VXORI DETEGITO.

Quarta lex Connubialis.

NE TAMEN SE PROPTEREA, PRAESERTIM FOEMINA, NVDATO.

L 3

1 Hactenus de forma, & iis quæ ad formam attinent, abundanter, affatim, aut veriùs superfluêter diximus. Nunc ad id maturè accedendum est, quod statim post primam legem diximus: eos videlicet maritalem potestatem dote atque etiam nobilitate commutare, qui vxores opibus, genere, aut aliàs superiores se ducunt. Nam, vt scribit Aristoteles Ethic. 8. cap. 10. Dominantur vxores propter amplitudinem patrimonij. Cui finitimum est, quod Demenæus senex Plautinus in Asinaria dolenter pronuntiat:

Vxores uiris dominâtur ob dotem uel nobilitatem.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Et in eadem fabula Artemona,

Faxo (inquit) vt scias,
Quid pericli sit, dotatæ mulieri conuicium dicere.

Et apud eundem in Aulularia Megadorus senex asserit dotes dapsiles in seruitutem viros redigere. Et alibi in eadem fabula ille idem, cùm multas incommoditates, sumptusq; intolerabiles, qui ex magnis dotibus prouenuint, enarrasset, tandem in hæc verba concludit:

Dotes dapsiles.

Dotatæ mactant & malo & damno viros.

Et in Mostellaria Simo & ipse senex:

Si quis domi dotatam vxorem habet, malè.

Rursum & alius senex in ea fabula, quæ Menæchmi inscribitur:

Credo (ast)
Cum viro litigium natum esse aliquod: ita istæ solent, quæ viros
Subseruire sibi postulant, fretæ dote feroces.

Cui concinit illud Ouidianum lib. 2. de Arte amandi,

Dos est vxoria lites.

Sed & alius senex Pleriplectomenus in Milite eiusdem Plauti:

Nam mihi virtute Deûm dicam, propter diuitias datas
Licuit vxorem dotatam genere summo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædes introducere.

2 ¶Quibus & germanum est illud alterius cuiuspiam senis in Plotio Menandri, apud Gellium lib. 2. cap. 23.

De eadem re.

ἐπ' ἀμφότερα ἐν' ἐπίκληρος ἡ μέλλει καθευδήσειν. Id est,
In aurem vtranque quandoquidem dotata est, cubet. Et paulò infrà,
ὤμοι Κρωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα
γύναιον οὖσαν πηχέως, εἶτ' ἐστι τὸ φρύαγμα
ὅπως ἀνυπόστατον.
Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeò intolerabilis est.

Dicit autem, In aurem vtranque dormiet: quoniam vxor pauper, & ob id morigera, viro semper faciem aduersam, non auersam, in lecto habet. Diues autem, quæ non adeò maritum metuit, & reueretur, modò aduersam, modò auersam, prout ei libitum fuerit, faciem habet: & sic in vtranque aurem liberè dormit. Id enim significat in aurem vtranque dormire: vt videre est apud Terentium in Heautontimorumeno,

In aurê utranque dormire.

Ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtranque otiosè vt dormias.

3 ¶Idem autem Menander, vt ad eum reuertamur, apud Stobæum Serm. 67.

ὅταν πένης ὤν, καὶ γαμῶν τις ἐλόμενος
τὰ μετὰ γυναικὸς ἐπιδέχεται χρήματα,
αὑτὸν δίδωσιν, οὐκ ἐκείνην λαμβάνει.
Si quis pauper nuptias instituerit,
Et allatas ab vxore pecunias acceperit,
Hic dat seipsum, non illam ducit. Sed & idem apud eundem Ser.
ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
πλουτοῦσαν, ἤδη μῆνιν ἐκτίνει θεῶν,
ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν μακάριος καλούμενος.
Quisquis vxorem unicam hæredem cupit adsciscere
Diuitem, is vel iratis pœnam luit Diis,
Vel infelix esse vult, sub nomine fortunati.

Alter Poëta Græcus Antiphanes apud ipsum Stobæum in eodem loco:

οὐκ ἔστιν

οὐκ ἔστιν οὐδὲν βαρύτερον τῶν φορτίων
ὅντως γυναικὸς προῖκα πολλὴν φερούσας.
Haud vllum est onus grauius
Reuera, quàm uxor dotem ferens copiosam.

Et Euripides in Menalippe apud eundem, eodem quoque Sermone 68.

ὅσοι γαμοῦσι δ' ἢ γένει κρείσσους γάμους,
ἢ πολλὰ χρήματ', οὐκ ἐπίστανται γαμεῖν.
Τὰ τῆς γυναικὸς γὰρ κρατοῦντ' ἐν δώμασι
Δουλοῖ τὸν ἄνδρα, κοὐκ ἔτ' ἔστ' ἐλεύθερος.
Quicunque nuptias aut genere præstantiores contrahunt,
Aut multarum opum gratia uxorem ducere nesciunt.
Vxor enim imperans domi
Subiicit maritum, ita vt amplius non sit liber.

Et alia multa in hanc sententiam reperies apud ipsum Stobæum, illo ipso Ser. 68. ex Musonio, & aliis, vt ibi videre poteris.

4 ¶Sed vt iterum redeamus ad Latinos, huc quoque vergit, quod non semel apud Nonium Marcellum Titinnius, aut vt alij appellant, Ticinius, Poeta antiquissimus, in Prælio ait: Verùm enim dotibus deliniti, vltro etiam vxoribus ancillantur, id est, vt idem Marcellus interpretatur, seruiunt. Ad quam item sententiam referendum est illud Epigrammatarij Poetę ad Priscum lib. 8. quod depromptum ex ipso Menandro nonnulli volunt, *De eadem re, ex Latinis auctoribus. Ancillari quid.*

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo mea.

Nam dicit nubere virum vxori locupleti, quoniam Nubere, propriè priuatímque fœminarum est, sicut Ducere virorum, vt scribit Caper vetustissimus Grammaticus in libro de Orthographia & Latinitate verborum, & palàm insinuat illud Ouidij lib. 9. Metamorph. *Nubere fœminarum, Ducere virorum.*

Pronuba quid Iuno? quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra? quibus qui ducat, abest, vbi nubimus ambæ.

Et probatur etiam apertissimè in §. j. versic. vnde quæsitum est. Insti. de nupt. & in l. 2. §. j. ff. de in ius voc. Licet etiam (vt hoc in transcursu dicam) Nubere interdum de viris dicatur, vt videre licet apud ipsum Nonium Marcellum ex Pomponio in Pannuceatis. Et ita quoque vsus est Cornelius Tacitus lib. 15. cùm scribit de Nerone: Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quò corruptior ageret, nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solennium coniugiorum denupsisset. Et Suetonius de eodem: Cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita denupsit. Et Iuuenalis, *Nubere tamē interdū de viris dicitur.*

—Quid quæris? nubit amicus.

Et è nostris quoque voluit Bald. in l. cùm testator. C. de testa. manu. Sicut è diuerso nonnunquā de fœminis Ducere dicitur, vt in l. si ignorans. C. solut. matri. vbi & id not. Bald. Igitur Martialis (vt ad eum reuertamur) voluit intelligere, eos fungi vice & officio mulierum, potiùs quàm virorum, qui locupletes vxores accipiunt. Itaque subdit: *Ducere etiam de fœminis interdum.*

Inferior matrona suo sit, Prisce, marito.
Non aliter fiunt fœmina, virq; pares.

5 ¶Neque dissimile est, quod scribit Iuuenalis Satyra 6.

Intolerabilius nihil est, quàm fœmina diues.

Quod citat è nostris Lucas Pen. in l. j. col. j. in fi. C. de mulie. & in quo loco, lib. x. Et rursus idem Iuuenalis in eadem Satyra:

—Veniunt à dote sagittæ:
Libertas emitur.—

Et huc quoque pertinet illud Silij Bassi apud Senecam in 6. controuersia, lib. 2. Omnes vxores diuites seruitutem exigunt: crede mihi, volet regnare in suis diuitiis. Et paulò inferiùs. Multi duxere sine dotibus vxorem: quidam dictas non accepere dotes: quidā autem emptis contenti fuere mācipiis: & cùm possent accipere diuitias, emere, quibus libertatem darent, maluerunt, quàm suam vendere. Et in eadem controuersia, Aelius Fuscus pater, Insolens (inquit) malum est beata vxor, cùm immensum pondus auri orba attulerit, cùm pecunia arcas nostras onerauerit, quid aliud, quàm beatè seruiemus? Alter Declamator Quintilianus auus, Declamat. 301. Tu tamen quid circumscriptione ista perdidisti? Vxorem non habes locupletem? nihil enim magis, quàm pecuniam desideras. At te dignum, qui duceres parem: tunc scires, quæ discordiæ, quæ contentiones, quàm frequens mentio dotis, quàm erecta ex æquo ceruix. Vtique in his tuis deliciis, in his cupiditatibus liceret amare aliquam ancillam, deperire aliquam ministrarum. Nunc habes vxorem non ambitiosam, non exactuream comitatus, sed quæ tota ex tuo vultu pendeat. Sed & Seneca ipse de remediis fortuitorum ad Gallionem: ei qui conquerebatur bonam vxorem se amisisse, Inuenies (inquit) si nihil quæris, nisi bonam, dummodò ne imagines proauósque respexeris, nec patrimonium, cui iam ipsa nobilitas cessit.

6 ¶Huc quoque respicit Plutarchus, qui in eo libello, quem de liberis educandis scripsit, monens *De eadem re.*

De eadem re. parentes, vti liberis suis vxores despondeant, quæ nec multò nobiliores, nec ditiores sint. Prudẽter enim dici prouerbio τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα. Id est, æqualem tibi mulierem inquire. Nam qui se ipsis longè ampliores cupiunt vxores, non eorũ maritos, verùm dotis mancipia fecisse se nesciunt. Quin Anaxandrides, & ipse Græcus autor, dicebat apud Stobæum Serm. 66.

ἢν γὰρ πτωχὸς ὢν, τὶς γυναῖκα χρήματα
λαβὼν, ἔχῃ δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔτι
ἧς ἐστὶ δοῦλος καὶ πτωχός.
Nam si quis pauper pecuniosam vxorem
Duxerit, non vxorem, sed dominam habet,
Cuius est famulus & seruus. Phocylides quoque Milesius,
λατρεύεις δ' ἀλόχῳ λυγρῆς χάριν εἵνεκα φερνῆς. Id est, ad verbum:
Seruis autem vxori, malæ gratia dotis. Gallicus item Poeta Ausonius in Monosyllabis:
Sæpe in coniugibus fit noxia, si nimia est, dos.

Scribit Philostratus, quòd cùm Antipater, qui tum Imperatori ab epistolis erat, auidius affectarẽt filiam Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiendam huiusmodi felicitatem. At instante acriùs nuptiarum conciliatrice, ac potentiam memorante, Doti (inquit) magnæ non seruiam, neque soceri superbiæ. Socrates dicebat, splendida coniugia, vt aliquando illustrant, ita nonnunquàm funditus domos euertunt: vt retulit Valerius lib. 7. c. 22.

7 ¶Nicostratus in lib. περὶ γάμου, id est, de nuptiis, in eandem sententiam hæc scribit, apud Stobæum

De eadem re. Serm. 68. ἔνιοι δὲ οὐδ' ἂν γῆμαι ἐρασθεῖεν ἄλλως εἰ μὴ πλείστην καὶ πλουσίαν ἐπάγοιτο προῖκα. ἀλλὰ φιλαυτία τις καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ δουλεύειν δεῖν, ἰδίᾳ μὲν τῇ γυναικὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου διατεθρυμμένῃ, ἰδίᾳ δὲ χρήμασιν ὑποθωπεύοντα αὐτὸν ἵνα, κἂν ἦν συμβαίνῃ μάλιστα λαμβάνοντα ἐκεῖθεν ἀναλίσκειν. Quibus significatur, quosdam vxorem aliter non ducendam existimare, quàm diuitem, & magnam dotem afferentem. Sed hìc apparere egregiam seruitutem, si quis seipsum tum vxori opum luxuria diffluenti, tum pecuniis adulatoriè submittat: etsi maximè liceat pecunias ab ea acceptas insumere. Subiungitque, εἰ δὲ καθ' ἐμέ τις ἂν, καὶ σμικρὰν ἂν δέξαιτ' ἂν προῖκα. Si quis, inquit, meæ sententiæ fuerit, vel paruam dotem libenter accipiet.

8 ¶At diuus Ambrosius lib. j. de Abraham Patriarch. ca. 2. Qui suauitatem, inquit, quærit coniugi, non superiorem censu ambiat, non monilibus ornatam, sed moribus. Offendit plerunque virum, si se vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima superbiæ sunt. Sara non facultatibus ditior, non genere splẽdidior erat: ideo virum imparẽ non putabat, ideo quasi parem gratiam diligebat, ideo nõ censu est terenta, non parentibus, non propinquis: sed virum proprium, quocunque pergeret, sequebatur. Diuus autem Hieronymus in epitaphio Marcellæ ad Principiam, taxat viduas, quæ sibi pauperes maritos deligunt, quibus imperent, vt nomen tantùm virorum habere videantur, qui patienter riuales sustineant, si mussitauerint, ilico proiiciendi. Et huc quoque respicit Horatius lib. 3. carminum, Ode 24.

Nec dotata regit virum
Coniunx.— Et eiusdem lib. Ode 30.
--Probámque
Pauperiem sine dote quæro.

Artemidorus Daldianus lib. de Somniorum interpretatione 2. c. 31. Si quis, ait, argenteis armis pugilatum decertet, vxorem ducet mediocriter opulentam, fidelem, & domum custodientem, & viro obedientem. Si verò quis cõtra sequutorem pugnet, formosam quidem ducet vxorem, & opulentam, verùm fastuosam propter opes, & ob id virum contemnentem, & malorum causam futuram. Nec prætermittendus Græcus ille versiculus,

Νύμφη δ' ἄπροικος οὐκ ἔχει παρρησίαν. Id est,
Sponsa indotata non habet libertatem, siue audaciam loquendi.

Nam (vt scribit Bald. noster in auth. res quæ. col. 1. vers. quarto, pater viuens. C. com. de leg.) vxor indotata à marito contemnitur: vt etiam diximus in nostro tractatu, Cessante causa, cessat effectus, in 22. limitat. oua 9. incip. ex hac autem.

9 ¶Et Iason Iurisconsultorum nostræ ætatis facilè princeps, in l. si diuortio. col. 3. vers. quærit Bart.

De eadem re, ex nostris. de pulchra. ff. de verb. oblig. postea quàm primùm retulit sententiam Bart. ibi dicentis, valere promissionem, vel confessionem dotis non receptæ, factam constante matrimonio inter coniuges inæquales, videlicet inter virum ignobilem, aut senem, & vxorem nobilem aut iuuenem, ea potissimùm ratione, quòd hæc donatio sit remuneratoria, quæ valet inter coniuges. l. quod autem. §. si vir & vxor. ff. de donatio. inter virum & vxorem. Deinde verò retulit aliorum opinionem, qui contrà tenuerunt, & ad rationem Bart. responderunt. Ipse autem ad confirmationem eius solutionis, illud & inter cætera adiicit, non posse dici hoc casu donationem remuneratoriam: tantum enim abesse, vt vir ignobilis quicquam commodi, aut honoris ab vxore nobili recipiat, aut vir senex ab vxore iuuene, vt etiam multum incommodi, & tormenti ab ea patiatur, vtpote quæ volet sibi maritum subiici, & seruire. Licet tandẽ sequatur Bar. vt scilicet dicatur donatio remuneratoria, non ea consideratione, quòd mariti conditio melior sit, sed quòd mulieris efficiatur deterior.

10 ¶Quæ cùm ita sint, ideò Lycurgus id prudenter, vt cætera omnia, statuit, virgines sine dote nubere:

bere:ne propter opulentiam colerentur,vt tradit Plutarchus in vita illius, & in Apophthegmatis Laconicis:aut vt scribit Iustinus lib. 3. (quod tamen in idem recidit) vt seuerius matrimonia sua viri coercerent,cùm nullis dotis frænis tenerentur. Quanquam scio, Aristotelem contrarium de eo scripsisse lib.2.Politicôn,c.7.cum arguit leges Lacedæmoniorum,quarum lator Lycurgus ipse fuit,quòd dotes magnas dari permitterent:cùm melius fuisset,aut nullam,aut paruam, aut mediocrem esse constitutam. Aelianus autem lib.6. Variæ Histor.priori sententiæ adstipulatur, scribens legem esse Spartanis,vt matrimonia nulla dote intercedente contraherentur. Porrò Solon, & ipse legislator,& vnus præterea ex septem Græciæ Sapientibus,ex matrimoniis cæteras dotes sustulit,tres tantum vestes,& quædam parui empta vasa,aliud præterea nihil nuptam secum importare iubens:vt & tradit ipse Plutarchus in vita illius. Sed & Chilo, qui & ex septem Sapientibus fuit,monebat vxorem humilem,apparatu modico esse ducendam,vt scribit Laertius, ne scilicet pro vxore dominam domum accersas:de quo & nos paulò pòst dicemus. Quibus concinens Cato ille Censorius,quem vel vnum illis septem opponere possum,(si tamen is est, quod multi existimant:ego nunquàm putaui)ita monet,

Lycurgus dotes prohibuit.

Solonis lex de ea re.

Chilonis sententia de ea re.

Catonis Censorii.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis.

Quem versum ita vertit Græcè Planudes,

μὴ ποτε κερδίων ἄλοχον ἄγης διὰ φέρνην.

11 ¶Itaque qui vxorem ducunt ingenti dote & matrimonio refertam, aut aliàs nobiliorem, ij iam non sunt domini,non superiores,non mariti,non denique pares:sed potiùs famuli & inferiores, non vxores,sed dominas habentes:quales illi fuisse videri possunt, qui(vt scriptum reliquerunt Iurisconsulti)vxores suas dominas vocabant.in l.vxorem.in prin.ff.de leg.3.Peto(inquiebat Bardus ille)à te domina mea,vbi Alber.id expendit,& in l.Titia.§.qui Marco. ff. de annu.leg. vbi vir quispiam fracti(vt reor)atque abiecti animi non dominam solùm vxorem vocat, sed sanctissimã adiicit, & Alber.ibi not.& illum quoque tex.ad id expendit Bald.in l.vlt.col.2. vers.quid si testator.C.de indic.vid. Similiter in l.vlt.§.vxori.vbi hoc ponderat Nico.Neap.ff.de aur.& arg.legat.& in auth.qui.mo.na.effi.legi.§.illud quoque.vbi annotat Ang. nisi fortassis illi gratia honoris id ipsum faciebant;vt dicit Bart.cons.244.fuit quidam de Assisio,col.vlt.& Lucas Pen.in l.quicunq; col.4.C.de re mili.lib.12.Sicut & Claudius Cæsar,qui,vt erat stupidi ingenij,non modò Messalinam vxorem dominam vocabat,sed & alios ciues Rom.dominos appellabat,autore Suetonio.

Vxores à maritis dominæ vocatæ.

12 ¶Quanquam ea vxorum appellatio & à Græcis profecta videri potest, qui vxorem δέσποιναν. id est,dominam dicunt,vel teste Homero li.3.Odysseæ,cùm dicit de vxore Nestoris:

Græci uxores dominas vocant.

Τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν. Id est,ad verbum,

Huic vxor domina lectum parauit,& cubile. Et lib.7.in fi.de vxore Alcinoi:

ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο·

πὰρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Alcinous autem dormiuit in conclaui domus altæ:

Iuxtà autem vxor domina lectum parauit, & cubile.

Menandro quoque in Plotio,apud Gellium lib.2.c.23.

ἣν ἐγγυῶντες εἶχέ μοι γυνὴ δέσποινα. Id est,

Tum me cunctis notum,vt faceret vxor hera.

Quod & ipsum tradit Epictetus Philosophus,& ipse Græcus,in eo libro,cui titulus est, Enchiridion,c.55.vbi de officio & cura viri erga vxorem disserens,Mulieres,inquit,statim à decimoquarto anno dominæ vocantur.His enim viri ob concubitum blandiuntur.Subdit tamen:Monendę igitur sunt,apud nos in honore esse nihil ob aliud,nisi vt modestæ sint,& virum reuereantur.

13 ¶In quem etiam sensum existimat Seruius dici posse illud Virgilianum lib.6.Aeneid.

Et Latini quoque.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Quanquàm sunt,qui aliò referant.Sed ad id referendum puto illud Catulli in Epithalamio Iulię & Mallij:

Ad domum dominam voca,

Coniugis cupidam noui.

Illud quoque Papinij lib.j.Syluarum,in Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Tu modò fronte rosas violis,modò lilia mista

Excipis,& dominæ niueis à vultibus obstas. Et paulò pòst:

Quamuis Ausoniis multùm gener ille petitus

Matribus,e domus victum dominaq; potentis

Ferre iugum,& longos iussi sperare per annos. Rursúmque:

Dulcia cum dominæ dexter connubia vultus

Annuit,&c.

Et illud Ouidij ad vxorem lib.Tristium 3.Eleg.item 3.

Nuntiet huc aliquis dominam venisse,resurgam. Et paulò pòst:

Nec dominæ lachrymis in nostra cadentibus ora

Accedent animæ tempora parua meæ.

In quibus locis Ouid.vxorem dominam vocat.

Et illud

Et illud eiusdem in epistola Laodamiæ ad Protesilaum:

Caussa tua est dispar: tu tantùm viuere pugna,
Inq; pios domina posse redire sinus. Et rursum in eadem epistola.
Ille ferens domina mandata recentia secum
Pugnabit cautè, respicietq; domum.

Item illud Iuuenal. Posthumium quempiam de vxore alloquentis,

Ferre potes dominam, saluis tot testibus, vllam?

Illud quoque Valerij Martialis lib. 11. in Paulam, Epigr. 8.

Harebit domina vir comes ipse sua. Et lib. 12. in Bassum, Epigr. 98.
Vxor cùm tibi sit puella, qualem
Votis vix petat improbus maritus,
Diues nobilis, erudita, casta,
Rumpis, Basse, latus, sed in comatis,
Vxoris tibi dote quos parasti.
Et sic ad dominam reuersa languet
Multis mentula millibus redempta.

Diuus Adrianus uxorem dominam nocabat. Ioan. And. quoque.

Sed & D. Adrianus vxorem Nataliam dominam vocare solitus est, sicut & illa è diuerso virum dominum, id in eius vita referente Iacobo à Voragine: nonnunquam enim & hos alioqui contemnendos autores citamus. Et è nostris Ioan And. Milanciam vxorem dominam appellat, tum in c. cùm secundum. col. 1. de præben. rum in c. qui prior. col. penul. de regul. iur. lib. 6. in merc.

14 *Damæ.* *Fœminæ passim dominæ uocantur.* *Plinius ita eas uocat.* *Accursius.* *Glo. decreti.* *Baldus.* *Angelus.*

¶A quibus etiam illud, opinor, processit, quòd Itali, & Hispani, & magna pars Gallorum matronas vulgò Damas vocant. Quod tamen tractum posset videri ab ipsis quoque Græcis quibus etiã vxor dicitur δάμαρ & δάμαρς. Nam Plinius alioquin grauis autor & antiquus lib. 33. c. 3. fœminas indiscriminatim dominas appellat, cum inquit: Et inserta margaritum pondera è collo dominarum auro pendentia. Et è nostris Accursius in l. si ignotans. ff. loca. cùm loquitur de domina more meretricio incedente. & in l. ad egregias. ff. de iure. rursúmq; in l. medicos. in verbo, deduci, & iterum in verbo, exhiberi. C. de profes. & med. lj. x. In quibus locis de domina loquitur, id est, muliere, quæ vt ait, inuita in iudicium deduci, vel exhiberi non debet, per tex. in l. j. C. de offi. ciuil. iudi. Et alia glo. sing. in c. odi. 24. quæst. j. dicens inibi esse arg. contra scholares, qui vadunt ad ecclesias vt videant dominas. Sed & Bal. consi. 380. tam profundè, col. vlt. lib. 2. Et in isto (inquit) negotio ad communem opinionem dominarum recurrendũ. Et Ange. in l. vsufructuarium venari. ff. de vsufr. ita scribit: Nota pro dominabus, quibus est relictus vsusfructus alicuius fundi, in quo est pabulum columbarum, vt possint capere & occidere eo modo, quo dicitur de feris inclusis. D. itẽ

D. Ioannes.

Io. Euangelista, siue vt alij contendunt, Ioannes cognomine Presbyter, qui eodẽ ferme tempore & ipse Christi discipulus fuit, in 2. Epistola catholica, Mulierem quandam nomine Electã, ad quã scribit, dominam non semel appellat. Et D. Hierony. aut alius (quod semper existimaui) in Regula

D. Hierony.

sanctimonialium ad Eustochium. c. 16. in prin. ipsam Eustochium dominam vocat. Et D. August. Florentinam, epist. 132. Sed & statuta plerunqne ea appellatione vtuntur. Pisis est statutum, quòd non possint ad nuptias cõuocari, nisi duodecim dominæ, vt refert Bar. in l. inficiando, §. infans. in fi. & ibi etiam Ang. ff. de fur. & Io. Ana. in c. vlt. col. x. vers. ex prædictis refert. extr. de collu. dete. & Fran. Are. in l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. Et hæc omnia ex illo vers. itaq; qui vxorẽ ducunt, dẽptis his quæ in hac, & alia proximè præcedẽte editinne addita sunt, Chassenæus, vt sæpe aliàs, ad verbum transcripsit in suum Catalogum gloriæ mundi, parte 2. conside. 31. Posteáque subdit,

Chassenæi furtum.

non credere se indistinctè esse verum, vt omnes mulieres debeant vocari dominæ, quicquid audacter (inquit) Tiraquellus dicit. At tu Chassenæe nimium audaculus es, qui medicis scripsisse, quę contrà palàm reprehendo. Nam primum eos Bardos appello, asseróque fuisse fracto & abiecto animo, stupidóque ingenio, qui id fecerint. Deinde subiungo, Gręcos id facere solitos, indéq; apud idoneos scriptores dominam pro vxore vsurpari. Et hinc quoque nationes quasdam: & Plinium, & quosdam ex nostris legum interpretibus fœminas ita vocare: id quod & tu ad verbum, vt iam diximus, retulisti, ac desumpsisti. Vnde igitur conficis, me sensisse fœminas omnes ita vocandas? Certè si tu illud vocabulum, Bardus, intellexisses, non hæc tam temere effutisses. Sed vt ad te, Lector, sermonem meum conuertam, cùm ita scripsissem, Pero (inquiebat Bardus ille) à te domina, Chassenæus pro eo vocabulo, Bardus, à se non intellecto, putans mendum esse, nomen Baldus, eius loco substituit. Idque sæpissimè facit, cùm incidit in sententiam, aut verba non intellecta, vt ex sexcentis locis illius Catalogi videri potest.

15 *Vir non tenetur uxorem uocare dominam.*

¶Sed vt ad institutum reuertamur, illud inter legum doctores satis conuenit, virum non teneri vxorem vocare dominam, præsertim si hunc appellationis titulum à viro sit consecuta, vt per Bar. in l. si iudex. ff. de minori. & in l. si post mortem. §. vlt. in pen. q. ff. de bo. poss. cont. tab. & in l. pen. C. de donatio. inter virum & vxorem. Nicol. Neap. in lect. ipsius Bart. in l. amicissimos. §. vlt. in fi. ff. de excu. tu. Pan. & Fely. in cap. ex parte B. ille in fi. hic col. j. ff. de foro comp. Barb. in cap. vlt. de ordi. cogni. & consi. j. col. 22. & iterum col. 25. lib. j. & in tra. de præstan. Cardi. q. 2. col. 2. versic. tertiò facit. Soci. in l. omnes. ff. de excep. Iason in l. cùm filiofa. col. 3. vers. hinc videmus. & ibi Ant. Bauer. in repe. char. 8. col. 3. ff. de leg. j. & Fely. in c. super eo. la 2. in prin. extra de testib. Bened. in reper. ca.

Raynu

Rayuutius.in verbo,in eodem testamento relinquens,le j.uu.99.de testa.Philip.Dec.in l.2.col.2. ff.de reg.iur.Ant.Corse.in tract.de pote.& excel.regi.in 30.q. Et hoc quoque caput impudenter surripuit Chassenæus vbi suprà in vers.vltimò.

Chassenæi furtum.

16 ¶Hæc omnia eò tendunt,ne quis cupiditate,aut ambitione allectus, potentiorem se ducat vxorem.Nam eiusmodi fermè connubia inauspicata & infelicia sunt.Quibus adde,quod præcipiebat Cleobulus Lyudius,vnus ex septem Sapientibus,apud Demetrium Phalereum,Diogenem Laertium,& Stobæũ,γάμει ἐκ τῶν ὁμοίων. ἂν γὰρ ἐκ τῶν κρεισσόνων γήμῃς, δεσπότας, καὶ οὐ συγγενεῖς κτήσῃ. Id est,vxorem ducito ex æqualibus. Si enim ex potentioribus ducas,dominos,& non affines habebis.Sed & Solon, vnus quoque & idem primus ex illis Sapientibus, hoc idem præcepisse fertur.Ita enim illum loquentem inducit Ausonius:

Septem sapiẽtum sententiæ de vxore æquali ducẽda. Cleobuli. Solonis. Chilonis.

Par pari iugato coniux:quod impar est,dissidet.

Chilon Lacedæmonius,qui & ex illis Sapientibus est, illud quoque præcipiebat apud Laertium, vxorem similem ducendam, γάμον εὐτελῆ ποιεῖσθαι. Aliter autem refert Stobæus Serm.68.γάμους εὐτελεῖς καὶ ἰσοτίμους ποιεῖν.quibus significatur,nuptias humiles,siue malis,frugales & æquales esse celebrandas. Pittacus item Mitylenæus, & ipse ex Sapientibus,ab Atarnete adolescente interrogatus,vtra sibi ducenda esset vxor:duas enim se expetere,alteram quidem opibus & genere parem,alteram vtraque in re excellentem.Mouuit scipione,quo nitebatur,elato, pergeret ad triuiũ ciuitatis,quò pueri lusus causa conueniunt:eos consuleret,quid facto opus esset, & quod illi dedissent consilij,id sequeretur.Sicque factum esse: adolescentémque illum puerorum vocibus admonitum, æqualem altera prætermissa sibi duxisse. Pueri autem ludentes ex ludi legibus subinde clamabant,Tu tibi sume parem.Quæ sententia hoc impensiùs placuit Pittaco,quòd ipse nobiliorem se duxerat,Draconis scilicet,Penthili filij sororem, quæ illi immodicè superba erat. Author Laertius,qui & ipse refert,Callimachum, cùm suaderet Dioni hoc Pittaci factum non inelegãti Epigrammate celebrasse:

Pittaci.

Pittaci vxoris superbia.

Ξεῖνος ἀταρνείτης τις ἀνείρετο πιττακὸν οὕτως,
τὸν Μιτυληναῖον, παῖδα τὸν ὑῤῥάδιον,
ἄττα γέρον δοιός με καλεῖ γάμος. ἡ μία μὲν δὴ
Νύμφη, καὶ πλούτῳ καὶ γενεῇ κατ' ἐμέ.
ἡ δ' ἑτέρη προβέβηκε. τί λώϊον; εἰ δ' ἄγε σύν μοι
βούλευσον ποτέρην ἐς ὑμέναιον ἄγω.
εἶπεν. ὁ δὲ σκίπωνα γεροντικὸν ὅπλον ἀείρας
ἠνίδε, κεῖνοί σοι πᾶν ἐρέουσιν ἔπος.
οἱ δ' ἄρ' ὑπὸ πληγῇσι θοὰς βέμβικας ἔχοντες
ἔστρεφον εὐρείῃ παῖδες ἐνὶ τριόδῳ.
Κείνων ἔρχεο, φησὶ, μετ' ἴχνια. χ' ὁ μὲν ἐπέστη
πλησίον, οἱ δ' ἔλεγον, τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.
Ταῦτ' ἀΐων ὁ ξεῖνος ἐφείσατο μείζονος οἴκου
Δράξασθαι, παίδων κλήδονι συνθέμενος.
Τὴν δ' ὀλίγην, ὡς κεῖνος ἐς οἰκίον ἤγαγε νύμφην,
οὕτω καὶ σὺ Δίων τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα

Quod ex Ambrosio interprete Laertij paucis quibusdam immutatis ita vertimus:

Hospes Atarnetes rogitauit Pittacon olim
Hyrradij natum,quem Mytilena tulit:
Magne senex gemina cupiunt mihi nubere,quarum
Et genere atque opibus conuenit vna mihi:
Altera præcellit,quid præstat,consule,dícque,
Vtra ex his potius sit capienda mihi.
Hic baculum tollens altum,senis arma, profatur:
Consilium pueri,quod petis,expedient,
Queis celer in gyrum iactatus verbere turbo
Assiduo latis vertitur in triuiis.
I,sequere illorum monitus.sic fatur.at ille
Accedit,referunt,tu tibi sume parem.
Quæ postquam audiuit,monitis puerilibus hærens,
A magnis hospes abstinuit thalamis:
Atque parem paruas vxorem duxit in ædes.
Sicque Dion posthac tu tibi sume parem.

Superbiam autem vxoris Pittaci (vt id quoque scias) maximè declarat, quod retulit Plutarchus in libro de tranquillitate animi: Cùm ipse aliquando conuiuas quosdam hospites suos accepisset,vxor superueniens mensam iracundè euertit. Sed vt è semita in viam reuertamur,sententia quoque est Euripidis in Rheso:

Ad superbiam vxoris Pittaci redit. Euripidis sententia.

οὐκ ἐξ ἐμαυτοῦ μειζόνων γαμεῖν θέλω.
Nolim ex potentioribus me ducere vxorem.

Verba sunt Dolonis ad Hectorem,ei vxorem ex genere Priamidarum offerentem.

¶Ex

17 *Nostrorum de eadem re sententia.*

¶Ex nostris autem Barb. in d. l. si diuortio. col. pen. ff. de verb. oblig. & Nicol. Perusinus consistorialis aduocatus, in tracta. successionum ab intestato, in prima parte principali, in 6. specie filiorū, vers. secundus modus legitimandi, qui est in 43. col. & Maria Socin. cons. 35. circa prædictam. col. 2. huic sententiæ addunt calculum, & in eam citant finem illius carminis Ouidiani in Epistola Deianiræ ad Herculem, autore tamen tacito:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Decretorū locus emendatus.

Et ante illos citauerant Bal. in auth. res quæ. col. pen. vers. vlt. not. C. commu. de leg. & Ioan. Fab. in rub. Insti. de nup. vbi & ipse monet, tria potissimùm iis esse obseruanda, qui matrimonium capessunt. Quorum illud primum est, vt parem ducamus conditione, & ætate. Cætera prætermitto. Illum quoque versum citat Philip. Corn. cons. 3. in præsenti consultatione. col. 2. eo. lib. 3. vbi illud quoque dicit scholas Philosophicas & monere & laudare. Et facit text. in l. si donationum. C. de nupt. & in l. si maior, in fi. C. de leg. hære. vbi Bald. alludens ad illū versum Ouidij, Si quis (inquit) vult aptè nubere, nubat pari. & in c. non omnis. 32. q. 2. in illis verbis, Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos legitima sunt, & inter æquales: quasi diceret, è diuerso non esse legitima inter inæquales. Ita enim lego ex 70. epistola Leonis Pontificis ad Rusticum Narbonensem Episcopum. Quod tractum fuisse videtur à more veterum Romanorum, apud quos Boethius scribit in Cōmentariis Topicorum Tullij, nuptias inter impares iure contractas non fuisse. Ang. consi. 396. nūc arbitramur, factum autem illius incipit, doctor insignis, col. vlt. taxat quempiam iuuenem Medicinæ doctorem, qui viduam sub nomine dotis vxorem duxerat contra Catonis monitum. Ante hos Iac. Bel. in auth. de testi. & ea quæ parit. in prin. in vlt. quæst. scribit, quòd quis parem sibi debet ducere vxorem. Hæc omnia confirmat, quod Deus Opt. Max. dixit, dum matrimonium institueret, faciamus ei adiutorium simile sibi. Nam quod simile dicit, non solùm ad similitudinem effigiei, sed & conditionis (vt cùm nostris loquar) referri potest.

Ex sacris literis de hac re testimonia.

18 *Aequalitas coniugum ratione probatur.*

¶Quæ quidem & ista ratione comprobo, Nihil est quod matrimonio lætè, & feliciter transigēdo magis conueniat, quàm viri & vxoris mutua amicitia, beneuolentia, concordia, familiaritas. Ad cuius rei comprobationem, quia per se satis est manifesta, solum Ecclesiastici testimonium afferrē, à quo c. 25. numerantur inter eos, qui beatitudinis partes attingunt, vir & vxor sibi bene consentientes, nisi & ob oculos versaretur illud maximi Poetarum Homeri lib. Odyss. 6.

Amicitia coniugū maximè necessaria.

—οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε, νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
χάρματα δ' εὐμενέτῃσι. Id est, ad verbum,

Viri & uxoris concordia maxima felicitatis pars.

Nihil enim hoc potius & melius,
Quàm cùm concordes animis domum habitant
Vir & vxor: multi dolores inimicis
Gaudia autem amicis.

Quam sententiam retulit & approbauit maximus philosophorum Aristoteles lib. 2. Oeconomicôn, c. 3. & Hierocles in lib. de nuptiis apud Stobæum, Serm. 65. Quibus assentiens Phocylides Milesius hæc cecinit,

Στέργε τεὴν ἄλοχον. τί γὰρ ἡδύτερον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρονῇ φίλα γήραος ἄχρι,
καὶ πόσις ᾗ ἀλόχῳ, μηδ' ἐμπίπτῃ δίχα νεῖκος; Id est, ad verbum,
Ama tuam vxorem. Quid enim melius aut iucundius,
Quàm cum viro mulier sapit chara senectam vsque,
Et maritus suæ vxori, neque cadat in medio discordia? Et nutrix illa in Medea Euripidis:
ἥπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία,
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quàm maxima existit salus,
Cùm vxor cum viro non dissidet.

Quibus concinit illud Apollonidæ apud Stobæum cap. 6.

φεῦ φεῦ γυναῖκες, ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα
οὐ χρυσός, οὐ τυραννίς, οὐ πλούτου χλιδή,
Τοσοῦτον ἔχει διαφέρουσας τὰς ἡδονάς,
ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ, καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς
γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τοὔνδικον. Id est, ex versione Conradi Gesneri,
Papæ ò mulieres, certè inter homines
Non aurum, non regnum, non diuitiarum luxus,
Voluptates tam eximias præbet,
Quàm boni mariti, & vxoris pia
Voluntas iusta, & legitimè affecta.

Felicem ego Macrinum illum fuisse arbitror, si quis felix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixisse sine iurgio, sine offensa, scribit Plinius lib. epistolarum 8. ad Geminium: felicem item illum Paternum, qui in agro Nemausensi id epitaphium posuit,

D. M.

D. M.
S. SYLVIVS PATERNVS VXORI RARISS.
EXEMPLI, CVM QVA VIXIT ANN. XXXII.
SINE VLLA ANIMI LAESVRA. E. S.
V. P.

19 ¶ Adeò autem concordiam matrimonij probant Iurisconsulti, vt iuri patriæ potestatis, quod naturale quodammodo esse videtur anteponant, l.j.§.vlt.ff.de libe.exhi.quod & iuri diuino cocinit, ita præcipienti statim post prin. Bibliorum: Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nã vxori non penitus adhærere videtur, nisi & cũ ea consentiat, & vxor cum marito. Chrysostomus autem in Genesim Homilia 37. Quando (inquit) concordia, & pax & vinculum dilectionis cũ muliere & viro fuerit, omnia simul affluunt bona, & nullis insidiis expositi sunt, magno, & inexpugnabili quodam muro circundati, sua iuxta Dei sententiã concordia: hoc fortiores eos reddet: hoc omnibus diuitiis, & abundantia magis locupletabit: hoc supernam gloriam iis cõferet: hoc & Dei beneuolentiã iis vbertim conciliabit. Proinde (inquit) oro, ne quid illi præferendum existimemus. Sed omnia faciamus, & agamus, ita vt tranquillitas, & pax sit cohabitantibus. Tunc autem, & filij, qui nascuntur, virtutem sequentur: quos imitabuntur & serui: & vndequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerũ prosperitas. Nec omittendum, quod somniorum interpretes dicunt, cor esse symbolum amoris, & beneuolentiæ cõiugum: id enim significare vxorem viri, qui somniũ videt, & maritum mulieris, quæ illud videt, vt tradit Artemidorus Daldianus lib.1.c.xlvj. *Cor symbolũ amoris coniugum.*

20 ¶ Atqui æqualitas & similitudo beneuolentiæ est conciliatrix, materque cõcordiæ, familiaritatis, & amicitiæ. Contrà inæqualitas, & dissimilitudo, odij dissidijque parens est: vel teste Boethio lib. 1. de musica, c. item 1. Quoque maior ac verior stabiliorque similitudo fuerit, & æqualitas, hoc firmior atque arctior est amicitia atque beneuolentia: vnde videmus iuuenes inter se libenter conuenire, senes cum senibus congregari, & doctos doctorum conuentu capi, & improbos congredi cum improbis, diuitibus consuetudinem esse cum diuitibus, pauperibus item cum pauperibus, atque in vniuersum similia similibus gaudere. In quam sententiam est illud Ecclesiastici 13. Omne animal diligit simile sibi, & omnis homo similem sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. Et Theognis dicit amicitiam cohærere inter vicinos, æquales, & senes: *Aequalitas et similitudo, parēs amicitiæ. Dissimilitudo odii. Similia similibus gaudere.*

Πάντες μὲν τιμῶσιν ὁμῶς, ἴσοι, οἵτε κατ' αὐτὸν
οἰκοῦσι χώρας, οἵτε παλαιότεροι. Quam sententiam ita vertit Erasmus,
Omnes hi sese venerantur, amántque vicißim,
Vicini æquales viribus, atque senes.

Est & Aeschyli poetæ senarius, quo significatur sapientibus ad sapientes quandam esse affinitatem, ita,

Σοφοῖς γὰρ ἐστὶ πρὸς σοφοὺς ἐπιτήδεια.

Quem Achillis effigies Apollonium Tyanæum alloquens vsurpauit apud Philostratum lib. iiij. Quin & Apollonius apud eundem lib. vj. Ego (inquit) hoc de amore cognosco, quòd Dei Deas, & viri mulieres, & beluæ beluas, &, vt breuiter omnia complectar, similes amant sibi similia.

21 ¶ Apud Homerum Odys. lib. xvij. Melanthius caprarum custos conspicatus Eumæum, subulcum Vlyssis, ipsum Vlyssem secum adducentem, sed habitu specieque pannòsi ac mendici, scomma iacit in vtrunque, quasi duo inter se similes bene conuenissent; *De eadem re.*

Νῦν μὲν δὴ μάλα πάγχυ κακὸς κακὸν ἡγηλάζει
ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Id est,
Nunc adeò malus ecce malum comitatur, vt vsque,
Ad similem Deus adducit similemq́; parémque.

Cuius sententiæ meminit Plato in Lyside, vbi & hãc quoque subiungit, simile simili necessariò semper amicum esse. Et idem lib. vj. de legi. Singuli (ait) semper ad sibi simillimũ natura feruntur. Et rursum lib. eiusdẽ operis 8. Amicũ quidem vocamus simile sibi quo ad virtutẽ, & æquale sibi. & paulò pòst: Amicitia quæ à dissimilibus proficiscitur, dura est, & aspera: & sæpe vicissitudinem in nobis non habet. Apud eundem circa initia libri 1. de rep. Cephalus, Sæpe, inquit, plerique conuenimus fermè æquales, antiquum illud seruantes prouerbium, senes inter nos cõgregamur, vt item inter se iuuenes. In eiusdẽ conuiuio, Agathon, Scitè, ait, veteri prouerbio fertur, simile simili semper hærere. Platonis discipulus Aristoteles libro quæstionũ Encyclycarũ 10. c. 52. quærit, Cur cognata cognatis sibique similibus gaudent, eaq́; cupiunt. & rursus quæstio seq. quanquam nonnulli vtraque hanc quæstionẽ simul iungant: Cur, ait, vnũquodque iunctũ suo cognato, maximè suauissimeq́; coeant. videlicet, vt ibi annotat Pet. Apon. si vir & mulier sint eiusdẽ naturæ, ætatis, &c. Idem Aristo. lib. 8. Ethic. c. j. Quidam, inquit, similitudinem quandã amicitiã esse posuerunt, & similes esse amicos. vnde, & similem ad similem, inquiunt, & graculum ad graculum, & similia. Hæc ille. Et lib. 1. Ethicorũ, c. xj. quo loco de iucundis agit, Quoniam quod secundùm naturam est, iucundum est, omniaque genere inter se coniuncta, secundum naturam coniuncta sunt. Idcirco vt plurimum, quæ similia sunt, ac genere cõiuncta, iucunda sunt, vt homo homini, equus *Prouerbium. Aliud prouerbium. Prouerbia.*

equo, adolescens adolescenti. Hinc & prouerbia celebrata sunt, quòd æqualis æqualem delectat, quòdque semper à simili simile amatur, & quòd beluam belua cognoscit, & quòd semper graculus ad graculum, & similia. Quòd autem dicit vtrobique, similia, ea non sunt parum multa, vt quæ sunt apud Theocritum Idyl. 9.

τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ,
ἴρηκες δ' ἴρηξιν. Id est,
Formica formicæ placere, cicada cicadæ,
Accipitri solet accipiter.

Illa quoque apud Gregorium Nazanzenum in illis documentis, quæ præscripsit virginibus,

Πῶλοι μὲν πώλοισι φίλοι, ἔλαφοί τ' ἐλάφοισι,
Καὶ ψᾶρες ψάρεσσιν. ἁγνῷ δέ τι τίμιος ἁγνός. Id est,
Pulli quidem pullis amici, ceruique ceruis,
Et sturni sturnis: puro autem pretiosus est purus.

Prouerbia. Et illud apud Varronem in lib. iij. de Lingua Latina, Cascus cascam ducit. Item illud nescio cuius, Cretensis cum Aegineta. Item illa apud Hieronymum, Similes habent labra lactucas. Et, Balbus balbum rectiùs intelligit. Et apud Diogenianũ, Conuenerũt Attabas & Numenius. Et alia id genus. Citat autem Aristo. vbi suprà, post pauca, Empedoclem, qui quidem simile appetere simile dicebat. Idem Arist. lib. magnorũ Moraliũ 2. c. xj. Nã est imprimis amicitia in similibus, vt videtur, ac dici solet. Siquidem graculus (inquiunt) graculo, semperque Deus simile agit ad simile. Dicitur quoq; canis in cadẽ semper tegula dormitare. Interrogatus Empedocles, cùrnã semper in eadem tegula dormit canis, fertur dixisse, quoniam simile canis habet tegulæ, & proinde ob similitudinẽ eò tendere. Hæc Arist. qui & ipse li. Moralium Eudemiorũ 7. Amant, ait, vulgò se mutuò, qui similibus sunt vitiis, præcipuè fures, & lupi latronũ instar grassantur. Ex Platonis quoque sectatoribus Alcinous in lib. de ipsius Platonis doctrina, c. xxxij. scribit amicitiã propriè nihil aliud esse, quàm beneuolentiã mutuã: hanc verò tunc existere, quãdo vterque bonũ alteri æquè ac sibi esse desiderat. Quam quidem æqualitatẽ haud aliter, quàm per similitudinẽ, seruari dicit. Simile enim simili, ac moderato amicũ esse: intemperata verò neque inuicem, neque moderatis cõgruere possunt. Porphyrius quoque, & ipse Philosophus Platonicus lib. quẽ de responsorum Philosophia conscripsit, Decet, ait, terrestribus Diis terrestria atque quadrupedia animalia esse sacrificanda Simile nanq; simili gaudere, refert Euseb. de Præpar. euang. lib. iiij. c. item 4. Sed & ex eadem schola Chalcidius in commentariis, quos in Timæum Platonis scripsit ad Osium, Pythagoricum tradit dogma esse, similia non nisi à similibus comprehendi. In quam etiam sententiam adfert versus Empedoclis, quos ita vertit:

Terram terreno comprendimus, athera flammis.
Humorem liquido, nostro spirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoque litigioso.

Plutarchus item in eo libello, cui est titulus, Quo pacto possis adulatorem ab amico discernere, refert huiusmodi Senarios:

Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει,
Παῖς παιδί, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή,
Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ
Ληφθεὶς ἐπῳδός ἐστι τῷ πειρωμένῳ.
Seni senilis lingua iucundissima,
Pueróque puer, mulier apta est mulieri,
Aegrotus ægro: quem tenet sors aspera,
Multis malis exercitato est accommodus.

Epicharmus quoque apud Diogenem Laertium in Platone:

Θαυμαστὸν οὐδέν, με ταῦθ' οὕτω λέγειν,
Καὶ ἁνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτούς, καὶ δοκεῖν
Καλῶς πεφυκέναι. Καὶ γὰρ ἁ κύων κυνὶ
Κάλλιστον εἶμεν φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ,
Ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δὲ τῷ ὑΐ.
Res mira non est, ista si sic proloquor,
Ipsique nobis si placemus inuicem.
Pulchrique nati si videmur: nam & cani
Pulcherrimus canis videtur, bos boui,
Asinus asello pulcher, & sus sui.

22 De eadem re, ex Latinis scriptoribus. Prouerbium. ¶ Sed è Latinis autoribus Cicero in ea Oratione, quam citat Iurisconsultus in l. Cicero. ff. de pœnis, scilicet pro Aulo Cluẽtio Habito, Iam, inquit, hoc ferè scitis omnes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Et in Catone maiore, Pares autem, inquit, cum paribus (vt est in veteri prouerbio) facillimè congregantur. Quam sententiã vsurpauit ex ipsius Platonis Phædro. Et eam sanè ad suadendam æqualitatem inter coniuges, veluti in testimonium citat Bar. in d. l. si diuortio. col. pen. ff. de verb. obl. Et idem Tullius in lib. de Amicitia

scribit

ſcribit nihil eſſe,quod rem ad ſe vllam tam alliciat,& attrahat,quàm ad amicitiam ſimilitudo:nihilque appetentius eſſe ſimilium ſui,nec capacius,quàm naturam.Et ſtatim poſt prin. 11. Philippicæ:Itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium,bellumque meminiſtis,eoſdē poſtea ſingulari inter ſe cōſenſu,& amore deuinxit impuriſsimæ naturæ,& turpiſsimæ vitæ ſimilitudo. Liuius lib.ab vrbe condita primo,de Arunte Tarquinio,& Tullia maiore loquens:Cōtrahit (inquit) celeriter ſimilitudo eos,vt ferè fit,malū malo aptiſsimū. Quintilianus Declamatione 307. Iungit amicitias ſimilitudo morū. Columella lib.vj.Rei Ruſticæ,c.36. Similia ſimilibus familiora natura fecit.Plinius lib.iiij.epiſtol.ad Fundanum:Eſt ad connectendas amicitias,vel tenaciſsimū vinculum ſimilitudo.Symmachus in cœnis Macrobianis lib.vij.Similibus ſimilia gaudent. Is aut alius quiſpiam eiuſdem nominis in epiſtolis:Semper natura gaudet æqualibus,& familiare ſibi eſt omne,quod ſimile eſt.Et D.Ambroſius lib.1.Offic. Videmus,ait,maximè pares paribus delectari. Et è recentioribus Bap.Mantua in Falconem:

Maxima cum doctis cur habet commercia Falco?
Quòd paritas homines conciliare ſolet.

Quibus mirè concinit tex.in c.nerui.paulò poſt prin.xiij.diſtin.Vnuſquiſque,dum hominū amicitias appetit,cuiuſcunque alterius,ſimilem ſibi ducentis vitā,conſortio, vt plurimū ſe adiungit. *Ex iuribus.*
Et tex.in c.tranſmiſſam.ibi,conſimilium ſibi laicorum manus aſſociant,de electio.Ex quo no. Io; And.in c.fraternitatis.col.4.de frig.& maleſi.quod ſuprà diximus,ſimilibus ſimilia gaudere:hincque ſubinfert, pares cum paribus eſſe matrimonio collocandos:citatque & illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam premitur magno coniuge nupta minor.

23 ¶Sed & Medici,qui rerum omnium naturas ſolerter ſcrutati ſunt,memoriæ prodiderunt, ſimilia ſimilibus conuenire,atque ſalubria eſſe,& amica:diſsimilia autem contrà. Hippocrates maximus Medicorum in libro περὶ διαίτης,id eſt,de ratione victus,diſsimilia,inquit,in locis ſimilibus conſiſtere nō poſſunt,ſed non agnita vagantur:quæ verò ſe agnoſcunt,cōmiſcentur. Siquidem concordia inter ſe conueniunt,diſcordia pugnant:propterea hominis anima nuſquam,niſi in homine augetur,degitve. Magnorum quoque animaliū ſimiliter. Quæ autem aliàs habent, vſque aliqua diſcordant,nō.Galenus,quem medicorū principem meritò vocauit Ang.con. pen.ſanctiſsima, & illuſtriſsima fœmina,in libr.de Inæquali temperatura, qui vulgò inſcribitur de Dyſcraſia inæquali,Nō homo,inquit,hominē morſu perimit,atque vipera viperā,neque aſpis aſpidem. Simile ſiquidē ſimili conueniens eſt,atque amicum:contrariū verò inimicum,atque moleſtū. Augentur itaq; omnia atque nutriūtur conſimilibus.A cōtrariis verò interimuntur, atque occidūt. *De eadem re, ex medicis.*
Atque ideò ſanitatis cuſtodia fit per ſimilia.Idem in 2.Tech.in tracta.de vētre.c.v.ſcribit,ventrē, id eſt,ſtomachum bene tēperatum ſibi ſimilia expetere. Id quod extendit Haly Rodoan ad alia quoque mēbra corporis.In eamq; rem duas quæſtiones conſcripſit in illū ipſum lib.Iacob.Foroliuienſis videlicet 47.& ſeq.Idē rurſum Galenus in 3.ipſius Tech.c.1j.aut,vt alij diſtingunt, commentar.44.Calidiora(ait)corpora calidioribus indigent alimētis,frigidiora frigidioribus, ſicciora ſiccioribus, humidiora humidioribus.Iterumque cōmentar.46.monet ſimilia ſimilibus adminiſtrari,cùm ſeruare velimus priſtinū corporis temperamentū,alij craſim dicunt.Idē quoque lib.iij. de Tēperamentis, Omne,ait,animal cōueniente ſibi alimento nutritur. Cōueniens autem cuiq; alimentum eſt,quicquid aſsimilari corpori,quod nutritur,poteſt.Et lib.vj.de ſanitate tuenda (alij de arte ſanatiua vocant:vulgò de regimine ſanitatis inſcribitur)Apta ſunt,inquit,humidis quidē humida,& ſiccis ſicca.Nutritio enim fit,cùm is,qui nutrit,cibus,corpori quod alit,aſsimilatur.Et poſt pauca:Fiunt qualitatibus cōuenientiæ,vtique ſi ſeruare temperamentū ſtudes, humidis naturis humectante cibo maximè quadrante,ſiccis verò eo qui ſiccet.Sed & libro eiuſdem operis 1. ſcripſerat:Similia ſanis conuenire,& conſuetis:humida videlicet humidis,ſicca ſiccis,& cætera id genus.Seruari enim ſimilibus vnumquodq; : alterari verò à contrariis.Propterea ad ægrotos referendū,quod dicitur:cōtraria contrariorū eſſe remedia.Quæ enim corpora ſecundū naturam ſe habēt,iis ſeruari cuſtodiriq; ſuum habitū decet. Quæ morbo aliquo premūtur,his cōtrà alterari, & ad contrariū habitum trahi,expedit.Idq; cōprobat autoritate ſummi in Medicina viri Hippocratis,ſcribentis lib.Aphoriſm.1.Humidā omnem victus rationē febricitantibus eſſe vtilē,præcipuè verò pueris,& his,qui tali victu refici ſunt aſſueti.Videtur enim Hippocrates in his tria deinceps pari inter ſe iure poſuiſſe,morbū, ætatem,conſuetudinem. Atque à morbo quidem cōtrarij adhibendi indicationē accipit:ab ætate,& cōſuetudine,ſimiliū.Febri nanque,ceu morbo calido,& ſicco,humida conueniunt:puellis,quibus ætas nō morboſa,ſed ſecundum naturā ſit, id maximè eſt vtile,quod planè eſt ſimilimū.Pari modo cōſuetudini, vtpote quæ adſcititiā ac acquiſititiam naturā in corporibus gignit,cōtraria dediſſe imprimis noxiū. Et rurſum lib.eiuſdē operis v.ſcribit,malè affecto corpori ſemper contraria, optimè ſe habenti ſimilia viribus eſſe adhibenda. Cui prorſus ſimile eſt,quod ſcriptū reliquit alter noſtrorū Medicorū oculus Auicen.4.primi, c.j.Aegritudo ſuo medicatur contrario,& conſeruatur ſanitas ſuo ſimili. Nec longè abeſt, quod tradit Iſaac Medicus famatiſsimus in lib.diætarū vniuerſaliū:Temperatis cōplexionibus cibaria tēperata dari neceſſe eſt.Et Albertus Magnus,quē multi iure Medicis annumerāt,lib.de animalib.7.c.1j.Omnis (inquit)natura deſiderat ſimile ſibi,niſi ſit omnino deſtituta,& deducta ad inæqualitatē

Sanitatis cuſtodia per ſimilia. Similia ſimilibus nutriuntur.

Cōtraria contrariis curantur.

Dissimilia fere nõ coeunt.

& dyscrasiam. Tunc enim desiderat contrariũ, sicut febricitans febre calida & sicca, desiderat frigidum, & humidum: non quidem, vt illo nutriatur, sed potiùs, vt contrarij passionem faciẽtis reducatur & reprimatur excessus. Secũdum igitur desiderium est ad simile complexioni, & ad connaturalem cibum. Propter quod etiam Empedocles dixit, omne nutriri simile simili. Hactenus Albertus. Quorum sententias confirmat Theophrastus, quem Medicinæ peritissimum fuisse sua ipsius scripta demonstrant lib. De causis plantar. I. c. xxv. Res (ait) contraria, neque alere, neque seruare apta est, sed similis.

Lapis ligno non cohæret. Arbor arbori dissimili non inseritur.

24 ¶Mirum est, quod scribit naturæ interpres Plinius lib. 16. c. xlij. ne inanimata quidẽ vnquàm cohærere, nisi similia natura: vt si quis (inquit) lapidem lignumque coniungat. Columella lib. Rei Rusticæ 5. c. xj. Omnis, inquit, surculus omni arbori inseri potest, si non est ei, cui inseritur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructũ, & eodem tempore affert, sine scrupulo egregiè inseritur. Et rursum eodem c. tradit, antiquos veluti pro lege sanxisse, eos tãtùm surculos posse coalescere, qui sunt cortice, & libro, & fructu cõsimiles iis arboribus, quibus inseruntur. De cuius rei veritate differit idẽ, eiusdẽ operis lib. 8. c. item viij. de matrimonio columbarũ loquẽs: Curandũ est, inquit, si fieri possit, vt pulli, quemadmodum exclusi sunt, nunquã separentur. Nam ferè, si sic maritatæ sunt, plures educant fœtus: sin aliter, certè nec alieni generis cõiungantur, vt Alexãdrinæ, & Campanæ. Minùs enim impares suas diligunt, & ideo nec multùm ineunt, nec sæpius fœtant. Aesopi Apologus planè ostendit dissimilia nõ secum cõuenire, nec esse sociabilia. Nam Carbonarius, inquit ille fabulator, rogauit fullonẽ, vt secum in eadem domo habitaret. Sed fullo respondit, nõ id se posse facere. Timeo enim (inquit) ne quæ ego dealbo, tu fuligine repleas.

Pullos, ut exclusi sunt, coniungendos.

Carbonarius & fullo simul non habitant.

Creditor aliis similem causam habentib. quærit, non aliis.

In habentibus symbolũ facilis transitus.

25 ¶Sed vt de nostris quoque loquamur, Guli. Cun. in l. vlti. C. de bon. auto. iudic. poss. afferens rationem, quare in casu illius l. creditor quærit aliis creditoribus habentibus similem causam, non autem habentibus dissimilem. Quoniam (inquit) similia faciliùs coniunguntur, adducitque illud Aristotelis lib. ij. De genera. & corrup. c. iiij. In habentibus symbolũ, facilior est transitus. Ad quod etiã citat l. iij. §. vlt. & l. seq. & l. sed cum patrono. in prin. & ibi Alber. ff. de bon. poss. & in l. in rem. §. item quæcunque ff. de rei vend. & l. an inutilis. §. acceptum. & ibi not. ff. de accepti. quod itẽ dictum Aristotelis citat, & iisdem iuribus cõprobat Signo. consi. ij. statuto ciuitatis. col. ij. versi. nonò probat. & Alber. in l. sed & si quis. §. quæsitum. col. ij. & ibi quoque Bal. in addi. col. j. versi. secũdò quæro. ff. si quis cautio. vbi ipse Alber. alia iura in id allegat. & idem Alberi. in l. ij. in prin. C. de accep. & in l. precibus char. pe. nu. 96. C. de impub. & aliis substi. & in rub. ff. de bono. poss. Bal. in l. ij. in fi. ff. de adop. vbi hanc affert rationem, cur in arrogatione maior requiritur autoritas, quàm in adoptione. Idem Bal. consi. cccxxiiij. quæritur. vtrum papa. versi. & si habeo feudum. lib. I. & consi. ccxxix. viso testamento. col. ij. lib. iiij. & Pet. Anc. consi. cccxxij. viso puncto, ad fi. & Iason in l. qui Romæ. in prin. col. iiij. versi. secundò responde. ff. de verb. oblig.

De eadem re.

Fœmina ad fœminã plus affectionis habet.

Posteritas à fœmina nominata, fœminas compræhendit.

Emphyteusis fœminas non recipit.

Nisi à fœmina concessa fuerit.

Filius naturalis, patris item naturalis excludit substitutum.

26 ¶Cæterùm idem Bal. in repe. l. si cùm lex. col. vj. versi. item quia statuere. C. de eman. li. posteaquam illud quoque adscripsit. In habentibus symbolum, &c. subiunxit, Similia sibi inuicem maximè congruere, dissimilia minimè, & Pet. Anch. consi. 336. pro maiori. col. iiij. versi. tertiò quòd proles. pulchrè dicit, quòd mater plus cẽsetur habere affectionis ad prolem fœmineã, quàm ad masculã, propter sexus similitudinem, proptereaque verbũ posteritatis à fœmina prolatum, non tantùm masculos cõpræhendit, sed & fœminas quoque: citatque illud Aristotelicum, & d. l. an inutilis. Et id sequitur, & dicit sing. Iason in l. sed si hac. §. liberos. in j. no. ff. de in ius voc. vbi & ex hoc dicit, quòd licet, cùm quis accipit emphyteusim pro se & filiis, non compræhendantur filiæ, vt voluit Guid. Suz. in l. veteribus. ff. de pact. & in l. quicunque. C. de seruis fugit. cũ multis concordan. adductis ab ipso Iaso. in l. si quis id quod, col. iiij. versi. tertiodecimo. ff. de iurisd. om. iudi. hoc tamen fallit, si cõcessio fieret à fœmina, quæ verisimiliter non minus diligit fœminã, quàm masculum, ob similitudinem sexus. Cui adde alios, id idem tenentes, scilicet Socinũ in l. Gallus. §. nunc de lege. col. vlt. versi. pro quo tamen adducas. ff. de lib. & posth. & in repet. l. cùm auus. col. 46. versi. tertius casus. ff. de libe. & posthu. & ipsum Iasonem consi. cxvij. in causa & lite vertente inter reuerendissimum. col. ij. versi. secundò principaliter. lib. iiij. & Phil. Dec. in c. in præsentia. col. iiij. versi. vltimò etiam alius casus. de probat. vbi & ex hoc adducit aliud singulare, quòd licet aliàs filij naturales non excludant substitutum: fallit tamen si testator substituens esset naturalis, propter similitudinem illius qualitatis. & Fran. Curt. iuniorem in tractatu feudo. parte 3. col. ij. versi. secundo singu. Fran. Rip. lib. I. Respõ. c. j. nu. 74. Ant. Rube. consi. xxij. testator. col. ij. versi. quartus casus. & Hiero. Grat. consi. 110. thema. col. iiij. versic. circa secundum. libr. I. & diximus etiam in tract. Primige. q. x. versic. vltimo.

Similitudo nominis affectionem gignit.

27 ¶Quid, quòd simplex nominis similitudo gignit nobis quandam mutuam affectionẽ, atque amicitiam. Id quod liquidè constat ex l. cùm filius. §. pater. ibi, Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorẽ mei nominis. ff. de leg. ij. Nam (vt ibi dicit Accursius) ille eodem nomine vocabatur, quo & testator. In quam sententiã Lycõ Astyanax Philosophus Peripateticus, hoc in suo testamẽto inter cætera adscripsit, Quæ in vrbe, & Aegina habeo, Lyconi fratri præcipua do, quòd is nomen ferat nostrũ. Ex quo vides & hanc curã, & affectionẽ philosophos quoque tãgere. Tradit autem Liuius lib. iiij. ab Vrbe condita, Spurium Melium Tribunũ plebis fauore nominis alterius Spurij Melij Equitis Romani, qui quòd regnum affectauerat à Seruilio Magistro Equitum interemptus

fuerat,

fuerat, conatum quicquam mouere. Et Suetonius Augustũ Cæsarem primos hæredes instituisse Tiberium ex parte dimidia & sexante, Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen suum iussit. Cui concinit, quòd in l.hoc iure.§.vlti.ff.de dona.fit mẽtio cuiuspiam, qui centum alteri spoponderat, si iurasset se nomen ipsius laturum. Nam & in l.facta.§.si in danda.ff.ad Treb. non inutilis est nominis ferendi conditio. Quibus iuribus innixus Phil.Dec.consi.cclxxiij.in casu proposito, col.ij.versi.sed tamen prædictis, respondit, valere conditionem illam, si hæres tulerit nomen testatoris. Et plurima testamenta videmus, in quibus legata relinquebãtur, ea lege, vt legatarij ferrent nomina, & arma testatorum.

28 ¶Et sanè illud palàm est, vt cum Erasmo loquamur, inter eos qui dissimili sunt fortuna, dissimili vitæ instituto, dissimilibus studiis, aut omnino non coire amicitiam: aut si coierit, non cohærere, citoq; dirimi, atque ob id fieri, vt idiota studiosum literarum oderit, rusticus aulicum, iuuenis senem, diues pauperem, profanus sacerdotem, vel id attestantibus Decretis canonicis, in c.laicos.& c.laici.ij.q.vij.& in ca.clericis.in princi.de immu.eccle.lib.vj. Quin & in eodem genere Epicureus Stoicum, Philosophus Iurisccõsultum, Poeta Theologũ, balbus eloquentem. Hinc geminorũ gratiam fratrum Amphionis, & Zethi penè dissiluisse, quòd alter lyræ studiosus esset, alter agris colendis gauderet: ac dissiluerat, nisi Amphion abiecta lyra fratris ingenio cessisset. Ob eandẽ causam non satis fuit syncera Castoris, & Pollucis amicitia: neque caruit infamia tentati parricidij, cùm vterque eodem ex ouo essent prognati, vt iam magis gemelli esse non possent, quòd alter pugil esset, alter equis delectaretur. Et vt scribit Hora.lib.Serm.2.Satyra 1.

Dissimilitudo studiorum & artium odium gignit.
Laici clericis infesti.
Amphionis et Zethi fratrũ dissimilitudo.
Castoris & Pollucis.

Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem
Pugnis.— Et vt idem scribit,
Oderunt hilarem tristes, tristémque iocosi, Sedatum celeres, celerem gnauumq; remissi.

Hinc quoque malè conuenisse Remo cum Romulo, quòd alter tristioribus ac seueris esset moribus, alter blandior. Ex quo exiit id, quod scribit Lucanus,

Romuli, & Remi.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Quod citat gl.Instit.de rerum diui.§.sanctæ quoque res. Pessimè item conuenisse Cain cũ Abel, quòd diuerso vitæ genere caperentur. Summum ergo amorem summæ similitudinis esse comitem: atque adeò fictum à Poetis, quemadmodum Narcissus, antè ab omni abhorrens consortio, simulatque suam ipsius imaginem in limpidissimo fonte conspexisset, protinus amore flagrantissimo cœpit ardere. Quid enim nostri similius, quàm ipsa nostra imago? Ergo cùm doctus doctum amat, sobrius sobrium, probus probum, nihil aliud amat vterque, quàm suam ipsius in altero imaginem, hoc est, seipsum.

Cain et Abel.
Narcissus suã imaginem adamauit.

29 ¶Ex his illud proficiscitur, vt quis similis illis esse præsumatur, quibus cũ illi est amicitia, consuetudo, familiaritas: vt est tex.in l.eum qui.C.de epis.& cle.vbi not.Bal.quòd ratione malæ societatis, præsumitur aliquis malus, & in c.inter solicitudines.extrà de purgat.canon.& cap. clericus.81. dist.& ca.peruenit.ij.q.vij.in quibus locis no.glo.præsumi contra aliquem, vel pro aliquo, ex societate.& etiam ca.didici.j.q.vij. Et facit tex.in l.ædiles.§.hoc autem.ibi, imitatione conseruorum. ff.de ædili.edict.ex quo no.Bal.quòd qui habet malam societatem, acquirit malos mores. Accursius autem ibi adducit illud cuiusdam, Ambula cũ bonis: mores enim à coniuncto formantur. & refert Bal.cõsi.xcv.regula iuris est.col.j.lib.1.vbi & ad hoc citat l.si cohortalis.C.de cohor.lib.xij. & alia quædã. Et dicit Ang.in auth.de monac.§.cogitandũ. per illum tex.quòd ex conuersatione probatur bonitas, vel malitia. Ideoque valet dictum testis deponentis aliquẽ esse bonum vel malum, quia vidit eum cõuersari cum hominibus bonæ vel malæ famæ. & hoc idem sentit Bal.in l.data.col.x.versic.item ratione frequentiæ, iunctis præcedentibus.C.qui accus.non poss. Sed & gl.in c.cùm oporteat.de accus. sumit argu.ex eo tex.contra aliquem ex inhonesta conuersatione.& idem dicit gl.c.diffinimus.18.q.ij.& Cardi.in cle.j.in iij.no.de concess.præb. Quibus adstipulatur, quod elegantissimè scripsit Oratorum princeps Tullius lib.ij.Officiorum, Facillimè autem & in meliorem partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros, & sapientes, & bene consulentes viros Reipublicæ contulerunt: quibuscum si frequentes sunt, opinionem afferunt populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandũ. P.Rutilij adolescentiã ad opinionem, & innocentiæ, & Iuris scientiæ, P.Mutij domus cõmendauit. Refert Suetonius de Claudio Cæsare, illum quidem ex cõtubernio sordidissimorum hominũ, super veterem segnitiæ notam, ebrietatis, & aleæ infamiã subiisse. Plinius in epistol.lib.iiij.ad Falconem, de quodam iuuene loquens, Viuit (inquit) cum Spurina, viuit cum Antonio, quorum alteri affinis, vtrique cõtubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quàm sit emendatus adolescens, qui à grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum, γιγνώσκων ὅτι τοιοῦτος ἐστὶν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Id est, Similis est vnusquisque his, quorũ delectatur consuetudine. Et Libanius Antiochenus ad Cleomachã, Tales, inquit, plerũque videri solemus, quales ij sunt, qui nobis amicitia cõsuetudineque cõiungũtur. Quam item sententiã vsurpat idem Libanius ad Nesum: & Diuus Hieronymus ad Demetriadem: Semper in comitatu tuo graues fœminas habeas: mores enim & studia dominarũ plerunq; ex ancillarum, & comitantium moribus iudicantur. Qualis enim quæque sit, talium cõsortio delectatur. Ideo Bal.in dicto consi.xcv.ante fi.lib.1.& in suo tract. quæst.nõ inscienter monet iudicem, vt sciscitetur, cum quibus versatus est reus criminis, vt proinde sciat, quibus is sit moribus.

Tales esse præsumimur, quales quibus cũ conuersamur.
Mores ex conuersatione probari.
Rei quibus cũ

eum conuersati sunt, inquirendum. Quod & ante eum scripsit Alber. Gand. io tractatu malefi. in tit. de præsump. & indiciis dubitatis. col. j. & iterũ in titu. de quæstio. & tor. col. iij. & Mansue. in tit. de quæstio. §. item septimò. Et vide quæ dicam infrà in 16. lege connubiali, nu. to. incip. quisquis ergo, & multis sequentibus.

30 *Cõclusio præcedentium.* ¶ Itaque, vt hoc tandem caput concludam (iam enim nimiũ multa de hac re diximus) cùm similitudo, & æqualitas sit veluti amoris mutui fomes, contrà dissimilitudo, & inæqualitas odij, fitq; amor inter coniuges in primis optandus, maximeque si aliud quippiã, necessarius, vt nos suprà multorũ testimonio docuimus, & quidem etiã intestatum, id est, nullis testibus suffultũ satis per se perspicuum est: illud confestim necessariò consequens relinquitur, vt similes nobis, & æquales vxores & genere, & opibus, & ceteris omnino rebus, si nõ inferiores, assumere, deligereque, quantum maximè fieri potest, debeamus.

31 *Matrimoniũ inter pares facilè præsumitur.* ¶ Quibus & tu adde, quòd leges, legumque consulti interpretes, facilè inter pares matrimonium præsumunt, non itẽ inter dissimiles atque inæquales. tex. est in l. imperialis. §. imò. C. de nupt. per quem dicit gl. not. in c. alter. 30. q. 5. quòd inter impares personas non præsumitur matrimoniũ, nisi interueniant instrumenta dotalia, quã facit sing. Barb. in d. l. si diuortio. ff. de verb. obl. & cõsi. vj. scriptum est præclarè, col. ix. lib. 1. & consi. xlv. scribitur bellissimè. col. vlti. eo. libr. 1. Et facit tex. in l. viduæ. ibi, vt si pares sint genere. & iterũ in l. si donationum. ibi, inter pares. C. de nup. & in l. donationes. in prin. ibi, personis comparatis. ff. de dona. & quod voluit Bal. in l. in liberæ. in lectu. antiqua, per illum tex. ff. de ritu nupt. & in l. filiũ. in j. lectu. ante fi. ff. de his qui sunt sui iur. & in c. ex trãsmissa. col. j. de resti. spo. & in c. illud. col. ij. versi. nota diligenter, extrà de præsump. Quodq; in pulchro casu consuluit ipse Bal. cõsi. cxxiij. causa matrimonialis. lib. ij. & in alio casu, consi. 200. in causa ista considerandum. in vltimo dubio, versi. sed quia ista interpretatio. lib. iij. & Ang. in §. ij. per illum tex. in auth. quibus modis natu. effic. leg. & in §. adhuc. in auth. vt lic. matri & auiæ. & Paul. Cast. in l. donationes. in fin. ff. de dona. & facit c. non omnis. 33. q. ij. suprà à nobis citatum. Et quod tradit Boethius in Commentariis Topicor. Ciceronis, Nuptias inter impares contractas, iure contractas non esse. Et idcirco apud Apuleium lib. Meta. 6. Iupiter Psychen & Cupidinem copulaturus, Iam faxo, inquit, nuptias non impares, sed legitimas & Iuri ciuili congruas.

32 *Deprehensis in coitu, dicentibus se matrimoniũ contraxisse, creditur.* ¶ Propterea quamuis glos. in l. pen. C. de fideiuss. dicat, quòd si deprehensi in coitu, prætendant ad excusationem facinoris, matrimoniũ à se antea contractum, stabitur illorum assertioni, & præsumetur matrimonium: quã gl. ad hoc no. Cy. Bal. Saly. & Ang. ibi, & Bal. in l. falsus. col. uj. versi. sed quid si ipse dominus. C. de furt. dum allegat no. in d. l. pe. & rursum in c. vlti. col. uj. versi. idem dico. extrà de confess. vbi etiam dicit eam esse auream. & in c. j. §. iniuria. in verbo, seu furtũ. col. iiij. versi. quæro si Titius. tit. de pace iura. fir. & consi. xlix. si dicta Thomasia. lib. iiij. & Ioã. Ana. in c. ad audientiã. col. iiij. in vij. quæst. de homic. & Fran. Are. cõsi. 80. sicut decet. col. uj. & Ang. Are. in tractatu malefi. in verbo, Che me hai adulterato la mia dõna. char. pen. versi. pone quòd quidã iuuenis. & Alex. consi. xiiij. animaduertis his. col. v. versic. pro hoc facit. lib. ij. & iterũ consi. j. viso processu inquisitionis. col. v. vers. & pro hoc quod stari debeat. lib. 3. & Cepol. cautela 42. vel secundũ ordinem aliorũ, xliij. aliquando contingit. vbi illam gl. dicit no. & consi. causarũ crimin. lvij. super querela. col. j. & iterum col. ij. vbi illam dicit singu. & Card. Alex. in c. is qui. xxxiiij. distin. & Guid. Papæ in sing. ccccxcj. versi. si quis deprehendatur. & Matthæ. Afflict. in consti. Siciliæ, si quis rapere. col. iiij. versi. quintò quæro. & Phil. Deci. in c. causam matrimonij. col. ij. in glo. j. extrà de offi. deleg. Et facit etiam sing. eam gl. Bal. in l. quicunque. col. pen. versi. vlteriùs vides. C. de ser. fugit. & in l. eam quam. col. vj. versi. item excipiuntur nati. C. de fideic. & in c. tertio loco. post medium. de præsump. & in sua Margar. in verbo, matrimonium. & in l. vnica. col. vij. versi. quæro, fuit quæstio de facto. C. de confess. vbi & eam dicit perpetuò menti tenendam. & Lanfran. in repet. c. quoniã contra. in verbo, cõfessiones. col. iij. versi. quæro Petrus & Berta. extrà de probat. & Barba. in addi. ad Bal. in l. j. C. de collu. deteg. & Anto. Bauer. in tracta. de viribus iuramenti, versic. ccccliiij. nã licet aliàs. & Hippo. Marsi. in l. j. ou. 69. C. de raptu virgi. & in singu. xxij. confessio offensi. & consi. lxj.

Si inter eos sit æqualitas. post redditum. col. vlti. lib. 1. Illud tamen debet intelligi, modò inter cætera cõcurrat personarum æqualitas, vt quia vterque nobilis, iuuenis, & c. Ita dicit sing. Barb. in d. l. si diuortio. innixus sing. vt ipse dicit, doctrina Bal. in d. l. j. C. de collu. deteg. secundum quã dicit se aliàs consuluisse. Et ita sanè consuluit dicto consi. vj. col. ix. lib. 1. & dicto consi. xlv. eo. lib. 1. atque etiam consi. xlix. scripsit præclarè. col. vlt. lib. ij. & consi. vlt. sapienter magnus. col. vj. eo. libr. ij. & consi. xxvj. clementissimũ Deum. col. j. lib. iiij. & idem etiã voluit Iason in d. l. si diuortio. col. vlti. vbi etiã facit sing. illam in ea re Bal. sententiam. & Io. Lup. in repe. rub. de dona. inter vir. & vxor. §. xxxij. col. ij. nu. 5. Tamen ne fallaris, Bald. in d. l. j. de collu. deteg. non id expressum dicit, ad quod allegatur, nisi mendũ sit in vulgatis codicibus, in quibus non æqualitas personarum scribitur, sed qualitas. Quanquàm sub qualitate, æqualitas potest intelligi. Et ipse Bal. in d. §. iniuria. tit. de pace iura. fir. loco suprà allegato dicit, quòd in hoc inspiciendæ sunt coniecturæ, quia ficti matrimonij prætextus non excusat. arg. d. l. donationes in concubinam. in prin. ff. de dona. quod in idem propè recidit: quem nuncupatim sequitur Cepolla cautel. xxxix. aut, vt alij computant, xlj. vidimus complures casus. Nouissimè autem Alcia. in l. aliud est promittere. ff. de verb. sigo. scribit tum demum illis credendum esse, si eorum affirmatio sit verisimilis: quod & idem propè est.

33 ¶ Adde itẽ, quòd nõ solùm in matrimonio, sed & in omni societate & amicitia, nobiliores atque ditiores

ditiores haud insectari debemus, sed potiùs æquales. Neque enim satis firma (quod iam diximus) neque tuta pauperi cum opulentis amicitia est. Quod apud Plautum in Aulularia mirè exprimit Euclio, qui Megadoro locupleti ipsius pauperis affinitatem deposcenti, in hæc verba respondet:

Ditiores & nobiliores omni societate refugiens.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te hominem diuitem,
Factiosum: me item esse hominem pauperum pauperrumum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre, pariter iaceam ego asinus in luto,
Tu bos me haud magis respicias, natus quàm si nunquam siem:
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat:
Neutrobi habeam stabile stabulum, si quid diuortij fuat.
Asini mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, me ab asinis ad boues transcendere.

Ouidius lib. iij. de Tristibus, Elegia 4. amicum quempiam monet, vt magnorum virorum consuetudinem atque amicitiam fugiat, veluti non innoxiam. Idque pluribus versibus, quos hic subscribere paulò longius esset, sed duos tantùm annectam:

Viue sine inuidia, mollésque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.

Et multis antè seculis Iesus filius Sirach, in Ecclesiast. ca. xiij. idem nos monuit, scribens: Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quãdo enim se colliserint, cõfringetur. Diues iniustè aget, & fremet: pauper autẽ læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: & si nõ habueris, derelinquet te. Si habes, conuiuet tecũ, & euacuabit te, & ipse nõ dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplãtabit te, & subridens spẽ dabit narrãs tibi omnia bona: & dicet, & quid opus est tibi? & cõfundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis & ter: & in nouissimo deridebit te, posteà vidẽs derelinquet te, & caput suũ mouebit à te, &c. Ambrosius quoq; lib. 3. Offi. scribit: meliores esse amicitias inopũ plerunq;, quàm diuitũ. In quam sententiã vetus est prouerbiũ ἀλεῦ ἐκ μείζονος ἀνδρός, id est, fuge procul à viro maiore.

Prouerbium Aesopi in eam rẽ apologus.

34 ¶Ad hoc nimirum spectat Aesopi fabulatoris Phrygij huiusmodi apologus: Leo, asinus & vulpes societatem inierunt, vt quod venatu cepissent, id in cõmune partirentur. Vbi quampiam prædam nacti sunt, leo iubet, vt asinus partiatur: ille vt erat stolidus, in treis æquas portiones distribuit. Quamobrem mox indignatus Leo, quòd cæteris æquaretur, asinum dilaniat. Restabat vulpes: eã deintegrò partiri iubet. Illa totam ferme prædam leoni attribuit, sibi vix paucula quædam seruans. Leo, comprobata distributione, rogat, quisnam illam partiendi docuisset artem. Et Vulpes, ἡ τοῦ ὄνου (inquit) συμφορά, id est, asini calamitas. Ex quo Leoninam societatem appellauit Cassius Iurisconsultus in l. si non fuerint. §. Aristo. ff. pro socio. cùm videlicet omne cõmodum ad vnum aliquem redit, reliquis ex maxima parte fraudatis: Qualis ferme solet esse societas cum præpotentibus, plebeiæ sortis hominibus. De hac autẽ Leonina societate loquens Accur. in §. de illa. in verbo, partem. Instit. de societ. excerptam eam dicit ex Anieni fabula. At Ioannes Fab. in eodem loco Aesopo adscribit, ex eoque refert aliam fabulam, non multùm (quod ad rem nostram pertinet) absimilem, subnectitque versus, quos nec ego grauabor subtexere, vt qui mirè huic loco conueniunt, tametsi rudes sunt admodum, atque inelegantes:

Leonina societas vnde dicta.

Ne fortem societ fragilis, vult fabula præsens:
Nam fragili fidus nesciet esse potens.

Citatque partem ex iis, quæ suprà ex Ecclesiasti. adduximus, pauculis tamen verbis immutatis.

35 ¶Quin & vicinitas quoque (quæ aliàs affinitatis vicem obtinet, teste Terentio in Heaut.) nobiliũ præpotentiorumque virorum pauperibus ipsis mala est, vt qui non desinant illos exugere, donec in nihilum redegerint. Proptereaque prouerbialiter Cardamo similes dicuntur. Cuius ea vtique natura est, vt herbarum in propinquo nascentium humorem ad se vi quadam intima perliciendo cogat arescere, vt est apud Aristophanem Poetam Comicum, in nebulis, eiusque interpretem. Sed de hac re multa Hesiodus libr. 1. Operum & dierum: multò autem plura Columella libro Rei rusticæ 1. ca. iij.

Vicinitas potentiorum fugienda. Prouerbium. Cardami natura.

36 ¶Nec tamẽ velim existimes, ex his quæ dicta sunt de nobilitate vxorũ, me omnino reiicere matrimonium vxorum nobiliũ, quoniam, vt scribit Plutarchus in lib. περὶ εὐγενείας, pro nobilitate, citatus à Stobæo Florilegij ca. lxxxvj. ἄτοπος ἡ τῶν σοφιστῶν συκοφαντία περὶ τῆς εὐγενείας, οἱ μηδὲ τὰ ἐν μέσῳ, καὶ πᾶσι γνώριμα σκοποῦσιν. ὅτι πρὸς τὰς ὀχείας τοὺς εὐγενεῖς ἵππους καὶ κύνας ὠνοῦνται, καὶ τῶν ἀμπέλων, καὶ ἐλαιῶν, καὶ τῶν ἄλλων δένδρων. ἀνθρώπου δὲ οὐδὲν ὄφελος νομίζουσιν εὐγένειαν εἰς τὰς μελλούσας διαδοχὰς, ἀλλ' αὐτὸ πάθοντες, βάρβαρον ὂν καὶ ἰταλιωτικὸν σπέρμα. καὶ οὐκ ἴσασι λεληθυίας τινὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα ἀρετῆς συγκαταβάλλεσθαι τοῖς γεννωμένοις: ὥσπερ περὶ Τηλεμάχου τοῦ Ὀδυσσέως, ἐφ' οὗ καὶ πάνυ περὶ ὀνόματι ὁ ποιητὴς ἐφρόντισε, φαίνεσθαι μᾶλλον ὤν: ὡς ἂν ἐν ταῖς ὀλίγαις σπερμάτων σταγόσι καὶ τῆς ἀρετῆς συῤῥεόντων ἀγαθῶν. Id est, ex Gesneri traductione: Absurda est Sophistarũ contra nobilitatẽ calũnia: qui vulgaria etiã & omnibus notissima nõ cõsiderant: nẽpe quòd generãdæ sobolis gratia generosi equi & canes emantur. item vitiũ, olearum, & reliquarũ arborũ optima quæque semina. Homini autẽ ad futuram successionẽ generis nobilitatem nihil conferre putant: sed tantundem

valere, siue barbaram, siue Græcam originē. Neque credunt, latentia quædam principia, & semina virtutis in generatione liberis communicari: vt Telemacho Vlyssis, de quo Homerus, clarissimo vocabulo vtēs, dixit, Instillata tibi patris virtus: tanquam assereret, ad paucas seminū guttas paternæ virtutis bona constare. Locus autē ille Homeri est lib. ij. Odysseæ, cuius integer hic est versus:

εἰ δ' ἤδη τοι σοῦ πατρὸς ἐνέστακται μένος ἠΰ.

Si iam tui patris instillata est vis generosa.

Illi autem sentētiæ Plutarchi succinit alia Theognidis in eo. lib. cui titulus est, γνῶμαι ἐλεγειακαί, quam nos adscripsimus infrà in vij. Leg. cōnubiali, nu. 13. & in opere de nobilitate, c. iij. nu. 7. vbi & alia multa ad hunc locum pertinentia videbis. Non fugiendæ ergo sunt nobiles vxores, sed multò nobis nobilitate superiores. Sit igitur hæc quinta Lex connubialis,

Quinta lex connubialis.

VXORES AEQVALES, AVT INFERIORES GENERE, ET OPIBVS DVCVNTO.
SVPERIORVM CONNVBIA OMNINO FVGIVNTO. NEC TAMEN PROPTEREA VXORVM NOBILIVM MATRIMONIA DEVITANTO.

IN SEXTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS SEXTA.

1 Aequalitas coniugum in ætate seruanda.

NON solùm autē in genere & opibus, de quibus affatim locuti sumus, habenda est æqualitatis ratio, sed & in ætate: de qua quoniā strictim tantùm, & velut per transennam, & coniunctim diximus, operæpretium visum est, ne rem maximi ponderis quodam modo neglexisse videamur, de ea paulò latiùs, atque separatim, seorsimque ab illo capite scribere. Ioā. Fab. in Rubrica Insti. de nupt. monet eum, qui se matrimonio mancipare voluerit, vt tria præcipuè attendat: in quibus illud est, vt parem ætate assumamus, in id referens illud Prouerb. 5. Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ. Cui concinit & illud Malach. 2. Dominus testificatus est inter te & vxorem pubertatis tuæ, quā tu despexisti. Et paulò inferiùs: Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Atque illud Theognidis Megarensis Poetæ vetustissimi & celeberrimi,

ἐν δ' ἥβῃ πάρα μὲν ξυνομήλικι κάλλιον εὕδειν
ἱμερτῶν ἔργων ἐξ ἔρον ἱέμενον. Id est,

In adolescentia verò iuxta quidem æqualem melius est dormire,
Desiderabilium operum amorem satiantem.

2 Virgines ducēdæ ut gratis moribus imbuantur.

¶Sed vt ad huiusmodi ætatis æqualitatem commodiùs describendam perueniamus, illud imprimis obseruandum monemus, puellas nobis & virgines despondeamus, vt gratis illas moribus imbuamus. Quod & Cumæus ille Poeta Hesiodus præcepit in eo opere, cui titulum nuncupauit, Opera & dies, lib. ij. eius carmen est,

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ὥς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Musta quid sit.

Et eius autoritate subnixus Aristoteles lib. Oeconomicōn 2. ca. iiij. Quam sententiam fulcit Næuius Poeta antiquus in Gymnastico, inquiens, Vtrum est melius virginem, an viduā vxorem ducere? Virginem, si musta est, id est, si nouella est, instar musti, vt Nonius Marcellus annotauit. Hoc nimirum est, quod intelligi voluit Plautus alter Poeta Comicus in Sticho, vbi Pinacium mulier Antiphoni sciscitanti, vtram potius duceret in vxorem, virginémne, an viduam:

E malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.

Longo autem interuallo antè Moyses suis legibus monuit, vxores virgines ducendas, vt videre licet apud Iosephum lib. Antiquitatum Iudaicarum 4. c. viij.

3 Veneti suas puellas admodum virgines maritant. Iuuenes facilius formantur.

¶Ideóque Veneti solent suas admodum puellas virgines matrimonio collocare, vt colligitur ex Cardi. Flor. consi. xlix. cùm testatoris voluntas, iuncto casu præcedenti. Rectè quidem ac sapienter illi diiudicant. Puellam enim virginem tunc teneram & mollem, ac rudem, atque informem, in quemuis habitum sequacem, & in vtranque partem flexibilem, facillimè, quocunque duxeris, trahes, ad tuamque vitæ rationem haud ægrè formabis. Natu autem grandiores, & viduas, quibus & sui iam & alieni mores pertinaciter insederunt, ægerrimè reformabis. Præsumptum est enim, vt eleganter scribit Vlpianus in l. præcipiunt. ff. de ædil. edict. ea mancipia, quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad omnia ministeria aptiora, & dociliora, & ad omne ministerium habiliora. Trita verò & veterata difficile esse reformare, & ad suos mores formare. Quo in loco Saly. & Barptol. Cepo. appositissimè no. viduas scire sua & aliena vitia. Eam autem iurisconsulti sententiam elegāti metaphora extulit Ouidius libro primo de Remedio amoris:

Viduæ sciunt sua & aliena uitia.

Quæ præbet latas arbor spatiantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poteras manibus summa tellure reuelli,

Nunc

Nunc stat in immensum viribus aucta suis. Idcirco & Virgilius lib.iij.Georg.

Iam vitulos hortare, viámque insiste domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.

Ex hoc idem Virg.lib.Georg.3.optimam vocat ætatem primam ac teneram,

Optima quaque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit.

Quoniam scilicet, vt interpretatur Seneca, epistola ad Lucilium 108. possumus iuuenes discere, & facilem animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus est idoneum laboribus, agitandisque per studia ingenijs, & exercendis per opera corporibus.

4 ¶Sed quod ad viduas peculiariter attinet, cui vnquam fuit dubium, quin priorum maritorũ mores vel corruptissimos, optimos tamen arbitrantes, ob id solùm, quòd illis sunt assuetæ, nuos omnino, etiã probatissimos, aspernentur. Hinc assiduæ querelæ, domestica conuicia, quotidianæ exprobrationes. quicquid egeris, fecerísve, quod forte fortuna displiceat, confestim priorem maritũ ob oculos obiicient. Et vt Libanius scribit ad Phremiliũ, non deerunt querelæ, se priori viro fuisse chariorem. Accur. in Authen. de fideiuss. in ipso ferme tituli ingressu, in verbo, apparentẽ, scribit vxorem tùm demũ de morte boni mariti cõqueri, cùm minùs bonõ sortita est. Ego verò asseueranter affirmo, etiamsi multò melior maritus, nedũ si peior contigerit, nouã semper vitæ rationẽ horrere, atque execrari, insuetósque mores fastidire: vt etiã apud nos innuit tex. in §. vlt. 23. q. vj. & alibi latè diximus. Propterea Aesopus ille fabulator egregius, & Philosophus maximus, dicit, famulos tũc maximè priores dominos desiderare, cùm secundorũ ceperint experientiã. Idque indiscriminatim nullo bonitatis prauitatisq; delectu. Nã & ferè semper aliàs id videtur optimũ, cui primùm assueueris. Ideoque Theodorus Tragœdiarum actor, nulli vnquã concedere voluit, vt ante se ageret: quasi magis faueãt auditores illis, quos primùm audierint: vt refert Aristoteles lib. Politicôn 7. c. 17. vbi & hoc subiungit, idem cõtingere in conuersationibus hominum, & rerum. Omnia enim (inquit) prima nos magis delectant. Cæterùm ita natura cõparatum est, vt præterita semper meliora præsentibus videantur, propterea quòd nulla tãta est felicitas aut voluptas, quæ non multũ habeat amaritudinis, aut fellis admistũ. Quod cùm adest, vrget nos acriter: cùm abiit, non adeò magnõ sui sensum relinquit: vnde fit, vt minus videamur transactis malis affecti esse, quàm afficiamur præsentibus. Porrò legibus Mosaicis Leuitici c. xxj. & Ezechiel. c. xliiij. prohibebatur, ne viduam vxorem sacerdos duceret, illa ipsa ratione, vt tradit Hieronymus ad Fabiolam, de vestitu sacerdotum, ne ea pristinarum meminerit voluptatum. Quanquam id aliò refert Isychius Hierosolymitanus, lib. vj. Comment. in Leuiticum, cum ipsum locum enarrans.

Viduas non esse ducẽdas,

Sacerdos cur viduam ducere prohibebatur.

5 ¶Idcirco non iniuria derisus fuit Bulgarus, cùm inciperet legere l. rem non nouam. C. de iudic. propterea quòd nocte præcedente viduam vetulamque desponsasset, vt in ea ipsa l. retulit Accur. Plutarchus autem in libro de Euthymia, id est, tranquillitate animi, taxat Euphorionem, quòd cum prædiuite vetula concumbere cuperet. Idem in Demetrio refert, quòd cùm Antigonus pater ipsi Demetrio iuueni suaderet, vt vxorem duceret Phillam Antipatri filiam, & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedones insignis beneuolentia, isque eam, vt vetulam aspernaretur, insusurrauit pater illud Euripideon,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

Vbi affulserit lucrum, ibi verò præter naturam ducenda vxor.

Bulgarus derisus, quòd vetulam desponsasset.

Olim verò apud quosdam Germanos virgines tantùm nubebant, & cum spe & voto vxores semel transigebantur. Sic vnũ accipiebãt maritum, quomodo vnum corpus vnáque vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tanquã maritũ, sed matrimonium ament. Cæterùm Camillus ille Dictator legem tulit, qua pœnis deterruit eos qui nuptias deuitarẽt earum viduarum, quarum viri bello ceciderant, vt retulit Plutarchus in vita illius: vbi & rationem eius legis tradit.

Vxor præter naturam ducenda, si lucrũ affulserit.

6 ¶Mirum est autem, quod scribit Ptolemæus Alexandrinus Quadripartit. libr. iiij. c. item iiij. statim post principium: Quòd si in altera duarum quartarũ Luna permaneat in natiuitate viri, tunc in iuuentute matrimonium contrahet, vel post suorum annorũ plenitudinem iuuenculam vxorẽ accipiet. Sin autem in altera duarũ occidentalium occident, tardè vxorabitur, vel sibi vetulã subarrabit. Sed & Iulius Firmicus Astronom. lib. v. c. j. Si in Piscibus horoscopus fuerit iouentus, & in Leone fuerit occasus, cum anu matrimonium copulabit, aut cum vidua. Et eodem lib. v. c. iij. Dabit Saturnus in Ariete positus viduam, aut ab alio stupratam. Et iterum, Si Saturnus ad Virginis signum accesserit, viduam sortietur vxorem. Et vide, quæ etiam dicam infrà, nu. 29. nec est quod sibi in fin. & nu. 35. nec tamen hinc.

Astrorum vi vxores vel puellas vel anus ducimus.

7 ¶Sed & sicuti viduas & ætate grandiores fœminas non debemus assumere in vxores, ita & illud quoque maxime cauendũ est, vt & è nostris monet Cepo. in l. præcipimus. nu. 7. ff. de ædili. edict. ne seniores & prouectæ ætatis viri matrimonium capessant, præsertim cum puellis & iunioribus, nisi velint se ludibrio, contemptui, fastidio esse vxoribus: quæ cùm nihil magis cupiant (earũ tenera, atque ebulliente & feruida ætate hoc ipsum imprimis desiderãte) quàm matrimoniali operi frequenter incumbere, suo se voto fraudari (repugnante è diuerso nimirum ætate virorum) impatienter ferunt. Senes enim nõ sunt apti palæstræ venereæ, parũque diligenter fundũ vxorũ colere possunt: cùm senectus frigida sit, & sicca, vt scripsit Aristoteles in eo lib. quẽ de Lõgitudine & breuitate

Seniores ne matrimonium capessant.

Senectus frigida & sicca.

breuitare vitæ composuit, & lib.v.de Generatione animalium,ca.iiij.& alibi sæpe. & Hippocrates Apho.lib.1.c.xiiij.Et Galen.lib.v.de Sanitate tuenda,non semel, & de Substantia virtutū animalium,lib.x.& lib.item 1.de Accidenti & morbo.& lib.de Tēperamentis,& lib.cui titulus est, Corporis temperaturā sequi animi mores:vbi præterea dicit,senectutē exanguem esse.Rursumque in 2.Tech.c.xx.quem locum explanans Haly Rodoan, dicit, quòd omnis cōplexio conuertitur in fine ætatis ad complexionem frigidam,& siccam.Paulus Aegineta lib.1.c.xxiij.& Auicenna lib.1. fen.1.doct.3.c.item 3.Iohannitius in Isagog.c.x.de qua re longè etiā lateque disputat Iacobus Forolimensis in suis in eundem secundū librū Techn.Gal.quæstionibus.41.quæst.& è nostris hoc quoque affirmat Lucas Pen.in l.ij.col.quoque 2.C.de Primi.lib.xij. & Domi.in procemio lib.vj. in §.quem librum : vbi ex autoritate Physicorum,senectutem comparat Autumnō, qui frigidus est,& siccus.Hincque illud Virgilij lib.v.Aeneidos:

Senectus Autumno cōparatur.

—Sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis habet, frigéntque effœta in corpore vires. Et lib.8.
Sed mihi tarda gelu, seclísque effœta senectus
Inuidet imperium.—

Nam Parmenides apud Stobæum Sermo.112.dicebat γῆρας γίγνεσθαι παρὰ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπόλειψιν. Id est,senectutem ob caloris defectum fieri. Siccitatem autē satis probat asperitas & squalor cutis.Vnde à Græcis vocantur γέροντες,vt tradit Plutarchus lib.Symposiacôn 3.c.item 3.nō quasi, εἰς γῆν ῥέοντες,id est,in terram fluentes,sed quasi γεηροὶ,id est,terrestres. Et hanc quoque siccitatem planè adstruunt , qui senectutem exanguem ac sanguine exhaustam dicant, vti diximus ex Galeno.Cui concinit Silius lib.ij.

Senectus ex caloris defectu.

Senectus exāguis.

--Exanguésque merendo
Stant prima inter signa senes.-- Et Lucanus lib.v.
Vos despecta senes,exhaustáque sanguine turba.

Frigiditatem autem senectutis euidenter adstruunt,qui & eam hyemi comparant, vt Eratosthenes & Patrocles apud Stobæum Serm.113.

Senectus hyemi cōparatur.

8 ¶ Porrò autem siccitas & frigiditas res sunt maximè contrariæ & voluntati & potentiæ coeundi,quam calido & humido (quemadmodum omnes rerum scriptores naturæ asserunt) constare certum est.Et vt scribunt Gale.lib.vj.de Sanitate tuenda,& Paulus Aegineta lib.1.c.xxxv.Veneri natura calida & humida idonea est : de quo & nos latius postea dicemus in 9. Lege connubiali, nu.150.incip.at calor.Ideoque Iuuenalis Saty.10.loquens de senectutis incommodis,

Siccitas & frigiditas coitui maximè aduersantur.

—Coitus iam longa obliuio: vel si
Coneris,iacet exiguus cum ramice neruus:
Et quamuis tota palpetur nocte,iacebit. Ex quo est & illud Martialis lib.xj.Epigram.82.
Cum sene communem vexat spado Dindymus Aeglen:
Et iacet in medio sicca puella toro.
Viribus hic operi non est,hic vtilis annis,
Ergo sine effectu prurit vterque labor.
Supplex illa rogat pro se miserísq; duobus:
Hunc iuuenem facias,hunc Cytherea virum. Ouidius autem lib.1.Elegi.
Quæ bello est habilis,Veneri quoque conuenit ætas.
Turpe senex miles,turpe senilis amor. Et subdit:
Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella viro.

Senes in Venerem segniores.

Quam similitudinem secutus Flor.noster in l.inuiti.ff.de testi.dicit,quòd quemadmodum is,qui quinquagesimumquintum annum natus est,bello non est idoneus, ideoque vacationem militiæ obtinet,vt dicit voluisse gl.in l.ij.C.de his qui nō imple.stipen.lib.x.ita nec idoneus est rei vxoriæ.Et ad hoc dicit eam gl.esse notandam.Quibus consonat illud Virgilianum lib.iij.Georg.

Frigidus in Venerem senior,frustráque laborem
Ingratum trahit:& si quando ad prælia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit.—

9 ¶Agatho in Platonis Symposio , recenset Cupidinem deorum omnium maximè iuuenem esse, eiusque rei argumentum affert,quòd senectutem fugit,eamque natura odit : iuuenibus autem se miscet,cùm sit vetus prouerbium,Simile simili semper hærere. De qua re etiam loquens Tzetzes Histor.Chil.v.ca.xv.

Cupido omnium Deorū maximè iuuenis.

Νέον δὲ τοῦτον γράφουσι σὺν ἅμα καὶ ὡραῖον,
ὡς τὸ ἐρᾶσθαι καὶ ἐρᾷν πρεπωδῶς νέοις φύσει.
Iuuenem autem hunc pingunt,simul & formosum,
Veluti quòd amari & amare deceat iuuenilem ætatem.

Scribit idem Plato de Republica libr.1.circa initia,quòd senectute libidines restinguuntur, & in ea ætate pax est,& libertas à rebus venereis.Quem locū imitatus Cicero de Senectute ita inquit:O præclarum munus ætatis,siquidem id aufert à nobis,quod est etiā in adolescentia vitiosissimum.

Senecta libidines restinguuntur.

de volup

de voluptatibus enim venereis potissimùm loquitur. Et è nostris Archi. in ca. tanta. 86. dist. dicit, quòd senectus à voluptatibus liberat, impudentissimis dominis: imponitq; modum libidini. Cuius rei tex. est in c. fraternitati. 34. dist. vbi ætas senilis futuræ incontinentiæ suspicionem aufert. & in c. cum in iuuentute. de præsump. vbi scribitur, quòd labes huiusmodi libidinis, quæ nõnunquam in iuuentute cõtrahitur, in senectute frequentius expiatur. Hincque illud Basilij illius Magni, ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. id est, Continentia in senectute, non continentia est, sed libidinis impotentia.

10 ¶Sophocles autem iam vetulus à quopiam interrogatus, possétne congredi cum muliere, Bona verba, inquit, ô homo: nam liber iam sum factus, & ab inclementibus istis & furiosis dominis aufugi ætatis beneficio. Autor Plutarchus in libello περὶ φιλοπλουτίας, id est, de cupiditate diuitiarum: iterumque in lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id est, num seni gerenda Respub. Huius verba Græca hæc sunt, ὁ γὰρ Σοφοκλῆς ἄσμενος ἔφη τὰ ἀφροδίσια γεγηρακὼς ἀποπεφευγέναι, καθάπερ ἄγριον καὶ λυττῶντα δεσπότην. Quod & Plato statim in prin. lib. 1. de Rep. & Tullius lib. de Senec. & Valerius Maximus lib. iiij. c. iij. Philostratus in Vita Apollonij Tyanæi, lib. 1. Clemẽs Alexãdrinus lib. Pædagog. 2. c. x. & Marcellinus ad eundẽ propè modum tradiderunt. Quanquàm scio Athenæum & Hegesandrũ tradidisse, Sophoclem ipsum iam senẽ Theoridẽ & Archippen deperisse. *De eadem re.*

11 ¶Sed vt redeamus ad principale nostrum institutum, superioribus concinit illud Flacci Tibulli antiqui Poetæ Comici, in fabula, cui Helenam nomen posuit, apud Fulgentium de Vocum antiquarum interpretatione,

Túne amare audes edentule, & capularis senex?

Illius quoque alterius Comici Plauti in Mercatore,

Tun', capite cano amas senex nequissime?
Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est. Et paulò pòst:
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantundem, quasi sit signum pictum in pariete.

Proinde apud eundem autorem in Milite Palæstrio luculenter dicit, adolescentulam mulierem esse & nuptam & viduam, quæ seni nupta est. *Vidua dicitur quæ maritum senem habet, aut aliàs inutilem.*

12 ¶Nam licet ea verè nupta sit, tamen censetur esse vidua, cùm maritum habeat senem, ideoque inutilem ex sententia Accursij in l. vlt. C. ad leg. Faui. de plagia. Id quod Bal. ibi trahit ad priuilegia concessa viduis, vt videlicet huiusmodi mulieribus competant, quæ habent maritos inutiles: quod multum notandum esse Iason dicit in repe. l. si is qui pro emptore. col. iiij. versi. adde quod Io. de Lig. ff. de vsuc. Illam autem gl. dicit valde sing. Alex. in addi. Bar. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. & consi. ciij. statutum loquens. lib. 1. & Barb. consi. xlvj. scripsit præclare. col. j. lib. 1. & in tracta. de præstantia Cardinalium, parte 1. q. xij. col. j. vbi & hoc dicit procedere in statutis loquentibus de viduis. quod & idem dicit Fely. in c. significantibus. col. iij. de offi. & pot. iud. deleg. Sed & illam gl. sequitur Iason in l. si dari. circa medium. ff. de verb. obli. & Fran. Pur. in l. 1. col. vij. versi. ex quo dicto, ff. de iurisd. om. iud. Et hoc certè confirmat tex. in c. inter corporalia. extrà de transla. præla. vbi ecclesia dicitur viduata sponso, id est, Episcopo, quæ habet Episcopum inutilem: quod ibi Bal. etiam trahit ad mulierem, quæ habet maritum inutilem. Hucque spectat, quod apud Ouidium Deianira se viduam esse profitetur, quoniam nullas ex marito Hercule oblectationes referebat, cùm ferè semper longiùs abesset: *Priuilegia uiduarũ huiusmodi fœminis competunt. Statuta loquẽtia de uiduis habent locum in istis. Deianira se uiduam dicebat.*

Vir mihi semper abest, & coniuge notior hospes,
Monstráque, terribiles persequitúrque feras.
Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat.

Licet enim ibi vidua, ad domum referatur, tamen nõ ob aliud domum viduam vocat, quàm quòd ipsa vidua esset ob mariti absentiam. Et Plautus in Sthico Penelopen, quæ diutiùs marito suo caruerat, viduam quoque appellat: *Penelope uidua.*

Credo ego miseram fuisse Penelopen soror suo
Ex animo, quæ tandiu vidua viro suo caruit.

Et Seneca Tragœdiographus in Agamemnone:

Decem per annos vidua respiciam virum?

Ibi enim Clytemnestra loquitur de Agamemnone marito.

13 ¶Sed vt ad institutum negotium redeamus, Euripidis sententia est, in Danae, apud Stobæum capit. xlix.

Καὶ νῦν παραινῶ πᾶσι τοῖς νεωτέροις,
Μὴ πρὸς τὸ γῆρας τοὺς γάμους ποιουμένους
Σχολῇ τεκνοῦσθαι παῖδας. οὐ γὰρ ἡδονὴ,
Γυναικί τ' ἐχθρὸν χρῆμα πρεσβύτης ἀνήρ.
Et nunc iuuenes adhortor omnes,
Ne in senectute nuptias celebrantes
Vix liberos procreent. Nec enim voluptas est,
Sed res inimica mulieri senex vir. Et post pauca: *Senex uir inio*

πικρὸν

mica res uxori.

πικρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.

Amarus iuueni vxori senex maritus.

Homerus autem longo antè tempore satis docuerat, nihil oblectationis, nihil voluptatis esse mulieri in sene marito. Nam cùm aliquando incidisset in mulieres, quæ Cereri sacrum faciebant in triuio, vnaque ex iis iussisset illum facessere, ille indignatus hæc in eam cecinit, vt tradit Herodotus in vita illius:

Κλῦθί μοι εὐχομένῳ κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα
τήνδε νέων μὲν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ εὐνήν.
ἣδ' ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρουσιν,
ὧν ὥρη μὲν ἀπαμβλύνεται, θυμὸς δὲ μενοινᾷ.

Quæ quidem ita non infeliciter vertit Conradus Heresbachius:

Audi flaua Ceres, precor, hoc mihi perfice votum:
Hanc nunquam iuueni matronam iunge marito:
Sed tremulo sit nupta seni, cui vertice cani
Fundantur crines, gelida superante senecta:
Is cupiat tantùm, effœto nil corpore possit.

Tanquàm scilicet maius malum non potuisset Homerus ei mulieri imprecari, quàm vt seni viro nuberet.

14 *Roma. uxores mẽse Maio non ducũt.* ¶Plutarchus autem problematon ca. lxxxv. quærit, cur mense Maio Romani vxores nõ ducant: cuius rei hanc inter cæteras rationem affert, quòd Maius à maioribus natu appellatus est, Iunius à iunioribus. Nuptiis verò accommodatior est iunior, scribente, vt subdit, Euripide in Andromache: licet is locum non adscribat.

Ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τὴν Κύπριν χαίρειν ἐᾷ,
ἥ τ' Ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται. Id est,
Verùm senecta iubet valere Cypridem:
Et ipsa rursum infensa senibus est Venus. Vel sic propemodum ad verbum,
Sed aut senectus Venerem valere iubet,
Aut Venus senibus molesta est.

Proinde, vt subdit Plutarchus, abstinent nuptiis, Iunium expectantes, qui Maium deinceps protinus excipit. Cuius etiã ceremoniæ meminit Ouid. lib. v. Fastor. Sed & illius sententiæ Euripidis meminit & ipse Plutarchus in li. Nũ seni gerenda sit Respublica. Cæterùm idem ipse in Solone scribit, Dionysiũ Tyrannũ iam vetulum, cùm rogaretur à matre, vt quandã ex ciuibus in matrimonium acciperet, respondisse, Ciuitatis quidẽ leges abrogari à tyranno, naturæ autẽ leges cogi nullo modo posse, si præter ætatem vxori se iunxerit. Hanc autẽ absurditatem ac deformitatem sibi in ciuitatem minimè inducendam videri. Nec permittendũ, vt affinitates alieno tẽpore fierẽt, quæ neque gratiæ quippiã, nec officij, nec finem nuptiarum essent habituræ. Verùm in senẽ, qui ducit puellã, à diligente principe, aut legumlatore id optimo iure queat dici, quod in Philoctetem dictũ memoratur, Quàm bene igitur nubere potes miser, ac habitans in thalamo diuitis vetulæ, vt perdices, ex cõcubitu te pinguem cõperiens, transibis ad sponsam viri indigentem. Ita enim legitur vulgò in nostris codicibus Latinis, & quidem corruptè, vt & Græci quoque codices quotquot hactenus vidimus, corrupti sunt: sed ita tamen, vt facilè ex iis intelligas, nõ Dionysiũ ipsum à matre rogatum vxorẽ accipere, sed matrem ipsam virum ducere voluisse, eiq; Dionysiũ illud dixisse, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς φύσεως, οὐκ ἂν δύνασθαι βιάζεσθαι, γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. Cui planè cõsonat, quod tradit ipse Plutarchus in Apophthegmatis, nempe Dionysium ipsum matri suæ præter ætatem nubere cupienti dixisse, Ciuilia quidem iura violari posse, naturæ autem minimè. Athanasius (siue is est Theophylactus) enarrans illam Pauli ad Hebræos postremo c. sententiã, qua protulit honorabiles nuptias in omnibus, Nuptiæ (inquit) ætate prouectioribus minùs conueniunt. Et Claudianus in Carm. de nuptiis Honorij & Mariæ, à domicilio Veneris submouet & excludit senium:

Dionysii senis ad nuptias rogati responsum.

Hos inter petulans alta ceruice iuuentus
Excludit senium.

Ciceroni probro datum, quòd senex puellam duxisset. Non iniuria igitur probro datum est Ciceroni, quòd sexagenarius Publiam virginem vxorẽ duxisset: quod excusare volens Tyro libertus illius, idcirco id factum fuisse tradidit, vt æs alienum, quo maximè obruebatur, dissoluere posset: erat enim Publia opulentissima. Cuius rei meminit Plutarchus in vita illius. Sed & Pompeius ob id repræhensus est, quòd iam in ætatem vergens, duxisset Corneliam Metelli Scipionis filiam, & iuuenem, & multis amoris gratiis dotatam, filióque ipsius magis copulandam, vt & ipse Plutarchus tradit in vita illius.

15 *Venus & Saturnus repugnantes.* ¶Hęc autẽ haud dubiè palã adstruit Astronomica ratio. Venus enim præses rei vxoriæ, & Saturnus senectutis antistes, vt Astronomis placuit, omniũ maximè sunt inter se inimici, sibiq; è diametro repugnantes, & diuersi. A quo nõ longè dissidet, quod prodit Proculus Platonicus Philosophus, ætatum ordinẽ sequi ordinem vniuersi, planetarumq́ue rationem. Septimam autem, & eã quidem postremã, Saturni cõsequi potestatẽ: in qua naturæ cõsentaneum est, à generatione sequestrari, & à corporis abiũgi alteram & incorpoream vitam affectando. Nam decrepitos inuadens Saturnus

implet

implet naturæ ſuæ malis, frigiditate, pigritia, & triſtitia querula. Quod & à Marſilio Ficino inter Platonicos non poſtremo, annotatũ eſt: vt non immeritò cecinerit, quiſquis is fuit apud Græcos,

γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη.

Quo ſignificatur, extremam ſortem malorum eſſe ſenem amatorem. Cui concinens Menander apud Stobæum Serm. 113. *Senex amator miſerrimus.*

οὐκ ἂν γένοιτ' ἐρῶντος ἀθλιώτερον
οὐδὲν, γέροντος πλὴν ἕτερος γέρων ἐρῶν.
ὃς γὰρ ἀπολαύειν βούλεθ' ὧν ἀπολείπεται
διὰ τὸν χρόνον, πῶς οὗτος οὐκ ἔστ' ἄθλιος.
Nil miſerius eſſe poteſt amante
Sene, niſi alius ſenex amans.
Nam qui frui cupit rebus à quibus arcetur
Propter tempus, quomodo ille non miſer eſt?

Et Ariſtophanes in ἐκκλησιαζούσαις, id eſt, concionantibus, vbi inducit Blepyron ſenem hæc conquerentem:

οἴμοι κακοδαίμων, ὅ γέρων ἂν ἠγόμην
γυναῖκα.
Hei mihi infelici, qui ſenex exiſtens, duxi
Vxorem.—

16 ¶ Et Mimnermus, aut vt alij vocant, Mnimermus, Smyrnæus ſiue Aſtypalæus, apud Stobæum Sermo. 61. *De eadem re.*

Κρυπταδίη φιλότης, καὶ μείλιχα δῶρα, καὶ εὐνή,
ἄνθεα εἰ ἥβης γίνεται ἁρπαλέας
ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶ· ἐπεὶ δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ
γῆρας ὅ, τ' αἰσχρὸν ὁμῶς καὶ καλὸν ἄνδρα τιθεῖ,
αἰεὶ μὲν φρένας ἀμφὶ κακαὶ τείρουσι μέριμναι,
οὐδ' αὐγὰς προσορῶν τέρπεται ἠελίου.
ἀλλ' ἐχθρὸς μὲν παισὶν, ἀτίμαστος δὲ γυναιξὶν
οὕτως ἀργαλέον γῆρας ἔθηκε θεός. Id eſt, ex Geſneri verſione:

Amor occultus, & blanda munera, & lectus,
Rapida carpendi ſunt iuuentutis flores
Viris & mulieribus: vbi verò moleſta ingruerit ſenectus,
Quæ pulchrum etiam virum reddit informem,
Semper tum graues animum rodunt curæ:
Nec ſolis aſpectu delectatur ſenex.
Oderunt illum pueri, contemnunt mulieres:
Adeò miſeram Deus ſenectutem fecit.

17 ¶ Hincque illud Tibulli lib. 1. Eleg. 2. ad fi. de ſene amatore loquentis, *Deſpuere aduerſus incantationes, & alia id genus.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circunterit arcta:
Deſpuit in molles & ſibi quiſque ſinus.

Veluti rem hanc monſtroſam, & in vltimas terras aſportandam cenſeat. Sic enim deſpuimus comitiales morbos, id eſt, contagia regerimus, & faſcinationes repercutimus, & alia quæ ſequuntur apud Plinium lib. 28. cap. 4. quibus oſtendit maximas vires ineſſe in huiuſmodi in ſinum exputationibus. Nam & idem Plinius lib. 10. cap. 23. in fi. tradit ipſum comitialem morbum deſpui ſuetum. Vnde etiam Plautus in Captiuis:

TYN. Et illi iſthic qui inſputatur morbus, interdum venit:
Proin tu ab iſthoc procul recedas AEGIO. Vltro iſtum à me. ARI. Ain' verbero?
Me rabioſum, atque inſectatum baſtis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi eſſe, vt qui me opus ſit inſputarier.
AEGIO. Ne verere, multos iſthic morbus homines macerat,
Quibus inſputare ſaluti fuit, atque his profuit.

Sed & ipſe Plinius lib. 25. cap. vlti. ſcribit Senecionem herbam, quæ à Græcis ἠριγέρων dicitur, ſi quis ferro circunſcriptam effodiat, tangatq; ea dentem, & alternis ter deſpuat, ac reponat in eundem locum, ita vt viuat herba, dentem eum poſtea non doliturum. Idem lib. 26. c. 9. Experti, inquit, affirmauere plurimum referre, ſi virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & alternis ter deſpuat, & manu ſupina tangens dicat, Negat Apollo peſtem poſſe creſcere, quam nuda virgo reſtinguat: atque ita retrorſa manu ter dicat, totieſq; deſpuant ambo. Idem lib. 27. c. 12. ad fi. tradit, circa Ariminum herbã reſedam naſci, qua collectiones & inflammationes omnes diſcutiantur, modò quædam carmina ibi adſcripta ter pronuntientur, & toties deſpuatur. Et lib. 3. c. 12. ſcribit huiuſmodi exputationes mederi furunculis. Ex quibus quoque eſt illud Catulli Epigram. 47. ad Licinium:

Nunc audax caue ſis, preceſq; noſtras
Oramus, caue deſpuas ocello.

Idem illud Perſij Saty. 4.

Est prope te ignotus, cubito qui tangat, & acrè
Despuat in mores.—

Claudiaous quoque Panegyr.7.in eundem sensum dixit Mores despuere pro auersari & abominari. Et ex Græcis scriptotibus Theocritus,

ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Ne quis me fascinaret, ter meum in sinum despui.

Huc item respicit illud Plauti in Asinaria:

Teq́ obsecro hercle, vt quæ locutus es, despuas.

Sed & moribus alios, vt curentur, despuendos mooet Marcellus Burdigalensis, videlicet glandulas, cap.15.

18 ¶At dicet senex quispiam loquaculos, vt sunt fermè omnes, si Plutarcho Problematon sympo-
Senes loquaculi. siacorum Decade 1.cap.2.& Eustathio in Cœnis Macrobianis lib.6. credimus, imò si Tullio ipsi in Catone maiote: cuius hæc verba sunt: Senectus est natura loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare. Atque etiam Plauto in Mercatore, qui eos garrulos dicit.& Aristot.lib.2. Rhetoricorum, cap.13. vbi & huins rationem reddit. Et Isocrati in Panathen.& Homero lib.2.Iliad. vbi Iris id Priamo seni exprobrat, dicet (inquam) senex maritus, Quod opere non potero perficere, verbis quidem rerumq́ & historiarum antiquarum narrationibus compensabo, quibus aures & animum vxoris demulcebo, à coitusq́ cogitatione auocabo. Cui illud tantùm respondebo, Non admodum placere mulieribus illud Homericum de senibus lib.3.Iliados:

γήραϊ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἀλλ' ἀγορηταὶ
ἐσθλοί.—
Iam ob senium bello desueti, at dicere tantùm
Egregij.—

Illud item eiusdem lib.4.eiusdem operis de Tydei filio:

χείρονα μάχῃ, ἀγορῇ δέ τ' ἀμείνω.
Inferiorem pugna, sed dicendo priorem.

Quæ & ipsa trahit Erasm.ad senes libidinosos. Aut etiam simile illud Vir.lib.11.Aeneid.

--Lingua melior, sed frigida bello
Dextera.--

Quoniam vt apud ipsum Homerum lib.eiusdem Iliados 16.dicit Patroclus:

ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ·
τῷ οὔ τι χρὴ μῦθον ὀφέλλειν, ἀλλὰ μάχεσθαι.
Molimentum prælij in manibus est, consilij in verbis.
Ea propter non loquacitate nunc opus est, sed pugnacitate.

Ex quo & illud Virgilianum lib.10.Aeneidos,

—Sed non & Troius heros
Dicta parat contrà: iaculum nam torquet in hostem.

Quem imitatus Silius lib.5.

At contrà non dicta Libys, sed feruidus hastam
Perlibrat.--

Aote vtrunque Plautus in Truculento ita facit Stratophanem militem loquentem:

Ne expectetis, spectatores, meas pugnas dum prædicem.
Manibus duella prædicare soleo, haud in sermonibus.

vbi facto est opus, uerba non sufficiũt. Et vt cum nostris loquar, vbi facto opus est, verba non sufficiunt. Ad quod allegãt tex.in c.j.vbi etiam est bona glo.ext.de eo qui mit.in pos.& in l.qui decem.§.j.versi.idem responsum.ff.de solut.& l.seruus si hæredi.in fi.ff.de statnlib.& in l.j.§.hæc autem verba.ff.quod quisque iur.vbi no. Ias.in iiij.not. adducitq́ concord.quas ibi videre licet. Sed voum text.non omiserim omnium in eam rem elegantissimũ, in l.j.§.tulisse.ff.de S.C.Syll.vbi ita scribitur: Noo tamen, qui clamore vsus est, auxilium tulisse videtur. Quid enim, si eùm posset manu depellere à domino periculum, ille clamorem inanem elegit? Sed & illud dictum vsurpauit glo.in c.pastoralis.in gl.vlt.de offi.ordi.& in c.vt circa.in verbo, præstito.de elect.lib.vj.Pet.Aoc.consi.ccxxxv.prima facie dicetur. in prin. & consi.330.visa facti narratiooe.col.ij.vers.ad propositũ.& cons.331.visis diligẽter actis, post prin. & Alex.in l.si mora.col.ij.ff.sol.mat.& cons.130.in causa Strazorotorũ col.4.versi.& si diceres.in
Verba non implent marsupium. fi.& seq.vbi ad hoc multa adducit.& cons.44.eximie Doct.col.vlt.lib.7.& Hipp.Marsi.qui & in eã rẽ pleraq́ affert, quæ de industria omitto, in l.qui falsa.col.8.versi. vlt.ff.de falsis, & nostri D.sæpe. Et vt solẽt dicere Germani, referẽte Bebelio, Verba nõ implent marsupiũ. Et Plautus in Epidico:

Nam quid igitur te mihi esse retulit
Beneficum oratione, si ad rem auxilium emortuum est?

Et Terentius in Adelphis:

Neque tu verbis solues vnquam, quod mihi malè feceris.

19 ¶Sed & si fortè fortuna contingat, vt vir senior cum vxore congrediatur: neque enim impossibi-
Senectus non omnino arcet à Venere. le est, cùm nemo sit adeo senex, quin aliquando calere possit, vel natura, vel arte, vt dicit glo. in c. nuptiarum.in verbo, in quibusdam.xxvij.q.j.& senes interdũ aliquo beneficio mouentur ad coitum, vt dicit glo.in c.ij.extrà de frig.& malefi. Id quod confirmat Pauli Silentiarij Epigr.lib.7.

ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶν ἁδὺν ...
...

γυιοβόροις

Γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνάμβατος ὁ πρὶν ἐρώτων
αὐχένα σοι κλίνω Κύπρι μεσαιπόλιος
Δέξο μεγαγχαλόωσα, σοφὴν ὅτι Παλλάδα νικᾷς
Νῦν πλέον, ἢ τὸ πάρος μήλῳ ἐφ' ἑσπερίδων.
Qui potui iuuenis sapienter temnere leges
Quondam prædulces, ò Venus alma tuas,
Spicula carniuorûm vitare edoctus amorum,
En mea colla senex sub iuga mitto tua.
Victa iacet Pallas, magis hæc cape læta trophæa,
Aurea quam pastor cùm tibi mala dedit.

Horatius autem lib. Carm. 4. Ode 1. conqueritur Venerem, quam iam diutius intermiserat, in senectute sibi rursum bella mouere:

Intermissa Venus diu
Rursus bella moues, parce precor, precor,
Non sum qualis eram, &c.

Quin & Plinius lib. 22. c. item 22. scribit Scandicem herbam marcescentes senio iam coitus excitare. Licet igitur (vt repetam) senes aliquando moueātur ad Venerem natura, vel arte: tamen aut sunt seminis expertes: aut si quod habēt, est agonon, id est, sterile, non prolificū, non genitale, siue gigniniuum, vt ita loquar, propter inutilis excrementi permistionem, quia eorum natura non satis potest concoquere. Autores Aristot. lib. 1. de Generatione animal. c. 18. & Gale. circa initia lib. 2. de Sanit. tuenda, inquiēs in hunc fermè sensum: Labor, cibus, potus, somnus, omni ætati communia. Venus verò ætate tantùm florentium est: quæ autem hanc vel præcedunt ætates, vel sequuntur, aut planè semen non effundunt, aut certè infœcundum, aut malè fœcundum emittunt. Quod & affirmat Albertus Magnus lib. de Animalibus 5. tra. 2. c. 1. & lib. 10. trac. 2. c. 1. Et hinc senectus effœta, id est, gignendi vi & potestate destituta, & exhausta, à Virgilio dicitur illo versu suprà citato:

Semen senum sterile.

Sed mihi tarda gelu sæclisq́ effœta senectus.

20 ¶Ideoq́; lege Papia Poppea (ita enim legendum est, non Pompeia) à Tiberio Cæsare edita, cautum est, ne sexagenarij vxorem ducerent, tanquam ad generandū minimè idonei. Autor Tranquillus in Claudio, & meminit Seneca in libris Moralis Philosophiæ, & Lactantius lib. 1. ca. 16. & Imperator noster in l. pen. C. de nup. quam & ita intelligit Raph. Fulgo. consi. ccxij. quædam mulier. col. ij. versi. in primo videtur, vbi ex hoc in pulchro casu consuluit. Ex quo & alibi sancitum est, ne minor sit 66. annis, qui arrogat, quoniam magis liberorum procreationi studere debet, l. si paterfa. §. vlti. ff. de adopt. tanquam post huiusmodi ætatem, huius rei vacationem natura ipsa dederit. Et apud Plautum in Mercatore hanc legem præscribunt adolescentes senibus:

Senectus effœta.
Lex Papia Poppea.
Sexagenarij uxorem ne ducant.

Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus
Seu maritum, siue hercle adeò cælibem scortarier,
Cum eo nos hic lege agemus.—

21 ¶Ergo si huiusmodi prouectioris ætatis viri vxores ducant, easq́; minimè impregnant (quod vtique sæpius vsu euenit) hoc certè vxores molestissimè patientur. Nam cùm semper aliàs, nihil æquè dictet natura, quàm aliud, quale ipsum est, producere, vel Aristotelis testimonio lib. 1. Oecono. cap. 1. & lib. 2. de anima, & alibi sæpe. Nititur enim summis viribus infita potestas, vt se ad effigiem quandam & imaginem immortalitatis, & diuinitatis componat: vt quoniam corruptioni obnoxium idem numero animal, nequit perseuerare, ortu vicario, mortalitati, qua fieri potest ratione, adminiculetur, ac velut tibicinis præfultam ab occasu vindicet. In quam sententiam Nicol. Lyr. detorquet illud 2. Reg. Ita est enim lex Adam Domine Deus. Illud quoque Iob. 30. Abstulit quasi ventus desiderium meum. Tum verò maximè in huiusmodi desiderium mulieris veluti feruntur præcipites. Est enim vt scribit Plato in Timæo, ad fi. & ex eo repetit Galenus lib. 6. locorum affectorum, cap. 5. vulua matrixq́; in fœminis animal auidum generandi: & quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltrà diutiùs detinetur, ægrè fert morā, ac multùm indignatur, passimq́; per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non finit, extremis vexat angustiis, morbis denique omnibus premit, quousque cupido amorq́; quasi ex arboribus fœtum fructúmve producat. Idq́; est, quod nostræ leges proclamant, naturam ad hoc mulieres genuisse, vt partus ederent, maximamq́; eis esse eius rei cupiditatem. l. ambiguitates. C. de indic. vidui. Et vt alibi scribitur, maximum ac præcipuum munus earum est, concipere, ac tueri conceptum. l. quæritur. §. j. ff. de ædil. edic. Et pudor est fœminis nuptiarum præmia non habere. cap. pudor. xxxvij. q. ij. Hinc illa vox Rachelis virum alloquentis, Gene. 30. Da mihi liberos, alioquin moriar. Et illa quoque Annæ admonitio apud Virgilium lib. 4. Aeneid.

Natura summus cupidi similis nostri gignendi.
Vulua generandi auida.
Mulieres in hoc genitæ, ut partus edant.

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris.

Nam vt scribit Euripides in Phœnissis:

καὶ φιλότεκνόν πως πᾶν γυναικεῖον γένος.

Quo significatur, vniuersum mulierum genus amans liberorum esse: quod nō tam de liberis iam natis, quàm de desiderio pariendi liberos intelligi, declarant verba præcedentia.

22 ¶Quòd si quispiam in hac parte nobis obiciat Masinissam Numidiæ regem & Catonem Cen- *Masinissa 8.*

amorum filiũ genuit.
Cato Censo. 80.
Vladislaus 90.
Rara, ulce miraculi.

sorium,& Vladislaum Lituanum regem Poloniæ:quorum ille post 86.annos Methymatum (alij legunt Methymatuum,alij Mechium,alij Mathumannum,alij denique Mathimanum) filium genuit:alter 88.ætatis anno,ex filia Salonis clientis sui alterum Catonem,auum Vticensis, procreauit. Huic autem nonagenario duo filij nati sunt Vladislaus & Casimirus. De prioribus meminerunt Plin.7.Naturalis historiæ,cap.14.& Solinus in Polyhistore, cap.4. & præterea de Masinissa Valerius Maximus lib.8.c.14.& Iulius Florus epitome 50. De posteriore autem , Aeneas Pius in Europa,c.25.Si hæc(inquam)quis nobis obiiciat,sciat hæc pro miraculo , req; memorabili , fuisse scriptis demandata. Nam quæ rarò eueniunt,vicę miraculi habentur.§.quantuncunque. in auth. de Consul.Sicuti non absimiliter pro miraculo habetur,si mulier quinquagenaria liberos genuerit.l.si maior.C.de legi.hære. Igitur non temerè dictum est ac scriptũ à Soci.consi.lxv.super proposita consultatione.col.j.& ij.lib.iij.quòd licèt contingere possit,vt octogenarius aliquando generet:qui tamen id non est ex communiter accidentibus,certè si octogenario cuipiam dicatur natus fuisse filius,vt ei succedat,id non præsumetur,nec ei succedet. Quod tamen non huc adscripsi,quòd ita sentiam de nato in matrimonio,nisi aliter constaret de impotentia mariti.

Octogenario natus filius an succedat.

23 *Senibus maritatis posthumi ferè nascũtur liberi.*

¶Sed fac illud esse veluti ordinarium & propè quotidianum,vt senes filios generẽt:at certè illud quoque hinc necessariò sequetur,vt vel eos posthumos habituri sint,cùm mors à senibus longiùs abesse non possit:vel si illis adhuc viuentibus nascantur,nõ satis temporis eis supererit, quo eos educare & instituere possint.Scitum est enim illud Megadori senis apud Plautum in Aulul.

Post mediam ætatem qui ducit vxorem domum,
Si eam senex pregnantem furtiuò fecerit,
Quid dubitas,quin sict paratum nomen puero Posthumus?

24 *Senectus amicitiæ inimica. Senes intractabiles, morosi, difficiles.*

¶Adde,quòd cùm nihil sit,quod magis matrimoniũ deceat,quàm viri & vxoris amicitia,vt sæpe aliàs diximus,est senectus veluti amicitiæ inimica. Senes enim ob naturæ deficientis imbecillitatem,his vt plurimum carent,quibus amicitia initur,atque conseruatur:vtpote cùm sint intractabiles,morosi,difficilesq́; admodum conuersationis,quæ ad amicitiam conciliandam plurimùm valet:sicuti Aristoteles tradit lib.8. Ethic.c.6. ita scribens , In seueris atque senibus tantò minùs fit amicitia,quantò difficiliores sunt,& minùs congregationibus gaudent. Hæc enim ad amicitiam maximè spectare,& ipsam efficere videntur. Et profectò ex consuetudine,Veneris incentiua,& æstus efferuescunt,dicente Lucretio,Consuetudo concinnat amorem. Cui concinnens tex.apud nos in c.veniens. extrà de eo qui cogno.consang.vxoris suæ,ita ait:Deinde ex cõuersatione diuturna sorori puellæ carnaliter se coniunxit. Propterea Apuleius lib.6. scitissimè consuetudinem Veneri ministram facit. Ad quam etiam sententiam spectat illud Ciceronis in Lælio: Auxit beneuolentiam consuetudo. Porrò autem morosos & difficiles,querulosq́; senes esse,præter Aristotelem fatetur Tullius,in lib.de Senectute,tamen non tam ad ætatem,quàm ad mores id referens. Et id passim experimur. Ex quo Horatius lib.1.Carminum Ode 9.canitiem morosam vocat.

Consuetudo Cupidinis mater.
Consuetudo Veneris ministra.
Canities morosa.

Donec virenti canities abest
Morosa.—

25 *Senes tædio, contemptui, odio,sunt. Senectutis incommoda.*

¶Sed & alia sunt senectutis incõmoda,ob quæ senes ipsi ab vxoribus amari haud queunt,suntq́; illis tædio,contemptui,odio:præsertim si sint adolescentulæ:quoniam,vt ait Terentius in Hecyra,Odiosa est hæc ætas adolescentulis,quem è nostris citat Lucas Pen.in l.ij.col.item ij.C.de primic.lib.12. Hæc autem incommoda probè nouerat Iuuenalis,ea describens Saty.10.

Sed quàm continuis,& quantis longa senectus
Plena malis! deformem & tetrum ante omnia vultum,
Dissimilemq́, sui,deformem pro cute pellem,
Pendentesq́, genas,& tales aspice rugas,
Quales vmbriferos vbi pandit Tabraca saltus,&c. Et post pauca:
Vna senum facies,cum voce trementia membra,
Et etiam leue caput,madidiq́, infantia nasi.
Frangendus misero gingiua panis inermi.
Vsque adeò grauis vxori,natisq́, sibiq́,
Vt captatori moueat fastidia Cosso.

Cæcilij quoque antiqui Poëtæ in Hephæstione sententia est,apud Ciceronem in lib.de Senectute,& Nonium Marcellum statim in princ.lib.de Proprietate sermonis,

Tum etiam in senectute hoc deputato miserrimum,
Sentire ea ætate esse odiosum se alteri.

Quibus concinens Mnimnermus apud Stobæum cap.61.

—ἐπειδ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ γῆρας,& reliqua,quæ nos adscripsimus suprà num.15.

Et rursus apud eundem Stobæum cap.113.

ἀλλ' ὀλιγοχρόνιον γίνεται,ὥσπερ ὄναρ,
ἥβη τιμήεσσα,τὸ δ' ἀργαλέον καὶ ἄμορφον
γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτίχ' ὑπερκρέμαται.
ἐχθρὸν ὁμῶς καὶ ἄτιμον,ὅτ' ἄγνωστον τιθεῖ ἄνδρα.
Sed breue tempus durat instar somnij.

Iuuentus

Iuuentus pretiosa: difficilis autem, deformisq́;
Senectus statim imminet capiti
Odiosa simul & contempta, quæ virum reddit obscurum.

Estque etiam in idem illa Menandri sententia cap. 113.

πικρὸν δὴ θρέμμα γερὼν τῷ οἰκίᾳ μένων.
Amarulentus est alumnus senex domi manens.

26 ¶Ex quo factum est, vt apud antiquos scriptores senium pro tædio, molestia, & odio plerunque poneretur, vt eidem Marcello placet, ad hoc referenti illud Actij in Epinausimache, Mors amici subigit, quod mihi est seniũ multò acerrimum. Illud quoque Turpilij in Demiurgo, Quia enim odio & senio mihi nuptiæ. Et multa aliorum testimonia, quæ, ne prolixior sim, prudens omitto. Illud tamen Plauti addidero in Sticho, *Senium pro tædio, molestia, odio.*

Hæ res vitæ me saturant, mihi diuidiæ & senio sunt. Et in Truculento,
Male quod mulier incepit, nisi efficere perpetiar,
Id illi morbo, id illi senio est.

Itemque illud Tullij in Oratione pro Milone: Luget Senatus: mœret Equester ordo: tota ciuitas confecta senio est. Nec desunt, qui ad hunc quoque sensum trahant illud Claudiani lib. 3. de Raptu Proserpinæ,

Ignaui senium cognominis æui.

Quibus astipulatur Homerus, qui lib. 19. Iliados senectutem odiosam siue molestam vocat, *Senectus odiosa.*

γήραΐ τε στυγερῷ, &c.

Adde & sordidam, siue sordẽtem, & turpem: quòd amori admodum repugnat. Sic Statius lib. 11. *Sordida canities.*

—Veteri stat sordida tabo
Vtraque canities.— Et lib. 7.
Ecce truces oculos sordentibus obsita canis. Et Marullus,
Turpem canitiem pati. *Et turpis.*

27 ¶Ex iisque fit, quòd licèt aliàs non valeat donatio inter virum & vxorem. ff. & C. de dona. inter vir. & vxo. per totum: valet tamen, si donet senex maritus vxori iuueni, veluti magis cõpensans, remuneransq́; vxoris ipsius ex sua senectute iacturam, & incommoda, quàm gratis tribuens, vt plenè no. per Doct. in l. si voluntate. C. de dot. promiss. & in l. si diuortio. ff. de verb. oblig. Ro. cons. 445. consultatio præsens, col. iij. & Guid. Pap. consi. 112. Nobilis Guichatda in fi. & Bal. Nouellus in tract. de dote. §. x. col. iiij. versi. quid autem si talis. cum aliis simulib. à me alibi copiosè adductis. *Valet donatio facta à sene marito uxori iuueni.*

28 ¶Quæ cùm ita sint, ideo verè cecinit Catullus, *Fœminæ iuuenes senum amplexus refugiunt.*

Et senis amplexus culta puella fugit.

Et apud Apuleium lib. 5. Asini aurei, Mulier quædam dolenter queritur, inq́; primo suæ miseriæ loco reponit, quòd nacta esset seniorem maritum: At ego (inquit) misera primùm patre meo seniorem maritum sortita sum. Dein. &c. Bar. autem noster in l. Mutianæ. col. vlt. in prin. ff. de cond. & demon. scribit vxores iuuenes cupere mortem senum maritorum solere. quod & ipsum tradit idem Bar. & post eum Paul. Cast. in l. pater Seuerinam. §. Socrus. eo. tit. ita intelligentes glo. ibi simpliciter loquentem de vxoribus. Et hinc quoque sæpiùs vxorum adulteria proficiscuntur, tum quia cùm mariti senes sint admodum in Venerem segnes, vxores ipsæ aliorum cõcubitum haud renuunt: imò verò spontè nec rogatæ, petulanter rogant, quò suam, quantum possunt maximè, libidinem expleãt. Tum quia maritos senes minimè diligant, iis, quæ iam dictæ sunt, rationibus. Ideoq́; Theognidis sententia est, incommodam esse vxorem iuuenem viro seni. Neque eam gubernando regi posse, vt nauem, neque anchoris detineri, sed abruptis funibus, sæpiùs noctu alium portum petere, id est, aliorum concubitum sectari. Carmen ipsius est huiusmodi: *Fœminæ iuuenes mortem maritorũ senum cupiunt. Vxores senũ maritorũ, concubitus aliorum expetũt.*

οὔτι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι,
οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὡς ἄκατος.
οὐδ' ἀγκύραν ἔχουσιν. ἀπορρήξασα δὲ δεσμὰ
πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

Quam quidem sententiam ex eo affert Clemens Alexandrinus lib. Stromaton 6. vbi & aliam in eandem rem adducit ex Aristophane:

αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.
Turpis res iuueni vxori, senex vir.

29 ¶Ex quo etiam fonte manat impotentissimum, imperiosissimumq́ue illud vxorum iuuenum in huiusmodi senes maritos imperium. Nam vt scribit Aristophanes, ἐν Θεσμοφοριαζούσαις, id tamen Euripidi attribuens, *Vxorum iuuenum in senes maritos imperium.*

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή. Id est, ad verbum,
Domina enim seni sponso vxor.

Quod & ex Euripide in Phœnice repetit Stobæus Serm. 69. Et Quintilianus, si is est (quod nondum credimus) in ea declamatione, cui titu. est, Cæcus in limine: Genus (inquit) infimæ seruitutis esse, senem maritũ. Ideo & paulò pòst, eandem, quæ seni nupserat, vxorem & dominam appellat.

30 ¶Nec est, quòd sibi in ea re blandiri debeant senes, Auroram adamasse Tithonum senem, dicente Propertio lib. 2. ad Cynthiam: *Aurora senẽ Tithonum adamauit.*

At non Tithoni spernens Aurora senectam,
Desertum Coa passa iacere domo est.

Et paulò pòst:

Cum sene non puduit talem dormire puellam,
Et cana totiens oscula ferre coma.

Id enim fabulosum,& ex cõmento fuisse à Propertio,vndecunque causam suam muniente,confictum potiùs dixerim,quàm verum:aut si verum fuit,id certè, quod semel tantùm vsu euenerit, perinde esse,ac si nunquam. Nam,vt inquit Asconius, Semel vicinum est ad penè nunquam,vtq; dicit Celsus noster, Ex his quæ fortè vno aliquo casu accidere possunt,iura non constituuntur. l.ex his.ff.de leg. Nam quod legitur Venus cum Anchise iam senescente coiuisse, vnde Aeneam ipsa peperit,non tam ex amore illius fecit,quàm quòd ab oraculo accepisset,fore,vt deleto Troianorum imperio,Anchisiadæ imperarẽt:vt à Michaële Byzantino in Violario est scriptum. Cæterùm sunt quædam mulieres,quæ lege & vi astrorum libentiùs cum senibus coëant,quàm cum iuuenibus,si credimus Iulio Firmico lib.Matheseos 7.cap.18.

Semel, vicinũ ad pene nunquam.
Venus cur cũ Anchise senescente concubuit.

31 *Senum maritorum zelotypia comes perpetua.*

¶Adde & aliud maximum incommodum,etiamsi superiora desint,quod ex huiusmodi matrimonijs virorum seniorum cum puellis procedit: nempe perpetuam ipsorum virorum zelotypiam. Quam videmus omnes quotidie,& vidit Lycurgus ille sapientissimus Lacedæmoniorum Legislator apud Xenophontem in Laconum republica,vbi hæc de eo scribit: ἄγε μέντοι συμβαίνῃ γεραιῷ νέαν ἔχειν, ὁρῶν τοὺς τηλικούτους φυλάττοντας μάλιστα τὰς γυναῖκας, τ' ἀναντία καὶ τούτου ἐνόμισε, τῷ γὰρ πρεσβύτῃ ἐποίησεν ὁποίου ἀνδρὸς καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀγασθείη, τοῦτον ἐπαγομένῳ τεκνοποιήσασθαι. Id est, Et si quidem contigerit,vt senex quispiam vxorem iuniorem ducat, videns huius ætatis homines maximè asseruare vxores,huius quoque rei cõtrarium constituit. Sanxit enim,vt cuius viri corpore animoq; senior ipse magis caperetur,eo adducto ad vxorem, prolem ex eo susciperet. Quantum autem zelotypia viros torqueat,si quando eis contigerit,alibi fortè dicemus.

32 *Prouerbium reiiciendum.*

¶Proinde,vt id caput concludamus,reiiciendum est modis omnibus antiquum illud Prouerbium à Diogeniano in collectaneis memoratum, ἀεὶ γέροντι νέαν ἐπίβαλλε κόρην. Id est, Semper seni iuuenculam subiice:quo moneri videmur,vt seniores viri puellam ducant,magis quàm anum, ne si frigus accesserit frigori,languente Venere steriles existãt nuptiæ,nisi malimus huiusmodi prouerbium ad alium vsum trahere,cum Erasmo in tertiæ Chiliadis centuria 5.cap.91.

33 *Anus cum iuuene improbatum matrimonium. Vt uetuli cum puella.*

¶Superioribus tamen annectendum Græcum Epigramma Leonidis ex 2.lib. Epigrammatũ Græcorum,quo æquè improbat matrimonium anus cum iuuene,& vetuli cum puella:

Γρηῦν ἔγημε Φιλῖνος ὅτ' ἦν νέος ὤνια πρέσβυς,
Ἀνελκήτιν, Φαίδα δ' ὥρας; οὐδ' ἴκοσι.
Καὶ γὰρ ἄπαις διέμεινε τότε σπείρων ἐς ἄκαρπα,
Νῦν δ' ἑτέροις γάμος ἀμφοτέρων σπέρεται.

Id est,vt vertit Alciatus noster:

Nupsit anus iuueni,vetulo tibi iuncta puella est.
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut aliis ducis, sterili vel conseris agro:
Coniuge nec frueris, nec frueris sobole.

34 *Iuuenes maritentur, antequam scortari didicerint.*

¶Diuus autem Chrysostomus in Epistolam Diui Pauli ad Thessalonicenses priorem, Homil. 5. monet,vt iuuenes antequam scortari didicerint, connubiali iugo subiiciantur. Nam si semel se meretricibus addixerint,statim in pristinam relabi petulantiam. Et longè ante illum D.Ignatius, τοῖς νεωτέροις ἐπίτρεπε γαμεῖν πρὶν διαφθαρῶσιν εἰς ἑταίρας. quibus etiam significatur, iunioribus nuptias esse contrahendas, antequam meretricis amoribus implicentur. Quod & ex eo repetit Antonius ille Monachus Melissæ lib.1.cap.14.

35 *Astrorum ui mulieres maritos senes sortiuntur & contrà.*

¶Nec tamen hinc discedendum putauimus,priùs quàm Lectores illud admonuerimus, vt sicuti mulieres quędam vi & potentia astrorum concubitum senum appetunt,vt diximus suprà nu.29. ita etiam quædam eadem vi huic fato sunt obnoxiæ,vt vel iuuenes cum maritis senibus,vel anus cum iuuenibus matrimonio copulentur. Nam cùm Sol in altera quartarum duarum orientalium extiterit,scilicet in figura,in iuuenta viro seni desponsabitur, vel in senectute iuuenem maritum accipiet. At si in altera duarum occidentalium extiterit,tardè marito coniugabitur, vel in prima iuuentute seni desponsabitur:vt scribit Claudius Ptolemæus lib.4. Quadripertiti,cap.item 4.vbi & alia huiusmodi multa tradit,quæ ibi,si libeat,videbis. Præter hæc, vide etiam ea,quæ dixi suprà num.6.mirum est autem.

36 *Qua ætate matrimonium ineundum sit. Legum & Canonum in eam rem prescripta ætas. Aetas feminis genitalis.*

¶Sed iam nunc dicendum est,qua potissimùm ætate vir & mulier matrimonio se debent addicere. In qua re,sicuti inter omnes conuenit,mulierem iuniorem & ætate tenera, virum quoque nõ ætate defecta esse debere:ita & in annorũ numero palàm dissentiunt. Prisci illi Romani virgines duodennes,& iuniores etiam nuptui tradebant. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præstari posse tradit Plutarchus in cõparatione Lycurgi & Numæ Pompilij. Sed & Leges nostræ & Cæsareæ,& Pontificiæ viro annũ 14.vt sit idoneus matrimonio,assignarũt. Mulierum verò esse nubilẽ,& viro maturã tradiderũt,quæ 12.annos nata est. Quod tempus leges in eam rem præscripserunt,quoniã ferre semen incipit homo circiter annos bis septẽ,vt dicit Arist. li.5. de Natura animal.c.14.vbi subdit,quòd vim genitalẽ recipit circa annos ter septẽ. Priùs enim dixerat,quòd semẽ nõ simul incipit excerni,& posse generare:sed vis illa prolifica postea accedit.

¶Quan

37 ¶Quanquam legimus ante hos annns mares liberos genuisse, fœminas peperisse. Refert enim Alber.Rosa.in suo Indiee,in verbo,matrimnnium.l.2.puellam nnuem annorum peperisse.D.autem Gregorius in sun Dialogo scripsit puerum nnuem annorum suam nutricem grauidam reddidisse,vt refert glo.in Summa.20.q.1.& ibi etiam Archid.atque Hnsti.& Ioan.And.in cap.vlt.de eo qui cog.con.vxo.suæ.Hnsti.in summa,tit.de pœnit.§.cui confitēdum,vers.qui pueri.Io.And. Pan.& alij,in c.j.de delict.puer.& idem Inan.And.in e.puberes.col.2.& ibi etiam Pan.de despon. impub.& Bart.in tract.differ.iuris Canonici,& Ciuilis.Ang.cons.253.visis statutis. ante fin. Petr. Anch.in c.si pater.col.7.vers.in matrimoniis.de testam.lib.6.Domi.cons.24.quia difficilè.col.iij. Alex.& Ias.in l.pupillari.vterque col.vlt.ff.de vulg.& pupil.ipse Alexan.in l.2.col.3.vers. sed licèt Doct.ff.de vulg.& pupil. & Barb.in proœ.Cle.§.nulla.col.vlt.Iasnn in l.mnribus.quæ est 2.col.4. illo tit.de vulg.& pup.Qnanquam in dialogo Gregorij istud omnino non reperitur,vt etiam asserunt Card.Flnr.& Ioan.Ana.in d.c.j.de delict.puer.Et de alio quoque aunorum decem retulit D.Hieronymus ad Vitalem,in hæc verba:Dominn,inquit,teste,nnn mentior. Quædam muliercula cùm expositum nutriret infantem,& instillaret cibos,ac nutricis nfficio fungeretur,cubarétque cum ea paruulus,qui vsque ad x.iam peruenerat annum:accidit vt plus quàm pudicitia patitur,se mero ingurgitaret, accensáque libidine nbscœnis mntibus ad coitum duceret infantē. Prima ebrietas alterius noctis,& cæterarum deinceps fecit consuerudinem.Necdū duo menses fuerant,& ecce fœminę vterus intumuit.Sed & in eadem quoque epistola planè dilucidéq; ostendit ex annorum computatinne Snlomonem & Achaz reges,cùm essent 11.aut etiam x.annorum,filios genuisse,illum scilicet Rnboam,hunc Ezechiam,& ipsns reges. Cuius etiā rei meminit Ioa. And.in d.c.vlt.de eo,qui cog.cons.Qun in locn Hosti.idem scribit enntigisse puero x. aut 11. annorum in castro sancti Michaelis,in diocesi Siscarien. Legum igitur conditores id in ea re, sicuti aliàs semper,considerauerunt,qnod frequentiùs & in pluribus vsu euenit. Nam aliàs natura legē facere non potest,vt dicit Hieronymus in eo loco,quem citauimus.

Puella nouem annorum peperit.

Puer nouem annorum nutricem impraegnauit.

Alter puer x. annorum idem fecit.

Solomon 10. aut 11.annor. genuit Roboam. Achaz eiusdem ata. Ezechiam genuit.

38 ¶Et ideo quamuis leges præsumant esse puberes, & maturns nuptiis, marem scilicet in quatuordecim annis,fœminam in duodecim,& ex hae præsumptione legem statuant: tamen ex Pontificum Decretis contrarium probari potest,& si comperiatur,valebit matrimonium antè enutractū, per c.de illis,&c.vlt.de despon.impu.Quare autem fœminæ citiùs existimentur,sintve citiùs puberes,& nuptiis idnneæ,quàm masculi, Macrobius rationem nnstris ineognitam adfert lib.1. de Somnin Seipionis,cap.6.videlicet fœminas propter votorum festinationem maturiùs biennio legibus liberari. Ego verò id naturæ prorsus asigno,quæ mulieres eitiùs admouet generatinni,veluti naturæ inferioris:vt exilia pnma eeleriùs maturescūt,robusta feriùs,vt dicit idem Macrobius lib.7.Saturnalium,cap.item 7.Et vt scribit Theophrastus de Causis plantarum lib. 4.c.9.& iterū ea.11. Quæ infirmiora sunt,ea faciliùs eeleriúsque perficiuntur.A quo non longè abhnrret,qund scribit Plinius libro 7.cap.4.& ante illum Aristoteles libro 7.de Historia animalium, cap.3.fœminas celeriùs gignere,quàm mares,sicuti & celeriùs senescere. Ex qun Zeuxis pictor Agatharcho etiam pictnri se de pingendi celeritate iactanti cùm ipse diutiùs immoraretur operi,ita respondit: Diu pingo, quia pingn æternitati: citò nata,citò pereunt, diu elaborata ferunt ætatem. Beta citò nascitur,buxus paulatim.Autnres cùm alij plurimi,tū Plutarchus in li.de Amicitia in multos diffusa.Et hnc qunq; è nostris optimè intellexit Bar.in l.2.C. de his qui veni.æta.impe.vbi dicit, quòd mulier, cùm sit breuinris vitæ,ideo citiùs perficitur, vt contingit in omnibus animalibus. Quod & ipsum ex Aristot.est.lib.4.de Generatione animaliū, c.6. Sed & id quoque videmus in virgultis & arboribus,vt ipse subdit:quod & asserit Columella in lib.de arbnribus,c.3. non semel: & ante eum Thenphrastus de Causis plantarum lib.j.c.ix. Et eandem penè ratinnem scripserunt Hnst.& Ioan.And.in c.literas.de despon.impub.Bald.in l.qua ætate.ff.de testa.Panor.& Cardin. Alex.in c.vbi non est,eo.tit.& Philip.Fran.in rub.de testa.lib.6.col.3.vers.& quæritur primò.

Fœminæ cur citiùs pubescant.

Citò nata citò pereunt. Mulier ut est breuioris uitæ, ita citiùs perficitur.

39 ¶Pnssuut ergo ex nnstris legibus,vt iam satis dictum est, matrimnnium contrahere mares anno 14.fœminæ 12.Sed qua tamen potissimùm ætate id debeat vterque facere, leges ipsæ nnn decernunt.Illud tantùm scriptum reliquerunt,filiam posse se incnnsultn patre matrimonin collocare, si pater eius nnptias distulerit,vsque ad vigesimumquiutum annum, veluti senserint, fœminam intra tempus illud esse nuptui tradendam.tex.est in Auth.sed si post.C.de inoffic. testam.& in §. causas.vers.si pater.in Authen. vt cum de appel.eog.& glo.in c.de raptoribus.in verbo, excusata, xxxvj.quæst.j.

Filiarum nuptiæ non differendæ ad 25. annum.

40 ¶Alibi autē est tex.in §.generaliter.vers.nouimus enim,in Auth.de tempor.non sol.pec.sup. dot. quòd quæ omnium velocissimè festinant matrimoniū contrahere,non minùs tamen,quàm quindecim annns expectant:& ibi Accurs. scribit fnrte verum esse de consuetudine. Et alibi videlicet in §.j.in verbo,viripntentes.Instit.de nupt.dicit,quòd ille tex.consuetudinem frequentintem hominum ponit,tanquam id plerunque hnmines nbseruent.Et hæc sunt,quæ reperi in legibus Rnmanis,quæ extant.Socrates autem apud Cassiodnrum lib.j.Histnriæ, quam Tripartitam vocant, cap.9.scribit, apud ipsos Romanos nlim legem fuisse,arcentem à priuilegiis habentium vxores, eos qui annum vigesimumquintum nacti,vxores nondum duxissent: tanquam scilicet intra illā ætatem,aut in ea ipsa viri,sicuti & de fœminis diximus,vxores debeant ducere.

Iterum de ætate contrahendi matrimonium.

41 ¶Ascræus autem poeta,nunquam satis laudatus,viro trigesimum annum,mulieri decimumquin-

Hesiodus ui-

ro 30. annum fœminæ 15. cõstituit.

tum ad matrimonium constituit. In hanc enim sententiam ita cecinit libro 2. eius operis, quod inscribitur, Opera & dies:

ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
Μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων.
Μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλὰ, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβώῃ, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο. Id est,
Aetate matura vxorem domum ducito,
Neque multò maiorem natu triginta annis,
Neque multò minorem. Istæ enim tempestiuæ sunt nuptiæ.
Virgo autem pubescens anno decimoquarto, nubat decimoquinto.

Xenophon Socraticus.

Cui quantum ad mulierem, subscripsisse videtur Socraticus Xenophon, qui in Oeconomico inducit Ischomacum, quem in Oeconomia imitandum proposuit, eum Socrate differentem, vxorẽ se quinque & decem vix annos natam duxisse. Quantum ad virum autem, huic concinit, quod ab Aetio traditum est Tetrabib. 4. Sermone 4. cap. 26. Aetatem vel iuniorem vel prouectiorem conceptionem impedire. Ideóque primùm pubescentes à Venere prohiberi debere. Ita vt vir 30. annum, mulier decimumoctauum attingat.

Aetius Medicus.

42 *Lycurgi de hac re lex.*

¶Lycurgus, cuius cultis legibus Lacedæmoniorum respublica floruit, neglectis, euersa est, non certam in ea re ætatem (quod apud antiquos scriptores me legisse meminerim) definiuit. Illud tamẽ statuit, vt nemo pro voluntate vxorem duceret, & non, nisi cùm in adultam ætatem peruentum iam esset, nuptias celebraret. Id enim plurimum fœcũditati ac robori conductum. Autores Xenophon in Repu. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Apophthegmatis, atque etiam in Vita ipsius Lycurgi: qui & in comparatione ipsius Lycurgi, & Numæ Pompilij, scribit Lycurgum virgines maturas & virorum appetentes suis legibus desponsasse, quo tum congressus, appetente natura, gratiæ sit beneuolentiæque principium magis, quàm odij ac metus aduersus viros, si ante tẽpus violentet comprimantur. Tunc enim corporibus robur inest ad conceptus, partúsque dolores perferendos: perinde atque ob aliud nihil illæ nuberent, quàm ad sobolem procreandam. Romani autem (inquit) duodecim annos natas, & iuniores etiam, illas nuptui tradunt. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præstari posse existimant. Itaque illam quidem Lycurgi sententiam ad procreationem prolis magis sequi naturam: hanc autem Romanorum consuetudinem ad vitæ contubernium moribus formandis accommodatiorem esse.

43 *Solonis de eadem re sententiæ.*

¶Solon alter Legislator, sed Atheniensium, ea Elegia, quam de decem hominum ætatibus conscripsit, quintũ septenarium (is est trigesimusquintus annus) nuptiis assignauit, apud Philonem Hebræum lib. 2. de Mundi opificio. Eam Elegiam Lilius Gregorius Latinitate ita donauit:

Impubes & adhuc infans, cùm septa molaris
Educit primùm, septimus annus erit.
Cúmque alios septem Deus huic perfecerit annos,
Apparent pubis mollia signa nouæ.
Tertia mox vestit tenera lanugine malas,
Heu nimis ætatis flos citò præteriens.
Iam iuuenem virẽs q̃ facit tibi septima quarta:
Virtutis profert certáque signa viri.
Coniugiis ætas maturum quinta ministrat
Natorum, & quibus est posteritatis amor.
Sexta homini mentem cunctos adducit ad vsus,
Qui queat ingenio rebus adesse suis.
Septima mente valet, valet & lingua, & simul isti
Octaua, ambæ annis quattuor atque decem.
Nona ætate etiam magè mollia dicere quibit
Virtutem ad magnam lingua etiam & sophia.
Si quisquam ad decimæ mensuram exegerit annos,
Intempestiuam non habet ille necem. Cuius ætatum diuisionis per hunc septenarium numerum à Solone factę, meminit etiam Censorius in li. de Die natali: sed versus eius non adscripsit.

44 *Et Platonis.*

¶Plato autem ille Philosophorum facilè princeps, ad finem li. 6. de legibus, ita de hac re loquitur: Nuptiarum tempus sit puellæ à sextodecimo anno in vigesimum: idque sit longissimum tempus ad hoc institutum: masculo à trigesimo ad quintum & trigesimum. Sed & idem lib. 4. eiusdẽ operis, eam legem sanxit, vt vxorem quisque à trigesimo anno ad trigesimumquintum ducat. Si non duxerit, pecunia mulctetur & infamia. Idem autem lib. 5. de Repub. Mulier à vigesimo ætatis anno incipiens, vsque ad quadragesimum pariat: vir autem postquam acutissimum sui cursus vigorem transierit, ab anno scilicet trigesimo vsque ad quintum & quadragesimum procreet.

45 *Aristotelis de eadem re sententia.*

¶Cæterùm Aristoteles, ipsius discipulus, non longè ab eo discedens, maribus circa trigesimum septimum annum, puellis circa 8. nuptiarum tempus præscripsit. Aristotelis verba subnectere placuit, ex quibus facile dignosci poterit ea æqualitatis ratio, quã in ætate viri & vxoris requirimus. Ea sunt Græcè scripta in hanc ferme sententiam ex li. Politicôn 7. c. 16. Circa cõiugia prouidere debet

debet Legislator, qua ætate & cuiusmodi existentes, sunt in matrimonium copulandi. Hoc autem instituere oportet, inspiciendo ad ipsos, & ad vitæ tempus, vt ætatibus in idem tempus concurrant, nec discrepet generandi potentia. Viro autem generare adhuc valente, si mulier ipsa concipere non possit, vel muliere quidem ad concipiendum apta, & vir ipse non possit, lites & discordiæ inter ipsos oriuntur. Ad filiorum quoque susceptionem est inspiciendum. Oportet enim, ne nimis distent ab ætate parentum: quoniam nec ipsi senioribus gratiam referre vllam possunt, nec parentes filiis alimenta præstare. Nec etiam nimis proximi accedere debent filij. Habet enim hoc turbationem non paruam. nam minor futura est reuerentia huiusmodi filiorum erga genitores, vtpote qui quasi sint æquales: & circa gubernationem domus querelæ ex ista quasi paritate solēt prouenire. Insuper & vnde cœpimus eò perueniamus, vt corpora natorum sint secundū Legislatoris voluntatem, ferè quidem hæc omnia proueniunt per vnam diligentiam. Nam cùm sit finis gignendi vt plurimū viris septuagesimus annus, mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugādi ab initio sunt, vt ætatibus ad hunc finem concurrant. Est autem adolescētium coniunctio improba ad filiorum procreationem. In cunctis enim animantibus iuueniles partus imperfecti sunt: & fœminæ crebriùs, quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Quocirca necesse est, hoc idem in hominibus prouenire. Huius autem coniectura fuerit, quòd in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellásque coniugari, in eisdem inutilia & pusilla hominum corpora existunt. Prætereà in partu magis laborant puellæ, ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trœzeniis datum quidam existimant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, veluti ea causa multis pereuntibus propter immaturitatem nuptiarum. Ad continentiam quoque vtile est, nuptias fieri seriores: intemperatiores enim esse videntur, cùm puellæ Veneri assuescunt, ac masculorum corpora impediuntur crescere, si adhuc augente corpore rei Venereæ intendant. Nam eius rei quoddam est determinatum tempus, quod multò ampliùs excedit. Quapropter puellas quidem circa ætatem 18. annorū nuptui tradere congruit: masculos verò circa ętatem annorum 36. aut paulò circa. In hoc enim tempore & vigentibus corporibus coniungentur, ac procedente tempore simul aptè desinent procreare posse: & filiorum successio partim erit ab initio eis ætate vigentibus, si rectè procedit statim generatio: partim verò dum iam ætas vergit ad annum septuagesimum. Hæc maximus Peripateticæ sectæ conditor.

46 ¶Ex cuius autoritate æqualitatem in ætate coniugum non ita accipi volumus, vt sint eiusdem per omnia ætatis, sed vt pariter atque eodem tempore desinant posse generare: quod is ita demū fieri autumat, si mas fœminam 20. annis, aut paulò plus minúsue præcedat. Nam & iustam ęqualitatem ætatis in vtroque alij quoque non recipiūt. Euripides enim in Aeolo, apud Stobæū Serm. 69. hæc in eam sententiam scribit: *Aequalitas coniugū respectu finis cōsideranda.*

Κακὸν γυναῖκα πρὸς νέαν ζεῦξαι νέον,
μακρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρσένων μένει,
θηλείας δ' ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας Id est,
Malum est, iuuenem vxorem adolescenti coniungere.
Diuturnior enim est marium vigor,
Fœmineum verò corpus citiùs pubertate destituitur.

47 ¶Sed quod dicit Aristoteles, quinquagesimum annum gignendi finem esse mulieribus, 70. autem maribus, idem asserit ipse Aristoteles lib. 5. de Natura animalium, c. 14. vbi tamen subiungit id rarò contingere, vt ad eam vsque ætatem possint generare: sed magna ex parte quintum, & sexagesimum annum finem generandi maribus esse, fœminis quintum & quadragesimum. Quinetiā quod de quinquagesimo anno mulierum dictum est, hoc & probant leges nostræ, in l. si sterilis. ff. de act. empt. & ven. & l. si maior. C. de legit. hære. in quo loco dicunt Fulg. & recentiores, quòd ad probandum, mulierem ea ætate peperisse, requiruntur probationes euidentiores. & refert ibi Ang. quòd Henricus Imperator, cuius vxor ea ætate conceperat, voluit vt ea palàm pareret, quò omnem suspicionis occasionem tolleret, & de hoc quoque multa Soci. cons. 126. visum fuit. col. 2. lib. 3. Idq; etiam asserit Plin. lib. 7. c. 14. Dionysius Halicarnasseus li. Antiquuatum Romana. 4. Ad id verò, quod dicit de concubitu, & liberis parentum iuniorum, quadrat quod scribit ipse Aristoteles eo. libro 5. de Natura animalium, c. 14. Nouellorum in omnibus animaliū, generibus primam emissionem seminis aut infœcundam esse, aut si fœcunda sit, imbecilliora tamen generare. Tacitus de moribus Germanorum, Sera, inquit, Venus, eóque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur. Eadem iuuenta, similis proceritas, pares validæq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Et ante illum Cæsar lib. 6. Belli Gallici, Germani, inquit, ante annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Ex quo satis constat, apud eos non licuisse vxorem ducere intra annum vigesimum. *Fœminæ ad 50. annū, mares ad 70. gignunt.* *Germanorum mos.*

48 ¶Nec erit intempestiuum, Stagiritani Philosophi rationibus adiicere, quæ Albertus ille Magnus, mirandúsque in Physicis rebus, de ætate ad generādum idonea scribit, & ea quidē scitè, licèt minùs elegāter. In li. enim de animalibus 5. tract. 2. c. 1. In homine (inquit) est exitus, & descensus spermatis post completionem duorum septenariorum: sed sperma adhuc est modicū, tenue, & aquosum: Conueniens autem est, & bonum, in tertij septenarij complemento. Tunc enim vt frequentiùs stat longitudinis diameter, & corpus incipit spissari secundum diametros latitudinis & profundita *Ex Alberto Magno, ætas ad gignendum idonea.*

funditatis:& ideo etiam tunc ſperma ſpiſsius,& glandulosius efficitur,eiúſque calor efficitur calidior,ſuperflua in ipſo exiccata humiditate:propter quod conuenientius eſt ad generandum. Et in eodem capite,multis interiectis:Homo maſculus,circa 30. annos habens ſemen perfectè maturum,poteſt generare ad 70.annos:& raro in valẽtioribus extẽditur hæc virtus vſq; ad 80. Sed poſt hoc eſt labor,& dolor,& non eſt aliqua virtus generationis,licet coeat.Mulier autem concipit,& parit,vſque ad ætatem 50.annorum:& hoc rarò accidit. In paucis enim accidit mulieribus. Inuenta eſt tamen mulier temporibus noſtris in Germania, cuius primogenitus exceſsit vltimogenitum,ſpatio 40.annorum.Quod autem frequentius accidit in viris,eſt quòd generant vſque ad 60.vel vſque ad 65.annos.Et mulier valida conſueuit eſſe ad partum,vſque ad 40. vel vſque ad 45.annos,qui ſunt duo arcus minorum coniunctionum Iouis,& Saturni,vel parum plus. Idẽ rurſus lib.9.trac.1.c.2.Sperma(ait)conueniens generationi eſt illud , quod eſt ſufficienter decoctum:& hoc eſt,quod in tertio diſtillat ſeptennio,hoc eſt,in anno 21.à natiuitate generantis.Ante hoc enim tempus vt in pluribus non eſt ſperma completè habens virtutem generãdi perfectum aliquid in genere humano:quia quamuis in minori ætate parentum generentur fortè ex ſpermate eorum : tamen id quod generatur, fit debile,& infirmum,non complens periodum humanę vitæ.Et poſt pauca:Vt in pluribus autem,mulieres poſt tria ſeptennia , conuenientes efficiuntur ad partum,eò quòd corpora earum mollia in tanto tempore maturantur , quod tunc eſt quantitas ſpatij coniunctionis Iouis,& Saturni,& vnius anni ſolaris:quia in quantitate temporis cõiunctionis duarum ſuperiorum ſtellarum , infunditur perfectio corporibus indiuiduorum perfectorum: & hæc perfecta virtus infuſa per vim Solis,per ſignorum circuitum reducitur ad agẽdum,& adunatur virtus eius,vt ſit efficacior:quoniam licèt fortè aliquis natus non naſcatur in coniunctione Iouis,& Saturni,& ideo annus 20.non terminetur ad iteratam earundem ſtellarũ coniunctionem:tamen in tanto tempore quantitatem rurſus vnius coniunctionis perficiunt ſuper generata, & ideo ſunt perfecta.De iſtis tamen in Aſtronomicis eſt reddenda ratio.Sed hæc dixiſſe ad præſens ſufficit,quòd in 21.anno perfecto,matura eſt ad concipiendum mulier,& quę autẽ concipit, immaturatè concipit,ante tempus videlicet maturi ſeminis:viri autem indigent maiori tempore, quàm ſit iſtud,quoniam corpora eorum ſunt calori magis reſiſtentia,& ante tempus illud , quo perfectè matura ſunt corpora virorum,eſt ſperma eorũ ſubtile & aquoſum:& tale ſperma non eſt aptum generationi perfecti in genere humano.Sed oportet,quòd ſperma ſit glanduloſum,& grãdinoſum,quando tangitur,hoc eſt,quòd ſit quaſi compoſitum ex glandulis,& partibus grandinis mollibus:quia tunc in ſpiſsitudine eius poteſt contineri fortis,& multus ſpiritus,cum virtute formante perfectum,& vigoroſum partum.Qui ſpiritus cum virtute ſua , neque eſt in ſubtili ſpermate:& ſi eſſet,euaporaret. Tale autem ſperma grandinoſum,non eſt in corpore viri, niſi iam ſit deſiccatum calore iuuentutis,& conſurtatum, & inſpiſſatum , & exiccatum iam in ſeipſo ab humore ætatis puerilis. Hactenus ille.

49 *Aliorũ de ea re ſententia. Abrahã uxore annis 10. ſenior.*

¶Non deſunt tamen,qui dicant,éſtque noſtra ætate vulgi opinio,ſatis eſſe,ſi vir mulierem annis decem antecedat.Qua in ſententia fuiſſe videtur Abraham ille,vnus idémque primus ex Patriarchis,quem tradunt ſacræ literæ annis tãtùm decem fuiſſe Sara vxore antiquiorem,vt apertè colligitur ex Geneſ.c.17.vbi Abraham ipſe ita loquitur:Putáſne centenario naſcetur filius , & Sara nonagenaria pariet?Quod & annotauit Origenes Adamantius in vndecima, quã ſcripſit in Geneſ.Homilia,paulò poſt initium.Qua autem ætate Abraham eſſet,cùm Sarã vxorẽ duxit, quáve ætate Sara quoque ipſa tũc eſſet,nun legimus.At illorũ filius,& nepus ſcilicet Iſaac,& Eſau quadragenarij vxores duxerunt,Geneſ.c.25.& ſeq.ſed qua ætate vxores eorum tunc erant,non ſcribitur.Nectamen omittemus,quòd Rabbinus ille,cui nomen fuit Bag.Bag.magni apud Hebręos nominis,inter plurima documenta illud quoq; adſcripſit,vt decẽ & octo annos natus filius vxorẽ duceret,ad vitandã ſcortationẽ.Cuius rei nos admonuit ornatiſsimus olim noſtrę decuriæ præſes,nunc ſacratiſsimus Niuernorum Epiſcopus,quem hic honoris gratia nomino.Nec quod Tarquinius ille Priſcus Romanorum rex,omnium rerum experientiſsimus,vxorem duxit quinquẽnio tantùm ſe iuniorem:vt tradit Halicarnaſ.lib.4.ſi fortè hac in re exemplis ducamur.

50 *Ariſtoxeni ſententia de tempore coeũdi.*

¶Nec interim omittendum cenſuimus,quod ad confirmationem eorum,quæ ſuprà diximus de iuniorum Venere & prolificatione,ſcripſit Ariſtoxenus Pythagoricus in Florilegio Stobæi c.99. Græcè quidem,ſed in hunc ſenſum,ex traductione Conradi Geſneri : in vniuerſum quidem cauendam eſſe præcocem Venerem.Nam neque in plantarum,neque in animaliũ genere,quæ præcocia ſunt,fœcunda fieri , ſed certo tempore ad fructificandi facultatem præparari , quò corpora ipſorum roborata & perfecta,ſemina & fructus proferre valeãt.Multas autem res eſſe,quas ſeriùs didiciſſe præſtaret:quale & opus venereum eſt.Quapropter oportet pueros ita corporibus exerceri,& occupari,vt non modò Venerem non quærant,ſed,ſi fieri poſsit,intra vigeſimum annum prorſus ipſam ignorent.Quin & ea ætate rara Venere vtendum eſſe.Hoc enim & ad parentum,& ad generandæ prolis bonam habitudinem multum conducere.

51 *Iuno ætate grandior Ioue marito.*

¶Ex his autem,quæ ſuprà diximus,facilè intelligis,omnium ſententia,virum ætate vxorem precedere debere.Quanquam Homerus teſtis eſt libro 4.Iliados,Iunonem fuiſſe Ioue marito natu grandiorem.Ita enim loquentem facit ipſam Iunonem,

Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης

ἀμφ:

ἀμφότεροι γονεῦ τι, & quæ sequuntur.

Cui concinens Ouidius lib.6.Fastorum,hæc eam dicentem quoque inducit:

Si genus aspicitur,Saturnum prima parentem
Feci:Saturni sors ego prima fui.

Vt non sine magno ac insigni exemplo nonnulli hodie ducant vxores annis se maiores. Legibus autem Cretensium viri eiusdem ætatis vxores capiebant,vt scribit Strabo lib.x.

52 ¶Ego verò(vt tandem redeam,ac caput hoc concludam)magis accedo Aristotelicæ cuius autoritas, cùm in omnibus,tum verò maximè in rerum naturalium cognitione,omniũ est maxima.Ideóq; Ang.noster con.pe.Sanctissima,& illustrissima domina, illum principem Philosophorum non iniuria appellat.Quin& Iurisconsultus Iulianus haud grauatè illum testem citauit, in l.si pater. ff.de solut.Proinde & cæteris legibus hanc adiungemus, *Aristotelis autoritas.*

VIRGINES, EASDEMQVE PVELLAS VXORES DVCVNTO. *Sexta Lex connubialis.*
VIDVARVM VERO, ATQVE SENIORVM, NVPTIAS FVGIVNTO.
SENIORES TAMEN VIRI VXORES IVNIORES NE DESPONDENTO.
SED AEQVALITATEM EA IN RE, VT IN CAETERIS, SECTANTOR.
VERVM EAM NON ANNIS, SED GIGNENDI FINE, METIVNTOR.
DENIQVE MARES XXVI. PVELLAE XVIII. ANNORVM, AVT CIRCITER, NVPTIIS ADDICVNTOR.

IN SEPTIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ

PARS SEPTIMA.

1 ED penè excidit, quod fortè primo loco monere debuimus, vt videlicet vxores nobis deligamus,quæ probis honestisque parentibus natæ sint,atque etiam ex patria,quæ fœminas humiles, & pudicas ferre solet. Nam quod ad parentes pertinet,eius rei nos satis monuit noster Iuris interpres,quẽ summum in Gallia magistratum gessisse nonnulli,sed erraruer quidem,ferunt.Is est Io.Fab.qui in rub.Insti.de nup.inter cætera,quæ(sicuti alibi diximus) ei esse præcipuè attendenda monet,qui se matrimonio mancipare voluerit,illud non prætermisit,vt vxorem ducat boni, pacifici(vt ipse loquitur) & fidelis generis: quia vt plurimum videmus(quemadmodum & ipse dicit)non solùm labem sanguinis,sed & morũ quoque,ad posteros deriuari. *Vxores bonis parẽtibus, & natione non infamata eligendæ.*

2 ¶Quæ sententia certè verissima est.Nam tametsi sua cuique mens est,diuino creata arbitrio,pleræque tamen sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parẽtibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparatum est,vt cum Ficino loquamur,vt corpus,& anima proportione quadam harmonica congruant,motúsque corporis in animam, sicuti & animæ in corpus (quod Medici adstruunt,& alibi in nostro tractatu Nobilitatis,quo in loco de Medicina disseruimus, latè comprobauimus)facillimè,& vehementissimè penetrent.Ideóque quanquàm non educitur anima filij,aut à corpore parentis,aut ab anima,ex orthodoxorũ sententia,vt & nos alibi latiùs diximus: tamen corpus tale,& cum tali quadam procliuitate,à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vuas acerbas comederunt patres,& dentes filiorum obstupuerunt,vt scribitur Hiere.30.c. Porrò procliuitatis illius corporis anima ob cognationem quandam affectúmque erga corpus propriũ, particeps quodam modo redditur,præsertim secundum vim eius inferiorem,qua corpori propinquat,multúmque consentit. Deinde vis superior animæ naturali quodam amore, inferiori sæpe obsequitur ferme,sicut illa corpori.Obsequitur(inquam)ferè similiter,sed non æquè.Motus enim, qui in anima actio est,fit in corpore passio:qui in corpore passio est,fit in animo sensus,atque cõpassio.Adhæc filij ipsi parentum præceptis imbuti,ad eorum consuetudinem moresque deducũtur.Nam cùm omnia adolescentes,quæ oculis excipiunt,simiarum instar imitentur, fit sanè, vt quæcunque à parentibus maximè,quorum præsentior est,& assiduior conuersatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur,& sese assuefaciant:assuefactique demum(tanta est vis consuetudinis)perpetuò ita,vt primò imbuti fuerint,quasi secretiore quadam vi agente,perseuerant: vt eleganter scripsit ille educationis liberorum præceptor eximius. *Parentum mores in liberos deriuantur.*

3 ¶Propterea,vt testatur versus nostris omnibus obuius, *Filii similes parentibus.*

Sæpe solet similis filius esse patri.

Quem citat gl.in l.quòd si nolit.§.qui mancipia.ff.de ædil.ædict.& in l.quisquis.in verbo,in quibus. C. ad leg. Iul. maie. vbi & in eam rem est bonus tex.in hæc verba,In filiis paterni criminis exempla metuuntur:& glo.in auth.de tes.fac.pal.ad fi.vbi est quoque bonus tex. & in c. venerabilem,super verbo,progenitores.& ibi etiam Panot.col.4.de elect.& in c.j.56.dist.quæ dicit hanc vnam causam esse,quare filij presbyterorum non promouentur:& glo.in c.item si quis cum militibus.6.q.1.& ibi etiam tex.& in c.vlt.de conse.dist.vlt.& in c.2.super verbo,defectu.de fil.presbyt.lib.6.quæ & illud quoque dicit,hac inter alias ratione,spurios sacris non initiari. Et facit quod voluit glo.in l.cùm vnus.in prin.in verbo,domum.ff.de ali.& cib.leg.& Cy.in l.in bonæ fidei.in 7.quæst. *Filii presbyterorũ cur nõ promoueantur. Spurii cur sacris non initientur.*

7.quæst.C.de iureiu.& Bald.in l.j.ad fi.C.de loca.& in l.si quos.in fi.& ibi Ang.C.de capti.& idē Bald.conf.95.regula iuris est.col.j.lib.j.& Alberi.loquens in filio calumniatoris,in l.si cui. §.j. nu. 2.ff.de accusa.& Fran.Aret.in l.iubemus,in fi.C.de aduo.diuer.iudi.

4 De eadem re. ¶Hinc illud Sapientiæ 3.dē impiis,& iis qui sapientiam abiiciunt: Nequissimi filij eorum, quasi nequissimorum nequissimi sint etiam filij.Et huc quoque alludens Ezechiel c.16. Radix tua, & generatio tua de terra Canaam:pater tuus Amorrhæus, & mater tua Hettæa. Loquitur enim ibi de Iudæis Hierusalem habitantibus,quibus parentes non erant eiusmodi, sed quia mores eorum imitabantur,eos dicit ab eis generatos. Et hoc Esdras sacer ille scriptor,non illepidis similitudinibus insinuat li.4.c.9.Qualis ager,talia & semina:& quales flores,tales & tincturę:qualis operator, talis & creatio:& qualis agricola,talis & cultura. Vtque alibi scribitur Matth.7. atque Luc.6.non potest arbor mala bonos fructus facere,neque arbor bona malos fructus facere. Cuius sententiæ principium citat glo.in d.§.qui mancipia.Nec minus eleganti figura Theognis;

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐθ᾽ ὑάκινθος·
οὐδέποτ᾽ ἐκ δούλης τέκνον ἐλεύθερον.
Non etenim è squilla rosa nascitur,aut hyacinthus,
Sed neque ab ancilla filius ingenuus:

Nec absimili forma Horatius lib.Carminum 4.Ode item4.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Est in iuuencis,est in equis patrum
Virtus:neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

5 De eadem re Prouerbium. ¶Sed & sine figura huiusmodi sententiam, tanquam prouerbio celebrem,Euripides extulit apud Antonium Monachum,Melissæ tom.2.ca.79.& apud Stobæum cap.88.

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Id est,
Heu heu,vt illud dictitant rectè,probum
Patre ab improbo non posse nasci filium. Et apud eundem Stobæum c.86.
τοιόνδε παῖδα σωφρονοῦντα ἐπίσταμαι,
χρηστοῖς θ᾽ ὁμιλοῦντ᾽ εὐσεβεῖν ἠσκηκότα.
πῶς οὖν ἂν ἐκ τοιοῦδε σώματος κακὸς
γένοιτ᾽ ἄν; οὐδεὶς τοῦτό μ᾽ ἂν πείθοι ποτέ. Id est,vt vertit Gesnerus,
Hunc ego puerum tanta modestia præditum noui,
Et cum bonis conuersando pietatem coluisse
Quo pacto igitur ex tali homine malus
Nasceretur?nullus hoc mihi persuadebit vnquam.

6 ¶Et Aristoteles lib.Politicōn 1.c.4.ex quorundam sententia ait,Sicut ex hominibus hominem,& ex bestia bestiam,sic ex bonis bonum generari.Et li.3.c.8.Consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos,esse meliores.Et rursum in Præceptis Rhetorices de causis ciuilibus:Nemini est obscurum,qui ex bonis,clarisque parentibus nati sunt, eos consentaneè fieri suis maioribus non dissimiles.Et lib.3.Rhetoricorum ad Theodecten:Verisimile est(inquit)probū ex probis,& bene educatum,in probum virum euasisse.Et Cicero in Oratione pro Roscio Comœdo:Nemo ex improbo patre probum filium nasci posse existimaret.Et Fabius Quintilianus lib.5.de argumentis scribit, argumenta sæpe à persona,& genere esse ducenda.Nam similes parentibus ac maioribus suis filij plerunque creduntur,& nonnunquam ad honeste turpitérque viuendum inde causæ fluunt. Diogenes Cynicorum princeps,cùm ebrium in foro vidisset,illius(inquit)pater ebrius fuit.Autor Laertius.In quam sententiam Martialis miratur,quòd filia ebriosi biberet aquam, cùm inquit lib. 6.Epigram.ad Catulum:

Miror,quòd Bassi filia potat aquam.

7 De eadem re. Prouerbium. ¶Súntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia:quale illud est, Mali corui, malum ouum.Cuius meminit Gellius libro v.cap.x.Et illud Homericum,E quercu, è saxis natus, libro Odyss.19.

οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης. Et lib.22.Iliados,
οὐ μὲν πῶς νῦν ἔστιν ἀπὸ δρυὸς, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης.

Et Hesiodus lib.j.eius operis,cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέρας,id est,opera & dies, homines natos fingit ἐκ μελιᾶν, id est,fraxinis,vt significet duritiem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum lib.8.Aeneidos:

Génsque virûm truncis,& duro robore nata. Et lib.1.Georg.
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem,
Vnde homines nati,durum genus.

Vbi Seruius ait propter ipsos lapides à quibus nati sumus, Nam & Græcis populi λάοι dicuntur à lapidibus:vnde etiam Ouidius lib.j.Metamorp.

Inde genus durum sumus,experiénsque laborum:
Et documenta damus,qua simus origine nati.

Ex quo

Ex quo & ipse Ouidius in Epistola Didûs ad Aeneam,

Te lapis, & montes, innataq; rupibus altis
Robora, te saeua progenuere ferae.

Et Iuuenalis Saty.6. statim post principium:

Viuebant homines, qui duro robore nati, &c.

Et Statius Papinius lib.3. Thebaidos,

Scopulisq; sata, vel robore gentis.

Vbi Lactantius Grammaticus in id citat illud Virgilianum. Et rursum lib.4. eiusdem operis,

—O saxis nimirum & robore nati.

Vbi Lactantius Grammaticus interpres scribit, ad originem conuenire animum. Et idem autor lib.1. Syluarum in Epithalamio Stellae & Violantillae:

—Duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba sumus.—

Illud item Quintiliani, Generosioris arboris statim planta cum fructu, & alia id genus infinita. Illud quoque Theocriti Idyllio 18.

ἄγριε παῖ καὶ στυγνὲ, κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας.
λάϊνε παῖ.—

Id est, ex Eobani, vt reor, traductione:

Dure puer, quem crudeles peperere leanae,
Saxee saeue puer.—

Sed & illud Aristophanis in ea fabula, cui ὄρνιθες, id est, aues, titulus est, statim post principium;

τὸν ἔποπ' ὄρνις ἐγίνετ' ἐκ τῶν ὀρνέων.

Hoc est,

Vpupam progenuit auis ex auibus.

Varro autem vni ex Menippeis hunc titulum indidit, Patris est filius, ex qua Satyra illum citat Nonius Marcellus. Traditq; Philostratus in Aristide, Sophistam quempiam eo veluti prouerbio notasse Alexandrum, quòd patris ambitionem imitaretur.

8 ¶ Ex quibus illud procedit, vt praesumatur filius esse eiusdem voluntatis, & affectus cum patre. l. si operarum iudicio. ff. de ope. lib. & ita dicit per illum tex. Bal. in l. liberti. col. j. versic. op. iij. C. eod. & ante eum voluerat Bar. in tract. de Guelphis & Gibellinis, col. iij. versi. circa quartam, per no. in d. l. quisquis. C. ad leg. Iul. Maiest. Propterea non inscienter Albe. Gand. in tract. malefi. tit. de praesum. & iudiciis dubitatis. col. iiij. versi. praesumptio enim naturae est, monet, vt parentum eius, qui accusatur, mores conspiciantur, vt proinde etiam sciamus, quibus sit ipse accusatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus praesumitur, per aliquot ex iuribus suprà citatis. Et pulchrè dicit Ang. in l. fugitiui. C. de ser. fug. quòd ex eo quis praesumitur transiuisse ad hostes, quòd natus est ex progenie eo nomine infamata. & sequitur Barb. consi. xxxiiij. praeclarè optimus. col.18. versi. modò sacratissimus. lib. ij. & Io. Neuiz. inter consi. Alber. Bru. consi. xij. patres comede runt. col. x. Et hos quinque postremos versicu. vti erant ante superiorem editionem, Chassenaeus, fur ille manifestus, in suo Catalogo in xj. parte, conside. xxv. reposuit.

Filius uoluntatis & affectus eiusdem cum patre esse praesumitur.

Parentes rei accusati inspiciendi.

Chassenaei furtum.

9 ¶ Nec tamen illud subticebo, fuisse nonnullos improborum sceleratorumq; patrum filios probissimos, vt è diuerso probissimorum improbissimos. Quis enim nescit illud Virgilij lib.7. Aeneid.

Contemptor Diuûm Mezentius.—

Et tamen is habuit filium Lausum talem, qualem paulò pòst describit,

—Dignus qui laetior esset
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset.

Sed tamen id adeò rarum est, vt non aliud quippiam magis. Etsi scio apud Homerum lib.2. Odysseae, Mineruam illud grauiter dixisse:

Παῦροι γάρ οἱ παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Quibus significatur, paucos virtutibus parentum respondere: plures autem illis peiores, paucos meliores esse.

10 ¶ At illud verissimum est, filias plerunque mores matrum repraesentare solere. Neque enim verisimile est, vt filia statim ab incunte aetate turpibus matris moribus imbuta, honestatem in grandiori aetate sectetur: ad quam tantum abfuit, vt mater cohortaretur: vt etiam ab ea magis, & exemplo dehortaretur, & verbo. Id quod intellexit Iuuenalis scribens Saty.6.

Filiae matrum mores imitantur.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet?—

Et sequitur,

—Vtile porro
Filiolam turpi vetulae producere turpem.

Item Saty.14. statim post princ.

—Expectas vt non sit adultera, Larga
Filia, quae nunquàm maternos dicere moechos
Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu,
Vt non ter decies respiret?—

Et paulò pòst subdit:

Sic natura iubet: velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos autoribus.—

Et Diuus Ambrosius lib.3. de virginibus, loquens de Herodiade: Quid potuit filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris? Ideoq; Ezechiel Propheta decantatissimus cap.16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc sententiam glos. in d.c. si quis cum militibus, vj.q.j. adducit versum vulgarem,

Insequitur leniter filia matris iter.

Vnde & Virgilius in Bucolicis Ecloga 1.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos Noram.

Cuius autoritate Columella lib.3. rei rusticæ, Nihil (inquit) dubium, quin ipsa natura sobolem matri similem esse voluerit. In idq; alia quædam scribit, trahitq; etiam ad vineta.

11 De eadem re. ¶Et huc quoque respicit, quod scribit Horatius lib.2. Carminum, Ode 4.

--Neque sic fidelem
Sic lucro aduersam potuisse nasci
Matre pudenda. Quasi diceret, talis non esset, si matre impudica nata fuisset.

Et Terentius in Heauton.

Sed vereor, ne me absente hic mulier corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant,
Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala.

Quo in loco Donatus interpres, Nam similes (ait) parentibus filij plerunque creduntur. Paris autem Ouidianus ad Helenam scribens, hæc quoque apertè sentiens, ita infit:

Vix fieri si sint vires in semine morum,
Et Iouis & Ledæ filia, casta potes.

Nam Morum, potiùs, quàm Amorum, lectio arridet: quanquam vtrunque huic nostræ sententiæ conuenit.

12 Ouidij locus. ¶Ideoque Libanius ad Solonicum scribens, Vxorem, inquit, cognitam ducas, cuius parentes, & matrem præcipuè bonis moribus præstantem noueris. Et Peleus Euripideus in Andromache, in eam sententiam hæc dicit:

κἀγὼ μὲν ηὔδων τῷ γαμεῖν, μήτ' οἱ
κῆδος συνάψαι, μήτε δώμασιν λαβεῖν
κακῆς γυναικὸς πῶλον. ἐκφέρουσι γὰρ
μητρῷ' ὀνείδη. τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι
μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν. Id est, ad verbum,

Et ego quidem loquebar, te ambiente affinitatem, nunquam tecum
Affinitatem contrahere, neque intra domum accipere
Malæ mulieris pullum. Imitantur enim
Materna opprobria. Hoc & considerate mihi
O proci, bona filiam ex matre vt ducatis. Et apud eundem Iolaus in Heraclidis:

οὐκ ἔστι τοῦδε παισὶ κάλλιον γέρας,
ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι
γαμεῖν τ' ἀπ' ἐσθλῶν. ὃς δ' ἡττηθεὶς πόθῳ
κακοῖς ἐκοινώνησεν, οὐκ ἐπαινέσω
τέκνοις ὄνειδος οὕνεχ' ἡδονῆς λιπεῖν.

Non est hoc liberis pulchrior honor,
Quàm patre bono & honesto natos
Vxores ducere à bonis. Qui verò victus desiderio
Malis communicat, non laudabo,
Liberis dedecus causa voluptatis superari.

13 ¶In quam etiam sententiam est illud Theognidis:

κύνας μὲν καὶ διζήμεθα κύρνε καὶ ἵππους
εὐγενέας, καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν
κτήσασθαι. γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει
ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤν τις χρήματα πολλὰ φέρῃ.
οὐ δὲ γυνὴ κακοῦ ἀνδρὸς ἀναίνεται εἶναι ἄκοιτις
πλουσίου, ἀλλ' ἀφνεὸν βούλεται ἀντ' ἀγαθοῦ.
χρήματα γὰρ τιμῶσι, καὶ ἐκ κακοῦ ἐσθλὸς ἔγημε
καὶ κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ πλοῦτος ἔμιξε γένος. Id est,

Canes quidem, & asinos quærimus, ò Cyrne, & equos
Generosos: & hæc quisque vult ex bona progenie
Sibi parare: vxorem autem ducere malam ex malo genere non curat
Vir bonus, modo sibi pecunias multas adferat.
Neque mulier mali viri renuit esse vxor
Diuitis: sed locupletem præfert bono.
Pecunia enim coluntur, exq; malo genere bonus vxorem ducit,
Et malus bonum sibi genus adsciscit.

Quam

Quam sententiam admodum probat Xenophon in lib. de scriptis Theognidis. Iure igitur Horatius lib. 4. Carminum, Ode 24. Scythas eo nomine laudat, quòd illic,

—Dos est magna parentum Virtus.—

Adeò vt non ab re Moyses suis legibus statuisse videatur, ducendas esse vxores virgines ingenuas, ex honestis parentibus prognatas: vt retulit Iosephus lib. 4. Antiquit. Iudaicarum, cap. 8. eodemq; vlti. Et hæc quidem de parentibus.

14 ¶Sed et qvod ex patria mores veluti ingenitos accipimus, & ex variis cœli loci aspectibúsve diuersæ ingenerentur morum κράσεις, siue contemperationes, testis est doctissimus Medicorum Hippocrates Cous, ante fi. eius lib. qui inscribitur, De aëre, locis, & aquis: Plato in Timæo, & iterum in Menexeno, rursusq; lib. de Republica, 8. & lib. 5. de Legib. ad finem: & ipsius discipulus Aristoteles lib. 7. Politicôn, cap. quoque 7. & rursum Orbicularium quæst. lib. 14. cùm multis locis, tum verò maximè cap. 1. & c. 8. & c. 15. & c. 18. vbi & illius interpres Petrus Aponensis hoc latè confirmat: & Polybius & Philosophus & Historicus celeberrimus lib. 4. Historiarum: & Cn. Manilius Consul Roma. apud Liuium lib. 8. belli Macedonici, in Oratione, qua Romanos milites aduersus Gallos animat. Et quisquis is fuit, qui pro Rhodiis apud eundem Liuium, 5. Decadis, lib. item 5. Orationem habuit ad Senatum: & Cicero in Oratione, quam de lege Agraria eleganter scripsit, contra Seruilium Rullum, & lib. 1. de Diuinatione: iterumq; lib. 2. & Plinius Natur. Historiæ lib. 2. cap. 78. & Lucanus lib. 8. illis versibus, — Ex patria mores assumimus. De eadem re.

Quicquid ad Eoos tractus, &c.

Apollonius Tyanæus apud Philostratū lib. 7. Plutarchus lib. Politicôn ad Traianum, statim post princ. Galenus Pergamenus, Medicorum post Hippocratem nobilissimus, in lib. de Substantia virtutum animalium, cap. 9. & rursum lib. a. de Temperamentis, vulgò autem de complexionibus. Et in lib. cui tit. est, Corporis temperaturam animi mores sequi. & Apuleius lib. 10. Metam. & Flauius Vegetius lib. 1. de re militari, cap. 2. Et Seruius enarrans illud Virgilij lib. 6. Aeneidos,

Principio cœlum ac terras, camposq; liquentes.

Vbi etiam dicit post Ptolemæum, translatum ad aliud clima, hominum naturam ex parte mutare. De toto enim non potest: quia in principio accipit sortem corporis sui. Et omnino fusissimè Alexander ab Alexandro, lib. 4. Genialium dierum, cap. 13. & Cælius Rhodiginus lib. Lect. antiqu. 18. cap. item 18. ex vltima editione: quorum verba, ne sim longior, prætermisi, eorum sententiam strictè retulisse contentus.

15 ¶Cuius etiam sententiæ sunt omnes scriptores Astronomici, istud astris asscribentes, & inter cæteros Claudius Ptolemæus Alexādrinus lib. 2. Quadripartiti, cap. item 2. & 3. eiusq; in eum locum interpres Haly, & Albumasar introductorij lib. 3. & iterum 5. & maximus ipse syderalis scientiæ professor Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum lib. Astronomicôn 1. e. etiam 1. cuius verba hæc sunt: Quædam gentes ita à cœlo formatæ sunt, vt propria sint morū vnitate conspicuæ. Scythæ immani feritatis crudelitate grassantur: Itali fiūt regali semper nobilitate præfulgidi: Galli stolidi: leues Græci: auari Syri: Afri subdoli: acuti Siculi: luxuriosi semper Asiatici, & occupati voluptatibus: Hispani elata iactantiæ animositate præposteri. Quanquàm scio, eundem autorem eiusdem lib. cap. 4. eodemq; vltim. hæc scripsisse: De moribus verò gentium superuacanea disputatio est. Nam & Asiaticos plurimos videmus, imò penè omnes, sobrietatis insignia præferentes, & Græcorum leuitas sæpe modestæ grauitatis pondus accipit: & effrænata Scytharū rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur: & in finibus Galliarum populus sapientiæ temperamento prudenter conualescit: Afrorum quoque subdolas manus honestæ fidei ornamenta condecorant: & à plurimis Hispanis iactantiæ vitia deseruntur: & Syrorum auaritiam mutauit repentina profusio. Nec est inter illos acutos Siculos stultos inuenire difficile. Ab Italis quoque frequenter dominationis imperia translata sunt. — Mores gentium sæpe immutari.

16 ¶Secundum hanc sententiā Herodotus in Calliope, & Plutarchus in Apophthegmatis scriptum reliquerunt, quòd cùm montuosa esset Persarum regio, & aspera, vellentq; propter ea ipsi Persæ regnante Cyro campestrem ac mollem capere, id quidem nō passus est Cyrus, inquiens, & plantarum, & hominum mores & ingenia regionum quoque similitudinem trahere, & φιλεῖν ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. hoc est, Naturale esse, vt in mollibus locis molles proueniant. Vnde profectum videri potest antiquum adagium, in Græcorum collectaneis relatum, βίοι ἀνθρώπων, καὶ φυτῶν σπέρματα, συνεπόμενοι ταῖς χώραις. Id est, Mores hominum, & plantarum semina, ad regionis habitum respondent. — De eadem re. Prouerbium.

17 ¶In eam quoque sententiā pedibus vadit Vlpianus Iurisconsultus in d. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. ædic. vbi in hæc propè verba scribit: Qui mancipia vendunt, nationem cuiusque in venditione pronuntiare debent. Plerunque enim natio serui aut prouocat, aut deterret emptorem. Idcirco interest nostra, scire nationem. Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis sunt non infamatæ: quosdam malos videri: quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. Quòd si de natione ita pronuntiatum non erit, iudicium emptori, omnibusq; ad quos ea res pertinebit, dabitur, per quod emptor redhibeat mancipium. Ex quo tex. not. Cepolla ibidem, nu. 14. & longo antè tempore Accur. noster in auth. de referen. in verbo, ex patribus. quòd ratione patriæ quis præsumitur bonus, aut malus. Concilium Nauatense in c. quando. 24. dist. iubet ordi- — De eadem re. Natio serui qui venditur pronuntianda.

Patria ordinandorum inuestiganda.

nandorum patriam inuestigari, vt proinde sciatur, quibus ipsi sint imbuti moribus. De quo etiam tex. est in c. constitutus. extrà de purg. cano. Et alibi contra aliquem præsumitur ratione patriæ, vt est tex in d. c. Afros. 99. dist. & ibi not. glo. & Archid. qui adducit illam Firmici sententiam, à nobis suprà citatam, tacito tamen autoris nomine. & Bald. in l. data. col. x. versic. octauo modo. ibi, item ratione patriæ. C. qui accu. non poss. qui & illum text. allegat. Et simile est, quod dicit Bar. in tractat. de Guelphis & Gibellinis, col. iij. quòd de iure quis præsumitur esse eius affectionis, qualis est eius patria. Est enim præceptũ iuris gentium, vt patriæ pareamus. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. quod dictum pro sing. reassumit Barb. consi. xxxiij. præclarè optimus dicit. col. xviij. lib. ij. & alibi quoq; commẽdat in repet. c. Reginaldus. col. iiij. & iterum 88. de testa. & consil. x. sapienter scribitur, col. iij. lib. ij. & Fran. Curt. senior consi. xlv. statuto seu consuetudine, col. iiij. versic. quia quilibet. Et in hanc quoque partem quædam affert Pet. Iaco. in arbore succes. col. ix. versi. item rex. & Cepol. in libello, de Imprratore militum deligẽdo, versi. propter nationem, & in lib. de simulatione contractuum, in 21. præsumptione, & in suo libello, de vita & modo viuendi in studio. Vnde scitè admodum Albe. Gand. in tract. malefi. in tit. vnde aut quo loco possit fama procedere. in princ. scribit, quòd fama vel infamia potest ex loco potissimùm originis procedere, cùm quis à natura, & origine propria præsumatur esse bonus vel malus, per d. §. qui mancipia. Et facit etiam quod scribit Bald. in c. vt debitus. col. ij. extrà de appella. ingenia hominum fieri deteriora, vel meliora, ex aëris dispositione. Et huc quoque spectat ille Ezechielis locus suprà citatus, quo dicitur, filiorum Hierusalem radicem, & generationem esse de terra Canaan.

Patria affectio & nostra eadẽ esse præsumitur.

Regionis ubertatem irritamentum uitiorum esse.

Annibal Campanis deliciis fractus.

18 ¶Cuius rei alias quoque rationes, vltra vim astrorum, afferre possumus: primùm quòd quædam nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta subministrãt. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentes reddidit, quàm terra ipsa omnium, quæ libido luxusq; expostulat, feracissima? quæ & inuictum armis Annibalem (vt cum Valerio loquar) illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa enim vigilantissimũ ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore, ad somnũ, & delicias euocauit, ac tum demũ fracta & contusa Punica feritas. Et de illis loquens Valerius Coruinus, apud Liuium lib. 7. ab vrbe condita, Campanos inquit haud dubiè, nimio luxu affluentibus rebus, mollitieq; sua potiùs, quàm vi hostiũ, victos esse. Et idem Liuius lib. 3. 2. Belli Punici, non multò post prin. de eisdem loquens: Prona (inquit) semper ciuitas in luxuriam, nõ ingeniorum modò vitio, sed & affluenti copia voluptatũ. Ideoq;, vt posteà scribit de Annibale & Carthaginensibus, Quos nulla mali vicerat vis, perdidere nimia Capuæ bona ac voluptates immodicæ, &c. In quam etiam sententiam Diodorus Siculus de Tyrrhenis loquẽs, lib. 6. Bibliothecæ, c. 9. in fin. Postremò priori virtute abiecta, potui se atque ignauiæ tradentes, haud iniuria partam à suis maioribus gloriam in bellis amisere. Non parum autem eos ad delicias impulit patriæ fertilitas, quæ fructifera rerum copia, ad inertiam voluptatemque traduxit. Et sanè nihil est, quod magis homines molles reddat, quàm rerum copia. Hinc Arabes à Virgilio lib 1. Georg. molles appellati:

Tyrrheni ubertate soli corrupti.

Arabes molles.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi. Quem secutus Claudianus,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorant. Et ante eum Catullus, Epigr. 11.
Siue in Hyrcanos, Arabasq; molles.

Arabes dicti, tanquam uitæ nocumentum.

Omnium enim regionum est fertilissima Arabia. Ex quo fortasis & hoc nomen assumpsit, tanquam vitæ nocumentum. Græcè enim ἀρὰ nocumentum dicitur, & βίος vita.

Peculiares cuiusque nationis mores.

Argu. à natione.

Prouerbium.

Chassenæi furtum insigne.

19 ¶Deinde sunt sui cuiq; nationi peculiares, propriiq; mores. Vnaquæque enim prouincia suo sensu abundat: & vt Quintilianus ait, hanc eius rei rationem afferens, lib. 5. de argumentis, Gentibus proprij mores sunt: nec idem in Barbaro, Romano, Græco probabile est. Et ciuitatum etiã leges, instituta, opiniones habent differentiam. Ob idq; scribit, argumenta à natione, & patria sumi. Vtq; scribitur in Decretis canonicis in c. omnes, dist. j. Aliæ aliis gentibus leges placent. Vnde ortum vetus illud Græcorum Adagium apud Zenodotum, νόμος καὶ χώρα. Id est, lex & regio: quo admouemur, instituta diuersa pro locorum varietate esse veluti legem. Et hæc quoq; omnia à versi. ix. vti etiam erant in prima editione, penè ad verbum, meo nomine tacito, Barto. Chassenæus, insignis eius rei fur, transtulit in suum Catalogum in 11. parte, consid. 24.

Diuersarũ nationum in re uxoria mores Indorum.

20 ¶Sed vt ad institutum redeamus, quæ diximus, facilè comprobantur ex morum antiquorũ differentiis: quorum nonnullos, qui ad rem vxoriam, de qua priuatim agimus, pertinent, commemorabo, ex illustribus atque probatis scriptoribus, in his maximè, quæ concubitum respiciunt. Nam de aliis alibi latiùs differemus. Indi vxores plures singuli ducunt, quæ mortuo marito apud grauissimos iudices contendunt, quã ex his maritus maximè dilexerit. Quæ victrix est, læta coniugis se flammis superiacit, & cum eo tanquã felicissima crematur: aliæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Testes Bardesanes Syrus, in lib. de Fato: Onesicritus ille Philosophus Aeginensis, aut vt alij voluut, Astipalæensis, in Vita Alexandri: Cicero lib. 5. Tuscu. quæst. Strabo lib. 15. vbi & huius moris Indorũ causam affert ex ipso Onesicrito: Valerius Maximus de institutis antiquis. Plutarchus in lib. cui titu. est, Num improbitas sufficiat ad infelicitatem. Solinus Rerum memorabilium c. 65. Aelianus de Varia Hist. lib. 7. Nicolaus in Collectaneis de moribus gentiũ, & ex eo Stobæus Florilegij cap. 120. aut aliorum computatione 122. Eusebius præparationis Euangelicæ lib. 6. c. 8. & Hieronymus in Iouinianum lib. 1. Seruius in 5. lib. Aeneid. enarrans illum locum Virgilij,

Incertus, geniúmne loci, famulúmne parentis
Esse putet.

Et hanc quoque rem Propertius lib.3. suis carminibus celebrauit,

Felix Eois lex funeris vna maritis,
Quos Aurora suis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta est fax vltima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis:
Et certamen habent leti, quæ viua sequatur
Coniugium: pudor est, non licuisse mori.
Ardent victrices, & flamma pectora præbent,
Imponuntq́; suis ora perusta viris.

21 ¶Sed & Pomponius Mela lib.2. scribit eundem morem esse Thracibus. Nam & hi (vt ille tradit) *Thracum.*
singuli plurimas vxores habẽt: quod & tradit Euripides in Andromache, Heraclides in Politicis,
& Solinus lib.2.c.15. vbi subdit, hos vxorum numero se iactare, & honoris loco multiplex coniu-
gium ducere. At Herodotus statim post prin. lib.5. id tantùm tribuit Thracibus, qui supra Cresto-
neos incolunt. Cæterùm Strabo lib.15. scribit Catheorum proprium esse, vt vxores cum viris de- *Catheorum.*
functis comburantur, ob hanc causam, quòd cùm aliquando adulescentulos adamarent, à viris se
cedebant, vel eos veneno interimebant: vt ergo veneficia tollerentur, hanc legem esse conditam.
Quod & tradit Diodorus Siculus lib.17. quo Alexandri res gestas describit, vbi hos Catharos *Siue Catha-*
vocat. Sed & eundem morem fuisse apud Venedos Germanorũ populos, vt scilicet marito mor- *rorum.*
tuo vxor se in rogum cremãdam præcipitaret, tradit Vunnefridus Anglus, qui postea Bonifacius *Venedorum.*
vocatus, & Archiepiscopus Moguntiacus factus est, in epistola ad Edoardũ principem Anglorũ.
Procopius quoque lib. de Bello Gothorum, eandem apud Erulos consuetudinem fuisse tradit. *Erulorum.*

22 ¶Nec soli Indi, Thraces, & alij suprà memorati vxores plurimas singuli habent: sed & Iudæi, Ae- *Iudaeorum.*
gyptij, Nasamones, Aethiopum gentes, Garamantes, qui & ipsi ex Aethiopibus sunt, Parthi, Cy- *Aegyptiorũ.*
renaici Africæ populi, Persæ, Syri, Pæones, Geloni, Numidæ, Mauri, siue Maurusij, Germani. De Iu- *Maurusiorũ.*
dæis testimonio sunt, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, & alij: & meminerunt Decreta canonica *Nasamonum.*
in c. recurrat. & in §. his ita respõdetur. xxxij. q. iiij. & c. gaudeamus. de diuor. De Aegyptiis Diodo- *Parthorum.*
rus lib.1. aut, vt alij computant, ij. cap.3. Sacerdotes tamen excipiẽs, quibus vnam tantùm vxorem *Cyrenaicorũ.*
ducere licet. Quod & nostra religio approbasse nõnullis videtur apud D. Paulum prioris ad Ti- *Persarum.*
moth.3. & ad Titum 1. De Nasamonibus Herodotus lib.4. De Garamantis Strabo lib.17. quan-
quam sunt qui aliter de eis referant, vt dicam infrà num.51. incip. Et vt ad alia. De Parthis Bar-
desanes in lib. de Fato. & D. Clemens lib. Recognitionum 9.c.7. & Eusebius Cæsariensis εὐαγγε-
λικῆς προπαρασκευῆς, id est, euangelicæ præparationis lib.6.c.8. Iustinus lib.41. vbi ita de his scri-
bit: Vxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent. De Cyrenaicis Pomponius Mela lib.1.
De Persis Ammianus Marcellinus lib.23. vbi hinc proficisci dicit, vt apud eos charitas per diuer- *Amor per di-*
sas libidines dispersa torpescat. Et ante eum Herodotus lib.1. cuius hæc verba sunt: γαμέουσι δ' *uersas libidi-*
ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται. Id est, Ducunt *nes dispersus*
autem vnusquisque ipsorum multas quidem puellas virgines, multò autem plures pellices habẽt. *torpescit.*
Hæc ille. Verùm is locus à Laurentio Valla Herodoti interprete, omissus est, vt & alia pleraque
eiusdem lib.1. ad decem ferè chartas, quòd is, vt opinor, nactus sit exemplar aliquod mutilum. Sed
& huius moris Persarum testis est Strabo lib.15. non multùm ante finem: vbi id dicit eos facere
propagandæ sobolis gratia: & Tullius in 4. in Verrem actione, vbi idem de Syris quoque testa- *Syrorum.*
tur, de Regibus solùm loquens. De Pæonibus Herodotus in Terpsichore. De Gelonis Flaccus *Pæonum.*
lib. Argonauticôn 7. illo carmine, *Gelonorum.*

Heu mihi, vel seno coniunx non vna Gelono.

Hos Scythas esse putat Probus in Virgilium lib.3. Georg. in eum locum *Atérque Gelonus.* & La-
ctantius Cælius, aut quisquis est ille doctissimus Statij interpres, enarrans illum locum lib.2. The-
baïdos,

Bisthonas, aut refugo pallentes Sole Gelonos.

De Numidis, & Mauris, siue Maurusiis Salustius in Iugurtha. Et præterea de ipsis Maurusiis Pro *Numidarum.*
copius lib.4. de bello Vandalico. De Germanis satis probat, quod tradit Cæsar ad finẽ lib.1. Com *Maurorum.*
mentariorum belli Gallici, Ariouistum Germanum duas vno tempore habuisse vxores: vnam *Germanorum*
Sueuam natione, alteram Noricam, Regis Voccionis sororem. Sed tu tamen vide, quod de eis scri *Maurusiorũ.*
bam inferiùs num.62. incipien. Germani.

23 ¶Quin & Athenienses, sicut referunt Satyrus, Hieronymus Rhodius, & Laërtius, & Athenæus, *Athenien-*
cùm bellis ac lue exhaustã ciuibus ciuitatem reparare, sobolemq́; propagare vellent, decreuerunt, *sium.*
vti vrbanam quidem vxorem ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos. Quam legem
secutus Socrates, Xantippen duxit, simul & Myrtò Aristidis neptem. Et Euripides quoque ob *Socrates duas*
eam legem duas vxores habuit, quarum matrimonij adeò pertædebat, vt mulieres omnes admo- *uxores habuit*
dum exosus fuisse dicatur, sicuti ab Aulo Gellio relatum est lib.15.c.20. Sed hîc vide, quæ de *Et Euripides.*
eo scribam numero ab hinc 2. & 3. Cecrops autem primus Athenis vnicã vxorem vni viro iun- *Cecropis lex.*
xit, cùm antea mulieribus promiscue vterentur, διὸ καὶ ἔδοξε περὶ διφυὴς ὀνομασθῆναι. Id est,

ideoq; visus est quibusdam *διφυὴς*, vt tradit Athenæus, hoc est, duplici natura, siue biformis, vt loquitur Iustinus lib.2. fuisse appellatus. De qua re etiam Tzetzes Historiar. Chiliad.5.c.17.

Καὶ ἄλλως τοῦτον διφυῆ τὸν Κέκροπα καλοῦσιν.
αἱ τῶν ἑλλήνων πρότερον γυναῖκες καθ' ἑλλάδα,
οὐχ ὥσπερ νῦν ἐζεύγνυντο νομίμοις τοῖς ἀνδράσι.
Δίκην κτήνων δ' ἐμίγνυντο τοῖς βουλομένοις.
ὅθεν λοιπὸν μονοφυεῖς οὕτως οἱ παῖδες τότε,
Μόνας ἐπιγινώσκοντες μητέρας, οὐ πατέρας.
ὡς δὲ ἀπὸ τῆς Σάεως πόλεως αἰγυπτίας
(Σάϊς δ' ἐστὶν ἡ ἀθηνᾶ τῇ αἰγυπτίων γλώσσῃ)
Μετὰ τὸν κατ' ὠγύγου κατακλυσμὸν ἐκεῖνον,
ὁ Κέκροψ παραγέγονεν ἀθήναις τῆς ἑλλάδος,
ταύτας ἀθήνας κεκληκὼς ἐκ Σάεως αἰγύπτου,
πολλοῖς ἐλυσιτέλησεν καὶ ἄλλοις τῇ ἑλλάδι.
Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους τοὺς νομίμους,
ἐξ ὧν παῖδες ἐγνώκασιν τοὺς δύο φυτουργούς,
τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντες, ὡς ἔφην, τὴν μητέρα.
ὅθεν ὁ Κέκροψ διφυὴς, νόμοις ὡς δείξας ταῦτα. Hoc est,

Et aliter hunc duplicis naturæ Cecropem vocant.
Græcorum prius mulieres per Græciam,
Non quemadmodum nunc, coniungebantur legitimis viris:
Sed instar iumentorum miscebantur omnibus volentibus.
Erant igitur vnius naturæ tunc filij,
Solas agnoscentes matres, non patres.
Vt autem à Saï vrbe Aegyptiorum
(Saïs autem est Pallas Aegyptiorum lingua)
Post illud, quod in Ogygis tempora incidit diluuium,
Cecrops accessit ad Athenas Græciæ:
Has Athenas cùm vocasset ex Saï Aegypti,
Cùm multis aliis in rebus commodauit Græciæ,
Tum lege constituit mulieribus nuptias legitimas,
Ex quibus filij cognouerunt duos parentes,
Antè solam (vt dixi) cognoscentes matrem.
Vnde Cecrops duplicis naturæ dictus, vt qui hæc legibus ostenderit.

Subdit autem Athenæus ipse (vt ad eum reuertamur) quòd cùm Socrati ipsi à Callisthene, Demetrio Phalereo, Satyro Peripatetico, & Aristoxene obiectum esset, quòd duas vxores haberet, *Siculorum.* scilicet Xantippen, & Myrtò Aristidis filiam, ipse se illius Decreti autoritate tuebatur. Siculos quoque eo more vsos fuisse, testimonio est Dionysius, qui vno simul tempore Doridem Locrensem & Aristomacham Syracusanam vxores duxit, vt tradit Cicero Tusc. quæst. lib.5. Plutarchus in vita Dionis, haud multò post princ. Atque etiam Macedones, hoc præsertim argumento, quòd Philippus Macedo Alexandri Magni pater, eodem tempore duas Macedonum vxores habuit, Olympiadem, scilicet, ipsius Alexandri matrem: & Cleopatram, Attali ex sorore neptem, vt scribit idem Plutarchus in vita Alexandri.

24 ¶Sed & apud Romanos aliquando duas vxores simul ducere licuit. Nam Socrates Constantino- *Romanorum.* politanus apud Casiodorum in Tripartita historia lib.8. cap.11. tradit Impe. Valentinianum, cùm Iustinam post Seueram ducere vxorem vellet, legem sanxisse, vt liceret volentibus duas habere *Valentiniani lex.* vxores. Id quod etiam Paulus Diaconus in Valente retulit. Sed & longo antè tempore Helius *Cæsaris lex.* Cinna, Tribunus plebis, plerisque professus est, habuisse se scriptam paratamq; legem, quã Iulius Cæsar ferri iussisset, vt vxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere vellent, liceret, vt tradit Suetonius in vita illius, c.52. Sed id posterioribus legibus fuit abrogatũ. l. nemo. la j. *Pœna ducentium duas vxores.* C. de Iudæis. & l. eum qui duas. C. de adul. vbi in id eadem pœna, quæ & stupro, statuitur. Et eum text. ad id ponderat, vt pœna sit capitis, dicitq; in id singul. Roma. sing.531. tu scis quæ pœna. Sed quomodo id procedat, videbis apud Alex. consi. clxv. visis & põderatis. in prin. lib.7. Sed id quoque antè edicto Prætoris fuerat prohibitum. l. j. §. vlti. ff. de his qui not. infa. Eratq; etiam antiquis Romanorum legibus: quod vel ex eo constat quod Dionysius Halicarn. lib.11. de Appio Clandio Decemuiro, qui captus amore Virginiæ, cùm eam non posset sibi matrimonio coniungere, quia aliã iam vxorẽ habebat, conatus est eam donis corrũpere, &c. Et de hac re multa tradũtur in Decretis canonicis, 26. dist. & per Coll. in rub. de eo qui dux. in mat. quã pol. per adul. vbi & id docet esse cõtra ius naturale. Et Pan. in c. cùm haberet. in ij. no. eo. tit. & per Theologos lib.4. sent. dist.23.

25 ¶Nam & Euripides antiquissimus Poëta ius non facit vni viro duas vxores ducere, cùm scribat *Euripides duplicia connubia damnat.* in Andromache,

—οὐδὲ γὰρ καλὸν
δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν,

ἀλλ'

ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν Κύπριν
στέργουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει. Id est, ad verbum,
Neque enim honestum,
Duarum uxorum virum unum gubernacula habere:
Sed ad unam respicientes legitimam Venerem
Contenti sunt, quicunque non malè habitare volunt. Iterúmque in eadem fabula,
οὐδέποτ' ἂν διδυμα
Λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν.
οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους.
ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας, &c. Id est, ad verbum,
Nunquam duplicia connubia
Collaudauero mortalium,
Neque binas matres habentes liberos.
Rixas quidem domorum,
Tristésque offensas. Itémque inibi:
Κακόν γ' ἔλεξας, ἕν' ἄνδρα δισσ' ἔχειν λέχη.
Malum certè narras, unum virum binos habere lectos.

26 ¶Verùm idem apud Stobæum, Ser. 66. fuisse videtur in alia sententia:
Νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι.
Χρῆν γὰρ τὸν εὐτυχοῦνθ', ὅτι πλείστας ἔχειν
Γυναῖκας, εἴπερ ἡ τροφὴ δόμοις παρῆν:
ὡς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε δωμάτων,
τὴν δ' οὖσαν ἐσθλὴν, ἡδέως ἐσώζετο.
Νῦν δ' εἰς μίαν βλέπουσι, κίνδυνον μέγαν
ῥίπτοντες.—
Leges nuptiales non bene condita sunt:
Oportet enim hominem felicem plurimas habere
Uxores, si modò victus domi suppetat,
Ut malam expellat foràs,
Bonam verò libenter sibi seruet.
Nunc autem ad unam solùm respiciunt, vehementer
Periclitantes.

Nam & ipse (quod iam diximus) duas simul uxores duxit. Quanquam Moschopulus, aut quisquis est, qui vitam ipsius Euripidis in scholiis conscripsit, unam post alteram & seorsum duxisse tradit.

27 ¶Solus autem inter Lacedæmonios Anaxandrides rex duas uxores simul habuit, ut à Pausania proditum est in Laconicis. Cuius etiam rei meminit Herodotus in Terpsichore, qui scribit, illum fuisse compulsum ab Ephoris secundam ducere, ex qua successores relinqueret, cùm prior sterilis crederetur, quòd iam diutiùs liberos non sustulisset. Quò fit, ut magis mirer, quod scribit Clemẽs Alexandrinus lib. Stromaton 2. Laconum legislatorem non solùm pœnã imposuisse ei, qui uxorem non duxisset, sed etiam ei, qui unam tantùm. Huius autem moris eorum, qui plures simul ducunt uxores, fit mentio in c. gaudemus. de diuor. ubi quæritur, Si quis horũ habens plures uxores, religionem Christianam assumat, an possit omnes, ut antè, tenere, an verò unam ex omnibus eligere debeat. Sed ut redeamus, apud eosdem Lacedæmonios licebat contrà, unam uxorem esse duobus collocatam, ita tamen ut perpetuò domi apud unum degeret, posset autem ad alterum diuertere, sine iniuria ac probro, testimonio Xenophontis in Repub. Lacedæmoniorum. Quin apud eosdem ex Lycurgi instituto licebat seniori viro iunioris uxoris, si quem ex iunioribus honestum ac probum deligeret, probarétq;, illum ad uxorem adducere, & ubi eam generoso illius semine compleuisset, suum quod natum esset, efficere. Licebat autem probo viro, qui fœcundã aliquam pudicámq; mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere, ut cum ea congrederetur, tanquam in solo fertili bonos filios saturus. Testes idem Xenophon, & Plutarchus in Lycurgo, & Theodoritus de Curatione gentilium affectionum lib. 9. cui de legibus, titulus est.

Lacedæmoniorum. Anaxandrides cur duas uxores duxit.

Iterũ Lacedæmoniorum.

28 ¶Et simili propè modo Tapyri, Parthorum populi, qui Hyrcanis adiacent, susceptis aliquot liberis, proprias uxores aliis viris quærenda sobolis gratia nuptui concedunt, ut scribit Strabo lib. 11. Ubi & hoc subdit, apud Romanos Catonem Uticensem Hortẽsio Martiam uxorem concessisse, secundum antiquam Romanorum consuetudinem: quod & retulit Appianus lib. 2. Bellorum ciuilium, Plutarchus in ipso Catone, ex Thraseæ autoritate: & cecinit Lucanus lib. 2. multis versibus: & meminit Tertullianus Apologetici c. 39. & D. Hieronymus lib. 2. in Iouinianum & D. Augustinus in lib. de Fide, & operibus, & iterum in lib. de Bono coniugij, c. 18. itémque lib. 5. contra Iulianum Pelagianum.

Tapyrorum.

Romanorum. Cato uxorem suam Hortensio concessit.

29 ¶Nec apud Lacedæmonios tantùm, ut ad id redeamus, sed & apud alios fuere singulis uxoribus plures mariti. Nam & Solon suis legibus permisit uxori, si eius vir minùs esset ad rem Veneream

Solonis lex.

idoneus, mariti propinquos ad concubitũ admittere, vt tradit Plutarchus in vita illius: qui & hanc legem absurdam & ridiculam videri dicit: quosdam tamen putare, eam se rectè habere ad eos, qui coire ipsi nequeunt, pecuniarum autem gratia vxores accipiunt, & contra naturam coire nituntur. Intuentes enim illi vxorem, cum qua libitum fuerit concumbere, aut missam facient, aut cum dedecore & ignominia retinebunt, cupiditatisque pecuniarum, & contumeliæ pœnas dabunt. Illud tamen probari, vt non cum omnibus coiret vxor, sed ex mariti necessariis vnum aliquem deligeret: ne alienum esset, quod nasceretur, & generis necessitatem attingeret. Et apud

Medorum.

Medos vxores habere viros quàmplurimos, pulchrum: pauciores quàm quinq;, calamitosum ducere, scribunt Strab. li. 11. & Aeneas in Asiæ descriptione, c. 34. vbi tamen & illud quoque tradunt, ipsorum Medorum reges contrà vxores multas habere, pauciores quàm septem, non licere.

Britannorum.

30 ¶Quinetiam apud Britannos (hi sunt quos Anglos vulgò vocamus) plures viri vnam vxorẽ habebant, vt referunt Bardesanes in lib. de fato, & D. item Clemens in illo quoque lib. 9. Recognitionum, c. 7. & Eusebius de Præparatione Euangelica, lib. 6. c. 8. Cæsar autem lib. Commenta. belli Gallici 5. de his loquens, Vxores (ait) ducunt deni duodeníque inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, parentésque cum liberis: & si qui ex eis nati sunt, eorum habentur liberi, à quibus quæque virgines ductæ sunt. Quanquam de his sunt qui aliter referant, vt postea dicemus.

Arabum.

Nec absimiliter in Aromatifera regione (ij sunt Arabes) vna omnibus consanguineis vxor est. Ingressurus ad eam, baculum ante fores deponit. Eo viso, reliqui congressu abstinent. Illa tamen noctes agit cum seniore. Cum matre coire non censetur impium: cum alterius sanguinis fœmina cõgredi adulterium est, quod morte plectitur. Ex Strab. lib. 16.

Cherondæ lex de permutandis maritis & uxoribus.

31 ¶Quid, quòd Charondæ illius Thuriorum Legislatoris legibus, ius erat vxori, à viro, quotiescũque libitum esset, discedrre, alteriq; viro, cuicunque collibuisset, nubere. Eáque lex permansit, donec cuiuspiam ætate prouecti coniunx iunior, eo relicto, alteri iuniori viro se coniunxit. Vnde & ille senior ita percitus postulauit, legem illam emendari, illúdque adiici, Relicto priori viro, cuicunque collibuisset: modò hic illo iunior non esset: paritérque si cõiugem vir eiecisset, nullam deinde eiecta iuniorem iungere sibi licere. Idq; obtinuit, laqueique periculo se exemit. Neque enim licebat, legum emendationem petere, nisi collo laqueo inducto, vt si abrogationem legis confestim non obtineret, illi guttur perfringeretur. Autor Diodorus Siculus lib. 12. Bibliothecæ.

Persarum.

32 ¶Nec solùm apud Arabas, de quibus nuper diximus, sed & apud Persas quoque matres, filias, sorores, in iura connubij admittere, impium non ducitur: vt scribit idem Strabo ad calcem lib. xv. Antisthenes in altero Cyrorum, & ex eo Athenæus lib. 5. cap. 14. Quintus Curtius lib. 7. & Lucianus in eo libello, cui titulum De sacrificiis nuncupauit: vbi idem quoque de Assyriis tradit, atque etiã Ctesias, & ex eius autoritate Tertullianus in Apologetico, c. 9. Eusebius li. Præparationis Euangelicæ 3. & iterum lib. 6. c. 8. Arnobius lib. 8. eodémque vlt. Disputationum aduersus gentes, & Chrysostomus in 2. parte Homiliarum in D. Matthæum, Homil. 2. si eius sunt illæ Homiliæ, quod Erasmus negat: & in Sermone Pentecostes, ad fi. quem nemo dubitat illius esse: Theodoretus lib. 3. de Medela gentilium affectionum, & iterum lib. x. Laertius in Pyrrhone, D. Clemens li. Recognitionum 9. Bardesanes in d. lib. de Fato, D. Augustinus lib. 3. quæstionum in Leuiticum c. 61. D. Hierony. in Iouinianum lib. 2. Seruius in 6. Aen. Harmenopulus lib. j. πρόχειρ. dum Ius gentium ita definit, quo scilicet gens aliqua vtitur, vtputa apud Persas matribus commisceri. Agathius de bello Gothorum li. 2. qui asserit, probátque non fuisse hoc apud priscos illos Persas obseruatũ: quod minimè tamen crediderim verum esse, cum Magi eorum primi sacerdotes, & Philosophi iustum censerent matri ac filiæ misceri, vt scribit Socion lib. 23. & ex eius autoritate Laertius in procemio. Hincque est illud Catullianum in Gellium,

Assyriorum. Iterum Persarum.

Nascatur Magus ex Gelli matrísque nefando
Coniugio, & discat Persicum aruspicium.
Nam magus ex matre, & nato gignatur oportet,
Si vera est Persarum impia religio.

Artaxerxes filias uxores duxit.

Nam & Darius ille postremus Persarum Rex, ab Alexandro deuictus, sororem suam vxorẽ duxit, vt tradit Iustinus lib. 11. & Plutarchus in vita Alexandri. Et ante eum Artaxerxes ipse Persarũ rex, legitur Athosim, aut, vt alij vocant, Atossem, & Mestoim, aut (vt alij) Mestrim, siue etiam, vt alij, Amestrim, filias duxisse. Quamquàm aliud sentire videntur Plutarchus in Artaxerxe, Heraclidis autoritate, & Herodotus in Thalia, vbi etiam illud refert, quòd cùm Cambyses Persarum rex cuperet sororem, quam deperibat, vxorem ducere, nec antea Persæ sororem in matrimonium accipere consueuissent, is accersiuit regios iudices, legum patriarum interpretes, ab hísque percũctatus est, nunqua lex esset, quæ cum sorore nuptias contrahere permitteret. Illi responderunt, Nullam se apud Persas huiusmodi legem inuenire, præter eam qua licet Regi facere, quicquid libet. Ita (inquit) neque legem abrogarunt metu Cambysis: & ne legem tuentes ipsi perirent, aliã inuenerunt adiutricem eius, qui sororem in matrimonium ducere vellet. At ipse Plutarchus in libro de Fortuna Alexandri, scribit ipsum Alexandrum docuisse Persas matres revereri, earúmque nuptiis abstinere. Ex quibus patet, non semper illis huiusmodi matrimonia fuisse licita, sed rem ex temporibus fuisse variatam. Nam & idem Plutarchus in vita Artaxerxis non semel tradit, cum filias suas (quod iam diximus) vxores duxisse contra leges Persarum & Græcorum.

Persis nō semper licuerunt huiusmodi matrimonia.

¶Neque

33 ¶Neque ij tantùm qui Persidem incolunt, sed quicunque Persarum ad alia climata ex ea exiuerunt (ex quibus alij in Parthia, alij in Media, Aegypto, Phrygia, aut Galatia habitant) nefanda hæc matrimonia celebrant. Ob id Magusæi appellati, vt retulerunt Bardesanes, Clemens, & Eusebius, vbi suprà citauimus. Et de Parthis quoque testatur Lucanus lib.4.

Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

De Medis quoque & Aethiopibus D. Hieronymus in eod. 2. lib. Aduersus Iouinianum: vbi & idē quoque asserit de Indis, & Scotis. Sed & de ipsis Aegyptiis, Ptol. Quadripar. li.4.c. 9. Sed & idem de Hybernis, Scotis quidem vicinis, qui hodie Irlandi vulgò vocātur, tradit Strabo, lib.4. In Naura quoque regione parentibus cum liberis stupro coire fas esse, prodidit Curtius li.8. non procul ab initio. Nomades item non vnus tantùm aut alter, sed tota natio suis matribus congrediebantur, vt tradit D. Chrysostomus in 2. Pauli ad Corinthios Epistolam, Homilia 8.

Magusæi qui dicti. Parthorum Medorum. Aethiopum. Indorum. Scotorum. Hybernorum. Naurorum. Nomadum.

34 ¶De Aegyptiis quoque scribit Diodorus lib.1. eos, præter communem omnium morem, lege sanxisse, sororem à fratre ducendam vxorem exēplo Isidis, quæ fratri Osiridi nupsisset, vnde natus est Harpocrates, vt tradit Plutarchus in lib. de Iside. Omnes autem qui res Aegyptiacas scripserunt, & inter hos Iustinus lib.24. & Pausanias in Atticis, & Plinius lib.32.c.9. & Strabo lib. x. tradiderunt Ptolemæum Philadelphum, Aegypti regem, etiam Arsinoen sororem duxisse vxorem. Cui cùm ob id dixisset Sotades, εἰς τρυμαλιὰν οὐχ ὁσίην τὸ κέντρον ὠθεῖς. id est, in foramen minimè sanctum aculeum trudis, in vincula coniectus est, vt scribit Plutarchus in lib. περὶ παίδων ἀγωγῆς, id est, de educatione liberorum. Hegesander autem apud Athenæum lib.14.c.7. dicit eum ob id primùm fuisse coniectum in figulinam plumbariam, deinde in mare immersum. De eo quoque scribit Herodianus lib. Imperatorum 1. illum eò turpitudinis fuisse prolapsum, vt contra Macedonum, adeóq; Græcorum leges, etiam sororiis amoribus implicaretur. Id quod dixit, quoniā is erat è Macedonia oriundus, filius Ptolemęi Lagi, vnius è successoribus Alexandri, fuitq; rex Aegypti, & Macedoniæ, vt videre licet apud eundem Iustinum. Pausanias autē, vbi suprà, dicit illum id fecisse, non more Macedonium, sed Aegyptiorū, quibus imperabat. Alius itē Ptolemæus, nisi vnus ex illis fuerit Berenicen Ptolemæi & Arsinoes filiam, sororē suam, duxit vxorē: vt scribit Iulius Hyginus lib.2. Sigoorum cælestinm, quo loco de Leone loquitur: & Theocritus Idyllio 17. ad fi. vbi & id dicit solemne fuisse iis, qui ex Rhea prognati sunt: nam & ea fratri nupsit, vt postea dicemus. Tradit & ipse Iustinns lib.30. alium Ptolemæum etiam Aegypti regem (is est, qui interfectis patre & matre, ex facinoris crimine ex contrario Philopatri cognomentū accepit) vxorē duxisse sororē Eurydicen, quā & postea interfecit. Sed & Valerius Maximus li.9.c.1. tradit Ptolmęū Regem, qui ob vitia Physcon cognominatus est, sororē cōmuni fratri nuptam sibi nubere coegisse. Ei sorori Cleopatræ nomen fuit, vt tradit c. seq. vbi & ipsius Physconis vxorē fuisse scribit. vide quæ scribuntur de his infrà nu.36. Nam & Arnobius illo lib.8. Disputationum, scribit Aegyptiis cum sororibus legitima fuisse matrimonia. Sed & ex lege Carum licitum erat matrimonium fratris & sororis, vt tradit Ammianus li.1. de Gestis Alexandri. Cæterùm Monobazus Adiebenorum rex, cognomine Bazeus Helenam sororem duxit. Vide Iosephum lib. Antiquitatū 20.c.2. in prin.

Aegyptiorū. Sotadis in Philadelphū dictum.

35 ¶Verùm & aliis item multis gentibus non illicita fuisse fratrum, & sororum matrimonia, sed propè solennia fuisse, ex iis satis constat, quæ mox subiiciemus. Nam primùm videmus Iouem Deorū maximū, in Iunonis sororis matrimoniū cōuenisse. Ex quo illud Homeri li.16. Iliados de Ioue:

Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην ἄλοχόν τε.
Iunonem autem allocutus est sororem vxorémque.

Iupiter Iunonem sororem duxit vxorē.

Et alibi sæpe. Et illud quoque Virgilij lib.1. Aeneidos:

Ast ego quæ diuûm incedo regina, Iouisque
Et soror, & coniunx. Et iterum lib.x.
Iunonem intereà compellat Iuppiter vltrò:
O germana mihi, atque eadem gratissima coniux.

Et illud quoque Ouidij in Epistola Paridis ad Helenam:

Præposui regnis ego te, quæ maxima quondam
Pollicita est nobis, nupta, sorórque Iouis. Et in Epist. Phædræ ad Hippolytum:
Si mihi concedat Iuno, fratrémque virúmque,
Hippolytum videor præpositura Ioui.

Et Horatius lib. Carminum 3. Ode quoque 3.

Coniuge me Iouis, & sorore.

Ex quo est & illud Ciceronis in Oratione pro domo sua ad Pontifices: Sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quòd tu iure eandem sororem, & vxorem appellare possis. Hoc tamen nonnulli referunt ad cæli & aeris coniunctionem, vt videre licet apud Ciceronē ex Ennij & Euripidis autoritate li.2. de Natura Deorum, & apud Macrobium lib.1. de Somnio Scipionis: & apud Seruium in illud Virgilij suprà citatum ex lib.1. Aeneid. & apud D. Augustin. de Ciuitate Dei lib. 4.c.x. ex Varronis, & aliorum sententia. Saturnus quoque Iouis pater Pœben sororem duxit vxorem, vt videre est apud Diodorum Siculum lib.5. Bibliotheces c.xv. Sed & idem aliam sororem Rheam, quam & Opim vocant, vxorem duxit, vt scribit Lactantius lib.1.ca.13. & ante eum Apollodorus

Saturnus Rheam sororē duxit uxorem.

Athenien

Athenienſis Bibliotheces lib.j.& ipſe Diodorus lib.3. Bibliotheces,aut vt alij computant,4. Quo etiam lib.tradit βασιλείαν,id eſt,Reginam,Cœli filiam,Atlantidum reginam prudentiſsimam,magnam matrem appellatam,vnum ex fratribus Hyperionem virum ſumpſiſſe. Sed οὐρανὸς ipſe(Latini Cælum vocant) Terram ſororem in matrimonium duxit, vt ex Sochoniato tradidit Euſebius Præparationis Euangelicæ lib.1.cap.7.Oceanus Tethyn ſororem vxorem duxit. Vnde & illud Onidij lib.9.Metamorph.

Hyperion Reginam.

—Dij nempe ſuas habuere ſorores.
Sic Saturnus Opim iunctam ſibi ſanguine duxit,
Oceanus Tethyn,Iunonem rector Olympi.

Ianus Camiſiam.

Draco autem Corcyreus in ſuis de lapidum generibus commentariis,& ex eius autoritate Athenæus,tradunt Ianum illum,cuius tam celebre nomen fuit,vxorem duxiſſe Camiſiam,aut (vt alij vocant)Cameſem,ſororem ſuam. Quod & ipſum tradit Leon Philoſophus. Homerus in Hymno Solis,tradit Hyperionem vxorem duxiſſe Euryphaeſſam,ſororem ſuam legitimam:ex hiſq; natos eſſe Lunam & Auroram. Idem ſtatim poſt initium lib. x. Odyſſeæ, tradit Aeolum illum Aeoliæ Regem à Diis immortalibus dilectum,ſex ſuos filios,totidémque filias, matrimonio inuicem copulaſſe. Ex quo eſt illud ipſius Ouidij lib.9.Metamorp.

Aeolus filios & filias iunxit matrimonio.

At non Aeolidæ thalamos timuere ſororum.

Cercaphus item filius Ochimi Solis filij, vxorem duxit Cydippen (Cyrben poſteà vocatam) vt ſcribit Diodorus Siculus lib.6.c.13. Faunus quoque ille antiquus,vt tradit Lactantius lib.j.c.22.

36 ¶Et vt de poſterioribus quoque loquar,Iuſtinus ſtatim in initio lib.28.ſcribit Alexandrum Pyrrhi Epirotarum Regis filium,vxorem duxiſſe Olympiadem ſororem. Idem quoque lib.37.tradit, Mithridatem illum Ponti Regem duxiſſe vxorem Laodicen ſororem. Strabo lib.14.& Diodorus Siculus eo ſuæ Bibliothecæ libro,quo Philippi Macedonis geſta deſcribit, qui 16. eſt omniũ eius librorũ,ca.8.& Vlpianus interpres Demoſthenis tradunt,Mauſolum Carum Regem iuſtiſsimum Artemiſiam ſororem ſimul,& vxorem habuiſſe. Idem Diodorus eodẽ libro ſcribit Idrieũ ipſum quoque Carum regem,Adam ſororem vxorem duxiſſe. Quod & tradit Arrhianus libro Geſtorum Alexandri:vbi & illud adiicit,eum morientem illi regnum reliquiſſe. Dionyſius Syracuſanus poſterior,vxorem duxit Sophroſynam ſororem, conſentiente patre Dionyſio ſuperiore: vt ſcribit Probus Aemylius in Vita Dionis, in principio. Et Plutarchus in vita quoque Dionis atque etiam Timoleonis. Et Monobazus cognomento Bazeus Adiabenorum Rex,Helenam ſororem: ex qua genuit Izatem,laudatiſsimum illum apud Ioſephum,libro xx. Antiquitatum, cap.2. Item Cleopatra illa Aegypti Regina,Ptolemæo fratri ſuo nupſit. Ex quo eſt illud Lucani lib.8.

Alexander Pyrrhi Olympiadem. Mithridates Laodicen. Mauſolus Artemiſiam. Dionyſius Sophroſynam.

Ptolemæus Cleopatram.

Degener inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis. Et lib.x.
Miſcuit inceſtum ducibus Ptolemaida noſtris. Et iterum eodem lib.
—Nupſit ſoror impia fratri.

37 ¶Quid,quòd apud Athenienſes illos,Græcorum ſapientiſsimos,fas fuit,ſororem in matrimonio capere:vt etiam tradit Arnobius illo ipſo lib. 8. Diſputationum aduerſus gentes. Nam & Cimon Athenienſium vir ſummus,huiuſmodi inſtitutum ſecutus,Elpinicen ſororem ſibi vxorem duxit: ſicuti retulit Aemylius Probus,tum in proœmio eius libri,quem elegantiſsimè ſcripſit, de excellentibus Imperatoribus,tum in vita ipſius Cimonis. Quanquàm Plutarchus in vita eiuſdem aliter referat,illum videlicet cum ſorore non clam concubuiſſe. At crebrò ſibi obiectum fuiſſe flagitium in ſororem,veluti nefas eſſet cum ſorore coire. Quod & in eandem ſententiam memorat idem Plutarchus in lib.de Sera numinis vindicta. De quo etiã nonnihil Athenæus lib.13.c.21. Et id quidem approbare videtur,quod à Valerio Maximo proditum eſt lib.j.tit.8.qui eſt de miraculis,Nauſimenis Athenienſis vxorem,cùm filij filiæq; ſtupro interueniſſet,inopinati monſtri conſpectu perculſam,& in præſens tempus ad indignandum,& in poſterum ad loquendum obmutuiſſe. Illos nefarium concubitum voluntaria morte penſaſſe. Illud autem certum ex Terentio in Adelphis,atque etiam in Phormione,legem Athenis fuiſſe,vt orbæ eis nuberent, qui eſſent genere proximi. Cuius etiam legis mentionem fecit Diodorus Bibliothecæ lib. 12. vbi eandem legẽ fuiſſe tradit etiam apud Thurios.

Athenienſibus an licuerit ſororẽ ducere. Cimon ſororem duxit.

Nauſimenis uxor filii filiæq; ſtupro interuenit. Athenienſium lex. Thuriorum.

38 ¶Ex his autem multarum gentium,& nationum moribus matrimonia cum matribus, & ſororibus admittentibus,ortum eſt illud Ouidij lib.x.Metam.

Qui tutati ſunt inceſtos concubitus.

—Gentes tamen eſſe feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Iungitur,vt pietas geminato creſcat amore.

Quæ quidem Ouidij ratio,imò verò Myrrhæ patrem nefariè adamantis,quam hæc pronuntiantem facit,quò cauſam ſuam defenderet,mouit Chryſippum Solenſem, vt ὡς τῶν προηγουμένως diceret,congreſſum cum matre,filia, ſorore parum prudenter vitio verti. Cuius etiã rei nonnihil meminit Epiphanius lib.Hæreſeon 3.c.vlt.vbi leges eius de hac re nepharias appellat:& Laertius in Chryſippo, dicẽs illũ in lib.de Republica,& iterum in libro,De his quæ per ſeipſa non ſunt appetenda,permiſiſſe congredi matribus,filiabus,& ſororibus. De quo,vt opinor,intelligens Chryſoſtomus in libro,quem in laudem Babylæ martyris compoſuit,tradit Philoſophorum Stoę præfectum ſtatuiſſe,fas eſſe commiſceri matribus,& ſororibus. Nam Chryſippus ſucceſsit in ſcholæ

regimine

regimine Cleanthi,qui Zenoni successerat,scholæ sectæque Stoicæ autori: vt è Diogene Laertio videri potest.Theophilus autem Antiochenus aduersus Autolycum lib.2.tradit Stoicos & simul Epicurum suadere atque introducere incestos concubitus cum matribus & sororibus.

39 ¶Sed nequis tamen putet Ouidium,vt ad eum reuertamur,illi sententiæ adhæsisse(id enimobiter dicere volumus)is eadem ipsa historia hæc grauiter pronuntiauit: *Qui contrà detestati.*

Accipit obscæno genitor sua viscera lecto,
Virgineosq; metus leuat,hortatúrque timentem.
Plena patris thalamis excedit,& impia diro
Semina fert vtero,conceptáque crimina portat.

Et lib.7.eiusdem operis:

Dextera Cyllene est,in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat seuarum more ferarum.

Didicerat enim Ouidius ex Virgilij lib.6.Aeneidos,eum acriter puniri apud inferos,

Qui thalamos nata inuadit,vetitósque Hymenæos.

Subdítque ipse Virgilius , vt ostendat id scelus, aliáque, quæ antè commemorauerat, fuisse nefandissimas.

Ausi omnes immane nefas,ausóque potiti.

Quo in loco dicit Donatus,vetitos illos Hymenæos & natura, & legibus:quod non placet Seruio,quòd apud Persas id permittebatur,vt suprà diximus.

40 ¶Sed vtcunque fuerit de cæteris nationibus,illud certum,apud Romanos,qui cæteros omnes, & prudentia,& legum iustitia facilè superarunt,huiusmodi nuptias fuisse nefarias incestásque prorsus existimatas.Nam iam ab initio,scilicet superioribus illis temporibus , vt scribit Plutarchus in Problematis Roma.c.6.qui se necessitudine aliqua attigissent, nullo pacto in matrimonium coibant.Posteà verò plebiscitum factum est,vt in ducendis vxoribus ad neptes vsque descendere liceret,superior autem necessitudo prohiberetur.Tandem verò sancitum est; & posterioribus nostris legibus confirmatum , ne inter eas personas quæ parentum liberorúmve locum obtinent, nuptiæ contrahi possint,veluti inter patrem & filiam,auum,& neptem,matrem & filium , auiam & nepotem,& deinceps in infinitum.l.nuptiæ consistere.ff.de ritu nup.& l.vlt.eo.tit.vbi dicitur, id Iure gentium esse prohibitū,& §.ergo non omnes.Instit.de nupt.Ex quo est & illud Ouidij in Epistola Paridis ad Helenam: *Romani quos matrimonii gradus prohibuerint.* *Inter ascendentes,& descendentes.*

O Ioue digna viro,ni Ioue nata fores.

41 ¶Sed & eorundem Romanorum legibus vetitum est matrimonium inter fratrem & sororem , vt apertè ostenditur ex l.si stipuler,vt id fiat.§.item quod leges.ff.de verb.oblig.& §.inter eas.Instit. de nup.Nam & horum concubitus morte piari solitos apud ipsos Romanos, satis constat ex memorabili historia relata à Chrysippo lib.3.Rerum Italicarum,& post eum à Plutarcho in Parallelis,c.53. Ex quo magis miror quod à Plutarcho scriptum est in Marco Antonio eum sororem habuisse vxorem.Sed & apud Thuscos(à quibus Romani multa veluti mutuò iam statim ab vrbe condita acceperunt)id matrimonium fuisse prohibitum ex alia non dissimili , historia cõmemorata à Sostrato lib.2.Rerum Thuscanicarum : & ex eiusdē autoritate ab eodē Plutarcho eiusdem operis cap.52. Moscouitæ autem hæreticum putant,fratres vxores sorores ducere , vt scribit Sigismundus liber Baro,in commentariis Rerum Moscouiticarum. *Inter fratres & sorores.* *Vti apud Thuscos.* *Quid apud Moscouitas.*

42 ¶Quin etiam apud eosdem Romanos(vt ad eos redeamus)interdictum erat matrimonium inter fratrem & fratris sororísve filiam neptémve,& econtrario.§.fratres verò.Instit.de nup.& l.vlt. C. de incest.nupt.& l.vlt.C.si nuptiæ ex rescrip.pe.vbi id appellatur infandissimum scelus. Idq; etiā de iure ff.l.vlt.ff.de condi.sine cau.& l.qui in prouincia.§.diuus.ff.de ritu nup.& l.miles. in princ. ff.de adult.& l.si adulterium.§.j.eo.tit.Quod primùm sanxisse Neruam Imperat. Roma. autor est Dion Nicæus in vita ipsius:vbi tamen Gulielmus Blanchus,qui illum,aut certè Xiphilinum, qui illius Epitomen fecit , in Latinū sermonē conuertit,neptem,pro fratris sororísve filia vertit : vti etiam facit in Vita Claudij,agens de illius & Agrippinæ matrimonio,secutus,opinor,communem vsum loquendi Gallorum.Quanquàm ante tempora Neruæ Catullus Aufilenam quandam proscindit,quòd patruo se prostituisset,ex eóque liberos sustulisset.Huius carmen est: *Inter fratres & fratrum filias, & è conuerso.*

Aufilena,viro contentam viuere solo,
Nuptarum laus est laudibus eximiis,
Sed cuiuis quamuis potiùs succumbere fas est,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Scribúntque Suetonius in Claudio,ca.27.& Cornelius Tacitus lib.12. Claudium ipsum vxorem duxisse Agrippinam Germani fratris sui filiam,in idque Senatusconsultum postulasse, quo iustæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ in posterum statuerentur , eùm ad id tempus matrimonia huiusmodi incesta haberentur.Nec tamen(vt dicit Tacitus)repertus est,nisi vnus,talis matrimonij cupitor,Talledius Seuerus Eques Rom.quem plerique Agrippinæ gratia impulsum ferebant. Suetonius duos dici,vnū libertinū,alterū Primipilarem. Cuius etiā rei meminit Seneca in Ludo de morte ipsius Claudij.Ex quibus facilè potes intelligere,antiquis Romanorū legibus nō licuisse vxorē ducere,fratris filiā:sed Claudiū eam legē abrogasse.At Nerua postea eā primus reuocauit. Imò ante Neruā Nero,qui Claudio proximo loco successit,accusatorem subornauit,qui Syllani *Claudius Cæsar fratris filiam duxit. S. C. in id factum.*

cum Lepida Caij Cassij vxore ipsius amita incestū cōfingeret: ob idq; exiliū illi decretū fuit, vt & ipse Cornelius Tacitus scripsit lib.16. Suetonius autem tradit, Domitianum Iuliam fratris filiam, adhuc virginem, oblatam in matrimonium sibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptiis pertinacissime recusasset, non multò pòst alij collocatam vltro corrupisse: tāquam matrimonium, si is amplexus fuisset, non illegitimum fuisset. Philostratus verò in vita Apollonij lib.7. dicit ipsum Domitianū ipsam Iuliam, fratris filiam, vxorem duxisse, interfecto Sabino priore ipsius Iuliæ marito. Qua re audita Apollonius, O nox, inquit, qualis quondam fuit Danai filiarum, cur sola fuisti? Plinius autem Iunior li.4. Epistolarum, ad Minutianum scribit, eum fratris filiam incesto non polluisse solùm, verùm etiam occidisse: eam enim viduam abortu periisse. Ex quo est illud Iuuenalis:

Cùm tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo similes effunderet offis.

Seruius filias auunculis nuptui dedit. Porrò Seruius Tullius Rom. Rex duas ipsius filias in matrimonium dedit fratribus matris earum, vt retulit Dionysius Halicarnasseus lib. Antiquitatum Rom.4. Nec dissentiunt Liuius, & alij rerum Rom. scriptores.

43 *Alcinous duxit fratris filiam. Dido auūculo nupsit. Dion sororis filiam duxit.* ¶Et vt hoc obiter addam, Homerus lib.7. Odysseæ, tradit Alcinoum sanctissimum Phæacū Regem duxisse vxorem Areten filiam Rhexenoris fratris sui. Diodorus quoque Siculus eod. lib. 16. quo Philip. Macedonici historiam describit, tradit Philippum ipsum Cleopatram filiam Alexādro Epirotarum Regi, auunculo vxorem dedisse. Iustinus quoque lib.18. prodidit, Elisam Tyriorum Regis filiam (ea est quæ Virgilio in sua Aeneide Dido appellatur) Sichæo auunculo nupsisse. Et Paulus Aemylius in vita Dionis, scribit ipsum Dionem, virum omnibus virtutum numeris absolutissimum, duxisse vxorem Areten, sororis Aristomaches filiam. Quod & ipsum tradidit Plutarchus in vita eiusdem. Denique Herodotus libro 5. tradit Anaxandridem Spartanorum regem duxisse in vxorem sororis filiam.

44 *Duorum fratrum uel sororum liberi legitimè copulabantur. Marcus Antoninus consobrinam suam uxorē duxit. Itē & à priscis Italis ob seruabatur.* ¶Sed vt redeamus ad Romanorum leges, duorum fratrum vel sororum liberi legitimè matrimonio iungi possunt. l.3. ff. de rit. nupt. & l. conditioni, quæ est 2. C. de instit. & substit. & l. celebrandis. C. de nupt. & §. duorum autem fratrum. Instit. eo. tit. Nam & apud Liuiū lib.2.5. Decadis, Spurius Ligustinus ait, patrem sibi vxorem fratris sui filiam dedisse. Et Cicero in oratione pro Cluētio Habito, scribit Cluentiam ritè nupsisse M. Aurio consobrino suo. Brutus vxorem duxit Portiam consobrinam suam, vtpote Catonis Vticensis filiam: cùm ipse esset filius Seruiliæ sororis ipsius Catonis: vt videre licet ex Plutarcho in vita ipsius Bruti. Et Marcus Antoninus Philosophus, qui sanctitate vitæ omnibus Principibus antecelluit, Faustinam consobrinam suam vxorem duxit, vt testis est Iulius Capitolinus. Idque etiam apud priscos Italiæ populos obseruabatur. Nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata sibi generum despoderant: & Lauinia eorum filia, consobrini erant. Venilia enim mater Turni, & Amata Lauiniæ mater, sorores erant. Ex quo Virgilius lib.2. Aeneid. hæc facit Latinum loquentem,

Quid consanguinei Rutuli?—

Item ab Hebræis. Quem in locum Seruius id annotat. Nec id quidem sine aliorum vetustiorum exemplo: quandoquidem apud Hebræos id interdictum non erat. Nam Amram vxorem duxit patruelem suam, vt est in vulgata editione, quæ ei peperit Aaron & Mosen, vt scribitur Exodi 6. ca. Nec etiam is gradus est inter prohibitos Leuit.18. ca. vti nec apud alias priscas gentes. Nam Deucalion vxorē duxit Pyrrham patruelem. Iapetus enim duos sustulit filios: Prometheum, qui Deucalionē, & Epimetheum, qui Pyrrham genuit. Ex quo est illud Ouidij lib.1. Metamorphos.

Deucalion Pyrrham lacrymis affatur obortis:
O soror & coniux, & fœmina sola superstes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus iunxit.--

Quod tamen postea abrogatum est. Tu tamen vide, quæ de legibus Mosaicis dicam postea nu.49. Posterioribus autem temporibus Theodosius maior id matrimonium primus lege prohibuit, vt retulerunt Aurelius Victor, & Paulus Diaconus. Et iterum quoq; Clotherius Rex, vt legitur in Legibus Alemānorum, tit. de illicitis nupt. Et id denique Pontificum decretis, & sanctionibus confirmatum est, & approbatum, qui ad quartum gradum hanc matrimoniorū prohibitionem protenderunt, vt patet ex cap. vlt. extrà de consan. & affi.

45 *Ro. cur cōiunctorum matrimonia prohibuere.* ¶Quare autem apud Romanos inter necessitudine adeò arctà coniunctos non erat legitimū matrimonium, Plutarchus Problematon cap.108. has rationes attulit: Quoniam nuptiis necessitudines augeri volebant, & vltro citròque filias dando, & accipiendo, multos sibi propinquos adiungere. Cui rationi subscribit Aurelius Augustinus Ciuitatis diuinæ lib.15. c.16. Nam loquens de liberis Adam, & Euæ, Cùm nulli (inquit) essent homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas cōiuges acceperūt. Quod profectò, quātò est antiquius, cōpellente necessitate, tantò posteà factū est damnabilius, religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, vt homines, quibus esset vtilis atque honesta cōcordia, diuersarū necessitudinū vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet necessitudines, sed singulæ spargerētur in singulos: ac sic ad socialem vitam diligentius colendā plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & socer duarū sunt necessitudinū nomina: vt ergo aliū quisq; habeat patrē, alium socerū, numerosiùs se charitas porrigit. Quæ Augustini sententia reperitur in Decretis canonicis in ca.1.35. q.1. Et his cōcinit, quod

scribit

ſcribit Iſychius Hieroſolymitanus, Gregorij Nazanzeni diſcipulus, lib. v. Cōment. in Leuitic. enarrans caput illud 18. ac rationē reddens, quare prohibebatur inter cōiunctos ſanguine matrimoniū: Vt non confundantur (inquit) generationes, nec diſpereant hæreditates, neque frater, & pater idem fieret, eiuſdemq; eſſet vxor, & mater. Vtraque enim hæc eueniebant, ſi eandem vxorē pater & filius habuiſſent, ex eaque filios procreaſſent: ex filia enim genitus tā patrem genitorē ſuum, quàm fratrē habet: quippe qui ex ea natus eſt, quæ & illum peperit, & vxor eius ſimulatq; mater fuit. Hæc autē ex nefaria cognatorū cōmiſtione, & alia his ſimilia eueniūt. Et D. Chryſoſtomus in primā ad Corint. epiſt. Homil. 34. rationem quoq; reddens, cur Moyſes nobis in eo 18. Leui. ca. connubio conſanguineorum interdixit, Aliā (inquit) coniunctionis formam cōmentus eſt, inſuper cognatorum connubio interdicto, ad alienos nos eduxit: illos viciſsim ad nos pellexit, quos naturali neceſsitudine copulari non licet, hos nuptiis conglutinauit, integras ſæpe familias vnius Nymphæ gratia cōciliando, genus generi totū permiſcet. Non duces ſororem tuā, inquit, neque ſororem patris, nec aliā eiuſcemodi, ea generis neceſsitudine coniunctā, vt nefas ſit miſceri, ipſis nominibus cognatorum formas recenſens. Satis cauſæ ſit, cur illas ames, ex eodem eſſe te vtero prognatum: aliter tibi competent aliæ. Cur tu charitatis amplitudinem redigas in anguſtū? aut cur officium charitati non neceſſarium impendis? quò amicitiam coniuge aliunde ducta, & per hanc longiſsimam affinium ſeriem, parentes, fratres, & illorum neceſſarios omnes conciliare tibi potes?

46 ¶Cæterùm Plutarchus (vt ad eum redeamus) in loco ſuprà citato, alias quoque huius prohibitionis rationes affert: Agnatorum, inquit, diſsidia inter ſe verebantur, quibus naturalia iura vnà cum propinquitate tollantur. Denique mulieres propter imbecillitatem, ope & auxilio multorū egentes, propinquos idcirco ſe adiungere volebāt, vt ſi quæ à ſuis viris iniuria afficeretur, cognati opē ferrent. Sed & Theologi ſcholaſtici huiuſce rationes afferre nituntur. Nam D. Thomas 2. 2. q. 154. artic. ix. & poſt eum Ant. in ij. parte ſuæ Summæ, titu. v. c. ii em v. verſi. item quantum ad tertium, quatuor rationes reddūt, & in his eam quam primo loco adſcripſit Plutarchus. Alias item Rabbi Moyſes Aegyptius lib. Perplexorum 3. c. 50. quas in ibi videre poteris.

De eadem re.

Theologorū ſcholaſticorū eius rei rationes.

47 ¶Ego autem quantum ad parentes & liberos pertinet, rationem interdicti inter eos matrimonij naturæ acceptam refero, quæ & bruta quoque animalia, quibus præter meram ipſam naturā nulla ratio ſubeſſe poteſt, docuit nefandos iſtos & ominoſos concubitus renuere, aſpernari, refugere, deteſtari. Refert enim Ariſtoteles libro nono Animalium, c. xlvij. & Aelianus lib. v. Hiſtoriæ etiā animalium, Camelos matres ſuas nunquam ſuperuenire. Cumque aliquando curator pullū matri opertæ admiſiſſet, is delapſo operimēto matre cognita, camelarium illum morſu defixo interemit. Quod & ipſum tradit ipſe Ariſtoteles, ſi is eſt (nam eruditi quidam addubitant) in lib. de Mirabilibus auſcultationibus c. ij. & Didymus in ſuis Georgicis apud illū ſcriptorem τῶν γεωπονικῶν lib. xvj. c. xxij. vbi præterea addit, nec ſorori camelum admiſceri. Et Aelianus de animalibus lib. iij. c. xlvij. eodemque vlt. Et Auicenna lib. ix. de Animalibus, regi Scytharum fuiſſe equam egregiā, ex qua mares generoſi omnes naſcerentur, quotū vnum, qui præſtantior haberetur, matri admiſſum, vt ex ea procrearet, omnino recuſaſſe: opertā dein matrem latuiſſe, vt imprudens ſuperueniret. Verùm vbi à concubitu faciē matris detectā agnouit, fugā properaſſe, atque ſe ipſum actū præcipitem interemiſſe. Quod & recenſuit Aelianus lib. iiij. c. vij. & Plinius lib. viij. c. xlij. Vbi & illud prætereà addit, equā, eadem ex cauſa in Reatino agro, lacerato prius perotriga, ſeſe quoq; præcipitaſſe. Nāque & cognationū, inquit, intellectus in iis eſt. Quinetiā Varro lib. Rei ruſticæ 2. c. vij. aut, vt alij diuidūt, 14. Cùm equus (ait) matrē vt ſaliret, adduci nō poſſet, & eū capite obuoluto perotriga adduxiſſet, & coegiſſet matrē inire, cùm deſcendenti velum dempſiſſet ab oculis, ille impetū fecit in eū, ac mordicus interfecit. Idemq; de Elephante ſcripſit Nicolaus Lyrenſis, tū in Matthæū c. xix. tum in priorē Diui Pauli epiſtolam ad Corinthios, c. v. Ex noſtris quoque Ioānes Lupus in tract. de matrimonio & legitimatione, char. v. refert in prouincia Vandaliæ id quoque contigiſſe, quòd cùm equus matrē adopertam cōpreſsiſſet, nā haud tectam priùs recuſaret, ea cōfeſtim detecta, & à filio cognita, is capite reclinato, ſibi genitalia amputauit. Ex eoque & ipſe Lupus naturæ aſsignat, quòd legibus prohibitum eſt matrimonium inter parentes & liberos. Et huc pertinet quod ſcribitur in Authen. de inceſt. nupt. poſt princ. multa etiam bruta animalia huiuſmodi concubitus auerſari. καὶ τοιαῦτά γε ἐπιθυμεῖ ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποστρέφεται ζώων.

Bruta coitum parentum deteſtantur. Natura hos cōcubitus abominatur.

48 ¶Nec tamen, quod de equis dictum eſt, id perpetuum eſt, quando & ipſi nonnunquam matres & filias ſuperueniant, autore ipſo Ariſtote. lib. de Natura animalium vij. capit. xxij. Et Ouid. libr. Meta. 10.

—Coëunt animalia nullo
Cætera delectu: nec habetur turpe iuuenca,
Ferre patrem tergo: fit equo ſua filia coniunx.

Ex quo etiam intelligis, id brutorum commune eſſe: vti etiam oſtendit idem Ouidius lib. vij. eiuſdem operis:

Dextera Cyllene eſt, in qua cum matre Menephron,
Concubiturus erat ſeuarum more ferarum.

Nam & Columella lib. vij. c. vj. capros menſium ſeptem eſſe ſatis habiles ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperuenit. Varro autem

Capri matres ſuperueniunt.

apud scriptorem illum Geoponicôn, lib.xix.c.j.monet cauendum, ne canes ex eadem matre prognati, inuicem coeant.

Barbarorum esse hos cõcubitus.

49 ¶Porrò Euripides in Adromache, hunc morem esse Barbarorum dicit, vt pater filiæ, & filius matri misceatur, & soror fratri.

τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος·
πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
κόρη τ' ἀδελφῷ.

A diis eos esse probibitos.

Et Socrates apud Xenophontem lib.iij. ἀπομνημονευμάτων, quasi rerum memorabilium dixeris, asserit, legem illam à Diis conditam, ac positã esse, μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι, μήτε παῖδας γονεῦσιν, id est, neque parentes filiis misceri, neque filios parẽtibus. Quod cùm multis sermonibus probasset, tandem subiungit, οὐκοῦν οἵγε παιδοποιούμενοι, ὡς οὐ δεῖ παιδοποιοῦνται. Sed & exemplum Loth & filiarũ relatum Gene.19.c.& repertũ in c.inebriauerunt.15.q.ij. satis ostendit, huiusmodi

Mosis de ea re leges.

parẽtum & filiorũ concubitum fuisse nefarium iure naturæ, nimirũ diutiùs ante leges Mosaicas, quæ primæ omniũ legum fuerũt. At postea ipsis Mosaicis Legibus nõ licebat cum proxima sanguinis sui cõcumbere, vt scribitur d.c.xviij.Leuit. quod cõiugij limites & sanguinis gradus prohibitos definit. Sed & eos nũcupatim adscribit, & versibus cõplectitur gl.in c.literas.in verbo, diuina lege.extrà de resti.spol. Inter quos gradus prohibitos erat amita, id est, soror patris: quanquã ante eas leges legimus Amrã patrem Mosis, vxorẽ duxisse Iochæbæd, & sororem Kehath, qui & ipse fuit filius Leui, & pater ipsius Amram: vt videre est ex c.xxvj.Nume. iuncto c.vj.Exodi: vbi tamẽ D.Hieronymus, aut quisquis is fuit, דודתו vertit patruelem, vt diximus suprà nu.43. Quam tamen dictionẽ Hebræi dicunt significare sororem patrui. In quibus autem gradibus possit Papa

Platonis leges de ea re.

dispensare, videbis apud Paul.Pari.post alios, consi.lxviij.dubium.libr.iij. Nec tamen hic omittemus, quod Plato libr.v.de Repub.ius facit omnes sibi matrimonio iungere, præterquàm patres, filios, & filiorum filios, atque horum superiores, & inferiores. Quin ipse libr.xj.de legibus, iubet matrimonium copulari inter eos, qui sanguine proximi sunt.

Vxores fratrum an liceat ducere uxores.

50 ¶Sicut autem apud plerasque nationes licebat sorores ducere in matrimoniũ, vt suprà diximus, ita & fratrum vxores viduas. Nam & Deiphobum, vnum ex filiis Priami, legimus duxisse vxorem Helenam, viduam Paridis sui fratris. Quod inter cæteros testatur Virgilius lib.vj.Aeneid. vbi hæc facit ipsius Deiphobi vmbram loquentem:

Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacæna,
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Nanque vt supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus nosti. Et paulò pòst:
Tum me confectum curis, somnóque grauatum
Infelix habuit thalamus: pressitq́; iacentem
Dulcis & alta quies, placidaq́; simillima morti.
Egregia interea coniunx arma omnia tectis
Emouet, &c.

Quem in locum Seruius, Hic, inquit, Helenam duxerat mortuo Paride, ad cuius domum prius ire erat necesse. Id quod etiam videre licet ex ipso Seruio lib.ij.Aeneid. ibi,

Tum verò manifesta fides. Et ex Hygino Fabularum c.ccxl. Helenus quoque, Hectoris frater, post mortem Pyrrhi, qui Andromachen ipsius Hectoris viduam duxerat, eãdem duxit vxorem, vt tradit Pausanias libr.ij. Sed & cùm Eumenes Pergami rex mortuus esse putaretur, Attalus eius frater, sumpto diademate, ac eiusdem vxore accepta, cœpit regnare. Eum verò Eumenes iucundè amplexus, in aurem illi dixit, Ne properes meam vxorem antè ducere, quàm me mortuũ videris. Postea autem Eumenes ipse moriens & vxorẽ & regnum illi reliquit. Quod à Plutarcho est scriptũ in ipsius Eumen. Apophtheg. De quo etiã Liuius v.decadis libr.ij. Demetrius quoque Cleopatrã vxorem fratris, vxorẽ duxit, apud Iustinum lib.xxxvj. Apud Romanos quoque Crassus fratris defuncti vxorem duxit, exq́ue ea filios genuit. At apud Hebræos nuptiæ huiusmodi erant interdictæ, ex d.c.18.Leuitici, vbi ita scribitur, vxorem fratris sui nullus accipiat. Nec hoc dixisse contentus Moyses, illud repetit, Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui est. Hincq́ue illa D.Ioannis acris repræhensio in Herodẽ, qui Herodiadem, vxorem Philippi fratris sui, matrimonio sibi coniunxerat. Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui: vt scribitur Matth.xiiij.Marci vj.& Luc.iij. Sed hæc sanè intelligenda sunt, vt non liceret ducere vxorẽ fratris sui viuẽtis: & ita loquuntur posteriores loci. Sed nec mortui quoq́;, vt prior locus ostẽdit: nisi tamen frater ex ea vxore nullos reliquisset liberos: tunc enim nõ erat interdictũ matrimonium fratris cum ea vidua fratris mortui. Quinetiã erat præceptũ, vt scilicet suscitaret semen fratri suo mortuo, ne deleretur nomen eius ex Israel: vt videre licet ex Deuteronomij c. xxv.& Matth.xxij.& Marci xij.& Luc.xx. Hincq́ue repræhẽsus est Archelaus, quòd Glaphyram olim Alexandri fratris coniugem, & liberorum ex eo susceptorum matrem, vxorẽ duxisset, contra Iudæorum leges: vt scribit Iosephus lib.xvij.Antiquitatum, c.xv.eodemq́; vlti.& Aegesippus lib.ij.c.item 2. Nostris autem legibus id matrimonium omnino scelestũ est, per l.fratris. & l.licet. & l.vlti.C.de incest.nup. An autẽ Papa possit in hoc casu dispensare, videbis latè per Aegidium

Bellame.

Bellame.consi.xxviij. in facto mihi tradito. Sororem quoque vxoris mortuæ in vxorẽ accipere, Thessalorum moribus permissum fuisse videtur ex eo quod narrat Liuius 4. decadis libr.x. non multò post principium, Philippum regem Macedonum Herodicum Thessalorum principẽ occidisse generosq; illius, in viduitate relictis filiabus singulos filios paruos habẽtibus, quibus Theoxena & Archo nomina erãt, Theoxenã multis petentibus aspernatã fuisse nuptias. Alterã Poridi cuidam longè principi Aenianum nupsisse, & apud eum plures partus enixã, paruis admodũ relictis omnibus, decessisse. Theoxenã, vt in suis manibus liberi sororis educarẽtur, Poridi nupsisse, & tãquam omnes ipsa enixa foret, suum sororisque filios in eadem cura habuisse. Quod & apud Romanos licuisse videtur, ex eo q; Cecilius Metellus vxore priore mortua sororẽ illius duxerit.

51 ¶Et vt ad alia transeamus, sunt & qui sequuti sententiã Zenonis in lib. de Republica, Chrysippi in libro suprà citato nu.38. Diogenis Sinopæi, Socratis, Platonis, Nicolai Antiocheni, à quo Nicolaitæ hæretici sunt vocati: de quo Eusebius lib. Historiæ Ecclesiast. 3.c.xxiij. & August. in Catalogo hereseon: item Basilidæ, & Carpocratis in libro de Iustitia, de quibus Irenæus lib.1. aduersus hæreses, c.xxxij. & præterea Epiphanis Carpocratis quoque filij, in lib. quoque de Iustitia, de quo Epiphanius Cyprius lib. contra hæreses, 1.to.2.sect.32. & Prodici, de quo D. Clemens, lib.iij. Stromaton, & Theodoritus Cyrus in Hæreticarum fabularum cõpendio, & Cabadis, aut (vt alij vocant) Canadis, Persarum Regis, qui de ea re legem tulit, apud Procopiũ lib.1. de Bello Persico, & apud Agathium libr.iiij. Peregrinarum historiarũ: atque etiam Gnosticorum, de quibus ipse Epiphanius illo eodẽ lib. & tom. sect.26. & Theodoritus, vbi suprà, & Simoniorũ, ita à Simone Mago dictorum, apud D. Augustinũ in prin. d. lib. Hæreseon. Sunt, inquã, qui ex horum sententia nullas priuatim vxores habent, sed omnibus, vt cõmunibus, vtuntur. Et in his Aethiopes Garamãtici, de quibus Plinius lib.v.c.viij. Garamantes matrimoniorũ exortes, passim cum fœminis degunt. & Martianus capella lib.vj. vbi de interiore Africa: Garamantes, inquit, vulgò fœminis suis matrimonio sociantur. Et Põponius Mela lib.1. Nulli, ait, Garamantũ certa vxor est. Ex illis, qui tam confuso parentum coitu passim incertique nascũtur, quos pro suis colant, formæ similitudine agnoscunt. Solinus quoque c.xxxix. aut vt alij diuidunt, 43. Garamantici Aethiopes priuatim matrimonia nesciunt, sed omnibus vulgò vti Venere licet. Inde est, quòd filios matres tantùm recognoscunt: nam paterni nominis nulla reuerẽtia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti, lasciuientis? Ea propter Garamãtici Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immeritò, quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt. Hæc ille. Et de his, vt opinor, intelligit Aristoteles lib.ij. Politicôn, c. item 2. cùm dicit, quibusdam superioris Libyæ populis mulieres esse communes, filios tamen partiri secundum similitudines. Et Claudianus de bello Gildonico:

Qui uxores communes habent.

Aethiopũ Garamãticorum similitudine formæ parentes agnoscuntur.

Libyum superiorum consuetudo.

—Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora cura,
Sed numero languet pietas.—

Vide tamen quod de Garamantis diximus suprà nu.22. inci. Nec soli. Et simile quippiam de Limyrnis, aut vt alij legunt, Liburnis, tradit Nicolaus scriptor Græcus in lib. περὶ ἐθῶν, veluti dicas de moribus gentium, apud Stobæum Sermo.42. Limyrnij vxores habent communes, & liberos communiter alunt, vsque ad annos quinque. Deinde sexto anno pueris omnibus congregatis, similitudines ipsorũ ad viros coniectant, & vnicuique similem tradunt puerum, ceu parenti, quem ille acceptũ pro filio educat. Hæc ille, adeò similia iis, quæ Aristoteles de Libybus tradit, vt iidem esse videantur.

Limyrniorũ, siue Liburnorum.

52 ¶Illud autem, quod de similitudine dictum est (vt id obiter dixerim) quorundam nostrorũ sententiam confirmat, qui cùm dubitatur, vtrùm filius sit prioris, an posterioris mariti, quando mulier post secundum matrimonium ocyùs parit, quàm vt discerni certò possit, vtrius sit mariti: dicunt illius esse, cuius faciem formámque refert. Ita enim voluit Iaco. Bellauis. in sua disput. incip. Berta contraxit matrimonium. & Alber. in l. septimo mense. circa medium. ff. de statu. homi. & in rub. C. ad Orfi. & Bal. consi. cccxc. tam profundè. post prin. lib. ij. Rapha. Fulg. consi. ccxij. quædam mulier. col. iij. versicu. rursus manifestior: vbi & hinc sumit argumentum adulterij: & nouissimè Alciat. in l. quæret. ff. de verbo. signifi. De qua re omnes differunt in l. Gallus. in princ. ff. de libe. & posthu. Inter quos Iason, post alios multos à se citatos, eam opin. refellit. vti etiam facit Carolus Ruinus consi. liij. ex pluribus. col. iiij. nu. ix. lib. v. & Ludo. Gozad. consi. xij. in hac causa. col. j. nu. 3. & seq. Marius autem Salomonius in d. l. Gallus. latè, ac scienter defendit, vti apud eum videre poteris. Sed cui illud addere poteris, quod Plutarchus lib. 5. de Placitis Philosophorum, ex antiquorum decretis scribit de similitudine parentum, & filiorum: quódque de ea re scribit Lucretius lib. iiij. de Rerum natura, illis versibus:

Filii patrès uultu repræsentari solẽt. Vtrius uiri filius esse cẽseatur, qui utriusque esse potest. Adulterium ex similitudine deprehẽdi.

Et commiscendo cùm semen, &c.

Quibus ostendit, fœtus, qui plus materni seminis participant, fieri similes matribus: qui paterni, patribus. Et quod Macrobius libro Satur. 2.c.v. tradit, Iuliam Augusti filiam suis adulteris admirantibus, quòd ea filios omnes Agrippæ marito similes edidisset, respondisse non nisi plena naue se vectorem admisisse. Quod item scribit Martialis lib.vj. Epigrammaton, ad Nepotem:

Iuliæ dictum.

Est tibi qua patrij signatur imagine vultus,

Testis materna nata pudicitiæ.

Et in eodem libro in Cinnam:

Pater ex Marulla, Cinna, factus es septem,
Non liberorum (nanque nec tuus quisquam,
Nec est amici, filiúsue vicini)
Sed in grabatis tegetibúsque concepti.
Materna produnt capitibus suis furta,
Hic qui retorto crine Maurus incedit,
Sobolem fatetur esse se Cogisantra,
At ille sima nare, turgidis labris,
Ipsa est imago Pannici palæstritæ.
Pistoris esse tertium quis ignorat,
Quicunque lippum nouit, & videt Damam?
Quartus cinæda fronte, candido vultu
Ex concubino natus est tibi Lygdo.
Pracide, si vis, filium: nephas non est.
Hunc verò acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic mouentur, vt solent asellorum,
Quis morionis filium neget Gyrthæ?
Duæ sorores, illa nigra, & hæc rufa
Croti choraulæ, villicique sunt Carpi.

Quibus ostendit, filios facie atque similitudine referre, repræsentareque formam, atque faciem adulterorum, qui eos gennerunt. Et hinc Soranus Ephesius Medicus in Isagoge, ca. xvij. Quinto mense induit fœtus similitudinem seu patris, siue matris: aut adulterium demonstrat. Et Solinus c. iiij. tradit Procónesiam ancillam è duplici adulterio geminos edidisse, vtrunque patri similem. Quod accepit à Plinio lib. vij. c. xj. vbi etiam scribit, aliam gemino partu, alterum marito similem, alterum adultero edidisse. Id quod ex Aristotele est lib. vij. de Historia animalium, ca. iij. Sed & illud Phocylidis poetæ Græci,

Geminorũ alter marito, alter adultero similis.

οὐ γὰρ τίκτει παῖδας ὁμοίους μοιχικὰ λέκτρα.
Haud similes pariunt stuprata cubilia natos.

Cui concinit & illud Theocriti Idyllio 17.

Ἀστόργου δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀλλοτρίῳ νόος αἰὲν,
ῥηΐδιοι δὲ γοναί. τέκνα δ' οὔποτ' ἐοικότα πατρί.

Id est, ad verbum,

Non amantis autem mulieris in alieno mens semper:
Faciles autem fœtus, filij autem nunquam similes patri.

Hesiodus lib. 1. Operum & dierum:

Τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.
Et similem sobolem genitrices patribus edunt.

Et Euripides in Electra:

φιλεῖ γὰρ αἷμα ταυτὸν δὶς ἂν ὁ πατρὸς
τὰ πόλλ' ὅμοια σώματος πεφυκέναι.
Solet enim idem sanguis paterno
Pleraque similia corpori producere.

Et apud Homerum lib. 1. Odysseæ, Telemachus cognoscitur filius Vlyssis ex vultu & oculorum similitudine:

Ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ, καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
Εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος πάϊς εἰς Ὀδυσῆος.
Αἰνῶς γὰρ κεφαλήν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
Κείνῳ...

Et alibi lib. iiij. eiusdem operis:

Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται.

Virgilius lib. iiij. Aeneidos:

Saltem siqua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantùm ore referret.

Horatius lib. iiij. Ode 5.

Nullis polluitur casta domus stupris.
Mos & lex maculosum edomuit nefas.
Laudantur simili prole puerpera.

Et Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Sit suo similis patri
Mallio, & facilè insciis
Noscitetur ab omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

Et Ouidius in Epistola Hysipyles ad Iasonem:

Felix in numero quoque sum, prolémque gemellam
Pignora Lucina bina fauente dedi.

Si quaeras, cui sint similes, cognosceris illis.
Fallere non norunt, caetera patris habent.

Papinius lib. v. Syluarum in Epicedio filij:

– Animáque auellitur infans
Non de stirpe quidem, nec qui mea nomina ferret
Oráque: non fueram genitor.

Nec omiserim illud Phintyos filiae Callicratis Pythagoricae ex lib. περὶ γυναικὸς σωφροσύνης, id est, de temperantia muliebri, apud Stobaeum Ser. 72. κάλλιστος δὲ κόσμος γυναικὸς ἐλευθέρας πρᾶτον δι' ὧν ὁ τὸ διὰ τῶν αὐτᾶς τέκνων ἐπιμαρτύρεσθαι τὰν σωφροσύναν τὰν περὶ τὸν ἄνδρα, αἴκα τὸν τύπον τᾶς ὁμοιότητος ἐπιφέρωντι τῶ σπείραντος αὐτὰς πατρός. Quibus significatur, imprimis honestum esse matronae suã pudicitiã erga virum per faciẽ liberorũ suorũ testari. Quod fit (inquit) si liberi referant typũ similitudinis sui genitoris. Nota est autẽ illa historia cuiuspiam proconsulis (eius nomen subticetur) qui cùm vidisset quempiã Siculum, sibi & vultu, & caeteris rebus prorsus similem, mirari se ait, quapropter sibi tã similis esset, cùm pater suus in eã prouinciã nunquã accessisset. At meus, inquit ille, Romã frequenter accessit. Ioco namque (vt scribit Valerius, eã historiam recensens, lib. 9. c. xv. in fi.) lacessitam matris suae pudicitiam, inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audaciùs, quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.

53 ¶Sed vt ad caeteros mores rei vxoriae redeamus, nõ Garamantes tantùm eo more viuũt, vt vxoribus communibus vtantur, sed & alij plures, videlicet Ilophagi & Ichthyophagi, quasi dicas, pisceduli, qui & ex Aethiopibus sunt, Massagetae, Troglodytae, Agathyrsi, Maclyes Poenorũ populi, Auses, Mosyni, Brachmanes Persarũ sapientes, Tyrrheni, & ex Arabibus ij, qui in Oceano sunt versus meridiem, Scoti, Asoti, Galactophagi, gens Scythica, & in vniuersum alij Scythae, Hyrcani ante Alexãdri tẽpora, Britanni, Persae, Nomades. De Ilophagis, aut, vt alij vocant, Hylophagis & Ichthyophagis, testis est Diodorus Siculus lib. 4. Bibliothecae, c. iij. vbi dicit, eos mulieres, in quancunque inciderint, cognoscere prolis causa. De Massagetis, Eudoxus in prima periodo, & Laertius in Pyrrhone. Sed ij non ita habent cõmunes, vt caeteri. Quandoquidẽ singuli singulas ducũt, sed vtuntur vxoribus aliorũ, idq; non occultè: nã qui cum aliena congreditur, pharetram è curru suspendens, in propatulo coit, vt scribit Herodotus ad calcẽ lib. 1. & Strabo lib. 11. Aelianus lib. Animalium 6. c. lx. vbi de camelis loquitur. Sed & eos quoque in viis coire tradit Zenodotus in prouerbio νόμος κατὰ χώραν. De Troglodytis ipse Strabo lib. 16. & Diodorus illo eod. lib. 4. c. iij. excipientes vtrosq; tyrannos, qui vxores sibi peculiares, & priuatas habent: quas qui corruperit, oue, inquiunt, mulctatur. De Agathyrsis, Machlybus, & Ausibus, Herodotus lib. 4. Nã de illis ita scribit: In cõmune cum mulieribus coeunt, vt inter se germani sint ac domestici omnes. Id quod ex eodẽ repetit D. Maximus Locorum cõmunium, Serm. 60. & idẽ propemodũ tradit Serinus apud Stobaeum Serm. 42. De istis quoque ipse Herodotus vbi suprà, Machlyes & Auses, inquit, promiscuè cũ mulieribus non vnà habitantes, sed pecudũ more concũbunt. Vbi apud mulierẽ puer robustus factus est, eius filius viri censetur, apud quẽ habitare sustinet: nã tertio quoque mense viri in id cõueniunt. De Mosynis Põponius Mela: de Bragmanis Philostratus Lemnius, & Arrhianus historicus, idemq; (vt plerisque placet) Iurisconsultus. De Tyrrhenis Theopõpus, Theophrastus, Timaeus, Heraclides in Politicis, & Athenaeus. De Arabibus Diodorus, dicto libr. 3. De Scotis D. Hierony. in Iouinianũ lib. 2. cuius illic ea verba sunt: Scotorũ natio, vxores proprias nõ habet, & quasi Platonis Politiã legerit, & Catonis sectetur exemplũ, nulla apud eos cõiunx propria est, sed vt cuique libitũ fuerit, pecudũ more lasciuiũt. Sed & idem ad Oceanũ, illud quoq; de ipsis Scotis, atque etiã Asotis, vt legit Erasmus, scribit: illos videlicet vxoribus promiscuè & cõmunibus vti. Vulgò tamẽ loco Asotorũ Attici legebatur, quod nunquã de illis legitur. De Galactophagis meminit Nicolaus in lib. περὶ ἠθῶν, id est, de moribus, & ex eo Stobaeus c. v. De caeteris Scythis (nã & illi Scythae sunt) meminit Strabo lib. 7. de Hyrcanis Plutarch. in lib. de Fortuna Alexãdri. De Britannis, Solinus Rerũ memorabiliũ c. 35. vbi ita de illis scribit: Nulla ibi foemina datur propria, sed per vicissitudines in quãcunque cõmotus vsuariã sumit. Et paulò infrà, Vtuntur foeminis vulgò, certũ matrimoniũ nulli. Et Dion in vita Seueri, Vtuntur Britanni vxoribus cõmunibus, liberosq; omnes alunt. Licet de his sint qui aliter scribãt, vt iã suprà diximus. De Persis, Agathius de Bello Gothorũ lib. 4. vbi de ea re legẽ apud eos tulisse Canadẽ regẽ tradit. De Nomadibus Strabo lib. 7.

54 ¶Sed hanc mulierum cõmunitatem, & vt ita dixerim, promiscuitatem, praeter Lactantium lib. 3. c. xxj. & seq. & Chrysostomum Homi. 1. in Ioannem, & Epiphanium lib. Haeresewn 2. c. 32. Ioãnem quoque Damascenũ in libro quoque Haereseon, nõ multò post principiũ, & alterũ Ioannẽ Tzetzem Historiarum Chiliade 8. c. 243. Theophilum Antiochenũ ad Autolycũ lib. 2. & Arnobiũ lib. 1. aduersus gentes, & alios Christi asseclas, refellit Cassius Scepsius, vt retulit Laertius in Zenone, & latè & abũde Aristoteles ipsius Platonis discipulus lib. Politicon 2. ca. j. & ij. & Dionysius Halicarnasseus libro secundo Romanarũ antiquitatũ, vbi tradit, eos qui ita viuunt, à beluis exemplũ capiunt, esseque hos cõcubitus proteruos ac ferinos, & subobscurè Lucianus in Fugitiuis. Eámque non obscurè deridet Aristophanes, in ea Comoedia, cui titulus est ἐκκλησιάζουσαι, id est, concionantes. Vt interim nostros, qui & de ea re priuatim locuti sunt, praetermittam, videlicet Cardi. Alex. in c. dilectissimis. col. 4. versic. nota hic allegat. 12. q. j. vbi & tex. de hac re loquitur, & glo. &

Redit ad mores gentium.

Ilophagorum Ichthyophagorum. Massagetarũ.

Troglodytarum. Agathyrsorum.

Machlyum. Ausum.

Mosynorum Bragmanorũ Tyrrhenorũ. Arabum. Scotorum.

Asotorum. Galactophagorum. Scytharum. Hyrcanorũ. Britannorũ.

Mulierũ communitas reprobata.

alij eius loci interpretes:& tex.quoque in c.nuptiarum.27.q.j.iubens filiorum procreationi ope-
ram dare,non canino more,per vsum promiscuum fœminarum, &c.& ibi glo.in verbo,promi-
scuum,& Fortunius Gar.in §. ius naturale.col.xix.& seq.Instit.de iusti.& iure. Quanquàm fue-
runt & è Christianis scriptoribus , qui hanc mulierum cõmunitatem defendere nimio Platonis
amore ausi sint,& in his Bessario Cardinalis lib.4.eius operis,quod aduersus calumniatorem Pla-
tonis elegantissime scripsit:sed ita tamen,vt à nostræ religionis legibus in ea re non desciscat.

55 ¶Præter Massagetas autem(quod iam diximus)in propatulo atque in viis coeunt,Diogenis illius
Nasamonum. Cynici dogma secuti,Nasamones,Indi,Hyberni,Mosynes,aut,vt alij vocant,Mosynœci:& ij,qui
Caucasum habitãt.De Nasamonibus autor est Herodotus lib.4.vbi & idẽ scribit penè illos facti-
tare,quod Massagetas,scipione videlicet prius prætento.De Indis tradit idẽ.Herodotus lib.3.vbi
Indorum. dicit,Indorũ coitus in propatulo esse,sicut pecorũ.De Hybernis Strabo lib.4.vbi scribit eos non
Hybernorũ. minùs alienis,quàm suis vxoribus in propatulo cõmisceri.De Mosynis Artemidorus Daldianus
Mosynorum. lib.de Somniorũ interpretatione primo, c.ix.vbi & id dicit facere canes, esseque inhonestum &
ignominiosum apud alios homines.Et ante eũ Apollonius Rhodius lib.2.Argonautic.[illegible], vbi id
eos facere,tanquam suos,dicit.Põponius autem Mela.lib.1.scribit Mossynæos promiscuè concũ-
Caucasi inco- bere.De Caucasi incolis ipse Strabo lib.15. Quantùm autem cauere debeamus ab huiusmodi in-
larum. honestis concubitibus,dicemus affatim inferius in 15.lege connubiali,nu.153.inct.nonum id erat.

56 ¶Sed vt vlteriùs progrediamur,Nasamonibus,præter ea quæ diximus,mos est, vt cum quis pri-
Nasamonum mùm vxorẽ duxit,prima nocte spõsa singulos conuiuas obeat Veneris gratia:& vt quisque cum
iterum. ea cõcubuerit,donum det illi,quod secũ domo attulit,vt retulit Herodotus in Melpomene. Au-
Augylarum. gylarũ similiter fœminis solenne erat,nocte qua nubũt,omniũ stupro patere, qui cũ munere ad-
uenniunt:& tum eum plurimis concubuisse,maximũ decus est, in reliquum pudicitia insignis,ex
Gnidarum. Põponio Mela,lib.1.& Solino,c.xliiij. Apud Gnidanes quoque vxores ferunt pelliceas , singulæ
multas,ob quod vt à quoque viro venerẽ passa est,fimbriã orat:vt quæ plurimos habet, ita præ-
Stymphalo- clarissima censetur,tanquã à pluribus viris adamata,testis Herodotus lib.4. Stymphali itidẽ mu-
rum. lierem eam in honore habẽt,quæ cum pluribus viris cõsuetudinem habet: ex Zenodoto in pro-
Heliopolita- uerbio,νόμ[illegible] καὶ χώρα. Apud Heliopolitas mos erat,vt fœminæ antequam nuberent,passim sese
rum. prostituerent in Veneris templo,posteà verò abstinerẽt.Sed id Cõstantinus Imperator aboleuit,
vt à Socrate Cõstantinopolitano traditum est apud Cassiodorũ, lib.Historiarum 1.c.ix. & iterũ
Thracum. lib.6.c.xij.Nec dissimiliter Thraces virgines non asseruabant,sed quibus libebat cum viris,con-
Lydorum. cumbere sinebant:vxores autem vehementer asseruabant.autor Herodotus circa initia lib.5. Ly-
dorum quoque mulieres,vt prodit idem Herodotus lib.5.& Strabo lib.11.ad finẽ.ante coniugium
passim substratæ amatoribus , hospitali eos plerunque benignitate confouent,ac donis afficiunt
pluribus longè,quàm ipsæ accipiant.Eum tamen haberi delectũ, vt in turpitudinis fœdera cõdi-
gnos tantùm admittant.Post cõiugium verò si delinquãt,nulla veniæ spes.Id quod etiam recen-
suit Aelianus lib.4.de varia historia.c.iiij.Sed & Xanthus , & ipse Lydus,qui voluminibus qua-
tuor Lydiaca complexus est,illis fuisse morem tradit,vt alienas vxores virginesque in locũ pro-
ducentes,quẽ à re ipsa ἀγῶνα vocarunt,omnes cõstuprarent.Quod & Clearchus lib.4.Cõmen-
tariorũ,quæ de Vitis scripsit,prodidit:& ex eo repetit Athenæus lib.12.Dipnosophistarũ,subdẽs,
quod eùm id passa fuisset Omphale,postquã imperium cõsecuta est,vt iniuriam acceptã vlcisce-
retur,nobilium Lydorũ virgines in eo loco cũ seruis conclusit,quo in loco vitiũ sibi illatũ fue-
rat.Vnde rei acerbitatem verbis lenire studentes Lydi,γυναικῶν γλυκὺν ἀγῶνα,aut,vt alij legunt,
ἀγκῶνα,ipsum locũ appellarũt.Scribit Herodotus(vt ad eũ redeamus)libro primo, Lydas ipsas vir
gines pudicitia prostrata,sibi dotem cõparare.Sed is locus ex eorũ numero est , qui à Laurentio
Valla prætermissi sunt. Athenæus quoque tradit,Lydorũ mulieres obuio cuiq; faciles se præbere.

57 ¶Punicis autem mulieribus & is mos fuit,vt antequam nuberent,in fanum Veneris, quod Sycæ
Pœnorum. erat,sese conferrent,atque inde procedentes,quæstum dotis corporis iniuria contraherent,hone-
sta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iuncturæ,vt grauiter pronuntiauit Valerius de In-
stitutis antiquis. Sunt & qui id olim etiam apud Thuscos celebratum tradant,vt virgines dotem
sibi corporis quæstu compararent,in id referentes illud Plauti in Cistellaria:

Tu iam locare in magnam familiam,
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis,non vt hîc eam Thusco modo *Tute tibi indignè dotem quæras corpore.*

Scytharum. Mos quoque Scythis,Corsisq; fuit,virgines ante nuptias nautis prostitutas in littus ducere. Cy-
Corsorum. priis item mos erat,virgines ante nuptias statis diebus(ita enim malo legere,quàm statutis)dota-
Cypriorum. lem pecuniam quæsituras,in quæstũ ad littus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Ve-
Iustini locus. neri soluturas,Iustino teste,lib.18.Sed & de iisdẽ Lactantius lib.1.c.17.vbi eius moris Venerẽ au-
torem fuisse scribit,ne sola præter alias mulieres impudica , & virorũ appetens videretur. Et ante
hos Herodotus lib.1.qui & illud tradit,Cyprios id ipsum ex lege obseruare solitos,quod & Baby
lonij,de quibus postea dicemus ex eodẽ Herodoto.De Illyricis quoq; scribit Varro lib.Rei rusti-
Illyricorum. cæ 2.c.x.Virginibus nonnunquam annorum viginti,morem eorũ non denegare,ante nuptias vt
succumberent,quibus vellent,& incomitatis vt vagari liceret,& filios haberent,è quibus vellent.
Locrensium. Locrenses , dum Leophronis Rheginorum tyranni bello premerentur , vouerunt, si victores
forent,

forent, vt die festo Veneris virgines suas prostituerẽt, vt tradit Iustinus lib. 21. Phœnices mulieres, cùm sacra Diis suis facerent, sese palàm prostituebant, huiusmodi corporum suorũ fœdo mercimonio Deam suam se placare arbitrantes, & per hæc scelera propitiã facere, vt prodit Athanasius in libro contra gentiles. De quibus etiã Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 4. c. 10. Phœnices (inquit) Veneri donum dabant de prostitutione filiarum, antequam iungerent eas viris. Cuius etiam rei nonnihil meminit Eusebius lib. 4. εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, c. viij. idem tribuens Heliopolitis, qui & ipsi è Phœnicibus sunt; de quibus suprà locuti sumus.

Phœnicum. *Heliopolitanum.*

58 ¶Quid quòd apud Indos, mulieres, alioquin virorum amãtissimæ, vt quæ cum maritis mortuis (quod suprà diximus) sese cremãdas offerant, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorẽ substernunt? nullo inde famæ dispendio, cùm laudi facinus ducatur, quòd tanti carũ forma censeatur. Virgines autem cùm esse nubiles cœperint, nulla dote data, vel accepta, in publicũ à parentibus producuntur. Accurrente, vt assolet, multitudine, libera illis datur optio, è iuuenũ turba viros sibi deligendi, quos virtute aliqua insigniter præstãtes putauerint. Autor Arrhianus de gestis Alexãdri lib. 8. Et de iisdem etiã scribit Strabo lib. 15. licere eis fornicari, nisi eas mariti castas esse cogant. Quin & hodie Indicæ virgines ante connubiũ prostituuntur. Nuptæ verò prima nocte cum sacerdotibus iacent, cum quibus etiam regum absentium vxores cubitant, vt ex Cardinali Vlyssiponensi retulit Volaterranus libri Geographiæ 12. c. postremo.

Indorum.

59 ¶A Syracusanis lege sancitum est, ne mulieres maiori sumptu ornarentur, prinsquàm se constupratas, & omni nequitia impudicas docerent, vt è veterum scriptorum monumentis tradit Cælius, vir antiquarũ rerum peritissimus, lib. 3. c. 10. Apud Thebanos à sacerdotibus Ioui sacrabatur virgo genere clarissima, & specie pulcherrima, quæ pellicis more cũ quibus libebat commiscebatur, vsque ad naturalem corporis purgationẽ: mox viro dabatur, autore eo. Strabone lib. vlti. Gætulorum, siue vt alij legunt, Gelonum, lex est, qua cautum sit, mulieres quoscunque velint, viros conuenire posse, nec tamen ob id à maritis accusari, vel adulteras appellari, cùm tamen passim omnibus misceantur, ac præcipuè aduenis, vt scriptum reliquit Clemẽs lib. Recognitionũ 9. c. 7. Et Bardesanes in lib. de Fato: & ex ipsius autoritate Eusebius illo libro Præparationis Euãgelicæ 6. c. 8. Apud Susa verò, vrbs est Persarum, indifferens mulieribus cum quibuscunque voluerint, vsus est, & seruis, & hospitibus, tali licentia à maritis permissa, vt tradit Clemens, vbi suprà. Qui insulas Baleares inhabitant, in epulis, quæ cum domesticis amicisque in nuptiis fiunt, primus, secundusque, & deinceps reliqui secundum ætatem, nuptam cognoscunt: vltimus sponso locus ad vxorem datur, vt refert Diodorus lib. 6.

Syracusanorum. *Thebanorũ.* *Getulorum.* *Susiorum.* *Balearium.*

60 ¶Apud Hispanos, virgines passiua Venere vtuntur, ac quibuscũ libuerit, congrediuntur, & è quibus velint, sibi liberos quærũt: vt è recentioribus scribit Cælius lib. 10. c. xxij. Medi, Armenijq; vel nobilitate præstantes Anaitidi Deæ, quã imprimis colunt, dedicãt filias in fano illius vetustissimo ac sanctissimo: quæ corporis pudicitia in vulgus prostrata velut inde augustiores factæ, mox traduntur viris, nemine non coniugia id genus alacriter admittẽte: vt tradit Strabo lib. 11. ad finem. Illius autem Deæ statua ex solido auro conflata erat, quam Marcus Antonius cõpilauit. De quo etiã nonnihil Plinius lib. 33. c. iiij. Ea autẽ Dea Anaitis Venus erat, ita à Persis vocata, vt ex autoritate Berosi Babylonij, & Athenoclis Symmachi, qui Assyriorũ Medorumque res antiquissimas conscripserunt, tradit Agathius Historiarum peregrinarum lib. 2. Lydi autem, apud Pausaniam in Laconicis, Mineruæ Anaitidis fanũ habent. Apud Lituanos matronæ nobiles, viris permittentibus, publicè concubinos habent, quos matrimonij adiutores vocant: viris turpe est ad legitimam coniugem pellicem adiicere. Soluũtur tamen facilè matrimonia mutuo cõsensu, & iterum atque iterum nubunt: testis Aeneas in Europæ descriptione, cap. xxvj. Dapsolibyes congregati omnes vno die, vxores simul ducunt post Vergiliarum occasum. Nam post epulas, mulieribus seorsum discumbentibus, extincta lucerna, viri ad ipsas ingrediuntur, & quilibet, quamcunque contigerit ducit, vt ex Nicolao in libro περὶ ἐθῶν tradidit Stobæus in Collectaneis, Sermo. 42. Quibus item locis scriptum est, Ialchleuẽses Libyas, cùm multi vxorem vnam ambiunt, apud curatorem eius cœnare, & singulis varia dicteria narrantibus, cuicunque mulier arriserit, illi cohabitare.

Hispanorum. *Medorum.* *Armeniorum.* *Anaitis.* *Lituanorum.* *Dapsolibyũ.* *Ialchleuensiũ.*

61 ¶Babylonij coniuges cũ hospitibus stupro coire, modò pretiũ flagitij detur, permittũt, teste Curtio lib. 5. De his quoq; Strabo lib. 16. ita retulit: Babyloniorum mulieribus mos est cũ hospitibus permisceri, cum turba, & cultu plurimo. Qui verò ad mulierẽ admittitur, posito super eius genibus argento, quantũ sibi videtur, coit, longe ea à fano abducta. Id verò argẽtum Veneri sacrũ est. Sed & hoc pluribus prosequitur Herodotus lib. 1. Vna (inquit) iisdem Babylonijs lex est, omnibus modis execranda. Nẽpe omnibus mulieribus indigenis cõmune est, semel in vita ad Veneris templum desidẽtibus, cũ externis viris consuetudinẽ habere. Cæterùm cùm plerunq; sint diuitiis tumẽtes, quæ sui copiã facere recusant, hæ vehiculis cameratis subuectæ pro tẽplo cõsistunt relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleræque etiã hunc in modũ faciunt, Ad templũ Veneris sedent nodis corollisque tẽpora reuinctæ, è quibus dum aliæ seorsum abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunque sic funiculis distincta aditũ præbent externis ad mulierem illam, quam cuique libuerit deligendam. Porrò cùm semel illic cõsederint, non priùs domũ regrediuntur, quàm hospitũ aliquis pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem habuerit. At verò pecuniam illam, quantulacunq; sit, non est fas reiicere, siquidem in

Babyloniorũ.

ſacrum vſum conuertitur. Neque mulieri etiã permittitur hoſpitem repudiare, ſed quicunque is ſit, qui pecuoiam obtulerit primùm, huoc illa ſequitur citra delectũ. Poſtremò vbi iam coogreſſa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domũ reuertitur. Subditque, eas, quæ forma ſont elegantiori, citiùs (vt par eſt) expediri: quæ verò deformes, diutiùs cogi deſidere pro templo, antequã legi faciaot ſatis, fierique interdũ, vt vno atque altero anoo, aut etiã triennio atque diutiùs expectare miſeras oporteat. Et hinc, vt opinor, D. Hiero. in quadam epiſtola, Babylõnem meretricẽ appellat: Cum (ait) apud Babylooem verſarer, eſſemque purpuratæ meretricis coloous, quod verbũ eſt ex Apocalypſi D. Ioan. c. xvij. Et hinc fortè idem Hieron. in Catalogo, vbi Marci meminit, ſcribit Romam à D. Petro io ſua epiſtola priore, c. v. Babylonis nomine figuraliter intellectã, &c. Cuius etiam rei meminit & ipſe in Eſaiã, c. xiiij. & iterum c. xlvij. & ad Aglaſiã in xj. q. & Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos, & iterum lib. aduerſus Marcionem 3. quamuis ad ipſe aliò referat. & Paula & Euſtochium, quæ id ab ipſo Hieronymo, vt reor, didicerãt, in ea epiſtola, quam ad Marcellam ſcripſerunt, ioter euiſdem Hierooymi opera.

Babylon purpurata meretrix.
Roma Babylon dicta.

62 ¶Germani ſoli propè Barbarorũ, vt teſtatur Tacitus, ſingulis vxoribus cootenti ſuot, præter admodum paucos, qui nõ libidine, ſed ob nobilitatẽ plurimis ouptiis ambiuntur. Vide tameo quid de illis ſcripſerim ſuprà nu. 22. inci. nec ſoli. Adyrmachidæ, Africæ populi, virgines oupturas Regi exhibebant, qui eã deuirginabat, quæ ſibi formoſior videbatur: vt prodit Herodotus libr. 4. Hodie quoque Canarij populi cõiuges priùs nõ accipiunt, quàm à principe defloreutur, idque apud eos decus ducitur, autore Archangelo Madrignano in Itinerario Portugalenſi. Quin apud Volſinienſes, poſtquã ſerui tranſlata io ſe Republica, vrbi dominati ſunt, id lege ſanxerũt, ne qua virgo ingenuo ouberet, cuius caſtitatem oõ antè ex oumero ipſorũ ſeruorum aliquis delibaſſet: vt refert Valerius lib. 9. c. j. Apud Seres fas non erat cum vxore congredi poſt conceptum, vt D. Clemens retulit lib. Recognitionum 8. c. xj. apud Iaxamatas virgioes matrimonio nunquã collocabantur, niſi quæ hoſtem prius interemiſſeot: ex Pompooio Mela. lib. 1. Et idem de Sauromatis tradit Nicolaus in lib. de Moribos gentium, & ex eius autoritate Stobæus Serm. 42. Saraceni vxores mercenarias cõducunt ad tempus ex pacto, & vt ſit ſpecies matrimonij, dotis oomine futura cõiunx haſtam & tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem, ſi id elegiſſet, diſceſſura. teſtis Ammianus Marcellinus lib. 14. Apud Sacas ſi quis vxorem puellam ducere cuperet, pugnam cum ea ſuſcipiebat: & illa, ſi ſuperior eſſet, captiuum abducebat, atque imperiũ in eum tenebat: ſin inferior, ab eo regebatur. Author Aelianus de Varia hiſtoria lib. 12. c. 38. Mazuſij aotẽ abſtinebant à mulierum congreſſu, niſi ſi quas bello cepiſſeot, vt ait Zenodotus in prouerbio, νόμος καὶ χώρα.

Germanorũ.
Adyrmachidarum.
Canariorum.
Volſinienſiũ.
Serum.
Iaxamatarũ.
Sauromatarum.
Saracenorũ.
Sacarum.

63 ¶Maſsilienſibus mos fuit, geoerum inter pocula eligere. Siquidem recumbentibus, qui eſſent ad ouptias inuitati, prodiens virgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem virũ affectaret. Quo argumento Peranus claſsis Phœnicum dux, repentè factus ex hoſpite gener Seuani regis Segregiorum, cõdendæ Maſsiliæ locũ à ſocero accepit. Autor Ioſtinus lib. 43. Ante hunc Ariſtoteles in Repub. Maſsilienſium, & ex eo Atheoæus lib. 13. c. item 13. in prio. ſcribit, ipſos Maſsilieñſes hoc pacto ouptias facere. Oportebat eoim poſt cœnã ingredi, phialam miſcere, & cuicunque ex præſentibus procis mallet porrigere. Cui ea porrexiſſet, is ſponſus erat. Tibareni poſt vxoris partum, ipſi perinde ac ſi peperiſſent, reuincto capite io lectulũ recubant, illis curioſè vxoribus miniſtrãtibus. Autores Nymphodurus & Xenodotus in Collectaneis, & ante eos Apollooius Rhodius li. 2. Argonauticôo. Id quod etiam Corſicã inſulam habitãres obſeruare, tradit Diodorus lib. 6. & Hiſpanos, Cœlius lib. 18. c. 22. quod tamẽ alij Cantabris tãtùm Hiſpaniæ quidẽ populis tribuũt. Apud Moſchouitas vxores fœminæ non in eo hooore ſuot, vti apud cæteras gentes. Nã propè ancillarum loco habentur. Viri inſignes earum veſtigia mirum in modum obſeruant, & pudicitiæ diligentiſsimè cauent. Nõ enim adhibeotur cõuiuiis, neque ſacrorum cauſa remotiora templa petere, aut temerè in publicũ egredi permittuntur. Cæterùm vel ab externis hominibus, & exiguo quidem pretio, ad Venerẽ omne vulgus fœminarum facilè pellicitur, adeò vt parũ earum amoribus ſtudere viri nobiles exiſtimeotur. Autor Paulus Iouius in libello de Legatione Moſchouitarum. Et aliarum quoque gentium hac io re diximus ſuprà io 4. l. connub. nu. 9. Sed & huiuſmodi.

Maſsilienſiũ.
Tibarenorũ.
Corſicorum.
Hiſpanorum.
Cantabrorũ.
Moſchouitarum.

64 ¶Dieſque me deficeret, ſi omnium natiooum mores circa rem vxoriam ſigillatim deſcribere conarer. Sed ſatis conſtat ex iis quæ & ſuprà in hac l. & in d. l. iiij. diximus, alios aliis mores in re vxoria fuiſſe priſcis temporibus. Quod autem ad noſtram ætatem pertinet, videmus & hodie peculiares eſſe cuique genti mores, apertamque in omni vitæ ratione differentiã: vt quæ viuendi ratio Pictooibus placet, eandem Santooes illis vicioi deteſtentur: quod laudi iſti aſsignant, illi contrà vitio adſcribunt. Et vt oon minus verè, quàm eleganter, ſcribit Aemylius Probus, Non eadem omnibus ſunt hoeeſta, atque turpia, ſed omnia maiorum inſtitutis iudicãtur. Nemoque nihil rectum putat, niſi quod patriæ moribus conueoit.

Alia aliis nationibus ſunt honeſta, aut turpia.

65 ¶Id quod etiam efficit charitas patriæ, qua plerique omnes tenemur. Eſt ſua cuique patria chariſſima, atque gratiſsima. Naſo ad Rufinum:

Patriæ amor.

Eſt & amor patriæ ratione valentior omni.

Et paulò pòſt:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Euripides in Phœniſsis:

ὦ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον θεοῖς.

ὦδ'

ἔνθ᾽ ὀνομάσαι δύναιμ᾽ ἂν ὡς ἐστὶ φίλον.
Patria, vt decet, charissima mortalibus:
Neque exprimere possum, quàm chara. Et alibi apud Stobæum c. xxxvij.
πολλοῦ γὰρ χρυσοῦ καὶ πλούτου κρέσσον πάρα
σώφρονι, ναίειν, τὸ δὲ σύντροφον ἐστὶ θνητοῖς ἐν βίῳ χωρίον.

Quibus significatur, multo auro & opibus præstare patriam ad habitandum, viro prudenti. Nam quod naturæ cognatum est, nescio, quam sui dulcedinem mortalibus in vita præstet. Sæpe autem Homerus patriam terram *φίλην* peculiari epitheto vocat, veluti dilectam, seu amicam: vt Iliad. 9.
φεύγωμεν σὺν νηυσὶ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν. Et rursus eod. lib.
εἰ δέ κεν οἴκαδ᾽ ἵκωμαι φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.

Patria dulcissima.

66 ¶Diodorus Siculus lib. iiij. cùm malignitatẽ quarundam regionum descripsisset, extemplò subdit: Has tamen qui incolunt oras, tanta vitæ incommoda nolunt effugere, sed vltrò eã potiùs deligunt vitã, quàm alio cogantur more viuere. Ita patriæ amor quidã ingens natura singulis innatus est. Apud Scæuolam Iurisconsultũ in l. qui habebat. ff. de leg. iij. Testator quispiã patriã suam dulcissimã siue suauissimã vocat, his quidẽ verbis, *τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς*, & quæ sequũtur, quæ si quis scire velit, legat Alciatũ lib. Dispunctionum 4. c. 18. Hincq; no. Accur. inibi, Suam cuique patriam esse dulcissimam. Atq; etiam Maria. Soci. senior. consi. 35. circa prædictam. col. iij. versic. secundò magis proximè. & per illum quoque rex. dicit Ro. consi. 408. in proposita quæstione, versi. quartò ad idẽ, quòd sua cuique patria cæteris dulcior est, & amabilior. Vbi & ad hoc alia iura citat. Itaque natura ita cõparatum est vt patriam suam, qualiscunque est, quisque laudet, extollat, prædicet, sicuti etiam facit Vlpianus Iuriscõsultus in l. j. in prin. ff. de cẽsi. vbi suam ipsius patriam mirandũ in modum commendat, mirisque laudibus effert. Quæ omnia ad verbum præterea, quæ adiecimus in hac, & præcedenti editione, surripuit à nostra prima editione, nostro nomine suppresso, vt pleraque alia, Barptolemæus Chassenæus in suo Catalogo gloriæ mundi, in 12. parte, in 17. consideratione. Si quos igitur mores patria nostra receperit, illos ante cæteros omnes, ducti amore quodam patriæ, magni facimus, atq; pertinaciter sectamur, cæteros præ nostris parui ducimus, detestamur, exhorremus. Et vt scribit Rabbi Moyses Aegyptius lib. Perplexorum 2. c. xlj. Natura hominis trahitur post consuetudinem ciuitatis.

Patriam suam quisque laudat.

Chassenæi furtum.

67 ¶Et vt nonnihil loquar de dominatione atque potestate maritali, quod est præcipuum huius loci propositum: quid est, si Diis placet, quòd quis spetare possit vxorem obedientẽ sibi futuram, qui eam sibi asciuerit ex Sithoniis Thraciæ populis, aut ex Bactris, aut Susiis, aut Sauromatis? apud quos fœminæ viris dominari solent: vt de illis autor est Tacitus in libello, quem elegantissimè, vt aliàs semper, de moribus Germaniæ conscripsit: subdens, illos in ea re non modò à libertate, sed etiã à seruitute degenerare. De Bactris verò testis est Bardesanes in suo dialogo, quẽ de fato sciscitãtibus amicis cõposuisse se dicit: & repetit Eusebius lib. de Præparatione Euangelica vj. c. viij. Vbi & illud præterea dicunt, mulieres apud illos præstãti ornatu & vnguẽtis vti, & ab ancillis, & seruis multò magis, quàm earũ maritos, cultas, singulari quadam põpa equitantes exire, auro & lapillis phaleris equorũ exornatis: nec eas castè viuere, sed eas tã seruis quàm aduenis, cõmisceri: nec à viris accusari, cùm eis dominẽtur. De Susiis quoq; autor est D. Clemens lib. Recognitionũ 9. cap. vij. De Sauromatis Stobæus, Sermo. 42. ex autoritate Nicolai in lib. *περὶ ἐθῶν*. Vbi eos dicit vxoribus, ceu dominis, parẽre. Quin & in vniuersa Asia à Semiramide institutus mos est, vt viris dominarentur vxores. Quam consuetudinem Alexandro res ibi gerente, seruatam etiamnum, certum est ex Historicorum monumentis.

Sithoniis uxores dominantur.
Bactris quoque.
Et Susiis.
Et Sauromatis.
Asiaticis itẽ.

68 ¶Interdum quoque vsu euenit, vt quæ vitia sectati sunt, qui dignitate, autoritateq; inter cæteros pollent, iisdem complures illorum exemplo, ac veluti contagione quadã sese confestim dedunt,

Componitur orbis
Regis ad exemplum.

vt ille dicit. Idque longè lateque vagatur, serpitque in omnes eiusdem loci homines, præsertimq; adolescẽtes, & fœminas, vt sunt cæteris faciliores, procliuioresque in vitia. Propterea, siue eo, siue alio modo, si quæpiam se natio vitiis contaminarit, in ea certè rarenter cõperies honestam, probamque mulierem, quæ nõ sit peculiaribus ac propriis ipsius patriæ vitiis inquinata. Abrahã ille vir & sapientia & sanctimonia celebris, maxima solicitudine tenebatur, vt filio suo Isaac, non ex Chananæis, inter quos habitabat, vbi certè summi alicuius, ac ditissimi filiam facilè obtinuisset, sed vt de pia & sancta gente vxor duceretur: vt patet ex Gene. c. xxiiij. Nã vt grauiter pronũtiauit Iolaus Euripideus in Heraclidis, Nullus est liberis honor pulchrior, quàm patre forti bonoque natum, vxores ducere à probis & bonis: quod & nos alibi suprà ex eo adduximus.

Contagio potentũ in alios.

Abrahã solicitus, ut de sancta gente uxor filio duceretur.

69 ¶Hæc cùm dicimus, satis apertè monere videmur, vt probitatem moresque futuræ vxoris imprimis spectemus. In qua re nõ diutius immorabimur: tũ quia per se satis perspicua est, ideoq; nulla cõmendatione indiget, secundum sententiã Iurisconsulti in l. j. ff. de testi. in integ. tum etiã, quia ab omnibus, qui de re vxoria scripserũt, amplè tractata. Vnũ duntaxat aut alterũ testẽ ex nostris citabo, qui & hunc locũ non prætermiserunt: quorũ prior est ipse Io. Fab. in rubrica Insti. de nup. monẽs vt si possis, probes ante omnia mores eius mulieris, qua cũ matrimoniũ velis contrahere. Alter est Antipater in lib. de Conuictu vxoris, apud Stobæum Sermone lxviij. qui omnia ferme

Vxoris futuræ mores inprimis spectandi.

superiora

ſuperiora capita velut in vnum concludit,Græcè quidem,ſed in hanc ſententiam: Vxor non temere ambienda eſt,ſed omnino circunſpectè,non diuitiarum,non turgidæ nobilitatis,non voluptatis vllius,non denique formæ gratia.Nã hæc quoque vt plurimùm faſtum ac dominandi libidinem excitare ſolent.Primùm itaque de moribus & ingenio parentum percõtabuntur, an ciuilis ſit pater,nemini moleſtus,non ingratus,modeſtus,iuſtus,& qui rebus vanis non oblectetur:& alia huiuſmodi.Deinde matrem quoque cõſiderabimus,in cuius conuictu educata eſt nuptura,& moribus eius imbuta.Poſtea de ſponſa,an illam,vti par eſt,inſtituerint, neque officio ſuo defuerint,& amori iu ipſam nimis indulgendo,vtilitatem eius neglexerint,omni ſtudio inquirendum eſt per ſeruos æquè ac liberos,tum domeſticos,tum externos:necnon per vicinos,& alios,qui ad eos ingrediuntur,vt amici,ad conuiuia,& coquos,& opifices,& mulieres nutrices,& alias.

70 De eadem re, concluſio.

¶Et vt ego tandem breuibus concludam,illud ſanè in matrimoniis obſeruandũ cenſeo, quod in honoribus ſtatuit Iuriſcõſultus in l.honor.§.de honoribus.ff.de mune.& hono.Imprimis(inquit) conſideranda perſona,ſecundò origo natalium,poſtremò facultates.Et id quidem,ne in illud incidamus,quod grauiter ac ſeuerè repræhendit Iuuenalis,de alia re loquens Satyr.3.

—De moribus vltima fiet
Quæſtio—

Cui concinens Plautus in Perſa:

Quoiuſmodi hic cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos ſit,nullum vitium vitio vertitur.

Igitur hanc quoque legem aliis ſubnectemus:

Septima Lex connub.

FVTVRAE VXORIS PARENTES, PATRIAM, MORES INSPICIVNTO.

IN OCTAVAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS OCTAVA.

1 Epilogus præcedentium.

EX IIS igitur, quæ ſuprà tam ſparsè diffuſeque ſcripſimus, illud ſtrictim, breuiter,ac ſummatim collegimus , quò faciliùs legentes menti memoriæq́; demandent. Vt quiſquis voluerit habere vxorem ſui amantiorem, ſibiq́ue obſequẽtiorem,cui leges,quas velit(vt verbis Tullij vtar) imponat,præſcribat,iubeat,vetet,quod videbitur,quæ nihil imperãti negabit, nihil recuſare audebit:vxorem,moneo,ſibi ſumat æqualem,aut etiã inferiorem & genere, & opibus:atque eã quidem virginem,& tenera ætate, natã parentibus probis , & non elatis moribus, & ex natione,quæ caſtas , humiles & viris obedientes producere ſoleat:non item formoſam nimium,non viduam,non vetulam,nec quam adeò longa ætate præcedat,vt vires cupidineæ vxoris ætati non reſpondeant.

2 Fœminæ ſua natura dominationis cupidæ.

¶Neque tamen propterea ſpondeo,neque meã in id fidem obſtringo,eam quã ita legeris, vt nihil eorum deeſſe videatur,futuram ſemper marito obedientem.Sunt enim nõ parum multæ,quæ tametſi ſunt maritis ipſis,in omnibus longè inferiores,ſiue ad nobilitatem reſpicias,ſiue ad diuitias,ſiue ad formã:nihilq́ue in illis excellat,quo ſuperbire vel tantillum debeãt,ſintq́ue aliàs probis moribus:conantur(vt ſunt mulieres ſuapte natura ſuperbæ & dominationis cupidæ) imperiũ ſibi in viros vſurpare,eoſq́ue in ſuam ipſarum poteſtatem inicere,omnẽ Iuris Diuini, Naturalis & Ciuilis legem & ordinem inuertẽtes.Apud nos tex.eſt in authen.de nup.§.iocundũ, ancillam à domino in vxorem captam, interdum adeò efferri , & ſuperbè in maritum agere , vt vel ab eo diuertat. quem ad hoc annotat Lucas Penna in l.quemadmodum. in 201. præſumptione. C. de agri.& cen.libro vndecimo. Ad idq́ue referri poteſt antiquum prouerbium Palladæ,libro primo Græcorum Epigrammatum memoratum,

Ancilla a domino deſponſata,ab eo diuertit. Prouerbium. Ancillam noſtram non eſſe in uxorẽ ducendam.

μήποτε δουλεύσασα γυνὴ δέσποινα γένηται.

Quo ſignificatur ancillam,aut ſi mauis,ſeruam noſtram non eſſe in vxorem ducendam:quaſi & hæ plerunque ſoleant eſſe erga maritos inſolentiores.

3 Catoni uxor humili loco nata ſuperbior. Catonis dictum de uxorum imperio. Themiſtoclis idem propè dictum. Themiſtocles uxorius.

¶Marcus ille Cato triumpho & Cẽſura inſignis,magis tamen etiamnũ claritate literarum (vt interim verba Plinij vſurpem)vxorem habuit Actoriã Paulam,humili loco natam,violentã,mentis impotem,& quod nemo poſsit credere,Catoni ſuperbam. vt D.Hieronymus in Iouinianũ lib.1. elegãtiſsimè retulit,ne quis putet (vt ille ſubdit)ſi pauperẽ duxerit,ſatis ſe concordiæ prouidiſſe. Hic autẽ ille eſt Cato,qui(vt Plutarchus tũ in vita illius,tum in Romanorũ Apophthegmatis ad Traianum,cõmemorat)cùm vxorum effrænatius petulãtiuſq́ue imperiũ aliquando repræhenderet (expertus enim id ipſum fuerat)Omnes,inquit,homines vxoribus dominãtur,nos verò cunctis hominibus , nobis autem vxores. Verùm Themiſtocles Athenienſis longo antè interuallo ſimile quippiam dixerat,filium ſuum,qui in matris deliciis eſſet,Græcis præſtare plurimùm.Athenienſes enim Græcis imperare,ſeſe Athenienſibus,vxorem ſibi,vxori autem filium. Quod idem Plutarchus retulit & in ipſo Catone , & in ipſo item Themiſtocle , atque etiam in Græcorum

Apoph

Apophthegmatis. Idem verò in libro de Educandis liberis, statim post principium, tradit filium ipsum Themistoclis, nomine Diophantum, dicere solitum, Quicquid ipse peteret ab Atheniẽsibus, mox approbatum iri. Nam quæ ipse vellet, velle & matrẽ: & quæ mater, eadem cupere Themistoclem: quæ verò Themistocles, eadem & vniuersum populum Atheniensem.

4 ¶Mirum est autẽ, quod ab Aelio Spartiano traditũ est in Antonino Caracalla, à doctissimis quibusque memoriæ proditum fuisse, vt qui Lunã fœmineo nomine ac sexu putauerit nuncupandam, is adductis vxoribus semper inseruiat: qui verò marem Deum esse crediderit, is dominetur vxori, neq; vllas muliebres patiatur insidias. Vnde quãuis Græci vel Aegyptij eo genere, quo fœminam, etiã Lunam dicant, mysticè tamen Deum dicunt. Scribit Hermes Trimegistus, si is est, Aphorismo 61. quòd si pars coniugij viri ceciderit in signis obedientibus, mulieris autem in imperantibus, mulier quidẽ imperabit viro, vir autẽ obediet mulieri. Firmicus autẽ Maternus, elegantissimus astronomiæ professor, lib. vj. Matheseos, cap. x. Saturnus (inquit) si Veneri quadrata fuerit radiatione cõiunctus, & Venus superior effecta, & dextrũ possidens latus, Saturnum in inferiore loco cõstitutũ quadrata radiatione inspexerit: ista cõiunctio honestis ac pudicis moribus largitur vxores, sed quæ in domo omnẽ dominãdi vendicent potestatẽ, maritos tamẽ fido & incorrupto diligẽtes affectu. Et inferiùs, c. 21. Si Venus Lunã diametra radiatione respexerit, ita vt in cõtrariis constituti locis, longa se inuicẽ radiorum suorum potestate pulsauerint, infelices nuptias ex ista radiatione decernũt: sed nec aliquo poterunt sic positi felicitatis ordine subleuari. Aut enim nunquam filios habebunt, aut susceptã sobolem misera morte prosterneut: sed & ipsi crebra mala, & multas vxorũ suarũ pati coguntur iniurias, quæ maritis suis dominari cupientes, superbo & elato spiritu in eos sæpiùs inuehuntur. Guido verò Bonatus doctrina & eruditione, quàm eloquentia, præstantior, in suo Astronomiæ libro, tractatu septimo, in quo disserit de præcipuis iudiciis astrorum, capite tertio septimæ domus, dicit: Si quæratur, vtrũ vir, an mulier alteri dominabitur, inspiciendam esse domũ ascendentis, & deinde septimæ, quis eorũ fuerit ponderosior, vel fuerit in angulo: quia ille dominabitur, cuius significator huiusmodi fuerit: id est, si significator viri fuerit in angulo, vel põderosior, & significator mulieris fuerit cadens ab angulo & leuior, dominabitur vir mulieri. Si verò significator viri fuerit cadens & leuior, & iungatur significatori mulieris, dominabitur & præerit mulier viro. Si verò nõ fuerit aliquis eorum in angulo, nec fuerit vnus iunctus alteri: ille dominabitur, cuius significator fuerit põderosior: & quicunq; eorũ fuerit petens cõiunctionẽ alterius, vel fuerit cadẽs, & alter in angulo, vel in succedẽti angulũ: ille erit subiectus alteri, siue sit significator viri, siue mulieris: ille debilior, nisi aliquis Planetarũ abscindat lumen eorũ, vel prohibeat eorũ coniunctionẽ. Hucusque Guido, qui totum hunc locum accepit, licet subticeat, ab Haly Abentagel in libro, quẽ & ipse de Iudiciis astrorum cõposuit, parte secũda, c. xvj. Vbi & hæc præterea scripsit: Si scieris natiuitates viri & vxoris, aspice in eis, si inueneris in duodecima domo vnius eorum Lunam natiuitatis alterius: id est, vt sit Luna in signo, in quo fuit in natiuitate vnius in duodecima domo natiuitatis alterius: iudica, quòd ille, cuius est Luna, victor erit alterius, alterque, non secus ac seruus, ei obediet. Verbi gratia, si fuerit ascendens in natiuitate mulieris Aries, duodecima eius erit Pisces. Et si fuerit in natiuitate viri Luna in Piscibus, significat quòd vir erit victor, & mulier obediet. Hæc ibi, quæ ille ipse alibi breuiùs repetit, videlicet in septima parte, c. liiij. Quin & in quinta parte, cap. vj. Quando (ait) Venus fuerit Orientalis, significat, quòd mulier habebit potestatem supra virum, maximè si Iupiter aspexerit eam.

Vxoribus quidam addicti sunt fato, vel astrorum ui.

5 ¶Ex quibus constat, plerosque fato quodam & astrorum lege huic malo esse obnoxios, vt subsint vxoribus, nulla nobilitatis, opũ, ætatis, ac deniq; nullius rei habita ratione. Sed quoniã sapiens dominabitur astris, sicut à Ptolemæo scriptum est in lib. suæ magnæ constructionis, quã Almagestũ vocãt, & è nostris affirmãt Bal. in ca. j. extrà vt lite penden. nihil inno. & cõsi. 458. quòd dominus Arnaldus. col. vlt. lib. ij. & Io. Ana. in c. ij. col. pen. post Ioã. And. ante fi. extrà de sortil. & Cepol. in tract. de Impera. mili. delig. char. antepe. Ang. Are. in §. j. in fi. Instit. de ca. di. A qua sententia nõ longè dissidet illud eiusdem Ptolemæi, aut alterius eiusdẽ nominis (vt alij contendũt) in octaua propositione Centiloquij: Anima sapiens ita adiuuabit opus astrorum, sicut agricola naturales terræ vires. Et alibi in eodem Centiloquio: Cœlestia corpora non imponunt necessitatem, sed inclinationem. Quod & sensit rerum omnium peritissimus Virgilius, cùm dicit lib. ij. Georgicorum.

Sapiens dominabitur astris.

Cœlestia corpora non necessitatem imponũt, sed inclinationem.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas
Atque metus omneis, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus.— Et lib. iij. Aeneidos:
Fata viam inuenient, aderítque vocatus Apollo.

Vbi ostendit, religionem dominari fato. Rursumque lib. vj. de aureo arboris ramo infernæ Iunoni consecrato loquens,

Religio fato dominatur.

--Rite repertum
Carpe manu: nanque ipse volens, facilisq; sequetur,
Si te fata vocant: alter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.

Quibus verbis, Carpe manu, vnà quidem cum fato, actionis quoque nostræ arbitrium cõiunxit. Sed id apertiùs ostendit lib. vij. cùm dicit:

Fatum arbitriũ non tollit.

Heu

Heu miserande puer, siqua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris.—.

In quo loco non obscurè dicit, posse aliqua ratione fata disrumpi, vt etiam illic scitissimè annotauit Seruius.

Idem ex Homero.

6 ¶Id quod etiam ex Homero depræhendere licet, qui & ipse non omnia fato tribuit, sed & voluntati & prudentiæ liberũ quendam locũ relinquit. Nec tamen illud excludit, quòd Græci ἀναγκασμένον, nos Latinè Coactum dicere possumus: cùm scilicet quispiam agens quæ vult, in ea incidit, quæ non vult: vt cùm lib. 1. Iliad. statim post prin. stragem Heroum iræ Achillis imputat:

πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων.— Subdit tamen paulò pòst:
—Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. Id est:
Iouis autem perficiebatur consilium siue decretum.

Et alibi in Odyssea, Vlysis socios sua ipsorũ culpa perisse tradit. Iterumque alibi, multa illorum, quæ fato impendent, prudentia euitari prodidit: vt cùm scribit lib. v. eiusdem Odysseæ:

Ε'νθάκ' ἀπὸ ῥινὸς τε δρύφθη σὺν τε ὀστέ' ἀράχθη,
Εἰ μὴ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Α'θήνη
Α'μφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἐπεσσύμενος λάβε πέτρης
Τῆς ἔχετο στενάχων εἷος μέγα κῦμα παρῆλθε. Hoc est,
Hic & cutis lacerata fuisset, simulque ossa fracta fuissent:
Nisi ei in animum induxisset cæsia Minerua.
Vtraque autem manu incitatus apprehendit saxum:
Cui hærebat suspirans, donec magnus fluctus præteriit. Et paulò pòst:
Ε'νθάκε δὴ δύστηνος ὑπὲρ μόρον ὤλετ' Ὀδυσσεύς,
Εἰ μὴ ἐπὶ φροσύνην δῶκε γλαυκῶπις Α'θήνη.
Hic verò miser præter fatum periisset Vlysses,
Nisi sapientiam dedisset cæsia Minerua.

Viri uxores sibi æquari nõ patiantur.
Mulier animal indomitũ.
Fœminæ rerũ omniũ libertatem desiderant.

7 ¶Ideo iis, qui huic constellationi obuiam ire volunt (possunt enim, si volunt, vt iam dictum, & comprobatum est) illud obseruandum esse censeo, ne à principio sibi æquari vxores patiantur. Alioquin (vt apud Liuium libr. ab vrbe condita, quarto & trigesimo, in defensione legis Oppiæ elegantissimè disserit M. Porcius Cato, de quo suprà locuti sumus) eas sibi intolerabiles futuras sciant. Extemplò enim simul ac pares esse cœperint, superiores erunt. Proinde (vt ille paulò antè monuerat) date frænos impotenti naturæ, & indomito animali: desperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Omnium enim rerum libertatem, imò licẽtiam, si vera dicere volumus, desiderant. Quod & è Liuio citat Lucas Penn. in l. j. col. j. in fin. C. de mulier. §. in quo loco lib. 10. Cui sententiæ concinens Euripides apud Stobæum c. lxxij.

οὐ γάρ ποτ' ἄνδρα τὸν σοφὸν γυναικὶ χρὴ
Δοῦναι χαλινοὺς, οὐδ' ἀφέντ' ἐᾶν κρατεῖν.

Quibus significatur, nunquam oportere virum sapientem vxori frænum remittere, neque sinere vt liberè imperet.

Mariti maritos se præstent, non dominos.
Nihil diuiduũ in domo coniugali.
Vxores maritis nec molere, nec coquinariam facere.
Romuli lex.

8 ¶Nec tamen propterea illis assentior, qui se in vxores non tam maritos agunt, quàm imperiosos dominos: cùm in maritali cõiugio iucundissima vitæ societas iniri debeat, vt Xenophon in Oeconomico non inutiliter disseruit, & à Columella repetitũ est in Præfatione libr. xij. atq; ipsi copiosissimè alibi descripsimus. Nihil enim (vt subdit Columella ipse) in domo cõiugali apud priscos diuiduum conspiciebatur, nihil quod aut maritus, aut fœmina propriũ sui iuris esse diceret, sed in commune conspirabatur ab vtroque. Autor est Plutarchus in Problematis, c. 84. ex veteri Romanorum instituto vxores maritis, nec molere, nec coquinariam facere oportere, quæ ministeria ancillaria prorsus sunt & seruilia. Rursum alibi in iisdẽ quæstionibus, c. 28. refert apud priscos Romanos hunc morẽ fuisse, vt spõsam introducẽtes, iuberẽt dicere, Vbi tu Caius, ego Caia. quasi cũ viro pacisceretur, vt omnia cõmunia essent, & pariter imperarent: nec aliud in his verbis ostendi, nisi, Vti tu dominus ac domus cõpos, sic ego domina atque hera. Quod sumptũ videtur ex antiqua lege, Romuli, quæ huiusmodi erat, MVLIER VIRO LEGITIME CONIVNCTA, FORTVNARVM ET SACRORVM SOCIA ILLI ESTO: VTQVE DOMVS ILLE DOMINVS, ITA HAEC DOMINA. Cuius legis meminit Dionysius Halicarnasseus lib. ij. Romanarum Antiquitatum. Sed & idem Plutarchus (vt ad eum redeamus) in Lysandro, testis est, Spartæ pœnam ex legibus malo marito esse iudictam.

Virum inter & uxorẽ Aristocratiæ species est.
Barbaris uxor famulæ loco.
Numidæ uxoribus ut seruis utuntur.

9 ¶Aristoteles libro Ethicorũ octauo, capite decimo, scribit viro cũ vxore id ius intercedere, quod & in ἀριστοκρατείᾳ, id est, optimatũ gubernatione est. Nã pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ dignæ sunt viro: quæ autẽ fœminã decẽt, eas illi tribuit. Quòd si vir in omnibus dominetur in ὀλιγαρχίαν, id est, paucorum potentiã fit mutatio: quoniã contra dignitatem facit, non quia sit præstantior. Idem Aristoteles libro Politic. 1. c. j. illud in Barbaris repræhendit, quòd apud eos fœmina & seruus eodẽ gradu habeantur. Et sanè Numidæ ob id malè ab Historicis audiunt, quòd vxoribus perinde ac seruis vtantur. Atque etiam Thraces, qui idem faciunt, vt scribit Heraclides in Politicis. Apud Apuleium libro quinto Metamor. Sorores Psyches conquerũtur, quòd essent

maritis,quaſi ancillæ,deditæ. Prepterea L.Valerius in ea oratione,quam apud Liuium quo loco ſuprà citauimus,ſuper ipſius legis Oppiæ abrogatione habuit:Vos(inquit) in manu & tutela,non in ſeruitio debetis vxores habere:& malle patres aut viros,quàm dominos dici. Et poſt paululũ: Quò plus poteſtis,eò moderatius imperio vti debetis.

Vxores in tutela virorum, nõ in ſeruitio.

Vxores nec uerberandæ, nec alias male tractandæ.

10 ¶Itaque non admodum æſtimo,qui vxores aut verberibus afficiendas,aut alioquin ſeueriùs tractandas exiſtimant,vbi fortaſsis errauerint,aut quippiã fecerint,vel dixerint,quod ipſis diſpliceat: quoniam vt apud Virgilium lib.2.Aeneidos Aeneas prudenter dicit:

—Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt,nec habet victoria laudem.

Quæ ſententia cùm communiter de mulieribus loquatur,tamen ad vxores maximè referẽda eſt. M.Cato Cenſorius,quamuis (vt ſuprà diximus) vxorem fuit expertus moleſtam, impotentem, atque ſuperbam,quiſquis tamen vxori manus inferret,eum non aliter,quàm qui Deorum ſimulacra temeraſſet,inſectandum & deteſtandum eſſe,paſsim affirmabat:vt in eius vita teſtis eſt Plutarchus.D.Paulus ad Coloſſ.cap.3. Viri (inquit) diligite vxores veſtras,& nolite eſſe amari ad illas. Qua autoritate innixus Robertus Holkot,eximius inter ſcholaſticos Theologus,in 54. lectione, quam conſcripſit in Sapientiam Solomonis,dicit regendam eſſe vxorem manſuetè, non cum tyrannica auſteritate:verbis,non verberibus:amore,non timore:dulcedine, non amaritudine. Ante hunc D.Chryſoſt.in priorem Pauli ad Corinth.epiſt.Homilia 26.Neque verberandã(ait)vxorem dico,abſit:vltima nanque ignominia eſt,non eius qui verberatur,ſed qui verberat. Sed ſi caſu aliquo talem nacta eris maritum,noli ægrè ferre:ſed repoſitum tibi ex his præmium intellige, & in præſenti vita laudem.Et vos viros illud admoneo,nullũ ſit tam magnum peccatũ, quod ad verberandum vxorem vos compellat.Et quid vxorem dico?ne ſeruam quidem verberare, & manus in eam iniicere, viro libero eſt tolerãdum.Quòd ſi ſeruã verberare viro maximæ ignominiæ eſt, multò magis,contra liberam,dextram extendere. Et hoc ab Gentium legumlatoribus agnoſcere poſſumus,qui quæ vapularit,non amplius cum marito habitare cogunt, vtpote qui indignus ſit, vt cum ea ampliùs conſuetudinem habeat.Etenim ſumma iniuria eſt,vitæ ſociam,& in rebus neceſſariis antea tibi coniunctam,tanquam mancipium,ignominia afficere. Ideo huiuſmodi virum (ſiquidem vir appellãdus eſt potiùs,quàm fera)& patricidæ,& matricidæ ſimilẽ eſſe dixeris. Nam ſi patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimur,non vt iniuriam ei faciamus,ſed diuinã legem impleamus,& ipſis parentibus tam gratum hoc eſt,vt relicti gratiam habeant, & id multo ſtudio exequantur:quonã pacto non vltimæ dementiæ eſt, eam contumelia afficere,propter quã parentes Deus dimittẽdos præcepit?Nónne hoc tantùm inſania?Et paulò infrà:Sed incitat(inquit) mulier. Verùm conſidera mulierem debile vas eſſe. Tu autem vir propterea princeps factus es,& capitis loco datus,vt ſubditæ feras imbecillitatem. Velis igitur tuum illuſtrare principatũ:quod facies,ſi ſubditæ non inſultaueris:& quemadmodum Rex tantò clarior apparet,quantò præfectum ſuum clariorem oſtendit:quem ſi inhonoraret,& contumelia illius dignitatis magnitudinem afficeret,non paruam gloriæ ſuæ partem auferret.Itidem & tu,ſi illam,quæ ſecundum poſt te locum obtinet,contumelia afficis,non parum tui principatus honori derogas. Hæc igitur omnia tecum reputa,& modeſtus ſis,& cum his illius noctis recordare,qua aduocato te ad ſe pater, tanquã depoſitum quoddam,filiam tibi tradidit:& omnibus relictis,matre,domo,& ſeipſo,omnem eius curam tuæ dextræ commiſit.Et ſtatim pòſt:Non vides agricolas:quanta diligẽtia,quæ ſemel ſemen acceperit,terram colunt,quamuis innumera habet vitia?Vt exempli cauſa,quãuis arida ſit,quamuis malas herbas producat,quamuis humoris abundantia loci natura offendatur,colit tamen. Iterumq; haud multò pòſt:Quotieſcunq; aliquid moleſti domi contigerit, ſi quid vxor peccauerit, conſolare,& noli mœrorem augere.Licet enim omnia proiicias,nihil moleſtius continget, quàm non habere beneuolam domi vxorem:licet quodcunque dixeris peccatum,nullum magis dolendum,quàm cum vxore ſeditionẽ habere. Quòd ſi inuicem onera ferenda ſunt,multò magis vxoris:& ſi pauper ſit,noli exprobrare:& ſi ſtulta,noli ei inſultare:ſed eſto modeſtior. Etenim tuum membrum eſt,& caro vna facti eſtis.Sed ſtulta eſt,ebria,iracunda.Igitur dolendũ eſt,non iraſcendum,& Deo ſupplicandum,& ipſa admonenda, & adiuuanda conſilio:& omni conatu annitendum,vt illis liberetur affectibus. Quòd ſi verberaueris,exaſperabis morbum:aſperitas enim manſuetudine,non alia aſperitate diſſoluitur.Prætereà quam à Deo mercedem accepturus ſis,conſidera.Nam cùm eam verberare poſsis,neq; id Dei metu facias,ſed multa eius vitia æquo animo perferas,leges veritus,quæ prohibent vxorem eiici,quocunque vitio laborauerit,maximam mercedẽ accipies,& ante mercedem multa lucraberis.Eam nanque obſequentiorem reddes, & tu ob eam manſuetior. Et alia multa,quæ in eam ſententiam inibi ſubiiciuntur,quæ tu videre poteris.

Iunonis ſacrificiis fel non adhibebatur.

Tyrannus eſt, qui uxorem ſeueriùs tractat.

11 ¶Hoc & ethnici illi veteres Theologi ſymbolicè præcipiebant,ex quorum inſtitutis, qui Iunoni ſacrificabant,fel in ſacris non adhibebant,ſed è victima exemptum iuxta aram infodiebant. Quare oſtendebatur,bilem prorſus,irámve,atque odiũ, & amaritudinem à coniugali iucunditate eſſe ſequeſtrandam. Iuno enim Dea nuptialis erat, viriq; ac mulieris coniunctam vitam ſignificabat. Cuius rei autor eſt Plutarchus Chæronenſis in lib.de Præceptis connubialibus, atque iterum in eo,quem de Platæenſi Dædala inſcripſit:& reaſſumpſit Euſebius lib.de Præparatione Euangelica 3.cap.1.Proin Pontifex Rom.in c.j.extrà de his quæ vi metúſve cauſa fiunt, quempiam tyrãnum

vocat,qni vxorem seneriùs tractaret.

12 *Pueri non uerberibus, sed rationibus do cendi. Serui uerbis magis, quàm uerberibus co ercendi. Fœmina ex costa uiri,non ex pede facta. Vir maritus uxoris, nō do minus. Vxor socia ui ri dicitur.*

¶Plutarchus ipse in eo lib.quem de Liberis educandis scripsit, monet pueros ad honesta exercitia,non plagis,aut verberibus,sed monitis, & rationibus adducendos:illa enim seruos magis decere,quàm liberos, qui durati rigescũt:liberalibus autem pueris maiorem commoditatem laudes afferunt,ac vituperia,quàm verbera:illæ enim ad honesta conci tant,vituperia à turpitudine cohibent.Quin M.Varro lib.Rei rusticæ 1.c.20.ira dicit mancipiis imperandũ esse,vt verbis coërceantur potiùs,quàm verberibus.Quòd si de liberis ille,hic de seruis illud moneat,quid de vxore dicendum?quæ vna caro,vnum corpus,vna anima cum viro est,vt alibi abundè diximus,quæq; de costa viri facta est,nõ ex pede,ne esse videretur ad seruitutem subiicienda,vt dicit Princeps sententiarũ Lombardus lib.2.dist.18.& ibi D.Theologi:& Hugo à S.Victore, in lib.de Sacramento. & Alex.Hales in 3.parte Summæ,quæst.lxxxviij.membro ij.& iij.& D.Thomas in j.part.Summæ. q.xcij.artic.iij.& in opusculo de decem præceptis.in sexto præcepto.Nicol.Lyr. super Gene.ca.2. Anto.Flo.in j.part.iij.partis principalis Summæ.tit.j.c.j.§.quantum ad primũ certum est. & è nostris gl.in c.vlt.xxxiij.q.vlt.& Host.in Summa,tit.de matr.§.qualiter cõtrahatur,col.vij.versi.circa hanc materiã,& Card.Alex.in c.gaudemus.§.quia verò.col.j.de diuor.Quibus cõcinens D. Ambrosius lib.Hexaemeron 5.c.7.Non es(inquit)dominus,sed maritus:non ancillam sortitus es, sed vxorem:gubernatorem te Deus voluit esse sexus inferioris,non præpotentẽ. Quin leges asserũt, virum & vxorem socios esse diuinæ atque humanæ domus.l.aduersus.C.de crimi.expil.hære. & Plautus in Sticho,scribit vxores virorũ esse socias. Ita enim inducit Pinaciũ de viris loquentem:

—Pudicitia est,pater, Eos magnificare,qui nos socias sumpserunt sibi.

Et statim circa initia Bibliorum,nempe Gene.c.3.Adam de vxore, Mulier (ait) quam dedisti mihi sociam,&c. Quanquam in Hebræo non sic legitur,sed hoc modo,Mulier,quam dedisti mecum. quod secuti septuaginta Interpretes ita verterunt,ἣν ἔδωκας μετ᾽ ἐμοῦ.

13 *Vxor indignè uerberata uirum repudiat. Vir quomodo punitur, qui uxorem uerberat.*

¶Imperatores Theodosius & Valentinianus sanxerunt,vxorem,quæ se probauerit à viro verberibus affectã,quæ ingenuis aliena sunt,posse virum repudiare in l.consensu.C.de repu.per quam legem videtur sentire glo.in c.sicut alterius.vij.q.j.quòd licet maritus posiit vxorẽ corrigere,non tamen intelligitur verberando,sed alio modo. Quam in hoc sequitur Alex.consil.xv.viso themate suprà scripto.post prin.lib.4. Et quamuis illa Theod.& Valen.sanctio fuerit à Iustiniano correcta in eo,quòd permitteret vxori huiusmodi verberibus affectæ virum repudiare : eam tamen iniuriam non reliquit impunitam. Voluit enim virum,qui eo modo vxorem verberauerit,ex alia sua substantia,constante matrimonio,tantùm vxori dare,quantum tertia pars faciat ante nuptias largitatis,in authent.sed nouo iure,eo.titu.de repud.& in corpore vnde sumitur,scilicet in auth. vt lice.matr.& auiæ.§.si quis autem propriam. Miror autem Bartol.(si is est) in l.cum satis,col.ij. versic.præterea vxor.C.de agri.& censi.scripsisse,vxorem à viro flagellis verberatam,licitè posse ab eo diuertere,per §.quia verò plurimas.in authent. vt cùm de appellatione cognoscitur.quo in loco nihil tale scriptum reperitur. Verùm illud dictum secutus est Paris à Puteo in tractatu Syndicatus,in titu.de excessibus Baronum,num.29.

14 *Sapientes uiri,uxores non uerberant. M. Antoninus Faustinæ uxo ris adulteria dissimulauit.*

¶Cæterùm nullos ferè ex his,qui probi sapientesq; habiti sunt,legimus vxores suas,quãtuncunque molestas,& intolerabiles,verberasse,sed potiùs earum vitia,aut dissimulasse , aut molliter, & blandè correxisse. Scribit Iulius Capitolinus,Marcum Antoninum Philosophum Imperatorem Roma.qui sanctitate vitæ (vt & ipse dicit)omnibus principibus antecelluit,Faustinæ vxoris adulteria dissimulasse:tantumq; abfuisse,vt de ea eiusq; adulteris supplicium ex lege sumeret, vt illos sibi non ignotos,præ cæteris ad varios honores,& magistratus promoueret:& in his Tertullum, quem cum ea prandentem aliquãdo depræhenderat. Hic autẽ Marcus Antoninus ille est, quem leges nostræ Consultissimum principem vocant,in l.hereditas:& in l.vlt.C.de testa.manu.& alibi,Virum prouidentissimũ,atque religiosissimum.l.vnum ex familia.§.vlti.ff.de leg.ij. Rursumq; alibi,Prouidentissimum,& Philosophiæ plenum.l.cum Syllanianum.C.de his qui.vt indig. Faustina quoque ea est,de qua fit mentio in l.si augustæ.ff.de leg.ij. Tertullus item,vt opinor,ille est, ad quem Iurisc õsultus tradit ipsum Marcum Antoninum scripsisse in l.Diuus.in princ.ff.de offi. præsi.& in l.apud hostes.ff.de capti.& postli.reuer.

Pauli eremitæ ad uxorẽ adulteram dictũ.

Paulus item ille simplex Antonij sanctissimi discipulus sanctissimus,cùm haberet vxorem bona specie,eamq; in ipso facinore adulterij depræhendisset,nihil aliud quàm tacitè subrisit,iureq; iurando affirmauit, se nunquam cum ea concubiturum. Ad adulterum autem, Tibi(inquit) eam habeto,& cum dicto in eremum abiit. Autor Socrates in Tripertita historia,lib.1.cap.2.

15 *Socratis in uxorum uitia patientia.*

¶Sed & Socrates ille,quem Apollo omnium mortalium sapientissimum iudicauisse dicitur,vxorum conuicia,iurgia,atque molestias modestè sapienterq; tulit, qui cùm à Xanthippe vxore post infinita cõuicia,ex superiori loco aqua immunda profusus fuisset,nihil ampliùs egit,quàm vt capite deterso diceret,Sciebam futurum,vt ista tonitrua imber sequeretur. Quod cùm plurimi referunt,tum è nostris D.Hieronymus lib.1.contra Iouinianum. Et versibus complexus est Bigus neotericus quidem Poëta,sed haud scio an multis etiam veterum melior:

—Ferendum est
Socratis exemplo,quodcunque peregerit vxor.
Xanthippen siquidem conuitia multa mouentem

Cum

Cùm blandè argueret, fœdatus desuper vnda
Nil nisi deterso, post tanta tonitrua, dixit
Vertice, se pluuiam non ignorante secutam.

Seneca autem lib.2.eius operis, cui titulus est, Quomodo in sapientem non cadit iniuria, scribit Socratem ipsum risisse, cùm ab vxore Xanthippe immũda aqua perfunderetur. De eadem refert Laërtius, quòd Alcibiadi illum increpanti, quòd modestiùs, quàm par esset, vxoris molestias pateretur, respondit: An verò tu non toleras clamore perstrepentes anseres? Illo dicente, At mihi oua pullosq; pariũt. Et mihi (ait) Xanthippe filios. Aliter autẽ respondisse narrat Gellius li.1.c.14. Xanthippe (inquit) Socratis Philosophi vxor morosa admodũ fuisse fertur, & iurgiosa, irarumq; & molestiarum muliebrium per diem, perq; noctem scatebat. Has eius intemperies in maritũ Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbã domo non exigeret. Quoniam (inquit Socrates) cùm illam domi talem perpetior, insuesco, & exerceor, vt cæterorum quoque foris petulantiam, & iniuriã faciliùs feram. Subiungit autẽ Gel. Varronis in Satyra Menippea, quam de Officio mariti inscripsit, huiusmodi sententiam, quæ mirè huic nostro proposito conuenit: Vitium vxoris aut tollendũ, aut ferendum est. Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Sed vt redeamus ad Socratem, Plutarchus in lib. de Vtilitate ab inimicis capienda, Socrates (inquit) Xanthippen vxorem iracundam, ac molestam domi ferebat, ceu faciliùs cum aliis cõsuetudinem acturus, si illam perpeti consueuisset. Idem in lib. de Cohibenda iracundia, Socrates (ait) cùm è palæstra redeuntem Euthydemum casu duxisset ad conuiuium, Xanthippe cùm irata surrexisset, dixissetq; conuicia, tandem & mensam subuertisset, Euthydemus autem surgens abire cœpisset: dolore affectus Socrates, At domi tuæ nuper (inquit) nonne accidit, vt gallina quædam subuolans, idem hoc efficeret? nos tamen non indignabamur. Chrysost. autem in d. Homilia 26. Episto. prioris ad Corinth. post ea quæ suprà ex eo citauimus, versi. ab hinc 5. eo Socratis, quem tamen non nominat, exemplo vtitur, vt ostendat vitia vxorum patienter toleranda, vt gymnasium & palæstram quandam Philosophiæ habeamus.

16 ¶ Adde, quòd contumax est muliebris natura, in eaq; longè procliuior est, & magis nititur, quæ vetita sunt, vel teste D. Hieronymo (nisi alius sit, quod magis puto) in regula ad Eustochium cap. 27. & Ouidio dicente, cùm de mulieribus loqueretur, lib.3. Amorum, Eleg.4.

Mulieres contumaces, & in vetita proniores.

Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
Obsequio vinces aptiùs ipse tuo.
Vidi ego nuper equum contra sua frena tenacem
Ore reluctanti fulminis ire modo:
Constitit, vt primùm concessas sensit habenas,
Frenaq; in effusas laxa iacere iubas. Mox sequitur,
Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata.

Quem postremum versum citat è nostris Hosti. in c.j. extrà de matr. contract. contra interdic. eccle. & Io. Ana. in c. tua nos. extr. de homi. Ex eoq; videtur summus Pontifex mutuatus fuisse principiũ c. clericis. de immu. eccl. lib.6. cùm dicitur, Nituntur in vetitum. Cui consonat tex. elegans in c. de viduis. l.ij. in fi. xxvij. q.j. ibi, Quod pleniùs exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam deterreri, quàm admoneri, videatur. Quæ sentẽtia deprompta quoq; fuisse videri potest ex Cicerone in ea Oratione, quã pro domo sua habuit. Huicq; rei quadrat illud Terẽtianũ in Eunucho:

—Noui ingenium mulierum,
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro.

Citat è nostris Lucas Pen. in l.j. col.j. in fi. C. de mulie. & in quo loco. lib.10. Et illud eiusdem Terentij in Hecyra:

Viris esse aduersas, æquè studium est, similis est pertinacia.

Et illud item Iouis Homerici lib.6. Iliad. de Iunone vxore loquentis:

ἥρῃ δ' ὄτι τόσον νεμεσίζομαι, οὐδὲ χολοῦμαι.
αἰεὶ γάρ μοι ἔωθεν ἐνικλᾶν, ὅττι νοήσω.

Iunonem autem non adeò accuso, neque irascor.
Semper enim mihi consueta est impedire, quicquid intelligo.

Vt tamen interim non omittam illud Ouidij lib.1. de Arte amandi:

Quinetiam accendas vitia, irritesq; vetando.

Ex quibus intelligis, mulieres cùm aliàs semper, in vetitum niti, tum verò maximè aduersus maritos. Huc quoque spectat illud Martialis lib.2. ad Gallam Epigram.25.

Das nunquam, semper promittis, Galla, roganti.
Si semper fallis, iam, rogo, Galla nega.

Est enim mulierum mos, vt semper contraria petitis agant.

17 ¶ Propterea non verberibus vxori reluctandum est, sed (quod dicit Ouidius) obsequiis, tum iis, quas diximus rationibus, tum etiam quòd ex vxorum verberibus amor coniugalis in odium exitiale vertitur. Ex quibus proficiscitur tam immanis, atque acerbus vxorum in viros animus, vt plerunque mortem eorum expetant, vt not. glo. in l. pater Seuerinam. §. socrus, & ibi Bart. & Paul. Castr. ff. de condi. & demon. & eam quoque ponderat Bald. l. vlt. col.j. & ibi Paul. Castr. paulò ante

Vxoribus, obsequiis reluctandum, non verberibus.

fin.C.de instit.& substit.& ex ea dicit Bald. quòd mariti hæreditas non semper est vxori luctuosa.& idem Bald.in authen.cui relictum,col.ij.versic.vlteriùs reuoco.C.de indic. vidui. & in c. accepimus,extrà de pactis, & in c.j.paulò ante medium.& ibi Cardin.Alexan.colum.iij.titu.qualit. deb.iur.vas.domi.fide.& Lucas Pen.in l.quoties.col.iij.C.de priui.scho.lib.xij.& Roma.in l.si quis hæres.ad fin.ff.de acquir.hæred. Et est glos. similis à nemine (quòd meminerim) annotata, in l. vlti.in verbo,tristitiæ suæ.C.de iure doti.vbi Bald.in priori lect.priorem illam gloss. hac tacita,in id citat. Et idem quoque dicit Alex.in l.j.col.xv.versic.contra intellectum.ff.de vulg. & pupil.& Bal.Nouel.in tract.dot.in ij.parte,in fin.

Fœminæ appetentes vindictæ.

18 ¶Ad hæc,vxores,vt maritos istos imperiosos vlciscantur:sunt enim vindictæ natura appetentiores. Nam vt dicit Iuuenalis Satyr.13.

—Vindicta
Nemo magis gaudet,quàm fœmina.—

Mulier passa iniuriam insanit.

Quem citat Lucas Pen.in d.l.j.C.de muli.& in quo loco.lib.10.Idcirco mulier illa Apuleiana lib. 5.de Asino aureo,dicit se non esse mulierem,nisi vltionem à sorore,cui erat infensa,caperet.Nam & Diuus Chrysostomus in ea Homilia,quam in decollationem Diui Ioannis habuit,Mulier (inquit) si iniuriam patitur,insanit. Vxores (inquam) quò de maritis sumant vindictam, verendum est ne alienis viris se substernant. Callidè quidem plerique rei Venereæ scriptores admonent,vt id tempus alienas vxores interpellandi captetur,quo erunt viris subiratæ.

Mulieres veneficæ.

19 ¶Ex verberibus ergo vxorum nascuntur inimicitiæ,& adulteria,atque etiam cædes,insidiæ,maleficia,veneficia in maritos patrantur. Nam cùm fœminæ sint aliàs suapte natura ad maleficium, veneficiumq; viris procliuiores,vt ex Fabio Quintiliano depræhendimus,qui lib.5. Oratoriarum Institutionum,tit.de argumentis,elegantissimè differit,sumi etiam argumentum à sexu. Nam latrocinium(inquit)faciliùs in viro,veneficium in fœmina credam. Quod quàm verè dicat,liquidò ex eo apparet,quòd fœminæ,quàm mares,priùs aconita inuenisse dicuntur. Refert enim Diodorus lib.5.de Antiquorum gestis,Hecatem fœminam omnium primam aconitum inuenisse, & ad venena mortifera conficienda summum studium,operamq; impendisse.Quin & apud Romanos fœminæ veneficiis primùm vsæ sunt,vt testes sunt veracissimi Liuius lib.8.& Valerius lib.2.titu. de institutis antiquis:& nonnihil D.August.lib.de Ciuitate Dei.3.cap.17.Plinius autem,Naturalis historiæ lib.25.c.2.scribit,sciétiam fœminarum in veneficiis præualere. Quid enim(vt subdit) non repleuere fabulis Colchis Medea,aliæq; , imprimisq; Italica Circe, Diis etiam adscripta?Sed & præter istas,apud Horatium nunquàm non videbis magas, & veneficas mulieres memoratas, Gratidiam,quam & Canidiam appellat,Saganamq;,& Veiam Neapolitanas , Foliam Ariminensem,& alias:viros autem neutiquam.Quin & apud alios scriptores & alias multas reperies,Mycalen scilicet,Erichthò,Dipsadem,Eriphiam,Guthrunem,Gygen illam Parysatis matris Cyri famulam,Martinam quandam Cornelio Tacito memoratam lib.2.Annalium,& Locustam apud eundem ad fin.propemodum,lib.12.& alias propè infinitas.

Mulieres aconita primæ inuenere.

Mulieres multæ veneficæ.

De eadem re.

20 ¶Ex quo illud Euripidis in Ione:

ὅσας σφαγὰς δὴ φαρμάκων θανασίμων
γυναῖκες ηὗρον, ἀνδράσιν διαφθοράς.
Quot cædes iam veneficiorum letalium
Mulieres inuenerunt,viris perniciem adferentes!

Et illud Hieronymi in Iouinianum lib.1.c.28. Si aliquid tuo arbitrio seruaueris,fidem sibi adhiberi non putabit,sed in odium vertetur,ac iurgia:& nisi citò consulueris,parabit venena.Sed & hoc literarum sacrarum probatur autoritate. Nam cùm lege Mosaica Exodi 22.statutum esset,ne maleficæ viuerent,fœmina tantùm est expressa. Hieronymus tamen hunc locum traducens,masculum quoque expressit,inquiens, Maleficos non patieris viuere:quod & repetitur in §.hinc apparet.xxiij.q.v.quasi non secus sint in ea re puniendi mares,ac fœminæ. Sed scriptura Hebræa fœminarum tantùm mentionem fecit,quoniam fœminæ multò sint in hoc crimen, quàm masculi, propensiores,vt scienter annotauit Nicol.Lyrensis,cum Exodi locum enarrans.Sed & hoc quoque asserit Iacobus Sprenger,in eo lib.cui titulum nuncupauit,Malleus maleficarū , parte j.q.vj. vbi & multas eius rei adducit rationes.Et hæc quidem comprobat vetus illud prouerbium de mulierum veneficiis Θεσσαλικὴ γυνή,id est,Thessala mulier,Suidæ memoratum,quo scilicet vtimur in veneficas mulieres:quoniam ea gens,& præsertim fœminæ,præ cæteris hoc nomine sunt notatæ, vt ex Apuleio,& aliis scriptoribus videre licet.Seneca autem Tragœdiographus in Hercule Oetæo,Venena fœminea proprio ac peculiari epitheto vocat:

Prouerbium.

Aditum venenis palla fœmineis dedit.

Venena fœminea.

Mulierum arma insidiæ.

21 ¶Et hoc quidem probabile est:Nam cùm fœminæ sint natura debiles,vt latè suprà probauimus, atque etiam timidæ,vt posteà quoque ostendemus:quod non possunt,neque audent aperto Marte aggredi,id insidiis veneficiisq; conficiunt, pellem videlicet vulpinam induentes , ex Lysandri Apophthegmate, cùm leonina deest:vt est natura debilium,atque timidorum. Et vt dicit Philo apud Antonium Monachum, Melissæ lib.2.cap.86. Quibus vires desunt,tyrannicæ naturæ homines,rem astu & insidiis moliuntur, οἷς (inquit) ἰσχὺς οὐ πρόσεστι τῶν τῆς φύσεως τυραννικῶν, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλὰς κατορθοῦσιν. Quam rationem clãculùm intellexisse videtur Fabius Quintilia-

nus

nus (si is est) in ea Declamatione, cuius titulus est, Cæcus in limine. Sunt & fœminis ad scelera vires,cum habent causas virorum. Quinimo,si interroges,faciliùs hæc pectora metus,odium,ira corrumpunt:& quoniam non habent tantum roboris, vnde vitia mentium vincant, plerunque facinus infirmitate fecerunt. Sanè tamen illis tantùm sceleribus sufficere nõ possunt,quæ discursum,quæ laborem exigunt. Et propterea etiam Aristoteles lib.9. Animalium fœminas viris esse insidiosiores scribit. Quoniam videlicet fœminæ insidiis,magis quàm robore,inimicos appetunt. Hucq; spectat illud Euripidis in Cressis,apud Stobæum cap.70.

γαμεῖτε νῦν, ἢ γαμεῖτε, κᾆτα θνήσκετε
ἢ φαρμάκοισιν ἐκ γυναικὸς, ἢ δόλοις.
Nunc ducite vxores,ducite,inquam,& mortem obite
Mulierum aut veneno, aut fraude.

Ex quo fit,vt Artemidorus Daldianus lib. ὀνειροκριτικῶν, quasi dixeris, de somniorum iudiciis,c. 12.scripserit,vulpem in somnis eadem,quæ lupos significare:verùm in hoc differre, quòd inimicos non palàm adorientes, sed clandestinè insidiantes portendit:vt plurimùm verò mulieres insidiantes significat.

22 ¶Cùm ergo (vt repetamus) mulieres sint ad veneficia viris procliuiores,tum verò maximè adulteræ. Sunt enim adulterium,& veneficium proxima,& quasi quadam cognatione annexa:vt mulier quæ impudica est,eadem quoq; fit venefica. Ideo Cicero,aut quisquis is fuit,qui libros Rhetoricorum ad Herennium scripsit,lib.4.Ratiocinationis huiusmodi exemplum subtexuit: Maiores nostri,quã impudicam iudicarant,eam veneficij quoque damnatã existimabant. Quid ita?quia necesse est eam,quæ suum corpus addixerit turpissimæ cupiditati,timere permultos. Quos?istos, virum,parentes,cæterosq;, ad quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. Quid postea? quos tantopere timeat,eos necesse est,vt quoquo modo possit,veneficio petat. Cur? quia nulla potest honesta ratio eam retinere,quam magnitudo peccati facit timidam,intemperantia audacem, natura muliebris inconsideratam. Quid veneficij damnatam? quid? putabant impudicam quoque necessariò. Quare?quia nulla faciliùs ad id maleficium causa,quàm turpis amor, & intemperans libido,commouere potuit. Et paulò infrà: Quid in viris? idémne hoc obseruabant?minimè,&c. Seneca quoque lib. Controuersiarum 4.hanc inter cæteras coniecturam ponit,vt cùm ex duobus criminibus alterum probamus,vt id alterius fiat probatio:tanquam eùm dicimus adulteram fuisse,vt credatur etiam propter hoc venefica. Marcus item Cato dicebat,vt scribit Fabius lib.5.titu. de exemplis,nullam adulteram non eandem esse veneficam. Cuius etiam promptissimum exemplum nobis tradit Ausonius:

Adulteriũ & ueneficiũ proxima.
Mulier impudica,eadem et uenefica.

Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito.

23 ¶Nec longè abest,quod scribit Suidas, μοιχεία, καὶ φαρμακεία, ταὐτὸν ἐστιν ἀμφότερα. λάθρα γὰρ γίνονται. λέγονται δὲ καὶ ἐπιβουλαί. καὶ ὅτι ἡ μοιχευομένη, ὅτι ἡ φαρμακεύουσα φιλεῖ τὸν ἄνδρα. Id est,adulteriũ, & veneficium idem est vtrunque.clam enim fiunt.dicuntur autem,& insidiæ:& neque adultera, neque venefica amat maritum suum. Id quod accepisse videtur,licèt supprimat, ab Artemidoro Daldiano,qui lib.4.eius operis quod paulò antè citauimus,cap.73. ἔδοξέ τις λέγειν αὐτῷ τὸν Πᾶνα, ἡ γυνή σοι φάρμακον δώσει διὰ τοῦ δεῖνος ὄντος γνωρίμου καὶ συνήθους. τούτου ἡ γυνὴ φάρμακον μὲν οὐκ ἔδωκεν, ἐμοιχεύθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, δι' οὗ ἔλεγε τὸ φάρμακον δώσειν. καὶ γὰρ ἡ φαρμακεία καὶ ἡ μοιχεία λάθρα γίνονται. καὶ ἀμφότερα ἐπιβουλαὶ λέγονται, καὶ ὅτι ἡ μοιχευομένη, ὅτι ἡ φάρμακον παρέχουσα φιλοῦσι τοὺς ἄνδρας. Id est, Vidit quidam in somnis Pana sibi dicere, Vxor tibi venenum dabit,per quendam tibi notum,& familiarem. Huius vxor venenũ quidem non dedit,stuprum autem passa est ab illo ipso, per quem dicebat venenum esse daudum. Etenim veneficium , & adulterium clam fiunt,& vtraque insidiæ dicuntur. Et neque adultera,neque venefica viros diligunt. *De eadem re.*

24 ¶Hucq; pertinet illud Quintiliani (aut quisquis is est) Declama.14. Veneficium,iudices,tota vita meretricis est. Est autem sententia Diui Chrysostomi in Matthæum Homilia 49. mulieres adulteras ad maritorum cædem,quibus iniuriam afferre meditantur,paratas esse,& accinctas. Menander apud Lucianum,in eo lib.cui titulum, ἔρωτες, nuncupauit, cùm à mulierum connubiis viros auertere,ac deterrere vellet,scribit,confestim quàm quis vxorem duxerit,adulterum toro nuptiali subsidere:mox insidias,venenaq; oboriri. Verba eius hæc sunt, καὶ γαμηλίῳ λέχει μοιχὸς ἐντρυφῶν, εἶτ' ἐπιβουλαὶ καὶ φαρμακεῖαι. Leges autem nostræ mulieres adulteras , & veneficas iungunt, veluti quadam affinitate coniunctas,in l.consensu.§.vir quoque,ibi,nisi adulteram,vel veneficam. C.de repudi.& in §.mitiores. in authen.de nupt. Quæ omnia eò tendunt , ne quis vxorem aut verberet,aut aliàs malè tractet,si vel suæ saluti,nedum honestati , consulere voluerit. Ex quibus hanc quoque legem non immeritò sancimus: *De eadem re.*

VIRI VXORES SIBI AEQVARI IAM À PRINCIPIO NE SINVNTO. *Octaua lex connubialis.*
SED DICTO AVDIENTES ESSE IMPRIMIS DOCENTO.
NEC TAMEN SE TYRANNOS, NEC DOMINOS, SED MARITOS PRAESTANTO.
NEC, SI SVAE SALVTI CONSVLERE, ET HONESTATEM VNDEQVAQVE SECTARI VELINT, EAS VERBERANTO, ALIÀSVE MALÈ TRACTANTO.

IN NONAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ

PARS NONA.

1 *Qui peccat legis autoritate, nõ peccat.*

Quod licet, maleficiũ non est.

ERVM qui huic nostræ legi volet refragari, dicet, Leges & Canones viris in vxores verbera non immoderata permittunt, vt iam suprà in prima lege abundè dictum est. Id ergo nemo potest reprehendere: nam vt solent dicere nostri recentiores Iurisconsulti, Qui peccat legis autoritate, non peccat. Ad quod citant l. Gracchus. C. de adul. vbi quod legitimè factum est, pœnã non meretur. & c. qui peccat. xxiij. q. iiij. Et quod licet, maleficium non est, vt dicit Bal. in l. decuriones, in fi. C. ex qui. cau. infa. irrog. & Petr. Anch. in repet. c. Canonum statuta. in xiij. q. prin. versi. in hac eadem materia. extrà de consti. & Io. Ana. in c. si perfodiens. col. iiij. extrà de homi. & Ro. consi. ccxiiij. venerabilis domine. col. j. & Fely. in c. quæ in ecclesiarum. col. vj. de consti. per rex. in l. is qui aggressorem, ibi nullam calumniam metuendam. C. de sica. Idq; est, quod Seneca ait lib. 6. Declamationum, Obiici non potest, quod lege factum est. Et iterum lib. 9. Non possum (inquit) ob id damnari, quod lege factum est. Et Cyrus sententiam magistri referens apud Xenophontem lib. 1. Id est iustum, quod ex lege est: quod verò est contra legem, id violentum. Quæ etiam est Aristotelis sententia lib. Ethicorum 5. c. 1. & iterum 2.

2 *Multa permittuntur, quæ non carent uitio.*

¶Sed istis qui eo colore suum crimen depingunt, atque tuentur, respondendum esse censeo, multa plerunque à legibus, & Canonibus permitti: quæ licet impunè facias, non tamen carent vitio, & dedecore. Nam, vt dicit Chrysostomus in c. hac ratione. xxxj. q. j. quod permittimus, nolentes præcipimus: quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. Et vt alibi dicit tex. in c. nerui. xiij. dist. non fine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur. Et facit tex. in l. & si quis. §. Diuus autem Marcus. ff. de relig. & sumpt. fune. vbi scribitur, hæredẽ, qui prohibet funerari ab eo, quem testator elegit, non rectè facere: pœnã tamen in eum statutam non esse. Quem tex. dicit singu. Bal. consi. xv. ad euidentiam præmitto. ante fin. lib. j. vbi & per eum dicit, non esse nouum, vt quædam inhonestè fiant, vltionem tamen non habeant: quia non omne illicitum punitur, sed id tantùm, quod statuit lex esse delictũ. Facit etiam l. militis. C. eo. tit. de relig. & sumpt. fune. & l. iij. §. non perpetuæ. versi. Diuus. ff. de sepul. viola. vbi idem propè tex. est, vt in d. §. Diuus autem. & ibi concord. in glo. & l. hæres. ff. de vsufr. leg. vbi & glo. not. non omne illicitum puniri. & l. Imperator. ff. de his qui no. infa. vbi glo. & Bald. idem no. & l. j. ff. de his qui. vt indig. vbi Bart. dicit esse sing. not. quòd illud quod pœnam non meretur, dicitur tamen offensa: nam licèt multa possint fieri licitè, non tamen honestè. quod & idem fermè voluit Bal. in d. l. decuriones. C. de infa. & in l. j. col. iiij. C. si à non comp. iud. & in c. j. col. ij. extrà de iudi. & Pet. Anch. in d. c. Canonum. quo loco nuper allegauimus. Paul. Castr. consi. cclv. viso suprà scripto puncto, post prin. lib. j. & è Theologis scholasticis Diuus Thomas 1. ij. q. xcvj. arti. ij. & iterum 4. cap. artic. ij.

3 *De eadem re.*

¶Cui consimile est, quod no. ipse Bald. in l. j. & ij. ff. ne quis eum qui in ius voc. per illum text. in verbo, non deliquit. & in verbo simili delicto. Nam cùm tex. videatur sibiipsi aduersari, ita interpretatur Bal. non deliquit iuris interpretatione, quia non punitur: tamen verè deliquit, quò ad bonos mores, & ideo dicitur simili delicto. Quod quidem inducit ad multas quæstiones. Et quod alibi scribit idem Bal. in proœ. Decre. col. iij. in verbo, pudicos. quòd licet nubens infra annum luctus, sit expers infamiæ, & alterius pœnæ iuris positiui, perdit tamen gloriam matrimonialis pudoris: vtpote cùm hic actus non sit laudabilis, nec sine rubore faciei detegentis maculam cordis. Et quod tradit Panor. in c. magnæ, in iij. no. de voto. quòd licet filia possit licitè inconsulto patre matrimonium contrahere, cap. sufficiat. xxxj. q. ij. non tamen honestè potest, & decenter, per tex. in c. j. de despon. impub. & quod item dicit idem Panor. in c. quia diuersitatẽ. in antepe. no. de concess. præben. quòd licèt Papa possit cæteros collatores præuenire, per tex. ibi, non tamen honestũ est, vt id faciat, per tex. in c. vlti. xcix. dist. & in c. peruenit. in fin. xj. q. j. Cui fermè simile est, quod dicit Bald. in superscriptione proœ. Gregoriani, col. iij. in verbo, episcopus. quòd licet Papa possit reuocare beneficium, nõ tamen est honestum, & laudabile, per no. in cap. quod dilecto. de consang. & affini. & in c. peruenit, de immuni. ecclesi. & per Host. in c. cùm venisset extrà de iudic.

4 *De eadem re.*

Vir occidens uxorem in adulterio, non excusatur à peccato.

¶Facit præterea, quod voluit glo. in c. cùm venerabilis, de consue. & in c. non sanè. de tempo. ord. & in c. denique. 4. dist. quòd licet mala consuetudo excuset à pœna, non tamen à peccato. de quo alibi abundè disseruimus, & quod dicit glo. not. in c. inter hæc. 33. q. ij. quòd licet viro permittatur nonnunquã occidere vxorẽ in adulterio deprehensam: si tamen faciat, non excusatur à culpa, vel peccato. quã sequitur Archi. ibi & Io. Fab. in d. l. Gracchus. paulò ante fi. C. de adul. Imo. & recentiores in l. quid ergo. §. j. ff. de leg. j. & Pan. in c. veniẽs. le ij. ext. de spons. & in repe. c. cùm esses. col. v. de testa. vbi dicit sing. illam gl. & in c. si verò. le ij. col. pen. extr. de sen. excom. & Roma. in l. si ab hostibus. col. ij. nu. 14. ff. sol. matr. & Feli. in c. j. col. j. extrà de præscrip. & in c. ad nostram. col. j. in fi. extrà de proba. vbi eam dicit auream. Sed & eam faciunt singu. Panor. Ioan. Ana. col. ij. & Feli. in c. ij. extrà de homi. & ipse Feli. in c. quæ in ecclesiarum. col. v. extrà de constit. Ro. in repe. auth. similiter. in xxxiiij. speciali piæ causæ inter vltimas voluntates. C. ad leg. Falcid. & Iason in l. vt vim.

col. v.

col.5.verſ.redeo ad primam partem.ff.de iuſt.& iur.& in l.ſi plagij.col.j.ff.de verb.oblig.& copioſiſsimè ſimul,& elegantiſsimè Fortunius in lib.quem ſcripſit de vltimo fine iurium,char.x.in 11. illatione.Et è Theologis idem voluerunt D.Thomas in 4.ſent.diſt.37.q.2.art.j.vbi etiam Richardus,& plerique omnes,& Aſteſſa.lib.8.ſuæ Summæ,tit.xx.ar.4.& Robertus Holkot in commẽmentariis,quos condidit in Sapientiam Solomonis,lectione 42.& Ang.Claua.in verbo,homicidium.verſi.6.& iterum in verbo,vxor.verſ.4.& ad hoc optimè facit tex.in d.ca.inter hæc.& ante hos D.Auguſtinus lib.2.de adulterinis coniugiis cap.14.& ſeq.Et ex externis ſcriptoribus eam legem non probat Aphthonius ille Declamator in li.Præexercitamentorum,ad calcem.Et idẽ quoque in ſtatuto permittente occidere bannitum, vt videlicet propterea non excuſetur à peccato, qui id fecerit,vt dicunt multi ex iis,quos ſuprà citauimus,& præterea Bald.in c.j.col j. de iudic.& in ca.vlt.in ſecun.notab.de præſcrip.& Iaſon in d.l.ſi plagij.col.j.ff.de verb.oblig.vbi tamen poſt Alex.quoſdam allegat tenentes contrarium.

Bannitum occidens,nõ excuſatur à peccato.

5 ¶Quibus adde,quòd ex legibus Moſaicis,ſi quis duxiſſet vxorem, quæ ſibi deformis videretur, illi permittebatur dare libellum repudij,vt ſuprà diximus,& ſcribitur Deut.24.id tamen non erat ſine crimine,vt eſt multorum ſententia,ea potiſsimũ ratione,quòd alioquin illud in Iudæis Chriſtus non repræhendiſſet,ſicuti fecit Matthæi 5.c.& iterũ 19.& Marci 10.& Lucæ 16.aſſerens cauſam permiſsionis Moyſis fuiſſe,propter duritiam cordis eorum.Ita annotauit magna pars Theologorũ in 4.ſenten.diſtin.33.& Nico.Lyr.in d.c.24.Deuter.& Alex.Hales in 3.parte Summę,quęſtio.46.membro 2.arti.1.& 2.& è noſtris glo.in cap.cùm in lege.23.q.4.& Archi.in dicto cap. qui peccat.23.q.4.& Hoſti.in cap.gaudemus,col.3.in verbo,qui autem.extrà de diuor. & Bald. ſiue is fuit Io.à Montegranario,inter ipſius Bal.conſi.428.inquiſitio prædicta.col.2.lib.5.

De eadem re.

Libellus repudij à Moſe conceſſus,non erat ſine crimine.

6 ¶Et non abſimiliter, licet ex eiſdem legibus Moſaicis ſuam quiſque iniuriam poſſet ſine iudice vindicare,vel vſque ad mortem,ſi crimẽ exigeret,vt ex autoritate Leuitici aſſeruit D.Gregorius, enarrans Matthæi cap. 22.& in decre.cano. in d.ca.cum in lege.23.q.4.& eſt etiam bonus text.in c.ſi quis per vetus,vbi & not.glo.22.q.2.& in c.ſi audieris.& ibi quoque gloſſ.23.quæſt.5. Tamen peccabat,quiſquis id faciebat propria autoritate, licet ex lege non puniretur; vt expreſsè voluit Archi.in dicto cap.cùm in lege.vbi tamen glo.diſtinguit,an cum odio ſe vindicaret,an ſine odio, Cum aliis collectis per gloſſ.in c.omnis autem lex.3.diſt.

Vindicta permiſſa,non ſine peccato eſt.

7 ¶Ex quibus palàm eſt,non omne quod permittitur,honeſtum eſſe,& ſine vitio:atque vt dicit Iuriſconſultus in l.non omne.ff.de reg.iur.non omne quod licet,honeſtum eſt.Proinde alibi Iuriſconſultus in l.ſemper.eo.tit.& iterum in l.ſemper. ff. de ritu nup. ſcribit ſemper in contractibus, non ſolùm quod liceat conſiderandum eſſe, ſed & quod honeſtum ſit. Vnde ſumpta occaſione Accurſ.in d.l.ſemper,primùm alleg.dicit, quòd etſi liceat contrahentibus ſe inuicem circunſcribere,l.item ſi pretiò.§.vlt.ff.loca.& in l.in cauſæ.§.idem Pomponius.ff.de minor. modò deceptio non excedat dimidium iuſti pretij.l.2.C.de reſcin.vendi & c.pen.extrà de emp.& vend.Idipſum tamen facere non conuenit bono viro.Quam glo.facit ſing. Bald.in c.ſi proponente.verſ.& no. quòd interdum.extrà de reſcrip.& Barba.in l.4.§.Cato.col.27.de verb.obli.& conſi.lvj.ſapienter ſcripſit Pſalmiſta,paulò poſt prin.lib.2.& conſi xxj.clementiſsimum Deum,in princ.lib.4. vbi & col.2.eam dicit literis aureis notandam.Sed & ipſe alibi valde ſing.dicit,vt in c.bonæ,le 2.col. vj. verſ.nota ibi honeſtius.de poſtula.præla.& conſi.22.clementiſsimum Deum oro.col.4.libro item 4.& conſi.67.illud afferam in medium.col.j.eo.lib.& inter conſ.Laur.Calca.conſ.27. clementiſsimi Dei patris.col.vlt.& iterum conſ.ſeq.illud afferam in medium.col.2.Et eam glo.alibi no.ipſe Bal.in auth.ad hæc.col.pe.verſ.inſuper quæritur.C.de vſur.& in c.quanto. col.2.verſ. item decipere,de iureiur.vbi eam vocat ſolennem.& conſ.332.conſiderato compromiſſo,poſt prin.lib.2.& iterum conſi.3.caſus talis eſt,quidam,lib.3.& Barb.conſ.9.præclarè ſcribitur apud Pſalmiſtam,col. antepe.in fi.lib.2.& conſi.11.illud afferam in medium,col.11.eo.lib.2.

De eadem re.

Bono viro nõ licet alterum in contractu circũſcribere.

8 ¶Et per eam glo.dicit not.Bal.in c.cùm cauſa.in fi.de teſti.quòd licet iura permittant deceptionẽ infra dimidium iuſti pretij,non tamen id licitum eſt in foro conſcientiæ. Et ob id ſubinfert Bald. quò ergo vadit anima mercatoris?Sed & hoc idem voluit Inno.in c.in ciuitate.poſt prin. vbi etiã Ant.in verſ.venio ad glo.& Panor.& Ioan Ana.col.4.verſ.vtrùm autem poſsit.& Felin. extrà de vſur.Archi.in c.hoc ius.col.4.10.q.2.& in c.ſi cupis.16.q.j.Card.& Panor.in c.1. de emp.& vend. Ant.in c.cùm dilecti.vbi etiam Henri.col.pe.& in d.c.pen.eo.tit.Idem Ant.in c. quia plerique. col. antepe. verſ.quintus caſus.vbi etiam Panor.in 9.quæſt.de immuni.eccle.& Fede.Senen.conſi. 21. nunquid hæres.Saly.in d.auth.ad hæc.in 21.quæſt.C.de vſur.& Petr.Ferra.in forma libel.in cauſa venditionis,in verbo,pro pretio,col.j.& Cepol.in tracta.de ſimulatione contractuum, in ſecũda præſumptione,col.3.vbi ad hoc allegat d.glo.pro not.& Franc.Aretin.conſ.92.viſo legato.col.2. & Barb.in repe.c.Raynaldus.col.173.de teſta.& Iaſon.in l.ſi quis in conſcribendo.col.2. in vltimo.C.de pact.& in l.ſi quis cùm aliter,col.pen.ff.de verb.oblig.& in §.ſed iſte.col.xx.verſic.& aduerte.Inſti.de actio.& nouiſsimè Philip.Dec.in c.j.col.7.verſ.ſimiliter ex iſta.de conſti.in j.lect.& conſi.5.diuino implorato ſuffragio.col.2.verſ.ſecundò non obſtat.& nouiſsimè Iacobus Omphalius de vſurpat.leg.lib. 2.c.9.

De eadem re. In foro cõſcientiæ non licet etiã intra dimidium decipere.

9 ¶Quod & è Theologis comprobant D.Thomas 2.2.q. 77.art.j.Scotus in 4.ſent.diſt.15.q.2. arti. 2.concluſ.3.& è recentioribus Gabriel Biel.in eadem diſt.15.q.10.art.2.concluſ.2.vbi alleg.Ioan.de

Lig.& Io.Caldc.idem tenentes,vti verè hoc tenent,in c.nauiganti.extrà de vsur.licet non alleget locum.Ant.Flor.in 2.parte princ.suæ Summæ,tit.j.c.16.vers.quantùm ad tertium principale.col. 3.& iterum col.5.vbi repræhendit Durandum,qui in sua Summa tenuit contrarium : quod nulli mirum videri debet:nam ob id tantùm animum ad scribendum appulit Durandus, vt cæteris cõtradiceret,præsertim Diuo Thomæ.Idẽ quoque tenuit D.Bernardinus in lib.de Euangelio æterno,Sermone 35.char.vlt.vers.circa hoc autem notandum est.& iterum Serm.35.art.1.c.2.& nouissimè Adrianus Florentius in suis in 4.senten.quæstionibus,vbi de restitutione disserit,in q.cuius initium est,cousequenter quæro,vtrùm indistinctè tenetur.in solutione ipsius quæstionis.Et omnium latissimè Conradus,in vbere tract.de Contractibus,tum in summario 57.quæst.tum in ea ipsa q.57. quibus locis hanc rem eruditè, & copiosè disputat,assetitque,& hoc procedere,quantumcunque modica sit læsio.

10 *Qui contrarium tenent.*
¶Quanquam & è nostris contrarium simpliciter tenuit Io.Crotus in repe.cap. vt animarum. in prin.de consti.lib.6.hac ratione,quòd ius Canonicum,cuius est principalis intentio, vt consulat saluti animarum,vt ibi est tex.approbat huiusmodi contractum,in quo interuenit deceptio infra dimidiam iusti pretij.d.c.cùm dilecti.& c.pe.de emp.& vendi.Ergo contrahentes sunt tuti in foro conscientiæ,aliàs sequeretur,quòd quis deciperetur legis clypeo,quod fieri non debet.l.j.in fi. C.de his qui ve.æta.impe.& c.de viduis,27.q.2.Et ita etiam videtur voluisse Bald.sibi contrarius in d.c.si proponente.de rescrip.cùm dicit,quòd ex quo lex permittit contrahenti,quòd faciat sua facta,vt ipse loquitur,quàm melius potest,hoc debuit aduersa pars cogitare.& si non cogitauit,sibi imputet.Alioquin omnia mercimonia mundi destruerentur,& omnes mercatores irent ad inferos.Et licèt glo.in d.l.semper.dicat,quòd nunquam decipere contingit bono viro, tamen propterea non putat ipse Bald.quòd alicui detur remedium fori etiam conscientialis. Et ita quoque tenuit Petrus Anch.in c.peccatum.in 4.conclu.principali.de regul.iur.lib.6.vbi hanc rem per 4. conclusiones differt.& Barb.in c.j.de emp.& vend.& Franc.Areti.in d.c.cùm causam.de testi. & rursum in l.si quis cùm aliter.col.pen.ff.de verb.oblig. Quem & tu latissimè omnium rem hanc tractantem videas in d.c.cùm causa.de testi.& Soci.cons.49.viso instrumento.col.2.versi. his tamen non obst.lib.4.& Philip.Dec.sibi contrarium in d.l.semper.in fi.ff.de reg.iur.Sed ita,vt non omittas glo.in d.c.si cupis.in verbo,non multum.16.q.1.quæ dicit , in contractibus decipere non esse peccatum,per c.innocens.22.q.4.

11 *Ecclesia non debet rẽ pluris quàm valeat, uendere.*
¶Sed tamen ad prioris op.confirmationem,quæ communior est, & verior,adde & tu glo. not.in §.hoc ius.x.q.2.quæ dicit,quòd licet lex dicat , quòd contrahentes possunt se inuicem decipere, ecclesia tamen non debet vendere rem pluris,quàm valeat.quam glo.sequitur Archi.ibid.& eam commendat.& dicit sing.Rom.sing.758.Tu scis,quòd res ecclesiæ.& Barb.in repet.d.c. Raynaldus.col.113.extrà de testa.& in l.2.§.vlt.col.9.ff.de verb.oblig.& d.cons.77.col.j.lib.4.& inter cõs. Calca.d.consi.28.illud afferam in medium.col.2.& Iason in l.quoties.col.5.vers. secundò principaliter.C.de rei vendi.& sequitur è Theologis Diuus Bernardinus in d.sermone 35.quo loco suprà citauimus,& Conradus locis etiã suprà allega.& è nostris Cepol.vbi suprà , & ante eum Hostiens.Imol.& Panor.in c.j.in prin.extrà de empt.& vend.Bald. in auth.hoc ius porrectum.col.4. versi.vlterius quæritur.C.de sacrosanct.eccl.& in d.l.in causæ.§. idem Pomponius. ff. de minor. Ang.in §.hoc etiam.col.4.vers.sed tunc quæro.in auth.de ali.& emphyt.& Panorm.in c.per tuas. col.2.extrà de dona.in quibus locis ipse Panor.eam glo.dicit not.& rursnm idem Panor. in d.ca. quia plerique.iu 9.q.de immuni.eccle.vbi & eam dicit no.& in dicto c.cum causa.de testib.& in d. c.in ciuitate.col.2.de vsur.& alibi sæpe.& Franc.Aret.qui & illam dicit no.in d.l.si quis cùm aliter. col.8.versi.adde etiam.ff.de verbor.obligationib. & Berta.in tract.de gabellis,in 2. parte princip. in viij.q.in fi.vbi & illam gl.dicit sing.Et idem quoque voluit Ant.in c. continebatur. col.j. extrà de his quæ fiunt à præla.& in d.c.in ciuitate.de vsur.vbi & idem putat de personis ecclesiasticis, & etiam de laicis,quò ad forum animæ.quod & voluit ipse Anto.& etiam Imo.in d.c.cùm causa.

12 *De eadem re. Hermes Philosophus Aegyptius. Q. Scæuola.*
¶Facit & ad prædicta,id quod dicit Bal.in l.cum ipse.in prin.C.de contrah.emp.quòd ad bonam fidem pertinet,vt sit iustum pretium. Nam & Suidas autor est Hermetem Philosophum Aegyptium,qui sub Adriano Imperatore floruit,ea iustitia fuisse, vt si à se quippiam empturo , minus iusto pretio peteretur,ipse nihilominus iustum promittebat.Quin & Cicero lib.3.Offi.consimile quiddam fecisse Q. Scæuolam Publij filium scribit. Cùm enim postulasset , vt sibi fundus,cuius emptor erat,semel indicaretur,idque venditor ita fecisset,dixit se pluris æstimare, quàm emerat, & addidit centum millia.Subiungit autem Tul.Nemo est,qui viri boni hoc fuisse neget.Quæ postrema verba ideò hic adscripsimus,quia admodum conueniunt cum gl.in d.l.semper. Sed & idẽ fecisse quoque Diuum Augustinum in emptione cuiusdam libri refert Diuus Thomas loco suprà allegato,vers.abhinc 3.& è nostris Barb.d.cons.28.inter consi.Calca.

Augustinus.

13 *Quid si deceptio nõ sit ex proposito.*
¶Illud tamen,quod diximus,videlicet non esse licitum in foro conscientiæ contrahentibus etiam infra mediam partem iusti pretij sese decipere,intelligit Calde.in repe.d.c.nauiganti.col.4.versic. tertiò oppo.contra duos vlt.casus de vsur.quando ipsa deceptio proficiscitur ex dolo cõtrahentis,quia scilicet duobus dedit causam contractui,siue deceptioni, vel etiam incidit in ipsum contractum,aut deceptionem:quòd si deceptio spontè,&,vt dicit,re ipsa veniat,sine dolo contrahentis secus est.Sequitur,& dicit no.Panor.ibi.col.5.& etiam in d.c.in ciuitate.col.2.& in d.capit.cùm

causa

causa.col.vlt.& ibi etiā Fely.in fi.extrà de testi.& in c.1.post prin.extrà ne cler. vel mo.& Saly.in d.auth.ad hæc.& Corn.in repet.l.si pascenda pecora.col.j.C.de pact. & Phil.Dec. in d. c.j.col.8. vers.sed tamen aduertendum.de consti.Et multùm ad hoc facit gloss. in d. l. item si pretio.§.vlt. Nec ab hac distinctione multùm abest alia Imo.distinctio c.j.de emp.& vendi.vtrum scilicet emptor sciat verum pretium,& sponte emat:an verò ignoret,vt primo casu nullum sit animæ periculum,secundo secus.Sed super hac re latissimè omnium distinguit Ant.Burg.in ca. cùm dilecti. extrà de emptio.& vend.quem tu omnino vide.

14 ¶Sed vt tandem ad præcipuum ac principale nostrum propositum reuertamur,idque ipsum concludamus,licet iura permittant viris vxores verberare,non proinde sequitur,id honestum esse,& minimè vitiosum,per ea quæ dicta sunt.Ex quibus satis responsum est ad id, quod in nostrā legem obiectum fuit.Sed & responderi potest illud Augustini,Qui peccat legis autoritate, &c. intelligi de lege diuina,non autem humana,vt colligitur ex verbis subsequentibus, & etiam annotauit Adria.Flor.in eo ipso opere,quod nuper citauimus,in materia restitutionis. *Conclusio.*

15 ¶Sed confestim insurgit iterum Euripidis imitator quispiam μισογύνης,id est,mulierum osor,illud quoque in nostram legem petulanter obiiciens:Cùm omnes homines natura admodū procliues in vitia finxerit(vt affatim alibi scripsimus)tum præsertim mulieres, quæ in mala omnia feruntur præcipites,adeò vt vllam vix bonam reperias.Accurs.noster in l.ex his.ff.de legi. ex eo quod inibi scribit Iurisconsultus,legem fieri non debere ex his, quæ rarò accidunt,facetè admodum subinfert,non esse propterea legem de bonis mulieribus faciendam,quoniam raræ sunt. Alibi idem Accur.in l.2.C.de his qui ve.æta.impe.dicit fœminas ob id celerius veniā ætatis,quàm mares impetrare,quoniam mala herba citò crescit.Id quod etiam dicit ibi Odof.qui subdit,in nulla muliere esse animi probitatem,nisi sanctificetur.& Hosti.in c.literas.extrà de despon.impub.vbi dicit hanc rationem Plac.esse.& Collect.in c.puberes.eo.tit.& Panor.in c.vbi non est,eo quoque tit.& Bald.in l.qua ætate.ff.de testa. *Mulieres malæ.*

16 ¶In quam sententiam non parum multæ sunt Heroicorum,Comicorum,Epicorum,Citharisticorum,siue Lyricorum(iidem enim sunt,teste Iulio Polluce,qui lib.4.c.9.λυρῳδὸς,& κιθαρῳδὸς, & κιθαριστὰς idem significare dicit:& verba inde deduci λυρίζειν,κιθαρίζειν,& βαρβιτίζειν)Auleticorum,Dithyrambicorum,Asmaticorum,siue(vt alij vocant)Asmatographorum, Elegiographorum,Iambicorum,Hymnographorum,Anathematicorum, aliorúmque Epigrammatographorū, Sillographorum,Mimographorum,Epithalamiographorum,Monodorum,Melicorum,Coriambicorum,Satyricorúmque atque Tragicorum,& cæterorum Poetarum,aliorum quoque scriptorum sententiæ,ex quibus aliquot subsituemus.Homerus lib.11.Odyssea, facit Agamemnonem hæc pronunciantem:

ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός. Id est:
Nihil fœmina grauius,nibil peius.

Cuius etiam sententiæ meminit Dion in libello περὶ ἀπιστίας, id est, de incredulitate. Menandri Trimeter est,apud Græcos,vice prouerbij celebratus:

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὰ γυνή. Id est:
Thesaurus est malorum mala mulier. Alter quoque,
Θάλασσα,καὶ πῦρ,καὶ γυνὴ κακὰ τρία.
Ignis,& mare,& fœmina,sunt mala tria.

Quam sententiam disticho expressit Ioannes Secundus.

Quæ mala sint hominum rebus tria maxima,scire
Quæris?habe paucis:fœmina,flamma,fretum.

Idem quoque Menander(vt ad eum reuertamur)

ὅπου γυναῖκές εἰσι,πάντ' ἐκεῖ κακά.
Vbicunque mulieres sunt,ibidem mala sunt omnia.

Sed est & ille eiusdem Trimeter,

γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Id est:
Mulierem bonam consequi non facile.

Cui affinis est illa Diphili sententia apud Stobæum Serm.66.

γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.
In vxorem incidere bonam,non facile.

Euripides quoque in Iphigenia in Aulide scribit,rarò virum vxorem bonam nancisci:malam verò,non rarò.Verba ipsius hæc sunt,

Σπάνιον δ' εὕρημ' ἀνδρὶ,τοιαύτην λαβεῖν
δάμαρτα,φλαύραν δ' οὐ σπανὶς γυναῖκ' ἔχειν.

Cæterùm ipse Menander,vt ad eum iterum redeamus,apud Stobæum Sermo.70. tradit mulierem necessariò malam esse.

ἀνάγκη γὰρ γυναῖκ' εἶναι κακόν.

Sed & idem apud Lucianum in eo lib.cui ἔρωτες nomen indidit, scribit, non immerentem Prometheum pendere fixum Caucasi de rupibus,quòd mulieres effinxerit γένος μιαρὸν,id est,genus scelestum,nocens,impurum,ac veluti dignum,quod ab omnibus solum relinquatur. Hinc enim dictum

dictum μιαρὸν, nonnulli dictitant.

17 ¶Ex Latinis verò Poetis Lucillius:

Heu facul est homini inuentu bona fæmina nusquam.

Facul. Vbi, Facul, vt annotant Grāmatici, pro facilè antiquè ponitur. Cui & proximum est illud Pacuuij:

Haud facul fæmina inuentu bona.

Quod & L. Afranius iisdem verbis vsurpauit in Ixione, si verum dicit Nonius Marcellus. Plautus autem in Aulularia inducit Eunomiam de mulieribus ita loquentem:

Optima nulla potest eligi: alia alia peior.

Quod & de Sardis (vt illud obiter dicam) scribit Tullius libro 7. Epistol. Familiarium ad Fabium Gallum in Epistola incip. Amores, alium scilicet alio nequiorem. Idem Plautus in Milite,

Quid peius muliere? Rursúmque in eadem fabula:

Nam bona vxor, si ea quidem deducta est vsquam gentium,

Vbi ea possit inueniri? Et in Curculione:

Antiquum Poëtam audiui scripsisse in Tragœdia,

—Mulieres duas peiores esse, quàm vnam.

Quin & apud eundem in Mercatore, Lysimachus dicit nullam mulierem bonam esse. Et in Truculento Phronesium mulier ita loquitur:

Nimio minus perhibemur

Malo, quàm sumus, ingenio.—

Laches quoque ille senex Terentianus in Hecyra:

In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam. Seneca Tragœdiographus in Hippolyto:

Dum malorum fœmina, & scelerum artifex.

18 ¶Cui succinit Græcus Menandri Senarius, vt rursus Græcos autores repetamus:

γυνὴ γυναικὸς πώποτ' οὐδὲν διαφέρει. Id est:

A fœmina nihil fœmina vnquam discrepat.

Eiusdem, vt opinor, est ille versiculus:

οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τ' καλῆς. Id est:

Muliere nihil est peius, atque etiam bona.

Nam vt scribit Plutarchus in libro de Tranquillitate animi, Mulier quantumuis proba, mulier tamen est. Philemonis Poetæ Comici sententia est apud Stobæum Sermone 66.

ἀθάνατον δὲ κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Id est:

Immortale est malum necessarium vxor.

Cui simile est illud Menandri apud eundem Stobæum Sermone sequenti:

τὸ γαμεῖν, ἐάν τις τὴν ἀλήθειαν σκοπῇ,

κακὸν μὲν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν.

Vxorem ducere, si quis veritatem consideret,

Malum quidem est, sed necessarium malum.

Quare autem dicatur malum necessarium, dicemus posteà, nu. 218. incip. quæ cùm ita sint. Medea item in Tragœdia sui nominis:

ἀλλ' ἐσμὲν, οἷον ἐσμὲν, οὐκ ἐρῶ κακὸν

γυναῖκες, οὔκουν χρὴ σ' ὁμοιοῦσθαι κακοῖς.

Sed sumus, vt sumus, non dicam malum

Mulieres: non oportet te similem fieri malis. Item in ea ipsa fabula:

ἐπίστασαι δὲ πρὸς δ' ἔτι καὶ πεφύκαμεν

γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται,

κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

Scis verò prætereà, nos sumus

Mulieres ad bona consilia ineptissimæ,

Malorum verò omnium artifices sapientissimæ. Et in Hecuba sub finem:

εἴ τις γυναῖκας τῶν πρὶν εἴρηκε κακῶς

ἢ νῦν λέγων ἔστιν τις, ἢ μέλλει λέγειν.

ἅπαντα ταῦτα συντεμὼν ἐγὼ φράσω.

γένος γὰρ οὔτε πόντος, οὔτε γῆ τρέφει

τοιόνδ', ὁ δ' αἰεὶ ξυντυχὼν ἐπίσταται. Id est, vt vertit Erasmus:

De fœminis si dixit antehac quis malè,

Hodiéve dicit, siue pòst dicturus est,

Cuncta hæc ego compendio dicam semel.

Neque terra simile, nec fretum gignit genus,

Atque illud ipsa discit experientia

Semper, cui cum illis negotium incidit.

Idem facit Andromachen in fabula sui nominis ita loquentem:

οὐδ' εἰ γυναῖκές ἐσμεν ἄτηρον κακὸν

ἄνδρας γυναιξὶν ἐξομοιοῦσθαι φύσει.

Neque,

Neque, etsi nos mulieres sumus insuperabile malum,
Viros mulieribus assimilari natura.

Hæc ille, vt noo immeritò Euripides μισογυνὴς, id est, osor, mulierum fuerit vocatus à Gellio li. x. cap. 25. vt alibi diximus: atqoe etiam à Suida. Tametsi contrà Athenæus (id enim obiter dicere voluimus) eum φιλογυνῆ vocarit, id est, mulierosum, siue mulierum amatorem. Porrò (vt id quoque in transcursu dicam) cùm Sophocli quispiam dixisset, Euripidem mulierum esse osorem, tradunt illi respondisse Sophoclem: Io Tragœdiis quidem odit: quoniam io lecto vxores nostræ oõ tales suot mulieres: quasi diceret, Euripidem io Fabulis videri odisse mulieres, sed in lecto minimè. Idque ab Hieronymo in Historicis Commeotariis proditum est. Nooonulli autem tradunt, ipsum Euripidem à mulieribus fuisse discerptum, cuius tamen cootrarium alij affirmant.

19 ¶Nec tamen propterea omnino reliquimus ipsum Euripidem, cuius sunt & alia quoque in mulieres maledicta. Is nanque apud Planudem in vita Aesopi, & iterum in lib. j. Epigr. Græcorum, iuter omnia mala principatum tribuit mulieri: *Iterum de malitia mulierũ.*

πολλαὶ μὲν ὀργαὶ κυμάτων θαλασσίων,
πολλαὶ δὲ ποταμῶν, καὶ πυρὸς θερμοῦ πνοαί.
Δεινὸν δὲ πενία, δεινὰ δ' ἄλλα μυρία:
πλὴν οὐδὲν οὕτω δεινὸν, ὡς γυνὴ κακή. Id est,

Furore multo sæuit iratum mare,
Pronique fluuij & ignis acris impetus:
Inopia acerba, acerba alia quàm plurima:
Sed nil ita acerbum & noxium, vt mulier mala.

Et eandem sententiam paucis immutatis ex Euripide quoque citat Stobæus Serm. 71. Sed & apud eundem Euripidem in Hippolyto Coronato, est hæc mulierum detestatio.

ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν
γυναῖκας ἐς φῶς ἡλίου κατῴκισας; Id est,

O Iuppiter, cur obsecro fucatum hominibus malum,
Mulieres, sub iubar Solis deduxisti?

20 ¶Sed & Valerius quispiam in quadam epistola ad Rufinum, quæ inter Diui Hieronymi epistolas comperitur: Optima (inquit) fœmina, rarior est Phœnice: malarum fœmioarum tam copiosa sunt examina, vt nullus sit expers malignitatis earum. Lacon quidam apud Plutarchum, mulierem omoem malam lepidè significauit. Nam cùm vxorem duxisset pusillã, dicebat è malis quod minimum esset, eligeodum. Verba ipsios sunt, τ̃ κακοῦ ἐκλογὴν πεποιημένος, τὸ ἐλάχιστον ᾑρετισάμην. Sed id Antonius Monachus, Sermo. lib. 2. cap. 34. Democrito tribuit. Cui & simile est, quod apud Plautum in Sticho mulier Antiphonti quæreoti, vtram potiùs duceret in vxorem, virginémne, an viduam, respoodit io hæc verba: *De eadem re.*

Quanta mea sapientia est,
E malis multis, malum quod minimum est, id minimum malum est.
Qui potest mulieres vitare, vitet, vt quotidie
Pridie caueat, ne faciat, quod pigeat postridie. Ouidius autem Meta. lib. x.
Viderat offensus vitiis, quæ plurima menti
Fœminea natura dedit.—

21 ¶Superiorum senteotias coofirmat, & ille Græcorum versiculus, *De eadem re.*

Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή. Id est,
Feris omnibus immitior mulier mala. Et ille quoque,
Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή. Id est, ad verbum:
Venenum naturaliter est aspidis mala mulier.

Nam & Diogenes ille Cyoicus conspicatus duas fœminas clam inter se conferentes sermonem, protulit illum versiculum è Comœdia quapiam aotiqua depromptum:

ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.
Sumit venenum à vipera aspis mutuò.

Cuius rei testis est Antonius Monachus Melissæ lib. 2. c. 34. & Maximus Philosophus & Martyr, Locorum commuoium cap. 29. At Gregorius Nazanzenus in Sententiis Distichis, anteponit mulierum malitiam & venenum, aspidibus & draconibus.

Δεινὸν δράκοντες, καὶ κακοῦργον ἀσπίδες,
Διπλοῦ γυναικὸς δ' ἐστὶ τῆς φιλεργίας, Id est:
Mala res est dracones, malefica res & aspides:
Duplex mulieris malitia inter feras.

Quam seotentiam, & ipse deprompsisse videtur ex Thesauro Ecclesiastici, qui c. 25. anteponit malitiam muliebris, colubri, & draconis. Imò breuis (inquit) omnis malitia super malitiam mulieris, id est, Leuis est quælibet alia malitia, præ malitia mulieris. Sed & inibi multa alia de mulierum scelestibus comperies, quæ veluti omnibus exposita, prætermitto.

22 ¶Solomoo autem Ecclesiastæ 7. virum voum de mille booum reperisse se dicit, mulierem autẽ oullam. Quo etiam in loco D. Hieronymus scribit, fœminam esse omnium malorũ caput. Sed & ille do

ille doctißimus Rabbi Dauid Kimhi in radice אבש & aliis locis ibi relatis,tradit fœminas apud Hebræos ab נשה dici,quòd fragiles sint,& ad omnia vitia procliues. Id quod nos didicimus à doctißimo,humanißimóque,atque omnibus numeris consummatißimo viro, Domino Iacobo Spifamio,olim nostræ Decuriæ Præside dignißimo, cùm sententiam diceret in graui quapiam controuersia. Cæterùm Diuus Hieronymus eodem in loco scribit,mulierem in sacris literis iuxta intelligentiam spiritualem,aut omne generaliter peccatum, & iniquitatem nominari, quæ sub specie mulieris sedet,apud Zachariam 5.c.super plumbi talentum. Aut(inquit)diabolum γυναικῶς mulierem accipi oportet propter effœminatas vires,& idololatriam.

23 ❡Sed & (vt ad Græcos redeamus) Philoxenus Poeta Lyricus interrogatus, διὰ τὶ Σοφοκλῆς χρηστὰς προσάγει τὰς γυναῖκας,αὐτὸς δὲ φαύλας, id est, cur Sophocles introduceret mulieres bonas, & frugi,ipse autem malas ac peruersas:respondit, ὅτι Σοφοκλῆς μὲν οἵας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει,ἐγὼ δὲ οἷαι εἰσίν. Id est,Sophocles quidem mulieres carmine dicit, quales eas esse decet: ego autem quales verè sunt,vt autor est Antonius ille Monachus, & Maximus Philosophus, locis paulò antè citatis. Susarion ille Megarensis priscæ Comœdiæ inuentor, cùm prauæ mulieri coniunctus esset,ea abeunte in pompã Dionysiorum,theatrũ ingressus hæc carmina iambica cecinit:

ἀκούετε λεώς,Σουσαρίων λέγει τάδε:
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Καὶ γὰρ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι,κακόν.
Audite populus,Susarion hæc dicit:
Malum sunt mulieres. Veruntamenò populares,
Non est habitare domum sine malo.
Nam & vxorem ducere,& non ducere,malum est.

Quæ & ipsa relata sunt à Stobæo Sermo.77. Aristophanes in Cerealibus scribit, nihil mulieribus esse peius ad omnia,præterquàm ipsas mulieres:

ἀλλ' οὐ γάρ ἐστιν τῶν ἀναισχύντων φύσει γυναικῶν
οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα,πλὴν ἄρ' αἱ γυναῖκες.

Aristippus mulierem quandam paruam,sed formosam conspicatus, μικρὸν μὲν(inquit)καλὸν,μέγα δὲ κακόν. id est, Paruum qnidem pulchrum,sed magnum malum. Testis Antonius Monachus li. nuper citato,Serm.33. Protagoras interrogatus,cur inimico filiam nuptui dedisset, respondit, οὐκ ἔχον γὰρ οὐδὲν δοῦναι χεῖρον. id est, nihil illi dare poteram deterius. Autor idẽ Antonius eiusdem lib.c.34. Nec tandem volui prætermittere non inelegans Epigramma hominis Latini,& nostræ tempestatis,quo planè demonstrat,mulieres semper malas esse:

Vxor,amice,tibi est semper mala:cùm malè tractas,
Fit peior:sed fit peßima,quando bene.
Sed bona,si moriatur,erit:melior tamen,id te
Si faciat viuo:ast optima,si properè.

Partũ ex hoc libro. Vides ergo,quàm malè audiat apud antiquos scriptores mulierum genus. Quæ quidem, & hodiernis temporibus (vt Erasmi verbis vtar)strenuè dant operã,ne scriptores ipsi vaniloqui fuisse videantur. Ex quibus multa transcripsit, nescio quis Carolus Degrassalius Carcassonensis libr.1. Regalium Franciæ,chart.245.

24 *Crimẽ, fraus, dolus specialiter sunt opponenda.* ❡Et quia fortasse non erit satis quibusdam hæc dixisse in genere, nisi & ipsa speciatim comptemus,propter ea,quę in similibus habentur in l.si quis in principio testamenti,in verbo specialiter.ff.de leg.3.& l.1.§.defensionem.& ibi Bart.C.de adminst.tuto.& in l.j.C.de prædi. curi. lib. x. in illis verbis,omnes causas sigillatim,quibus strangulatur,exponat.& in §. si verò expreßim, & ibi Ang.in auth.de hæred.& Falci.& in cle.constitutionem.de elect. & glos.in c.inquisitionis. de hæret.& in clem.1.in verbo,specialiter,de indi.& Bart.in consi.lxv. Petrus Nicole.vbi dicit, non sufficere allegare in genere,fraudem,aut simulationem in contractu interuenisse,nisi species fraudis,aut simulationis allegetur,& probetur. Quem sequitur Paul.Cas.in l.iuris gentium.§. pactorũ ff.de pact.& idem voluit Bald.in l.ab Anastasio.col.vlt.C.mand. Et qnod voluit Barto.in l.j.ff.de vulga.& pupil.& Bald.in rubric.C.ad leg.Falci.& quod dicimus non sufficere, opponere contra testes,nisi opponatur specialiter,vt est text.in cap. præsentium.§.testes.de testi.lib.6. & ita voluit Bart.in l.j.in fi.C.de testi.& ibi etiam Bal.in 2.quæst.vbi & omnes fermè sequuntur. & idem Bal. in l.si quis testibus,ad fin. C.eod.tit.& Roma.consi.ccix.in casu propositæ consultationis.col.j.& Philip.Dec.in c.denique.in 2.notat.in fin.de excep.cum multis similibus latè collectis per Iaso.in l.Titiæ textores.in princ.de lega.j.

25 *Septem mala capitalia.* ❡Ideò vt omnibus satisfaciam,ad species vitiorum descendamus. Scriptores Ecclesiastici tradunt septem esse mala capitalia,& veluti præcipua, quibus & vniuersa vitiorum congeries subiicitur. Quæ sacræ literæ in Veteri testamento Septem gentes,in Nouo Septem dæmonia vt Gregorius, & quidam alij existimant,aliis tamen, reclamantibus,vocat,vt de primo scribitur Deut.7.cap.in prin. De secundo Marci c.18.& Lucæ 8.in quibus locis hoc ipsum annotarunt interpretes, septẽ *Septem nequitiæ.* autem nequitias vocauit Solomon,nisi fallor,prouerb.26. Et de his,nisi etiã fallor,intelligit Amos Propheta cap.2. Super tribus sceleribus, & super quatuor non conuertam illum. Ea enim forma

dicit,

dicit, Tria & quatuor, qua Virgilius dicit, O terq; quaterq; beati. quod de numero septenario intelligitur: vt videre licet ex Macrobio de Somnio Scipionis, lib.1.cap.6. Ea autem sunt Superbia, Auaritia, Luxuria (ita vocant libidinem veneream, tametsi aliud propriè significat) Ira, Gula, Inuidia, Acedia (sic enim vocanda est, non vt vulgò dicitur, accidia) est enim Græcum verbum, ἀκηδία, quo desidia, pigritia, incuria significatur. Quibus si mulieres abundè esse refertas ostendero, putabo me omnibus satis fecisse, vel mulierum amatoribus.

Acedia, non accidia, pro desidia.

16 ¶DE SVPERBIA, quæ primum locũ obtinet, multis suprà probauimus, in secunda lege connubiali nu.1. quæ iterũ hìc repetẽda non ducimus, ne planè fiat, quod Græci ex Pindaro in Nemeis hymno 7. & Aristophane in Ranis, & in Cõcionatricibus, & in Platone in Euthydemo vice prouerbij celebrẽt, ὁ Διὸς Κόρινθος, id est, Iouis Corinthus, in eos qui eadẽ sæpius repetunt. Quando etiam ex alio Græcorũ prouerbio apud Suidã, Δὶς κράμβη θάνατος, id est, bis crambe mors. Ideo legimus Euripidem apud Aristophanẽ Comicorũ facetissimũ, Aeschylum insectari, quòd bis idẽ dixerit, videlicet ἥκω, & κατέρχομαι, vt etiã meminit Fauorinus apud Gelliũ lib.13.c.18. Battũ quoque inertiorem Poëtam iudicarũ, quod dum simulacra, & statuas versibus, & hymnis celebraret, eandem sæpius cantilenã recineret, indeq; huiusmodi iterationis vitiũ, Battologiam, nuncupatũ: & verbum βαττολογῶ, id est, multa, & ea quidẽ inania, loquor, eademq; sæpius repeto: quod quidem verbum adeò fuit vulgò vsurpatum, vt D. Matthæus eo sit vsus, cap.6. vbi Christus ita loquitur, προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Orantes autem, ne Battologizetis, sicuti ethnici. Et huc alludens Ouidius, lib.2. Metam. Battum quempiam eadem facit iterantem,

—Sub illis
Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis.

Cuius βαττολογισμὸν ridiculè imitatus Mercurius,

—Et me mihi perfide prodis,
Me mihi prodis, ait.

Foeminas superbas.
Prouerbium.
Aeschylus reprehensus, quòd bis idem dixisset.
Battologia.
βαττολογία.

Quin, & ipsum Ouidium eodẽ vitio laborasse contendit, probatq; Scaurus apud Senecam Controuersiarum lib.5. in 28. controuer. Quo etiam loco scribit Seneca ipse, Montanum Votienum declamatorem egregium hoc vitium habuisse, vt sententias suas repetendo corrumperet, dũ non esset contentus vnam rem semel bene dicere. Quanquàm scio in his nostris commentationibus nonnulla bis à me fuisse conscripta, quod non tam ex obliuione, quàm ex animi sententia factitaui, scilicet, vt satisfacerem veteri prouerbio, Iterum ac tertiò, quod pulchrum est. quod Plato sæpiùs, vt alibi diximus, vsurpauit, eo volens ostendere, quæ pulchra, quæque egregia sunt, bis & ter & sæpiùs repeti posse, & oportere. Quando, (vt idem scribit lib.6. de legibus,) non nocet bis dicere, quod bene dicitur. Et vt cecinit Horatius, Quæ per se pulchra sunt, ea vel decies repetita placebunt. Diuus autem Paulus ad Philip.3. veluti se excusans, quòd eandem rem iterum scriberet: Eadem (inquit) vobis scribere me quidem non piget, vobis autem tutum. Et Vlpianus in l.j.§. sed sciendum, versi. vitiumq;. ff. de ædil. edict. putat ædiles tollendæ dubitationis gratia, bis περὶ τοῦ αὐτοῦ idem dixisse, ne qua scilicet dubitatio superesset. Id quod obiter eo hìc consilio dicere volui, vt me ab eiusdem rei repetitione, si quando obtigerit, legentibus excusarem.

Ouidius vitio repetitionis laborans.
Repetionis excusatio.
Prouerbium.

17 ¶Adde quòd inter superbiæ species, siue, vt alij malunt appellare, filias, siue etiam gradus, nullæ sint teteriores, quàm ingratitudo, & hypocrisis. Nam quod ad primam pertinet, Menandri est sententia ab Ausonio traducta,

Ingrato homine terra peius nihil creat.

Vt non immeritò apud Persas ingrati seuerissimè plectantur, vt prodit Xenophon in Pædia Cyri, lib.1. De secũda illud est Hieronymi ad Celantiam: Multò illa deformior est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim quomodo turpiora sunt vitia, cùm virtutũ specie celantur. Cui concinens Tullius lib. Offi.1. Totius (inquit) iniustitiæ nulla capitalior, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, vt boni viri esse videantur. His tamen vitiis adeò fœdis, ac turpibus, fœmina sexus natura admodum obnoxia est.

Ingratitudo teterrimum vitium.
Hypocrisis quoque.

18 ¶Ingratitudinem enim mulierum apertè ostendit longiusculum illud adagium à Diogeniano in prouerbiorum collectaneis commemoratum, μὴ ποτ' εὖ ἔρδειν γέροντας, μηδὲ γυναῖκα, μηδὲ παῖδα, μηδὲ κύνα τινὸς, μηδὲ λάλον κωπηλάτην. Id est, nequid beneficij colloces, neque in senes, neque in mulierem, neque in puerum, neque in canem cuiuspiam, neque in garrulum remigem. scilicet quòd perire omnino videatur, quod in istos insumitur. Quod & hinc satis probatur, quòd mulieres maximè impudentes sunt, vt ostendemus infrà nume.178. incip. denique vt redeamus. Ingratitudinis, autem potissimùm impudentia comes est, Xenophonti lib.2. Pædiæ Cyri, ἕπεσθαι δὲ δοκεῖ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἀναισχυντία.

Foeminæ ingratæ.
Prouerbium.

19 ¶Mulieres quoque natura esse hypocritas, fucatas, suorumq; vitiorum ac malorum dissimulatrices, contraq; virtutum simulatrices fraudulentissimas, palàm etiam comprobat Mimus ille non Senecæ quidem, vt vulgus existimat, sed Publij Syri, vt docti viri arbitrantur:

Apertè cùm est mala mulier, tum demum est bona.

Cui suffragatur illud Plauti in Trinummo de muliere loquentis:

—Nota res mala optuma'st. Ex quo & illud Ouidij lib.1. de Arte amandi:

Vir malè dissimulat, tectiùs illa cupit.

Foeminæ hypocritæ.

Hincq; Aristophanes in Cerealibus ex Euripide, mulieres vocat μυχοτρόπους, id est, tectorum siue abditorum morum. Hucq; spectat illud ipsius Euripidis in Hippolyto coronato:

μισῶ γυναῖκας ἐκ πασῶν δὲ σὲ πλέον,
ἥ τις πονηρὰ τὰ ἔργ' ἔχουσ', εὖ λέγεις.
Odi mulieres, te verò precipuè,
Quæ cùm malè egeris, blandè loqueris.

Quasi scilicet, aliud loquãtur, aliud faciant: & quod malè egerint, verbis adumbrare, ac veluti obuelare, atque obnubilare conentur. Quibus concinit, quod idem Euripides (vt suprà diximus) vocat mulieres κίβδηλον κακὸν, id est, fucatum malum. Et quod Socrates dicit apud Antonium Monachum Melissæ lib. 2. c. 34. ὅταν ποθεῖν σε ἢ στέργειν λέγει γυνὴ, φοβοῦ παρ' αὐτῆς πλέον ἢν λέγει κακά. Cùm te appetere atque amare se dicit mulier, ab ea magis tibi metuendũ est, quàm cùm maledicit. Et adstipulatur item tex. in l. ij. C. de don. inter vir. & vxo. vocãs mulierum fictas adulationes.

Superstitio comes hypocrisis.
Mulieres superstitiosæ.
Artibus magicis deditæ.

30 ¶Et quoniã superstitio etiam proximè accedit ad hypocrisim; (vnde & Socrates apud Stob. Serm. 20. eam dicit morigerã esse superbiæ, tanquã parenti, ἡ δεισιδαιμονία, καθάπερ πατρὶ, τῷ τύφῳ πείθεται) videmus quoque mulieres, insigniter esse superstitiosas. Ideoq; Plutarchus in lib. de Euthymia, id est, tranquillitate animi, inter muliebris animi ægritudines præcipuas superstitionẽ reponit. Strabo quoque Geographiæ lib. 1. huc respiciẽs, Non turbæ (ait) fœminarum Philosophiæ rationes induci possunt, nec ad religionem sanctitatemq;, ac fidem facilè inuitari, verùm numinum timore opus est. Id autem non sine fabularũ ac miraculorum figmentis agitur. Præsertim verò anus huic superstitioni sunt deditæ. quod vel ex hoc apparet quòd Cicero pro domo sua anilẽ superstitionem vocat. Vti etiam facit lib. 1. de Diuinatione, vbi hæc scribit, Est enim periculum, ne aut neglectis iis impia fraude, aut anili superstitione obligemur. Vnde & illud eiusdem lib. 2. eius operis, Anile sanè & plenum superstitionis fati nomen ipsum. Seruius autem in 8. lib. Aeneid. in eum locũ,

Vana superstitio.

Dictam, ait, superstitionem ab aniculis, quæ multis superstites per ætatem delirant, & stultæ sunt. Et hinc quoque magicis artibus sunt ipsæ mulieres deditæ. nam & has familiares fœminarum artes appellat Apuleius lib. 9. Asini aurei.

Fœminæ ad nouas religiones promptæ.
Hieronymi locus.

31 ¶Ex quo fonte videmus fœminas promptiores esse, & procliuiores ad recipiendas nouas damnatasq; religiones, quæ & ipsæ superstitionum sunt veluti germanæ sorores. Vixq; reperias hæresim quampiã aut introductã, aut protectam, sine fœminarũ ope, & opera. De qua re satis erit proferre D. Hieronymi testimonium ad Ctesiphontem contra Pelagianos: Simon (inquit) Magus hæresim condidit Helenæ meretricis (quam tamen D. Augustinus Selenen vocat, in Catalog. Hæreseon in prin.) adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omniũ immunditiarũ repertor, aut (vt fortè legendũ est) reparator, choros duxit fœmineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiẽdos sibi animos præpararet. Apelles Philomenam suarum comitem habuit doctrinarũ. Montanus immundi spiritus prędicator, multas ecclesias per Priscam, & Maximillam nobiles, & opulentas fœminas primùm auro corrupit, deinde hæresi polluit. Arrhius vt orbem deciperet, sororem principis antè decepit. Donatus per Africã vt infelices quosque fœtentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virũ, cæcum cæca duxit in foueam, successoremq; sui Priscillianum habuit, Zoroastris Magi studiosissimũ, & ex Mago episcopum, cui iuncta Galla non gente, sed nomine, germanã huc illucq; currentem, alterius, & vicinæ hæreseos reliquit hæredem. Hæc ille. Isychius autẽ ille Gregorij Nazanzeni discipulus lib. 5. Comment. in Leuiticum, scribit in sacris literis, quæcunque cultui idolorum impenduntur, figuram mulieris insinuasse. Hucq; refert, quod scribitur Leuitici 15. de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis, & quod idem traditur Matthæi 5. de ea muliere, quæ & ipsa fluxũ sanguinis diutissimè passa fuit, & in medicos omnem suam substantiam impendit. Quibus & illud addere potes, superbiam matrem omnium hæreticorum dici à D. Augustino in eo lib. quem edidit contra epist. Manichæi, quam vocant Fundamentum, cap. 6. vt minus mirum videri debeat, si mulieres natura superbæ facilè labantur in hæreses.

Superbia, hæreticorum mater.

Fœminæ simulatrices.
Proditrices.

32 ¶Sed vt redeamus ad simulationẽ, dissimulationemq;, germanas hypocrisis sorores, eùm hæ species sint proditionis, & insidiarum: sunt & mulieres in hæc facinora propensissimæ. De insidiis satis suprà diximus ad finem præcedentis legis connubialis. Proditrices autem eas peculiari epitheto προδότιδας vocat Aristophanes ἐν θεσμοφοριαζούσαις, in ea sententia, quam citabimus infrà, cùm de mulierum bibacitate, & temulentia loquemur, scilicet num. 201. incip. quòd autem sint.

Fœminæ loquaces.

33 ¶Sunt & inter superbiæ species, Loquacitas, Curiositas, Ambitio, Inanis gloria, Iactantia, Pertinacia, Contentio, Libertatis amor, Impatientia, quibus etiamnum mulieres addictas, mancipatasque nemo non videt, qui vel horulam cum illis versatus fuerit, vt iam testimonium non exigat. Sed si quis fortè desyderet de loquacitate, dicemus posteà abundantissimè in 12. Lege connubiali, num. 9. incip. quamuis ergo, & multis sequen.

Fœminæ curiosæ.

34 ¶Ex quo & curiositatem mulierum satis probatam putabit, qui intelliget huiusmodi vitia, videlicet loquacitatem, & curiositatem inter se quoque germanas esse, ac veluti quadam cognatione coniunctas, si credimus Horatio canenti,

Percunctatorem fugito: nam garrulus idem est.

Nam & Plutarchus in lib. cui titulus est, de vitanda curiositate, Est (inquit) curiositas paralysis, ac

tabes,

Curiositas quid sit.

tabes,renudatioq; rerum non efferendarum. Itaque id fieri,vt multa cognoſcendi ſtudium, comitetur garrulitatis vitium. Et Paulus 1.ad Timoth.5.has in mulieribus iungit, cùm dicit verboſæ,ac curioſæ,loquentes quæ non oportet. Quem locum enarrans Chryſoſtomus, aſſerit curioſitatem impudentiæ ſingularis potiſsimum eſſe argumentum. Poſteà autem in luxuria oſtendemus mulieres eſſe admodum,ac præ maribus impudẽtes. Ex quo etiam illud conſentaneum eſt, eas eſſe non modicũ curioſas. Cui etiam adſtipulatur,quod ipſe Plutarchus in eodem lib.de curioſitate ſcribit,Adulterium eſſe curioſitatem alienæ voluptatis.

Eua quoque. *Io item.*

35 ¶Porrò huius muliebris curioſitatis exemplũ memorabile nobis reliquit Dyna Iacob ac Lyæ filia,Gene.c.34.Sed multò memorabilius,atque perniciofius,Eua illa prima parens,quam curioſitas ipſa,vt multis placet,eò duxit,vt præceptum Dei O.M.tranſgrederetur,Gen.3.c.Et vt de ethnicis hiſtoriis aliquid etiã depromamus,Io Inachi Argiuorum regis filia, cùm nimia curioſitate iuiſſet cum aliis multis fœminis ſpeculatum naues Phœnicum mercimoniis onuſtas,quinto quàm appuliſſent die,ipſa Io rapta ab illis fuit,& in Aegyptum delata. De quo Herodotus ſtatim circa initia lib.1.Muſarum. Ad hanc quoque mulierum curioſitatem alludit illud Theocriti in Syracuſiis:

πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἀγάγεθ' Ἥραν. Id eſt,ad verbum:
Omnia mulieres norunt,& quomodo Iuppiter duxit Iunonem. Ita autem vertit Eraſmus
Nouit fœmineum genus omnia,nouit & illud,
Iunonem quo pacto duxit Iuppiter olim.

Nam hæc & ſimilia dici ſolebant in curioſos,omnia inueſtigare ſolitos. Plautus in Trinummo;

Sciunt id,quod in aurem Rex dixerit reginæ:ſciunt,quòd
Iuno fabulata ſit cum Ioue,&c.

Plutarchus autem in Numa Pompilio tradit,eum curioſitatem illam à mulieribus remouiſſe.

Fœminæ ambitioſæ. *Lycurgus.*

36 ¶Adeò autem ambitioſæ ſunt,& dominationis,imperiiq; cupidæ, vt nec propriis quidem liberis parcant,modò impetent.Cùm Polydectes Lycurgi frater natu grandior, Spartanorum Rex deceſsiſſet,relicta vxore prægnante,Lycurgus illius frater,qui id ignorabat, regnare cœpit:ſed poſteaquam reſciuit,regnum declarauit eſſe pueri,ſi mas foret.At mulier clanculùm Lycurgum acceerſit,verbaq; de puero perdendo,quò illi Spartæ imperanti nuberet,facit:id tamen nõ admiſit Lycurgus,ſed cautè ac prudẽter prouidit,ne id fieret.Autor Plutarchus in Lycurgo.Vt iam quis non miretur,ſi Seuerus Cecinna apud Tacitum lib.3. pronuntiauit, ambitioſum eſſe,atque poteſtatis auidum genus mulierum:quod & nos alibi retulimus. Liuius lib.4. ſecundi belli Punici tradit, quòd cùm Hiero Syracuſanus inſpectis moribus Hieron.ſui nepotis,& ſucceſſoris in regno, voluiſſet liberas Syracuſas relinquere,ne ſub dominatu puerili per ludibrium bonis artibus partum formatumq; regnum interiret:huic conſilio ſumma ope obſtitere filiæ,nomen regiũ penes puerũ futurum ratæ,regimen rerum omniũ penes ſe,viroſq; ſuos Andromodorum,& Zoilum.Plutarchus autẽ,illo lib.de Trãquillitate animi,ſcribit ambitionẽ plerunq; Gynæceum mulierũ irrepere.

Fœminæ uanæ gloriæ ſtudioſæ.

37 ¶Et idem quoque de inani gloria dicit ipſe Plutarchus in eodem loco. Sed & de ea priuatim loquens Diuus Chryſoſtomus,Vanè(ait)glorioſum omne genus hominum eſt,vt ita dicam,maximè autem muliebre. Ibi enim loquitur de vana,& inani gloria, vt ex præcedentibus intelligi facilè poteſt. Sed & idem alibi,videlicet in Epiſt.Pauli ad Epheſi.Homilia 13.Habent(inquit)mulieres in ſe quoddam vanæ gloriæ ſtudium.

Fœminæ iactabundæ. *Prouerbium.*

38 ¶Iactantiam autem mulierum quis ignorat? cùm & iam à multis ſeculis ceſſerit in prouerbium, *σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ Ἀστυδάμας, γύναι.* Id eſt, Teipſam laudas,perinde ac Aſtydamas,mulier. Eſt enim mulieribus peculiare ac genuinum,ſeſe impendiò atque inceſſanter laudare, iactareque: ex quo id adagium ortum ſcribit Euſtathius interpres Homeri, cuius etiam meminit Zenodotus in Prouerbiorum collectaneis & Athenæus lib.Dipnoſophiſtarum 1.cap.30.eodemq; vltimo.Quanquam ſunt qui id aliò referant.

Fœminæ pertinaces.

39 ¶Nec minùs nota eſt mulierũ pertinacia,iis potiſsimùm qui vxores experti ſunt,quibus ſunt eius rei domeſtica quotidianaq; propè exempla:vt non iam opus ſit Pogij hiſtoriã recenſere,de muliere,quæ cùm virũ aliquando pediculoſum vocaſſet,nec quibuſcunque verberibus,vt eam contumeliam retractaret adduci potuiſſet,quoniam quò magis cædebatur, eò vocaliùs pertinaciuſq; pediculoſum vocaret:vir tandem verberando laſſus vxorem in puteum demiſit,immerſurũ ſuffocaturumq; ſe illam minitans,niſi huiuſmodi verbis abſtineret.At illa inſtantiùs perſtabat,etiam ad mentum vſque immerſa. Cuius rei indignitate motus vir,in puteũ illam aduſque verticem coniecit. Verùm illa cùm loqui non poſſet,aqua præpediente,manibus ſupra caput ſublatis,vnguliſq; vtriuſque pollicis inuicem coniunctis,tanquam pediculos interimeret,quod verbis non poterat, ſigno geſtuq; pediculos marito obiiciebat. Tanta eſt mulierum pertinacia, vt mori malint, quàm ex ſententia decedere.Vt non admodum mirandum ſit,ſi Iuſtinus lib.20. contumaces fœminarum animos eſſe ſcripſit. Quò etiam ſpectat illud Euripidis in Oedipo,apud Stobæum Serm.71.

Contumaces animi mulierum.

ἄλλων δὲ πάντων δυσμαχώτατον γυνή.
Aliarum porrò rerum omnium inexpugnabiliſsima eſt mulier.

Cui conſentiens Ariſtophanes in Lyſiſtrata:

οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον.
Nulla eſt fera muliere inexpugnabilior.

Id quod ad robur pertinere non potest:quandoquidem mulieri non tantum robur inest, vt viro: sed ad pertinaciam illam mulierum verè inexpugnabilem.

40 *Fœminæ contentiosæ.*

¶De contentione autem mulierum,habemus Homeri testimoniũ,qui in contentionis cuiuspiam maximæ propriam imaginem ac similitudinem mulieres protulit in medium lib.20.Iliados:

ἀλλα τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶϊν ἀνάγκη
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥστε γυναῖκας,
αἵ τε χολωσάμεναι ἔριδος πέρι θυμοβόροιο
Νεικεῦσ' ἀλλήλῃσι μέσην ἐς ἀγυιὰν ἰοῦσαι
Πόλλ' ἐτεά τε, καὶ οὐκί. χόλος δέ τε καὶ τὰ κελεύει. Id est,ad verbum:
Sed cur lites ac contentiones nobis necessitas
Contendere nobis contrà,sicuti mulieres,
Quæ irata ira valde animi voratrice
Contendunt inuicem,mediam in viam euntes,
Multa veraq;,& non. Ira autem & hæc dicere iubet.

Nec absimiliter Quintus Cincinnatus apud Liui.lib.3.Sedemus(inquit)desides domi mulierũ ritu altercãtes inter nos.Sed & huc referri potest illud Teren.in Eunuc.à nobis alio in loco citatũ,
Noui ingenium mulierum,
Nolunt,vbi velis:vbi non velis,cupiunt vltrò.

41 *Fœminæ libertatis cupidæ.*

¶Porrò nulla penè alia re magis gaudent mulieres , quàm libertate , & vt grauiter pronuntiauit Porcius ille Cato Censorius apud Liuium lib.34.Omnium rerum libertatem, imò licentiam (si vera dicere volumus) desiderant. Quod & à nostris vsurpauit Lucas Pen. in l.j.col.j.in fin.C.de mulie.& in quo loco.lib.10. Sed & D.Chrysostomus in 3.lib.de Sacerdotio , asserit viduas tum paupertatis,tum ætatis,tum sexus nomine immodicam sibi libertatem vsurpare.

42 *Fœminæ impatientißimæ.*

¶Impatientissimas quoque omnium rerum esse fœminas vel suapte natura,docet Seruius Honoratus,qui interpretans illud Virgilij,lib.9.Aeneidos,
Euolat infelix,& femineo vlulatu
Scissa comam muros amens,atque agmina cursu *Prima petit.—*
Exponit illud fœmineo,id est,impatienti,in id quoque referens illud eiusdẽ Virgilij lib.11.Aeneid.
Fæmineo prædæ,& spoliorum ardebat amore.

43 *Fœminæ auaritiæ deditißimæ.*

¶Quod ad Auaritiam verò,quæ in secũdum locum adsciscitur,pertinet, nemo vnquam non exploratissimum habuit,huic malo mulieres esse,veluti sexus vitio,deditissimas. Mulierum genus, ait Cicero lib.1.de Inuentione,auarum.Accursius autem auarissimũ dicit,quasi non satis esset dicere auarum,idq; non semel,sed sæpius,videlicet in l.Nesennius.in verbo, ex contrario.ff.de nego.gestis.& in l.sed si ego.in glo.vlti.ff.ad S.C.Vellei.& in gl.vlt.C.eo.tit.& in l.quæ dotis.in gl.j.in prin.& ibi Bar.in j.oppo.ff.sol.matr.& in l.ij.in verbo,ætatis.C.de his qui ven.æta.impe.& in l.si à sponso.C.de dona.ante nupt.vbi Cyn.solus omniũ reclamat.Bal.verò cum glo.sentiens,dicit

Mulierem donare,vice miraculi est.

vice miraculi haberi,cùm mulier donat. Et ipsum Accursium secutus Bart.consil.cxxiij.punctus quæstionis talis est,Domina P.& consi.127.quidam fratres,ante fin.& in disput.incip. mulier habens amplum matrimoniũ.col.ij.vers.quintò probo.& Bal.aut,quod magis puto,alius inter cons. illius consi.366.ad euidentiã.col.ij.lib.ij.& ipse Bal.consi.263.factum sic proponitur,Domina Bartholina.col.vlt.lib.3.Per.Anc.in c.indemnitatibus.in prin.in iiij.no.de elect.lib.6.& consil.339.pro maiori intelligentia.col.iij.versi.iij.quia simile est,& consi.434.ex narratis.col.ij.Ro.in l.vlt.col.x. versi.nec obstat.l.Titia.C.de pact.& consi.102. super eo quod primò quæritur, ad fin.Paul.Castr. consi.385.siue dicamus,col.ij.lib.1.& consi.377.ad primum videtur dicendũ,col.vlt.lib.2.& Fulg. consi.79.quidam nomine Britinus.col.vlt.& inter consi.Fran.Cur.senioris,consil.34.tenor consuetudinis.lib.4.Alex.consi.42.super præmissa.col.j.lib.1.Corn.consi.282.circa primum.col.iiij.in litera o,lib.1.& consi.139.ad euidentiam.col.pen.lib.4.Bened.Cap.consi.81.punctus domina Blesia.col.vlt.Soc.consi.214.in causa Onofrij.col.vlt.lib.2.& consi.75.difficultatẽ.col.iij.lib.3.& consi. 28.in causa vertente.col.vij.versi.secunda præsumptione,lib.4.vbi & hoc dicit,monstrosum esse, mulierem velle donare.& Card.Alex.in §.fœmina.tit.per quos fiat inuest.& Docto.vbique.

44 *De eadem re.*

¶Quibus succinit tex.in d.l.sed si ego.in fi.& in d.l.si à sponso.vbi scribitur,rarò accidere,vt mulier donet.& in l.si stipulata.ff.de don.inter vir.& vxo.vbi itẽ traditur,cõtra sexus naturã esse,vt mulier largiatur.& in §.quoniã.& ibi gl.in verbo,maximè.in auth.de nup.Et quod ab Ant.proditum est cons.45 domina Orabilis.col.j.liberalitatẽ repugnare naturæ mulierũ,easq; præsumi seductas atque circũuentas, si quicquã largiãtur.quod & sequitur Soc.cons.x.in facto præsupponitur. col.4 versi.cõfirmatur.lib.3.Et Fran.Purp.in l.cùm quid.col.18.versi. secũdò limitetis.ff.si cer.pe. Licet(ait)multæ sint cõiecturæ donationis,illic à Bart.& aliis descriptæ, tamẽ non procedunt in muliere,quæ suapte natura auara est,nec facilè donat.quæ præsumptio tollit alias coniecturas,per l.diuus.ff.de in inte.resti.& idem ante eũ voluit.Barb.consi.16.clementissimi.col.vlt.lib.1.& Steph. Bertr.consi.141.Christi,&c.viso casu.in j.dubio.lib.1.Et hac fortassis ratione sancitũ est nostris le-

Cur Ro. magistratus in suas prouincias sine uxoribus proficisci iubentur.

gibus,satius esse magistratus Romanos in suas prouincias proficisci sine vxoribus.l. obseruare.§. proficisci.ff.de offi.procons.ne videlicet vxores ipsæ sua immodica rapacitate, & auaritia prouinciales dispoliẽt.Cuius tamen rei originem si quis scire desideret,legat Cornelium Tacitum lib.3.

¶Nec

45 ¶Nec hinc abhorret, quod apud Platonem lib.1.de Republica monet Socrates, ne victores mortuos spolient, præter arma. Nam cogitationis(inquit)auaræ, muliebris, ac vilis esse videtur, cadauer expoliare. Ex quo & illud Virgilij suprà à nobis relatum lib.11.Aeneidos,

Fæmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore.

Aristoteles quoque Stagiritanus, qui arcana naturæ reserauit, exq; eius promptuariis rerum causas deprompsit, scribit, auaritiam in senibus, sexuq; fœmineo peculiariter, & domesticè debacchari, & inualescere, eiusq; rei rationem reddit. Sed & Seneca lib.2.Declamationum, Muliebrium(ait) vitiorum fundamentum auaritia est. Diuus quoque Basilius in diuites auaros, sermone 2. Nullus (inquit)concupiscentiæ muliebri satis thesaurus, non si fluminibus fluxerit. Alter Diuus Augustinus de Sermone Domini in monte, tradit, fœminas viris pecuniarum esse auidiores.

46 ¶Donatus doctissimus Terentij interpres, illud ipsius Terentij in Eunucho, Accede ad ignem hunc, ad auaritiam mulierum, præsertim meretricum, refert, quæ auidæ sunt, & auaræ, vt ignis alimentorum. Et quanquam scio, ignem non ineptè ad auaritiam referri posse, cùm & is veluti peculiari epitheto Auarus dicatur à Propertio, lib.2.Elegia 29. De eadem re.

Et quæcunque erat in numero Romana puella
Occidit: has omnes ignis auarus habet.

Et Auidus, Ouidio lib.2.Metamorpho.

Saucius hirsutis auidum de crinibus ignem
Excutit.—

Iterumque in epistola Phædræ ad Hippolytum:

Adsit, & vt nostras auido fouet igne medullas,
Figat sic animos in mea vota tuos.

Tamen non mihi persuadere possum, Terentium ad auaritiam respexisse, sed ad libidinem, cùm mox verbis illis, Accede ad ignem hunc, ea subiiciat, Iam calesces plus satis. Sed vt redeamus, Artemidorus Daldianus de Somniorum interpretatione, lib.4.c.5.tradit fœminas, vti ornatus ita & diuitiarum esse admodum studiosas: vt & nos alibi diximus. Nec in ea re desunt recentiorum scriptorum testimonia. Mantuanus enim Ecloga 4.mores mulierum graphicè describens ita habet:

Improba, auara, rapax.—

Faustus quoque Foroliuiensis in lib.Elegiarum,

Fœmina si nescis, solos petit improba nummos,
Fœmina per cunctum surgit auara nefas.

47 ¶Hinc fit, vt inter cæteras auaritiæ filias D.Gregorius, & qui eum sequuntur recentiores Theologi, fraudem, fallaciam, perfidiam, periurium reponunt. addit Isidorus & mendaciũ. Ideo mulieres, quas huiusmodi filiarum parenti auaritiæ obnoxias esse iam liquet, ipsas quoque filias, ne à matre desciuisse videantur, miro complectuntur amore, ac ne latum quidem vnguem ab eis discedunt. Nam, vt de primis priùs loquamur, Quis nescit fœminas dolos, decipulas, fraudes, fallacias suo veluti iure sibi vendicare? Quas ideò Apuleius lib.9.Metamor. appellat familiares fœminarum artes. Refert Iosephus in lib.Antiquitatum 5.c.17.cùm Sansonis vxor Philisthæis reserasset ænigma illud de Leone & apum mellificatione, quod illis Sanson proposuerat interpretandum, exclamasse Sansonem, Nihil est dolosius fœmina. Propertius lib.2.ad amicam, ita in hanc sententiam scribit: Mulieres fraudulentæ, fallaces, dolosæ.

Sed vobis facile est verba, & componere fraudes,
Hoc vnum didicit fœmina semper opus.

Et Ouidius lib.2.de Remedio amoris:

At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, nec æternos pondus habere Deos.

Plautus in Milite, inter mores mulierum perfidiam reponit, & fraudulentiam. Seneca quoque in Agamemnone:

Tecum ipsa nunc euolue fœmineos dolos.

Et in Octauia:

Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus instruit dolis.

Et in Hippolyto:

Instruitur omnis fraude fœminea dolus.

Quam sententiam citat è nostris Barb.in repet.l.cùm acutissimi.col.iij.versic.tu pondera.C.de fideicom.& consi.liiij.illud afferam in medium, col.ix.versicu. venio nunc ad vxorem.lib.j. & iterum consil.viij.illud afferam in medium, col.v.lib.4.& inter consi.Fran.Cur.senioris, consi.lxvij. sapienter optimus.col.iij.

48 ¶Alter Poëta, sed Græcus, Euripides in Danaë, apud Stobæum Serm.71. De eadem re.

ἦν γάρ τις αἶνος, ὡς γυναιξὶ μὲν τέχναι
μέλουσι. λόγχῃ δ' ἄνδρες εὐστοχώτεροι.
εἰ γὰρ δόλοισιν ἦν τὸ νικητήριον,
ἡμεῖς ἂν ἀνδρῶν εἴχομεν τυραννίδα.
Sic enim dici solet, mulieribus artes
Curæ esse, viros autem iaculandi peritiores.
Nam si dolis victoriam nancisci liceret,
Nos sanè viris imperaremus.

Et in Andromache,

πολλὰς ἂν εὕροις μηχανάς, γυνὴ γὰρ εἶ.

Multas inuenire queas fraudes,mulier enim es.

Idem in Hippolyto ita facit loquentem mulierem quampiam:

ἦτ' ἄρ' ἄγ' ὀψίγ' ἄνδρες ἐξεύροιεν ἄν,
εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὑρήσομεν.
Profectò vtique viri serò inuenirent,
Nisi mulieres fraudes inueniremus.

Et in Iphigenia in Tauris:

Δειναὶ γὰρ αἱ γυναῖκες εὑρίσκειν τέχνας.
Ingeniosa enim mulieres ad inueniendum fraudes.

Alter Poëta Græcus Aristophanes,in Comœdia,cui titulus est,ἐκκλησιάζουσαι,id est,Concionantes,de ipsis fœminis loquens:

αὗται γὰρ εἰσιν ἐξαπατᾷν εἰθισμέναι.
Ipsa enim sunt decipere consueta.

49 ¶Aeschines Socraticus,Poëta Satyricus,Ionicas omnes fœminas vocabat κερδαλέας, id est,vulpioas,siue fraudulentas,vt vulpes. Codrus & Orator,& Poëta Latinis inter recentiores festiuissimus,hoc oobis epigramma reliquit:

Sydera non tot habet cælum,nec flumina pisces,
Quot scelerata gerit fœmina mente dolos.

Et alter eiusdem temporis Poëta,Faustus in distichis:

Cuncta sub astrigero regnantia crimina cælo
Nutrit in æternos fœmina nata dolos.

Ex rerum autem naturæ scriptoribus,Auicenna in ipso statim ingressu libri noni de Animalibus, cap.1.& ex eius autoritate Albertus Magnus,lib.eiusdem titu.viij.cap.1.rescripseruot fœminas esse fraudulentas,fraudisq; capaces magis, quàm masculos. Solomon autem Prouerb.5. Ne intenderis(ait)fallaciæ mulieris.

50 ¶Propterea non abs re scribit Hesiodus io eo opere,cui est titulus,Opera & dies:

Mulieribus nō fidendum.

ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε,πέποιθ' ὅγε φιλήταις. Id est,
Qui mulieri confidit,confidit & is deceptoribus.

Ideo & Euripides in Supplicibus:

—πιστεύειν δὲ χρὴ
γυναικὶ μηδέις,ὅστις εὖ φρονεῖ βροτῶν.
—Credere autem debet
Mulieri nunquam,quisquis bene sapit mortalium.

Alibi enim ipse Hesiodus scribit,Frondibus hærere, qui confidit mulieri. Tibullus quoque Elegiacorum Poëtarum facilè princeps:

At crudele genus,nec fidum fœmina nomen. Hinc Græcus est Menandri versiculus:
οὐ γὰρ γυναιξὶ πίστιν ἐνεστ' ἰδεῖν. Id est,
In fœminis fidem videre non est. Et alter eiusdem,
ἔργον γυναικὸς ἐκ λόγου πίστιν λαβεῖν.
Difficile,mulieris ex sermone fidem accipere. Sed & ille:
γυναικὶ μὴ πίστευε τὸν σ' αὐτοῦ βίον.
Mulieri ne crede tui ipsius vitam. Cui accedit illud Ecclesiastici 33.

Mulieri ne des potestatem super te in vita tua. Alius quoque ipsius Menandri:

ὡς ἔστ' ἄπιστος ἡ γυναικεῖα φύσις. Id est,
Quàm est infida muliebris natura! Ille autem apud Diogenianum:
γυναικὶ μὴ πίστευε,μηδ' ἂν ἀποθανῇ.
Ne fidem habeas nec emorienti fœmina.

Et Pylades apud Euripidem in Oreste:

Σίγα νῦν,ὡς γυναιξὶ πιστεύω βραχύ. Id est,ad verbum:
Tace modò,nam mulieribus fido parum.

Et idem autor in Iphigenia Tauris:

ὁρᾶτ', ἄπιστον ὡς γυναικεῖον γένος.
Videte,vt perfidum muliebre genus.

Prouerbium.

Iosephus item lib.Antiquitatum 17.c.vlti.refert,Alexandrum Herodis filiũ iam defunctum Glaphyræ vxoris suæ in somnis apparuisse,illiq; huiusmodi prouerbium obiecisse,Fidem mulieribus non habeodam. Sed & apud Saxooem cognomẽto Grammaticum lib.7.historiæ Danicæ,Signe fœmina dubitat,an vllus sit apud fœminam fidei locus. Ait enim:

Nullum puto votum futurum certius,
Si quid fœminea vox fidei gerit.

Dolus, an in mulieribus præsumatur, & quomodo.

51 ¶Itaque oescio,an verum dixerit Accursius in l.vbi.ff.de eden. quòd dolus non præsumitur, ac oe lata quidem culpa in muliere.quam glo.tameo sequuntur omnes Docto.ibi.& Bal.in l.vlt.in prio.in iij.q.C.de iure delib.& in l.precibus.col.v.vers.quid ergo si petiit.C.de impub.& aliis substit.vbi per eam dicit,quòd in muliere nõ præsumitur dolus,sed potiùs bona fides:quia naturalis ratio,& sexus imbecillitas hanc opinionem,siue coniecturã inducit,& idem Bal.in l. quicunque. col.4.

col. 4. verf. & io fumma. C. de fer. fugi. vbi per eam dicit, quòd fi ftatutum punit dolum præfumptum, mitiùs agitur cum fœmina. Dicit tamen, quòd fi ftatutum punit abufionem, punitur ficut mafculus: quia in fœmina femper eft abufio maior. Et rurfus idem Bald. in l. omnia. §. item folet. ff. de offi. præfecti vrb. in j. lect. & in c. cùm contingat. in 9. membro, extrà de iureiur. & Frao. Aret. in l. quòd vxor. circa medium. ff. de acquiren. poff. Philip. Decius confil. 203. vt vera refolutio. col. 2. Cui coocioit & quod dicit idem Bal. io rubr. C. de rerum permu. fimplicitatem præfumi in muliere: & in l. cùm allegas. col. 2. verf. fed hic dubitatur. C. de vfur. quòd in mulieribus non præfumitur fraudis confilium, per glof. ibi quæ illud dicit de ignorantibus ius. Ex quo potes intelligere, hoc tantùm procedere, cùm quæritur, an quicquam fit factum in fraudem legum. Nam cùm mulier leges ignoret, nō poteft videri feciffe in fraudem earū, nifi alia fuadeant. In cæteris verò crediderim plus fraudis, dolive ineffe mulieribus, quàm mafculis, vt ex iis cōftat, quæ diximus. Et huic noftræ fentētiæ fuccinit Statius, qui dolos fœmineos peculiari epitheto appellat lib. 1. Achilleidos:

Quò rapis ingentem magni Chironis alumnum
Fœmineis, Nerei, dolis?—

52 ¶Nec minùs perfpicuum eft, quod de mendacio, & periurio diximus. Ariftoteles teftis eft, & eius fimia Auicenna, vterque lib. 9. Animalium, cap. j. & Albertus lib. 8. de Animalibus, c. item j. mulieres fuapte natura effe mendaces, multò magis, quàm viros. Et hoc quoq; è noftris affirmat Barb. io d. confi. 54. col. 11. verf. capio ouoc ooo mulierem lib. j. dicitque ex hoc, quòd id quod dicimus, ftandum effe dicto booi viri, vt voluit glo. in l. Titio fuodus. ff. de condit. & demonft. & alia quæ allegat, intelligeodum eft, certè in viris, noo etiam in fœmiois. Quibus etiam coocinit, quod fcribit Ouidius lib. Eleg. 2. inuitaos amicam, vt ad rura fua veoiat: *Mulieres mēdaces.*

Verba puellarum foliis leuiora caducis,
Irritáque, vt vifum eft, ventus & aura ferunt.

Ideo Euripides in Hippolyto:

θυσὶ σὺ χρηστὰ καὶ τὸ λῶστον φράσω
γυναικὶ πάθῃ μηδὲ τ' ἀληθῆ λέγων. Id eft, ex verfione Contardi Gefneri:

Confilium tibi, Thefeu, optimum do,
Mulieri ne credas, quamuis vera audiens. Et Menander:

ὁ πάνυ ἀληθὲς οὐδ' ἓν λέγει γυνή.
Non admodum folet quicquam veri dicere mulier.

53 ¶Quam rem quoque comprobat Aegyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio iuxta Nili ripam ambulabat: ei crocodilus filium abftulit, redditurum fe dicens, fi verum mulier diceret (funt enim fermè mulieres vanidicæ, & mendaciloquæ) eum illa negauit fore, vt verum diceret: atque ob id æquum aiebat reddi, cùm vera dixiffet. Anthores Lucianus io Dialogo, cui titulum fecit, Vitarum venditiones, & Doxapater Aphthonij Græcus enarrator. Idque ooonihil attigit Quintil. lib. j. c. 15. cùm de crocodilite loquitur. Antonius Codrus Vrfeus, quem nuper citauimus, in eo fermone, quem de mendaci hominum vita lepidiffimè, vt cætera confcripfit, vt mulieres etiam rufticas mendaces effe comprobaret, hiftoriam narrat fanè tam ridiculam, vt vel Heraclitum ridere compellar. Eam fi quis fcire cupiat, locum habet iam notum. *De eadem re.*

54 ¶De periurio autem fatis conftat ex eo, quod Sceledrus Plautinus, cum Philocomafium mulier, quod iurauerat, facere recufaffe t(ait) Muliebri fecifti fide. Et apud eundem Amphitryo: *Mulieres iurisiurandi cōtemptrices.*

Mulieres, audacter iuras. Et quod fcribit Propertius lib. 2.

Hoc perdit mifer as, hoc perdidit ante puellas:
Quicquid iurarunt, ventus & vnda rapit.

Io hanc fententiam Græcorum eft Senarius,

τὸν γὰρ γυναικὸς ὅρκον εἰς οἶνον γράφω. Id eft:
Mulieris iusiurandum in vino fcribo.

Quem ita quoque exrulit Xenarchus in Peotathlo apud Athenæum lib. x.

ὅρκους δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω.

Antiqui enim res prorfus irritas, futiles, euanidas in vino & aqua fcriptas, fcribendáfve dicebant: quod planè infinuat ille Senarius:

ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε. Id eft:
Hominum improborum infcribe iuramentum aquæ. Et illud Catulli,

—Mulier cupido quod dicit amanti,
In vento & rapida fcribere oportet aqua.

Huius autem moris, natura infiti fœmiois, planè confcia leoa Ouidiana ita puellam monet, libro primo Amorum, Eleg. 8.

Nec fi quem fallas, tu periurare timeto. Idem Nafo lib. 3. eiufdem operis:
Scilicet æterni falfum iurare puellis
Dij quoque concedunt.—

Eft & apud Græcos prouerbialis verfus, quo fignificatur, nihil effe ftultius mulierum iuramēto: *Prouerbium.*

γυναικὸς ὀμνυούσης, γελᾷ οὐρανός. Id eft:
Muliere iurante, ridet cœlum.

55 *Mulieribus iusiurandum non esse exigendum.*

¶Nec id muliebre vitium latuit Imperatorem nostrum, in auth. de nupt. §. quæ verò nunc sequitur. vbi dicit, quòd in mulieribus omnino periurium sit promptum. Ideóque illic Iuliam Miscellã legem abrogat, quæ à mulieribus quoddam iuramentum in eo casu exigebat. Sed & in eandem rem est tex. in auth. vt sine prohibit. mat. §. quia verò multam. vbi, quoniam compertum habebat Imperator, mulieres penè toties peierare, quoties iureiurando quicquam asserunt, aut pollicentur, ideò, vt periurij tollatur occasio, aliam quandam veterem constitutionem abrogat, quæ & à mulieribus quoque iusiurandum exigebat. Idq; optimo iure: quia cùm est verisimilis præsumptio, aliquẽ peieraturum, nunquam est ei deferendum iuramentum etiam oneris, vt est tex. no. in c. clericos. extra de cohab. cleri. secundùm Pan. in c. quæstioni, & ibi etiã Phil. Fran. in fi. extrà de appel.

56 *Mulieres in plerisque casibus nõ sunt testes idoneæ. Vt in testamento.*

¶Itaque cùm mulieres sint eiusmodi, nulláque res magis repugnet fidei, quàm mẽdacium, dolus, periurium, & cætera id genus: ideo nostri Iurisconsulti (siue iura Cæsarea respicias, siue Pontificia) non satis confisi de mulierum fide, minùs eis credi voluerunt, quàm maribus. Nam quamuis istis semper credatur, & quidem plenè, nisi aliud sit quippiam, quod eorum fidem aut minuat, aut etiã tollat: fœminis tamen plerunque omnino non creditur, ob id duntaxat, quòd sunt fœminæ. Id quod videre licet ex eo primùm, quòd in testamento non admittuntur in testes. l. qui testamẽto. §. mulier. ff. de testa. & Insti. eo. tit. §. testes, vbi Accursius dicit huiusce rei rationem depromi ex l. vlt. C. de fideicom. Nempe propter suspicionem falsitatis, quasi minus sit fidei in fœmina, quàm in viro: vt etiam annotat ex ea glo. Card. Alex. in ca. j. §. & quia. col. 11. vers. & pro hoc facit. titu. de his, qui feud. dare poss. Et vt scribit Antiphon apud Stobæum Sermo. 25.

ὁ διδοὺς τὸν ὅρκον τῷ πονηρῷ, μαίνεται.
τοὐναντίον γὰρ νῦν ποιοῦσιν οἱ θεοί.
ἐὰν ἐπιορκήσῃ τις, αὐτὸς εὐθέως
ὁ δοὺς τὸν ὅρκον, ἐγένετ᾽ ἐμβρόντητος,
οἶμαι δικαίως, ὅτι πεπίστευκέ τινι.

Qui exigit iusiurandum à scelerato, insanit.
E diuerso enim nunc faciunt Dij:
Nam si peierauit quis, ipse confestim
Qui exegit iusiurandum, fit attonitus.
Nimirum iustè, quoniam credidit peruerso.

57 *Etiam de iure canonico. At non in legatis quidem ad pias causas.*

¶Idque etiam obtinet de Iure Canonico, vt latè per Alex. cons. 70. viso consilio, col. 5. vers. venio ad illud lib. 2. & iterum cons. 84. viso themate. col. 2. eo. lib. 2. & quos mox subiiciemus. Nam sunt plurimi, qui dicunt id procedere etiam in legatis ad pias causas, & in his Spec. tit. de testa. §. j. vers. item quòd est mulier. iuncto vers. seq. & Collec. in c. cum esses. de testa. Fed. Senen. cons. 217. factũ est tale, quidam nomine P. in fi. & Ro. qui vnũ bune erat, in repe. auth. similiter. in 16. speciali vltimarum voluntatum. C. ad leg. falci. per tex. in c. relatũ. ibi, testibus legitimis. extrà de testa. & aliis quibusdam rationibus. Benedic. Cap. consi. 75. punctus, Iacobus. col. 7. vers. ad idem. li. 3. Barb. in d. c. relatum. & consi. 58. clementissimi. col. antepe. li. j. & cons. 38. difficile est. col. 8. lib. 3. & Soci. qui tamen dubitat, cons. 92. in causa domini Antonij. col. 2. vers. quinimo disputatur, lib. 3. Quam opin. confirmat, quod tradit Bald. consi. 264. ad euidentiam. in fi. lib. 5. quòd licet in testamentis sufficiãt duo testes, debent tamen esse omni exceptione maiores, ac ne leui quidem macula aspersi. At mulieres non esse huiusmodi, tenent nonnulli, quos videbis infrà num. 73. incip. non temere.

58 *Qui contrarium tenent.*

¶Sunt tamen & alij, qui contrarium tenuerunt, scilicet mulieres esse testes idoneas in hisce testamentis ad pias causas & ij quidem maiore numero, ne autoritate dicam, videlicet Bald. in l. j. ante fi. in lec. & iterum in repe. col. 14. vers. ostenso de principalibus personis. C. de sacro. eccle. & consi. 196. licet regulariter. lib. 5. & consi. 230. testamentũ. eo. lib. 5. vbi tamen dicit, id esse dubium. Angel. consi. 233. in causa prædicta, col. j. Petr. Anch. in dicto c. cùm esses. in 4. no. & ibi etiam Panor. col. j. & iterum vlt. de testa. idem Pan. in d. c. relatum. col. j. extrà eod. tit. Per. Belluga in Speculo principum. rubr. 17. vers. videamus. col. pen. vbi tamen nutat. Pau. Castr. consi. 327. dubium facit. lib. j. & cons. 456. visis & examinatis. eo. lib. j. Alex. consi. 177. viso themate. col. 2. vers. & licet dominus. li. 2. & consi. 105. viso ac diligenter. col. 4. vers. secundò respondeo. lib. 4. & consi. 102. super primo. col. 2. vers. circa secundum. lib. 7. Corne. consi. 261. in hac consultatione. col. j. lib. j. & consi. 168. in præsenti, col. 3. li. 3. & consi. 215. videtur prima facie. col. 3. vers. nec obstat, si dicatur. eo. lib. 2. & Soc. si is est, sibi contrarius. in tract. fallentiarum, reg. 330. in 36. priuilegio. Lanfran. Oria. in repe. c. quoniam contra falsam. in verbo, testes. vers. & primò quæritur. ibi, inter liberos, & ibi quoque Fely. & Philip. Dec. extrà, de probat. Calca. consi. 13. pro parte negatiua. col. 3. versi. vndecimò quia mulier. Iason in l. hac consultissima. in prin. col. vlt. C. de testa. Fely. in c. quoniam. quod est 3. col. 3. versic. quid autem in testamento. & ibi etiam Philippus Dec. col. 2. versic. teneuta communi. de testib. & idem Philip. Dec. in d. l. fœminæ. char. 4. in paruis, vers. similiter. ff. de reg. iur.

59 *Mulieres testes idoneæ in testamentis inter liberos.*

¶Illud autem inter omnes conuenit, mulieres ipsas esse testes idoneas in testamentis inter liberos, vt placuisse videtur glo. in §. & quod sæpe. in auth. de trien. & semiss. & in l. vlt. C. famil. ercisc. & in auth. quod sine. & ibi Bald. qui eius rei rationem reddit. C. de testamen. & Bart. & alij in d. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de test. Imo. in d. l. qui testamento. §. mulier. ff. eo. tit. & in d. cap. cùm esses. col. 6. vers. extra glo. quærit. extrà eo. tit. Franc. Aretin. & Felyn. qui alios concordantes affer

affert in d.c.quoniam,quod est 3.extrà de testibus,vt ibi videre poteris, ne frustrà tempus teram in re non controuersa.

Qui contrarium tenent.

60 ¶Sed nec in codicillis,nedum in testamentis,mulier est testis idonea,si credere volumus Philipp. Dec.id ipsum audenter atque intrepidè tenenti,contra omnes vbique scribentes in d.l. fœminæ. char.4.versi.decimoquartò.ff.de reg.iur.atque iterum in d.c.quoniam.col.2.versi.tertiò restringitur.de testibus.aduersantibus(quod iam diximus)omnibus scribentibus,vt videre licet ex glo. & omnibus in d.l.qui testamento.§.mulier.ff.de testa.& in d.l.vlt.C.de codicil.& Bald.consi.viij.licet mulieres.lib.5.

An in criminalibus, de iure Cano.

61 ¶Neque in criminalibus,de Iure Canonico,per c.forus.& ibi expressè glo.& Pan.de verb.sign. & in c.mulierem.33.q.6.vbi est glo.no.quòd testimonium mulieris , & infamis in criminalibus cõparantur.& glo.in c.ex eo.15.q.3.& glo.& doct.in d.c.quoniã.de testi.glo.in c.tam literis.in verbo,fœmina.eo.tit.Host.in summa,de testi.§.quis testis esse possit.Spec.tit.de procur.§.j.vers.7.in criminali testificatione.Alberi.in d.l.qui testamento.§.mulier,col.j.ff.de testa.Flor.in l.ex eo.ff.de testi.Ioan.Pla.& Ang.Aret.in §.testes autem.Instit.de testa.Alex.cons.64.viso themate.post prin. lib.j.quod errore impressorum iterum repetitur in consi.176.lib.2.& idẽ Alex. consi.24.animaduersis his.col.j.vers.4.quia non videtur.lib.2.& aliis locis , de quibus eum paulò infrà citabimus. Et hoc quidem semper indubitatum fuit,& nemo aduersatus est,ante Philipp.Dec.qui in d.l.fœminæ.col.5.vers.16.& in d.c.quoniam col.vlt.de testi.sentit contrarium, videlicet quòd etiam de Iure Cano.mulier sit in causis criminalibus testis idonea.Quibus autem rationibus ad id æstimãdum trahatur,illic omnibus videre licet.

Quid de iure ciuili.

62 ¶Sed neque etiam de Iure Ciuili,secundum aliquorum opin.admittitur in causa capitali propter magnitudinem præiudicij,vt dicebat Iaen.Aret.in l.qui testamento.§.mulier.ff.de testa.quem refert Io.And.in addi.Spec.tit.de test.§.j.vers.item quòd mulier.& Alber. Gand. qui illum sequitur in tract.Malefi.tit.de furibus.col.4.vers.pone quæstionem de facto.& Oldr.consi.145.quæritur si testes.& Io.Fab.in d.§.testes.de testa.& Alex.consi.11.circa primum dubium.col.pe.vers.respõdi suprà.li.j.& consi.99.in causa inquisitionis.col.pe.vers.secundus testis.eo.li.j.& Cepol.cons. causarum criminaliũ 32.quidam rustici.col.3.& Hippo.Marsi.in repe.l.vlt.C.de proba.char.8.& cons. 18.protector.col.8.vers.vnum tamen dico.& cons.22.gratia domini.col.4.& cons.59.diuino præsidio.col.2.vers.ex istis ergo.eo.lib.j.& consi.101.illumina quæso.col.1. & consil.130.conditor orbis.col.6.vers.item etiam vltra præmissa.Cui tamen opi.tota Legistarum cohors reclamat in d. §. mulier.atque etiam Cano.vt videre licet ex Pan.Franc.Aret.& Fely.in d.c. quoniam.de testibus.

63 ¶Quare autem aliud sit in testamentis,& aliud in causis criminalibus,si quis scire desiderat , videat Aegid.Bellam.in c.dilecti.col.8.versi.tertiò quæritur. extrà de arbit. Sed ita tamen , vt illud vnum non omittam,quod fortè non sine magna ratione scribit Matth.Afflict.in cap.j.col.vltim. num.36.tit.qui testes sint necess.quòd licet mulier non possit esse testis in causa criminali: tamen honestæ matronæ & bonæ famæ testimonium in huiusmodi causa præferetur testimonio masculi malæ famæ.Idque dicit voluisse Bart.in l.in multis.ff.de statu.homi.vbi tamen nihil tale comperi. Fely.& Philip.Dec.in d.c.quoniam.de testib.

An in causis matrimonialibus.

64 ¶Ex eo autem quòd mulier haud dubiè in foro Ecclesiastico repellitur à testimonio in causis criminalibus,posset videri,eam quoque repelli debere in causis matrimonialibus , quæ criminalibus æquiparantur,vt not.in c.mulieri.extrà de iureiu.Et voluit Alex.cons.143.quoniam abundè.circa medium,lib.2.& Maria.Soci.senior,cons.17.suprà dicta.sæpe in co.cõsi.& Phil.Dec.cons.133.viso processu.col.2. vers. ita etiam dicendum. Nam & hæ causæ matrimoniales graues & arduæ sunt, vt no.Spec.tit.de rescrip.præsen.§.ratione formæ.col.x.vers.nunc igitur ad instructionem.& Bal. consi.122.qui vnus testis.lib.2.& Panor.post alios in c.si pro debilitate.in vlt.not.& ibi Phil. Dec. qui concord.adfert,extrà de offi.deleg.& idem Dec.consi.133.viso processu.col.j.in fi.& cõsi. 163. in causa matrimoniali.col.5.vers.octauò opponitur.& consi.310.visis.col.j. Ideóque non est locus delationi iuramenti ad supplementum probationis,vt voluerunt glo.Hostien.Ioan.And.Imo. & Panor.in d.c.mulieri.de iureiur.Bald.in l.in bonæ fidei.col.2.vers.item in causis criminalibus. C. de iureiur.Ant.in c.vlt.extrà eod.tit.Paul.Castr.& Alex.in l.3.in princ.ff.eodem quoque tit.idem Alex.d.consi.143.quoniam abundè.col.2.vers.secundò non est.lib.2.vbi ex hoc infert,easdẽ probationes in huiusmodi causa matrimoniali requiri,quas & in causa criminali. Verùm,ne hæsites, tex.est in contrarium apertissimus , scilicet testimonium muliebre in hisce causis matrimonialibus admitti,in c.super eo.vbi id not.Host.in verbo,testimonium,& Panorm.in 3.not.de testib.& voluit etiam Henri.Boh.in c.quoniam.col.j.eo.tit.Philipp.Dec.d.consi.163.col.pen.vers.decimosextò obstare videtur.& consi.342.in causa partus.col.j.& Maria.Soci.iunior , cons.29.circa prædicta.col.2.vers.secundò opponitur,lib.2.vbi eam dicit esse communem opinionem,& eam quotidie seruari.& consi.31.themate prædicto.col.5.vers.his tamen non obstantibus.eo. lib.2. Et vide quæ dicam infrà num.74.incip.ex quo & illud.

An in causis feudalibus.

65 ¶Neque item in causa feudali mulier est testis idonea.Tex.est in cap.j.in fin.& ibi Iaco.Bel.And. Iser.Bal.Alua.Marti.Laud.& Card.Alex.& Matth.Afflict. col.j.num.j.tit.qui testes sunt necess.ad probat.inue.& voluit etiam Rom.in repet.l.admonendi.col.41.quæ est in pe.char.vers.& ex hoc infero.ff.de iureiur.vbi illum facit sing.& Ioan.Bap.Caccia.in repet.c.j.in 2.concordantia, vt ipse

appel

appellat, Iuris Ciuilis & feudalis, tit. de feu. cogni. & Ias. in d. l. hac consultissima. in princ. col. 2. C. de testa. & in l. si quis agere. ad fi. C. de codicil. Bene. qui illum tex. dicit sing. in repet. c. Raynutius. in verbo, duas habens filias, nu. 30. & Philip. Dec. in d. l. fœminæ. col. 6. vers. 17. & in dicto c. quoniam. col. vlt. vers. tertiò limitatur. de testib. & Hippol. Marsil. sing. 611. adduxi tibi. & Matth. Afflι. in c. j. col. ij. vers. quæ tamen regula. tit. de content. inter dominum & vasallum de inue. feud.

66 *An ad probandum tenorem instrumenti. Testes probantes tenorē instrumenti, debent esse periti.*

¶Sed nec admittitur fœmina ad probandum tenorem instrumenti deperditi, ex sententia Bar. in l. j. ff. si cert. pet. Cui tamen non accedit Franci. Ripa ibi, col. 14. num. 82. Modò (inquit) ea sit petita, per tex. in l. ex eo. ff. de testib. atque ex his, quæ scribunt Ias. in d. l. j. ff. de legib. & Dec. in d. l. fœminæ. Illud autem receptum est, nec viros quidem probare tenorem instrumenti, nisi si periti sint, & literati, per tex. in c. cum olim. le j. & ibi Ant. col. j. & Panor. in glo. vlt. de priuil. Cyn. in authent. si quis in aliquo. quam legit cum l. procurator. in 4. q. & ibi Bart. col. 2. Alb. col. 4. & Ang. col. vlt. C. de edendo. cum alιis concord. à me latè congestis in nostris Retractibus, tit. 2. §. j. glo. 7. in verbo, *feront preferez.* num. 5. nec tamen omiserim. & sequenti Ideò si qua mulier adeò docta esset & perita in hisce rebus, vt certò posset testari de tenore, & solennitate instrumenti: nihil video quod eam impediret, nisi vt ei minor fides adhibeatur, vt statim dicemus.

67 *An in scriptura priuata.*

¶Neque etiam admittitur fœmina in scriptura priuata, vt no. dicit Bald. in l. scripturas. col. 2. versi. nota optimum, per tex. ibi, in verbo, virorum. C. qui potio. in pigno. hab. quod dictum pro singu. commendat, & sequitur Francis. Crem. not. 144. quanquàm mulier. & Socin. si is est, in tracta. fal. reg. 429. testis mulier. in princ. & simpliciter allegat Ias. in l. si quis id quod. col. 4. versi. decimò limito. ff. de iurisdict. omn. iudi. & Francis. Curt. Senior, qui id dicit singul. in repet. l. si quis maior. col. 2. num. 9. C. de transact. & Philip. Dec. in c. quoniam contra. col. 5. & in 8. nota. extrà de probat. vbi & per hoc dicit not. quòd in casu illius c. non essent mulieres idoneæ. & Felyn. in ca. ita quorundam. col. j. extrà de Iudæis. & latè tradit idem Fely. in d. c. quoniam. vers. fallit tertiò. de testib. vbi tamen dicit, posse super hoc dubitari, quia nulla est huius rei ratio specialis, nisi quòd à communiter accidentibus solent potiùs interuenire masculi quàm fœminæ. & alibi claneulùm reprobat idem Fely. in c. licet vniuersis. post prin. eo. tit. de testib. & in c. scripta. col. 1. vers. secunda declaratio. extrà de fid. instr. & etiam Ias. in d. l. hac consultissima. in priu. col. 2. ad fi. C. de testa. & in d. l. si quis agere. in fi. C. de codicil. & in repe. d. l. admonendi. col. 44. vers. item adde inquantum. ff. de iureiu. & in l. j. col. 3. vers. secundò fallit. ff. de legib. & Bernard. Land. in addi. Bart. cons. x. viso statuto. in fi. & Barb. in cle. 1. char. 9. in paruis. vers. sed quid si lex. de elec. & Philip. Dec. in c. 2. col. xx. vers. tertiò. quòd sit officium, de iudi. dum primùm allegat Bald. vbi suprà, & posteà respondet. Et palàm reprobat Alex. in addi. ad Bar. in d. l. scripturas. in prin. & in l. j. ff. de verb. sig. & Fran. Purpu. in l. j. col. 13. vers. tertio declaretis. ff. si cert. pet. Tamen Catellianus, vir doctus simul & disertus, in memor. incip. mulier. regulariter potest esse testis. dicit, sub dubius tamen, huius dicti Bal. hanc esse rationem, quòd cum in his scripturis priuatis desint aliæ solennitates, quæ in publicis solēt facere fidem, ideo in hoc casu lex magis confidit de masculis, quàm de fœminis, iuxta tex. in d. ca. forus. Sed & hoc dictū Bal. palàm atque apertè comprobat Dec. in d. l. fœminæ. col. 5. vers. 15. & iterum col. 12. vers. & idem si dicatur de viris. ff. de reg. iur. & in d. c. scripta. col. 2. vers. & notandum est. de fid. instru. vbi dicit hanc partem communiter approbari. & in d. c. quoniam, col. 2 vers. secūda cōclusio, de testi. & Hippol. Marsil. d. sing. 611. Sed hìc omnino vide quæ dicam statim nu. ab hinc 2.

68 *An in denuntiationibus, quæ fiunt suspectis de adulterio uxoris.*

¶Ego & alium casum possum addere, à nemine tamen, quantùm memoria suggerit, annotatum ex §. his quoque etiam, in auth. vt liceat matri & auiæ. ibi, contestationes ei ex scripto tres destinauerit, habentes testimonia trium virorum fide dignorum. Et ne quis causetur hunc locū malè fuisse traductum. Verba Constitutionis Græcæ hæc sunt, ἰχύρας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων. nam dictio ἀνήρ, cuius genitiuus pluralis ἀνδρῶν est, quo ea Cōstitutio vtitur, ad sexum refertur, & marem significat, vt intelligas ea appellatione fœminam non contineri. Idque etiam fit, vt credo, si verum est, propter maximum in eo casu præiudicium, cùm de morte alterius agatur. Nam sensus illius Constitutionis is est, Quòd si quis suspicetur aliquem velle castitati vxoris suæ illudere, & tres illi denuntiationes ex scripto destinauerit, habentes testimonia virorum fide dignorū, ipsúmque postea depræhendat cum vxore in suis ædibus, vel ipsius vxoris, vel adulteri, vel in popinis, vel in suburbanis habere commercium, potest illum propriis manibus interimere, nullū inde periculum formidaturus. In quo illud animaduertendū est, in nostris vulgatis trāslationibus nuncupatim mentionē fieri trium virorum fide dignorū, quamuis Græca Constitutio simpliciter dicat, virorum fide dignorum, tanquam duo in id sufficerent. Quisquis autem fuit, qui auth. illas in nostro Codice ex illis Constitutionibus assuit, scripsit trium testium fide dignorum. nulla virorum mentione facta, in auth. si quis ei. C. de adul. quod hìc obiter admonere Lectores voluimus.

69 *De ueritate duorum præcedentium casuum.*

¶Sed hìc parumper attende, Lector: nam videtur in his postremis duobus casibus non satis probari fœminam esse reiiciendam, ex illis tex. loquentibus nuncupatim de virorum testimonio, per tex. in d. c. licet vniuersis, extrà de testibus, quo cauetur, ne in qualibet causa minus quàm duorum vel trium virorum testimonium admittatur, iuxtà illud Dominicum, In ore duorum vel trium stat omne verbum. Vides enim ibi ad probandum id, quod priùs dixerat de testimonio duorū vel trium virorum, adductam illam Christi autoritatem, In ore, &c. quæ & de fœminis quoque intelligitur. Quod sentiens Bal. ibi. Et licet (inquit) dicat, quòd debent esse viri, vir tamen concipit mulierem:

lierem:licet videatur vocabulum præcisæ significationis.l. qui testamento.§.mulier.ff. de testam. & l.tres fratres.ff.de pactis,& l.Lucius.§.quæsitum.ff. de leg.3.id quod post eum repetit Felyn. in eo.c.licet vniuersis.& Philip.Dec.io d.c.quooiam.col.vlt.vers.non obstat.

70 ¶Illud autem minimè dubium est,io quibus casibus admittitur mulier ad testimoniũ, minùs tamen fidei ei adhiberi,quàm viro:huiúsque testimonium illius dicto præpõderare,vt optimè probat tex.si solerter inspiciatur,in l.in quæstiooibus.ff.ad leg Iul.maie.& expresse voluit Specul.tit. de teste.§.postquam.vers.porrò.& Iac.But.in l.io bonæ fidei.C.de iureiur.Bal.& Saly.in l.vlt. per illum tex.ff.de fid.instr.idem Bal.cons.455.quis melius,in dnobus locis.lib.4.Alber.& Fulg.in l.j. ff.de Senat.& Panor.in d.c.forus.per illum tex.de verb.figui.& coos. 52. quidam in ægritudine. col.2.vers.item quòd fœmina.lib.j.Rom.in rubr.de arbit.col. 8. vers. item præferuotur duo testes masculi.Alex.cons.236.perspectis attestationibus.col.j.lib.6.Barb.coos.64.illud in medium.col.x. vers.& si quispiam opponat.lib.3.Fran.Aret.Fely.& Philip.Dec.in d.c.quoniam omnes. ad fin.de testi.Fely.in c.in nostra.col.pen.eo.tit.Lanfran.in repe.d.c.quoniam contra falsam,in materia testium,vers.& primò quæritur,nunquid mulier.de prob.Fran.Curt.Seoior in tractatu testium,cõclusi.18.Philip.Dec.in d.l.fœminæ.char.5.in 16.casu.vers.& generaliter in omoibus.& iterum col. 7.vers.26.ff.de verb.signi.Hippo.Marsil.d.sing.611. adduxi tibi.& consi.2.altissimum.col.2. vers. pro quibus.lib.j.& cons.65.in oomine matris.col.6.oumero 45.eo.li.j.& Ant.Corse.in suis sing. in verbo,testis,sing.incip.duo testes.Ioan.Lupus in repe.c.per vestras.§.43.circa medium.de don. inter vir.& vxo.& Petr.Geral.à Petra,siog.tt.his casibus.& Oldeodor.lib.2.Variarum lectionum Iuris,tit.de testib.& Mar.Maot.cons.69.quoniam io processu.col.2.ou.7.

71 ¶Sed id tamen intellige(oeque enim id prætermittendum ducimus)duobus modis:primo quidẽ, cæteris per omnia paribus,per ea quæ diximus suprà nu.63.incip.quare autem aliud.& quæ dicã nu.seq.Secuodò,vt procedat,oisi mulieres & fauorem & ionocentiam rei sine causa accusati,testimonium dicerent,viri contrà pro accusatione. Tunc enim magis staodum esset mulierum testimoniis,quàm virorum:vt nuncupatim voluerunt Belen.& Sebast.Sapia.vterque in addit.Pan. in d.c.forus.de verb.signifi.& Hippol.Marsil.in l.voius facinoris.§.in ea causa.col.2. vers. & facit quod voluit.ff.de quæstio.& omues per glo.illam sing.in cap.clerici.81.distiu. eum aliis multis similibus,adductis ab ipso Hippol.

72 ¶Ex illis autem, quæ suprà diximus,illud fit,vt si à iudice deferendum sit iusiurandum alteri partium,ex l.in bonæ fidei.C.de iureiur.& l.admonendi.ff.eo.tit.cæteris paribus potiùs deferendum sit masculo,quàm fœmioæ,vt ouncupatim & consultò scripserunt Franc.Curt.senior , & Ioan. Baptista.Caccialup.scriptores laudatissimi,vterque in repe.d.l.admonendi.ille quidem non semel, videlicet primùm col.3.iterumq; char.pe.vers.sexta cõclusio.hic autẽ col.antep.vers.quidã dicunt. idq; dicũt voluisse Iac.But.in d.l.in bonę fidei.Nec abs re dictũ est,cæteris paribus,quia si mulieri magis comperta esset rei cõtrouersæ veritas,illi potiùs esset deferendũ, per gloss.in cap.vidua,de regula.& expressim voluit ipse Curtius vbi suprà,& nonnihil facit,quod diximus suprà nu.63.

73 ¶Non temerè igitur ex pluribus concludit Barptol.Cepolla,cons.causarum criminalium 32.cuius id caput est,quidam rustici.col.2.vers.primò fuerunt examinatæ , quòd io quibus casibus mulier ad testimonium admittitur,oon tameo est testis omni exceptiooe maior.Et sequitur Philip.Dec. in d.l.fœminæ.vbi suprà,vers.& casu quo.vbi & in id citat Alexan.in duobus consi.qui tamen id non dicit,sed alia quædam à nobis suprà adducta.Sequitur item Hippol.Marsil.consil..5.in causa Ioannis.col.5.vers.venio modò.lib.j.& Aymo Crauet.cons.99.Ioanoes filius.col.2.num.5. sed & id nuncupatim voluit Alex.alio loco,ab illis non citato.cons.70.viso consilio.col.5.vers.bene facit alia.li.2. Vide tamen quæ dicam in 2.seq.vers.

74 ¶Ex quo & illud confestim consequens videtur,non esse in casu d.l.in bonæ fidei , & d.l. admonendi.deferendum iusiurandum ex testimonio voius mulieris.Neque enim id fieri debet, nisi testis sit omni exceptione maior,vt oot.ab omnibus propè in illis ipsis:& præterea à Bal.in rub. tit. de contro.inue.post prin.Quanquam huius,quod diximus de muliere,contrarium tenet Paoor. in c.ex io siouatiooe.col.2.vers.& quòd dictum vnius testis.de procu.quem sequitur Barpt.Caecia.qui id sing.dicit in repe.d.l.admonendi.col.62.vers.hic inferri potest quæstio , & ibi quoque Fran.Ripa, nullam illorum mentionẽ faciens,nu.176.huc arg.quòd duæ mulieres plenè probant matrimonium.c.super eo.de test.Ergo sequitur voam facere semiplenam probationem, quã non faceret,nisi esset integra testis,maximè in causa matrimoniali , in qua testes debent esse omni exceptione maiores,vt est tex.expressus c.j.extrà de consan.& affin.vbi id notat Anton.in 8.not.& Panor.in 3.not.& Alex.dicto cons.143.quoniam abundè.col.2.vers.propterea etiam.lib.2.Barbar. cons.45.scribitur.col.j.lib.j.& coosi.54.illud adferam.col.3.versicu.tertiò præmitto.eo.lib.j. Carol. Ruin.cons.150.gratissimum.col.5.nu.11.& seq.libro 5.Et Philip.Dec.cons. 163.in causa matrimoniali.col.5.vers.octauò opponitur.Ex quo apertè conficitur mulierem esse omni exceptione maiorem,cùm in huiusmodi causis sit testis idonea,vt diximus suprà nu.64.incip.ex eo autẽ. Quod & ex eo quoque probatur,quòd ea quoque admittitur testis in codicillis, secundùm communem omnium,præter Dec.vt suprà diximus,sententiam. At in codicillis testes debent esse omni exceptione maiores,vt tradit Ang.cons.128.in facto proponitur,per d.l.vlt.C.de codicillis.& sequitur ipse Decius consi.342.in causa partus.col.j. vers. postremò considerandum est. Sed hæc ratio ex

eo pen

Mulieri testi minus creditur quã uiro.

Viro potius quàm fœminæ deferendum esse iusiurandum in supplementum.

Mulier an sit testis omni exceptione maior.

Mulieris unius testimonio an deferatur iusiurãdũ in supplementum.

eo pendet, an mulier sit testis idonea in codicillis.

75 *De eadem re.* ¶Priori tamen opi. quæ dicit mulierem non esse omni exceptione maiorem, adstipulatur quod à Ludo. Gozad. responsum est cons. 74. vt ordinariè. col. 2. num. 6. post Alex. vt ipse citat, cons. 24. col. 3. lib. 4. statutum disponens testes domesticos esse idoneos in rebus domesticis, ita intelligi debere, vt etiam mulieres domesticæ admittantur, vt id statutum aliquid addat ad ius commune, quod idem disposuit. l. consensu. C. de repud. Vides igitur eorum esse eam sententiam, vt si tale statutum non esset, mulieres quoque non essent testes idoneæ in rebus domesticis, quasi aliàs imminutum sit earum testimonium. Sed illud Alex. consi. à Ludo Gozad. citatum, reperire non potui.

76 *Legibus Plato. an fœminæ testimoniũ dicerent. An Mosaicis.* ¶Ex legibus autem Platonis, mulieri ferre testimonium non licebat, nisi cùm 40. annos excesserat, vt scriptum est eiusdem libro de Legibus 11. non longè à fine. At ex legibus Mosaicis, quas maxima ex parte secutus est ipse Plato, mulierum testimonium nequaquam recipiebatur, propter leuitatem & procacitatem, siue mauis audaciam, siue etiam temeritatem generis earum, vt refert Iosephus lib. Antiquitatum 4. c. 6. aut ex aliorum sectione, 8. aut etiam 11. Huius enim in eam rem hæc verba sunt, γυναικῶν δὲ μὴ ἔστω μαρτυρία διὰ κουφότητα καὶ θράσος τοῦ γένους αὐτῶν. Quanquam (ne hoc tacitus omittam) id non reperitur in libris Mosis, quos habemus,

77 *An Ro. antiquis.* ¶Sed nec ex vetustis Romanorum legibus ius erat fœminis ferendi testimonij, quod satis ex eo patet, quod scribit Aulus Gellius lib. 6. c. 7. lege Horatia, Caiæ Tarratiæ virgini Vestali id ius dicendi testimonij tributum, testabilísque vna omnium fœminarum vt esset, datum. Plutarchus autem in Publicola scribit Tarquiniam sacram virginem vnam ex Vestalibus maximos honores consecutam fuisse, in quibus is fuit, vt ex omnibus fœminis eius solius testimonium reciperetur. Sed his nonnihil cõsonat ea lex antiqua, vt opinor, à Constantino Hermanopulo relata, l. j. c. 6. eius operis, cui πρόχειρον νόμων titulum fecit, id est, Pomptuarium legum: Καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνηβοι, ἀπείργονται μαρτυρεῖν. Αἱ δὲ γυναῖκες μαρτυροῦσιν, ἔνθα ὁ τῶν ἀνδρῶν βίος ἀπείργεται. Id est, mulieres & pupilli arcentur à testimonio. Mulieres tamen testimonium possunt dicere, vbi virorum cõuersatio prohibetur. Rursúmque eiusdem libri cap. 3. γυνὴ γὰρ διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ, ἐν ἄλλοις δὲ μαρτυρίαν νέμει, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται. Id est, mulier in testamento testis esse non potest: in alijs autem potest, in quibus viri non vocantur, siue adhibentur. De qua re ipse Hermanopulus in primis Scholijs loci posterioris sic infit, de mulieribus ipsis loquens: οὔτε δὲ μαρτυρήσουσιν, ἢ ἐπιτροπεύσουσιν. Id est, Neque verò testimonium dicent, neque tutelam administrabunt. Quod paulò pòst declarans subdit: σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι δεῖν ὅτε καὶ μαρτυροῦσι γυναῖκες. πότε δὲ ἄκουσον. ἐὰν γὰρ βαλανείῳ λουομένων γυναικῶν, τύχῃ τις γυνὴ, καὶ ἴδῃ ὑβριζομένην γυναῖκά τινα παρ᾽ ἑτέρας, τότε δύναται μαρτυρεῖν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄνδρα τότε ἐκεῖ παρατυχεῖν, καὶ ἰδεῖν τὰ γινόμενα. Tu autem dispice, aliquãdo mulieri ius esse dicendi testimonij, vt si quando mulieres lauant in balneo, vnam viderint ab altera affici iniuria, tum testimonium ferent, quòd viris non liceat per id tempus illic adesse, & quæ fiunt, conspicere. Hæc ibi.

78 *Mulieres furaces.* ¶Sed vt ad alia transeamus, quæ ad auaritiam muliebrem pertinẽt, quis nescit, furtum auaritiæ comes esse? At furta tam propria mulierum sunt, & peculiaria, vt Hesiodus lib. j. eius operis, cui titulus est, ἔργα καὶ ἡμέραι. tradiderit Mercurium illum Deum furum, furtorúmque Præsidem, iussu Iouis, Pandoræ (sub qua intelligi voluit naturam muliebrem) furaces mores imposuisse.

ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε. Nam & alio loco eiusdem libri, paulò ante finem, illud scribit,
ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ᾽ ὅγε φιλήτῃσι. Id est,
Qui autem mulieri confidit, confidit is quidem furibus.

Quanquam & ea vox φιλήτῃσι, pro deceptoribus quoque potest accipi, vt alibi etiam diximus.

79 *Mulierum libido.* ¶HACTENVS DE AVARITIA, & comitibus dictũ est: nunc tertia se offert LVXVRIA (ita appellant Theologi libidinẽ Venereã, quod suprà diximus) cui non minus (& nescio an non etiam magis) se mulieres dedunt, quàm auaritiæ. Propertius morum muliebriũ conscius, libr. 2. ita canit:

Tu prius & fluctus poteris siccare marinos,
Altaque mortali deligere astra manu:
Quàm facere, vt nostra nolint peccare puellæ:
Is mos Saturno regna tenente fuit,
Et cùm Deucalionis aquæ fluxere per orbem,
Et post antiquas Deucalionis aquas.
Dic mihi, quis potuit lectum seruare pudicum?
Quæ Dea cum solo viuere sola Deo? Et lib. 3.
Hic genus infidum nuptarum, hîc nulla puella est:
Nec fida Euadne, nec pia Penelope. Et in eodem libro,
Obijcitur toties à te mihi nostra libido:
Crede mihi, vobis imperat ista magis.
Vos vbi contempti rupistis fræna pudoris,
Nescitis captæ mentis habere modum.
Flamma per incensas citius sedetur aristas,
Fluminaque ad fontis sint reditura caput,

Et pla

Et placidum Syrtes portum & bona littora nautis
Præbeat hospitio sæua Malea suo:
Quàm possit vestros quisquam deprehendere cursus,
Et rapidæ stimulos frangere nequitiæ.

Cui rei multa mox multis versibus exempla adducit. Ouid.quoque alter animorum morumque muliebrium consiliarius,lib.1. Elegiar.

--Casta est,quam nemo rogauit.

Quam sententiam citat è nostris Host.in c.veniens.le 2.ext.de eo qui cogno.consan. vxo.suæ.& Panor.in c.ij.col.vlti.extrà de biga.Sed & idem Ouid.lib.1.de Arte amandi,

Prima tuæ menti veniat fiducia,cunctas
Posse capi:capies,tu modò tende plagas.
Verè prius volucres taceant,æstate cicadæ,
Menalius lepori det sua terga canis:
Fœmina quàm iuueni blandè tentata repugnet.
Hæc quoque,quam poteris credere nolle,volet.

Et paulò pòst,

Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:
Fœmina cornipedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis,nec tam furiosa libido est:
Legitimum finem flamma virilis habet.

Cuius item rei plurima etiam exempla Propertium secutus,adfert:post quæ & illud subdit:

Omnia fœminea sunt ista libidine nota:
Acrior est nostra,plúsque furoris habet.

Et mox ita concludit:

Ergo age,ne dubita cunctas superare puellas:
Vix erit è multis,quæ neget vna tibi.

Apud eundem,Helena ad Paridem fatetur impudicum esse genus fœminarum,inquiens,

--Matronáque rara pudica est.

In qua etiam sententia fuit Iunius Iuuenalis Saty.6.

--Auratam Iunoni cæde iuuencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contigere dignæ.

Neque enim id fieri licebat,nisi à pudicis,teste Ouid.lib.4.Fastorum:

Et si thura aberunt,vnctas accendite tedas.
Parua bona Cereri,sint modò casta,placent.

Valerius quoque Martialis lib.4.ad Sophronium:

Quæro diu totam Sophroni Ruse per vrbem,
Si qua puella neget,nulla puella negat.
Tanquam fas non sit,tanquam sit turpe negare,
Tanquam non liceat,nulla puella negat.
Casta igitur nulla est? castæ sunt mille: quid ergo
Casta facit? non dat,non tamen illa negat.

Quod epigramma cùm legisset Fabulla,Poetæ infensa,illi coitum negauit:vnde ille aliud scripsit Epigramma,

Epigramma nostrum cùm Fabulla legisset,
Negare nullam quo queror puellarum, &c.

80 ¶Idem lib.10.huiusmodi Epitaphium matronæ cuipiam inscripsit: *De eadem re.*

Contigit & Thalami mihi gloria rara: fuitque
Vna pudicitiæ mentula nota mea.

In quam sententiam refert Diodorus lib.2.& ante illum Herodotus lib.itē 2.quòd cùm Pheron Sesostris filius,rex Aegyptiorum oculis captus fuisset,ideoque ad Deorum auxilium cōfugiens, peractis multis variisque sacris,ei responsum fuisset, vt placato Deo , qui in Heliopoli coleretur, faciem mulieris inspiceret,quæ nullum,nisi proprium virum,nouisset:ab vxore propria incipiēs, multas expertus est,nullam tamen reperit incorruptam,præter hortulani cuiusdam,quam resti-turo visu vxorem cepit:reliquas omnes viuas combussit.Iosephus lib.Belli Iudaici 2.c.vij. scribit Esenos,Esseos alij vocant,alij Essenos,Iudæorum Philosophos vxores non ducere:non quia matrimonia contemnant,sed quoniam cauendum esse putant fœminarum intemperantiam,nullam earum vni viro fidem seruare credentes.Quanquam & ipse aliam eius rei rationem reddit libro Antiq.Iudaicarum 18.c.ij.Hippocra.in quadam ad Dionysium epistola , scribit fœminam semper egere alterius,sese in continentia & pudicitia continentis. Suapte nanque natura libidines venereas insitas habere,quas nisi quis in dies comprimat,tanquam arbores,in materiæ multæ effusionem exuberant.Cæterùm Aeschines Socraticus:Poeta Satyricus,omnes fœminas Ionicas μοιχάδας, id est,adulteras,appellare ausus est.

Pheron unam tantùm mulierem uni uiro cognitam inuenit.

Essei quare uxores non ducant.

Hippocrates de mulierum impudicitia.

81 ¶Fœminas plerique dictas à femore,aut femine existimāt,quoniam in Venerem sint magis pronæ,cuius sedes in femoribus ponitur.Hinc illud Iuuenalis Saty.6. *Fœminæ unde dictæ.*

Callidus & crista digitos impreßit aliptes,
Ac summum domina femur exclamare coegit.

Femur sedes libidinis.

Est enim vuluæ cum femoribus,coxis & inguinibus quædã cognatio,scribente Celso lib. Medicinæ 5.c.26.Cùm vulua percussa est,dolor inguinibus,coxis & femoribus est. Ante eũ autẽ Hippocra.lib.6.Epidimiωn,parte 1. Aphor.1.satis ostendit,connexũ quendã habere vterum cũ coxa, cùm scribit,vteri mala ob idipsum in coxẽdicem finiri.Et Galenus quoque lib.6. de Locis affect. c.v.tradit dolorem vteri quibusdã mulieribus in coxã transire,ac crus ipsum,quod è regione est, per incessum claudicare.Est autẽ coxa,quæ Græcis ἰσχίον dicitur,hoc est,id os,quod cõtinet sinus, in quos femorum capita inserũtur,vt scribit ipse Galen.lib.de ossibus,c.20.vt hinc quoque planiùs intelligas illam,quam diximus,cognationem femorum,coxarum,& inguinum.

Femur pro opere nuptiarum.

82 ¶Sed & in sacris literis Femur pro opere nuptiarum poni,asserit & probat D.Hierony.in explanatione Psalmi 44.quam ad Principiã virginem scripsit. Isychius autẽ,qui & eodem ferè tẽpore floruit,lib.1.in Leuiticum,tradit per Femora in sacris literis deriuationem,siue descensionẽ seminis significari.Hincque illud Genes.49.Non deerit sceptrũ de Iuda , nec dux de femoribus eius. Et Exod.1.Erãt igitur omnes animæ eorũ,qui egresſi erant de femore Iacob,septuaginta quinq;. Quæ ita à Septuaginta Interpretibus traducta sunt: ἦσαν πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα.Erant autẽ omnes animæ,quæ ex Iacob natæ sunt,septuaginta quinq;.Castallio autẽ ita vertit:Fuitq; omninm,Iacobi sanguine procreatorũ,numerus capitũ septuagintaquinq;. Ex qno Diodorus in Genes.c.24.enarrans illud, Pone manũ tuam super femur,scribit quosdã tradidisse, scripturam Syram & Hebræam non habere, Super femur,sed super ipsum genitale membrũ , eò quòd per ipsum fiat procreatio. Itemque illud Iudic.8. Habuitque septuaginta filios, qui egresſi sunt de femore eius.Ideoque & per feminalia, quibus præcipiũtur verenda sacerdotum operiri, Leuit.16.castitatem significari tradit idem Isychius lib.5.in Leuiticum , eum locum enarrans.Ex quo Apuleius Interfemineum non ineleganti vocabulo vocat muliebre genitale.

Feminalia castitatem significare.
Interfemineũ.

83 ¶At huic etymologiæ fœminarum à femine,siue femore(ne id subticeamus)reclamat,quòd Fœmina,cum diphthõgo scribitur,ideoque prima eius producitur:at Femora,& femina , sine diphthongo debent scribi,cùm vtriusque prima corripiatur;vt de Femore probat ille versus Iuuenalis loco suprà citato.Et ille quoque Virgilij lib.10.Aeneidos:

—Magníque femur perstrinxit Achata. Et rursus eodem libro:
—Attollit in ægrum
Se femur,& quanquàm,&c.

Item illud Catulli in Rufum:

Noli admirari,quare tibi fœmina nulla,
Rufe, velit tenerum supposuisse femur. Item illud Tibulli lib.1.Eleg.8.
Sed corpus tetigisse nocet, sed longa dedisse
Oscula, sed femori conseruisse femur. Itemque illud Ouidij lib.3.Amor.
Nec femori impositum sustinuisse femur.

Et rursum lib.10.Metamor.

Et conata femur mœrenti plangere dextra.

De femine autem est illud Virgilij lib.10.Aneidos,

Eripit à femine,& trepidanti feruidus instat.

Ita enim legunt ibi Seruius,Sosipater,& Pierius , qui ita dicit legi in codice Mediceo,& antiquis aliis exemplaribus.Quanquàm sunt,qui ibi legant Femore.Item illud Lucretij lib.4.

--Ideo fastigia (aut,vt alij legunt,vestigia) *posse*
Surarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Femora & femina quid sint.

Illud autèm inter femora & semina interesse constat,vt id in transcursu dicam,quòd femora exteriorem,siue posteriorem coxarũ partem significant,femina interiorem,siue anteriorem, si Vallæ credimus,lib.Elegãtiar.4.c.lvij.Quod & probare videtur illud Tibulli (quisquis is fuit) à Iulio Romano,Sosipatro,& Pierio Valeriano in Virgilium,loco paulò antè adducto citatum,

Implicuitque femur femini.--

Nam in concubitu exterior pars femoris viri interiori mulieris implicatur,& iungitur.Vtrunque autem confudit Ouidius lib.1.Amor.Eleg.4.

Nec femori committe femur.-- Et alibi;
—Et femori conseruisse femur.

Et lib.etiam Amor.3.Eleg.7.

Lascinum femori supposuitque femur.

Priori autem sententiæ astipulatur Plinius lib.28.Femina atteri aduriq́ue equitatu notum est.

De eadem re. Prouerbium.

84 ¶De mulierum quoque impudicitia (vt ad principale nostrum institutum redeamus) vetus est prouerbium memoratũ à Plutarcho in præceptis connubialibus,& Apostolio Byzantio in Adagiorum collectaneis,à muliere quadã,quæ à Philippo inuita trahebatur, primùm vt dicitur prolatum,λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή. Id est,Lucerna sublata,mulier omnis eadẽ. quo significatũ omnes mulieres indiscriminatim esse impudicas,modò detur facultas peccãdi sine arbitris.

Amor fœmineus.

Et hac fortasſis ratione amor à plerisque fœmineus appellatur , quoniam videlicet fœminis fit veluti

veluti peculiaris, illúmque magis sectentur fœminæ, quàm viri: tametsi ad aliud quoque referri potest. Ouidius lib. Eleg. 3.

Captáque fœmineus viscera torret amor.

Et Silius Italicus lib. 15.

Fœmineo socium violant fœdus amore.

85 ¶Quid, quòd inter omnia animantia sola mulier & equa post conceptum Venerem appetunt, & patiuntur, vt scribit Aristoteles, lib. de Historia animalium 7. c. iiij. & iterũ de Generatione animalium 4. c. v. Et de equa etiam tradit Aelianus lib. Animalium 4. vbi dicit, inde mulieres libidinosas equas vocari solere, ab iis qui grauius illis vitiũ facere student. Vnde & ipsum equire ab hoc vno animali trahitur, dici solitum in libidinosas mulieres, quod & depromptũ est ex Aristotele, lib. de Hist. animalium 6. ca. viij. Addit Plin. & suem lib. 10. c. lxiij. nonnulli etiam lyncem & leporem. Et ideo idem Plin. li. 7. c. xj. Præter mulierem (inquit) pauca animalia coitum nouêre grauida. De quo & aliquid memorat Plutarchus in libello, quo docet bruta animalia ratione vti. Et Lactantius in lib. de Vero cultu, ca. xxiij. vbi & huius rei duas rationes reddit, has scilicet, primùm ne fœminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere, eóque facto castitatis gloriam non tenerent. Ad quam rationem adde, quæ dicam inferiùs in 15. Leg. connub. nu. 163. inci. illud etiam affirmare. Deinde (vt ad Lactantium reuertamur) quòd mulier virtutem pudicitiæ non caperet, si peccare non posset. Nam quis mutum animal pudicum esse dixerit, quòd suscepto fœtu mari repugnat? Et paulò pòst: Nulla laus est non facere, quod non possis facere. Ideo autem pudicitia in homine laudatur, quia non naturalis est, sed voluntaria. *Fœmina & equa sola animantium post conceptũ venerem appetunt. Equæ dicuntur fœminæ libidinosæ. Equare.*

86 ¶Sed & è nostris, idem quod suprà diximus, ex Aristotele, & aliis, voluit Fortu. Garcia in l. j. §. ius naturale. col. 7. versi. quare autẽ mulier. ff. de iusti. & iur. & probat etiam tex. Hiero. in c. origo. 32. q. iiij. Cuius hæc verba sunt: Qui dicunt se causa Reipub. & generis humani vxoribus coniungi, & filios procreare, imitentur saltè pecudes, & postquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus præbeant, sed maritos. Et iterum in c. non solùm. 32. q. vij. Pecora cùm conceperunt, vltrà non indulgent maribus copiã sui. Ex quo illud, quòd Populia miranti, quid esset, quapropter mulieres semper marem desiderarent, aliæ autem bestiæ nũquam nisi cum prægnantes fieri vellent: respondit, Bestiæ enim sunt. Autore Macrobio Satur. lib. 2. c. v. *Populiæ dictũ facetum.*

87 ¶Et hac quoque re loquens Nemesius Philosophus de Nat. hom. c. xxiiij. In vnoquoque (inquit) genere animalis tum fœmina marem admittit, cùm ad fœtum faciendum idonea est. Ideo quæ fœtificare semper possunt, coitum semper admittunt. Mulieres verò, sicuti in cæteris habent liberum arbitrium, ita & in coitu, posteaquàm conceperint. Nam rationis expertia, non à se, sed naturæ regula gubernantur, & modum & opportunitatem præscriptam atque definitam suscipiunt. Hæc ille.

88 ¶Porrò vna omnium propè fœminarũ Zenobia Palmyrenorum regina, vt Iulio Capitolino placuit, speciosissima, eius castitatis fuisse dicitur, vt ne virum quidem suum admitteret, nisi tentatis conceptionibus: nã cùm semel concubuisset expectatis menstruis continebat se, si prægnãs esset: sin minùs, potestatem quærendis liberis dabat. Testis Trebellius Pollio. Tradit Aristot. lib. Historiæ animalium 5. c. xiij. ad fi. & rursumque lib. 9. c. xlvj. elephantos tantùm valere sensu, & reliqua ingenij sagacitate, vt quàm grauidam coitu reddiderint, eandem rursus non tangant. Quod & repetit Aelianus de animalibus lib. 8. c. xvij. *Zenobiæ laus. Elephantus grauidam nõ tangit.*

89 ¶Hanc etiam mulierum libidinem norunt scriptores ecclesiastici, inter quos D. Chrysostomus, Propria (inquit) passio mulieris est luxuria. Quem etiam locũ ex eodẽ citat Hẽric. Boh. in c. quemadmodum. col. 2. de iureiur. & alibi quoque Chrysostomus; videlicet in secunda parte Homiliarũ in Matth. Homilia 40. in enarratione illius loci eiusdem D. Matthæi c. xxj. Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno. Hæc fermè scribit, Ex persona omniũ mulierũ peccantiũ meretrices ponuntur: quoniã quamuis sint multa peccata in mulieribus, tamen in illis præcipuè fornicatio abũdat. Cuius rei rationẽ post pauca tradit, quia videlicet hoc vitiũ facilè ex otio nascitur. Nã qui solicitudinibus animũ habet occupatum, nõ facilè fornicationi operã dat. Nam definitio amoris hæc est, animi cura vacantis passio. Aliam verò rationem adducit famigerabilis nostra tempestate Prædicator, ita enim vulgò cõcionatorem vocant, Bonifacius à Ceua, in eo libro, quem de vitiis edidit, ita scribens: Ardentius est in fœminis, quàm in viris desiderium. Perficitur enim quodã modo fœmina maris coniunctione: vir autem ex se absque additamento fœminæ est perfectus, eò quòd nihil habeat vniuerso in corpore, quod repleri appetat, sicuti fœminã, quæ partem vacuam cupit adimpleri, abhorrente natura vacuum. Hinc est, quòd faciliùs se prostituunt fœminæ, quàm decidant viri. Hæc ille. *Mulieris propria passio luxuria. Libido propria & peculiaris fœminarum. Eius rei rationes.*

90 ¶Et hac inter alias ratione multi Theologorũ fuerunt in ea opinione, vt dicerent fornicationem esse semper in muliere leuiorẽ, quàm in viro: & adulterium quoque in viro esse grauius. hoc videlicet respectu, vt ita loquar, quoniã mulieres suapte natura in libidinẽ sint procliuiores. Quamuis aliis considerationibus sit leuius, vt scribit Astessanus in octauo libro suæ Summæ, tit. 11. arti. 3. versi. quis grauiùs peccat. & sentit D. Thomas in libello de decem præceptis, in sexto præcepto: vbi & de hac re loquens hanc sententiã (Chrysostomum, vt reor, imitatus) extulit: Propria passio mulieris est concupiscentia. De qua re affatim differitur per Theologos, lib. 4. sententiarum 31. & *Luxuria in fœminisne an in viris sit grauior.*

Adultera minus punitur adultero.

à me alibi latiùs scribitur. Ex quo illud posset videri factum, quòd quãuis vir adulter morte puniatur, l. quamuis adulterij. C. de adul. non tamen mulier adultera, sed tantùm verberibus cæsa in monasterium detruditur, authen. hodie, eo. tit. & dicemus posteà latiùs.

Viro luxurioso non datur curator ut fœminæ.

91 ¶Sed & nostri interpretes hanc indomitam mulierum intemperantiam non ignorant. Spec. enim tit. de actore, ver. sed vtrum masculo. & post eum Panor. in c. pastoralis col. 2. extrà de iudic. asserunt stimulum carnis magis ardere in fœminis, quàm in viris. Quamobrem licet mulieri luxuriosæ sit dandus curator, l. & mulieri. ff. de cur. furio. non tamen viro luxurioso, de quo latè per Fely. in d. c. pastoralis. col. 3. & Barb. in l. is cui bonis. col. 2. & 3. ff. de verb. obli. & Io. Lup. Hispan. in repe. c. per vestras. §. xxj. col. penul. versi. adde etiam quòd istæ leges. extrà de dona. inter virum & vxo. & Ferdi. Loaz. in repe. tit. de iusti. & iure. col. 7. & ante eos Saly. in l. j. col. j. ver. quærit gl. quid de luxurioso. C. de curat. furio. Quanquàm ille tex. in d. l. & mulieri. fortè de hac nostra luxuria non intelligitur.

De eadem re. Mulier appetit virum ut materia formam.

92 ¶Quin & Ioan. Fab. & post eum Ioan. Plat. in §. masculi. Instit. de nupt. asserunt mulierem citiùs faciliusque labi in Venerem quàm masculum. Cui consonat, quod dicit Bal. in rubr. extrà de cohab. cleri. & mulie. quòd mulier appetit virum, sicut materia formã, & magnes ferrum. Cuius dicti primam partem plerique omnes erranter citant ex Aristotele, lib. 1. Physicorũ, ad finem: decepti, vt opinor, antiqua huius libri trãslatione. Neque enim eo loco id intellexit Philosophus, ad quod eum aduocant: verùm eius sententia est eiusmodi, si rectè traducatur: Materia appetit rerum formas, vt fœmina esse virum: turpe, honestum. Alber. autem in l. sed si ego. ff. ad S.C. Velleian. affirmat, præsumi mulieres esse luxuriosas, per l. vlti. circa mediũ. C. de repud. & §. optimum. in auth. de non elig. secun. nubent.

De eadem re. ex Medicis.

93 ¶Cæterùm ex Medicis Cælius Aurelianus scriptor antiquus, vt qui Plinium & Galenũ præcesserit, libro Chronion 4. c. ix. quo de mollibus, siue subactis, aut effœminatis disserit, quos Græci μαλθακὰς vocant, tradit fœminas validiùs Venerem poscere, causamque eius rei tradit. Omnia (inquit) vexantia, validos effectus dabunt, firmitate opposita subiacentium materiarum: quæ cùm in senibus deficit, passio quoque minuitur, vt fortitudo. Sola autem suprà dicta, quæ subactos seu molles efficit viros, senescente corpore grauiùs inualescit, & infanda magis libidine mouet, non quidem sine ratione. In aliis enim ætatibus adhuc valido corpore, & naturalia ventris officia celebrante, gemina luxuriæ libido diuiditur, animo nunc faciendo, nũc patiendo iactato. In iis verò qui senectute defecti, virili Veneris officio caruerint, omnis animi libido in contrariam ducitur appetentiam, & propterea fœmina validiùs Venerem poscit. Hinc denique coniiciunt plurimi, etiam pueros hac passione iactari, qui similiter senibus virili indigent officio, quod in ipsis nondum emersit, & illos deseruit. Hæc ille.

De eadem re. Mulieres in coitu insatiabiles. Messalinæ portentosa libido.

94 ¶Omnium autem maxime hoc mulierũ vitium adstruunt tres summæ autoritatis scriptores. Solomon Iesus filius Syrach & Aristoteles. Ille enim Prouer. c. xxx. inter insaturabilia, os vuluæ annumerat. Alter in suo Oeconomico, c. xxxvj. Omnẽ (inquit) masculum excipiet mulier. Hic libro Problematõ encyclicõn 4. c. xxvij. scribit mulieres esse insatiabiles. Cuius rei infinita sunt propè exempla, & tot penè dixerim, quot sunt fœminæ. Sed quod omnium est memorabilissimũ, Messalina Claudij Cæsaris vxor, Lyciscæ prostitutæ mulieris nomen atque titulum mentita, sæpe lupanar sub noctem adiit, suam portentosam libidinem ad satietatẽ expletura: & quod omnium fœdissimè fecit, cũ famosissimis meretricij quæstus scortis coitu certauit, ex re fœdissima palmã sibi quærens: quam cùm pluries reportasset, tamen semel ex prouocatione nobilissimam è prostitutis ancillam die ac nocte quinto ac vicesimo concubitu egregiè superauit, vt testis est locupletissimus Plinius lib. 10. c. lxiij. & Sext. Aurelius in Claudio Cæsare. De eadem re est illud Satyrographi celebratum præconium, Saty. 6.

Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem.
Excepit blanda intrantes, atque æra poposcit,
Mox lenone suas iam dimittente puellas
Tristis abit: sed, quod potuit, tamen vltima cellam
Clausit, adhuc ardens rigida tentigine vuluæ:
Et lassata viris, nondum satiata recessit.

De eadem re.

95 ¶Quid si & eæ, quæ ab ethnicis scriptoribus præ cæteris mulieribus castæ fuisse dicuntur, atque in exemplum miræ raræque pudicitiæ vbique proferuntur, non satis pudicæ fuerunt? vt id magis ad gratiam mulierum, quàm ad rei ipsius veritatem dictum scriptumque fuisse videatur. Nónne omnium maximè Penelope, ac Lucretia castitatis nomine vulgò passimque ad cælũ vsque laudibus euehuntur? Duris tamen Samius in libro de Agathocle, & Lysander Historicus scribunt, Penelopen per Vlyssis absentiam procis omnibus sui corporis copiam fecisse, quorũ promiscuo concubitu Pan natus sit, cui & inde mansit nomen. Nam πᾶν Græcis totum, siue omne dicitur. Idemque propemodum scribit Lycophron Poeta Græcus in Alexãdro, vbi eam appellabat, βασσάραν κασσωρεύουσαν, id est (vt interpretatur Isaacius Tzetzes, Ioannis illius Grammatici frater

Penelope impudica.

Pan Penelopes filius ex procorũ concubitu.

doctis

doctiſsimus, Lycophronis ipſius interpres) *πορνεύουσαν*, quaſi dicas ſcortantem. Verſus Lycophronis hi ſunt:

ὄψεται δὲ πᾶν
μέλαθρον ἄρδην ἐκ βάθρων ἀνάστατον
μύκλοις γυναικοκλῶπιν. ἡ δὲ βασσάρα
σεμνῶς κασωρεύουσα κοιλανεῖ δόμους
θοινῶσιν ὄλβον ἐγχέασα τλήμονος.

Addit autem Lycophron, Vlyſſem, cùm id poſt ſuum reditum reſciuiſſet, ſtatim abiiſſe in inſulam Gortynam, ibique obiiſſe. Interpres autem ipſius, ex autoritate Theopompi ſcribit, Vlyſſem offenſum domeſtica turpitudine, rediiſſe ad Circen, & à Telemacho filio fuiſſe necatum. A quibus non admodũ diſsidet, quod tradit Pauſanias lib. 8. quo Arcadica deſcribit, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Aiunt Vlyſſem à Troia reuerſum, ob procos admiſſos, cũ Penelope diuortium feciſſe, ipſamq; ſtatim ſe Lacedæmona recepiſſe, deinde Mantineam migraſſe, ibique vitam finiſſe. Hucq; reſpexiſſe videtur D. Gregorius Nazanzenus, dũ ſcribit in prima Oratione aduerſum Iulianum Imperatorem, Pana ex omnibus procis vnũ Deum nomen ſortitũ ex iniuria, vt dignum erat. Probus autem, ſiue is eſt Cornutus Grãmaticus, vt nonnullis placet, enarrãs illud Virgilianũ Ecloga 4. Pan etiã Arcadia, ſcribit ipſum Pana fuiſſe filium Mercurij & Penelopes. Et ante illum Tullius lib. 3. de Natura Deorum, & Iulius Hyginus Fabularũ c. 224. & ante hos omnes Herodotus lib. 2. vt hinc quoque intelligas, Penelopen nõ vni Vlyſsi copiã ſui præbuiſſe. Sed quod multò fœdius eſt, ferunt ipſum Mercurium in hircum mutatum, adamatũ fuiſſe à Penelope: cui & Pana peperit, qui inde hircipes fuit, id eſt, hircinis pedibus: vti apud Lucianũ videre licet in Deor. Dialogis, & nonnihil apud Dionem Pruſenſem. Hucque trahi poſſet, quod in antiqnis codicibus ſcribitur, in l. antiqui. ff. ſi pars hæred. pet. non leues autores tradidiſſe, qninquies quaternos enixam Penelopen, ſi vera eſt lectio, quam probat Accurſius, qui eam Penelopen fuiſſe dicit. Sed eo in loco legendum eſſe exiſtimo, vt viri quidam docti emendarunt, non quidem Penelopen, ſed Peloponneſiam, ſiue in Peloponneſo, ex Plinio lib. 7. c. 3. Cæterùm Acron in 2. Horatij epiſtolã, illud interpretans, Sponſi Penelopes, tradit Penelopen ipſam Vlyſsis vxorem meretricem fuiſſe, quæ amatores ſuos ſua pulchritudine luxurioſos reddebat. Ad idque alludens Plinius lib. 35. c. 9. Fecit (inquit) Penelopen, in qua amores pinxiſſe videtur. Quanquàm ſunt, qui ibi Mores, pro Amores, ſubſtituerunt: fortè putantes, id caſtitati Penelopes minimè conuenire. Sed & Virgilius, ſiue is fuit Ouidius, vt nonnulli putant, ſiue alius, in Obſcœno carmine hæc de Penelope ſcribit, iis quæ dicta ſunt de ea, admodum connenientia: *Iuriſconſulti locus.*

Quæ ſic caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtq; fututorum ſit tua plena domus.
E quibus vt ſcires, quicunque valentior eſſet,
Hac es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum, ſeu fuit artis opus.
Qui quoniam periit, modò vos intendite, qualem
Eſſe virum ſciero, vir ſit vt ille meus.

Hæc ille de ea, cui tanta paratur ſcena pudicitiæ, vt ſcribit Claudianus in Laude Serenæ. Quæ autor ille Priapeiorum ex Homero lib. Odyſſeæ 21. vt alia pleraque, miro artificio in rem ſuã detorſit. Et hùc quoque alluſiſſe videtur Ouidius lib. 1. Amorum Eleg. 8.

Penelope vires iuuenum tentabat in arcu,
Qui latus argueret.—

Nam quod de lateribus vterque loquitur, ad concubitum pertinet, quo latera ipſa maximè exercentur, vt latiùs dicemus infrà in 15. lege connubiali, nu. 42. incip. eadem quoque ratione. Sed eodem reſpexiſſe videri poteſt idem Ouid. lib. 1. de Arte amandi:

Penelopen ipſam, perſtes modò, tempore vinces.

Et Aulus Sabinus, eiuſdem temporis Poeta, in epiſtola reſponſoria Vlyſsis ad Penelopen, qua Vlyſſes non obſcurè oſtendit, ſe de Penelopes pudicitia diffidere:

Certè ego, cùm Antinoum, Polybúmque, Medontáque legi,
Heu toto ſanguis corpore nullus erat.
Tot iuuenes inter tot vina liquentia ſemper,
Hei mihi quid credam? pignore caſta manes.
Cúrue placent vlli, ſi ſint in fletibus, ora?
Deperit & lacrymis non decor iſte tibi?

Et Hor. lib. 2. Serm. Sat. 5. introducens Tireſiam & Vlyſſem ſic inter ſe colloquentes:

—T I. Scortator erit: caue te roget vltrò.
Penelopen facilis potiori trade. V L Y. Putáſne,
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica,
Quam nequiêre proci recto deducere curſu?
T I R. Venit enim magnum donandi parca iuuentus,

Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel vno
De sene gustarit, secum partita lucellum,
Vt canis, à corio nunquam absterrebitur vncto.

Et huc nõnihil respexisse videtur Plinius Secũdus, aut quisquis is est, de viris illustribus c.ix. vbi de Tarquinio Collatino, In cubiculum, inquit, Lucretiæ irrupit, pudicitiã expugnans. Hoc quoq; argumento doceri potest, eam nõ satis pudicam fuisse, quòd munera à procis acceperit, vel teste ipso Homero lib.18. Odyssex. Doleo autem nobis excidisse librum illum, quẽ Laertius tradit Antisthenem Atheniensem de Penelope, & alterum de Vlysse & Penelope scripsisse, in quibus non dubito huiusce rei veritatem fuisse detectam. Cæterùm Iulius Hyginus Fabularum c.cxxvij. tradit Penelopen, Vlysse interfecto à Telegono, vt suprà diximus, ipsimet Telegono, & priuigno, & viri interfectori nupsisse: vnde natus est Italus, qui de nomine suo Italiam denominauit.

Lucretia non satis casta.

96 ¶Sed nec Lucretiam ipsam, alterum illud castitatis exemplum, prorsus ab impudicitia vindicat D. August. lib. de Ciuitate Dei, 1. c. xix. tanquàm scilicet iuueni, quamuis violenter irruenti, etiam sua libidine illecta consenserit: idque in se puniens, ita doluerit, vt morte putaret expiandum. Quem tamẽ locum perperam intellexit Panor. noster, post gl. nescio quã, consi. iiij. facti contingentia lib. 1. Ouidius verò de hac ipsa re loquens, lib. Fastorum 2. illud scripsit:

Succubuit fama victa puella metu.

Tanquam scilicet Lucretia ipsa famam & opinionem vulgi, pudicitiæ antepo suerit. Quod ex Liuio quoque ad fi. 1. lib. videre licet. Nam & Ouidius paulò pòst illud addit ex eodem:

Eloquar infelix dedecus ipsa meum.

Veluti scilicet non omnino expers esset cuiuspiam culpæ. Nam si nõ omnino casta est, quæ metu castitatem seruat, dicente Tibullo lib. 1. Eleg. 6.

Nec saue sis casta metu, sed mente fideli.

Multò minùs, quæ ipso metu castitatem labefactat. Plinius autem, siue is fuit Suetonius, siue Cornelius Tacitus, in illo libro de Viris illustribus, ita de ea re loquitur, de Tarquinio scilicet Collatino loquens, In cubiculum Lucretiæ irrumpit, pudicitiam expugnat. Sed nec Valerio Martiali satis casta fuisse visa est ipsa Lucretia, hæc de ea scribenti lib. 11. ad Lectores:

Erubuit, posuítque meum Lucretia librum:
Sed coram Bruto: Brute recede, leget.

Quasi scilicet, non castitatem coleret ipsius castitatis amore, sed potiùs timore ac reuerentia Bruti. Nam nec ab adulterij nota eam vindicat glo. in §. Lucretiam. in verbo, adulteras, & seq. 32. & 45. Tametsi illam Romanæ pudicitiæ ducem appellat Valerius Maximus lib. 6. c. j. statim post princip.

Cyrene figurarũ in concubitu inuentrix.

Elephãtis modos & figuras concubituum scripsit.

97 ¶Quid ergo referam Cyrenen illam? (cui, vt refert Suidas) factum cognomentum est δωδεκαμηχάνου, tanquam dicas machinamentorum duodecim: quoniam in Venereo vsu duodecim excogitasset figuras, quò insessori iucundius redderetur libidinis proluuium, vt scriptis prodidit ipsius Aristophanis interpres, atque etiam Suidas. Quid Elephantidem? quæ & ipsa versibus descripsit modos, figuras, species, formas, id est, vt vno verbo Græco hæc omnia complectat, schemata concubituum: nam eius libri titulus est περὶ τῶν σχημάτων συνουσιαστικῶν, quorum meminit Virgilius, si is est, in Obscœno carmine ad Lalagen:

Obscœnas rigido Deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis.

Et Martialis lib. 12. in Sabellum:

Facundos mihi de libidinosis
Legisti nimiùm, Sabelle, versus:
Quales nec Didymi sciunt puellæ,
Nec molles Elephantidos libelli.
Sunt illic Veneris noua figuræ, &c.

Tiberius.
Philænis.
Astyanassa.

Quin & Suetonius tradit Tiberium cubicula plurifariàm disposita tabellis ac sigillis lasciuissimarum picturarum & figurarum adornauisse, librísque Elephantidis instruxisse. Idem quoque Philænis & Astyanassa ex Helenæ famulis, & hæc omnium prima, vt tradit Suidas, fecisse dicuntur. Quanquàm sunt qui vtranque confundunt. Porrò Athenæus lib. 8. tradit Aeschrionem dixisse, eum librum, qui Philænidis esse dicitur, compositum fuisse à Polycrate, aut vt alij vocant, Philocrate Sophista, titulo ipsius Philænidis, vt eam honestæ vitæ mulierem calumniaretur. Additque Epitaphium eiusdem Philænidis, quo idem confirmat. Et rursus ex Chrysippo hos Philænidis libros, & Archestrati Gastronomiam, vulgò edisci testatur. Sed quicquid id sit, de iis videri potest intellexisse Ouidius, cum scribit lib. Tristium 1.

Et quæ concubitus non tacuere suos. Et lib. eiusdem operis 2.

Sic quæ concubitus varios variásque figuras,
Exprimit, est aliquo parua tabella loco.

Quibus postremis verbis videtur ad id respexisse, quod suprà ex Suetonio diximus de Tiberio: quanquàm Ouidius in illo loco non de illis libris loqui quibusdam videatur. Sed eo, ni fallor, respicit

respicit idem Ouidius, cùm scribit lib. 1. de Arte amandi:

Vtq; velis, Venerem iungunt per mille figuras.
Inuenit plures nulla tabella modos.

98 ¶Quid etiam Quartillam illam? quæ apud Petronium Arbitrum ita loquitur: Iunonē meam iratam habeam, si me vnquam meminerim virginem fuisse. nam infans cũ paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Quid præterea duas Iulias matrem & filiam? hanc Augusto genitam, alteram Marco Agrippa, ex illa priori, ambas tam notæ impudicitiæ, vt nihil æquè parentum felicitati obfuisse credatur. De quibus scribit Suetonius, ipsum Augustum, eas omnibus probris contaminatas relegasse: vetuisseque si quid his accidisset, suo sepulchro inferri, ad omnemque earum mentionem ingemiscens, illud Hectoris Homerici ad Paridem lib. 3. Iliad. proclamare solebat:

Quartilla nũquam se virginē fuisse meminit.
Iuliæ duæ libidinosissimæ.

Αἴθ' ὄφελες τ' ἄγονος τ' ἔμεναι ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι.

Quo significabat cupere se sine prole, & cœlibem mortuum fuisse. Quid duas Faustinas, matrem item & filiam? hanc Antonini Pij, alteram Marci Antonini vxorem, pari & ipsas infamia notatas, ex Iulio Capitolino & aliis.

Faustinæ item duæ.

99 ¶Quid denique duas Ioãnas Neapolitanorum Reginas, quarum posterior patrum memoria tam effrænatæ libidinis erat vt cùm sciebat, aut videbat viros benè nasatos, necesse erat, vt eos haberet in cõplexibus. Experta enim fuerat, id verum esse, quòd vulgò dici solet, nasi magnitudine mutonis quoque quantitatem concipi. Ex quo versus, non admodum elegans quidem ille, sed quem tamen Codrus id referens, adscribit: Ad formam nasi, & quæ sequuntur. Cui subscribit & illud Philelphi nonæ Decados Hecatosticha tertia, ad Iurisconsultum illum celebratissimũ Catonem Saccum:

Ioannæ duæ quoque.
Nasati bellè mutoniati.

Nam mensura Cato pendentis plurima nasi
Creditur ingentem vulgò promittere caudam.

Et huc quoque respicit illud Martialis lib. 2. illo disticho,

Mentula tam magna est, tantus tibi Papile nasus,
Vt possis, quoties arrigis, olfacere.

Et propterea olim nasati (vt ex Lampridio in Heliogabalo, aut vt nonnulli legunt, Aliogabalo deprǣhendimus) dicebantur viriliores ac bellè mutoniati. Scribit enim illum emissarios habuisse, qui ei hos bene nasatos perquirerent, eosque ad aulam perducerent, vt eorũ conditionibus frueretur. Nam, vt paulò antè dixerat, is per cuncta caua corporis libidinem recipiebat. Ex quo etiam, eo in loco (vt illud obiter dicam) Tasatos, legi posset, quæ lectio placet Alciato nostro, in id Virgilij, aut quisquis is fuit, in Priapeiis,

Lampridii locus.

Grandia Dulichij vasa tulisse viri.

100 ¶Nec tamen prætermittendas censuimus, quæ infandissimo amore patres, filios, fratres, priuignos, generos prosequutæ sunt. Et vt ordine rem exequar, & à patribus incipiam, Myrrha, aut (vt alij vocant) Smyrna, Cyniram, aut (vt alij appellant) Cinaram patrem turpiter amauit, vt scripsit Ouid. lib. 10. Metamorph. & lib. 1. de Arte amandi:

Quæ patres suos fœdè amarunt.
Myrrha.

Myrrha patrem, sed non, vt filia debet, amauit.

Theodorus in lib. Metamor. & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, c. 44. & Stobæus Serm. 62. & Hyginus Fabularum c. 242. vbi scribit ipsum Cyniram ob id sibi mortem intulisse. Et idem c. 128. vbi tradit illam patrem suum inebriasse, & sic cum eo concubuisse: vt possit videri imitata filias Loth, quæ idem fecerunt, vt scribitur Gen. 19. c. & in Decretis Canonicis in c. inebriarunt. 15. q. 1. Pelopæa Thyesten, Harpalyce Clymenum regem Arcadiæ, Hippodamia Oenomaũ, Procris Erichtheum, vnde natus est Aglaurus: Nyctimene Epopeum, aut, vt alij appellant, Nycteum, Regem Lesbiorum, filiæ patres fœdè amarunt, & cum eis concubuerunt: vt horum testis est ipse Hygynus Fabularum ca. ccliij. qui & ipse eiusdem operis ca. ccxliij. tradit ipsum Clymenum sese ob id interfecisse. Et præterea de ipsa Myrrha, Pelopæa, & Nyctimene meminit Ouidius in Ibin his versibus:

Filiæ Loth.
Pelopeia.
Harpalyce.
Hippodamia.
Procris.
Nyctimene.

Filia si fuerit, si quod Pelopæa Thyestæ,
Myrrha suo patri, Nyctimenéque suo.

Et de eadem Nyctimene traditum est ab eodem Ouid. lib. Metamor. 2. quod Diis tantùm flagitium auersantibus, in noctuam fuerit conuersa. Nyctæa patrem Nyctæum regem Aethiopũ, vt tradit Lactantius Grammaticus interpres Statij, enarrans illud eiusdem lib. 3. Thebaidos, *auis vnca Mineruæ.* Valeriam item Tusculanariam, tradit Plutarchus in Parallelis c. xlv. ex autoritate Aristidis Milesij lib. Rerũ Italic. 3. tradit Valerio patri, quem deperibat, fraude ancillæ concubuisse: quod vbi pater resciuit, sibi mortem consciuit. Vt minùs mireris de his quæ & cum soceris concubuerunt: de quibus Iuuenalis saty. 1.

Valeria Tusculanaria.

Quem patitur dormire nurus corruptor auaræ?

Tametsi socer parentis locum, vt scribit Iuris. noster in l. quia parentis. ff. solu. matri.

101 ¶Quæ item filios adamarint, fuerunt plurimæ. Semiramis illa Assyriorũ Regina, alioqui multis nominibus commendabilis, filij Nini concubitũ impudentissimè expetiuit, & postulauit: ob idq; ab eo, rei indignitate moto, interempta est: vt scribit Iustinus libr. 1. & D. Augustinus de Ciuitate

Quæ filios adamarint.
Semiramis.

Parisatis. Dei,lib.18.c.ij.& Agathius de Bello Gothorum lib.2.Vbi & idem contigisse tradit Parisatidi erga
Darium suum & Artaxerxis filium.Paulus autem Orosius lib.Histor.1.c.iiij.in fi.id aliter retulit,
nempe illam incestum cum filio perpetrasse,& vt priuatam ignominiam publico scelere obtege-
ret,præcepisse,vt inter parentes & filios,& filias,nulla naturæ reuerentia, de coniugiis appetēdis,
Nereis. quod cuique libitum esset,licitum fieret.Nereis quoque cum Magnete,suo & Gelonis filio , rem
habere voluit:quod cùm ab eo impetrare non posset,cantharidum veneno eum sustulit:vt vetu-
stissimus interpres scripsit,& post eum Zarettus,in id trahens illud Ouidij in Ibin,

Vtq; nepos dicti nostro modo carmine Regis,
Cantharidum succos dante parente bibas.

Agrippina. Sed & Agrippinam quoque plerunque ad incestum comptam paratamq́ue filio suo Neroni se
Cratea. obtulisse,prodidit Cornelius Tacitus circa initium lib.1.Histor.Augustæ. Crateā quoque filium
suum Periandrum, ex septem Græciæ Sapientibus vnum deperisse,scripsit Parthenius Nicænsis
Eroticorum c.xvij.Aristippus lib.1.de antiquis delitiis : & post eum Laertius in vita eiusdem Pe-
Ammiani mater. riandri.Ammiani quoque mater apud Martialem lib.2.Epigram.4.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater Ammiane!

& cætera,quæ sequuntur.

102 ¶Quæ fratres item adamarunt, plurimæ extiterunt. Byblis Caunum fratrem miserè deperiit, vt
Quæ fratres adamarint. tradit Parthenius poeta Græcus Eroticorum c.xj.& graphicè descripsit Ouidius lib.9.Metamor.
& meminit, veluti transeunter,libr.1.de Arte amandi:

Byblis. *Byblida quid referam? vetito quæ fratris amore*
Arsit.—

Hyginus item Fabularum ca.ccxliij. Stephanus in lib.de Vrbibus,vbi de Cauno Cariæ vrbe lo-
Prouerbium. quitur:& præter hos Hesychius, & Suidas.Vnde & καύνιος ἔρως,id est,Caunius amor,prouerbio
celebratus,pro infami & improbo amore,apud Aristot.lib.2.Rhetor.ad Theodecten,& Stepha-
num vbi suprà,Diogenianum in Collectaneis , & Eustathium in Cōmentariis in Dionysiū.Ca-
Canulia. nūlia Papyrium Romanū fratrem suum:vt ex Chrysippo lib.1.Rer.Italicarum tradit Plutarchus
Canace. in Parallelis c.liij. Canace Machareū fratrem : vt videre licet ex epistola ipsius Canaces ad ipsum
Machareum,apud Ouidium:atque ex illo carmine eiusdem Ouidij lib.3.Trist.ad Augustum:

Cydonis soror. *Nobilis est Canace fratris amore sui.* Cydonis item soror(nomen eius
non reperi) fratrem ipsum Cydonem,ex atio lib.9.Thebaidos:

Et malè dilectum misera Cydona sorori.

103 ¶ Quæ item priuignos deperierunt , non paucæ fuerunt. Arsinoe Lysimachi vxor Agathoclem
Quæ priuignos suos adamauerint. priuignum de stupro appellauit,vt ex aliorum autoritate tradit Pausanias lib.1.qui de Atticis est.
Demeneta Gnemonē Aristippi viri sui filium impudicè adamauit,apud Heliodorum lib.1.Histor.
Phædra. Aethiop. Phædræ amores insani in Hippolytum priuignum , ab omnibus celebrantur , & inter
cæteros ab Hygino lib.Fabularum c.xlvij.Ouidio lib.1.de Arte amandi,Plutarcho in Parallelis c.
lxiiij.Seruio in lib.6.Aeneid.in enarratione illius loci,

His Phædram,Procrínque locis,mœstámque Eriphylen.

Extatq́ue epistola ipsius Phædræ ad Hippolytum,apud ipsum Ouidium,qua excusare nititur hūc
nefandissimum amorem. Estq́ue etiam Tragœdia Euripidis Hippolyti nomine ea de re conscri-
pta.Est & ille ipsius Ouidij versus lib.2.Trist.

Nam quid in Hippolyto est,sæua nisi flamma nouercæ?

Gidica. Gidica similiter Comminium priuignum deperditè adamauit, ab eoque reiecta,sibi spiritum in-
Philonome. tercepit,vt ex Dositheo lib.3.Rer.Italicarū tradit Plutarchus in Parallelis c.lxv. Philonome Cyc-
Timasionis nouerca. ni vxor,quæ & Tenuem priuignum de stupro solicitauit,vt tradit Pausanias in Phocicis, qui est
lib.10.Et ea,quæ Timasionem priuignum,qui sibi commisceri denegarat , apud matrem accusa-
uit,quòd amatoribus magis,quàm mulieribus,gauderet:vt scribit Philostratus in Vita Apollonij
lib.6.Et Casperia Rhæti Marrubiorum regis vxor cum priuigno suo concubiut,vt Abieni auto-
ritate tradit Seruius in 10.Aeneid.in eum locum,

Et Rhæti de gente vetusta.

Alia. Alia quoque,quæ apud Apuleium libr.10.Asini aurei , priuignum item suum adamauit, cumq́ue
quòd sibi concubitum denegasset,veneno appetiuit,& tandem incestus & parricidij accusauit.

104 ¶Quæ generos suos adamarint,non paucæ quoque fuerunt.Nam Cicero in Oratione pro Aulo
Quæ generos adamauerint. Cluentio Habito scribit Sassiam matrem ipsius Habiti amore captam fuisse Melini adolescentis
generi sui,animumq́ue illius iis omnibus rebus quibus illa ætas capi deliniríque posset,pellexisse,
eiq́ue tandem nupsisse.Subiungitq́ue idem, O mulieris scelus incredibile,& præter hanc vnam in
omni vita inauditum! Quod intelligere debes quantum ad nuptias.Nam quantum ad concubitū
sæpius antè id contigerat,vt paulò pòst dicemus.Suetonius in Tiberio,c.xxxv.tradit ipsum Ti-
beriū cuidam Equiti Rom.iurisiurandi gratiam fecisse,vt vxorē in stupro generi cōpertam dimit
teret,quam se nūquàm repudiaturū antè iurauerat.Et Ammianus Marcellinus circa initia lib.14.
prodidit mulierem nescio quam (neque enim eā nominat)Clematium Alexandrinum generum
suum,cui commisceri cupiebat,eius amore non impetrato,mortē illi machinatam fuisse. Iustinus
lib.7.

lib.7.tradit Eurydicem vxorem Amyntæ posterioris Macedonum regis,cum genero suo,quem non nominat,adulterium commisisse,& ei nuptias pactam occiso marito:idque effecisset,nisi res prodita fuisset. Idem quoque ad fin.libr.26.scribit Arsinoen (siue illa fuit,de qua locuti sumus in præcedenti versi.siue alia)consuetudinem habuisse cum Demetrio genero suo.

105 ¶Vt interim eas prætermittam,quę & in fratres maritorum suorum turpiter exarserunt.Nã Hypermnestra Locrensis, cùm fratris viri sui concubitum appeteret, clàm nocturno tempore voti compos est effecta.Manè verò pudore affecta,vt scelus suum dissimularet,ancillã necauit, quasi eam in concubitu depræhendisset.Ex quo est illud Ouidij in Ibin: *Quæ fratres maritorum.*

Quæq; sui Venerem iunxit cum fratre mariti,
Locris,in ancilla dissimulata necem.

106 ¶At sunt(inquiet quispiam)excusandæ mulieres,quando vi atque potentia astrorum his obscœnissimis & infandissimis concubitibus patrũ,filiorum,fratrum,priuignorum,generorum,& aliorum huiuscemodi sunt obnoxiæ:vt videre licet ex Iulio Firmico lib.Astronomi.3.c.vij.in duodecimo loco.& lib.4.c.j.in applicat.Lunæ ad Venerem.& lib.6.c.xxvj. in cõiunctione Iouis & Veneris.& iterũ c.xxxj.non semel.Sed qui hæc ita excusabunt,poterũt & alia scelera similiter excusare:quod quàm ridiculũ sit,nemo nõ videt.Præsertim cùm astra necessitatẽ non imponant, vt satis diximus suprà in 7.Lege connubiali.nu.5.ex quibus constat.& seq. Imò veriùs nec habeant quicquam roboris,vt & nos diximus in tract.Nobilitatis,c.xj.nu.3.& dicemus alibi latiùs. *Astrorum in iis vis.*

107 ¶Illud autem præterire non possumus,mulieres adeò esse prærabida praeferinaque libine, ac efferato prurítu,adeoque natura in coitũ præcipites,& tam prurigine concitatas, & (vt ille dicit in Priapeis)sine fine prurientes,vt sint quæ & masculã libidinem exerceant,id est,quæ,vt viri,cum fœminis concumbant : quod & de Megilla quadam Lesbia tradit Lucianus in Dialogis meretriciis,Dialo.5.in quo colloquuntur Clonarium & Leæna:& de Bassa Martialis libr.1.Epigr.58. *Quæ masculam libidinem exercuerunt. Megilla. Bassa.*

Quòd nunquam maribus iunctam te,Bassa,videbam,
Quódque tibi mœchum fabula nulla dabat:
Omnis & officium circa te semper obibat
Turba tui sexus,non adeunte viro:
Esse videbaris,fateor,Lucretia nobis,
At tu,prò facinus,Bassa,fututor eras.
Inter se geminos audes committere cunnos,
Mentitúrque virum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hîc,vbi vir non est,vt sit adulterium.

Et Philænis, non ea quidem de qua loquuti sumus suprà nu.97. sed alia multò posterior apud eundem Martialem lib.7.Epig.66. *Philænis.*

Pædicat pueros tribas Philænis,
Et tentigine sæuior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Ex quo,atque etiam ex titulo superioris Epigrammatis, qui talis est,Ad Bassam tribadem, vides huiuscemodi fœminas tribades dici.Quod & apertiùs ostendit idem ille autor, eod.lib.7.in eam ipsam Philænin,Epigr.69. *Tribades quæ dictæ.*

Ipsarum tribadum tribas Philæni,
Rectè,quam futuis,vocas amicam.

Et de hac quoque Philæni tribade,& aliis eiuscemodi fœminis loquitur Lucianus in libro cui titulus est,ἔρωτες. Fertutque etiam Sapphò ancillas habuisse,Amythonem,Telesippam,Megaram, Atthin, & Cydnò, Girinnam,Anactoriam,Andromedam, Polianactidam, quibus ad libidinem abutebatur. Eas enim subagitare solebat,& vicissim ab eis pati. In idque referũt illud ipsius Sapphûs in sua Epistola ad Phaonem apud Ouidium: *Sappho tribas.*

Vilis Amythone,vilis mihi candida Cydno:
Non oculis grata est Atthis,vt antè,meis.

Et de cæteris quoque nonnihil videbis apud Maximum Tyrium Platonicum Sermon.8. In has autem Tribadas inuehitur Iuuenalis satyra sexta his versibus,

Lenonum ancillas posita Laufella corona
Prouocat,& tollit pendentis præmia coxæ:
Ipsa Medullina frictum crissantis adorat.

108 ¶Sunt & quæ cum beluis, & iumentis concũbere desideranter velint,& cupiant. Veteres perhibent,Pasiphaen Minois Regis vxorẽ,tauro se supposuisse,& Minotaurũ genuisse,Veneris (vt cũ Virgil.lib.6.Aeneid.loquar)monumenta nefandæ.Vnde est & illud eiusdem Virgi.Ecloga.6. *Mulieres brutorum animalium amores sectatæ. Pasiphae.*

Et fortunatam,si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaën,niuei solatur amore iuuenci.
Ah virgo infelix,quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla secuta

Concubitus. Et illud Propertij lib.2.ad Cynthiam:

Vxorem quondam magni Minois,vt aiunt,
Corrupit torui candida forma bouis. Et libro tertio:
Testis Cretæi fastus quæ passa iuuenci
Induit abiegna cornua falsa bouis.

Idem quoque relatum est ab Ouidio lib.1.de Arte amandi,illis versibus:

Fortè sub vmbrosis nemorosæ vallibus Idæ
Candidus,armenti gloria,taurus erat.

& qui sequuntur.Et rursus in Epist.Phædræ ad Hippolytum:

Pasiphaë mater decepto subdita tauro,&c.

Quamuis sint (ne id omittam) qui dicunt Ionem Pasiphaes amore captum,tauri formam sum-
psisse,vt tradit Porphyrius lib.3.de abstinentia carnium.Lucianus autem in lib.de Astrologia,id
quoque aliò trahit.Nempe quòd audiens à Dedalo de tauro cælesti,in amorem Astrologiæ deuo
Semiramis. luta est.Semiramis, de qua suprà locuti sumus, equum vsque ad coitum adamauit,vt autor est
certissimus,qui posteris prodendum putauit,Iuba,studiorum claritudine,quàm regno memora-
bilior,& ex eius autoritate Plinius li.8.c.52.& præterea Hyginus Fabular.c.243.in fi.Sed & puella
quædam in Hetruria,sub Pio Tertio,canem impudicè adamauit:ex eoque facta grauida,semica-
Puella ex cane peperit. nem peperit,hoc est,manibus,pedibus,& auriculis caninis, cætera hominis, vt scribit Volaterra-
Alia. nus in Philologia,lib.32.c.v. ad finem. Quin multò antè tempore Glauca citharistria fertur canẽ
Mulier elephantum peperit. quoque adamasse,vt retulit Aelianus lib.10.Variæ histo.Plinius autem lib.7.c.iij.tradit Alcippen
elephantum peperisse.Et idem de Glaneippe tradit Tatianus in Oratione contra gentes,nisi ea-
Mulieres cũ hircis coeuntes. dem fuerit:vt hinc intelligas , eas cum elephanto concubuisse. Cæterùm in Aegypto insula est
Mendes vocata,in qua mulieres passim cum hircis coeunt,sicuti tradit Herodotus lib.2.& Stra-
bo lib.17.ex autoritate Pindari.& Lucianus in Dialogo περὶ τ. τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθ.

109 *De eadem re.* ¶Nimirum ob hanc infandam insanamque libidinem mulierum,scribitur in Leuitico, c.18. Mu-
lier non succumbet iumento,nec miscebitur ei.Et infrà c.20. Mulier quæ succubuerit iumento,
simul interficietur cum eo.Cuius rei etiam fit mentio in Decretis Canonicis, in ca.mulier.15.q.j.
Ex quo facilè colligi potest,illis quoque sanctis temporibus fuisse fœminas obscœna illa impudi-
citia pollutas, ferinique coitus præ nimia libidinis vredine appetentes. Vt verũ videri possit,ma-
tronam summatẽ sitienter appetiuisse cõcubitum cum Luciano Syro in asinũ deformato,sicuti
ipse ad finẽ sui Asini festiuiter describit,postq; eum Apuleius, qui hoc totũ ad se ipsum trãstulit
lib.10.Meta.Hinc illud Satyrici non abs re scriptũ videtur in monstrificã fœminarum Venerem:

—Mora nulla per ipsam,
Quò minus imposito clunem submittat asello.

110 *Mulieres quædam viros petunt potiùs quàm petantur.* ¶Quid igitur opus est,post has tantas,tam fœdas,tam spurcas,infandas libidines, memorare fœ-
minas,quæ ea impudicitia,ea impudentia sunt,vt potiùs viros petãt,quàm ab eis petantur:quæq;
mercedem libidinis potiùs offerant, tradantque viris,quàm ab eis accipiant? Priorum extat me-
morabile exemplum apud Sallustium,de Sempronia illa literis & Græcis & Latinis docta,forma
Sempronia. & genere satis fortunata.Hæc tamen,vt ille ait,pecuniæ,an famæ,minùs parceret, haud facilè di-
scerneres:libidine sic accensa,vt sæpiùs peteret viros,quàm peteretur.Est & aliud exemplum re-
centius Thermionillæ apud Iouianum Pontanum lib.2.Tumulorum,

Hanc multi petiere,& multos ipsa petiuit,
Ansa dare & cunctis,ausa rogare prior.

Et sanè huiusmodi essent cæteræ mulieres,nisi rusticitas vetaret,aut si inter mares conueniret,ne
ipsi fœminas peterent,si credimus Ouidio,cui probè animi muliebres erant cogniti,vt alibi dixi-
mus.Is enim lib.1. Eleg.

Aut si rusticitas non vetet,ipsa rogat.

Et lib.1.de Arteamandi,

Conueniat maribus,ne quam nos antè rogemus,
Fœmina iam partes victa rogantis aget.

111 *Quæ viris libidinis mercedem afferunt.* ¶De posterioribus illa est querimonia Ezechielis,c.xvj.Omnibus meretricibus dantur mercedes,
tu autem dedisti cunctis amatoribus tuis:& dona donabas eis,vt intrarent ad te vndique ad for-
nicandum tecum.& alibi sæpe in eo.ca.Et Oseæ 4. Ephraim munera dederunt amatoribus suis.
Harumque sunt alia multa exempla apud Martialem.nam lib.1.in Chloen,

Donasti tenero,Chloë, Luperco
Hispanas,Tyriasque,coccinasque,
Indos sardonychas,Scythas smaragdos,
Et lotam tepido togam Galeso,
Et centum dominos noua moneta:
Et quicquid petit,vsque & vsque donas.
Væ glabraria,væ tibi,misella,
Nudam te statuet tuus Lupercus. Et lib.2.in Gallam:
Cùm placeat Phileros,tota tibi dote redemptus,

Tres

Tres pateris natos, Galla, perire fame, &c.

Et lib. 9. in eandem:

Promittis sexcenta tamen, sed mentula surda est:
Et sit lusca licèt, te tamen illa videt.

Et lib. 11. de Lesbia:

Lesbia se iurat gratis nunquam esse fututam.
Verum est, cùm futui vult, numerare solet.

Idque potissimùm faciunt deformes & anus, vel testimonio Aristophanis in Thesmophor.

ἢ δῶρά τις δίδωσιν μοιχῷ γραῦς γυνή.

112 ¶Sed istis facilè parcere debemus, videntes alias multas, suis precibus & muneribus non contentas, vim quoque adhibuisse in eos, quos miserè amabãt, cùm nullis precibus aut muneribus concubitum ab illis impetrare potuissent. Et inter alias plurimas vxorem Phutifaris Aegyptij: Phædram, de qua suprà locuti sumus: Anthiam, siue Atheiam, siue etiam Sthenobœam, Iobatis filiam, & Prœtin Argiuorum Regis vxorem: Gidicam, de qua etiam suprà locuti sumus: Auroram, Cephalum, de qua Pausanias libr. 1. Hesiodi testimonio in carmine quod de mulieribus composuit. Et item Pausanias lib. 3. & Ouidius lib. 7. Metam. & de Arte amandi, *Quæ viros rapuerint.*

Nec Cephalus rosea præda pudenda deæ.

Et Athenæus libr. 13. cap. vij. vbi eandem dicit rapuisse Clitum & Tithonem. Et Homerus lib. 15. Odyss. vbi eam dicit rapuisse Clitum pulchritudinis gratia,

Ἀλλ' ἤτοι κλεῖτον χρυσόθρονος ἥρπασεν ἠώς
—κάλλεος εἵνεκ' οἷο.

Et aliam, de qua Ange. noster in l. j. C. de raptor. virg. De quibus & nos quoque locuti sumus in tractatu Retractuum tit. j. §. xx. gl. j. nu. 5. incip. secundum quam sententiam.

113 ¶Omitto eas, quæ vt suæ libidini indulgerent, nec liberis, nec parentibus, nec patriæ pepercerũt, rebus sacratissimis. Nam insidiis Eurydices illius, vxoris Amyntæ Regis Macedoniæ, aui Alexandri Magni, Alexander & Perdiccas eiusdem filij ob ipsum appetiti occubuerunt. Quam rem describens Iustinus lib. 7. ita in eam exclamat: Indignum prorsus, libidinis causa liberos à matre vita priuatos. Scitum autem est in eandem sententiam illud Martialis lib. 2. Epigr. in Gallam: cuius initium iam à nobis suprà est relatum: *Quæ nec liberis, nec parentibus, nec patriæ pepercerunt.*

Cùm placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos, Galla, perire fame.
Præstatur cano tantán' reuerentia cunno,
Quem nec casta potest iam decuisse Venus?
Perpetuam Dij te faciant Philerotis amicam,
O mater, qua nec Pontia deterior.

Nam & Pontiæ Iuuenalis mẽtionem facit Saty. 6. quæ duos suos filios veneno sustulit, vt adultero nuberet:

—Sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paraui,
Quæ deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi,
Túne duos vna, sæuißima vipera, cœna?
Túne duos? &c.

114 ¶Callirrhoe filia Lyci Regis Lyciæ capta amore Diomedis Troia redeuntis, patrem prodidit vti Iubas rerum Africarum lib. 3. tradidit, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, c. xlvj. Similitérque Bysaltia filia Regis Massylorum, Calpurnium Crassum iuuenem adamatũ, patris à se proditi victorem fecit, vti Hesianax lib. 3. Rerum Libycarum scripsit, eiusque autoritate Plutarchus in eo opere suprà citato, c. xlvij. Scylla Nisi Megarensium regis filia, Minois amore capta, crines patris purpureos & fatales abscidit, atque ita & patrem & patriam perdidit. Hinc enim Nisus à Minoe victus & interemptus est, vt tradit Pausanias lib. 1. quo Attica describit. Et Seruius in Virgilium lib. 6. Aeneidos in eum locum, *Callirrhoe.* *Bysaltia.* *Scylla.*

Quid loquar aut Scyllam.

Et in Eglog. 6. eiusdem, & alij plurimi.
Ex quo illud Propertij lib. 3.

Túque o Minoa venundata Scylla figura,
Tondens purpurea regna paterna coma.
Hanc igitur dotem virgo desponderat hosti,
Nise tuas portas fraude reclusit amor.

Et Ouidius de Arte amandi lib. 1.

Filia purpureos Niso furata capillos, &c.

& lib. 2. Tristium, ad Augustum:

Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.

Et fusiùs libro octauo, Metamorph. in principio, vbi integram rei eius historiam recenset. Sed & Simus Poeta tradit Tarpeiam Gallis Capitoliũ prodidisse, cùm illorum Regis amore capta esset. Quod & ex eo retulit Plutarchus in Romulo, vbi & illius carmen de ea re adscribit. Et Seruius enarrans illud Virgilij lib. 8. Aeneidos: *Tarpeia.*

Hinc

Hinc ad Tarpeiam sedem & Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.

Licèt eam historiam aliter habere tradat, vt inibi videre poteris, & nos alibi quoque retulimus, scilicet suprà in iij.leg.connub.nn.25.incip.huius autem.& 27.in Psellio.sed & Propertius quoq; aliter lib.4.in Fabula Tarpeiæ. Nec absimiliter Pisidice filia regis Methymnæ, Achilli, qui vrbem Methymnam obsederat, amore illius capta, vrbem ipsam prodidit: vt testis est Parthenius Nicænsis Eroticorum c.xxj. Vti & Nanide Crœsi filia, Cyro Persarum regi, illius quoque amore capta, Sardiorum arcem prodidit, apud Licinium Chyum Lyricum poetam, & Hermesianactem, & ex his ipsum Parthenium eiusdem operis c.22.

115 *Fœminis maior voluptas in concubitu, quàm uiris.*

¶Nec mirum videri debet, si se mulieres libidinum Veneris fœditatibus, magis quàm mares, adobruant: cùm, vt scribit Auicenna lib.9.de Animalibus, & iterum in 21.tertij c.ij.& Haly Abbas in 6.Theoricæ, extensiuè duplicata est in fœmina cõcubitus voluptas: quia præter seminis motum, & orificij vuluæ (vt translatis verbis vtamur) in sugendo quoque nascitur oblectatio, vulua ipsa diuersimodè mota. Quod & Galenus insinuat lib.4.de Morbis & symptomatis, & vt vulgò dicitur, de Accidenti, & morbo, cùm scribit, partes genitales proprio quodam, & eximio sensu voluptatis affici, in idque validissima esse præditas facultate, expultrice quidem genitalis seminis in masculis tãtùm, in fœminis verò & hac ipsa in testiculis, & seminariis vasis, & præterea attractrice per totum vterum. Tiresias, qui vtrunque sexũ expertus erat, arbiter electus à Ioue ac Iunone de voluptatis in cõcubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro, nouẽ in fœmina pronuntiauit: vt scribit Fulgentius lib.2.Mythologicarũ. Et eã rem graphicè descripsit Ouidius lib.3.Metamorp.& nonnihil etiã eius rei meminit Lucianus, in Dialogo Menippi, & Tiresiæ, & in alio, cui titulus est, ἔρωτες, vbi tradit Tiresiam iudicasse mulieris delectationem toto gradu virilem præcedere. Et Apollodorus, aliorum authoritate, De deorum origine lib.3.vbi dicit, illum de nouem ac decem, quæ inter coeundũ voluptatis partes capiuntur, nouẽ mares, at mulieres decem sentire iudicauisse. Esseq;, vt ille subdit, qui illũ Ioui ac Iunoni ita versibus respõdisse ferant,

Tiresiæ iudicium.

Ἓν μὲν μοίρην δέκα μοιρῶν τέρπεται ἀνήρ,
Τὰς δὲ δέκ' ἐμπίμπλησι γυνὴ τέρπουσα νόημα.
Parte vna è denis mas partibus oblectatur:
At mulier solidum coitus capit ipsa decuncem.

Meminit item Iulius Hyginus Fab.c.75. Inter Iouem, inquit, & Iunonem fuit iocosa altercatio, vter maiorem ex re venerea voluptatem caperet, masculus, ãn fœmina. De qua re iudicem Tiresiam sumpserũt, qui vtrunque erat expertus. Is cùm secundùm Iouem iudicasset, Iuno irata manu auersa eum excæcauit. At Iouis (ita enim loquitur) ob id fecit, vt septem ætates viueret, vatésque præter cæteros mortales esset. Hæc ille. Cui concinens Ouidius in Ibin:

Qualis erat, postquam est index de lite iocosa
Sumptus, Apollinea clarus in arte senex.

Ex quibus & Iuuenalis Sat.6.illud constanter affirmauit:

Vir nollet fieri: nam quantula nostra voluptas? Et rursum satyr. 11.
– Maior tamen ista voluptas
Alterius sexus.

Et id quoque, quod diximus, è Medicis, præter eos, quos citauimus in prin.huius versi.asserit Petrus Aponensis in Conciliatore, differ.34.& in Comment. Problematon Aristo.lib.4.c.xv.

116 *Qui contrà tenuerunt.*

¶Quanquàm Hippocrates, aut, vt placet Galeno. Polybus in libro περὶ γονῆς, id est, de genitura, contrà asserit, virum scilicet in coitu maiore voluptate affici. Semen enim viro concussu vehementiore, quàm fœminæ, ab humore repentè secerni, ob eámque causam virum impensiùs delectari. At Gotræus Parisiens. Medicus impensè doctus, qui eum librũ eleganter, & fideliter in Latinum traduxit in annotationibus eiusdem: Tametsi, inquit, maribus semẽ calidius, acrius, copiosiúsque inest, motuque ipsi maiore, quàm fœminæ, in coitu concutiuntur, plusque multò caloris, & spiritus obtinent, quamobrem ex his maior esse maris quàm fœminæ voluptas videri possit: tamen in fœmina alia priuatim considerare oportet, quæ inter præcipuas, & potissimas voluptatis venereæ causas esse possunt. Siquidem eius vterus magno virilis seminis desiderio tenetur, ipsumque mirum in modum appetit, & attrahendo, sugendo, concipiendoque impensissimè delectatur. Est enim ea in re vterus ventriculo similis. Sicut enim iste suauibus cibis, potibusque gaudet, eosque auidissimè amplectitur, ita ille semen amat, habetque gratissimum.

117 *Virgines maximè in Venerẽ pronæ, dũ dulcius esse putant, quod nesciant.*

¶Maximè autem virgines feruntur pronæ esse in Venerem, vtpote quæ magis expetant eã voluptatem experiri, cuius hactenus fuerunt expertes, vt scribit D. Thomas in 4.sent. & Anto.Flo. in 2.parte Summæ, tit.v. prout retulit è nostris Matthæ. Afflic.in cõstitutione Siciliæ, cuius initiũ est, si quis rapere.col.2.versi. sed quæro quæ est ratio. Et ante hos Hieronymus in libello, de Vitando suspecto cõtubernio, Libido, inquit, in virginibus maiorem famẽ patitur, dum dulcius esse putãt, quod nesciunt. Quem loco nõ designato citat, & sequitur gl.in c.viduas.le j.in verbo, vsæ sunt.27.q.j.vbi & tex.hoc clãculum innuit. Et in eam sententiã Hiero.ipse ad Gaudentiũ, de Pacatulæ infantulæ educatione, scribit eos faciliùs libidine carere, qui aliquãdo experti sunt corporis voluptatẽ, quàm eos qui à pueritia libidinẽ nesciunt. Ab aliis enim nota calcari, ab aliis ignota appeti.

appeti. Illos vitare pœnitendæ suauitatis insidias: hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandientes, dum mella putant, venena noxia reperire. Et huc pertinere potest, quod scribit Matthæus Afflict. in c. j. §. item si fidelis. col. ij. versic. scias tamen. tit. quib. mod. feu. amit. magis peccare viduam stuprando, quàm virginem, veluti minùs solicitetur vidua, quàm virgo: ideóq; magis peccat, iuxta ea quæ diximus suprà in Leg. Connub. 2. nu. 28. incip. sed quid tantùm, licet ipse Matthæus aliis rationibus moueatur.

118 ¶ Verùm idem Hieronymus ipse, non semel cõtrarium non obscurè scripsit. Nam ad Gerontiam de Monogamia, Certè, inquit, multò laboriosius est, eo non frui, quod habeas, quàm desiderare quod amiseris: vnde & virginitas in eo facilior est, quòd carnis incentiua non norit, & viduitas in eo solicitior (aut, vt alij legunt, felicior) quòd præteritas animo recolit voluptates. Et iterum lib. I. contra Iouinianum, loquens etiam de viduis: Quantoq; est maior difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tantò maius est præmium. Rursumq; ad Celantiam de institutione matrisfamiliàs, loquens de vidua quadam pudica, Magni, inquit, hoc animi signũ, & perfectæ virtutis indicium est, renuntiare expertæ voluptati, fugere notas carnis illecebras, & calentis adhuc ætatis flammas, fidei amore restinguere. Et ante Hieronymum Tertullianus lib. I. eorum, quos ad vxorẽ scripsit: Quanti (inquit) est vidua ipsa, cuius assertor Dominus disputauit: Non tantùm virginibus datũ opinor, licet in illis integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura sit faciem Dei. Tamen vidua habet aliquid operosius, quia facilè est non appetere, quod nescias, & auersari, quod desideraueris nunquam. Gloriosior continentia, quæ ius suũ sentit, quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo felicior haberi, at vidua laboriosior: illa, quòd bonum semper habuit: ista, quòd bonũ sibi inuenit. In illa gratia, in ista virtus coronatur. Et huius quoque sententiæ fuisse videtur Diuus Ambrosius statim in initio libri de viduis, scribens viduas, cùm viro castũ cubile custodiunt, documento virginibus esse integritatem Deo esse seruandam. Et propemodum (inquit) non inferioris virtutis est, ab eo abstinere coniugio, quod aliquando delectauerit, quàm coniugij oblectamen ta nescire. Et Timotheus Episcopus lib. I. eorum, quos ad Ecclesiam catholicam scripsit, loquens de coniugibus continentiam professis: Quomodo (inquit) ad se pertinentia aliis addicant, qui seipsos sibi denegant? Tam noua enim virtute præditi, concessasq;, & quod maius est, expertas corporum voluptates admirabilis continentiæ autoritate calcantes, &c. Et è nostris glo. in c. ij. in ver bo, faciliùs, de pœni. dist. iij. cùm dicit, esse facilius seruare virginitatem, quàm post corruptionem, carnis seruare continentiam. Et hoc quoque multis probat & confirmat Ioan. Gerson non omnino malus autor, in lib. de Cœlibatu virginum, cap. 3. Et hanc item partem fulcit Aristot. lib. 7. de Historia animalium, c. I. Voluptatis (ait) qua olim gestirent, memores, desiderio mouẽtur pretentiæ contrectationis. Et Andr. Alcia. in l. malum. §. viduam. in fine. ff. de verb. signi. Nam difficilius (inquit) his est quæ illicium Veneris expertæ sunt. Et huc quoque respicit illud Virgi. lib. 3. Georg.

Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas Sollicitat.

Alij è diuerso corruptas ne mores pristinæ voluptatis.

119 ¶ Sed vtruncunque sit, illud certè minimè dubium est, puellas recenter stupratas, coitus esse appe tentiores, quia nondum per ætatem in iis est multum humoris spermatici. Ideoq; nihil, aut certè minimum, ex eo emittunt in concubitu. Hinc fit, vt quantò magis coëunt, tantò quoque magis appetant: nempe quia per Venerem his humor attrahitur, sed non emittitur. Cùm autem attrahitur, calor simul, & ventositas generatur: quæ res maximè coitum stimulant. Item cùm earũ meatus sint adhuc angusti, is humor quantuluscunque in eis est, non facilè labitur. Ideoq; titillatione illa venerea admodum oblectantur, quò possint huiusmodi humorem expellere, vt scienter disseruit Petrus Aponensis maximus sua tempestate Philosophus, in commentariis in Aristotelis problemata lib. 4. c. 26. monens propterea parentes, vt filias eo tempore diligenter custodiant: & alias quoque eius rei adfert rationes, quas illic videre omnibus promptum est. At ipse Aristoteles lib. 7. de Historia animalium, cap. I. suadet etiam puellas tum maximè custodiendas esse, cùm menses habere incipiunt: tunc enim præcipuè ad vsum rei venereæ incitari. Sed & illud ibi subiungit, eas quæ admodum puellæ concumbunt, libidinosiores per totam ætatem euadere: meatus enim laxari: reddiq; eo corpus lubricum. Quod & ipsum tradit Galenus ad fin. lib. 6. de Locis affectis. Et idem propè dixerat idem Aristoteles lib. Politicôn 7. c. 16. dum scribit, ad cõtinentiam vtile esse, nuptias fieri seriores: intemperantiores enim esse videntur, cùm puellæ Veneri assuescunt. quod & nos alibi retulimus. Huic autem, quod de custodia huiusmodi puellarũ illi scribũt, concinit illud Ecclesi. 42. c. Filia patris abscondita est vigilia, & solicitudo eius aufert somnum, ne fortè in adolescentia sua adultera efficiatur. Et paulò pòst: Super filiã luxuriosam confirma custodiam, ne quãdo faciat te in opprobriũ venire inimicis. Ex quo est & illud Alciati nostri Emble.

Puellas recenter stupratas coitus appetẽtiores.

Puellæ tũ custodiendæ, cũ menses incipiunt.

Libidinosiores euadere, quæ puellæ cõcumbunt.

Vera hæc effigies innuptæ est Palladis: eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data, sic lucos templaq; sacra colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili, laqueos vndique tendit amor.

120 ¶ At potissimùm mulieres grauidæ, cuiuscunque ætatis sint, concubitum appetunt magis, & magis quidem, quàm quæ ventrem non ferunt. Tunce enim conceptũ semen neruos mouet, & inde

Fœminas grauidas cõcubi-

tum maximè appetere. *An tamē illud verum sit.*

confricationis ardor innafcitur,vt Alberto Magno,libr.de Animalibus, & aliis plerifque placere video. Sed his apertè repugnat Ariftoteles maximus rerum naturæ profeffor,libro Problematon 10.cap.47.quo in loco,Quæ,inquit,grauidæ effe cœperunt,minùs auidæ Veneris euadunt, menftruæ purgationes nullæ præterea veniunt. Vbi & ipfe Apooenfis illi fubfcribit, dicitq; id potiffimùm obtinere,fi mulier marem vtero gerat. Idem quoque tradit Aetius Tetrabibl.4.Sermone 4.cap.8.Cæterùm Matthęus à Gradibus,Medicus & Philofophus non pœnitendus,coo. rei medicæ 80.cuius caput eft,Clarifsime Doctor,refert quandā nobilem mulierem,cùm prægnans oon erat,in furias magna coëundi cupiditate rapi folitam:poftquam verò concepiffet, ab ea pofsiooe liberari. Hucq; accedit,quod fcribit Plutarchus in libro de tuēda bona valetudine,mulieres grauidas veneficiis vti,quibus abortum faciant,fœtumq; perdant, vt rurfum impleantur,ampliusque voluptuentur. Ego verò, vt hos in concordiam reducam,puto vtrafque & prægnantes,& vacuas, huius rei effe auidifsimas,vt vix dignofci queat,vtræ auidiores fint.

121 *Fœminas fteriles maximè libidinofas effe.*

¶Conftat autem mulieres fteriles,præ cæteris effe libidinofifsimas:quia cùm non fatis expurgentur,plurimo illas fpermate abundare neceffe eft. Hoc enim,vti in maribus ooo excretum, vehemens coëundi defiderium excitat,ita in fœminis idipfum efficere natum eft. Nec id quidem abs re fieri.Menftruas enim fluxiones excremētorum fpermatis cuiufdam effe egrefsionē,cùm aliud nihil,quàm oon beoe coctum femeo, fint hæ menftruæ fuperfluitates. Ideò quæ multipara animalia fuot,cum crebro fœtu excernant id fuperfluum, atque eo modo abundè copiofeq; expurgentur,cootinentiota non immeritò exiftimantur. Quod à Nicolao Leonico Thomæo , rerum naturalium doctifsimo interprete,quæftiooum quoque naturaliū cap.60.proditum eft.Sed quod accepiffe videtur ex Ariftotele,lib.4.de generatione animalium,cap.5.licet fubticeat.

122 *Militum uxores.*

¶Sed quod ad ordinem fiue ftatū pertinet,fatis conftat,vxores corū,qui militiam ac bella fequuntur,maximè impudicas effe.quod & noftris legibus proditū eft.l.fi quondam.& l. quamuis.C.de adult.Nam & legimus,Clytæmneftrā Agamemnoois vxorē,Aegialem,aut,vt alij vocāt,Aegialiam,Diomedis illius Aetolæ regis vxorē.Et aliam Cimonis illius Miltiadis filij vxorē,Metellam Syllæ,Pompeiam Tertiam Cæfaris,Muciam Pompeij,Clodiā & Seruiliam vxores Luculli,alterā Clodiam Metelli,Apuleiam,ni fallor,Lepidi,Iuliam adulteriis famofam Septimij Seueri Imperatoris Romani,fummorū bellatorum,aliorū fe libidiois fœdè polluiffe.Agamemnonis vxori teftimonium omnes perhibent,fuotq; in eam rem multæ Tragœdiæ & Latinæ & Grecæ.Diomedis Lycophrooem , & eius autoritate interpretē Homeri lib.5.Iliados, vbi & idipfum fatis declarat idem Homerus.Seruium in lib.8.Aeneid.ftatim poft principium.& iterum in lib.11.Aeneid.eo loco,

Inuidiffe deos.

Syllæ,Cæfaris,Pompeij,Luculli,Diuus Hieronymus in Iouinianum lib.1.c.39. & præterea Syllæ & Pompeij Plutarchus in Vita eorum,itemq; ipfius Cæfaris.Afconius Pedianus,& Suetonius in vita illius cap.6.& ante hos Cicero lib.1.Epiftol.9. Rurfumq; ipfius Pompeij Suetonius in Vita Cæfaris,c.50.& Afconius Pedianus in Argumēto orationis Ciceroois pro M.Scauro.Et Luculli ipfe Cicero lib.1.Epifto.15.& Plutarchus in Vita illius. Et iterum in Vita Catoois Vticenfis.Tum item ipfius Pompeij ipfe Pedianus,& Suetonius in Vita Cæfaris,& nonnihil Tullius, vbi fuprà. Q.Metelli ipfe Tullius in oratione pro Cælio,in qua illam Clodiam,P.Clodij fororem miris impudicitiæ contumelis afperfit. Ea autem eiufdem Metelli vxor fuit , vt patet ex eodem Tullio Epifto.Fami.lib.5.Epiftol.2.& Quadrantaria dicta fuit ex hiftoria,quę illam maximè impudicam fuiffe oftendit:quam eleganter narrauit Plutarchus in Vita Ciceronis. Et denique Lepidi Plutarchus in Vita Pompeij:vbi & illud fcribit,quòd poftquam ipfe Lepidus Italiam fubegit,& Sardiniam occupauit:morbo interiit , mœftior quòd in literulam quandam incidit, ex qua adulteram vxorem cogoouit. Septimij Seueri,Aelius Spartianus io vita illius.

123 *Abfentia maritorum uxores impudicas facit.*

¶Siue id facit longa maritorum,tantifper dum io bellis peregre occupantur,abfentia : fiue etiam ipforum virorum in alienas mulieres, per vxorum abfentiam impudicitia. Nam de primo illud eft Propertij lib.3.Eleg.11.

Quantum oculis,animo tam procul ibit amor. Ex quo Ouid.li. 2.de Arte amandi illud monet:
Sit mora tuta breuis,lentefcunt tempore curæ.
Vanefcitq; abfens,& nouus intrat amor. Quod confeftim exemplo probat:
Dum Menelaus abeft,Helene,ne fola iaceret,
Hofpitis eft tepido nocte recepta finu.

Amicitias abfentia folui, aut minui. Prouerbium.

Ariftoteles enim lib.8.Ethic.ad Nicomachum,c.5.tradit obliuionem amicitiæ ex diuturniore abfentia induci. Nam ita propemodum fcribit: ἐὰν δὲ χρόνιος ἡ ἀπουσία γίνηται, καὶ τῆς φιλίας δοκεῖ ἡ ἀπουσία λήθην ποιεῖν, ὅθεν εἴρηται πολλὰς δὴ φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν. Id eft, Quòd fi diuturna fuerit abfentia,videtur & amicitiæ obliuionē adferre: vnde dictū eft illud,Multas amicitias filētiū diremit. Cæterū omnibus nota eft Scytharū hifto.ab Herod.relata li.4.in prin.qui cùm bello Cimmerios perfecuti fuiffent,eoq; bello octo & vigioti annos peregre abfuiffent, eorum interim vxores eorū feruis fefe cōmifcuerūt:ex quorū coocubitu progeniti liberi Scythas reuertētes abigere conati funt.Hucq; etiā fpectat illud poëtæ cuiufpiam innominati relatū ab Athenæo li.5.c.1.

οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλους ἐπὶ χεῖλος ἑταίρους
Δηρὸν, ἀνάμνησις ἢ φίλη χαρισάτω αὐτῇ.

Non

Non diu,&c. Vide Erasmi Chil.2.Cent.1.c.26.

114 ¶Quod autem ad secundũ pertinet,idem Aristoteles lib.Politi.2.c.7.tradit eos,qui primi fabulati sunt,nõ irrationabiliter Venerẽ Marti coniunxisse. Nã omnes huiusmodi homines proni sunt ad mulierũ,vel etiam mariũ concubitus.Eius enim hæc verba sunt:*ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν ἄρη πρὸς τὴν ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι.* Hincque est etiam illud Arnobij lib.3. aduersus gentes: Etiámne militaris Venus castrensibus flagitiis præsidet?Eorum igitur vxores ob id infensæ(quod de ipsa Clytæmnestra Agamemnonis dicemus posteà in 13. Lege connubiali, nu.35.incip.caueãt) aliorum quoque virorum concubitus sectantur. Nihil enim est omnium rerum, quod eas magis impudicas faciat,quàm ipsorum maritorum impudicitia,vt & inibi,& num.seq.ostendemus. *Milites venerei.*

115 ¶Verùm (quod apud omnes in rem iudicatam transiit) omnes fœminas cuiuscunque ætatis, siue virgines sint,siue mulieres,siue vtero gerant,siue non gerant,æstate potissimùm,Veneris auidiores esse constat,viros contrà hyeme,sicuti ab Hesiodo lib.2. eius operis, cui est titulus, *ἔργα καὶ ἡμέραι*, scriptum est illis versibus: *Fœminas æstate,viros hyeme coitus appetentiores.*

—θέρεος καματώδεος ὥρη
μαχλόταται δὲ γυναῖκες. ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
εἰσὶν,ἐπεὶ κεφαλὴν,καὶ γούνατα Σείριος ἄζει.
—Flagranti temporis æstu
Fœmineo Venus est vsu magis effera sexu,
Mitior illa viris,& sæpe accita relanguet.

Quod & repetiit Aristoteles lib.Problematon 4.cap.26.& iterum cap.29.rursumq; lib.de Histor. animalium 5.c.8. Et Plinius lib.10.c.63. Huiusq; rei rationem reddit Aristoteles illo priore loco, quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æstiui temporis æstuant,collabunturq;:frigidæ verò refouentur,& vigent. Est autem vir calidus,& siccus,mulier frigida humidaq;: ergo virorum tunc vires infirmantur,mulierum verò corroborantur:& vigent per compensationem qualitatis contrariæ. Posteriori quoq; loco idem fermè scribit,quia videlicet viris calidior natura est,& siccior: mulieribus contrà frigidior,& humidior. Ideoq; illis humor, & calor satis cupiditatem Veneris hyberno tempore accendere queunt,quibus ex rebus semen oriri certum est.Mulieribus autem, & calor minor,& humor concretus propter caloris inopiam tunc est. At per æstatem,mulieribus ipsis calor modicus,viris largior,quàm satis est. Nimius autem vires frãgit atque dissoluit. Quod hinc videre licet,quòd pueri per æstatem tenuiores redduntur, nimirum quia ignis igni additur. Sed & eandem rationem affert Io.Grammaticus in enarratione illius loci Hesiodi,nisi quòd eam dilucidiùs adscribit,Græcè quidem,sed in hunc sensum:Nam mulieres æstate,cùm sint humectæ natura,& multò frigidiores,quàm viri,Solis vi & æstus ad temperiem rediguntur, eliquato scilicet ac digesto,quod ex humectatione profluebat.Viris autem innata siccitas æstate plurimùm augescit. At hyeme contraria omnia fiunt.Nam viri humectatione ad temperiem rediguntur,mulieribus in diuersam affectionem abeuntibus.

116 ¶At illud certè mirum est,modò verum sit,quod Plin.lib.22.cap.item 22.ex Hesiodi,& Alcæi,& veterum Poëtarum testimonio scribit,florente scolymo herba(alij Limonium appellant,estq; species cardui)mulieres libidinis auidissimas esse,viros autẽ contrà in coitum pigerrimos,veluti prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentissimo,vt ille tradit.Ego verò naturam accusare,nec ausim nec velim:sed fortè consultiùs prouidisset,si & æquales ignis stimulos,viresq; in Venerem vtrique sexui eodem tempore tribuisset,vt alter alterius ope commodius subleuaretur. *Fœminas, florẽte scolymo, Veneris auidissimas,viros contrà.*

117 ¶Cæterùm vt hoc caput de mulierum libidine finiam, illud possum dicere de omnibus fœminis, quod Aristoteles lib.5.de Natura animal.c.ij.de felibus tradit,scilicet fœminas eius generis natura libidinosas esse,& salaces:maresq; ad coitum ipsas frequẽter allicere,inuitare,cogere:punire etiam, nisi lubenter pareant.Quòd item de muribus nõnulli tradunt,& in his Aelianus in Historia Animalium,lib.12.c.10.murem fœminam ait maiore Veneris rabie flagrare,ideoq; Epicratem Ambraciotem,mediæ Comœdiæ Poëtam,in Poëmate,quod Chorus inscribitur,ita cecinisse: *Feles fœminæ salaces.* *Mus fœmina libidinosissima.*

Postremò subiit detestabilis lena,
Deierans per Dianam esse vitulam,
Esse virginem,esse puellam nondum domitam.
At illa murina erat.

Qua hyperbole salacissimam fuisse significat. Et de vacca idem Aelianus eiusdem operis lib. 10.cap.27.quo tradit Aegyptios vaccam ideo venerari,quòd affinitatem cum Venere habere existimetur. Nam id animal tanto impetu in Venerem incitatur,vt cùm maris vocem audit,ad coitum vehementissimè inflammetur. *Et vacca.*

118 ¶Satis ergo probatum est,mulieres esse admodũ luxuriosas. Ex quo & illud proficiscitur, quòd cùm præcipitatio,inconstantia,amor sui,& desperatio sint ex numero filiarum luxuriæ, sicuti à Gregorio quoque,& Neotericis Theologis scriptum est,idcirco & mulieres his maximè vitiis vltrò sunt quodammodo obligatæ. Eas enim esse maiorem in modum præcipites, testimonio est Seneca in Hippolyto inquiens: *Mulieres præcipites.*

Quid sinat inausum fœmina præceps furor?

T 2

Et apertiùs Valerius ad Rufinum inter epistolas Diui Hieronymi:Insani capitis, & præcipitis est fœmina,indeliberata semper voluntate,præcipuum arbitratur, quod vult, & quod non expedit. Et Iuuenalis Satyr.6.

—& rabie iecur incendente feruntur
Præcipites.

129 ¶Item inconstantes,varias,leues,vagas,mobiles,instabiles,mutabiles esse mulieres (quod non admodum distat à præcedenti) probat illud Virgilianum lib.4.Aeneidos:

Mulieres inconstantes,varia,leues.

—Varium & mutabile semper.
Fœmina! quod vsurpauit Summus Pontifex in cap.forus.ad fi.extrà de verb.signifi. vbi glo.versus quosdam vulgares in eam ipsam adducit sententiam.Et ad id optimè facit tex.in l.filia in orbitate.C.de inoffi.testa.ibi,nec ex momentariis voluntatibus matris,& ibi Doct.qui eum text.ad id not.sicuti & Ioan.Fab.in l.vlti.C.de iur.& fac.igno. Ea autem lex loquitur de matre quapiam, quæ filiam nuptui tradiderat genero à se delecto,moxq; eius matrimonij nulla iusta causa pœnituerat,solicitabatq; filiam de faciendo diuortio, ita vt filia ex momentariis voluntatibus matris cogeretur esse nupta simul & vidua. Cuius rei simile exemplum habes apud Terentium in Hecyra,vbi Laches alloquitur Sostratam vxorem:

Tuos esse illi mores,morbum magis,quàm villam aliam rem arbitror:
Et meritò adeò:nam vestrarum nulla est,quin gnatum velit
Ducere vxorem:& quæ vobis placita est,conditio datur.
Vbi duxere impulsu vestro,vestro impulsu easdem exigunt.

Ex quibus etiam intelligis,id perpetuum esse omnibus mulieribus. Sed & huc spectat alius text. in c.de viduis.le ij.xxvij.q.j.in illis verbis,sexus fragilis atque instabilis.

130 ¶Propterea Elegorum facilè princeps Tibullus lib.3.sic scribit,cùm de muliere loqueretur,

De eadem re.

Sed flecti poterit,mens est mutabilis illis.

Et Terentius in Phormione,Mulieres,inquit,sunt fermè,vt pueri,leui sententia. T. Liuius quoque scribit,animum mulierum esse paruis rebus mobilem: cuius hæc verba sunt ex lib.ab Vrbe condita 6.Cæterùm is risus stimulos paruis mobili rebus animo muliebri subdidit. Et alibi,videlicet lib.4.Belli Macedonici:Virorum(inquit) hoc animos vulnerare posset, quid muliercularum censetis?quas etiam parua mouent. Propertius item lib.1.ad Gallum:

Non est illa vagis similis collata puellis. Et lib.2.ad Mecœnatem:
Si memini,solet illa leues culpare puellas.

Et alibi animos fœminarum anteponit mobilitati Syrtium ventis agitatarũ, & leuitati foliorum:

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno tam tremefacta Noto:
Quàm citò fœminea non constat fœdus in ira:
Siue ea causa grauis,siue ea causa leuis.

Sed & Horatius lib.Car.1.Ode 5.Mulierum instabilitatem,auram vocauit.

—Nescius auræ Fallacis,& cætera.

Nec defuit huic sententiæ Ouidius,qui lib.2.de Arte amandi, Parua (ait) leues capiunt animos, scilicet mulierum,de quibus loquitur. Et alibi lib.2.Elegiarum:

Verba puellarum foliis leuiora caducis,
Irritaq;,vt visum est,ventus & aura ferunt.

Et Iulius Titus Calphurnius Siculus in Bucolico carmine Ecloga 3.

Mobilior ventis o fœmina.

Modestiùs verò Solomon,qui non mobiliorem ventis fœminam dicit,sed eam illis omnino similem facit,scribens Prouerb.27.Qui tenet eam,quasi qui ventũ teneat. Seneca grauissimus autor, ad Gallionem de Remediis fortuitorũ:Nihil(inquit) tam mobile,quàm fœminarũ voluntas,nihil tam vagum.Apuleius quoque lib.1.Meta.scribit leuitatẽ esse genuinã mulieribus. De qua re quoque Aesopus festiuissimus Apologorũ scriptor, apud Planudem κοῦφον (inquit) τὸ τῶν γυναικῶν ἐστὶ φῦλον. id est,Leue fœminarum est genus. Quin & D.Hieronymus,si is est (vt scriptores ecclesiasticos non prætermittamus)in epistola ad Demetriadem:Quantò magis in fœminis,quarum mutabilis fluctuansq; sententia,si suo arbitrio relinquatur,citò ad deteriora delabitur. Hinc exit vetus illud apud Festum prouerbiũ,Nec mulieri,nec gremio credi oportere:quòd & illa incerti,& leuis animi est:& plerunq; in gremio posita,cùm in obliuionẽ venerunt,exurgentibus procidunt.

Prouerbium.

131 ¶Sed vis interim audire exemplum memorabile leuitatis,simulq; impudicitiæ muliebris? Id certè nobis suppeditabit Petronius Arbiter:Matrona (inquit) Ephesi tam notæ erat pudicitiæ,vt vicinarum quoque gentium fœminas ad spectaculum sui euocaret. Hæc cùm virum extulisset, non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus, aut nudatum pectus in conspectu frequentiæ plangere,in conditoriũ etiam prosecuta est defunctum,positumq; in hypogæo,Græco more,corpus custodire,ac flere totis noctibus diebusq; cœpit. Sic afflictantem se, ac mortem inedia persequentem,non parentes potuerunt abducere,non propinqui: magistratus vltimò repulsi abierunt: comploratãq; singularis exempli fœmina ab omni quintum iam diem se alimento subtrahebat. Assidebat ægræ ancilla,lachrymas commendabat lugenti, & positum in monumento

Muliebris leuitatis exemplum memorabile.

mento lumen reuocabat. Vna igitur in tota ciuitate fabula erat, solum videlicet affluxisse verum pudicitiæ amorisq; exemplum, vt omnes omnis ordinis confitebantur: cùm interim Imperator prouinciæ latrones iussit crucibus affigi, secundum illam casulam, in qua recens cadauer matrona deflebat. Proxima ergo nocte, cùm miles, qui crucem seruabat, ne quis ad sepulturam corpus detraheret, notasset ibi & lumen inter monumenta clariùs fulgens, & gemitum lugentis audisset, vitio gentis humanæ concupiit scire, quis aut quid faceret. Descendit igitur in conditonũ, visaq; pulcherrima muliere, primo quasi quodã monstro, infernisq; imaginibus turbatus, substitit: deinde vt corpus iacentis conspexit, & lacrymas considerauit, faciemq; vnguibus sectam, ratus scilicet id quod erat, desiderium extincti non posse fœminam pati, attulit in monumẽtum cœnulam suam: cœpit hortari lugentem, ne perseueraret in dolore superuacuo, ac nihil profuturo gemitu pectus diduceret. Omnium eundem esse exitum, sed & idem domicilium, & cætera, quibus exulceratæ mentes ad sanitatem reuocantur. At illa ignota consolatione perculsa, lacerauit vehementiùs pectus, ruptosq; crines super pectus iacentis imposuit. Non recessit tamen miles, sed eadem exhortatione tentauit dare mulierculæ cibum: donec ancilla vini certè ab eo odore corrupta, primùm porrexit ad humanitatem inuitantis victam manum, deinde referta potione & cibo, expugnare cœpit dominæ pertinaciam. Et quid proderit (inquit) hoc tibi, si soluta inedia fueris? si te viuam sepelieris? si antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis? id cineres, aut manes sepultos credis sentire? Vis tu reuiuiscere? vis tu discusso muliebri errore, quàm diu licuerit, lucis commodis frui? ipsum te iacentis corpus commouere debet, vt viuas. Nemo inuitus audit, cùm cogitur, aut cibum sumere, aut viuere. Itaque mulier, aliquot dierum abstinentia sicca, passa est frangi pertinaciam suam, nec minùs auidè se repleuit cibo, quàm ancilla quæ prior victa est. Cæterùm scitis, quòd plerunque soleat tentare humanam mentem satietas: quibus blanditiis impetrauit miles, vt matrona vellet viuere, iisdem etiam pudicitiam eius est aggressus. Nec deformis aut infacundus iuuenis castæ videbatur, conciliante gratiam ancilla, ac subinde dicente:

—Placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis aruis?

Quid diutiùs moror? ne hanc quidem partem corporis mulier cõtinuit, victorq; miles vtrunque persuasit. Latuerunt ergo vnà, non tantùm illa nocte, qua nuptias fecerunt, sed postero etiam ac tertio die, præclusis videlicet conditorij foribus, vt si quis ex agnatis cognatisq; ad monumentum venisset, putasset expirasse super corpus viri pudicissimam vxorem. Cæterùm delectatus miles & forma & secreto, quicquid boni per facultates poterat, coëmebat, & prima statim nocte in monumentũ ferebat. Itaque cruciati vnius parentes, vt viderunt laxatam custodiã, detraxere nocte pendentem, supremoq; mandauerunt officio. At miles circunscriptus, dum residet, vt postero die vidit vnam sine cadauere crucem, veritus supplicium, mulieri, quod accidisset exponit: nec se expectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dictur͂ ignauiæ suæ. Commonet ergo, vt illa perituro, locum & fatale cõditorium familiari ac viro faceret. Mulier non minus misericors, quàm pudica, Nec istud Dij (inquit) sinant, vt eodem tempore duorum mihi charissimorum hominum duo funera spectem: malo mortuũ impendere, quàm viuum occidere. Secundum hanc orationem iubet ex arca corpus mariti sui tolli, & illi cruci, quę vacabat, affigi. Vsus est miles ingenio prudẽtissimæ fœminæ, posteroq; die populus miratus est, qua ratione mortuus isset ad crucẽ. Hactenus Petron.

132 ¶Quin (vt ad nostros redeamus) Accursius in l. j. C. de confir. tut. dicit mutabile esse mulierũ consilium. Bald. autem in l. vlt. col. iij. versic. & die quòd mulier. C. de suis & legi. inter cæteras causas, propter quas mulier repellitur à successione feudi, ponit & lubricitatẽ voti, quia (inquit) ter mutatur in hora. & sequitur Iac. à San. Georgio in tract. feudorum, col. vj. versi. item quæro, Marchio. Et hanc quoque rationem adfert Nicol. Neap. & post eum Iac. Aluar. in §. & quia. col. vlti. titu. de his qui feud. dar. pos. Nam Vasallus (inquiunt) debet esse cõstans, per c. j. tit. de no. for. fid. Id quod mulier præstare non potest. Glos. quoque in c. indemnitatibus. §. si autem nulla. in verbo, diuertãt, de elect. lib. 6. rationem reddens, cur moniales eligentes publicato scrutinio, si diuerterint ad actus extraneos, non iam possunt ad illam accedere, quæ maiorem partem conuentus numero habet, vt ibi cauetur, licèt secus sit in electione Papæ, Quoniam maior (inquit) constantia est in viro, quàm in muliere, quod postremum etiam affirmat Alberic. in l. in multis D. de stat. hominum. *Iterum de fœminarum mobilitate. Mulier à feudo repellitur, ob inconstantiam.*

133 ¶In quam etiam sententiam Philip. Dec. consi. clxiij. in causa matrimoniali, col. pen. versi. xix. non obstat, pulchrè dicit, quòd licèt aliquis non præsumatur repentè voluntatem mutare. l. non ad ea. ff. de condi. & demon. & c. maiores. extra de baptis. ideoque suspectus est testis, qui deponit de subita voluntatis mutatione: quoniam in testibus respicitur, quod verisimile est. c. quia verisimile. vbi Panor. de præsumpt. cùm si istud tamen cessaret, si deponeret de repentina voluntatis mulieris mutatione, per tex. in d. c. forus. quod not. quia fortè alibi non legisti. Quanquàm Carol. Ruinus in eadem facti specie consultus, & respondens consi. Decij, vt planũ est ex vtroque, licet eum non nominet, consi. clj. gratissimum. col. iij. versi. tertiò fuit dictum. lib. 5. ex diametro tenet contrarium. Nam licet (inquit) mulier sit viro mutabilior, non tamen sequitur, quin in ea habeãt locum leges dicentes, non præsumi mutationem repentinam voluntatis. Ego verò id arbitrio boni viri relinquo, inspecta qualitate negotij, personarum, & aliis verisimilibus. *Voluntas non præsumitur repente mutata. Nisi in fœmina.*

134 ¶Dy. quoque in tract. de quæstionibus, versi. quo ordine sit habenda, scribit, quòd cùm ij primùm

Fœminæ priùs torquendæ, quàm mares.

sint quæstioni subiiciendi, à quibus veritas faciliùs eruitur. l. j. iuncta l. vnius. in princ. ff. de quæst. ideo priùs sunt fœminæ, quàm mares, torquendæ, vt quæ celeriùs fatebuntur, cùm habeāt cor momentaneum, & instabile. Allegat d. l. filia. C. de inoffi. testa. & idem eadem ratione scribit Guido Suza. in tract. de quæstio. col. iiij. versi. quo ordine. & ibi Ludo. Bolo. in addi. & Albert. Gan. in trac. de malefi. in rubrica de quæstio. & tormentis. col. ij. versic. nunc videndum est. Ang. etiam in trac. malefi. in verbo, fama publica, col. xxxiiij. versic. nunc videamus de tortura, in paruis, & Paris de Pute. in tract. de Syndicatu, in verbo, fortuna. §. viso de indiciis. circa medium. & Philip. Deci. in l. fœminæ. col. vj. versi. xxiij. ff. de regul. iur. Fran. Brunus in tractu de indiciis & tormentis, char. xij. col. iij. & Hippo. Marsil. in l. j. in princ. col. pen. ff. de quæstionibus.

Mulierum in tormentis constantia. *Leænæ meretricis constantia.*

135 ¶Quorum tamen sententia fortasſis quibusdam poterit videri nō vera, ob iam sæpiùs perspectā compertamq́; mulierum in tormentis constantiā. Commendatur enim historicorum monumentis Leæna meretrix, quæ vsque ad mortē cruciata à tyrannis, non prodidit consilia Harmodij, & Aristogitonis de tyrannicidio. Quamobrem Athenienses eam honorare volentes, ne tamen scortum celebrasse viderētur, animal eius nominis fecere: atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice vetuerunt. Refert Plinius lib. 7. c. 23. & lib. 34. c. 8. & meminit Pausanias lib. 1. in quo res Atticas tractat: & Athenæus lib. 13. c. 24. ad fi. & Polyenus Strategematon lib. 8. Et de hac re haud dubiè intelligit Tertullianus in Apologetico, c. 49. eodemq́; vlti. scribens: Attica meretrix, carnifice iam fatigato, postremò linguā suam comestā in faciem tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocē, ne coniuratores cōfiteri posset, si etiā victa voluisset. Et in libello ad martyres: Cessit (inquit) carnifici meretrix Atheniēsis, quæ conscia cōiurationis, cùm propterea torqueretur à tyrāno, & non prodidit coniuratos, & nouissimè linguā suam comestā in faciem tyrāni expuit. Ex quibus planè intelligitur, nō ob eā causam, quā Plinius asserit, linguā Leænæ additā non fuisse, quòd videlicet, vt ipse autumat, nō prodidisset consiliū coniurationis, tanquam linguā non habuisset: sed quia ipsa sibi linguā amputauit. Et ne dubites hāc eandem fuisse, de qua Tertullianus loquitur, audi Chronographū Eusebiū ita dicentē, Harmodius, & Aristogiton Hipparchū tyrannū interfecerūt. Leæna meretrix amica eorū, cùm tormētis cogeretur, vt socios proderet, lingnam suam amputauit. De hac quoq; Lactantius loquitur lib. 1. c. 20. his verbis: Leæna cùm tyrannū occidisset, quia nefas erat simulacrū constitui meretricis in templo, animalis effigiem posuerūt cuius nomen gerebat. Sed & virgo quædā Pythagorea idem fecisse legitur. Nā cùm à tyranno cogeretur secretū prodere, ne quid in se ad extorquendā confessionē, vel tormentis liceret, morsu linguā abscidisse fertur, atque in tyranni faciē despuisse: vt qui interrogandi finē non faciebat, non haberet quā interrogaret: vt retulit D. Ambrosius lib. de virginibus 1. Epicharis quoque libertina in coniuratione aduersus Neronē nominata, nullis cruciatibus, nullisq́; tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantaq́; fuit fœminæ constantia, vt illam, non verbera, non ignes, non ira eò acriùs torquentiū, ne à fœmina spernerentur, peruicerit, quin obiecta denegaret: priusq́; spiritum expressit, quàm vocem ad detegendā coniurationem. At (quod dolendum est) quotquot viri eius coniurationis conscij, sunt tormentis adiudicati, confestim, vel non expectatis tormentis, coniurationem detexerunt, multosq́; & consanguineos, & amicos prodiderunt: inter quos & Lucanus Poëta clarissimus hoc ipsum factitauit. Autor Cornelius Tacitus lib. Historiæ Augustæ 18. & è nostris meminit Bernard. Land. in additio. ad Albert. Gand. & Ang. vbi suprà. & nōnihil quoque retulit Polyenus in eod. lib. 8. Strategematon. Idem Tacitus lib. 18. prodit, quòd cùm Othonis milites in municipiū Albintemelium grassarentur, & mulier quædā Ligustica filiū abdidisset, crederentq́; milites simul pecuniam occultari, ob idq́; per cruciatus eam interrogarent, vbi filium occuleret, vterū ostendens, latere respōdit: nec vllis deinde tortoribus, nisi malis legere terroribus, aut morte constantiam vocis egregiæ mutauit. Quintilia quoque fœmina ob pulchritudinem amabilis, amicaq́; multatum, iussu Caij Caligulæ torta cruciataque, vt vi tormentorum coacta confiteretur conscios coniurationis eius, quę dicebatur in ipsum Caligulam parata fuisse, cùm ad tormenta duceretur, vnius ex consciis pedem calce premēs, significauit eos confidere debere, & nihil de tormentis eius penitus timere: & quod significauerat, euentu cōprobauit: vt quæ tormentis tam deformata, vt etiam ab amatoribus sine voluptate cōspiceretur, nihil omnino manifestauit. Ideoque eam Caius liberatam absolutamq́; dimisit, pecuniarumq́; dono munerauit: vt testis est Iosephus lib. Antiquitatum 19. cap. 1. Nescio verò, an de hac, an verò de altera loquatur Suetonius, cum scribit, Caligulā mulieri libertinæ octoginta (alij octingena legunt) donasse, quòd excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quam potiùs alteram crediderim, quoniam Suetonius id in principio imperij Caligulæ refert contigisse: illud verò in fine accidisse scribit Iosephus. Diuus Hieronymus ad Innocentiū, de muliere septies icta, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuisse adulterium se commisisse, & ita morte mulctatum: mulierum verò cōstanter tormenta grauissima tulisse, & ea quoque ita omnino vicisse, vt nihil confessa fuerit. Et totum hoc caput, exceptis iis, quæ in hac postrema & præcedenti editione adiecimus, sibi impudenter vsurpauit Chassenæus in suo Catalogo, parte ij. conside. xxvij.

Plinius lapsus · *Virginis cuiusdam Pythagoreæ.* · *Epicharis constantior in tormentis, quàm uiri.* · *Taciti locus.* · *Ligustica mulier.* · *Quintiliæ cōstantia.* · *Chassenæi furtum.*

Responsio ad ea quæ dicta

136 ¶Sed profectò hæc exempla constantiæ fœminarū in tormentis, non tam sunt apud me, vt propterea discedam ab opinione tam clarorū doctorumq́; virorum. Nemo enim vnquam mihi persuadebit, tantam esse mulierum in tormentis constantiam, atque patientiam, quàm virorū; vtpote

cùm

cùm eas natura finxit præcipites, imbecilles, infirmas, debiles, varias, & mutabiles, vt latè comprobatum est. Item linguaces, largiloquas, & arcanorum, vel citra tormenta, minimè tenaces, vt postea quoque differemus. Fuisse tamen nonnullas, quæ supra sexus naturam, vt & in aliis interdũ, in hoc quoque constantes sese præstitere, quæ à scriptoribus ob id celebratæ sunt. Sed hæc est

Rara auis in terris, nigróque simillima cygno.

Nisi quis dicat, mulieres hæc tormẽta, vt & vulnera, faciliùs pati: nec tã ex illis lędi, quàm viros, per l.interest. & ibi glo. ff. de adulteriis. & dicemus pleniùs in hac eadem lege, nu. 225. incip. sed video. Vel etiam dicat, mulieres ex sexus natura faciles ad loquendum detegendúmque spõte, quæ non licet loqui, aut prodere. At si vim adhibeas, ab inuitísque extorquere coneris arcana, frustra quidem coneris: eas enim contrà omnibus neruis, & viribus contendere, ne quod cupias, detegant. Nam ea est mulierũ natura, vt velint, cùm nolis: & nolint cùm velis, teste Terentio, nitantúrque semper in vetitum: vt alibi pleniùs dicemus.

sunt in præcedenti versi.

137 ¶Et ex hac quidem mulierum inconstantia, & leuitate, illud fit, vt & eæ quoque sint nimiùm credulæ, vt etiam dicit Alber. in l. filia in orbitate. C. de inoffi. testa. per tex. in l. nimiã. C. de act. & obl. vbi ita scribitur ad fœminam quampiam: Nimia credulitate circumuenta es, quia &c. Et huc alludit illud Propertij ad Cynthiam lib. 2.

Mulieres credulæ.

—Tu nimium credula sola iaces. Et paulò inferiùs,

At nimium faciles aurem præbere, puellæ.

Et apertiùs Faustus, non omnino contemnendus Poeta, in Liuia:

Scilicet ista fuit veterum natura virorum,

Fallere fœmineum, credula corda, genus.

Et Cornelius Tacitus lib. 14. de Agrippina loquens, Acciperet (ait) Agrippinam facili fœminarum credulitate ad gaudia venientem. & Caius pro Lucilla, apud Stobæum Serm. 71. ἡ γὰρ γυνὴ πιστεύει ... quibus significatur, mulierem ad credendum facilem esse, præsertim in calamitatibus. Ex quo fit, quod scripsimus in prima Lege Connubiali, fœminas facilè decipi. Nam vt scribit Fulgentius, Credulitas deceptionum mater est.

138 ¶Sed in his certè diutiùs immoramur, quàm opus sit. Omnibus enim sunt manifesta. Ideo ad cæteras, quas diximus, luxuriæ filias (amorem sui dico, & desperationem) pergamus. Mulieres igitur esse sui amantiores, testis est Philo grauis autor, qui apud Eusebium Cæsariensem libro Euangelicæ præparationis 8. capite 4. & Antonium Monachum Aegyptium, Melyssæ parte 2. Serm. 34. Mulier (ait) seipsam amat. Et ante hunc Plautus in Pœnulo scribit, ex multis mulierum vitiis hoc esse maximum, quòd sibi omnis placent.

Credulitas deceptionis mater.

Mulieres sui amantiores.

Et nimium sibi placent.

139 ¶Et cùm zelotypia hinc prodeat, quòd nosmetipsos nimiùm amamus, nimiúmque nobis placemus (id vitium Græcis φιλαυτία dicitur) consequens illud est, vt mulieres maximè zelotypia vexentur. Nam & Philo ipse in eo loco, quem nuper citauimus, ad illud, quod ex eo diximus, Mulier nimium seipsam amat, continuò & id subiungit: Et zelotypia maximè mordetur. Et Plutarchus in lib. de tranquillitate animi, inter mulierum proprias & peculiares animi perturbationes, zelotypiam reponit. In quam sententiam est & Græcus ille versiculus:

Mulieres zelotypæ.

ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον. Id est,

Incendit omnem fœmina zelus domum.

Galenus autem, si is est, in Definitionibus medicis, scribit zelotypiam in prægnantibus maximè debacchari.

Maximè prægnantes.

140 ¶Desperantes quoque & ipsas mulieres magis esse, quàm viros, tradunt Aristoteles Stagiritanus, & Albertus Magnus, ambo fidelissimi naturæ consiliarij, ille quidem in fronte propemodum libri noni de Historia animalium, hic quoque statim in ingressu libri octaui de Animalibus, quem magna ex parte ex illo nono libro Aristotelis deprompsit.

Mulieres desperantes.

141 ¶Quod si refractarius, & pertinax quispiam nobis arguté occurrat: & dicat: Odio sanè mulierum plus quàm potes, eas criminaris. Quomodo enim mulieres & auaræ esse possunt (vt iam suprà dixisti) & luxuriosæ, vt nunc quoque contendis? Est enim luxuriæ, præsertim muliebris, prodigalitas comes perpetua: vt quæ luxuriosa est, eadem quoque sit necessariò prodiga: vsq; adeò etiã, vt non admittatur probatio in contrariũ, vt voluit Fely. in c. pastoralis. col. 3. de iudic. per text. in l. & mulieri. ff. de cura. fur. quæ super hoc statuit præsumptionem. & ibi etiam not. glo. & Doct. Quæ antè prodiga est, eadẽ auara esse non potest: Malum enim, vt Aristoteli placuit, se ipsum corrũpit: quod si integrũ vndequaq; sit, intolerabile est. Nec vnquã in eodẽ prodigalitas & auaritia, aut audacia & timiditas conueniunt: eodémque modo, nec alia vlla vitiorũ extrema, cùm penitus opposita sint, inuicẽ cõexistuntur. Et vt nostri dicũt post Dialecticos, cõtraria sese inuicẽ non patiuntur in eodẽ subiecto: ad positionémq; vnius, sequitur remotio alterius. Ad quod allegant l. sed & si. §. itẽ si plures. & ibi gl. & doct. ff. de iniusto. & l. Põponius. §. sed & si is, in fi. ff. de procurat. & l. hæc verba, ille aut ille. ff. de verb. signi. & l. si inter me & te. ff. de excep. rei iudi. & l. si ancillã. ff. pro suo. & l. non codicillum. C. de testa. & l. j. C. de furt. & §. neque autem. in auth. de manda. princip. & no. Cy. in procemio ff. col. 3. verf. nono sic, & Doctores vbique. Vnde & illud est Horatij,

Contra ea, quæ dicta sũt de impudicitia mulierum.

Luxuria comes perpetua prodigalitas.

Contraria se non patiũtur.

Luxuria & auaritia contrariæ.

Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.

Ex quo perspicuum est, vt tandem concludam, quòd si mulieres sunt auaræ, non item luxuriosæ

possunt esse:nec è contrario.Nam & Sallustius in Catilinario, luxuriam, & auaritiam tanquam sibi oppositas posuit cùm scribit:Incitabant præterea corruptis ciuitatis mores, quos pessima, ac diuersa inter se mala,luxuria,atque auaritia vexabant.Et Cato Censorius apud Liuium 4. decadis lib.3.4.in oratione quam habuit pro tuenda lege Oppia,Sæpe me(inquit) querentem audistis, diuersis duobus vitiis auaritia & luxuria ciuitates labare.

142 *Mulieres viris frigidiores.* *Viris est pulsus vehementior,quàm fœminis.* *Mulieribus citius fieri rigores.* *Viris pulsus velocior.* *Vir omnium frigidissimus calidior calidissima omniũ fœminarum.*

¶Præterea non rectè sentiunt,qui mulieres luxuriosas præ maribus opinãtur.Primùm sanè, quia sunt viris frigidiores,vt scribit Hippocrates περὶ διαίτης, id est,de Diæta,libro j.affirmans mares omnium generum esse calidiores,fœminas frigidiores:& Aristoteles lib.4.de Generatione animalium,c.6.& in lib.de breuitate & longitudine vitæ,& libro Orbicularium quæstionum 4.ca.25. & iterum c.28.& rursus lib.x.c.8.& alibi sæpe:& eius discipulus Theophrastus de Causis plantarum lib.j.c.27.Galenus cùm multis locis,tum in lib.3.de Causis pulsuum,statim post prin. vbi probat non solùm mares esse fœminis simpliciter calidiores,sed multò calidiores : hincque fieri, vt viri fœminis pulsum habeant & maiorem,& vehementiorem.Et in Commentariis Aphorismo.Hippoc.lib.5.c.42.& 62.& iterum ca.69.vbi hinc dicit rigores citiùs fieri mulieribus. Et libro de Vsu partium 7.& iterum 14.& aliàs sæpè, quod iam diximus. & latè Symmachus in Cœnis Macrobianis lib.7.c.item 7.& Auicenna lib.j.Fen.j.doctrina 3.ca.item 3.& Canticorum parte j. cõmento 36.Albertus lib. 25.de Animalibus, tractatu 2.c.6.& Philaretus in libro pulsuum,illud quoque scribens,ob id virorum pulsum esse velociorem,quàm fœminarum.& Ioannitius in Isagogis, ca. 15.Isaac,Diætarum Vniuersalium c.14.& rursus in particularibus.Arnaldus à Villa noua,in li. de Regimine sanitatis,cap.3.& redundanter Petrus Aponẽsis, cui cognomentum ex re Conciliatori factum, differentia 28.& è nostris Pet.à Bel.pert.& Io.Fab.in §.masculi.Insti.de nupt.vbi dicunt frigidiorem virum totius orbis,esse calidiorem calidissima muliere.Hosti.& Io.And. in ca.literas. extrà,de despon.impub.& Collect.in c.puberes.eo.tit.Cardi.Alex.in c.ad eius.col.j.distinct.6.

143 *Mulierum inferna crassiora,virorũ superna.*

¶Hinc fit(vt arbitrantur rerum naturalium indagatores solertissimi)vt inferna mulierum magna ex parte sint crassiora,in viris autem superna.Id enim & Aristoteles perspexit libr. de Generatio. animalium 4.cap.j.ad fi.Nam frigidiore muliebri natura alimenti,vnde augescit corpus, minima portio sursum fertur, quod efficere calor potest:residens verò in imo,id corpulentiùs efficit, & auctius.In maribus autem contrarium euenit.Siquidem caloris copia delata sursum,nutrimenti magna pars ibi effectum ostendit ampliorem.Quod & expendit Rabbi Solomon & illius autoritate Nicolaus Lyrensis in 2.cap.Gene.& Ludoui.Cælius Rodig.lib.4.Lect.antiq.cap.12.

144 *Mulieres citius canescũt.*

¶Sed & hinc quoque fit,vt mulieres celeriùs quàm viri,canescant, vt quæ propter frigiditatem cogunt complures superfluitates,vt tradit Alexander ille Aphrodiseus,quem plerique ob multifariam eruditionem Polyhistorem vocant,lib.Problematon j.cap. 4. Quanquàm alij alterius esse eum librum malunt:sed cuiuscunque sit:est certè liber doctissimus,& dignissimus, qui à doctissimis viris legatur.

145 *Muliebre corpus nõ ita ut uirile pilis obsidetur.*

¶Ex hac item caloris fœminei inopia & illud fit, vt muliebre corpus,sicuti & virile,pilis non obsideatur.Nam mulieres,vtpote frigidæ,densa habent corporis spiramenta:frigus enim compescit, & adstringit,vt scitissimè tradit ille ipse Aphrodiseus eodem lib. j. c.5. & ante eum Hippocrates in lib.περὶ φύσιος παιδίου, id est,de natura pueri.Item calor est,qui pilos creat, ideo & Eunuchis desunt,quòd eorum natura frigidior est.Sed in corpore humano illæ potissimùm partes exteriores pilis vestiuntur,quibus maior innata est caliditas.Læue quoque est mulierũ corpus,veluti innato constipatum algore,quando algorem comitatur densitas,læuitas densitatem,vt à Macrobio scienter scriptum est lib.7.Saturnalium,c.item 7.vbi & hãc mulierum frigiditatem aliis quoque rationibus,& argumentis adstruit.

146 *Mares corpore maiores, quàm fœminæ.*

¶Ex eo quoque proficiscitur,vt mares corpore maiori ex toto penè sint,quàm fœminę:quoniam videlicet mares sint fœminis calidiores:quæ res vim agendi obtinet,vt scribit Aristoteles lib. problematon x.c.item x.& Theophilus-Protospatharius, de Fabrica humani corporis.lib.5.cap. 25. Quod an verum sit in aliis animalibus,quàm in hominibus,& in quibus, videbis apud eundem Aristotelem lib.de Historia animalium 4.c.11.eóque vlt.& li.seq.c.5.& lib.de Genera. animalium 1.c.16.Illud constat in omnibus insectis mares esse fœminis minores,vt scribit Plinius lib.11. Natu.histor.c.29.in fi.Sed & in arboribus(ne illud omittamus)omnis mas breuior,contortior atque difficilior operi:fœmina procerior,facilior,mollior, vt prodidit Theophrastus libro de Historia Plantarum 7.c.x.

147 *Mares in dextris, fœminas in sinistris fieri.* *Mares ex dextris testiculis, fœminas ex sinistris.*

¶Hinc item illud manat,quod voluerunt Anaxagoras,& Parmenides,vt retulit Plutarchus lib. 5. de Placitis Philosophorum,Fœtus mares in dextris,fœminas verò in sinistris magis fieri,quod & adstruit Aristoteles 4.de Generatione animalium,cap.1.& lib.7.Histor.animalium,cap.3. Anaxagoras apud Laertium in vita ipsius:& Varro lib.de Re rustic.2.cap.13.Columella lib.6.cap.24. & Plinius lib.7.cap.4.Serapio Breuiarij tract.5.cap.34.Rabbi Moyses,Aphorismorũ parte 16.Theophilus Protospatharius eo.illo 5.li.cap.29.& ante hos Hippocrates,aut vt nõnullis placet,Thessalus illius filius,lib.Epidemiorum 2.& quod minimè dubium est,idem Hippocr.li.Aphoris.5.c. 48. Quo loco Galenus interpres rationem addit,quoniam propter temperaturam,quæ statim ab initio calidior existit,fœtus masculus generatur.Calidior verò temperatura fœtibus aduenit propter locum,qui est dextera vteri pars,quæ quidem calidior existit,propter hepatis vicinitatem. Quod

etiam

etiã scribit idem Gale. dicto lib. 14. de vsu partium, & li. 2. de Semi. vbi tamen dicit, aliquãdo aliter fieri, sed rarenter. & in Cõment. Hippoc. li. 2. Epidemiωn, & in Aphoris. ipsius Hippocra. lib. 5. c. 38. Ex quo & ipse Hippocra. lib. 6. Epidemiωn particulæ 2. c. 30. tradit eos fœtus, qui in dextris sunt, ideo nigros esse, & biliosiores, illorumque venas extrà magis apparere. Id quod ex caliditate fit. Nemo enim nescit, nigredinẽ à calore, vti albedinẽ à frigiditate procreari. Bilẽ quoque caliditatem ostendere, vt pituitã frigiditatem, testis est Gal. lib. 2. de Temp. Sed & venarũ inflationem & latitudinẽ, caloris esse indiciũ, testis est idem Gal. eod lib. Addit autem Hippocr. paulò post, videlicet cap. 32. eodémque vlti. propterea marem esse robustiorem atque sanguinolẽtiorem, quia locus ille animalium, in quo concipitur, calidior est. Sed & mares ex dextris virorum testiculis, fœminas ex sinistris profluere, dissent Democritus, & illius autoritate Columella, lib. Rei rusticæ 6. cap. 28. qui ideo monet, vt cùm progenerari pullum marem velimus, sinistrum testiculũ admissarij lineo funiculo, alióve quolibet, obligemus: cùm fœminã, dextrũ. Idémque asserit Galen. in Definitionibus medicis. Sed de vtroque vide sententiã Aristot. lib. 4. de generat. animal. cap. 1. Porrò Africanus, apud autorem Geoponicωn lib. 17. cap. 6. & Didymus apud eundem lib. 18. cap. 3. & Galen. quo loco nuper citauimus, referunt ex aliorum sententia, mares aut fœminas gigni, vel propter caliditatem, aut frigiditatem. Calidius enim semẽ marem progignere: frigidius autem fœminam, quod & adstruit fœminarum præ maribus frigiditatem.

Mas ex semine calidiore, fœmina ex frigidiore.

148 ¶Hinc denique & illud est, quòd mulieres viris sunt vt plurimùm pinguiores, ob maiorem videlicet frigiditatem, cuius id proprium est, vt impinguet: vti ediuerso caliditatis, vt emaciet: vti inter cæteros multos voluit ipse Galen. qui nihil rerum naturalium ignorauit, lib. 2. de Temperamẽtis, & lib. 2. de Simplic. medic. facultat. cap. 20. Súntque & alia multa, quæ hanc mulierum frigiditatẽ, marium contrà caliditatem adstruunt, quæ Lectoribus vbique obuia sunt.

Mulieres viris pinguiores.

149 ¶Igitur cùm viri sint mulieribus calidiores, ob id certè apud Hebræos, qui in nominũ apta impositione facilè omnes superarunt, vir איש, id est, iss vocatur: quod quidem vocabulum ab אש, id est, esse, quod ignem significat, deducitur: vt natura virilis, ignea, & calida vno verbo exprimatur. Nec eo quidem nomine fœmina apud eos appellatur, tanquam non sit adeò calida, sed אשה dicitur, quoniam à viro sumpta, sicuti cõmemorauit Eusebius in illo diuino opere, quod de Præparatione Euangelica composuit, lib. 11. cap. 4.

Viri ab igne dicti apud Hebræos.

150 ¶At calor est, qui libidinosos maximè efficit, hoc præsertim argumento, quòd cholerici, vti sunt cæteris calidiores, ita etiam coitus appetentiores, vt autumant omnes rerum naturæ scriptores, & experientia prope quotidiana comprobatur. Et hac quidem ratione Vulcanus à Poëtis rerũ naturalium peritissimis fingitur maritus Veneris, quòd videlicet venereum officium non nisi calore constat: súntque frigidi in Venerem segniores, vt annotat D. Augustinus in libro 20. aduersus Faustum Manichæum, cap. 9. atque etiam Maurus, in id referens illud Virgilij de Vulcano loquentis, lib. 8. Aeneidos.

Calor libidinosos efficit. Vulcanus cur Veneris maritus.

Accepit solitam flammam, notúsque medullas
Intrauit calor, & labefacta per ossa cucurrit.

Vbi & ipse Seruius eiusdem Virgilij libro 1. γεωργικῶν citat, *Frigidus in Venerem senior.--* Et his cõsentiens Phornutus, in lib. de Nat. deor. scribit, Vulcano Venerem iunctam fuisse dici, ad significandũ, magnam caloris vim adesse in ipso coitus impetu. Et huc quoq; spectat illud Terẽtij in Eunucho, Sine Cerere, & Libero friget Venus. Nã vt tibi annotat Donatus interpres, omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis cõstituta est, qui his rebus alitur: & diximus etiam suprà in 6. Lege connub. nu. 5. porrò autem.

151 ¶Et hinc libido ignis dicitur, & flamma. Et Cupido libidinis Deus feruidus, flagrans, vt abundè dicemus postea, decimaquinta Lege Connubiali. nu. 58. incip. quadrat huic rei. Et hanc quoque rationem adiuuat, quòd calida omnia Venerem prouocant, stimulant, & semen excitant. Contrà verò frigida coercent, atque inhibent, vt videre licet apud omnes Medicos, & rerum naturalium scriptores, & è nostris intellexit glos. in c. quicquid. 32. quæst. 2. Ex quo perspicuum est, fœminas, quò sunt viris frigidiores, eò quoque in Venerem minus esse procliues.

De eadem re.

152 ¶Item mulieres ipsæ viris sunt verecundiores, vel testimonio viri omnium eruditissimi D. Hieronymi, cuius hæc verba sunt ex epistola ad virgines Deo dicatas, cuius hoc caput est, Quanquã in cœlestibus: Nam si iuxta Apostoli doctrinam seruum Dei litigare non decet, quãtò magis ancillam Dei non expedit? cuius quò verecundior est sexus, eò animus debet esse modestior. Et Thomas Aquinas lib. de Regimine principum 4. cap. 6. scribit, quòd natura fœminis multa fræna imposuit, inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiam sententiæ est Aegidius Roman. in lib. eiusdem tit. 2. parte prima, & eius autoritate Lucas Pen. in l. 1. col. 1. C. de mulie. & in quo loco, lib. 10. Quibus cõcinit tex. in l. optimam. C. de contrah. & commit. stip. qui naturalem pudorem assignat mulieribus. Et l. in coniunctione, in illis verbis, & si puella cultu verecundiæ, &c. C. de nupt. vbi no. Bal. quòd naturale est mulieri, propter verecundiã tacere. Et ea quidem l. loquitur de puclla, quæ præ verecundia de nuptiis suis interrogata subticet. Quam & puellarũ naturam mirè expressit Homerus lib. Odyss. 6. loquens de Nausicaa Alcinoi Phæacum regis filia:

Mulieres viris verecundiores. Vide tamen infrà nu. 178

Verecundia puellarũ, cùm tractantur de nuptiis earũ.

— αἴδετο γὰρ θαλερὸν γάμον ἐξονομῆναι. Id est,
Verecundata est nouas nuptias nominare.

Et Euripides

Et Euripides in Iphigenia in Aulide loquens de puellis:

πᾶσι τόδ' ἐμπέφυκεν αἰδεῖσθαι φίλους
Καινοὺς ὁρῶσι, καὶ γάμους μεμνημένοις.
Omnibus hoc insitum est, vt pudore capiantur, amicos
Nouos videntes, & nuptiarum recordantes.

153 ¶Quos secutus Virgilius, paulò pòst principium lib.12. Aeneid. Latinum, & Amatam vxorẽ cum Turno colloquentes facit de coniugio ipsius cum Lauinia eorum filia: at Lauiniam ipsam interim loquentem non facit, sed tantùm dat ei lacrymas, & pudorem:

Accipit vocem lacrymis Lauinia matris
Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & cætera.

Quo in loco Christophorus Landinus interpres, id non inscitè annotauit. Augustinus autem de Verbis domini, sermone 46. Vxorem (inquit) refrænat infirmitatis sexus ipsa verecundia. In quã etiam sententiam est tex. in c. honorantur. ibi, non est virginalis, pudoris quærere maritum. 32. q. 2. vbi citatur ipsius Euripidis in Andromache sententia, huic rei admodum concinens, de Hermione, que ab Oreste ad nuptias petebatur:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.
Sponsalium quidem meorum pater meus
Curam subibit: meum non est hæc disquirere.

Decretorum locus. Sed Græci illi versi detracti sunt à Gratiano, aut librariis. Fuit autem inter picturas Echionis noua nupta verecundia notabilis: apud Plinium libro 35. c. 10.

154 ¶Pudor autem & verecundia comes est semper, & custos pudicitiæ: quorum primum affirmat Diuus Ambrosius li.1. Officiorum: secundum Accurs. in l. ita nobis in princ. C. de adult. Ideoque Ouidius in Epistola Sapphûs ad Phaonem:

Verecundia pudicitiæ comes, & custos.

Non veniunt in idem pudor, atque amor— Et lib.1. Metaph.
Quid faciat? credule, suos addicere amores:
Non dare, suspectum: pudor est, qui suadeat illud,
Hinc dissuadet amor.—

Et libro primo Elegiarum, de Triumpho Cupidinis loquens:

Mens bona ducetur manibus post terga retortis,
Et pudor, & castris quicquid Amoris obest.

Pudori non parcere. Hinc mulier, quæ in corpus peccat, dicitur suo pudori non parcere, vt est test. in l. palam. in prin. ff. de ritu nupt. Cui succinit illud Virg. de Didone loquentis, lib.4. Aeneid.

Pudorem soluere. *Spémque dedit menti dubiæ, soluítque pudorem.*

Ex quo loco facilè intelligis, quid sit soluere pudorem, nempe claustra pudicitiæ effringere, disrumpere, soluere. In qua etiam significatione ponitur à D. Ambrosio in lib. de Patriarchis. & in c. nemo. 32. q. 4. in illis verbis, coniugij iura temerantur, & vxoris pudor soluitur. Et illud quoque eiusdem Virgilij, illo eodem lib.

— Te propter eundem Extinctus pudor. —

Et Parmeno Terentianus in Hecyra, amorem, & pudorem, veluti aduersos, & pugnantes facit, cùm dicit:

Fecit animi vt incertus foret, pudorine an amori, obsequeretur magis.

Et Dauus eiusdem in Andria, veluti ironicè:

Mirum verò impudenter mulier si facit meretrix.

Pudor castus. Ex quo & Ouidius pudorem castum vocat, libro 1. de Arte amandi:

Ille locus casti damna pudoris habet.

155 ¶Hine quoque illud Hieremiæ 3. cap. frons mulieris meretricis facta est tibi: noluisti erubescere. Quasi sit potissimum impudicitiæ signum inuerecundia. Palàm est enim, non erubescere, indicium esse manifestarium impudicitiæ, sicut è diuerso erubescere, pudoris & verecundiæ, vel testimonio Aristotelis lib. Ethic. 4. cap. vlt. Hinc purpureus pudor, Ouidio dictus in Elegiis:

Pudor purpureus. *Nudáque simplicitas, purpureúsque pudor.* Et lib.4. Tristium,
Purpureus molli fiat in ore pudor.

Rubor verecundus. Et è diuerso rubor verecundus, eidem, in epistola Phædræ ad Hippolytum:

Flaua verecundus temperat ora rubor.

Heligobali oratio ad meretrices. Et vt vtrunque tandem complectar, Heliogabalus ille Imperator omnium impudicissimus in ea oratione quam ferunt habuisse ad meretrices, de his loquens, Sed cùm multa sint, inquit, quæ meretricieiam frugalitatẽ impedire queant, & laudi ac nomini vestro officere, duo tamen velut capita, & fundamenta malorum omnium à vobis diligentissimè fugienda esse censeo: & omni ratione prouidendum, vt frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus vestris penitus extirpetis. Hæc enim duo, cùm ipsi, cuius ductu auspicióque militatis, maximè omnium inimica sunt, rum per seipsa valde inepta, &c. Ex nostris autem Abbas Anton. & Ioan. Andr. in cap. ex parte. de consuetud. pudorem pro castitate, & impudentiam pro libidine poni asserunt. Ex quibus

illud

illud rectè concluditur, mulieres, quò sunt viris frigidiores atque verecundiores, eò quoque esse pudicitiores.

Responsio ad superiora.

Luxuria & auaritia an sibi aduersentur.

156 ¶Sed quod huic muliebris honoris propugnatori respondeamus, est in promptu. Et primum ad id quod de auaritia, & luxuria, siue prodigalitate disseruit, quas hic coire non posse putat. Illud in primis fateor, quòd hæc vitia, si contraria sint, quod tamen non ptorsus recipio, propter id quod Tullius scribit in oratione pro Roscio Amerino. Ex luxuria existat auaritia necesse est. & in 4. in Verrem act. vbi luxuriã & auaritiam in eodem Verre notat. & lib. 1. veteris Rheto. Genus est omnium nimirum libidinum cupiditas. Cui concinens Apost. 1. ad Timot. vlt. c. omniũ malorum radicem cupiditatem esse dicit. Diogenes verò Sinopæus cupiditatem ipsam esse arcem omniũ malorum asserebat, vt à Laërtio scriptum est. Et Marcus Cato apud Gellium lib. 11. cap. 11. Auaritiam omnia vitia habere existimat. Et Aristoteles lib. Politicõu 2. cap. 7. tradit omnia peccata voluntaria ab auaritia, & ambitione procedere. Quæ quidem sententiæ facilè indicant, auaritiam, & libidinem, cæteráque in vniuersum vitia coire in eodem homine posse.

Auaritia omnium malorũ arx & radix.

Diuersa & contraria diuersis respectibus coeunt.

157 ¶Verùm si concedamus, inquam, huiusmodi vitia esse ptorsus contraria, nec ideo inuicem congregari posse in eodem, vt sic loquar, subiecto: id vtique obtinebit, si ad eundem scopũ respicias. Quòd si illa diuerso fine metiatis, possunt certè in eodem animo insidere, & adesse, per id quod voluit Pan. in c. cùm in tua. in duobus locis, extrà de dec. quòd vna eadémque res potest ex diuersis rationibus, & vt vulgò dicimus, respectibus, diuerso cõtrarioque iure censeri, licèt aliàs secus, vt ibi est tex. & in l. 1. ff. de rerum permut. cum concor. alibi à me traditis, scilicet in Tract. Nobilitatis, cap. 28. nu. 12. incip. illi mox respondebo, cum 4. seq. & quę dicam instà nu. 162. & aliàs sæpe. Ideóque mulieres, licèt aliàs semper sint auaræ, sunt tamẽ in turpibus desideriis sumptuosissimæ, in cultu corporis profusissimæ: dum pigmenta vestésque, & mundum muliebrem coemunt: dum nulli rei parcunt, vt adultero placeant, possínique suis voluptatibus inseruire. Imò plerunque prurito libidinis stimulatæ, tota patrimonia in delicias congerunt. Et tunc

Meretrices sunt & prodigæ, & auaræ.

Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum.

Vt inquit Iuuenalis Saty. 7. Ideóque Lucius Apuleius Madaurensis lib. 9. Meta. vtrunque vitium in eadem complectens, In rapinis (ait) turpibus auara, in sumptibus fœdis profusa. Et ante hunc Sallustius de Catilina loquens, Alieni, inquit, appetens, sui profusus.

Fœminæ viris timidiores.

158 ¶Quemadmodũ etiam nõ absimiliter dicimus, quòd licèt aliàs fœminæ sint viris meticulosiores, minúsque quàm illi audẽtes, vt tradit Plato. lib. 7. de Legibus, & eius contẽporaneus Xenophon in Oeconomico, Aristoteles lib. eiusdẽ titu. 1. c. 3. & lib. 9. de Natura animalium, c. 1. Columella in Præfatione libri vltimi de Re rustica, Velleius Paterculus, qui li. posteriore Romanæ historiæ scribit, Cleopatrã expertem muliebris metus morsu aspidis spiritum reddidisse. Et Iustinus lib. 1. de Sardanapalo loquens, Quo ille (inquit) audito, non vt vir regnũ defensurus, sed vt metu mortis mulieres solent, primò latebras circumspicit. & lib. 2. de Xerxe & Artemisia loquens, In viro (inquit) muliebrem timorẽ, in muliere virilem audaciã cerneres. Et Liuius, qui primo libro ab Vrbe condita, vocat Muliebrem pauorem. Auicenna lib. 9. de Animalibus, c. 1. Rasis ad Almansorẽ, tract. 2. c. 56. Albertus Magnus li. 8. de Animalibus, tract. 1. c. item 1. & iterum c. 3. Et apud nos tex. est in l. quisquis. & ibi glos. & doctores. C. ad leg. Iul. Maie. & voluit Io. And. in addi. Spec. tit. de procu. §. 1. vers. septimus in bonorũ condẽnati. & Bal. in l. quicunque, col. 3. vers. sed pone, statuto cauetur, quòd filij bannitorum. C. de ser. fug. Vbi ex hoc pulchrè dicit, quòd si statuto cautũ sit expellẽdos bannitorũ filios, non propterea sunt expellendæ filiæ, quibus non est tanta audacia, sicut masculis: ideo cessante ratione, masculinum hoc casu non concipit fœmininum. Panorm. in c. ex literis. de despon. impuber. & Francis. Curt. senior consi. ix. incip. Ticinensi statuto, col. 5. versic. secundò me mouet. Et Philip. Dec. in l. fœminæ. char. 16. versicu. tertiò etiam dici potest. ff. de regul. iuris. Et è Theologis D. Thomas in lib. de Regimine principum 4. cap. vlt. Id quod etiam videre licet in brutis. Nam scribit Plin. lib. 8. cap. 8. Elephantum fœminas esse multò pauidiores maribus. Et in vniuersum consentiunt omnes scriptores, mares esse fœminis animosiores, præterquàm in pantheris, & vrsis, vt suprà diximus, in 1. lege Connub.

Pauor muliebris.

Etiam in brutis.

Fœminæ pauidæ.

159 ¶Et his alludens Virgilius lib. 2. Aeneid.

— Pueri & pauidæ, longo ordine matres
Stant circùm. —

Nam illic vides, Matres, pro fœminis in vniuersum accipi, & sexum ipsum fœmineum significate. Vti etiam in eo loco lib. 6. eiusdem operis:

Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant.

Et lib. 8. eiusdem quoque operis:

Stant pauidæ in muris matres. --

Et Liuius lib. 10. 3. decadis Carthaginiensibus mœnia patriæ, dij penates, sepulchra maiorum, liberi cum parentibus, coniugésque pauidæ.

Trepidæ.

Et ipse Virgilius alibi scilicet lib. 7. Trepidas matres, eodem significatu appellat: sicuti etiam Ouidius in Epist. Penelopes, ad Vlyssem, puellas quoque Trepidas vocat:

Mirantur iustíque senes, trepidæq; puellæ.

Et lib. 1. de Remedio amoris, Timidas quoque eas vocat:

Fac coëant furtim iuuenes, timidæq; puellæ.

Et lib.

Et libro 1. Amorum, Elegia 7.

Nónne satis fuerat, timida inclamasse puellæ?

Et iterum libro 2. Elegia 6.

Quid referam timida pro te pia vota puellæ?

Rursúmque lib. 3. Eleg. 13.

Quà ventura Dea est, iuuenes, timidæq́; puellæ,
Præbuerant latas veste iacente vias.

Sed his postremis locis non tantùm sexus, sed & ætas expenditur. Sed quod ad sexum tantùm pertinet, est illud Varronis Consulis apud Silium Italicum lib. 9.

Ille ardens animo, ferte hæc, ait, omina Paulo.
Namque illum, cui fœmineo stant corde timores,
Mouerit ista manus.--

Seneca autem Tragœdiographus in Octauia, rationem reddens, cur sexum hunc timidiorem natura finxerit, postquam hoc de iis scripsit, quod alibi retulimus,

Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus instruit dolis.

Mox subdit,

Sed vim negauit, vt ne inexpugnabilis
Esset, sed ægras frangeret vires timor.

160 ¶ Propterea dixit gloss. in cap. cùm locum, extra de sponsa. & matrimo. quòd minor metus excusat fœminam, quàm masculum. quam sequuntur Anton. & Panor. qui eam multùm notandam dicit: & Card. Alexan. ibi. & eam facit sing. idem Panor. in c. cùm delictis. col. 3. in gloss. pen. extrà quod met. cau. & Rom. sing. ccxxviij. tu scis quòd contractus. & Franc. Aret. consi. xxiiij. quatuor dubia. col. 2. & Socin. consil. cclxiij. capio primùm. col. 4. versi. ad prædicta etiam, li. 2. Et eam quoque sequitur Host. in c. veniens. ante fin. extrà de sponsal. & in Summa tit. de mat. §. qualiter. versi. si verò. & Calder. consi. j. versi. 3. quod maior metus, tit. quod metus cau. & Panor. in c. consultationi. in 3. no. extrà de sponsa. vbi eam facit notabilem. & ibi etiam Cardi. Alex. in vlti. no. & idem Panor. in c. causam matrimonij. in 2. no. extrà de offi. deleg. vbi & monet esse menti tenendam. & ibi post eum Phili. Dec. in 2. quoque no. qui & eam dicit no. & idem Panor. cons. 4. quædam mulier, post mediũ, lib. 1. vbi & eam dicit no. Nicol. Mil. in suo reper. in verbo, metus minor, & Barb. consil. xxx. bene etenim cuncta, col. 1. lib. 3. vbi etiam solennem vocat. & consi. xlj. immortalem, col. 5. versic. & si mihi dicatur, lib. 4 Iason in l. interpositas. col. j. C. de transact. & Steph. Bert cons. lxuij. explorato, col. 2. num. 10. lib. 1. & consi. cccxxxvj. quemadmodum nu. 13. eod. lib. 1. & Philip. Dec. qui eam quoque pro not. allegat. in c. vlt. post princ. extra de appell. & in c. quia quæsitum. in 2. not. versi. & notandum est, extrà de offi. deleg. & l. in omnibus causis. col. 1. D. de regul. iur. & Carolus Ruin. cons. 98. visa renuntiatione, col. antepe. num. 24. lib. 1. & consi. clxx. de tribus, col. 5. num. 16. eod. lib. 1. vbi eam quoque glo. dicit esse sing. & consil. lx. de re quidem, colum. 6. nu. 18. li. 3. vbi eam dicit notabilem. & Albert. Brunus, cons. 712. super difficultate, col. 2.

Mulieres minor metus excusat.

161 ¶ Licèt ergo semper aliàs (vt repetamus) minus audeant fœminæ, quàm mares: tamen in turpibus, obscœnísque, atque venereis actibus sunt audaciusculæ, vt tradunt Cyn. Alberi. & Saly. in d. l. quisquis. & è recentioribus Matthæ. Afflict. in constitutione Siciliæ incip. si quis rapere, col. 2. Quod & adstruit Iuuenalis, quem Cyn. ipse & Alberi. citant, inquiens Saty. 6.

Mulieres in obscœnis & venereis audaciusculæ.

Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.

Et rursum,

— Nihil est audacius illis
Deprensis: iram atque animos à crimine sumunt.

Quod etiam citat Luc. Pen. in d. l. 1. col. 1. C. de mulieri. & in quo loco, lib. 10. Et hnc respicit Plautus in Milite, mulierum mores mirè exprimens:

Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, &c.

Et alibi in eadem Fabula:

Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit:
Nunc si indicium facio, intery: si taceo, sic tamen
Hoc palàm fuerit, quid peius muliere, atque audacius?

Rursum quoque inibi.

Neque eques, neque pedes præfectus quisquam tanta audacia est,
Qui æquè faciat confidenter, quàm mulieres faciunt.

Huc quoque referri potest illud Senecæ à nobis suprà citatum,

Quid sinat inausum fœmina præceps furor?

Loquitur enim de furore Venereo, atque Cupidineo.

162 ¶ Porrò audaciam meretricum, & impudicarum mulierum esse propriam ac peculiarem, non obscurè ostendit illud Terentij in Eunucho,

Audacia meretricum propria.

Audaciam meretricum.—

Quod in id expendit Donatus in Andriam eiusdem, enarrans eum locum,

Audiréque eorum est operæpretium audaciam.

Et ad hæc quoque vide, quæ de his dicã ex Aristophane infrà, nu. 174. quæ rationes. & ex Chrysostomo etiam infrà nu. 180. & quæ dixi suprà de impudẽtia huiusmodi meretricum, nu. 154. hinc quoque illud. nam audacia & impudentia sunt quodam modo inuicem coniunctæ ac connexæ.

¶Et aliàs

163 ¶Et aliàs sæpe legimus,diuersa contrariaq́; vitia in iisdem hominibus insedisse, diuersis respecti- *Contraria uitia diuersis respectibus cohærentia.*
bus. Nam Porcius Latro de Catilina loquens,ad finem Declamationis suæ,Vigent(ait)in illa cla de res diuersissimæ pariter,continentia, & libido. Nihil illo persæpe affixius ad tollenda bonorū consortia,nihil solertius ad illis insidiandum:nihil illius munificentia insignius, nihil auidius rapacitate:nihil acutius consilio,nihil temeritate contemptibilius. Et alibi in eadem Declamatione, de eodem loquens:Summum pecuniæ desiderium,summam simul prodigalitatem,quæ sunt duo illa vitia de quibus priuatim loquimur. Et his concinens Tullius in Oratione pro M. Cælio, de illo ipso Catilina loquens:Quis in rapacitate auarior?Quis in largitione effusior?Nam & antè di xerat:Neque ego vnquam fuisse tale monstrum in terris vllum puto, tam ex cōtrariis diuersisq́; inter se repugnantibus naturæ studiis cupiditatibusq́; conflatum. Salustius autem in vniuersum de Romanis loquens:Incitabant,ait, præterea corrupti ciuitatis mores, quos pessima ac diuersa inter se mala,luxuria atque auaritia,vexabant.

164 ¶Illud verò,quod dictum est de frigiditate mulierum,& caliditate virorum, non difficulter dilui potest:non enim necessariò ex eo infertur, viros esse libidinosiores, quòd sint libidinis appetentiores:quouiam non sunt beluis per omnia similes,vt suos passim sequantur appetitus. Est nimirum in eis ratio,istis beluinis affectibus facilè superior. Fœminæ verò (quod suprà diximus)brutis propiùs accedunt, vtpote rationis fermè expertes:ideoq́; suis appetitibus, quantuncunque leuibus,plerunque obediunt,indulgent,obsequuntur. Est (inquit Eleazarus)apud Aristeam mulierum genus suorum affectuum sequax,atque in lapsum procliue, propter imprudentiam, & eius naturam imbecillem. Et vt ait Aegidius,quo loco suprà citauimus, Mulieres sunt plurimùm intemperatæ,& passionum insecutrices:ita enim loquitur. Cuius sententiam affert,in eamq́; pedibus vadit Lucas Pen.quo etiam loco nuper adnotauimus.

Mulieres suorum affectuum sequaces.

165 ¶Sed illud respondere potest, quod dicebat Empedocles rerum naturæ indagator solertissimus, quòd licet mulieres sint viris frigidiores,sunt tamen petulantiores,id est, libidinis appetentiores, propter motum humidi,quod in ipsis est,quo facilè ad omnem formantur petulantiæ causam.Id quod etiam secutus videtur ille,quem sæpe citauimus,Albertus non minùs nomine, quàm doctrina Magnus,lib.12.de Animalibus,c.3. Quam sententiam adiuuat,quòd omnium consensu ex humecta natura (qualis in fœminis est magis,quàm in maribus,vel teste Hippocr.lib.1.de Victus ratione,& lib.de Natura pueri,& Plutarcho lib.Symposiacōn 3.c.quoque 3.& Macrobio lib.7.Saturnalium)consurgit coëundi auiditas. Vnde & Græci ὑγροὺς,id est,humidos pro lasciuis nōnunquam intelligunt,quod probat illud Epigramma apud Delphos positum:

Mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi.
Mulieres uiris humectiores.
Coëundi auiditas ex humecta natura consurgit.

ὑγρᾶς καὶ τρυφερᾶς βασιλεὺς Ἆγίς μ' ἀνέθηκεν. Id est,
Lasciua & delicata rex Agis me dedicauit.

Nam Agidis Lacedæmoniorum regis Timæam vxorem vitiasse ferebatur Alcibiades, vt à Plutarcho scriptum est in ipso Alcibiade,& in Lysandro,& in Agesilao,& in lib.de Euthymia,id est, tranquillitate & securitate animi,vbi & huius epigrammatis meminit.

166 ¶Et hinc quoque occasio data Venerem confingendi ex mari conceptam, vt interpres Hesiodi scribit. Vnde & Seneca Tragœdiographus in Hippolyto: *Venus cur ex mari concepta dicatur.*

Diua non miti generata Ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido.

Et Ausonius in descriptione illius ex Lucretio:

Orta salo,suscepta solo,patre edita Cælo,
Aeneadum genitrix,hîc habito alma Venus.

Et Ouidius in Epistola Paridis ad Helenam,de eadem Venere loquens:

In mare,nil mirum,ius habet orta mari. Et in Epistola Didûs ad Aeneam:
—Quia mater amorum
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Et in Epistola Erûs ad Leandrum:

Quod timeas non est:auso Venus ipsa fauebit:
Sternet & æquoreas æquore nata vias. Et in Epistola Sapphûs ad Phaonem:
Solue ratem,Venus orta mari mare præstet eunti.

Et lib.4.Metamorph.ipsam Venerem ita loquentem facit:

—Aliqua & mihi gratia Ponto est,
Si tamen in medio quondam concreta profundo
Spuma fui,Graiumq́; manet mihi nomen ab illa.

Et ante eum Virgilius lib.5.Aeneidos hæc faciens Neptunum loquentem ad Venerem:

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis. Et his prior Musæus in Leandro:
ἀγνώσσεις,ὅτι Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης,
Καὶ κρατέει πόντοιο;—
Ignoras,quòd Venus nata est ex mari,
Et dominatur Ponto?

167 ¶Ex quo Horatius marinam quoque eam vocat,lib.3.Carminum,Ode 26. *Venus marina*

Lenum marinæ qui Veneris latus
Custodit.— Et lib.4.Ode 11.
Quis dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Quod epitheton ab Euripide accepit, qui in Hippolyto ita facit Phædram loquentem:

αἲ πῶς ποτ' ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι.

Venus Aprodite cur dicta.
168 ¶Nam & hinc Græci Venerem ipsam ἀφροδίτην appellant, quam sic dictam διὰ τὸ ἐξ ἀφρῶ γίνεσθαι tradit his versibus Hesiodus in Theogonia,

—τὴν δ' ἀφροδίτην
ἀφρογένην τε θεὰν, καὶ ἐυστέφανον Κυθέρειαν,
κικλήσκουσι θεοί τε, καὶ ἀνέρες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
θρέφθη.—

Cuius etiam sententiæ fuit Plato in Cratylo, Ouidius vbi suprà proximo loco, Macrobius lib.1. Satur.& Seruius in illum locum lib.5.Aeneidos Virgilij suprà citatum, & Acron in illum priorem locum Horatij, quoniam scilicet ex maris spuma, quam ἀφρὸν vocant, sit edita. Nam & ipse Virgilius lib.6. vndam maris spumosam vocat:

Inter saxa virum spumosa immerserat vnda.

Ex quo est & illud eiusdem lib.2. eiusdem quoque operis:

Fit sonitus spumante salo.— Et lib.3.
Obiecta salsa spumant aspergine cautes. Et rursum:
Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus vndis. Et lib.8.
Vnà omnes ruere, ac totum spumare reductis
Conuulsum remis rostris stridentibus æquor. Et lib.9.
—Secant spumantem pectore pontum. Et lib.10.
—Spumant vada marmore verso. Et paulò pòst:
Spumantesq́ rates arua inferre Latinis. Et lib.11.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, scopulosq́ superiacit vndam
Spumeus.

Illud quoque Tragœdiographi Senecæ in Octauia:

—Talis emersam freto
Spumante Peleus coniugem accepit Thetin.

Vnde est & illud Ouidij lib.4.Fastorum, loquentis de Aprili mense Veneri dicato:

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror: à spumis est Dea dicta maris.

Spermatis natura spumosa.
169 ¶Quamuis Cornutus, siue Phornutum appellare mauis, in lib. περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, id est, de Natura deorum: & ante eum Aristoteles lib. de Generatione animalium 2.c. item 2. ad fi. huiusce rei rationem esse dicat, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, id est, spumosa: quod & ex eo repetit Galen. lib. de Semine 1. vbi tamen id probare non videtur. Sed ei concinere videtur Hippocr. aut vt ipse Galenus maluit, Polybus, lib. περὶ γονῆς, id est, de genitura, statim post princ. cùm scribit, genituram ἀφρεῖν, id est, spumare. At Diogenes Apolloniates, qui & ipse à spuma Venerem ita vocatam credidit, non spumam maris intellexit, sed semen, ex quo animantes gignuntur: quòd id sit spuma sanguinis, vt scribit Clemens Alexandrinus lib.1. παιδαγωγοῦ, cap.6. Nam & Pythagoras apud Plutarchum lib.5.cap.3. de Placitis Philosophorum, scribit, σπέρμα εἶναι ἀφρὸν τοῦ χρηστοῦ αἵματος, id est, semen optimi sanguinis esse spumam. Porrò Eusebius præparationis Euangelicæ lib.3.cap. item 3. Nata (inquit) Venus è mari perhibetur, quod elementum calidum & humidum est, & motu crebro spumas eiicit: quæ res est spermatis symbolum.

Sperma spuma sanguinis.

Venus insipientiæ princeps.
170 ¶Euripides autem, loquente Hecuba, Venerem ita vocari dicit, quòd ἀφροσύνης ἀρχὴ θεὰ, id est, insipientiæ, siue mauis amentiæ, princeps Dea sit.

Τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν ἀφροδίτη βροτοῖς.
Καὶ τ' ὄνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Nam & ἀφραίνειν desipere est. Id quod etiam tradit Heraclides Ponticus in Allegoriis Homericis, non semel: & ex ipso Euripide repetiit Aristot. lib.2. Rhetoric. ad Theodecten, cap.23.

Sperma salsum.
Et sudores.
Et urinæ.
171 ¶Physici verò, & Seruius, vbi suprà citauimus, id ideo dicunt fuisse fictum, vt Venus è mari nata, & Aphrodite diceretur, quoniam is humor, quem coitus elicit, sit salsus, vti & de sudoribus & vrinis tradit Aristoteles in Problematis lib.2.cap.3. & iterum lib.4.cap.13. rursumq́ lib.32.cap.4. Et de sudoribus Galenus lib.10. Simpl. medicam. cap.13. quo de sudore tractat. Ex quo est & illud Virgilij lib.2. Aeneid.

—Salsusq́ per artus
It sudor.—

Et lachrymæ.
Et de lachrymis etiam ipse Aristoteles eiusdem illius operis libro 5. cap.35. & Lucretius libr.2. de Rer. nat.

Et lachrymis salsis humectant ora, genasq́.

Et antè

Et ante hos Homerus lib. 2. Iliad.

ὡς ἄρ' ἔφη σκήπτρῳ δὲ μετάφρενον, ἠδὲ καὶ ὤμω
πλῆξεν. ὁ δ' ἰδνώθη. θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.

Et iterum lib. 12. Odyssez, statim post principium:

θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.

172 ¶Suntque & aliæ appellationis huius causæ, vt aliis placuit. Didymus enim ita putat eam dictam παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, id est, à vitæ mollitie. β enim litera cognata esse videtur literæ φ. Nam quidam Philippum vocant Βίλιππον, sicuti Phrygas Brygas, Fulgentius Placiades lib. 2. Mythologicarum, ita eam dicit vocari, quòd sicut spuma, ita & libido, momentaliter (vt ipse loquitur) surgat, & in nihilum veniat. Sunt & qui à Poëtis ideo fictum putent, Venerem è mari esse natam, & ἁλιγενῆ, id est, Saligenam fuisse cognominatam quòd sal ad genituram & fœcunditatem non parum conducere putatur. Quod & Plutarchus tradit Problematum Symposiacorum Decade 5. ca. 10. vbi & ob eam causam dicit Aegyptios sacerdotes à salis vsu abstinere, vt castitatem inoffensam seruent. Denique aliam huius appellationis Veneris causam alij tradunt, vt videbis infrà in 15. Lege Connubiali, num. 23. incip. ex his forte. *Aliæ huius appellationis causæ. Venus Saligena. Sal genituram, & libidinem prouocat.*

173 ¶Ex his forte describitur in Apocalypsi, cap. 17. magna meretrix, sedens super aquas multas, vt scilicet illius intelligeretur æstuans libido. Nam non calido tantùm concubitus constat, sed & humido simul, vt ex his patet, quæ diximus suprà num. 164. atque etiam autor est Aristoteles, libro Problematon 4. cap. 5. & lib. 5. c. 31. vbi scribit, omnino incontinentes esse, qui natura calida, & humida constant: semen enim tale natura esse: & lib. 10. cap. 26. Nam vt ibi dicit, calor excernit, humor excernitur. & alibi pleniùs dicemus. Porrò Dantes Florentinus in tract. inferni, c. 19. cuius initium est, Diuina, tradit in fœmina magis inualescere ardorem libidinis, quàm in masculo. & ex eo repetit, & sequitur è nostris Alberic. in l. quæritur. circa medium. ff. de statu homin. *De eadem re.*

174 ¶Et huius quoque rei alia potest esse ratio, vt scilicet, quamuis masculi sint fœminis calidiores, vt eo respectu, vt ita loquar, sint proniores in libidinem: tamen quia mulierum vita est sedentaria, & omnibus modis otiosa, vt dicemus infrà in hac eadem lege, nu. 215. incip. desidiosas verò. ideo & hæ in Venerem ocyùs faciliusq; labuntur, nempe cuius otium parens est. Ezechiel. cap. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius. Ouidius lib. 1. de Remedio amoris: *Fœminas in Venerem faciliùs labi, quia otiosæ sunt. Otium parens libidinis.*

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaq; iacent, & sine luce faces.
Quàm Platanus riuo gaudet, quàm populus vnda,
Et quàm limosa canna palustris humo,
Tam Venus otia amat, &c. Et rursum in eodem libro:
Quæritur, Aegisthus quare sit factus adulter:
In promptu causa est, desidiosus erat.

Quos posteriores versus citat glo. in c. nunquã. in verbo, omnis otiosus, de conse. dist. v. hinc occasione sumpta, quod tex. ibi dicit, quòd in desiderijs est omnis otiosus. Et instar ipsius Aegisthi. Dauid cùm misisset Ioab suũ principem militiæ, omnemq; exercitũ Israël cum eo debellatum filios Ammon, mansissetq; otiosus in Hierusalem, lapsus est in concupiscentiã Bersabee, cumq; ea adulterium perpetrauit, cùm antea nunquã aliquid tale cõmisisset, vt scribitur 2. Reg. 11. cap. Nam Diogenes ille Sinopæus, apud alterum Diogenem Laërtium, dicebat amorẽ, vacantium, id est, otiosorũ esse occupationem. Et Menedemus Terentianus in Heauton. filio suo amorẽ ex nimio otio natum esse exprobrat. Et hinc Canachus Sicyonius statuarius Venerem effinxit sedentẽ, vt tradit Pausanias lib. 2. qui de Corinthiacis est, non ob aliam, vt opinor, causam, nisi quòd vita illa sedentaria, & nimiũ otium, velut alat luxum atque libidinem. Vt non abs re Menãdro apud Stobæum Serm. 62. ἔρως, id est, Amor, ἀργὸς dictus sit, id est, otiosus. Nam & (vt ibi scribitur) Theophrastus interrogatus, quid esset amor, respondit, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, id est, affectus animæ otiosæ. *Amor otiosorũ occupatio. Amor otiosus dictus. Amor affectus animæ otiosæ.*

175 ¶Quas rationes cùm nõ animaduerterẽt Parmenides, Hippocrates, secũ in ea re pugnãs, si is est, Rasis, Accursius, & Io. Plat. viderent tamẽ mulieres rei venereæ magis obnoxias, plusq; sanguinis habere, quàm viros: illas quidẽ istis calidiores, contra omniũ ferme sentẽtiam esse voluerunt: vt de Parmenide scribit Aristo. lib. 2. de Partibus animalium, c. 2. & scriptũ reliquit ipse Hippoc. lib. 1. de Morbis muliebribus: & Rasis ad Almansorem, tract. 2. c. 56. Accursi. & Ioan. Plat. in d. §. masculi. Instit. de nupt. & alij, quorũ meminit Plutarchus lib. Symposiacôn 3. c. 4. vbi & huius sententiæ multa argumenta congerit, quæ suppresso ipsius nomine, repetit Macrobius lib. Satur. 7. c. quoque 7. Quibus concinens Aristophanes in Cerealibus, mulieres calidissimas appellat, *Qui fœminas esse calidiores viris dixerũt.*

ὦ θερμόταται γυναῖκες.

Nisi malis id ad audaciam referre. Nam θερμὸν, præter vulgatam calidi significationem, audacem quoque significat: vt cùm dicimus, θερμὸν ἔργον. hoc est, calidum facinus, pro audaci. In qua etiam significatione Plautus in Mostellaria, Calidum mendacium appellauit, pro audaci vel impudenti. Quanquam nonnulli ibi legunt, Callidum. Suprà autem ostendimus, mulieres meretrices esse audacissimas simul & impudentissimas: & diximus quoque versic. abhinc tertio, & seq.

176 ¶Nisi, vt redeamus potiùs apud Rasim (de cæteris enim nihil est quod dubitemus) callidiores *De eadem re.*

Mulieres uiris callidiores. ſcribendum ſit, non calidiores: quod magis puto. Sunt enim verè omnium iudicio (vt id in tranſcurſu dicam) mulieres viris callidiores, verſutiores, vafriores, ſagaciores, teſtimonio ipſius Accurſij in l. omnes. C. de his, qui ven. ęta. impe. & in l. ſi à ſpõſo, in glo. vlt. in fi. C. de donatio. ante nup. Pet. à Bella pertica, in dicto §. maſculi. Inſti. de nup. vbi aſſerit viros eſſe calidiores, fœminas autem callidiores, vt hinc diſcrimen facilè agnoſcas. Hoſti. & Io. And. in d. c. literas. extrà de deſponſ. impuber. Hoſtien. in Summa, eod. tit. §. j. circa medium. Collect. in d. c. puberes. eodem quoque tit. Panormita. in c. vbi non eſt. eodem item titu. & Ioan. Fab. in l. vlti. C. de iuris & facti ignor. & ſatis in id facit tex. in l. ſi ſine. C. ad Senatuſconſul. Velleianum, & ex externis quoque ſcriptoribus voluit Plato, lib. 6. de legibus. & Ariſtoteles lib. 9. animalium, cap. 1. & Lucianus, qui in Prometheo, ſiue Caucaſo, inducit Mercurium hæc de Prometheo querentem, quòd homines effinxerit animantum genus calliditsimum, καὶ μάλιστά γε τὰς γυναῖκας, & quidem maximè omnium mulieres. Et Auſonius, qui priuatim ac peculiariter fœminam callidam vocat:

Callida ſed mediæ Veneris mihi vindicet artem
Fœmina.— Apud Ariſtophanem Lyſiſtrata fœmina, quæ illi fabulæ nomen dedit, ſtatim circa initium illius, hæc dicit:

Καὶ πόλλ' ὑπὲρ ἡμῶν τῶν γυναικῶν ἄχθομαι,
ὁτιὴ παρὰ μὲν ἀνδράσιν νενομίσμεθα
εἶναι πανοῦργαι.— Id eſt, ad verbum,
Et multùm pro nobis mulieribus diſcrutior,
Quòd apud quidem viros cenſemur
Eſſe panurgæ.—

Id eſt, vafræ, verſutæ, callidæ. Id enim ea vox Græca ſignificat. Cui Calonice, altera mulier, illud mox reſpondet:

Καὶ γάρ ἐσμεν νὴ Δία.
Etenim ſumus per Iouem.

Cæterùm Actius Aegiſto, Meliùs, ait, quàm viri callent mulieres, vti illum refert Nonius Marcellus in verbo, caller.

177 *Contrà uiri callidiores.* ¶Quanquam D. Cyrillus Theologus & ſanctiſsimus, & doctiſsimus, in Euangelium D. Ioannis, lib. 2. c. 87. interpretans illud, Dixit ei Ieſus, Vade, & voca virum tuum: Probè (ait) atque veraciter dici poteſt, fœmineam eſſe fœminarum omnium mentem. Mollis enim ac tardus eſt earum intellectus. Docilior autem virorum natura eſt, atque callidior. Et hac de cauſa, vt arbitror, virum vocare ſuum mulier iubetur. Ita & quaſi rudis mulier increpatur. Et huic opinioni adſtipulãtur noſtræ leges, quæ non tam grauiter mulieres puniunt, quàm viros, illiſq; faciliùs parcunt, condonantq; ſcelera, tanquam ſcilicet ſimplicitate magis ducantur, quàm calliditate: vti & Bald. placuit in rub. C. de rerum permut. verſi. item quare donatio, & aliis multis à me cõgeſtis ſuprà in eadem l. num. 51. itaque neſcio. & in tractatu Retractuum, tit. ij. in præfatione, nu. 35. Idque ſatis.

178 *Mulieres uiris impudentiores.* ¶Denique (vt redeamus) non verum eſt, quod hic noſter aduerſarius obiecit de verecundia mulierũ. Sunt enim fœminæ viris multò inuerecundiores, atque impudentiores, id atteſtantibus peritiſsimis rerum naturæ ſcriptoribus, Ariſtotele ſcilicet, ad cuius autoritatem veluti ad anchoram, aut aſylum, in hiſce rebus confugiunt eruditi, quo loco nuper citauimus, & Galeno lib. 11. de vtilitate partium, & Auicenna, qui recentiorum quorundam opinione, nemini Phyſicorum medicorumq; cedit, circa initia lib. 9. de Animalibus: Raſi quoque, eo quem ſuprà ſæpiùs citauimus, tractatu 2. cap. 56. Alberto item Magno lib. Animalium 8. cap. 1. Quorum ſententiam confirmat Iuriſconſultus in l. j. §. ſexum. in verbo, inuerecundè poſtulans. ff. de poſtul. Quo in loco interpretes afferunt hiſtoriam muliebris impudentiæ, quam nullus vnquam vir attentaſſe legitur. Sed & hãc mulierum impudentiam fatetur mulier quæpiàm apud Alexidem:

οὐκ ἔστ' ἀναισχυντότερον θηρίον
γυναικός, ἀπ' ἐμαυτῆς ἐγὼ τεκμαίρομαι.
Non eſt impudentius vllum animal
Muliere: ex me ipſa ego coniecturam facio.

Quæ etiam ſententia fuit Ariſtophanis in Lyſiſtrata:

οὐδὲν γὰρ ὧδ' ἐστὶ θρέμμ' ἀναιδὲς ἔστιν, ὡς γυναῖκες.
Nullum enim ita pecus (ſiue malis iumentum) *impudens eſt, vt mulieres.*

Sed & idem in Cerealibus ſcribit, impudentes eſſe natura mulieres:

ἀλλ' οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἀναισχύντων φύσει γυναικῶν,
οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα.

179 *De eadem re.* ¶Quibus ſanè in ea re potiùs ego crediderim, non dicam, quàm Hieronymo, nec enim opus eſt: cùm illam epiſtolam, quã ſuprà citauimus, eius non eſſe, teſtimonio eſt & ſtylus, & Romana editio, in qua erat adſcriptũ, Dicitur, ſed non eſt Beati Hieronymi: & aſſerit Eraſmus vir in hiſce rebus emũctiſsimæ naris. Illis igitur (vt repetam) magis ego crediderim, quàm Thomæ & Aegidio, quibus etiã refragatur experientia. Quanquã, ne in re tam aperta videantur erraſſe tanti viri, poſſumus dicere eos, cùm ſcripſerunt, mulierẽ eſſe verecundiorem, non tam intellexiſſe, vt re ipſa ſit verecundior, quàm vt eſſe debeat. Quemadmodum etiam intelligitur tex. in l. j. §. cõſequens. ff. de ſuſpect.

suspect.tuto.in illis verbis,non sexus verecundiam egredientis, & in l.maritus.C.de procu. & in l.ij.C.de his qui.ve.æta.impe.cùm dicitur propter pudorem & verecundiam mulierū.& in §.consequens.Insti.de suspect.tut.ibi,non sexus verecundiam egredientis.& in c.indemnitatibus.§.sed cùm eas.de electio.lib.6.& in c.j.in prin.de stat.reg.eo.lib.6.& in c.nec illud.xxx.q.v.

180 ¶Siquidem verecundia quàm maximè decet,ornatq; mulieres.Quod vt probem,satis esset vnius testimonium,qui mihi semper fuit instar omnium. Is est Virgil. quem eruditi omnes tanti semper æstimarunt,quanti alium neminem. Nam cùm Didonem,ante Aeneæ aduentum,veluti omnibus fœmineis virtutibus claram depinxisset,tum verò verecundia adornauit,hoc versu:

De eadem re. Mulieres in primis decet verecundia.

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Cui quidem & alios testes,& eos quidem integerrimos adiunxerim,ne tritū illud obiiciatur,Vox vnius,vox nullius.Nam Iesus Syrach filius Ecclesiast.7.Noli discedere à muliere sensata,& bona, quam sortitus es in timore Domini.Gratia autem verecundiæ illius super aurum.Et iterum c.26. Gratia super gratiā,mulier sancta & pudorata.Et D.Paulus 1.ad Timoth.c.2.iubet mulierem cum verecundia ornari. Homerus autem semper & vbique , cùm mulieres aut etiam Deas ipsas vult laudare,eo præconio maximè celebrat,quòd verecundas eas appellat:vt lib.3.Odysseæ:

θυγατέρες τε,νυοί τε,καὶ αἰδοίη παράκοιτις. Et lib.4.eiusdem operis:
Σίδην δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
Qui versus & lib.17.eiusdem operis non semel inculcantur. Itemque lib.10.
—Νύκτας δ' αὖτε παρ' αἰδοίης ἀλόχοισι. Et lib.18.
ἔρχεσθε πρὸς δώμαθ' ἵν' αἰδοίη βασίλεια. Et lib.6.bis terque:
ὦ γυναι αἰδοίη Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος. Et lib.6.Iliados:
—ἔνθα δὲ γαμβροὶ
Κοιμῶντο Πριάμοιο παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισιν. Et lib.21.
—οὐ δὲ μεθ' ἡμέων
Πέρθ',ὥσπερ Τρῶες ὑπερφίαλοι ἀπόλωνται.
Πρόχνυ κακῶς σὺν παισὶ καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.
Et rursus in eodem lib.de Iunone loquens:
ἀλλὰ χολωσαμένη Διὸς αἰδοίη παράκοιτις. Et in Hymno Apollinis:
αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισι. Et in Hymno Veneris:
οὐδὲ μὲν αἰδοίῃ κούρῃ ἅδεν ἔργ' Ἀφροδίτης
Ἱστίῃ— Et paulò pòst:
αἰδοίην ἄλοχον ποιήσατο κάλλος ἀρίστην. Et in secundo Hymno Vestæ.
ἴλαος ὢν ἐπάρηγε σὺν αἰδοίῃ φίλῃ τε
ὄπιν.— Et in 2.Mercurij Hymno,de Maia eius matre:
Ἄτλαντος θυγάτηρ, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα,
αἰδοίη.—

Et Ouidius in Ibin,Dianam,quam castissimā fuisse perhibent,& in quam Homerus ipse in Hymno quopiam negat Cupidini ius vllum fuisse,verecundam quoque vocat:

Quique verecundæ speculantem membra Dianæ,&c.

Nam & Demades apud Stobæum Serm.72.dicere solebat, τὴν αἰδῶ τοῦ κάλλους ἀκρόπολιν εἶναι. Id est,Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse.

Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse.

181 ¶Sed & d.l.in coniunctione.C.de nup.& aliæ loquentes de pudore,& verecundia muliebri, non asserunt mulieres viris esse verecundiores , sed tantùm probant illas esse interdum verecundas: quod nec ego inficior,præsertim virgines puellas adolescentes,quæ nondum frontem perfricuerunt:de quibus nuncupatim loquitur d.l.in coniunctione.Est enim illarū (vt verum fatear) propè peculiaris pudor:sicuti & apud Lucianum Samosatensem in Deorum iudicio,testis est Iupiter,dicens Palladi,propriū esse virginibus erubescere. Ideoq; Tullius in Oratione pro P.Quinto,Plinius Iunior lib.episto.5.ad Marcellinum,Apuleius lib.Asini aurei 1.& non multum ante finem:& Hieronymus ad Eustoch.de acceptis ab ea munusculis, eleganti epitheto verecundiam virginalem vocant. Et Diuus Ambrosius in c.honorantur.xxxij.q.j. pudorem quoque virginalem appellat. Et Tibullus non dissimiliter pudorem virgineum vocat,lib.Eleg.4.

Puellarū peculiaris pudor.

Virginalis verecundia. Virginalis sive virgineus pudor.

Virgineus teneras stat pudor ante genas. Vti & Statius lib.12.
Olim hic virginei custos monitorq; pudoris.

Et Valerius Flaccus lib.Argonauticôn quinto:

Audit virginei custos grandæua pudoris.

Et Apollonius Rhodius lib.3.Argonauticωn,αἰδὼς παρθενίη. Virgilius autem lib.1.Georgicôn,virgineum ruborem dicit:

Virgineus rubor.

At si virgineum suffuderit ore ruborem,&c.

Hincq; Homero lib.2.Iliados Astyoche παρθένος αἰδοίη dicitur,id est,virgo verecūda:vti & Diana,de qua nuper locuti sumus,in 2.eiusdem Hymno:& Pallas in 2.quoque ipsius hymno. Et Ouidius lib.1.Elegiar.puellam verecundam peculiari quoque epitheto vocat:

Puella verecunda.

Forma verecundæ nocuit mihi visa puellæ.

Veluti id epitheton maximè virginibus & puellis conueniat. Nam (vt scribit Ambrosius) de in-

V 3

Virginitatis dos uerecundia.

ſtitutione virginis, cap.1. Virginitatis dos quædam eſt verecundia, quæ commendatur ſilentio. Chryſoſtomus autem ad populum Antiochenum, Homilia 30. pronuntiat meretrices impudentes eſſe, virgines verò verecundas, huiusq; rationem reddit.

182 ¶Porrò id quod de meretricibus dicit, apertè probant quæ latiùs ſuprà diximus nu.153.incip. pudor autem & ſeq. Et inter cætera illud Hiere.3. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Et illud præterea Oſeæ 2. vbi introducit meretricem hæc dicentem, Vadam poſt amatores meos. Id quod D.Hieronymus ibi trahit ad impudentiam meretricum, quæ vt ille dicit, gloriantur in ſuo ſcelere. Nec interim aſſentior Bald. notanti ex d.l. in coniunctione, naturale eſſe mulieri propter verecundiam tacere, ſi intelligat fœminas eſſe huiuſmodi naturę, vt ſint taciturnæ ex verecundia, cùm ſint mulieres & inuerecundæ, vt iam diximus, & admodum loquaces, quod poſteà dicemus. Ideo Alberi. in l.generalis.ff.de adop. aliud not. ex d.l. in coniunctione, videlicet mulieres ex verecundia loqui non debere: quod & nos facilè recipimus.

Mulieres canibus comparate.
Impudẽtes canes uocantur.

183 ¶Sed & hanc mulierum impudentiam adſtruit, quod infrà dicemus, cùm de inuidia fœminarum diſſeremus, mulieres canibus à multis comparatas, quia eo animali nihil eſt impudentius: vt quod in propatulo & vbique coëat, vt & nos alibi dicemus, ſcilicet infrà l.xv.nu.157.incip. Plutarchus. Nam & hinc (vt opinor) impudens & inuerecundus Græcis κύνεος vocatur, κυνικὸς & κυνώπης. Et κυνάμυιαν pro magno conuicio Mars bile percitus Mineruam nihil tale merentem vocat, lib.2. Iliad. Et apud Latinos quoque canis appellatione impudentibus conuicium fieri ſolet, vt ſcribit Donatus in Eunuchum Terentij, interpretans illud, Ain' verò canis. Nam & 2.Reg.ca.16. Abiſai, qui tam impudenter Dauidi maledicebat, canem appellauit. Quare maledicit (inquit) canis hic domino meo Regi? Et apud Homerum quoque lib.17. Odyſſeæ Vlyſſes à Melantho κύον, id eſt, canis vocatur: vti & lib.18. & ſeq. Melanthius ab Vlyſſe. Et lib.22. Vlyſſes hoc quoque titulo procos confixit. Et apertiſsimè id ad impudentiam refert idem Homerus lib.1. Iliad. Nam cùm primùm Achilles Agamemnonem impudentem vocaſſet,

ὢ μοι ἀναιδείην ἐπιειμένε.—

Paulò pòſt eundem vocat virum canino aſpectu:

τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάῳ, σοί τε κυνῶπα.

Et apertiùs quoque lib.9. Iliados:

αἰὲν ἀναιδείην ἐπιειμένος, οὐδ' ἂν ἔμοιγε
Τετλαίη κύνεός περ ἐὼν, εἰς ὦπα ἰδέσθαι.
Semper impudentiam indutus, neque mihi
Tolerabit, caninus quamuis exiſtens, vultum aſpicere.

Et apud eundem lib. Odyſſeæ 4. Helena ſeſe κυνώπιδα, id eſt, impudentem vt canem vocat, quòd Paridem ſecuta fuiſſet:

ὡς ὅδ' Ὀδυσσῆος μεγαλήτορος υἷι ἔοικε
Τηλεμάχῳ, τὸν λεῖπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ
Κεῖνος ἀνὴρ, ὅτ' ἐμεῖο κυνώπιδος εἵνεκ' Ἀχαιοὶ
ἤλθεθ' ὑπὸ Τροίην, πόλεμον θρασὺν ὁρμαίνοντες.

Et hanc Homeri appellationem ad impudentiam refert ex dictis locis quædam citans Pollux Onomaſt.lib.5.c.11. Et alia quoque multa de canum impudentia, videbis apud Conrardum Geſnerum Hiſto.animal.lib.1. vbi de cane agit, in litera H. Nam & Eſaias ſcriptor ſanctiſsimus, c.56. canes impudentiſsimos appellat. Et Oppianus quoque de venatione lib.5. canum impudentiam notauit. Moſes autem Gene.23. meretricem & canem copulauit. Non offeres (inquit) mercedem meretricis, neque pretium canis in domo Dei tui. De qua re loquens D.Hieronymus in Eſaiam, cap. 66. Pulchrè (ait) canis & meretrix copulantur, quia vtrunque animal pronum eſt ad libidinem.

Mulieres iracunde.

184 ¶HACTENVS, quæ de impudicitia mulierum dicenda videbantur. Nunc res ipſa monet, vt deinceps ad iram, cui quartus locus aſsignatur, tranſeamus. Et ſanè mulieres ſunt iracundæ, ad iram procliues, iræ impatientes. Iracundia enim pręcipites feruntur in ferrũ, in necem tam ſuam, quàm ſuorum. Iuuenalis in calce Satyræ 6. de mulieribus loquens:

—Quoties facit ira nocentem
Hunc ſexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, vt ſaxa iugis abrupta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoq; latus pendente recedit.

Propertius lib.3. ad Cynthiam:

—Neſcit veſtra ruens ira referre pedem.

Iracundia uitium muliebre.

Seneca lib.1. de Clementia, muliebre dicit, in ira furere. Cui ſimile eſt, quod dicit Chryſoſtomus in Homilia de decollatione D.Ioannis: Mulier ſi iniuriã patitur, inſanit. Idem autem Seneca lib.1. de Ira, ſcribit iram eſſe vitium muliebre. In quo ſecutus fuiſſe videtur Platonẽ, qui lib.5. de Legibus, iracundiã muliebrem vocat, tanquã videlicet ſit propriũ peculiareq; mulierum vitiũ. Terentius autẽ in Hecyra docet fœminas leuiſsima quaque occaſione in iram prorũpere, cùm dicit, Fortaſſe vnum aliquod verbũ inter eas iram hãc conciuerit. Sed & ipſe Chryſoſtomus in epiſtol. ad Epheſ. Homi.13. tradit mulieres plerunq; iracundas eſſe. Et Raſis vbi ſuprà, dicit mulieres celeriùs iraſci, quàm mares. Et Rabbi Moyſes Aegyptius, in lib. Perplexorũ 3.c.49. idem dicit idq; tribuit debilitati ſenſus muliebris. Idemq; propemodum tradit Plutarchus in lib. περὶ ἀοργησίας, id eſt, de

cohiben

cohibenda ira. Sicuti (ait) rumor accidit ex magna plaga in carne, ita in mollissimis animis, si quis se præbeat dolori, hoc ipso quòd maior est imbecillitas, maiorem elicit iracundiã: hácque de causa mulieres iracũdiores sunt viris, ægroti sanis, senes iuuenibus, infelices felicibus. Abdicatus item ille Medicus, apud Lucianũ in Dialogo, cui & ipse titulum fecit, asserit faciliùs fœminas, quàm viris, in insaniã prolabi, difficiliùsque huius morbi curationẽ recipere, ea potissimùm ratione, quòd multum habeant iracundiæ, ac leuitatis, facileque cõmoueantur, sintque illis vires corporis exiguæ. Ecclesiastic. c. 25. scribit non esse iram super iram mulieris. Quod & è nostris vsurpauit Bal. in l. si apud. C. de reuo. don. in id trahens tex. ibi. Et huc quoque respicit. quod Chilo ille Lacedæmonius apud Laërtium dicebat, Minari alteri, esse muliebre. Nam id ex ira procedit.

185 ¶Nemo autem exactiùs hoc mulierum vitium expressit, quàm Palladas, aut vt alij malunt, Telemachus, qui libro 2. Epigrammaton, scribit mulierem esse iram ipsam. Huius in eam rem hoc distichon est: *De eadem re Mulier ira ipsa est.*

πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας,
τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

Et huc alludit illud Virgilianum lib. 7. Aeneidos:

Quam super aduentu Teucrûm, Turníque hymenæis
Fœmineæ ardentem, curæq; iræq; coquebant.

Nam, Fœmineæ, non otiosè dixit, quoniam (vt etiam annotat inibi interpres) fœmineus sexus propter imbecillitatem impatientior est iræ. Hinc paulò pòst, vt rabiem vehementiorem ostendat, canes fœmineo genere ponit, cùm dicit,

Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouère canes. —

Quo etiam in loco interpres ipse dicit, ob id Virgilium dixisse, Rabidæ canes, quia fœminæ faciliùs in furorem concitantur. Et Virgilium secutus Columella lib. 6. cap. 13. Eodem, inquit, remedio curatur rabiosæ canis, vel lupi morsus. Et Apuleius lib. 9. Asini aurei, Annuntiat (inquit) canem rabidam paulò antè per posticum impetu miro sese direxisse, ardentíque prorsus furore venaticos canes inuasisse. Quo tamen in loco interpres alioqui oculatissimus, id minimè vidit. Aesopus autem apud Planudem dicit magnam rem esse placare fœminam, *μέγα τι χρῆμα πραῢναι γυναῖκα*. Quorsum igitur Ecclesiastic. cap. 10. hæc scribit? Non est creata hominibus superbia, neque iracundia nationi mulierum, &c.

186 ¶Tum verò maximè (ne id omittam) mulieres in hoc iracundiæ vitium procliuiores sunt, cùm ferunt vterum, præsertim ex fœmellis, vt magna autoritate affirmat Petrus ille Aponensis & Philosophus & Medicus celeberrimus, in Commentariis, quos doctiùs quidem, quàm elegantiùs edidit in Problem. Aristotel. lib. 10. cap. 35. vbi & huius rei rationem reddit, quam qui volet in eo loco videre poterit: neque enim constitui omnia omnium scriptorum loca huc transferre, ne in immensum hic liber abeat. *Mulieres prægnantes præ cæteris iracundæ.*

187 ¶Et quod verissimum est, id vitium anus præ cæteris vexat, præcipitésque agit, vel testimonio veteris illius prouerbij, quod ex Menandro refertur: *Et anus. Prouerbium.*

πολὺ χεῖρον ἐστὶν ἐρεθίσαι γραῦν, ἢ κύνα.
Plus est periculi, anum lacessere, quàm canem.

Quod ipsum enarrans Erasmus Chiliadis 4. Centur. 8. c. 28. Hebræorum (inquit) sententiæ negant vllam iram atrociorem esse ira muliebri. Irritabile enim & vindex mulierum genus, partim ob rationis inopiam, partim ob animi humilitatem. Nam veræ magnitudinis est, quasdam iniurias negligere, nec quosuis homines dignari ira sua. Quod Lucan. (vt id addas) satis adstruit:

—Non est dignus Cæsaris ira.

Est autem (vt ad Erasmum redeamus) formidabile animal mulier, cùm ad sexus vitium accedit senectus. Canis irritatus tantùm oblatrat, interdum & mordet. At aniculæ præter linguæ venenum, interdum instructæ sunt malis artibus, veneficiis, & incantamentis. Itaque nonnulli ingenti suo malo experti sunt esse verissimum, quod dixit Menander. Hæc ille.

188 ¶Et quoniam CLAMOR, RIXA, CONTVMELIA, sunt iræ filiæ, siue comites, vt est recentiũ Theologorum, & D. Gregorij sententia, & de rixa probatur Prouer. 29. Vir iracundus prouocat rixas. Sed & CRVDELITAS quoque, etiam si Theologi prætermittant, hinc prodiisse videtur, atque etiam VINDICTA, cùm ira sit quædam libido vindictæ, vt ex Platonis autoritate scribit Plutarchus in lib. de Virtute morum. Proinde sunt mulieres clamosæ, & rixosæ, & cõtumeliosæ, & crudeles, & vindictæ appetentissimæ. Clamosas esse videmus quotidie, viditque Plato, qui lib. 6. de Legibus, scribit eam esse naturã mulierum, vt orationem rectè dicentis sine ingenti clamore audire non possint. Et apud Plautum in Pœnulo cum Pœnus dixisset Agorathocli: *Ira libido uindictæ. Mulieres clamosæ.*

Tace, atque parce muliebri supellectili:

Interrogassétque Agorathocles, quæ ea esset supellex: Respondit Pœnus:

Clarus clamor sine modo — Et alius Comicus Terentius in prologo Hecyræ:

Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum.

Hincque Oui. lib. 12. Metam. Fœmineum clamorem, proprio epitheto vocat:

Fœmineo clamore sonat domus. — Et Silius Italicus lib. 15.

Fœmineo clamore Dracen extrema rogantem, &c.

Fœminatus clamor. Et ante hos Virgilius lib.11. Aeneidos,

Fœmineum clamorem ad cœli sydera tollunt.

Quod & huc trahit Seruius in eum locum.

189 Fœminei ululatus. ¶ Valerius autem Flaccus lib.4. Argonauticôn, peculiari quoque epitheto, fœmineos vlulatus appellat, veluti fœminarum proprios. Similiter Silius Italicus lib.13.

Fœmineum tenues vlulatum fundere in auras.

Quod & ante eos fecerat Virgilius lib.4. Aeneid.

Lamentis gemitúque, & fœmineo vlulatu
Tecta fremunt.

Quo loco seruius id dicit esse proprium fœminarum. Et lib.9. eiusdem operis:

Euolat infelix & fœmineo vlulatu. Ex quo & idem lib.2. eiusdem operis:

—Penitúsque caua clamoribus ædes
Fœmineis vlulant.—

Et lib.7. eiusdem quoque operis:

Ast aliæ tremulis vlulatibus æthera complent. Et Ouidius lib.4. Fastorum,

Vt clamata silet, montes vlulatibus implent.

Et in Epistola Oenones ad Paridem:

Impleuíque sacram querulis vlulatibus Idam. Et in Epistola Didûs ad Aeneam:

Audieram voces, Nymphas vlulasse putaui.

Et in Epistola Hermiones ad Orestem:

Mox vbi me thalamis vlulantem, & acerba gementem
Condidit.— Et lib.4. Metamorph.

Sicut erant, viso nuda sua pectora nymphæ
Percußêre viro, subitísque vlulatibus omne
Impleuêre nemus—

Et Plinius Iunior libro 6. Epistolarum ad Tacitum: Audires (inquit) vlulatus fœminarum, infantium quiritatus. Et ipse Tacitus Historiæ Augustæ, lib.20. Vt vlulatus fœminarum, & vagitus infantium. Et ante hos Homerus libr.6. Iliados:

Αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνῃ χεῖρας ἀνέσχον.
Hæ autem vlulatu omnes Mineruæ manus eleuauerunt. Et in Hymno Apollonis:

—θεαὶ δ' ὀλόλυξαν ἅπασαι.
Deæ autem vlularunt omnes. Et rursus in eodem Hymno:

—Αἱ δ' ὀλόλυξαν
Κρισσηγῶν ἄλοχοι.—
—Vlularunt autem
Crissæorum mulieres.

190 Muliebris eiulatus. ¶ At lib.15. Tacitus muliebrem eiulatum appellat: quòd non longè ab illo differt. Hincque est illud Virgilij 2. Aene. à nobis nuper ex parte citatum:

Fœminei plangores. *At domus interior gemitu miseróque tumultu*
Miscetur, penitúsque caua plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit aurea sydera clamor.

Claudianus quoque de victoria Stiliconis contra Alaricum, Querelas muliebres vocat:

Mulieres querulæ. *—Durate parumper,*
Inquit, & excußis muliebribus ore querelis,
Fatorum toleremus onus.—

Iterum de clamore mulierum. Aiax apud Philostratum in Heroicis, muliebre esse dicit clamare. Iuuenalis autem, de veluti tinnientibus mulierum clamoribus loquens Saty.6.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari.—

Nam & paulò antè dixerat tãtum esse mulierum clamorem, vt vinceret omnium clamosissimos: scilicet, Grammaticos, Rhetores, Causidicos & Præcones, dicens,

Cedunt Grammatici, vincuntur rhetores, omnis
Turba tacet, nec causidicus, nec præco loquitur.

E nostris Accursius in l. assiduis. in prin. C. qui potio. in pig. hab. scribit mulieres semper clamare: & allegat text. optimũ in l.1. §. sexum. ff. de postul. Et huc alludẽs Hebræus ille παροιμιόγραφος. c.9. Mulier (ait) stulta & clamosa, plenáque illecebris & nihil omnino sciens, sedet in foribus suis.

191 Mulieres rixosæ, & litigiosæ. ¶ Sunt item rixosæ, litigiosæ, iurgiosæ, vt asserit Albertus Magnus in libr. iam suprà sæpius citato. Quod vel satis ex illo Homeri testimonio comprobatur supra citato, cùm de Contentione, specie superbiæ dissereremus. Cui subscribens Menander Poeta Græcus:

Χειμὼν κατ' οἴκους ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή.
Tempestas in domibus est viris mulier. Et Ouidius de Arte amandi, lib.2.

—Dos est (inquit) vxoria lites. Iuuenalis quoque Saty.6.

Nulla

Nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem
Mouerit -- Et post pauca:
Semper habet lites, alternáque iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimùm dormitur in illo.

Et alibi eadem Satyr. ad hoc alludens:

Pusio, qui noctu non litigat.--

Diuus Hieronymus In Iouinianum libr. 1. citat illud ex Vario Gemino, nobili Declamatore: Qui non litigat, cœlebs est. Quibus conuenit illud Xysti Pythagorici in Enchiridio: Nubere, & filios procreare possum: scias vtrunque. Sin autem tanquam prælium sciens, tamen pugnare vis, & vxorem duc, & filios procrea. Is autem est, quem citat Hieronymus ex eodem lib. in cap. origo. 32. q. 4. Huc quoque accedit illud Solomonis Prouerb. 21. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Quod & repetitur iisdem ferè verbis in c. 25. Sequitur autem paulò pòst, in d. cap. 21. Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa, & iracunda. Et cap. 19. Tecta iugiter perstillãtia, litigiosa mulier. Cui consimile est, quod eiusdem operis cap. 27. scribitur Tecta pestilentia, in die furoris, aut (vt alij melius, meo quidem iudicio legunt) frigoris, & litigiosa mulier comparantur. *Prouerbium Salomonis.*

192 ¶ Quibus concinit vetus illa monumenti inscriptio, quæ Romæ in via Tiburtina hodie conspicitur, tribus his quadratis catalectis: *De eadem re.*

Heus viator, miraculum, hîc vir & vxor non litigant.
Qui sumus non dico. At ipsa dicam: Hic Babius ebrius
Ebriam me nuncupat. Hei vxor, etiam mortua litigas?

Refert Iouinianus Pontanus in li. quē de obedientia scripsit, & Raphaël Volateranus in Philologia, & è nostris Catellianus, paulò ante finem suorum Memorabilium, & And. Alc. lib. παρέργων 2. c. 13. Nec minùs est lepidum Ausonij Epigramma, quod dicunt, perperam, meo iudicio, ex Græco traductum, huic loco accõmodatissimum, de Grammatici cuiusdam infausto matrimonio:

Arma virúmque docens, atque arma virúmque peritus,
Non duxi vxorem, sed magis arma, domum.
Namque dies totos, totásque ex ordine noctes
Litibus oppugnat méque, meúmque larem.
Atque vt perpetuis dotata à Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur vlla quies.
Iamq; repugnanti dedam me, vt denique victum
Iurget ob hoc solùm, iurgia quòd fugiam, Aut vt alij legunt:
--Vt denique vitem Iurgia ob hoc solum.

Aliúdque Palladæ de Grammatico quoque festiuum Epigramma:

μῆνιν τ' ὀλομένην γαμετὴν ὁ τάλας γεγάμηκα,
καὶ παρὰ τῆς τέχνης μήνιδος ἀρξάμενος.
ὤμοι ἐγὼ πολύμηνις ἔχων διχόλωτον ἀνάγκην,
τέχνης γραμματικῆς, καὶ γαμετῆς μαχίμης. Id est, ex Othomari Luscinij versione:

Grammatico ducta est vxor mihi pestifer ira:
Artis & infelix ira mihi auspicium.
Heu miser, en gemina fatis modo comprimor ira,
Artis Grammatices, fœmineáque domi. Aliud item eiusdem & de alio Grammatico:

οὐ δύναμαι γαμετῆς, καὶ γραμματικῆς ἀνέχεσθαι,
γραμματικῆς ἀπόρου, καὶ γαμετῆς μαχίμης.
ἀμφοτέρων τὰ πάθη, θάνατος καὶ μοῖρα τέτυκται,
τὴν οὖν γραμματικὴν καὶ μόλις ἐξέφυγον.
οὐ δύναμαι δ' ἀλόχου τῆς ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν,
εἴργει χάρτη γάρ, καὶ νόμος αὐσόνιος. Id est, ferè ad verbum:

Non possum vxorem, & Grammaticen sustinere,
Grammaticam indigam, & vxorem pugnacem.
Ex vtrisque passiones, mors, & infortunium parantur.
Ipsam Grammaticen vix datur euadere.
Non possum autem ab vxore Andromache diuertere,
Prohibet enim charta, & lex Ausonia.

Et huc quoque spectat, quod suprà, in Superbia, de contentione mulierum scripsimus.

193 ¶ Quod cùm aliàs semper ac in omnibus omnium nationum mulieribus verum sit, præsertim verò in nostris Gallicis, si verum dicit Ammianus Marcellinus libr. Rerum gestarum 15. quo loco mores Gallorum describit, vbi asserit, Gallos ipsos auidos iurgiorum & sublatiùs insolescentes, subditque hæc verba: Nec enim eorum quempiam, adhibita vxore, multò fortior & grauior peregrinorum ferre poterit globus. Quorum verborum obscurorum quidem, vt sunt cætera eiusdem autoris, hic propemodum sensus est: Si Gallo viro rixanti accesserit vxor, eos quidem rixando superaturos multò plures ac fortiores alterius nationis homines. *Mulieres Gallicæ maximè iurgiosæ.*

¶Fœminas

Mulieres contumeliosæ, & iniuriarum abundantes.

194 ¶Fœminas quoque esse contumeliosas, iniuriásque abunde referas, nemo it inficias propter autoritatem Chrysostomi, qui in Acta Apostolica c.5. scribit, muliebre esse cõtumelia afficere: & Platonis qui li.11. de Legibus muliebres haberi dicit, qui sibi inuicem verbis turpibus maledicũt. Cui subscribẽs eius discipulus Aristoteles, in eo loco, quẽ supra toties citauimus, scilicet li.9. Histo. ani. in princ. eas scribit viris esse maledicẽtiores atque mordaciores: fœmineæ enim naturæ proprium esse τὸ φιλολοίδορον, καὶ μεμψίμοιρον, id est, conuiciandi cupiditatẽ, & querulam naturã. Id quod etiam quotidie experiuntur, quibus est cum mulieribus certamen linguarum. Aesopus, teste Planude, asserebat mulierem minima quaque recula offensam conuiciari: γυνὴ (inquit) ἐπ' ἐλαχίστῳ ἀλγύνεσθε, λοιδορεῖται. Ex nostris Ioan. And. & Domi. in c. indemnitatibus. §. vt autem. de elec. li.6. tradunt ob id inter cæteras causas illic statui, ne in electionibus monialiũ fiat collatio zeli ad zelũ, & meriti ad meritum, vt fit in electionibus virorum: quoniam si ita fieret, infinita sibi conuicia inuicem ingererent. Insigne autem exemplum muliebris maledicẽtiæ fuit Iambe, à qua ἰαμβίζειν, prisci dixerunt pro cõuiciari & maledicere, vt scribũt Suidas, & Hesychius, & Hephæstion. Atqui Euripides in Phœnicis scribit mulierum genus esse φιλόψογον, tanquam dicas obtrectatorium, obiurgatorium, cauillatorium, vituperatorium, si ita loqui nobis permittitur, illic enim dicit,

Iambe. ἰαμβίζειν.

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν γένος.

Et hinc fortasse ortum est, quòd mulieres canibus quandoque legimus comparatas: vt diximus suprà numer. 182. sed & hanc. Nam & maledicos canes appellare solemus, propter perpetuũ illum & naturalem latratum canum. Hinc Horatius in Epod. Cassium Seuerum, quòd esset Poëta maledicus, ignauum canem appellat, vt & ibidem tradidit Acron.

Mulieres crudeles.

195 ¶Crudeles autem fœminas esse, scribit Alber. in l. filia in orbitate. C. de inoff. testa. nisi mendũ sit, in quibusdam codicibus. Alberi. vt suprà alibi docuimus. Sed id satis probat Græcus ille Menandri versiculus,

ἴσον λεαίνης, καὶ γυναικὸς ὠμότης.

Aequalis leæna, & mulieris crudelitas.

Et ille, quem in alio loco adduximus:

θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα γυνή.

Ferarum omnium immitior fœmina.

Cui succinens Tibullus ita cecinit:

Ah crudele genus, nec fidum fœmina nomen.

Propterea & Virgilius 4. Aeneidos, inducit Didonem hæc crudelissimè dicentem:

Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere, non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium: patriisque epulandum ponere mensis?

Et Horatius Europam lib.3. Carminum, Ode 27.

Si quis infamem mihi nunc iuuencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, &
Frangere enitar modo multum amati
Cornua tauri.

Et Terentius Pythiam, in Eunucho:

--Qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico!

Et Thaidem in eadem fabula: *—Sine, vt*
Veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur.—

At Seuerus Cecinna apud Tacitum lib.3. affirmat muliebrem sexum, si licentia adsit, sæuũ esse. quod nos alibi retulimus.

Præsertim nouercæ in priuignos crudeles.

196 ¶Præ cæteris autem nouercæ sunt in priuignos crudeles, diræ, immanes, sæuæ, immites, truces, funestæ, terribiles, & magis quidem, quàm vitrici, vt non abs re huiusmodi epitheta illis sint peculiariter attributa. Cestius Pius apud Senecam lib.4. Cõtrouersiarum, Sed adhuc (inquit) crudelis & pertinax nouerca, post omnia deuicta nihilominus sæuit. Ouid. in Epist. Medeæ ad Iasonem,

Sæuiet in partus dira nouerca meos?

Et Claudianus de Raptu Proserpinæ, lib.3.

Diræ.

In diræ subitò mores transisse nouercæ.

Et Virgilius lib.2. Georgicôn,

Sæuæ.

Pocula siquando sæuæ infecere nouercæ.

Et Ouid. lib.2. Tristium:

Nam quid in Hippolyto est, nisi sæuæ flamma nouercæ?

Et Seneca Tragœdiographus in Octauia:

Tulimus sæuæ iussa nouercæ
Hostilem animum vultúsque truces.

Rursúmque,

Sæua cui lacrymas dedit
Etiam nouerca--

Iterúmque in Hippolyto:

Vincit sæuas cura nouercas.

Et Statius lib.2. Syluarum, in Epicedio in Glauciam Melioris:

--Cui sibila serpens

Poneret

Poneret, & sana vellent seruire nouercæ.

Et Valerius Flaccus lib. Argonauticôn 1.

--Heu sæua nequicquam erepta nouerca.

Et iterum lib. 5.

--Heu sæua formido nota nouerca.

Nam & è nostris gloss. in ca. pastoralis. super verbo, principia, de re iudic. Solent (ait) nouercæ in priuignos sæuire. Sed, vt ad alia epitheta transeamus, Ouid. lib. 1. Meta.

Lurida terribiles miscent aconita nouercæ. Terribiles.

Menander,

Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν.
Terribilius non aliud nouerca malum.

Euripides in Alcestide:

ἐχθρὰ γὰρ ἐπιοῦσα μητρυιὰ τέκνοις.
τοῖς πρόσθ' ἐχίδνης οὐδὲν ἠπιωτέρα.
Hostis enim consequens nouerca liberis
Priùs genitis, vipera nihilo mitior.

Et Seneca in Hippolyto:

Audite Athenæ, túque funesta pater
Peior nouerca.-- Funesta.

Quis autem nescit, Arsinoen Lysimachi Macedoniæ Regis vxorẽ, Agathoclẽ vitricum in regni successionem destinatum, veneno necasse? id attestante Iustino circa princ. lib. 17. Sed nos de hac nouercarũ crudelitate, & sæuitia abundãtiùs dicemus in aliis nostris cõmentariis Consuetudinum Picta. tit. 28. Vt interim tamen non prætermittam text. in l. 1. C. in quib. caus. ceß. long. temp. præscrit. & in l. non est. quæ est quarta. ff. de inof. testa. Et quod scribit Hyginus fabularum c. 19. Phineum Agenoris filium, filios, quos ex Cleopatra susceperat, nouercæ crimine excæcasse.

197 ¶Quanquàm aduersus hæc facere videtur, quod scribunt Aristoteles & Auicenna, vterque li. 9. Animalium, c. 1. mulieres viris esse misericordiores, ac magis pias: quod & placuit nostro Io. Fabr. in l. vlti. post princip. C. de iuris & fact. igno. Hincque illud Hypermnestræ Ouidianæ ad Linum: Fœminæ viris misericordiores.

Fœmina sum, & virgo, natura mitis & annis.

Quasi dicat fœmina viris suapte natura esse mitiores, & iniores senioribus. Et huc quoque alludit illud Plautinum in Rudente:

Misericordior nulla est me fœminarum.

Quinetiam D. Cyrillus, Muliebre, ait, genus quodammodo lacrymarum amans est, & animo ad misericordiam facili præditum. Græcè sic legitur: *Φιλοδακρύ πως ἐστι τὸ θῆλυ γένος, καὶ τὸν νοῦν εἰς ἔλεον εὐδιάθετον ἔχον.* Id quod ex eo repetit Antonius Monachus libro Melissæ 2. Serm. 33.

198 ¶Sed nec id quod de nouercis dictum est, perpetuò verum est (id enim obiter dicere voluimus) quando legamus & nouercas quasdã priuignos filiorũ loco dilexisse. Ex quibus prima occurrit Theano Antenoris vxor, quæ Pedæũ priuignũ non aliter educauit, quàm si vnus ex illius liberis fuisset: vt scribit Hom. li. Iliad. 5. Deinde Eribœa, Martis nouerca, cuius precibus Mercurius furtim ipsum Martẽ priuignũ, à vinculis, quibus eum Otus & Ephialtes filij Aloei alligarant, liberauit: vt scribit idẽ Homerus eod. lib. Iliad. 5. Et lõgo pòst tẽpore nouerca Cornelij Syllæ, eum perinde ac filium diligebat: ab eáque, cùm è vita excederet, proximis omnibus neglectis, hæres relictus est, vt est testis Plutarchus in Vita illius. Et haud multò pòst Octauia illa Augusti soror, & M. Antonij vxor, quanquã resciuisset Antoniũ maritũ miserrimè Cleopatram deperire: tamen ipsius domum neque deseruit, neque filiorũ eius curam remisit: sed eos diligenter excoluit, nec solùm cõmunes, sed etiam priuignos, ex Fuluia priore vxore susceptos. Atque etiam post mortem Antonij filium, eiusdẽ ex eadẽ Fuluia genitum, ita magnum apud Augustum fratrem fecit, vt post Agrippam & Liuiæ filios primas obtineret: vt & idem Plutarchus in Vita ipsius Antonij memoriæ prodidit. Nouercæ interdum priuignos, ut filios diligunt.

199 ¶Et vt aliquid ex nostris afferamus, Vlpia. in l. si mulier. ff. de castren. pecu. scribit ea castrensi peculio annumerari, quæ miles ex ea pecunia cõparat, quã illi nouerca ad id ipsum reliquerit: quod nunquam dixisset, nisi aut scilicet aliquando factũ, aut aliquando futurum existimasset. Et id quidem factum fuisse testatur Scæuola, apud quem in l. filio. §. Seia. ff. de adi. leg. nouerca legauit priuigno suo auri pondò quinque. Nam &, quod plus est, in l. etsi fine. C. ad Senatus. Trebell. mulier quæpiam priuignum suum hæredẽ instituit. Et in l. Mulierem. C. de adop. alia mulier impetrauit à principe, vt sibi liceret priuignum adoptare. Ex nostris interpretibus Benedict. Capr. consil. 132 punctus quidam Ser Patrenianus, tradit fœminam quampiam priuignum suum non secus ac filium, dilexisse: ex hocque in pulchro casu consuluit, vt ibi videre licet. De eadem re.

200 ¶Postremò mulieres esse appetentiores vindictæ, apertißimè probat illud Iuuenalis Saty. 13. Fœminæ vindictæ appetentes.

--Vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina.--

Quam sententiam citat approbátque è nostris Luc. Pen. in l. 1. C. de muli. & in quo loco, li. 10. Ex quo mulier quæpiam Apuleiana lib. 5. de Asino aureo, indignanter illud pronuntiat, se non mulierem esse, nisi vltionẽ caperet à sorore, cui ea infensa erat. Nec sim, inquit, mulier, nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. quod & nos alibi, ni fallor, adscripsimus. Et huc quoque pertinet, quod scribit Horus Apollo, in libr. cui titulus est *ἱερογλυφικὰ*, veluti dicas, sacræ Aegyptiorum notæ, apud ipsos Aegyptios masculi animantis cornu depictum opus significare: fœminæ autem, vltionem. Et hæc quidem de ira & eius comitibus.

¶Quòd

201 ¶Quòd autem sint gulæ intẽperantioris fœminæ(vt iam ad quintum vitium transeamus)ex hoc vno facilè possumus intelligere,quòd antiquus ille dæmon Euam viro prætermisso,inter cætera hoc tali genere impetiuit,& facilè superauit. Sciebat enim sexum muliebrem in hoc vitium esse propensiorẽ,celeriusq; & minore negotio obtẽperaturã sibi fœminã, quàm virum. Itaque Mantuanus in ea Ecloga 4.in qua mulieres infinitis propè epithetis cõfixit,eas inter alia bibaces,voraces, ganeę studiosas, palatũ doctas,vocat. At multis antè seculis Aristoph. ἐν θεσμοφορ. (si tamẽ is est:nam sunt qui dubitant)de fœminis hæc ex Euripid. & aliis superioribus Poëtis adscripsit:

Fœminæ gulæ intẽperantioris.

Vinosæ.

τὰς οἰνοπότιδας, τὰς προδότιδας, τὰς λάλας,
τὰς οὐδὲν ὑγιὲς, τὰς μέγ' ἀνδράσιν κακόν.
Vini bibaces, proditrices, garrulas,
Nihilque sanum, magnum viris malum.

Et alibi in eadem fabula,de illis quoque loquens,

—ὦ ποτίσταται
καὶ πάντως ὑμεῖς μηχανώμεναι πιεῖν.
ὦ μέγα καπήλοις ἀγαθὸν, ἡμῖν δ' αὖ κακόν.
—O bibacissima,
Et omni arte machinantes bibere.
O magnum cauponibus bonum, nobis autem contrà malum.

202 ¶Xenarchus in Pentathlo, apud Athenæum libro.10.c.13.in prin.ad indicandam mulierum vini appetentiã,inducit fœminam nõ inuenustè ita filiæ loquentẽ: ἐμοὶ γένοιτο σοῦ ζώσης, τέκνον, ἐλεύθερον, πίνουσαν οἶνον ἀποθανεῖν. Sit mihi te viuente,ô filia,liberum,vt bibens vinum intercam.Sed & inibi addit, ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω. Quasi innuere velit,tum maximũ esse mulierum iusiurandum,cùm per vinum iurant.Alexis autem,de Græcis mulieribus sic scribit:

γυναιξὶν ἀρκεῖ πάντ', ἐὰν οἶνος παρῇ.
Mulieribus omnia supetunt, si vinum adsit.

Quæ & ipse recensuit Athenæus d.c.13.Aelianus autem lib.2.de varia historia tradit Cleto fœminam multipotam non solùm cum fœminis,sed etiam cum viris potando certare ausam,omnes superasse.Verùm,ait,hanc victoriam adipisci,turpissimum ei fuit.

203 ¶Sed audi etiam huius rei testimoniũ ex nostris Comicis.Apud Plautum in Curculione,mulier quæpiam profusi vini odorem sentiens,hæc verba profert,quibus apertè ostendit omnem se felicitatem in vino collocare:

Flos veteris vini meis naribus obiectus est,
Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit.
Vbi vbi est,prope me est: euax habeo: salue anime mi,
Liberi lepos,vt veteris vetusti cupida sum!
Nam omnium odor vnguentorum , præ tuo nautea est:
Tu stacte,tu cinnamum,tu rosa,tu crocum,& casia es,
Tu petalium:nam vbi tu profusus,ibi ego me
Peruelim sepultam.—

Hactenus Plautus. Sed quis audiuit virum hæc aut similia pronunciantem siue apud Comicum, siue apud alium scriptorem?Sed & audi aliud exemplum de Cleone quadam muliere adeò bibace, vt nullus eam vincere aut tentauerit aut potuerit,vt indicat illud epigramma Phalæci Apud Athenæum lib.10.c.12.in fine,

χρύσεον κροκόεντα περιζώσασα χιτῶνα
τόνδε Διωνύσῳ δῶρον ἔδωκε Κλεώ,
οὕνεκα συμποσίοισι μετέπρεπεν, ἴσα δὲ πίνειν,
οὔτις οἱ ἀνθρώπων ἤρισεν, οὐδ' ἅμα τῳ.

Quod ita vertit Natalis de Comitibus,ipsius Athenæi interptes,

Auratam vestem & croceam succincta Lyæo,
Ista dedit patri munera magna Cleo.
Symposiis quoniam præstabat:quam bibere æquè
Nullus tentauit vincere,vel potuit.

Vt non sine causa D.Paul.1.ad Timoth.22.mulieres sobrias esse præceperit.& ad Titũ c.2.ne anus multo vino seruiant.Quem locum interpretans D.Chrysostomus,Idem (ait)mulierum & senectutis vitium est:nam quod ætate frigescant , magno potationis inseruiunt studio.Quocirca eas hinc maximè admonet, vt omnibus ex partibus ebrietatis vitium amputet,eas ab hoc morbo remotissimas esse cupiens,atque irrisionem,quæ hinc exurgit,effugere:sciens scilicet eas huic vitio esse addictissimas. Huc spectat quod in festo Bacchi fœmina potius quàm vir populo liba suppeditabat, quoniam fœminarum greges, quas Mænadas vocabant, Bacchum ipsum sequebantur, veluti vinosiores quàm viri,& anus præsertim.Ex quo Ouidius lib.3.Fastorum ait,

Fœmina cur præstet,non est rationis operta:
Fœmineos tyrso concitat ille choros.
Cur anus hæc faciat,quæris? vinosior ætas

Hæc erat

Hac erat,& grauida munera vitis amans.

104 ¶Iuuenalis autem Sat.6.de muliebri vini bibacitate ita scribit,

—Tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens,bibit & vomit.

Nam & Plinius lib.10.c.lxxij.& iterum lib.22.c.xxiij.tradit serpentes præcipuè vinum appetere. *Serpentes vinu appetẽtes.* Tanquàm scilicet illud inuideant serpentes mulieribus,earum hostes perpetui,à Deo O.M.Gen. c.3.destinati,ne scilicet in ea re ab illis vincãtur.Nã & in simili tradit ipse Plin.lib.14.c.22.M. Ciceronem Tullij Oratoris filiũ,binos vini congios haurire solitũ,nimirum cupientẽ hanc gloriam auferre interfectori patris sui,M.Antonio,viro omniũ vinosissimo. Nisi potiùs dicas, nõ id tam ex similitudine esse,quàm ex identitate,si ita fari liceat:quoniam eadẽ dictio,scilicet Eua,sine aspiratione apud Hebræos mulierem significat,cũ aspiratione serpentẽ:vt scribit D. Epiphanius lib.3. contra hæreses. *Eua Hebrais mulierẽ significat,Heua serpentem.* Cæterùm Ecclesiasticus c.xxv.cõparat mulierem colubro: Non est(inquit)caput nequius super caput colubri:& non est ira super iram mulieris.Quod & nos alibi ad aliud retulimus.Legimus autem mulieres aliquãdo serpentes peperisse,apud Plinium lib.7.c.iij.Faciuntque & alia aliorum scriptorum loca suprà citata nu.21.incip.superiorum sententias.

105 ¶Et hinc,vt opinor, quòd videlicet mulieres sint huic bibacitatis vitio ex more, & sexus natura admodum obnoxiæ,Accursius noster leuẽ existimauit quotidianam ebrietatẽ in muliere,in l.j.§. taceat.in verbo,mores.C.de rei vxo.actio.& iterum in l.vlti.in glo.item vlti.C.de repud. *Ebrietas in fœmina an sit leue peccatũ.* Nec is quidem solus,quoniã Græcis omnium peccatorũ minimũ id esse videbatur, vt testis est Dionysius Halicarnasseus,lib.2.Nam si tollas hunc excusationis prætextum,nihil video,quod sit magis abhorrendũ,detestandumq; in fœmina Nam & D.Chrysostomus,tum in Matthæum,Homi.16. tum earũ,quæ sunt ad populum Antiochenũ de rebus diuersis, Homilia 71.grauiter pronunciauit,nihil esse turpius ebriosa muliere.Et in Acta Apostol.Hom.28.Nihil(ait)fœdius muliere ebria: obscuratur ei visus,turbatur serenitas & puritas oculorũ, quasi nube quadã radiis solaribus succedente.Opus illiberale & seruile, & omni ignobilitate plenum. Quàm insuauis est mulier vinũ spirans,quod olet & corruptum est.Et paulò pòst: Da formosam puellam,turbulentã,loquacem, conuiciatricem,ebriam,& sumptuosam,nònne quauis re fœda ac turpi deformior est ? Et Hieronymus,aut quisquis est,in Regula sanctimonialium ad Eustochium, c.xxxvj. asserit sacrilegium esse ebrietatem in fœmina.Et Ouidius lib.3.de Arte amandi:

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo.

Et scribitur Ecclesiasti.c.xxvj.Mulier ebriosa,ira magna,& contumelia,& turpitudo eius non tegetur.Quem locum Clemens Alexandrinus Pædagog.lib.2.c. item 2.affert,vt ostendat ebrietatem in muliere admodum esse turpem.

106 ¶Ex hoc bibacitatis vitio fortè prodit , vt olim apud multos populos vsus vini esset interdictus *Vini vsus apud multos fœminis interdictus.* fœminis,vt quas viderent illius quidem vsu esse intemperantiores:ideoque satius esse, vt omnino abstinerent,sicuti obseruatum fuisse comperimus apud Romanos,cæterosque vniuersim Latinos,& Italos Milesios,Massilienses:Vt de Romanis tradit Dionysius Halicarnasseus,lib.2. Po- *Romanos.* lybius lib.6.& ex eo Athenæus lib.10.c.xiij.post prin.M.Cato in Oratione de dote,Tullius lib.3. de Natura Deorum,& lib.3.de Republica,vt citatur à Nonio Marcello,in verbo,Temetum, Valerius Maximus de Instit.antiquis.Seruius in lib.1.Aeneid.enarrans eum locum,

Primáque libato summo tenus attigit ore.

Plinius lib.14.c.xiij.in princi.vbi de hac re multa:Inuenimus(inquit)inter exempla, Egnatij Mecennij vxorem,quòd vinum bibisset è dolio,interfectam fuste à marito,eumque cædis à Romulo absolutum.Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit,matronam,quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ,resignasset,à suis inedia mori coactã. Cato ideo propinquos fœminis osculũ dare voluit,vt scirent,an temetum olerẽt. Hoc tum nomen vino erat:vnde temulẽtia appellata. Cneus Domitius pronũciauit mulierẽ plus vini bibisse,quàm valetudinis causa,viro insciente, & dote mulctauit.Hæc Plinius. Sed non omiserim Valerium Maximum lib.6.c.iij.eum quẽ Plinius Egnatium Mecennium vocat,Egnatium Metellum appellare:idque factum eius nõ accusatione tantùm,sed & reprehensione caruisse.Sed & de his etiam Plutarchus in Problematis Romanorũ, c.vj.Arnobius lib.2.aduersus gentes,Tertullianus in Apologetico,c.vj.D.Ambrosi.in Epistolam Pauli ad Coloss.c.iij.& Aulus Gellius lib.10.c.xxiij.vbi & in Latio id obseruatum fuisse tradit.Et *Latinos.* Seruius enarrans illud Virgilij lib.1.Aeneidos,

Primáque libato &c.

Et verecundiam,inquit,reginæ & morem Romanum tangit. Nã apud antiquos fœminæ nõ vtebantur vino,nisi sacrorũ causa certis diebus.Quibus assentitur Sextus Clodius,in lib.6. de Diis, quem Græcè scripsit.Nã illic prodit,Fatuam à Fauno marito rege Latij virgis myrteis vsque ad mortẽ fuisse cæsam,quia cõtra morem clàm vini ollam,aut,vt alij interpretantur,seriam (est enim id vas vinariũ)meri plenam ebiberat,vt etiã retulit ipse Arnobius lib.5.aduersus gẽtes. Vbi dicit, hanc dictã fuisse bonã Deam.Et eius discipulus Lactãtius lib.1.c.xxij.Blondus autem lib.Triumphãtis Romæ quinto,scribit se instrumentũ dotale legisse,ante annos plus minus 300.confectũ, quo patri puellæ sponsus promittebat,quoties illa peperisset,vinũ illi octo primis diebus, quantũ deceret,bibendũ dare:& pariter de cõsilio Medici, quamdiu ægrotasset.Insuper omni festo solẽni

X

die,potu illam vnico oblectaret.Ex quo vides Romanos id diutissimè obseruasse.Eiusque rei lex posita fuit ab ipso Romulo in hæc verba: SI VINVM BIBERIT DOMI, VTI ADVLTERAM PVNIVNTO. Quibus verbis ostenditur,mulierẽ vinosam,&adulteram, eiusdem criminis reas esse,veluti alterum ex altero prodeat.Et hæc quidem de Romanis,& aliis Latinis.

107 *Milesios. Maßilienses. Et alios plurimos.* ¶De Italis quoque testis est Alcimus Siculus in Italica historia apud Athenæũ d.lib.10.c.xuj.vbi & huius rei causam describit.Sed & de Milesiis,atque etiã de Massiliensibus(de quibus & nos suprà locuti sumus)autor est Theophrastus,qui & id tempestate sua Mileti obseruatũ fuisse tradit, & eius autoritate Athenæus lib.10.ca.ix.Aelianus de varia hist.lib.2. vbi & idem dicit de Massalioticis fœminis.& Cælius è recentioribus, vir antiquitatis peritissimus,lib. Antiquarum lectionum 15.c.vj.qui tamen vt aliàs semper,tacet nomen autorum,à quibus id habuit.Quin id propè perpetuum est apud omnes gẽtes,vt mulieres,aut omnino vini expertes sint,aut eo aquatissimo vti velint , vt scribit Xenophon statim circa initia Reipublicæ Lacedæmoniorum. Miror autem Balduinum virum doctum & amicũ meum,hæc omnia quæ dixi in hoc & præcedenti versic.in suum librum trãscripsisse,cui titulum fecit ad leges Romuli.c.xvj.in 2.editione,veluti sua ipsius propria,nec nisi accepta retulisse.Vide priorem editionem,an hæc ipse posuerit.

108 *Vinum Veneris incitamentum.* ¶Quanquam & hoc fuisse institutum videri potest,propter naturalem illam, de qua suprà diximus,mulierũ libidinem : ne videlicet mulieres ipsæ vinũ bibentes, libidinem libidini adderent. Quandoquidem, vt à Valerio huiusmodi institutũ recensente scriptũ est, proximus est locus à Libero Baccho ad incõcessam Venerẽ.Ideoq; D.Paulus ad Ephesios c.v. Nolite,inquit,inebriari vino,in quo est luxuria.Quod & citat noster Accursius in l.quæ adulterium.in verbo,intemperantiæ,C.de adult.in id referens eum tex.Et Salomon Prouerb.20. Luxuriosa res est vinum.De qua re affatim in Decretis canonicis,dist.xxv. & in c. à crapula.de vita & honest.cler.Aristoteles autem libro Problematon 30.cap.j.scribit vinum cupiditatem Veneris imprimis accendere posse. Ideoque nõ ineptè Venerem Baccho iunctam plerosque existimare.Orpheus autem in Hymno ipsius Veneris,eam vocat Bacchi sociam,& dapibus gaudentem:

—Σεμνὴ βάκχοιο πάρεδρε
τερπομένη θαλίαισι.—

Ex quo est & illud Terentij in Eunucho:

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Priapus Bacchi & Veneris filius. Nam & Priapũ fabulantur antiqui,Dionysij,qui & ipse Bacchus est,ac Veneris filiũ fuisse , quòd qui vino indulgẽt,sint ad Venerẽ proniores,vt tradit Diodorus Siculus,lib.5.Bibliotheces. Cui accedens Pausanias libr.ix.quo Bœotica describit,autor est, Lampsacenos dicere,Priapum ipsum Dionysij ac Veneris esse filiũ:quod & Stephanus,& Apollonij interpretes in lib.1.Argonauticôn

Priapus Bacchi comes. tradiderunt.Eustathius autẽ tradit Priapũ & Silenos Bacchi comites ideò dici, quòd ebrij salaces sunt.At Silius lib.5.Punicorũ,scribit ebrietatem Veneris esse comitem.Nam Venerem alloquens:

Ebrietas (ait) tibi fida comes.—

Et vt scribit Ouidius lib.1.de Arte amandi:

Vina parant animos, faciuntq́; caloribus aptos:
Cura fugit, multo diluiturque mero,
Et Venus in vinis,ignis in igne fuit.

Et paulò pòst:

Atque iterum lib.2.de Remedio amoris:

Vina parant animos Veneri.—

Et lib.1.de Arte amandi:

Ecce suum vatem Liber vocat:hic quoque amantes
Adiuuat,& flamma,qua caret ipse,fauet.

Et rursum lib.3.

Cum Veneris puero non malè,Bacche,facis.

Et Euripides in Bacchis:

οἴνου δὲ μηκέτ' ὄντος, οὐκ ἔστιν Κύπρις.
Vino autem sublato,non est Venus.

Vinum lac Veneris. Athenæus lib.10.Dipnosophistôn,c.xv.scribit Aristophanẽ vocasse vinum Ἀφροδίτης γάλα, id est,lac Veneris,quòd ipsius vsus sit Veneris incitamentũ. Super quo vide Plutarchum proble.c. xix.& Macrobiũ lib.1.Satur.c.xij.Apuleius lib.2.Asini aurei tradit,Liberum esse hortatorẽ & Armigerum Veneris.Horatius autem lib.3.Carminum,Ode 18. craterem vini,sodalem Veneris ap-

Fœmina vinolenta , eadem meretrix. pellat.Denique D.Chrysostomus,aut quisquis est,enarrans illud Matthæi 1.ca.Cùm esset desponsata mater eius Maria,&c.Omnis(inquit)mulier,quæ vinolẽta & comessatrix est , eadem quoque meretrix est.Et hæc quidem verissima sunt;licet Euripides secum pugnãs,in Pentheo, apud Stobæum c.iij. & iterum c.lxxj.scribat,non esse Bacchum,qui ad intemperãtiam adigat mulieres circa Venerem,sed in ipsa natura temperantiæ vim semper inesse:

οὐχ ὁ Διόνυσος μὴ σωφρονεῖν ἀναγκάσει
γυναῖκας ἐς τὴν Κύπριν,ἀλλ' ἐν τῇ φύσει
τὸ σωφρονεῖν ἔνεστιν ἐς τὰ πάντ' ἀεί.

Et vide hic quæ dicam infrà in l.16.nu.46.incip.Octauum vt sobriè.& seq.

109 *Iterũ de mu-* ¶Hoc autem vinolentiæ & voracitatis muliebris vitium , maximum Medicorum Hippocratem mendacẽ fieri coegit.Is enim lib.6.Aphorism.c.xxix.scribit mulieres nunquam podagra laborare,

nisi

nisi menstrua deficiant: & ratione quidem optima, quoniã, vt inibi, & in Aphorismo præcedenti tradit Galenus, nisi humores admodũ superabundauerint, ex sola partium imbecillitate podagra fieri non potest. Ideo vacuationis ratione mulieres podagræ sunt immunes. Et id quidem tẽpore Hippocratis verum fuit. Sed postea tamen mulieres sua ingluuie, voracitate, bibacitate, victus intemperãtia, huiusmodi naturæ beneficiũ perdiderunt, cùm multas videamus podagræ obnoxias, antequam menstrua deficiant, vtpote humorũ exuperantia, quos id vitiũ produeit. Quod & scitissimè annotauit Seneca ad Lucilium, Epistola 95. cuius hæc verba sunt: Maximus ille Medicorum, & huiusmodi scientiæ cõditor, fœminis, nec capillum defluere dicit, nec pedes laborare. Atqui etiam capillis destituuntur, & pedibus ægræ sunt. Non mutata fœminarũ natura, sed victa est. Et paulò infrà: Non minùs potant, & oleo, & mero viros prouocant, atque inuitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinũ omne vomitu remittunt. Et paucis interiectis: Quid ergo mirãdum est, maximũ Medicorũ ac naturæ peritissimũ in mendacio prætendi? cùm tot fœminæ podagricæ, caluæque sint, quæ beneficiũ sexus suis vitiis perdiderunt. Quam etiam sententiam approbat Petrus Aponensis, & Philosophus, & Medicus celeberrimus in Cõciliatore, differentia 9. & iterum in Commentariis Problematũ Aristotelis lib. 10. c. xxxvij. Exemplum autẽ voracitatis muliebris celeberrimũ nobis reliquit Charybdis fœmina voracissima, quæ cùm rapuisset ac vorasset boues Herculis, à Ioue fulmine tacta, & in mare præcipitata dicitur: vbi naturam pristinã seruans, vorat, sorbetque vniuersa. Hinc enim causam fabulæ traxerũt Poetæ. De qua re Seruius enarrans illud Virgilij lib. 3. Aeneidos,

lierum vinolentia.

Mulieres tempore Hippocratis podagrenon laborabant.

At sua ingluuie naturæ beneficium perdiderunt.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet.—

Charybdis vorax causam dedit fabulæ.

210 ¶Quòd si quispiam obiiciat, nõ rectè mulieres veluti peculiariter & domesticè bibaces appellatas, quoniã viros crebrò, fœminas rarò inebriari cõspicimus, vt etiam autor est Aristoteles in libr. quem de ebrietate composuit, & quisquis is fuit, qui libros illos Geoponicῶn edidit, lib. eiusdẽm operis 7. c. xxxiiij. Sciatis, id non propterea vsu euenire solitũ, quòd magis sobriæ minusque vini hauriant fœminæ, sed quoniã sint humectissimo corpore: id quod docet læuitas cutis, & splẽdor, & assiduæ purgationes superfluo exonerãtes corpus humore. Cùm ergo potum vinũ in tam largum ceciderit humorem, vim suã perdit, & fit dilutius: nec facilè cerebri sedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed hæc ratio iuuat sententiæ veritatem, quòd muliebre corpus crebris purgationibus est deputatum: pluribus præsertim foraminibus, vt pateat in meatus, & vias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter euanescit. Præterea nimio frigore, quod in earum est corpore, frigescit haustum vinũ, & ita debilitatur, vt vis eius, quæ elanguit, nullum calorem possit, de quo nascitur ebrietas, excitare. Quarum rationũ autor est reconditissimæ scientiæ Plutarchus lib. Symposiacôn 3. c. item 3. & post eum Aurelius Theodosius lib. Satur. 7. cap. vj. qui tamen Plutarchi non meminit, licet totum illum locum ex eo sumpserit. Nec illud denique prætermittemus, Hesiodum lib. 2. ἔργων καὶ ἡμερῶν, vituperare mulierem δαιτυλόχον, id est, comessatricem, & quæ passim conuiuia frequentat.

Fœminæ rarò inebriantur. Et quare.

Mulier δαιτυλόχος vituperatur.

211 ¶Cæterùm quisquis mulierem vinosam habebit, humorem illum tenuem, qui de sarmentis post cæsuram defluit, colligito, & ignorãti inter pocula exhibeto: & vini desideriũ in ea cessabit & extinguetur: vt & ille autor Geoponicῶn tradit lib. illo 7. c. 32. autoritate Democriti. Plinius autem lib. 30. c. v. Ebriosis, inquit, oua noctuæ per triduum data in vino, eius tædiũ adducere. Quod & ipsum, aliter tamen, tradit Philostratus ex Iarcha Bragmanarũ principe, in Vita Apollonij, lib. 3. vt ibi quoque quisque videre poterit. Idem Plinius lib. 32. c. x. scribit mullum in vino necatum, vel piscem rubellionẽ, vel anguillas duas, itemque vuã marinam in vino putrefactam, is qui inde biberit, tædium vini afferre. Albertus Magnus lib. 22. de Animalibus, testis est, eos vinũ abhorrere, qui stercus leonis in vino potarint. At iam illud est, quod à plurimis proditũ est, eos qui ex aqua fontis Clitorij Arcadiæ biberint, abstemios fieri. Nam huius rei testes sunt Vitruuius libr. 8. ca. iiij. Ouid. libr. 15. Metam. illis versibus, Hinc quòd, vt indigenæ memorant, &c. & rursus eod. lib. illis versibus, Clitorio quicũque sitim &c. Plinius ipse lib. 31. c. ij. & Vibius Sequester. Sed & Eudoxus apud Stephanum scribit, in Azania Arcadiæ fontem esse, cuius aquam gustantibus adeò vini tædium veniat, vt eius quidem odorem non ferant. Porrò Anacharsis Scytha interrogatus, quo pacto quis abstemius, siue inuinius fieret. Si ebriosorũ (inquit) motus sibi ob oculos ponat. Id quod ei simile est, quod de iratorum vultu considerando iracundis suadet Cicero.

Mulieres ut vinũ odio habeant.

212 ¶SED ET INVIDAS (quod & sextum vitium) eas appellat Mantuanus in eadem illa Ecloga, secutus Aristotelem & Auicennã, & Albertum, qui in locis iam suprà toties citatis, scribunt mulieres inuidas magis esse quàm viros: & adstruit Plinius Cæcilius in Panegyrico ac Traianũ, cuius hæc verba sunt: Nihil est tam pronum ad simultates, quàm æmulatio, in fœminis præsertim. Ea porrò maximè nascitur ex coniunctione, alitur æqualitate, exardescit inuidia, cuius finis est odiũ. Et hoc quoque confirmat Græcus ille versiculus à nobis alibi in aliam rem citatus:

Mulieres inuidæ.

ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον. Id est, ad verbum:
Liuor fœminæ omnem incendit domum.

At Menãder apud Lucianum in lib. cui titulus est, ἔρωτες, tradit inuidiam rem omnium molestissimam, perpetuam esse mulierum comitem: hæc enim sunt illius verba,

χαλεπώτατος φθόνος, μεθ' ὃ ζῇ πάντα τὸν βίον γυνή.

Sed & Euripides in Andromache ita scribit:

Ἐπίφθονόν τι χρῆμα θηλειῶν ἔφυ,
Καὶ συγγάμοισι δυσμενὲς μάλιστ' ἀεί. Id est,
Muliebris mens inuidiosa res est,
Et maximè infensa maritis semper.

De eadem re.

213 *Canis animal inuidum.* *Prouerbium.* *Aesopi apologus.*

¶Et hinc fortasis Simonides, quem & ipsum suprà citauimus, dicit vxorem esse canē ornatam. Est enim canis animal inuidum, qui etsi ipse non vescitur hordeo, aut fœno, tamen nō sinit equū famelicū, qui posset edere, id facere. Vnde apud Lucianū in eo lib. quem aduersus indoctū scripsit, & iterum in Timone μισανθρώπῳ, id est, osore hominū, rursumq; in eo Dialogo, cui titulus, Virtus dea, adagium est, Canis in præsepi, in eos qui nec ipsi fruuntur re quapiā, nec alios vti sinunt. Natum, vt opinor, ex eiusmodi apologo Aesopico: Canis præsepe fœni plenū inscēdit: venit bos vt comedat: prohibet canis: cui ille, Dij te cū tua isthac inuidentia perdāt, inquit, qui nec fœno vesceris, nec eo me vesci sinis. Ideoq; lex Fusia, quæ quodāmodo inuida erat, vt dicit tex. in §.1. Instit. de leg. Fusi. cani. tol. ob id, vt pleriq; autumāt, Canina dicebatur, vt & inibi annotauit Accursius, qui loco hordei, & fœni de palea loquitur, quā nec sibi potest habere canis, nec aliis permittit accipere. Sed & hinc canum inuidētia perspici potest, quòd canariā herbam ab his inuentam, qua fastidium deducunt, in nostro conspectu mandunt, sed ita, vt nunquam intelligatur quæ sit: quodque percussi à serpente, alia herba mederi sibi dicuntur: sed illam homine inspectante non decerpunt, vt prodidit Plin. lib. 25. c. 8. qui hinc dicit malignitatem huius animalis esse notatam.

214 ¶Et huc quoque referri potest illud Homeri lib. 11. Odysseæ, alibi à nobis citatum,

ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός. Id est, ad verbum,
Vt non grauius siue peius, & caninius aliud muliere.

Pandora mente canina.

Nam & illud propter Clytæmnestram dicit, quam paulò antè κυνῶπιν vocauerat, id est, caninos oculos habentem, siue caninè intuentem. Hesiodus autem lib. 2. eius operis, cui titulus est, opera & dies, describens Pandoram, quam representare vult naturam fœmineam, scribit Mercuriū iussu Iouis illi caninam mentem imposuisse:

Ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε —

Licèt sint, qui ad impudentiam hæc referant, vt etiam suprà diximus. Sed & huc referri potest, quod suprà de Zelotypia diximus, cùm de libidine locuti sumus. Nam plerique Zelotypiam inuidentiæ partem esse contendunt.

215 *Mulieres desidiosæ.* *Prouerbium.*

¶DESIDIOSAS verò (vt de vltimo vitio disseramus) segnesque, atque pigras esse fœminas, asserunt Aristoteles, Auicenna, Albertus, adiiciens naturalem rationem, & Mantuanus, vbi suprà. Et idem Aristoteles lib. de Generatione animalium 4. c. vj. vbi scribit mulieres vitam quandā otiosam, & sellulariam degere. Quod & significat vetus Græcorū prouerbium γυναικὸς πυγή, id est, mulieris nates, quod in desidiosos, & ignauos, vt scribit Suidas, dicebatur. Ignauum enim, vt cum Erasmo loquamur, est animal mulier, & quò minùs mentis habet, hoc inhonestis voluptatibus est addictius. Amat otiū, & quemadmodum inquit Hesiodus, virorum laboribus quæsita sibi insumit. Alexander Aphrodiseus, & Philosophus, & Medicus præstātissimus: si tamen is Alex. est, Problematon lib. 1. c. 4. Cur mulieres, inquit, celeriter canescuut? Quoniā natura frigidæ, etiam ab otio cōplures cogunt superfluitates, menstruis præsertim deficiētibus. Sed & idē lib. 2. ca. ciij. Cur, inquit, mulierū menstrua colliguntur? Quoniā per vitam, quam otiosiorē degūt, ampliùs materia superuacua redundat. Plutarchus in lib. de Euthymia, id est, tranquillitate animi, non multò post prin. scribit mulieres domi plerunque excubare sessitantes solere, sellulariis in officiis occupatas. Adamātius statim in vestibulo suorū in Numeros Commentariorū, posteaquàm nō omnes diuinis numeris dignos esse tradidit, cùm ex præcepto Dei neque mulieres, neque pueri ad numerū deducantur, illud tamen spiritualiter interpretans, ait, Donec autē inest alicui nostrum vel puerilis, & lubricus sensus, vel fœminea & resoluta segnities, haberi apud Deum in sancto, & cōsecrato numero nō meremur. Ex quibus constat mulierē symbolum esse, & typū segnitiei, & ignauiæ.

Mulier typus segnitiei, & ignauiæ.

216 *De eadem re.*

¶Hinc apud Persas insignis est admodū contumelia, audire, se esse muliere ignauiorem, vt retulit Herodotus lib. 9. Musarum. Quibus concinens Hippo. in lib. περὶ παρθενίων, id est, de natura, siue morbis virginū, scribit muliebrem naturā esse ignauiorem: ob idque plures fœminas, quàm viros, incidere in terrores illos imaginosos, qui tā vehemēter territant homines, vt desipiant, sibiq; spectare laruas quasdā infensas, dæmonasque vidētur, quo multæ se suspendunt. Quāuis id nōnulli interpretes, & forte melius ad animum mulierū deiectum atque imminutum referant. Idemque lib. 1. περὶ διαίτης, id est, de ratione victus, scribit mulieres desidioso vitæ genere vti, ob idque esse humidiores. Et rursum eodē lib. scribit eas sectari vitam vmbratilē. Idem in lib. de Glandulis, tradit pectora, & mammas, reliquumq; corpus, fœminis rariora, frigidiora, molliora, minusque valida esse, quàm viris, propter desidiā. Hinc quoque Galenus lib. 2. Temperamētorum, aut vt vulgò dicunt, Cōplexionum, nō semel scribit mulieres viris pinguiores, quia sunt vitæ magis desidiosæ.

217 *Fœmina tardæ & cunctatrices.*

¶Et cùm tarditas cunctatioque sit comes acediæ, hinc fœminas admodum tardas & cunctatrices esse videmus, & testatur Pleusides Plautinus in Milite:

Mulier

Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quæuis alia, quæ mora est, æquè mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.

Et alia plurima, quæ nos in eãdem sententiam scripsimus in 3. Lege Connubiali, nu. 33. cuius initium est, ex tot autem, vbi videre poteris. Et per hoc satis abundè, aut potiùs superfluenter probauimus euidẽtissimis rationibus, exemplis, & autoritatibus, mulieres omni vitiorum generi esse addictissimas.

218 ¶ QVAE cum ita sint, ideò viri sanctitate, & doctrina insignes, fœminas multis probris, & conuitiis insectati sunt. Tertullianus in lib. de habitu muliebri, post prin. de muliere loquens: Tu es, ait, Diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis desertrix, tu es, quæ ei persuasisti, quem Diabolus aggredi non valuit. Origenes in ea Homi. quã in Euangelium Cananææ conscripsit: Mulier (inquit) caput peccati, arma Diaboli, expulsio Paradisi, delicti mater, corruptio legis. Item in 2. tractatu suorum Cõmentariorum in Iob, dũ enarrat illud, Plurimo autem tẽpore interposito, dixit ad eum vxor eius, &c. Et iterũ in ingressu statim tertij tractatus, non inuenustè quidem, multa mulierũ vitia describit, sicuti etiã facit D. Cyprianus in lib. de Singularitate fœminarũ. D. quoque Chrysostomus in Matth. c. xix. Homi. 32. in enarratione illius loci, Non expedit nubere. Quid, ait, aliud est mulier, quàm amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessariũ malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticũ periculum, delectabile detrimentũ, aut vt alij legunt, detestabile, mali natura, boni colore depicta? Quod & idem propemodũ repetit ex varijs in ipsum Matthæũ locis, Homi. 26. eademque vlti. Secundus item Philosophus interrogatus quid esset mulier, respondit, *Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἅλωσις, καθημερινὴ ζημία, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνεστιώμενον θηρίον, συγκαθεύδουσα μέριμνα, συμπλεκομένη λέαινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῶον πονηρόν, ἀναγκαῖον κακόν.* Id est, Viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captiuitas, quotidianum damnũ, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, conuiua fera, solicitudo considens, leæna complectens, exornata scylla, animal malitiosum, necessarium malum. Quæ & ipsa ex eo repetit Maximus Philosophus & Martyr, Locor. commu. c. xxxix. Sunt tamen, qui id ad Simonidem referant.

Fœminarũ mala plurima à multis in unũ congesta.

219 ¶ Quod autem & Chrysostomus, & Secũdus fœminam dicunt esse malum necessarium, vti etiã Philemon Poeta Comicus, & Menãder, vt diximus suprà ea. l. nu. 16. & 18. (ne id prætermittam) ex veteri Græcorum prouerbio est, *ἀναγκαῖον κακόν*, quod de his dicitur, quæ & ipsa verè mala sunt, sed quæ tamen reiicere non possis. Nam quod ad vxores pertinet, scitum est illud Metelli Numidici in Oratione, quam Censor dixit ad populum de ducendis vxoribus: apud Gellium lib. 1. ca. vj. Si sine vxore possemus, Quirites, esse, omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis cõmodè, nec sine illis viui possit: saluti perpetuæ potiùs, quàm breui voluptati, consulendum. Hæc ille. Quibus & simile est, quod de vxoribus quoque tradit Aristophanes in Lysistrata, apud Suidam,

Necessarium malũ cur mulier dicatur. Prouerbium.

Κἄστ' ἐκεῖνο τῶ ὀρθῶς καὶ ὐ κακῶς εἰρημένον,
ὔτε σὺν πανωλέθροισιν, ὔτ' ἄνευ πανωλέθρων. Id est,
Illud haud malè, imò rectè, proditum est prouerbium:
Nec simul cum pestibus, nec rursum absque pestibus.

Prouerbium.

Quod & alicubi ex eo repetit Suidas. Quibus item concinunt & hi versus Susarionis Megarensis, ab eodem Suida citati:

Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
ὐκ ἔστιν εὑρεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Malum quidem vxores, attamen, ciues, sine hoc
Nulli licet parare familiam malo.

Alexander autem Seuerus Imp. Romanus, vt scribit Aelius Lampridius, malum necessarium vocabat, rationales, id est, procuratores suos, vt idem autor paulò antè declarauerat, & apertè quoqi ostendit l. ij. C. de modo multa. tanquam scilicet id muneris malum esset, & odiosum, sed tamen necessarium. Denique Strabo libr. 14. refert Hybicam in quadam concione appellasse Euthydamum malum necessarium. Nam nec tecum (inquit) viuere possumus, nec sine te.

220 ¶ Vt autem redeamus, idem Chrysostomus in ea Homilia, quam in Decollationem Ioannis edidit, sexcenta maledicta in mulieres aggregauit. D. item Epiphanius illius contemporaneus, sermonem habuit ad populum, omnium fœminarũ vituperatione plenũ, vt tradit Socrates in Historia tripartita lib. 10. c. 63. Idem contra Collyridianos, lib. aduersus hæreses 3. tom. 2. hæresi 79. multa quoque mulierum vitia describit. D. item Hieronymus in quadam ad Ctesiphontem epistola contra Pelagianos, ita de mulieribus loquitur, vt omnes ferè contra nostram religionem hæreses, aut à mulieribus ortas, aut saltem alitas videri velit: vt alibi quoque diximus. Et quisquis est, qui titulo ipsius Hieronymi scripsit ad Oceanum, de Vita clericorum: Ianua (inquit) Diaboli via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuũque genus est fœmina. Lucianus, aut quisquis is fuit, in Palinuro: Quantas (inquit) secum vxores in maritos fraudes gerunt! quot simulationes! quot proditiones! quantam hypocrisim! quot aliorum obscœnos amores! quot pollutiones! quot suppositos partus! quot mentitas nutritiones! quot alieni seminis susceptas messes!

221 ¶Multa item in mulieres scripsit D.Antiochus Pandectes, Homi.17.& seq.Ioan. Haresbariensis non omnino malus autor,lib.8.de Nugis curialium,ca.xj.Sed & Anto.Flor.in prima parte tertiæ partis principalis suæ Summæ,tit.j.c.xxv.per literarum ordinem mulierum vitia describit.Et Petrarca in eo lib.quem de Remediis prosperæ fortunæ scribit,in Dialogo,qui illis respondet, qui gratam esse sibi vxorem gloriantur,& rursus in lib.de Vita solitaria, & eius autoritate discipulus eiusdẽ Bocatius lib.de Genealogia Deorũ 4.c.xliiij.Aluarus Pelagius lib.2.de Plãctu ecclesiæ,arti. 45.vbi tria & centũ muliebria vitia cõmemorat Robertus Holkot in Sapientiã Solomonis,lectione 108.& Bernardinus,quem de Bustis vocãt,libr.Rosarij 2.Sermone 28.in tertia parte,in prin.& Iac. Sprenger in lib.cui est titulus,Malleus maleficarũ,parte 1.q.vj. plurima item fœminarũ mala prodiderunt: & nouissimè Cælius Antiquar.Lect.lib.14.c.item 14. posterioris editionis & Bonifacius sodalis Franciscanus in viatieis discursionibus,quo loco de falsitatibus hominum differit.

Fur quispiam huius operis.

Fœminas opus Satanæ ab Hæresiarchis dictas.

222 ¶Sed & è nostris quoque infinita propè in vnum veluti corpus congessit Albe.in suo fertili Dictionario,in dictione,Mulier,& in l.filia in orbitate.C. de inof.test.vbi post congesta multa mulierum vitia,subdit & alia esse multa,quæ numerare esset difficile.& rursum in l.iij.C.de sponsal. & in l.sed si ego.ff.ad S.C.Velleia.& Cepolla in l.quæritur.nu.6.& 7.ff. de ædil.edict. Quæ loca maxima ex parte ex nobis congessit Carolus Degrassalius Carcassonensis in lib.1.Regaliũ Franciæ,char.245.Et certè nescio quo fato hic,& nonnulli non absimiles scriptores,librum hunc nostrum tam impudenter compilarunt.Illud autem indignum est,quod huc afferatur, Seuerianos, Archonticosque hæresiarchas adeò mulieres exhorruisse,vt eas opus Satanæ esse dicerẽt, vt tradit D.ipse Epiphanius Eleuteropolites,lib.Hæreseon 1.tomo 3.sect.45.

Epilogus uitiorum muliebrium.

Correctione peccata emendantur.

223 ¶Dies iam me deficiet,si quæcunque in eã rem à sanctis viris,aliisque,vbique scripta sunt,coner exprimere.Ideo finem facio.Illud autem concludo: Quum fœminæ suapte natura sint tam sceleratæ,& vitiis deditæ,vt totæ ex illis compactæ videri possint,atque cõglutinatæ:omniaq; prorsus flagitia in earum animum,vt in quandam cœnosam fæculentamque,ac teterrimam sentinam confluxisse videantur:vt(inquam)immensa aliqua vorago,aut gurges vitiorum turpitudinumq; omnium fœmina dici queat (vt tandem vsurpẽ verba Tullij in v.in Verrem Actione) vtque ex his vitia omnia,aut ipsæ ex vitiis ortæ videantur(vt etiam vtar illa Lycurgi formula,apud P.Rutilium Lupum ex Gorgia libro priore de figuris sententiarum,in ea figura quæ μερισμὸς, dicitur) quem tandem modum , aut finem perpetrandis tot tantisque facinoribus facient,si in illis veluti impunè relinquãtur?Quæ,inquam,spes iam superest,eas emẽdatiores futuras?Quod itẽ superest pharmacum? si quo solo morbus depelli potest,id absit:id est correctio,cuius accessione, & præsentia aufertur peccandi autoritas:discessione autem,& absentia affertur,vt omnibus perspicuum est,& latè probatur 23.q.iiij.& etiam 5.fermè per totum.

Puniendorum peccatorum tres causæ.

224 ¶Propterea cùm Plato in Gorgia,& Augustinus in Ciuitatis Dei lib.19.c.xvj.puniendis peccatis duas causas esse scripserint,Taurus Philosophus in principio Comment.quos in eum librũ Platonis composuit,& Seneca libr.1.de Clementia, & alij plerique tres assignauerint: omnes tamen hanc primo loco posuerunt,vt scilicet is,qui deliquit,attentior fiat,& correctior,vt elegãter quoque disserit Gellius libr.Noctium Atticarum 6.c.xiiij. Quam etiam rationem sensit Paulus Iurisconsultus,cùm scribit in l.si Pœna ff.de pœnis.Pœna constituitur in emendationem,&c.Et facit optimè c.de his. 33.q.ij.cùm dicitur, Vt hac saltem districtione correcti , ipsi in se sua errata castigent.Et quod scribitur in c.qui ea.38.dist.Qui stultus fuit in culpa,sapiẽs fit in pœna. Cui omnino simile est vetus prouerbium Platonis in Symposio , Stulti post malum acceptum,erratũ cognoscunt.Sumptum fortasse ab illa Hesiodi sententia in lib.qui inscribitur Opera & dies:

Prouerbium.

—Δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Ἐς τέλος ἐξελθοῦσα, παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω. Id est,vt traduxit Erasmus,

—Tandem sua pœna nocentem
Consequitur,passusque sapit tum denique stultus.

Vxoris mali mores corrigendi.

Consuetudine cõfirmata peccata,incorrigibilia.

Noster autem Bal.consi.176.incip.Cæcilia recessit à Francisco,lib.1.scribit,quòd vir sapiens potest,imò verò debet,vt dicit,dietim malos vxoris mores corrigere,ne trãseant in consuetudinem delinquendi.Vix enim tollitur vitiũ,quod consuetudine radicatur.Vnde scribitur apud Ouidiũ,

Principiis obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuére moras.

Et paulò antè dixerat Bal.id quidem rarò corrigi,quod venit in consuetudinem:ad quod allegat l.non omnes.§.à barbaris.ff.de re mili.

Fœmina grauiores ictus, quàm uiri sustinent.

225 ¶Sed video quid sibi velit iste γυναικοκρατούμενος, id est , vxoris imperio addictus , & vt Latini vocant,vxorius.Veretur fortè,ne dũ verberat vxorẽ,illã interimat.Sunt enim mulieres,vt putat, tam imbecillo,& debili corpore,vt vel leui ictu intereãt.Quod & indulgentiores parẽtes in filiis timent.Ex quo Solomõ Prouerb.c.23.Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim eũ virga percusseris,nõ morietur.At nescit is fœminas multò grauiores ictus,quàm viros citra vitæ periculũ sustinere,teste Iureconsulto,Accursioq; nostro,hoc ipsum annotãte in l.nihil interest.ff. de adul. & Sign.const.lxiij.Titius calce percussit,col.2.versi.item intentio mariti:& Ludo.Bolo.in addi.ad Guid.Suza.in trac.de tormẽtis,col.3.& Hipp.Marsi.in re.rub.C.de prob.col.83.ver.sed ego incidenter,vbi illam gl.dicit no.& menti tenendã. & in l.à vobis,in materia incertitudinis, circa fi.ff. de annu.

de annu. lega.& in l.j.in prin.col.vlti.ff. de quæst.vbi & illam gl.dicit notab. Non ergo mariti timento:verùm intrepidè percutiunto,verberanto,pulsanto,feriunto,manuũ,pugnorum, baculorum,funiũ,fustium ictibus:& tot immania earũ flagitia depellunto.Nam & D.Chrysostomus ex variis in D.Matthæũ locis,Homilia 26.eademq; vlt.docet tribus modis vxorẽ malè moratã castigare.Primùm docendo secũdùm Deum.Si autem timorem Dei non sentit,improperando,vel vt homines erubescat.Si nec pudorem sentit frequenter cõfusa,faciat quod præcipit Solomon, Duram baculo percute.Ergo primùm admone,quia multùm proficit doctrina iustitiæ.Deinde confunde,quia frequenter pudor frænum est vitiorum. Tertium iustum est , vt castigetur,quasi ancilla quæ erubescere nescit,vt libera.Hæc ille.Superiùs autem in prima Lege connub.num.22.ex hac autem multorum autoritate docuimus,licere nobis vxores verberare.

Conclusio osoris fœminarũ de iis uerberandis.
Vxor tribus modis castiganda.

116 ¶ HACTENVS hic noster mulierum osor,qui totã suam orationem coloribus vitiorum muliebrium depinxit.Quem & suo ipsius(quemadmodũ dicitur)gladio primùm,ac deinde nostro conficiam.Primùm enim,si pœna ob id fuit introducta,vt qui deliquerunt,correctiores fiãt,& emendatiores, quemadmodum noster hic aduersarius asserit:ex hoc effici necesse est.si modò cessante causa cesset effectus,sicuti proculdubio cessat,quòd si nulla spes est emendari eũ posse, qui deliquit,nulla certè pœna imponenda est,quantũ ad eam causam pertinet: vt etiam tradit Gellius in eo ipso loco,quẽ citauit aduersarius,& approbãt Decreta Canonica in c. prodest.ad fi.23.q.v.vbi ecclesia abstinet à censuris , quando videt se nullatenus proficere.& c.allegauit.26.q.vij. vbi non imponitur pœnitentia ei,qui futurus est deterior.Et ideò dicunt Io.And.Domi.& Phil.Fran.in c. j.de sen.excom.lib.vj.quòd si excõmunicatus ex diuturno tẽpore efficitur deterior , debet iudex excommunicationem ex officio relaxare.Et idem voluit Paul.Liaz.in commento cap.vlti.col.4. de postul.præla.& Imo.in cle.j.circa prin.de pœni.& remis.Ant.& Panor.in c.ab excõmunicato. ille col.13.versi.nũquid autem possit.hic col.pen.sed nota vltimò.& ibi quoque alij, de rescrip.& idem Panor.in c.ad reprimendam.col.2.extrà de offi.ord.& in c.nouit.col.13.vers.Archi.qui hanc quæstionem,extrà de iudi.vbi idem de monitione siue correctione fraterna : vt nos statim dicemus & in c.clericos.col.vlt.de cohabi.cleri.& mulie.& in c.quoniam frequẽter.§.vlti.col.31. vers. item facit,vt lite non conte.& in c.significasti.in fi.de eo qui duxit in matr.& in c.sacro.in 4.uo. de sen.exc.& Ioan.Ana.in c.j.col.16.de maled.& è Theologis , D. Thomas,quem multi ex Doctoribus suprà dictis nuncupatim citãt,in 4.sen.dist.18.in vlti.q.art.vlt.in respon.2.art.primi dubij.Proinde Io.And.in c.Romana.§.sed nec.de sen.excom.lib.6.& idem Io.And.& Pet.Anch.in c.constitutionem.in fi.eod.tit.& lib.& vtrobique Domi.& ante eos Host.in c.j.in verbo,cognoneris,& ibi quoque Anto.col.pen.& Imo.in fi.de offic.deleg.monent prælatos,vt diligenter aduertant,ne ferant sententiam excommunicationis,vbi eam futuram præuident inutilem,cõtemptibilem.Et bene facit,quod scribit Archi.in c.si peccauerit.col.3.2.q.j.quòd licèt prima correctio fraterna,sit præcepti,tamen fallit,vbi timor est,ne monitus fiat deterior,quia tunc meritoriè , vt ipse loquitur,omittitur.Et in eam rem multa collegit Feli.in c.scribam.in prin. extra de præsum. & Iason in l.quod iussit.col.10.versi.vltra Bar.ff.de re iudi.

Autoris responsio.
Pœna nõ irroganda,si desit spes emendationis.
Excommunicatio relaxanda, si excommunicatus fit deterior.

117 ¶Sed iam suprà latè probauimus fœminas non modò non emendatiores , si verberentur, sed & multò deteriores futuras:vnde ortum est illud, vel pueris decãtatissimum, & vice prouerbij celebratum,licèt inelegans,& rude,

Ille lauat laterem,qui castigat mulierem.

Quod è nostris adnotat Cardi.Flor.post Lau.in cle.ex eo, in j.oppo.de sen.excom.Propterea & Bernardus,siue is fuit D.ille Clareuallensis abbas,siue alius eiusdem nominis, vt alij existimant, monet maritum,ne si vxoris adulterium resciuerit,eam corrigat,ne deterior efficiatur. Refert, & sequitur è nostris Felin.in ca.ij.col.3.in v.fal.extrà de calum.Ex quo & illud Ouidij lib.2.de Arte amandi,loquentis de adulterio Martis,& Veneris:

Hoc tibi profecit,Vulcane,quod antè tegebant,
Liberiùs faciunt, & pudor omnis abest.

Quasi videlicet satius sit vxoris adulterium dissimulare,sicuti Antoninum Philosophum fecisse suprà diximus,quàm eam non dicam verberare tantùm,sed & repræhendere, cùm hinc deterior efficiatur:& ita argumentum aduersarij,tanquam puluis in eum ipsum refunditur,qui excitauit.

Mulier uerberata fit deterior.

118 ¶Præterea non omnino assentior huic muliebris honoris oppugnatori , dum hunc sexũ vsqueadeo depressit,totque ac tantis vitiis onerauit,vt mulier nõ homo esse videatur. Quin si huius causæ defensionem susceperim , illud ausim profiteri,facturum me, vt Palinodiam canens laudẽ vel inuitus,quod ille priùs vituperauit. Idque fecerim euidentissimis rationibus, ex imis naturæ visceribus depromptis,non autem testimonio & autoritate virorum vsus,sicuti ille virorũ autoritate magis,quàm ratione,omnibus neruis cõtendit fœminas vituperare,&, quod indignius est, paucarum crimina in omnes trãsferre:quod olim Euripides mulierum alioqui osor,in Menalippe conquestus est apud Stobæum Ser.67.

Paucarũ mulierum crimina in omnes trãsferre indignum.

ἐλγατέῳ δὲ θῆλυ μισεῖν γένος.
αἱ γὰρ σφαλεῖσαι ταῖσιν οὐκ ἐσφαλμέναις
Αἶσχος γυναιξί, καὶ κεκοίνωνται ψόγον
Ταῖς οὐ κακαῖσιν αἱ κακαί.

Miserrimum est muliebre genus semel inuisum:
Nam quæ peccarunt, etiam immeritis
Dedecori sunt mulieribus: & communicant vituperium
Mala non malis.— At idem in Ione Creusam facit hæc loquentem:
Τὰ γὰρ γυναικῶν, δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἀν ταῖς κακαῖσιν αἱ 'γαθαὶ μεμιγμέναι
Μισούμεθ', οὕτω δυστυχεῖς πεφύκαμεν.
Conditio enim mulierum difficilis est erga maritos:
Et inter malas nos bonæ mistæ
Odio habemur: adeò miseræ sumus.

Sed & apud Terentium in Hecyra Sostrata hæc loquitur:
Aedepol næ nos mulieres sumus iniquè omnes inuisæ viris,
Propter paucas, quæ omnes faciunt dignæ vt videantur malo.

Et apud eundem Thais in Eunucho:
Me miseram, forsitan hic mihi paruam habet fidem,
Atque ex aliarum ingenio nunc me iudicet.

Et apud Senecam Tragœdiographum in Hippolyto, cùm ipse Hippolytus hæc dixisset,
Sileantur aliæ: sola coniux Aegeï
Medea reddit fœminas dirum genus. Mox subdit nutrix Phædræ,
Cur omnium fit culpa paucarum scelus?

Ex quibus & illud est Ouidij lib. 3. de Arte amandi, haud multo post prin.
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
Spectetur meritis quæque puella suis.

229 *Qui de laudibus mulierum scripserunt.*

¶Sed quia res, de qua agimus, non exigit, vereorque ne mihi viri succenseant, idque ascribant vitio, si fecerim, tanquam meo patrocinio mulierum gratiam & amorem aucupari contendam, idcirco nunc ego tacere malo. Quanquàm nō defuerunt, qui de laudibus fœminarū affatim scripserunt, in quibus Plutarchus autor excellentissimus, qui librum huic rei nuncupatim dedicauit cui titulus est γυναικῶν ἀρεταί, id est, mulierū virtutes: & longo antè tempore Hesiodus, qui librū eiusdē argumenti scripsit, in quo mulieres Heroides, vt Dion Chrysostomus ex Alexandri sententia, & Lucianus tradunt. Alter quoque Chrysosto. in illa ipsa Homilia Decollationis D. Ioannis, & D. Hieronymus in enarratione Psalmi 44. ad Principiā: & iterum in Proœmio in Sophoniam, & in lib. 1. in Iouinianū, multa in earū laudem congesserunt. Multa item Gregorius Giraldus, aut quisquis is fuit, qui ad illius Syntagma de Musis, parergon siue corollariū addidit. Plura verò Hispanus quispiā non indoctus, qui vulgari Hispanorum lingua in eam rē librum conscripsit, titulumque illi nuncupauit, Honor dominarū, quem posteà Gallus quidā in nostrā linguam traduxit: sed omniū plurima Christina quædā Pisana mulier egregiè docta, quæ & de ea re librū iustæ magnitudinis elegātissimè cōposuit, quo ea omnibus aduersariorū rationibus, & argumentis scitissimè respondit, atque omnia crimina, quæ passim mulieribus assignantur, & rationibus, & exemplis optimè diluit. & Cælius libr. Lectionū Antiquarū 13. c. xxxiij. posterioris editionis, & lib. 14. ca. j. eiusdem editionis. & Albertus Eyb. in eo lib. quem Margaritam Poeticam inscripsit, 2. parte, tract. 2. oratione 17. quam peculiariter de ea re conscripsit: & Gulfridus Chancerus Anglus duobus libris, quorū vnius titulus est, Laudes bonarū mulierum, alterius, Fœminarū encomion. Et ex recentioribus Prædicatoribus, quos vocant, vt & Prædicatores habeāt à quibus hoc accipere possint, si fortè nullos alios libros legerint, Robertus Carazolus, in eo sermonū lib. quem de laudibus sanctorum cōscripsit, sermone 7. c. j. & Bernardinus, quem de Bustis vocant, in 2. parte sui Rosarij, sermone 28. in 3. parte. Et Ioānes Griesch (vt infimæ notæ viros appellem) in suo quadragesimali, sermone 37. Et nouissimè Ioannes Textor, qui & librū de Claris mulieribus edidit, omniū copiosissimū. Quorū dicta, ne sim longior, huc ascribere supersedi, cùm etiā sine illis responsum esse puto huic nostro aduersario. Et certè aliquādo, nisi quid aliud intercipiat, proprium peculiaremque librum de Laudibus mulierum conscribam.

230 *Mulieres exemplo potiùs quàm verberibus corrigendæ.*

¶Denique vt ad institutū redeam, illud tātùm admonui, ne verberentur vxores, non etiā ne omnino corrigantur: sunt enim præter verbera, alia quoque correctionis genera, vt no. 45. dist. fermè per totum, quibus possunt vitia, si qua sunt in mulieribus, emendari: & certè multò satiùs quàm verberibus, si tamen cōparatione vti liceat, cùm verberibus, quod iam diximus, id fieri nō debeat. Quando & Pacati ad Theodosiū verissima sit sententia, Imperatā correctionē exasperare, blandissimè autem uberi exemplo. Vxores ergo, vt tandem concludamus, nō verberibus: sed potiùs exemplis corrigamus: & à vitiis, si qua sint, ad virtutum studia prouocemus, secundū tex. in §. necesse est. 47. dist. & facit c. indignantur. in fin. 32. q. vj. pudiceque viuentes vxoribus bonos mores colendi autores simus, iuxta Iurisconsulti sententiam in l. si vxor. §. iudex. ff. de adul. Virorū enim dicta factaque, sunt vxoribus veluti speculum, ad cuius intuitum suos ipsæ mores formāt, atque componunt. Nam cùm semper aliàs exempla sint magni momenti ad corrigenda, vel deprauāda hominum ingenia, vt alibi abundè disseruimus: tum ea maximè, quæ à domesticis proficiscūtur, vt probat tex. in l. j. C. de emend. prop. & illud Satyrographi Poetæ, Saty. 14.

—Velocius & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos autoribus.

231 ¶Hinc persæpe vxori dux, atque exemplum lasciuiæ vir fuit, vt ait Petrarcha, de Remediis aduersæ fortunæ, Dialo. 21. Nam, vt vir ille in omni genere doctrinæ cõsummatissimus Plutarchus in Præceptis cõnubialibus inquit, c. xvij. Ἀνὴρ φιλοσώματος καλλωπιστρίαν γυναῖκα ποιεῖ: φιλήδονος, ἑταιρικὴν καὶ ἀκόλαστον: φιλάγαθος, καὶ φιλόκαλος σώφρονα καὶ κοσμίαν. Vir corporis studiosus vxorem reddit lasciuiori cultui deditã: voluptuosus amatoriam, & libidinosam: boni honestique amator, modestam & honestã. Et rursum ferè in vmbilico eiusdem operis: Ne putes (ait) à superfluis profusisque sumptibus vxorẽ temperaturam, si te hæc minimè contemnentem conspiciat: quin potiùs auratis poculis, pictisque cubiculis, mularũ & equorum phaleris gaudentem videat. Non enim fieri potest, vt à mulieribus luxus remoueatur, quo viri circunfluunt. Propterea & D. Augustinus in c. si dicturi. 32. q. vj. nos monet, vt quales volumus vxores nostras inuenire, tales & ipsæ nos inueniant: & si intactã quærimus, intacti simus: si puram, puri. Nõ enim illa posset, quod nos non possumus. Et idem alibi in libro de decem chordis: Si caput (inquit) est vir, meliùs debet viuere, & præcedere in omnibus factis suis vxorem, vt illa imitetur virũ. Quod & repetitur, vltimis verbis prætermissis, in c. non mœchaberis, in fin. iisdem quæstio. & causa. Quibus succinit & Seneca, scribens ad Lucillum, episto. 94. Improbus est qui ab vxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor vxorum. Sed & Lactantius de Vero cultu, ca. xxiij. Exemplo, inquit continentiæ docenda vxor, vt se castè gerat: iniquum est enim, vt id exigas, quod ipse præstare non possis. Quæ iniquitas id efficit profectò vt essent adulteria, fœminis ægrè ferentibus præstare se fidem, non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla est tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc causam vitiis suis prætendat, iniuriam se peccando non facere, sed referre. Quod & optimè Quintilianus expressit, Homo, inquit, nec alieni matrimonij abstinens, neque sui custos, quæ inter se natura connexa sunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus, potest vacare domesticæ sanctitati. Et vxor cùm in tale incidit matrimonium, exemplo ipso incitata, aut imitari se putat, aut vindicari. De quo & nos quoque dicemus infrà in 13. lege connubiali, nu. 35. incip. caueant igitur, & seq.

Vir vxori dux lasciuiæ.

Vir ab vxore exigere nõ debet, quod ipse non præstat.

232 ¶Cum ergo plerunque mariti vxoribus præbeant exemplum, & occasionẽ libidinis, ex hoc ortum videri potest, quod Guil. de monte Laud. in cle. eum ex eo, & ibi post eum Cardi. Flor. in c. oppo. de sen. excom. asserit, quòd in quibusdam partibus viri ex adulterio vxorũ puniuntur, veluti ipsius criminis autores. In Catalonia enim, & aliis multis partibus, vir per vxorẽ cucurbitatus (ita enim illum vocant, cuius vxor est impudica) licet inuitus & ignorans hoc ipsum passus fuerit, soluit tamen 40. solidos domino vxoris. Et Parisiis ducitur vir per totam vrbem asino insidens, facie versa ad caudam, vxore asinum trahente, & præcone ante eos proclamante, Qui sic faciet, si accipiet. Hæc illi: quæ & post eos quoque recenset Benedi. in c. Raynaldus. in verbo, cuidam Petro tradiderũt, nu. 62. de testa. Et illorum fortè temporibus istud obseruabatur. Sed quod de Parisiis dicunt, iampridem in desuetudinem abiit. Ambrosius autem in priorẽ Episto. Pauli ad Corint. c. lxv. tradit fœminas inuerecundiores, esse viris opprobrium: in mulierum enim insolentia viros notari: tãquam diceret, vxores imitari vitia virorum, ideoque ex vitiis vxorum, virorum quoque vitia depræhendi.

Viri ex vxorũ adulterio in quibusdam partibus puniuntur.

233 ¶Item corrigendæ sunt vxores, non inquam verberibus (quod sæpe dictum est, dicendum est tamen sæpiùs) sed blanditiis, mollibusque verbis, atque maritali sermone, vt vtar verbis Iurisconsulti in l. vlti. ff. si quis aliq. testa. prohi. Nam vt dicit Bernardus Syluester, quem plerique Diuum Bernardum autumant, in ea Epistola, quam de re familiari ad Raymundum quendam conscripsit, Malam vxorem potiùs risu, quàm baculo, castigabis. Et Plutarchus in illis, quæ sæpius citauimus, Præceptis connubialibus, statim post principium, Veteres, inquit, Mercurium iuxta Venerem collocabant: quòd voluptas nuptialis ratione, aptoque sermone maximè indigere videatur. Et alibi in eodem opere, c. 34. Præesse maritum vxori par est, non vt dominum pecoribus, sed vt animam corpori, conspiratione quadam naturali per beneuolentiam cũ ipso coniunctam. Quemadmodum igitur procurare corpus eõuenit, non ipsius seruiendo voluptatibus, atq; cupiditatibus: ita vxori præesse demulcendo, gratificandoque oportet. Quibus nimirum adstipulatur, quod dicit Gregorius Nazanzenus, in Admonitorio, quod Heroico carmine conscripsit:

Mulieres itẽ blanditiis corrigendæ, & risu potiùs, quàm baculo.

Mercurius, cur iuxta Venerem collocetur.

Maritus vxori præest, non ut pecoribus, sed ut anima corpori.

οὐδὲ λεοντοδάμος θηρὸς μένος ἤνασεν ἀλκῇ
ἄσθμασι βρυχαλέοισι χολούμενον, ἀλλὰ δαμάζει
χερσὶ τὴν ψύχων, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισιν. Id est,

Neque leonis altor feræ vim domuit robore,
Anhelitibus rugientibus iratam, sed domat
Manibus demulcens, & blandis sermonibus.

Quanquàm non me latet, Cleobulum Lyndium vnum quidem ex septem illis sapientibus, illud inter cætera ipsius præcepta monuisse, vt cum vxore nihil blanditiis agamus: vtque præsentibus extraneis, eam nunquam obiurgemus: illud enim vecordiæ esse, alterum vesaniæ, sicuti à Demetrio Phalereo & Diogene Laertio, & Ioanne Stobæo, relatum est. Cui, quantùm ad secundum pertinet

Vxor nunquam præsen-

tibus extraneis obiurgandi.
Amici clàm monendi, palàm laudàdi.

pertinet,fatis conuenit cum Solone,cuius ea eſt apud Auſonium ſententia:

Clam coarguas propinquum, ſed palàm laudaueris.

Cui omnino ſimilis eſt ille Mimus,ſiue Senecæ,ſiue alterius:

Secretò admone amicos,palàm lauda.

Quibus omnino addes quod à Plutarcho ſcriptum eſt in lib. quo docet quo pacto poſsis adulatorem ab amico dignoſcere. Inſuper,inquit,cauendū eſt & illud,ne coram pluribus obiurgemus amicum:ac Platonis illud habere cōuenit in animo.Nam cū Socrates acriùs obiurgaret familiarē quempiam,in conuiuio cum eo diſceptans.Nonne ſatius fuerat,inquit Plato,hæc illi ſeorſim dixiſſe?Et Socrates,At tu ſanè nonne ſatius feciſſes,ſi ſeorſim iſta mihi dixiſſes?Porrò cùm Pythagoras in familiarem quempiā aſperius corā pluribus fuiſſet inuectus,adoleſcentem gladio præfocaſſe guttur aiunt:Ex eo tēpore nunquā Pythagorā quenquā alio præſente repræhendiſſe.Siquidē vt morbi parū honeſti,ſic & peccati reprehenſionē ac retectionē ſecretam eſſe cōuenit: nō vt ceu ludi ſolennes vniuerſo populo exhibeatur,nec vt oſtentetur,& ſpectatores ac teſtes accerſat. Neq; enim amicū eſt,ſed ſophiſticum,ex alijs erratis ſibi parare gloriam,& apud eos qui adſunt ſeſe iactare, quemadmodum ſolent medici,quos Chirurgos vocant:in theatris oſtentantes quos morbos curādos ſuſceperint.Iā verò præter contumeliam,quā ab omni prorſus curatione abeſſe cauendū erit & illud,ne quod eſt vitioſum,in admonendo contentioſi ſimus & contumaces. Neque enim ſimpliciter amor obiurgatus magis premit,iuxta ſententiam Euripidis: verùm ita ſi quis obiurget coram multis,nihil parcēs amico, is omne malum & omnē morbum vertit ad impudentiam.Sicut igitur Plato cenſet, vt ſenes qui ſtudent verecundiam inſerere adoleſcentibus, ipſi primùm reuereantur adoleſcentes:ita cùm verecundè reprehendit amicos,id potiſsimùm gignit in eo verecūdiam:cumque pudenter ac paulatim aggreditur ac caſtigat peccantem, ſuperat & conficit amici vitium, quem totum occupauit pudor pudeſcentis, & reuerentia reuerētis. Vt interim prætermittam quid de ea re monuerit Christus D.O.M. quídve Paulus.

Leones nec verberibus cædendos, nec blanditiis leniendos.

234 ¶Verùm quantum ad id,quod de blanditiis monuit Cleobulus,illud obſeruandum cenſeo,quod apud Philoſtratum lib.7.Apollonius Tyanæus ex Pharaetis ſentētia dicit,leones, quos manſueſcere volunt homines,verberibus non cædendos. Nam recrudeſcere illos verberibus:nec rurſus blanditiis nimiùm leniēdos,quaſi ſic nimiùm ſuperbi euaderent.Itaque blāditias minis permixtas faciliùs ad mores illos optatos poſſe deducere. Quæ etſi de leonibus, & feris animalibus dicta ſunt,nō incommodè tamen ad fœminas referemus,quas(vt ſuprà diximus)Cato Cenſorius animalia indomita appellat.Id autē eſt,quod,etſi alijs verbis,eodem tamē ſenſu eleganter diſſerit D.

Lenitas cum ſeueritate miſcenda.
Arca tabernaculi.

Gregorius libr.Moraliū 20.parte 4.c.xj.& tranſumptiuè in Decretis Canonicis in c.diſciplina.45. diſt.Miſcendam eſſe lenitatē cum ſeueritate, faciendumq; quoddam ex vtroque temperamentū: vt neque multa aſperitate exulcerētur,quos corripimus:neq; nimia benignitate ſoluantur.Quod nimirum illa area tabernaculi ſignificat,in qua cū tabulis virga ſimul,& manna eſt. Id,inquā,eſt quod apud Liuiū lib.8. ab vrbe condita,ſenſit,fecitque Papirius, ſcilicet ſeueritatē iungendā comitati.Porrò Homerus ille parens omnis virtutis (ſic enim libet eum ſæpiùs poſt Iuſtinianū appellare) id nos apertiùs,& in ſpecie de qualoquimut,docuit. Nam apud eum lib.1.Iliados,Iupiter Iunonem vxorem leniter primùm monuit,ne ex ſe tentaret reſcire,quæ veluti vltra crepidas (vt interim ad vetus prouerbium alludam) vxorias eſſent. Deinde verò cùm ea nihilò ſeciùs paulò contumaciùs perſtaret, minas adiecit:nempe iratas ſe in eam manus iniecturū, niſi continuò obmuteſceret. Verſus Homeri hi ſunt:

Ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,
Μή νύ τοι οὐ χραισμῶσιν ὅσοι θεοί εἰσ' ἐν Ὀλύμπῳ.
Ἆσσον ἰόνθ', ὅτι κέν τοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.

Blanditiis minæ regaliter addendæ.

Blanditias igitur non omnes viris amplectendas cenſeo : ſed tantùm ſeueras (vt ſic appellem) & cum maieſtate quadam coniunctas:nō etiam molliculas,humiles,demiſſas, quibus viri erga vxorem autoritas ; imperiumque emolliatur, minuatúrve : ſed & ita vt blanditiis precibuſque minas regaliter addat,vt interim vſurpem verba Ouidij,libr.2. Metamorphoſeos. Idcirco hanc quoque legem præcedenti ſubiiciemus:

Nona lex connubialis.

SVIS VIRI EXEMPLIS, ATQVE BLANDITIIS CVM SEVERITATE CONIVNCTIS, VXORES CORRIGVNTO.
SED ET MINAS INTERDVM, SI RES EXEGERIT, ADMISCENTO.
VERVM NON PALAM, AVT PRAESENTIBVS EXTRANEIS, EAS OBIVRGANTO.

IN

IN DECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS DECIMA.

1 Llud autem hoc loco non prætermittendum, quòd licèt vir sit caput mulieris, illiq; præsit, & dominetur, vxori tamẽ debemus vltro relinquere domus principatũ, ita videlicet, vt maritus foris, sub dio, in agro, in foro, in Repub. omnia suo arbitrio cõficiat, diuitiasque cõparet, quæ tectis recõdantur: vxor verò domi rebus domesticis cõseruandis, & præparandis præsit, & tectis illatas diuitias custodiat, vt tradit Antiphon Rhamnusius, qui ab orationis dulcedine Nestor dictus est, atque etiã Xenophon in Oeconom. Aristoteles quoque lib. 2. Politicôn, c. 3. & iterum lib. 3. c. item 3. & Oeconomic. lib. 1. c. iij. Et Columella in Præfatione libri duodecimi Rei rusticæ. Ipsius autem Xenophontis locum Græcè quidem scriptũ, sed in nostrum sermonem conuersum subiiciemus, ne fraudem legentes iudicio maximi autoris: Mihi (ait) profectò Dij videntur omnia quidem sapientissimè fecisse, sed hoc præsertim cõiugium, quod mas & fœmina vocatur: primùm quidem, ne animantiũ genera deficerẽt: deinde vt haberemus à quibus nostra senectus aleretur. Cumque mortalium vita, non vt cæterorum animalium, sub dio, sed sub tecto ducatur: oportet sub dio procurare, quorũ adminiculo futurorum hominũ vsui sub tecto cõsulatur. Huiusmodi sunt noualia, arbores, sementes, pascua. Ex his necessaria victui proueniũt, quibus in domum illatis, custodẽ adhibere opus est, qui maximè is fuerit, quẽ sub tecto res agere decet. Tecto indigent, infantium nutritio, fructuũ segetes, vestiumque è lana contextus. Quoniã verò vtraque hæc, & extra & intra domũ diligentiam expetunt: mihi videtur Deus naturam mulieris ad curã intus suscipiendam in lucem protulisse, molliore que corpore, vt intra parietes officiũ obiret. At viri corpus animumque frigora, æstus, itinera, militiã facilè tolerare constituisse. Quapropter illi foris res agendas delegasse. Rursus illas ob infantium curã maiore erga liberos charitate, tum ad custodienda quæ à viris parta essent, metu vehementiore, qui rebus asseruandis vtilis foret, præditas esse voluit. Viro insuper, cui tueri extranea facta incumbit, ac oppugnanti resistere, maiorem addidit audaciam. Memoriã verò ac diligentiam parem, atque in medio posuit, qua pro suo vterque officio tum dando, tum accipiendo, vsurus esset: Et post pauca: Deus item vxorem pulchriorem condidit, vt formam cum pudicitia se domi continendo tueretur. Virum torosiorem, vt extrà magis ageret, edidit. Si quis autem huius ordines aduersus ierit, aut viri partes vxor, seu vir vxoris peregerit, vltorem se sentiet habiturum Deum. *Vir rebus forensibus præsit, uxor domesticis.*

2 ¶ Quibus & accedit, quod scribit Demosthenes aduersus Neæram, aut quisquis est, qui eam Orationem scripsit: nã id dubitatur: τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεχ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Id est, Meretrices enim voluptatis causa habemus: concubinas autem famulitij causa, & curæ quotidianæ corporis: vxores verò, vt legitimos filios tollamus, & habeamus rei domesticæ fidã custodem. Quam tamen orationẽ aliqui Democratis esse censent. Plato in Memnone, dicit esse vxoriam virtutem, domũ rectè gubernare, dũ custodit domestica, viroque obedit. Quod & idem senserunt è nostris Io. And. & Panor. in c. literas extrà de resti. spol. scribentes vxoris esse propriũ custodire res mariti. In qua etiam fuit sententia Gabriel Biel, præstantissimus inter scholasticos Theologus in 4. sen. dist. xv. q. iij. art. item 3. dubio 2. Neque aliud sibi vult, quod Aristoteles li. Oeconomic. 1. c. j. Probam, ait, mulierem omnibus quæ sunt intus, dominari oportet. Et si quid intus accidat, ipsi notum sit soli. Et rursum inferiùs: Viro quidem indecens videtur ea scire, quæ intra ædes fiunt: in cæteris verò omnibus parere mulier viro contendat. Atque iterum, Turpe est viro quicquam eorum quæ domi sunt, facere. *De eadem re.* *Mulieres rerum domesticarum custodes.* *Vir ignoret quæ intra ædes fiunt.*

3 ¶ Cuius item sententiæ assertor est, sed primus omnium, Homerus ille, qui introducit Hectorem, vxorem ita alloquentem in 6. Iliad. Rhapsodia, vti nos & alibi citauimus: *De eadem re.*

Ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα, τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι: πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.

Id est, ad verbum:

Sed domum iens, tuipsius opera cura,
Telámque, colúmque, & ancillis iube
Opus adire: bellum autem viris curæ erit.

Quos eosdem versus repetiit cùm in primo Odysseæ, tum in 21. eiusdẽ operis, nisi quòd in vlti. versu pro πόλεμος, id est, bellum, scribitur μῦθος, id est, sermo, oratio: vtrobiq; eos pronuntiantem Telemachum faciens, monentem Penelopen matrem sui officij. Clytemnestra apud Euripidem, ita Agamemnonem maritum alloquitur:

Ἐλθὼν δὲ τἄξω πρᾶσσε, κἀν δόμοις δ' ἐγώ.

Id est, sicuti transfert Erasmus:

Quin tu, foris quæ sunt, agas negotia:
Curas ego tractabo domesticas.

Naumachius quoque Poeta Christianus, ita mulierem monet apud Stobæum c. lxxj.

Αὔτως

Αὖτι ἢ δι τὰ θύρηφι, τὰ καὶ δύναται ποιῆσαι.
Σοὶ δ' οἰκοφελὴς μελέτω, μὴ λαθρόντι φυλάσσειν.
Externa negotia, quæ conficere poteſt, ipſi relinquas:
Tibi verò cura rei familiaris ſit, & cuſtodia domus.

Porrò apud Plutarchum in Romulo Romanorum vxores profitentur adminiſtrationem domus ſibi à viris permiſſam.

4 *De eadem re.* ¶Ex ſanctis quoque ſcriptoribus Clemens Alexandrinus libr.3. Pædagogi.capi.xj. grauiter pronuntiauit, rem pulcherrimam eſſe mulierem domus cuſtodē. Et eius diſcipulus Origenes Adamantius in Commentariis, quos propè diuinitus in Epiſtolam Pauli ad Ro.conſcripſit, illud vltimi capitis enarrās, Saluta Mariam, quæ multùm laborauit in nobis: inter officia mulierum illud repoſuit, domum bene regere. Huius autem ſub hoc propemodum intellectu verba ſunt: Docet & in hoc debere etiam fœminas laborare pro eccleſiis Dei. Nam & laborant, cùm docent adoleſcentes ſobrias eſſe, diligere viros, filios enutrire, pudicas eſſe & caſtas, domū bene regentes, benignas, ſubditas viris ſuis, hoſpitio recipere, ſanctorum pedes lauare, & cætera omnia, quæ de officiis mulierū ſcripta referuntur in omni genere caſtitatis. Legerat Origenes Raguelem virū illum ſanctū, eiuſque vxorem, dum à ſe Sarā filiam ad Thobiā maritum dimitterent, inter cætera præcepta, quæ illi dederunt, hoc illā admonuiſſe: regeret familiā, ac domū mariti gubernaret, vt ſcribitur Thobiæ 10.c. tanquā domus gubernatio ad mulierē peculiariter ſpectaret. Id quod etiā inſinuat D.Paulus ad Tit.c.ij. monens fœminas, vt domus curā habeant. Secundū quam ſententiā, Lacæna quædā captiua facta, cùm interrogaretur, quid facere ſciret, domū, inquit, benè gubernare: vt eſt autor Plutarchus ad finem Apophthegmatū Laconicorum: veluti id officium præcipuè deceat mulieres. Sed & Chryſoſtomus in ſermone, Quòd regulares fœminæ viris cohabitent, Ciuilibus, ait, negotiis à viro ſuſceptis, mulier ſortita eſt domeſticā adminiſtrationem, & curā. Idem in Epiſt. Pauli ad Corin. Homilia 13. Deus viro vniuerſa non commiſit, nec mulieri: ſed pulchrè officia digeſsit, huic domum, illi forum tradens: & huic nutrire, agricolatur enim: huic amicire (tela enim & colus mulieris eſt) & texendi ſapientiam commiſit.

5 *Calæci. qui Portugalenſes, & Luſitani.* ¶Apud Calæcos Hiſpaniæ populos fœminæ res domeſticas adminiſtrant, vt teſtis eſt Trogus, & deinde Iuſtinus lib.44. eodemque vltimo. Hi autem ſunt (ſi quis id fortè deſideret) quos olim Luſitanos vocabant, autore Strabone lib.3. quos item Portugalēſes vocamus. Quamuis ſint, qui Luſitanos, & Calæcos diuerſos faciāt. Sed vt ad rem redeamus, ſimiliter apud Germanos vxor domus officia exequitur, vt ſcribit Tacitus. *Lex Aegyptiorum.* Et in hanc ſententiam lex apud Aegyptios ab Iſide lata dicitur, autore Diodoro lib.1. vt viri pollicerentur ſe omnia intra penetralia vxorum arbitrio relicturos. *Aegyptiorum uiri domeſtica negotia, fœminæ extranea exercēt.* Quanquàm ab Herodoto ſcriptū eſt in Euterpe (quod an legi Iſidis repugnet, alij videāt) Aegyptios, quemadmodū & cælo, & flumine diuerſa ſunt ab aliis natura: ita pleraq; omnia à cæteris omnibus diuerſa cōſtituiſſe inſtituta, & iura. Apud eos enim fœminæ negotiātur, cauponantúrque, & inſtitoriis operis vacant. Viri autem domi ſe cōtinent texentes, aliaque munera muliebria tractātes. Onera itē capitibus geſtant, fœminæ humeris: viri ſedentes mingūt, fœminæ ſtātes. Quod & de iiſdem tradit Mela lib.1. in hæc verba: Forū ac negotia fœminæ, viri penſa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Ex Herodoti autē ſententia apud ſolos Aegyptios illud obſeruatū videri poſſet. *Gelonorum quoque.* Legimus tamen & apud Gelos, ſiue mauis Gelonos, eū quoque morē fuiſſe, vt agri à fœminis colerentur, domus ædificarentur, cæteraque virilia officia exercerentur: à viris autem muliebria: quo nomine malè audierunt ab hiſtoricis ſcriptoribus. Et hoc inter cæteros retulit Clemens lib. Recognitionū 9. *Gorgonum item.* Sed & apud Gorgones ſolæ mulieres publica munera obeunt: viri autem rei domeſticæ curam gerunt, tum obtemperātes fœminis, tum militiæ principatuſq; ac omnis Reip. expertes, vt ſcribit Diodorus lib. Bibliotheces 4. *Serum.* Quinetiā apud Seras viri crines implicant, domi deſident vnguentis delibuti, & prorſus effœminati. Mulieres contrà, capillum capitis tondent, virili cingulo ſe cingunt, & in agro omnia opera perficiunt: quod ab Epiphanio Cyprio admodum vituperatur, lib. Hereſeon 3.c.vj.

6 ¶Cæterùm apud Græcos, & mox apud Romanos, tandemque apud Gallos, cæteroſque omnes ferè populos lege naturæ viuentes, domeſticus labor matronalis fuit, & domeſtica negotia mulieri tradita ſunt. Quemadmodum enim à natura, comparata eſt viri opera ad exercitationē forenſem, ita & muliebris ad domeſticam diligentiam. Ex quo profectum videri poteſt, quod ſcribit Bar. in l. Titia cùm teſtamento. §. vlt. col. 2. verſi. quæro quid ſi dixerit teſtator. iuncto verſi. ſeq. ff. de leg. ij *Vxores dominæ domus vocantur.* quòd vxores noſtras, dominas domus vocare ſolemus, propter præeminentiam, quam illis domi relinquimus. quod & idem dicit ipſe Bar. conſi. lvj. Bart. fecit teſtamentum, in ij. dubio, & Ange. conſi. cxliiij. ad primum dico, factum autem inci. reuocatur in dubium, poſt princ. Lapus alleg. 110. in ciuitate Florentiæ, col. 16. in paruis. & Pet. Anc. conſi. ccxxxvij. qui in primo quæſito, col. 2. & Roma. conſi. cxviij. quò ad primum, poſt prin. Ad quam ſententiam illud reuocant, quod ſuprà diximus de viris, qui ſuas ipſorum vxores dominas appellant.

7 *Vxor relicta domina, alimenta tantùm.* ¶Ex quo fieri dicunt, vt ſi teſtator quiſpiam habens liberos, vxorem ſuam dominam ſuorum bonorum relinquat, non propterea videtur illi relinquere dominium, ſed alimenta tantùm, cum ea præminentia in domo, quā & ante mortem teſtatoris habuerat. De quo etiam per ipſum Bar. Bal. & alios in auth. hoc locum. C. ſi ſec. nupt. mul. & Bar. conſi. 1x. ſuper eo quod quæritur, vbi eadem

fermè

fermè dicit:& consi.clxx.Petrus Maioli.& inter eõsi.Bal.in consi.cxx.Nicolaus,& ibi Bal.in subscriptione,lib.3.& per Bald.Imo.Pau.Cast.& alios Doct.& præcipuè Paul.Pic.in repet.in j.q.in d.l.Titia cum testamento.§.vlt.& Spec.tit.qui si.sint legi.versi.quid si quis ita.& ibi Io.And.& Bal. jn addit.& eundem Bal.in vlti.col.ij.versic.quid si testator.C.de indi.vidui.vbi & illud dicit,quòd illa verba,Relinquo vxorem meam dominam,exponuotur iuxta vulgare Italicum,id est, donna, quasi caput regiminis in domo,sicut erat viuente marito. Et hoc (inquit paulò pòst) colligitur ex communi vsu loquendi,quia vxores oostras dominas appellamus:& in e.vlti.col.iiij.versi.con suetudo interpretatur,extrà de consuet.& consi.ccxej.dominus Bar.lib.3.& coosil.50.viso testamento.io si.lib.5.Ange.consi.xevij.Viuianus de monte,col.vlt.versic.restat igitur videre.& consi.eix.in dicto testamento.col.j.versieu.restat igitur nune videre,& consi.eccj.factum tale legitur.in versi.quartum dubium,& Rom.consi.elij.hæc domina Francisca.& consil.dxvj.in casu propositæ consultationis.& Paul.Cast.consi.elx.considerandum est,col.vlt.versie.sed dubium est,lib.1.& consi.ccccxiij.ad primum quæsitum,lib.2.& Raph.Co.consi.xxxviij.maritus quatuot filiis,col.j.& Bened.Cap.consi.iiij.cùm de duobus,col.j.& consi.lxxij.cùm viso,& considerato.io ij.dubio, col.pen.& consi.cluij.cùm prout in facto,& consi.elvij.subscripsi me.Philip.Cor.consil.v.in hac consultatiooe.in prin.lib.1.& coosi.cclvij.circa primum consultationis articulum,col.ij.eo lib.1.& consil.iij.super dicto themate.col.pen.versi.quaotum autem ad relictum,lib.2.& consi.exij.quanquàm videntur,col.ij.& iij.eo.lib.& consi.clxxxvj.circa hãc consultationem,col.j.eo.qnoque lib.2.& coosi.clxxiij.etiam circa primum,col.uj.in princ.lib.3.& coosi.clxxx.multitudo quæsitorum, col.x.in xiij.q.lib.4.& consi.cccviij.quòd dicta domina,col.uj.in litera F. eodem lib.4.Alex.post Bart.in l.etsi cootra tabulas.col.pen.versi.& ista inducit.ff.de vulga.& pup.substi.& consi.lvj.perlectis verbis,ferè per totum,lib.3.& consi.xxix.viso themate,& dubitatione, etiam propè per totum,lib.4.& consi.ccxiiij.ponderatis verbis,col.vlti.versi.non obstat,si eontra,lib.6.& Ang.Areti. in tract.de testa.in glo.in versi.item reliquit dominam. Et Francisc.Curt.senior,consil.xj.statuto Parmeosi.col.ij.versi.tertiò facit.& consil.xiiij.nobilis testator,per totum:& consi.seq.sæpe consului,etiam per totum,& Socinus consi.ccx.satis anceps sui,etiam per totum,lib.2.& coos.cclxxix. visa donatione,io secundo dubio,eod.lib.2.& consi.j.Franciscus,col.ij.in secunda quoque quæst. lib.4.Io.Corser.& Anfr.io decis.Tholos.quæst.cccclxij.item fuit quæsitum quid operentur.Ias.in l.cùm hi.§.si in singulos annos.post medium,de transact.Phil.Dec.coosi.cclxxviij. ooo leuis,col.ij.versic.vode postremò.& consi.ccccluij.iuridicas,io j.dubio.& consi.cccclxxvj.cooclusiooē,propè per totum.& Mari.Soci.iunior,consi.xcix.proposita quæstio.col.ij.num.12.lib.1. habet, cũ præeminentia domus.

8 ¶Vxorum igitur (vt tandem hoc coocludam) peculiare genuinumq́; offieium est, domestica negotia curare:& quas maritus sub dio & magnis sæpe laboribus comparauit,domiq́; locauit diuitias,sedula ac fideli cura custodire. Alioquin cootinuò disperire,quod multò tempore , & negotio vir ipse quæsiuit,palàm ostendit Polygnoti,aut vt Plinio placuit,lib.35.cap.11. Socratis pictura,in qua Ocnus fuoiculum cootexit,adstante asella,quę quod contextum fuerit,assiduè abrodat, Hunc Ocnum,vt scribit Pausanias lib.10.quo de Phocicis tractat , hominem dicuot fuisse industrium,ac laboriosum,sed vxorem habuisse oegligentem rerum domesticarum , sumptuosam, ac prodigam:& quæ quicquid is suo labore coegisset,prorsus absumeret.Hincq́; ab Ionibus dici solitum,si quem conspexissent in re quapiam elaborantem,quæ nihil afferret emolumenti,Hic homo fuoiculum Oeni cootorquet, Sed & de huiusmodi Ocno ita scribit Propertius lib.4. Elegia. in Epistola Arethusæ ad Lycotam, *Polygnoti pictura.* *Ocni funiculum torquere.*

Dignior obliquum funem qui torqueat Ocno,
Aeternumq́, tuam pascat aselle famem.

Hanc Ocni effigiem Aodreas Alciatus in suis Emblematis posuit cum his versibus;

Impiger haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq́, artifici iungere fila manu.
Sed quantùm multis vix torquet strennus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina iners animal facili congesta marito
Lucra rapit,mundum prodigit inq́, suum.

Plutarchus autem in lib. περὶ τ̃ εὐθυμίας, id est,de tranquillitate animi, tradit eam effigiem fuisse depictam in æde Platonis.

9 ¶Cæterùm illud prętermittendum noo duximus,Homerum illum ingeniorum fontem,ita enim eum vocat Plin.lib.17.c.5.adeò mulieribus domestica negotia,rerumq́; domesticarum curam, atque custodiam deputasse,vt etiam prouinciam hanc aocillis demandauerit,si vxor desit.Nam lib. Odysseæ 15.circa initia ioducit Mioeruam ita Telemachum alloquentem: *Ancillæ domestica negotia deputanda, si uxor desit.*

ἀλλὰ σύ γ' ἐλθὼν αὐτὸς ἐπιτρέψειας ἕκαστα.
Δμωάων, ἥτις τοι ἀρίστη φαίνεται εἶναι,
ἐσόκεν φήνωσι θεοὶ κυδρὴν παράκοιτιν.

Vt scilicet domum cùm is peruenisset,omnia ancillæ,quæ ei optima videretur,committeret,quoad Dij ei pudicam vxorem dedissent.

10 ¶Ideo cùm fœminæ domi tantùm & rebus domesticis præsint,non improbanda videtur Thucy- *Fœminæ opti-*

ma, de cuius nomine sermo non habetur. didis sententia,qui optimam esse fœminam censet,de cuius laude,aut vituperatione quàm minimus apud exteros forisq; sermo habeatur: existimans probæ mulieris nomen,itidem atque corpus,domesticis parietibus contineri oportere. Quanquàm huic sententiæ refragatur Plutarchus in ipso statim ingressu illius libri, quem scripsit de Claris mulieribus, dicens sibi probabiliùs dixisse videri Leontinum Gorgiam,qui putat mulieris non formã solùm,sed & egregium nomen, atque famam debere apud quàmplurimos esse vulgatã. Sed Thucydidis sententiæ accedit,quòd Dominus noster,Exodi cap.3.& iterum cap.11.monet viros Hebræos,vt ab amicis, mulieres autem,à vicinis & hospitibus iisdemq; mulieribus postulent vasa aurea, & argentea:quasi videlicet mulieres à vicinis & hospitibus, iisdemq; mulieribus duntaxat sint cognoscendæ, nullique illis amici,præter vicinos,sint cõparandi:nec earum fama longiùs,quàm ad eos deferri debeat. Quod & inibi subobscurè annotauit Nicolaus Lyr.& palàm affirmauit Gregorius Nazanzenus in Documentis virginibus conscriptis,& rursum in Monitorio,inquiens:

Mulieres tantùm à vicinis cognoscendæ.

αἰνῶ θηλυτεράων τὰς ἄρσενες οὐκ ἴσασι.

Laudo ex fœminis,quas mares minimè norunt.

11 *Arigeus.* ¶Ideoq; Arigeus Lacedæmonius quibusdã laudantibus non suas,sed quasdã ex vxoribus alienis: Per deos(inquit)de vxoribus aliorum nihil temerè dicendũ est,ipsas enim prorsus ignorari decet, quales sint,præterquã ab iis,quibuscum viuunt:vt tradit Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis.Sed & Euboidas,vir quidã Lacedæmonius quosdam audiens vxorem alienam laudantes,non approbabat,quòd diceret,nullum omnino verbũ de muliebri ingenio ab externis esse faciendum: vt testis est idem Plutarchus:tanquã scilicet fœminam ab aliis agnosci,quàm à maritis,& parentibus,gradum aliquem faceret ad impudicitiã:aut parum pudica videretur,de qua viri vel cum laude loquerẽtur:sed ea demũ summa matronalis pudicitiæ laus haberetur, si mulier adeò domi cõclusa viueret,vt nullus esset,qui de ea vel bene loqui posset. Nam & qui laudat alienam vxorem, videtur habere cognitam,cuius ipse laudes prędicat:quod quidem detrahit pudori fœmineo. Parthi,vt scribit Iustinus lib.41.fœminis non conuiuia tantùm, verùm etiam conspectum virorum interdicunt.Quod & nostra tempestate Itali maxima ex parte obseruant. Augustus Cæsar filiã, & neptes extraneorũ cœtu adeò prohibuit,vt Lucio Tucinio claro iuueni scripserit,parum modestè fecisse eum,quòd filiam suam Baias salutatum venisset. Autor Tranquillus.

Euboidas.

Parthi fœminis conspectũ interdicunt. Itali quoque. Augustus filias & neptes cœtu extraneorum prohibuit.

12 *Fœminæ domi se continere debent.* ¶Sed vtcunque sit de fama & nomine (nec enim hoc loco meam interpono sententiam) de corpore tamen inter omnes conuenit: vt domi contineri,non etiam foris euagari debeat. Vnde diuinus ille poëta,Ode 127. Vxor,inquit,vna in lateribus domus tuæ. Et Diuus Paulus 1. ad Timotheum 5. non facit ius mulieribus,præsertim viduis,circumeundi domos. Et Nazanzenus in illis ipsis documentis viginum:

Μηδὲ δόμοις ξείνοισι παρίζεο,μηδὲ τραπέζαις.

Neque domibus externis assideas,neque mensis.

Et alibi in eo carmine,quod Elegis versibus contra mulieres ornatas Græcè composuit, in eam quoque sententiam:

ὁ τρόπος ἐστὶ γυναιξὶ, τὸ τίμιον, οἴκαδε μίμνειν
  Πλάονα, καὶ θείοις προσλαλέειν λογίοις,
ἱστῷ τ' ἠλακάτῃ τε, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν,
  Δμωαῖς ἔργα νέμειν δμῶας ἀλευομένας.
Χείλεσι δεσμὰ φέρειν, καὶ ὄμμασιν, ἠδὲ παρειαῖς.
  Μηδὲ πόδα προθύρων πολλάκις ἐκτὸς ἔχειν.

Id est,ad verbum:

Mos est mulieribus (res pretiosa) domi manere
Plurimùm,& diuinis alloqui sermonibus.
Telaq; fusoq; (hoc enim munus est mulierum)
Ancillis opera distribuere,seruos vitare,
Labiis vincula ferre,& oculis atque genis.
Neque pedem extra vestibula sæpe habere.

Et rursus in suo illo Monitorio mulierem alloquens:

Μὴ πολὺν ἐκ προθύρων πέμπειν πόδα,μηδ' ἐπὶ τέρψιν,
πάνδημον καὶ ἄκοσμον ὁμήγυριν, ἡ γὰρ ἔρευθος
αἴρει καὶ δαΐφροσι, τὰ δ' ὄμματα ὄμμασι μίσγει,
αἰδὼς δ' οἰχομένη,πάντων γενέτειρα κακῶν.

Id est,

Non multùm extra vestibula mitte pedem,neque ad delectationem
Popularem,& immodestam turbam:hæc enim pudorem
Aufert & prudentibus,oculos verò oculis miscet.
Pudor enim abiens,omnium genitor malorum est.

Et post pauca:

οἶκός σοι πόλις ἐστὶ,καὶ ἄλσεα,μὴ δ' ὁράασθαι
ἄλλοις, ἢ παῖσι σώφροσιν,ἠδ' ἱερῆι.

Id est,

Domus tibi vrbs est,& nemora,non videaris
Ab aliis,quàm affinibus temperantibus,atque sacerdote.

13 ¶Alius Poëta,sed ethnicus,Menander apud Stobæum Pinræceptis nuptialibus:

Τῆς

τοὺς τῆς γαμετῆς ὅρους ὑπερβαίνεις γυναὶ
τὴν αὐλήν. πέρας γὰρ αὔλιος θύρα
ἐλευθέρᾳ γυναικὶ νενόμιστ' οἰκίας.
Τὸ δ' ἐπιδιώκειν, ὥς τε τὴν ὁδὸν τρέχειν
ἔτι λοιδορουμένην, κυνός ἐστ' ἔργον, Ῥόδη. Id est, ex traductione Conradi Gesneri:

Excedis, o mulier, limites vxoris
Per atrium. Nam vestibuli fores, vltra
Domum esse ab ingenua matrona existimantur.
Vlterius autem persequi, & in viam currere,
Canis est opus, idque conuitiis affecti, o Rhode. Sed & idem in eodem loco:

ἔνδον μένειν τὴν γυναῖκ' εὖ χρεὼν
ἐσθλήν, θυράζε δ' ἀξίαν τοῦ μηδενός.
Intus manere mulierem oportet
Bonam: egredientes autem foràs, nullius pretij sunt.

Ante hos Homerus in Hymno Veneris, tradit Palladem docuisse pulchra opera in domibus.

ἣ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.—

Et Achilles Euripideus in Iphigenia in Aulide, de fœmina loquens:

Maneat (inquit) *domi: pudicam enim decet pudor.* Ita enim scribit:
μενέτω κατ' οἴκους, σεμνὰ γὰρ σεμνύνη).

Et Macaria apud eundem in Heraclidis, posteaquam illud dixit:

γυναικὶ γὰρ σιγή τε, καὶ τὸ σωφρονεῖν
κάλλιστον.— (quod nos alibi ad aliud citauimus) continuò illud subiungit:
εἴσω δ' ἥσυχον μένειν δόμων.
Mulieri enim silentium est modestia
Pulcherrimum: intus verò tacitam manere domi.

Et est Senarius Græcus in eam sententiam:

γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστὶ σώζειν οἰκίαν.
Aedes suas seruasse, vxoris est bona.

14 ¶Galenus lib. 11. de Vsu partium, scribit fœmininum genus non postulasse pilos in facie sibi aduersus frigora auxiliaturos, quòd sub tecto maximam vitæ partem exigere debeat. Et Chrysostomus in Epistol. Pauli ad Timoth. Homilia 10. monet matres, vt curent solicitè, vt filiæ domi sint iugiter. Et in 60. in Ioannem Homilia scribit mulieris esse, domi philosophari, aut vt alij vertunt, domi tanquam in quodam philosophiæ gymnasio sedere. Et lib. de Sacerdotio 3. Virginem (inquit) oportet vndecunque tanquam muro circunseptam esse, ac toto anno perrarò domo egredi: idque demùm cùm inexcusabiles ac necessariæ causæ vrgebunt. Et paulò antè: Virginem non conuenit, neque frequẽtes, neque superuacuas inambulationes agere. Ac rursus: Neque ei licet frequenter in forum descendere: neque si quando eò descenderit, occurrentiũ oculis conspicua esse cogitur. Diuus quoque Ambrosius in Lucam lib. 2. Discite (ait) virgines non circuncursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Quam sententiã citat è nostris Matthæus Afflict. in Constitutione Siciliæ incip. mulieres. Idem Ambrosius lib. 2. de Virginibus, loquens de virgine Maria: Prodire (inquit) domo nescia, nisi cùm ad ecclesiam conueniret: & hoc ipsum cum parentibus aut propinquis. Sed & idem lib. episto. 8. epist. 64. expendit ex sacris literis, Mariam ipsam fuisse domi repertam, cùm ad eam Gabriel venit. Et hoc quoque idem annotat in alio loco, quẽ postea citabimus, cùm de Gynæceo loquemur. Quin & ipse quoque, in lib. de Arca Noe, cap. 13. scribit, diem ad virum referri, noctem ad mulierem. Quoniam ille (inquit) actu publico sit clarior, ista obscurior, tanquam domesticis clausa parietibus. Diuus item Hieronymus ad Eustochium, de Custodia virginitatis, eam monet, ne domum exeat, in idque torquet illud Canticorum, Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus.

Fœminæ in facie pilos non desiderant.

Mulieris est domi philosophari.

Dies ad virũ, nox ad fœminam refertur.

15 ¶Ad quod etiam referendum est, quod sacræ literæ perhibent Esau à Patre, Iacob verò à matre dilectum: per hanc dilectionis amborum, ac fratrum differentiam, vnius videlicet à patre, alterius à matre, actiuam ac contemplatiuam vitam insinuari. Nam etsi vir muliere præstantior est, vt latè suprà diximus, & cõprobauimus, actiua tamen vita per viri, cõtemplatiua verò per mulieris proprietatem quodam modo intelligitur. Est quippe viri officium extera quædam negotiatio, similis practico & actiuo intellectui, qualis fuit ipsius Esau, qui, vt eadẽ scriptura recenset, venator erat, & agricola, id est, vt interpretatur glossa, quã interlinearem vocant, exercẽs exteras actiones. Mulieris autem proprium est adinstar memoriæ, vt intus immota sedeat, sicut Iacob, qui fuit vir simplex, habitans in tabernaculis, & ob id Israël, id est videns Deum dictus: qualis certè contemplatiui hominis mens, atque intellectus est, vt etiam annotauit Eusebius lib. Pręparationis Euangelicæ 11. cap. 4. Dilectio igitur Esau à patre, vitam actiuam: dilectio verò Iacob à matre, contemplatiuam refert, quod & scitissimè quidem, & elegantissimè, vt cætera omnia scribit Carolus Bouillus in quæstionibus Theologicis, lib. 6. Sed & Diuus Thomas Aquinas in opusculo de Sacramento altaris, cap. 7. posteaquàm traxit ad figuram sacramenti altaris, illud quod scribitur Gene. 27. c. de

Esau cur à patre, Iacob à matre dilectus.

Vir actiuã vitam, mulier cõtemplatiuam repræsentat.

benedictione Iacob, in qua decepti sunt sensus Isaac, putantis sentire Esau, dum sentit similitudinem eius, qui velatus erat Iacob, hæc ferme subdit: Sciendum quòd in illa figura Dominici corporis quatuor erant personæ, Isaac, & Rebecca, & Iacob, & Esau: quasi masculus, & fœmina significent duas naturas in nobis, scilicet corpus, & animam: masculus qui magis solet esse manifestus, & exterioribus plus intendit, significat hominem exteriorem, id est, corpus cum suis sensibus: fœmina quæ domi residet, & familiam regit, hominem interiorem, id est, animam, quæ salutis suæ, & aliorum gerit curam, & cætera quæ sequuntur.

16 ¶Et vt istud rursum autoritate externorum, ethnicorumq; hominum comprobemus. Non aliud

Venus testudinem calcans. Tibulli locus animaduersus. exprimere voluit Phidias illustris ille pictor, qui Eliensibus Venerem, testudinem calcantem pinxit: eo symbolo, veluti tacita ambage, indicans mulierum esse munus, οἰκουρίαν, καὶ σιωπὴν, id est, ædium custodiam, & silentium. Autor Plutarchus in Præceptis connubialibus, cap. 33. & in lib. de Iside & Osiride, & meminit Stobæus, Sermo. 72. & Pausanias lib. 6. Et id quoque attigisse videtur Tibullus lib. 3. Elegia item 3. illo versu,

Et faueas concha Cypria vecta tua.

Statij locus animaduersus. Id quod tamen prætermisit interpres. Et Papinius libro Syluarum 1. in Epithalamio Stellæ & Violentillæ:

Hæc & cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Quo in loco Domitius id aliò transfert. Et iterum lib. 3. eiusdem operis in Coma Earini:

Ite, dabit cursus mitis Cytherea secundos,
Placabitq; Notos: fors & de pube timenda
Transferet, inq; sua ducet super æquora concha.

Martialis locus animaduersus. Et hinc Martialis lib. 2. in Gallum vocat conchas Cytheriacas, id est, Venereas:

Lætior ò conchis Galle Cytheriacis.

Vbi & hoc silentes prætererunt interpretes, aliàs oculatissimi. Sed & Propertius concham Erycinam appellat:

Et venit è rubro concha Erycina mari.

Plauti locus animaduersus. Et ante hos omnes Plautus in Rudente, de ipsa Venere loquutus:

Te ex concha natam esse autumant.

Plinij locus. Vbi & quatuor interpretes huius rei non meminerunt. Et aliquid à Plinio, veluti transeunter, lib. 9. cap. 25. traditur, qui tamen locus mendosus est. De ea autem Phidiæ pictura Alciatus noster in Emblematis hoc quoque reposuit:

Alma Venus, quænam hæc facies? quid denotat illa
Testudo, mollis quam pede Diua premis?
Me sic effinxit Phidias, sexumq; referri
Fœmineum nostra iussit ab effigie.
Quodq; manere domi, & tacitas decet esse puellas,
Supposuit pedibus talia signa meis.

Quanquàm scio, Placiadem aliam eius rei rationem afferre lib. Mythologiarum 2. ex autoritate Iubæ in physiolog. nempe quòd testudo toto corpore simul operto in coitu misceatur.

17 ¶Sed & Plutarchus ipse (vt ad eum reuertamur) paulò antè scripserat Aegyptiis mulieribus non

Aegyptiæ mulieres calceamentis non utuntur. Parthi cũ concubinis, non cum uxoribus cõniuia ineũt. Maribus 9. die, fœminis octo nomina imponebãtur. vti calciamentis, patrium morem fuisse, vt se domi continerent. Subditq; mox, Ac pleræque fœminæ, si auratos calceos, & armillas, & femoralia adimas, purpuramq;, & margaritas, domi manerent. Macrobius lib. Satur. 7. c. 1. tradit, Parthos solere cum concubinis, non cum coniugibus inire conuiuia, tanquam has & in vulgus prodire & lasciuire quoque, illas non nisi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. Cui concinit & Iustinus, quo loco suprà citauimus, num. 11. ne id repetamus. Sed vt iterum Plutarchum resumamus, is sanè Problematon Rom. cap. 100. testis est, Romanos maribus nono die, fœminis octauo nomina imponere consueuisse. Cuius rei cùm multas causas subiiciat, hanc quoque inter alias esse dicit, quòd in numeris nouenarius primus est tetragonus ab impari & perfecto ternario. Octonarius autem primus cubus à binario numero, quem parem esse constat. Oportet autem quadrangulum esse & imparem & perfectũ: Vxorem autem, sicut cubum, stabilem, & domum seruantem, & immobilem. Hæc ibi. Seneca autem in laudem suæ materteræ, scribit eam per 16. annos, quibus maritus ipsius Ægyptum obtinuit, nunquam in publico fuisse conspectam, neminem prouincialium in domum suam admisisse. Itaque loquax (inquit) & ingeniosa in contumelias Præfectorum prouincia, in qua etiam vitauerunt quidam culpam, non effugerunt infamiam, veluti vnicum sanctitatis exemplum suspexit.

18 ¶Theognidis quoque sententia est in eam rem,

ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον. Id est,
Odi verò mulierem circuncursantem, & virum ignauum.

Et Epicharmi apud Stobæum, Sermone 67.

αἰ δὲ καὶ φιλέξοδόν τε καὶ λάλον, καὶ δαψιλῆ,
οὐ γυναῖχ' ἕξεις, ἀλλ' ἀτυχίαν κοσμουμέναν.

Quibus significatur, quòd si vxorem duxeris frequẽter domo exeuntem, loquacem, & sumptuosam:

ſam:non vxorem te habiturum,ſed inſtructum per vitam infortunium. Et Sceledrus Plautinus in Milite:

—Te alloquor (ait) vitiı probriq́ plena,

Quæ circum vicinos vages—

Virum in fœminam mutari in ſomnis quid ſignificet

Minerua in ſomnis uiſa.

Artemidorus autem Daldianus lib.de Interpretatione ſomniorum 1.cap.51. Si quis (inquit) ſe in mulierem tranſmutari ſomnier,diuiti malum eſt,& maximè Rempu.adminiſtranti. Nam vt plurimùm mulieres ſunt domus cuſtodes,& intra tectum ſeruãtes,ideoq́ id ſomnium,omni magiſtratu eum exuit,qui id videt. Et lib.2.c.35. Minerua, ait,in ſomnis viſa bona eſt vxorem ducere volentibus:pudicam enim,& domus cuſtodientem,vxorem futuram eſſe præſagit. Pauſanias lib. 5.tradit Olympiæ olim latam legem fuiſſe,ne mulieres ad Olympica certamina , ſpectandi gratia accederent. Hanc autem pœnam,præuaricantibus eam,conſtitutã fuiſſe,vt è Typeo monte præcrupto præcipitarentur. Et huc alludens Papinius lib.1.Thebaidos,ita cecinit:

—Excluſæq́ expectant præmia matres.

Quo in loco Lactantius Firmianus,ſiue alius (quod magis credo) interpres quidem doctiſsimus, hoc quoque ipſum annotauit. Sed & eius moris meminerunt Menander Rhetor,& Valerius Maximus lib.8.c.16.eodemq́ vlti.in fi.& nos alibi mentionem quoque huius rei fecimus,videlicet in leg.4.connub.num.37.incip.ſed quod de certaminibus.

Mulieres Romdomi ſe continere ſolitæ.

19 ¶Et ſanè illud certum eſt,Romanas quondam mulieres velut patrio inſtituto ſeſe domi cõtinere ſolitas. Quod vel hinc facilè coniectari eſt,quòd C. Sulpitius Gallus vxorem dimiſerit , quoniam eam capite aperto foris verſatam cognouerat. Et Q. Antiſtius idcirco repudiaſſe vxorem dicitur,quòd illam in publico, cum quadam libertina vulgari loquentem viderat. Publius quoque Sempronius Sophus,coniugem repudij nota affecit, quoniam ſe ignorante ludos ſpectaſſet. Quorum teſtis eſt Valerius lib.6.Rerum memorabilium,cap.3. Et præterea Sulpitij ac Sempronij,Plutarchus in problematis,ca.13. Sed & hoc apertè oſtendit Cornelius Tacitus & Hiſtoricus, & Orator clariſsimus,in eo libro, quem de Claris Oratoribus ſcriptum reliquit , cùm de priſcis Romanis loquens,Iampridem,ait, ſuus cuique filius ex caſta parente natus , non in cella emptæ nutricis,ſed gremio ac ſinu matris educabatur:cuius præcipua laus erat tueri domum, & inſeruire liberis. Hæc Tacitus.

Mulieres in corruptã ſermonis antiquitatẽ retineat.

20 ¶Ex quibus & illud factum videri poteſt,quod apud Tullium lib.3.de Oratore , L.Craſſus Orator ita dicit:Equidem cùm audio ſocrum meam Læliam (faciliùs enim mulieres incorruptam antiquitatem conſeruant,quòd multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt) ſed eam ſic audio, vt Plautum mihi & Næuium videar audire. A quo non admodum diſtat,quod ſcribit Plinius Iunior lib.Epiſt.1.ad Euritium , de epiſtolis vxoris Pompeij Saturnini, Legit(inquit)mihi nuper epiſtolas,quas vxoris eſſe dicebat,Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi. Hanc autem mulierum Romanarũ conſuetudinem Conſtantinum Auguſtum vnà cum colonia ex vrbe Roma Conſtantinopolim tranſtuliſſe putat Philelphus, in ea epiſtola, quam eleganter ſcripſit ad Laurentium Medicem,de differẽtia ſermonis Latini,& literalis:Quoniam nobiles illæ Conſtantinopolitanæ mulieres,vt ille ipſe refert, pro vetere quodam more ſem per ſe domi continerent,neque interdiu vnquàm egrederentur.

Græcorum mulieres in conuiuiis uirorũ non accũbunt.

21 ¶Quanquàm dici poteſt, Conſtantinopolitanos non à Romanis hunc morem mutuaſſe : ſed à ſuis maioribus,illis videlicet veteribus Græcis (ſita enim eſt in Græcia Conſtantinopolis , olim Byzantium dicta) veluti iure hæreditario per manus accepiſſe. Apud illos enim negat Cicero in tertia in Verrem actione,moris fuiſſe,vt in conuiuio virorum mulieres accumberent.Et,vt tradit Aemylius Probus in procemio ſui operis, apud eoſdem fœmina neque in conuiuium adhibebatur,niſi propinquorum:neque ſedebat,niſi in interiore parte ædium, quæ γυναικωνῖτις appellabatur:quò nemo accedebat, niſi propinqua cognatione coniunctus. Eſt igitur Gynæconitis (vt obiter illud dixerim) atque etiam Gynæcium,ſiue Gynæceum,locus ædium ſecretior,in quo ſolæ mulieres habitabant:dictus & ab ipſis mulieribus,quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthœdas Spartanus,cùm in Aſia obiret legationem , oſtentantibus quibuſdam murum valde munitum,latum ac ſublimen,fertur dixiſſe, Νὴ τοὺς θεοὺς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις. Id eſt,Per deos, ô hoſpites,pulchra Gynæconitis, id eſt, domus mulierum. Autor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Qui & ipſe idem propè dixiſſe Agidem Archidami filium refert, item Ageſilaum illum magnum Lacedæmoniorum regem. De Gynæceo autem Plautus in Moſtellaria;

Gynæcium.

Panthœde dictum de muro munitiſſimo.

Dare vult vxorem filio,quantùm poteſt:

Ad eam rem facere volt nouum Gynæceum.

Sed & Terentius in Phormione:

Vbi in Gynæceum ire occipio,&c.

Iterum de Gynæceis.

Gynæciarij.

22 ¶De huiuſmodi autem Gynæceis,atque Gynæciariis fit mentio in l. vnuſquiſque.in princi.C.ad leg.Iul.repe.& in Rubri.& iterum in l.ij.iij.v.& l.ſi quis ex corpore.C.de mulie.& Gynæ.lib.11.& l.j.titu.ſeq.de veſti.holo.& in l.vlti.C.de mili.veſt.lib.12. In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco ſecretiore,in quo opera textoria,& iſta muliebria conficiuntur:& Gynęcianj pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & Gynæconitidis mentionem fecit Procopius in Bello Vandalico,lib.3.vbi ſatis declarat locũ eſſe ſecretiorem.Vitruuius autem lib.Architecturæ 6.c.10.

Andronitis. describit Gynæconitidem, atque etiam Andronitidem, quæ est ea domus pars, in qua viri sine interpellationibus mulierum versantur. Vnde & ea faceta responsio Diogenis Cynici apud Laërtium, qui cùm ex Lacedæmone Athenas reuerteretur, interrogatus, vnde & quò veniret, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος (inquit) εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Id est, ex domo, siue habitatione virorum, in domum mulierum. Aut vt per μετωνυμίαν Ambrosius vertit, à viris ad fœminas.

23 *Ambrosij locus emendatus.* ¶Hic autem obiter corrige mendum, quod obrepsit in Diuum Ambrosium, in loco huic rei de qua tractamus, accommodatissimo, Is est in Adhortatione ad virgines: Nullus, ait, sit tunc sine matre progressus, quæ sit anxia custos pudoris. Ipsa quoque ad ecclesiam progressio rarior sit adolescentulis. Considera, quanta fuerit Maria, & tamen nusquam alibi, nisi in cubiculo reperitur, cùm quæritur. illa te doceat, quid sequaris. Angelum vidit, & pauebat in corde, peregrinabatur in aspectu: vnde dicit ad eam Angelus, Ne timeas Maria. Decet solitudo verecundiã, & gymnasium pudoris secretum est. Expunge verbum illud, gymnasium, & repone, Gynæcium: neque enim aliter sententia constat. Sed imperitus quispiam non intelligens quid esset Gynæciũ, corrupit textum Ambrosij. Illud autem sciendum est, Latinos id vocare Conclaue, quod Græcis Gynæcium

Conclaue. dicitur. Terentius in Eunucho:

Virgo in conclaui sedet

Nam & antè illud dixerat:

In interiore parte vt maneam solus cum sola.

Vt hinc facilè intelligas, ipsum Gynæcium, quod in interiore parte domus erat, conclaue quoque dici. Sed & idem in Heautontimorumeno:

Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam in interioribus tectis,

Donati locus. Quibus in locis Donatus, & Calphurnius interpretes, ille in priore loco, ille in posteriore, Est, inquiunt, conclaue locus in interioribus tectis separatior, aut vt alij legunt, superior, quod magis placet.

24 *Gynæcia in loco domus editissimo apud Græcos.* ¶Id quod conuenit multis Homericis locis, quibus ostenditur Gynæcia fuisse in loco domus editissimo, & accessu difficillimo. Nam lib. Odysseæ primo de Penelope:

ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν
κλαῖεν.— Id est, ad verbum,
In tabulatum (aut si mauis, in superiorem partem domus) *ascendens cum ancillis fœminis*
Flebat.—

Quod & ad verbum propè bis repetitur in lib. 4. eiusdem operis, vbi & ipse Poëta de Penelope quoque loquitur. Sed & rursum paulò pòst:

ἡ δ' ὑπερωΐῳ αὖθι περίφρων Πηνελόπεια
κεῖτ' ἄρ' ἄσιτος.—
Hæc autem in loco edito illic prudens Penelope
Iacebat abstinens. Et libro 15.
—ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπερωΐῳ ἱστὸν ὑφαίνει.
Sed ab his in loco edito telam texit. Et libro 16.
ἡ μὲν ἄρ' εἰσαναβᾶσ' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
κλαῖεν.
Hæc autem ascendens in superiora splendida
Flebat.— Et lib. seq. & iterum lib. 19.
ἤτοι ἐγὼν ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
λέξομαι εἰς εὐνήν.— Id est,
Certè ego in superiora ascendens
Dormiam in lectum.

Verba sunt eiusdem Penelopes. Et lib. quoque 18. eandem fecit descendentem ex superioribus, posteaq; in eadem ascendentem. Nam primùm:

ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα. Et paulò pòst:
ἡ μὲν ἔπειτ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα δῖα γυναικῶν. Et lib. 19.
ὣς εἰποῦσ', ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι.
ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν. Id est, ad verbum:
Sic dicens, ascendit superiora splendida
Non sola, cum ea, & famulæ ibant aliæ.
In autem superiora ascendens cum ancillis mulieribus.

Quem postremum versum repetit lib. quoque 23. Et lib. Iliad. 2. in Catalogo:

Παρθένος αἰδοίη ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα.
Virgo verecunda, superiora ascendens.

Et lib. 22. de Andromache loquens:

ἀλλ' ἥ γ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.
Sed telam texebat in conclaui domus altæ.

Et apud Hebræos. Idque obseruatum fuisse video apud Hebræos, ex c. 3. Thobiæ, de Sara filia Raguelis: Ad hãc vocem

cem perrexit in superius cubiculum domus suæ. & Iudith 8. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur.

25 ¶Sed vt ad rem redeamus, quod dictũ est de Lacedæmoniis, ex eo quoq; probatur, quod à Pausania lib. 3. quo Laconica describit, traditum est, Dioscuros, quos Castores Latini vocãt, ad Phormionem quendam Lacedæmonium hospitũ effigie accessisse, qui se ex Cyrenaïca regione venire dicerent: cumq; orasse, vt in conclaui quodã, ædium parte remota, & abdita sibi locũ quo diuerterent, dare vellet: Nam eam domus partem sibi gratam fuisse, etiam dum inter homines degerent affirmabant. Quibus Phormio se quidẽ libenter reliquam domum illis concessurum esse respõdit, conclaue autem illud nequaquam illis exhibere posse, in quo filia virgo, quam vnicam summo asseruabat studio, habitaret. Sub hæc decessisse Dioscuros: verùm postridie eius diei virginẽ illam, & omnem ipsius cultum, atque vniuersum famulitium euanuisse: in medio autẽ cõclaui Dioscurorum imagines repertas fuisse. Quibus etiam concinit quod scribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem, Virgines in ædium secessu versari solitas in Parthenone, qui locus ab earum statione sic dictus est: nec inde matris aut custodis iniussu pedem virgini efferre licebat. In quem sensum Ianus Parrhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis,

De eadem re. *Dioscuri.* *Parthenon.*

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat visere saltus,
Præceptis obstricta suis, telæ labor illi.

26 ¶Et huc quoque pertinet, quod apud Græcos Bona Dea θεὸς γυναικεία dicebatur, quam Varro Fauni Aboriginum regis filiam tradidit, adeò pudicam, vt extra γυναικωνῖτιν nũquam sit egressa: nemóque illam dum vixit, præter virum suum, mas viderit, nec nomen eius audierit, nec marem ipsa vnquam eam viderit, præter ipsum maritum: ob ídque illi in operto sacrificabant, vt etiam refert Lactãtius lib. 1. ca. 22. & nõnihil meminit Macrobius in Satur. li. 1. c. 12. vbi & hinc produsse dicit, quòd non liceat viris, eius templum intrare. Ex quo & illud Tibulli lib. 1. Eleg. 6.

Bona Dea nũquam extra Gynec. egressa. *Maritis non licet templum Bonæ Deæ intrare.*

Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ. Et Ouidij lib. 5. Fastorum:

Templa patres illic oculos exosa viriles,
Leniter accliui constituere loco. Et lib. 3. de Arte amandi,

Cùm fugat à templis oculos Bona Diua virorum.

Item illud Propertij lib. 4. de Hercule:

Fœmineæ loca clausa Deæ, fontésque perennes
Impunè & nullis sacra retecta viris.

Vnde & Seneca 16. Epist. lib. ad Lucilium, scribit, viros omnes à cõspectu religionis Bonę Deæ sic arceri, vt picturæ quoque masculorũ animalium contegantur. Ex quo & illud Iuuenalis Saty. 6.

—Vbi velari pictura iubetur,
Quæcunque alterius sexus imitata figuram est.

De qua re etiam & Tullius in Oratione de Aruspicum responsis.

27 ¶His autem, quæ de Romanis diximus, adstipulatur elegantissimum cuiusdam Claudiæ Epitaphium, Romæ inter cætera vetera monumenta repertũ, in regione Transtiberina, in capite pontis Diui Barptolomæi, in quo quidem inter alia pleraque, quæ ad laudem ipsius Claudiæ dicuntur, illud adiectum est, quod domum seruauerit, veluti cætera parui momenti & ponderis essent, nisi & hoc fuisset. Epitaphium ipsum antiquitatis ergô hic adscripsimus:

De eadem re. *Epitaphium antiquum memorabile.*

Hospes, quod deico paululum est, adsta & pellege.
Heic est sepulchrum haud pulchrum pulchraï feminaï:
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo.
Gnatos duos creauit: horum alterum
In terra linquit, alium sub terra locat.
Sermone lepido, tum autem incessu commodo.
Domum seruauit, lanam fecit, dixi, abei.

28 ¶Sed & huc vergit illud Propertij lib. 2. Elegiarum, Elegia 6.

Felix Admeti coniunx, & lectus Vlyßis,
Et quæcunque viri fœmina limen amat.

Inibi enim limen pro domo accipitur, vt alibi apud eundem, ad Gallum:

Ah mea contemptus quoties ad limina curres!

Et in eo loco, quem ex Claudiano nuper adduximus. Et alibi sæpe apud bonos autores. Liuius secundi belli Punici lib. 2. Matronas è publico arceant, contineríque intra suum limen quanque cogant. Et statim in princ. lib. 4. Belli Macedonici: Matronæ nulla nec autoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant. Ouid. lib. 4. Fastorum:

Limen vt intrauit, luctus videt omnia plena.

Et Plinius iunior ad Quadratum lib. 9. Epistolarum: Rogo vt veniat, quia me recẽs adhuc luctus limine continet. Et Vlpia. noster in l. illicitas. §. illicita. ff. de offi. præsid. ibi, limine vnico. vbi tamen Accursius non intelligens, quid illic limen esset, legit lumine pro lucerna vel oculo.

Iurisconsulti locus ab interprete perperã acceptus.

29 ¶Cæterùm, vt à semita in viam redeamus, Cato ille Censorius, omnium bonarũ artium magister,

De eadem re.

in eo lib. quem de Re rustica & doctissimè & elegantissimè, si ad illud seculum respiciamus, conscripsit, inter cætera multa villicæ officia, quæ tanquã leges quasdã ei præscripsit, capite eius operis 143. Vicinis (ait) aliisque mulieribus quàm minimùm vtatur, néve ad eas domum eat, néve ad sese recipiat: ad cœnam ne quò eat, neque ambulatrix fiet. Tãtùm abest, vt illi ius faciat viros alienos conueniendi, vt etiam consuetudinẽ aliarum fœminarum eis interdicat. Quod & ante illum Euripides fecerat in Andromache, de omnibus tamen mulieribus nedum de villicis loquens:

Villicæ officia.

ἀλλ' οὔποτ', οὔποτ' (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας οἷς ἔστιν γυνή,
πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον εἰσφοιτᾶν ἐᾶν
γυναῖκας: αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.
Sed nunquam, nunquam (neque enim semel dicam)
Oportet prudentes, quibus est uxor,
Ad uxorem in domibus accedere sinere
Mulieres: ipsæ enim præceptores sunt malorum.

30 ¶Neque io eam rem deest nobis legum testimoniũ, videlicet l. t. C. de offi. diuer. iudic. in illis verbis, quæ intra domum considerato sexu semet contineat. & in Authen. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò plurimas, vbi inter paucas causas repudiandi vxorem hæc vna est, quando vxor nolente viro, extra domũ manserit. Quod & cauetur in Nouellis, eod. tit. §. anteriores quidem constitutiones. versi. item si nolente marito, & in Auth. de nup. §. minores, vbi etiam addit, si inuito marito in circensibus, & spectaculis, theatrisque adsuerit. Idque est, quod Plautus, quem suprà post principium alicubi citauimus, longo antè tempore dixerat:

Prouerbium. Legum testimonia.

Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit causa, exigitur matrimonio.

Cui legi fortè initium dederunt, & originem, Sulpitius, Antistius, & Sempronius, quorum nuper meminimus.

31 ¶Igitur non temerè scribit Specul. titu. qui filij sint legi. §. t. versic. quid si viro absente, quòd vir potest cogere vxorem, vt se domi contineat, per text. in l. 2. ff. de lib. exhib. qui tamen mihi videtur nihil ad hoc facere, sed eius sententiam cõprobat tex. suprà allegatus: & quòd l. 3. C. de condi. inser. vxorem focariam appellat, nulla alia ratione, vt opinor, quàm quòd ea priuatim focum viri seruare debeat. Et facit non minimùm l. 2. C. de his qui ve. ætatis impe. vbi ait, fœminas cœtui publico sese demonstrare non debere. Quod & repetitur in c. indemnitatibus. §. porrò. versic, sed cùm eas, de elect. lib. 6. Ex quo est illud Senecæ in Agamemnone,

Focaria uxor dicta.

Quo more cœtus publicos virgo petis?

Et est ferè simile, quod scribitur in c. mulieres, quod est 2. in prin. de iudi. lib. 6. Mulieres vagari nõ cõuenit, nec virorũ cœtibus immisceri, in cuius loci cõmentariis nouissimè editis à D. Ludouico Gomes, plurima ex his quæ in hoc capite scripseramus in priore nostra editione, illic transcripta sunt. Illud autem, quod adscriptũ est in illo c. 2. sumptũ est, vt etiam dixeramus, & repetit ibi Gomes ex l. maritus. C. de procur. cuius verba sunt: Nec fœminæ persequendę litis obtentu cõuenit, virorũ cœtibus immisceri. Quod sumptũ videtur ex l. maritus. C. de proc. cùm scribitur, ne fœminæ persequendę litis obtentu, in contumeliã matronalis pudoris irreuerẽter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudiciis interesse cogãtur. Vnde Tullius in oratione pro M. Cælio, taxat Clodiam, quę mente nescio qua effrænata atque præcipiti in forum deferri, iudiciumque voluisset.

Furtum ex hoc libro.

32 ¶Vt non abs re nostris legibus prohibitum sit fœminis postulare, ne contra pudicitiã sexui congruentem alienis causis se immisceant, vt scribitur in l. t. §. sexum. ff. de postul. vbi & illud subiungitur, originem huius introductã esse à Calphurnia improbissima fœmina: sed nisi me cõiectura fallit, legendũ est C. Afrania, ex Valerio lib. 8. cap. 3. Hæc enim (vt is ibi scribit) inusitatis fori latratibus assiduè tribunalia exercẽdo, ad muliebris calumniæ notissimũ exemplum euasit: adeò vt pro crimine improbis fœminarũ moribus, C. Afraniæ nomẽ obiiceretur. Nam, vt opinor, ex C. Afrania quispiã Calphurniã fecit. Plutarchus in cõparatione Lycurgi & Numæ Pompilij tradit, quòd cùm mulier aliquando propriam causam in foro dixisset, misisse Senatum deos consultum, quidnam ciuitati ea res portenderet. Hinque (vt redeamus) est illud Iuuenalis Saty. 6.

Locus iurisconsulti correctus.

Sed cantet potiùs, quàm totam peruolet vrbem
Audax, & cœtus possit quàm ferre virorum.

Quam sententiam quoque exprimit Helena Euripidea in Oreste, cùm dicit,

ἐς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.
In turbam progredi virgines, haud honestum.

Et facit etiam tex. in l. optimam. C. de contrah. & commit. stipul. vbi naturalis pudor nõ permittit mulieres sese omnibus passim manifestare: & tex. notabilis in c. mulier. 23. di. in hæc verba, Mulier quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere non præsumat. Quod quidẽ est ex Concilio Carthaginensi 4. ca. 110. In quibus potissimùm notandum illud verbum (sancta) ad id videlicet, vt ne sanctimonia quidem vllum huic sententiæ afferat præiudicium, quin obseruanda sit.

33 ¶Facit item cap. mulieres. & c. de monialibus. & c. quamuis. extrà de sent. excom. vbi si mulieres inciderint in Canonem, si quis suadente, possunt ab Episcopo absolui: nec opus est vt adeant

Mulieribus nõ

Summum

Summmm pontificem,sicuti viri:quoniã,vt dicunt Host.Io.And.Pano.& cæteri in d.c.mulieres, periculosũ est mulieres peregrè proficisci, & se virorũ cœtibus immiscere.Et ex hoc statutũ est, ne mulieres vel ferendi testimonij,vel alterius rei causa cogantur personaliter,vt loquimur,io iudicium venire,d.c.mulieres.de iudic.Propterea etiã ad illas,cùm iurare debent,domũ mitti oportet:vt voluit gl.in l.ad egregias.& ibi Doct.ff.de iureiur.Quod tamẽ recens institutũ videri potest ex eo quod scribit Cornelius Tacitus,li.2.Historiarũ:Vrgulaniæ potẽtia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in causa quadam,quæ apud Senatum tractabatur,venire dedigoaretur:missus est Prætor, qui domi ioterrogaret: cùm Virgines Vestales in foro,& iudicio audiri,quoties testimoniũ dicerent, vetus mos fuerit. Cicero autem in 3.in Verrem Act.Cur sodalis(ait)vxorẽ, sodalis socrum domũ denique totam sodalis mortui,contra te testimonium dicere cogis? Cur pudentissimas lectissimásque fœmioas in tantum virorum conuentum insolitas inuitásque prodire cogis?Atqui in corpore legum à Thedosio Imp.cõgestarum,nisi commentitius sit libri titulus,lex est in tit.de offic.iud.om.qua cautum est,ne vidua pro vllius rei debito,ad aliam prouinciam ire cogatur.

opus est adire pontificem ad absolutionem. Mulieres ferendi testimonii causa non tenẽtur in iudiciũ venire. Vestales in iudiciũ veniebãt ferẽdi testimonij causa.

34 ¶Sed vt redeamus,à superioribus non longè abest,quod verè dicit Aog.in l.si qua illustris. C. ad S.C.Orph.quòd ea meretrix præsumitur,quæ alienas domos,nũc hanc,nũc aliã intrare cõsueuit. Cuius dictum confirmat,quod Solomõ de impudica muliere ait Prou.5. Vagi sunt gressus eius. Et iterum cap.7.Garrula(inquit)& vaga,quietis impatiens:nec valens io domo cõsistere pedibus suis:nunc foris,nunc in plateis. Et quod Epigrãmaticus Poëta de Leuina scribit,quæ cùm antea castissima esset,domo tamen ooo contenta,sed nunc Lucrinum,nunc Auernum profecta, nunc Baias,meretrix facta est:relictóque viro adolescentem secuta est. Valerij carmen huiusmodi est,li.1.

Meretrix esse præsumitur quæ huc & illuc vagatur.

Mulier casta uagando meretrix facta est.

Casta,nec antiquis cedens Leuina Sabinis,
Et quamuis tetrico tristior ipsa viro,
Dum modò Lucrino,modò se permittit Auerno,
Et dum Baianis sæpe fouetur aquis:
Incidit in flammas,iuuenémque secuta,relicto
Coniuge, Penelope venit,abiit Helena.

35 ¶Ex hoc fit,vt plerunque malè audiant velut parum pudicæ,mulieres peregrinæ, quæ videlicet domũ relinquentes & patriã,peregrè proficiscuntur:vsqueadeò vt meretrices,Peregrinæ à poëtis vocentur.Terentius in Aodria:Pamphilum pro vxore habere hanc peregrinam?vbi & hoc annotat Donatus. Et alibi in eadem fabula,Adeon'est demeos ex peregrina?in quo etiã loco interpretatur Donatus,ex meretrice,subdẽs:Mulieres enim peregrinæ,inhonestæ & meretrices habebãtur.Et in Eunucho Parmeno,cùm Thaïs dixisset matrẽ suã Samiã fuisse, & habitasse Rhodi, tacere se posse respondit,quoniã videlicet verisimile esset,posse meretricẽ oasci ex peregrina & ipsa meretrice. Dixerat enim prius Parmeno,taciturũ se,quæ vera à Thaide diceretur. Vbi item Aelius ipse eum locum in hunc sensum detorquet. Qui & ipse enarrans illud eiusdem Terentij in Phormionẽ,Ao vt ne quid cuis turpe io se admitteret,Idoneum(inquit)testimonium est bonorũ esse natalium,ciuem dixisse.Nam apud veteres peregrinę mulieres in meretricum numero habebãtur: citátque duo posteriora loca. Quibus concinens Horatius libro 3.Caminum, Ode item 3.

Peregrinæ male audiunt de pudicitia.

Peregrinæ pro meretricibus.

—Ilion,Ilion
Fatalis,incestúsque index,
Et mulier peregrina vertit
In puluerem.— Vbi & hoc Landinus aonotauit.

36 ¶Hinc & apud Euripidem Medea,in ea Tragœdia,cui ipsa nomen dedit,sese Corinthiis fœminis excusat,quòd abesset à patria,vt suspicionem impudicitiæ veluti à se amoliretur:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
μή μοί τι μέμψησθ᾽, οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις. οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχου ποδὸς,
δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν. Id est propè ad verbum:

Corinthiæ fœminæ,egressa sum domos,
Ne mihi quippiam crimini vertatis. noui enim multos mortalium
Honestos,sanctos illos quidem procul ab oculis,
Hos verò in externis:alijs verò ab otioso pede
Infamiam sibi contraxerunt,& ignauiam.

Quẽ locũ imitatus fuisse videtur Ennius in eiusdem ti.Tragœdia:ex quo putat Politianus Tullium in Epist.ad Trebatiũ lib.7.Epist.Famil.hoc deprõpsisse:Hoc tibi tam igooscemus nos amici quàm ignouerunt Medeæ,quæ Corinthum arcem altam habebat matronæ,opulẽtæ, optimates, quibus illa manibus gypsatissimis persuasit,ne sibi vitio illæ verterent,quòd abesset à patria.

Nam multi suam rem bene gessere,& publicam,patria procul.
Multi qui domi ætatem agerent,propterea sunt improbati.

Hæc Cicero. Iuuenalis autem Satyra 6.eas fœminas vituperat,quæ nouerunt,

—Quid toto fiat in orbe,
Quid Seres,quid Thraces agant,&c.

¶Mulieres

37 ¶Mulieres igitur moneo,ne alienas domos circumeant,ne foris temerè euagentur, néve peregre proficiscantur:sed domi maneāt,domestica negotia administrent: & in his domū,eiúsque supellectilem curent,ac hortum eiusdē non indiligenter colant:cuius non est modicus ad rem familiarem prouentus. Nam & hanc curam matribusfamilias demandauit antiquitas,vt locupletissimus testis est Plinius lib.19.Natu.Histo.c.4.vbi de hortis loquens sic ait:Hinc primùm agricolæ æstimabant tunc prisci, & sic statim faciebant iudicium,nequam esse matremfamilias (etenim hæc cura fœminæ dicebatur,aut, vt ego lego, dicabatur) vbi indiligens esset hortus.

38 ¶Sed & præterea mulieres domi colum,lanam,linum,telam,fusum,vt Hector Homer. & Grego. Nazan.quibus locis suprà citauimus,præcipiunt,exerceant:quæ matronis pudicis cōueniunt,cásque,si quid aliud,quàm maximè decent.Solomō in Pro.c.31.eodemq; vlt.de muliere forti, & pudica loquens,Quæsiuit,inquit,lanā & linū,& operata est consilio manuū suarum.Et haud multò pòst,Manum suam misit ad fortia,& digiti eius apprehenderunt fusum. Et iterum: Stragulatam vestem fecit sibi.Laudatur Anna vxor Thobiæ,quòd ibat quotidie ad opus textoriū, Thob.2. c. Hieronymus instituens virginem Demetriadem, Habeto,ait,lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito,vel ad torquenda subtegmina in alueolis fusi vertantur.Et alibi ad Lætam de institutione filiæ:Discat & lanam facere,tenere colum,ponere in gremio calathum,rotare fusum,stamina pollice ducere.Ex veteri Romanorum more Talasij nomen in nuptiis crebrò iactabatur:vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ,exhortarētúrque ad opus & lanificium,quod Græci ταλασίαν dicunt,vt Varro,Iuba,& Plutarchus tum in Romulo, tum in Quæstionibus,c.29.& Festus Pompeius tradiderunt.Sed & sponsæ(quod scribit Varro ipse, & Plutarchus postremò à me citato loco,& Plinius li.8.c.48.)colum secū inferebāt & fusum,virorumq; ianuam lana coronabāt,ac cingebant: hac quoq; ceremonia nuptiali indicantes, lanificium à nuptiis in domo maritali exercendum esse. Item apud eosdem Romanos in pelle lanata, noua nupta considere solebat,quòd testaretur lanificij officium se præstaturā viro,vt refert ipse Pompeius.Quin ipsi Romani apud Caiæ Cæciliæ statuam æream,in templo M.Anci sitam,colum, lanam,& fusum confixerunt pudicitiæ & industriæ eius certa monumenta.Authores M. Varro, & Plinius vbi suprà,& Plutarchus in Problem.d.c.29.Ea est autem,vt scribit idem Pompeius, quæ antè quàm Romam venisset,Tanaquil vocabatur,vxor Tarquinij Prisci Romanorum regis, quæ tantæ probitatis fuit:vt id Caiæ nomen boni ominis causa frequentarent nubentes, quam summam affeuerāt fuisse lanificam.Cuius etiā rei meminit Caius Titus Probus in Epitome 10. libr. Valerij Maximi,si non titulus eius libri fallax sit:vbi & illud præterea dicit,idem institutum fuisse, vt noua nupta ante ianuam mariti interrogata quænam vocaretur, Caiam esse se diceret.

Mulieres lanam,linū, telam,fusum,domi exercent.

Talasii nomē in nuptiis iactatum.
Spōsæ virorū ianuam lana coronabant.
Noua nupta in pelle lanata cōsidebat.
Caiæ Cæciliæ statua.

Tanaquil.

39 ¶Non multo pòst tempore Lucretiam nocte sera lanæ deditā,inter lucubrantes ancillas in medio ædium sedentem Collatinus maritus,iuuenésque Tarquinij inueniunt:quod pro signo probitatis accipi voluit Liuius paulò ante finem lib.1.ab vrbe condita:& Plinius,aut quisquis is est,in li. de Viris illust.quo loco de Tarquinio Collatino loquitur.Et Seruius in eum locū,Virg.lib.8.Aenid.

Lucretia inuenta nocte sera lanæ dedita.

Nec non Tarquinium eiectum.

Sed & eandem historiam recensens Naso lib.Fastorum secundo, ait:

Inde cito passu petitur Lucretia:cuius
Ante torum calathi lanáque mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant,&c.

Huius etiam Tanaquilis,de qua nuper locuti sumus,& Lucretiæ & aliarum exēplo,monet vxorem Pontanus, lib.1.de Amore coniugali,vt filias in ea re instruat:

Tum colere antiquas artes,maternáque iussa,
Atque agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus,ante pedes intexta quasilli
Vimináque,& fuso stamina torta leui.
Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Phylacida hos coniunx, Telemachíque parens.

Nam & aliàs laudantur priscæ illæ Romanæ,quòd lanificio exercerentur.Iuuenalis Saty.6.

Præstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam,nec vitiis contingi parua sinebant.
Tecta labor,somníque breues,& vellere Thusco
Vexatæ duræq; manus.—

Et ante illum Ouidius in Libello de Medicamine faciei:

Cum matrona premens altum rubicunda sedile,
Assiduum duro pollice nebat opus.

40 ¶Theano Pythagorica Brotini Crotoniatæ(vt Plotino placuit) aut ipsius Pythagoræ (vt Theocritus maluit) vxor,interrogata quam potissimè vxorem commendaret,respondit illud Homericum lib.1.Illiad.

Theano quam potissimum uxorem commendauit.

ἱςὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν. Id est,
Telam texentem,& meum(id est,viri:nam Agamemnon est qui loquitur) lectum instruentem. Id quod scribit Athenæus Naucratita,& Stobæus Serm.72.Apud eundem Homerum,lib.4.cum

Odyssex, cum Iliados. Helena lanificium exercet. Et lib.5.eiusdem Odysseæ Mercurius Calypso nympham Atlantis filiam texentem reperit:

Helena lanificiũ exercens. Calypso nympha texens reperta.

ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσέῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Et lib.6.Areten Alciuoi regis vxorem,in foco sedentem cum ancillis & pẽsa purpurea torquentem inuenit Nausicaa ipsius filia:

Arete uxor Alcinoi regis.

ἡ μὲν ἐπ' ἐσχάρῃ ἧστο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.
ἠλάκατα στρωφῶσ' ἁλιπόρφυρα.

Eadem Arete lib.seq.videt Vlyssem indutum pallium atque tunicam,quæ ipsa cum ancillis suis confecerat,quibus Vlysses donatus fuerat à Nausicaa filia.

ἔγνω γὰρ φᾶρός τε χιτῶνά τε εἵματ' ἰδοῦσα,
καλὰ τά ῥ' αὐτὴ τεῦξε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Et lib.eiusdẽ operis 10 Vlysses Circen comperit ἱστὸν ἐποιχομένην μέγαν. Ex quo est & illud Virgilij de eadem,lib.7.Aeneidos,statim in initio:

Circe texens inuenta.

Arguto tenues percurrens pectine telas.

Et apud eundem Homerum,lib.15.ipsius Odysseæ Helena,de qua nuper ex eodem locuti sumus, vestes in arcis habebat,quas κάμεν αὐτή.id est,confecerat,& fabricarat ipsa.Et paulò post , eadem peplum obtulit Telemacho, μνῆμ' Ἑλένης χειρῶν. id est,memoriã Helenes manuum. Et in eodem lib.idem scribit Penelopen non frequenter procis in domo apparere,sed in ædium ὑπερῴῳ,id est, conclaui telam texere. Sed & eadem lib.17.eius operis inducitur λεπτ' ἠλάκατα στρωφῶσα. id est, tenues lanas vertens:& lib.18.telam magnam interdiu texens,quam noctu retexebat, vt procos falleret. Ex quo illud Ouidij in Epistola ipsius Penelopes ad Vlyssem:

Helena iterũ.

Penelope.

Nec mihi quærenti spatiosam fallere noctem,
Lassaret viduas pendula tela manus. Et deinde:
Forsitan & narras,quàm sit tibi rustica coniunx,
Quæ tantùm lanas non sinit esse rudes. Hincque illud Iuuenalis Saty.2.
—Vos tenuis prægnantem stamine fusum
Penelope melius,melius torquetis Arachne.

Suntque qui Penelopen à lanificio nomen traxisse putent. Nam πηνίον fusus est, quo subtegmen inuoluitur. Sed vt ad Homerum redeamus,idem libr. 5.rursúmque 8. Iliados, scribit Mineruam super pauimentum Iouis deposuisse peplum,quo velata erat,quódque suis ipsa manibus fecerat:

Penelope à lanificio dicta. Minerua.

πέπλον μὲν κατέχευεν ἑανὸν πατρὸς ἐπ' οὔδει,
ποικίλον, ὅν ῥ' αὐτὴ ποιήσατο, καὶ κάμε χερσίν.

Et lib.14.scribit eandem Mineruam Iunoni vestem elaborasse. Et libro 6. facit Hectorem Andromachæ vxori hæc dicentem:

Andromache.

καί κεν ἐν Ἄργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἱστὸν ὑφαίνοις.
Et in Argo existens ante alias telam texes.

Eadem quoque Andromache libro 22. eiusdem Iliados,telam orditur,dum lamenta eiulatúsque è turri ob mortem mariti audit:

ἀλλ' ἥγ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.

41 ¶Quin eadem apud Virgilium,qui per omnia Homeri vestigia incedit,libro tertio Aeneidos donat Ascanio Phrygiam chlamydem,

Iterum de Andromache. Rursum de mulierum lanificio.

—Manuum monimenta suarum.

Sed & apud eundem Virgilium,lib.8.eiusdem operis,proba castáque fœmina,

Cui tolerare colo vitam,tenuique Minerua
Impositum cinerem,& sopitos suscitat ignes,
Noctem áddens operi famulásque ad lumina longo
Exercet penso,castum vt seruare cubile
Coniugis,& possit paruos educere natos.

Quæ & ipsa imitatio est Homeri,cuius paulò ante calcem,lib.12.Iliados versus sunt , ἀλλ' ἔχον ὥς τε τάλαντα γυνὴ χερνῆτις ἀληθής... ἐδύναντο φόβον, & quæ seq.Idem Virgil.lib.9.inducit Euryali matrem hæc loquentem:

Veste tegens, tibi quam noctes festina,diésque
Vrgebam,& tela curas solabar inanes. Et lib.10.de matre Lausi,
Transilit & parmam macro,leuia arma minacis
Et tunicam,molli mater quam neuerat auro. Et lib.1.Georgicôn:
Interea longum cantu solata laborem,
Arguto coniunx percurrit pectine telas.

Quem postremum & ipse repetit lib.7.Aeneid.vt suprà diximus.Et rursum eo libro 1. Georgic.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere Hyemem.— Et lib.5.Aeneidos,
Olli serua datur,operum haud ignara Mineruæ, *Cressa genus Pholoë.*

Quibus ostendit quãti faciat lanificium in muliere. Et Seneca in Hercule Oetæo de Deianira vxore Herculis:

Cape hos amictus,nostra quos neuit manus.

¶Herodotus

42 *Amestris vxor Xerxis lanificio dedita.*

¶Herodotus autem in Calliope, tradit Xerxem regem regum, ab Amestri vxore donatum amiculo, quod ipsa texuerat. Curtius quoque lib. 5. memoriæ prodidit, Alexandrũ vestes Macedonicas ad se ex Macedonia missas, cum his qui eas confecerant, tradi Sisigambi matri Darij iussisse, eámque admoneri præcepisse, vt si cordi quoque vestes essent, eis neptes assuefacerent. Ad quam vocem cùm lachrymæ obortæ prodidissent animum aspernantis id munus (quippe cùm non aliam contumeliã magis Persarũ fœminæ accipiant, quàm admouere lanę manus) Alexander ea re cognita, ad eam peruenit, & Mater, inquit, hanc vestem, qua indutus sum, sororũ nõ solùm donum, sed etiã opus vides, nostri decepere me mores. Caue obsecro, ne in contumeliã accipias ignorantiam meam. Apud Terentium in Andria, Simonis senis ad Sosiam libertum hæc verba sunt:

Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans.

Rursúmque in Heautontimorumeno:

Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri,
(Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ cuiusque ingenium vt sit, declarat maximè.)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus.

Erò Ouidiana ad Leandrum hanc artem peculiari epitheto fœmineam vocat, illíque se operam dare, veluti propriæ, testatur:

Tortáque versato ducentes stamina fuso,
Fœminea tardas fallimus arte moras.

Græcus est versiculus,

ἱστοὶ γυναικῶν ἔργα, κ' οὐκ ἐκκλησίαι.

Id est, ad verbum,

Tela fœminarum officia.

Telæ fœminarum officia, & non conciones, siue mauis, cœtus aut concilia.

43 *Principes fœminæ lanificij exercitio laudantur.* *Leda mater Castoris & Pollucis.* *Dido.*

¶Ex quibus facilè perspici potest apud alios quoque, nedum apud Romanos, lanificium matronis, & ipsis principibus, & illustriori loco natis, decorũ fuisse, & honestum. Vnde etiam Valerius Flaccus, lib. Argonauticôn 1. de Leda matre Castoris & Pollucis loquens:

Illis Tænario pariter tremit ignea fuco
Purpura: quod gemina mater spectabile tela
Duxit opus: bis Taygeton, syluásque comantes
Struxerat: Eurotam molli bis fuderat auro.

Virgilius quoque de Didone, quæ Aeneæ vestem donauerat, libro Aeneidos quarto,

--Tyrióque ardebat murice læna
Demissa ex humeris, diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui lanas discreuerat auro.

Et rursum lib. 11.

Tum geminas vestes, ostróque auróque rigentes,
Extulit Aeneas, quas illi læta laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Leucothoe.

Sed & apud Ouidium lib. 11. Metamorphos. Sol reperit Leucothoën filiam Orchani Persarum regis inter duodecim famulas,

Leuia versato ducentem stamina fuso.

Et Seneca Tragœdiographus in Hippolyto, inducit Phædram Thesei Atheniensiũ regis vxorem, hæc de se dicentem:

—Palladis telæ vacanti:
Et inter ipsas pensa labuntur manus.

Serena Regina.

Et Claudianus in eo Epigrammate, quod de equo Honorij Imperatoris edidit, loquens de Serena regina, vxore Stiliconis:

Et medium te zona liget variata colorum
Floribus, & castæ manibus sudata Serenæ.

44 *Vxor, filia, neptes Augusti.* *Caroli magni filiæ.*

¶Tranquillus memorat, Augustum Cæsarem ita filiam & neptes instituisse, vt lanificio se assuefacerent. Idémque fecisse Carolum illum Magnum, scribit Eginhartus illius Cancellarius, in vita ipsius. Alibi item testatur ipse Plutarchus, Augustum ipsum non temerè alia veste, quàm domestica, vsum esse, ab vxore & sorore & filia & neptibus cõfecta. Plutarchus testimonio Bibuli, asseuerat Brutum ad bellum exiturum, Porciam vxorẽ interpellantem, ad colum & telam remisisse, vsum versibus, quos Homerus Hectori Andromachen alloquẽti assignat: quos ipsi suprà adscripsimus. Claudianus Alexandrinus in eo opere, quod de Raptu Proserpinæ scriptum reliquit, ita de Proserpina scribit, lib. 1.

Proserpina.

Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu,
Irrita texebat reditura munera matri.

Et alibi in epigram. de Thetide matre Achillis:

Thetis.

Ipsa manu chlamydes ostro texebat, & auro.

Silius Italicus, lib. 7. post princip. inducit matronas Romanas in hæc verba Iunonem precantes:

Huc ades, o regina Deûm, gens casta precamur:
En ferimus digno quæcunque est nomine turba

Ausonidum, pulchrumq; & acu subtegmine fuluo,
Quod nostrae neuére manus, venerabile donum.

Accursius in l. si paterno. in verbo, magistris. C. de nego. gest. scribit proprium esse mulierum suere, vel texere. Alibi quoque in l. cùm quaeritur. §. lana. in verbo, in lana. ff. de lega. iij. dicit mulieres lanam & linum appetere, natura ad id eas prouocante, quod maximè deceat. Sed vereor, ne haec nauseosa & molesta sint legentibus. Ideoq; remis in portum, quod ad hanc rem attinet, festinanter accurro: haneq; legem caeteris adiicio: *Mulierū proprium suere & texere.*

VIRI FORENSIA ET EXTRANEA CVRANTO. *Decima Lex connubialis.*

VXORES DOMESTICA ADMINISTRANTO, DOMI'QVE SE OB ID CONTINENTO.

ET HORTOS, ATQVE LANIFICIVM NON INSPICERE EXCOLVNTO.

NEC PEREGRE PASSIM, AC TEMERE PROFICISCVNTOR.

IN VNDECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS VNDECIMA.

1 ENIMVERO in his etiam, quae ad curam virorum spectant, sumendum esse & ab vxoribus consilium, Menon suo Nino, Syriae praefectus, Numa Pompilius, secundus ille Romanorum Rex, Cyrus Darij Persarum Regis & Parasatidis filius, Augustus & Iustinianus Imperatores suo nos exemplo docuerunt. De illo enim tradit Diodorus d. lib. 3. cap. 2. nihil eum sine Semiramidis vxoris consilio agere solitum, quam posteà Ninus ipse vxorem duxit. De Numa est illud Ouidij lib. 3. Fastorum, *Ab uxoribus sumendum cōsilium. Menon. Ninus uxoris consilio usus. Et Numa. Et Cyrus. Et Augustus.*

Illa Numae coniux, consiliumq; fuit.

Cyrus autem Aspasiam vxorem de rebus incumbentibus in consilium adhibuit, & quoties eius sententiā secutus est, nunquàm poenituit: vt tradit Aelianus de Varia historia lib. 12. Augustus autem, vt à Seneca traditum est, in 1. lib. quem ad Neronem de Clementia scripsit, cap. 9. vt à nonnullis diuiditur, Liuiae vxoris eonsilio vsus est, vel in magnis rebus: atque eius opera innatā quandam feueritatem exutus, clemētiam induit. Id quod etiam à Dione Nicaeo in ipso Augusto graphicè descriptum est: vbi etiam inserta est eiusdem Liuiae in eam rem Oratio elegantissima.

2 ¶ Iustinianus quoque in arduis etiam negotiis, & summam rerum pertinentibus, vxorem consilij participem faciebat, vt ille ipse ingenuè professus est, in authen. vt iudi. sine quoquo suffra. in prin. versi. neque sufficiemus. Quem locum enarrans Accursius in verbo, reuerendissimam, annotat sumendum esse ab vxore consilium: & illum tex. ad hoc etiam ponderauit Hostien. in Summa tit. de matrimo. § j. col. ij. versi. sed & in eo habet. Oldra. consi. xcv. ex forma istius, col. pen. & ipsius discipulus Ioan. And. in c. qui prior. col. penult. de regu. iuris lib. 6. in Merc. Alber. in l. aduersus. C. de Crimi. expil. haered. Fulgo. & Ias. in l. j. ff. de legib. & Franc. Curt. senior in repet. l. si quis maior. col. iij. num. 10. C. de transac. & Paris Pute. in tract. Syndic. in rub. de offi. Syndic. §. dicitur autem. num. 5. vbi dicit eum text. sing. ad limitationem eorum quae dicit Bart. in l. j. ff. de legi. Sed est & alius tex. in l. bene à Zenone. sub finem. C. de quadr. praescrip. vbi Iustinianus ipse loquens de sua ipsius vxore, qui enim (ait) suis consiliis suisq; laboribus pro toto orbe terrarum die noctuq; laborant, quare non habeant dignam sua praerogatiua fortunam? Quem tex. ad hoc annotat Barb. in rubr. de consuetu. col. v. versi. in limita hoc. & in clem. j. char. vj. in paruis, de elect. *Iustinianus.*

3 ¶ Cui & ego sententiae ea potissimùm ratione assentior, quòd etsi, vt suprà diximus, inualidum sit plerunque mulieris consilium, fragileq; & infirmum, sintq; mulieres ipsae fragiles, imbecilles, infirmae, & fermè rationis (vt est multorum sententia) & ingenij expertes: tamen quemadmodum nemo est adeò malus atque improbus, quin interdum boni quippiam faciat: vt est textus expressus in c. quid ergo turbamur. de poenitentia, dist. iij. & testis est Martialis, lib. 7. Epigram. ad Seuerum: *Nemo tam malus, quin aliquid boni faciat.*

Quo possit fieri modo, Seuere,
Vt vir pessimus omnium Charinus,
Vnam rem bene fecerit, requiris.
Dicam, sed citò. Quid Nerone peius?
Quid thermis melius Neronianis?

Et vt ait Plinius in Panegyrico ad Traianum, laudabilia multa etiam mali faciunt. Sic etiam nemo tam infirmi consilij, tam obtusi abiectiq; & hebetati ingenij, tam infimae sortis & notae, quin interdum dicat quippiam ad rem vehementer accommodatum, & neutiquam aspernandū, etiam summis viris. Nemo, inquam (vt vtar verbis Gellij, lib. 2. cap. 6. & Macrobij lib. Saturnalium 6. c. 7.) quisquam tam efferis, aut vt alij legunt, effoetis moribus, quin faciat, aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat. In quam sententiam citant Graecum versiculum, quem dicūt vice prouerbij fuisse olim celebratum: *Nemo tam stultus, quin aliquid laudandum dicat. Prouerbium.*

πολλάκι καὶ κηπουρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπε. dest,

Sæpe etiam est holitor valde opportuna locutus.

Quem & è nostris citat Rochus Curtius in c.vlti.col.xviij.versic.sextò nota,extrà de consuet. In quo tamen Erasmus Roterodamus subesse mendum censuit,atque pro dictione , κηπουρὸς, id est, holitor,aliam scilicet μωρὸς, id est,stultus, reponendam. Se enim alicubi ita legisse versum hunc ex Aeschyli Tragœdia,cui titulus Phryges,citatum:

Πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. Id est,

Sæpe etiam stultus fuit opportuna locutus.

Sed vtcunque rei veritas se habeat,vtrunque huic nostro proposito mirè congruit.Neque longè hinc dissidet illud Cæcilianum apud Cicer.lib.3. Tusculanarum quæstionum, Sæpe est etiam sub pallio sordido sapientia. Estq; finitimum illud Plautinum in ea fabula,quæ inscribitur,Captiui:

Vt summa sæpe ingenia in occulto latent.

Illud quoque Senecæ , Epistola ad Lucilium 67. Potest ingenium fortissimum ac beatissimum sub qualibet cute latere. Idque probat exemplo cuiusdam Clarani.

4 *Minimi interdum sententiā optimam dicunt.*

¶Sed propiùs accedit tex.elegans in l.j.§.sed neque.C.de vete.iure enucl.ibi,cùm possit vnius forsitan & deterioris sententia,& multos & maiores in aliqua parte superare.quem tex.dicit aureum Fran.Cur.Senior consi.lvij.super eo quod ab ordine,col.iiij.Et ante eum dixerat illum tex.aureis literis scribendum Barb.consil.j.col.xix.lib.3.& facit sing.Panor.in c.t.col.vlt.extrà de constitu.& ipse Barb.in l.si dari stipuler.col.xj.ff.de verb.oblig.& consil.xv. Deum inuocent, col.vij.lib.3.& consi.xl.à Ioue principium,col.v.eo.lib.3.& consi.lxiij.illud referam in medium, col.v.lib.item 3. & in repet.rub.C.qui admit.ad bon.poss.col.viij.& in clem.ne Romani.col.ij.de elect.& alibi dicit esse valde not.Panor.in c.capellanus.col.ij.extrà de feriis.& ponderat idem Panor.consil.j.in fin. lib.1.vbi etiam dicit not.& iterum consi.lxxxv.in præsenti quæstione,statim in princ.lib.1. & alibi sæpe,& Rom.in repet.si verò.§.de viro.in liij.sal.ff.solut.matr.& Barb.consil.ix.præclarè scribitur,col.vlti.lib.2.& consil.xxxiij.præclarè optimus Psalmista,col.xiij.eod.lib.2. Et ex Theologis scholasticis,Conradus in tract.de contractibus, cap.4. in prima conclusione. Quam sententiam apertè comprobat illud Dei Optimi Maximi,Matthæi 11. & iterum Lucæ 10. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti paruulis. Sed vt hæc quoque Medicorum autoritate confirmemus,Petrus Apônensis in additione ad librum Mesue,cap.de indigestione stomachi,vidisse se testatur graues magnasq; ægritudines,quibus sanandis multi periti frustra elaborauerant , tandem nullo negotio curatas fuisse ab imperitis quibusdā,atque etiā à mulieribus,idq; Deo tribuit, à quo monet Medicos nō recedere,sine cuius influentia deficit omnis ars,omnisq; motus naturę.

5 *Insipientium quoque consiliū petendum. Fatui Parisiensis prudens iudicium.*

¶Non temerè igitur dicit glos.in c.ad nostram, extrà de consuet. non esse inconueniens ab insipientibus consiliū petere:quia interdum reuelatur minori,quod maior nescit.l.potiores.C.de offi. rect.prouin.& cap.esto subiectus,ante fin.xcv.dist.& c.si habes.xxiiij.q.iij.Quam glo.ad hoc not. ibi omnes scribentes,referuntq; ferme omnes post Ioan.Andr. historiam huic sententiæ optimè conuenientem,de fatuo quodam Parisiensi,qui miro modo composuit controuersiam egeni cuiusdam,& tabernarij. Nam cùm tabernarius pecuniam peteret ab egeno , quoniam panem veluti suauiùs comederat ad culinæ suæ fumum & nidorem, iudicauit fatuus tabernario soluēdum ex sono denarij. Quam quidem quæstionem non potuisset Cato,aut Gratianus, vt dicunt Io.And. & Panor.iustiùs decidere.Hanc quoque historiam post illos recenset Barb.in l.j.col.7.versi.pone quòd furiosus.ff.de verbo.obliga.& consi.lviij.clementissimi,col.ij.lib.1. & consil.59. illud in medium afferam,col.iiij.lib.2.& Iason consi.clxxviij.in causa matrimoniali,col.ij.versic.confirmatur per illud,lib.2.& Rochus Cur.in c.vlti.loco suprà citato,extrà de consuet. Subiungit autem Panormit.in d.c.ad nostram.audiuisse se à suo ipsius præceptore (is Cardin.Flor.fuit) cùm illum locum legeret,Bart.sæpiùs in quibus causis ab eo petebatur consilium , cum mercatoribus conferre solitum. Et per not.in d.c.esto subiectus.monet Specu.in titu.de aduoc.§.nunc tractemus.versic. facto autem intellecto,ante fi.vt etiam minus peritos consulamus, cum quibus conferre aliquando profuit. Nam & Q.Scæuola ille Augur,homo iuris peritissimus,cùm de iure prædiatorio consuleretur,suos consultores nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores reiiciebat, vt tradit Tullius in oratione pro Cornelio Balbo,vbi & ipse subdit,se de aqua sua Tusculana,M.Tugionem potiùs,quàm C.Aquilium,consulere solitum.

Bartolus sæpe cum mercatoribus consilia sua communicauit. Scæuola de re prædiatoria consultus , ad prædiatores reiiciebat.

6 *Improbatissimi uiri probatissima sententia.*

¶Cuius item sententiæ extat exemplum memorabile apud Aulum Gellium,lib.18.c.3.ex Aeschine,in oratione,qua Timarchum accusauit:vbi cùm populus Lacedæmonius, de summa Reipub. quiduam esset vtile & honestum,deliberaret:& vir quispiam improbatissimus,& turpitudine pristinæ vitæ diffamatissimus,consilium dedisset probatissimum:turpi autore mutato, consilium tamen secutus est.Quam rem etiā retulit Plutarchus,tùm in Apophthegmatis Laconicis,tùm quoque in lib.de Ciuili institutione,vbi hunc diffamatissimum Demosthenem dicit fuisse vocatum.

7 *Tuditanus notæ insaniæ fecit testamentum legibus cōsentaneum.*

¶Quin & Tuditanus ciuis Romanus,notæ vir insaniæ,vtpote qui populo nūmos de rostris sparserit,vt tradit Tullius Phil.3.togamq; velut tragicā vestem in foro trahens,cùm maximo omniū risu conspectus fuerit,multaq; alia furoris testimonia dederit:fecit tamen testamentū legibus tam cōsentaneum,vt à Centumuiris cōprobatum sit. Tametsi T.Longus ei sanguine proximus illud subuertere conatus est:quoniam ex Romanorum legibus furioso & insano testari nō liceret.Magis enim (vt scribit Valerius) Centumuiri,quod scriptum esset in tabulis, quàm quis eas scripsisset,considerandum existimauerunt. Quod & post Valerium narrant è nostris Ioan.And. in cap.

vlti.in fin.de success.ab intest.& Bald.in cap.1.col.ij.in verbo,sed iusta,ritu.per quos fiat inuestit. Rom.Alex.Corn.& Ias.in l.furiosum.C.qui testa.facere poss. Barb.in d.l.j.col.vij.ff.de verb.obli. & in l.is cui bonis.col.ij.eod.tit.& consi.lviij.col.ij.lib.1.Corne.consi.lxix.visis nonnullis actis,col. antepen.versicu.& quod ex qualitate,lib.1.& iterum consi.lxxiij.visis & diligenter inspectis,col.j. versi.insuper dicit,eod.lib.1.& consi.ccxvj.in causa vertenti,col.vlt.lib.3.Ange.Aret.in §.præterea testium.Instit.quib.non est permiss.facere test.& Socin.consil.xcviij.aliàs consului,col.iiij.lib.3.& Phil.Dec.in l.in negotiis.in prin.ff.de reg.iur.& Ias.cons.clxxviij.col.ij.versi.iij.quòd magis.lib.2.

8 ¶Et vt specialiter de fœminis quoque loquar, quæ huic nostræ dissertationi causam præbuerunt, non desunt etiam fœminarum exempla,quarum consiliis & monitionibus vsi mariti, meliùs res suas administrarunt, melioresque effecti sunt,atque prudentiores. Imprimis Abraham ille,pater multarum gentium,quo cum tanta fuit Deo familiaritas,cùm durè excepisset consiliũ Saræ vxoris,monentis,vt Agar ancillam & filium eius eiiceret,statim audiuit à Domino, Omnia quæ tibi dixit Sara,audi vocem eius.Gene.21.cap.

Abraham iussus sequi uxoris sentẽtiam.

9 ¶Sesostris Aegyptiorum rex, qui cæteros omnes gloria & rerum magnitudine excessit, vxoris consilio vsus,se vxoremq; suam & liberos maxima ex parte grauissimo inopinatissimoq; periculo exemit. Nam cùm illum frater,à quo nihil tale metuebat,inuitatum excepisset,domumq; sicca exteriùs materia circũstipasset:re intellecta,extemplò cum vxore deliberauit (nam & vxorem secum duxerat) eaque suadente,vt duos ex sex liberis, super ardentem pyram extendens pontem faceret,super quem ipsi transeuntes euaderent:ita fecit,& duobus modò filiis ita incensis, cæteri cum patre matreq; fuere seruati. Testis Herodotus in Euterpe, & meminit etiam historiæ Diodorus lib.2.nihil tamen de vxoris consilio locutus.

Sesostris uxoris consilio usus.

10 ¶Plutarchus in eo libello,cui titulum fecit *γυναικῶν ἀρετὰς*, id est,mulierum virtutes,narrat historiam luculentam de vxore Pythei,vt ipse appellat,siue Pythij,vt Plin.lib.33.c.10. vocat,qui Xerxis temporibus claruit. Ea viro omnium id temporis ditissimo,auro semper inhianti,& auri fodinas iugiter exercenti,cùm ex peregrinatione domum esset reuersus, & cœnam parari postulasset, auream mensam apponi iussit, in qua omnia erant ex auro fabrefacta obsonia:ac primo quidem aspectu gauisus est Pytheus, mira arte singula elaborata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satiatus,præcepit cibum afferri. Verùm mulier cuncta quæ postulasset,ex auro concinnata afferri iussit.Cumq; ille iracundia percitus (fames nanque & bilis nasum conciunt) esurire se vociferaretur,neque se aurum id temporis exposcere:sapienter, inquit vxor, Tu nullius rei,præter hanc vnam,habendæ,facultatẽ præbes.Omnis enim virorũ cura,omnisq; ars,tuo iussu in auro fodiendo occupata est:vt nemo iam agros colat,nemo fruges serat,nemo arbores plantet. Qua vxoria castigatione permotus Pytheus,negotium haudquaquam penitus omittẽs, quintam duntaxat ciuiũ partem in opere continuit:reliquos tum agriculturæ,tùm cæteris artibus operã dare præcepit.

Pythei historia luculenta.

Pythei uxoris prudentia admirabilis.

11 ¶Aurelius Victor, quo loco Iuliani Imperatoris vitam describit, Fœminarum (inquit) præcepta sæpe maritos iuuant.Namque (vt cæteras omittam) Pompeia Plotina,incredibile dictu,quantùm auxerit gloriam Traiani:cuius procuratores,cùm prouincias calumniis agitarent,adeò vt vnus ex his diceretur,locupletissimum quenque ita conuenire,Quæ habes?vnde habes?tertiũ, pone quod habes.Illa coniugem corripuit,atque increpans,quòd laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, vt postea exactiones improbas detestans,fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente artus reliqui tabescunt. Ex quo & illud Eutropij de eodem lib.8.Gestorum Rom.Nihil iniustum ad augendũ fiscum agens. Ex eo autem,quod dictum est,Vnde habes? forte exiit decretum Seueri Imperatoris,nullo modo exigendum quempiam probare,vnde habeat circa delationes fiscales,sed delatorem probare debere ea,quæ intendit,l.extat.ff.de iure fisci.nam vt etiam scribit Iuuenalis,

Vnde habeas quærit nemo.—

Fœminarum præcepta maritos iuuare.

Pompeia Plotina Traianũ maritum prudenter corripuit.

Fiscus lien.

Vnde habes, reiiciendum.

12 ¶Ataulphus Gotthorum rex in animo habuit Romam à se receptam funditus euertere,diuersoq; vrbem loco statuere,Gotthiamq; pro Roma nominare, ac Cæsarum Augustorumque memoria prorsus abolita,Ataulphi appellationem in posteros transmittere.Verùm Placidæ, aut,vt alij vocant,Placidiæ coniugis suasu,adeò est mutatus,vt breui nõ hostis, sed amicus vrbis,non euersor, sed instaurator sit vocatus. Cuius rei etiam meminerunt Paul.Diac.de Gestis Roma.lib.13.& Paulus Orosius,lib.Historiarum ad D.Augustinum 7.cap.29. eodemq; vlti.

Ataulphus Gotthorum rex.

Placidæ illius uxoris prudens monitio.

13 ¶Theodoritus quoque apud Cassiodorum in Tripertita historia,lib.9.c.31.autor est,ad Theodosij Imperatoris sanctitatem multùm contulisse vxorem,quæ virum sæpiùs diuinarum legum admonebat,eique frequenter dicebat:Oportet te semper,marite,cogitare quid dudum fuisti,quid modò sis:hæc si semper cogitaueris,ingratus benefactori non eris,sed imperium quod suscepisti, legaliter gubernabis,& harum rerum placabis autorem.

Theodosij uxoris sancta ad uirum monitio.

14 ¶Saxo cognomine Grammaticus,elegantior quidem historicus quàm ætas illius pateretur, in Historiæ Danicæ lib.9.tradit Regnerum Danorum regem sexagesimum secundum, Vnithserici filij mortem adeò molestè tulisse,vt obstinato ad moriendum luctu corpus lectulo per summam animi ægritudinem affixerit.Quem vxor virilem supergressa fiduciam,imbecillitatis increpatum,virili adhortatione firmauit,reuocatumq; à mœrore animum, arma impensiùs tractare perdocuit, affirmans fortissimum patrem cruentos filij cineres iustiùs armis, quàm lachrymis expiaturum. Ad cuius monitum Regnerus discusso mœstitiæ habitu,depositisq; doloris insignibus, iacentem

Regneri uxoris prudens consilium.

reuocauit audaciam,breuiq; hostem,qui filium interemerat,compræhendit. Adeò, inquit Saxo, interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

15 *Theodelinda utrunque maritum ad religionem conuertit.*

¶Ad hæc Theodelinda Longobardorum regina,ad quam D.Gregorius dialogum de moribus edidit,sua opera & pia suasione,Eutharin priorem maritum multò mitiorem fecisse scribitur,& ad veram pietatem amplexandam longè proniorem.Sed & Agilalphum maritum posteriorem,præferocem alioquin virū,dexterè monendo,veritatisq; lucem oculis admouendo,eò traxit,vt omnibus suæ gentis autor fuerit,à malorum dæmonum cultu,detestandaq; hæresi sese vindicandi.

16 *Brunechildis.*

¶Quo etiam tempore Brunechildis pari studio Childebertum Francorum regem ipsius virū eò quoque impulit,vt Tassilonem Bauariæ Regem ea lege constitueret,vt à Sclauorum gente bello insectanda non priùs desisteret,quàm ad Christi fidem amplectendam subegisset.

17 *Glaphyra uiri errores repressit.*

Maximiani uxor cū ad humanitatem reduxit.

¶Sed longis antè temporibus,apud Aegesipum, lib.1. Herodes de Alexaudro filio Glaphyraque eius vxore dicit, quòd non mediocri ex parte vxor viri sui reprimeret errores: quæ si ab eo diuelleretur,nullum remedium viro futurum,quin præceps in omne rueret nefas. Vt interim omittam,plerosque viros ab vxoribus ad fidem & religionem Christianam fuisse conuersos, vt à Domitia Flauum Clementem è propinquis Domitiani Imperatoris.à Clothilde Clodoueum Francorum regem:à Iugulde Hermogillum Gotthorum regem. Vtque etiam prætermittam & alias, quæ viros ad veritatis humanitatisq; viam,vtilia suadentes reduxerunt:cuiusmodi fuit vxor Maximiani,de qua Ammianus Marcellinus,lib.13.

18 *Tulliæ prudētia marito Dolabellæ profuit.*

¶Quid plura?Cœlius ad Ciceronem scribens lib.Episto.8.Epist.3.in princ.de Dolabellæ & Tulliæ filiæ suæ nuptiis loquens,Gratulor,inquit,tibi affinitate viri, mediusfidius optimi. Nam ego hoc de illo existimo. Cætera porrò,quibus adhuc ille sibi parum vtilis fuit,& ætate iam sunt decursa,& consuetudine & autoritate tua,& pudore filiæ,si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. Cui respondens Tullius,lib.2.Episto.15.cuius initium est, non potuit accuratiùs agi, sic ait:Dolabellam à te gaudeo primùm laudari,deinde etiam amari. Nam ea quæ speras Tulliæ meæ prudentia temperari posse,scio cui epistolæ meæ respondeant.

19 *Vir sanctificatus per mulierem.*

Bona mulier facit bonum uirum.

¶Ex quibus facilè colligi potest, vxorum prudentiam multum adiicere roboris, & momenti,ad maritorum virtutes, eorumque vitiis maiorem in modum mederi.Idcirco Paulus,vas electionis, tuba Euangelij,& sanctarum scripturarum armarium,prioris ad Corinth.7.cap. Sanctificatus est (ait) vir infidelis per mulierem fidelem. Quod reperitur 28.quæst.1.in summa,& in §.ex his omnibus,versi.item Apostolus.& in c.iam nunc illud.Cui planè consonat text.in l.eum qui.in fi.C. de epis.& cler.vbi vxores interdum viros meliores efficiunt.Inibiq; not.Bald.quòd bona mulier facit bonum virum. Proinde & Chrysostomus in Ioannem,Homilia 60.Nihil,ait,potentius muliere bona ad instruendum & informandum virum,quodcunque voluerit:neque tam leuiter amicos,neque magistros,neque principes patietur, vt coniugem admonentem, atque consulentem. Habet enim voluptatem quandam admonitio vxoria,cùm plurimùm amet,cui consuluit.Multos possum afferre viros asperos & immites,per vxorē mites redditos & mansuetos:ipsa enim mensa,lecto,filiorum communicatione,dicendis,tacendis,ingressu,auditu,exitu, & aliis pluribus cum marito cōmunicans,& vt corpus capiti,coniuncta,si prudens erit & diligens,omnes vincet. Hæc ille. Quibus concinit Euripides apud Stobæum,Sermone 65.

οἰκοφθόρον γὰρ ἄνδρα κωλύει γυνὴ
ἐσθλὴ παραζευχθεῖσα, καὶ σώζει δόμους.

Domiperdam enim virum prohibet vxor
Bona,ei coniuncta,& seruat domum.

20 *Lacedæmonij priuata & publica consilia uxoribus communicabant.*

¶Quæ cùm ita sint,rectè Lacedæmonij illi,qui Græcorum prudentissimi,& in omni vitæ officio consultissimi,ab omnibus semper habiti sunt,non minus publica,quàm priuata consilia cum mulieribus communicabant, vt apud Plutarchum legimus,tum in comparatione Numæ & Lycurgi,tum in vita Agidis.Et vt scribit Aristoteles,lib.Politicôn 2.cap.7.Multa in Lacedæmoniorum principatu à mulieribus administrabantur.

21 *Athenienses mulieres publicis consultationibus intererant.*

¶Apud priscos quoque Athenienses,non minùs famigerabilem Græcorum gentem,mulieres publicis consultationibus interesse,suffragiaq; ferre solitas,testis est Varro, quo loco describit contentionem Mineruæ & Neptuni inter se certantium,vter eorum Athenis imponendi nominis autor esset:& refert Aurelius Augustinus,lib.de Ciuitate Dei 18.cap.9. Et de eo quoque certamine (vt id obiter dicam) nonnihil attingit Plinius lib.16.c.48.eodemq; vlti.

22 *Germani fœminarum consilia non negligunt.*

¶Germani item inesse sanctum aliquid & prouidū fœminis putant:nec aut consilia earum aspernantur,aut responsa negligunt:vt à Cornelio Tacito eleganter scriptū est in lib.de Moribus Germaniæ. Vbi subdit,vidisse se sub Vespasiano, Velledam Bructeram diu apud plerosque numinis loco habitā.Cuius etiam meminit lib.20.Historiæ Augustæ.Et ex hoc idem Tacitus ad finē libri vegesimprimi,recenset Batauos,qui Romanorū partes sequi malebāt,proclamasse honestiùs principes Romanorū,quàm Germanorū fœminas,tolerari.Et (ne quis putet id ex mollitie animi, aut corporis Germanorū proficisci) hi sunt qui Carbonem,Cassium Scaurū, Aurelium Seruiliū,Cepiones,M.Manlium,fusis simul quinque Consularibus exercitibus Populi Romani,attriuerunt.

23 *Gallicæ mu-*

¶Quin & apud Gallos(ne gentem nostram per incuriam prætereamus)olim consuetudo fuit,vt quoties de bello esset eis,aut pace consultandū, mulieres quoq; eiusmodi consultationibus adhiberentur.

berentur. Præterea si qua aduersus socios incideret controuersia, eam ex mulierum sententia componere consueuerant. Itaque inter conditiones, quas cum Annibale pepigerunt, hoc etiam scriptum, atque iisdem ferè versibus fuit: Si quis Gallorum, iniuria se à Carthaginiensium aliquo affectum quereretur, eius rei Carthaginiensium magistratus, aut Imperatores, qui in Hispania fuerint, iudices sunto. Sin Carthaginiensium aliquis, ab vllo Gallorum iniusti quippiam passus fuerit, Gallorum mulieres de ea re iudiciũ faciunto. Ita refert Plutarchus in eo libro, quem de virtutibus mulierum posteris scriptum reliquit, c. 6. Nonnihil etiam meminit Polyenus lib. 7. Strateg. in fi.

lieres consultationibus belli & pacis adhibebantur.

24 ¶Quid quòd Socrates Deus Philosophorum, sæpe in libr. de Republica Platonis, maximè autem lib. 5. & idem ipse Plato sapientiæ antistes, in suis Legibus, non omnino arcet mulierum genus ab administranda Repub. siqua modò reperiatur idonea. Quin præcepit, non magistratus tantùm, sed omnia priuata & publica tum pacis, tum belli studia, mulieribus cum viris communia fieri. Quanquàm in ea re illum Lactantius reprehendit lib. Diuinarum Institutionum 3. c. 22.

Mulieres non arcẽdæ ab administranda Republ.

25 ¶Adde, quòd mulieres nonnihil interdum iudicij habent & discretionis, vt satis insinuat tex. in l. cùm prætor. ff. de iudi. & in §. tria. iiij. q. vij. Atque etiã sapientiæ & prudentiæ, vt probat illud Solomonis, alioqui muliebriũ vitiorum censoris acerrimi, Prouer. 14. Sapiens mulier ædificauit domum suam. Et Prouerb. 19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus: à Domino autẽ propriè vxor prudens. Quod vltimũ adnorat è nostris Io. Fab. in rubr. Instit. de nuptiis. & Luc. Penn. in l. ij. col. pen. C. quãdo & qui. quar. pars. lib. 10. Alibi quoque, videlicet 2. Reg. 14. fit mentio cuiusdam Thecuitæ, sapientis mulieris. Et facit tex. loquens de mulieribus, in c. viduas. ibi, maturioris sapientiæ, & consilij existunt. xxvij. q. j. & in c. si aliquid. xxij. q. iiij. vbi prudentis quoq; fœminæ fit mentio.

Mulieres iudicium habẽt & discretionem & prudentiã.

26 ¶Ex quibus perspicuum videri potest, fœminas non omnino expertes esse sapientiæ, consilij, prudentiæ. Propterea possunt salubre nonnunquam dare consilium, vel testimonio Iurisconsulti, in l. quidam decedens. §. Papinianus. ff. de administr. tuto. Ideoq; non inscitè dicit Petrus Philipp. Corne. consi. cccxvj. cuius est initium, quo ad primum consultationis articulum, col. vij. versic. & constat quòd illud statutum, lib. 3. quòd nõ semper spernitur mulieris consilium. Nam & (vt hoc illi addas) sententia est Thesei apud Euripidem in Supplicibus:

ὡς πολλά γ' ἔστι κἀπὸ θηλειῶν σοφά.

Quoniam multa sunt etiam à fœminis dicta sapienter.

Tametsi apud eundem in Helena de hoc dubitarit, ipsa Helena Menelaum alloquens·

ἄκουσον, ἢν γὰρ ἄχρειον γυνὴ λέξῃ σοφόν.

Audi, siquid & mulier dicere queat sapiens.

Mulieres salubre dare cõsilium.

27 ¶Nec prætereundum visum est, quod dicit Io. An. in c. cùm secundum Apostolum, col. j. de præb. ab vxore Milancia se didicisse, quòd si nomina, vt pleraq; alia, in foro venditarentur, pulchra quidem parẽtibus esse magno pretio emenda, vt filiis imponerent. Eandemq; vt doctã, se aliquando consuluisse asserit in c. qui prior. col. pe. de reg. iur. lib. 6. in Merc. Et quod refert Io. Cald. in c. vlti. de renun. & post eum Aegid. Bellamer. in c. quidã. col. iij. vers. tertiò quæro. eo. tit. & Pan. in c. cùm inter vniuersas. in fi. de elec. ipsum Cald. consuluisse suã vxorẽ, an conuiuator teneatur hora prandij mittere ad cõuiuas, vt veniãt: quæ satis æquè respõdit, ad fœminas & extraneos esse mittendũ, qui se facilè non ingerunt: non etiã ad alios, nisi essent graues personæ, de quo etiã per Collect. in cap. à crapula. extrà de vita & hone. cler. & Bal. in proœ. Greg. col. v. versic. quæro quidã scholaris.

Io. And multa ab uxore didicit.
Io. Calderi. quoque.

28 ¶Et aliud recentis viri, & quidem doctissimi, recens dictum, Philip. Deci. intelligo, qui dicit in l. fœminæ. col. ij. versic. iij. postulare. ff. de regu. iur. quòd licèt mulier prohibeatur postulare, vt ibi cauetur, & in l. j. §. sexum. ff. de postul. potest tamẽ in camera consulere, per id quod in simili de Doctore dicunt Bald. & Angel. in d. l. j. §. postulare, per illum tex. de postul. Existimauit ergo Decius, fœminas non esse alienas à consilio, & eruditione. Et hæc quidem omnia ab initio huius legis, vt erant in præcedenti editione, ad verbum trãsposuit Chassenæus in suo Caralogo Gloriæ mundi, part. ij. considerat. to. vt alia pleraque, quæ de laudibus mulierum congessit: quanquam me eo in loco nominat, sed ita vt nescias, an omnia mea sint, vt sæpe aliàs facit. Et si id planè assereret: quid tamen rationis est, vt totas paginas, imò & planè librum hunc integrum in suum traducat, nisi vt libros de libris faciat?

Mulier non prohibetur in camera consulere.

Chassenæi furtum clandestinum.

29 ¶Sed vt institutum nostrum sequamur, Socrates in Platonis Symposio, multa se à Diotima muliere didicisse asserit. Cuius quoque meminit ipse Plato in Symposio, & Lucianus in Eunucho, & in Imaginibus. Sed & is Aspasiam Milesiam Axiochi filiam perdiu frequentauit, non indignum Philosopho ducens, & à mulieribus doceri, sicuti & à Theodorito Cyrenensi scriptum est circa initia lib. 1. de Curatione Gentilium affectionum: & meminit ipse Plato in Menexemo: vbi & illud præterea dicit, eandem Aspasiam fuisse magistram Periclis illius maximi & Oratoris & Imperatoris. Meminit item illius Plutarchus in Pericle, Lucianus in locis suprà citatis, & Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromaton. Meminit præterea Aspasiæ Aristophanes in ea fabula, quæ inscribitur ἀχαρνῆς, ipse Lucianus in lib. de Saltatione, & in Amoribus, Athenæus, Herodieus Cratetius, Harpocration, ex Lysiæ Oratione, quæ in Aeschinem Socraticum est edita, & Suidas.

Socrates à mulieribus edoctus.
Diotima.

Aspasia Periclis magistra.

30 ¶Nec has tantùm nuncupatim adduximus, quòd eas solas eruditas fuisse nouerimus. Quis enim eas omnes sigillatim recensere posset, quæ viros ipsos doctrina, vel vicerunt, vel æquarunt? Quis finis, modúsve huic rei futurus sit, si proferantur veluti per ordinem Alphabeti?

ACCA, à Macrobio lib.3.Saturnaliorum c.18.citata ex lib.de Supplicatione.

ACCVRSII,nobilis illius legum interpretis,filia,cuius nomen ignoramus,quam Albe. in l.qui filium.in fi.ff.vbi pupil.edu.deb.tradit leges publicè docuisse Bononiæ.

ARDESIA, Alexandrina,Cyriaci philosophi propinqua.

AEGLE,Aesculapij filia,de qua satis diximus in nostro Tractatu Nobilitatis,quo loco de Medicina tractauimus,videlicet c.31.num.316.vbi videre poteris.

AFRANIA,Licinij Bructionis vxor,Valerio Maximo lib.8.c.3.memorata.

AFRICANA, de qua diximus in illo Tractatu Medicinæ,nu.336.

AGACLE,inter Poëtrias adscripta à Gregorio Gyraldo in Historia Poëtarum.

AGALLII,Corcyræa,illustris arte Grammatica,apud Athenæum Dipnosophistarũ lib.1.c.8.

AGAMEDA,de qua in dicto Tractatu Medicinæ,num.324.

AGANICE,Hegotetis Thessali filia,Astronomiæ peritissima,apud Plutarchum in Præceptis connubialibus,cap.49.

ALEONORA,Anglorum Regina,Ioãnis Regis mater,quæ Epistolas eruditas scripsit ad Cœlestinum Papam tertium,& ad ipsum Ioannem filium , circa annum 196. vt tradit Balæus Sudouolca,in Scriptoribus Britanniæ.

ALEXANDRA,Priami filia,vide infrà in Cassandra Priami filia.

ALEXANDRA Scala,quam miris laudibus extollit Politianus, multis Græcis Epigrammatis,quibus & ipsa Græcè respondit.

ALPAIDEI,virgo sacra,cuius libri etiamnum extant.

AMALASVINTA, aut,vt alij vocant,Amalasuentha,Regina,vxor Eutharici,Athalarici mater,quam Cassiodorus lib.Variarum 12.episto.2. tradit Græcis Latinisq; literis egregiè imbutam fuisse,de eadem,ni fallor,loquens.

AMALTHEA,Politiano inter vates celebrata in Nutrit. Hanc multi inter Sibyllas reponũt. De hac Tibullus lib.2.Eleg.6.

Quicquid Amalthea,quicquid Marspesia dixit.

AMESIA,cuius meminit Valerius Maximus lib.8.c.3.

AMPHICLEA,Aristonis filia,& vxor filij Iamblichi,Plotini discipula, cuius meminit Porphyrius in vita ipsius Plotini.

ANASTASIA,Chrysogoni Martyris discipula,vxor Publij Romani, de quo illa in epistolis ad ipsum Chrysogonum præceptorem conqueritur,quòd suas facultates absumeret.

ANAGORA,aut,vt alij appellãt,Apagora,Milesia,Sapphûs prioris discipula, Suidæ memorata.

ANAXANDRA,Nealcis filia,artis pictoriæ peritissima, ex Didymo in Symposiacis , & Clemente Alexandrino lib.4.Stromaton.

ANGELA Nugarola,Veronensis,Antonij Nugarolæ filia, quæ nonnullas Eclogas miro artificio scripsit.

ANGVITIA illa Medeæ soror,de qua in d.Tractatu Medicinæ,c.314.

ANNA Asttcuue,Angla,cuius est liber Examinationum priorum,& alter de vltimo suo conflictu,à Ioanne Balæo postea Scholiis illustrati.

ANTIOCHIS,de qua & nos diximus in d.Tractatu,nu.325.

ANYTA,Epidaurea, cuius & hodie extant Poëmata in aues quasdam & Themistoclem mirificè scripta:extantq; etiam 17. Epigrammata in libris Epigrammat.Græcorum. Eiusdem meminit & Tatianus lib.aduersus gentes.

APAGORA, vide suprà Anagora.

ARETAPHILA,Cyrenæa, Pedimi primùm, deinde Nicostrati Cyrenarum tyranni vxor, cùm magnis virtutibus,& rerum gestarum gloria,tum ciuili facundia atque eloquẽtia admodum dotata:à Plutarcho in Claris mulieribus c.19.celebrata.

ARETE,& ipsa Cyrenaica,filia ac discipula Aristippi senioris,mater ac magistra Aristippi iunioris,cui ob id cognomentum fuit μητροδίδακτος, id est,à matre edoctus, vt scribit Strabo lib. Geographiæ postremo,& Laërtius in Aristippo,& Clemens Alexandrinus lib.4.Stromaton.

ARGENTARIA Polla,Lucani primùm,deinde Statij vxor,quæ maritorum studia non mediocriter iuuisse dicitur. De ea est illud Sidonij Apollinaris:

Quid quod duplicibus iugata tedis
Argentaria Polla dat Poëtas.

Huius etiam meminit ipse Statius tum lib.2.Sylua.7.tum in Epistola ad meliorem,tum in Genethliaco Lucani,& Martialis alicubi,ni fallor,& Fulgosius lib.8.Rerum memorabilium cap.3.

ARGINETE,quæ scripsit res gestas Dionysij,apud Clementem Alexandr.lib.4.Stromaton.

ARRHIA,cuius meminit Galenus in lib.de Theriaca.

ARTEMISIA,Cariæ regina,de qua diximus in d.Tractatu Medicinæ,nu.309.quamuis sint.

ARTEMISIA altera,Diodori,cui cognomen Saturnus fuit,filia,Dialectica,apud Philonẽ Dialecticum in Menexeno commemorata,& ab eo apud Clementem Alexandr.lib.4.Stromaton.

ASPASIA Milesia:de qua diximus num.præcedenti.

ASPASIA, altera,vt puto,de qua in dicto nostro Tractatu Medicinæ,nu.322.Aspasiã quoq;

ASTYAN

ASTYANASSA, quæ à multis Elephantis dicta est (nisi duæ fuerint: sed posterior, id est Elephantis, vt scribit Suidas, alteram secuta est) quæ libros conscripsit περὶ τῶν σχημάτων συνουσιαστικῶν: à Virgilio quoque (si is est) in Priapeis commemorata, & à Martiale lib. 12. vt suprà diximus in 9. lege connub. nu. 97. incip. quid ergo referam, & præterea à Suida, & Tatiano Assyrio in li. aduersus gentes.

ATOSSA, quæ Persis imperauit, epistolarum conscriptionem docuit: vt ex Hellanico tradit idem Tatianus in ea Oratione, quam eleganter πρὸς ἕλληνας scripsit, statim post initium. & Clemens Alexandrinus lib. Stromaton 1. Ea autem fuit Cyri filia, & Darij vxor, vt scribit Herodotus, nisi hæc altera fuerit.

ATHYRTIA, filia Sesostris Aegyptiorũ Regis, diuinationis peritissima, futura cælestibus signis nouisse fertur, & quæ futuram patri monarchiam prædixit, apud Diodorum Siculum lib. 2.

AVGE, Tegeatis, ex Tegea scilicet Meliorum, Poëtria, Stephano memorata.

AVRELIANI Imperatoris mater, cuius nomen ignoratur, diuinationis perita fuit, vt tradit Callicrates Tyrius, & ex eius autoritate Flauius Vopiscus in vita ipsius Aureliani.

AVRINIA, vates, apud Cornelium Tacitum de Moribus Germanorum.

AVTONOE Grynea, Phœbas, apud Silium Italicum lib. 3. Punicorum.

AXIOTHEA, Phliasia, Platonis discipula, vt à Dicæarcho, Plutarcho, & Athæneo scriptum est, & præterea Laërtio in Platone & Speusippo, & ab Apuleio in lib. de Dogmate Platonis, vbi scribit, multos auditorum Platonis, vtriusque sexus in Philosophia floruisse, & inter cæteras hanc nostram Axiotheam, de qua & nos aliquid diximus in 3. lege connubia. numero 69. incip. idem Hyginus.

BACIS, cuius meminit Ioannes Tzetzes Histor. chiliad. 9. c. 288.

BAGOES nympha, quæ Thuscis scripsit de arte Fulguritarum, vt tradit Seruius enarrans illud Virgilij lib. 6. Aeneidos,

Hic ego namque tuas sortes.

BAPTISTA, Alexandri Sphortiæ, & Constantiæ vxoris eius filia.

BAPTISTA altera, prima Galeatij Malatestæ Pisaurensis principis filia, & Guidonis Montefeltrensis Vrbinatium Comitis vxor, libros de humana fragilitate, & de vera religione conscripsit, & cum doctissimis viris magna sui admiratione disputauit.

BARSENE, aut vt alij vocant, Barsene, aut vt Iustinus lib. 11. appellat, Marsine Alexandri magni vxor, & ab eo ob eruditionem ducta, vt tradit Plutarchus in vita ipsius Alexandri. Huius est Hymnus in Neptunum.

BEGOE, Nympha, quæ artem Fulguritarum apud Thuscos scripsit: vt retulit Seruius in lib. 6. Aeneid. enarrans eum locum,

Hic ego namque tuas sortes &c.

BLASILLA, Hieronymo sæpiùs eruditionis nomine commendata.

BOEO, Delphorum indigena, quæ oracula & Hymnos apud eos composuit, vt scribit Pausanias lib. 10. vbi quædam eius carmina retulit.

BOTRYS, de qua vide infrà in Salpe altera.

BRELA Croa, cuius meminimus in d. nostro Tractatu artis Medicinæ, nu. 338.

BRIGIDA, quæ & Brigitta, dicta est, Laginensis, natione Scota, cuius libri Reuelationũ etiam nunc extant. Ea Diuorum numero adscripta est.

BRVCTERA, vates, Cornelio Tacito in Moribus Germanorum memorata.

BVNDIVICA, bellatrix Britannica, quæ ad vrbium & prouinciarũ principes pro excutiendo Romanorum iugo scripsit plurimas doctissimas epistolas, circa annum Domini 70.

CAECILIA, aut (vt alij vocant) Cæcila Mantuana, Marchionis Mantuæ filia, literarum peritissima.

CAIA Afrania, vide suprà Afrania.

CALLISTRATE LESBIA, apud Xenophõtem ἀπομνημονευμάτων, id est, memorabilium, & ab eo Athenæus lib. 5. c. 14.

CALPHVRNIA, vxor Plinij Iunioris, ad quam est Epistola eiusdem Plinij libro 6. Episto. 7. Nec desunt, qui illam studiorum mariti ministram fuisse testantur.

CAMBRA formosa, Belinij Britannorum Regis filia, quæ librum legum Sicambricarũ composuit circa annum 373. ante Christum natum.

CARMENTA, siue Carmentis, vide infrà Nicostrata.

CASSANDRA, Priami filia, quæ & Alexandra dicta est, de qua extat nobile Lycophronis poëma: quam & inter Augures posuit Iulius Hyginus Fabularum cap. 122. & de ea Cicero lib. 1. & 2. de Diuinatione, non semel, vt de vaticinatrice loquitur: & Virgilius lib. 2. Aeneid.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora.—

Et rursus lib. 3. eiusdem operis:

Sola mihi tales casus Cassandra canebat. Et lib. 5.

Nam mihi Cassandra per somnum vatis imago

Ardentes dare visa faces.—

Et Propertius lib.3.& alij.

CASSANDRA altera, cognomento Fidelis, Veneta, Politiano non vulgariter laudata.

CATHARINA Alexandrina inter diuos relata, cuius illustris doctrina & eruditio in disputatione, quam habuit aduersus Doctores ethnicos, apparuit.

CATHARINA altera, Senensis & ea quoque Diuis adscripta, cuius extant plurimæ epistolæ ad Gregorium vndecimum, doctæ quidem & religiosæ, & non indocti in Theologia Commentarij.

CATHARINA item alia, Anglorum Regina, Henrici scilicet Octaui vxor, cuius est lib. Meditationum in Psalmos, & alter de Lamentatione peccatoris.

CATTHA, vaticinatrix apud Suetonium in Vitellio, c.14.

CELAENO, Harpyiarum vna inter vates ponitur à Virgilio 3. Aeneid.

Vna in præcelsa consedit rupe Celæno,
Infelix vates.—

CESENNIA, Gætulici vxor.

CHAICLEA, à Maximo Abbate Aphorismorum c.5. citata.

CHARIXENA, Crinnatis, Poëtria, Aristophani Comico, & Eustathio lib. 2. Iliad. celebrata. Quam tamen Suidas fatuam & meretricem esse scribit.

CHRISTINA Pisana, quæ de laudibus fœminarum iustum & elegans volumen scripsit: de qua nos etiam alibi diximus.

CIRCE illa celebratissima, de cuius arte & doctrina multa diximus in nostro Tractatu de Nobilitate, c.31.nu.313.

CLAVDIA, Statij Papinij vxor, quæ mariti studia iuuisse creditur.

CLAVDIA Rufina, vtraque lingua erudita, Martiali celebrata lib.11. Epigr.54. scripsit autem Epigrammata, & Elegiam in mariti obitum.

CLAVDIA illa, cuius, vt doctæ, meminit Plutarchus ad finem præceptorum connubialium, eámque antiquam appellat: vt hinc intelligas eam non fuisse ex præcedentibus duabus, quæ non multò antè præcesserunt Plutarchum.

CLEOBVLINA Lyndia, ex Rhodo, Cleobuli vnius ex septem Sapientibus filia, alio nomine Eumetis dicta, de patris autem nomine Cleobule & Cleobulina appellata. Huius opera multa celebrantur, vt scribunt Suidas & Athenæus, qui lib.10.c.17. eam citat ex libro Aenigmatũ. Eiúsque etiam meminit Cratinus in eiusdem nominis poëmate: & ex eius autoritate Laërtius in Cleobulo & D. Hieronymus ad fin. lib. 1. aduersus Iouinianum: & Plutarchus etiam ad fin. Præceptorum connubialium, itémque in conuiuio septem Sapientum.

CLEOPATRA, de qua diximus in d. Tractatu Nobilitatis c.31.nu.326.& sequent.

CLITAGORA Lacedæmonia, aut, vt alij dicũt, Atheniensis, aut itẽ, vt alij, Thessalica, poetria, cuius Aristophanes meminit, in Vespis, & Cratinus in quadam Comœdia κλειταγόρας ᾄδειν.

CLITO, Poëtria, memorata Tatiano in lib. aduersus gentes.

CONGYLA Cleophonia, Suidæ memorata.

CONSTANTIA, Alexandri Sphortiæ vxor, de qua iam diximus in Baptista.

CORINNA Thebana, aut, vt alij contendunt: Tanagræa, aut, vt alij putant, Teîa, Achelodori & Procratiæ filia, Mirtûs, de qua postea dicemus, discipula, quæ Pindarum illũ omnium Lyricorũ Principẽ quinquies superasse dicitur, ob idq; picta fuisse in Tanagræorũ gymnasio, vincta caput tænia victoriæ causa, vt à Pausania proditum est in Bœoticis. Superasse autem Pindarum putat linguæ proprietate, quoniam non lingua Dorica vsa est, vt Pindarus, sed Aeolica, & quòd inter mulieres tunc forma fuit præstantissima, si qua ex statua facienda est coniectura. De qua re etiam Aelianus de Varia Histor. lib.13.& Plutarchus in lib. cui titulus est, Vtrum bello, an sapientia Athenienses præstiterint. & in lib. de Musica: & eius quædam Poëmata citat Athenæus lib.4.c.24.& lib.7.cap.6. vbi tamen dubitat an eius sint ea poemata. Vide in seq. versic.

CORINNA altera, Thespia, Pausaniæ quoque celebrata, quam alij Corinthiã credere malunt. De altera istarum Propertius lib.2.

Et sua cum antiqua committit scripta Corinna.

Et Statius lib.5. Syluarum:

Sophronáque implicitum, tenuísque arcana Corinnæ.

Et de alterutra meminerunt Hephæstion in Enchiridio, Eustathius & Suidas.

CORINNA denique tertia, quæ Ouidij tẽpore floruit, de qua est illud Marti. lib.5. Epigr.10. ad Regulum:

Norat Nasonem sola Corinna suum.

Nisi tamen Ouidius amicam eo nomine falsò nuncuparit, quod Sidonius & alij multi opinantur.

CORNELIA, Gracchorũ mater, quam & filiorum eloquentiæ multũ contulisse, scribit Fabius lib.1.c. item 1.& D. Hieronymus ad Lætam de institutione filiæ. Eiúsque epistolas dicit Tullius in Bruto, se legisse, in quibus apparebat filios, nõam in gremio, quàm in sermone matris educatos.

CORN

CORNELIA altera, Metelli Scipionis filia, & Pompeij vxor, Philoſophiæ & aliarũ bonarum literarum peritiſsima, cuius meminit Plutarchus in ipſo Pompeio.

CORNELIA item alia, Veronenſis quidem illa, ſed multò inferior tempore.

CORNIFICIA, Cornificij Poetæ ſoror, cuius inſignia poemata fuiſſe ſuo tempore, ſcribit Hieronymus.

CORONA Peruſina.

CRACO Bohema, filia Libyſſæ, rerum futurarum perita apud Volaterranum in Geographia.

CRISTINA PISANA, cuius librum vidimus elegantiſsimum de laudibus mulierum, vt & alibi diximus.

CYBELE, de qua in d. noſtro Tract. Medicinæ, nu. 319.

DAME, aut, vt alij vocant, DAMO, Pythagoræ filia, cui pater ipſe ſuos ipſius Commentarios leganit, vt retulit Lyſis in Epiſt. ad Hipparchum, & ex eo Laertius in Pythagora.

DAMISELLA Trinultia Mediolanenſis, filia Ioannis viri ſenatorij, & Angelæ literarum non expertis, de qua multa videbis apud Textorem in Officina.

DAMOCHARIS, cuius adhue extant aliquot Epigtammata.

DAMOPHILA, Pamphili vxor, Sapphûs filia, quam Philoſtratus lib. 1. De vita Apollonij dicit æquales ſibi virgines congregaſſe, & poemata compoſuiſſe partim amatoria, partim Dianæ laudes continentia.

DAPHNE, Tireſiæ filia, quæ plurima ſcripſit varij generis reſponſa: ex eiuſque verſibus ferunt Homerum multa ad ſui poematis ornatũ tranſtuliſſe, vt tradit etiam Diodorus Siculus libro quinto, Bibliotheces cap. decimoſexto, Meminitque eiuſdem Pauſanias libro primo.

DEBBORA, ſiue Debora, aut, vt etiam nonnulli vocant, Delbora, ſacris literis celebrata, libro Iudic. 4. & 5.

DEIPHOBE, Glauci filia, de qua Politianus in Nutrit.

DEMO, celebrata Politiano in Nutrit. & ante eum Pauſaniæ lib. 10. qui de rebus Phocenſium eſt. Vide Damo.

DEMOCHARIS, vide Damocharis.

DEOBVLINA memorata Euſebio in Chronicis Olymp. 82.

DIANA, de qua diximus in tractatu Medicinæ, qui eſt noſtræ Nobilitatis cap. 31. numero 308.

DIOTIMA, Socratis magiſtra, de qua diximus in præcedenti verſic.

ECYRRHINA, quã Iſaachus Lycophronis interpres inter Lyricos Poetas ponit: niſi fortè in illius Græco codice peperam pro Corinna Ecyrrhina legatur, vt ſcribit Lilius Gregorius Gytaldus in Hiſtoria Poetarum lib. 1. iterũmque lib. 9. Nam & Hephæſtion Corrinnam duplici r, enuntiare videtur.

EIANICA, aut vt alij vocant, Euneca, aut item, vt alij, Eunoea Salaminia, Suidæ memorata.

ELIZARRTHA, Scomangiæ Abbas, cuius libros & nunc quoque habemus, ſcilicet Orationes ad ſorores ſui conuentus, & Opus de viis, quibus itur ad Deum.

ELEPHANTIS, de qua ſuprà in Aſtyanaſſa, & prætereain noſtro Tract. artis Medicinæ, numero 333.

ELPIS, à quibuſdam Helpe dicta, vxor Boetij.

ERINNA Teia, aut, vt alij malunt, Lesbia, aut etiam Telia, aut idem Rhodia, quæ licet ætate nouem tantùm & decem annorum mortua fuerit: tamen tantum valuit carmine, vt Homericam maieſtatem conſecuta fuiſſe dicatur. Huius carmina citat Plinius lib. 34. cap. 8. & Stobæus cap. 7. Eámque Hexametrorum ænigmatum vatem appellat Laërtius in Cleobulo. De ea quoque Propertius libro 2. Elegia 3.

Carmináque Erinnes non putat æqua ſuis.

Huius etiam meminit Euſebius Chronographus, qui eam dicit fuiſſe temporibus Alexandri Magni: & Tatianus in li. aduerſus gentes: & Suidas, & Leonides, qui Græco Epigrãmate eam νέαν ᾠδὸν, id eſt, iuniorẽ vatem appellat, quòd adeò iuuenis deceſsiſſet. Huius, aut alterius eiuſdem nominis, extat Epigramma lib. 4. Epigram. Græcorum, ſectione 5. & alterum lib. ſeq. Eſtque in eius ſtatuam Epigramma Chriſtodori, & aliud Myrûs, lib. 6. eiuſdem operis c. 1.

EROPHILA, Troiana, Marmenſi filia, vna ex duabus Sibyllis, apud Martianũ Capellam lib. 2.

EVDOCHIA, Theodoſij iunioris filia. quæ heroico carmine multa poemata ſcripſit, vt tradit Socrates Hiſtoriæ tripartitæ li. 11. c. 17. Huiúſque eſſe dicũtur Homerocẽtones, qui circunferũtur. Ad eam ex Aegypto ſcripſit Orion Thebanus Collectanea ſententiarum, ſiue Florilegiũ. Huiuſq; etiam meminit Nicephorus Hiſtoricus. Alij eam Eudociã vocant, alij item Eudoxiã. Tzetzes autem eam (niſi hæc altera ſit) Hiſtoriarum Chiliade 10. cap. 306. vocat magni Leonis omniſciam filiam.

EVGENIA, Philippi Romani filia, omnibus liberalibus artibus erudita.

EVMETIS Lyndia, vide ſuprà Cleobulina.

EVMONIA, Nazarij Rhetoris filia, patri eloquentia ſimilis, apud D. Hieronymũ in adiectione ad Chronic. Euſebij non longè à princip.

EVNEEA, vide ſupra Eianica.

Evnoea, vide etiam ibid.

Evridice Hieropolitana, de qua Plutarchus ad fin. libri de pueris educandis.

Evrydice altera, ab eodem quoque celebrata, ad fi. Præcep. connub.

Evstochivm, quam miris modis vbique extollit Hieronymus. Estque eius, & Paulæ matris ipsius elegans & docta epistola ad Marcellum: quæ est inter eiusdem D. Hieronymi epistolas.

Fabiola quoque eidem Hieronymo multis nominibus, præcipuè verò sanctitatis & doctrinæ, celebrata.

Geminae duæ, mater & filia, Plotini discipulæ, memoratæ Porphyrio in vita ipsius Plotini.

Genebria Veronensis Brunori Gambaræ Brixiani vxor, quæ doctas epistolas scripsit.

Gilberta Anglica, quam nonnulli existimant eam fuisse, quæ sexum mentita virilem, adeò in literis, præsertim diuinis, profecit, tantámque opinionem de se omnibus præbuit, vt Leone quarto Pontifice mortuo, digna visa sit, quæ omnibus posthabitis in eius locum sufficeretur, Ioannis Octaui, vt scribunt Platina & Bocatius, aut Ioannis Septimi, vt mauult Sabellicus, nomine assumpto. Quod nisi à bonis autoribus, & illius quidem temporis traditum fuisset, vix credibile foret. Nonnulli autem tradunt, hanc fuisse ex Moguntia, non ex Anglia. Hæc librum de Necromantia scripsisse dicitur.

Gorgon, Leonidæ vxor, cuius, vt doctæ, meminit Plutarchus haud multò ante finem Præceptorum connubialium. Huius inter doctas meminit D. Hieronymus ad fi. lib. 1. in Iouinianum: vbi tamen eam Gorguntem vocat. Quo in loco Erasmus in suis Scholiis de ea nihil adhuc compertum se legisse dicit.

Hedibia, ad quam scribit Hieronymus: ex cuius epistolis satis intelliges, eam non indoctam fuisse.

Hedyle, mater Hedylogi Poetæ Samij, aut vt alij dicunt Atheniensis, quæ librum scripsit, cui est Titulus Scylla, in quo Glaucum induxit Scyllæ amore captum, in illius antrum descendisse: vt ex Græcis quibusdam Grammaticis tradit Athenæus, libro 7. capite decimosexto ad finem: & meminit etiam Pausanias libro nono, quo de Bœoticis scribit.

Helenam illam Menelai vxorem, augurandi peritam fuisse, palàm indicat Homerus lib. 15. Iliad.

Helena Flauia Augusta, Cœlij Britannorum Regis filia, cuius est liber de Prouidētia, alter de Immortalitate animæ, alius de rectè viuendi norma: alius item, cui titulum fecit, Monita pietatis. Súntque eius carmina Græca & epistolæ. Obiit Romæ anno Domini 337.

Helpe, vide suprà Elpis.

Hepione, de qua diximus in d. Tract. Nobilitatis, c. 31. nu. 320.

Hestiaea, Alexandrina, quæ in Iliadem Homeri scripsit, apud Strab. lib. 13. ex Demetrio.

Hilda Heretica Angla, quæ scripsit aduersus Agilbertum Parisiensem vj. Saxonū Episcopum lib. 1. & Meditationes pias. Vixit anno Domini 684.

Hildegardis virgo Moguntinensis, cuius libros plurimos habemus, & ad quam, vt doctam, sæpe scripsit D. Bernardus: & nos quoque de ea diximus in d. nostro Tractatu Medicinæ, num. 339. Sed præter libros illic memoratos scripsit in Regulam quintam Benedicti, lib. 1. Triginta quæstionum libro 1. Vitam S. Disibodi, libro 1. Homilias 58. in Euangelia libro 1. de Sacramento altaris, lib. 1. Scinias lib. 1. Vitas maritorum lib. 3. Diuinorum operum lib. 1. Ad Colonienses libro 1. Ad Treuirenses libro 1. Exhortationum secularium libro 1. Ad sorores suas libro 1. Ad monachos Griseos libro 1. Carminum diuersorum lib. 1.

Hildegardis altera de Piugua, cuius sunt Physicorum lib. 4. de elementorum, fluminum aliquot Germaniæ, metallorum, leguminum, fruticum, herbarum, arborum, arbustorum, piscium, volatilium & animantium terræ, naturis, & operationibus.

Hipparchia, quam Crates Philosophus Thebanus vxorē duxit, de qua multa Laertius, & Clemēs Alexandrinus libro 4. Stromatō, vbi scribit, propter eam celebrata fuisse in Pœcile Cynogamia: & nos aliquid diximus statim post princ. l. 4. connub.

Hippias, Lycurgi Lacedæmoniorum Legislatoris hospita, de qua Plutarchus in vita ipsius Lycurgi.

Hippo, Centauri Chironis filia, que Aeolum docuit naturæ contemplationē, apud Clementem Alexandrinum lib. 1. Stromaton. Et de ea est illud Euripidis,

ἃ πρῶτα μὲν τὰ θεῖα προμαντεύσατο

χρησμοῖσιν, ἢ δι' ἀστέρων ἐπιτολάς.

Diuina qua primum quidem præsagiit

Oraculis, atque per ortus siderum.

Homeloea, vates, Eunexi filia, cuius meminit Aristophanes Thebaieorum 2. & Suidas.

Hortensia illa, digna patre Hortensio filia, cuius eloquentia à Valerio Maximo lib. 8. cap. tertio, & Fabio Quintiliano lib. 1. cap. item 1. & Appiano lib. Bellorum ciuilium 4. celebratur.

Hyora, fœmina doctissima fuisse perhibetur, aduersus quam Hercules certare non valuit, vt cui

cui propter sapientiam, vt Plato refert, pro vno capite sermone amputato, multa repullulabant.

Hygia, siue Hygiæa, siue Hygæa, Aesculapij filia, de qua multa diximus in Tract. Nobilitatis, c.31.num.316.

Hypathia, aut, vt alij vocant, Hyptachia, Alexandrina, Isidori Philosophi vxor, cuius sunt Commentaria Astronomica.

Hiptachia, aut, vt alij vocant Hypatia, altera (nisi tamen eadem fuerit) & ipsa Alexandrina, Theonis Philosophi & Geometræ filia: quæ super omnes Philosophos eminens, Plotino in Schola Platonica successit: vt tradit Socrates in Histo. tripartita lib. 11. c. 12. Scripsit in Astronomiam, & professa est Alexandriæ varia disciplinarum genera, magno & frequenti auditorio, imperante Arcadio, vt tradit Suidas.

Iambe, Echûs & Panos filia, eadémque ancilla Metameæ vxoris Hippothoontis, quæ prima versus Iambicos excogitauit, quibus Cererem mœrentem ob raptam Proserpinam filiam exhilarauit. Vnde nomen inditū huiusmodi versibus quidam voluerunt: vt est videre apud Scholiasten Græcum Nicandri in Alexipharmacis. Quanquàm sunt qui aliunde hos versus dictos esse putent, de quo vide Gyraldum in Poëtica Historia lib. 1.

Iaso, filia Aesculapij de qua & nos diximus in Tract. Nobilitatis, c.31. num. 16.

Ioanna Papa, vide suprà Gilberta Anglica.

Irene Cratini filia, artis pictoriæ doctissima, ex Didymo in Symposiacis, & Clemente Alexandrino lib. 4. Stromaton.

Isabella Malatesta.

Isis, Aegypti regina, de qua diximus in Tract. Nobilitatis c.31. num. 311.

Isota Nouarella Veronensis, cuius Epistolæ sunt ad Nicolaum Quintum, & Pium Secundum, Romanos Pontifices, & ad Guarinum Verouensem, & alios doctos viros: & Dialogus quo disputat vter grauius peccarit, Adam, an Eua.

Istrina, Scytharū regina, Apotithis Regis vxor, quæ Sylem filium Græcis literis instituit, De hac Herodotus in Melpomene.

Labyssa, vide Libyssa.

Laelia, C. Gracchi filia, Tullio in Bruto de Claris Oratoribus celebrata.

Laelia altera, Lælij filia, quæ vt scribit Quintilianus lib. 1. reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem dicitur.

Lais, Plinio citata, lib. 28. c. 7. & lib. 32. cap. 6. & alibi sæpe. De qua etiam nonnihil diximus in Tract. Nobilitatis, cap. 31. num. 334. incip. Sotira.

Lastinea, Mantinea, Arcadica, Platonis discipula, memorata Dicæarcho, Plutarcho, Athenæo, & Apuleio in lib. de Dogmate Platonis, & Laertio tum in Platone, tum in Speusippo: de qua etiam diximus in 3. leg. connub. nu. 69. incipiente, Idem Hyginus.

Latona, de qua in nostro Tract. Nobilitatis, c.31. num 324. incip. Ex illo.

Lauinia, Selonij Regis Deliorum filia fatidic, a apud Dionysium Halicarnasseum lib. 1.

Laura, Nicolai Throni vxor, soror Genebriæ Veronensis, de qua suprà locuti sumus.

Laura altera, Brixiana, quæ elegantes epistolas scripsit ad Hieronymum Sauonarolam Ferrariensem.

Learchis Poëtria, Tatiano memorata in lib. aduersus gentes.

Leontium, Amica Epicuri, quæ in Teophrastum scripsit, vt tradit Tullius lib. 1 de Natura Deorum. Ex quo prouerbium natum, Suspendio arborem eligendam, scribit Plinius in Proœmio Naturalis Historiæ. Eius quoque meminit Athenæus lib. 13. c. 20. in princip. dicítque eam, ne tum quidem quæstum reliquisse meritorium, cùm cœpit Philosophari.

Leoparda, cuius meminimus in nostro Tractatu Nobilitatis, cap. 31. numero. 347. incip. Leoparda

Libyssa Bohema, Croci Regis Bohemiæ filia fatidica, apud Volaterranum in Geographia. Hanc nonnulli Labyssam vocant.

Liciniae duæ neptes Lęliæ, de qua suprà, Tullio in illo li. de Claris Oratoribus memorat.

Manto, Tiresiæ filia, Rachij insulæ Clari Regis vxor, quam Iulius Hyginus Fabularum c. 128. inter Augures annumerauit: Huiúsque meminit Virg. lib. 10. eam Fatidicam appellans: & Ouid. lib. 6. Metam. Venturi præsciā: & Seneca Tragœdiographus in Agamemnone, illam quoque Futurorum præsciam: & Statius lib. 10. Prouidam responsis.

Marcella, D. Hieronymo sæpe memorata, & commendata multis epistolis ad eam conscriptis, & operibus illi dicatis.

Margarita, Ioannis Ferusini Iurisperiti vxor, Mediolanēsis, Græcè & latinè eruditissima.

Margarita altera, cuius meminimus in nostro Tract. Medicinæ, nu. 340.

Margarita alia, Francisci nuper Francorum Regis soror, & Nauarræ Regis vxor, omnibus bonis literis instructissima, præsertim verò sacris, in quibus superiores omnes fœminas facilè superauit: vt apertè ostendunt eius opera, tam sancta, tam pia, tam denique docta, vt vix credas à muliere facta.

Maria, quæ cum fratre suo Moyse prima omnium carmen hexametrum, quod heroicum dicitur,

dicitur,modulata fuisse fertur.

MARSEPIA,à Politiano inter doctas & vates fœminas posita in Nutrit.Et de hac est illud Tibulli lib.2.

Quicquid Amalthea,quicquid Marsepia dixit.

MARSINE,vide suprà Barsine.

MARTHA Syra fatidica,apud Plutarchum in Mario.

MARTIA,Hortensij vxor,quæ & mariti studia iuuisse dicitur.

MARTIA Proba,Britannorum Regina,omnibus propemodum artibus liberalibus doctissima,quæ condidit & scripsit leges patrias,quas Martianas vocarunt,eásque Alphredus in Saxonicã linguam transtulit.Vixit ante Christum natum,ann. 348.

MEDEA,de qua in nostro Tract.Medicinæ,num.312.

MEGALOSTRATA,quam Poëtriam fuisse,planè ostendit Archytas Harmoniacus,& Chamæleon,quam Alcman & ipse Poëta Lyricus,impatienter adamauit,vt videre licet ex ipsius versibus ab Athenæo memoratis.

MENEXENE,Diodori,cui cognomen Saturnus fuit, filia, Dialectica, vt tradit Philo & ipse Dialecticus in Menexeno,& ab eo Clemens Alexandrinus lib.4.Stromaton.

MNESARCHIS,Ephesia Poetria,Tatiano memorata in lib.aduersus gentes.

MOERO Byzantia, quæ hymnum eloquentissimum in Neptunum edidit.Et huius meminit Athenæus li.11.Dipnosoph.c.13.eámque citat ex Mnemosyne:vbi eam dicit Poematum Homeri rectè sententiam percepisse.

MOSCHINA Attica,Iamborum Poetria,mater Hedyles, de qua suprà diximus. Huius meminit Athenæus lib.7.cap.16.ad fin.

MVSCAE duæ,id est Græcè μῦιαι (id enim earum nomen fuit)vtraque Poëtria Lyrica,quarum vna Thespiaca fuit,cuius meminit Lucianus in Musca: altera Spartiatis, quæ hymnos in Apollinem & Dianam conscripsit.

MVSAE tres,vt Ephoro placuit,aut quatuor:vt Mnaseæ,aut septem,vt Myrtilo.aut octo, vt Crateti,aut nouem,vt Hesiodo:quos omnes memorat Arnobius aduersus gentes lib.3.atque etiã Diodoro Siculo,qui ipse lib.1.iterúmque quinto Bibliothecæ,c.2.puellas fuisse prodidit,quæ modulandi artem cæterasque disciplinas probè callerẽt,eásque Apollinem docuissent.Hæ sunt,Clio, ita dicta propter gloriam que ex Poetarum eruditione percipitur.κλείω enim laudo significat, & celebro.Euterpe,propter voluptatẽ,quæ ab audiẽtibus ex honesti eruditione percipitur,ab εὖ,id est,bene, & τέρπω,delecto.Thalia,quòd in longum tempus Poetarum laus parta virescat. θάλλω enim floreo, & viresco est:quãuis Proclus aliunde deducat.Melpomene,à melodia,qua audientes demulcentur:à μέλπομαι, quod modulor & cano significat,& μέλος cantus: vnde & μελῳδία, dulcis,siue melleus cantus,& μελῳδέω dulce cano.Terpsicore,eò quòd audientes oblectet, propter bona quæ ex doctrina proueniunt, ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χορούς, id est, à delectandis choris: aut, vt scribit Phornutus, διὰ τὸ τέρπεσθαι, καὶ χαίρειν αὐτῇ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου, id est, quòd maxima vitæ pars ea delectetur, & gaudeat.Erato,quòd docti homines ob omnibus amentur: ἔρως enim amor est,& ἐρῶ amo, vnde illud Ouidij statim post principium lib. 1.de Arte amandi

Nunc Erato:nam tu nomen amoris habes.

Polymnia,aut,vt alij malunt, Polyhymnia, quoniam cantus suauitate Poëtas reddit gloria immortales: πολὺ enim multum significat,& ὑμνέω, cano,laudo,& propriè ad Deos refertur: vnde & ὕμνος, laus Deorum. Vrania,quòd viros eruditos ad cœlum tollat,οὐρανὸς enim cœlum dicitur, quasi ὁρανὸς, vt dicit Diuus Ambrosius in Hexaemeto, ab ὁράω, video,quòd sit visui peruium, & minimè densum.Gloria enim (vt redeamus) ac sapientia, eleuat animos ad cælestiũ contẽplationẽ.Calliope,quòd cantus suauitate cæteras antecedens,magni ab auditoribus æstimetur: veluti dicas,pulchræ vocis:κάλλος enim pulchritudo dicitur,& ὀψ ὀπὸς vox. Cæterùm Herodotus suis nouem libris totidem Musarum nomina imposuit.Est & Epigramma,quod dicitur Virgilij, quo & singularum officia describit.Est & in id Epigrãma Græcũ,in Anthologio,quod Latinum reddidit Lilius Gregorius Gyraldus,libr.de Diis Gentium 7.vbi & alia multa videbis de Musis, atque etiam in eo opere,quod priuatim Musarum syntagma vocauit.

MVTIAE duæ filiæ Læliæ illius C.Gracchi filiæ,de qua suprà,Tullio in Bruto de Claris Oratoribus celebratæ.

MYCALE,Centaura, quæ Thessalas mulieres amoris remedium docuit,autore Seneca.

MYIA,Theanûs filia,Philosopha Pythagorea, memorata Clemẽti Alexãdr.li.4.Stromatom.

MYRINA,cuius adhuc sunt quædam Epigrammata,in Anthologio Planudis.

MYRO Byzantia,à Politiano in Nutrit.inter Poetrias connumerata. Huius adhuc est tetrastichon li.3.Antologij Planudis,sectione sexta,& exastichon lib.6.Eamque Antipater Thessalus li.1.eiusdem operis inter nouem Lyricos reponit. Eiúsque cum honore meminit Athenæus lib. 2. vbi eam dicit scripsisse Mnemosynem,nisi hæc altera sit.Traditque Tatianus in li.aduersus gentes,statuam ipsius fuisse factam à Cephissodoto,egregio eius artis opifice. Ea carmine Elegiaco scripsit,vt tradit Pausanias libro 9. qui est de Bœoticis.Háncque nonnulli tradunt fuisse matrem

Homeri

Homeri Byzantini: & ob Hymnum Neptuni ab ea editum fuisse in magna gloria. De ea quoque meminit Christodorus lib. 5. Florilegij.

MYRTIS Anthedonia, alias Myrtô dicta Poetria Lyrica, Pindari (vt scribit Suidas) magistra, &, vt nonnulli dicunt, mater. Eamque ex Lyricis cantibus citat Plutarchus Problematon Græcorum capi. cliij. Huiusque item meminit Tatianus libr. sæpiùs citato, & Antipater lib. 1. illius Florilegij.

NICARETE, meretrix Megarensis, Stilponis Philosophi discipula, apud Athenæum libr. 13. c. 14. qui eam dicit dignam vt amaretur & ex genere, & ex disciplina.

NICAVLA, Aethiopissa, Saba quoque vocata, Regina Austri, de qua & 3. lib. Regum, c. x. & lib. 2. Paralipomenon, c. ix. & Diui Matthæi c. xij. & Diui Lucæ, c. xj. fit mētio: & apud Pausaniam lib. 10. quo res Phocensium describit: vbi illam dicit fuisse Berosi & Erymanthes filiam.

NICO, SAMIA memorata Xenophonti lib. 2. ἀπομνημονευμάτων, id est, memorabilium, & ex eo, Athenæo lib. 5. c. xiiij.

NICOBVLE citata Athenæo lib. 10. & lib. 12.

NICOSTRATA Arcadica, Iouij Arcadum regis filia, Euandri ex Mercurio mater, quæ & Carmenta, siue Carmentis appellata est, ab effuso per vaticinia carmine, vt scribit Martianus Capella lib. 2. aut (quod idem est) quòd carmine responsa ederet, vt tradit Plutarchus in Vita Romuli. Et Seruius in 8. lib. Aeneid. non multo post prin. De hac Virgilius lib. 8. Aeneid.

—Matrisque egere tremenda

Carmentis Nymphæ monita.—

Et Liuius lib. 1. ab vrbe condi. & Dionysius Halicarnasseus lib. 1. Eamque doctam vocat Ouidius lib. 1. Fastor.

Iámque ratem doctæ monitu Carmentis ad amnem

Egerat.—

Et ante hos Hesiodus in Theogonia: vbi eam vocat αἰδοίην, id est, pudibundam. Et eam esse eandem cum Themide (de qua postea dicemus) contendit Plutarchus Problematum Romanorum c. lvj.

NOSSIS Lyrica, inter Poetrias quoque reposita à Politiano in Nutrit. huiusque sunt quædam Epigrammata in florilegio.

NYSIS, memorata Lilio Gyraldo inter Poetrias.

OCYROE, Chironis & Carietæ filia, de qua multa diximus in Tract. Nobilitatis, ca. xxxj. nu. 315. ex quibus intelliges, eam fuisse artis Medicæ & Medicinæ peritam.

ORNONE, Nympha, de qua etiam diximus in d. Tract. c. xxxj. nu. 317.

OLDA, siue Holda, vates sacris literis celebrata, 4. Reg. 22. c. & 2. Paral. c. xxxiiij.

OLYMPIAS Thebana, de qua diximus in illo Tract. Nobilitatis Huius, aut alterius eiusdem nominis, versus citantur à Stobæo Serm. 9. Citatur & epistola à Polluce lib. 4. c. ix. & libellus de condemnatorum auferendis muneribus, lib. 10. c. j.

OLYMPIA Morata, Peregrini Morati Mantuani filia, & Gruntheri vxor, Græcis & Latinis literis apprimè erudita, vt scribit Gregorius Gyraldus lib. 2. de Poetis nostri temporis.

PALLAS, De qua diximus in d. Tract. Medicinæ, nu. 321.

PAMPHILA, Laertio in Socrate, & Platone, & Periandro, & Theophrasto, & Gellio cùm alibi sæpe, tum lib. 15. c. xvij. & 23. & alijs ex libris Commentariorum. Eam Epidauriam, & Soteridæ filiam fuisse tradit Suidas, qui eius libros recenset.

PANACEA, Aesculapij filia, de qua etiam diximus in nostro illo Tractatu Nobilitatis, c. xxxj. nume. 316.

PANTACLEA, Diodori Saturni filia, Dialectica, Philoni Dialectico in Menexeno, & Clementi Alexandrino lib. 4. Stromaton.

PARTHENIVM, quæcunque ea fuit, memorata Martiali lib. 7. Epigr. 68.

Non tua Parthenium nimium se præferat illi,

Quamuis Pierio sit bene nota choro.

Alibi autem idem Martialis, lib. scilicet 5. Epigr. 6. meminit Parthenij viri Musarum studiosi;

Musa, Parthenium rogate vestrum.

Nisi fortè ibi vestram legendum sit. At lib. 11. Epigr. 1. de mare haud dubiè locutus est;

Nunquid Parthenium videre tentas?

Vadas, & redeas irreuolutus.

Libros non legit ille, sed libellos. Et lib. 12. Epigr. 11.

Parthenio dic Musa tuo, nostróque salutem.

Et alterius, vt puto, Parthenij item poetæ, Plutarchus in Parallelis c. xlij.

PAVLA, mater Eustochij, de qua suprà diximus, sæpe D. Hieronymo memorata.

PAVLINA, vide infrà Pompeia.

PERICTYONE Pythagorica, quam Stobæus c. j. citat ex libr. de Sapientia, & c. lxxxiij. ex lib. περὶ γυναικὸς ἁρμονίας, id est, de mulieris concinnitate siue compositione.

PERIALLA vates, apud Herodotum lib. 6.

Aa

PERILLA, Ouidij tertia, postremaque vxor, vt Crinitus putat, aut, vt alij malunt, filia, aut, vt Constantius Fanensis putat, priuigna ex vxore tertia admodum docta, atque Poetria in primis excellens, vt facilè ostendit Elegia ipsius Ouidij 7. lib. 3. Tristium, quam ad illam scripsit.

PHAENNIS, Epirotis, filia Regis Chaonũ, Tzetzæ Historiarum Chiliade 9. c. 228. & Politiano in Nutrit. inter vates commemorata, & ante hos Pausaniæ lib. 10. quo describit Phocensia.

PHANOTHEA, Icari vxor, quam ferunt inuenisse heroicum hexametrum, vt tradit Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromaton.

PHEMONOE, aut (vt alij appellant) Phemenoe, Nesi, vt dicit Isaacius, filia, Apollinis Promantis, quam primam heroicum carmen cecinisse, hymnumque Delphis composuisse, tradit Pausanias dicto libr. 10. Huius, tanquam peritæ interpretamentorum somniorum, meminit Synesius Platonicus, in lib. de Somniis. Sed & illius esse illud γνῶθι σεαυτόν, id est, Nosce teipsum, tradit Antisthenes in Successionibus, idque sibi Chilonẽ vsurpasse, vt scribit Laertius in Thalete. Hancq; citat Plinius, scribitque Apollinis dictam filiam lib. Naturalis historiæ 10. cap. ij. Strabo autem lib. Geographiæ 9. tradit eam fuisse primam diuinantem Pythiam. Huius quoque meminerunt Eusebius Chronographns, qni eam quinque & viginti annis ante Linum & Orpheum Acrisio oracula cecinisse scribit: & Tatianus contra gentes. De hac & Lucan. lib. 5.

Phemonoen errore vagam, curisque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi. Et iterum:
—Sic plena laborat
Phemonoe Phœbo.—

Et Statius lib. 2. Syluarum, in Surrentino Poll.

--Referétque arcana pudicos
Phemonoe fontes.--

Huius præterea meminerunt & Suidas, & Porphyrion in Artem Poeticam Horatij, enarrans illud,

- Et dictæ per carmina sortes.

Et Donatianus in Poetica.

PHILAENIS, Leucadia lasciuissimorum carminum Poetria, vt diximus suprà in 9. leg. connub. nu. 97. quid ergo referam, vbi omnino vide. Ea autẽ Xenophonti lib. 2. Apomnemoneumaton, id est, memorabilium, Luciano in Pseudologia, & iterũ in Amoribus, Athenæo item lib. 5. ca. xiiij. & Suidæ commemorata fuit.

PHINTYS, Callicratis filia, dogmatum Pythagoræ studiosa, quam ex lib. περὶ γυναικὸς σωφροσύνης, id est, de temperantia mulieris, citat Stobæus c. lxxij.

PHYGO, à Sachoniato Berytio celebrata apud Eusebium Præparationis Euangelicæ libr. 1. ca. vij. vbi dicit, eam fuisse Ponti filiam, hymnorumque inuentricem. Sunt tamen qui eo in loco nõ, Phygo, legendum putent, sed Sido: de qua & nos infrà dicemus. Phygonem autem posuit inter vates Politianus in Nutrit.

PLOTIANA illa, quæcunque fuerit, cuius mentio fit in l. Plotiana. ff. de iure dot. ex qua potes intelligere, eam non fuisse iuris ciuilis imperitam: ideoque nec Celsum grauissimum in Iure autorem eam responsione dignatum fuisse.

POLLA, vide suprà in Argentaria.

POLYDAMIA, de qua in dicto Tractatu Nobilitatis c. 31. nu. 318.

POLYXO, vates, apud Valerium Flaccum lib. 1. Argonauticon:

Tunc etiam vates Phœbo dilecta Polyxo.

POMPEIA Paulina, Senecæ vxor, quæ non mediocrem opem viri studiis attulisse fertur.

POMPEII Saturnini vxor, quæcunque ea fuerit, de cuius doctis epistolis Plautum aut Terentium repræsentantibus, loquitur Plinius Secundus lib. Episto. 1. ad Euticium, Episto. 16. cuius initium est, amabam.

PRAXILLA Sicyonia, cuius Polemon apud Zenodotum, aut (vt alij vocant) Zenobium in Collectaneis meminit, quo loco enarrat illud Adagium ἠλιθιώτερος Πραξίλλης Ἀδώνιδος, Stolidior Praxillæ Adonide. Pausanias in Laconicis, Tatianus in libro aduersus gentes, Eusebius Chronographus, in Olympiade 82. Hephæstion, qui ab illa metrum Praxillum deductum fuisse dicit. Antipater Thessalonicensis, qui eam primam inter nouem Lyricos ponit, Epigrammate in eam rem composito libr. 1. Epigrammaton Græcorum, & præter hos Hesychius & Suidas meminerunt. Atque etiam Athenæus lib. 13. c. xxvij. & iterum lib. 15. c. xxj. vbi dicit illam fuisse admirabilem in poesi cõuiuialium carminum. Sed & cuius etiamnum extat carmen ad Calaim puerum de amoris mutatione.

PROBA Falconia, Adelphi Romani, viri Proconsularis vxor, cuius Centones, opus sanè mirandum, è Virgilio habemus. Suntque qui idem ex Homero eam fecisse existiment, cùm tamen Eudochia id fecerit, vt suprà in Eudochia diximus. Hos autem D. Hieronymus ad Paulinam se legisse affirmat.

PTOLEMAIS Cyrenensis.

PVDENTILLA, Apuleij vxor.

RHOS

RHOSVITA, aut, vt alij vocant, Rhosoita, monialis è Saxonia cuius plurimos libros etiam nunc habemus, carmine & prosa oratione conscriptos.

RVFINA, vide suprà Claudia Rufina.

RVSTICIANA, Symmachi vxor, quæ non modicum viri studiis præbuit adiumentum.

RVTH, sacrarũ literarũ cõmmédatione nobilis, lib. ipsius nominis titulo nũcupatim insignito.

SABA, vide suprà in Nicaula.

SABINA Atestina, Atrei Clementis vxor, quæ Martiali, veluti docta, commemoratur.

SABINA altera, eademque posterior, tot Epigrammatis Ausonio laudata.

SALPE, Medica, à nobis memorata in Tractatu Nobilitatis c.xxxj.nu.329.

SALPE, altera (nisi eadem sit, quod minimè reor) Lesbia, quæ παίγνια monumentis tradidit, teste Nymphodoro Syracusano, apud Athenæum, & Alcimo, qui & hanc Botryn cognominatam fuisse dicit, inuentricem τῶν παιγνίων.

SAPPHO, Lesbia, ex Eresso oppido, cuius discipulæ fuerũt Apagora, Congyla, & Eunoea, de quibus sigillatim suprà diximus.

SAPPHO altera, & ea quidẽ Lesbia, sed ex Mitylene oppido, cuius cũ maxima laude meminit Herodotus, & Aristo. libr. 2. Rhetor. ad Theodecten, & Strabo lib. 13. Geographiæ, vbi ei similem aliam, ne in minima quidem Poetices parte, fuisse negat: & Eustathius in Comment. in Dionysium, item Hephæstion, Terentianus, Attilius, Statius lib. 5. Syluarum, Plinius, Plutarchus in Musica, & iu vita Demetrij, Diomedes, Demetrius Phaleræus, Hermogenes, & Didymus Chalcenterus. Estque in laudem illius Epigramma Platonis lib. 1. Florilegij:

Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες, ὡς ὀλιγώρως·
ἠνὶ δὲ καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.
Musas esse nouem referunt: sed prorsus aberrant.
Lesbia nam Sappho Pieris est decima.

Item aliud Antipatri Sidonij,

Dulcia Mnemosyne demirans carmina Sapphûs,
Quæsiuit, decima Pieris vnde foret.

Et illud Ausonij:

Lesbia Pieriis Sapphò soror addita Musis.
Εἰμ' αὐτὰ λυρικῶν Ἀονίδων δεκάτη.

Hanc autem, aut aliam eiusdem nominis pulchram vocat Plato in Phædro. Eique tale elogium dedit Gale. in lib. cui titulus est, Quòd animi mores corporis temperaturam sequũtur, quòd cùm Poetriam simpliciter dicimus, Sapphò intelligamus, vt cùm Poetam, Homerum. Suidas scribit Sapphò Lesbiã edidisse libros Lyricos nouem, Epigrãmata præterea, Næmias, Monodias, Elegias, Iambos, & Epithalamium Aeolica lingua. Hancque primam pectida instrumentũ musicũ inuenisse, tradit Menæhmus Sicyonius, apud Athenæum. Ab ea quoque carmen Sapphicum nomen accepisse, dicũt Hephæstion, Terentianus, Attilius, & Diomedes. Extatq; etiã nunc eius Distichõ lib. Florilegij Epigrãmatum Græcorũ 3. sect. 4. & Tetrastichon eiusdẽ libri, sect. 12. Aelianus autẽ Variæ Historiæ li. 12. c. 19. scribit Sapphò Poetriã filiam Scamãdronymi, in doctis & sapientibus annumerasse Platonẽ Aristonis filiũ. Aliã autẽ in Lesbo fuisse meretricẽ, non Poetriã. Cæterùm Pausanias lib. 9. tradit Sappbò Lesbiam multa de Cupidine cecinisse. Cõstat autẽ Poetriã ipsam Phaonẽ ardentissimè deperiisse: quodvel ex epistola Sapphûs ad Phaonẽ cõstat apud Ouid. & ex Plinio qui huius amoris causam reddit libr. 20. c. 8. quãuis ibi nõ declaret, quænã Sapphò ea fuerit. Deniq; quare Horat. lib. Episto. 1. Sapphò masculam vocet (quod & alibi ex eo annotauimus) disces ex Porphyrione, eius interprete, & Lilio Gregorio Gyraldo Histo. Poet. Dialogo 9.

SEMPRONIA, apud Sallust. in Catil. Græcis atq; Latinis literis docta quidem sed parum casta.

SENTIA, Elea, de qua diximus in nostro Tractatu artis Medicæ, nu. 335.

SERA, filia Azer, Prophetissa, apud D. Hieronymum, in 1. lib. Paralipomenon.

SIBYLLAE, à multis descriptæ, & nominatæ: ex quibus nonnulli duas tãtùm fuisse scribũt, vt Martianus Capella libr. 2. Alij tres tantùm, vt Solinus c. viij. Alij quatuor, vt Aelianus in Varia Historia, lib. 12. Alij decẽ, vt Varro in lib. Rerum diuinarum, quos ad C. Cæsarem Pontificem Maximum scripsit, & Lactantius lib. 1. c. vj. & D. Hieronymus in Iouinianũ lib. 1. & ferè cæteri, quos aliter sigillatim recensendos non duximus, ad illos lectorem remittere contenti, & præterea ad D. August. de Ciuit. Dei lib. 18. c. xxiij. & ad illius eodem in loco interpretem Ludouicum Viuem, item ad Hyginum Fabularum capit. cxxviij. ad Pausaniam libro 10. qui de rebus Phocicis est: & postremò ad Lilium Gregorium Gyraldum Histor. Poet. Dialog. 2. & Mantuanum, Poetam nostri temporis non contemnendum in D. Maria.

SIDO, Ponti filia, cuius ab ore sonora & suauissima vox profluebat, quæque prima hymnos carminibus composuisse dicitur, vt ex autoritate Philonis, Bybli Sachoniati interpretis, tradit Eusebius lib. Præparationis Euangelicæ 1. c. vij. Vide suprà Phygo.

SOSIPATRA, Lyda, vxor Aedosij Sophistæ, multis disciplinis cumulatissima, & futurorum præsaga, ideoque credita à numinibus quibusdam fuisse educata, vt tradit Eunapius.

SOTIRA, de qua diximus in Tractatu Medicinæ, qui est Nobilitatis nostræ c.xxxj.nu.329.

STESICHORI, Poetæ Lyrici filiæ, quarum nomina mihi ignota sunt, quæ in modulandis

numeris,& carminibus pangendis suo patre non indignæ existimatæ sunt, nullique, præterquam patri ipsi, cedere dicebantur. Ad has extat epist. Phalaridis, qua eas consolatur de morte patris.

SVLPITIA Romana, Martiali celebrata lib. 10. Epigr. 35. Ea virum habuit Calenum, cũ quo annos 15. suauissimè vixit, vt constat ex eodem Epigr. 38. eiusdem lib.& amborum meminit Sidonius Apollinaris:

Non quòd Sulpitiæ iocos Thalia,
Scripsit blandiloquos suo Caleno.

Extat etiamnum carmen ipsius elegantissimum, quo queritur de statu Reipublicæ,& temporibus Domitiani, quod positum est inter opera Ausonij.

SVSANNA, virgo, Rufini Alexandriæ Præfecti soror.

SYMMACHIA, Hipponensis filia, vna ex Sibyllis, quæ Erythris progenita, etiam Cumis est vaticinata, apud Martianum Capellam lib. 2. de Nuptiis Philologiæ.

TALARCHIS Argiua, inter Poetrias, relata à Tatiano in lib. contra gentes.

TANAQVIL, illa Romanorum Regina, cælestium prodigiorum perita, vt satis constat ex Liuio lib. 1. ab vrb. cond.& Claudiano In laude Serenæ vxoris Stiliconis,& Dionysio Halicarnasseo, qui lib. 3. Originum Rom. eam tradit fuisse sapientem, & quæ in diuinatione nulli Hetruscorum cederet.

TARGELIA, aut vt alij malunt, Thargelia, Milesia, à Politiano in Nutrit. inter Poetrias relata. Sed & eius, tanquam Philosophiæ, meminit Plutarchus in Pericle,& Lucianus in Eunucho, siue Pamphilo. Hippias Sophista,& ex eius autoritate Athenæus lib. 13. c. xxxij. tradunt eam formosissimam & sapientissimam fuisse, virisque quatuordecim nupsisse.

TERBA, Croci Regis Bohemiæ filia,& Libyssæ, de qua suprà locuti sumus soror, augurio-rum sortiumque peritissima, apud Aeneam Syluium de Bello Bohemico.

TERENTIA, primùm Tulij vxor, deinde Sallustij,& postremò Messalæ Coruini, est quasi per quosdam gradus eloquẽtiæ deuoluta, vt refert D. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum. Hæc vixit annos 117. vt retulit Plinius libr. 7. c. xlviij. Vbi tamen alij legunt 103. nam & Valerius Maximus libr. 8. c. xiij. dicit 103. Eam doctam fuisse ferunt. Quod vel ex eo probabile est, quòd tribus viris eloquentissimis & doctissimis nupsisset.

THARGELIA, vide suprà Targelia.

THEANO Metapontina, Brontini Crotoniatæ filia, Pythagoræ vxor, vt Theodorito Cyrenẽsi,& Luciano in imaginibus,& Laertio in Pythagora,& Polluci li. 10. c. iij. in fi. placuit: aut verò ipsius Brontini vxor,& Pythagoræ discipula, quod Plotinus maluit. Ea scripsit Commentarios Philosophicos de Virtute, Poemata & Apophthegmata Pythagoræ, vt tradit ipse Laertius. Et defuncto ipso Pythagora, scholas vnà cum Telange & Nesarcho filiis regendas suscepit, vt prodit ipse Theodoritus. Hanc Didymus in lib. de Philosophia Pythagorica tradit, primam ex mulieribus esse philosophatam, & scripsisse Poemata: quod & ex eo recenset Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromaton. Eamque citat Pollux, vbi suprà, ex Epistola ad Timaretam.

THEANO altera, Locrensis,& ipsa Poetria, quæ Hymnos & Cantica Lyrica, & μέλη scripsisse fertur.

THEANO item alia, Thuria, Lycophronis filia, Pythagorica. Nã & has diuersas facit Suidas, quamuis alij vnã eandemque esse existiment. Laertius nihil certi affert. Extat autẽ etiamnunc alterius ex his epistola de liberorũ educatione ad Eubulam, & altera ad Nicostratam Zelotypã consolatoria:& alia quoque admonitoria ad Callisto, quomodo multis præesse debeat: quarũ bonam partem videbis apud Stobæum. Porrò aliam memorat Homerus Mineruæ sacerdotem.

THELESILLA Argiua, Pausaniæ in Corinthiacis, atque etiam in Argolicis, Suidæ, Hephæstioni, Luciano in Amoribus, Apollodoro de Deorum origine lib. 3. Athenæo lib. 11. c. a. v. & Antipatro Thessalonicensi lib. 1. Florilegij Græcorum Epigrammaton, Clementi Alexandrino libr. 4. Stromat6,& Eusebio Chronographo in Olympiade 82.& præter hos Plutarcho in Claris mulieribus, vbi dicit quòd supra cæteras fœminas in Poetica facultate excelluit, cùm domi illustris esset:& alia multa inibi de ea scribit, vt videre poteris.

THEMIDES duæ, prior quidem, quã Orpheus in Hymnis tradit post hominum memoriam, primam mortalibus oraculũ demonstrasse, atque ex oraculo Delphico vaticinari solitam, ex eaq; Apollinem didicisse vaticinationẽ. A quo non longè abest, quod scribit Diodorus lib. 6. Bibliothecæs, c. xv. eã tradidisse artem diuinandi, sacraq; ac Deorum cultus inuenisse, eaq; quæ ad bene viuendum & pacem pertinent, ostendisse. Altera Euandri mater, Carmentis dicta, de qua & nos quædam diximus in Nicostrata. Quibus addes, Plutarchũ in Politicis dixisse, hanc consultissimã fuisse, quæque actionem agere, cœtusque dimittere nosset. Eius etiam meminit Pausanias lib. 10.

THEMIS, fortè altera vna ex Titanidibus, quam nonnulli dicunt inuenisse Heroicorum hexametrum, vt scribit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromaton.

THEMISTA, memorata Lactantio lib. 3. c. xxv.& Clementi Alexandrino lib. 4. Stromaton: vbi hanc dicit fuisse filiam Zoili:& D. Hieronymo in Prologo in Sophoniam,& Diogeni Laertio in Epicuro, vbi hanc dicit fuisse vxorem Leontei Lampsaceni Philosophi.

THEMISTOCLEA, aut (vt alij appellant) Theoclea, Pythagoræ soror,& magistra, vt tradit

ipse

ipse Laertius in vita ipsius Pythagoræ: qui & ipse ex autoritate Hieronymi & Aristoxeni scribit dogmata, quæ Pythagoras Delphis adscripsit, ab ea accepisse.

THEOCLEA, vide in præcedenti versi.

THEOGNIS, filia Diodori, cui agnomentũ fuit Saturnus, Dialecticæ perita, ex Philone Dialectico in Menexeno, & ex eo Clemente Alexandrino lib. 4. Stromaton.

THRONOE, Protei Aegyptiorum Regis filia, quæ (vt scribit Euripides statim in initio tragœdiæ, cui Helenæ titulus est) diuina omnia, & præsentia, & futura callebat.

—τὰ θεῖα γὰρ

τά τ' ὄντα, καὶ μέλλοντα πάντα ἠπίστατο.

THEOPHILA, Canio Poetæ Gaditano adamata, & Martiali celebrata, lib. 7. Epigr. 68.

THEORIS vatidica, quam Demosthenes accusauit, apud Plutarchum in vita illius.

THEOSEBIA, cuius etiamnum extat Tetrastichon lib. 3. Anthologij, id est, Florilegij Planudis, Sect. 15.

TIMARETE, Regina quæcunque ea fuit, cuius carmen non inelegans de Gemma, quæ Paoceros dicitur, Veneri dicata adscripsit Metrodorus, apud Plinium lib. 37. c. 10.

TIMOCLEA, Thebana, Theagenis soror, cuius, vt doctæ meminit Plutarchus ad finẽ Precep. connub. & D. Hieronymus ad fi. libri primi in Iouinianum.

TRIVVLTIA Mediolanensis, vide suprà in Damisella.

TROTA, quam alij Trotulam vocant, cuius etiamnum extant libri de curandis ægritudinibus mulierum ante, in, & post partum, impressi Argentinæ: de qua etiam diximus in Tract. Medicinæ, nu. 337.

TROTVLA, vide in præcedenti versi.

VARI, aut, vt alij vocant, Varij vxor (nomen illius aliter non dicitur) quam vt doctissimã, adamasse Virgilium ferunt, illique Tragœdiam à se compositam dono dedisse: illam verò, tanquam à se scriptam, viro obtulisse, & virum pro sua edidisse. Quam rem nonnulli tradunt Virgilium allegoricè intellexisse 3. Eclog. illo carmine,

Quem mea carminibus meruisset fistula caprum.

Caper enim Tragœdiæ præmium est. Sed id Seruius eo in loco non admittit.

VELLEDA, siue Veleda, vaticinatrix, Cornelio Tacito in lib. de Moribus Germanorũ memorata, & Papinio lib. 1. Syluarum, pro Rutilio Gallico:

Captiuæq́; preces Veledæ.

VERONICA Gambara, Corrigiensis princeps, & Poetria admodum laudata Gregorio Gyraldo de Poetis nostri temporis lib. 2.

VICTORIA Columna, & ipsa quoque Piscariæ princeps & Poetria ipsi Gyraldo eodem loco memorata, atque etiam Pierio Valeriano in epist. liminari lib. 22. Hieroglyphicorum.

VRSVLA Cynosura, Britanna, Dionæthi Cornubiensium principis filia, quæ scripsit de Arcanis visionibus lib. 1. & alterum, cui, Documenta Fidei, titulus est, & epistolas plurimas.

XENOCLEA, vates Delphica, apud Pausaniam lib. 10. qui de rebus Phocensium est.

ZENOBIA, Palmyrenorũ Regina, de qua sæpiùs locuti sumus in hoc opere. Ea fuit Græci & Aegyptij sermonis peritissima, & Latini non ignara, scripsitque Epitomen in Orientalem Alexandrinamque Historiam: atque Herennianum & Timolaum filios literis erudiit. Elegantissimas orationes ad suos milites sæpissimè habuit. Hæc ex Trebellio, aut vt alij vocant, Trenellio Pollione in vita illius. Flauius autẽ Vopiscus in vita Aureliani, hanc vsam fuisse Longino Philosopho ad Græcas literas tradit.

Et aliæ propè infinitæ, quarum nomina incognita sunt. Neque enim fœminæ à liberalibus artibus alienæ sunt, vt videre est ex l. qui filium. in princ. ff. vbi pup. educ. deb. quod & videre licet ex diuinis literis, Exod. 35. quæ mulierum doctarum, aliter non nominatarum, meminerunt. Agathius, qui post Procopium scripsit de Bello Gotthorum & Persarum, lib. 2. memorat Alemannicas quasdam vates. Nam & Paul. prioris ad Corin. Epistolæ, ca. 11. ostendit mulieres quoque prophetandi munus interdum consequi. Omnis (inquit) mulier orans aut prophetans, &c. Quo in loco Athanasius, aut (vt quidam malunt) Theophylactus, dicit hoc donum habuisse Philippi filias. Arrhianus scribit, apud Telmessum vatiemia mulierũ olim fuisse præstantissima. Sed & idem tradit, Dardanum ex Samo profectum, Teucrorum filias vxores duxisse Νεσὼ & Βατίειαν, & ex priore natam illi filiam fatidicam, nomine Sibyllam, ex qua in vaticinatrices omnes fit nomen propagatum ob τῆς θεοφιλίας quandam cognationem. Dryadas quoque fuisse & Medicinæ, & diuinationis peritas, vt videre licet ex Trebellio Pollione, tum in Aureliano, tum in Numeriano. Vt interim omittam mulieres, quæ arte pictoria excellentes fuerunt, Timareten Myconis filiam & discipulam, & Calypso, & Alcisthenen, & Aristareten Nearchi filiã, Lalam Cyzicenã perpetuam virginem, & Olympiadem Autobuli magistram, omnes Plinio memoratas lib. 35. c. xj. Igitur & hanc quoque Legem Connubialem ita concludemus: *Mulieres picturæ peritæ.*

IN HIS ETIAM, QVAE AD VIRORVM CVRAM PERTINENT, AB VXORIBVS IPSI CONSILIVM SVMVNTO. *Vndecima lex connubialis.*

IN DVODECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS DVODECIMA.

1 *Viri uxoribus omnia reuelant.*

SED quid opus est hanc legem maritis præscribere, qui & ipsi sua sponte quicquid facturi, dicturive sunt, quicquid sciunt, cogitant, quicquid denique somniant, vxoribus enarrãt, & produnt: nihil illas celatum volunt, nihil illis inconsultis moliri aggredive audent, aut nolunt, si ausint? Qui quidẽ maritorũ mos ansam præbuit Accursio, vt singu. diceret in l. aut qui aliter. §. sed & Seruius. ff. quod vi aut clam. vxorẽ præsumi scire, quicquid vir sciat. quem sequitur Alb. ibi. & in l. aduersus. C. de cti. expi. hæred. reclamante tamen And. Iser. in c. j. col. 7. versi. superfluò ergo, tit. de nat. suc. feud. per tex. in l. si legibus. ibi probatũ fuerit. C. de epis. aud. Et illum sequitur Georg. Nat. in repe. c. quamuis. col. 34. versi. decimotertiò quæro, de pact. lib. 6. At idem quod illa gl. ea tamen non citata, dicit Pet. Anch. cõsi. xcij. tria in fauorem, col. 1. Ex epistola autem Tullij ad Sextilium Lentulum Proconsulem lib. 5. Epistolarũ Familiarium, epistola 6. facilè intelliges, Lentulum ipsum virum grauissimum, sua ipsius intima consilia Corneliæ vxori cõmmunicasse. Quò etiam spectat illud Virgilij lib. 4. Aeneid.

Vxor scire præsumitur, quicquid uir scit.

Lentulus intima consilia uxori communicabat.

Tu coniunx, tibi fas animum tentare precando:
Perge, sequar.

Quo in loco Donatus illius doctissimus interpres, quicquid (ait) secretũ retinent viri, facilè confitentur vxoribus. Tametsi Iupiter, cùm probè sciret, expertusque esset fœminarum mores, Iunonem vxorem ita alloquitur apud Homerum, omnium doctrinarum seminarium, prima Iliados Rhapsodia.

Iupiter Iunoni non omnia sua consilia prodit.

Mulieribus non amplius fidendum.

Ἥρη, μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν· χαλεποί τοι ἔσοντ' ἀλόχῳ περ ἐούσῃ·
ἀλλ' ὃν μέν κ' ἐπιεικὲς ἀκουέμεν, οὔ τις ἔπειτα
οὔτε θεῶν πρότερος τόν γ' εἴσεται, οὔτ' ἀνθρώπων. Id est,

Noli, Iuno, putare scituram te omnes sermones meos. Id enim difficile tibi erit, quamuis vxor mea sis. Sed quæ decebit te audire, ea certè nemo Deorum, aut hominum prior te sciet. Et apud eundem lib. 11. Odyss. monet Agamemnonis vmbra Vlyssem, ne se vnquam vxori crederet, neu omnia sua consilia ei aperiret. Ita enim loquitur:

Vlysses uxori se nouissimè patefecit.

τῷ νῦν μήποτε καὶ σὺ γυναικί περ ἤπιος εἶναι,
μηδ' οἱ μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν, ὅν κ' εὖ εἰδῇς. Sed & paulò pòst monet, ne palàm in patriam descendat, quoniam non ampliùs fidendum erat mulieribus, ἐπεὶ οὐκ' ἔτι πιστὰ γυναιξίν. Quod Agamemnonis consilium Vlysses, vt erat omniũ homo callidissimus, etiam executus est: vxori enim suæ, quamuis eam existimaret esse pudicam, fidamque, & viri amãtissimam, sese nouissimè patefecit, aliisque priùs, quàm illi, sua consilia prodidit.

2 *Sanson imprudenter Dalilæ suũ robur detexit.*

Amphiaraus uxori temere latebras suas detexit.

¶Sed sicut Vlysses cautè prudenterq; id effecit: ita Sanson hominũ ille fortissimus, imprudentissimè quidem Dalilæ, quã vice vxoris adamauit, crinẽ fatalem, in quo robur omne cõtinebat, detexit. Ideoque cõfestim suæ temeritatis pœnas pependit: quippe qui ferè dicto citiùs in manus hostiũ, ob id ipsum dũtaxat peruenit, vt dolẽter scribitur Iud. 16. c. Nec minùs temerè, atq; infeliciter Amphiaraus Eriphylæ vxori latebras, quas petiturus erat, ne eũ Argiuis cõtra Thebanos iret, manifestauit. Illa enim, si Statio credimus, aliisq; veteribus scriptoribus, aureo monili ab Hermione Cadmi vxore, aut, vt Iulius Hyginus Fabu. c. 73. tradit, ab Adrasto fratre suo accepto corrupta, Amphiaraum prodidit: qui in publicũ protractus, & inuitus, quia præsentiret quod futurũ erat, in eam expeditionem profectus occubuit. Hanc scribit libr. Odyss. 11. aurum prætulisse viro:

...στυγερήν τ' Ἐριφύλην,
ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα. Quod & idem scripsit Sophocles in Electra:

οἶδα γὰρ ἄνακτ' Ἀμφιάρεων
χρυσοδέτοις
ἕρκεσι κρυφθέντα
γυναικῶν ἀπάταις.

Id quod etiam scribit Diodorus lib. 5. c. vj. Lucianus in Cynico, & Propertius lib. 2. Eleg. 17. Et huc respiciens Ouid. lib. 1. Amor. Eleg. 10.

Aspice quid donis Eriphyle inuênit auaris.
Ex quibus exierat, traiecit corpora ferro
Filius: & pœna causa monile fuit. Et in Elegia de Nuce:

Præda malo Polydore fuit tibi: præda nefanda
Coniugis Aonium misit in arma virum. Et Horatius Flaccus lib. 3. Carm.

—Concidit Auguris
Argiui domus, ob lucrum
Demersa excidio.— Et Statius lib. 4. Thebaid.

—Sed perfida coniux

Dona

Dona viro mutare velit.--

Et Arnobius lib.8.Disputationum aduersus Gentes & Clemens Alexandrinus libr.2. Pædagogi, c.x. Et Hieronymus in libr.1.contra Iouinianum,& Tzetzes Histor.Chiliade 3.c.lxxvij.Hucque respiciens Homerus ipse libr.15.Odyss.scribit Amphiaraum Ioui & Apollini admodum dilectũ, non consenuisse,sed muliebrium donorum causa periisse:

Ἀλλ' ὄλετ' ἐν Θήβῃσι γυναίων εἵνεκα δώρων.

Cuius etiã rei meminit Plato lib.9.de Repub.vbi dicit, Eriphylen contra mariti sui vitam monile accepisse.Tullius in 6.in Verrem actione,& lib.1.de Inuentione,ita scribit: Mulierũ genus auarum est.Nam Eriphyle auro viri vitam vendidit.& Seruius in lib.6.Aeneid. enarrãs illud Virgilij, *Eriphyle monile mariti uitæ prætulit.*

--Mæstámque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

Et nonnihil Pausanias in Bœoticis.Hincque Statius eo illo lib.4.Thebaidos eã Nefandam vocat:

--Si quando nefanda
Huc aderit coniunx. Et Impiam lib.12.
--Vatis mox impia coniunx,
Heu vacuos positura rogos.

3 ¶Propterea Micheas ille diuiniloquus, c.vij.eodemque vlti.prudenter quidam,vt cætera omnia, illud monuit,vt custodiamus oris claustra ab iis , quæ dormiunt in nostro sinu,id est,ab vxoribus,vt rectè exponit Nicolaus à Lyra,& quisquis is fuit,qui Ioannem Chrysostomum traduxit, in ea Homilia quam ita Ioannis decollatione scriptam reliquit: in qua hunc Micheæ locum in Latinum sermonem ad vertit:A coniuge tua custodi te,ne manifestes ei cor tuum. Nam & mos Hebræorum est,vt de vxoribus loquentes,hanc plerunque adiectionem faciant,Quæ dormiunt, siue sunt,siue cubant in sinu tuo,vt patet Deuteronomij 13.ibi,siue vxor,quæ est in sinu tuo, & iterum c.xxviij.Et vxori,quæ cubat in sinu tuo.Nec longè abest illud Plauti in Trinummo: *Vxoribus nõ manifestanda consilia.*

Vxorem quoque ipsam,hanc rem vt celes,face.
Nam pol tacere nunquam quicquam est quod queat.

Et hinc etiam est illud Cleobuli,Cum vxore ne contende,néve ei nimium confide.

4 ¶Itaque illud in hac re obseruandum esse censeo,vt in his duntaxat negotiis,quæ si in publicum efferantur,nullum sint periculum,aut incommodum illatura,consilium ab vxoribus sumamus, sequamurque in ea te & Ninum,& Numam,& Cyrum,Reges,& Augustum , & Iustinianũ Imperatores:ea lege tamen,vt earum consiliis nõ semper adhæreamus:sed tum demum,si cõducere videbuntur.Quod apud Homerum lib.Iliados 24. eodemque vltimo,Priamus ille senex,& prudens,etiam prudenter factitauit,qui tametsi ab Hecuba vxore sententiam rogauerit,an ad Achillem redempturus Hectorem proficisceretur,non tamen eius consilium secutus est.Nam & consilium mulieris non semper esse sequendum,exemplo suo nos docuit Adam ille parẽs hominum, Gen.c.iij.quo in loco D.Chrysostomus multa in eam rem scripsit,quæ ibi videre poteris. *Vxoribusque consilia sunt cõmunicanda, quæ minimè.*

5 ¶Cætera verò(vt redeamus)quæ prodita prolataq;,damnũ sunt,aut discrimẽ allatura,apud vxorem,quãtumuis taciturnã,non temere deponamus.Nã etsi taciturnitas,silentiũ,breuiloquentia in mulieribus præcipuè cõmendatur,loquacitas verò vituperatur,vel testimonio Philonis (si tamẽ is est) laudantis in Eccles.c.xxvj.mulierem sensatã , & tacitam:cui subscribens Apost.prioris ad Cor.epist.c.xiiij.nõ ius facit mulieribus,vt vel in Ecclesia loquãtur:sed domi,si quid ignorãt, viros suos interrogẽt.Et alibi,prioris ad Timot.2.c. Mulier,ait,in silentio discat cũ omni subiectione.Et subdit:Docere autem mulieri non permitto,neque dominari in virum,sed esse in silentio. *Mulieres maximè decet silentiũ & taciturnitas.*

6 ¶Quod & approbans Aristoteles libr.1.Politicon, c.viij.eodemque vltimo, sententiam hanc aduocat ex Poeta,quem non nominat:Mulierem ornat taciturnitas.Is autem Poeta Menander est, vt plerique autumant.Sed quamuis hanc eandem sententiam protulerit Menander,ex eo tamen non accepit Aristoteles,qui illum tempore præcessit. Verùm is fuit Sophocles Atheniensis Tragicus,qui & hanc sententiam expressit in Aiace flagellifero: *De eadem re, ex Græcis.*

γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Id est,ad verbum,
Mulieribus ornatum silentium affert. Aut si velis versus reddere,
Decus addit vsque fœminis silentium. Siue etiam,
Mulieris est primum decus silentium.

Quam sententiam Seruius in fin.libr.1. Aeneid.citat ex ipso Sophocle. Cui & similis ea est Democratis,κόσμος ὀλιγομυθία γυναικὶ, id est,Ornamentum breuiloquentia mulieri.Et illa Euripidis in Heraclidis,

γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
κάλλιστον.-- Id est,
Fœmina enim silentiúmque & modestia
Pulcherrimum.-- Eiusdem in Acrisio,apud Stobæum lib.72.
ἄλλως τε καὶ κόρῃ τε, κ' Ἀργείᾳ γένος,
ᾗς κόσμος ἡ σιγή τε, καὶ τὰ παῦρ' ἔπη.
Præsertim cùm virgo sis,& Argiua genere,
Quibus ornamentum est silentium,& pauca verba.

De eadem re, ex Latinis.

7 ¶Et huc facit, quod Pinacium, mulier pudica apud Plautum in Sticho, Antiphoni patri quærenti, quales esse mulieres oporteat, respondit,

—Vt per vrbem cùm ambulant,
Omnibus os obturent.—

Id est, occludant, ne verbũ vllum loquãtur. Apud eundem quoq; in Rudente, Trachalio inquit,

Tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Virgilius item omnium disciplinarum peritus, vt dicit Macrobius lib.1. Saturnalium, in laudem Didonis ita de ea scribit, lib.1. Aeneid.

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Et Pontanus lib.1. de Amore coniugali, ita vxorem monet,

Pauca loqui studeas.—

Vt non abs re Poetæ Iunoni veluti honestarum ac pudicarum mulierum præsidi, atque antistiti silentium & taciturnitatem, vt propriam ac peculiarem, huiuscemodi fœminarum, tribuisse videantur. Virgilius lib.10. Aeneid.

—Quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem? Et Statius Papinianus lib.10. Thebaidos:
Iunonem tacitam furibunda silentia torquent.

Veluti non nisi necessitate cogente loquatur. Quod & Seruius Virgilij, & Lactantius Placidus Statij interpretes, in illis locis annotarunt. Nam &, quod huc spectat, Iuno Argiua fuisse dicitur Homero lib. Iliados 4.

ἆεγ τ'ἐργύη. & Straboni illius Homerici loci autoritate lib. 9. Geographiæ, & Palæphato ἰσμάτιεοις. Nuper autem didicimus ex Euripide, Argiuas maximè silentium coluisse. Sed & eadem Iuno inter cæteras eius appellationes & potestates Matrona dicitur apud Seruium enarrantem eum Virgilij locum lib.8. Aeneid.

Quam Pius Aeneas, tibi enim tibi maxima Iuno
Mactat sacra ferens.— Vt non sine causa illam matronarum præsidem & antistitem suprà vocarim. Plutarchus autem in comparatione Lycurgi & Numæ Pompilij tradit illum fœminis silentium docuisse, ac nec de necessariis quoque rebus, absentibus viris, quicquam loqui. Ita vt cùm mulier aliquando propriam causam dixisset, misisse Senatum deos consultum, quidnam ciuitati ea res portenderet. quod & nos alibi suprà diximus in 10. l.

Natura silentium mulieres docet.
Cicadæ mares tantũ canunt.
Et aliæ quoque aues.

8 ¶Cæterùm è nostris Alb. in l. generalis. ff. de adopt. scribit mulieres decere taciturnitate. Id quod etiam natura ipsa rerum omnium parens apertissimè docuit, qua duce masculæ solùm cicadæ canunt, mutum verò est fœminarũ genus, vt Aristoteli placuit, lib. de Natura animal. 5. c. 30. & Plin. lib.11. cap. xxvj. Sed & in aliis quibusdam generibus cantus maribus tantùm datus est, vt gallinaceis, & coturnicibus, vt idem Aristoteles tradit libr. 4. eiusdem operis, capit. ix. Quin & Lusciniæ item fœmellæ cantu priuantur, cùm incubant, & pullos educant, vt idem in eo ipso loco tradit, magno fœminarum documento, silentium illas, si quid aliud, admodum ornare: vt etiam monuit è recentioribus vir multiiugæ eruditionis Cœlius lib. Lectionum Antiqua. 17. c. vj. postremæ editionis. Et ego non semel expertus sum è psittacis fœminas nunquã, aut rarenter voces humanas reddere, atque sermocinari. Quãuis Plinius lib. 10. c. xlij. scripserit psittacos nullo sexus discrimine facto, super omnia id efficere. Et hoc quidem caput integrum, vt erat in prima editione, nomine nostro tacito, penè ad verbum surripuit plus quàm famosus fur Chassenæus in suo Catalogo Gloriæ mundi, parte secunda consideratione 33.

Chassenæi furtum.

Mulieres loquaculæ.

9 ¶Quamuis ergo (vt repetamus) mulieres silentio maximè, & breuiloquentia cohonestantur: sunt tamen (quod dolendum est) loquaculæ, argutulæ, verbosæ, dicaculæ, linguaces, garrulæ, locutulæ, lingiloquæ, lingulacæ, vt interim vsurpem Plautina vocabula, & arcanorum minimè tenaces. Nam, vt ait Eunomia ipsa Plautina in Aulular.

Multùm loquaces meritò omnes habemur:
Nec mutam profectò repertam
Hodie dicunt mulierem vllo in seculo. In quam sententiam, Germanorum est pro-

Prouerbium.

uerbium ex Bebelio, Tres mulieres nundinas faciunt, ex loquacitate mulierum ortum, quarum garrulitas nundinis comparatur, vbi maximus est mercantium strepitus, sonitusque. Iuuenalis Saty.6. Mulierum odiosam loquacitatem, his versibus taxauit:

Illa tamen grauior, quæ cùm discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoscit Elisæ:
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
Cedunt Grammatici: vincuntur Rhetores: omnis
Turba iacet: nec causidicus nec præco loquetur,
Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis:
Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulsari. iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.

Et D.

10 ¶ Et D. Chrysost. super priorem epistol. Pauli ad Timoth. c. ij. Homilia 5. Docere (ait) mulieri non permittitur in ecclesia. Est quippe ferme loquax muliebris sexus: ideo omni ex parte fluentem restringit ac comprimit. D. itē Hieronymus (imò alius, si stylo credimus) in Regula sanctimonialiū ad Eustochium, c. ix. Verùm, inquit, si quæpiam iuxta fœminarum morem, quæ nihil retinere norunt absconditum, imò antè garrulando manifestant, quàm sciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, subeat grauissimam pœnā, vt doctrina tacendi doceatur in pœna. Sed & idem in Comment. in Epist. Pauli ad Tit. c. ij. asserit muliercularum genus esse garrulum. Quin ipse D. Paulus, quem in id citat Hieronymus ad Timot. primæ epist. capi. v. dicit fœminas verbosas esse. August. autem de Ciuit. Dei lib. 4. c. xix. muliebrem loquacitatem, veluti proprio ac peculiari epitheto appellauit.

De eadem re.

11 ¶ Theocritus autem Idyllio 15. muliebrem garrulitatem turturibus comparat, cùm ita inquit,

Παύσασθ' ὦ δύστανοι ἀνάνυτα κωτίλλοισαι
Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι πλατυάσδοισαι ἅπαντα. Id est,
Desinite o miseræ, garritibus omnia vanis
Turturibus mos est implere loquacibus olim.

Nam & turturum loquacitas in prouerbium abiit, cuius meminit Zenodotus ex Plotio Menandri, & Aelianus libr. 12. Sed & Euripides in Phœnissis, hanc mulierum loquacitatem apertè describit,

Turturū garrulitas. Prouerbium.

Σμικρὰς δ' ἀφορμὰς ἢν λάβωσι τῶν λόγων,
Πλέους ἐπεισφέρουσιν. ἡδονὴ δέ τις
Γυναιξὶ, μηδὲν ὑγιὲς ἀλλήλας λέγειν. Id est ad verbum,
Paruas enim occasiones si nacta fuerint sermonum,
Plures superingerunt. voluptas quædam est
Mulieribus, nihil sani sibi inuicem obloqui.

Et Antiphanes mediæ Comœdiæ Poeta, apud Stobæum Serm. 72.

Τί φῄς λαθεῖν ζητῶν τι, πρὸς γυναῖκα
Ἐρεῖς τὸ πρᾶγμα; καὶ τί διαφέρει,
ἢ πᾶσι τοῖς κήρυξι ἐν ἀγορᾷ φράσαι;
Quid ais? cùm latere velis aliquod negotium, mulieri
Ipsum aperies? At quid interest, siue mulieri,
Siue omnibus in foro præconibus narrare?

12 ¶ Porcius Latro, nobilis Declamator, apud Senecam, in 13. controuersia, scribit muliebrem garrulitatem id solùm tacere posse, quod nescit. Quin & eiusdem nominis fœmina, Porcia, videlicet Catonis Vticensis filia, apud Plutarchum in Bruto, ingenuè confessa est, dum ipsum Brutū maritum alloqueretur, muliebrem naturam fragilem esse ad arcana seruanda. Ideoque Arist. lib. Politicon 5. c. xj. inter multa, quibus conseruatur diutiùs tyrannis, hoc quoque ponit, vt sit facultas mulieribus per domos euagandi, quo reuelent secreta virorum.

De eadem re.

13 ¶ Ex nostris verò Bal. in l. vlti. col. 3. versi. & dic quòd mulier regulariter à feudo repellitur. C. de suis & legi. cum multas rationes adduxisset, quare mulier à feudis repellitur, hanc postremò adiecit, quoniā mulier nescit retinere arcana, quod est omnino discrepans à natura feudi: cū vasallus inter cætera & hoc iurare debeat, arcanū, quod ei manifestauerit dominus, nulli se proditurū, vt scribitur in c. j. tit. de no. for. fideli: & sequitur Marti. Lau. in c. j. §. & quia vidimus. col. 4. & ibi quoque Card. Alex. col. 3. & iterū it. rursumque 17. in 9. fal. titu. qui feud. dare poss. & Iac. à S. Georg. in tract. feud. in verbo, Marchio in Italia, versi. itē quæro Marchio, & iterū in verbo, & fœminæ, col. 2. in 7. fal. Iason consi. 87. c̄ōsultus. col. 2. lib. 1. & iterū in themate, c̄ōsi. 89. magnificus, col. 3. eo. lib. 1. & consi. 68. viso themate, col. pe. lib. 3. Bene. in rep. c. Raynutius, in verbo, duas habēs filias. nu. 31.

Mulier quare à feudis repellitur.

14 ¶ Sed & nostrates quoq; ipsi alibi, videlicet Io. And. & Domi. in c. indemnitatibus. §. vt autem. de ele. lib. 6. multa veluti de industria congerunt de garrulitate mulierum, asseruntque constanter in eod. loco, ob eam ipsam muliebrem garrulitatem fuisse statutum, vt in electione monialium non fiat collatio meriti ad meritum, & zeli ad zelum, sicut fit in electionibus virorum, quia si ita fieret, mulieres præ nimia garrulitate, proculdubio omnia secreta reuelarent. Et aliquid quoque de ea re scribit Benedictus in repe. d. c. Raynutius, vbi nuperrimè citauimus, nu. 30.

In electionibus monialiū quare nō fiat collatio meritorum.

15 ¶ Proinde alter ille Cato (Censorium intelligo) vt in eius vita cōmemorat idem Plutarchus, dicebat se in tribus rebus per omnes vitæ suæ partes pœnitentiam egisse. Inter quæ primum illud erat, si mulieri quicquā arcanum aliquando credidisset, vt & è nostris quoque retulit Iason in l. 1. col. 2. ff. si quis cautio. Prudenter ergo, atque salubriter Aesopus ille egregius fabulator, monuit arcana mulieri nullatenus esse credenda. Ita enim apud Planudē monet Eunum, *τῇ γυναικὶ μηδέποτε πιστεύσῃς ἀπόῤῥητον*. In quem sensum trahi potest & illud Pompeij adagium, cuius suprà in alio loco meminimus, Nec mulieri, nec gremio quicquam credi oportere. Hisque concinunt multa, quæ de mulierum perfidia dicta sunt suprà, quo loco de auaritia ipsarum disseritur. Illud tamen dixerim cum Erasmo, hoc esse veluti perpetuum, vt vbicunque minus est cordis & roboris, ibi plus sit linguæ. Auibus natura garritum, & vocum alienarum imitationem dedit, tauris & leonibus non item. In pueris, senibus, & mulieribus, quoniam est imbecillior animi, & corporis vigor (vt suprà latè de mulieribus probauimus) lingua est intemperantior.

Cato Censorius triū maximè se pœnituisse dicebat.

Ibi plus linguæ, ubi minus cordis.

Quæ

16 ¶Quæ cùm semper aliàs vera sint, tum verò maximè, cùm fœminæ sunt impudicæ, seque alienis viris prostituunt. Nihil enim est tam arcanum, quod mulier non prodat, detegatque in cõplexu amatoris cubans. Ob idque ipsum Augustus Imperator Romæ adulteria exercuit, non tam libidine ductus, quàm vt faciliùs consilia aduersariorum suorum per cuiusque mulieres exquireret, vt scriptum reperimus apud Suetonium Tranquillum. Hinc mulier illa Commani regis Segoregiorum cognata, paratas in Massilienses à Commano insidias adolescenti Massiliensi in cõplexu ipsius aperuit, si verus est autor Iustinus lib.43. Cæterùm Plautus in Cistellaria id vnum meretricibus peculiariter tribuit, dum Lenam ita loquentem facit:

Mulier in cõplexu omnia reuelat.

Augu∫t. imperator cur adulteria exercuit.

Id mihi, magna quod parti est vitium mulierum,
Quæ nunc quæstum facimus, quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ extemplo sumus, plus loquimur, quàm sat est.

Meretrices præ cæteris loquaciores.

Hinc & illud Virgilij in illo Epigrammate de Venere, & Vino:
Multos cæcus amor cogit secreta fateri.

Illud quoque Solomonis Prouerb.7. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendos animos, garrula, &c.

17 ¶Sed & anus præcipuè garrulas esse, satis ostendit D. Hieronymus, qui in elegantissimo illo & doctissimo Bibliorum Prologo, c.vj. anum garrulam, veluti proprio ac peculiari epitheto appellat. Illudque Apuleij lib.vj. Asini aurei, Hactenus adhuc anicula garriẽte suscepit mulier. Et prouerbium quoque illud, γραῶν ὕθλος, aniculatum nugacitas, apud Platonẽ in Theætheto. Quanquàm sunt, qui id ad deliramentum & desipientiã referant, nam vtrunque significat dictio Græca. Nec lõgè abest, quòd aniles fabulas vocat D. Paulus ad Timoth.c.iiij. & Apuleius lib.4. Meta. At quod diximus de garrulitate anicularum, id certè non tantùm sexus, sed & ætatis quoque vitium est, vt docuimus suprà in 6. leg. connub. nu.17. incip. dicet senex.

Anus garrulas esse.

Aniles fabulæ.

18 ¶Quid plura? si mulier quæpiam tantæ sit taciturnitatis, & modestiæ, vt nũquam sponte sua cuiquam arcana pandat, tamen si dormiẽtis ipsius mammæ sinistræ cor bubonis admoueris, cõfestim omnia secreta pronunciabit, ex Magorum sententia, quã Plinius retulit, nõ approbans tamen, lib. Historiæ Naturalis 29.c.4. Quinetiam tradit Democritus, Si quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipsaque rana in aqua dimissa, imponatur supra cordis palpitationem mulieri dormienti, eam quæcunque interrogaueris, vera responsuram. Sicuti recenset etiam idem Plinius, lib.32.c.v. Propterea legi proximæ, & hanc subtexemus:

Mulieres uel inuitæ nõnunquam secreta prodant.

Duodecima Lex connubialis.

EA SOLVM, QVAE DETECTA NVLLVM SVNT DISPENDIVM ALLATVRA, VXORIBVS COMMVNICANTO.
EARV'MQVE CONSILIVM, SI CONDVCERE VIDEBITVR, SEQVVNTOR: CAETERA NVNQVAM DETEGVNTO.

IN DECIMAMTERTIAM LEGEM
CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE
PARS DECIMATERTIA.

1 HOc autem in loco operæpretium esse duxi, monendos viros, vt si matrimonium cum vxoribus concorditer, lætè, fœliciter transigere velint, nihilque in se sensi animi ab illis patiallud imprimis præceptũ senioris Thobiæ filium admonentis obseruent, Præter vxorem tuã ne patiaris crimen scire. Id quod Ethnici quoque scriptores præceperũt, quorum qui autoritate facilè cæteros antecellit, Aristoteles lib.7. Politicõn, c.xvj. Cõcubitus (inquit) omnis, præterquàm vxoris, penitùs sit interdictus. Quin & si huiusmodi præceptum à Philosophis non haberemus, natura satis esset documento, quæ & animalia bruta eam ipsam rem docuit. Elephantes enim nulla nouerunt adulteria, vt retulit Plinius lib.8.c.v. & Solinus c.xxxviij. Quin & ipsi hominum adulteria detestantur, & morte aut aliàs puniunt, vt videre licet ex Aeliano lib.11. Historiæ animaliũ, c.xv. scribit elephantem adulterum vxoris sui domini & ipsam vxorem adulterãtes occidisse. Et alium Romæ, imperante Tito, ipsos quoque occidisse, & stragula veste eos texisse, dominoque redeunti ostendisse. Sed & idem lib.8. eiusdem operis c.ij. tradit Ciconiam vxorem domini adulteram impetu in eam facto, oculos ei eruisse.

Mariti ne alienarum mulierum amoribus implicentur.

Bruta quedã adulteria nesciunt.

2 ¶Similiter columbæ fidem coniugij non violant, neutriquè nota adulteria, vt à Plinio scriptum est, lib.10.c.xxxiiij. & Aeliano lib.3. Animal.c.v. & iterum lib.15. Propterea Propertius lib.2.
Exemplo iunctæ tibi sunt in amore columbæ:
Masculus & totum fœmina coniugium.

Ante hos Aristoteles libr.9. de Historia animalium, c.vij. tradit columbas coniugium iam inde à primo ortu initum nũquam deserere, nisi cœlibes, & viduas. Tertullianus quoque in lib. de Monogamia nos ad exemplum illius reuocat, quòd ea auis innocua non tãtùm sit, verùm etiã pudica, quam vnam vnus masculus nouit. Et hac fortè ratione Assyrij columbam, vt Deum, colunt,

Columba vice numinis culta.

vt scribit

vt scribit Lucianus in Ioue Tragœdo, iterumque in lib. de Syria Dea. Ex quo est & illud Tibulli,

Alba Palæstino sancta columba Syro.

Syri enim & Assyrij idem sunt populi, sicuti Syria & Assyria eadē regio. Syros enim Græci, quos Barbari Assyrios, aut veriùs Attyrios, vocant, vt tradit Dion. Et huc quoque spectat illud Ouid. lib. 2. Metamor.

--Vt æquaret totas sine labe columbas.

Iuuencus autem Poeta Christianus, proprio ac peculiari epithero columbas puras appellat.

Simplicitate tamen puras superate columbas.

3 ¶Sed & palumbæ & turtures castitatis nomine admodum laudantur. Porphyrius enim lib. 3. de abstinētia esus carniū, Quis enim, inquit, palumbarū castitatem nō miretur, quæ si fortè ab adultero compressæ fuerunt, eū si deprehenderint, confodiunt, ac necant. Et alia quædam de earum & aliarum castitate tradit Aelianus lib. 3. Animalium, c. xliiij. quæ tu ibi videre poteris. Quo fit, vt mirum sit, quod scriptum est ab Artemidoro Daldiano lib. 2. de Somniorum interpretat. c. xx. Palumbes & columbas in somnus significare mulieres scortatrices. Sed & quod de columbis suprà diximus, turturi tribuit Aelianus. Et multò antè tempore Aristoteles d. lib. 9. c. vij. scribit turturem, & palumbem mare vno esse contentam. Ex quo passim turturis pudicitia commendatur: ad quam D. Hieronymus lib. 1. cōtra Iouinianū retulit illud Cant. 2. Vox turturis audita est in terra nostra. Hincq; , vt opinor, præcipitur Leui. 12. à muliere post partū offerri pro peccato pullum columbæ, vel turturis, veluti piaculū amissæ virginitatis. Cuius etiā fit mētio Luc. 2. c. Et hinc Ouid. aut quisquis is fuit in Carmine de Philomela, turturem peculiari epitheto castum appellat: Palumba. Turtures.

Et castus turtur, atque columba gemunt.

Sed & de turture Cassiodorus lib. Variarum 5. epist. incip. Grauis est: Respicite, inquit, impudicæ, gementium turturum castissimum genus, quòd si à copula sua fuerit casu intercedente diuisum, perpetua se abstinentiæ lege constringit, gratiam coniunctionis non repetit, quam reliquit.

4 ¶Et huc quoque referri potest illud Virgilij lib. 4. Aeneid. Lynces.

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere more feræ.--

Quo in loco Seruius tradit ex autoritate Plinij, Lynces post amissos coniuges, aliis non cōiungi: quod tamen apud Plinium non reperi, quamuis diligenter conquisierim, vt necesse sit, vel Seruium memoria lapsum, vel Pliniū nostrum admodū esse corruptum. At mirum est quod refert Polemon lib. 5. Comment. quæ ad Antigonum regē scripsit, & ex eius autoritate Athenæus lib. 9. c. xiij. & Aelianus de Animalibus lib. 3. c. xlij. auē Porphyrionē habere sensum adulterij, ac significare id patrifamiliâs, in cuius domo alitur, nō voce quidē, aut aliter omnino, quàm suspēdio. Et hinc Thalamonē quoq; vocatum, tanquā thalami, & pudicitiæ custodē. Et de hoc quoque nonnihil ipse Aelianus li. 7. c. 25. vbi & ipse refert caniculā in Sicilia detexisse domino adulteriū vxoris. Huc quoque nonnihil spectat, quod aliorum autoritate scribit Tzetzes Hist. Chiliade 9. c. 356. Porphyriones.

ὁ πορφυρίων ὄρνεον ἄγαν ὑπάρχει σώφρον
ὡς ἂν μόνην ἰδὼν πόρνην, εὐθέως θνήσκειν.
Ἀριστοτέλης, σὺν αὐτῷ αἰλιανὸς, καὶ ἄλλοι
τὰ περὶ πορφυρίωνος γράφουσι ὀρνέου.
Porphyrion auis valde est temperans,
Adeò vt si solam videat meretricem, statim moriatur.
Aristoteles, cum eo Aelianus, & alij
Hæc de porphyrione scribunt aue.

5 ¶Ipse autem Aelianus lib. 1. de Animal. c. xiij. tradit Aetnæum piscem, posteaquam cum pari suo tanquam cum vxore, coniunctus, eam sortitus est, aliam non attingere. Plinius libr. 8. c. xvj. tradit leonem, si pardi coitum in leæna adultera senserit, tota vi cōsurgere in pœnam, ac leænā ipsam, culpam hanc aquis abluere, aut metu supplicij fugientem procul adulterum comitari. Idem Plinius lib. 10. c. iij. tradit Haliæetum (is est ex aquilarum genere) tantum implumes etiamnū pullos suos percutientem, subinde cogere aduersos intueri Solis radios, & si conniuentem humectantemque animaduerterit, præcipitare è nido, veluti adulterinū: illum autem, cuius acies firma contrà steterit, educare. Et simile quiddam prodit Tzetzes operis nuper citati Chiliade 4. c. cxxxv. de cerastis, quod genus est serpentis: Aetnæus. Leones.

Ἐκ τῶν Λιβύων Λίβυες γάρ, οἵπερ καλοῦνται ψύλλοι
ἂν τῶν ὑπόπτως ἔχωσι περὶ τὴν παιδογονίαν.
Ἐν κιβωτίῳ βάλλουσι κεράστας, καὶ τὸ βρέφος.
ἂν μὲν σπερμάτων καθαρῶν, ἀπήμαντον τηρεῖται
ἂν δὲ μοιχάδος τῆς εὐνῆς, καὶ λέχους ἀκολάστου,
κόλασιν θανατηφόρον ἴσχει, δάκνοντες τοῦτον.
Ex Libybus Libyes, qui vocantur Psylli,
Cum suspicionem habent circa filiorum procreationem,
In arcula claudunt cerastas, atque infantem.
Si igitur seminibus est puris, intactus seruatur.

Si verò

Si verò adulteri lecti, atque concubitus libidinosi,
Vltionem examinatricem experitur, dentes ipsorum.

Cornices. Plutarch. autem in Dialogo, qui inscribitur, Quòd bruta animalia ratione vtantur, tradit cornices marito mortuo nouem hominum ætatibus viduas perseuerare. De quibus etiam Aelianus libr. 3. c. xj. de Animalibus scribit, altera extincta comparem viduam degere: vetereſque in nuptiis post Hymenæum cornicem inuocare solitos. De qua re etiã Orus Apollo in interpretationibus Hieroglyphicarum notarum, & Gregorius Naziãzenus. *Ciconiæ.* Scribit & Guliel. Parisiensis, suo tempore ciconiam quandam adulterio coniunctam per olfactum masculi cognitam, congregata ab ipso masculo multitudine ciconiarum, ac detecto ipso crimine fœmellæ, ipsam à tota illa multitudine, tanquam omnium iudicio conuictam, deplumatam, ac laceratam fuisse.

Adulterij pœna. ¶Ex generibus autem pœnarum, aduersus adulteros, atque adulteras statutarum, facilè dignosci poterit, quàm graue scelus id fuerit existimatum, iuxta c. non afferamus. in fi. 24. q. j. *Ex lege Mosaica.* Et vt ab antiquioribus incipiã, ex lege Mosaica vterque, & adulter & adultera morti adiudicabantur, vt scribitur Leui. 20. & Deut. 22. & Danielis 13. Genus autẽ mortis erat lapidatio, vt declaratur d. c. xxij. Deut. & Ezechielis 16. & diui Io. 8. ca. & in Decretis canonicis. §. hinc apparet. 23. q. v. & c. hæc imago. 33. q. *Ante eam legem.* Quanquam & ante legem Mosaicam, veluti more gentis, comburebantur adulteri, vt licet colligere ex Genesis c. xxxviij. *Palæstinorum legibus.* Similiter & apud Palæstinos illorum vicinos, adulterũ morte puniebatur, vt licet videre ex 26. c. Genes. *Arabum. Aromatiferæ regionis.* Atque etiam apud Arabes, & in Aromatifera regione. Autor vtriusque Strabo lib. 16. non multo ante fi. & prioris quoque Bardesanes in lib. de Fato, & eius autoritate Eusebius de Præparatione Euangelica libr 6. c. viij. quibus locis tradunt, & suspicionem eius rei puniri. *Tenedij regis.* Tenedius quidã Rex legem tulit in adulteros, vt vtriusque corpus securi cõcideretur, eiusque legis exemplũ in filiũ edidit, proinde in numismate iussit insculpi altera in parte securim, altera duos vultus ex eadem ceruice prominẽtes. Cuius rei meminit Heraclides in lib. de Politiis, qui eũ regem Tennẽ vocat, & Stephanus de vrbibus. *Longobardorum.* Hos secuti Lõgobardi adulterium morte suis legibus puniũt, vt videre licet in tit. de adul. in Lom. *Lydorum.* Apud Lydos, si mulieres post coniugiũ deliquissent, nulla spes veniæ erat, vt tradit Herodotus lib. v. & Aelianus de varia historia lib. 4. qui etsi aliud non dicat, potes tamen ex illorũ verbis intelligere, mortis pœnã apud eos fuisse inflictam. *Placentinorũ.* Placentini quoque ex statuto non adulterium modò, sed & nixum quoque adulterij capite plectũt, teste Bal. cõsi. 356. statuto Placentiæ, lib. 1. vbi interpretatur, quid nixus sit. *Nixus quid sit.*

7 *Aegyptiorũ.* ¶Apud Aegyptios in adulterio depræhensus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore vultus incontinentiã maculatus ea mulctaretur parte, qua maximè facies exornatur. *Adulterorum castratio.* Testis Diodorus Siculus lib. Bibliothecæ 2. ca. ij. vbi & illud quoque scribit, ei qui mulierem liberam violasset, virilia apud eosdem amputari, quoniam vno crimine tria non parua scelera complexus esset, iniuriam, corruptelam, & liberorum confusionem. Ad hanc pœnam allusisse videtur Terentiana Pythias in Eunucho, cùm dicit:

Nunc minatur porrò sese id, quod mœchis solet,
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim.

Et Martialis lib. 2. Epigr. 60.

Vxorem armati futuis, puer Hyle, Tribuni,
Supplicium tantùm dum puerile times.
Væ, tibi, dum ludis, castrabere. Iam mihi dices,
Non licet hoc. quid? tu quod facis, Hyle, licet?

Siculorum. Aegyptiorum legem, quantùm ad fœminas attinet, imitata est & Siciliæ constitutio, quæ incipit, legum asperitate, qua mulier adultera nasi truncatione punitur. Quantùm autem ad viros, eam legem secuti sunt apud Romanos Bibienus & Pub. Cernius, quorum ille Carbonem Actienum, hic Pontium, in adulterio depræhensos castrasse scribuntur à Valerio Maximo, libr. 6. c. j. Ex quo & illud Horatij lib. 1. Sermonum, Saty. 2.

—Quin etiam illud
Accidit, vt quidam testes caudámque salacem
Demeteret ferro iure omnes. Galba negabat.

Hic enim Galba (vt tradunt Acron & Porphyrion illius interpretes) erat Iurisconsultus, qui & ipse adulter erat: ideoq́ue negabat id iure factum fuisse, cùm primùm adulterij pœna pecuniaria fuisset.

8 *Parthorum.* ¶Parthi, vt scribit Iustinus lib. 41. nulla delicta adulterio grauiùs vindicabant: pœnam tamen, qua in ea re vtebantur, non indicat ipse Iustinus. *Zaleuci.* Zaleucus, aut, vt alij corruptè scribũt, Seleucus, Locrensium legislator, legem tulit vt adulteris vterque oculus erueretur. Cumq́ue eius filius fuisset in adulterio depræhensus, & tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ remitteret, aliquandiu repugnauit: ad vltimum victus precibus populi, suo prius, deinde filij oculo eruto, debitum supplicij modum legi reddidit, admirabili æquitatis temperamento sese inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus, vt eleganter scriptum est à Valerio Maximo libr. 6. c. v. & Aeliano lib. 13. Variæ Historiæ. *Lepreorum.* Quanquàm id aliter refert Heraclides in descriptione rerum publicarum, non de adulterio, sed de furto loquens: Lepræi populi depræhẽsos in adulterio per triduum vinctos circa ciuitatem ducebant, mox toto vitæ tempore contemptibiles & infames habebant. Adulteræ verò diebus vndecim in foro stare discinctæ cogebantur, tunica perlucida

circum

circumuestitæ, deinde infames dimittebantur, vt tradit Heraclides in illo ipso lib.

9 ¶Apud Athenienses adulteræ ingressu publicorum templorum interdicebatur. Quòd si ingressa *Atheniēsium.* fuisset, in eam obuio cuique licebat, quicquid libitum erat, præter mortem inferre: mortem autem ob id non licebat, quò diutiùs in ignominia viueret, vt scribit Demosthenes (si is est: sunt enim qui addubitent) in Oratione aduersus Neæram. Adulterum autem in concubitu vxoris deprehensum, licebat marito impunè occidere, vt videri potest ex defensione, quam elegantissimè conscripsit Lysias ille ex decem Oratoribus, de nece Eratosthenis adulteri, & huius rei Pausanias in Bœoticis citat Draconis legem, & scribit, vnde id originē habuit. Et id quoque palàm asserit Plutarchus in vita Solonis, qui subdit & eum qui liberæ mulieri vim attulisset, decem drachmis esse obnoxium ex legibus Solonis: sin persuasione in sententiam suam traxisset, viginti drachmarum teneri, prætetquam eas, quæ publicè quæstum facerent. Sed & Polybius Megalopolitanus lib. Historiarum 2. eum insontem pronuntiat, qui adulterum interfecerit. Hæc enim sunt verba illius, καὶ δίγι προφανῶς ὁ μὲν τὸ κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας, ἀθῷος ἐστιν. Quod ex legibus Græcorum, vt qui Græcus erat, accepisse videtur. Quanquàm eam legem improbat Aphthonius Declamator, in lib. Præexercitamentorum, quo loco de legis accusatione disserit: quod & suprà alibi diximus. Ante ea, vt opinor, tempora Hippomenes Atheoarum Princeps, cùm filiam ex Atlanta Limonem in adulterio deprehendisset, eam ob scelus cum equo iunxit, qui cùm clausus alimentis careret, dentes in puellam iniecit: adulterum verò per regionem Atticam ab equis tractum fuisse, & discerptum, autore Suida. Ex quo est & illud Ouidij in Ibin:

Vtque nouum passa est genus Hippomeneïa pœnæ,
Tractus & Actæa fertur adulter humo. Et rursum:
Solaque Limone pœnam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.

Et hanc quoque Historiam describit Heraclides in Politicis, statim in princ.

10 ¶Apud Laciadas, siue Placiadas, Atticæ regionis populos, qui in adulterio deprehendebantur, ignominiosas pœnas dabant, impactis in pudendam corporis partem rhaphanis, qui apud illos miræ magnitudinis esse dicebantur. Quod si raphani defuissent, steleo vtebantur, id est ligonis ligno. *Laciadarum, siue Placiadarum.* Autor Suidas, qui illos Laciadas vocat: & ante eum Plutarchus, si is est, in adagiorū collectaneis, qui Placiadas appellat, vocabulo, ni fallor, corrupto: dicitque hinc natum illud adagium, πλακιάς τι καὶ τιλσόν. Huc autem, ni fallor, respicit Aristophanes in ea Comœdia, cui titulus est, νεφέλαι, id est, nebulæ, in qua Δίκαιος λόγος ita loquitur: *Prouerbium.*

τί δ' ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πιθόμενός σοι, τέφρᾳ τε τιλθῇ
ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι; Cui ita respondet ἄδικος λόγος:
ἢν δ' εὐρύπρωκτος ᾖ, τί πείσεται κακόν; Et Catullus ad Aurelium scribens aduersus mœchos: *Catulli locus declaratus.*

Ah tum te miserum, maliquè fati
Quem attractis pedibus patente porta
Percurrent rhaphanique, mugilesque. Et Iuuenalis Saty. 10.
—necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.

Et id quoque in Armenia fuisse obseruatū, videtur voluisse Lucianus in vita Peregrini Philosophi. *Armeniorum.*

11 ¶Apud Germanos, vt Tacitus retulit, adulterorum pœna præsens, & maritis permissa erat. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. *Germanorum.* Publicatæ enim pudicitiæ nulla est venia. Et hic mos hodie quoque in quibusdam locis obseruatur, vt adulteris capilli, atque etiam vestes, antè, & retrò in ignominiam incidantur, vt tradit glo. in c. de benedicto, in verbo, caluatos. xxxij. quæst. j. quæ & tradit tex. ibi ad hunc morem respicere. Cortynenses, aut vt alij vocant, Gortynenses, vt tradit Aelianus lib. 12. Variæ Historiæ, adulteros moli lana coronabant, ita molliorem illis naturam exprobrantes: atque ita per ciuitatem, ad magistratus traducebant. In reliquum autem vitæ tempus habebantur ignominiosi, indignique, qui vllum dignitatis gradū in administratione Reipub. consequerentur. Cumæi si qua in adulterio mulier deprehensa fuisset, hanc in forum deductam, & saxo impositam, spectandam omnibus proponebant: inde super asino collocatam, & ita per totam ciuitatem circunductam, in eundum locum restitui oportebat. Ex illo infamia notatam ὀνοβάτιν appellant, quod asinum equitasset: lapidemque illum, tanquam impurum ac detestabilem vitabant. Ex Plutarcho in Problematis, cap. 115. Sunt & qui saxum ipsum ὄνον, id est, asinum appellatum credunt. Sic enim Xenophon primo ἀναβάσεως lapidem molarem vocat. Quod & è nostris tradit Alciatus libri παρέργων 2. cap. 47. & Catellianus Cotta in Memor. incip. consuetudo, col. ij. versi. nihilominus alibi. Apud Pisidas, adulterij conuictus per vrbem vnà cum muliere circunducitur super asino ad aliquot dies, vt tradit Nicolaus, in lib. de Moribus Gentium, teste Stobæo, Serm. 42. *Cortynensium siue Gortynensium.* *Pisidarum.*

12 ¶Plato legislator & Philosophus summæ prudentiæ, & autoritatis, vel teste Callistrato, in l. ij. ff. de nundi. Ne aliam (ait lib. 8. de Legibus) quàm suam, quisquam vxorē attingat, nec genitale semen irreligiosè demandet pellicibus: quisquis contrà fecerit, nisi viros simul, & mulieres omnes lateat, infamis lege omnibusque ciuitatis honoribus priuatus sit. Qua autem pœna censeret Diogenes Cynicus id scelus puniendū esse, ex eo constat, quòd cum audisset Didymonem quempiam mœ- *Platonis.* *Diogenis.*

Didymi. *Lycurgi.* *Gerata.*

chum fuisse compræhensum,Dignus est,inquit,ex ipso nomine suspendi. Atqui Græcè Didymi testiculi vocantur. Ab his igitur,vnde nomen is habebat,& quibus peccauerat,censebat eum esse suspendeodum. Lycurgus autem Lacedæmonius nullam pœnam suis legibus in adulterum statuens,multò tetrius fœdiusq; id scelus esse ostendit, quàm si pœnam aliquam quantumuis granem sanxisset:sicut & Solon de parricidio censuit. Nam is interrogatus, cur nullum supplicium statuisset in eum,qui parentem necasset,respondit,id se neminem facturum putasse,vt tradit Tullius in Oratione pro Sexto Roscio. Idemq; scribit Plutarchus de Romulo, illum videlicet nullam aduersus parricidium pœnam induxisse, quòd illud impossibile esse duceret. Non dissimili (vt reor) consilio Lycurgus (vt ad eum redeamus) nullam in adulteros pœnam præscripsit,quoniam Spartæ nullum futurum adulterum putabat quemadmodum Geratam Spartiaten, hospiti huius rei causam roganti respődisse tradit Plutarchus:tum in vita Lycurgi, tum in Apophthegmatis Laconicis. Existimabant Soloo,& Romulus parricidium,& Lycurgus adulterium detestabilius abominabiliusq;,quàm vt alterutrius perpetrandi cuiquam libido iocesseret.

Salæthi Crotoniensis principis lex in adulteros. Mahometis lex in eosdem. Gothorũ lex. Totilæ pœna in stuprum.

13 ¶Salæthus Crotooiensis princeps legem tulit, vt mœchi viui cremareotur, nihil maius hoc crimine existimans. At cum ipse fratris vxorem polluisset,depræhensus orationem tam luculentam habuit,vt ciues remittere pœnam vellent,ac exilio tantùm eum damnare. Verùm ille magnitudinem culpæ intelligens,in ignem sponte insiliit, quod à Luciano refertur in Apologia pro iis qui mercede conducti seruiunt. Legibus autem Mahometis aliàs impurissimi Legislatoris,in adulterio depræhensi centum ictibus flagellantur,vt scribitur in Theologia ipsius. At Gothorum legibus licebat adulterũ occidere,etiamsi legati munere fungeretur, vt videre licet apud Procopium lib.t.de Bello Gothorum.Totilas autem Rex eius populi, armigerum quempiam, qui virginem stuprarat,morte mulctauit,vt idem refert lib.3.eiusdem operis.

Romanorum. *Numæ Pompilij lex in adulteros.* *Apuleia.*

14 ¶Romulus (vt de Romanis taodem dicamus) iam ab initio vrbis legem tulit contra adulteros,vt scribit Dionysius Halicarnass.lib.2.sed quã non declarat. Ferunt tamen hanc fuisse:Adulterij conuictam vir & cognati vti volent necato,quam & suprà retulimus in l.j.nu.13. Quid quòd apud. Numa autem Pompilius illius successor,legem mulieribus, alienis viris succumbentibus in hæc verba constituit,à Festo Pompeio lib.14.& Aulo Gellio lib.4.cap.3.relata.Pellex aram Iunoois ne tangito:si tangit,Iunoni crinibus demissis,aut,vt alij legũt,dimissis,agnum fœminam cædito. Ex qua lege mos ille,de quo suprà diximus,abscindendorum crinium adulteris,videri potest manasse.Cæterùm ante legem Iuliam,fœminæ adulterij conuictæ vltra ducentesimum lapidem relegabantur,adulteri verò longiùs:id quod facilè est depræhendere ex Cornelio Tacito, qui lib.2. Historiæ Augustæ scribit Apulciam Variliam fuisse maiestatis,& adulterij accusatam. Et de adulterio,inquit,satis caueri,lege Iulia visum est:sed Tiberius Cæsar adulterij grauiorem pœoam deprecatus, vt exemplo maiorum adultera à propinquis suis vltra duecentesimũ lapidem remoueretur, suasit:adultero Italia atque Africa interdictum est. Sed & aliquando legimus apud Liuium libr. 10.ab Vrbe condita, Q.Fabium Gurgitem aliquot matronas stupri damoatas pecunia mulctasse, ex qua Veneris ædem faciendam curauit. Idem non multò post initium lib.5.secundi Belli Punici,scribit L.Villium Tappulum,& M.Fundanium ædiles, aliquot matronas apud populum probri accusasse, & quasdam ex eis damnatas in exilium egisse. Nam & D. Augustinus de Ciuitate Dei lib.3.c.5.scribit antiquos Romanos,quamnis aliqua damnatione,nulla tamen morte fœminas adulteras puniuisse. Suprà autem num.7. retulisse nonnullos in adulterio depræhensos castratos fuisse,testimonio Valerij Max.lib.6.cap.1.vbi & ipse tradit(neque enim omittendum est)Sempronium Musicam,& Caium Menium in vindicando adulterio publica lege vsos. Illum quidem C. Gallium depræhensum in adulterio flagellis cæcidisse:hunc quoque L.Octauium similiter depræhensum neruis contudisse. Idem autem Valer.Max.lib.8.c.2.tradit C.Marium Fanniam vxorem Caij Ticinij Minturnensis sestertio nummo impudicitiæ damnauisse.Iulius autẽ Cæsar libertum quempiam suum morte affecit ob adulterium cõmissum cum vxore cuiusdam equitis(vide Suetooium & alios)& Augustus Proculum suum libertum ob idem facinus pœna eadem puoiuit.

Marito an permittatur uxorem adulterã necare.

15 ¶Aliquando autem ex lege licuit maritis vxores in adulterio depræhensas sine iudicio impunè necare, vt ex oratione Catonis de dote videre licet. Cuius verba in eam rem adscripsit Gellius lib.10.c.23.Posterioribus tamen legibus huiusmodi ius occidendi,marito ademptum fuit,& patribus concessum,vt scribitur io l.patri.& duabus seq.ff.de adult.vbi huius rei ratio redditur. Nam plerunque pietas paterui nominis consilium pro liberis capit. Cæterùm mariti & calor,& impetus facilè sæuientis,fuit refrænandus. Marito tamen permissum, adulterum suæ vxoris occidere, sed non qnemlibet.l.marito.eo.tit. Verùm si occiderit vxorem in adulterio depræhensam,& adulterum,quem oon licebat occidere,mitiùs sanè punitur,vt de vxore est text.in l.si adulteriũ.§.imperatores.eo.titu.& in l.j.§.vlti.ff.ad leg.Corne.de sica.& in l.iij.§.si maritus.iuncta glo.ff.de S.C. Sylla. De adultero quoque est tex.in l.Gracchus.C.de adul.& in c.si verò,le j.de sent.excom. Ex quibus intelligi potest tex.in c.inter hæc.xxxiij.q.ij.qui dicit secundùm mundanã legem permitti marito occidere adulteram,ad antiquiores leges respicere,quibus id permissum erat.

Lex Iulia de adulterus.

16 ¶Augustus autem Cæsar Legem Iuliam tulit,qua pœnæ in adulteros constituuntur,vt meminit Vlpianus in l.j.ff.ad leg.Iul.de adul.Suetonius in ipso Augusto,c.34.& Plutarchus in Apophth. Græcè quidem,sed hoc sensu: Cùm de adulteris legem tulisset,qua sanxerat,quo pacto rei iudi-

tandi ac puniendi forent: deinde ita lapsus, adolescētem, qui de Iulia ipsius filia esset insimulatus, percuteret manibus, ille proclamauit, νόμον ἔθηκας ὦ Καῖσαρ, id est, legem tulisti, ô Cæsar. Quo verbo tanta pœnitentia, ac tristitia affectus est Augustus, vt illo die cœnare recusauerit. Ob hanc autem legem Horatius lib. 4. Carminum, Ode 5. Augustum celebrat:

Nullis polluitur casta domus stupris.
Mox & lex maculosum edomuit nefas.
Laudentur simili prole puerpera,
Culpam pœna premit comes. De hac quoque lege Iuuenalis Saty. 2.
Vbi nunc lex Iulia? dormis?

Hanc autem legem postea vsu abolitam reuocasse videtur Domitianus Imperator alioquin pessimus, ex eo quod de eo scribit Martialis lib. 6.

Lusus erat sacra connubia fallere teda,
Lusus & immeritos execuisse mares.
Vtraque tu prohibes Cæsar, populisq́ futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes.
Nec spado iam, nec mœchus erit te præside quisquam.
At prius (ô mores) & spado mœchus erat. Et alibi in eodem libro:
Censor maximè, principumq́ princeps,
Cùm tot iam tibi debeat triumphos,
Tot nascentia templa, tot renata,
Tot spectacula, tot Deos, tot vrbes.
Plus debet tibi Roma, quòd pudica est. Sed & eodem quoque libro:
Iulia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atque intrare domos iussa pudicitia.
Aut minùs, &c.

Iuuenalis quoque Saty. 2. de eodem, vt opinor, loquens, vel reclamante Georgio Valla:

Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
Concubitu, qui tunc leges reuocarat amaras,
Omnibus, atque ipsis Veneri Martiq́ timendas.

17 ¶ Cuiusmodi autem ea pœna fuerit statuta in adulteros ea lege Iulia, paulò pòst dicemus. Cæterùm Iulius Cæsar libertum gratissimum ob adulteratam equitis Romani vxorem quamuis nullo querente, capitali pœna affecit, vt scribit Suetonius in vita illius, c. 48. Opilius autem Macrinus & ipse Romanus Imperator, adulterij reos, semper viuos simul incendit iunctis corporibus. Sed & cùm aliquando quidam milites ancillæ hospitis pudorem violasse crederentur, idque Macrinus per frumentarium quendā didicisset, adduci eos iussit, interrogauitq́; verùm id factum esset: quod cùm constitisset, duos boues miræ magnitudinis viuos subitò aperiri iussit, atque his singulos milites inseri, capitibus, vt secum colloqui possent, exertis, vt Iulius Capitolinus scriptum reliquit. Aurelianus quoque Imperator, militem qui adulterium cum hospitis vxore commiserat, ita puniuit, vt duarū arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligarat, easdemq́; subitò, dimitteret, vt scissus ille vtrinque penderet. Idem ancillam suam, quæ adulterium cum seruo suo fecerat, capite puniuit: quæ à Vopisco Syracusio prodita sunt.

Adulteri uiui incensi iunctis corporibus. *Opilius Macrinus.* *Aurelianus.*

18 ¶ Et aliquantò pòst Constantinus legem sanciuit, sacrilegos nuptiarum gladio puniri. Ea enim sunt verba l. ipsius asscripta in l. quamuis adulterij. in fi. C. ad leg. Iul. de adult. Et ex nostris notat Bal. ibi adulterum esse decapitandum. Et ad id quoque eam citat ipse Albert. in l. transigere, col. j. Et ibi quoque Romanus, col. ij. versi. item nota quòd in crimine. C. de transact. & ipse Bald. in l. si quidem. in fi. C. de contra. & commit. stip. & in l. data. col. iiij. versi. qui adulterum. C. qui accusare non possunt. & consi. ccxlvj. visis actis, lib. 4. Saly. in l. si serui vestri. col. vlti. C. de noxi. Roma. in l. si seruus eius. ad fi. ff. de acqui. hære. & Bonifa. Vitel. in tract. malefi. titu. de adulterio, col. ij. Alexan. consil. xiij. attentis, col. j. lib. 7. Et Fran. Curt. senior, consi. xxxvij. in nomine domini, amen, considerato themate, col. iiij. versic. pro hoc facit in simili. & ante hos glo. in l. quid ait. §. ignominiæ. in verbo, infamis. ff. de his qui not. infa. Quanquàm in Codice Theodosiano; in quo ea lex adscribitur, non inscripta sunt ea verba, ideo arbitror à Triboniano, & cæteris fuisse addita. Satis autem constat, tempore Diui Hieronymi, qui Constantino imperante natus est, adulterium morte puniri solitum, vt patet ex ipsius epistola ad Innocentium de muliere septies icta.

Constantinus.

19 ¶ Verùm ante eam l. Constantini, posset videri nulla lege Rom. pœnam mortis fuisse in adulteros statutā, coniicere licet ex l. Clodius. ff. de his qui. vt indig. vbi & gl. id asserit. & ex l. qui cum vno. §. adulterij. & ibi quoque glo. ff. de re milit. vbi statutū est, adulterij damnatos non esse inter milites recipiēdos. & in l. ij. §. miles. & ibi etiā glo. & Albe. ff. de his qui not. infa. vbi miles, qui lege Iulia de adulteriis damnatus fuerit, ita infamis est, vt etiam ipsa sententia eum sacramento ignominiæ causa soluat. Secundum quam sententiā Traianus Centurionem adulterij conuictū exautorauit, & relegauit, teste Plinio Iuniore lib. 6. episto. ad Cornelianum. Et ex l. palàm. §. quæ in adulterio. ff. de ri. nup. vbi depræhensa in adulterio etiā nondum damnata, infamis est æquè, ac si damnata fuisset. Sed & in eam rem tex. est omniū apertissimus in l. si quis viduam. ff. de quæst. vbi si

Adulteriū an pœna mortis de iure ff. puniatur. *Traianus.*

quis alij nuptam etiã cognatam,& cum qua nuptias contrahere nõ potest,corruperit, in insulam deportandus est:quia duplex crimen,& incestũ,& adulteriũ committit. Cuius tex. autoritate Flo. à sancto Petro,in l.j.C.de hære.institu.scribit, quòd de iure ff. pœna deportationis statuebatur in adulterum. Quod & asserit Alcia.lib. Paradoxorum 5.c.8. Imò verò per eam l.Roma.in d.l.si seruus eius.ad fi.ff.de acqi.here. dicit probari,quòd nec deportationis pœna ei fuisset inflicta,nisi & incestus coniunctus ei fuisset.argu.l.vim passam.§.proscriptione.ff.de adult.vbi maior proscriptio requiritur,quando duplex illud crimen simul est iunctum. Verùm Accursi.in d.l.si quis viduam. parum sibi consentiens,sentit,& eo iure,sicuti & iure C.pœnam capitis obtinere:sed fortè(inquit) ob dignitatem,& nobilitatem delinquentis mitiùs illic punitur.& ibi Bar.planè intelligit Accursij vacillationem,nec tamen quicquã subleuat. At ipse Bar.in l.inter liberas.in princ.ff.de adult.illud tantùm dicit,pœnã capitis esse de iure Digest.per tex.in d.l.si quis viduã. & idem quoque volut ipse Accur.vltra loca superiùs citata,in l.scio.ff.de testibus. & Io.Faber,in §.item lex Iulia.Institu. de publ.iud.& Bal.in sua Marga.in verbo,adulteriũ,versi.ij.vbi dicit,quòd adulterij pœna de iure antiquo non erat capitis. In quam sententiã scribit Cornelius Tacitus ad calcem lib.2.Histor.imperante Tiberio, grauibus Senatus decretis libidinem fœminarum fuisse coërcitam, proferttque exemplum Vestiliæ vxoris Titidij Labeonis, quæ adulterij conuicta,in insulam Seriphon abdita fuit. Ex quo planè apparet,eam tum fuisse grauissimam pœnam in adulteras.

De eadem re.

20 ¶Contrà autem videtur,& ante eam l.quamuis pœnam capitis fuisse statutam in adulteros, ex d. l.transigere.C.de transact. Cuius hæc verba sunt, Transigere de crimine capitali, excepto adulterio,prohibitum non est. In aliis autem publicis criminibus,quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet. Vides igitur adulteriũ esse crimẽ capitale. Et ne quis calumnietur,ex eo quòd pœna capitis intelligitur etiam alio modo,quàm mortis & sanguinis,per l.ij.§.capitalia.ff.de publ. iud.& §.j.Instit.eo.tit.subdit in oratione aduersatiua,quæ priorem interpretatur: In aliis autẽ, quæ sanguinis pœnã non ingerunt,ex quibus intelligis facilè,in id crimen esse constituiã pœnam capitalem,& eam quidem sanguinis. Ideò Saly.ibi dicit,quòd nusquam alibi meliùs probatur pœnã adulterij de iure C.mortem esse. Ea autem l.est Diocletiani,& Maximiani, qui præcesserunt Constantinum. Sed & videtur longè ante iura C.& ex Lege Iulia,pœnã capitis in adulteros statutam fuisse,per tex.apertissimũ in d.§.item lex Iulia.Instit.de publ.iud.vbi hæc verba adscribũtur, Lex Iulia de adulteriis coërcendis,temeratores aliarum nuptiarũ gladio punit.quem tex. Ioan. Fab.intelligit de iure C.& quidem malè,cùm nuncupatim loquatur de Lege Iulia, quæ fuit lata longè ante tempora C.imò & omnium Iurisconsultorum,quorum in ff.leges habemus. Et ideo eum §. intelligit nominatim de pœna Legis Iuliæ. Host.in Summa de adult.§.quæ pœna.col.j.versi.pœna autem. Et hanc partem fulcit,quod scribitur in l.j.ff.de extraord.cri. solicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri uon possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniri. Quid autem restat, si effectu potiantur, quàm vt gladio feriãtur? Nec modicum vrget,quod tradit Suetonius,Augustum,qui eam legem Iuliam tulit,vt suprà diximus,mori coëgisse Proculum vnum ex acceptissimis libertis, compertum adulterare matronas. Et quod suprà diximus,Iuuenalem scribere, legem hanc amaram omnibus,atque ipsis Veneri Martiq; timendam: quæ non nisi summo supplicio conuenire possunt. Et quod Virgilius legum Romanarum peritissimus scribit lib.6. Aeneidos,

Legis Iuliæ in adulteros pœna an mortis esset.

Quique ob adulterium cæsi.—

Nam & perspicuum videtur, fœminas quoque ex Lege Iulia ob adulterium pœnam capitalem subiisse,ex l.castitatis.C.de adul.quam ita intelligit glos.in c.tuæ.de procu. Ea autem lex est Alexandri Seueri,vt hinc facilè appareat ipsius tempore eam l.fuisse obseruatam. Postea verò tempore Theodosij Imperatoris,mulier quæ in adulterio fuisset depræhensa, in angusto prostibulo includebatur,mittebanturq;,qui eum ea palæstram veneream exercerẽt,atque interim tintinnabula percutiebant,vt eius sono res ea omnibus innotesceret. Quod tamẽ ipsum correxit Theodosius, aliisq; pœnis adulteras puniri statuit,vt autor est Socrates Constantinopolitanus apud Cassiodorum in Tripertita Historia,lib.9.c.24. Diuus autem Augustinus lib.de Ciuitate Dei 3.c.5. scribit, antiquos Romanos fœminas adulteras morte non puniuisse.

Alexander Seuerus. Theodosius.

De eadem re.

21 ¶Ex quibus constat,rem hanc esse admodũ dubiam,vt non mirum sit, si Accursius, qui optimè omnium legum capita tenuit,in ea re vacillarit,nec Bart.in d.l.si viduam. quicquam asseueranter tradiderit,sicuti nec Cy.in d.l.quamuis.nec Bal.consi.cccxxix.super eo quod à me quæritis,lib.5. nec Io.Ana.in c.significasti.col.pe.de adul.quibus locis hanc legum,& glo.discordiã optimè perceperunt,nec sedauerunt tamen. At Saly.in d.l.quamuis.col.pe.vers.extra glo.post multa hinc inde adducta,tandem in hoc residet,vt per d.l.quamuis.imponatur pœna gladij materialis. Sed Raphaël Fulg.post Petr.ibi,dicit ex ea lege Iulia pœnã fuisse gladij,sed aliquando ex qualitate personæ fuisse restrictam ad deportationẽ. Alter Raphaël Comensis,consi.cliij.visis in inquisitione,asserit pœnã capitis primùm tempore C.fuisse in adulteros statutã,per d.l.transigere. Ante verò,deportationẽ tantùm fuisse illatam,per multa ex iuribus,quæ suprà aduocauimus. At quod scriptũ est in d.§.item lex Iulia,intelligendum de lege Iulia suppleta per duas illas cõstitutiones C. Nam si nouo statuto mutetur pœna antiqua, tunc dicitur quis accusari ex lege antiqua,non ex noua, ex sententia Bart.qui & in hoc casu loquitur,in l.j.col.pen.versicu.vlteriùs quæro.ff.de publ.iud.

Nec

Nec absurdum est, inquit Comen. ita exponere, ne iura iuribus contradicant. Sed Bart. non id dicit, ad quod illum allegat Raph. nec opus est etiam ita hic dicere, vt patet ex iis quæ diximus.

22 ¶Illud minimè dubium est, postremis Authen. constitutionibus pœnam mortis mulieribus adulteris fuisse remissam, alia substituta, vt videlicet verberibus cæsæ in monasterium mittantur. anth. sed hodie. C. de adul. & in corpore vnde sumitur. Id quod, quantùm ad monasterium, complexa sunt Decreta Papalia in c. gaudemus. de conuer. coniug. Adeò mores deciderunt, & in deterius lapsi sunt. Nam nihil rerum omnium impudicas mulieres magis à libidine deterruisset, quàm pœna, quam maximè mulieres verentur, adhorrent, detestantur, vel teste Euripide in Troadibus, cuius hi versus sunt loquente Menelao: *Adulterarum pœna remissa.*

ἐλθοῦσα δ' ἐς ἄργος, ὥσπερ ἀξία, κακῶς
κακὴ θανεῖται, καὶ γυναιξὶ σωφρονεῖν
πάσαισι θήσει. ῥᾴδιον μὲν οὐ τόδε.
ὅμως δ' ὁ τῆσδ' ὄλεθρος εἰς φόβον βαλεῖ
τὸ μῶρον αὐτῶν, κἂν ἔτ' ὦσ' ἐχθίονες.

Vbi verò venerit Argos, vt digna est, malè
Mala morietur, & mulieribus, vt castæ sint,
Omnibus exemplum erit. Facilè quidem hoc non fit:
Sed tamen huius cædes in metum iniiciet
Fatuitatem illarum, etsi fuerint pessimæ.

23 ¶Sed & posterioribus temporibus pœna quoque adulterorum, hominum statutis minuta est, pro adulterio imponens pœnam ducentarum librarum, vel trecentarum, si mulierem quis cognitam domi per horã detinuerit, vt refert Corn. consi. cxiiij. licet primo aspectu, col. j. versi. pœna autem. Similiter & Bononiæ, qui adulterium commisit, 200. libris mulctatur, referente Barb. consi. lxiij. licèt in medium, in princip. lib. 4. statuto Florentino pœna mille adulteris statuitur, vt prodit idem Barb. consi. lxxxvij. illud referam, col. v. lib. 3. post Cyn. & Bal. in l. etsi post tres. ff. si quis cautio. Ex statuto Treuisij, bona mulieris adulteræ tantùm confiscantur, autore Pet. Anch. in repe. c. 1. in xij. q. prin. versi. ego vidi similem quæstionem, de consti. At statuto ciuitatis Nouariæ, si quis per vim adulterium commiserit, condemnatur in lib. 100. imperiales: si autem sine vi, in lib. 50. imper. Verùm mulier, si viro placuerit, comburitur: quòd si vir voluerit, dotem tantùm amittet: testis Signo. consi. lviij. statuto ciuitatis Nouariæ, in prin. Bald. autem consi. ccxxij. Antonius commisit, mentionem facit cuiuspiam statuti punientis adulterium centum lib. nec locũ statuti declarat. dicit quòd communiter ex statutis, adulterium punitur pœna pecuniaria. Ideò Ange. in l. vulgaris. in prin. ff. de fur. asserit in multis ciuitatibus pœnam pecuniariam statutam esse in adulteros. Et Io. Ana. in c. vlt. col. vij. versi. quærit etiam do. extrà de collu. dete. dicit id ita obseruari communiter ex statutis Italiæ. Idem autem Ang. in l. mater. §. mulier. ff. de adult. scribit, quòd per formam statutorum Italiæ, adulter nullo modo punitur, si mulier nupta more meretricio viuat, etiam sciente adultero eam esse nuptam. quod & repetit in l. si vxor. §. sed & in ea. eo. tit. *Perusiorũ pœna in adulteros. Bononiensiũ. Florentinorũ. Treuisanorũ. Nouariensiũ. Et in vniuersum Italorum.*

24 ¶In regno autem Franciæ (quod magis dolendum est) adulteri ex consuetudine nõ puniuntur, vt dicit Io. Fab. in l. consuetudinis. col. vlt. C. quæ sit long. consuet. Et idem alibi dicit, in §. ex nõ scripto. col. pen. versi. sed quæritur an consuetudo. Insti. de iure natu. quòd nunquam fuit auditum in regno Frãciæ, quòd adulter puniretur pœna iuris. Idem in d. §. item lex Iulia. Instit. de pub. iud. dicit, quòd hodie de facto adulterium reputatur industria, ob idq; deplorat nostrorũ temporum calamitatem: Non est, inquit, sanitas à vertice vsque ad plantam cedri, lilium conformatur hyssopo. Quid enim nobiles scribunt in hospitiorum parietibus iuxta armorum insignia, quod id non sapiat? Hactenus ille. Dicit tamen Guido Pap. Dec. Delph. 206. cuius hoc caput est, In hac ciuitate, post prin. quòd ex statutis Gratianopolis in crimine adulterij statuitur pœna centum solidorum: & D. Guliel. Bened. in repe. c. Raynutius. in verbo, eidem Petro tradiderunt, nu. 63. quòd ex statutis vrbis Cadurci, adulter pœna 60. solidorum tantùm punitur: aut nudus, sola scilicet camisia coopertus, per vrbem sine verberibus ducitur. Ego autem scio, in nostro senatu Parisiensi, non omnino abire impunitos adulteros, sed pro qualitate delicti & personarum virgis cædi, aut aliter puniri. Ex legibus Boiariorum à Theoderico rege Francorum editis, tit. de vxoribus & adulter. si quis cum vxore alterius concubuerit, componat maritum eius cum suo Vueregildo, id est, 140. solidis. Ex legibus autem Riboariorum ab ipso Theoderico latis, si quis vxorem alienam tulerit viuo marito, 200. solidis mulctatur. Vt non immeritò conqueratur Alciatus in l. probrum. ff. de verb. signifi. fures hodie strangulari, adulteros pecunia mulctari, vt sit maior pecuniæ, quàm morum, ratio. Pontificum autem sanctionibus, Clerici ob adulterium deponuntur, in monasteriumq; toto vitæ suæ tempore detruduntur, Laici excommunicantur, cap. si quis clericus. & c. Romanus. 81. dist. & c. intelleximus. de adul. & not. Hosti. in summa, tit. de adul. §. quæ pœna sit imponenda, in prin. At ex concilio Ancyrano, c. 20. si quis adulterium commiserit, non nisi septem annis in pœnitentia completis, ad pristinos gradus recipitur. & concinit 77. c. capitulum Græcarum synodorum à Martino Braccarensi Episcopo collectorum. Nec denique omiserim, quòd olim apud Troglodytas, si quis vxorem regis vitiasset, certo numero ouium mulctabatur, vt tradit Diodorus, lib. 4. c. 3. & Strabo lib. 16. & alibi quoque nos diximus. *Francorum. Gratianopolitanorum. Cadurcorum. Boiariorum. Riboariorum. Pontificum. Conciliorum. Troglodytarum.*

Vilißimus, qui non per se, sed per iudicem adulterij vindicat.

25 ¶Cæterùm Pau.Cast.consi.cclxxvij.cuius exordium est,in causa incarceratorum,col.iij.vers.item quod fecerunt,lib.2.dicit vulgò eum ceputari vilissimum,& deridiculum,& infamem virum,qui non se proprus manibus de adultero vxoris vindicarit,& io id adit iudicē. Quod sing.reputauit Matianus Soci.Iunior,consi.xxxiiij.incip.in causa nobilis,col.ij.nu.9.lib.2.Sed an tamē id verum sit in foro quod conscientiæ appellant,disces ex glo.in c.inter hæc.xxxiij.q.ij.& alus multis,quas tibi adduxi suprà in octaua l.connub.nu.4.incip.facit præterea. Sed & an valeat statutū siue consuetudo,vt adulter morte non poniatur,vide Aymo.Cranet.consi.cxxxvij.magister Robertus.

Adulterium graue scelus.

26 ¶Ex his autē quæ suprà diximus,satis liquet,esse admodū graue hoc scelus:id quod & attestantur Decreta Canonica,in c.1.81.dist.& in c.quid in omnibus.xxxij.q.vij.vbi ad verbum ita scribitur: Quid in omnibus peccatis adulterio grauius?Quæ fuit sententia D.Petri, vt retulit D.Clemens in epistola ad Iacobum fratrem Domini.In qua etiam paulò pòst, idem Petrus grauiter pronuntiat,Venenum adulterij esse cunctis malis perniciosius.Et hanc quoque huius sceleris grauitatem annotauerunt omnes Doct.in c.at si clerici.§.de adulteriis.ext.de iudi. Inter quos Bal. col.penult. Adulterium(inquit)reuera est crimen infestum laicis & bonis viris,& turbat honorem matrimonij,& etiam famam liberorum,qua consistit decus gentium,vt no.in auth.de nup.in prin.Angel. autem in §.ij.in auth.de mona.not.ex text.ibi,pessimum vitium esse vxorem alterius adulterare. Et Bal.consi.ccxlvj.visis actis.lib.4.& Bar.in rub.ff.de adul.vbi dicit,id crimen,præter læsæ maiestatis,esse maximum.

Adulterium peius periurio.

Thales Milesius censebat adulterium esse peius periurio. Percontanti enim adultero,an iuraret non commisisse se adulterium,Non est(inquit)periurium adulterio deterius. ὀ χεῖρον μοιχείας ἐπιορκία. Author Diogenes Laërtius in vita ipsius Thaleris.Hinc & eiusmodi crimen,iniquitas maxima vocatur,Iob 31.c.Et Sibylla Erythræa,quam præter cæteras præcipuam & nobilem fuisse commemorant,inter facinora,quibus maximè Deus irascitur,atque irritatur,adulterium reponit,vt constat ex his versibus,quos ex ea retulit Lactantius,in lib.quē de Ira Dei elegantissimè conscripsit,c.22.Et in hanc sententiam est & illud Euphronis,apud Stobæum c.6.

οὐκ ἔστι μοιχοῦ μεῖζον οὐδὲ ἓν κακόν.

Non est adultero maius vllum malum.

In coniugato autem est id crimen grauissimum,c.vt clericorum.& ibi no.Bald.& alij,extrà de vi. & hon.cler.Porrò facilè intelligi potest,quantum id crimen adulterij esse Christus censuerit, qui cùm in Euangelio suo retinēdas omnino vxores iussisset,nec vllam permisisset diuortij causam, contra Mosis legem,vnicum adulteriū excepit. Ferenda est igitur vxor temulenta,iracunda,gulosa,vaga,iurgatrix,deformis:solam licet adulteram repudiare. Aspera quidem & reliqua sunt vitia,sed toleranda,at fidem toro violasse,intolerabile est.Cæterùm Chrysostomus in Euangelium D.Ioan.Homi.62.docet adulterium grauius esse idololatria.

Redit ad principium huius legis.

27 ¶Igitur(vt redeamos)alienarum fœminarū adulterio non se turpiter viri contaminent:quin faciāt vt id possint dicere,quod apud Iureconsultum in l.Titiæ.ff.de aur.& arg.leg.testator quispiā profitetur se fecisse,videlicet se semper cum vxore sine mendacio vixisse.Quod tum demū assequentur,si fidei,quam iam statim in ingressu matrimonij vxoribus promiserint,nō deerunt. Alioquin sciant futurum sibi infelix infaustumq́;,atque infortunatum matrimonium , vxoribusq́; se molestissimis vsuros,& infestissimis.

Viri molestius ferunt uxoris mortem,quàm adult.

Et uulnera proprij corporis.

Et neces filiorum.

Nam si viri vxorē adulteria tam ægrè ferant: vt ea molestiùs patiantur,quàm neces ipsarum:(maritus enim vt scribit Hieron.in Amos,c.7.ante fi.libentiùs audit vxorem interfici,quàm pollui) si (inquam)id modestiùs patiātur,quàm sese proprio corpore vulnerari,vt dicit Fab.in §.sciendum.Insti.de dona.imò quàm neces filiorū,vt clanculum & subobscurè innuit tex.in l.codicillis.§.matre.ff.de leg.ij.quem ita intelligunt Ray.Ia.Are. Bal.Alb.& alij Doc.ibi.Bal.in l.Athletas.§.calumniator.ff.de his qui no.infa.& in l.vlt.col.pen.vers.venio ad secundam.& ibi quoque Alex.col.vlt.dum allegat tex.no.in d.§.matre.ff.de feri.& ipse Bal.in c.ex parte nostra.& ibi etiam Barb.col.pe.de consuet.& idem Bal.consi.clxxvj.Cæcilia recessit à Francisco,col.ij.lib.1.& cons.cclxxvij.in causa Gulielmi de Corradis,lib.5.Alb.Ro.& Pau.Cast.in l.vlt. §.j.ff.de publica.vbi & ipsi Ro.& Pau.hoc intelligunt, nisi vilitas personæ spernentis adulterium vxoris,aliud induceret,per tex.ibi.& Luc.Pen.in l.j.col.xxij.versic.xxiiij.quæritur.C.pub.læti.lib. 12.Rom.in l.transigere,col.ij.versi.item nota quòd in crimine.C.de adul.& Alex.consi.xxiiij.animaduersis iis quæ tam per testes,col.x.versi.cùm stuprum.lib.2. Et Corn.consi.xliij.deueniendo, col.iij.versi.circa secundū,lib.4.& Barb.in d.c.at si clerici.§.de adulteriis.col.ij.& ibi quoque Phil. Dec.col.ij.de iud.& idem Barb.in c.1.col.v.& iterum in c.accedens,col.ij.extr.vt lit. non contc.& consi.vlt.sapienter,col.viij.versi.modò in casu lib.2.& Bap.Cacia.in repe.l.si qua illustris.col.xiij. C.ad S.C.Orphi.Ias.in l.transigere,col.ij.in ij.not.de trans.Card.Alex.in c.2.col.ij.versi.no.ibi,ne fortè deteriùs,ext.de spons.Catel.Cot.in memo.statuta quòd bānitus.col.ij.versi.præterea in muliere.Io.Lup.qui illum tex.dicit sin.in rep.rub.de dona.inter vir.& vxo.§.lxxviij.col.ij.Fran.Rip.in l.vlt.in ij.q.C.de reuo.don.Ferd.Loaz.in repe.l.filiusfa.§.diui.nu.293.ff.de leg.j.Bauer.in §.est autem.Insti.de hær.inst.Lud.Gomes in §.fuerat.char.pe.col.vlt.Insti.de acti.Ben.in rep.c.Raynutius in verbo,cuidā Petro tradiderunt,nu.109.extrà de testa.Cæsa.Lamb.in tract.de iure patro.in 19. arg.x.q.prin.j.partis lib.2.Si(inquam)viri id tam molestè ferant,quo tandem animo fœminæ accipiant virorū adulteria,quas natura finxit præcipites,vt suprà dictum est.

Mulieres in primis exasperat

Nihil profectò vxores, præsertim castas,æquè exasperat,quàm virorū congressus,cum externis impudicisq́; mulieribus,

hoc

hoc ipsum attestante Imperatore, in l. consensu, post princ. vbi Bal. & Ang. id aunotant. C. de repud. & in §. miliores. in authen. de nup. quem & ad hoc expendit Ange. vbi suprà, & in l. si vxor. §. iudex. ff. de adul. & Iason in l. ex ea parte. § mulier. in j. not. ff. de verbo oblig.

ratuirorum adulterium.

28 ¶Impatiẽtes sanè sunt huiusce rei prę cæteris omnibus rebus mulieres: & quiduis aliud in marito, quàm pellicẽ, æquioribus oculis aspiciũt. Verùm ex pellicatu excãdescunt, irascũtur, ac vindictã parant, furoréque væsanienti instinctę, atrocia diráque facinora conficiunt, nec aliis, nec viris ipsis, nec filiis, nec sibi denique, suóque pudori parcentes. Scribit Pausanias lib. 3. quo Laconica tractat, quòd cum Helena post mortẽ Menelai à Megapenthe & Nicostrato filiis Orestis fugata, in Rhodum peruenisset, eam Polyxo, quæ Polyxena aliis dicta est, vxor Tlepolemi, ad quam iure veteris amicitiæ diuerterat, arbori iussit suspendi, ob viri zelotypiam. Et hinc est (ait Pausanias) Rhodiis Helenes Δενδρίτιδος, id est arboreæ, sacellum. Thessalicæ quædam mulieres Laidem formosam meretriculam in templo Veneris ligneis testudinibus ob zelotypiam trucidarũt, quòd à Pausania Thessalo amaretur, cuius rei causa pestis Thessaliam tantisper vexauit, donec templum ἀνοσίας ἀφροδίτης, id est, impiæ Veneris condiderunt, quòd mulieres impiam in phano Veneris cædem commisissent: vt retulit Timæus lib. 13. Historiarum, & ex eo Athenæus lib. 13. ca. 20. atque etiam interpres Aristophanis. Laodice vxor Antiochi regis Syriæ (is est, cui Deus cognomentum fuit) Berenicen Ptolemæi sororem, quam maritus deperibat, illiúsque ex Antiocho filium, primùm interimi iussit, deinde & se veneno necauit: vt testis est locupletissimus Hieronymus in Dani. c. 11. & tangit Appianus in lib. qui Syrius inscribitur. Quamuis non desint, qui aliter referant. Tradunt & Decreta canonica in c. si qua fœmina. 50. dist. mulierem quandam furore zeli accensam, tam atrociter ancillam suam verberasse, vt aliquantò pòst cruciabiliter animam emiserit. Est autẽ illic mendum (vt id obiter dixerim) cùm scribitur in codicibus qui circunferuntur, inter certũ diem, vbi scribendum est, intra tertiũ diem, vt videre licet ex concilio Elibertino, à quo illud c. deptomptum est, c. 5. & ita etiam cum text. intelligũt Ro. & Barb. in l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig.

Mulieres ex virorum adulteriis in insaniam vertuntur.
Helena arbori suspensa ob zelotyp.
Lais ob zelotypiam trucidata.
Veneris impia templum.
Laodice pellicem & se quoque interemit.
Ancilla à domina ob zelotypiam interempta.

29 ¶Legimus & apud Tullium libr. 2. Officiorum & Valerium Maximum lib. 9. cap. 14. Alexandrum Pheræum à Thebe vxore interfectum propter pellicatus suspicionem: quanquàm Plutarchus in Pelopida, & Diodorus Siculus, libr. 16. quo Philippi Macedonis gesta describit, id aliter referunt. De illo autem est illud Ouidij in Ibin:

Inq; tuo thalamo ingulemis more Pheræi,
Qui datus est leto coniugis ense sua.

Nec dissimi ratione tradit Iustinus, lib. 26. Demetrion Antigoni regis filium iussu Arsinoes vxoris interemptum, quòd cum Berenice socru stupri consuetudinem haberet. Alter Demetrius cognomento Nicator à Cleopatra vxore occisus est, ob zelum Rhodogunæ Phraatis Regis sororis, vt tradit Appianus in illo ipso libro, qui Syrius inscribitur. Clytęmnestra, cùm didicisset Agamemnonem maritum deperire Chryseidem, & se adulterio cum Aegistho polluit, & maritum ipsum morte mulctauit, vt postea dicemus. Sunt & qui existiment Antoninum Verum, Imperatorem Romanum, è Lucilla vxore veneno sublatum ob venereum cum Fabia cõmercium, sicuti à Capitolino scriptum est.

Alexander Pheræus ab uxore necatus ob zelotypiam.
Demetrius quoque.
Demetrius alter.
Agamemnon.
Antoninus Verus.

30 ¶Apuleius quoque autor est, lib. 8. Metam. vxorem cuiuspiam villici dolore pellicatus instigatam cunctas mariti rationes, & quidquid horreo conditum tenebatur, admoto igne combussisse. Sed tali damno tori sui contumeliam vindicasse non contenta, iam circa viscera sua sæuiens, laqueum sibi innectit, infantulúmque, quem de eodem marito iandudum susceperat, eodem funiculo nectit, séque in prælatissimum puteum, appendicem paruulum trahens præcipitat. Idem libr. 10. eiusdem operis, tradit & aliam mulierem suspicatam maritum sororis concubitu vti, puellam primùm acerbissima crudelissimaque morte interemisse, deinde maritum & filiam, quam & ex eo susceperat, veneno necasse. Scribit Palæphatus, & eius autoritate Eusebius Chronographus, Sphinga vxorem Cadmi, propter zelum Hermiones, à viro recessisse, ac contra eum bellum iuisse. Quod & ab Euripide descriptum est in Andromache, recensente illius querelam, malarum scilicet fœminarum congressu se perditam, quod illis obtrectatricibus aures fidémque adhibuisset:

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοί μ' ἀπώλεσαν,
αἵ μοι λέγουσαι τούσδ' ἐχαύνωσαν λόγους.

Mulier ob zelotypiã cũcta mariti bona combussit.
Sphinx à viro ob zelotypiam recessit, & bellum cõtra eũ mouit.

31 ¶Dirce autem cùm suspicaretur Lycum maritum Thebarum Regem esse captum amore Antiopes Nyctei, aut, vt Homerus libr. 11. Odyss. & Apollonius Rhodius lib. 1. Argonauticôn tradunt, Asopi filiæ, puellam in montem raptam tauri ceruicibus alligauit, tedásque ardentes à cornibus suspendit, vt bos furiosior Antiopen per abrupta & scopulos tractam discerperet. Et hinc natum adagium, ἀντιόπης θρῆνος, Antiopes luctus. Quamquam Propertius lib. 3. ita historiam describit, vt non Antiopen bouis cornibus voluerit alligarã, sed Dircen ipsamà Zetho & Amphione, ipsius Antiopes ex Ioue filiis, matri subuenientibus. ita enim scribit,

Testis erit Dirce tam vero crimine sæua
Nycteos Antiopen succubuisse Lyco.

& cætera quæ sequuntur.
Et cum eo conuenit Iulio Hygino Fabularum ca. 6. Et id quoque transeunter tetigit Plautus in

Dirce ob suspicionem pellicatus Antiopẽ interemit.
Prouerbium.

Ino ob candẽ causam filium deperiit.

Lemnia mulieres ob zelotypiam maritos omnes necarunt.

Pseudolo, & Pausanias in Bœoticis. Ino quoque suspicata virum rem habere cum Antiphera serua, propriũ filium, quò se vlcisceretur, deperisse dicitur, referente Plutarcho Problematon c.15. Scribit & Apollonius Rhodius eod. illo li.1. Argonauticon, Lemnias mulieres zelotypia incensas, quòd mariti captiuas quasdam mulieres adamarent, maritos suos omnes dormientes, & præterea vniuersum genus masculinum obtruncasse. Ex quo est illud quoque Ouidij in Ibin,

Quósque ferè morti Lemnia turba dedit.

De quo etiam Statius lib.5. Thebaidos, haud multò post princip.

Medea proprios filios eadẽ de causa interemit.

32 ¶Hæc eadem affectio Medeam impulit, vt filios proprios ex pellicatus incentiuo crudelissimè interimeret: vnde exiit illud Virgilianum in Pharmaceutria:

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus.—

Illud quoque Ouidianum lib.1. de Arte amandi:

Et nece natorum sanguinolenta parens.

Et alibi, eodem quoque lib.

Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
Quæ socij damno sanguinis vlta virum est.

Et lib. Amorum 2. Eleg.14.

Vtraque sæua parens: sed tristibus vtraque causis,
Iactura socij sanguinis vlta virum est.

Progne quoque. Althæa, Ariadne. Heristilla.

Hic quoque dolor Prognen armauit aduersus propria viscera: vt quæ propter stupratam à Tereo marito Philomelam, suis manibus Ityn commuoem filium interemit, Tereóque epulandum præbuit: vt graphicè descripsit Ouid. libr.6. Metam. Eadem de causa Althæa, Ariadne, Heristilla crudelem filiorum cædem perpetrarunt, vt videre licet passim apud Poëtas.

33 ¶Propterea Euripides Atheniensis, tantæ autoritatis Poëta, vt singula eius verba singulas sententias existimaret esse Cicero, in ea fabula, cui titulus Medea inscribitur, hanc quoque sententiam reliquit:

—γυνὴ γὰρ τ' ἄλλα μὲν φόβου πλέα,
κακὴ δ' ἐς ἀλκὴν, καὶ σίδηρον εἰσορᾶν.
ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἀδικουμένη κυρῇ,
οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μιαιφονωτέρα.

Mulier enim aliàs quidem timoris plena,
Timida autem in pugnam & ferrum inspicere,
Cùm autem in lectum iniuria affecta fuerit domina,
Non est alia mens truculentior.

Quem secutus Seneca & ipse Tragicus, in eiusdem nominis Comœdia, non minùs verè, quàm venustè scripsit:

Nulla vis flammæ, tumidíque venti
Tanta, nec teli metuenda torti,
Quanta cum coniunx viduata tedis
Ardet, & odit.

Et rursus in Hercule Oetæo ita facit Deianiram loquentem:

O quàm cruentus fœminas stimulat dolor,
Cùm patuit vna pellici & nupta domus!
Scylla & Charyddis Sicula contorquens freta
Minùs timenda est: nulla non melior fera est.

Nec multò pòst,

Non ibo inulta, gesseris cælum licet,
Totúsque pacem debeat mundus tibi.
Est aliquid hydra peius, irata dolor Nupta.—

Et Onidius lib.2. de Arte amandi:

Sed neque fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rabidos dum rotat ore canes:
Nec Lea, cùm catulis lactentibus vbera præbet,
Nec breuis ignaro vipera læsa pede:
Fœmina quàm socij deprensa pellice lecti:
Ardet, & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammásque ruit, positóque decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.
Coniugis admissum violatáque iura mariti
Barbara per natos Phasias vlta suos.
Altera dira parens hæc est, quam cernis hirundo,
Aspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos & firmos rumpit amores.
Crimina sunt cautis ista timenda viris.

34 ¶Huc quoque quadrare potest Græcus ille versiculus suprà alibi adductus:

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.

Incendit omnem fœminæ zelus domum.

Et quod

Et quod scribitur Eccle.26.Dolor cordis & luctus,mulier zelotypa:in muliere zelotypa,flagellum linguæ omnibus communicans.Sed nos fortè inferiùs in 16.eadémque vlt.leg.connub.latiùs disseremus(nisi nos quotidianæ nostræ occupationes impediãt)de zelotypia viri & vxoris,& quantùm ab ea alienos eos esse oporteat.Sed illud interim hic dicemus,non solùm vxores viros ob zelotypiã interimere,sed & interdum quoque è diuerso viros vxores. Nam Iustina nobilissima puella Romana,puellas ætatis suæ forma supergressa,cùm iuueni locupleti quidem,sed stolido & propè furioso nuptui esset à parentibus tradita,ex sua sola pulchritudine in suspicionem marito venit,qui cãdidissimæ vxoris ceruicem cõspicatus,inclinantis se ad exuendũ calceum, furore ex zelotypia accensus,teneram puellam nouamque cõiugem iugulauit. Cuius est illud Epitaphium:

Viri quoque uxores interimunt.

Immitis ferro secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis,
Durus & ante torum,quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostræ virginitatis honos.
Nec culpa meruisse necem,bona numina testor:
Sed taceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ,discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Vt iam non mirum sit fœminas zelotypiæ præ viris impotentissimas in huiusmodi virorum necem coniurare,cùm mulier ipsa zelotypum maximè sit animal, vt alibi diximus autoritate Plutarchi in lib.de Tranquillitate animi.

35 ¶Et sanè paucas admodum fœminas reperies,quantumlibet modestas, & viris indulgentes, quæ æquo animo pellicem ferant : imò verè nescio , an & alias præter Tertiam Aemiliam prioris Africani,Stratonicam Deiotari regis,Saram Abrahæ,& Rachel Iacob vxorem. Illa enim cùm sciret viro suo ancillulã ex suis gratã esse,dissimulauit:ac post mortem Scipionis(ne quis putet id,dum viueret,tantùm fecisse)manumissam ancillam in matrimoniũ liberto suo cum liberali dote dedit, vt scriptum reliquit Valer.lib.6.cap.6.Stratonica autem cùm se liberis,qui in regni successionem vocarentur,carere videret,marito persuasit, vt ex quacunque posset,genitos sibi supponeret: quod cùm is negligeret,ex ancillarum numero virginem forma præstantem nomine Electram, Deiotaro conciliauit , ex eáque genitos tanquam proprios educauit : vt à Plutarcho proditum est in lib.de claris mulieribus. Nõ absimiliter Sara vxor Abrahã,Agar ancillam suam Aegyptiam marito offerens,Ingredere (inquit)ad ancillam meam,si fortè saltem ex illa suscipiam filios , vt scribitur Genesis 16.Rachel quoque cùm se sterilem animaduerteret,Balam ancillã suam marito comprimendam dedit, Vt pariat,inquiens,super genua mea, & habeam ex illa filios , vt scribitur Gene.30. Quamquàm & Homerus libro 4. Iliados tradit Theanò Anthenoris vxorem Megem nothum viri filium,æquè ac suos ipsius filios,in gratiam mariti dilexisse.

Aemylia pellicè uiri Scipionis liberaliter dotauit.

Stratonica uiro ancillam formosam ex qua liberos susciperet conciliauit. Sara Abrahæ uiro itidē fecit.

36 ¶Caueant igitur omnino , qui in ordine sunt maritorum , ne externarum sectentur cõcubitum, rum ob eas, quas iam diximus,rationes,ne videlicet Deum Optimum Maximum grauiter offendant : néve amor vxorius vertatur in odium capitale,& internecinum,quod iam diximus. Sed & etiam,ne vxores impudicas faciant & adulteras. Vicariã enim suæ voluptuariæ palęstræ venereæ, suique mellitissimi pabuli, ferre fœmina nec potest,nec vult : & si eo se frustratam vel tantillum sentiat,aliunde sibi de compensatione prouidet:tum ne quid sibi de iusto & legitimo concubitu deperat,sed acceptam ex viri adulterio iacturam sarciat: tum item vt se vlciscatur, & par pari referat. Quam rem animaduertens Naso libro 1. de Arte amandi : sic infit:

Virorũ adulteriũ uxores impudicas facit.

Tum quoque tentanda est, cùm pellice læsa dolebit:
Tunc facies opera ne sit inulta tua.

Cuius rei exemplum affert lib.eiusdem operis 2. Agamemnonis & Clytæmnestræ:

Dum fuit Atrides vna contentus , & illa
Casta fuit : vitio est improba facta viri.
Et paulò pòst:
Et malè peccantem Tyndaris vlta virum est.
Nam Homerus lib.1.Iliados scribit ipsum Agamemnonem præposuisse Chryseidem Clytæmnestræ:

—Καὶ γάρ ῥα Κλυταιμνήστρας προβέβουλα
κουριδίας ἀλόχου.

Ideóque & hanc adulterij sui excusationem prætendit Clytæmnestra apud Euripidem in Electra,de Agamemnone loquens:

ἀλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἔνθεον κόρην,
λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε·καὶ νύμφα δύο
ἐν τοῖς αὐτοῖσι δώμασι κατεῖχομεν.
μωρὸν μὲν οὖν γυναῖκες. οὐκ ἄλλως λέγω.
ὅταν δ' ὑπόντος τοῦδ' ἁμαρτάνῃ πόσις.
Τἄνδον παρώσας λέκτρα,μιμεῖσθαι θέλει
γυνὴ τὸν ἄνδρα, χ' ἅτερον κτᾶσθαι φίλον.

Id est propè ad verbum:

Sed venit habens mihi insanam fanaticam virginem,
Lectóque intulit : & sponsa bina

In iisdem

In iisdem domibus detinebamur.
Stulta quidem sumus mulieres non nego.
Cùm autem insito hoc animis peccat maritus
Fastidiens connubia, imitari vult
Mulier virum, & alium parare amasium.

Ex quo est & illa eiusdem Clytemnestræ in virum expostulatio, apud alium Poëtam Tragœdiographum, sed Latinum, Senecam dico in Agamemnone:

Sic auspicatus bella non meliùs gerit
Amore captæ captus. Et paulò pòst,
Ablatam Achilli diligit Briseida.
Et post trophæa Troica, ac versum Ilium,
Captæ maritus remeat, & Priami gener.

Nam vt id postremum intelligas, ipse Agamemnon post Troiæ excidium Cassandram Priami filiam adamauit, vt tangit Ouid. lib. 2. Trist. illo versu,

Téque Mycenæo Phœbas amata duci.

eámque secum domum duxit: ob quod eandem interfecit Clytemnestra, vt videre licet apud Homerum lib. 11. Odysseæ. Ex quibus est & illud Horatij lib. Carm. 3. Ode 10.

O quamuis nec te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curuat, supplicibus tuis
Parcas, &c.

37 De eadem re. ¶Itaque Aristoteles lib. 1. Oecon. c. 4. Primùm, inquit, leges sint viro ad vxorem, vt iniuria cesset: sic nec ipse iniuriam patietur. Est autem (vt ille paucis interiectis scribit) viri iniuria, externarum mulierum congressio. Et vt scribit Seneca ad Lucil. Epist. 95. Grauissimum est in vxorem iniuriæ genus, habere pellicem. Ideo Aristoteles ipse lib. 2. Oecono. c. item 2. Prudentem ait, ignorare non decet, qui parẽtibus, quíue vxori & filiis honores cõueniant: vt tribuens vnicuique quæ sua sunt, iustus & sanctus habeatur. Pergrauiter enim vnusquisq; fert honore suo priuari: nec si aliena quis permulta tribuat, contentus erit, si sua sibi auferantur. Nihil verò magis suũ est vxori, nec magis illi à viro præstandum, quàm sancta & intemerata societas. Et antè dixerat, Maximus honor est sobriæ mulieri, si cernat virum suum obseruantem sibi castitatem, nec de vlla muliere magis cogitantẽ, sed præ cæteris omnibus hanc & suam & fidelem sibi existimantem. Tantò enim magis studebit mulier se talem præstare, quantò magis se cognouerit fideliter atque iustè à viro diligi.

38 De eadem re. ¶Hincque Vlpianus Iurisconsultus in l. si vxor. §. iudex. ff. de adult. elegãter, vt aliàs semper, præcipit in crimine adulterij inquirendum, an maritus pudicè viuens, mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit. Periniquum enim (inquit) esse videtur, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibeat. Quæ verba assumpta sunt ex l. quapiã Antonini Imperatoris, quam citauit D. Augustinus in libr. 2. de Adult. coniug. Et eadẽ propè in eadem sententia adscripsit Lactantius libro 6. qui est de vero cultu: Exemplo (inquit) continentiæ docenda vxor, vt se castè gerat. Iniquum est enim, vt id exigas, quod ipse præstare non possis. Et paulò pòst scribit, vxorem eius, qui circa corrumpendas alienas vxores occupatur, exemplo incitatam aut imitari se putare, aut vindicare. Idque est, quod ipse Augustinus similiter in c. si dicturi. 32. q. 6. monebat, vt quales volumus vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant: & si intactam quærimus, intacti simus: vt alibi suprà diximus, videlicet in 9. leg. connubiali, num. 229. incip. denique & duob. seq. vbi & alia multa in eam sententiam adduximus, quæ illic videre promptum est. Sed & huc alludens Iob ille vir rectus, & timens Deum, cap. 31. Si deceptum est (ait) cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij.

39 ¶Sed & Aesopus apud Planudem ita Ennium filium monet, ἀεὶ τῇ γυναικί σε χρῶς ὁμίλει, ὅπως ἑτέρου ἀνδρὸς πεῖραν μὴ ζητήσῃ λαβεῖν. Id est, Semper vxori tuæ adhære, ne alterius viri periculum velit facere. Et huc quoque pertinet illud Oseæ quarto: Non visitabo super sponsas vestras, cùm fuerint fornicatæ, quoniam ipsi cum meretricibus conuersabantur. Tanquam scilicet quodammodo excusentur mulieres adulteræ ob virorum suorum adulteria. Quibus accedit, quòd (si credimus Astronomiç professoribus) sæpe is horoscopus, qui mœchos viros facit, vxores quoq; mœchas nancisci facit. Nam vt scribit Iulius Firmicus Astron. lib. 8. cap. 27. decima pars Capricorni si fuerit inuenta Marte præsente, mœchos facit, qui & vxores adulterio corruptas sortiẽtur. Et alibi sæpe talia complura apud eundem, & alios huius artis scriptores, videbis. Verùm (quod sæpe diximus) id necessitatem non facit.

40 Viri uxores honorent, si ab his honorari uolunt ¶Igitur si ab vxoribus mariti honorari quasi mariti cupiant, ipsas quoque tanquam vxores honorent: nam & honorare vxores viri debent, vt Diui Pauli testimonio tradit D. Hieronymus in Michæam, cap. 7. & assentitur D. Petrus Epist. 1. ca. 3. dum scribit, Viri similiter cohabitãtes secundũ scientiã quasi infirmiori vasculo muliebri impertiẽtes honorẽ, &c. Quanquàm scio D. Hieronymum eum honorem ita interpretari, non vt flectantur eis genua, & gemmis auróque onerentur, vt ve prior locus eis cedatur, sed intelligere abstinentiam à coitu. Sic enim honorem haberi

vasculo

vasculo muliebri, si non inquinetur libidine. Idque indicare, quod statim sequitur, vt non impediantur orationes vestræ. Sed & illud scio, hunc honorem ita intellectũ minimè vxoribus gratum fore. At iis quæ suprà diximus (vt ad ea redeamus) adstipulatur Diuus Ambrosius, qui in Epistola 82. Vir (inquit) vxorem tanquam gubernator dirigat, tanquam consortem vitę honoret, participet vt cohæredi gratiæ. Hæc ille: & è nostris quoque voluit Bal. in l. vnum ex familia. §. vlti. per illum tex. ff. de leg. 2. imò verò & venerari quoque vxorem vir debet, si credimus Cyno, in l. si à sponso C. de donat. ante nup.

41 ¶Mariti igitur si ab vxoribus honorari tanquam mariti velint, ipsas etiam tanquam vxores honorent: id est, castos intemeratosque se præbeant, necesse est. Nam vt in re simili dicit D. Hieron. ad nepotianum de Vita clericorum, & repetitur in c. esto subiectus. 95. di. Episcopi honorent clericos, quasi clericos, vt ipsis Episcopis à clericis, quasi Episcopis, honor deferatur subiungitq; : Scitum est illud Oratoris Domitij, Cur ego (inquit) te habeam vt principem, cùm tu me non habeas vt senatorem? Cui & omnino simile est (& nescio an idem sit, quòd Hieronymus fortè memoria lapsus, nominibus errãter mutatis scripserit) illud Lucij Crasfi senatoris ad L. Philipum Consulem, Non es mihi Philippe Consul, quia nec tibi Senator sum. Quod à Valerio Maximo traditum est lib. 6. c. 2. & Fab. lib. 8. Oratoriarum Institutionum, titul. de ornatu, ad fin. & iterum lib. 11. tit. 1. & ante eos scriptum reliquerat M. Tullius, statim circa initia lib. 3. de Oratore. Et ad hoc alludit illud eiusdem Philippica 2. Non tractabo vt consulem, ne ille quidem me vt consularem. Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Syracusanum: Si nostra tibi placent, nos quoque maximè honorare debes. Nnne autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te, & te honorabo: non honoratus autem conquiescam.

Vir uxorẽ ue nerari debet. Episcopi clericos, ut clericos honorare debent.

Non es mihi cõsul, quia tibi Senator nõ sum.

42 ¶Ad quod optimè facit textus in c. cùm beatus. 45. dist. ibi, ne dum incautè subdita membra percutiunt, ipsa quoque debitam sibi subditorum reuerentiam subtrahant. Ex quo not. gloss. quòd ex quo Prælatus non seruat reuerentiam subdito, nec subditus tenetur ei seruare. & etiam text. in c. significasti. in fin. de elect. & in c. ad decorẽ. de instit. & quod no. glo. in d. c. esto. per text. ibi, frustra petere debitum, qui quod debet, non impendit. Ad quod & alia multa iura allegat, quæ tu ipse videas. & idem dicit glo. in c. si dicturi, & in ca. significasti. nuper allegatis. Et adde text. in l. si non. ff. de iureiur. per quem no gloss. & Doct. ibi, quòd si non facio, quod debeo, si tamen tu non facis, quod debes, non obtines. Et per illũ etiam dicit Bal. in c. 1. in verbo, vel non, tit. quali. domi. prop. feud. pri. quòd qui nõ facit, quod debet, non recipit quod oportet. Quod & idem dicit ipse Bal. in l. post legatum. ff. de his qui. vt indig. Et vt voluerunt Inno. Io. An. Card. & Panor. in cap. tuam. de pœnis. quòd cùm aliquis tenetur aliquid dare, aut facere, vt aliquid consequatur, non potest illud petere, nisi priùs totum dederit, aut fecerit. Allegat Pan. text. in l. Mæuius. & in l. cui fundus. ff. de condi. & demon. Facit etiam tex. in authen. dos data. C. de dona. ante nup. vbi not. Bald. quòd qui differt facere, quod debet, non potest petere, quod ei debetur. Et in l. in testamento ita erat scriptũ. ff. de cond. & demon. quam ad hoc propositum facit sing. Bal. in d. c. 1. tit. quali. do. propr. feud pri. Et tex. in l. quæro. §. inter. & ibi Bart. ff. loca. per quem dicit Bald. in c. 1. §. vlt. in fin. tit. de for. fideli. quòd qui fidem non pręstat, eam spetare non debet. Sed & idem in ca. 1. §. porrò, col. 2. tit quæ fuit pri. cau. bene. amit. dicit per tex. ibi, & in d. §. inter. quòd qui non obseruat fidem cõuentionis, priuandus est eius emolumento. Et alius test. in c. peruenit le 2. & ibi Panorm. de iureiur. vbi patet id procedere, etiam si quis cum iureiurando promiserit. & in c. frustra. de reg. iur. lib. 6. & ibi allegata. per glo. & Doct. & per Panor. consi. 61. videtur primò quòd dictus Perusinus. col. 2. libr. item 2. & Rom. consi. 204. pro discutienda veritate. col. 2. versic. 2. idem probatur. & consi. 517. incip. in casu propositæ quæstionis, col. 1. & multa quæ latè cumulat Barb. consi. 36. sapienter scripsit propheta, col. 12. versi. præterea pondero aliud, & iterũ col. 15. vers. capio vltimo loco, lib. 2. & latius consi. 74. omnia quæ facitis, col. 11. & seq. fermè vsque ad finem consi. libro 3. & latissimè Corn. consi. 343. in causa vertente, col. 2. versi. his tamen non obstantibus, cum multis seq. li. 1. & Philip. Dec. cõsi. 380. conclusio, & Iason consi. 41. omissis, col. 1. lib. 1. Anto. Corsc. in repe. ca. grandi. char. 7. col. 4. versi. nota ibi fidelitatem, extrà de supl. negle. prælat. Nec in hoc loco prætermitendum, quòd Plato, vt refert Plutar. in præc. nup. senes hortabatur, vt iuuenes venerarẽtur, vt & illi erga ipsos verecundiam conseruarent. Vbi enim in iuuenes pudorem senes abiiciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus residet. Et hæc quoque duo capita integra transplantauit Chassenæus in suum librũ Gloriæ mundi, parte 1. in 21. consideratione, sed ita tamen, vt videri velit magnam partem esse ipsius.

De eadem re.

Frustra petit debitum, qui quod debet non inpendit. Qui nõ facit quod debet nõ recipit quod oportet.

Qui fidem nõ prestat, eam sperare nõ debet.

Senes honorẽt iuuenes, si ab iis honorari uelint. Chassenæi furtum clancularium.

43 ¶Qui ergo ab vxoribus amari volunt (quæ maxima est in matrimonio, & præcipua voluptas) eas quoque ipsi vicissim ament, imitantes Vlyssem, qui rogantibus Calypso & Circe, vt secum maneret, ac immortalitatem nulli senio obnoxiam pollicentibus, tanti tamen Penelopes vxoris amorem fecit, vt maluerit ad eam cum maximo quidem periculo, mortalis manens, reuerti: vt graphicè scribit Homerus lib. 5. iterúmque 7. & 23. Odyssex, & alibi sæpe: & eum secutus Sabinus in Epistola Vlyssis ad Penelopen:

Vlysses uxoris amorem prætulit immortalitati.

Quaq; mihi Circe, quæ sit mihi causa Calypso,
Iandudum ignoto sollicitare metu.
Vtraque se nobis mortalia demere fila
Spondebat, Stygias vtraque posse vias.

B

Te tamen

Te tamen hac etiam spreta mercede petiui,
Passurus terra tot mala, sótque mari. Et Tzetzes Historiar. Chiliade 6.cap.77.

Τὸν ὀδυσσέα ὅμηρος φησὶν ὡς ὀδυσσέα
τῆς Καλυψοῦς ἀθανατίζειν ὑπισχομένης τοῦτον,
ἂν συνδιάγειν μετ' αὐτῆς καὶ συμβιοῦν θελήσῃ.
Μηδ' ὅλως βουληθῆναι μὲν, ἀλλὰ θανεῖν θελῆσαι
ἰδόντα μόνον καὶ καπνὸν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

Vlyssem dicit Homerus in Odyssea,
Calypso immortalem cùm polliceretur illum facere,
Si vnà degere cum ipsa atque conuiuere vellet:
Nullo pacto voluisse quidem, sed mori maluisse
Videntem solum etiam fumum sua patria.

Pro quibus (vt Aristoteles hanc quoque rem memorans, tradit lib. Oeconom.2.cap.3.) meritò ab vxore eadem reportabat.

44 *Si vis amari, amari.* ¶Nam, vt apud Senecam Ethnicorum scriptorum (si tamen Ethnicus fuit) sanctissimũ, ad Lucil. 9.epistol. Hecaton luculenter ait, Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Quem secutus Epigrammatarius Poëta, ita ait lib. 6.ad Marcum:

Vt præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Orestem.
Hoc non fit verbis, Marce, vt ameris ama.

Quæ vltima verba vsurpauit Ausonius in Epigrammate ad virum eiusdem nominis. In quam sententiam Quintilianus (si is est) in gladiatore, Amantẽ, ait, odisse non potui. Quem citat Luc. Pen. in l.1.col.2.C.de castr.pecul.li.12. Et Cæcilius in panegyric. scribit nihil interfuisse inter priuatum, & principem Traianum, nisi quòd princeps à pluribus amabatur, quia & plures amaret. Et iterum: potest fortasse princeps odio esse nonnullis, etiam si ipse non oderit: amari, nisi amet, non potest. *Dion.* Dion quoque Prusensis inter saluberrima illa sanctissimaque documenta, quæ Regibus præscripsit, in libris quos de regno edidit, hoc primùm & in fronte statim apposuit, vt Deos colant, atque venerentur: deinde homines curent, & ament, si & ipsi redamari cupiunt. Nam verisimile non est, nec natura patitur, diligentem non diligi. Ex quo & illud quod à Valerio Maximo traditum est libro 4.c.1. Platonem, cùm audisset Xenocratem ipsius discipulum multa de se impiè locutum, sine vlla cunctatione criminationem respuisse: cúmque instaret certo vultu, quæreretque causam cur sibi fides non haberetur, respondisse, non esse credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Quin & Gregorius Nazanzenus in heroicis versibus, quos scripsit Nicocli ad filium, ita habet:

—φύσις φιλεῖν τοὺς οὐ φιλοῦντας εἶρξε.
Natura amare non amantes prohibuit.

Prouerbium. Et Libanius ad Clematium scribit, Fas esse amantem redamari. quod prouerbio vetere dicit celebratum. Et Diuus Ambrosius lib.2. Officior. ad Innocentium, inquit: Charitas communis plurimùm proficit, si quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare se probet, quàm ipse amatur. Quid enim (vt paulò pòst subnectit) tam insitum naturæ, quàm vt diligentem diligas? quid tam insitum atque impressum affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animum, à quo te amari velis? Et Diuus alter Augustinus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire amando. Et Glos. quam Ordinariam vocant, enarrans illud Matthæi 7. Omnia ergo, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. Amare, ait, amantem, naturæ non est absonum. Tullius in 1.ad M.Brutum epistola, Clodius, ait, Tribunus pleb. designatus valde me diligit, vel (vt ἐμφατικώτερον dicam) valde me amat: quod cùm ita mihi persuasum sit, nõ dubito (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices à me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur, quàm non respondere in amore iis, à quibus prouocere. Ante hos omnes Ascræus Poëta, paulò ante finem lib.1. Operum & dierum, Persen fratrem monet, vt amantem se redamet.

τὸν φιλέοντα φιλεῖν.

Et Moschus Siculus in Bucolicis apud Stobæum, Serm.61.

Στέργετε τοὺς φιλέοντας, ἵν' ἢν φιλέητε φιλῆσθε. Id est,
Dilige amantes, vt si ametis, redamemini.

Et Bion in Bucolicis apud eundem in eodem loco:

ἀλλ' ἐράω· καλὸν δ' ἔστ' ἐρασσαμένῳ συνερᾶσθαι.
Sed amo: decet enim amantem simul ab aliis amari.

Cupido Anteros. Ex quo & Cupidini cognomen Anteros, veluti amorem reciprocans, apud Ciceronem libro 3.de Natura deorum, Pausaniam in Atticis, Suidam, & Porphyrium.

45 *Amantes cur redamamus. Amor nõ alio pretio quàm seipso emitur.* ¶Cuius rei rationẽ si ab amore ipso sciscitabimur, forsitan respondebit, vt à Marsilio Ficino in suis commentariis in Conuiuium Platonis de amore, cap.8.& rursum libro primo Epist. eleganter simul & ingeniosè scriptum est, Se vsque adeò liberum pretiosumque esse, vt neque velit, neque valeat alio vllo emi vendíve pretio, quàm seipso. Quod intelligẽs Plinius in eo ipso Panegyrico, quem nuper citauimus, Habes, ait, amicos, quia amicus ipse es. Neq; vt alia subiectis, ita amori

imperatur,

imperatur, neque est vllus affectus tam erectus, & liber: nulloq; subiici iugo patiens, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat.

46 ¶Si verò virum quempiam reuera amantem interrogemus de huius rei ratione, ita respondebit, vt arbitror, Quisquis vehementer amat, seipse sibi aufert quodammodo, deditq; amato. Hinc Plato definit amorem esse ardorem animi in proprio corpore mortui, in alio viuentis. Quam & sententiam vsurpauit Plutarchus in Antonio ex autore non aliter nominato, quàm quod quidam, vt ait, dicit. Et eandē secutus Cato ille senior, de quo suprà tam multa diximus, asserebat, vt ipse Plutarchus scribit, animum eius qui amoribus tenetur, in alieno corpore viuere. Sed & Pythagoricorum sententia est, amici animum esse in amico. Quod in se perspiciens Alcesimarchus amator in Plauti Cistellaria, dicebat: *Amans in alio corpore uiuit.*

Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.

Cui concinit, quod apud eundem poëtam in Asinaria dicit Clereta lena Argyrippo filiam suam efflictim depereunti,

Fixus hîc nos apud est animus tuus clauo Cupidinis.

Et Catullus, non ille quidem Valerius Catullus Veronensis, cuius Epigrammata, & alia Poëmata habemus, sed alter anterior, Q. scilicet Catullus Orator & Epigrammatarius vetustissimus, in eo Epigrammate, quod scripsit ad Theotimum puerum apud Aul. Gellium lib. 19. cap. 9.

Aufugit mi animus: credo, vt solet ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, ne illum fugitiuum
Mitteret ad se intrò, sed magis eiiceret?
Ibimus quæsitum: verùm ne ipsi teneamur,
Formido: quid agam? da Venus consilium.

Huc quoque respicit illud Pauli ad Roma. 12. Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus, &c. In cuius loci enarratione Nicolaus à Lyra sic infit: Est sciēdum, quòd amor transformat amantem in amatum. Vnde dicit Augustinus, si terram amas, terra es: si aurum diligis, aurum es, & si Deum diligis, Deus es. Proinde vt concludamus, cùm amans fit veluti ipsius amati, hic, modò sit sanæ mentis, illum tanquā rem suam curat, diligit, amat. Sua enim cuique charissima esse solent. Et vt Socrates ait apud Platonem lib. 3. de Repub. Curat quisque maximè id, quod maximè diligit. Scit enim amatus, vt par pari referatur, hominem deberi pro homine, pro voluntate scilicet voluntatem. *Id sumus, quod amamus.*

47 ¶Et huc quoque, quód à Marsilio scriptum est, accedit, quòd qui amat, figuram, imaginem, & faciem eius, quem amat, suo imprimit atque insculpit animo. Fit itaque amantis animus, tanquàm speculum quoddam, in quo amati relucet imago. Idcirco cùm in amante se amatus cognoscat, amare illum compellitur, summoq; desiderio, & vt dicitur, velis remisque illi omnino deditus inhærere, in quo quasi se habitare intelligit: quemadmodum infantes suas imagines in speculis deosculantur. *Amans amati faciem animo suo insculpit.*

48 ¶Quòd si à natura quæramus huiusce rei veritatem, sic nos fortè docebit. Similitudo, amoris qui dem tum parens est, tum altrix, vt à me suprà pluribus probatum est. Similitudo autem natura quædam est in pluribus eadem. Nam si hic illi similis est, ille quoque huic est necessariò similis. Ergo eadem similitudo quæ hunc, vt illum amet compellit, illum quoque ad hunc amandum adducit. Similis enim aut in geminis fidibus, aut duabus citharis temperatio efficit, quemadmodum nos quotidie experimur, vt quoties altera pulsatur, toties moueatur & altera. *Similitudo amoris causa.*

49 ¶Aliam quoque causam mutui huius affectus afferunt Ptolemæus in Centiloquio, cap. 32. & seq. Omar. lib. 3. de Naturalibus, cap. 16. & Almansor in Aphorismis, c. 21. & alij astrologi, qui mutuam inter illos beneuolentiam esse arbitrantur, in quorum genesi, luminum, id est, Solis & Lunæ commutatio fuerit: videlicet, si me nascente Sol in Ariete, Luna in Sagittario: te nascente Sol in Sagittario, Luna in Ariete fuerit: aut quibus signum, idem vel saltem simile, idemque planeta similisve ascenderit: aut benigni planetæ similiter angulum orientis aspexerint: aut Venus in eadem natiuitatis domo, eodemq; gradu fuerit constituta. Addunt Platonici, quorum vitam dæmon idem, aut certè similis ducat. *De eadem re, ex Astrologis.*

50 ¶Physici verò, moralesq;, complexionis (vt vulgò dicunt: temperamenti rectiùs dicemus) nutritionis, eruditionis, familiaritatis, siue consuetudinis, consilij, studiorum similitudinem, similis affectus, & amicitiæ causam esse volunt. Quorum sententiam vltra ea quæ suprà abundè disseruimus in quinta Lconnubiali, comprobant & nostræ leges, in l. latæ. §. amicitiæ. in fi. ff. de verb. signific. & in l. pen. in princ. ff. de castren. pecul. & in Lcùm allegas. C. eo. tit. lib. 12. Et Plutarchus in libro, cui titulus est, Quo pacto possis adulatorem ab amico discernere. *De eadem re, è Physicis.*

51 ¶Sed & istis addendum est, quod idem Ficinus lib. 12. Epistolarum ad Iulianū scribit in hæc ferè verba: Apollinem & Cupidinem sagittarios antiqui fingebant, hunc quidem flammas, illum verò lumina iaculantem. Quemadmodum igitur Apollo lumen simul in geminos iaculatur, vt quo ego te lumine viso, eodem & ipse me reuisas: ita Cupido flammas, vt qua iam ardet vnus, eadem mox ardeat alter. Omnino verò Amorem esse Deum & Plato probat, & omnis testatur antiquitas, & Theologi nostri. Sanctum quidem Spiritum amorem primum Seraphicis, id est, amatoriis

angelis anteponunt, & Seraphicos angelos veris amoribus vbique præficiunt. Amatorium ergo numen mutuæ charitatis & vninnis amicum, vbi aliquem accendit, amore statim ardentes ex hoc amore, velut speculo, radios in amatū occulta quadam & mirifica virtute reflectit, vt absens, vel inscius ille mirabiliter accensus, vicissim amet amantem. Iustum nanque numen non patitur amantem superno videlicet instinctu concitum non redamari. Hæc ille. Quod igitur numen, quæ constellatio, aut alia ex præcedentibus ratio, vt te amem impellit, eadem quoque vt me vicissim ames, stimulat. Itaque paucos admodum reperies, qui si ament, non etiam amentur. Sit ergo hæc decimatertia lex connubialis:

Decimatertia Lex connubialis.

QVICVNQVE AB VXORIBVS AMARI CVPIVNT, EAS QVOQVE IPSI VICISCIM AMANTO.

OMNINO'QVE EXTERNARVM CONGRESSV ABSTINENTO.

IN DECIMAMQVARTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS DECIMAQVARTA.

1 Amor an carminibus et poculis concilia ri posit.

SED quoniam nuper amatorij poculi, veneficijq́; carminis ex Hecatnue mentionem fecimus, non putaui prætereundum, plerosque in ea esse opinione, vt existiment amorem carminibus, poculis, aliisque id genus conciliari posse: neque quempiam tam continentem, tamq́; ab amore auersum esse, quin huiusmodi artibus magicis amare compellatur, quod & ipsum affirmare videtur Anneus Lucanus lib.6. Pharsaliæ, scribens:

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non fatis adductus amor, flammisq́; seneri
Illicitis arsere ignes. Nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cùm turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.

Hippomanes uide in nu.6.

Hæc ille, qui postremis versibus, id amoris veneficium intelligit, quod Plinius lib.8.cap.42. & Columella lib.6.cap.27. Hippomanes appellatum esse dicunt. Est autem caruncula quædam, quæ in pulli equini fronte nascitur: hanc in puluerem versam veneficæ miscent poculis, isq́; propinant, quos volunt in amorem inijcere. Cuius etiam rei meminit Aristoteles lib. de Natura animalium 6.cap.18. & iterum 22. & Virgil.lib.4. Aeneidos:

Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri præreptus amor.—

Et Tibullus lib.2. Eleg.4.

Et quod, vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equæ.

Et Propertius lib.4. in lenam quampiam:

Consuluit striges nostro de sanguine, & in me
Hippomanes fœta semina legit equæ.

Et Ouidius lib.1. Elegiarum, Elegia 8. aduersus aliam lenam:

Scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

2 Alia pleraque amatoria. Stergethrum quid.

¶Idem verò Plinius lib.20.c.5. refert Orpheum dixisse amatoriū inesse Staphylino, quoniam Venerem stimulari hoc cibo certum est. Et lib.24.c.17. Anacampserotis herbæ contactu redire amores, scribit, vel cū odio depositos. Et lib.25.c. postremo: Aizoon maius (id est, quod Latini Semperuiuum magnū vocant) amatoriis conuenire. Ideoq́; & stergethrū appellatum videlicet, ἀπὸ τοῦ στέργειν, quod amare significat. Quo etiam nomine scribit Dioscorides lib.4.c.93. vmbilicum Veneris fuisse appellatū: qua herba inquit, vtuntur & ad amatoria. Sed vt redeamus ad Plinium, is lib.28.c.2. scribit Theocritū apud Græcos, Catullum quoque, & Virgilium apud nos, amatoriū de incantamentis carmen edidisse. Idem rursus eo.lib.c.8. testis est, pilos rostri hyænæ, admoens mulierum labris, amatoriū esse. Et paulò pòst: Eiusdem (inquit) cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatoriū esse tam præsens, vt illico sequatur. Orpheus & Archelaus scribūt sagittas corpore eductas, si terrā non attigerint, subiectas cubantibus, amatoriū esse, vt refert Plinius ipse eo.lib.28.c.4. Idem quoque lib.27.c.8. tradit Catananees herbæ Thessalæ vsum esse ad amatoria: quod & ante eum scripserat Dioscorides, cuius non meminit, libr.4.cap.125. Sed & idem Plinius lib.22.ca.8. tradit herbam, quam Centumcapita vocant, duplicem habere radicem, alteram masculam, alteram fœminam, dumq́; ea auellitur, si mascula viro contigerit, eum à fœmina vel inuita adamari. Ob hoc Phaonem à Sappho dilectum, quod nos alibi in 1.leg.connub. ad aliud retulimus. Idem lib.13.cap.vlti. prodit arborem charitoblepharon appellatam esse efficacem in amatoriis: ex quo & hoc illi nomen inditum fuisse videtur. Et lib.8.c.22. Caudæ, inquit, lupi creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo. Et lib.25.ca.9. prodit Magos circa verbenacam

herbam

herbam insanire:hac enim perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare. Hincq; fortassis nonnulli herbã hanc philtrodotem appellant, autore Dioscoride lib.4.c.57. Idem Plin.lib.27.c.12.scribit & phyteuma ad amatoria conuenire. Quod & scripserat aliorum autoritate Dioscori.lib.4.c.131. Cyclamini item radicem contusam,& in pastillos diuisam, ad amatoria assumi,tradit Diosco.lib.2.c.81. Dorycnij quoque semẽ in amatoria expeti,idem Diosco.lib.4.c.69. aut ex aliorum supputatione 78.& Mandragoram quoque, idem in c.seq.qui & ob id Circæam vocatam tradit,quòd Circe in suis amatoriis veneficiis radice ipsius vsa fuisset,de quo etiã Theophrastus lib.9.c.10.haud multò post prin. Et Leontopodium corpori alligatũ, idem valere tradit idem Dioscor.lib.4.c.122. Et radicem tuberis terræ ad amores prodesse,tradit ipse Theophrastus, quo loco nuper citauimus. Pausanias autẽ scribit, Pompilum piscem sacrũ ab antiquis cognominatum,ad amoris etiam philtra efficacem existimatum,quòd cœlesti sanguine simul cum Venere genitus sit. Sacrum autem vocatũ,ostendit Pancratis Poëtæ Arcadici versus,ab Athenæo citatus.

3 ¶ Virgilius quoque,quem Macrobius lib.1.de Somnio Scipionis,nullius expertem disciplinę fuisse scribit, huic sententiæ videtur suffragari, vt videlicet inuitus quis & renitens ad amorem magicis artibus trahatur, cùm inquit lib.4.Aeneidos: *De eadem re.*

Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit:ast aliis duras immittere curas.

Et Horatius inter Lyricos sublimi vertice vates:
Canidia (inquit) cogit veneficiis Varrum, vt se amet.
Aurelius item Propertius lib.1.

At vos deductæ quibus est fallacia Lunæ,
Et labor in magicis sacra piare focis,
En agedum dominæ mentem conuertite nostræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Et alibi in eodem libro, dicit se timere, ne quis Cynthiam artibus magicis inuitam & reluctantem amare cogat:

Neve quis inuitam cogèret esse suam.

Iuuenalis etiam Satyra 6.

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Et huc quoque pertinet illud Euripidis in Hippolyto:

εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Sunt enim incantationes & sermones amatorij.

4 ¶ Apud Samosatenum Lucianum in eo Dialogo, qui Philopseudes inscribitur, Cleodemus Philosophus Peripateticus refert Chrysidem quandam mulierem, vt magica in amorem fuisse versam. Apud Apuleium quoque lib. Asini aurei 2.& 3. Pamphile artis magicæ scientissima, vbi scitulæ ac speciosæ formæ iuuenem conspexerat, illum incantamenrorum violentia ad se rapiebat, amorisq; profundi pedicis æternis alligabat. Idem Apuleius in Apologia 1. adfert versus Lælij, multa amatoria annumerantes, qui huiusmodi sunt: *De eadem re.*

Philtra omnia vndique eruunt.
Antiphates illud quæritur,
Trochiscili, vngues, teniæ,
Radiculæ, herbæ, surculi,
Aureæ illices, bichordila,
Hinnientum dulcedines.

Sed & Poëtarum monumentis traditum est, quòd cùm Iynx Echûs, aut, vt quidam malunt, Pythûs filia suis pharmacis Iouem ad Inûs amorem accenderet, in auem sui nominis mutata est, qua veneficæ vtuntur, vt tradit Theocritus in Pharmaceutria:

ἶυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Hincq; Pindarus Nemæorum Ode 4.

ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, Νεμηνίαν θιγέμεν.

Trahor (inquit) veluti Iynge quadam in corde meo, vt Numeniam appręhendam. Arnaldus Villanouanus in lib.de regi.sanitatis, parte 1.cap.11.scribit lapidem Magnetem delatum, conciliare augereq; concordiam inter virum & vxorem. Quod & repetit in libello, in quo adscribit remedia contra maleficia: vbi & alia quædam insinuat. *Magnes viri & uxoris concordiam conciliat.*

5 ¶ Cuius quoque sententiæ, artem videlicet magicam conciliare amorem, fuerunt multi nostræ religionis viri, & ipsi quidem eruditissimi. Constãtinus Imperator, qui primus Imperatorum fidem successoribus hęreditariã reliquit, hoc sensisse videtur, in l.ab eo edita.C.de malefi.l.eorum.in illis verbis, aut pudicos amicos magicis artibus ad libidinem deflexisse detegũtur. Et Accursi.in auth. quo.opor.epi.& cleri.§.hoc autem.in verbo, propter quædam. & Alberi.in rub.de hæret.col.iij.& Matthæ.Afflict.in constitutione Siciliæ, incip.mala noxia.& in alia constitutione, cuius est initiũ, poculum amatorium. & in alia quoque incip.pocula amatoria, vbi & hanc sententiam exemplo comprobat.& Hippo.Marsil.in l.eiusdem.§.adiectio.ff.de sica.vbi est & tex. loquens de amatorio

veneno,sicari & de Amatorio poculo,in l.si quis aliquid.§.qui abortionis.ff.de pœnis.

6 ¶Et hoc pluribus rationibus,& exemplis cõfirmat Iacobus Sprenger,vir huiusce rei peritissimus, in eo libro,quem Malleum maleficarum appellant,in prima parte q.vij.Carolus Bouillus,vir certè multis nominibus commendabilis,in quadam epistola,quam scribit ad Germanum Ganaium, refert Tritemium Abbatem sibi legendum præbuisse librum à se factitatum , quem Steganographiam appellabat , in eoq; se affirmat reperisse complures locos,in quibus multimodi mulierum raptus edoceantur,quo item modo in virorum amorem alliciantur,inducantúrve puellæ.Quanquàm Tritemius ipse in Præfatione librorum Polygraphiæ, ad Maximilianum Cæsarem , nihil huiusmodi rerũ,in libris Steganographiæ scripsisse tradit. Bouillum ob id impium & mendacem appellans,qui ea sibi in ea epistola imputarit.Cæterùm D.Hieronymus,cui D.Augustini (si is est) tale perhibetur testimonium,vt nemo sciuerit,quod ille ignorauit,in vita D.Hilarionis,huiusmodi rei exemplum retulit. Cùm iuuenis quispiam virginem Deo dicatam tactu,iocis,nutibus, muneribus,& cæteris huius generis,quæ solent moriturae virginis esse principia, in amorem sui pellicere non potuisset,tandem ad magicam artem conuersus, quam Memphi didicerat , eò amoris puellam traduxit,vt abiecto amictu capitis rotaret illa crinem,strideret dentibus , inclamaret nomen adolescentis,vsqueadeò,vt magnitudo amoris in furorem verteretur.

Ad alios redit.

7 ¶Non desunt tamen,qui huic opinioni refragantur,inter quos est Ouidius,qui in libro de Medicamine faciei hæc scribit:

Cõtra ea quæ dicta sunt. Magicas artes ad amorē conciliandum prodesse.

Sic potiùs nos tanget amor,quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus,nec misto credite succo:
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues:
Nec redit in fontes vnda supina suos.

Sed & idem lib.2.de Arte amandi,negat & eam carunculam, de qua locuti sumus , aut quamuis artem magicam conferre ad amorem conciliandum,cùm inquit:

Hippomanes de quo suprà.

Fallitur,Aemonias si quis decurrit ad artes,
Datq;,quod à teneri fronte reuellit equi.
Non facient,vt viuat amor,Medeides herbæ,
Mistaq; cum magicis Marsa venena sonis.

Quod posteà exemplis Medeæ & Circes comprobat,cùm subiungit:

Phasias Aesoniden,Circe tenuisset Vlyssem,
Si modò seruari carmine posset amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis,vimq; furoris habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ,cùm subdit:

Sit procul omne nefas:vt ameris,amabilis esto.

Quod etiam probat idem Poëta,lib.1.de Remedio amoris,illis versibus:

Viderit,Aemoniæ si quis mala pabula terræ:
Et magicas artes posse iuuare putat.

Propertius quoque lib.2.Eleg.1.huius sententiæ est,cùm inquit:

Seu mihi sint tangenda nouercæ pocula Phædræ,
Pocula priuigno non nocitura suo.

Nam loquitur de poculis amatoriis,quibus Phædra Hippolytum priuignum tentauit in amorem pellicere:sed nihil id in eam rem profuit. Sed & quod de Hippomane dictum est, asserit Aristoteles lib.8.de Natura animalium,cap.24. figmenta esse muliercularum , & professorum carminis incantatorij.Virgil.quoque ad finem Pharmaceutriæ , satis ostendit carmina magica nihil ad eam rem valere,cùm scribit,

—His ego Daphnim
Aggrediar:nihil ille Deos,nil carmina curat.

Vbi & id annotat Seruius. Sed & D.Epiphanius Palæstinus Eleutheropolites,libro aduersus hæreses 1.tomo 2.in 30.sect.tradit vanissimas esse huiusmodi amatorias incantationes, quibus scilicet fœminarum castitas impetitur , vbi nomen Christi , & signaculum crucis contrà opponitur. Quod confirmat historia non contemnenda,vt ibi videre poteris. Quin & illa Siciliæ constitutio,cuius initium est,pocula amatoria,friuolum reputat,& fabulosum,posse huiusmodi poculi ad amorem inducere.

8 ¶Quo in loco in mentem venit historiæ celebris,& ad hunc ipsum locum pertinentis,cuius meminit Plutarchus in Præceptis cõnubialibus,c.24.Amabat Philippus Macedonum Rex puellam quampiam è plebe,facileque vtriusque fortuna longè dissimilis, obsequentem eam Regi fecerat. Quod cùm rescisset Olympias eius vxor,id admodũ ægrè tulit:præsertim quòd ferebatur ea puella amatoriis philtris sibi Philippum conciliasse. Ideoque irata iussit clàm domo extractam ad se puellam duci, eo quidem animo , vt carcere aliquo clausam , aut in longinquas regiones trans mare relegatam malè haberet. Productamque ante se, cùm speciosam, venustam , ingeniosam, elegantem,

Forma, venustas, & alia id genus, philtra sunt.

elegantem,& omnibus modis ac numeris amabilem vidisset, χαιρέτωσαν, ἔφη ἡ Ὀλυμπιάς, αἱ διαβολαί. σὺ γὰρ ἐν σαυτῇ φάρμακα ἔχεις. Valeant,inquit Olympias, calumniæ. Tu enim in te ipsa veneficiorum vim habes,nec iam puellæ amplius,aut marito suo irata fuit. In quam sententiam est & illud Menandri apud Stobæum Florilegij cap.65.

ἔνεστ' ἀληθὲς φίλτρον εὐγνώμων τρόπος,
Τούτῳ κατακρατεῖν ἀνδρὸς εἴωθεν γυνή.
Inest verum philtrum,benigni mores,
Quo vincere virum solet mulier.

Et certè hæc sunt vera amoris veneficia.

9 ¶Quod autem superius scribit Naso,
Philtra nocent animis,vimq́; furoris habent. ex eo comprobatur quod scribit Euseb.Cæsariensis,Lucretium Poëtam amatorio poculo in tantum furorem versum , vt se tandem propria manu interemerit.Sunt qui putent vxorem illius huiusmodi poculum administrasse:& eam Lucillam vocatã,vtentes testimonio Hieron.in Rufinum,cuius verba hæc sunt:Liuia virum suum interfecit,quem nimis odit: Lucilla suum, quem nimis amauit:illa sponte miscuit aconitum:Lucilla decepta,furorẽ propinauit pro amoris poculo.De illo autem est & illud Politiani in Nutric. *Amatoria in furorem uertunt.* *Lucretius amatorio in furorem uersus.*

Nec qui philtra bibit,nimioq́; insanus amore,
Mox ferro occubuit,sic mentem amiserat omnem.

Quodq; memoriæ prodiderunt Cornelius Nepos,& Plutarchus , Lucium Lucullum illum Imperatorem clarissimum amatorio item poculo à Callisthene propinato , primùm aduersa mentis valetudine captum,deinde interemptum.Cuius item rei meminit Plin.lib.25.cap.3.ad fi.Et quod tradunt Iosephus lib.Antiquitatum 19.cap.2. & Suetonius Tranquillus,in vita Caligulæ, Caium Caligulam ipsum à Cæsonia vxore potionatum,amatorio quidem medicamento,sed quod in furorem verterit. Quam rem etiam cõmemorans Satyricus Poëta,huiusmodi poculum confectum fuisse dicit ex ea pulli caruncula,de qua meminimus,cùm inquit, *Lucullus amatorio interemptus.* *Caligula amatorio in furorem uersus.*

—Si non
Et furere incipias,vt auunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit.—

Et idem alibi hanc quoque rem confirmans,cùm de alia re scriberet,vt suprà diximus:
Philtra,quibus valeat mentem vexare mariti.

Sed & è nostris Hippol.Marsil. in d.l.eiusdem.§.adiectio.ff.de sica. scribit homines sæpe mortem ex huiusmodi amatoriis oppetere,cuius rei exemplum quoque habemus ex Aristotele,qui lib.2. Magnorum Moralium, scribit mulierem quadam viro cuipiam poculum amatorium porrexisse,ex quo is subinde decidit mortuus.

10 ¶Itaque(vt hoc caput tandem finiamus)cùm ex iis rebus & furor & mors plerunque contingat, cùm & omnes Christiani,& Ethnici scriptores improbent,& quantum ad amorem pertinet, vanas & nihili esse ducant,vt ex Ouidio docuimus:cùm item leges nostræ seuerissimè vindicandas sanciant,vt habetur in d.l.eorum.& in d.l.si quis aliquid.§.qui abortionis.ff.de pœnis:cùm Decreta quoque canonica omnes artis magicæ præstigias,veluti execrabiles,arguant,& detestentur, atque anathemate feriant.xxvj.q.v.per totum. Adde & nos quoque vxores, quæ huiusmodi philtris & veneficiis in viros vtuntur abominari,ac fastidire,vt & asserit Plutarchus in eo libello,quẽ de tuenda bona valetudine scripsit:vt non dissimili ratione consequens sit, vxores contra viros, qui hisce rebus vtuntur,detestari. Et sicut idem Plutarchus scribit in admonitionibus connubialibus,quemadmodum piscatio,quæ fit medicamentis,citò quidem & facilè piscem capit:sed eum labefactat,& mensæ minimè idoneum reddit:sic qui amatoriis artibus carminibusq; coniuges voluptatis causa subigere conantur,cùm attonitis dementibusq; & labefactis ætatem agunt. Neque enim Circen (vt subdit) ab ea potionati quicquam iuuerunt : nec ipsa vlla in re illis abutebatur: cùm suum,asinorumq; formam accepissent:Vlyssem verò mẽte præditum,& prudenter cum ipsa versantem incredibili amore dilexit. Hæc ille. Ideo explodamus,atque valere sinamus huiusmodi magicas vanitates:quas (vt alibi diximus) familiares fœminarum artes appellat Apuleius,lib.9. amoremq; vxorum nostro in eas ipsas amore,in alias verò castimonia, quòd iam abundè admonuimus , atque aliis honestis rationibus comparare studeamus. Ideo & hanc legem cæteris subiiciemus: *Conclusio. Magicæ artis præstigiæ,execrabiles, & puniendæ.*

CARMINIBVS, POCVLIS, ALIIŚQVE ID GENVS PHILTRIS MAGICIS, QVIBVS CREDITVR AMOR CONCILIARI, VIR ET VXOR PENITVS ABSTINENTO. *Decimaquarta Lex connubialis.*

SED MVTVO INTER SE AFFECTV, ALIIŚQVE HONESTIS RATIONIBVS, AMOREM PROVOCANTO, CONSERVANTO, AVGENTO.

IN DECIMAMQVINTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS DECIMAQVINTA.

Amatoriũ efficacißimum uxorem frequenter comprimere.

1 NTER cæteras autem rationes, quibus vxor maximè ad amorem maritalem inuitatur, sunt qui existiment, nihil omnium rerum efficacius, nihilq; in id plus habere roboris, quàm si fundum vxorium diligenter, impigrè, frequenter colas. Id enim faciens, tametsi fueris horridus, deformis, squalidus, ab vxore tamẽ non vulgariter amaberis, quin & illa te colet, perinde ac Deum in terris alterum, & obseruabit. Alioquin si hoc videlicet desit, odio te & despectui habebit, quantuncunque eam amaueris, castumq; atque aliarum coitum abhorrentem præstiteris. Apud Plautum in Truculento, cùm Stratophanes miles miraretur, Phronesium mulierem rusticum quendam ardenter deperire, mox eam audit, vt admirari desineret, hæc dicentem,

Quanquàm hic squalidus est, quanquàm hic horridus, scitus bellum init.

Contrà apud Apuleium lib. 5. de Asino aureo, fœmina quædam virum exitiali odio prosequitur, quia rarenter palæstram veneream exerceret, suamq; in ea re fortunam dolenter ac miserè deplorat. Ego verò (inquit) maritum rarisimè venerem meam recolentem sustineo. Vt rarissimum sit, ac miraculo proximũ quod de Beronice illa legimus apud Iosephum Iudaicarum Antiquitatum lib. 20. cap. 5. aut, vt alij secant, 9. eam Polemonem Ciliciæ regem maritũ suum repudiasse ob immodicum ipsius coitum: quodq; in sacris literis legitur Iudic. 19. mulierem quampiam ex nimio virorum concubitu obiisse. Quod item scribit Iacobus Cito Episcopus Ilerdensis, in cap. fraternitatis. de frigid. & malefic. fuisse suo tempore quempiam Catalanum, adeo potentem ad rem veneream: vt qualibet die cum vxore trigesies concumberet. Quæ de ea re conquesta est apud Regem Arragoniæ, qui maritum accersiuit, eumq; an id verum esset interrogauit: qui id ipsum confessus est. Ideo ei prohibitum est sub pœna capitis, ne plus quàm sexies qualibet die vxorem cognosceret, ne ea in discrimen mortis incurreret. Quod & ipsum retulit Hieronymus Paulus Barchinius in Practica Cancellariæ Apostolicæ. Herodotus autem lib 8. tradit, Phocensium mulieres aliquot nimio stuprantium concubitu expirasse.

Beronice uirũ repudiauit, ob immodicum ipsius coitum.

2 ¶ At illis equidem credo, vel sine testibus. Quis enim non credat mulieres eam rem sitienter appetere, nullaq; re magis ad amandum allici. Scioq; esse multa, quæ forte isti nosse desiderant, quibus si vtantur, cum vxoribus certè & viriliùs, & frequentiùs congredientur, vel testimonio glo. in c. quicquid. xxxij. q. ij. & Innо. in c. fraternitatis. col. ij. super verbo, cõmiscetur, extrà de frig. & malefic. & Bald. in c. à crapula, extrà de vit. & hone. cler. Horum quàm plurima passim prodidit Plinius in suo omnium vberrimo opere de Naturali Historia, maximè verò lib. 26. cap. 10. vbi & illud inter cætera scribit, Theophrastum autorem alioquin grauem, tradidisse, septuageno coitu durare libidinem contactu cuiusdam herbæ. Locus autem Theophrasti, in quo hoc ipsum scribit, si quis forte scire cupit, est in lib. de Historia plantarum 9. cap. 20. vbi hanc herbam Indum quendam attulisse tradit, & hoc quoque repetit Athenæus lib. 1. c. 12. Et de ea re loquens Hieronymus Cardanus, reconditæ vir eruditionis, lib. 8. de Subtilitate, dicit nolle se affirmare, an id verum sit, nécne: postea verò nititur rationem reddere, qua id fieri possit.

Venerem concitantia.

Herbe cuiuspiam contactu septuagenum coitum fieri.

3 ¶ Multa item ipse Plinius ad eam rem commemorauit lib. 26. c. 10. & lib. 28. c. 8. in multis locis, & iterum cap. 10. ad fin. & lib. 31. c. 5. & Galenus lib. de Simplicibus 5. dist. vj. cap. 2. & Paulus Aegineta lib. 1. c. 35. & seq. & iterum lib. 3. c. 58. Aëtius Antiochenus Tetrabibli 1. sermo. 2. c. 237. & iterum Tetrabibli 3. sermone 3. cap. 35. & Oribasius Compendij cap. 6. & Alexander Trallianus lib. 9. cap. item 9. Marcellus Burdegalensis in lib. de Medicamentis, cap. 33. in diuersis locis. Haly Abbas lib. practicæ 8. cap. 5. & Auicenna 23. tractatu 1. cap. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. & Rasis ad Almansorem, tractatu 5. cap. 62. & lib. Diuisionum cap. 79. & in Antidotario ipsius lib. Diuisionum, c. 43. & rursum in lib. 2. Aphorismorum, paulò ante fi. vbi ad eam rem mirabilem (vt ipse dicit) medicinam tradit. & lib. Continentis 11. cap. 5. Constantinus Africanus, in lib. cui titulum fecit, de Coitu. & alter Constantinus Cassianus in suo Viatico lib. 6. cap. 1. Arnaldus à Villa noua lib. Breuiarij 2. c. 25. & in lib. de sterilitate, tract. 2. c. 3. & iterum ca. 7. & copiosissimè in libello, cui de Coitu titulus est. & Bartholemæus Montagna in suis consiliis (eò enim vsque processit Medicorum mos, vt consilia, sicuti & nostri legũ interpretes ediderint) consil. xv. incip. labilis humanæ naturæ compago, parte 3. cap. 6. & iterum consi. ccij. cuius initium est, rationabiliter contemplanti, per totum, & copiosissime omnium Michaël Sauonarola tract. vj. cap. 20. titulo de spermate, & eius dispositionibus, post principium: & iterum titu. de diminutione coitus, & Antonius Guarnerius, quem vulgò Guaynerium vocant, in lib. de Aegritudinibus matricis, c. 25. Et Manardus lib. 11. Epistol. Medicinalium, cap. 2. Sed ita vt non præteream, quod à Plinio relatum est lib. 21. cap. quoque 21. in fine, Ramo abrotoni, si subiiciatur puluillo, Venerem stimulari, efficacissimamq; eam herbam esse contra omnia veneficia, quibus coitus inhibetur. Sed & omnes ferè Medici propria de ea re capita suis operibus inseruerunt.

4 ¶ Sed & Poëtæ in eam quoque rem multa passim scripserunt, sed aliqua in vnum veluti corpus

congeſsit Ouidius lib.2.de Arte amandi,illis decem verſibus:

Sunt qui præcipiant herbas ſatureia nocentes,

& quæ ſequuntur,Et Valerius Martialis in eo carmine,

Sed nihil erucæ faciunt,bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt iam ſatureia tibi.

Et cætera quæ ſequuntur.

5 ¶Cæterùm hac in re nõ prætermittendũ ducimus vnum illud,quod admodum mihi mirandum viſum eſt,nonnullos eſſe eius naturæ,vt ad coitum plagis & verberibus feruentiores reddantur. Cuius tamen rei fides ſit penes Cælium Rhodiginum,qui libr.11.Lectionum antiquarum,cap.15. poſtremæ editionis hæc ſcripſit:Non multis ab hinc annis vixiſſe quendam,in veneris non gallinaceæ ſallacitatis, verùm ingenij ſtupendi maximè, qui quò pluribus plagis affectus fuiſſet, eò impetuoſiùs,ardentiúſque in concubitũ præceps ferebatur.Fuit omnino mira res:neſcires,vtrum affectaret auidiùs verbera,an coitum,niſi quòd illorũ menſu libidinis voluptas cõſtabat.Proinde extentis precibus diſflagellari ſe expoſcebat,pridie,quàm id pateretur,flagello aceti aſperitate obdurato. Quòd ſi conuerberator lentiùs agere foret viſus,veluti extimulante rabie, conuicijs eum inceſſebat:nec factum ſibi ſatis arbitrabatur,niſi inter cædendũ ſanguis ſeſe oſtẽdiſſet. Quinetiam Otho Brunſelſius in Onomaſtico Medicinæ,in verbo,Coitus,tradit apud Monachũ Bauariç quẽdam adhuc ſuperſtitem viuere,qui cum vxore ſua rem habere non poteſt,niſi acriter antea cæſus.

6 ¶Verùm cùm medium ferè ſemper aliàs ſit tenendum,vt vbique conclamant leges noſtræ, in ea re ſecutæ Peripateticorum ſententiam,qui mediocritatem auream (ſic enim eam vocat Horatius lib.Carminum 2.Ode 10.)in omnibus ferè rebus optimam exiſtimant , vt ſcribit Tullius lib.4. Tuſculanarum quæſtionum:tum verò in hac coitus ratione ſeruandum eſſe tradit Ariſtotel. lib. 4.de Generat.animalium,cap.2.& magis quidem arbitror in ea re,quàm furtaſſe alijs in rebus.Nihil enim magis vires corporis atque animi debilitat,ſubneruat,frangit,labefactat,quàm ſuperflua immoderatáque libido.Nam quod ad corpus pertinet , compertum eſt, atque experientia propè quotidiana comprobatum,animalia quæque eò eſſe breuioris vitæ,citiúſque ſeneſcere, quò plus crebriúſque coẽunt.Et hoc quoque aſſerit ſummus in omni ſcientia vir Ariſtoteles lib.7.de Hiſtoria animalium,cap.1.& in lib.quem de Breuitate,& longitudine vitæ compoſuit.Columella libro 7.cap.6.de hirco loquens, Eſt autem (inquit) menſium ſeptem ſatis habilis ad procreãdum, quoniam immodicus libidinis,dum adhuc vberibus alitur,matrem ſtupro ſuperuenit:& ideo celeriter,& ante ſex annos conſeneſcit,quòd immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhauſtus eſt.Sed & id in vniuerſum aſſerunt,Raſis ad Almanſorem lib.4. cap.17. & Auerrois in Canticis,commento 156.& Haly Rodoan nobilis Galeni interpres in 3.Technes,cómento 36.& Albertus Magnus libro 5.de Animalibus,tractatu 2.cap.6.& iterum autoritate Auicennæ,& Conſtantini lib.22.cap.4.& Arnaldus Villanouanus in Speculo.& Valeſcus à Tarento in ſua Practica,quàm Philonium vulgò nuncupant,lib.6.cap.3.in 7.articulo. Quod & Cicero adſtruit,in lib.de Senectute dicens,Libidinoſa intemperánſque adoleſcentia,effœtum corpus tradit ſenectuti.Et huc quoque vergit Græcus ille Menandri ſenarius:

Medium tenendum. *Mediocritas aurea.* *Mediocritas omnibus in rebus optima.* *Coitus vires corporis labefactat.*

Coitus vitam abbreuiat. *Coitus ſenectutem accelerat.*

βίου σπάνις πέφυκεν ἀνδράσι γυνή. Id eſt,

Vita raritas naturaliter eſt viris mulier.

Quaſi videlicet virorum vita ex fœminarum congreſſu minuatur. Nam id malo ad vitæ raritatem,quàm ad victus penuriam (quod plerique faciunt) referre , cum verba magis conueniant, & ſit aptior ſententia.

7 ¶Eſt & Heſiodi ſententia in Theogonia,minimè ducẽdam vxorem ei,qui ſeneſcere cupit.Nam & idem lib.2. Operum & dierum, ſcribit vxorem abſque titione virum quantumlibet fortem vrere,crudæque tradere ſenectuti: *De eadem re.*

ὅ τ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα
εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ἐν ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.

Nam quod dicit , ſine titione,ſiue torre,potes intelligere,occulta,ſiue tacita quadam vi , & non intellecta : vt non abſimiliter Iuuenali dicitur Satyra 9.

—Obrepit non intellecta ſenectus. *Senectus non intellecta.*

Et Auſonio ad Gallam iam ſeneſcentem:

—obrepſit non intellecta ſenectus.

Nam & Ouidius eodem ſenſu libro 6. Faſtorum illud ſcribit:

Tempora labuntur , tacitiſque ſeneſcimus annis.

Et libro 2.de Arte amandi:

Iam veniet tacito curua ſenecta pede. Et Columella,

—Tacito nam tempora greſſu
Diffugiunt.—

Eámque ſententiam Heſiodi (vt ad eum reuertamur) ex eo repetit Plutarchus in lib.de Cupiditate diuitiarum. Illíque concinit illud Cornelij Galli de Lycode(ſi is eſt) ſunt enim plurimi qui id negant , quibus facilè crediderim:

Iámque alios iuuenes , alióſque requirit amores:

Me vocant imbellem, decrepitúmque senem.
Nec meminisse volet transacta dulcia vita,
Nec quòd me potius reddidit illa senem. Illúdque Ouidij lib.1.Fastorum:
Te quoque inextincta Silene libidinis vrunt:
Nequitia est, qua te non sinit esse senem.

Nequitia pro libidine.

Nequitiam enim antiquiores pro libidine propriè dicebant. Propertius lib.2.
Quòd si tam facilis spiraret Cynthia nobis,
Non ego nequitia dicerer esse caput.
Et Ouidius lib.2.Amorum, Elegia prima:
Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.

Redit ad institutum.

Sed & hanc nostram principalem sententiam respicit illud Theocriti in Aita:
οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσι.
Id est ex traductione Erasmi:
Verùm quos amor angit, in vna luce senescunt.

De eadem re.

8 ¶Sed & D. Chrysostomus in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso, Qui (inquit) in libidine vitam ducunt, resoluta quidem corpora, & omni cera molliora circunferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta: quibusque ad cumulum malorũ podagræ tremor, & immatura senectus succedit: & est eis vita semper cum medicis, & medicamentis. Antonius quoq; Florẽtinus Archiepiscopus, doctrina, quàm dignitate, clarior, in secũda parte Summæ tit.5. cap.1.versi.3. consumit, arbitratur hanc vnam esse ex rationibus, quare homines prisci seculi erant viuaciores, diuturnioresque, & longæuiores, atque etiam robustiores, quàm viri sequentis ætatis: quoniam videlicet illi non tam rei venereæ indulgebant, quàm isti, tardiúsque matrimonia capessebant. Propterea Solomon quamuis vnius solùm, & quinquaginta annorũ esset, cum è vita decessit: tamen eum senem, vel longè ante mortẽ, vocitant sacræ literæ. 3. Regum, c.11. Post prin. vtpote cui senectutem frequens coitus cum tot vxoribus, & cõcubinis ante tẽpus accelerauerat.

Solomon ætatis 51. anno. senex dictus ob immodicã venerem.

Mulus longæuior quàm equus.
Passeres vitæ breuis.
Palũbes diutius viuere quàm columbas.

9 ¶Et hæc quidem cõmunia sunt omnibus animãtibus. Hinc enim fit, vt Arist. tradit in eodẽ libro de Breuitate vitę vt mulus lõgæuior sit, quàm equus, & asinus, ex quibus procreatus est, quia nullus est ei Veneris vsus. Passeres quoque breuiusculæ sunt vitæ, quoniã sallaces sunt, & in libidinẽ proni. Et hinc quoque autumant plerique, palumbes diutiùs viuere, quàm columbas, illas scilicet ad tricesimũ & quadragesimũ annum, has ad octauum, vt scribit Aristoteles lib.6.de Natura animalium, c.4. & Plinius lib.10.cap.35. nempe quòd illæ istis sunt multò salaciores. Id quod non obscurè sentit ipse Plinius, c.sequent. dum veluti addens ad id, quod de vita columbarum scripserat, in cap. præcedenti, ita scribit: Contrà passeri minimum vitæ, cui sallacitas par. Cuius rei ratio est, vt tradit Albertus lib.de Animalibus 9.tractatu primo, capite secundo, quoniã subtile, & calidum humidum exit per coitum: remanétque viscosum, frigidum, humectans, & non augens. Illud autẽm causa est canitiei, & senectutis. Quod & sentit Arist. in loco nouissimè allegato, cùm dicit calidum, & humidum esse caussas longæ vitæ. Quamquàm & alia quoque ratio reddi potest. Est enim genitale semen, superfluitas quartæ digestionis, vt paulò post dicemus. Nam calidum concoquens plus sæpe digerit, quàm sit necessarium ad corporis nutrimentum. Et illud quidẽ superfluum fit semen: quo prorsus egesto, id tãdem emittitur humidum, quod alimẽto fuerat à natura destinatum: vnde exiccatio consequitur, & tandem mors.

Homo plus cæteris animalibus ex coitu languescit.
Semen an ex omni parte corporis.

10 ¶Homo autem omniũ maximè animalium ex frequenti coitu dissoluitur, languescit, exhauritur, vt est testis Aristoteles in Orbicularibus quæstionibus, sectione 4.ca.6. ea videlicet ratione, quoniam semen pro proportione corporis plurimũ emittit, vt & ipse scribit libro 3. de Generatione animalium, c.vlt. & de Natura animal. li.7.c.2. Et idem in eadẽ ipsa sectione 4.c.21. Cur (ait) qui concumbunt, magna ex parte resolui atque languere solent? An quòd semen omni ex parte corporis secretio est? &c. An tamen id verum sit, vt semen ex omni parte corporis secernatur, latè disserit ipse Aristoteles lib.de Generatione animaliũ 1.ca.17. & seq. & Hippocrates, siue, vt placet Galeno, Polybus in lib. περὶ γονῆς, id est, de genitura in princ. vbi affert huius rei argumentum esse, quòd cùm re venerea vsi sumus, tã parua re dimissa adeò delassamur, vt dici nequeat. Sed & illud de secretione spermatis ex toto corpore, latè confirmat Censorinus, qui multas antiquorum in eam rem sententiã adfert, in lib.de Die natali, & Auicẽna 20.tertij tract.1.c.3.de causis spermatis & ibi Gentilis Fulgineus, & Albertus Magnus lib.15.de Animalibus, tract.2.cap.1.2.& 3.& Petrus Apo. in conciliatore dif.34. Et ante hos Sphærus Bosphoranus apud Laërtium in Zenone Citties.

Spermatis minimum emissum maximã debilitatem facit.

11 ¶Sed vt redeamus ad negotium propositum, ipse Aristoteles de Generatione animalium lib.1, cap.28. tradit manifestam dissolutionem, & imbecillitatem cõsequi, vbi vel minimum spermatis secesserit, quasi corpus eo fine priuetur, qui demum ab alimento afferatur. Et paulò pòst, Plurimis, & magna ex parte ita accidit, vt Venere exoluantur debilitentúrque. Auicenna autẽ lib.3.de Animalibus, cap.vlt. asserit hominẽ ex coitu vsqueadeò debilitari ac discolorari, vt si quadragies tantum sanguinis emitteret, non tantum pallesceret, atque tabesceret.

Semẽ ex optimo sanguine.

12 ¶Hoc ideò pleriq; fieri autumant (vt hanc rationem prioribus adiiciam) quoniam sperma ex sanguine optimè decocto digestóque quarta ac nouissima digestione gignitur, vt voluit idem Auicenna d.c.3.de Causis spermatis, & Albertus, d.lib.15.tract.2.ca.5.& 6.& alibi sæpe: & Pythagoras

apud Plutarchum, de Placitis philosophorum, libro 5. Sperma (ait) probissimi sanguinis esse spumam, alimenti retrimentum, vt sanguinem quoq; & medullam. Et Arist. lib. 1. de Gener. anim. c. 18. & seq. tradit ipsum semen esse excrementum vltimi alimenti sanguinei.

Sperma, spuma probissimi sanguinis.

13 ¶Quin Soranus Ephesius in Isagoge, cap. 16. scribit semen virile sanguinem esse; in idque Galenus lib. 2. de Semine, scribit semen nihil aliud esse, quàm sanguinem à venis, quæ ipsum continent, exquisitè confectum. Quod & ipsum propemodum voluerunt Erasistratus & Herophilus, apud Octauium Horatianum libr. 4. Rerum medicarum. Hincque Iuuenalis Satyra prima sperma sanguinem vocat:

Sperma sanguis.

Partes quisque suas ad mensuram inguinis hæres,
Accipiat, sanè mercedem sanguinis.—

Húcque referri potest illud Oseæ 4. Adulterium inundauit, & sanguis sanguinem tetigit. Nam & alibi sæpe in sacris literis sanguis pro libidine accipitur, Psalm. 51. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, & Ioan. cap. 1. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

14 ¶Hincque etiam nati ex nobis & nostris, dicuntur noster sanguis, vel teste Virgil. lib. 6. Aeneid.

De eadem re.

Proiice tela manu sanguis meus.—

Et Horatio in Arte Poetica:

Vos ò Pompilius sanguis.— Et Persio Sat. 1.

Vos ò patritius sanguis.—

Et hinc quoque fratres eodem patre geniti dicuntur Consanguinei, cum nostris legibus, vt probatur ex l. 1. §. consanguineos. ff. de suis, & legit. cum sim. tum alijs scriptoribus, vt probauimus in nostro Tractatu Retract. tit. 1. §. 1. glo. 9. in verbo, *ou lignagier*, nú. 4. incip. his igitur. Ex quo etiam Sophocles huiusmodi fratres sæpe vocat ὁμαίμους veluti eiusdē sanguinis, αἷμα enim sanguis est.

15 ¶In sanguine autem magna est vitalitatis portio, emissúsque spiritum trahit secum, quemadmodum scribit Plin. lib. 11. cap. 37. Ideo Galenus li. de sanguisugis, c. postremo scribit, non salubre esse venam sæpius incidere. Nam cum sanguine simul discedit & vitalis spiritus. Quod & intelligens Virgilius ille nullius rei ignarus, lib. 1. Aeneid.

Sanguis maxima vitalitatis portio.

—Tuáque animam hanc effundere dextra.

Quo in loco Donatus, Hic (inquit) Poëta definit animam esse sanguinem, aut in sanguine esse animam. Et Seruius alter interpres, Secundum, inquit, eos, qui animam sanguinem dicunt esse. Et rursus lib. 2. Aeneid. de Polite animam efflante:

Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.

Quo in loco Seruius interpres, Ex opinione (inquit) eorum, qui sanguinem vitæ sedem volunt. In idque referri potest illud eiusdem Virgilij lib. 10. Aeneid. de Pallante:

Sanguis vitæ sedes.

Vna eadémque via sanguisque animúsque sequuntur.

Quo etiam in loco interpretes dicunt, illic animum pro anima positum. Et clarius illud eiusdem libr. 10.

Vndantique animam diffundit in arma cruore.

Vbi & ipse Seruius idem dicit, quod supra ex eo diximus, sanguinem esse sedem animæ, citátque proximum illum versum. Cicero in Oratione pro Sext. Roscio, vtrunque copulat, scilicet sanguinem & vitam: Sanguinem & vitam ne petat. Nam & D. Augustinus tradit in lib. Quæstionum Veteris, & noui testamenti, & reperiunt Decreta canonica in cap. Moyses. 32. q. 2. animam in sanguine habitare. Quod & antè dixerat Diuus Epiphanius lib. Hæreseon 1. to. 1. secta 9. & iterum li. 2. to. 1. secta 56. in id priore illo loco referens illud Gen. 4. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed id clarius declarat, quod scribitur Leuit. 17. ca. non vno in loco, animam omnis carnis in sanguine esse. Id quod etiam affirmat Seruius lib. 6. Aeneidos in eum locum,

Purpureásque vestes:

In id afferens illud Virgilij lib. 9. Aeneidos,

Purpuream vomit ille animam.

16 ¶Proinde in sacris quoque literis sanguis pro anima plerunque ponitur, tametsi anima ipsa non est, vt Deuteron. 12. cap. & alibi sæpe. Quod & annotat Diuus ipse Augustinus libro 3. Quæstionum in Leuiticū, c. 57. Ex quo D. Hieronymus (si eius sit vulgata editio) Genesis cap. 9. id quod in Hebræo sermone legitur, אך־בשר בנפשו דמו לא תאכלו. Id est, excepto, quòd carnem in anima sua, in sanguine suo, non comedetis. ita vertit, Excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. Quod idem est eum eo quod suprà diximus ex litera Hebraica. Est enim idem anima & sanguis in ea lingua. Omisit autem ille interpres alterum, ratus, quod & verum est, (vt etiam annotauit Augustinus Eugubinus) vtroque nomine tam animæ, quàm sanguinis, idem significari. Ex quo & Auen Esdra, eum locum interpretans, Hebraicè quidem, sed in hanc sentetiam scribit: Carnem cum anima sua ne comedatis. Horatius lib. Carmin. 1. Ode 24.

Sanguis pro anima.

Non vana redeat sanguis imagini.

Vbi Acron interpres id quoque expendit, adducens & illud Virgilianum lib. 9. Aeneidos, à nobis suprà ex Seruio citatum,

Sanguis anima ex quorundam opi.

Purpuream vomit ille animam.—

¶Quo

17 ¶Quo etiam in loco Seruius interpres, Secundum eos (ait) qui dicunt animam esse sanguinem, Nam & Lactantius lib.de Opificio Dei,ca.17.& Nemesius Philosophus in libr.de Natura hominis,scribunt, ex Philosophis nonnullos sanguinem animam dixisse. Hi autem sunt Diogenes, & Critias,vt tradit Gregorius Nicenus,lib.de anima,cap.1.Empedocles autem dicebat animæ principatum esse in sanguinis cōcretione, vt tradit Plutarchus in Placitis Philosophorum. At Cleátes Chrysippus,& Zenon,ex sanguine esse dicebant,substantiam autem eius esse spiritum,vt prodit Galenus lib.2.de Hippocratis & Platonis placitis.

18 *Exangues mortui.* ¶Hinque exangues mortuos vocamus,hoc est,sine sanguine, vti & exanimes,id est sine anima, Virgilius lib.2.Aeneidos:

—Corpúsque exangue sepulchro
Reddidit Hectoreum.— Et libro 9.
Nec minor in castris luctus,Rhamnete reperto
Exangui— Et libro 11.
Labitur exanguis.—

Nam vt scribit Lactantius,aut (vt alij vocant) Luctatius,Statij interpres,in lib.6.Thebaidos: Sanguis propria videtur esse animæ possessio: vnde exangues mortuos dicimus. Ideo, vt redeam, Iuuenalis huic quod suprà num.13.ex eo diximus,subiungit: *—Et sic*
Palleat,vt nudis pressit qui calcibus anguem.
Nam vt immodicè concumbentes palleant,& attenuentur,vtique necesse est,propter exhaustum sanguinem: qui & vitam nobis, vt iam dictum est,& colorem suppeditat,vt palàm est omnibus, & scribit Aristoteles libro Ambiguitatum orbicularium vlt.cap 9. Nam & homines pallidos fieri ex coitu tradit item Aëtius 1.Tetrabili,Sermone 3.cap.8.

19 *Coitus alias euacuationes superat.* ¶Quæ cùm ita sint,ideò Auicenna d.tract.1.iam suprà sæpius citato,cap.11.& iterum in Canticis, scribit,nullam euacuationem huic esse similem. Cui subscribens Haly Abbas in 5.Theoricæ,c.36. Non est (ait) sperma, quemadmodùm aliæ superfluitates, quibus omnino natura non indiget: qualia sunt emunctiones,sputa,sudor,vrina,& similia: sed ex meliori fit,quæ in corpore est,substantia,ac laudabiliori. Quod sumpsit ex Galeno,qui lib.3.de Spermate,c.1.scribit vtile superfluitatis esse sperma. Et subdit Haly paulò pòst: Generatur sperma ex claro puróque sanguine, quo principalia, & prima membra vescuntur. Et iterum post pauca concludens: Cùm igitur coitus mensuram excesserit,licet nō tanta eo quantitas,vt phlebotomia,vel aliter, euacuetur: vehemens tamen accidit inde virtutis dissolutio.

20 *Concūbendū ei,qui infirmior esse vult.* ¶Nec hoc visum prætereundum, quod in hanc sententiam Pythagoras dicebat, omni tempore venerea esse grauia,& ad sanitatē minimè idonea. Et aliquando interrogatus,quando esset concumbendum, Tunc (ait) cùm teipso infirmior esse vis,atque debilior. Autor vtriusque Laërtius. Idem admonere solebat, μὴ πωνεῖν τ̀ ἄνθρωπον τ̀ ἀνθρώπου: μηδ' εἶν συνεχῶς ἀφροδισιάζειν αἰνιττόμενος. Id est,ex Gesneri traductione apud Stobæū c.17. Ne sæpe homo ab homine: hoc enigmate frequenti veneriorum vsu interdicens. Cliniam quoq; sectæ Pythagoricæ Philosophum dicere solitum accepimus,tum adeundā esse mulierē cōcubitus causa,vbi nocumētis exponere te destinaris. Cornelius item Celsus,omnium Medicorū Latinorum elegantissimus, statim in initio libri primi: Concubitus (inquit) frequens,corpus soluit. Paulus Aegineta lib.1.c.37.scribit frequentem concubitum,corpus reddere ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀδυνατώτερον. id est,rarius,frigidius, aridius,& imbecillius: quod & antè scripserat Oribasius Sardianus libr. Euporiston 1.c.22. & ante vtrunque Galenus lib.de Sanitate tuenda 3. Hippocrat.autem lib.2. περὶ διαίτης.tradit Venerem emaciare,humectare,calefacere: primum scilicet propter euacuationē: alterum propter humidum liquefactum, quod in corpore remansit: tertium,propter laborem & frigidi excretionē. Aetius Tetrabib.3.cap.8.scribit omne hominis robur vsu coitus reddi debilius.

21 *De eadem re.* ¶Epicurus voluptatis alioquin assertor, & Democritus Abderites, damnarunt Venerē, vt in qua homo alius, vt hic dicebat, exiliret ab homine: quod concinit ei, quod diximus ex Pythagora. De Epicuro testis est Galenus lib.3.eius Cōmentarij,qui inscribitur ὑγιεινὰ τέχνη,c.35.inquiens, Venereorum verò secundùm Epicurū nullus est vsus salubris. Quod & ex eodem tradit Sabinus, & ipsemet Galenus in Cōment.in lib.3.Morborum vulgarium Hippocratis,quo loco de Pythione disseritur. Et id fortasse opinabatur ipse Epicurus,quoniam & ipse putabat sperma esse animæ,& *Sperma animæ & corporis violenta ablatio.* corporis ablationem violentam,vt prodit Plutarchus lib.vltimo de Naturalibus Philosophorum decretis,cap.3. De Democrito autem autor est Plinius lib.28.cap.6.vbi & hoc subiungit: Est hercule raritas Veneris vtilior. Scribit Plutarchus in Symposiacis, Zopyrum Gordiensem medicum *Concubitus nunquam tempestiuus.* tradidisse in hac concubitus ratione vtendum festiua Thaletis elusione,quem cùm mater importunius ad nuptias solicitaret,ita eam elusisse ferunt, οὔπω καιρὸς, ὦ μῆτερ, id est,nondum opportunum,siue tempestiuum est, ô mater. Similimodo,& ad venerea (inquit) affici debemus, vt cubituri illud succinamus, Needum accommodum est: itidem & à somno excitati, οὐκ ἔτι καιρός. id est, iam effugit occasio. admonens ita Zopyrus,nunquam esse coitum accommodum. Illud autem Thaletis scriptū est à Stobæo, cap.66.& Diogene Laërtio in vita illius. Qui & in Diogene Cynico (vt illud obiter dicam) simile quippiam dixisse eum tradit. Rogatus enim ille à quopiam,quo tempore ducenda sit vxor. Iuuenibus (inquit) nondum,senibus verò nunquàm.

Sed vt

22 ¶Sed vt redeamus ad Plutarchum, is in eo libello, quem περὶ ὑγιεινῶν, quasi dicas, de tuenda bona valetudine, scripsit, commendat illud nescio cuius, τροφῆς ἀκορίν, καὶ πόνων ἀοκνίαν, καὶ σπέρματος ἐνίας σωτηρίας ὑγιεινότατά ἐστι. Id est, Vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen cōseruare, res esse salubertimas. Nam (vt subdit) coitus immodicus, propterea quòd maximè vim eam extrahit, qua cibus cōcoquitur, plurimū superfluitatis, & redundantiæ gignit. Et in alio loco eiusdem libri: Si Venus in corpore malè, & præter naturā affecto misceatur, his etiam qui nondū certum vitiū, aut corruptionē acceperūt, phlegma, bilémque mouet, exagitat, magísque ac magis excitat. Idem rursum in lib. cui titulus est, An brutis insit ratio: Citra Veneris (inquit) cupiditates quis se bene habere potest. Ideo licet naturales sint, non tamen necessariæ. Porphyrius quoque lib. 1. de Abstinentia ab esu carnium, negat omnino venerea ad sanitatem cōferre. Rabbi Moyses in lib. de Regimine vitæ, ex autoritate Auenzoar: Quicunque (ait) cupit sanitatis continuationem, non assumat coitum in mente sua, nec recordetur ipsius, quantum poterit.

Coitus incommoda.

23 ¶Ex his fortè Epicuri, Democriti, & assectarum placitis, Auerrois & Philosophus, & Medicus non contemnendus Collig. 6. cap. 7. scribit plurimos sapientum prohibuisse vsum coitus in conseruatione sanitatis: quoniam propter minimum quemque errorem euacuationis ipsius, maximum fit nocumentum. Et in eodem cap. Coitus, inquit, desiccat corpora, virtutes debilitat, & corpus euacuat. Rasis quoque in lib. suprà citato ad Almansorem 4. cap. 17. Coitus multus, & frequens, corporis vires destruit, corpúsque corrumpit, & debilitat. Cui consentaneum est illud Lucretij & Physici, & vatis egregij, lib. 5. de Rerum natura: *Et Venus imminuit vires.--*

Coitus usus in conseruatione sanitatis prohibetur.

Illud quoque Maronis lib. 3. Georg. quem omnium disciplinarum peritum vocat Macrob. libro 1. Saturnalium:

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris. Et alibi,
Vt Venus eneruat vires: sic copia vini,
Et tentat gressus, debilitátque pedes.

Quibus concinens Cælius Aurelianus libro Chronion 5. cap. postremo, Venereus, inquit, vsus effœminat membra, atque fortitudinem tollit. Et antè, scilicet libro 3. cap. 5. dixerat Venerem esse neruositatis vexabilem, quippe cùm fortitudinem corporis tollat. Et Seruius in li. 5. Aeneid. interpretans locum illum eiusdem libri,

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis.-- scribit Venerem ἀφροδίτην dictam à maris spuma, quæ ἀφρὸς dicitur, ex qua ea nata est: quòd scilicet omnes vires vsu venereo debilitantur, qui sine corporis damno non geritur. Ergo, inquit, de damno orta est Venus. Quanquàm sunt, qui alio hanc Veneris appellationem referunt, vt diximus in 9. lege connub. num. 167. incip. nam & hinc. Et Columella de canibus loquens lib. 7. cap. 12. negat huiusce modi animalibus ante annum permittendam Venerem, vt quæ carpit & corpus, & vires, animósque degenerat.

Venus Aphrodite cur dicta.

¶Idem è nostris comprobat Lucas Pen. in l. sicut. col. 1. C. de eroga. mili anno. lib. 12. dum dicit, ca-
24 stra à castrando dicta, quoniam milites castè debent viuere. Luxuria enim eneruat vires. Ideo Quintilianus (vt ille subdit) in Milite Mariano: Meretrices ab exercitu summouentur: intrare castra fœminis non licet. Cui consentiens Seruius lib. 3. Aeneidos enarrans eum locum,

Nos castra mouemus.-- tradit castra dicta quasi casta, vel quòd illic castraretur libido. nam nunquàm iis intererat mulier. Quod & ipsum repetit Isidorus lib. Etymologiarum. Ex quo etiam est illud Propertij lib. 4. in Epistola Arethusæ ad Lycotam:

Castra unde dicta.
Mulieribus castra intrare non licere.

Romanis vtinam patuissent castra puellis,
Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Illudque Lucani lib. 2. vbi introducit Martiam Catonis Vticensis vxorem ita maritum alloqui:

Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquar?
Et sit ciuili propior Cornelia bello?
Hæ flexere virum voces, & tempora quanquàm
Sint aliena toris: iam fato in bella vocante.

Et hinc quoque Athæneus & Suidas Veneris masculæ inuentum in Italos retulerunt: qui belli tempore per leges in castris fœminas habere prohibebantur: tanquam scilicet pueris eo tempore abuti licuerit. Quod tamen non admittit Gregorius Gyraldus, Historiæ Poet. Dialogo. 1. Polyenus autem libr. 8. Stratagematon ad Antoninum, & Verum Imperatores, scribit Scipionē omnes meretrices è castris eiecisse, iussisséque eas in vrbem conuiuiis deditam recedere. Húcque etiam pertinet illud Virgilij loquentis de Antonio, qui Cleopatram secum ad bellum duxerat,

Puerorum cōcubitus unde apud Italos ortus.

Sequitúrque (nefas) Aegyptia coniunx.

Quo loco Seruius interpres, Non in eo inquit, tantùm quòd Aegyptiam Romanus duxerat, sed etiam quòd mulier castra sequebatur, quod ingenti turpitudine apud maiores fuit. Vnde bellaturus Pompeius in Lesbo reliquit vxorem.

25 ¶Cæterùm Cardi. Alex. in c. si gens. 56. dist. no. ex eo textu. vacantes libidini esse aliis in bello deteriores. & Ang. in l. miles ita hæredem. §. mulier. ff. de milit. testam. no. etiam ex eo text. qui prohibet militem relinquere mulieri, in qua sinistra suspicio cadere potest: quòd maior castitas in mi-

Milites cæteris castiores esse debere.

litibus

Venus rebus bellicis interdicta. litibus requiritur, quàm in paganis, vt sint fortiores, & audaciores. Et in idem est text. in l. 2. C. de donati. inter vir. & vxo. qui prohibet milites donare suæ focariæ. Nam milites meos (inquit Imperator in eo loco) à focariis suis fictis adulationibus spoliari nolo. Et huc quoque respicere potuit Homerus apud quem li. 5. Iliad. Iupiter Veneri rebus bellicis interdicit, tanquã his maximè aduersanti: quòd Veneri dediti non sint bello idonei. Huius carmen est huiusmodi:

οὔ τοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα:

ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.

Quod & ex eo expẽdit Plutarchus in lib. περὶ τῆς εὐθυμίας, id est, de trãquillitate animi. Nã quòd apud Lacedæmonios Venus armata coleretur, aliò spectabat, vt videre licet apud ipsum Plutarchum in Apophthegmatis Laconicis, tum in Charillo, tum alibi, & in libr. de Fortuna Roman. & Lactantius lib. 1. cap. 20.

26 ¶Sed (vt redeamus) D. Augustinus lib. 20. aduersus Faustum Manichæum, tradit Poetas scribere Venerem non quidẽ Martis esse vxorem, sed adulterã: quia ea belligerantibus incongrua est. Plato autem in suis Legibus lib. 8. scribit Iccum Tarentinũ, Astylum, Chrysonem, Diopompum, & alios athletas, tametsi robore, & bona habitudine corporis proniores in libidinem essent, tamen victoriæ cupiditate, quam cõsequi ex Olympicis, aliisque certaminibus cupiebant, nullã vnquã in toto exercitationis suæ tẽpore Venerẽ cognouisse. Quod & omnes athletas facere solitos tradit Galen. lib. 6. de Locis affectis, haud multò ante fi. Et de Icco testimonium quoq; perhibuit Aelianus de Natura animalium lib. 6. c. 1. & de Varia historia lib. 3. c. 3. vbi & illud tradit, tauros cum aliis certantes à Venere abstinere. Ex quo Simplicius in Commentariis, quos edidit in Enchiridion Epicteti, cap. 43. Athletæ (inquit) à Venere abstinent amore oleaginæ coronæ quæ in Olympiis dabatur. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 10. Robur (inquit) corrumpit coitus: quod in animantibus rationis expertibus, & in iis, qui in exercitatione versantur corporum clarè apparet: quorum hi quidem qui abstinent, superant aduersarios. Et lib. Stromatom 3. Aiunt, inquit, Athletas non paucos abstinere à Venere, propter exercitationem corporis continentes: quemadmodum Crotoniatem Astylon, & Chrysonẽ, & Himeræum. Vide tamen quæ dicam ex Plinio infrà num. 75. incip. rarus. Dositheus autem lib. 3. Rerum Lydicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, cap. 56. tradunt, quòd cùm Sardiani, qui cùm Smyrnæis belligerabant, legatos misissent, se non antè ab obsidione discessuros, quàm vxores ad coitum cõcessissent: ancilla quædam honesta facie ad herum Philarchum accurrens, Mittite, inquit, ancillas ornatu liberali, quod cùm factum esset, Sardiani earum coitu defatigati, ac viribus exhausti cõtinuò capti sunt. Et idem ipse Plutarchus cap. seq. ex autoritate Aristidis Milesij libr. 1. Rerum Italicarum scribit hoc idem contigisse Atepomaro Gallorum Regulo, qui Romanos obsederat. De qua re etiam nonnihil apud Macrob. lib. 1. Saturn. c. 11. Ex quibus planè intelligis, nihil magis obesse rebus bellicis, quàm Venerem. De qua re & tu quædam videbis apud Io. Lup. in reper. rub. de donar. inter vir. & vxor. §. 37. colum. 3. versic. hæc tamen limita. Veruntamẽ videmus (quod maximè dolendum est) viros Martios, & militiæ deditos mulierum cõsuetudine magis, quàm cęteros gaudere. Hincque poetas non temerè nec pręter rationem Martem cum Venere coniunxisse, vt alibi ex Aristotele diximus suprà in 9. leg connub. num. 123. quod autem ad secundum.

Athletas a Venere abstinere.

27 ¶Sed vt alia incommoda Veneris prosequamur, Galenus lib. 1. de Spermate, scribit animales particulas non solùm seminaria humiditate destitui ex superfluo coitu, sed etiam vitali spiritu, qui ex arteriis euacuatur cum spermatica humiditate. Quocirca non mirãdum, si imbecilliores efficiantur multùm coeuntes, vtpote re purissima ab vniuerso corpore exeunte, & accedente insuper delectatione, quæ per se potest vitale robur exoluere. Ex quo factum, vt quidam immoderatè delectati, mortui sint. Hæc ferè Galenus. Et profectò plerique, aut quia nimiùm delectati sunt in opere venereo (vt ille dicit) siue etiam, quia immoderatè egierunt, in ipso coneubitu occubuisse leguntur. Nam vt refert Plin. lib. 7. cap. 53. Cornelius Balbus Prætorius, & Q. Heterius Eques Romanus, in Venere obiêre. Cuius etiam rei meminit Valerius lib 9. ca. 12. Tradit etiam Petr. Damianus quendam principem Tarentinum, dum cum meretrice congrederetur, animã emisisse. Iouianus quoque Pontanus in libro de obedientia scribit se compertum habere Beltrandũ quendam, cognomento Ferrerium, in Venere expirasse. Obseruatum quoque est in Græcorũ monumentis, idem Pindaro illi nouem Lyricorum (vt Fabio placuit) principi accidisse: licet aliter sentiat Valerius Maximus li. 9. c. 12. Et id contigisse Speusippo Platonico, prodit Tertullianus in Apologet. Est & Epitaphium Menelai cuiusdam, in media Venere mortui, ab Ioanne Secundo editum:

De eadem re.

Multi in ipso coitu mortui.

Pindarus in coitu occubuit.

Speusippus Platonicus.

Inter opus medium lasciua morte solutus,
Hic situs est, & iam Menelaus humum,
Qui blanda Veneri vitæ sacrauerat annos,
Haud aliter vitam ponere iussus erat.

28 ¶Idque nonnullis accidit astrorum vi & potentia, si credimus Iulio Firmico, libr. Astronomi. 8. c. 6. Si Pleiades, inquit, hoc est, sexta pars Tauri in occasu fuerit inuenta, & beneuolæ stellæ simul cum maleuolis hone eiusdem locum æquata radiatione respexerint, mors illis amœna proueniet, Nec mireris, quòd hic huiusmodi mortem amœnã vocet, cùm sint nonnulli adeò hac voluptate dementati, vt in ea mori maximè cupiant. Propertius enim huc respiciens, sic scribit li. 2. Eleg. 1:

Astrorum vi nonnulli in ipso concubitu moriuntur.

—*Laus*

—Laus in amore mori.

Et Ouid.lib.2. Amorum,Eleg.10.

Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt.
Dij faciant,leti causa sit ista mei.

Et paulò pòst:

At mihi contingat Veneris languescere motu,
Cùm moriar,medium soluar & inter opus.
Atque aliquis nostro lacrymans in funere dicat,
Conueniens vitæ mors fuit ista tuæ.

Ea mors nõnullis amœna.

29 ¶Ob id autem,quòd nonnunquã mors in ipso concubitu, aut etiam ob eius frequentiorẽ vsum euenit,fortasse veteres Venerem non solùm natalium,sed & mortis quoque præsidem coluerũt. Siquidem in æde Libitinæ,quæ ad sepulturam pertinent,vendere consueuerunt,Libitinam nihil aliud existimantes esse,quàm Venerem,sicuti & Plutarchus prodidit in Numa Põpilio:hoc fortè argumento admonẽtes,eandẽ,quæ causa vitæ est,mortis quoque causam esse plurimis. Est enim Libitina,exequiarum dea. Vnde Libitinarij dicuntur,qui exequias funeraq; curant,de quibus in l. cuicunque. §.idem ait.ff.de instit.actio.vbi Accur.rectè id verbum interpretatur,quod raenter in eiusmodi rebus facit:verùm ex tex.id potest planè colligi. Quanquàm eum morẽ alij aliò referũt, vt videre licet ex eodem Plutarcho proble.c.xxij. Verùm eò haud dubiè spectat Epigrãma olim inscriptum Athenis in Gymnasio Adriani,ad Venerem cœlestem, quo ipsam Parcarum esse vetustißimã indicatur,vt tradit Pausanias lib.1.qui est de rebus Atticis. De Venere quoque Libitina meminit & Dionysius Halicarnas.lib.4. Varro libr.2.Linguæ Latinæ: qui tamen aliò eam appellationem trahit. Sed & ad id referri potest illud Veneris epitheton ἀνδροφόνος,id est,homicida, quoniam scilicet nimius concubitus homines interimat. Nam & Plutarchus in ἐρωτικῷ memorat templum ἀνδροφόνου Ἀφροδίτης, aliò tamen id trahens.

Venus mortis, ut natalium,præses.
Venus Libitina.
Libitina dea exequiarum.
Libitinarij.
Venus Parcarum uetustißima.
Venus homicida.

30 ¶Et huc item respicit quod Plautus in Mercatore,Deam Astarten(quæ & ipsa Venus est,vt tradit Suidas)& Theophylactus in Oseam,& ante eos Tullius lib.3.de Natura Deorum,vitam hominum deorumque,& eandem mortem & interitum vocat. Huius verba hæc sunt:

Diua Astarte hominum Deorúmque vis,vita,salus. Rursus eadem quæ est
Pernicies,mors,interitus.

De huiusmodi Astarte dea,vt id obiter dicam, fit mentio in sacris literis,lib.3.Reg.c.xiij.vbi scribitur Salomonem coluisse Astarten,Deam Sidoniorũ. Et apud Iosephum libr.6. Antiquitatũ Iudaic.c.xv.eodemque vlti. & Lucianum in lib.de Syria Dea,statim post principiũ: & apud Eusebium lib.1. Euangelicæ præparationis,c.vij.vbi Ascarte corruptè legitur. Et Arnobium lib. Disputationum aduersus gentes octauo,vbi hanc Syros colere scribit , & Artemidorum Daldianũ de Somniorũ interpretatione,& Epiphanium aduersus gentes,vbi de Sabellio loquitur:item Aelianum, qui & eã Syriam vocat:& Tatianũ Assyrium,in Oratione πρὸς Ἕλληνας: vbi dicit Inthobalum Tyriorũ Regem fuisse sacerdotẽ Astartes. Quod & ipsum tradit Theophilus Antiochenus lib.3.Institutionũ ad Autolycum. Et huc quoque referri potest,quòd ab Aegyptiis Venus Nephthe vocatur,quam & finem,siue mortem nuncupãt,apud Plutarchum in lib. de Iside & Osiride.

Astarte. Venus dicta.
Eusebij locus.

31 ¶Auicenna quoque alter Medicorum recentiorum oculus,lib.1. Canticorum, c.clxx. Multus(ait) coitus debilitat corpus,facitque ipsum hæreditare varias species nocumentorum,& dolorum. Et in illo c.xj.ex quo illum suprà citauimus,multa ipsius coitus nocumẽta describit,quæ illinc omnibus licet sumere. Ioannitius etiam in Isagogis: Coitus siccat corpus, & minuit naturalem virtutem,ideoq; infrigidat. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo,multa itẽ coitus intemperati nocumenta enumerat:multa Pet.Apo.differen.124.cuius est initium,quòd coitus non competat: & Michael Sauonarola tract.2.c.j.in materia quartæ rei non naturalis,quæ sunt in promptu omnibus. Et Constantinus Africanus in libro,quem priuatim inscripsit de Coitu.

De eadem re.

32 ¶Inter cætera autem membra,præcipuè nocet coitus stomacho, parti illi corporis pretiosissimæ, quam medici recentiores cocum humani corporis vocant, Macrobius patremfa. ipsius corporis appellat lib.Saturnaliorum 7.c.iiij. Et ideò eo malè affecto,omnia cætera afficiantur, & tabescant necesse est,vel testimonio illius apologi Aesopici,de cæteris membris,quæ aduersus ventrem, id est,stomachum(nam & hunc ventrem,& ventriculum appellant) coniurarant : quo quidem vsus Menenius Agrippa,plebem Patriciis conciliauit,apud Liuium libr.2.ab Vrbe condita, & Plutarchum in Martio Coriolano. Nocet,inquàm, primùm coitus stomacho magis,quàm aliud quicquã,vt dicit Galen.in lib.3.Epidemion Hippocratis,Commentario 1.quo loco de Pythione quodam differit,& Aetius ex Philagrio Tetrabib.3.Sermo.item 3.cap.xxxuij.vbi & eos qui stomacho laborant,iubet abstinere à spectaculis,& lectionibus, quæ venereæ rei vsum in memoriam reuocare possint,& Auicenna in libr.3.Fen.13. tracta.1.c.xxxvj.eodemque vlti.& tract.1.c.xj. & in 13. eiusdem 3.cap. vlti.primi tractatus.

Venus nocet stomacho.
Aesopi apologus.

33 ¶Nocet etiam cerebro,vt scribit Galenus in Commentariis lib.3.Epidemiôn Hippocratis ad fi.& Arnaldus,qui etiam loquitur de membris illi vicinis,in Speculo introductionum medicinalium, c.lxxxiij.& in lib.de Regimine sanitatis,parte 2.c.vj.& Albertus lib.22. Animalium,c.iiij. Ex quo fortè coniecit Alcmæno,aut vt alij appellãt,Alcman,apud Plutarchum lib.5. de Placitis philosophorum, ca.iij.& Galenus in lib.de Philosophi historia,semen esse cerebri partem:& Pythagoras

Venus nocet cerebro.
Semen pars cerebri.

Stilla cerebri. Ex cerebro excernitur. Venæ, si post aures incidantur, semen nõ amplius est genitale.

apud Laertium, semen esse cerebri stillam, quæ in se calidum continet vaporem: & Plauto atque Diocles, semen à cerebro excerni, apud Galenum in Definitionibus medicis: & D. Augustinus libr. de Vera religione, ca. xl. dum scribit, semen per genitales vias ab ipso vertice defluere in infima voluptate. Quod & ante eos asseruit Hippocrates in lib. de aere, & aqua & regionibus, parte vlt. c. iiij. adiiciens aliud huiusce rei signum, quia videlicet ij, quibus venæ post aures inciduntur, deinceps nõ spermatizãt: & si in coitu aliquid tale emittunt, id nõ est genitale, & prolificũ. Quod & ipsum affirmat D. Gregorius Nyssenus in lib. de viribus animæ, cap. xvij. & Nemesius Philosophus de Natura hominis, c. xxiiij. & Constantinus Africanus in lib. de Coitu, post prin. & Albertus, quo loco nuper citauimus, & Auicen. in 20.3. trac. 1. cap. iij. & Arnal. Breuiarij lib. 2. c. cclj. & in prin. libelli, quem de Coitu nuncupatim inscripsit. Quanquã ipse Hip. aut (vt Gale. mauult.) Polybus, quod suprà diximus, in lib. περὶ γονῆς, id est, de genitura, tradit sperma ex omni parte corporis profluere, sed maiori ex parte, ex capite per aures in spinæ medullam. Hincque illud proficisci, quod diximus, eos quidem qui secundum aures secantur, dum coeunt, paululum aliquid emittere, sed infœcundum.

Spadones calui non fiunt.

34 ¶Et hinc quoque spadones calui effici nequeunt, sicuti ipse Hipp. tradit libr. 6. Aphor. & iterũ lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri: & confirmat Aristoteles lib. 3. de Historia animalium, c. xj. & libr. Problematon 10. c. lvj. & Plinius libr. 11. c. xxxvij. Spadones, inquit, calui effici nequeunt. Pueri quoque, vt tradit ipse Aristoteles priore illo loco, & iterum lib. 5. de Generatione animaliũ c. iij. caluitium nesciunt, quod videlicet multum cerebri obtinent: quam rem eis contingere hinc manifestissimũ est, quia rem veneream non agũt: quando & in nullo ante vsum Veneris huiusmodi capillorum defluuium eueniat, vt in illo quoque loco scribit Plinius. Quod & ante eũ dixerat Aristoteles eodẽ illo lib. de Generatione animaliũ 5. c. iij. vbi & illud addit, à venereo coitu caluitium euenire, scilicet iis, qui sua natura sint eo propensiores. Et ex hoc fortè Venus calua à Romanis celebrata est, vt tradunt Lactantius lib. 1. c. xx. & Iulius Capitolinus in Vita Maximinorum, ad finem, Cyprianus de Idolorũ natiuitate, & D. Augustinus epist. 44. quòd scilicet caluitiẽ efficiat: quãuis sciã, id ab omnibus aliò referri. Scio autem Apuleiũ lib. 2. Asini aurei scribere, Venerem, licet omni Gratiarũ choro stipatã, & toto Cupidinũ populo comitatã, & Baltheo suo cinctam, cinnama flagrantẽ, & balsama rorantẽ, si calua processerit, ne Vulcano quidem suo placere posse. Sed vt redeamus, ob ea quæ suprà diximus, Medici eos, qui huiusmodi capillorũ fluxu laborant, Venerem vitare iubent cane peiùs, & angue, vt videre licet apud Alexandrũ Trallia. lib. 1. c. ij.

Venus calua.

Venus nocet capillorũ fluxui.

Cerebri modicum habent salaces. Boues execti cornua maiora habent. Cerui castrati non edunt cornua.

35 ¶Et sicuti multum cerebri obtinent, qui nõ coeunt, vt diximus, ita è diuerso minimũ ij certè habent, qui intemperanter libidinẽ exercent, vt cõfirmat Galenus, tradens, cuidã salacissimo ab obitu capite dissecto, eius partis diminutionẽ manifestam apparuisse. Ex quo & ipse quoque colligit, quod suprà ex aliis diximus, spermatis partem maximã ex cerebro secerni. Nã & eadem ratione boues execti, cornua gerere maiora visuntur, vt etiã tradit Columella lib. rei rusticæ 6. c. xx. & ante illum Aristo. eodem lib. Problematõn 10. c. lvj. vbi & hac eadem ratione assert, id fieri, quod de spadonibus suprà diximus. Nã hi, inquit, rem veneream nõ agunt. Semen enim labi per spinam è cerebro videtur. Verùm idem Aristote. lib. de Natura animalium 9. c. vlti. tradit ceruos, si cùm per ætatem nondũ cornua gerunt, castrentur, nõ edere cornua, quod aduersari superioribus videtur.

Spinæ medulla à cerebro. Coitus spinæ nocet.

36 ¶Et quoniam à cerebro spinæ medulla descendit, eandemque ei esse naturã quam cerebro plerique autumant, vt scribit Plin. lib. 11. c. 37. consequens quoque est, vt si coitus obsit cerebro, eã quã suprà diximus ratione, eàdem quoque spinæ noceat necesse est. Nã & Hipp. in lib. de passionibus interioribus, tradit medullam spinæ maximè siccescere, cùm venulæ medullam petentes sepiuntur, atque obturantur, & cerebri meatus corporis malignitate id patitur: sed præ cunctis nimio coitu arescere. Hæc ille. Et sanè sunt multi in ea sentẽtia, vt sperma è cerebro (quod iam diximus) per spinam ipsam in membra genitalia defluat. Id enim scribit Aristoteles, vbi nuper citauimus, lib. Problemat. 10. c. lvj. & Plato, vt prodit Plutarchus in lib. de Placitis Philosophorum 5. c. iij. dicebat semen esse vertebralis, siue spinalis medullæ defluuium.

Nerui à cerebro.

Nerui eiusdẽ substantiæ cũ cerebro. Coitus neruis nocet.

37 ¶Et quia etiam nerui aut à cerebro in omnia animaliũ membra continenter proueniunt, aut per mediam ipsius spinæ medullam, quæ & ipsa ex cerebro, vt diximus, profluit, in alia ipsa membra transmittitur, vt videre licet ex Gal. de Decretis Hip. & Platonis, lib. 1. 2. & 7. nõ semel, iterumque 8. post prin. & in lib. de Neruorũ dissectione, in prin. & li. 1. itemq; 7. de Vsu partiũ, & lib. de Semine 1. c. v. rursumq; 8. & lib. 1. de Motu musculorũ, post prin. & lib. Aphoris. 4. c. xvij. & iterũ lib. 7. c. iij. Dicitque idẽ in eo. libr. 7. de Hippo. & Platonis decretis, neruos eandem cum cerebro habere substantiam, nisi quòd cõpactiore materia constituti sunt, ne facilè à quolibet patiantur: ideoque eos assiduo cerebri auxilio indigere. Eadem igitur ratione, qua cerebrũ Venere maximè læditur, eàdem & nerui ipsi, vt testis est idem Gale. in Comment. Aphoris. Hipp. lib. 3. ad fi. Oribasius lib. 1. Euporiston, c. xxij. in prin. & iterum lib. Curationum, ca. cxliiij. Aetius 1. Tetrabib. Sermon. 3. c. viij. Auicenna 3.3. tract. 1. c. v. & in 20. eiusdem 3. tract. 11. Rasis vbi suprà, & lib. Continentis 11. c. iiij. Valescus Tarentinus in sua Practica, cui titulum Philoniũ nuncupant, libr. 6. c. ij. in declaratione. & ante eos Cornelius Celsus lib. 1. Medicinæ, c. ix. iterumque lib. 3. c. xxvij. eodemque vltimo.

Coitus nocet oculis.

38 ¶Sed & quia oculi cerebro sunt proximi, ab iisque venam ad cerebrum ipsum pertingere peritissimi autores tradiderũt, vt etiam retulit Plin. lib. 11. c. xxxvij. atque ab ipso cerebro multa spiritalis

substantia

ſubſtantia ad oculorum ſedes deuehitur, vt ſcribit Gale.lib.de Hipp.& Plat.decretis 7.& Aetius Tetrab.2.Ser.3.c.xij.ideò & oculis quoque multùm obeſt coitus, ſicuti ſcriptũ reliquit idem Ariſto. lib.de Generat.animaliũ 2.c.v.& lib.Problematon 4.c.2.&.3.vbi & Petr.Apoñ.& iterum c.xxxij. eodemq; vbi: quibus locis & alias huius rei rationes reddit. Atque etiã Galenus lib.4. τῶν κατὰ τόπους, cap.viij.in prin.vbi dicit ex Archigene, in fluxionibus circa oculos in principio conuenire cibi & potus paucitatem, & maximè omnium rei venereæ abſtinentiam. Et Aetius Tetrabib.2.Ser.3.cap. xlviij.& Auicenna in d.3.3.tract.1.c.xv.& in 2.0.eiuſdem 3.tract.1.c.xj. & Raſis in loco nuper allegato; & Arnaldus in ſpeculo, vbi ſuprà, & è recentioribus Cælius, qui etiam rationem reddit, lib. Antiquarum lectionum lib.14.c.xix.& Manardus Epiſtolarum medicinalium lib.6.Epiſt.4.

39 ¶Ex quo fortè Poetæ, qui omnium rerum naturas ſub fabularum inuolucro aptiſsimè compræhenderunt, Cupidinem libidinis Deum, ducemque cæcum finxerunt ab effectu: quoniam videlicet immodica libido oculis admodum obſit. Id quod graphicè, & luculenter deſcripſit Marullus Conſtantinopolitanus in Cupidinis deſcriptione.lib.1.Epigrammatôn: — *De eadem re. Cupido cæcus.*

Quæ ſors eripuit lucem? immoderata libido.

Quò etiam ſpectat hiſtoria, quam refert D.Ambroſius Comment.in Lucam lib.4.c.xvij.enarrãs illud Lucæ 4.Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: Theotimus (inquit) cùm graui oculorum morbo laboraret, Medici coitu interdixerunt: verùm is vxoris amantiſsimus, ac libidinis impatiens, nõ potuit ſibi temperare, quin vxorem amplecteretur. Iſque cùm eſſet in ipſo æſtu feruentis libidinis, & conſuetudinis apparatu, veniſſetque io mentem interdictum Medicorum, χαῖρε, (ait) φίλον φῶς: id eſt, Vale amicum lumen: nimirum intelligens, ſeſe voluptatem eam perbreuem, oculorum diſpendio emiſſe. Aetius 1.Quaternionis, Sermo.3.c.viij. ſcribit eos nõ exactè videre, qui vſum Veneris ſectantur. Adeò autem concubitus eſt cõtrarius oculorũ caligini, albugini, pruritui, cæcitati, & cæteris morbis, vt quædã medicaméta, quæ his potiſsimùm morbis proſunt, non niſi ex virginibus, nec niſi à caſtis & puris ſumpta proſint, vt videre licet ex Marcello Burdigalenſi. Medic.c.viij.deſcribit collyrium, quod inter cætera confici debet ex lotio pueri virginis, eoque vtendũ eſſe caſto & puro. Præcipuè autem nocet Venus defluxionibus in oculos decumbẽtibus teſte Galeno ex autoritate Archigenis in lib.de Facilè parabilibus, & lib.Pharmacorum τῶν κατὰ τόπους 4.ca.viij.in princi. Et hinc qnoque, vt opinor, palpebras defluere, abundantibus Venere, tradit Plinius lib.11.c.xxxvij. — *Theotimi hiſtoria. Vale carum lumen.*

40 ¶Ex his quoque, quæ diximus de cerebro & ſpina, conſtat & coitum renibus, eorumque vitiis obeſſe. Quod & Ariſto.dicit lib.4.Problematon, c.ij.& Gale.lib.6.Morborum vulgarium Hippocratis, Comment.6.& Aetius 1.Quaternionis, Ser.3.c.viij.& iterũ Quater.3.Ser.3.c.2. Rufi autoritate: rurſumq; eiuſde Ser.3.c.xxii. Archigenis autoritate.& Auicen.d.c.xj. Hippoc.autem lib.de Morbis interaneis, ſcribit vnum ex quatuor renũ morbis, maximè fieri ex nimio coitu: & omnes vbique conſentiũt. Idque ſatis ſine teſtibus ex eo cõprobatur, quòd renes Varro ita dictos ait, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod eſt fluere, quia riui ab his obſcœni illius humoris oriantur: ſicuti etiã refert Lactantius lib.de Opificio Dei, c.xiiij. Quanquàm nonnulli ex Philoſophis hoc ipſum carpunt. Sed adſtipulatur, quod tradit Hippoc.ſiue is ſit Polybus, in lib. περὶ γονῆς, Semen cùm in medullam ſpinæ peruenit, renes confeſtim petere, ex ipſiſque per medios teſtes in pudẽda penetrare. & Ariſto.illo eodẽ c.ij.vbi ſcribit, ſeminis tranſitũ per ea loca fieri: eaq; procul dubio extenuare. Ex quo eſt illud Reg.8.Filius tuus, qui egredietur de renibus tuis. Et hinc Tertul.in lib.de Reſur.carnis, vocat renes cõſcios ſeminũ. Et Iſychius in Leuit.libr.1.Renes, inquit, coitaliũ ſeminum ſunt miniſteria. Et alibi eod.lib.in renibus dicit coitalis operationis eſſe ſemina. Et Nemeſius Philoſophus libr.de Natur.hominis, c.xxvij.Renes (inquit) ſanguinis purgamina, & ad coitũ cauſa fiunt appetitus. Nã venæ, quæ in geminos delabuntur, per renes tranſmeant, & illinc acorẽ quendam exhauriũt appetitum irritãtẽ, eo modo, quo ſub cute genitus acor prurituũ facit: & quò geminorũ pulpa cute eſt mollior, eò magis iidem ab acore lancinati, furioſam ad egerendũ ſemen irritant cupidinem. Hæc ille. Democritus autẽ in Phyſiologumenis, & Fulgentius Mythologiarũ libr.3.quo loco de Peleo & Thetide loquitur, ſcribit ex Ethnicorũ ſentẽtia, ſingulas partes in homine ſingulos Deos obtinere, & inter cæteros Venerẽ renes & inguina. Et hinc quoque Theologi interpretãtur, ideò Exod.12.fuiſſe præceptũ, eos, qui agnum paſchalem comedebãt, renes accingere, vt hinc libidinis refrænatio intelligeretur. Nã & D.Anguſt.in Pſal.7.enarrans illud, Scrutans corda & renes Deus, ſcribit delectationes nomine renũ intelligi. Et D.Hieronymus in Cõment.Naum Prophetæ, c.ij. enarrans illud eiuſdem c.Et defectio in cunctis renibus, ſcribit omnia opera, quæ ad coitum, ſiue commiſtionem pertinent, renum appellatione monſtrari: quod & idem propemodum dicit in Ezechielem c.xvj. Hincque renibus vti, pro libidini indulgere, Auſonius ad Gallam poſuit: — *Coitus obeſt renibus. Renes unde dicti. Renibus uti.*

Vtere rene tuo.

At è diuerſo huc reſpiciens Pſalmographus ca.xxv. Vre renes meos, & cor meum. Ex quo loco deprompta eſt quotidiana illa oratio eccleſiaſtica. Vre igne Sancti Spiritus renes noſtros, & cor noſtrum, domine, vt tibi caſto corpore ſeruiamus, & mundo corde placeamus.

41 ¶Et hinc etiã lombis non minimùm obeſt Venus, vt tradunt ipſi Aetius, & Arnaldus, vbi ſuprà. Sunt enim lumbi, ea pars corporis quæ cõplectitur inferiores vertebras ſpinæ, qua libido in ſacris literis deſignatur, quia ſunt circa renes. Vnde illud Gene.35.Reges de lumbis tuis egredientur. Et — *Coitus obeſt lumbis.*

Psal.131.De fructu lumbi tui ponã super thronũ tuum. Ita enim eũ locum tradnoit D. Hieronymus in illud c.ij.Naum,enarrans illud eiusdẽ c.in prin.Cõtemplare viam,tene lumbum. Et illud quoque D.Pauli ad Hebræos 7.Et ipsi exierunt de lumbis Abrahæ.Et iterũ eo.c.In lumbis patris erat. Proinde cùm volunt prohibere libidinem,iubent accingi,vel succingi,vel præcingi lumbos: vt Iob 38. & iterum 40.Ecclesiastici 31. eodemque vlt.Esaiæ 32.Hieremiæ c.j. & Prouerb.ca.vlti. vbi de muliere forti & pudica, Accinxit fortitudine lumbos suos.Et Lucæ 12.& ad Ephes.6.c.& 1.Petri 1.& alibi sæpe.Ex quo & illud Psal.37.Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Et illud quoque Matth.3.de Ioan.Baptista, Habebat zonam pelliceam circa lumbos suos. Nã & huc cum locum trahit Hieronymus;vbi suprà.Qui & posteà in eodem c.dicit in lumbis coitũ significari.D.autem Gregorius,Lumbos,ait,præcingimus,cùm carnis luxuriam & continentiã coarctamus.Cæterùm sunt,qui lumbos à lubidine,hoc est,libidine dictos putent. Nam veteres lubet,& libet,lubidinem,& libidinẽ,promiscuè dixerunt. Vide tamen circa id, quod diximus in principio huius versiculi,& quæ ex Plinio dicemus infrà.nu.75.incip.rarus.post prin.

Lumbos accingere.

42 ¶Eadem quoque ratione lateribus nocet plurimum, nempe in quibus renes sunt. Vnde apud Poetas,Parcere lateri,est abstinere à coitu.Iuuenalis Saty.6.

Coitus nocet lateribus.

Lateri parcere.

—Nec queritur, quòd
Et lateri parcas.—

Et Ouidius præcipiens Venerem exerceri lib.2.de Arte amandi,

Sed lateri nec parce tuo.—

Et alibi,scilicet Amorum lib.3.Elegia 10.

Vidi ego cùm foribus lassus prodiret amator,
Inualidum referens,emeritumq́ latus.

Et Catullus eleganti, sed obscœno epitheto, latera per concubitum exhausta appellat exfututa, ad Flauium:

Cur non tam latera exfututa pandas?
Et iuuat admissa rumpere luce latus.

Et Martialis lib.11.ad vxorem,Epist.105.

Et lib.12.ad Bassum,Epist.98.

Latus rumpere.

Rumpis Basse latus—

Sed & Virgilius in obscœno carmine,si is est:

Ipsi cernitis,effututus vt sim:
Latus deficit—

Rursusq́ue:

Neque mutare posis,vsque dum mihi
Venus iocosa molle ruperit latus.

Apud Suetonium,Valerius Catullus consulari familia iuuenis,stupratum à se Caium Caligulam, ac latera sibi contubernio eius defessa, vociferatus est. Et huc quoque spectat illud Apuleij lib. Meta.8.Sed diu viuas,& dominis placeas,& meis defectis lateribus consulas.

43 ¶Nocet item admodum ilijs,vel testimonio Catulli Epigr.11.

Et ilijs.

Nullum amans verè, sed identidem omnium
Ilia rumpens.

Coitus nocet dentibus.

Quæ autem ilia sint,disces ex Cornelio Celso lib.4.c.j.& Plinio lib.11.c.xxxvij.& dentiũ doloribus,si verum dicit Cælius Aurelianus lib.Chroniõ 2.c.iiij.& Aetius 1.Tetrab.Sermo.3.c.viij. Tametsi vulgus aliter existimat,nempe coitum huic malo prodesse.Illud scio, in ipso actu libidinis vix sentiri hunc dolorem,quanquàm acerrimum,acerbissimum,asperrimũ, & qui maximis tormentis annumerari potest,vt dicit Cornelius Celsus lib.6.c.ix.Adeò hic præsens sensus libidinis cæteros quoscunque vel acutissimos obtundit,& hebetat. Verùm opere patrato, apertè senties, cum dolorem non modò non sedatũ,sed multò,quàm antè, rabidiorem esse. Et vt sequamur,in vniuersum Venus nocet capiti,vt tradit Oribasius lib.Euporiston 1.c.xxij.in prin.nempe in quo cerebri (cui,vt diximus,maximè noxia est Venus) sedes est.Noceт & cordi,& hepati, ex Arnaldo,vbi suprà.Et ventri,ex Aristot.lib.Problematum 4.c.xvij.& pulmoni,ex Oribasio, vbi nuper citauimus.Item pectori,coxendicibus,vesicæ,pedibus,& gurgulionibus,ex Aetio,vbi item nuper citauimus:& quantum ad pectus attinet,ex eodem Oribasio vbi suprà.

Capiti.
Cordi.
Hepati.
Ventri.
Pulmoni.

44 ¶Longior essem,si omnia mẽbra,quæ ex coitu,præsertim immoderato maximè languent, recensere sigillatim velim,præsertim cùm in vniuersum omnia mẽbra dissoluat,labefactet,corrumpat. Ex quo plurimis,& Venus & Amor veluti proprio ac peculiari epitheto λυσιμελὴς dicitur,id est, mẽbra soluens.De Venere est illud epigrãma incerti autoris li.2.Epigram.Græcorum:

Venere omnia membra dissolui.

Venus λυσιμελὴς.

Λυσιμελοῦς Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

Cuius sensus est,Bacchi & Veneris,vtriusque λυσιμελοῦς, id est,membra soluentis, filiã esse podagram,& ipsam λυσιμελῆ.De amore quoque est illud Hesiodi in Theogonia,nõ multò ante fi.

Τῶν καὶ ἐκ βλεφάρων ἔρος εἴβετο δερκομενάων
Λυσιμελής.—

Id autem nihil aliud est,quàm si dicas,Venere & Cupidine mẽbra,(quod iam diximus) dissolui, ac veluti dissipari.Sic enim est apud Virgilium lib.1.Aeneid.

Extemplò Aeneæ soluuntur frigore membra.

Et rursum lib.12.eiusdem operis:

Illi

Illi membra nouus soluit formidine torpor. Sic quoque eodem lib.

Illi soluuntur frigore membra.

Membra solui quid sit.

Sic item apud Ouidium lib.11. Meta.soluta membra languere dicuntur. Sed magis propriè idem Ouidius lib.9.eiusdem operis,de seminis per somnum effusione loquens,

Vt iacui totis resoluta medullis.

Euripides autem in Supplicibus,hoc quoque epitheton morti tribuit,θανάθῳ λυσιμελῶ: vt proinde intelligas,& mortem,& Venerem eandem vim habere ad resoluendam totius corpori compagem.quod admodũ facit ad ea,quæ suprà diximus nu.27. 28.& 29. Et hinc quoque facilè intelligis,quod suprà ex Celso diximus,frequentem concubitum corpus soluere.

Coitus quibus morbis noceat.

Omnibus iuncturarũ morbis.

45 ¶Illud autem non est tacendum, multa morborum genera hinc quoque exoriri, & orta augeri, exacerbari,irritari.Podagram enim atque Chiragram,omnesque iũcturarum ægritudines gignit, atque producit,productasque nõ mediocriter exasperat,& offendit, vt testatur Cornelius Celsus lib.1.c.ix.& iterum lib.4.c.xxiiij.eodemq; postremo.Vbi etiã scribit,quosdam, cùm toto anno à vino multo,& Venere sibi tẽperassent,in perpetuum hoc malũ euasisse.Galen.lib.6. Morborum vulgarium Hippocr.Cõment.item 6.& in lib.6.Aphorismorũ eiusdem Hippocratis,c. xxviij.atq; iterũ c.xxx.in id referens,quod inibi scribit ipse Hippocrates,eunuchos atque pueros, ante coitũ non pati podagrã.Et Cælius Aurelianus lib.5.Chroniõ,c.ij.Et Plinius Valerianus lib. de Re medica.3.c.xiiij. vbi vetat ante omnia,ne podagricus mulierem cõtingat:& Aetius,Quaternionis 3. Serm.4.c.7.& iterum c.xx.vbi asserit Venerem podagricos extremè lædere,præsertim si assiduè, aut intempestiuè ea quis vtatur.Nã voluptas per se neruosorũ corporum robur ac firmitatẽ dissolnit:multò autẽ magis,si cùm vehemẽti motu perficiatur:& ob id mẽbra affecta longè imbecilliora fiũt,& prõptè & expeditè confluentia retrimenta suscipiũt. Et Paulus Aegineta libr.3.c.78. & iterũ lib.7.c.xj.Et Octauius Horatianus,Rerum medicarũ lib.2.c.xxj.eodemque vlt.& Rasis in lib.Diuisionum,c.ij.& ad Almansorẽ lib.9.c.xc.Et Auicenna 22.tertij,tract.2.c.xxiiij. Tangitque ante omnes Aristoteles lib.Quæstionũ 10.c.xxxvij.&ibi expressius Pet.Apo.ipsius interpres, & Arnaldus,vbi suprà.Et è sacris autoribus, D. Chrysostomus in ea Homilia,cui titulus est, Quòd nemo læditur,nisi à seipso.Et apertè declarat illud Epigrãma,nu.præcedenti adscriptũ,quo dictũ est,podagram esse filiã Veneris.In quo tamen animaduertendũ est,quod ab Oribasio in libr.Curationum,c.cxliiij.scriptũ est,In podagricis natiuitatibus mediocriter cõuenire libidinis vsum: in antiquo autem tẽpore,paucos omnino à podagra tactos abstinentes ab ea,fuisse curatos. De quo videas & Serapionem lib.4.c.xxx.& Hieronymum Cardanũ lib.1.Contradicẽtium medicorum, Tract.4.ca.iiij. Et quod huc quoque pertinet,eadem Ischiadicos,& Phocalicos (qui morbi sunt iuncturarum) efficit,vt tradit Aurelianus libr.Chronion 5.ca.j.in prin.& Aetius Quaternionis 3. Sermo.4.c.j.Vide tamen de Ischiadicis,quæ dicam infrà nu.74.incip.confert & Venus.

Ischiadicis.

Phocalicis.

Hecticæ.

Epilepsiæ.

46 ¶Item Hecticam,vt asseuerat Rasis lib.4.ad Almansorẽ,c.xvij.& Auicen.vbi suprà.Atque Epilepsiam(Latini Comitialem morbũ,vt suprà diximus,vocãt.)vt tradit Cornelius Celsus lib.3.c.23. Gale.in d.lib.6.Morborum populariũ Hippoc.vbi suprà.Pau.Aegineta lib.3.c.xiij.Alexãder Trallianus lib.1.c.xxj.nõ semel:Ioannes Mesue in eo lib.qui Grabadin,Id est,Antidotariũ, inscribitur, c.de epilepsia:& Auicenna eo.c.xj.sæpius suprà citato,& iterũ,1.4.tract.5.c.viij.& Rasis lib.1. Cõtinentis,ca.v.Quanquàm Celsus,quo loco nuper citauimus,tradit sæpe in pueris initiũ Veneris eum morbũ tollere.Et Colicam,ex Aureliano lib.Chroniõ 4.c.vij.in fi.& Auicen.d.c.xj. Et Febrẽs adurentes:vt & ipse Auicenna ibi tradit.Etiamsi febres sint ex phlegmate,vt eiusdẽ autoritate scribit Pe.Apo.in Cõment.Problematon Aristo.parte 4.c.50.Scabiẽ quoque,præcipiente Auicen.in 7.q.tract.5.c.vij.scabiosos omnino coitũ dimittere.Eum enim mouere materiã ad exteriora,& excitare vaporem calidum putridum,venientem ad superficiem cutis,illicque putrescere.

Colicæ.

Febribus.

Scabiei.

Pesti.

Tussi.

47 ¶Ad hæc pestem,quam Epidimiam vocant,Cornelius Celsus lib.1.c.vlt.Rasis in lib. de Pestilentia c.iiij.Auicenna 1.4.tract.4.c.j.Io.Iacob.in suo opusculo de Epidemia,Valescus Tarentinus in eiusdem titu.libello,c.viij.Et Tussim,Celsus,vbi suprà proximè, & Lucianus in Saturnalibus,& Virgilius Medicinæ peritissimus,in Priapeis,aut quisquis is fuit,

Latus deficit,& periculosam

Cum tussi miser expuit saliuam.

Phthisi.

Præterea Phthisin,siue Tabẽ,siue etiã phthoen: nam idẽ morbus iis nominibus significatur. Nã quam Tabẽ Latini dicunt, hãc propriè Græci & præsertim Athenienses φθόην nominãt.Hippo. autem φθίσιν vocat,vt scribit Gale.in Cõment.Aphoris.ipsius lib.7.c.xvj.Sunt tamẽ, qui φθόην & φθίσιν inter se differre cẽsent, vt videbis apud Leonhartum Fuschsium,c.xxxiij.sui Cõpendij. Hunc igitur morbum,Venus admodum offendit,& irritat , vt tradit ipse Hippocrates libr. περὶ νόσων, id est,de morbis 2.non semel,Celsus lib.3.c.xxij.in fin.Lucianus in Saturnalibus.Præterea Hydropem,quem nos morbum inter cutem vocamus,ex eodem Celso,eo.lib.3.c.xxj.in fi.vbi & illud addit,si quis ex eo morbo diu conualuerit,tamen alienum ei esse Veneris vsum : & ex Luciano in illo lib.Satur.Distillationem quoque & Grauedinem,eo.Cornelio lib.4.c.ij.Apoplexiam atque Paralysim,vt idem prodit lib.3.c.postremo, dum admonet in his morbis rarissima Venere vtendum esse:vti etiam facit Cælius Aurelianus lib.1.Chronion,c.vj.

Hydropi.

Distillationi.

Grauedini.

Apoplexiæ.

Paralysi.

Lepræ vulgò dictæ.

48 ¶Et Lepram,testimonio Auicennæ in 4.3.& iterum in 7.c.iiij.& Pet.Apo.differen.186.& rursum

in commentariis Problematon Aristotelis, quo loco nuper citauimus. Quod & nõ obscurè probat tex. apud nos in c. ex parte M. extrà, de corpo. viti. loquens de quopiam, qui sibi virilia amputauit, quòd lepræ esset obnoxius. Ex quo & Panor. noster ait lepra procedere ex libidine. Nã & archigenes scriptum reliquit, vix vllum quempiã castratum elephantiasi laborare. Quod & tradit Aetius Tetrab. 4. Sermo. 1. c. cxxij. vbi & hinc quoque dicit nouisse se quosdã audaciores, qui sibiipsis testes ferro resecarunt: castratis enim nõ in peius, malum hoc procedere. Et rursus c. cxxv. tradit coitũ huic morbo esse infestissimũ, atque etiam Paulus Aegineta lib. 4. c. 1. Sed illud hic te scire volo, Lector amantissime, Auicennã & cæteros Arabes, atque etiã Latinos, qui post eũ scripsere, ante Leonicenum, Leprã vocasse hanc, quã etiam vulgus Lepram vocat, & quam Græci & Latini antiquiores Elephãtiasim dixerunt, morbũ quidẽ insanabilẽ, cùm Lepra ipsa multis modis sanari possit, vt videre est apud ipsum Aetiũ, illo eodẽ Serm. c. 134. & apud Dioscoridẽ, & Pliniũ passim scribentes multas herbas Lepræ mederi, & Paul. Aginetã lib. 4. c. ij. Quanquã Sebastianus Mõtuus, vir certè doctissimus lib. Dialexeon Medicinaliũ 2. Dialexi 3. multis ostendit, apud Hebræos, Græcos, ac veteres Latinos, Lepræ appellatione elephãtiasim significari. Sed illius rationes alacriter refellit Leonhartus Fuschsius Paradoxon lib. 2. c. 16. De quo & nos diximus in tractatione medicinæ, nu. 439. sed tamen. & nu. 442. quòd si quis. Et in vniuersum Atrã bilem exacerbat Venus, vt scribit Galenus in lib. 6. Morborum vulgatium. Hippoc. Comment. quoque 6. & Rasis lib. 1. Continentis, c. ij. Nam & Elephantiasim ex atra bile esse omnes consentiunt.

Lepra vulgò dicitur, quæ Elephantiasis est.

Atra bili.

49 ¶ Alopeciam quoque, id est, depilationẽ sine capillorum defluuiũ, quod iam suprà diximus. Vesicæ passiones ex Aetio, Archigenis autoritate, Tetrabib. 3. c. xxx. & Cælio Aureliano lib. 5. Chroniõ, iam sæpiùs citato, c. iiij. vbi rationẽ reddit, quoniã Venus trahit secũ totius corporis vexationẽ. & Alexandro Tralliano lib. 1. c. ij. Sanguinis sputationẽ ex Pau. Aeginet. lib. 3. c. 31. in fi. Et sanguinis in vniuersum fluxũ siue fluorem, eodẽ Paulo li. itẽ 3. c. lxxviij. & Aureliano lib. Chronion 2. c. xj. & iterũ 13. Alexãdro Tralliano, qui eo morbo laborãtes Hæmoptoicos vocat li. 7. c. 1. ad fi. & ante hos Cornelio Celso li. 4. c. itẽ 4. & Gonorrhœam Paulo Aeginetæ lib. 3. c. lvij. Et ex eo satis patet, quare Galenus, & eius autoritate Aetius Tetrabib. 3. Serm. 3. c. 34. iubeat eos, qui eo morbo laborant, omnẽ de rebus venereis cogitationẽ excludere: vti etiã facit Alexander Trallianus lib. 8. c. ix. Et Satyriasin quoque ipsi Aureliano lib. 3. Morbor. acutor. c. xviij. & Paulo Aeginetæ d. libr. 3. c. 53. Tametsi is morbus sæpe oritur ex abstinẽtia rei venereæ præter consuetudinẽ, vt tradit Galenus alicubi, & Aetius Tetrabib. 3. Sermo. 3. c. xxxij. Et Priapismum, Paulo Aeginetæ, vbi suprà proximè. Quanquàm sint, qui vtrunque morbum confundant, vt videri potest apud Aetiũ, vbi suprà & Octauium Horatianũ, siue (vt alij putant) Theodorum Priscianum Rer. Medicarum lib. 2. c. xj. Obest quoque vulneribus, vt tradit ipse Horatianus Euporiston lib. 1. c. xix.

Alopeciæ. Vesicæ passionibus. Sanguinis sputationi. Sanguinis fluxui. Gonorrhœæ. Satyriasi. Priapismo. Omnibus prope morbis. Et vulneribus.

50 ¶ Aliaque infinita morborũ genera producit, vt passim apud Medicos legimus: vix enim omnia recensere possemus. Ideoque Aristoteles, aut quisquis is fuit, qui eũ librum arcanorũ ad Alexandrum scripsit, illud prodidit. Coitũ esse destructorem virtutũ, legis transgressorem, morborumq; sæuissimorũ generatiuũ, sic enim loquitur, qui eũ librum traduxit, aut etiã vti est, cõposuit. Adeò autẽ coitus morbis periculosus est, vt etiam iis, quibus cõuenire videtur, nõ satis tutus sit. Quandoquidem Cęlius Aurelianus in Chronion lib. 1. c. v. scribit incertum sibi esse in eo morbo, quem Eroticon dicunt, id est, furorẽ, qui ex vesano, vehemẽti atque immodico amore fit, vtrúmne prohibendus sit vsus Veneris, an admittendus. Nam prohibitus, ait, indignari cogit ægrotantes, cùm desiderata producuntur. Permissus autem vexat, & cũ corpore euirato animæ quoque substantia turbatur. Licet Ouidius lib. de Remedio amoris 2. post prin. consulat, eos qui ita quampiam mulierem ardenter amant, aliarum mulierum concubitum amplecti. Huius carmen est,

An ei conueniat qui amoris morbo laborat.

Gaudia ne dominæ, pleno si corpore sumas,
Te capiant, ineas quamlibet antè, velim.
Quamlibet inuenias, in qua tua prima voluptas.
Desinat. & cætera quæ sequuntur. Et iterum paulò pòst:
Hortor & vt pariter binas habeatis amicas.

Et huic sententiæ assentitur Oribasius Sardianus lib. Euporiston 1. ca. xxij. cũ scribit Erotem minuere meretrices. Secundum quam sententiam amantissimus ille filij, cùm eum inconcessis facibus accensum inhibere vellet, salubri consilio petiit, vt priùs quàm ad eam quam amabat, iret, permissa Venere vteretur: cuius precibus obsecutus adolescens, infelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum ad id quod non licebat tardiorem pigrioremque afferens, paulatim deposuit. quod à Valerio Max. relatum est lib. 7. c. iij.

51 ¶ Adde postremò, concubitum ipsum præsertim nimium, & immoderatum, non tantùm sensum visus, de quo satis suprà diximus, cùm de oculis tractauimus, sed & alios omnino sensus hebetare, & obtundere. Nã, vt ex Rufo scribit Aetius 1. Tetrab. Serm. 3. c. viij. Qui concubitui sæpius indulgent, neque exacte vident, neque, vt oportet audiunt, neque alios sensus integros possident. Chrysostomus autẽ in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso, scribit iis, qui in libidine vitã agunt, sensus omnes esse tardos, graues, obtusos, & quodammodo iam sepultos.

Coitus omnes sensus hebetat.

52 ¶ Sed nec interim tamen omiserim, inanimata quoque veluti lactucas, caules, plantas, arbores citò aut nimiũ seminis producentes, citò quoq; deficere, mori, arescere: vt quisque, qui id nosse volet,

Arbores plan

& videre

& videre & experimẽto comprobare poterit: & sua autoritate confirmat Aristoteles cùm in cæteris rebus magnus,tum in his maximus,lib.3.de Generatione animaliũ,c.j.& Theop.in Historia plantarum,lib.4.c.xiij.& expreſsiùs atque diffusiùs lib.de Causis plantarum 2.c.xv.& Plin.lib.6.c.24.& iterum c.27.& 29.Et de vitibus priuatim tradit Iunius Columella,lib. Rei rusticæ 4.c.ij.

tas citò aut nimiũ seminis producẽtes,citò deficiant.

53 ¶HACTENVS satis,& fortè nimiùm diximus,quãtùm corpori noceat immodicus exuperãsq; coitus. deinceps & nos de animo quoque differemus,cuius incõmoda tantò maiora grauioraque putanda sunt,quantò animus ipse corpori præstare dignoscitur.Et vt à nostris incipiam, Guli.à monte Laud.in clem.1.de magi.studiosos studiosè monet, vt præ cæteris rebus à Venere caueãt: quoniam per eã ratio & intellectus,qui tanquàm partes superiores mẽtis,ascensum appetũt,sensualitate,quæ inferior pars est,ad inferiora quoque trahuntur,atque confunduntur. Adducitque, quod de caule diximus; cuius spica per quam emittit semen,si luxuriari permittitur,citò arescit. Quod & itidẽ dicit vsu euenire in hominibus,vt si riuulum,id est,ingeniũ permittant defluere, virtus supernæ rationis,& intellectus impeditur. Quin & frequenter (vt ait) ex Venere morbus oritur,& corporis infirmitas.Gulielmũ autem referunt,& sequuntur Cardi.Flor.& Goffre.Caietanus in d.cle.1.vbi & ipse Cardi.addit,habuisse se auditorem,qui ob id notoriè,vt ipse loquitur, mortuus est.Sequitur quoque,Io.Bapt.S.Seuerinas,in eo tractatu,quem edidit,de Modo studẽdi & vita doctorum,statim post prin.qui & ad hoc saluberrimum præceptum,multa addidit.

Coitus quantum animo noceat.

54 ¶Hippocrates maximus Medicorũ,cuius id proprium est,teste Macrobio li.1. de somnio Scipionis,vt tam fallere,quàm falli nesciat,de coitu venereo ita existimabat,partem esse morbi illius teterrimi,quem ἐπιληψίαν Græci,Latini comitialem appellant,vt nuper diximus.Huius enim verba,vt retulit ipse Macrobius in fi.lib.2.Satur.& ante eum Gellius lib.19.c.ij. sunt huiusmodi: *τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.* id est,Coitũ esse paruam,siue mauis,breuem epilepsiã.Quamuis eam sentẽtiam non Hippocrati, sed Democrito,attribuant Sabinus,Stobæus c.vj.& Gale.in suis Comment.in 3.lib.Epidem. Hippocratis, Commentario 1. quo loco de Pythione quodam disserunt.Stobæus verò illo co.ca.vj.idem Eriximacho quoque attribuit. Et eam quidem sententiam Faustus hoc disticho conclusit,non admodum feliciter:

Coitus pars comitialis morbi.

Turpis & est morbi species horrenda caduci,
Cum iacet exanimis,post sua furta Venus.

Quod non alia causa ab Hippocrate,siue malis Democrito , aut etiã Eriximacho,dictum videri potest,quàm vt ostenderet, Venere quidem,sicuti & morbo comitiali,mentem,quæ sacra est,percuti,lædique non mediocriter. Nam & Medici ipsi hunc morbum ἱερὰν νόσον appellant,id est, sacrum morbũ,quòd animi rationalem partem,quæ longè sanctiſsima est, violet,sicuti annotauit Apuleius Apologia prima. Quanquàm id aliò trahit Aristoteles lib.Problematôn 13.c.j.Ab ea autem Hippocratis,siue Democriti,siue Eriximachi,aut eorum omnium sententia,non admodum distat,quod scribit Galenus de Vtilitate partium libr.xiiij.cap.x. Coitum esse spasmum quendam: quod licet(inquit) discere ex magnis epilepsiis,& ex ea paſsione,quæ Gonorrhœa dicitur,in quibus sperma,sicuti & ex coitu,secernitur.At Cælius Aurelianus libr.1.c.iiij.Concubitus (ait) siue coitus ab aliquibus parua epilepsia nuncupata est. Siquidẽ similẽ faciat membrorũ motũ diuerso contractu , anhelatione,& sudore attestante , & oculorum conuersione , cum rubore vultus: ac deinde post effectum , displicere sibimet faciat corpus, cum pallore , & quadam debilitate, & mœstitudine.

Comitialis morbus sacer dictus.

Coitus est quidam spasmus.

55 ¶Quibus succinere videtur,quod scribit Aristoteles lib.Problematon 3.ca.ix. post coitum venereum,animo plerosque omnes succumbere.Et illud Oseæ Prophetæ 4.c.Fornicatio,& vinum,& ebrietas auferunt cor.Quem locũ enarrans D.Hieronymus,Sicut(ait)vinum,& ebrietas mentem faciunt impotentẽ,ita fornicatio & voluptas peruertit sensum animumque debilitat, & tandẽ de homine rationali, brutum animal efficit. Idem Hieronymus vtrunque incõmodum corporis & animi coniungens in c.legimus.de conse.dist.5. Puellæ, inquit,corpus frangunt,& animũ.Quin Virgilius in illis versibus,quos graphicè & luculenter,de vino & Venere conscripsit,ita hæc duo viribus paria efficit,vt etiam vtrunque dementare homines,eorumque mentẽ furiare dicat. Huic quoque sententiæ adhæsit D.Gregorius lib.31.Moralium, cum cæcitatem mentis ex Venere exoriri dicit:& D.Augustinus lib.1.Soliloquiorum,c.x.Nihil (ait)esse sentio,quod magis ex arce deiiciat animum virilem,quàm blandimenta fœminea,corporumque ille contactus.

A coitu animo succumbimus.

56 ¶Ex posterioribus verò D.Thomas 2.2.q.15. art. 3. scribit intentionem hominis per Venerẽ maximè applicari ad corporalia. Ideoque debilitatur operatio hominis circa intelligibilia. Perfectio enim intellectualis operationis in homine consistit in quadam abstractione à sensibiliũ phantasmatibus. Propterea,quantò intellectus hominis magis fuerit liber ab huiusmodi phãtasmatibus, tãtò meliùs cõsiderare intelligibilia poterit,& ordinare omnia sensibilia:sicut & Anaxagoras dicit, oportere animũ intellectumq; nullatenus esse mistũ,vt imperet. Delectatio autẽ applicat intentionẽ ad ea,in quibus quis delectatur. Vnde Aristoteles lib.10.Ethicorũ,dicit,quòd vnusquisque ea,in quibus delectatur,optimè operatur,cõtraria verò nequaquã.Igitur,vt ille subdit,non abs re dicit Gregorius,ex luxuria mẽtis proficisci cæcitatẽ, quæ ferme omnino spiritualiũ bonorũ cognitionem excludit:sicut è cõtrario, castitas & abstinẽtia maximè disponũt hominẽ ad perfectionẽ intellectualis operationis. Vnde dicitur Daniel.1. Pueris his,scilicet abstinentibus & continentibus,

De eadem re.

dedit Deus scientiam,& disciplinam in omni libro & sapientia.Hæc ferè Thomas, qui & statim post in fine articuli,dicit,quòd vitia carnalia,quò magis sunt remota à mente, eò magis eius intentionem ad remotiora distrahunt:vnde magis impediunt mentis contemplationem.

57 De eadem re. ¶Idem quoque in eo.lib.quæst.153.arti.v.postque eum Anto.Flor.in 2. parte suæ Summæ tit.v.c.ix.post prin.& è nostris Alber.in suo Lexico,in verbo,Luxuria in cogitatione,dicũt, quòd cùm inferiores potentiæ vehementer afficiuntur ad sua obiecta, superiores etiam vires impediuntur, deordinanturque (vt ipsi loquuntur) in suis actibus. Per Venerem autem maximè appetitus inferior,scilicet concupiscibilis vehementer intendit suo obiecto, scilicet delectabili propter vehementiam passionis,& delectationis.Ideo consequens est, vt per Venerem maximè superiores vires deordinentur,scilicet ratio,& voluntas. Subduntque esse quatuor rationis actus,in agendis, videlicet,Simplicem intelligentiam,quæ appræhendit aliquem finem,vt bonum: Consilium de his quæ sunt agenda, propter finem: Iudicium de agendis:& postremò Præceptum rationis de agendis.Quæ omnia probat multum impediri per libidinem.

58 De eadem re. Ignis pro libidine uel amore. ¶Quadrat huic rei illud Psalmographi Poetæ,Ode 57.Supercecidit ignis,& non viderunt Solē. In cuius loci enarratione D.August.intelligit de igne venereo.In eo enim sensu aliàs sæpe ponitur in sacris literis,vt est illud Deutero.32.Ignis exarsit ab ira mea,& ardebit vsque ad inferos.Et illud Iob.31.Ignis vsque ad perditionem deuorans & omnia eradicās genimina. Et apertiùs apud Ecclesiasticū c.ix.Propter speciem mulieris perierunt,& ex hoc cōcupiscentia,quasi ignis, exardescit.Poetæ quoque in hoc significatu ignem plerunque vsurparunt.Virgilius lib.1.Aeneidos:

Occultum inspires ignem.

Rursúmque statim in ingressu 4.lib.Aeneidos:

--Et cæco carpitur igni. Et alibi in Bucolico ludicro:

At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. Et Horatius lib.1.Carminum, Ode 27.

Quæ te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus.--

Vbi & hoc annotat Acron interpres.Et Ouidius in Epistola Paridis ad Helenam:

--Quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Quem locum ad eam rem annotauit Rodolphus Agricola, lib.de Inuentione Dialectica 1.quo loco de nomine rei differit.Et idem Ouidius lib.Tristium 4.Elegia 9.

Cùm tamen hoc essem,minimóque accenderer igne,
Nomine sub nostro fabula nulla fuit. Et ante hos Lucretius lib.1.
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens.

Et Valerius Aedituus ad puerum Philerota:

At certè hunc ignem Veneris,nisi sit Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Et Terentius in Eunucho,Accede ad ignem hunc.Cui simile est illud Porcij Licinij, apud Gellium lib.Noctium Atticarum 19.c.ix.

Quæritis ignem? ite huc. Quæritis? ignis homo est.

Quod & de honesto castoque ac coniugali amore dicitur. Nam Valerius Maximus lib.4.cap.vj. quod de amore coniugali est, Tuos quoque castissimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequētur.Nam & Horatius quoque,quo loco nuper citauimus, flammam etiam amorem appellat:

Amor flāma. *Digne puer meliore flamma.* Et Ouidius lib.1.Meta.
Sic Deus in flammas abiit.-- Et Martialis lib.1.
Incidit in flammas.--

Amor feruidus. Hinc ipse amor Feruidus plerisque dicitur,Horatio lib.1.Carmi.Ode 30.

Feruidus tecum puer & solutis

Amor flagrans. *Gratiæ zonis.* Et Flagrans Virgilio lib.1.Aeneidos:
Flagrantisque Dei vultus.--

Nam & amantes flagrare dicuntur,Iuuenalis alicubi:

Qui nunquam visa flagrabat amore puellæ.

59 Amor urit. ¶Hincque etiam amor libidoque vrere dicuntur. Virgilius lib.3.Georgicōn:

--Vritque videndo Fœmina.--

Et Horatius lib.1.Carminum,Ode 19.

Vrit me Glyceræ nitor.

Et Catullus de honesto coniugum amore loquens,in Epithalamio Iuliæ, & Mallij:

Ille non minùs,ac tu
Pectore vritur intimo. Et Ouidius lib.1.Fastor.
Te quoque inextincta,Silene,libidinis vrunt. Et lib.3.eiusdem operis:
Armiger armigeræ correptus amore Mineruæ
Vror.--

In quam

In quam etiam sententiam est illud D.Pauli 1.ad Corinthios c.vij.Melius est nubere,quàm vri.Et torrere quoque dicitur amor,quod idem est.Hor.lib.3.Car.Ode 19.

Et torret.

Me lentus Glycera torret amor meæ.

60 ¶Propterea & è diuerso amantes ardere dicuntur.Virgilius lib.4.Aeneidos:

Ardent amantes.

Ardet amans Dido.—

Quem secutus Ouidius,de eadem re loquens lib.3.Fastor.

Arserat Aeneæ Dido miserabilis igne.

Terentius in Eunucho,Amore(inquit)ardeo.Catullus de Acme & Septimio:

Vt multò mihi maior,acriórque

Ignis mollibus ardet in medullis. Tibullus lib.2.Eleg.4.

Vror,Io remoue sæua puella faces.

Ex quo & ardere pro vehementer amare vsurpatur Virgilio in Eclog.2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexim.

Ardere pro uehementer amare.

Et Horatio lib.Carminum 3.Ode 9.

Donec non aliam magis

Arsisti.— Vbi & Acron interpres hoc expendit.Hinc Cupido ille Deus libidinis,facem dicitur habere, qua hominum animos inflammat. Nam apud Ouidium lib.1.Metamor. Phœbus ita Cupidinem alloquitur:

Cupido facem habet.

Tu face nescio quos esto contentus amores

Irritare tua.—

Varro ille vndequaque doctissimus,in quadam Satyra,faces amoris ardefactas vocauit,quasi ardore prægnantes. Et huc adde,quæ suprà diximus in 9.leg. connu. quo loco tractauimus de luxuria mulierum:vbi docuimus,Venerem igne,& calore confici.

61 ¶Sed vt ad rem redeamus,Aristoteles lib.7.c.ix.Ethicorum,prodit voluptates esse impedimēto prudentiæ:atque quò magis hisce quispiam gaudet,eò quoque magis impediri prudentiam, vt in venerea fit voluptate.Nemo enim,dum est in illa,mēte quicquam percipere potest.Suntque, qui huc referūt illud Senecæ in Præfatione lib.7.Declamationum:Nihil est tam mortiferū ingeniis, quàm luxuria. Quanquàm de venerea luxuria non mihi loqui videtur. Huc quoque respicit id, quod plerique existimāt,an tamen rectè,alij viderint,Venerem à Latinis appellatam à Ve, priuatiua & derogatiua particula,& νοῦς, id est, mens,vt etiam interpretatur Plato libr.de Legi. vltimo, quòd videlicet lasciuia,quæ per Venerem significatur,mentē infringat,& supplantet robur ingenij.Oribasius autem lib.Euporiston 1.c.xxij.Animositatem(inquit)minuunt vtique meretrices.

Rursum quantum coitus obsit animo.

Venus unde dicitur.

62 ¶Quare non iniuria antiqui Vates & Philosophi, Mineruam prudentiæ,& literarum Deā,atque Musas disciplinarum præsides inuentricesque, virgines esse voluerunt. Nam & Camœnæ,teste Pompeio,Musæ dictæ sunt,quòd sint castæ mentis præsides:per hoc insinuantes, castos esse debere,& à Venere alienos,literarum animique cultores.Proinde cùm apud Platonem Venus Musis minitaretur,nisi sacra Venerea colerēt,se contra illas filiū suum Cupidinem armaturā: responderunt Musæ,Marti,ô Venus,Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido nō volat. Platonis in eā rem Epigrāma adscribit Laertius in vita illius.Stobæus.Serm.61. id dicit esse Musicij:

De eadem re. Minerua cur virgo.

Musæ itē cur virgines.

ἁ Κύπρις Μούσαισι κοράσια τὰν Ἀφροδίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
χ' αἱ Μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα.
ἁμῖν δ' οὐ πέταται οὗτος τὸ παιδάριον.

Est autem apud Lucianū Dialogus Veneris & Cupidinis, in quo Venus Cupidinem interrogat, quidnam causæ sit,quòd Mineruā & Musas suis iaculis non feriret.Quibus malo credere, quàm Myrtilo & Arnobio lib.4.aduersus gentes,dicētibus,Musas fuisse Macarei filias, Megaleonis ancillulas:& ita de his loquūtur,vt eas videri velint fuisse meretriculas.Et vt id nō facilè admitterē, sic nec omnino reciperē,eas virgines fuisse,quando Cliûs fuisse dicuntur filij Ialemus & Hymenæus:Euterpes,aut,vt alij dicūt,Terpsichores,Rhesus:Thaliæ Palæphatus:Vraniæ Linus:Melpomenes,siue(vt aliis placuit)ipsius Terpsichores,Sirenes & Melius:Eratûs Thamyris Polyhymniæ Triptolemus:Calliopes Orpheus:vt videre est apud Tzetzē in Cōment.in Hesiodū.Id enim tibi obiter dicere voluimus.At huic,quod de Pallade diximus,adstipulatur,quòd ea apud Apolloniū lib.3.Argonauticôn profitetur,se expertem esse ictuum Cupidinis.Ita enim Iunonem alloquitur:

Musas quidā fuisse meretriculas volunt.

Musarum liberi.

Pallas expers ictuum Cupidinis.

ἄρη νήϊδα γάρ με πατὴρ τέκε δῖο βελάων.

Nec absimili ratione Poetæ ipsum Cupidinem cæcum finxerunt: quoniam videlicet cæcos efficiat atque hallucinantes,libidini deditos.Quanquam & id ad oculos corporeos referri potest, vt suprà alibi diximus,nu.39.ex quo fortè.

Cupido cæcus.

63 ¶Quid plura? nullum sensum natura longiùs,quàm tactū, ab intelligentia segregauit. Cùm itaq; quinque sint hominis sensus,quos Græci αἰσθήσεις vocant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur,tactus,gustus,odoratus,visus,auditus:ex his omnibus voluptas,quæ immodicè capitur,ea turpis atq; improba existimatur.Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est,illa voluptas,sicuti sapiētes viri cēsuerūt,omniū rerū fœdissima est,eosq; maximè,qui duabus istis beluinis voluptatibus sese dediderunt,grauissimi vitij vocabulis.Græci appellant ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς.

De eadem re.

ἀκόλαστοι qui dicantur: ἀκρατεῖς item.

Nos

Coitus nos brutis similes facit.

Nos eos libidinosos, & intemperantes, vel incontinentes dicimus. Istæ autem voluptates gustus atque tactus, id est, libidines in cibos atque Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestiis. Et idcirco is pecudũ ferarumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus occupatus, vt etiam adnotauit Aristoteles lib. Quæstionum 28. c. ij. & latiùs c. vij. & iterum Moralium Nicomachicorũ 3. c. x. & retulit Gellius lib. Atticarum Lucubrationum 19. c. ij. & Aurelius Theodosius, qui totũ hunc locum Aulo surripuit, ad fi. lib. 2. Saturnalium: vbi & hæc verba post Gellium subdit: Quis igitur habẽs aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coeundi atque comedendi, quæ homini cum sue & asino communes sunt, gratuletur? Nã & hac potissimùm ratione Aristoteles ipse (si tamen Aristoteles est) monet Alexandrũ, vt coitu abstineat, quoniam ludus sit porcorũ aliorumque brutorum animalium. Quæ enim tibi, inquit, gloria erit, si cum porcis cõmunicatis? Ipse autem Alexander, cum Deus à multis diceretur, duabus potissimum rebus sese mortalem esse depræhendere dicebat, somno, & coitu, veluti hæc duo præcipuè ab illa diuinitate essent aliena, vt tradit Plutarchus in vita ipsius Alexandri, & in lib. de Discrimine adulatoris & amici, & Symphosiacôn Problematon Decade 8. c. j.

Alexãder ex coitu se non esse Deũ cognouit.

64 *De eadem re.*

¶ At Aristotelis præceptor Plato, Homerus Philosophorum à Panætio plerũque vocatus, in lib. 9. de Republ. Libidines rei venereæ & gulæ iniquas esse dicit immanesque & efferas: eosque qui illis inuoluuntur, pecudibus comparat. In Phædro quoque hominem Veneri deditum pecudi similem dicit: & flagitiosum & impudentem, & voluptatis non naturalis auidũ vocat. Idem verò vitam cœlibẽ castamque semper vixit: propter quod vsque adeò timuit peruersam temporũ suorum opinionẽ, vt sacrificasse naturæ perhibeatur: quasi peccatum expiare vellet, quòd liberos nõ procreasset: vt retulit D. August. in lib. de Vera religione: In quo & illud quoque prodidit, Platonem ipsum discipulos edocere solitũ, vt à venereis voluptatibus abstinerent, persuasissimumque haberent, veritatem non corporis oculis aut sensu aliquo; sed sola mentis puritate videri: ad quã percipiendã nihil magis impedimento esse, quàm vitam libidinibus deditã. Sed & apud eundem Platonẽ circa initia libri primi de Republica, Sophocles ille Atheniensis (quẽ Tullius lib. 1. de Diuinatiòne, appellat diuinũ poetã) coitũ ipsum agrestẽ furiosumq; dominũ vocat. Quod & cõmemorauit Tullius ipse in lib. de Senectute, & Valerius lib. 4. c. v. De quo & nos diximus suprà in 6. leg. cõnub. nu. 10. inci. Sophocles. Cæterùm Simplicius in Cõment. Enchiridij Epicteti, c. xliij. quo de re venerea agit, Omnis, inquit, corporalis voluptatis continentia rationalem animum corroborat. Denique Marsilius Ficinus naturæ rerũ peritissimus, in eo lib. quem scitè nõ minùs, quàm venustè, de Triplici vita composuit, coitum inter præcipuos studiosorum hostes annumerant.

65 *Ratio præcedentium.*

¶ Horum autem efficacissima ratio depromitur ex iis, quæ scribit Hippocr. diuini vir ingenij, ad calcem propè lib. 1. περὶ νόσων, id est, de morbis, Sanguinem qui in homine est, plurimã prudentiæ partem conferre, quinimò & totam, ex multorum sententia. Ideoque mentis vacillationem siue phrenitin hinc prodire, quòd bilis mota venas sanguinemque intrat, eumque agitat. Suprà autẽ satis docuimus, sperma ex sanguine probissimo gigni, eiusque medullã esse: ideoque & sanguinẽ à multis vocitari. Ex quo fit cõsequens, vt quò frequentius quis coit, eò magis prudentiæ officit.

66 *Coitus memoriæ nocet.*

¶ Et cùm inter animi partes, siue malis, vires, potissima sit memoria, necessarium illud maximè, vitæ bonũ, vt dicit Plinius lib. 2. c. xxiiij. Nihil certè est, quod huic parti magis officiat, quàm immodicus cõcubitus, vt non abs re Aetius Tetrabili, id est, quaternionis 2. Sermone item 2. c. xxiij. quod de memoria amissa est, præcipiat, vt Veneris vsus sit rarissimus: neque enim eum ad totam sanitatem conducere, neque ad animæ ratiocinationem, imò & tristitiam inducere, & lancinationem illam in coitu contingentem, conuulsioni quodammodo esse cognatam: & perfrigerationẽ, quæ succedit, congelare quodammodo ac stupefacere intelligentiam. Nam & idem eiusdem sermonis c. viij. tradiderat homines ex concubitu fieri obliuiosos. Miror autem, quid in mentem venerit Philippo Probo, qui hæc Veneris incommoda à me primùm collecta ex optimis quibusq; autoribus in nostra illa prima editione anni 1524. propè ad verbum transtulit in suas ad Ioã. Mo. addi. in rub. de vita & honest. cleric. libr. 6. hinc tantùm occasione sumpta, quòd ea rubr. vtitur eo verbo, vita, quam nimio concubitu abbreuiari dicit: & ad id probandum confestim duas paginas his, quæ diximus, implet, cum mendis librariorum.

Furtum huius libri.

67 *Coitus frequens facit semen infœcundum.*

¶ Verùm, vt redeamus, his adde, si diuis placet, aliud incõmodum, & quidem non contemnendũ, intemperati immodicique cõcubitus: quòd sicuti loquendi intemperãtia orationem inanẽ reddit ac stolidam, ita illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstãt, infœcundũ plerunque & sine fructu est, vt scribit Plutarchus in vita Lycurgi, & attestantur Philosophiæ Medicinæque scriptores, & cõprobat ratio omnibus cognita, quoniã immodicus Veneris vsus semen exhauriat, vt scribit Galen. in 1. lib. de semine aut certè si quod reliquum sit, id non satis coctum sit, nec ideo generationi idoneũ. Et hac fortassis ratione aliqui duobus antè mensibus arietes à coitu reuocãt. Id enim præcipit Didymus apud autorẽ Geoponicôn lib. 18. ca. iij. Qui & ipse eiusdem operis lib. 17. c. iij. tauros à cõmunibus pascuis cũ vaccis arcet duobus quoq; ante admissurã mẽsibus. Quod & Varro se facere solitũ testatur lib. 2. Rei rust. c. v. Quãnis Palladius Rei rusticæ lib. 8. c. iiij. aliam reddit rationẽ, quæ & huc quoque pertinet, vt scilicet facem libidinis augeat dilatio voluptatis.

68 *Fœminæ fre-*

¶ Id quod etiam in fœminis obtinet, quæ quò frequẽtius coeunt, eò velociùs sterilescunt. Quod & de asinis asserit Aristo. libr. 6. de Historia animalium. c. xxiij. Plutarchus autem lib. 5. de Placitis

Philo

Philosophorum, c.ix. Cur (inquit) mulier frequentiùs libidini indulgens non concipit? An quòd (vt Diocles Medicus tradit) semen non emittat? an quòd minùs, quàm conueniat? an quòd tale, in quo vis prolifica non sit: aut quòd plus caloris, frigoris, humiditatis, siccitatísve, quàm par sit, habeat: aut denique quòd resolutus vterus semen nõ contineat. Is autem liber inter opera Galeni quoque reperitur hoc titulo, De Philosophorum historia, quem nomine Galeni, in Latinam linguam traduxit Iulius Martianus Rota, cùm multò antè tempore transtulisset Budæus noster nomine & titulo Plutarchi. Fuerunt autem vterque & Plutarchus & Galenus eodem penè tempore, sed Plutarchus paulò antiquior. Nam eũ Galenus ipse citat ex Homericis meditationibus, in lib.3. de Hippocratis & Platonis decretis. Est autem is liber dignus vtriusque titulo, vt qui doctissimus est: eumque putat Leonhartus Fuschius in Annotationibus Galeni de Sanitate tuenda, quempiam ex Plutarcho & aliis contexuisse. Nec conceptum tantùm impedit frequens coitus, sed & ipsum iam factum corrumpit, vt postea dicemus, nu.141. incip. quintum ne vxorem.

quẽter coeuntes, citò sterilescunt. Et verò concipiunt.

69 ¶Nec hoc incommodum prætereundum censuimus, quòd qui frequenter coeunt, minùs coitu delectantur: quoque coitus rarior est vsus, eò quoque suauior est, & magis voluptuarius, ex sententia Aristotelis, qui eius rei rationẽ reddit, lib. de Generatione animalium primo, c.18. & Auicennæ lib.9. de Animalibus, c.6. vbi tamen dicit aliud esse in fœminis, quæ in menstruis sunt: & Pet. Apo. in Cõmentariis Aristotelis, Quæstionum encyclicarum 4. c.xv. iterumque in eo docto opere, cui Conciliator titulus est, differentia 34. Idque est, quod Democritus dicit apud Stobæũ, Sermone 15. τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γιγνόμενα μάλιστα τέρπει. Id est, Delectabilium quæ rarissima sunt, maximè delectant. Rursumque, ἄ τις ὑπερβάλλοι τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἂν γίγνοιτο. Id est, Si quis modum excesserit, iucundissima quæque iniucundissima fient. Priorẽ autem sententiam etiã adscripsit Antonius Monachus ex incerto quopiã autore, 1. tomo Melissæ, c.37. Alij id Epicteti esse dicunt. Cui concinit illud D. Hieronymi ad Euagriũ: Omne, quod rarũ est, plus appetitur. Quod & repetitur in c. legitimus. 93. dist. Et idẽ Hieronymus in Vigilantium: Ardentiùs appetitur, quicquid est rarius. Et facit etiam tex. in §. quantaecunque. in fi. & ibid. gl. in verbo, miraculum, in Auth. de Consul. & in c. si officia. in fin. 59. dist. & in c. in sancta. 2. q. vij. & in c. quamuis. in prin. de pœnis, dist. 3. Et illud Martialis lib. 4. ad Pudentem:

Coeuntes frequẽter minus in coitu delectantur. Rara maximè delectant.

Rara iuuant: venit primis sic gloria pomis:
Hyberna pretium sic meruere rosa.

Illudque alterius Poetæ nostri temporis, quem multis antiquis nõ inferiorem meritò dixerimus. Is est Ioannes Secundus Hagiensis:

Est modus & dulci: nimis immoderata voluptas
Tædia finitimo limite semper habet.
Cerne nouas tabulas, rident florente colore,
Picta velut primo vere coruscat humus.
Cerne diu tamen has, hebetatáque lumina flectas:
Et ibi conspectus nausea mollis erit.
Súbque tuos oculos aliquid reuocare libebit,
Prisca quod inculta secla tulere manu.

Et Iuuenalis Saty. 11. in fi.

Voluptates commendat rarior vsus.

Et id quidem omnes quotidie in concubitu experiuntur. Tametsi Hippo. aliud voluisse videtur in maribus, lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri. Nam si vir (inquit) crebrò coeat, venæ hinc laxiores redditæ, Venerem magis incitant. Quod si verum est, & id quoque inter Veneris incommoda ponendum est. Nam quò crebriùs coeas, eò huius rei appetentior eris.

Aliud Veneris incommodum.

70 ¶Sed & illud denique incommodum adscribemus, hunc immodicũ & frequentem coitum, vocis suauitati, si quid aliud, obesse plurimùm. Hincque scribit Aristoteles libr. Historiæ animaliũ 7. c. j. cãtores à coitu abstinere solitos, vt ita diutiùs vox sine mutatione seruetur suauis, & canora: quæ in virilem sonũ transit in his, qui rem venereã agere incipiũt. Fortunatianus scribit ἀναφώνησιν, id est, exclamationem, clarã vocem efficere: firmam autem & suauẽ cibi, potus & vẽtris obseruantiam, & Veneris continentiã. Democritus (vt refert Plinius lib. 20. c. iiij.) Venerẽ rhaphano similẽ esse putat: & ob id fortassis, vt subdit ipse Plinius, voci nocere aliqui tradiderunt. Quod & ipsum autoritate Florẽtini tradit autor Geoponicôn 12. c. 22. Ex quo intelligis, ea quæ libidinẽ incitant, vocẽ quoque lædere: vti è diuerso quæ Venerẽ inhibent, vocẽ iuuãt. Nã Plinius lib. 26. c. 10. autor est, radicẽ nymphææ inhibere Venerem, & effluẽtiam genituræ: ob idque corpus alere, vocemq;.

Venus vocis suauitati nocet.

71 ¶Et huc (nisi fallor) alludit Martialis lib. 7. Epigr. 81.

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Vt sit comœdis omnibus vna satis.
Hunc ego crediderã (nam sæpe lauamur in vno)
Sollicitum voci parcere, Flacce, suæ.
Dum ludit media, populo spectante, palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Et Horatius in Arte Poetica:

Abstinuit Venere & vino, qui Pythia cantat
Tibicen.—

Vbi & id annotauit Ianus Parrhasius, vnus ex eius interpretibus, si is est.

Galen.

Galen.autem lib.6.de Locis affectis, ad fin.scribit cantores & athletas per omnem vitæ partem à Venere abstinere solitos. Vide tamen ea,quæ non multò pòst dicam nu.75.incip.rarus.

Venus damnosa.

72 ¶Ex his autem maximis incommoditatibus,quibus ex Venere affligitur & corpus & animus, satis potes intelligere,non abs re Horatium Damnosam Venerem appellasse,lib.1.Epist.19.

Quem damnosa Venus,quem praeceps alea nudat
Gloria.—

Et libido.

Et alibi Libidinem damnosam,eiusdem operis lib.2.Epist.1.

—Per quæ
Crescere res posset,nimium damnosa libido.

Et voluptas Veneris.

Nam & Ouidius lib.1.de Ponto,eleg.11.eademque vlt.ad Flaccum,voluptatem Veneris damnosam quoque vocat,quòd ea scilicet vires adimat & animi & corporis:

Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in mæstos illa venire toros.

73 ¶Neque tamen maritos propterea à coitu moderato, sed tantùm immodico & intemperato deterrere volumus:tum quia matrimonium suadet , vt interdum procreationi liberorũ & honestæ voluptati(quod iam satis dictum est in secunda lege connubiali,nu.65.incip.secundum, vxor,& sequen.) operam demus:tum quia coitus tempestiuus,& non exuperans,vel reclamãte Epicuro, saluberrimus est,nec pauca affert commoda hominibus.

Venus morbis pituitosis prodest.

Venus siquidẽ prodest morbis,qui contrahuntur à pituita,si verum dicit Hippocr.libr.6.Epidemion,& Aphoris.lib.5.c.23.& Aristo.lib. Problem.1.c.51.& iterum libr.4.c.27.vbi & huius rationem reddit,quã tu,si lubet,videre poteris. & Auicenna in 20.4.tract.c.10.& longè lateque Per.Aponen.diff.186.

Epilepsiæ.

Ideoque Epilepsiæ,quæ ex pituita est, vt latè probat Hippocrates in libro,quem de eo morbo nuncupatim edidit, Venerem Asclepiades & alij pleriq; imperabant, vt tradit Cælius Aurelianus lib.Chronion 1.c.4.Quo in loco ipsius in ea re sentẽtiam reperies.Nã sunt,qui huic opinioni aduersantur,vt suprà diximus.

Et melancholicis.

74 ¶Confert & Venus melancholicis per viam adustionis,vt testis est ipse Aristoteles lib.Quæstionum 4.c.31. & ibi Apouensis ipsius interpres,& Auicenna , d.c.10.vbi & alia multa coitus iuuamenta adducit.Et id quod de melancholicis diximus, intellexit Home.vt ostendimus in nostro tract.Nobilitatis,quo loco de Medicina Homeri disseruimus , nu.184.incip.sciuit autem cõcubitum.

Et qui calida natura sunt.

Idem autem Aristoteles eod.lib.c.30.Cur (inquit) quibus calida natura est,si modò robusti plenique sunt,nisi concumbant,iis sæpe bilis prosilit,& aluus amara succedit,& pituita salsa conficitur,& color corporis immutatur? Cuius rei rationem ibi videre poteris.

Oculorũ acumini.

Cõfert etiam oculorũ acumini.Nam qui re venerea minimè vtuntur,in acumine oculorum offenduntur,vt tradit Aristoteles d.lib. Quæstionum 4.c.3.De quo tamen vide,quæ dixi suprà nu.39.incip. ex quo fortè.

Morbo regio.

Prodest etiam morbo regio,siue arquato, vt placuit Tito illi Asclepiadis sectatori,& Themisonĩ apud Cælium Aurelianũ:qui id tamen negat lib.Chronion 3.c.v.

Et quibusdam Ischiadicis.

Et Ischiadicis,qui non ex vsu venereo facti sunt,vt idem scribit lib.5.c.1.

Et interdum podagricis.

Et interdum podagricis, propter consuetudinẽ vitiosam,semine plurimùm irritãte,cùm videlicet & multi & noxij humoris fuerit:cuiusmodi generatur in naturis propriè multiseminiis appellatis.Quod adde ad ea,quæ diximus suprà,nu.45.inci. illud autem.

Virginibus furiosis.

Cæterùm Hippocrates,vt ad eum redeamus,in libro περὶ παρθενίων,id est,de natura, siue morbis virginum,ad calcem,monet virgines,quæ furore & insania vexantur, quamprimum cum viris commisceri,si sanitatem consequi velint.

Narium distillationibus.

Idem Hippocrates lib.5.περὶ ἐπιδημιῶν,tradit Timochareti cuipiam per hiemen multã distillationem per nares defluxisse : at cùm Venere vsus fuisset,cuncta siccata fuisse,atque tertia die omnino conualuisse:quod & ipsum libr.7.repetit.

Quibus aliis prodest Venus.

75 ¶Rarus coitus,vt scribit Cornelius Celsus,corpus excitat:& vt memoriæ prodidit Plin.libr.Naturalis Historiæ 28.c.vj.athletæ torpentes Venere restituuntur.Venere vox reuocatur,cùm è candida declinat in fuscã. Medetur & lumborũ dolori,oculorũ hebetationi, mente captis,ac melancholicis.Idem lib.18.c.4. tradit à serpente & scorpione percussos coitu leuari,verùm fœminas ea Venere lædi.Et vt scriptũ reliquit clarissimus Medicinæ conditor Galenus lib.6.de Locis affectis, siue vt vulgò loquũtur,de interioribus,c.v.Sunt nonnulli,qui nisi assiduè coeãt,capitis grauitate molestãtur,cibos fastidiunt,ac febribus obnoxij sunt:atq; vt deterior est ipsis appetẽtia,ita & concoctio minor.Hos Plato arboribus immodicè fructiferis cõparat. Equidem noui quosdã,quibus huiusmodi erat natura,qui præ pudore à libidinis vsu abstinẽtes torpidi pigriq; facti sunt:nõnulli etiam melancholicorum exẽplo,præter modũ mœsti ac timidi,cibi etiã tum cupiditate,tũ concoctione vitiata.Quidã vxoris mortẽ lugens,& à concubitu,quo anteà creberrimè vsus fuerat,abstinens,cibi cupiditatẽ amisit,atque ne exiguum quidẽ cibũ concoquere potuit:vbi verò seipsum cogendo plus cibi ingerebat,protinus ad vomitũ excitabatur:mœstus etiam apparebat, non solùm ob has causas,sed etiã(vt melancholici solent)citra manifestã occasionem.

Semen retentum maiorem noxam affert quam menstrua.

Hæc ergo cõsideranti mihi apud me ipsum visum est longè maiorẽ ex retento semine,quàm menstruis, corpori noxã euenire posse:præsertim in his,qui suapte natura vitiosis abundãt humoribus,& pleni sunt, atque in otio educati:quique cùm antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim cõtinere cœperunt. Equidẽ perpendi in his naturalem excernendi ipsum cupiditatem,huius rei causam esse. Cùm enim & tale & tantũ fuerit, neminem nõ ad sui excretionem vi quadã stimulat.Ita Diogenem Cynicũ narrant alioquin omniũ mortalium(quod ad continentiã pertinet)cõstantissimum,

libidini

libidini tamen indulsisse, non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo illectũ: sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, cùm diutiùs cessaret, ipse manu pudendis admota, semen proiecit, ac venientem deinde mulierculã remisit, inquiẽs, Manus Hymenæum celebrando te præuenit. Quam Diogenis historiam etiam tangit Agathius Scholasticus lib. 7. Epigrammatum Græcorum, eo Epigrammate, cuius initium est, *Diogenis obscena historia.*

Ποίην τὶς πρὸς ἔρωτας ἴοι τρίβον, &c.

Vbi eam meretricem Laidem fuisse dicit. Sed vt ad Galenum reuertamur, subdit quæ sequuntur. At planè constat, modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur libidini indulgere, perinde ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiã reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed vt semen quod ob retentionem ipsis molestum est, excernãt, haud secus quàm eiiciendi stercoris, excernendæq; vrinæ desiderio suapte natura moueri consueuerunt. Subdit & exemplum de muliere quadam, quæ ex longo iam tempore vidua, cùm præter cætera mala neruorum quoque molestius vexabatur, ac dicente obstetrice vterum esse retractum, remediis ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam quòd inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cũ labore & voluptate, veluti per coitum vsuuenire solet, excreuit crassum plurimumq; semen: atque ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assecutus sum, vitiato semini maiorem quàm menstruis, esse vim, ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaque licèt hæc quidem aliquando profluant è viduis: suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre potest.

76 ¶Paulus quoque Aegineta, qui vniuersam Medicinam à Galeno ipso, & Oribasio per innumeros ferè libros traditam, in septem libros compendiose redegit, in illorum 1. c. 35. At ne Venus quidem (ait) vtilitate caret, vtpote quę plenitudinem vacuat, corpus auctum, leue, virile reddit. Et quod ad animum pertinet, rationis vim impeditam soluit, ingentes iras remittit. Idcirco melancholico aptissimum remedium, si quicquam aliud. Reducit autem ad modestiã, vel alio quouis modo insanientes: atque morbis quos pituita conflauit, magnopere conducit: fastidientibus cibi appetentiã restituit: nonnullos à crebris quoque somniis liberat. Et post pauca: Vt labor (inquit) sic & concubitus, si modus seruetur, vtilis est. Nam & ad opus excitat, & facilitatem quandam ei, qui sic consueuerit, præbet. Et cap. 98. scribit coitum moderatum non rarò somnum conciliare. Oribasius li. 1. Euporiston c. 22. de Venere loquens: Mutat (inquit) cognitio ad mansuetudinem, vt etiam melancholiam amantis & maniam cõponat & eroticon. Rursus, eiusq; autoritate Aëtius Tetrab. 1. Serm. 3. c. 8. Restat vt vtilitates Veneris recenseamus: neq; enim penitus inutiles, & omnibus nociuæ res venereæ existunt, si & vsum, & tempus & modum, & sanam vtentis constitutionem inspicere velis. Vtilitates ex coitu hæ sunt, repletionem euacuare, & leuius reddere vniuersum corpus, idemq; ad augmentũ promouere & virilius efficere. Duris habitudinibus ex longioribus interuallis vsus eius commodat: Mollit enim organa, & meatus dilatat, & pituitam expurgat, & impeditam rationis vim explicat, & maximas iras remittit. Quapropter & atra bile percitis subtristibusq; & hominum consortia fugientibus, velut magna quædam medela, commodissimus existit. Sed & iuxta alium modum furiosos ad saniorem mentem reducit: & quosdam comitiali morbo prehensos sanat, & capitis grauitatem ac dolorem ad integritatem permutat. Et paulò pòst: Multi quoque ex morbis alimentum non sentientes, ex vsu ipsius refecti sunt: alij bene spirantes ex ægrè spirantibus euaserunt: alij cibos auersantes appetentiam edendi assecuti sunt: quidam à frequentibus seminis per somnum effusionibus liberati sunt. Hæc ille. quæ Paulus Aegineta propè ad verbum, vt vides, in suum librum transtulit. Fuit enim Aëtius illo prior, eumq; citat lib. 4. in prin. quanquàm sunt, qui alium eum esse putant, quẽ citat Paulus, esseq; mendum in verbo Aëtius, nam Aretæus esse scribendum ex Græco codice Aldi, vbi scribitur, Καππαδόκην ἀρεταῖον. Nec Aëtius Cappadox fuit, vti illum appellat Paulus, sed Abydenus. Constantinus in viatico, lib. 1. cap. 20. ex eodem Rufo: Coitus (inquit) iis confert, quibus nigra cholera & melancholia dominantur.

De eadem re.

Aëtius prior Paulo Aegineta.

Pauli Aeginetæ locus.

77 ¶Rasis ad Almansorem lib. 4. c. 17. Coitus corpus repletum alleuiat, & animam hilarem & lætam efficit, eiusq; auget leuitatem: iram quoque sedat, ac cogitationem remouet: caput alleuiat, atque sensus. Denique, si quis multo vsus fuerit coitu, repletionis malum euacuando euadet. Haly Abbas in 5. Theoricæ ca. 36. Si huius superfluitas (de spermate loquitur) suis aucta in vasis, coitu nõ purgatur, nec poterit eã expellere natura, in inguinibus fit, & illis simul, extensio, omniq; in corpore grauitas: sæpeq; suis sperma calefit in vasis, fitq; febris: quoniam membra hæc quidem post illa calefiunt, donec cordi calor ille continuetur: nonnunquã eius vapores ascendunt ad cerebrũ, vbi & pessimos generant morbos. Et statim inferiùs: Dimissio coitus hebetudinem sensuum & intellectus parit, & capiti accidit grauitas, & visui tenebræ, & frangitur corpus, & appetitus imminuitur ciborum, & nõnunquam complexio declinat à statu suo: aliquoties etiam patitur maniam ex vaporibus spermatis ad cerebrum ascendentibus: sæpe quoque fit corpori frigus, & nonnunquam tremor præcordiorum, pectoris attractio, sæpe etiam scotomia & vertigo. Item si vsus fueris (inquit) coitu vt oportet, cogitationes cedunt, ira mitigatur & mania, melancholicæ prodest passioni: prodest etiam phlegmaticis morbis, somniorumq; medetur multitudini, & appetitũ confortat. Oribasius autem ipse in Compendio Medicinæ, 6. cap. ex ipso Rufo multa tradit commoda *De eadem re.*

Veneris,multaq; incommoda,in hæc verba:Veneret actus iuuamina sunt ista,vt qui multum repleti sunt humoribus,euacuentur,& leuiores præstentur corpore,& augmententur,vt viriles appareant in corpore. Si verò frequens sit,intellectum animi dissoluit. Nam iracundos temperat,& mites facit,propter quod melancholicis magis,quàm aliis,sanitas vtilissima est,& expediens Venetis commixtio. Componuntur autem ex his ad integrum sensum, etsi ex alio modo insaniunt. Et his,qui ex phlegmate ægrotant,optima est Venus,& his qui crassi sunt corpore,si non repleti cibo misceantur. Hi autem per somnum frequentius euacuati liberantur. Et alia quæ sequuntur, propè similia iis,quæ ex Aëtio descripsimus. Nam & vterque vt diximus,sumpsit ex Rufo.

78 ¶Auicenna in prima tertij,tractatu 5.cap.8.Quandoque,ait,accidit huiusmodi,vt in vasis seminalibus aggregetur sperma plurimum,& corrumpatur,& infrigidetur,& conuertatur ad qualitatem venenosam:& accidit ei,sicut epilepsia. Et in vigesima tertij,tractatu 1.cap.10. sic ait:Coitus alleuiat corpus,& ipsum præparat ad augmentum. Et aliquantò pòst:Et quandoque sequitur ipsum coitum expulsio cogitationis dominantis,& acquisitio audaciæ,& edomatio iræ superfluæ. Et iterum post pauca:Plurimum,quorũ complexio requirit coitum, cùm ipsum dimittunt,infrigidatur corpus,& cadit appetitus cibi,ita vt etiam nõ recipiant. Et rursum non multò pòst:Quandoque accidit viro ex dimissione coitus,& abundantia spermatis,& frigore,& cõuersione ipsius ad ventositatem (& forsitan vult dicere venenositatem) vt mittat sperma ad cor & cerebrum,vaporem malum,ventosum (vel quod magis credo , venenosum) sicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Sed & in 21.tertij c.2.Retentio spermatis est mala valde. Et in Canticis lib.1.ca.153.Coitus commendatur iuuenibus,quatenus per eum à nocumentis perniciosis liberentur. Quem locum enarrans Auerrois , Si coitu(inquit)vsi non fuerint,contingent eis morbi magni,& illaudabiles. Item Auerrois ipse lib.6. Collig.Coitus moderato vsu conueniens existit. Quod non concedimus,nisi quia sperma est vna superfluitas præparata à natura, vt expellatur , sicut & aliæ superfluitates,excepto quòd in se bona est.

79 *De eadem re.* ¶Haly Rodoan in 3.Techn.commento 35. Si superfluitas in corpore aggregata,ex spermate non egreditur per coitum,coarctatur in corpore,& ex ea generantur ægritudines malæ. Nam coarctatione seminis,generantur ex eo vapores mali,qui ascendunt ad cor,& cerebrum,& stomachum: & corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. Et fortassis ex eo est aliquid simile veneno viperino:sicut accidit ei,qui assueuit coitui, & dimittit eum longo tempore,ex debilitate appetitus cibi,& pigritia à motibus, & generatione humoris melancholici:& fortasse corrũpitur,& excitatur ex eo,quod est simili virtute venenі, sicut illud quod accidit viduis ex suffocatione matricis,& multis viris,qui ex eo moriuntur subitò. Albertus Magnus lib.de Animalibus 15.tractatu 2.c.5. Aliquando (inquit) propter nimiam retentionem spermatis in infirmis corporibus accidit congregari multas malas superfluitates,quibus primùm impeditur corpus. Et post pauca subdit,quòd hinc quandoque mors accidit. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo:Si coitus,inquit,fuerit remissus,vel ex toto etiam fuerit prætermissus,coarctato spermate in vasis generationis propter pollutiones,euenit grauedo , tristitia : perturbatio intellectus aduenit corpori propter vapores corruptos,ad cor & cerebrum venientes & interdum vasorum apostemata.

80 *De eadem re.* ¶Ex recentioribus quoque Petrus Aponensis naturæ rerum & Medicinæ consultissimus,in Arist.lib.3.Quæstionum orbicularium,cap.1.Per coitum(inquit)cùm necessarium fuerit, homo alleuiatur,& alacris efficitur anima,malum expellendo consilium. Idem multa in eandem sententiam scribit in lib.earundẽ Quæstionum 4.c.29.sed multò plura in suo nobili opere,quod Conciliatorem vocauit,vbi veterum præcepta Medicorum simul connectit,atque conciliat, differentia 124. & iterum differ.186. Multa quoque Michaël Sauonarola tracta.2.cap.1. in quarta re non naturali:& Valescus Tarentinus in suo Philonio lib.6.c.3.in 9.Articulo, & Constantinus Africanus in lib.de Coitu:& ex aliorum autoritate Antonius Gazius in suo lib.quem Coronam floridã nominat,cap.33.& postremò Symphorianus in sua Rosa florida , quam satis impudenter ab ipso Gazio magna ex parte furatus est,vir alioquin non indoctus,cap.8.ipsius operis.

81 *Venus ἀμβολογήρα.* ¶Horum sententias fulcit vetus illud Veneris ἀμβολογήρας cognomine simulacrum,Spartanis ex oraculo erectum,vt testatur Pausanias lib.3. Est enim ἀμβολογήρα, tanquam senectam differens. Quasi venus non importuna,minimeq; intempestiua senectutem arceat. Sed illud non prætermittendum duximus non conuenire Astrologis cùm Medicis asserentibus coitum prodesse melancholicis. *Venus an melancholicis prosit.* Astrologi enim Venerem & Saturnum inimicos inuicem esse dicũt.Nam si quem Saturnina passione occupatũ leuare velimus per venereos actus,frustra,inquiunt,atque etiam cum iactura conemur:vtpote cùm sint remedia longè distantia.Ideoq; optimum temperamentum esse per quædam Phœbi Iouisq;,qui inter Saturnũ & Venerem sunt medij,remedia,homines ad medium reuocare,vt scitissimè à Marsilio Ficino annotatum est,lib.de Vita longa,cap.16.

82 *Mercurius iuxta Venerẽ collocatus. Modus & tẽpus exercendæ Veneris.* ¶Mvlta svnt ergo(vt redeamus) Veneris modicæ rariorisq; commoda , multa item frequentioris immoderatæq; incommoda:vt non abs re veteres (quod Plutarchus tradit in Præceptis connubialibus,& alibi nos retulimus) Mercurium rationis præsidem,iuxta Venerem collocarint:tanquam voluptas venerea ratione maximè indigeat, quæ ad modestiam , siue modum nos ducat,vt nec minùs,nec plus quàm oporteat,illam exerceamus.Nam vt scribit Euripides in Medea,de ea re loquens,

ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
ἐλθόντες, οὐκ εὐδοξίαν,
ἀνδράσιν. ἀλλ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεός
εὔχαρις οὕτω. Et paulò pòst:
στέργοι δέ με σωφροσύνα
Δώρημα κάλλιστον θεῶν. Id eſt,ad verbum,quantum fieri poteſt:

Amores ſupra quidem nimium
Venientes, non laudem
Neque vires tradiderunt
Viris. Si autem,quod ſatis eſt,venerit
Venus, non alia Dea
Gratioſa vſqueadeò.
Placet enim mihi modeſtia,
Donum pulcherrimum Deorum.

Quam ſententiam & nos attulimus ſuprà in 2.l.connub.nu.72.incip. ad quam ſententiam, ad aliam rem huic proximam. Cui concinit & alia eiuſdem ſententia,quam tu videbis infrà num.91. ex illis autem.

83 ¶Cuius rei nõ ſatis fortaſſe pleriſque videbitur maritos admonuiſſe, niſi & illud declarauerimus, quis rarus,temperatusq; atque moderatus coitus dicatur,quíſve frequẽs,atque immodicus. Apud Soſomenum lib.9.Hiſtoriæ,quam tripertitam appellant,cap.vlti. Aëas philoſophus ex Palæſtinæ Gaza,cùm pulcherrimam vxorem duxiſſet,ter cum ea tantùm concubuiſſe, totidemq; filios genuiſſe fertur. Quem ſi viri imitandum ſibi proponerent,neſcio an fœminæ quantumlibet pudicæ,ſibi ſatis eſſe ducerent. Et profectò ſatius eſſet omnino eius voluptatis expertes eas manere, quàm eam ipſam delibare,& veluti primoribus labris tantùm attingere.Solon qui & ſapiẽs vnus fuit ex ſeptem,& *νομοθέτης*,id eſt,legum conditor,ſolus ex ſeptem,legibus ſanxit, vt Plutarchus in eius vita tradit,vt ter ſingulis quibuſque menſibus omnino vir vxori congrederetur:tanquam is peccare videatur,vel in exuperantia,vel in defectu, qui frequentiùs rariúſve coierit. Sed certè verum eſt,quod ſcribit Cornelius,quo loco nuper citauimus, frequentem coitum non tam numero eſſe æſtimandum,quàm natura,ratione ætatis,& corporis. Adde ſi placet,& temporis,propter ea quæ aliquanto pòſt dicentur. Subdit autẽ Celſus:Scire licet,eum non inutilem eſſe,quem corporis neque languor,neque dolor ſequitur. Idem interdiu peior eſt, noctu tutior:ita tamen,ſi neque illum cibus,neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Et alibi,videlicet cap.1.lib.1. Venerem ſcribit hyeme non æquè pernicioſam eſſe,vere tutiſsimam,æſtate verò & autumno minimè vtilem:tolerabiliorem tamen per autumnum:æſtate in totum,ſi fieri poteſt,abſtinendum.

Aëas cũ uxore ter tantùm per totam uitam cõcubuit. Solonis de cõcubitu lex.

84 ¶Hippocrates Deus Medicorum,ſcribens lib.de Popularibus morbis,ſiue Epidemiôn ſexto, *πόνοι, σιτία, ποτὰ, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μετρία*,id eſt,Labores,cibi,potus,ſomni,venerea,omnia mediocria:modum ipſum ſingulorum definiuit,addito ad finem dictionis epitheto,mediocria. Et tempus æquè ſignauit ipſo ſermonis ordine.Quippe ſanitatis tutelam à labore auſpicandã eſſe,quem excipere debent cibus,potio,deinde ſomnus,mox Venus:in his videlicet (vt ſcribit Galenus hũc locum Hippocr.enarrans circa initia lib.2.de Sanitate tuenda) quibus Venere vtendum eſt.Nam reliqua certè omnia cuiuſque ætatis ſunt communia: Venus ætate tantùm florentium eſt. Idem Hippocrates lib.3. *περὶ διαίτης*,id eſt,de Ratione victus, præcipit vt Venere rariùs veris tempore vtamur,æſtate nullo pacto. Cui concinẽs Pythagoras dicebat venerea hyeme,non æſtate facienda,autumno ac vere leuiùs,teſtis Laërtius. At ipſe Hippocrates eodẽ illo opere, lib.1.monet eos, in quibus poteſtas aquæ plurimum ab igne ſeparatur,vt Venere rariore vtantur. Cui ſubſcribens ipſe Galenus lib.6.eiuſdem operis de Sanitate tuenda.Venus(inquit)ſiccis temperamentis eſt inimiciſsima. Et poſt pauca:De Veneris vſu dictum ſuprà eſt,eam omnibus,qui ſicco temperamento ſunt,inimicam eſſe. Nunc verò etiã ex hoc numero potiſsimùm aduerſa eſt iis,qui ſupra ſiccitatem,frigidi quoque ſunt. Nam innoxia Venus his tantùm eſt, qui calidi humidiq; ſunt, tum verò,qui genitura naturaliter abundant. Sed & haud multò pòſt:Quibus inculpata corporis conſtitutio eſt,non debent ij (veluti ſiccis ſuprà præceptum eſt) à Venere omnino abſtinere.

De eadem re.

85 ¶Porrò idem Galenus lib.3.eiuſdem operis,docet abundè, quæ poſt Venerem exercitatio conueniat,vt ibi videre poteris,Idem quoque lib.3.Artis paruæ (is eſt,cui titulum fecit, *ἰατρικὴ τέχνη*) hæc ſcribit:*καθ' ᾗ τὸ ἀληθὲς, ἐκ διαλειμμάτων τηλικούτων*, &c. Hoc eſt, Re vera, inquit, ſanus eſt coitus ex tanto temporis interuallo,vt corpus ex ipſius vſu neque ſentiat exolutionem,ac leuius perſpiratiusq; reddatur. Porrò concumbendi tempus, quando corpus diligenter medium fuerit omnium exteriorum intemperierum,neque nimium repletum,neque ieiunum,neque nimium refrigeratum,neque nimium calefactum,neque ſiccatum,aut humefactũ immoderatè. Quòd ſi interdum peccare contigerit,exiguum fit peccatum:ſed præſtat vt repletum,calefactum,ac humefactum potius,quàm ieiunum,aut refrigeratum,exiccatúmve corpus,vtatur concubitu.Idem in eo ipſo opere,quo loco differit de temperatura teſticulorum,Temperamentum,inquit, calidũ & ſiccum petulcum eſt,& ad libidinem pronum:ſtatim verò ſatiatur:& ſi vim inferas,offenditur. Si au-

tem caliditas humiditati coniungatur, plus semine abundant: non tamen plus cæteris appetunt, sed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quòd si ambo simul excreuerint, caliditas scilicet & humiditas, non sine detrimento venereis abstinent. Idem enarrans illud Hippocratis à nobis suprà citatum ex lib. 6. Epidemion, Venerem morbis à pituita ortis remedio esse: Nou cunctis, inquit, ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt, Veneris vsus prodest. Imbecilli enim ab ipsa ad extremã debilitatem redacti, magnopere læduntur. At qui viribus excellunt, non dissoluuntur, sed contrà iuuantur, Veneris vsu pituitæ copiam deficcante. Concubitum enim constat, vt vigiliam, exiccare, quoniam scilicet humores abundè digerant. Quin etiam coitus robustorum corpus calefacit: infirmorum autem cõtinuò quidem calefacit, sed posteà vehementer refrigerat. Idem in eodem libro tradit: Omne corpus Venere exiccatur, nõ tamen alui semper excrementa, sed eorum, quorum vires labefactatæ, & membra à quibus alimentum conficitur, & in ventre contenta distribuuntur, refrigerata fuerunt.

86 ¶Oribasius lib. Euporiston 1.c.22. Qui autem, inquit, vtuntur Venere, cauere oportet nimiam repletionem cibi, & magis vini, & inanitatem post vomitum & post ventris purgationem factam, & quibus voluntariè solutus est venter. Caueant autem & indigestionem post laborem factam: & si qua accedit ægritudo, aut certè suspecta est, vt accedat. Nam & in autumno, Veneri committi non oportet, nec in aliis temporibus, in quibus pestilentia dominatur. Tempus autem vtilissimum conceptioni, est post cibum ante somnum. Per somnum enim mox componitur corpus, id est, cibotum operatio in sanguinem. Hoc etiam tempus & ad generandum est vtile, propterea quòd mulier mox addormiscens, continet semen.

87 ¶Aëtius Tetrabibli 1. Sermo. 3. cap. 8. Naturæ (ait) ad Venerem appositæ sunt calidiores, & humidiores, eiusq; vsum, plus quàm aliæ, ferre possunt, minimè autem siccæ & frigidæ. Est & vigentiũ natura ad eam accommoda, semen verò nequaquam. Ex temporibus ver aptum est, ineptus autumnus & æstas: sed neque hyems commoda est propter frigiditatem. Est sanè diæta quoque calidior & humidior ad coitum idonea: contrà siccans & frigefaciens inutilis. Humidæ enim diætæ etiam impotenti ad coëundum commodant. Oportet igitur humidum & calidum esse victum, cui accedere debet labor moderatus, & cibus boni succi. Vinum itaque sit colore fuluum, substantia tenue, panes puri furnacei recentes, carnes hœdorum, agnorum, & porcorum. Ex volucribus, gallinæ, attagenæ, perdices, anseres, anates: ex piscibus, polypi, & molli carne præditi: olerum, hormінum, irio, eruca, rapum bis coctum, & flaccidum factum. hæc enim medicamenti loco exhibentur: leguminum, fabæ, cicer, ochri, phaseli, pisa, dolichi. Nam & flatu corpus implent, & luculenter alunt. Magnopere etiam optimam vuam laudo, quòd ad hanc victus rationem attinet: humectat enim, & sanguine ac spiritu corpus implet. Cæterùm qui Venere vti volet, recentes repletiones vitabit, cruditates item, ac ebrietates, similiterq; famem. Malũ est enim repleto corpore coire. Item à gymnasiis & balneis vitandæ lassitudines, & prægressi vomitus, & alui profluuia recentia: nam inueterata aliquando per Venerem reficcantur. Commodissimum coëundi tempus est à cibo non nimium ingesto: nam & ad robur conducit, & frigiditates euenire solitæ minus fiunt. Esti quidem à prandio quis ad Venerem incitetur, quiescere oportet, donec cibus desideat. Si verò à cœna, necesse est paululùm dormire. Porrò vehementes impetus ac cupiditates ad Venerem non probo, sed eis resistere suadeo, præsertim si cui morbus sit, qui ex Venere facilè offensionem percepter. Hæc ille ex Rufo. Sed & capit. eiusdem Sermonis 93. Calidum & siccum temperamentũ concitatum quidem est ad Venerem, verùm citissimè satiatur: & si cogatur, læditur. Si verò humiditas ad caliditatem accedat, hi plus seminis habent, non tamen magis aliis appetunt, sed multæ Veneri minore detrimento sufficiunt. Si verò humiditas & caliditas multum fuerint simul auctæ, ex Veneris abstinentia magis læduntur.

De eadem re.

88 ¶Paulus quoque Aegineta lib. 1. cap. 35. in eandem propè sententiam: Concubitum non admittũt victus refrigerans, arefaciensq;, ætas senectutis, tempus autumni. Et aliquantò pòst: Igitur qui in Venerem congressurus est, obseruare debet, ne tum vel satietas, vel cruditas, vel fatigatio, vel vomitus infestet. Item neque purgatio, neque repentinus alui fluor: quamuis nonnunquam diuturno fluori eò quòd arefacit, fit medicamentum. Vehementem verò concupiscentiam tantùm abest vt laudem, vt ei magis renitendum censeam, maximè quibus ex morbo prouenire putatur. Commodissimum itaque fuerit post exercitationes, & balnea, atque cibum modicum, coire. Sic enim & robustiores erunt vires, & frigoris vitabimus nocumentum. Hora verò ad concubitum aptior est post cibum, vt diximus, & ante somnum: quippe subsequens somnus laborem remittit. Adde quòd hoc tempus ad sobolem procreandam aptissimum, cùm ob alias causas, tum quòd fœmina dormiens genituram meliùs retinet. Quem locum propè ad verbum sumpsit ex Oribasio, vbi suprà citauimus. Sed in hoc aduersari vterque videtur Galenus in lib. 2. de Sanitate tuenda, quem suprà citauimus num. 84. dum ibi vult Venerem sequi somnum, hi autem præcedere. Sed tradit Andernacus illum locum Pauli interpretãs, intelligendum esse illud, secundum cibum, non statim, sed concoctione obita. Nihil enim referre, si somnus aliquis breuior præcesserit, sequatur autem prolixior, ex quo vires recolligantur. Sed (vt redeamus) idem Paulus illius lib. 1. c. 71. scribit Venerem aridioribus simul vniuersis officere, præsertim si cum siccitate frigiditatem copulãt. Eandemq; solis calidis, & humidis innocuam esse. Et Soranus in Isagoge, cap. 5. Hyeme (inquit)

Veneri non parcas. Et paulò pòst: Aestate cum Venere coitum non facere ex toto oportet. Et iterum mox. In autumno à Venere & frigida abstinere oportet.

89 ¶His fermè similia scribit Auicenna (vt ad Arabes veniamus) in 20. tertij, tractatu 1. c. 22. inquiēs, *De eadem re.* Oportet ne coitus fiat super repletionem: prohibet enim digestionem, & facit cadere in ægritudines, quas efficit motus super repletionem, & debilitat. Et oportet quantùm possibile est, ne coëat aliquis, cùm adest vacuitas. Iterum: Hoc enim est nocibilius, & onerosius naturæ, & magis pernecans calorem innatum, & magis attrahens liquefactionem, & hecticam, & arefactionem. Imò oportet vt fiat, cùm cibus descendit à stomacho, & completur digestio prima, & secunda, & mediatur dispositio in digestione tertia, & hoc diuersificatur in hominibus: non ergo est audiendus sermo eius, qui dicit, oportet, vt fiat illud post complementum digestionis tertiæ ex omni modo. Illa enim hora, est hora vacuitatis, cùm corpus incipit esse in sparsione, & in omnibus membris sunt reliquiæ cibi in via digestionis. Nam & post pauca: Oportet ne coitus fiat nisi à desiderio sano, quod non excitat aspectus, aut intuitus, aut pruritus, aut ardor, sed commouet ipsum multitudo spermatis. Et oportet, vt vitetur coitus post facultatem nauseatiuam, & post euacuationes fortes ex vomitu, & fluxu vētris, & colica passione, & diaria facta subitò, & post motus corporeos, & animales, & post motum vrinæ, & stercoris, & phlebotomiam.

90 ¶Rasis item lib. 4. cap. 17. A coitu etiam corpora habentes sicca, vt ab inimico interficiente, sibi cauere debent. Conualescentes quoque & debiles atque macri, necnon quorum ilia & ima ventris debilia sunt & macra, & quorum nerui sunt debiles, coitum omnino vitare debent. Et paucis interiectis: Coitu itidem nemo vti debet, dum est famelicus, neque cùm multo cibo ac vino est repletus, neque cùm balneo egreditur, neque postquā vomuerit, neque post ventris solutionem, neque post phlebotomiam, vel laborem. Hæc Rasis. Cui concinens Rabbi Moyses autoritate Auenzoaris in lib. de Regimine vitæ ad Soldanum, cap. 4. Sunt nonnulli (inquit) quibus multùm nocet coitus, quibus item parum. At eius nocumētum in iuuenibus, qui sunt humidi, modicum est. Offendit autem senes, & cōualescentes ab ægritudine, & omnes, quibus natura sicca est. Vidimus enim aliquando conualescentem, eodem die, quo coierat, mortuum fuisse. Alium item cui syncope accidit, & reciduauit in febrem, & post paucos dies expirauit. Igitur vt in vniuersum dicam, coitus mortiferus est ægris, & conualescentibus, & siccis temperatura. Nec quisquam eum exercere debet ante cibi digestionem, nec cum fame, nec cum siti, nec in ebrietate: nec post coitum ire in balneum, nec ante sanguinis minutionem, nec post eam intra vnum diem. Et Haly Abbas lib. Theoricæ 5. cap. 31. Tempus, ait, æstiuum, grauisq; æstus, inæqualis aëtis autumnus, hæc duo tempora coitus frequentationi minimè opportuna sunt. Sed & alij tam antiqui quàm recentiores Medicinæ scriptores multa de ea re ipsa disseruerunt, omnium verò copiosissimè Conciliator, differentia 124. suprà nō semel aduocata. Michaël Sauonarola, quo loco etiā nos suprà citauimus.

91 ¶Ex illis autem antiquioribus, Diocles Carystius in Epistola, quam ad Antigonum Regem de sanitate tuenda scripsit, apud Paulum Aeginetam lib. 1. c. vlti. Veneri indulgere monet hyemali solstitio, & in æquinoctio verno. At in Vergiliarum exortu eam parcissimè exercendam. In solstitio autem æstiuo, & æquinoctio autumnali perniciosam eam esse. Achæus in Athone Satyrico apud Athenæum lib. 6. c. 17. In repletione Venus, in famescentibus nequaquam. Strato autem Lampsacenus librum priuatum & peculiarem de cōcubitu scripsit, vt tradit Diogenes Laërtius, in quo (vt opinor) hunc locum non prætermisit, dolemusq; hunc nobis fuisse temporum iniuria ereptum. Minùs, enim nòbis negotij & laboris in his colligendis & describendis fuisset. Sed vt tandem in eo finiamus, in quo hac in tractatione incepimus, si alus in rebus mediocritas obseruāda est, tùm maximè in concubitu. Quod Euripides optimè, vt cætera, intelligens, hæc ad Venerem locutus, ἄης μοι, μετρίως δέ πως ἄης, μὴδ' ἐκλάποις. Id est, Adsis quidē mihi, sed moderata, nec mihi desis. Quam & ipsam sententiam citat & approbat Plutarchus, in lib. de Sanitate tuenda. *De eadem re.*

92 ¶Sed quid proderit ista maritis præscripsisse, cùm illis plerunque non sit liberum, neque tempus opportunum in eam rem, neque cætera obseruare? Sunt enim pleræque mulieres, nescio & an nō omnes, præ coitus insatiabili quadam appetentia tam improbæ, tam importunæ, tam acerbæ exactrices, vt per illas non liceat maritis modum vllum tenere. Quid faciant igitur? non possunt sine magno sanitatis & animi & corporis discrimine illis satisfacere, etiamsi Proculi illius Cæsaris, & Catalani nescio cuius, & Herculis robur ad coitum obtineant: quorum ille in sua quadam epistola testatus est, se centum virgines Sarmaticas bello captas, quindecim dierum spatio vitiasse, atque ex his decem nocte vna, vt scribit Flauius Vopiscus. Alter quotidie trigesies vxorem cognoscebat, vt diximus suprà in prin. huius l. num. 1. Postremus (quod magis mirandum est) vna nocte cum quinquaginta virginibus Thespij Erithæi Atheniensis filiabus concubuisse, omnesq; grauidas maribus reddidisse, & duas scilicet natu maximam, & minimā, geminis fertur, præter vnam, quam intactam reliquit, & per totam vitam virginitatem seruare, sibique sacram esse voluit: quod tradit Pausanias lib. 9. quo Bœotica describit. & Theodoritus Cyrenensis, de curatione Græcarū affectionum. Diodorus autem Siculus lib. Bibliothecæs 5. c. 2. tradit Herculem omnes compressisse, ex bisq; tot mares, numero quinquaginta, suscepisse, communi nomine Tespiadas dictos. De quo etiam nonnihil meminerunt Tatianus in elegantissima illa oratione, quam fecit πρὸς ἕλληνας, Clemens Alexandrinus in oratione adhortatoria ad gentes, & Arnobius lib. 4. Disputa. aduersus

Proculi Cæsaris robur ad concubitum.

Hercules una nocte 50. virgines impregnauit.

Arnobij locus

Athenæi locus.

gentes:vbi tamen Thespins pro Thespio errore (vt credo) librariorum scribitur. Nec admodum dissimilis error est apud Athenæum lib.13.cap.2. vbi Thestij filias nominat:easq; non vna nocte, vt alij, sed septem diebus vitiasse scribit, autoritate Herodori. Ex hoc autem est illud nutricis Deianiræ apnd Senecam in Hercule Oetæo: *Referam quid alias? méne Thespiades vocant?* Illudque ipsius Deianiræ ad eundem Herculem, apud Ouidium:

Nec tibi crimen erunt Teuthrantia turba sorores,
Quarum de populo nulla relicta tibi est.

Ille enim Teuthrautiam turbam vocat eas sorores Thespij filias, quòd Thespius ipse filius fuit Teuthrantis, vt scribit Stephanus & Eustathius Homeri interpretes lib.Iliad.2.in Catalogo. Aeschylus autem in Agamemnone Tragœdia, Thespiam vrbem Teuthrantis vocauit. Ouidius li.2. Tristium, Eleg.1.non multò post principium, Teuthrantia regna memorat:

Forsitan, vt quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemq; feret.

Idemq; Caicum fluuium eius regionis Teuthranteum appellat lib.2.Metamor. Porrò autem (vt redeamus) sunt qui tradunt, Herculem illas virgines septem diebus compresisse:quod mihi verisimilius est. Sed vt ad id, quod dixeramns, reuertamur, nullus adeò potens est ad concubitum, etiamsi is sit aut Proculus ille, aut etiam ille Catalanus, aut Hercules, quin aliquando destituatur viribus cupidineis, etiam maxima in cupiditate:ita vt nulla arte id opus exercere possit. Quod sibi aliquando contigisse queritur Ouid.lib.3.Amor.Eleg.7.Nisi igitur, vt id caput finiam, viri vxorum ardori perpetuò satisfaciãt, quod tamen semper difficillimum est, vel si se rumpant, vt est in veteri prouerbio, ab ipsis multas molestias patiantur necesse est. Sed & timendum quoque est, ne aliorum congressum insectentur:adeò sunt φιλανδροι, atque μοιχεύτριαι:ita enim Plato in Symposio vocat has mulieres virosas, & impudicas.

Venereos nonnunquam facultate coëundi destitui.

93 *Venerem à fœminis arcentia.*

¶Quisquis ergo huiusmodi vxorem adeò coitus appetentẽ, & virosam nactus fuerit (neque enim omnes tales sunt) illud moneo, vt è boue syluestri nigro sanguine ricini lumbi perungantur ipsi vxori, vt illi tædium Veneris fiat, iuxta Osthanis Medici sententiã, à Plinio relatã lib.28.c.19. aut vt alij secant, 10. Vbi & ipse Plinius subdit ex eiusdem Osthanis sentẽtia, amoris quoque tædium fieri pota hirci vrina, admisto propter fastidium nardo. Idem rursus eodem lib.c.8.ad fi. sed in diuersis locis, autor est, Scinci decoctũ cum melle sumptũ, atque etiam Hippopotami pellem è sinistra parte frõtis in inguina adalligatã, Venerem inhibere. Aspersu quoque cineris, qui ex lyncum corio & vnguibus exustis fit, fœminarũ libidines inhiberi. Idem lib.30.ca.5.in diuersis locis scribit galli pugnatoris testiculos, anserino adipe illitos, adalligatosque pelle arietina, sed & cuiuscunque galli gallinacei testiculos, si cũ sanguine gallinacei lecto subiiciantur, Venerem cohibere: & qui in vrinã canis suam ingesserit, ad Venerem fieri pigriorem. Quin & eodem c. stellionis cinerẽ, in linamento inuolutũ, in dextra manu Venerem inhibere, in sinistra stimulare. Idem autẽ antè, scilicet lib.27.c.8.scripserat, in Thessalia duriorem cynosorchis radicem ad inhibendos coitus valere: molliorem verò, ad stimulãdos. Idem illo lib.30.c.6.scribit puluerem, in quo se mula volutauerit, corpori inspersum, mitigare ardorem amoris. Idem lib.32.c.5.tradit Magos dicere, quòd arundine transfixa ranæ natura per os, si surculus in menstruis defigatur à marito, adulterorũ tædium fieri. Quæ si vera essent, vt ille ipse dicit, veluti id deridens, multò vtiliores vitæ existimarentur ranæ, quàm leges. Idem quoque eo.lib.31.cap.4. Squamæ testudinum è summa parte derasæ, & in potu datæ, Venerem cohibent. Dioscorid.lib. Medicinalis materiæ a.c.28.tradit scincum decoctum cum lente & melle, aut semine lactucæ cum aqua potum, Veneris cupiditates inhibere.

94 *Viticis uis in eam rem.*

¶Galenus lib.6.de Simplicium medicament.facultatib.tradit viticis semen, floresq; ac folia, cohibere stimulos & impetus Veneris. Nec tantùm esam potamq; ad castitatem conferre, sed etiam substratam. Quod & ipsum tradit Aëtius Tetra.1.Serm.4.& iterum Tetra.3.Serm. item 3.c.34.& Paul.Aegineta lib.7.c.3.& Serapio simp.cap.309. Addit autem Galenus, ob eam causam Athenis in Thesmophoriis, id est, Cerealibus, siue sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernere solere. Hincq; illi nomen inditum agni, id est, casti. Quod & ipsum ante eos, tradnnt Dioscorid. lib.1.cap.26.& Plin.lib.24.c.9.& Aelianus historiæ animalium lib.9.c.26. Ea autem, quæ Latinis vitex dicitur, Græcis (quod iam diximus) ἄγνος, ab insita illa vi appellatur. Vulgus autem nostrũ Græcæ nomenclaturæ Latina adiecta interpretatione, Agnum castum appellat. De ea autem est illud Tydei, templa Palladi pollicentis, apud Statium Thebaidos lib.2.ad fin.

Centum ibi virgineis vota Calydonides aris
Actæas tibi rite faces, & ab arbore casta
Nectent purpureas niueo discrimine vittas.

95 *Rutæ uis.*

Salicis.

¶Idem Galenus (vt ad eum redeamus) in lib.de Medicinis facilè parabilibus, scribit rutã esui potuique datam, Veneris appetentiã extinguere:quod & prodit Oribasius Compendij medicinæ c.6. Ad quod etiam vide, quæ dicam infrà nu.24.incip.sed & legimus. Porphyrius, citante Stobæo Serm.98.tradit, Salicis fructum cum vino propinatum, libidinis impetum marcore afficere. Sed ante eum Plinius lib.24.ca.9.scribit folia salicis contrita & pota, intemperantiam libidinis coërcere, atque in totum eius vsum auferre sæpius sumpta. Quin & eodem loco prodit, si eius myricæ arbusculæ bouis castrati vrinæ immisceatur vel in potu, vel in cibo, Venerem finiri. Idem

lib.26.

lib 26.cap.10.tradit nymphæam Heracleam Venerem in totum adimere. Et radicem quoque eius genitalibus illitam inhibere Venerem. Florentinus apud autorem Geoponicôn lib.12.cap.13.tradit lactucam coitum auertere.ex tóque Pythagoricos ipsam Eunuchion appellare:mulieres verò ἀστυλίδα,quòd scilicet ineptos faciat πρὸς τὰ ἀφροδίσια, id est,ad venerea.Quod & Athenæus scribit.Sed tu interim vide,quæ de salice ex Homero, & aliis in Tractatu Medicinæ tradidimus, numer.197.incip.sed & naturam.

96 ¶Idem quoque autor Geoponicôn,eod.lib.12.ca.24. prodit mentham rebus veneriis ineptã esse, & incommodam, quod & tradit Marcellus Medicamen.cap.33. vbi ponit mentham inter herbas Veneri contrarias. Quibus adstipulatur antiquus ille prouerbialis versus, ab Aristotele relatus, Problematon sect.20.cap.2. *Menthæ uis.* *Prouerbium.*

Μίνθην ἐν πολέμῳ, μήτ᾽ ἔσθιε, μήτε φύτευε.

Mentham in bello neque edito neque serito.

Cuius rei rationem reddit ipse Aristoteles, quòd ea herba membra refrigeret, eo argumento, quòd semẽ genitale corrumpat. Frigus autem fortitudini & audaciæ, quæ bello necessaria sint, maximè aduersari. Et ei adstipulatur, quod scribit Galen.lib.6.Simplic.Medic.c.184.quòd conceptum vetare dicatur. Quod & ipsum tradit Plin.lib.20.cap.14.Nam & ipse alibi, videlicet lib.22.c.25.hanc herbam refrigerantẽ dicit. Sed his non obscurè aduersatur Diosc.libr.3.c.37. aut aliorum computatione 39.scribens eam herbam calefaciendi vim habere, atque Venerem stimulare. Cui consentiens Paulus Aegineta lib.7.tradit, eam in tertio ordine esse calidam, & eius rei causa Venerem quoque incitare. Aemilius autem Macer, aut quisquis is est, cùm primùm scripsisset,

Vim calidam siccámque gradu fert mentha secundo. Postea tamen subdit:

Matrici succus si subditur illius, ante

Quàm fiat coitus, mulier non concipit inde.

At Hermolaus Barbarus hãc veluti controuersiam componens, Corollarij capit.363. Fieri potest (inquit) vt per se calefaciat, & per accidens refrigeret: quod in aliis quoq; plerisque conspicitur. Porrò (vt id obiter dicam) ego aliquando à viro rei medicæ peritissimo audiui, se expertum sæpe fuisse, vt qua die quis eam herbã manducarit, si vulneretur, tantũ inde fieri sanguinis profluuiũ, vt vix vlla arte sisti possit. Quod si verũ sit, facilè crediderim, eam esse illius prouerbij rationem.

97 ¶Aristoteles tradit in Phasi flumine arbusculam nasci, cuius ramus exceptus à viro, & in vxoris thalamum immissus, efficit ut vxor alium virum appetat. Marcellus in lib.de Medicamentis c.33. Mulierem (inquit) quam tu habueris, vt nũquàm alius inire possit, hoc facies: Lacertæ viridis viuę sinistra manu caudã curtabis, eamq; viuam dimittes: caudámque donec immoriatur, eãdẽ palma clausam tenebis, & mulierem verendáque eius, dum eum ea cois, tanges. Albertus Magnus lib.de Animalibus 22.testis est, quòd si quis testiculum dextrum lupi oleo mistum, mulieris vuluæ cum lana imponat, remouet ab ea coëundi desiderium, etiamsi fornicaria fuerit. Idẽ paulò antè dixerat (quod an sit verum, viderint alij) quòd si virga lupi in nomine alicuius siue viri, siue mulieris ligetur, non poterit coire, donec nodus fuerit solutus. Sed & alia multa, aliorum autoritate tradit Nicolaus Nicolus in eo tract.quẽ priuatim scripsit de coitu, quẽ posuit post Serm.6.ca.7. quibus si vsus fueris in concubitu vxoris, ea nunquam concubitum alterius desiderabit, vt ille dicit. *De eadem re.*

98 ¶Mirum est quod veterũ monumẽtis scriptũ reperitur, fuisse in Acaia ciuitatẽ Aegirã nomine, ac fontẽ quoq;, & in propinquo fluuiũ Selenoũ ab adolescẽte dictũ, qui Aegiræ nymphæ illaqueatus amore, ac desiderio extabescẽs, sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selẽni aquã id laudis adeptã ferunt, vt ea ablutos amore liberet & viros, & fœminas. Quod si verũ est (inquit Pausanias, qui id refert in Achaicis) τιμιώτερον χρημάτων πολλῶν ἐστὶν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέμνου. Id est, Multis pecuniis pretiosior est hominibus aqua Selẽni. Sed quod id credibilius facit, est alius fons Salmacis nomine in Caria, qui è diuerso eos, qui ex eo biberint, venereo morbo implicare traditur, vt videre licet ex Põp.Fest. De qua re tamẽ vide quę scripsit Oui.li.4.&.15.Met.& Strab.li.14.& Vitr.li.2.c.8. *Selenni aqua amore liberans.*

99 ¶Nec interim prætermittendum quòd cùm aliquando incredibilis ardor libidinis fœminas Romanas inuasisset, adeò vt ferè omnes sine vllo pudore in Venerem ruerent, Senatus inspectis libris Sibyllinis, per Quindecimuiros censuit vt Veneris Verticordiæ simulacrum cõsecraretur, vt fœminarum corda à libidine ad pudicitiam verterentur: quod posteaquàm factum est, omnium sedatus est ardor. Cuius rei meminit Valer.lib.8.cap.vlt. Et Ouid.4.Fast.his versib. *Venus Verticordia*

Roma pudicitia proauorum tempore lapsa est,

Cumaam veteres consuluistis anum:

Templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis,

Inde Venus verso numine corda tenet. De quo etiam nonnihil per Lactantium Cælium Gammaticum interpretem Statij in lib.5.Thebaid.super eum locum,

—Et Idalias procul ablegasse volucres

Fertur. Vbi & in id refert illud Virg.4.Aeneid. *Quæ mihi reddat eũ, vel eo me soluat amãtem.* Veluti Venus non tantùm amores iniiciat, verùm etiam eosdem auferat. Hanc autem Venerem Verticordiam eam dici putat Lilius Gyraldus, Syntagmate 14. Historiæ Deorũ quàm Pausanias lib.1.ἐπιστροφίαν vocat. Id enim tibi obiter dicere volui.

100 ¶Memoratur & saltus Leucadius, qui ad feda nodos amoris æstus valere credebatur. Huius memi-

nit Strabo lib.10.vbi ex Menandro (cuius versus adducit) tradit Sappho Cupidinis œstro percitam, sese in eum locũ præcipitem dedisse. Versus Menandri hi sunt:

τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάωνα,
οἰστρῶντι πόθῳ ῥῖψαι πέτρας ἀπὸ τηλεφανοῦς·
ἀλλὰ κατ' εὐχὴν σὴν δέσποτ' ἄναξ.

Subdit tamen Strabo, antiquiores scriptores credidisse, non Sapphò, sed Cephalum, primum omnium hic saltasse, captum amore Ptaolæ aut (vt alij vocant) Pterelæ Deionei filiæ. Verùm Ouid. in Epist. ipsius Sapphûs ad Phaonem, tradit Deucalionem primum id fecisse, amore Pyrrhæ percitum, illis versibus:

Hinc se Deucalion Pyrrhæ succensus amore, &c. quæ sequuntur.

Sed Charon Lampsacenus in Historiis, & ex eo Plutarchus in lib. cui titulus est, *γυναικῶν ἀρεταί*, id est, mulierum virtutes, scribunt Pholum Phocensem, ex Codri progenie, à petra Leucadia se primum omniũ præcipitare ausum, & ex eo saltu nõnullos occubuisse, & inter cæteros Sappho, quòd (vt plurimi arbitrati sunt) viriles, nõ muliebres saltus, ingredi ausa fuisset: vti etiam Calyco, vt tradit ipse Strabo, vbi suprà. De qua etiam nonnihil Aristoxenus Musicus.

101 ¶Nec posteriores Medici hanc partem prætermiserunt, sed multa passim ad inhibendã Venerem *De eadem re.* conscripserunt: Marcellus d.c.33.d.lib. Medicamentorum Aetius Tetrabib.3 Serm. item 3.capit.34. Alexander Trallianus lib.9.cap. item 9. Paul. Aegineta lib.1.ca.38. Haly. Abbas lib. Practicæ 8.ca.6. Auicenna 2.tertij, tract.1.c.25. cum multis sequentibus. Rasis lib. cõtinentis 11.c.4. Trotula in libr. de Passionibus mulierum, c.36. Arnaldus à Villanoua libro Breuiarij 2.c.26. Guarnerius in lib. de Aegritudinibus matricis, cap.11.& omnes ad vnum, quotquot disseruerunt de curatione satyriasis & priapismi & gonorrhœæ, id est, vt ipso nomine ostenditur, genituræ fluxus, siue profluuij (ita enim is morbus vocatur, non, vt vulgò dicitur, Gomorrhœa:) ex quibus illinc, quæ voles, assumere poteris: nam si singula minutatim percensere vellem, dies me deficeret. Sed iis præcipuè vtendum est (ne id prætermittam, quod nosse imprimis necessarium est) cùm floret scolymus, id est, carduus: tunc enim fœminas libidinis auidissimas esse, viros contrà in coitum pigerrimos, tradunt: vt & nos diximus suprà in 9. lege connub. num. 125. at illud certè.

102 ¶Sunt & alia, quæ, si modicè coieris, sunt non modicùm opitulatura. Sed inter cætera scandicis *Veneri immodicæ opitulãtia.* peculiaris laus est, quòd fatigato Venere corpori succurrit, vt tradit Plin. lib.22. cap. item 22. Ideóque libr.20 cap.5. tradit Heraclidem dedisse aduersus Venerem subinde offensantem siser erraticum. Aetius quoque Tetrab.3. Serm.3. cap.35. iubet his qui frequentet, & suprà quàm conuenit, coeunt, vrinam capræ bibendã. Hippoc. in lib. de Regimine morborum, dicit lac ei bibendum, ac laborem, balneum, & ebrietatem vitanda. Quod & ex eo repetit Rasis libr 1. Continentis, capit. 4. in fin. At illud non omiserim, eos qui capite dolent ex immodica Venere, non esse medicamento purgandos, ex Hippocratis sententia lib. 4. *περὶ διαίτης ὀξέων*, id est, de ratione victus morborum acutorum, sed eos potiùs monet Paulus Aegineta lib.1. cap.37. vestimentis calidis opertos cõquiescere, somnóque indulgere, donec corporis contentio subsidat, & illi ab imbecillitate sese recollegerit. Et in vniuersum his prodesse tradit, quæ densant, calefaciunt, humefactant & cõfirmant. Aetius quoque Tetrabili 1. Serm.4. c.40. adhibenda censet constringentia, spissantiáque, & corroborantia cutem. De quorum numero est & moderatum exercitium, & seruẽtius calidæ aquæ solium, quies item, ac multus somnus Edulia verò sint multitudine pauciora, qualitate autem humidiora, & moderatè calida: quo & cõcoctio bona fiat, & siccitas ex lassitudine corrigatur. Sed & alia multa in eam rem tradit Auicenna lib.3. Fen.20. cap.36. & Manardus lib. Epistol. medicinal.15. Epistol.2.

103 ¶Sed quod ad hanc coitus tractationem pertinet, receptui canã, modò vltra ea quę iam diximus, pertinentia ad valetudinẽ, nõnulla alia priùs coniuges admonuerimus. Illud autẽ primũ erit, nõ tẽpestiuiùs eos voluptati venereæ operã daturos, quàm cùm aliquid iurgij, aut discordiæ inter eos intercesserit. Nihil enim omnino rerũ est, quod eos ocyùs faciliúsq;, aut grauiùs ad amicitiã re- *Venus discordiæ coniugum sedatrix.* uocet. Quod apertè insinuat Homerus, apud quẽ li.14. Iliad. Iuno de Oceano & Tethy eius vxore loquẽs, illorum iurgia se solututam, atq; in coitum reducturã profitetur. Illius hæc verba sunt:

τοὺς εἶμ' ὀψομένη, καί σφ' ἄκριτα νείκεα λύσω,
ἤδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
εὐνῆς καὶ φιλότητος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε θυμῷ.
εἰ κείνω γ' ἐπέεσσι παραιπεπιθοῦσα φίλον κῆρ.
εἰς εὐνὴν ἀνέσαιμι ὁμωθῆναι φιλότητι.

Cuius loci autoritate Plutarchus in eo lib. cui titulũ fecit, *γαμικὰ παραγγέλματα*, id est, Præcepta connubialia. c.40. Dum ira (inquit) dissidióq; vir & vxor vexantur, tum maximè Venerem optimum huiusmodi malorum remedium, accersere oportet. Hæc ille. Ad quod etiam referri potest illud Andromaches Euripideæ in Troadibus:

καίτοι λέγουσιν, ὡς μί' εὐφρόνη χαλᾷ
τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος.
Atqui dicunt, quòd vna nox remittit
Odium vxoris in maritum.

Et illud quoque Ouidij lib.2. de Arte amandi:

Blanda truces animos fertur mollisse voluptas:
Constiterunt vno fœmina virque toro.

Et clariùs paulò antè eod. lib.

Oscula da flenti, Veneris da gaudia flenti:

Pax

Pax erit: hoc vno soluitur ira modo.
Cùm bene sæuierit, cùm certa videbitur hostis,
Tunc pete concubitus fœdera, mitis erit. Et rursus lib.4.Fastor.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus, mundáque cura solo.

104 ¶Et ego quidem id efficacius in eam rem fore existimo, quàm fuerit olim Romæ sacellum illud Deæ Viriplacæ, in Palatio situm, vt tradit Victor, io quod cùm vir & vxor discordes cōnenissent, inuicem locuti quæ voluissent, contentione animorum deposita, concordes reuertebantur, vt à Valerio Maximo relatum est io Institutis aotiquis. De hácque Dea sunt qui putent Ouidium intellexisse, cùm scribit lib.3.de Arte amandi:

Dea Viriplaca.

Has Venus è templis multo radiantibus auro
Læta videt lites, Appiadésque Dea. Et lib.2.de Remedio amoris:
Turpe, vir & mulier iuncti modò, protinus hostes.
Non istas lites Appias ipsa probat.

De quo tamen vide Cælium Rhodiginum libr.Lect.antiq.12.postremæ editionis.

105 ¶Quanquàm, vt redeam, illud mihi verisimilius est, virum & vxorem io eo sacello congredi inuicem solitos, & hinc pacata omni ira reuerti. Neque id absurdū omnino videri debet, cùm teste Herodoto in Euterpe (noo diceodum, Hierooymo ad Eusto. vt fecit Chassenæus, qui totum hūc locum in suum Catalogum transplaotauit, & cùm in mea priore editiooe scriptum esset concisè Hero.in Euter. is non iotelligens nomen autoris, nec libri, ita vt dixi, adscripsit) Herodotus igitur tradit cæteros mortales, præter Aegyptios & Græcos, in tēplis eoire solitos, putantes homioem esse, vt cæteras animaotes. Etenim videre licet & pecudes omnes, & volucrum greges io Deorum templis atque io phanis coire: quod si non esset Diis gratum, non facturas fuisse allegant. Quod si in cæteris templis ooo satis honestum videri potest, oec etiam probat Herodotus, in hoc tamen, quod Deæ Viriplicæ dedicabatur, non adeò vituperandum fuit. Nam & apud Corinth. (vt Athenæus tradit antiquorum scriptorū autoritate) meretrices in templo Veneris prostabant, il lúdque in solemnibus precibus addere solebant, vt Dij meretricum numerum augerent. Vnde & κορινθιάζεσθαι veteribus vulgato ioco dicebantur, qui scortationibus indulgerent, apud Stephanum de Vrbibus, autoritate Aristophanis.

Venerem in tēplis an exercere liceat. Chassenæi furtum.

κορινθιάζεσθαι.

106 ¶Religio autem oostra (quæ sola religio vera & sancta est) admodum detestatur huiusmodi eoocubitus, qui in templis D. O. M. Diuísq; dicatis exerceotur, adeò vt ea polluta cuiuscuoque seminis effusiooe arbitretur: vt videre licet ex c.ecclesiis.68.dist. quod repetitur in c.ecclesiis. de cōsec. dist.1.& c.1.io princ.de consec.eccle.vel altar.lib.6.c.15.qui de sent.excom.eod.lib.6. Ideóque nec teneri, nec debere virum ab vxore in templo de coitu appellatum, ei morem gerere, ex sententia glo.in c.quoniam. in verbo, opportuno, dist.31.& in d.c.ecclesiis.in verbo, semine, di.68. & in c.apostolicis.33.q.4.vel reclamante Hugo.Gadulpho, & aliis oescio quibus, relatis ab eadem glos.in prædictis locis, atque etiam in d.c.ecclesiis.de consec.dist.1.vbi id sequi videtur. & Alberi in rubr. C.de sacro.eccle.qui videtur nutare: vti etiam facit Hostieosis in c.vlt.de consecr.eccles.vel altar. & Ioan.And.in d.c.1.eod.tit.lib.6. Adeò vt non abs re Arnobius libr.8.eodémque vlt. Disputationum aduersus gentes, hæc conquestus sit. Vbi autem magis à sacerdotibus, quàm inter aras & delubra conducuotur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in æditorum cellulis, quàm in ipsis lupaoaribus, flagrans libido defungitur.

De eadem re.

107 ¶Sed & quod ad externos pertinet, præter id, quod ex Herodoto diximus, satis constat, id admodum fuisse & ab illis quoque vituperatum. Vode illud Iuuenalis Satyr.9. non multo post princ. in immodicam mulierum libidinem,

De eadem re.

Nuper enim (vt repeto) phanum Isidis, & Ganymedem.
Pacis, & aduectæ secreta palatia Matris,
Et Cererem (nam quo non prostat fœmina templo?)
Notior Aufidio Mœchus celebrare solebas.

Et illud Ouid.lib.1.de Arte amandi, de templis Veneris & Isidis quæ Romæ erant:

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultáque Iudæo septima sacra viro.
Nec fuge Niliacæ Memphitica sacra iuuencæ:
Multas illa facit quod fuit ipsa Ioui.

Nam & Iosephus lib.Antiq.18.c.4.aut vt alij diuidūt, 7.& Hegesippus li.2.Historiarū Iudaic.c.4. tradunt Paulinam Romanā matronam, Saturnini vxorē, in tēplo ipsius Isidis à iuuene quopiam equestris ordinis, nomine Decio Mundo, qui illam deperibat, miro cōmeoto cōstupratam fuisse, fraude sacerdotum Isidis, qui pecunia corrupti, sub specie Anubidis, amatorē Paulinæ cōplexibus copulauerunt. Quod vbi Tiberius Imper. resciuit, sacerdotes ipsos cum liberta Mundi, quæ mali autor fuerat, in cruces adegit, tēplum Isidis euertit, statuam ipsius in Tiberim iactari iussit. Mundum autem exilio damnauit, dignum eum maiore pœna oon iudicans, quòd amoris vehementia, formæque superatus gratia, deliquisset. Ad quod etiam referri potest illud ipsius Iuuen.Satyr.7.

Paulina religionis specie in templo stuprata.

Isiacæ sacraria lenæ.

¶Sed

Hippomenes & Atalanta, versi in leones, quòd in templo Cybeles concubuissent.

108 ¶Sed & traditum est veterũ monumentis, quòd cùm Hippomenes Megareus, amoris impatiens, cum Atalanta vxore in templo Cybeles rem habuisset, & vetito temerasset sacraria probro, vt interim vtar verbis Ouidij, hanc rem graphicè describentis, haud multò ante fin. li.10. Metamorph. ita Deæ versi sunt, maritus in leonem, vxor in leænam. Id quod etiam traditum est à Seruio lib.3. Aeneid. in eum locum,

Et iuncti currum dominæ subiere leones.

Ex quo est & illud eiusdem Ouidij in Ibin:

Inq́, pecus magnæ subitò vertare parentis,
Victor vt est celeri: victáque versa pede.

Vir à canibus discerptus quòd mulierẽ in templo vitiasset.

Atalanta enim cursu victa est ab Hippomene, ob quod eius matrimonium meruit. Ideo autem vocat leones pecus magnæ parentis, id est, Cybeles, quòd eius Deæ currum à leonibus trahi fingunt Poëtæ. Plutatchus quoque in problematis Roman. cap.3. tradit quendam cùm in templo Dianæ, quæ in angiportu erat, mulierem vitiasset, à canibus discerptum fuisse, ob ídque postea id templum viros ingredi nefas fuisse.

Hominum immolatio ob concubitum in tẽplo Dianæ.

109 ¶Cælius item Rhodiginus lib. Lect. antiq. 13. cap. 34. postremæ editionis, scribit, ipsi Dianæ Triclariæ templum fuisse in Achaia, cuius festum & παννυχίς, id est, peruigilium quotãnis celebrabatur, cum immolatione hominum ex numinis indignatione, ob id quòd in eo delubro Menalippus & Comete turpiter amore victi coiissent. Id quod ipse Cælius accepit, licet subticeat, (quod illi solenne est) à Pausania lib.7. qui de Achaicis est, & Iuliano Aurelio in lib. de cognominibus Deorum. Ouid li.4. Metamor. tradit, quòd cùm Neptunus Medusam in Mineruæ templo vitiasset, ob id auertit se Minerua, & vultum ægide texit.

Hanc pelagi rector templo vitiasse Minerua
Dicitur: auersa est, & castos ægide vultus
Nata Iouis texit.—

Idem autem Ouid. lib. Amor. 1. Eleg. 7. post alios tradit, Cassandram in templo Palladis ab Aiace Oilei filio vitiatam fuisse:

Procubuit templo casta Minerua tuo.

Ob quod infandum scelus ipse Aiax domum rediens, à Pallade fulmine ictus, naufragio periit. Fuere autem qui scripserunt, quòd cùm Cassandra, vt dictum est, violaretur, sese auertisse Palladium, oculósque & ora aperuisse: quod tamen non admittit Strabo lib.6. Illud quoq; non prætermiserim, Mahometem alioqui infandissimum legislatorem, in suo Alchorano hanc legem tulisse:

Mahometis lex.

In templis nullus sit cum fœminis coitus.

Templa Veneris causa frequentari. Eademque sæpe pollui.

110 ¶Scio tamen plerunque templa religionis specie à viris & mulieribus adiri, frequentaríque solere: ea tantùm gratia, vt libidinis causa sese conspiciant, atq; si opportunitas adsit, alloquantur, deque loco ac tempore coëundi conueniant. Imò verò (quod longè fœdius est) si detur facultas, illic contempta omni religione simul concumbant. Ex quo illud Propertij lib.2. Eleg.20.

Illic te nulli poterunt corrumpere ludi,
Fanáque peccatis plurima causa tuis.

Et illud quoque Ouid. lib.2. Trist. Eleg.1. eadémque vnica,

Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.

Et illud Iouiani Pontani, lib.1. de Amore coniugali:

Templa pudicitiam maculant, ni ritè peractis
Rebus abis, templi noxia sæpe mora est.

Item illlud Ioannis Secundi in duos amantes se mutuò in æde sacra basiantes:

State cum pulchris iuuenes puellis,
Iungite, & dextras: neque templa, nec vos
Ara diuellat veneranda diuûm.
Quin maturata temerentur ara
Aureo pro basiolo puella.
Lædit & magno hic pudor est pudori.

Cæterùm Acron & Porphyrion Horatij interpretes, Sermonum eiusdem lib.1. tradunt Cateam quampiam adeò vilem fuisse, vt in æde Veneris Theatri Pompeiani adulterium obducto velo admiserit. Ex nostris glo. in c. odi. 24. q.1. inuehitur aduersus scholasticos, qui vadunt ad templa videndarum fœminarum causa: quam annotauit Barb. in proœmio cle. in verbo salutem, colo.4.

Venere abstinendum religionis causa.

111 ¶SECVNDVM, quod ad superiora proximè accedit, illud erit, vt recordentur coniuges, Mosen iussisse per triduum vxoribus abstinere, qui ad montem Sinai accessuri, Deúmque loquentẽ audituri erant, Exod.19. Et Abimelech sacerdotem, Dauidi, & cæteris qui cum eo erant, esurientibus nõ priùs panes sanctificatos dedisse quàm professi essent, à mulieribus ab heri & nudiustertius se continuisse, vt scribitur 1. Reg.21. & repetitur in §. item si panes. 33. q.4. qua quidem in quæst. multa in hanc sententiam reperies: ea enim ob id priuatim facta est. Et inter cætera in c. Christiano, citatur illud prioris ad Corinth.7. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex cõsensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini ad idipsum. Cuius loci autoritate subnixus Syricius Pontifex

Roman.scribẽs ad Episcopos Africæ: Quod dignum & honestum esse putat, suadet, vt sacerdotes cum vxoribus suis non coeãnt. Cui & illud addes ex Ecclesiaste cap.3. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. Cui simile est illud Timonis, citante Atheneo lib.7.

ὥρη ἐρᾷν, ὥρη δὲ γαμεῖν, ὥρη δὲ πεπαῦσθαι.

Tempus amandi, tempus habendæ vxoris, tempus ab his desistendi. At ex iis, quæ scripta sunt in d.33.q.4. id summatim colliges, exactum de Venere, teneri quibusvis diebus, vel Deo sacris, id debitum exigenti reddere: honestius autem esse non exigere: exigentem tamen causa liberorũ procreandorum, aut vitandæ incontinentiæ, minimè peccare: causa autem saturandæ libidinis, peccare mortaliter, vt nonnullis placet: venialiter, vt aliis. Ita enim concludit gloss. quam cæteri sequuntur in summa eius causæ.

112 ¶ Ex illis autem sacrorum Bibliorum locis, vt opinor, Hierony. in Apologia pro libris aduersus Iouinianum, ad Pammachium scribit, veteri lege non licuisse sacerdotibus hostias offerre, dum operi cõiugali seruiebãt. Sed quibus addes, huc pertinere, quod præcipitur Exo.12. renes accinctos debere eos habere, qui agnum illum pascalem comederent. Quid enim est accingere renes, nisi libidine abstinere, quæ renibus perficitur? vt nos alibi diximus suprà huiusce legis num.40. incip. ex his quoque. Et præcipitur quoq; eiusdẽ lib. Exod. c.28. & iterũ Leuit.16. ca. sacerdotes sanctuarium ingressuros, feminalibus lineis verenda tegere. Id enim ad castitatẽ pertinet, vt scribit Isychius Hierosolymitanus, eum locũ Leuit. enarrans li.5. Cõmẽt. in Leuit. Et quod scribitur 2.Reg. 6. & iterũ 1.Paral. c.13. Ozam, quia post vxoris concubitũ manus admouit arcæ Domini (vt nonnulli cõiecerunt, neque enim eorum locorũ cõtextus id dicit) repentina morte occubuisse. Quod & repetitur in ca. plerunque 2.q.7. Cæterùm ex sexta Synodo oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum cõtinentes esse in omnibus, vt à Deo possint cõsequi, quę simpliciter postulant. Quod & repetitur c. quoniam. 31. dist. D. August. in serm. dominicæ 2. aduentus Domini, si is est, dicit abstinendũ esse à concubitu vxoris die natali Domini & aliis festiuitatibus. De quo & per eundem multa, in sermone 3. dominicæ 22. vbi & illud dicit, filios qui ex cõcubitu horum dierum nascuntur, leprosos fore & epilepticos, atque etiam dæmoniacos. *De eadem re.*

113 ¶ Ex concilio Elibertano in tribus quadragesimis, & in quarta feria, & in sexta coniugales (ita enim appellat coniuges) continere se debent, vt continetur in decretis Buchardi lib.19. cap.155. Ex eodem quoque concilio, cap.3. Omnis homo ante sacram cõmunionem à propria vxore abstinere debet, tres, aut quinque, aut septem dies, vt & continetur in illis ipsis decretis libr.5. cap.22. In quo illud obiter expende, numerum imparem semper illic pręstitutum, vt facilè intelligas id verũ esse, quod à Virgilio dictum est Eclog.8. *De eadem re.*

—Numero Deus impare gaudet.

Sed vt redeamus, eodem illo lib.19. cap.5. Concubuisti (ait) cum vxore die dominica? quatuor dies in pane & aqua pœnitere debes. Et continnò postea: Coinquinatus es cum vxore tua in quadragesima? quadraginta dies in pane & aqua pœnitere debes, aut 26. solidos in eleemosynam dare. Si per ebrietatem euẽnit, viginti dies in pane & aqua pœniteas. Viginti dies ante Natalem Domini, & omnes dies Dominicos, & in omnibus legitimis vigiliis, & in Natalitiis Apostolorum, & in præcipuis festis, & in publicis castitatem debes custodire. Si autem non custodisti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas.

114 ¶ Nec tamen prætermittam, hanc fuisse legem ex pontificum libris depromptam, AD DIVOS ADEVNTO CASTE. Quam, interpretatur Tullius lib.2. de Legibus, trahitque ad castimoniam & corporis & animi. Ad quod referri potest illud Silij Italici lib.7. dum loquitur de matronis Romanis, Iunonem precationum causa adeuntibus: *De eadem re ex ethnicis.*

Huc ades, ô Regina Deûm, gens casta precamur.

Sed & Assyrij Solem sub Iouis nomine colebant, quem Dia Heliopoliten cognominabant, cuius simulacrum vehebant, subibántque prouinciæ proceres raso capite, longi tẽporis castimonia puri, vt scribit Macrob. lib.1. Satur. c.23. Chæremon quoque Stoicus, & ex eius autoritate Porphyrius lib.4. de Abstinentia ab esu carnium, & D. Hieronymus in Iouinianum li.2. tradit Aegyptios, cùm aliquid in sacro cultu erant operaturi, à cõgressu venereo abstinere solitos per aliquot dies, videlicet quandoque duos & quadraginta, quandoque plures, aut pauciores, ita tamen, vt non minus, quàm septem. Idem Pophyrius lib.2. eiusdem operis, atque etiam Clemens Alexandrinus libr.5. Stromaton, scribunt in Epidauro hanc templi fuisse præscriptionem,

ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
ἔμμεναι.— id est, ad verbum,

Castum oportet templum sacrum intra euntem
Esse— Nam & idem Porphyrius prodit Deos exaudire nolle hominem, qui multis diebus se ab operatione venerea non abstinuisset. Hincque legimus Numam Pompilium, Regem illum sanctissimum, cùm orationibus vacaret, mulieribus abstinuisse; quod & Ouidius significauit lib.4. Fastor.

Vsus abest Veneris: nec fas animalia mensis
Ponere: nec digitis annulus vllus inest.

Hesiodus autem li.1. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέραι, monet Persen fratrem, vt sacra

Diis

Diis immortalibus castè ac purè pro virili faciat:

Κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
ἁγνῶς καὶ καθαρῶς.

Idem lib. 2. eiusdem operis monet eundem, ne ab vxoris congressu Vestæ sacris intersit.

Bacchi sacra castis manibus fiebant.

Μὴ δ' αἰδοῖα πεπαλαγμένῳ ἔνδοθεν οἴκω
ἱστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' ἀλέασθαι.

Quinetiam legimus, viros & vxores secubuisse, cùm manè Baccho essent sacrificaturi, quoniam id per castas manus fieri solebat. Orpheum enim Orgia, id est, sacrificia Bacchi instituisse, atque à menstruosis solùm mulieribus celebrari, à quarum commistione viri abhorrent, vt scilicet castè fierent. Ex quo est illud Ouidij lib. 2. Fastor.

Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxtà secubuere toris,
Causa, repertori vitis quia sacra parabant,
Quæ facerent purè, cùm foret orta dies.

115 *De eadem re.* ¶Illud quoque ex antiquorum monumentis didicimus, mulieres, dum Isidis sacra fierēt, per nouem dies à viris abstinere solitas. Ex quo illud Propertij lib. 2. Eleg. 33.

Tristia iam redeunt iterum solennia nobis:
Cynthia iam noctes est operata nouem.
Atque vtinam Nilo pereat, quæ sacra repentè
Misit matronis Inachis Ausoniis.
Quæ Dea tam cupidos toties diuisit amantes,
Quæcunque illa fuit, semper amara fuit.

Et illud quoque Ouidij lib. 1. Amor. Eleg. 8.

Sæpe nega noctem: capitis modò finge dolorem:
Et modò, quæ causas præbeat, Isis erit.

Atque etiam ipsius Propertij lib. 4. Eleg. 5.

Denique vbi amplexu Venerem promiseris empto,
Fac similes puros Isidis esse dies.

Eodem pertinet & illud Iuuenalis Saty. 6.

Ille petit veniam, quoties non abstinet vxor
Concubitu, sacris, obseruandisque diebus:
Magnáque debetur violato pœna caduceo.

Iuuenalis locus. Nam tum violari (vt nonnulli dicunt, nullo tamen autore antiquo) caduceum creditur, cùm vetito tempore coniuges coeunt. Sunt tamen, qui dicant, in eo vlt. carm. Iuuenalis non legendum, caduceo, sed cadurco. Aliàs enim carmen claudicaret, cùm prima caducei longa sit, vt patet ex composito illius Caducifer, apud Ouidium lib. 4. Fastor.

Tartara iussus adit sumptis caducifer alis.

Caduceum molare quid. Caduceum autem intelligunt pro lecto, vt videre licet apud interpretes Iuuenalis, qui id declarant. Sunt & qui in illo 2. carm. Propertij, non nouem, legunt, sed decem, quia is dierum numerus castimoniis id genus aliàs fuerit præscriptus. Nam Liuius lib. Belli Macedonici 9. loquens de matre filium initiatura Bacchanalibus, ita scribit, Decem dierum castimonia opus esse, decimo die cœnatum, deinde purè lautum in sacrarium deducturam. Idem quoq; paulò pòst docet eum, qui initiari volebat, per aliquot noctes secubuisse solitum à fœminæ cōplexu, religionis causa. Sed & paucis interiectis, Hispalæ concubitu carere eum decem noctes non posse.

116 *De eadem re.* ¶Ouidius lib. Amorum 3. Eleg. 10. tradit in sacris Cerealibus secubitus vsurpari solitos, vt scilicet fœminæ solæ in vacuo toro per aliquot noctes secubarent:

Annua venerunt Cerealis tempora sacri:
Secubat in vacuo sola puella toro:
Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos,
Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Et paulò pòst,

Hanc quisquam lacrymis lætari credat amantum?
Et bene tormentis secubitúque coli?

Idémque postea:

Qui tibi secubitus tristes, Dea flaua, fuissent,
Hos cogor sacris nunc ego ferre tuis.

Et lib. 10. Metamorph.

Festa dic Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niuea velata corpore veste.
Primitias frugum dant spicea serta suarum:
Pérque nouem noctes Venerem, tactúsque viriles
In vetitis numerant.—

Ex quo est & illud eiusdem lib. 4. Fastor.

Parca bonæ Cereri sint modò casta placent.

Bonæ deæ sacris mulieres Venere abstinebant. Et ob eam causam matronæ Athenienses in sacris Cereris castitatem custodiētes, foliis viticis cubitus sibi sternebant, vt diximus suprà nu. 94 incip. Galenus. Sed & in sacris Bonæ Deæ à rebus venereis abstinebāt mulieres, nec solùm viros excludebant, sed cùm solenne sacrificium facerēt, quicquid masculum erat, domo exigebāt, vt tradit Plutarchus in Prob. Rom. c. 19. de quo & nos aliquid diximus in 10. lege connub. num. 26. incip. & huc quoque.

¶Suprà

117 ¶ Suprà dictis concinit, quod scribit Tibullus lib. 2. Elegia 1. *De eadem re.*

Vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris,
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis: pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Huócque respicit illud Virgilij, aut cuiusuis alterius, in Priap.

Huc, huc quisquis es, in Dei salacis
Diuerti graue ne puta sacellum,
Et si nocte fuit puella tecum,
Hac re, quod metuas adire, non est,
Illuc caelitibus datur seueris.

Et illud eiusdem Virgilij lib. 3. Aeneid.

Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hac casti maneant in religione nepotes.

Et lib. 7. eiusdem operis,

Praeterea castis adolet dum altaria tedis.

Et quod Pythagoras (vt tradit Laërtius) semper casto corpore honores Diis adhibendos dicebat.

118 ¶ Haec pudicitiae in rebus sacris obseruatio in causa, ni fallor, fuit vt tandem post multorum seculorum contentiones, statutum fuerit, ne liceret sacerdotes vxores habere, vt videre licet ex c. diaconus & c. presbyteris. 27. dist. & dist. seq. per totum. & 31. dist. etiam per totum. Porrò Epiphanius contra Haereses lib. 3. ca. 78. illud ex diuinis literis obseruauit, Mosen postquam prophetauit, non amplius vxori suae coniunctũ fuisse. Sed & Eusebius Caesariensis, si is est, lib. Euangelicae demonstrationis 1. cap. 9. tradit ipsum Mosen, atque eius fratrem Aaron, antequam ipsis Deus apparuerit, filios genuisse: postquam autem diuina oracula acceperint, non amplius genitos ab illis filios inuenias. At Hebraei scriptores enarrantes c. 12. Numer. tradunt ipsum Mosen se à Zephora vxore separasse, vt fidelius in domo Domini ministraret. Caeterùm Episcopum castum esse oportere, satis constat ex D. Paulo, in epistola ad Titum cap. 1. Oportet (inquit) Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non proteruum, non iracundum, non vinolentum, nõ percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, castnm, & caetera quae sequuntur, quanquam Latinus interpres, cuius interpretatione vtimur, pro σώφρονα, id est, castum, prudentẽ transtulit, verbi ambiguitate deceptus, vt annotat D. Hieronymus in enarratione eius loci: & iterum in Iouinianum lib. 1. Et castum, quoque legit Isychius Hierosolymitanus lib. 2. Comment. in Leuiticum.

Sacerdotes castos & caelibes esse oportere.

Episcopus castus sit.

Bibliorum locus.

119 ¶ Quinetiam vel apud Ethnicos pudicitiam in sacerdotibus prae caeteris fuisse semper commendatissimam, vel ex illo Virgilij loco liquet lib. Aeneidos 6. *De eadem re.*

Quique sacerdotes casti, dum vita manebat.

Illudque Ouidij lib. 2. Fastor. paulò post principium:

Nomen idem ramo, qui casus ab arbore pura
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Ex quo Iuncus ἐκ τοῦ περὶ γήρως, apud Stobaeum cap. 112. Minùs (ait) edens, aut bibens vir senex, & abstinens Venere tanquam sacerdos quidam, nullius rei gratia dolens, aut indigus vitam agit. Verba eius Graeca haec sunt: καὶ γὰρ ἧττον ἐσθίων, ἢ πίνων, ὁ πρεσβύτης, ἀφροδισίων τ' ἀπεχόμενος, ὥσπερ τις ἱεροφάντης, ἀλύπως διάγει, καὶ ἀνενδεῶς.

120 ¶ Nam & apud Romanos Vestae sacerdotes, quas & ipsas Vestales vocabant, perpetuam virginitatem seruabant, vt tradit Plinius, aut quisquis is est, qui illum librum de viris illustribus edidit, in Proca Rege Albanorum, & Polyenus lib. 8. Stratagematon ad Antoninum & Verum Imperatores, vbi de Amulio loquitur. Ex quo idem Ouid. lib. 4. Fastorum, de his loquens:

Vestales perpetuam virginitatem seruabant.

Quaeq; colunt sanctos virginitate focos.

Et iterum lib. 6. eiusdem operis:

Cur sit virginibus, quaeris, Dea culta ministris?
Inueniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant, Cereremq; creatas
Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
Vtraque nupserunt, ambae peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit vna viri.
Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra,
Admittit castas in sua sacra manus.

Quam quidem virginitatem si concubitu polluissent, viuae sub terra defodiebantur, ex legibus Numae illius Pompilij, vt videre licet ex lib. 2. Dionysij Halicarnassei, lib. 2. Roma. antiqu. & Plutarchi in vita illius, & iterum in vita Fabij Maximi, & ex plurimis Liuij locis. Et hinc illud ipsius Ouidij lib. quoque 6. Fastorum,

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos.
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Et illud quoque Iuuenalis Satyr. 4. non multò post principium:

Cum quo nuper vittata iacebat
Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.

Cereris sacerdotes etiã propriis uiris abstinebant. Iunonis item Achaicæ. Et Dianæ. Et Apollinis Pythij. Veneris sacerdotes nuptiarum expertes.

Quare autem eo genere mortis magis, quàm alio, plectebantur, disces ex Plut. Proble. Rom. c. 96. Nec tantùm Vestæ, sed & Cereris sacerdotes fœminæ, viuentibus etiam viris suis, atque consentientibus, amica separatione viduabãtur, vt scribit Tertullianus in lib. de Monogamia, haud multò ante fin. Vbi & idem dicit de sacerdotibus Iunonis Achaicæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythij. Quod & ipsum tradidit Hieronymus in lib. cui titu. ad Geruntiam, vbi & idem quoq; tradit de sacerdotibus Mineruæ. Veneris Deæ illius impudicissimæ sacerdotes, & ipsæ quidẽ mulieres erant nuptiarũ expertes, vel testimonio Musæi Poëtæ antiquissimi, cuius hoc carmen est de Ero,

Κύπριδος ἦν ἱέρεια, γάμων δ' ἀδίδακτος ἐοῦσα.

Cui cõcinit, quod tradit Pausanias lib. 2. qui est de Corinthiacis, apud Sicyonios Veneris templũ fuisse, in quo solæ ingrediebantur duæ mulieres, quarum altera Deæ antistes erat, altera virgo, quæ & annuo fungitur sacerdotio. Sed & sacerdotes item fœminæ Dianæ in Ecbatanis, quam Anatim aut vt alij, Anetim vocant, castam vitam perpetuò ducunt, vt tradit Plutarchus in Artaxerxe. Apud Senecam autẽ Declama. lib. 1. declama. 2. lex est antiqua, Sacerdos casta castis, puris pura sit.

121 *Sacerdotes Matris Deûm.*

¶Quid quòd legimus, sacerdotes Matris Deûm, testa sibi virilia amputasse, quod inter cæteros testatur Plinius lib. 11. c. 49. & lib. 35. c. 12. Ex quo illud Iuuenalis Saty. 6.

Semiuir obscœno facies reuerenda minori,
Mollia qui rupta secuit genitalia testa.

Et illud quoque Martialis ad id alludentis,

Abscissa est quare Samia tibi mentula testa,
Si tibi tam gratus, Betue, cunnus erat?

Hierophantæ Atheniẽsium.

Et eos qui maxima sacra obibant, vt in casta religione manerent, & procul à contagio mulierum agerent, herbis quibusdam solitos euirari, & virilitatem amittere. Nonnullos quoque garo ex pisciculis, qui squammam non haberent, in sacris vsos fuisse, quòd incendia libidinum reprimere ferantur, & irritos conatus venereos facere. Quoniam Agesilaus putabat, Deos non minus religiosis operibus, quàm sacrificiis castis delectari. Legimus item Hierophantas Atheniensium postquã in sacerdotium cooptati erat, sese cicutæ sorbitione castrasse, vti refert D. Hierony. in 1. in Iouinianum epistola, in fin. & in lib. de Monogamia ad Geruntiam, vbi scribit eos sese sponte euirasse, & æterna debilitate castos se fecisse. Et Seruius lib. 6. enarrans eum locum,

Quique sacerdotes casti.

Vbi dicit sacerdotes herbis quibusdam sese emasculare solitos.

122 *Aegyptiorum sacerdotes inoffensæ castitatis. Sal libidinem concitat. Sacerdotes quoque Iouis Idæi.*

¶Plutarchus Symposiacôn Decade 5. c. 10. & in lib. de Iside & Osiride scribit Aegyptios sacerdotes, castitatem inoffensam seruare, ideoq; illos à salis vsu abstinere, vt qui caloris vi libidinẽ concitet, vt & videre licet ex eodem Plutarcho Causar. nat. c. 3. & nos quoque alibi diximus. Et de eorũm quoq; castimonia multa Porphyrius lib. 4. de Abstinentia ab esu carniũ, quæ videre poteris. Quinetiam in eodem lib. expendit ex Euripide, sacerdotes Iouis Idæi in Creta, castam vitam duxisse. Nam ita introducit chorum hæc Minoi dicentem, Græcè quidem, sed in hanc sententiam:

Idæi ab illo ex quo sacerdos sum Iouis,
Traduco castam vitam.—

Ouidius autem lib. 1. Fastorum, Iouis sacerdotem castum vocat.

Idibus in magni castus Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.

123 *Romani sacerdotes capra abstinebant. Et fabis.*

¶Quin & ipse Plutarchus (vt ad eum redeamus) Problematon Roma. c. 111. prodidit Romanos sacerdotes capra ideo abstinere voluisse, vt non modò non attingere, sed ne nominare quidem liceret, quòd id animal, tanquã libidinosum, abhorrerent. Et fortè etiã Flamini Diali Romæ vsus fabæ erat interdictus, quòd ad libidinem excitet. Qua etiã de causa Pythagoras eius esu hominibus interdicebat, vt dicit idem Plutarchus eiusdẽ operis c. 95. Quanquàm & ipsemet alibi, & alij aliò id trahant, vt videre est apud Plin. lib. 18. c. 12. Sed quod huic nostræ sentẽtiæ adstipulatur, Festus

Hedera.

Põpeius tradit Flamini Diali Romæ nefas fuisse hederã tangere, ac ne nominare quidẽ fas fuisse. Quo ænigmate antiquitas declarabat, quãta puritas, quanta castitas sacerdotem deceret. Hederam enim herbã esse lasciuã, & quæ amplexu suo omnia vinciat. Ex quo illud Horat. li. Epod. Ode 15.

Arctius, atque hedera procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachijs.

Rursumque Carminum libr. 1. Ode 36.

Nec Damalis nouo
Diuellitur adultero,
Lasciuis hederis ambitiosior.

Et illud quoque Catulli in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Ac domum dominam voca
Coniugis cupidam noui,
Mentem amore reuinciens,
Vt tenax hedera hac & hac
Arborem implicat errans.

Notum est autem illud Gallieni Imperatoris Epithalamium, apud Trebellium Pollionem:

Ite, ait,

Ite,ait,ò pueri,pariter sudate medullis
Omnibus inter vos:non murmura vestra columbæ,
Brachia non hederæ,non vincant oscula conchæ.

Et huc quoque pertinet, quod scribit ipse Plutarchus in lib.de Auditoris officio : Ad quid enim (inquit,Græcè quidem,sed in hunc sensum) non impellit amor? nimirum sua sponte,non aliter atque hedera,inuenit,quo se alliget.

Sacerdotes rutæ in edulijs utebantur.

124 ¶Sed & legimus apud Græcos autores,sacris initiatos seruādæ castitatis gratia rutam assiduè inter edulia solere assumere,quòd ea Veneris appetentiā extinguat,vt multorū autoritate diximus suprà nu.95.incip.idem Gale.Nam & ea herba sperma extinguit,vel in cibo, vel in potu sumpta, vt tradiderunt Dioscor.lib.3.c.50.& Plin.lib.20.c.13. Quo etiam argumento Græcè πήγανον dici, quibusdam placuit, παρὰ τὸ πηγνύειν τὴν γόνην. De quo etiam Plutarchus lib.3.Symposiacôn, φασὶ δὲ, καὶ τὸ πήγανον ἐκ τῆς δυνάμεως ὀνομασθῆναι. πήγνυσι γὰρ διὰ ξηρότητα, καὶ θερμότητα, τὸ σπέρμα. Id est, Ferunt præterea peganon,id est rutam,à potentia sic appellatam. Congelat enim ob caliditatem suam & siccitatem hominis sperma.Ex his autem est illud Ouidij ad fi.lib.2.de Remedio amoris,

Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quicquid Veneri corpora nostra negat.

Apes non nisi à castis tractandas.

125 ¶Mirum est autem,& in primis adnotandū,quod tradit Columella lib.Rei rusticæ 9.ca.14.(quod hic obiter dicere voluimus, quia & nonnihil ad hunc locū pertinet) illud scilicet maximè custodiendum esse curatori,qui apes nutrit,cùm alueos tractare debebit, vti pridie castus sit ab rebus venereis. Id quod mirè conuenit cum eo,quod scribit Plutarchus in lib.de Causis naturalibus,c.36.Cur,inquit,apes citiùs eos pungunt,qui dudum stuprū fecerunt?An quòd id animal est munditiæ perquā studiosum?Præterea olfactus sensu valet plurimùm? Cùm itaque impuri congressus propter impudicitiam, & immoderatam libidinem soleant esse immundiores,& citiùs ab apibus deprænhenduntur,& odium vehementius aduersus illos cōcipiunt. Vnde apud Theocritū iocosè Venus ad Anchisen à pastore ablegatur,vt apum aculeis propter admissum adulteriū pungatur:

—Te confer ad Idam,
Confer ad Anchisen,vbi quercus atque cypirum
Crescit,apum strepit atque domus melliflua bombis.

Et Pindarus:Paruula fauorum fabricatrix,quæ Rhœcum pupugisti aculeo,domans illius perfidiā. Idem Plutarchus in præceptis connubialibus capit.46. tradit apes indignari atque pugnare cum his qui cum muliere concubuere. Quibus concinens Florentinus Agriculturæ scriptor,apud autorem Geoponicon lib.15.de apibus loquens, γυναιξὶ δ' ἀπέχθονται, μάλιστα ταῖς ἀφροδισιαζομέναις. Id est,Mulieres adoriuntur,præsertim quæ rei Venereæ operam dederunt.

Penorum præfectos castos esse debere.
Herbas & arbores à castis tractandas.

126 ¶Idem Columella (vt ad eum redeamus) lib.12.cap.4.scribit,Magonem Carthaginiensem,Amilcarem,Paxanum,Mnaseam,M.Ambiuium,& Caium Matium,præcepisse eos,qui penoribus præficiuntur,oportere abstinentissimos esse rebus venereis: quibus si fuerit operatus, vel vir vel fœmina,debere eos flumine aut perenni aqua,priusquam penora contingant,ablui : quod & ipsum mirum est. Nec tamen minùs mirum est,quod tradit Apuleius Platonicus(nescio num is sit, qui Apuleius Celsus dictus est Scribonio ipsius discipulo,cap.171. & alibi sæpè) in lib.de viribus herbarum,de ostragine,siue parietaria scribens,Hanc(inquit) herbam si volueris euellere,mundus & ante solis ortum leges. Et quod Florentinus illo Geoponicôn lib.9. tradit, in Anazarbo Ciliciæ, pueros castos oleam colere, ac propterea apud eos oleam fertilissimam ac fructuosissimam esse. Paulò verò antè dixerat,oleam,cùm pura sit,puros etiam velle suos collectores esse, & iurare debere quòd à sola vxore veniant,& non ab alieno cubili.Sic enim & in sequenti tempore plurimū fructum eam exhibere. Quibus subscribens Palladius lib.Rei rusticæ 1.c.6. Græci (inquit) iubent oliuam,cùm plantatur & legitur,à mundis pueris atque virginibus operandam, credo,recordati, huic arbori præsidē esse castitatem.Plin.lib.2.c.14.tradit, apud Arabes eos qui arbores thuriferas, ex quibus, scilicet,thus prosilit,incidūt,aut metunt,sacros vocari,nec vllo cōgressu fœminarū pollui debere. Et fortè id perpetuū est in omnibus herbis,& arboribus,vt & puris,castisq; manibus coli,tractari,& in vsum verti velint.Ad quod fortè respexit Ouid.cùm scribit lib.1.Amo.Eleg.12.

Illum etiam,qui vos ex arbore vertit in vsum,
Conuincam,puras non habuisse manus.

127 ¶Sed & videmus,res medicamentis destinatas castitate maximè gaudere, magisq; prodesse, si à castis tractentur. Quod & ex eo videre licet,quod scribit Plinius lib.12.cap.14. Arabes,qui thuris (huius enim in medicina maximus vsus) arbores incidunt aut metunt,nullo fœminarū congressu pollui. Idem lib.21.cap.7.præcipit iridem illam,vnguentis & medicinæ nascentem, ante omnia castos legere. Et lib.20.cap.6.de Verbasco loquens,Experti(inquit) affirmauere, plurimùm referre,si virgo imponat,&c.Marcellus cap.26. tradit rorem à folijs prima luce à puero virgine excutiendum esse,ad curanda vesicæ vitia.

Menstruatæ mulieris coitu abstinendum.

128 ¶Tertium illud, Mosen suis legibus interdixisse concubitu mulieris menstruatæ,Leuit. 15.& 18.& 20.vbi & huic rei pœna mortis irrogatur:& nonnihil meminit Ezechiel,cap.18. statim post princ.& iterum c.22.& Iosephus lib.Antiquitatum 5.c.11.aut,vt alij diuidunt,14.Cuius prohibitionis tam frequentis causam declarat Augustinus lib.3.Quæstionum super Genesim.Ex hoc

autem D. Clemens, in ea epistola, quam ad Iulium & Iulianum, aliosq́ discipulos scripsit: Obseruet, inquit, vnusquisque ne menstruatæ mulieri misceatur: hoc enim & execrabile dicit lex Domini. Quod si lex de his nō admonuisset, nos vt canthari, libenter voluptaremur in stercore. Et hāc legem, vt alias plurimas, Mahometes in suum Alcoranum transtulit: Menstruosas, ait, nemo tangat, nisi mundata sint. Ex Decreto autem D. Buchardi, lib. 19. cuius titul. est, de Pœnitentia cap. 5. Iunxisti, inquit, te vxori tuæ menstruo tempore: si fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.

129 *De eadem re.* ¶Et de hac re quoque nonnihil habetur in nostris Decretis Cano. c. ad eius. 5. dist. quo in loco gl. Arcbid. & alij rationem quoque reddunt, quoniā ex huiusmodi concubitu prodeunt liberi epileptici, & leprosi (elephātiaci voluerunt dicere) & aliàs morbosi. Quod & tradit D. Hieron. in Comment. d. cap. 18. Ezechielis, & iterum in lib. 1. Lamentationū Hieremiæ, c. item 1. & August. (si is est) in sermone tertiæ dominicæ 22. vbi & addit, hos liberos futuros dæmoniacos: & D. Thomas in. 4. sentent. dist. xxxij. artic. ij. & è nostris Albert. in l. quæ bis. ff. de ædil. edict. Id quod etiam, quantum ad leprosos ac alios morbosos, adstruunt Medici, aliiq́ rerum naturalium scriptores.

130 *De eadem re.* ¶Qui locus in mentem reducit, quod & à D. Clemente scriptum est lib. 9. Recognitionum, illud interdum accidere, vt si qui incontinēter egerint, eis generetur intemperata & vitiosa progenies. Dum enim in totum libidini indulgetur, obseruatioq́ nulla coēundi est, illorum sine dubio Dæmonum, quibus hæc perurgētibus fiunt, vitia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi vitiis natorum, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt. Et licet sint & aliæ causæ secretiores, quibus his malis obnoxiæ efficiuntur animæ: tamen oportet vnumquenque agnoscere legem Dei, vt ex ea generandi obseruantiā sumat, & immunditiæ causas declinet, vt possit mundum esse, quod gignitur. Neque enim fas est, vt in plantandis quidem virgultis, vel in seminandis frugibus, opportunum tempus quæratur, terra purgetur, atque omnia quæ conuenit, præparentur, ne fortè semen iactum lædatur & pereat: & in homine solo, qui est super omnia, serendi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela? Hæc ibi.

131 *De eadem re.* ¶Sed vt redeamus, illud certè scio, mulieres, quæ in hoc fluxu sunt, rarò concipere: vel teste Aristotele lib. de Generatione animalium 1. cap. 19. At idem lib. de Historia animalium 7. cap. 2. tradit nonnullas mulieres, dum profluunt menses, concipere solere, posteà autem non posse, vt quibus vulua statim à purgatione comprimitur. Porrò Plinius lib. 28. c. 7. tradit huiusmodi fœminarum coitus in silente Luna maribus exitiales esse, atque pestiferos.

132 *Menstruorum fœditates & maleficia.* ¶Et aliàs multum fœditatis ac maleficij huiusmodi menstrua obtinere, videri potest ex Columella lib. Rei rusticæ 11. c. 3. eodemq́ vlti. & Plinio lib. 7. cap. 15. vbi & inter cætera illud dicit nihil facile reperiri mulierum huiusmodi profluuio magis monstrificum: quòd multis documentis comprobat: & rursus lib. 19. cap. 10. & lib. 28. c. 7. & Solino in Polyhistore, cap. 4. & Aeliano lib. Historiæ animal. 8. quo loco de campe vermiculo loquitur. & autor ille Geoponicôn lib. 10. c. 77. autoritate Democriti, & iterum lib. 12. c. 20. autoritate Florentini: & Auicenna, c. 2. Fen. 22. canonis 3. quæ huc sigillatim referre non duxi, loca designasse contentus, si quis fortè nosse cupiat.

133 ¶Illud tamen dixerim, quòd ex legibus Zabiorum, mulier cui menses fluerent, præcipiebatur sola domi manere, cremabanturq́ loca in quibus pedem suum posuerat. Nec is tantùm pollutus erat, qui cum ea loquebatur: sed & si ventus ex ea super mundū quempiam transisset, is quoque polluebatur: vt recenset Rabbi Moses Aegyptius in eo opere, quod Dubitantium inscribitur, lib. 3. ca. 48. Sed his multò maiora cōperies ex legibus Mosis, illo cap. 15. Leuitic. Et alibi quoque ex multis locis Bibliorum intelliges, huiuscemodi menstrua esse admodum abominabilia, ac detestabilia. Hester cap. 14. Et detestor illud, quasi pannum menstruatæ. Et Esaiæ 30. Disperges ea, sicut immunditiam menstruatæ, & iterum capit. 64. Et facti sumus, vt immundi, omnes nos, & quasi pannus menstruatæ. Et Hieremiæ 2. cap. Omnes qui quærunt eam, non deficient: in menstruis eius inuenient eam. Et Threnorum eiusdem cap. 1. Facta est Hierusalem quasi polluta menstruis inter eos. Et Baruch 6. ex Epist. eiusdem Hieremiæ: De sacrificiis eorum fœtæ & menstruatæ contingunt. Et Ezechielis 22. Immunditiam menstruatæ humiliauerunt in te. Et rursus c. 36. Iuxta immunditiam menstruatæ facta est via eorū coram me. Et Zachariæ 13. In ablutionē peccatoris, & menstruatæ.

134 ¶Illud autem denique non omittemus, quod apud nonnullos scriptum reperimus, quòd cùm Orpheus Bacchi sacra comperisset, prohibuissetq́, ne mulieres, cùm menstrua illis fluerent, eis adessent, Thressas mulieres id ad earum ignominiam inuentum existimantes, illum vnguibus interfecerunt, & in Hebrum fluuium deiecerunt: quanquàm alij aliam ob causam à fœminis interemptum tradunt, vt videre licet apud Pausaniam lib. 9. quo Bœotica describit, & Phanoclem apud Stobæum Florilegij cap. 62.

135 *Menstruorum multæ commoditates, & medicamina.* ¶Nec tamen interim prætermittā, ne mulieres nobis succenseant, huiusmodi menses non in paucis maiorem in modum prodesse. Nam Democritus (vt ab antiquioribus incipiam) in eo libro, qui inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, & post eum Columella cap. 3. lib. 11. affirmant bestiolas illas maleficas, & quæ multùm hortis officiunt, quæ à Latinis erucæ, vel bruci, à Græcis κάμπαι vocantur, enecari, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede vnamquanque aream ter circumeat. De quo & idem Columella lib. 10. illis versibus:

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes: nudataq́ plantas

Fœmina,

Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudibunda cruore,
Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cùm lustrauit gradiens (mirabile visu)
Non aliter, quàm decussa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tecta cortice glandis,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Et à Plinio quoque repetitum lib.17.c.28.eodemq; vlti.& lib.28.c.7.vbi & idem valere aduersus vermiculos, scarabæos, ac noxia alia dicit:& à Palladio lib.1. cap.35. & ab autore Geoponicôn lib. 12.cap.8. Sed illud minimè prætermittendum ducimus, quod de Orobanche herba, (quæ & Leo, & Osproteon dicitur, quæq; admodum noxia est, vt quæ alias, circunligando se, enecat , vt tradit Plinius lib.18.cap.17.) scribit Democritus, non dissimile illi, quod de erucis ex eodem suprà diximus, nempe herbam hanc è regione discedere, si mulier, quæ in menstruis est, nuda citra omnem penitus amictum, solutis crinibus, gallum in manibus habens, regionem circumeat. Quod & ex eodem repetit ille idem autor Geoponicôn lib.2.cap.40. Quem tamen locum Ianus Cornarius, vir vtique huiusmodi rerum naturalium peritissimus, ita in Latinum conuertit, vt vix scias, quid velit dicere: Virgo (inquit) nubilis, sanguinem nuptiarum habens, nuda, & cætera, vt suprà. Neque enim intelligo quid illa verba significent. At ea planiùs transtulit Ruellius lib.2. de Nat.stirp.cap. 30.vbi tamen illius autoris nullam mentionem facit.

136 ¶Sed & alia multa cōmoda huius rei, refert, Plinius eodem c.7.lib.28. Nempe ea podagras illini: strumas, & parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras, tractatu earum mulierum quæ in fluxu sunt, leniri. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus, & tertianas , quartanasq; febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vestis omnino ita infectæ portiuncula acu, vel pelliceo, aut, vt alij legunt, vel licio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisq; efficacissimū dixit, plātas ægri subterlini: multoq; efficacius ab ipsa muliere, etiā ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipiētibus duntaxat menstruis, spopondit. Inter omnes verò cōuenit, si aqua, potusq; formidetur à morsu canis, suppo sita tantùm calici lacinia tali, statim metum eum discuti, videlicet præualente sympathia illa Græcorum, cùm rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo iumentorum omnium vlcera sanari certum est, addita caminorū farina, & cera. Maculas autem è veste eas non nisi eiusdem vrina ablui. Cinerem per se rosaceo mistum, fœminarū præcipuè, capitis sedare dolores illitum fronti. Et post pauca: Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentiùs crediderim, tactis omnino menstruo postibus, irritas fieri Magorū artes. Quin illo cap.15.lib.7. Bituminum (inquit) sequax alioquin, & lenta natura in lacu Iudææ, qui vocatur Asphaltites, certo tempore anni supernatās, nequit sibi auelli ad omnem contactū adhærens, præterquàm filo, quod tale virus infecerit. Quod & repetit d.c.7.lib.28.& Solinus d.c.4.vbi & illud dicit, salutare eum cruorem habere, quòd auertit sydus Helenæ, perniciosum nauigantibus. Sed super illo, quod dictum est de illo lacu Iudææ, vide Cornelium Tacitum lib.21.vbi videtur aduersari Plinio, & Solino. Eorum tamen sententiā fulcit Iosephus lib. Belli Iudaici 5.c.item 5. Sed & ipse Plin. eodem ca.7.lib.28. tradit ea re abigi grandines turbinesq;, & cæli violentiā. Marcellus quoque ille Burdigalensis Medicus, lib. Medicamen.ca.32. scribit inguina dolentia vel tumentia si menstruis muliebribus contingantur, statim sanari. Et cap.35. Pannum, inquit, muliebrē, id est, vt ille ipse exponit, menstrualem, oleo madefactū excoque, & ceram illi oleo sufficientē adde, vt cerotum facias , quo arthriticū vel paralyticum vtiliter perunges. Octauius Horatianus lib. Experiment.4. post prin. tradit autoritate Democriti , menstrua mulierum prodesse quartanis: quod & nos suprà ex aliis diximus. Sed & idem eodem lib. scribit. Epilepticis conuenire coitum menstruatarū mulierū. Rasis lib. de Proprietatibus membrorū, siue de Animalib.c.56.eoq; vlti. Menstruum, ait, mulieris virginis, mistum cum spermate viri, impositum oculo, eius albuginē sanat. Pannus menstruatæ suspensus in carina nauis, pellit ab ea parte vertiginem venti. Pannus menstruatæ combustus, & totidem seminis, aqua calida temperatum, & impositū patienti dolorem ex partu, super os vuluæ, eum dolorem aufert.

De eadem re.

Plinij locus.

137 ¶Iosephus lib.7. Belli Iudaici, c.25. tradit iuxta Macheruntem Iudææ oppidū nasci radicem Baaras nomine, quæ est colore flammeo, noctibusq; splendorem emittere , sed eam accedentibus captu difficilem admodum esse: captantis nanque frustrari manum, & refugere: neque priùs consistere, quàm muliebri lotio, aut menstruis conspersa fuerit. Huius vis ea est, vt eos liberet, qui à spiritibus immundis vexantur, quos dæmonia vocant. Antiqui autem hæc menstrua tanti æstimarūt, vt iis Menam Deam Iouis priuignam præsidere existimarent, vt tradit D. Augustinus lib. de Ciuitate Dei 4.cap.11. Et iterum lib. eiusdem operis 7.cap.11. Quin ipsa inter alia sua cognomina Fluonia vocata est, quòd fluoribus menstruis præesset, proindeq; ei mulieres sacra faciebant. De quo Festus Pompeius, & alij. Cæterùm Andreas Vesalius lib.5. de Humani corporis fabrica, cap. 15. non probat, quæ Plinius, Albertus, & alij tradiderunt de huius menstrui sanguinis prauitate, & graueolentia, vir quidem multis nominibus commendabilis , sed qui Galeno viro per omnia admirabili, parum æquus fuit.

De eadem re.

Menā Deam menstruis præesse.

Iuno Fluonia.

138 ¶Horreudum autem eſt, quod ſcribit Epiphanius ille ſanctus Epiſcopus Cyprius, lib. contra hæreſes 1. tomo 2. ſecta 26. fœminas Gnoſticorum, cùm in fluxu ſunt, ſanguinem menſtruum collectum in commune bibere, dicentes vnum aliquid, quod nec auſim proferre, nec velim, adeò mihi deteſtandum execrandumq; viſum eſt, cùm D. Paulus ad Coloſſ. 5. illud ſcripſerit, Quæ in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt etiam dicere. Quamuis idem Epiphanius id dicere non erubuit, quod ipſi, vt dicit, facere non erubeſcunt, vt omnibus modis horrorem incutiat, huiuſmodi facinora audientibus.

139 *Venere abſtinendum fœminis pueros lactantibus.*

¶QVARTVM, Quod in hac concubitus ratione obſeruandum quoque monemus, Ne ſcilicet viri cum vxoribus infantes lactantibus, quantum maximè fieri poteſt citra pudicitiæ periculum, congrediantur. Nam & hoc prohibetur in c. ad eius verò concubitum. in prin. 5. diſt. Nihil enim omnium rerum eſt, quod magis infantibus ipſis lactentibus obſit, vt tradit Domi. ibi, in 1. not. & è Medicis Oribaſius lib. Euporiſton 1. ca. 1. in fi. & Paulus Aegineta, qui ex eo ſumpſiſſe videtur, vt alia multa, lib. 1. c. 2. Et Alexander Trallianus, lib. 1. c. 15. Et ante hos Galen. lib. 1. de Sanit. tuenda: A Venere (inquit) omnino abſtinendum eſſe, quæcunque lac præbebit, moneo. Nam & menſes viri conſuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat. Quinetiam aliquæ in vtero concipiunt, quo alienius à puello adhuc lactente nihil eſt. Ita enim qnicquid ſanguinis eſt, in fœtum abſumitur. Quippe is cùm proprium in ſe vitæ principium contineat, & huius moderamine agitur, & aſſiduè conueniens ſibi alimentum trahit, vtero ipſi, veluti radici, adhærens, nec vſquam ab eo nocte diéve diſcedens. Interim verò non minor modò, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipſius grauidæ ſanguis, quò fit, vt lac ipſum tum peius, tum verò exiguum, in mamillis colligatur. Quare ſi, quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere ſuaſerim inueniendam nutricem. Hæc ibi. Et Plin. li. 28. c. 9. ad prin. Concipere nutrices exitioſum eſt. Hi ſunt enim infantes, qui coloſtrati appellantur, denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt autem coloſtra, prima à partu ſpongioſa illa denſitas lactis.

140 ¶Quibus & tu addes, non tantùm infanti lactenti, ſed & fœtui, qui in vtero eſt, frequenter letale eſſe, vt experientia propè quotidiana didicimus, & traditum eſt ab omnibus propemodum, qui de ea re ſcripſerunt, & inter hos Aëtio Quaternionis 1. Sermo. 4. c. 6. vbi & ob eam rem iubet nutrices his maximè rebus abſtinere, quæ Venerem ſtimulant. Sed & Ioannes Serapio lib. Simplicium cap. 290. autoritate Conſtantini in lib. de Agricultura, interdicit nutricibus apio, ob id quòd incitat libidinem. Id quod etiam monet Raſis lib. Continentis 11. cap. 5. autoritate cuiuſdam Filahæ.

141 *Vxor quæ recèns concepit, non ineunda.*

¶QVINTVM, ne vxorem, quæ recèns concepit, attingas: nam ſi id feceris, periculum eſt, ne conceptum ipſum corrumpas, vt eſt Hippocratis ſententia in lib. περὶ ἐπικυήσιος, id eſt, ſuperfœtatione, & è recentioribus Matthæi à Gradibus, Medici quidem celeberrimi, conſi. lxxj. quia accidens, col. j. & conſi. ſeq. ad conſeruandam. Et huc reſpicit illud D. Hieronymi in cap. origo. xxxij. q. iiij. poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios. Nam, vt ibi dicit glo. perit partus ex frequenti concuſsione. Et hinc quoque videmus publicas has meretrices rarenter concipere: aut ſi conceperint, fœtum ſeruare: vt quæ paſsim, indiſcriminatim, ſine delectu, nullo ordine, nullo non tempore, & concubitu ſuper concubitum, omnibus pateant. Nec tamen adeò ſum religioſus, vt concubitu vxoris prægnantis omnino interdicam, modò modus, & temperantia adhibeatur. Quis enim probet Serum legem, qua non licebat cum vxore congredi poſt couceptum? Quis Zenobiam imitandam iuſſerit, quæ marito poſt concubitum, eam repetendi poteſtatem non faciebat, niſi priùs tentatis conceptibus, vt à nobis ſcriptum eſt ſuprà, ſcilicet de Seribus in 7. lege connubiali, nu. 62. incip. Germani. Et de Zenobia in 9. leg. num. 86. incip. ſed & è noſtris. Et certè nemo, vt opinor.

142 ¶Quanquàm etiam ſcio, Iſaacium Commenum Imperatorem Conſtantinopolitanum, tanta fuiſſe continentia, vt nec vxorem cognoſcere veller poſt prolem ſemel ex ea ſuſceptam, cùm tamen id ad morbi remedium Medici imprimis conſulerent, vt coitu frequentiore vteretur, vt ſcribit Baptiſta Egnatius. Scio quoque concilio Elibertano cautum eſſe, vt coniugales, id eſt, coniuges (vti nos iam diximus) concubitu abſtineant, quàm diu vxor grauida fuerit, id eſt, (vt illic ſubditur) à quo die filius in vtero motum fecerit, vſque ad partum, vt ſcribitur in Decretis D. Buchardi, libr. 19. cap. 155. Sed & antè eod. lib. 1. cap. 5. Concubuiſti, ait, cum vxore tua, poſtquam infans motum in vtero fecerit? Si feciſti, 20. dies in pane & aqua pœniteas. Et confeſtim pòſt: Concubuiſti cum vxore poſt manifeſtatiam conceptionem? 10. dies in pane & aqua pœniteas.

143 ¶Sed & Origenes de hac re loquens, in 5. in Geneſim Homilia, hæc ferè ſcribit de Loth, & filiabus eius: Singulis (ait, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum) ingreſſæ noctibus, ſingulæ concipiunt ab ignorante conceptum: vltrà non repetunt, nec requirunt. Vbi hîc libidinis culpa? vbi inceſti crimen arguitur? Quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto? Vereor proloqui, qnod ſentio: vereor, inquam, ne caſtior fuerit harum inceſtus, quàm pudicitia multarum. Diſcutiant ſe, & requirant fœminæ coniugatæ, ſi ob hoc ſolùm adeunt viros, vt ſuſcipiant liberos: ſi poſt conceptum deſiſtant. Iſtæ enim, quæ argui videntur inceſti, poſtquam ſemel conceperunt, vltrà non accedunt ad concubitum viri. Nonnullæ verò mulieres (neque enim vniuerſas pariter notamus) ſed ſunt quædam, quæ, ſicut animalia, nullo delectu indeſinenter libidini ſeruiunt: quas ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim & ipſa ſciunt, cùm conceperint, vltrà non præbere maribus copiam ſui. Notat tales & ſcriptura diuina, cùm dicit: Nolite fieri ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus. Et iterum: Equi admiſſarij facti ſunt. Sed vos ô populus Dei, qui Chriſtum amatis in corruptione, intelligite Apoſtoli ſermonem, qui ait: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud

facitis,

facitis, omnia in gloriam Dei facite. Quod enim post manducare & bibere dicit, siue aliud quid facitis, inuerecunda coniugij opera, verecundo sermone signauit, ostendens etiam ea ad gloriam Dei fieri, si solius posteritatis contemplatione fiant. Hæc ille.

144 ¶Ante illum autem Clemens Alexandrinus, illius præceptor, lib. Stromaton 3. Græcè item, sed in hanc sententiam scripsit: Nullum ex veteribus ex scriptura ostenderis, qui cum prægnante rem habuerit, sed postquam gestauit vterũ, & postquam editum fœtum à lacte depulit, rursum à viro cognitam vxorem. Iam hunc scopum atque institutum inuenias seruantem patrem Mosis, cùm triennium post Aaron editũ intermisisset, genuisse Mosen. Et rursus Leuitica tribus seruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero minor ingressa est in terram promissam. Non enim facilè multiplicatur genus hominum, cùm viri quidem seminãt, qui legitimum ineunt matrimonium. Expectant enim non solùm vteri gestationem, verùm etiam à lacte depulsionem. De qua re quoque idem differit Pædagog. lib. 2. cap. 10.

145 ¶Iosephus autem lib. Belli Iudaici 2. cap. 1. Tradit inter Philosophos Iudæorum, ex iis, qui Esseni, siue Essei vocabantur, cùm vxores accipiebant (neque enim id omnes faciebant, vt alibi diximus in l. nona, num. 80. incipiente, idem libro decimo,) nemo tamen eorum cum prægnante cõcumbebat, ostendentes se nuptias, non voluptatis, sed liberorum quærendorum causa cõtrahere. Alibi autem diximus, scilicet in dicta l. 9. num. 85. incip. quid quod inter, & sequentibus, bruta animãtia, præter vnum aut alterum, post conceptum minimè pati concubitum.

146 ¶S E X T V M, vt ne tumulenti cum vxoribus concumbamus, quod admonuit Hippocr. in lib. de superfœtatione, & Aristoxenus Pythagoricus apud Stobæum cap. 99. & Plutarchus in libro de Educandis liberis, non ita multò post princ. Quoniam, vt subdit ipse Aristoxenus, ex praua, turbulenta, & inconcinna mistione, non modò non egregia & concinna soboles, sed ne à principio quidem vllo pacto bona fieret. Addit Plutarchus, vbi suprà, quia liberi hinc procreati, vini solent esse plus æquo auidi. Ex quo Diogenes ille Cynicus, vt idem refert: cùm adolescentem quẽpiam ex temulantia desipere cerneret, Adolescentule (inquit) ebrius te seminauit pater. Cui non adsimile est quod Diog. Laërtius tradit in Zenone Cittico, illum Aristone discipulo non satis ingeniosè multa, quædam etiam temere procacitérque dicente, dixisse, possibile non esse, ita dicere, nisi ebrius te genuisset pater. Húcque referri potest illud Martialis ad Catullum lib. 6. *Venere in ebriis abstinendum.* *Ebriorum liberi ebriosi.*

Non miror, quòd potat aquam tua Bassa, Catulle,
Miror, quòd Bassi filia potat aquam.

Quod & nos, aliud agentes, alibi retulimus.

147 ¶Plato autem lib. 2. de Legibus, ad fin. non ius facit viro aut mulieri nocte liberis operam daturis vinũ bibendi. Quod & ex eo repetit, & approbat Galenus in eo lib. cui titulus est, Corporis temperaturam animi motus sequi. Sed & idem Plato eiusdem operis lib. 6. de hac re hæc scribit, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Maximè verò connubio iuncti sponsus & sponsa tunc mentis cõpotes esse debent, quando nõ paruam ineunt vitæ mutationẽ, præsertim vt ex quàm maximè moderatis semper generatio fiat: fermè enim incertũ est, quæ nox aut dies cũ Deo ipsam peragat. Quare vt solidus, stabilis, & quietus conceptus fiat, non oportet ebrietate diffusis dare operam liberis. Qui autem vino refectus est, tam animæ, quàm corporis rabie cõcitatus, quouis & trahit, & trahitur. Idcirco ebrius, tanquã mẽte captus, ad serendũ est inutilis. Verisimile est enim fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris, quàm moribus, procreari. Quamobrẽ per totam quidem vitam, sed maximè quàm diu generationi vacat, abstinebit quisque, cauebitque ne faciat, vel quæ suapte natura, & spontè morbos adsciscunt, vel quæ ad petulantiam iniutiámque declinant. Hæc enim in animos, & corpora nascentium necessariò translata, illic imprimuntur, peiorésque inde nascuntur. Sed præcipuè die illo ac nocte à talibus abstinendũ. Principiũ nanq;, & numen hominibus insitũ, si conuenienti sibi, à singulis munere ipsius vtẽtibus, honore afficiatur, omnia seruat. *Platonis de ea re sententia.*

148 ¶Cæterùm illud scio (vt id obiter dixerim) semen genitale ebriosorũ, magna ex parte esse infœcundum: quoniã habitus corporis eorũ præhumidus est. Semen autem, nõ quod humidũ est, sed quod constat, crassũmque est, hoc vim obtinet procreandi, vt autor est Aristote. Proble. sect. 3. ca. 4. & repetit Rasis lib. Cõtinentis 9. c. 4. & vt idem Arist. scribit illa eadem sectio. c. 11, Vinolẽti concumbere nequeunt, quoniam pars quædam corporis magis caleat, quàm reliquum corpus, oportet, quod in his fieri non potest, ob nimium totius corporis feruorem. Extinguitur autem calor motionis internæ, obtentu caloris occupãtis, quoniam multum in his inest, quod humidum crudúmque efficiat. Præterea semen à cibo proficisci necesse est: cibus autẽ omnis concoquitur, quo satiati ad Venerem planè incitamur. Vnde hac de re plerique prandere largè, cœnare parcè præcipiunt, vt cruda insint, quàm concocta, pauciora. Hactenus ille in eo loco, qui & in eadẽ quoque sectione, c. 32. idẽ affirmat: additque, quòd in his partes corporis imas recalescere opus est. Vinum autem in sublime efferri aptum est. Itaque calorem, quemadmodum illic excitat, ita hinc auocat, atque abducit. Sed & Macrobius lib. 7. cap. 6. Hausto (inquit) mero plurimo fiunt viri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia vini nimietas, vt frigidi, facit semen exile vel debile. Porrò Athenæus lib. 10. c. 11. ad finem, tradit autoritate Theophrasti & Hieronymi in Epist. Alexandrũ Magnum ob eam caussam in Venerem parum fuisse strenuũ, quòd esset vinosus. Quod & ipsum tradit Plutarchus li. Problematon Symposiacõn Decade 2. c. 6. Quin & idem *Ebriosorũ semen infœcundum.*

Ebriis coitus insalubris. eiusdem operis Decade 3.c.5 tradit eos, qui copiosum merum ingurgitãt, ad coitum reddi tardiores, seménque eorum minimè generationi esse idoneum, vtpote debile & innalidum: irritósque atque inutiles esse eorum congressus, cum fœminis, vitiato nimirũ refrigeratoq; semine prolifico.

149 ¶Ego quoque illud constantissimè affirmare ausim, id vnum, si quod aliud obesse mulieribus ad gignendum, maximè fortes & bellicosos liberos, vel testimonio sacrarum literarũ. Nam Iudicum cap.13. Angelus Domini hæc dicit ad vxorem Manitæ sterilem: Sterilis es, & absque liberis: sed concipies & paries filium. Caue ergo, ne bibas vinum, nec immondũ quicquam comedas. Quod cùm ea fecisset, concepit, & peperit Sampsonem, omnium hominum fortissimum. Quis autem nescit, Romanas mulieres fuisse abstemias, atque inuinias (quod nos latè diximus, & probauimus suprà in nona lege connubiali, nu.206. incip. ex hoc bibacitatis vitio. Et eæ tamen fœcundissimæ fuerunt, & liberos fortissimos, & omnium gentium victores pepererunt.

150 ¶Omnes autem rerum natura scriptores, & Philosophi, & Medici, tradunt eos, qui Venere vtuntur, cùm ab omnium rerum repletione, vt suprà diximus, tum verò maximè vini cauere oportere, si suæ sanitati consulere volunt: vt videre licet ex Oribasio Sardiano libr. Euporiston 1.cap.22. & iterum compendij medicinæ capit.6. & Aëtio Quaternionis 1.sermon.3.capit.8. & Rasi libro 4. capit.17. & lib. Continentis 11.cap.5. ex Rufi autoritate: & iterum lib.12.cap.1. & Rabbi Moyse de Regimine vitæ, cap.4.

151 *Ebrij nõnunquã generãt.* ¶Verùm tu ne decipiatis, Lector, non id perpetuum est, quod suprà diximus, semen ebriorum infœcundum esse: quandoquidem, & ebrios nonnunquam gignere. satis patet ex his, quæ iam diximus suprà, num.546. incip. sextum, vt ne. & testimonio sunt sacræ literæ, Genesis 19.capit. vbi Loth ebrius filias proprias impręgnauit: & adeò quidem ebrius, vt ille non senserit, nec quando concubuerit cum illis, nec quando illæ surrexerunt. De quo etiam aliquid in Decretis Canonicis cap. inebriauerunt.15.q.1.

152 *Venere mœstis aut aliter affectis abstinendum.* ¶Septimvm. Cui nonnihil conuenit cum precedenti, ne quis ad vxorem mœstus, aut vt aliis huiuscemodi perturbationibus malè affectus, accedat: nisi & ipse liberos iisdem affectibus ac passionibus obnoxios gignere velit. Quod & nos non obscurè monuit Hesiodus, paulò ante fin. lib. 2. Operum & dierum, fratrem suum Persen alloquens:

Μὴ δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
Σπερμαίνειν γενεήν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
Non serito tristi rediens de funere mœstus
Progeniem, lauta sed cœna Persa Deorum.

Tanquam scilicet genitura non solùm prauitatem, & virtutem, sed & tristitiam, & gaudium, & his similia referat, ac suscipiat. Ideóque hilares, lætos, ac gaudio perfusos Hesiodum mittere ad filiorum procreationem. Quod & ex eo expendit Plutarchus vir in omni genere doctrinæ excellentissimus, in libro De sera numinis vindicta.

153 *Veneris tempore animus ne sit aliis rebus intentus. Anima nõ ex traduce.* ¶Octavvm illud cõsequenter admonuerim maritos, ne in ipso actu cõcubitus animũ aliò impensè intendant, occupatúmve aliis cuiuslibet sensus negotiis habeant. Sic enim fit, vt semen hac vehementi acrique cogitatione, siue occupatione abstractum ab animo, nil nisi quod animale est, terrestréque, ac corporeum gignat, mẽtis, animi, & ingenij prorsus expers, vacuum, & inane. Non quod anima ex traduce sit, vt Hippoc. in lib. περὶ διαίτης, Apollinaris, & Tertullianus, & Stoici apud Laertiũ in Zenone Cittieo, & bona pars Orientaliũ existimabant. Nã his orthodoxi omnes aduersantur, nempe Gregorius Nyssenus lib. Philosophiæ 2. cui tit. est, de anima, c.6. D. Hieron. ad Pãmachium, aduersus errores Ioãnis Hierosolymitani, & in 2. Aduersus Rufinum Apolog. & in epist.27. carũ quæ D. Aug. sunt, & ipse Aug. epist. seq. iterumq; in episto.7. quæ ad Marcellinũ est, *Animus ex animo aliquid capit.* rursuméque epist.157. quæ est ad Optatum, & è nostris glo. & Archid. in ca. quod verò.32.q.2. Sed negari non potest animum ex animo aliquid accipere, ad posterósque deriuare, vt è nostris tradit Ioan. Faber in Rub. Instit. de nuptiis. de quo & nos latiùs diximus in 7. leg. connub. post princip.

154 *De eadem re.* ¶Præsertim si animus in ipso generandi actu nimiùm sit vehementi quapiam cogitatione aut affectione occupatus: quod plerunque accidit viris prudentissimis, qui & ob id sæpe filios stolidos, stupidos, & brutorum quàm simillimos gignunt, & è diuerso. Quod & Alexandro Aphrodiseo placuit (si is est, quod Theodorus Gaza negat) viro certè apprimè docto, & quẽ Theodorus ipse dignum putauit, quem in linguã Latinam verteret. Is enim lib.1. Problematon, c.26. aut ex computatione aliorũ, qui ex primo tria faciunt, 29. Cur, ait, plerique stulti liberos prudentissimos procreauerunt? Quòd homines stultiores in coitu, ei voluptati magnopere succumbentes, seq; totos dedentes, animũ habent corpori omnino demersum, adstrictúmque rei tantùm venereæ. Ex quo fit, vt eorum semen quamplurimæ virtutis tum rationalis, tum naturalis particeps, prudentiores eos, qui hinc nascuntur, efficiat. At homines prudẽtes, & præsertim docti, semper aliquid vel honesti vel vtilis animo complectuntur, vt ne in ipso quidem venereo actu, omnino à rerum studio desistant. Itaque animi remissiori profluens semen, expers longè facultatis illius animalis, incũbit. Hincque etiã (vt subiungit) deduci ratio potest, cur homines stulti, & indocti filios robustos maximè procreant: prudentes & docti, imbecillos. Porrò Aristoteles lib. Problematon 10.cap.12. non obscurè sentit, animum concumbentis multum præstare ad liberorum similitudinem, vel dissimilitudinem: quod & nonnulli è nostris adstruunt in l. Gallus. in princ. ff. de liber. & posthum.

¶Nonvm

155 ¶NONUM id erit, vt meminerint eius præcepti, quod inter cætera coniugibus præstituit Plutarchus in præceptis connubialibus: Oportet (ait) congressus oblectationésque cum vxore secretò fieri. Nam & Lycurgus (vt idem in vita illius scribit) suis legibus statuit, vt ad sponsam sponsus quadam cum religione clam pergeret, & verecundus & timidus, ne quis ex intimis se intueretur. Simul enim & sponsa moliebatur agebátque, quò tempestiuè & clàm inuicem cõuenirent. Et hoc non parum temporis gerebant, ita vt etiam aliquibus filij nascerentur, priusquam interdiu suas vxores aspicerent. Huiusmodi autem congressio (vt subdit Plutarchus in eodem illo loco) non temperantiæ modò atque pudicitiæ exercitatio quædam erat, verùm & verecundis corporibus, & perpetuo quodam amore nouos recentésque ad concubitum ducebat: neque satietate eos capi, neque inuerecundis congressibus à mutuo affectu refrigescere: quin potius reliquias semper aliquas, & fomentum cupidinis, & gratiæ inuicem relinquere sinebat.

Venere clam utendum.

156 ¶Hoc Lycurgi quoque institutũ è nostris memorat, & probat Cardinalis Alexand. in rub. extrà de spons. & matr. col. 4. versi. & hæc ratio cõsonat. & antè Xenophon in Laconum Republica, vbi ita scribit, ἐπεὶ γήμω γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, ὁρῶν τοὺς ἄλλους τὸν πρῶτον τοῦ χρόνου ἀμέτρως ταῖς γυναιξὶ συνόντας, καὶ τούτου τἀναντία ἔγνω. ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα ὀφθῆναι, αἰδεῖσθαι δὲ ἐξιόντα: οὕτω δὲ συνόντων, ποθεινοτέρως μὲν ἀνάγκη σφᾶς αὐτοὺς ἔχειν, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι, ὅτι βλαστάνοιεν, (alij dicunt, βλέπτοιεν) οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν. Id est, Cùm verò mulier ad virum venit, intuens ille alios primò tempore immoderatiùs vxoribus commisceri, sanxit, & huiusce rei contraria. Constituit nanque & ingredientẽ ad vxorem virũ, & exeuntem, ne ab aliis videretur, pudore affici. Sic enim coëuntes necesse est, tum suauiùs auidiúsque sese appetere, tum prolẽ, si quam generauit, validiorẽ hoc modo reddi, potiùs quàm si ad satietatẽ vsq; cõiungantur.

157 ¶Sed vt redeamus ad Plutarchum, is in eodẽ opere, ca. 12. & in vita Catonis Censorij, illũ refert è senatu Maniliũ virum clarissimũ mouisse, quòd vxorẽ præsente filia deosculatus fuisset: tanquam turpe esset, præsentibus aliis se inuicem suauiari. Nam & Clemens Alexandrinus Pædagogi libr. 3. c. 10. in prin. ius nõ facit maritis vxores suas corã famulis osculari. At multò turpius est, cẽsoriáq; nota dignius, in propatulo inuicem cõmisceri. Augustinus autem de Ciuit. Dei li. 14. c. 18. Deuitat publicũ etiam permissa atque impunita libido conspectũ: & verecundia naturali habent prouisum lupanaria ipsa secretũ. Et paulò infrà: Quid concubitus cõiugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorũ fit causa liberorum? Nónne & ipse quanquam sit licitus, & honestus, remotũ ab arbitris cubile cõquirit? Nónne omnes famulos, atque ipsos etiam paranymphos, & quoscunque ingredi quælibet necessitudo permiserat, antè mittit foras, quàm vel blandiri coniunx coniugi incipiat? Et rursum: Quis enim nescit, vt filij procreentur, quid inter se coniuges agant? quandoquidem vt id agatur, tanta celebritate ducuntur vxores: & tamen cùm agitur, vnde filij nascantur, nec ipsi filij, si qui inde iam nati sunt, testes fieri permittuntur.

Manilius senatu motus, quòd uxorem filia præsente osculatus fuit.

158 ¶Apud Homerum li. Iliados 14. Iuno, cùm ei concubitũ offerret Iupiter in Idæ montis cacumine, tametsi eius rei esset in primis auida, vt quæ se ex composito ornauerat, quò illum in id alliceret: in eo tamen loco recusauit, quoniam nimium pateret cæteris dijs, qui eos concumbentes possent videre: quod (vt ibi dicitur) νεμεσσητὸν esset, id est, vituperabile, siue quòd illis vitio verti posset. Verba Iunonis in eam rem, hæc sunt:

De eadem re.

εἰ νῦν ἐν φιλότητι λιλαίεαι εὐνηθῆναι
Ἴδης ἐν κορυφῇσι, τὰ δὲ προπέφανται ἅπαντα
πῶς κ' ἔοι, εἴ τις νῶϊ θεῶν αἰειγενετάων
εὕδοντ' ἀθρήσαι, θεοῖσι δὲ πᾶσι μετελθὼν
πεφράδοι, οὐκ ἂν ἔγωγε τεὸν πρὸς δῶμα νεοίμην
ἐξ εὐνῆς ἀνστᾶσα, νεμεσητὸν δέ κεν εἴη.

Epicurus autem ille Neoclis filius, admodum vituperatur, quòd non erubesceret publicè cùm petulantibus mulieribus coire, vt retulit Epiphanius ille Cyprius Episcopus, lib. 3. aduersus hæreses, tom. 2. hæresi 80. eadémque vlt.

159 ¶Plutarchus (vt & ad eum rursum reuertamur) in Problematis Rom. cap. 65. tradit apud Romanos maritũ sponsæ primùm, non in luce, sed in tenebris, iungi solitũ. Cuius rei plurimas rationes & hanc omnium postremã posuit: hãc scilicet fuisse quandam accusationẽ illicitæ Veneris, quòd legitimis, & iustis nuptiis pudor quidã & verecundia adhibebatur. Idem in eodem opere, cap. 111. scribit canẽ in Atheniẽsium arcem admitti fas nõ esse, nec Delũ insulam attingere, eam ob causam (vt nonnulli dicunt) quòd in propatulo & passim coeat. Qua in re, inquit, aliorum animaliũ dissimilis est. Nam boues, equi, sues non in propatulo ineunt. Cui adde, quantũ ad canem pertinet, quod à D. Aug. scriptũ est in c. nuptiarum. 27. q. 1. filiorũ procreationi operam dãdam, nõ canino more, sed honesto ordine cõiugali. Et quod Diogenes ille Cynicus ita dictus est, quòd more canum passim, publicè, & nonnunquam in foro Venerem perageret. In quo non modicùm ab omnibus vituperatur: quod videre licet apud alterum Diogenẽ Laërtium, in vita illius, & Lactantium libr. 3. ca. 15. & D. Chrysostomũ Homilia in Matthæum 34. & in priorẽ ad Corinthios Homilia 35. & D. Augustinum de ciuitate Dei, libr. 14. ca. 20. Et ex hoc quoque posset videri obscœnos canes à Virgilio nuncupatos lib. Georg. 1. quanquam & aliò referri potest. Et immundos Horatio lib. 1. Epistolarũ, ad Lolium. Et impudentissimos à sanctissimo scriptore Esaia, c. 56. quod alibi diximus.

Canis in Atheniensium arcem non admittebatur. Canis in propatulo coit. Diogenes Cynicus quare dictus. Canes obscœni. Et impudentissimi.

Húcque

Húeque respicere videtur illud Ecclesiastici, Quæ cõmunicatio sancto homini cum cane? Quò fit, vt non immeritò ab Acropoli, in qua erat statua Pallados ὑγιείας, à Pericle posita, arcebantur canes ob coeundi impudentem animalis naturã, vt tradit Pausanias libr.1. Et nos quoque alibi de canum impudentia diximus, videlicet suprà in 9.leg.num.183.incip.sed & hanc.

160 *Animalia quædam secessum in coitu petunt. Cameli. Elephantes. Ranæ.*

¶Quod autem de cæteris animantibus tradit Plutarchus, ex eo confirmatur, quòd qui de natura animalium scripserunt, illud idem tradiderũt de camelis, & elephantis, vt scilicet, secessuum solitudines petant, dum coire libet. Nam id de vtrisque prodidit Aristoteles de Historia animalium lib.5.c.2. De elephantis quoque Plinius lib.8.c.5.& Aelianus lib. Historiæ animalium 8.ca.17. Et de camelis item ipse Plinius lib.10.c.63.& idem Aelianus lib. Historiæ quoq; animaliũ 6.c.60. Quin & ipse li.13. tradit ranas, animal alioquin fœdissimum, interdiu horrere venereo cõplexu se implicare: noctémque, vt Veneri dent operã, expectare. Ex quo illud quoq; est, quod scribit D. Clemẽs in fin. eius epistolæ, quam scripsit ad Iulium & Iulianũ. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, vt ne passim cum fœminis coëat quis: quæ obseruantia cùm etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudoris est, si non ab hominibus rationabilibus, & Deum colentibus obseruetur. Minimè itaque in vniuersum verum est, quod scribit Ouidius de Arte amandi lib.2.

In medio passimque coït pecus.—

Nec quod Herodotus lib.3. tradit, Indorum coitus in propatulo esse, sicut pecorum: quod & nos alibi ex eodem tradidimus, cùm eos adscripsimus, qui & ipsi more gentis palàm coëunt, vt videre poteris in 7. lege connubiali, num.54. incip. præter Massagetas.

161 *Meretrices suos concubitus tegi nolunt.*

¶Nec, quod ad id caput pertinet, omittam Valerium Martialem acriter atque asperè obiurgare Lesbiam, quòd adulteros admitteret, nec clausis, nec custoditis liminibus, omni pudore reiecto. Carmen illius est huiusmodi, lib. Epigram.1. Epigram.91.

Incustoditis, & apertis Lesbia semper
Liminibus peccas: nec tua furta tegis.
Et plus spectator, quàm te delectat adulter:
Nec sunt grata tibi gaudia, si qua latent.
At meretrix abigit testem veloque seráque,
Raráque Summæni fornice rima patet.
A Chione saltem, vel Laïde disce pudorem.
Abscondunt spurcas hæc monimenta lupas.
Nunquid dura tibi nimiùm censura videtur?
Deprendi veto te, Lesbia, non futui.

Nostrates id dicunt vulgò, & vice Prouerbij, *Besongner à porte ouuerte.* Cicero in Oratione pro M. Cælio: Huc (ait) vnius mulieris (de Clodia propudiosissima fœmina loquitur) libidinem esse prolapsam, vt ea non modò solitudinem & tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur.

162 *De eadem re.*

¶Nec ab his longè absunt, quæ suos concubitus palàm profitentur: in quas est illud Ouidij libro Amor.3. Eleg 13.

Non ego, ne pecces, cùm sis formosa, requiro:
Sed ne sit misero scire necesse mihi.
Nec te nostra iubet fieri censura pudicam:
Sed tamen, vt tentes dissimulare, rogat.
Non peccat, quæcunque potest peccasse negare:
Solàque famosam culpa professa facit.
Quis furor est, quæ nocte latent, in luce fateri?
Et quæ clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti,
Opposita populum summouet antè sera:
Tu tua prostitues famæ peccata sinistræ?
Commissi perages indiciúmque tui?

Et reliqua, quæ sequuntur. Alibi autem docuimus, meretrices esse admodũ impudẽtes, scilicet in 9.leg.cõnub.153.incip.pudor autem.& seq.& iterum nu.180.incip.sed & dicta lex.in fin.& seq.

163 *Venus Melanis & Melænis.* *Venus Scotia.*

¶Et huc quoque spectat cognomentum illud, quod inter alia plurima Veneri datum est, vt scilicet Melanis, & Melænis diceretur, ob eam causam, vt scribit Pausanias lib.8. qui de Arcadicis est, quòd hominibus non omnino diurni & patentes concubitus, vt belluis, sed nocturni, & abditi magis conueniant. Huius autem Veneris Melanidis templũ fuit apud Corinthum, vt tradit idem Pausanias lib.2. qui de Corinthiacis est: & item apud Thespios, vt idem prodit libro 9. qui est de Bœoticis. Græci autem μέλαν nigrum vocant. Et eadem ratione ea ipsa Venus Scotia dicitur, cuius templum apud Aegyptios fuit, teste Hesychio, à tenebris scilicet, quoniam Venus in tenebris & abscondito sit peragenda.

164 *Viri in opere venereo lucẽ desiderant.*

¶Scio autẽ, viros in opere Venereo lucem, aut in nocte lucernã desiderare, tãquam scilicet plenior maiórque sit voluptas, quàm luce, aut lucerna ardente, oculis quoque vsurpant & excipiũt: quamuis fœminæ maxima ex parte, quantum possunt, occultare satagunt. Hinc illud Propertij libro 2.

Quàm

Quàm multa apposita narramus verba lucerna! Et paulò pòst:
Non iuuat in caeco Venerem corrumpere motu.
Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Et illud Martialis lib. Epig. 10. Epigrammate 38. ad Calenum:
O quae praelia, quas vtrinque pugnas
Felix lectulus, & lucerna vidit!

Et lib. 11. Epigram. ad vxorem Epigram. 105.
Tu tenebris gaudes: me ludere teste lucerna,
Et iuuat admissa rumpere luce latus.

Quem posteriorem versum ad aliud suprà citauimus. Et in Apophoretis, Dist. 39.
Dulcis conscia lectuli lucerna
Quicquid vis, facias licet, tacebo.

Nam & Apuleius lib. 5. dicit lucernam ab amatore quopiam esse prius inuentã, vt diutiùs cupitis etiam nocte potiretur. Et huc quoque pertinent, quae alibi suprà diximus, nuditatem mulierum mirè gratam esse lasciuis atque libidinosis, scilicet leg. 4. num. 15. quamobrem Veneri.

165 ¶DECIMVM illud fuerit, Vt licèt maritis ius sit vxores inuitas & reluctantes comprimere, ex sententia Cy. Alb. Bal. Io. Fab. & Saly. in l. j. C. de raptu virg. cum aliis multis cõcor. à me adductis infrà in glo. 2. in verbo, *en pouuoir de son mary*, nu. 23. incip. tum quoque quòd in eo, tamen eos admonitos velim, ne id omnino faciant, si modò id citra periculum suae pudicitiae fieri possit. Vetus est adagium ab interprete Theocriti relatum, τὸν θέλοντα βοῦν ἔλαυνε, id est, volentem bouem agito: quod videtur sumptum ex illa Theognidis sententia, — *Viri uxores inuitas ne con primant.*

μή μ' ἀέκοντα βίῃ κεντῶν ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυνε. Id est,
Ne me inuitum vi pungens sub plaustrum adige.

Et vt scribit Plautus in Sticho, Stultitia est, venatum ducere inuitos canes. Quam sentẽtiam inibi protulit Panegyris, patrem alloquens, qui eam inuitam nuptui dare volebat: subiungitque & hãc sententiam, Hostis est vxor, inuita quae ad virum nuptum datur. Quanquàm scio eas sententias aliò pertinere, verùm & huc quoq; referri posse. Nam si vt tradit Artemidorus Daldianus, lib. de Somniorum interpretatione 1. c. 80. vxori suae in somnis misceri volenti, & appetenti, nec repugnãnti, omnibus ex aequo bonũ sit, significetq; id somnium vtilitatem: si verò vxor repugnet, aut se non exhibeat, contraria significet: quid futurum credis, si non in somnis eandem, resistentem fortè ob caussam minimè irrationabilem, licet tibi incognitam, ineas? Et ego aliquando audiui à quodam familiari meo, cùm semel vxorem renitentem, praetérque morem à coitu refugientem compressisset, non eam posteà sibi tam morigeram, atque obsequentem expertum fuisse.

166 ¶Illud autem affirmare ausim, eandem mox poenitentiam huiusmodi recusationis, praesertim si ea iniusta fuerit, acturam, téque spontè, & alacriter ad pugnam prouocaturam, atque sic eam cõgressionem multo suauiorem experieris. Caueat tamen vxor, ne temerè virum cõcubitum offerentem repellat. Periculum enim est, vt alienum coitum sequatur. Quod & aliquando monuit Catullus in Epithalamio Iuliae & Mallij: — *Vxor liberè virum ad coitum recipiat.*

Nupta tu quoque, quae tuus
Vir petet, caue ne neges,
Ne petitum aliunde eat.

Super quo vide & tu, quae scripsi suprà, in 9. leg. connub. num. 85. in c. quid quod inter.

167 ¶Sed & aliud quoque hac in re periculum est, ne ob id amorem viri in odium conuertat. Cui enim ignotum est, quod scribitur 2. Regum. 13. Ammõ Dauid filium, Thamar sororẽ deperditissimè primùm adamasse: posteaquàm verò eam inuitam, & reluctantem compressit, odio maximo habuisse, ita vt confestim eam domo exegerit? Ideo Plutarchus in Praeceptis connubialibus c. 18. admonet vxorem, vt neque deuitet mariti cõcubitum, neque ipsa prior exigat. Vt enim hoc meretricis est sic & illud fastuosae, nec virum amantis.

168 ¶Sed cui adde, quòd si vxor id exigat, aut verbo, aut etiam nutu (quod non adeò impudens esse existimo) spontè, & alacriter, si vires suppetant, eius desiderio satisfaciat, ne & ipsa à viro spreta, aliunde etiam petitum eat, vti & de viro ex Catullo suprà diximus. Nam & in hoc vir, & vxor pares iudicantur. Quis enim nescit illud D. Pauli 1. ad Cor. 7. Vxori vir debitum reddat: similiter autem, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Quae & ipsa repetuntur in c. nosse. 30. q. 1. & in §. his ita respondetur. 32. q. 2. Et alibi scribitur in c. apud nos. 32. q. 5. Quod non licet foeminis, aequè non licet viris, & eadem seruitus pari cõditione censetur. Tradit Laertius autoritate Hieronymi, Pythagorã descendisse ad inferos, vidisséque eos cruciari, qui suis vxoribus congredi nollent, eiúsque rei gratia à Crotoniatis honoratum. — *Vir item lubens uxori id appetenti misceatur.* — *Viros apud inferos cruciari, qui uxorum concubitũ refugiunt.*

169 ¶Caeterùm (vt redeam) mulier, quae inuita & retinens comprimitur, vix concipit, vt tradit Aëtius Quaternionis 4. sermo. item 4. c. 26. Vix, autem non abs re dixi, quia interdum concipit. Legimus enim nonnullas vi compressas concepisse. Nam & Sostratus lib. 2. Rerum Tuscanicarum, & eius autoritate Plutarchus in Parallelis, c. 52. tradunt Macareum filium Aeoli regis Tuscorum, sororem vi compressisse, ex eóque illam impraegnasse. Et apud Terentium in Hecyra, Philumena à Pamphilo — *Mulier inuita cognita uix concipit.*

philo in tenebris vi compressa, concepit, & peperit filium. Nam de ea re hæc verba sunt in eadem fabula:

Homo se fatetur vi in via virginem nescio quam compressisse.

Hincque bald. in l. si qua illustris. post princ. C. ad S.C. Orphi. quærit, an filius, qui natus est è muliere illustri per vim stuprata succedat. Nam & Aristoteles lib. 2. de Generatione animalium, c. 15. tradit fœminas sæpe concipere, sine ea, quæ per coitum fit, voluptate.

170 ¶Nescio autem, an & illud denique dicere debeam, quod ad concubitum pertinere videtur, esse nonnulla, quibus si vtantur concubituri, pulchros & bonos liberos gigni plerique autumant: quibus tamen vix crediderim. Dicam tamen, vt intelligas, quò insaniæ antiquorū superstitio processerit. Hermesias à Democrito illo Magorum vanissimo vocatur, non herba, sed compositio ad gignēdos huiusmodi liberos bonos & pulchros vtilis, è nucleis pineæ nucis, tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admisto theombrotio & lacte: quā bibere generaturos iubet, & à conceptu puerperas partū nutrientes. Ita fieri excellentes animi & forma, atque bonos. Quod post eum retulit Plin. lib. 24. c. 17. Et rursum, hanc quoque rem memorans, & tamen deridens, lib. 26. c. 4. Nam quæ (inquit) apud Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo boni pulchrique, & fortunati gignantur liberi, cur nunquàm Persarum Regi tales dedit? Mirum esset profectò, huc vsque prouectam credulitatem antiquorū, & cætera, quæ sequuntur. Qui igitur huiusmodi liberos gignere voluerit, ad Dei opem precibus confugiat: & ad vxorem sobrius & temperans accedat. Et cum his hanc legem cæteris subiicio:

Decimaquinta Lex connubialis.

CONCVBITVM NEQVE NIMIS PERTIMESCVNTO, NEQVE ITEM NIMIS CONCVPISCVNTO.

FREQVENTEM ET IMMODICVM PRORSVS FVGIVNTO.

RARVM ATQVE TEMPERATVM INTREPIDÈ EXERCENTO.

FREQVENTEM AVTEM, AVT RARVM, NON TAM NVMERO, QVÀM NATVRA, RATIONE AETATIS, CORPORIS TEMPERATVRAE, TEMPORIS, AESTIMANTO.

TVM VERÒ MAXIMÈ, CVM DISSIDIVM ALIQVOD IN MATRIMONIO INTERCESSERIT, EXERCENTO.

LOCORVM, TEMPORVMQVE D.O.M. SACRORVM, RATIONEM HABENTO.

MENSTRVATAM OMNINO, NVTRICEM, ET QVAE RECÈNS CONCEPIT, QVANTVM MAXIMÈ FIERI POTEST, CITRA PERICVLVM PVDICITIAE, NE ATTINGVNTO.

NE EBRII, MOESTÍVE, AVT ALIIS PERTVRBATIONIBVS AFFECTI: NE DENIQVE ALIIS REBVS INTENTI AD LIBERORVM PROCREATIONEM ACCEDVNTO.

SECRETÒ AVTEM VXORES INEVNTO.

NE INVITIS VXORIBVS VIRI CONGREDIVNTOR:

NEC TAMEN VXORES VIRIS, COITVM OFFERENTIBVS RENITVNTOR:

VIRI DENIQVE VXORIBVS, AVT NVTV AVT ALIÀS PETENTIBVS, PRO VIRIBVS SATISFACIVNTO.

IN DECIMAMSEXTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE

PARS DECIMASEXTA.

Estat nunc, vt aliquid dicamus de zelotypia, déque ea legem quandā sanciamus, quòd ea res maximè ad matrimonium pertineat, ita vt Moses suis legibus ad rem vxoriam pertinentibus, eam non prætermiserit, quæ de zelotypia est, vt patet ex Numerorum capite 5. Nemo autem est, qui non intelligat, quid zelotypia sit, vt quæ à Tullio ita sit definita, lib. 4. Tusculan. quæst. ægritudo ex eo, quòd alter quoque potiatur eo quod ipse concupiuerit. Quæ quidem definitio latissimè patet, vt quæ de omnibus rebus amatis intelligatur. Quanquàm propriè & peculiariter de formæ æmulatione intelligi debeat ex ipsius verbi etymologia. Nam ζῆλος æmulatio est, τύπος forma. Igitur qui ita amat formam mulieris, vt solicitus sit, ne quis ea fruatur, zelotypus est. Iuuenalis Satyra 5.

Zelotypia quid sit.

Nam Virro, vt multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis, quas in vagina fronte solebat
Ponere zelotypo iuuenis prælatus Iarba.

Zelus quid à zelotypia differat.

Chrysippus autem apud Laërtium in Zenone Cittieo, ita distinguit zelum à zelotypia, vt zelus, id est, æmulatio, sit dolor ex eo, quòd alius eo potitur, quod quisque cupit: zelotypia, dolor ex eo quod adsit alteri, quod ipse quisque habeat. D. autem Augustinus aduersus Adimantium cap. 13. scribit prouerbij loco dici solitum, Qui non zelat, non amat: veluti zelotypiam nō esse sine amore

dicat

dicat. In sacris verò literis Deus zelotes dicitur. Exodi cap. 20. & Deuter. cap. 5. quia solus amari velit, nec patiatur quicquam præter ipsum amari, nisi & propter ipsum quoque ametur.

2 ¶Homo autem imprimis est animal zelotypum, vel Homero teste, haud multò ante finem lib. 7. Odysseæ: *Homo animal zelotypum.*

Δύσζηλοι γάρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων.

Valde zelotypi enim sumus in terra genus hominum.

Inter cæteros autem homines, Persæ huic affectui in primis sunt dediti: vtpote de mulierum pudicitia maximè suspitiosi, vt non modò qui coniugem, vel pellicem regis attrectarit, sed etiam qui ex itinere appropinquarit, currusq; quibus vehitur impulerit, capite punitur, vt tradit Plutarchus in Artaxerxe. Verùm mulieres vbique huic vitio sunt admodum obnoxiæ, si credimus Philoni, & Plutarcho, quos tibi in hoc citauimus suprà in 9. lege connub. nu. 139. incip. & cùm zelotypia. Vbi & illud diximus ex Galeno, eam ægritudinem in mulieribus prægnantibus debacchari. *Præsertim fœminæ.*

3 ¶Suntque qui in id vitium astrorum vi & potentia sunt propensi. Nam Firmicus Maternus lib. 5. Astronomicôn ad Lollianum, In finibus (inquit) Veneris si inuentus fuerit horoscopus, & nocturna fuerit genitura, & Mars in ipsis partibus fuerit inuentus, potentissimæ & nobilissimæ mulieris nuptias dabit, vt per ipsam illi magnificarum diuitiarū affluentia cōferatur: sed iis ex nimio zelo solicitudinis dolore cruciabitur. Et paulò pôst: Si autem Luna in ipsis partibus fuerit inuenta, & nocturna fuerit genitura, reddit zelotypos, sed bonitate mentis ornatos, & qui omnia cum moderamine compleant. Et lib. 8. c. 30. Secunda pars Piscium si in horoscopo fuerit inuenta, homines facit stridentis animi suspiciosos, atque zelotypos. *Astrorum ui zelotypiæ dediti.*

4 ¶Sed adeò feruntur mulieres ipsæ in id vitium præcipites, vt plerunque sæuiant in maritos, liberos, atque adeò in seipsas, vt latè docuimus suprà in 13. lege connubiali, num. 28. incip. impatientes, & sequen. vsque ad 33. Sed quibus addes, hanc mulierum zelotypiam ipsismet nihil tale cogitantibus, plerunque necem afferre, vt hinc discant, etiam si nihil aliud esset, id vitij deuitare. Ferūt enim Cyanippum Thessalū cùm vxorem duxisset Leuconoam, propter venandi studium in syluis plerunque degere solitum. Noua autem nupta suspicans ipsum cum alia muliere conuersari, secuta est ipsius vestigia, & occulata sub quodam frutiteto euentum expectabat. Ramis verò motis repentè canes indagatores accurrerunt, ipsamq; morsibus instar beluæ dilaniarunt. Cyanippus autem, id tam insperatum intuens, seipsum quoque trucidauit. Cuius rei testes sunt Parthenius Nicænsis antiquus Poëta Græcus, in Eroticis cap. 10. Sostratus lib. 4. de venatione, & eorum autoritate Plutarchus Parallelorum cap. 42. & Stobæus Collectaneorum c. 62. similemq; historiam refert Plutarchus, vbi suprà, cap. 43. ex Clitonymo. lib. 2. Rerum Sybariticarum, de Aemylio quoque Sybarita, & eius vxore. Quinetiam ex Ouidio lib. 7. Metamorphoseos, & lib. quoque 3. de arte amandi, didicimus, Procrin suspicantem Cephalum maritū cum Aura nympha congredi solitum, clàm eum in syluas secutam, ab inscio marito, putante feram esse, interfectam fuisse. Quod & retulit Seruius, enarrans eum locum Virgilij lib. 6. Aeneid. *Mulierū zelotypia ipsis sæpe exitiosa. Cyanippus uxorem zelotypam incautus incautam necauit. Et Aemylius. Et Cephalus Procrin.*

His Phædram, Procrinq́; locis, mæstamq́; Eriphylen.

Cæterùm Plinius lib. 25. cap. 7. tradit Nympham zelotypia erga Herculem fuisse mortuam: sed quonam pacto, minimè declarat.

5 ¶Quin & viri nonnunquam hoc zelotypiæ furore perciti, leguntur immerentes suas vxores interemisse. Ex quibus vnū ex multis huc attulisse satis nobis visum est. Iustina nobilissima puella Romana, puellas ætatis suæ forma longè supergressa, cùm iuueni cuipiam nuptui esset à parentibus tradita, ob solam eius pulchritudinem in suspicionem marito venit, qui candidissimæ vxoris ceruicem conspicatus inclinantis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accensus, teneram puellam, nouamq; coniugem, iugulauit. Cuius etiamnum extat illud epitaphium: *Vxores ex zelotypia uirorum immerentes necatæ.*

Immitis ferro secuit mihi colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis.
Durus, & ante torum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostra virginitatis honos.
Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Cotys quoque rex Thraciæ cùm suæ vxoris aliquando zelotypus esset, suis ipsius manibus eam, à pudendis incipiens, dissecuit, vt ex Theopompo rerum Philippicarum 1. recenset Athenæus lib. 12. cap. 14.

6 ¶Hanc igitur tam furiosam ægritudinem imprimis fugiendam esse & viris, & mulieribus censeo: quia certè nulla ex animi perturbationibus vehementior est, vt quæ mentem si quid aliud perturbet, & veluti eripiat, & in furorem adigat, & in neces mutuas, & aliorum, armet, & impellat. Quod Salomon prospiciens, Prouerbiorum 6. cap. Zelus (ait) & furor non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione bona plurima. Ex quibus etiam verbis intelligis furorem & zelum, veluti quadam cognatione esse coniunctos, vti etiam apud Ecclesiasticum cap. 40. Sed & præterea ea affectio corpus ipsum corrumpit, labefactat, con- *Zelotypia nullam ex animi perturbationibus uehementiorem. Zelotypia animū & corpus labefactat.*

uellit & ad senectutem accelerat,teste eodem autore,cap.30. Zelus (inquit) minuit dies, & ante tempus senectutem adducit.

7 *Romani aduentus sui nũtios præmittebant.* ¶Et his fortasse rationibus apud priscos illos Romanos,cùm ij ex agro, siue peregre domum redirent,qui vxores domi reliquerant,aduentus sui nuntios præmittebãt,vt tradit Plutarchus problematum Romanorum cap. 9. Ad quem morem alludens Plautus in Amphitryone introducit Sosiam hæc loquentem:

Meque porta præmisit domum,vt hæc nuntiem vxori suæ.

Vt scilicet mariti ex eo ostendant,se zelotypos non esse. Nam qui eo morbo vexantur, vxores in facinore depræhendere omnibus modis student: ideoq; nullo præmisso nuntio,insperati domum ingrediuntur. Atque etiam vt omnem huius teterrimi affectus occasionem effugiant, nolentes scilicet,si quid fortè vxores turpe admittant,id rescire. Quanquàm Plutarchus,vbi suprà, alias eius rei rationes afferat.

8 *Hippocratis sententia de asseruanda uxore.* ¶Quid ergo facient,quibus contingunt mulieres suspectæ libidinis? illásne asseruabunt,aut aliis asseruandas dabunt,siue custodes adhibebunt,si quando eos peregre proficisci necesse est? Et certè Hippocrates,ad Abderitas iturus, Democriti curandi gratia, Dionysio,epistola ad eum missa, quæ & nunc extat inter opera ipsius Hippocratis, scribit vxorem interim, dum peregrinaretur, apud parentes mansuram: precatur tamen illum,vt eius mores obseruet, quò pudicè degat, nec ob viri absentiam alios cogitet. Mulieres enim semper opus habere moderatore. Habere enim à natura lasciuiam innatam,quæ nisi quotidie amputetur,instar arborum,in materiæ multæ effusionem exuberare. Ego verò, inquit, amicum parentibus diligentiorem puto custodiendæ vxori. Neque enim,velut illis,inest etiam huic beneuolentiæ affectio,per quam sæpe vmbra admonitioni obtenditur. In omnibus enim rebus prudentius est, quod alienum est ab affectione, vt quod minimè à beneuolentia infringatur.

9 *Vxores an asseruandæ.* ¶Verùm id frustra faciunt,qui ita vxores asseruari faciunt, tum quia impossibile est illas, nisi velint,ita custodiri,quin peccent,illudantq; & fallant maritos,& custodes, strophis ac dolis muliebribus: tum quia natura comparatum est,vt in ea magis nitantur,quę vetita sunt,vt satis diximus suprà in 8.lege connubiali,num.16.incip.adde quòd contumax tum denique, quòd id adulteros magis inuitat,prouocat,ac veluti impellit ad expugnandam mulierum custoditarum pudicitiam, in idque omnes artes ac machinas adhibent, vt postea quoque dicemus. Non immeritò igitur Aureolus Theophrastus apud D.Hieronymum in Iouinianum, dicebat vxorem impudicam seruari non posse,pudicam non debere. Subditq; ipse Hieronymus: Illa verè pudica dicenda est,cui licet peccare,si velit.

10 *De eadem re.* ¶Et hinc quoque illud Ouidij lib.Episto.3.Elegia 4.

Dure vir,imposito teneræ custode puellæ,
Nil agis:ingenio quæque tuenda suo est:
Si qua metu dempto casta est,ea denique casta est:
Quæ quia non liceat,non facit,illa facit.
Vt iam seruaris bene corpus,adultera mens est:
Nec custodiri,ni velit,vlla potest.
Nec mentem seruare potes,licèt omnia claudas:
Omnibus exclusis intus adulter erit.
Cui peccare licet,peccat minùs:ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit. Et subdit:
Desine,crede mihi,vitia irritare vetando.

Et cætera,quæ nos adduximus suprà in d.8.lege connubiali, quo loco nuper citauimus, vbi & alia in eam sententiam retulimus. Sed & paulò pòst subiungit idem Ouidius:

Centum fronte oculos,centum ceruice gerebat
Argus:& hos omnes sæpe fefellit amor.
In thalamo Danaë saxo ferroq; perenni,
Quæ fuerat virgo credita,mater erat.
Penelope mansit,quamuis custode careret,
Inter tam multos intemerata procos.
Quicquid seruatur,cupimus magis:ipsaq; furem
Cura vocat:pauci,quod sinit alter,amant.
Nec facie placet illa sua,sed amore mariti:
Nescio quid,quod te ceperit,esse putant.
Non proba sit,quam vir seruat,sed adultera cara est:
Ipse timor pretium corpore maius habet.
Indignere licèt,placet inconcessa voluptas:
Sola placet,timeo dicere si qua potest.

Et cætera quæ sequuntur.

¶Cui adstipulatur Propertius lib.2.Elegia 6.

11 *De eadem re.* *Quos igitur tibi custodes,quæ limina ponam,*

Quæ

Quæ nunquam supra pes inimicus eat?
Nam nihil inuitæ tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

Et Iuuenalis Satyra 6.

Audio, quid veteres olim moneatis amici:
Pone seram, cohibe. Sed quis custodiet ipsos
Custodes? cauta est, & ab illis incipit vxor.

Et Martialis lib. 1. ad Cæciliam. Epigram. 41.

Nullus in vrbe fuit tota, qui tangere vellet
Vxorem gratis Cæciliane tuam,
Dum licuit: sed nunc positis custodibus, ingens
Turba fututorum est. Ingeniosus homo es.

Et Ausonius, qui in Eidyllio 14. quod de vita humana est, inter humanas miserias hanc posuit:

Et grauior cautis custodia vana maritis.

Hucq; anus illa Apuleiana, lib. 9. Metamorphoseos, maritorum inefficaces diligentias appellat. Et apud eundem autorem, illo quoque libro, Philesitærus hac ipsa potissimùm castitate, & insignis tutelæ nimietate instinctus atque inflammatus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam, totis accingitur viribus.

12 ¶Nec nobis deest in eam rem Græcorum scriptorum autoritas. Nam Euripides apud Stobæum Florilegij cap. 72. *De eadem re.*

μοχθοῦμεν ἄλλως θῆλυ φρουροῦντες γένος·
ἥτις γὰρ αὐτὴ μὴ πέφυκεν ἔνδικος,
τί δεῖ φυλάσσειν, κἀξαμαρτάνειν πλέον;
Frustra laboramus muliebre custodientes genus.
Nam quæ non vltro iusta fuerit,
Quid opus est custodire, ac amplius delinquere?

Et Menander:

τὸ μὲν μέγιστον, οὔποτ' ἄνδρα χρὴ σοφὸν
λίαν φυλάσσειν ἄλοχον ἐν μυχοῖς δόμων.
ἐρᾷ γὰρ ὄψις τῶν θύραθεν ἡδονῆς,
ἐν δ' ἀφθόνοισι τοῖσδ' ἀναστρεφομένη,
βλέπουσά τ' εἰς πᾶν, καὶ παροῦσα πανταχοῦ,
τὴν ὄψιν ἐμπλήσασά τ', ἀπηλλάξατο κακῶν.
τό τ' ἄρσεν αἰεὶ τοῦ κεκρυμμένου λίχνον,
ὅστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
σώζει δάμαρτα (κἂν ἀνὴρ δοκῶν σοφὸς)
μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.
ἥτις γὰρ ἡμῶν καρδίαν θύραζ' ἔχει,
θᾶσσον μὲν οὗτος καὶ πτεροῦ χωρίζεται,
λάθοι δ' ἂν Ἄργου τὰς πυκνοφθάλμους κόρας.
καὶ πρὸς κακοῖσι τοῦτο δὴ μέγας γέλως,
ἀνήρ τ' ἀχρεῖος, ἡ γυνὴ δ' οἴχεται.
Hoc quidem maximum: nunquàm oportet virum sapientem
Nimis custodire vxorem in penetralibus domus.
Desiderat enim aspectus rerum externarum voluptatem:
In quibus si abundè versetur
Aspiciens omnia, & præsens vbique,
Aspectumq; satians, liberatur malis.
Nam & mas semper eius, quod latet, est appetens.
Quisquis autem repagulis, & per sigilla
Custodit vxorem, etsi vir videatur sapiens,
Vanus est, & sapiens nihil sapit.
Si qua enim mulier animo foras spectat,
Velocius quidem sagitta & penna separatur,
Ita vt lateat Argi multoculas pupillas.
Vnde præter malum, ingens quoque ludibrium:
Virq; simul & vxor inutiliter pereunt.

13 ¶Nec tamen interim omittendam ducimus historiam huic loco accommodatissimam, quæ satis ostendit frustra vxores seruari, de Phano quopiam, cui cùm vxor esset parum spectatæ pudicitiæ, eamque haberet adulterij admodum suspectam, atrij fores sic occlusit, vt non nisi cum stridore ac sonitu possent aperiri, vt adulter admissus custodes non falleret. Verùm cùm illa per tegulas, minimè scilicet apertis foribus, adulterum admitteret, vicini id rescientes per iocum dicebant, ἡ Φανὸς θύρα, Phani ostium. Verùm Eustathius lib. vlti. Odysseæ aliò refert huic non absimile pro uerbium Φανὸς θύρα. *Phani historia.* *Prouerbium.*

14 ¶QVISQVIS ergo vxorem pudicam continere volueris, multa tibi moneo facienda, tanquam *Mulieres á*

congressu aliarum impudicarum abstineat.

aliud agas, id est, ne videaris id agere metu & diffidētia impudicitiæ vxoris, propter eas, quas iam diximus, rationes. Primum illud erit, vt eam ita viuere assuefacias, vt à consuetudine, congressu, & familiaritate mulierum impudicarum eam prohibeas. Nam hæ non solùm suo exemplo nocent, sed & plerunque alias mulieres ad impudicitiam suis sermonibus alliciunt, ac sibi similes omnes mulieres efficere student: vt verum sit, quod Hermione, aliò tamen respiciēs dicit, apud Euripidem in Andromache:

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοι μ᾽ ἀπώλεσαν,
αἵ μοι λέγουσαι τούσδ᾽ ἐχαύνωσαν λόγους.
Malarum fœminarum introitus me perdiderunt,
Quæ mihi loquentes, hos blandè persuaserunt sermones.

Quod & retulit D. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & Plutarchus, aliò quoque detorquens, in Præceptis connubialibus, cap. 41. Addit autem Hermione non multò post:

ἀλλ᾽ οὔποτ᾽, οὔποτ᾽ (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας, οἷς ἔστι γυνή,
πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον ἐσφοιτᾶν ἐᾶν
γυναῖκας. αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.
ἡ μέν τι κερδαίνουσα συμφθείρει λέχος.
ἡ δ᾽ ἀμπλακοῦσα συννοσεῖν αὐτῇ θέλει.
Πολλαὶ δὲ μαργότητι. κἀντεῦθεν δόμοι
Νοσοῦσιν ἀνδρῶν. πρὸς τάδ᾽ εὖ φυλάσσετε
Κλείθροισι, καὶ μοχλοῖσι δωμάτων πύλας.
ὑγιὲς γὰρ οὐδὲν αἱ θύραθεν εἴσοδοι
Δρῶσιν γυναικῶν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ κακά.
Sed nunquàm, nunquàm, (non enim semel dicam)
Oportet sapientes, quibus est vxor,
Ad vxorem in domibus accedere sinere
Mulieres. ipsæ enim præceptores sunt malorum.
Illa quidem aliquid lucrifaciens, corrumpit matrimonium:
Alia peccans, vt peccet cum ea, cupit,
Multæ autem ex stultitia. Hinc & domus
Virorum malè habent. Aduersus hæc igitur bene munite
Seris & pessulis ædium fores.
Sani enim nihil introitus externi
Mulierum efficiunt, sed multa & mala.

Ex quibus & nos aliquid ad aliud attulimus suprà in 10. l. connu. nu. 29. incip. cæterùm.

15 ¶ Cæterùm nemo nescit, quantum virium ad corrumpendos mores habeat sceleratorum & improborum consuetudo, & familiaritas, vt proborum, ad corrigendos, vel testimonio nostrorum Iurisconsultorum, l. ædiles. la j. §. Pedius. ibi, imitatione seruorum factus est aleator fortè, vel vinarius, vel erro. ff. de ædili. edic. vbi Accursius citat illud, quod Catonis esse dicitur, Cum bonis ambula. At illius tex. autoritate glo. in §. cogitandum. in authen. de monach. vbi & ad id est etiā bonus text. dicit mores à coniuncto formari. Et vt scribitur in c. sed illud. 45. dist. ex vno peccatore polluitur populus, sicut ex oue morbida vniuersus grex inficitur. Et in c. sæpe. xxvij. q. j. sæpe malorum consortia bonos corrumpunt. Et facit l. Iulianus. §. quod autem diximus. ff. de actio. empt. & l. si plures. §. assidua. ff. de administrat. tutor. & cap. vlti. de sta. monach. & quæ nos latiùs in eam sententiam scripsimus suprà, in 5. l. connubiali, num. 19. incip. ex his illud.

Consuetudo ac familiaritas multā vim habent ad deprauādos mores, & contrà. Contagio morum.

16 ¶ Sed tu præterea audi in eam rem diuinorum scriptorum sententias. Nam scribitur psal. 17. & iterum 2. Reg. 22. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Et Prouerb. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum, similis efficietur. Et cap. 21. Paruulus si sectetur sapientem, sumet sapientiam. Et cap. 22. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambula cum viro furioso, ne fortè discas semitas eius. Et Ecclesiast. cap. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et cap. 19. Qui se iungit fornicariis, nequam erit. Propterea D. Paulus 1. ad Corinth. 5. Si quis (inquit) inter vos est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi cibum non sumite.

De eadem re, ex diuinis scriptoribus.

17 ¶ Nec desunt aliorum quoque scriptorum in eam rem sententiæ. Quærit enim Aristoteles, (si is est: sunt enim qui addubitant) Problemaron parte 19. cap. 10. Cur qui iusto temperantiq; ac bono viro se iunxerit, melior in his bonis animi euadit. Qui verò cum sano moram traxerit, nihilo sanior, neque qui cum robustiori aut pulchriori versatur, quicquā in huiusmodi habitus proficit? Quoniam (inquit) bona corporis animo imitari non possumus. Quanquàm quod ad sanitatem pertinet (vt id obiter dicam) scio nonnullos in ea fuisse opinione, quòd etiam sanorum congressu & familiaritate sanitatem, vt morbosorum morbos contrahamus.

Ex aliorum scriptorum autoritate.

18 ¶ Eleazarus ille doctissimus Iudæorum Pontifex, ab Aristea, altero ex legatis Ptolemæi Regis interrogatus, quamobrem, si à Deo vniuersa creata sunt, nonnulla impura vocet scriptura, à quibus absti

Mosaica lex

bus absti

bus abstinendum esse iubeat, multas causas reddidit, quarum hæ sunt præcipuæ, quæ ad hunc locum pertinent: Videte (inquit) quantam vim habet consuetudo. Malos enim homines, si cum improbis, probos: si cum probis conuersantur, facilè facit. Itaque Deus præcepit à nonnullis immundis animalibus, quæ omnia sunt rapacia, feraq;, & carnibus aliorum vescuntur, abstinendũ, vt hoc quoque symbolo hominum rapacium malorumq; consuetudine deterreret. Nam si animalia huiusmodi tangenda non sunt propter immunditiem, quales erunt homines, qui prauitate morũ illis se similes reddunt? Item quia cæteri ferè homines, præter Iudæos, Deorum multitudinem colentes & omnibus cibis, nullo animantium delectu, passim vescuntur. Ne igitur illorum conuersatione atque consuetudine corrupti, ad impietatem eorũ deferamur, cibi purificatione legali nos à cæteris separauit. Et hæc quidem ipse Aristeas in longiora verba retulit, in eo libro, quem de ea legatione fecit, & ex eo Eusebius Cæsariensis, libr. de Præparat. Euangel. 8. cap. 3. Et similia propè scribit Clemens Alexandr. Pædagogi lib. 2. cap. 10. & Lactantius priuatim loquens de prohibitione esus carnis suillæ, lib. 4. Diuinarum institutionum, cap. 17. *cur à quorundam animaliũ esu prohibuit.*

19 ¶Philo, quem & idem Eusebius eo. illo lib. c. 4. refert, de Esseis loquens: In ciuitatibus (inquit) non habitant, existimantes, vt contagionem aëris corporibus, sic conuersationẽ animo nocere. Sed & idem Philo in lib. quem de prouidentia scripsit: Non facilè (inquit) potest euadere, qui degit in regione pestifera: ac veluti cùm magna vis pluuiæ descendit, nisi sub tecto sis, necesse est, etiamsi sapiens sis, imbrem perferre, cumq; frigidissimus Boreas perflat, frigore premi, & æstatis ardore calefieri eodem modo, si eum iniustis vitam agis, necesse est multa inde mala perpeti. Ipse quoque Eusebius lib. 6. illius operis, cap. 5. Illi (ait) quibuscum viuimus, voluntatem plerunque nostrã rationibus, aut quouis alio modo, ad suam conuertunt. Et aliàs meliorem, aliàs peiorem efficiunt. Solet enim conuersatio praua nocere, sicut è contrario bona prodesse. Bonos quippe mores mala conuersatio corrumpit, veluti etiam praui mores proba conuersatione corriguntur. *De eadem re.*

20 ¶Plutarchus in libro, de Liberis educandis, hanc affert veterem sententiam ἂν χωλῷ παροικήσῃς ὑποσκάζειν μαθήσῃς. Si iuxta claudum habitaueris, disces & tu subclaudicare. Quam & ipsam Pindari interpres ex Aristarcho ita extulit: *Prouerbium.*

Χωλῷ παροικῶς κἂν ἑνὶ, σκάζειν μάθοις. Id est, ex Erasmi versione:
Claudo vel vni si propinquus fueris,
Disces & ipse claudicare protinus.

Alibi idem Plutarchus in illo eodem lib. Generaliter (inquit) liberos nostros flagitiosorum hominum consortio segregare decebit: eorum enim malignitatem reportant. Quod & Pythagoras obscuris quibusdam pręcepit sermonibus, quos hoc in loco positos explanabo, quoniam ad conquirendam virtutem non minimum videntur afferre momentum: quale est illud, μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων. Ne gustes ex his, quibus nigra cauda est, hoc est, cum omnibus consuetudinem non esse habendam, quos morum deprauatio ipsa denigrat. Idem quoque Plutarchus in lib. de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, tradit tantam habere vim assiduã consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur eorum vitia, quibuscum viuimus. Sic enim ferunt Platonis familiares expressisse contractos illius humeros: & Aristotelis amicos eiusdem balbutiem imitatos fuisse: rursusq; Alexandri Regis familiares eius ceruicem inflexam, & in dicendo vocis asperitatem repræsentasse. *Pythagorę symbolum.* *Platonis familiares eius cõtractos humeros imitabantur.*

21 ¶Seneca lib. 3. de Ira: Sumuntur à conuersantibus mores, & vt quædam in contactos corpore, vitia transiliunt, ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus conuictores in amorem vini traxit. Impudicorum cœtus fortem etiam virũ emolliit. Auaritia in proximos virus suum transtulit. Eadem è diuerso ratio virtutũ est, vt omne quod secum habent, mitigent, nec tam valetudini profuit vtilis regio, & salubrius cœlum, quàm animis parum firmis in turba meliorum versari. Quæ res quantum possit, intelliges, si videris feras quoque conuictu nostro mansuescere, nulliq; immani bestiæ vim suam permanere, si hominis contubernium diu passa est. Idem in lib. de Tranquillitate vitæ, monet, vt amicos vacuos (quantũ fieri potest) à cupiditatibus eligamus. Serpunt enim vitia, & in proximum quenque transiliunt, & contactu nocent. Itaque vt quod in pestilentia curandum est ne corruptis iam corporibus, & morbo flagrantibus assideamus, quia pericula trahemus, afflatuq; ipso in proximo laborabimus: ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, vt quàm minimè inquinatos assumamus. Idem autor ad Lucilium: Nulla res magis animos inducit (nisi malis legere, induit) honestos, & in prauum declinabiles erigit ad rectum, quàm bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter aspici, frequenter audiri. Sed & alia multa in eam sententiã videbis apud eundem, eiusdem operis Epistol. 7. & apud Clementem Alexandrinum lib. Pædagog. 3. cap. 4. ex quo decerpere poteris, quæ tibi vsui videbis.

22 ¶Ante hos Plato lib. 2. de Legibus, eleganter admodum ostendit, quomodo tacitè & nihil tale cogitantes nos fallat cõtagium improborum hominum. πότερον εἰκὸς, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ταὐτὸν ἐνταῦθα, ὅπερ ὅταν τις πονηροῖς ἤθεσι συνὼν κακῶν ἀνθρώπων, μὴ μισῇ, χαίρῃ δ᾽ ἀποδεχόμενος, ψέγῃ δὲ ὡς ἐν παιδιᾶς μοίρᾳ ὀνειρώττων ἂν τὴν αὐτοῦ μοχθηρίαν, τότε ὁμοιοῦσθαι δήπου ἀνάγκη τὸν χαίροντα ὁποτέροις ἂν χαίρῃ. Id est, Vtrùm probabile, an potiùs necessarium hoc ipsum esse, sicuti cùm quis cum prauis improborum hominum moribus conuersatur, nec eorum mores odit, sed potiùs delectatur, & indulget: *De eadem re, ex Platone.*

& tamen veluti per iocum reprehendit, quasi per somnium in seipso percipiens eorum malitiam: tunc profectò necesse est, vt similis euadat illis, quibus gaudet, etiamsi laudare vereatur. Sed non omittendum quod in eam rem lege sanxit Charondas Thuriorum legislator. Nam considerata &c. Vide omnino Diodorum Siculum lib.2.pag.277. ad finem.

De eadem re, ex poëtis Graecis.

23 ¶Suntq; in eam sententiam Poëtarum carmina. Menandri enim versus est:

Σοφοῖς ὁμιλῶν καὶ αὐτὸς ἐκβήσῃ σοφός.
Cum sapientibus conuersans & ipse euades sapiens.

Item ille:

Κακοῖς ὁμιλῶν καὶ αὐτὸς ἐκβήσῃ κακός.
Cum malis conuersans, & ipse euades malus.

Sophocles in Tragœdia, quæ Aiax Locrensis inscribitur:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni sapientum congressu.

Ex illo enim eum versum citant Zenodotus in Prouerbiis, & Aulus Gellius lib.13. Noctium Atticarum, cap.18. vbi miratur Platonem in Theætero ex Euripide citasse, cùm Sophocles vetustior fuerit Euripide. Verùm Platonis locus, vbi eum versum citat, non est in Theæteto, sed in octauo lib. de Repub. ad finem, & in Theage.

Et ex Latinis.

24 ¶Ex Latinis Poëtis huc respicit Iuuen. Satyr.2.

—Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci,
Vuaq; conspecta liuorem ducit ab vua.

Quæ vltima sententia alludit ad illud vetus Suidæ adagium, *Βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται*, Botrus iuxta botrũ maturescit. Translatum ab vuis, quæ mutuo oppositu maturitatem aut liuorem, inter sese vicissim & dant, & accipiunt: quod & recensuit Erasmus Chiliad.3.cent.2. Prouerb.49. Et huc quoque spectat Ouid. lib.2. de Remedio amoris:

Si quis amas, nec vis, facito contagia vites:
Hæc etenim pecori sæpe nocere solent.
Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi:
Multaq; corporibus transitione nocent.

Et in Epistola Canaces ad Macareum:

Scilicet est aliquid cum sæuis viuere ventis.

Mulieres impudicæ impudicas alias esse cupiunt.

25 ¶Nec prætermittam id, quod suprà diximus, mulieres impudicas id maximè cupere, vt cæteræ omnes sint sui similes. Id certè adstruit Philto senex Plautinus in Trinummo, vbi filium Lysitelem ita monet:

—Per pietatem nolo ego cum improbis,
Gnate mi, neque in via, neque in foro, vllum sermonem exequi.
Noui ego hoc seculum moribus quibus sit malus bonum malum
Esse volt, vt sui sit similis.

Proindeque alter alterum, qui cum est familiaritas & consuetudo, solicitat, vt & idipsum faciant, quod ipsi facere solent. Quod & affirmat noster Iurisconsultus in d.l. Iulianus. §. quod autem diximus. ibi, alios secum solicitauit, vt fugerent. ff. de act. empti.

Physica horũ ratio.

26 ¶Porrò, eorum, quæ diximus, est physica ratio, quam scripsit Marsilius Ficinus lib. de Triplici vita tertio, cap.23. Memento (inquit) familiaritatem eorum inire, quibus gratiæ cælestes affluant: quod ex bonis animi, fortunæ, corporis perpendes. Sicut enim odor ex moscho, sic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac sæpe perseuerat infusum. Mirificus autem foret cœtus trium fœlicium, vel duorum inter se mirabiliter redundantium. Memento denique effrænatos, & impudentes, & malignos, ac infœlices procul fugere. Hi nanque malorum pleni dæmonum, vel radiorum, malefici sunt, & tanquam leprosi pestilentesq; non solùm tactu nocent, sed propinquitate etiam & aspectu. Sanè propinquitas ipsa corporum animatorum putatur esse contactus propter efficacem vaporum exhalationem, foris à calore, spiritu, affectu manantem. Maximè autem pestilens est, flagitiosorum familiaritas, atque crudelium, si verum fuerit, post vegetalem vitam mense Iouis, id est, secundo, nobis infusam deinceps mense Martis, id est, tertio, sensualem animam infundi, perturbationibus mancipatam. Sic enim, qui perturbatione feruntur, Martis pleni, Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria verò ratione consuetudo frequens, continuumq; commercium cum fœlicibus, excellentibusq;, vt diximus, prodesse mirificè consueuit. Apollonium Tyaneum ferunt, Ephesi deprehendisse senem, sub cuius figura lateret dæmon, qui sola præsentia totam ciuitatem peste contaminabat. Quantùm verò multis præsentia sola profecerit, Xenophon & Plato testantur.

Mulieres à cõgressu virorũ impudicorum caueant.

27 ¶SECVNDVM, primo proximum, vt viri etiam vxores à virorum impudicorum, & matronalis pudicitiæ insidiatorum congressu, & consuetudine prohibeant. Nam præterquam quòd hi, cùm tales sint, nihil intentatum relinquunt, omnibusq; artibus studẽt, & satagunt castitatem domus euertere, vt suis voluptatibus potiantur, sola ipsa consuetudo, nescio quo pacto, amorem & libidinem conciliat, & vt scribit Lucretius:

Consuetudo concinnat amorem,

Vnde

Vnde Cicero in Lælio: Auxit cõsuetudo beneuolentiam. Id quod mouit Apuleium, vt scitissimè lib.6. Asini aurei, Consuetudinem Veneris famulam faceret, in hæc verba: Iámque fores eius dominæ proximanti occurrit vna de famulatione Veneris, nomine Cõsuetudo. Hincque etiam Selenium Plautina, in Cistellaria dicit, Alcesimarcum in amicitiã suam insinuasse se blãditiis, muneribus, donis, & cõsuetudine. Et huc quoque alludit tex. in c. veniens. de eo qui cogno. cõsangui. vxor. suæ, in illis verbis, deinde ex conuersatione diutina sorori puellæ se coniunxit. *Consuetudo Veneris famula.*

28 ¶Nec est, quòd ea in re amico fidere debeas, quoniam vt voluptati nostræ indulgeamus, nullam plerunque habemus amicitiæ, fidei, & honestatis rationem. Quod conqueritur Ouid. libro 1. de Arte amandi: *Amicis non fidendum in ea re.*

Conquerar? an moneam, mixtum fas esse nefásque,
Nomen amicitia, nomen inane fides.
Hei mihi non tutum est, quod amas, laudare sodali:
Cùm tibi laudanti credidit, ille subit.

Deindéque perpaucos amicos in ea re extitisse, sed nullos hodie tales reperiri ampliùs posse affirmat:

At non Actorides lectum temerauit Achillis:
Quantum ad Pirithoum Phædra pudica fuit.
Hermionem Pylades, vt Pallada Phœbus amauit,
Quódque tibi geminus Tyndari Castor, erat.
Si quis idem sperat, laturas poma myricas
Speret, & è medio flumine mella petat:
Nil nisi turpe iuuat: cura est sua cuique voluptas
Hæc quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus, non est hostis metuendus amanti
Quos credis fidos, effuge, tutus eris.
Cognatum, fratrémque caue, fidúmque sodalem:
Præbebit veros hæc tibi turba metus.

Ex quo & illud eiusdem lib. 1. de Arte amandi:

Sint etiam tua vota, viro placuisse puellæ,
Vtilior votis factus amicus erit.

Et paulò pòst:

Tuta frequénsque via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequénsque licèt sit via, crimen habet.

Et in eam sententiam est illud Propertij lib. 2. ad Lynceum Poëtam, Eleg. postrema:

Cur quisquam faciem dominæ iam credat amico?
Sic erepta mihi penè puella fuit.
Expertus dico, nemo est in amore fidelis.
Formosam rarò non sibi quisque petit.
Polluit ille Deus cognatos, soluit amicos:
Et bene concordes tristia ad arma vocat.
Hospes in hospitium Menelao venit adulter:
Colchis & ignotum nonne secuta virum est?

Et Mnesilochus amator Plautinus in Bacchide:

Satin', vt quem fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Quis autem nescit illud Hieremiæ cap. 29. Et mœchati sunt in vxores amicorum suorum.

29 ¶Tertium, vt ab inhonestis, lasciuis, obscœnis cõfabulationibus vxorẽ arceas, quæ ad libidinẽ pronocant. Scitus est enim ille Menandri Senarius, à D. Paulo 1. ad Cor. c. 15. vsurpatus: *Mulieres lasciuis sermonibus abstineant.*

φθείρουσιν ἤθη χρῆσθ' ὁμιλίαι κακαί.
Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

Cuius sententię meminit Tertullianus lib. 1. ad vxorem, paulò ante fin. inquiens, Conuictũ atque commercia Deo digna sectare, memor illius versiculi sanctificati,

Bonos corrumpunt mores congressus mali.

Cui non absimile est illud Naumachij, alterius Poëtæ, apud Arsenium:

Κεδνὰ κακοὶ φθείρουσι γυναικῶν ἤθεα μῦθοι.
Verba bonos vitiant mulierum turpia mores.

30 ¶Quos secuti alij duo Poëtæ nostri seculi, scilicet Iouius Pontanus lib. 1. de Amore coniugali ad vxorem, de liberis educandis: *De eadem re.*

Corrumpunt mala dicta animum, moresque verendos,
In veros sensus sæpe abiere ioci,
Lasciuos igitur sensus, lasciuáque verba
Pignoribus nostris rite cauenda vide.

Alter, Baptista Mantuanus contra impudicè scribentes

Verba mouent animos, oris lascinia pectus
Pulsat, & in venas semina mortis agit.

31 ¶Aristoteles autem lib. Politicôn 7. cap. 17. Omnino (inquit) obscœnitas verborum, si quicquam *Obscœnitas*

uerborum è ciuitate pellenda. *Libidinis fomentum sermo lasciuus.*

aliud, per legislatorem exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpe facere. Epicterus alter Philosophus, apud Antoniũ Monachũ Melissæ, id est apiculę, tomo primo, c.14. ὑπέκκαυμα ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός. Id est, Fomentum libidinis, sermo amatorius siue lasciuus est. Quam & ipsam sententiam ex Chariclea repetit Abbas Maximus, Aphorismorum serm.3. in fi. D. Hieronymus ad Demetriadem, in ea epistola cuius initium est, Inter omnes: Nunquam (ait) verbum inhonestum audias, aut si audieris, irascaris. Perditæ mentis homines vno frequenter leuíque sermone tentant claustra pudicitiæ. In hanc quoque sententiã Clemens Alexandrinus lib.2. Pædagog. cap.10. Impudicorum (inquit) verborum, & turpium figurarum, meretriciorúmque osculorum, & huiusmodi lasciuiarum nomina ne sunt quidem memoria tenenda, beatum sequentibus Apostolum, qui apertè dicit, scilicet ad Ephesi. c.5. Fornicatio autem, & omnis obscœnitas ne nominetur quidem apud vos, sicut decet sanctos.

32 *Epicharmus mulctatus ob lasciuum uerbum.* *Romuli lex in eos, qui lasciuè coram fœminis loquerentur.*

¶Igitur nõ iniuria Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserũt, quòd eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur: vt tradit Valerius Maximus lib. 6. c.3. Nec absimiliter Hiero ille post Gelonem Syracusanorum Tyrannus, Epicharmum Poëtam Comicum mulcta affecit, quòd vxore eius præsente lasciuiæ quippiam protulisset, vt testis est Plutarchus in Apophthegmatis Imperatorum. Nam & antè Romuli legibus (vt idem tradit in vita illius) qui coram fœminis obscœni quippiam dixisset, non secus ac homicida puniebatur. Nostris autem legibus, qui turpibus verbis coram fœminis vtitur, licet aliàs earum pudicitiam non tẽtet, id est, licet non id faciat causa tentandæ pudicitiæ, iniuriarum tenetur. l. item apud Labeonem. §. qui turpibus. iunctis præcedentibus. D. de iniur.

33 *Mulieres ab obscœnis picturis caueãt.*

¶QVARTVM, vt à picturis quoque impudicis, & obscœnis caueant, quæ & ipsæ non minùs impudicitiam incitant, vt videre licet ex Eunucho Terentij, vbi Chærea adolescens suspectans tabulam in qua depingebatur Iouis & Danaes concubitus, in libidinem exarsit.

Virgo in conclaui sedet.
Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danaë misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendiò magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculùm per impluuium, fucum factum mulieri.
At quem Deum: qui templa cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci lubens.

Quo in loco Donatus, Philosophicè (inquit) nunc Terentius demonstrauit, quam cladem moribus hominum & ciuitatibus afferant figmenta poetarum, cùm exempla scelerum afferant peccaturis. Et eum quoq; Terentij locum ad eam rem expendit D. Aug. de Ciuit. Dei lib.2. cap.7.

34 *De eadem re.*

¶Quid quòd Propertius libr. 2. Eleg. 4. impudicitiæ veluti originem tribuit picturis obscœnis, quibus spectantes ad libidinem incenduntur: Ita enim inquit:

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas,
Et posuit casta turpia visa domo.
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos:
Nequitiaq; suæ noluit esse rudes.

Picturæ lasciuæ languentes libidines excitant.

Tradit autem Suetonius, Tiberium cubicula plurifariàm adornasse tabellis lasciuissimarum picturarum, vt aspectu deficientes libidines excitaret. Ideo Aristoteles lib. Politicôn 7. ca.17. prohibet aspicere aut picturas, aut actus deformes, monétque, vt sit cura magistratibus, nullam neque picturam neque statuam esse talium rerum imitatricem. Nisi (vt subdit ironicè) apud Deos tales, quibus etiam lasciuiam lex tribuit.

35 *Mulieres à ludis publicis arceantur. Præsertim impudicis.*

¶QVINTVM, vt & à ludis, scenis, & spectaculis publicis, præsertim verò impudicis, prohibeantur, tum propter eorum lasciuiam, quæ & ad libidinem incitat: tum quia illuc multi iuuenes, cupidinei, & spectatores otiosi conueniunt, qui nil aliud quàm tendunt retia, & insidias pudicitiæ matronarum & puellarum, vt docet Ouid. lib.1. de Arte amandi:

Sed tu præcipuè curuis venare theatris:
Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.

Et post pauca:

Spectatum veniunt, veniunt spectentur vt ipsæ,
Ille locus casti damna pudoris habet.

Et rursum non multò pòst:

Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda circus habet.

Et lib.2. Tristium ad Augustum:

Ludi quoque semina præbent
Nequitiæ.—

Et paulò post:

Tollatur circus: nam tuta licentia non est:
Hic sedet ignoto iuncta puella viro.

Et lib.2. de Remedio amoris:

At tanti tibi sit non indulgere theatris,
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.

Eneruant

Eneruant animos citharæ cantúsque, lyraque,
Et vox, & numeris brachia mota suis:
Illic assiduè ficti cantantur amantes:
Quid caueat actor, quid iuuet, arte docet.

36 ¶Quibus & adstipulatur Propertius lib.2.Elegiar. — *De eadem re.*

Illic te multi poterunt corrumpere ludi.

Et Iuuenalis Satyr.6.

Chironomon Ledam, molli saltante Batyllo,
Tuccia vesica non imperat, Appula gannit,
Sicut in amplexu.—

Et Pontanus in illo libro de liberis educandis:

Penelope nunquàm, nunquàm Lucretia vidit,
Histrio dum molli scenica voce canit.

Nam & viri ipsi maximè in libidinem accenduntur, cùm vident mulieres lasciuè saltantes, vel testimonio ipsius Iuuenalis Satyr.11.vbi ait,

Forsitan expectes, vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plausúque probatæ
Ad terram tremulo descendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis.

37 ¶Et ob hæc, ni fallor, Græcorum legibus prohibitum fuit, ne Olympicis certaminibus mulieres spectandi gratia sese insererent, vt tradit Statij ille doctus interpres, huc referens illud ipsius Statij lib.1.Thebaidos, — *Mulieres Olympicis certaminibus olim arcebantur.*

—Exclusæque expectant præmia matres.

Quod & probat illud Valerij Max.lib.8.c.16.eodémque vlt. Berenices, inquit, nõ vulgaris honos, cui soli omnium fœminarũ gymnico spectaculo interesse permissum est, cùm ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingẽtibus. Ex quo, & illud Menãdri Rhetoris: In quibusdã Panegyricis (inquit) conuentibus non ferè visuntur mulieres. Et ad id nõnihil spectat, quòd suprà diximus in quarta lege cõnubiali, nu.37.incip. sed quod de certaminibus. Plutarchus in problematis Romanorum, cap.13. scribit Sempronium vxorem repudiasse, quòd ea ludos funebres spectasset. Quod & idem retulit Valerius Maximus lib.6.cap.3. Qui & ipse lib.2.cap.1. tradit Massilienses nullum aditum in scenam fabulis, quæ Mimi dicuntur, dedisse, quòd eorum argumenta, magna ex parte, stuprorum actus continent: ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumeret. Suetonius autem in Augusto cap.44. fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Athletarum verò spectaculo muliebrem sexum summouit. Nostris autem Iustiniani Imper. legibus, licet viro vxorem repudiare, ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεατρικοῖς, ἢ κυνηγίοις παραγίνηται ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός. id est, Si ad circenses, aut theatrales ludos, aut arenarias venationes spectatum prodeat, ignorante, aut etiam prohibente viro, vt scribitur in §.quia verò plurimas. in auth. vt liceat matri, & auiæ. quod & repetitum est in l.consensu. §.vir quoque. C.de repud.

38 ¶Sed audi, benigne Lector, quid de his ludis, præsertim Floralibus, scribant Seneca, & Lactãtius, ille ad Lucilliũ Epistola 7. Nihil (inquiens) tam dãnosum bonis moribus, quàm in aliquo spectaculo desidêre. Tunc enim per voluptatem faciliùs vitia surrepunt. Quid me existimas dicere? Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, & extera quæ sequuntur. Lactantius autem lib.1.c.20. Celebrantur illi ludi cum omni lasciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum lasciuiam, quibus obscœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam vestibus populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum funguntur officio: & in conspectu populi vsque ad satietatem impudicorum hominũ cum pudendis motibus detinẽtur. Et rursum lib.6.c 20. Nam & Comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amatoribus meretricum: & quò magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eò magis sententiarum elegantia persuadent, & faciliùs inhærent animis audientium versus numerosi & ornati. Item tragicæ historiæ subiiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & cothurnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus quid aliud, nisi libidines, docent, & instigant? quorum eneruata corpora & in muliebrem incessum habitúmque mollita, impudicas fœminas inhonestis gestibus mentiuntur? Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam? qui docent adulteria, dum fingunt, & simulatis erudiũt vera? Quid iuuenes, aut virgines faciant, cùm & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernant? Admonentur vtique, quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitatur: ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat: probántque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet, in tabem vitiorum delabuntur. Et paulò pòst: Vitanda ergo spectacula omnia, non solùm quod vitiorum pectoribus insident, quæ sedata & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo deliniat, & à Deo atque à bonis operibus auertat. Sed & audi quæ Cæcilius ille Cyprianus in eam sententiam scripsit, lib.2. Epistol. ad Donatum eiusdẽ lib.2. Epist.2. Conuerte (ait) hinc vultus ad diuersi spectaculi non minus pœnitenda contagia. In theatris quoque conspicies, quod tibi & dolori sit & — *De eadem re.*

sit & pudori. Cothurnus est Tragicus, prisca facinora carmine recensere: de parricidis, & incestis horror antiquus, expressa ad imaginem veritatis actione, replicatur: ne seculis transeuntibus exolescat, quod aliquando commissum est. Admonetur omnis ætas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquàm æui senio delicta moriuntur, nunquàm crimen temporibus obruitur: nunquàm scelus obliuione sepelitur. Exempla fiunt, quæ iam esse facinora destiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinem magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit, audire. Adulterium discitur, dum videtur: & lenocinante ad vitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortasse matrona ad spectaculũ accesserit, de spectaculo reuertitur impudica. Ad hæc deinde morum quanta labes! quæ probrorum fomenta! quæ alimenta vitiorũ histrionicis gestibus inquinari! videte contra fœdus iúsque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam! Euirantur mares: omnis honor & vigor sexus eneruati corporis dedecore emollitur: plúsque illic placet, quisquis virum in fœminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, & eò peritior, quò turpior iudicatur. Spectãtur hic, proh nefas, & libenter. Quid nõ potest suadere, qui talis est? Mouet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem. Nec deest probri blandientis autoritas, vt auditu molliore hominibus pernicies obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum suum, non magis regno, quàm vitiis principem, in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardentem, & alia plurima, quæ sequuntur.

39 ¶Scienter itaque ac prudenter (vt hoc caput semel finiam) Aetius Tetrabi. 3. Serm. item 3. cap. 34. monet eos, qui stomacho laborant, abstinere à spectaculis & lectionibus, quæ venereę rei vsum in memoriam reuocare solent: vt & nos ad aliud memorauimus in 15. leg. connubiali, nu. 32, incip. inter cætera, ne videlicet ad Venerem prouocentur, quæ illis, siquid aliud, obest. Sed & illud non omiserim, quod ad hæc proximè accedit, vt non solùm ludos hos publicos mulieres vitent, sed & loca quoque publica, quibus frequenter conueniunt viri & fœminæ, veluti spectandi confabulandique causa, vti Romæ erat porticus Liuia, porticus Pompeia. De quibus Ouidius, de hac ipsa re loquens, lib. 1. de Arte amandi ait:

Stomacho laborantes à spectaculis & lectionibus venereis abstineant.

Tu modò Pompeia lentus spatiare sub vmbra,
Cùm sol Herculei terga leonis adit.
Nec tibi vitetur, quæ priscis sparsa tabellis
Porticus, autoris Liuia nomen habet.

Ex quo & illud Iuuenalis saty. 6. quod & ad ea quæ iam diximus spectat:

Porticibúsne tibi monstratur fœmina voto
Digna tuo? cuneis an habent spectacula totis
Quod securus ames, quódque inde excerpere possis?
Chironomon Ledam molli saltante Batyllo
Tuccia vesicæ non imperat, Appula gannit
Sicut in amplexu, subitum &c.

Ex quibus intelliges hæc, si quid aliud incitare mulieres etiam castas in libidinem.

40 ¶SEXTVM, quod & ex ipsius Aetij eo in loco sententia ostenditur, vt scilicet abstineant mulieres à lectionibus librorum impudicorũ. Hæc enim supra modũ libidinem accendunt, & irritant. Quod & ex Mantuano illo videre est, in illis carminibus, quibus impudicè scribentes arguit:

Mulieres à lectionibus impudicis caueant.

Si proba vita tibi, lasciuáque pagina, multos
Efficit incestos, in Venerémque trahit.

Ante illum autem Ouidius lib. 2. de Arte amandi,

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poetas:
Summoueo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito, non est inimicus amori:
Et cum Callimacho tu quoque Coe noces.
Me certè Sappho meliorem fecit amica,
Nec rigidos mores Teïa musa dedit.
Carmina quis potuit tutò legisse Tibulli?
Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.

41 ¶Prudenter igitur Lacedæmonij, quorum respublica optimè instituta est, Archilochi Poetæ omnium petulantissimi (ita enim appellat Oenomaus apud Eusebium) libros è ciuitate sua exportari iusserunt, quod earum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrarentur. Noluisse enim, ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingeniis prodesset, vt scribit Valerius libro sexto, capite tertio, quod est de Seueritate. Et ea causa plurimi censuerũt, Poetarum libros, qui adulteria Deorum impudenter describunt, reiiciendos esse, & inter cæteros D. Basilius in libr. de legendis libris Gentilium: Cæterùm Priapus in obscœno illo carmine Virgilij, aut cuiusdam alterius, matronas castas abigit à lectione illius carminis,

Lacedemonij libros Archilochi Poetæ lasciui eiecerunt.

Poetæ adulteria deorum describentes reiiciendi.

Mulieres hinc procul abite castæ,
Turpe est vos legere impudica verba.

42 ¶SEPTIMVM, ne vxores secretos ac nocturnos illos cœtus & conuentus adeant. Hi enim admodum

modum

modum suspecti sunt, vel exemplo Pompeiæ vxoris Cæsaris, & Clodij, qui in sacris Bonæ Deæ sese inuicem stupro polluerunt: vt nos alibi diximus. Nam & Euripides in Bacchis, loquens de Orgiis Bacchi, introducit Pentheum, & Dionysium ita colloquentes:

Mulieribus nocturni cœtus vitandi.

Τὰ δ' ἱερὰ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς Pen.
Νύκτωρ τὰ πολλὰ σεμνότητ' ἔχει σκότος. Dio.
Τοῦτ' ἐς γυναῖκας δόλιόν ἐστι, καὶ σαθρόν Pen.

Id est, ad verbum, quantum sermonis ratio permittit:

Hæc verò sacra noctu, an interdiu celebras? Pen.
Noctu plerunque, reuerentiam habent tenebræ. Dio.
Istud erga mulieres dolosum est, & vitiosum. Pen.

43 ¶Romulus inter suas leges & hanc quoque sanxit, vt ne essent nocturnæ in templo vigiliæ virorum cum mulieribus, vt scribit Dionysius Halicarn. libr. 2. Originum Rom. Huius verba sunt hæc, Διαπαννυχισμὸς ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν, καὶ τὰς βακχείας, καὶ τελετὰς ἀπορρήτους. Ex quo etiam postea Legibus duodecim Tabularũ ita cautũ fuisse scribit Cicero libr. 2. de Legib. NOCTVRNA SACRIFICIA NE SVNTO. Quo in loco multa adfert ipse Tullius, quibus ostendit huiusmodi Sacrificia suspectissima esse, vt ibi videre poteris. Inter cætera autem tradit, Aristophanem facetissimũ Poëtam veteris Comœdiæ, nouos Deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes, sic vexasse, vt apud eum Sabazius, & quidã alij Dij de peregrinis iudicati, è ciuitate eiiciantur. Sabazius autẽ ille Deus (vt id obiter dicã) Bacchus erat, vt videre licet ex Amphitheo in secundo Heracleæ, Strab. lib. 10. Diodoro Siculo li. 4. aut vt alij cõputant, 5. Eustathio, Hesychio, & aliis multis. Tradit itẽ Cicero vbi supra, Diagondã Thebanũ in media Græcia, omnia hæc nocturna sacrificia, lege perpetua sustulisse. Atq; etiã inibi loquitur de Bacchanalibus, quæ apud Romanos noctu celebrãtur. Ideo & Nyctolia appellabãtur, vt scribit Seruius li. 4. Aeneid. in eum locum,

Romuli lex de ea re.
Lex xij. Tabularum.
Sabazius Bacchus dictus.
Diagõdæ lex.
Bacchanalia sublata.

Vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia &c.

Subditque ea populum Romanum exclusisse, causa turpitudinis. Nam in his (vt graphicè describit Titus Liuius libro 9. Belli Macedonici) viri per noctem fœminis, & teneræ ætati turpiter miscebantur. Qua re comperta, fuere Senatusconsulto sublata: & in multos animaduersum fuit. Vnde illud Iuuenalis Saty. 2.

Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt.

Has leges secutus Constantinus Imperator, hanc quoque legem tulit: Aboleantur sacrificia nocturna, Magnentio autore permissa: & nepharia deinceps licentia repellatur. Quæ lex est in Theodosiano Codice, li. 16. tit. 8. qui est de paganis sacrificiis, & templis. Et huius quoque meminit Eusebius in vita ipsius Cõstantini lib. 4. Sed & Elibertinum in Hispania Concilium vetat nocturnas mulierũ peruigilationes in cœmeteriis, quòd eo, inquit, prætextu multa impudicè & turpiter clam committerentur.

Constantini lex.

44 ¶Eupolis Atheniensis, priscæ Comœdiæ scriptor, in ea fabula, cui Baptas nomen fecit, nocturna Atheniensium sacra, quæ Cotyttia vocabãtur, damnauit. Demonax illustris Pilosophus, Adriani Imperatoris tempore nunquam sibi permisit, vt ad sacrificia Eleusina accederet. Cuius rei nomine à populo admodum exagitatus, atque accusatus, tanquam patriæ religionis contemptor, oratione in eam rem habita, id excusauit, dicens ea sacra meritò sibi videri suspecta, quòd clàm fierent. Ea autem palàm fieri debere, vt si bona essent, alios ad amplectandam colendámque religionem: si mala, ad vitandam inducerent. Cuius rei testis est Lucianus in vita ipsius Demonactis.

Atheniensium sacra nocturna damnata.
Demonactis in eam rem sententia.

45 ¶Quid, quòd denique Octauius ille Augustus inter pulcherrimas ipsius constitutiones eam quoque edidit: ne secularibus ludis iuuenes vtriusq; sexus vllum nocturnũ spectaculum frequentarẽt, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Cuius rei testis est locupletissimus Suetonius Trãquillus in vita ipsius, c. 31. Nempe quòd id tempus nocturnum suspectissimũ esset & periculosissimum, his præsertim, qui ob ætatis vel sexus fragilitatẽ facillimè corrumpũtur. Vide Beroaldum ibi. Denique apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημ. Socrates hoc ipso nomine templa atque aras in loco eminentissimo & apertissimo extrui debere censet. Apud Plautum in Aulularia, Lyconides adolescens Phædram virginem, Euclionis filiam in Cereris vigiliis stuprauit.

46 ¶OCTAVVM, vt sobriè, quantùm maximè fieri potest, mulieres viuere discant. Vini enim & cibi satietas sunt vera libidinis irritamenta. De vino satis diximus suprà in nona lege connub. nu. 208. incip. quanquam & hoc. Quantum ad cibum pertinet, scribitur in §. 1. 44. dist. ventris ingluuies ad luxuriam facile prouocat. Vnde ait Hierony. Venter & genitalia sibimetipsis vicina sunt, vt ex vicinitate membrorum confœderatio intelligatur vitiorum. Et Ezech. ca. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & cætera. Ibi enim loquitur de libidine venerea.

Mulieres sobrias esse debere.
Ventris ingluuies ad libidinem prouocat.

47 ¶Vnde & apud Apuleium lib. 5. Asini aurei, venus dicit sobrietatem esse suam inimicam. Petámne (inquit) auxilium ab inimica mea sobrietate? D. Hieronymus ad Furiam, de virginitate seruanda, Adolescentia (inquit) feruente cibis corpore, de castitate secura est? Neque verò hæc dicens condemno cibos, quos Deus creauit, ad vtendum cum gratiarum actione: sed iuuenibus, & puellis incentiua assero voluptatum. Non Aetnei ignes, non Vulcania tellus, non Vesuuius, & Olympus tantis ardoribus æstuant, vt iuueniles medullæ vino plenæ & dapibus inflammatæ.

Sobrietas Veneris inimica.

48 *Amorem sedat fames.* ¶Crates Thebanus apud Laërtium in vita ipsius, dicebat amorē sedari fame: sin minùs, tempore: eis verò si vti non vales, laqueo. Quam sententiam incertus quispiam autor in hoc epigramma non illepide conclusit:

ἔρωτα παύει λίμος: ἂν δὲ μὴ, χρόνος.
ἐὰν μὴ δὲ ταῦτα τὴν φλόγα σβέσῃ,
θεραπεία, σοὶ τὸ λοιπὸν ἀγχόνη βρόχος.
Fames amorem sedat: id si minùs,
Tempus medetur: si nec ista extinguere
Flammam queant, tum restat vt funem pares.

49 *Sine Cerere & Baccho friget Venus. Libido gastrimargiæ comes.* ¶Notum est autem illud Terentij in Eunucho, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Quam sententiam declarans Diuus Hieronymus alicubi: Distento (inquit) ventre, distenduntur ea, quæ ventri adhærent, per id significans (vt dicit Erasmus) libidinem esse gastrimargiæ comitem. In Græcorum autem collectaneis ita hæc sententia legitur:

Νεκρὸν ἀφροδίτη Διονύσου δίχα, καὶ Δήμητρος.
Mortua res Venus sine Baccho & Cerere.

Quam & Cynicus apud Athenæum lib. 6. Dipnosophistarum, refert his verbis,

ἐν τῇ κενῇ γὰρ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως
οὐκ ἔστι. πεινῶσιν γὰρ ἡ Κύπρις πικρά. Id est, ex ipsius Erasmi versione:
Nam ventri inani non inest formarum amor.
Amara his Venus est, dira quos premit fames.

50 *De eadem re.* ¶Móxque subiungit idem Athenæus Carmen Euripidis, quod mutuatus sit ab Achęo Satyrico:

ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ.
Saturo Venus adest: famelico nunquàm adest.

Sed & idem Athenæus lib. e. eiusdem operis distichon affert eiusdem sententiæ:

ἐν πλησμονῇ γὰρ Κύπρις, ἐν γὰρ τοῖς κακῶς
πράττουσιν οὐκ ἔστιν ἀφροδίτη βροτοῖς.
Saturis Venus est: cæterùm infelicibus
Miserísque nulla adest Venus mortalibus.

51 *Mulieres caueant à cibis Venerem prouocantibus.* ¶Præsertim verò cauere debent mulieres ab esu rerum & ciborum Venerem prouocantiũ, cuiusmodi multa descripta sunt ab Ouidio, Martiali, Plinio, Galeno, & fusissimè Michaële Sauonarola, & aliis multis, quos tibi speciatim citauimus suprà in 15. leg connub. num. 2. incip. At illis equidem credo, & duob. seq. vbi videre poteris, ne hîc iterum repetamus.

52 *Mulieres ab otio caueant.* ¶Nonum, vt otium, si quid aliud, mulieres deuitent, perpetuum pudicitiæ aduersarium: vt laté docuimus suprà in 9. lege connubiali, num. 174. incip. & huius quoque rei. Nam cùm otium & quies omnibus vitiis ac sceleribus viam veluti sternant, ac fenestram aperiant, vel testimonio illius vulgati autoris, quisquis is fuerit, siue Cato, siue alius:

Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

tum verò libidini Venereæ, quæ cùm inuenit ingenium atque animum aliis occupationibus vacuum & desidem, statim sese infert & titillat, & voluptatibus continuò immergit: vt non immeritò cecinerit Sophocles, nihil boni parere otium inane,

Τίκτει γὰρ οὐδὲν ἐσθλὸν ἀκαία χολή.

53 *Mulieres ne vagentur.* ¶Decimum, ne mulieres passim huc atque illud vagentur. Vix enim aliud est, quod magis obstet pudicitiæ mulierum, vt iam satis docuimus suprà in 9. lege connubiali ferè per totam eam legem, præsertim num. 34. inci. sed vt redeamus, & seq. vbi videre poteris, ne hîc iterum repetamus. Et ibi quoque intelliges, id meretricum proprium esse & peculiare.

54 *Mulieribus amantibus prodest loci mutatio.* ¶Vndecimum, vt si fortè tibi suboleat, vxorem in cuiuspiam amorem propendere, eam specie alterius honestæ occasionis, ne id sentiat, aliò transferas: compertum est enim mutatione loci & absentia amati, ardoris æstus aut tolli, aut certè minui: vt etiam affirmat Cicero lib. 4. Tusculanarum quæstionum, & diximus etiam suprà in 9. lege connubiali, num. 123. incip. siue id facit. Vnde etiam Propertius lib. 3. ad Cynthiam, Eleg. 21.

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas,
Vt me longa graui soluat amore via.
Crescit enim assiduè spectando cura puellæ,
Ipse alimenta sibi maxima præbet amor. Et paulò pòst:
Vnum erit auxilium mutatis Cynthia terris:
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

55 *Ad idem.* ¶Scribitur in ca. valet. 81. distinctio. valet interdum conuersis pro salute animæ suæ mutatio loci. Plerunque enim dum mutatur locus, mutatur mentis affectus. Congruum est ergo, inde etiam corporaliter auelli, vbi quis illecebris deseruiuit. Nã locus vbi quis prauè vixerit, in aspectu mentis apponit, quod sæpe quisque ibi cogitauit, vel gessit. Hæc ibi, quæ eadem fere sunt, quæ Ouidius cecinit lib. 2. de Remedio amoris:

Et loca sæpe nocent: fugito loca conscia vestri
Concubitus: causas illa doloris habent.

Hic fuit, hic cubuit, thalamo dormiuimus illo:
Hic mihi lasciuæ gaudia nocte dedit.

56 ❡Sed & illud scio (neque enim id prætermittendū duximus) quòd locorum mutatio ad corporis etiam, nedum animi morbos confert. Est enim, vt scribit Plin. ille togatorū doctissimus (quod alij Varroni tribuerunt) lib.28.c.4. longis morbis locorū mutatio vtilissima. Quod & è recentioribus Medicis tradidit Michaël Sauonarola, in eo lib. quem de ægritudinibus edidit, tracta t.c.3. *Locorum mutatio etiā morbis prodest.*

57 ❡Verùm quod ad animū pertinet (vt eò redeamus) statim est illud Horat. lib.1. Epist. ad Bullatum: *Ea tamen inutilis nonnunquàm est.*

Cœlum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.

Ex quo & illud à Seneca scriptore sanctissimo scriptū est lib. Epist.3. epist. omnium 28. Animum debes mutare, non cœlū. Licèt vastū traiecens mare, licèt (vt ait Virgilius) terræq; vrbesq; recedāt, sequentur te quocunq; perueneris vitia. Hoc idem cuidam querenti Socrates ait, Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodesse, cùm tua tecum vitia circumferas. Premit te eadem causa, quæ expulit. Hæc ille. Legitur autem in cap. fratrem.86. distin. Die illi, vt cum loco & mentem mutet.

58 ❡Dvodecimvm, ne sola sit fœmina cum viris, sed semper comitata ancillis, aut alijs honestis mulieribus, exemplo Penelopes (quam plerique omnes fuisse ferunt castissimam, & si nonnulli reclamarunt) quæ cùm cogeretur vrgente quapiam necessitate in cœtum procorum descendere, ea enim in ὑπερῴῳ id est, editissimo domus loco habitabat (vt videre licet ex iis, quæ scripsimus suprà in 10.l. connubia. nu.24. incip. id quod conuenit) nunquàm sola, sed semper alijs mulieribus eam comitantibus incedebat, vel Homero teste, lib.18. Odysseæ: *Mulieres ne solæ sint cum viris.*

ἀλλά μοι Αὐτονόην τε καὶ Ἱπποδάμειαν ἄνωχθι
ἐλθέμεν, ὄφρα κέ μοι παρστήετον ἐν μεγάροισιν·
οἴη δ' οὐκ εἴσειμι μετ' ἀνέρας, αἰδέομαι γάρ.

Et haud multò pòst:

ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο.
ἀλλ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο δῖα γυναικῶν, &c.

Et iterum lib.19. ad fin.

ὣς ἀπῦσ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι.

59 ❡Tertivmdecimvm, quod ad maritos ipsos priuatim & peculiariter pertinet, vt sese castos erga externas mulieres exhibeant, si vxores ipsas castas esse velint. De qua re quia affatim diximus suprà in 13. lege connubiali, num.35. incip. caueant igitur, & tribus num. seq. hic repetendum id non duximus, locum, in quo tractauimus, designasse contenti. *Virorum castitas vxores castas facit.*

60 ❡Haec omnia si pro virili præstiteris, & tamen vxorem impudicam nactus fueris, tametsi id inter maledictiones, & Diras facinorosorum hominū ponitur, vel testimonio sacrorum Bibliorum, Deuterono.28. tamen reiecta omni zelotypia, patienter ferre memento (vt interim vsurpem verba vulgaris illius autoris) nec te aliter exerucies, cogitans nihil id ad tuam culpam pertinere, multosq; & maximos & laudatissimos viros in id infortunij genus decidisse. Nam & suprà in 9. lege connubiali, nu.122. incip. sed quod ad ordinem ostendimus Agamemnonem illum ποιμένα λαῶν, id est pastorem populorum, sæpe ab Homero vocatum, Syllam, Cæsarem, Pompeium, Lucullum, Q. Metellum, Lepidū (dij boni, quos viros) vxores impudicas habuisse, atque Antoninū Philosophum Imperatorem sanctissimum, qui & ipse vxoris adulteria probè illi cognita prudenter dissimulauit. Et D. Paulum Eremitam, qui nihil aliud, quàm risit, cùm vxorem in adulterio comperisset, vt etiam diximus in 8. lege connubiali, num.14. incip. cæterùm multos. *Vxorum impudicarum infortunium patienter ferendum.* *Virorum magnorum uxores impudicæ.*

61 ❡Sed & alios præterea multos, & propè infinitos huius notæ tibi recensere possemus: sed id non admodum necessarium mihi visum fuit. Sed vnum tamen silentio nō prætererim, Agidem illum celebratissimū Lacedæmoniorum Regem, cuius vxor Timæa adeò impudica fuisse dicitur, & impudens, vt & coram ancillis filium, quem ex Alcibiade pepererat, nomine adulteri appellaret, vt testis est Iustinus lib.5. & Plutarchus tum in vita ipsius Alcibiadis atque etiam in vita Agesilai, tum in libro de Tranquillitate animi: vbi & id scripsit Agidi non obstitisse, quò minus vir clarissimus & maximus haberetur. *Agidis Lacedæmoniorum regis uxor impudica.*

62 ❡Ex iis autem, quæ diximus, satis mulieres docentur, quid facere debeant, vt viri erga ipsas zelotypia non vexentur, si scilicet vitam suam ita instituant, vt sigillatim descripsimus. Quibus illud addiderimus, ne nimiùm sint circa cultum vestium, & ornamentorum curiosæ. Nam vt scribit D. Chrysostomus ad populum Antiochenum Homil.21. Vis ornare faciem, non margaritis, sed modestia & honestate: sicq; vir gratiorem cernet aspectum. Ille nempe ornatus & zelotypiæ suspicionem inijcere sæpe solet, & cætera, quę & nos ex eo retulimus suprà, l.3. connubiali, num.6. nam vt in eadem l. diximus. num.26. incip. nec mulieres. huiusmodi mulieres ornatus ac cultus studiosiores creduntur, licet tamen plerunque falsò, esse impudicæ. *Vxorum ornatus nimius uiros zelotypos facit.*

63 ❡Sed quod ad mulierum zelotypiam priuatim pertinet, iam satis docuimus eam maximè perniciosam esse. Quid verò illis agendum est, vt maritos ab alienarū mulierum amore auertant, discant ex Theanûs (si ea sit) Epistola consolatoria ad Nicostratam zelotypam, quam integram, vti Latina facta est à Ioanne Brechæo, huc transcripsisse non grauabor. *Vxoribus zelotypis quid agendum.*

THEANO NICOSTRATAE SALVTEM. *Theanus epistola.*

Intellexi viri tui insaniam, quòd scilicet amasiam habet: illius verò tu zelotypia capta es. Co-

gnoui sanè uon paucos eo morbo laborantes; quippe qui id genus mulierculis irretiti, ac (vt videre licet) occupati, meote omoino eateant. Tu verò è coottario exaoimaris, noctesq; atque dies mœroribus exigis, ac nescio quid in eum moliris. Meliora quæso, ô Nicostrata. Vxoris eteoim virtus, mariti non est obseruatio, sed opportuna atque apta quædam simulatio. Quod quidem fiet si idipsom ignorare se dissimulauerit. Quod reliquum est, voluptatis ergo, sui tantùm copiam facit amasia: vxor autem vtilitatis gratia. Atqui vtile est, mala non permiscere malis, nec amentiam amentia prouocare. Adde etiam quædam delicta esse, quæ irritantur acriùs, si criminentur arguanturque: ea tamen silentio dissimulata desinunt ac cessant protinus, noo secus atque ignis, qui nō excitatus extinguitur. Quòd si illum depræhendas, qui ignorare te vehementer desiderat, iam tu latebram, qua vitium delitescebat, aperies: tum deiode palàm peccabit. Nunquid autem existimas, viri tui amicitiam non in probitate esse? id verò est ipsa societatis gratia. Tu itaque persuasum habeas, quandoque futorum, vt maritus ille tuus, illa tandem abstineat, tibiq; adsit, vnà tecum vitam traducturus, & legitimo te amore prosecuturus, illam verò odio. Eius nanque velox & præceps est occasio, vtpote quæ interim fastidium satietatemq; secum habeat. Citò quidem adest, abestq; perinde. Viro nanq; minimè malo breuissima erit ad pellicem occasio. Quid enim, quæso, magis insanum est illa cupidine, quæ rei nephariæ illicitæq; incumbit? Qua ratione persentiet aliquādo, se & rem suam exigere, & honestum prodere. Neminem enim videas, quem sanæ mentis crediderit, qui spoote proprijs studeat incommodis. Quò fiet, vt tuorum erga se meritorum pietate permotus, reiq; familiaris ac domesticæ detrimentum vbi perpenderit, seipsum tandem erga te restituat & resipiscat. Ac tum demum suas ipsius in te contumelias, quibus grauiter criminandum se iudicabit, ægrè ferens, statim ille io pœniteotiam adducetur. Tu verò, ô Nicostrata, dum à meretricibus alienam te præbes, cura, vt modestia apud virum, studio erga rem familiarem, beneuolentia in necessarios, pietate erga liberos excellas. Quapropter ô Nicostrata, zelotypia aduersus illum nulla ratione cootendes. Illas enim, in quibus virtus inest, longè pulchrius fuerit æmulari. In reuocanda autem viri tui gratia imprimis opportunam te præstes oportet. Nam morum quoq; integritas aduersarium quemuis in beneuolentiam adducit: solusq; probitatis meritum est hoos. His demum rebus vxor tum mariti potestatem nancisecetur, eumq; veluti in manu nullo negotio habebit: tum verò plus honoris consequi poterit, quàm si succensum illa sibi colat. Toa igitur victus patientia, idemq; non mediocri verecūdia suffusus, gratiā tuam confestim inire, amicitiamq; reconciliare percupiet: tecumq; beneuolentia maiore & studio contendet. Nam erga te quàm inique antea se gesserit, sibi conscius, tum verò apud se cogitans, quāta vitæ constantia interim egeris, facto tandem eius rei periculo, quanto amore illum complecteris, planè intelliget. Et quemadmodum ab aduersa valetudine dignoscimus iucūdam grassaotis morbi liberationem, sic & amantium iræ familiarem quandam amoris reconciliationem propiùs admittunt. Tu itaque aduersus illam passiooem affectumq; consilio vtere. Etenim si aliquaodo malè habere contingat, ille quoque, animo vt doleas inuitabit. Præterea si in his, quæ ad ornatus dignitatem pertinent, oberret, tu etiam idem in muliebri ornamento pecces. Quòd si rei familiari aliquod detrimētum adferat, idem quoque facias oportet. Sic ad ipsius mores tuos quoque si composueris, dum illum castigas & cohibes, ipsam te castigare etiam videbere. Quòd si ab illo relicto discesseris, scias oportet, de altero te viro periculum esse facturā. Qui si in eodem versetur malo, alium rursus experieris. Atqui iuuenculæ tori expertes, nisi ægrè, esse nun possunt: neque satis gratus est illis cœlibatus. Tu sola alioqui, viri exors, periodeq; vt innupta permanebis. At verò si rei familiaris fueris negligentior, tu & virum perdes, & vitæ tuæ doloris mœstitiæq; plena commuoem molestiam adferes. At de pellice vindictam sumes. Illa dum se bene cautam tuebitur, ipsam te decipiet. Egregiam verò laudem referas, cum viro quotidie iurgijs agere & rixari. Quid plura? vt rixis & conuitijs cohiberi oequit petulantia, sic discordia supra modum crescit irritaturq;. Quid deinceps? Anne fraudis aliquid illi moliri cogitas? Caue ô Nicostrata. Tragœdia etenim dramatum instructa artificio, vbi iura omnia diuina humanaq; Medea violat, vincendam esse zelotypiam edocuit. Quio potiùs, vt oculorum morbum manibus quidem tractari noo licet, ita ab eo zelotypiæ affectu vltionem longè summoueas oportet. Hunc nanque morbum commodiùs extinxeris, dum perferes.

64 ¶Deuique in hac tractatione zelotypiæ illud in meotem venit, quod minimè prætermittendum mihi visum est, Nicolaum illum ex septem, quos Apostoli Diaconos ordinauerunt, cùm de zelotypia suæ vxoris pulcherrimæ culparetur, velut purgandi sui causa permisisse, vt ea qui vellet vteretur. Quod eius factum in sectam turpissimam versum est, qua placet indifferens & promiscuus fœminarum vsus. Cuius rei testes sunt Clemens Alexandrinus lib. 3. stromatôn, Eusebius libr. 3. Historiæ ecclesiast. cap. 23. Theodoritus Cyreoensis Hæreticarum fabularum libr. 3. & Diuus Augustinus io Catalogo hæreseôn, & nos quoque alibi diximus.

Nicolaus hæresiarcha zelotypus.

65 ¶Subiit quoque & illud ad hanc zelotypiam noonihil pertioens, nonnullas esse fœminas impudicas, quæ vt maritos decipiant, suamq; impudentiam adumbreot, simulare se esse eorum zelotypas, cùm nihil minus sint quàm tales. Imò verò potiùs gaudeant, cupiantq; eos aliarum fœminarum cōcubitus solicitare, atque etiam assequi, quo ij minus de ipsis vxoribus sint soliciti, liceatq; illis liberiùs & alios viros appetere. De quibus est illud satyrographi poëtæ de mœcha zelotypa loquentis, vt suprà. Et cum his postremam hanc legem sanciamus:

CONIVGES ZELOTYPIAM, TANQVAM PESTEM OMNIVM TETERRIMAM, PERNICIOSISSIMAM, EXITIOSISSIMAM FVGIVNTO. *Decimasexta Lex connubialis.*

NEC VIRI VXORES CVSTODIA ASSERVANTO.

EASDEM AVTEM AB IMPVDICARVM MVLIERVM, ATQVE ETIAM LIBIDINOSORVM VIRORVM CONGRESSV PROHIBENTO.

A LASCIVIS SERMONIBVS, OBSCOENIS PICTVRIS, LVDIS PVBLICIS, PRAESERTIM IMPVDICIS, OBSCOENIS, ITEM LECTIONIBVS, NOCTVRNIS CONVENTIBVS ARCENTO.

SOBRIAS EAS ESSE DOCENTO.

OTIVM AB ILLIS PROPELLVNTO.

PEREGRINATIONES TOLLVNTO.

LOCA SVSPECTA MVTANTO.

SOLAS CVM IVVENIBVS NON PERMITTVNTO.

CASTOS SE EXHIBENTO.

HAEC OMNIA SI PRAESTITERIS, ET TAMEN VXOR IMPVDICA FVERIT, PATIENTER FERRE MEMENTO.

VXORES VIROS AB EXTERNARVM MVLIERVM AMORE ET CONCVBITV, MODESTIA, OBSEQVIO, PVDICITIA, ET DISSIMVLATIONE REVOCANTO.

GLOSSA SECVNDA, IN EAM PARTICVLAM TEXTVS,

En pouuoir de son mary.

1 SED NATVRAE his relictis, ad nostram consuetudinem propiùs accedamus, quæ dicit vxorem esse in potestate mariti. Quæro, an id etiã intelligatur in sponsa, vt videlicet nondum consummato matrimonio sit in potestate sponsi. Et certè primùm videri potest id in sponsa procedere: quoniam appellatione vxoris venit sponsa, quemadmodum & sponsus mariti: iuraq; in vno loquentia, habent locum & in altero. l. si sponsa. ff. de iure dot. & l. lex Iulia. ff. de fund. dota. & l. item apud. §. sponsum. ff. de iniu. & l. si vxor. §. diuus. & §. si minor. ff. de adult. & l. non sine. C. de bon. quæ libe. & l. assiduis. §. j. C. qui potio. in pigno. hab. & l. ij. §. si sponsa. C. de priui. cred. Et quod disponitur de nuptiis, habet locũ & in sponsalibus, vt est text. in l. tutor. §. j. & l. oratio. ff. de sponsal. per quos ita dicit Panorm. consi. lxv. cuius factum ita incipit, Casus, quidam Raynerius, in iuris dubio lib. 2. Et facit tex. in l. in sponsalibus. §. j. ff. eo. vbi in sponsalibus eorum consensus exigitur, quorum in nuptiis desideratur, & in l. cui fuerit. ff. de condit. & demonst. & quod voluit glos. in l. ea quæ. la ij. ff. ad municip. & l. eum qui duas. C. de adult. & in §. patitur. in verbo, per vxorem. Institu. de iniur. & in §. iidem rescripserunt. in verbo, mariturũ. Instit. de excu. tut. Ex qua not. Angel. Aret. ibi, quòd statutum in vxore, habet locum in sponsa, & contrà. & in c. 2. in verbo, electo. de translа. præla. & in c. discretionem. de eo qui cogno. consan. vxor. suæ. & in c. canonica. in gloss. iij. de senten. excom. & iterum in c. si verò. in verbo, vxore. eod. titu. & Bart. in l. cùm pater. vbi est bonus text. ff. de parricid. & in l. nihil interest. per illum tex. ff. rer. amor. & Bald. in l. Deo nobis, col. ij, versi. sed iuxta hoc pone: per illum tex. C. de episc. & cleri. & in l. vlti. C. de dot. promis. & in l. j. in ij. q. C. vnde vir. & vxo. & in l. j. col. v. versi. quintò quæro. C. vnde vi, vbi dicit, quòd sicut maritus potest defendere vxorem, ita sponsus sponsam: quia vtriusque est idem iudicium, per quædam ex iuribus suprà allegatis, & quod late consuluit Pano. consi. 79. Christi, eiusq; matris, versic. videtur primò, lib. 2. Hincq; etiam generi, & nurus appellatione sponsus quoque, & sponsa continentur: Sicuti & soceri, & socrus sponsorum parentes l. Labeo. § & generi. ff. de gradi. affin. Et vt scribitur in l. Seruius. eo. tit. Soceri, & socrus, & generi, & nurus appellatio etiam ex sponsalibus acquiritur.

Sponsa an sit in potestate sponsi, ut uxor uiri.

Sponsa an ueniat appellatione uxoris.

Statutum in uxore, habet locum in sponsa, & contrà.

2 ¶Facit præterea & hæc ratio, quod de proximo futurum est, id vtique pro iam facto habetur. tex. est in l. pen. & ibi Bart. & alij. ff. de mili. testa. vbi pro cincto habetur, qui proximè cingendus est, sicut etiam ibi no. glo. Et ideo Bal. ita summat illũ tex. propinqua potentia actui habetur pro actu. id quod etiam ex eo tex. dicit idem Bal. in l. si impuberi, in fi. prin. ff. de tuto. & cura. dat. ab his, sed & ipse Bal. in ea ipsa l. pen. ex ea not. quòd qui proximè debet consecrari, habetur pro consecrato. Sed & idem in l. j. col. pen. versi. quid si filius. ff. solu. matr. dicit per illum tex. quòd Licentiatus in fauorabilibus habetur pro Doctore: quia qui est in potentia propinqua actui, videtur esse in actu: quod & ipsum voluit idẽ Bal. in l. qui indignus. ff. de Senato. & Soc. consi. 70. vtrùm primò licentiatus, col. ij. versi. quintò principaliter, lib. 4. vbi & ex hoc dicit, priorem Licentiatũ esse præferendum posteriori, qui postea doctor factus est, quod & idem voluit Ang. Aret. in §. quædã actiones. col. x. versi. quæro de quæstione contingenti, Instit. de actio. per tex. in l. j. C. de consuli. lib. 12. & Io. Lupus in repe. Rubricæ de dona. inter vir. & vxo. §. xxxviij. propè per totum illum §. De eo tamen quod diximus, Licentiatum haberi pro Doctore, vide Rom. qui contrarium tenet, consi. cccxxxiij.

Pro facto habetur, quod proxime futurum est.

Propinqua potētia actui pro actu habetur.

Licentiatus pro Doctore an habetur.

quo ad primum articulum, in ij. dubio. & Alex. in addit. Bart. in l. vlt. ff. de obseq. patro. præstand. Sed & de illo tex. in d. l. pen. quantum ad id de quo tractamus pertinet, vide Vigilium Phrysium in §. sed & si quis. in glo. j. Instit. de mili. testa. qui aliter videtur eum intelligere.

5 *Pro cancellato est statim cancellandus. Bannitus non est, qui verbo tantum à banno est liberatus. Bannitus an censeri debeat qui statim reuocandus est?*

¶Tamen per illum ipsum tex. in d. l. pen. ipse Bal. consi. xxj. processus. lib. 5. dicit, quòd pro cancellato habendus est, qui de proximo est cancellandus. Et in simili Bart. in l. emptor. §. j. in fin. & ibi quoque Bal. & Ang. ff. de pact. quòd qui verbaliter, vt ipse dicit, tantùm est liberatus à banno, nõ dicitur amplius bannitus, licèt nõdum actualis cancellatio sit secuta. & idem voluit Ang. & Imo. in l. j. ff. de his quæ in testa. delen. & latè consuluit idem Ang. consi. cclxxxviij. visa themate, in ij. dubio. Et simile quippiam voluerũt Bal. & Pau. Cast. in l. si non sortem. §. adeò. ff. de condi. indeb. quòd qui statim rebanniendus est, id est, à bano reuocandus, pro iam rebannito habetur. Quod & idem voluit ipse Bal. in l. j. §. serui. & ibi etiam Ang. ff. de S. C. Syllan. vbi dicunt per text. inibi, quem dicit Bal. ad hoc meliorem, quàm quemuis alium, quòd huiusmodi rebanniendus non potest offendi. Quod propemodũ voluit ipse Bal. in l. fideicommissa. §. si quis illicitè. ff. de leg. iij. & in l. si creditoris. & ibi quoque Pau. Cast. C. de fideicom. & idem Paul. Castr. in l. mulier. §. non est dubitandum, per illum textum, ibi quoque Alex. ff. ad Trebel. & Cepol. qui hoc multùm cõmendat, consil. causarum criminal. vj. veritas primi dubij, col. iij. versic. item pro hoc facit, quod iterum repetitur ferè ad verbum, consi. xxxix. incip. Baptista. Fran. Aret. in l. qui à latronibus. §. si quis. in ea. col. vij. versic. & idem est dicendum. ff. de testa. Super quo tamen vide Bald. post. Iaco. Bel. & Iac. Butr. consi. cxl. hæc quæstio fuit, lib. 4. & eundem Bald. Imol. & Alex. in l. huiusmodi. §. si ita. ff. de legat. j. ipsum Bald. in l. Labeo. §. sed etiam. ad fin. ff. de pactis. & Felin. in c. eam te. col. xvj. versicu. erat iste, extra de rescript. & Philip. Deci. consi. cccclxvij. viso casu, col. j.

4 *De eisdem rebus.*

¶Est & ad idem tex. quem Bald. in d. l. pen. allegauit, in l. qui se dicit. ff. de iudi. vbi pro liberto habetur, qui statim à seruitute liberandus est. & in l. Fulcinius. ff. qui. ad liber. pro. non licet. quam Bart. ita summat, paria sunt, aliquid in esse consistere, vel in eo statu, qui de proximo rem producit in esse, & in l. non tantùm. in princip. ff. de excu. tut. cui Alberi. hanc epitomen adscripsit, Aliquid esse factum, vel de proximo faciendum, paria sunt. & in l. item legato. ff. de legat. iij. vbi pro dato habetur, quod dari paratũ est. & in l. si quis cùm sciret. ff. de vsucap. pro empt. vbi perditum censetur, quod statim perdendum est. & in l. qui penè. §. diuus. ff. de manu. Ex quo not. Benedict. Plumb. quòd licèt detentus ex causa capitali non sit fideiussoribus relaxandus, vt not. Bart. in l. j. de custo. reor. Tamen si constat de innocentia. & sit conclusum in causa, ita quòd proximè sit absoluendus, debet relaxari. quod dictum pro singul. citat Ias. in l. naturaliter. §. nihil commune, col. xxix. versi. ego vltra scribentes. ff. de acquir. poss. Sed & hoc quoque voluit Iac. Butr. & post. cum Bald. in l. sed & si is. ff. de in ius vocand. per text. quem Bald. dicit singul. in l. nullus. ibi, donec reperient. C. de exhib. re. & tetigit idem Bald. in l. ij. C. de custo. re. & sequitur Franc. Aret. in l. iij. §. si seruus. col. ij. ff. acquir. possess. Quibus adstipulatur, quod scribit Bart. in l. si pecuniam. §. sed etsi acceperit, in fin. & ibi Angel. qui cum §. legit cum §. si seruum. etiam, in fin. ff. de condi. caus. data. non tam diligenter custodiendum esse, qui proximè absoluendus est.

5 *Pro condemnato an habeatur qui statim est condemnandus.*

¶Sed & per text. in d. §. diuus. dicit Paul. Elea. in clem. pastoralis. de re iudic. quòd pro condemnato est, qui statim condemnandus est. ad quod etiam est text. in d. l. qui penè. §. j. ff. de manu. & alius not. in l. quamuis indubitati. C. de adult. per quem decidit nota. Bald. ibi, & in l. si pro ea, in vj. qu. C. manda. quòd quemadmodum agit fideiussor condemnatus contra reum principalem, vt eum eximat, & liberet. l. Lucius. in fi. ff. eod. ita & qui de proximo condemnãdus est, ad quod etiam allegat text. in auth. vt cùm de appel. cog. in princ. sequitur Alex. in d. l. iij. §. si seruus quem. col. vlt. ff. de acqui. poss. Et Iason in l. admonendi. in lectu. ij. col. xij. versicu. confirmatur ex eo, qui est in num. 54. & ibi quoque Fran. Purp. col. vj. versi. quintò infertur. ff. de iureiur. Idem Iason in auth. si qua mulier. col. vij. versic. ad idem facit, quod vult. C. de sacrosanct. eccles. & in l. diuortio. §. interdum. col. vlt. ff. solu. matr. & in l. naturaliter. §. nihil commune. col. xxiij. versic. ad idem bene facit. Et ob id dicit etiam Paul. Castr. in dicto §. si seruus. quòd proximè banniendus, ita pro bannito habetur, vt impunè offendi possit, ex forma statuti permittentis offendere bannitos. quod tamen latè reprobant Alex. & Fran. Aret. ibi, quibus accedo fretus autoritate, præter eos, Bal. in d. l. fideicõmissa. §. si quis. ff. de leg. iij. licèt eum sequi videatur Ias. consi. cxxxiij. in casu ad me transmisso, col. vlt. lib. j. Sed vtcunque sit de ea re, superiora nõ modicum fulcit, quod pulchrè dicit ipse Bal. in d. l. nullus. fermè ad fin. C. de exhi. re. quòd quando quis est plenè conuictus & confessus, non solùm in carcere detinendus est, sed & in compedibus, veluti ad pœnam proximam destinatus & deuotus. Pro quo tex. est comparans iudicatum & conuictum, in l. ij. §. lege Iulia. ff. de testib.

6 *Sententiã iam latam esse, & esse conclusum in causa, paria sunt.*

¶Et aliàs semper paria sunt, iam latam esse sententiã, & futurum vt proximè feratur, quia conclusum est in causa, vt voluit Cyn. in l. alia. C. de his qui. vt indig. Io. And. in c. a. de in integ. rest. lib. 6. Bar. in l. si mater. §. eãdẽ. in fi. ff. de excep. rei iud. per tex. & gl. in l. si tem. §. vlt. ff. de euict. Idẽ Bar. & Bal. in d. l. quãuis indubitati. in fi. C. de adul. & idem Bal. in l. error. in ij. & iiij. q. C. de iur. & fact. igno. & in l. incerti. col. vj. vers. vij. quæritur. C. de interd. & in l. j. col. ij. versi. sed hic dubitatur. C. ne ex delict. defun. & Panor. in c. pastoralis. de excep. Ro. in repe. d. l. admonẽdi. col. iiij. versi. est adden dum. & ibi Pau. Cast. col. v. versi. ex his Bar. collig. & Ias. col. ix. versi. sum in secunda solutione. ff. de iureiur. Idem Rom. in l. si Titius. ff. de verb. oblig. Alex. in l. si mulier. ff. solu. matri. Feli. in c. cùm dilectus.

dilectus.in princ.extr.de fide instr.& Philip.Dec.in l.edita.col.vj.versi. & licèt Bart.C.de eden.& Steph.Bertr.consi.cclxviij.cùm iam & diu,nu.2.lib.2.Ias.consi.82.visis & diligenter,col.vlt.lib.1.

7 ¶Ad idem etiam tex.no.in l.vestimẽtum.ff.de auro & argento legato,quem dicit sing.& vnicum Barb.in tractatu de præstantia Cardinalium,in v.q.j.partis,col.iij.versi.& si dicatur ad hoc,quòd ea quæ sunt in fieri(vt ipse loquitur more Græcorũ)censetur esse in facto.& illum tex.dicit item valde sing.idem Barb.consi.lvij.præclarè scribitur,col.v.versi.item facit,quòd d.priuilegium.lib.1.& iterum consil.xiiij.clementissimi,col.ij.lib.item 2.& in cle.causam.char.xiij.in paruis versic.sed dubium esset,de elect.Et alibi dicit,literis aureis scribendum ipse Barb.consi.lxxxj.præclarè,& luculenter,col.ij.lib.4. Verba autem illius l.quia vulgò in antiquioribus codicibus sunt corruptissima,libuit hîc inserere emendata: Vestimentum id est,quod detextum est,etsi desectum non est. Id est,si sit consummatũ,quod in tela est,nondum tamen pertextum vel detextum, vestimẽtum appellatur.Super qua l.Nicol.Neapo.referens Iac.Are.dicit eam esse notandã ad statutum loquẽs de vestimentis,vt habeat locum in eo,quod in tela est. Ex quo dicto & illud notandum est,eam legem procedere in materia stricta. Statutũ enim est strictè interpretandũ,& propriè,iuribus vulgatis.Et ita ad hoc notauit illud dictũ Barb.consi.xxj. præclarè dicit dominica veritas,col.ij.lib.2.

De eadem re.

Præcedentia procedũt,etiã in materia stricta.

8 ¶Facit etiam tex.in l.& si non fiut.§.insecti.ff.eo.titu. de auro & argento legato. Per quem dicit Bart.in l.quo minus,in v.q.in princ.ff.de flumin.quòd cœptum habetur pro completo.Quod & idem dicit ex eod.tex.ipse Bar.in l.cætera.§.sed si separauit.ff.de leg.j. Sed & in eam quoque rem text.est in l.j.§.sed in eo quem.ff.de Senatusconsulto Syllaniano. Ex quo not.Bart.in princ.quòd illud,quod fieri debet de proximo,habetur perinde,ac si factũ esset, & in l.si fundum.§.vlti.ff.de fundo dota.vbi præscriptio infra proximos dies perficienda , pro completa habetur. & in l. non tantùm.in princ.ff.de excusat.tutor.vbi pupillus proximus pubertati,pro pubere habetur, quantum ad id,vt non præstet excusationem suo tutori:veluti tutela eius habeatur pro finita,quæ statim finitur. Et per illum etiam textum dicit Bart.in l.si quis.§.vlti.ff.quod met.caus.paria esse, aliquid esse proximè futurum,& iam esse productum in esse.

De eisdem rebus.

Præscriptio statim cõplenda, pro completa habetur.

9 ¶Et etiam tex.in c.ecclesiæ.de immunit.ecclesi.per quem not.Panor.ibi in iij.no.& iterum col.ij. quòd basilica nondum consecrata,proximè tamen consecrãda,gaudet priuilegiis ecclesiarum, ac si iam esset consecrata,& in c.vlt.ext.de Iudæ.vbi baptizatus,& mox baptizandus, eodem vtũtur priuilegio. Ex quo not.ibi Pano.& Fel.quòd idem priuilegium debetur rei factæ,& rei quæ est in fieri.& in c.Pisanis.ext.de restit.spol.ex quo no.Panor.ibi col.ij.versi.not.singul. & etiam consil. lxxxv.in præsenti quæstione,col.ij.versi.igitur hanc spem,lib.1.quòd potentia de facili reducibilis ad actum,habetur pro actu.& text.in c.religioso.de sent.excom.lib.6. quòd qui religionem ingreditur,licèt nondũ sit religiosus,donec tacitè aut expressè fuerit professus,si quis tamẽ in eum violentas manus iniecerit,excõmunicationem nõ euadit,perinde ac si religiosum percussisset,nimirũ qui proximè religiosus est futurus,& ad id iã destinatus. De quo vide,quæ nos ampliùs diximus in nostro tractatu Retractuũ,tit.j.§.j.in glo.8.in verbo, *Le parent*,nu.30.sed & hac ratione.

De eadem re.

10 ¶Et quod dicit glo.not.eum qua transeunt omnes,in l.j.in princ.in glo.ij.ad medium, versicu.sed quid si non est in conspectu.ff.de acqui.pos.quæ voluit nihil interesse, an res sit in conspectu an verò proxima,vt statim conspici possit. Cui adstipulatur , quod dicit Bald.in d.l.non tantùm. in princ.ff.de excus.tuto.id quod propè est, nihil distare videri. Quod sumptum est ab Aristotele, lib.2.Physicorum,& text.in l.præsens.ff.de procur.vbi præsens habetur,& qui in hortis est,& qui in foro,& qui in vrbe,& qui in continentibus ædificiis. Et quod Homerus scribit Odyssææ 1.de Vlysse,qui terræ natalis fumum videre surgentem mirè cupiebat:

De eadem re.

Fumus patriæ.

ἱέμενος ϗ καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι
ἧς γαίης.—

Ex quo illud Ouidij lib.1.de Ponto,Eleg.4.ad Rufinum:

Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.

Ex hocque,Fumus patriæ,in prouerbium abiit,de re admodum optata. Nam Philostratus in Ariadne,ὁ Θησεὺς δ' ἐρᾷ μὲν,ἀλλὰ τοῦ τῶν Ἀθηνῶν καπνοῦ. Id est,Theseus verò amat quidem,sed Athenarum fumum. Lucianus in Encomio patriæ, καὶ ὁ τῆς πατρίδος αὐτῷ καπνὸς λαμπρότερος ὀφθήσεται τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. Id est, Ac patriæ fumus luculentior homini videtur, quàm ignis alibi. Igitur qui fumum patriæ in conspectu habet,is iam patriam ipsam attigisse videtur.

Prouerbium.

11 ¶Quodq; dicit Bal.in d.l.diuortio.§.interdũ.per glo.ibi.ff.solut.matri.quòd fructus proximè colligendi habẽtur pro collectis,& sequitur Iason ibi,col.vlti.hoc tamen limitans,& in d.l.admonendi.col.xj.versic.decimò facit,quòd fructus in j.lect.& in d.l.cætera.§. sed si separauit.col.iij. versic. quartò inquantum.ff.de lega.j.& Ioan.Lup.in dicta repet.rub.de dona.inter vir.& vxo.§.xxxviij. col.j.Cui consimile est,quod à Paul.Cast.responsum est,consi.cxxxij.videtur dicendum quòd dictum frumentum,col.ij.versi.breuiter ego puto,lib.1. si testator mandat distribui pro anima omnia bona sua mobilia,in id legatum venire fructus pendentes proximè colligendos:tanquã ij pro collectis,atque ita pro mobilibus habeantur,arg.d.l.penul.ff.de milit.testa.iam toties allegatæ,& l. fundi.in fi.ff.de actio,empt.vbi destinatio(inquit)ad vsum in quo fiat, habetur pro facto.& eius, quod voluit (vt ipse dicit) Barto.in l.vlt.ff.de requir.reis, quòd in fructibus pendentibus,æquè ac

De eadem re.

Fructus statim colligendi pro collectis habentur.

in separatis,cadit sequestratio,vt qui statim sperantur separari. Et illud dictum Paul.Cast. sequitur Phil.Dec.consi.cccclxxij.testator legauit,col.j.Et idem quoque voluit Ias. in l.si fideiussor. §. si satisdatum,col.j.versic.secundò not.ff.qui satisd.cog.vbi erranter citat l.j.§.vlti. & ibi Bart.ff.de requi.reis,cùm vellet,ni fallor,allegare dicta in l.vlt.cod.tit.nec enim d.§.vlti.nec Bart.ibi quicquã dicunt,quod huc spectet.Dicta autem l.vlt.nonnihil facit,vt diximus , & declarauimus in nostro tractatu Retractuum,titu.j.in glo.vij.in verbo,*ou autres choses*,num.44.at si per se.

12 *De eadem re. Vestium appellatione venit pannus apud sartorẽ sectus ad conficiendam vestem. Immatriculatus censetur, statim immatriculandus. Magistratus statim ineundus, pro inito habetur.*

¶Dicit quoque idem Bar.in l.ex facto.§.rerum.ff.de hære.instit.quòd si testator legauit vxori vestes,quas in domo habebat,venit in huiusmodi legatum pannus apud sartorem insectus,vt ex eo vestes conficeret,tametsi nondum sint factæ,nondumq; domum delatæ. Quod dictum commendat,& sequitur Franc.Cremen.sing.lxiij.testator legauit.Sed & Ang.in l.ex eodem.ff.de mili.test. dicit,quòd statutum puniens offendentem scholarem immatriculatũ,habet locum in offendente scholarem statim immatriculandum,quem scilicet iussit Rector immatriculari , licèt nondum sit immatriculatus:quia de proximo immatriculandus,habetur pro immatriculato.Id quod dicit voluisse Iacob.Butr.in l.si quis id quod.§.cùm proponitur.vbi & hoc sequitur Alex.in princ.eius l. col.j.ff.de iurisdict.omn.iud.& sequitur etiam Ias.in d.l.admonendi.col.x.versic.ad idem text.sub num.55.& in d.§.interdum.& Feli.in d.c.eam te.vbi suprà,de rescr.& Io.Lupus vbi etiam suprà. Ad idem facit,quod not.Ang.in l.item veniũt.§.præter hæc.per tex.ibi.& glo.in verbo,consules. ff.de petit.hæred.quòd qui destinatus est ad magistratum,vt illum proximè ineat,iam & iniuisse videtur,ipsiusq; nomine appellatur. Ex quo dicit manasse consuetudinem in partibus Tusciæ, quòd gubernatores ciuitatum in fine eorum magistratus,cùm res graues occurrunt,faciunt conuocari ad consilium electos eorum successores,quamuis nondum sint de collegio, vt communi examine & tractatu habito, deliberent quid faciendũ sit:nec propterea impugnari potest illa deliberatio,tanquam incapaces interuenerint,per illum text.& glos.quod dictum commendat Cacia.in repet.d.l.admonendi.col.xxj.versic.in eadem ibi distinct.ff.de iureiur. vbi & ad hoc multa adducit.& text.in clem.ne Romani,de elect.

13 *De eadem re. Mulier copulata censetur quæ statim est copulanda.*

¶Et quod dicit Saly.huic nostræ quæstioni multò propiùs accedẽs,in l.cùm te.in fi.C.de don.ante nup.quòd mulier pro cõiuncta & carnaliter copulata à viro habetur,quę de proximo est copulãda.Quod dictũ sequitur Ale.consi.cxxix.super primo,col.iij.versi.istis sic præmissis,lib.7.& pro sing.refert Fel.in c.tertio loco,col.iiij.versi.& retẽta,de præsump.& Hip.Marsi.in l.j.col.ij.ff.de sica.& sing.cvj.qui de proximo.Idq; quod not.voluerũt Anto.Dom.Imo.& Feli.in d.c.eam te.ille col.iij.versi.no.quòd mandatum,& iterum col.pen.Domi.in xij.not.& rursum ad fin.Imo.col.vj. versi.& idem dicit,& Feli.quo loco suprà citauimus,extrà de rescrip.quòd quemadmodum vicarius,siue vices gerens,non potest adimplere mandatum,subrogato principali qui mandauerat, ita & eo subrogari cœpto,tametsi non est perfectè promotus,propter spem proximæ promotionis.

14 *De eadem re.*

¶Quorum sententias adstruit Domi.in c.penderet,in fi.50.dist.quòd is qui dicit in supplicatione, quòd scribebat in registro Papæ,non dicitur mentitus,licet nondum cœpisset scribere,ex quo erat ad id deputatus,& de proximo debebat incipere. Et idem fermè in alio casu dicit ipse Domi. in c.cùm in illis.§.j.in princ.per text.in verbo,scribimus,de præben.lib 6.de Papa,qui concesserat gratiam cuipiam,dicendo,Tibi qui scribis,& cætera,& ille nondum scripserat , quia scribendi occasio nondum occurrerat,sed erat in id deputatus ab eo,qui eius rei potestatem habebat.& sequitur Maria.in repet.c.de multa.col.lij.extrà de præbend.& Ias.in d.authen.si qua mulier.vbi & hoc commendat,& Felin.in d.cap.eam te.vbi suprà,& Ioan.Lupus,vbi suprà.

15 *De eadem re.*

¶Nec hinc admodum dissidet,quod Nicol.Lyr. enarrans illud Matthæi 1.cap. Iosias autem Hieconiam,& fratres eius in transmigratione Babylonis,ita eum locũ exponit,Non quòd tunc esset transmigratio,sed quia proximè imminebat.Et alibi,Ioannis 3.cap.in illis verbis,Qui non credit, iam iudicatus est,id est (vt ille ipse exponit)habet in se manifestam causam condemnationis:sicut ille dicitur mortuus,qui iam habet in se manifestam causam proximæ mortis:quasi diceret, nihil referre,an aliquid iam euenerit,siue factum fuerit,an verò proximè sit futurum. Cui & simile est omnino,quod Bal.in d.cap.t.in princ.titu.qui.mod.feud.amit.no.ex illo text.qui ad hoc est optimus,quòd mortuus,& ad mortem vulneratus,æquiparantur. Quod & idem voluit ipse Bald.in l.j.C.de nundi.& in l.bello.in fin.ff.de execu.tut.& in l.damni.la j.§.Sabini.per text.ibi.ff.de dam. infect. De quo etiam est text.in l.huic scripturæ.ff.ad legem Aquil. quem ad hoc ponderat Petr. Anch.consi.ccccxxx.fuisset expediens.& alius tex.in l.ita vulneratus.eo.tit.quem Bart.no.& hinc occasione sumpta quærit,an possit statim homicidij accusari,qui aliũ letaliter vulnerauit.& etiam text.in l.in hac.ff.de condi.trit.per quem dicit Bald.in l.dos data.C.de dona.ante nupt. quòd qui est in articulo mortis,mortuo æquiparatur.& bene etiam facit,quod dicit glos.in l. qui Stichum. ff.de confes.& in §.j.in verbo,morientibus,Instit.de lege Fus.Ca.tol.

Mortuus an censeatur, qui est letaliter vulneratus, uide infra 30.

16 *Anninspiciatur quod euenire potest.*

¶Hanc quoque rationem,non minimùm adiuuat & hæc ratio:Id scilicet,quod euenire potest,potiùs inspici,quàm quod præsens est, si ad illud ipsum præsens status tendit.l.si idem.§.vlti. & ibi Paul.Cast.ff.de iurisd.omni.iudi.& l.qui bona.§.qui inter.ff.de dam.infect.& l.si quis domum.ff. loca.& l.adeò.§.illud.ff.de acqui.rer.do.cum si. Sed sponsa proximè est vxor futura,quod ad primam rationem attinet:ob idque duntaxat desponsata , vt vxor fiat,quod postremæ rationis est. Ex quo & illud consequens fit,vt ea pro vxore sit habenda.

¶Er hane

17 ¶Et hanc partem in specie,& in terminis nostræ consuetudinis,videlicet quòd stante statuto vel consuetudine,vt vxor sit in potestate viri,sponsa quoque dicatur esse in sponsi potestate, nuncupatim tenet Mansuet.vir apud nostros non contemnendæ autoritatis,in tit.de dote & matri.§. item de consuetudine, In quo tamen illud dicit interesse inter vxorem,& sponsam,quòd hæc mortuo sponso iterum reuertitur in paternam,ex qua exierat ,potestatem:illa minimè , mortuo marito. De quo tamen posteà dicemus in glo.seq.num.1.& 5.seq.

Qui dicunt sponsam esse in potestate sponsi.

18 ¶Contra tamen videtur sponsam non esse in potestate sponsi,ex statuto vel cõsuetudine disponente vxorem esse in potestate viri.Aliud enim matrimoniũ est,aliud sponsalia:neque constitutio loquens in matrimonio habet locum in sponsalibus.l.in eo iure.§.hoc caput.ff.de ri.nup. cum si.Propterea contrahens sponsalia,nõ cadit in pœnam appositã contrahenti matrimonium, vt voluit glo.not.in clem.1.in verbo,contrahere,de consang.& affin.quam sequitur & dicit sing. Panor.in c.1.col.pen.de postul.præla.& Ias.in l.cùm quidam.col.3.versic.4.ad idem.ff. de liber. & post.vbi pro eo dicit esse tex.in l.solet.ff.de his qui not.infa.vbi pœna infamiæ, quã subit fœmina nubens infra annum luctus,non habet locum in cõtrahente sponsalia. Et idem Ias.in l.2.col.pen. in fin.ff.de iurisd.omni.iud.vbi illam dicit no.& in l.vlt.in fin.ff. de in ius voc.vbi & illã quoque dicit not.& in l.si stipuler,vt id fiat.in 4.not.ff.de verb.oblig.& in rep.l.quo minus.col.ij.versi.9. ff.de flumi.vbi eam dicit sing.& Philip.Deci.in c.quantò.in 3.not.de iud.& in c.cum in cunctis.§. vlt.in 3.not.de elect.& consil.cclvj.in causa inquisitionis,col.pe.versi. & primò quia verba Clau. Aquen.in repe.l.vt vim.col.xviij.ff.de iusti.& iure.& Hippol.Marsil.in l.is qui cum telo.nu.39.C. de sic.Et idem quod illa gloss.licèt illius non meminerit,voluit Bald.in l.pen.§. docere. in vlt.qu. ff.ne quis eum,cùm dicit , quòd statutũ Florentiæ,disponens,quòd nullus Guelphus possit contrahere matrimonium cum aliqua ex Comitibus Albertinis sub certa pœna,non habet locum in contrahente sponsalia. Et Pe Ane.in c.1.col.vlt.de spons.lib.6.& consi.xxj pro solutione dubiorum col.pen.vers.tertiò ponderandũ.Nam & quamuis vxor vidua infra annum luctus non possit cõtrahere matrimoniũ,alioquin punitur.l.2.C.de secu.nup.tamen potest impunè sponsalia contrahere.l.si quis tutor.§.quamuis.ff.de rit.nup.& l.solet.§.qui vnũ.ff.de his qui no.infa.Et si clericus in minoribus cõtrahat matrimoniũ,perdit beneficiũ:nõ etiam si sola sponsalia cõtrahat.c.1.& ibi Io.And.Panor.& alij,de cleri coniu.Pano.consi.lxij.in controuersia,in 4.dub.in fi.li.2.cum si.

Aliud sponsalia,aliud matrimonium.

Sponsalia cõtrahens an incidat in pœnã contrahentis matrimoniũ.

Beneficiũ nõ perdit cõtrahens spõsalia.

19 ¶Aliud item maritus est,aliud spõsus.l.1.§.& primùm.ff.pro dote.Aliud quoq; vxor,aliud spõsa, l.sancimus.C.de nup.nec venit altera appellatione alterius.c.tertio loco.extrà de præsump. Et in sponsa non est matrimoniũ.l.quòd Seruius.ff.de cond.ob caus.Nam & sponsus,est maritus futurus,& sponsa vxor futura.l.1.cum seq.ff.de spons. At quod est futurũ,nundum est.l.& quæ nondum.ff.de pigno.Ideóque consuluit Signo.Homod.consil.cxliij.in quæstione quæ vertitur inter dominum,quòd statutum disponens,quòd maritus succedat vxori , non habet locum in sponso & sponsa.Sed & Bald.in l.vlt.col.3.versic.sequitur videre.C.vnde legi.dicit, quòd bonorũ possessio,vnde vir & vxor,non habet locũ in sponso & sponsa,allegat d.l.sancimus.& l.pe.§. Iulianus. ff.quod fal.tut.per quam idem quoq; voluit ipse Bal.in l.1.in 2.quæst.C.vnde vir & vxor,vbi etiã Saly.Rapha.Ro.Paul.Castr.Alex.Corne.& alij recenti.& idem Bald.cõsi.xc.maritus illius puellę, in fi.lib.2.& Anto.Rosel.in tract.successionũ ab intestato,col.88.& alibi dicit idẽ Bal.post.Pe.Cy. & Guli.Cu.in l.non sine.in princ.C.de bo.quæ libe.quòd stante statuto vel consuetudine,quòd maritus superstes lucretur certam partẽ dotis,sponsus de præsenti,nihil ex dote lucrabitur mortua sponsa. Quod & idem voluit Bald.ipse in l.si donaturus.§.si quis indebitam.in lec.antiq.ff.de condi.ob cau.& in l.vxores.ff.de his qui no infa.& in l.Deo nobis.colum.1.versi.modò iuxta hoc quæro.C.de epi.& cleri.& consi.184.si qua inquit mulier,lib.3.& consi.199.in causa ista considerandum est,eod.li.3.& cõs.477.factum dignoscitur esse tale,li.4.Pet.Anch.in rep.c.1.in 16.quæst. principali,quæ est 47.chart.versi.quæro de quæstione quæ mihi occurrit de facto,extrà de cõstit. Vbi & hoc generaliter dicit,quòd statutũ loquens de nupta, nõ intelligitur de desponsata tãtùm. Et ibi dicit,se cum Anto.consuluisse, quòd stante statuto , vt filia nupta siue maritata non veniat ad successionẽ,non tamen excludetur sponsa.Ad quod etiam allegat Bald.in d.l.non sine. Sed & idem (vt redeamus)tenet Pan.in d.c.tertio loco.col.4.& seq.extra de præsump.vbi ita dicit se cõsuluisse,sicuti verè consuluit,consi.1.facti contingentia,libr.1.& consi.79.videtur primò,libr.2.& consi.cvij.quatuor sunt,in fi.eod.li.2.& Idem Pan.in c.si inter.de sponsa.& in c.2.de spõs. duo.& in c.ex publico.extr.de conuer.coniug.vbi etiam est bonus tex.& Rapha.Com.consi.30.statuto cauetur,in effectu quòd maritus,col.pen.vbi loquitur de statuto permittente marito relinquere vxori pro eius arbitrio,& voluntate:& Saly.in quodam suo consi.cuius princ.est,Iacobus promisit Stephano.& in l.cùm in te.col.ij.C.de dona.ante nup.vbi longè lateque,& subtiliter eam rem tractat & differit,& inter alia mouetur,quòd verba statuti debẽt sumi in proprio & potiori significato l.1.§.quæ in perpetuum.ff.si ager vectigal.vel emphyt.& c.si quem. de sentent. excommu.

Aliud spõsus aliud maritus.

Sponsus non succedit sponsæ,ut uir uxori.

Vnde uir & uxor,non habet locum in spõso & sponsa.

Sponsus non lucratur dotẽ, ut uir ex statuto.

20 ¶Et ex illis plurimi loquũtur etiam in sponsis de præsenti.Nam & huiusmodi matrimoniũ etiam de præsenti sine concubitu,non dicitur matrimoniũ,quo ad plenum significatũ:vt est glo.quam tamen non allegat,in d.c.ex publico,& bonus tex.in c.debitũ.de biga.Et dicit Theologos tenere, quòd in beata virgine desponsata Ioseph,fuit perfectum matrimoniũ,quo ad sanctificationem, sed non quantũ ad significationẽ.Cuius rei locus est,si quis fortè scire cupiat,in 4.Sententiarum,

Matrimoniũ sine cõcubitu.

dist.30.de quo tamen in Decretis canonicis di.27.q.2.§.ecce impossibilitas.versi.item si cooiuges, & d.§.iuxta hanc.versi.sed obiicitur,& c.genuit.& c.priusquam.cum duob.seq.

De eadem re.

21 ¶In hanc quoque partem multa adducunt Ang.Aret.io §.fuerat,in pe.char.versic.quæro de quæstione quotidiana,Insti.de acti.Barb.consi.2. clementissimum,col.7.lib.4 Pet.Philip.Corne.cősi. 248.io præsenti consultatiooe,lib 2.Feli.& alij recentiores in d.ca.tertio Ioco, extr.de præsumpt. Idem Feli.in rub.ext.de sponsa.& Hippo.Marsi.sing.106.qui de proximo,Geor.Nat.in repet.cap. quamuis.col.28.versi.quintò qoæro,de pact.lib.6.Philip.Deci.consi.540.quæritur in effectu , per rotum,qoos tu ipse videas. Non tamen prætermitteodus est tex.io d.l.in eo iure.in princ.iuncto ver.hoc caput.ff.de rit.nup.vbi,licet liberta vxor patrooi non possit eo inuito alij nubere, potest tamen sponsa. Ex qua re duo probantur ad hanc sententiam multùm accommodata : primùm, quòd sponsa non venit appellatione vxoris : secundum , quòd sponsus non tantum potestatis habet in sponsam,quantum vir io vxorem.Et prædicta proculdubio procedunt in sponsa, de futuro,in qua nullum ios contrahitur. Ideóque etiam in fauorabilibus, statutũ in vxore oon trahitur ad sponsam de futuro,si verum dicit Bald.in d.l.solet.§.quæ virum.ff.de his qui no. infa.

De eadem re.

22 ¶Quin specialiter & in terminis nostræ consuetudinis Io.Fab.in d.l.non fine.C.de bo.quæ liber. tenet expressè,quòd sponsa non sit io potestate sponsi per tex.in l.4.ff.de cond.& demonst.& in l.ea quæ.ff.ad municip.Quæ sententia (vt meum tandẽ iudicium interponam) mihi probabilior esse videtur : tum per ea,quæ dicta sunt,& quæ Docto.in prædictis locis allegaot:tum etiam quia ista coosuetudo est contra ius cõmune,vt dictum est suprà io prin.Ergo est strictè interpretanda,

Statutum non extẽdendũ ex simili ratione. At nec ex maiori.

& intelligenda,vt minùs lædat ius commune,quàm fieri potest.l.2.C.de ooxa. & c.cùm dilectus, de consuet.cum concord.alibi per me traditis.Neque debet extendi etiam,ex simili ratione, vt est glo.à paucis anootata,in c.in fidei.de hæret.lib.6.At ne ex maiori quidem,vt voluit glos. reputata sing.licèt sit omnibus nota,in auth.quas actiones,& ibi latè Doct.C.de sacr.eccle. Debétque omnino intelligi in casu vero,& non trahi ad fictum,vt voluit Io.And.in c.vlti.de consuet.libr.6. & Bart.io l.omnes populi.& ibi recentiores ff.de iust.& iure.& io l. hæres quandoque.ff.de acquir. hære.& Franc.Aret.consi.164.diligenter & maturè,col.3.cum si.Sed quòd sponsa pro vxore habeatur,id ex fictione est,& oon verè,per iura suprà alleg.& dicemus versic.ab hioc 3.

Sponsa sponsi cõcubitũ pati nõ tenetur. Sponsus morte punitur qui sponsam inuitam comprimit.

23 ¶Tum quoque,quòd io eo maximè,in quod de iure communi vxor est in potestate viri,videlicet in coitu,sicuti diximus suprà in prin.nõ est sponsa io potestate sponsi.Neque enim tenetur spõsa spoosi pati coocubitũ:sponsúsque morte ponitur,qui spõsam reluctantẽ rapit.l.1.C.de.rapt.virgi. Ex quo not.Bal.ibi in 7.oo.quòd sponsus io spoosam ooo habet manos ioiectionem:cùm tamen secus sit io viro,qui vxorẽ iouitam potest cõprimere,vt volueruot Guil.Cn.& Bal.in l.raptores. in fi.C.de epi.& cleri.Et Cy.Alberi.Bal.Io.Fab.& Saly.io d.l.1.de rap.virg.Bald. in l.1.in addi. ff. de rei vend.vbi & hoc intelligit etiam in ooodũ cognita,& idem Bal.in l.1.io 2.lect.ff.de rei vẽdi. & io c.iurauit.col.2.ad fi.versi.item oo.hic, ext.de prob.vbi & hoc mirabiliter limitat procedere, cùm vxor est traducta in domũ viri:& secus,si adhuc sit in domo patris:imò,vt subdit,etiam si sit in itioere.arg.l.cùm in te,C.de don.ante nup.Imo.Alex.Ias.& Fran.Rip.io l.miles.§.qui iudicati, ff.de re iud.Ioibi reprehendentes,imò verius interpretantes Bar.qui videtur velle contrariũ.Pan. in c.discretionem.io 2.not.per tex.ibi,ext.de eo qui cog.cõsan.vxo.suæ.Io.Plat.io l.geoerali. col. 2.C.de decuri.li.10.&io §.j.& in §.si autẽ per vim.Inst.de pub.iud.& Cor.cõ.80.placet mihi,post medium,versi.constat enim,li.2.& Cepo.cõsi.causarũ crimioalium 57.super querela,col. 1.versi. & maximè:& Io.Lup.in repet.rub.de dooat.ioter vir.& vxor.§.58.io prioc.Et bene facit text.io c. cùm causa.ad fin.ext.de rapto.& quod ibi no.Io.Ana.col.2.versi.oota aliam ratiooem.

Sponsa domicilium nõ mutat,ut uxor.

24 ¶Sed nec sponsa mutat domicilium,sicut vxor,quę vt suprà diximos , sequitur viri domicilium, vt est tex.in d.l.ea quæ.la 2.& ibi glo.& Albe.ff.ad municip.& no.Bar.in l.vlt.§.item rescripserũt mulierem.post princ.ff.ad muoicip.& ipse Alberi.io l.filij.in prio.ff.eo.tit.Rom.in l.si conoenerit. col.2.versic.quid de sponsa.ff.de iudicijs.Aug.Are.in §.1.col.vlt.versic.quid de sponsa.Iost.de pat. pote.Et ideo sing.decidit Bald.io auth.omnes peregrioi col.1.versi.nota quòd quando princeps, C.Commun.de succes.quòd si statutum dispooeret de lucris inter sponsum & sponsam , si alter

Spõsi domiciliũ non inspicitur ut uiri.

eorum moreretur,oondũ celebrato matrimonio,oon inspiceretur domiciliũ spõsi.Quod dictum pro sing.allegat Feli.in ca.1.col.antep.versic.limita primò,extr.de spoosa.& Iason in l.1.col.6.vers. limita communem conclusiooem.C.de sum.Triuit.& fid.catho.in lect.Paduana,quæ prior est,& io lect.Ticineosi,colum.14.versic.pone cùm statutum dicit.& seqoitur etiam Philip.Deci. consi.

Sponsa sponsum sequi non tenetur.

283.cuius superscriptio incipit,de statuto,de lucro doris,col.5.versi.sed his & similibus. Nec etiam spoosa,sicut vxor,vt suprà diximus,tenetur sequi sponsum,vt oot.glos.Hosti.& Panorm.in cap. de illis.extrà de sponsa.per text.ibi & io l.2.C.de repud.

Respondet ad contraria.

25 ¶Neqve hvic, quod primo loco dictum est,appellatiooe viri & vxoris contineri spoosum, & spoosam,longioribus nuoc verbis respondeodum esse duxi. Nam præterquam qoòd breuiter dici potest,illud procedere in fauorẽ spoosæ,vt not.in d.l.non fine.ooo item in prędiciũ ipsius, vt est tex.in l.solet.§.vlt.ff.de his qui notan.infa.vbi propter hoc not.glo.odia restringi debere.& ita hunc oodum soluit Bald.d.consi.184.libr.3.& Alberi.in 2.partę statutorum quæst.109.sed recento.& Pet.Anc.in rep.d.cap.1.de consti.quo loco suprà citauimus.Et illud quoque,quòd appellatione vxoris non cootinetur propriè sponsa,sed ex quadam interpretatione,vt probat tex. in l.

oratio

oratio.ibi,vt supleatur quod orationi deest.& ibi Bal.ff.de sponsa. Ideóque non habet locum in consuetudinibus & statutis,quæ propriè intelligenda sunt.l.3.§.hæc autem verba.ff.de neg.gest. Certè aliter satis superq; responsum est ex his,quæ suprà dicta sunt, & quæ abundè scribit Salice. in d.l.cùm in re. C.de dona.ante nup.& Fehn.in quibus locis nuper illum citauimus.

16 ¶Huic autem quod diximus,pro confesso habendú,quod proximè futurum est,cingendú scilicet pro cincto,dandum pro dato,& aliaid genus: Respondeo,id quidem procedere,cùm quod futurum speratur,certum est,& euidens,ac infallibile:vt not. dicit Feli.in d.ca.eam te.col.17.versic.alia est,dummodo,extrà de rescri.dicens ita sentire Bal.in dict.l.si pro ea.C.mand.& Panor.in d.c.ecclesiæ.extra de immunit.eccle.& apertè voluit Ang.quem nõ citat,in l.mulier.§.1.ff.ad S.C.Tre. vbi dicit ex eo tex.patia esse,aliquid esse in proximo infallibili,vel esse in re.& ibi quoq; Pau. Ca. loquens de bannito,qui sperat infallibiliter cancellari de banno.& post eum Cep.cons.causarum criminalium 6.veritas,col.4.versic.4.versic.item pro hoc. Quod repetitur consil.39. Et in eadem propè sententia fuerunt domini à Rota deci.231.supposito,col.2.versi.quintum motiuum.

Spes infallibilis pro recerta.

17 ¶At nihil ferè tam certum speratur, neque quicquam tam vicinum, quod non repentinus aliquis casus queat inuertere.Adeóque non esse rerum venturis fidere,vt vix etiam illa sint certa, quæ manibus veluti tenemus. Idcirco Iurisconsultorum sententia est, bestiam vsque adeò letaliter vulneratam,vt proximè capi posit, nondum tamen esse vulnerantis, nisi & eam ceperit. Multa enim(inquiunt)accidere solent,vt eam non capias; vt scribitur in l.naturalem.§.1.ff.de acqui.rer. do.& in §.illud quæsitum est.Insti.eod.Cuius rei ar.dicit no.Barto.post Guil.in l.sciendum.in pe. q.ff.qui satisd.cog.quòd bona patris nõ releuant filiú à satisdatione,quia multa accidere possunt, ne successio patris ad filium perueniat. & sequuntur recentiores ibi.& Alexand.in l.in suis,col.3. versi.pro hoc facit.ff.de lib.& posth.

Spes incertissima res.

Filius ob bona patris non releuatur à satisdatione.

18 ¶Et bene facit ille tex.ad id quod voluit not.Bal.in c.bonæ,le 2.circa medium ext.de elect. quòd iudex non potest inquirere de morte ante mortem,licèt vulnus sit mortiferum:veluti non sit pro mortuo habendus, qui mortiferè vulneratus est. De quo & tu vide Alberi.in 2.parte statutorum. q.53.item quæro si aliquis. Cui simile est,quod dicit idem Bal.in c.1.§.iniuria.col.pen.vers.quæro nunquid possit quis,tit.de pac.iur.fir,quòd non potest de homicidio puniri,qui letaliter vulnerauit,donec vulneratus ipse sit mortuus. De quo etiam per Bart.& recen.in l.damni.§.Sabini.ff.de dam infe.& per ipsum Bal.in c.1.in princ.& ibi etiam Alua. & Car.Alex.tit.qui.mo.feud.ami. & eundem Bal.in l.1.ante fin. C.de nund.& Flor.in l.ait lex.ff.ad leg.Aquil.& Franc.Aret.in l.ex ea parte.§.insulã.col.vlt.ff.de verb.oblig.& Feli.in c.significasti.le 2.col.2.de homi. Est quoq; simile, quod Alber.post Dy.scribit in 2.parte statutorú.q.37.item si quis aliquẽ, quòd si ex forma statuti pro vulnere imposita sit pœna pecuniaria,& aliquis alium mortiferè vulnerauit, potest se defendere per procuratorem,licèt mors sequi speretur,per multa iura,quæ illic allegat.

Mortuus non censetur letaliter vulneratus.

19 ¶Nec enim omnis,qui mortiferè vulneratus est, moritur.l.huic scripturæ.§.1.& l.ait lex.ff.ad leg. Aquil.& l.in ratione.§.si seruus.ff.ad leg.Falci.& text.omnium optimus in l.1.§.vlt.ff.de S.C.Syl. Sicut nec omnis,cui letalis est morbus,moritur,vt videre licet apud Gale.in lib.6.Aphon.Hippocratis,c.18.Et vt scribit Tullius ad Atticum,lib.9.Epist.12.Aegroto dum anima est,spes est.Quod sumptum videri potest ex Theocriti Idyllio 4.

Mortiferè vulneratus nõ semper moritur.

Aegroto dũ anima est, spes est.

θαρσεῖν χρή, φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον,
ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες. Id est ad verbum:

Confidere oportet,amice Batte:forsan cras erit melius.
Spes in viuis,desperati autem mortui.

Philelphus autem in quadam oratione ita vertit carmine,non infeliciter:

Fidere,Batte,decet:melius cras forsan habebis.
Sperandum est viuis:non est spes vlla sepultis.

Spes semper viuis.

Eobanus autem in hunc modum:

Omnibus in rebus viuis sperare relictum est:
Lumine nam vita functis spes nulla medetur.

Aut etiam depromptum est ex illa Hecubæ ad Andromachen sentẽtia,apud Euripidem in Tragœdia,cui Troiades nomen est:

ὦ παῖ,οὐ ταὐτόν τῷ βλέπειν τὸ κατθανεῖν.
τὸ μὲν γὰρ οὐδέν:τῷ δ' ἔνεισιν ἐλπίδες.

Non idem,ò filia, viuere,& mori:
Hoc enim nihil est:vitæ verò insunt spes.

Et huc haud dubiè alludit Virgilius si is est,in Obscœno carmine,cùm inquit ad finẽ eius operis:

Dum viuis sperare decet.—

Et Alciatus noster in suis Emblematis,in simulacrum Spei:

Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos sperare decet,pracido sepultis.

Et illud quoque Cliriphonis Terentiani in Heauton.

Liceat modo viuere,est spes.

Et faciunt,quæ scripsit Io.And.in c.fine culpa.col.3.vers.quintò multum hoc adiuuat,de reg.iur. lib.6.

lib.6.dum hanc inter alias rationes reddit; quare matrimonium contrahi potest in extremis. Id quod certè est contra id, quod suprà num.15.diximus ex Nicol.Lyr.& Bald.

30 ¶Alibi quoque dicit Iurisconsultus, non videri ædium esse, quod domus causa paratum est, si nondum perfectum est, quamuis sit in ædificio positum: ita dicit tex.in l.fundum.§.item insulæ.ff.de act.emp.per quem dicit Bal.in l.sed Diui fratres.ff.de teru diu.non haberi, neque dici perfectum, quod dispositum est ad proximè perficiendum. Sed & alibi habemus text.in l.si nōdum.C.de fur. quòd res destinata ad templi dedicationē, non propterea templi est. ex quo not Bal. quod aliquid non recipit denominationem ab eo quod erit, sed ab eo quod iam est. Ideo (inquit) licèt testator mādet in domibus suis templum construi, nondum tamen templum est. Item si ciuitas interficit electum, non tamen dicitur interfecisse Episcopum. Porrò Bal.consi.195.laudare.col.2.versic.sed quicquid, lib.2.dicit, quòd sicut posthumus ante natiuitatem non rumpit testamētum, licèt sit in potentia nascendi: Ita damnum, quod est in potentia nocendi: antequam noceat, non rumpit pacem. Nam potentia, antequam deducatur in actum, æquiparatur conditioni: vnde interim non nascitur obligatio l.1.in fi.ff.de condi & demonst.& l.Interdum.ff.de verb.obli.& l.Arethusa. ff.de stat.homi. Sic non absimiliter, licèt sponsalia non ob aliud fiant, quàm vt matrimonium perficiatur: dicuntur enim sponsalia spes matrimonij.l.si vxor.ff.de adult. licèt item sponsa ad id sit destinata deuotáque, vt vxor statim fiat, nondum tamen vxor est: multa enim accidere possunt, ne etiam vxor fiat. Nempe matrimonium cum alio interim contractum, mors aut sponsi aut sponsæ, ingressus religionis, impedimentum recenter compertum, & alia propè infinita.

Aedium non est, causa eau vt paratum. Destinatio rei pro re perfecta non habetur.

31 ¶In quam tam vetus est à Catone relatū prouerbium, in oratione de Aedilibus vitio creatis, Inter os & offam multa interuenire posse. quod adnotat è nostris Ioan.And.in cap.cōmissum.extrà de decim.& Cardinalis Alexander in c.cōmissum.ext.de sponsa.& Iason in d.l.sciendum. in prin. col.pen.versi.tertiò quærit Bar.ad confirmationem decisionis ipsius Bar.ibi, cuius nuper meminimus. Verba autem ipsius Catonis non grauabor adscribere: sunt enim huic loco maximè accommodata: Nunc (inquit) ita aiunt, in segetibus, & in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiam spem ponere. Sæpe audiui, inter os & offam multa interuenire posse. Verùm inter offam atque herbam, ibi verò longum interuallum. Refert Gellius li.13.c.17. vbi & in eandē sententiam affert aliud adagium, sed Græcum, quod est Palladæ, ex lib.1.Epigrammaton:

Prouerbium. Inter os & offam.

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Id est,

Multa cadunt inter calicem supremaq; labra.

Quod & ad Homerum refert Stobæus Ser.109. Et eius quoque meminit Heraclides in Politiis, & Lycophron in Iambis. Cuius si quis originem scire velit, legat Erasmū Chiliadis 1.centur.5. prou.1. Et simile est illud prouerbium apud Festum Pompeium, inter manum & mentum.

Prouerbium.

32 ¶Quibus quidem monemur, ne spem in rebus quantumuis proximis ac vicinis reponamus. Est enim spes omnium rerum fallacissima, minimáque pars earum rerum, quas speramus, ex sententia succedit. Lepidissimum est Græcum illud disthichon incerti autoris, lib.1.Epigrammaton:

Spes rerum omnium fallacissima.

Ἐλπίδα καὶ Νέμεσιν ξυνοὺς παρὰ βωμὸν ἔτευξα,
Τὴν μὲν ἵν᾽ ἐλπίζῃς, τὴν δ᾽ ἵνα μηδὲν ἔχῃς. Id est,

Spem volucrem & Nemesin nostras prope cernitis aras:
Hæc sperare diu, nil ea habere iubet.

A quo non admodum distat illud Tibulli, lib.2.

Spes facilem Nemesin spondet mihi: sed negat illa. Ampelisca mulier Plautina in Rudente,

At ego etiam, qui sperauerint, spem decepisse multos scio.

Altera mulier Scapha apud eundem in Mostellaria:

Insperata accidunt magis sæpe, quàm quæ speres.

Cicero post initium lib.de oratore 3. O fallacem hominum spem, fragilémque fortunā, & inanes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corruunt, aut antè in ipso cursu obruuntur, quàm portum conspicere potuerunt. Helena quoque Ouidiana ad Paridem,

Fallitur augurio spes bona sæpe suo.

Et ab eodem Poëta lib.1.de Arte amandi, Spes Dea fallax dicitur. Et à Seneca Tragœdiographo, Improba vocatur, cùm dicit in Thyeste,

Credula est spes improba.

Hesiodus autem lib.2.Operū & dierum, ἐλπίδα, id est spem κενεὴν vocat, id est, inanem, vanam, futilem. Dionys.item li.7.Antiquitatum Romanarum: Spes (ait) omnes decipit. Illa quoque Cilnii militis Romani exclamatio apud Silium Italicum, circa initia lib.7.

Spes heu fallaces.

Item illa Annij Milonis apud Tullium in Oratione pro eodem: O spes fallaces, ô cogitationes inanes meæ. Atque etiam illa Heracliæ apud Liuium 4.decadis li.4. Quantum spes hominē fallit. Vt non omittamus, quod apud eundem M. Valerius Coruinus dictator grauiter pronuntiauit, Itam & spem fallaces autores esse.

33 ¶Lucianus in Sympofio, cui titulus est, Lapithæ, scribit illud in fine Tragœdiarum frequens fuisse,

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων·

πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί·
καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη.
τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.

Et certè Euripides his verſibus claudit Medeam, Alceſtim, Andromachen, Bacchas, & Helenam, quos ita vertit Eraſmus:

Sunt fortunæ varÿ caſus,
Plurima quæ haud ſperaueris vnquam,
Ea conficiunt numina Diuûm:
Rurſum quæ certò ſperaris,
Et fruſtrato non contingunt.

Tu verò ad verbum ita potes vertere:

Multæ formæ dæmoniorum.
Multa enim inſperatò perficiunt Dÿ:
Et ſperata, non perfecta ſunt:
Inſperatorum verò exitum inuenit Deus.

Quam etiam ſententiam Dion Nicæus, in Antonino Caracalla, dicit ipſum Antoninū, paulò antè quam interemptus fuit, ſibi ipſi Dioni dixiſſe, veriſsimam eſſe. Idq; inter mortis eiuſdē præſagia reponit. Illi autem primo capiti eius ſententiæ concinit & illa Ariſtophanis in Lyſiſtrata:

ἦ πόλλ' ἄελπτ' ἔνεστιν ἐν τῷ μακρῷ βίῳ.

54 ¶ Ariſtoteles (vt tradit Diogenes Laërtius) aliquando interrogatus τί ἐστιν ἐλπίς, id eſt, quid eſt ſpes, ἐγρηγορότος (ait) ἐνύπνιον, id eſt, vigilantis ſomnium: quod alij ad Platonem referūt: Stobæus autem Ser. 109. ad Pindarum. Ad hoc autem alluſiſſe videtur Virg. Eclog. 8. *Spes vigilantis ſomnium.*

—An qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Vnde & illud depromptum eſt ab Alciato, in illo Spei ſimulacro:

Qui comites? bonus Euentus: precépſque Cupido.
Qui præeunt? vigilum ſomnia vana vocant.

At ipſius Pindari ſententia eſt, Olympiorum Ode 12. qua ſignificatur hominum ſpes multa ſurſum, contraque multa deorſum volutare, mendacia vana ſecantes. Neminem in terra viuentium certum de futuris ſignum nobis reperiſſe. Futurorum enim iudicia cæca eſſe: ac pleraque hominibus præter ſententiam voluptati contraria euenire. Alios verò, poſtquam in triſtes procellas incurrerunt, ingenti bono malum repentè permutare.

αἵ γε μὲν ἀνδρῶν
πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
ψευδῆ μεταμώνια τάμνοι-
σαι, κυλίνδοντ' ἐλπίδες.
σύμβολον δ' οὔ πω τις ἐπιχθονίων
πιστὸν, ἀμφὶ πράξιος ἐσ-
σομένας, εὗρεν θεόθεν.
τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.
πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν,
ἔμπαλιν μὲν τέρψιος, οἱ δ' ἀνιαραῖς
ἀντικύρσαντες ζάλαις
ἐσλὸν βαθὺ πήματος ἐν μι-
κρῷ πεδάμειψαν χρόνῳ.

In hanc ſententiam eſt Dialogus Dardani in Spem lepidiſsimus:

Tu quæ ſuſtentas tereti veſtigia ligno,
Es ne Dea? an noſtro ſanguine creta? Dea.
Vnde ſata? Ex cæca rerum caligine. Et ecqua
Admouit nutrix vbera? Credulitas.
Et quinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Dic quis
Pallidulo ſemper te premit ore? Timor.
Suſpicis intento cur cælum lumine? Tandem
Hinc dabitur votis meta ſuprema meis.
Fare age, quæ vultus deturpet cauſa ſerenos?
Excrucior quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum paſcit opinio mentem
Cæca meam, irrepſit curua ſenecta mihi.
Cur titubas pedibus? Rerum eſt ſpes lubrica. Sæpe
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Quin è noſtris Bal. in l. eleganti tractatu ſchiſmatis, quem poſuit in rub. C. ſi quis aliquem teſta. prohi. col. 13. verſi. præterea ſicut qui habet, in hanc ſcribit ſententiam: Spes ſæpe ſapientiſsimos fallit, ita vt patiantur lethargum, illuſarum mentium morbum. Quæ ſunt verba Boëthij libr. 1. de Conſolatione Philoſophiæ. Ad quod allegat Bald. l. 3. §. ſi quis Statuliber. ver. quanquàm conſtet. ff. de cond. ob. cau. *Spes ſæpe ſapientiſsimos fallit.*

¶Quod

35 *Damnum non patitur, qui spem perdit lucri.*

¶Quod cùm ita sit, ideo ex Iurisconsultorum legibus, non dicitur pati damnum, qui perdit spem lucri futuri. l. Proculus. ff. de dam. infec. per quam ita dicit Alex. in l. 3. §. in fideiussorem. & l. seq. ff. qui satis. cog. sed & ante eum Bal. cõsi. 182. locata fuit quædam possessio, col. 2. lib. 1. dicit, quod qui perdit lucrum nondum factum, sed quod est tantùm in fieri (vt & ipse loquitur) non dicitur pati damnum, licèt esset apparatũ ad lucrum. De quo dicit esse text. expressum, & no. in l. si pecuniam. in princ. ff. de condi. ob caus. Propterea cùm multa (ait) accidere possint, quæ impediunt fructus prouenire ad maturitatem & effectum, puta niues, grandines, incursus hostiũ, & similia. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrah. empt. propter quod de futuris fructibus certum non potest iudicari. l. si ea lege. C. de vsur. & facit l. si iactum retis. ff. de actio. empt. & vend. & plenissimè no. per Bar. in l. cotem. §. qui maximos. col. 4. vers. quartò quæro. ff. de publ. Ideo frumentum in herbis non pluris æstimatur, quàm in herbis valeat, considerata qualitate præsenti, non autem futura, quæ nondum apparet. ar. l. in lege. ff. de cõtrah. emp. Hæc ferme Bal. qui & idem de frumento, quod in herba est, voluit etiam, cons. 132. & quod dictus, col. vlt. lib. 3. & cons. 292. quia ex facto, col. 3. lib. 5. & in rubr. C. de vsur. col. vlt. vers. tertiò quæro, cum aliis concord. à me congestis suprà tit. omnium nostrarum consuetudinum 6. §. 2. in glos. 2. A qua quidem sententia non longè abest, quod ex Catonis oratione suprà adnotauimus, nu. 31. incip. in quam rem.

36 *Spei quando ratio habẽda sit. Remißio iuris sperati quid comprehendat.*

¶Et in eam sententiam remigrat, quod scribit Bar. in l. si post emancipationem. §. 1. per illum tex. ff. de lib. leg, quod non habetur ratio spei, nisi habeat ius de præsenti. Ideoque si in contractu apponuntur huiusmodi verba, Remittit omne ius, quod habet, & habere sperat in tali re: tunc videtur remittere omne ius, quod habet de præsenti, vel sperat habere in futurum, ex causa subsistente de præsenti, aliàs non. Sicut etiã dicimus de statulibero, qui si habet spem in libertate ex iure fundato de præsenti, quia hæreditas est adita, dicitur statuliber, & non aliàs. l. 2. ff. de statulib. & idem fermè dicit idem Bar. in l. quod Seruius. ante fi. per illum text. & ibi etiam Pau. Ca. & Alex. ff. de cõd. ob cau. & idem Bar. in l. qui cum tutoribus. in prin. & ibi etiã Ang. Pau. Ca. & recẽtiores, & iterũ in §. vl. illius l. ff. de transac. & in l. qui Romæ. §. duo fratres. in 1. oppo. iterúmque in 6. q. vbi etiam Ang. & Franc. Aret. col. antep. Alex. & alij recentiores, de verb. oblig. & idem Bar. in l. si vxor. §. diuus. & ibi Ang. ff. de adult. & Bal. in l. spem. C. de dona. & in l. pactum. col. 3. & in 6. q. C. de colla. & in cap. sanè. col. vlt. in fi. de renunt. & cons. 38. super primo puncto, in 6. ratione, lib. 2. & in l. vlt. col. 1. vers. & hoc facit ad quæstionẽ. & ibi etiam Fran. Are. in 2. no. C. de pac. & in d. l. spem. C. de donat. Pet. Anc. in c. 2. in 1. no. & ibi quoque Ant. in 3. not. & iterum col. vlt. versi. infertur secũdò, & Pan. col. vlt. versic. faciunt autem prædicta, ext. de renun. & Petr. Anc. in cle. literas. & ibi etiam Barb. col. 2. de rescrip. & idem Pet. consi. 204. visis ponderatis, col. 3. versi. sextò & vltimò. & consi. 291. super pluribus, versi. nec obstat stipulatio. & Fran. Aret consi. 6. viso instrumento diuisionis, col. 3. vers. ego autem pondero, & consi. seq. procedendum est breuiter, col. 2. & consi. 72. viso legato facto, col. pen. versi. prætereà licèt. & Alex. consi. pen. perspectis, col. 3. in fin. li. 5. Corn. consi. 11. & in præsenti, col. 15. versi. quia respondetur, lib. 3. & consil. 80. placet mihi, col. 2. versi. ergo nec dicta, lib. 4. Geor. Nat. in repe. c. quamuis, col. 4. versi. imò fortiùs, de pactis, libr. 6. & Soci. consi. 50. viso instrumento, col. vlt lib. 1. & consi. 147. visa facti contingentia, col. 3. in princ. Alcia. in l. conditionales. in verbo, iniquum, post prin. C. de pactis. & Steph. Bertr. consi. omnium 1. col. 23. nu. 128 lib. 1. & cõsi. 342. num. 9. lib. 2. & consi. 226. Christi, & c. viso casu, nu. 6. eod. lib. 2. & Hippol. Marsil. consi. lxxvj. largire, col. vlt. lib. 1. Math. Afflic. Deci. Neap. 350. fuit dubitatum, col. 2. D. Benedic. in rep. c. Raynutius, in verbo, si absque liberis. le 2. nu. 112. de testa.

37 *Rei nomen latè patet. Rei appellatione spes non continetur. Furtũ huius libri.*

¶Superiora quoque illud haud debiliter fulcit, quòd licèt nomen rei multùm generale sit, vt scribitur in l. 1. §. rei. ff. si cer. pet. vtpote quod latius pateat, quàm verbum pecuniæ. l. rei appellatio. ff. de verb. signi. quamuis appellatione pecuniæ omnes res significari, scriptum sit in l. vlt. C. de cõst. pecu. Tamen spes non cõprehenditur appellatione rei, vt voluit Ro. in l. is potest. col. 1. ff. de acqu. hæred. per l. spem. iuncta l. constante. C. de dona. & facit (inquit) l. nec emptio. ff. de cõtrah. empt. Miror autem hic Philippum Probum, qui mihi verè Probus à multis dictus est, hæc propè omnia, quæ in his postremis versi. diximus, & propè ad verbum, vt in præcedenti editione scripseramus, exceptis his quæ nunc addidimus, transtulisse in suas Addi. ad Io. Mo. in c. si postquã. de præb. libro 6. quæ nos libenter subticuissemus, nomini illius parcentes, ni veriti fuissemus, ne quis nos cõtrà hæc ab eo surripuisse existimaret, ignarus fortè præcedẽtis illius nostræ editionis, quæ facta fuit anno 1524. quod & nos de alio alibi diximus.

38 *Spes vẽdi, & aliàs in contractum deduci potest. Spes facit locum l. 2. C. de rescin. vendi.*

¶Quanquàm ne illud omittamus, quod ad spei mentionem pertinet, videmus quòd spes & vendi, & aliàs in contractum deduci potest. l. nec emptio. ff. de contrahen. emptio. & d. l. spem. C. de donat. & ibi concord. in glos. & per Azo. in summa. C. de contrah. empt. col. 2. versic. item spem. Et id quidem vsqueadeo, vt in spe vendita habeat locum remedium. l. 2. C. de rescin. vendit. habita videlicet ratione pretij, quod communiter datum fuisset pro ea spe, vt no. voluerunt Petr. Anch. Imol. in fin. & Anto. Burg. col. 7. in 8. extensione, in c. cùm causa, ext. de empt. & vend. quod dicit ipse Burg. not. pro l. si iactum retis. ff. de actio. emptio. Quanquàm scio Sannionem Terentianum illud dixisse in Adelphis:

—Ego spem pretio non emo.

Sed vt redeamus, propter solam spem quis mittitur in possessionem bonorũ absentis. l. si filiofa. ff.

qui.ex

qui.ex cauſ.in poſ.cat.& ibi not.Angc.& Zazius. Sed & propter eandem,& quidem ſolam,datur in integrum reſtirutio.l.iij.§.ſi quid minori.ff.de minori.

Spe nemo priuari poteſt ſine eius conſenſu.

39 ¶Nec poteſt aliquis priuari eo iure quod in ſpe tantùm habet,ſine ipſius conſenſu.l.in diem.§.nō autem.ff.de aqua pluuia arcen.quam ad hoc allegat & dicit no.Bal.conſi.ccccxxxj.ad euidentiam præmittendum eſt,col.ij.lib.2.cum aliis concord.à me adductis in tracta.Retractuum,titu.ij.§.j.in verbo,*Seront preferez*,quæ eſt gloſ.vij.nu.20.incip.neque id quidem. Idque intantū verum eſt,vt ius mihi ſpe tantùm per te quæſitum ex iuris diſpoſitione,non poſsit per te mihi auſerri,per tex. in l.ſi conſtante,in verbo,exceptis.C.de dona.ante nupt.quem Bal.ibi ponderat, & adducit concord.& Fran.Aret.d.conſil.vij.procedendum eſt,col.ij.& iterum conſi.lxxiiij.diligenter & maturè ponderatis his,col.v.verſi.pro iſta concluſione,vbi illum text. dicit ad hoc ſolennem & Alex. in ea re tamen diſtinguens,in l.qui Romæ.§.Flauius.col.viij.ff.de verbo.obliga. cum alus quoque concord.à me congeſtis in glo.Retractuum à me nuper citata,num.22.incip. atque vt vtrunque. Licèt tamen in contrarium videatur eſſe tex.in l.iij.& quod ibi no.Bart.ff.de ſer.expor.& in l.j.& ibi Bald.C.ſi man.ita fuc.ali.quos tex.ad hoc ponderat Imo.in c.potuit.in vlt.char.de locat.

Spei ratione agi poteſt.

Spes caueri facit.

40 ¶Et quod magis mirandum eſt,licèt regulariter quis non poſsit experiri ſine actione , l.quoties. §.ſi temporali.ff.de admi.tut.cum ſi. ſi tamen ſperatur actio in conteſtatione litis,poteſt quis agere ratione illius ſolius ſpei,tametſi actionem non habet in principio,tex.eſt in l.Titius.ff.de verb. oblig.quem ad hoc ibi not.Bar.& alij,inter quos Imo.facit ſing. Et in actione legis Aquiliæ venit damnū ſpei cohærens corpori.l.proinde.§.j.& l.inde Neratius.& l.in lege Aquilia.ff.ad leg.Aquil. & voluit per ea iura Bal.d.conſi.clxxxij.col.j.lib.1.Et propter ſolam ſpem cauetur , ſicuti propter rem, vt eſt text.in l. ſi vſusfructus mihi.ff.vſusfruct.quemad.caue. quem ad hoc ponderat Lucas Pen.in l.j.col.iij.verſi.viij.C.de priuil.eorum,qui in ſac.pal.mili.

Spei non præiudicatur per reſtitutionem principis.

Lex noua non trahitur ad ius quæſitum ſpe.

41 ¶Et facit optimè tex.in c.quamuis.de reſcri.lib.6.ex quo probatur, quòd reſtitutio facta à principe,intelligitur ſine præiudicio iuris alteri ſpe tantùm quæſiti. Loquitur enim ille text. de eo,qui habebat literas expectatiuas ad beneficia vacatura,quæ ſine dubio , priuſquam beneficium vacet, non conferunt,niſi ius conditionale,quod non poteſt dici quæſitum,niſi ſpe,vt voluit Bart.in d. l.is poteſt.poſſet enim expectās præmori,& ſic expiraret gratia, & ideo dicitur ius quæſitum ſpe, vt tradit Io.An.in c.ignorantia.de reg.iur.lib.6.in Merc.Et facit etiam,quod no.voluit Iac.But.in ſua diſputatione:quam refert & ſequitur Pet.Anch.in c.1.in xiij.q.principali,de conſti.quòd ſicut noua conſtitutio ſiue lex non trahitur ad ius quæſitum de præterito re ipſa:ita nec ad ius conditionale,quod,vt iam diximus,nō poteſt dici quæſitū,niſi ſpe.Adde & quod no.conſuluit Domi. conſil.cvij. ſuper primo dubio,ad fin.quòd ius alterius,quod in ſpe eſt tantùm, debet exprimi in impetratione beneficij,per not.in c.in noſtra.de reſcript.& in c.literis.eo.tit. Et quod dicit Bal.in l.cùm & filiuſa.C.qui bo.ced.poſ.poſt Pla.& glo.ibi,quòd nihil habens,poteſt cedere bonis,ratione ſpei:non quòd videatur cedere bonis futuris,per not.in l.vltim.C.quæ res pig.ob.poſ. ſed ne poſtea conueniatur,niſi inquantum facere poteſt.Et quod tradit idem Bald.conſi.cccxxxix.caſus talis eſt,quædā indulgentia.col.ij.lib.1.quòd iis quæ non ſunt,ſed ſpes eſt ea fore, poteſt concedi priuilegium,per l.ſi ſeruitus.§.futuro.ff.de ſeruit.vrb.præd.licèt aliàs ſecus,vt probat aliis iuribus.

Spei ratio quæ ius non habet de præſenti.

Spes pro veritate.

Spes vſurariū facit & ſimoniacum.

42 ¶Et quia fortaſsis quiſpiam diceret,iſta intelligi ſecundum dictum Bart.in illis locis nuper allegatis,quia videlicet ſpes in his caſibus erat ex cauſa de præſenti. Certè caſus eſt,in quo habetur ratio ſpei,quæ non habet ius de præſenti,in l.iij.§.ſi quid minori.ff.de mino.vt etiam annotat Bart. in d.l.poſt emancipationem.§.j.in fi.ff.de libe.leg.Et alibi dicit idem Bar.in l.Gallus.§.videndum. ff.de libe.& poſthu.quòd ſpes pro veritate habetur.Quod tantùm diſtat à veritate,quantum cum ea è diuerſo illud conuenit,ſolam ſpem facere vſurarium & ſimoniacum : vt de primo eſt text.in c.1.in verbo,expectes,& ibi gl.xiiij.q.iij.& voluit Io.Fab.in l.ſi ea lege.C.de vſur.Secundum autē voluerunt glo.vlt.& Doc.in c.tua nos.ext.eo.tit.Sed & aliàs ſpei habendam rationem,tradit tex. in l.ſtatuliber.ff.de quæſt.& in l.ſtatuliberi à cæteris.in prin.ff.de ſtatulib.Sed de his hactenus.

Deſtinatio an pro re facta habeatur.

43 ¶Cæterùm autem an & quando aliàs actus deſtinatus habeatur pro completo, vide Bart.Alex.& alios recentiores in l.cætera.§.ſed & ſi parauerit.ff.de leg.j.Albe.in ij.parte ſtatutorum,q.ccv.inci. item quæro duas pulchras quæſtiones.Bal.& alios in l.ſi nondum.C.de fur. Ale.in l.à Diuo Pio. §.ſic quoque.col.iij.verſicu.tertiò not.ff.de re iudic.Barb.conſi.lvij.præclarè ſcribitur.col.v.lib.1.& conſi.lxxxj.præclarè & luculenter,lib.4.& conſil.vlti.col.iij.& ſeq.eo.lib.4.& Fel.in c. cùm adeò. col.ij.verſic.de deſtinato ad clerum,& col.ſeq.extr.de reſcript.& nouiſsimè Catellianum in Memoriali,cuius principium eſt,veſtibus legatis,quæ in domo ſunt.

Inſpiciturne quod euenire poteſt.

44 ¶Vtrùm verò,& quando inſpicitur,quod euenire poteſt , vide abundè per gloſſ.Bart.& alios recentiores in l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb.oblig.& Doct.in l.ſi diem. §. vlti.ff.de iuriſd. om.iudi.& Cy.in l.vlt.§.ſin autem.C.commu.de leg.Bal.in eadem l.vlt.§.ſed quia. & in l.eadem. col.iiij.C.loca Ioan.Fab.& alios in d.§.illud quæſitum eſt.Inſtit.de rer.diuiſi.

Statutum viri non uxoris ſequendum.

45 ¶ITEM QVAERO SECVNDO', Quidam Pictauienſis duxit vxorem alterius prouinciæ,quę iure communi vtitur,vt ſcilicet vxor non ſit in poteſtate viri,vel è diuerſo:an conſideranda erit viri patria,an verò vxoris. Et ſanè nemo vnquam,vt puto,dubitabit,quin viri ſtatutū ſit ſequendum per text.in l.exigere.& ibi Bart.Bald.Alber.Angel.Paul.& alij.ff.de iudi. & quod voluerunt Bart.Saly.& omnes in l.cunctos populos.C.de Sum.Trinit.& fid.cathol.Bald.in authen. omnes

peregrini.C.commun.de succes.& in c.1.§.vlt.tit.de inue.de re ali.fac.vbi ita dicit communiter teneri.& in rub.de consuet.col.ij. versi.de consuetudine dotis.Archid.& Domi.in c.illud.xij.dist.& omnes ferè,in c.vlt.de foro compe.& in c.1.de sponsa.& Petr.Anch.consi.ccxij.pro ista parte,post princ.& Imol.consi.lxxiij.in casu proposito,col.vlt.Raph.Co.consi.xxvj.cùm statutum.& consi. lxxij.visis pactis.& consi.cix.domina Ioaona.Alex.consi.cxxix.super primo,lib.7. vbi & ita dicit communiter teneri.& Philip.Deci.consil.ccccij.in caosa illustrissimi,in prin.Maria.Socin.iunior, consil.xiiij.in præsenti coosultatione,col.j.lib.1.& alibi sæpe Doct.

46 *Nisi uxor uirum ad suam domũ trahat.* ¶Quod tamen intellige,& limita singulariter,quando vir duxit vxorem ad suam ipsius domum, vt fieri solet,Homeri testimonio lib.6.Odysseæ:

ὥς κεν' ἐίδυσιτι Βριζες, οἶκον δ' ἀγάγη).

vt patet ex l.cùm in te.C.de donat.ante nupt.cùm simil.& voluit Bal.in c.iurauit.col.ij.in fi.ext. de proba. Secus,si vxor virum ad suam duceret,vt nonnunquam fit.l.si ignorans.C.solut.matri. ita enim eam intelligit Fran.Rip.in rub.ff.eo.tit.col.antep.nu.69.quamuis eam aliter intelligo, vt alibi etiam suprà dixi. Esset enim hoc casu vxoris patria coosideranda,noo viri,vt bellissimè voluit Bald.in l.vlti.col.j.C.si oon à compe.iudi.dicens ita debere intelligi no.per Ioan.Aod.in nouella.& Inno.in d.c.1.de sponsa. Quod dictum pro solenni allegat Felin.in eo ipso cap.1.col.pen. versic.tertiò limita. & pro singulari Franc.Crem.oot.lxvj.incip. statuto Florentino.& Ias.in d.l. cunctos populos.col.vj.versic.secundò limita,in prioribus scriptis:& rursum in posterioribus,col. xiiij.pari versic.& Bened.in repet.c.Raynutius,in verbo, & vxorem nomine Adelasiam,nu.785. de testa.& sequitur Barb.in rub.de consuet.col.xv.versicu.posset etiam & secuodò.vbi & ad hoc allegat text.in d.l.exigere dotem. ibi, in cuius domicilium & ipsa mulier per conditionem matri erat reditura:vt scilicet à contrario sensu,si maritus est iturus ad domicilium vxoris,contrà dicendum sit. Et tamen nonnihil outat. Et idem Barb.consil.iiij.probè inquit Psalmista, colum.j.lib.2. & Hippolyt.Marsil.singu.cclxvij.dubia probatio,paulò ante fin.& in repetit.l.vltim.num.66.ff.de iurisdict.omn.iudi.& sequitur Iasoo in l.cum quædam puella.in j.not. & in prima ampliatiooe.ff. de iurisd.omn.iudic.& Franc.Purpu.in d.l.cunctos populos.col.xix.versicu. ex secundo præmisso.& latè Philip.Deci.qui optimam huius rei rationem reddit,coosil.cclxxxiij.cuius superscriptio incipit,de statuto de lucro dotis,col.v.versic.sed his,& similibus. Et facit, quod voluit Ioan.Plat. in l.mulieres,colum.ij.versic.item quid si vir.C.de dignit.lib 12.

47 *Vxor superbior, cum uir in eius domo habitat.* ¶Quæ sententia ex eo fulciri potest, quòd ad superbiam dominationemq́; vxoris in virum multùm videtur habere ponderis, & momenti habitatio viri in domo vxoris : vt apertè insinuat D. Hieronymus in Iouinianum lib.1.exponeos illud Prouerb.21.& iterum 25.Melius est habitare in angulo tecti,quàm cum vxore litigiosa in domo communi. Inquit enim,Si domus cõmunis mariti & vxoris erigit vxorem in superbiã,& contumeliam viro facit,quanto magis,si in domo eius vir manserit?incipit enim oõ vxor,sed domina esse:& viro,si offenderit,migrandũ est.Secundum quam sententiam legimus nonnunquã vxores à suis ipsarum domibus viros expellere:vt traditur ab Ang.in l.Marcellus.in prin.per illum tex.ff.rer.amot.vbi subdit,sic Reginam Ioannam incarcerari fecisse virum,quia regnum erat ipsius Reginæ. Et facit tex.in l.si patria.C.de incol.li.10. & in l.domicilium.ff.ad municip.vbi si vir transferat domiciliũ ad patriam vxoris,illic debet subire ooera eius loci.& ita etiam voluit Franc.Rip.lib.2.respon.si supremus,num.5.

48 *De eadem re.* ¶Quanquàm Bald.sibi coottrarius dicit io d.l.cùm quædam.post princ.ff.de iurisd.om.iudi.quòd vxor sortitur forum viri,etiam si virum traduceret ad suam domum. Pro quo facit,quod voluit gloss.in l.ea quæ desponsata.ff.ad municip. vxorem nondum traductam ad domum viri,mutare domicilium proprium,& viri domicilium nancisci. Tanquam traductio vxoris non sit causa mutationis domicilij,sed solum matrimooium, vt etiam ex ea annotauit Alex.in d.l.cùm quædam. vbi eam glo.facit oot. Et hanc quoque posteriorem partem tenet Cacialup. post Bern.Car.Spoletanum in repub.dictæ l.cunctos populos.col.vj.versic.quartus casus.

49 ¶Sed tenendo priorem sententiam Bald.quæ est communior, intelligit procedere Felin.in d.c.1. quando coostat,quòd maritus inteodit ibi perpetuò habitare,aliàs secus,per not.per Doct.in l.lex Cornelia.§.j.ff.de iniur.& idem voluit Phil.Dec.in d.l.cùm quædam.col.ij.versi.in glo.j.Ad quod atque etiam ad prędictam Bald.limitationem bene facit tex.io d.l.si in patria.C.de incol.lib.10.& quæ in simili scribuntur in l.fundi.§.Labeo.ff.de act.empt.& io l.cætera. §. item hoc prohibetur. ibi,vt si qua ibi fuerint perpetuò,& quæ ibi notantur à Iaco.Aret.Bal.& Alex. & Ias.in §.hoc senatusconsultum.ff.de legat.j.& quæ nos quoque diximus in nostro Tractatu Primigeniorum,in xlviij.quæst.num.6.incip.quæ autem ita sunt.

50 *De eadem re, generaliter.* ¶Aliàs autem quando vir & vxor sunt diuersorũ locorum,vtrius statuta vel consuetudioes ioter eos seruari debeaut,vide omnino per Doct.in d.l.j.C.de Sum.Tri.& fi.catho.& in d.l.exigere.ff. de iudi.& in d.c.vlti.ext.de fo.comp.& in d.cap.1.extrà de spoos.vbi Felin.inter cæteros per multas col prosequuur.Archi.& Domi.in d.c.illud.xij.dist.Alex.consil.cj. ex inspectione dictorũ statutorum,fermè per totum,lib.3.Barb d.consil.iiij.per totum,lib.2.& nouissimè Philip.Deci.consil. xix.cuius superscriptio incipit,in lucro dotis,in j.q.vbi inter alia fretus pulchris rationibus,& autoritate Raph.Co.d.consil.xxvj.& d.consi.lxxij.ootabiliter & subtili,vt semper aliàs,ingenuè reprobat dictum Bald.in d.cap.1.§.fin.tit.de inuest.de ali.re fac.limitantis id, quod dictum est,inspiciendum

ciendum esse statutum loci viri, non vxoris, vt non procedat, quãdo error interuenit: quia scilicet verisimiliter mulier ignoraret statutum mariti, qui fortè forensis erat, & iuris communis fiducia simpliciter contraxit matrimonium. Quod tamen dictum Bal. simpliciter sequitur Alex. d. consi. cij. & Feli. in d. cap. 1. col. pen. versi. sextò limita, de sponsa. & Iason in d. l. j. col. vj. versic. v. singu. C. de Sum. Trinit. vbi hoc dicit sing. & bene signandum in lect. Paduana, & iterum in lect. Ticinensi, col. xv. versic. quartò limita. vbi & hoc facit sing. & Hippo. Marsil. in repet. d. l. vlti. num. 68. De iurisd. omn. iudi. Subdit tamen Decius, quòd fortè dictum Bald. haberet locum, & posset saluari, quando probaretur, quòd ipsa mulier ignorabat maritum, cum quo cõtraxit, esse forensem. quod & tradit d. consi. cclxxxiij. vbi suprà.

Quid si uxor ignoret statutum uiri.
Quid si ignorabat maritũ esse extraneũ.

51 ¶ Sed id non firmat Marianus Socinus iunior in d. consi. xiiij. col. ij. versi. sed defendendo. lib. 1. vbi simpliciter sequitur id, quod suprà versi. præcedẽti dicit ipse Decius ex Raph. Co. Imò verò subdit ipse Marianus, ne ipsum quidem Bal. id firmare, cùm nouissimo loco referat, quosdam simpliciter, & indifferenter tenere, attendi statuta ciuitatis viri, non considerata ignorantia: quasi videatur Bal. huic vltimæ opinioni per eum simpliciter relatæ adhærere, ex sententia glo. in l. eum quidam. §. Sabinus. ff. ad S. C. Trebel. Et illud quoque dictum Bald. repræhendit ante hos Barb. in d. rub. de consuet. col. xv. versi. limita etiam. Nam aliàs (inquit) euerteretur communis omnium doctrina, quæ dicit inspiciendum domicilium viri: quia semper mulier præsumeretur ignorare statuta, & consuetudines domicilij ipsius viri, per id quod not. glo. in c. cognoscentes. de constit.

De eadem re.

52 ¶ Quid autem, si agatur de re immobili, vel fortè respectu doarij (quod vulgò vocamus: alij vocãt dotalitium) vel etiam alterius cuiuspiam rei? vtrum seruandum sit statutum loci, in quo res ipsa immobilis sita est, an domicilij viri? vide de hoc Bart. Cep. in repet. d. l. j. in ix. char. versic. secundus casus. C. de sacrosan. eccl. & Barb. in d. rub. de consuet. col. xv. versi. limita tamẽ, nisi dos. & expressiùs Carol. Ruin. consi. lviij. cuius exordium est, visis & diligenter consideratis, col. v. nu. 12. lib. 3.

Quid si agatur de re immobili.

53 ¶ ET QVONIAM dictum est, vxorem sequi forum atque conditionem mariti, in quæstione, & quidem tertiò, versatur, vtrum etiam & priuilegium, ita scilicet, vt gaudeat priuilegio mariti. Verbi gratia, Statutum punit dicentem vel inferentem iniuriam viris certæ sortis, vt puta magistratibus quibusdam: vtrum id statutũ habeat locum in dicente vel inferente iniuriã vxoribus huiusmodi magistratuũ. Et sanè videtur locum habere. Qualitas enim magistratus, propter quã priuilegium conceditur, & augetur pœna cõtra delinquentem, est honorabilis, & sonans in dignitatem. Sed vt dictum est, vir vxori dignitatem cõmunicat, atque etiam priuilegio ratione dignitatis concessum. Primum de dignitate satis suprà fuit probatum in prima lege connub. num. 18. qui locus, & fusiùs ostendimus in nostro tract. Nobilitatis. Secundum de priuilegio ratione dignitatis concesso, probatur ex tex. claro in l. ij. & ibi per Albe. col. vlt. nu. 8. & Bal. C. de epis. & cle. vbi patet quòd priuilegium concessum clericis, competit etiam vxoribus clericorũ. & in l. vlti. & ibi Cy. C. de iniur. & l. medicos. & iterum l. vlt. C. de profes. & Med. lib. 10. & l. eos qui. & ibi Lucas Pen. & Io. Pla. C. de fabri. lib. 11. & l. ij. C. de comi. consisto. lib. 12. & l. in sacris nostris. & iterum in l. sacris scriniis, tum in prin. tum alibi sæpe in versi. hoc si prolata. C. de proxi. sacr. scrini. eod. lib. & in l. vlti. etiam non semel. C. de prin. agen. in reb. eo. lib. 12. & in l. vlt. etiam non semel. C. de priui. scho. eod. lib.

Statutum puniens iniuriam factam magistratui, an habeat locum in uxore magistratus.

Priuilegium clericorum an competat uxoribus eorum.

54 ¶ Et hoc quidem in priuilegio fori tenuit expressè glo. in c. eos qui. 32. dist. & in c. 3. xj. q. j. & sequitur Imo. in c. 2. & ibi etiam Pan. col. ij. & seq. de for. comp. item Imo. & Domi. in c. 1. §. vlt. col. pen. versi. quid de vxore. de cler. coniug. lib. 6. & discipulus Imo. Pet. Belluga in Speculo principũ, titu. de propositione grauaminum. §. videndum. col. ij. & ita quoque voluit Spec. tit. de cleri. coniug. §. j. col. ij. Quod & procedit non solùm quo ad forum, quod est mariti de iure communi, sed etiam quod ex speciali priuilegio cõpetit, ratione artis, vel alterius priuilegij personalis, vt est tex. in eam rem admodum notandus in d. l. eos qui. C. de fabri. lib. 11. quem tex. dicit ad hoc sing. Maria. Soci. in rub. extrà de for. compe. col. v. versi. lxvj. in fi. & iterum consi. xij. quoniam in præsentiarum, col. antep. versic. & non solùm clericus. & est similis tex. in l. ne ad diuersa. C. de Silenti. lib. 12.

Quid de priuilegio fori.

Quid si competat ex speciali iure.

55 ¶ Et bene etiam facit tex. in l. j. C. de in ius voc. vbi dispositio etiam pœnalis, concedens priuilegiũ marito, ad vxorem quoque porrigitur: sicuti & Bald. Saly. Alex. & alij recentiores ibi not. quibus Philip. Deci. in ij. not. addit, rationem æquitatis hoc suggerere, per l. non tantum. ff. de re iud. in fi. vbi & Raph. Com. ex hoc infert, quòd si marito concedatur priuilegium, vt gabellam non soluat, certè & vxor ex huiusmodi priuilegio non tenebitur soluere. Quamuis Alex. & Iason ibi non ei assentiantur. Quinetiam Bald. consi. ccccix. concessus fuit saluus conductus. lib. 1. dicit generaliter, quòd vxor gaudet priuilegio mariti, per tex. in d. l. ij. C. de epis. & cleri. & l. j. & ij. vbi & hoc not. Odof. C. de vxo. mili. Et per hoc respondit ipse Bal. vbi sup. quòd si alicui fuerit concessus saluus conductus, vt posset venire ad certum locum, poterit quoque vxor illuc venire, licet in ea concessione nulla fuerit vxoris facta mentio. quod consi. iterum repetitum est in lib. 5. consi. ccccxiiij. & sequitur Ias. in l. si stipulatus fuero. ante medium. ff. de verb. oblig. & in d. l. non tantum, col. j. in fin. ff. de re iud. vbi hoc egregium reputat. Et in simili dicit Albe. in j. parte statutorum, q. cxiiij. sed pone quòd concessa, quòd immunitas à statuto cõcessa viro, vxori illius competit, per multa, quæ illic in eam rem adducit. Et idem etiam voluit Alcia. in l. j. in verbo, vxori. C. de in ius vocand. Et faciunt no. per Lap. Pet. Anc. Philip. Franc. in c. ne aliqui. de priuil. lib. 6.

Quid si priuilegium competat ex dispositione pœnali.

56 ¶ Adiuuat q; quod voluit Io. Pla. in l. mulieres. C. de dig. li. 12. quòd sicuti vir propter priuilegium

De iisdem rebus.

dignitati concessum, nō potest torqueri, nec aliàs seuerìter debet cōtra eum procedi, per l. seueriſ. eo. tit. ita nec etiā contra vxorē ipsius. Quod & voluit Alex. vbi suprà. Er quod tradit Mat. Afflic. in consti. Siciliæ, huius ioitij prosequetes, col. v. versi. secundo quæro, quòd illa consti. qua cautū est, ne cōtra Comites, Barones & milites recipiantur testes ignobiles, cum agitur de causa capitis, aut status, aut maioris partis bonorum, habet etiam locum in vxoribus huiusmodi personarum.

57 *De iisdem rebus.* ¶Deinde iniuria illata vxori, videtur illata viro, & ei pro illa cōpetit actio suo nomine. l. 5. §. item autem per semetipsum. & l. eum qui. §. & si nupta. & §. si iniuria. & ibi Bart. ff. de iniur. Ideoq́; not. dicit Luc. Pen. in l. j. in xx. q. C. pub. læti. lib. 12. quòd qui pacem fecit cum altero, promisitq́; eum non offendere, videtur pacem violasse, si vxorem offenderit, idq́; multis rationibus cōprobat. Et facit, quod in simili no. Bal. in auth. habita. C. ne filius pro pat. quòd sicut per illā auth. inferēs iniutiā scholari, punitur pœna quadrupli, ita inferens iniuriā sorori, vel fratri, vel matri eunti ad visitandū eum. Quod magis & fortiori ratione videtur procedere in vxore, per dictas rationes. Ve interim non prætermittā ex legibus Mosaicis, Quicquid à populo sacerdotū ordini contribuebatur, ex eo quoq́; vxores participes fuisse: vt annotatū est à Iosepho lib. Antiq. Iudaic. 4. c. etiam 4.

58 *Contra suprà dicta.* ¶Contrarivm tamen, cùm ex facto incidisset species talis, consuluit Frac. Are. consi. cxxx. consultissime domine Collateralis, in causā istius inquisiti, & sequuntur Thomas Dotius, Lance. & Philip. Deci. & And. Alciat. in d. l. j. C. de in ius voc. & idem Deci. in l. more. col. ij. in vj. nor. ff. de iurisd omn. iudi. & consi. 501. in ciuitate Alexandriæ, col. ij. versic. secundò præmittendum. Mouetur Aret. his rationib. Sicut vxor participat dignitatem viri, ita & liberi, patris, vt est tex. in l. Senatoris filius. ff. de Senato. Quinimo priuilegium concessum patri ratione dignitatis, trahitur ad filios, vt est casus in l. moris. §. istæ ferè. iuxta fin. ff. de pœnis. & in l. D. Marco. C. de quæst. Et bene facit tex. & glo. in l. j. C. qua ætate lib. 10. Et tamen Bald. pulchrè decidit in l. j. col. j. in fi. C. si rector prouin. per illum text. quòd si ex forma statuti, offendens Potestatem puniri debet aliqua magna pœna, certè offendens filium Potestatis, non punietur ea pœna, quanquàm, vt dictum est, participet dignitatem patris filius, quod dictum Bald. reputat singu. Aret. vbi suprà, de qua re etiam latè per eundem Aret. in l. maritum. in fin. ff. solut. matri.

59 *De eadem re.* ¶Præterea dignitas, quæ vxori communicatur ex persona viri, non est dignitas principalis, sed competens in consequentiā, secundum Bart. in l. si Augustæ, quam legit simul cum l. quòd principi. ff. de lega. ij. quin longè minor est dignitate, quæ viro competit. vt est text. in l. j. ff. de Senato. Statuta autem & maximè pœnalia & exorbitantia, debent strictè & propriè intelligi in casu non ficto. l. quod verò. ff. de legi. & l. constitutionibus. ff. ad munici. & plenè per Bart. in l. omnes populi. ff. de insti. & iure. Cùm ergo statutum imponit pœnam offendenti magistratum, non potest habere locum in vxore, quæ per consequentiam impropriè & fictè censetur esse in ea dignitate. l. iij. §. hæc verba. ff. de nego. gest.

60 *Dignitatis appellatio.* ¶Ad hæc, in materia pœnali, appellatione dignitatis, venit dignitas, prout est principaliter in aliquo, non prout est in consequentiam & participatiuè. text. est, quem ad hoc dicit singu. Areti. vbi suprà, in d. l. moris. §. potest. ff. de pœnis. vbi prohibitus postulare apud Præsidem, non prohibetur postulare apud Legatum Præsidis. Et tamen clarum est, quòd Legato communicatur dignitas Præsidis in consequentiam, & eum repræsentat, vt clarè dicit Bart. in d. l. quòd principi. ff. de lega. ij. dum allegat l. j. & ij. ff. de offic. Præsid. quæ in Legato Præsidis loquitur: & vicarius repræsentat Potestatem, & facit idem tribunal cum ea, vt est tex. in cap. 2. de consuet. lib. 6. & plenè per Bart. in l. j. ff. quis & à quo appel.

61 *Vxor clerici an gaudeat priuilegio c. si quis suadente.* ¶Denique hoc deciditur per id, quod non voluerunt Io. An. Imo. & Do. in c. 1. de cle. coniug. lib. 6. & Imo. in d. c. 2. ext. de for. comp. quòd dispositio c. si quis suadente. xvij. q. iiij. quæ vult percutientem clericum esse excōmunicatum ipso iure, non habet locū in percutiēte vxorem clerici, etiamsi sit legitima, prout potest contingere in clerico in minoribus constituto. Et ad hoc adducit Dom. rationem, decisioni huius nostræ quæstionis bene conuenientem. Quia cùm istud priuilegium sit concessum toti ordini ecclesiastico, non debet extendi ad personam non ecclesiasticam, in materia pœnali, licet vxōr sequatur forum clerici, & sit exempta à iudice seculari, secundū quosdam, vt suprà diximus. Non est enim eadem ratio in materia exorbitanti & pœnali offendere vxorem positi in dignitate, & offendere in dignitate positū, & ideo non debet fieri extensio. l. Iulia. §. hoc caput. ff. de rit. nu. & c. quod Dei, de stat. mona. & c. canonica. de sent. excom. Et hanc istorum sententiam sequitur Iacobus à Canibus in tract. de iniuriis & damno dato, in ij. parte in xiij. q. vbi ex hoc dicit, quòd vxores clericorum non gaudent eo priuilegio, vt sint immunes à repræsaliis.

62 *Franc. Areti. laudes.* ¶Et ita residet Franc. Aret. vir equidem à nemine non laudatus. Iason enim in l. admonendi. col. xx. versi. adde quòd istud, qui est sub num. 98. ff. de iureiur. in j. lect. illum vocat Iurisconsultorum suæ ætatis facilè principem. & Gerg. Natha in repet. cle. sæpe, in princ. col. lxxviij. versic. quinta fuit opinio, de verborum sign. celebratissimum iuris verticem. & iterum in §. quæ omnia. col. xiij. versi. clarissimus, clarissimum Iurisconsultorum suæ ætatis splendorem. & Cornel. consil. xc. scrupulosa videtur, col. v. versi. ad cuitandas itaque, lib. 3. eum appellat clarissimum doctorem, & Ludo. Bolo. in repet. §. Cato. in l. iij. col. x. ff. de verb. oblig. illustrem principem legum: nec enim ferme citat sine titulo honoris, modò illustrem, modò celebrem doctorem vocans. quę hic obiter dicere volui, vt quisque noscat, quanta sit huius viri autoritas.

¶His

63 ¶His tamen Aret.rationibus hoc quoque adiicito,quod pulchrè voluit Ioan.And.in c.frustra,de regu.iur.lib.6.in Mercu.quòd si promitto te non offendere sub certa pœna,& posteà vxorem tuã offendo:licèt possis agere iniuriarum ex iure communi,non tamen potes agere ex ea promissione siue stipulatione:vt qui te ficte videar offendisse, non verè.l.eum qui.§.vlti.ff.de iniur. Quem ita refert & sequitur ipse Aret.in l.ij.§.j.col.pen.ff.solut.matri.vbi hoc quoque dicit voluisse.Bart. in d.l.ij.§.Caro.in vlt.char.ff.de verbo.oblig.vbi tamen de hac re nihil omnino loquitur:sed aliud non omnino dissimile ibi adscribit in col.pen.versic. certè istud non est: quòd si promiserim aliquem non offendere,& illius defuncti hæredem offenderim , non poterit agi ex ea promissione. Sed ipse Franc.Aret.ibi,col.antepen.idem quoque dictum Ioan.And.pro eleganti refert & sequitur.& rursus idem Fran.in l.si stipulatus fuero.col.j. eo quoque tit.id sing.dicit. Adde & tu denique text.in c.ne aliqui,de priui.lib.6.ex quo Domi.ibi,in iiij.not.tradit priuilegium datum Regi,non competere reginæ,nec filiis,nisi id exprimatur.& sequitur Philip.Deci.in l. quoties idem. ad fin.ff.de regu.iur. Et quod etiam scribit Bald.in l.spadonem.§.iam autem.ff.de excus.tuto.priuilegium concessum marito,non videri concessum vxori,per eum text.

Vxorem offendens,an teneatur ad pœnam promissam pro uiri offensa. uide num.65.

64 ¶Non obstant autem illi decisioni Fran.Are.quæ suprà adducta sunt pro parte cõtraria: neque enim id omittendum est,quò omnibus satisfaciam. Quod enim ad primum pertinet,licèt vxor interdum gaudeat priuilegio mariti, hoc tamen nunquàm procedit in dispositione pœnali, vt ex multis suprà probatum est,atque etiam per regulam positam in c.in pœnis.& in cap. odia. de regu.iur.lib.6.& in l.cùm quidam.ff.de libe.& posthu.cum infinitis similibus.

Responsiones ad contraria.

65 ¶Quod ad secundum pertinet,clara est etiam responsio. Nam iniuria illata vxori,non est,neque dicitur illata in personam mariti,sed ad eum pertinet per quandam consequẽtiam,vt est text.expressus in d.l.eum qui.§.vlt.ff.de iniur. Statutum autem hìc loquitur de inferente iniuriam magistratui.quod intelligendum est,quãdo verè & non fictè,siue in consequentiã, id est,per mediam alterius personam offenditur.l.aut qui aliter.§.vlti.& ibi Bart.ff.quod vi aut clam.& l.hæc verba. ff.de adult.& plenè per eundem Bart.in l.si vnus.§.seruus meus.ff.de iniur.

De eadem re.

66 ¶At illud dictum Bald.in d.authen.habita,dici potest,quòd nõ loquitur in materia statuti,in quo debet fieri strictior interpretatio,quàm in dispositione iuris communis. Vel quòd illud ideo est, quia si consanguinei scholaris impedirentur accedere ad ipsum , multa ipsi scholari incommoda afferrentur:vnde quia eadem videtur esse causa & ratio,quæ in scholari,fortè locum habebit pœna ipsius auth. Hìc verò solùm quæritur , vtrùm habeat locum pœna statuti in offendente vxorem,ob id tantùm,quòd mulieri communicatur dignitas viri:non etiam ob id,quòd ex iniuria illata vxori accedat viro in persona vel patrimonio ipsius aliquod incommodum. Pro qua distinctione facit optimè text.in l.sed & si paterfam.§.non solùm.ff.ad S.C.Macedo.vbi exceptio senatusconsulti,quæ est odiosa,& regulariter non egreditur personam , competit fideiussori, quando fideiussor esset habiturus regressum contra filium,non aliàs.

De eadem re.

67 ¶Verùm antequàm aliò transeamus,illud studiosos monere voluimus,quòd contrariũ eius,quod tenuit Io.An.in d.c.frustra,sensisse vidẽtur.Bar.Pau.Cast.& Ale.in l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.ad fi.ff.de verb.obli.dum approbantes dictũ Dy.ibi asserentis nõ cadere in pœnã promissam, si Titium offenderet,qui fratrẽ Titij offendit:quia certæ sunt (inquiunt Bar.Paul.Alex.)personæ, per quas iniuriã patimur:inter quas nõ est frater.l.j.§.vlt.cum l.seq.ff.de iniu.vbi nuncupatim tex. loquitur de vxore & filio.Igitur nõ obscurè vidẽtur voluisse aliud in vxore,& filio, quàm in fratre.Et ex hac Bar.doctrina scribit Bald.qui eam reputat not.in c.similiter.col.ij.tit.quib.mod.feud. amit.quòd illa dicitur propriè offensa,ex qua alicui cõpetit actio iniuriarũ proprio nomine:quod dicit menti tenendũ.Sed & expressè Fran.Are.sibi cõtrarius in d.§.Chrysogonus,in fi. tenet illũ incidere in pœnã stipulationis,qui eius vxorẽ offendit,quem promiserat non offendere.Quod & apertè tenuit And.Alcia.vir admirabilis doctrinę & ingenij in d.l.iiij.§.Cato.char.vlt.in vij.q.Bar. ff.de verb.oblig.vbi nuncupatim repræhendit quod suprà diximus ex Io.An.vti etiã facit in d.l.j. in verbo,vxori.C.de in ius voc.Nam offendẽs(inquit)vxorẽ,dicitur etiã verè maritũ offendere: qui & ob id potest proprio nomine agere iniuriarum,per §.patitur.Insti.de iniur.& iuribus,suprà alle.Ex quo illud cõtinuò sequitur,quòd ego offendor, si ea offendatur:committiturq́ stipulatio, quæ mihi facta est,ne offendar,ex sentẽtia Bar.in d.§.Chrysogonus.& Bal.in d.c.similiter.Nam si id in stipulatione obtineat,quę est stricti iuris,strictęq́ & in dubio pro promissore interpretãda.l. quicquid.ff.de verb.obl.cum si.idem quoq́,& in statuto,quod recipit interpretationẽ à iure communi,per no.in l.vlt.§.in cõputatione.C.de iure delib.Ideò cogita.Nam si id verum est,corruit & Fran.Are.sententia.Dicit tamẽ Alcia.in illis locis,quòd ea Io.An.sentẽtia posset obtinere in promissione de nõ offendendo in persona.Id quod meo iudicio minimè dubiũ est,& id quoq́ asserit ipse Io.An.in d.c.frustra.& Frã.Are.qui sing.reputat in d.§.Chrysogonus. Quãquàm & huic aduersari videtur tex.in l.iniuriarũ,quæ est ij.C.de iniur.vbi maritus in vxoris iniuria propriã iniuriam pati intelligitur.Nam verbũ intelligitur,proprietatem rei declarat,vt multis placere video, quãuis Bar.in l.si is qui pro emptore,col.viij.versi.sed illa opin.ff.de vsucap.dicat id verbũ denotare fictionẽ.Super quo tamen vide tex.in l.si tibi homo.§.cùm seruus.ff.de leg.j. cùm dicitur,ex die aditæ hæreditatis eius intelligitur , iuncta gloss.ibi,in verb.aditæ. & quod post eam voluerunt Bart.& Bald.ibi,& quæ dicam infrà in glos.v.in verbo,*expres*,num.174.incip.sexto modo.

De eadem re.

Intelligitur uerbum,an sit ueritatis , an fictionis.

GLOSSA TERTIA, IBI,

Et n'est plus en pouuoir de son pere.

1 *Vxor per matrimonium à patria potestate liberata, an in eam recidat uiro mortuo.*

GITVR ex hac nostra consuetudine fœmina per matrimonium liberatur à patris potestate, inciditque in mariti potestatem. Sed quæritur, verum marito mortuo recidat sub potestatem patris? Et ego quidem aliàs in ea fui sententia, vt non reuerteretur, ea ratione motus, quòd qui semel liberatus est à patria potestate, is postea in potestatem reuerti non potest, nisi adoptione. l. qui liberatus. & l. si pater filium. & ibi glo. ff. de ado. Et inuiti filij non rediguntur in patriam potestatem. l. inuiti. ff. de his qui sui vel alie. iur. sunt. Et propterea dicit glos. in authen. constitutio quæ de dignit. §. j. versic. generaliter, in verbo, præster, quod Patricij, aliíq; qui per dignitatem liberantur à patria potestate, in eam non reuertuntur dignitate finita. Quam sequitur Albe. in authen. sed episcopalis. C. de episc. & cleric. & Ioan. Plat. in l. vlti. C. de consul. lib. 12. Et facit tex. in l. in insulam. C. de sentent. pass. vbi in insulam deportato filio, sicq; vinculo paternæ potestatis exempto, si postea reditus in patrium solum, præcedensq; dignitas restituta sit, potestas tamē patria repetita non videtur. Quin & apud nos est generalis regula, rem mutatam in pristinum statum redire non posse. l. homo liber. & ibi glos. quæ hoc not. ff. de stat. homin. & l. inter stipulantem. §. sacram. in fin. in illis verbis, sed si vsque ad aream. ff. de verb. oblig. & l. qui res. §. aream. ff. de solut. vbi quod semel est sublatum, restitui quidem non potest, & ibi multæ concord. in glo. & in cap. quæris. de consec. distin. iiij.

2 *De eadem re.* ¶Et ita in hac specie nostra, vt scilicet vxor non recidat in patriam potestatem, expresßim tenuit Masue. in tit. de dot. & ma. §. item de consuetudine. ea ratione motus, quòd seruus, qui quòd condemnatus est in metallum, liberatur à potestate domini, si à principe gratiam pœnę obtinuit, non reuertitur in domini potestatem, per d. l. in insulam. & l. frustra. C. de senten. pas. & l. aut damnum. §. vlti. ff. de pœnis. Et hanc quoque opinionem nouißimè secutus est Boëtius Præses laudatißimus, Deci. Burdegal. 197. & pro decisione: qui liber nuper post mortem illius editus est: meq; citat ex hoc loco, dicitq; hanc opin. vbique seruari. Estque eius rei expressa consuetudo apud Borbonins, cap. 166. & Marchios, cap. 298. Et facit, quod tradit Spec. in titu. de stat. mona. §. j. versicu. xuj. per d. §. j. versicu. generaliter, quòd ingressus monasterium, & qui ob id perdidit patriam filiorum potestatem, si postea redeat ad seculum Pontificis indulgentia, non recuperat patriam illam potestatem. Id quod tamen declarat, vt ibi videre poteris.

3 *De eadem re.* ¶Posteà verò cùm legissem Commentarios, quos in consuetudines Burgundiæ edidit vir vtique doctißimus Bartol. Chasse. (ita enim illum vocabamus in priore nostra editione) illum comperi hanc quoque quęstionem adscripsisse in titulo, *Des droictz appartenans à gens mariez.* §. j. in verbo, *En puissance de son mary,* ad fin. vbi contrarium tenuerat duabus rationibus. Prima per tex. quem allegat, in d. §. generaliter. in authen. constit. quæ de digni. vbi dicit caueri, filium qui propter dignitatem exierat patris potestate, in eandem recidere, ea dignitate finita. Deinde per tex. in auth. sed quamuis. C. de rei vxo. actio. vbi dicit caueri, patrem teneri filiam viduam iterum nubentem dotare: ponderatq; ad hoc singulariter, vt dicit tex. ibi, in verbo, potestatis iure, quasi dicat text. vt vult, quòd mortuo viro, pater reassumit, aut saltem retinet potestatem.

4 *De eadem re.* ¶Sed certè hæc minimè obstant primæ sententię. Primum enim omnino falsum est: quia tex. in d. §. generaliter, non id dicit, ad quod eum allegat Chassen. quin nihil omnino de ea re loquitur, sed glo. tantùm suprà alleg. quæ id voluit, ad quod suprà illam citauimus. Secundum quoque nihil affert præiudicij, neque tex. ibi dicit, simpliciter patrē teneri iterū dotare filiá, &c. sed tantùm, quòd pater dotem ad se reuersam iure potestatis, vel aliàs, nō potest minuere, filia ipsa denuo nubente. Et si id diceret, ad quod allegauit Chassen. nihil prorsus facit ad quæst. At nec illud obstat, quod ponderauit tam sing. illa verba, iure potestatis. Nam d. auth. loquitur secundū ius cōmune, ex quo filia nupta remanet in patris potestate, vt diximus suprà in prin. huius operis: hic verò filia iam liberata est. Allegat prætereà Chasse. decisionē Bart. de Bel. in addi. ad Pan. in c. cùm omnis. de testa. quòd si clericus fecit testamentū cum duobus testibus, & posteà contraxit matrimonium, ob idq; omnia perdidit priuilegia clericorū, præter duo, de quibus in c. 1. de cleri. coniu. lib. 6. Certè si huiusmodi clericus mortua vxore viuat clericaliter, & moritur, testamētum illius, quod primùm vt clericus fecerat, non valet, per tex. in l. quod dicitur. §. miles testamentum. ff. de testa. milit. Sed tantùm abest, vt hæc decisio si vera est, confirmet opinionem Chasse. vt magis illam funditus euertat, ostendatq; quod semel periit, iterum nō reuiuiscere, nec in priorem statum reuerti. Nec tamen fuit solus Chassen. in ea opin. cum & eandem tenuerit Neapodanus in quadam consuetudine regni Neapoli. incip. sed & mulier: sed eum repræhendit Matthæ. Affli. priorem sententiam secutus, in constit. Siciliæ, incip. prosequentes, col. v. in ij. q. versic. pridie fui interrogatus.

5 *Chasseneí ira minimè iusta.* ¶Sed hîc satis mirari nequeo, quòd ex hac repræhensione & altera seq. eò Chasseneus iracundię, ne furoris aut insaniæ dicam, processerit, vt inimicitias mihi capitales denuntiarit, nomenque meum vbique prosciderit: tanquam scilicet is ipse esset, cui nefas sit contradicere. Quanquàm nonnulli, qui hominem aliquando hac de re conuenerunt, illud mihi renuntiarint, cum non tam offensum

offensum reprehensione, quàm quòd immodestè & insolenter (vt putat) primam illius rationem omnino falsam esse dixerim. Tanquàm illum scilicet de crimine falsi appellarem: quibus illud continuò respondi, id non adeò esse insolens, aut immodestum, vt arbitratur quando & iurisconsulti omniũ scriptorum reprehensores modestissimi, & minimè insolentes, his verbis sæpissimè, cum res exigit, sibi inuicem aduersantur vt in l. definitio. ff. de pecul. & l. si rem. ff. de euict. & l. si debitor, de iur. dot. & l. filium. ff. de acq. hær. & aliis sexcentis locis.

6 ¶Illi autem sententiæ Chassenei (ne id omittam) adstipulatur vetus lex Romuli Romanorum Regis, qua filius à patre vẽditus, & ita extra ipsius potestatem positus, si liber fieret, in potestatem patris iterum redibat: idque si secundò fieret, manumissúsque esset, seruus tamẽ erat patris, vt prius. post tertiam autem auctionem, non amplius redibat in potestatem patris. Testis Dionysius Halicarnasseus. lib. 2. Antiq. Romanarum. Et altera Mosis, Leuiti. 22. Si filia (inquit) sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt & de primitiis nõ vescetur. Vidua autem, vel repudiata, & ad domum patris reuersa, sicut puella consueuerat, aletur huiusmodi cibis. Ex qua vides, filiam soluto matrimonio in ea lege, in ius & familiam patris redire. Nam & illud principium ad potestatem patris refert Lyra. vt alibi diximus.

Pro Chassenei opinione. Romuli lex.

Mosis lex.

7 ¶Illud item secundo loco adscribemus: quoniã suprà in 1. l. connub. in multis locis dictum est, filiam quæ matrimonio collocatur, non iam esse in familia patris, sed mariti, & illius forum & domicilium sequi. Quid ergo, si testator prohibuerit quicquam alienari extra familiam, an poterit alienari in fœminam nuptam? Certè videtur non posse, cùm non sit ampliùs in familia. Contrà tamen decidit Bal. in l. voluntas. per illum text. C. de fideicom. & sequitur Paul. Ca. Phili. Corn. & recentiores, ibi adiicientes & hanc rationem, ex qua contrarium dissoluitur: quòd filia nupta est in mariti familia, non patris, in his dũtaxat, quæ ad obsequia marito præstãda pertinẽt: in aliis autem secus: vt notatur per Bar. in l. vl. §. idem respondit. ff. ad municip. cum cõcord. suprà à me adductis in 1. leg. connub. nu. 37. sed cuiuscunque. Et hanc etiam decisionẽ sequitur Soc. inter cõsi. Franc. Curt. senioris. con. 40. cuius initium est, cùm in præsentiarum, col. 2. versi. 3. & hoc non tangunt. & ipse Curt. consi. 64. incip. antiquissima, col. 16. versic. ad tertium.

Alienari prohibita extra familiam, an in fœminam nuptam possint alienari.

GLOSSA QVARTA, IN TEXT.

Ne peut.

1 Dicet verbum potest, nõ sit necessitatis, l. sæpe. & ibi glo. & l. seq. ff. de offic. Præsi. & l. non quidquid. ff. de iudi. & l. 1. C. quom. & quan. iud. & no. in cle. 2. ad fi. de iud. cùm si Tamen si illi iungatur dictio negatiua, præcisam necessitatẽ inducit, negátque potentiam, vt voluit gl. notabilis, & omnibus nota in c. j. in verbo, non potest, de regul. iuris, lib. 6. Sequitur Bart. in l. vlt. col. 2. versi. sed quæro quid si iudex. ff. de feri. vbi etiam dicit, quòd priuat potentiam, & ibi Fulgosius Rom. Pau. Cast. Alex. & Iason post eum. & idem Bart. in l. Gallus. in prin. col. 2. versi. extra gloss. & ibi Bald. & alij. ff. de libe. & posth. & in l. de his. col. 1. vers. hoc præmisso, & iterum versic. præterea ista lex. ff. de transac. vbi dicit, quòd per hæc verba resistitur actui: ideóque, quod contra factum est, ipso iure non valet. Et in repe. §. duobus. l. Mæuius. col. pe. ff. de leg. 2 & consi. 97. in quæstione prædicta, colum. 2. Bald. in l. 1. ff. de iniust. resta. & in l. vlt. col. vlt. C. de fideicom. & in l. 1. col. antep. versic. & confirmantur prædicta. C. qui admit. vbi per hoc dicit, quòd actus aliter geri non potest. & in cap. scifcitatus. col. 2. versi. sol. concedo, extra de rescrip. & in cap. cùm contingat. col. 1. ad fin. de iureiur. Collec. in c. at si clerici. col. 2. de iudi. Panor. in c. si quis contra. col. 5. num. 15. ext. de for. compet. vbi dicit illã gloss. sing. & in c. 1. in vlt. not. extra de caus. pos. & propriè. vbi per hoc dicit, quòd si Papa vel Imperator ferat sententiam contra non citatũ, non valebit propter text. ibi, his verbis vtentem, nec nos contra partem inauditã aliquid possumus definire. & idem Panorm. in c. 1. in 2. notab. extra. de fide instru. vbi etiam dicit per text. ibi, in verbis, ad exemplaria nihil facere possumus, & glos. suprà allegata, quam dicit not. quòd Papa vel Imperator non potest dare fidem scripturæ non authenticæ. & idem quoq; Panor. in cap. quanto. & ibi quoque Felin. vterq; in prin. extra de præsump. vbi tamen hoc not. limitan. & Alex. in l. quia poterat. col. 4. versic. limita tamen, ff. ad Senat. Tertul. vbi dicit, hæc verba, non potest, denotare præcisam necessitatem, ita vt actus aliter geri non possit & consi. 77. visis dubitationibus, col. 1. lib. 3. Barb. consi. 9. præclarè scribitur, colum. 6. versic. item facit, libro 1. & consi. 43. eiusdem initij, colum. 11. versi. & ad hoc faciunt, eod. lib. 1. & consi. 38. præclarè scripsit. colum. 1. lib. 2. & consil. 11j. scripsit luculenter, col. 5. versic. & sic pondero. eo. li. 2. & in trac. de præst. Car. in 2. parte q. 3. col. 7. vbi dicit, quòd importat sollẽnitatem. & Phil. Corn. cõsi. 216. multùm diffusè, col. 2. versi. quia negatio, li. 1. vbi per hoc dicit, quòd negatio præposita verbo potest, reddit nullũ actum factũ in cõtrarium. Soc. cõsi. 283. elegãter, col. 2. in prin. li. 2. vbi præterea dicit ex his induci formam, cuius transgressio reddit actum inutilem, per l. cùm hi. §. si Prætor. ff. de transact. Ias. in l. 1. in princ. in 1. not. ff. de verb. obliga. Hippo. Marsil. consi. 39. munda cor meum, col. 4. versic. cùm ergo fuerit, li. 1. & cõsi. 39. domine labia. col. 6. vers. præterea magis specialiter, eod. lib. 1. & consi. 43. Spiritus sanctus, col. 3. eod. lib. 1. & consi. 50. gratia domini,

Verbum potest, non est necessitatis. Nisi illi iungatur dictio negatiua. Non potest, priuat potentiam. Et resistit actui. Et reddit actum nullum ipso iure.

Importat sollennitatem. Inducit formam.

col.2.eod.li.1.& consi.57.spiritus.col.2.eod.lib.1.& consi.65.in nomine matris,col.2.eo.li.1.& cõsi. 76.largire,col.3.eod.lib.1.Nec id quidem mirum, quia vbi deest potentia,ibi actus est irritus, vt dicit Bal.loquens in casu similis statuti;disponẽtis,quòd adultus non possit legare extraneis,sine consensu proximorum,in l.vlt.colum.vlt.versic.extrà quæro.C. de fideicom.per dictam glos.in dicto cap.1.de regul.iuris.lib.6.Et dicit alibi idem Bald. videlicet in cap.1.§.vltim.col.5. versic.considerandum est,tit.de pact.iur fir.quòd vbi lex remouet potentiam à contractu,ibi contractus est ipso iure nullus.

2 ¶Ex quo illud assumitur in casu nostræ consuetudinis,quòd cõtractus factus ab vxore sine consensu viri,est nullus ipso iure,nec opus est,vt aliter annulleretur:sicuti etiã voluit in statuto disponente per similia verba,quòd quis non possit donare.Soci.consi.93.circa primum,col.pen.libr.1. cùm dicit,quòd per hæc verba,non possit,censetur statutum resistere actui ab initio,redditurque actus nullus,adeò quòd non oritur neque ciuilis, neque naturalis obligatio, per doctrinam Bart. in l.cùm lex.col.2.vers.his præmissis, & col.seq.vers.sed iuxta prædicta.ff.de fideiuss.vbi loquitur in statuto disponente, quòd mulier non possit contrahere sine consensu consanguineorum : ad quod etiam multa iura Soci.post Bart.allegat. Et idem Soci.consi.112.libro.1.repetito in li.2.cõsi. 172.multum abundè,col.6.versic.quarta difficultas est, consuluit expressim in casu nostræ consuetudinis,videlicet quod stante statuto,quòd mulier non possit cõtrahere sine consensu viri vel mundualdi,resistit huiusmodi statutum obligationi:& consequenter inducit hoc pro solẽnitate, qua non obseruata redditur actus nullus:vt decidit Bal.in d.l.1.in fi.C.qui admit.& traditur in l. 1.& 2.ff.de lib.& posth.& in l.cum hi.§.si Prætor.ff.de transac.Et idem quoq; Soci.consi.230. viso testimonio,col.2.vers.& quantuncunque,lib.2.& Laur.Calca.consi.13.pro parte negatiua col.1.

Cõtractus ab uxore factus sine autoritate uiri,nullus.

3 ¶Et fanè Bald.in d.l.1.col.antep.versic.extrà quæritur,C.qui admit.nostrum casum decidit, dum scribit,quòd consensus,ex statuto disponẽte,quòd mulier non possit adire hæreditatẽ sine consensu duorum proximorũ,est de forma.Nec aliter(vt subdit paulò pòst)actus geri potest l.certa. C.de iure fisci,li.10.cum aliis iuribus per eum allegatis.Quem refert & sequitur Frãc.Aret.cõs.22. diligenter & maturè cõsideratis,col.vlt.versi.venio nunc ad secundum.& iterum consi.73.cuius est simile initiũ,col.4.versi.his ergo præmissis.& Soc.dicto consi.112.& Ias.in l.vniuersa,col.pen. versi.adde quòd ex ea infertur.C.de precib.Imp.offe. vbi dicunt expressè:quòd talis contractus est nullus.& Barb.consi.12.scribitur apud Prophetam,col.3.versi.& si quispiã opponat,lib.1. vbi etiam dicit,hoc casu actum esse nullum ipso iure, veluti carentem forma,quæ quidẽ dat esse rei, vt dicunt Philosophi. & est text.secundum eum, in l.si.is qui §.quædam.ff.ad leg.Falci.& in cap. cùm dilecta,extra de rescri.Cui adde text.ad hoc ab omnibus passim allegatum,in l.Iulianus,§.si quis rem.ff.ad exhib.Et quod per text.in dicto §.quædam. dicit Bald.in e.vlt.col.4.versic.quæro vtrum sit differentia,extr.de cõsuet.quòd forma dat perfectionem esse.Et ibi quoq; dicit , quòd forma cuilibet rei nomen imponit.l.iuris gentium.in princ.ff.de pact.

De eadem re.

4 ¶Et in hanc partem,videlicet quòd talis contractus sit nullus ipso iure,tenet ipse Bald.in l.si quis mihi bona.§.si coram.in fi.& ibi quoque Rom.qui eam l.legit.cum §.quid sit mandauit. & Alex. ff.de acquir.hæred.& idem Bal.in l.duobus.ff.de vulg.& pupillar.substit. & in rub.C.de rescin. vend.versi.quandoque requiruntur quædam solennitates,in quibus locis dicit, quòd si ex consuetudine vel lege municipali requiruntur consensus propinquorũ in contractu mulieris vel minoris,certè contractus est nullus, si desit consensus propinquorum:secus(inquit in vltimo loco) si aliquid requireretur post contractum in suo esse fundatum(ita enim loquitur) quia tunc contractus non est nullus:sed non deberet executioni demãdari,per not.in d.l.vniuersa.C.de precib. Imp.offe.& hoc dictũ sequitur Ias.in ea ipsa l.vniuersa.col.3.vers.pro cõfirmatione.& idẽ voluit Flor.in l.1.col.3.ff.si mens.fal.mod.dix.& Franc.Aret.in c.2.in 6.not.de testib.& Soci.d.consi. 112.

De eadem re.

5 ¶Et bene facit,quod dicit Ange.consi.170.reuocatur,quòd si in contractu mulieris desit cõsensus proximorum requisitus à statuto,is certè est nullus:licèt statutum expressè nõ annullet,licèt item pœnam imponat contrahentibus. Facit quoque,quod scribit Petr.Ferra.in tit.forma libelli in actio.rea.col.6.in paruis.versi.venio ad primum,in illis verbis,si statuto cauetur , quòd si statutum disponat,quòd mulier,vel filiusfam.non possit contrahere , si contrahat, erit contractus inutilis, qui contra legem celebratus.l.non dubium.C.de legibus.Est enim (ait) tantæ potestatis statutum in sua ciuitate,quanta est ipsa lex communis in suo vniuerso,per no.in l.omnes populi. ff.de iustit.& iure.& in l.1.C.de sum.tri.Et certè quòd actus factus cõtra legem,sit ipso iure nullus,tenet Imol.in l.1.col.4.& ibi Francis.Aret.col.4.ff.de testam.cum si.

Quid , si id statutum pœnã imponat.

6 ¶Ex quibus patet rectène,an perperàm,dixerit Barptol.Chassen.qui in cõmentariis in cõsuetudines Burgundiæ tenuit,in hoc casu contractum non esse nullum ipso iure,motus,quòd statutum nostrum(vt ipse dicit) non loquitur prohibitiuè,sed solùm non permissiuè:& ideò actus(inquit) non est nullus,nisi expressè dicatur,per no.per Salyc.in l.vltima,per text.ibi iuncta l.præcedenti C.de sen.ex breui recit.& Iason in l.1.C.de Sum.Trin. Quod etiam tenuit ipse Chasse.cõsi.39. pro decisione,in 3.dubio.Cui responderi potest,Saly.in dicta l.vltima,illud quidẽ voluisse, quòd cùm lex prohibitiuè loquitur,actus est nullus,qui cõtra illam conficitur,etiam si lex non adiiciat pœnam nullitatis,per l.non dubium.suprà allegat.& ibi not.per Docto.Quòd si lex non loquatur prohibitiuè,sed tantùm non permissiuè,actus quidem contra illam gestus non est propterea nullus.

De eadem re.

nullus. Ideo (inquit) quia d.l.pen.C.de sent.ex breui recit.non vsa fuerat verbis prohibitiuis,sed tantùm verbis non permissiuis,propterea addita est dicta l.vlt.quæ vltrà adiecit actus annullationem.Quod dictum pro singulari limitatione ad d.l.non dubium.refert & sequitur Alex.cōs.24. inspecto processu,col.2.li.4.& Ias.in eadem l.non dubium.col.4.versi.limita istam regulam.& in d.l.in secūda lect.col.18.versi.ad istud ergo respondeo.C.de Sum.Trin.Sed (nisi admodū fallor) multùm fallitur Chasse.tum quia ea doctrina Saly.passim reprobatur,vt videre licet apud Alex. in l.1.ff.de liber. & posthu.tum quia consuetudo, de qua loquitur Chassen. & nostra illi similis, loquens vtraque per huiusmodi verbū,non potest,vtitur verbo prohibitiuo,vt voluit expressim Bar.in l.de his.circa mediū.ff.de transact.& præterea ipse Iason,vbi suprà,cùm dicit,quòd huiusmodi verba,minùs valet,& similia,sunt prohibitiua.& rursum idem Ias.in l.sed & si quis.§.quoniam.col.6.versi.secundò dicit.ff.si quis cautio.quod & ex suprà dictis iam satis liquet.

7 ¶Illud tamen non prætermittendū,quòd Pan.cuius non meminit Chass.quamuis eius sententiæ admodum suffragaretur,in c.ad apostolicā.col.3.versi.& per hoc posset,extrà, de regular. scribit, quòd si statuto prohibeatur mulier cōtrahere sine consensu duorū agnatorum,valet tamē contractus aliter factus,cùm statutum specificè non annullet actum.Quem refert & sequitur Angel. Cla.in verbo,lex,versi.17.Quod tamen non esse verum apertissimè constat ex his quæ diximus. Ideóque & ipse Chasseneus in postrema editione prædictorū commētariorum,quam longè post hoc nostrum opus ipse fecit,errorem agnoscens,palinodiam cecinit,sed tacitus & cum quodam artificio,vt videtur fuisse in hac mea sententia in illis prioribus Cōmentariis,nullam interim mei mentionem faciens,quòd malignè à me reprehensus videretur:quod & nos alibi ostendimus. *De eadem re.* *Chassenei ars contra autorem.*

8 ¶Sed nec illud quoque prætereundum est,quod scribit Bart.in d.l.cùm lex.col.pen.versi.fit iuxta prædicta,multùm interesse,an statutum loquatur per verba futuri tēporis. Verbi gratia, si dicat, non possit. quo casu dicit procedere,quod suprà diximus, nullam oriri obligationem,ne naturalem quidem,quia ita loquendo lex resistit obligationi, & aufert potestatem in futurum. An verò loquatur per verbum præsentis temporis,videlicet si dicat,nō potest,& sic (inquit) declarat quòd ius non assistit illi obligationi,non autem prohibet in futurum,nec aliquam facultatem aufert,& ideò non impeditur obligatio naturalis.per tex.in l.stipulatio ista.§.alteri.& ibi glos.idem Bart. & abi.ff.de verb.obl.& sequitur Soci.in d.l.1.col.2.ff.de libe.& posth.& Ias.in l.frater à fratre,col.14. versi.tertia difficultas.ff.de condic.indeb.in 1.lect. *Non potest, & non possit an differant.*

9 ¶Sed hæc distinctio Bar.est omnino cōtra id quod suprà diximus in prin.negatiuā iunctā verbo, potest importare necessitatē,& priuationē potētiæ,ex doctrina glos.ordi.& ipsiusmet Bat.& omnium.Et expressè dicit ipse Bar.in l.de his.ff.de transact.quòd verbū,non possunt, resistit actui: ob idque nullam obligationē nec ciuilem nec naturalem producit,quod contra factum est.Ideóque Iason sibi cōtrarius,in d.l.Gallus,in prin.col.5.primæ lectu. versi.huic difficultati,& in 2.lect. col.4.versi.contra istam regulam,de liber.& posth.hanc Bar. distinctionē nuncupatim reprobat, de quo ibi illum vide.Et rursum idem Ias.in l.pacta.col.vl.C.de pactis.dicit,quòd hæc Bar. distinctio nimiùm subtilis est.Sed & idem in d.l.stipulatio ista.§.alteri col.6.versi.contra istam doctrinā, sub nu.17.ff.de verb.obli.dicit,quòd Bart.in hoc multùm recedit ab excellentia sua.At Lancelotus Gali.in d.l.1.§.si quis ita,col.4.versi.octauò nota.ff.eo.tit.posteaquām allegauit quædam iura contra illam doctrinā Bar.distinguit,vt ibi videre poteris.Sed & ante hos Bal.in d.l.non dubium. col.vlt.versic.secundò quæro.C.de legi.videtur huic Bar.distinctioni non assentire. *De eadem re.*

10 ¶Si quis autē pleniùs scire velit de natura huius verbi potest.siue affirmatiuè, siue negatiuè prolati,an videlicet necessitatem importet,nécne,legat tex.in l.nepos.Proculo & ibi Bart.& omnino Alciat.ff.de verb.signifi.gloss.Bart.& alios in l.3.C.de pigno.Bartol.& alios.in dicta.l.1.ff.de iniust. testam.& in l.qui Romæ.§.duo fratres,in 6.q.ff.de verb.oblig.& in l.quod Seruius. & ibi quoque alios.ff.de cond.causa dat.& in d.l.Gallus. in princ.& ibi etiam Bald.Imol.Fran.Aret.& recentiores,& inter hos Fortu.Gar.& eundem Bart.in l.statuliberos. quæ est 3.§.si quis fir. acceperit.ff.de statulib.Bald.in l.2.col.2.in 9.& iterum 11.oppo.C.quibus res iudi.non noc.& in l.eam quam. col. pen.versi.& ex hoc infertur.C.de fideicom.& in c.scisсitatus,col.2.extrà de rescrip.& consil.334. creditor.post medium,lib.1.& consi.343.examinanda,col.1.versicu.sed notandum est,eod lib.1.& consil.69 factum tale est,quidam condidit.circa medium,libr.2.& consil.381.quæstio subtilis est, col.1.lib.3.Paul.Leaz in Commento,vt appellant,c.potuit.in princ.extr.de locat.Ang.Raph.Alex. Ias.Phili.Deci.& alios recentiores,in l.1.ff.de iurisd.omn.iudi.Salyc.inter.consi.Petr.Anch.consil. 45.in quæstione,col.1.Imol.consi.146.in causa Nannis,col.1.Raph.Co.consi.145.venerabilis vir, colum.2.versi.hoc præmisso.Rom.in d.l.stipulatio ista.§.alteri.col.3.ff.de verb oblig.Corne.consi. clxxv.licèt,col.2.lib.3.Franc.Patrit.in tract.de officio & potest.capit.sede vacan.in 4.parte præludij,col.1.Ludo.Bolo.consi.28.statuimus,quòd si per viam,lib.1. *De eadem re.*

11 ¶De cæteris verò hoc verbum tangentibus,vide glo.Bart.& Bald.in l.si ita quis.ff.de legat.2.Ioan. An.in c.felicis.de pœnis,lib.6.in nouella,Bart.in l.suus quoque.§.sed si filio.ff.de hære.instit.& in l.si ita esset.non vno in loco.ff.de auro & argent.lega.& in l.si quis seruum.§.si inter duos.in fi.ff. de legat.2.Bald.in l.1.§.huius studij.col.2.versic.item si statutum.ff.de iustit.& iure.& in l.genero, col.2.versi.item facit.ff.de his qui not.infa.& in l.cum in secundo.in 5.oppo. ff. de iniust. testa. & Pan.cōsi.67.in causa,quæ vertitur,col.2.lib.2.Barb.consi.22.Deum inuocēt,col.6.versic.secundò *De natura verbi potest, in uniuersum.*

hoc

hoc colligitur,lib.3.& nouissimè And.Alciat.virum nunquàm satis laudarum,libr.3. Paradoxorum,c.4.vbi elegantissimè ostendit contra omnium sententiam,negatiuam huic verbo antepositam non excludere omnem potestatē.& ind.l.1.in princ. post Soci.& Iason. ibi.ff.de verb.obli.

Nequeo.

Sed non omiserim verbum,Nequeo,quod est eiusdem significationis,cuius,Non possum , eam quoque vim habere,vt tollat omnem potentiam siue potestatem,& iuris & facti,vt tradit Ioan. Andr.in c.cùm plures,& ibi etiam Domi.col.2.versi.vltim.col.2.versic.in §.porrò. de offi. deleg. lib.6.& idem Domi.in c.qui generaliter,versi.vlti.col.2.de procura.eod.lib.6.

An mulier quæ cōtrahit sine autoritate uiri, obligetur naturaliter.

12 ¶Ex his avtem,quæ dicta sunt liquidò constat,quòd mulier hoc casu cōtrahens sine consensu mariti,ne naturaliter quidem obligatur,vt etiam voluit Bar.loquēs in simili statuto disponente,ne possit mulier contrahere sine consensu consanguineorū,in d.l.cùm lex.col.3.versic. sed iuxta prædicta.ff.de fideius.Nam,vt ibi dicit,disponere,quòd nō possit cōtrahere,nihil aliud est, quàm auferre facultatē contrahendi.Sed quando aufertur facultas cōtrahendi,impeditur naturalis obligatio.l.iubemus.C.de sacros.ecclef.iuncta l.non dubiū.C.de legi.loquitur tamē in terminis futuri temporis,videlicet quando statutum dicit,non possit.& idem Bar.in l.1.col.pen.in fi.versi. & ideò dico quòd si ex forma.ff.de noua.& in l.si non sortem.in princ.versi.vnde dicebam.& ibi omnino Alex.ff.de condi.indeb.& in l.de his.ff.de transact.vbi loquitur de verbo presentis temporis,non potest.& Ang.consi.160.pro decisione.col.2.vers.contrarium dico.Pau.Cast. cōsi.124. in causa quæ vertitur,col.1.lib.1.& Franc.Aret.d.consi.22.col.vlt versi.venio nunc:& Soc.d.consi. 93.col.pen.Laur.Cal.d.consi.13.col.1.& Guido.Papæ consi.238.spectabiles domini.Et facit , quod dicit Bal.in l.cùm quis.col.4.versic.10.& vlt.C.de iuris,& fac.igno. quòd si statutum dat certam formam testandi mulieribus,vel minoribus,omissa illa forma,non oritur obligatio naturalis.

De eadem re.

13 ¶Quanquàm contrarium tenet Ang.consi.353.præmitto pro decisione,post prin.loquens de statuto disponente,quòd non valeat contractus factus à muliere,sine consensu duorum cōsanguineorum. Et idem videtur voluisse. Bal.in l.ad exactionē.ante fi.C.de dot.promis.vbi dicit,quòd præsentia consanguineorū ex statuto requisita,tum demū est de substantia,nullámque parit obligationem,cùm statutū expressè annullat vtranque obligationem:quasi sentiat aliud esse , si non expressè annullaret. Verùm hoc dictum Bal.posset procedere,vbi statutum non vteretur huiusmodi verbis,non possit,aut similibus,quæ tollunt omnimodā potentiam,vt suprà satis diximus.

An tali contractui possit accedere fideiussor.

14 ¶Hinc dici potest,quòd huiusmodi contractui,facto per mulierem sine consensu mariti,non potest accedere fideiussor: cùm mulier ipsa ne naturaliter quidem obligetur, per text.in l.fideiussor obligari.§.fideiussor.ff.de fideiu.Contrariū tamen in statuto disponente , quòd filiusfam.non possit obligari per cōtractum,tradit Alber.post Iac.Are.in prima parte statutorū, q.182. demum quæro,vbi dicit,quòd nullum habebit hoc casu regressum ipse fideiussor.& Alex.in addit.Bart.in l.Marcellus.in princ.eo.tit.Sed vtcunque sit,illud certè videtur esse sine dubio,quòd si fideiussor suscepit in se periculum,& affirmauit non fieri contra statutum,valebit & obligabitur. vt in simili voluit Bal.in l.si.vero.§.hoc amplius.ff.mand.

An is contractus valeat in foro conscientiæ.

15 ¶Hinc qvoqve solui potest huiusmodi quæstio,An talis contractus factus inscio , aut renitente marito,teneat in foro conscientiæ. Nam forum conscientiæ maxima ex parte respicit obligationem naturalē,vt quod debitum est naturaliter,licèt non ciuiliter,obliget in foro cōscientiæ. quod autem nec ciuiliter nec naturaliter debetur,id quoque in foro cōscientiæ non debeatur, vt latissimè patet ex no.per Doct.in c.nouit.de iudi.& Inno.Ioan.Andr.Ant.Pan. & alios in c.quia plerique.extrà de immunit.eccle.& Bar.in l.si pœnæ causa.in prin.ff.de cōd.indeb. & in extraua. ad reprimendum,in verbo,denuntiatio,col.2.& per Bal.in auth.ad hæc, col.2.in fin.versi.quæro quid de eo,& col.seq.versi.sed ponamus,& col.5.versi.procedo vlteriùs.C.de vsur.& in l.si post diuisionem paulò ante finem.& ibi Fulgo.& recentiores.C.de iur.& fac.igno.& idem Bald.l.cùm quis.col.4.versi.decimò & vltimo probatur.C.eo.tit.& in l.id quod pauperibus.in 9.q.C.de epis. & cleric.& Angel.in l.quidam,C.de ser.nec.hære.insti.& Floria.in l.cùm de in rem verso. colum. 2.ff.de vsur.& Cornel.consil.298.ante omnia.col.vlt.lib.1.& consi.137.placet mihi,col.2.versicu. facit pro hoc dicto,lib.2.& consi.251.In hac consultatione,col.2.lib.3.

De eadem re.

16 ¶Sed aduertendum, quòd hæc quæstio habet duo capita:Primum,an mulier , quæ contraxit sine consensu mariti,obligetur in foro conscientiæ ad obseruationem ipsius contractus. Secundum,an is qui cum muliere taliter contraxit,& ex huiusmodi contractu rem fortè illi à muliere venditam detinet,sit tutus in foro conscientiæ. Quantùm ad primum,videtur mulierem non teneri in foro conscientiæ,per ea quæ iam diximus in duobus præcedētibus versi.quoniam videlicet nulla hîc sit obligatio,neque naturalis,neque ciuilis.Et in simili dicimus,quòd mulier tuta exceptione Velleia.non obligatur in foro conscientiæ,secundum Bart.in d.extrauag.ad reprimendum, in verbo, denunciationem,col.2.versi.quid de muliere.& Pan.in d.c.quia plerique.col.10.versic.ex quo infero, quòd mulier,extrà de immuni.ecclesia.

17 ¶Contrarium tamen tenet Iason,loquens in muliere contrahente sine consensu duorum proximorum, qui requirebatur ex statuto in auth.prætereà,col.9.versic.item aduerte.C.vnde vir.Pro quo optimè facit,quod voluit Pan.in c.porrectū,paulò ante fi.de regula.quòd professio religionis facta,non seruata forma,quæ traditur à regula,tamen ligat quo ad Deum in foro cōscientiæ. & sequitur ipse Iason in l.etsi inutiliter.col.2.versi.ad idē & tertiò.C.de fidei.& in l.nemo potest.

in :.

in 1.lect.col.14.versi.facit quod not. & iterum in 2.lect.col.16.versi.4.ad idem ff.de leg.1.& in l.si non fortem.in prin.in 4.not.ff.de condi.indeb.Sed & in hanc partem bene faciunt, quæ dicam paulò pòst in secundo capite huius dubij,nu.23.& seq.vbi tamen videbis,quid super hoc dicam.

An peccet uxor cōtrahēs sine consensu mariti.

18 ¶Sed antequam hoc secundum caput aggrediamur,illud quærendū duximus,an mulier ipsa peccet,quæ sine cōsensu mariti cōtrahit.In qua quæstione Bar.videtur fuisse huius sentētiæ, vt peccet mortaliter,in d.l.cùm lex.col.2.vers.pro hoc facit ff.de fideius.& in l.si quis pro eo col.3.versi. aduerte tamen.eo.tit.& in d.l.1.col.vlt.ff.de noua.& in authen.sacramenta puberū.col.2.vers.ego dico.C.si aduer.vend.in quibus locis scribit,quòd si quis lege,statuto,aut cōsuetūdine prohibitus sit alienare,si alienet,peccat mortaliter,veluti faciens contra præceptū legis factæ ab habente autoritatem:quoniā scriptum est,Qui non obedierit principi,morte moriatur.c.2.extrà.de maio.& obed. Et alibi (inquit) dicit Paulus : Omnis anima subdita sit principi.Et alibi quoque scribitur: Qui resistit potestati,Dei ordinationi resistit.vt est tex.licet non alleget,in c.qui resistit.11.q.3. Et idem in effectu voluit ipse Bar.in authe.decernit ius.C. de arbi.Et sequitur Ang.d.consi.160.& Pet.Anc.in repe.cap.1.in fi.11.q.principalis,vers.prædictis applico,extrà de constitut.& Pau.dicto consi. 400.viso puncto,li.2.& Alex.consi.29.clarissime Doctor.col.5.versi.plus dico.quòd etiam lib.7.& Felin.in c.nam concupiscentiam.in prin.extrà de constit.vbi adducit multos concord.

De eadem re.

19 ¶Verùm Paul.Cast.in l.legis virtus.in fin.ff.de legibus,dicit quòd si lex , vel statutum , præcepit minori, vel mulieri,ne contrahat sine certa solennitate,si contrà faciat,non peccat mortaliter:est enim,inquit,huiusmodi statutum potiùs consilij,quàm præcepti,cùm ipsius minoris,aut mulieris tantùm vtilitatem concernit:ideo non ligat.vt not.glo.in c.1.de const.Et idem voluit ipse Pau.in d.l.si quis pro eo.& in l.is cui bonis.col.1.ff.de verb.oblig.& in d.auth.sacramenta puberū.col.vlt. vbi dicit & hoc Raph.voluisse.Et hoc quidē sequitur Iason ibi,col.12.versic.& per hoc clarè colligitur.& idem quoque Pau.consi.190.cum tempore,col.2.lib.1.& latè Philip.Corn. consi.xxxvj. videtur prima facie,col.3.& 4.li.1.vbi ad hoc multa adducit & cōsi.35.semper mihi fuit,col.4.vers. item contra dictum,lib.3.vbi citat plerosque Doct.qui etiam contrarium tenuerunt. & Alex.qui & alios citat,consi.53.visis,& consideratis,col.pe.versi.non obstat tertium,lib.3.& Phil.Dec.in d. c.nam concupiscentiam.in 1.lect.non quidem ratione ipsius Pau.quam repræhendit,sed aliis rationibus,& argumentis ductus : de quibus latè ibi videbis.Ideo in hac re cogitabis.

An peccet mortaliter, qui rem tenet ex huiusmodi contractu.

20 ¶Nvnc verò ad secundum venio,quum quæsitum est,An sit tutus in foro conscientiæ, qui ex contractu inito cum muliere sine cōsensu viri,rem detinet. Et quidē videtur primùm , quòd non sit tutus,quoniā statuta sunt seruanda in foro conscientiæ,secundū gloss.in c.quæ in ecclesiarū.in prin.& ibi quoque Bal.in prin.dicens eam glos.non esse alibi, extrà de cōsti. sed est & alia gloss. in c.2.in verbo,sententiis,eo.tit.lib.6.vbi est & bonus tex.cùm dicit,vt animarum periculi,&c.& Ioan.And.in c.2.de verb.signifi.lib.6.& Bal.in c.in omni negotio.col.1.extrà.de testib.cum cōcor. à Fel.relatis in c.1.col.14.versi.extra prædictos tres casus,extrà de cōsti.& à nobis,in tract.Retractuum in præfatione,nu.73.incip.verùm Corne.Et in hanc partem facit,quod nuper diximus, in vers.ab hinc 2.& quod dicit Inno.in d.c.quia plerique,col.2.extrà.de immuni.eccle.quòd si aliquis ex cōtractu,qui nō tenet ipso iure,habet aliquid:vt si in alienatione minoris absit autoritas tutoris,vel decretū Præsidis,tenetur in foro cōsciētiæ restituere.Ad hoc enim,vt restituere nō cogatur. oportet adesse bonā fidē,& iustum titulū,qui hìc non est,cùm talis titulus pro nō titulo habeatur.

De eadem re. Electus tutus in foro conscientiæ, non obseruata forma electionis.

21 ¶Contrà videtur,quòd sit tutus in foro cōscientiæ,qui cum muliere bona fide contraxerit,omni videlicet fraude remota,per id quod not.voluit ipse Inno.in c.quod sicut,circa medium,extrà de elect.quòd in foro conscientiæ valet electio,in qua interuenit purus consensus eligentiū,quamuis non fuerit obseruata forma à Canonibus tradita:& tutus est electus in foro cōscientiæ, quia illa forma est introducta propter scandala,& euitandas deceptiones. Vnde ex quo ista cessarunt, satis est.Quod dictū sequitur,& dicit sing.Pan.in dicto c.quia plerique.in fi.9.q.& etiam in ca.1. ante fi.extrà de in integr.restit.vbi præterea dicit semper menti tenendū,extenditque ad omnem actum,in quo est prætermissa solēnitas iuris positiui,vt in foro animæ non teneatur quis de hoc sibi facere conscientiam , ex quo non interuenit ibi aliqua deceptio,& affuit consensus habētium actum explicare. Et ob id tenet,quòd quamuis in alienatione rei ecclesiasticæ non fuerit seruata forma iuris positiui:tamen si fuerit facta in casu licito,& interuenerit consensus illorū,qui cōsentire debent,tutus est in foro conscientiæ,qui huiusmodi alienatione rem detinet.Ideoq; ipse Pan. in dictis locis repræhendit illud dictū Inn.in d.c.quia plerique.in præcedenti versi.citatum,quod & repræhenderat Anto.& ipse Pan.in eo ipso c.quia plerique.Et hoc quoque dictū Inno.in d.c. quod sicut,sequuntur Pet.Anc.in c.beneficium.col.34.versi.septimò principaliter quæro,de reg. iur.lib.6.& in c.possessor.col.9.versi.sed contra hoc fortiter facit,eod.tit.& lib.Felin.& Philippus Decius.in c.1.ille col.11.versi.fallit,seu potiùs declaratur:hic,col.8.versi.ex ista conclusione , in 1. lect.extrà de constit.& Ias.in d.l.si non fortem.in prin.in 4.not.ff.de condi.indeb.& l.etsi inutiliter.col.2.versi.facit quarto.C.de fideicom.vbi hoc commendat.& in l.post diuisionem.col.2.vers. 2.& forniùs.C.de iuris & facti igno.& in rub.ff.de acqu.hære.col.3.versi.cōfirmatur,quia quantum, & in l.nemo.in 1.lect.nu.78.ff.de leg.1.& in §.sed iste.col.pen.versi.item in materia.Insti.de actio. & consi.67.de isto secundo,col.4.versi.restat circa prædicta,lib.3.Aduerte tamen, quòd plerique erranter allegant Inno.in c.quia propter,de elect.vice.d.c.quòd sicut.

¶Simile est,

Hæres institutus in testamento non solẽni, an sit tutus in foro cõscientiæ.

22 ¶Simile est, quod dicit Bal. in l.1. col.2. versi. interdum est nuncupatiuũ. C. de testam. quòd hæres licitè, & sine læsione conscientiæ, tenet bona ex testamento carente solennitatibus iuris positiui, habente tamen putum testatoris consensum, modò nulla sit fraus. Quod & idem voluit Per. Anch. in dicto c. possessor. in 8. col. in 1. q. de reg. iur. lib.6. & Imo. in d. l. nemo potest. & ibi Alex. col.6. versi. item inquantũ. & Ias. col.16. versi. subiicinnr, & col. seq. versi. non obstãt ergo, in posteriore lect. in priore autem col.12. versi. circa hæc dicta & Ioan. Mont. Ferr. in repeti. char.8. col. vl. versi. nunc verò prosequor. ff. de lega. primo. & Paul. Cast. in l. ad testamentum. §. conditionẽ. col.2. versi. extra istos casus. ff. de testa. Et Corn. qui idem dicit de legato relicto in testamẽto minùs solenni, consi.119. circa primum, col.9. versi. nam relictum. & seq. li.2. & latè Feli. loco nuper alleg. & Ias. in d. l. post diuisionem. in fi.2. col. vbi allegat Pan. egregiè. vt ipse dicit voluisse, in repet. ca: relatum. le 1. col.6. extrà de testa. quòd stante statuto, quòd contractus mulierum non valeãt sine consensu propinquorum, certè contractus factus cum muliere non obseruata dicta forma, valet in foro conscientiæ, modò sit sine fraude. Et ita illum quoque allegat Iason ipse in d. l. & si inutiliter. col.2. versi. adde etiam. C. de fideic. & Felin. in d. c. t. col.11. de const. & ipsum Felin. duntaxat, nulla Pan. mentione facta, ad hoc citat. & sequitur Iason in d. §. sed iste, quem suprà adduximus. Et hoc verissimum esse puto, vt videlicet non peccet, qui rem aliquam detinet ex huiusmodi contractu facto à muliere sine consensu viri, modò absit fraus omnis atque læsio.

An peccet uxor, quæ huic contractui nõ vult stare.

23 ¶Sed etiam è diuerso (vt redeamus ad prius illud caput huius quæstionis) non videtur peccare mulier, quæ huic cõtractui stare non vult, propter omissam huiusmodi solẽnitatem: cùm id faciat legis, siue statuti, aut consuetudinis autoritate, per c. qui peccat. 23. q.4. Et ideo in simili hæres ab intestato licitè, & sine læsione conscientiæ potest cõsequi, & retinere hæreditatẽ illius, qui in testamento non solẽni alium heredẽ instituerat, atq; legata in eo testamẽto facta reliquerat, vt voluit Ioan. Cald. in sua disputa. inci. Bononiensi statuto cauetur. & Bal. in d. l. si. post diuisionem. paulò ante fin. & in l. cum quis. col.4. vers. decimò, & vltimò probatur. C. de iuris & facti ignor. & cõsi. 285. si quis iure ciuili, li.3. & Ant. in d. c. quia pleriq;. & in c. nonit. col.9. vers. ex hoc patet, quid de hærede, de iudi. Pet. Anch. in d. c. possessor. col.8. versi. & primò quæro de quæstione, de reg. iur. li.6. Alex. & Ias. in d. l. nemo potest. ff. de lega. t. Idem Alex. consi.210. statutis, col.3. versi. & subdit, li.2. Barba. in repet. c. Rainaldus, col.46. versi. decimò facit de testam. & Ias. consi.67. de isto secũdo, col. pen. vers. vltra ista. libr.3. Licet contrarium teneat Bal. sibi contrarius consi.308. ista scriptura, lib.3. quod repetitur consi.266. lib.4. & Flor. in l. cùm de in rem verso. col.2. ff. de vsuris.

De eadem re.

24 ¶Sed pro priori sententia facit, quod in simili tradit ipse Bald. in auth. ingressi. col.6. versi. dubitat tamen. C. de sacrosanct. eccle. illud. scilicet, non peccare hæredes ab intestato qui retinent hæreditatem relictam fratribus minoribus. Nam cùm in foro iudiciali sit illis interdictum hæreditates relinquere, consequens est; vt & in foro pœnitẽtiali obtinere debeat, vt dicit tenere Dinum Thomam. Et id quoque generale est, vt etiam in foro conscientiæ attendi debeant leges & statuta, vt diximus suprà num.20. nunc verò ad secundum.

De eadem re.

25 ¶Nec obstant, quæ diximus in præcedentibus vers. quia ea procedunt, quantùm ad retinendum: vt videlicet non peccet, qui retinet rem sibi cessam in contractu etiam minus solenni, vti nec is peccat, qui retinet hæreditatem, in qua fuit hæres institutus testamento etiam non solenni, vt suprà diximus: cùm vterque habeat voluntatem & putum consensum, ille mulieris, hic testatoris. Hinc nec electus, qui habet consensum eligentium, vti etiam diximus. Sed nec è diuerso peccat mulier aut hæres, qui rem ipsam detinent, non obstante eo contractu, & testamento, autoritate scilicet legis vel cõsuetudinis innixi, vt pulchrè declarat Alex. in d. l. nemo potest. & clariùs Ias. ibi in posteriori lectu. vt suprà citauimus, & ipse Ias. d. consi.67. col. vlt. li.3. vbi & alios citat.

An huiusmodi cõtractus cõfirmetur iuramento.

Cõtractus prohibitus fieri sine consensu proximorum an firmetur iuramento.

26 ¶EX HIS QVOQVE, quæ diximus, ex contractu facto à muliere sine consensu mariti, nullam oriri obligationem, alia quoque solui potest quæstio, Vtrùm huiusmodi cõtractus iuramento firmetur. Nam si nulla oritur obligatio, quomodo poterit iuramẽtum confirmationẽ inducere? cùm nihil reperiat cõfirmabile. Et certè non poterit, vt expressim consuluit in statuto disponente, ne quis possit contrahere sine consensu propinquorũ. Angel. consi.160. cuius est initiũ, pro decisione. col.2. versi: contrarium dico. Et in simili consuluit Ro. consi.12. incip. viso testamẽto proposito, col.2. Quòd si ex forma statuti requiritur insinuatio in contractibus minorũ & nõ interponatur, nulla hinc oritur obligatio, nec naturalis quidem, per tex. quem dicit singu. in l. sancimus. in illis verbis, pro non scripto vel intellecto. C. de donat. Ideóque non potest hoc casu iuramẽtum confirmare contractũ minorum sine insinuatione factum, cùm nihil, vt diximus, reperiat cõfirmabile.

27 ¶Et simile quippiam voluit Bart. in l. si quis pro eo. in 3. membro. ad fin. & rursum in 5. etiam. ante fi. ff. de fideiuss. quòd si statutũ est, vt minor, vel mulier non possit aliquem contractũ facere sine quapiam solennitate, tunc non cõfirmabitur contractus iuramẽto, propter peccatũ mortale, quod ex tali iuramento contrahitur. Quod dicit esse menti tenendum propter multa regionũ statuta. Et idem voluit ipse Bart. loquẽs in statuto exigente consensum propinquorum in contractibus mulierum, & minorum, in l.2. in fin. C. ne fideiuss. dot. dent. & consi.88. in quæstione inter Franciscum. col.2. & Bal. in l.2. in 9. quæst. C. de rescin. vend. & in rub. ff. de iureiur. col.2. versi. & ideo si dicit statutum. & in c. cum contingat. col.3. versi. si autem diceret statutũ. extrà de iureiur. & consi. 450. in pupillo. lib.2. & consi.178. ad euidentiã, lib.3. & consi.94. viso statuto, li.5. Ange. consil.160.

domina Catharina,col.ij.versi.contrarium dico.Petr.Ancha.in repeti.c.1. ad fin.xj.quæst.extrà de constit.& consi.clxxx.visa diligenter narratione,col.ij.versi.itē liberatio.Paul.Cast.consi.ccccclxv. viso compromisso.col.vlt.lib.1.Pet.Ferra.in tit.forma libel.super peti.resti.in integ.in verbo tunc iurauit,col.iiij.versi.dixi secundò.Barb.consi.xvj.illud in medium lib.2.Corne.loquens de statuto, quòd subditus non possit contrahere cū extraneo,sine certa solennitate,consi.lxxvij. quanquàm videatur,col.ij.versi.præterea iuramentum,libr.1. nam huiusmodi (inquit) statutum reddit quem inhabilem,& tollit potentiam:quo casu iuramentum non dat robur actui, secundum Angel.in d. authen.sacramenta puberum.& nouissimè Ludo.Gozad.consi.xvj.in hac causa.col.ij.nu.13.

28 ¶Non desunt tamen, qui contrarium tenuerunt,vt Io.And.in addit.Spec.tit.de senten.prola.§.vt autem.versi.hoc autem.Bal.sibi contrarius,consil.ccccviij.super eo quod quæritur, lib.4.Io.Lign. Anto.Imo.qui hanc dicit esse communem opin.& Panor.in d.c.cùm contingat.extrà de iureiur. & ipse Panor.in c.ad apostolicam.in j.not.de regu.Imo.consi.lxvij.in casu præmisso.Fulg.consil. ccxix.visis binis processibus.col.pen.vers.rursum posito,& versi.secunda quoque ratione.vbi ita dicit fuisse disputando publicè eo anno determinatum in studio Senensi.Paul.Cast.sibi item contrarius consi.cxc.cum tempore,col.ij.versi.item & tertiò.lib.1.Alex.consi.xvj.clarissime Doct.col. vj.versi.quinimo.lib.7.& Soci.consi.lxxvij.in præsenti consultatione.col.pe.lib.1. & consi.clvij. visa facti contingentia.col.iiij.versi.secundò respondetur,eo.lib.1.& consi.ccxxxiij.præsentis consultationis,col.ij.& consi.cclxxix. visa donatione.col.j.versi.quibus præsuppositis.eo.lib.2. & latè Corn.consi.xxxv.videtur prima facie,ferè per totū,lib.1.& consi.cxxvij.licèt in hac consultatione,col.j.versi.licèt statutū,eo.lib.1.& consi.xxxv.semper mihi fuit visa,col.vlt.lib.3.& consil.224. licèt claram,lib.3.& Fran.Are.consi.liiij.in causa magistri,in primo dubio.latè Feli.in c.si quis.col. ij.versi.inquantū dicit,extrà de maio.& obed.& alij plurimi,quos longum esset sigillatim referre. *De eadem re.*

29 ¶Ideoq;,& quia res hæc latiùs patet,quàm vt breuibus possim illam cōcludere:satis erit,si legentes veluti manibus duxerim ad ea loca,in quibus eam rem abundè tractatam comperient.Legant igitur vltra loca superiùs alleg.Bal.Pau.Cast.& alios post Bar.in d.l.si quis pro eo.& ibi omnino Catonem Saccum in repet.in xx.char.ff.de fideiuss.Bar.Bal.Ang.Saly.& latè recentiores,in auth. sacramenta puberū.C.si aduer.vendi.Bar.Bal.Ang.& recentiores in l.is cui bonis.ff.de verb. obli. Fed.Senen.consi.clxxij.in nomine Domini.amen.factum tale est.Bald.in l.non dubium. in xvij. oppo.C.de legib.& latissimè in repe.l.ij.char.xj.versi.sub quinta quæst.ff.de iureiur. vbi eam rem per v.aut vj.col.tract.& consi.487.considerādum est,lib.3.Ang.d.consi.clx.domina Catharina.in iij.membro.Pet.Anc.in rep.c.1.in xj.q.versi.quid dices,extr.de consti.Pan.consi.lxxj.in hac causa, lib.1.& latissimè omniū in sua disputatione,cuius est prin.stante statuto,per totum.Cano.præsertim Ant.in d.c.cùm contingat.& ibi quoque Imo.in 3.membro priu.de iurei.Dom.consi.lj.super præmisso.per totum.Ro.consi.437.in casu proposito,per totū.Io.Bapt.Seuer.latè in rep.l.omnes populi.char.18.in paruis vers.tertiò infert Bar.eum multis seq.ff.de iust.& iure.Alex.abundè.consi. cxxv.visis & cōsideratis,lib.1.& consi.39.viso statuto.lib.4.& iterū consi.cij.cùm statutū.eo.lib.4. Fran.Are.consi.ij.intellecta diligēter,& consi.22.diligēter & maturè,col.vlt.versi.hoc præmisso.& Phil.Corn.latè,consil.70.quæstio est pulchra.in 2.dubio.lib.2.& consi.167. in hac consultatione. col.2.& 3.eo.lib.2.vbi loquitur in statuto requirente cōsensum consanguineorū in cōtractu mulierum.& consi.188.de duobus,col.vj.versi.testat modò ad secundā,cum multis seq.vsque ad fin. consi.eodem quoq; lib.2.& consi.121. videtur prima facie dicendū,lib.4.& consi.252.quòd cōtractus,per totum,eo.lib.4.Soci.consi.77.in præsenti,in 2.dubio,lib.1.& Bal.à Bart.inter consi.illius consi.seq.incip.in eandē sententiā,in ij.quoque dubio,eo lib.1.Fran.Cur.senior in repe.auth.sacramenta puberū,nu.36.& seq.& iterum 55.C.si aduer.vendi.& Iason post alios in l. qui iurato. col. pen.& vlt.ff.qui satisd.cog.& Hipp.Marsi.in l.pe.col.xij.vers.quæro vltimò,per 4.col.ff.de quæst. *De eadem re. In vniuersum.*

GLOSSA QVINTA, IN TEXT.

Contracter.

1 AEC ergo nostra consuetudo de contractu loquitur,nulla distractus mentio ne facta. Ideo videtur non procedere in distractu,ea potissimùm ratione,quòd distractus non venit appellatione contractus,vt not.Bald.in l.vlt.C.si tuto.vel cur.interue.per tex.ibi,in princ.vbi contractus, & distractus separatim nominantur. Nam & propriè contractus dicitur,cùm est vltro citroq; obligatorius. l.Labeo.§.contractum.ff.de verb.signifi. Idque maximè procedit in hoc statuto,quod est contra ius commune,vt dicemus infrà in glo.viij.in verb. *de son mary*.num.5.incip.at ius nostrum. Ideoq; propriè,strictèq;,& in casu expresso sine extensione intelligi debet,vt minùs lædat ius commune,quàm fieri potest.l.ij. C. de noxali. & c.cùm dilectus. extrà de consuet.cum concord.à me alibi adductis. Et hoc sanè in simili casu tenuit Bal.in l.siue apud acta.col.j. versic. vlteriùs nota,quòd contractus.C.de transact. vbi dicit,quòd statuta disponentia non valere contractus mulierum sine insinuatione, non habent locum in simplici liberatione. & sequitur Alex. ibi,& in l.more.col.ij.ff.de acqui.hære.& Iason consi.liij.in quæstione,circa fi.lib.1. *An hæc consuetudo habeat locum in distractu. Distractus an veniat appellatione contractus.*

De eadem re. Statutū ut de contractu soluatur gabella, non habet locum in distractu.

2 ¶Et hoc quidem confirmat, quod voluerunt Bar. Bald. & recentiores in l. ab emptione. ff. de pact. quòd statutum, quòd de quolibet contractu soluatur gabella, non habet locum in distractu. quod & idem voluit Bal. in l. j. col. ij. versi. quid est ergo, & ibi Saly. & Paul. Cast. col. vlti. C. quando lice. ab empt. disce. & Bald. in l. si donationis. in fin. C. quod met. causa. & in l. tres fratres. in iij. nota. ff. de pact. vbi loquitur de refutatione, quam negat comprehendi sub huiusmodi statuto. Idem Bal. post Cyn. in l. iij. §. contrarium. in fin. ff. de contra. indic. tute. & Ange. consil. xciiij. pro parte affirmatiua. col. v. versi. videndum igitur restat. Idem Ange. & Imol. in l. si hominem. ff. de vsuca. Alex. in l. Pomponius. §. praeterea. col. ij. & ibi etiam Franc. Aret. qui cum §. legit cum §. cùm quis. in iij. notabili. & iterum in fi. ff. de acqui. pos. & rursum ipse Aret. in ea ipsa l. §. in dote. post prin. & idem Alexan. in d. l. siue apud acta. col. ij. C. de transact. & Bart. in l. si ita stipulatio. col. j. ff. de verb. obli. Feli. in c. querelam. col. j. versi. item ex hoc not. extrà de simo. Franc. Curtius senior in auth. sacramenta puberum. char. pen. nu. 42. & seq. C. si aduer. vendi.

De eadem re.

3 ¶Huc'q; spectat, quod pulchrè consuluit Paul. Cast. consi. lxxiiij. in causa mota per dominam Dorotheam, col. vlti. versi. videndum est, lib. 2. quòd statutum vicinos, aut consanguineos admittens ad retractum contractus, non habet locum in distractu. De quo diximus in nostro tracta. Retractuum, tit. j. §. j. in glo. ij. in verbo, *a vendu*. num. 38. & aliis locis ibi citatis. Sed & generale est, vt statutum loquens de contractu, non habeat locum in renuntiatione, siue in refutatione, Bal. in l. j. ad fin. C. si aduersus donat. & Salyc. in l. j. in v. oppo. C. de pact. & Panor. consil. cviij. hoc exordio, illud in effectu de iure quaeritur. lib. 2. vbi consuluit, quod statutum disponens minorem non posse sine decreto iudicis contrahere, nō habet locum in pace facta per minorem, cùm proprè non sit contractus, sed potiùs quaedam remissio iniuriae per multa iura illic allegata.

De eadem re.

4 ¶Sed quid diutiùs in huiusmodi similibus, & generalibus immoramur? cùm Angel. & Alex. receptissimae autoritatis viri, in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. hunc nostrum casum nominatim speciatim'q; definierint, limitantes dictum Bart. ibi, volentis in vj. col. versi. ex hoc apparet, quòd stante statuto, quòd mulier nō potest se obligare sine consensu duorum consanguineorum, non poterit mulier liberare, siue facere pactum de non petendo. Quod & ibi sequūtur Bal. ipse, Ang. Paul. Cast. Fulgo. Alex. & alij. & idem voluit ipse Bar. & alij post eum, in l. Maeuia. §. j. ff. solu. matri. & Fulg. consi. xxxix. ad id de quo quaeritur. col. vlti. Rom. consi. cclxxx. repetito in consi. cccxciij. praesupposito quòd viua voce, post prin. & Franc. Aret. consi. liiij. in causa magistri, versi. vnde dicit. & Iason d. consi. liij. in quaestione vertente, col. vlti. lib. 1. & Alciat. in l. Labeo. in verbo, obligationem. ff. de verb. signi. Vt videlicet huiusmodi dictum Bart. & sequacium procedat, cùm statutum loquitur per verbum obligare, quo & ipse vtitur. Nam faciens huiusmodi pactum de non petendo, obligatur naturaliter non petere, per not. per ipsum Bart. & alios in l. vbi pactum. C. de transact. cum si. Secus (inquit) si vteretur verbo, contrahere, puta quia disponeret quòd mulier non posit contrahere sine consensu propinquorum: tunc enim posset facere pactum de non petendo, quia cùm istud pactum sit stricti iuris, & exorbitans ex iure communi, debet strictè intelligi. Quod & idem voluit ipse Alex. in l. more. col. j. ff. de acqui. haere.

De eadem re, contra suprà dicta.

5 ¶Contrà tamen verius videtur, vt stante huiusmodi statuto non posit mulier renunciare, aut liberare, aut distrahere, vt voluerunt Bal. in d. l. si vnus. §. pactus ne peteret. col. iiij. versic. sed quid si statutum. & ibi Marti. Laud. & Ias. ff. de pact. Idem Bald. in eadem l. §. quod in specie. col. vlti. & in rubr. C. de pact. & in l. pactum. in xxj. q. & ibi etiam Rom. col. vlti. C. de collatio. & idem Rom. in l. de tutela, in ij. nota. C. de in integ. resti. mino. & in l. mutum. §. j. ff. de acqui. haere. & d. consi. cclxxx. repetito consil. cxciij. col. j. Fulgo. in l. contra. § si filius. ff. de pact. Bald. à Bart. quem Bald. Nouellum vocant, Aduocatus consistorialis, Doct. egregius, in repet. rub. ff. de verbo. oblig. col. pen. Barb. in l. ij. in prin. col. ix. versi. item dico quòd doctrina. ff. eo. tit. & in cle. auditor. in fi. de rescri. & cons. xvj. illud in medium afferam. col. iiij. lib. 3. Fran. Aret. in l. v. in prin. col. iiij. versi. in quaestione. ff. de verb. oblig. quae ex qua. cont. & Socin. consi. ccxxx. viso testamento, col. iij. versi. postremò non omitto. Ias. in d. l. siue apud acta. col. ij. versi. ego teneo. C. de transact. & in l. Barbarius. col. iij. versic. tertiò facit. ff. de offi. Praet. & in auth. sacramenta puberum. col. xvij. versi. confirmo per illum. C. si aduer. vendi. & in l. Pomponius. §. praeterea quaeritur. ff. de acqui. poss. in ij. lect. & in d. l. more. col. vj. versi. confirmatur per illud. ff. de acquir. haere. & in l. si ego. col. j. in fi. ff. si cert. pera. dum allegat multos ex suprà dictis, vt probet statutum loquens de contractu, habere locum & in distractu: & in §. omnium. col. vij. num. 39. Instit. de actio. vbi hoc reputat notab. & Ioan. Lup. in repet. rubri. de dona. inter vir. & vxor. §. lxviij. col. iij. versi. hoc etiam videtur, & iterum versi. & istud teneo. Alcia. in d. l. Labeo, in verbo, actum. ff. de verb. signi. & in lib. 2. eiusdem tit. char. xj. & Fran. Rip. in rub. ff. de acqui. poss. col. ij. nu. 10. & Arnol. Ferro. in consuetud. Burdig. tit. j. §. iij.

De eadem re.

6. ¶Et hanc certè partem mirum in modum fulcit, quòd nonnunquàm leges nostrae contractū pro distractu accipiūt, vt in l. omni. & ibi no. C. de omni ag. deser. lib. 11. Nam & vt dicit gl. not. in lib. 1. in prin. in glo. magna, in fi. ff. de acti. & oblig. omne pactum dicitur contractus. Quam gl. sequitur Bald. & post eum Iaco. à S. Georg. in d. rubr. C. de pact. vbi dicit per illam, quòd omne pactum est contractus, etiamsi ad distractum tendat, & idem Bal. in l. contractus, col. ij. C. de fid. instr. & in d. §. pactus ne peteret, & in l. iuris gentium. in princ. col. ij. ff. de pactis. & in c. quinta vallis. col. ij. vers. sed videtur, quòd ex nudo pacto, extrà de iureiur. & consil. cij. omnis potestas, in fin. lib. 3. Barba.

faciens

faciens illam gl.sing.& Bart.vbi suprà,& Iason omnibus ferè locis suprà citatis & præterea in l.si vnus.§.pactus ne peteret.col.vij.versi.moueor primò.ff.de pactis. vbi eam glo.dicit sing.& in d.l. iurisgentium.§.sed cùm nulla.col.iiij.versi.secundò principaliter. Quo fit,vt minùs mirum videri debeat,quod scribit Fran.Aret.in l.si quis cùm aliter.col.vj.versi.item & iuramentum.ff.de verb. oblig.quòd dispositio,quantuncunque exorbitans,atque etiam correctoria,loquens in contractu, habet locum & in distractu,per d.l.de tutela.C.de in integr.restit.& in l.si maior.C.de dolo.

7 ¶Propterea dicit alia glo.quam & ipse Fran.Aret.vbi suprà,citat,in d.l.iij.§.contrariū.ff.de contr. iudi.tutel.quòd dicta auth.sacramenta puberum,quæ ipsa est exorbitans à iure communi, quamuis loquatur de contractibus solùm,habet tamen locū in liberationibus,renuntiationibus, & distractibus,quam glo.sequuntur Dy.Bart.Bal.& alij ibi. & illam quoque dicit vnicam in iure Bal. in rub.extr.de iureiur.& ibi Anto.Corse.in xviij.priuilegio iuramenti.Et hoc idem voluerūt Bar. col.vlt.Bal.Ange.Saly.& omnes præter Cy.in d.auth.sacramenta puberum.& ibi quoque Franc. Curt.Senior in repet.char.pen.nu.42.& seq.vbi ad hoc dicit singul.glos.in d.§.contrarium.& ibi quoque Corn.etiam in repeti.col.viij.nu.25.Ipse Bal.& Iac.à S.Georg.qui & eam glo.dicit sing.in d.rub.C.de pact.& idem Bal.in l.pactum quod dotali.in xxj.quæst.C.de collati.& in d.§.item sacramenta.col.iij.versi.quæro nunquid ista auth.tit.de pac.iura.fir.& consil.cccc.vij. super eo quod quæritur,lib.4.vbi & ad hoc allegat not.in d.l.iij. Ange.& Imo.qui & illam glo.in dicto §.contrarium.dicit singu.in l.Pomponius.§.si quis precariò.in fi.per illum tex.& ibi quoque Vincen.Hercul.col.pen.ff.de acquir.poss.& idem Angel.consi.50.testator quidam,circa medium.Anton.in c. vlt.char.antepe.in j.fall.extra de consuet.Rom.consi.exc.clarum est,circa medium.Barb.in l.secundum.col.lxxx.ff.de verb.oblig.Alex.in d.l.Pomponius.§.præterea.col.ij.versic. item ex isto.ff.de acqui.pos.vbi & illam glo.dicit singu.& hanc esse communem opin.& in l.minimè.C.de legib.& cons.clxxxv.viso titulo,col.antepe.versi.bene facit,lib.2.& consi.liij.visis & cōsideratis,post prin. lib.3.& consi.lj.videtur pro decisione,col.ij.versi.ad idem facit,lib.5.& Fran.Aret.in c.in præsentia,per illum tex.& ibi quoque Phil.Dec.in vlt.not.extr.de prob.Franc.Curt. Senior.& Lancelo. Deci.inter consil.ipsius Cur.consi.xliij.contingentia,col.v.Petr.Ferra.in tit.forma libel.super petit.restit.in integr.in verbo,tunc iurauit,col.ij.versi.item procedit d.regu. Firmia.in tract.gabel.in v.parte prin.q.v.versi.& adde Phil.Dec.consi.dcxxxix.visa consultatione,col.j.Caro.Ruin.consi. cxxxvij.viso instrumento,col.ij.versi.sed præmissis,lib.4.Sed est & alia glos.hoc idem volens,in d.§.item sacramenta puberum.in verbo,super contractibus,col.ij.versic.item quæro an l.ista,& ibi Iac.Aluar.qui hanc quoque dicit esse communem op.& Card.Alex.qui idem dicit,tit. de pac.tenen.& idem nouissimè voluit And.Alci.lib.2.de verb.signi.in materia extensionis constitutionū correctoriarum,licèt contrarium visus sit voluisse Cy.in d.auth.sacramenta puberum,in xiiij.q. *De eadem re.*

8 ¶Et aliàs quoque distractus eiusdem naturæ est,vt contractus, vt quod in contractu habet locū, obtineat & in distractu,sicuti dicit Bart.in l.& ideo.ff.de condi.fur. Sicuti enim per contractum quis sortitur forum in loco,quo contrahit,vt est tex.in l.hæres absens.§.si quis tutelā.& §.proinde.ff.de iudi.& in c.Romana.§.contrahentes.de for.comp.lib.6. Ita quoque per distractum.l.exigere dotem.& ibi Bart.& alij.ff.de iudic.& l.qui loco.& ibi item Bar.post Guli.Cu.ff.de condi. indebi.& hoc quoque voluerunt Ang.Alex.Ias.& Hercu.in d.l.Pomponius.§. præterea.ff.de acqui. poss.& Lapus alleg.x.incip.disputat hinc,quem refert Anton.in c.postulasti.de for.compe.dicens ibi esse casum.& Alex.in addi.Bar.in d.§.si quis tutelam.vbi dicit de hoc esse casum vnicū in iure,in l.in contractibus.§.in omni.& ibi Bart.C.de non nume.pec. & Iord.in repe.d.§.contrahentes.col.ij.versi.sed quid de distractu?vbi respondet ad quædam contraria. Et sicut,cùm de contractu agitur,actor sequitur forum rei:ita & cùm de distractu.l.ij.& ibi Bar.C.vbi & apud quem. *De eadem re.* *Distractus forū sequimur, ut contractus.*

9 ¶Et quemadmodum contractus præbet iustum titulū,iustamq; ad vsucapiendū causam,ita etiam distractus,& liberatio,per d.§.si is qui precariò.& ibi Aug.Imol.& recentiores:& d.l.Pomponius. §.præterea.& ibid.Iason.ff.de acq.poss.& l.si hominem.ff.de vsucap.& l.si duo.ff.de diuer.& temporum præscri.Bal.in l.j.C.de vsucap.transfer.Et sicut dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum reddit nullum ipso iure,ex communi op.per l.eleganter.in princ.ff.de dolo:ita & si dederit causam distractui bonæ fidei,vt probatur in d.l.de tutela.C.de in integ.restit.minu.& no.doc.in l. sub prætextu.C.de transac.Bart.& Pau.Ca.in l.pe.C.de dol.mal.Bar.in l.actione.col.j.versi.opponitur contra hoc,C.de transac.& in d.l.eleganter.in prin.col.iiij.versi.eodem modo possemus dicere.ff.de dol.mal.& in l.& ideo.in prin.versi.quid ergo dicemus.ff.de condi.fur.& Bal.in l.aduersus.post prin.C.de excep.& in l.j.post prin.& ibi Saly.col.ij.versic.quæro ab extra.C.quan.lice.ab empt.disce.& idem Bal.in c.audita.col.ij.versi.sed contrà videtur,extrà de resti.spol.Fran.Are.in l.si seruum.in prin.col.ij.vers.potes dicere.ff.de verb.obl.Ias.in l.si ego.col.ij.versi.secūdò aduerte. ff.si cer.pe.Nam & vbi cōtractus est bonæ fidei,similiter & distractus,siue dissolutio illius,& è diuerso.l.ab emptione.& ibi Bar.Bal.Saly.Ang.& alij.ff.de pact.& d.l.j.C.quan.lic.ab empt.disce.& ibi etiam Bal.& Pau.Cast. Quanquàm est quod diximus,dolū dantem causam distractui,eum ipso iure nullum efficere,contradicit.Io.à Monte Sperel.& Soci.in l.cùm postea quam.C.de pactis. At Iason & Philip.Deci.ita id intelligere videntur, vt si pactum liberatorium interpositum sit super actione iudicati,quæ stricti iuris est,id certè & stricti iuris sit,ideoq; dolus ei dans causam,nō annullet ipso iure.Sentiunt ergo,quòd si interponatur super contractu bonæ fidei,secus sit. *De eadem re.*

10 ¶Et sicuti in contractibus sub conditione factis inspicitur tempus contractus, ita vt conditio retrò trahatur.l.si filiusfa.in prin.& ibi Doct.ff.de verb.obli.& l.potior.& l.qui balneum.ff.qui poti. in pig.hab.ita etiam in distractibus,secundum glo.in l.si sub conditione.ff.de soluti. Angel.Imol. Raph.Co.Pet.Besut.& Ias.in d.l.si filiusfa. Et qui habet autoritatem legitimam in contractu,eandem quoque habet in distractu.l.vlt.& ibi Bald.in epitome.C.pro socio. Et vt regulariter ex contractu non transfertur dominium sine traditione.l.traditionibus.C.de pactis,cùm si.sic nec ex distractu,ex sententia Bar.in d.l.& ideo.post prin.ff.de condi.furt.& Alex.in l.j.col.uj.versi.pro decisione ista.ff.solu.matr.& Phil.Dec.in d.l.traditionibus.col.pen.versic.ij.conclusio. Et si quo casu non requiratur traditio ad transferendũ dominium in contractu,vt in ecclesia,& ciuitate, per l.vlt.C.de sacros.eccles.sic nec in distractu.Ias.in d.l.ab emptione.col.pen.versi.in vltima parte.ff. de pact.& Catel.Cotta,qui id dicit singul.in memor.incip.venditio facta ciuitati:licèt contrarium teneat Bald.in l.si tibi.§.de pignore. col.vlti.ff.de pactis. quem sequitur Ias. sibi contrarius in d.l. vlti.in iiij.not.versi.pulchrum.C.de sacrosan.eccle.vbi illud dictum Bal.sing.dicit.

De eadem re.

11 ¶Et solennitas quæ requiritur in contractu, eadem & in distractu requiritur.l.si ad resoluendam. C.de prædi.mino.vbi lex prohibens minorem contrahere super re immobili,sine autoritate, & decreto iudicis,habet locum & in distractu.quem tex.ad hoc expendit,& dicit not.Bald.in l.Præses,col.ij.versi.idem apparet.C.de transac.& in l.j.post prin.C.si aduer.transac.& consi.ccxx.proponitur quòd A,lib.1.vbi ex hoc dicit,quòd si contractus requirit scripturam,ita & distractus. & consil.ccccxv.illa solennitas,in prin.lib.2.quod repetitur consi.ccccIxxxj.lib.4.& Ro.dicto consil. cclxxx.vbi & per illum tex.dicit parem rationem habere locum in contractibus, atque in distractibus. Ideoq; dicit Bartol.in auth.econtra si filij.in ij.not.per illum tex.C.de repud. quòd cuius consensus requiritur in contrahendo,eiusdem quoque requiritur in distrahendo.

De eadem re.

12 ¶Sed per illum tex.dicit Alex.in l.centesimis.§.vlt.in fi.ff.de verb.oblig.quòd eadem requiruntur in reuocatione actus,quæ in confectione ipsius. Quod & voluit ante illum,illo tamen text.non citato,Bar.in l.quod insit.col.pen.versi.quærò an partibus.ff.de re iud. & in l.actor.col.pe.ff.rem rat.hab.& Bal.in l.si ita.§.regula.ff.de lib.& posthu.& in l.si vt proponis.C.de nup.& in l. omniũ. ad fi.versi.item not.quòd licèt princeps.C.de test.& in l.vlti.col.vlt.C.de fideicom.& in cap.1.in verbo,nos Ro.tit.de pace Constan.& in c.cũ consuetudinis.post prin.post.tex.ibi,extr.de consu. Card.Flor.& Imo.in c.relatum.de testa.Ro.consi.lxv.viso themate, col.ij.vbi & ad hoc prætereà allegat l.hæredes palam.§.si quis post.ff.de test.& l.si puellæ.ff.de sponsa.& l.nuptiæ.ff.de rit.nupti.Alex.consi.cxxxiiij.super præmisso dubio,in fi.lib.7.& Feli.in c.edoceri.col.v.versic.non obstat prædictis,de rescript.& ante omnes gl.in l.tria prædia.& ibi.Paul.Cast.ff.de seruit.rusti.prædi.

De eadem re.

13 ¶Ex quo id consequens est,vt quot testes requiruntur ad probationẽ testamenti,tot quoq; requirantur ad probationẽ reuocationis illius,vt satis probare videtur text.in d.l.hæredes palàm.§.j.& ibi no.ff.de test.& ad hoc vulgò citatur gl.quæ tamen loquitur de probatione erroris testamenti, in l.cùm proponebatur.ff.de leg.ij.Et idem in cæteris,vt eo modo,quo debent probari,eodẽ reuocatio eorum probari debeat.Bal.in l.testium.in v.no.per eum tex.C.de testib.Et illud quoq; hinc prodit,quod sicut Prælatus non potest cõtrahere sine consensu capituli,ita nec distrahere.c.querelam.extrà de simo.vbi id ex eo no.Io.Ana.Et quod tempus requiritur ad inducendã consuetudinem,idem quoq; ad eam abolendam,vt tradit Ant.in c.accedentibus.col.ij.versi.quæro quanto tempore,de priui.& Pan.in c.pro illorũ.de præb.& Alex.consi.v.si vera sunt.col.iiij.vers.sicut ergo dicta,lib.5.Et quę solẽnitas requiritur in cõdendo statuto,eadẽ & in reuocãdo.Bar.in l.omnes populi.char.iij.versi.iuxta prædicta quæro,an in reuocando.ff.de iust.& iure.Fran.Aret.consi.75. diligẽter & maturè,col.4.ver.pro ista cõclusione.Et eodẽ modo debet probari solutio debiti,quo debitũ ipsum probari debet:vt pulchrè respõdit Pe.Anc.consi.cccl.in quæst.prædicta.Et sequitur Phil.Dec.in l.nihil.ff.de reg.iur.Et sicut cùm Episcopus solenniter excõmunicat,debent eum xij. sacerdotes circunstare,c.debent.xj.q.iij. Ita & cùm absoluit.c.cùm aliquis,ead.q.& can.

De eadem re.

14 ¶Nam & è diuerso ea tantùm in reuocatione actus requiruntur,quæ in confectione illius. Quod ex eo videmus,quòd vti donatio potest fieri nudo pacto,l.si quis argentum.C.de dona.sic & nudo pacto resolui potest,secũdum glo.Bar.& alios in d.l.ab emptione.ff.de pactis. Et sicut pignus solo consensu contrahitur,sine traditione.l.j.ff.de pign.acti.ita quoque resoluitur.l.pen.C.de pig. & glo.in d.l.si tibi.§.de pignore.ff.de pactis. Et sicut quis simplici verbo excommunicatur, cap.1. extrà de eo qui fur.ordi.recep.ita quoque absoluitur.glo.in d.c.cùm aliquis.xj.q.iij.& in c.comperimus.xxiiij.q.iij. Et si grauamen est verbale,sufficit reuocatio verbalis:si reale, & realis requiritur. glos.in c.si à iudice,in verbo,cum effectu,in fin.& ibi Archi.& Io.And.de appel.lib.6. Et ea peccata,quæ sola voluntate contrahuntur,sola quoque voluntate dimittuntur,vt dicebat Bart. antiquus Doct.arg.d.l.ab emptione,vti eum refert glo.in c.si cui,in verbo,voluntas, de pœnit.dist.j. quæ declarat,quomodo id sit intelligendum.

De eadem re.
Donatio fit nudo pacto.

15 ¶Et si iudex parte non vocata, & non legitimo tempore & veluti quodam impetu facilis fuit ad concedendam tenutam,quam vocant,siue bonorum possessionem,aut ad deiiciendũ aliquem sua possessione de facto,& nullo iuris ordine seruato:ita facilis esse debet ad id reuocandum de facto, & siue partis citatione.Textus est intimis memoriæ thesauris recondendus,in l.j.§.hoc edictũ.ff. si mulier ven.nomi.& gl.etiam no.& omnibus nota,in l. minor.in prin.in verbo,secus.ff.de euict.

De eadem re.

Inno.

Iano.in c.querelam.col.iij.versi.alij dicunt. & ibi Bal.col.vlt.extrà de ele.Oldra.consi.xij.q.j.ad fi. primi dubij.Bal.in l.si pacto quo pœnam.col.j.in quinto not.& ibi quoque Salyc.Pau.Cast.Alex. & Ias.C.de pactis.Idem Bal.in l.si deserta.in fi.C.si propt.publi.pensi.& in l.ij.col.vij.versi.quartò quæro,si iudex.C.de seruit.& aqua & in l.vlt.col.ij.versic.secundo casu.C.de edic.Di.Ad.tol.& in repetit.l.tale pactum.§.qui prouocauit.in x.quæst.ff.de pac.& in l.de pupillo.§.vlti. & ibi quoque Imo.ff.de no.ope.nunti.& ipse Bal.in l.ij.ff.de serui.& in l.vlti.& ibi quoque Salyc.C.eo. vbi ipse Bal.dicit eam glo.sing.& idem in l.j.ad fi.C.de prohi.sequestra.pec.& in l.post sententiam. in fi.& ibi etiam Saly.versi.quartò quæro.C.de sent.vbi & Bal.ipse dicit eam glo.sing.& in l.j.circa med. C.de excep.rei iudi.& in rub.C.de success.edic.col.ij.& in l.ab executore.C.quo.appel.non recip. & in cap.2.ad fin.de rescrip.& in c.ab excommunicato,col.ij.eod.titu.& in c.inter quatuor.in fin. extrà de maio.& obed.vbi dicit eum tex.ad hoc esse sing.& in addi.Specu.tit.de pri.& secun.decret.§.iam de effectu.versi.sed quid si iudex.& consi.cxlix.proponitur,quod quędam tutela,in fi. lib.3.& consi cccl xvj.quanquàm super prædicto,col.pe.eo.lib.3.& consi.cccxviij.ista captura,col.j. lib.4.Io.Fab.in l.ij.C.si per vim,vel alio modo.vbi hoc trahit ad dominos temporales, qui saisiũt (vt ipse loquitur) parte non vocata.Ang.Imo.& Alex.in l.de vnoquoque.ff.de re iud.Ant.Pan. & Philip.Deci.in c.cùm cessante.ille,col.ij.alij col.vlt.ext.de appel.Pet.Anc.consil.vj.viso themate,col.pe.vers.contrariũ,& rursus ante fi.& consi.xx.viso prædicto, etiam in fi.& consi.clxxxviij. visis consiliis,col.ij.vbi & ex hoc dicit,quòd sententia à iudice laico lata in clericum,ab eodem reuocari potest.Imo.& Alex.in l.j.§.nuntiatio.ff.de ope.no.nunt.Rom.sing.dcclxix.possessio etiam iniusta.& consi.clviij.circa articulum,col.j.& latiùs consil.ccxx. circa princ.col.etiam j. in duobus locis:vbi & ad hoc dicit esse tex.multùm no.in l.in fraudem.§.sicut.ff.de mili.testa. & Raph.Co. consi.cxlvj.Simon Helias,Maria.Soci.consil.xxxij.ex his quæ superiùs,in fin.Alex.in l.quod iussit.col.x.versi.prædicta tamen intelligas,& rursum versicu.quærit etiam Bart.ff.de re iudic.& latè consil.v.in causa & lite,col.pen.versi.item si probatum est,lib.2.& Barb.consi.lj.scripsit sapienter fons,col.xxij.versi.tertiò accedit,lib.1.& Feli.latè in c.qualiter & quando, le j.col.viij.versi.tertiò limita,extrà de accu.vbi etiam facit sing.tex.in d.§.& hoc edictum.& hoc postea not.limitat.

16 ¶Ad idque facit,quod scribit glo.in c.primates.ij.q.j.quòd depositus de facto,etiam de facto restituitur.quam in id expendit Bal.in cap.accedens,le j.in fin.extrà,vt lit.non conte. Et alia glo.in c. excommunicatos.xj.q.iij.quòd si iudex motu proprio,& nullo petente, quempiam excommunicare potest,& eodem quoque modo eum absoluere. Et quod item voluit Spec. in d.tit.de pri.& secun.decreto.quo loco suprà citauimus.& Io.And.in addi.ipsius Spec.tit.de senten.& quę ipsam sequuntur.§.species.versi.est quoque & tertia species.in additio.quæ incipit, habeo de præcepto. Bar.in d.l.j.§.nũtiatio.col.iij.versi.quæro an ille.ff.de ope.no.nunti.Bal.in l.j.C.quan.lice.ab emp. disce.& in c.1.§.vlt.tit.per quos fiat inue.dum quærit,qualiter fiat disuestitura & in cap.1.in j.lect. col.pen.versi.secundò quæro,de iudici.vbi allegat l.si quis vxori.§.si fugitiuum.ff.de furtis. De eadem re.

17 ¶Et his item fit,vt quæ testibus nulla interueniente scriptura probari possunt,ita quoque eorum dissolutio,reuocatio,renuntiatio. Nam vt collatio sic probari potest,ita & illius renuntiatio.Bald. in cap.2.in fi.per eum tex.de testi.spoli.Phil.Dec.in d.l.cum posteaquam.in fi.C.de pac. Et sicut testamentum ad pias causas duos tantùm testes requirit,cap.cum esses,& ca.relatum.le j.extrà de testa.sic & ipsius reuocatio.Pau.Cast.consi.cccxxvij.dubium facit,lib.1. Alex. in l.hac consultissima.§.si quis autem.col.vlt.C.de testa.& consi.cxlvj.viso themate,col.vlt.lib.2.& consi.cvj.viso & diligenter considerato,col.ij.versi. quintò adduco,lib.4. Et si aliàs ex forma statuti legatũ potest probari duobus testibus,ita illius ademptio.Bald.in l.vlti.C.de fideicom.& consil.xxviij.super eo quod quæritur,lib.3.Card.Flor.Pet.Anch.& Imo.in d.c.relatum,de testa.Alex.Ias.& Fran.Rip.in rubr.ff.de acqui.poss.Ipse Alex.in l.quemadmodum.post prin.eo.tit.& in l.inter stipulantem.§.sacram.col.j.versi.ex hoc infertur.& ibi Iason col.viij.vers.tu confirma,quia circa.ff.de verb.oblig. idem Iason in l.si ex toto,in prin.in j.no.ff.de lega.j.& consi.cxlj.circa primum,post prio.lib.4.& Philip.Deci.in d.l.posteaquàm.in fi.C.de pact.& in c.cognoscentes.in iij.no.extr.de constit. De eadem re.

18 ¶Et id quidem perpetuum est,& generale in omnibus,vt dissolutio,siue resolutio, aut reuocatio cuiuslibet actus vel rei,easdem vires,naturam,qualitatem sortiantur , iisdem regulis subiiciantur, quibus ipsius actus vel rei confectio,siue productio,aut generatio. Quod & dicebat Anaxagoras apud Aristot.lib.1.de Generatio.& corr.c.1.inquiens generationem,& interitum esse eiusdem naturæ.Nam & videmus,quòd sicut missio in possessionẽ est misti imperij.l.iubere.ff.de iurisd.om. iudi.& not.in l.j.in verbo,delegandum.ff.de dam.infect.sic quoque illius reuocatio.l.iiij.§. si fortè.& ibi glo.in verbo,ex causa.ff.eo.tit.& Paul.Cast.& recentiores in d.l.iubere. nam & missio,& reuocatio illius,à pari procedunt,vt dicit Bald.in l.iudex,per illum text. De eadem re. Anaxagoras.

19 ¶His omnibus suffragatur text.in l.prout quisque.ff.de solu.cuius hæc verba sunt,Prout quisque contractus est,ita & solui debet,veluti cùm re contraximus,re solui debet,& cætera,quæ sequuntur.& l.ferè quibuscunque.ff.de regu.iur.vbi ita scribitur , Ferè quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur:cum quibus modis acquirimus , iisdem in contrarium actis amittimus.Et in l.nihil tam naturale.eodem titu. Nihil,inquit,tam naturale est,quàm eodem genere quodque dissoluere,quo colligatum est. Et in cap.1.extrà eodem titulo,vbi dicitur,omnis res per quascunque causas nascitur,per easdem dissoluitur. Quod sumptum est ex capit.omnis res. De eadem re.

xxvij.quæſt.ij. Quæ fuit ipſius Ariſtotelis ſententia, in eodem lib.1.de Generatione,& corruptione, quem citat è noſtris Barb.conſi.xlvij.præclarè,col.vj.verſi.capio modò,lib.2.

20 ¶Nam & qui de rerum principiis diſſeruerunt, illud conſtanter affirmauerunt, res omnes in ea reſolui, quæ principia eorum fuerunt. Qui ſcilicet terram rerum omnium principium dixerunt, in terram quoque omnia reſolui voluerunt, vt Heſiodus,& Pherecydes. Qui aquam, in aquam, vt Thales Mileſius. Qui vtraſque, terram ſcilicet & aquam, in eaſdem reuerti putauerunt, vt Xenophanes. Qui aërem ſimpliciter, in aërem quoq; ſimpliciter, vt Anaximenes Euriſtatę filius,& ipſe Mileſius,& Diogenes Apolloniates, ipſius Anaximenis diſcipulus. Qui ipſum aërem infinitum & quæ circũ eum ſunt, denſitatem & raritatem: in eadem quoque mutari aſſeruerunt, vt Archelaus Apollodori, aut, vt alij malunt, Miltonis filius Athenienſis. Qui ignem in ignem, vt Heraclitus Epheſius,& Hippaſus Metapontinus. Qui naturæ infinitatem, in eandem, vt Anaximãder Mileſius Thaletis ſodalis. Qui vnum, in vnum, vt Muſæus Eumelpi filius. Qui particulas inter ſe ſimiles, quas ſimilares vocare poſſumus, in eaſdem, vt Anaxagoras Clazomenius. Qui cælum,& terram, in eadem, vt Strato. Qui aëtem,& ętherem, in eoſdem, vt Zenon. Qui quatuor elementa, in eadẽ, vt Empedocles. Et ſic quoque de cæteris, vt videre licet apud Plutarchum de placitis Philoſophorum, lib.1.c.3. Iuſtinum Philoſophum & Martyrem, in Admonitorio gentiũ, Clementem Alexandrinum in Oratione ad gentes, Euſebium Præparationis Euangelicæ lib.1.c.5.& iterum lib.14.c.5. Vitruuium lib.2.cap.item 2. Epiphanium contra hæreſes, Tertullianum lib.1.aduerſus Marcionẽ, Diogenem Laërtium in procemio, Seruium enarrantem illud Virgilij lib.11.Aeneidos,

More tulêre patrum. & alios plurimos.

21 ¶Ex quibus eſt & illud hemiſtichium, ab Heſychio quaſi prouerbium iactatum:

—ὕδωρ, καὶ γαῖα γίνοισθε.

—Aqua & terra reddamini.

Quod ſumptum eſt ab Homero lib.Iliad.7.

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γίνοισθε.

Sed vos quidem omnes aqua & terra fiatis.

Quo ex loco Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri,& Plutarchus in vita ipſius Homeri, eorum depromptam eſſe ſententiam ſcribunt, qui terram & aquam in rerum principiis poſuerunt. Et Alexander quoque Aphrodiſeus, ſi is eſt, libr.1. Problematon, cap.77. reddens cauſam Phyſicam, cur Homerus ſic locutus ſit, ex terra (inquit) & aqua gignuntur omnia,& in hæc eadem reſoluuntur. Quod & ipſum ex eodem Homero expendit Galenus, ſiue is fuit Plutarchus, ſiue Herodotus Medicus, in illo libro cui titulus eſt, Introductio, ſiue Medicus. Sed & hinc eſt illud Xenophanis, à Theodorito Cyri vrbis præfecto celebratum:

ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.

Ex terra cuncta, atque in terram cuncta recumbunt.

Nam & alibi Homerus ipſe, ſcilicet libro 24.Iliad.vocat corpus hominis κωφὴν γῆν, id eſt, inſenſibilem terram.

22 ¶Et eò quoque pertinet, quod ex Epicharmo citat ipſe Plutarchus in Oratione conſolatoria ad Apollonium, Συνεκρίθη, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω. τί τῶνδε χαλεπόν; οὐδὲ ἕν. Id eſt, Concreta ſunt,& diſcreta ſunt:& rurſus abierunt, vnde venerãt, terra quidem in terram, ſpiritus verò ſurſum. Cui omnino ſimile eſt illud Euripidis, ab ipſo Heraclide Pontico relatum:

χωρεῖ δ' ὀπίσω, τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντα, εἰς γαῖαν,
τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς, εἰς αἰθέρα.
Retrorſum eunt, tellure nata in tellurem:
Ex æthereo ſemine genita, fiunt æther.

Et illud item eiuſdem Euripidis in Supplicibus:

ἐάσατ' ἤδη γῇ καλυφθῆναι νεκρούς,
ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,
ἐνταῦθ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.
Sinite iam terra occultari cadauera.
Nam vnde vnaquæque pars ad corpus venit,
Illuc redit, ſpiritus quidem in æthera,
Corpus verò in terram.—

Nec ab his diſſentit, quod Tullius lib.3.Tuſcul.quæſtion.citat ex ipſo Euripide,

Reddenda terra terra.—

23 ¶Quibus concinit quod ſtatim poſt princip.ſacrorum Bibliorum, nempe Geneſ.3.cap.legitur, In ſudore vultus tui veſcêris pane, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es,& in puluerem reuertêris. Et hoc potiſsimùm argumento Lucretius probare nititur, ex nihilo nihil poſſe vel diuinitus fieri. Quia ſi ex nihilo aliquid fieret, id quoque in nihil diſſolueretur: ſed nulla res ad nihilum reducitur, imò res omnes in aliquid diſſoluuntur: ex quo conſequens illud fit, vt omnis res ex aliquo fiat. Eius in id verſus ſunt lib.2.

Diſſolui

Dissoluat natura, neque ad nihilum interimat res:
Nam si quid mortale è cunctis partibus esset,
Ex oculis res quaeque repentè erepta periret.

Et cætera quæ sequuntur. Et hæc quidem fuit sententia omnium Ethnicorum Philosoporum, vt videre licet ex Aristotele, lib. Physicorum t. Hi enim meram naturæ vim considerabāt. At sacrosancti Theologi aliter sentiunt, nempe Deum omnia creare posse ex nihilo. Et huius rei certissimum testimonium habemus ex ipso Genes. princip.

24 ¶ Et hæc quidem (vt redeamus) etiam ad nostros affectus pertinent. Natura enim comparatū est, vt qui faciles & prompti sunt assumendis quibuslibet affectionibus, sint & deponendis. Et qui contrà sunt tardi recipiēdis, sint & reiiciendis. Adolescentes, vt scribit Aristoteles, & quotidie videmus, citò fiunt amici, atque etiam citò desistūt. Id quod etiam videre licet in mulieribus & omnibus quoque, qui facilè amicitiam induunt: nam & facilè eandem exuunt. E diuerso verò videmus tardos ad recipiendas amicitias, tardos quoque esse ad deponendas. quod & de Augusto tradunt Suetonius, Aurelius Victor, & Eutropius. Ex quo est illud Propertij ad Cynthiam lib. 2. *Affectus eodem modo deponuntur, ut assumuntur.*

Hoc mihi perpetuò ius est, quòd solus amator,
Nec citò desisto, nec temere incipio.

Nam & Annibal apud Plutarchum in vita illius, de Gallis prudenter illud perspexit, quòd vt facilè in suam fidem atque amicitiā concesserant, ita etiam leui momēto eam relinquerent. Quod & ipsum non multò pòst contigit, vt scribit Liuius 3. decad. li. 2. in principio. Videmus item eos, qui ad iram capessendam sunt faciles, eam quoque facillimè deponere, & è contrario. Horatius de se loquens lib. 2. Epistolarum, ad librum suum sic dicit:

Irasci celerem, tamen vt placabilis esset.

Theodosius Imperator (vt refert Paulus Diaconus) irascebatur rebus indignis, sed subitò flectebatur, & modica dilatione emolliebatur. Contrà Cato Vticēsis (vt retulit Plutarchus in vita illius) ad iram nō facilè labebatur, sed cùm in eam semel deuenerat, implacabilis erat. In addiscendo quoque tardus erat, sed quæ semel didicerat, memoriter retinebat. Quod in cæteris quoque, vt ille subdit, natura fit, vt qui celeri sint ingenio, non multum memoria valeant: qui verò cum labore percipiunt, hi sunt perceptorum tenaciores.

25 ¶ Horum omniū in promptu causa est: Nā corpus hominis quatuor qualitatibus cōpositum est, his scilicet, calido, sicco, humido, frigido: quæ & ipsa sunt ex quatuor elemētis, igne, aëre, aqua, terra. Qui plus ignis habent & calidi, hoc est, cholerici, ij sunt ad quemuis affectū facilioris motus, vt ignis quoque cæteris elementis est mobilior. Ideoq; quemadmodum velociter aliquem affectum suscipiunt, ita & velociter quoque relinquunt. Contrà qui terræ plus habēt, vt sunt qui atra bile, quæ frigida est & sicca, vexātur, ij hauddubiè sunt cæteris tardiores, atq; lentiores, difficiliorisque multò impresionis. Terra enim cæteris elemētis immobilior est, & durior. At si quippiam semel suo animo impresserint, id quoque lentè, tardè, & non nisi multo labore, & negotio deletur. *Ratio eius quod dictum est.*

26 ¶ Igitur, vt tandem ad nostram speciem redeamus, distractus eiusdē naturæ est, vt cōtractus ideóque statuta & disposita in hoc, in illo quoque locū habent. Quod & maximè debet procedere in hoc casu nostro, qui multum est fauorabilis, & cuius nulla ratio reddi potest, quàm fragilitas sexus & imbecillitas, vt dicit Bal. in l. 2. per illum text. C. de adop. & in l. 2. in 9 quæst. C. de rescin. vend. cum aliis concor. adductis infrà in glo. seq. in fi. Ideóque ab ea potest sumi argumentū ex identitate rationis, peræquè ac si expressa esset, per tex. no. omnibus tamen notum, in l. milites agrū. ff. de re mil. & glo. Bal. & Pau. Ca. in l. quamuis. C. de fideicom. cum concor à me quoque adductis, in nostro tractatu, cui titulus est, Cessante causa, cessat & effectus, in 22. limitatione, nu. 7. inci. intelligendū est tertiò, & 2. seq. Maximéque cùm sit ex stricta significatione ad latam, ex idētitate rationis, gloss. no. in §. 1. in verbo, ad curationem, & ibi Ang. in Auth. vt hi qui obli. perhi. & gl. in cle. 1. in verbo, eligatur. & ibi Pau. Eliaz. Anto. Lap. & Imo. de elec. cum multis cōcord. à me collectis in eadem rep. l. si vnquam. in verbo, donatione largitus. nu. 178. incip. similitérque renūciatio. Negari autem non potest ex suprà dictis, quin saltem ex lata, & impropria, si non ex vera & propria significatione, appellatione contractus comprehendatur distractus, & quin eadē sit omnino ratio imbecillitatis, & fragilitatis in distractu, quæ in contractu: ideóque idem esse statuendum. Neque sic facientes dicemur extendere consuetudinem hanc, sed potiùs interpretari, & declarare, vt latè etiam diximus in eadem repet. in verbo, libertis, nu. 45. incip. quorum sententia. *De eadem re.*

27 ¶ Et hæc quidē satis sunt pro solutione eorum, quæ adducta sunt pro cōtraria parte. Quanquàm & hoc quoque dici potest, quòd licèt aliàs statuta sunt strictè & propriè intelligenda, hoc tamen non procedit, vbi verisimiliter statuētes, si fuissent interogati, de casu improprio, idem statuissent quod de proprio. Nam tunc idem iudicandum de improprio omisso à statuto, quod de proprio, ex doctrina gl. quā omnes dicunt sing. in l. tale pactum. §. vlt. ff. de pactis, omnésque in id vbique expendunt, & extollūt, vt latè diximus in rep. d. l. si vnquā. in præfatione, nu. 56. incip. inter tā multa. Quis autem non intelligat eos, qui hanc nostrā consuetudinē, imò verò statutū hoc nostrum (ita enim malim appellare, quàm consuetudinem, cùm expresso consensu populi sancitum sit) constituerunt, idem intellexisse, idémque voluisse statuere de huiusmodi renuntiationibus, liberationibus, & id genus distractibus, cùm eadē per omnia sit ratio? Certè nemo. Quādo & aliàs videmus *Responsio ad contraria.*

(id quod multò fortius eſt) ſolennitatem in vno contractu requiſitam, trahi ad alium & diuerſum contractum, in quo eſt eadem ratio. l. cùm hi. §. ſi vni. ff. de tranſact. quam ad hoc dicit not. Franc. Are. qui & alia quædam ſimilia ponit in c. qualiter & quando. §. debet. col. 6. verſi. nec obſtat quòd in accuſatione, extra de accuſa.

28 *Alia reſpõſio.* ¶Illud præterea dici poteſt, text. in d. l. vlt. C. ſi tutor vel curat. non interuen. pro contraria parte primo loco adductum, non id velle, ad quod illum Bald. notauit: neque enim text. ibi loquitur de diſtractu, prout diſtractus eſt contractus diſſolutio. Quin dictio, diſtrahẽtibus, ibi poſita, accipitur pro vendẽtibus. ſicut etiam intelligit glo. ibi. & ita cõmuniter, vt ſic loquar, diſtrahere in iure noſtro pro vendere ponitur. *Diſtrahere, pro vendere.* Quòd ſi illic accipiatur, vt Bal. intelligit, & nos hîc intelligimus, certè tex. ille multùm faciet ad hanc partẽ: cùm ibi ponantur huiuſmodi verba, diſtrahentibus, vel aliàs contrahentibus, tanquam diſtractus ſpecies ſit contractus. Dictio enim, aliàs, & ſimiles, ſunt implicatiuæ (vt noſtri loquuntur) ſimilitudinis: vt voluit gl. in l. ſi fugitiui, & ibi doc. C. de ſeruis fugiti. & in l. quidam relegatus. in verbo, amicis. ff. de rebus dubiis. & in cap. ſedes. de reſcript. cùm ſimil. *Aliàs, particulæ natura,* Et hoc planè expreſsit D. Hieronymus in Apologetico aduerſus Rufinum, inquiens: Miror te hominem prudentiſsimũ non intellexiſſe artem expoſitionis meæ. Quando enim dico, ita tamen vt non iuxta aliam hæreſim, omnes in vna ætate poſiti ſint, id eſt, omnes in Angelos reformẽtur: oſtendo, & eade quibus diſputo, eſſe hæretica, & ab alia hæreſi diſcrepare.

29 *Ad ſtatutum de ſoluenda gabella. Huiuſmodi ſtatutum eſt odioſum.* ¶Nec mirum, ſi in ſtatuto diſponente, quòd ex quolibet cõtractu ſoluatur gabella, non comprehendatur diſtractus, cùm illud ſtatutum ſit odioſum & ſtrictè interpretandum, vt dicit Bald. in l. contractus. col. 1. verſi. quid enim ſi ſtatutum. Pan. conſ. 83. diſponẽte ſtatuto, paulò poſt medium, li. 2. vbi id dicit no. in l. vectigalis. ff. de vectig. & in c. ſuper quibuſdã. de verb. ſign. Alex. in rubr. ff. ſol. matr. col. 6. verſi. & ideo ſtatutũ, ff. ſolu. mat. vbi & alia ad hoc allegat. & Carolus Ruin. cõſi. 112. circa primũ dubium, col. pen. nu. 14. li. 5. Et bene facit, quod tradit Bart. in l. ſi. pupillos. in fi. prin. ff. ad legem Falcid. in dubio inſpici, quod tollit, aut minuit gabellam. Iſtud autem fauorabile, vt alibi dicemus, & declarat not. Bal. à Bart. in d. rubr. de verbo. oblig. Præterea hîc alia eſt ratio, quare ex diſtractu non debet ſolui gabellla, quia iam videlicet ſoluta eſt pro contractu. *Gabella cur ex diſtractu nõ ſit ſoluẽda.* Ideo non debet iterum ſolui, ſi contractus ipſe reſoluatur: vt etiam plenè diximus in noſtris Conſuetud. Pictonum tit. 2. § 1. in glo. 2. Nec tamen perpetuũ eſt, quòd de diſtractu vel liberatione non ſoluatur gabella: quando multi teneant contrarium, cùm contractus ab initio valuit, & conſummatus eſt rei traditione, & poſtea ex interuallo fit diſtractus re tradita: vt per Guliel. Cu. Ange & Paul. Caſt. in d. l. ab emptione. ff. de pact. & Bal. in l. 3. §. contrarium. in. fi. ff. de. cont. acti. tut. Ang. conſ. 94. cum his & quæſtio, col. pen. verſic. videndum igitur reſtat, cum concord. adduct. per Firmi. in tracta. Gabel. in 5. parte princ. q. 5. & in 3. parte 8. partis quoque princ. in 14. quæſt.

30 *De eadem re.* ¶Et idem quoque dici poteſt de aliis locis, in quibus comperies appellatione contractus non venire diſtractum: vt ea intelligas procedere in odioſis, & in quibus non eadem eſt ratio vtriuſque. Ex quo planè conſtat, non eſſe verum, quod dicit Bald. in d. l. ſiue apud acta. C. de tranſactio. de ſtatuto requirente inſinuationem, in cõtractibus mulierum. Et illud etiam carpit nominatim Iaſ. ibi, & Bal. à Bartolinis in d. rub. de verb. oblig. Et hîc vide, quæ dicemus poſtea in quæſt. proximè ſeq. & rurſus in 11. quæſt. in qua tractàbimus de quaſi contractibus.

31 *Quid in repudiatione rerum nondum quæſitarum. Quid in donatione nondũ acceptata.* ¶ILLVD IGITVR pro conſtanti, & perpetuo apud nos eſt, vt ſtante huiuſmodi cõſuetudine, vel ſtatuto, non poſsit mulier renũtiare ſiue repudiare, aut aliàs diſtrahere. Sed hoc primùm intellige, vt procedat in renuntiatione, ſiue repudiatione rerum iam quæſitarum. Secus in rebus quærendis, quas potent repudiare ſine conſenſu mariti, ex ſententia Pauli Caſt. qui conſi. 171. in caſu præſenti viſis omnibus. li. 2. eleganter cõſulunt, quòd mulier donationẽ ſibi abſenti factã, & nondum acceptatam poteſt repudiare, non obſeruata ſolennitate ſtatuti diſponentis, quòd in alienationibus mulierum interſint conſanguinei: quia tale ſtatutũ debet intelligi, vbi eſt ius quæſitum, quod non hîc eſt, per text. gloſ. & not in l. ſi ego. ff. de negot. geſt. & in c. ſi tibi abſenti, in verbo, vt tuum, de præb. lib. 6. Nec obſtat, inquit, tex. in l. magis puto. §. fundũ. ff. de reb. eo. quia loquitur in legato, in quo ius ignoranti quæntur, licet non irreuocabiliter. l. cùm pater. § ſurdo. ff. de leg. 2. quod dictum ſimpliciter refert, ita vt ſequi videatur Corn. conſi. 11. in præſenti cõſultatione, col. 1. lib. 3. & Socin. conſi. 53. viſo inſtrumento, col. 6. verſi. vnde conſuluit, lib. 4. & Fel. in c. quæ in eccleſiarum. colum. 19. verſic. ſimiliter conſuluit, extra de conſtit. & Iaſon, ita quidem vt neſcias an ſequatur, nec ne, in l. vlt. col. 8. verſi. ſucceſsiuè quærunt. ff. de conſt. prin. ſed alibi apertè ſequitur idem Iaſ. in l. non ſolùm. §. morte. col. 14. verſi. tertiò aduerte. ff. de ope. no nunti. & in l. legatum. in fi. ff. de leg. 1. vbi hoc reputat no. & conſi. 236. viſo titulo, col. pen. verſicu. pro eadem parte, libr. 2. Io. Lup. in repet. rubri. de donat. inter vir. & vxo. §. 47. col. 2. verſi. ex prædictis infertur, & iterum §. 68. col. 3. verſi. & iſtud teneo. Sed & idem conſuluit Bald. in quodam conſi. incip. quidam habuit vxorem dom. Ioannam, prout illum refert, & ſequitur Fel. in c. prælatorum, col. pen. de accuſa. ſed quod inter eius conſi. reperire non potui. Idem quoque reſpondit Imo. cuius Corn. Soc. Felin. non meminerunt, conſil. 74. in caſu præmiſſo, & ſequitur Philip. Deci. conſi. 624. copioſè, col. vlt. Et in hanc ſentẽtiam faciunt multa, quæ latè collegi in noſtris Conſuetudinibus Pictonum, tit. 2. in §. vlt. in glo. 4. vbi multis probaui, poſſe pleroſque ius quærendũ repudiare, qui ius quæſitum non poſſunt: cum his etiam, quæ dixi in repet. l. ſi. vnquam. in verbo, donatione largitus, nu. 180.

incip.

incip.sed hoc tamen,& multis seq.C.de rouoc.donat.

32 ¶Sed tamen aduerte,quia Bal.vti illum Feli.retulit,& Pau.Ca.& Imo.in d.cōsi.loquuntur in statuto prohibente nominatim alienationē bonorum mulierum: quo casu clarum est id obtinere, quod dictū est:tum quia repudiatio donationis nondū acquisitæ,nō est alienatio,vt probat Paul. Cast.tum quia verba statuti loquētia de bonis mulierum,adaptari non possunt,nisi iis quæ sunt in dominio ipsius mulieris.Nam genitiuus casus significat dominiū.l.seruum Titij. ff.man.& l.si hæredis seruus.ff.de leg.1.cùm si.& no.per Bar.super rub.ff.de ope.no.nunt.col.1.sed donata ante acceptationem,non sunt in dominio donatarij,per no.in d.l.si ego.& d.c.si tibi absenti. Sed ego dubitarem,an id procederet stāte nostra cōsuetudine,ex qua vxor non habet administrationem suorum bonorū,sed maritus,in cuius est potestate:ideoq̄ue æquiparatur pupillo, aut minori curatorem habēti,qui etiam non habet legitimā bonorum administrationem.l.si curatorem habēs. C.de in integ.rest.Et propterea non solùm actus continentes alienationem facere non potest,sed nec alios quoque præiudiciales.l.iusiurandum & ad pecunias.ff.de iureiur.ideoq̄ue nec repudiare donationem potest vt dicit ipsemet Pau.Ca.d.consi.171.versi.item ideo dixi. *De eadem re.* *Genitiuus casus quid significat.*

33 ¶SECVNDO intellige,vt procedat,nisi mulier patri renuntiaret:nam tunc non esset necessarius mariti consensus,per id quod not.voluit Bal.in l.pactum.in 21.q.C.de colla.quòd si statutū prohibeat mulieres contrahere sine consensu duorum propinquorum, certè non requiritur huiusmodi consensus,si filia patri renuntiat. Nam propter naturalem patris affectum, ipsi plurimùm videtur concessum.argum.l.Aurelius.§.Titius testamento.ff.de liber.leg.& l.quidam cùm filium. ff.de hære.instit.& l.si furioso puberi.ff.de cura.furio.& l.nec in ea.§.vlt.ff.de adult.Quod dictum Bal.sequuntur alij plerique,quos tibi congessimus in repeti.l.si vnquam.in præfatione, nu.26.ex hoc quoque affectu.C.de reuo.donat.ne hic iterum repetam.Sed quibus addes Phil.Deci.consil. 89.viso puncto,col.vlti. dum simpliciter allegat Bal.vbi suprà.& iterum consil.505.copiosè, col. 2.& Catel.Cotta memor.statutum requirens, in vlt.editione & Paul.Parisi.consi.106.circa principale,colum.pen.nu.50.lib.1. *Quid si mulier patri renuntiat.*

34 ¶Fuerunt tamen plurimi,& ex illismet,qui Bal.sequuti sunt,qui tamen alibi contrarium ex diametro tenuerunt,videlicet Rom.in d.l.pactū.& ibi quoque Corn.in fi.& Barb.in addi.Bal.ibi. & alij multi,quos & nos quoq; collegimus in d.rep.l.si vnquam.vbi suprà,nu.27.fuerunt tamen & ex illis,Quibus præterea addes Barb.in cle.Romani,col.10 versi.nota ibi reuerentiam, de iureiur. Et illi quidē subnixi magnis multisque rationibus.Quarum prima depromitur ex ratione l.data. C.de dona.vbi tex.ipse extendit l.requirentē insinuationem in donationibus excedentibus fines legitimos,vt procedat etiam in donationibus factis parentibus à liberis. Si quidē clandestinis (inquit)ac domesticis fraudibus facilè quiduis pro negotij opportunitate confingi potest. Sed huic rationi responderi potest,vt dicit Deci.in d.l.pactum.quòd in d.l.data.agitur de fraude in præiudicium alterius.Hic verò de præiudicio tantùm filiæ:in qua re lex confidit de patre. *Responsiones ad horum rationes.*

35 ¶Secunda horum ratio ea est,quia ratio d.statuti est, quoniam mulieres facile seducuntur minis atque blanditus:& propterea æquissimum est huiusmodi statutum,vt dicit Bald.in l.2.ad.fi.C. de collat.Sed nonnunquam filiæ à parentibus decipiuntur.l.si superstite.C.de dolo malo. & faciliùs ab eis possunt decipi,quàm ab aliis. Ideo ibi magis necessaria est prouisio statuti,quàm aliàs:nam vbi maius est periculum,ibi cautiùs est agendum.l.3.§.duæ causæ.ff.de Carb.edic. & c.vbi de elec. lib.6.Sed & hinc dici potest,quòd verum est,posse patrem faciliùs decipere filiam si velit,sed velle non præsumitur,per iura à Bal.alleg. *De eadem re.*

36 ¶Tertia quia pręsumitur metus reuerentialis in liberis erga parētes,sicuti & in vxore in maritum, per not.per gloss.Barto.& alios in l.1.§. quæ onerandæ.ff.quat.rer.actio non dat. Ex quo Bal.ipse in l.interpositas.col.2.versi.adde quod id.C de transact.dicit,quòd si filia renuntiat patri,nō valet renuntiatio,tanquam facta per metum præsumptū ob reuerētiam patris. Quinetiam præsumitur metus reuerentialis in fratribus atque sororibus,iunioribus erga fratrē seniorem, vt not.cōsuluit Fran.Are.consi.24.quatuor dubia.in fi.& Clau.Seissel.in repet.l.vt vim.col.15.versi.& illud quod dicitur in paruis.ff.de iure nat.gent.& ciuil.Carolus Ruinus cōsi.98.visa renuntiatione, col.ante. num.24.lib.1.& consi.lxx.de tribus,col.5.nu.16.eod.lib.1.vbi ita dicit fuisse consultū à Ioan. Bapt Cacia.& idem Ruinus consi.60.de re quidem,col.6.nu.18.li.3.vbi & ita quoque dicit fuisse consultum à Socino, & Doctoribus Senen.& Perusinis. *Metus reuerentialis an & quantū sit cōsiderandus.*

37 ¶Et huiusmodi quidem reuerentialis metus filiorum est tanti momenti (& hoc pro distincta ratione afferunt) vt etiam non tollatur ex præsentia amicorum & consanguineorum, vt fit aliàs, per text.& doc.in d.l.transactionem.C.de transact.quia hic metus reuerentialis cæteris omnibus præponderat,per l.veluti.ff.de iusti.& iur.Ita expresse voluit Saly.in d.l.trasanctionem, quem tamen Alex.ibi impugnat leuibus (vt dicit Iason in d.l.pactum) rationibus,licet ipsemet Iason in d. l.transactionem, post Alex.hoc quoque Saly.dictum impugnet,adeò sibi parum in hac re cōstat. At hoc Saly.dictum singulare dicit,& sequitur Catel.Cotta in memoriali incip.contractus mulierum,in princip.

38 ¶Adde & huic quoque rationi,hunc reuerentialem metum tantum habere virium,& ponderis,vt semper impediat consensum aliàs præsumptum, ex præsentia & taciturnitate, siue patientia vt magna autoritate affirmat Bartol.cui primas omnes vno consensu concedunt, in l. quæ dotis, col.vlt.

col.vlt.versi.& istud quod fallit.ff.solu.matrim.& Bal.in l.si sioc.C.ad Vellei.& in l.1.C.de bon.mater.& Anto.in c.nonne.extra de præsumpt.De quo tamen vide Panor.ibi.& Alex.in d.l.quæ dotis,col.9.versi.item inquantum Bart.

39 ¶Sed his dici potest,quòd huiusmodi reuerētia nō facit retractari contractū,nisi aliud probetur, per d.l.interposita.C.de transact,& in c.causam matrimonij.de offi.deleg.& c.cùm contingat.de iureiu.& c.quāuis.& ibi Philip.Franc.in 3.not.& Geor.Na.in 2.not.de pact.lib.6.& voluit Bar. in d.l.1.§.quæ onerandæ.ff. quar.rer.acti.non dat.& in l.ad inuidiam.C.quod.met.caus.Bald.consi.62.super primo,in prin.lib.1.quod reperitur consi.316.lib.4.& rursus idem Bal.consil.144.statuto ciuitatis,anie fi.ibi,& prædicta sunt vera,iunctis præcedentibus,lib.1.cum si.

40 *De eadem re.*

¶Quarta ratio,quia lex magis cōfidit de tutore,quàm de patre,vt patet ex eo,quòd pupillus obligatur efficaciter cum autoritate tutoris,non etiá cum autoritate patris:vt est text.de vtroq; in §.pupillus.Instit.de inuti.stip.Nemo autem dixerit illud dictum Bal.procedere,si pupillus renūtiaret tutori:ergo nec in patre dicendū est. Sed respondert potest,quòd id quod dicitur in d.§.nō ideò est,quòd lex magis confidat de tutore,quàm de patre:sed quia patria potestas non est ad hoc destinata,per text.in l.vlt.§.pupillus.ff.de verb.obli.Et quòd lex magis confidat de patre,quàm de tutore,satis ex eo constat,quòd tutor tenetur reddere rationem administratæ tutelæ, non etiam pater suæ administrationis,per l.cùm oportet.§.cùm autē.C.de bo.quæ liber. Et quod licèt tutor non possit alienare bona immobilia minoris,sine decreto iudicis.C.de præd.mino.per totū:potest tamen pater legitimus administrator,vt voluit Azo in Summa , C.de bonis quæ libe. circa med. versi.habet autem.Quem sequitur Bal.qui hoc dicit fin.in l.præses.& ibi etiam.Fulgo.Pau. Cast. qui etiam dicit sing.& menti tenendum,& Alex.C.de transi.cum concor.ibi congestis,per ipsum Alex.& Iaso.& Phil.Deci.consi.209.in casu proposito,col.1.& dixi plenissimè in d.repet.l.si vnquam.in præfa.nu.29.quorum omnium consensus.C.de reuo donat.

Pater non tenetur reddere rationem administrationis.

41 *De eadem re.*

¶Sed & est aliud in hac parte considerandum,quod confirmat Bald.sententiam, non ea quidem ratione affectionis naturalis,cui omnes innitūtur,sed alia quam nondū quispiam in hoc loco cōsiderauit.Constat enim filiam per matrimoniū non liberari à patris potestate,de iure cōmuni, vt latè diximus suprà hoc §.in prin.glos.1.Constat item donationē inter patrem & filiomfa.de iure non valere,morte tamen confirmari,si non fuerit reuocata.l.donationes.C.de donat.inter vir. & vxo.cum si.At huiusmodi consuetudo siue statutū,ne sit superfluū,contra l.1.§.vlt.cum gl. ff.ad munici.cum concord.quas alibi superfluenter adferam,debet intelligi de cōtractibus aliàs de iure validis:alioquin esset hoc statutū superuacaneum : quia quod nullum est , amplius annullari (vt verbis nostrorum vtar) non potest.l.nam etsi sub conditione.ff.de iniust.rup.& irrit.testa.

42 *De eadem re.*

¶Et si dicatur,quòd hoc saltem operabitur statutū in hoc casu,vt impediat confirmationem per mortem,nisi interueniat consensus & autoritas mariti:huic confestim respōderi potest, quòd ista confirmatio sortitur effectum vltimæ volūtatis, per ea quæ not.in auth.ex testamēto.C.de colla. in illa quæst.quam faciunt ibi Doc.an donatio facta per patrem filio,veniat conferenda fratribus: & decidunt, quòd si erat nulla à principio,sed est morte cōfirmata,vt fit in simplici donatione, quæ fit à patre filio in sua potestate constituto, non cōfertur, quia habet vim prælegati. Sed istud statutum loquitur in cōtractibus,nec procedit in vltimis voluntatibus,vt dicemus infrà eod.in 5. q.& per hanc rationē consuluit Paul.Cast.consi.lxxxij.in ista donatione,lib.2.quòd statutū requirens consensum propinquorū in contractibus mulierum,non habet locum in donatione , quam facit vxor marito:vt quæ sit aliàs nulla & inutilis,morte tamen confirmatur.Sed hæc ratiò solùm procederet in filia,quæ est in potestate patris. Tu autem cogita.Et hoc de prima quæst.

43 *Secūda quæstio.*

¶Et quoniam renuntiatio atque liberatio,siue remissio,de quibus iam satis loquuti sumus, vim donationis obtinēt,per l.1.ff.de trāsac.& l.Modestinus.& ibi Doctu ff.de dona.& l.si quis delegauerit.ff.de nouat.& latè per Alex.consi.xxj.viso instrumēto,col.pen.& vlt.libr.1.& per Socin. consi.91.visa & diligenter ponderata,col.3.versi.ex quibus,lib.1.& Philipp.Dec.in d.l.si quis obligatione.ff.de reg.iur.cum aliis multis concor.à me latè congestis in repet.l.si vnquam. in verbo, donatione largitus,nu.173.incip.tamen ego contrarium. Ideò & de donatione secundo loco dicendum est,an videlicet mulier prohibita per nostram consuetudinem contrahere sine consensu mariti,possit donare.Et sanè videtur,quòd possit.Nam vt dicit glo.in l.contractus.in prin.C. de fid.instru.per tex.in l.Labeo.§.cōtractum.ff.de verb.signi.contractus,prout refertur ad donationem,impropriè ponitur.Ex quo not.Bal.ibi,col.2.versi.quid enim si statutum dicit, quòd de quolibet contractu soluatur gabella , non debet solui ex donatione. Nam verba statutorum debent propriè accipi,& intelligi:quia fiunt statuta ad instar stipulationis per interrogationē & responsionem.l.1.ff.de legib.& ideo sunt stricti iuris, quia verba se habent determinato modo.l.quicquid adstringendæ.ff.de verb.oblig.Item scriptura est de esse statuti,quæ non suscipit plus,vel minus, vt est tex.in d.l.contractus.& arg.l.item quæritur.§.qui impleto.in fi.ff.loca.& l.si verò.§.de viro. ff.solu.mat.& l.1.§.si is qui nauem.& ibi glo.ff.de exerci.

Vtrum uxor donare possit sine consensu mariti.

Scriptura est de esse statuti.

44 *De eadem re.*

¶Hæc ferè Bald.in d.l.contractus.vbi & idem voluit Saly.& rursus idem Bal.in l.vlt.col.vlt.versi. in aliis.C.de litigio.& Ang.consi.94.pro parte negatiua,col.5.in fine,versi.videndum igitur restat. Raph.Co.in l.quod seruus.ff.de stipul.ser.Alex.in l.si donationis.C.de his quæ vi metúsve caus. fi.& consi.76.visis dubitationibus,col.3.versi.præterea imò talis,li.5.Firmia. in tracta.Gabel in 3.

parte

parte 8.partis princ.in ca.q.Barb.consi.13.clementissimi,col.5.versi.& si fortè quispiam,lib.1.Laur. Calca.consi.1.viso cõsilio,col.14.versi.ideo dicit Bal & iterum consi.74.quòd dictus filiabus, col. 8.versi.ad hoc facit,sub nu.41.& Anto.Cana.in tracta.insinuationum,quæst.53.

45 ¶Sed & quòd aliàs appellatione contractus in statutis non veniat donatio , non obscurè sensisse videtur Imo.in l.5.in prin.ff.de verb.oblig.& voluit expressè Raph.Co.cõsi.173.Gualuanus, col. 3.versi.& dato etiam.vbi allegat Bar.in d.l.Labeo.§.contractum.vbi ipse Bar.dicit,illum text. esse notandum pro statutis.Et facit etiam,quod scribit Bal.cõsi.139.factum tale est D.A.post mortem, ante fi.lib.2.vbi loquitur in statuto requirente consensum patris, vel coniunctorũ in contractibus minorum.Facit quoque tex.in l.interdictum.ff.de precar.cum dicitur,Magis ad donationem & beneficij causam,quàm ad negotij contracti spectat precarij conditio. De eadem re.

46 ¶Præterea ratio huius statuti,aut consuetudinis,est fragilitas mulierum, secundum Barr.& alios in l.transactionem.C.de transact.cum concord.à me alibi adductis:quæ quidem ratio non videtur procedere in donatione,vt probatur in l.sed si ego.ff.ad Velleia.vbi Senatusc.Velleia.introductũ ob fragilitatem mulierum non habet locum in donatione, quoniam mulier non facilè donet , id est,quoniam mulier non sit fragilis,facilisque ad donationes, vt est ad cæteras res. Proinde quod ob fragilitatem mulierum statutum est,non procedit in donationibus.Ideóque per d.l.sed si ego. consuluit Fran.Arc.consi.54.iam sæpiùs allegato,col.1.versi.secunda ratio fundatur,quòd mulier prohibita per statutum obligari sine consensu mariti,non videtur prohibita donare , si donatio incipiat à traditione.quia vt dicitur in d.l.sed si ego.Senatus obligatæ mulieri succurrere voluit, non donãti:quia mulier faciliùs se obligat,quàm donet.Et idem in effectu voluit ante eum Bal. consil.456.quæritur an filiafa.lib.2. De eadem re.

47 ¶Quin specialiter & expressim in statuto disponente,quòd filia non possit cõtrahere sine consensu patris & duorum consanguineorum, (quod quidẽ proximè accedit ad casum nostræ consuetudinis,posse filiam donare non obseruata huius statuti solennitate) respondit ex facto interrogatus Corne.vir vtique magna autoritate & iudicio,consi.224.cuius est exordiũ, licèt claram. col.2.versi.& potest etiam addi,iuncto versi.tamen his non obstantibus,libro 3. Vt iam id minùs dubium videri debeat,post tot tantorúmque Doct.sententias & rationes. De eadem re.

48 ¶Contrà tamen videtur, non posse mulierem donare sine consensu mariti.Nam donatio est contractus,vt est tex.in d.l.si donationis.C.quod met.cau.vbi glos.dicit illic minui,donationem vocari contractum.& ibi Alber.& omnes propè Doct.Ad idem text.in l bene à Zenone.post princ. C.de quadr.præscript.& in d.l.contractus.vbi tex.in hæc verba,contractus venditionum , donationum,& in l.pe.C.de dona.inter.vir.& vxo.vbi de donationibus loquens, contractus eas appellat,paulò ante fi.Et in l.2.ibi,donationibus,vel emptionibus,vel quibuslibet alijs contractibus. C.de litigio.& rursus in l.vlt.post prin.ibi,ad donationes,seu ad alios cõtractus,vtrúmque versi. tali videlicet pœna,ibi,non solùm in alijs contractibus,verùm etiam in donationibus. C.eod.tit. ex quo etiam Bald.no.quòd donatio est contractus. Et in l.vlt.in princip.C.de prædi.decur.libr. 10.ibi,donationes,vel permutationes,vel quoslibet alios cõtractus.& in l.vlt.versi.vlt.cum dicit, neque donationes,neque alium contractum.C.de pactis.Ex quo Philip.Dec.id quoque no.in 9. not.Nam dictio,alius,denotat similitudinẽ,vt no.in l.2.C.de seruis fugi.& in c.sedes.ext.de rescr. Et text.denique in c.præterea,ibi,donationis titulo,aliísque contractibus,& iterum ibi, cõtractus quoque huiusmodi,iuncta glo.& ibi etiam Doct.extrà de iure patronatus. Cõtra suprà dicta. Alius.

49 ¶Adde tamen illum tex.in l.si quis emptionis,in prin.C.de præscrip.30.vel 40.anno.vbi no. glo. Bal.Ang.& Saly.donationem esse contractũ,ideóque eam compræhendi sub Authen.sacramenta puberum.C.si aduer.vend.loquente de contractibus. Quod & voluerũt glo.Bar.Bal.Ang.Raph. & Pau.Ca.in ea ipsa authen.& glo.in auth.vnde illa sumitur.& Doctor.in d.l.si donationis.quod met.cau.Bal.consi.331.quædam puella.col.1.lib.3.Imo.consi.123.in causa quæ vertitur.col.2.ad fin. Corn.cõsi.11.in præsenti,col.2.li.3.Alex.in l.Pomponius.§.præterea.col.2.vers.ad arg.ff.de acquir. poss.& consi.liij.visis,post prin.lib.3.& consi.50.videretur,col.2.li.5.Fran.Arc.in c.in præsentia,per illum tex.& ibi Fel.col.4.versi.in tex.ibi,iuramento.& Philip.Dec.in vlt.no.extrà de proba. Pet. Ferra.in forma libel.super pet.rest.in inte.in verb.tunc iurauit,col.2.versi.item procedit d. regula. Soci.consi.278.visa donatione,col.1.lib.2.& Philip.Dec.consi.639.visa consultatione,in prin. Authen.sacramenta puberum,an procedat in donatione.

50 ¶Súntque alij Doct.qui in hac sententia fuerũt,vt in statutis,& aliàs,appellatione cõtractus veniat donatio.& in his Alb.in d.l.Labeo,statim post prin.ff.de verb.sign.Bal.consi.108.domina Ioanna,in 5.dubio,li.3.Pau.Cast.in d.l.si donationis.per eum tex.C.quod met.cau.& consi.164.in præsenti causa,col.7.versi.item non obstat quòd gratia,lib.2.Soci.consil.130.visa contingentia,col.1. versi.6.& vlt.lib.1.quod repetitur consi.235.li.2.Fab.à monte S.Sabini,in tract.de empt.& vend. in 4.parte prin.col.20.versic.circa decimumquintum:vbi ex hoc dicit,quòd prohibito cõtractu, prohibetur donatio.Ant.Canar.in d.tract.insinuationum.vbi suprà,dum dicit,quòd sub statuto disponente omnes contractus minorum debere insinuari,compræhenditur & donatio. De eadem re.

51 ¶Nec omittendum,quod scribit Bald.consil.139.factum tale est, col.vlt.libr.2.vbi loquens in casu statuti punientis contrahentes , facientes simulatam cessionem , Considerandum est (inquit) quòd statutum loquitur de pœna contrahentium , sed nomine contractus propriè non intelligitur donatio,licèt largo vocabulo contineatur,tamen fortè in statutis pœnalibus non cõtinetur: An in statutis pœnalibus.

allegat

allegat d.l.Labeo.§.contractum.ff.de verb.sig.& d.l.vlt.C.de prædi.decur.lib.10.& no.in d.auth. sacramenta puberum.Subiungit tamen,quòd ista ratio posset ex cõmuni vsu loquẽdi impugnari. Ex quibus videri potest,Bal.illic sensisse donationem cõpræhendi sub statuto loquente de contractu,nisi sit pœnale.

An in odiosis.

52 ¶Quin & in statutis odiosis loquentibus de contractibus.Nam in his compræhendi donationes satis ex eo constat,quòd plerique fuerunt in ea sentẽtia,vt si ex statuto debeatur gabella ex contractu,debeatur & ex donatione.Ita enim satis apertè voluit Bar.in l.1.post prin. & ibi quoq; Ro. & Soci.ff.si ex noxa.cau.aga.& idem Bar.in l.quod seruus paulò ante fi.ff.de stipu.ser.Bald.in d.§ donationis.per eum tex.C.quod met.cau.& in d.l.vlt.etiam per eum tex.C.de litig.Corne.consi. 78.quamquam,col.vlt.versi.& ex quo,lib.1.licet in hoc contrarium voluerit,vt supra in princip. huius quæstionis diximus.Bal.sibi contrarius in d.l.contractus.col.2.C.de fid.instr.ob id quòd, vt ipse dicit huiusmodi statuta sunt contra ius gentium:quem sequitur ipse Corne.sibi contrarius, consi.41.videtur,col.vlt.eod.lib.1.

53 ¶Sed vt propiùs accedamus ad casum nostrum,sunt multi non contemnendæ autoritatis, qui si ex statuto requiratur quæpiam solennitas in contractibus,dicunt , & in donationibus necessariò esse adhibendam.Hi sunt inter alios Bald.in l.1.versi.propterea dico.C.si aduer.dona.Alter Bald. quem Nouellum vocant,in rep.rub.ff.de verb.obli.col.antep.versi.vlterius pro cõplemento:vbi ita dicit,se consuluisse Florentiæ,respondetque acute & luculenter iis , quæ suprà adduximus in contrarium : quibus etiam responderi potest ex his quæ latè diximus in præcedenti quæst. Eius quoque sententiæ fuit Corne.d.consi.41.col.2.versi.tamen secus.vbi additur,lib.1.& iterum cõsi. 126.licèt in hac,paulò ante fin.eod.lib.1.vbi loquitur de statuto prohibente mulieres contrahere sine consensu propinquorum.Barb.consil.41.Deum inuocent,col.7.versi. & si aliter diceremus. lib.3.Anto.Cana.in tract.insinuationum,in 2.parte q.53.loquens in statuto requirente insinuationem in contractibus minorũ.Soc.in l.2.col.3.versi.ex quibus etiam deciditur. & ibi quoq; Franc. Rip.col.5.versi.non recedas.ff.de lega.1.Alcia.in l.Labeo,la 2.in gloss.1.ff.de verb.signi. vbi etiam loquitur in statuto vetante mulieres contrahere sine consensu propinquorum.Nam cùm(inquit) hoc statutum factum sit,vt mulieris imbecillitati succurratur,tunc ei maximè succurrendum est, cùm donare cupit.& Arnol.Ferro.in consuetud.Burg.tit.1.§.2.

Quid si uxor ei donet,à quo prius acceperat.

54 ¶Sed hoc singulariter limita nisi ipsa mulier ei donaret,à quo priùs illud ipsum ex donatione acceperat tunc enim non requiritur cõsensus consanguineorũ,quem statutum requirit in cõtractibus mulierum:quasi huiusmodi donatio plus habeat fauoris & priuilegij,quàm si facta esset alteri, quàm donatori,vel de aliis bonis,quàm donatis,arg.l.si verò nõ remunerãdi.§.idem Papinianus. in fi.ff.manda.& quod not.in l.si fundum per fideicommissum.in prin.ff.de lega.1. Ita enim sing. voluit Paul.Ca.subdubius tamen,nolénsque id asseuerãter affirmare,consi.171.in casu præsenti, col.1.lib.2.Et illum quidem nuncupatim reprobat Iason in l.cùm filiosa.col.antep.ff. de leg.1. per tex.no.in l.2.C.si aduer.dona.vbi minor non potest sine decreto consentire patri alienanti rem immobilem ipsius filij minoris, quam antè à patre ipso dono habuerit.Pro quo etiam facit tex.in l.litis.§.vlt.ff de nego.gest.& in l.si ad resoluendam.C.de præd.mino.

Donatio rei donatæ an reuocetur per ingratitudinem.

55 ¶Sed op.Pau.confirmat,quòd pulchrè scriptum est ab And.Pisa.in l.si tibi pecuniam.ff.si cer.pet. quòd si mihi dones eam rem,quam tibi antè donaueram , huiusmodi posterior donatio non reuocabitur ob ingratitudinem,sicuti cęteræ simplices donationes,per tex.in d.§.idem Papinianus. & l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de peti hæred.& hoc nuncupatim sequitur Iason in d.l.si tibi pecuniam.in fi.tametsi Gul.Cu.Alberi.& Bal.ibi teneant contrarium.Et quòd licèt aliàs,qui perdit lucrum iam quæsitum & radicatum,vt nostri dicunt non ineptè,dicatur pati damnũ,& pœnam, l.2.§.meritò.ff.ne quid in loco publi.& l.non amplius.§.vlti.& ibi gloss.& omnes.ff.de lega.1.cum multis à me alibi adductis:hoc tamen non obtinet,cùm id lucrum ad eum reuertitur, à quo priùs processerat.Tunc enim,qui id lucrum ita perdit, non dicitur pati damnũ, aut pœnam: vt voluit glo.in l.si ita stipulatio facta fuerit.& ibi Bar.& alij,præsertim Iason in fin.qui id admodum commendat.ff.de verb.obli.Quæ & nos alibi adduximus,videlicet in repe.l.si vnquàm, in verbo donatione largitus.num.192.intellige tertiò,& 2.seq.

Lucrum quæsitum perdens an & quando damnũ pati dicatur.

Antidora obligatio an & quando impediat repetitionem indebiti.

56 ¶Sed quibus illud addes: quod à Plinio Iuniore iuris legúmq; peritissimo,vt ex eius epistolis videri potest,scriptum est lib.eius operis octauo ad Rufinum,epist.cuius initium est, fallum est , in hæc verba:Adducit etiam,non fuisse ei liberum alio testamento mori:neque enim reliquisse opes filiæ,sed reddidisse,quibus auctus per filiá fuerat. Et quod etiam dicimus,quòd licèt obligatio antidoralis non impediat repetitionẽ indebiti soluti.l.si non sortem.§.libertus.& ibi Bart.col.2.ff.de condi.indeb.glo.in l.ex hoc iure.ad fin.ff.de iusti.& iure,id tamen intelligitur,cùm aliud soluitur: secus si illud idem,quod priùs datum fuerat,& ex quo nata erat obligatio,per tex.no.in l.si testamẽto.§.1.versi.propterea quòd creditor.& ibi Dy.& Bar.qui id declarat,& dicit eum tex.sing.ff. de fideius.Ang.in dicta l.ex hoc iure.ad fi.& Ias.in l.si procuratori falso.col.3.vers.aduerte tamen. ff.de cond.cau.dat.Tu tamen cogita,quid dicendum in casu nostræ consuetudinis : neque enim video quid responderi possit ad dictam l.2.C.si aduersus dona.& alias suprà allegatas.

Tertia quæstio.

57 ¶AT ILLVD TERTIO quærimus,an hoc quoq; procedat in donatione tacita vel præsumpta, sicut in vera & expressa, vt videlicet non valeat ex huiusmodi consuetudine sine cõsensu mariti.

Et primum

Et primum videtur non procedere in huiusmodi donatione, etiamsi hæc nostra consuetudo nominatim donationē prohiberet: quoniam talis consuetudo esset, vt hæc quoque est, exorbitans à iure cōmuni, quòd permittit mulieribus, insciis atque etiam inuitis maritis donare. l. velles. C. de reuoc. dona. Ideoq; restringenda. l. ius singulare. & l. quod verò contra. ff. de legib. & c. quæ à iure communi. de reg. iur. lib. 6. proindeq; intelligenda in vera & propria donatione, non etiam in præsumpta, siue ficta, aut aliàs impropria, per dicta iura, & l. iij. §. hæc verba. ff. de nego. gest. cum si.

An id statutū procedat in donatione tacita & præsumpta.

58 ¶Proptereaq; cum l. si quis argentum. C. de dona. sit noua, & exorbitans, nempe quæ contra iuris regulam disponit ex nudo pacto oriri actionem: certè ea non habet locum in donatione tacita & præsumpta, ex sententia Rayn. Forli. Bal. Ange. Pau. Cast. Alex. & Ias. in l. iurisgentium. §. sed cùm nulla. ff. de pact. Bar. post Guliel. Cu. in ea l. §. quinimo. col. vlti. & ibi etiam Alex. col. pen. & abundè Ias. col. viij. versic. tertiò videndum est, cum aliis multis concor. à me latè collectis in repeti. l. si vnquàm. in verbo, donatione largitus, num. 152. incip. sicut etiam videmus. Sed quibus addere poteris Franc. Aret. in l. licèt. in fin. C. de pact. & in l. si creditori. eo. tit. vbi id dicit singu. Alex. consi. cxxix. super primo dubio, in fin. lib. 7. Corn. consi. xxiij. viso puncto, col. iij. versic. & per hanc rationem, lib. 1. & consi. cccxxix. ostenso, col. vlt. eo. lib. 1. & cons. cxxxv. de pluribus, col. v. in litera O, lib. 3. & consi. cxxix. visis verbis, col. ij. eo. lib. 3. & consi. ccxxxviij. viso puncto, col. ij. eo. lib. 3.

L. si quis argentū, an procedat in donatione tacita.

59 ¶Vti nec l. vlt. C. de sacrosan. eccle. transferens dominium ex donatione, aut alio titulo, sine traditione, contra l. traditionibus. C. de pactis. habet locum in donatione tacita, vel præsumpta, si credimus Spec. tit. de loca. §. nunc aliqua, versic. lij. & Bal. in addi. illius versic. seq. & iterum ipsi Bald. etiam in addi. ipsius Spec. in titu. de confes. §. nunc videndum, col. ij. versic. confessio facta in iudicio. Bart. in l. si aliquam rem. col. ij. versic. habui in hac ciuitate. ff. de acquir. poss. Anto. in cap. ex parte, col. vij. de confes. vti eos allegat, præter Bal. in posteriori loco, & sequitur Ias. in d. l. vlt. in iij. not. C. de sacrosan. eccle. Nec similiter statutum, quod disponit donationem inter virum & vxorem, non confirmari morte, contra l. j. & l. donationes. la j. C. de donat. inter vir. & vxor. procedere in donatione præsumpta & tacita, si verum dicit Soci. consi. cxxij. circa primum. col. v. versicu. nec obstat statutum, lib. 3. per not. in d. §. quinimò. & in d. l. si aliquam rem. & dicit de hoc esse casum in l. seruum filij. in fi. ff. de leg. j. vt eum tex. intelligit Bar. in l. j. eo. tit. Quibus adde, quod dicit Bald. in l. ait Prætor. §. vlti. per eum tex. ff. de neg. gest. quòd licèt donatio expressa non possit fieri absenti, sine nuntio, vel epistola. l. absenti. & ibi not. ff. de donat. cum si. tacita tamen & præsumpta potest. Ex quo intelligis non bene concludi ab vna ad alteram.

L. ulti. C. de sacrosanc. eccle. an procedat in huiusmodi donat.

Donatio tacita absenti fieri potest.

60 ¶Contrarium tamen in casu non admodum huic absimili, videlicet in statuto prohibente donationem sine consensu iudicis, consuluit. Corn. consi. clxxxv. tria principaliter, col. iij. versi. his tamen non obstantibus lib. 2. motus his quidem rationibus. Primùm non potest reddi ratio, quare debeat magis valere donatio tacita & præsumpta, quàm vera, & expressa: & vbi eadem est ratio, ibi solet esse eadem iuris dispositio. l. à Titio. ff. de verbo. obligat. & l. illud. ff. ad l. Aquil. & l. iij. §. j. ff. de iniust. test. ibi, nec ratio diuersitatis reddi potest, cum si. Igitur sicut hæc consuetudo obtinet in donatione vera & expressa, ita & in tacita & præsumpta obtinere debet. Item non solent plus operari tacita, quàm expressa: sed interdum idem operantur, per not. in l. cùm quid. ff. si cert. pet. & in l. iij. ff. de leg. j. cum simi. Et plerunque quoque plus operantur expressa. d. l. nonnunquam. ff. de condi. & demonst. & l. expressa. ff. de reg. iur. & latè probabimus infrà in glo. seq. Ideò non debet esse efficacior donatio tacita, & præsumpta, quàm expressa. Præterea non debet plus operari præsumptio, quàm veritas, quemadmodum nec fictio, vt not. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. & in l. filio quem pater. ff. de iniust. testa. Ad hæc, qui non potest expressè contrahere, nec tacitè quoque potest: vt est tex. in l. qui ad certum. ff. de loca. Denique si posset mulier præsumptam donationem facere, nō obstante huiusmodi statuto aut consuetudine prohibente donationem, esset patata via ad fraudandum, eludendumq; dictum statutum: fraudibus autem est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vendi. & l. j. §. exceptiones. ff. quarum rerum actio non dat. & l. vlt. §. vlt. C. de vsur. rei iudic. & c. quantò. extra de diuort. Hæc ferè Corne.

De eadem re, contra suprà dicta.

61 ¶Faciuntq; in hanc partē pleraque alia à me collecta in d. rep. l. si vnquā. C. de reuo. don. in verbo, donatione largitus, in vij. q. qua latè disputaui, an ea l. loquēs simpliciter in donatione, habeat locū in donatione præsumpta, & tacita, quæ nos de industria prætermittimus, ne rē iam actā, quod dicitur, agamus, quādo & crābe bis posita mors est, vt alio prouerbio dicitur. Sed quibus tamē addes, in eo quod ibi dixi ad fi. illius quæst. statutū ex quo maritus lucratur certā partē dotis, habere etiam locū in dote præsumpta, Alex. ad ipsum quoq; volentē, consi. cxxij. viso processu, col. j. li. 7. & Iason consi. 50. pro nobilibus, col. ij. lib. 1. Tu tamē illum vide in §. fuerat. nu. 127. Insti. de actio.

De eadem re.

62 ¶Nec obstat id quod dictum est, statuta exorbitantia, esse strictè, & in casu vero & proprio intelligenda: quia illud verum est, nisi in casu improprio sit eadem ratio. Nam iura exorbitantia à paritate rationis solent extendi, Barto. quem alij sequuntur, in l. si constante. in princ. ff. solut. matri. cum omnibus concord. collectis ab Ias. in auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. præsertim ad eum casum, qui potest comprehendi sublata & impropria significatione. l. filium. ff. ad Senatusc. Macedo. & l. iusta. ff. de verbo. signific. cum multis à me collectis in d. repet. l. si vnquàm. in d. glo. donatione largitus, nu. 178. similiterq; renuntiatio, & alibi suprà diximus. Ratio autem huius statuti est, vt sæpiùs diximus, vt consulatur mulierum fragilitati, aut etiam ne mulier marito incon-

Responsio ad contraria.

fulto illum priuet iure suo, quod habet in bonis ipsius. De quo dicemus postea in glo.seq.num. 37.incip. restat igitur,& seq. Quae quidem pariter habent locum in donatione praesumpta & tacita,vt in vera & expressa.

63 *De eadem re.* ¶Neque item obstat d.l.iij.§.haec verba.ff.de nego.gest.cum simil.quia loquitur in casu ficto,non autem in casu praesumpto. Et longe inter vtrunque interest. Fictio enim est contraria veritati,vt patet ex diffinitione illius,quam ponit Bart.in d.l.si is,qui pro emptore.ff.de vsucap. Ideoq; non recipit probationem in contrarium, etiam per confessionem partis,secundu not.per glo.& Doc. in l.si duo.ff.de acqui.haered.& in l.conficiuntur.in prin.ff.de iure codic.& in l.vlti.ff.quod met. causa.& in l.siue possideris.C.de probat.Praesumptio autem non aduersatur veritati,imo illi,quantum potest,innititur,& semper cedit,vbi se vndecunque exhibet:vt est text. in d.l.vltim.ff.quod met.cau.& not.in authen.sed iam necesse.C.de donat.ante nupt. Aliis autem in contrarium adductis satis nos fecimus,si non fallimur,in d.repetit.l.si vnquam.in verbo, donatione largitus,in d.vij.q.vbi qui volet,videre poterit:ideo finem huic quaestioni facimus.

64 *Quarta quaestio,an id statutum procedat in donatione causa mortis.* ¶Sed qvarto quaerendum ducimus,an & hoc quoque procedat in donatione causa mortis. Et sane si nostra consuetudo,quae verbo contrahendi vtitur, vsa fuisset verbo obligandi, ita scilicet,vt vxor non posset se obligare sine consensu mariti,haud dubie non posset mulier donare causa mortis,vt consuluit Soci.consi.cxij.lib.1.repetito consi.clxxij.libr.2. multum abunde,col. vj.versic.iiij.difficultas. Nam ex huiusmodi donatione oritur obligatio: quod hinc satis constat, quod olim debebat in ea interuenire stipulatio.l.mortis causa donatio.& l.Senatus.§.vlti.ff.de donat.caus.mor.& no.Cy.in l.j.& vlti.C.eo.Hodie vero secundum communem opi.sufficit nudum pactum,sicut in donatione inter viuos,vt dicemus postea. Et ideo oritur obligatio, quae inducitur ex cosensu partium.l.Stichum.§.naturalis.ff.de sol.& l. cum amplius.§.is natura.ff.de reg.iur. Et ita nominatim loquens in donatione causa mortis,voluit Panor.consi.xl.factum in effectu sic proponitur.col.ij.lib.2.

65 *Et quid,si nostra consuetudo usa fuisset uerbo obligandi.* ¶Verum quia nostra consuetudo vtitur verbo contrahendi,videtur ex hoc non esse prohibitum mulierem donare causa mortis,idque multis rationibus. Primum enim donatio causa mortis no est proprie donatio.l.j.ff.de donat.& d.l.Senatus.§.sed mortis.ff.de donat.caus.mort. Ideoq; permissa simpliciter donatione,non intelligitur permissa donatio causa mortis.l.filiusfam.versic.sed enim.vbi Ange.id not.ff.de donat. Ex quo Bart.ibi,post Iac.Aret.negat huiusmodi donationem *Redit ad principalem quaestionem.* comprehendi in statuto loquente de donatione. Quod & ipsum voluit idem Bar.in d.l.j.in fin. eo.tit.& Bal.in authen.eo decursum.ad fin.C.de donat.ante nupt.cum dicit statutum loquens de insinuatione donationum,intelligi de donationibus simplicibus,non aliis. Quod & idem consuluit,nulla Baldi mentione facta,Corne.consi.evij.videtur hac,prope per totum.lib.4. vbi expressim dicit,tale statutum non comprehendere donationem causa mortis.& Iason & Philip.Dec.in l.si tibi pecuniam.vterque in ij.not.ff.si cert.peta.

66 *De eadem re.* ¶Alibi autem ipse Bal.scilicet in c.quia V.ad fi.ext.de iudi.dicit prohibita donatione inter viuos & ciue in extraneum, non prohiberi huiusmodi donationem causa mortis: quod dicit bene notandum,quia saepe ex facto contingit.Quod dictu negat Iason se alibi legisse,licet dubitet in l.2.col. pen.versi.nono.ff.de leg.ij.& in l.non dubium circa prio.C.de testa.& Catel.Cotta, qui & id dicit singu.in memo.incip.donatione inter viuos. Et idem quoque Bald.consi.clxviij.ista constitutio,lib.4.dicit,quod generalis constitutio Roma.ecclesiae dans formam circa donationes, contractus,& alienationes rerum minorum , non comprehendit donationem causa mortis. Quod & idem consuluerat Ioan.Milurius apud eundem Bald.in praecedenti consi.

67 *Duae improprietates refugiendae.* ¶Et si haec procedunt in statutis,vel aliis dispositionibus nominatim loquentibus de donatione, vt scilicet non comprahendatur donatio causa mortis:multo magis in dispositionibus loquentibus de contractibus sine mentione donationis,cum vt dictum est in praeced.quaest. donatio non sit proprie contractus:& donatio causa mortis,non sit etiam proprie donatio. Ideo si hic intelligeremus eam donationem causa mortis,concurrerent duae improprietates:scilicet quod sub contractu intelligeretur donatio, & ea quidem causa mortis. quod longe magis debemus refugere, quam vnicam improprietatem,per ea quae in simili not.glos.& Doct.in l.j.C.de dotis promiss.& in l.cum post diuortium.§.gener.ff.de iure dot.Bart.plene in l.si is qui pro emptore.col.pen.ff.de vsucap.& ibi latissime recentiores.

68 *Donatio causa mortis an & in quibus accedit ultimae uoluntati. uide in nume. 69.* ¶Praeterea donatio causa mortis magis videtur accedere vltimae voluntati,quam contractui.Regulariter enim vltimae voluntati aequiparatur.l.illud.ff.de don.cau.mor. Idq; procedit,siue respiciamus modum ineundi.l.quae sub conditione.§.in mortis.ff.de condit.instit.& l.vlt.C.de donat. causa mort.iuncta l.vlt.C.de codici. Siue etia respiciamus persona donantis.l.j.§.j.ff.de tut.& rat. distra.Siue denique personam donatarij.l.in omnibus.& l.Senatus.in prin.ff.de donat. caus.mort. At licet quo ad modum ineundi respectu praesentiae donatarij aequiparetur cotractui.l.inter mortis.ff.eodem.& propterea simpliciter dixerit Bald.in dicta l.ij.ff.de legar.j. quod comparatur contractui quo ad modum ineundi. Tamen videtur, quod in caeteris etiam quo ad modum ineundi comparetur vltimae voluntati, vt diximus. Et id quoque satis patet ex eo,quod non possunt concipi sub impossibili conditione.l.impossibili.ff.de verbor.obliga. tamen donatio causa mortis ita concipi potest,sicuti & vltima voluntas.l.iiij.ff.de condi.& demon. & l.j.ff.de condit.instit.& voluit

voluit Pet. Anc. in d. l. impossibilis. Sed mulier etiā stante huiusmodi statuto potest facere vltimā voluntatem, vt postea dicemus: ergo & donationē causa mortis. Nam & qui testari potest, & donare causa mortis potest. l. Marcellus. in prin. ff. de dona. inter vir. & vxor. sicut è diuerso qui testari non potest, nec donare quoque causa mortis potest. l. j. in prin. ff. de tutel. & rati. distra.

69 ¶ Ad hæc, si concedamus donationem causa mortis non magis accedere vltimæ voluntati, quàm contractui: at saltē negari non potest, quin vtrique accedat, & sic mixta sit ex vtroque. Sed mixta ex simplicibus contrariam aut diuersam naturam habentibus, videntur constituere tertiam ac separatam speciem. vt probat tex. in l. si statulibera. §. vlt. ff. de statulib. & in l. munerum. quæ est vlti. §. mista. ff. de muneri. & hono. & in l. j. in princ. ff. de vent. insp. & l. j. §. æstatem. ff. de aqua quoti. & esti. & l. Titiæ textores. in iij. casu. ff. de lega. j. & l. vlt. post prin. & ibi Fran. Are. in j. not. C. de inof. testa. & in c. 1. & ibi Domi. in j. not. de postul. prælat. lib. 6. Signo. consi. xlviij. quæritur si petij, col. ij. versi. quartò quæro. & consi. xcv. quæstio talis est, in portu, col. v. versi. præterea ad idem. Et id patet in materia stipulationum, vbi occurrit ista mistura, ea certè constituit nouam speciem, & quæ stipulationes communes appellari facit. l. stipulationū aliæ. ff. de verb. oblig. Et nuncupatim, quòd donatio causa mortis sit tertia species, distincta à contractibus, & vltimis voluntatibus, dicit Bald. in l. vlti. C. de donat. caus. mort. & in sua marg. in verbo, donatio, col. iij. versi. donatio causa mortis non est: vbi ad hoc dicit esse text. singu. in d. l. vlti. de donat. causa mortis.

Mixta tertiam speciem faciunt.

70 ¶ Et hæc maximè procedunt in statutis, in quibus sub simplicibus mistum non cōtinetur, vt probatur in l. quid ergo. §. j. versi. ex sententia. ff. de his qui not. infa. iuncta l. j. §. si is qui. ff. de exerci. & voluit Bar. post Iac. But. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cert. pet. & Bal. in l. omnes populi. col. vij. versi. item si statutum dicat. ff. de iusti. & iur. vbi tenet, statutum disponens in contractu mulierum requiri consensum propinquorum, non habere locum in mista persona, videlicet in hermaphrodita, per tex. in l. hoc legatum. ff. de leg. iij. & idem Bal. in §. omnium. post prin. Insti. de actio. & cons. ccxxxvij. quidam magnificus, paulò ante fin. lib. 3. vbi dicit, quòd statuta siue consuetudines feudorum, deferentes feudum ad descendentes masculos, non includunt hermaphroditum, per d. l. hoc legatum, & alia quæ allegat. & Ange. consil. cclvj. quia consultatio, col. ij. Corne. consil. cxxxvij. viso instrumento, col. iij. nu. 10. lib. 1. & recentiores in l. ij. in prin. ff. de verb. oblig.

Mixta sub simplicibus non continentur in statutis.

71 ¶ Sed & hæc potissimùm obtinent in exorbitantibus, & odiosis: cuiusmodi est hęc nostra consuetudo ex multorum op. vt diximus, & dicemus posteà. In quibus nunquā mistum continetur sub simplicibus. l. vim passam. §. præscriptione & l. mariti. §. hoc quinquenniū. ff. de adul. & l. si ita scriptum, in prin. & ibi Ang. & alij. ff. de liber. & posthu. & d. l. hoc legatum. ff. de leg. iij. Io. An. in add. Spec. in rub. qui filij sunt legi. Bar. Ange. & alij plerique in d. l. ij. in prin. ff. de verb. obli. idem Bar. in d. l. Titiæ textores. ff. de legat. j. Bal. in d. l. certi condictio. §. quoniam. circa fin. versi. ij. quæro. ff. si cert. pet. Anto. in proœ. Decre. Pet. Anch. in rep. cap. 1. in iiij. prin. q. versi. inter consilia, de consti. & consi. xxxvij. contra Ioannem, col. ij. Rom. consi. cclix. in casu proposito. & consi. ccxciiij. hæc confessio, ad fin. Io. Ana. consi. lxiij. præsupposito. Alex. consi. lxxxij. viso processu, col. antepen. versi. præterea dicti, lib. 3. & consi. lxxvj. visis dubitationibus, col. iij. lib. 5. & consi. cxl. circa primum, eo. lib. 5. Corn. consi. lxiij. licèt ex pluribus, col. iij. versi. & sub simplicibus, lib. 2. Socin. consi. lxxxj. non est dubiū. col. iij. versi. iij. lib. 3. & consi. 28. fuit quidam, col. vj. versi. ix. li. 4. & Ludo. Bol. consi. xxxj. inter S. & B. col. vj. versic. ex quo ergo. Felin. in c. vlti. col. ij. versic. iij. conclusio, de simonia. Et hæc est communis opi. licèt nonnulli tenuerint contrarium, vt videre licet apud Vesputiū inter consi. Cornel. consi. lxvj. dominus, col. pen. & vlti. & quosdam recentiores in d. l. ij. de verbo. obliga. Alij item multis & non contemnendis modis id limitant & declarāt, vt plenissimè videbis apud Soc. consi. cxvj. in præsenti, colum. ij. versic. sed vt omnibus, lib. 4.

Mixtum nunquam sub simplicibus cōtinetur in odiosis.

72 ¶ Denique adultus habens curatorem, non potest sine illius autoritate contrahere. l. si curatorem. C. de in integ. resti. min. cum sim. Et tamen non prohibetur liberè donare causa mortis, vel sine ea autoritate. Bal. & Alex. ibi. idem Bal. in l. j. in prin. ff. de tute. & ration. distrah. & subobscurè cōsi. cviij. domina Ioanna, in vltim. dubio, lib. 3. Io. Ana. in c. quia ex omnibus, col. xv. in iiij. q. de vsuris. Ias. in d. l. ij. col. iij. versi. licèt omnes. ff. de leg. ij. Aleiat. in d. l. ij. in prin. num. 11. de verb. oblig. & lib. 3. de verb. signifi. in quinto principali axiomate. & Anto. Rub. consil. xxvij. difficultas casus, in fin. Nam & idem quoque liberè testari potest, sine curatoris autoritate, imò & eo inuito, & reluctante, idq; etiam in rebus immobilibus, vt multorum textuum, & Doctorum autoritate probauimus in repet. l. si vnquam. in verbo, donatione largitus, in xiij. q. versic. ratio autem & sequent. Quibus tamen addes Alberi. in l. cùm pater. §. curatoris. ff. de leg. ij. Bart. in l. Aurelio. §. Caius, in princ. ff. de liber. legat. Bald. in l. j. tam in lect. col. iiij. versi. deinde quæro quid de prodigo, quàm in repet. col. viij. versi. duodecimò quæro. C. de sacrosan. eccles. & in l. ij. C. quando decret. opus non est. vbi ex hoc dicit, quòd adultus in testamentis habet iura maioris, potestq; permittere alienationem immobilium pro executione testamenti sine decreto. & in cap. 1. colum. j. titu. per quos fiat inuestit. & consi. lxxxiij. an probibita, ad fin. lib. 2. & consi. xxxvij. decreto, col. ij. versi. item alia ratione, lib. 3. & dicto consi. cviij. domina Ioanna, col. iij. versi. sextò est videndum, lib. 3. & consi. cccx. ad euidentiā, in princ. eodem lib. 3. Barb. consi. xxiij. clementissimum, col. iij. lib. 4. vbi in id facit singu. text. in d. §. Caius. Iason in d. l. ij. col. iij. ff. de legat. j. & in l. quæ de legato. col. vlti. ff. eod. titu. & Philip. Deci. in cap. in præsentia. col. xj. in xiiij. not. de proba.

Adultus habens curatorem, liberè potest donare causa mortis. uide infra 77.

Adultus liberè testari potest inuito curatore, & de rebus immobilibus.

De eadem re.

Minor non restituitur aduersus testamentum.

73 ¶Ex quo & illud sequitur, quod diximus, eundem quoque posse donare causa mortis. Nam cui illud licet, & hoc quoque licere leges permittunt, vt suprà diximus. Nam & vtriusque eadem est ratio, quantùm ad adultum pertinet, qui ob id testari potest sine curatoris autoritate, quia nulla hinc læsio oriri potest, cùm possit quandocunque libuerit, reuocare, vt dicunt Angel. Imol. Raph. Corne. & Alexan. in l. j. §. fuit quæsitum. ff. ad Senatuscon. Trebel. Ideoq; vt illi quoque dicunt, ei non competit in integrum restitutio aduersus id testamentum. Quod & reperit Philippus Deci. consil. cclxxix. placet mihi, col. j. & ij. & ante eos voluit etiam Bartol. in l. verbo contraxerunt. ff. de verbor. signific. Quæ quidem ratio in donatione causa mortis, eò magis obtinet, quòd ea faciliùs liberiusq; reuocatur, quàm testamentum. Nempe quæ ex sola pœnitentia reuocatur. l. non omnis. in princ. ff si cert. pet. & l. mortis causa donatio etiam. & l. qui mortis. ff. de donat. caus. mort. & d. l. senatus. §. mortis causa. eo. tit. & l. Seia. ff. de dot. præle. Testamentum autem nõ sola voluntate aut pœnitentia reuocatur, sed in id requiritur aliud testamentum, & ipsum quidem æquè solenne, ac primum. §. ex eo solo, Instit. ex quibus caus. testam. infir. & Fed. Senen. si is est, inter consil. ipsius, consi. clxv. referunt in dubium. Bart. in l. de iure. ff. de leg. iij. & Docto. vbique. Igitur similiter mulier, quæ sine autoritate viri contrahere non potest, non tamen per hoc prohibetur donare causa mortis, vti nec testari.

Statutum prohibens contrahere, an prohibeat donare causa mortis.

74 ¶Et hac ratione motus Iason in d. l. ij. col. ij. versi. prædicta communis conclusio. ff. de legat. ij. tenet etiam mulierem per statutum prohibitam contrahere, sine consensu propinquorum aut viri, non prohiberi donare causa mortis. Quod & ipsum voluit Roman. omnium primus, ibi, & post eum Socin. col. j. in quarta conclusione. & Andr. Alciat. neque enim vnquam dubitani, quin ea lect. sit ipsius, vt pleniùs alibi diximus. & idem Socin. consi. cxxj. visa contingentia, col. ij. versic. facit quia iura, lib. 1. & consil. cl. dominus labia, &c. & nos introducere, &c. col. xiij. versic. ij. principaliter, lib. 2. & Anton. Rub. dicto consi. xxvij. in fin. & Alciat. d. lib. 3. de verbor. significa. in iij. axiomate. vbi & id dicit voluisse Roma. & Socin. locum tamen non designat. Addit autem Iasou in d. l. ij. totum mundum, vt ipse loquitur, tenere contrarium.

Contrà suprà dicta.

Donatio causa mortis, contractui ne, an vltimæ voluntati magis accedat.

75 ¶Contrarium enim, vt scilicet prohibita contrahere, nõ possit donare causa mortis, cùm ex facto contigisset, consuluit Pet. Anc. cousi. ccclxxxiiij. dubium in ista quæstione facit mistura, ea ratione motus, quia donatio causa mortis plus sumit ex natura contractus, quàm vltimæ volũtatis, vt notat glo. & Bart. in l. ij. in prin. ff. de dot. præleg. Quod & voluerunt, vt hoc illi addas, Dy. & Bart. in l. tam is, qui. §. j. ff. de dona. causa mortis. Idem Dyn. & Cyn. in l. seniũ. C. qui testa. face. poss. & Bal. qui illam glo. reputat sing. in l. cùm hi. ff. de transac. & in l. Labeo. in prin. ff. de pac. & cõsi. cccxlviij. an cæcus, lib. 5. Bart. Bal. & recentiores in l. ij. ff. de legat. j. Ideoq; vt dicit glo. Bart. & alij in d. l. ij. ff. de dot. prælegat. non magis valet donatio causa mortis durante matrimonio, quàm simplex donatio, vt est tex. in l. mortis. in prin. ff. de donat. inter vir. & vxor. de quo tamen alibi dicemus pleniùs: quanquàm valeat legatum, vt est text. in d. l. ij. Et videmus, quòd licèt vltima voluntas non possit pendère ex alieno arbitrio, l. illa institutio. & l. captatorias. ff. de hæred. institu. potest tamen donatio causa mortis, vt patet in filiofamiliàs, qui potest donare causa mortis, modò cõsensus patris accedat, licèt testari non possit, ne patre quidem consentiente, vt est text. in d. l. tam is qui. §. j.

Mistum accedit ad eius naturam, cui magis accedit.

Magis ergo accedit donatio causa mortis contractui, quàm vltimæ voluntati. At natura misti, vt subiungit Petr. Anch. est accedere ad naturam eius, cui magis accedit, l. quæritur. ff. de statu homi. & l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de legat. iij. per quos text. voluerunt Ang. & post eum cæteri recentiores in d. l. ij. in prin. de verb. obliga. quòd dispositio facta de aliquo simplici, compræhendit mistum, quod magis adhæret illi simplici, de quo est facta prouisio.

Mistum semper cõtinetur in simplicibus si eadem est ratio.

76 ¶Cui adde, quòd in quacunque materia, siue fauorabili, siue odiosa, sub simplicibus mistum continetur, non quidem ex verbis, sed ex mente dispositionis, vbicunque est eadem vel maior ratio. Casus est notabilissimus in l. interdum. §. quod ait. ff. de his qui notantur infa. iuncta l. j. in fin. eod. tit. secundum Fran. Aret. in d. l. si ita scriptum. in princ. ff. de liber. & posthu. qui & ad hoc dicit facere text. in l. patre furioso. in fin. ff. de his qui sui vel alieni iuris sunt. & in l. sed & si per Prætorem §. ait Prætor. ff. ex quib. caus. maior. & in l. si quis in puteum. §. illud. ff. quod vi aut clam. & in L vlti. §. hac actione. ff. nautæ, caup. stab. Cui potes addere & tex. in l. si ita facta sit. Vbi & hæc notat Iac. Aret. Bald. & Imo. ff. de iniust. testam. quem & ad hoc expendit, dicitq; notandum Alexan. consi. clxj. viso statuto ciuitatis, col. iiij. versic. quinimo plus videtur, lib. 7. At eadem omnino est ratio in donatione causa mortis, quæ & in alia, vt patet ex his quę diximus suprà, in prima quæst. Item hæc solennitas cousensus viri vel consanguineorum, requisita à statuto, est similis solennitati, de qua in d. l. tam is. §. j. Nam in vtraque hoc accidit, quòd voluntas donationis pendet à consensu & arbitrio alterius. Sicut ergo ibi donatio, quo ad huiusmodi solennitatem, accedit ad contractum, & non ad vltimam voluntatem, ita & hìc similiter.

Donare causa mortis nõ prohibetur, qui testari prohibetur.

77 ¶Postremò (vt id quoque addas Petro Anchatano) donatio causa mortis adeò quidem magis accedit donationi inter viuos, quàm vltimæ volũtati, vt si è diuerso prohibeatur quis statuto testari sine præsentia propinquorum, poterit tamen sine illa solennitate donare causa mortis, vt & donare inter viuos, vt no. consuluit Bal. consi. ccxcviij. quæritur vtrum vsurarius, lib. 2. Vbi etiam dicit, dispositionem c. quanquàm. de vsuris lib. 6. prohibentẽ vsurarios testari sine solennitatibus illic declaratis, nõ procedere in donatione causa mortis, per multa, quæ illic allegat. Id quod etiam

renuit

tenuit ipse Bal.in l.executorem.col.iij.versi.modò vidi.C.de exec.rei iudic. vbi hoc latè disputat. & eius frater Angel.in sua disputatione incipi.Astensis miles,col.viij.versi.sed de quo quarto dubitatur.de quo etiam tu vide Imo.in d.l.tam is.ff.de donat.causa mot.Anton.in disputatione incipien.Bononiensis quidam vsuratius, Petr.Anchar. in disputatione incip. vsurarius manifestus, Laurentium Rodulphum in tractatu vsur.q.cxxv.Sed & inter consi.ipsius Baldi,Aluisius Perusinus ipsius discipulus, consil.ccxlviij.an cæcus possit,lib.5. latè probat donationem causa mortis magis accedere contractui,quàm vltimæ voluntati,siue ipsius ordinationem respicias, siue eiusdem confirmationem,siue item efficaciam & effectum.

78 ¶Illam autem Pet.Anc.sententiam,vt ad eam redeamus,nuncupatim sequuntur Alex. Fran.Are. & Barb.in d.l.ij.ff.de verb.oblig.ille quidem ante finem,alter col.iiij.versi.& inter multas,hic col. ix.versi.item dico.& idem Alex.in d.l.ij.col.vlt.& ibi Soci.col.iij.versi.ex quibus etiam.ff. de leg.j. & ipse Socin.consi.cxij.& multum abundè,col.vj.versic.iiij.difficultas,lib.1.quod repetitur consi. clxxij.lib.2.& Benedictus in repetitione c.Raynutius,in verbo,testamentum, le iiij.nu.35.de testa. & Iason sibi contrarius,in §.omniú.qui est secundus,col.v.versi.sed circa ista,ibi; nec istis obstat, Instit.de action.vbi ex hoc limitat Bal.Deci.in d.l.omnes populi.dum loquitur de hermaphrodita,vt procedat cùm æquè valeret in vtroque sexu:quòd si in sexu muliebri præualeret, compræhenderetur in d.statuto requirente certam solennitatem in contractibus mulierum.

79 ¶Sed & idem,quod ipse Pet.Anch.illo tamen non cõmemorato,consuluit Panor.cuius etiam illi,quos suprà citauimus,non meminerunt,in dicto consi.xl.suprà in princ. huius quæst.allegato, in primo dubio,lib.2.& Philip.Corn.nullam quoque superiorum mentionem faciens, consil.xlj. cuius exordium est,videtur in hac consultatione,per totum illud consiliú,lib.1. vbi hanc rem luculenter in vtranque partem disputat,iterumq; consi.cxxvj.licet in hac consultatione,col.v.versi. item esset probabile,eo.lib.1.Et hanc dicit esse communem opin.Ias.in d.l.ij.ff.de leg.j.

80 ¶Et hoc mirum in modum confirmat,quod post Iac.Are.tradidit Bal.in c.1.in prin. col.iiij.versi. quarto si vasallo, tit.de prohib.feud.ali. per Fed. quòd si statutum prohibeat mulieres donare,ita intelligitur,vt nec eæ quidem donare causa mortis possint. Idque generale esse dicit,vbi nomen donationis prohibitiuè ponitur,vt etiam censeatur prohibita donatio causa mortis. Nam à quo remouetur genus,& quælibet eius species remota esse censetur, per dictam l.filiusfamiliâs.§.pari autem ratione.ff.de dona.Quod dicit esse notandum,& sequitur Cardin.Alex.ibi col.j. & Fran. Aret.in l.qui in potestate.post prin.ff.de testa.& Maria.Soci.consi.xix.pro decisione,col.v.versic. sed aduertendum,in j.lib.consi.Bart.Soci.eius filij,& Barb.d.consi.xxiij.clementissimum,col.j.lib. iiij.vbi id dicit singu.& Firmian.qui id quoque singul.dicit,in tractatu gabellarum,in tertia parte octauæ partis princ.in xij.quæst.& Franc.Rip.in d.l.ij.col.iiij.nu.10.in fin.ff.de legat.j.

Donatio causa mortis censetur prohibita, donat. simpliciter prohibita.

81 ¶Pro quo optimè facit,licet non allegent,quòd l.si quis argentum.C.de donat.loquens simpliciter de donationibus,licèt sit exorbitans,vt suprà diximus in præcedenti quæstio. habet tamen locum in donatione causa mortis,ex sententia glo.quæ passim sing.ab omnibus dicitur, in l.cum pater.§.Mæuio,in verbo,donabat,& iterum in verbo,reuocaretur.& ibi Bart.Bal.& alij.ff.de lega. ij.cum aliis multis concor.& glo.& Doct. à me abundè & propè superfluenter collectis in d.rep. l.si vnquàm.in verbo,donatione largitus,in xiij.q.versi. confirmatur item ex eo:neque enim hic illos repetendos ducimus. Sed illis tamen addes Bal.in l.dedi.la ij.quæ est vlti.in lect.antiqua,ante fin.ff.de condi.ob caus.& in repet.l.ij.col.vij.versi.tertio modo.ff.de iureiur.& in l.si donationis.C.de contra.empt.& consi.cclxxij.in causa egregiæ,col.ij.versi.quintò probatur,lib.5.Salyc.in l.j.§.sinautem aliquid sub conditione,in fin.C.de caduc.tollend.& in l. licèt inter priuatos. & ibi quoque Fran.Aret.C.de pact.Ioan.Fab.in d.l.si quis argentum.Petr.Anch. consi.lxxvj.per modum,col.ij.versic.sed ad hoc dubium.Fulgo.consi.ccxvij.viso exemplo,col.vlt.Imo.in d.l.ij.& ibi Ias.col.ij.ff.de lega.j.& Ang.Aret.in §.j.in ij.locis,Instit.de donat.& in §.in personam.col.iiij.versi. & prædicta procedunt.& ibi Ias.col.x.versi.an autem, Instit.de acti.Petr.Corn.consi.xlj.videtur in hac,col.ij.lib.1.Ferra.in tit.fot.libel.quo agit.pro donat.in glo.j.col.iij.versic.ampliùs quæritur. Barb.qui hoc latè disputat,in rubr.extrà de donat.col.ij.versi.secundò considero.Philip.Dec.in l. semper qui prohibet.col.j.ff.de regu.iur.& Steph.Bertran.consi.clvj.ex themate,nu.11.& 12.lib.4. & Viglius Phrysius in §. sed cum paulatim.in verbo,vno contextu,Instit.de testam.ordi. Et hæc haud dubiè est communis opi.vt etiam testatur Ias.in d.l.ij.ff.de lega.j.licet Signo.& alij nonnulli tenuerunt contrarium,vt in d.repet.l.si vnquàm.loco suprà allegato,in fin.diximus.

L. si quis argentum, habet locum in donatione causa mortis.

82 ¶Faciunt quoque in hãc partem omnia ferè, quæ suprà adduximus in præcedentibus quæstionibus,iunctis his quæ voluerunt Imo.& Alex.in addi.Bar.in d.l.j.in fi.ff.de dona.& iterú in l.filiusfamiliâs.eo.tit.quòd statutum loquens de donatione,procedit & in donatione impropria, vbi est eadem ratio.Nam & videmus,quòd quemadmodum pupillus contrahere non potest sine autoritate tutoris propter imbecillitatem intellectus,ita nec donare potest causa mortis, per text.qui ad hoc reputatur sing.in d.l.in prin.ff.de tutel.& ratio.dis.& facit l.distractis.vbi & hoc not.Alex.in 1.not.C.qui testa.fac.pos Ergo non absimili ratione mulier, quæ statuto prohibetur cõtrahere ob consilij infirmitatem,vt iam satis suprà diximus,& dicemus posteà latiùs,censeri debet prohibita etiam donare causa mortis. Quanquàm hæc postrema ratio non admodum solida est,cum posset dici maiorem esse imbecillitatem in pupillo, quàm in muliere. Ille enim testari non potest.l.qua

Donatio impropria continetur sub donati. si eadem est ratio.

ætate.ff.de testa.illa autem potest,etiam prohibita contrahere,vt dicemus in vij.quæst.

83 ¶Ex his autem quæ diximus facilè respõderi potest omnibus,quę pro priori parte adducta sunt: nisi quod postremò loco dictum est, num.72.de adulto habente curatorem:qui licèt contrahere non possit sine autoritate curatoris, potest tamen donare causa mortis, sicuti & testari inscio & inconsulto curatore. Cui difficillimum est respondere,nisi neges illud verum esse. nam id dubitanter,& per verbum,fortè,scriptum est à Bald.in d.l.si curatorem habens.C.de in integr.restitu. mino.& contrarium tenuit ipsemet Bald.in c.1.§.item sacramenta puberum.col.pen.versic.quæro nunquid in vltima voluntate,ritu.de pac.iur.fir.quem sequitur Alex. sibi etiam contrarius in d.l. ij.in fin.& ibi quoque Franc.Ripa.vbi suprà citauimus.ff.de leg.j.& Franc.Areti. in d.l.si curatorem habens.& Fran.Cre.sing.cxvij.hæres minoris,vbi hoc dicit menti esse tenendum.

Adultus an posit donare causa mortis.

84 ¶Sed & aliud est,quod multùm obstat illi posteriori sententiæ,videlicet tex.in l.vlti.C.de donat. caus.mort.vbi expressè declaratur,donationem causa mortis, in his quæ cõcernunt solennitatem extrinsecam,habere naturam contractus,non vltimæ voluntatis. Ex quo (vt ibi dicitur) in ea nõ requiritur solennitas insinuationis,quæ in aliis donationibus exigitur:nec sufficiũt duo testes, vt in cæteris,sed quinque desiderantur. Et ad hoc illum tex.expendit,& dicit sing.Rom. in d.l.ij.in prin.col.ij.versi.primò ad illam.ff.de verb.oblig.vbi posteaquam retulit illud Petr.Ancha.consil. numero tamen non designato,dicit se in illius sententiam abiturum fuisse,nisi ille tex. impediret.

85 ¶Hæc autem,quæ diximus,maximè procedũt, si donatio causa mortis fuerit facta præsenti & stipulanti. Tunc enim censetur esse contractus:ita vt statutum loquens in contractu habeat locum in ea,vt tradit Petr.Anchar.dicto consi.ccclxxxiiij. Nam & talis donatio non requirit aditionem hæreditatis,quæ in legatis exigitur:vt notat Bal.in l.& si mortis.in princ.C.ad leg.Falcid.Nec pro tali donatione competit hypothecaria,quæ datur pro legatis,vt concludit Alex. in d.l.ij.col.iij.ff. de legat.j.Ex quibus apertè intelligi potest,quòd de huiusmodi donationibus idẽ iudicatur,quod de contractu:vt etiam concludit Imo.in l.vt hæredibus.versic.item attende.ff.de leg.ij.& Philipp. Deci.consi.cxcvij.in casu proposito,col.ij.

Donatio causa mortis facta stipulanti, contractus est.

86 ¶Sed quæro quinto, Si teneamus eam partem,quę requirit consensum viri in donatione causa mortis,vtrum si vxor donauerit causa mortis marito consentiente, requiratur mors vtriusque & viri & vxoris,vt huiusmodi donatio confirmetur,an verò vxoris sufficiat. Videtur vtriusque mortem exigi,arg.l.cùm hic status.§.oratio non solùm. & §.in hac.& quod ibi dicit gl. & l.si eum qui.§.ex quibus.rursumq; l.mortis suæ causa.ff.de donat.inter vir.& vxo.& l.donatio. & ibi glos.& l.si vt proponis.C.eo. vbi donatio facta inter virum & vxorem ex consensu patris donantis,in cuius erat potestate,nõ confirmatur,nisi morte vtriusque,& donãtis,& patris ipsius.

An hæc donatio requirat mortem vtriusque,ut confirmetur.

87 ¶Dic tamen contrarium in hoc casu,videlicet sufficere mortem mulieris:quemadmodum & cum filiusfamiliâs donat causa mortis consentiente patre,sufficit mors filij ad confirmationẽ eius donationis,vt voluit glo.in l.nec fratris.& ibi Cy.& Bal.C.de donat.causa mort.glos.in l.qui pretio. in fi.ff.eo.tit.& ibi Bar.Imo.& Pau.Cast.ex quibus Bart.ad hoc dicat bene facere tex.in l.si alienã. §.Marcellus.ff.eo.Respondetq; ad iura in priore parte allegata,quòd loquuntur de donatione inter virum & vxorẽ,quæ ab initio est inualida.Hæc autem donatio causa mortis,valet iam ab initio:vt notatur per glo.& Doct.in l.vlt.§.Lucius.ff.de dona.& idem voluerũt Raph.& Corn.in l. senium.C.qui testa.facere poss.& Guido Pap.deci.Delphi.223.item in causa,versic.sed potest.

De eadem re.

88 ¶Et hanc partem confirmat,quod in non longè dissimili casu scribit Bart. in l.si per epistolam.& ibi Imo.Rom.Pau.Cast.Fran.Aret.& omnes penè,qui de ea re loquuti sunt,præter Rap.ff.de acquir.hæred.quòd si pupillus constituerit procuratorem cum autoritate tutoris,nõ finitur mandatum per mortem ipsius tutoris,sed tantùm per mortem pupilli:quoniam,vt inquiunt,actus principaliter accepit substantiam ex persona pupilli:vnde ipse mandasse videtur, non tutor. Nam vt idem Bar.alibi dicit,scilicet in l.& quia.quam legit cum l. more maiorũ.in j.opp.ff.de iurisd.omn. iudi.confirmans,siue præstans autoritatem actui,non dicitur actum ipsum facere,sed eum imperfectum perficere.Et vt dicit Bald.in l.si vt proponis.C.de seru.pign.dat.manu.qui consentit, non facit,sed non impedit.l.si pater.§.vlt.ff.de manum.vindi.Aliud enim est agere, aliud agenti consentire.l.aliud.ff.de reg.iur.de quo & nos latè dicemus in xij.quæst.huius gl.& aliquid quæst.seq.

De eadem re.

89 ¶Sed & hoc tamen intellige in casu nostræ consuetudinis,cùm vxor donauit rem suam:secus autem,si donaret rem viri ex consensu ipsius:tunc enim ad cõfirmationem huiusmodi donationis non sufficeret mors vxoris,sed & viri quoque exigeretur,si nondũ res ipsa fuerit tradita, vt voluit Cy.in d.l.nec patris.C.de dona.causa mortis,vbi eius rei rationem reddit ex l.Papinianus.ff. de dona.inter virum & vxorem. Et vide etiam super hoc,quæ dicemus in seq.quæst.

Quid si uxor donat rem mariti.

90 ¶Illud item sexto quæri potest, quia huiusmodi donatio causa mortis, vt suprà diximus,sola pœnitẽtia reuocari potest,vtrùm hoc casu,cùm scilicet vxor donauit causa mortis ex cõsensu mariti,requiratur vtriusq; pœnitẽtia,an alterius tãtùm sufficiat.Dic breuiter ex sententia multorũ ex his,quos in secũdo seq.versi.citabimus,quòd si vxor donat rem suã,ea poterit sola reuocare,vt etiã non obscurè probat,licèt illi nõ alleg.tex.loquẽs de donatione inter vir.& vxor.in l. donatio.C.de dona.inter vir.& vxor.vt quę sola donare videatur,non etiã maritus,qui consentit,vt diximus in præcedẽti quæst.& vt scribitur in l.aliud.ff.de reg.iur.aliud est agere,aliud agenti consentire.& dicemus infrà latissimè in d.xij.quæst. Et in hac quoque opinione videtur fuisse

An ad reuocandam hanc donationẽ utriusque pœnitentia requiratur.

Guido

Guido Pap. loquens in donatione causa mortis facta à filiofa. consentiente patre. Dec. Delph. 223. item in causa, paulò antè fi. Quibus cõcinit, quod eleganter consuluit Bal. consi. 209. licèt consulentes. lib. 4. quòd si sit statutum, prohibens mulierem testari sine consensu vel consilio consanguineorũ, idq; ita fecerit, poterit sola sine eorum consensu vel consilio id testamentum reuocare.

91 ¶Solus autẽ maritus reuocare non potest: vt de filiofamiliâs, qui causa mortis donauit rem suam, voluit Bar. in l. 2. §. 1. in 4. q. ff. de dona. & Raph. & Corne. in l. setuum. C. qui test. fac poss. Et etiam in filiofamiliâs, qui fecit testamentũ ad pias causas ex voluntate patris, vt scilicet pater solus reuocare non possit, nec quò ad institutionem hæredis, nec quò ad legata, tenuit Bald. in rep. l. 1. col. 5. versi. sed iuxta hoc quæritur incidenter, filius. C. de sacro. eccle. & Alex. cõsi. 246. placet admodum, lib. 6. vbi & ex hoc consuluit in alio pulchro casu. & Philip. Fran. in rub. de testa. li. 6. char. 7. versi. decimò quæritur. Et quod item à Bar. differitur in l. neq. C. de procur. & in l. actur. ff. rem rat. hab. an procurator constitutus à pupillo cum autoritate tutoris, vel à capitulo, cum autoritate prælati, possit à solo tutore, aut prælato reuocari. Et concludit, quòd si tutor aut prælatus potuisset solus procuratorem constituere, poterit solus reuocare: aliàs non potest. & sequuntur Alexand. Franc. Aret. & alij recentiores, qui adferunt concord. in d. l. si per epistolam. ff. de acquir. hæred. *De eadem re.*

92 ¶At si vxor donauit rem mariti, ex consensu ipsius mariti, quia tunc maritus donasse videtur, per l. in ædibus. §. quòd filiusfa. ff. de dona. & l. si quis hac lege. §. si filiusfa. ff. qui & à quibus: certè poterit idem maritus solus reuocare. Ita voluerunt Dy. Cy. & Salyc. loquẽtes in illo casu filifa. qui ex consensu patris donauit rem patris. in d. l. nec fratris. C. de donat. inter vir. & vxor. Ioan. Andr. in addit. Spec. tit. de instr. edi. §. porrò. circa prin. in addit. incip. incidit quæstio. Bar. in d. l. 2. §. 1. vbi suprà. ff. de dona. Bal. & Fulg. in d. l. fenium. C. qui testam. fac poss. Petr. Anc. consi. 76. per modum consilij, in 1. dubio. Soci. consi. 114. viso testamento dominæ, col. 2. & iterum vlt. lib. 1. *De eadem re.*

93 ¶Septimo ex his quæ dicta sunt in 4. q. & seq. satis supérque vel cæcis apparet, hanc consuetudinem non procedere in vltimis voluntatibus, vt scilicet per huiusmodi consuetudinẽ, quæ prohibet contrahere vxorẽ sine cõsensu mariti, non ea censeatur prohibita testari sine illius consensu. Nam omnes tenentes prohibitũ contrahere, prohiberi & donare causa mortis, hac potissimùm ratione innituntur, quòd donatio causa mortis magis accedit contractui, quàm vltimæ voluntati: tanquã aliud esset, si vltimæ voluntati magis accederet. Quin Pan. d. consi. 40. col. 2. versi. item quando donatio, lib. 2. expressim dicit, quòd si donatio causa mortis fieret in testamẽto aut codicillis, tunc saperet omnino naturã vltimæ voluntatis: ideoq; essemus extra verba statuti prohibentis contrahere: pro quo tex. est, licèt non alleget, in l. verba contraxerunt. ff. de verb. sign. vbi ita scribitur, verba contraxerunt, non pertinẽt ad ius testandi. Per quẽ tex. dicit glo. in l. testamentum, in verbo, contractus. C. de testa. quòd testamentũ non est cõtractus. Ex quo dicit Bal. ibi, in fi. no. quòd statuta loquentia de cõtractibus, non habent locum in testamentis. Quem sequuntur Rapha. & Corn. ibi. & Alex. in addit. & Bar. in d. l. verba contraxerunt. & Philip. Dec. in l. vlt. col. 3. versi. secundò not. C. de edic. Diui Adria. tol. & alibi Bal. consi. 349. statuto Placentiæ, li. 1. cõsuluit per illum text. quòd statutũ prohibens contrahere, non comprehendit vltimam voluntatem. ad quod etiam allegat tex. in l. pater filium. in prin. ff. de lega. 3. Et idem voluit ipse Bal. consi. 253. casus talis est, quidã de ciuitate, col. 2. versi. solutio. verba statuti, li. 3. per d. l. verba. de verb. signi. & Imol. in l. si ita quis. §. ea lege, col. pen. ff. de verb. obl. & Alex. consi. 90. super eo quod quæritur. col. 2. lib. 4. Calca. consi. 74. quòd dictis filiabus, col. 6. num. 19. & seq. & Iaf. loquens de statuto prohibente mulierem cõtrahere sine consensu consanguineorũ, vt nihilo minùs possit testari sine consensu illorum, in l. 2. col. 4. versi. secundò pro opinione mea. ff. de legat. 1. Et hinc subdit Bald. in fin. illius prioris consi. quòd prohibitus acquirere per contractum, vel alio modo, poterit tamen acquirere per viam institutionis hæredis, per multa quæ ibidem ab eo sunt allegata. Quibus adde & tex. in l. milites, in prin. innctio §. vltimo. ff. de re mili. & in l. Decurio. ff. de Decur. *An hæc consuetudo habeat locum in testamentis.*

94 ¶Imò verò sunt, qui negãt, posse statutum expressè interdicere, ne possit mulier testari sine consensu viri aut consanguineorũ. Nam ita voluit Pau. Ca. qui ita dicit se consuluisse, in l. ex facto. in prin. col. 2. per rationem illius tex. & ibi quoque Fran. Aret. col. 4. in 8. no. & Alex. col. 2. ff. de vulg. & pupil. sub. & idem Alex. consi. 55. consideratis dicti statuti verbis. in fin. lib. 1. & consi. 155. visis & accuratè consideratis, col. 2. versi. ad idem, & seq. lib. 2. & latè Iason in l. stipulatio hoc modo concepta. in 1. no. ff. de verb. oblig. & in l. non idcirco. C. de codicil. vbi hoc dicit sing. & consi. 127. pro parte negatiua, col. 5. versi. moueor in primis, lib. 1. & Io. Lup. in repe. rub. extrà de donat. inter vir. & vxorem. §. 81. le 1. sunt enim duo eius numeri, col. pen. versi. vel saltem deberet. *Statuta an possint prohibere testari sine consensu alterius.*

95 ¶Mouetur hi primò per tex. in d. l. ex facto. ibi, cæterùm iniquum incipit fieri beneficium principis, si adhuc id valere dicamus: auferret enim testamenti factionẽ homini sanæ mentis. Ex quibus verbis no. plerique omnes, non valere statutum, tanquam iniquum, quod homini sanæ mentis liberam aufert testamenti factionem. Secundò, non valet pactum, tanquam contra bonos mores, quod aufert liberam testandi facultatem. d l. stipulatio hoc modo concepta. ergo nec statutum: quia quod per pactum fieri non potest, eò quòd sit contra bonos mores, nec etiam per statutum, vt voluit Bar. in l. omnes populi. in 3. q. 3. cõclusionis principalis. ff. de iusti. & iur. & Doct. in c. vlt. de consuet. lib. 6. Debet enim statutũ esse sanctum. c. erit autem lex. 4. dist. Tertiò, quia lex ciuilis & canonica improbant, quòd vltima voluntas pẽdeat ab alieno arbitrio. l. captatorias. & l. illa insti- *De eadem re*

rutio.ff.de hære.insti.Et ideo etiã filiusfa.cum consensu patris testari non potest,ne testamentum filij pendeat à consensu patris.l.qui in potestate.& ibi not.ff.de testa. & dicemus latè alibi.Sed si istud statutum valeret,penderet testamentum vxoris à mera voluntate mariti:ergo non valet.

96 De eadem re.
¶Quibus & tu adde hanc rationẽ,illam superiorem confirmantem. nam quòd testator disponat de rebus suis ex volũtate propria,est de substantia dispositionis,vt patet ex definitione testamẽti, quæ scribitur in l.1.ff.de test.quæ quidem definitio ostendit qualitatem rei,l.1.§.dolum.ff.de dolo. Sed consuetudo contra substantiã dispositionis censetur irrationabilis,& non valet, vt not. gloss. in c.2.& ibi bonus tex.de cõsuet.lib.6.Hosti.& Io.An.in c.Romana.§.1.de appel.lib.6.Qua ratione Franc.Aret.in l.2.col.2.in 2.not.& ibi etiam Ias.in 2.quoque not.vbi & aliam rationem adducit.ff.de vulg.& pupi.tenent non valere statutũ,vel consuetudinẽ,vt valeat dispositio captatoria: licèt contrariũ voluerũt Ang.Imo.& Alex.ibi & idem Ang.& Imo.in d.l.captatorias.ff.de hæred. instit.& Alex.in l.captatorias.C.de test mili.& Carol.Ruin.consi.21.de validitate nu.5.lib.2.

97 Contra suprà dicta.
¶Contrarium tamen,videlicet quòd valeat huiusmodi consuetudo vel statutum,ne vxor possit testari sine consensu viri, præsupponere videtur Bar.in d.l.non ideirco.C.de codic.& in l.si cùm dotem.§.eodem autem tẽpore.& ibi quoque alij.ff.sol.mat.& cõsi.10.in nomine.& c.viso statuto. in prin.& Bal.in rub.C.de contrah.empt.in 24.q.& in d.l.omnes populi.col.7.versi.item si statutum dicat.ff.de iusti.& iur.Vbi tamen dicit huiusmodi statutum esse iniquum,idem Bal. & Saly. in l.1.C.vnd.vir & vxor.dum quærunt,an stante huiusmodi statuto,possit vir vxori sibi aliquid in testamento relinquenti consensum accommodare,& alij, quos in eam rem citabimus infrà,in gloss.8.in 3.q.& ipse Bald.in l.ex duobus.§.vlt.paulo ante fi.ff.de vulg.& pupil.& consi.208. licèt consulentes.iuncta casus positione,lib.3.& consi.139.statuto communis Assisij,li.5.dum consulit, quòd stante statuto Assisij,quòd mulier non possit testari sine præsentia viri,non valebit testamentum,omissa ea solennitate. & Corne. consi.241.de duobus quæritur , col.2.libr.2.& Berta.in tract.Gabel.in.6.parte prin.in 5.q.

98 De eadem re.
¶Et id expresè voluit Ange.loquens in statuto requirente consensum duorum consanguineorum,in §.pronũtiatum.in Auth.vt fac.no.constit.motus,quia potestas testandi introducta est de Iure ciuili,vt no.Dy.in c.indultum.de reg.iuris.libr.6.quod quidem ius tolli potest,& mutari per leges & consuetudinẽ.l.de quibus.ff.de legib.Nec obstat ,inquit,quòd vltima volũtas non potest conferri in voluntatẽ alterius:quia hoc verum est,per testatorem.Nam per legem id fieri potest: vt apparet in donatione causa mortis,quæ est species vltimæ voluntatis.l.vlt.C.de donat. causa mort.& tamen potest pẽdêre ex alieno arbitrio.l.filiusfa.& l.tam is.ff.de donat.causa mortis.Et ita dicit se consuluisse,sicuti verè consuluit,consi.88.præmitto primò,quòd solennitas:&iterũ consi. 126.testamenti factio. Sed & hoc quoque idem consuluit Bened.Cap.consi.21. cùm de duobus, col.2.versi.sed his non obstat.& col.3.versi.quod & primò.& ita etiam expresè renuit Socin.in l. pactum quod dotali,ad fi.C.de pactis.Nam potest(inquit) lex facere,quòd voluntas testatoris ab alio dependeat.per l.captatorias.§.Senatus prohibuit.ff.de hæred.instit.

99 De eadem re.
¶Et idem quoque tenuit Iason,sibi cõtrarius,in d.l.ex facto.col.2.in 3.not.& iterum col.4.versic. facit ista lex.& ibi quoque Claud. Seyss.col.quoque 2.ff.de vulg.& pupil.substi.& Phili.Dec.cõsi. 612.conclusionem,post princip.& Matthæ.Afflict.in Deci.Neap.260.nunquid mulier.Et his potissimum rationibus innititur Ias.in d l.ex facto. Nam quando statutum aufert liberam testandi facultatem homini sanæ mentis,verè iniquũ est,iuxta dictã l.ex facto.At in nostro casu statutum non aufert homini sanæ & integræ mẽtis,cùm disponat de muliere,quæ propter fragilitatẽ sexus facilè decipitur.quæ quidem fragilitàs,huic statuto occasionem dedit secundũ no.per Doct.in l. transactionẽ.C.de transact.cum cõcord.alibi à me adductis infrà in glos.6.in verbo. *consentement*, nu.37.restat igitur.Et licèt Doct.ibi loquãtur de contractibus mulierũ,eadẽ tamen ratio statuẽdi fuit in vltima volũtate.De quo tamen vide,quæ scripsi in mea rep.l.si vnquàm.in verbo, donatione largitus,nu.253.ratio autẽ.& quod dicã in seq.vers.Item(vt redeam ad Iaso.) istud statutum non simpliciter aufert mulieri liberam testandi facultatẽ:neque enim simpliciter disponit, ne mulier possit testari:id enim esset iniquũ,per tex in d.l.ex facto,sed propter huiusmodi fragilitatem requirit maiorem solennitatẽ,vt facere possit:vt in statuto disponẽte,quòd in testamento interueniant decem testes,voluit Bar.in l.cunctos.in 3.q.princ.C.de Summa Trinit. Et hoc maximè debet procedere in hoc casu , in quo est maius periculum, ideò & maior cautela est adhibenda. Quòd si quis occurrat, dicatq; tolli omnino liberam testãdi facultatẽ mulieri,si maritus vel consanguineus nolit cõsentire,cùm sine cõsensu illius ex huiusmodi statuto nõ possit testari,illi confestim respõdebitur,quòd si maritus non habeat iustam causam cõtradicendi, iudex illum poterit cogere,vt consentiat:aut etiam concedere mulieri facultatẽ testandi , sine consensu illius , vt per Bar.& alios in d.l.si cùm dotem.§.eo autẽ tempore.ff.soln.matr.cum multis concord. à me infrà adductis in d.gloss.8.in 15.q.Denique statutum quod habet motiuũ rationis,valet,& est æquum & rationabile,vt dicit Bal.in l.vlt.C.de libe.præter.& alibi sæpe. Sed hoc statutũ est huiusmodi: igitur & cætera. Alias multas rationes afferunt Seyss.& Afflic.quas tu ipse videre poteris.Sed interim non prætermittam,Platonis legibus libro secundo,non licere vxori cuiuscunque ætatis sit, testari sine autoritate mariti.Súntque in id quædam expressæ consuetudines,videlicet Niuernensis,tit. *des droicts appartenans à gens mariez.* cap.1.& Burgundiensis,tit.*des fiefs*.cap.9.

vxori non licere testari sine autor.viri, Platonis legibus.

¶Nec

Alienare prohibitus an testamento alienare possit.

100 ¶ Nec tamen hinc priùs discedam, quàm admonuerimus legẽtes, illud quod diximus prohibitum contrahere, non esse prohibitum testari, procedere, quando quis prohibetur à contractu: quod si ab alienatione prohibeatur, res multis distinctionibus indiget, vt sciamus, an, & quando videatur prohibitus à testamento, atque testamẽtaria alienatione. Super quo vide Alb. Bar. Bal. Ang. Raph. Co. Fran. Aret. & alios recentiores in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. oblig. Bal. & Saly. in l. ea lege. illum, col. 4. versi. secundò quæro: hunc, col. 7. versi. quæro secundò. cum multis sequenti. col. C. de condict. ob causam. & inter cætera dicit Bal. ibi, vnum quod huic loco maximè conuenit, quòd si alienatio est prohibita, ob alienantis imbecillitatem, non per hoc prohibetur testamenti factio, & institutio. Nam minor, inquit, prohibitus alienare, potest tamen testari. l. ab Aurelio. §. vlt. ff. de lib. leg. quod & idem voluit Saly. ibi, col. pen. versi. quæro quidam donauit, & alij multi, quos tibi collegi in nostris Retractibus. tit. 1. §. 26. glo. 1. num. 3. sed quod diximus, & seq. & alij item, quos addidimus suprà eadem glo. nu. 72. denique adultus.

Contractus inter viuos fieri in vltima voluntate.

101 ¶ Intellige secundò, vt licèt mulier, quæ prohibetur contrahere, possit testari: tamen non poterit in ipso testamento contrahere. Nam, vt id intelligas, scire debes, contractus inter viuos posse fieri in testamentis, glos. Bar. Bal. Angel. Imol. Pau. Cast. Franc. Aret. & alij, in l. hæredes palàm. §. vlti. ff. de testib. Dyn. in cap. quod semel. ad fi. de reg. iur. lib. 6. Oldra. consi. 114. factum est tale, quædam mulier, col. 1. vbi id dicit probari ex duabus legibus simul iunctis, scilicet l. 1. §. si assignare. & l. assignare. ff. de assign. libert. Ioan. And. in c. quanquàm: de vsur. lib. 6. Bar. in l. vnum ex familia. §. si de Falcid. ff. de leg. 2. & in l. cùm quis decedens. §. codicillis. ff. de lega. 3. Bald. in l. sancimus in fi. C. de testa. & in l. si mulier. quæ est 3. ff. de lega. 3. & in l. si tibi. §. 1. in fi. ff. de pactis. & consi. 14. Antonius, col. 1. libr. 2. & consil. 24. præsupposito statuto, libr. 5. Ioan. Fab. in §. 1. Instit. de lega. Lap. allegat. 91. imprimis videndum, col. 2. Albe. Bal. Ang. Pau. Cast. Alex. & Ias. in l. cùm antiquitas. C. de testam. idem Alberi. in l. hac consultissima, in fi. prin. C. eod. tit. vbi loquitur de venditione, & in rubr. C. de donat. vbi loquitur de donatione inter viuos. Ant. consil. 21. viso puncto, in princ. Imol. in l. vt hæredibus, versi. item attende. ff. de leg. 2. Card. Flo. consi. 125. respondeo ad primum, in prin. Pan. consil. 95. quædam domina, colum. 1. libr. 2. Ro. qui hanc dicit communem oppo. consil. 171. pro decisione, col. vlt. Pau. Cast. consi. 330. super primo quæsito, post princ. libr. 1. & consil. 379. primò videndum est verùm, eod. libr. 1. & consi. 381. primò videndum est qualis, col. 1. eod. libr. 1. vbi etiam dicit, eum contractum valere, etiam si testamentum non valeret.

An talis contractus possit reuocari, vide num. seq.

102 ¶ Et is quidẽ contractus ita factus in testamento, aut etiam cõfessio debiti inibi facta, retinet naturam confessionis, aut contractus inter viuos, nec sortitur vim testamenti, nec potest reuocari vt testamentum, vt dicunt Dy. in d. c. quod semel. in fi. Oldra. d. consi. 114. Cy. in l. 1. in vlt. q. C. de sacr. eccle. Alb. in l. si quis in principio testamenti. in fi. ff. de leg. 3. Bar. in d. §. codicillis. Bal. in l. vlt. ff. de reb. eorum. vbi dicit per eum tex. irrito testamento non irritari contractum in eo factum. & in dicta l. sancimus, ad fi. C. de test. vbi tamen nutat. & in l. ex testamẽto. C. de fideic. & in l. si auia, in prin. C. de iure delib. Ro. d. consi. 171. in vlt. dubio. Barb. consi. 23. clementissimum, col. 2. libr. 4. Guido Pap. consi. 233. in causa appellationis, in fi. per tex. in d. l. vlt. ff. de reb. eorum Steph. Bertran. consi 58. sufficienter, col. 1. iunctis seq. lib. 2. Potéstque is contractus, vel confessio, duobus testibus probari, vt cæteri & contractus & confessiones, licèt testamentum ipsum septem testes requirat. Imol. Alex. & Iason in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Philip. Deci. consi. 292. viso testamẽto. col. 2. versi. verùm suprà dictis. Alcia. in l. verba cõtraxerunt. de verb. signi. Nec valet donatio ita facta, excedens quingentos aureos, sine insinuatione, vt nec cæteræ donationes. Pau. Cast. d. consi. 330.

An probari duobus testibus.

De eadem re.

103 ¶ Quanquàm in eo, quod diximus, contractus & confessiones factas in testamẽto esse irreuocabiles, multi tenent contrariũ, quos ingenti aceruo congestos videbis ab Ias. consi. 122. in præsenti caussa, col. pen. versi. non obstat aliud fundamentum. li. 4 Sed quibus addes Caro. Ruin. cõsi. 129. donatio, col. vlt. versi. nec obstat ratio, li. 1. Alb. Bru. consi. 43. circa casum, col. 3. vers. præterea licèt. Quam sententiam nonnihil confirmat, quod à Valerio Maximo relatũ est li. 8. c. 2. Caius (inquit) Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia nummûm ab Octacilia cum qua commercium libidinis habuerat, expensa fieri sibi passus est: eo cõsilio, vt si decessisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatẽ debiti nomine colorãdo. Euasit deinde ea tempestate, aduersus vota Octaciliæ: quæ offensa, quod spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti subitò distracta fœneratricem agere cœpit, numos petẽdo, quos vt fronte inuerecũda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius vir magnæ autoritatis, & scientia Iuris Ciuilis excellens, iudex aditus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua, mulierem repulit.

Caij Aquilij sanctissimum iudicium.

An uxor possit fideiubere.

104 ¶ OCTAVO QVAERO, an per huiusmodi consuetudinem prohibentem mulierem cõtrahere sine cõsensu mariti, prohibeatur & ipsa fideiubere. Neq; enim hæc quęstio inutilis est: nam quamuis aliàs regulariter mulier nõ possit pro alio intercedere. ff. & C. ad S C. Velle. per totũ: sunt tamẽ quidã casus, in quibus potest, annotari per gl. & Doc. in l. vlt. C. eo. tit. In qua re possem & multa adducere in vtranq; partem, vt in præcedẽtibus. Sed ne repetitionibus vtamur, dic quòd non poterit, rationibus per me suprà adductis in 1. q. huius gl. Quibus hoc peculiare addiderim, quòd Bal. in Auth. sacramẽta puberũ, col. pe. vers. vlteriùs quæritur. C. si aduer. vend. dicit illã Auth. loquentem de cõtractu, cõpræhendere fideiussionem, licèt, vt diximus, sit exorbitans. Et id quidem, quia

fauorabilis

fauorabilis,tum quia eadem ratio militat in fideiusſione,quæ in alijs contractibus:quæ quidem rationes & in hoc quoque casu procedunt.

105 *Gabella an debeatur ex fideiusſione.* ¶Quin plus dicit & sing.Bal.in l.1.col.pen.verſi.extrà quarto.ff.ſi cert.petat.quòd ſtatuto, vt de omni cõtractu ſoluatur gabella,certè debet ſolui ex fideiuſsione.nam licèt fideiuſsio non ſit propriè contractus,tamen ratio ſtatuti ponderanda eſt,maximè vbi verbum poteſt habere ſtrictam & largam ſignificationem:quia ratio eſt mens & medulla ſtatuti:& eſſentialiter(vt ipſe loquitur) idem eſt mens ſtatuti,quod ipſum ſtatutum.l.nominis & rei.§.verbum ex legibus.ff.de ver.ſign. & no.in l.cùm tale.§.pen.ff.de cond.& demon.Cùm ergo ratio ſit generalis,ergo & ipſum ſtatutum.arg.l.in fraudem.§.vlt.ff.de mili.teſt.Hæc Bal.quod tamen Franc.Ripa ibi,col.10.nu.59. non admittit,licèt ſit in ea op.vt aliàs ſtatuta loquentia de cõtractibus habeant locum in fideiuſsione; vbi eſt eadem ratio. Ad id autem,quod dicit Bal.de mente ſtatuti,adde quæ latè diximus in repet. l.ſi vnquam.in verbo,libertis,nu.45.quorum ſententia.& ſeq.

106 *Fideiuſſio eſt contractus.* ¶Quid,quòd idem Bal.conſi.428.ſi fideiuſſor vnius,lib.2.& iterum conſil.100. Petrus fideiuſsit, lib.4.tradit,quòd ſi ſit ſtatutũ,vt ex cõtractu vnius ex ſociis,quilibet eorum teneatur in ſolidum; ſi quis ſociorum fideiuſſerit,alij in ſolidum tenentur ex huiuſmodi ſtatuto. Nam vt dicit primo loco,fideiuſsio contractus eſt largo modó,vt not.Doct.in l.1.ff.ſi cer.pet.Secundo antẽ loco dicit ſimpliciter,quòd fideiuſsio contractus eſt.Nam cõtractus dicitur omnis conuentio : vt no in l.1. ff.de actio.& oblig.Item ſi non eſſet cõtractus,fideiuſſor non obligaretur:quia obligatio non niſi ex quatuor proficiſcitur,cõtractu, vel quaſi,delicto,vel quaſi.§.ſequẽs.Inſti.de oblig.Nihil autem horum hic conuenire poteſt,niſi contractus. Denique fideiuſſor obligatur ex ſtipulatione , quæ quidem eſt contractus ſtricti iuris.l.5.§.ſatiſacceptio.ff.de verb.obli.& l.blanditus.C.de.fideiuſſor. & l.1.§.conuentionis.ff.de pactis.hæc ille:quamuis in caſu,de quo in poſteriori conſi.loquitur, reſpondeat ſocios non teneri,ob alias quaſdam ſpeciales rationes.

107 *Alienare prohibitus nõ poteſt fideiubere pro alienante.* ¶Sed & adde,quòd qui non poteſt rem alienare,non poteſt etiam in cõtractu fideiubere pro alienante:vt voluit glo.in l.exceptiones,vbi Bal.id no.C.de euictio.quã dicit nota.Iaſ.in l.ſi ita quis. §.ea lege.col.vlt.ff.de verb.oblig.Adde(inquam) hanc rationem,quòd ſi mulier poſſet fideiubere ſine conſenſu mariti,facilè fieret fraus huic conſuetudini:vt quæ non poſſet contrahere, contrahentem ſubiiceret,pro eóque intercederet. Ideóque in ſimili gloſ.in Authen.ſi qua mulier.C.ad Senatuſc.Velleian.dicit ob id prohibitum eſſe vxorem intercedere pro marito,quia eſt prohibita inter eos donatio tanquam ſcilicet de facili fieret fraus prohibitioni donationis,per viam fideiuſſionis,vt ibi dicunt Doct.Quæ ratio hanc ſententiam admodum iuuat:licèt de veritate illius ibi diſputetur:& eam optimè expendit Soci.conſi.23.circa prædictum,in fi.li.4.Et vide,quæ in ſimili de hac fraude pleniùs dicemus infrà in 10.q.Et in hanc ſententiam,vt ſcilicet in caſu huius noſtri ſtatuti vel conſuetudinis,non poſsit vxor fideiubere ſine conſenſu mariti,eſt expreſſa lex Hiſpaniæ foro legũ li.3.tit.vlt.l.14.vti etiã refert Io.Lup.in rep.rub.de do.inter vir.& vxo.§.33.in princ.

108 *An uxor poſſit pignerare.* ¶NONO QVAERO, an poſsit mulier pignerare.Quod videtur per tex.in l.in quorũ.ff. de pig. vbi qui prohibitus eſt emere, non propterea cenſetur eſſe prohibitus in pignus accipere.& ex eo dicit.glo.ibi,quòd officialis,qui prohibetur contrahere cum ſubditis durante officio, non prohibetur pignus accipere.Sed & Bar.ibi dicit,id generale,cùm res non prohibẽtur alienari,ſed tãtùm perſona contrahere:trahitq; ad ſtatuta prohibentia extraneos emere,vt per id non prohibeantur pignus accipere. Et propterea etiam dicit Bal.in l.vlt.col.2.verſic.ſecundò quæritur , & ibi etiam Saly.C.de rebus alien.non alien.quòd per pactum de non acquirẽdo,non prohibetur pignus accipi,quia nõ eſt propriè acquiſitio.l.ſi cùm venditor.in prin.ff.de euic.niſi nõ eſſet ſpes luitionis. l.qui habebat.& ibi Dy.& Cy.ff.de leg.3.cum alijs multis concord.in hoc vltimo dicto,à me collatis in tractatu Retractuum,in præfatione 1.tit.nu.36.& vt glo.relinquamus.Igitur ſi prohibitus emere,non prohibetur pignus accipere;conſequens eſt,vt prohibitus vendere, non prohibeatur pignus dare,arg.illo à correlatiuis,ſiue reciprocis.l.vlt.& ibi Bar.Ange.& alij,C.de iudi.vidu.cùm multis concord.à me cumulatis in dicto tractatu Retracta.in tit.1.§.1.gloſ.9.nu.169. verùm ego, & ſequenti.Præterea habemus in l.ſi pupillorum.§.ſi Prætor,ff.de rebus eorum: quòd ſi Prætor tutoribus permiſerit vendere,non poterunt illi pignerare, nec è diuerſo , tanquam ſcilicet vnius permiſsio non extendatur ad alterum : ergo nec vnius quoque prohibitio,argu.illo à contrariis, quod in iure validiſsimũ eſt.Et alium text.expreſsiorem in l.codicillis.§.inſtituto.ff.de legat.2.vbi prohibitus ſimpliciter vendere,non cenſetur prohibitus pignerare,quem ad hoc expendit Barb. in rub.de rebus eccle.non alien.col.15.verſi.ſextodecimò non habet locũ,ibi,ego de hoc adduco. Et ideo Bart.Chaſſ.ſuper ſimili conſuetudine,in Commen.conſuetud.Burgundiæ titul.*des droitz & appart.à gens mariez*,§.1.in verbo,*contraulx entre vifz*,tenuerat in prima ſua editione,mulierem poſſe liberè.id eſt,ſine conſenſu mariti pignus dare,& accipere.

109 *De eadem re.* ¶Sed ego contrarium etiam in prima mea editione tenueram,vt & nunc quoque teneo,ob id potiſsimùm,quòd vt ſuprà,ſæpius diximus,& pleniùs infrà dicemus,ſtatutum hoc eſt fauorabile.Et in fauorabilibus prohibita alienatione,& pignus quoque prohibitũ debet cenſeri,per tex.& gloſ. in d.l.vlt.de reb.alie.non alien.vbi & hoc tenet expreſsim Bal.& idem Bal.in l.manumiſsiones.ff. de iuſti.& iur.& in l.voluntas.C.de fideic.& conſi.218 præſuppoſito ſtatuto,in 1.dubio,lib.1.cum cõcor.adductis per Fel.in c.vlt.col.antep.extrà de accuſ.& Iaſ.in l.vlt.col.25.verſ.& quid econtra.

cum

cum multis seq. C. de iure emphyt. Et bene facit tex. in l. 1. §. eam rem. ff. quæ res pig. obli. pos. cuius hæc verba sunt: eam rem cùm quis emere non potest, iure pignori accipere non potest. Præterea, quoniam pignus, & fideiussio, in qua (vt diximus & probauimus) hæc cõsuetudo procedit, æquo iure procedunt. l. fideiussor. §. vlt. vbi hoc not. Angel. ff. de constit. pecu.

110 ¶Deinde, quia pignus accedit obligationi, & contractui, ratione cuius constitutũ est: ideò quemadmodum prohibita est obligatio & contractus, ita & pignus eius accessoriũ, videri debet prohibitum. l. non dubiũ. C. de legib. cum si. Nam & hinc videmus, quòd si contractus principalis non valet, nec accessoria quoq; illius, glo. in l. si patronus. §. patronũ. ff. si quid in frau. patro. & diximus latissimè in nostro tract. de iure Constit. in 3. parte, in 7. limit. prope per totam eam limitationem. Item quia ratio huius cõsuetudinis, quam vnicã esse iam diximus, militat in pignore, vt in contractibus: ideoq; & hæc consuetudo debet procedere in pignoribus, per id, quòd latè probauimus suprà in 1. q. Et ad hoc bene facit, quod ab Ias. latè scriptum est, in l. principalibus. col. 3. versi. vltra alios. ff. si cer. pet. vbi in eo dubio, de quo suprà aliquid diximus, an officialis, qui prohibetur acquirere, prohibeatur & pignus accipere, post multa hinc inde allegata, tandem in hoc manet, vt non possit pignus accipere eius contractus, quem & ipse durãte officio fecit, cùm sit eadem vtriusque ratio. De quo & tu vide Augu. Beroi. in c. nulli. col. 10. versi. quæro vlterius. de reb. eccle. nõ alien. *De eadem re.*

111 ¶Denique, quia verisimile est statuẽtes, si interrogati fuissent, idẽ de pignoribus fuisse statuturos, quod de contractibus: ideo idem censeri debet, ac si id expressim statutũ fuisset, per not. in l. tale pactũ. §. vlt. ff. de pactis, cum multis si. à me adductis. in repe. l. si vnquam. in prin. nu. 56. incip. inter tam multa. C. de reuo. donat. Et ita quoque tenuit Chass. vbi suprà, nu. 19. in fi. in aliis post meam editionibus. & similiter Arnol. Ferro consiliarius Burdiga. in cõmentariis consuetudinũ eius loci, tit. 1. §. 2. Quem librum (vt id obiter dicam) & lego & cito, si quãdo locus se offert: quod & anteà semper fecimus, quàm potuimus honorificentissimè, aliquot locis tamen à Ferrono dissentiẽtes, sed mitissimè pro nostra modestia, neque tam seuerè fortassè, quàm oportuit, aut res ipsa expostulauit. Iterim autem cùm hanc nostram postremam editionem ad prelum adornaremus, allatus est nobis libellulus cuiusdam Claudij Digni nomine inscriptus, cui titulus est, Collatio locorum, quibus Ferronus & Tiraquellus dissentiunt: quemquidẽ cùm raptim deuorassemus, persuasimus statim nobis bona fide, ab audaculo quopiã homine emissum, eo studio, vt hinc suo nomini alioqui ignoto & obscuro, aliquid lucis & gloriæ adiiceret: indignus tamẽ, qui de nobis & loqueretur & sententiã ferret, multo indignior ex digno posteà factus. Ego verò cùm in ea opinione me obfirmassem, nihil faciens, & iam propè oblitus nugas leuissimi hominis: ecce audio à fide dignissimis eum librũ à Ferrono contextum, & falso aut certe mutuato nomine editũ, ea sola occasione, quòd ab eo dissensissem, quòd ille in animum induxisset, meam illam contradictionẽ eius existimationi detrahere, aut certè ei velut tenebras offundere posse. Vix credidi fieri potuisse, Ferronũ, quem ex auditu & candidũ & probum sciebamus, in eam versutiã, aut verius πανουργίαν potuisse incidere, cùm de his prima quaque occasione, aut librorum eius (si quos parturit) editione queri cõmodiùs & apertius potuisset. Sed & id tandem mihi sanctioribus testimoniis confirmatum est, & multò magis fidem fecit phrasis libelli, quæ Ferronum plane redolet, vt diligens Lector facilè deprehẽdere poterit. Quam rem infensè (vt par erat) præsertim ab amico viro & graui, tulimus. Et certè nunquam in animo habueram, de Ferrono aut malè aut frigide sentire, & loqui, quod etiam illæ nostræ citationes, & frequẽs libri eius cõmendatio, demonstrant: ex quibus etiam (nisi blandiuntur non postremæ eruditionis viri eius collegæ, quod certè faciunt) plus dignitatis & ornamẽti, quàm ex ipso opere, Ferrono accessit. Quod arrogãter dictũ nolim. Id enim ego neque mihi tribuo, neque omnino agnosco. Sed audies præterea Lector, in hac re aliquid, quod tibi videbitur indignissimum. Nam cùm dubitaret Ferronus, ne is liber ad nos perferretur, atque in manus nostras perueniret, vtpote qui nondum è Burdigala (vbi excussus fuit, non Lemonicis, vt audio) huc fuisset allatus, scilicet tam vendibilis liber, curauit ille, imò mandauit, vt mihi offerretur: quod factum est, fortè redeunti è Senatu: sic occupato, & aliis negotiis districto, vt neque hominẽ alioqui incognitũ qui mihi librum obtulit, tunc videre, neque quo nomine offerretur, rescire potuerim. Sic enim velociter se homo è meo cõspectu surripuit (quod nõ ferè solẽt, qui aucupãdæ gratiæ aut cõmendationis studio aliquid offerunt) cum librũ in manibus accepissem, vt facile cõiecerim, id ex composito factum à Ferrono, vt me per bella illius libri commonefaceret. Sed fui in istis longior, quàm par fuit, pergo ad cætera, plura nominatim de omnibus dicturus, cùm dabitur.

112 ¶D E C I M O Q V A R T O, an poterit mulier sine cõsensu mariti cõfiteri, & an valeat eius confessio, Bar. in l. apud Iulianum. §. si pupillus. ff. ex quib. caus. in poss. eat. tenet, quòd sic, quoniam per hoc propriè non contrahit, & in eadem opinione subobscurè fuit Ang. in l. 1. C. de præscri. 30. an. cùm dicit quòd si mulier sine mundualdo, aut consensu propinquorum, vendat, non seruata forma statuti, licèt contractus sit nullus: tamen confessio de receptione pretij facta in instrumento, probat receptionem: quod dicit esse bene notãdum, vt illum refert, licèt in meo codice non reperi, & sequi videtur Alexand. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. col. 8. versic. item in quantum. ff. de verb. obliga. & Iason, qui & hoc reputat nota. in l. certi condictio. §. si nummos. col. 6. versic. adde quòd pro confirmatione. ff. si cert. pet. vbi tamen de hoc dubitanter loquitur. *An possit uxor cõfiteri.*

113 ¶Sed & ego quoque super hoc multùm dubitarem, tum propter rationes, quas adduximus in 1. q.

quæ

quæ & in confesſione procedunt,ſicuti & in diſtractu,de quo ibi loquimur:tum quoq;,quoniam etiam hæc conſuetudo procedit in quaſi contractu,vt dicemus paulò pòſt.Tum item , quoniam per confeſsiones,quas quotidie facerent mulieres,fieret facilè fraus huic noſtræ conſuetudini,per quam,vt diximus,donare non poſſunt:ideò nec cõfiteri,niſi ſaltẽ de cauſa confeſsionis cõſtaret, per not.in l.qui teſtamentum.ff.de proba.& l.cùm quis decedẽs.§.Titia honeſtiſsima.ff.de lega.3. & per Bart.in l.ſi fortè.ff.de caſtr.pecu.cum concord.quas tibi latè congeſsimus in rep.d.l.ſi vnquàm.in verbo,donatione largitus,num.87.incip.tertia declaratio, cum multis ſeq.vbi confeſsio eius qui donare non poteſt,videtur facta in fraudem;nec probat,etiam ſi iurata fuerit.

Confeſsionem vim donationis habere.

114 ¶Nam & confeſsio vim donationis obtinet.l.Campanus.ff.de oper.liber.& l.quidam in iure.ff.de donat.& l.voluit.ff.de interrog.act.& l.ſi quis delegauerit.ff.de nuua. & voluit Bal.qui & alia allegat,in l.confeſsionibus.col.2.verſi.ſi autem confitetur.ff.de interrogat.act.Quanquàm ſcio plurimos in ea eſſe ſententia,vt confeſsio non exigat inſinuationem,vt alia donatio:quos,ſi libet, videre poteris in noſtra repet.l.ſi vnquàm.in verbo,donatione largitus,in 23.q.& præter illos Bal. in d.l quidã.ff.de donat.& Petr.Ferrar.in tit.forma libelli.quo agitur pro donati.in verbo,ſolenniter, col.3.verſi.rurſum quæritur.Sed illud vix reciperem,propter ea quæ diximus.

An in ea inſinuatione indigeat.

De eadem re.

115 ¶Nam & in hoc noſtro caſu,ſi aliter diceremus,de facili eluderetur hæc noſtra conſuetudo:cùm tamẽ illa debeat interpretari,ne ſit ludibrio.l.vlt.§.vbi autẽ puerilis.C.de bonis quæ libe.& l.vlt. §.vlt.C.de vſur.rei iudic.& c.commiſſa de elect.lib.6. Quo genere argumenti vtitur Bal.cõſi.254. in quæſtione prædicta,verſ.prætereà cauendũ,li.4.Quod etiam procedit in conſtitutione pœnali, vt ſcilicet extẽdatur,ne aliàs ſit illuſoria,& inutilis,ex ſententia gl.in c.quanquàm in verbo, aliter facta,quæ eſt vlt.gl.de vſur.li.6.quæ dicit eam conſtitutionẽ reprobantem teſtamẽta vſurariorũ aliter facta,quàm ibi ſtatuitur,trahi ad cudicillos:licèt ea ſit pœnalis,& codicilli propriè nõ veniãt appellatione teſtamentorũ.l.ſi idem.C.de codicil.Quoniam(inquit) aliter eſſet facile eam conſtitutionem eludere.Et ibi eam ſequuntur Guliel.Gar.Io.Mona.Archi.Ioan.And.& Domi.& illam quoq; ad hoc expendit Iaſ.in l.1.in prin.col.3.verſi.ſecũdò quia in iſto.ff.de verb.oblig.& Philip. Dec.qui illã dicit not.in l. non videtur,§.in pœnalibus.col.2.verſi.tertiò regula fallit.ff.de reg.iur. & cõſi.196.in caſu propoſito,col.1.vbi etiam ex hoc dicit,quòd in materia odioſa fit lata interpretatio,ne fiat fraus legi,aut ſtatuto,& Anton.Burg.qui illam dicit ſingul.in cap.ad noſtram. col.3. verſic.ſecunda ratio,extrà de empt.& vendit.Sed eſt ei ſimilis in cle.1.in verbo,ſepelire, de ſepul. trahens eum text.punientem ſepelientes corpora fœneratorum,ad eos qui funebri pompæ interſunt,ne ea,vt dicit,conſtitutio ſit ludibrio. Et facit text.not.in l.1.§.pecuniam ff.de calum. quem ad id pro not.citat.Ant.in ſua diſputat.incip.Bononienſis.Socin. in l.Gallus.§.videndum.col.2.in fin.ff.de liberis & poſthu.& alius text.in c.ſi ciuitas.de ſenten.excom.li.6.quem ad hoc not.Pan. in cap.vlt.ad fin.de præbend.& Ludo.Gozad. conſi.5.an in quæſtione,col.2.num.6.ad fin.

Confiteri non poteſt qui obligari non poteſt.

116 ¶Hincq; omnes vbique tenẽt,quòd prohibitus alienare,vel ſe obligare,non poteſt alienationem aut obligationẽ cõfiteri,ſiue confitẽdo ei alienationi vel obligationi cauſam præbere.Bal.in c.vlt. col.2.verſ.in contrariũ,extrà de confeſ.per l.cùm hi.§.ſed cùm lis.ff.de trãſact.idem Bal.cõſi.496. tenore literarũ,col.vlt.li.1.per l.cùm quis decedẽs.§.cudicillis.ff.de leg.3 Et quia cõfeſsio (vt ſubdit) tendit ad eundẽ finem:vnde ſicut filiusfa.non poteſt ſe obligare in mutuo,ita nec confiteri. Et idem(inquit) de cæteris perſonis.& Ioan.Fab.in l.clarũ.col.vlt.C.de autorit.præſtan.& Card. & Flo.loquens de prælato,cõſ.71.ſeriatim.col.pe.verſ.dico tamẽ.Et id quidẽ admodũ rationabile eſt,ne (vt dicit Bal.in d.c.vlt.) quòd vna via prohibetur,alia via quæ ad eundẽ finem tendit,permittatur.Nam & eadẽ ratione fieri videmus,vt creditores poſsint reuocare confeſsionẽ debitorum,æquè ac alienationẽ.l.nam poſteaquam.§.ſed & ſi quis.ff.de iureiu.& l.ſi cui.C.de non num. pecu.& voluit Bal.in l.qua ætate.col.pe.verſic.quid de creditoribus.ff.de interro.acti.vbi & idem dicit de quocunque,qui poteſt adeſſe,ne colludatur,vt dicit no.in l.ſi ſuſpecta.ff.de inoffi.teſtam.

Confeſsio appellatione cõtractus cõtinetur.

117 ¶Sed quid plura?cùm appellatione contractus,de quo loquitur noſtra conſuetudo,poſsit & confeſsio compræhendi,vt ſatis probatur ex tex.in c.2.in prin.de reb.eccleſ.non alie.quem in id not. Domi.& Phil.Fran.vterque in princ.qui & id trahunt ad ſtatuta,quæ diſponunt,quòd de quolibet contractu ſoluatur gabella:vt videantur includere confeſsionem.quod eò magis mirum eſt, quòd huiuſmodi ſtatuta ſunt admodum odioſa,vt iam ſæpius diximus,& ideò quantũ maximè fieri poteſt,reſtringenda.At conſuetudo noſtra è contrario multùm fauorabilis eſt , vt & ſæpius quoque diximus,& dicemus poſteà latiùs.

Reſpondet ad contraria.

118 ¶Quod autem Bart.& alij ſuprà in priori parte huius quæſtionis , dicunt mulierem prohibitam contrahere ſine conſenſu proximorum , poſſe tamen ſine eorum conſenſu confiteri , non mihi placet,propter rationes ſuprà adductas:vti nec placuit Fran.Purpu.in d.l.certi condictio.§. nummos.col.11.verſi.limiteris concluſionẽ.ff.ſi cert.pet.Quanquàm etſi illud verum eſſet,tamen non poſſet habere locum in caſu noſtræ conſuetudinis,quæ vxori adimit ſuorum bonorum adminiſtrationem,eamque omnino marito tribuit:& ita tribuit,vt ſuos faciat fructus eorum bonorum, poſsitque liberè de illis,quod libuerit,facere,vti de mobilibus. Ideoque confeſsio vxoris magis eſſet in præiudicium mariti,quàm ipſius vxoris.Proptereà ſumus extra caſum ipſius Bar.& aſſeclarum: & ita quoque in noſtro caſu, vt ſcilicet vxor non poſsit confiteri ſine autoritate mariti, tenuit Ferro.in Comment.Conſuetud.Burdig.tit.1.§.2.

¶VNDE

119 ¶VNDECIMO quæro, an mulier poterit adire hæreditatem, aut aliàs quasi contrahere. Nam qui adit hæreditatem, quasi contrahit. l. apud Iulianum. ff. ex quib. caus. in poss. eat. Et certè Bart. ibi dicit, quòd stante statuto, vt mulier non possit contrahere sine consensu consanguineorum, poterit sine illis hæreditatem adire: cùm non sit propriè contrahere, & statuta debeant accipi in propria significatione. Quod & idem voluit Bal. in l. j. in prin. ff. de contra. iudi. tut. & in l. mutum. & ibi quoque Angel. Imo. Raph. Co. Alex. & Franc. Aret. ff. de acquir. hæred. idem Ange. Imo. Raph. Co. Christo. Catel. & Alex. in l. more. co. tit. ipse Ange. consi. cccxvij. statutum quòd mulier. Pano. in cap. qua fronte, col. j. de appel. vbi id dicit notandum. & in cap. cùm ecclesia, col. ij. versi. ex quo not. de immu. eccle. & consi. lxxj. quinque dubia, col. ij. versicu. sed his non ob. lib. 1. Fulgos. consil. xcviij. visis petitionibus, col. ij. versicu. & cum eis Mathesa. not. clxviij. nota quòd hæc differentia. Ange. Aret. in §. neque. col. ij. Instit. de autori. tut. & in §. omnium. col. iiij. versic. & sic etiam facit. & ibi etiam Lodo. Gomes, col. viij. versic. sed maior est. Instit. de actio. Alex. in l. si quis mihi bona. §. vlti. ff. de acquir. hæred. & consi. lxxvj. visis dubitationibus, col. iij. versi. præterea. imò talis contractus. lib. 5. & consi. ccvij. ponderatis, col. ij. lib. 6. Philip. Corn. consi. cccxxxvij. dictos actores, col. iij. versi. videndum est. Laur. Calca. consi. omnium j. viso consilio, col. xiiij. versi. facit etiam ad hoc. & iterum consi. lxxiiij. quòd dictis filiabus, col. x. versi. & ita est in casu nostro. Ias. qui hanc dicit esse communem opi. in l. possideri. in prin. col. ij. versic. tertiò ad idem. ff. de acquir. poss. Anto. Nico. in concord. contrarietatum. Bart. concor. iij. Fran. Rip. in rub. de caus. posses. & propriet. col. vij. versi. secundò infertur. & Alciat. in d. l. Labeo. in verbo, actum. ff. de verbor. signific. *An uxor poterit adire hæreditatem.*

120 ¶Et generaliter, quòd statuta loquentia in contractibus, non habeant locum in quasi cōtractibus, tenet Alberi. post Dy. in j. parte statutorum, quæst. 100. incip. item quæro an statuta vbi specialiter loquitur, & generaliter de quasi contractibus & Ang. consil. ccccij. visis & diligenter inspectis, col. 1. & Alex. consi. viij. visis subtilissimis disputationibus, in fi. lib. 3. vbi dicit, quòd statutum loquens de debito ex contractu, non procedit in debito ex quasi contractu. Quod & voluit Philip. Corn. consi. xx. licet in præsenti, col. j. & iterū col. vlt. lib. 1. dum dicit, quòd statutū inducens præscriptionem debiti ex contractu, nō procedit in debito ex quasi cōtractu. & Fran. Are. in l. si tibi pecuniā. in iiij. no. ff. si cer. pet. vbi per hoc dicit, quòd statutū de soluēda gabella ex quolibet cōtractu, non habet locum in quasi contractu. quod & idem dicit Firmia. in tract. gabellarū, in iij. q. viij. q. princ. *De eadem re.*

121 ¶Et pro hac quidem parte facit, quòd etiam de iure communi, loquētes leges de contractu, non procedunt in quasi cōtractu. Quod planè constat ex tex. in l. ij. §. omnes. ff. de iudi. iuncta l. de eo. eo. tit. nam in primo loco legati domū reuocant, nisi contraxerint, vbi conueniuntur. in secundo verò non prohibentur reuocare, licèt hæreditatē adierint. Et est tex. qui nostro casui propiùs accedit, in l. j. §. tutores. versic. & si iure. ff. de falsis. vbi si interdicitur à lege contractus, non propterea prohibetur hæreditatis aditio. Nam appellatione contractus non venit quasi contractus, nisi largissimè, vt dicit glo. in c. vlt. in verbo, seu cōtractus, & ibi Pano. extrà de so. compe. Et si hoc procedit in legibus, quæ si loquantur de cōtractu, non procedunt in quasi contractu: multò magis id obtinet in statutis, quæ strictè & propriè sunt intelligēda. l. j. §. is qui nauem. ff. de exercito. cum si. *De eadem re.*

122 ¶Ad hæc, quasi cōtractus, dicitur esse quædam mista species: vt colligitur ex glos. in d. §. omnium. Instit. de actio. & tenent recentiores, in l. ij. ff. de verbo. oblig. & in l. ij. ff. de legat. j. per ea, quæ not. in l. j. ff. de actio. & oblig. Sed in statutis sub simplicibus mista non comprehenduntur, ex sententia Bar. in l. certi condictio. ff. si cert. pet. & Bal. in l. omnes populi. col. vij. versi. item si statutum dicat. ff. de iusti. & iure. cum aliis multis concor. à me adductis suprà in hac eadem glo. in iiij. quæst. num. 70. & hæc maximè. Vnde consequens est, vt quasi contractus, veluti species mista, nō comprehendatur sub hoc nostro statuto, seu consuetudine loquente de contractibus. *De eadem re.*

123 ¶Nam & videmus in re nō absimili, quòd quasi possessio, cuiusmodi est in iuribus siue rebus incorporalibus, cùm nō sit propriè possessio, sed veluti res quæpiā distincta & separata, non cōprehenditur in statuto loquēte simpliciter de possessione. Hoc enim magna autoritate affirmat Ant. in rep. c. vlt. col. ij. vers. venio ad primum, extrà de cau. pos. & propri. & Alex. in l. possideri, in prin. in j. not. ff. de acq. pos. & ibi quoque Ias. ille recentiorū coryphæus, col. ij. & iij. hac ratione motus quā iam diximus, quòd statuta debent propriè intelligi. & Caro. Ruin. in rub. eiusdem tit. col. vlti. *De eadem re. Quasi possessio non est possessio, uide infra num. 181.*

124 ¶Præterea si statutum hoc intelligimus, vt mulier sine consensu viri non teneatur ex quasi contractu: id futurum est, vt si indebitum receperit: ex quo & quasi contractus oritur. §. item is cui. Instit. de obli. quæ ex quasi contract. nas. aut si quispiam mulieris negotia administrauerit, & in cā rem pecunias impenderit, vnde mulier fuerit facta locupletior: ex quo etiam oritur obligatio ex quasi contractu, co. tit. §. igitur cùm quis. non tamen tenebitur mulier reddere: quod absurdissimū est, & propterea omnino reiiciendū. l. obseruare. §. vlt. ff. de offic. Proc. & l. nam absurdum. de bon. libe. & c. quemadmodum. extrà de iureiu. cum sim. Ex quo etiam Bal. in l. j. in prin. C. de contrar. iudi. tutel. tradit, quòd stante statuto, vt filiusfa. non obligetur sine autoritate patris, si tamen quis gessit negotia filiifa. sine autoritate patris illius, potest agere negotiorum gestorum: quia illa autoritas (inquit) non desideratur in quasi contractibus, per illum text. quod dicit bene not. *De eadem re. Absurda fugienda.*

125 ¶Contrarium tamen, videlicet quòd mulier ex statuto prohibita contrahere sine consensu proximorum, non possit hæreditatem adire, aut aliàs quasi contrahere sine ea solennitate statuti, tenet Bart. in d. l. more. ff. de acqui. hæred. & expressius in d. l. mutum, eod. tit. & ibi Paul. Castr. col. ij. *Contra suprà dicta.*

qui dicit hanc opi. vidisse se seruari de facto. & ibi quoque Rom. qui adducit rationem, quam supra adduximus de vnica ratione huius statuti. & idem Ro. consi. xij. viso facto proposito, ad fi. & consi. cclxxx. repetito consi. cccxciiij. præsupposito quòd viua voce, col. j. versi. accedit quod not. vbi & eam quoque rationem adducit Raph. Co. in suo eleganti consi. clxxvj. statuto Papien. alter Raph. Fulg. consi. lxxv. ex facto proponitur, col. ij. iunctis seq. vsque ad fi. Stepha. Fede. vir maximi optimiq; iudicij, in lib. de legũ interpretatione, char. iij. versi. vnde inferunt Doc. Alex. in addi. Bar. in d. l. apud Iulianum. §. si pupillus. ff. qui. ex cau. in pos. eat. Ang. Aret. in §. hæres quoque. col. j. Instit. de oblig. quæ ex qua. contract. nasc. vbi addunt alias, & quidem optimas rationes. Barb. in c. 2. col. xvj. sub num. 82. de consue. dum allegat Bar. in d. l. more. & rursum in d. c. vlt. de for. compe. & in cle. auditor, ante fi. de rescri. Bal. quem Nouellum appellant, in repe. rub. ff. de verb. obli. col. pen. vbi id dicit verissimum. Laur. Calc. sibi contrarius, cons. xviij. pro parte hospitalis. col. iiij. vers. vndecimò hoc probatur, & iterum cõsi. xxv. Titius nobilis, ad fi. Ant. Rosel. in superscriptione illius consi. etiam paulò ante fin. Ias. latè in l. Barbarius. col. uj. ff. de offi. Præto. & in l. si vnus. §. pactus ne peteret. col. ix. versi. sextò facit. ff. de pact. & in l. siue apud acta. col. ij. versic. secundò moueor. C. de transact. vbi dicit quòd pluries hanc opi. defendit. & in d. l. more. col. iij. versi. nota ex isto textu. ff. de acqui. hæred. vbi dicit hanc opi. semper sibi visam fuisse veriorem in puncto iuris, licèt alia sit communior, sitq; durum ab ea recedere in iudicando & consulendo. & in d. §. omnium. col. vij. vers. & per hoc infert. Insti. de acti. & Io. Campe. in tract. dotium, in v. part. q. cvij. & Io. Lup. in rep. rub. de donat. inter vir. & vxo. §. lxviij. col. uj. versicu. & hinc est, quòd stante statuto. & Ferro. in commentariis Consuet. Burdig. titu. j. §. ij. Ex quibus vides hanc opi. esse communiorem, quicquid dixerit Ias. in d. l. possideri. ff. de acqui. poss. Videsq; etiam ipsos Bart. vtrosque Rapha. Alex. Angel. Aret. Laur. Calca. & Ias. ipsum, & omnes quidem non vno in loco sibi in ea re contrarios fuisse.

126 *Quasi contr. uocatur contractus.* ¶Et in hanc partem adduci possunt multi text. qui quasi contractum appellant simpliciter cõtractum, vt l. interdum. §. vlt. ff. de iudi. & l. sed & cùm aliquis. ff. de neg. gest. qui loquuntur de gestione negotiorũ, quæ hauddubie quasi contractus est. & l. vlt. ff. in quib. caus. pig. vel hypo. taci. contr. & l. ex contractibus. ff. de actio. & oblig. quæ loquuntur de tutela, quæ & ipsa quasi cõtractus est. & d. l. apud Iulianum. §. vlti. cum l. sequenti. & l. eandem rem. ff. de duob. reis, quæ loquũtur de aditione hæreditatis, in qua Doct. suprà pro vtraque parte citati, maxima ex parte loquuntur.

127 *De eadem re.* ¶Et videmus quoque illam glo. in c. vlt. de foro compet. quæ dicit, vt suprà diximus, & Pan. post eam, quasi contractum, largissimè contractum dici: trahere tamen constitutionem illius c. loquentem de foro ratione contractus ad quasi contractum. Et Bart. in authen. sacramenta puberum, C. si aduer. vendit. trahere eandem authen, (quæ alias est, vt etiam suprà diximus, iuris cõmunis correctoria) loquentem de contractu, ad quasi contractum, scilicet ad iudicium: cum aliis, quos tibi adferam infra hac eadem glo. nu. 208. incip. sed & videmus. Et Petr. Anchar. in c. Romana. §. contrahentes, de for. compet. dicentem eum text. qui etiam loquitur in contractu, habere locum & in quasi contractu. In quo ei conuenit cum gloss. & Panor. in d. c. vlt. de for. compet. Et id regulare esse in omnibus casibus tradit Franc. Aret. in l. impossibilis. col. j. ff. de verb. oblig.

128 *Respondet ad contraria.* ¶Quòd si quispiam dicat, id verum esse, vt videlicet appellatione contractus veniat quasi contractus, sed tamen largè & impropriè, vt omnes fatentur, & ego quoque recipio: tamen id satis mihi est, vt statutum nostrũ intelligatur de quasi contractu, per rationem suprà à me adductam in prima quæst. quam & in hanc rem adducit Ro. in d. l. mutum. & in d. consi. cclxxx. & in omnibus ferè locis suprà citatis: quoniam videlicet vnica ratio huius statuti adduci potest, scilicet vt consulatur fragilitati mulierum. ideò pro expressa habetur, potestq; ea trahi saltem ad causam, quæ impropriè & largè continetur sub casu expresso, vt latè deduximus in d. j. q. Cui quidem rationi nititur Ale. in d. l. mutum respondere, & probare non eandem esse rationem in aditione hæreditatis, quæ in contractu: sed illius conatus alacriter refellit, hancq; postremam opi. luculenter confirmat & defendit Iason, quẽ omnino videbis (neque enim huc omnia transferre voluimus) in d. l. Barbarius.

129 *De eadem re.* ¶Fateor tamen, quòd aliàs vbi non esset eadem ratio in contractu, & in quasi contractu, certè dispositio loquens in vno, nõ procederet in altero: & ob id certè dispositio d. l. ij. §. omnes. ff. de iudi. loquens in contractu, non procedit in aditione hæreditatis, vt est text. in d. l. de co. ff. de iud. quia, vt ibi dicit Bart. post antiquiores, diuersa est in vtroque ratio. Quòd si eadem esset ratio, secus esset, vt liquidò patet ex text. in d. l. interdum. §. vlti. ff. eod. vbi dispositio dicti §. omnes. procedit in negotiorum gestione, quæ & quasi contractus est: quoniam eadem est ratio in ea, vt in cæteris contractibus, vt dicunt Doctores in d. l. de co. Et similiter in d. l. j. §. tutores. versi. sed & si iure. ff. de falsis. prohibitus contrahere, non prohibetur hæreditatem adire: quoniam in illo casu diuersa est vtriusque ratio: vt ostendit Raph. Co. d. consi. clxxvj. in fi. & ita non obstant prima contraria.

130 ¶Quod autem suprà dictum est ex multorum sententia, statutũ loquens de possessione nõ procedere in quasi possessione; sunt & plurimi, nec leuioris quidem autoritatis, qui contrariũ tenent, & in his glo. quam omnes sequuntur in l. si quis in tantam. in verbo, rerum, C. vnde vi. trahens illam constitutionem pœnalem, loquentem de possessione, ad quasi possessionem iurium. & Bal. in c. licèt causam. in fi. de probat. vbi dicit, quòd statutum loquens de turbante possessionem, trahitur ad turbantem quasi possessionem, per tex. quem dicit not. in l. nam & posteà. §. item si iurauero. ff. de iureiu. quo in loco Ias. col. vlt. in v. no. id dicit multùm not. cùm id statutum sit pœnale, & Fran.

& Fran. Are. in rub. ff. de acq. poss. col. vlt. versi. illud autem, & consi. xxx. viso themate, col. antepe.

131 ¶ Suntque, qui has contrarias opi. ita concord. Nam si in quasi possessione obtinet eadem ratio, quæ in possessione, tunc statutum loquens de possessione, habet locum & in quasi possessione, aliàs secus. Ita enim voluit Socin. vir acerrimi iudicij, in d. l. possideri. in princ. ff. de acquir. poss. & idem propè Fran. Rip. in rub. extrà de cau. poss. & propri. col. vij. vbi suprà citauimus, & Alciat. in lib. 2. de verbo. signifi. char. ix. quo loco tractat de limitatoria dispositione. Hîc autem constat eandem esse rationem in vtroque, & contractu, & quasi contractu: nempe, vt succurratur mulierum imbecillitati, vt diximus: ergo idem ius statuendum est.

De eadem re.

132 ¶ Ad absurdum verò nouissimè inductum, illud respondendum est, huiusmodi statutũ esse intelligendum in quasi cõtractu, in quo propositum mulieris principaliter, aut saltem consequenter ad obligationem tendit: vbi verò mulier nec principaliter, nec etiã consequenter se intendit obligare, sed sola naturali ratione obligatur, tunc ne cum alterius iactura locupletetur, hoc casu cessat statutũ. Nam iuris est regula, vt qui obligari non potest, tenetur tamen, siue is sit pupillus, siue alius, quatenus locupletior factus est. l. naturaliter. §. vlt. cum l. seq. ff. de condi. indeb. & l. iij. §. pupillus, & l. si pupilli. in prin. ff. de nego. gest. & l. eatenus. ff. de instit. actio. & l. j. §. an in pupillum. ff. depo. & l. furiosus. ff. de acti. & oblig. & l. pupillus. in prin. & iterum §. j. ff. de auto. tuto. & l. iij. in prin. ff. commo. & l. si pupilli. ff. de solu. & l. quamuis. §. vlt. ff. ad Senatusc. Velleia. & l. vlt. C. de vsuca. pro empt. Quod & in ecclesia quoque voluit glo. & Bar. in auth. qui res. C. de sacros. eccl. Bal. in l. iubemus. §. sanc. in prin. C. eo. tit. & in l. si prædium. in princ. C. de prædi. mino. Panor. in c. si quis presbyterorum, in fi. de reb. eccles. non alie. Alex. consi. iiij. viso processu, col. j. lib. 3. Et ita soluit Raph. Co. in d. consi. clxxvj. in fin. vbi per hoc limitat hanc nostram conclusionem, quod imprimis notandum esse legentes moneo. Et hoc videtur intellexisse Bal. in d. l. j. in prin. ff. de cont. iudi. tutel. per tex. ibi. & Raph. in d. l. more. ff. de acqui. hære. & ibi Alex. tam in lect. quàm in addi. Bar. & rursum idem Alex. in d. l. mutum. in fi. ff. eo. tit. & in addi. Bart. in d. l. apud Iulianum. §. vlt. ff. qui. ex cau. in poss. eat. in versic. item si fieret locupletior, & Roma. consi. cccclij. visa principali constitutione.

De eadem re.

Pupillus, & cæteri qui obligari nõ possunt, obligantur, quatenus locupletiores facti sunt.

133 ¶ Et per hoc quidem dici potest, quòd si aliquo statuto aut consuetudine mulier posset gerere tutelam filiorum, post contractas à se secundas nuptias, certè nõ posset eam assumere sine consensu mariti. Vt etiam expressim voluit in statuto requirente consensum propinquorum, in contractibus mulierum, Bal. ipse Nouellus in d. rub. de verb. oblig. col. pen. & ibi quoque Lancel. Gal. col. xxix. versi. item per hoc videtur. quod proximè accedit ad casum nostræ princ. quæst.

Vxor an possit assumere tutelam.

134 ¶ Illud postremò non prætermiserim, quod consuluit Sign. Homod. in casu magis dubio, in cons. clxiiij. statuto ciuitatis, quòd mulier prohibita se obligare sine consensu mariti, potest tamen hæreditatem adire, in qua sunt creditores, quibus ex aditione obligatur, iuxta d. l. more. & l. pupillum. & l. necessariis. ff. de acquir. hæred. & l. non enim. ff. ad Senatusc. Trebel. Quibus autem rationibus moueatur, frustra huc adscriberemus: tum quia illic omnibus videre promptum est, tum quia huc parum pertinent, vbi non de obligatione, sed cõtractu loquimur: tum postremò, quia ab omnibus fermè ea sententia non admittitur, vt plenè no. ab omnibus in d. l. more. & in d. l. mutũ. & Raph. Co. d. consi. clxxvj. Ange. Arci. in §. hæres quoque. in princ. Instit. de obligat. quæ ex qua. contract. nasc. & in d. §. omnium. & ibi Ias. Instit. de actio. Alex consi. ccxxxiiij. puto, col. j. versicu. hoc ergo, lib. 6. & Soci. consi. cxij. multùm abundè, col. vj. in iiij. dubio, lib. 1. quod repetitur consi. clxxij. lib. 2. & Mathes. d. no. clxviij. & Io. Roger. Mota. in rep. l. hæres absens. §. si quis tutelam. nu. 12. ff. de iudi.

An mulier prohibita obligari, possit adire hæreditatem.

135 ¶ Sed illud tantùm dixerim, omnes ipsius Sign. rationes in id recurrere, vt ostẽdat obligationem, quæ ex aditione contrahitur non esse actum principalem, sed tantùm consecutiuũ, vt nostri loquuntur, quia scilicet venit in consequentiam ipsius aditionis: proindeq; non esse considerandũ, per l. j. ff. de auto. tuto. cum aliis multis si. ab eo adductis. Et in eadem sententia, ob eandem rationem, fuit in eodem quoque casu Barba. qui nullam illius mentionem facit, consil. v. bene etenim. col. v. versi. ad aliud dubium, lib. 3. & ante illum Ang. cuius etiam Barb. non meminit, vti nec ipse Ang. Sign. d. consi. cccxvij. suprà citato, & in d. l. murũ. vbi dicit ita se obtinuisse in ea causa, in qua consuluerat. Quæ ratio, si quid habet virium, posset dici & hîc quoque obtinere, quasi aditio sit actus principalis, ex quo oritur quasi contractus, sicut & obligatio. Quid autẽ si hæreditas est opulenta, nullisq; legatis, aut debitis onerata, an tunc ad aditionem illius requiritur consensus mariti, aut alterius qui ex statuto interuenire debet: videbis ex his, quæ dicã infrà in glo. viij. in verbo, *De son mary*, in 8. q. præsertim, nu. 59. incip. nec dissimile est. & iterũ nu. 77. inci. nec lõge abest, & seq.

De eadem re.

136 ¶ DVODECIMO QVAERO, quid si mulier non contrahat, sed contrahenti consentiat, an id possit facere, non consentiente marito. Et nos quidem multa de hac re diximus in nostra repe. l. si vnquam. in verbo donatione largitus, in xxij. q. qua illud differo, an ea lex habeat locũ in consentiente alienationi rei suæ: quæ nunc necesse est magna ex parte repetere, quoniã multa addituri, quæ commodè cæteris detractis dici non possent. Videtur igitur vxor non prohiberi consentire contrahenti de re sua, licèt ipsa contrahere non possit. Aliud enim est facere, aliud facienti consentire. l. si pater. §. vlt. ff. de manu. vindi. & l. si minor. la j. eo. tit. Ex qua no. gl. quòd potest quis alij consentire, in eo quod quis per se facere non poterat. & ita illum tex. summat. vt cum nostris loquar, Bened. Plumb. qui non potest manumittere, potest manumittenti consentire. & l. aliud. ff. de reg. iur. & l. vlt. C. de pact. & l. iubemus. §. œconomus, C. de sacrosan. eccle. & l. quidam decedens. §.

An possit uxor alteri cõsentire contrahenti.

Aliud facere aliud facienti consentire.

Papinianus.ff.de admi.tut.vti eum text.citat Pet.Anch.consi.cciiij.visis & ponderatis,col.j.

137 *De eadem re.* ¶Et hinc Doct.multa desumunt,ex quibus nonnulla huc adferemus,hanc partem adiuuantia. Et primo quidem loco,quæ ad casum nostrum propiùs accedunt. Nam Signo.Homod.consil.cxlv. in quæstione vertente,col.ij.respondit mulierem quæ ex statuto non potest vendere,nisi adhibita quadam solennitate,posse tamē liberè vendenti consentire, valereq; huiusmodi venditionem, & dominium ex ea transferri,per d.l.si pater.§.vlt. Et idem propemodum dicit Bald. in rubr.C. de pactis,in fin.scilicet quòd statuto disponente,ne mulier contrahat,sine præsentia propinquorum,non videtur simplex consensus prohibitus,per d.§.vlt.& eum sequitur Pau.Pic.ibi.& Laur. Calca.consi.omnium j.viso consilio.col.xiiij.& consi.lxxiiij.quòd dictis filiabus, col.ix.in prin.& Philip.Deci.consi.ccccIxxv.in causa quæ Mantuæ,col.ij.versi.sed ad hoc respondeo. Sed & idem Deci.alio præcedenti consi.videlicet cxxiiij.placet mihi,versic.quintò statutum generaliter,tradit statutum prohibens vendere,non habere locum in consentiente alienationi.

138 *Consentiens simpliciter nō tenetur de euictione.* ¶Hincq; glo.in d.l.aliud.dicit quòd licèt venditor teneatur de euictione,etiamsi dictum nō fuerit.l.non dubitatur.C.de euict.non tamen qui consentit simpliciter venditioni,nisi id promiserit. Quod & voluit Inno.in c.si quis.col.ij.versi.item not.ext.de reb.eccl.non alie.Bald.in l. quidam ex parte.ff.de euictio.& in sua marg.in verbo,electio,versi.tertiò. & Petr.Anchar.consi.lxxvj.per modum,in iiij.dubio.& non obscurè probat tex.in l.exceptione.C.de euict.& in l.inter stipulantem.in princ.ff.de verbo.oblig.vti eum citat Iason in l.quoties ab omnibus. in ij.not.C.de fideicommis. Sed & alia glo.& post eam Bar.& Bald.qui eam dicit notandam:in l.cùm pater.§.libertis. ff.de lega.ij.dicunt,quòd in casu illius §.si quis non alienauit,sed alienanti consensit,admittitur ad reuocationem eorum,qui posteà alienarunt,quia non venit contra voluntatem defuncti,sed suo fauori renuntiauit:licèt secus esset,si ipse alienasset.allegatq; Bald.d.l.si pater.§.vlti.

139 *Vir an posit uxori dotem alienanti consentire.* ¶Cyn.quoque post Iac.Ra.in l.si prædiū.in prin.C.de iur.doti.tradit,quòd licèt maritus non possit fundum dotalem alienare,potest tamen vxori alienanti consentire,per d.§.vlti. Sed tu tamen, quia id non est sine dubio,vide Bald.& Saly.ibi.& Bart.in l.si æstimatis.ff.solu.matr.& Ias.consil. xliiij.ad dubia,col.iij.versi.tertiò pro eod.lib.1. Sed & And.Iser.in c.1.in prin.tit.de prohi.feud.alie. per Fed.scribit Legatum,aut,vt nostri appellāt,Locum tenentem principis,ab ipso principe prohibitum alienatione,nō prohiberi consensu alienationis,per d.§.vlt.& sequitur eum Marti.Laud. ibi.col.iij.versi.sed quid si dedit.& Card.Alex.col.v.versi.qui est eodem initio.& Iacob.à S.Geor. in tract.feud.in verbo,vicariusq; perpetuus,col.ij.versi.sed pone Dux vel Rex.

140 *De iisdem rebus.* ¶At Bald.in l.vlti.paulò ante fi.C.de suis & legit.dicit quòd consensus præstitus alienationi,non dicitur alienatio,siue alienatiua dispositio,sed quædam confirmatio,si quid confirmabile inuenit. per d.l.si pater.in fi.& d.l.aliud. Et idem Bald.in l.ij.col.antepen.versicu.xix.quæro.C.de rescind. vend.dicit,quòd non propriè dicitur venditor,qui consensit venditioni:nec ei competit remediū illius l.ij.per d.§.vlt.& sequitur Anto.Burg.in cap.pen.versicu.decimonono dico,extr.de empt.& vend.vbi dicit not.text.in d.§.vlt.& Philip.Deci.d.consil.ccccIxxv. vbi suprà citauimus. Et dicit idem Bald.in l.cùm alienam.col.ij.versicu.sed pone, testator.C.de legat.quòd si leganti rem meam consensi,non possum conueniri actione ex testamento,vt præstem : quia,quī ita consentit alteri, non contrahit,sed potiùs dicitur pati,per d.l.si pater.ff.de manu.vind.

141 *De iisdem rebus.* ¶Eiusdem Bald.frater Angel.in l.j.ad fin.C.com.de legat.tradit, quòd licèt dominium rei legatæ ipso iure transeat in legatarium sine alia traditione,vt in ea l.dicitur,hoc tamē procedit, cùm testator legat rem suam:secus si alienam, etiam consentiente domino. Neque enim qui consentit, legare videtur,per d.l.aliud.& hoc sequitur Ias.in l.j.col.antepen.versi. tertiò requiritur.ff.de leg. 1.vbi id dicit sing.& in l.si fundum per fideicommissum.col.vlt.versi.aduerte etiam.ff.eo.titu.vbi dicit not.Quod & procedit,vt id addas ad Angel.etiam si legauerit rem hæredis de ipsius consensu,vt tradit Bal.in d.l.j.col.v.versi.quæro testator legauit.C com. de legat.& in l. hæredum.C.de fideicom.Ias.in l.j.ff.de legat.j.& in l.huiusmodi.§.qui seruum.col.ij.versi.tertius casus,eo.tit.& in l.si hæredes.col.ij.versic.amplia istam regulam,eo.quoque titu.

142 *De iisdem rebus.* ¶Hucque pertinent alia multa à nostris Doctoribus alibi passim scripta:vt videre licet apud Petr. Ancha.consi.cclxxj.de titulis criminum,col.ij.versi.tertiò dictum statutum.& Franc.Aretin.in l. Gallus.§.videndum,col.vlt.de libe.& posthu. Vt interim omittam alios text.probantes,quod suprà diximus,actum attribui facienti,non consentienti,videlicet cap.pastoralis.& ibi Collect.col.j. versi.& ista decretalis,extr.de donat.& in c.1.in prin.ne sed.vac.lib.6.& cap.si annum.de iudi.eo. lib.6.& not.in c.cùm ecclesia Vulterana,extrà de elect.quæ loca in id citat idem Collect.in d.cap. pastoralis. Vt tamen interim non relinquamus vnum aliquid non contemnendum,quòd si quis alienauit, aut pignori dedit rem alienam, quæ posteà ad eum peruenit , confirmatur emptio aut pignoris datio,ita vt is contradicere non possit. l. rem alienam.ff.de pigno. actio. & l.si quis alienam.ff.de actio.empti.cum si.vtrobique adductis à glos. At secus est,si quis simpliciter consensit emptioni aut pignori: neque enim tunc sibi præiudicat in iure posteà quæsito.vt not. respondit Paul.Cast.consi.ccclxxv.ne sub æquiuoco,col.vlt.versi.quò ad materna,lib.1.per tex.in l.j.§.quod

143 ait Prætor,voluntate.ff.quor.lega.& not.in l.j.C.de pactis.

Contra suprà dicta. ¶Contrarium tamen mihi verius videtur, vt scilicet mulier non possit alteri rem ipsius mulieris vendenti cōsentire:vti nec,qui donare non potest,donāti consentire potest.l.iij.§. non tantùm.ff. de don.

de don.inter vir.& vxo.& l.creditor.& ibi Bal.C.eo.ti.& l.cùm quis.& ibi gl.ff.de reg.iur.& l.filiũ.ff.ad S.C.Macedo.ex qua not.Bal.quòd inhabilis ad contrahendũ,est inhabilis ad cõsentiendum alteri.& l.ij.C.si aduer.donat.vbi Fran.Are.no.nihil interesse,alienes,an alienãti consentias.Et ibi Bal.sibi contrarius tenet,quòd mulier vel minor à statuto prohibitus vendere sine consensu proximorum,nec vendenti consentire potest.Et sequitur Saly.ibi,& Fran.Are.in d.l.vlt.col.j.& seq.& ibi quoque Phil.Dec.col.iiij.versi.in glo.in verbo,accõmodauerit.C.de pact.Et Firmi.in tract.de episcopo,in iiij.parte,lib.4.col.xxxv.vers.sed nũquid prohibitus:& Barb.in c.decernimus.col.ij.versi.& plus etiam dico,de iudici.& in c.si quis presbyterorũ.per eum tex.iuncto c.præcedenti,de reb.eccle.non alie.& in c.peruenit.circa fin.de empt.& vend.& consi.lj.scribit sapientiæ fons,col.xv.versi.& facit quod voluit,lib.1.& consi.xlj.Deum inuocẽt,col.antepe.versi.secundò ostendo.lib.3.Soci.in l.Gallus.§.videndum.col.ij.in fi.ff.de lib.& posthu. vbi loquitur de alio simili statuto.& consi.ccxxx.viso testamento,col.iij.versi.postremò non omitto,lib.2.vbi plus dicit, hunc sic prohibitum alienare,nec alienationi iuris futuri posse consentire. Phil.Dec.in d.l.aliud.de reg.iur.Fabia.à monte S.Sa.in tract.empt.& vend.in xxv:q.iij.quæst.prin.Alciat. in d.rub.C.de pact.Arnol.Ferro.loquens in casu nostræ consuetudinis,in Comment.Consuet.Burdig.titu.j.§.ij.

144 ¶Ob idq; Bal.in d.l.ij.C.si aduer.dona.& alij plerique ex illis suprà citatis nuncupatim repræhen- *De eadem re.*
dunt Iac.But.qui in ea ipsa l.ij.cõtrarium tenuerat,ea ratione motus,quòd licèt ius cõmune prohibens venditionẽ possit trahi ad similes casus,per l.non possunt.ff.de legib.non tamen ius municipale,quod aduersatur iuri communi.Sed interim non videt,facilè fieri fraudem statuto , si id concedamus,vt dicit Bal.in d.l.ij.Non videt(inquam)probibitionem statuti(vt dicit Barb.vbi suprà) non fieri propter ipsam venditionem,quæ in facto tantùm consistit , sed propter iuris effectum,qui inde oritur,nempe ob alienationẽ,quæ ex ea procedit.Quæ quidem ratio habet locum,& in consentiente alienationi rei suæ.Non videt denique,in statutis(quod & ipse Barb.dicit)mentem statuti potiùs esse inspiciendam,quàm verba.l.cùm mulier.ff.solut.matri. & l. scire oportet.§.aliud.versi.sed & si maximè.ff.de excus.& c.cum voluntate.extr.de sent.excom.quæ mens potiùs dicitur interpretatiua,quàm extensiua:vt not.in l.Cæsar.ff.de publica. De qua postrema Barb.ratione multa diximus in repet.d.l.si vnquam.in verbo,libertis,num.54.incip.& quoniam.

145 ¶Sed quantum ad primam illius rationem pertinet,quæ multùm huc facit, qua scilicet dicit iuris *Consentiens iura sua perdit.*
effectum,id est,alienationẽ ipsam considerari,quæ ex consensu robur accepit:illud addes, hũc esse huiusmodi consensus effectum,vt qui alij consentit,iura sua perdit,atque si ipse actum ipsum,cui consensit,faceret.l.cùm quædam.C.de admi.tut.Cui & satis concinit tex.in l.nihil.§.proponitur.& ibi Alberi.ff.de lega.j.& in c.1.§.prætereà.& ibi glo.in verbo, regressum,tit.quib.mod.feu.amit.& ibi quoque Bal.qui in id alia iura citat,& inter alia l.sicut.§.venditionis.ff.quib.mo.pig.vel hypo.sol.quam dicit in ea re esse sing.vt qui consentit alium de re sua testari,sibi præiudicet. quam & ad id quoque dicit sing.ipse Bal.in l.venditioni.post princ.C.de vsucap.pro empt. & in l.quoties ab omnibus.col.ij.versi.quæro, quid si quis consenserit.C.de fideicom. & in l.si tibi.§.de pignore.col.ij.versi.quid si testetur.ff.de pactis.& in c.1.§.donare.col.iij.versi.sed hoc dictũ,tit.quali.olim feud.alie.pot.& consi.lxxxix.dominus Thomas,col.ij.versi.ad euidentiam,lib.1.& Iason in l.cùm proponas.la j.col.ij.versi.nota etiam diligenter.C.de pactis.& consi.xiij.casus talis est,spectabilis,col.j.lib.1.& consi.lvij.in caussa mota,col.iij.versi.quartò,eo.lib.1.& consi.lxxxix. aggredior nunc sextum,eo.lib.1.qui omnes,vt iam diximus,cum text.dicunt sing.

146 ¶Et cum quidem,præter eos,in id quoque expendit Bar.in l.cùm quis decedens.in prin.ff.de leg. *De eadem re.*
iij.& ipse Bal.in l.vlt.col.pen.versi.quintus casus.C.vnde legi.& in l.j.col.iiij.versi.sed hîc quæro,nunquid.C.de sacro.eccl.& in l.cùm alienam.col.ij.versi.sed pone,testator:vt ibi quoque Sal.col.ij.versi.primum dubium,& Ias.col.ij.versi.quartò vltra.C.de leg.& idem Bal.in l.senium.col.j.C.qui testa.fac.pos.Ias.in l.si quando.§.& generaliter.col.ij.versi.quartò & vltimò.C.de inof.testa.& Stepha.Bertr.consil.cccxxix.ponitur,nu.4.lib.1.& consi.clxxiij.quia difficultas,col.vj.nu.15.lib.4.Et est similis tex.licèt ille sing.ab omnibus propè dicatur,in d.c.1.in princ.tit.de prohib.feud.ali.per Fed.vbi & Bal.ipse col.pen.in id quoq; annotat.Et idem quoque voluit,licèt eos tex.non alleget,Ro.in l.quæ dotis.col.ix.versi.secundò adde membrũ.ff.sol.mat.de quo & tu multa videbis per Ias.post alios multos antiquiores,in d.l.si fundum per fideicõmissum.col.pe. & vlt.ff.de leg.j.

147 ¶Suntq; alia infinita propè loca,probãtia,quod diximus,eũ sibi præiudicare, qui consentit actui, *De eadem re.*
nec posse illum reuocare,aut aliter impugnare,non magis quàm si ipse eundem fecisset:vt videre licet ex l.non videtur.ff.si quid in frau.pat.& d.l.cùm pater.§.libertis.ff.de lega.2.Ex quo Bar.no.à pari procedere,actum celebrare,& ei consentire.& l.codicillis.§.j.ff.eo.titu.& l. apud Celsum.§.quæsitum est,si cum fundi.ff.de dol.excep.& d.l.si fundum per fideicommissum.& d.l.quidam ex parte.ff.de euict.& l.fideiussor impetrauit.§.pater.ff.de pignor.& l.si debitor.§.j.& l.si consensit.in prin.& l.Titius.§.j.& l.Lucius.& l.Paulus.ff.quib.mod.pig.vel hypo.sol.& l.si seruus communis.ff.de donat.inter vir.& vxor.& l.mater.C.de rei vendit.& l.si probaueris. & l.cùm te.& ibi Bald.Salyc.& alij,& iterum l.vlt.& ibi quoque iidem Bal.& Saly.C.de remis.pign. & l.si debitor.C.de distract.pign.& l.si consentiente.C.de donatio.ante nupt. & dicta l.quoties ab omnibus.C.de fideicom.& ibi concord.in glo.& dicto c.pastoralis.de donat.& cap.Titius filius. & ibi glo.Bald.& alij,titu.si de feud.defunct.contr.sit inter dom.& agn.& cap.1.in prin.& ibi glo.in verbo,consen-

rientibus,tit.de ali.feud.par.& c.præthereà.& ibi Bald.& alij.tit.quib.mo.feu.amit.

148 *De eadem re.* ¶Et quod voluerunt glo.Iac.Ra.Cy.& cæteri in l.ij.C.si quid in frau.pat.Iac.Bel.in c.1.§.vlt.ad fi. & ibi Iac.Alua.in xxx.conclu.& Card.Alex.col.v. versi.& sciendũ.tit.quæ fuit pri.cau.bene.amit. Iac.Aret.Cy.& Bal.in l.dotalem fundum.ff.solu.mat.Bal.consil.xvj.facti euidentia,in fin.lib.1.& consi.cij.punctus super quo,lib.2.& consi.cccxix.matrimonium, in viij. eodemq; vlt.dubio.lib.4. Raph.Co.consi.xxxiij.quidam ponamus B.& alter Raph.Fulgo.consi.ccxiij.domina,col.vlt.Ro. consi.lxxxvij.circa id,de quo quæritur,col.j.& consi.cccclvij.circa propositum,col.ij.versic.tertiò non est dubium.Pau.Cast.consi.lxxxiij.quæstio ista vertitur,lib.2.& consi.cxc.visa, col.ij.versic. restat,eo.lib.2.& consi.319.visis & examinatis,col.vlt.eo.lib.2.Ale.cõsi.184.viso themate dicti Syluestri,post prin.lib.2.& consi.cl.viso themate & his,in fi.lib.7.Fran.Arc.consi.iij.consultatio præmissa.Cor.cõsi.3.in præsenti,col.j.& iterũ pe.lib.3.consi.xlj.videtur in hoc,col.pe.eo.lib.3.& cons. 144.licèt in hac,col.ij.vers.his tamẽ nõ ob.eo.li.3.& Soc.consi.44.viso testamẽto,col.j.& iterũ pe. lib.4.Ias.in l.filiusfa.§.diui.col.x.versi.octauò limi.ff.de leg.1.in ij.lec.Phil.Dec.consi.389.visa longa serie,col.4.& consi.543.in casu proposito,col.j.& Matthæ.Affl.Dec.Neap.112.inter dominã,ad fin.Albert.Bru.consi.80.circa primum,col.v.versi. & quia considerata,& Doct.passim & vbique.

149 *Consentiens donationi rei suæ, donare videtur.* ¶Nam & videmus,quòd qui consentit alij donanti,rem ipsam donare videtur.l. si liqueat. & ibi quoque Bal.in ij.no.C.de inoffi.donat.& voluit etiam Bart. per alia multa iura,in d.l. quæ dotis, col.iij.versic.iij.pone.& ibi omnes post enm.ff.solu.matr.& in d.l.si fundum.& ibi quoque Raph. Co.& cæteri,de legat.j.Paul.Castr.consi.cccxix.visis & examinatis,col.vlt.lib.2.per l.in ædibus.§. quòd filiusfa.ff.de dona.vbi est tex.optimus, & Matth.Affli.in tract.proto.col.xviij.versi.decimò not.& alij vbique. Ex eoq; Bal.in d.l.si liqueat.dicit insinuationem huiusmodi donationis factæ, consentiente domino,fieri debere,tanquam factam ab ipso consentiente, non à donante. Quod & sequitur Fran.Aret.consi.cxxvij.eximie,col.iij.versi.secundò hoc patet.& Alber.Bru. in repertorio statutorum,in verbo,insinuatio,col.ij.versi.statutum dicit,quòd insinuatio.

150 *Consentiens alienationi rei suæ, alienare videtur. An autẽ propriè.* ¶Et semper aliàs,qui alienãti consentit,& ipse alienare censetur,vt dicit Bal.in d.c.1.§.illud. versi. quæro ergo.tit.de prohib.feud.al.per Fede.Albe.in l.iubemus,in fi.C.ad S.C.Velleia. per text.in l.si sic.ff.sol.mat.& d.l.in ædibus.§.quòd si filiusfa.ff.de donat. & Ang.in lec.Flo.Fulg.Corne.& Ias.in d.l.quoties ab omnibus.C.de fideicom. Et ita quidem, vt ipse id facere propriè censeatur, atque si ipse fecisset,cùm consentiens est dominus rei,ex sententia Bald.in l.si vt propronis.C.de ser.pign.dat.manu.per l.si fundus.§.si nesciente.ff.de pig.Secus si non esset dominus,vt ipse subiungit,per d.l.si pater.§.j.ff.de manu.vindic. Quam quidem differentiam,non obscurè intellexit, ante eum Barto.in d.l.vlti.colum.j.C.de pactis. cùm dicit, quòd qui actum per se facere non potest,nec facienti consentire potest,cùm habet plenum ius in re:aliàs secus, per illa eadem iura suprà citata. Et hoc quoque voluit ipse Bart.consi.lxx.reuerendissime,vbi id dicit esse infallibile.

151 *Respondet ad contraria.* ¶Et ita possunt dilui,quæ adducta sunt pro parte contraria,vt scilicet procedant , quando consentiens nõ est dominus rei,cuius alienationi consensum præstuit. Aut etiam dici potest,eadem procedere,cùm est diuersa ratio facientis & consentientis.Quòd si eadem sit,eodem quoque iure procedunt,ita vt qui facere prohibetur , facienti quoque consentire prohibeatur : vt expressè voluerũt Bar.& Bal.in d.l.vlt.C.de pactis.idem Bal.qui & id trahit ad statuta,in l.filiusfa.in prin. col.j.ff.de procura.Salyc.in d.l.ij.C.si aduer.donat. Petr.Anchar. consil.cciij. visis & ponderatis, col.pen.versi.non ob.secunda ratio.Soci.in d.l.Gallus.§.videndum.col.ij.versicu.circa primam.ff. de lib.& posth.& Philip.Dec.in d.l.aliud.ff.de reg.iur.& d.consi.dxliij.& Doctores vbique.

152 *De eadem re.* ¶Sed & illud quoque dici potest,quod diximus pro hac posteriori parte,vt scilicet,qui prohibeatur alienare,prohibeatur & consentire,haud dubiè id procedere,cùm quis prohibetur ratione inhabilitatis,aut etiam imbecillitatis consilij & intellectus,vt minor,& mulier:vt tenet Bart.post gl. in d.l.si fundus.§.j.ff.de pignor.Bened.Plumb.in d.l.si minor,cap.1.col.j.ff.de manu.vindic.Bald. consi.cccxxxj.quædam puella.col.j.versi.tertiò præmitto,lib.3.Alberi.in d.l.filium.ff.ad S.C.Macedon.Fran.Aret.consi.lxvij.diligenter & maturè.col.iij.versi.nec obstat prædictis.

153 *De eadem re.* ¶At hîc in specie proposita nostræ consuetudinis omnia hæc concurrunt : nam ipsa mulier quæ consentit,est domina rei,cuius alienationi consensum præstat, estq; eadem ratio vtriusque:idem parq; præiudicium,quantum ad iuris,& dominij amissionem:vtpote cùm ea consentiendo,æquè amittat dominium,& quoduis aliud ius,quod in ea re habet,ac alienando,vt suprà latè probauimus.Et hic quidem est iuris effectus,quem vt dicit Barb.dicto consi.xlj.considerasse videtur hæc nostra consuetudo,interdicens mulieri rerum suarum alienatione sine consensu mariti,idque ob eiusdem imbecillitatem,ex multorum sentẽtia,vt sæpe diximus,& dicemus posteà latiùs.Ex quo illud consequẽs est,vt nec consentire possit alienationi,non magis quidẽ,quàm alienare.Quanquàm sunt & aliæ solutiones,quæ dari possunt ad contraria ex not.per Bart. & Fran.Aret.in d.l. vlti.C.de pactis.Bart.in d.l.si fundus.§.j.de pigno.& d.consi.lxx.post prin.& Bened.Plum.in d.l. si minor.la j.ff.de manu.vindi.& Bal.in d.l.si vt proponis.C.de ser.pign.da.manu.& in l.ij.col.ij. versic.secundò considerandum.C.qui accusat.poss.& d.consi.cxxxiij.lib.1.& Philip.Deci.d.consil. cxxiiij.col.iij.versic.quintò statutum,& ex his quæ dicam infrà in glo.viij.in v.quæst.

154 *An uxor poss-* ¶DECIMOTERTIO QVÆRO, an mulier poterit ex delicto se obligare,sine consensu mariti,id est,an, si deliquerit , delictum pro nullo censebitur tanquam factum sine consensu mariti,

vt ex

vt ex eo puniri non debeat ipsa mulier, saltem quãtùm ad bona ipsius vxoris. Hæc certè quæstio, nullo pacto dubia est in terminis nostræ consuetudinis, quæ de contractu loquitur. Nam aliud omnino est contractus, aliud delictũ. Sed si nostra consuetudo loqueretur de obligatione, vt quia prohiberet, ne mulier obligaretur sine consensu mariti, posset satis appositè in quæstionẽ deduci, an si delinqueret, obligaretur. Nam ex delicto oritur obligatio. Hinc titu. Instit. de obliga. quæ ex delict. nasc. Sed tamen adhuc talis consuetudo intelligeretur in obligationibus ex contractu, vel quasi, non etiam ex delicto, vel quasi: ne delicta manerent impunita. Ita voluit Rapha. in l. more. & ibi Alex. tam in lectu. col. 5. quàm in addi. Bat. ff. de acqui hære. & idem Alex. etiam in addi. Bar. in d. l. apud Iulianum. §. vlt. ff. quib. ex cau. in pos. eat. Mathes. qui id dicit perpetuò menti tenendum, not. 148. nota quòd est differentia. in fi. & Ias. in d. l. si vnus. §. pactus ne peteret. col. 9. versic. sextò limita, & in d. §. omnium. col. 8. versi. addo, quòd ad hoc. Institu. de actio.

sit se ex delicto obligare sine consensu viri.

Statuta de obligationi. non intelliguntur de his quæ sunt ex delicto.

155 ¶Adducunt omnes, quod in simili videmus, prohibitiones legis vetantis minorem & prodigum se obligare, non trahi ad obligationem ex delicto, vel quasi, quin ipsi puniantur, si deliquerint, vt voluit gloss. in l. si quis in tantam. in 3. q. & ibi Barto. col. 3. versic. quæro an dominus, & omnes ferè doctores. C. vnde vi. idem Bar. in l. is cui bonis. col. vlt. vers. quæro nunquid prodigus delinquẽdo. & ibi quoque Pau. Castr. ad fi. Alex. col. 4. versi. quærit etiam Iason. col. 8. versic. secundò quærit. ff. de verb. oblig. idem Bart. in l. 1. ad fi. & ibi Bal. col. 2. versi. vltimò quæro. ff. de curato. furio. & Ang. in l. Fulcinius. §. adeò. in fi. ff. ex quib. cau. in poss. eat. Pau. Cast. cons. 183 in causa quæ vertitur. col. vlt. versic. nec obstat statutum, libr. 1. Alex. consi. 24. opportunè. col. 2. libr. 1. quod repetitur consi. 89. lib. 3. Philip. Dec. in l. furiosi. col. 2. versic. & suprà dicta. ff. de regu. iur. & Stepha. Bertran. const. 248. donatio, nu. 8. versi. etiam vt ibi dicit, libr. 1. & bene facit tex. citatus ab Alex. in d. l. apud Iulianum. & Iason in dicto §. omnium. qui illum dicit ad hoc optimum, vt certè est, in l. sed & si ex parte. §. quanquàm. ff. quod cum eo.

Minor & prodigus an obligentur ex delicto.

156 ¶Illud autem certum est, quòd cùm alienatio prohibita est fauore alterius, tunc etiam quispiam delinquendo non alienat in præiudicium illius l. si finita. §. si de vectigalibus. & ibi Bar. col. vlt. ff. de dam. infect. & l. Statius. §. vlt. ff. de iur. fisci. & in l. quæcunque. ff. de bo. dam. & idem Bart. in d. l. si quis in tantam. vbi suprà. C. vnde vi. vbi dicit se ita consuluisse. & Bal. consi. 215. proponitur, in fi. lib. 2. Franc. Aret. consi. 14. viso & diligenter, col. 4. versi. sicut enim vasallus. Et id quidem optimis rationibus. Primùm, quia nemo iure suo priuatur sine suo facto, aut culpa. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. & c. quæ in ecclesiarũ. de constit. cum si. Deinde, quia pœna suos autores tenet, nec ad alios progreditur. l. sancimus. C. de pœnis. & ibi concord. in gloss. Negari autem non potest, quin mulier contrahere non possit sine consensu mariti, partim fauore mariti, si non omnino: quia scilicet maritus constante matrimonio, facit fructus suos bonorum patrimonialium vxoris, potéstque de eisdem, atque etiam de conquæstibus communibus, & mobilibus ad libitum disponere. Quamquàm etiam negari non possit, id partim introductum fuisse, vt imbecillitati mulierum succurreretur, de quo dicemus latiùs infrà in gloss. sequ. numer. 37. restat igitur, & sequentib. vsque ad fin. eius gloss. Et facit ad id, quod suprà dictum est, id quod scribitur in l. res vxoris. C. de dona. inter vir. & vxo. virum delinquẽdo non præiudicare vxori, in reb. ei primum ab eo donatis, quamuis contrahendo potuisset.

Prohibita alie. in fauorẽ alterius, delinquẽs ei nõ præiudicat.

157 ¶Et hinc potest dubitari, an mulier sine consensu viri committens delictum, quod pœnam confiscationis bonorum irrogat, confiscationi locum faciat. Nam præter ea quæ dicta sunt, qui alienare non potest, nec confiscare quoque potest, arg. illo de rebus ad personas, quod est validum. l. miles ita hæredem. in prin. ff. de testa. milit. cum simil. Bona enim, quæ alienari non possunt, nec eadem confiscari possunt. Bar. in d. l. si finita. §. si de vectigalibus, col. 2. versi. quærit gloss. an idem, & ibi latiùs Alexand. qui alios citat, col. 9. versi. & iuxta prædicta. ff. de dam. infect. & probatur in l. Imperator. in prin. ff. de fideic. lib. vbi Bar. eam ad hoc expendit. & plenè ipse Alex. consi. 23. opportunè consideratis. col. 2. versi. sed præmissis non obstantibus, li. 1. & Carol. Ruin. consi. 24. quia copiosè, col. 4. nu. 10. lib. 1. Ego autem puto confiscationi locum esse, per ea quæ diximus de minore, & prodigo: sed fortè eam non auferre ius marito, quod in ipsis bonis habet constante matrimonio, per ea quæ diximus in præcedenti versic.

An vxoris bona delinquentis inscio marito publicentur.

158 ¶Nec illud interim omittam, quòd si cui facta sit potestas alienandi, intelligitur vt alienatio fiat contrahendo, non delinquendo, vt not. voluit Bal. in c. 1. §. feudum. qui est pen. in t. oppo. titu. si de feudo fuerit controuer. inter domi. & agna. per eum text. in quo feudum ita datum fuerat, vt ipse & hæredes, & quibus dederit, habeant, ex quo liberè poterat illud in quemcunque alienare: tamen iisdem culpis id amittitur, quibus & aliud feudum: quoniam vt dicit Bal. delictũ non est propriè alienatio siue datio. Et illum sequitur Matthæus Afflict. ibi col. vlt. versic. 9. & vlt. Id quod facit ad multas consuetudines Franciæ, quæ ius faciunt maritis alienandi conquæstus, & mobilia communia inter virum & vxo. Nam si maritus delictum commiserit, ob quod bona sua publicet, non putarem vxoris partem publicari. Nam & ex suprà dictis constat, aliud esse simpliciter alienare, aliud delinquere, ex quo alienatio sequatur.

Alienationis permissio non trahitur ad delictum.

159 ¶Et quod hanc opinionem cõfirmat, illud videmus, quòd si vir vxori quippiam donauerit, licet huiusmodi donatio non valeat, nec priùs vires accipiat, quàm maritus prior mortuus sit, nulla illius reuocatione facta: tamen si ipse maritus ex delicto bona sua confiscet, ea quæ vxori antè do-

nauerat,manent vxori incolumia: vt est textus expressus in l.sed si mors.ff.de dona.inter vir.& vxo.quem dicit singul.Bal.in l.executorem.col.8.vers.quæro quidam timens.C.de execu.rei iudi. & Roma.in l.post contractũ.col.3.versi.quòd hoc fallit.ff.de donatio.tamẽ est alius similis in l.res vxoris.C.eod.tit.Idemq; dicit ipse Bald.in d.l.executorem.de donatione filiofamiliàs facta à patre: nam & aliàs videmus has donationes æquiparari.l.pen.C.eod.tit.

160 ¶Decimoqvarto qvaero, an stante huiusmodi consuetudine possit mulier sine autoritate viri transferre possessionem rei suæ? Quod minimè videtur,ex eo quod in simili dicitur, in l.is cui bonis.ff.de verb.obli.quòd quemadmodum prodigus, cui bonis interdictum est,alienare non potest,ita nec tradere.Ex quo no.Ang.quòd prohibitus cõtrahere,vel se obligare, non potest rem suam tradendo,possessionem transferre.Quod dicit esse notandum propter minores & mulieres,quæ prohibentur contrahere,aut obligari ex forma statuti. Et eum sequitur Alex.in l.1.§.si vir vxori.col.vlt.ff.de acqui.poss.

An possit trãsferre possess.rei suæ.

161 ¶Sed Imol.Pau.Cast.Rom.Alex.Francis.Areti.& plerique omnes in d.l.is cui bonis. atque etiam Franc.Aret.in d.§.si vir vxori.col.2.& Carol.Ruin.consi.137.viso instrumento,col.vlt.lib.1.illud dictum Ang.reprehendunt,moti,quòd ex contractu prohibito & inutili potest trãsferri possessio, per dictum §.si vir vxori. Et quia pupillus potest perdere naturalem possessionem, quæ est facti, sicut & alius quiuis.l.possessionem pupillus.& ibi Bart.ff.eod.licèt non ciuilem.l.pupillus.ff. de acquir.rer.domi.Et probatur in d.l.possessionẽ.à cõtrario sensu,quòd licèt pupillus non possit alienare rem immobilem cum autoritate tutoris,sine decreto iudicis,per totum titu.C.de prædi. mino.potest tamen cum sola autoritate tutoris, sine decreto transferre possessionem. Quod & voluit glo.in l.2.§.si à pupillo.& ibi Imol.qui eam reputat valde nor.ff.de vsucap.pro empt.Nam non alienat,qui possessionem tantùm amittit.l.item si res.§.sunt & alia.ff.de alie.ind.mut.cau.fact. & l.non alienat.ff.de regu.iur.

De eadem re.

162 ¶Et ideo dicit etiam Bal.in l.2.ad fi.ff.de iurisdict.om.iud.quòd si ex forma statuti res prohibetur alienari in forensem,non prohibetur tamen ipsius possessio transferri,per dictũ §.si vir vxori. In quo quidẽ §.illum refert,& sequitur Ias.col.3.versi.item adde.in 2.lectu.Et idem tenent ante illos Archi.in c.2.vt lit.pend.li.6.& Io.And.in c.vlt.in verbo,præsumitur,de resti.spo.eodẽ li.6.Et hoc vsqueadeò procedit,vt etiam si statutũ procederet vlterius,diceretque,quòd traditio non valeret, non propterea impediretur possessionis translatio,per text.no.in l.3.§.sciendum.le 2.ff. de donat. inter vir.& vxo.iuncto d.§.si vir vxori.Quod dicit Fran.Are.in d.l.is cui bonis.semper tenẽdum menti ad statutum, quod prohibet fieri traditionem,dicitq;ne,quòd si fiat,non valeat.

De eadem re.

163 ¶Nec obstat,inquiunt,quod suprà citauimus,d.l.is cui bonis.quia vt dicit Paul.Cast.ipse Aret.& Iason,loquitur de prodigo,cui non solùm interdicitur cõtractus, vel obligatio,sed & bonorum administratio,per l.1.in prin.ff.de cura.furio.Quod longè plus est,quàm prohibitio obligationis, vel contractus:quia qui prohibetur administrare bona sua,nil potest de ipsis attingere. Et vt dicit text.in l.Iulianus.ff.de cura.furio.nihil potest ad alium transferre.Et lex resistit illins actibus, ita vt nec ex iis oriatur naturalis obligatio.l.1.ff.de nouatio.Aut vt alij dicũt post Dy.verbum, Tradere.quo d.l.is cui bonis.vtitur,intelligitur de translatione dominij.

De eadem re.

164 ¶Ego autem sequutus opi.Pau.& sequacium,in hoc casu nostro, puto mulierẽ non posse transferre possessionem,cùm & illi expressè interdicatur bonorum administratio,sine cõsensu mariti, vt hîc etiam dicitur.Quin licèt cõsuetudo id expressè non diceret,tamen satis videtur prohibere & tollere administrationem bonorum, cùm interdicit contractibus sine consensu, & autoritate mariti:vt expressè voluit in contractu disponente,quòd mulier non possit contrahere sine præsentia propinquorum,Bal.in c.1.colum.2.tit.de consue.recti feu.Et facit, quod consuluit Corne. consi.128.viso copiosissimo,col.2.versic.& ad veritatem,libr.1.quòd prohibitus à statuto alienare rem immobilem, non potest transferre etiam possessionem eius rei, quam solam habet in ea re. Et facit etiam l.non solùm,in princip.ff.de alie.iud.mut.cau.fac.& l.si mulier.§.qui possessionem. ff.quod met.caus.& quod voluit Inno.in c.Episcopi,de reb.eccle.non alie.cum simil.adductis per Felin.in rub.extrà de rescrip.

De eadem re.

165 ¶Sed hoc intellige,nisi daret possessionem rei priùs à se venditæ,cum consensu viri: quia in ista traditione non requiritur ampliùs viri consensus,per id quod in simili dicitur,quòd si pater consensent filio agenti,aut defendenti in iudicio,non est necesse in executione sententiæ nouũ præstari consensum.Ita voluit glo.not.in l.3.§.sed vtrum.in verbo,inuito patre, per illum text.ff. de mino.quam ibi sequitur,& dicit no.Bald.qui per eam dicit,quòd si pater consensent filio contrahenti in instrumento guarentigiato,quod habet executionem paratam,poterit huiusmodi instrumentum mitti executioni pro filio,aut contra ipsum,sine alio consensu patris.& sequitur etiam ipse Bal.in c.pastoralis.§.quia verò.col.pe.versi.& no.quòd in ista executione,de offi.dele.& Barb. qui & illud dictum Bal.sequitur,consi.86.illud referam in medium,col.3.vers.cùm ergo isti,lib.3. vbi & illam glo.dicit no.& Alex.consi.61.viso processu.col.2.versi.allegatur etiam contra,lib.5.& Carol.Ruin.consi.63.videndum est,ad fin.lib.5.

Quid si rem prius vendiderat cũ autoritate viri. Cõsensus trahitur ad consequentia.

166 ¶Est & omnino similis glo.in l.vlt.§.necessitate, in glo.magna, post medium.C.de bon. quæ lib. etiam per tex.in d.§.sed virũm.& ibi illam sequitur Bal.col.pen.versi.quæro si pater consensit, Ange.Rapb.qui hoc pulcherrimum dictum reputat, Corneus qui singulare, & fermè omnes. Et

De eadem re.

vtranque glo. allegat, & sequitur ipse Bal. in l. iouitus. Paulò ante fi. C. de procu. & Ang. cõs. 180. præmitto ad euidentiam, col. vlt. vbi per illas eleganter coosuluit, quòd si pater consensit matrimonio filiæ, noo est ampliùs eius coosensus requireodus, cùm vxor ducitur ad domum mariti. & sequitur Alex. in addi. Bar. io d. §. sed vtrùm. Sed & illas gloss. sequitur Socin. consi. 80. præsens consultatio, col. 4. versi. sed ad hoc respondetur, lib. 4. vbi & pro hoc dicit esse casum in l. si pupillorum. §. si popillus. ff. de reb. eorum, vbi si pupillus cum decreto iudicis rem aliquam pigoori dederit, poterit eam posteà creditor alienare sioe decreto.

167 ¶Ex quo dicit Bald. ibi, quòd decretum interpositum super v nn cõtractu, trahitur ad consequentia illius. Sicuti etiam ex eodẽ dicit Ro. io l. si constante. io prin. in addi. ad 4. q. 3. quæst. prio. Bar. ff. solu. matr. Sed & idem Bal. vbi suprà, hoc trahit ad ecclesiã, vt si cum decreto Episcopi obligauerit prædium creditori, poterit ipse creditor posteà id alienare, non obseruata solennitate Authen. hoc ius porrectũ. C. de sacrosan. eccle. vbi etiam hoc voluit Bart. in col. vlti. versi. quæro, pnoe quædam ecclesia. Et idem de mioore dicit idem Bar. in l. Papinianus. §. sed oec impuberis. ff. de ioofsi. test. & Alex. coosi. 189. viso statuto, col. 3. ou. 14. & seq. li. 6. Philip. Dec. io l. maodata. in 3. oo. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. vbi hoc limitat. A quo ooo longè abest, quod scribit ipse Bal. io d. l. vlt. §. fin. autem io secunda. io fi. C. de boois quæ liber. quòd si pater consensit in officin tutoris filij, non est necessarius alius cõseosus pro exercitio illius. & allegat gl. quam dicit siog. in l. Lucius Titios Caium. in gloss. 2. ff. de admit. tuto. quam dicit sing. & sequitur Math. Afflig. in constit. Sicil. iocip. constitutionem, col. 12. versi. decimò quæro. & ex hoc dicit, quòd si in promissione vendeodi feudum interuenit cooseosus priocipis, noo necesse est posteà, vt interueniat in venditiooe.

Decretũ trahitur ad consequentia contractus.

168 ¶Sed & ad hoc optimè facit præter illos, quòd licèt tutor ooo possit autoritatẽ præstare pupillo ad suum cõmodum, nec aliàs res pupilli ad ad suum cõmodum tractare, per tex. in l. 1. ff. de auto. tut. & in l. si in emptione §. vlt. ff. de cõtrahen. empt. cum si. tamen si is, qui ouoc tutor, aliàs à patre pupilli emit fundum, potest tutor ipse, ipsam venditiooem exequendo, fundũ sibiipsi tradere, per tex. no. in l. si fistulas. §. fuodum. ff. de cootrah. emp. quem ita iutelligit Bart. io l. 2. ad fin. & ibi etiam Imol. & Raph. Cu. ff. de stipu. ser. Bald. in l. singularia. & ibi etiam Salyc. Rom. & Alex. col. 3. versi. præterea etiam. ff. si cer. pe. Bal. in l. bonorum, col. vlt. C. qoi admit. & in l. cùm ipse. in fin. C. de cootrah. emp. & consi. 289. quæstio ista, col. 1. lib. 3. Ang. Are. in §. actiooũ. in 17. quæstio. io materia tutelarum, insti. de act. de quo etiam multa per Bart. Imol. Rap. Co. Roma. Alex. & Ias. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Treb. & aliquid dicemus posteà.

Tutor qui à patre pupilli emit, potest si bi tradere.

169 ¶Et ooonihil etiam facit tex. io l. tutor rerum. ff. de administr. tut. quẽ dicit Bar. sing. & oo. ad hoc, quòd tutor se autore, potest veluti in cooseqoeotiam, & vt ita loquar, sequelam venditionis rei minoris alteri factæ sibi rem ipsam retinere, si emptor pretium oon soluit, & tutor de suo in vtilitatem pupilli coouertit. Quem etiam tex. ad hoc ponderat, & reputat siog. Rom. io d. l. singularia. col. 5. versi. quibus adde. ff. si cer. per. Ias. io l. 1. §. item acquirimus. col. 2. ff. de acqoir. pos. io vtraque lectu. Facit & quod tradit Bal. in l. iubemus. C. de eman. lib. quòd si pater cõsenserit filio impetranti rescriptum, oon ampliùs requiritur ipsius consensus in processu causæ. & sequitor Alex. consi. 59. viso processu, col. 2. versi. vode dicit. li. 2. Et facit etiã tex. io l. si ita scripsero. ff. de condi. & demon. & in l. quem hæredi. ff. de reb. dub. vbi dispositio sequens, sumit robur à præcedeoti, quæ dirigitur in ipsam. Et faciunt quæ dicam iofrà eodem, in 8. glos. io 23. qoæst.

De eadem re.

170 ¶Secundò intellige, vt procedat in traslatione rei suæ. Neque eoim eam transferre posset sine autoritate mariti: secus si oudam possessiooẽ in re quapiam haberet. potest enim eam libere tradere fine aliqua solenoitate statuti exemplo minoris, qui & sine decreto & idipsum facere potest, non se aliter obligando, si credimus Bal. idipsum affirmanti in Auth. sacrameota. col. 2. versi. reuoco in dubium. C. si aduer. vendi. per l. magis puto. §. 1. ff. de reb. eorum. Qui tamen tex. hoc noo dicit, sed potiùs videtur velle cootrarium. Eius enim hæc verba sunt: Si pupillus alienum fundum bona fide emptum possideat, dicendum puto, nec hunc alienare tutores posse. & subdit Accur. ibi, sine decreto, cùm sit pupillus qoasi dominus: habet enim publicianam. l. 1. ff. de Publi. Quio & in glo. seq. ad fi. dicit, quòd si etiam sine titulo rem alienam bona fide possideat, noo poterit ea res alienari sioe decreto. Cæterùm Iacob. Arer. quem sequitur Bart. & ipse Bald. ibi tradunt aliud esse, si pupillus oudam possessionẽ habeat: tum quia de possessione oihil dicitur io oratiooe, tum qoia sine tutore pupillus eam trãsferre noo potest. l. possessionem. ff. de acq. pos. Ergo cum tutore potest. Ex quibus & ego in hoc nostro casu concludo, quòd ooo potest mulier etiam nudam possessionem sioe autoritate mariti tradere.

An autem uxor possit tradere nudã possess.

171 ¶DECIMOQVINTO QVAERO, Ao poterit mulier officiũ procurationis suscipere & exercere. Quæ quidem quæstio plerisq; statim videbitur ridicula, quia fœmina oon possit esse procuratrix. l. neq; fœmina. ff. de procu. & l. 2. ff. de reg. iur. Sed hoc certè iotellexit Bar. in d. l. 2. procedere in iudicio, secus extra iudiciũ, & ad negotia: & idẽ voluit Albe. & alij, in l. alienam. C. de procur. & ipse Alb. in l. si procuratorẽ. §. 1. ff. mand. Bal. io l. 1. §. secũdo loco. ff. de postu. Pan. & Dec. in c. cùm dilecta. de coosir. vtili, vel iouti. Et est etiam bonus tex. in l. idemq;. §. si cui mandauero. ff. manda. & facit tex. io l. 1. §. parui autem refert. ff. de exerci. & in l. sed & si quis. §. parui autẽ refert. ff. de institor. Quin etiam potest esse procuratrix in iudicio voluntariæ iurisdictioois, per textum in l. 1. §. illud quoque. vbi & hoc oot. Bald. C. com. de manu. quamuis ille text. (ne hoc silentio prætermittam) loquatur

An uxor possit officium proc. suscipere, & exercere fine cohsen su uiri. Casus, in quibus mulier potest esse procuratrix.

loquatur in casu speciali.vt no.gl.ibi,per l.nec mulierē.ff.de manu.vind. Sed & in iudicio quoq; in causa ad salutem animarū pertinēre,vt in repetitione vsurarū,decimarum, & aliorū id genus, vt voluit Archi. in ca.scriptum.6.q.3.per c.duæ sunt.19.q.2.vbi scribitur non esse disputandum de apicibus iuris, cùm tractatur de salute animarū.Illud autem, non posse quempiam esse procuratorem vel arbitrum, est & ex iuris apicibus. l.si fideiussor.§. quædam.& ibi gloss.ff.manda. Et hoc dictum Archidia.sequitur, & dicit singul.& Cannonistis incognitum.Rom.singu.687.tu audiuisti. Sequitur etiam Anto.ab Alexand.in d.Lalienam.C.de procurat.& Philip.Dec.in d.cap. cùm dilecta.de confir.vti.vel inuti.& in d.l.2.ff.de regul.iur. In quibus locis & alios casus ponit, in quibus mulier potest esse procuratrix, & alios quoque Specul.in titu.de procur.§.1.colum.1. versi.item in casibus,& multis seq.

Decisio quæstionis.

172 ¶Verùm vt ad quæstionem propositam redeamus,Ang.post Iac.Aret.loquens in illo primo casu in l.quamuis.in princ.ff.de acquir.poss.eleganter decidit per illum tex.quod licèt mulier ex forma statuti non possit obligari sine consensu mariti: potest tamen officium procuratoris extra iudicium suscipere,& tenebunt gesta per eam.& hoc modo dicit se obtinuisse Florentiæ.vbi est huiusmodi statutum.& sequuntur Roman.Alex.& Franc.Aret.ibi & pro singu.citat Philip.Dec.in d.cap.cùm dilecta.col.pen.versi.& hoc procedit,extrà de confir.vti.& in d.l.2.col.4.de reg.iur.& consi.cclxviij.conclusio,col.1.& Catel.Cotta.qui & id dicit singul.& memoria dignum, memo. incip.mulier regulariter,in fin. Sed idem voluit ipse Angel.in l.mutum.vti & Alexand.in fi.ff.de acqui.hære.Franc.Aret.& Iason in l.more.eod.tit.

De eadem re.

173 ¶Simile est,quod voluit idem Iac.Are.in l.moris.ff.de pœnis. quòd si ex forma statuti bannitus agere non possit,poterit tamen procuratorio nomine alterius agere:& valebit quod per eum eo nomine factum fuerit. Quod dictum sequitur,& dicit ita se de facto obtinuisse Alberi.in vltima parte statutorum,q.63.cuius est initium,item quæro si bannitus, vbi ad hoc multa allegat, quæ ibi in promptu sunt omnibus,si quis ea desiderat.

Filiusfamilias potest esse in iudicio alieno nomine.

174 ¶At similius est,quòd licèt filiusfam.non possit esse in iudicio sine consensu patris.l.vlt.§. necessitate.C.de bonis quæ liber.admittitur tamen procuratorio nomine:vt est text.in c.non iniustè, & ibi gloss.Hosti.Bal.& alij,extrà de procura.& tex.in l.filiusfam.§.ipse quoque.& ibi Guliel.Cu. Bar.& Bal.ff.eo.& omniū optimus in c.qui generaliter.§.1.eod.tit.li.6.& voluerūt gl.& Bar.in l. si longius.§.si filius.ff.de iudi.& gl.in c.vlt.in verbo,regulariter.in prin.de iudi.lib.6. Specu.tit. de actore.versic.sed an egeat,& ibi Ioan.And.in addi.ipsius.& Bart.& alij in d.§. necessitate.

Prohibitio cōtrahēdi intelligitur nomine proprio.

175 ¶Sed & propiùs quoque accedit, quod voluerunt Rom.Alex.Socin.& Iason in l.quæsitum.per illum tex.ff.de in ius vocan.quòd si statutum disponat,quòd non possit mulier, vel minor contrahere sine consensu propinquorum,tale statutum non procedit, quando contrahunt nomine alieno.Quod etiam voluit Fulg.consi.75.ex facto proponitur,col.2.versic.consequens est.& item col,3.versi.deinde & si ad filiam.Pau.Ca.in l.cuicunque.§.si ab alin.in fin.ff.de instito.& Alex.in addit.Bar.in l.apud Iulianum.§.vlt.ff.ex quib.cau.in poss.eat.& Iason in l.si vnus ex argentariis.§. pactus ne peteret.col.9.versi.secundo intellige.ff.de pactis.& in l.exigendi.col.pen.C. de procur. & in d.l.more.col.vlt.ff.de acqui.hære.Ioan.Bapt.Cacia.in repet.l.cunctos populos,char.16.col.4. versic.hic inseramus.C.de Sum.Trinit.& Carol.Ruin.consi.53.de duobus,col.5.num.16.libr.2.& Hieron.Grans.consi.46.casus satis clarus,in fin.lib.1.

Mulier prohibita cōtrahere,an vt tutrix possit cōtrahere.

176 ¶Ex quibus planè videri posset plerisque,decidi posse illud dubium,An stante illo statuto,quod prohibet mulieres contrahere sine consensu vel autoritate Mundualdi,vel propinquorum,possit mulier tutrix suorum filiorum contrahere eo nomine,sine ea statuti solennitate. Quod posse videtur ex suprà dictis. Verùm contrariū tenuit Raph.Co.qui & ita dicit,se aliquando,cùm ex facto contigisset,respondisse.& post eum Iac.à Puteo,in d.l.apud Iulianum.§.1. Quos nuncupatim sequitur Alciat.si is est,in tract.præsumptionum,regul.prima,præsum.52.nu.6.

Pater potest agere contra filiūfamilias alienonomine.

177 ¶Facit etiam ad superiora, quod voluit Accurs.in l.lis nulla.ff.de iudic.limitans illum text. quo cauetur non posse quempiam agere contra eum,quem habet in potestate: vt videlicet procedat, cùm ageret suo ipsius nomine:non etiam, si alieno, videlicet tanquam procurator alterius, aut aliàs,per d.l quæsitum.& illam gl.sequitur Alex.in addi.Bar.in d.l.apud Iulianum.§. vlt.ff.ex quib. caus.in poss.eat.& Iason in d.l.quæsitum.ff.de in ius vocan.

Laicus alieno nomine tractat nego. eccles.& spiritualia.

178 ¶Nec longè abest,quòd licèt laicus nō possit tractare negotia ecclesiastica,vel spiritualia,per c.decernimus.de iud.cum si.hoc tamē intelligitur,quādo proprio nomine id faceret:secus si alieno,per tex.expressum in c.1.de proc.lib.6.Et ideò potest laicus nomine clerici absentis acceptare beneficium,vt no.In.And.Pan.post alios in c.accedēs.de præb.& Cald.cōsi.1.eo.ti.de præb.& Pau.Elea. in cle.1.eod.quoque tit.& ibi quoque Cardi.in 3.q.de renun.Potest & nomine clerici permutare, & resignare beneficium,secundum Collect.in d.c.decernimus.quem refert & sequitur Rota,deci. 104.nota quòd vbi aliquis,in antiqu.& deci.418.nota vtrùm permutatio,etiam in antiq.& de hoc est glos.ordin.in d.cle.1.in verbo,procuratorem,& ibi Pau.Elea.& Cardin.in 3.q.de renunt.Potest & ex mandato Abbatis recipere monachum ad professionem,vt voluit Io.Ligna.in c.ad apostolicam,de regula.Potest & constitui procurator clerici ad eligendū certam personam:vt expressè voluit Dec.in repe.d.c.decernimus.colum.6.versi.subsequenter Abb.hîc dicit arg.c.si.Episcopus nullis.de præb.lib.6.& c.is cui.de offic.deleg.eo.li.Secus si constitueretur procurator ad eligēdum simpli

ſimpliciter,& ita relicto illi arbitrio,quem vellet,eligendi,quia id fieri non poſſet:vt per Io.And. in c.quod alicui,col.vlt.de reg.iur.lib.6.cùm concord.per Dec.adductis in d.c.decernimus.

179 ¶Poſtremò licèt pupillus non poſsit obligari,ſine tutoris autoritate,d.l.quamuis.ff.de acqui.poſſ. & l.more.ff.acqui.hære.cum ſi.tamen ſi alienum negotium eius mandato geſſerit, qui mandare potuit,valebit quod ab eo geſtum eſt alieno nomine,nec reſtituetur.l.cum mandato.ff.de mino. quam ita allegat Fulgo.dicto conſi.75.loco ſuprà allegato.Sed aduerte,quòd ea l.ſimpliciter loquitur de minore, nec de pupillo quicquam dicit,nec ſortè intelligi poteſt, vt qui non poteſt eſſe procurator ad negotia:nam ea res exigit ætatem 17.annorū,per tex.in l.ſi.collactaneus ff.de manu.& in §.eadem lege.Inſtit.qui & quib.ex cauſ.manu.non poſſ.& in d.cap.qui generaliter.§. vlt.de proc.lib.6.de qua re tamen vide latè per Bart.Bal.& alios in l.exigendi.C.de procur.Bal.in l.minor autē.ff.eo.Quicquid ſit tex.habemus,quòd pupillus nomine alterius, videlicet tanquam inſtitor,poteſt contrahere,& obligare dominum,in l.ſed & ſi quis, verſic.pupillus.ff.de inſtitor. quem ipſe Fulg.allegat.

Pupillus an reſtituatur contra id, quod alterius mādato geſsit.

180 ¶Hæc limita primùm procedere, vt videlicet minor & mulier nō obſtāte prohibitione legis vel ſtatuti poſsint nomine alterius cōtrahere,& obligari,quantùm ad hoc vt valeat,quod fecerunt in præiudicium domini,cui imputandū eſt omnino,quòd talem elegit, per d.l.cum mādato. & ibi concord.non etiam quantùm ad id,vt ipſe minor,aut mulier priuatim obligetur,niſi interueniat ſolennitas requiſita à lege,vel ſtatuto,vt expreſsim dicit Pau.Caſt.in d.l.cuicunque.§.ſi ab alio ff. de inſtito.& Socin.in d.l.quæſitum.ff.de in ius vocan.Super quo vide Corn.conſi.16.in præſenti conſultatione lib.4.

Limitatio præcedentium.

181 ¶Limita ſecundò, vt non procedat in mandato legis, quod exercere non poteſt is, qui propria negotia non poteſt adminiſtrare, per text.in l.vlti.C.de legit.tutel.& in l.non ſolùm.§. ſi libertus.ff.de excuſ.tuto.quibus iuribus cauetur, quòd ſicut minor non poteſt adminiſtrare propria bona,ita nec poteſt eſſe tutor legitimus. Et ita nominatim limitat Fran.Aret.in d.l. quamuis. in princ.ff.de acquir.poſſ.

Altera.

182 ¶Limita tertiò,vt non procedat etiam in mandato hominis, quod reſpicit publicam vtilitatem, vt etiam ſpeciatim limitat Franc.Aret.vbi ſuprà.per id quod voluit.Ioan.And.in regula, quod alicui.de reg.iur.lib.6.in Mercu.quòd non poteſt conſtitui procurator ad eligendum Prælatum is,cui per indiſcretionē ætatis,vel ex alia inhabilitate,quæ non poteſt remitti per eligentes, eſſet inhabilis ad eligendum nomine proprio:quod reputat ſing.ipſe Are.

Tertia.

183 ¶DECIMOSEXTO quæro,quid è diuerſo? An mulier poſsit ſine conſenſu mariti cōſtituere procuratorem ad contrahendum? Bal.in l.1.col.7.verſi.dicet aliquis. C.qui admit.dicit, quòd ſi mulier ſecundum conſuetudinem loci,non poſsit adire hæreditatem ſine autoritate coniunctorum,ea tamen poterit ad hoc procuratorem conſtituere.& ita dicit voluiſſe Bar.in l.gerit.in pen. q.ff.de acq.hære.vbi tamen nihil de hoc dicit,nec puto ſimpliciter eſſe verum:per id quod in ſimili dicitur,quòd ſicuti minor non poteſt regulariter ſtare in iudicio ſine autoritate tutoris, aut curatoris,l.2.& 3.C.qui leg.perſon.ita nec etiam procuratorem ad iudicia conſtituere, per l.neque tutores.& l.non eò minùs,& ibi Fran Are.C.de procu.quod quidem non alia ratione fit, quàm quòd is per ſe ſine ea ſolennitate agere aut defendere non poteſt,vt diximus.Quod hinc liquidò patet,quòd in caſibus,in quibus minor ſine tutore,aut curatore habet legitimā perſonam, poteſt & ipſe ſolus in id conſtituere procuratorem,per l.3.in prin.& ibi glo.Bar.& Ang.ff.rem rat. hab. & l.ſi vnus.§.idem ait.ff.de iniur.& l.etiam.§.abſens.& ibi Bar.ff.de manu.vind.& in ca.ex parte, & ibi Doct.de reſti.ſpo.& Spec.tit.de acto.§.1.verſi.licet filiusfa.Bar.Bal.& alios in d.l.neque tutores.& Bar.in l.Diuus,quam legit cum l.2.§.curatores.qui eſt vlt.ff.qui peta.tut.& in l. nullus.§.is qui.ff.de procur.& in l.ſi ex legati cauſa.ff.de verb.oblig.& in l.mutus.§.is qui.ff.de procur.& Bal. in c.vlt.de iura.cal.& Ang.conſi.143.tria videntur,in prin.& Socin.conſi.239.præſentis conſultationis difficultas,col.4.verſi.probatur ratione,lib.2.quod conſi.repetitur conſi.131.lib.4.& Iaſ.cōſi. 48.in caſu conſultationis,col.2.verſi.tertiò idem confirmatur,lib.1.Et idem dicemus de filiofa. vt poſsit ſine autoritate patris procuratorem conſtituere:quibus & ipſe caſibus ſpreta patris autoritate poteſt agere per tex.in l.filiusfam.in prin.ff.de procur.

An uxor libere poſsit conſtituere procurat.ad contrahendum.

Minor qui per ſe poteſt agere, in id poteſt procuratorem conſtituere.

Et filiusfam.

184 ¶Et propterea conſuluit Soci.d.conſi.239.li.2.repetito,vt ſuprà diximus,col.2.verſi.ſed difficultas oritur,atque iterum conſi.254.viſa & conſiderata,col.1.eo.lib.2.quòd ſi ſtatutum exigat aliquam ſolennitatem in factis minorum, ſi minor ad ea conficienda procuratorem conſtituat, debet interponere ſolennitatem ſtatuti:aliàs non valet.Et idem ante eum voluit Fran.Are.in l.mutū.col. vlt.ff.de acqui hær.& ſentit Barb.conſ.39.bene etenim cuncta geruntur,in 3.dubio,in princip.li.3. Et idem quoque voluit in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum,ſiue mundualdi,Cæſar Lambert.in tract.de Iure patron.in 9.art.4.quæſt.princip.partis,lib.2.

Qui per ſe facere non poteſt, nec procur.in id conſtituere poteſt ſine ſolennitate.

185 ¶Quibus adde,quod & in re non admodū diſsimili ex facto reſpondit Feder.Senen. conſid.109. Abbas ſubiectus monaſterio maiori, quòd Abbas non poteſt conſtituere œconomum,ſiue procuratorem ad alienationem cuiuſpiam rei eccleſiaſticæ,niſi in id interuenerint eæ ſolēnitates,quæ requiruntur ad eiuſdem rei alienationem.Id quod nuncupatim refert & ſequitur Lauren.Rodol. in rep.c.ſine exceptione, in 56.q.12.q.2.& ipſe Soci.conſi.52.viſo inſtrumento Syndicatus, in 1. dubio,lib.4. Et faciunt etiam ſcripta per Bal.conſi.417.primum dubium,per totum,lib.2.

De eadem re.

¶Nec

186 ¶Nec id certè mirum est: quia prohibito aliquo, prohibetur & id, per quod ad illud peruenitur, per tex. no. in l. oratio. ff. de spons. & in §. quia tamen. Instit. vi bono. rapt. & in c. nam cōcupiscentiam, ext. de constit. Igitur prohibita alienatione, id quidem prohibetur ex quo alienatio sequi potest. l. codicillis. §. mater. & ibi Bar. ff. de leg. 2. & l. si ad resoluendam. & ibi Bar. & Saly. C. de præd. minor. cum si. à me adductis in tracta. Retractuum, tit. 1. §. 1. in gloss. 2. nu. 50. & hac eadem, & iterum in gloss. 14. num. item 64. ex quo & titul. 2. in fin. num. 30. & hæc quidem. Ex quo etiam illud fit, vt cùm in alienatione requiritur aliqua solennitas, eadem quoque requiritur in actu, ex quo alienatio sequi potest, iuxta no. per Bald. in l. Præses. C. de trans. & in l. 2. C. si aduer. transact. & per Pan. & alios in c. cum tempore. de arbit. Item quia qua facilitate induceretur mulier ad cōtrahendum, eadem quoque induceretur ad constituendū procuratorem. Ideò æquè nihil valere debet. l. doli mali. versi. diuersum. ff. de noua. Et vide quid dicam in seq. q.

Rationes præcedentium.

187 ¶Decimoseptimo succesiuè quæro, an si mulier contrahat per procuratorem, requiratur consensus mariti. Bar. in l. apud Iulianū. §. vlt. in fi. ff. quib. ex caus. in poss. eat. dicit primùm videri quòd sic, per §. præcedentē. vbi cum pupillo videtur contractum, si cum tutore illius cōtrahatur. Posteà dicit in contrarium facere, quòd non propriè contrahit: & subdit, & cogitabis. In quo ita se dubium ostendit, vt tamen in eam partem magis inclinare videatur, quæ posterior est, iuxta text. in l. si idem. §. vlt. & ibi Bald. Ang. & recent. qui afferunt concord. ff. de iurisdiction. omnium. iud. Et hanc etiam posteriorem partem apertè recoluit Angel. Aret. in §. hæres quoque. col. 2. versic. quærit Bart. Instit. de oblig. quæ ex quasi contract. Et hoc cōfirmat tex. in l. licèt. §. 1. ff. de peculio. vbi si seruus impuberis cōtraxerit, dominus impubis obligatur de peculio. Non enim cum ipsis impuberibus contrahitur, vt tutoris autoritas requiratur.

An si uxor cōtrahat per procuratorē, requiratur cōsensus uiri.

188 ¶Angel. autem in d. l. apud Iulianum. §. vlti. posteaquam retulit Bart. dicit, quòd contractus initus à procuratore mulieris, est nullus: quia mulier constituendo procuratorem, verè contraxit: vnde mandatum est nullum, quia continetur sub prohibitione statuti. Et si aliud diceretur, esset aperta via fraudandi legem. Sed contractus initus à tutore, vel curatore mulieris valet, quia non includitur sub verbis statuti: quoniam pupilla vel adulta tunc non contrahit, licèt cōtrahere videatur, per d. §. præced. ibi, quasi cum eo contractum sit. verba enim statuti sunt propriè accipienda, non impropriè. l. 1. §. is qui nauem. ff. de exerci. & l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & l. eum qui vectigal. ff. de verb. signific. Et quia etiam vbi tutor contrahit, vel curator, cessat ratio statuti, quæ fuit, vt consuleretur fragilitati sexus. Cui satis prouisum est per interuentum tutoris, vel curatoris, qui tenetur ad rationem administrationis. Vnde cessante ratione legis, cessat eius dispositio. l. quod dictum. ff. de pact. hæc Angel.

De eadem re.

189 ¶Post quem, Raph. Co. dicit, quòd si mulier constituerit procuratorem cum solennitate statuti, quod quidem necessarium est, non opus est posteà in contractu celebrato à procuratore, ipsam solennitatē adhibere, illis duabus Ang. rationibus: quia tunc mulier propriè non cōtrahit: & cessat ratio statuti, scilicet fragilitas sexus. Et idem consuluit Soci. consi. 254. visa & considerata, col. 1. lib. 1. vbi & ad primum caput addit rationem, quòd qui non potest per se actum gerere, non potest per alium eius nomine gerentē, secundum Bar. in l. Aristo, in fi. ff. quæ res pig. oblig. poss. Sed idem consi. 112. lib. 1. repetito in lib. 2. consi. 172. multùm abundè, col. vlt. dicit in d. secundo casu non satis esse, constitutum fuisse procuratorem cum consensu consanguineorū, sed eandem solennitatem esse adhibendam in contractu celebrando per ipsum procuratorem. & ita consuluisse Mariā. Soci. patrem ipsius, & alios plures celeberrimos Doct. id quod etiam tenuit Io. Bapt. Cacia in repet. l. cunctos populos. in 15. charta, col. 4. versi. & prædictis accedunt. C. de Summa Trinit. & in repet. Auth. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. vbi & hoc dicit consuluisse plures illustres Doctor. & Hippoly. Marsil. sing. 255. subrogatus, vbi & hoc reputat sing.

Si uxor constituit procuratorem consentiente uiro, an is cōtrahens adhibere debeat consen. ipsius uiri.

190 ¶Ex quibus patet, hanc rem esse satis ambiguam: tamen vt eam faciliùs intelligas, in tria membra totam hanc tractationem diuidemus. Primùm, quādo mulier contrahit sine solēnitate statuti, per procuratorem constitutū, etiam sine solēnitate statuti: & tunc haud dubiè non valet, per ea quæ diximus in præcedenti quæstione. Quibus adde, quòd in quolibet mandato subintelligitur, quòd solennitates iuris & statutorum seruari debent, arg. l. missi opinatores. C. de exact. tribut. lib. 10. & quod voluit Bar. in l. 1. C. si propter pub. pen. & expressè tradit Socin. d. consi. 239. præsentis, col. 3. li. 2. Propterea nisi procurator eas seruauerit, nihil egit. Et quòd subrogatus tenetur seruare eandem solennitatē, quam seruare tenebatur ille, cui fuit subrogatus, vt tradit Bal. in l. vlt. C. si mācip. ita fuer. alien. vbi dicit, quòd Episcopus, qui in locum executoris per negligentiam illius fuit subrogatus, iuxta l. nulli. C. de Episco. & clerie. tenetur bona distribuere, secundum consilium Gardiani; quemadmodum executor, cui hoc testator mandauerat. Sequitur Alex. in addi. Barto. in l. 1. §. hæc actio ff. si quis test. lib. esse ius. fuer. & Bart. in c. cùm dilecta, col. 18. sub num. 112. & ibi Feli. col. 16. versi. amplia 7. de rescrip. & idem Felin. in cap. cùm accessissent, col. 8. versi. & ex hoc dicto, de constit. Et simile est, quod etiam voluit Ioannes Andr. in regula, contra eum, in mercuri. quòd Episcopus, cui deuoluta est electio competens certis monachis, & ita in eorum locum subrogatus, tenetur, sicut illi tenebantur, eligere vnum ex gremio illorum. Pro quo facit bonus tex. quem tamen ille non allegat, in cle. 1. de supplen. negligen. præla.

Resolutio præcedentiū. Primum cùm consensus nec in mādato interuenit, nec in contractu.

191 ¶Nam & semper aliàs, nedum in illis casibus, subrogatus eadem omnino habet onera, & incommoda,

moda,eademq́ commoda,atque is,in cuius locum subrogatus est:vt patet ex l.decernimus.& ibi ex Bart.& aliis,C.de aquæduct.lib.11.& l.j.in fin.C.de Colleg.eo.lib.11.& l.vnicuique.C.de prox. sacro.scrin.lib.12.& l.ij.& ibi not.ab And.Barul.C.de Comit.rei milit.eodem lib.& voluit Steph. Bertran.qui ex hoc in pulchro casu consuluit,vt per eum videre licet,consi.lxxiij.legatus sanctissimi,col.ij.nu.3.lib.4. Quibus etiam adde,quæ & nos scripsimus in Tractatu, *Le mort saisit le vif.* part.ij.declar.ix.num.18.incip.præterea substitutus.

192 ¶Et si aliter diceretur,in hoc casu nostro,facilè fieret fraus statuto,cui omnibus modis obuiandũ est,iuxta l.in fundo.ff.de rei vendi.Et vt id fiat,debet iste casus intelligi in statuto,arg.l.pupillus. §.j.ff.de autor.tuto.& l.fraus.ff.de legi.cum si.Etiamsi pœnale esset,aut exorbitans,vt diximus,& multis probauimus supra nu.115.incip.nam & in hoc,& seq. Ex quo nõ obstat,quod dictum est, mulierem contrahentem per procuratorem,non propriè,sed fictè cõtrahere, & statuta debere intelligi propriè. Et quod prætereà dici posset constitutionem exorbitantem,loquentem de contractu,non habere locum in contractu ficto,per text.not.in l.si quis in legatione.vbi id not.Bald.ff. de iudi.quia id debet intelligi,nisi aliàs facilè fraus fieret statuto,vt diximus. *De eadem re.*

193 ¶Quanquàm & his obiectionibus aliis quoque multis modis responderi posset. Primò quidem, quòd illud non semper verum est,vt qui facit per alium,fictè & impropriè facere dicatur , vt videre licet ex Barto.latè in l.sed si vnus.§.seruus.ff.de iniur.& in l.iij.§. si procurator.& ibi quoque Ange.Pau.Cast.& Alex.ff.quod quisque iuris.Bart.in l.si is qui pro emptore.in materia fictionis translatiuè de vna persona in aliam,& ibi quoque Imo.in vlt.char.Rom.& Iason chart.antepen. versi.circa fictionem.& multis sequent.ff.de vsucap.& Bal.in c.causam quæ.col.j.versicu.item qui facit,& sequen.de elect.& in cap.qualiter.in fi.& in cap.seq.ad fi.eo.tit.& consi.xxx.præsupposito statuto,col.j.lib.1.& consil.cclxxxiiij.statuto ciuitatis,col.j.lib.5.& Petr.Anchar.consi.clxxj.col.ij. versic.iij.dictum statutum.Philip.Deci.in l.is damnum dat.ff.de regu.iur. Et ex text.optimo in l. certè.§.j.ff.de prec.& l.vlti.ff.si men.fal.mod.dixe.& c.mulieres.§.vlt.extrà de senten.vbi ita scribitur,cùm is committat verè,cuius mandato delictum committitur. quem ad hoc expendit Domin.consi.cxxix.circa istud dubium,col.j.in fin. *Qui per aliũ facit, an propriè facere dicatur, vide in glos.seq.num. 27.*

194 ¶Secundò si etiam concedamus,non verè & propriè id ab eo fieri,cuius mandato factum est, vt satis apertè innuit alius tex.in l.aut qui aliter.§.& cùm interdictũ.ff.quod vi aut clam:tamen cùm in hac nostra specie non valeat (vt iam satis diximus) constitutio procuratoris,siue mandatum à muliere datum sine consensu mariti,quod quidem mandatum est fundamentũ contractus à procuratore initi:consequens est,nec ipsum contractum factum vi illius mandati non valere,arg. cap. cùm Paulus.1.q.j.cum si.nam & destructo antecedenti, destruitur & consequens.l.si homo mortuus,& ibi Bal.ff.de verb.oblig.& no.glo.in l.eum qui.in princ.ff.de public.in rem actio. *De eadem re.* *Consequens sequitur antecedens.*

195 ¶Denique si hic actus fictus est(vt nonnulli contendunt)tamen subrogatur loco veri:quia procurator verè contrahens repræsentat personam mulieris,cuius nomine contrahit.l.ita autem.§.gessisse.ff.de admin.tuto.& l.qui per alium.ff.de reg.iur.Vnde sicut dispositio facta à statuto de persona vera trahitur ad fictam,quæ veram personã repræsentat.l.postulante.in prin.& ibi.Bart.ff.ad Treb.& in l.ij.ff.de leg.præst.& benè facit l.libertum.§.Senatus.ff.de ritu nup.Ita dispositio facta de vero contractu,trahitur ad fictum,qui subrogatur loco veri:& eò quidẽ faciliùs,quò faciliùs fit extensio de casu ad casum,quàm de persona ad personam, vt voluit Raph.Co.in l.commodissimè.ff.de libe.& posth.Fran.Are.& Ias.in l.Gallus.§.& quid si tantùm. vterque col.v.ff.de libe.& posth.& Ias.in l.cùm res.ff.de leg.j.cum aliis multis concor.à me traditis in repet.l.si vnquàm,in verbo libertis,nu.27.incip.si igitur.Proptereà Bart.in l.iij.§.liberis,qui j.est.ff.de leg.præstan.dicit, quòd statutum prohibens sub pœna contrahi cum bannito,habet locum in cõtrahente per procuratorem.Et ita expresſim in nostro casu voluerunt Ang. & Raph.Co.in d.l.apud Iulianum.§. vlt.& Fran.Aret.in d.l.mutuum.col.vlt.ff.de acquir.hæred.Soci.quoque,& Ias.in l.j.§.item acquirimus,ille col.iij.versi.sed aduerte quia iste:hic col.ij.& iij.ff.de acqui.poss.in vlti.lect. *De eadem re.*

196 ¶Secundum membrum est,quando mulier contrahit per procuratorem, cum solennitate statuti constitutum,& quidem specialiter ad certum & specialem contractũ faciendum:& tunc non ampliùs necesse est adhibere eam solennitatem , cùm contractus ipse ab eo procuratore conficitur: vt in specie consuluit Fed.Senen.consi.cx.Abbas subiectus.& latiùs Laur.Rod.in repe.c.sine except.in x.q.& iterum in xix.q.xij.q.ij.& Raph.Co.in d.l.apud Iulia.§.vlti. & Alex.consil.clxxxix. viso statuto,col.iiij.versi.est verum,lib.7.Soci.in l.si quis nec causam.in prin.col.ij.versi.extra materiam.ff.si cer.pet.& d.consi.ccliij.& Ias.in d.§.item acquirimus.& Ioan.Camp.in tract. de dote, part.v.q.cviij. Et ad hoc faciunt,quæ collegimus suprà num.165.incip.sed hoc intellige,& seq.ad probandum,quòd in executione contractus facti cum solennitate statuti,non ampliùs requiritur eadem solennitas. Et vide multa ad hoc quoque facientia,infrà in glo.viij.in q.xxiij. *Quid si procul sit specialiter constitutus uiro consentiente.*

197 ¶Tertium membrum est,quando mulier contrahit per procuratorem cum ea solennitate constitutum,non quidem specialiter,sed generaliter tantùm : & hic casus est magis dubius. Et primò quidem videtur, quòd sufficiat procuratorem fuisse generaliter constitutum cum solennitate statuti,vt posſit posteà cõtrahere sine huiusmodi solennitate,per tex.in d.l.j.§.item acquirimus.vbi consensus generaliter adhibitus , in concesſione peculij , censetur etiam adhiberi in acquisitione posſesſionis,posteà per seruum facienda ex causa peculiari, & consequenter in actibus peculiari- *Quid si generaliter.*

bus,qui fiunt posteà. Et propterea in simili dicimus, quòd licèt lex requirat consensum patris, quando filiusfam.agit in iudicin.l.vlt.§.necessitate.C.de boo.quæ liber.tamen sufficit à principin generalis cõsensus patris præstitus pro nmnibus causis futuris:vt voluit Cyo. in d.§.necessitate. in iij.q.& ibi Bald.& alij. Et idem in consensu,quem debet pater præstare filio donanti causa mortis.dicit Batto.in l.tam 15.§.j.in pen.q.ff.de donat.caus.mort. Et idem quoque in consensu,quem consanguinei debenr interpooere in cnntractu mulieris,dicit And. Alciat.in lib.2.de verb.obliga. chart.x. Et si aliter diceremus, solennitas interposita in ipsa constitotinne procuratoris generalis,nihil operaretur.

198 *De eadem re.* ¶Contrà videtur noo sufficere cõsensum mariti fuisse adhibitum in constitutiooe generali procuratoris,oisi adhibeatur,cùm prncutatnr posteà contrahit.Primò,quia nõ sufficit hoc casu consensus generalis,sed debet esse specialis,& ad certum,specialem,& expressum casum,vt latè posteà dicemus infrà in vij.glo.Secuodò,quia maritus debet in specie intelligere actum,cui debet præstare consensum,vt latè etiam dicemus infrà,in glo.viij.in xxij.q. Et hanc partem expresè tenẽt Fede.Senen.dicto consil.c.Laur.Rnd.in repet.d.c.sine exceptione:& Iasnn, qui ad hoc alia pleraque allegat,in d.§.item acquirimus.in vtraque lect. vbi & respondet illi text.quòd loquitur in acquisitiooe possessioois,& sic io actu vtili,in quo ooo reqoiritur huiusmodi solennitas:sicut & latè dicemus infrà in eadem viij.glos.io viij.q. Item loquitur io persooa habili, quæ snla sibi potest in omnibus præiudicare. ideò noo mirum, si ab ioitio sufficiat coosensus generalis. Hìc autem loquimur in persona inhabili,quæ non potest liberè dispnnere: vt & in simili dicit Bart.in l.j.§.si vir vxori.ff.de acqui.poss.respoodendo ad d.l.iubemus nulli.in titu.C.de sacros.eccle.Et ita etiam (inquit) responderi potest ad aliud fundameotum ex dnctrina Cyn.& aliorum in d.§.necessitate. Sed & hanc quoque partem nouissimè secutus est Alcia.in l.transactiooem.C.de transact.

199 *De eadem re.* ¶Et hoc quidem not.extende ex eo,quod multis rationibus suffultus voluit Soci.in d.§.item acquirimus col.iiij.versi.octaua,& vltima cõclusio.referens Maria.patrem consuluisse (& id quidem est,de quo etiam loquitur,licèt non adeò clarè,in d.consi.cxij.) in quæstiooe facti, in qua videlicet minnr constituit procuratnrem cum solennitate statuti,ad renouandum societates finitas per patrem,quòd nihilominùs tenetur huiusmodi procurator adhibere snlennitatem, dum renouat: aliàs qund agit,non valet:dicitq; huic cnosilio subscripsisse plures Dnct. Et secuodum hanc seotentiam intelligi debet Pau.Pari.cnosi.xcviij.circa præsentem,num.46.lib.1.vbi.& alins allegat.In qua re animaduertendum est,quòd is procurator erat constitutus ad certos actus rennuandos,licèt oon in specie ad certum actum,& hoc simpliciter refert & pnndetat Ias.in d. §. item acquirimus.col.iij.in ij.lect. Quæ res euidenter ostendit,non satis esse procuratorem fuisse constitutum cum solenoitate statuti ad aliquos actus,sine speciali declaratinne actuum.

200 *An uxor possit ludere iniussu uiri.* ¶Decimooctavò quæro,an posit vxor ludere iniussu viri. De ludo autem permisso loquor:nam alium oe conseosus quidem mariti licitum vxori potest facere. Atqui suapte natura licitus est,vxori tamẽ interdicitur,si fiat ob pecuniã:& si ludat & perdat, potest maritus repetere, ad quem bonorũ vxoris administratio pertinet,ex nostra consuetudine,quemadmodũ & de cæteris,qui non habent bonorũ suorum administratinnem,voluerunt Cano.c.clerici.de vi.& hooe. cleri.cum aliis concor.adductis per Pat.Pute.in tract.de ludo,char.vij.versi.an perditum in ludo.

201 ¶Quibus adde,quod scribit Bal.in rub.C.de coudi.ob turp.cau. per l.seruus.C.de coodit.indeb. quòd qui in ludo scienter lucratur pecuniam serui,aut alterius qui non sit sui iuris,furtum committit,furtiq; tenetur. Et sequitur Ias.in d.l.seruus. Quodq; tradit ipse Bal.in l.j.ad fin.C.si quid in frau.par.quòd si pater ludendo (lodis quidẽ illicitis) omnia bona sua dissipauerit, filij post eius mortem poterunt reuocare vsque ad legitimam.& sequitur Ange.Aret.in tract.malefi. in verbo, Metidore de mali dati,col.iij.versi.quæro an viocẽs.Barb.consi.lxv.illud,col.j.lib.3. & Pau.Pic.qui id dicit sing.io l.post contractum.col.j.ff.de dona.Ias.in l.si arrogator.col.ix.versi. secundò principaliter.ff.de ado.& in §.item si quis,le j.nu.28.Insti.de acti.& Fab.Gioch.in rep.Aut.nnoissima, in xxiij.q.prin.col.ij.versi.sed nunquid perditũ.C.de inoff.test.Fran.Rip.io c.sæpè, col.xvj.versi. nonò dubitatur,de resti.spol.Hinc itaque potes intelligere,minùs licere etiam his qui liberam bonorum suorum administrationem habeot,ludere,quàm vendere. neque enim vendita reuncãtur per filios,nec ad legitimam quidem,si fraus abfuit,vt patet ex toto tit.C.de inoffi.donat.

202 *An compromittere.* ¶Decimonono quæro,an mulier poterit compromittere sine cnnseosu mariti?Et non posse ex eo satis probatur, quòd compromissum est qoidem contractus transactitius:in idque fit,vt alter alteri obligetur ad ea,quæ ab arbitris iudicata fuerũt:vt no.in §.j.in auth.vt diffe.iud.& tradit Bart.in l.si societatem.§.arbitrorum.ff.pro socio.Bal.in l.j.in ij.oppo.C.si aduersus transac.Cano.in c.quinta vallis.de iureiur. Ex quo Pau.Cast.cnnsi.cccclxv. viso compromisso,col.j.lib.1.respondit,filium à statuto prohibitũ contrahere sine coosensu patris, noo posse sine eius consensu compromittere:nec si fecerit,teneri stare arbitri sententiæ. Et quod propiùs accedit ad nnstrũ casum, videlicet in statuto prohibente mulierem cnntrahere sioe consensu propinquotum, voluit Lanfr.io tract.de arbit.in v.q.v.partis ptioc.qui & ad hoc alios allegat,vt ibi videre poteris.

203 *De eadem re.* ¶Illud autem procul dubio verum est,alienari prohibitum, nec comptomittete quoque pnsse,vt satis probatur in cap.perueoit.iuncta glos.& Panor.col.ij.versic.& ex hac glo.de arbitr.& in cap. cum tempore.& ibi Hostien.& Ioan.And.in verbo,licentia,Petr.Ancha.Imol.& Anto,col.vlti.& Panor.

Panor.col.ij.eo.tit.& voluit etiam Hosti.in Summa eiusdem tit.§. de qua re.versic. nunquid vasallus.Bar.consi.clix.visa quadam constitutione,col.iij.versi.præterea ista est regula.Bal.loquēs in tutore & curatore,in d.l.j.C.si aduers.transac.Ang.similiter de his loquens in l.Imperatores.ff.de pact.Pau.Cast.Alex.& alij recentiores,qui & de illis ipsis loquuntur in l.iurisgentium.§.vlti.ff.eo.tit.Lapus alleg.cij.non potest clericus.Card.Flor.consi.xcv.ad primum,col.vlt.versi.ad aliud.Ro.consi.clxxv.dictum vltimum,col.ij.versi.secundò principaliter,& consi.ccclxix.circa primū, col.iiij.versi.tria autem.Alex.consi.xxij.opportunè,col.j.vers.quod autem compromissio,lib.2.Caro.Ruin.consi.xj.viso compromisso,col.j.nu.2.& 3.lib.4.& consi.cxxix.quod est eiusdem initij,col.j.in fi.lib.5.& Phil.Dec.consi.xxxix.iuridicam.col.j.versi.tertiò nullitas,& consi.xliij. cuius superscriptio incipit,statutū,col.ij.versi.prædictis,& consi.cccxlv.in casu ad me transmisso,col.v.vers.& ideo ille,& consi.ccclxxv.in causa quæ Mantuæ,ad fi.& consil.ccclxxix.in cōtrouersia,col.j.& consi.502.ex duobus,col.j.& Maria.Soc.iunior,cons.lxxvij.licet in præsenti,col.17.nu.76.lib.1.

804 ¶Ex quo Hosti.& alij suprà allegati in d.c.cum tempore.de arbit.tenent,quòd cùm vasallus non possit feudum alienare,nisi consentiente domino , nec possit quoque sine illius consensu de eo compromittere. Quod & similiter voluit And.Iser.in c.1.§.sinautem inter,col.ij.versi.hodie putamus,tit.de leg.Cor.Bald.consi.cxxj.à capite inchoantes,col.iiij.versi.secundò alia principali ratione,lib.3.Marti.Laud.in tractatu de Principibus,conclu.cclxj.dux vel comes.Alex.consi.j.ponderatis his,col.pen.versi.nec ad hoc obstat,lib.5.Ias.in l.vlt.col.xxxiiij.versic.nonò quæro.C.de iur.emphyt.Deci.d.cons.cccxlv.vbi suprà,Maria.Socin.iunior,d.consi.lxxvij.nu.77.lib.1.Et id quidem verissimum est,licet dubitet Franc.Curt. iunior in Tractatu feudor.char.xlij.versic. octauò principaliter quæro,& quamuis contrarium teneat Specu.tit.de arbit.§.restat.versic.sed nunquid vasallus.Bald.in l.vlt.§.vlti.ad fin.C.com.de legat.Rom.in l.iusiurandum, quod ex conuentione.§.j.ff.de iureiur.& l.j.§.& post operis.in fin.ff.de ope.no.nuntiat.& alij nonnulli,quos retulit Iac.Aluar.in d.c.1.§.si inter duos,tit.de leg.Corn.

Vasallus non potest de feudo compromittere.

805 ¶Vigesimò quæro,(& hæc quidem quæstio est admodum affinis præcedenti) an vxor poterit transigere sine consensu vel autoritate mariti , existente hac nostra consuetudine. Et certè non posse satis videtur ex his quæ diximus in præcedenti quæstione.Nam & in simili videmus, quòd minor, qui non potest rem immobilem sine decreto alienare , aut de illa aliter contrahere, nec de illa quoque transigere potest.l.non solùm.C.de prædi.minor.glo.Bal.Salye.& Ange.in d.l.j.C.si aduers.transact.Transactio enim species est alienationis,l.j.versic.at si transegerit.ff.si quid in frau.patron.Bal.in d.l.j.statim post principium.C.si aduer.transact. Et contractus dicitur.Bart.in l.siue apud acta,col.iiij.versi.his præmissis.C.de transactio.& probat text.in l.si donationis.in fin.& ibi Bald.C.quod metus cau.cum aliis multis concord.tex.& Doct.à me adductis in tractatu Retractuum,titu.j.§.xiiij.glos.j.num.65.& quicquid suprà.

An uxor possit transigere.

806 ¶Vigesimoprimò quæro,an vxor poterit litigare,aut rem in iudicio deducere sine marito?Et posse videtur:quia consuetudo nostra,in his verbis,quæ commentamur,vtitur verbo,contrahendi. At in iudiciis non contrahimus, sed quasi contrahimus l.iij.§.idem scribit.ff.de peculi.quæ dictio impropriètatem significat ex propria vi ipsius.l.ij.& ibi Bart.ff.de inoffic.testa.& l.diuortio.§.si fundum.in princ.ff.solut.matri.cum sim. Statuta autem propriè intelligenda sunt, vt iam toties diximus. Ideoq; multi sunt in ea opi.vt statutum id nostrum aliàs locum non habeat in quasi contractibus,nec impediunt,quo minùs vxor sit in iudicio : vt Bart.in l.apud Iulianum.ff.ex quib.caus.in poss.eat.& in l.Labeo.§.contractum.de verbor.signifi.cum aliis multis concor.à me latè congestis suprà hac eadem glo.in xj.quæst.in princip.

An litigare.

807 ¶Ego verò in ea sum sententia,vt vxor non possit actiones exercere, sine consensu & autoritate mariti. Nam cùm ea alienare prohibeatur sine huiusmodi consensu,actiones quoq; exercere prohibetur.l.ait Prætor.§.j.ff.de iure delib.cuius hæc verba sunt:Quid sit,diminui vetabo,videamus. His autem verbis Prætor non tantùm alienationem impedit, verumetiam actiones exerceri non patitur. Est enim absurdum,ei,cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. Ex quo not. Bart.quòd qui non potest alienare, nec actiones quoque exercere potest:vti etiam And.Iser.in c.si vasallus de feudo.tit.si de feu.fuer.contr.inter do.& agn.& Bal.consi.ccl.viso isto processu,post princ.lib.4.& Pau.Cast.consi.cxix.videtur dicendum,in ij.dubio, lib.2.Philip.Deci.qui & alia ad id citat,consi.cccxlv.in casu,col.v.num.24.& multis seq.& Doct.alibi sæpe.

De eadem re.

808 ¶Sed & videmus,quòd aliàs valet argumentum à contractibus ad iudicia, cum vtrorumque eadem est ratio. Nam hinc authen.sacramenta puberum.C.si aduer.vend. quæ loquitur in contractibus,habet locum in iudiciis glo.quæ tamen nonnihil nutat.in d.authen.in verbo,contractibus, in fin.& ibi asseuerantiùs Iacob.Ra.Bart.Ange.Saly.& cæteri propè omnes.Specu.tit.n.de actore.§.j.versi.sed quid si iurauit.Mart.Laud.in l.j.& ibi Iason col.ij.versi.secundò limita.ff.si quis in ius vocatus.& omnes penè;vt diximus. Pauci enim tenent contrarium , vt Iacob.Bald.& post eum Cyn.in d.auth.sacramenta.& Angel.sibi contrarius in d.l.j.ff.si quis in ius vocat.

Authen.sacramenta, habet locum in iudiciis.

809 ¶Possemusq; hic alios propè infinitos casus adducere,in quibus iudicia & contractus æquiparantur.Sed nos suprà in xj.quæst.multis docuimus,leges & statuta loquentia de contractibus, trahi ad quasi contractus,cuiusmodi iudicia sunt, Et Pictones nostri in eam rem,de qua tractamus,habent consuetudines expressas,quibus scilicet vxores prohibētur litigare in iudicio sine consensu

Consuetudines. virorum nisi in certis casibus, vt patet ex tribus §. hunc nostrum sequentibus, qui sunt 194. 195. & 196. Cuiusmodi sunt & aliæ plurimæ consuetudines, vt Parisiensis, cap. 106. Trecensis, cap. 80. Caluimontensis, cap. 66. Carnutensis, cap. 63. Santonensis, ca. 74. Borboniensis, cap. 169. Blesensis, cap. 2. Rochellensis, cap. 23. Niuernensis, titu. *des droitz appartenans à gens mariez.* cap. 1. Claromontensis, cap. 183. Bituricensis. tit. 1. cap. 1. Burgundiensis titu. *des fiefs*, cap. 9. Burdigalensis cap. 3. Et ita, vt scilicet vxor non possit interesse iudiciis sine consensu mariti, voluit Ioan. Lup. in repe. rub. de donat. inter vir. & vxo. §. lxviij. col. iij. versi. & ex istis. vbi tamen postea distinguit. Licet indistinctè contrarium tenuerit Nicol. Eueraid. in Locis lega. col. ij. Quid autem si litigauerit, & obtinuerit, an valebit iudicium, vide in glos. viij. num. 61. 68. 69. 70. 71. 72.

210 *Sed an uxor simpliciter probibita litigare, censeatur probibita contrabere. Argumentum de quasi contractu ad contractum.* ¶Sed in hac re posset quæri, quid si consuetudo quæpiam simpliciter dicat, quòd vxor non possit in iudicio litigare, sine consensu vel autoritate mariti, nec expresse dicat, quòd non possit contrahere, nec quòd vxor sit in potestate mariti: vti est in Consuetudine Syluanectensi, cap. 270. & Burdigalensi cap. 3. vtrùm tunc vxor poterit cõtrahere sine consensu mariti, vt ita trahamus consuetudinem loquentem de iudicio, & sic de quasi contractu, ad contractum. Quod videtur. Nam sicut valet argumentum de contractu ad quasi contractum, vt diximus, ita è diuerso de quasi cõtractu ad contractum: vt patet ex l. de qua re. §. cùm absentem. ff. de iudi. & l. Paulus. ff. de sent. sine appel. resc. vt per eos tex. voluit Bal. consi. cc. verba Cyn. in lectura, col. ij. versi. item arguẽdo, lib. 2.

211 ¶Verùm id non sine dubio est. Neque enim tanta ratio est, vt quasi contractus trahat ad se contractum, id est, res impropria propriam, quanta, vt contractus quasi contractum, id est, res propria impropriam: cùm non tantum vitium habeat improprietas, & imago, quantùm proprietas & veritas arg. l. filio quem pater. ff. de liber. & posthum. & l. liber homo. ff. de stipul. seruo. & l. electio. §. si is qui. ff. de noxal. cum simil.

212 *Non eadẽ esse in hoc casu iudiciorum rationẽ, & contractuum.* ¶Et præsertim in hoc casu, vbi maior est ratio, vt mulieres nõ intersint iudiciis sine maritis, quàm vt non cõtrahant sine illis. Ipsa enim natura & pudor, ac verecundia sexus, fœminis non permittit fora ac iudicia frequentare, nec ferendi quoque testimonij causa. c. mulieres. de iudi. lib. 6. ne scilicet vagentur, & cœtibus virorum immisceantur, vt ibi scribitur. Quod depromptum est ex l. maritus. C. de procur. vbi ita scribitur: Maritus citra mandatum vxoris intercedendi liberam habeat facultatem, ne fœminæ persequendæ litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudiciis interesse cogantur. De qua re & nos multa diximus suprà in 10. leg. connubiali. nu. 31. incip. igitur non temere, & ij. seq. Sed quibus addes, *Platonis lex.* Platonis legibus lib. 2. non licuisse vxori, cuiuscunque ætatis esset, iudicio interesse sine autoritate mariti: cum tamen idem ipse alibi sæpe ius faciat mulieribus cætera omnia, vt viris faciendi.

213 *De eadem re.* ¶Ideò eùm sit specialis quædam ratio interdictionis iudiciorum, quæ non obtinet in contractibus, eumq; iure communi non interdicantur mulieres contractibus, vel insciis maritis. l. velles. C. de donat. & alibi latè diximus. Cùm item interdictus iudiciis sine alicuius consensu, non interdicatur contractibus, vt patet in filiosam. qui non potest esse in iudicio sine autoritate patris. l. si longius. § 1. ff. de iudic. & l. cùm non solùm. C. de bonis quæ liber. potest tamen liberè contrahere, præterquam in mutuo, vt patet ex titu. ff. & C. ad S.C. Macedon. Id tamen (ne erres) non perpetuum est, nec generaliter concludit.

214 *Ratio diuersa facit cessare argumẽtum à contractibus ad iudicia, & ediuerso.* ¶Sed illud indubitatum est, quòd cùm non est eadem ratio cõtractuum, & iudiciorum, siue quasi contractuum, vnum ad alterum est trahendum, præsertim eùm quærimus, an quasi contractus ad contractum trahi debeat, vt patet ex gloss. in c. decet. in verbo, processus, & ibi Docto. de immun. eccles. lib. 6. Nam etsi nonnulli eorũ innituntur ea ratione, quòd ea constitutio sit pœnalis: multi tamen hanc quoque rationem afferunt, quòd iudicia prohiberi in templis prohibentur ob illorum strepitum: quæ in contractibus locũ non habent. Propterea ea constitutio prohibens exerceri iudicia, non procedit in contractibus.

215 *Et cætera argumenta.* ¶Et generale est, vt cùm valet argumentum de vno ad alterũ, intelligatur, cùm vtriusque eadem est ratio: vt videre licet in argu. de toto ad partem, in l. sed si lege. §. adeò. & ibi glo. in verbo, dimidiam. ff. de petit. hæred. & l. cùm de indebito. versi. sed hoc ita. & ibi Saly. in iiij. no. ff. de proba. cum simi. à me collectis in Tractatu Retractuum, tit. j. §. j. glo. vij. in verbo, *ou autres choses*, nu. 46. incip. tum postremò. Et in argu. ab æquiparatis, glo. j. in cap. præsenti. & ibi Domi. col. ij. versi. nota bene istam glo. de sent. excom. lib. 6. cum aliis quoque concor. à me adductis in eo. Tractatu Retractuũ, titu. j. §. xv. glo. j. num. 12. incip. verùm huius contrarium. Et argumentum à correlatiuis. l. curatorem. C. de interdic. mat. & l. vlt. cum glo. vlt. C. de rescind. vend. Bart. Bal. Ange. in l. vlt. C. de indi. vidui. cum concord. ibi aggregatis ab Iasone, & à me in d. Tract. Retractuum, titu. j. §. ix. in glos. j. num. 4. incip. sed hæc postrema. Et argumentum à contractibus ad delicta, & econuerso. Saly post Cy. l. j. C. vbi de poss. agat. Et argumen. de milite armatæ militiæ, ad militem militiæ cœlestis. Doc. in l. j. C. de iur. & fact. ignor. Panor. in c. 1. de cler. ægro. Alex. in l. miles. ff. de re iudic. Et argumentum ab alimentis ad piam causam. Roma. in repet. authent. similiter. in vj. speciali piæ causæ circa iudicia. Et cætera omnia: nam si ea sigillatim persequi vellem, dies me potiùs deficeret.

216 *An uxor possit diuidere rẽ communem.* ¶VIGESIMOSECVNDO quæro, an vxor poterit, sine cõsensu mariti res suas cõmunes cum sociis diuidere. Et breuiter dicas, eam non posse. Nam prohibitus vendere aut permutare censetur prohibitus diuidere. Vnde minor non potest sine decreto diuidere eas res, quas sine decreto

non

non potest vendere,aut permutare.l.non solùm.C.de præd.minor.& l.j.& ibi Bald.col.ij.versicu. deinde opponitur.C.si aduers.transac.Diuisio enim vicem emptionis,aut permutationis obtinet: vt de primo est text.in l.j.& ibi Docto.C.com.vtriusque iudi. De secundo, in l.cùm pater.§.hæreditatem post mortem.& ibi Bart.& Bal.ff.de leg.ij.& latè diximus in nostro tractu Retractuum, titu.j.§.xxxij.glos.j.num.88.incip.quid verò in hac specie. Dubium autem non est,quin contrahat,qui vendit & permutat:ergo & qui diuidit.

217 ¶VIGESIMOTERTIO quæro,an & vxor possit commodare inscio, siue non consentiente marito. In qua re diutiùs hîc immorandum esse, operæpretium non ducimus,quando habemus tex.id non obscurè definientẽ in l.si constituto.§.si vxor. & ibi Doct.ff.solu.mat.& Flor.in l.pen. ff.ad leg.Aquil.ex quibus facilè intelliges,quid hîc dicendum sit in casu nostræ consuetudinis.

An commodare.

218 ¶VIGESIMOQVARTO quæro,an & vxor possit,inscio marito,eleemosynam largiri? Glos.in c.quod Deo,in verbo,hunc,& ibi Archi.xxxij.q.v.dicunt, quòd de rebus dotalibus non potest, quoniam earum dominium penes maritum est.l.doce.C.de rei vendica. Ac ne de rebus quidem paraphernalibus,vt dicit ea glo.Nam cui vxor corpus commisit,honestum est,vt res quoq; committat.l.hac lege.C.de pact.conuent.& c.vlt.de donat.inter vir.& vxor.Et sequitur Alber.in rub. ff.rer.amo.Hosti.autem in summa de pœni.& remis.§.quibus & qualiter.versi.quid de facientibus eleemosynam,ibi,quid de vxore,hanc rem latiùs tractat:quem tu omnino vide, atque Ioan.And: & Panor.in c.si quis.de furtis.Bartol.in l.j.in vlti.q.ff.rer.amo. & Bald.generaliter loquentem de prohibito alienare,in l.si sponsus.§.concessa,le ij.ff.de donat.inter vir.& vxo.Floria.in l.pen.ff.ad leg.Aquil Card.Florentinum in Cle.ij.versi.sed tales,in vj.quæst.de vit & honesta.cleri.Panor.in disput.incip.Sempronius clericus.col.v.versicu.item vxor de bonis.Barba.in c.quod quibusdam. col.ij.de fideius.& in c.cæterùm.col.vlti.de deci.Ioan.Lup.in repet.rub.de donat.inter vir.& vxo. §.xlviij.col.ij.versic.ex istis etiam infertur. Et è Theologis D.Thomam 2.ij.q.xxxij.arg.viij.& in 4.Sentent.dist.xv.artic.r.4.7.per totum:& in opusculo 83.cap.17.& Antu.Floren.in iij.parte suæ Summæ,titu.j.c.24.versi.xvij. Ita vt non prætermiserim quod de muliere forti scribitur Prouer. 31.eodemq; vlti.cap.Manum suam aperuit inopi,& palmas suas extendit ad pauperem.

219 ¶Si autem vis scire de monacho,an scilicet inuito aut inscio Abbate,possit id facere (nam & hoc proximè accedit ad nostram quæstionem) vide glo.in cap.non dicatis,in verbo,possidere:& ibid. Archi.col.ij.versi.ita nec obstat.xij.quæst.j.& glo.in Cle.ij.§.sed & tales.in verbo,conuertendum: & ibid.Zenzel.Matth.Card.Flor.in iij.& iterum iiij.& v.quæst.& Imo.col.vlti.illius Cle. in duobus locis,de vit.& honest.cler.Hosti.in Summa,de pœnit.& remis.d.§.quibus & qualiter.versicu. quid de facientibus,post princ.ibi,sed nunquid monachus.Guli.Laud.in Cle.ad nostram,de censib.Alberi.in authen.ingressi,col.vlti.C.de sacrosan.eccle.Henric.Boh.in cap.ad aures, per totum id cap.& ibi Aegid.Bellame.col.ij.versi.quærit & tractat,de tempo.ordi.Cardin.Flor.in Clem.etsi principalis,in xix.quæst.de rescript.& D.Thomam,vbi suprà,in j.loco.

Quid de monacho.

220 ¶VIGESIMOQVINTO quæro,vtrum vxor, quæ contrahere non potest sine marito ex nostra consuetudine,saltem possit promittere id ipsum facere. Cuius quidem quæstionis decisio ex his pendet,quę longè lateq; tractauimus in nostro Tractatu Retractuum,titu.ij.in fin.in v.quæst. præsertim verò num.30.incip.& hæc quidem & num.45.incip.nunc ad Bal.veniamus. & nu.52. incip.dies me deficeret. Quibus addes,hanc nostram quæstionem in specie fuisse decisam à Carolo Ruino consi.cxlv.circa primum.col.ij.versic.sed his non obstat,lib 1.vbi loquitur de statuto Florentino, quod interdicit mulieribus rerum suarum alienationem sine consensu mariti:dicitq; & promissionem alienandi censeri esse interdictam,cùm per eam ad ipsam perueniatur,per l.oratio.ff.de spons. Ad quam rationem adde,quæ & nos diximus suprà nu.186.nec id certè. Et idem quoque in eadem specie respondit Philip.Deci.consi.cccccij.ex duobus,col.j.

An promittere facere contractum.

221 ¶VIGESIMOSEXTO quæro,an mulier patrona ecclesiæ possit præsentare,vel ad id faciendũ procuratorẽ constituere sine consensu mariti, stante hac nostra consuetudine.Et hanc certè quæstionem posuit Cæsar Lambert.in Tracta.de Iure patro.in ix.art.iiij.q.prin.j.partis lib.2. Et postquàm in principio conclusit,prohibitum contrahere , non posse constituere procuratorem ad id faciendũ:de quo & nos diximus suprà in xvj.q.tamen postea decidit,eam posse per se sine marito præsentare,aut ad id faciendũ procuratorem cõstituere,per ea,quæ,vt dicit,latè dicũt moderni,& maximè Fel.in c.eccle.S.Mariæ,col.28.vers.quartus casus.& seq.vers.bene facit,quod no.de cõsti.

An præsentare ad beneficium.

222 ¶Nam & aliàs videmus in fortiori,vt videtur,casu , patronum impuberem posse præsentare sine autoritate tutoris.& puberem sine autoritate curatoris,vt voluit Barth.Brixi.in sua disput.Domi. incip.tutor cuiusdam,per multa, quæ illic allegat. Et Paul.Eleaz.in sua 4.disputat.incip.patronus ecclesiæ,col.ij.Archi.in cap.decernimus.in princ.xvj.q.vij. Ioan.And.in ca.ex eo,in verbo, suffragium,col.ij.& ibi quoque Domin.col.quoque ij.de elect. & alij plurimi, quos tibi latè cumulauimus,ad aliud tamen propositum,infrà in glo.vlti.num.6.vbi videre poteris.

Patronus impubes præsentare potest.

223 ¶POSTREMO illud quæremus,Quid,si vxor verè non cõtrahat,sed fingatur à lege cõtraxisse? Verbi gratia,mulier primo marito dotem constituit,& illo mortuo alteri nubit,nulla dote constituta:tamen fingit lex,eandẽ dotem,quæ primo constituta fuerat,huic quoque constitui,per l.dotem.& l.Diuus.ff.de iure dot.& l.cùm maritus.§.Titius.ff.de pact.dot.& l.pen.§.vxor.ff.sol.matr. Cyn.in auth.sed quamuis.in iij.q.C.de rei vxor.acti.Bart.in disputat.incip.mulier,in princ.soluti.

Quid si uxor verè non contrahat, sed à lege fingatur contrahere.

cum simi. Aut fac esse statutum vt mulier nupta, quæ nullam certam dotem constituit, censeatur omnia bona sua in dotem dedisse, cuiusmodi sunt quædam statuta Italiæ. Vtrùm igitur mulier, quæ à statuto prohibita est cõtrahere, vel alienare sine consensu propinquorũ, aut alterius, censebitur dotẽ præcedẽtis matrimonij ex lege, vel omnia bona sua ex illo statuto in dotẽ cõstituisse?

224 De eadem re. ¶Quæ quidem species adaptari non potest huic nostræ consuetudini, requirenti consensum mariti, vt pote cùm hæc mulier secundò nubens, tunc cùm nubit, nondum maritum habeat, cuius consensus adhiberi possit, sed tantùm ad aliorum consensum pertinet. tamen si sit casus, in quo id euenire possit, respectu consensus mariti (quem nos lectoribus cogitandum relinquimus) id non erit omnino inutile, imò verò semper vtile erit in illis statutis Italiæ nostro similibus. Igitur Carol. Ruin. de hac re interrogatus, consi. lxj. ex themate. col. iiij. versicu. tertiò, principaliter, lib. 3. respondit valere istam tacitam ex lege vel statuto constitutionem, non obstante statuto prohibente mulierem contrahere: nempe quod intelligi debet, cùm mulier verè contrahit, non cùm fictè, per l. iij. §. hæc verba, & ibi nota. ff. de negot. gest. & l. vlt. C. de his, qui veniam ætatis, impet. & latè per Imo. & recentiores in l. j. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Falci. & in l. Gallus. §. quid si is. ff. de libe. & posthu. Cui adde, quod suprà diximus, nu. 192. incip. etsi aliter.

225 De eadem re. ¶Et licèt (inquit Carolus Ruin.) contra id facere videatur, quod scribit Paul. Castr. in l. si mulier. ff. solu. matri. quòd si ex statuto mulier quæ nupsit, censeatur omnia bona sua dedisse in dotem, si quæpiam mulier primò dotata nubat, dote aliter non constituta: id statutum intelligitur, nulla dote constituta, tacitè vel expressè, verè vel fictè. Et sic vult Paul. quòd statutum loquens de dote constituta, intelligatur etiam de hac tacita & ficta constitutione. Tamen (vt Ruin. dicit) in illo Pauli casu non derogatur iuri communi, intelligendo casum fictum, vt hîc fieret, si hoc pacto statutum huiusmodi intelligeremus.

226 De eadem re. ¶Ego verò (vt dicam quod sentio) non admodũ moueor illa Caro. Rui. ratione, qua nititur probare statutum huiusmodi intelligendum de cõtractu vero & proprio, cùm suprà in prima quæst. huius glo. & aliis multis apertè ostenderimus, id nostrum statutum procedere etiam in contractu improprio, ficto, & præsumpto, cùm eadem est ratio. Tamen cùm hic cõtractus, de quo loquitur Rui. fit ex consequentia, & veluti quadam necessitate legis, vel statuti idem omnino censeo cum Ruin. per multa, quæ diximus in gl. viij. nu. 23. quæst. præsertim verò nu. 197. inci. nec hinc longiùs.

GLOSSA SEXTA, IN VERBO *Consentement*.

1 Cõsensus semper præstari potest. SI HOC solùm verbo, consensus, vsa fuisset nostra consuetudo, nec adiecisset verbum, autoritatis, cùm dicit, *& autorité*: fortassis dici potuisset, maritum huiusmodi consensum potuisse non solùm in ipso actu, sed & antè & pòst adhibere. Hoc enim dicunt nostri legum interpretes inter simplicem consensum, & autoritatem interesse, quòd consensus semper, scilicet ante, & post actum, nedum in ipso actu præstari potest: autoritas autem solùm in ipso actu, aut confestim pòst accommodari debet. Vt de primo est tex. in l. vlt. ff. ad S.C. Maced. & in l. j. §. prodest. in 2. respons. ff. quorum lega. & in c. cùm nos. de his quæ fiunt à præla. & in c. cura. ibi, aut Episcopi posteà habuerit consensum. & iterum in cap. suggestum. & vtrobique Pann. in vlti. not. de iur. patr. & voluerunt omnes, præter Raph. Co. in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquir. hære. & Ang. consil. lxxxvij. spurius naturalis, col. ij. & plerique ex his, quos seq. versi. citabimus.

2 Autoritas tantùm in ipso actu. ¶De secundo est etiam text. in l. obligari. §. tutor. ff. de autor. tuto. & in §. tutor. Instit. eo. tit. & sentit glo. ordi. in c. edoceri. & ibi Collect. & Bald. col. iij. versi. dico, quòd ea. & Panor. in vj. q. & Feli. col. ix. versi. sequi potest consensus, & alij, extrà de rescrip. Inno. Bal. qui de hac re adducit tres rationes, Anto. & alij, in c. cùm consuetudinis. extrà de consue. Inno. Io. And. & Domi. in c. 1. de reb. eccle. non alie. lib. 6. Archi. in c. quidam. col. ij. versic. & nota quòd differentia est, xviij. q. ij. Cy. Bar. Bal. Paul. Cast. & alij in l. cùm non solùm. quę est vlti. §. necessitate. C. de bon. quæ liber. Bart. in d. l. obligari. §. tutor. ff. de autor. tuto. & in l. tam is qui. §. j. ante fin. ff. de donat. causa mort. & in d. l. si quis mihi bona. §. iussum. vbi & alij Doctor. ff. de acquir. hæred. & in l. si autem. ff. de aqua pluu. arcen. Bald. in d. l. vlt. §. sin autem. C. de bonis quæ lib. & in l. cùm ipse. col. ij. versi. extrà quæritur. C. de contrah. emp. & in l. j. col. ij. versi. tertiò opponitur. C. si seru. exter. & in l. quid ergo. in secunda lectu. in prin. ff. de his qui no. infam. & in l. j. col. antepen. versi. extrà quæritur. C. qui admit. & in l. si vxorem. ante fi. C. de cond. inser. in l. ij. C. de ser. reip. ma. & in c. quia propter. col. ij. versi. & not. quòd ad capitulum, extrà de elect. & in c. quæ in ecclesiarum, col. ij. versi. in assensu. ext. de consti. & in cap. 2. extrà de pactis, & in c. 1. col. j. tit. de alie. feu. pater. & consi. cccclxxv. quidam Labbas, col. ij. lib. 1. Ange. in l. j. §. quæsitum fuit. & ibi Alex. col. iiij. & iterum col. v. ff. ad Trebel. Petr. Anchar. consi. cccxxxvij. de efficacia, col. j. Card. Flor. in Cle. j. in prin. de supplen. negli. prælat. & in Cle. j. §. verùm. ad fin. & ibi Imo. col. iiij. versi. sed quæris hic, de hæret. & consi. lxij. in ecclesia, col. ij. versi. in eo autem. Collegium Paduanum inter consil. eiusdem Cardi. qui illud dictauit, consil. xxix. iudex. col. pen. versi. sic diximus, quod item ponitur inter consi. Pet. Ancha. consi. ccviij. & Anto. Imol. & Panor.

& Panor.in d.c.cùm nos.de his quæ fiunt à prælat. Anton.consi.32.pro examinatione,col.3.versi. in cõtrarium videtur.Pan.in sua dispu.incip.Augerio,col.3.versi.tertiò probatur,& iterum col.7. versi.ex quibus verbis clarè innuitur,& multis seq.& iterum.col.12.versic.tertiò probatur, & col. seq.versi.circa hoc distinguebant, & alibi sæpe in ea disputa.Iaco.Aluar.in cap.1.col.antep.versic. quæro an consensus,tit.de prohib.feud.alie.per Fed.Pau.Ca.consi.406.satisfaciendo.in 6.dubio, lib.1.& consi.253.super primo dubio,lib.2.Rom.consi.356.circa primũ,in 2.dubio.Alex.consi. 116. quoad præsens col.2.versi.& differentia,lib.1.Barb.consi.61.à Ioue principiũ,li.3.& consi.60.præclarè scriptum est,col.4.versi.quinimo plus dico,lib.4.& Firmia.in tract.de Episcopo , in quarta parte,lib.4.in 35.q.Calc.consi.56.in causa dominæ,col.2.versi.tertiò pro ista sentẽtia.& nouissimè Philip.Dec.in c.cùm accessissent.col.7.versic.vltim.in hoc primò,de consti. & consi.172.in causa venerabilis,post prin.& iterum col.vlt.Et in multis ex dictis locis inuenies, quid etiam in cõsilio, præsentia,decreto,conscientia,mandato,iussu,licentia,vt nostri appellant.

3 ¶Sed hoc non semper perpetuũ est,quin fallit,quando consensus requiritur pro solennitate , aut forma actus:tunc enim posteà interuenire non potest,sed debet in actu ipso adhiberi,per text.in c.auditis.iuncto c.quia propter,de elect.& voluerunt Inno.& apertius Ant.Imo.& alij in d.c.cùm consuetudinis.de cõsue.Cy.& Bal.in d.l.vlt.C.ad Maced.Io.And.in d.ca.1.de reb.eccle.non alie. Bal.d.l.1.qui admit.& in d.l.quæcunque.& in d.l.vlt.§.necessitate.C.de bo.quæ lib.& in repet.l.1. col.5.versi.iuxta hoc quæro incidenter.C.de sacrosanct.eccles.& in d.l.1.in 3.oppos.C. si ser.exte. & in cap.2.tit.de feud.sine cul.non amit.Ang.in l.Titius.in fi.prin.ff.quib.mod.pig.vel hypo. sol. Anto.Imo.& Pan.in d.c.cùm nos.de his quæ fiunt à Præla.Imo.Pau.Cast. Alex Fran.Aret.in d. l.si quis mihi bona.§.iussum.ff.de acq.hære.Rom.consi.54.visis circa id,col.j.versi. & primò , per glo.vlt.in c.quàm sit.de elect.lib.6.Alex.d.consi.116.lib.1.Soc.consi.87.in præsenti consultatione, col.2.versi.præterea differentia magna est,lib.1.Et facit quod voluit glos.in l.2.C.de iure fisci,lib. 10.& in l.liœt.ff.de iudi.& Inno.in c.prudentiam.de offi.delega.& Specu.in tit.de sen.§.sequitur. versi.quid si sunt duo,& versi.seq.& Bar.in l.si vni.in fi.ff.de re iudi.

Cõsensus formæ & solennitatis in ipso actu interponi debet.

4 ¶Et est ratio,quia,vt pulchrè dicit Bal.in d.c.1.col.1.tit de alie.feu.pater indiuiduum est,quicquid ad solennitatẽ exigitur,id est,ab actu diuidi,& separari non potest:vt est textus,licet non allegêt, in l.cùm autoritas.C.de testa.& in l.hæredes palàm.in fin.ff.eod. Et actus formalis est indiuiduus, quia forma est indiuidua.l.furiosum.vbi Bart.& alij not.C.qui testa.fac.poss.cum aliis multis concordan.à me collectis in Tractatu Retractuũ,tit.1.§.1.glo.21.in verbo.*en telle quantité*.nu.12.incip. sed & ea res. Et vt præterea dicunt Card.& Imo.in Cle.causam.§.pen.de ele.quæ sunt de forma, vel substantia, debent esse contemporanea, & simul explicari.l.cùm hi.§.si Prætor.ff.de transact. Et propterea cùm actus ex defectu solennitatis corruit,non potest posteà cõfirmari ex interuẽtu ipsius solennitatis,vt no.Io.And.in c.2.de vsur.lib.6.& Bart in l.filio præterito.ff.de iniusto testa. & in l.1.§.sed si filius.ff.de leg.3. Et hoc quidem verũ est,quicquid conatus fuerit latè contrarium probare Maria.consi.15.visis prædictis publicis instrumẽtis,col.14.& seq. Sed videbis tamen posteà , quomodo id sit intelligendum nu.ab hinc 5.& duobus seq.

Indiuiduum est quod solẽnitatis est. Forma indiuidua.

5 ¶Est autem omnium fermè sententia,tum demum consensum non videri ad solennitatẽ requisitum,quando actus priuatim tangit cõmodum vel incommodum eius,qui debet cõsentire, nec propter aliud consensus illius requiritur. Ideóque post actum potest interponi,secundũ Bar.in d. §.sed si filius.per text.in d.l.filio præterito.& l.si impubes.in fi.ff.de Carbo.edict. Et idem quoque voluerũt Imo.& Domi.in d.c.cùm consuetudinis. Pau.Ca.in l.si cùm dotem.§.eo autẽ tempore, col.2.ff.sol.mat.& Rom.d.consi.54.& Felin.in d.c.edoceri.loco suprà citato,de rescript.

Cõsensus quãdo ad solẽnitatẽ requiratur & quando nõ vide nu.7.

6 ¶Nec refert,quantum ad hoc,an dispositio vtatur verbo,cõsensus,an verò autoritatis:quia sicuti consensus pro autoritate plerumque accipitur,secundum subiectam materiam, vt apparet ex his quæ nunc diximus,& ex nota.per Pan.in c.quoties,de pactis.ita & autoritas etiam pro simplici consensu,qui potest interuenire post actum,secundum subiectam materiam sæpius accipitur, per textum in d.c.cura.de iure patro.quem textum ad hoc ponderat Antonius in d.c.cùm consuetudinis,col.vlt.& Fran.Are.in d.§.iussum.col.antepe.Sic etenim videmus,quòd verbũ,iussus,quod est eius naturæ,vt procedere debeat, per not.latè in d.§.iussum.tamen propter subiectam materiam impropriatur,& capitur pro simplici consensu,qui sequi potest:vt in cap.si quis miles. & ibi Bal.qui hoc not.tit.de feud.sine culpa non amit.

Consensus & autoritatis appellatio ex subiecta materia intelligitur.

7 ¶At si requiratur consensus eius,cuius priuatim nihil interest actum geri,videtur requiri ad integrandam (vt nostri loquuntur)& legitimandã personam illius,qui actum ipsum facit:& propterà videtur esse de forma & solenitate,& habet vim autoritatis,nec potest post actum interponi: vt voluerunt vltra dictos Docto.Bart.in l.si quis mihi bona. §.iussum.& ibi omnes recentiores.ff.de acquir.hære.per l.quid ergo.in prin.ff.de his qui not.infam.& Bal.in d.l.1.C.qui admit.& in d.l.si vxorem,col.2.versi.ex quibus videtur concludi.C.de cond.inser.Antonius in d.ca.cum consuetudinis,de consuetud.Pau.Ca.in d.§.eo autem tempore.& in l.liberorum.§.notatur.ff.de his qui not.infa.Panor.in d.sua disputatione,incip.Augerio,non semel & consi.40.factum in effectu sic proponitur,in 2.dubio,libr.2.dubio,libr.2.& Alex.in d.l.1.§.fuit quæsitum.col.4.& iterum 6.ff.ad Trebel.& Franc.Are.in l.2.§.voluntatem.col.1.ff.solu.matri.

Cõsensus eius cuius priuatim non interest,solennitatis est.

8 ¶Ex quo plerique inferunt ad casum fermè similem nostræ consuetudini,quòd si statutũ requi-

Cõsensus pro

pinquorũ requisitus in cõtractu, debet in ipso contractu interponi.

rat consensum duorum consanguineorũ, in contractibus mulierum, vel minorũ, cùm talis consensus videatur exigi ad integrandã personam, vt ibi volunt, debet interponi in ipso cõtractu, nec satis esset, quòd posteà interueniret. Ita voluit Bal. in d. l. 1. col. antep. C. qui admit. & in rubr. C. de resc. vend. post medium. Anto. & Imol. in d. c. cùm cõsuetudinis. Imol. in d. c. cùm vos, de his quæ fiunt à Præla. Card. in c. vlt. de maio. & obe. Rom. in d. l. si quis mihi bona. §. iussum. & ibi etiam Alex. col. 3. ff. de acqui. hære. & ipse Ro. in d. consi. 54. Panor. in dicta disputatione, Augerio, col. 8. Pau. Ca. in d. l. liberorum. §. notatur. ff. de his qui not. infa. & in d. l. si eum dotem. §. eo autem tempore. col. 2. versi. secũdò not. & ibi Alex. col. 1. ff. sol. matri. Idem Paul. etiã loquens in statuto, huic nostræ consuetudini simili, in d. l. vlt. §. necessitate, col. pen. C. de bon. quæ lib. Barb. in cap. causam matrimonij, in vlt. char. extrà de offi. deleg. & in c. cùm in iure, col. 27. eo. tit. & in repe. rub. de fide instrum. in 13. char. Alex. in d. l. 1. §. fuit quæsitum. col. 5. ff. ad Trebel. & consi. 189. viso statuto. col. 3. lib. 7. Calca. qui id dicit not. consi. 56. in causa dominæ, col. 2. versic. tertiò pro ista. Franc. Curt. senior, in repe. Auth. sacramẽta puberũ, col. 2. C. si aduer. vend. vbi ad hoc multa citat. Io Campens. in tracta. dotiũ, in quarta parte, Ias. in l. vniuersa. col. 3. in fin. & iterum col. seq. adde quòd ex ea. C. de precibus Imper. offer. & in l. 1. §. qui præsens. col. 2. versic. hinc est, quòd si ex forma. ff. de verb. oblig. Hippoly. Marsi. in sua Practica causarũ criminaliũ. §. diligenter. nu. 185. Sed hoc, vt videmus, ex eo dependet, an huiusmodi cõsensus requiratur ad legitimationẽ personę, nécne. De quo dicemus posteà ante finem huius glo. Et hæc erunt vice primæ fal. ad ea quæ in principio huius glo. diximus, consensum interponi posse & ante, & post actum: autoritatem, non nisi in ipso actu.

Autoritas habens vim confirmationis, post actũ interponi potest.

9 ¶Fallit secundò quando autoritas, siue consensus autoritatis interponitur vice cuiusdam confirmationis siue approbationis, quia tunc potest sequi actum, sicuti & confirmatio, vt dicit Bal. in d. l. 1. C. qui admit. quod & idem voluit in effectu idem Bal. in d. l. 2. C. de ser. reipubli. ma. cùm dicit, quod quando autoritas requiritur ad executionem, id est, approbationem, potest interponi ex interuallo, per l. vlt. C. arbit. tut. & sequitur Rom. consi. 5. idem in præfata. & rursum idem Bald. in l. quæcunque. C. de bo. quæ libe. Et propterea scribunt Dy. Cy. Bald. Imo. Rom. Alex. Fran. Aret. & omnes, solo Ang. reclamãte, in d. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de aqui. hær. quòd stante statuto, quòd syndicus non possit creari sine autoritate Potestatis, potest sequi hæc autoritas, quia est vice confirmationis. Sequitur Feli. in d. c. edoceri.

Autoritas post actum interposita, præsentibus partibus facit eũ valere ut ex præsenti.

Donatio ex interuallo insinuata, valet à tempore insinuationis non donationis.

10 ¶Imò plus dicit Bal. d. consi. 475. quidam I. abbas, col. 2. versi. quæro igitur, si celebrato, lib. 1. quòd si celebrato contractu super re ecclesiæ, sine autoritate Episcopi, quæ interuenire debuit in ipso contractu. ambæ partes postea coram Episcopo petant contractũ confirmari, & Episcopus causa cognita confirmet, valebit huiusmodi confirmatio, per l. 1. §. solent. ff. quan. appel. sit. & l. si. quis. C. de Decur. lib. 10. & d. c. cura. de iure patron. Nam tunc partes videntur denuò contrahere in præsentia Episcopi. Quia cùm aliquid substãtiale adiicitur contractui, videtur cõtractus denuò renouari. l. pacta conuenta. §. Paulus. ff. de contrah. empt. & l. iuris gentium. §. adeò. ff. de pact. Sicuti in simili dicimus, de donatione, quæ vltra summã legitimam non valet, nisi insinuata fuerit coram iudice præsente, & autoritatem interponente, vt not. Guli. Cun. in l. illud. C. de sacrosanct. eccles. Et tamen si præcedat donatio, & vtraque pars eam præsentat iudici, ea reconualescit, vt ex nunc. quia retro factum trahitur ad præsens. l. obseruare. §. vlti. ff. de offi. Procon. & hoc tenet Bart. in l. Modestinus. ff. de dona. Secus si vna pars tantùm peteret confirmationẽ, altera absente: quia quod nulliter factum est, non conualescit. Hæc ille. Qui & idem propemodum voluit consi. 221. primo quæritur, in tertio dubio, lib. 1. & in c. 1. col. 2. versi. verùm decretũ, extrà de confirm. vti. vel. inuti. & Ludoui. Bolo. consi. 59. Titius, col. 4. versi. & si diceretur. vbi respondet rationibus Imol. contrarium tenentis in d. c. cum vos, extrà de his quæ fiunt à Præla.

11 ¶Sed hæc velim intelligas, vt etiã satis diximus ex Bald. vbi suprà, vt scilicet huiusmodi autoritas posteà interposita actum validet: non quidem vt retro trahatur ad tempus ipsius actus, sed vt valeat ex hoc tantum tẽpore autoritatis præstitę. Quod & nũcupatim voluit idẽ Bal. in d. c. edoceri, col. 4. versi. videtur quòd si durat. C in d. c. 1. vbi suprà, de confir. vti. vel inuti. & vtrobique per d. l. obseruare. §. vlt. ff. de offi. Procon. & Saly. in l. vlt. col. quoque vlti. versic. sed qui non simul. C. ad S. C. Maced. vbi id intelligit, modò is qui priorem actum fecit, in consensu permaneat tempore autoritatis: aliàs nullo modo valeret. & Anto. in d. c. cùm cõsuetudinis, col. 2. versi. aduerte tamen, extrà de consuetudine. Lucas Pen. in l. 2. col. 1. versi. sciendum est etiam. C. de iure fisci. lib. 10. vbi & alia quædam allegat. Pan. in d. c. cura. de iure patro. Franc. Aret. consi. 127. eximie domine, col. 2. Philip. Dec. in l. semper qui non prohibet. col. 3. versi. quartò regula. ff. de regu. iur. & cõsi. 367. viso puncto, col. 2. versi. quia respondetur. & ante hos omnes Inno. in c. 1. circa medium, de eo qui dux. in mat. quam pol. per adulter. Et hæc erunt vice tertiæ fal. eius quod dictum est, autoritatem non nisi in ipso actu interponi posse: vt scilicet is actus valeat, non à tẽpore ipsius, sed à tempore autoritatis interpositæ: ita vt tanquam nouus actus valeat.

Autoritas post actũ interponi potest si ei utilis sit, cui præstari debet.

12 ¶Fallit igitur quartò, vbi actus est vtilis ei, cui debet autoritas accõmodari: quia tunc potest præstari post actum, vt dicit Panor. in d. c. edoceri. quem sequuntur Barb. & Feli. ibi & Soc. d. consi. 15. col. 14. versicu. & pro prædicta sententia. De qua re omnino nihil dubitandum est, quia etiam sine autoritate valet contractus hoc casu, vt dicam postea latissimè, in glo. 8. in verbo, *de son mary*, in 8. q. Et vide etiam quæ dixi supra nu. 5. incip. est autem omnium.

¶Fallit

13 ¶Fallit quintò de æquitate Canonica, quæ non considerat rigorem Iuris Ciuilis, exigentis huiusmodi autoritatem in ipso actu, per c.dilecti.de iudic. Et ita expressè voluit Soci.d.consi.15.col.14.versic.vel potest secundò responderi. Sed an hoc sit verum, videant cæteri, quia mihi hoc videtur esse contra mentem omnium text. Iuris Cano.supra allegatorum & id solus Socin. quod nunc meminerim, tenuit.

Autoritas de æquitate Ca. sequi potest.

14 ¶Fallit sextò, vbi aliquis tanquã procurator eius, cui autoritas præstari debet, actum ipsum fecerit: quia tunc licèt in ipso actu confecto ab eo, qui se dicit procuratorem, non interuenerit autoritas, potest tamen is de cuius negotio actum est, postea ratificare cum autoritate, quæ ab initio interuenire debuit. Verbi gratia in casu nostræ consuetudinis, aliquis nomine procuratorio mulieris contraxit cum alio, nec in hoc contractu interuenit autoritas viri, postea tamen mulier ipsa cum autoritate viri illum contractum ratificat: satis est, ex eóque comprobatur contractus factus à procuratore. Ita notabiliter cõsuluit in simili fermè casu Domi.non is quidem, cui Gemi.cognomentum est.sed alius inter consi.Bal.consi.499.circa primum dubium videtur dicendum, in 2.dubio, libr.2.multa ad hoc allegans, quæ quisque videre potest. Cui in seq.consil.subscripsit ipse Bal. Et idem quoque expressè voluit Bar.in l.si procurator.col.2.versi.quæritur, & ista est pulchra quæstio.ff.de cond.inde.ad hoc quoque allegans l.3.§.1.ff.rem rat.hab. quod dicit tenendum menti. Et sequitur Alex.in l.de pupillo.in prin.quam legit cum §.vlt.l.præcedẽtis.ff.de noui ope.nunt.ad hoc etiam allegans tex.in l.si pupillus.in prin.ff.de noua.

Autoritas interposita in ratificatione actus gesti à procu. sine autoritate, facit eum valere.

15 ¶Fallit septimò, vbi is, qui sine autoritate actum fecit, in quo requirebatur autoritas, illum postea iterum facit, aut ratificat, cum autoritate requisita: certè ex hoc confirmatur primus actus, vt ad cuius tempus retrò trahitur secundus actus cum autoritate factus. Ita voluit Bar.in d.l.de pupillo.in prin.& post eum Ang.& Imol.ff.de noui oper.nun.arg.§.si quis ipsi Prætori.qui est in eadem l. Quod dictum licèt Ro.ibi repræhendat, motus quia autoritas debet interuenire in actu, nec retrò trahitur, per tex.in d.l.obligari.§.tutor.ff.de auto.tuto.cum concord.suprà adductis: tamen Alex.& Ias.sequuti partes Bar.huic statim occurrunt, dicúntque verum esse, autoritatem per se non trahi retrò, sed cum secundo actu retrò trahi, vt videlicet per illam primus actus effectum habeat, per d.§.si quis ipsi Prætori. Sed & respondet Ias.alteri rationi Hierony.Tort.qui conatur tueri sententiam Ro.vt ibi videbis per eum. Ego verò multum de hac re dubito, per ea quæ suprà diximus nu.10.& seq. Nam quod hi dicunt, hîc autoritatem non retrò trahi ad priorem actum, sed ipsum priorem ad secundum trahi: nihil video, præterquam verborum differentiam: nam quantùm ad rei effectum, nihil hæc inter se differunt. Verũ arbitror hunc secundũ actum factum cum autoritate necessaria valere, vt actum quidem per se, nulla scilicet prioris ratione habita, qui omnino nullus erat, nec impediebat, quin de integro res ipsa legitimè conficeretur.

Quid si interponatur in ratifi.facta ab eo ipso qui actum fecit.

16 ¶Sed qvid secvndo, pone quòd huiusmodi cõsensus sine autoritate possit præstari, post contractum factum ab vxore, vxor autem, quæ sine consensu mariti contraxit, postea reuocat, antequam maritus consenserit: an poterit nihilhominus ipse maritus consentire, ad hoc, vt valeat huiusmodi contractus? Dic quòd non, per id quod in simili dicit Bar.in l.tam 15.§.1.in fin.& ibi post eum Imol.ff.de dona.causa mor.quòd ad hoc, vt donatio, quã fecit filius sine cõsensu patris, accipiat robur ex sequẽti consensu patris, debet filius perseuerare in eadem voluntate, per no.per eumdem in l.in mortis.ff.eod.tit.& sequitur Pau.Cast.consi.438.quantùm ad primũ quæsitum, in 1.dubio, lib.2.& Angel.Aret.in §.1.col.2.Instit.quibus non est permiss.facere testa.

An vxor quæ sine viri consensu contraxit, possit reuocare, vt postea vir cõsentire non possit.

17 ¶Nisi diceres, quòd Bar.vbi suprà, loquitur in donatione causa mortis, quæ aliàs semper potest reuocari vsque ad mortẽ: quod non procedit in cõtractibus, per l.sicut.ff.de act.& obli. Nihilominus tamen ego idem sentio, etiam in cõtractibus, quia cùm in hoc casu fiant contra hoc nostrum statutum, vel consuetudinem, potest ipsa mulier nondum consensu viri interposito, liberè ab eo recedere, per l.iubemus.§.sanè, & l.1.& ibi Doct.C.de sacrosanct.eccle.& l.quemadmodum. C.de agri.& censi.lib.11.cum concord.alibi à me adductis. Et ita expressè in statuto disponente, quòd filius non possit se obligare sine consensu vel licentia patris, tenuit Salyc.in l.vlt.col.etiam vlt.C.ad Macedo.vbi tamen nihil allegat.

De eadem re.

18 ¶Qvid avtem et tertio, retenta eadem opinione, si vxor quæ sine consensu mariti contraxit, decedat antequam maritus cõsenserit, nunquid potest post mortem illius maritus consentire ad hoc, vt valeat? Dic quòd non, vt in simili consuluit Pau.Castr.in d.cõsi.438.in 1.dubio.lib.2.hac ratione motus, quia vxoris volũtas est iam extincta l.4.ff.loca.ergo in ea non potest dici perseuerasse. Et quia actus sine consensu, qui interuenire debuit, nõ fuit à principio validus, sed poterat validari ex futuro cõsensu, & ita erat interim in pendẽti. Siue ergo sequuto cõsensu actus ipse primus cõfirmetur, vt ex tunc, & sic actus trahatur ad cõsensum: siue vt ex tunc, & sic actus trahatur ad primũ actum, vtrunque fit per quandã fictionem, quæ dicitur translatiua: quia vnum tempus transfertur, siue trahitur ad aliud, iuxta plenè no.per Bart.in l.si is qui pro emptore.ff.de vsuc. In qua fictione requiritur habilitas extremorum, id est, quòd omnia sint in eodem statu, ita quòd actus possit de nouo, & tunc fieri, cùm consensus interuenit, secundum Bar.ibidem, & probatur in l.qui balneum.§.Titia prædium.ff.qui pot.in pig.hab. Ideò requiritur, quòd is qui fecit primum actum, viuat eo tẽpore, quo actus ex secuto consensu approbatur: quia tunc posset actus de nouo fieri: non etiam cùm is, qui fecit, mortuus est.

An vir post mortẽ uxoris possit cõsentire contractui illius.

Adde,

19 ¶Adde, quod ad hanc nostram consuetudinem priuatim pertinet, quòd mortua vxore, maritus quondam illius definit esse maritus illius, cùm matrimonium morte alterius dissoluatur, vel testimonio D. Pauli, 1. ad Cor. 7. & legum nostrarū, in §. deinceps. in Auth. de nupt. cum si. Et ita quidem dissoluatur, vt etiam si resurgat, qui mortuus est, non recuperet coniugem, vt voluit glo. in c. licitè. 32. q. 5. Guil. Bar. Bal. & alij in l. nam ad ea, ff. de legi. cum concord. ibi adductis per Alex. At hæc nostra consuetudo exigit consensum mariti, & per consensum sequentem non confirmatur primus actus, nisi consensus sequens eo tempore adhibeatur, quo actus primus posset explicari. l. bonorum. & ibi Bart. ff. rem rat. hab. & voluit Bal. in Auth. hodie. col. 2. versi. quæro nūquid aliud. C. de app. & Alex. consi. 78. viso & diligenter ponderato. col. 5. versi. tertiò respondeo, lib. 5. vbi ad hoc facit illum tex. sing. & iterum consi. 81. reuocatur in dubium. col. 2. eo. lib. 5. & Fran. Are. consi. 122. in causa quæ vertitur. col. 1. & Doc. sæpe.

De eadem re.

Mortuus resurgens, uxorem non recuperat.

20 ¶Sed quaero quarto, an consensus mariti posit præstari per procuratorem, nuntium, vel epistolam. Et fortè multis videbitur super hoc nequaquam dubitandum, quin fieri posit. Nam regulam habemus, vt quod possum per me expedire, possum & per procuratorem. l. 1. §. vlt. ff. de procur. & l. licèt. C. eo. & est glo. no. quam ibi no. Bart. & Ang. & alij in l. 3. in princ. ff. rem rat. hab. quæ dicit, quòd illum actū, quem potest minor per se expedire, potest & per procuratorem, cum concord. suprà adductis in glo. præcedenti. nu. 183. decimosextò. Et dicit etiam Spec. in tit. de procu. §. 1. col. vlt. versi. item generaliter, quòd omnia possumus expedire per procuratorem, quæ non reperiuntur prohibita.

An hic uiri consensus possit præstari per procuratorem.

21 ¶Verùm hoc non adeò expeditum, quin sit dubitandi materia. Igitur vt hanc rem omnibus obuiam præbeamus, breuiter dicendum est, quòd simplex consensus, qui videlicet non adhibetur pro solennitate, aut etiam autoritas, quæ sumitur pro simplici consensu, prout suprà in prima q. declarauimus, potest interponi per procuratorem, nuntium, vel epistolam. At autoritas propriè sumpta, aut etiam consensus, qui habet vim autoritatis, vt qui interponitur ad solennitatem, & integrandam personam, debet adhiberi personaliter, vt ita dixerim, nec satis est interuenire procuratorem, nuntium, vel epistolam.

Cōsensus simplex potest præstari per procuratorē.

22 ¶Quantùm ad primum, videlicet simplicem consensum, ita voluit Bar. in l. 3. ante fi. ff. de cōtrah. empt. & omnes in hoc vbique conueniunt ad hoc, allegantes, quod in simili dicitur de iussu, qui potest interponi per nuntium vel epistolam, per text. in l. si quis mihi bona. §. iussum. & ibi Bar. & alij. ff. de acq. hær. & quod scribitur in l. honores. §. vlt. ff. de Decuri. quem ad hoc ponderant Ang. & Alex. post Iacob. Bel. in l. si cùm dotem. §. si patri. ff. solut. matr. Ille tamen text. loquitur de dissensu siue contradictione. sed text. est omnium optimus in l. 2. ff. de pact. & in Clem. 1. §. verùm. vbi & hoc not. Card. Flor. de hæreti. Sed & quòd aliàs contrahi posit per nuntium vel epistolam, text. habemus in d. l. 1. in fin. ff. de contrah. empt. & in l. consensum. ff. de act. & oblig. vbi & illud optimè probatur, simplicem consensum posse per nuntium vel epistolam interponi.

Iussus quoque.

23 ¶De autoritate quoque text. est in l. obligari. §. tutor. ff. de autor. tuto. & in §. tutor. Instit. eod. tit. & voluerūt gl. Pau. Ca. Alc. Fran. Are. ac fermè omnes in d. §. iussum. Ex quibus ipse Aret. dicit etiam esse tex. no. in l. minorum. secundū vnam lec. quam Bal. ibi dicit sing. C. de præd. minor. vbi tutor non potest petere per procuratorē, vt interponatur decretum. Cuius rei (vt dicit Aret.) nulla alia est ratio, quàm quia petendo interponi decretum à iudice, ipse autoritatem præstat venditioni. Et illum etiam text. in id dicit sing. idem Are. in l. singulos. ante fin. ff. de testa. & illum quoque ad hoc ponderat Ang. in l. post mortē. §. 1. de adop. & Rom. in l. 2. ff. de offic. eius, cui mand est. iurisd. & ita eo text. non citato voluit Specul. post antiquiores in titu. de actore. §. 1. versic. sed nunquid poterit. & rursum in tit. de procur. §. 1. versi. quid ergo si constituerint.

Autoritas propriè sumpta, minimè.

24 ¶Ratio autem, quare autoritas debeat per se accommodari, est, quia debet interponi in ipso contractu, vt diximus suprà in 1. quæst. At qui autoritatem præstat per procuratorem, nuntium, vel epistolam, non videtur interponere in ipso contractu, sed antè. Nisi diceres, post Pau. Cast. in d. §. iussum. col. 2. quòd confertur in tempus ipsius actus. Sed vt dicit Aret. ibi, ante fi. hoc esset fingere de tempore ad tempus, quod non est in potestate hominis. l. si fortè. ff. de castren. pecu. & not. Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. Tamen si quis mitteret nuntium vel procuratorē ad consentiendum, cùm actus fieret, vel epistolam præsentandam tempore actus: tunc quia ille qui agit per procuratorē, nuntium, vel epistolam, per se agere videtur. l. qui autem. §. vlt. ff. de cōstit. pecu. hoc fortè posset tolerari, vt dicit Aret. vbi suprà.

Ratio eius rei.

25 ¶Sed & quòd consensus, qui præstatur per solennitatem, non posit adhiberi per procuratorem, nuntium, vel epistolam, tenet Pau. Ca. & Aret. in d. §. iussum. Mouetur Pau. ea ratione quam suprà diximus de autoritate. Allegat Aret. text. quem dicit not. in l. post mortem. §. vlt. ibi, nec per alium huiusmodi solennitatem peragere potest. ff. de adop. Sed & tu potes addere tex. in l. sicut tribus. & ibi glo. 1. ff. de arbit. vbi non sufficit, quòd vnus iudicum, siue arbitrorum, consentiat alijs iudicantibus in absentia, & per procuratorē. & tex. in l. 2. in prin. C. de his qui veni. ætat. impet. vbi quādo aliquis debet quicquam facere ad solennitatem actus, debet ipse per se facere, non per procuratorem. quem ita ponderat Ang. in l. 3. ff. rem rat. hab. Et hoc etiam voluerunt Inno. Hosti. Ioan. And. Anto. & Panor. in c. cùm desideres, extra de sentent. excom.

Consensus solennitatis per procuratorē præstari non potest.

26 ¶Cuius ratio est, quia vbicunque aliquid debet fieri ad solennitatem actus, id fieri non potest per simile

simile,per tex.in d.l.singulos,quem ad hoc not.Aret.ibi,col.2.versi.secũdò.not.ff.de testa.Et quod pro forma requiritur,non potest impleri per æquipollens,per not.per Bal.Ang.Imo.& recẽt.in l.1.ff.de liber.& posth.cum concord.ibi adductis per Alex.& Ias.& per Fel.in c.cum dilecta.col.17.versi.amplia vndecimò.de rescrip.vbi videre poteris.In casu autem statuti requirentis consensum proximorũ,non posse huiusmodi consensum præstari per procuratorem, tenuit Alex.in l.vlti.& ibi quoque Ias.vterque ad fi.C.de procu.& idem Alexan.cons.189.viso statuto,col.1.lib.7.

Solẽnitas per æquipollens nõ impletur. Nec forma.

17 ¶Et hoc quidem maximè procedit, quando ex statuto requiritur consensus alterius, sicuti in casu nostro.Nam debet huiusmodi consensus à statuto requisitus verè præstari, & propriè, non fictè,per l.3.§.hæc verba.ff.de neg.gest.cum infinitis si.Ille autem,qui per procuratorem cõsentit, non id propriè vereque facere dicitur,sed fictè,& impropriè,vt voluit Dyn.in cap.qui per alium.de reg.iur.libro 6.& Bart.in l.si is qui pro emptore.in 5.q.principali,versic.venio ad secundum.& ibi Imol.char.vlti.ff.de vsucap. Idem Bar.in l.sed si minus.§.seruus.col.2.ff.de iniur.Bal.in l.1.col.2.versic.in mandante etiam.C.de seruis fugiti.& in l.non ideò minùs.col.5.in 6.q.de accusa.cum concord.adductis per Alex.consi.65.visa quadam constitutione,col.2.libr.4.Et est bonus text.in l.1.§.deiecisse.ff.de vi & vi arma.& in l.item si obstetrix.in princ.ff.ad leg.Aquil.& in l.si pater.& ibi gloss.in verbo,ipse fecisse.ff.quæ in frau.credi.& in l.ita autem.§.gessisse.ff.de admi.tut.Nam illi text.vtuntur verbo,videtur,vt videlicet,qui per alium facit,per se fecisse videtur, quod quidem verbum fictionem importat.l.3.§.ex contrario.& ibi doct.ff.de acqui.poss.& not.Bar.in d.l.si is qui pro emptore.ff.de vsucap.cum aliis sim.

Qui per procuratorem facit,nõ propriè facere videtur.

Videtur verbum fictionem importat.

18 ¶Ex quibus videtur reddi dubia illorum decisio,qui tenent,patrem posse consentire filio agenti per procuratorem,in casu l.vlti.§.necessitate.C.de bonis quæ libe.vt ibi voluit Petr. distinguens inter maiorem filium,& minorem.Iac.Aret.Cyn.in 3.q.etiam distinguens Bar.in vlt.q.C.de bon.quæ libe.Spec.in tit.de actore.§.2.versi.sed nunquid poterit per epistolam.Bart.in d.l.honores.§.vlt.ff.de decur.per illum tex.& in l.filiusfa.in fi.ff.eod.tit.& in l.1.C.eo quoque tit.li.10.& in d.§.iussum.in fi.& ibi etiam Alexan.col.1.Bald.distinguens,vt suprà,in Auth.causa quæ.col.vlt.C.de Episc.& cleri.Alex.in d.l.si cùm dotem.§.si patri.col.2.ff.solut.matr.Quin huiusmodi decisionem expressè reprobant Pau.Cast.in d.l.si cùm dotem.§.eo autem tempore.col.pen.& Fran.Are.in d.§.iussum.col.vlt.moti,quia hic consensus requiritur ad integrandam siue legitimãdam personam filij,vt dicit gl.in d.§.necessitate.in illa quæstione,an filiusfa.possit procuratorio nomine agere in iudicio,sine consensu patris.De quo tamen ibi per Bar.Paul.Cast.latè,& alios,quos videre poteris,quia ex hoc pendet veritas huius decisionis.

Pater an possit per procur. consentire filio agẽti.

19 ¶Sed si tenueris opin.Pau.& Aret.eam limita procedere,nisi pater esset relegatus, aut cui aliàs in ciuitate esse non liceret,quia tunc posset consensum adhibere per procuratorẽ,nuntium, vel epistolam, vt voluit glo.quam ponderãt Dy.Ang.Pau.Ca.Alex.in d.l.si cùm dotẽ.§.si patri. Et facit, quod statim dicam. Et hoc idem dicendum est in autoritate,cùm autoritas & consensus, qui ad solennitatem interponitur,à pari procedant,vt iam sæpiùs suprà diximus.Et hoc quidem erit pro limitatione generali omnium casuum,in quibus cõsensus vel autoritas non potest interponi per nuntium,vel epistolam. Et ex hoc quoque intelligere potes virum relegatum, deportatum bannitum posse haud dubiè cõsentire vxori per procuratorem,etiamsi aliàs non posset.Ad quod & tu vide,quæ dicam in 8.glo.in 4.q.præsertim,versi.ex quibus.

Quid si vir esset relegatus,vel bannitus.

30 ¶Secundò limita,vt etiamsi cõsensus non possit ita præstari in cõtractibus, possit tamen in quasi contractibus,vt in hæreditatis aditione. Ita enim voluit in hac ipsa aditione hæreditatis glos.ordi.in l.si per epistolã.in 2.solu.ff.de acquir.hæred.vbi Fran.Aret.col.1.dicit illam valde singularẽ, sed periculosam esse,eam tenere,quoniam id non reperiatur iure cautum. Super quo vide quæ in simili latè disputauimus suprà,in glo.5.in verbo, *contracter.* in 11.quæstione.

Quid in hæreditatis aditione.

31 ¶Præsentia autẽ si requiratur,personalis,siue corporalis,est necessaria,secũdum gl.in Cle.dudum, versi.ac deinde,in verbo præsentari,de sepult.quæ addit rationem,quia præsens dicitur,qui præbetur sensibus corporis,arg.l.1.in prin.ff.de verb.oblig.quam glo.sequuntur Lap.Pau.Eleaz.Card.Flo.qui illam dicit sing.& Pan.ibi & idem quoque Pan.qui illam dicit not.in c.cùm parati.col.1.in fi.& ibi quoq; Philip.Dec.extrà de appel.vbi Pan.& Dec.dicunt,hoc esse notandũ pro statutis, & aliis dispositionibus requirentibus præsentiã alicuius,ad certum actum.Et ad hanc sententiam refert Pan.tex.ibi,quem alij in contrarium trahere conabantur.& idem Pan.in c.ea noscitur.in 2.not.extrà de his quæ fiunt à Prælat.& in c.vlt.col.5.versi.glo.secunda quærit,de dilat.& Feli.in c.cùm omnes.col.10.vers.sed aduerte,quia istud dictum,extrà de constit.& idem voluit.Fran.Aret.in d.§.iussum.col.antep.versi.ex prædictis potest inferri. Idem prætereà voluit Bal.in l.1.col.antepen.C.qui admit.vbi dicit,quòd si statutum requirat præsentiam, debet interuenire præsẽtia corporalis:& propterea ratihabitio sequens non satisfaceret statuto:quia licet repræsentaret consensum,non tamen præsentiã corporalem. Et iterum in fin.omnino d.l.1.dicit,quòd si statutum requirat præsentiam aliquorũ consanguineorum in contractu mulieris, non possunt constituere procuratorem:quia statutum requirit præsentiam veram, non fictam.& Ange.in l.Titius.ff.quib.mod.pig.vel hyp.sol.& Felin.in d.c.cùm omnes.col.2.versi.quinta declaratio,extrà de constit.Et Catel.Cot.qui hoc dicit singul.in memor.statuta quòd bannitus.

Quid,si præsentia requireretur.

Præsens quis dicatur.

32 ¶Sed hoc primùm limitandum est procedere, vbi præsentia alicuius personæ singularis requiritur:

Quid in præsentia Capituli, uel alterius collegij.

tur:secùs si requiratur præsentia Capituli,quia poterit nihilominus Capitulum aliquos cõstituere,qui nomine Capituli actum expediant,vt post Archid.in ca.Episcopus.15. quæstione 7.voluit Panormit.in ca.non potest.in 3.col.versi.ex quo potes inferre,de te iudi.& Phili.Deci.in d.c.cùm parati.colum.2.versi.secundò prædicta conclusio,de appel.Ex quo & tu intelligis,id procedere in omni vniuersitate,& collegio.

Quid si non præsentia personæ, sed cuiuspiam requiratur.

33 ¶Limita secundò,vt procedat,quando requiritur præsentia cum adiectione huius dictionis, personæ,videlicet si dicatur præsentia personæ.Secus si simpliciter requiratur præsentia alicuius:quia tunc huiusmodi præsentia potest exhiberi per literas,vt voluit expresè Archi.in cap.2 per illum text.75.dist.vt illum allegat Franc.Aret.in d.§.iussum. Sed non videtur intellexisse distinctionem illius. Et certè ea distinctio mihi satis frigida videtur, nec quod de mentione personæ dicit probatur per iura,quæ in eam partem allegat. Text. autem in dicto cap.2. per quem videtur probari, præsentiam posse exhiberi per literas,vt etiam ex eo not.glo.ibi,debet intelligi,secũdum quartam limitationem, quàm infrà subtexemus.

Quid si sit iustum impedimentum.

34 ¶Limita tertiò,vt procedat,nisi iustum impedimẽtum esset, quia tunc poterit actus expediri per procuratorẽ eius,cuius requiritur præsentia,vt dicit Ang.in l.Pomponius.in prin.de procu.quem sequitur Fran.Are.in c.licèt ex quadã.in 8.not.in fi.de test.& Php. Deci.in d.c.cùm parati.col.2. vers.sed tamen ista conclusio,dicens hoc sibi verius videri.Et bene facit,quòd suprà diximus,de relegato,num.29.& quod in simili dicimus, quod licet id,quod pro forma requiritur, non posit adimpleri per æquipollens,vt suprà diximus : fallit tamen,cùm aliqua necesitas impediret illud præcisè,& in forma adimpleri:quia tunc per æquipollens posset fieri,vt colligitur ex not.per Bal. in l.1.C.vt quæ desunt aduo.arg.l.1.cum ibi not.per gl.C.qui & aduer.quod & multis iuribus, & rationibus probat Rom.consi.435.incip.quò ad primum.& Alex.in d.l.t.col.vlt.versi.vnum etiam non omitto.& ibi Ias.col.3.versic.secundò contra communem.ff.de libe.& posthu. quos omnino vide.& Feli.in c.cum dilecta.col.17.in ti.amplia.versic.& vnum considera.& iterum col.21.versi. limita septimò,de rescrip.licèt Bal.sentiat contrarium in l.t.in fin.C.qui admit.

Quid si requiratur in materia, quæ non exigit præsentiam corporis.

35 ¶Limita quartò,vt procedat,quando fieret mentio præsentiæ in materia,quæ suapte natura non exigit præsentiam corporalem;tunc enim poterit exerceri per procuratorem,per text.in cap.pen. ibi,modò se conspectui præsentarent,innctis illis verbis,quorum procuratoribus,&c.extrà de iuramento calum.per quem text.dicit Pan.in d.c.cum parati.quòd secundum subiectam materiam, præsentia impropriè sumitur,non pro præsentia corporali.Id quod generale & perpetuum est in omnibus,vt verba ex subiecta materia improprientur,vt latè diximus in repetit.l.si vnquàm. in verbo,reuertatur,nu.37.& aliàs etiam,& alibi sæpe.C.de reuocandis donationibus.Et ita vides, Lector amantisime,in idem recidere,quod dicimus de consensu,& præsentia, vt videlicet posit adhiberi per procuratorem,nuntium , vel epistolam,si materia in eam rem sit subiecta. Aduerte tamen quòd Franc.Aret.in d.§.iussum.quo loco nuper citauimus,videtur huic rei contradicere, cùm dicit, præsentiam non posse supleri per literas.non solùm si requitatur ad solennitatem, sed etiam si ad patris obligationem,vt dicit sing.voluisse Bart.in l.3.§.si pupillus.ff.de tutel. & in hoc differre à consensu:ideo cogita.

Præsentia requisita an consensum requirat.

36 ¶Illud autem non omittemus in hac mentione præsentiæ, quòd si simpliciter lex vel statutũ requirat præsentiã alicuius,satis est illum præsentem fuisse,etiamsi non consentiat, vel etiamsi dissentiat.l.sicuti.ff.de arbit.Et si nolit interesse,sufficit vnica interpellatio.cap.vlt.eod.tit.lib.6. Hæc quidem Bal.in c.ex parte Episcopi.col.t.versi.item si statutum,extrà de rescrip. Sed quantùm ad prius dictum pertinet vide quæ latiùs dicemus in glo.seq,num.32. limita quartò,& 2.seq.

An consensus &, autoritas hic requisita, sit solẽnitatis.

37 ¶Restat igitur,vt sciamus , vtrùm consensus , & autoritas mariti,quæ hîc debet interuenire ex nostra cõsuetudine,sit pro solennitate,& ad integrandã (vt nostri loquuntur) personam vxoris,an verò pro cõmodo vel incõmodo ipsius mariti:vt proinde etiam sciamus,an posit adhiberi per procuratorẽ nuntiũ,vel literas,nécne.Quod & ad alias multas quæstiones huius tractationis pertinet,Et certè sunt pleriq; omnes in ea sententia,vt in huiusmodi statutis requirentibus consensum propinquorũ,aut mariti in contractibus mulierum requiratur huiusmodi consensus illorũ,in fauorem mulierũ , & ad integrandã personam,id est,supplendã illarum imbecillitatem atq; fragilitatẽ. Ita voluerũt Bar.Bal.Pau.Ca.in l.transactionẽ.C.de transact.Bart.in l.qui exceptionẽ.&ibi recentiores.ff.de condi.indeb.Bald.in l,pactũ quod dotali.in t2.q. C.de colla.& in l.2.circa medium.C.de adopt.& in Auth.sacramenta puberũ.C.si aduers.vendi.& in l.2.in 9.q. C.de rescin.ven.& in d.§.iussum.& ibi Alex.& Aret.& idem Bal.Raph.Co.Imo & Alex.in d.l.t. §.fuit quæsitum.ff.ad Trebel.idem Bal.in c.cùm contingat.col.2.versi.sed nunquid ciuitas , extrà de iureiur.& consi.407.præsupponendũ est,col.2.li.2.& consi.60. quędã soror.lib.5.& cõsi.394. statuto cõmunis Papiæ,li.5.Bened.Plumb.in l.2.ff.de manu.vindi.Ang.in l.apud Iulianũ.§.vlt.in fi.& ibi Raph.Com.ff.quib.ex cau.in poss,eat.& idem Ang.consi.170.reuocatur in dubium,col.2. versi.in proposito.& cõsi.t91.super puncto.col.1.& consi.217.statutum quod mulier,& consil.333. statuto Tudertino.Pet.Anc,in repe.c.t.in 12.q.prin.versi.hîc cadit quæstio disputata,de constitu. Fulg.in l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pact.Ant.in c.2.ne sed.vac.Panor.consi. 40. factum in effectu sic proponitur,col.2.lib.2.& consi.65.Christi Iesu,col.vlt.versic.Præterea tatio, eod.lib.2. Pau.Cast.in d.l.vlt.§.necessitate.col.pen.C.de bon.quæ libe.& consi.91.in casu Domini Antonij,

col.

col.antepen.versi.ex quo autem sumus,lib.3.Corne.consi.ccliiij.videtur in hac consultatione,col. ij.versi.tertiò respondetur,& iterum col.iiij.versi.prætereà consensus,lib.1.& consi.xj.in præsenti consultatione,col.vlt.lib.3.Fran.Aret.consi.ij.intellecta diligenter,col.pen.& Ias.in l.ij.§.voluntatem.col.ij.ff.solu.matr.Philip.Dec.consi.502.ex duobus,col.ij.& consi.seq.col.ij.vers.secundò respondetur,vsque ad finem:vbi dicit,quòd etsi non solùm propter fragilitatem mulieris consensus viri requiratur,sed etiam propter interesse ipsius viri:negari tamen non potest, quin fragilitas sit principalis causa. Quibus concinunt,quæ longè lateq; congessimus, suprà in prima lege connubiali,num.71.sed quisnam miretur,& seq.& quæ dicemus infrà glo.viij.num 1.& duobus seq.

38 ¶Sed Bald.in l.j.post princip. & ibi post eum Salyc.C.vnde vir, & vxor,in ea fuerunt sententia, vt statutum requirens consensum viri, in contractu mulieris, sit introductum in fauorem ipsius viri,arg.l.cùm pater.§.libertis.ff.de legat.ij.& sequitur Barb.in c.possessiones.col.vlti.de reb.eccle. non alie.& Ioan.Lup.in repet.rub.de dona.inter vir.& vxor.§.lxviij.col.j. De eadem re.

39 ¶Et hanc opinionem non modicùm fulciunt nonnullæ consuetudines Franciæ, quæ reponunt vxores in potestate maritorum,illisq; denegant ius contrahendi,aut in iudicio litigandi,sine consensu maritorū:id tamen nuncupatim intelligūt,nisi facta fuerit bonorū separatio:tunc enim eis licere liberè contrahere,vel litigare sine cōsensu vel autoritate mariti. Huiusmodi enim inter cæteras sunt Pariensis,cap.105.& 106.Blesensis,ca.3.titu. *de communauté d'entre homme,& femme mariez*, cap.6.& Claromontensis,cap.183.quibus planè ostenditur,eum consensum vel autoritatem, exigi ob id,quòd maritorum intererat ratione bonorū,quorum administrationem habebāt,ita vt fructus bonorum vxoris suos facerent,possentq; vt libebat,disponere de bonis mobilibus,& con quæstibus communibus,inscia,atque etiam renitente vxore,vt illis ipsis consuetudinibus cautum erat.Et idem in statuto requirēte consensum propinquorū.voluit Ang.sibi contrarius,cons.cxcj. hoc capite,super puncto,col.iij.vers.& quia hoc nō requiritur.Et sentit Pan.in c.cùm in veteri.in gl.j.de elec.& Ale.cons.29.cuius hoc caput est,præclarè subtiliter,col.3.versi.cōfirmari potest,li.3.

40 ¶Et ego certè credo,nostram consuetudinem potiùs considerasse viri commodum,quàm vxoris fragilitatem,vtpote quæ huiusmodi consensum mariti requirat in vxore maritata:nullum autem requirit in non maritata,quamuis par esset vtriusque ratio,si fragilitatē considerasset:neque enim prudentior est soluta,quàm maritata. Ideò videtur solùm habuisse rationem mariti, cui alibi defert commodum fructuum omnium bonorum vxoris,constante matrimonio:propterea non mirum,si sine consensu mariti,super illis contrahere nō possit. Et propterea passim vtimur,vt possit vir hanc autoritatem,vel consensum interponere per procuratorem. Et id quoque posse fieri in statuto requirente consensum consanguineorum in contractu mulieris,consuluit Bald.consi. liiij.cuius hoc caput est,statuto terræ Nursiæ,lib.4.quem refert,loco tamen consi.non designato, & sequitur Bapti.Seueri.qui hoc dicit esse menti tenendum,in repet.l.omnes populi.chart.lxj.in paruis,versic.xxvij.quæritur.ff.de iusti.& iur. De eadem re.

41 ¶Quamuis,vt hoc concludam,possit etiam dici,vtrunque nostram consuetudinem considerasse, & mariti commodum, & vxoris imbecillitatem. Nam & idem in simili statuto requirente præsentiam filiorum in testamentis mulierum,voluit Ange.vtranque causam copulans,scilicet fauorem filiorum,& mulieris fragilitatem,consi.lxxxviij.præmitto primò,versic.secundò præmitto.Et ideò de hoc iudicandum est peræquè ac si fragilitas tantùm in caussa esset,vt pulchrè voluit Soc. consi.xxiij.circa prædictam,col.iiij.versic.aliquando & tertiò consideratur.lib.4. Sed cùm nostra consuetudo , vt diximus, non loquatur vniuersaliter de fœminis,sed de maritatis tantùm , non etiam de cæteris,vt dictum est,visa est principaliter respexisse ad viri interesse.

GLOSSA SEPTIMA, IN VERBO, *Exprez.*

1 QVANQVAM glos.aliquando fuit in ea opi. vt autoritas tacitè præstari posset, videlicet in l.quod dicimus.§.j.ff.de auto.tut.& in l. vbi non voce.ff.de reg.iur. & videtur esse bonus text.in l.j.§.vlti.ff.de auto.tut. per quem probatur à contrario sensu,quòd præsentia tutoris,& eius quidem intelligentis, inducit autoritatem,& ita per illum tex.voluit Iaco.Aret.ibi.Tamen contrarium voluit alibi glo.requirens autoritatem verbis exprimi,in l.iij.& ibi Bart.& alij.ff.de auto. tuto. Et ipse Bart.in d.l.j.§.vlt.eod.quoque titu.& in d.l.quod dicimus.§.j.& in l.gerit.ante fiu.& ibi Imo.Rom.& Fran.Aret.qui hanc dicit esse communem opi.ff.de acqui.hæred.Dyn.in d.l.vbi non voce.de regu.iur.& in c.qui tacet,ad fin.eod.tit.lib.6.Guli.Cu.& Bald.in vtraque lect.in l.si pater filium.ff.de adopt.Signo.consi.cxc.Simonolus,col.ij.versic.venio ad secundum. Bald.in l.si fine.col.j.versi.secundò.quæro.C.ad Vellei.& in l.vlti.§.necessitate.col.pen.versi.quæro an sufficiat.C.de bon.quæ libe.& in l.obseruare.§.post hæc.in fin.ff.de offic.Procon.& in l.instar.de iur. fisc.lib.10.& in c.cùm consuetudinis,col.j.vers.quandoque requiritur,extrà de consuet.& in rub. de rescript.col.ij.versi.an Episcopus mutus.& in c.cùm in vestri.col.j.vers.pone statutum,de elec. & in c.vlti.col.ij.de confess.& in addi.Spec.tit.de reo.ad fin.Cardi.Flor.in c.vlt.de maio.& obed. Autoritas expressè præstari debet.

Panor.in c.dilecti.col.iiij.versi. nunquid sufficiat,extrà de arbit.Roma.in l.ij.§.voluntate.ff.solut. matrim.& consi.ccccxiij.quo ad primum,in vj.dubio.& Barb.in l.sciendum.col.xxvij.ff.de verb. oblig.& in c.possessiones.de reb.eccl.non alie.in repe.rub.C.qui admit.char.xiij.col.iiij.& consi.j. col.j.lib.item 1.& iterum consi.xij.scribitur apud Propbetam,col.ix.versicu.& est ponderandum, eod.lib.1.& consi.x.illud referam,col.vij.versic.fuit ergo opus,lib.4.& alibi sæpe.& Iason in l.quæ dotis.col.vlti.versic.vltra Bart.sextus casus est.ff.solut.matrim.

2 *De eadem re.*

¶Et ad hoc plerique omnes allegant tex.in l.j.§.mutus.ff.de tutel. vbi mutus dari tutor non potest,quia (vt ibi dicitur) autoritatem præstare nõ potest. Ex quo satis perspicuum est,autoritatem non nisi verbis posse accommodari:aliàs enim mutus quoque idipsum facere potuisset nutu, & signis,per l.mutum.ff.de acqui.hære. & in d.l.vbi non voce.ff.de reg.iuris. Et ad hoc illum text. in d.§.mutus.dicit elegantem Barb.in d.consi.xij.lib.1.& solennem, d.consil.x.lib.4. & meliorem de iure.idem Barb.d.consi.xx.lib.2.& in cæteris ferè locis,siog. Et hoc videtur intellexisse Tullius in prima Oratione in Catilinam:Quid expectas autoritatem loquentiũ, quorum voluntatem tacitorum perspicis?Quibus verbis vides autoritatẽ in verbis esse, volũtatem & in mente tantùm.

3 *Autoritas cùm requiritur,an & autoritatis verbo expreßim utendum sit.*

¶Et adeò expressè autoritas interponi debet,vt quando ea requiritur,non sufficit simpliciter consentire,sed sicut sonat verbum,debet autoritas præstari.Ita voluit Innoc.in d.c.cùm consuetudinis.& ibi post eum Bald.col.j.& Anto.& idem Bald.in d.l.vlti.§.necessitate,colum.v.versi.considera elegantia verba.C.de bon.quæ liber.& in l.quæcunque.ad fin.eod.tit.& Archi. in c. in venditionibus,col.ij.in verbo,autoritatem rei,xvij.q.iiij.& iterum in c.quidam , col.ij.in verbo,destinatus,xviij.q.ij.& Angel.in l.si quis mihi bona.§.iussum.& ibi quoque Imol. circa princi.qui hoc reputat notabile.ff.de acquir.hæred.Et Barb.in c.2.de pac.Feli.in c.cùm dilecta.col.x.versi.& hinc est,de rescrip. Et Iason qui hoc commendat,in l.j.col.iiij.versic.quartò not.facit.ff.de vulg.& pupil. Et iterum consi.xcvij.statutum Bononiense,col.pen.versicu.quartò facit,lib.4.Hippol.Marsil. consi.ix.adiuuante,col.item ix.versi.nec obstat si dicatur,lib.1.

4 *De eadem re.*

¶Veruntamen idem Imo.postea & Pau.Cast.Alex. & Fran.Aret.in d.§.iussum.tenent contrariũ, per text.in d.l.iij.cum glos.ff.de autor.tutor.vbi est optimus text.apertè probans satis esse,si tutor verbo probandi vtatur sine mentione autoritatis. Et quia etiam (vt illi subdunt)verba,condemno,& absoluo,quæ sunt de solennitate sententiæ,l.præses. & l.cùm iudex.C.de sent.possunt proferri per alia verba æquippollentia.l.in summa.ff.de re iudi.& l.si quid tamen.§.si arbiter.ff.de arbitr.& l.si Prætor.in princ.vbi bonus est text.de indi. Et hanc etiam partem expressè tenet Sign. d.consi.cxc.vbi suprà.Pano.in d.cap.2.extr.de pact.per c.in venditionibus.xvij.q.iiij.& c.placuit. xij.q.ij.& Ange.Aret.in §.actionum,col.xx.versi.decimoseptimò non valeret, Institu.de actioni. Iason sibi cõtrarius,in d.l.si quis mihi bona.§.iussum,versi.adde vltra scribentes.ff.de aequi.hære. vbi etiam est bonus tex.in versi.sed quid si mandauit,loquẽs in iussu, qui vim habet autoritatis. Et Corse.in suis singu.in verbo,minor si ex dispositione statuti. Et bene facit,quod in simili voluit Bart.in l.legitimos,in prin.ff.de legi.tut.& in l.Prætor. in prin.ff.de nou.ope.nunti. Et quod etiam non obscurè sentit Io.And.in d.c.qui tacet.de reg.iur.lib.6.in Mercur. quod vbi requiritur licentia,quam vocant, sufficit eam interponi per viam consensus. id quod etiam expressè voluit Domi.in c.quorundam.§.circa.in princ.ibi.quoque Philip.Franc.de elect.lib.6.

Iussus.

Licentia.

5 *Consensus solennitatis an expreßè interponi debeat.*

¶Similiter autem consensus,qui ad solennitatem actus adhibetur,videlicet qui non tangit priuatim illum,qui debet consentire, sed qui tantùm adhibetur ad integrandam alterius actum conficientis personam(hic enim,vt sæpe diximus,vicem autoritatis obtinet) debet etiam expressè præstari,vt notat Dynus in d.c.qui tacet.in fi.de reg.iur.lib.6. & Bart.in d.l.quæ dotis.col.vlti.ibi,in quarto casu.ff.sol.matr.& expressiùs Bal.in d.l.fine.col.j.in ij.q.C.ad Senatuscon.Velleian.& Pan. in d.c.dilecti,col.iij.versi.nunquid autem sufficiat, de arbitr.& consi.xl.factum in effectu sic proponitur,lib.2.allegans inter cætera not.in c.quia propter. de elect.iunct.not.in cap. quod sicut.& in c.ecclesia.eo.tit.& idem voluit Fran.Aret.in d.§.iussum, col.pen.& in l.ij.§.voluntatem, col.j. ff.solu.matri. Et ad quod etiam bene facit text.quem nullus illorum in illis locis allegat,in c.cùm ab vno.iuncta glo.in verbo,mandantibus,& ibi Domi.in ij.notabili, de re iudi.lib.6.vbi non habetur præsentia,& taciturnitas pro consensu,qui debet interuenire ad solennitatem actus.Quem text.dicit ad hoc singu.ipse Franc.Aret.in l.singulos, col.vlti.ff.de testa. Et idem præterea voluit Calc.consi.lvj.in causa dominæ,col.iij.versic.non obst.si dicatur.

6 *Quid in simplici consensu.*

¶Sunt tamen etiam,qui putant (ne illud quoque omittam) consensum semper ex natura ipsius verbi eam vim habere,vt expressus esse debeat,in hocq; vno differat à voluntate,vt nuncupatim not.Franc.Aret.in d.§.voluntatem.col.ij.versi.& aduerte,per illum text.& ibi etiam Ias.colum.ij. versi.iij.& subtiliter:vbi tamen dicit,hanc verborum differentiam esse periculosam. Et hoc quoque postremò voluit Philip.Deci.consi.xxxviij.propter primum dubium,col.iij.versicu.præterea & secundò. Sed ego vix huic sententiæ accederem.

7 *Quid si expressus consensus requiratur.*

¶Illud autem minimè dubium est, Quòd si lex,vel statutum exigat consensum expressum nuncupatim,tunc tacitus non sufficit:etsi huiusmodi consensus non sit ad solennitatem, sed tantùm respiciat eius,qui consentire debet,commodũ aut incommodum:vt in casu c.statutum.§.in nullo. de rescrip.lib.6.voluerunt glo.Ioan.And.Arebi.& alij,ibi.& Rom.decis.ccclxxx.si iudex delegatus,in nouis;vbi & hoc dicitur generale in omnibus casibus.Quamuis aliud videri potuisset,cùm

plus

plus sit facto cõsentire, quàm verbo, vt dicitur in d.decis.Rot.sed sufficit ita scriptum esse, vt necessariò obseruari debeat.l.prospexit.ff.qui & à quib.

8 ¶Porrò vbi licentia requiritur, ea ex natura vocabuli expressa requiritur, vt voluit glo.in Cle.j.in verbo, obtenta, de testa.& Archi.& post eum Io.And.in c.si Abbatem.in prin.& ibi quoque Domin.etiam in prin.& Philip.Franc.qui hoc dicit sing.de elect.lib.6.& Bald.in l.obseruare.§.proficisci.ff.de offi.Procon.& Lapus alleg.lxxxvj.in causa & quęstione, col.v.in paruis.Ro.qui & hoc reputat sing.in d.l.ij.§.voluntatem.& ibi quoque Alex.col.ij.versic. iuxta prædicta.ff.solut.matri. Fran.Aret.qui & hoc dicit notabile, & solenne, in d.§.iussum.col.antepen.Philip.Fran.in c.quàm sit.§.electus.post princ.de elect.lib.6.Barb.d.consi.xij.col.xj.lib.t.& in addi.Bal in l.exceptionę.C.de euictio.Philip.Deci.d.consi.xxxviij.vbi suprà allegauimus.& Lancel.Gal.in l.j.col.antepenul. versic.sextò requiruntur.ff.de verb.oblig.& Corse.in suis sing in verbo, licentia. *Licentia expressa esse debet.*

9 ¶Ex eo autem, quod de consensu diximus, manare potest, quòd cùm filiusfa. non possit donare causa mortis, nisi consentiente patre.l.tam is.§.j.ff.de donat.causa mort. & ita videtur requiri talis consensus ad solennitatẽ, cùm exigatur, non in facto proprio, sed alterius, secundùm not.per Ant. in c.cum consuetudinis.extrà de consue.& sæpius suprà diximus. Ideò talis consensus patris expręsè est interponendus, per tex.in l.filiusfam.§.pati autem ratione, versi.sed enim meminisse, in verbo, specialiter.ff.de donat.per quem ita tenet glo.in l.qui in potestate. & ibi latè Fran.Aret.ff. de testa.& Specu.tit.de instru.edi.§.compendiosè.versi.quòd si filius, & ibi Ioan.Aod.qui ad hoc allegat Alber.Gal.& ibi item Bal. Idem quoque tenent Dyn.Cy.& latè Bald.reprobans Guli.Cu. contrarium tenentem, in l.senium.C.qui testa.face.pos.Bar.& Ro.in d.l.tam is.§.j.ff.de don.caus. mort.Bal.in l.Labeo.ff.de pac.Ang.in d.l.vlt.§.filius autem.C.de bon.quæ libe.vbi dicit ita fuisse decisum Perusij.& Panorm.d.consi.xl.in ij.dubio.Socin.latè consi.cxij.lib.1.repetito consi.clxxij. lib.2.cuius initium est, multum abundè, in iij.dubio, vbi dicit, quòd nullus contradicit, & Angel. Aret.in §.j.col.ij.Instit.qui.non est permis.facere testa. *Consensus patris in donat. causa mortis filiifam.debet esse expressus.*

10 ¶Ex hoc etiam fit, vt cùm consensus, quem debet præstare pater filio agenti in iudicio, sit de solennitate, & ad integrandam personam filij, secũdum gl.in d.l.vlt.§.necessitate.C.de bon. quæ lib. & Bal.consi.ccccxcij.incip.in causa vertente, col.ij.vers.propterea secundùm dicta, lib.3.de quo tamen per alios in d.§.necessitate. Ideò talis cõsensus debet expresè interponi, nec satis esset, quòd pater esset præsens, & non cõtradiceret, vt not.gl.in l.si cum dotem.§.j.in prin.ff.sol.mat.Io.And. in c.vlt.ad fi.de iud.li.6.Bar.in l.nõ solùm.in prin.col.ij.vers.sed cõtra hoc facit.ff.sol.mat.& Pau. Cast.in l.ij.§.voluntatẽ col.pen.versi.item nota quòd licèt, & ibi Ias.col.ij.versi.ego addo.ff.eo.tit. *An & consensus quem præstat pater filiofa.agenti.*

11 ¶Sed & ex hoc quoque fit, vt cùm cõsensus, quem debet accõmodare dominus vasallo alienanti feudum, sit de solennitate, vt dicit Ro.sing.715.de solennitate. Ideo etiã talis consensus debet esse expressus, nec sufficit pręsentia & taciturnitas domini.quod ipse Ro.dicit voluisse glo.sing.in c.r. in verbo, permissionẽ, tit.de probi.feu.alie.per Lotha.vbi & id tenent And.Iser.& Bal.vterque tamen subobscurè, & clarius Bertr.Capri.etiam ibi, & iterũ in c.r.& ibi quoq; Card.Alex.post prin. & Io.Ray.in §.habito.col.xxv.in paruis, versi.quæro, dicitur hic probiberi, tit.de prohib.feud.alie. per Fed.Fel.in d.c.ratione, col.iiij.versi.& per istam regulã, de præscri.& Iac.à S.Geor.in trac.feu. in verbo, & cum pacto de non alienãdo, col.vj.versi.sed hic cadit. Pro quibus facit, quòd etiã hic cõsensus debet adhiberi in ipso actu alienationis, nec potest sequi ex interuallo, si credimus And. Iser.in d.c.1.in prin.& ibi Iac.Alua.col.vij.versi. quæro an consensus, & Mart.Laud.col.pen.versi. vtrum autem consensus, tit.de prohib.feud.alie.per Fed.& Phil.Dec.cons.cxliij.quoniam ex sancto, & Fran.Curt.iunior.in tract.feud.char.xvij.4.partis, versi. secundò cadit necessaria dubitatio. *Consensus domini in alienatione feudi, an debeat esse expressus.*

12 ¶Sed aduerte, quia hic consensus domini nõ videtur exigi ad solennitatem, sed quia interest domini rem non alienari, nisi consentiat. Nec etiam dicit d.glos.id, ad quod eam allegat Rom. imò potius contrarium, videlicet dominum præsentem, & non contradicentem videri consentire alienationi, per multa iura ibi allegata: modo (inquit) intelligat, quid agatur: aliàs enim eum videri errare, per l.ij.ff.de iudic.& ita illam glos.intelligunt, & sequuntur And.Iser.Iac.Bel.Bal.Alua.Mart. Laud.& Card.Alex.ibi.& alij plurimi, quos tibi congessi in nostro tractatu Retractuum, tit.j.glo. ix.in verbo, *en lignagier*, num.115.& simile quippiam. *De eadem re.*

13 ¶Item cùm inter cæteras solennitates, quæ in alienatione rerum ecclesiasticarum requiruntur, sit & consensus capituli, per cap.sine exceptione.xij.q.ij. certè is consensus in perpetua alienatione expressus esse debet, nec sufficit tacitus, vt voluit glo.in c.2.& ibi Inno.Host.& Pano.qui semper not.dicit, & alij, ext.de his quæ fiunt à Prælat.& glo.in c.r.in verbo, perpetuis, & ibi Dom.de treb. eccle.non alie.lib.6.& Archid.in d.c.sine exceptione, ante fin. *Consensus præla.in alie. rei.eccles.expressus esse debet.*

14 ¶Ex eo denique fit, vt cùm consensus mariti, aut consanguineorum requisitus ex statuto, in contractibus mulierum, sit de solennitate ex multorum sententia (vt iam supra sæpius diximus) is etiam sit expresè interponendus, nec satis sit, maritum esse præsentem, & non contradicentem. Sicuti in specie voluit Bald.in l.si fine, in ij.q.C.ad Velleian. & in d.l.ij.§.voluntatem.ff.solu.mat. licèt non ea ratione, quòd talis consensus sit de solennitate, sed quia cum præsens, & non contradicens habetur pro consentiente, id ex quadam fictione est, & improprietate, per illum text.in verbo, videri consentire: nam hoc verbum, videtur, denotat fictionem, & improprietatem.l.j.§.deiecisse.ff.de vi arma.& l.iij.§.ex contrario, in fi.ff.de acq.poss.& no.Bart.in l.si is qui pro emptore. *Consensus viri hic requisitus, expressus esse debet.*

col.iiij.ff.de vſucap. Præterea tacendo non dicitur propriè velle.c.is qui tacet.de regul.iur.lib.6. Ergo ſtatutum huiuſmodi conſenſum requirens,non habet locum in tacente, quia intelligi debet in caſu vero,non ficto.l.vlti.C.de his qui veni.ætа.impet.& l.iij.§.hæc verba.cum gloſ.in verbo,hæredis.ff.de nego.geſt.& c.in noſtra.de iureiut.cum ſimi.

15 *De eadem re.*

¶Quam Bal.deciſionem ſequuntur Ang.Imo.Raph.Co.Pau.Ro.Alex.Fran.Are.& Iaſ.in d.§.voluntatem,inter quos Aret.addit illam rationem,quia talis conſenſus eſt de ſolennitate,& obtinet vim autoritatis.Et Pano.latè d.conſi.iiij.in ij.dubio,lib.2.& Alex.conſi.cxiiij.viſa ſcripturarũ,col.iij.verſi.tamẽ verius videtur,lib.5.& conſi.ccxviij.ponderatis narratis,col.j.lib.6.Et Soci.conſi.80.præſens cõſultatio,col.iiij.verſi.ſed poſſet iterũ inſtari,lib.4.Iaſ.in l.quæ dotis,col.vlt.verſ.quartus caſus eſt.ff.ſol.mat.& Fel.in d.c.nónne.col.ij.verſi.per iſtam regulã inſerri poteſt,ext.de præſum. Alcia.in l.tranſactionẽ,ante fi.C.de tranſact.tametſi Fran.Rip.in d.§.voluntatẽ,ſubobſcurè dicat contrariũ.Et ita licèt hæc noſtra conſuetudo nõ expreſsiſſet hoc verbum,*exprez*,fuiſſet tamẽ intellectũ,ſi tamen hic cõſenſus(de quo in præſentiarũ ſermo habetur)ad ſolennitatem requiratur, de quo alibi latiſsimè diximus,ſcilicet in gl.præced.nu.37.reſtat igitur,& ſeq.vſque ad fi.eius glo.

16 *Quid,ſi is cuius conſenſus requiritur,mutus eſt.*

¶SVNT TAMEN ISTA multis modis declarãda,atque limitanda.Primùm,vt videlicet conſenſus,qui pro ſolennitate adhibendus eſt,poſsit tacitè,videlicet nutu,& ſignis adhiberi, cùm is cuius conſenſus requiritur, loqui non poteſt. Ita voluit expreſsè Franciſ.Aret.in d.l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.col.pen.ff.de acqui.hære.ad hoc allegans tex.in l.ſi pater naturalis.ff.de adopt.vbi etiam dicit Ang.per illum tex.quòd ſi pater nõ poſsit expreſsè conſentire filio agenti,quia loqui non poſsit,ſatis eſt vt nutu & ſignis conſentiat,quia tunc lex fingit verba,per tex.quem dicit notabilem,in l.cùm oſtendimus.§.vlt.ff.de fideiuſ.tuto.qui tamen non loquitur de eo,qui loqui non poteſt. Et idem dicit Ang.de autoritate tutoris,vt videlicet ſatis ſit,ſi loqui non poſsit, vt autoritatem nutu & ſignis interponat. Quod tamen videtur eſſe directè contra tex.in d.l.j.§.mutus. ff.de tutel.vbi dicitur,quòd mutus non poteſt præſtare autoritatem,& ideo tutor eſſe non poteſt.

17 *Verba in matrimonio neceſſaria. Mutus matrimonium contrahit nutu et ſignis.*

¶Facitq; ad id,quod in ſimili dicimus,quòd licèt verba ſint ad matrimonium cõtrahendum neceſſaria,vt dicit gloſ.in l.cùm notiſsimi.in princ.C.de præſcr.30.vel 40.an.& in c.tuæ.de ſponſa. illud tamen intelligitur in his,qui loqui poſſunt. Mutus autem ſignis & nutu poteſt contrahere, vt & in d.c.tuæ.dicitur,& in c.cùm apud.eo.tit.& vtrobique glo.& Doct.& not.etiam glo.in c.ſit rector.in verbo,opera.in fin.xliij.diſt.& Hoſtien.in Summa,de ſponſal.§.qualiter contrahatur. & Zeuzel.in extrauag.Ioan.22.cuius caput eſt,execrabilis,verſic.ſtatuimus,in verbo, verbaliter,vbi & hoc generale dicit in omnibus Lapus alleg.lvij.viſis perlectis,ac diligenter examinatis,col.iij. & iterum alleg.110.in ciuitate Florentiæ,col.xvj.in paruis.Bald.in l.j.in fin.ff.de ſponſali.& in c.j. §.vlti.titu.de ſucceſ.feud.& è Theologis D.Thomas,in iiij.ſenten.diſt.xxvj.q.ij.artic.iiij. Id quod multum facit ad hanc limitationem,quia certa eſt verborum forma matrimonio contrahendo ſtatuta,per text.in c.ſi inter.eod.item titu.de ſponſal.& in c.licèt.extrà,de ſponſa duo. Sed tu tamen vide latiùs Lapum ipſum d.alleg.lvij.ferme per totum.

18 *Mutus iuramentum præſtat nutu.*

¶Similiter licèt iuramentum verba requirat,per tex.in §.ſed neque.in auth.de mand.prin.& in c. pen.& ibi Anto.Imo.& Panor.ext.de iureiur.& not.glo.in l.& per iuſiurandum,in prin.in verſi. verius eſt,ibi Bart.ff.de accep.Guli.Cu.Bald.& Salyc.in l.qui iuraſſe.in princ.ff.de iureiur.hoc tamen intelligitur in his,qui loqui poſſunt,vt dicit Alex.in l.j.in princ.col.iij.verſicu.& an mutus poſsit.ff.de verbo.oblig.& propterea mutus iurare poteſt nutu,aut ſignis,aut ſcriptura,vt voluit Bal.in rub.ff.de iureiur.& Anto.in d.cùm apud,de ſponſa.& Pau.Caſt.in d.l.qui iuraſſe.

19 *Mutus teſtificari poteſt nutu & ſcripto.*

¶Nec abſimiliter mutus teſtificari poteſt,dummodo ſciat ſcribere,vt not.glo.in c.teſtes.iij.q.ix.& Specu.in tit.de teſtib.§.nunc tractandum,verſi. quid de muto.& Doct.in c.teſtibus,extrà de teſti. cùm tamen teſtis iurare debeat l.iuriſiurandi.C.de teſtib.& c.fraternitatis.extrà eo.tit. Ex quibus facilè poteſt videri, malè dixiſſe gloſ.not.in l.item quia mutus.ff.de pactis. quòd illud dicitur expreſſum,non tantùm quando verbis exprimitur,ſed etiam,quando euidentibus ſignis.quam glo. ad hoc no.Bal.ibi,niſi eam intelligas ſecundum ea quæ diximus,in iis ſcilicet, qui loqui non poſſunt. Sed vide quid & de ea glo.dicam infrà nu.160.quintum genus expreſsi.

20 *Autoritas in actibus tacitis an tacitè præſtari poſsit.*

¶Secundò limita, vt videlicet autoritas, & conſenſus ſolennitatis debeant expreſsè adhiberi in actibus expreſsis,ſecus in actibus tacitis,qui videlicet fiunt per actũ facti : quo caſu ſufficit tacita etiam tutoris autoritas ſine verbis,arg.l.fiſtulas.§.fundum.ff.de contrah.empt. & ita expreſsè voluit Bald.loquens de autoritate præſtita ad continuãdam ſocietatem,quæ tacitè per actus ſcilicet ſociales contrahitur,in l.ſi patruus.col.penult.C.commun.vtriuſque iudic.& in l.mandatum.col. ij.in iij.oppo.C.mandat.& ſequitur Paul.Caſtr.conſi.ccclxvj.omnipotentis Dei, lib.2.& Barba.in l.j.in princip.col.xxx.& iterum in l.ſciendum.col.xxviij.ff.de verbo.obliga.vbi dicit,hanc diſtinctionem eſſe mirabilem.& conſi.xxxj.ſapienter ſcribitur, colum.iij.verſicu.& ſi dicas, tutor,lib.1. & dicto conſil.xx.illud afferam in medium.col.xvj.verſicu.& adduco quod voluit.lib.2.& conſi. lx.illud in medium afferam,col.vj.in tertio dubio,lib.3.& conſil.j.col.item vj.verſi.& ſi quiſpiam dixerit,lib.4.& Iaſ in l.j.col.ij.verſic.primò limita.C.qui teſtam.face.poſſ.& Lancelot.Gal.in l.j.in princ.col.antepen.verſic.ſextò requiruntur.ff.de verb.oblig.

21 *De eadem re.*

¶Et idem quoque voluit ipſe Bal.quem ſuperiores Doct.non allegant,in l.ij.col.vlt.C.de iure fiſci.lib.10.vbi etiam loquitur de autoritate tutoris,& in l.potuit.in vlt.q.C.de iure delib.cùm dicit,

quòd

quòd si pupillus maior infante, vnà cum tutore possessionem hæreditariam est ingressus, videtur per hoc hæreditas legitimè, & cum autoritate tutoris appræhensa, licèt tutor nihil sit loquutus, quia hic actus aditionis siue appræhensionis est tacitus, & circa actus tacitos tacitè loquimur rebus ipsis, & factis, arg. l. de quibus. §. nam cùm ipse. ff. de legibus. & l. item quia. ff. de pactis. & d. l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. cùm ostendimus. §. vlti. ff. de autoritate tuto. Quam decisionem sequitur Roma. ibi. & Soci. consi. cliij. pulchra & subtilis, col. j. lib. 2. & est r. eius vol. & Barb. consil. iij. bene etenim cuncta geruntur, col. iiij. versi. præterea istam quæst. lib. 3.

22 ¶ Verùm Franc. Aret. in l. gerit, col. vlti. ff. de acqui. hære. dicit hanc differentiam Bal. iure nõ probati. Nam d. l. fistulas. §. fundum. non loquitur in actu per pupillum faciendo, in quo requiratur autoritas, sed de executione prioris contractus facti cum patre pupilli, quam tutor ipse exequi potest, etiam ad commodum suum, sicut illam ponderat Bald. ipse in l. cùm ipse. in fi. C. de contrah. emp. & in l. bonorum. col. vlt. C. qui admit. & suprà alibi diximus, videlicet in glo. iij. in xiiij. q. nu. 68. sed & ad hoc. Ideo tibi ampliùs cogitandum esse censeo. *De eadem re.*

23 ¶ Limita tertiò, vt ita procedat, quòd videlicet sola præsentia & patientia nõ habeatur pro autoritate, licentia, aut consensu, qui debet adhiberi ad legitimandam personam: sed si præter præsentiam ante actum, vel etiam in ipso actu quicquam dictum factúmve fuerit ab eo, qui debet interponere autoritatem vel consensum, quod illum denotet velle consentire, aut autoritatem præstare, licèt expressè non dicat, quòd consentit, vel autoritatem præstat: satis tamen est, vt autoritas, vel consensus præstitus videatur. Quantùm ad primum pertinet, text. est not. in c. dilecti. extr. de arbit. vbi consilium priùs datum ab eo, cuius in actu autoritas requirebatur, deinde illius præsentia in ipso actu pro autoritate habetur. & ita ibi not. Panor. col. iij. versicu. Episcopus ergo, dicit illum tex. esse ad hoc bene notandum. & Roma. qui etiam illum textum commendat, in d. l. quæ dotis. ff. solut. matri. & Corse. qui illum text. dicit singul. & vnicum in suis singu. in verbo, minor si ex dispositione statuti, ante fin. *Quid si vltra præsentiã ante actum, vel in ipso, quicquam actum dictúmue sit, quod autoritati adstipuletur. Consilium pro autoritate.*

24 ¶ Secundum autem probatur per id, quod voluit Bart. in l. cùm pater. §. libertis. in pen. q. ff. de leg. ij. si pater & filius simul agant, videtur pater præstare consensum filio, per tex. ibi, & in l. Titius. in prin. ff. quib. mod. pig. vel hypo. soluit. Sequitur Imo. in d. §. libertis. & Bal. in l. vlt. col. ij. vers. quæro, dicit statutum. & ibi quoque Saly. col. ij. versi. quæro quid si statutũ. C. ad Senatusc. Maced. vbi per hoc dicit, quòd stante statuto, quòd filiusfa. nõ possit se obligare sine patris licentia, vel consensu, si pater & filiusfa. se simul in eodem instrumẽto obligent, satisfactum est statuto. Ad quod etiam dicit facere tex. in l. is qui hæres. §. vlt. ff. de acqui. hære. vbi & hoc idem voluerunt ipse Bal. qui id dicit notandum, & Ang. Imo. Rom. Alex. & Fran. Aret. qui hoc dicit sing. & tamen limitat. Et idem Bal. in l. filius. in fi. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & in d. l. Titius. in prin. vbi etiam loquitur in statuto huic nostro simili, ne vxor donet, aut contrahat sine cõsensu mariti. & ibi etiam Ang. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solui. & idem Bal. in l. quoties ab omnibus. col. j. & ibi quoque Ange. in lect. Flor. Fulg. & Ias. in fi. C. de fideicom. vbi dicit ipse Bald. pœna esse plures vendere, & inuicem consentire. Et rursum idem Bald. in addi. Spec. tit. de reo, in fin. Ang. Imol. & recenti. in l. si cùm dotem. §. transgrediamur. ff. solu. matr. Imo. & Alex. in l. j. §. quæsitum. ff. ad Treb. Raph. Co. consi. xl. quidam filio studenti, col. vlt. & Pau. Cast. consi. lij. super primo dubio, licèt fuerint diuersæ opiniones, in fi. lib. 2. & Pano. in c. cùm dilectus. in j. not. & ibi Barb. col. ij. de consuet. vbi etiam dicit Panor. quòd quis alium eligendo, videtur illi dare licentiã acceptandi. & rursum idem Pano. in c. cùm in veteri. col. iij. versi. nota tamen primum dictum, extra de elect. & in c. sicut nostris. in fin. de iureiu. Alex. in l. si constante. §. si vxor. post prin. ff. sol. mat. & consi. xxix. præclarè subtiliter, col. iij. versi. confirmari potest, lib. 3. & consi. vuj. viso themate, col. ij. in prin. lib. 5. Fran. Aret. loquẽs de licentia, consi. clx. longa est ista cõsultatio, col. x. in viij. dubio. Barb. in c. edoceri. char. v. de rescr. Corneus consi. xlv. duo principaliter veniunt, col. iiij. versi. præterea quando pater, lib. 1. vbi loquitur de consensu patris requisito ex statuto in contractu filij. & consil. ccliij. videtur in hac consultatione, col. j. eo. lib. 1. & consi. lj. licèt in hac consultatione, col. ij. lib. 2. & Soci. consil. cc. quoniam ex forma statuti, col. ij. in fi. cùm prin. seq. lib. 2. & consi. lxxx. præsens consultatio, col. iij. vers. capio ptimam, lib. 4. vbi & hoc trahit ad statutum requirens consensum viri in cõtractu vxoris. & rursum consi. cxxv. quoniã ex forma instrumenti, col. iij. versi. quod autem in casu nostro, lib. 4. Ang. Aret. in §. ius autem. Insti. de patr. pot. & in §. j. instit. qui dari tut. poss. & in §. pupillus. col. iij. versi. vnde sing. tene menti, Instit. de inuti. stip. vbi hoc dicit sing. Barb. consi. v. bene etenim cuncta gerũtur, col. iiij. versi. & si dicatur, lib. 3. & Fel. in c. cùm nuntius. in fi. de testib. & in c. cùm Bertoldus, col. iiij. versi. limita secundò, de re iudi. Phil Dec. consi. ccccxviij. visa & iterum lecta. col. ij. versi. postremò considerandũ. & Fabi. in tract. de empt. & vendit. in xxxix. q. iij. q. ptin. Steph. Bertr. consil. cccxxix. ponitur in facto, col. iij. nu. 6. & 7. lib. 1. & cõsi. xviij. viso cõsultationis themate, nu. 5. lib. 2. Hippo. Marsi. consi. ix. adiuua me, col. antepe. versi. sed posito. lib. 1. & sing. 447. faciens contractum. *Pater agens cum filio, el cõsensum præstare videtur. Idem si se simul obligeat. Similiter vir contrahens cum uxore. Idem de licentia.*

25 ¶ Nec ab iis dissentit, quod scribit Bal. in l. exceptione. C. de euict. quòd cùm quis fideiubẽdo censeatur consentire contractui, cuius se fideiussorem constituit, per text. ibi, & in l. Pomponius. §. j. ff. in qui. cau. pig. vel hypo. taci. contr. & l. venditionem. C. de vsucap. pro emp. cum aliis concor. à me collectis in tracta. Retract. tit. j. §. j. in glo. ix. in verbo, *ou lignagier*, nu. 268. incip. postremò, si statutum est, quòd filius non possit se obligare sine consensu, certè si pater pro filio fideiubeat, satis *Quid si fideiubeat.*

consensisse videtur. Subdit tamen hæc verba, cogitabis, quia non determino nunc. Hoc tamen pro indubitato firmat idem Bal. in sua Marga. in verbo, statutum, versi. pen. & eum ex priori loco refert & sequitur Alex. in d.l. is qui hæres. §. vlti. col. j. ff. de acquir. hære. & Soci. d. consi. lxxx. lib. 4. Et Hippo. Marsil. d. consi. ix. vbi suprà. Et vide, quæ dicam infrà, nu. 29. adstipulatur.

26 ¶Huc quoque spectat, quod in non longè dissimili casu scriptum reliquisse dicitur Cardi. Flor. & est Zabar. in c. olim, le j. extr. de restit. spoli. quòd si Episcopus vendit aliquem fundum, vt in eo ædificetur templum, eo ipso videtur præstare autoritatem id templum edificandi, licèt aliter aut specialiter nō dicat se in id autoritatem præstare. Et id nuncupatim ex eo refert, & sequitur Barb. in d.c. dilectus. extr. de consuet. & iterum in addi. Bald. in d.l. exceptione. in fi. C. de euict. Tametsi illud non inueni in meo codice Zaba.

27 ¶Quibus concinit, quod pulchrè voluit Ioan. And. in c. qui tacet. col. ij. versi. secundum principale, & in fi. dum decidit quæstionem, quam illic tractat, de regu. iur. in Mercur. quòd stante statuto, quòd clerici non possint alienare res immobiles ecclesiæ sine licentia Episcopi, si clerici vendant ipsi Episcopo, ex hoc videtùr illis data licentia, & satisfactum est statuto, & ad hoc allegat plurima, & inter cætera, d.l. Titius. ff. qui. mod. pig. vel hypo. sol. quam decisionem idem Io. And. repetit in c. nónne. & ibi etiam Imol. & Pano. col. pen. Barb. & Feli. col. iij. versi. & per hanc fallentiam, extrà de præsumptio. Alber. in l. qui tacet. col. iij. versi. idem Ioan. format. ff. de reg. iur. Bal. in l. voluntas. in prin. C. de fideicom. Petr. Anch. in repet. c. 1. in xij. q. princ. versic. hic subiungi potest, de constit. Et Panor. in d.c. cùm dilectus. in j. no. de consuet. & in d.c. cùm in veteri. col. iij. vbi suprà, de elect. & consi. xj. tria sunt, in primo dubio, lib. 2. & Felin. in d.c. cùm nuntius. in fin. de restib. & in d.c. edoceri. de rescript. De quo tamen dubitat Iason in l. j. §. fuit quæsitum. col. j. versic. vlti. aduerte. ff. ad Trebel. propter ea, quæ dicemus posteà infrà in glos. penult. in xiij. q. vbi tractamus, an quis ad suum ipsius commodum autoritatem alteri præstare possit.

Episcopus emens à clerico, ei licētiam dare videtur.

28 ¶Simile propemodum est, quod voluit idem Ioan. And. & alij post eum in c. per vestras. de iure patro. quòd licèt non valeat institutio facta patrono inconsulto, per c. decernimus xv. q. vij. idque etiam, si instituens eum putabat non esse patronum, d.c. cùm Bertoldus, & ibi. Panor. de re iudic. tamen si Episcopus contulerit ipsi patrono, satis videtur ipse patronus consensum accōmodasse, & valet collatio. Et facit quod scribit Card. Flor. in c. vlti. in prima quæst. de iure patro. quòd qui patitur se præsentari, intelligitur consentire præsentationi, per cle. j. §. secus. de conces. præben.

Patronus satis videtur cōsentire institu. de se factæ.

29 ¶Adstipulatur etiam, quod voluit Bal. quem sequuntur plerique ex recentioribus, quos suprà citauimus, in d.l. vlti. §. necessitate. col. pen. versic. quæro an sufficit præsentia. C. de bonis quæ liber. cùm dicit, quòd in casu d.l. non sufficit pręsentia patris, quia per hoc non intelligitur consentire, per l. filius. §. inuitus. ff. de procurat. Nisi apparerent indicia consensus, vt quia pater ducat aduocatum, vel instruat, arg. d.l. secundæ. §. voluntate. ff. solu. matri. & l. vbi non voce. ff. de regul. iur. & d.l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. mutus. ff. de procur. & l. seruo inuito. §. si pupillo. ff. ad Trebel. Licèt (vt subdit) aliud sit in autoritate tutoris qui debet loqui, quando interponit autoritatē. Et idem in dicto casu, si pater satisdet iudicio sisti, vel fideiubeat pro filio, quia id agens censetur consentire filio agenti, & sufficit, vt voluit Spec. in tit. de acto. §. j. versi. sed quid si præsente. per d. l. exceptione. C. de euictio. & idem dicit Bal. in addit. eiusdem in tit. de reo. §. j. versi. quæro ad perfectionem. Super quo etiam vide, quæ diximus suprà, nu. 25. nec ab his. Et prius illud dictum Bal. sequitur Paul. Cast. consi. cclxxvj. quia probabiliter, col. ij. versic. præterea cùm maritus, lib. 1. vbi & hoc trahit ad statutum requirens consensum viri præstari agenti vxori: vt scilicet satis consentire videatur, cùm causam solicitat. Quod vtique notandum est, quia stante hoc nostro statuto, vxor sine consensu viri litigare non potest, vt diximus suprà in glos. iij. in verbo, *contracter*, in xxj. q. & nos habemus consuetudinem expressam, vt ibi quoque diximus.

Pater solicitans pro filio litigante, illi cōsensum præstare videtur. Et qui pro eo satisdat.

30 ¶Nec illud prætermiserim, quod generaliter voluit Panor. in c. cùm virum. in iij. not. de regulari. quòd quando vltra præsentiā, & taciturnitatem alicuius interuenerit aliquis actus positiuus, tunc tacens habetur pro consentiente. & idem penè voluit idem Panor. in c. non iniustè, col. penult. de procur. & Iason, qui ad hoc multa allegat, in l. quæ dotis. col. antepe. versi. xvij. ff. solu. matr. Quinetiam plus voluit Fran. Aret. in l. Gallus. in prin. col. iij. versi. ex quibus iuribus. ff. de libe. & posth. quòd actus, qui debet interuenire pro forma, sicut autoritas, vel iussus, satis sufficienter videtur interuenire, si tacitè resultet ex verbis illius, qui debet iubere, aut autoritatem præstare: non etiam ex sola iuris præsumptione, puta ex præsentia, & patientia tutoris, vel ex actibus non habentibus verba, per tex. in d.l. is qui hæres. §. vlt. iunctis not. in l. iij. ff. de autor. tuto. & hoc reputat sing. Lancelot. Gal. in d.l. j. in prin. col. antepen. versi. item ex alia. ff. de verb. oblig. Ex quo potes intelligere, sensisse Aret. necessaria esse quædam verba, licèt non expressa, cum actibus consensum, aut autoritatem quandam denotantibus: nec satis esse actus ipsos sine verbis.

Quid si alius actus positiuus interuenerit cum præsentia.

Quid si consensus tacitè resultat ex verbis.

31 ¶Postremo nec illud omittēdum, quod dicit idem Aret. in d.l. is qui hæres. §. j. col. j. quòd id quod diximus, satisfactum esse statuto requirenti licentiam, vel consensum patris in contractu filij, si pater, & filius simul contrahant, est intelligendum, quando statutum requirit simpliciter licentiam, vel consensum. Sed si requirat licentiam, vel consensum expressum, requiri verba, hanc licentiā, vel consensum exprimentia: vt videtur determinare Bald. post longam disputationem, in addit. Specu. in tit. de actore, versicu. sed quid si statutum, ad fin. additionis, vbi etiam in fi. dicit, quòd si

Quid si nulla sint verba. Declaratio præcedētium.

tutor

tutor simul contraheret cum pupillo, non sufficeret ad probandũ actũ: quia in autoritate requiruntur verba, per notata in d.l.3.ff. de autor.tuto. id quod Aret. dicit valde notandũ. Sed aduerte, quia ille §. sed quid si statutum, in quo Aret. allegat Bal. non est in tit. de actore, sed in sequẽti, de reo: & est postremus illius tituli. Et illud idem de tutore dicit Bald. in d.l. vlti. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. vt dicemus versi. seq. ex his vides, Lector candidissime, rem hanc esse valde tenebrosam, & Cimmeriis (vt dicitur) tenebris atriorẽ. Sunt enim ista, quæ ex aliis, maxime nostris scriptoribus, huc transcripsimus, adeò secum pugnãtia, vt ferme nescias, qua tibi sit via incedendum. Verùm vt omnem prorsus scrupulum amoueas, omnemque dubitãdi materiam subducas, illud consulo, vt si cum muliere quapiam contrahere velis, facias adhiberi autoritatem, & consensum mariti verbis expressis. ita enim fiet res minimè obscura.

32 ¶Limita quartò, procedere quæ diximus, in autoritate, cõsensu solennitatis, & licentia, de quibus semper loquuti sumus. At si statutũ prohibeat aliquid fieri sine præsentia alicuius, satis est illum esse præsentem: quamuis nec consentiat, nec consulat id fieri, nec etiam ab eo petatur consilium, vt voluit Bal. in c. ex parte Episcopi, col.1. ext. de rescrip. & Fran. Are. qui illius non meminit in d.l. si quis mihi bona. §. si coram. in 2. not. ff. de acquir. hære. per id quod voluit Barto. in l. Modestinus. col.1. ff. de donat. quòd cum in insinuatione sola iudicis præsentia sufficiat, per l. omnium. C. de testa. satis est, quòd donatio fiat coram iudice, absq; eo, quòd iudex aliquid faciat, aut interponat decretum. Et sequitur Bald. in l. illud. col.2. in 1. quæst. C. de sacros. eccles. vbi & ad hoc allegat text. quem dicit ad hoc apertum, & meliorem de iure, in l. vlt. C. de prædi. curi. lib.10. & idem Bal. & ante illum Bart. in d.l. omnium. vterque ad fi. & ibi etiam Alex. col.1. C. de testa. Bald. in l. sancimus. ad fi. C. de diuers. rescript. Quòd si quis dixerit, quare igitur, & ad quid requiritur præsentia consanguineorum, nisi vel consentire vel consuli debeant? Certè dicit Are. multum poterit operari: quia non est verisimile, si videant contrahentem decipi dolo, vel re ipsa, quòd id patiantur, quin spontè illum moneant: nec ita facilè incutietur metus, per nota. in l. Polla. ff. de his quib. vt indig. & in l. transactionem. ff. de transact. *Præsentia si requiratur, an & consensus, uel consilium requiratur.*

33 ¶Sunt tamen, qui putant, consilium ab eo esse necessariò petendum, cuius præsentia in aliquo requiritur: sicuti voluit gloss. in dicto §. si coram. super verbo, rectè, relata ad vtrũque exemplum positum in text. vt etiam est de mente ipsius Bal. qui tamen illam non allegat, in l. nam ita Diuus. ff. de adoptio. & Panor. in cap. non potest. ad fi. de re iudic. vbi dicit, quòd iura disponentia, quòd Episcopus debet definire causas in præsentia clericorum, importat, quòd Episcopus debet requirere eorum consilium. *De eadem re.*

34 ¶Nec desunt, qui etiam sentiant, hoc casu illos quoque consentire debere, tanquam sint & ipsi iudices, vt glo. in c. summa. 15. quæst.7. & glo. in cap. Episcopus nullius. & ibi etiam Archi. eadem quæst. & causa. Et hoc quoque sentire videtur Bal. sibi contrarius, in l. cùm hi. in prin. ff. de trãsac. dum dicit, quòd quia in insinuatione donationis requiritur præsentia iudicis, ideo non intelligitur donatio insinuata, nisi iudex eam admittat. Sed tu hoc postremo Bald. dicto vide Anton. Cana. in tractatu de insinuatione. *De eadem re.*

35 ¶Limita quintò, etiam non procedere, quando statutũ loquitur de scientia, siue conscientia: quia videlicet prohibet ne fiat contractus sine cõscientia alicuius: quo casu certè non modo præsentia statuto satisfacit, sed & simplex, nudaq; contractus scientia, etiamsi ille non consentit. Ita voluit Angel. in §. emphyteusis. le 2. in Authent. de ali. & emphyt. per text. ibi facientem discrimen inter consensum, & conscientiam. Sequitur Roma. qui & sing. illum text. dicit, sing. 793. statutum dicit, & Ale. in d.l.2. §. voluntatẽ. ff. solu. mat. repræhendens eundem Ang. qui alibi tenuit contrarium, videlicet in §. non aliter. in Authen. quo. opo. episcop. & cleri. & etiam in d.l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acqui. hæred. Et illam quoque priorem partem tenet ipse Bal. in l. nemo. ante fi. C. de sent. & in d.l. omnium, ad fi. vers. item not. quod dicitur, & ibi Corne. & Ias. vterque post prin. C. de testa. & Franc. Are. in d. §. iussum. col. antepe. Felin. in c. nónne. col.2. de præsumpt. & Phil. Dec. in l.1. col. vlt. C. de bon. posses. secun. tab. & Fran. Ripa. in d. §. voluntatẽ. col.1. id intelligens, modò cum præsentia adsit & intelligentia, per not. à Bart. in l. diem proferre. §. coram. ff. de arbit. cum si. Sed & illam priorem partem sequuntur ij etiam, quos nunc citabo. *Scientia uel conscientia an consensum requirat.*

36 ¶Fallit enim illud Ang. dictum, quando conscientia requiritur alicuius superioris cõstituti in dignitate, videlicet Episcopi: quia tunc cõsensus illius requiritur secundũ Archi. in c. quidã. per illum tex. 18. q.2. quem sequitur Bal. in d.l. vlt. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. & fuit de mente ipsius Bal. in rub. C. de exerci. col.3. versi. quid si verba dictant. & idem tenet ipse Ang. & Ro. in d. §. iussum. & hoc dicit Alex. vbi suprà, in d. §. voluntatẽ. esse menti tenendã. Et ita etiam videtur intellexisse. Ang. in d. §. non aliter. cùm loquatur de cõscientia Episcopi: & propterea non est sibi contrarius, vt dicit Alex. Soci. autem in d. §. voluntatẽ. col.1. & ibi post cum Franc. Ripa. col.2. in prin. dicunt hoc, quod dictum est de Episcopo, cõfundi per tex. in d. §. emphyteusis. cùm dicitur, cum licentia, & consensu: ibi enim consensus, & scientia Episcopi non requiritur pro autoritate: sed requiritur scientia Episcopi, tanquam vnius ex contrahentibus. c.t. de reb. eccle. non alie. *Et quid si scientia, uel conscientia superioris requiratur.*

37 ¶Limita sextò procedere, vt videlicet autoritas, aut consensus solennitatis debeãt expressè interponi in actibus extraiudicialibus, videlicet contractibus, & similibus. At in iudicialibus sufficit eius præsentia, qui debet consentire, vel autoritatem præstare, si non contradicat, per l. minorem. *Quid in actibus iudicialibus.*

C.si tuto.vel curat. Nam & in iudiciis videtur loqui,qui tacet.l.1.C.de erro.aduoc.& dicta l.cum ostendimus.§.vlt.ff.de fideiuss.Et ita expresse voluerunt Guli.Bald.& Angel.etiam in autoritate tutoris,in d.l.si pater naturalis.ff.de adopt.Quibus adde text.in cap.2.de accus.lib.6.vbi probatur, quòd in iudicialibus semper taciturnitas habetur pro consensu. Quod tamen intelligit Ang. vbi suprà; procedere in iudicialibus actibus iurisdictionis contentiosæ: nam in his, quæ sunt iurisdictionis voluntariæ,idem esse,quod in actibus extraiudicialibus.

Præsentia & taciturnitas in iudici. pro consensu habetur. 38

¶Limita septimò, quod dictum est, autoritatem aut consensum solennitatis tacitè præstari non posse,vt id procedat in eo,qui sit inferior principe: nam princeps ipse id potest facere, peræquè ac expresse, vt magna autoritate expressim voluit Inn.in c.cùm P.tabellio.& ibi post eum Bald. col.vlt.versic.quæro,dictum est,extrà de fide instru.per text.in l.1.§.omnia.C.de vete.iur.enucle.

39 *Quid si vir patitur eum, qui ab uxore emit, diutiùs possidere.*

¶Limita octauò,vt procedat,nisi post contractum factum interuenerit eius, qui ex forma statuti consentire,aut autoritatem præstare debuit,diuturna(scilicet decem annorum)scientia & patiētia: quia ea vicem expressi cōsensus,& autoritatis obtinebit:aut certè faciet præsumi expressum consensum,& autoritatem interuenisse:quod in idem recidit.Ita voluerunt in statuto, quòd minor, aut mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, Bald.Ang.Imol.Franc.Aretin.& Iason in l.qui in aliena.in prin.per illum text.ff.de acqui.hæred.Ang.& Imol.in l.sciendum.ff.de verb.oblig.Corn.consi.337.dictos actores,col.4.versi.& ex hoc capite,libr.1.Alex.in d.§.voluntatem.vbi hanc dicit esse cōmuniorem opi.& Felin.in c.Albericus.col.vlt.extrà de testib.& in d.canónne,col.2.versicu.per istam regulam,de præsump.& Iason latè consil.89.aggredior itaque primum,col.vlt.versi.secundò & fortiùs,lib.1.

40 *Pater præsumitur consensisse filio contrahenti, ex diuturnitate temporis.*

¶Et idem in simili statuto disponente,quòd filiùs non possit contrahere, sine expresso consensu patris,voluit Bal.in l.si filiusfam.per illum text in fi.C.de peti.hæred.sequitur Alex consi.69.circa primum de quo quæritur,col.3.versi.sed præmissis,li.1.& Fran.Are.cons.36.casus talis est,præsupponitur,post princ.vbi & per hoc dicit,quod si Cardinalis non possit testari sine cōsensu Papę, præsumitur huiusmodi consensus interuenisse ex temporis diuturnitate,per no.per Anton.in c. ea noscitur,extrà de his quæ fiunt à præl.& in c.peruenit.de empt.& vend.Sequitur quoque illud Bald.dictum Barb.in l.1.col.12.& iterum in d.l.sciendum.col.26.ff.de verb.oblig.& in repet.rubr. de fid.instru.char.pen.col.1.& in repet.rubr.C.qui admit.col.3.& consi.33.scribit Psalmista, col.2. lib.2.& consi.1.ad reuerendissimum.col.5.versi.& pro præsentis,lib.4.

41 *Et dominus in alienatione emphyteusis.*

¶Et simile quippiam consuluit no.Alexand.consi.113.viso & diligenter cōsiderato,col.pen.versic. quartò comprobatur,libr.4.quòd ex patientia decennali, post alienationem rei emphyteuticæ, præsumitur dominus consensum pręstitisse, per text.in d.l.qui in aliena.& in d.l.filiusfam. Quod dictum sequitur Ias.in l.si certis annis.col.3.in prin.C.de pac.& in l.1.col.6.versi.5.limit.in fin. C. qui admit.vbi hoc dicit nota.& consi.175.super castro,col.2.versi.ad idem facit,lib.2.& Phil.Deci. consi.222.viso puncto,col.4.versi.quarto.

42 *Contra suprà dicta.*

¶Tamen quod diximus consensum est statuto requisitum,in contractu minoris & mulieris præsumi interuenisse ex scientia,& patientia decennali,non omnino est expeditum:nam contrarium tenuit Bald.sibi contrarius, in l.2,versic.item si statutum.C.de legi.hære.& consi.22.præsupposito statuto,lib.4.& Saly.in d.l.si filiusfam.de peti.hære.& Ro.in d.l.sciendum.de verbor. obligat. Raph.Co.& Alex.sibi quoque contrarius in d.l.qui in aliena.in princ.de acq.hæred.& idem Alex. consi.17.viso instrumento locationis,col.2.versi.quia respondeo quantùm ad propositum, lib.4. & latè consi.218.ponderatis narratis,col.1.& 2.& seq.lib.6.& Iason sibi quoque contrarius, in d.l. si certis annis.col.3.versi.nonò facit.

43 *De eadem re.*

¶Nec obstant (inquiunt)d.l.si filiusfam.& d.l.qui in aliena.quibus maxime innituntur aduersarij: tum quia loquitur in patre,& filio, qui iuris fictione reputantur vna eadèmque persona.l.vlt.C. de impub.& aliis subst.cum sim.Ideò inter eos facilius præsumitur consensus interuenisse. Tum quia ibi agebatur de commodo patris,propter vsumfructum:propterea facilè præsumitur consensus illius.Secus,vbi nullum esset illius cōmodum,qui cōsentire debuit. Sed & aliis multis modis respondet Alex.d.consi.218.lib.6.vt ibi videre poteris. Et huc facit, quod consuluit Ange. consi. 318.dictus punctus est dubius,col.1.

44 *De eadem re.*

¶Quicquid dicant isti,prima op.videtur esse verior,& etiam est communior,vt dicit Alexand.& illam multis similibus fulciam infrà,tit de præscriptio.§.1.vbi videre poteris. Vnum tamē est,quod in terminis nostræ consuetudinis requirentis expressum consensum, me ancipitem reddit · quia propter huiusmodi qualitatem expressionis,videtur non sufficere longum tempus,vt huiusmodi expressum consensum præsumamus,quemadmodū sufficeret in tacito,per notata per Ant.Imol. Pan.in d.c.ea noscitur,col.vlt.extrà de his quæ fiunt à Prælat.Et Alex.consi.9.viso themate, col. pen.versi.non obstat si diceretur,lib.3.

45 *De eadem re.*

¶Nisi diceres,eos Doc.qui tenent priorem partē,etiam id intelligere,cùm expressus consensus requiritur,vtpote qui loquantur in casu,in quo requiritur cōsensus expressus,licet statutū non exprimat,cùm talis cōsensus(vt multis placuit,) sit ad integrandam(vt nostri loquuntur) personam, ideoq; habet vim autoritatis,vt latè dictū est suprà,in ea.gl.in prin.& in glo.præcedēti ad fi.Et hoc tenet expresse Alex.sibi cōtrarius,in l.2.§.voluntatē.in prin.versi.hoc tamen limita.ff.sol.mat.cùm dicit quòd scientia,& patientia diuturna idem operantur,quod expressus consensus.& expressiùs

Carolus

Carolus Ruin.consi.111.quamuis, col.2.nu.nu.6.li.4.Phili.Dec.cõsi.409.viso cõsilio,col.1. vbi & suprà adductis rationibus hoc confirmat:nec id negare asserit Panor.in d.c.ea noscitur.quia non loquitur in casu diuturnitatis temporis,dicitq́; de hoc esse dubitandum. Et hnc quoque pertinet, quod scribit Bar.in l.gerit.ad fin.ff.de acquir.hæred.Nam cùm primùm dixisset,autoritatem verbis expresśis esse interponendam,per not.in l.3.ff.de autorit.tut.& alibi diximus :tandem subdit, eum præsumi,si tutor vel pupillus diu tenuerit rem hæreditariam.

46 ¶Sed & aliud quoque est quod cõtra priorem sententiā dici potest.Nam cùm statutum requirat expressum consensum,videtur esse intelligendū de consensu expresso vero tantùm,non etiam de ficto,& præsumpto,qualis is est,qui ex diuturnitate tēporis proficiscitur,vt probat text.in d.l.qui in aliena,dum vtitur verbo credendū,quod fictionem significat. l.conficiuntur. in princip.iuncta glos.in verbo,quoniam creditur,ff.de iure codici.& l.retro creditur.ff.de captiuis, & postliminio reuers.qui ideo non sufficit,vbi verus requiritur,vt in simili voluerunt Bal.Imol.Raph.Co.Paul. Cast.& Ro.in d.l.2.§.voluntatem.ff.sol.matr.& Panor.in d.c.ea noscitur.in fin.de his quæ fiunt à Præla.& Rom.in l.sciendum.& ibi etiam Fran.Aret.col.10.versi.tangit etiam.ff.de verbo.obliga. Nam verba statuti debent verè & propriè intelligi , non fictè , siue præsumptiuè.l.3.§.hæc verba. cum ibi not.ff.de nego.gest.cum si. Ideò cogita,quid huic obiectioni respondeas.

Statutum de expresso consen. intelligitur de vero.

47 ¶Nam quòd hic autoritas,siue consensus,pro forma siue solēnitate requiratur,si verum sit , nihil nos mouere debet,quin & præsumpta sufficiat,per id quod in simili tenet Fran.Are.cõsi.51.videtur dicendū prima facie,col.1.scilicet , quòd vbi pro forma requiritur determinata probatio certi tēporis,sufficit tamē præsumpta probatio,per tex.fin.vt dicit,in c.proposuit.& ibi Inno.& Anto. extrà de cleri.excõ.min. Et sequitur.Ias.in l.non hoc.col.4.versi cõfirmo per hoc.C.vnde.legi.& Fran.Rip.in c.cùm ecclesia Sutrina.Col.8.vers.tertiò ampliari potest,extrà de causa pos.& propri.

Præsumpta probatio temporis sufficit, ubi etiam pro forma requiritur certa.

48 ¶Sed & illud quoque dici potest,quòd vbi casus fictus siue præsumptus à lege æquiparatur vero & proprio casui,tunc dispositio loquens in casu vero,trahitur ad casum fictum vel præsumptum, vt voluit glos.not.in c.suceptum.de rescrip.lib.6.& Domi.in c.vlt.in princ.col.pen.versic.si verò est contra ius,de consuet.libr.6.Igitur cùm hic consensus à lege præsumatur ex patientia & diuturnitate temporis,& idem operetur ex ipsius legis dispositione , ac si expressè interuenisset , vt diximus:consequens est,vt pro expresso habendus sit.

49 ¶NVNC RESTAT,vt ad alia pergamus.Hæc nostra cõsuetudo requirit expressum cõsensum, is enim est potentior,quàm tacitus,vt patet ex multis,quæ suprà diximus , & præterea ex l.si ex pluribus.ff.de suis & legi.& l.pe.ff.de inin.test.Ex quibus probatur,voluntatem expressam magis esse priuilegiatā,præferriq́; tacitæ,præsumptæq́; voluntati, vt ex illis not.Socin.consi.51.visa facti narratione.col.7.versi.non obstat ratio,lib.4.Et ex l.2.§.vlt.ff.de bo.poss.secun.tab.Ex qua, & d. l.si ex pluribus.dicit Fran.Are.in l.si ita quis.§. ea lege.col.4.versi.dicit etiam notandum hic.ff.de verb.oblig.expressam testatoris volūtatem esse fortiorem,quàm tacitam.Et l.assiduis.C.qui poti. in pig.hab.& l.3.C.si pen.appella.mors inter.& l.vlt.C.de pact.conuen.& l.maritus.C.de procur. Ex quibus Bal.in l.si arrogator.col.4.ff.de adop.scribit potentius esse expressum, quàm tacitum. Quod & in consensu voluit in vniuersum Ioan.And.in cap.scienti,de regu.iur.lib.6.in Mercu.& Pan.in c.si diligenti.col.13.versi.quæro cum glo.de fo.compet.& in c.dilecti.col.1.eod.tit.& in ca. ex ore.col.2.de his quæ fi.à maio.par.cap.& in c.cleri.col.pen.versi.tertio not.de iudic.

Expressus cõsensus potentior,quàm tacitus.

50 ¶Quod & ex eo satis patet,quod voluit glos.no.in Cle.sæpe , in verbo,partibus.ad fin.de verb. signi.quæ dicit,tacitum consensum nunquàm extendi vltra actum,in quo interuenit:expressum autem extendi.Quam glo.sequitur Pan.ibi,& in c.si quis contra clericū,col.13.versi.sed circa prædicta,de fo.compe.& in c.quoniam cõtra falsam.col.vlt.de proba.& in c.præsentium,col.4.versi. sed est dubium,de testi.Pan.Ca.in l.si conuenerit.ante fi.ff.de iuris.om.iudic.vbi illam dicit sing. & consi.33.visa appellatione,col.3.versi interdum verò infertur,lib.1.Rom.consi.133. in proposito casu,vbi & illam glos.dicit singu.& Ias.in l.quæ dotis.in fi.ff.solu.mat.vbi eam glos.dicit solēnem & auream.Feli.in c.cùm accesśissent.col.14.vers.secundò limita,extra de consti.Philip.Deci.in l.1. in 4.not.in 2.locis.C.qui admit.& rub.extrà de consti.col.1.in fin.vbi eam dicit no.& in c.clerici. colum.pen.versicu.tertiò nota.extrà de iudi.& in c.cùm super.colum.2.versic. notandum tamen est,extrà de offic.deleg.& in cap.dilecti.le 1.col.1.in 3.not.extrà de appel.quibus locis dicit not.& consi.416.in testamento,col.4. versi.tertiò dato quòd esset verum.

Tacitum non extēditur ut expressum.

51 ¶Allegat autem ea glo.in d.Clem.sæpe.quod voluit Spec.tit.de appe.parte 2.§.restat.versi.& not. secundū.& iterū tit.de citatione.§.1.vers.quid si reus.quibus locis dicit,quòd tacita iudicis repulsio,vel declaratio,quæ fit per iudicem,procedēdo ad vlteriora,secundū c.ex parte M.de appel.& not.per Bar.in l.à procedēte.C.de dilat.non censetur facta,nisi respectu illius petitionis,quæ tunc fuit facta,non alterius,quæ posteà fieret.Expressa autē declaratio censetur generalis esse , & præiudicat omnibus etiam futuris & sequentibus.Quod bellè declarat Pau.Cast.d.consi.334.

Tacita iudicis repulsio non extenditur ut expressa.

52 ¶Facit etiam,quod voluerunt Inno.Anto.Imo.& Pan.in c.1.quod met.caus.quòd fortior est,difficiliúsque retractatur professio facta per verba expressa,quàm tacita,per delationē, & assumptionem habitus.quod & sequitur Soc.consi.270.consideratis, col.3.libr.2. Et huius est ratio , quam & ipsi afferunt.Nam verbalis (vt cum nostris loquar) & expressa professio,patenter,certo, apertè , professionem demonstrat , quia verba naturaliter mentis conceptum exprimunt.l.Labeo. ff.de

Professio expressa,fortior tacitā.

ff.de supel.leg.& cap.is autem.22.q.2. At receptio & delatio habitus non necessariò infert certam mentem professionis,licè: in dubio iura ex hoc præsumant professionem:præsumptio autem facilè tollitur,nempe per aliam præsumptionem.l.Diuus.ff.de in integ.resti.& c.ex transmissa.extra qui filij sunt legi.Igitur fortius est,quod fit per veram probationem.Quibus & tu adde,quod in simili diximus in rep.l.si vnquàm.in verbo,donatione largitus.nu.132.nec solùm eadem.

53 *Expressa conditio impedit trāsmissionē, non tacita.*

¶Ad hæc,expressa conditio in vltimis voluntatibus impedit translationem,siue transmissionem l.1.§.sin autem aliquid sub cōditione.C.de cadu.tol. Non autem tacita.l.conditiones extrinsecus. ff.de condi.& demon.& voluit glo.in l.item quia.in verbo,malè petitur. ff. de pact. Etiamsi huiusmodi tacita conditio fit à lege subrogata in locum conditionis expressæ appositæ à testatore. l.quæ sub conditione.§.vlt.& ibi gloss.& Bart.ff.de condi.instit.quem text.ad hoc multùm commendat Franc.Are.in l.3.ff.de lega.1.Sed hîc vide Iasonem in l.nemo potest,scilicet in priori lect. colum.pe. nu.91.& in posteriore in vlt.col.nu.124.ff.de leg.1.

54 *Expressum legatum ipso iure transit in legatarium, non tacitum.*

¶Præterea quando res expressè legatur,dominiū ipso iure transit in legatarium.l.à Titio,in fin.ff. de furt.& l.si tibi homo.§.cum seruus.ff.de leg.1.Non sic autē,quando tacitè legatur.l.emptor.§. ancillam,cum glos.& ibi quoque Bar.ff.de rei vend.& l.seruum filij.§ vlt.& ibi etiam Bart.Raph. Co.Fran.Are.& Ias.de leg.1.Et voluit quoque ipse Bar.in l.1.col.vlt.ff.eod.tit.& in l.vxore.§.agriplagam.ff.de leg.3.& Fran.Are.in l.ex duobus.la 1.col.1.ff.de duob.reis.& in l.ex duobus.la 2.col. 2.eod.tit.& in l.si rem.col.5.versi.vnde quantū.ff.de aeq.pos.vbi dicit sing.esse tex. in d.l.seruum filij.§.vlt.& Soci.consi.41.in præsenti,col.7.versic.confirmatur,libr.4.& Iason in l.si fundum sub conditione.§.qui fundum.col.2.versic.2.not.ff.de lega.1.

55 *Expressa ademptio legati, ipso iure adimit, non tacita.*

¶Et è diuerso expressa ademptio legati,ipsum adimit ipso iure.l.si ita sit adscriptū. ff.de leg.1. non etiam tacita ademptio,vt magna autoritate adfirmat gloss.ibi,in verbo,ipso iure,in fin.per text.in l.3.§.vlt.& l.ex parte.ff.de adi.lega. Et idem quidem magna ratione,vt hoc addā. Nam si legatum expressum ipso iure transit,& tacitum non item, vt diximus:consequens est , vt expressa legati ademptio ipso iure adimat,non item tacita,argumēto illo à contrariis in nostro iure validissimo, l.1.versi.huius rei.ff.de offic.eius,cui mand.est iurisd.

56 *Pactū nudum expressum, pignus ipso iure tollit,non tacitum.*

¶Et vt redeamus ad principale nostrum institutū,consine est superioribus,quòd pactum nudum expressum ipso iure pignus tollit.l.maior.& ibi glos.& Doct.C.de pigno.non autem tacitum, vt non obscurè probat l.si tibi.§.de pignore.& ibi glos.magna,Bart.Bal.col.2.Ang.Pau.Castr.Alex. Ias.& alij.ff.de pact.& l.2.ibi,exceptione eam submouebis,C.de remis.pign.

57 *Expressa prohibitio alienādi,reddit alienationē ipso iure nullā, & repellit alienantem, non tacita.*

¶Sed & hoc ex eo optimè probatur,quòd expressa hominis vel testatoris prohibitio alienādi,reddit alienationem ipso iure nullam : & præterea alienantem tanquam indignum repellit,à reuocatione rei alienatæ:vtrumque tamen cessat in tacita.gloss.no.in l.cùm pater.§.libertis.in glos.1.& ibi Bar.& alij.ff.de lega.2.iunctis no.in l.seruo legato.in princ.ff.de lega.1.& voluit Bart.in l.filiusfam.§.diui.col.2.& ibi etiam alij,& inter cæteros Ias.in 1.lect.col.9.versi.sed tu potes.& iterum in 2.lect.col.10.versi.amplia primò,& iterum col.14.versi.ista sunt quæ reperio.& Ferd.Loaz.in rep. col.56.versi.item aduertendum est.ff.de lega.1.& Alexand.in l.Marcellus.§.res quæ.col.2. versic. quartò limitat.ff.ad S C. Trebell.& consi.xxiij.prima consideratione,col.pen.versic.non obstant allegata, lib.1.& Ias.in d.l.seruum filij.§.si idem seruus.col.vlt.ff.de lega.1.& in d.l.cùm quid.col.1. in 2.lect.ff.si certum peta.& in Authen.res quæ,col.5.versi.5.not.C.com.de lega.& consi.23.octo dubia,in fin.lib.3.Cato.Ruin.consi.lxxvj.viso,col.1.lib.2.

58 *Tacita alienationis prohibitio non afficit ignorantem:expressa afficit.*

¶Et vt intelligas aliam huiusmodi prohibitionum differentiam , & maiorem vim esse alio quoque modo in expressa,quàm in tacita, illud non ignoras,tacitam hanc alienandi prohibitionem non afficere ignorantes, quando huius rei habes text.expressum in dicta l.vlt.§.vlt.ff.de lega.2. quē ad hoc dicit sing.Iason in d.l.filiusfa.§.Diui.in 2.lect.in priore loco suprà à nobis designato. Verùm expressa afficit,vt dicit Pau.Castr. subdubius tamen,& loquens per verbum fortè,in d.§. vlt.Sed hoc constanter adfirmat idem Pau.consi.257.in causa quæ vertitur Sanox,col.6.versicu. sed & alia responsio.lib.1.

59 *Tacitus error iuris non reddit sententiā nullam. Etiam si ex expresso ueniat.*

¶Eodem spectat,quod dicimus,sententiā,quæ continet expressum errorem iuris,esse nullam ipso iure,iuribus vulgatis:non quæ tacitum.l.ex diuerso.§.si in iudicio,& ibi glos.Imo.& Alex. ff.sol. mat.cum si.Idq; etiā,si is tacitus proficiscatur ex eo,quod expressum est,id est,vt melius intelligas, intellectualiter,& ex mente verborum,secundū Innoc.in c.P.& G.ante fi.glo.magnæ,de offi.deleg.quem ibi omnes sequuntur,& præsertim Pan.col.2.versi.& nullum.vbi id dicit esse no.& Io. And.in c.pen.ad fi.eod.tit.Bal.qui id dicit valde.no.in c.quò ad translationem,col.vltim.de offic. deleg.Anto.& Imo.in c.1.& ibi Pan.qui id cōmendat.col.1.versi.item vt sentētia,de re iudi.Idem Anto.in c.sicut.ad fi.eo.tit.& in c.1.& ibi etiam Imo.col.1.de rescrip.& in c.ab excōmunicato. & ibi quoque Pan.col.3.eod.tit.vbi ipse Anto.dicit sing.& perpetuò menti tenendū. Idem Anto.in c.ad aures.& ibi idem Imo.eo.tit.& in c.cùm contingat.col.1.eod.tit.& in c.2.de restib.cog.& cōsi. 2.visis literis legitimationis,col.2.Panor.in Procemio Decret.nu.15.& in ea.cum speciali in princ. colum.2.de appel.Domi.in cap.solet,quod est 2.in prin.per illum text.de sent.excom.libr.6.& in cap.venerabilibus.§.vlt.etiam per eum text.eod.tit.& libr.Alex.in l.cum prolatis.col.3.versicu. ex prædictis.& ibi Ias.col.quoque 3.versi.in eadem glo.ibi,& idem ff.de re iudi.Ipse Alex.qui id dicit sing.in l.qui Romæ.§.duo fratres.col.28.versi.nec ob.quòd tacita.& ibi latè Ias.col.21.vers.secūdò

principa

principaliter.ff.de verb.oblig.& consi.79.perspectis verbis,ad fi.l.i.2.idem Ias.in l.licet Imperator.ff.de leg.1.dum allegat text.& Domi.in d.c.2.de sent.excom.& Iac.à S.Georg.in l.1.col.2.nu.12.C.de erro.cal.quicquid dixerit Pan.in c.ex parte.in 2.not.per illum text.de cap.mona. vbi tamen tandem videtur se remisisse ad Inno.in d.cap.P.& G.

60 ¶Ex his fit,vt expressa substitutio plus virium in multis habeat,quàm tacita. Primum enim expressa excludit tacitam,vt expressum facit cessare tacitum.l.cùm ex filio.§.1.& ibi Bart.& alij,& l.qui plures liberos.§.itaque.& l.ex facto.§.idem quæro.ff.de vulgar. & pupil. Et voluit Bart.in l.1.ff.eodem tit.& Bald.in l.testamento. in secunda oppo. C.de impub.& ali.substit.& in l.cùm proponas.col.3.versi.confirmatur.C.de hære.instit. Et Rapha.Comen.consi.118.testator instituit,col.2.& Doct.vbique.

Expressa sub stitutio exclu dit tacitam.

61 ¶Secundùm,expressa substitutio pupillaris excludit matrem à successione filij, tacita minimè.De primo est text.in l.Papinianus.§.sed nec impuberis.ff.de inoff.testa.& in capit.si pater.de testa.lib.6. De secundo est etiam text.secundum communem intellectum , in l.precibus. C.de vulgar. & pupil.& in l.vlt.C.de instit.& substit.& not.glos.Bar.& alij in l.Lucius.ff.de vulg. & pupil.substi. Bar.in l.Centurio.col.1.versi.ista glos.præsupponit.& ibi quoque Bald.qui distinguit,col.vlt.eod.tit.idem Bald.in l.Titius.ff.de hære.instit.

Expressa sub stitutio pupil. excludit matrem, non tacita.

62 ¶Tertiùm, expressa substitutio vulgaris,tollit suitatem quam vocant,atque ita impedit transmissionem,non autem tacita contenta sub expressa pupillari. Primum probatur ex text.in l.si filius hæres.& ibi Bart.& alij.ff.de libe.& posthu.Et voluit præterea idem Bar.in l.filius qui patri.ff.de vulg.& pupilla.sub.eum si.Secundum ex l.filius qui se paterna.& l.Iulianus.ff.de acqui.hæred.& not.etiam Bart.in l.Gallus.§.& quid si tantùm.ff.de liber.& posthu.Bal.in d.l.cùm proponas. col.3.versi.tertia est transmissio.C.de hære.instit.

Expres. subst. vulg. tollit suitatē, & impedit trāsmißionem, nō tacita.

63 ¶Quartùm,cùm substitutus veniat ex expressa dispositione testatoris,cōiunctus autem ex tacita tantùm.l.si Titio.§.Iulianus.ff.de legat.3.Ideo substitutus præfertur coniuncto volenti venire per ius accrescendi.l.2.§.duo.ff.de bono.poss.secun.tabu.& l.vnica.§.pro secundo.C.de cadnc. tol.Ex quo Bald.in l.quidam elogio.col.2.versi.tertiò præmitto.C.de iure delib. dicit potentiorem esse substitutionem,quàm ius accrescendi:quod nil aliud est , quàm si dicas,potentiorem esse expressam voluntatem,siue dispositionem testatoris,quàm tacitam.

Substit. præfertur cōiuncto venienti iure accrescē di.

64 ¶Et vt substitutiones relinquamus , si seruitus in testamento expressè legata fuerit, ea ipso iure constituta censetur.l.1.ff.de seruit.legata.& l.si partem.§.1.ff.quemad.seruit.amitt. Aliud autem, si tacitè legata fuerit:l.seruum filij.§.si statuliberum.qui est vlt.& ibi Iac.Aret.& Bart.ff.de lega.1.& l.emptor.§.ancillam.coniuncta.glos.& ibi quoque idem Bart.ff.de rei vendit.Et voluit item ipse Bart.in l.1.col.vlt.& ibi etiam Paul.Cast.ff.de lega.1.& idem Bar.in l.binas.ff.de seruit.vrb.præd. Tu tamen super hoc vide Imol.Raph.Co.Alexand.& Franc.Aret.in d.l.1.ff.de legat.1.Raph.Co. Franc.Aret.& Iason in d.§.si statuliberum.

Seruitus expreßè legata, ipso iure constituitur, non si tacitè.

65 ¶His concinit,quòd expressum in vno capite statuti,aut alterius dispositionis,censetur repetitum in alio.l.quemadmodum.§.vlt.& ibi glo.ff.ad legem Aquil.glos.in §.item lapilli.in verbo, inuentoris,Instit.de rer.diuis.Bart.in l.4.§.eritque hæc differentia.ff.vi bono.rapt. Quod autem tacitè in vno intelligitur,non videtur in alio repetitum:vt voluit Bal.in l.1.in prin.per glo.ibi in verbo, si.quis.ff.quod quisque iur.in lect.antiqua,quam sequiuit Alexand.ibi.& Philip.Deci.consi.352.in casu proposito.& consi.416.in testamento,col.3.

Expressum in vno capite, in alio repetitum cēsetur.

66 ¶Eodem spectat,quòd licèt clausula derogatoria expressa præcedens,tollat volūtatē sequentem, etiam expressam.l.si quis in principio testamēti.de lega.3.non id tamen facit clausula tacita præcedens,quæ scilicet resultat ex mente,non ex verbis testatoris.l.vlt.in prin.& ibi Bart.ff.de leg.2. Bal.qui eum tex.dicit not.in l.humanū.col.2.vers.secundo casu.C.de legib.Fran.Are in l.1.col.7. versi.circa primum.ff.de testa.vbi illum dicit sing.& in l.3.col.2.versi.vnde infert,eo.tit.vbi etiam dicit no.& Soci.qui no.quoque dicit,consi.198.primo aspectu,col.3.versic.licèt in casu,& Ias.in l.seruū filij.§.si idē seruus.col.vlt.ff.de lega.1.& in l.filio quem pater.ff.de libe.& posthu.quibus locis dicit sing.& in l.cùm quid.col.2.versi.quartò,in 1.lect.ff.si certum petat.vbi dicit not. Ex quo vides,quod iam suprà sæpiùs diximus,potentiorem esse voluntatem expressam,quàm tacitam.

Non autē tacitè intellectū Clausula deroga.expresse præcedens, tollit uolūtatē sequentē expressam. Non tamen tacita.

67 ¶Mentio autem d.l.seruum filij.§.si idem seruus.vnum aliud in memoriā reuocat, quod ad hanc tractationem pertinet , nempe quod dicit gloss.ibi in verbo,vænierit , in 1.opposi.scilicet , quòd voluntaria alienatio inutilis rei legatæ adimit legatum tantùm,per l.3.§.vltim.ff.de de fide instru. non etiam expressum, per text. in d.§.si idem seruus.& eam nuncupatim sequitur Angel.& Pau. Castren.ibi, quanquàm Imol.Alexand.& Franc.Aretin.ibi reclamant.Sed priorem tutatur Iason in eodem loco.

Alienatio uoluntaria inutilis adimit legat. tacitum, nō expressum.

68 ¶Sed ad id , quod antè diximus de clausula derogataria,proximè accedit , quod traditum est ab Imol.in c.dilectus.le 2.(sunt enim tria eius initij capita in illo tit.) col.4.versic.in ea glos.ibi,prohibuit.& ibi quoque Panor.licèt non ita expressè,col.vltim.extrà de præb.quòd licèt actus factus contra prohibitionem expressam principis non valeat,c.proposuit,de conces.præbend.cum sim. adductis à glos.in d.c.dilectus:secus tamen in tacita,quæ scilicet venit per quandam sequentiam, per text.in eo ipso c.dilectus.& adducit ex Imo.quæ in similis no.in d.l.seruum filij.§.vlt.ff. de lega.1.& id quoque sequitur Socin.d.consi.198.vbi suprà,lib.2.

Principis prohibitio expressa actum irritat,non tacita.

¶Huc

69 *Expressus cõsensus in multis casibus requiritur.*

¶Huc quoque pertinet, quòd in multis casibus requiritur expressus cõsensus, nec sufficit tacitus, quasi scilicet plus ponderis & momenti sit in expresso, quàm in tacito: vt in casu ca. statutum. §. in nullo. & ibi glo. in verbo, expressus. & alij. de rescri. lib. 6. Et in alio casu Hosti. in cap. nuper. & ibi Panor. col. 1. versi. glos. prima est facilis, extrà de testib. Nam & videmus, quòd in alienationibus temporalibus rei ecclesiasticæ sufficit tacitus consensus capituli. c. 2. de his quæ fiunt à Prælat. In perpetuis, expressus requiritur, glo. Inno. Hosti. & Panor. ibi. & glo. in c. 1. in verbo, perpetuus, de non alien. reb. eccle. lib. 6. Et cùm clericus transit ad aliam ecclesiam eiusdem diœcesis, sufficit tacitus consensus Episcopi: si alterius, requiritur expressus, glo. in c. placuit. 7. q. 1. & in c. 1. 21. quæst. & Ant. post Vincent. & Tancre. in c. admonet. de renunt.

70 *Procurator non potest tacitè reuocare substitutum.*

¶Et quod scribit Oldr. consi. 130. omissa, col. 1. quòd procurator, qui habet potestatem reuocandi institutum ab eo, potest expressè reuocare, non tacitè: quem refert & sequitur Nellus in tractatu bannitorum, in secunda parte præteriti temporis, q. 9. de quo nonnihil per Domi. in cap. si quem. §. secus. de procu. lib. 6. Et quod tradit Bal. in c. 1. §. iudices. in fin. tit. de pac. iura. fir. quòd expressè renuntians appellationi, videtur fateri, se malã causam habere, per l. 3. C. de fid. instr. secus si tacitè, per l. properandum. C. de iudic.

71 *Expressus cõsensus tacito potentior.*

¶Et generale est, ac propè perpetuum, vt potentior sit expressus consensus, quàm tacitus: vt videre licet ex Ioan. And. in cap. scienti. de reg. iur. lib. 6. in Merc. Pan in c. clerici. col. pen. versi. tertiò not. de iudic. & in cap. si diligenti. col. 10. versic. quarto cum glos. pen. extrà de foro compet. & in capit. dilecti. col. 3. not. in fin. eod. tit. & in c. ex ore. col. 2. de his quæ fiunt à maio. par. ca. & doct. vbique. Nam is consensus, ea voluntas propriè dicitur, quæ expressa est, vt dicit Bald. in d. l. 2. §. voluntatem. & ibi quoque Alex. & alij. ff. solu. mat. & Philip. Dec. consi. 308. in casu ad nos transmisso, col. pen. Et ideò conditio, si consenserit, si voluerit, expressam voluntatem requirit. Bar. in l. si ita legatum. §. si ille volet. ff. de leg. 1.

72 *Conditio, si voluerit. Cõiecturæ sæpe nos fallũt.*

¶Et sanè voluntas, siue consensus expressus est clarior, apertior, manifestior, vt qui verbis cõcipitur. Tacitus est quodãmodo occultus, tectus, præsumptus tantùm, vt probat l. qui ad certum. ff. locat. Et plerunque fallax, vt qui à mente & coniecturis proficiscitur, in quibus sæpissimè decipimur, vt dicit Bal. aliud tamen agens, in l. precibus. col. 7. vers. dixi ergo de duabus. C. de impub. & aliis substi. & Fran. Cur. cõsi. 64. antiquissima, col. 2. vers. quia in vltimis volũtatibus. & Ias. in l. licet Imperator. col. 3. in 4. not. in fin. sub nu. 18. ff. de lega. 1. Et alibi dicit ipse Bald. videlicet in l. 1. col. 7. versi. modò sequitur alia. C. de confes. de mente hominis nullum est directum testimoniũ, per not. in l. iurisgentiũ. §. pactorũ. ff. de pactis. cum aliis multis à me collectis in repet. l. si vnquàm, in verbo, libertis, nu. 22. incipi. vnum tantùm, & præced. C. de reuo. donati.

73 *Tacitum cum legis adminiculo, quãdoq; fortius est expresso.*

¶Ex quibus planissimè constat, illud verissimum esse, quod iam sæpiùs diximus, consensum expressum plus habere momenti, viriũ, & ponderis, quàm tacitum. Id quod omnino & sine exceptione obtinet, vbi consideratur consensus simpliciter sine adminiculo, siue fomento. At si cum eo occurrat legis aliquod adminiculũ, tunc certè cõsensus tacitus quandoque est potentior expresso, vt pulchrè & sciẽter declarat Pan. in d. c. dilecti. col. 1. in 3. no. extrà de foro compet.

74 ¶Et id quidem patet in renuntiatione expressa hæreditatis paternæ, quæ intra triennium reuocari potest. l. vlt. C. de repu. hæred. & l. si quis suos. ff. de iur. delib. non autem ea, quæ tacitè inducitur à lege per lapsum temporis. l. 3. vbi id expressè no. Bar. Bal. Paul. Cast. & recentiores. C. de iur. & fact. igno. & not. etiam iidem Bart. Bal. & Pau. in d. l. si quis suus ff. de iur. delib. & Bar. in l. seruus. §. vlt. ff. de bono. poss. & Bal. in l. 1. in 27. oppo. & ibi latè Alex. & Phili. Dec. in 4. not. C. qui admit. Pau. Castr. & Alexand. in d. l. vlt. C. de repud. hæret. & his prior Accurs. in l. 2. in 3. solut. & ibi quoque recentiores. C. de iur. & fact. igno.

75 *Expressa filij renũtiatio hæredita. patri non nocet: tacita nocet. Renuntiatio expressa est personalis: tacita realis.*

¶Similiter expressa filiifam. renuntiatio hæreditatis sibi delatæ, non præiudicat patri, quin possit ex sua persona adire. l. vlt. in prin. & iterum in §. pen. C. de bon. quæ libe. Verùm illi nocet tacita repudiatio, lapsu temporis à lege inducta per l. vlt. ff. quis ord. in bo. poss. seruet. & l. 1. & ibi Bar. ad fi. ff. de acqui. hære. & l. is qui hæres. §. neque filius. & ibi etiam Bar. & alij, eod tit. & d. l. seruus. §. vlt. ff. de bo. poss. & d. l. 1. & ibi glo. Bar. in fi. Bal. in 27. oppo. & recẽtiores. C. qui admir. Ex quibus ipse Bal. dicit generaliter, quòd renũtiatio expressa excludit personam à iure sine præiudicio tertij: sed præscriptio, & negligentia, excludit ius ab omnibus personis, & sic est in rem. Bar. Ro. Alex. & Ias. in l. is qui. §. neque filius. ff. de acqui. hær. Ias. in l. si constante. col. 2. versi. hinc videmus, & iterum col. 27. versi. 3. in quantum. ff. sol. matr. Et propterea dicit idem Bald. in l. Claudius. quæ est antepen. ff. de acquir. hære. & in l. eam quam, col. 4. versi. ex prædictis collige. C. de fideicom. post. Iac. Areti. in l. facta. §. si quis bonorum. ff. ad S C. Trebel. quòd fortiùs excludit tempus propter legis autoritatem, quàm expessa renũtiatio, vbi agitur de præiudicio tertij. l. natura. §. vlt. ff. ad S C. Trebel. sed nulla lex est eius initij in eod. tit.

76 *Prelatus tacitè præiudicat ecclesia.*

¶At Bal. in l. Centurio. col. 2. & ibi expressiùs Imo. col. 4. versic. nec obstat, si dicatur. ff. de vulga. & pupil. dicunt id quod dici solet, Expressum plus operari, quàm tacitum, non procedere, quando agitur de excludendo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tantùm non procedit in exclusione hæreditatis. Nam & videmus, quòd prælatus non potest expressè renũtiare iuribus ecclesiæ, quia id esset donare, quod prohibitum est, c. 2. de donatio. Et tamen tacita repudiatione ex lapsu temporis, à iure introducti, illi præiudicat. capit. de quarta. & cap. veniens, extrà de præscrip. de quo

per

per Feli.in c.cùm accessissent,col.pen.versic.tertia conclusio,extra de constit.

77 ¶Id quod etiam in alijs multis videmus. Nam Præses ciuitatis ei non potest expresse præiudicare.l.Præses.C.de transac. Potest tamen tacitè ex lapsu temporis.l.aduersus.cum glos.C.de vsur. Et in causa criminali,vel in causa status,non potest renuntiari expressè appellationi, vt not.in l. pactum inter. & l. ius publicum.ff.de pact.& l.ij. & iij.ff.de liber.cau. Sed tacitè potest patiendo labi tempus appellandi,vt dicit Bald.in l.vlti.col.j.versic.uppo.quòd non possit.C.de temp.appe. Nam tacitum (inquit) pactum cursu temporis roboratum,plus operatur,quàm expressum,per d. l.facta.§.si quis bonorum.ff.ad Trebel.Et hoc (vt ille subdit) propter autoritatem præscriptionis, quam à lege assumit. Et idem de procuratore, vt non possit expressè renuntiare appellationi in præiudicium domini, possit tamen tacitè per lapsum temporis.Angel.& Imol.in l.ab executore. §.si procurator.qui est vlti.ff.de appel.

Et præses ciuitatis.

Et procurator domino.

78 ¶Et aliàs sæpe plus præiudicamus alijs omittendo,quàm renuntiando.Nam vt dicit idem Bald.& ante eum Inno.in c.cùm olim Abbas vterque ad fin.extrà de offi.deleg.potest procurator omittendo præiudicare domino:& sic(vt subdit Bal.) plus potest omissio,quàm renuntiatio:& pro simili allegat d.§.si quis bonorum. Et curator,qui non potest renuntiare exceptioni peremptoriæ, nocet tamen adolescenti non opponendo. Bald.& recentiores in l. pactum curatoris.C.de pactis. cum infinitis alijs similibus,quæ si huc congerere vellem,tempus me citiùs deficeret.

Procurator omittendo nocet domino. Et curator minori.

79 ¶Nec frustra dixi suprà,quãdoque hoc casu esse potentiorem consensum tacitum,quàm expressum:neque enim hoc semper procedit.Nam filius exclusus de Iure Prætorio per lapsum anni,vel de Iure Ciuili per lapsum 30.annorum,intelligitur solùm excludi à primo capite,non à sequentibus.l.j.§.sed videndum.ff.de success.edic.glo.in d.l.iij.ad fi.C.de iur.& fac.igno.vbi Ias.illam reputat sing.cum alijs multis à me collectis in Tractatu Retractuum,tit.ij.§.item ij.glo.j.nu.19. hinc sit & duodecimò,& seq.Tamen si expressè repudiauerit simpliciter,excluditur ab omnibus capitibus,vt voluit glo.in d.§.sed videndum,in verbo,succedat,quam ad hoc dicit sing.Paul.Cast.in l.j.col.iij.versic.sed quærit ibi glo.C.qui admit.vbi ex hoc no.quòd plus operatur expressa renuntiatio,quàm tacita ex lapsu anni ex lege inducta. Sed illam quoque dicit singu.& not.idem Paul. & Ias.in d.l.iij.C.de iur.& fac.igno.& rursum not.idem Ias.in d.l.cùm quid.in ij.lect.col.ij.versi.& econtra.ff.si cert.pet.Sed tu circa hoc omnino vide Philip.Deci.in d.l.j.C.qui admit.in iiij.not.

Filius tempore exclusus à primo capite, non exclusus est à cæteris.

80 ¶Item secundò illud procedit,vt scilicet in dubio sit potentior expressus cõsensus,quàm tacitus: secus autem,si lex vlteriùs procedat disponendo cõtrarium:verbi gratia in iuramento calumniæ, quod expressè remitti non potest.l.ij.§.sed quia.C.de iura.calum. tacitè tamen potest secundum glo.& Doct.ibi.& est tex.in c.1.§.item j.eo.tit.lib.6.& in alijs quoque adductis per glos.in d.§.sed quia.& glo.in l.longè.ff.de diuer.& tempo.præscri.& iterum in l. sed si inter.ff.de serui.rust.præd. & glo.in c.inolita.j.q.xj.& in c.si fortè.in verbo,euidentem,ad fi.de elec.lib.6. & Docto.in c.cùm tempore,de arbit.quæ in hunc modum intellige Deci.in d.c.dilecti.de for.compe.

Iuramentum calumniæ expressè remitti non potest: tacitè potest.

81 ¶SED ET ILLVD consequens est,vt declaremus,quid expressum dicatur, quídve tacitum. In quam rem multa possumus decerpere ex his, quæ suprà diximus. Sed nunc latiùs paulò id tractandum ducimus. Sunt qui vno tantùm discrimine vnum ab altero distinguant,vt videlicet Expressum dicatur id,quod verbis exprimitur:Tacitum,quod magis intellectu concipitur,quàm verbis:siue quod ex factis insurgit,non ex verbis. Ita videtur voluisse glos.in Cle.sæpe.in verbo, partibus,ante fin.de verborum significat.& Bald.in vlti.col.ij.versic. ad primum dico.C.de insti. & substit. Et id quidem satis probat tex.in l.si seruus.ff.de assig.liber. cùm dicitur,siue expressum est,siue certè intellexit,& cæte.& expressiùs in l.tatum.ff.de solut.ibi,quod magis intellectu percipi,quàm locutione exprimi possit.

Expressum quid sit,quídne tacitum. Expressum verbis. Tacitum mẽte & ex factis.

82 ¶Baldus autem in c.vlt.col.iiij.versi.quæro nunquid consuetudo,extr.de consuetu.hoc vnum tradit,expressum etiam dici,quod per scripturã apparet : quod & idem quoque dicit in l.sed si quis. §.quæsitum,col.iiij.venio ad quæstionem.ff.si quis cautio.cùm scribit,Expressum dici,quod voce profertur,vel quod per scripturam apparet ad oculum. Quod autem (inquit)per rationem intellectus solùm colligitur,dicitur Tacitum.l.iam hoc iure.ff.de vulg.& pupil.substit. & l.non rectè. C.de fideiuss.& l.j.ff.de his quæ in testa.delen. Cui concinit,quod scribit Ioan.Fabi.in §. qua ratione.colum.j.Instit.de pupil.substit.id dici Expressum, quod ex certa significatione & vi verborum deprehenditur prolatum : Tacitum autem, quod vis verbi ex sua recta significatione non importat, sed ex coniectutata mente & voluntate verbis patentibus deprehenditur. quod non longè abest ab eo,quod diximus in præcedenti versic.

Expressum quod per scripturam apparet. Tacitum quod per rationem intellectus colligitur.

83 ¶At ipse Bald.vt ad eum redeamus,in l.si is qui.colum.ij.versic.sed quæro quid vocas.C.si pend. appellat.scribit id Tacitum dici,quod sine verborum prolatione habetur pro expresso,siue quod lex supplet. Idem consi.lij.casus talis est,statuto,lib.1.quod repetitur consi.ccclxxxiiij.lib.5.tradit, id omne quod ex interpretatione venit,esse tacitum,non expressum:vt diximus (inquit) in vulgari & tacita pupillari substitutione , d.l.iam hoc iure.ff.de vulgari substit. Id autem Expressum esse,quod venit ex significatione vocis. Rursus idem in tractatu de pactis,col.xvj.versic. illud est not.dicit id pactum esse Expressum,quod habet cõsensum expressum:Tacitum,quod habet consensum præsumptum:nec interesse,vtrùm sit expressum verbis,an facto. Nam pactum,quod nutu contrahitur,expressum est,non tacitũ,arg.l.certum.ff.si cert.pet.& no.in l.item quia.ff.de pact.

Tacitũ aliter. Tacitum alijs modis.

quo in loco glos.in verbo, & mutus, & ibi Bald.in ij.lect.col.ij. dicit id expressum esse, quod fit nutu, & aliis signis euidentibus, per l.si stipuler.§.vlti.ff.de verbo.oblig. De quo nos dicemus plenius infrà, num.160.incip.quintum genus expressi.

Expressum & Tacitum aliis aliter intelliguntur.

84 ¶Porrò Ang.cōsi.xvij.pro decisione quæsiti, col.vlt.ita hoc videtur intelligere, vt id dicat esse expressè dici, quod tacitè inest ex natura verbi hoc importantis, per d.l.Prætor §.interdictū hoc; & ibi gl.in verbo, expressum.ff.de ope.nou.nunti. Hincq; dici in substitutione breuiloqua, quatuor substitutiones continere: duas scilicet vulgares, & duas pupillares, & eas quidē expressas, licèt non verbis specificis, vt voluit glos.in l.Lucius.in verbo, non ad matrem. & quod ibi dicit Bar.col.iij. versi.quæro vtrùm hæc substitutio.ff.de vulg.& pup.cōiuncta gl.in l.precibus.C.de impub.& ali. sub. Et facit(inquit) tex.in l.j.§.vlt.ff.de verb.obli. Et ante eum Bar. in l.si fideiussor.§.meminisse, circa medium.ff.de leg.j.vbi dicit, quòd id quod natura verborū importat, nō dicitur tacitè legatum, sed expressè. Quod & idem scribit in l.vxorem.§.agri plagam. post medium.ff.de legat.iij.& Ias.in l.j.col.xvj.versi.confirmo per doctrinam.ff.de leg.j. & Carol.Ruin.consi.lxiiij.super primo, col.iij.nu.10.lib.1.& consi.lxxvj.viso.col.iiij.nu.14.lib.2.& cons.cxxxij.visis, col.ij.nu.4.eodē lib.2.

De eadem re.

85 ¶A quibus non longè abest, quod scriptum est à Philip.Deci.consi.lxviij.pro resolutione, col.iiij. versic.postremò, scilicet id expressum dici, quod ex verbis ipsis infertur, & colligitur, licèt id verba apertè non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur esse in scriptis, quod ex scriptis infertur, & colligitur.l.j.§.sin autem.& quod ibi not.Bar.ff.de hæred.instit.& quod scribit Ange.in l.quoties. in princ.per illum tex.ff.eod.titu. Hæc Decius.

Expressum tribus modis dicitur. Expressum generaliter. Expressum specialiter. Expressum singulariter.

86 ¶Hanc autem rem latiùs atque distinctiùs tractat Bart.in l.j.col.iij.versi.videamus ergo de prima. & ibi per eum recentiores.ff.de vulg.& pupil.substi.scilicet expressum dici tribus modis. Primò, quod in genere dicitur.l.vlt.in fin.& quod ibi not.secundum vnam opi.C.quod cum eo. Secundò, quod specialiter exprimitur.l.j.§.inter filium.ff.ad leg.Corne.de falsis.& d.l.vlt. secundū aliam opi. Tertiò, quod singulariter, & proprio nomine exprimitur.l.quod in rerum.§.vlti.& ibi parua glo.ff.de leg.j.Et idem fermè tradit idem Bar.in l.si quis in prin.col.iiij.versi. quæro, quid si testator.ff.de lega.iij.& in l j.in fi.ff.si quis in ius voc.non ier.Bal.in reper.c.si pater. in materia vulgaris substit.de testa.lib.6.& in tract.de substit.col.ij.Pet.Anch.in c.duobus.quod est penu.col.iij.in iij.q.de rescrip.lib.6.Paul.Cast.cons.cclxxviij.passus iste, col.j.& iterum ij.lib.1.& consi.ccccxlj.pro declaratione, col.iiij. versi.cùm igitur.eo.lib.1.Fran.Cur.Senior consi.xlix.memoriæ, col.xv.versic. ad secundum: vbi & alia multa ad primum illud genus allegat, & iterum consi.seq.col.50.versi.ad quartum fundamentum. Barb.in repet.c.Raynaldus.char.xxxij.versicu.sed iudicio meo, extra de testa.& consi.xxv.scribitur sapientiæ, col.ix.versic.præterea ad prædicta, lib.1.& consi.lxxxix. clementissimi, col.vj.& vij.lib.4.& Guid.Pap.consi.lxvj.viso themate.col.xiij.versi. item expressum dicitur.Bened.in rep.c.Raynutius, in verbo, si absq; liberis moreretur, nu.14.& multis seq. de test.

Iterum de primo genere.

87 ¶Quantùm ad primum pertinet, quod dictū est, id expressum dici, quod in genere dicitur, adde, quod idem dicit ipse Bar.& Bal.in d.l.Prætor.ff.de noui ope.nuntia. & idem Bart.in l.Centurio. col.j.ff.de vulg.& pupil.Signo consi.clxxvj.quæstio proponitur, col.iij. versi.præterea licèt: vbi ad hæc allegat l.sed an vltro.in prin.ff.de negó.gest. & l.negotium. & quod ibi not.C.eo.vbi etiam est bona glo. Et idem quoque voluerunt Bald.Imo.& Fran.Aret.in l.illud.ff.de acquir.hære.Bal. consi.cccxix.quidam Nicolaus col.ij.lib.5.Pet.Anc.consi.cccxciij.visa diligenter gratia, col.j.Paul. Castr.consi.xcj.præsupposito, col.iij.versic.aut si hoc absurdum.lib.2.Alex.consi.lxxvj.videtur in præsenti, col.iiij.versi.& si dicatur, lib.5.& consi.ccj.perspectis verbis, col.ij.versi.confirmatur prædicta, lib.6.Fran.Aret.in l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulg.& pupil.vbi id dicit probari ex l.Lucius.eo.tit. Et idem Aret.in d.l.si fideiussor.§ meminisse.col.ij.versic. super secundo articulo.ff.de legat.j.Barba.in c.ad aures, col.iiij.sub nu.18.de rescrip.Petr.Besu.& Iason in l.Stichum, qui meus erit.ff.de lega.j.ipse Ias.in l.j.col.xvj.versi.confirmo per doctrinam.ff.eod.titu. Philip.Deci.consil. cclxxxix.visa longa serie, col.vlti.& Caro.Ruin.consi.clix.quamuis loquendo, col.iiij.nu.9.lib.3. & Paul.Paris.consi.xcvij.vt præsentis consultationis, col.xiiij.nu.106.lib.1.

De eadem re.

88 ¶Et hoc quidem confirmatur vltra suprà dicta, per tex.in l.qui vsumfructum.ff.de verb.oblig.in illis verbis, specialiter expresserit, quibus satis ostenditur, etiam generaliter aliquid exprimi: frustra enim aliàs ea dictio, specialiter, adiiceretur. Et est similis text.in l.ij.§.j.ff.de doli mali exceptio.& in l.in fundo.ff.de supel.lega.& in l.si is qui.§.vlt.in fi.ff.de reb.dub.& in l.quærebatur.ff.de milit. testam.& in l.sed si hoc.in prin.ff.de condit.& demon.& in l.ballista.in fi.ff.ad Senatuscon.Treb. & in l.vltim.§.Camelelasia.ff.de muner. & hono.& l.j.§.quòd si ab initio.ff.de exercit.act.& in l. diem.§.si quis.ff.de arbit.& in l.circa.C.de loca.& in l.cùm multæ.§.si igitur dote.C.de dona.ante nupt.& in l.ueque.C.de iure dot.& in l.vlt.§.omnem.C.de admin.tuto.& in l.si quis argentum. in princ.ibi generaliter, vel specialiter expressum.C.de donat. & in l.ij.C.in quibus caus.pign.vel hypoth.taci.contra.& in l.illud.C.de colla.& in c.2.in fi.extrà de deposi.

Generalis dispositio tātùm operatur quo ad cōpræhensa sub genere.

89 ¶Et hac quoque ratione, quòd tantum operatur dispositio generalis, quo ad omnia compræhensa sub genere, quantum specialis ad compræhensa sub specie.l.si duo.in fin.& ibi Bart.ff.de admi. tuto.& l.si chorus.ff.de legat iij.& l.omnes.vbi & ad hoc not.Bald.& Angel.C.de præscrip.30.vel 40.ann.glos.in l.si quis mihi bona.§.iussum.versi. sed vtrùm.ff.de acquir.hæred.& post eam Bar. in l.sed & si quis.§.quæsitum.post princ.ff.si quis caus.Alex.Fran.Aret.& Soci.in d.l.j.ff.de vulg. & pupil.

& pupil.ſubſtit.Franc.Cur.Senior, d.conſi.xlix.col.xv.verſi.in propoſito.Philip.Deci.conſi.cclix. viſis his,col.ij.cum aliis multis concord.à me latiùs collectis in repet.l.ſi vnquàm. in præfatione, num.118.incip.& hæc quidem.C.de reuoc.donat.

quantum ſpecialis ſub ſpecie.

90 ¶Ex quo illud fit,quod ex facto reſpondit Soci.conſi.iij.in cauſa domini,col.iij.verſi.tertiò quòd dicta,lib.3.quòd licet poteſtas legitimandi non trahatur ad feuda,ex ſententia Sign.conſi.ccxviij. quidam dictus Ioannellus,cũ concord.à me traditis in tract.Retractuum,lib.1.§.j.glo.iij.in verbo, *ou autres biens*,nu.6.nec in generali.& in Tract. *Le mort ſaiſit le vif*, in quarta parte declar.v.nu.8. pręterea,vt inquit,& ſeq.tamen ſi ex generalitate verborũ colligi poſsit,Principem voluiſſe hanc facultatem ad feuda quoque trahi,id ſatis eſt.Et quod etiã voluit Fran.Cur.Senior,in dicto conſ. xlix.col.xv.verſi.ad ſecundam.& latius conſi.ſeq.col.50.verſi.ad quartum fundamentũ,& multis ſeq.quod cùm,vt frater poſsit ſuccedere,requiratur id in inueſtitura noui feudi expreſsè dici,per c.1.tit.de ſucceſ.feu.& c.1.§.cùm verò Conrardus,tit.qui feud.dar.poſſ.certè ſatis erit,vt ex verbis generalibus id colligi poſsit.Et vtrunq; ſequitur Fran.Rip.in d.l.j.nu.52.& ſeq.ff.de vulg.& pupi.

Poteſtas legitimandi.

Frater an & quando in feudo ſuccedat.

91 ¶Et hæc quidem procedunt etiam in materia,in qua fit ſtricta interpretatio, vt nõ obſcurè patet ex d.l.vlti.C.quod cum eo.quæ quidem loquitur de contractu, qui haud dubiè ſtrictè interpretatur,vt ex ea ipſa l.Iaſ.expendit,in d.l.j.col.v.verſi.item adde.ff.de vulg.& pupil. Et id confirmat, quòd generalis diſpoſitio in odioſis,& pœnalibus; quæ ſtrictè interpretanda ſunt,generaliter intelligitur,vt voluit Ang.in l.vlti.col.vlt.verſi.tertio quæritur.ff.de conſtitutio. Princip.cum concord.à me adductis in reper.l.ſi vnquàm.in præfatio.num.119.& hæc quoque.& iterum in noſtro Tractatu Retractuum,titu.j.§.j.glo.xiiij.in verbo, *ou equipollent à vente*,nu.102.ſed & hæc.Quamuis contrarium eius,quod primùm diximus ex Iaſ.teneat Fran.Rip.in d.c.ad aures.col.vj.verſicu. tertiò adducitur,extrà de reſcrip.per text.cum gloſ.in c.inquiſitores.de hæreti.lib.6. Sed priorem opin.adiuuant multa à nobis congeſta in d.reper.l.ſi vnquam.in princ.vbi ſuprà citauimus. Quomodo autem ille text.& glo.in dicto c.inquiſitores,intelligantur,dicemus in ſeq.verſic.

Expreſſum generale etiam in materia ſtricta.

92 ¶Nam illud primum genus expreſsi,multis modis limitatur. Primò,vt non procedat,quãdo reſpectu & fauore certæ perſonæ debet fieri mentio expreſſa. neque enim tunc ſufficerent verba quantumcunque generalia:verbi gratia,ſi diceretur , Contra quaſcunque perſonas cuiuſcunque qualitatis,aut conditionis exiſtant:ſed requiritur ſpecialis expreſsio perſonæ,vt voluit glo.not.in dicto c.inquiſitores,in verbo,expreſsè,per illum text.& ibi etiam Domi.qui id dicit bene notandum,de hæreti.lib.6.Anto.& Imo.in Clem.conſtitutionem,per illum tex.de elect.Rom.in repet. authen.ſimiliter,in fin.C.ad leg.Falcid.Alex.qui illam glo.dicit ad hoc multùm ſing.conſi.cxxij. viſo puncto,col.iij.verſi.ſecundò adducitur,lib.4.Barb.qui ad hoc alia citat,conſil.xxiij.illud adferam,col.iij.verſi.facit etiam,quia vbicunque.lib.1.Iaſ.in d.l.j.col.iij.verſi.limita iſtam regulam.& ibi Fran.Ripa.col.viij.nu.56.ff.de vulg.& pupil.vbi & ipſe Iaſon illam dicit ſingul.& idem Iaſ.in l.j.col.v.verſi.quintò adde.ff.ſi quis in ius voc.non ier.vbi & illam glo.dicit valde ſingu.& in d.l. Prætor,in princ.col.ij.& ſeq.ff.de ope.noui nuntia.vbi illam quoque dicit ſolennem,& ſingul. & conſi.xcvij.in præſenti teſtamento,col.iij.verſicu.item vbi requiritur,lib.4. vbi etiam dicit not.& Bened.in dicto c.Raynutius.in verbo,ſi abſque liberis moreretur,lib.2.num.15.de teſtam.

Limitatio primi generalis expreſſi, dum reſpectu certæ perſonæ debet fieri expreſſa mentio.

93 ¶Et id quidem non modicum fulcit,quòd aliàs diximus,diſpoſitionem generalem non includere perſonas & cauſas priuilegiatas,& fauorabiles.l.Decurionibus.& ibi glo.Bar.& Io.Pla.C.de ſilen. lib.12.Bal.in l.j.ante mediũ.C.de no.Codi.confir.cum multis concord.collectis ab Alex.aut quod magis credo,Barb.inter conſi.ipſius Alex.cõſi.cxxiij.ſcripſit eccleſiaſticus,col.v.verſi.faciat quod voluit,& ſeq.lib.4.& Fely.in c.1.col.viij.verſi.ſecunda diſpoſitio,extrà de præſcripr.& Fran.Rip. in d.l.j.col.viij.nu.56.& ſeq.ff.de vulga.& pupil.& à me in tracta.Retractuum,tit.j.§.j.d.gloſſ.xiiij. num.104.& id quidem.& Carol.Ruin.conſi.cxxvj.præmiſſa.col.iiij.num.8.lib.1.

Diſpoſi.generalis includit perſonas, & cauſas priuilegiatas.

94 ¶Secundò limita,vt procedat , quando lex noua induceret nouam formam in aliquo actu celebrando,& vellet de ea expreſſam mentionem fieri:tunc enim non ſufficit expreſsio per verba generalia,vt voluit Fran.Aret.in d.l.j.col.vj.verſi.ſecundò videtur,& ibi quoque Soci.col.viij.verſi. ſecundò limita,de vulga.& pupil. ad id allegantes Bart.in d.l.Prætor.in princip.ff.de noui operis nuntia.vbi voluit,quòd ſi tutor iuret vtilia facere,& inutilia prætermittere,iſta verba non ſufficerent,neque ſatisfacerent formæ , per quam tutor tenetur promittere expreſſam defenſionem pupilli,per l.vlti.§.defenſionem.verſi.omnem autem dubitationem.C.de admini.tutor.vbi & Barto. illum text.multùm commendat,& dicit nouum,& ſingu.& ibi etiam Cyn.Angel.& Saly.& ipſe quoque Bart.in l.legitimos.ante fin.princ.& ibi quoque Raph.Co.in prin.ff.de legit.tuto. quibus poſtremis locis dicit Bart.ſe vidiſſe multas tutelas ob id caſſari.& Bald.in addit.Spec.titu.de tuto. col.vlti.verſi.tutor tenetur.Ang.in §.vlti.in authen.vt hi qui oblig.Raph.Co.Paul.Caſt.& Rom. in d.l.Prætor.in princ.de operis noui nuntia.Matheſ.notab.108.incip.nota text.ſingu. vbi ad hoc dicit tex.in d.§.defenſionem,ſingu.& Alex.conſi.cxix.ponderatis his,col.ij.verſicu.& ideò dicit, lib.1.& Barba.conſi.xix.ſcripſit Propheta,col.vlt.lib.1.& conſi.xxv.ſcribitur ſapientiæ.col.pen.eo. lib.1.vbi illum quoque tex.dicit ſing.conſi.xlvij.præclarè ſcribit,col.pen.eo.lib.2. vbi & illum dicit ſing.& conſi.lxiiij.illud in medium referam,col.j.lib.3.& conſil.xcj.illud referam,col.iiij.verſi. circa tertiam,lib.3.Aug.Aret.in §.actionum.col.xix.verſi.viij.quarto,quid incumbat,inſtit.de acti. Maria.Socin.conſi.xxiiij.viſis,col.vij.verſi.nec obſt.quod Imo.Et Iaſon in l.j.col.v.verſic.quintò

Limitatio 2. quãdo lex noua inducit nouam formam, cuius expreſſam mentionẽ requirit.

Tutor debet promittere expreſſam defenſionem. uide nume.ſeq.

not.facit.ff.de lib.& posthu.& dicto consi.xcvij.col.pen.versi.quintò facit,lib.4. Et huius rei rationem reddunt Fran.Arc.& Soci.vbi suprà,quia si verba generalia sufficerēt in hoc casu,ius nouum nihil adderet in effectu ad id,quod erat dispositum de iure veteri:quoniā de natura administrationis tutelæ est,vt tutor non relinquat pupillū indefensum.l.tutoris officium.ff.de admi.tut.

95 *De eadem re.* ¶Super hoc tamen aduertendum est,quòd Bald.in d.l.legitimos.& in d.§.omnem dubitationem.& præterea in c.ex parte M.col.pen.versic.adhuc restat in intellectu. & seq.extrà de appel.negat necessarium,vt nuncupatim apponantur verba posita in d.versi.omnino,sed sufficiant æquipollentia,quibus in effectu promittatur specialis defensio:quia iura magis considerant effectū,quàm formam verbi.l.quoniam indignum.C.de testa. & formulæ verborum sunt sublatæ.l.j. & ij.C.de formul.& sequitur Alex.sibi contrarius in d.l.prætor, & Feli.in c.translato,col.iij.versic.secundus casus sit de consti.& Fran.Cur.senior.d.consi.xciij.col.xv.nu.60.dum ibi allegat Bal.in dictis locis.& consi.seq.col.j.& in tractatu de arbit.in xix.q.in fi.vbi id dicit semper tenuisse.

96 *Limitatio 3. cùm requiritur expressum verbis.* ¶Sed & illud aduerte,quod Bar.in d.l.Prætor.in prin.dicit quòd in d.§.defensionem.non sufficit generalitas,quia textus nominatim requirit expressum verbis,cùm dicit,solennibus verbis.Quod dictum ad hoc ponderat Alex.dicto cons.cxxix.col.ij.versi.secundò limita.ff.de vulg.& pupil.per hoc limitans,quod dictū est,illud dici expressum,quod cōpræhenditur verbis generalibus,vt nō procedat,quando lex requirit expressum verbis.Tandem tamen subiungit hæc verba, Quod an sit verū,non dico nunc,quasi de hoc dubitare videatur. Idem tamen in d.l.Prætor.in prin.col.ij.versi.ista regula,hoc asseueranter affirmat,ad hoc allegans Ant.& Domi.in c.translato,de consti.vbi tenent,quòd stante statuto,quòd positioni respōdeatur verbis expresśis:certè si in responsione ponatur aliquod verbū,per quod aliud in consequentiā sequatur, nō videtur expresśè verbis, sed intellectualiter responsum.Quod & sequitur Feli.ibi.& illud quoq; de expresso verbis voluit Bened.in d.c.Raynutius.in verbo,si absque liberis,lib.2.nu.15.versi.secundò limitabitis,de testa.

97 *De eadem re.* ¶Et ita hoc erit vice tertiæ limitationis, vt videlicet non procedat illud primum genus expresśi, cùm requiritur,vt aliquid verbis exprimatur,siue vt quid fiat verbis expresśis.tunc enim nō sufficeret,vt verbis generalibus id fieret. Sed huic sententiæ non accedit Franc.Ripa.in d.l.j.col.ix.versi.tertiò limitatur.ff.de vulg.& pupil. Quia ita (inquit) dicitur verbis expressum,quod exprimitur verbis generalibus,sicuti verbis specialibus,per tex.in §.præterea,Instit.de inutil.stipul.& l.doli clausula.ff.de verb.oblig. Nec obst.vt subdit d.§.defensionem. quo innituntur alij : quia ibi text vnum aliquid requirit præterea, vt scilicet specialiter exprimatur:quo casu haud dubiè non sufficit generalis expresśio,vt & nos quoque dicemus num.150. illud tandem dixerim.

98 *Limitatio 4. cum aliquid expressum pro forma requiritur.* ¶Limita igitur quartò,vt non procedat,vbi lex in aliquo actu pro forma requirit aliquid expressum,quia hoc non sufficit adimplere verbis generalibus,quamuis videantur æquipollere.Ita nominatim voluit Ias.in d.l.Prætor.in prin.col.iiij.versi.ex qua diligenter,ex no.ibi,per Bar.Confirmatq; per illud quod vult glo.in c.vt circa,de elect.lib.6.& in Cle.j.in verbo, tacta,de hæret.quæ voluit non satisfieri statuto exigenti iuramentū,tactis scripturis,si præstatur iuramentū præsentibus scripturis,nō tamen tactis.Et hac quoque ratione,quòd verba specialia magis mouēt, & plus operantur,quàm generalia.l.item apud Labeonem.§.& hoc edictū.ff.de iniur.quia non egent aliqua declaratione,sicuti generalia.l.emptor.§.Lucius.ff.de pact.& l.cùm Aquiliana.ff.de transact.

99 *De eadem re.* ¶Cui adde quod voluit Feli.post alios antiquiores,quos allegat in d.c.ad aures.col.ij.versi. nihilo minus sequenda est,de rescript.quòd si lex requirat expresśionem pro forma, nō sufficit expresśio,sub quodam verborū inuolucro.l.sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautio. & c.qui ad agendum.& c.vlti.de procur.lib.6.Et quod item voluerunt Imo.Alex.& Fran.Aret.in l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.oblig.quòd vbi pro forma requiritur specifica scientia,non sufficit eam haberi in genere.De quo tamen vide Ias.ibi,col.xxviij.versi.defendendo Bar.Et quod etiam tradiderūt Bal.& Ang.in l.j.ff.de libe.& posthu. quòd licèt aliàs sufficiat exprimere nomen proprium alicuius,sine expresśione cognominis,aut alterius demonstrationis:fallit tamen,cùm id requiritur pro forma:tunc enim nō sufficeret exprimere nomen propriū,quantuncunq; singulare,cuiusmodi fuit nomen cuiuspiam Gallopresśi,qui fuit Bidellus Azo.Et idem voluerūt ipse Ang.Ro.Alex.qui alios citat,& recentiores in l.hac consultisśima.C.qui testa.fac.pos.ipse Aug.& Imo.in l.quoties.§.si quis tamen.ff.de hære.insti.Pet.Anc.in repet.c.t.in vj.q.ptin.versi.quæro etiam si statuto caueatur,de consti.Maria.Soci.consi.xxiiij.visis ac diligēter.col.vij.versi.nec obstat quod Imol. Et Hip.Marsi.consi.xxix.solamen omniū,col.ij.versi.& faciunt,lib.1. Et hæc faciunt ad eam insinuationem nominis & cognominis , quæ debet fieri in nominationibus beneficiorum ex concord. summi Pontificis & Regis.Et vide quæ dicam inferiùs nu.141.incip.& ex hoc,& nu.158.incip.intellige secundò,& ij.seq.& nu.178.incip.sed id tamē,& nu.188.incip. & ideo cum formam,& seq.

100 *Limitatio 5. quādo lex noua correctoria requirit expressum.* ¶Limita quintò,vt nō procedat,quādo lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expresśè fieri:quia tunc nō sufficiūt verba generalia,sed debet nominatim fieri,& specialiter, vt voluit Ang.in §.si verò expresśim.per illū tex.in auth.de trien.& semis.nam cùm lex noua(inquit) permittat testatori,expresśè prohibere Falcidiam,in l.si vt allegas.C.ad leg.Falc.quæ quidē corrigit ius antiquū,in l.quod de bonis.§.j.& §.vlt.ff.ad leg.Falc.Ideò debet illud exprimi à testatore specialiter,& nominatim:nec sufficit generaliter id fieri,iubendo integrā aut totā hæreditatē restitui, aut aliis verbis similibus,per text.in d.§.si verò expresśim.Idem quoq; voluit ipse Ang.in §.illud

quoque.

quoque.per eum rex.in auth.de trie.& semis.& in auth.sed cùm testatur.post prin.C.ad leg.Falci.

101 ¶Sed & idem renitir Ro.nulla Ang.mentione facta,in rep.d.auth.similiter,col.vlti.C.ad leg.Falci. ad id quoque allegãs tex.in l.si quis.in prin.versi.sed hoc ita demum.ff.de leg.iij.& tex.vt ipse dicit,meliorem totius iuris,in l.vlt.C.de indi.vidui. Et rursus idem Rom.consi.lxxv.nescio qua ex re,vbi & multa alia allegat.iterumq; consi.lxxix.per totum fundamentũ. Alex.d.cons.cxxij.col.ij. versi.quia respondeo,lib.4.Barb.cons.xix.scripsit Propheta,col.vlt.lib.1.& consi.xxiiij.illud afferã, col.ij.& iij.eo.lib.1.& consi.xxv.scribitur,col.pe.eo.lib.1.& cons.xxxvij.illud adducam,col.viij.eo. lib.1.& inter consi.Alex.consi.cxxiij.scripsit Ecclesiasticus,col.j.lib.4.Maria Soc.inter consi.Bart. eius filij,consi.xiiij.sequendo ordinẽ,col.vlt.lib.1.& ipse filius in d.l.j.col.viij.vers.hanc tamen regulam.ff.de vulg.& pup.& consi.ccix.quoniã præsens cõsultatio,col.ij.lib.item 2.& ante hos omnes Oldr.(cuius nullã illi mentionẽ fecerunt)consi.248.præsupposita cõsuetudine,in iiij.dubio.& Bar.in l.Centurio.col.7.vers.quid dicemus dubito.& ibi quoq; ipse Ang.& Imo.ff.de vul.& pup. *De eadem re.*

102 ¶Verùm sunt alij,qui tenent contrarium & inter cæteros Paul.Castr.sibi contrarius latè in consi. xxvij.in causa quæ vertitur,per totum lib.2. vbi dicit satis esse, si verbis generalibus id concipiatur,vt si legauit omnia bona,siue pleno iure,vel integrè,aut sine diminutione, per multa quæ ibi allegat. Et Alex.sibi contrarius,Franc.Aret.& Ias.etiam sibi contrarius in d.l.j.ff.de vulga.& pup. neque enim iura(inquiunt)allegata ab Angel.dicunt id nominatim, aut specificè debere fieri,sed tantùm expressè:quod etiam intelligitur verbis generalibus,vt diximus. Et idem Alex.consil.v. circa primum,col.vlti.lib.3.vbi & alios multos antiquiores allegat,quos de industria prætermittimus. Et Fran.Aret.consi.xij.in causa Nicolai,col.ij.per text.quem dicit not.in §.si quando.in fin. in authen.vt sponsa.larg.Franc.Curt.Senior,dicto consi.xlix.col.xv.num.59. & multis sequen.& iterum consi.seq.col.x.in responsione ad quartum arg.& Bened.in repe.d.c.Raynutius.in verbo, si absque liberis,le ij.num.15.versi.tertiò limitabitis,de testamen. *Contra suprà dicta.*

103 ¶Et in hac quoque opin.fuit Socin.sibi item contrarius,consil.cxxvij. quoniam in præsenti consultatione,col.antepen.versi.sed hic insurgit,lib.3.vbi ex hoc dicit in casu auth.ex testamento.C. de collatio.exigentis expressam collationis prohibitionem . satis esse,id est verbis generalibus, & mente donantis colligi,licèt non sit aliàs specialis,aut singularis expressio,quamuis ea authen. sit iuris antiqui correctoria. Id quod etiam astruit text.in l.ex parte.§.intestato,& quod ibi dicit glo. ff.famil.herci.sc.Et quod voluerunt vulg.& Roma.in l.si emancipati.& ibi Alex.ad fi.C.de colla. Et facit bonus text.in l.decem.iuncta glo.vlt.ff.de fideicom.libe. Et illam glo.ponderauit,& dicit singu.Barb.in reper.c.Raynaldus.col.cxliiij.versic.quoad intellectum,de testa. Ex quibus radicitus euelli videtur illa Angeli sententia. *De eadem re. Collatio an censeatur prohibita verbis generalibus.*

104 ¶At Iason sibi ex diametro contrarius,tum in d.l.prætor.col.ij.versi.iiij.& vlt.ff.de noui ope.nun. tum in l.Marcellus.col.xij.versi.licèt istam ampliationem.& versi.tu aduerte.ff.ad S.C.Treb.eam Ang.sententiam & sequitur,& tuetur,non iis iuribus,quibus Ang.ipse innititur,sed hac ratione, quòd in correctoriis non est procedendum per coniecturas,aut tacitos intellectus,vt dicit illa gl. not.in c.cupientes.§.quòd si per xx.de elect.lib.6.Sed hæc ratio mihi admodum debilis & frigida esse videtur:quia quod fit verbis generalibus, id expressum dicitur , non tacitum,vt iam dictum est suprà sæpiùs. Ideo cogita,& vide etiam,quæ dicam infrà nu.172.quarto modo. *De eadem re contra Ange. sententiam.*

105 ¶Limita sextò,vt non procedat in eo,quod venit in consequentiam,etiam necessariam ad actum expressum : quia illud non dicitur expressum,sed tacitum , cùm nudis verbis comprehendi non possit text.habes,& exemplum,in l.sicut certi.C.de testa.mil.vbi si miles sciens se habere filium, instituat extraneum hæredem,intelligitur exhæredare filium,sed tacitè. Et illum text.nouiter ad hoc ponderat,& dicit perpetuò menti tenendum,& notandum Franc.Aretin.ibi, & Iason etiam ibi,col.iij.versic.notandum etiam ex hoc tex.& in d.l.j.col.v.versi.quartò vltra scribẽres,de vulg. & pupil.& in d.l.Prætor.col.ij.versic.septimò.& Bened.in d.c.Raynutius,in verbis,si absque liberis.lib.2.num.15.versic.quartò,de testam. *Limita 6. in eo quod venit in consequentiam.*

106 ¶Et in id quoque facit,quod suprà adduximus in tertia limitatione,num.96.incip.sed & illud, ex Anto.& Domi.in d.c.translato.de constit.& quod dicã infrà in septimo genere expressi. Et quod dicit glo.in c.1.in verbo,prohibetur.j.distin.nunquàm,inquit, inuenimus expressè prohibitum in l.nisi per quandam consequentiam. Ex qua not.Domi.ibi,col.v.non id dici expressum, quod ex quadam verborũ consequentia proficiscitur. Et ideo(inquit)vbicunque requiritur expressa mentio,non sufficit mentio descendens ex consequentia verborum,vtpotè surda,& tacita. nam & illum vidi à nonnullis allegari,licet non sit in meo Codice. *De eadem re.*

107 ¶Sed aduerte,quia contra hanc limitationem faciũt multa,quæ dicam infrà,in 8.genere expressi. Et etiam contrarium tenuit Franc.Rip. in d.l.j.col.viij.num.61.ff.de vulga.& pupil.substit.per l.si quis locuples.ff.de manumis.testam.ex qua not.Bart.id quod colligitur ex argumento à contrario sensu,procedere ex expressa verborum significatione. Nec obstat (inquiunt) d.l.sicut certi.quia (vt dicunt nonnulli)exhæredatio,de qua loquitur illa l.non veniebat ex consequẽtia verborum, sed ex interpretatione legis. Sed,vt subdit Ripa.ea solutio illi non placet,quia vnius inclusio,censetur expressa exclusio alterius.l.ex eo.ff.de testib.cum simil. Ideò aliter respondet , quòd ibi exhæredatio dicitur tacita verbis singularibus,& sic respectu formæ,quia nominatim fieri debuit.l.j. ff.de libe.& posthu. Non autem dicitur tacita,quòd expressè non colligatur. Subiungitq; posse *De eadem re contra suprà dicta.*

dici,quòd vbi conſequentia eſt infallibilis,hæc poſterior opi.poſſet procedere:ſecus ſi conſequentia poſſet eſſe non vera,vti declarat Felin.in c.noſtra.in ij.correl.de reſcri. Et idem propemodum voluit Fran.Curt.Iunior conſi.clix.ſacratiſsimæ,col.vlti.verſi.ſed quia negari lib.2.

Limitatio 7. in genere ſummo.

Caſibus fortuitis non renuntiat,qui ſuſcipit omne periculum.

108 ¶ Limita ſeptimò,vt non procedat, quando verba eſſent generalia in genere (vt ita loquar) generaliſsimo,aut(vt alij vocant)ſummo:ſed opus eſt,vt ſaltem ſint in genere ſubalterno,id eſt,vt deſcendant ad quãdam ſpeciem:nec tamen neceſſe eſt,vt ad indiuiduum veniant:verbi gratia, quis non tenetur de caſibus fortuitis,niſi eis expreſsè renũtiauerit.l.ſed & ſi quis.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.& l.opus quod aduerſione.ff.loca.Certè ſi quis ſuſcipiat in ſe omne periculum, non videtur renuntiaſſe omnibus caſibus fortuitis : ſed opus eſt,vt ſaltem in genere ſuſcipiat caſus fortuitos:quod ſatis erit,etiamſi nõ dicat incendij,naufragij,& cæterorum, per tex.in l.ſi quis fundum, in princ.ff.loc.& voluit glo.& Doct.in d.§.quæſitum.vbi latè per recentiores,qui adducunt concordan.& per Alex.multas etiam concord.afferentem in l.Titius.in prin.ff.de libe.& poſthu.

Mandata ſpecialia in genere demãdare, non ſatis eſt.

109 ¶ Similiter ſunt multi caſus,in quibus requiritur ſpeciale mandatum, qui numerantur per gloſ.in l.Pomponius.in prin.de proc.& in c.qui ad agendum.eo.tit.lib.6.inter quos eſt reſtitutio in integrum.Propterea ſi quis conſtituat procuratorem in omnibus caſibus, in quibus requiritur ſpeciale,& expreſſum mandatum, non ſatis eſt ad hoc vt poſsit petere reſtitutionem in integrum,aut aliud quicquàm facere,quod requirit ſpeciale mandatum per tex.in d.cap.qui ad agendum. ſed ſi conſtituerit ad petendum in integrum reſtitutionem,cùm opus fuerit, ſatis eſt,etiamſi non dicat in tali cauſa:vt per Bart.& alios,in d.l.Titius,& in d.l.filiusfa.ff.de dona.& Bald.Ang.& Salyc.qui hanc dicit eſſe communem opi. in l.j.C.etiam per proc.cau.in integ.reſti.agi.poſ.Bald.d.§.quæſitum.col.iiij.verſi.& ex hoc infert & in l.illud.§.j.ff.de minori.vbi ita dicit cõmuniter teneri.Petr.Aneh.in c.procurator.de elect.lib.6.vbi hoc limitat certis modis,cum multis concordan.adductis per Alex.in d.l.Titius.& conſi.clxxxix.viſo ſtatuto.col.ij.verſi.quartò probatur,lib.7.quibus adde & Philip.Deci.conſi.xx.in cauſa iſtorum fratrum,col.pen.verſi.ſecundò reſpondetur.

Generalis legũ derogatio. Generalis renuntiatio exceptionum.

110 ¶ Et multa alia exempla videre poteris per Bar.in d.l.ſi quis in principio teſtamenti. col.iiij.verſi.quæro quid ſi teſtator.ff.de leg.iij.& in l.vlt.in fi.C.ſi contra ius,vel vtil.pub.vbi dicit,ſatis eſſe ſi dicatur,non obſtante quacunque lege contraria:nec eſſe neceſſe,vt dicatur,tali lege.& in l.j.in fi.ff.ſi quis in ius voc.non iet.vbi dicit,quòd in illo caſu,in quo requiritur ſpecialis renuntiatio,ſimiliter non ſatis eſt renuntiare omni exceptioni,ſiue priuilegio,ſed ſufficit renuntiare omni priuilegio fori,licèt non deſcendat ad aliam ſpeciem,ſiue indiuiduum priuilegij fori,cum multis conco. ibi per Iaſon adductis,quem ibi vide.& in d.l.ſed ſi quis.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.

Vbi verſatur graue periculum,ibi ad indiuiduum deſcendendum.

111 ¶ Sed hoc fallit,vbi verſaretur graue aliquod & magnum præiudicium.nam tunc nulla generalitas,quantuncunque expreſſa,ſatis eſſet,niſi re ipſa eſſet omino ſpecialiter & nominatim expreſſa, vt voluit Bart.in d.l.filiusſa.col.pen.& vlti.ff.de donat.adferens duos caſus, videlicet in aditione hæreditatis,per tex.in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.verſi.ſed vtrum.& ibi Docto.ff.de acqui.hære.& Alex.& Iaſ.in d.l.Titius ponderantes grauitatem præiudicij.Similiter in matrimonio non ſufficeret mandatum ad cõtrahendum matrimonium:ſed requiritur,vt nominatim exprimatur,cum tali,propter grauitatem præiudicij,per l.generali.ff.de rit.nupt.& c.vlt.& ibi glo.& Doct.de proc.lib.6.& not.Bar.in d.l.filiusfa.in iij.q.de donat.Salyc.in l.j.de ſponſa.Alex.conſi.cxlvj.in cauſa & lite vertente , circa princ.lib.5.Alex.& Iaſ.in d.l.Titius. Et hic erit generalis fallentia,ad hoc primum genus expreſsi,vt videlicet expreſſum non dicatur,quod in genere dictum eſt,vbi vertitur ingens periculum. Id quod erit vice 8.limitationis.

Limitatio 8.

Limitatio 9. vbi agitur de fauore aduerſarij.

112 ¶ Fallit & ſecundò,vbi requiritur mandatum ſpeciale,principaliter in fauorem aduerſarij,qui dubitat,ne dominus poſtea reuerſus dicat,ſe de hoc non intellexiſſe, & ſic aduerſarius ipſe damnificetur:quia tunc requiritur,vt exprimatur ſpecialiter in indiuiduo , vt voluit Bart.in d.l.filiusfa.§.vlti,per tex.in l.qui ita.ff.ad Treb.& in c.procurator.de elect.lib.6.& in Cle.non poteſt,de procu.Ideo enim ibi exigitur ita expreſſum mandatum,ne dominus poſtea dicat , ſe non intellexiſſe,vt euitet pœnas,cap.1.de elect.lib.6.Et id quoque erit 9.limitatio ad primum illud genus expreſsi.

An ſufficiat virum præſtare generalem conſenſum omnibus contractibus.

113 ¶ Ex quibus hoc potes colligere, an ſufficiat maritum generalem conſenſum præbuiſſe vxori,vt ipſa poſsit quoſcunque contractus facere. Super quo & tu præterea vide,quid in ſimilibus caſibus voluerunt glo.& Bar.in l.ſi longiùs.§.j.ff.de iudi.Iac.Aret.Cy.in iij.q.Ray.Bal.col.pen.verſic.quæro vtrum ſufficiat,& Fulg.in l.vlti.§.neceſsitate.C.de bo.quæ lib.Spec.& Ioan.And.in tit.de actore.§.j.verſi.ſed quid ſi pater filio.Bar.& Ang.in l.ſi quis mihi bona.§.ſed vtrum.quem legunt cum §.iuſſum.& ibi quoque Raph.Co.Rom.Pau.Caſt.Alex.qui adfert concor.& Fran.Aret.ff.de acqui.hære.Bar.in l.tam is.§.j.col.ij.verſi.quæro an requiratur.ff.de donat.cauſ.mor.And.Iſer.in c.imperialem,tit.de prohibi.feud.alie.per Fede.vbi loquitur de generali conſenſu domini in alienatione feudi.Bal.in repe.l.j.C.de ſacroſ.eccl.cùm loquitur de teſtam.filiifam.ad pias cauſas,& conſi.cclxxxv.caſus coram R.D.Epiſcopo,col.ij.verſi.ſed ad hoc reſpondetur, lib.2.Alex.conſi.lix.viſo proceſſu,col.ij.verſi.vnde dicit,lib.2.& d.conſi.clxxxix.col.ij.verſi.quintò probatur,lib.7.& Soci.conſi.cxij.lib.1.reperito lib.2.conſi.clxxij.multùm,col.iiij.verſi.ſuccedit nunc tertia,& ſeq.& Phil.Fran.in rub.de teſta.lib.6.char.vij.verſi.xj.quæritur.& Carul.Ruin.conſi.vij.prima facie,col.v.nu.14.lib.2.Eſt autem expreſſa conſuetudo Rochellenſium,cap.23.ſufficere generalem conſenſum.

114 ¶ Limita decimò,vt non procedat in reſcriptis ad beneficia , in quibus vel expreſſa , vel ſpecialis mentio

mētio requiritur. Nam verba generalia non sufficerent: verbi gratia in casu Cle.2.de offic.ord. vbi in collatione beneficij facta à Legato sedis Apostolicæ, requiritur specialis mētio beneficij, quod impetrans obtinet, nec sufficeret generalis, de qua in c.non potest.de conces.præb.lib.6. videlicet quòd aliud beneficium obtinet: vt voluit glo.in dicta Cle.2.& ibi Card.in 13.quæst.Io.And.in ca. in nostra.ad fi.& ibi Anto.col.5.versi.secundò principaliter.Calder.& Imol.in fi.& Panor.in vlt. not.extrà de rescr.Domi.in d.c.non potest.Panor.in c.aures, in prin.per illum text.& ibi Feli.qui adducit concord.col.2.de rescript.

Limitatio 10. in rescriptis ad beneficia.

115 ¶ Et etiam in casu Clem.2.de præbend. vbi per literas super prouisione clericorū ad beneficia, non includūtur hospitalia, nisi expressa de illis fieret mentio. Et ibi dicit glos.vlt.quòd non sufficerent verba generalia, vt quòd de quibuscūque beneficiis, dignitatibus, personatibus, officiis, & cætera, & ibi Card.in 7.nota.dicit ibi esse casum, vbi non idem operatur genus, quod species: dicit tamē post Gen. quòd satis erit, fieri mentionem de hospitalibus in genere. quod in idem recidit cum septima limitatione. sed & quòd in casu dictæ Clemen.2.requiratur specialis mentio hospitalium, tenet Barb.consi.64.illud in medium referam, col.1.lib.1.

De eadem re.

116 ¶ Et ad hanc limitationem referri potest, quod voluit Domi.in ca.humanū genus.col.5.& ibi post eum Feli.col.2.dist.1.quòd vbi in rescriptis beneficialibus, ex iuris dispositione requiritur expressa mentio alicuius qualitatis, non sufficit si fiat mentio per quandam consequentiā. Et huius rationem reddit Iason in d.l.Prætor.col.2.versi.3.fallit.ff.de oper.noui.nuntia. quia huiusmodi rescripta ad beneficia, propter nimiam ambitionem clericorum sunt odiosa. Et per hoc dicit, hoc quoque procedere semper in materia odiosa, ad hoc referens, quod suprà diximus in quinta limitatione. iuncta l.cùm quidam.ff.de liber.& posthu. Ad quod etiam facit, quod voluit Pan.in ca.in Lateranensi.colum.vlt.extrà de præbend. Et id erit pro 11.limitatione huiusmodi expressi generalis, vt scilicet non procedat in odiosis.

De eadem re.

Limitatio 11. in odiosis.

117 ¶ Limita duodecimò, vt non procedat, cùm aliàs constitutio requirit expressionem per verba geminata: verbi gratia, si dicat, exprimit omnia, & singula: tūc enim nō sufficeret expressio in genere, ita expressè voluit glo.in ca.circa.in verbo, omnia & singula.& ibi quoque Io.Mo.Ioan.And. & expressiùs Philip.Franc.de elect.lib.6.& Fran.Rip.in l.t.col.10.versi.ex hoc infertur.ff.de vulga. & pupil.& ead.glo.approbatur per text.in Cle.constitutionem.versi.cæterū.vbi & hoc not.glo. in verbo, circunstantiis, eod.tit. Et bene facit quod dicam infrà eod.num.147.limita tamen non procedere, & iterum nu.150.illud tandem, rursumque nu.198.intelliges secundò. & quæ latissimè scribam in nostro opere, cui titulus est, Nihil frustra.

Limitatio 12. cùm expressio per verba geminata requiritur.

118 ¶ Limita decimotertiò, vt procedat, quando requiritur expressum simpliciter: acsi certitudo requiratur respectu speciei, non sufficeret huiusmodi certitudinem fieri per verba generalia, sed requiritur, vt fiat per verba denotantia speciem: ita nūcupatim voluit Domi. qui hoc dicit bene notandum, & post eum Philip.Fran.in c.si Episcopus, ante fi.per glo.ibi, in verbo, certas.de præb.lib.6.

Limitatio 13. quando certitudo requiritur respectu speciei.

119 ¶ Quin generale est vt cùm aliquid debet fieri specialiter, non sufficiat verbis generalibus fieri, vt voluit gl.in l.r.in verbo, specialiter.& ibi, Bar.Bal.Saly.Fulg.& recētiores.ff. si quis in ius vocat.& glo.in Cle.1.in verbo, specialiter.& ibi Cardi.Flor.in 7.not.de iudi.Io.And.in c.1.de excep.libr.6. Bart.in l.legitimos.ad fi.ptine.ff.de leg.tut.Anto.& Imo.in Cle.constitutionē.col.2.de elect.Iason in l.r.col.2.vers.quartò adde glo.ff.si quis in ius vocat.Bertr.cons.28.ad maiorē, col.2.nu.7.lib.1.& Fran.Rip.in l.r.col.6.versi.ista limitatio, & iterū versi.ex his infertur.ff.de vulg.& pupil. Et faciunt no.per Guil.Cu.Bal.& Salyc.in l.si quando.§.& generaliter.C.de inoffic.testa.Bar.in l.si duo ff.de admin.tut.Alberi.Bald.& Angel.in l.de his.ff.de transact.& plenissimè Bal.in l.4.§.quæsitum.ff.si quis cautio.Franc.Aretinus in l.quod in rerum.§.si nauem.ff.de lega.1.Barba. qui in id multa allegat, consi.19.scripsit Propheta, col.7.versicu.facit etiam ad prædicta, lib.1.& consi.37.illud adducam, col.8.versi.& si dicatur quòd in casibus, eod.lib.1.& consi.15.præclarè scribitur.col.7.nu. 12. lib.2.Fran.Rip.in d.l.r.col.6.nu.68.ff.de vulg & pup.& li.2.respons.ca.19.Titio, col.1.Et quæ diximus suprà ex Bart.& aliis, tribus modis expressum dici, primum generaliter, alterum specialiter, tertium singulariter. Si ergo expressum specialiter requiritur, non sufficit generaliter: aliàs enim frustra huiusmodi expressa distingueremus. Vide tamen, quid dicam posteà, nume.148.& per hęc Lector, habes, & sequenn. Et id quidem erit vice decimæquartæ limitationis.

Limitatio 14. cùm aliquid debet fieri specialiter.

120 ¶ Limita decimoquintò, vt nō procedat quod dictū est, id expressum dici, quod in genere dicitur, vbi lex vel statutum requireret nominatim expressum, vt in casu l.lecta.versi.pactum autem.ff.de reb.cred. Tunc enim non sufficerent verba generalia, vt expressim respondit Barb.consi.48.illud afferam, col 4.versi.ego pōdero, lib.2. Et videre licet ex eo quod voluit Paul.Eleaz.in suo Tractatu Appellationum, in 10.quæst.quòd cùm in appellatione à grauamine debeat exprimi causa grauaminis, ca.1.de appel.lib.6.idque nominatim, Clem.appellāti.eo.tit. Certè non sufficit id exprimere per verba generalia. Quod & idem tradit Bal.in l.eos.§.si autem in iudicio.col.1.C.de app.& in l.vltim.col.1.versi.item not.vald.tex.C.de his qui prop.met.iudic.non appell.& Socin.consil.45. visa appellatione, col.4.versic.4.& vlt. Super quo tamen vide quæ dicam infrà nu.162.septimum item, & seq.& nu.190.atque etiam & seq.& Panor.in d.c.in Lateranensi, in vlt.q.ext.de præbend. vbi super hoc casu distinguit.& Bart.in l.filiusfa.col.vlt.ff.de donatio. vbi expressè dicit fieri nominatim, quod fit verbis generalibus, per l.Titius.in princ.ff.de liber.& posthum.

Limitatio 15 cū aliquid nominatim fieri debet.

Causam grauaminis verbis specialibus exprimendam.

121 ¶Limita decimosextò, non procedere in iuramẽto, quod in genere præstitisse non sufficit vt interuenisse dicatur, sed nuncupatim & verbis specificis exprimi debet, per ca.pen.extrà de iureiur. quem text.ad hoc not.Doct.è quibus Pan.ibi dicit not.singul.autem dicit Ant.in c.ab excõmunicato, col.5.versi.ille error ergo actorum de rescrip. Ex eóque dicunt Ab.antiq.Ioan.And.Anto. Imol.& Pan.super eodem c.quòd prouinciales, qui aliquid falsum domino affirmãt per iuramentum, quod antea fecerunt, non incurrunt periurium. Et dicit præterea Ant.in d.c.ab excommunicato, vbi suprà, quòd si per iuramentũ aliàs à me præstitum promitto dare centum, non ex hoc obligor ad iuramentum, & periurium. Et sequitur Soci.consi.99.serenissimus Rex, col.2.versi.tamen clausula, lib.3. vbi ex hoc cõsuluit, quòd si inter aliquos factum sit compromissum iuratum, deinde & inter eosdem fuerit huiusmodi cõpromissum prorogatũ cum omnibus suis clausulis, non tamen censetur iuramentũ interuenisse: sed opus est vt expresse & specificè interponatur: adeò vt non sufficiat generalis consensus, siue expresio, ac nec per relationem ad aliud certum, quod not.ad id dicemus infrà in 11.genere expresi, præsertim nu.189.nam cùm iuramentum.

Limitatio 16 in iuramento. Iuramentum debet præstari verbis specificis. Nec sufficit dicere, per iuramentum aliàs prestitũ. Nec cum omnibus suis clausulis.

122 ¶Ex his autem dicit Panor.in d.ca.pen.quòd si partes consenserunt, quòd instrumentum posit extendi ad sensum & consilium sapientis, aut vt notario videbitur, non tamen poterit adiici iuramentum, cùm requirat specificam expresionem. & sequitur Soci.in l.Gallus §.idem credendum. col.2.ff.de liber.& posthu.& Philip.Dec.in l.semper in stipulationibus.col.vlti.ff de regu.iur. Sed tu his adde text.optimum in l.qui per salutem.ff.de iureiurando, vbi licèt qui per salutem suam iurat, videatur iurare per Deum, cum respectu numinis ita iurat, tamen non videtur satisfecisse delationi iuramenti, nisi ita fuerit specialiter delatum. Et ita non sufficit in genere per Deum iurare, sed in specie id debet fieri, vt per Deum iurasse dicatur.

Iuramentum adiici non potest ex clausula, quòd contractus extendi posit, &c.

123 ¶Limita decimoseptimò, vt licèt huiusmodi expressum generaliter, sit verè expressum verbis generalibus: est tamen tacitum verbis specialibus, vt nuncupatim voluit Pet.Besutius, non modicæ autoritatis doctor, in l.Stichũ qui meus erit.& ibi post eum Ias.col.vlt.versi.mihi plus placet illud. ff.de lega.1.Et hoc quidem satis cõuenit cum eo, quod suprà diximus, nu.119.incip.quin generale. Et vide etiam, quod in simili dicemus infrà, nu.173.quinto item modo.& nu.195.verùm Franc.

Limitatio 17. ut id generaliter expreßũ dicatur, tacitũ uerbis specia.

124 ¶Limita decimooctauo, vt procedat in illis ipsis terminis (vt ita cum nostris loquamur) de quibus tractamus, videlicet vt pro expresso habeatur, quod generaliter dictũ est. Verùm in hoc plus habet energiæ, & ponderis, quod speciale est, vt scilicet magis timeatur, magisque animos subeat, quod in specie dicitur, quàm quod in genere, per textum in c.quanquam.23.dist.vbi glo.multa in hanc sententiã colligit, quę tu videre poteris, ne sim longior in te, quæ paulò lõgiùs à proposito distat, Sed tu tamen adde text.in c.si aduersus, extrà de hæret.& in Cle.1.ad fi.de exces.Prælat.& glo.in c.1.tit.qua.iura.deb.vas.Et Iac.Alua.& Card.Alex.in c.1.vtrunq; in quarto not.tit.de noua fideli. for.& text.in l.apud Labeonem.§.hoc edictũ.ff.de iniur.vbi quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta.& ibi multæ concord.in glo.

Limitatio 18. ut plus roboris habeat, quod specialiter est expressum, quàm quod generaliter.

125 ¶Adde (inquam) quod alibi dicitur in generali sermone, nõ includi quod verisimile est, loquentem non cõpræhendisse.l.obligatione.ff.de pig eum infin.si. Et id quod vulgò dicimus speciem derogare generi.l.alimenta.§.basilicæ.& l.Stichus nutricis.ff.de alim.& ciba.leg.& l.in toto iure.ff. de reg.iur. vbi ita scribitur, in toto iure generi per speciẽ derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directũ est.& in c.generi.eo.tit.lib.6.& ibi cõcor.Non autem è diuerso derogat genus speciei.c.dudum.circa mediũ, de præb.li.6.Et quòd magis impedit quod speciale est, quàm quod generale.l.1.cum glo.in verbo, pignori, & ibi Bal.C.de nece.ser.hæred.instit. Ex quo multa valẽt specialiter facta, quæ nõ generaliter.l.2.C.de ser.pig.dat.manu.quem ita summat Bal.Quod specialiter declaratur, validiùs operatur, quàm quod in genere prædicatur: & in l.seq.vbi seruus generaliter pignori obligatus, manumitti potest: secus, si specialiter.& aliis prope infinitis iuribus,

De eadem re.

126 ¶Limita decimonono, vt non ita procedat, quin nouum id sit, & dicatur, quod cùm antea verbis tantùm generalibus esset comprehẽsum, nunc verò singulatim, & specificè est expressum, vt expresim tradidit Bald.in c.1.post princip.tit.de noua for.fideli.in id allegans glos.in l.1.ff.de legat.1. Quamuis tamen aliàs declaratio nihil addere, nihilque noui inducere dicatur.l.asse toto.ff.de hæred.instit.& l.hæredes palàm.§.1.ff.de testa.& ibi concor.

Limitatio 19 nouũ fit, quod specialiter fit.

127 ¶Limita vicesimò, & vltimo, vt non procedat, quãdo requiritur quæpiã expresio ad eum finem, siue effectũ faciendi (vt nostri loquuntur) aliquẽ incidere in pœnam: tunc enim non sufficeret expresio in genere, per glos.in Cle.1.in verbo, nominatim, de vi.& hone.cleri.quam sic intelligit & declarat Pan. in c.in Lateranẽsi.ad fi.extrà de cõces.præb. Et ita voluit Fran.Rip.in l.1.col.9.vers. vltimò limitatur.ff.de vulg.& pupil.Sed tu aduerte, quòd ea glo.& Pan.loquũtur de eo, quod debet fieri nominatim: quod aliud videtur esse, quàm expresim, vt cõstat ex his quæ diximus suprà, nu.120.incip.limita decimoquintò.Et ad hanc limita.facere videntur, quæ diximus suprà, nu.91. incip.& hæc quidem procedunt. Et vide quæ dicam infrà, nu.138.& quod similiter.

Limitatio 20 cùm quis incideret in pœnam.

128 ¶Sed et illud sciendũ est in hoc genere expresi, quòd si verba generalia non posint verificari, nisi in vna specie, cẽsetur dispositio esse specialis, & specialiter exprimere id, quod disponit, & ita transit in secundũ genus expresi, per text.in l.2.& ibi Doct.ff.de lib.& posth.quẽ tex.ad hoc dicit not.Ias.consi.56.in causa & lite, col.pen.versi.tertiò, lib.1.& l.si domino, & ibi Bart.& alij.ff. de legat.1.& l.patronus.§.1.ff.de legat.3.& l.si tibi.§.1.& ibi Barto.& rursum.l.si hæres.& l.si optio.

Dispositio generalis, quæ nõ nisi in una specie uerifica

ff.de

ff. de opti.leg.& l.fundus qui locatus.in fi.ff.de fun.instru.& §.nominatim.Instit.de exhæred.liber. & c.ex parte.le 1.& ibi glo.vlt.Pan.& Fehn.in fi.qui eum text.dicit sing.de offic.deleg.Bal.qui ex hoc in pulchro casu respondit,consi.46.quidam Ioannellus,lib.1.& Panor.in c.Pastoralis.§.quoniam.col.2.versi.nota quòd in materia,de rescript.& Doct.vbique.

...ri potest,esse tur specialis.

De eadem re.

129 ¶Et facit,quod voluit glossa,quam simpliciter sequuntur Io.And.& alij,in c.constitutionem, in verbo,nominatim,de sent.excom.lib.6.quòd monitio dicitur nominatim facta,ad hoc vt possit excõmunicari,qui participat cum excõmunicato,si dicatur,moneo filium Petri,cùm ipse Petrus vnicum filium haberet,per tex.in d.l.2.Et illam glo.reputat sing Fran.Are.in l.1.col.2.ff.de lib.& posthu.ad hoc quòd in actibus,qui etiam ipso iure irritantur,nisi quicquam nominatim fiat, vt est in illo casu,satis sit exprimi per alias demonstrationes idem significantes.

Testamentum derogatorium præcedētium, cum vnũ tantum præcederet,pro speciali derogatione habetur.

130 ¶Et quod voluit Bar.in d.l.2.per illum tex.de lib.& posth. quòd si vnicum testamẽtum præcessisset, in quo testator apposuit clausulam derogatoriã ad sequẽtia testamẽta,videlicet quòd non valeat aliud testamentũ postea factũ,nisi certa verba in eo apponãtur:posteà fecit secundũ testamentum, in quo generaliter reuocat omne testamentũ præcedẽs:per istud secundũ testamẽtum censetur primũ reuocatũ, tanquam fuerit facta mentio expressa,& specialis præcedẽtis testamẽti, & clausulę derogatorię in eo appositæ,cùm sit vnicũ,de quo illa generalis reuocatio apposita in secundo possit intelligi.& idem tenet ipse Barto.in l.si quis in principio testamẽti.col.4.versi.sed quæro si esset ponere casum.& ibi etiam Ang.vers.tertiò quæro.ff.de lega.3.& idem Bart.cons.21. vt dicit & asseruit,ad fi.Bal.in l.humanum.col.vlt.C.de legat.& Ang.consi.365.quædam domina Vanna,col.vlt.Ro.consi.385.in casu præmisso,quo quæritur.Io.Ana.consil.56.in nomine &c. his quæ in facto.& ibi Ludo.Bononien.in addit.& Alex.consi.134.præuiso themate, col.4.versicu.& nedum specialiter,& seq.lib.1.Benedict.Capra.consi.30.punctus fuit,quædam domina Constãtia, col.3.& consi.seq.punctus,quædam domina Magdalena, col.pen.& Barba.in c.cùm esses,col.24. versic.dicit etiam ibi,de testa.Guido Pap.consi.65.viso themate, col.10.versicu.item dicta dubia. Soci.consi.2.in causa testamentaria,colum.3.versic.postremò,lib.3.& Iason, qui id reputat singu. consi.56.circa primum scilicet priuilegium,col.pen.versi.& ad hoc confirmandum,lib.1.

De eadem re.

131 ¶Contrarium tamen tenuerũt Ang.sibi contrarius,Imo.Raph.Co.Pau.Ca.Alex. sibi contrarius, & Fran.Are.in d.l.2.Bal.sibi item cõtrarius in Auth.hoc inter liberos.paulò post prin.C.de testa. Rapha.Co.in d.l.si quis in principio testamenti.Paul.Cast.consi.284.in facto præsenti.col.3.versi. secundò ad idem op.libr.1.& Alex.consi.xxv.viso testamento,col.2.& 3.libr.3.vbi dicit hanc esse communem opin.quam semper secutus est legendo & consulendo, & iterum consi.7.videretur prima fronte,col.vlt.lib.4.quod errore impressorum repetitum est,consi.44.eiusdem li.4.& idem consi.156.viso testamẽto,col.1.versi.nec obstat,si diceretur.lib.7.& consi.172.visis narratis, col.3. versic.non obstat prædictis,eod.lib.7.& consi.172.visis testamentis,col.1.eod.lib.7.quibus etiam locis hanc dicit esse communem opin.Socin.in l.cùm filiosam.§.vlt.col.pen.versi.tertiò infertur. ff.de legat.1.Ludo.Bono.in addit.Io.Ana.consil.56.& si diligenter & accuratè.in l.sancimus. col 3.versi.vltra Bal.adde quintam.C.de test.Steph.Bertr.cons.61.quamuis donatio,nu.3.lib.3.Anto. Rub.consi.23.præsupponitur in facto,col.4.versic.& supposito. Sed eorum rationibus & argumentis alacriter,eruditè & subtiliter respondit idem Iason sibi etiam contrarius,nempe sequutus Bart.in d.l.2.quem videre poteris,ne si omnia retulerim,sim longior.

Accusatio de crimine facto in palatio sine alia declarat. confinium,valet.

132 ¶Facit item,quod voluit idem Barto.in ea ipsa l 2.& post cum Alex.ibi, quòd si aliquis accusat alium de maleficio commisso in palatio Potestatis Bononiæ, & non apposuit confinia, iuxta l. libellorum.ff.de accusario.& l.forma.in princip.ff.de censib. procedit tamen talis accusatio, cùm sit vnicum & notum Potestatis palatium.Et idem voluit ipse Barto.in d.l.demonstratio falsa,in 7.q.de cond.& demonst.& in d.l.liberorum.in princip.col.2.versicu.circa hoc quæro,& in l.cùm seruo.per illum text.de contrah.emp.Iac.Aret.Cyn.& Imol.in l.cùm patet.§.vlti.per illum text. ff.de lega.2.Bald.& Ro.in l.certum.ff.si cert.pet.

De eadem re. contra suprà dicta.

133 ¶At contrarium tenet Ang.in l.hac consultissima.C.qui testa.fac.poss.vbi refert ita fuisse determinatum Bononiæ, in persona Gandini,tempore sui syudicatus,sicuti ipse Gandin.refert in suo tractatu maleficiorum.dicitq; Ang.hanc op.seruare consuetudinem.Ias.autem in d.l.2.dicit,quòd licèt dictum Bar.sit verum,quoad confinia ipsius palatij,per d.l.2.ex alio tamen capite non procederet illa accusatio, nisi in ea apponeretur, in quo loco palatij crimen fuerit commissum,quia cùm delictum non sit vniformiter punibile,in quocunque loco palatij fuerit perpetratum, quia grauiùs punitur commissum in aulâ superiori,quàm in inferiori.Ideò locus loci debet poni, vt declarat ipse Bar.in d.l.libellorũ.in prin.col.2.ad fin.& in l.de pupillo.§.qui nuntiat.& ibi recẽtiores, ff.de ope.noui nuntiat.Sed huic responderi posset,non ex hoc vitiari accusationem,cùm semper puniatur delictum commissum in palatij quocunque loco:sed nisi probatum fuerit de aula superiori,mitiùs punietur, tanquam scilicet in aula inferiori deliquerit.

Renuntiatio uel remissio generalis quæ de uno tãtum potest intelligi pro speci-

134 ¶Facit prætereà quod tradit ipse Bar.in l.qui Romę.§.duo fratres,in 6.q.ad fi.de verb.obli. Quòd si fratres tempore diuisionis sibi mutuò remittũt omne ius,quod habẽt aut habere sperant in rebus alteri relictis,si non erat alia causa sperandi,nisi solum ius fideicommissi,per talia verba videtur nominatim & specialiter remissum illud ius,per text.in d.l.2.de lib.& posth.Et idem in similibus casibus consuluerũt Pau.Ca.cõsi.193.super isto puncto occurrũt,ad fi.li.2.& Soci.consi.150.

dominus

fica habetur. dominus labia,& car.& nos introducere,col.6.versi.pondero etiam secundò.lib.1.& Philip.Deci. consi.385.hoc capite,in ciuitate Placentiæ,col.vlti. Ex quibus intelligere poteris renunciationem, siue remissionem generalem haberi pro exprrssa ac specifica,si de vno tantùm possit intelligi.

Generalis subscriptio testamẽ. habet vim specialis, cùm testa. unicum casum continet.

135 ¶Sed & huc spectat, quod voluit quoque idem Bart.in l.1.§.inter filium.ff.ad leg.Cornel.de fals. quòd generalis subscriptio facta in testamento.habet vim specialis subscriptionis,ad hoc vt faciat subscribentem cadere in pœnam falsi,perinde ac si specialiter subscripsisset, quando testamentum ipsum vnum solum casum continet,per d.l.2.ff.de libe.& posth.quod tibi maximè annotandum est,vt intelligas,id quoque procedere in pœnalibus , quod ex aliis quoque postea cognoscemus. Et vide,quæ diximus suprà, nu.127.incip.limita vicesimò,& quæ dicemus nu.ab hinc 2.

Generale legatum comprehendit res uenales, si nulle aliæ sunt.

136 ¶Quodque voluerunt Bald.& Aoge.in l.t.ff.de sta.hom. Quòd licèt in generali legato , vel donatione facta hoc modo,dono,vel lego quicquid habeo in tali domo,non videãtur venire res venales illic existentes,nisi expressim dictum est.l.generalis.§ vxori.ff.de vsufru.leg. Tamen si nihil aliud in domo reperiatur,præter res ipsas venales,perinde est,ac si specialiter fuissent legatæ, arg. l.fundus qui locatus.ff.de fun.instr.& l.pediculis.§.item.ff.de aut.& argent.lega.& sequitur Ferdi. Loaz.in l.filiusfa.§.diui.in repet.col.26.versi.hinc dicit,sub nu.143.ff.de lega.1.vbi alia & quædam similia aggregat.

Concessio feudi pro filiis procreatis,cõprehendit filium naturalem qui solus erat.

137 ¶Et id quoque notãter voluit ipse Bal.in l.eam quam.col.8.versi,demum quæro.C.de fideicõmi. quòd si Princeps concessit in feudum cuipiam pro se & hæredibus suis,procreatis & procreãdis, cùm non nisi vnum filium naturalem haberet procreatum,vti Princeps sciebat,peræquè id habetur,ac si Princeps ipse cõcessisset feudũ pro eo & filio naturali,cùm illa verba,procreatis & procreandis,non nisi in hoc filio verificari possent:quamuis aliàs filij naturales non succedant in feudum,nisi dictum fuerit.c.naturalis.tit.si de feud.fuer.contro.inter domin.& agnat.& de hoc dicit esse casum singul.in l.hæredibus.§.vlt.ff.ad Senatuscon.Trebel.

Procurator quando facit cadere dominum in pœnam.

138 ¶Et quod similiter cõsuluit idem Bal.consi.13.magnifico,lib.5.Quod procurator censetur habere mandatum speciale ad actum,ex quo dominus potest incidrre in pœnam , si is actus generaliter expressus in mandato,sit vnicus,quamuis specialiter non fuerit declaratus , per d.l.2.ff.de liber.& posth.Licèt procurator non possit facere dominum cadere in pœnam,nisi expressum sit mandatum.l.si pater.ff.quæ in fraud.credit.& not.per Gabiel.Cu.& alios in l.sed & si quis.§.quæsitum.ff. de quæstio.Hæc Bal.vbi supra,qui & idem repetit consi.181.factum,super quo petitur consilium, eod.lib.5.Et vide quod dixi suprà nu.127.incip.limita vicesimò,& nu.ab hinc 2.

Clausula derogatoria censetur specialis , cùm una tantùm gratia præcedit.

139 ¶Et quod no.consuluit Ang.consi.274.cuius hoc caput est,Bonifacius Episcopus , quòd si Papa facit gratiam electo in episcopum,retinendorum beneficiorum,quæ antè obtinebat,cum clausula derogatoria.posteà autem eadẽ beneficia alteri conferat declarando gratiã illam siue(vt vocamus) dispensationem ita à se concessam,vt ad tempus consecrationis eiusdem electi tantùm is ea beneficia possit retinere,satis illi gratiæ per hoc videtur derogatum, licèt in hac posteriori prouisione, non omnino exprimantur verba prioris,sed tantùm illius in genere fiat mẽtio,cùm vna tantùm gratia præcessrrit , & propterea ad aliam referri non possit hæc posterior.

De mentione notarij.

140 ¶Et Paul.Cast.in l.errore.ad fi.C.de testa.vbi dicit se consuluisse in ciuitate Florẽtiæ,vbi statutum disponit,quòd qui agit nomine alieno,debet statim,& in primo actu causæ producere mandatũ & facere mẽtionem notarij,qui de illo fuit rogatus,aliàs non valet processus:quidam autem produxerat instrumentũ mandati,dixeratq; de illo fuisse rogatum notarium de Alexandrinis , omisso proprio nomine,vnde dicebatur nõ valere processum.Contrariũ determinauit Paul.ex eo, quòd in domo Alexãdrinorũ Florẽtię vnicus erat notarius,qui propterea videtnr expressè,& in specie nominatus.Sequitur Franc.Curt.Senior.consi.50.memoriæ,col.21.nu.126.& iterum col.5.nu.333.

Præcedentia an procedant, cum expressio requiritur pro forma.

141 ¶Et ex hoc potes hanc uostram regulam ampliare , vt procedat etiam , quando aliquid expressè requiritur pro forma,vt etiam ponderat ipse Curt.d.col.21. Et quidem bene:nam illa verba , aliàs non valeat processus,denotant hoc rrquiri pro forma , vt not.Bart.in l.de his.circa medium.ff.de transa.& alibi latè nos diximus. Sed & hoc quoque voluit Iason,qui nullam Cur.mẽtionẽ facit, in l.Gallus.§.quidam rectè.col.2.versi.nota ex isto text.in 2.lect.ff.de libe.& posthu.vbi & ad hoc allegat text.in d.l.2.ff.eod tit.Sed hoc nou admittit Lancel.Politus, in Tract.Substitutionum , in materia vulgaris substitutionis,in 2.q.hac ratione motus,quòd quæ pro forma requiruntur, non sufficit impleri per æquipollens.Vide quæ dixi suprà,nu.98.limita igitur quartò,& quæ dicã infrà num.158.incip.intellige secũdò,& 2.seq.& nu.188.& ideo cum forma,& seq.

Pater quãdo dicatur specialiter cõsentire donationi causa mortis.

142 ¶Huc etiam spectat,quod Alex.in l.senium.col.pen.versi.& circa hic notata.C.qui testa.fac.poss. dicit post multos antiquiores à se relatos,quòd si filiusfa.qui non potest testari etiam cum consensu patris,potest tamen donare causa mortis,si id pater specialiter consentiat,per l.filiusfa.ff.de donat.Si,inquam,filiusfam.facit testamentum de consensu patris , adiecta clausula , quòd si non valeat iure testamenti,valeat iure codicillorum,aut iure cuiuslibet alterius vltimæ voluntatis:cùm vltra testamẽtum & codicillos nulla sit alia species vltimæ volũtatis, quàm donatio causa mortis, perinde est,ac si singulariter ac nominatim, de ipsa donatione causa mortis fuisset facta mentio, per d.l.2.de vulg.& pupil. Et ita videtur satisfactum esse d.l.filiusfa.requirenti specialem mentionem. Et idem voluit Corneus in d.l.senium.col,2.versi.in ea in fin.& Signo.quem neuter eorum allegat,consi.30.factum tale est,quidam nomine Arnoldus.

¶Nec

143 ¶Nec hinc longè distat, quod scribit Franc. Aret. io l. 1. col. 6. versic. secūdò videtur limitanda, & ibi post eum Soci. & Iason, qui hoc repetat sing. col. 5. versi. adde ad doctrinam. & etiam Fanc. Rip. colum. 10. versi. quam limita primùm. ff. de vulg. & pupi. substit. quòd licèt substitutiones cōpræhensæ sub breuiloqua, seu reciproca substitutione, dicantur expresse compræhensæ in genere, & tacitè in specie, vt declarat Bar. in d. l. j. col. 2. tamen si huiusmodi substitutio non verificatur, nisi in vnica tantùm, vt in casu l. 2. C. de imper. & ali. sub. & l. iam hoc iure. §. 1. ff. de vulg. & pupil. hoc casu dicetur specialiter facta, & oon in genere. Quod & sequitur & dicit sing. Ferdin. Loaz. in repet. d. §. Diui. quo loco nuper citauimus.

Substitu. cōprehensa sub breuiloqua substi. dicitur specialiter facta, si non nisi in una uerificatur.

144 ¶Et quod item de facto respoodit Marianus Socinus Iuoior, cōsi. 136. habita animaduersione, col. 4. nu. 18. & seq. lib. 1. quòd generalis renunciatio, quæ non potest verificari, nisi respectu legitimæ, habet vim specialis renūtiationis ipsius legitimæ: licèt aliàs huiusmodi generalis renunciatio nihil operetur, quia debeatur legitima, per l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testam. Idque ionixus autoritate d. l. 2. & ibi ootat. à doctor. ff. de liber. & posthu. Ad quod etiam facit, quod diximus, de alia renuntiatione generali, suprà num. 134. incip. facit præterea.

Renuntiatio generalis cōprehendit legitimā, cùm tantùm ratione illius potest operari.

145 ¶Adde & tu superioribus, quòd cùm vna tantùm ratio, vel causa legis, aut alterius dispositionis reddi potest, ea habetur pro expressa, & æquè ex ea sumitur argumētum à similitudine illius, vel ab illa cessante, ac si verè foisset expressa: vt voluit gloss. not. in l. quamuis: & ibi Bal. Paul. Castren. Raph. Fulg. Philip. Corne. & alij recentiores. C. de fideicom. & gloss. in Cle. 1. in verbo, eligatur. & ibi Paul. Eleaz. & alij, de electio. cum aliis multis concord. adductis à recentioribus io d. l. quamuis. & à me latiùs in nostro Tractatu, cui tit. est, Cessante causa cessat effectus, io 21. limitatio. ou. eiusdem 7. incip. intelligendum est tertiò, cum tribus seq. Adde inquam, alia multa similia, sparsim à nostris tractata, vt per Ias. d. consi. lvj. vbi suprà, lib. 1. & coosi. lxxv. magnificus. col. vlt. vers. 4. lib. 1.

Ratio unica tacita pro expressa habetur.

146 ¶Ex eo autem, quod diximus suprà num. 141. satis patet ex quorundam seotentia (aliis tamen reclamantibus) hanc oostram regulam ampliari etiam, cùm aliquid expresse requiritur pro forma, Tu verò nunc aliter & secuudo modo amplia, vt procedat, etiamsi dispositio loqueos generaliter, & quæ in vna tantùm specie verificatur, vtatur verbis pluralis numeri, quia nihilo minùs censebitur esse specialis. text. habes & exemplum io d. l. Titius. in princ. secundum vnam lect. ff. de lib. & postho, vbi si testator, qui vnum tantùm habet filium, dicat, Exhæredo filios meos, talis exhæredatio ceosetur esse specialis, quò ad illum voicum filium: & ita illū text. intelligunt Saly. Imol. Franc. Aret. qui hoc dicit no. & Alex. ibi. & Pau. Cast. io d. l. 2. in fi. & ibi etiam Ias. col. 2. versi. istum text. sic corroboratum. ff. de lib. & posth.

Ampliationes precedētium. Quid si dispositio utatur uerbis pluralis numeri.

147 ¶Limita tamen noo procedere, quando lex vel statutū requireret aliquid esse certum & expressum. Quia quod fit in genere, noo dicitur certum & expressum, etiam si genus non possit verificari, nisi in vna specie. Ita voluit Domin. c. ne captaodæ. col. 1. & ibi quoque Philip. Franc. per text. ibi, de conces. præb. lib. 6. quod dicit no. Domi. pro priuilegiis, quæ requirunt certam & expressam mentiooē. qood & pro sing. & valde not. allegat Ias. io d. l. 2. col. 2. versic. limita sing. istum text. dicitq; nemioē Legistarum huius rei meminisse, nec ibi, nec alibi. Confirmatq; ea ratione, quia verba illa geminata certum & expressum, debēt aliquid operari, per l. Ballista. ff. ad Trebel. cum simi. debentque semper ampliare effectum, secūdum Bal. in l. fructus. C. de act. emp. & in c. eaoi te. col. 2. de rescrip. Et idem præterea voluit ante Domi. glo. in c. si Episcopus, in verbo, certis, vbi & hoc notat ipse Domi. & Philip. Francus de præben. & Franc. Ripa. in l. 1. col. 9. versi. septimò limi. ff. de vulg. & pupil. Et vide, quæ dixi suprà, nu. 117. incip. limita duodecimò. Et quid dicam statim versi. ab hinc tertio. illud tandem, & iterum nu. 191. intelliges secundò.

Limita, quando dispositio requirit certū simul & expressum.

148 ¶ET PER HAEC, Lector, habes satis illustratum primum illud genus expressi, à Bar. tractatum in d. l. 1. ff. de vulg. & pup. videlicet quod in genere dictum est.

¶SECVNDVM AVTEM, quod scilicet in specie fit, ooo adeò longis ambagibus indiget, tum quia non pauca de eo cum primo genere diximus: tum etiam quòd nihil inter se differunt specialiter & expressim, si vera est glos. sententia, quæ sæpiùs specialiter, exponit pro Expresse, vt in l. 1. in prin. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & in l. sed an vltro. io prin. ff. de neg. gest. & in l. negotiū. & in l. vlt. C. eod. tit. & in l. 3. §. 1. ff. pro socio. & in l. 1. C. qui pro sua iurisd. Per. Cy. & Ray. in l. 1. ff. si quis in ios voca. non ier. Archi. in c. 2. de reb. eccle. non. alie. li. 6. Ang. in §. soluto. per illum tex. in auth. de nupt. Raph. Co. consi. 188. spectabilis miles, post medium. Barb. consi. xix. scripsit Propheta, col. vlti. lib. 1. & consi. 22. eiusdem initij, col. antepen. versi. præterea est ponderandum, eod. lib. 1. Et est optimus text. in l. si expressum. ff. de appellat. vbi id quod antè Expressim dictum est, mox Specialiter dicitur. Et alibi probatur idem esse Specialiter, & nomioatim, quod idē est, atque Expressim l. in fundo, de supel. leg.

Expressi secūdū genus quod fit in specie. Specialiter, & expressim, eadem sunt.

149 ¶Quanquàm ne id omittam, aliquādo specialiter dictum aliquid dicitur, licèt non sit expressum, si credimus Oldra. idipsum affirmāti, consi. 179. quæstio proponitur, col. 3. vers. item est specialiter dictum, per l. nominatim. ff. de manu. test. & l. asse. ff. de hæred. insti. & l. 2. ff. de libe. & posthu. Quæ iura, quantum ad id faciant, cæteri diiudicent. Sed hîc tandem vide, quæ diximus suprà, ou. 119. incip. quin generale. Ex quibus & aliis multis suprà dictis facilè intelliges, non omnino idem esse specialiter & expressim, vt etiam not. Domi. in c. 2. in vlt. not. per eum tex. de præb. lib. 6. Alioquin enim frustra poneremus differentiam expressi in genere, & expressi in specie.

De eadem re.

¶Illud

150 *Specialiter & expreßim cũ quid fieri debet, singulariter exprimi debet.*

¶Illud tandem dixerim, in hoc secundo genere expressi, quòd vbi aliquid debet fieri specialiter, non sufficit fieri verbis generalibus, vt satis diximus sup.d.nu.119. Et cum aliquid requiritur fieri specialiter & expressim, vti requiritur (verbi gratia) in d.c.2.ibi specialis & expressa, de præhend.lib.6.tunc non satis esset id specialiter fieri, sed singulariter exprimi necesse esset, propter verborum geminationem, vt nuncupatim voluit Barb.consi.25.scribitur sapientiæ, col.antepen.versicu.& si dicatur quòd idem, lib.1.& Fran.Rip.in d.l.1.col.9.versi.septimò limita.ff.de vulg.& pupil. Et facit ad hoc, quod suprà diximus nu.117.inci.limita duodecimò.& dicemus infrà num.191.intelliges secundò, & abundè in nostro tractatu, cui titulus, nihil frustra.

151 *3. Expreßi genus.*

¶PORRO' TERTIVM genus expressi, à Bar.& sequentibus positi, adeò sese exhibet obuium, atque expositum omnibus, vt nulla omnino interpretatione, aut declaratione indigeat. Quis enim vnquam dubitauit ea expressa censeri, & esse, quæ singulariter ac proprio peculiarique nomine, atque sine vlla verborum ambage, aut inuolucro dicuntur, & mansa (vt aiunt nutrices) infantibus pueris, in os inferuntur? vt interim vtar verbo, Tulliano, libr.de Oratore 2.Ideò super eo diutiùs immorari nec volo, nec opus est.

152 *4. Expreßi genus. Iuramentum uim habet expreßi.*

¶QVARTVM AVTEM genus expressi dici potest, cùm iuramentũ in aliquo actu interponitur, Nam & iuramẽtum habet vim expressi, ita vt vbi requiritur quicquã speciale, nec sufficit generale, si interueniat generale cum iuramento, sufficit, acsi esset speciale, secũdũ Bal.qui dicit id esse menti tenendũ in l.1.in 2.q.& ibi Saly.col.vlt.C.cõmo.per.l.cùm pater.§.filius matrem.ff.de lega.2.Ang.in l.senium.C.qui testa.fac.poss.Ro.in l.1.§.si quis ita.col.6.versi.secundò allegatur.& ibi Alex.col.3.versi.secundò in quantum Bar.ff.de verb.oblig.Franc.Aret.consi.33.consultatio, col.pen.versi.2.& Fran.Curt.senior, consi.1.circa primum.col.2.versi.ex quo enim iurauit, & col.seq.versi.& in primis moueor.& consi.44.super contingentia facti, col.5.versic.& bene facit, sub nu.17.Socin.consi.147.visa facti contingentia.ad fi.lib.1.Iason in l.si conuenerit, col.3.versic.vltimò facit.ff.de iurisd.om.iud.& in l.certũ est.col.1.ff.si.cer.pet.& in l.sub prætextu.la 2.col.2.versi.adde quòd idem.C.de transact.vbi hoc dicit sing.Phili.Dec.consi.345.visis his, circa medium.& consi.404.viso elegãti, col.2.& consi.432.cùm sit quod Almaricus, col.vlt.Maria.Soci.iunior consi.136.habita diligenti animaduersione, col.vlt.nu.26.lib.1.& Doct.quos statim in vers.ab hoc 2.& seq. allegabimus, inter quos Barb.vbique dicit eius rei esse textũ, in c.ex rescripto.de iureiu.vbi mulier, *Mulier fideiubẽs cũ iuramento, obligatur.* quæ fideiussit, obligatur propter iuramentũ, licèt expressè non renuntiauerit beneficio Velleiani, quamuis requiratur in eam expressa renuntiatio, per l.vlt.§.pen.ff.ad Velleia.

153 *Iuramentum in 2. testa. appositũ, habet uim clausulæ derogatoriæ.*

¶Ex quo fit, vt iuramentum in secundo testamẽto appositum, habeat vim specialis clausulæ derogatoriæ ad testamentũ præcedens, vt dicit not.idem Bal.in l.sancimus.col.vlt.versi.quærũt hic Doct.& ibi Fulgo.Pau.qui hoc dicit sing.Alex.& recentiores. C.de test.& sequitur etiam Guido Pap.qui ita dicit fuisse decisum, q.128.& pro ista parte.& Iason, qui id quoque reputat sing.in l.si mihi & tibi.§.in legatis.col.2.ad fi.& seq.ff.de leg.1.in prima lect.& Deci.d.consi.345.& ante hos Io.And.in c.quod semel.ad fi.de reg.iur.lib.6.& Bart.in l.si quis in principio testamenti.in princ.ad fi.ff.de leg.3.quos ad id allegat Pau.Cast.consi.284.in facto præsenti ponam, col.1.lib.1.

154 *Iuramentum nõ habet uim expreßi, ubi est præsumptio defectus consensus.*

¶Quod tamen intellige, vt iuramẽtum habeat vim expressi, nisi cùm quod generale est, non valet ex præsumptione defectus consensus: quo casu non valet, etiamsi iuramentum interueniat, & ita non habet vim expressi, vt declarant Bal.& Saly.in d.l.1.C.commo.Aret.& Alex.vbi suprà.Ratio est, quia iuramentum non supplet cõsensum, per l.vlt.C.de non nu.pec.& voluit Bart.in l.si quis pro eo.in princ.col.vlt.in octauo membro.ff.de fideiuss.& Bal.cons.349.super eo quod quæritur.in fi.lib.3.& Imo.in c.per tuas, de arbit.& in c.1.de iudi.& Fran.Aret.qui hoc dicit sing.consi.24.quatuor dubia, col.2.versi.nec obstat iuramentum.& d.consi.33. Et propterea Cy.in d.l.1.C.commo.dicit, non valere renuntiationem generalem iuratam in non cogitatis.Bald.autem consi.250.considerandum est, ante fi.lib.5.dicit quòd annullato consensu, iuramentũ non habet fundamentum de iure naturali.per l.ius gentium.§.& generaliter.ff.de pact.& l.si quis inquilinos.q.vlt.ff.de leg.1.& l.quemadmodum.C.de agri.& cens.lib.11.

155 *Iuramentum ad id tantũ refertur, quod cõprehẽditur in renuntiatione.*

¶Et secundùm hoc debet intelligi, quod voluit Bart, loquens in eodem casu, in l.sed & si quis.§.quæsitum.in fi.& ibi quoque Bald.Alberic.Ang.Fulg.& recentiores, ff.si quis cautio.dum dicunt, iuramentum ad eos tantùm casus referri, ad quos refertur renũtiatio, in qua interponitur. & Ioan.And.Anto.Pet.Io.And.Card.Flor.& Imol.in c.1.extrà de cõmo.Bal.in c.1.col.2.tit.de cont.feud.ap.per.ter.Imo.in ca.cùm contingat.in 28.char.de iureiur.& Alex.consi.3.viso instrumento.col.3.versi.fortiùs voluit, li.1.& item consi.28.visis accuratè, col.vlt.versi.non ob.quòd interuenerit iuramentum; lib.1.quod & repetitũ est consi.31, lib.2.vbi hoc optimè declarat.& consi.61.etsi puto.ad fi.lib.3.Soc.consi.70.instrumentum identitatis, col.vlt.lib.3.& consi.103.in casu conuentionis, col.2.versi.nec præmissis ob.eo.li.3.Phil.Dec.374.in casu proposito, in fi.

156 *De eadem re.*

¶Ideoque etiam Ro.consi.517.in casu propositæ consultationis, circa celeberrimorum Doct.consilia, col.pen.versi.sed certè respõdeo, dicit quòd text.in d.l.cùm pater.§.filius patrem.non procedit in actu, in quo est defectus consensus: & idem dicit Franc.Aret.in l.qui superstitis. col.5.ff.de acqui.hær.& in d.l.1.si quis ita.col.5.versi.adde dictis.ff.de verb.obli.Barba.consil.55.præclarè scribitur, col.pen.lib.2.& Iason in d.l.si mihi & tibi.§.in legatis.col.3.vers.contra istam limitationem, in 1.lectu.ff.de legat.primo.vbi circa hoc distinguit.& in d.l.sed & si quis.§.quæsitum. ad fin.ff.si

quis

quis caut.& in l.eam quam.col.viij.versic. limita tamen.C.de fideicom.& in l.sancimus.colum.ij. versic.secundò confirma.C.de testam.

157 ¶In quo quidem postremo loco,paulò pòst,idipsum declarat ipse Iason,vt scilicet quando non adest consensus iurantis nec in specie,nec in genere, tunc nihil omnino operetur iuramentum, quantum ad consensum,per d.l.vlt.C.de non nume.pecu.& alia similia iura. At si adest consensus,saltem in genere,tunc iuramentum operetur expresionem, argu.l.qui iure militari.ff.de test. mili.Et id quoque ipsum voluit Imol.tum in d.c.cùm contingat. de iureiur.tum in dicto cap.1.de commo.& alij item,quos Iason ipse,vt suprà,allegat. Quibus adde Bened.in repe.cap.Raynutius. in verbo,duas habens filias,num.269.ext.de test.

Declaratio praedictum.

158 ¶Intellige secundò procedere, nisi expressum aliquid pro forma requiratur:tunc enim iuramentum non haberet vim expressi,vt voluit Barb.d.consi.lv.col.pen.lib.2. & post eum Steph.Bertr. consi.xxviij.ad maiorē,col.iij.lib.qui primus inscribitur,licèt postremò impressus sit, per id quod voluit Nicol.Neap.post Cy.Richa.Mal.Iac.Bu.& Ray.Forl.in l.legitimos.ff.de leg.tut.Nam cùm glo.ibi quatuor annumerasset,quæ debet facere tutor,antequam administret,& inter cætera quòd iuret vtilia se facturum,& inutilia prætermissurum,per tex.in §.vlt.in auth.vt hi qui oblig.addunt & isti,& cum his etiam Bart.quintum necessarium, vt videlicet expresse promittat defensionem se pro pupillo suscepturum,per tex.in l.vlti.§.omnem.C.de admin.tuto. Quasi non satis sit,iurasse in genere,nisi & illud speciatim interueniat,quod veluti pro forma ille §.omnem,exigit. De quo tamen Bart.dicto vide quod scripsimus suprà nu.94.incip.secundo limita,& ij.seq.

Iuramentum non sufficit, ubi expressum pro forma requiritur.

159 ¶Ex hocq; putat Barb.consi.lv.lib.2.quòd in casu l.si quando.§. & generaliter. C.de inoffic.testa. in quo videlicet requiritur specialis,& expressa renunciatio legitimæ, non sufficit iuramentū,cùm pro forma huiusmodi renuntiatio exigatur. Id quod etiam in eo casu voluit Roma.cuius Barba. non meminit,in d.l.qui superstitis.in iij.limit.ff.de acqui.hære.& Franc.Areti.in d.l.j.§.si quis ita. col.v.de verb.oblig.& ante hos Bald.in rub.ff.de iureiur.col.pen.versi.sed ius Canonicum. Licèt tamen in hoc postremo casu contrarium consuluerit idem Barb.sibi contrarius, consi.xxv.scribitur sapienter,col.viij.versi.& adduco,quod singu.sub num.21.lib.1. post Roma.sibi contrarium,in d.l.j.§.si quis ita.& ibi quoque post eum ipse Barb.col.xiij.& Iason in l.si quis maior.C.de transaction. De quo & nos diximus in repetitione legis,si vnquam.in præfat.num.144. sed quoniam, & iterum nu.160.sicuti & eius.C.de reuoc.dona. Ad illud autem,quod de forma dictum est,vide suprà,num.98.limita igitur quartò,& sequen.& iterum numer.141.& ex hoc, & quæ dicam infrà num.sequen.& iterum num.188.& ideo cùm formam,& seq.

Iuramentum non operatur specialem renuntiationem legitimæ.

160 ¶QVINTVM GENVS expressi,quod fit nutu,aut aliis signis euidentibus,vt voluit gl.not.in l.item quia.in prin.in verbo,& mutus.ff.de pact.per tex.in l.si stipuler.§.vlti.ff.de verb.obli.& ad hoc expendit eam gl.Bal.ibi,& in tractatu de pactis,col.xvj.versic.illud est not.& Soci.consi.cxij. multùm abundè,col.v.versi.aliquādo & secundò,lib.1.reperio consi.clxxij.lib.2.vbi illam gl.dicit not.& Fran.Cur.senior consil.50.memoriæ recolendæ,col.xlviij.in fi.viij.respon.ad iij.arg. vbi & illam dicit no.& Ias.in l.licèt Imperator.col.ij.versi.sextò adde.ff.de leg.j. Sed id non procederet, vbi expresio esset de forma,quia tunc non satis esset,vt fieret per signa etiā indubitabilia, vt nō obscurè voluit Ang.in l.quoties.§.si quis nomen.ff.de hæred.insti.neque enim forma impleri potest per æquipollens,vt no.ab omnibus in l.j.ff.de lib.& posth.cum si.Et id cōfirmatur ex iis,quę diximus suprà d.nu.98.& in versi.præced.& aliis locis ibi designatis. Sed super eo quod dictū est de nutu & signis,vide suprà nu.17.facitque,& nu.19.nec absimiliter.& num.83.at ipse.

Quintum expressi genus, quod fit nutu & signis euidentibus.

161 ¶SEXTVM & illud expressum addere potes,quod ex natura exceptionis præsupponitur,regulam esse expressam,authen.ex testamento,& ibi Alex.col.j.C.de collatio.& Fran.Rip.in d.l.j.col. viij.num.55.ff.de vulg.& pupil. Ex quo fit,vt ille subdit,quod à Rom.traditum est consil.cclxxj. vis tota,& Philip.Deci.consi.cxcvij.in causa inquisitionis,col.ij.versic.tertiò ad prædictam,quòd exceptis quibusdam regalibus,cætera concessa intelliguntur, quamuis ipsa regalia nunquam intelligantur concessa,nisi expresse de iis caueatur.c.1.tit.de capit.qui curi.vendi.

Sextū expressi genus,quod ex natura exccp.præsupponitur.

162 ¶SEPTIMVM item genus expressi hoc adiicies,quod videlicet ex mente,& coniecturis necessariò colligitur,text.est in d.l.Prætor.iam toties suprà allegata,in prin.versic.interdictum est hoc, iuncta glo.in verbo,expressum.ff.de nou.oper.nunt.vbi id not.Bart.Bal.Ang.Imo.Ro.Alex.Ias.& omnes,inter quos Ange.& post eum Ro.& Alex. dicit hoc esse vtile ad appellantem ab interlocutoria,vt si in appellatione allegat causam grauaminis mentaliter quidem,siue virtualiter(ita nostri loquuntur) necessariò comprehensam ex verbis,dicitur illam causam sigillatim expresisse:& sic satisfactum erit Cle.appellanti,de appel. requirenti causam grauaminis nominatim exprimi.id quod etiam repetit Alex.consi.cxxvj.repetitus,col.vlti.lib.6.& Socin.d.consil.cxij.col.v.versi.aliquando,& tertiò,lib.1.& Felin.in c.translato.extrà de constu.

Septimum expressi genus, quod ex mente & coniecturis necessariò colligitur.

163 ¶Sed tamen de hoc priuatim vide per Inno.& alios,in c.pen.extrà de ope.nou.nun.& Docto. in c.1.de appel.lib.6.Bal.in l.minoribus.C.de his qui.vt indig.& in l.terminato. col.vlti.in prin.C.de fruct.& lit.expen.& in l.eos.§.siue autem.col.j.C.de appel.Ang.in l.j.ff.de libe.& posth.& in l.vbi autem.§.qui illud.ff.de verb.oblig.Anto.in c.vt debitus.col.iij.& ibi Philip.Fran.in xvij.col.versi. xvij.quæritur,extrà de appel.& Card.in d.Cle.appellanti,in iij.q.Alex.consi.lxxx.viso & opportunè animaduerso,col.v.versi.vnde dicimus,lib.1.& Socin.consi.cxxvij.quoniam in præsenti.col.

De eadem re.

antepen.lib.3.& Philip.Deci.consi.cclxxxix. visa longa serie,col.vlti.& quod suprà diximus,nu. 120.incip.limita decimoquintò,& quod dicemus infrà nu.190.atque etiam in casu,& seq.

De iisdem rebus.

164 ¶Adde & ad hoc quintum genus expresi,quod idem voluit Roma.consi.cclxxj.vis tota præsentis dubitationis,ante fin.per d.l.Prætor.iuncta gloss.& hoc subdit,quòd sicuti euidens dicitur,id quod ex coniecturis declaratur,d.l.licèt Imperator.ff.de leg.3.& l.si quis locuples.ff.de inofficioso testamento. & in l.si verò §.qui pro rei.ff.qui satisda.cog.ita & expressum dicere possumus,quod ex multiplicatis coniecturis colligitur. Id quod etiam voluit, & multis confirmat Barb.in repet.ca.Raynaldus.col.cxliiij.versi.item quoad intellectū,de testa.& consi.xxv.scribitur,col.pen.lib.1.& consi. lxxxix.clementissimum.col.iij.lib.4.& Guid.Pap.sing.699.versi.illud videtur.& ante hos Bald.si is est.consi.iij.factum tale est,quidam nomine Paulutius,lib.5.Expressum(inquit)dicitur non tantùm,quod verbis expresis,sed & quod ex coniecturis deprehenditur,per d.l.licèt Imperator.Sed & de hoe est optimus text.in l.triticum.ff.de verbor.obligat.

De iisdem rebus. Nominatim factum,quod ex præsumptionibus colligitur.

165 ¶Imò plus sentit ipse Bar.in l.j.ff.vi bo.rap.id nominatim censeri factum,quod ex præsumptionibus colligitur. Quod & ipsum approbat,& multis concord.& similibus comprobat Barb. consil. lxxxix.Clementissimi Dei,col.iij.& duabus seq.lib.4. quæ tu videre poteris:neque enim hic repetere volumus,quæ alibi collecta videmus. Verùm id mihi admodum dubiū esse videtur, propter ea quæ statim dicam,versi.abhinc ij.& seq.neque enim quicquam differre videtur,an dicas nominatim,euidenter,patenter,aut expresim. Sed non interim prætermittam,quod à Signo.Homod. traditum est illi Bart.sententiæ admodum adhoc,consi.clxxvj.quomodo proponitur,col.iij.versi. item est specialiter,id scilicet specialiter censeri dictum , cùm de mente apparet per coniecturas, per l.si quis mihi bona.§.iussum.cum §.seq.ff.de acqui.hæred.& l.cùm proponebatur.ff.de lega.ij. sed & id quoque verum esse non videtur,vt dicemus infrà nu.173.incip.quinto item modo.

Contra suprà dicta.

166 ¶Scio quoque multa adduci posse aduersus huiusmodi septimum genus expresi, vt scilicet expressum non sit,quod ex coniecturis aut mente colligitur,quæ tu videre poteris apud Felin.in c. translato,col.j.& ij.de constit.& in c.humanum.col.ij.versi.illud dicitur esse à lege prohibitum.& versi.ad primum,& col.seq.versi.ad illud etiam,& versi.in quantum etiam dicebat,j.dist. & Ias.in d.l.Prætor.col.ij.quos videbis,ne si omnia repetam,improbus videri posim, qui iam ab aliis congesta latè,iterum frustra colligam,præsertim quia bona pars eorum diluetur ex iis sex declarationibus,quas tibi continenter adscribemus.

Euidenter expressum non est, quod ex cōiecturis est.

167 ¶NAM HOC quidem septimum genus expresi multis modis intelliges. Primo, vbi licèt euidens probatio ea sit,quæ fit ex cōiecturis,vt diximus suprà versi.ab hinc iij.incip.adde & ad hoc. & latiùs in repe.l.si vnquam.in verbo,donatione largitus,num 158.ad hæc si verum.& seq.C.de reuoc.dona.Licèt(inquam)probatio coniecturalis,dicatur manifesta probatio,ex sententia Barto. in l.si quis ex argentariis.§.vlt.ff.de edendo.illud tamen non dicitur euidenter expressum, quod ex coniecturis tantùm elicitur,ex verbis testatoris.nam hoc probat tex.not.in l.qui plures.in illis verbis,nisi euidens,& cætera,prout declaratur in glo.vlti.ff.de vulg.& pup.& ibi Franc.Aret.qui id dicit menti tenendum,col.ij.versic.vltimò not.& Iason post eum in fi.& idem dicit ipse Aret. in l.quidam testamento.in iij.not.in d.l.licèt Imperator.col.iij.versi.secundò not.limita.

Nec patenter.

168 ¶Idemq; dicas,vt scilicèt non dicatur patenter expressum, quod ita expressum est:verbi gratia,in casu cap.2.post princ.ibi,errorem fuisse in sententia patenter expressum,de senten.excom.lib.6.& iterum in c.venerabilibus.§.vlt.in iisdem verbis,eo.tit.in quibus locis Domi.not.quòd ad hoc,vt sententia dicatur nulla,ob expressum iuris errorem,non satis est,errorem percipi ex mente,& intellectu,vel coniecturis,sed requiritur,vt oculo corporali ex verbis deprehendatur. Id quod etiā affirmarunt Inno.Hosti.& Panor.in c.P.& G.de offic.deleg.Ioan.And.in c.pen.in fi.eod.titu.Bal. in c.quod translationem,de offic.deleg.cum aliis multis concord.à me collectis suprà in ea. gloss. num.59.incip.eodem spectat. De quo tamen vide Panor.in c.ex parte.in ij.not.extrà de cap.mo. & quæ dicam infrà,num.184.quibus adde.

Nec verbis, sed lege.

169 ¶Secundo modo intellige,vt licèt id,quod ita ex mente & coniecturis,atque ex natura cōtractus, & tacita conuentione,& aliis id genus percipitur,dicatur expressum,nō tamen verbis expressum dicatur.sed lege,vt scribit Franc.Areti.in l.cùm quid.ff.si cert.pet.per l.iij.in princ.& ibi Bar.ff.de legi.tutel.& d.l.Prætor.ff.de ope.noui nunt. Ex quo illud fit, vt licèt Ang.in l.illud.ff.de acquir. hære.tradiderit præsumptam renuntiationem legitimæ hæreditatis,scilicet ex causa intestati,quæ oritur ex renuntiatione expressa testamentariæ hæreditatis,de qua is tex.loquitur, dici etiam expressam,cùm ea colligatur ex mente illius expressæ renuntiationis. Et Bal.& Imo.ibi contrà omnino dixerunt.scilicet,quòd cùm ista renuntiatio ex testamento non comprehendatur sub significatione verborum illius renuntiationis ab intestato,imposibile sit eam dici expressam:nam expressum(inquiunt)dicitur,quod fit verbis generalibus,vel specialibus,per not.per Bart.in d.l.j.ff. de vulga.& pupil. Tamen Franc.Aret.in ea ipsa l.illud.col.ij.dicit posse ad id respondere, quia ex quo ex natura rei expressæ in dispositione statim apparet de mente disponentis super eo , quòd non est expressum in verbis,satis dicitur exprese factum,per d.l.Prætor.cum glo.vnde illud (inquit) quod est ex mente legis,licèt non sit ex verbis legis,dicitur tamen expressum in lege,per d. l.iij.in princ.& ibi Bart.ff.de legi.tutor.

170 ¶Igitur defendendo Ang.post Are.dici potest,quòd cùm ita planè cōstet de mente renuntiantis

propter

propter naturam actus expresſi, etiam dispositio hominis dicatur expressa, non quidem expressa verbis, quod satis sensisse videtur glo in d.l.Prætor. cùm dicit expressum tacitè, quasi dicat id tacitum esse, quia verbis non compræhenditur, sed expressum tamen, quia patet manifestè de mente legis, ex verbis in ea positis. Vnde (vt ipse Arct. subdit) Bal. sing. dicit in l.obseruare.§.proficisci.col. ij.ff.de offi.Procon. quòd licèt aliàs arg. à contrario sensu dicatur esse ex tacita mente legis, ideoq; non habeat locum in statutis correctoriis, vel exorbitantibus: hoc certè verũ est, nisi natura actus expresſi, ex dispositione sit exclusa: sicut est rescriptum, quod apponitur in statuto limitationis causa: tunc enim dicetur expressum in statuto. Alibi tamen (vt idem subiungit) ipse Bald. scilicet in l.j.col.pen.C.si rect.prouin. scribit tantùm abesse, vt dicatur expressum antecedens, expresso consequenti, vt nec dicatur expressum ex mente legis, sed tantùm ex extensione, per l.oratio.in verbo, suppleatur.ff.de sponsa. sed illud (inquit ipse Arct.) potest obtinere in antecedenti, siue præambulo, sine quo sequens actus esse potest: sicut matrimonium potest esse nullis præcedentibus sponsalibus. Sed quando actus sequens non potest esse sine antecedenti, vt in illa renuntiatione, de qua agitur in d.l.illud. tunc verius esse videtur, vt id sit ex manifesta mente legis, ideoque dici posset expressum. Subdit tamẽ, quòd fortè posset dici, in dispositione hominis veriorem esse Bal. & Imol.opi. quia quod non continetur in verbis, sed elicitur de mente disponentis ex verbis expresſis in testamento, dicitur contineri in dispositione per subauditionem.l.j.in fi.ff.de hæred.instit. Subauditio autem videtur dicere tacitum intellectum, secundum glos.in c.cupientes.§.quòd si per xx.de elect.lib.6. Tandem dicit articulum hunc esse dubium, sed ex mente Barto.in l.ij.ff.de vulg.& pupil. istam posteriorem partem esse veriorem, dum dicit, quòd ea est tacita pupillaris, quę elicitur ex verbis testamenti, & matrem excludit. Sed tu vltra Franc. Arc. potes ad hoc respondere, ex eo quod suprà dictum est, ex glo.in d.l.Prætor. quòd videlicet id dicitur tacitum aliquo respectu, quia scilicet non compræhenditur in verbis, sed est tamen expressum eo respectu, quòd ex verbis ipsius de mente apparet.

De eadem re.

171 ¶Tertio modo intelliges, vt scilicet expressum dicatur, quod ex mente & coniecturis depræhenditur, cùm videlicet id colligitur ex eo, quod expressum repetitur, vt satis apparet ex his, quæ iam suprà diximus, & facilè colligitur ex his quæ scribit Bal.in l.j.col.vlt.versi. sed responde.C.de his qui ante aper.tab. quem refert, & sequitur Phil.Deci.consi.cclxix. iuridicas esse arbitror, post prin. & iterum consi.cccxcvij. viso puncto, col.j. Et id quidem verisſimum esse arbitror. Alioqui enim nihil omnino video, quid interesset inter tacitum, & expressum, nisi aliquid sit expressum, ex quo aliud colligimus. Et vide quæ dicam infrà num.177. à quibus.

Expressum ex mente & coniecturis dicitur, cùm ex eo cõlicitur quod expressum est.

172 ¶Quarto modo intellige non procedere, vbi in casu quodam singulari, siue vt vocamus, speciali, requireretur alicuius rei expresſio: verbi gratia, Falcidia atque etiam Trebellianica regulariter detrahitur. verùm ab ea regula hic specialis casus excipitur, cùm testator expresſim detrahi prohibuit, per auth. sed cùm testator.C.ad leg.Falc. Igitur si testator omnia sua bona, vel integram rem quampiam reliquerit: ex mente testatoris censetur prohibita Falcidia, vt no.in c.Raynaldus, in fi. de testa. tamẽ per hoc nõ censetur expresſim prohibita. Ideò in eo casu debetur, per l.nam quod. §.vlti.cum duabus l.seq.ff.ad Treb. Aliàs enim occurreret duplex specialitas, videlicet quòd Falcidia non detraheretur, cõtra regulas iuris: & quòd expressum censeretur, quod ex mente tantũ colligitur. Ita nominatim & in hac specie voluit Maria.Soc.Senior consi.xiiij. cuius hoc caput est, sequendo ordinem, col.vlt. Quanquàm nondũ excidit memoria, dixisse me ex aliorũ sententia suprà nu.100. incip. limita quintò, & 4.seq. alia ratione in hoc casu, de quo loquimur, nõ censeri per huiusmodi verba generalia expresſim prohibitũ: quamuis & alij contrariũ tenuerũt, vt ibi videre poteris: nolui tamen subticere, quod à Maria. dictum reperimus, huic loco accommodatisſimum.

Quid si in casu speciali requiritur expressio.

173 ¶Quinto item modo intellige, vt quod ex mente, & coniecturis collectis ex verbis dispositionis (sicuti iam declarauimus) depræhenditur, dicatur expressum non quidem specialiter, sed generaliter tantùm, per id quod voluit Bart.in d.l.Lucius.col.iij. versic. secundò quæro, vtrùm hæc substitutio.ff.de vulga.& pupil. limitando quod suprà diximus, substitutiones cõtentas in breuiloqua, censeri expressas, sed generaliter, non specialiter. Quod & idem voluit ipse Bart.in l.j.in princ.in ij. quæstione princip. eod.titu. & in l.precibus.C.de impub.& aliis substit. Bald.& Angel.in d.l.iam hoc iure.ff.de vulga.& pupil. Angel.& Salyc.in l.in testamento.C.de testa.milit. idem Ang.consi. clj. quidam Nicolaus. Et vide quid dicam in simili infrà num.195. verùm Franc.& quæ diximus suprà num.123. limita decimoseptimò.

Expressum generaliter dicitur, non specialiter, quod ex mente & coniectur. colligitur.

174 ¶Sexto modo intellige, vt id quod ex mente & coniecturis est, dicatur expressum, non quidem propriè, sed impropriè, vt probat tex.in l.triticum.ff.de verb.obli. ibi, id habebitur pro expresso. & in d.l.cùm quid.ff.si cert.pet. in illis verbis, pro cauto habendum est: & rursum ibi, agi intelligitur. nam & verba, habetur, & intelligitur, improprietatẽ denotant, vt de primo voluit Bar.in l.mercis. ff.de verb.signi. & alibi sępe, & de secundo est tex.in l.j.in prin.C.de rei vxo.actio. & in l.quoniã. & ibi Bal.in vj.not.ff.de his qui not.infam. & in l.hęres quandoque.ff.de aequi.hær. quem ad hoc allegat Rom.consi.405. præsuppositis, col.j. & Pano.consi.xx. casus in effectu, col.j.lib.2. vbi & ad hoc allegat c.ex studiis. iuncta glo.de præsumptio. & Caro.Ruin.in rub.ff.solu.matri.nu.16.& seq. Et hoc nuncupatim annotauit Philip.Dec.in d.l.cùm quid.col.j. in tertio nota. vbi per hoc dicit, quòd huiusmodi expressum non compræhenderetur in statuto loquente de expresso.

Expressum ex mente & coniecturis, dicitur expressum impropriè.

175 ¶Septimò intellige, vt licet arg. quod sumitur à cõtrario sensu, sit ex coniectura quadam, vt pro-

bat tex.in l.apud antiquos.ibi, quam interpretarionem prisca quidem iura per coniecturam intro ducebant, C.de furt.id tamen non dicitur expressum, etiam generaliter, vt probat text.in cap.cùm Apostolica, ibi, per quod indirectè datur intelligi, de his quæ fiunt à Præla. & ibi notat Panu.col. ij.vers.nota ibi indirectè.& Bal.io l.ij.post prin.versi.item nota hic.C.de condi.inser.per glo.ibi, in verbo, edicti.& Carol.Rui.consi.xliiij.quia super, col.iij.nu.4.lib.3. Ex quo satis intelligis, nō leues coniecturas esse debere, vt ex illis expressum esse dicamus, cùm ad id argu.à contrario sensu oon sufficiat, cùm tamen id in iure sit fortissimum, l.j.§.huius rei.ff.de offic. eius cui man.est iurisdict.

176 *Octauum expreßi genus, quod tacitè ineßt ex natura uerbi.*

¶Octavum genus expressi, quod proximè accedit ad præcedens, est quod tacitè inest ex natura verbi illud importantis, vt tradit Aogel.in l.Prætor.per text.& gloss.ibi, vbi etiam Alex.& Ias.ff.de operis noui nuntia.idem Ange.consi.xvij.Comes Brandusius, col.penul.& iterum consi. cccxxxj.pro consultatione, col.vlti.Franc.Curt.senior, qui id commendat, dicto consil.50.memoriæ, col.xlviij.io fin.vuj.respon.ad iij.argu.Hincq; dicit Ang.vtrobique, in substitutione reciproca omnes substitutionum species in ea contentas, esse expressas, licèt non verbis specificeis, per l.Lucius.iuncta glos.& ibi Bart.ff.de vulga.& pupil.

177 *Expressum censetur, id tacitum quod ex expresso sequitur.*

¶A quibus oon longè abest, qund ex Bar.& eius sequacibus diximus suprà nu.84.incip.porrò.& quod ex facto respondit Petrus Anchara.consil.cccxciij.visa diligenter gratia, col.j. id expressum dici, quod tacitè ex natura dispositionis compræhēditur, quodq; includitur sub natura verbi expressi ex iuris cōmunis interpretatiooe declaratiua, vel extensiua, per multa iura quæ illic allegat. Ideoq; nepotes videri expressè cōtentos in dispositione loquente de filiis, in re ad nepotes transmissibili.& sequitur Iason in d.l.Prætor.col.j.& Franc.Curt.iuoior, consi.xlix.sacratissimæ, col.ij. versi.sed dato, lib.2.quodq; tradiderunt Anto.& Panor.in c.cùm olim, per text.ibid.in verbis, patebat expressè, de censibus, quòd instrumentum dicitur expressè probare, nōn id solùm, quod directè, sed & qnod indirectè ex eo colligitur. Quod & sequitur Curtius, vbi suprà. Et id qnidem genus expressi iisdem propè modis intelliges, vt illud præcedeos.

178 ¶Sed tamen interim potes ampliare, vbi etiam expressio requiritur pro forma, vt patet ex iis quæ tradit Franc.Aret.in l.Gallus.in princ.col.iij.versi.secundò est considerandum.ff.de lib.& posth. quòd exhæredatio etiam tacita, quæ resultat ex verbis expressis in testamento, satisfacit formæ per text.in l.Papinianus.§.meminisse.ff.de inoffic.testa.Et idem (inquit) in tacita institutione, quæ ex verbis resultat.& allegat etiam l.is qui hæres.§.vlti.cum ibi notatis per Bald.ff.de acquir.hære.& not.per glos.& Bart.in l.ij.ff.de autor.tuto.vbi probatur, iussum & antoritatem, quę pro forma requiritur, sufficere, si resultat ex verbis expressis.Et eum sequitur Carol.Ruin.consi.lvj.quamuis testator.col.iiij.num.10.lib.2.vbi ex hoc pulchrè consuluit in casu l.si quando.§.& generaliter.C. de inoffic.testam.& idem Ruio.consi.cxxij.de duobns, col.vlti.num.11.eodem lib.2.Sed tu tamen hîc vide, quæ dixi suprà, num.98.incip.limita igitur quartò, & sequent.& interum nume.141.& ex hoc potes.& oum.158.incip.intellige secundò procedere, & duobus seq.& dicam infrà nume.188. incip.& ideo cùm formam, & sequent.

179 *Nonum expreßi genus.*

¶Nonum genus expressi, quod & nō longè distat à præcedenti, cùm scilicet ex expresso sequitur tacitum. Id enim expressum quoqne censetur, vt à Bal.proditum est in l.vlti.col.iij.in x.oppo. C.de hæred.instit.per l.si ita.§.qui filio.ff.de bon.poss.secund.tab. & quod idē Bal.dicit in l.j.col. vlti.C.de his qui ante apert.tabul.qood omissum, quod sequitur expressum, habetur pro expresso, per l.iam hoc iure.ff.de vulg.& pupi.subst.& sequitur Card.Alex.in c.per venerabilem.§.quod autem.col.viij.in oono modo, extrà qui filij sunt legit.vbi & ad hoc refert, quod dicitur, substitutiones contentas sub breuiloqua, ex natura ipsius censeri expressas, & ideo eas matrem excludere, secundùm gl.in d.l.Lucius.& ibi Doct. Et quòd idem respondit idem Bald.consi.ccix.casus talis est, Titius, circa med.lib.1.nihil interesse inter expressum & tacitum, quod includitur ex natura expressi, per d.l.cùm quid.ff.si cert.peta.& l. non rectè.C.de fideiuss.& l.hæc verba.ff.de legat.j. Aliud in tacito, quod non includitur ex natura expressi, id enim facit ceoseri literas subreptitias, per c.cùm in illis.§.in illis verò.& §.seq.de præb.lib.6. Hæc ille.

180 *Decimum expreßi genus, quod ex uerbis apparet fuisse omissum.*

¶Decimum genus expressi, quod nec multùm differt à præcedentibus, quod scilicet ex præcedentibus & sequentibus verbis scripturæ appatet errore scribentis fuisse omissum, id enim peræquè habendū est, ac si fuisset expressum in scriptura, per l.j.& quod ibi notat Bart.ff.de hære. instit.& l.cùm pater.§.cùm imperfecta.ff.de legat.ij.& quod not.Bart.in l.Gallus.§. idem credendum.ff.de liber.& posthu. Et ita per hæc voluit Paul.Cast.consi.vj.hoc capite, pro euidentia eius quod quæritur, in duobus locis, lib.1.

181 *Vndecimum expreßi genus, quod dispouentes interrogati uerisimiliter fuissent.*

¶Vndecimum genus id quoque dicere possumus in quacunque dispositione, quòd disponentes verisimiliter expressissent, si de eo cogitassent, aut ioterrogati fuissent. Id enim pro expresso habendum est, vt nuncupatim voluit Alex.consi.xlvj.pooderatis verbis antè dicti ca.col.j. lib.2.quod reperitur consi.xxix.lib.6.innixus aotoritate l.Titius.§.j.& ibi not.per Doct.ff.de libe.& posthu.& glo.in l.tale pactum.§.vlt.ff.de pact. De qua re, quia iam latissimè diximus in repe.l. si vnquàm.in prin.versi.lvj.inter tam multa, C.de reuo.dona.ideò legentes illuc relegamus.

182 *Expreßi genus quod per relationem ad aliud.*

¶Duodecimum genus expressi, cùm quid refertur ad aliud quippiam aliàs expressum: id enim & expressum quoque dicitur.l.ait Prætor.§.j.ibi, accipiendum sic est, quasi quantitatem nominauerint.& ibi Bar.& recentiores & maximè Fran.Rip.qui id trahit ad multas q.ff.de re iudic. & l.in summa.in prin.eo.tit.& l.institutio talis.ff.de condi.insti.& l.si ita scripsero.& ibi Bart.Bald. & alij.

& alij.ff.de cond.& demon.& l.asse toto.& ibi Imo.ff.de hæred.insti. & l. si filio.§.pater.ff.de alt. & ciba.lega.& l.si prior.ff.sol.matr.ex quo no.Bal.& Ang.quòd talis,& tanta est obligatio in termino referente,qualis & quanta in termino ad quē fit relatio.& l.certum.ff.si cer.pet.& l.vbi autem.§.illud.versi.sed qui vnum,& ibi Bar.& recentiores.ff.de verb.oblig.& l.qui sic stipulatur.& ibi Ias.col.ij.versi.ex hoc,ex.eo.tit.& l.hæc venditio.§.huiusmodi.ff.de contrah.emp.& vendi.& l.quem hæredi.& ibi Bar.& Soc.ff.de reb.dub.& l.si defensor.§.qui interrogatur.vers.nisi fortè.ff.de interro.actio.Ex quo no.Bal.quòd ea,quæ sunt in termino,ad quē fit relatio,intelliguntur specificata in termino referēte.& l.pen.C.de sent.quæ sine certa quant.& c.inter dilectos de fide instru.& c.cùm venerabilis.versi.quia verò, de exceptio.& c.veniens.de præscri.& c.cùm venerabilis.in fi.de relig.domi.& c.præterea.& ibi Domi.in iij.no.xxiij.dist. & c.si quis homicidiū.50.dist.

De relatione multa.

183 ¶Et id plerunque assumunt nostri Docto.inter quos Barto.citatur à nonnullis sæpissimè dixisse, Relatum esse in referente cum suis qualitatibus, scilicet in l.j.ff.de recept.& in l.j.§.j.ff.si fami.fur.fecis.dic.& in l.si quis seruum.§.vlt.versi.sed quæro quid si testator.ff.de legat.ij.& in l.sanctio legum.post prin.ff.de pœnis.tametsi Bart.in illis locis non ita mihi dixisse videatur.Bal.consi.xcix.quidā Ioannellus,lib.1.Domini à Rota loquētes de inuentario,quod se refert ad aliud,decisio.vlt.vtrùm inuentarium.in antiquis,quæ reperitur inter decisio.Bernar.Bisque.tit.de procur.deci.xiiij.quæ est eiusdem initij.Anto.consi.ij.repetito consi.xlix.visis literis legitimationis.Panorm.consi.xxviij.omissis allegationibus,versi.iiij.lib.1.& consi.iiij.in quæst.quæ vertitur,in j.dubio.lib.2.Domi.consi.xlvij.supplicatur Papæ.col.ij.versi.item quando,& versi.quid plura,& iterum col.vlti.& consi.82.circa thema.col.iij.& cons.cxx.quia in facto,col.ij.versi.ad idē facit Alex.in l.hac cōsultissima,col.iij.vers.mihi satis sustentabilis.C.de test.& consi.75.in causa & lite,col.ij.versi.secūdò respondeo,lib.7.Soc.consi.788.visa bulla Pauli,col.iij.versi.ex quibus videtur inferri,lib.2.& cōsi.227.præsens cōsultatio,col.xij.versi.sed pro certo,eo.lib.2.consi.cclj.quoniam in præsenti,col.iij.versi.relatio autē,eo.lib.2.& Feli.in c.1.col.iij.dist.j.Dec.cons.532.pro vera,col.j.Hiero.Gratus cōsi.cv.casus hic,nu.3.lib.2.cum aliis multis concor.adductis à Ias.in d.l.ait Prætor,col.j.ff.de re iudic.

Relatū in referente cū suis qualitatibus.

184 ¶Quibus adde,quod dicit Bart.in l.j.& ibi quoque Iaco.à S.Georg.C.de erro.calcu. quòd quemadmodum nulla est sententia,in qua error est expressus,l.ij.C.quando appella.non est necessa.ita & sententia,quæ fertur per relationem ad acta,vel quæ nulla sunt,vel in quibus est error expressus:quia tunc etiam videtur esse error expressus in ipsa sententia,per quædam iura,ex iis quæ suprà citauimus. Et idem voluerunt Innoc.Anto.col.vj.versi. quintus casus.Imol.& Panor.in cap.cùm Bertoldus.de re iudic.Inno.Anto.Imo.& Pano.in c.quoniam contra falsam.de proba.Imol.in l.Diuus.char.vlti.ff.de re iudi.& in l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.oblig.& in l.ex diuerso.§.vlti.& ibi Alex.col.pen.ff.solu.matr.Pano.in c.inter cæteras.de re iudi.Domi.consi.xlviij.pro examinatione,col.v.versi.quia approbat pro insto.Alex.consi.cxxiij.discussis.col.iij.versi. tamen quoad propositum,lib.1.vbi dicit,quòd est vera & communior sententia.Franc.Aret.consi.lxxv.diligenter & maturè,col.ij. vbi dicit hanc esse cōmunem modernorum opi.Barb.consi.xliij.scribitur,col.pen.versi.& est alius,lib.1.Guid.Pap.in l.Præses.ff.de re iudi.Socin.qui hanc quoque dicit communem opin.consi.xcix.serenissimus Rex,col.viij.versi.septimò dicitur,lib.3.

Error per relationem ad aliud facit sententiam nullā.

185 ¶Tu tamen in hoc,quia nonnulli huic opi.(quod iam subodorari ex præcedentibus potes)refragantur,aut saltem eam limitant,vide Bal.& Pau.Cast.in d.l.j.& ibi quoque Phil.Deci.col.iij.versi.ij.Bar.conclusio.C.de erro.calcu.Anton.consi.xxvij.visis præsentibus,col j.Alex.& latè Ias.in d.l.Præses.ff.de re iudi.Et Fran.Aret.in l.si is ad quem.col.pen.versicu.sed quæritur super isto.ff.de acqui.hær.& in d.c.quoniā contra falsam.& cons.clvij.visis diligenter.Steph.Bertr.consi.cclxxxj.duo inducunt,lib,1.& quæ diximus suprà num.59.incip. eòdem spectat quod diximus,& iterum num.168.incip,idemq; dicas,& quæ dicam infrà nu.192.illud autem.

186 ¶Et hæc quidem omnia amplia,vt procedant etiā in pœnalibus,per id quod no.voluit Bal.cons.xiij.magnifico,lib.5.repetito consi.clxxxj.factum super quo,eo.lib.5.idem esse,concedere mandatum speciale,vel aliud quod refertur ad rem specialem , & certam,ad hoc vt concedens cadat in pœnam. Nam & in simili (vt id illi addas) videmus quòd prærogatio termini,quæ censetur esse idem terminus (vt alibi latè diximus) intelligitur facta cum omnibus qualitatibus, etiam quò ad pœnam,vt dicit Bar.in l.j.§.& post operis.col.ij.versi.quandoque continet.& ibi quoque Alc.col.iij.versi.& inquantum.& Ias.col.j.in fin.ff.de ope.nou.nunt.Bal.in l.acceptam,in vij.q.C.de vsur.& in l.j.in x.q.C.de his qui pœn.nomi.Pau.Cast.in l.lecta.per tex.ibi,in versi.dicebam.& ibi clariùs Alex.in v.not.ff.si cert.pet.idem Paul.in l.insulam.§.j.per eum tex.ff.locat.& in l.cùm in plures.§.lege.ff.eo.tit.& in l.cùm stipulatus sim mihi à Proculo.etiam per illum text.ff.de verb.oblig.cum aliis simi.& concord.tex.& Doct.adductis ab Ias.in d.§.& post operis.

Mandatū relatum ad aliquid speciale, censetur esse, speciale.

Omnia hæc procedūt etiā in pœnalibus.

187 ¶At hoc genus expressionis intelliges primò procedere,vt dicatur ficta & impropria expressio,nō vera & propria,per l.Titia.§.vlt.in verbo,perinde est,vbi no.Fran.Aret.in j.not.ff.de verb.oblig.nam ea dictio,perinde,fictionem denotat.l. sed & si lege.§.perinde.ff.de peti.hære.& l.qui à patre.& ibi Barto.ff.de confir.tutel.gloss.& Bartol.in l.sacrilegij.§.j.ff.ad leg.Iuliam pec.Barto.in d.l.j.in princ.ff.de recept.& in l.si is qui pro emptore.col.v.in iij.oppo.j.partis.& ibi Iason non semel.ff.de vsucap.Ro.& Alex.in l.si quis vi.in prin.per illum tex.& glo.ff.de acqui.poss.& est communis opi.quamuis cōtrarium teneat Bal.in d.l.sed & si lege.§.perinde.Et in idem quoque est alius tex.in d.l.ait Prætor.§.j.ff.de re iudi.tùm dicitur,quasi quantitatē nominauerint.Nam ea dictio quasi;

An hæc expressio per relationem sit propria an impropria.

ex propria,& genuina natura fictionem quoque significat,& improprietatem.l.item ait Prætor.§.item.& ibi gl.ff.ex quib.can.maio.& l.in factum.& ibi etiam glo.de cond.& demon.cum si. Et ita quoque illum posteriorem text.scilicet in d.l.ait Prætor.§.j. expendit Franc.Aret.in d.l.si quis ad quem.col.pen.ff.de acqui.hære.Ias.& Fran.Rip.in eo ipso §.j.& idem Ias.in d.l.vbi autem §.illud.col.j.ff.de verb.oblig.& Steph.Bertran.d.consi.cclxxxj.duo inducunt,num.4.lib.1.

188 *Forma nō impletur per equipollens. Ideò nec per relationem.*

¶Et ideò cùm forma impleri debeat verè & propriè, & nō per actum fictum,& impropriū etiam æquipollentem,glo.in Cle.j.in verbo,quinetiam,de conces.præben.Bal.Ang.Imo.& alij recentiores in l.j.ff.de libe.& posthu.cum concor.adductis per Alex.ibi & Felin.in c.cùm dilecta.col.xvij.versi.amplia vndecimò,ext.de rescrip. Certè etiam,vbi expresio rei cuiuspiam est de forma,non sufficit eam fieri per relationē ad aliud,vti voluit Fran.Are.in d.l.si is ad quem. col.vlt.ff.de acq.hære.& in d.l.j.col.j.ff.de libe.& posthu. Et Maria.Soci.consi.xxiiij.viso.col.vij.versi. ad quod accedit,vbi id dicit sing.& Ias.in l.Gallus.§.idem credendum.col.iiij.versic.confirmo,nam cum &c.ff.de libe.& posthu.& in l.hac consultissima.§.per nuncupationem.col.j.versi.ij.contra.C.de testa.& in d.l.ait Prætor.§.j.col.ij.versi.suprà scriptum.ff.de re iudi.& Fran.Rip.in d.l.j.col.ix. num.64.ff.de vulga.& pupil.substit.& Bertran.d.consi.clxxxj.col.ij.lib.1.& patet ex iis quæ mox dicemus. Et Hierony.Gratus consi.xxviij.euidentia,col.j.versi.nec obstat,si dicatur,lib.1.

189 *Iuramētum in forma specifica impleri debet.*

¶Nam cùm iuramentum in forma specifica impleri debeat,vt ex eo patet,quòd si quis soluere iurauerit,nō satisfacit compensando,per text.in c.ad nostram.& ibi glo.Inno.Hosti.Ioan.An.Collect.Anto.Imo.& Felin.qui hanc dicit esse communem opin.cum aliis multis concord. à me traditis in Tractatu Retractuum,titu.j.§.iij.glo.iij.in verbo,*à payer*,num.6.aduerte tamen:nam compensatio est ficta & impropria solutio.l.Iulianus.ff.de conditio.& demonst. & ibi quoque Franc.Aret.col.j.

Ideò nec per relationem interponitur.

Ideoq; etiam iuramentum ipsum non potest interponi per relationem ad aliud,vt bene probat text.in c.pen.& ibi Anto.Imol.& Panor.de iureiur.vbi Panor. ipse hanc rationem tradit nuncupatim,quia forma iuramenti explicitè est de substantia. & Iason in l.scire debemus.col.iij.versicu.confirmo vltra eum.ff.de verbor.oblig.vbi illum text.dicit sing. & in l.ex ea parte.col.vlti.versicu.similiter non posset,eod.titu.& in d.§.per nuncupationem.colum.j. Et vide quæ dicam infrà,num.199.intelliges tertiò.

190 *Expreßio grauaminum an fiat per relationem.*

¶Atque etiam in casu d.Clem.appellanti.de appel.in quo pro forma requiritur expresio grauaminum,non sufficit ea exprimere per relationem ad acta,aut aliud quippiam,vt expresim voluit Ange.in l.j.& ibi quoque Franc.Aret.col.j.& Alex.col.vlti.ff.de liber.& posthu.& idem Ang.vti citatur, licèt non sit in meo codice, in d.l.vbi autem.§.illud. & ibi Alex.qui alios citat,col.j.ff.de verb.oblig.Anto.in c.vt debitus.col.ij.versi.nunquid autem,extrà de appellat.ipse Alex.in l.Prætor.in prin.ff.de oper.noui nunt.Thomas Falsto.in deci.Rotæ,causa 22.dubi.xliij. die Lunæ.Feli.in c.cùm dilecta.col.xviij.in secunda limitatione, extrà de rescript. vbi per hoc generaliter dicit, quòd vbi data est certa forma, non sufficit eam adimplere per relationem ad aliud. Iason in d.§.idem credendū.vbi suprà,& in d.§.per nuncupationem.col.j.versi.confirmatur.& in d.l.ait Prætor.§.j.col.ij.vbi suprà.ff.de re iudic.

191 *De eadem re.*

¶Contrarium tamen in casu d.Cle.appellanti,voluit Alex.post alios à se citatos,consi.lxxx.viso,& opportunè,col.iiij.versi.vnde dicemus,lib.1.& hoc præsertim nonnullis placet, si fiat specialis relatio ad certam partem actorum. Nam id voluit Bald.in l.minoribus.col.j.versi.sed in appellatione.C.de his quibus vt indign.arg.l.ne causas.C.de appel.Ange.Areti.qui id valde commendat in §.si minus col.xix.versic.aduertas tamen ad vnum. Instit.de actio.dum allegat Bald.vbi suprà Philipp.Franc.in c.consuluit.le ij.de appellat. Pro quibus faciunt quæ mox dicemus ex Carolo Ruino,numero abhinc tertio. Sed his tamen non assentitur Philip.Deci.in d.c.consuluit,col.ij.& in d.l.j.col.iij.versic.ij.conclusio.C.de erro.calcu.& in l.certum.col.j.ff.si cert.petat.tum quia in d.Clem.grauamina debent nominatim exprimi,& ita non sola, & simplex expresio requiritur.& licet relatio specialiter sit facta ad quædam acta, tamen nominatim non est facta. Et ideò licèt causa grauaminis sit notoria,ea tamen exprimi debet,vt not.Cardin.Flor.ibi in v.quæst.& Pano.in cap.accedens,le j.extrà vt lit.non contesta.

192 *Relatio necessaria æquè uitiat,ac si esset expressa.*

¶Illud autem minimè dubium est,quòd relatio necessaria æquè vitiat sententiam,ac si in ea esset expressa:verbi gratia,sententia necessariò refertur ad libellum.l.cum fundus.ff.commu.diui. Item sententia appellationis,conformatoria prioris,necessariò quoque refertur ad eam priorem. Igitur si prior sententia continebat iuris errorem,& hæc quoque eundem continere dicitur.Bart.in d.l.1.& ibi quoque Philip.Deci.col.iiij.versi.iij. conclusio.C.de erro.calcu.Ang.in l.j.§.item si calculi.ff.quæ sent.sine appel.rescin.cum aliis concord.adductis ab Alex.consi.lxxx.perspectis,col.j.vers.bene fateor,lib.2.& consi.cxj.viso themate,col.j.versic.facit quod no.lib.1.

193 *Hæredis nomen an satis sit exprimi per relationē.*

¶Porrò in alio casu,Bal.Ang.& Imo.in d.l.asse toto.ff.de hære.instit.scribunt satis esse,si exprimatur nomen hæredis per relationem ad aliud, quamuis expresio requiratur pro forma.l.iubemus.C.de testa.& l.hæredes palam.in princ.ff.eo.tit. Et idem voluerunt Bal.in l.captatorias.in v.q. C.de testa.mi.& Nicol.Neap.in l.his verb.in prin.ff.de leg.iij.& Saly.in l.vlt.C.de fideicom.Imol.in l.illa institutio.ff.de hær.insti.& in c.cùm tibi.extr.de test.Pau.Cast.in d.l.hæredes palam,in prin.& in l.hac consultissima.§.per nuncupationem.C.de test.& in d.l.vbi autem.§.illud,versi.sed qui vnum,& ibi.etiam Alex.ff.de verbor.oblig.& ipse Alexand.consi.clxxvj.viso processu,col.ij.lib.5. Sunt tamen,qui id negant procedere in hæredis institutione,sed tantùm in legatis,vt videre poteris

teris apud Franc.Areti.in d.l.hæredes palam.in prin.& Iason.in d.§.per nuncupationem,col.1.C. de testa.& in d.l.ait Prætor.§.1.col.1.ff.de re iudic.

Expreßio relatiua generalis impropria.

194 ¶Ex quibus apertißimè vides,id admodũ cõtrouersum esse,an hæc expreßio relatiua sit propria, necne vt formæ satisfaciat,aut minimè. Quam cõtrouersiam cupiens cõponere Carol.Ruin.vir certè & doctrina & iudicio celebris,in rep.d.l.Gallus.§.& quid si tantùm.ff.de libe.& posth.dicit triplicẽ esse hanc expreßionẽ relatiuam.Vnam generalẽ,videlicet quæ refertur ad generale quippiam:& ista non satisfacit formæ,cùm sit generalis & impropria:& ita procedunt quæ primo loco dicta sunt.Cui in hoc adde,quæ suprà diximus nu.98.limita igitur quartò & seq. Alteram relationẽ (vt ad Rui.redeamus) esse specialem:Tertiam singularẽ,quæ videlicet referuntur ad aliquid speciale,aut singulare.& vtraque istarum dicitur vera,& propria expreßio,per l.2.& l.Titius. in prin.& ibi Bar.ff.de libe.& posth.& l.turpia.§.vlt.ff.de lega.& l.pen.ff.de duo.reis.& voluit Ang. in l.pluribus,in prin.per illum text.ff.de verb.oblig.qui & hoc trahit ad statutum,quòd scriptura facta manu propria,habeat executionem paratam,vt procedat & in scriptura aliena manu facta, subscripta tamen manu debitoris. Nam cùm subscriptio se referat ad scripturã præcedentẽ,non secus habendũ est,ac si totum propria manu scripsisset.Quod & idẽ voluit ipse Ang.& post eum Imo.Alex.& Fran.Aret.in l.si ita stipulatus.§.Chrysog.ff.de verb.obliga.& Franc.Aret.in l.si per epistolam.in prin.ff.de acqui hære.quod hunc locum admodũ confirmat,quoniã in statutis verba propriè,& verè,non fictè,debent intelligi.l.3.§.hæc verba.ff.de neg.gest.cum si.Facit & quod not.Fran.Are.in l.1.in prin.circa secundã q.Bar.ff.de vulg.& pupi.sub.quòd substitutio reciproca dicitur expressa specialiter:tamen vulgarem tantùm continet,per d.l.2.ff.de liber.& posthu.Aliàs dicitur etiam expressa generaliter,vt per Barto.ibi.& hæc ferè Ruinus,quibusdam à me adiectis.

Specialis, & singularis propria.

Statutum dãs executionem scripturæ factæ manu propria,habet locum in scripturæ subscripta.

Substi. reciproca expressa dicitur specialiter.

Alia opinio.

195 ¶Verùm Fran.Are.cui ego malo accedere,in d.l.pluribus.in prin.ff.de verb.obli.ita breuius hanc controuersiam cõponit,vt scilicet expressa per relationem,dicantur propriè expressa generaliter: impropriè verò & fictè, specialiter.Multis enim modis,vt subdit,dicitur expressum , scilicet generaliter,specialiter,singulariter,vt & latè suprà docuimus ex Bar.& aliis,nu.86.incip.hãc autem, & seq.Et ad hoc optimè facit,licèt Are.non dicat, quod dicit Ange.in l.1.§.inter filium.ff.ad leg. Cor.de fals.prout illum retulit & sequutus est Alexad.in addi.Bar.in d.l.Prætor.in prin.ff.de ope. no.nunti.quòd dicitur specificè expressum,quod fit per relationem ad aliud. Et vide quod diximus suprà in simili nu.123.incip.limita 17.& nu.173.incip.quinto item modo.

Alia item.

196 ¶At Bal. (quem illi non memorant) consi.212.ea quæ veniunt,lib.5.simpliciter dicit , quòd illud quod intelligitur per relationẽ ad aliud,dicitur verè & propriè intelligi,per l.Theopompus.ff.de dot.præleg.ex eoque infert,quòd fideiussor verè & propriè promittit eandem summã,quam reus principalis promisit,licèt non specificè promittat in instrumẽto fideiusſionis, sed relatiuè ad instrumentũ rei principalis.Nam natura (inquit) relationis est natura veritatis ex connectione scripturarum patentis:& omne quod ex natura dicitur,propriè dicitur.l.legaui.ff.de libe.lega.& l.qui sic stipulatur quod te mihi.ff.de verbo.obligat. Item quicquid continetur in termino ad quem fit relatio,continetur in termino referente,saltem implicite. Qui verò explicat,nihil noui facit , sed detegit.l.adeò.§.cùm quis.ff.de acquir.rer.domin.Et verè & propriè dicitur,etiam illud quod implicitè & generaliter dicitur. Hæc Bal.qui subdit de hoc non esse dubitandum : & id quoque in statutis procedere. Et hoc pro sing.& egregio refert Iason in dicta l.vbi autem §.illud.col.1.ff.de verb.obli.& Catel.Cotta,in memor.incip.relationis natura.& refert etiam ipse Iason, qui tamen non probat in d.l.ait Prætor.§.1.col.2.versi.secundò principaliter.ff.de re iudi.

De eadem re.

197 ¶Cæterùm Fran.Ripa.arbitrum se veluti honorarium præstans , in d.l.ait Prætor.§.1.statim post princ.tradit aliud esse cùm quæritur,an contenta in relato,dicantur propriè inesse in referente:& proculdubio(inquit) insunt propriè,vt dicit Bal.& benè probatur in d.l.asse toto.ff.de hære.inst. aliud esse si quæritur an contenta in relato,dicantur nominata à referente:& tunc dicendum est, quòd referens,ea propriè non nominauit relationis tempore:& ita procedat ille text.vtens nota improprietatis. Ex quibus nihil aliud voluit dicere , quàm quod interest inter nominatum , & expressum,sitque plus in nominato,quàm in expresso.De quo cæteris iudicandum relinquo. Sed ita tamen,vt videas,quæ diximus suprà num.120,incip.limita decimoquintò,& iterum num.165. incip.imò plus,& quæ dicam infrà nu.abhinc 3.in fin.

Expreßio relatiua non sufficit,cum quid certũ & expressum requiritur.

198 ¶Intelliges secundò, id genus expreßionis relatiuæ,vt procedat, nisi aliquid requireretur esse simul certum,& simul expressum,tunc enim non satis esset id fieri per relationẽ ad aliud,vt voluit glo.in c.si episcopus.in verbo,certas,de præb.lib.6.quam sequũtur Io.And.Domi.& Philip. Fran. ibi & Ias.qui eam dicit notabilem,in l.certum.in prin.& ibi quoque.Philip.Decius circa medium, ff.si cert.pet.Et facit,quod suprà diximus num.117.incip.limita duodecimò.& iterum num.147, incip.limita tamen non procedere.& rursum num.150,incip.illud tandẽ.& in nostro tractatu, cui titulum nuncupauimus,nihil frustra.

Expreßio relatiua nõ sufficit in his quæ verba requirunt.

199 ¶Intelliges tertiò,vt procedat in his,quæ solo consensu fiunt,secus in his, quæ verba requirunt. Nam tunc non sufficeret relatio ad aliud,vt interposita fuisse viderentur:verbi gratia , stipulatio verba requirit.l.1.ff.de verb.oblig.igitur si aliquis promittat alteri eo modo,quo antè aliquid aliud promiserat ; certè in hac vlti.promißione non censetur stipulatio interposita,sicuti in prima , in qua verè fuerat interposita:quemadmodum etiam nec iuramentum,quod verba requirit,de quo

nòs suprà diximus nu.181.incip.limita 16.& iterum nu.189.incip.nam cùm iuramentū.Ita voluerunt omnes ferè Doct.in d.c.pen.de iureiur.& Socin.d.consi.99.serenissimus Rex.col.2.libr.3.vbi dicit expressè his casibus,& similibus,non sufficere expressionē per relationem ad aliud. Et facit quod scribit Bar.in l.item quæritur.§.qui impleto,col.vlt.versic.quæro, dicitur blc.ff.loca.& Bald. in addi.Spec.tit.de instru.edi.§.instrumentū ergo.versic.quid si à contrahentibus.vbi tenet contrarium eius,quod Panor.in c.pe.de iureiur.dicit,de stipulatione,quæ extenditur à notario.

200 *Expressio relatiua nō sufficit, cū quid patenter fieri debet. Idem cùm euidenter. Et cum nominatim.*
¶Intelliges quartò, vt hæc expressio relatiua non satis sit,quando quid patenter exprimi debet: vt in casu c.per tuas.extrà de sent.excom.& in c.2.eo.tit.lib.6.Ita enim nuncupatim voluit Fran. Aret.l.si is ad quem.ff.de acqui.hære.per priorem illum tex.& in c.quoniā cōtra falsam.de proba. & Stepha.Berttan.consi.281.dno iudicant,col.2.nu.5.libr.1.& faciunt quæ diximus suprà nu.168. incip.idemq; dicas,& numero præced.ex quo intelliges,idem esse si quid euidēter exprimi debet; & idem,si quid nominatim exprimi debet. Neque enim tunc sufficit exprimi per relationem, vt videre licet ex Philip.Deci.in d.c.consuluit.le 2.col.2.versi.sed tamen non videtur,de appel.super quo etiam vide, quæ dixi suprà nu.197.incip.cæterùm,& in aliis locis ibi citatis.

201 ¶Intelliges quintò,vt licet huiusmodi expressio relatiua dicatur specialis, non tamen sit singularis,vt voluit Caro.Ruin.consi 165.cuius initium est,circa casum,col.4.nu.8.lib.2. vbi id dicit voluisse Bat.in d.l.Titius.in prin.ff.de libe.& posthu.& in d.l.turpia.§.vlt.ff.de leg.1.& in l.pen.ff.de duob.reis.& in l.siquis in principio testamenti.ff.de lega.3.& in l.1.in princip.ff.de vulga.& pupil. subst.Et ex hoc latè tractat ipse Ruin.an & quando quis per relationem ad institutionem dicatur nominatim substitutus,vt ibi videre potens.

202 *13. Expressi genus ex clausula, haberi pro expresso.*
¶Decimumtertium genus expressi est,si in aliqua dispositione fuerit apposita ea clausula, vt habeatur pro expresso,ac si specialiter & nominatim esset expressum,aut similis:tunc enim satisfactū est constitutioni requirenti aliquid expressum,per tex.in l.omnes.quē ad hæc expendūt & dicunt meliorē totius iuris Bal.& Ang.C.de præscript.30.vel 40.anno.& voluit etiā Oldr.cōsi. 117.bonæ memoriæ Bonifacius.& Fed.Senen.consi.47.habita super casu, vbi dicit ita cōmuniter teneri.Albe.in l.1.ad fi.C.quan.Impe.inter pupi.& vidu.vbi dicit ita fuisse se patrono Romæ iudicatum.Collec.in c.cùm dilecta.col.1.versic.quid si Papa,& seq.& ibi etiam Bal.col.vlt.extrà de rescrip.idem Bal.& Ang.in l.Diui.§.licèt.ff.de iure codi.& ipse Bal.in tit.de pact.Cōstan.in verbo, libellariæ.& cōsi.119.quidā vxoratus,in fi.lib.5.Do.à Rota.deci.214.si causa cōmittatur in eo statu, in nouis.Ang.Pau.Cast.& recen.in l.si mihi.§.in legatis.ff.de lega.1.idem Ang. in l.3.§.hæc verba. ff.de nego.gest. Vbi tamen id limitat,non procedere in statutis.& in l.sed & si quis.§.quæsitum, in fi.ff.si quis cautio.& consi.274.non est dubium,col.pen.Pan.Eleaz.& Imo.in Clem.1.ad fin.de sepult.Anto.& Domi.in c.quæ in ecclesiarum,de constit.Idem Anto.in c.1.de rescrip.& in c.cùm instantia,& ibi Pan.col.2.de censib.idem Anto.consi.2.iterum repetitó consi.49.visis literis legitimationis,vbi id dicit esse de stilo curiæ.Pet.Anch.in c.cum in præsentia,de deci.Imo.in l. licitatio.§.earum.ff.de publica.& in Clem.1.de sepult.Domi.consi.15.reuerende pater.col.2.& consi.65. discussam,col.6.versi.quid plura.& consi.120.quia in facto,col.2.versi.præterea & hic.Paul.Cast. consi.284.in facto præsenti.col.1.& iterum 3.versi.tertiò adhuc opponitur,lib.1.Io.Ana.consi.56. his quæ in facto,vbi & hanc dicit esse cōmunem opin.Alex.consi.30.quoniam omne datum,col. 3.versi.& ita etiam colligitur.& consi.217.nec arguendi,col.6.versi.8.fortificātur,lib.2.& cōsi.155. videtur in consultatione,col.pen.versi.plus dicit,lib.6.Bened.Capra.consi.30.punctus, fuit quædam domina,col.3.& consi.seq.col.pen.Socin.consi.169.circa primum,col.antepe.versi.respōdeo aliter,libr.6.& consi.266.in causa quæ vertitur. col.vlt.eod.libr.2.& consi.172.non prosequendo, col.pen.versic.2.quòd illis,eod.lib.2.& consi.63.viso testamento,col.3.& seq.lib.3.& consi.115.fundata,colum.prima,eod.lib.3.& consi.127.quoniam in præsenti,col.vlt.eod.lib.3.& consi.120.circa primum,col.5.versicu.confirmo hoc,libr.4. Guid.Pap.consi.65.viso themate,col.10.versicu.item quòd rectè.Fran.Cur.senior,d.consi.50.col.67.in fin.respon.ad sextum arg.Felin.in ca.in nostra. col.9.in 9.corollario,de rescrip.& in c.1.col.3.& seq.dist.1.& Carol.Ruin. consi.31. quia dubium, col.4.versi.præterea & secundò,lib.1.& consi.228.circa casum,col.3.num.7.eod.lib.1.

An autem in statutis.

203 *De eadem re.*
¶Sed contra hæc videtur esse tex.in c.qui ad agendū.de procur.lib.6.& quod voluerūt Bar.Ang. Fulg.& recētiores in d.l.sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautio.Cy.in d.l.1.C.quan.Impe.inter pupil.Archi.in Summa,25.q.2.col.vlt.Fede.Senen.sibi contrarius,consi.233.casus talis est, monasteriis.Bal.sibi etiā cōtrarius in c.super literis.col.3.versi.quid si Papa,de rescrip.Lauren. Rudolp. in quodam consi.quod retulit,& sequutus est Paul.Castr.sibi etiam contrarius,consi.3. quoniam adiectione,col.3.lib.1.& ipse Pau.consi.278.passus iste,eod.lib.1.Calde.consi.11.habet ordo, tit.de priui.Card.Flor.in d.cle.1.in 3.oppo.de sepul.& consi.51.in præmisso.& consi.136.præmitto, col.6. Petr.Ancha.in d.c.cùm instantia.de censib.vbi dicit ita se consuluisse.Roman.consi.327. istæ sunt rationes,col.3.versic.secundò respondeo.& consi.436.quod indultum,col.2.versic.quintò principalis ratio.& consi.498.in casu quo quæritur,col.vlt.versi.tertia ratio.Barb.consi.27.scripsit Propheta,col.vlti.lib.2.Felin.in c.accedentes col.4.de præscript.vbi hanc dicit esse communem opin. & in c.nōnnlli.in princ.col.9.versi.amplia secundò,de rescript.Iason consi.121.viso themate,lib.4. qui & ipse dicit hanc esse opin.cōmunem.Philip.Deci.in l.certum.col.2. ff.si cert.pet.& cōsi.165. viso tenore,vbi hanc quoque dicit esse communem op.& consi.373.viso cōsilio, in fi.vbi & idem dicit.

dicit.& consi.392.quæritur an filia,col.vlt.vbi & hanc dicit esse opi.communem.

204 ¶Verùm hanc discordiam ita sedare poteris,ex sententia Ang.& Fulgo.in d.§.quæsitum.ad fin.& Ang.in d.l.diui.§.licèt.ff.de iure codi.& consi.249.Philippus,col.vlt.& ante eos Bald.in d.c.cùm dilecta,de rescript.quòd d.l.omnes,procedat quãdo talis clausula apponitur in lege, aut etiam in rescripto principis,qui est lex animata in terris.§.vlt.in Auth.de Consul.& glos.in l.& quia.ff.de iurisdictio.om.iudi.Ideoque potest fingere expressum,quod expressum non est,per c.illa,de elec.& c.1.de transac.At d.c.qui ad agendum,procedit,sicuti etiam loquitur,quando talis clausula apponitur à priuato,vt tũc nihil importet in casibus,in quibus requiritur specialis expressio. Et ita quoque nominatim voluit Alex.& Ias.in d.§.quæsitum.& idem Ias.in d.l.Prætor.col.3.vers.quid autem de clausula.ff.de ope.no.nun.& in l.1.ad fi.ff.si quis in ius voc.& ita (inquit)concordatum est.d.cap.qui ad agendum, cum d.l.omnes.C.de præscrip.30.an.Alios tamen huius controuersiæ componendæ modos attulit Philip.Dec.post alios in d.l.certum.col.2.ff.si cert.pet.& consil.142. cuius subscriptio incipit,an & quando alienatio,col.vlt.Ioan.Salua.qui hanc rem latiùs omnibus disputauit,in tract.de benefic.in 4.q.tertiæ partis prine.vbi quilibet videre poterit.& Fran.Ripa. in d.l.1.col.10.versic.secundò limitatur,& multis seq.ff.de vulga.& pupil.Sed & tu omnino vide Soci.consi.tertio,in causa domini Guid.col.3.& 4.lib.3.& Feli.qui & hanc rem latissimè tractat in d.c.nonnulli.col.7.versic.fallit secundò.cum 3.& seq.col.de rescript. *De eadem re.*

205 ¶ILLVD quoque in quæstionẽ cadit,an vbi expressum aliquid requiritur, satis sit in foro conscientiæ,illud mente solùm cõcipere:verbi gratia,possunt clerici conqueri de suis malefactoribus, corã iudice tẽporali,etiam de criminibus,ex quibus debet pœna sanguinis irrogari,modo expressè protestentur,quòd ad vindictã,siue pœnã sanguinis non intendũt.c.prælatis de homicid.lib.6. Quid igitur,si clericus eam protestationẽ expressè non fecerit,sed eam animo retinuit,nũquid in foro cõscientiæ excusabitur ab irregularitate? Io.Cald.ibi dicit no.quòd non,per illũ tex.& quod ibi dicit glos.& Archi.& sequitur, dicitq; singul.Philip.Franc.ibi.Nec obstat (inquiunt) cap.tua. de sponsa.quia ibi non requirebatur expressio.Ego tamen non possum huic sententiæ assentiri, vtpote cùm Deus solùm cor respiciat, cuius est spectator scrutatorque egregius, & minimè fallitur,nec verba desiderat,cùm dixerit,Non omnis qui dixerit,Domine,Domine,&c. *Expressum cùm requiritur, an satis sit in foro conscientiæ, id mente concipere.*

GLOSSA OCTAVA, IBI.

De son mary.

1 NON NOVA res est hæc, sed ab vsque priscis illis temporibus repetita. Nam vt apud Liuium lib.4.Belli Macedonici testis est M.Cato Censorius,Maiores quidem nostri, ne priuatam quidem rem agere fœminas sine autore voluerunt, eásque in potestate esse parentũ,fratrum,virorum. Cui adstipulatur,quod scribit D.August.ad Ediciam: Nihil de tua veste, nihil de tuo auro,vel argento, vel quacunque pecunia,aut de rebus illis terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti. Quod repetitur in c.quod Deo.33.q.5. Et idem rursus paulò post, in ea ipsa epistola:Mulierem (inquit) coniugatam non licet dicere,Facio quod volo de meo, cùm & ipsa non sit sua,sed capitis sui,hoc est,viri sui.Et rursus Homil.49.Aurũ tuum vendidit maritus pro necessitate sua: ferto fœmina,ferto ancilla:noli litigare,noli contradicere.Ex quo est & illud Phidippi Terentiani in Hecyra.Vxor quid faciat in manu non est,mea. Quem locum enarrans Donatus, Vxor (ait) mea quid faciat,non est in manu,deest,eius,vt sit,in manu eius non est,sed in potestate mea positum est.Sed & Theodosius & Valẽtinianus Imperatores in l.hac lege.C.de pactis cõuent.Bonũ est (inquiunt) mulierem,quæ seipsam marito cõmittit,res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari. Pro qua etiam ratione vide text.in l.2.§.vlt.& quod ibi notat Bal.ff.de adopt.& quod voluit glo. in c.quod Deo,in verbo,hunc,33.q.5.Et istud quidem ius ad Romanos ab Atheniensibus trãslatum fuisse,probat Budæus in commentariis linguæ Græcæ. De quo & nos alia diximus suprà in prima lege connubiali,nu.72.incip.quod ex veterum. *Fœminis non licere quicquam agere sine autoritate virorum.*

a ¶Hincq; prodierũt verba illa solennia,quibus antiquis in repudiis vtebãtur,Tuas res tibi habeto, Tuas res tibi agito. Quorum mentio fit in l.2.ff.de diuor. Horum enim alterum (vt clarissimè pater)dotem reddi,alterum munus tutoris,siue administratoris in rebus vxoris abdicari significat. Et ex hac diuortij formula est illud Alcmenæ Plautinæ matrisfamiliâs in Amphitryone: *Repudij verba solennia.*

Valeas,tibi habeas res tuas,reddas meas.

Et illud in Trinummo,Lysitelis adolescentis amorem eiicere meditantis:

Apagesis amor:tuas res tibi habe:amor mihi amicus ne fuas vnquam.

Et Cupidinis Apuleiani ad Psychen, lib.5.Asini aurei:Confestim toro meo diuerte,tibique res tuas habeto.Et Martialis lib.10.Epigram.41.

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deseris,atque iubes res sibi habere suas.

Et illud quoque Ciceronis,Philip.2.Mimam illam suam, suas res sibi habere iussit. Quod paulò pòst declarat, Cum Mima fecit diuortium. Et illud item Quintiliani aui, Declamat.263. Tunc

repudia

repudiatam credis vxorem, cùm res suas sibi habere iussa est. Et huc quoq; alludit illud Ouidianum, lib. 2. de Remedio amoris:

Munera, quæ dederas habeat sine lite iubeto.

vt etiam ibi obseruauit Myeillus interpres.

Reddit ad principium.

3 ¶Denique Homerus ille apertè declarat, non esse quicquam mulieribus, insciis maritis, & sine eorum autoritate conandum, cùm Iunonem inducit Iouem ita alloquentem, lib. 14. Iliad.

Νῦν δὲ ζεῦ εἵνεκα δεῦρο κατ' ἐλύμπου τόδ' ἱκάνω,
μήπως μοι μετέπειτα, χολώσεαι αἴ κε σιωπῇ
οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.

Nam cùm primùm à Ioue interrogata quò pergeret, respondisset, se velle ad terrarum fines conferre visutam Oceanum, & Tethyn, vt eos ex discordia in gratiã reduceret, subiunxit quod suprà adscripsimus: quo significatur, se priùs ad Iouem ipsius gratia ab Olympo venisse, ne is postea succenseret, si tacitè (id est, non impetrata ab eo venia) ad Oceanum se contulisset. Quod & ex Homero ingeniosè, vt cætera omnia, annotauit Plutarchus in vita ipsius. Et Platonis legibus (libro 11. de Legibus) mulieri maritatæ, cuiuscunque ætatis esset, non licebat testari, nec iudicio interesse ad agendum, sine autoritate mariti: quod & nos alibi diximus.

De eadem re, statuta Florentiæ. Papiæ. Mediolani. Cortonæ. Assisij. In terra Castri. Spoleti. In Marchia.

4 ¶Est autem huius nostræ consuetudinis simile statutum Florentiæ, vt dicit Bal. in l. velles. ante fi. C. de reuo. dona. & Ange. in l. quamuis. in prin. ff. de acqui. poss. & consi. 191. super puncto, col. 1. & Philip. Deci. consi. 502. ex duobus. in princi. & consi. seq. etiam in princi. & Carol. Ruin. consi. 145. circa primum, col. 2. versi. nec hinc. lib. 1. Atque Papiæ, vt refert ipse Bal. cõsi. 488. sequens quæstio, in prin. lib. 1. & consi. 394. statuto communis Papiæ, lib. 5. & Raph. Co. consi. 176. statuto Papiensi, in prin. Simile quoque est Mediolani, vt retulit Signo. Homod. consi. 164. statuto ciuitatis Mediolani, in prin. Et Cortonæ, sicuti memorat Fran. Aret. consil. 54. in casu magistri Blasij, in prin. & Corne. consi. 147. quia causa est, col. 1. libr. 2. Atque Assisij, vt clarè patet ex casu qui ponitur ante consi. Bal. 208. licèt consulentes, lib. 4. & consi. eiusdem 139. statuto cõmuni Assisij lib. 5. Et in terra Castri, teste Bened. Capt. consi. 144. pro præfati dubij declaratione, in prin. Et Spoleti statutũ est, ne mulier possit contrahere sine præsentia viri, vt refert ipse Bald. consi. 23. præsupposito statuto, lib. 5. Et similiter in Marchia, id attestãte Ange. consi. 88. item statuimus. in princip. iunctis iis, quæ dicit col. 2. versi. pro eo etiam.

Quid de Iure Ciuili.

5 ¶At Ius nostrum Ciuile aliud constituit, vt videlicet liceat mulieri inscio inuitoque marito contrahere, suaq; ipsius bona alienare: vt est tex. expressus in d. l. velles. & ibi Doct. & voluit Bal. consi. 130. vetus maritus, li. 4. vbi & similis statuti meminit, & Ang consi. 353. præmitto pro decisione, in prin. & præsupponit Pet. Anch. cõsi. 364. dubiũ in ista quæstione, & omnes, quos antè citauimus. Et bene facit etiam tex. in l. si vxor tua. C. de pign. Quin & non solùm mulier ipsa, sed & curator potest ipsius bona, absente, atque etiam renitẽte marito alienare, in casu permisso curatori, per tex. in l. siue generalis. in fine. ff. de iure dotium. Ideoque hæc consuetudo prohibens ne mulier possit alienare, aut contrahere sine consensu mariti, est strictè, veluti correctoria iuris communis, interpretanda, vt in specie consuluit Imol. cunsil. 74. in casu præmisso. & ante eum idem voluit Bald. (quem tamen non allegat) in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure, prout illum nuncupatim refert, & sequitur Corne. consi. 241. de duobus quæritur. in fi. 1. dubij, li. 2. De quo tamen vide, quæ dixi suprà in glos. 5. & quæ dicam infrà, in eadem glos. in 25. quæst.

Hec cõsuetudo strictè interpretanda.

Si maritus abest, an eius consensus requiritur.

6 ¶SED HIC de multis quærendum ducimus, vltra ea, quæ sunt in præcedentibus glo. expedita. Primò, vtrùm si maritus absit à patria, poterit vxor contrahere sine eius consensu. Bal. loquens in casu nostræ consuetudinis, d. consil. 488. libr. 1. & d. consi. 394. libr. 5. dicit, quòd si abest, & quidem in longinquis partibus, & nescitur vbinam terrarum degit, potest vxor sine consensu illius contrahere, per multa quæ allegat. At si esset in loco quopiam propinquo, debet eius præsentia expectari per c. sciendum. quod est 1. in fin. tit. de consuet. rec. feud. vbi & ipse Bal. id quoque tractat, sed non omnino idem dicit.

Idem in consensu propinquorum.

7 ¶Et hæc decisio multis potest comprobari. Primo per id, quod voluit idem Bald. in l. transactionem. in fi. & ibi quoque Alcia. C. de transact. vbi in casu statuti requirentis consensum propinquorum, in contractibus mulierum, & minorum, dicit, quòd si ipsi consanguinei sint absentes in remotis partibus, poterunt sine eis contrahere, arg. l. multa, in prin. ff. de condit. & demonst. & idem voluit ipse Bal. in l. in coniunctione. versi. aduerte tamen. C. de nupti. & Pe. Anc. in repe. c. 1. in 14. q. prin. versi. transeo ad statuta. quæ quandoque prohibent. qui est in charta 61. in paruis, & versic. seq. extrà de constit. & Pau. Castr. distinguens etiam, an diu consanguineus sit absuturus, in l. cùm antiquitas, in tertio not. C. de testa. & in l. si cùm dotem. §. si patet, post prin. ff. solut. mat. & Ro. in repe. l. si verò. §. de viro. in 28. fal. versi. 8. ff. sol. matr. & in l. si quis mihi bona. §. vlt. & ibi Alex. ff. de acqui. hære. & idem Rom. consi. 36. visa disceptatione & Ang. Aret. in §. consequens. in fi. Instit. de suspect. tut. Fran. Are. loquens etiã de marito, qui non speratur proximè rediturus, in l. cùm hæres. in princip. ff. de acquit. hære. & Corne. consi. 241. de duobus, col. 3. versi. & huiusmodi statuta, lib. 2. & consi. 151. videtur in hac consultatione, col. vlt. versi. tamen quòd valeat, lib. 4. & Hippo. Marsil. in l. 1. §. præterea. col. antepen. ff. de quæst.

8 ¶Secundò item, per id quod & ex facto interrogatus respondit idem Bald. consil. 201. in prouincia

cia Anconitana,col.2.versi.in contrarium videtur,lib.1.quòd stante statuto,vt minori octodecim annis non liceret rem immobilem alienare sine consensu duorum proximorum consanguineorum,si ij,qui sunt proximiores,absunt à prouincia,poterit huiusmodi minor alienare,sine cõsensu illorum,adhibitis alijs,qui post eos proximiores sunt,per multa quæ illic allegat.

9 ¶Tertiò,per text.qui in id solet sæpiùs allegari,in l.si longiùs.§.vlt. ff.de iudi.vbi propter absentiam patris,qui aliàs debet consentire filio agenti,l.vlt.§.necessitate.C.de bonis quæ liber.etiamsi summariè, & de plano procedi debet,Bal.in l.nequicquam.§.de plano.col.vlt.versi.sed nunquid vbi potest.ff.de offic. Proconf.& Alex.cõsi.59.viso processu,col.1.versi.nam in primis.li.2.potest filius sine consensu illius agere,vt dicitur in d.§.vlti.& concordat l.filiusfa.§.non solùm. & §.hoc amplius.& iterum §.sed & filiafam.ff.de procurat. & in l.sed si vnius.§.ait Prætor.& §.filio.ff.de iniuri.& not.in l.cùm filiusfam.ff.si cert.pet.& voluerunt Bart.& Bal.in d.§.necessitate.Bar.Ang.& Raph.in d.l.si longiùs.Bar.in l.1.C.de Decurio.lib.10.per l.honores.ff.eod.Bal.consi.285.casus, coram R.D.Episcopo,col.2.versi.sed ad hoc respondetur,lib.2.Pau.Cast.consi.276.quia probabiliter,col.2.lib.1.vbi idem dicit in statuto requirente cõsensum viri in vxore agente. Quod intelligendũ est secundùm ea quæ diximus versic.ab hinc secundo,videlicet si pater longè absit, nec statim sit reuenturus.ita enim declarat text.in d.l.sed si vnius.§.quod autem ait, ff.de iniuris.

Pater debet consentire filio agẽti, etiã in causa summaria.
Si præsens sit.

10 ¶Quartò,huc pertinet text.in auth.vt cleri.apud propri.Epi.conue.in princ.vbi Abbate absente potest monachus adesse in iudicio,& actiones intentare, præsertim cùm est periculum in mora, de quo & per Cano.in c.cùm dilecta.de rescript.

Monachus Abbate absente agit.

11 ¶Quintò socius aliàs prohibitus socio nuntiare nouum opus,per tex.in l.& in prouinciali.§.1.ff. de oper.noui.nunt.potest tamen,si desit copia iudicis,vt voluit Bar.in l.3.§. si ego superficiarius. per text.ibi.ff.eo.& sequitur ibi Paul.Castr.& Iason,qui hoc reputat sing.col.pe.versi.& moueor. & iterum idem Ias.in l.de pupillo.in princ.col.pen.eod.tit.

Socius socio nouum opus nuntiat, iudice absente.

12 ¶Sextò,licèt filiusfam.non possit de Iure Ciuili matrimonium contrahere sine cõsensu patris.l. 2.ff.de rit.nupt.cum sim.potest tamẽ si pater absit, & ignoretur vbinam terrarum sit.l.si ita pater. & l.seq.ff.eod.tit.quod intellige,prout ibi scribitur.

13 ¶Septimò,text.notabilis in c.1.§.vlt.ne sed.vacan.lib.6.vbi si collatio beneficij ad aliquem pertineat,cõsulto tamen priùs Episcopo,si Episcopus beneficio vacãte agat in remotis,ita quòd ipsius præsentia breui non potest haberi,potest eo inconsulto beneficium conferri.Et ibi gloss. quærit, quid si consensus requiratur:quam vide,& Io.And.Pet.Anc.& Domi.ibi.

14 ¶Octauò,quod voluit.Ang.in l.adoptio.col.2.ff.de adopt.quòd si ex consuetudine, vel ex priuilegio debeat ad electionẽ Prælati requiri consensus Regis,si Rex absens sit in remotis partibus, potest eo inconsulto procedi ad electionem.& idem voluit, Angelo tamen non citato, Ro.sing. 696.ex longæua,per d.c.1.§ vlt.ne sed.vacan.li.6.sed vide quid de hoc diximus suprà,tit.9.Consuetudinum Pictauicarum.§.4.in glo.2.

Idem de elec. quæ fieri debet requisito cõsensu principis.

15 ¶Nonò,licèt non possit filiafam.dotem exigere sine cõsensu patris,per Auth.quod locum.C.de colla.potest tamen si pater est absens.vt voluerunt Pe.Cy.Bal.Ro.Corn.& Philip.Dec.& alij ibi. & Bar.in l.si constãte.in prin.in 3.q.2.q.principalis.ff.solut.mat.de quo etiam text. est ad literam, quem tamen solus Alex.allegat,in d.l.filiusfa.versi.sed puto si fortè, ff.de procur.

Filiafa.potest dotem exigere sine cõsen. patris absentis.

16 ¶Decimò,quod voluit Bart.in l.1.§.si plures.col.4.versic.quæro secundò,quid si ille.ff.de exercit. quòd si ille,cuius consiliũ debet requiri ad aliquem actum,sit absens,& fortè mora est periculum allatura:potest ille huiusmodi actus expediri,sine eius consilio,per d.l.si longiùs.ff.de iudic.& alia similia,quæ allegat.

Consilium absentis non requiritur.

17 ¶Vndecimò,quod pulchrè voluit Alua.& post eum Card.Alex.in c.1.col.vlt.titulo,quid sit inuestitu.limitantes id quod dicit Bal.ibi,citandos esse pares absentes, in casu illius text.vt videlicet procedat,nisi essent absentes in loco multùm remoto,& lõginquo adeò quòd non possint actui adesse sine magna difficultate,argu.l.Prætor,§.vlt.& quod ibi not.per Doct.ff.de vaca.muner.

Pares absentes an sunt citandi.

18 ¶Duodecimò,quod sing.consuluit Barb.consi.61.à Ioue principium, col.5.versi.præterea posito, non tamen cõcesso,lib.3.quòd licet in alienatione rerum ecclesiæ requiratur cõsensus Episcopi, c.Abbatibus,& alijs multis.12.q.2.cum simi.si tamẽ Episcopus sit in remotis partibus,potest sine consensu illius in casu aliàs permisso fieri alienatio,per multa similia,quæ ibi allegat.

Episc. absente,an liceat sine eius cõsen. alienare res ecclesiæ.

19 ¶Ex his autem quæ diximus,præsertim nu.6.7.in 3.locis.9.ad fi.12.13.17.18.satis cõstat, tum demum absente marito vxorem posse contrahere sine illius cõsensu,si hæc interueniant, vt scilicet ipse maritus absit,& id quidem in longinquis & remotis partibus, & diutiùs sit absfuturus, aut ignoratur vbinam terrarum degat,& fortè immineat necessitas cõtrahendi. Neque enim quælibet absentia,nisi sit huiusmodi,quam diximus,satis esset vt mulier licite posset contrahere, vt clarissimè patet ex his quæ in dictis locis dicta sunt. Nec enim abesse videtur,qui prope est, aut statim rediturus est,vt constat ex multis quæ nos scripsimus in repetit.l si vnquàm.in verbo,susceperit liberos,nu.176.quibus adde.Aliàs enim facile fieret fraus huic consuetudini,si pro qualibet absentia liceret mulieri arripere occasionem contrahendi sine consensu viri.

20 ¶Sed & tunc cùm vir abest in remotis partibus,nec speratur proximè rediturus,si quis tutò rem suam agere velit,cõsulo,vt loco mariti absentis adhiberi faciat autoritatẽ iudicis,sicut etiã in statuto requirente consensum consanguineorum , dicit Bald.in dicta l.transactionem.in fine,& ibi

post eum

post eum Paul.Castr.& Alciat. ar.l.bonorum. C.qui admitt.ad bonor.possess.& §.si verò absunt. in Auth.de hæred. & Falcid.& sequitur Petr.Anchar.in repet.cap.1.in 14.quæst. quo loco suprà citauimus,de constit.& Rom.d.consil.36.visa discreptatione,& Pau.Cast.consi.119.videtur dicendum super primo,in 2.dubio,lib.2.& Alcia.in lib.1.de verbo.signi.char.21.

21 *Abbas nō habēs cap.debet adhibere auto.superioris.*

¶Et hoc confirmatur per id,quod in simili dicimus,quòd cùm Abbas, aut alius quiuis Prælatus, non possit rem ecclesiasticam alienare sine consensu conuentus,siue capituli,per totum,extrà de his quæ fiunt à Prælat. sine consensu capi.certè si aliquis Prælatus conuentum non habeat aut capitulum,debet adhibere Prælati superioris cōsensum:vt est text.ad literam in Clemen.1.de reb. eccle.non alie.Ex quo videtur non bene dixisse glo.in c.potuit.in gl.magna,post medium,extrà de loca.quæ cōcedit potestatem soli rectori,non habenti capitulū, quantam habet Prælatus cum capitulo,quò ad alienationem rerum ecclesiæ. Quam tamen sequuntur Anto.Imol.& Pan.in ca. edoceri,extrà de rescript.sed ibi videas omnino Feli.col.9,versi.etiam in aliis.

22 *Episc.absens. adhiberi debet autor.superioris.*

¶Et quod voluit glo.notab.in c.si qua de rebus.12.q.2.quòd cùm in alienatione rerum ecclesiasticarū debeat accedere consensus Episcopi,vt suprà diximus,si Episcopus abest , & imminet necessitas,requirenda est autoritas superioris,ar.d.l.bonorum.C.qui admit.quam glossam sequitur , & commendat Rom.d.consi.36.in repe.d.l.si verò.§.de viro.in 28.limit.vers.decimo.ff.solut.mat.& Barb.consi.61.à Ione principium.col.2.lib.3.& est similis gloss.quam illi non allegant,in d.cap.1.in verbo,sede vacante,post princ.extrà,ne sede vacante.& ibi doct.

23 *Iudex supplet cōtradictionē eius qui debet cōsentire.* 24 *Cōsanguineorū inhabiliū, aut non existentiū cōsensum supplet iudex.* 25

¶Facit item, quod voluit Antistes ille nostrorū interpretum Bart.& alij post eum in l.si cùm dotē, §.eo autem tēpore.ff.sol.mat.quòd iudex supplet,quando is qui debet consentire,sine iusta causa contradicit:de quo postea latè dicemus infra,in 15.q.huius glo.vbi omnino videas.

¶Et quod etiam dicit Ro.in l.si quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acqui.hæred.quòd in statuto requirente consensum propinquorū,si non sunt consanguinei,aut sunt inhabiles,tutius est,iudicis interponere autoritatem.& latè Corn.consi.243.circa primum,col.3.versic.dicit autem, lib.4.vbi & ad hoc allegat text.in l.profectitia.ff.de iure doti.& in l.si infanti.in fin.C.de iure delibe.de qua re etiam latè dicemus infra in 7.quæstio.

¶Nota tamen,quòd nullus illorum,quos suprà citauimus,necessariò dicit exigi autoritatē iudicis loco absentis mariti,vel consanguinei:quin sentiunt contrarium,dum consulunt(vt diximus)veluti ad tollendum omnem scrupulum,vt id fiat. Et bene facit , quod infrà dicemus in 3.q.vbi de furioso sciscitabimur, & quod item dicemus in d.7.q.de vxore,quæ non habet maritū , quia qui abest,perinde est,ac si non esset,per tex.in l.1.§.& quidē.ff.quod cuiusque vniuers.& ita statutum debet intelligi,ar.l.4.§.toties.ff de dam.infec.& ita expressè voluit Pau. Cast.in d.l.si cùm decem. §.si potest.post princ.ff.sol.matr.

26 *Iudex interponit autoritatem loco tutoris.*

¶Quanquam videretur necessariò exigi autoritas iudicis,loco mariti absentis, sicuti in simili dicimus,quòd iudex interponit autoritatē loco tutoris,vel curatoris.l.bonorum.C.qui admi.& l.si infanti.in fi.C.de iure delib.Ex quo etiam dicit glo.in d.c.si qua de rebus.12.q.2.quòd iudex supplet defectū Prælati ecclesiæ, quam sequitur Ang.in d.l.bonorum.& Ro.qui eam solennem dicit, in l.1.col.pen.versic.vlterius circa materiam.C.vnde vir & vxor.vbi & ex hoc dicit in casu statuti requirentis consensum propinquorum in contractibus minorum , iudicem debere autoritatem interponere,nullis existentibus propinquis. Et ad hoc quoque allegat gloss.vltimā in l.si furiosi. C.de nupt.& in l.profectitia.circa princ.ff.de iure dot.& in Clem.1.de reb.ecclesi.non alien.

27 *De iisdem rebus.*

¶Sed & idem in casu eiusdem statuti,dicit Paul.Castr.consi.124.in causa quæ vertitur,in 2.dubio, lib.1.per no.in l.si curatorē.C.de in integr.resti.& alia iura,quæ allegat.Id quod etiā voluit consi. 119.videtur dicendum super primo,in 2.dubio, lib.2.Idem autem in d.l.1.circa mediū.C.vnde vir & vxor,dicit,quòd iudex loco consanguineorum alios bonos viros subrogabit: & vtrobique id dicit voluisse Bal.in d.l.transactionem.qui tamen nihil aliud voluit,quàm quod suprà ex eo diximus.Sed & posteriori loco adducit Bal.in l.eùm sententiam.ad fin.C.de sent.vbi dicit,quòd si ex statuto debeant sententiis criminalibus adesse duo priores : si absint, vel nolint interesse,debent eorum loco subrogari duo alij viri publica autoritate fungentes,arg.l.hac consultissima.§.at cùm humana.C.qui testa.fac.poss.& d.§.si.verò absint , in Authen.de hæred.& Falcid.Sed & quòd in hoc casu necessariò requiratur iudicis autoritas,videtur voluisse Ro.in d.l.1.C.vnde vir & vxo.& Cep.cautel.237.vt vxor possit,& ante hos non obscurè Bal in c.1.col.vlt.tit.de cōsuet.rec. feud.

28 *De iisdem rebus.*

¶Sed tamen attende,quia id quod primo loco adduximus,iudicē supplere absentiam tutorū,nihil hic videtur obesse,quoniā tutoris & curatoris cōstitutio ad iudicem pertinet.Ideò illorū defectum & absentiā iudex faciliùs potest supplere,quàm mariti,vt in simili casu voluit Alex.cōsi.206,ponderatis verbis testamēti,in fi.lib.6.& probatur per id,quod habetur in l.1.§.idē Pōponius,cum ibi no.per doct.ff.quod fal.tut.& per no.per Cy.in l.licèt.C.de procur.& ibi Bar.col.vlt.dum allegat d.§.idem Pomponius. Sed vide in hac q.quid dicam infrà in 3.q.num.32. & iterum in 4. q.in fin.

29 *Si dubium sit, an vir fuerit præsens an absens,quid præsumendū sit.*

¶SED HIC secundò quæro,quid si vxor reperitur cōtraxisse sine autoritate mariti,dubiumque est an maritus tempore contractus fuerit absens,nec ne,dicente eo,qui cum muliere cōtraxit,eum absentem fuisse,vt proinde valeat contractus,contrarium dicente marito:an in dubio præsumetur absentia,vel præsentia ipsius? Spec.in titulo de actore.§.1.versic.sed quid si iste est alienigena, tenet in casu l.vlt.§.necessitate.C.de bon.quæ lib.vbi filius non potest agere sine consensu patris,

quòd

quòd si dubitatur vtrùm pater fuerit in ciuitate præsens, quando filius egit sine coosensu illius, an absens, in dubio præsumi fuisse absentem, vt iudiciũ valeat. Et idem ex autoritate Marti.Fan. tacito nomine Spec.voluit Alber.in vlti.parte statutorum, quæst.lxxxiiij. sed quid si minor, paulò ante fi.per tex.in l.optimam.C.de contra.& commit.stipul.& arg.l.si ideo.C.de his qui.vt indig. & Alex.qui nuncupatim citat Specu.consi.lxxx.visis, col.vlti.lib.5. vbi id trahit ad statutum requirens consensum duorum propioquorum in contractu minorum, & consi.xcij.viso & opportunè, in fin.eod.lib.5.& Feli.io c.quoniam.in prin.col.vlti.ext.vt lit.penden.

30 ¶Sed tu tamen dic contrariũ per id quod dicit Bar.in l.is potest.ff.de acqui.hæred.quòd in dubio quis præsumitur esse præsens in loco, vbi habitat, vel habet domicilium, nisi probetur absentia.c. cùm in tua.extrà qui mat.accu.poss.quod dictum sequitur Imol.ibi, & Alex.sibi contrarius, col.v. versi.ponderanda snot, qui ad hoc allegat bonum tex.vt ipse dicit in l.cùm quidam. la grande, in fin.ff.de leg.ij.& ibi quoque Fran.Aret.col.viij.versi.quartò adde. vbi & rationem adducit ex argumento à cõmuniter accidentibus, qnod valet de iure.l.certi condictio.§. quoniam.ff.si cert.pet. Contingit enim communiter, quòd qui habet domicilium in loco, frequentiùs ibi habitat, & est præsens, quàm alibi. Et idem Fran.Are.consi.cij.in causa & quæstiooe, col.vj.nu.7.in prin.Sed & idem qnoque voluit Alex.ipse, reputans notab.consi.cxxx.ponderatis bis quę in superiore, col.ij. lib.6.& Soci.consi.cxxj.visa contingentia facti, io prin.vbi & de hoc dicit esse bonum text.in d.l. cùm quidam.& Corn.consi.50.in causa vertente, col.vlti.lib.2.& consi.clj. videtur in hac consultatione col.ij.versic.præterea ciuis, & iterum col.vlti.versic.tamen quod valeat, lib.4.vbi loquens in statuto disponente, quòd adultus nòn possit contrahere sine consensu duorũ propinquorum, dicit, quòd propinquus ciuis loci contractus præsumitur fuisse in loco, dum contractus celebraretur, nisi contrarium probetur, per id quod dicit Bart.in d.l.is potest, quod dici not. *De eadem re.*

31 ¶Baldns autem in d.l.vlt.§.necessitate.in fi.postqnam adduxit Spec.in d.tit.de actore, subdit, ego dico quòd ibi debet fieri rimatio, aliàs imputet sibi actor tanquam scilicet nec in præsentia, nec absentia præsumatur, sed semper incnmbat actori onus probandi. Id quod facilè crediderim, si nõ constet de domicilio, aut habitatione eius qui debuit consensum adhibere, per id quod voluerũt Iac.But.in l.vlt.C.de lon.temp.præscri.Bal.& Ang.in l.præscriptione.C.qui nõ ob.loo.temp.præscrip.quòd qui allegat præscriptionẽ longi temporis 10.aooorum, debet probare præsentiam eius, cootra quem præscripsit, aliàs non obtineret, nisi probaret possessionem 20.annorum. Tamen, vt dicit Corn.d.consi.50.satis est quòd probet illũ esse eiusdem ciuitatis, vt præsentia illius hic præsumatur, ex sententia Bal.& Ang.in l.emptor.C.de long.temp.præscri.An autem & quando aliàs præsentia aut absentia præsumatur, vide per Bal.& Ang.in l.j.& iterum in l.optimam.C.de cont. & commit.stipu.Pau.Ca.in l.illud.versi.vltimò allegatur.C.de sacros.eccl.& in l.Titia.§.idem respondit, le ij.ad fi.ff.de verb.oblig.& omnino Felin.in c.tenor.col.ij.versi.ad illud de inuestitura, extrà de re iudi.& quos ibi allegat.& Franc.Balb.in tract.præscrip.in iiij.parte princ.in iij.quæst. *De eadem re.*

32 ¶TERTIO QVAERO, Quid si maritus sit furiosus, an vxor poterit contrahere liberè? In qua quæstione non adeò necessarium videtur longiùs immorari, cùm idem videatur dicendum, quod in prima quęstione, cùm furiosus sit loco absentis.l.ij.§.furiosus.ff.de iure codic.cum concor.alibi à me adductis. Quia tamen & nostri legum interpretes, nuncupatim hanc rem tractauerunt, pauca ex illis dicenda putauimus. Bald.in l.si furiosi.post princip.C.de nupt.dicit per illum tex.quòd stante statuto, quòd filius non possit contrahere sine consensu patris, si pater est furiosus, est adhibenda autoritas iudicis, quæ consensum patris suppleat. Et illum nuncupatim sequitur Rom.io l.cùm hæres.col.ij.versi.& inducitur.ff.de acquir.hære. Idem quoque Bal.in l.filiusfa.ff.de solut. dicit per tex.ibi, quòd stante statnto, ne mulier contrahat siue consensu consanguinei proximioris, si is proximior sit furiosus, requiritur consensus curatoris illius. *Quid si vir sit furiosus.*

33 ¶Sed idem Bald.in l.cùm hæres.ff.de acqui.hære.dicit per illum tex.quòd tunc filius poterit contrahere liberè.& ibi Ang.Imo.& Fran.Aret.etiam loquẽtes in statuto requirente coosensum mariti, vt facit hæc nostra consuetudo: aut propinquorum, idq; per illum tex.qui ad hoc est optimus. Et Rom.sibi contrarius, in l.si quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acqui.hæred.& Alex.in l.ij.§.voluntatem.col.ij.versi.vnde infertur, & ibi etiam Fran.Rip.col.ij.versic.istum text.ff.solu.matri.vbi respondet ad d.l.si furiosi.& Caro.Ruin.coosi.cxlv.circa primum, col.ij.versi. & alia ratione, lib.t. Et bene facit, qnòd cùm de Iure Ciuili requiratur consensus patris in matrimonio, per l.ij.ff.de ritu nupt.non tamen requiritur, si pater sit furiosus, per l.si nepos.eod.titu.& l.tam dementis.C. de Episco.audi.& d.l.si furiosi.& Institu.de nupt.in princ. *De eadem re.*

34 ¶Et similiter filiusfa.iniuriã passus, patre furioso, ipse per se poterit iniuriatũ agere.l.sed si vnius. §.filiofa.ff.de iniur.quæ reddit illam, quã diximus, rationem, quia hic pater eius loco absentis est. Et ex aliis quoque videmus filiumfa.habentem patrem furiosum, perinde haberi, ac si ipse paterfa. esset. Ideoq; posse eum hæreditatem, in qua institutus est, adire sine patris iussu.d.l.cùm hæres.ff. de acq.hær.vbi Bar.dicit illum tex.esse sing.& ex hoc colligit Bal.ibi arg.quòd filius, cui pater est furiosus, potest accipere mutuò pecunias, nec habet locum S.C.Macedon. Sed id reprehendunt Raph.Co.& Frã.Are.ibi multis rationib.quas apud eos videre poteris. At tu in hac nostra quæst. vide, quæ dicam in seq.q.10 fi.& quæ diximus io j.q.Ex quibus intelliges, an loco huius mariti furiosi autoritas iudicis interponi, aut alij subrogari debeãt, de quo & aliquid diximus, ver.j.huius q. *De eadem re. Filius patris furiosi potest per se iniur. agere. Et hæreditatem adire. An & mutuò accipere.*

Quid ſi maritus ſit bannitus.

35 ¶QVARTO, Quid ſi maritus ſit bannitus? certè idem dicendũ eſt, quod & in abſente diximus. Is enim verò abeſt. Et propterea poteſt filius ſine conſenſu patris banniti dotẽ exigere, vt eſt tex. in d.l.ſi eum dotem.§.ſi patri.& rurſum in l.in inſulam.in prin.ff.ſol.matr.per quos tex.dicit Alb. in vlt.parte Tract.Statutorum,q.lxxxiij.ſed quid ſi minor,col.vlt.quòd filiusfa. poteſt eſſe in iudicio ſine cõſenſu patris banniti.Et eſt bonus tex.in l.vlti.C.de ſen.paſ.vbi valet,quod facit filius patre deportato,ſine conſenſu illius,qui aliàs requireretur, nec retractatur patre poſtea reuocato.

De eadem re.

36 ¶Et in ſimili conſuluit Bal.conſi.ccj.in prouincia Anconitana,lib.1.quòd ſi ex ſtatuto minor non poteſt contrahere ſine præſentia,aut conſenſu duorũ ex proximioribus,non requiritur præſentia aut conſenſus banniti proximioris,quia qui non poteſt intereſſe intra territorium ius dicentis,citari non debet,per glo.ordi.in l.hæc autem.§.j.& l.ij.ff.ex qui.cau.in poſ.ea.& probatur , vt dicit expreſsè in l.obſeruare.C.de decuri.lib.10.& facit l.ſi longiùs.§.vlt.ff.de iudi.& auth. quod locũ. C.de colla.& no.in l.vlt.§.neceſsitate.C.de bo.quæ lib.Item iudex ſupplet locum abſentis.l.ſi infanti.§.vlti.C.de iure delibe. Nam illius abſentia Dei præſentia ſuppletur. l. properandum.§.ſin autem.C.de iudi.& l.bonorum.C.qui admit.ab bon.poſ. & l.tam dementis.C.de Epiſc.audi.& l. profectitia.in princ.ff.de iure doti.

De eadem re.

37 ¶Hæc Bal.qui & ipſe in non diſsimili caſu ſcribit conſi.cccxcix.ſtatuto ciuitatis Aſsiſij,lib.3.quòd ſi ſtatuto caueatur,quòd nulla mulier poſsit condere teſtamẽtum ſine præſentia filij,ſi quem habeat,& mulier habeat filium bannitum, poteſt abſente illo teſtamentum condere. Nam perinde eſt,quo ad hoc,ac ſi non eſſet in rerum natura.l.j.in fi.ff.de bon.poſſ.contra tab.& l.ſi necem.§.ſi deportatus.ff.de bon.libert.& l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff.de liber.& poſthum.& facit etiam ad prædicta tex.in l.ſed Iulianus.§.ſed & ſi filiusfam.ff.ad Maced.

De eadem re.

38 ¶Ex quibus videtur,malè alibi conſuluiſſe eundem Bal.videlicet conſi.liiij. ſtatuto terræ Nurſiæ, lib.5.quòd ſi ſtatuto caueatur , vt nullus contrahat matrimonium cum muliere non habente patrem,vel matrem,ſine conſenſu fratris:& mulier habet fratrem bannitum,eius conſenſus requiritur,quem poterit præſtare per literas,nuntium , vel procuratorem , per multa quæ illic allegat, vt probet bannitum retinere ea,quæ ſunt naturalia,videlicet affectionem, quam cõſideraſſe videtur ſtatutum. In quo Bald.(pace tanti viri dixerim)non mediocriter aberrauit , vt qui dixerit contra tot iura,non requirentia conſenſum abſentium,nulla affectionis naturalis habita ratione.

Conſenſus domini bãniti requiritur in alienatione feudi.

39 ¶Sed contra ſuprà dicta facere videtur,quod voluit glo.no.in c.1.in gloſ.j.titu.hic finit tex.quòd vaſallus in alienatione feudi tenetur requirere conſenſum domini banniti.Quam glo.ſequuntur And.Iſer.Iac.Bal.Alua.Mart.Laud.& Car.Alex.ibi & Fran.Cur.Iunior in tractatu feudo.iiij.parte princ.char.totius operis xlv.verſic.vigeſimoſeptimò quæro.nam & apud bannitum ſtat autoritas & facultas conſentiendi.l.ex facto.§.ex facto.ff.ad SC.Trebel.Et poteſt adhibere conſenſum ſuum per procuratorem.l.Papinianus.ff.de minor.quos tex.ad hoc expendit, & allegat Bal.dicto conſil.ccj.colum.j.lib.1.

De eadem re.

40 ¶Verùm quod de domino bannito dictum eſt, nihil hîc obeſſe videtur,quia hic domini conſenſus in re ſua,quem & vaſallo ea lege conceſsiſſe videtur,interponendus eſt,nec propter bannum dominus ſua iura amittit,vt etiã dicit ipſe Bal.in d.c.1.& eſt bonus tex.in §.quin verò. in auth.vt nulli iudi.hîc verò loquimur de conſenſu ſuperioris in re nõ ſua,nec propter ſuum præiudicium requiſito.Ex quo videtur,quòd cùm ex noſtra cõſuetudine,maritus debeat cõſentire,non ſolùm propter fragilitatẽ mulieris,ſed & quia ipſius intereſt,quippe qui ſuos faciat fructus rerum omniũ vxoris,vt ſuprà latè diximus in gl.vj.nu.37.reſtat igitur,& ſeq.vſque ad fi.non poſsit vxor mariti banniti,aut abſentis,aut furioſi liberè de ſuis rebus diſponere, in præiudiciũ mariti,qui ius in illis habet.Ideò cogita.Sed quod dictũ eſt,hunc cõſenſum poſſe præſtari per procuratorẽ,an id ſit verum,latè tractauimus ſuprà in d.gl.vj.in iiij.q.quæ eſt in nu.20.& multis ſeq.Quod autẽ diximus ex eodem Bal.iudicem ſupplere locũ abſentis,vide etiã,quæ diximus ſuprà,in hac eadẽ glo.in j.q.

Quid ſi maritus ſit minor.

41 ¶QVINTÒ QVAERO, Quid ſi maritus eſt minor? Bald.in l.in coniunctione.in fi.C.de nupt. dicit,quòd ſtante ſtatuto,quòd non poſsit contrahere mulier ſine conſenſu duorum conſanguineorum,& mulier non habeat conſanguineos maiores,ſed tantùm minores,prudentes tamen,& capaces conſilij:poterit cõtrahere cum conſenſu illorum, & erit ſatisfactum ſtatuto,cùm non diſtinguat circa ætatem,arg.l.ſi pater.in fin.ff.de manu.vindic.& ſequitur Pet.Anch.in repeti.c.1.in xiiij.quæſt.princ.verſicu.poſtremò circa hoc quærit,qui eſt in char.lxj.in paruis,extrà de conſti. & Alciat.in l.tranſactionem.C.de tranſact.

De eadem re.

42 ¶Et facit,quod alibi voluit idem Bald.in l.ſi vt proponis.C.de ſeru.pign.dat.manu.quòd in caſu illius l.qua cauetur ſeruum pignori ſpecialiter obligatum, poſſe manumitti conſentiente creditore,poteſt ipſe creditor,etiam minor 20.annis conſentire,& valebit manumiſsio ea ratione, quòd qui conſentit,non facit,ſed tantùm non impedit,per d.l.ſi pater,§.vlti.vbi eſt text.formalis. Multùm enim refert,an conſentiens ſit dominus:& tunc conſentiens propriè facit.l.ſi fundus.§.ſi neſciente.ff.de pigno.an non ſit dominus:& tunc non facit,ſed non impedit,id eſt,vt ipſe Bal.dicit, quandam obſtantiam tollit.

De eadem re.

43 ¶Verùm Bened.Plumb.in l.ij.col.j.ff.de manu.vindi.hanc rem paulò latiùs tractat.Nam hinc occaſione ſumpta,quòd per illum tex.poteſt minor ann.20.libertati ſerui,cuius fructuarius eſt, conſentire,licèt tamen ipſe manumittere non poſſet,quærit in caſu ſtatuti requirentis cõſenſum conſanguin

sanguineorum propinquorum in contractu mulieris,an possit proximior consanguineus minor consentire.Et primùm dicit videri,quòd sic,per illum tex.& alia,quæ ipse allegat.Et ita dicit con suluisse Fran.Pa.& alium quendã Docto. Postea dicit in contrarium videri,quia ideò consensus propinquorum requiritur,vt illorum consilium suppleat contrahentis defectum.Idem quia paria sunt,non esse,& inhabilem esse.l.quoties.ff.qui satisd.cog. & propter ea huiusmodi statutũ debet intelligi de habilibus,& idoneis ad supplendum suo ipsorum consilio contrahentis defectum: vt etiam in simili voluit Bart.in l.si tertius.ad fi.ff.de aqua pluui.arc. Tandem distinguit Bene. Plum. Nam aut statutum requirit consilium:& tunc non includitur minor,quia debet tale statutum re- stringi ad idoneos.l.vt gradatim.§.& si lege.ff.de mu.& hono.& no.in l.j.C.de sacro.eccl.& pro- inde ad habentes consilium & animo & ætate,per l.vlt.ad fin.ff.qui pet.tut.& ideò minor carens consilio,non includitur.l.j.ff.de minor.& l.si minor.ff.de ser.expor.& l.vlt.ff.de manu.vindi. Aut statutum requirit consensum:& tunc quoque distinguendũ est: Nam aut ex tenore statuti appa- ret requiri consensum,propter defectum iurium contrahentis,in præiudiciũ consentientis:puta in statuta,quod consors non potest alienare partem suam sine consensu consortis , aliàs possit eam reuocare:& tunc persona minoris includitur,per tex.vt ipse dicit no.in c.constitutus,extrà de in integ.resti.Aut propter defectũ personæ contrahentis,requiritur consensus alterius ad eam habi- litandam:vt in casu per eum proposito, videlicet in statuto requirente consensum propinquorũ: & tunc nõ includitur minor:quia statutũ de consensu minoris non videtur cogitasse:quia debet intelligi de pleno consensu,nõ defectiuo, vt ipse loquitur.l.cùm filio.ff.de leg.iij.& l.quanquàm. ff.de rit.nupt.non potest autem minor supplere defectum alterius.l.vlt.C.de legi.tut.Nam qui in se deficit,non potest alienum supplere defectum.l.filium habeo.ff.ad Macedo. Alioquin si cæcus cæcum ducat,ambo in foueam cadunt.c.quæ ipsis.xxxviij.dist. Et de hoc videtur casus expressus in l.spurij.§.j.ff.de Decur.iuncta l.pupillus.§.decuriones.ff.de verb.oblig Hęc fermè Bened.Plum.

44 ¶Sed Paul.Cast.in d.l.si cùm dotem.§.si patri,col.j.ff.sol.matr.ita de hoc loquitur,vt velle videa- tur non requiri consensum minoris:posseq; mulierem , si nullos habeat consanguineos maiores, liberè & sine solennitate statuti contrahere, & ad hoc allegat Bald.in l.j.col.vlti.C.qui admit.vbi hoc non dicit,sed illud , videlicet primùm videri huiusmodi statutum etiam intelligi de pupillo consanguineo:quia suffragio tutorum poterit interesse.l.diem proferre.§.coram.ff.de arbit.Posteà dicit contrarium videri,quòd debeant consanguinei esse legitimæ ætatis,arg.d.l.vlt.C.de legi.tut. vel quòd saltem sint adulti. Nam cùm eorum præsentia requiritur, redacti sint instar testium:er- go impuberes repelluntur propter lubricum consilium.l.iii.§.lege Iulia.ff.de testib. *De eadem re.*

45 ¶Et hoc videtur sequi Rom.in l.si quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acquir.hære.cùm dicit huius modi statutum requirẽs consensum consanguineorum,intelligi, si sunt consanguinei habiles,per not.per Bald.in d.l.j in fin.C.qui admit.& post Ro.ipsum Corn.consi.ccxlj.de duobus quæritur, col.iij.versi.& huiusmodi statuta,lib.2.& consi.xlij.circa quæsitum,col.ij.versic.sed si non habuis- set,lib.4.& Ioan.Bapt.in repet.l.omnes populi.char.lx.in patuis,versic.xxix.ff.de iustit.& iure.Et idem sanè videtur voluisse Angel.consil.cccxxxiij.statuto Tudertino, vt videlicet si consangui- neus sit minor 14.annis,non possit huiusmodi consensum præstare. *De eadem re.*

46 ¶Sed & Bald.ipse in l.de pupillo.in princ.quem sequitur Iason ibi,col.j.ff.de ope.nou.nunti.dicit & hoc casu pupillũ consanguineum non posse interuenire cum autoritate tutoris,tum per illum textum,tum etiam quia autoritas præstaretur ad id,quod non est in patrimonio,& administratio ne personæ,nec bonorum pupilli, videlicet ad consensum alteri præstandum:ergo nihil autoritas facere potest,per l.vlt.ff.de cura.furi.& l.seruus furiosi.ff.de ma.& not.Bar.in d.l.de pupillo.quod Bald.ibi reputat bene notandum. Et sequitur etiam Franc.Aret.in l. cùm hæres.col j.ff.de acqui. hæred.Et idem videtur voluisse Angel.in l.1.§.& quidem.ff.quod cuiusque vniuer.dum dicit per illum tex.quòd in casu huius statuti, si mulier non habeat consanguineum nisi vnum pupillum, poterit liberè contrahere,eo non requisito,aut consentiente. *De eadem re.*

47 ¶At idem Bald.in d.l.in coniunctione. in fin.omnino.C.de nupt.sentit & hoc casu posse pupillũ consentire cum tutoris autoritate.Nam loquens de huiusmodi statuto,post ea,quæ suprà in prin. huius quæst.ex eo retulimus,Quid(inquit)si consanguinei sunt pupilli?videtur quòd eorum con sensus non valeat sine autoritate tutoris,quia nec dicuntur pręsentes,per d.l.diem proferre.§.sed coram.& argu.l.j.in fin.C.de fal.mo. Hæc ille,quem sequitur etiam Petr.Anch.in repet.d.cap.t.de constit.quo loco suprà in princ.citauimus,vbi & ad hoc alleg.not.in simili,in cap.ex eod.de elec. lib.6.Verùm Fran.Aret.in l.quamuis,in princ.ff.de acqui.poss.ita Bald.vbi suprà,allegat,tanquam si dixisset simpliciter,consanguineos pupillos nõ comprehendi in statuto requirente consensum consanguineorum in contractibus mulierum. *De eadem re.*

48 ¶Adde his,quæ ex aliis diximus,& id quoque posse dici , quòd autoritas mariti aut requiritur ad integrãdam(vt loquimur)personam vxoris:aut ob id,quòd in eo vertitur cõmodum,vel incom- modũ mariti administratoris bonorũ vxoris,& quorũ fructus facit suos , ex consuetudine propè generali Franciæ,de quo nos disputauimus suprà in gl.vj.in verbo,*consentement*,in vlt.q.Si igitur primum,quomodo poterit autoritatẽ alteri præstare, qui ipse autoritate indiget?d.l.vlt.C.de legi. tute.& facit l.filiũ.ff.ad S.C.Maced.vbi filij cõsensus in mutuo facto nepoti,nõ tollit S.C.cùm & ipse in ea causa sit, vt mutuam pecuniam inuito patre accipere non possit,& ibi concor.in glos. *De eadem re.*

Si ſecundum, certum etiam eſt, maritum minorem non poſſe ſine decreto in rebus immobilibus contrahere, per totum titu. C. de præd. mi. & ff. de reb. eor. Ex quibus, iunctis iis, quæ diximus in præced. q. & quæ item dicemus in ſeq. q. facilè poteris colligere quid in hac quæſt. ſit dicendum.

Si uxor ſit minor, an ſufficiet autoritas uiri maioris.

49 ¶Sexto quaero, Quid è diuerſo ſi mulier ſit minor 25. annorum nunquid venditio, quam faciet de re immobili, cum conſenſu mariti maioris 25. annis ſine decreto iudicis valeat? Breuiter dic, quòd non. Neque enim ſolennitatem ſtatuti interueniſſe, niſi & ea, quæ à iure communi ſtatuta eſt, intercedat, à quo quidem iure communi debet ſtatutum ſuppleri, argu. l. iij. §. ſi quis condemnatus. verſic. ſed ſi quidem. ff. de re iudic. nam hoc ſtatutum non eſt conditum ad tollendam iuris cõmunis ſolennitatem, ſed ad ipſam augendam, cùm aliquid præter illud requirat. Ideò non debet operari contrarium effectum. l. cùm tale. §. falſam. ff. de condi. & demonſt. Et ita in ſimili caſu, videlicet in ſtatuto requirente conſenſum duorum propinquorum in contractibus minorum, conſuluit Paulus Caſtren. conſi. cvj. incipiendo à ſecundo, colum. j. lib. 2.

An mulier cœlebs poſſit liberè contrahere.

50 ¶Septimo quaero, Si ſtatutum dicat ſimpliciter, quòd mulier non poſſit cõtrahere ſine conſenſu mariti, nulla diſtinctione facta, an ſit maritata, necne, quid dicendum de muliere nõ maritata? Nam ſi de nupta, ſiue maritata nuncupatim loquitur (vt facit noſtra conſuetudo) haud dubiè non obtinebit in non nupta, vt expreſsè voluit Ang. conſ. cccxviij. dictus punctus eſt dubius, in prin. Igitur cùm de muliere ſimpliciter loquitur, videtur quòd nullo modo poſſit contrahere, vt quæ non habet maritum, qui conſentiat: nec ſtatutum diſtinguit, ſed generaliter loquitur: ergo generaliter eſt intelligendũ, per l. in fraudem. §. vlti. ff. de mil. teſt. & l. j. §. generaliter. ff. de leg. præſt. & ibi concor. in gl. Et hanc ſententiã fulcit, quòd olim legibus & Græcorum & Romanorũ mulieres omnes ſub tutela erãt, vel parentũ, vel fratrum, vel virorum, vel aliorũ, vt patet ex his quæ diximus ſuprà in prima lege connub. nu. 72. incip. quod ex veterum, & iterum in prin. huius gloſ.

De eadem re.

51 ¶Tu tamen dic contrariũ. Nam cùm maritũ non habeat, nec proindè poſſit ſeruari ſtatutũ, ſeruari debet ius cõmune, ſicut in ſtatuto requirente conſiliũ proximorũ, in contractibus mulierum vel minorũ, vt ſcilicet ſi nõ habeant proximos, poſſint liberè contrahere, vt voluerunt Bal. Ang. Rap. & Alex. in l. turpia. §. ſi Titiæ. ff. de leg. j. Bal. in l. j. poſt prin. & ibi Saly. Ro. col. pe. verſi. vlteriùs circa. Corn. & alij recentiores. C. vn de vir & vxor. Idem Bal. in l. cùm hæres, per illum tex. ff. de acq. hære. Raph. Co. in l. iij. §. toties. per illum tex. ff. de dam. infect. Ro. in d. l. ſi quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acq. hære. & conſi. 36. viſa diſceptatione. Pau. Caſt. conſi. cxxiiij. in cauſa quæ vertitur in ij. dubio, lib. 1. vbi plus dicit, quòd qui impugnat contractũ factum à minore ſine conſenſu duorũ conſanguineorũ, qui ex ſtatuto requirebatur, non ſolùm debet probare illum fuiſſe minorẽ, ſed & tempore cõtractus habuiſſe conſanguineos: & Corn. conſi. ccxlj. de duobus, col. iij. verſi. & huiuſmodi ſtatuto, li. 2. & conſi. 131. in hac cõſultatione, col. ij. verſi. ſolùm autẽ vertitur, lib. 4. & d. conſi. ccxlij. col. ij. eo. lib. 4. Barb. conſi. xx. bene etenim, col. iiij. verſi. præterea eſt etiam, lib. 3. & conſi. lxj. à Ioue, col. antepen. eo. lib. 3. & conſi. 72. magnanimus, col. ij. lib. 4. & in tract. de præſt. Cardi. in j. q. j. partis, col. vij. verſic. ſtatuto cauetur, ſub. nu. 3. & in Cle. vlt. verſi. pen. in glo. in verbo, ſtatuimus, de reſcri. Alex. conſ. ccvj. ponderatis verbis teſtamẽti, col. vlt. lib. 6. Alci. in l. tranſactionem. C. tranſact.

De eadem re.

52 ¶Et proptereà etiam ſubdit ipſe Bald. in d. l. j. C. vnde vir & vxor, ad ea quæ ſuprà ex eo diximus, quòd ſi vnus ſolùm minoris conſanguineus eſt, ſatis eſt illius conſenſus, licèt ſtatutum plurium requirat. Quod & ſequuntur Paul. Caſtr. Alex. & recentiores ibi. & idem Pau. Caſt. in l. ſi cùm dotem. §. ſi patri. ff. ſolut. matri. & in l. ſi tertius. §. j. ff. de aqua plu. arc. & Felin. in c. propoſuiſti. in 3. limitatione 2. concluſionis, extrà de proba. & in c. quoties. in iij. not. de teſt. Iaſon in l. Stichum qui meus erit. col. vlti. verſic. tertiò adde. ff. de lega. j.

De eadem re.

53 ¶Et ſimile voluit idem Bal. in d. l. in coniunctione. C. de nup. quòd ſi ſtatutũ requirat conſenſum matris, & duorum propinquorum, matre mortua ſufficit conſenſus duorum propinquorũ. Debet enim intelligi ſtatutum requirens conſenſum matris, ſi mater viuat. Et ſi ſtatutum requirat conſenſum duorum conſanguineorum ex parte patris, ſi quos habeat, alioquin ex parte matris, & ſit vnus tantùm ex parte patris, & vnus etiã tantùm ex parte matris, ſufficit illorum conſenſum adhibere. Et vtrunq; ſequitur Pet. Anc. in rep. d. c. 1. in xiij. q. verſi. circa hoc in ſimili quærit, & verſi. ſeq. de conſti. Et prius etiã ſequitur Io. Bapt. in repe. l. omnes populi. char. lx. in paruis. verſi. xxviij. ff. de iuſti. & iure. Et poſterius etiam voluit Bart. conſil. x. viſo ſtatuto cõmunis, & ibi Ber. Land. in addi. & idem Bar. in d. l. Stichũ qui meus erit. col. vlt. verſi. ſecundò facit. ff. de leg. j. Quem ſequuntur Bal. ipſe Ang. Fran. Aret. Alex. Iaſ. & omnes ibi. & Pano. in d. c. quoties. in iij. not. & ibi Franc. Aret. etiam iiij. no. & Fel. in iij. not. de teſti. & Ale. conſ. cix. ſuper prima conſultatione, col. ij. lib. 7.

De eadem re.

54 ¶Priori autem, quod de matre mortua dicit Bald. ſimile eſt, quod poſt Vber. Bob. ſcribit Alberic. Roſa. in ij. parte ſtatutorum, quæſt. cxix. quid ſi ſtatuto, quòd ſtante ſtatuto, quòd filij non ludant ſine licentia patris, poterunt patre mortuo ludere, allegat l. iij. ff. loca. & cap. ſi gratioſè. de reſcript. lib. 6. & vtrobique notata.

Pupillus carens tutore & iudice an poſſit nũtiare nouum opus.

55 ¶Accedit & ſuprà dictis, quod voluit gloſ. notab. in l. de pupillo. in prin. in verbo, rata habebitur. ff. de oper. nou. nuntia. quòd pupillus carens tutore & iudice, poteſt ſolus nuntiare nouum opus, arg. l. bonorum. C. qui admit. Ex qua glo. dicit Ro. ibi ampliari d. l. bonorum. & l. ſi infanti. in fi. C. de iure delib. quibus cauetur poſſe pupillum non habentem tutorem cum iudice, ſine autoritate tutoris agnoſcere bonorum poſſeſsionem, & adire hæreditatem: vt videlicet ſi pupillus careat tutore &

.tore & etiam iudice, posśit solus sine tutore & iudice id facere:& ad hoc dicit illam glossam esse singu.& à se solo ponderatam. Verùm Bart.& omnes ibi illam glos.repræhendunt,& inter cæteros Alex.& Ias.illud etiam Rom.dictum repræhendunt.& rursum idem Alexan.in d.l.bonorum.colum.ij.in versic.iij.limit. Faciunt & ad hanc quæstionem, quæ diximus suprà,in præced.quæst. Nam si hoc casu potest mulier contrahere nõ obseruata solennitate statuti:si maritus sit absens, furiosus,& bannitus,multò magis quando non habet maritum.

Et an hæreditatem adire.

56 ¶OCTAVO QVÆRO, Si vxor sine consensu mariti fecerit contractum sibi vtilem, & commodum,an valeat huiusmodi contractus,necne? Primùm videtur non valere, per id,quod in simili voluerunt Iac.Bu.Albe.Bart.Ang.Fulg.Pau.Cast.Ias.& penè omnes in l.cùm hi.§.eam transactionem.ff.de transact.quòd si ecclesia,vel minor fecerit alienationem sibi vtilem,nõ seruata iuris solennitate,non valebit huiusmodi alienatio.Quod & voluit Bal.in c.1.extrà,eo.tit.& in l.pupillorum.in fin.prin.ff.de reb.eor.& in l.vlt.§.necessitate.col.v.versic.& ideò dicit.C.de bon.quæ lib.& consil.ccccl.xxv.quidam I.abbas,col.ij.lib.1. & Soci.id tamen dicens procedere in contractu rerum immobilium,consi.lxxx.præsens consultatio,col.ij.versi.ad hãc obiectionem,lib.4.& Alci.lib.1.de verb.signifi.char.iiij.& Fran.Rip.in l.is cui bonis.col.xj.nu.47.ff.de verb.oblig.

Quid si uxor fecerit contractũ utilem sine consensu viri. Eccles.uel minoris alienatio sibi utilis, an ualeat sine solennitate.

57 ¶Pro quibus apertè faciunt iij.aut iiij.tex.quos tamen ibi non allegant, videlicet in c.sine.xij.q.ij.& in c.tua nuper.extrà de his,quæ fiunt à præla in illis verbis vtrobique positis,nisi fortè aliquid faciat,vt meliora prospiciat,& totius cleri tractatu atque cõsensu,&c.Ex quibus verbis clarè colligitur,non satis esse alienationem esse vtilem ecclesiæ,nisi & solennitas interueniat. Et ita illum tex.in d.c.tua. ponderat Pano.ibi & Barb.in d.l.is cui bonis.col.vij.in prin.ff.de verbor.obligat.& consil.xlj.immortalem,col.ij.lib.4. Et prætereà tex.in c.1.ibi, præsertim cùm euidens,&c. de reb.eccles.non alien.vbi decernitur non valere quandam alienationem rei ecclesiæ factam sine solennitate,præsertim cùm euidens necessitas,vel vtilitas non subesset.Ex quo clarè intelligitur,etiam non valere,si adsit vtilitas,quia dictio,præsertim,est implicatiua.l.si sine.§.vlti.in tex.& glo.ff.rem rat.haber. Et ita etiam illum tex.ponderat Fran.Aret.in l.mutum.ff.de acqui.hær.Et tex.in Cle.j.eod.tit.de reb.eccle.non alie.vbi expressè dicitur, quòd ad hoc,vt res ecclesiastica posśit alienari, debet hoc necessitas,aut vtilitas ecclesiæ exposcere,& nihilominus assensus cõuentus, aut si non sit conuentus,Prælati accedere,& ibi glos.in verbo,nihilominus.

De eadem re.

58 ¶Et ita quoque huius sententiæ fuit glos.in summa,xij.q.ij.Ioan.Regius inter consi.Feder.Senen.consi.cxlij.domino Ioan.Panor.& alij in cap.2.de in integr.restit.idem Panor.in c.cùm causa.col.vlti.de re iudic.& in c.nulli.col.ij.versi.& concludo,extrà de reb.eccle.non alie. & Barb.consi.xij.difficilè,col.penult.versic.prætereà est etiam,lib.3.vbi & alios multos citat,vt ibi videbis. De quo etiam per recentiores,in c.quæ in ecclesiarum,de constit.Domi.& alios,in cap.2.de reb.eccle.non alien.lib.6.Fab.à Monte S.Sabin.in tracta.empti.& vend.in v.quæst.princ.col.pen.versic.& quod requiritur.& Felin.in c.causam,le j.col.pen.de iudic.& Philip.Deci.consi.cxlij cuius superscriptio incipit,an & quãdo,col.ij.versi.est ergo videndum,& consi.cclxxxij.viso puncto,col.iij.versi.nam secundum communem,vbi & alios adsert.

De eadem re.

59 ¶Nec dissimile est,quòd pupillus sine autoritate tutoris non potest adire hæreditatem,etiam locupletem,& sibi magno commodo futuram,vt voluerunt Cy.Bald.& Salyc.in l.quod fauore. C.de legib.Bal.in l.potuit.& ibi Ias.col.pen.& alij.C.de iure delib.Bald.Ang.Saly.& Roma.in l.mutum.ff.de acqui.hære.& Doct.in §.neque.Instit.de autor.tutor.vbi etiam est bonus tex. vti quoque est in l.obligari.§.pupillus.ff.eo.tit.Imò verò nec opulentam adire potest,vt tenuit Iason,in l.si quis mihi bona.§.si seruus.col ij.ff.de acqui.hære.& in l.more.col.iij.versic.quintò not.ff.eo.tit.& in l.pupillus,in prin.per tex.ibi,eodem quoque tit.& in d.l.potuit.Quid autem intersit inter hæreditatem locupletem,& opulentam declarant glos.Bald.Ang.Imo.Raph.Co.Paul.Cast.& alij in d.§ si seruus.& Angel.consi.cccxvij.statutum quod mulier,circa medium,vbi eam glos.dicit sing.Super quo vide,quæ dicemus infrà,num.77.nec longè abest,& seq.

Pupillus an solus posśit adire hæreditatẽ locupletẽ, aut etiam opulentam.

60 ¶Quibus etiam accedit tex.in c.monachi.xvj.q.j.vbi prohibetur,ne monachus sit forensis cuiuspiã negotij susceptor,vel executor,nisi id monasterij exposcat vtilitas, Abbate sibi nihilominùs imperante. Ex quibus verbis satis constat,non satis esse illic versari vtilitatẽ monasterij,nisi Abbas consentiat: Ideò & ex eo not.glo.ibi,in verbo,vtilitas, quòd licèt aliquid sit bonum & vtile, non est tamen agendum,nisi ex modo,quo fieri debet,& adsert concord. quæ illic omnibus sunt obuiæ.Et in glo.seq.dicit,quòd si monachus iniussu Prælati egerit pro ecclesia,& obtinuerit,non valet quod actũ est:quã gl.pro notabili citat,& sequitur Fran.Are.in c.causam quæ,col.iij.de iud.

De iisdem rebus. Bonum & utile fieri non debet,nisi eo modo quo debet.

61 ¶Quin in statuto,quòd mulier non posśit agere,petere,requirere etiam, nisi de consilio duorum propinquorum,dicit Bald.consil cccxvij.primum dubium est, in fin.lib.2. quòd mulier si egerit sine consilio propinquorum,& obtinuit,non valet quod gestum est,quia videtur deficere forma, quæ dat esse rei:& quia inhabilis & nullus æquiparautur.l.j.§.pen.ff.quod cuiusque vniuer. Et ad hoc quoque dicit facere text. in l.cùm hi.§.si Prætor.ff.de transact. cum sim. Id tamen non omnino asserit Bald.sed veluti in medio relinquit.

De iisdem rebus.

62 ¶Nec id quidem abs re:nam contrarium videtur ex text.in d.l.cùm hi.§.eam transactionem.ff.de transac:vbi licèt non posśit alimentarius transigere super alimentis sine autoritate Prætoris:valet tamẽ transactio,ex qua facta est eius cõditio melior sine autoritate ipsius Prætoris.Ex quo no.gl.

De iisdem rebus. Contra superiora.

ibi,quòd si ecclesia,vel minor alienat in causam nõ cõcessam,tenet alienatio,si id fecerit vtiliter, & ex re sua.Quam glo.licèt plerique omnes ibi repræhendant,vt suprà diximus,non tamen sola fuit in ea opinione. Quandoqnidem idem voluit Iaco.Aret.in l.magis puto §.si æs.ff.de reb.eor. Dy.in d.l.si fundus sit sterilis.pront eum refert & sequitur.Bal.ibi,eod.tit.Idem Bald.in d.§.eam transactionem.in vtraque lect.& in l.contra iuris.in prin.per illum tex.ff.de pactis,& in l.ita con stante.ff.de iure doti.& in l.quæcunque.post prin.C.de bonis,quæ libe.Albe.in auth.hoc ius,col. vlti.C.de sacrosf.eccle.Io.Fab.in §.& ne huius.Instit.de eo cui liber.caus.Cardi.Flor. in Clem.j.in princ.de reb.eccle.non alien.Cepol.in l.vlt.col.xiij.versi.extrà glos.quæro.C.de vsucap.pro empt. & consi.causarum ciuilium 14.casus talis est,quidam dominus,col.ij.versi.secundò etiam probatur.Barb.sibi contrarius(vt aliàs sæpe) in rubr.de reb.ecclesf.non alien.col.iiij.versi.tertiò limita.& consi.xxxv.sapienter,col.pen.versi.modò in proposito,lib.2.& consi.v.bene etenim,col.v.versic. secundò facit,quia in ista,lib.3.& consi.xxxix.cui simile est initium,col.viij.vers.prætereà tollitur, eod.lib.3.& con.lxj.à Ioue principium,col.iij.eod.quoque lib.3.& consi.lxxxvj. illud referam,col. iiij.versi.prætereà facit,eo.lib.3.& consi.xcj.cuius idem est caput,col.iiij.versi.circa tertiam dubitationem,eod.lib.3.Iason sibi contrarius,consil.ccxix.egregius vir,col.iij.versic.nec obst.illud,lib.2. vbi dicit illam glos.not.Philip.Dec.sibi quoque contrarius,in d.c.quæ in ecclesiarum,col.iij.vers. addatis tamen,extrà de constit.& consi.cxxiiij.placet mihi,col.ij.versicu.quartò etiam dici potest. Maria.Socin.iunior,consi.xxviij.quia difficultas,col.pen.versi.secundò facit,sub nu.10.lib.2.

63 *De eadem re.*

¶Et optimè probatur hæc sententia per text.in d.§.eam transactionem, cui soli omnium Ang.& Pau.Cast.nixi sunt respõdere,sed Augel.adeò malè,vt & Fulg.qui est eiusdem factionis,dixerit, quòd loquitur inter dentes.Paul.autem nihil aliud pro respõsione tradidit,quàm quòd illud ideò obtinet in eo casu,quia text.ibi vlteriùs procedit,hoc exprimendo. Quæ quidem responsio,satis leuis est,quia is text.non vlteriùs procedit per viam extensionis,sed vt videre licet, per viam declarationis,à cessante ratione. Propterea Iason,qui etiam illorum partes sequutus est,reliquit cogitandum de solutione,quam ipse reperire nõ potuit,nec etiam commodè reperire possem, quia text.est apertus,nisi dicas eum procedere in forma,siue solennitate,priuato tantùm fauore introducta:secus si publica,vt in alienationibus rerum ecclesiæ,& minorum,quæ sententia fuit Alciat. lib.1.de verb.signifi.& ante eum Ioan.Fab.in d.§.& ne huius.Instit.de eo cui liber.cau.

64 *De iisdem rebus.* *Solennitas facit præsumi actum vtilem contrahenti.*

¶Et quòd id procedat etiam generaliter,comprobatur nõ leui ratione, quam adducit Decius,vbi suprà,quia solennitas requisita in alienationibus rerum ecclesiæ,& minoris,eorum fauore requiritur:& vbi adhibetur,præsumitur,quòd sit in vtilitatem eorum,vt no.dicit Bald.in c.1.col.ij.versi. quæritur Iacobus,tit.qui feud.dar.pos.& in c.sicut.in fin.de re iudic.& Alexand.consi.lxxix.circa primum,de quo quæritur,col.v.versic.fortificatur,quia ibi interuenit,lib.1.& ipse Deci.consil.532. pro vera resolutione,col.ij.versicu.& in dubio.Si ergo constat de vtilitate ecclesiæ,sumus in casu claro,nec est opus coniecturis.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verbo.oblig. Et ideò in foro conscientiæ,vbi veritas attenditur,valet contractus,licèt solennitas non interuenerit,vt not.Panot.in c.1. in glo.vlt.extrà de in integr.restit.cum concordan.à me adductis suprà eo.§.in glos.iiij.in verbo, *ne peut*,num.21.incip.contrà videtur,& multis seq.

65 *Minor potest contrahere ad suum commodum.*

¶Et quicquid sit in ecclesia,certè in minore perspicuũ est,quòd potest contrahere ad suum commodum & vtilitatem,per tex.in l.neque.C.de contra.& commit.stip.& voluit Bal.allegans not. in d.§.eam transactionem.consf.lxxij.super quo petitur,lib.4.& Rom.consi.infrà allegandis,num. 76.nam & huc spectat Panor.consi.xxij.quanquàm,col.ij.versic.non ob vltimum,lib.1.& Alex. consi.lix.viso processu,col.ij.versi.secundò potest responderi,lib.2.& Barb.omnibus fermè locis, etiam infrà seq.numero citandis.quòd procedit non solùm in adulto,sed & in pupillo,per tex.in d.l.contra iuris.in prin.ff.de pact.& in l.j.C.de auro.præstan.& in §.j.Instit.de autor.tuto.

Quid de pupillo.

66 *Pupillus obligare se potest ad suum commodum.*

¶Et id quidem vsqueadeò,vt pupillus etiam se obligare possit, si ipsi commodum sit,& vtile,per tex.in l.si pupilli.in prine.ff.de nego.gest.& in l.pupillus.§.j.ff.de autor.tuto.& in l.j.ff.de vsucap. pro empt.vt iam mirari desinamus glos.in l.ij.ff.de accu.hoc postremum voluisse,quam Ange.& Imo.ibi annotant,& omnes vbique allegant,extollunt,commendant,imò & plerique singularem faciunt,præsertim Barb.in l.ij.col.xij.ff.de verb.oblig.& in Procem.Cle.col.iij.in ij.lectu.& consil. xxxiiij.præclarè optimus,col.xiij.versi.nec obstat,cùm dicitur,lib.2.& dicto consil.xxxv.col.pen. eod.lib.2.& consi.v.bene etenim cuncta geruntur.col.v.lib.3. & consil.xxxix.col.viij.eo.lib.3.& d. consi.lxxxvj.col.iiij.eo.lib.3.& d.consi.xcj.col.iiij.eod.quoque lib.3.& consi.xlj.immortalem,col.ij. lib.4.Quin in multis locis non solùm sing.dicit,sed valde singu. Qua in re subit recordatio Catonis Sacci,viri inter Iuris interpretes celeberrimi, qui in Præfatione cuiusdam sui opusculi scribit eum,qui dicit glos.aliquam aut text.singu.exuperare debere memoriam Mithridatis,aut Themistoclis,sicuti etiam refert Ias.in §.actionum.col.xj.Instit.de actio.

67 *Et quibus est interdicta bonorũ admini.*

¶Sed vt reuertamur ad institutum,id quidem generale est & perpetuum in omnibus,quibus interdicta est bonorum suorum administratio,vt posſint liberè, & sine solennitate suam conditionem meliorem efficere per tex.in l.is cui bonis.& ibi latè Rom.Barb.& Ias.ff.de verbo.oblig.& in l.cui bonis.ff.de nouatio.& quod voluit Bald.in repe.l.j.col.ix.in xij.q.C.de sacros.ecclesf.

68 *Minor potest*

¶Et quoniam etiã in iudiciis cõtrahimus,l.iij.§.idem scribit.ff.de pecul.propterea similiter quamuis aliàs illegitimum, irritumq; sit iudicium à minore assumptum sine tutoris aut curatoris autoritate:

ritate:tamen si cesserit ad cōmodum ipsius minoris,valet per text.in l.non eo minùs,& ibi omnes Docto.C.de procu.Collec.& Aegid.Bellame.in c.accedēs,de procur.& Archid.in c.si annum. de iudic.lib.6.Nec id solùm in minore adulto,sed etiam pupillo,vt voluit glo.in l.neque tutores.C. eo.tit.quam ponderant Bal.qui eam dicit notandā,Salyc.& nouissimè Ias.in d.l.non eò minùs.& Angel.Aret.in l.furioso.ff.de re iudic.& in §.neque.col.pen.Instit.de autor.tutor. In quibus locis etiam dicit ipse Ang.quòd habet locū in infante,quicquid dixerit Raphaël in d.l.furioso. De quo tamen dubito propter ea quæ dicam infrà,nu.83.eiusdē notæ.Nec solùm quoq; procedit,quando minor ipse litigauit per procuratorem,quem cōstituit sine tutoris aut curatoris autoritate,in quo casu loquitur d.l.non eo minus.sed etiam si ipsemet sine tutoris aut curatoris autoritate litigauit, vt voluit glo.in l.1.C.qui legi.person.quam ponderat,& sequitur Panor.in c.causam quæ vertitur. ad fin.extrà de iudic.vt & Alexād.consi.59.viso processu,colum.2.versic.secundò potest responderi,libro 2.

obtinere sententiam sine auto. tutoris. Et pupillus.

Et infans.

69 ¶Quibus germanum est, quòd licèt tutor , antequam satisdederit rem pupilli saluam fore , non possit administrare,nec gerere tutelam,neque in iudicio, neque extra iudicium.l.neque.ff.de reb. eor.& in l.in dubium.& l.vlti.C.de tutor.vel curator.qui nond.satisd.tamen si iudicio expertus, sententiā pro pupillo reportarit,valet quod ab eo gestum est,vt voluit glossa in l.tutor.in verbo, non potuit,& in glossa sequente.C.in qui.cau.in integ.restit.non est necess.quam sequuntur, & commendant Bar.Bald.& alij ibi.& Panor.in d.c.causam.col.penult.versi.vltimò quæro,extrà de iudi.vbi illam glo.dicit not.

Tutor qui nōdum satisdedit,potest obtinere sententiam pro minore.

70 ¶Et simile est,quòd licèt conuentus,vel collegium ecclesiasticū (nam & ecclesia & minor à pari iudicātur.c.1.de in inte.restit.) non possit etiā litigare sine autoritate Prælati,per textū expressum in d.c.causam,de iudic.si tamen cōmodum,& vtilitaté ex lite reportet,quia sententia pro eo lata est,valet,vt per d.l.non eo minùs,voluerunt post antiquiores Ioan.And.Collec.Imo.Card.Flor. Pan.qui hoc multis iuribus & rationibus cōprobat.Feli.& nouissimè Philip.Deci.in d.c. causam. de iudic. Lap.& Domi.in c.1.post principium,de pact.lib.6.Imol.in l.quæsitum , in gloss.1.ff.de re iudi.& Iason in d.l.non eo minùs,quicquid dixerint Ant.Fran.Aret.& Barb.in d.c.causam quorum rationes abundè refellunt Panor.& Dec.ad quos studiosos relego.

Eccles.si litigauerit & obtinuerit , sine autor, prælati, valet sententia.

71 ¶Sed & finitimum est,quòd licèt causa fiscalis debeat agitari præsente aduocato fisci , aliàs sententia lata,videlicet absente aduocato fisci,nulla est per textum in l.non intelligitur.§.diuus.& l.si fiscus.ff.de iure fisci:tamen si res bene successerit,& ad vtilitatem fisci,quia sententia fuit lata pro eo,valet,non obstante absentia aduocati:vt voluit glos.in d.§.diuus.ar.d.l.non eo minùs.& Ioan. And.in c.1.& ibi Panor.col.3.extrà vt lit.non contest.

Sententia lata pro fisco, absente aduocato fisci, valet.

72 ¶Quibus & hoc accedit,quod latè consuluit Barb.d.consi.86.illud referam.col.4.versic.præterea faciat,libr.3.quòd licèt filius non possit agere in iudicio sine consensu patris.per not.plenè , in l. vlt.§.necessitate.C.de bo.quæ liber.si tamen egit,& quidem vtiliter,valet per multa similia, quæ illic adducit.Et idem quoque respondet Alexand. consi.59.viso processu,colum.2.versi.secundò potest responderi , lib.2.

Filius si agit utiliter sine autori. patris,valet.

73 ¶Confirmantur suprà dicta per text.not.in l.vlt.ff.de iure dotium.vbi licèt aliàs non possit vxor etiam consentiente marito dotem alienare,nec contrà maritus cōsentiente vxore:potest tamen, vbi res cedit ad vtilitatem mulieris:& illum text.generaliter intelligunt gloss.& Bart.ibi. Et eum quidem reputat sing.Bal.in l.si æstimatis.ff.solut.matri. Et idem quoque voluit Bal.Nouellus, in Tractatu dotium,in 7.parte princi.priuile.1.in 2.& 3.fallent.retentionis lib.1.ff.solu.matri.Maria. Socin.iunior consi.28.quia difficultas,col.pen.versi.& hoc fundamentū.sub num.9.lib.2.vbi & ad hoc allegat l.ita constante.ff.de iure dot.& l.mutus.§.manente.eod.tit.& l.quamuis.ff.solu.matri.

Dos utiliter alienari potest.

74 ¶Huc etiam vergit,quod pulchrè voluit glossa,in d.l.quæcunque.in prin.in parua glossa,in verbo interdicto.C.de bon.quæ liber.quòd licèt pater non possit alienare aduentitia delata filio , vt ibi cauetur:potest tamen pro filij vtilitate. Sequitur Bald.ibi , qui illam dicit mirabilem,& perpetuò menti tenendam.& Franc.Aretin.in l.mutum.ad fi.ff.de acquir.hæred.vbi illam dicit notabilem. & Barb.in l.is cui bonis.col.6.ff.de verb.oblig.vbi & illam dicit sing.& ibi etiam Ias.col.2.qui dicit notabilem,& bene notandam:& idem Barb.in dicto procœmio Clem.vbi dicit solennem, & d. consi.35.col.pen.lib.2.vbi illam quoque dicit singu.& d.consi.5.col.6.libr.3.& dicto consi.39.col.8. eod.lib.3.quibus locis illam dicit valde notabilem.& d.consi.86.col.4.eod.lib.3.& Ias.in l. Barbarius,col.4.versi.limita tamen conclusionem.ff.de offi.Præto.in d.l.non eò minùs. vbi illam dicit not.& in d.l.contra.ff.de pact.vbi & illam dicit not.& in l.is cui bonis.col.1.ff.de verb.oblig. vbi etiam id dicit not.& d.consi.229.col.3.lib.2.vbi id item dicit not.

Pater potest bona aduentitia filij pro eius utilitate alienare.

75 ¶His quoque adstipulatur,quod pulchrè consuluit Pau.Ca.consi.119.videtur dicendū, in secūdo dubio,lib.2.Quòd si statutum disponat,ne possit mulier alienare sine consensu duorum proximorum:& ideò nō possit etiam in iudicio rem deducere,per tex.in l.ait Prætor.§. quid sit autem. ff.de iure delib.vbi absurdum est ei,cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere.& plenè diximus suprà glossa 5.in verbo,*contracter*,in 21.q. Tamen si egerit vxor sine huiusmodi solennitate statuti,& sententiam ad suum cōmodum reportauerit,valet sententia per text.in d.l.non eò minus. Qui quidem casus ad nostrum proximè accedit,vt & proximis seq.versi.

Mulier statuto prohibita agere,si agit & obtineat , valet sententia.

76 ¶Nam & huc spectat,quod voluit Bald.in d.l.neque.per illum text.C.de contrah.& cōmit.stipul.

Idē si prohi-

bita sit cõtrahere, & contrahat ad suam utilitatem.

quòd statutum, ne possit minor, aut mulier contrahere sine consensu duorum proximorũ, intelligitur de cõtractibus damnosis, non de vtilibus, & fauorabilibus: quod dicit esse menti tenẽdum. & idem etiam voluit idem Bal. in l. 1. in princ. ff. de cont. iudi. tut. & Ang. qui & loquitur in statuto requirente consensum Mundualdi, in d. l. 2. & ibi post eum Imo. ff. de accept. quod dicit ipse Ang. etiam esse menti tenendũ, & se ita consuluisse Florentiæ. & Pau. Cast. consi. 160. ad primum quæsitum, col. 1. versi. nec etiam in casu nostro, lib. 1. & Roma. consi. 316. circa propositã cõsultationem. & iterum consi. 453. visa principali constitutione. & in l. si quis mihi bona. §. vlt. & ibi Alexan. ff. de acquir. hæred. Idem Rom. in l. mutum. & ibi etiam Alex. col. vlt. ff. eod. & idem Alex. in addi. Bart. in l. cùm lex. in fi. ff. de fideiuss. Cepolla d. consi. causarum ciuilium 14. casus talis est, quædam domina, col. 2. versic. tamen hoc non obstante. & in d. l. vlti. vbi suprà. C. de vsucap. pro empt. Barba. in omnibus fermè locis suprà allegatis. & prætereà in l. 1. colum. 9. ff. de verb. oblig. & in c. edoceri, extrà de rescrip. & consi. 58. sapienter, in fin. lib. 2. & Corne. consi. 254. videtur in hac consultatione, colum. 2. versicu. tertiò respondetur, lib. 1. Soci. consi. 160. in præsenti consultatione, col. antep. versic. item & tertiò respondetur, lib. 2. & consi. 80. præsens consultatio, colum. 2. versic. sed ad ista respondet, lib. 4. Felin. in c. dilectus. le a. col. vlt. versic. similiter, extrà de rescrip & in d. ca. causam. le 1. col. 3. de iudi. & in c. tuis quæstionibus. col. 1. de testi. Ias. in d. l. Barbarius. col. 4. de offic. Prætor. & in dicta l. is cui bonis, col. 1. & ibi Franc. Ripa. col. 11. nu. 45. de verbo. obliga. vbi Ias. ipse reputat not. & idem Ias. in d. l. si vnus ex argentariis. §. pactus ne peteret. col. 9. versicu. 5. dictum statutum intelligitur. ff. de pact. & in d. l. contra iuris. ff. eod. titu. & in d. l. non eò minùs. C. de procur. & in l. more. col. 6. versi. tenendo istam partem. ff. de acquir. hæred. & in l. qui iurasse col. 1. ff. de iureiur. & d. consi. 229. col. 3. lib. 2. & in §. omnium. colum. 8. versi. aduerte tamen, Insti. de actio. vbi id dicit not. Philip. Deci. consi. 331. pro resolutione, colum. 3. versicu. secundò principaliter. & Franc. Ripa. in l. furioso, post prin. ff. de re iudi.

77 *Pupillus an possit adire hære. opulentam.*

¶Nec longè abest, quod contra id, quod suprà diximus. num. 59. incipiente, nec dissimile est, non posse pupillum solum, & sine tutore adire opulentã hæreditatem, tenuerunt, videlicet quòd adire possit. Dy. in c. quod ad gratiam, de reg. iur. lib. 6. Ang. Pau. Castr. & Alex. in d. l. si quis mihi bona. §. si seruus. ff. de acqui. hære. Raph. Co. in l. pupillus si fari. in princi. ff. eod. tit. & in l. more. per glo. ibi, eo quoque tit. Paul. Casten. in d. l. potuit. C. de iure delib. vbi & Iason, qui aliam partem tenet, hanc tamen fatetur procedere in pupillo proximo pubertati, & qui intelligit quod ipse facit, arg. d. l. pupillus si fari. vbi & hoc expressè tenuit Barto. & idem Paul. in l. mutum. post medium, ff. de acqui. hære. Cepol. consi. causarum ciuilium 14. col. 2. versic. tertiò hoc idem. Sed tu hîc vide Soci. consi. 8. post redditum. col. 2. versicu. secundò principaliter, lib. 4. vbi similiter dicit interesse, inter hæreditatem locupletem, & opulentam, quæ sine vexatione adfert opes: vt illam non possit pupillus sine tutore adire, hanc possit. Vide item Philip. Decium, qui alios citat, dicto consi. 331. vbi suprà. Illud autem certum est pupillum acquirere posse sine tutoris autoritate. §. 1. Instit. de auto. & §. pupillus, Instit de inutil. stipul.

78 *Mulier prohibita contrahere, an possit adire hæred. opulentam.*

¶Cui adfine est, quod consuluit ipse Ange. consil. 317. statutum quòd mulier, quod est vltimum veterum consilium, quòd stante dicto statuto, quòd mulier non possit cõtrahere, vel se obligare sine consensu propinquorũ: poterit tamen non obseruata tali solẽnitate, adire hæreditatem opulentam, nullis debitis obnoxiam. & ita dicit se scripsisse in l. more. ff. de acq. hæred. vbi tamen nihil dicit, sed hoc vtique tradit in d. l. mutum. eod. tit. vbi illum sequũtur Imo. Raph. Co. & Pau. Cast. qui ita se dicit consuluisse Florentiæ, Ro. Alex. & Franc. Aret. qui tamen dubitant: & Raph. Co. in d. l. more. & ita certè cousuluit ipse Paul. Ca. consi. 91. in causa appellationis, col. 3. versicu. secundò dicitur non fuisse facta, libr. 1. Et idem quoque tenuit Barba. in multis, ex locis suprà allegatis: & Iason in d. l. is cui bonis. & in d. l. contra iuris. ff. de pact. & in d. §. omniũ. Instit. de actio. & d. consi. 229. col. 3. lib. 2. & quæ diximus suprà nu. 67. incip. sed vt reuertamur.

79 *Quid de filio familias.*

¶Et idem quoque de filiofam. prohibito contrahere, vel se obligare, sine consensu patris, vt possit tamen adire hæreditatem opulentam sine patre, respondit ex facto Rapha. Fulgo. consil. 75. cuius capur est, ex facto proponitur, col. vlt. & Alex. (qui Fulg. non meminit) consi 234. hoc initio pnto circa dubium, col. vlt. libr. 6. per ea quæ suprà diximus ex aliis. Nec obstat (vt subdit post Ang. d. consi. 317.) quòd filiusfamilias possit de facto vexari: id enim non est considerabile, per id quod in simili dicitur in l. eo tempore. in principio. ff. de peculio.

80 *Procurator Cæsaris potest eo inconsulto facere cõtractũ ei utilem.*

¶Adde & quod voluit glo. not. in l. nulli. C. de transact. quòd licèt procurator Cæsaris non possit vendere, vel transigere incõsulto Principe, per text. ibi, & in l. 1. §. si rem. ff. de offic. procur Cæsar. potest tamen, si ex hoc efficiat conditionem Cæsaris meliorẽ. Quam glossam sequuntur, & commendãt omnes Doct. ibi, illamq; trahunt ad administratores rerum alienarũ, videlicet Prælatum, tutorem, curatorẽ, & cæteros, vt videlicet sine consensu alterius, aut alia solennitate id facere possint: sicuti etiam illam ad hoc põderat Pet. Anch. & Pan. qui illam dicit not. & Barb. in c. cõtingit. extrà de transact. & idem Panor. consi. 62. illud de iure quęritur, versicu. item procurator, lib. 1.

81 *Et procurator sine speciali mãdato.*

¶Nec in procuratore tãtùm Cæsaris, & aliis administratoribus locum obtinet, sed in alio quocunque, qui licet transigere sine speciali mandato non possit, per textũ in l. transactionis. C. de transact. tamen si trãsactio facta à procuratore speciale mandatũ non habente, sit vtilis domino, valet, vt voluit Pet. Anch. in c. qui ad agendum. de procur. libr. 6. quem sequitur Franc. Curt. in addit. ad

Alexan

Alexandrum,in d.l.transactionis.in princ.magnæ addi.

82 ¶Quibus non absimile est,quod scribit Antonius in c.cùm olim.le 2.col.antepe.versi.idem dicit de priuilegiis,quòd licet non possit monachus cõtrahere sine licentia(vt nostri loquuntur) Abbatis,si tamen id fecerit,& quidem vtiliter,valet, licèt non interuenerit licentia Abbatis. Et idem in rectore ecclesiæ voluit Io.An.Lap.& Dominic.in ca.1.de pact.libr.6.vt videlicet quamuis non possit trãsigere,aut pacisci de rebus ecclesiæ sine autoritate ordinarij.c.statuimus. extrà de trãsact. si tamen id fecerit ad cõmodum ecclesiæ, valet,per textum,in d.ca.& in d.l.non eo minùs.C.de procu. Et vtruoque sequitur Feli.in d.c.causam quæ,le 1.col.3.extr.de iudi.vbi & alia multa similia adfert,quæ videre poteris.

Et monac. sine licentia Abbatis.
Et rect. ecclesiæ,sine autor. ordinarij.

83 ¶Eiusdem notæ est,quod sing.Barb.voluit in l.1.col.6.ff.de verb.oblig.quòd licèt ebrius contrahere non possit per text.in c.vnusquisque.& ibi glo.22.q.4.si tamẽ reperitur cõtractus ipsi vtilis, & cõmodus,tenet.per d.glo.ff.de accept.& alia quædam similia.Sed non ego cõfestim huic sententiæ subscriberẽ.Nam cùm ebrius nullius omniuo mẽtis sit,vt à furioso nihil differat.c.venter. 35.di.videtur nec sibi posse acquirere,at.eorum quæ de furioso & infante, qui nullũ adhuc intellectũ capit,scribuntur in l.1.§.2.ff.de acqui.poss.& in d.l.1.de verbo.obli.& in §.furiosus, Instit.de inuti.stipu.cum si.nisi diceres Barb.intelligere de eo,qui non adeò ebrius est,vt non omnino non intelligat quid agit,sed est veluti medius inter ebriũ & non ebrium:sed hoc casu mero iure valeret contractus ab eo factus,etiam in sui præiudicium,per no.in l.dolum.C.de dol.Ideo cogita.

Ebrius an possit contrahere ad suam utilitatem.

84 ¶His concinit,quod scribitur in l.is qui bonis.ff.de verb.obliga.quòd prodigus tametsi alienare, aut obligari non potest,potest tamen sibi stipulando acquirere.Imò verò sentiunt Doctores ibi in sumario, posse etiam obligari ad suum commodum, dum dicunt prodigum posse conditionem suam facere meliorem. & præterea Paul.Castr.dicit prodigum fingi carere iudicio,tunc tantùm quando dissipat.& ita voluit expressim Franc.Ripa.ibi col.11.numer.46.quamuis text.eo in loco simpliciter & indistinctè dicat promittendo non obligari, ideoque nec fideiussorem pro eo interuenire posse,sicut nec pro furioso. Mox autẽ subdit ipse Ripa.an ex contractu obligatorio facto à prodigo ad suum commodum , sequatur alienatio bonorum ipsius. Tu ibi eum vide,& quæ diximus suprà nu.67.incip.sed vt reuertamur.

Prodigus ad suum commodũ contrahit.

85 ¶Sed quid in huiusmodi similibus tantùm laboramus? Quando Baldus noster,qui omnium copiam longè superauit,in casu nostri huius statuti, prohibentis scilicet mulierem contrahere sine autoritate vel consensu mariti,non obscurè sentiat,posse tamen eam sine ea solẽnitate cõtrahere ad suum ipsius cõmodum , & vtilitatem. Ita enim,si solerter inspicias,voluit consi.488. sequens quæstio,post prin.lib.1.motus ea ratione,quam secundo loco adscribemus versicu.sequenti.

Quæstionis prin. decisio.

86 ¶Nam horum omnium duæ sunt potissimæ rationes.Prior,quia inducta ad vnum effectum non debent eius oppositũ operari.l.3.§.si emancipatus.ff.de bono.poss.contra tabu.& l.3. ff.de adi.leg. & l.legata inutiliter.ff.de leg.1.& l.si à milite.§.1.ff.de test.mili.& l.si Rufinus.C.eod. & l.3.§.Diui Seuerus.ff.de Carbo.edicto.vbi est optimus text.in illis verbis , non debet aduersus pupillos obseruari,quod pro illis excogitatum est. Secunda , quæ ad primam proximè accedit. Nam solennitates introductæ in fauorem mulierum,minorum,ecclesiarum,& aliorum , de quibus suprà loquuti sumus,non debent illis damnum adferre.l.quod fauore.C.de legib.& l.nulla.ff.eod.& optimus text.in l.plures apochis.in fi.C.de fide instru.

Rationes præcedentium.

87 ¶Propereaque sunt,qui id generale & perpetuum dicũt,vt cùm actus quispiam prohibetur fieri sine solennitate,vel alias fauore cuiuspiam si is actus fiat:& intersit potius eius,ob cuius fauorem prohibetur,vt fiat,valebit. Ea enim est sententia Imolæ in l.cùm lex.ad finem.ff.de fideiusso.declarando tex.& glo.in Cle.1.de iure patro.quem sequitur Maria.Soci.iunior d.consil.28.quia difficultas,col.vlti.nu.11.libr.2.& ante hos Io.Fab in d.§.& ne eius.Instit.de eo cui libet.cau.vbi dicit, aliud esse,si id introductum esset in fauorem publicum.

88 ¶At hæc omnia intellige procedere,vbi is eum quo actus fit,aut consentit,aut simpliciter patitur fieri:vt quia contrahit cum muliere,qui est casus noster: aut quia litigat , nec tamen quicquam obiicit,quo etiam casu non valet iudicium,vt dicemus infrà eod.tit.§.seq.in glossa prima.Quòd si pars aduersa opponat,non posse mulierem litigare sine consensu viri,certe huiusmodi oppositio facit, vt non prosit mulieri sententia lata,ea oppositione neglecta,quin ab ea appellari possit,per id quod pulchrè voluit Bald.in ca.1.col.3.versic.capio primam gloss.extrà de præscri.vbi ita intelligit dictam l.non eò minus,suprà citatam. Sequitur & commendat Io.Lup.nuncupatim loquens in casu statuti prohibentis vxorem interesse iudicio sine consensu mariti,in repet.rub.de donat.inter vir.& vxo.§.68.col.1.versi.ex istis infertur.

Declaratio præcedentiũ.

89 ¶Intellige secundò procedere,cùm euidẽter constat,huiusmodi contractũ factum sine solennitate huius statuti esse illi cõmodum & vtilem.Nam in dubio,deficiente solẽnitate,præsumeretur non vtiliter factus,vt nũcupatim voluit Bal.in l.quæcunq;.versi.scias tamen.C.de bo.quæ libe.& Phil. Dec.consi.532.pro vera resolutione, col.2.versi.& in dubio,& non obscurè sentiũt ij omnes,quos suprà citauimus.Sicuti è cõtrario,cum solennitas legitima interuenit,præsumitur cõtractus factus ad vtilitatẽ minoris,ecclesiæ,& similium,in quorum contractibus debet quædã solennitas interuenire, vt satis diximus & probauimus suprà nu.64.incip.& quòd id procedat. Ex quibus planè constat,ad quos pertinet onus probandi,contractum,qui petitur rescindi,fuisse commodum, vel

An in dubio præsumatur utiliter an inutiliter factum.

incom

incommodum contrahenti. Nam si interueniat solennitas, præsumitur vtilitas: ideò minor, & ecclesia debent probare contrarium. At si non interuenerit solennitas, ij qui cum illis cōtraxerunt, debent, è diuerso probare vtilitatem.

90 *An mulier, quæ emit possit dare facultatē redimendi sine autoritate mariti.*

¶NONO QVAERO, sequendo casum proximæ quæstionis, Mulier quæ vtiliter sibi contraxit, emendo fundum quempiam sine consensu mariti, an in cōtractu ipso, aut etiam pòst, possit dare facultatem venditori redimendi eum fundum, restituendo pretium venditionis intra quodpiam tempus, vel etiam simpliciter. Et nos quidem hanc quæstionem in postrema editione huius operis tractaueramus: sed multò latiùs eandem posteà tractauimus in nostro tractatu Retractuū, titu. 2. in fi. in princip. finis eiusdem, & multis seq. versicu. vsque ad numerum 16. inclusiuè. Ex quibus poteris intelligere, licere vxori in ipso contractu, non posteà ex interuallo, eam facultatem concedere sine cōsensu mariti. Sed & duobus numeris sequen. videbis, an possit posteà ex interuallo prorogare tempus datum in ipso contractu. Ideò ea hîc repetenda non ducimus.

91 *Vxor post mortem uiri potest ratificare contractum à se factum sine consensu illius.*

¶DECIMO QVAERO (& hæc quæstio multum conuenit cum octaua) Vxor viuente marito contraxit sine illius cōsensu & autoritate: mortuo marito ipsa tum sui iuris effecta, & propterea non ligata huic nostræ cōsuetudini, vt latè dixi suprà in 7. q. vult illū contractū omnino seruare: at is, qui eum ea contraxit, non vult seruare, dicitq; nullum fuisse ex defectu consensus, qui in eo adhiberi debuit. Quid iuris? Et sanè nemini dubiū est, quod licet à principio cōtractus non tenuit: tamen vxor cùm sui iuris effecta est, nec ampliùs requiritur viri autoritas, potest ad suum præiudicium habere ratū, id est, ad hoc vt is qui cum ea priùs cōtraxit, illam post ratificationem cogat obseruare, per not. in tit. C. si maior factus. per totum, & in l. si pupillus. in prin. ff. de noua. cum si.

Sed an poterit cogere aduersarium, ut eum obseruet.

Sed hîc aliud quærimus, An videlicet possit ea cogere eum, qui cum ea contraxit, obseruare contractū. Et videtur quòd sic, per id quod in simili dicitur in l. cùm interdictæ. C. arbi. tut. vbi minor potest approbare contractum venditionis aliàs nullum, & factum sine solennitate requisita: & ita cogere emptorem, vt pretium restituat. Et propterea ex ea not. Bald. quòd contractum nullum ob fauorem alicuius, potest ille approbare: & allegat opti. text. pro cōcord. in l. Iulianus. §. si quis colludente. & §. seq. ff. de actio. empt. vbi & illud idem de minore & pupillo dicitur. Et illud præterea, quòd si quis à meo procuratore colludēte emerit, licèt stare non teneatur huic vēditioni: si tamē velim, possum cogere emptorem, vt stet. Et illum tex. dicit sing. Bal. in l. dolum. in fin. C. de peri. & commo. rei vend. & no. Pe. Anch. in c. quàm sit. col. 1. de elec. li. 6. Et ita quod de minore diximus, expressè voluerunt Fulg. & Alex. in l. cùm hi. §. eam transactionem. ff. de transact. Alexan. in addi. Bar. in l. cùm lex. in vlti. addi. ff. de fideiusso. & Mathesi. in notab. 156. nota quòd si minor: vbi tamen iura superiora non allegat, sed alia quædam, in ar. & Soc. consi. 80. præsens consultatio. lib. 4.

92 *Episcopus potest stare contractui facto ab ecclesia sine autoritate illius.*

¶Et idem quoq; in ecclesia, vt videlicet si alienauerit sine consensu Episcopi, possit tamen Episcopus, si velit postea, cogere eum, qui cum ecclesia contraxit, vt obseruet contractū adhibendo legitimas solennitates, per tex. no. in l. si qua de rebus. 12. q. 2. quem ita intelligit glos. post. Hugo. in c. 1. in verbo, sede vacāte. paulo ante fi. extrà, ne sede vacan. & ibi sequuntur Host. Ant. & Panor. ante fi. qui dicit illum tex. esse ad id menti tenendum, & illam glo. esse no. Atque etiam Inno. Hostien. Ioan. And. Cardi. Flor. Pan. qui & id dicit notandum, & cōmuniter omnes in c. 1. de his quæ fiunt à Præla. sine consensu cap. Anto. in c. si quis presbyterorum, col. 1. in fi. de rebus eccles. non alien. & consi. 22. visis punctis. col. 1. ad fi. Raphael Fulgo. & Ias. in d. §. eam transactionem. Mathes. in d. not. 156. Alex. in d. l. cùm lex. vbi suprà. ff. de fideiusso. Guid. Pap. deci. Delphi. 159. duodecima conclusio, post princ. Phili. Dec. in c. quæ in ecclesiarum, col. 3. vers. addatis tamen, quòd si alienatio, de constit. & Carol. Ruin. consi. 11. viso compromisso, col. 3. nu. 6. lib. 4.

93 *Contract. dolo initus ualet, si passus uelit.*

¶His confine est, quòd licèt contractus bonæ fidei, initus dolo aduersarij, sit ipso iure nullus: est tamen in arbitrio eius, qui dolum passus est, approbare contractū, & cogere aduersarium, vt eum obseruet. Ita voluit glo. in l. & eleganter. in prin. in verbo, nullā, & iterum in verbo, ipso, vers. item ad quid, & ibi Bart. Bal. col. 3. in priore lect. ff. de dol. mal. & glos. in l. iurisgentium. §. Prætor ait, in verbo, dolo malo, & ibi etiam Bal. Ange. Alex. & Ias. ff. de pactis. & gloss. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. & in l. in causæ. la 2. in prin. & ibi quoque Bal. in tertia lect. ff. de minori. & glo. in l. trāsactionem, & ibi Iason. C. de transact. Feder. Senen. consi. 89. puto. Bal. in l. quod fauore. col. 2. per eum textum, C. de legib. & in l. 1. colum. 2. C. plus valere quod agit. & in dicta l. dolum. C. de perieu. & commo. rei vend. & in l. si res. §. si mulier. per eum text. ff. de iure dot. Anto dicto consi. 22. Panor. in c. cùm dilecti, col. 2. versicu. item cape aliam, extrà de empt. & vendi. Pau. Ca. consi. 295. si dicta pignora. col. 1. lib. 2. vbi & ex hoc cōsuluit in alio pulchro casu Iason in dicto §. eam trāsactionem Felin. in cap. dilectus. le 2. colum. 5. versi. tertiò facit. extrà de rescriptis. & in cap. tuis quæstionibus. colum. 1. de testi. Carol. Ruin. consi. 198. viso & perlecto, cònsi. 6. num. 12. lib. 1. D. Igneus in l. contractus. colum. 34. versi. nunc restat articulus, & multis seq. ff. de regu. iur. Ludouicus Gomez, in §. actionum. col. 10. versi. ad text. Instit. de actionibus.

94 *Simulans cogitur stare cōtractui simulato, si non simulans uelit.*

¶Huiúsq; rei argumento & exēplo, quod de dolo diximus, Bal. in d. l. 1. col. 2. versi. sed hic quæro, & ibi quoque Sali. Col. 2. versi. quæro, vnus ex contrahentibus. C. plus val. quod agit. dicūt, quòd si ex duobus contrahentibus, alter tantùm simulabat, is qui non simulabat, sed verè contrahebat, potest cogere simulantem, velit, nolit, stare contractui, nisi aliàs lex ei resisteret. Nam & id generale est, vbicunque contractus annullatur fauore alicuius, si is velit, stabitur contractus,

nec

nec contra eum poterit ea nullitas allegari, vt per quædam ex superioribus voluit Bar.consi 159. visa quadam constitutinne, col.3.& faciunt not.per eundem in d.§.si quis à colludente. & in l.si quis.C.de Decurio.lib.10.

95 ¶Hinc clausula decreti irritans, tum demum nullitatem operatur, si is, ad cuius cõmodum posita est, velit, non aliàs, vt no.Io.Mo.Io.And.Domi.in c.statutum, quod est 3.& ibi quoq; Phili.Fran. col.vlt.qui id declarat post Lapum ibi, de præb.lib.6.Imn.in ca.statutum.§.cùm verò.& ibi etiam Domi.col.5.versi.not.tamen ex glo.de rescri.li.6.Bened.in repe.c.Raynutius, in verbo, in eodem testamento relinquens, le r.nu.91.vbi & in aliis præcedentibus hue refert, quod in simili dicitur emphyteutam alienantem, vel non soluentem, non cadere emphyteusi, nisi dominus velit, & alia quædam similia. Sed nos multò plura eius monetæ collegimus in repet.l.si vnquam, in verbo, reuertatur, num.10.fuerunt tamen, & seq.vsque ad numerum 16.inclusiuè. Sed tu tamen, quantum ad decretum priuatim spectat, vide Felin.in c.cùm dilecta.col.14.versic.sed quicquid dicatur, extrà de rescript.& quæ scripsimus in d.l.si vnquàm.vbi suprà.nu.331.illud autem omnino.

Decretum nõ irritat nisi uelit is, cuius fauore positum est. Emphyteuta nõ soluẽs, uel alienans, cadit, si dominus uelit.

96 ¶Eiusdem farinæ est, quod pulchrè consuluit Petrus Ancharanus, consil.141.super prædicto dubio, quòd si in contractu fuerit conuentum, quòd si vnus contrahentium contrauenerit, contractus ipse erit nullus, & postea vnus contrauenerit, poterit nihilominus alter, si velit stare contractui, & cogere aduersariũ, vt adimpleat: & idem dicit consuluisse Dyn.in consi.incip.in quæstione quæ vertitur. Et sequitur Feli.in d.c.dilectus.le 2.& in dicto cap.tuis quæstionibus.in quibus locis & alia quædam similia allegat, quæ videre poteris, ne si omnia referre tentauerim, omnia cogar relinquere.

Cõtrauenies cõtractui, cogitur stare cõtractui, si alter uelit.

97 ¶Quid plura? cùm Paul.Castren.consi.91.in causa appellationis, col.3.versic.secundò dicitur non fuisse facta, lib.1.consuluit in simili fermè statuto, videlicet, quòd mulier non possit se obligare sine præsentia proximorum consanguineorum: si mulier tamen se obligauerit sine huiusmodi solennitate, ea potest statutum allegare contra alios, vt obligationem impugnet: at alij cõtra eam in cuius fauorem factum est, minimè possunt, per not. per gloss.in l.his consequenter. ff.fami. herciscun.& alia, quæ ibi allegat.& idem propè voluit ipse Paul.consi.119.videtur dicendũ super primo, in 2.dubio, lib.2.

Casus nostræ quæstioni similis.

98 ¶Sed hæc omnia velim intelligas, ne fallaris Lector, vt scilicet is in cuius fauorem cõtractus est nullus, possit si velit ei stare, & cogere etiam aduersarium eum sequi, nisi tamen lex resisteret ipsi contractui, vt quæ prohiberet fieri. Tunc enim nec is quidẽ, cuius fauore interdicitur, posset eum approbare. Cuius rei tex.habes & exemplũ in d.l.à Diuo Pio.iuncta glo.ff.de ritu nup.quam glo. ad id expendit, & dicit sing.Bal.in d.l.1.vbi suprà citauimus.C.plus vale.quod agi.& in l.non dubium.col.7.in 9.oppo.C.de legib.& in l.ea quæ.C.de don.ante nup.& Pan.in d.c.cùm dilecti.vbi suprà, de empt.& vend.& Alex.in d.l.iurisgentiũ.§.Prætor ait.ff.de pact.vbi idem dicit, cùm talis contractus continet causam impossibilem, per text.in d.l.ea quæ.vbi & ipse Bald.id not.

Duplex declaratio præcedentium.

99 ¶VNDECIMO QVAERO, Quid è diuerso, an saltem soluto matrimonio teneatur, & possit cogi mulier, aut eius hæredes obseruare contractũ ab ea factum constante matrimonio, sine cõsensu mariti? In antiquo libro nostrarum consuetudinum id erat expressè cautum, videlicet vt teneret huiusmodi contractus soluto matrimonio, in præiudiciũ vxoris, & hæredum ipsius, & ita obseruabamus: sed id fuit resectum, ideò relictum dispositioni iuris communis. Videtur autem primum tenere contractũ, & ita mulierem soluto matrimonio, ad ipsum obseruãdum teneri. Quia quando aliquid fit à non domino, aut aliàs inhabili, si is posteà efficiatur dominus, aut aliàs habilis, dispositio sortitur effectum.l.rem alienam.ff.de pignor.actio.& l.qui balneum.§.Titia.ff.qui pot. in pign.hab.& l.si quis alienã.ff.de act.empt.& l.1.in prin.& l.2.ff.de excep.rei iudic.& l.si à Titio. ff.de rei vendi.& l.apud Celsum.§.si à Titio.ff.de dol.mal.exceptio.& l.filiam fratribus.ff.ad S.C. Trebel.& l.quod in rerum.§.1.ff.de lega.1.Prætereà cùm quid venit ad eum casum, à quo incipere potuit, illud reconualescit.l.si rem.ff.de verb.oblig.& l.minorem.ff.de rit.nupt.& l.interuenit.ff. de leg.præst.& l.cognatis.ff.de reb.dub.& l.1.§.1.& §.si quis.ff.de leg.3.Item quis non potest venire contra factum suum, ex eo quòd de iure non teneat.l.post mortem.ff.de adopt.& l.per fundum. ff.de serui.rusti.præd.& l.vendicantem.ff.de euict.quæ loquitur in venditione.Nec tunc habet locum argumentum de tanquam (vt nostri appellant) quando contra factum suum quis venit.l. siue possessio.C.de euict.& quod not.in l.eos, in prin.C.de appel.Et facit text.in l.si non sortem. §.si filius.& ibi no.ff.de condi indeb.

An soluto matrimonio teneatur mulier, quæ contraxit sine cõsensu uiri, stare cõtractui.

100 ¶Propterea in simili dicimus, quòd licèt vxor non possit, constante matrimonio dotem alienare, quatenus viro præiudicat.l.si prædium.C.de iure dot.& l.constante.C.de donat. cum simili.quoniam videlicet maritus constante matrimonio est dominus dotis, vt ibi dicitur & in l.doce.C.de rei vendi.cum simi.valet tamen ea alienatio soluto matrimonio, in præiudicium ipsius mulieris, vt voluit gloss.sing.in d.l.constante.quam sequuntur Ioan.Fab.& Bal.ibi, & Iac.Ra.Cyn.Bald.& Raph.Co.in d.l.si prædium.& Specu.in titu.de empt.& vend.§.tertio loco.versicu.sed nunquid.& voluit etiam Bal.consi.422.res dotalis, in prin.lib.2.& consi.53.quædam domina Rusabella. ad finem, versi.modò sequitur videre, lib.5.vide tamen infrà, nu.104.

Dotis alien. facta constan. matri. tenet eo soluto.

101 ¶Et facit etiam, quod in simili scribitur in l.& hæredi.§.filiafa.ff.de pactis, vbi licèt filiafami.sola & sine patre, non possit remittere marito restitutionem dotis profectitiæ, quin possit pater cum ipsa

Filia sola potest remittere

r[e]stit. dotis ad sui præiudicium.

ipsa dotem repetere, postquam tamen sui iuris fuerit facta filia, nocebit illi huiusmodi liberatio. De quo etiam est text. & quidem expressior in l.2.§.quod si patris, versi.item si volnntate.ff.solu. mat.Id quod dicit Nicol.Neapol.ad id facere, vt si filius patre viuente liberauerit debitores patris, huiusmodi liberatio sibi præiudicabit hæredi ipsius effecto. Quod & idem voluit Alberi.in rubr. ff.de pecul.lega.col.2.& item in l.dominus.§.vlt.post Dyn.ibi,eod.titu.& in l.filiusfam.etiam post Dyn.ibi.ff.de solutio.

Filij liberatio debitorem patris ei nocet postea hæredi effecto.

102 ¶Et idem, si filius vendiderit rem patris, viuente ipsu patre, vt ei hæredi patris postea defuncti noceat, tenet glo.in l.nec nos.in verbo, transigi, & ibi quoque Albe.Bal.Ang.& Saly.C.de postli. reuer.Guid.Suz.& post eum idem Alberic.in l.cùm vir.ff.de vsucap.& in l.filius paciscendo.C.de pactis.vbi dicit hanc opi.communiter approbari.& in l.1.§.qnod ait prætor.le 2.ff.quorum legat. Cui sententiæ maximum arg.præbet text.in l.sed Iulianus.§.sed etsi filiusfa.ff. ad S.C.Maced.vbi si filiusfa.rem patris, viuente ipso patre pignori dederit, & is posteà patri hæres fuerit, & pignus persequatur, doli exceptione summouebitur.

Dotis alienatio à viro facta, ei nocet, si eá lucretur.

103 ¶Et hæc admodum confirmat text.ab omnibus propè suprà dictis allegatus in d.l.cùm vir ff.de vsuca.vbi licèt vir cõstante matrimonio non possit dotem alienare, si tamen alienauerit, & soluto matrimonio dos ipsius lucro cesserit, tenebir alienatio, & est similis text.in l.pen.ff.de fund.dota. Et id quoque etiam voluit glo.in d.l.cõstante.C.de dona.& Albe.in l.1.C.de seu.dota. Ex illoq; tex.in d.l.cùm vir.dicit Bar.ibi,col.pen.versi.sed pone statutnm, quòd stante statuto, vt debitor bannitus pro debito, non possit contrahere, nisi id debitnm soluerit, si quis ità bannitus contraxerit, posteaque illud debitũ soluerit: confirmatur contractus ab eo bannito factus ante solutionem, nempe remoto obstaculo impediente. quod refert & sequitur Pan.qui ad alia quoque trahit, in c.cum ex officij.col.pen.versi.ad hoc adduco, extrà de præscri.Et alius quoque tex.in l.si dubitetur.§.filiusfa.ff.de fideiusso.vbi licèt filiusfa.qui pro patre fideiussit, non teneatur tãtisper, dum est in potestate patris: tamen cùm primùm iuris sui postea effectus est, tenebitur.

Contra suprà dicta.

104 ¶Contrarium quoq; videtur, vt scilicet mulier soluto matrimonio non teneatur stare huic contractui facto cõstante matrimonio, sine consensu, & autoritate mariti. Nam fauore mulieris statutum est ne possit contrahere sine huiusmodi consensu, & autoritate, vt suprà dictum est alibi. Ergo potest ipsa hoc casu venire contra factum proptium, per l.si is.C.de præd.min.& Authen. qui res.& ibi no.C.de sacrosanct.eccle.& in l.cùm lex.& ibi no.ff.de fideiuss. Ideò quando fauore decepti contractus est nullns, potest ipse deceptus contrauenire, vt no.in d.l.eleganter. in prin.ff. de dol.& l.si res.§.1.ff.de iure dot.& not.in l.cum ab eo.ff.de contrah.empt.

Initium contractus inspiciendum.

105 ¶Nec videtur obstare, quòd hodie mulier ista est sui iuris, quia initium contractus debet attendi. l.si filius.ff.de verbo.oblig.& l.1.§.si seruus.ff.depo.& l.Pomponius.§.2.ff.de nego gest.& l.si procurator.in princ.ff.mand.Et licèt sit nunc sui iuris, tamen nisi de nouo consentiat, quod primùm inutiliter fuit gestũ, non confirmatur.l.si verò non remunerãdi.§.si filio.& quod ibi no.ff. mand. & l.si filiusfamilias.ff.de testam.vbi si filiusfam.aut pupillus, aut seruus testamentum fecerit, non potest ex eo peti bonorum possessio, licèt filiusfam.sui iuris aut pupillus pubes, aut seruus liber factus decesserit, & similis text.in l.1.§.exigit Prætor.& §.seq.& l pe §.testamento. ff.de bonorum possess.secundum tabulas.

Iterũ de uxore, que dotem alienauit.

106 ¶Ideò quantum ad primũ illum casum pertinet, videlicet de alienatione dotis facta per vxorem, sunt qui tenent contrarium, videlicet non valere eam alienationem, etiam soluto matrimonio, scilicet gloss.sibi contraria in §.1.in verbo, interdicta.& ibi Angel.Aret.qui dicit hanc esse cõmunem opi.Institu.quibus alie.licet, & alia gloss.in l.1.§.& cùm lex.& ibi Cyn.C.de rei vxo.action.Spec. sibi etiam contrarius in eod.titu.scilicet de emptio.& vendi.eodemque §.tertio loco.versicu.quid ergo si vir, ad fin.ibi consueuit autem notari, & ibi Ioan.Andreas, in addit.& Salicet.in dictam l.si prædium.in 3.q.in fi.C.de iure dot.Alberi.dum hanc opinionem ponit posteriorem in d.l.1.C.de fun.dotã.per l.quemadmodum.C.de agri.& censi.libr.11.Imol.in dicta l.cùm vir.ff.de vsuca.& in cap.cùm contingat.col.11.versi.circa primum, & expressiùs col.14.versi.nunc restat videre, extrà de iureiur.& Ioan.Lup.in rep.rub.de don.inter vir.& vxor.§.17.col.2.versic.quæ quidem alienatio. De cuius rei veritate late comperies per Vital.de Camb.in tractatu clausularum, char.96.col. 3.& aliquid per Stephanum Bertrand.consil.95.honesta.col.1.lib.1.

Iterum de filio, qui liberauit debitores patris.

107 ¶Sed & in illo casu de filio, qui viuente patre liberauit debitores ipsius patris, contrarium quoque eius, quod suprà diximus, tenuerunt Paul.Castr.Alex.Franc.Aret. & Ias.in d.l.2.§.quòd si patris. versi.uem si voluntate.ff.sol.mat.mori, quia in illa actione de dote, de qua loquitur d.l.& hæredi. §.filiafa.ff.de pactis.& similes, filia habebat ius de præsenti, quod potuit remittere in sui præiudicium. At filius viuo patre nullum ius habet contta debitores paternos, sed sperat habere ius per successionem: vnde non valuit à principio, ideo nec ex pòst facto videtur posse reconualescere. De quo etiam videtur esse tex.expressus in l.& seruum hæredẽ.versi.idem probat.ff.de pact.& ibi Pau.Ca.Sed & tu de hoc vide Dyn.Bar.& Alex.in additio.ipsius, in l.cùm dominus.§.filius.ff.de pecul.lega.Dy.& Bart.in l.filiusfa.la 1.ff.de solut.Spec.tit de pact.§.instrumentum.versic.vlti.Lap. Per.Anch.& Domi.in c.quamuis.col.3.versi.quid si filius.& ibi Georg.Nat.in repet.col.18.versic. quid autem si filius, ff.de pact.lib.6.Bal.Pau.Cast.Alexand.& Iason.in l.iurisgentium.§.si ante.ff.de pact.Fulgo.& Pau.Cast.in l.vlt.C.eod.tit.Paul.Castr.Ias.& Phil.Dec.in l.filius paciscendo.C.eod tit.

titu.Hercula.& Tho.Parp.in d.l.ij.§.quòd si patris.versicu. item si voluntate.ff.solu.matri.Philip. Deci.in l.quod in initio.col.j.versi.similiter liberatio.ff.de reg.iur.& Io.Montefer.in repet.l. frater à fratre.in xxij.q.ff.de condi.indeb. Et hanc partem defendit quod Vespasianus autor fuit Senatui decernendi,ne filiorumfamilias exigendi crediti ius vnquam esset,ac ne post mortem quidem patrum,vt scribit Suetonius in vita illius,cap.11.

108 ¶Sed quicquid sit in illis speciebus, statim ac prima facie videri posset in nostro casu, mulierem soluto matrimonio,non teneri stare contractui,quem fecit constante matrimonio, non obseruata solennitate nostræ consuetudinis,cùm ab initio non tenuerit ex defectu solennitatis, non magis quàm maior contractui,quem fecit dum esset minor sine autoritate sui curatoris, nisi ratum de nouo habuerit. Nam & in simili dicit Bald.in repet.l.j.col.vij.versi.sextò incidenter quæro.C. de sacrosan.eccle.quòd si filiusfam.fecerit testamentum ad pias causas,sine consensu patris,qui tamen requiritur,per c.licet.& ibi Docto.de sepul.lib.6.si pater moriatur, non propterea conualescit testamentum,nisi denuò testamentum confecerit, per tex.in l.j.§.si filius.ff.de lega.iij.& l.j.ff. de reg.Cato. Quinetiam Signo.consi.cxxxvj.filiusfa.no.consuluit,quòd si filiusfam.rem aduentitij peculij inscio patre vendiderit, patre mortuo poterit ipse filius rem ipsam ab emptore reuocare.& ad hoc multa allegat,ex quibus suprà multa adscripsi.

Resolutio principalis quæstionis.

109 ¶Est tamen in hoc casu nostro in primis videndum,an huiusmodi consensus mariti hîc requiratur ad solennitatem,& in fauorem mulieris, nempe propter sexus fragilitatem, an verò propter mariti præiudicium,de quo suprà latè diximus in glo.vj.nn.37.restat igitur.& seq.vsque ad finem eius glos. Nam si illud respicit, planum est etiam soluto matrimonio non tenere contractum, ea quam diximus,ratione:si hoc contrà tenebit. Et ita scilicet tenere, indicatum est,vt audio,in Senatu Parisiensi 27.die Martij,anno 1520.ante Pasca,inter Ioannem Cochot,dit,de Bidan,& Carolum Guesdon.& iterum die 7.Septembris,anni seq. inter easdem partes. Sunt autem quædam consuetudines expressæ in contrarium,vt scilicet non valeat huiusmodi contractus soluto matrimonio,scilicet Borboniorum cap.171.& Biturignm,tit.j.cap.17.

De eadem re.

110 ¶DVODECIMÒ QVÆRO,quid si mulier velit donare filiis suis,an requiratur consensus mariti,requisitus ex hac nostra consuetudine?Bald.consi.ccccvij.præsupponendum est quòd in terris,lib.2.mirabiliter simul & singulariter consuluit,statutum, quod requirit consensum proximorum in contractibus mulierum,non habere locum,cùm mulier donat liberis. Mouetur,quia hæc donatio collata in liberos pietatis ratione, non intelligitur esse prohibita.l.j.C.de impo.lucra.descript.lib.10. & l.voluntas.C.de fideicom. Et quia etiam huiusmodi statutum emanauit propter fragilitatem mulierum,quæ ratio non potest hoc casu procedere,cùm mulier non id ex fragilitate facere videatur, sed potius ex pietate,per l.liber captus.C.de capti.& postli.reuer. Quæ quidem decisio eadem ratione procedit in casu nostræ consuetudinis, si ea fuit inducta ob fragilitatem mulierum.de quo alibi diximus.

An hæc consuetudo habeat locum in dona. facta ab uxore liberis.

111 ¶DECIMOTERTIÒ QVÆRO, Certum est in iure,quòd vir & vxor possunt inuicem contrahere:vt de mutuo est tex.in l.pen.in princ.& in l.vlti.ff.de in rem verso.& in l.Aurelius.§.vlti. ff.de lib.lega. De venditione in l.si vir.ff.de præscrip.verb. & in l. cùm in fundo.§.vxor.ff.de iure dot.& l.si sponsus.§.circa venditionem.ff.de.donat.inter vir.& vxor.& l. quod autem.§.si vxor à marito.eo.tit.& rursum in l.sed si vir ex lana.§.si duo.& §.si vir.eo. quoque titu.& l.si non verũ. & ibi glo.& doct.eo.tit.& l.si Gaudentius.C.de contrah.empt.& vendi. De societate,in l.ex diuerso.§.j.& ibi Bal.Imo.& recent.qui eum §.legunt cum §.socero.l.præcedentis, quæ est l.rei iudicatæ.ff.solu.matri.& l.alimenta.§.qui societatem.ff.de ali.& cib.lega.& l.cùm hic status.§.si inter virum.ff.de dona.inter vir.& vxo.& voluit Bald.in l.si vxor tua.col.ij versic. denuo quæro.C.de condi.insert. De permutatione, in l.si prædia.in princ.& ibi Bald.de donat.inter vir.& vxor. De deposito, in l.vlti.versic.idem quærit.ff.vt leg.nomi.caueat. & Bal.in d.l.si vxor tua.col.iij.versic. extrà quæritur. De pignore,in d.§.si vxor à marito.

Vir & uxor possunt inuicem mutuo dare.
Emere & uendere.
Societatem cõtrahere.
Permutare.
Deponere.
Pignerare.

112 ¶Idque ad omnes contractus prætetquam ad donationem,vbique trahunt Doct.vt Bald.in d.l.si prædia.& consi.xxix.casus,vir donauit,col.vlt.versi.secunda cõclusio.lib.1.& consi.lxvj.inter virum & vxorem,eo.lib.1.Fulg.in l.si mater.C.de contrab.emp.latè Alex.consi.lxxxvj.super dictis duobus quæsitis,in prin.libr.5.vbi Carol.Molend.in addit.alios citat, quos videbis,& præter eos Georg.Nat.in repe.c.quanuis,col.xj.versic.ij.not.de pact.lib.6.Fab. à Monte S.Sab.in tractatu de empt.& vend.in ij.q.iij.q.prin.& Philip.Dec.consi.lviij.cuius superscriptio incipit,si maritus.

113 ¶Quid ergo,si vxor donet viro,in casu permisso, aut ei vendat, aut cum eo permutet, aut aliàs contrahat? poteritne maritus autoritatem,aut consensum,qui ex nostra consuetudine,in contractibus vxuris requiritur,ad suum cõmodum & vtilitatem interponere? Et videtur primùm,quòd non possit,per tex.in l.j.in princ.ff.de autor.tutor.& in l.j.§.fuit quæsitum.ff.ad S.C.Treb.quibus iuribus cauetur,non posse quempiam autoritatem accommodare ei actui,ex quo sibi principaliter aliquid quæritur: idque etiam si fiat iussu testatoris: nam & in eo casu nuncupatim loquitur d. §.fuit quæsitum.

An uir possit autoritatem præstare uxori secum contrahenti.

114 ¶Et ex hoc expressè not.Bar.Imo.Alex.in d.l.j.de autor.tuto. quòd cùm per Italiam sint statuta, ne mulieres,& minores contrahant sine consensu proximorum,non possunt ipsi proximiores illis consensum præstare in eo,quod sibi directè est quærendum. & idem voluit Bal.consi.cxxxix.

An proximi, quorum consensus ex sta-

tuto requiritur, poßint ad suum commodum consentire.

secundum tale est, D. A. post mortem, in fin. lib. 2. & consi. cccc vij. præsupponendũ est, col. ij. versi. prætereà considerandum, eo. lib. 2. & consi. cxcuj. punctus, prohibetur per statutum, lib. 5. & Ange. loquens etiam in statuto requirente consensum mariti, in §. œconomus. per illum tex. in authent. de ali. & emphy. Imol. Rapha. Co. Alex. & Ias. in d. l. j. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. Panor. qui hoc dicit notandum, in cap. sicut nostris. col. vltim. extrà de iureiur. Pau. Cast. in l. senium. C. qui testa. fac. poss. & consi. cccxxix. visis & consideratis, col. iij. versicu. itaque quia secundum. lib. 1. & consil. cccxix. viso puncto. col. j. lib. 2. Rom. in l. j. C. vnde vir & vxo. & in l. pactum. col. pen. versicu. prætereà contra hoc. C. de colla. Alex. consi. cvj. quo ad præsens. col. vlt. lib. 1. & Barb. consi. xlj. immortalem. col. iij. lib. 4. Philip. Corne. consi. ccliiij. videtur in hac consultatione, col. iiij. versicu. prætereà consensus. cum seq. lib. 1. & consi. ccxciiij. eleganter. colum. j. versic. & dum Pisis legebam, eod. lib. 1. vbi dicit in hanc partem consuluisse Bald. à Bart. Barpt. Soci. Salust. Bened. Bar. Othonem, Nico. & alios plures præclaros Docto. Et idem quoque tenet Cepo. caut. ccxxvij. vt vxor posit instituere: & Benedict. Capta consi. cxliiij. pro præfati dubij declaratione. col. iij. & Ioan. Lup. in repetit. rubr. de donat. inter vir. & vxo. §. lxviij. col. v. versic. ex quo dicebat. Et idem in statuto, quòd nullus posit contrahere sine consensu patris, tenuit Paul. Castr. consil. cccc v. viso compromisso, post princ. lib. 1. & Iason consi. lxix. vt præsens decisio. in ij. dubio. lib. 1.

115 *Filiusfam. an poßit donare causa mortis patri consentienti.*

¶Et in simili dicit glos. in d. l. j. ff. de autor. tuto. quòd cùm filiusfa. non posit donare causa mortis sine patris consensu. l. filiusfam. ff. de donat. & l. tam is. §. j. ff. de dona. causa mort. non potest pater consensum accommodare filio sibi donanti causa mortis. Et illam glos. sequuntur Dy. & Bar. ibi. & idem Bar. in d. l. tam is. §. j. col. vlti. & in l. frater à fratre. col. vlt. in vj. q. ff. de condict. indeb. Ioan. And. in addit. Specu. tit. de instru. edit. §. porrò. col. j. versic. quòd si filiusfam. Ioan. Fab. in l. senium. C. de testa. & in §. j. col. ij. versi. sed an ipsi patri, Instit. quibus non est permiss. face. testa. Bald. in l. si furiosi. ad fin. C. de nup. & in l. bonorum. col. vlti. versicu. & ex prædictis determinatur quæstio. & ibi Bart. in addit. illius, qui facit singu. illam glos. C. qui admir. & idem Bald. in d. l. si vxorem. col. j. C. de condit. inser. & in l. quoties. in fi. ff. solut. matri. vbi & eam glo. dicit sing. & in cap. cùm consuetudinis. circa medium, versic. & ideò si filiusfam. extrà de consuet. & consil. ccxiij. occurrit dubium. in princ. lib. 2. & consi. ccxc. hæ quæstiones. lib. 3. & consi. cccxxxj. quædam puella. eo. lib. 3. & consi. lx. soluto matrimonio, lib. 4. vbi hanc dicit esse cõmunem opi. & consi. lxxx. permittendum est, col. j. lib. 4. & consi. cxcix. refutatio, lib. 5. Ang. consi. ccciij. factum tale est, filia refutauit. Imol. in d. l. j. §. quæsitum. & ibi Soci. qui dicit, quòd etiam est communis opinio. col. iiij. versic. postremò. ff. ad Trebel. & idem Imo. in l. in ædibus. §. quòd si filius. ff. de donat. Ro. in l. ij. in princ. col. ij. versic. tertiò in quantum. ff. eo. Pau. Cast. consi. ccccl ix. sequendo ordinem, in prin. lib. 1. & consil. ccccl xv. viso compromisso, col. j. eo. lib. 1. & Petr. Ferra. titu. forma libel. quo agi. pro donat. in glos. j. col. pen. versic. vlterius quæritur, Nicol. Mil. in suo reper. versi. filiusfa. Barb. d. consi. xlj. col. iij. lib. 4. Corn. d. consi. ccxciiij. lib. 1. Guid. Pap. qui dicit ita fuisse determinatum, deci. Delphi. ccxxix. item in causa. Soci. consi. cxij. repetito consi. clxxij. multùm abundè, col. ij. versi. succedit nunc secũda difficultas. lib. 2. & consi. xxiij. circa prædictam. col. iij. versi. quantum autem ad secundam. lib. 4. vbi ita quoque dicit Salustium Perusinum consuluisse. Cardi. Alex. in c. vlt. in princ. col. iiij. versi. quid econtra. de donat. inter vir. & vxo. Philip. Dec. consi. cclxxix. placet mihi. col. ij. Ludo. Bol. consi. xliiij. cor mundum, &c. pro tanto visis statuto, &c. in princip. Anto. Rubeus, consi. xxvij. difficultas casus, col. iij. versi. præmissis tamen non obstantibus. & consi. cxxvij. circa dubium. col. ij. Et ab hac opin. negat recedendum in iudicãdo Steph. Bert. consi. lxxxvj. Christi, &c. visis tribus. col. j. lib. 1. & Pau. Paris. qui dicit, ab hac opinione in iudicando non esse recedendum. consil. xcvij. statutum. col. vlti. lib. 3. Et in hanc etiam partem benè facit tex. in Cle. si vna. & ibi glo. in verbo, mensæ suæ, & Docto. de reb. eccle. non alie. & quod voluit Panor. in c. per nostras. extrà de iure patro.

116 *De eadem re.*

¶Sed in hoc vltimo, de filiofam. donante patri (nam de alio posteà dicemus) contrarium tenuerunt Iac. Raph. Pet. Cy. & Alex. in addi. Bart. in d. l. j. ff. de autor. tuto. Cyn. Ray. Marti. Saly. Alberi. vterque Raph. Flor. & Paul. Castr. in d. l. senium. C. qui testa. facere poss. inter quos Paul. asserit, ita se consuluisse cum pluribus doct. Perusinis. Bald. sibi contrarius in d. l. si quando. §. j. C. de inoffic. testa. & subobscurè ita consuluit consil. cxliiij. statuto ciuitatis Papiæ, lib. 2. & latè & apertè dicto consi. lx. soluto matrimonio. lib. 4. dum dicit hanc partem esse de iuris subtilitate veriorem. Ang. etiam sibi contrarius, qui ita dicit se consuluisse. Raph. Co. Paul. Castren. & latè Alex. col. iij. & iiij. & Ias. col. j. vbi ita dicit magis communiter teneri, in d. l. j. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. & ita à plerisque consuluisse dicitur ipse Ange. consi. incip. factum tale est, domina Legia, quod tamen consi. inuenire non potui inter ipsius consi. licet diligenter conquisierim. Nico. Neap. & Paul. Castr. in l. qui in potestate. ff. de testa. idem Paulus in l. si quis mihi bona. §. si quis mandauerit. ff. de acquir. hære. Roma. sibi etiam contrarius consil. 515. in quæstione qua quæritur. Fulgos. consil. xxxvuj. visis superius allegatis, col. ij. versi. verùm hæc secunda. Alex. latè d. consil. cvj. & iterum consil. xxix. subtiliter. col. pen. versi. & pro hoc etiam facit, cum multis seq. lib. 3. Barba. sibi contrarius in addit. Bald. in d. l. si vxorem. C. de condi. inser. & in c. possessiones. col. vlt. extrà de reb. eccles. non alie. & Socin. sibi item contrarius, consi. lxxxvij. in præsenti consultatione, col. ij. versicu. sed ad prædicta. lib. 1. & Stephan. Bertrand. sibi contrarius, consil. vij. etiam si caueretur. num. 3. lib. 2. & consi. xxxij. optassem, col. ij. vers. ad secundum. lib. 3. & consi. clvj. ex themate, col. iij. in iij. dubio, lib. 4. & Bened. in repet.

in repet.c.Raynutius.in verbo,matrem insuper Cleram,num.46.& nouissimè Ioan.Montefer.in repe.d.l.frater à fratre.col.xv.versic.vndecimò quæritur.

Rationes posterioris opin.

117 ¶Mouentur,qui hanc partem sequuntur, primò per text.in l.j.circa princip.C.de impo.lucra.descript.lib.10.vbi filiusfam.potest conferre in patrem suas facultates in postrema voluntate, quod de donatione causa mortis intelligendum est, cùm testari non possit etiam consentiente patre, per d.l.fenium.& l.pen.C.qui testa.fac.poss. At certum est,quòd filiusfa. non potest donare causa mortis,sine patris consensu,vt diximus. Ex quo necessariò fit,vt in casu illius l.pater consensum præstiterit,alioquin non valuisset donatio. Item per text.in d.l.j.§.finautem.ff.ad Trebel. vbi potest restitui hæreditas ei qui præest collegio, cum decreto, & consensu ipsius collegij. Item per text.in cap.cùm in iure.de offic.deleg.vbi potest quis sibi,& ad suam vtilitatem consentire, & ibi concord.in glos. Prætereà pater potest consentire filio adeunti hæreditatem, d.l.si quis mihi bona.§.iussum.cum seq.ff.de acquir.hæred.& tamen hæreditas pleno iure patri quæritur.l.placet.ff. eod.cum simil. Ad hæc,si negaretur,posse filium donare patri, cum consensu ipsius patris,sequeretur quòd patria potestas,quæ est ad acquirendum patri destinata,& ita in fauorem patris introducta,retorqueretur in ipsius odium,contra l.quod fauore.C.de legib.cum si. Deinde adde tex.in l.si pro patre.§.j.ibi,nisi donans.ff.de in rem verso.& in l.si quis pro eo.§.j.ff.de fideius.& in cap.cum in veteri.extrà de elect. & quod voluit Ioan.And.in c.qui tacet.de regu.iur.lib.6.& in addit.Specu.tit.de his,quæ fiunt à præla.col.pen.& vlti. & Anto.in c.nouit.extrà eod.tit.cum aliis, quæ videbis suprà in glos.præced.nu.27.quibus concinit quod pulchrè voluit.

Responsiones ad rationes alterius partis.

118 ¶Respondent quoque iuribus,quibus innituntur,qui primam partem sequuntur. Nam d.l.j.ff.de autor.tuto.& d.l.j.§.fuit quæsitum.ff.ad Trebel.loquuntur in autoritate,quæ ex causa officij interponitur:hic verò quæritur de simplici consensu,qui priuatim adhibetur:qui quidem potest adhiberi ad propriam vtilitatem,per iura allegata pro secunda parte:sicuti præter illos,quos suprà citauimus,tenuit etiam Socin.consi.clx.in præsenti consultatione. col.antepen.in princ.lib.2. Item dictæ leges loquuntur in autoritate, quæ requiritur ad integrandam personam pupilli, supplendamq; eius imbecillitatem:hic verò secus,quoniam non minus est integri consilij,atque iudicij filiusfa.quàm qui sui iuris est:& nulla ratione ætatis,aut discretionis habita,semper requiritur consensus patris:ideoq; talis consensus potest interuenire post actum,vt not.glos.& Doct.in l.vlti.§.necessitate.C.de bon.quæ liber. Quod non potest fieri,si per modum autoritatis,& ad integrandam personam requiritur,quin in ipso actu deberet interponi,vt latè diximus suprà in gloss.vj.in princ. Item patria potestas ordinatur ad ipsius patris vtilitatem,& propterea non mirum,si interponatur ad ipsius patris vtilitatem, ad quam ordinatur. At autoritas tutoris, de qua dictæ leges loquuntur,ad hoc non ordinatur,per text.elegantē & aureum, in l.qui sine vsuris.ff.de neg.gest. Sed & d.Cle.si vna.de reb.eccle.non alienandis.cum aliis allegatis per Doct.loquitur in consensu superioris præstando in actu inferioris,per modum autoritatis,vt not.Ioan.And.post alios,in c.j. de reb.eccl.non alie.lib.6.& Doct.in cap.cùm vos.de his quæ fiunt à præla. Hic verò secus,vt dictum est. Item autoritas Prælati non ordinatur ad suum commodum, sicuti nec tutoris: tutor enim & Prælatus æquiparantur,vt alibi latè diximus.

Redit ad consensum mariti, & consanguineorum.

119 ¶Sed redeundo ad primum casum,qui ad hunc locum propius accedit, videlicet ad statutum, quod exigit consensum mariti,aut proximorum in contractibus mulierum: fuere etiam, qui tenuere contrarium eius,quod suprà in princip.diximus,videlicet, quòd maritus,aut consanguinei possunt huiusmodi consensum,ad suum commodum interponere. Ita enim videtur voluisse Oldradus.consi.clxxxij.licèt victoria.& Bald.sibi contrarius in dicta l.si quando.§.j.C.de inoffi.test. & cons.vj.hæc est copia.ante fi.lib.2.& iterum consi.cccvij.præsupponendum est,versi.præterea considerandum est.lib.2.& iterum consi.lxxx.præmittendum est ad euidentiam,libr.4.& Angel. sibi etiam contrarius in d.l.j.§. fuit quæsitum.ff.ad Trebel. vbi ita dicit se consuluisse Tuderti, in quæstione facti:& ita sanè,cùm ex facto incidisset, consuluit ipse consi.cxliij. tria videntur impugnare,& vtrobique iisdem ferme rationibus, quas suprà in altero casu adduximus. Et Panor. sibi contrarius,in d.c.cùm in veteri.col.iiij.versi.nota tamen primum. de elect.Alex.sibi quoque contrarius,d.consi.xxix.col.pen.in fin.versic.confirmari potest.cum seq.lib.3.& latè Corne.sibi item contrarius.consi.ccxlij.circa primum quæsitum,in tribus primis col.lib.4.& Ioan.Montefe.in repet.d.l.frater à fratre,quo loco suprà citauimus.

De eadem re.

120 ¶Et in eadem quoque sententia videtur fuisse Bald.ipse in d.l.j.post princip.C. vnde vir & vxor, dum consuluit,quòd si stante statuto quòd vxor non posit testari sine consensu viri,vxor velit virum instituere,vir ipse renuntiet iuri consentiendi,quod facere potest, cùm sit introductum in fauorem ipsius,arg.not.in l.ij.C.de testam.& tandem ad cautelam consentiat.l.si pater.in fin.ff.de manumis.vind.vt saltem de facto obseruetur tenor statuti.l.quidam cùm filium.ff.verbo.obliga. Nec obstat (inquit) dicta l.j.ff.de autor.tuto.quia loquitur in autoritate, quæ exigitur fauore tertij,scilicet minoris: ideò tutor non potest ei renuntiare. Hic autem videtur factum statutum in fauorem viri.l.cum pater.§.libertis.ff.de legat.ij. Hæc Bald.quem sequitur Saly.ibi.& Barb.in cap. possessiones.ad fin. extrà de reb.ecclef.non alien. Et in hanc quoque partem videtur inclinare idem Bald.in l.pactum quod dotali.in xxj.q.C.de pac.de cuius inibi dicto latè diximus suprà in glos.v.in verbo,*contracter*,num.33.secundò intellige, & multis seq.& Roma.in l.transactionem, in

fin.C.de transact. Et Socin.qui loquitur de consensu viri, consi.lxxx.præsens consultatio.col.iij. versi.sed contra hanc.lib.4.vbi tamen nonnihil nutat.

121 *De eadem re.*

¶Mirum est,quòd nihil fermè in iure nostro sine controuersia est, siue id iuris obscuritas efficit, siue ingeniorum subtilitas,siue contrà imbecillitas, siue etiam studium contradicendi, siue aliud quicquam. Alex.autem in d.l.j.ff.de auto.tut.& rursum in d.l.j.§.fuit quæsitum.ad Treb.& cæteri recentiores dicunt, quòd decisio huius articuli ex eo pendet, an hoc statutum fuerit introductum in fauorem viri, siue propinquorum, an verò in fauorem mulieris ad integrandam illius personam. Nam si in fauorem viri,expeditum esse ad suum commodum posse consentire:sin ad integrandam personam,secus. Tandem concludit, videri factum ad integrandam personam,& supplendam imbecillitatem mulieris,per not.per Bart.in d.l.transactionem.C.de transact. Ideoq; non posse maritum, aut consanguineos mulieris consentire ad suum commodum,nisi id palàm fieret,& bona fide.per l.cùm ipse.C.de contraben.empt.& quod plenè not. Barto.in l.pupillus.§.vltim.ff.de autor.tuto. Et hoc (vt dicit) videtur sentire Cyn.in d.l.senium. cùm allegat d.l.cùm ipse.cum concord. traditis per ipsum Alex.in d.§.fuit quæsitum,in princip. & Socin.dicto consil. lxxxvij.col.ij.ad fin.cum princ.seq.lib.1.

122 *De eadem re.*

¶Videant igitur studiosi,vtram huiusmodi sententiarũ veriorem sustinere malint. Non nostrum enim inter tot legum vertices,tantas componere lites. Tamen in casu nostræ consuetudinis semper existimaui,eam magis considerasse viri commodum,quàm fragilitatem mulierum,vt ego dixi suprà eo.§.in glo.vj.in fi. Ideò etiam passim vtimur, & consuetudine obseruamus,vt maritus ipse in casu,de quo loquimur vxori sibi donanti,aut vendenti autoritatem accommodet. Tamen si quis rem ipsam omnino claram,atque apertam facere velit,vt ab omni dubitationis scrupulo sit prorsus aliena,id facile obtinebit,si loco consensus,aut autoritatis ipsius viri,decretum siue autoritatem iudicis adhibeat,vt est Bal.sententia in d.l.si furiosi.in fi.per glo.ibi.C.de nupt.quam sequitur,& dicit sing.Alex.in d.l.j.ff.de auto.tut.& illam quoque dicit sing.& perpetuò notan.idem Alex.in d.§.fuit quæsitum.col.iiij.vltimo pro hoc allegat.ff.ad Trebe.vbi etiam Ias.col.j.sequitur: vti etiam facit d.consi.lxix.in ij.dubio.lib.1.& etiam Barb.consil.x.illud referam,col.x.versic. prætereà etiam ex alio,lib.4. Et idem videtur voluisse Roma.in d.l.j.C.vnde vir & vxor,dum dicit virum non posse huic suo consensui renuntiare,per l.scire debetis.C.vt in poss.leg. Sed dat huiusmodi cautionem,vt vir abeat,& iudex suppleat,argu.l.bonorum.C.qui admit.& l.si infanti.C. de iure delib.& d.l.si furiosi.C.de nupt.& illum sequitur Cepol.cautela 237.vt vxor possit.

Cautela ad hanc rem.

123 *De eadem re.*

¶Illud autem non prætermiserim,in ea Doctorum controuersia fuisse, qui distinguerent,vtrùm videlicet pater,vel maritus generaliter consenserit filio, aut vxori,vt videlicet possint cum quibuslibet contrahere:aut specialiter, vt videlicet secum nuncupatim contrahant:& primo quidem casu valeat consensus,etiam quantùm ad contractus, qui secum posteà fiunt:secundo nõ valeat. Ita post Pet. à Bel.pertica,in d.l.j.ff.de autor.tut. dicitur voluisse Bald.consil.quodam à me nusquam reperto,incip.quatuor puncta,prout illum referunt,& sequuntur Socin.d.consi.cxij.col.iij. lib.4.vbi dicit,hanc distinct.esse æquissimam.& dicto consi.xxiij.col.v.versi. ad idem adduco,lib. 4.& Corne.d.consi.ccxlij.col.ij.lib.4. vbi etiam dicit huic consil. subscripsisse Honofrium à Bartolinis,& Eugenium Perusinum.Sequitur item nouissimè Iason,qui id reputat sing.d.consi.lxix. in ij.dubio,lib.1 vbi & hoc dicit voluisse Cyn.in d.l.j.ff.de autor.tuto. vti & ipse voluit post Iac. Aret.quos etiam refert & sequitur Alexan.in d.l.j.§.fuit quæsitum.col.pen.versic.non omitto tamen.ff.ad Senatusc.Trebel. sequitur item Philip.Deci.consil.ccxlvj.in causa quæ iam diu,col.ij.in fin.& dicto consi.cclxxix.col.pen.in quibus tamen locis hoc notabiliter intelligit,modò generalis ille consensus ita non videatur factus,vt ex cõposito, & de industria censeatur adhibitus fuisse,eo fine,vt contractus (de quo quæritur) fieret cum eo qui consensum præstat,vt quia fuit præstitus paulò ante eum contractum,& cætera quæ ibi subtiliter declarat.

124 *De eadem re.*

¶Aliter autem distinguit Bal. d.consi.lx.lib.4. vtrùm videlicet pater palàm & bona fide consenserit,& valeat:an in fraudem liberorum,& non valeat. Cuius etiam sententiæ satis videtur fuisse Panor.in d.c.sicut nostris.in fin.de iureiur.& Alex.in d.l.j.ff.de auto.tuto.& in d.l.j.§.fuit quæsitum.ff.ad Treb.vbi suprà illum citauimus,& Socin.d.consi.xxiij.col.v.versi. hanc etiam partem, lib.4.& d.consi.lxxx.col.iij.versi.& licèt ista responsio,lib.4. Pro quibus est text.in d.l.cùm ipse. & quod ibi not.glo.Bal.& Saly.C.de contrah.empt.& no.in l.non existimo.& in l.quatenus.§.sicut.& in l.tutor rerum.ff.de admi.tut.& per Bart.in l.pupillus.§.vlt.ff.de auto.tut.

125 *An vir qui consensit contractui uxoris,poterit cõsensum reuocare.*

¶DECIMOQVARTO quæro, Maritus semel præstitit consensum contractui vxoris,an postea poterit huiusmodi consensum reuocare? Dic quòd non,quia per illius consensum legitimatus est (vt ita loquar)contractus,& ius ei quæsitum, qui cõtraxit:ideò non licet in eius præiudicium variare,vt in simili voluit Paul.Cast.in l.si cùm dotem.§.eo autem tempore.versi.ij.not.per glo.j.ff. solut.matri.& ante illum Bal.in l.vlt.§.necessitate,col.iij.versic.quæro an pater possit reuocare.C. de bon.quæ liber. Et hoc perpetuum est,vt cùm alicui fuit data facultas,aut consensus præstitus, cui concedens obligari potest,non possit postea reuocare, per tex.not.in l.j.§.prodest.ff.quorum legat. Et consuluit,illo tamen tex.non citato,Ange.consi.ccxc.thema est tale,col.iiij.versi.præterea hîc,& seq.& voluit Franc.Aret.qui illum tex.dicit ad hoc not.in l.si quis mihi bona.§.iussum. col.antepen.ff.de acqui.hære.Secus autem,vbi non obligatur concedens ei,cui concessit,per glo.

noc.in

not.in Clem.j.in verbo, obtenta.de testa. quam sequuntur ibi Paul.Eleaz.& Cardi.Flor.in v.q.& Franc.Aret.in d.§.iussum.vbi etiam dicit illam glos.ad hoc esse not.

De eadem re.

116 ¶Quibus adde quod scribit Bald.in repe.l.j.col.vj.versic.sed iuxta hoc quæritur incidenter.C.de sacros.eccle.quòd si filiusfam.de consensu patris,fecerit testamentum ad pias causas,vti potest facere,non potest pater solus huiusmodi testamentum reuocare , nec quò ad institutionem hæredum,nec etiam quò ad legata,per iura,quæ ibi allegat.De quo & ipse Bal.in l.senium.C.qui testa. face.poss.vide etiam in simili,quæ scribit.Bart.in l.ij.§.j.in iiij.q.& ibi Rom.in fi.princ.ff.de dona. & idem Bart.in l.qui preci.ff.de donat.causa mort.& Cyn.& alij in l.nec fratris.C.eo.tit.& Bal.in l.vlti.§.necessitate.col.iij.versi.quæro an pater.C.de bon.quæ lib.& quæ diximus suprà in glo.v. in verbo,*contraxerit*,num.90.incip.illud item vj.& ij.sequent.

Si vir nolit cõsentire uxori uolenti contrahere, quid agendum.

117 ¶Decimoqvinto quæro , Quid si nolit vir ab initio consentire vxori contrahenti fortè vtiliter.Barto.in l.si cum dotem.§.eo autem tempore.ff.solu.matri.dicit,quòd stante statuto,quod mulier non possit contrahere,vel testari sine consensu consanguineorum,si consanguinei requisiti nolunt consentire , iudex examinabit causam contradictionis : & si est iusta causa,bene quidem:sin minus,iudex permittet mulieri contrahere,aut testari,per illum textum, & illum sequuntur Bald.Angel.Imo.Rom.Paul.Castren.Alexand.& omnes ibi,& Bald. qui hoc dicit not.in rub. C.de contrahen.emptio.in xxiiij.quæst.& in l.j.paulò ante fin.per illum text.C.de nupr.& in l.in coniunctione,col.vlti.versic.quid si isti duo.C.eo.tit.& in l.j.col.vlt.versicu.sed quid si statutum. & ibi Ias.col.antepen.versicu.confirmo per optimum simile.C.qui admit. & in l. si quis.§.si quis creabitur.ff.de excus.tuto.& in cap.1.col.vlti.versi.& tunc est argumentum.& ibi Cardin.Alex.in versi.quid autem.in princ.& Matth.Afflict.col.ij.num.25.titu.de consuet.recep.feud.Saly.in l.dudum.in vlti.q.C.de contrah.empt.Anto.in c.cùm consuetudinis.de consue.Pet.Anch.in repe.c.r. in xiiij.q.prin.versi.sed pone quòd statutum,de constit.& Roma. & Iason in l.iusiurandum & ad pecunias.§.qui iusiurandum.ff.de iureiur.idem Roma.consi.xxxvj.visa disputatione,post princip. Panor.in cap.2.tuæ fraternitatis.in vlti.char.de cleric.non residen.& in c.quod Dei.ad fin.de stat. mona.& in cap.nullus.in iij.not.per illum tex.de iure patro.vbi dicit, ita se consuluisse,sicuti verè consuluit consi.lxv.ad decisionem prædictorũ,col.vlt.lib.2.in quibus duobus vlti. locis dicit hoc esse generale,vbicunque requiritur consensus alienus in facto,aut ad fauorem alterius.Pau.Castr. consi.xcj.in causa apppellationis,col.iij.versic.ij.dicitur non fuisse,lib.1.Ang.Are.in §.consequens. ad fin.Instit.de suspect.tuto.Barb.in c.ex parte.in addi.extrà de accusa.& consi.xij.scribitur apud Prophetam,col.xj.versi.cùm ergo huiusmodi hæreditas, sub nu.18.lib.1.Corn.consi.clxvij.in hac consultatione,col.j.versic.& aliàs habemus,lib.2.Felin.in c.cùm accessissent,col.ix.versic. confirmari potest.de constit.& in c.super quæstionum.§.j.col.vlt.versi.vlti.de offic.deleg.Ias.in l.bonorum.col.iij.versi.hinc se offert.C.eo.Philip.Deci.in c.auaritiæ.in fin.de præben.Corse.in suis sing. in verbo,consensus , statuto cauetur. Matth.Afflict.in Consti.Siciliæ,incip. constitutionem diuæ memoriæ,in v.notabili,in xij.quæst.Hippo.Marsil.in l.j.§.præterea.col.antepen.ff.de quæst.Ioan. Lup.in repet.rubr.de donat.inter vir.& vxor.§.xxij.

De eadem re.

118 ¶Et ad hoc faciunt no.in aliis similibus,per gl.in c.si religiosus.in verbo,obtenta.& ibi per Doct. de elect.lib.6.& in cap.1.in verbo,contradicant.lxv.dist.Iac.Aret.Cy.Bart.Bald.& alios,in l.vlt.§. necessitate.C.de bon.quæ lib.& Archi.in c.primatus in fin.lxxij.dist.Specu.& Ioan.And.in addit. illius,in tit.de actore.§.j.versi.sed quid si pater.Ioan.And.in d.c.nullus.& in c.nobis.col.ij.in verbo,diœcesani.de iure patr.& in c.cùm ex eo.super verbo,possit, de elec.lib.6.Fran.Tigr.Bal.Saly. Fulgo.Paul.Cast.Rom.Alex.& recentiores in authen.quod locum.C.de colla.Bart.in l.j.§.si plures.in repet.col.iij.versic.quæro secundò,quid si ille.ff.de exer.& in l.vlti.col.vlti.C.de appel.rec. Rot.Deci.cccvij.permutatio facta,ad fin.in nouis.Alber.in l.vbi adhuc.in fin.C.de iure dot.& in l.j.in princ.versi.ex prædictis.ff.de admi.tuto.vbi loquitur de tutore, qui negat præstare autoritatem pupillo.Nicol.Neapo.in l.quid ergo.§.vsuras.ff.de contra.iudi.tutel.Bal.in l.viduæ. per eum tex.C.de nup.& in c.1.col.vlt.versi.sed quid si requisiti,& ibi post eum Alua.& Card.Alex.etiam col.vlti.titu.quid sit inuestit.Fulgo.consi.lxxv.ex facto proponitur,in fin.Panor.in cap.2.& in c. ex parte Astensis de conces.præb.& in c.auaritiæ.ad fi.de præb.& in cap.1.de rerum permut.& in c.relatum.col.ij.versi.nunquid autẽ,de cleri.non resid.& consi.lviij.quidam D.Iaco.col.pen.lib.2. & quod sing.dicit idem Panor.in c.cùm accessissent. & ibi post eum Felin.col.ix.versi.uj.restringitur,de constit.Card.Flor.consi.lxxxij.ad primũ dico,versi.& si diœcesanus.Alex.in locum non solùm.col.pen.ff.solu.matr.& consi.lvij.prospectis testamento codicillis,col.iij.versic.nec videtur, quòd ex dicta dispositione,& Franc.Areti.consi.lxxiij.præsupponitur in facto.col.pen.& Franc. Rip.in l.ij.§.voluntatem.col.ij.ff.sol.matr.& quæ diximus suprà in j.quæst.

Sed an satis sit,non subesse causam cõtradicendi, ut uxor possit contrahere.

119 ¶Sed hoc multis modis declarandum est. Primò,vt scilicet non sufficiat consanguineum contra dicere sine iusta causa,ad hoc vt possit mulier liberè contrahere:quin si faciat,erit contractus nullus,nisi adhibeat iudicem qui cognoscat,an habeat iustam causam contradictionis , vt illi dicunt: & si iniustam cõperiet,decernet mulierem posse contrahere.Ita expressè voluerunt Bal.& Card. Alex.in d.c.1.locis suprà allegatis,titu.de consuet rect.feud.& idem Bald.in d.rubrica,de contrah. empt.in xiiij.q.& Corne.d.consi.clxvij.col.j.ad fin.lib.2.

130 ¶Et ita voluisse videntur omnes,quotquot suprà,in princ.citauimus,præter Rom.in d.consi.xvj.

vbi videtur voluisse, non esse necesse, licet tutius sit, iudicem adhiberi. Pro quo facit, quod plerique volunt, contradictionem iniustam, & non legitimam haberi pro consensu, per l.dotem. & ibi glo. Bald. & alios. ff. solut. matri. & cap.1. extrà de his quæ fiunt à maio. parte cap. & voluit Archid. in cap.1. de constit. lib.6. & Panor. in c.quoniam. in fin. extrà de vita & honest. cleri. Bal. Nouel. in tractatu doti. in j. specie vj. partis, & Ioan. Lup. in d.rubr. de donat. inter vir. & vxo. §.xxij. in fi. Et idem etiam voluit in casu d.l.vlt. §.necessitate. Accurs. ibi, in princ. glos. magnæ, & Vber. Bonacur. quem refert, & sequi videtur Ioan. And. in d.§.quid si pater. per textum in l.j.§.non exigitur. ff. vt in pos. leg. Et quia, vt dicit Io. And. præsens & consentire nolens, pro absente habetur: igitur non debet expectari eius consensus. l.si longiùs. ff. de iudi. & aliis iuribus per eum allegatis.

131 ¶Tu tamen tene priorem partem, quæ verior est & communior. Quam tamen limitabis procedere, nisi esset periculum in mora, si expectaretur iudicis decretum, quia tunc, eo non expectato, consanguineis iniustè contradicentibus, poterit mulier liberè contrahere sine solennitate, sicuti singu. etiam in hac specie voluit Panor. in cap. cùm in veteri. col. pen. versic. sed dubium est. extrà de electio. Pro quo facit, quod in simili habetur in l.tutor qui repertorium. ff. de admini. tut. quòd imminente necessitate, potest tutor sine confectione inuentarij tutelam administrare, quod aliàs non posset. Per quem tex. dicit idem Panor. in c.vlti. col.ij. versi. omnia prædicta. de eccle. ædific. quòd si imminet necessitas alienandi bona ecclesiæ cathedralis, quæ exigat tantam celeritatem, quòd non permittat consuli superiorem, potest Episcopus liberè alienare illo inconsulto, nō obstante iuramento ab eo præstito, de non alienando eo inconsulto. Et quod voluit Anton. in c.inter quatuor, de cleric. non resid. quòd licet clericus non posset sine consensu Prælati abesse à suo beneficio, per c.relatum. de clericis non residen. Si tamen superueniat talis necessitas, quæ sine periculo non permittat adire Prælatum, potest abire eo inconsulto. Et quod etiam voluit D. Tho. 2.ij.q. lxxxviij. arg.ij. ad fin. & iterum quæst. clxvij. arg. iiij. ante medium, de obligato ad ieiunium, constituto in periculo adeò imminenti, vt non possit adiri superior ad habendam dispensationē. Quæ omnia retulit Feli. in d.c.cum accessissent, col.ix. de constit. Cui adde quæ diximus in nostro tractatu Retract. tit.j.§.xxvj. in gloss.j. vbi multa de necessitate congessimus. & quæ in simili diximus suprà, in glo.vj. num.34. incip. limita tertiò.

Quid, si periculum sit in mora.

132 ¶Secundò declara, vt videlicet ita procedat, vt cùm statutum requirit proximiorem consanguineum, si proximior contradicit, & quidem sine iusta causa, index in eius locum sufficiat alium remotiorem, qui consentiat, si habeat alium. Ita voluit Bal. in d.l.viduæ. per illum tex. ibi, sed fortè. C. de nupt. & sequitur Pau. Cast. in d.l.si cùm dotem. §.eo autem tempore. in fi. & ibi etiam Alex. qui hoc dicit sing. col. pen. ff. solut. matri pro quo dicit ipse Alex. esse bonum tex. in l.cùm antiquitas. & quod ibi not. Paul. Cast. C. de testa. & in §.si verò abfint, in authen. de hære. & Falci. Et facit quod in simili voluit Bald. in l.cùm sententiam. ad fin. C. de sent. & Pau. Cast. in l.j. C. vnde vir & vxor. & multa, quæ congessimus suprà in j.q. nu.20. sed & tunc, & multis seq.

An loco viri ylius sit subsistituendus.

133 ¶Tertiò declara, vt etiam procedat, nisi statutum requireret consensum consanguineorum, & prætereà decretum iudicis: quia tunc si consanguinei recusarent sine iusta causa, solus iudex supplere non posset, arg. not. in l.si curatorem habens. C. de in integ. restit. Ita voluit Bald. in d.rubrica, de contr. emp. in xxiiij.q. & Salyc. in d.l.dudum ante fi. C. rod. titu. vbi ad hoc præterea allegat in argu. d.l.vlt. C. si propter pub. pensi. & not. per gloss. in l.ij. C. de fide instr. Et subdit hoc casu esse cautelam, vt duo iudices adhibeantur: vnus quidem, qui interponat decretum, seu consensum, & alter qui suppleat vicem consanguineorum recusantium sine iusta causa, per id quod in simili habetur in l.vlti §.sinautem dubius. C. de iure delib. vbi cum aliis tabulariis, specialis tabularius, adhibetur loco testatoris, qui nescit scribere. Et facit etiam (inquit) l.hac consultissima. versi. sed quia tabulariorum. C. qui testam. face. poss. Quod dictum sequitur, & dicit notab. & menti tenendum Alex. in d.§.eo autem tempore, col. pen. vbi & illud dictum Bal. pro eleganti citat. Sequitur etiam Corne. d.consi. clxvij. versi. dictum autem. Bart. lib.2. & Iason, qui id reputat sing. in l.iusiurandum & ad pecunias. §.qui iusiurandum. ff. de iureiur.

Quid, si consuetudo vltra consensum viri requireret decretum iudicis.

134 ¶Ex quibus planè constat, quid dicendum sit in casu nostræ consuetudinis requirentis consensum mariti, in contractibus vxoris. Est enim eadem ratione idem dicendum, quod in statuto requirente consensum propinquorum, si tamen hæc nostra consuetudo exigit consensum mariti ad commodum vxoris, & ad integrandam ipsius personam, vt fit in dicto statuto, vt alibi plenè diximus. Sed quia arbitror, vt sæpè suprà scripsimus, hanc nostram consuetudinem consensum mariti exigere in contractibus vxoris propter præiudicium ipsius mariti, cùm res ipsa priuatim tangat commodum, vel incommodum viri, qui, vt alibi cauetur, suos facit fructus omnium bonorum vxoris, potestq. de illis & bonis mobilibus ipsius, vt liburit, disponere: ideò non putarē posse virum cogi, vt consentiat, aut eo contradicente iudicem vxori permittere, vt contrahat, & ita conditionem mariti, eo inuito deteriorem faciat, nisi fortè vxor vellet facere contractum sibi valde vtilem & commodum: & nihil, aut etiam, si possum dicere, modicum præiudicij marito adferentem: tunc enim cessante præiudicio mariti, non video quin possit iudex vices suas interponere, vt in statuto requirente consensum consanguineorum. Cogita.

Decisio principalis quæstionis.

135 ¶Decimosexto quæro, Quid, si mulier maritata sine consensu mariti contrahat cum externo quopiam, cui se dolose iureiurando interposito asserat innuptam, & ita liberam ad contrahendum?

Quid si vxor

hendum? Videtur valere contractus, per id quod in simili dicitur in l.2.& 3.C.si minor se maio. dixer. vbi valet contractus factus à minore, qui se maiorem asseruit, nec iuuatur is beneficio restitutionis in integrum: & similiter quod habetur in l.si decipiendi. in prin. & ibi no. ff. ad Vellei. & l. fœminis. C. eod. vbi si mulier pro alio intercedens voluit decipere creditorē, vt quia induit vestem virilem, quò vir, non fœmina crederetur, vt dicit glos. in d.l.si decipiendi. valet huiusmodi intercessio, nec potest se tueri mulier ex Senatusconsulto Velleia. Quodq; ne scribitur in l.si sine. C. eo. quòd si mulier in alienatione rei dotalis, eam rem non esse dotalem asserat, non audirur, si velit huiusmodi alienationem impugnare: vt declarat no. Imo. in l.cùm vir. circa 16.col. ff. de vsucap. & in c.cùm contingat. circa nonam chartam, extrà de iureiur. Quod item traditur in l.1.C. ad S.C. Maced. filiumfam. non iuuari Senatuscon. Maced. cum se sui iuris esse assereret, ei, à quo pecuniam mutuam accepit. De quo etiam est text. in l.eum qui. ff. ad Senatuscon. Maced. & in l.qui cùm se. ff. de re iud. Et in simili traditur in l.sed si ex parte. §.1. ff. quod cum eod. de eo qui se patremfam. mentitus est, cùm contra heretur cum eo.

contrahat extraneo & iureiurādo se asserat innuptam.

136 ¶Et facit, quod scribit Bald. in l.vltim. §.necessitate. colum iij. versic. & ideò præcepta. C. de. bon. quæ libe. quòd si filiusfam. mentitus de morte patris, præceptum guarentitiæ passus sit, valet huiusmodi præceptum, quod aliàs non valeret, vtpotè cùm habeat vim iudicij, in quo non potest filiusfam. agere, nec conueniri sine consensu patris. Sed & Fulgos. consil. ccxix. visis binis processibus, colum. iij. versic. rursum posito sine præiudicio, ait, quòd si stante statuto, quòd mulier non possit contrahere sine consensu duorum proximorum consanguineorum, mulier contrahat cum consensu duorum non proximorum, quos tamen proximiores asserit mulier, valet contractus, quia deceptæ, non decipienti, succurrendum est. l.2.§. hæc verba. versicu. sed ita demum, & sequenti. ff ad Velleianum. & l.si sine C. eod. cum sim. & idem expressim voluit Steph. Fede. in suo aureo libr. de legum interpret. parte 2. chart. 5. versicu. item debet intelligi, per multa circa quæ etiam allegat. *De eadem re.* *Deceptis non decipientibus succurrendū.*

137 ¶Contrarium quoq; videtur per id, quod voluit Iac. Bel. in sua disputatione, incip. lege Perusina, vbi dicit, quòd ll. suprà in prin alleg. procedunt, quando minor, qui se dolose asserit maiorē, vellet nihilominus petere rescissionem contractus beneficio restitutionis in integrum. Tunc enim suo mendacio punitur, vt non audiatur. Secus vbi diceretur contractus nullus, ratione solennitatis municipalis in minorum contractu requisitæ non obseruatæ, per l.quid enim. iuncta l.præced. in fi. ff. de dolo. vbi contra pupillum, qui mentitus est, datur actio de dolo. Ex quo fit manifestum, contractū non tenuisse. Nam si tenuisset, daretur actio ex contractu, non de dolo, quæ est subsidiaria, l.1.§. ait Prætor. ff. eod. Et idem dicit in statuto requirente consensum patris in contractu filiifam. cùm filiusfam. dicit se esse sui iuris, vt propterea non valeat contractus. *Contra suprà dicta.*

138 ¶Quæ omnia refert & sequitur Ioan. Andr. in Addi. Specul. tit de sent. prol. §. vt autem quæ præmisimus, col. 2. in addi. quæ incip. ad hæc, & ea quæ præmissa sunt, & Pet. Anch. loquens etiam in contractu requirente consensum proximiorum, in contractu mulieris, in c.1. in 14.q. princip. versi. iuxta prædicta etiam quæro, extrà de constit. & Ro. qui hoc dicit singu. nec esse alibi, consi. 12. viso facto præsupposito, col. 2. & Paul. Castren. consi. 175. ad primum quæsitum. in tertio dubio. lib. 2. Franciscus Cremen. qui hoc reputat aureum, & menti tenendum, no. 162. statuto cauetur. & Soci. consi. 23. circa prædictam consultationem, col. 3. num. 14. libr. 4. vbi & hanc rationem addit, quia si aliter diceretur, facile fieret fraus statuto, si videlicet ex sola assertione filij asserētis se esse emancipatum, contractus robur acciperet, contra regulam, cùm quid vna via, cum sua materia, de reg. iur. lib. 6. Qua enim facilitate filius induceretur ad contrahendum, eâdem & ad ita asserendum, l.doli. clausula. §. diuersum. ff. de nouatio. *De eadem re.*

139 ¶Et hanc partem fulcit, quod alibi consuluit Paul. Cast. videlicet consi. cccxlij. considerandum est primò, col. 1. versicu. item ex alio, lib. 1. quòd si minor habens curatorem contraxerit cum alio, cui se asseruit non habere curatorem, non per hoc robur accipit contractus, quin irritus maneat, ex l. si curatorem habens. C. de in integ. restit. mino. Nam ex huiusmodi (inquit) assertione non immutatur veritas, l.assumptio. in princ. ff. ad municip. & l.filio quem pater. ff. de lib. & posthum. & l. Caius. ff. de iure patro. & l.1. C. si vt se ab hære. abstin. *De eadem re.*

140 ¶Ex quibus fateor hanc rem diutiùs fuisse apud me ancipitem. Tandem verò comperi Alexand. consi. ccxxij. quoniā abundè. lib. 6. vtranque hanc sententiam aduocasse, inq; priore (si non fallor) resedisse, dum respondet ad d.l.quid enim. de dolo, cui potissimùm innititur Iaco. Bela. Nam aut (inquit) ibi pupillus proximus pubertati, non erat factus locupletior, aut factus erat. Si primū, non poterat agi contra eum ex eo contractu, cùm non esset ex eo obligatus, nec ciuiliter, nec naturaliter, l.1. & ibi not. ff. de donatio. ideò non impeditur subsidiaria actio de dolo. Si secundum, valet contractus, vt ex eo agi possit, quatenus pupillus est factus locupletior. l.sed mihi. ff. cōmod. & no. in d.l.1. cum similib. Nec si quicquam impedimento est, quin agi posset de dolo, quatenus non est factus locupletior, per nota. per glos. Bart. & alios, in l.2. C. de dolo. Et ita non concluditur ex illo textu, quod Iacobus Bel. intendebat. *De eadem re.*

141 ¶Ideò si priorem illam partem teneas, eam limitabis procedere, vt scilicet valeat contractus ita factus in præiudicium mulieris, quæ eam fraudem aut dolum fecit. Ita enim loquuntur iura, quæ supra in princip. huius quæstio. adduximus; neque id quidem immeritò, cùm nemini sua fraus *Sed an valeat in præiudiciū mariti.*

aut dolus patrocinari aut prodesse debeat.l.ita demum. ff.de arbit. & l.verum.§.tempus.ff. pro socio.& c.ad nostram.de empt.& vendi.cum aliis multis cõcord.à me collectis in tracta. Retract. tit.1.§.1.glos.9.in verbo, *ou lignagier*, numero 67.incip.denique si diceremus. Quòd si id redundaret in præiudicium viri, qui fortè ex consuetudine vel statuto facit suos fructus bonorum vxoris, vt est in multis cõsuetudinibus Galliæ, nihil video, vt dolus, aut fraus vxoris, quæ se dicit innuptam, ei præiudicet. Nemo enim alterius dolo aut fraude prægrauari debet, cap. nemo debet. de regu. iur.lib.6.cum concord.ibi adductis, nemoque sine suo facto, aut culpa, suo iure priuari debet.l.ius nostrum.ff.de reg.iur.cùm simil.

142 ¶Limitabis etiam secundò, vt id quod diximus procedat, nisi is, cum quo contrahit mulier, quæ se dicit innuptam, verisimiliter sciat eam nuptam esse: vt quia vicinus est, aut consanguineus vxoris, per tex.in l.de tutela.C.de in integrum restitutio. vbi si minor se dicens maiorem, liberauerit auuncluum ipsius tutorem ab ipsius tutelæ redditione, non valet huiusmodi liberatio ipso iure, cum auunculus ignorare verisimiliter non poterat ætatem minoris. Ex quo notat Bald.ibi, quòd stante statuto, quòd non posit minor 20. annis contrahere sine curatore, si soror contraxerit cum fratre, cui se iureiurando asseruit esse maiorem, non valet eiusmodi contractus: quia frater præsumitur scire sororis ætatem: ideò non videtur decipi, sed potius decipere, & inducere sororem ad contrahendum.

Quid si is sciebat eam nuptam esse.

143 ¶Et quod voluit Dy.consi.quodam, incip.iure municipali cauetur, quòd si stante statuto, quòd filiusfam. non posit se obligare sine consensu patris, quispiam filiusfam.dicat se emancipatum creditori, qui id falsum esse sciat, non valet obligatio, quia dolus non infertur scienti.l.cùm donationis.C.de transac.l.1.in fin.ff.de actio.empt.& sequitur Alexand.d.con.122.col.2.libr.6. Et idem in statuto requirente consensum proximorum in contractu minoris, tenuit Angel. consilio 140. domina Catharina, col.vlt. Et bene facit text.in d.l.1.ibi, eiúsque affirmationi credidisse iusta ratione edocere potes.C.ad S C.Maced.& quæ ibi not.per Bald.& Salyc.& vide quæ dicam in seq. quæstione, præsertim num.159.tamen si teneas.

De eadem re.

144. ¶Decimoseptimò quæro, Quid si communi hominum opinione mulier quæpiam existimetur maritum non habere, cùm tamen habeat, an valeat contractus factus ab ea inscio marito? videtur quòd non, per ea quæ iam diximus in præce.q. per id quoque quod voluit Iacob.Aretin. in sua dispu.incip.quæro, ego produco contra te instrumentum, quòd non valent gesta ab eo, qui communi opi.reputatur tutor, cùm non sit.l.2.ff.de eo, qui pro tut.& l.qui neque.ff.de reb.eo. Et quod etiam voluit Bal.in l.2.in fi.C.de sent. quòd non valet testamentum filiifa.vel.serui, qui communi hominum opinione reputatur esse sui iuris.& sequitur, & dicit singu. Alex.in l.1.col.2. versi.& ex hoc deciditur.& ibi Ias.col.2.versic.istam legem sic extensam, C.de test.& idem Alex. consi.147.viso themate.col.pen.versicu.non obstat etiam, libr.7.& Philip.Deci.qui hoc reputat sing.in l.si emancipati.colum.3.versic.& ad prædicta notandum est.C.de colla.& Catel.Cotta, qui etiam dicit sing.in memor.incip.opinio communis.

Quid si uxor communi hominum opin. creditur, maritum non habere.

145 ¶Et quòd maior pars Doc.tenet, non valere instrumentum confectum à non notario, qui videlicet nunquam creatus fuit notarius, licèt communi opi.reputetur notarius. Ita enim voluit Azo in Summa, tit.in Auth.de fide instru.Andr.Pisa.Guli.Cu.Guid.Ray.Oldra.Bal.in repet. & Ias.in l.Barbarius.ff.de offic.Præto.Spec.& Ioan.And.in tit.de instru.edict.§.restat.versic.quid si is. & ibi quoque ipse Ioan.And.in versi.& scias, in addi.incip.ad intellectũ illius.& iterum vterque in titu. de probat.§.probare.versicu.illud autem, & sequen. Idem Specul. titu.de procur.§.ratione autem formæ.versi.2.Cy.in l.comparationes.C.de fide instru.Iaco.Aret.in d.dispura.incip.quæro, ego produco contra te Bar.in l.Herennius.per illum tex.ff.de decur.& in l.actuarios.& ibi Io.Plat.C. de numera.& actu.lib.12.Bald.in d.l.1.in 6.quæst.& ibi quoque Saly.Ange.in vna lec.& Alexand. qui ita dicit se consuluisse, & Corn.col.pen.C.de testa. Idem Bald.in d.l.2.col.2.C.de sent.& in l. ad testium.§.1.& ibi quoque Ang.Imol.Paul.Cast.& recentiores.ff.de testa. Idem Bal.in l.2.col.2. C.de serui.& aqua: & in l.nihil.C.de manu.vindi.Can.communiter in c.1.de fide instru.Anto.in rep.c.cõsultarionibus.col.24.versic.venio ad secundum, de iure pat.Pet.Anch.consi.113.pro isto patre instituto, col.2.versi.ad ista patet.& latè Alexand.consi.138.opportunè consideratis, lib.1.vbi adducit multa similia, quæ tu videre poteris.& Stepha.Bertran.consi.23.venditio.in 3.dubio.lib.1. & consi.41.circa processum, nu.2.eod.lib.1.

An valeat instrumentum à non notario cõfectum, qui communi opinione existimatur notarius, vide infrà num.153.

146 ¶Contrarium tamen videtur. Nam communis opinio de habilitate, & legitimatione agentis, tempore quò aliquid facit, operatur, vt illud valeat, ac si esset verè habilis ac legitima persona, quamuis postea appareat non fuisse huiuscemodi. Quod hinc liquido patet, quòd valet tenetque & obligat mutuũ, quod accipit filiusfa.qui cõmuni opinione reputatur esse sui iuris, perindè ac si esset sui iuris.l.2.C.ad S C.Maced.& l.3.ff.eo. Quibus innixus Bal.in l.vlt.§.necessitate.col.3.versi. ideò præcepta.C.de bon.quæ liber.dicit, quòd licèt alias filiusfam.non posit esse in iudicio, sine consensu patris, si tamen communi fama reputatur esse sui iuris, valet quod ab eo gestum est in iudicio, vel instrumento guarentigiato, quod habet vim iudicij.

De filiofam. qui commu. opini.reputatur sui iuris.

147 ¶Item valet præsentatio ab eo facta, qui communi opinione existimatur esse patronus, & est in possessione eius rei: nec vitiatur, licèt postea appareat non fuisse patronum.d.cap.consultationibus.de iur.pat.& c.querelam. de elect.per quem etiam text.idem dicimus de rectore putatiuo. Et idem

Præsentatio ab eo facta.

idem quoque de collatione facta ab eo, qui potestatem conferendi cõmuni opinione putabatur habere, per c.cum olim.de cau.pos.& per Rot.deci.457.quidam impetrauit.in antiq.

qui commun. opin. putatur patronus.

148 ¶Et soluens ei, qui communi opinione etiam reputatur procurator creditoris ad exigendas pecunias, liberatur, quamuis non sit procurator.l.eius qui in prouincia.ff.si cer.pet.& l.si quis seruo.ff. de solu.cum simil.Et idem de soluente prælato putatiuo dicit Bart.in l.si vrbana.versicu.vlt.per hanc l.& ibi quoque Bald.Angel.Paul.Castr.& recentiores, qui adferunt concordan.ff.de condit. indeb.vbi tamen videbis qualiter intelligatur, præsertim verò per Iason.de quo etiam vide gloss. Innoc.& alios in c.nihil.de elect.Bald.in c.in literis.col.2.versicu.sed nunquid debitores.extrà de restit.spol.& Panor.in c.cùm super.in fi.de cau.poss.& proprie.

Solutio facta ei, qui procurator cõmu. opi. putatur. Et quæ fit prælato putatiuo.

149 ¶Valet quoque testamentum, in quo seruus, qui communi opinione reputabatur liber, est testis adhibitus, per l.1.C.de testa.& §.sed si aliquis.Instit.eod.tit.licèt seruus in testamento non possit esse testis, per l.qui testamento.§.seruus.ff.de testa. Et idem de teste infami, vel aliàs inhabili, qui communiter reputatur non infamis, & idoneus, voluerunt Iac.Ran.Cy.Bar.Bal.Pau.Castr.Rom. Alex.& recentiores, in d.l.1.C.de testamen.Imo.Raph.& Pau.Ca.in d.l.ad testium.§.1.ff.de testa. Bal.in l.1.C.de secun.nup.& in l.Cassius.ad fin.ff.de Senato.& in d.l.2.col.1.C.de senten. & ante hos glo.quam sequuntur recentiores in l.cum lege.in fi.ff.de testa.quam reputat singul.Bal.in c. super eod.le 1.extrà de testibus.

Seruus opinio. communi reputatus liber. Infamis reputatus bonæ famæ.

150 ¶Et valent gesta à seruo, tanquam iudice, qui communi opinione existimatur liber & iudex.d.l. Barbarius.ff.de offi.præto, & d.l.2.C.de re iudi.licèt seruus iudex esse non possit.l.cùm prætor.ff. de iudic.& c.sciscitatus.de rescript.& §.tua.3.q.7.quod non in iudice tantùm procedit, sed & in aliis ad alios magistratus assumptis, secundum Bal.in l.1.ad fi C.qui & aduersus quos. Valet etiam sententia lata à iudice excommunicato, qui communi opinione habetur pro legitimo.ca.ad probandum.de re iudic. Valent & instrumenta confecta à notario excommunicato, qui communi opinione reputabatur non excommunicatus, glo.in c.decernimus.in glo.vlt.ante fin.de sentent. excom.lib.6.Inno in c.pia.de excep.libr.6.Ioan.And.in c.auaritiæ.de elect.lib.6.& Panor.in cap. veritatis, col.8.versicu.& ampliando.extrà de dolo & contu.

De iisdem rebus.

151 ¶Et faciunt not.in simili, per Inno.in c.1.de schisma.& in c.si verè.de sent.excom.& in d.c.veritatis.& ibi etiam Pan.quo loco suprà citauimus:& per Specu.in tit.de lega.§.superest.versic.ergo si quis.& multa in eam rem exuberanter congesta per Maria.seniorem, consi.32.ex iis quæ superius, col.7.versic.sed posset quispiam, & seq.col. Ex quibus consuluit valere conductiones ab eo factas, qui communi opinione reputabatur Rector, aut prælatus. Et idem de aliis contractibus ab eo factis, qui communiter reputatur Abbas, vel Episcopus, respondit Domi. (quem ille non citat) consi.8.quidam Cardinalis.col.vlt.Cui & illud adde, quod sing.consuluit Feder.Senen.consi.167. mulier accusata, excusari ab adulterio mulierem, cuius vir communi opinione mortuus reputatur, si alterius patiatur concubitum.Igitur cùm in nostro casu huiusmodi mulier reputatur sui iuris, videntur valere gesta ab ea, tanquam sui iuris esset.

De iisdem rebus.

152 ¶Hic paululum aduerte Lector.Nam quæ dicta sunt in præcedenti quæstione de muliere maritata, quæ se innuptam mentiebatur, in hoc videntur differre ab iis, quæ nunc tractamus, quòd hic nihil imputari possit ei, qui communi opini.credens, contraxit cùm muliere. Ibi verò imputari potest, quòd nulla communi opinione ductus, non inuestigauit de conditione illius, cum qua contraxit per l.qui cum alio.ff.de reg.iur.vbi gloss.dicit etiam non vacare culpa, qui id ignorat. Et illum text.valde no.dicit Bal.in c.rursus si fidelis, tit.quibus modis feu.amit.Et adde text.in l. si patronus.& ibi Iac.Aretin.& Bart.ff.de confir.tut.& in l.2.§.quæsitum.ff.de separationibus. & ibi glos.quæ adfert alios, & in cap.innotuit, & ibi quoque gloss.in verbo, ignorantia, de elect.& quod tradit gloss.in l.Iulianus.ff.ad S C.Maced.& alij quos tibi citauimus in nostro tractatu Retractuum, tit.1.in fi.nu.41.nonò quæro.

De iisdem rebus. Qui cum alio cõtrahit, non debet ignorare eius conditionem.

153 ¶Nec similiter quicquã videtur facere, quod de Notario diximus. Nam præterquàm quòd nonnulli contrarium tenuerunt, videlicet Inno.in c.cum dilectus.de fid.instr.Host.in summa, eod.tit. in prin.col.2.versi.quid ergo si Tabellio, Bart.in d.l.Barbarius.& ibi Alber.col.pen.& vlt.vbi dicit hanc op.de consuetudine obseruari.& Fulgo.qui hanc quoque partem dicit humaniorem, & in iudicio tenendam.ff.de offic.Præto.Bal.sibi contrarius in l.non ignorat.col.3.vers.in contrarium fact.C.qui accu.pos.& Ang.in Auth.de tabel.in prin.col.2.& in l.2.in prin.ff.ad Maced.& consi. 140.quidam Matthæus.& Ioan.Fab.in §.sed cùm aliquis, Insti.de testa.

De eo, quod dictum est de notario.

154 ¶Dici etiam potest, nihil ad hunc casum pertinere rationes, quibus potissimum innituntur qui priorem partem sequuntur: sunt enim huiusmodi, quòd qui se pro notario gerit, qui non est, falsum cõmittit, per l.eos.§.qui se pro milite.ff.de fal.ergo non potest instrumenta conficere, per l.si aliquid.C.de suscept.& arca.lib.10.Item si solus Princeps confert tabellionatum, non rerum natura, non vsus priuatorum, vt no.Inno.in c.pen.de fide inst.cum si.Item officium non probatur, nisi per literas decernentes officium, & idéo cùm sit data certa forma probandi, quasi possessio nihil operatur.l.1.C.de mand.Princ.& l.decernimus.C.de sacros.ecclesi.& l.si qua per calumniam. C.de Episc.& cleric.& l.probatorias.C.de diuersi.offic.& l.Herennius.ff.de Decuri.Quæ quidem rationes (vt videre licet) nihil ad hunc casum faciunt.

De eadem re.

155 ¶Sed quod dictum est de testatore, seruo, vel filiofamil.reputato communi existimatione libero, aut

De eo quod

dictum est de seruo testatore.

aut sui iuris, non parum quadrat. Nam qui dicunt, non valere illius testamẽtum, ea ratione mouentur, quòd in eo casu defectus est in substantia, seu in causa efficiente, id est, in eo, qui actũ gerit, qui multò est grauior eo, qui in causa materiali est vel in solennitate, vt in d.l.1.C.de testam. Hic autem in nostro casu, de quo loquimur, non tantum est defectus solennitatis, sed etiam substantiæ cùm persona, quæ actum gerit, non sit habilis. Ergo nihil operatur communis opinio.

Commu. opi. an & quando habeatur pro veritate.

156 ¶Præterea quod dicitur communem op. haberi pro veritate, procedit in his quæ respiciunt officium publicum, per d.l. Barbarius. secus si priuatum, secundum Inn. in c. cum dilectus. de consue. & in d.c. nihil. de elec. Compo. in c. cum Vintoniensis, eo. tit. & Io. And. in d.c. veritatis. & ibi alij, extrà de dol. & contu. & in c.1. de rescrip. lib. 6. & Cald. in d.c. ad probandum. de re iudic. & in sua dispu. incip. excommunicatus. Fede. consi. 5. quidam monachus, col. vlt. Bald. in rep. d.l. Barbarius. sed tamen hic vide 2. seq. versi.

157 ¶Sed hîc omnibus facilè responderi potest. Nam primum de filiofamil. siue seruo testante, non est omnino indubitatum, quando sit gloss. contraria, in l.2. in verbo, seruus. C. de edic. Di. Ad. tol. quam sequuntur Docto. ibi, inter quos Ias. ibi solus, vt dicit, eam expendit contra dictum Bald. in d.l.2.C. de sen. & eam ad hoc dicit sing. nisi dicas eam loqui in possessorio, non etiã in petitorio. Sed quocũq; modo ea loquatur, certè de illa Bal. deci. dubitat Ias. in d.l. Barbarius col. 6. vers. quartò notabiliter limita, nec immeritò, cũ in d.l.2.C. ad Mace. & in l.3. ff. eo. esset defectus in substãtia, sine causa efficiente, id est, in eo, qui mutuum accipit, & tamen cõmunis opinio dat robur actui.

De iisdem rebus. Resolutio quæstionis.

158 ¶Ex quibus etiam iuribus refellitur, quod dictum est, cõmunem opinionẽ in his tantùm operari, quæ ex publico officio dependent, quando illic de priuata tantùm agitur. Ideo rebus maturè perpensis animaduersísque, nihil hîc video, quo minùs valeat contractus factus à muliere, communi opinione reputata sui iuris, cùm esset tamen maritata, nisi fortè, quatenus cederet in præiudicium mariti, per id quod voluit Inn. in c. consuluit. de proc. & Bal. in repe. d.l. Barbarius. col. 9. versic. & nota quòd materia. & ibi Ias. col. antep. versic. 2. limita. Calde. & Anto. in d.c. ad probandum. de re iudi. & not. in c. apostolicæ. & in c. proposuit. de cleri. exco. mi. Cogita Lector amantissime.

Quid si contrahens cum ea muliere, scit hanc communem opin. esse falsam.

159 ¶Tamen si teneas, valere huiusmodi contractum ob cõmunem hominum opinionem intelligas, nisi is, cum quo contrahitur, sciat eam op. esse falsam, & sic mulierem, cum qua contrahit, habere maritum: hic enim nihil illum iuuabit cõmunis opinio in contrarium, vt expressè & not. voluit, hoc modo limitans d.l. Barbarius, Io. Cald. in d.c. ad probandum, & ibi etiam Pan. & Feli. vterque col. pe. idem Cald. in sua dispu. incip. excõmunicatus, qui cõmuni op. col. vlti. Io. And. subobscurè in c. dilectus. le 2. in gl. pen. & ibi clariùs Imo. col. 4. vers. & prædicta, & Panor. col. 3. versi. ex prædictis; de præb. Ant. in c. sciscitatus. ad fi. & ibi etiam Pan. de rescrip. ipse Pan. in c. si duobus, col. pe. versi ad hoc quod not. de appel. & in c. post cessionem. colum. pe. versi. idem si erat occultum, de probat. & in d.c. veritatis. vbi suprà, de dol. & contu. & Ro. qui hoc sing. reputat, sing. 763. inci. lex Barbarius. Domi. in cap. sacerdotes. 2. q. 7. Nicol. Mil. in suo repertorio, versi. error communis non iuuat. & Philip. Deci. consi. 407. visis & diligenter consideratis, col. 1. cum multis si. collectis à Feli. in d.c. ad probandum. Et facit text. in c. si qui Episcopi. 1. q. 1. & in c. & si necesse, extrà de donat. inter vir. & vxor. & quæ diximus suprà in præcedenti q. nu. 142. incip. ideo si priorem. & sequen. Et vide super hac q. Alciat. in tracta. præsump. regula 2. præsumpt. 2. nu. 3. & seq.

Cõmunis opi. cuiusmodi esse debet, ut det robur actui.

160 ¶Sed antequam hinc digrediamur, operæpretium putamus scire, quid dicatur communis opinio, vt robur det actui: an videlicet necesse sit, omnes eiusdem ciuitatis, aut regionis ita opinari. Dic satis esse, eius opinionis eos esse, qui verisimiliter hoc scire debent, puta vicinos, consanguineos, & qui mulierem hanc verisimiliter cognoscunt: vt voluit glo. in l. cùm quidam. §. quod dicitur, in verbo, obstetrices, & ibi Bar. ff. de acqui. hære. & in l. inter omnes. in glo. 1. & ibi Bart. Bald. Alex. & recentiores. ff. qui satisd. cog. & in l. vlt. in glo. 1. C. sine cen. vel reli. Bart. Bal. Salyc. Raph. Ro. Alex, Corne. & Ias. in d.l.1.C. de testa. Bar. in l. de minore. §. plurimum. in 2. q. ff. de quæstio.

De eadem re.

161 ¶Quin sufficit, vt maior eorum pars, qui eam cognoscunt, ita existiment, etiamsi non omnes, per d.l.3. ff. ad Maced. iuncta l.2.C. eod. & in simili volut Spec. in tit. de teste. §.1. versi. quid si tantum à maiori parte, ar. l. quod. maior. ff. ad muniei. cum si. Rai. Albe. Alex. Corn. & Ias. in d.l.1.C. de testa. Bart. in d.l. de minore. in 2. q. dum allegat d.l.1. Ang. & Franc. Aret. in d.l. ad testium. §.1. ff. de testa. Io. Fab. in d.§. sed cùm aliquis, Institut. eo. Anto. in c. quod per nouale. col. 5. & 6. de verb. signi. licet sint, qui contrariũ teneant, videlicet Imol. in d.l. ad testium. §.1. Roma. qui limitat, in d.l.1. de testa. & Angel. Aret. in d.§. sed cùm aliquis. col. vlt. Insti. eod. tit.

Quid si uxor contrahat cũ ecclesia aut pia causa sine consensu uiri.

162 ¶Decimooctavo quæro, Quid, si mulier contrahat in fauorem ecclesiæ aut alterius piæ causæ, vel etiã clerici, sine cõsensu viri, an vitiabitur cõtractus ex defectu huius solẽnitatis? Videtur quòd nõ, per id quod voluit Bal. in l. generali. in 1. & 2. q. & ibi post eum Fulg. qui elegans hoc reputat, Pau. Ca. in fi. & And. Alci. C. de sacr. eccl. quòd stãte statuto, quòd mulier nõ possit testari, aut se obligare sine consensu propinquorũ, id tamẽ potest liberè facere in fauorẽ ecclesiæ, aut piæ causæ. Ecclesia enim, & alia quæcunq; pia causa, est priuilegiata: ideò non valet statutũ contra priuilegium. l. vlt. C. eod. Et idem consuluit ipse Bal. in statuto requirente cõsensum mariti, consi. 95. super dictis punctis, lib. 2. vbi hac ratione mouetur, quòd ad pias causas non seruatur Ius Ciuile vel municipale. Sed tantùm ius Canonicum, quo iure indubitanter testamentum, & contractus sine huiusmodi solemnitate valet, per c. licet de sepul. lib. 6. & c. cùm esses. & c. relatum, le 1. de testa.

¶Et

163 ¶Et illud primum dictum Bal.sequitur Pe.An.in rep.c.1.char.22.versi.dicit etiam dominus Bal.qui est in 11.q.prin.de const.& Pan.in rep.c.ecclesia.col.16.versi.quid enim si statutum, & ibi Feli.col. 61.versi.alia autem,de const.& idem Pan.in d.c.relatum.le 1.col.2.versi.& ex his infero,extrà de test.Pau.Ca.in l.1.ad fi.& ibi Ias.col.vlt.C.de sacr.eccles.Mar.Soci.senior in tractatu oblationum, libello 9.in vlt.q.Phil.Fran.in c.vlt.de immu.eccle.lib.6.& in sua disput.petitorij,incip.ex nobilissima vrbe,in 4.dubio,col.pe.versi.soluẽdo ergo.Alex.in addi Bar.in l.1.in 5.q.prin.C.de sum.trit. & consi.210.statutis accuratè perspectis,col.2.in duobus locis,lib.2.& consi.105.viso ac diligenter considerato,col.3.versi.ex quibus omnibus,& iterum versicu.quinimo dicit vltra, lib.4.Barb.latè consi.139.bene enim cuncta geruntur,col.9.versi. præterea ad hoc consideret.libr.3.vbi etiam hoc elegans dicit Corne.si is est,cuius inter ipsius consi.est consi.276.consuluit dominus, col.2.& in subscriptione eiusdem consi.quæ hauddubiè est ipsius, lib.1.& consi.104.circa primum consultationis articulũ,col.vlt.lib.3.& consi.259.dicta dispositio,col.2.versi.his tamẽ minimè refragãtibus, lib.4.Fran.Are.qui hoc dicit sing.in l.mutum.col.vlt.versi.illud etiam scias.ff.de acqui.hær.Lau. Calca.latè consi.13.pro parte negatiua,col.2.& multis seq.& ibi quoqi Marti.Laud.& Iac.Pute.in subscriptione illius consi.& Steph.Fed.in suo opere de legũ interpretatione, parte 2.char.6.versi. item fallit quatenus.Firmia.in trac.de Episcopo,in 4.parte,li.4.in fi.31.q.Ias.in l.si vnus ex argẽtariis.§.pactus ne peteret.col.9.versi.tertiò limita.ff.de pact.& in l.filiusfam.§.diui.in 2.lect.col.11. nu.84.ff.de leg.1.vbi tamen notat.Fel.in c.quæ in ecclesiarũ.col.28.vers.cæterùm in quantum, & iterũ col.seq.versi.sed in 2.impugnatione,de consti.& Phil.Deci.in c.in præsentia.in 14.no.versi. & ista conclusio,de proba.& consi.455.placet conclusio,col.vlti.& consi.504.in casu occurrenti, col.1.& Io.Lup.qui hoc reputat sing.in rep.rubr.de don.inter vir.& vxor.§.48.col.vlt.vbi tamen de hoc dubitat.And.Alcia.lib.1.de verbo.signi.charta 4.in fin.& Cæsar Lambert.in Tractatu de iure patro.in 3.artic.5.q.prin.primæ partis.lib.2.per totum illum articulum. *De eadem re.*

164 ¶Quin aliàs generaliter in donationibus,& relictis ad pias causas, non requiruntur solennitates statutorum,vt voluerunt præter illos,quos suprà citauimus Bar.in d.l.in 5.q.6.eiúsque vlt.quęst. prin.& ibi Bal.C.de Sum.Tri.Io Calde.in sua disputatione inci.Bononiensi statuto.Bal.in 1.lect. & Pau.Ca.in l.1.vterque ad fi.C.de sacros.eccles.idem Bal.& fermè omnes in Auth.cassa.C.eo.tit. Ant.Io.Ligna.Imo.& propè omnes in d.c.ecclesia sanctæ Mariæ,extrà de constit.Ant.in ca.quod clericis,de for. compe.& in c.vlt.de rebus ecclesiæ non alienandis.& in d.c.relatum.le 1.de testa. & dicemus posteà latiùs.ideo & Pau.Cast.consi.432.cùm statutum.col.2.vers.tertiò principaliter, lib.1.illud etiam generaliter dicit,quòd statuta,quæ certam solennitatem exigunt in contractibus, non habẽt locum in iis,quæ fiunt cum ecclesiis,& monasteriis.id quod dicit Oldra. determinasse in publica disputatione,illumque sequutũ fuisse Bar.in l.vlt.C.de sacrosanctis ecclesiis. Quamuis tamen Oldradus istud non dixerit, sed de alio casu loquitur,vt licet etiam videre apud Bart.in d. l.vlt.col.vlti.versic.ex hoc concludo. *De eadem re*

165 ¶Sed contrarium voluit Alber.in 2.parte statutorum,q.2.ex prædictis oritur, in fi.vbi loquitur in statuto disponente, quòd quis non possit alienare sine licentia superioris, vel alia certa solennitate.& Saly.in d.Auth.cassa.in pe.q.quæ est in col.vlt.versi.quarto modò de statuto,vbi nominatim loquens in statuto requirente consensum proximorum, dicit quòd huiusmodi solennitas debet obseruari,etiam si fiat contractus cum clerico.& idem quoque in ecclesia voluit expressim Card.Flor.in c.perpendimus.in 9.q.de senten.excom.vbi huius rei dicit rationem, quia ecclesia in hoc nullo iure speciali reperitur munita.& Ro.consi.166.visa diligenter, in primo dubio, vbi mouetur,quia potest ciuitas statuere certam formam obseruandam in actu, per suum subditum celebrando,etiam cum ecclesia, per tex.in ca.1.§.donare.tit.de prohib.feud.alien.per Fed.vbi vasallus non potest alienare feudum,etiam pro anima, nisi obseruata solennitate requisita, scilicet consensu domini,ideóque expressim carpit Bal.in d.l.generali.& rursum idem Ro.in repe.Auth. similiter in 16.speciali piæ causæ,inter contractus.C.ad legem Falcidiam, etiam per textum.in d. §.donare.& in l.d.generali.quam retorquet contra Bald.& Alexand.sibi contrarius,consi.93. visis & ponderatis,colum.vlt.libr.2.& Barba.sibi etiam contrarius,consi.xiiij.clementissimi Dei,col.4. versi.& adduco,quod voluit,& multis seq.lib.2.& consi.lxv.referamus in medium, colum.8.versi. præterea accedit quod refert,libro 4.& Dominic.Bonti.cui subscripsit Corne. inter consil.ipsius Corne.consi.64.consuluit,colum.3.versic.ad idem not.libr.3.& Philip.Deci.sibi quoque contrarius in d.cap.ecclesia.col.pen.de constitutio. *Contra suprà dicta.*

166 ¶Pro quibus adduco rationem,nondum à quopiam,quem hactenus viderim,ad hoc annotatam. Libertas est actus pietatis,l.1.ad fin.& ibi no.Bald.C.de com.ser.ma.& propterea libertas,& causa pia æquiparãtur,vt voluerunt Bar.& Imo.in l.proximè.in fin.ff.de his quæ in testam.delen. idem Bar.in l.si vnus.C.de testa.& in l.Titio vsusfructus.§.vlt.ff.de condit.& demon.& Bal.in l.2.circa prin.C.de fideicom.liber.& in l.si iure.C.de manu.testa.& Alex.in l.centurio.col.2.ff. de vulg.& pupil.cum aliis multis concord.per me adductis infrà,tit.16.§.1.in glos.vlt.ad fin. Imò libertas est fauorabilior quauis alia causa pia, vt probauimus in repetit.l.si vnquàm, in verbo, donatione largitus,nu.329.libertas autem.Tamen minor viginti annis non potest seruum manumittere,nisi obseruatis certis solennitatibus: & si fecerit,non valebit manumissio, per text. in §.eadem lege. vbi hoc not.Ang.Aret.Instit.qui & ex qui.caus.manu.non poss. *Noua ratio posterioris opinionis.*

¶Adde

167 *Minor non alienat in pias causas sine decreto.*

¶Adde item, quod pulchrè voluit Inn.& Io.And.in c.in præsentia, ille, col.2.hic col.3. vterque in verbo, minor annis, extrà de probat. quòd licèt minor 25. annis ingrediẽdo monasteriũ sine curatore, & decreto, bona sua in monasterium transferat, per text. ibi, tamen si aliàs alienaret, etiam ad pias causas, non valeret sine curatore, & decreto, ar.l.2.§.voto.ff.de pollicit. Et illud dictũ sequitur & dicit bene notandum Panor.in d.ca.in præsentia.in vlt.not.de quo per Maria in dicto tractat. oblationum, libello 9.in 5.quæst.

168 *Statutum cõcernẽs solennitatẽ contractus, seruari debet, etiam cùm cõtrahitur cum clerico.*

¶Sed & hanc sententiam confirmat, quod voluit Ant.in c.1.de sponsa.& Panor. sibi contrarius in repet.c.ecclesia sanctæ Mariæ. ad fin. de constitut.& rursum in c.quod clericis.col.vlt. versic. ego verò, de foro compet. quòd si statutum concernat solennitatem adhibendam tempore cõtractus, siue sit statutum laici, siue clerici: si laicus contractum faciat cum clerico sine huiusmodi solennitate, non valebit cõtractus. Nam subditus non potest contrahere, etiã cum non subdito, spreta lege sui superioris, imò peccat, si fecerit.c.2.de maio.& obedi.cum si.quæ allegat. Et sic haud dubiè ex parte laici nulla fuit contracta obligatio, cùm lex resistat.l.cùm lex.ff.de fideiuss.& quod no. in c.si diligenti.de foro compe.& in c.cùm contingat de iureiur. Ideò etiam clericus, aut ecclesia ex sua parte nulliter contrahit, quia contractus non potest ex vna parte tantùm subsistere: quin debet esse vltro citroque obligatorius.l.Labeo.ff.de verb.signi. Et ideo secundum hoc statutum iudicabitur inter clericum & laicum in vtroque foro: quia si cõtractus non valet, non debet ex eo ius reddi, per no. per Cy.in l.2.C.quæ sit long.consuet.

169 *Eccles. nõ potest cedere nobili contra popularem, statuto talẽ cessionem prohibente.*

¶Allegat etiam Pan. quod in simili voluit Fed.Senen.consi.85. statuto ciuitatis Perusinæ, quòd si statuto caueatur, quòd non valeat cessio facta nobili contra popularem: si ecclesia cessent nobili contra popularem, non valet cessio: nec censetur tale statutũ contra libertatem ecclesiæ, quæ licèt possit contrahere cum quocunque, debet tamen intelligi de non prohibito lege generali, vel particulari. arg.l.si quando, in prin.C.de inoff.test. Alioquin (inquit) dici posset, quòd ecclesia posset contrahere cum prodigo, cui bonis est interdictũ, vel cum minore sine solennitate, & quòd leges & iura non haberent locum in contractibus ecclesiæ, qui esset error maximus.

170 *De iisdem rebus.*

¶Hæc fermè Fed. quæ etiam sequitur Domi.in c.vlt.col.vlt.de immu.eccle.lib.6.& Alex. qui dicit in hoc non inueniri contradicentem.d.consi.93.col.2.versic.& puto quòd dictum statutum libr. 2.vbi per hoc consuluit, quòd potest statutum inhabilitare personas certas subiectas statuentibus ad recipiendum inuestituram, nisi seruata aliqua solennitate.& Io.Bap.S.Seuer.in repet l. cunctos populos.ad fi.C.de Sum.Trinit. Sed & illud dictum Pan. sequuntur Barb.& Franc.Aret.in d.cap. quod clericis. ille, col.26. hic, col.vlt.de for.compet. idem Barb.in multis consi. suprà alleg. Felin.in d.cap.ecclesia sanctæ Mariæ, in 8.quæst.in 4.casu, vbi & multa similia collegit, omnibus illic exposita: & nouissimè Roch.Cur.in repe.c.vlt.in 11.quæst.prin.in 4.limitatione, extrà de consuet. Et facit item quod scribit Saly.in Auth.cassa.col.vlt.versi.quæro modò de statutis.C.de sacro.eccle. quòd statutum, vt in alienatione rei immobilis minoris interueniat consensus alicuius cognati ipsius minoris, habet etiam locum, si minor contrahat cum clerico.

171 *Statut. laicorum, ne bona alienentur in extraneos, cõprehendit ecclesiam & clericos.*

¶Facit in hanc partem, quod plerique voluerunt, quòd statutum laicorum disponens, quòd bona immobilia non possunt alienari in non subditos, compræhẽdat ecclesiam, & clericos, vt videlicet in eos non possint bona immobilia alienari. In qua sententia fuit Iaco. But.in d.auth.cassa.C.de sacros.eccles.& in l.assiduis.C.qui poti.in pigno.habe. Signo.Homod.consil.22. viso statuto ciuitatis Mediolani.vbi hoc probat 15.rationibus. Bal.in repe.d.l.1.colum.8. versi.sed.quid si statutum disponit, & ibi quoque Saly.col.vlt.vt à multis citatur.C.de sacros.eccle.cum aliis multis cõcord. ibi à me latè adductis, in tract. Retractuum, tit.1.§.1.glo.13.in verbo, *l'achepteur*, nu.5.& in simili, vt ibi videre poteris, ne hîc repetam.

172 *Qui tenent contrarium.*

¶Sunt tamen plerique, qui contrarium in hoc quoque vltimo tenuerunt, videlicet Io.And.Petr. Ancha.Lap.Domi.& Philip.Franc.in d.c.vlt.de immuni.eccles.libro 6.Io.And.in c.statutum.de hæreti.lib.6.Fede.Senen.d.consi.86.col.pe.vbi & hoc dicit determinasse Oldra.in quadã disputat. Albe.in 2.parte statutorum, q.2.ex prædictis, col.2.versi.sed supposito, & seq. vsque ad fi.vbi hanc rem latissimè omnium exequitur. Bart.in d.l.filiusfa.§.Diui.col.3.versi.secundum punctum, & ibi quoque ipse Albe.Ang.Floria.Imo.Raph.Alex.& Io.Crotus in repe.ff.de leg.1.idem Bar.in l.vlt. col.vlt.versi.ex hoc concludo.& ibi Bal. sibi cõtrarius, col.4.versi.extrà dicit hic.C.de sacros.eccle. Idem Bar.in l.dudũ.C.de contrab.empt.& in l.vlt.C.de exac.tribu.libr.10. Bal.in l.iubemus nullam.in 2.not.C.de sacros.eccles. Ange.consil.48.quidam Franciscus. Imol.in d.c.ecclesia, col.pen. de constit. Ant.in c.tua nuper.per illum tex.de deci. Pan.in c.à nobis.le 1.in 3.no. etiam per illum text.de sent.excom.& in c.relatum.le 1.de testa.& consi.26.casus, quidam officialis, col.2.versic.4. adduco, lib.1.& cõsi.63.videtur primò, col.1.lib.1. Raph.Co.consi.84.præsupposito casu, in fi.Pet. Anch.in repe.c.1.in 3.q.princ.versi.dicit etiam Bal.de consti. Pau.Cast.consi.89.posset quis dicere, in prin.lib.2.Card.Flo. sibi contrarius.66.in dubio præmisso.& iterum consi.144.super themate, col.1.Io.Plat.in l.1.col.1.versic.& per hanc.C.non lice.habi.lib.11.Philip.Franc.in materia petitorij in 4.eodemq; vlt.dubio, col.vlt. Firmia in tracta.de Episcopo, in 4.parte, lib.4.in 45.q.versi.quæro etiam an prohibitus, vbi & ita dicit se cõsuluisse. Soc.cõnsi.14.capio primùm, post prin.lib.4.Fab. à Monte S.Sab.in tract.emp.& vendit.in 21.q.3.partis prin. Feli.in d.c.quæ in ecclesiarum, in 9.q. de constit. Fran.Ripa.libr.respon.1.c.2.clerici propria prædia, in 1.dubio.

¶Ex

173 ¶Ex quibus clarè liquet,hanc rem esse admodum dubiam. Ego tamen, quantum ad consuetudinem nostram attinet,hauddobiè existimo,mulierem non posse sine consensu mariti donare inter viuos,aut aliàs cõtrahere in fauorem piæ causæ,aut ecclesiæ. Nam de vltima voluntate alibi iam satis suprà diximus. Et vt sic dicam,me mouent vltra allegata per Doct.in dictis locis,duo potissimùm nostras consuetudines peculiariter tangentia,primum,quia hæ nostræ consuetudines fuot mistæ clericorum,& laicorum,vt quæ fuerunt communi omnium consensu,& consilio,& inductæ,& reformatæ,vt est palàm omnibus, & testimonio perpetuo est, delegatorum in eam rem à Principe renuntiatio,id est (vt vulgò loquimur)processus verbalis.Ideoq; & inter laicos,& inter clericos,& in causis ecclesiasticis debent obseruari,vt voluit Bald.in c.cùm venissent.col.iij.vers. oppo.dicitur hìc,per text.ibi, quem ad hoc dicit oot.& ibi Panor.in ij.notab.extrà de eo qui mit. in poss.cum aliis multis,quos latè congessimus in nostro tractatu Retractuum,tit.j.§.j.glo.xiij.in verbo,*l'achapteur*,num.2.sed hic quæstionis.

Resolutio principalis rationis.

174 ¶Alterum,quo maximè mouemur,id est,quia fauore mariti (vt suprà sæpiùs diximus)mulier per nostram consuetudinem prohibetur contrahere, sine coosensu illius. At vbicunque lex,aut statutum prohibet aliquem testari,aut contrahere fauore alterius, nunquam censetur talis prohibitio remissa,fauore piæ causæ,vt dicit Bart.in l.j.C.de sacrosan.eccles.quem sequitur Panor.coosil. lxiij.videtur primò dictum legatum,col.iij.versic.quartò adduco,lib.1.vbi hoc dicit apertè probari io c.licet.§.vlti.de sepul.lib.6.

Consuetudo omnis laicorũ & clericorũ debet seruari in vtroque foro.

175 ¶Decimonono quæro, Quid si mulier cum fisco, aut principe contraxit , sine autoritate mariti,an valeat contractus?videtur quòd sic,per id quod voluit Iac.Aret.in l.si mercedem.§.si habitatoribus.ff.de acti.emp.quòd stante statuto,quòd filiusfam.non possit obligari, poterit tamen obligari fisco.& sequitur Ange.Aret.inter consi.Soci.in quadam subscriptione ipsius,quæ adiicitur,consi.cccij.cuius hoc caput,videbatur primo aspectu,superscriptio autem ita incipit, diligenter thema propositum,culum.iij.versi.secundò respondetur,lib.2. Et confirmari potest,quoniam Princeps non subest statutis,& legibus subditorum,ex sententia Cardin.consil.ij. circa statutum, cum concord.à me traditis,in tract.Retractuum,tract.j.§.xiij.io verbo, *l'achapteur*, nu.38. postremò illud. Ac ne suis quidem.l.princeps.ff.de legib.& l.ex imperfecto.ff.de leg.iij.cum simi.

Quid si uxor contrahat cũ fisco, uel principe.

Princeps non subest statutis subditorum.

176 ¶Contrarium tamen videtur in hoc casu , quoniam hìc agitur de iure alterius , videlicet mariti, quod Princeps ipse sine causa tollere non potest,per not.io l.quoties.C.de preci.Imper.offerend. & in l.vlti.C.si contra ius.cum similib. Et licèt hoc ius sit ex statuto, aut consuetudine introductum,non potest tamen negari,quin sit Iurisgentium,postquam iam est quæsitũ,per not.in l. hoc iure.ff.de Iure nat.gen.& ciuili. Præterea huiusmodi coosuetudo fundatur ratione naturali,& diuina. Nam vt suprà in princ.huius operis plenè ostendimus,mulier est in potestate viri,Iure diuino,& naturali , ideoq; congruum est, vt non posit sine viri ipsius autoritate quicquam agere, quod sibi noxium est. At consuetudo,siue statutum, quod ratione naturali nititur , ligat Principem,vt voluit Bald.in cap.1.§.vlt.col.j.tit.qui feud.dar.poss. cum concord.etiam à me congestis, titu.nostrarum Coosuetudinum iiij.§.j.in glos.v.& in dicta tract.Retractuum,vbi suprà,num.39. quod tamen intelligendum. Igitur cogita,quid sit dicendum.

Nisi naturali ratione nitantur.

177 ¶Vigesimo quæro,an consensus à marito præstitus,in contractu vxoris sit immediata causa transferendi dominium.Bal.in l.mater tua.in fi.C.de rei vend.loquens in statuto requirente consensum propinquorum,in contractu mulierum,dicit quòd non:quia non possunt propinqui ipsi transferre dominium:sed est(inquit)causa habilitandi personam transferentem,& nihil aliud operatur iste coosensus,per illam l.in princ. Et hoc sequitur Fran.Aret.io l.qui in potestate.col.iij.ff. de testa.& Albert.Brun.in tract.de constit.decret.stat.& consuet.in verbo,consensus,col.ix.versic. consensus propinquorum per statutum.& iterum in verbo,cõtrahere,col.ij.versi. statutum dicit, quòd mulieres. Cuius autem effectus sit hoc , facilè cognosces ex notatis in ea ipsa l.mater tua. Porrò illud planum est,consensum domini qui rem suam transfert,esse causam immediatã translationis dominij,vt videre licet apud Bal.in l.j.col.ij.versic.& facit ad quæstionem. & ibi quoque Alex.col.iij.versi.ex hac tamen glo.ff.sol.mat. Ex quibus etiam intelliges,quis sit eius rei effectus.

An consensus à uiro præstitus sit causa immediata translationis dominij.

178 ¶Vigesimoprimo quæro , Mulier absque consensu mariti vendit , aut donat domum Titij, consentiente ipso Titio:demum mulier ipsa succedit Titio , dicitq; non valuisse venditionem, aut donationem,quam fecit sine consensu mariti, ex huiusmodi consuetudine : quid iuris? Bald.in l.vlti.in fin.C.de pact.loquens in statuto disponente,vt oon possit minor promittere,sine aliqua solennitate,dicit,quòd si mioor quispiã promittit aliquid ex bonis Titij,cui ipse posteà succedat,nõ potest ipse mioor,huiusmodi promissionem refringere per illud statutum. Nam ista promissio,non tantùm robur accipit ex promissione minoris , sed ex consensu maioris , ex quo principaliter dependet:statutum enim est productum propter minoris imbecillitatem:sed hic iure communi vtitur obsequeodo voluntati maioris : ideò nullo pacto læditur.argu.l.quidam cùm filium.ff.de hæred.instit.& l.non videtur.ff.de in integr.restit.min. Et hanc Bald.decisionem sequitur Iason in d.l.vlti.col.iiij.io vij.no.per illum tex.vbi prohibitus dispooere de re alicuius,potest eo consentiente disponere,sequitur etiam Alex.(cuius Iason non meminit) consi.ccxv.ponderatis narratis in themate,col.j.lib.6.

Vxor,quæ uẽdit rem alterius consentiẽtis, cui postea succedit,an posit hãc uenditionem impugnare.

179 ¶Vigesimosecundo quæro, Quid si maritus bene consentit vxori contrahenti,non ta- *Quid , si uir*

conſentiēs non intelligit quid uxor contrahit.

men intelligit quid vxor contrahit:quia fortè ſimulat vendere,dum donat,aut aliter tegit , quod facit,an valeat contractus?Dic breuiter,quòd non, tanquàm factus ſine conſenſu mariti. Neque enim conſentit quis rei,quam ignorat.arg.l.mater decedens.ff.de inof.teſta. & l.nec ignorans.C. de donat.cum ſi. Quemadmodum nec quis dicitur præſtare præſentiam,niſi intelligat quid agitur.l.diem proferre.§.coram.ff.de arbit.& l.coram.ff.de verb.ſignifi.& l.hæredes palàm.§.in teſtamentis.in verbo,certiorentur.ff.de teſta.& optimus tex.loquens de tutore,in l.non multùm.ff.de autor.tuto.vbi ita ſcribitur:Non multùm intereſt,an abſuerit tutor , cùm negotium contraheretur:an præſens ignorauerit, quale eſſet quod contraheretur. Et tantum abeſt,vt actus , qui ſolo conſenſu perficitur , poſsit fieri per ignorantem , vt nec per dubitantem quidem poſsit.l.ſi is ad quem.& l.hæres inſtitutus.cum ll.ſeq.ff.de acqui.hære.iuncta l. pro hærede in prin.& l.gerit.ff.eo. titu.& l.ſi aua.C.de iut.delib. Nihil enim intereſt,ignores,an dubites.l.vlt.§.ſinautem neſcius & dubitans.& ibi Bart.qui dicit ſingu.& Ange.C.de furt.cum aliis multis à me collectis in repet.l.ſi vnquàm.in præfatione,num.98.ſecundo modo.C.de reuoc.donat.

De eadem re. Donatio non dicitur inſinuata,niſi iudex apertè intelligat.

180 ¶Et propterea Bald.in rub.C.qui admit.col.ij.verſi.& ideo de facto,dicit,quòd ſi partes ſimulant vendere,cùm tamen donationem celebrant,licèt iudex interponat decretum,non propterea dicitur donatio inſinuata,quia non erat notũ iudici,quòd intenderant donationem conficere. Apertè ergò (vt ſubdit) & intelligibiliter natura negotij exponenda eſt,& declaranda iudici,per l.vlti.C. de edict.Diui Adri.tol. Aliàs non intelligitur factum in præſentia ipſius. Et idem eſt(inquit)ſi in aliquo actu requiratur præſentia propinquorum , vel amicorum:non debent actum clarè intelligere:aliàs ſi eſſet ſimulatus,non dicuntur fuiſſe præſentes,vt voluit gloſ.quam ipſe dicit ſingu.in l.ſeruus.§.tutor.(aliàs ille §.pro l.allegatur) ibi,amicis & iudice ſcientibus.ff.de bon.poſſ.Et illam Bald.deciſ.ſequuntur recentiores in d.rubrica,& inter cæteros longè lateq; Barb.in repe.eius rub. in j.q.ipſius Bald.vbi ad hoc multa allegat:& idem Barbat.in c.cauſam matrimonij.& ibi quoque Felin.de offic.deleg.vbi ipſe Barb dicit etiam illam gloſ.ſingu.& ipſe Barb.conſi.xl.præclarè, col. xvj.verſic.& ad hoc accedit,lib.1.& conſi.liij.quod eſt eodem capite,col.viij.verſic. item in caſu, lib.2.Cardi.Flor.qui id dicit ſing.in c.vlt.colum.vlti.in vij.& viij.quæſt. extrà de maior. & obedi. & Roma.in l.ſi ſub ſpecie,col.xj.verſicu.& ex prædictis.C.de poſtul.& Coroe.conſi.cv.circa primum,col.viij.verſi.hinc eſt quòd actus,lib.2.& Socin.conſi.xcij. in cauſa domini Antonij,col.ix. verſi.ſed ad hoc reſpondetur,lib.3.Anto.Canar.in tracta de inſinuationibus, in xj.quæſtio.& Iaſ. in l.j §.item acquirimus.col.iij.in vtraque lect. ff.de acquir.poſſeſsio. & Anto.Corſe.in ſuis ſingu. in verbo,minor,ſi ex diſpoſitione ſtatuti.

De eadem re.

181 ¶Et idem propè voluit idem Bald.conſi.ccclxxv.certum eſt quòd filia,col.ij.verſic.ſed videamus in propoſito,lib.3.quod per decretum iudicis appoſitum ſuper donatione, non cenſetur fuiſſe facta inſinuatio donationis,ſi cauſa nõ fuerit coram iudice expoſita. Nominatim enim debet pars dicere,quòd vult donare,ita vt iudici quid agatur,& quid contrahatur innoteſcat.l.j.C.de prædi. Curial.lib.10. Super eo enim,quod iudex non examinat,& quod ei bona fide non narratur, decretum interponere non videtur. Errat enim in facti cauſa,aut ignorat.l.tutor ſi petitus.ff.de tutor.& curat.dat.ab his.& l.cum Aquiliana.ff.de tranſact.& idem etiam voluit Laur.Calca.conſil. xxv.Titius nobilis.col.xiij.verſic.vnde cùm non interuenerit.

De eadem re.

182 ¶Et ſimile quippiam tradit ipſe Bal.in l.j.col.ix.verſic.ſed pone in actn.C.eod. qui admit.quòd ſi minor emancipatus præteritus,coram iudice recipit ſolutionem à debitore hæreditario, & iudex intelligit hunc filium eſſe in caſu agnoſcendi,videtur agnoſcere coram iudice , ſicuti contrà repudiare.l.ſi præteritus.ff.de bono.poſſ.contr.tab.& l.ſi filius.ff.de mino.Sed ſi iudex hoc non intelligit,non videtur factum coram iudice. Nam non videtur intelligere, qui cauſam ignorat.l.ſi is ad quem.& l.pupillus.ff.de.acq.hære.ſcientia enim eſt certitudo cuiuſlibet rei ſenſitiua,vel ſpeculatiua,quam quis habet per ſe,vel per aliũ.l.in bonorum.ff.de bon.poſ.& ſequitur Cor.vbi ſuprà.

Ratificatio plenam actus notitiam requirit. Notitia debet eſſe plena.

183 ¶Et generaliter ad hoc vt ratificatio,ſiue approbatio,aut autoritas,vel conſenſus det robur actui, neceſſe eſt,vt ratificans,vel approbans,ſiue conſenſum aut autoritatem præſtans, habeat plenam ipſius actus notitiam,vt ſcribit Dyn.in c.ratum.col.j.de reg.iur.lib.6. per l.eùm teſtamentum.& l. non ideirco.C.de iuris & fac.igno.& Card.Flor.conſi.xliij. quòd ratificatio,circa medium, per l. quo enim.§.Iulianus.ibi,certior factus.ff.rem rat.hab. Nec dicitur quis habere alicuius rei notitiá ſiue ſcientiam,niſi plenè ſciuerit,& cum omnibus eius rei qualitatibus,& circunſtantiis,ex ſententia glo.not.in c.concertationi.in verbo,ſciuerit.& ibi Dom.& Philip.Franc.& alij,de appel.lib.6. Roma.qui eam dicit not.conſi.ccexliij.ex propoſito,paulò ante fin.& alij multi,quos tibi latè cumulaui in noſtro tractatu Retractuum,titu.j.§.xxxvj.glo.ij.in verbo,*notiſier au greffe*,num.30.porrò ſi teneas. Sed interim non prætermittam text.hæc omnia viuè comprobantem, in lege,in totum.ff.de regu.iur.vbi ita ſcribitur,In totum omnia,quæ animi ſui deſtinatione agenda ſunt,non niſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt.

Si teſtator iuſſerit aliquid vendi, an uxor illius hæres id poſſit

184 ¶Vigesimotertio quæro , Teſtator iuſsit teſtamento vendi Titio domum ſuam certo pretio:idque facit vxor mea hæres illius,ſine meo conſenſu:an valeat venditio?Barb.conſi.xxxix. bene etenim cuncta geruntur,col.vij.in iij.dubio,lib.3.conſuluit in caſu ſtatuti prohibentis mulierem contrahere ſine conſenſu propinquorum,poſſe eam etiam contrahendo , mandatum teſtatoris,cuius hæres eſt,adimplere.Mouetur,quia id factum videtur à teſtatore,non à muliere ipſius hærede,

hæreде,quæ tantùm voluntatem illius adimpleuit , per l.vnum ex familia. §. si de Falcidia.ff.de leg.ij.per quem Imol.post alios dicit, quòd officialis electus per habentem potestatem à consilio generali ciuitatis,intelligitur esse electus ab ipso consilio.& facit l. item eorum.§.si Decuriones.ff. quod cuiusque vniuer.hæc fermè Barb.

facere sine mariti consensu

185 ¶Cui adde & tex.in l.pater ex prouincia.ff.de manu.vin.vbi similiter probatur,id censeri factum à testatore,quod eo mandante factum est. Quem text.in simili casu adduxit Alexander consil. ccxv.ponderatis narratis,colu.iiij.lib.6.vbi ex hoc consuluit,posse executores testamenti alienare bona ex mandato testatoris,cui successerunt pupilli,sine decreto & citatione amicorum , licet sit statutum , quòd bona pupilli non possint alienari sine ea solennitate. Quod & idem consuluit ipse Alex.consi.xxvij.attentis narratis,col.j.lib.3. Sed & his adde,quod tradidit Guliel.Cum.in l. cùm hi.in versic. Planè.& ibi quoque Bald. in vtraque lectu.ff.de transact. quod si testator damnauit hæredem vendere alimenta,isque ea vendidit, non poterit transigi super huiusmodi obligatione,tanquam dependente ex testamento,inspecta scilicet causa originali,per l. vxorem.§.agri plagam.ff.de lega.iij.& alia iura,quæ ibi videre poteris.

De eadem re.

186 ¶Confirma per alium tex.not.in l.si tibi pecuniam.ff.si cert.pet.& ibi Doct. inter quos Fran.Are. in iiij.no.dicit ex eo sing.not.eum qui contrahit ex necessitate præcedentis obligationis, vel promissionis,non dici propriè contrahere. Ideoq; per eum tex.tenuisse Iaco.But.(vti etiam refert & sequitur Ro.ibi.) statutum disponens,quòd qui vendit rem extraneo,incidit in pœnam,nõ compræhendere hæredem,qui in testamento damnatus est vendere:nam est obligatus vi præcedentis obligationis:ideò hæc non est propriè venditio, per illum text.& d.l.vxorem.§.agri plagam.ff.de legat.iij. Et hoc quoque in casu illius statuti voluit Ioan.And.post ipsum Iac.But. & Oldr.in addit.Specu.in rubr.de rer.permu.col.pen.versi.expeditis beneficialibus.Bald.in l.si hæres.per illum tex.ff.de acti.empt.Alberi.in ij.parte statutorum,quæst.ij.ex prædictis oritur,in princip. & iterum quæst.clxxviij.incip.Iac.etiam But. disputauit & alij quoque plurimi à me congesti.in d.Tractatu Retractuum, titu.j.in fin.num.6.facit item. Quanquam multi alij tenent contrarium,quos etiam videbis in eodem loco,num.8.nam & in eo,ne hîc repetamus.

Contrahẽs ex necessitate præcedentis oblig. propriè non contrahit.
Vendens iussu testatoris , an incidat in pœnam statuti.

187 ¶Huc etiam pertinet tex.in l.j.in prin.ibi,quanquam enim.ff.de contrar.& vtil.acti.tutel.vbi licèt regulariter non obligetur pupillus,sine tutoris autoritate,tamen sine ea obligatur,& ipsi quidem tutori,qui pro eo aliquid de suo soluit:quoniam hæc obligatio necessariò ex ipsa solutione proficiscitur. Cuius arg.Rom.ex facto interrogatus,consi.cclxxx.quod ad verbũ repetitur,consil.394. præsupposito,respõdit,mulierem posse liberare maritum,qui ei quippiam,quod ei debebatur, soluit sine consensu propinquorum, qui ex statuto requiritur, cùm id sit necessitatis,per l.sicut datam.C.de libe.cau.cum si.licèt aliàs liberare non posset,vt latè tractauimus suprà,in glo.iij.in j.q.

Mulier liberè potest liberare soluentem sine consensu propinq. requisito ex statuto.

188 ¶Et quod voluit glo.ordi.in l.vlt.in verbo,teneri,secundum vlt.intellectum.C.de legib.tut.quòd bona minoris sunt tacitè obligata pro dote,licet non interuenerit tutoris autoritas,aut decretum iudicis.quia hæc obligatio legalis,est ex necessitate,& cõsequentia actus permissi,vti etiam voluerunt Pet.Cy.Ray.Forl.Io.Fab.Bal. qui hanc dicit esse cõmunem opi.Ang.& Saly.sequentes eam glo.ibi Io.And.qui & alios antiquiores citat,in addi.Spec.tit.de dote post diuor.restit.§.vlt.versi. quid si mulier.Iac.Aret.& post eum Albe.in l.sed hic.quæ est secunda,in prin.ff.de reb.eo. Idem Iac.Aret.Bal.Ang.Rom.Alex.& Ias.in l.si constante.in princ.ff.solu.matr.Guli.Cu.Bal.Ang.Pau. Cast.& Alex.in l.item quia.ff.de pact. Ipse Ioan.Fab.in §.fuerat.col.v.versic.item quid si maritus, Instit.de acti.Bald.in l.certi.in viij.q.& ibi Ang.circa medium.C.loc.& in l.j.§. & vt pleniùs.C.de rei vxor.actio.vbi hoc reputat not.& in l.j.col.ij.versi. item pro dote.C.de priuil.dotis.Roma. d. consi.cclxxx.col.ij.versi.secundò ad idem.Corn.consi.clj.videtur in hac cõsultatione,col.ij.lib.4. Calca.consi.xiij.pro parte negatiua.col.iiij.versic.nec obstat quod dicit.Socin.consi.lxxx.præsens consultatio,col.iiij.versi.& pro his optimè,lib.4. & Carol.Ruin.consi.lxj.ex themate.col.ij.nu.4. lib.3.& idem in non dissimili casu respondit Anto.consi.xxxv.visa forma contractus, in ij.dubio.

Minoris bona tacitè obligantur pro dote sine alia solennitate. vide nu.193.

189 ¶Et simile est,quod voluit Bald.in d.l.certi.in viij.quæst.C.loc. quòd si minor conduxit domum sibi conducibilem & vtilem,& quædam bona inuexit in eam , ea sunt domino tacitè obligata,vt & bona cæterorum illata : licèt non interuenerit decretum iudicis, quia non ipse est,qui obligat, sed lex:nec dicitur lædi minor ex obligatione legali,& necessaria,vel etiam probabili,vt dicit ipse Bald.qui & hoc dicit tenuisse Nicol.Mat.& idem quoque voluere Iacob.Aret.& Alberi.in d.l.sed hic.ff.de rebus eorum.

Minoris bona inuecta obligata pro conductione. vide num.193.

190 ¶Nec admodum dissimile est,quod plerique voluerunt , bona minoris intrantis religionem,ipso iure,& sine aliqua solennitate aliàs requisita de iure communi,vel municipali,transferri in monasterium:quia huiusmodi translatio ex lege necessariò resultat.Ita enim voluerunt Inno.& Io.An. in c.in præsentia.vterque in verbo,minor annis,& ibi quoq; Pan.col.v.vers.vltimò no.de proba. Iac.Aret.in l.quidam.ff.de reb.dub.Spec.tit.de sta.mona.§.j.versi.xlvij.quæritur, vtrum minor.Io. Fab.in auth.ingressi,col.vlt. versi.nec est opus.C.de sacro.eccl.Bart.distinguens inter pupillum & adultum,in d.l.ij.ff.de reb.eor.& Rom.in d.consi.cclxxxj.col.ij.versicu.tertiò. Et illud quoque de minore ingrediente monasterium,latè voluit Mari.Soci.in Tractatu Oblationum,libel.9.in v.q.

Minoris intrãtis relig.bona transferuntur in monasteriũ.

191 ¶Et pro ea sententia optimè facit tex.ille in d.l.ij.iuncto §.vlti.l.j.ff.de reb.eor.ex quo illud apertè colligitur,minorem obligari obligatione legali,sine tutoris autoritate,aut decreto iudicis,prout il-

Minores tenẽt obligatio legalis.

Et statutaria.

lum expendũt Dy.Bart.& pleríque omnes ibi:nam loquitur de pignore,quod ex lege cõtrahitur ad solutionẽ pretij rei venditæ.& idem dicit Bar.in obligatione consuetudinaria,vel statutaria,per l.sine hærede.§.Lucius.ff.de admi.tut.vbi & idem Bar.not.consuetudinẽ respicientem rem,ligare etiam minores:de quo nos latiùs diximus in Tractatu Retractuum,tit.j.§.j.gl.xiij.in verbo,*l'achapteur*,nu.13.quid autem si emptor,& in fi.eiusdem tit.nu.54.d.autem §.Lucius.vbi videre poteris.

Alienare prohibitus, actũ, ex quo alienatio sequitur, facere prohibetur.

192 ¶Quanquàm ne illud omittam,contra illa,quæ diximus,facit, quòd qui non potest alienare, debet agere & curare,ne ex actu quem facit,sequatur alienatio ex dispositione legali:& si contrà facit,actus ille non valet,per text.in l.codicillis.§.matre.& ibi Bart.ff.de legat.ij.& glos.not.in l.si ita quis promiserit.§.ea lege.& ibi Bald.Raph.Co.Franc.Aret.& Iason.ff.de verbor.obliga. cum aliis multis concord.& text.& Docto.à me latè cumulatis,in d.Tracta.Retractuum,titu.j.§.j.glo.xiiij. in verbo,*ou equipollent*,num.14.ex quo Bald.ipse.

Contra superiora.

193 ¶Ideoq; sunt,qui contrarium tenent eorum,quæ suprà diximus de obligatione bonorum minoris pro dote,& inuectorum pro conductione. Videlicet in priore casu,Barto.& Fulgo.in d.l.item quia.de pactis.& idem Bart.in d.l si constante.in iiij.q.iij.partis princ.& ibi etiam Imo.& Raph.ff. solu.matr.per l.dos data.C.de donat.ante nupt.iuncta l.Titia,cum ibi not.ff.de iure dot.& Salyc. in d.l.certi.in iij.q.C.loca.Petr.Anch.consi.xciiij.ista domina Ioanna,post prin.Angel.Areti.in §. item Seruiana.col.ij.versi.quid in minore.ff.de actio. De secundo glos.Guliel.Cu.Bart.ipse,Saly. & Raph.Fulg.in d.l.item quia.Cy.in d.l.certi.in iiij.q.& ibi Ioan.Fabe.Ange.statim post princ.& Saly.in d.iij.q.C.loca.Dyn.in d.§.item Seruiana.& ibi quoque Ioan.Fab.col.ij.versic. sed quid de minore. Sed & contra tertium illum casum de minore ingrediente religionem, tenuit Nicolaus Castellanus inter consil.Bart.consi.ccccclxxv.casus super quo.col.vlt.versic.item ratione. & ante illum.Cyn.post Petr.in auth.ingressi,col.ij.versic.quintò quæro.C.de sacrosan.eccles.

Minor sine decreto vendit quod testator vendi iussit.

194 ¶Sed quicquid sit in illis tribus casibus,illud certum est, vt propiùs ad nostrũ casum accedamus, minorem,aut tutorem illius,posse sine solennitate decreti alienare prædium , quod testator iussit vel promisit se venditurum,vel stipulanti spoponderit:quia hæc alienatio huiusmodi est,quæ necessariò ex voluntate testatoris dimanat. Hæc enim scribuntur in l.j.§.j.& l. magis puto. §. si pupillus.& l.vlti.ff.de reb.eor.& in l.j.& l.prædium.& ibi gloss.Fab.& alij.C.quando decret.op.non est.& id latè prosequuntur Bart.Bald.Fran.Aret.& alij recentiores,in l.qui Romæ.§.cohæredes.ff. de verbor.oblig. Et illius quidem l.prædium.arg.Guliel.Cu.in l.cùm hi,in versi.planè,& ibi quoque Bald.in ij.lectu.ff.de transactionib.tradunt,quòd testator potest permittere,vt transigatur super futuris alimentis legatis sine decreto.

Tutor potest compromittere ex statuto.

195 ¶Suffragatur præcedentibus,quòd licèt tutor non possit compromittere super re aut lite pupillari,vt voluit Ang.in l.Imperatores.ff.de pact.Pau.Cast.Alex.& recentiores in l.iurisgentium.§.vlt. eo.tit.potest tamen,si statuto caueatur,quòd quælibet causa compromittatur, cùm id ex necessitate statuti faciat:vt voluerunt Bal.Ang.qui ita dicit seruari in practica.Pau.Cast.Alex.& Ias.in d. §.vlti.per tex.ibi,qui tutori potestatem facit remittendi gratis, quod necessariò remittendum est, quem dicit sing.ad hoc Paul. Sed & illud de compromisso voluerunt Bald.Saly.Pau.& Alex.in l. vlti.per illum tex.C.de in integ.restit.minor.Bal.consi.cclviij.super eo,col.ij.versic. præterea pupilli,lib.3.& consi.xcvj.pupillus,in prin.lib:5.Ang.in l.si plures ad prin.ff.de pact.Roma.in l.j.col. ix.versi.adde tamen,quòd vbi Prælatus.ff.de arbit.Barb.consi.xliij.illud afferam,col.pen.lib.3.

Statutum exigens cõsensum viri in obligatione.

196 ¶Adstipulatur quoque,quod pulchrè consuluit Pau.Cast.consi.clxxxiij.in causa quæ vertitur coram domino,col.vlt.versi.non obstat statutum,lib.1.quòd statutum exigens consensum mariti,in obligationibus,& contractibus vxoris,intelligitur de noua , & voluntaria obligatione,& non de ea,quæ descendit ex statuto,vel consuetudine de gabellis, & aliis istiusmodi iuribus soluẽdis:quia pro illis poterit vxor se obligare sine autoritate viri,per l.ij.& ibi notat.ff.de rebus eorum.

Mulier sine solennitate statuti potest secundo viro in dotem dare,quæ dederat primo

197 ¶Nec hinc longiùs distat,quod & pulchrè consuluit Soci.consi.80.præsens consultatio,col. pen. versicu.ista conclusio,& per totum illud consi.lib.4.quòd stante statuto,quòd mulier non possit contrahere sine consensu Mundualdi,poterit tamen mulier eo inscio,in dotem dare secundo marito,quæ primo dederat,tum quia huiusmodi dotis cõstitutio venit ex dispositione,& interpretatione legis per l.dotem.ff.de iure dot.tum quia mulier tenetur dotare,etiamsi matrimonium contractum fuerit,nulla dotis mentione facta,vt dicit Bal.in l.vlt.C.de sent.quæ siue cer.quanti.arg. glo.in §.vlt.in auth.de non elig.secun.nub.idq; maximè in secundo matrimonio,arg.gl.auth.sed quamuis.C.de rei vxo.acti. Igitur cù ir ad constituendam dotem cogi posset,consequens est (inquit)vt sine illa solennitate id possit facere,arg.d.l.j.versi.quanquàm.ff.de contra.& vtil.acti.tute. Et idem quoque respondit iu eodem propè statuto Carol.Rui.d.consi.lxj.ex themate,in j.dubio, lib.3. Et vide quæ suprà diximus in glos.v.nu.123.incip.postremò illud quærimus,& tribus seq.

Mulier minor cõtrahens matrimonium,an dotẽ in rebus immobi. possit constituere.

198 ¶Et his admodum concinere videtur,quod ex facto interrogatus Bald.not.respondit,consi.xcix. in causa ista considerandum,col.ij.versic.mouetur & aliud dubium,quòd licèt adulta minor 25. annis,non possit alienare immobilia, sine decreto iudicis.l.prædia.C.de præd.minor.cum simil. tamen contrahendo matrimonium cum pari,potest dotem constituere, per multa quæ illic allegat,reprehenditq; Bart.contrarium tenentem,in d.l.si constante.ff.solut.matri. Quod an procedat,cùm ex statuto vir lucratur dotem,vide Rapha.Co.consi.cix.domina Ioanna,in j.dubio.Sed & tu super illa Bart.& Bald.controuersia,vide glos.in l.lex quæ tutores.in verbo, vel in dotem,& ibi Doct.

ibi Doct.C.de admin.tuto.& in l.ij.in verbo,omnia bona sua.C.si aduer.dot.

199 ¶Huc item quadrat,quòd licèt non valeat pactum de successione futura, certo modo disponenda,sine consensu eius,de cuius successione tractatur,per l.vlti.C.de pact.cum simil. tamen si huiusmodi pactum fiat ex necessitate præcedentis contractus liciti,valet,per tex.in l.si quis seruum.ff.de actio.empt.vbi hoc not.glo.Bart.& alij,& Bald.in d.l.vlti.col.vlt.& ibi Iason,col.iij.in vj.limitatione.ff.de pactis. *Pactum de futura success.*

200 ¶Omnibus his suffragantur duæ regulæ à legibus traditæ. Prima, quòd quæcunque generalis alienationis prohibitio,non includit necessariam alienationem.l.alienationes.ff fami.ercis. & l.Diuus.ff.de peti.hære.& l.mulier.§.si hæres.ff.ad Trebel.& l.qui potuerunt.ff.de manu.testa.& l.j.ff. de fund.dota.& l.filiusfa.§.Diui.de leg.j.& §.licet.Instit.qui manu.non pos.& no.Bart.in l. quemadmodum.C.de agr.& censi.lib.11.& in l.si finita.§.si de vectigalibus.ff.de damn.infect. cum aliis prope infinitis concor.& tex.& Doct.à me adductis in tract.Retractuũ,tit.j.§.j.glo.xiiij. in verbo, *ou equipollent à vente*,num.11.& generale est. *Alienationis prohibitio nõ compræhẽdit necessariam.*

201 ¶Secunda & ea quidem generalior,quòd actus ex necessitate factus,nõ cõpræhenditur sub lege probibente actum fieri.l.j.ff.de offi.Proconf.& l.ij.§.itidem agitatum.ff.ad legẽ Rho.de iact.& l.j. ff.de excu.tuto.& l.vt gradatim.C.de muner.& bonor.& l.generaliter.§.spurij.ff.de Decurio.& l. cùm specialis.C.de iudic.&c.si quis per necessitatem,extrà de furt.& ca.quod non est licitum,extrà de reg.iur.& cap.ab arbitris.de offic.deleg.lib.6.cum aliis quoque plurimis concord.à me item collectis in illo tract.Retractuum,tit.j.§.xxvj.nu.14.illud autem scio, & multis seq.quibus ostendimus necessitatem legi non subesse. *Actus necessarius non comprehenditur sub lege.*

202 ¶Quas regulas adscribit Rom.consil.ccxix.ex themate consultationis præmissæ,vbi illis subnixus consuluit,quòd dispositio.l.hac edictali.C.de secund.nuptiis.qua prohibetur mulier secundò nubens,titulo dotis plus in virum transferre, quàm in vnum ex filiis primi matrimonij, non habet locum in translatione necessaria. Propterea si mulieri aliquid fuerit relictum ea conditione, vt in dotem det marito,poterit secundò nubens & hoc dare in dotem, licèt non tantum relinquat filiis primi matrimonij. *De iisdem rebus.*

203 ¶Sed & ex illa priori regula scribit Pet.Ferra.in tit.forma libel.in acti.rea.decla.in glo.veris ac legitimis titulis,col.viij.versi.sed circa hoc quæro,quòd licèt prohibitio alienandi facta à testatore, alienationem ipsam impediat.l.peto.§.vlti. & l.cùm pater.§.liberis.ff.de leg.ij. & l.cùm pater.§.filiam.ff.de lega.iij.non impedit tamen alienationem,quæ fit ex causa necessaria trahente originem ab ipso testatore,qui obligauit se,& sua creditori.& ideò hæres tradit in solutũ creditori,per text. in d.l.filiusfam.§.Diui.& alia quædam in d.j.regula,allegata. *Prohibitio testatoris alienãdi, nõ impedit alienationem necessariam.*

204 ¶Et per hæc aliquando dixi,valere venditionem, quam fecerat mulier sine consensu mariti, cuiuspiam rei,quam ante matrimonium mulier ipsa emerat,cum pacto reuendendi, quoniam mulier cogebatur eam reuenditionem facere ex huiusmodi pacto apposito,in primo contractu venditionis. Quibus adde,quæ & nos diximus suprà in v.glos.in verbo,*contracter*, num.165.incip.sed hoc intellige,nisi daret,& aliis seq.& iterum num.196.incip.secundum membrum. Et ex his omnibus facilè poteris intelligere, hanc nostram consuetudinem non procedere, vbi mulier ex necessitate contraheret. Licet sciam Paul.Castr.Alex.Franc.Purpu. in l.certi condictio.§.quoniam. ff.si cert.peta.fuisse in ea opin.vt in casu statuti prohibentis mulierem obligari sine consensu propinquorum,non valeat promissio facta à muliere sine eo consensu,etiam in eo,de quo efficaciter tenebatur:quibus autem rationibus,ibi videre poteris. *Vxor liberè potest reuendere à se prius emptum cum facultate redimendi.* *Contra suprà dicta.*

205 ¶VIGESIMOQVARTO quæro,Mulier non obseruata solennitate huius consuetudinis,vendidit emphyteusim sine consensu domini:an res cadat in commissum? iuxta l.iij.C.de iure emphyt.quæ quidem lex in Gallia non obseruatur. Verùm non nobis tantùm scribimus,sed & aliis. Bal.in l.ij.col.ij.versi.ex prædictis videtur.C.de Episc.audi.loquens in casu statuti requirentis consensum propinquorum in contractibus mulierum,dicit mulierem ipsam nõ cadere emphyteusi, quæ ita alienauit:quia verbum,vendidi,absoluiè prolatum, non compræhendit venditionẽ nullam ex defectu solennitatis,arg.l.iiij.§.condemnatum.ff.de re iudi.& l.alienationem.ff.de verb.signifi.& sequuntur alij penè infiniti,quos tibi collegi in tract.Retractuum,tit.j.§.j.glos.ij.in verbo, *a vendu*,num.6.horum opinionem. Quibus addes Sebast.à Monte S.Sab.in tract.empt.& vendi. in xxxv.q.iij.q.prin.Hip.Marsil.sing.28.emphyteuta. & Fran.Rip.in d.§.cõdemnatum,col.j.nu.5. *Si mulier vendit emphyteusim sine marito, an cadat emphyteusi.*

206 ¶Contrarium tamen,cùm ex facto consuleretur,in eodem casu respõdit Raph.Fulg.consi.ccxix. visis binis processibus,col.pen.versic.aliis quoque multis:motus,quia per d.l.iij.de iure emphyt. venditio facta inconsulto domino,est nulla ipso iure, & tamen ipse emphyteuta per eam venditionem cadit re ipsa. Nam & aliàs (inquit) sufficit de facto contrà facere, vt pœna committatur, quando ex ipsa contrauentione damnum potest versari,vt not. per Bartol.in l.vbi pactum. C.de transact.& in l.Mutianæ.ff.de condi.& demonst. Cui adde tex.in l.j.C.de sepul.vio. & in l.eum qui duas.C.de adult.& in l.quid ergo.§.cùm autem.& ibi glo.Alber. & Bal.ff.de his qui not.infa. & in l.iij.§.si quis codicillis.versi.item sine iure valeat.ff.de S.C.Syllan.cum aliis multis si.& concord.tex.& Doct.à me adductis,in tract.Retractuum.§.xxvj.glo.ij.nu.11.quæ autem dicta sunt. *De eadem re.*

207 ¶Et ex illis dictis intelliges,hæc postrema & similia procedere, cùm non aliunde actus nullus est, quàm quòd gestus est contra constitutionem actum prohibentem,& ipsum annullantem.Quòd *De eadem re.*

si ex alio capite sit nullus, vt quia gestus est sine solennitate aliàs requisita à lege, vel à statuto, tunc nullitas impedit,ne contrahens cadat re alienata. Et ita omnia hæc contraria quæ videntur,componit Cardin.Alex.in cap.1.col.j.titu.de prohib.feud.alie.per Feder. Et id verum puto. Quanquàm huic aduersari videtur,quod tradit Bald.consil.cccxlix.qui litem habebat, lib.2.quòd qui vendit feudum litigiosum sine consensu domini, eodem cadit:licèt venditio nulla sit,propter vitium litigiosi,quia in prohibitis non requiritur iuris effectus.

208 *De eadem re.* ¶Sed vt redeamus,prior illa sententia Bald.in d.l.ij.de Episc.aud.multis similibus comprobatur. Primò per text.in l.j.§.vlti.ff.quod quisque iuris, vbi lex puniens aliquem facientem actum,non comprehendit actum nullum. Ex quo not.Bald.quòd ineptè,& ita inutiliter opponens exceptionem,non cadit in pœnam statuti. Sed & ex eo notat Ang.& post eum Alex.& recentiores,quòd iudex,qui tulit sententiam nullam,non facit litem suam.quod & voluit glos.in l.vlt.in prin.ff.de var.& extraord.cog.& Bart.in quæst.per eum disputata.incip.à sententia iudicis.

209 *De eadem re.* ¶Secundò,ex eo quod voluit Bart.in l.filium.§.si quis bonorum.per illum text.& alios,quos allegat.ff.de legat.præstan.quòd stante statuto,quòd si aliquis cesserit actione alicui nobili,cadat à iure suo: si quis cesserit, qui cedere non potuit, vel aliàs cessio fuit inutilis, non cadet à iure suo. Quod monet menti tenendum. Et idem quoque voluit ipse Bar.in l.non putauit.§.non quæuis. per illum textum.ff.de bono.poss.contr.tab.& Ro.in repet.l.si verò.§.de viro.in xxxiij.fal.ff.solu. matri.Firm.in tract.Gabel.in iij.parte viij.partis princ.q.xxxij.versicu.item sequitur quòd cedens. Iason in d.l.j.§.j.in v.not.ff.quod quisque iur.& in d.l.ij.colum.antepenult.versic.xxij.C.de iure emphyt.& Franc.Rip.in d.§.condemnatus.col.j.num.4. licèt contrarium teneat Bald. in d.l.quid ergo.§.cùm autem.ad fin.per illum tex.ff.de his qui not.infa.

210 *De eadem re.* ¶Tertiò,quod notabiliter consuluit Bald.consil.ix.factum tale est, anno domini,colum.pen.lib.1. quòd si minor sine decreto iudicis vendat feudum,non ob id perdit feudum ipsum, cùm venditio non teneat.& ad hoc illic multa allegat,quæ tu ipse videre poteris.

211 *De eadem re.* ¶Quartò,& quod eleganter consuluit idem Bal.consil.cxxxix.factum tale est.d.A.paulò ante fin. lib.2.quòd statutum in duplum puniens eum,qui cesserit alteri debitum priùs solutũ, non habet locum in minore,qui sine consensu patris & coniunctorum, qui ex alio statuto debet interuenire,cessit debitum sibi antè solutum.

212 *De eadem re.* ¶Quintò,quod generaliùs voluerunt idem Bald.& Saly.in l.ea quidem. in ij.not.per illum text. C.si mancip.ita fuer.alie.ne væneat. quòd frustratorium factum pœnam efficaciter non committit:quia secundum Philosophos,ex nihilo nihil sequitur,de qno tamen videbis per Bartol.in d.l. vbi pactum.col.vlti.& ibi recentiores.C.de transact.& eundem Bar.in l.continuus.§.cùm quis.ff. de verb.oblig.& latè Felin.qui alios multos citat,in c.tua nos.col.iij.extrà de iureiur.

213 ¶At suprà dictis aliud obstare videtur,quòd licèt cõtractus factus contra legem communem vel municipalem,non valeat quantum ad commodum eorum qui ita contrahunt:valet tamen quantum ad eorum incommodum,l.pero.§.fratre.ff.de legat.ij.& l.pater.§.Iulius Agrippa, à contrario sensu.& §.seq.ff.de leg.iij.& cap. si religiosus.in princ.& ibi Domin.in vlti.not.de elect.lib.6.Bart. in l.non dubium.col.iij.versi.oppo.quòd secundum,& ibi etiam Fulg.col.x.C.de legib.& pleniùs diximus in dicto Tractatu Retractuum,lib.1.§.xxvj.glo.ij.num.8.incip.& facit etiam. Sed hæc & similia procedunt,vbi qui eum actum facit,habet personam integram,& legitimam, nullius alterius consensum,aut autoritatem requirentem. Aliàs enim quotidie videremus minores, prodigos,& cæteros id genus,contrahendo contra leges,suis rebus cadere.

214 *An id statutũ sit fauorabile an verò odiosum.* ¶VIGESIMOQVINTO,quæro,an istud statutum sit fauorabile,an odiosum? æquum,an iniquum? De quo dicere debuimus omnino in principio,vt proinde sciremus in multis quæstionibus iam tractatis,an debeat extendi,an potius restringi.Et quidẽ omnes fermè de hac re loquentes,in statuto requirente consensum propinquorum in contractu mulieris,aut minoris,dicũt tale statutum esse fauorabile & inter cæteros Bart.in l.qui exceptionem.in prin.ff.de condi.indeb.Bal. consi.lx.quædam soror de ordine minorum,lib.5.& in l.transactionem.& ibi quoque Paul.Castr. Alex.& Ias.C.de transact.Ange.consil.88.præmitto primò.col.ij.Alex.consi.ccvij.ponderatis verbis statuti,col.ij.lib.6.Fran.Aret.consi.ij.intellecta diligenter,col.ij.Socin.consi.lxxvij.in præsenti consultatione,col.antepe.& iterum col.pen.Baldus de Bartoli.in rub.ff.de verb.obli.col.pen.Et dicit Bal.in l.ij.in ix.q.C.de rescind.vendi. huiusmodi statutum esse æquissimum. Omnium fermè fundamentum est,quia est exclusiuum doli,& metus. per not.in d.l.transactionem.de transactio. Idem Bal.in c.2.col.pen.de probat.dicit id statutum in se habere rationem naturalem.

215 *De eadem re.* ¶Baldus tamen secum hic apertè pugnans,vt sæpe aliàs, (adeò inconstanti ingenio est) in Lomnes populi.col.vij.versicu.item si statutum dicat.ff.de iusti.& iur. constanter asseuerat huiusmodi statutum esse iniustum,& iniquum,proindeq; restringendum. Nec solus fuit in ea sententia.nam eum nuncupatim sequitur Corn.vir haud dubiè optimi & sulidissimi iudicij,consi.cclxj.de duobus quæritur.col.ij.versic.iij.pro hoc facit, & rursus in fine primi dubij, lib.2. Et quod sit etiam strictè interpretandum, tradit Imol.consi.lxxiij.in casu præmisso. quod & nos alibi diximus, & Paul.Patisien.consil.xcix.inhærendo, col.pen. num.51.lib.1. Verùm pro priori sententia faciunt, quæ diximus suprà in prima lege connubiali,num.71.incip.sed quisnam miretur,& seq.& in glo. vj.nu.37.restat igitur,rursumq; in hac glo.num.1.& iij.seq.

¶VIGES

An mulier Pictauica possit alibi contrahere sine consensu viri.

216 ¶Vigesimosexto quæro, Quid si vxor alicuius Pictauiensis non contrahat in Pictauia, sed in alia prouincia, in qua possit mulier contrahere sine consensu mariti: an valebit contractus? Et videtur quòd sic. quia quando statutum requirit in actu aliquam solennitatem, non attenditur in actu facto extra territoriũ, etiam si statutum sit probibitoriũ, non absolutè quidem, sed ratione solennitatis omissæ: vt voluerunt Bar. Bal. Salyc. & alij in l. cunctos populos. C. de Sum. Trinit. & fide catho. & Per. Anch. in reper. c. 1. extrà de constit.

217 ¶Et hoc generale est, quòd circa solennitates attẽditur statutum, & cõsuetudo loci, vbi actus celebratur. l. 1. C. de eman. libe. & l. si non speciali. & l. vlt. C. de test. & l. si fundus vænierit. ff. de euic. & l. 1. in fi. ff. de vent. inspic. & l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. & l. 2. C. quemad. test. ape. & l. vlt. ff. de testa. milit. & l. 1. C. de Decur. lib. 10. & not. Innoc. Io. And. Compo. & plerique omnes in rubr. extrà de consuet. & videtur esse gloss. ordi. in l. 2. ff. de eo quod certo loco.

De eadem re.

218 ¶Et ita in statuto prohibente mulierem contrahere sine consensu viri, consuluit Fran. Aret. cõsi. 54. in causa magistri Blasij, col. 2. versi. tertia ratio principalis. Sed & in statuto prohibẽte filiumfamiliàs obligari sine consensu patris, hoc quoque tenuit idem Franc. Aretin. consi. 73. diligenter & maturè, col. 4. versic. his ergo præmissis, vbi & in eam sententiam multa allegat. Et idem quoque in statuto prohibente, ne possit mulier testari sine consensu viri, consuluit. Corne. consi. 241. de duobus quæritur, in primo dubio, libro 2. vbi & alia quoque allegat, dicitque ita consuluisse Bald. consi. incip. factum sic proponitur, domina B. de Perusio, cui se subscripserũt Petrus frater ipsius, & Hono. de Bart. sed illud consilium reperire non potui.

De eadem re.

219 ¶Contrà non videtur posse mulierẽ Pictauicam, etiam extra territorium Pictauiæ cõtrahere sine consensu viri, multis rationibus, quas hîc continenter subiiciemus. Prima, quia consuetudo hæc disponit circa personã, & quidẽ respectu ipsius personę simpliciter, non respectu personę in loco. Ideò vbicunq; mulier subdita contrahat, non valet contractus, non seruata forma, quæ respicit habilitatẽ, siue inhabilitatẽ personæ. Sicuti si daretur hic curator minori Pictauico, is certè nullibi terrarũ poterit cõtrahere, sine autoritate huius curatoris. l. si curatorẽ habens. C. de in integ. restit. mino. cum si. Similiter, si alicui est bonis interdictum, huiusmodi interdictio vbique vim habet, nedum in loco interdictionis, per l. is cui bonis. ff. de verb. obig. & l. Iulianus. ff. de curat. furio. & l. relegatorũ. §. interdicere. ff. de interdi. & releg. Item suspensus ab officio, vel excõmunicatus, vbiq; intelligitur suspensus & excõmunicatus. c. quisquis, 4. q. 5. & no glo. in l. ex ea causa. ff. de postu. & Archid. in ca. si quis presbyter. 7. q. 1. Præterea sententia, quæ afficit personam, vbique vim suam extendit. l. 1. C. vbi de cri. agi opor. & c. vlt. de fo. compe. Ad hæc constitutio Papæ vel Imperatoris ligat subditos, quocunq; se conferant. l. leges sacratissimæ. C. de legi. & l. 2. C. de cõmer. & mer. & l. 2 C. de vectig. & c. vlt. extrà de consti. Ergo & statutum, ar. l. si duo. ff. de administ. tut. vbi Bar. per illum tex. dicit, quòd si per statutũ minor, vel filiusfamiliàs, vel mulier prohibetur aliquod genus contractus celebrare, ita porrigitur effectus illius quocunque, sicut porrigitur effectus vniuersalis interdictionis administrationis. Idem quoque Bar. in l. ex castrensi. ff. de cast. pecu. dicit quòd statutum disponens, quòd non possit filiusfamiliàs obligari sine consensu patris, vires suas extendit ad contractum factum extra territorium statuti. Et alibi scribit idem Bar. videlicet in d. l. cunctos populos. in 6. q. quòd statutum prohibens minorẽ testari, trahitur ad subditum vbique testãtem. & idem ibi dicit Bal. quo ad bona ibi sita, & Saly. etiã ibi. Præterea potestas statuẽdi inter subditos suos, non arctatur territorio. l. vlt. ff. de decret. ab ordi. fac. & l. si quis in hoc. C. de Episc. & cleric. & c. tuæ. & c. vlt. extrà de clericis non resid. Et ex differentia locorum non debent variari iura statutorũ. l. vlt. C. de temp. in integ. resti. Item istud statutum est fauorabile, vt suprà dictum est: ergo vim suam porrigit extra territorium. d. l. 2. ff. quod certo loco. & c. vt animarum. de constit. lib. 6. Deniq; si aliter diceremus, facilè redderetur hæc cõstitutio elusoria, essetq; ludibrio, quia semper mulier vt contraheret, sine consensu viri, alibi contraheret. quod esset absurdũ arg. l. mercatores. C. de cõmer. & merc. & l. 2. C. de eunuch. Et facit l. si prætor. in prin. ff. de iudi. & l. 1. §. exceptiones. ff. quar. re. act. non dat. l. vlt. C. de vsu. rei iud. & ca. abbate. de verb. sign. & c. cõmissa. de elect. libr. 6.

De eadem re.

220 ¶Et ita in hanc partem concludit Bald. consi. 418. super primo puncto, libr. 4. & iterum consi. 60. quædam soror de ordine minorũ, lib. 5. loquẽs vtrobique in statuto disponente, non valere contractus, aut testamentũ mulierum, sine præsentia & consensu consanguineorũ. Et Bap. de S. Seuerino, loquens in eodem statuto. in reper. d. l. 1. col. 54. de Summa Trinit. Floria. in l. 1. ff. de vsur. vbi loquitur de statuto disponẽte, quòd minor non possit cõtrahere sine præsentia cõsanguineorum, & Firmia. in tract. Gabel. in 6. parte principali. in 5. q. vbi dicit, se iudicasse in Capitulo Vrbis, mulierem Viturchianã non potuisse conficere testamentũ in ciuitate Viterbij, sine consensu propinquorum, qui requirebatur ex statuto Viturchiano. Et faciunt scripta in non dissimilibus casibus, à Roma. consi. 39. in proposita quæstione. & Barb. consi. vlt. illud referam. col. 19. versi. non obstat cùm dicebat, & multis seq. lib. 5. & Benedict. Capr. consi. 21. cùm de duobus, col. 2. versi. sed his non obstantibus, & consil. 144. pro præfati dubij declaratione, col. 3. vbi tamen dubitanter loquitur.

Distinctio. De eadem re.

221 ¶Sunt autem, qui hanc controuersiam ita componunt, vt videlicet tale statutum prohibens, ne mulier possit testari sine consensu certorum propinquorũ, non porrigatur ad testamentũ factum extra teritorium, per allega. pro priori parte, nisi actus fieret extra locum statuti in fraudem illius, vt expresè voluit Salyc. in d. l. cunctos populos. vbi ita dicit se consuluisse apud Rhegium, & suo

consil.subscripsisse Ray.& Ioan.Lig.& sequitur Franc.Are.ibi,col.12.versi.secundò principaliter. & dicto consi.54.& dicto consi.73.& Alex.consi.41.visis quæ subtiliter,colum.2.libro 5. repetito consi.116.lib.6.vbi hanc rem latè tractat. Et hæc distinctio confirmatur ex iis,quæ scribit Imol.in l.pupillus.in fin.ff.ad leg.Falcid.& Philip.Corn.consi.89.viso suprà scripto puncto.col.4.versic. nec obstat quod de facili lib.3.

222 *Alia distinctio.* ¶Sed Petrus Ancha.in repet.c.1.in 12.q.princip.versicu.hic cadit quæstio,qui est in 40.charta,in paruis,de consti.loquens etiam in statuto disponente,ne mulier posit contrahere sine consensu duorum propinquorum,scribit Zachariam Triuisanum profundæ scientiæ virum,hanc quæstionem disputasse,an huiusmodi statutum liget mulierem alibi contrahentem sine consilio duorum propinquorum,in eamque sententiam tandem inclinasse,vt non valeat talis contractus, si is qui cum muliere contraxit,habeat huius statuti notitiam:secus,si ignorabat.

223 *Alia item.* ¶Bald.autem in simili,in repe.l.vlt.ff.de iurisdictio.omn.iudi.dicit,quòd si subditus cum subdito contrahat extrà territorium, non valebit contractus:si cum non subdito , valebit. Nam ad non subditum,non extenditur præiudicium,neque commodum legis municipalis.Refert tamen alios dicere,quòd statutum potest inhabilitare subditum,vbicunque gerat actum à statuto probibitum, si eiusmodi actus sit, qui ab eo solùm pendeat,vt factio testamenti minoris viginti annis. Nam siue subditum,siue extraneum hæredem instituat extra territorium,non valebit:sed in contractu vltrò citroque obligatorio,æquam esse illam distinctionem, an non subditus sciuerit prohibitionem statuti,an ignorauerit. Et hoc sequitur Pet.Anch.vbi suprà,& Alex.d.consi.41.lib.5.& Roch. Cur.in c.vlt.in 13.q.in tertia limita extrà de consuet.

224 *Alia quoque.* ¶Verùm idem Bal.(vt parum sibi constat) aliter distinguit,consi.474.statutũ est in ciuitate,libro 4.consultus super statuto prohibente nullam personam posse testari, nisi reseruauerit ius communis Eugub.Nam quispiam eius ciuitatis fecerat testamentũ in alio loco,in quo nec iure communi viuebatur,& in eo testamento hanc reseruationem non fecerat,dubitabaturque an valeret huiusmodi testamentum,& respondit non valere in bonis tributariis illius cõmunitatis,in cæteris autem valere : tanquam in huiusmodi rebus inspiciendus sit locus bonorum,vt aliàs sæpe in statutis,præsertim realibus,vt per Bart.& alios in d.l.cunctos populos. Nos verò sequimur eam opinionem,quæ irritum facit contractum vbicunque factum sine consensu mariti.

225 *Quid è diuerso, si mulier extranea contrahat in Pictauia.* ¶Vigesimo septimo quæro,quid contrà,si mulier extranea cõtrahat in Pictauia, an sit adhibendus consensus mariti,vt valeat.Hanc questionẽ in nostro casu posuit Bal.in l.velles.in fi.C. de reuocat.donat.nec tamen decidit eam,sed tantùm dicit eius rei decisionẽ colligi ex nota.in d. l.cunctos.C.de Summa Trinit.Videtur autem primùm,quòd non:nam statuta non possunt habilitare,vel inhabilitare non subditos,per l.1.in fi.ff.de tut.& curat.dat.ab his.& l.etiam,secundum vnam lect.ff.de tutel.Et ideo dicũt nostri Docto.quòd statutum prohibens virum instituere vxorem,aut filiumfamiàs,vel minorem 22.annis testari, & similia,non trahuntur ad forenses actum conficientes in ipso loco statuti.Ita voluit Spec.tit.de sentent.prolat.§.qualiter.versic.item pone, quidam Flandren.Bar.in d.l.1.de tuto.& curat.dat.ab his.& in d.l.cunctos populos.col.8.versi.sed circa hoc dubitatur.& ibi quoque Bal.col.9.versi.circa istam inhabilitatẽ.Saly.Franc.Aret.col.10. versi.quærit nunc.& alij recentiores.C.de Summa Trin.Pet.Anch.in d.c.1.in 12.quæst.prin.versi. quæro vlteriùs circa ista statuta,de constit.vbi & hoc post Bal.ampliat, vt procedat etiam quoad bona ibi sita,quia bona veniunt accessoriè ad personam,vbicunque sunt sita : nec ratione eorum potest fundari iurisdictio,& potestas statuẽdi in forensem.arg.not.in l.1.C.vbi pet.tuto. & voluit Innoc.in c.pastoralis.de priuil.& facit l.libertus.§.sola.ff.ad municipa.Et hanc quoque partem tenuit Philip.Corne.consi.152.licèt in hac consultatione.col.2.vers.confert etiam.lib.1.

226 *De eadem re.* ¶Contrarium tamen in nostro casu videtur ex eo,quod not.Bal.in repet.d.l.vlt.ff.de iurisdi.om. iud.vbi dicit,quòd statutũ disponens,ne minor 22.annis posit cõtrahere, sine cõsensu duorum proximorũ,vel sine autoritate iudicis,debet obseruari & in forensi minore ibi cõtrahente.Quem refert Pet.Anch.in d.c.1.in 12.q.versi.quid dices in obligatione personali,de consti.vbi dicit hoc primùm videri repugnare doctrinæ Bar.& ipsius Bal.in d.l.cunctos populos.nisi (inquit)quod ibi loquuntur,cùm statutũ disponit simpliciter de statu personæ,ad actum sibi per statutũ,vel prohibitum,vel promissum:quo casu tale statutũ non compræhẽdit forenses:sed in hoc casu statutum non simpliciter disponit de habilitate,vel inhabilitate personæ, sed persona contrahente adhibet certam formam,& solennitatẽ:ideò & ad forensem trahitur illic cõtrahentem.Actus enim solennis,siue sit iudicialis,siue extraiudicialis,sortitur essentiã secundum legem loci,vbi fit,per l.1.C.de emancip.lib.& l.si non speciali.C.de test.cum simi.& ita refert Pet.Anc.vbi suprà,quem sequitur Fran.Aret.d.consi.54.col.2.& rursum d.consi.73.col.4. Et idem in statuto requirẽte præsentiam iudicis in donatione,consuluit Corne.consi.185.tria principaliter,col.6.lib.2.Cogita,quia si statutum hoc videtur factum in fauorem mariti (de quo alibi diximus) fortè aliud dicendum est.

227 *An hoc statutum in muliere Pictauica habeat lo-* ¶Vigesimo octavo,quæro,an hæc cõsuetudo procederet in muliere Pictauica,etiã quoad bona alibi sita.Et videtur quòd non.Nam bona dicũtur sub illius iurisdictione,in cuius territorio sunt sita,l.iubemus nullam.C.de sacrosan.eccle.& c. postulasti.& ibi Inno.de foro compet.Ergo licèt statutum habeat ciuem sibi subditum,attamẽ non videtur posse trahi ad bona ipsius existentia in alieno territorio:quia in eis deficit iurisdictio,quæ est causa efficiẽs & extẽsiua ipsius statuti

cap.per

cap. per venerabilem. cum ibi nota. per Inno. & alios, extrà qui filij sunt legitimi. & quod not. Bar. in l.1. C. de Summa Trinit. quòd legitimatio facta per principem, non trahitur ad bona existentia in territorio alieno. Item sicut statutum non comprehendit personã non subiectam, vt diximus in præcedenti quæst. ita nec bona sibi non subiecta, arg. illo à personis ad res. l. qui plures liberos. ff. de vulga. & pupil. & l. si quis inquilinos. §. si ita legatum. ff. de legat. 1. cum simil.

cum in bonis alibi sitis.

228 ¶Contrarium tamen in simili decidit Bart. in dicta l.1. C. de Sum. Trinit. & in l. si duo. C. de admi. tut. & post eum Ro. d. consi. 39. in proposita quæstione, in secundo dubio. Est enim (inquit) considerandum, quòd statutũ aliquando statuit principaliter & directè, circa bona sui subditi, in alieno territorio existentia: & tunc non valet ratione defectus iurisdictionis, quam in eis certum est non habere. cùm extrà territorium habeatur loco priuati. l.3. ff. de offic. Præsid. & l. vltim. ff. de iurisdic. omnium iudicum. & l.1. §. sed & si quid. & l. vltim. ff. de offic. Præfect. vrbi. & l. iurisperitos. §. cùm oriundus. & l. illud. ff. de excu. tuto. & ca. vt animarum. de constit. libr. 6. Aliquando autem statuit principaliter & directè, circa personam sibi subiectam, & tunc statutum extenditur ad bona alibi sita, tanquam accessoria ipsius personæ. l. propter lites. §. licet. ff. de excusatio tuto. & l.2. C. eo. & l. si fideicommissum. §. tractatum est. & l. argentarium. §. nomine. ff. de iudic. & l. magis puto. §. illud quæritur. ff. de rebus eor. & l. cùm vnus. §. is qui in ncta gloss. ff. de bono. auto. iudi. poss. & l. à Diuo Pio. §. 1. ff. de re iudic. & l. properandum. C. de iudic. & c. Romana. §. contrahẽtes. de foro compet. lib. 6. Sed tu vide, quæ multò latiùs dicam in Tractatu Primigeniorum, in ea quæstione. an statutum deferens quandam primogenituræ prærogatiuam trahatur ad bona alibi sita: quæ quidem est. 46. eius Tractatus, & vide etiam hic Cald. consi. 17. statuto ciuitatis, tit. de constit. & consi. 34. statuto Ferrariensi, tit. de test.

De eadem re.

229 ¶VIGESIMONONO, Quid in muliere hic matrimonio copulata, quæ tamen est de origine alterius prouinciæ, quæ iure cõmuni vtitur, an ea poterit contrahere sine cõsensu mariti, cõsiderata ipsius origine? an verò non poterit cõsiderato statuto mariti? Super hoc expresśim consuluit Bald. consi. 139. statuto cõmunis Asisij cauetur, libr. 5. vbi multa allegat ad interpretationẽ statuti illius, quæ nihil ad nostrũ casum pertinent: tandem verò cõcludit, huiusmodi mulierẽ censeri esse eius prouinciæ, cuius est maritus: proindeq; ligari eo statuto, quod prohibet mulierem contrahere vel testari, sine præsentia, vel consensu mariti. Et id sequitur & dicit singu. Cat. Cotta, in memor. incipit. statutum quòd vxor. Et id quidem sequor, licèt Corne. apertè contrariũ cõsuluerit, cons. 241. de duobus quæritur in primo dubio. Sed tu pro Bald. sententia vide, quæ diximus in prima lege connubiali, nu. 28. incip. illud etiam ex eodem fonte, & duobus seq. & iterum in gloss. 2. num. 45. incip. item quæro secundò, & multis seq. Vide tamen q. proximè sequentem.

Quid de muliere alterius originis nupta in Pictauia.

230 ¶TRIGESIMO, Quid si è diuerso, mulier Pictauica origine, nubat marito alterius prouinciæ, qui hac consuetudine non vtatur, an poterit contrahere sine consensu mariti, inspecta origine istius mulieris, an non poterit inspecto domicilio mariti? Videtur inspiciendum esse domicilium mariti, per id, quod dictum est in q. præcedenti, & locis inibi allegatis: tamen Bald. consi. 226. præmissis verbis statuti, lib. 5. loquens in statuto prohibente mulierem habentem filios, testari extrà personas filiorum, multa in vtranque partem allegat. Et tandem videtur cõcludere, quòd posśit testari de bonis, quæ sunt sita in prouincia mariti, non etiam in his quæ sunt suæ prouinciæ per l.1. C. non lice. habit. metro. lib. 11. Quæ decisio si bene expendatur, videtur aduersari iis, quæ diximus in præcedentibus quæstionibus. Ideo cogita.

Quid è diuerso in muliere Pictauica alibi nupta.

231 ¶TRIGESIMOPRIMO, Retenta ea opinione, quæ vult hoc casu requiri consensum mariti in contractu, qui hic cõficitur, non etiam alibi, & mulierem extraneam non posse hic cõtrahere sine consensu mariti: pone, quòd mulier quæpiam in alieno territorio constituit procuratorẽ ad contrahendum: procurator in hac prouincia contrahit sine consensu mariti: an valeat contractus? Videtur quòd sic, quia videtur inspiciendus locus, in quo mulier fuit, cuius mandato res geritur, sicuti etiam attenditur eius persona: quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur. l.1. §. deiecisse. ff. de vi & vi arma. & c. qui per alium, de regu. iur. lib. 6. cum concord.

An in his quæstio. inspiciatur locus constitutionis procuratoris, an cõtractus à procur. facti.

232 ¶Tu autem dicito contrarium, videlicet inspiciendũ esse locum initi cõtractus, non mãdati: nam inter mandantem, & mandatariũ fit contractus mandati, & eius respectu debet cõsiderari ius, vel consuetudo loci ipsius mãdati. At principalis cõtractus fit posteà inter procuratorẽ nomine mandantis, & alium cum quo cõtrahitur. Ideoq; quantũ ad istum, cum quo scilicet contrahitur, attenditur locus principalis cõtractus, in quo ipse interuenit cum procuratore: cùm actus recipiat subsistentiam vt diximus, in personã procuratoris. l. quæcunq; gerimus. ff. de actio. & oblig. ideo quo ad ipsum contractũ inspiciendus est locus ipsius, non locus mãdati, prout in simili dicit. Bart. in l. non solùm. §. si mandato. ff. de iniur. quòd in delicto cõmisso per mandatariũ nomine mandantis attenditur locus & tempus commisśi maleficij, non mandati, per l. Prætor ait. la 2. §. hoc autem edicto. ff. de vi bono. rapto. Et quia ipse mandans obligatur ex delicto propter mandatum, non ex mandato propter delictum, arguendo à simili, quòd mandans obligatur ex contractu celebrato propter mandatum, non ex mandato propter contractum, per l. si quis vxoris. §. neque verbo. & l. qui seruo. §. 1. ff. de furt. Et sic arguit Bart. de contractu ad delictum. Vnde sicuti in delicto concludit attendi locum delicti, ita quoque in contractibus dicendum est, in quibus id videtur habere pro re minùs dubia. Et id quoque suadet ratio: nam ex quo in contractu duæ personæ sunt

De eadem re.

ſunt æquè principales,l.1.ff.de pact.videtur quòd non debeat attendi tempus vel locus mandati, in quo nullo pacto interuenit altera persona principaliter contrahentium. Et ita in hanc partem concludit Corne.conſi.186.tria principater,col.6.verſic.nec obſtat ſi dicatur,lib.2.loquens in ſtatuto diſponente,quòd donatio non valeat ſine conſenſu iudicis.

233 *Si mulier habet verũ maritum quẽ putat mortuum, & alterũ, cuius conſen.cõtrahit, an valeat.*

¶Trigesimosecvndo,Quid ſi mulier habet verum maritũ,quem fortè putat mortuum, ideoq; & alteri nupſit,qui putatur eſſe maritus,cùm non ſit,& hoc conſentiente cõtrahit:poſtea compertum eſt,verum maritum viuere,qui non conſenſit,an valebit cõtractus? De hoc loquitur Bal.conſi.132 verus maritus,libr.4.vbi adeò obſcurè loquitur,vt vix ſcias,quid de hac re ſentiat: videtur tamen in eam ſententiã inclinare,vt non valeat.Sed tu vide,quid dicam in ſeq.q.& not. in ſimili per Ang.Pau.Caſt.Alex. & Iaſ.in l.ſi tibi decem.§. cùm poſſeſſor.ff.de pact.Pau.Caſt.& Alex.in l.iuſiurandum quod ex conuentione.ff.de iureiur.Imo.& alios Cano.in c.nihil.& in cap. tranſmiſſum.de elect.cum multis concord.adductis per Iaſo.in d.§.cùm poſſeſſor.

234 *Quid ſi uxor nõ habet verũ ſed tantũ putatiuum, an eius cõſenſus requiritur.*

¶Trigesimotertio, Quid autem,ſi cùm vxor non haberet verum maritum,ſed tãtùm putatiuum,vt vocamus,contraxit ſine ipſius autoritate,aut conſenſu:an valebit huiuſmodi contractus,comperto illum non fuiſſe maritum,fortè propter impedimentũ ab initio cõtrahentibus ignotum,nunc verò compertum?Et videtur primò valere,quia cùm fœmina non habet maritum verum, non habet locum in ea ſtatutum requirens mariti conſenſum, vt latè diximus ſupra in eadem glo.in 7.q. At iſta non habet maritum verum,ſed tantùm putatiuum, qui ſimpliciter maritus non eſt:ſicuti nec falſus & putatiuus denarius,eſt denarius,nec falſa fides,fides eſt,per text. in l.omnes.& ibi gloſſ.in verbo non habent.C.de hæret.cum ſimil.alibi à me collectis, in noſtro Tract.Retractuum,tit.1.§.1.in glo.20.in verbo, *d'or ou d'argent*, nu.11.incip.at illud quoque,& ſeq. vbi idem videbis de falſo tutore,iudice,teſtamento,inſtrumento,modio, & cæteris.

235 *Leges loquentes de uiro & uxore, nõ intelligũtur de putatiuo*

¶Ideoque (vt propiùs accedamus ad caſum noſtrum) nec iura loquẽtia de marito, & vxore,habẽt locũ in his , qui putantur tantùm maritus & vxor eſſe,non ſunt tamen,per text.in l.ſi cõcubina. in prin.ff. rerum amot.vbi vxor putatiua non habet priuilegium,ne furti conueniatur, ſicut vera vxor.Et hinc Bar.ibi not.quòd licèt matrimoniũ putatiuum habeat quædã priuilegia circa dotem putatiuam,per l.ſi cùm dotem.§.trãſgrediamur.qui eſt vlti.ff.ſol.matr.non tamen circa alia. Cui accedit text.no.in c.1.in verbo,totam dotem,extrà de donat.inter vir.& vxor. vbi maritus putatiuus non habet priuilegiũ veri mariti,ne videlicet cõueniatur,niſi inquantũ facere poteſt,vt no. Io.And Ant.& Pau.ibi,& Bal.Imo.Alex.& Fran.Aret.in l.diuortio.§.impendia,ad fi.ff.ſolu.mat. & Iacob.Bel.in l.1.in fi.C.de rei vxor.acti.Bal.Imo.& Pau.Caſt.in l.filio.la 2.ff.ſol.matri.Rom.qui illum text dicit ſing.in d.l.ſi cùm dotem.§.tranſgrediamur,col.7.verſi.2.& ibi quoque Alex.col. 1.& idem Alex.in l.ſi maritum.poſt prin.eo.tit.Barb.in c.iurauit.col.3.nu.18.de proba.& in cap.ex literis.col.vlt.extrà de pigno.& conſi.46.ſcripſit præclarè,col.9.verſi.capio modò tertiam,libr.2. & Phil.Dec.conſi.153.in effectu quæritur,col.1.Fran.Ripa.in rub.ff.ſol.matr.nu.63.

236 *Dos putatiuan admittit excepit.compenſa. Mari. puta. non lucratur fructus dotis. uide 261.*

¶Imò nec etiam ſemper circa dotem habet matrimonium putatiuum priuilegia veri. Nam licèt in vero matrimonio dos habeat priuilegium,vt non poſsit opponi exceptio compenſationis,per d.l.1.§.taceat.C.de rei vxo.act.non tamen in matrimonio putatiuo,ſecundùm glo.in d.§.impẽdia. quam ita intelligit & ſequitur Alex.ibi.Ex qua & illud etiam apertè colligitur,quòd licèt maritus verus lucretur fructus dotis,per text.ibi,non tamen putatiuus,per tex.in l.in inſulam.§.fructus, eod.tit.ſol.mat.quam glo.ſequuntur communiter omnes,in d.§.impendia.& voluit etiam Bal. in l.pen §.Iulianus.ff.quod ſal.tut.auto.& Rom.in d.§.tranſgrediamur.col.7.verſi.4. Sed & ex d.§. fructus.videre licet,quòd quamuis verus maritus adeò lucretur fructus,vt nec impenſas quoque in dotem ſactas non deducat:tamen putatiuus deducit ſumptus gratia eius factos.& ad hoc dicit illum text.ſing.Rom.poſt Dy.ibi.& no.ipſe Ro.vbi ſuprà,verſi.5.

237 *Mari. puta. an lucretur dotem ex pacto uel ſtatu. uide 264*

¶Similiter nec lucratur maritus putatiuus dotem ex pacto, vel ſtatuto , de dote lucranda, vt de primo,id eſt de pacto,eſt text.in l.1.vbi id not.Bal.Saly.& Ang.C.de cond.ob cau.& in d.§.Iulianus,& ibi glo.& Bal.in §.ſi verò ab initio,& iterum in §.adſcripto,& ibi Ang.in Auth.de nupt.& voluit prætereà Franc.Are.in l.ſi ante,col.3.ff.ſol.mat.Barb.in d.c.ex literis,col.vlt.de pigno.& d. conſi.46.lib.2.De ſtatuto etiam voluerunt Bal.Ang.Saly.in d.l.1.de condi.ob cauſ.idem Bal. cõſi. 184.ſi qua inquit mulier,lib.3.Pau.Ca.Rom.qui id declarat, & Alex.in d.l.ſi cùm dotem. §.vlti.ff. ſol.mat.Fran.Ripa.in d.rub.ff.ſol.mat.De vtroque Bal.in c.iurauit,col.1.& ibi Barba.in ca.iurauit. col.3.& Fely.col.vlt.de prob.Imol.Pau.Caſt.& Ro.in d.l.ſi ante,ſol.mat.Barb.conſi.vlti.col. pen. lib.2.Hipp.Marſil.ſing.129.dum eſſem aliàs.

238 *Mari. puta. nõ lucrat.dotẽ ob adulterium uxoris. uide nu. 265.*

¶Prætereà licèt maritus verus lucretur dotem ob vxoris adulterium.l.conſenſu.§.vir quoq;.C.de repudi.& c.plerunq;.extrà de dona.inter vir.& vxor.idque veteri iure Romanorũ,vt ex eo cõſtat, quod ſcribit Valerius Maximus,lib.8.cap.2.C.Marium damnaſſe Ticinium quendam, qui de induſtria , Fanniam impudicã fœminam duxerat , vt eo crimine poſteà repudiatam dote ſpoliaret. Quod è noſtris retulit Io.And.in d.cap.plerunque,in prin.Et huc alludens Horatius li.Sermon.1. Satyr.2.loquens de muliere,quæ veretur depræhendi in adulterio,metuens doti,inquit:

—Vel pallida lecto,
Deſiliat mulier:miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat,doti deprenſa.—

Tamen

Tamen putatiuus maritus id lucrum non consequitur, vt voluit expressim glos. in d. §. vir quoque. in verbo, sibi habere. & Ant. in d. c. plerunque. Roma. in l. Lucius Titius. col. 6. versic sed succedit. ff. sol. matri. & Alexand. in d. l. si cùm dotem. §. vlt. col. 2. ff. eod. tit.

239 ¶Nec etiam is maritus putatiuus habet dilationem, quæ veris maritis cõceditur ad restitutionem dotis, sed illicò debet eam reddere, æquè ac quilibet extraneus, secundum glossam in dicta l. 1. §. exactio. in gloss. magna, post principium. C. de rei vxo. actio quam sequuntur expressim Rayn. & Saly. ibi. & Panormit. in cap. de prudentia. extrà de donationi. inter vir. & vxor. & Alex. in d. l. si. cùm dotem. §. vlt. solut. matrim.

Nec habet dilationẽ restituendæ dotis.

240 ¶Nec item habet locum successio ab intestato ex bonorum possessione, vnde vir & vxor, inter coniuges putatiuos, vt apertissimè declarat text. in l. 1. ff. vnde vir & vxor, cuius hæc verba sunt: Vt bonorum possessio peti possit, vnde vir & vxor, iustum esse matrimoniũ oportet. Cæterum si iniustum fuerit matrimonium, nequaquam bonorum possessio peti poterit. An autem ex testamento capere possit, vide textum, qui illic sequitur, atque etiam text. in l. vxori maritus. & ibi glo. & Doct. ff. de vsuf. lega. & in l. Præfectus. ff. de rit. nupti. & in l. 2. §. 1. ff. de his quib. vt indig. & in l. qui contra. & l. si quis incesti. C. de incest. nupt.

Nec possess. bonorum ex edict unde vir & uxor.

241 ¶Nec vxor putatiua sequitur forum viri putatiui. l. de iure. §. vlt. ff. ad municip. glo. in c. eos. 32. dist. & in c. 3. in glo. 1. ad fi. 11. q. 1. Bart. in l. vlt. §. item rescripserunt. le. 2. in 3. q. ff. ad municip. Bald. qui ex eo dicit singu. in ea non procedere. l. exigere dotem. ff. de iudi. in d. cap. iurauit. col. 1. & ibi quoque Feli. col. vlt. de prob. idem Bal. consi. 439. super primo puncto. col 2. versi item nuptiæ, lib. 4. Maria. Socin. in c. 1. col. 10. in 17. declaratione, extrà de for. compet. Card. Alex. in cap. 1. col. pe. de sponsa. & ibi quoque Felin. col. pen. versi. secundò limita, qui dicit sing. id quod dictum est de d. l. exigere dotem. & Ias. in l. cunctos populos. in 6. limit. C. de Sum. Trini.

Vxor putat. non sequitur forum viri.

242 ¶Nec in dote putatiua inducitur tacita illa stipulatio, quæ in vera inducitur, ex dicta l. 1. in princ. C. de rei vxor. act. vt voluit glo. not. in §. si aduersus, in verbo, exactioni, Instit. de nupt. & Ang. in l. 2. §. vlt. per glos. ibi. ff. de priuil. cred. Quod vel hinc satis liquidè probatur, quòd pro huiusmodi dote repetenda datur cõdictio ob causam, vel sine causa, vt habetur in l. 1. C. de cond. ob cau. & in l. vlt. ff. de cond. sine cau. & voluit etiam glo. in rubr. ff. sol. mat. in d. §. si aduersus. & in d. c. de prudentia. in glo. 1. de dona. inter vir. & vxor. & Spe. tit. de dote post diuort. restit. §. formatis. versicu. quid si mulier agit, ibi, sed si matrimonium.

Dos putat. nõ habet tacitam stipulationem.

243 ¶Et ex hoc aliud assumitur huic nostro proposito satis accommodatum, quòd quamuis ex vero matrimonio dissoluto ipso iure trãseat dominiũ dotis in vxorem. l. in rebus. C. de iure doti. non sic antè ex putatiuo: quod hinc manifestè liquet, quòd nulla cõdictio datur domino. l. 1. ff. vsufr. quemadmo. cau. & §. sic itaque. Insti. de actio. & ita nuncupatim annotauit Bal. à Bar. quẽ Nouellum appellãt, in d. l. si cum dotem. §. vlt. ff. sol. matri. & iterum in tractatu dotium, in 8. parte, in 6. priuilegio. in 12. limitatione, & iterum in 11. parte. col. 15. versi. vndecima differentia.

Dotis putat. dominiũ ipso iure nõ trãsit in uxorem.

244 ¶Nec hic quoque maritus putatiuus potest accusare vxorem putatiuam iure mariti, sed tantùm iure extranei. l. si vxor. §. sed si ea sit. ff. de adul. cuius hæc verba sunt: Sed si ea sit, cum qua incestũ commissum sit: vel ea, quæ quamuis vxoris nomine animo haberetur, vxor tamẽ esse non potest: dicendum est, iure mariti eam accusari non posse, iure extranei posse. Nam quod priùs in eadem l. post principiũ scriptum fuerat, in hunc modum, Planè siue iusta vxor fuerit, siue iniusta, accusationem instituere vir potest: intelligi non potest, scilicet iusta vxor, pro vera & legitima, & iniusta pro putatiua, & illegitima, vt intelligunt glo. Bar. & alij ibi. aliàs vterque locus eiusdem l. è diametro secum pugnaret, quod cùm in aliis verisimile non sit, per l. nõ ad ea. ff. de cond. & demon. tamen multo minùs in Iuriscõsulto. Sed prior ille locus iniustam vxorem vocat, cum qua matrimonium est, sed non solenniter celebratum, ex Homero, lib. 9. Iliad.

Maritus puta. nõ accusat uxorẽ adulter. iure mariti. Iusta uxor que.

ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι. Et cætera quæ sequuntur.

Quem locum & ipse Iurisconsultus inibi citat. Quod si pleniùs scire vis, quæ sit iusta & iniusta vxor, quidve differat iusta vxor à pallaca: vide Budæum in Annotationibus eius loci: sed ita vt cõsideres illum locum Liuij, libro nono belli Macedonici, Hunc iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse. & alium Suetonij in Vespasiano, c. 3. Cænicem Antonię libertam, & à manu dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium, habuitque eam Imperator penè iustæ vxoris loco. Cui iunge & alium locum eiusdem, c. 21: Post decisa, quæcunque obuenissent, negotia, gestationi, & inde quieti vacabat accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat. Nam quod de pellice, & pallaca Iurisconsulti nostri tradunt in l. Massurius, de verbo. signifi. & Alciat. inibi, atque etiam in libro 4. eod. tit. & Floridus Sabinus in lib. de Iuris ciuilis interpretibus, vix ad hunc locum pertinet, sed id obiter tibi dicere volumus.

Pallaca. Iusta mater familias. Pellex.

245 ¶Sed ab eo, quod diximus in principio versi. præcedentis, non admodum distat, quod scribit Bart. in l. marito. §. illud. qui est vlt. versi. quæro, vtrùm si vxor. ff. de adult. quòd maritus putatiuus, qui scilicet duxit vxorem, quam non licebat, non potest adulterum interimere, etiam eo casu quo verus maritus potest. Nam cùm enim, nec vxorem putatiuam accusare non possit, vt diximus in d. præcedenti versicu. sequitur, neque ei licere eos occidere. Et id (inquit ipse Barto.) verum est, licet gloss. dicat contrarium, & malè, in l. pennult. §. vlt. ff. ad municipal. quæ dicit, non legitimum matrimo

Maritus putatiuus an possit occidere adulterum.

matrimonium,quo ad aliquid pro legitimo haberi,vt quia adulterium cõmittitur,per d.l.si vxor. §.planè.cuius verba in d.præcedenti versi.posuimus.

De iisdem rebus.

246 ¶Ego verò putarem,si huiusmodi vxor non iniustè putabatur esse vera vxor, cùm tamen talis non esset,ob aliquod impedimentum,quod maritus ipse non abs re ignorabat, licuisse illi adulterum impunè occidere : vti etiam in præcedenti illo casu hunc maritum posse eam vxorem adulterij accusare,si ea tenebatur,& tractabatur, vt vera vxor etiamsi vxor esse non poterat, vt per ipsum Bar.in d.l.si vxor.§.sed si ea sit. De quo tamen antequam tuum iudicium interponas, vide Bal.in l.non ignorat.col.3.versi.vel aliter in hoc puncto.C.qui acc.non poss.

Pater nõ obligatur pro dote putatiua data filiofamiliâs.

247. ¶Et licèt pater obligetur pro dote data filiofamiliâs,vt latè per omnes in dicta l.si cùm dotem.§. transgrediamur.ff.sol.matr.id tamen non procedit in matrimonio putatiuo,quod scilicet nullum est:vt à Roma.scriptum est in illo ipso §.transgrediamur.col.4.versic. quod tamen declara.& ibi quoque Alexander,col.1.versi.quod limitat.sol.matr. Quos refert & sequitur Ioan.Lupus in repet.rubr.extrà de donat.inter vir. & vxo.§.21.col.3.versi.prædicta sunt plana.Innititurque Romta.eius quod insimili, & eo quidem no.vt ipse dicit,casu scribitur in l.1.versicu.pro infante. C.de munerib.& hono.non conti.lib.10.

Dos uera non retinetur ob impensas: cõtrà in dote putatiua.

248 ¶Sed & quãuis propter impensas factas in vera dote,non habeat locum retentio ipsius dotis, per dictã l.1.§.sed nec ob impensas.C.de rei vxor.act.& l.dote.ff.de dote.præleg.tamen ea locũ habet in dote putatiua,propter ipsas impensas in ea factas · l.sed & si quid.& ibi gloss.& Ro. qui eam l. legit enim §.transgrediamur.colum.7.versicu.duodecimò, quòd quamuis.ff.solu.matri.vbi dicit eum casum esse notandum.

Donatio inter cõiuges putatiuos an cõfirmetur morte.

249 ¶Deinde donatio facta inter coniuges putatiuos, non confirmatur morte, per text.not.in l.cùm hic status.§.si quis sponsam.ff.de do.inter vir & vxor.quem in id dicit sing.Bald.in l.eam quam, col.5.versi.modò ego quæro.C.de fideic.& in sua marga.col.2.versicu.donatio.in verbo,donatio facta per virum.& Roma.in d.§.transgrediamur.col.7.versic.sextò, quòd quamuis donatio.& ibi quoque Alex.col.2.versi.ex hoc verificatur.& iidem Rom.& Alexan.in l.si donatione, ille col.4. versi.in eadem glo.ibi,nec tenet:hic col.5.versi.in eadem,ibi,nec postea,& iterum col.seq. versic. nec obstat, d.§.C.de collat.qui & ipsi dicũt sing.d.§.si quis spõsam.Alex.in addit.Bart.in l.donationes.la 1.C.de don.inter vir.& vxo.& Barb.in l.si diuortio.col.14.ff.de verb.obli.& in c.iurauit. col.3.nu.15.de prob.& in d.c. ex literis.col.vlt.de pign.& Iacob.à S.Georg. in l.si pater.C.de hære. instit.Sed est similis text.in l.si ex volũtate.vbi & Bald.ipse no.C.de donation. inter vir.& vxor. & alius item in l.2.in fin.cum seq.ff.de priuil.credi.& voluerunt propè omnes in d.l.si pater. & Stepha.Bertr.qui alios citat consi.17.ex eo quod apparet,col.7.lib.4.& Ioan.Lup.in repet.d.rub. de donat.inter vir.& vxor.§.36.col.3.versi.& ideo non valet.

Putatiui alij non ueniunt in considerationem.

250 ¶Nec tantùm in hoc casu coniugum putatiuorum,sed aliàs semper , non habent locum leges in quibusuis aliis putatiuis. Nam habes text.in l.si is qui.ff.de eo qui pro tut.non valere alienationem etiã factã cum decreto de re pupilli,cum autoritate tutoris putatiui.&ibi Bar. & Bald. eum tex.ad hoc not.& aliũ tex.in l.qui in aliena.§.si is qui putabat.& ibi glo,& Ro.ff.de acq.hære.vbi filius putatiuus non quærit patri putatiuo,vt verus vero. Et idem Bal.in l.1.col.11.versic.quò ad nouum. C.qui admi.latè probat filium putatiuũ institutum hæredẽ,etiam fauore patris putatiui, non teneri adire hæreditatem eo iubente,per text.inter cætera in l.iusto.in princ.ff.de vsucap. & sequitur Ias.in l.qui aliena.§.si is qui putabat.ff.de acq.hæred.

251 ¶Sed & tex.est in l.si pater.& in l.nec apud.C.de hære.inst. non valere institutionem factam de filio aut fratre putatiuo,siue instituens errauerit in facto , vti loquitur d.l.si pater.siue in iure, vt loquitur d.l.nec apud.Idq; etiam procedit in donatione inter viuos,vt voluit Bal.in d.l.nec apud. quem sequuntur Alex.Corn.Iacob.à S.Georg.ibi,per tex.in d.l.cum hic status.§.si quis sponsam. Licèt Pet.Cyn.& Ange.tenuerunt contrarium in d.l.nec apud.

252 ¶Eius autem l.autoritate subnixus Raph.Fulg.consi.23.Engelpertus, col.vlt.versi.ad secundum, respondit non valere institutionem filij naturalis, qui putabatur legitimè legitimatus , cùm eius legitimatio non valeat. Et idem quoque voluit Pau.Cast.in l.eam quam.col.2.versi.& per istam l.C.de fideicom.per text.ibi,secundum lect.Azo.& ita dicit se consuluisse , & sequũtur recẽtiores ibi. De quo tamen Phil.Dec.consi.166.viso themate,col.2.versicu.sed prædictis.& iterum col.4. versi.secundò principaliter,& col.seq.versi.& ita requisitus,vbi de hoc nutat:tamen videtur tandem id sequi,vt etiam facit consi.ccccluj.consultum fuit in fin.

Contrà supra dicta.

253 ¶CONTRARIVM tamen videtur,matrimonium putatiuum habere priuilegia veri. Primùm per text.in d.l.si cùm dotem.§.vlt.sol.matr.vbi duo ad eam rem probantur:Primum,quòd res empta ex pecunia dotali,in matrimonio putatiuo,est quasi dotalis,sicut in vero est dotalis, per l.ita constante.ff.de iure dotium.cum si.Et ad hoc eum text.in d.§.vlt.expendunt omnes ibi:inter quos Ro.versi.7.dicit esse not.& Io.Lup.in repet.c.per vestras.§.32.de donatio.inter vir.& vxor. Et id quoq; voluit Pe.Anc.in d.c.1.col.1.eo.tit.per tex.in d.l.ita cõstante,quæ tamẽ,vt diximus,loquitur de vero matrimonio. Alterũ,quod probatur ex d.l.si cùm dotẽ.§.vlt.(vt eò redeamus) est, quòd vxor putatiua habet priuilegium,vt præferatur cæteris creditoribus , quibus & vera præferretur. Ad quod etiã bene facit tex. in l.si spõsa.ff.de iure dot.Sed id quomodo intelligatur,videbis apud Bald.Nouellũ in d.tractatu dotiũ, in 2.parte 11.partis princ.col.1.& 2.vbi id tribus modis limitat.

Vxor putatiua habet priuilegium prælationis.

¶Et

254 ¶Et ad hoc bene facit, quod plerique non paruæ autoritatis tradunt, actionem quæ pro dote putatiua datur vxori putatiuæ, æquè priuilegiatam esse, atque eam quæ veræ vxori datur. Ita enim voluerunt glo.& Bald.qui id dicit not. Albert.& Saly.qui id dicit communiter teneri, in d.l.j.C.de condic.ob cau.Hosti.Ioan.And.& Panorm.in d.c.de prudentia.extrà de donat.inter vir.& vxor. Specu.in eodem titu.vt plurimi citant: sed & in tit.de dot.post diuor.restit.§.j.versic.sed si matrimonium, aliàs est sub versicu.quid si mulier.

Actio, quæ datur pro dote putatiua, priuilegiata est.

255 ¶Et hæc quidem ita procedunt, vt vxor ipsa putatiua in iis habeat & tacitam hypothecã, & eam quidem priuilegiatam, vt expressim dicit glos.in d.l.si cùm dotem.§.vltim.de quo tamen latè per Bart.Imo.Paul.Cast.Rom.& alios ibi.& etiam per glo. & alios in l.ij.§.vlti.ff.de priuilegiis credi. & glos.in l.vlti.ad finem magnæ glo.& ibi Cyn.in vij quæst.Bar.Bal.col.vlt.Ioan.Fab.paulò post medium, & Salyc.in vj.q.C.qui poti.in pigno.hab.Bald.in l.eos qui.C.eod.tit.& in l.dotis appellatio.ff.de iure doti.& in d.l.j.in fin.C.de condi.ob cau.Collect.Imo.Petr.Ancha. & Barb.in d.c. ex literis.de pigno.& idem Ancha.in d.c.1.col.j.de donat.inter vir.& vxor.Barba.d.consi.xlvj.vbi suprà, lib.2.& latè Bald.Nouell.vbi suprà, col.iij.versi.secundò conueniunt.& col.seq.versi. tertiò conueniunt.& etiam in x.parte princ.in xij.limitatione.

Vxor putatiua an habeat hypothecam, & eam priuilegiatam.

256 ¶Et quemadmodum dos vera illud habet priuilegiũ, ne alienari possit.l.j. & propè per totum tit. ff.de fun.dotal.& cap.cùm contingat.de iureiur.ita & putatiua, vt voluit glos.not.in l.dotale prædium.la j.§ dotale.in verbo præstabitur.ff.de fun.dota.per d.l.si cùm dotem.§.vlti.ff.solu.mat.quo in loco Rom.col.vij.versi.est ergo.& Alex.eam glo.sequuntur. & dicit ipse Roma.sing.vbi etiam Barb.in d.c.iurauit.col.iiij.sub num.18.de prob.& in d.c.ex literis.col.vlt.de pign.& Bald.Nouel. in dicta tractatu dotium, in vj.parte princ.in j.speciali, in xv.limit. vbi & id dicit communiter teneri.& Ioan.Lupus in repet.d.rub.de dona.inter vir.& vxor.§.xxxvj.col.ij.versi.habet etiam vxor putatiua.& Thomas Parp.in repe.rub.ff.solu.matr.col.iij.versi.in tertio casu.

Dos putatiua alienari non potest.

257 ¶Et si instrumenta dotalia habent executionem paratam ex statuto, cuiusmodi sunt plurima in Italia, æquè habent instrumenta dotalia putatiui matrimonij, vt veri: sicuti pulchrè voluerunt Bal. & Salyc.in d.l.j.in fin.ff.de condict.ob cau.& sequuntur Paul.Cast.& Alex.in d.l.si cùm dotem. §.vlti.vbi Alex.ipse dicit mirandum, cùm talia statuta sint correctoria iuris communis, ex quo instrumenta publica non habent huiusmodi executionem paratam.l.minor annis 25.cui fideicommissum in princ.ff.de minori.& dicemus alibi latiùs.

Instrumẽta dotalia putatiui matrimonij habent executionem paratam.

258 ¶Et generaliter omnia veræ dotis priuilegia competere & putatiuæ, magna autoritate confirmat Spec.tit.de dote post diuor.restit.§.formatis.versi.sed si mulier agit.ibi, sed si matrimonium, arg.l. ex facto.ff.de pecul.& d.l.ij.§.vlt.cum l.seq.ff.de priuil.credi.vbi scribitur, priuilegia dotis habere locum, etiam matrimonio non sequuto. Quæ res si obtinet, maiori, aut saltem eadem ratione obtinere debet in matrimonio putatiuo sequuto.

In vniuersum.

259 ¶Verùm hæc tantùm procedunt, vt ij dicunt, quos suprà pro priori parte citauimus, cùm agitur de fauore mulieris. Interest enim reipublicæ, vt fœmina dotem quibuscunque modis consequatur, vt deinde nubere possit: vt est tex.no.loquẽs de vxore putatiua, in l.iij.ff.de priuil.credi. dum reddit rationem præcedentis §.vlt.l.ij.priuilegium doti putatiuæ concedentis, vt nuper diximus. Quæ ratio non habet locum ex parte viri putatiui, & ideò non debet consequi priuilegia concessa veris, vt suprà dictum est in priori illa parte.

Declaratio præcedentium.

260 ¶Sed hoc nondum in rem iudicatam transiit: quandoquidem habemus glo.ordi.quæ cõtra illud, quod suprà in illa priori parte diximus, scilicet nu.235.incip.ideoq; vt propiùs, voluit maritũ putatiuum, non magis conueniendum, vltrà quàm facere posset, quàm verum.in d.c.1.extrà de donat. inter vir.& vxo.quam sequuntur Pet.Anc.& vterque Card.Flo.& Alex.ibi.Ex quibus posterior dicit quòd hæc opinio seruatur in practica.Sequitur etiã Raph.in d.l.si cùm dotem.§.vlti.sol.mat.

Maritus putatiuus non conueniendus, nisi in quantum facere potest.

261 ¶Sicuti & contra illud, quod dictum est, num.236.incip.imò nec etiam, maritum putatiuum non lucrari fructus dotis, plurimi tenuerunt: de quo per glos.Petr.Dyn.Alber.Bart.Ro.& omnes in d. l.si ante nuptias.ff.solu.matr.glo.Cy.Bal.& alios, in l.ij.C.de dotis promis.glo.& Odofr.in l.dotis fructus, in prin.ff.de iur.doti.& in d.l.penult.ff.quod falso tut.aut.Azo in Summa, C.de iure doti. Spec.d.tit.de dote post diuor.resti.§ formatis.versi.quid si mulier minor.& ibi Bal.in addi.& eundem Bal.in l.j.C.de vsucap. pro dote.Ang.in l, si adulterium cum incestu.§.quare.ff.de adul.& in l.nec vllam.§.omnibus.ff.de peti.hære.Ro.in d §.transgrediamur, col.vij.versic.iiij.& in d.l.in insulam.§.fructus.quem legit cum l.viro.nu.18.ff.solu.matr.Barb.in d.c.ex literis.col.pen.ff.de pign. Bal.Nouellum in d.tracta.doti.in j.parte princ.in vj.combinatione.

Maritus putatiuus an lucretur fructus dotis.

262 ¶Nam quod hanc opinionem multùm confirmat, sicuti verus maritus dicitur habere causam onerosam in dote, non lucratiuam.l.ex promissione.ff.de acti.& oblig.& l.pro oneribus, & ibi Bar. & alij.C.de iure doti.cum simil.idque etiam in ipsius dotis lucro, per text.not.in l.j.§.si verò.iuncta glos.in verbo, ad lucrum.& ibi Bald.& Ioan.Plat.C.de impo.lucra.descrip.lib.10.& glos.Bald. Rom.Alexan.& recentio.in l.si donaturus.ff.de condi.ob cau.cum aliis concord. à me collectis in repetit.l.si vnquàm, in verbo, donatione largitus, num.217.incip.posterior. Ita & maritus putatiuus, vt voluit glo.no.in l.Proculus.in glo.vlti.ff.eod.titu.de iure doti.quam nuncupatim sequitur Rom.qui eam dicit singul.in d.§.transgrediamur.col.vij.versic.viij.Iason in d.l.si donaturus.§.j.in glo.j.& in l.Nesennius.col.ij.ff.de re iudic.& consi.clxxj.viso instrumento dotis.col. v.versicu.ex

Maritus putatiuus habet causam onerosam, etiam in lucro dotis.

istis omnibus,lib.4.& Ioan.Lupus,qui eam dicit sing.repet.cap.per vestras.§.xxij.col.iij.versi.intellige prædicta,de donat.inter vir.& vxor.

Dos putatiua præbet iustum titu.ad præscribendum.

263 ¶Et mentio illius l.Proculus. monet vt aliud dicam , antequam ad alia progrediamur , quod & ipsum ad hanc tractationẽ pertinet. Nempe quòd sicut dos vera præbet iustum titulum ad præscribendum,per l.Pomponius.§.in dote.ff.de acqui.poss.& per totum tit.ff.& C.de vsuc. pro dote. Ita & dos quoque putatiuæ,vt est tex.not.in d.l.Proculus.quem ad hoc expendit Roma.in d. §.transgrediamur.col.vij.vers.xj.de cuius super hoc interpretatione vide omnino,Bal.Nouellum, in d.tract.dotium,in ij.parte xj.partis prin.col.vij.versi.& ex hoc potest inferri,cum multis seq.

Maritus putatiuus an lucretur dotem ex pacto.

264 ¶Sed & contra illud,quod in ea priori parte dictũ est ex aliorum opinione,in nu.237.incip. similiter nec lucratur,maritum putatiuum non lucrari dotem ex pacto apposito in contractu matrimonij putatiui,tenent Dy.& Alb.vterque apud omnes autoritatis maximę,in d.l.si ante nuptias. ff.solu.matri.nam licèt ij loquantur de pacto lucrandi fructus : tamen eadem ratio est lucrandi & ipsam dotem ex pacto,si nihil aliud obstet. Ego tamen de hoc dubitarem,cùm mulier hic paciscatur tanquã cum viro futuro,nõ tanquam extraneo,vt dicemus posteà, nu.271.& quemadmodũ.

Maritus putatiuus an lucretur dotem ob adult.uxor.

265 ¶Vti etiam contra illud,quod dictum est in nu.238.incip.præterea licet, maritum putatiuum non lucrari dotem ex adulterio vxoris putatiuæ,tenuit glo.ordi.in d.c.plerunque.& ibi quoque Inn. Hostien.Goffre.Ioan.And.Philip.Cardin.Flor.Panor.qui eam dicit singul.& Cardin.Alex.extrà de donatio.inter virum & vxorem,& Barptol.Brixi.in disputat.63.mulier quædam.Petr.Anchar. in d.c.1.in fin.eo.tit.Paul.Castr.consi.cxlvij.reuocatur in dubium,col.j.lib.2.Lud.Bolo.consi.xxv. maritus quidam,col.ij.Tho.Parp.in repet.rub.ff.solu.matr.col.ij.in fine, Hippol.Marsil.consi.xiij. diuini numinis,col.penult.in fin.& Ioan.Lup.in repet.rub.de donatio.inter vir.& vxor.§.xxxvj. col.ij.versic.ad prædicta etiam facit.

Maritus putatiuus an habeat dilationem.

266 ¶Sed & contra illud,quod dictum est num.239.incip. nec etiam is. maritum putatiuum non habere dilationem ad solutionem dotis putatiuæ , satis sentire videtur glo.in d.cap.de prudentia in glos.j.illam referendo ad textum,qui loquitur de matrimonio inualido : quam & ita intellectam, sequuntur quidam recentiores in d.l.si cùm dotem.§.vlt.solu.matr.prout retulit Bal.Nouel.in d. tract.dotium,in ij.parte xj.partis princ.col.xv.versicu.xij.differentia. Et ex antiquioribus quoque voluerunt,Iaco.Aret.in l.j.§.exactio.C.de rei vxor.actio. & Collect.in d.c.1.col.ij.versic.sed quid si matrimonium , extrà de donatio.inter vir.& vxorem. Illam autem glossam ad verbum refert, & sequitur Hostien.in d.c.de prudentia.

267 ¶Sed vt & ad alia accedamus , si sit statutum,ne mulier dotata succedat extantibus masculis , vt sunt plurima in Italia,id vtique obtinebit,si quępiam dotata sit in matrimonio inualido.Ita enim fuisse Pisis consultum per solennes Doct. & se eorum consil. subscripsisse tradit Bal.Nouel.in d. tract.dotium,in d.ij.parte xj.partis prin.col.x.versi.duodecima conuenientia.

Dos putatiua impensa minuitur,ut uera.

268 ¶Et sicut impensa necessaria dotem minuit in vero matrimonio. l. quod dicitur.ff.de impen. in reb.dota.fac.& l.j.§.quod diximus.ff.de dot.præleg.cum sim.Ita quoque in matrimonio putatiuo, & illicito,vt est tex.expressus,in l.dote.ff.de ritu nupti. quem ad hoc dicit singul.Bald.Nouel.in eo tract.vbi suprà,col.v.versi.septima conuenientia.& iterum colum.xv.vers.decima differentia, vbi hoc latiùs tractat,& declarat.

269 ¶Ex quibus facilè intelligis,matrimonium putatiuum non solùm habere priuilegia veri, in fauorem mulieris,sed & contra eam. Sed vt intelligas id non solùm procedere quantùm ad dotem, sed & quantùm ad cætera,habes text.in c.ad audientiam,de spons.probantem ex matrimonio putatiuo contrahi publicam honestatem,vti ex vero, de quo in c.sponsam.eod.tit.& alium quoque text.in cap.nupet.de biga.non ordi.quo cauetur, pœnam & effectum bigamiæ contrahi etiam ex matrimonio putatiuo.

Conquæstus commun.inter coniuges putatiuos.

270 ¶Quid,quòd si ex statuto,conquæstus (ita vulgò vocamus in Gallia acquæstus factos constante matrimonio) sunt communes inter maritum,& vxorem,id quoque statutum habebit locum inter coniuges putatiuos:ita enim post alios antiquiores voluit Panor.in cap.2.per illum text.iuncta glos.& ibi etiam Cardi,Alex.extrà de donat.inter vir.& vxor.& sequitur etiam Barb.in d.cap. iurauit.col.iij.num.17.de proba.& in d.c.ex literis.col.vlti.de pign.& Ioan.Lup. in repeti.rubr.de donat.inter vir.& vxorem.§.xxxvj.versi.& hinc est:& iterum §.lxij.col.pen.versic. ampliabis ista. & vtrobique dicit,ita disponere legem regni,For.leg.lib.3.tit.vj.l.iij.& iterum char.xxxiij.col.ij.

Quæsita ab uxore præsumi quæsita ex bonis uiri.

271 ¶Sed ex eodem text.in d.c.2.iuncta etiam glo.vlt.apertè probatur, quòd quemadmodum quæsita ab vxore,constante matrimonio,præsumuntur fuisse quæsita ex bonis viri,vt turpis quæstus suspicio vitetur.l.Quintus.ff.de donat.inter vir.& vxor.& l.etiam.C.eod.titu.vbi Bart.dicit ad hoc semper text.allegari. nam & apud Plautum (vt id obiter dicam) in Casina , Myrina mulier ita Cleostratam alloquitur,quæ dicebat ancillam quampiam suam esse:

Similiter & ab uxore putatiua.

Vnde ea tibi'st?nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro,& quæ habet partum,ei haud commodu'st quin viro aut subtrahat,
Aut stupro inuenerit:hoc viri censeo esse nunc,quicquid tuum est.

Similiter & id procedit in matrimonio putatiuo,vt probatur ex illo tex.& glos.vt diximus.

Donatio inter

272 ¶Et quemadmodum non valet donatio inter veros coniuges, ita nec inter putatiuos,vt satis probatur ex l.iij.§.videamus.ff.de don.inter vir.& vxorem,& l.si ex voluntate.& ibi Doc.C.eo.tit.&

volut

voluit etiam gl.in c.vlt.in prin.& ibi quoque Io.And.& alij,extrà eo.quoque tit.& Azo.in summa.C.eo.item tit.col.j.& Pan.Cast.consi.ccclij.curator datur,col.vlt.lib.1.Nec ob aliam causam videtur huiusmodi donationem factam inter coniuges putatiuos,non confirmari morte,quemadmodum inter viuos,vti suprà diximus in priori parte,nisi quia huiusmodi cõfirmatio censeretur fieri contra mentem vxoris donantis , quæ non quasi extraneo, sed quasi marito aut econtrario donauerit:vt dicit tex.in d.l.cùm hic status.§.si quis sponsam.ff.de donat.inter vir.& vxor. *coniuges putatiuos non valet.*

273 ¶Sed & aliud præterea dicit Paul.Castr.consi.cclij.quod & ad hunc locum pertinet,ideoq; nobis non esse prætereundum duximus:videlicet,quòd sicut nõ valet donatio facta à minore vero suo curatori,cùm idem autor esse non possit donationi,etiam alteri faciendæ , cùm idipsum , scilicet donare,non pertineat ad administrationem , sed potiùs ad dissipationem.l.cõtrà.§.1.ff.de pactis.& l.ab agnato.& l.vlti.ff.de curat.furios. cum similibus,ita nec donatio facta ab ipso minore curatori putatiuo,per multa illic allegata,quæ tu videre poteris.

274 ¶Et sicuti maritus verus potest interuenire pro vxore,l.maritus.C.de procura.& l.vlti.C.de pact. conuen.ita quoque putatiuus,vt not.voluit Albet.post Vber.Bob.in d.l.maritus.in princ.arg.d.l. dote.ff.de rit.nup.& d.l.iij.§.videamus.ff.de donat.inter vir.& vxo.At Iason in d.l.maritus.col.ij. versic.extende istam l.tenet contrarium hac ratione , quam suprà diximus in priori parte, quòd matrimonium putatiuum habet priuilegia veri, circa dotem tantùm. Quod tamen verum non esse liquidò apparet ex multis,quæ diximus. *Maritus putatiuus potest interuenire pro uxore.*

275 ¶Et quia suprà in fin.prioris partis,num.scilicet 249.incip.nec tantùm in hoc casu,& ij.seq.locuti sumus de tutore putatiuo,& similiter de patre & alijs,possunt quoq; pro hac parte adduci multa similia,vt de solutione facta ex iusta causa ereditori putatiuo,quæ parit liberationem , etiamsi fine iudice facta fuerit.l.j.§.si rem à seruo.ff.depositi.Bart.& Alber.in l. vrbana.ff.de condi.indeb. Carol.Ruin.consi.clxxj.visis consilijs,col.j.num.4.lib.4.Quod tamen postea,scilicet col. vlt.intelligit in debitore speciei,non etiam in debitore quantitatis , secundum Doctor.communiter,in l. cùm fundus.§.seruum tuum imprudens.ff.si cert.pet.& alios,quos ibi citat,col.pen.num.8. Et sic hic casus facit pro vtraque parte. *Quædam similia.*

276 ¶Quodq; tradit Bald.in l.eam quam.col.ij.versi.extra quæritur.C.de fideicom. quòd ecclesia acquirit etiam per sacerdotem putatiuum,arg.l.peto.§.mater.ff.de leg.ij.& quæ aliàs de Prælato putatiuo scribit Innoc.in c.querelam,de elect.& in c.in literis.de resti.spoli.& Ioan.And.in c.per venerabilem,in verbo,loco,qui fil.sunt legi.& Bal.in l.si is qui.ff.de eo qui pro tut.& Lapum alleg. 89.factum,col.xvj.in paruis.& Doct.sæpe,& quæ diximus suprà in xvij.q.num.148.incip. & soluens ei,& alijs multis versic.illius quæsti. Et quæ nostris legibus traduntur de his, qui se pro tutoribus gerunt,quæ sunt omnibus obuia.

277 ¶Trigesimoqvarto, Quid si mulier sine consensu vendidit,& tradidit rem venditam, quæ postea periit casu fortuito:cuius erit periculum,emptorisne,an mulieris?Et videtur, mulieris, quæ propter non obseruatam huius statuti solennitatem remansit domina,cùm contractus sic factus sit nullus ipso iure,vt patet ex iis,quæ latè diximus suprà in glo.iiij.post princ.Res enim perit eius periculo,cuius ea est.l.pignus.C.de pignor.actio.& ff.de pericul.& commod.rei vendi.ferè per totum. & ita nuncupatim in causa similis statuti voluêre vterque Deci.Lancel.& Philip.in l. non omnis.§.si pupillus.ff.si cert.pet. *Si uxor uendidit uiro non consentiente, cui res uendita perit.*

278 ¶At contrarium quoque videtur hoc quidem casu,quo scilicet dominium remansit apud mulierem,non ex iure communi,sed potius de iure speciali,& veluti ex priuilegio, quo casu cessat d.l. pignus.& si.vt voluit gl.no.in d.§.si pupillus,in glo.j.quam not.& commendat Ro. ibi, qui se iactat ad primũ ex ea annotasse,dicitq; per hoc obtinuisse contra multos Doct.qui valde mirabantur,quòd stante statuto,quòd contractus à muliere initus sine autoritate consanguineorũ,sit nullus,si mulier contraxerit ea solennitate nõ seruata, & tradiderit:quãuis mulier remaneat domina, non tamẽ res ipsi perit, sed emptori : ne quod in fauorem ipsius mulieris statutum est , in ipsius damnum detorqueatur.l.quod fauore.ff.de legib. Et sequuntur Alex.& Ias.in d.§.si pupillus. Et illam quoque vltra Roman.not.Paul.Cast.Soci.& ipse Iason ibi,ex quibus Paul.& Iason eam dicunt singul.& idem Ias.in l.j.col.iiij.versic.aduerte etiam quòd illud.C.de iure emphyt.vbi & ad id dicit facere l.Iulianus.§.si à pupillo.ff.de actio.empt.cum sim. *De eadem re.*

279 ¶Sed his continuò occurrit ipse Philip.Deci.in d.§.si pupillus. Nam regula(inquit) l.quod fauore,qua innituntur ea glo.Rom.& sequaces,intelligitur , quando principaliter resultaret in odium illius:secus si odium veniret ex consequentia,& natura rei,vt not.Bald.in d.l.quod fauore.in vij. oppo.per l.cùm ex oratione.ff.de excus.tuto.& ideo dicit ipse Bal. quòd receptus in ciuem,tenetur ad onera,quæ ciuibus incumbunt.quem sequitur idem Rom.cons.ccxvj.electio domini,col.j. versi.hoc primò probatur. Et facit tex.in l.sed & milites.§.scribit autem.ff.de excu.tut.vbi à ciuitate pulsus excusatur ab vrbica tutela , quia ei vrbem ingredi non licet,& excommunicatus non debet celebrare,cap.2.de cleri.excom.& tutor remotus ob suspicionem,nõ obligatur vlterius pro administratione tutelæ.l.decreto.ff.de suspec.tut. Ergo in proposito licet in fauorem pupilli dominium non transferatur, videtur tamen,quòd periculum rei ad eum spectat:nam hoc in consequentiam venit,ex natura rei,quia periculum ad dominum spectat. *De eadem re.*

280 ¶Prætereà,si pupillus,vel minor alienauit prædium , sine solennitate requisita, venditio non te- *De eadem re.*

net,& potest res vendicari cum fructibus.l.si prædium.& l.prædiorũ.& l.non solùm.C.de prædi. mino.& tale dominium retinetur iure speciali.l.si minor.eo.tit. Et cùm ratione dominij debeantur fructus,per d.l.si prædium.esset absurdum,vt ad emptorem spectaret periculum,arg.l.secundum naturam.ff.de regu.iur. Et facit (inquit) quia res eodem modo fuisset peritura apud pupillum,& sic lucraretur ex tali contractu:quod minimè dicendum est, sed satis est vt damnum non patiatur. Ideò & is pretium reddit.d.l.si prædium. & facit item text.in l.si à furioso.ff.si cert.peta. vbi tum demum accipiens à furioso obligatur,si in eius vtilitatem consumpta est pecunia,& non aliter. Et quia si pecunia casu perdita sit,non sunt consumpti nummi secundùm voluntatẽ dantis, vt dicitur in l.si ego.eo.tit. Et quia pecunia in effectum non venit ad accipientem.l.ij.§.peruenisse.ff.de hære.vel actio.vendi.vbi tamen requiritur in casu d.§.si pupillus. Et quia etiam ille, qui recipit in solutum,non dicitur locupletior, si res perdita sit:& id consideratur in liberatione. l.Cassius.ff.de soluti. Et quia vterque tractat de damno vitando, durior est causa actoris.l.si seruum.§.sequitur.ff.de verb.oblig. Hæc propemodum Philip.Deci.

De eadem re.

281 ¶Porrò Franc.Ripa in c.cùm ecclesia Sutrina.col.xx.versi.prædicta etiam conclusio,extrà de cau. poss.& propr.post relatam vtriusque illam opi.dicit quòd prior opin.posset sustineri,si constaret rem similiter fuisse perituram penes mulierem quæ vendidit,vt periit penes emptorem:quia tũc cessaret ratio glo.d.§.si pupillus. Pro quo facit, quod in simili dicitur in l.si plures.§.j.ff.deposi.& in l.si is qui.in prin.ff.de iure dot.& per glo.Bart.& alios,in l.quod te mihi.ff.si cert.pet.& alios à me relatos in tractatu Retractuum,tit.j.§.xv.glo.ij.num.11.& id quidem.

An uxor captiua posit cõtrahere pro sua redemptione sine consensu uiri.

Donatio excedens 50. aureos.

282 ¶TRIGESIMOQVINTO quæro, Quid si mulier captiua contrahat sine autoritate mariti, quò se captiuitate liberet? Ludo.Rom.consi.cccxvj.circa propositum,col.vlti.versi.postremò considerandum,respondit statutum prohibens contrahere sine quapiam solennitate, non habere locum,si prohibitus contrahat,vt se redimat captiuitate:nam iura (inquit) prohibitiua relaxantur in huiusmodi contractibus,qui ad captiuorum redemptionem celebrantur.l.quamuis. & seq.ff.solu. matr.quia permittitur mulieri vendere rem dotalem,vt parentes,aut fratres,aut alios necessarios ab hostibus ex vinculis redimeret.& authen.sancimus.C.de sacrosanct.eccles.& cap.sacrorum.xij. quæst.ij.quibus permissum est vendere res sacras,& ecclesiasticas ob redemptionem captiuorum, & in l.si quis pro redemptione.C.de donat. vbi tollitur prohibitio donationis excedentis quinquaginta solidos,sine insinuatione,cum titu.ad redemptionem captiuorum. Et hanc Rom.decisionem sequitur,& dicit singu.Bened.in repet.c.Raynutius.in verbo, & vxorem nomine Adelasiam,num.803.de testa. Et idem voluit Masuer.in tit.de dote.& matrim.§. item maritus & vxor. per l.mutus.§.manente.ff.de iure dotium.

Res subiecta restitutioni.

283 ¶Quam tu aliis multis potes confirmare : nam res subiecta restitutioni , & ita prohibita interim alienari,potest tamen alienari propter redemptionem eius,qui restituere tenebatur, vt expresim voluit Bart.in l.quemadmodum.col.ij.C.de agri. & censit.lib.11. Imò & propter redemptionem sui filij,idem Bart.Bald.Ange.Paul.Cast.& Corne.in auth.res quæ.C.commu.de legat.Nam si licet (inquiunt) id facere pro dote filiarum,vt ibi dicit tex.multò magis pro redemptione, per not. glo.in l.ob æs.C.de prædi.minor. Et patris quoque,vt dicunt Paul.Castren.& Corn. qui id dicit communiter teneri,in d.authen.res quæ.

Quartæ diminutio.

Legatum incertum.

S[illegible] mandato [illegible] alienari.

Exhæredatio ob patrem nõ redemptum.

Priuatio successionis.

284 ¶Vt vt alia simul iungam,adde text.in §.sed & hoc præsenti.in authen.de sanctis.Episc. vbi licèt datum causa dotis,vel propter nuptias,aut etiam legatum factum sub conditione nuptiarum,vel filiorum non existentium,non deficiat , si legatatius aut donatarius grauatus restituere , efficitur monachus,deficiente causa,aut conditione:fallit tamen,vbi ea restitutio debet fieri in redemptionem captiuorum. Et text.in §.si verò & ipsam quartam.in auth.de restit.vbi non permittitur diminutio quartæ,quæ de fideicommissis debetur,nisi ob captiuorum redemptionem, & ibi gloss. nota.quædam pro captiuis alienari,quæ aliàs sunt inalienabilia.Et tex.in l.nulli.& l.si quis ad declinandam.C.de Episc.& cleric.quibus constat valere legatum factum pro redemptione captiuorum,sine denominatione cuiuspiam personæ,licèt aliàs legatum ita incertum vitiaretur.l.qui plures.ff.de vsufruct.lega.& §.incertis.Institu.de legat. Et text.in §.si vnum.in auth.vt cùm de appel. cog.& in auth.si captiui,C.de Episco.& cleri. vbi sine mandato potest res alterius alienari ob redemptionem.& ibi in priore loco dicit glos.id esse mirabile:& quod mirabilius est,captiuus tenetur eam alienationem sine eius mandato factam,habere ratam,vt in iisdem locis scribitur, & voluit Raph.Co.consi.lxxxj.in causa quæ vertitur,versic.concludo. Et tex.in §.causas.in d.authen. vt cùm de appellat.cogn.quòd filius,qui neglexit patrem captiuum redimere,potest exhæredari. Imò verò,etiamsi nõ fuerit exhæredatus,tamen priuatur illius successione.l.si captiui.C. de Episcop.& cleric.vbi plus dicit,quòd filius 18.annos natus,in hoc reputatur maior , vt non excusetur. Et in simili dicit glos.not.& singul.in l.alio.C.de liber.caus. quòd libertus, qui neglexit redimere dominum,in seruitutem reuocatur.

[illegible] se obligare potest [illegible] redemptione [illegible].

285 ¶Quid,quòd Bald.consil.v.considerata causa,lib.5.videtur in hoc residere,vt vxor possit se obligare pro redemptione mariti captiui,licèt huiusmodi obligationes, quæ pro maritis fiunt , magis prohibeantur,quàm pro cæteris,vt constat ex authen.si qua mulier.C.ad Senatuscons.Macedon. Idem consil.ccxiij.occurrit dubium,lib.2.videtur item in ea sententia manere, vt filiusfamil. possit se obligare pro redemptione patris,eum consensu ipsius,stante statuto ne filiusfamil. possit se

obligare

obligare sine consensu patris, licèt alioqui potuisset videri dubium, an pater potuisset huiusmodi consensum præstare, per ea quæ latissimè diximus suprà, in xiij.q. huius gloss. *Et filiusfami. pro redēptione patris.*

186 ¶Nec prætermittendum interim huiusmodi captiuorum redemptionem reponi à nostris inter pias causas rerum omnium fauorabilissimas, per tex. in d.l. si quis pro redemptione. in illis verbis, piissimam administrationem, C. de donat. & in d.§. si vnum de prædictis. ibi, ex hac causa piissima, in auth. vt cùm de appel. cognoscitur. Nam ita voluerunt Doctores ibi, & inter cæteros Bald. & Paul. Cast. in l. illud. C. de sacrosanct. eccles. & Bal. in auth. similiter. C. ad leg. Falcid. & quos citabo versic. abhinc ij. & seq. Et constat etiam ex infinitis, cap. 12. q. ij. *Redemptio ea ptiuitatis, pia causa.*

187 ¶Et vt aliquid adferam ex mansuetioribus literis, Cicero vir quidem pientissimus, scribit hanc pietatem etiam Reipub. vtilem esse, redimi à seruitute captos. Lactantius quoque nostræ religionis defensor acerrimus, lib. 6. Diuinarum Institutionum, qui de vero cultu inscribitur, cap. 12. Captiuorum (inquit) redemptio magnum ac præclarum iustitiæ munus est. Subditq; hanc se consuetudinem benignitatis largitioni munerum longè anteponere. Hanc enim esse grauium hominum atque magnorum: proprium autem iustorum opus esse, redimere captiuos. Illud autem ex Festi Pompeij commentariis annotauimus, omnem priuatum luctum apud Romanos deponi solitum, cùm pater, aut filius, aut frater ab hoste captus, rediret. *De iisdem rebus, ex externis scriptoribus.*

188 ¶Sed quæstionis est, an hæc procederēt in redemptione eius, qui ob scelera in vinculis detinetur? quod placuit glo. in d.c. sacrorum. xij.q.ij. Bal. Imol. Rom. Alex. in d.l. quamuis. & seq. ff. solu. matr. per tex. ibi in verbis, ex vinculis Bal. in d.l. illud. in princ. C. de sacrosan. eccles. & in d. auth. similiter. etiam in prin. C. ad leg. Falc. & in d. auth. res quæ. col. ij. versic. quæro vtrum per istam, & seq. & ibi quoque Fulg. C. com. de leg. & idem Bal. in §. interdicimus, in auth. de eccle. tit. Io. Aua. in c. significauit, col. iij. versi. nunquid autē iura de Iudæis. Ang. Aret. in tract. malefi. in verbo, qui iudex dictum Caium retineri & carcerari iussit, col. iij. Alex. in l. Marcellus. §. res quæ. col. j. post prin. ff. ad S.C. Treb. vbi hanc dicit esse de iure veriorem, & Aufre. in Decis. Tolo. q. ccxiiij. item fuit quæsitum, an laicus. & Ioan. Lup. in repet. rub. de donat. inter vir. & vxo. §. lxxviij. col. vlt. versic. facit ad prædicta. Et afferunt multas rationes, quas hic adscribere supersedemus. *An autem superiora obtineant in captiuis ob scelera.*

189 ¶At sunt multò plures, qui tenent contrarium, videlicet glo. in c. non satis. in verbis, propter debitum, 86. dist. And. Iser. in c. porrò. §. item si fidelis. & ibi post eum Mart. Lau. Iac. Alua. & Card. Ale. post prin. tit. quæ fuit pri. cau. bene. amit. Idem And. in c. 1. per eum tex. tit. hîc finit lex Corra. Alberi. in suo Dictionario, in verbo, dominus Bal. sibi contrarius, in auth. contrà rogatus. in duobus locis, videlicet primùm super tex. in verbo, captiuorum, deinde in versi. vlti. glos. quærit. C. ad S.C. Treb. Ang. Imo. & Ro. in d.l. Marcellus. §. res quæ. ff. eo. tit. idem Ang. Saly. Pau. Cast. & Ias. qui hāc dicit esse communem opin. in d. auth. res quæ. & ibi quoque ante eos Bar. sed subdubius. Alex. in addit. ipsius Bart. in l. placet. C. de excu. mune. lib. 10. Iaco. à S. Georg. in tract. feud. in verbo dictiq; vasalli promiserunt, col. xj. versi. xiij. causa. Matth. Afflict. in constit. Siciliæ, incip. domini à vasallis, col. iij. versi. ij. no. & in constit. quamplurimum, in iij. nota. Et afferunt quoque alias non contemnendas rationes, quæ omnes propemodum in id recidunt, vt non sit eis subueniendum, qui ipsi sibi suo scelere id mali adsciuerunt: de quo multa videbis ad aliud propositum à me collecta in repet. l. si vnquàm. in verbo, bona, num. 5. sed nec illud, & seq. *De eadem re.*

190 ¶Nec desunt, qui hanc tam controuersam controuersiam ita componere nituntur, vt si agitur de alterius præiudicio, vt in casu rei subiectæ restitutioni, & similibus, non ei subuenitur, qui sua culpa incidit in eam captiuitatem, cum præiudicio alterius. At si nullum versaretur alterius præiudicium, aliud dicendum. ita voluerunt Imol. Ro. & Alex. in d.l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad S.C. Treb. & Felin. in cap. quæ in ecclesiarum. col. xxvj. versic. nec istud repugnat prædictis, extrà de constit. & satis videtur voluisse Iason in d. authen. res quæ. col. vj. versic. vj. & vltim. Vide Philip. Deci. in d.c. quæ in ecclesiarum, colum. penult. *De eadem re.*

191 ¶Trigesimosexto quæro, Quid si vxor inscio marito conferat suum contractum in tempus soluti matrimonij: an saltem hoc casu valebit? Quod videtur per text. in l. si seruum. §. vlt. ff. de donat. inter vir. & vxor. vbi donatio alias prohibita inter virum & vxorem, valet tamen, si conferatur in tempus soluti matrimonij. Et aliàs semper paria sunt, facere tempore permisso, & in ipsum tempus permissum conferre, & è diuerso: vt scilicet magis inspiciatur tempus, in quod actus confertur, quàm tempus, in quo confertur. l. eum qui. ff. de iurisd. omn. iudic. & in l. in tempus. ff. de hære. institu. cum multis simil. à me collectis in Tract. Constit. in ij. limit. num. 3. incip. ad huius autem limitationis confirmationem.

192 ¶Verùm duo sui seculi lumina in eadem facti specie interrogati, scilicet Carol. Ruin. & Philipp. Deci. ille consi. cxlv. circa primum, col. ij. versi. nec obstat quòd dicta, lib. 1. alter consi. 502. ex duobus, col. j. Nam id (inquiunt) statutum resistit initio: ideo nec in aliud tempus conferri potest, vt valeat: vt in simili dicitur in l. si minor. C. de seruis export. vbi sicuti minor nō potest purè actum facere, ita nec potest in tempus commissum conferre: quia scilicet lex initio resistit, secundum Bar. in l. j. §. nunciatio. ff. de oper. nou. nunt. & Imo. in d.l. in tempus. in princ. ff. de hæred. instit. Sed id ex eo pendet, an id statutum requirat consensum mariti ad integrandam personam mulieris, an ob viri ipsius præiudicium: de quo tam sæpe suprà diximus, præsertim in glos. vj. num. 37. & seq. Nam primo casu non valeret, secundo contrà.

GLOSSA NONA, IN TEXT.

Ne les siens propres.

1 *Parapherna quæ dicantur.*

ARITVS ergo secundum consuetudinem nostram, habet administrationem bonorum vxoris, non modò dotalium, sed & eorum, quæ præter dotem sunt, (quæ Græci dicunt Parapherna, ἀπὸ τ̃ παρὰ, quod est præter, & φερνὴ, dos) vel inuita vxore, quod est contra ius commune, vt diximus suprà, in glossa præcedenti, in princ. & est text. elegans in l. hac lege. C. de pac. conuen. in bæc verba: Quamuis bonum erat mulierem, quæ seipsa n marito cõmiserit, res etiam eiusdem pari arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum æquitatis conuenit esse fautores, nullo modo, prohibente muliere, virum in parapheruis se volumus immiscere. Hæc ibi. At etiam de iure communi, si mulier ipsa viro rerum suarum administrationem non probibeat, potest ipse eas liberè administrare: & ita fructus earum lucro ipsius mariti cedunt: vt dicit Ioan. Fab. in d. l. hac lege. per tex. in l. vlt. eo. tit. & in l. maritus. C. de procura. In quo videtur sentire, satis esse, mulierem non pati, vt vir administret, vt fructus lucretur.

2 *De eadem re.* ¶Super quo vide glo. Bald. Ang. & alios, in l. vbi adhuc. C. de iure dot. glo. Ray. Odof. Cyn. Bald. Saly. & alios in l. vlt. C. de pact. conuen. glo. Bart. Bal. Ang. Imo. Pau. Cast. & Alex. in l. maritus. quæ est pen. in prin. ff. ad leg. Falc. Io. And. in c. per vestras. col. ij. in glo. iiij. & ibi Pet. Anc. col. iiij. versi. vlti. de dona. inter virum & vxorem. Bart. Bal. Paul. Cast. & alios in d. l. maritus. C. de procur. Bart. consi. ccxxv. quæstio talis est, Titius habẽs vxorem. Bal. in l. assiduis. col. iij. versi. quid de fructibus. C. qui pot. in pig. hab. & in l. dotis causa. ff. de iure dot. & in l. si viua. ad fi. C. de bonis mater. & in c. ex parte. col. vlt. de consuet. & consi. cclxxvj. verba statutorum, lib. 3. & 293. factum sic proponitur, domina Bartolina, col. vlt. eo. lib. 3. & inter ipsius consi. And. Alpheum, consi. ccclxvj. ad euidẽtiam, lib. 2. & eundẽ Bal. consi. seq. & Io. Capic. & Argent. inter consilia eiusdem. consi. ccccxxxvij. super dubia, col. ij. versi. & breuissimè videtur dicendum, lib. 3. & ipsum Bal. consi. ccccclxxviij. quædam sunt res, lib. 5. Raph. Co. Imo. Pau. Cast. Flo. & alios quosdam, inter cõsilia ipsius Raph. consi. ciiij. quæritur nunquid bona. Pet. Anch. consi. xciiij. ista domina. & Pau. Ca. consi. cxcix. super primo reperio, lib. 2. Fran. Are. consi. clx. longa est, col. ij. versi. his præmissis. Alex. consi. xlij. super præmisso themate, col. j. & iterũ col. vj. versi. nec obstat quòd dicta bona, & col. seq. lib. 1. & consi. lxiij. super primo dubio, lib. 2. & Corn. consi. cxxix. ad euidentiã, col. j. & ij. lib. 4. & omnino Soc. consil. lxxxij. in causa vertente, col. iij. & multis seq. lib. 4. & Guid. Pap. deci. cccclxviij. de fructibus. Caro. Ruin. consi. ccxxij. ad euidentiam, col. j. & seq. lib. 1. & Stepha. Bertrand. consi. xix. ponitur in facto, in iiij. dubio, lib. 3. & Math. Afflict. Deci. Neapo. 44. de tribus, num. 5. & seq.

3 *Quid si uxorem nondum nubilem duxerit.* ¶QVID AVTEM, si quispiam duxerit vxorẽ nondum nubilem? Videtur non esse locum huic consuetudini, per id quod voluit gloss. in l. si ante. ff. solut. matri. quòd maritus, qui duxit vxorem non nubilem, non facit fructus dotis suos, per tex. ibi, & in l. præced. loquentem de nuptiis & matrimonio: tanquam hoc casu, non sit matrimonium, nisi de facto, & idem voluit gloss. in l. dotis. ff. de iur. dot. & sequitur ibi Bart. ea ratione motus, quòd pupilla nec expressè, nec tacitè potest donare. & Bald. in l. si pro dote. C. de dot. promis. vbi & hoc dicit potissimùm procedere, vbi maritus debet lucrari quosdam fructus ex forma statuti loquentis de matrimonio: quia statutum strictè est intelligendum. & hoc casu non est propriè matrimonium.

4 *De eadem re.* ¶Contrarium tamen voluerunt Azo in d. l. si ante. & in d. l. si pro dote. & in summa, C. de iure dot. col. pen. Odof. in d. l. dotis fructus. vbi dicit sic fuisse pluries iudicatũ. Spec. tit. de don. inter vir. & vxor. §. vlt. versi. quid si mulier. Hosti. in summa, eo. tit. Sed tamen super hoc vide omnino Dy. Cyn. & alios, in d. l. si pro dote. Bart. Imo. Rom. Fran. Aret. & alios, in d. l. si ante. vbi multa videbis in eam rem adducta per recentiores. Sed & tu vide, quæ diximus in præced. gloss. in xxxiij. q. & Bald in l. dotis fructus. ff. de iure dot. Et hæc quidem quæstio non inutilis est. Nam si vxor ipsa moriatur, antequam sit facta nubilis, stante prima opin. hæredes poterunt repetere fructus, quos vir ipse percepit, tanquam nihil omnino iuris babuerit in illis.

5 *Si uxori competit ius patronatus, uter præsentabit, uir, an uxor.* ¶QVÆRO SECVNDÒ, quid si vxori competit ius patronatus, vter presentabit, vir an vxor? Videtur quòd maritus: nam ipse habet omnimodam bonorum vxoris administrationem, vt hîc dicitur. Quin etiam (quod aliis administratoribus non competit) potest liberè disponere de fructibus eorum, vt alibi expressiùs dicetur. Imò verò censetur ex nostra consuetudine, dominus non dotis tantùm, quod ius cõmune iam sanxit. in l. doce ancillam. C. de rei vendi. sed & aliorum quorumcunque, ex nostris Consuetudinibus Franciæ, quibus maritus ipse, non vxor, eorum præstabat homagium, quodq; per mortem illius, veluti domino eorũ mutato, superior dominus ius habet rachatus, vt vocamus. *Præsentatio in fructu.* Præsentatio autem est in fructu. vt dicit glos. ordi. in c. cùm Bertoldus. in glo. vlt. de re iudi. Inno. & alij, in c. consultationibus. de iure pat. & Bald. in l. j. C. de distr. pigno. *Et collatio.* Sicuti etiam collatio beneficij, secundum glo. in c. cùm olim. de maio. & obe. & ibi Doct.

6 *De eadem re.* ¶Propterea Domini à Rot. Deci. 422. fuit dubitatum vtrùm valeret. in nouis, in simili casu, videlicet in iure patronatus competente ratione rei dotalis, dicunt huiusmodi ius transire in maritum, hocq; de consuetudine obseruari. Tamen subdunt, quòd si vir & vxor præsentarent, præferendus

rendus est præsentatus ab vxore,instar eius,quod de pupillo,& tutore præsentantibus tradit glo. post Tancr.& Bar.Brix.in c.ex eo.in verbo suffragium,in fi. vbi etiam recentiores,de elect.lib.6. & Pet.An.(vt hoc illis addam)consi.355.visis pūct.& quæsitis,in vlt.dubio,qnod inculcatur inter consi.Anto.consi.3.Sequitur per omnia Card.Alex.in c.per vestras.col.3.versi.itē quæro, dicitur, & seq.de dona.inter vir.& vxo.Feli.in c.quoniam.in calce,de testi.vbi per hoc limitat, quod dicit Bal.in l.1.ff.de Senat.quòd si non conueniat inter masculum ,& fœminam patronos in præsentando,præfertur præsentatus à masculo,quod & idem tenet Fulg.ibid.vt videlicet procedat,cùm vterq; ius æquale habeat in iure patronatus,secus si inæquale,vt in hoc casu.Sequitur etiam Pau. Cita.in tractatu de Iure pat.in 6.parte,art.3.q.39.& iterum in 7.parte.q.15.eademq́, vlti.& Cæsar Lambert.in tract.eiusdem tit.in 3.art.6.quæst. princip.3.partis,2.libr.& Gale.in repet.c.vlti.col.35. versi.ex hoc infert,de elect.lib.6.& Bened.in c.Raynutius.in verbo,duas habens filias,col.2.nu.3. de testa.& D.Ioan.à Selua,in tracta.de benefic.in 6.q.2.partis,col.vlt.

7 ¶Sed & simpliciter,quantum ad primam partem pertinet,vt scilicet transeat id ius in vitum, sequitur Card.Flo.in c.ex literis.de iure patr.& in clem.plures,in prin.in 6.q.eo.tit.& Card. Alex. in d.c.per vestras.col.3.versi.item quæro,dicitur in tex.& ibi Io.Lup.in rep.§.43.extrà de donat. inter vir.& vxo.& subobscurè Feli.in d.c.cùm Bertoldus.col.vlt.de re iud.& latissimè Roch.Cur. in tracta.de iure patro.in verbo,ipse vel is,à quo causam habuit , in 28.q.vbi ita dicit transire in virum vt ad vxorem non spectet,in hoc discedens à sentētia Rotæ,suffultus primùm autoritate d.c.ex literis.de iure patro.vbi id ius transit omnino in conductorem vniuersitatis, nec competit locatori.At certum est,pinguius esse ius mariti in dote quàm conductoris in re conducta, vt expressè dicit Bal.in d.l.doce.Nam vir dicitur proprie habere dominium dotis,vt dicit idem Bald. in l.in rebus.in 3. notab.C.de iure dotiū.Igitur si ad conductorem ita transit ius patronatus , vt locatori non competat,multo magis in maritum,vt vxori etiam non competat. *De eadem re.*

8 ¶Et illam eandem rationem ante Rochum (licèt non alleget) voluit Card.Alex.vbi suprà. Nam non simile est (inquit) quod dictum est de pupillo,& tutore.nam pupillus est dominus, & liberè vti potest,sine consensu & autoritate alterius hoc iure spirituali,si sit maior septennio,per cap. si annum.de iudi.lib.6.nam & is contrahit sponsalia.c.literas.& c.accessit.de sponsa.impu. Ideò licèt non posset eligere per d.c.ex eod.de elect.lib.6.potest tamen præsentare,cùm per hoc cōtrahatur matrimonium spirituale,sicut per electionem,nec vllo iure cauetur secundum Arch.in dicto cap. ex eo quòd tutor detur spiritualibus. Igitur nec ad id,quod est spirituali annexum. Quod videtur tenere idem Archidia.in cap.decernimus.15.quæstione 7. in princip.Secus in marito, qui est dominus rerum dotalium. *De eadem re.*

9 ¶Adde autem & tu quod in simili dicimus,quòd si mulier in dotem castrum dederit, fructus iurisdictionis ratione castri competenti spectant ad maritum,vt voluerunt Bar.Bal.Ang.& recentiores in l.diuortio.§.si vir in fundo.ff.sol.matr.Bart.in l.vlt.ff.eod.Ang.in l.si cōstante.§.quoties. ff.eod.Bald.in l.1.col.3.C.de fructib.& lit.expen.Pet.Anch.in c.2.ne præl.vic.suas.Bened.in repe. c.Raynutius.in verbo,cætera bona,num.36.extrà de testa. *Fructus iurisdict. rei dotalis spectant ad maritum.*

10 ¶Sed & sunt nonnulli,qui ex professo in ea sunt sententia , vt præferatur præsentatus à marito, præsentato ab vxore.Quod & idem est,quod suprà ex aliis diximus:inter quos est Philip. Franc. in d.c.ex eo.col.1.versi.&ad prædicta,de elect.lib.6.vbi tamen errāter dicit,ita tenere Do.à Rota, vbi suprà. Verum Cæsar Lamber.umuium,vt opinor solus , in d.tract.de iure patro.in 3.art.6.q. princip.3.partis,lib.2.dicit locum esse præuentioni.

11 ¶Sunt tamen,qui tenent , nullo pacto transire in virum ius patronatus ratione rei dotalis competens , videlicet Paul.Liaz.in repet.c.1.nobis.col.pen.de iure prona. & iterum in sua 4.disputat. inci.patronus.ecclef.sancti Iaco.col.vlt.Anton.Imol.Pan.in d.c.vlt.de concef.præb.Pet.Anch. in dicta Clem.2.col.3.versi.2.potest.& iterum.versi.quo ad aliud,de iure pat.Feli.sibi contrarius in c. cum olim.colum.2.de maio.& obedien.in cap.causa.col.4.versic.& si dicis sicut.ibi,vnde si dico, de præscript.& Iason in d.l.diuortio.§.si vir in fundo.col.vlt.ff.solu.mat.& in d.l.vlt.in fin.ff.eod. tit.& bened.in d.c.Raynutius.vbi suprà,num.37.& Io.Montefer.in repet.l.frater à fratre.in 23.q. ff.de condi.indebi. *Contra suprà dicta.*

12 ¶Mouentur isti,quoniam ius patronatus est quædam honorificentia (vt ipsi appellant)quæ nihil habet proportionabile ad onera matrimonij, propter quæ fructus rei dotalis cedunt marito.d.ca. per vestras.de donat.inter vir.& vxo.& ca.salubriter.de vsur.quoniam ex præsentatione nullum fructum reipsa existimabilem consequitur , ex quo possit sufferre onera ipsa matrimonij: sicuti etiam dicimus, quòd ius patronatus non transit in creditorem , ex pignore sibi dato , quoniam huiusmodi fructus non sit æstimabilis,vt possit computari in sortem,nec habeat aliquid proportionis ad debitum,vt no.Inn.Host.Bal.& omnes,in d.c.cùm Bertoldus,de re iudi.& latè diximus suprà tit.omnium 1.§.item 1.in glos.4.in vltim.quæst.Item maritus ex dote non potest percipere fructus,qui breui non renascuntur.d.l.diuortio.§.si vir in fundo.ff.solu.matri.præsentatio autem est eiusdemodi.ergo ad maritum non pertinet. *Horum rationes. Ius patronatus non transit ad creditorem.*

13 ¶Sed his rationibus facilè responderi potest. Nam quantum ad priorem pertinet , ea prorsus inuertitur ex d.cap.ex literis.vbi ius patronatus transit ad conductorem, nulla eius ratione habita, quòd nihil hoc ius habeat proportionis ad pretium conductionis , ratione cuius pertinent fru- *Responsio ad eas rationes.*

ctus ad coodu ctorē:sed eo tantùm coosideratn,quòd ius patrnnatos transit cum voiuersitate, vt aliàs quoque in venditione fit,licèt etiam ooo sit pretium quouis modn proportionabile ad ius patrooatus.c.cùm seculũ.de iure patro.oec eoim coosideratur ius ipsum patrnnatus in ipsa conductiooe,aut venditione,sed accessoriè transit,vt etiam aonotat Pannr.in d.c.ex literis.in 3.on.Sic igitur in specie proposita,licèt tale ius oihil spectet, nihil prosit,oihil cooferat ad ooera matrimonij: nihil tamen pnhibet,quio transeat cum vniuersitate in dotē data:quia non ennsideratur per se,sed veoit tantùm accessoriè.Secuoda autem ratio falsa est:oeque enim ille §.si vir in fundo. loquitur de fructu,qui breui noo reoascitur:sed id tantùm dicit,noo esse in fructu,quod onn renascitur:præsentatio autem renascitut:ideoque in fructu est,vt iam diximus, & oemn negat.

14 ¶Et hæc quidem procedunt ex mern iure communi, ex qun vxor ooo est io potestate viri, sed potest liberè bona sua administrare, sine cooseosu & autnritate viri.l.velles. C.de donat. & alibi suprà sæpe diximus. Sed stante hac consuetudine prohibente (vt suprà in pnncipin huius quæstionis dictum est) vxori booorum suorum administratiooem, & eam maritn,in cuius potestate est coocedente,maius dubium est,ao vxor sola, sine coosensu & autoritate mariri, possit præsentare. Nam (ne id ignnres) præseotatio est in boois, vt onn obseurè vnluit Bal.coosi.32.quidam onbilis.col.r.libr.1.& clarius Paoor.in d.c.ex literis, de iure par.& latè diximus & probauimus in rep.l.si vnquàm.in verb.dooatione largitus,in 24.q.nu.355.incip.sed de hoc admodũ dubito. C.de reuo.dnna. Quòd si dicatur,vt iam dictũ est,nihil in huiuscemodi rebus curari alienam potestatem,siue autnritatē,per d.c.2.de iudi.lib.6.cum simil.potest respõderi ex eo qund dicitur,pupillum posse præsentare cum autnritate tutnris,vt per Io.And. in d.c.ex eo.col.1.versi.in glo.sed de iure.& col.seq.vers.in glo.ibi,ipsi,de elect.lib.6. Ideo cogita,& vide quæ diximus suprà io glo.5.in verbo *contracter*, io 26.q.quæ est ou.221. & sequen.

FINIS.

TABVLA ALPHABETICA GENERALIS OMNIVM RERVM HIC TRACTATARVM.

Quam sequetur alia, rerum & quæstionum, hanc nostram Consuetudinem priuatim tangentium.

A

ABbas non habens capitulum, debet adhibere authoritatem superioris in alienatione rei ecclesiasticæ, glos. 8. nu. 21
Abimelech non priùs Dauid esurienti panes sanctificatos dedit, quàm professus esset à mulieribus riduo se contiuuisse, l. 15. nu. 111
Abraham ob vxoris formam in mortis discrimen adductus, l. 2. num. 14
Abraham annis decem vxore senior, l. 6. num. 49.
Abraham solicitus, vt de sancta gente vxor filiu duceretur, l. 7. num 68
Abraham iussus à domino sequi vxoris monitum, l. 11. num 8
Absens perinde habetur, ac si non esset, glo. 8. nu. 25.
Absentis locum supplet iudex, glos. 8. nu. 36.
Absentia eorum, quorum consensus requiritur, facit, vt actus expediri posit siue eorum consensu, gloss. 8. nu. 6. & multis seq.
Quod tamen intelligitur, cùm absentia futura est diuturna, & in longinquis partibus, ibid nu. 19
An autem tunc autoritas iudicis requiratur, ibid. nu. 20. & seq.
An item alij in eorum locum sint subrogandi, ibidem num. 27.
Absentiáne an præsentia, potius præsumatur, gloss. 8. num. 29. & 2. seq.
Absolutio excommunicationis simplici verbo fit, vt ipsa excommunicatio, glos. 5. nu. 14
Absoluendi & condemnãdi verba, licèt sint de solennitate, possunt tamen verbis æquipollentibus proferri glos. 7. num. 14
Abstemios quæ faciant, l. 9. nu. 63
Absurda fugienda, glos. 5. num. 124
Abusio maior in fœminis, quàm in viris, l. 9. num. 53
Acanthus primus autor fuit nudãdi corporis in certaminibus, l 4. nu. 36
Accusatio facta de crimine facto in palatio, sine alia declaratione iiuium, an valeat, glo. 7. nu. 132. & seq.
Acedia, non accidia, pro desidia, l. 9. num. 25
Achaz rex annos 10. aut 11. natus, filium genuit, l. 6. num. 37
Achilles muliebri veste vsus, l. 3. nu. 68
Achilles veste muliebri dilaniata, clypeum & hastam arripuit, ibid.
Achilli quod nomen fuerit inter virgines. ibid.
Achiuæ, non Achiui, l. 1. nu. 89
Ἀκόλαςοι qui dicantur, l. 15. nu. 63
Acquirere prohibiti per contractum, non prohibentur acquirere ex testamentu, glos. 5. nu. 93
Ἀκρατεῖς qui dicantur, l. 15. nu. 63
Actæum in ceruum mutatus, quòd Dianam nudam vidisset, l 4. nu. 24
Actio quæ datur pro dote putatiua, æquè priuilegiata est, ac quæ datur pro vera, l. 8. nu. 254
Actor sequitur sotum rei in distractu, vt in cõtractu, glos. 5. num. 8
Actus attribuitur agenti, non consentienti actui, glos. 6. num. 18
Actus à principio inualidus ex defectu consensus alterius, non potest validari per consensum eius præstitum post mortem eius, qui eum actum fecit, glo. 6. num. 18
Actus factus à non domino, aut inhabili sortitur effectum, si postea fiat dominus, aut habilis, glos 8. num. 99
Actus, qui venit ad eum casum, à quo incipere potuit, reconualescit, ibid.
Actus necessarius non cõprehenditur sub lege actum prohibente, l. 8 num. 201
Adam plus peccauit, quàm Eua, l. 1. num. 86
Adam & Eua non erubuerũt se nudos esse. l. 4. nu. 86
Adamiani mares & fœminæ nudi conueniebãt, l. 4. num. 22
Administrator quilibet potest liberè contrahere ad commodum suæ ecclesiæ. glo. 8. nu. 80
Adrianus ille sanctus vxorem dominam vocabat, l 5. num. 13
Adulterium in maribúsne, an in fœminis fit grauius, l. 1. nu. 46. & nu. 85. & seq. & l. 9. nu. 90
Adulterium an præsumatur ex depræhensione viri & mulieris formosæ, l. 2. nu. 9
Adulterium ex similitudine depræhendi, l. 7. nu. 52
Adulterium & veneficium proxima, l. 8. nume. 22. & 2. seq.
Adulterium bruta quoque animantia detestãtur, l. 13. num. 1
Adulterij pœna apud diuersas gentes, l. 13. nu. 6. & seq. vsque ad num. 24
Adulterij pœna ante leges Mosaicas, nu. 6 ibid.
Adulterium an de iure ff. pœna mortis puniatur, l 13. nu. 19. & seq.
Adulterium graue scelus, l. 13. num. 26
Adulterium grauius periurio, ibid.
Adulterium grauius idololatria, ibid.
Adulterium virorũ vxores impudicas facit, l. 13. num. 35
Adulterium, curiositas est alienæ voluptatis, l. 9. num. 34
Adulterorum filij patribus vultu similes, l. 7. num. 50. & 51
Adulterorum castratio, l. 13. nu. 7
Adulterorum vxores, ipsę quoque sæpe adulteræ, l. 9. nu. 230. & l. 13. nu. 35. & seq.
Adulteri iunctis corporibus viui incensi, l. 13 num. 17
Adultera dote priuatur, l 1. nu. 45. ad fi. & iterum glo. 8. num. 238
Adultus habens curatoré, an liberè posit donare causa mortis, sine illius autoritate, glos. 5. num. 72. & 83

Au &

An & disponere de rebus immobilibus, d l.num. 72
Adirmachidæ virgines nuptas tegi stuprandas eahibent,l.7.nu.62
Aëas philosophus ter tantùm per omne vitæ tempus cum vxore concubuit,l.15.nu.83
Aedium non est,quod earum causa paratum est,glos. 2.num.30
Aegroto dum anima est,spes est,glos.2.num.29
Aegyptiorum lea,l.1.num.57
Aegyptiorum opinio de elemētorum sexibus diuersis,l.1.num.68
Aeygptij singuli plures vxores habent,preter sacerdotes,qui vnam tantùm ducunt,l 7.num.22
Aegyptij cũ matribus,filiabus,sororibus nuptias contrahunt,l.7.num 34.& seq.
Aegyptiorum lex à cæteris gentibus diuersa, l.10.nume.5
Aegyptiorum viri domestica negotia,fœminę extratranea administrant,ibid.
Aegyptiæ mulieres calciamentis non vtuntur,& quare,l.10.nu.17
Aegyptiorum pœna in adulteros,l.15.num.7
Aegyptica fabula de mendacio mulierum,l.9.nu.53.
Aegyptij in templis coitu abstinebant,l 15.nu.105
Aegyptiorum sacerdotes castitatem inoffensam seruabant,l.15.nu.112
Aemylius vxorem zelotypam incautam incautus interfecit. l.16.nu.4
Aemilia pellicem viri matrimonio collocauit,& liberaliter dotauit l.13.nu 34
Aeneas formosus l 2.nu.40
Aeolus filios & filias simul matrimonio iunxit, l.7.num.15
Aequalitas ami-itiæ mater,l.4.nu.20.& seq.
Aequalitas coniugum in ætate seruanda,l 6 nu 1
Aequalitas ætatis coniugum respectu finis consideranda,l 6.num 46
Aeschylus repræhensus,quòd bis idem dixerit,l.9.nume.26
Aesopi apologia de carbonario & fullone,l.5.num.24
Eiusdem altera apologia de vitanda potentiorũ societate,l.5.num 34
Eiusdem quoq; alia apologia de canis inuidentia, l. 9 num.212
Eiusdem item alia de cæteris membris,quæ aduersus ventrem conspirarunt.l.15.num.32
Aetas contrahendi matrimonij,& marium,& fœminarum,l.6.nu 35.& 40
Aetas ferendi feminis,& eius prolifici,ibid.nu.36
Aethiopes regem constituebant , qui forma cæteros excellerent,l 2.nu.44
Aethiopes non suis, sed sororum filiis regnum relinquebant,ibid.
Aethiopis occursus,mortis portentum, l.2.num 60
Aethiopes vxores ducunt matres, filias, sorores , l.7 num.33
Aethiopes Garamantes vxores communes habent, l.7.num.51
Aëoj medici sententia de ætate contrahendi matrimonij vitorum & fœminarum l.6.num 41
Aëtiúsne, an Paulus Æginera prior fuerit,l.15.nu. 76
Aëtij locus,ibidem.
Aethneus piscis nunquam aliam fœminã contingit, l.13.num.5
Affectionis eiusdem esse quis præsumitur, cuius patria est,l.7 num.17
Affectus animi eodem modo deponuntur , quo assumuntur glos.5.num. 24. Et quare,ibid.nu.25.
Africanus laudatus ob cultus negligentiam,l.3.nu.47
Afri subdoli.l.7.num.15
Agamemnonis vxor impudica,l.9.nu.121
Agape Elpidium in errorem duait,l.9.nu.31
Agathirsi vxoribus communibus vtuntur,l.7.nu.53
Agens nobilius patiente,l.1.nu.95
Agidis Lacedæmoniorum regis vxor impudica , l.9. num.164.& l.16.nu. 60
Agnodice puella virili habitu medicinæ operam dedit.l.1.num.69
Agricola ob modicum cultum laudatus,l.3.nume.47
Agrippina filio Neroni commixta,l.9.num.101.
Aiaa Oilei filius à Pallade fulmine ictus , quòd Cassandram in eius templo vitiasset,l.15.num.109
Aioth ambidexter,l.1.nu 63
Albedo corporis à frigore,l.9.nu.147
Alberti magni sententia de ætate generationi idonea, l.6.num.48
Alcinous Phæacum rex filiam fratris vaotem duxit,l. 7.num.42
Aleippe elephantum peperit.l.9.num.108
Alemannorum lex,ne liceat duorum fratrum vel sororum liberos matrimonio iungere,l.7.num.43
Alexander Pyrrhi filius Olympiadem sororem duxit vxorem.l.7.num.36
Alexander Magnus sine vlla capillorum cura, l.3.numero 47
Alexandri Magni familiares ceruicem eius inflexam repræsentabant,l.16.nu. 20.
Aleaader Magnus vituperatus,quòd peregrinis vestibus vteretur,l.3.nu.57
Alexander Magnus Persas docuit matres revereri, earumque nuptiis abstinere,l.7.nu.31
Aleaandri Magni historia memorabilis . l.10.nu.42
Aleaandri Magni sorores lanificio deditæ.ibid.
Alexander Magnus Deum se non esse ex coitu cognouit,l 15.nu.63
Aleaander Magnus parum in Venerem strenuus,quia erat vinolentus,l.15 num.63
Alexander Seuerus Imp Rom.vestes sericas raras habuit,holosericeas nunquam induit,l.3.nu.17
Aleaander Seuerus Imperator gēmas possidere muliebre existimabat l.3.nu.50
Alexander Seuerus Imperator , qua pœna adulteros puniuit.l 15.nu.20
Alexander Pheræus ob pellicatus suspicionem, ab vxore interfectus l.13.nu.29
Alienari prohibita extra familiam , an in fœminam nuptam alienari pos.int.glos.3.nu.7
Alienare prohibitus simpliciter , an per testamentum alienare possit, glos.5.nu.100
Alienatione prohibita , pignus prohibitum censetur in fauorabilibus.glos.5.nu.109
Alienatione prohibita in fauorem alterius,delinquendo ei non præiudicat,gloss.5.num.156
Alienationis permissio non trahitur ad alienationem, quæ fit ea delicto,ibid.num.158
Alienare non dicitur,qui possessionem tantùm amittit glos.5 nu.161
Alienatione prohibita , & id quoque prohibetur, ex quo alienatio sequi potest.glos.5.num.12 & iterum glos.8 nu.192
Alienare prohibitus, actiones exercere prohibetur, glos.5.num.107
Alienatio voluntaria inutilis rei legatæ , adimit legatum tacitum,non expressum,glos.7.nu.67
Alienationis prohibitio non habet locum, cùm ea fit sui aut suorum redimendorum causa,glos.8.nume. 281.& multis seq.
Alimentum id conueniens est, quod assimilari potest corpori,quod nutritur,l.5.nu.83
Aliis aliæ res placent,l.1.nu.75
Aliæ aliis gentibus leges placent,l.7.nu.19
Alius & Alias, dictiones implicatiuæ similitudinis, glos.5.nu.28.& iterum num.48
Aliud est facere,aliud facienti consentire , gloss.5. nu.136
Althæa ex pellicatus incentiuo proprios liberos interemit

terimit,l.13.nu.13a
Amathia pulchricoma,l.a.nu.58
Amare & Amari,iuuenilem ætatem decet,l.6.nu.9.& multis seq.
Amantes redamamus,l.13.nu43
Et quare,ibid.num.44.& multis seq.
Amans in alio corpore viuit,ibid.nu.45
Amans amati faciem animo suo insculpit ibid.nu.46
Amantes ardere dicuntur,l.13.nu.60
Amabiles vt fiant mares fœminis,l.1.nu.65
Amatoria plurima,l.14.nu.1.& multis seq.
Amatoria nil virium habere,ibid.num.7
Amatorium valentissimum omnium forma,venustas, & id genus cætera sunt,ibidem,num.8
Amatoria vim furoris habere,ibid.no.10
Amatorium efficacissimum, cum vxore frequenter coogredi,l.15.num.1
Amazones cur dextram mammam exurebant l.1.nomero 64
Ambidextri qui fuerint, l.1.nu.64
Ambidextra mulier nunquam visa, ibid.
Ambrosij locus emendatus,l.10.nu.23
Amestris,vxor Xerxis lanificio dedita,l.10.nom.42
Amicis nil fucatum & rectum,sed nuda, & simplicia omnia esse debent,l.4.nu.26
Amici secretò monendi,palàm laudandi,l.9.num.232
Amicis non fidendum in asseruatione vxorum, l.16 num.28
Amicitia mutua inter coniuges, omnium maximè est necessaria,l.4.nu.18
Amicitia dissimilium dura & aspera,ibid.num.21
Amicitia inter dissimiles,aut omoino non coit: aut si cuierit,non cohæret,sed citò dirimitur, ibidem num.28
Amicitia opulentiorũ vel nobiliorum non satis tuta & firma est,ibid.num.33
Sed & ea non innoxia est,ibid.
Κμιτραι vocantur virgines innuptæ,l.3.num.31
Amor pulchritudinis desiderium,l.2.nu.7
Amor per diuersas libidines dispersus torpescit, l.7. num.22
Amor fœmineus cur dicitur,l.9.nom 84
Amor animi cura vacantis passio,l.9.num.89
Amor longa absentia languescit, & plerunque euanescit.l.9.nu.122
Amor otiosorum occupatio,l.9.nu.173
Amor otiosus dictus,ibid.
Amor affectus animæ otiosæ,ibidem.
Amor non alio pretio,quàm seipso emitur,l.12.nu.44
Amor carminibus & poculis an conciliari possit, l. 14. & multis seq.
Amor λυσιμελὴς dictus,l.15.nu.44
Amor ignis est,l.15.num.58
Amor flamma, ibid.
Amor feruidus, ibid.
Amor flagrans,ibid.
Amor vrere dicitur,l.15.num.59
Amor torrere dicitur, ibid.
Amoris & libidinis tædium quibusdam rebus fieri, l. 15.num.93.& seq.
Amorem sedat fames,l.16.nu.48
Ammonius se nudum conspici puduit,l.4.nom.35
Amphiaraus temere vxori latebras suas detexit, l.12. num.2
Amphionis & Zethi fratrum dissimilitudo, l.15.nume.28
Anacharsis vxorem deformem duxit,l.2.num.27
Anademata,l.3.num.27
Κρεδία,ibid.
Κρήδεμνα.ibid.
Ἀνάδεσμαι,ibid.
Anaitidis deæ statua solido auro conflata, à M. Antonio compilata,l.70.nu.60.
Anaxandrides solus Lacedæmoniorum duas simul vxores habuit,l.7.nu.27
Anaxarcho nudæ puellæ ministrabant,l 4.nu.31
Anaximander Milesius infinitatem naturæ omnium rerum esse principium,& in eandem omnia resolui dicit,glo.5.nom.20
Anaximenes Milesius aërem rerum omnium principium,& in eum quoque omnia resolui dicit, ibid.
Ancilla à domino desponsata, ab eo diuertit, l.8.numer.2
Ancillam nostram non esse in vxorem ducendã, ibid.
Ancillæ negotia domestica committenda, si vxor desit,l.10.nom.9
Ancilla ob zelotypiam interempta à domina,l.13.numero 27
Ancillarum Smyrneorum prudens cõsilium,l.15. numero 26
Andromache vxor Hectoris lanæ dedita,l.10. nu.40. & 41
Andronitis virorum habitaculum,l.10.nu.22
Anilis superstitio,l.9.nu.30
Aniles fabulæ,l.12.nom.17
Animalia plurima cum fœminis coitura,secessum petunt,l 15.nom.160
Anima sanguis quibusdam dicitur,l.15.nu.17
Anima non ex traduce est, l.7.num.2.& iterum l.15. num.153
Animi liberorum aliquid à parentibus accipiunt,ibid. in vtroque loco.
Animi vires corporis viribus præpollent, l.1.num.51
Animi muliebres,l.1.num.90
Animi viriles,ibid.91
Animi mores,ibid.
Animus ex animo aliquid capit,l.15.nu.153
Annibal Campanis deliciis fractus,l.7.nu.18
Antecedenti destructo,destruitur consequens, glos.5. nom.194
Antenoris Cephalenij egregium facinus, l.3.numero 70
Anteros Cupidinis numen,l.13.num.44
Antidoralis obligatio non impedit repetitionem indebiti, nisi id solutum fuerit, quod prius datum fuerat,glos.5.nu.56
Antisthenes repræhensos,quòd attritis vestibus vteretur,l.3.nom.53
Antoninus Caracalla Imperator exarsit in libidinem, denudato corpore nouercæ,l.4.no.13
Antoninus Philosophus, Imperator sanctissimus cõsobrinam suam duxit vxorem,l.7.nu.44
Antoninus idem vxoris adulteria dissimulauit,l.8.numero 14
Eiusdem laudes,ibid.
Antoninus Verus Imperator,ab vxore ob zelotypiam interfectus,l.3.nu.29
Anus cum iuuene matrimonium improbatum, l.6. nu.33
Anus ornata deridetur,l.3. num.11.& seq.
Anus garrulæ,l.12.nu.17
Apes omnium formosissimas in reges deligunt, l.1. num.44
Apes non nisi à castis tractandas.l.15.num.125
Aphrodite cur Venus dicta, l.9.num.167.& 4.seq.& iterum l.15.num.23
Apio qua ratione nutricibus interdicatur, l.15. numero 140
Apollo ἀκερσεκόμης, Intonsus, Cæsariatus, Crinitus, Comosus dictus,l.2.nom 33
Apollo formosus,l.2.nu.40
Apollinis Pythij sacerdotes Veneris expertes, l. 15. nu.120
Appellationi expressè renuntians, videtur fateri malam se causam habere: non etiam tacitè glos. 7.num.70

Appellāri ab interlocutoria an satis sit exprimere causas per verba generalia, glos.7.nu 120.
An autem, quæ mentaliter necessariò comprehenduntur, ibid. num.162.& seq.
An per relationem ad acta, aut aliud quippiam, ibid. num.190.& seq.
Appellans an debeat exprimere causas grauaminis notorij. glos.7.nu.191
Apelles hæresiarca Philomenam suarum doctrinarum comitem habuit, l.9.num.31
Aquæ furtiuæ dulciores, l.a.num.67
Aquilæ columbam non generant, l.7.nu.4
Aquilij Iurisconsulti sanctissimum iudicium contra meretricem, l.5.nu.103.
Arabes vxores emunt, l.4.nu.9
Arabum mulieres vno tantùm oculo libero incedebant, l.4.num.10
Arabes molles, l.7.num.18
Arabes dicti, tanquam vitæ nocumentum, ibid.
Arabibus omnibus consanguineis vna vxor erat, l.7. num.30
Arabibus cum matre coire, non censetur impium: cum alterius sanguinis fœmina coire, adulterium est, ibid.
Arabas vxores communes habent, l.7.num.53
Arabum pœna in adulteros, l.13.nu.6
Arbitrum quem esse non posse ex iuris apicibus est, glos.5.num.171
Arbores sexu distingui l.1.num.64.& seq.
Arbores mares plus virium habere, quàm fœminas, ibid.& seq.
Arborum fœminarum fructus melior, l.1.num.66
Arbor arbori dissimili non inseritur, l.5.nu.24
Arbores quæ citò nascuntur, crescunt, perficiuntur, vitæ sunt breuioris & ediuerso, l.6.num.37
Arbor mala bonos fructus facere non potest, nec bona malos, l.7.num.4
Arbores mares breuiores, fortiores, difficiliores: fœminæ proceriores, molliores, faciliores, l.9.nu.146
Arbores citò, aut nimium seminis producentes, citò deficiunt, l.15.num.52
Arbores & herbæ castos cultores cupiunt, l.15. numero 126
Arcens Siculus à forma commendatus, l.2.num.40
Archelaus vxorem duxit fratris viduam, l.7.nu.50
Archidamus rex ab Ephoris mulctatus, quòd vxorem pusillam duxisset, l.a.num.73
Archontici hæresiarchæ mulieres esse opus Satanæ dicebant, l.9.num.222
Ardere pro vehementer amare, l.15.nu.601
Arete, vxor Alcinoi regis lanificio dedita l.10.nu.40
Argiuorum mos in celebrandis quibusdam sacris, l.3.nu.66
Argiuarum mulierum taciturnitas & silentium, l.12. num.6.&7
Argumentum à persona, l.7.nu.6
Argumentum à genere, ibid.
Argumentum à natione, l.7.num.19
Argumentum à sexu, l.8.num.18
Argumentum à stricta significatione ad latam, glo.5. num.26
Argumentum à correlatiuis, glos.5.num.108
Argumentum à contractibus ad iudicia, glo.5. nume. 108.& ead. glos. num.215
Argumentum à contrario sensu non facit expressum etiam generaliter, glos.7.nu.175
Argumentum à iudiciis ad contractus, gloss.5.nu.210
Argumentum à toto ad partem non valet, si sit diuersa ratio, glos.5.num.215
Argumentum ab æquiparatis similiter, ibid.
Argumentum à contractibus ad delicta, ibid.
Argumentum à milite armatæ militiæ ad cælestem, ibid.
Argumentum ab alimentis ad piam causam, ibid.
Argumentum à communiter accidentibus valet, glo. 8.num.30
Argumētum de tanquam, quando non habet locum, glos.8.num.99
Ariadne ob pellicatus suspicionem proprios filios interemit, l.13.num.32
Arietes duobus mensibus à coitu reuocantur, & quare, l.15.num.67
Arigæus Lacedæmonius de vxoribus aliorum nil temerè dicendum dicebat, l.10.nu.81
Arimphæorum fœminæ comam amputabant, vt mares, l.1.num.21
Aristo Iurisconsultus ex cultus negligentia laudatus, l.3.num.47
Aristocleæ historia, quæ Ioui nuda sacrificauit, l.4. nu.14
Aristotelis familiares eius balbutiem referebant, l.16. nu.10
Aristotelis de ætate contrahendi matrimonij sententia, l.6.num.45
Aristotelis magna autoritas, ibid.num.52
Aristoxeni de iuuenum venere sententia, l.6 num.50
Arthius hæresiarcha vt orbem deciperet, sororem principis antè decepit. l.9.num.31
Armenij filias suas Anaïtidi dedicant, quæ ibi prostrata pudicitia, posteà viris traduntur, l.7.nu.60
Armeniorum pœna in adulteros, l 13.nu.10
Arnobij locus emendatus, l.15.num.92
Aromatiferę regionis pœna in adulteros, l.13.nu.6
Arrogare non potest minor annis 60. & quare, l.6. num.19
Arsinoë consuetudinem Veneream habuit cum Demetrio genero, l.9.nu.104
Arsinoë, altera Lysimachi vxor, Agathoclem priuignum de stupro appellauit, l.9.num.105
Eadem ipsum Agathoclē veneno sustulit, l.9.n.196
Artaxerxes filias vxores duxit, l.7.nu.32
Asinus asino pulcherrimus esse videtur, l.5.nu.21
Asiatici luxuriosi, l.7.num.15
Asiaticis vxores dominantur, l.7.nu.67
Asoti vxoribus communibus vtuntur, l.7.nu.53
Aspasia Cyri vxor ab omni ornatu aliena, l.3.nume. 9
Aspasia Periclis magistra, l.11.num.29
Aspis aspidem morsu non perimit, l.5.num 23
Assyrij nubiles virgines vendebant ad matrimonium, l.4.num.9
Assyrij vxores ducunt matres, filias, sorores, l.4.nu.9
Assyrij iidem, qui & Cyri, l.13.num.2
Assyriorum proceres simulachrum Solis sub Iouis nomine vehebant, longi temporis castimonia puri, l.15.num.124
Astarte dea quæ sit, l.15.num.30
Asteropæus ambidexter, l.1.num.64
Astronomorum sententia de sapiētum dominatione, l.1.num.50
Astrorum vi ad ornamenta corporis propensi, l.3.numero 50
Astrorum vi vxores iuuenes, aut anus ducimus, l.6. nu.6
Astrorum vi quædam mulieres libentius miscentur senibus, quàm iuuenibus, l.6.nu.30
Astrorum vi mulieres senes maritos, aut ediuersò sortiuntur, l.6.num.35
Astrorum vis mœchos & mœchas facit: si Astronomis credimus, l.13.num.38
Astrorum vi nonnulli in media Venere mortē obeūt, l.15.num.28
Astrorum vi zelotypiæ dediti, l.16.nu.3
Astur formosus, l.2.num.40
Astyanassa libros scripsit de formis & figuris concubituum, l.9.num.97
Ataulphus Gothorum rex, vxoris suasu ab euersione
Romæ

Romæ abstinuit,l.11.nu.12
Athenæi lo.nu,l.15.nu.92
Atheniensium legibus non licebat fœminis passim commercari,l.1.nu.72
Athenienses aliquando duas vxores ex lege habuerũt, l.7.nu. 23
Athenienses ante Cecropis leges vxoribus promiscuè vtebantur,ibid.
Atheniensibus an licuerit sorores in vxores ducere,l. 7.nu.37
Atheniensium lex,qua orbæ eis, qui erãt genere proximi,nubebant,ibid.
Atheniensium mulieres publicis consultationibus adhibebantur,l.11.nu.21
Atheniensium pœna in adulteros,l.13.nu.9
Atheniensium nocturna sacra sublata,l.16.nu 44
Athletas Venere abstinere, vt robur suum cõseruent, l.15.nu.26
Auaritia & luxuria an simul coïre possint, l.9.nu.141. & iterum nu.156.& seq.
Auaritia omnium malorum arx &radix,ibid.nu.156
Audacia meretricum propria,l.9.nu.161
Auentinus formosus,l.2.nu.40
Augustinus librum quempiam pluris emit, quàm indicaretur,l.6.nu.12
Augustus pumilos & distortos, & cæteros id genus, vt ludibria naturæ malisque ominis, abhorrebat,l. 2.nu.60
Augustus Tiberium & Liuiam,quos primos hæredes instituit,nomen suum ferre iussit,l.5.nu.27
Augustus filias & neptes cœtu extraneorum prohibuit,l.10.nu.11
Augustus ipse Lucio Tucinio claro iuueni scripsit, parum modestè eum fecisse, quòd filiam suã Baias salutatum venisset,ibid.
Augusti vxor,filiæ,& neptes lanificio se exercebant,l. 10.nu.44
Augustus vxoris consilio vsus est,l.11.nu.1
August.Imp.cur adulteria exercebat,l.12.nu.16
Augylarum mos in ducendis vxoribus,l.7.nu.56
Augylarum fœminæ,nocte qua nubunt,omnium stupro patent,l.7.nu 56
Auicennæ locus,l.15.nu.78
Aulus Gellius,nonnullis Augellius dictus,l.1.nu.31
Aurelianus Imperator vestem holosericam ne in vestiario quidem habuit,l.3.nu.17
Aurelianus imperator,quam pœnam adultero imposuit,l.13.nu.17
Aureum pro pulchro,l.2.nu.36
Aurora solis digitis,l.2.nu.37
Aurora puella Tithonum senem amauit,l.6.nu.50
Auses vxores habent communes,l.7.nu.53
Authen.sacramẽta puberum, an habeat locum in distractu,liberatione,renuntiatione,gl.5.nu.7
An in donatione,gl.5.nu.49
An in fideiussione,gl.5.nu.104
An in quasi contractibus,gl.5.nu.127
Et consequenter,an in iudiciis,gl.5.nu.208
Autoritas ex cultu viris accedit,l.3.nu.52
Autoritatem præstans actui,non dicitur illum facere, sed imperfectum perficere,gl.5.nu.88
Autoritas in ipso actu præstatur,gl.6.nu.2
Autoritas pro cõsensu ex subiecta materia accipitur, gl.6.nu.6
Autoritas interposita vice confirmationis,vel approbationis,potest sequi actum, gl.6.nu.9
Autoritas,quæ in actu interponi debuit, si postea interponatur partibus præsentibus & consentientibus, facit vt actus ex præsenti valeat, non ex præterito,gl.6.nu.10.& 11
Autoritas post actum præstari potest, si is vtilis sit ei, cui præstari debuit,ibid.nu.12
Autoritas an de æquitate Canon.sequi potest,ibidem. nume.13
Autoritas præstita in ratificatione actus gesti à procuratore sine autoritate, facit vt actus valeat, ibid. nume.14
Quid si interponatur in ratificatione per ipsummet,qui confecit,ibid.nu.15
Autoritas propriè sumpta, non potest interponi per procuratorem,l.6.nu.23
Autoritas an verbis exprimi debeat,gl.7.nu.1.& 2
Sed an verbo autoritatis nuncupatim vtendum sit, ibid.nu.3.& 4
Autoritas tutoris vel alterius, an à muto præstari possit nutu,l.7.nu.16
Autoritas an tacitè in actibus tacitis præstari possit, ibid.nu.20.& 2.seq.
Autoritas ab eo præstita videtur ei, pro quo fideiubet,ibid.nu.25
Autoritas à principe potest tacitè interponi,licèt non ab inferiore,gl.7.nu.38
Autoritatem præstare non potest, qui ipse ea indiget, glo.8.nu.48
Axiothea auditorium Platonis virili habitu frequentabat,l.3.nu.69

B

BAbylonij virgines nubiles in matrimonium vendebant,l.4.nu.9
Babyloniorum vxores cum hospitibus passim stupro coëunt,l.7.nu.61
Babylon purpurata meretrix,ibid.
Babylon Roma dicta,ibid.
Bacchanalibus decem dierum castimonia opus erat, l.15.nu.115
Bacchanalia sublata,& quare,l.16.nu.43
Bacchi sacra castè fieri oportebat,l.15.nu.115
Bacchus Sabazius dictus,l.16.nu.43
Bacchus Mænalas dictus,l.3.nu.70
Bacchus muliebri habitu ornatus,ibid.
Bactris vxores dominantur,l.7.nu.67
Balani quæ propriè dicantur,l.1.nu.65
Baldus Nouellus excellentissimus doctor,l.2 nu.9
Balearium insularum vxores amicis ac domesticis secundum ætatem primùm coëunt: vltimus locus sponso datur,l.7.nu.59
Bannitum ex statuto occidere, peccatum est,l.9.numero 4
Bannitus non ampliùs esse cẽsetur, verbaliter tantùm à banno liberatus,gl.2.nu.3
Bannitus non esse censetur,qui statim rebanniendus, id est,à banno reuocandus est,ibid.
Bannitus statuto prohibitus agere, potest tamen nomine procuratorio alterius agere,gl.5.nu.173
Banniti patris filius potest exigere dotem sine consensu illius gl.8.nu.35
Banniti patris filius potest esse in iudicio sine cõsensu illius,ibid.
Banniti consanguinei consensus non est necessarius ex statuto requirente consensum cõsanguineorum in contractibus mulierum,ibid.nu.36
Banniti filij præsentia non est necessaria in testamento matris, quæ aliàs requiritur ex statuto, ibidem, nume.37
Bannitus non censetur esse in rerum natura,ibid.
Bannitus consentire potest,ibid.nu.39
Bannitus iura sua non amittit,ibid.nu.40
Baptizatus & mox baptizandus eodem priuilegio vtuntur,gl.2.nu.9
Barbari vestitu muliebri delectantur,l.3.nu.64
Barbarorum esse, parentum,& filiorum, fratrum, & sororum concubitum,l.7.nu.49
Barbaris vxores famularum loco sunt,l.8.nu.9
Bartolus an scripserit in tres libros C.& quos,l.1.nu. 35.& seq.
Bartolus sæpe cum mercatoribus consilia sua com-

municauit,l.11.nu.5
Βαρ. quid sit,l.3.nu.17
Basilica statim consecranda, pro consecrata habetur, gl 2.nu.9
Basilidis hæresis de communitate mulierum, l.7.nume 51
Batalus omniū primus muliebribus sandaliis in scenam prodiit,l.3.nu.64
Βαταλος,ibid.
Battus poëta inertior iudicatus, quòd eandem sæpius cantilenam retineret,l.9.nu.26
Βαττολογια,quid sit,ibid.
Battologia quid,ibid.
Bellum non tam verba, quàm facta, requirit,l.6.nume. 17
Beneficium ecclesiasticum non perdit contrahens sola sponsalia,gl.2.nu.18
Beneficium impetrans debet in indiuiduo nominare aliud beneficium quod obtinet,gl.7.nu.114
Bene olere,nil olere est,l.3.nu.10
Bella virorum propria,non fœminarum,l.1.nu.62
Bertrandus Ferrerius in Venere expirauit,l.15.nu 27
Beronice virum repudiauit ob immodicum eius concubitum,l.15.nu.1
Bersabee Dauid maritum suum dominum vocabat, l.1.nu.14
Bersabee forma Vriæ priori viro exitio fuit.,l.2.nume.14
Bestiæ quoque pulcbritudinem amant,l.2.nu.11
Bestia ex bestia generatur,l 7 nu 6
Beta citò nascitur,& citò perit,l.6 nu.37
Biantis dictum memorabile,l.1.nu 7
Bibienus Carbonem in adulterio depræhensum castrauit,l.13.nu 7
Bibliorum locus,l.15.nu.118
Bigamus est,qui vxorem corruptam ducis,l.1.nu.45
Bigamia contrahitur ex matrimonio putatiuo, vt ex vero,gl.8.nu.268
Bilis caliditatis argumentum,l.9.nu.147
Billia vxor Duillij putabat virorum omnium, vt sui mariti,os malè olere,l.4.nu.1
Bis idem dicere licere,dubitationis tollendæ gratia, l.9 nu.26
Blanditiis in corrigendis vxoribus minæ, si opus sit, æqualiter addendæ,l.9.nu.234
Boëtiorum mos,l.1.nu.32
Boiariorum pœna in adulteros,l.13.nu.24
Bombyces sericarij,l 3.nu 18
Bombycina vestis quid,ibid.
Bonum omnia appetunt,l.2.nu.45
Bona dea nunquam extra domum egressa, l. 10. nume.26
Bonæ deæ templum non licebat maribus ingredi,ibidem.
Bonæ deæ sacris picturæ etiam animalium masculorum tegebantur,ibid.
Bonæ deæ sacris mulieres rebus Venereis abstinebāt, nec solùm viros,sed quicquid masculum erat, domo exigebant,l.15.nu 116
Bono viro non licet in contractibus decipere, etiam intra dimidium iusti pretij.l.9 nu.7.& 11
Bona mulier facit bonum virum,l.11 nu.19
Bona pulchra esse,mala turpia,l.2.nu.46
Bonum & vtile fieri non debet,nisi eo modo,quo fieri debet,gl 8.nu.60
Bononiensium pœna in adulteros,l.13.nu.23
Bos boui pulcherrimus esse videtur,l.5.nu.21
Boues execti maiora cornua habent,l.15.nu.35
Bragmanes vxoribus communibus vtuntur, l. 7. nume.53
Brenni Senonum regis regium & arrogans respōsum ad Romanos,l.1.nu.47
Britanni se glasto inficiunt,l.3.nu.11
Britannis pluribus vna vxor est,l.7 nu.50
Britannia matrimonium est inter parentes,& liberos, fratres,& sorores,ibid.
Britanni vxores communes habent, ibid. & iterum nume.53
Brunechildis prudens & sanctum consilium,l 11.nume.16
Bruta ita viuunt,vt mares fœminis præsint,l.1.nu.9
Bruta animalia parentum coitum detestantur,l.7.nume.47
Bruta animalia post conceptum non admittunt coitum,præter pauca,l.9.nu 85
Bruta animalia plurima nesciunt adulteria, & ea detestantur,l.13.nu.1.& seq.
Bulgarus derisus, quòd vetulam desponsasset, l.6.nume.5
Buxus tardè & paulatim crescit, sed diutissimè viuit, l.6.nu 37
Byblis Caunum fratrem deperiit,l.9.nu 102
Bysaltia libidinis causa patrem interemit,l 2.nu.114

C

CAdauera virorum supina, fœminarū prona fluitant,l.4.nu.13
Cabadis Persarum Regis lex de vxorum communitate,l.7.nu.51
Caduceum violari dicitur,cùm vetito tempore coniuges coëunt,l.15.nu.115
Cadurcorum pœna in adulteros,l 13 nu.24
Cæcus si cæcum ducat,ambo in foueam cadunt, gl.8. nume.43
Cælestia corpora necessitatem non imponunt,sed inclinationem,l.8.nu.5
Cæneus ex fœmina in marem mutatus, l.1.nu. 100.& sequen.
Cæsar adulterum capitali pœna affecit,l.13.nu 7
Cæsar moriens prouidit, vt honestè caderet, l.4.nume.34
Cæsaris lex,vt vxores,quas & quot quis vellet,ducere liceret,l.7.nu.24
Cæsaris vxor Pompeia impudica, l.9.nu.122
Cæsij oculi quid significent,l.2.nu 35
Caiæ Terratiæ Vestali ius dicendi testimonij datum, l 9.nu.77
Caiæ Cæciliæ statua,l.10.nu.38
Caïn & Abel fratrum dissimilitudo,l.5 nu.28
Calecorum fœminæ domestica negotia administrant, l.10.nu.5
Calæci,ij sunt,quos nunc Portugalenses,olim Lusitanos vocabant,ibid.
Caligula Imperator amatorio in furorem versus, l.4. nume.9
Caligula repræhensus, quòd socculos è margaritis induebat, quódque vestibus muliebribus vteretur, l.3.nu.63
Calidiora calidioribus alimentis indigent, l.5. numero 23
Callipatera habitu pugilis in certamen descendit,l.4. nume.57
Callirrhoë patrem prodidit libidinis causa, l. 9. nume.114
Καλλιστεῖα certamen formæ muliebris apud Lesbios,l. 2.nu.49
Καλλιστεύουσα, quæ in eo certamine formosissima dicebatur,ibid.
Καλλιστεῖον præmium formosissimæ,ibid.
Calor libidinosos efficit,l.9.nu.150
Caluitium ex Venere.l.15.nu.34
Calypso pulchricoma,l.2.nu.37
Calypso texens reperta,l.10.nu.40
Cambysis lex de vxoribus ducendis,l.7.nu.33
Cameli matres nunquam superueniunt, l.7.nu.47.& sequen.
Camelus curatorem suum, quòd matri opertæ eum admisisset,

admisisset, ob cognita, morte interemit ibid.
Camelus fœminam grauidam non tangit, l. 9. nu. 85
Cameli dum coëunt, solitudines petunt, l. 15. nu. 160
Camma forma Sinato marito fuit exitio, l. 2. nu. 14
Camœnæ cur Musæ dictæ sint, l. 15. nu. 62
Canadis regis Persarum lex de communitate mulierum, l. 7. nu. 51
Canariæ herbæ vis, l. 9. nu. 215
Canarij non priùs vxores accipiunt, quàm à rege defloreantur, l. 7. nu. 62
Canities morosa, l. 6. nu. 24
Canities sordida, & turpis, ibid. nu. 26
Canis cani pulcherrimus esse videtur, l. 5. nu. 21
Canibus catuli similes, l. 7. nu. 9
Canum nomine vocantur impudentes, l. 9. nu. 185
Canis animal inuidum, l. 9. nu. 213
Canis in Atheniensium arcem non admittitur, & quare, l. 15. nu. 159
Canis Delum insulam non attingit, & quare, ibid.
Canes obscœni, ibid.
Canes immundi, ibid.
Canes impudentissimi, ibid.
Cantabri post vxoris partum in lectum recubant, ac si peperissent, vxoribus illis ministrantibus, l. 7. nu. 63
Cantharus animal sine fœmina, l. 1. nu. 57
Canulia à fratre impraegnata, l. 9. nu. 102
Cap. quanquam, de vsuris, libr. 6. habet locum in codicillis, gl. 5. nu. 115
Capta abstinebant sacerdotes Romani, l. 15. nu. 123
Capri matres superueniunt, l. 7. nu. 48 & iterum, l. 15. nume. 6
Capri vi sunt immodicæ libidinis, ita fiunt breuioris vitæ, d. nu. 6
Capti in bello fiunt serui sapientium, l. 1. nu. 48
Captiuitatis redemptionis causa multa specialia contra leges & statuta gl. 8. nu. 282 & multis seq.
Statutum enim prohibens contrahere, non trahitur ad contractum, qui in eam causam fit, ibid.
Res dotalis in eam causam alienari potest, ibid.
Et res ecclesiasticæ & sacræ, ibid.
Et valet donatio vltra quingentos aureos, sine insinuatione, ibid.
Et res subiectæ restitutioni in eam quoque causam alienari possunt, ibid. nu. 283
Legatum dotis causa, aut propter nuptias relictum, vel factum sub cōditione nuptiarum, aut liberorum non extentium, deficit, si legatarius grauatus restitutione in eā causam, fit monachus, ibid. nu. 284
Quartæ diminutio fit ob eandem causam, ibid.
Legatum incertum valet, ibid.
Valet alienatio sine mandato, ibid.
Exhæredari potest filius, ob patrem non redemptum, ibid.
Imò priuatur successione, qui id non facit, ibid.
Libertus in seruitutem reuocatur, qui patronum non redemit, ibid.
Vxor se obligare potest pro redemptione mariti, ibid. nu. 285
Et filiusfam. pro redemptione patris, ibid.
Captiuitatis redemptio pia causa est, ibid. nu. 286
Et externis quoque scriptoribus commendata, ibi. nu. 287
An autem ea obtineant in captiuis ob delicta, gloss. 8 nu. 288. & seq.
Carbonarius & fullo simul habitare non possunt, l. 5. nume 24
Cardami natura, l. 5. nu. 35
Cares ex lege ducebant sorores in vxores, l. 7. nu. 34
Caro pro vxore, vt spiritus pro marito accipitur, l. 1. Canume 21
rolus Magnus filias lanificium discere voluit, l. 10. num. 44
Carpocratis & eius filij Epiphanis hæresis de communitate mulierum, l. 7. nu. 51
Castoris & Pollucis fratrum dissimilitudo, l. 5. nu. 28
Castra vnde dicta, l. 5. nu 24
Casus verus trahitur ad casum fictum vel præsumptum, quem lex vero æquiparat, gl. 7 no. 48
Casibus fortuitis non renuntiat, qui suscipit omne periculum: sed necessarium est illis renuntiare nec tamen opus est illos specialiter designare, gloss 7. nume. 108
Catabaptistæ vestimenta pretiosa omnino respuebāt, l. 3 nu. 56
Cataloniæ viri ex vxorum adulterio puniuntur, l. 9. nume. 232
Cathei in regem eligebant, qui cæterorum erat pulcherrimus, l. 2. no. 44
Cathei in contrahendis matrimoniis formæ tantùm rationem habebant, ibid.
Catheorum siue catharorum vxores simul cum viris mortuis cremabantur, l. 7. nu. 20
Cato laudatus ex cultus negligentia, l. 3. nu. 47
Catonis Censorij sententia de dotibus vxorum, l. 5. nume. 8
Cato Censorius 80 anno filium genuit, l. 6. nu. 22
Catoni Censorio vxor humili loco nata, superbior, l. 8. nu 5
Catonis Censorij dictum de vxorum imperio, ibid.
Cato Censorius eum qui vxori manus inferret, non aliter detestandum esse dicebat, quàm qui Deorum simulacra temerasset, l 8 nu 19
Catonem Censorium trium maximè pœnituisse, l. 12. nume 15
Cato Censorius Manilium senatu mouit, quòd vxorem præsente filia deosculatus fuisset, l. 15. nu 157
Cato Vticensis vxorem suam Hortensio concessit, gl. 7. nu. 28
Cato Vticensis ad irascendum difficilis, sed ira concepta implacabilis, gl 5. nu. 24
Catulli locus declaratus, l. 13. nu. 10
Catullus amatorum de incantamentis edidit carmen, l. 14. nu. 2
Caucasi incolæ palàm coëunt, l 7. nu. 55
Cecrops lege vnicam vxorem licebat ducere, l. 7. nome. 13
Cedere bonis potest, qui nihil habet, gl. 2 nu. 41
Cephalus Procrin vxorem incautus incautam interemit, l 16. nu. 4
Cerastes serpens dignoscit filios adulterinos à legitimis, l. 15. nu. 4
Cerebri modicum habent salaces, l. 15. nu. 35
Ceres pulchricoma, l. 2. nu 37
Cereri sacra non nisi à pudicis fieri licuisse, 15. nu. 116
Cerealibus sacris fœminæ per aliquot dies vtrorum concubitu abstinebant, ibid.
Cereris sacerdotes fœminæ, etiam propriis viris abstinebant, l. 15. nu 120
Certamina pulchritudinis, l. 2. nu. 49. & seq.
Cerussa quomodo fiat, l. 3. nu 12
Ceruis castrati cornua non edunt, l. 15. nu. 35
Chalcedoniæ mulieres dimidiū faciei retegebant, l 4. num. 19
Charitas per diuersas libidines dispersa torpescit, l. 7. nume 22
Charondæ lex in eos, qui in prælijs signa ordinésque destituissent, l. 3 nu. 62
Charōdæ lex de permutandis viris, & vxoribus sublata, l. 7. nu. 31
Charybdis vorax causam dedit fabulæ, l. 9. nu. 209
Challenxi fuitta ex prioribus huius libri editionibus, quæ vt Engellano, nescio cui id poscenti satisfieret, huc subiecta sunt, l. 1. num. 51. & l. 2 num. 43 & 44. 45 & 50. & l. 5. nu. 24. & 25. & l 7, nu. 3. 19 & 66. & l. num. 135. & l. 11. nume. 28. & l. num. 8. & l. 13.

nu. 41. & l.15.nu.105. Nec dubites, quin & alia multa reperiat, qui male bonas horas ei libro legendo collocare voluerit.
Chassenæi iniusta aduersus autorem ira, gl.3.nu.5
Chilonis sententia de dotibus vxorum, l.5.nu.8
Cholerici ad Venerem cæteris propensiores, l. 9. nume.150
Christus speciosus, l.2.nu.55. & quare dicatur speciosus præ filiis hominum, non angelorum, ibid.
Christi nomen omnes amatorias incantationes funditus tollit, l.14.nu.7
Cicadæ mares tantùm canunt, fœminæ tacent, l. 12. nume.8
Ciceronis locus declaratus, l.2.nu.34
Ciceroni probro datum, quòd senex vxorem iuuenem duxisset, l.6.nu.14
Ciconiæ adulterij sensus, & pœna, l.13.nu.5
Cimon Atheniensis Elpinicen sororem duxit vxorem, l.7.nu.37
Cinctura dictio Latina, l.3.nu.27
Cinctus & cingulum quomodo differant, ibid. in dictione Cingulum.
Cinerarij qui dicebantur, l.2.nu.27. in Calamistro.
Ciniflones qui, ibid.
Circe pulchricoma, l.2.nu.27
Circe texens reperta, l.10.nu.40
Citò nata citò pereunt, l.6.nu.38
Clamor inanis, vbi manu opus est, l.6.nu.17
Claudius Imperator Messalinam vxoré vocabat dominam, l.5.nu.21
Idem alios ciues Rom. dominos quoque vocabat, ibidem.
Claudius Imperator Agrippinam fratris filiam duxit vxorem, l.7.nu.42
Claudiæ memorandum epitaphium. l.10.nu.27
Clausula derogatoria expressa præcedens, tollit voluntatem sequentem, etiam expressam, non autem tacita, gl.7.nu.66
Clausula haberi pro expresso, vel similis, quam vim habeat, gl 7.nu.20
Clausula decreti irritantis, tum demum facit nullitatem, cùm is vult, in cuius fauorem posita est, aliàs non, gl.8.nu.95
Cleocritus ad maiorem lasciuiam vestibus mentiebatur fœminam, l.3.nu.62
Clisthenes cultu indecoro, ibid.
Clitorij fontis, vis, l 9.nu.210
Clodios in sacris Bonæ Deæ habitu muliebri deprehensus, l.3.nu 59
Clytæmnastra Agamemnonem maritum ob zelotypiam interemit, l.13.nu.29
Coëundi cupiditas ex humecta natura procedit, l.9. nu.165 & seq. vsque ad 172
Coëuntes frequenter, citò sterilescunt, l.15.nume.67. & seq.
Coëuntes frequenter, rarò concipiunt, ibid.
Coëuntes frequenter, minùs in coitu delectantur, l.15. nume.69
Coitus quibusdam incitatur plagis & vulneribus, l. 15.nu.6
Coitus vires corporis labefactat, l.15.nu.6
Coitus vitam abbreuiat, ibid.
Coitus calidum & humidum, quibus vita maximè constat educit, l.15.nu.9
Coitus pallidos facit, l.15.nu.17
Coitus omnes alias euacuationes superat, ibi.nu.19
Coitus plurima incommoda, l.15.nume.22. & multis sequen.
Coitus vsus in cõseruatione sanitatis, ex quorundam sententia prohibitus, ibid.nu.23
Coitum exercentes in ipso actu plerique mortui, l.15. nume.27
Coitus nocet stomacho, l.15.nu.32
Cerebro & membris illi vicinis, ibid.nu.35
Spinæ dorsi, ibid.nu.36
Neruis, ibid.nu.37
Oculis, ibid.nu.38. Vide tamen, nu.74. & seq.
Et defluxionibus in eos decumbentibus, d. l. 15. nume.39
Palpebrarum fluxionibus, ibid.
Renibus, ibid.nu.40
Lumbis, ibid.nu.41
Lateribus, ibid.nu.42
Ilibus, ibid.
Dentibus, ibid.nu.43
Capiti, ibid.
Cordi, ibid.
Hepati, ibid.
Ventri, ibid.
Pulmoni, ibid.
Pectori, ibid.
Coxendicibus, ibid.
Vesicæ, ibid.
Pedibus, ibid.
Gurgulionibus, ibid.
Podagræ, ead.l.15.nu.45
Chiragræ, ibid.
Et omnibus iuncturarum ægritudinibus, ibid.
Ischiadicis, ibid.
Phocalicis, ibid.
Hecticis, l.15.nu.46
Epilepsiæ, ibid. Vide tamen, nu.73. & 76
Colicæ, l.15.nu.48
Febribus adurentibus, ibid.
Scabiei, ibid.
Pesti, d.l.15.nu.47
Tussi, ibid.
Phthisi, ibid.
Hydropi, ibid.
Destillationi, ibid.
Grauedini, ibid.
Apoplexiæ, ibid.
Paralysi, ibid.
Lepræ vulgò dictæ, d. l.15.nu.48
Atræ bili, ibid.
Alopeciæ, ibid.nu.49
Vesicæ passionibus, ibid,
Sanguinis sputationi, ibid.
Sanguinis fluxui, ibid.
GonorrhϾ, ibid.
Satyriasi, ibid.
Priapismo, ibid.
Et omnibus propè morbis, ibid.nu.50
Coitus an ei conueniat, qui amoris morbo laborat, ibid. & iterum, nu.76
Coitus omnes sensus hebetat, l.15.nu.51
Coitus quantùm animo noceat, ibid.nu.53. & multis sequen.
Et huius ratio, ibid.nu.65
Coitus pars morbi comitialis, l.15.nu.54
Coitus est veluti quidam spasmus, ibid.
Coitus nos brutis similes facit, l.15.nu.63
Coitus præcipuus studiosorum hostis, ibid.nu.64
Coitus memoriæ nocet, l.15.nu.66
Coitus frequens semen infœcundum facit, l.15.nu. 67
Coitus vocis suauitati nocet, l.15.nu.70
Cætera vide infrà in verbo, Venus.
Cognomen, quod ex forma exprimi debet, exprimi necesse est, etiamsi nomen proprium sit admodum singulare, gl.7.nu.99
Collatio beneficij vt testibus probari potest, ita & eius renuntiatio, gl.5.nu.17
Collatio beneficij, quæ debet fieri consulto episcopo, potest liberè fieri eo absente, gl.8.nu.13
Collatio beneficij est in fructu, gl.9.nu.5
Collatio bonorum an censeatur prohibita à testatore verbis

verbis generalibus, gl.7.nu 103
Collostrati infantes qui, l.15.nu.139
Colostra quid, ibid.
Columbæ impares minùs se diligunt, nec multum coëunt, nec sæpius fœtant, l.5.nu.24
Columbarum mas prior editur, fœmina posterior, l.5.nu.58
Columbarum castitas, l.13.nu.2
Columba apud Assyrios vice numinis colitur, ibid.
Comitialis morbus cur sacer dictus, l.15.nu.54
Commodus Imperator cum muliebri veste in theatro publicè sedit, l.3.nu.63
Communitas mulierum reprobata, l.7.nu.54
Communem opinioné haberi pro veritate, quo modo intelligitur, l.8.nu.156
Communis opinio cuiusmodi esse debet, vt det robur actui, ibid.nu.160
Compensans non satisfacit iuramento de soluendo, gl.7.nu.189
Compensatio est ficta & impropria solutio, ibid.
Compromissum contractus dicitur, gl.5.nu.102
Compromittere non potèst, qui contrahere non potest, ibid.
Nec qui alienare non potest, ibid.nu.105
Conciliorum ecclesiasticorum pœna in adulteros, l.13.nu 24
Conclaue est, quod Græci gynæcium vocant, l.10. num.23
Concubitus humido & calido conficitur, l.9.nu.165. & 2.seq.
Concumbendum ei, qui se infirmiorem esse vult, l.15. nume. 20
Concubitus nunquam tempestiuus, ibid.nu.21
Condemnatus & conuictus æquiparantur, gl.2.nu.5
Conditio ferendi nominis testatoris, non inutilis, l.5. nume.29
Conditio expressa in vltimis voluntatibus, impedit translationé siue transmissionem, non auté tacita, etiam subrogata in locum expressæ, gl.7.nu.53
Conditio si consenserit, aut voluerit, requirit expressam voluntatem, gl.7.nu.71
Confessio facta in testamento an reuocari possit, gl.5.nu.102
Confessio habet vim donationis, gl.5.nu.114
Confiteri non potest, qui alienare, cótrahere, vel obligari non potest, ibid.nu.116
Coniecturæ sæpe sunt fallaces, gl.7.nu.72
Coniecturalis probatio dicitur euidens, gl.7.nu.164. & 167.
Et expressa, d.nu.164
Et manifesta, ibid.nu.167
Non tamen euidenter expressa, ibid.
Nec patenter, ibid.nu.168
Nec verbis, sed lege, ibid.nu.169
Conquæstus sunt communes inter coniuges putatiuos ex statuto illos inter coniuges simpliciter communicante, gl.8.nu.271
Conscientiæ forum respicit obligationem naturalem, gl.5.nu.25
Conscientia alicuius si requiratur in aliquo actu, an & eius scientia requiratur, gl.7.nu.35
Sed quid si conscientia superioris requiratur, ibid. nume.36
Consentiens non facit, sed non impedit, gl.5.nu.88. & iterum gl.8.nu.42
Consentiens donationi rei suæ, cum ipse donare videtur, gl.5.nu.92. & iterum nu.140
Consentiens actui, an eum dicatur facere, gloss.5.nu. 136.& multis seq.
Consentiens simpliciter, an teneatur de euictione, ibid.nu.138
Consentiens legato rei suæ non conuenitur ex testamento, vt præstet, ibid.nu.140
Consensus pignoris rei alienæ non ei præiudicat, qui postea factus est dominus, gl.5.nu.142
Consentiens iura sua perdit, ibid.nume.145.& multis sequen.
Consentiens legato rei suæ sibi præiudicat, eo.nume. 145.& seq.
Consentiens alienationi rei suæ, alienare censetur, ibid.nu.150
An autem propriè, ibid.
Consensus interpositus in iudicio, instrumento, pignore, trahitur ad consequentia eorum, gl.5.num. 165.& 2.seq.
Consensus patris in officio tutoris filij, non ampliùs requiritur in exercitio illius, ibid.nu.167
Consensus principis in promissione vendendi feudi non ampliùs requiritur in ipsa venditione, ibid.
Consensus ante & post actum præstari potest, glo.6. nume.1
Nisi consensus pro forma aut solennitate sit interponendus, ibid.nu.3
Consensus cùm propter priuatum commodum interponi debet, non est solennitatis, ibid.nu.5
Consensus pro autoritate ex subiecta materia accipitur, ibid.nu.6
Consensus eius, cuius priuatim nihil interest, interponi debet ad solennitatem, ibid.nu.7
Consensus propinquorum à statuto requisitus in contractibus minorum vel mulierum, in ipso actu interponi debet, gl.6.nu.8
Consensus prioris actus debet eo tempore interponi, quo prior ille fieri potest, gl.6.nu.19
Consensus simplex potest præstari per procuratorem, nuntium vel epistolam, gl.6.nu.20.& seq.
Consensus solennitatis per procuratorem, nuntium, vel epistolam præstari non potest, ibid.nu.25
Consensus an verbis exprimi debeat, glo.7.nume.5.& 2.sequen.
Consensus patris in donatione causa mortis filiifami. expressus esse debet, ibid nu.9
Consensus, quem præstat pater filio agenti, expressus esse debet, ibid.nu.10
An autem is consensus sit solennitatis, ibid.
Consensus domini in alienatione feudi, an sit de solennitate, gl.7.nu.11.& 12
An autem is debeat esse expressus, an verò sufficiat tacitus, ibid.
An item possit interponi ex interuallo, d.nu.13
Consensus prælati in alienatione perpetua rei ecclesiasticæ expressus esse debet, d.gl.nu.7.13
Consensus viri & consanguineorum requisitus ex statuto in contractibus mulierum, an expressus esse debeat, gl.7.nu.14.& 15
Consensus solennitatis an à muto præstari possit nutu & signis, gl.7.nu.16
Consensus patris qui debet præstari filio agenti, an à muto præstari possit nutu & signis, ibid.
Consensus solénitatis an in actibus tacitis tacitè præstari possit, gl.7.nu.20.& 2.seq.
Consensus solennitatis ab eo satis præstitus esse censetur, qui vltra præsentiam ante actum, vel in ipso actu, quicquam facit, aut dicit, quod eum consentire declaret, gl.7.nu.23
Consensus præstitus censetur contrahenti ab eo, qui pro illo fideiubet, ibid.nu.25
Consentit litiganti, qui pro eo solicitat, ibid.nu.29
Consensus Papæ qui debet interuenire in testamento Cardinalis, præsumitur ex diuturnitate temporis, gl.7.nu.71
Consensus is propriè dicitur, qui expressus est, glos.7. nume.71
Consensus à statuto requisitus in contractibus mulierum aut minorum, intelligitur de pleno, non defectiuo, gl.8.nu.43

Consensus ei præstitus cui consentiens obligari potest, ab eo reuocari non potest, alias secus, gloss.8. nume.125
Consensus alterius in contractu mulieris requisitus, non est immediata causa translationis dominij, sed tantum consensus ipsius dominij, gl.8.nu.177
Consentire non dicitur, qui ignorat, ibid.nu.179
Consilium antè præstitum cum præsentia in actu, pro autoritate habetur, gl.7.nu.23
Consilium absentis aliàs requisitum, non requiritur, gl.8.nu.16
Consobrinorum matrimonium an licitum, l.7. nume.44
Constantinopolitanæ mulieres domi se continere solent, l.10.nu.29
Constantinus Imperator quam pœnam adulteris imposuit, l.13.nu.18
Constitutiones etiam pœnales, ne eludantur, extendi debent, gl.5.nu.115
Constitutio exorbitans, loquens de contractu, non habet locum in contractu ficto, gl.5.nu.192.& nu. 224.& seq.
Cōstitutio Papæ vel Imperatoris ligat subditos, quocunque se conferant, gl.8.nu.219
Consuetudo non introducitur vsu mulierum, l.1.nume.83
Consuetudo Cupidinis mater, l.6.nu.24
Eadem Veneris ancilla, ibid.
Consuetudo mala licet excuset à pœna non tamen à peccato, l.9.nu.4
Consuetudine peccata fiunt incorrigibilia, l.9.nu.224
Consuetudo vt adulter morte non puniatur, an valeat, l.13.nu.25
Consuetudo & familiaritas multum habent momenti ad deprauandos vel corrigendos mores, l.16.nume.15
Consuetudo conciliat amorem, ibid.nu.27
Contagio morum, l.16.nu.15.& seq.
Consuetudinis abolitio idem tempus requirit, quod eiusdem introductio, gl.5.nu.13
Consuetudo an possit dare robur dispositioni captatoriæ, gl.5.nu.96
Consuetudo mixta clericorum & laicorum in vtroque foro, & contra clericos obseruatur, l.8.nu.173
Contagio potentum in alios, l.7.nu.68
Continentia in senectute non est continentia, sed libidinis impotentia, l.6 nu.9
Contrahentibus an liceat decipere infra dimidium iusti pretij in foro conscientiæ, l. 9.nume.7. & 3. sequen.
Sed quid si non ex proposito hoc accidat, ibidem. nume.12
Contractus ab vxore factus sine autoritate viri, aut consanguineorum, an sit ipso iure nullus, glo.4.nu. 1.2.& seq.
Et quid si statutum pœnam imponat, ibi.nu.4
An autem vxor ex huiusmodi contractu obligetur naturaliter, gl.4.nu.18. & seq.
Sed an contractui possit accedere fideiussor, ibid. nume.14
An verò valeat in foro conscientiæ, glo.4.nu.21.15. & 2.seq.
Et consequenter an mulier ex huiusmodi contractu obligetur in foro conscientiæ, ibid.& seq.
An item peccet mulier sic contrahens, ibid. nu.18. & sequen.
Contrahens contra prohibitionem legis peccat mortaliter, ibid.& seq.vsque ad 21
An autem peccet, qui rem detinet ex huiusmodi contractu, ibid.nu.20
Sed an talis contractus confirmetur iuramento, gl. 4.nu.26.& multis seq.vsque ad finem eius gl.
Contractus in statutis an comprehendat distractum, liberationem, renuntiationem, gl.5.nu.1.& seq.vsque ad 42
Contractus aliquando pro distractu accipitur in nostris legibus, gl.5.nu.6
Contractus dicitur omne pactum, ibid.
Contractus iisdem modis soluitur, quibus fit, gloss.5. nume.19
Contractus propriè non dicitur donatio, gl.5.nu.43. & sequen.
Contractus inter viuos possunt fieri in vltima voluntate, gl.5.nu.101
An autem tales contractus possint reuocari, vt testamentum, ibid.nu.102.& seq.
Contractus factus in testamento, an possit probari duobus testibus, d.nu.102
Contractu prohibito, accessoria eius prohibita esse censentur, gl.5.nu.110
Contractu prohibito, an hæreditatis aditio prohibeatur, gl.5.nu.110.& seq.
Contrahit, qui procuratorem ad contrahendum constituit, gl.5.nu.188
Contrahens sine consensu alterius qui requiritur, potest, antequam eius consensus interueniat, liberè contractum reuocare, gl.6.nu.17
Contractus dolo initus valet, si qui dolum passus est, velit, gl.8.nu.93
Contractus cui lex resistit, non parit obligationem, gl. 8.nu.168
Contractus debet esse vltro citróque obligatorius, ibidem.
Contrahens ex necessitate prioris obligationis, propriè non contrahit, gl.8.nu.186
Contractus factus contra legem, valet ad incommodum eius, qui ita contraxit, gl.8.nu.213
Contraria à contrariis intereminuntur, l.5.nu.25
Contraria contrariis curantur, ibid.
Contraria neque alere, neque seruare apta, ibid.in fi.
Contraria inuicem se non patiuntur, l.9.nu.141
Nisi diuersis respectibus, ibid.nume.157.& iterum, nume.163
Contrauenientis contractui, qui ob id erat nullus ex conuentione, cogitur stare contractui, si alter velit, gl.8.nu.96
Conuenire in manum quid sit, l.4.nu.5
Conuiuator, an teneatur hora prandij mittere ad conuiuas, l.11.nu.27
Cor symbolum amoris coniugum, l.5.nu.19
Corinthij suas virgines velabant, l.4.nu.20
Corinthiorum meretrices in templo Veneris prostabant, l.15.nu.105
Κορινθιάζεσθαι dicebantur, qui scortationibus indulgebant, ibid.
Cornelia Vestalis incestus non iure condemnata, solam, quæ descenderet in subterraneum cubiculum habuisset, recollegit, l.4.nu.55
Cornelius Balbus in Venere occubuit, l.15.nu.27
Cornelij Taciti locus, l.9.nu.135
Cornicum perpetua viduitas, l.13.nu.
Corpora sanctorum sine deformitate resurrectura, l. 11. a.nu.15
Corpora damnatorum è diuerso cum suis deformitatibus resurrectura, ibid.
Corporum vitia & maculas habere symbolum vitiorum animi, l.4.nu.59
Correcta ratione legis, lex non corrigitur, l.5.nu.84
Correctione peccata emendantur, l.9.nu.223
Correctio fraterna præcepti est, nisi verisimiliter monitus fieret deterior, l.9.nu.226
Corsi virgines ad littus nantis prostituunt, l.7.nu.57
Corsici post partum vxoris lecto incubant, tanquam ipsi peperissent, vxoribus illis ministrantibus, ibid. nume.63
Corrynesium pœna in adulteros, l.13.nu.11

Corytheus

Corytheus vt forma fœdissima, ita animo vecordi, l. 2. nu. 57
Cois mos fuit, vt sponsalia veste muliebri inirent, l. 5. nume. 70
Κόσμον Græcis mundum vocari, & quare, l. 3. nu. 54
Coturnices mares tantùm canunt, l. 12. nu. 8
Cratea filium Periandrum deperditè amauit, l. 9. nume. 101
Crates Hipparchiæ futuræ vxori interscapilium gibberosum retexit, l. 4. nu. 2
Creditor cur aliis similem causam habētibus quærit, non aliis, l. 5. nu. 25
Creditor potest sine decreto rem pupilli, vel ecclesiæ, sibi cum decreto datum, alienare, gl. 5. nume. 167. & sequen.
Credulitas deceptionum mater, l. 9. nu. 157
Crepidarij, l. 3. nu. 27
Crimina specialiter sunt opponenda, l. 9. nu. 24
Crines à mulieribus plicari, antiquum, l. 3. nu. 59
Crocotularij qui, l. 3. nu. 27
Crucis signaculum aduersus artes amatorias, l. 14. nume. 7
Cui plus licet quàm par est, plus vult quàm licet, l. 4. nume. 13
Cultus magis viros dedecet, quàm fœminas, l. 3. nume. 51
Cultus mediocris viros non dedecet, l. 3. nu. 52
Cultus autoritatem & dignitatem addit, ibid.
Cultus sordidus vituperatur, ibid. & seq.
Cultus sit nec sordidus, nec exquisitus, l. 3. nu. 54
Cultus nimius, superbiæ species, l. 3. nu. 56
Et hypocrisis, ibid.
Cultus ex more regionis amplectendus, l. 3. nu. 57
Cumæorum pœna in adulteros, l. 13. nu. 11
Cupido nudus, l. 4. nu. 16
Cupido iuuenis, l. 6. nu. 9
Cupidini cognomentum Anterotos cur inditum, l. 13. nume. 43
Cupido cæcus, & quare, l. 15. nu. 39. & iterum nu. 62
Cupido λυσιμελὴς, id est, membra soluens, l. 15. nu. 44
Cupido facem gerit, l. 15. nu. 60
Curator non opponendo exceptionem peremptoriā, nocet minori, licet expressè renunciare non possit, gl. 7. nu. 78
Curator hîc datus simpliciter, vbique censetur datus, gl. 8. nu. 219
Curiositas & garrulitas, germanæ sunt, l. 9. nu. 34
Curiositas, quid sit, ibid.
Curiositas argumentum impudentiæ, ibid.
Curiositas mulierum ibid. & seq.
Curiosi nosse cupiunt, quomodo Iupiter duxerit Iunonem, & quid inuicem fabulentur, ibid.
Curius laudatus ex cultus neglegentia, l. 3. nu. 47
Cyanippus vxorem zelotypam incautus incautam interfecit, l. 16. nu. 4
Cyclopes vxoribus dominantur, l. 1. nu. 32
Cydonem soror adamauit, l. 9. nu. 102
Cynici vnde dicti, l. 15. nu. 159
Cyprisoi locus, l. 3. nu. 2
Cyprij virgines statis diebus in quæstum dotis ad littus prostituunt, l. 7. nu. 57
Cyrene 12. formas concubitus excogitauit, l. 9. nu. 97
Cyrenaici singuli plures vxores habent, l. 7. nu. 12
Cyrus Darij & Parasatidis filius vxoris consilio vtebatur, l. 11. nu. 1

D

Damæ vulgò fœminæ à multis vocantur, l. 5. nume. 12
Δάμαρ & δάμαρτ, fœmina Græcis dicitur, ibid.
Damnatorum corpora cum suis deformitatibus resurrectura, l. 2. nu. 52
Damnum non patitur, qui perdit spem lucri futuri, gl. 2. nu. 55
Daphnophorus Apollinis Ismenij sacerdos annuus, forma & genere insignis legebatur, l. 2. nume. 59. in fine.
Dapsiles dotes quæ, l. 5. nu. 1
Dapsolibyum mos in ducendis vxoribus, l. 7. nu. 60
Dauid in Bersabeam nudam exarsit, l. 4. nu. 4
Dea, & Deæ, vide inferius post Deus.
Deceptis & non decipientibus succurrendum, glo. 8. nu. 136. & seq.
Declaratio nil addit, nihilque noui inducit, gloss. 7. nume. 126
Decore nil gratius, l. 2. nume. 40. & iterum num. 61. in fine.
Decor confert ad fœlicitatem, l. 2. nu. 46
Decretorum loci emendati vel enucleati, l. 1 nu. 93. & l. 3. nume. 4. & l. 4. nu. 2. & l. 5. nu. 18 & l. 9. nu. 153. & l. 13 nu. 29
Decretum interpositum in contractu, trahitur ad consequentia illius, gl. 5. nu 167
Decretum non irritat, nisi velit is, in cuius fauorem interpositum est, gl. 8 nu. 96
Decretum iudicis nullum est, nisi iudex apertè intelligat, quid agatur, gl. 8. nu. 180. & seq.
Deformia exta, l. 2. nu. 11
Deformem non satis esse ad felicitatem idoneum, l. 2. nume. 46
Deformem studiis liberalibus non satis esse idoneum, l. 2. nu. 54
Deformi occurrere, infelix omen, l. 2. nu. 60
Deformitas corporis ostendit deformitatem animi, l. 2. nu. 55
Deformia Deo non offerebantur, nec immolabantur, ibid. nu. 59
Deformes fœminas non omnes pudicas esse, l. 2. nume. 63
Deformitas corporis ad sacros ordines promoueri impedit, ibid.
Deformitas detestabilis, l. 2. nu. 60
Deïanira viduam se vocat, quoniam marito suo careret, l. 6. nu. 12
Deiphobus fratris viduam vxorem duxit, l. 7. nu. 50
Delectabiliora esse, quæ non licent, l. 2. nu. 67
Delectabiliora & ea sunt, quæ rara sunt, l. 15. nu. 69
Demeneta priuignum adamauit, l. 9. nu. 103
Demetrius Antigoni filius, ab vxore interfectus, ob zelotypiam, l. 13. nu. 29
Demetrius Nicanor ob eandem causam interemptus, ibidem.
Demetrius Poliorcetes reprehensus, quòd capillos tingeret, & faciem inungeret, l. 3. nu. 50
Demetrius Platonicus in Bacchanalibus indumentis muliebribus indutus, l. 3. nu 67
Democritus Venerem damnabat in cōseruatione sanitatis, l. 15. nu. 21
Demonactis sententia in nocturna sacra, l. 16. nu. 44
Demosthenes ob nimium cultum reprehensus, l. 3. nume. 45
Demosthenes Batalus cognominatus, l. 3. nu. 64
Demosthenis Lacedæmone redeuntis dictum, l. 10. nume. 22
Denominatio nō accipitur ex eo quod erit, sed quod iam est, gl. 2. nu. 30
Dentium dolor acerrimus, l. 15 nu. 43
Depositus de facto, de facto quoque restituitur, glo. 5. nume. 16
Deprehensis in coitu, dicentibus se matrimonium contraxisse, creditur, l. 5. nu. 32
Si sit tamen æqualitas inter eos, ibid.
Deputatus ad scribendum, iam scripsisse videtur, glo. 2 num. 14
Derogatoria clausula gratiæ specialis esse censetur, cùm vna tantùm gratia præcessit, gl. 7. nu. 139
Despuere res monstrosas, comitiales morbos, fascina-

tiones, incantationes,& alia id genus,l 6.nu.17
Deſpuere mores alterius,quid,ibid.
Deſtinatum ad aliquid,an pro facto habeatur, gloſ.2. nu.2.& multis ſeq.
Deus pulchrorum omnium fons, cauſa, principium l 2.nu 53
Dij Deæque à forma laudati,l.2.nu.33
Diis terreſtribus terreſtria atque quadrupedia, animalia eſſe ſacrificanda,l.5 nu.21
Deorum Dearumque ſacris Venus interdicta, l.15.nu. 114.& 3.ſeq.
Diabathrarij qui,l.3.nu.27.in Diabathra.
Diis caſto corpore honores exhibendi,l.15.nu.117
Deas ornamentis gaudere,l.3.nu.38
Deas caſtas,nudas ſe conſpici,moleſtè ferre,l.4.num. 24.& ſeq.
Dea viriplaca,l.15.nu.104.& ſeq.
Deæ quoque ipſæ à verecundia laudantur,l.9.nu.180
Deucalion Pyrrham patruelem vxorem duxit,l.7.nume.44
Dextera pars calidior ſiniſtra,l.9.nu.147
Diaeondæ lex in nocturna ſacrificia,l.16.nu.43
Diana Virago dicta,& quare,l.1.nu.91
Diana aurea,l.2.nu.36
Diana à proceritate laudata,l.2.nu.74
Diana Chitone dicta,l.3.nu.27
Dianam nudam in ſomnis inſpicere, quid ſignificet, l.4.nu.24
Dianæ ſacerdotes Venere abſtinebant,l.15 nu.120
Dictiones, Aliàs & Alius, implicatiuæ ſimilitudinis, gl.5.nu.28.& 48
Dictio,Perinde,impropria,gl.7.nu 187
Dictio,Præſertim,implicatiua, gl.8.nu.57
Dictio, Quaſi, ex propria & genuina vt improprietatem ſignificat, gl.5.nu.206.& iterum gl.7.nu.187
Dido auunculo Sichæo nupſit,l.7.nu.43
Dido lanificio ſe exercebat,l.10.nu.43
Didymi qui,l.13.nu.12
Dies ad virum,nox ad fœminam refertur,l.10.nu.14
Dignitas vxori competens ex perſona viri, non eſt principalis dignitas,gl.2.nu.59
Dignitatis appellatione venit dignitas,prout eſt principaliter in aliquo,ibid.nu.60
Dinocrates Meſſenius muliebri habitu ſaluauit, l. 3. nume.63
Diogenis dicteria in adoleſcentes ornatos,l 3.nu.48
Diogenis pœna in adulteros,l.13.nu.12
Diogenes interrogatus,quando vxor eſſet ducenda, Iuuenibus,ait,nondum, ſenibus verò nunquam,l. 15.nu.21
Diogenis obſcœna hiſtoria,l 15.nu.7
Diogenes Cynicus dictus,quòd more canum publicè cum mulieribus congrederetur,l.15.nu.159
Dionyſij ſenioris ad nuptias vocati reſponſum, l.6. nume.14
Dionyſius,dictus aliàs Anaxãdrides, duas ſimul vxores habuit,l.7.nu.23
Dionyſius Syracuſanus iunior Sophroſynam ſororem vxorem duxit,l 7.nu.36
Dion Areten ſororis filiam vxorem duxit,l.7.nu.43
Diophanti Themiſtoclis filij dictum de matris in patrem imperio,l.8.nu.3
Dioſcurorum hiſtoria miranda,l.10.nu.25
Dirce ob pellicatus ſuſpicionem Anthiopen crudeliter interemit,l 13.nu.31
Diſpoſitio facta de vera perſona, trahitur ad fictam, quæ veram repræſentat,gl.5.nu.195
Diſpoſitio facta de vero contractu, trahitur ad fictũ, qui ſubrogatur loco ipſius,ibid.
Diſsimilitudo mater odij,l.5. nu.20
Diſsimilitudo ſtudiorum & artium odium gignit,l.5. nume.28
Diſsimilia ferè non coëunt,l.5.nu.24
Diſtractus an comprehendatur appellatione contractus,gl.5.nu 1.& multis ſeq.
Diſtractus eiuſdem naturæ,ac contractus, gloſſ.5.nume.8
Diſtractus facit vt forum ſortiamur, vt contractus, ibidem.
Diſtractus præbet iuſtum titulum & cauſam ad præſcribendum,vt contractus,gl.5.nu.9
Diſtractus ob dolum ita nullus redditur, vti contractus,ibid.in duobus locis.
Diſtractus eſt bonæ fidei,cuius contractus huiuſmodi eſt,ibid.
Diſtractus conditio retrotrahitur,vti & contractus d. gl.5.nu.10
Diſtractus ſine traditione non transfert dominium, vti nec contractus,ibid.
Niſi in iis caſibus,in quibus dominium tranſit ſine traditione,ibid.
Diſtractus eandem requirit ſolennitatem, vt contractus,gl.5.nu 11.& ſeq.
Diſtractus rei immobilis minoris fieri nõ poteſt ſine decreto,non magis quàm contractus,d.nu.11
Diſtractus requirit ſcripturam, cùm contractus requirit,ibid.
Diſtractus eiuſdem conſenſum requirit,cuius & contractus,ibid.
Diſtractus rei eccleſiaſticæ prælato prohibetur, vt & contractus,eadem gl.5.nu.13
Docti plerunque gignunt imbecilles filios, l. 15. nume.152
Dolus ſpecialiter allegari debet,l.9.nu.24
Dolus an præſumatur in mulieribus,l.9.nu.51
Dolus fœmineus peculiari epitheto dictus,ibid.
Dolus dans cauſam diſtractui, an illum reddat nullum, vti & contractum, gloſſ.5.nume.9. in duobus locis.
Dolus tum demum vitiat contractum, ſi qui dolum paſſus eſt,velit,gl.8.nu.93
Dominæ vxores dicuntur,l.5.nu.11 & 3.ſeq.
Dominus pro marito interdum accipitur,l.1.nu.14
Dominus præſumitur cõſenſiſſe alienationi emphyteuſis,ex diuturnitate temporis,gl.7.nu.41
Dominarum mores ex ancillarum moribus præſumuntur,l.5.nu.29
Dominari naturaliter debet,qui viribus corporis præſtat,l 1.nu 47
Dominari item debet,qui viribus animi præſtat, ibid. nume 50
Domitianus Imperator,alioqui peſsimus, legem Iuliam de adulteriis vſu abolitam reuocauit,l.13.nume.16
Donatio facta à marito ſene vel ignobili,vxori iuueni vel nobili valet,l.5.nu.7.& gl.7.nu.27
Donatio vt nudo pacto fieri poteſt,ita & reſolui, gl.5. nume.14
Donata ante acceptionem non fiunt donatarij,glo.5. nume.32
Donatio an ſit contractus,& an propriè,glo.5.nu.43. & nu.48.& 3.ſeq.
Donatio an in ſtatutis veniat appellatione contractus, in iiſdem locis.
Donatio tacita & præſumpta fieri poteſt abſenti ſine nuntio,vel epiſtola,gl.5.nu.59
Donatio cauſa mortis inducit obligationem; gloſſ.5. nume.64
Donatio cauſa mortis, an magis accedat vltimæ voluntati,an contractui,gl.5.nu.68.& 75.& 77
Donare cauſa mortis poteſt, qui teſtari poteſt, & è diuerſo,gl.5 nu.68
Donare cauſa mortis poteſt minor adultus, ſine ſui curatoris autoritate,gl.5.nu.72
Donatio cauſa mortis faciliùs reuocatur, quàm teſtamentum,ibid.nu.73

Donatiu causa mortis sola pœnitentia reuocatur, ibi.
Donare prohibita mulier sine consensu propinquorum, an posit donare causa mortis, glos. 5.nu.74. & seq.
Donatio causa mortis an valeat inter coniuges, glo. 5. nu.75.& 87
Donatiu causa mortis potest dependere ex alieno arbitrio, d.nu.75
Donare causa mortis non prohibetur, qui testari prohibetur, gl.5.nu.77
Douare causa mortis putest vsurarius sine solennitate, c.quanquam de vsuris, ibid.
Donatione simpliciter probibua, intelligitur probibita donatio causa mortis, gl.5.nu.80
Donatio impropria continetur sub donatione simplici, cùm eadem est ratio, gl. 5.nu.82
Donatio causa mortis facta stipulanti, censetur esse contractns, gl.5.nu.85
Donatio causa mortis facta stipulanti non requirit aditiouem hæreditatis, ibid.
Donatio ita facta non haber bypothecariam, quá haber legamm, ibid.
Donatio causa mortis facta in testamento vel codicillis haud dubiè sapit naturam vltimæ voluntatis, gl.5.nu.93
Donatio inter viuos facta in testamento, requirit insinuationem, gl.5.nu.102
Donatio vxori facta, non reuocatur per confiscationem bouorum mariti, sed potius vires accipir, glo. 5.nu.159
Donatio vltra quingentos aureos, ex interuallo insinuata, valet à tempore insinuationis, non à tempore ipsius donationis.gl.6.nu.10
Dunatio caosa mortis à filiofamilias facta sine consensu patris, tum demum robur accipit ex sequenti patris consensu, si interim sibus non reuocet, glos. 6.nu.16
Donationis insinuatio an requirat consensum vel decretum iudicis, coram quo ea fit, gloss.7. nume. 32.& 34
Donatio non dicitur insinuata, uisi iudex apertè intelligat qnid agatur, gl. 8.nu.180.& seq.
Donatio inter couiuges putatiuos, nou confirmatur morte, gl.8.nn.248
Et quare, ibid.nn.271
Donatio facta tutori putatiuo uon valet, gl.8.nu.273
Donatio facta ob redemptionem captiuorum, non requirit insinuationem, gl.8.nu.281
Dunatus hæreticus, Lucillæ opibus adiutus per Africam, vt infelices fœtentibus aquis pollueret, l.9. nume.31
Donati locus, l.10.nu 23
Dos est sua forma puellis, l.2 nu.46
Dotes dapsiles in seruitutem viros redigunt, l. 5. nume.1
Dos est vzuria lites, ibid.
Dos magna, parentum virtus, l.7.nu.13
Dos aliâs probibita alienari, potest tamen ad vtilitatem vxoris alieuari, gl. 8.nu.77
Dutis alienatio facta à muliere constaute matrimonio, an eo soluto valeat in præiudicinm illius, gl 8. nu.100.& 106
Dotis alienatio à viro facta constante matrimonio, si posteà cesserit lucro mariti, valet, gl.8.nn.103
Dos putatiua an sit priuilegiata, vt vera, gl.8.nu.235.& seq.& iterú nu.242.243.252.253. 254. 255. 256. 257
Dos babet priuilegium vt non posit opponi exceptio compensationis, gl.8.nu.236
Dos putariua uon babet stipulationem tacitam, gl.8. nu.242
Dutis putatiuæ domiuium ipso iure non transit in vxorem, vt dotis veræ, ibid.nu.243
Dotis veræ retentio fit propter impensas in ea factas, nnn etiam putatiuæ, gl.8.nu.248
Dos putatiua an babeat priuilegium prælatiunis, gl 8. nu 153
Dos putatiua an habeat tacitam hypothecam, & eam quidem priuilegiatam, gl.8.nn 255
Dos putatiua an habeat priuilegium, ne posit alienari, ibid.nu.256
Dos putatiua præber iustam causam præscribendi, vt vera, gl 8.nu.263
Dos putatiua minuitur impensa necessaria, vt vera, gl. 8.nu. 268
Dos vendi potest ob redimendos à captiuitate parentes, fratres & necessarios, gl.8.nn.282
Dotalis aut quasi dotalis efficitur res empta ex pecunia dotali, etiam in matrimonio putatiuo, gl.5.nume. 253
Duas simul vxores ducere, capitale est nostris legibus, l.7.nu.24
Duas simul vxores ducere, est contra ius naturale, ibidem.
Duæ improprietates fugiendæ.gl.5.nu.67
Dubitans pto ignorante habetur, gl.8.nu.179
Ducere virornm est, l.5.nu.3
Licèt interdnm de fœminis dicatur, ibid.
Durandus Theologus in id tantùm scripsit vt cæteros repræhenderet, præsertim Diuum Thomam Aquinatem, l.9 nu.item 9
Dyna in sacris literis curiosa, l.9.nu.34

E

EAni qnid à peplis differant, l.3.nu.27
Ebrietas in muliere, an sit leue peccatum, an graue, l.9.nn.205
Ebrietas Veneris comes, l 9 nu.108
Ebriorum liberi ebriosi, l.7.num.6.& iterum l.15.nume.146
Ebriosorum semen infœcundum, l.15.nu.148
Ebriis coïtus insalubris, ibid.nu 150
Ebrij nonnunquam generant, ibid.nu.151
Ebrij an posint contrahere ad suam vtilitatem, gl.8. nume 83
Ecclesia dicitur viduata sponso, id est Episcopo, tùm is est inutilis, l.6.nu.11
Ecclesiam non decet rem pluris vendere, quàm valeat, l.9 nu.11
Ecclesia si fecerit contractum sibi vti'em sine solennitatibus, an valeat is contractus, gloss.8.nu.56.57. 62.& seq.
Ecclesia, & minor, æquiparantur, gl.8 nu.70
Ecclesia si litigarit sine autoritate prælati, & obtineat, valet sententia, ibid.
Ecclesia non potest cedere nobili contra popularem, statuto prohibente buiusmodi cesionem, gloss.8. nume.169
Ecclesia non potest contrahere cum prodigo, ibid.
Effœminatos esse ornatus studiosos, l 3.nu. 48
Eleemosynam an posit vxor conferre sine consensu mariti, gl.5.nu.218
Eleemosynam an posit monachus facere sine cousensu prælati, ibid.nu. 219
Electum in Episcopum interficiens, nó censetur Episcopum interimere, gl.2.nu.30
Electus, in cuius electione non fuit obseruata iuris solennitas, tutus est in foro conscientiæ, gl.4.nu.21
Electio, quæ debet fieri requisito consensu principis, potest fieri liberè, eo absente, gl.8.nu.14
Elephantis fœmina cóscripsit modos, figuras, species concubitunm, l.9.nu.97
Elephas imprudens à curatore matri admissus, eum re cognita interemit, l.7.nu 47
Elephantes, quam coitu grauidam reddiderunt, eandem rursus non attingunt, l.9.nu.88
Elephantes nulla nouerunt adulteria: sed & ipsi hominú adulteria intelligunt, detestárur, & morte puniunt,

niunt,& maritis detegunt,l.13.nu.1
Elephantes,cùm coire appetunt, solitudines petunt,l.15.nu.160
Emere prohibitus, non censetur prohibitus in pignus accipere,gl.5.nu.108
Emphyteusis concessa pro se & filiis, filias non comprehendit,nisi concessio facta fuerit à fœmina, l.5. nume.26
Emphyteuta alienans,aut non soluens, tum demum cadit emphyteusi, si dominus voluerit,gloss.8.nume.96
Emphyteuta vendens inutiliter, nec interim obseruans solennitatem statuti,an cadat emphyteusi, gl. 8.nu. 205.& seq.
Endromidatus,l.3.nu.27.in Endromide.
Epicharis libertinæ constantia in tormentis,quàm virorum,maior,l.9.nu.135
Epicarmus multatus, quòd lasciuū quippiam coram vxore Gelonis protulisset,l.15.nu.155
Epicurus nullum venereorum vsum esse salubrem dicebat,l.15.nu.21
Epicurus vituperatus, quòd palam cum mulieribus congrederetur,l.15.nu.158
Epigramma mulierum litigiosarum, l.9.nu.192
Epitaphium celebre mulieris litigiosæ,ibid.
Epitaphium aliud memorandum probissimæ mulieris,l.10.nu.27
Episcopis claræ & fulgidæ vestes interdictæ, l. 3. nume.45
Episcopi clericos,vt clericos honorent, si ab eis mutuò,vt Episcopi,honorari velint, l.13.nu.40
Episcopum castum esse oportere,l.15.nu.118
Episcopus subrogatus in locum executoris testamēti in negligentia illius, tenetur eodem modo bona distribuere,vt ille tenebatur,gl.5.nu.190
Episcopus cui deuoluta est electio, eodem modo tenetur eligere,vt tenebantur primi eligentes,ibid.
Episcopus vendens fundum ad ædificandum templum,satis videtur autoritatem præstare, ad id faciendum,gl.7.nu.26
Episcopus emens à clerico, videtur illi dare licentiam à statuto requisitam,gl.7.nu.26
Episcopo absente in remotis,licet in casibus permissis sine eius consensu res ecclesiæ alienare,gloss.8.nume.18
An autem autoritas superioris tunc requiratur, vide ibid.nu.22
Episcopus potest cogere eum, qui cum ecclesia contraxit sine solennitate, stare contractui gloss. 8.nume.92
Equus matri imprudens admissus, re cognita, sese præcipitem actum interemit,l.7.nu.47
Equa eadem ex causa,auriga prius lacerato, sese præcipitauit,ibid.
Equus alter ob eandem causam perorigam mordicus interfecit,ibid.
Equus item alius ob idipsum sibi genitalia amputauit. ibidem.
Nec tamen id in equis perpetuum est,ibid.nu.48
Equire dicuntur mulieres libidinosæ,l.9.nu.95
Eryphile monile prætulit vitæ Amphiarai mariti, l. 3. nu.23.& iterum l.12.nu.2
Erubescere pudoris & verecundiæ signum,l.9.nu.155
Eruli singuli plures vxores ducebant,l.7.nu.21
Esau cur à patre,Iacob à matre magis dilectus, l. 10.nu.15
Esau vitam actiuam, Iacob contemplatiuam significat,ibid.
Essedonum fœminæ peræquè fortes, ac viri, l.1. nume 57
Essei siue Esseni quare vxores non ducant,l.9.nu.80
Essei cum vxoribus prægnantibus non coëunt, l. 15. nume.143
Eua apud Hebræos sine aspiratione mulierem significat:cum aspiratione serpentem,l. 9.nu.204
Eua curiosa,l.9.nu.34
Euboidas Lacedæmonius non probabat eos,qui alienas vxores laudabant,l.10.nu.11
Euclides habitu muliebri ad Socratem audiendum commeabat,l.3.nu.67
Eugenia sancta fœmina virum habitu mentita, l. 3. nume.71
Euictio non debetur ab eo,qui simpliciter consentit, gl.5.nu.138
Euidens dicitur,quod ex coniecturis colligitur, glos. 7.nu.164
Verùm id non dicitur euidenter expressum, ibid. nu.167
Eunuchis pili desunt, vt fœminis, & quare, l.9. nume.145
Eunuchi podagra non laborant,& quare, glos.15.nume.45
Euphorion notatus,quòd cum diuite vetula concumberet,l.6.nu.5
Euphrosyna sancta mulier habitu virum mentita, l.3. nume.71
Euripides duas vxores simul habuit, l.7.num.23.Vide tamen ibid.nu.26
Euripides omnes mulieres multum exosus,d.nu 23
Euripides μισογύνης aliis dictus,aliis φιλογύνης,l.9.nume.18
Euripides duplicia matrimonia damnauit, l. 7. nume.25
Euripides ipse alibi consuluit duas vxores ducendas, vt malam domo exigamus,bonam retineamus,ibi. nume.26
Euryalus formosus,l.2.nu.41
Euryali mater lanam exercens,l.10.nu.41
Eurydice libidinis causa liberos interemit,l.9.nu.113
Eusebij Cæsariensis locus emendatus,l.15.nu.30
Exangues cur mortui dicantur,l.15.nu.18
Exceptio S. C. Macedo. competit fideiussori, qui habiturus est regressum contra filium,gl.2.nu.66
Excommunicatio tollenda est, cùm excommunicatus fit deterior,l. 9.nu.226
Excommunicatio ferenda non est, si verisimiliter sit futura inutilis,& contemptibilis,ibid.
Excommunicatus simplici verbo,simplici quoque verbo absoluitur,gl.5.nu.14
Excommunicatus nullo petente, absolui etiam nullo petente potest,ibid.nu.16
Excommunicatus index,qui communi opinione pro legitimo habetur,non iniustè iudicat,glos.8.nume.150
Excommunicatus notarius, qui communi opinione reputatur non excommunicatus, potest conficere instrumenta,ibid.
Excommunicatus hîc,vbique intelligitur excommunicatus,gl.8.nu.219
Executores testamenti possunt alienare bona pupilli hæredis,ex mandato testatoris,sine decreto, glo.8. nu.185
Exempla magni sunt momenti ad deprauandos, vel corrigendos mores,præsertim domestica, l. 9. nume.230
Ex nihilo nihil fit,ex Philosophorum sententia,glo.5. nu.25.& iterum gl.8.nu.212
Expigmare quid sit,l.3.nu.4
Explicans nihil noui facit,sed detegit,gl.7.nu.196
Expressum an sit,quod fit nutu,& signis, glo.7.nu.19. iunctis duobus præcedentibus,& iterum nume 83. rursumque nu.160.
Expressus consensus potentior,quàm tacitus, gl 7.nu. 49.& seq & iterum 166 nu.71
Expressa voluntas magis priuilegiata, quàm tacita, ibid. in vtroque loco.

Expressa testatoris voluntas fortior, quàm tacita, ibid.
Expressum extendi, non tacitum, gl.7.nu 50
Expressa professio fortior tacita, & difficiliùs retractatur, ibid.nu.52
Expressa conditio in vltimis voluntatibus impedit transmissionem, non tacita, etiam à lege subrogata, in locum expressæ, gl.7.nu 53
Expressum legatum ipso iure transit in legatarium non tacitum, ibid.nu.54
Expressa ademptio ipso iure adimit, non tacita, ibid. nu.55
Expressum pactum nudum, ipso iure pignus tollit, non tacitum, ibid.nu.56
Expressa prohibitio alienandi, reddit alienationem ipso iure nullam, & repellit alienantem à reuocatione illius, ibid.nu.57
Expressa prohibitio alienandi afficit ignorantes, gl.7. nume 58
Expressus iuris error reddit sententiam ipso iure nullam, non tacitus, etiam qui ex expresso procedit, ibid.nu.59
Nec qui ex mente & coniecturis, gl.7.nu.168
Expressa substitutio excludit tacitum, gl.7.nu.60
Expressa substitutio pupillaris excludit matrem, non tacita, ibid.nu.61
Expressa substitutio vulgaris tollit suitatem, & sic impedit transmissionem, non tacita contenta sub expressi pupillari, ibid.nu.62
Expressum in vno capite videtur in alio repertum, non etiam id, quod tacitè intelligitur, gl.7 nu.65
Expressa clausula derogatoria præcedens, tollit voluntatem sequentem, etiam expressam, non etiam tacita, ibid.nu 66
Expressus consensus requiritur in alienatione perpetua rei ecclesiasticæ, gl.7.nu.69
Expressus consensus requiritur, cùm clericus transit ad aliam ecclesiam alterius diœcesis, ibid.
Expressa hæreditatis paternæ renuntiatio, intra triennium reuocari potest. gl.7.nu.74
Expressa filiifa. renuntiatio hæreditatis patri non nocet: tacita ex lapsu temporis nocet, ibid.nu.75
Expressum nõ plus operatur quàm tacitum, cùm agitur de exclusione hæreditatis, gl.7.nu.76
Expressè multa remitti non possunt, quæ tacitè possunt, gl.7.nu.80
Expressum est, quod verbis exprimitur. Tacitũ quod ex intellectu, & ex factis percipitur, ibid.nu.81
Expressum, quod per scripturam apparet, ibidem.nume.82
Expressum, quod ex certa significatione, & vi verborum depræhenditur, ibid.
Expressum quod voce profertur, ibid.
Expressum, quod venit ex significatione vocis, glos.7. nume.83
Expressum id est, quod tacitè inest ex natura verbi hoc importantis, ibid.nu.84
Expressum est, quod ex verbis infertur, licèt ipsa verba apertè non exprimant, ibid nu.85
Expressum generaliter, gl.7.nu.86.& multis seq.
Expressum specialiter, ibid.& iterum nu.148
Expressum singulariter, gl.7.nu.86
Expressum generale etiam in materia stricta habet locum, gl.7.nu.91
Expressum generale non sufficit, cùm debet fieri respectu certæ personæ, ibid.nu.92
Nec cùm lex noua induxit nouam formam, cuius expressa mentio fieri debet, ibid.nu.94
Nec cùm requiritur expressum verbis, siue vt quid fiat verbis expressis, ibid.nu.96. Sed tamen vide nu.seq.
Nec cùm aliquid requiritur expressum pro forma, ibid.nu.98
Nec quando lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expressè fieri, ibid.nu.100. & seq. Sed tamen vide 2.nu.seq.
Nec in eo quod venit in consequentiam etiam necessarium, d.gl.7.nu 105
Nec in genere generalissimo, vt vulgò dicitur; aut, vt alij appellant, summo, ibid.nu.108
Nec cùm vertitur graue quodpiam periculum, ibid.nu 111
Nec cùm agitur de fauore aduersarij, ibid.nu.112
Nec in rescriptis ad beneficia, ibid.nu.114.& 2 seq.
Nec generaliter in odiosis, ibid.nu.116
Nec cùm requiritur expressio per verba geminata, vt si dicatur omnia & singula, ibid.nu.117
Nec cùm certitudo requiritur respectu certæ speciei, ibid.nu.118
Nec cùm aliquid debet specialiter fieri, ibid nu.119
Nec cùm nominatim fieri debet, ibid.nu.120
Nec cùm interponi debet iuramentum, ibid. nume.21
Nec cùm expressio requiritur, vt quis in pœnã incidat, ibid.nu.127
Expressum verbis generalibus, dicitur tacitum verbis specialibus, glo.7.nu.123
Expressum specialiter plus habet virium, quàm generaliter, ibid.nu.124
Expressum generaliter, & postea specialiter, nonum dicitur, ibid.nu.126
Expressum specialiter id censetur, quod in vna tãtùm specie intelligi potest, glos.7.nu.128.& multis seq. vsque ad nu.147
Sed an id procedat, cùm expressio est de forma, ibid.nu.141
Et cùm dispositio vtitur verbis pluralis numeri ibid.nu.146
Et cùm requiritur certum simul & expressum, ibid. nu.147
Expressim & specialiter an eadem sint, gl.7.nu.148.& sequen.
Expressim, & nominatim, eadem, eodem.nu 148
Expressum est, quod ex natura exceptionis præsupponitur, gl.7.nu 161
Expressum, quod ex mente & coniecturis necessariò colligitur, gl.7.nu.162.& multis seq.
Expressum euidenter non est, quod ex coniecturis elicitur, gl.7.nu.167
Nec patenter, ibid.nu.168
Nec verbis, sed lege, ibid.nu.169
Expressum ex mente & coniecturis tum demum dicitur, cùm ex eo quod expressum est conijcitur. gl. 7.nu.171
Expressum ex mente & coniecturis, non sufficit, cùm in casu speciali requiritur expressio, ibid nu.172
Expressum generaliter dicitur, & nõ specialiter, quod ex mente & coniecturis colligitur, ibid nu.173
Expressum ex mente, & coniecturis, expressum impropriè dicitur, ibid.nu.174
Expressum huiusmodi non compræhenditur sub statuto, ibid.
Expressum non dicitur etiam generaliter, quod ex argumento à contrario sensu colligitur, glos.7.nume.175
Expressum est, quod tacitè inest ex natura verbi id importantis, gl.7.nu.176.& seq.
Idque etiam, vbi expressio requiritur pro forma, ibid.nu 178
Expressum id censetur tacitum, quod sequitur ex expresso, gl.7.nu.179
Expressum id censetur, quod ex verbis apparet fuisse omissum, gl.7.nu.180
Expressum id censetur, quod disponentes interrogati vel cogitantes verisimiliter disposuissent, glos.7. nume.181
Expressum est, quod refertur ad aliud expressum, glo. 7.nu.

7.nu.182 & seq.
Expreſsio quæ fit per relationem ad aliud, aítne propria an impropria, ibid.nu.187.& seq.
Expreſsio grauamiuum an poſsit fieri per relationem ad aliud, gl.7.nu.190
Expreſsio relatiua generalis impropria eſt. At ſpecialis & ſingularis, propria.ibid.nu.194
Expreſsio relatiua eſt expreſſa generaliter propriè, ſed ſpecialiter impropriè, ibid.nu.195
Expreſsio relatiua non ſufficit, cùm quid certum & ſimul expreſſum requiritur, gl.7.nu.198
Nec in his, quæ verba requirunt, ibid.nu.199
Nec in his, quæ patenter exprimi debent, ibidem. nu.200
Nec quæ euidenter, nec quæ nominatim, ibid.
Nec cùm expreſsio ſingularis requiritur. ibidem. nume.201
Expreſſum an quid habeatur ea clauſula, haberi pro expreſſo, & ſimili, gl.7.nu.202.& seq.
Expreſſum cùm quid requiritur, an in foro conſcientiæ ſatis ſit, in mente eſſe conceptum, gloſſ.7.nume.204
Expuere, exputare, vide ſuprà, Deſpuere.
Extenſio facilius fit de caſu ad caſum, quàm de perſona ad perſonam, gl.5.nu.195
Extranei prohibiti à ſtatuto emere, non prohibentur pignus accipere, gl.5.nu.108

F

Fabius Gurges matronas ſtupri damnatas pecunia multauit, ex qua Veneri ædem faciendam curauit, l.13.nu.14
Faciles ad accipiendas amicitias, iidem faciles ad deponendas, & è contrario, gl.5.nu.24
Faciles ad iram capeſſendam, ad eandem deponendam faciles, & è diuerſo, ibid.
Facul quid ſit, l.9.nu.17
Falcidia non cenſetur prohibita, ex eo quòd teſtator iuſsit totam vel integram hæreditatem reſtitui, glo.7.nu.100.& seq.
Falſarius inſtrumenta conficere non poteſt, gl.8.nume.154
Falſum committit, qui pro ſe notario gerit, cùm non ſit, ibid.
Falſus denarius, non eſt denarius, gl.8.nu.234
Fama ex loco originis, l.7.nu 17
Famuli tum priores dominos deſiderant, cum ſecundorum ceperint experientiam, l.7.nu.4
Fatum non tollit arbitrium, l.8.nu.5.& 6
Fato dominatur religio, ibid.
Fata ratione diſrumpuntur, ibid.
Fatui Pariſienſis prudens iudicium, l.11.nu.5
Fauſtinæ vxoris Antonini Philoſophi mentio in noſtris legibus, l.8.nu.13
Fauſtinæ duæ impudiciſsimæ, l.9.nu.98
Feles fœminæ ſalaces, l.9.nu.127
Felicem non fuiſſe ſatius eſt, quàm felicitate excidere, l.2.nu.17.& 18
Felicitas nulla tanta eſt, quæ non multum fellis habeat.l.6 nu.4
Felix pro formoſa Horatio dicta, l.2.nu.48
Femur ſedes libidinis, l.9.nu.81
Femur in ſacris literis pro opere nuptiarum ponitur, ibid.nu.82
Feminalia, quibus verẽda ſacerdotum operiri iubentur, caſtitatem ſignificant, ibid.
Femora & femina quid inter ſe differant, ibid.nu.83
Fictio contraria eſt veritati.gl.5.nu.63
Fictio non recipit probationem in contrarium, ibid.
Fingere de tempore ad tempus, hominis non eſt, glo.6.nu.24
Fideiuſſor vt condemnatus agere poteſt, vt eximatur, ita & proximè condemnandus, gl.2.nu.50
Fideiuſsio & pignus æquo iure procedunt, gloſ. 5.nume.109
Fideiubens pro alio, ei conſentire & autoritaté præſtare dicitur, gl.7 nu.25
Fideiuſſor propriè promittit eandem ſummam, quæ continetur in inſtrumento principali, licèt aliter non ſpecificet, gl.7.nu.196
Filia per matrimonium non liberatur patria poteſtate, l.1.nu.1
Filia naturalis, quæ viro legitimo nupſit, legitima efficitur, l.1.nu.18
Filiarum nuptias non differendas ad 25.annum, l. 6. nume.39
Filiæ interdum à parentibus decipiuntur, gloſſ.5.nume.35
Filias plerunque 15.anno matrimonio locamus, ibid. nume.39
Filiæ matrum mores imitari ſolent, l.7.nu.10
Filia licèt de Iure Canonico poſsit nubere inconſulto patre, honeſtè tamen id non facit, l.9.nu.3
Filia à ſtatuto prohibita contrahere ſine conſenſu patris poteſt donare ſine huiuſmodi conſenſu, glo.5.nu.47
Filiafa. poteſt exigere dotem ſine conſenſu patris abſentis, gl.8.nu.15
Filiafa. ſine patre poteſt in ſui præiudicium remittere marito reſtitutionem dotis, ibid.nu.101
Filiafa. ſi ſola ſine patre remiſerit reſtitutionem dotis, ei nocebit poſteà ſui iuris effectæ, ibid.
Filius per matrimonium non liberatur patria poteſtate, l.1 nu.1
Filius non tenetur dotare matrem, niſi ea ſit iuuenis, pulchra, & pauper, l.1.nu.9
Filij plerunque effigiem matris referunt, l.2.nume.53.& 73
Filij & ſimiles parentibus eſſe ſolent, l.7.nu.2
Filij presbyterorum quare non promouentur, eadem l.nu.3
Filius eiuſdem voluntatis & affectus cum patre eſſe præſumitur, eadem l.nu.8
Filij an parentum vultus repræſentare ſoleant, ibi.nu.51.& 52
Filius qui poteſt eſſe prioris & poſterioris mariti, vtrius ſit cenſendus, d.nu.52
Filij bãnitorum ſi ex ſtatuto ſint expellendi, filiæ non comprætenduntur, l.9.nu.158
Filius ob bona patris non releuatur ſatiſdatione, gl.2.nume.27
Filiusfa. ſi donauerit vxori patre conſentiente, an requiratur vtriuſque & patris & filij mors, ad confirmationem eius donationis, gl.5.nu.87.& seq.
Filiusfa. ſi rem ſuam mortis cauſa conſentiente patre donauerit, pater ſolus id reuocare non poteſt, ibid. nume.91
Filiusfa. ſi conſentiente patre fecerit teſtamentum ad pias cauſas, pater ſolus id teſtamentum reuocare non poteſt, ibid.
Filiusfa. poteſt alieno nomine in iudicio eſſe, ſine conſenſu patris, ibid.nu.174
Filiusfa. quibus caſibus agere poteſt ſine autoritate patris, poteſt & ſine ea procuratorem conſtituere, gl.eadem nu.183
Filius tempore excluſus à primo cap. non propter ea eſt excluſus à ſequen. Sed ſi expreſſe renunciet, ab omnibus excluditur, gl.7.nu.79
Filiusfa. abſente patre poteſt liberè matrimoniũ contrahere, gl.8.nu.12
Filiusfami. patris furioſi poteſt per ſe iniuriarum agere, gl.ead.nu.34
Et hæreditatem adire, ibid.
An & mutuò accipere, ibid.
Filius patris banniti, poteſt ſine illius cõſenſu dotem exigere, gl.ead.nu.35
Filiusfamil. poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris

banniti,ibid.
Filiusfa. patris deportati omnia facit,quæ paterfamil. ibidem.
Filiusfa.si in iudicio vtiliter egerit, fine autoritate patris,valet,gl.8.nu.72
Filiusfa.fine patre poteſt adire hæreditatem opulentam,gl.ead.nu.79
Filius qui liberauit debitores patris viuentis, an ſibi nocuit poſteà effecto hæredi ipſius patris, eadem gl.nu.101.& 107
Filij venditio & pigneratio rerum patris viuentis, ei nocet poſteà effecto hæredi patris,ead.gl nu.102
Filiusfam.qui pro patre fideiuſsit,poſteà ſui iuris effectus,tenetur de fideiuſsione,eadem gl.nu.103
Filiusfa.an poſsit mortis cauſa donare patri conſentienti gl.ea.nu.115.116.& ſeq.
Filiofam accipienti mutuum, & mentienti ſe eſſe patremfa.non ſubuenitur,gl.8.nu.135
Filiofa.patienti præceptum guarentigiæ, afferenti ſe patremfa.non ſuccurritur,ibid.nu.136
Filiusfa.teſtamentum,qui communi opinione reputatur eſſe ſui iuris,an valeat gl.8.nu.144
Quid de aliis,ibid.nu.145
Filius putatiuus non quærit patri putatiuo, gloſſ.8. nume. 250
Filius putatiuus hæres inſtitutus etiam fauore patris putatiui, eo iubente non tenetur adire hæreditatem,ibid.
Filij aut patris putatiui inſtitutio non valet, ibidem. nume.261
Filij naturalis,qui putatur legitimè legitimatus, cùm tamen legitimatio non valeret, inſtitutio non valet,ibid.nu.252
Filius,qui neglexit redimere patrem captiuum, exhæredari poteſt, imò & ſine exhæredatione priuatur eius ſucceſsione,gl.8.nu.284
Filiusfa. poteſt ſe obligare pro redemptione patris,ſine conſenſu ipſius,ibid.nu.285
Fiſcus lieu dictus,& quare,l.11.nu.11
Flamen Dialis vxore mortua ſacerdotio ſe abdicat,l. 2.nu 17
Flamini Diali nefas erat hederam tangere & quare, l. 15.nu.123
Flamini vſus fabæ interdictus,& quare,l.15.nu.123
Flammearij qui,l.3.nu.27.in Flammeo.
Florentinorum pœna in adulteros,l.13.nu.123
Focaria,vxor dicitur,& quare,l.10.nu.31
Fœminas præeſſe natura non ſinit,l.1.nu.9
Fœmina corrupta inter moniales non cooptatur, l.1. nume.45
Fœmina ſi eodem caſu cum mare occumbat, præſumitur prior occubuiſſe,l.1.nu.58
Fœminas an in rationalium, an in brutorum genere ponat,Plato dubitat,l.1.nu.69
Fœminæ in malo conſilio vincunt viros,ibid.
Fœminarum conſilium aduerſus propria commoda laborat,l.1.nu.70
Fœminarum conſilium inualidum,fragile,infirmum, lubricum,debile,ibidem. & iterum nume.77.& 2. ſequen.
Fœminæ viriles viragines dictæ,l.1.nu.91
Fœminæ cur in feudis non ſuccedant, l.1.nu.78.& l. 9.nu.132.& l.11 nu.13
Fœminæ non comprænhenduntur in ſtatutis requirentibus conſenſum propinquorum, l.1. nume.79. & ſequen.
Fœmina mas occaſionatus,& imperfectus,l.1.nu.99
Fœminas in mares interdum mutati,nunquam mares in fœminas,ibid.nu.100
Fœminæ à forma laudari maximè cupiunt,l.2. nu.48
Fœminæ res omnes nihili præ forma ducunt, l.2.nu- mero 50
Fœminis licet ornamenta ex auro ferre, viris nõ licet, l.3.nu.20
Fœminæ ne viris ſe denudent,l.4.nu.11
Fœminæ humeros ne detegant,ibid.nu.19
Fœminas non denudandas eſſe ad deprænhendendam libidinem,l.4.nu 22
Nec ad deprænhendendam pubertatem,ibi.nu.23
Fœminas non niſi fœminis nudandas, cùm nudari neceſſe eſt,d.nu.23
Fœminæ paſsim à multis dominæ vocantur, l. 5. nume.14
Fœminam ad fœminas plus affectionis habere, l. 5. nume. 16
Fœminis pudor eſt nuptiarum præmia non habere, l.6.nu.20
Fœminæ iuuenes ſeniorum virorum amplexus refugiunt,l.6.nu.28
Fœminæ iuuenes mortem maritorum ſeniorum cupiunt,ibid.
Fœminæ cur citiùs pubeſcant,quàm mares, l.6.nu.38
Fœminæ ad 50.annum,mares ad 70.gignunt, l.6.nu. 45.& 3.ſeq.
Fœminæ ſua natura dominationis cupidæ ſunt, l. 8. nume.2
Fœminæ impotenti natura ſunt,l.8.nu.7
Fœminæ rerum omnium libertatem deſiderant, ibid.
Fœmina ex coſta viri,non ex pede facta,& quare, l.8. nume.12
Fœminæ vindictæ cupidæ,l.8.nume. 18 & iterum l.9. nu.100
Fœminæ apud Romanos primæ veneficiis vſæ, l. 8. nume.19
Fœminarum ſcientiam in veneficiis præualere,ibid.
Fœminarum veneficarum plurimarum nomina ab autoribus celebrata,ibid.
Fœminæ maribus inſidioſiores,l.8.nu.21
Fœminæ citiùs veniam ætatis impetrant,l.9.nu.15
Fœmina à fœmina nihil diſcrepat,ibid.nu.18
Fœmina optima rarior phœnice,l.9.nu.20
Fœmina omnium malorum caput,ibi.nu.21.& ſeq.
Fœminæ apud Hebræos ab נשה dictæ,quòd ad omnia vitia ſint procliues,ibid.nu.22
Fœminæ ingratæ,l.9.nu.51
Fœmina nil doloſius,l.9.nu.28
Fœmina mori inedia coacta, quòd claues cellæ vinariæ reſignaſſet,l.9.nu.105
Fœmina dote mulctata,quòd plus vini bibiſſet,quàm valetudinis cauſa,ibid nu.106
Fœminæ animantis cornu depictum vltionem ſignificat,l.9.nu.100
Fœminarum proprium perfidia,ibid.
Fœminæ vnde dictæ,l 9.nu.81
Fœmina maris coniunctione perficitur, eadem l. 9. nume.87
Fœminæ æſtate,viri hyeme Veneris appetentiores, & quare,l.9.nu.125
Fœmina ventis mobilior,l.9.nu.130
Fœminæ priùs torquendæ,quàm mares,l.9.nu.134
Fœmineus clamor proprio epitheto dictus, l. 9. nume. 188
Fœminei item vlulatus,ibid.nu.189
Fœminei plangores,ibid.nu.190
Fœmineus dolus peculiari epitheto dictus, l. 9. numero 51
Fœmina vinolenta,eadem & impudica,l.9.nu.208
Fœminæ raro inebriantur,& quare,ibid.nu.210
Fœminæ cur magis incidunt in terrores imaginoſos, quàm viri,l.9.nu.216
Fœminarum & mammæ & reliquum corpus, cur ſit rarius, frigidius,mollius, & minùs validum quàm virorum,ibid.
Fœminæ multò grauiores ictus, & vulnera ſuſtinent, quàm mares,l.9 nu.225
Fœmina optima,de cuius nomine ſermo nõ habetur,

l.10.nu.10
Fœminæ domi se continere debent, non foràs euagari, l.10.nu.12
Fœminæ in facie pilos non postulant, l.10.nu.14
Fœminas cœtui publico sese demonstrare non licet, l.10 nu 31
Fœminarum præcepta sæpe maritos iuuare, l.11.nume.11
Fœminæ quò frequentiùs coëunt, eò citiùs sterilescunt, l.15.nu.68
Et rariùs concipiunt, ibid.
Cætera autem, quæ huc pertinent, vide in verbo, Mulier.
Forma superbas fœminas facit, l.2.nu.2
Etiam pudicas, ibid.nu.3
Formosas vxores an satius sit ducere, an deformes, l.2.nu.1.& per totam eam legem 2
Forma ad libidinem prouocat, l.2.nu.7
Forma vnde dicatur, ibid.
Forma, feruor, ignis, calor, ibid.
Forma quid significet, ibid.
Forma à foruo, ibid.
Formosæ congredi, non tam graue peccatum, quàm deformi, l.2.nu.12
Forma eburneum detrimentum, l.2.nu.14
Formosæ, licèt sint pudicæ, non tamen esse creduntur, l.2.nu.15
Formosæ vxores viros in zelotypiam trahunt, ibid.
Forma animum deprauat, l.2.nu.16
Forma res caduca, l.2 nu.19
Forma exigui temporis tyrannis, ibid.nu.21
Formæ amor cum forma abit, l.2.nu.23
Forma, dei donum, l.2.nu.31
Forma inter naturæ bona præcipua, l.2 nu 42
Forma bonæ valetudini prælata, ibid nu.43
Formosi in reges olim ante cæteros dilecti, l.2.nu.44
Formosus, cæteris paribus, deformi præferendus in rectoris officio, l.2.nu.47
Forma cum diuitiis & nobilitate compensatur, ibid.
Formoso occurrere, felix omen, l.2.nu 60
Formosa species, muta commendatio, l.2.nu.61
Formam esse silentem fraudem, ibid.
Formam esse regnum absque satellitio, ibid.
Formosas vxores, quæ præcipuè suadeant ducere, l.2.nu 64.& seq.
Formosæ formosos pariunt d.nu.64
Formosi liberi vix ex deformi vxore nascuntur, eadem l.2.nu.68
Forma mediocris in vxore amplectenda, l.2.nu.70
Forma vxoria, ibid.
Forma stata, ibid.
Forma mulieris nimio ornatu obscuratur, l.3.nu.15
Forma, venustas, & alia id genus, philtra sunt efficacissima, l.4.nu.8
Forma (hæc alia omnino est) dat esse rei, glos.4.nume.3
Formam perfectionem esse, ibid.
Forma cuilibet rei nomen imponit, ibid.
Forma indiuidua est, gl.6.nu.4
Forma contemporanea esse debet, ibid.
Forma per æquipollens non adimpletur, glo 6.nu.26.& iterum gl.7.nu.188
Nisi aliqua necessitas impediat adimpleri in sua forma, gl.6.nu.34
Forma reiicit verba generalia, l.7.nu 98
Forma item reiicit verborum inuolucra, ibid.nu.99
Forma an impleatur per relationem ad aliud gl.7.nu.188.& multis seq.
Fortes creantur fortibus, l.7.nu.4
Fortuna cur muliebri specie depingitur, l.1.nu.8
Fortunæ virilis templo fœminæ nuptura corpore nudato explorabantur, an aliqua deformitate essent affectæ, l.4.nu.10
Forum conscientiæ respicit obligationem naturalem, gl.4.nu.15
Forum sortimur ex distractu, vt ex contractu, l.5.numero 8
Francorum pœna in adulteros, l.13.nu.24
Fran. Areti.laus, gl.2.nu.62
Frater in feudo non succedit, nisi expressè in inuestitura noui feudi ea primatur: satis tamen est, si ea verbis generalibus id colligi possit, gl.7.nu.90
Fratres cur consanguinei dicantur, l.15.nu.14
Fratres ὁμαίμους Sophocles appellauit.ibid.
Fratrum vxores viduas vbi ducere licuerit, l.7.nu.50
Fratrum & sororum concubitus apud Romanos & Tuscos morte piatos fuisse, l.7.nu.41
Fraudis species alleganda, l.9.nu.24
Fraudibus obuiandum, gl.5.nu.60.& nu.192
Frigidiora frigidioribus alimentis indigent, l.5.nume.23
Frigiditas & siccitas, imprimis contrariæ voluntati, & potentiæ coëundi, l.6.nu.8
Fructus statim colligendi, pro collectis habentur, gl.2.nu.11
Fructus pédentes æquè ac collecti sequestrantur, ibid.
Fructus, qui in spe sunt, pro fructibus non habentur, gl.2.nu.35
Frumentum in herbis æstimatur, vt ex præsenti, non vt ex futuro, ibid.
Frustra petit debitum, qui quod debet, non impendit, l.13.nu.41
Frustratorium factum pœnam efficaciter non committit, gl.8.nu 212
Fur magis est qui modica furatur, l.2.nu.12
Furiosus est loco absentis, gl.8.nu.32
Furiosi cuiuspiam consensus cùm requiritur, quid agendum sit, ibid.& nu.seq.

G

Gabella ea distractu non soluenda, gl.5.nu.2
Et quare, ibid.nu 29.vbi videbis an id semper verum sit.
Gabella ex contractu solui iussa, an debeatur ex donatione, gl.5 nu.43.& 52
Gabella solui iussa ea contractu, an soluatur ex fideiussione, gl.5 nu.105
Gabella quæ soluitur ex contractu, soluitur ex confessione, gl.5.nu.117
Galatæ vxores ducunt matres, filias, sorores, l.7.nu.33
Galactophagi vxoribus communibus vtuntur, l.7.nume.53
Galba Iurisconsultus, adulter, l.13.nu.7
Galba pater Imperatoris vxori futuræ virium corporis detexit, l.4.nu.2
Galenus princeps Medicorum, l.5.nu.23
Galli stolidi, l.7.nu.15
Gallorum moribus vxor in potestate viri, non patris, l.1 nu.3.& 6
Gallorum mulieres consultationibus belli & pacis adhibebantur, l.11.nu.23
Gallorum & Annibalis conditiones pactæ, ibid.
Gallinacei mares tantùm canunt, non etiam fœminæ, l 12.nu.8
Garamantes vxores communes habent, l.7.nu.51
Geloni singuli plures vxores habent, l.7.nu.22
Geloni Scythæ sunt, ibid.
Gelonorum lege mulieres quoscunque volunt viros conueniunt, l.7.nu.59
Gelonorum mares domestica negotia exercent, fœminæ extranea, l.10.nu.5
Geminorum alter marito, alter adultero similis, l.7.nume.52
Generos cum soceris lauari Romæ non licebat, l.4.nume.34
Generatio & interitus eiusdem naturæ, gl.5.nu.18
Genere remoto, & quælibet eius species remota esse censetur,

censetur,gl.5.nu.80
Generalis dispositio tantùm operatur, quoad omnia expressa sub genere, quantùm specialis sub specie, gl.7.nu.89
Generalis dispositio generaliter intelligenda,etiam in odiosis & pœnalibus,ibid.nu.91
Generalis dispositio non includit personas & causas priuilegiatas,gl.7.nu.93
Generalis derogatio legum vel statutorum sufficit, etiamsi lex aut statutum specificè non designetur, gl.7.nu.110
Generalis renuntiatio exceptionum, siue priuilegiorum,non sufficit:sed satis est, renuntiari omni priuilegio fori,aliter non designato,ibid.
Generalis obligatio non comprehendit, quæ verisimile est loquentem non intellexisse,gl.7.nu.125
Generi per speciem derogatur,non è conuerso,ibid.
Generaliter facta multa valent, quæ non specialiter, ibidem.
Generaliter pignori obligatus,manumitti potest,non specialiter,ibid.
Generalis dispositio, quæ non nisi in vna specie potest verificari,censetur esse specialis.gloss.7.nu.128. & multis seq.
Idque etiam respectu legitimæ,ibid.nu.144
Sed an id procedat, cùm expressio est de forma, ibid nu.141
Et quid,si dispositio vtatur verbis pluralis numeri, ibid.num.146
Quid item,cùm requirit aliquid certum & expressum,ibid.nu.147
Generalis derogatio, an habeat vim specialis cùm vnum tantùm testamentum præcesit, gloss.7.num. 156.& seq.
Generalis remissio vel renuntiatio, quæ de vno tantùm potest intelligi, pro specifica habetur,gloss.7. nume.134
Generalis subscriptio testamenti continentis vnum tantùm casum,pro speciali habetur, etiam vt quis cadat in crimen falsi,glos.7.nu.135
Generalis donatio,eorum quæ sunt in tali loco, non comprehendit res venales, nisi nullæ aliæ ibi sint, glos.7.nu.136
Generale mandatum habetur pro speciali,cùm vnicus actus est demandatus,vt dominus cadat in pœnã, glos 7.nu.138
Genitalia muliebria minimè inspicienda ad deprehendendum stuprum,l.4.nu.22
Nec ad deprehendendam pubertatem, ibid.num. 23
Germani intra vigesimum annum vxorem ducere,turpissimum iudicabant,l.6.nu 46
Germanorum legibus virgines tantùm nubunt, l.6. num.5
Germanorum mos circa Venerem,l.6.nu.46
Germanorum sera Venus,l.6.nu.47
Germani singuli plures vxores olim habebant, l. 7. nume.22
Germani soli Barbarorum singulis vxoribus contenti,præter nobiles,l.7.nu.62
Germanorum vxores domus officia exequuntur,l.10. nume.6
Germani fœminarum consilia non negligunt, l. 11. nume.22
Germanorum pœna in adulteros,l.13.nu.11
Getulorum lege mulieres quibuscum volunt,coëunt, l.7.nu.59
Gidica priuignum Cominium turpiter adamauit, l.9. nume.103
Glaphyra mariti errores repressit,l.11.nu.17
Glastum quid sit,l.3.nu.11
Glauca quadam canem adamauit,l.9.nu.109
Gnidanum vxores sibi honori ducunt à pluribus Venerem pati,l.7.nu.56
Gnosticorum hæresis de communitate mulierum, l.7. nume.51
Eorundem infandissimum facinus,l.25.nu.138
Gorgonis Lacænæ dictum,l.1.nu.11
Gorgonum mares domestica negotia exercent, fœminæ extranea,& publica,l.10.nu.5
Gothorum lege licebat adulterum occidere,l.13.nu.13
Græcorum lex de tutela mulierum,l.1.nu.72
Græci prisci vxores emebant,l.4.nu.9
Græci vxores dominas vocant,l.5.nu.12
Græci leues.l.7.nu.15
Græcorum fœminæ in conuiuiis virorum non assident,l.10.nu.21
Græci in templis vxorum concubitu abstinebant,l.15. nume.105
Grandia corpora non semper firmissima,l.1.nu.33
Gratianopolitanorum pœna in adulteros,l.13.nu.24
Gratiæ pulchricomæ,l.2.nu.37
Gratiæ nudæ,& quare,l. 4.nu.26
Gratiæ Veneri familiares,ibid.
Grauaminis realis renocatio, realis esse debet: verbali verbalis sufficit, gl.5.nu.14
Gualdum quid,l.3.nu.11
Gynæconitis quid sit,l.10.nu.21
Gynæcium quid sit,ibid.& nu. 22.& 23
Gynæciarij qui,ibid.nu.22
Gynæcia in luco domus editissimo,ibid.nu.24

H

Habetur,verbum,improprietatem denotat,glo.7. nume.174
Hæres institutus in testamento non solenni,an sit tutus in foro conscientiæ,gl.4.nu.21 & 3.seq.
Hæres ab intestato,qui non vult restituere hæreditatem, vel soluere legata ex testamento non solenni, an sit tutus in foro conscientiæ,d nu.22
Hæres an peccet, qui retinet hæreditatem relictã fratribus minoribus,gl.4.nu.24
Hæredis factum testatoris iussu, non ipsius hæredis, sed testatoris factum esse intelligitur, gl. 8. nu.184. & sequen.
Haliæeti auis natura in deprehẽdenda legitima prole,l 13.nu.4
Harmodius & Aristogiton tyrannicidæ,l.9.nu.135
Harpalices cum patre Clymeno concubitus, l.9. nume.100
Harpocrates Osiridis ex Iside sorore filius,l.7.nu.34
Hebe καλλίσφυρος,id est,pulchritala,l.2 nu.37
Hebræorum legibus vxor in potestate viri est, l.1.numero 7
Hebræorum mos in emittendis filiabus foras, ad maritos,l.1.nu.22
Hebræi eadem voce bonum & pulchrum vocant,l.2. nume.54
Hebræis non erat prohibitum matrimonium inter consobrinos aut patrueles,l.7.nu.44
Hebræis an, & quando licebat vxores fratrum ducere,l.7.nu.50
Hecate prima omnium aconitum inuenisse dicitur,l. 8 nu.18
Hedera herba lasciua,l.15.nu.123
Helena nigris oculis,l.2.nu.38
Helena lanificium exercens,l.10.nu.40
Helena arbori suspensa ob zelotypiam,l.13.nu.28
Heliogabalus primus bolosericea veste vsus,l.3.nu.17
Heliogabalus nudus nudis fœminis currum trahentibus in publicum prodibat,l.4.nu.31
Heliogabali oratio ad meretrices,l.9.nu.155
Heliopolitanorum fœminæ,antequam nuberent,passim prostituebantur, & ex eorum quæstu Veneri dona dabant,l.7.nu.5
Hẽricus Imperator vxorem suam,quæ quinquagenaria conceperat, voluit palàm parere, ad tollendam

partus suppositi suspicionem,l.6.nu.46
Heraclides Ponticus ob nimium cultum repræhensus,& ob id Pompicus dictus,l.3.nu.45
Heraclitus ignem omnium rerum principium, & in eundem omnia resolui dixit,gl.5.nu.20
Hæreticorum mater superbia,l 9.nu.31
Herbas sexu distingui,l.1 nu.65
Herbas mares plus virium habere, quàm fœminas, ibidem.
Præter paucas,ibid nu.104
Herbæ cuiusdam contractu septuagenum coitũ fieri, l.15.nu.1
Herbæ nonnullæ à castis euelli, & tractari volunt,l. 15.nu.105
Hercules aliquando veste muliebri vsus,l.3.nu.59
Hercules Crocotophoros dictus,ibid.
Herculis sacerdos apud Coos muliebri veste indutus, rem diuinam faciebat,& quare,l.3.nu.66
Herculis vires incredibiles ad concubitum,vt qui 50. virgines vna nocte compressit, & omnes grauidas reddidit,l.15.nu.92
Heristilla ob zelotypiam proprios filios interemit,l. 13 nu.32
Hermaphroditus non comprehenditur in statuto requirente consensum propinquorum in contractibus mulierum,gl.5.nu.70
Hermaphroditus non admittitur ad feuda & alia, ad quæ masculi tantùm admittuntur,ibid.
Hermes Aegyptius Philosophus pluris emebat,quàm res indicaretur,l.9 nu.12
Herodice victrix in certamine pulchritudinis,l.2. numero 49
Hesiodi sententia de ætate contrahendi matrimonij, l.6 nu.41
Hesiodus terram rerum omniũ principium, in eámque res omnes resolui dicit,gl.5.nu.20
Hesiodus sacra diis castè & purè fieri iubet,l.15. nume.114
Hieronis vxor putabat viris omnibus os grauiter olere,l.4.nu.1
Hiero Syracusanus,inspectis moribus nepotis, Syracusas liberas dimittere voluit,sed eius filiæ obstiterunt l 9.nu.36
Hieronymi loca,l.3.nu.4.& l.9.nu.31
Hierophantæ Atheniensium sorbitione cicutæ sese castrabant,l 15 nu 121
Hippasus Metapontinus ignem rerum omnium principium,& finem dicebat,gl.5.nu.20
Hippocrates de mulierum impudicitia, l 9. nu.80.& l.16.nu.8
Hippodamia cum Oenomao patre concubuit, l. 9. nume.101
Hippolyta Amazonum regina zonæ causa ab Hercule interfecta,l.3 nu.27.in Zona.
Hippomanes an habeat vim amatoriam, l.13.numero 1. & 7
Hippomenes filiam in adulterio repertam, equis discerpendam præbuit,l.13.nu.9
Hippomenes & Atalanta in leones versi,quòd in templo Cybeles concubuissent,l 15.nu.108
Hispani clara iactantiæ animositate præposteri, l. 7. nume.15
Hispanorum virgines,quibuscum libuerit,congrediebantur,l.7.nu 60
Hispani post vxoris partum in lecto recubant, vxoribus illis ministrantibus,l.7.nu.63
Hœdi matribus similes,l.7.nu.9
Holobaris vestis,l.3.nu 17
Holobrysa vestis,ibid.
Holoserica vestis,ibid,
Homerus à pulchritudine heroës laudat,l.2.nu.40
Homeri tempore luctaturi se accingebant,l.4.nu.36
Homo hominem morsu non perimit,l.5.nu.23
Homo ex homine generatur,l 6 nu 60
Homines prisci seculi, cur erant viuaciores,siue longæuiores,l.15.nu.8
Homo plus cæteris animalibus ex coitu languescit,l. 15.nu.10
Homo animal zelotypum,l.16.nu.2
Hominum immolatio ob coitum in templo Dianæ, l. 15.nu.109
Honorem qualem maritus debeat vxori,l.13.nu.36
Horatius irasci facilis, sed iræ citò placabilis, gloss.5. nume.24
Hortensius ob nimium cultu reprehensus,l.3 nu.45
Hospitalia non comprehenduntur in generali prouisione ad beneficia: sufficit tamen generalis mentio hospitalium,gl.7.nu.115
Humidis humida apta sunt,l.5.nu.23
Humidus victus vtilis febricitantibus, pueris, & his qui tali victu refici assueti sunt,ibid.
Humecta natura concumbendi auida, l.9. nume.165. & sequen.
Hyberni matrimonia ineunt cum matribus, filiabus, sororibus,l.7.nu.53
Hyberni in propatulo coëunt,l.7.nu.55
Hyperion Euryphaëssam sororem vxorem duxit, l.7. nume.35
Hypermnestra fratrem mariti sui adamauit, l. 9. nume.102
Hypocrisis vitium teterrimum,l.9.nu.27
Hypsicratea Mithridatem virili habitu secuta, l.3. numero 66
Hyrcani vxores communes habent,l.7.nu.53

I

IAlchleuensium Libyum mos in ducendis vxoribus,l.7.nu.60
Iambe maledica,l.9.nu.194
ἰαμβίζειν,conuiciari,ibid.
Ianus Camisiam sororem vxorem duxit,l.7.nu.35
Iason formosus,l.2.nu.40
Iaxamatæ filias non antè nuptui dabant, quàm hostem interemissent,l.7.nu.62
Ibi plus linguæ,vbi minus cordis,l.12.nu.15
Ichthyophagi vxores communes habent,l.7.nu.53
Idrieus Carum rex Aolam sororem vxorem duxit, l. 7.nu.36
Id sumus, quod amamus,l.13.nu.45
Ignis pro auaritia,l.9.nu.46
Ignis auarus & auidus dicitur,ibid.
Ignis item pro libidine & amore,l.15.nu.58
Ignobilem nón satis idoneum esse ad felicitatem, l.2. nume.46
Ilia quæ sint,l.15.nu.43
Illyricorũ virginibus permissum vagari, & filios habere,à quibus vellent,l.7.nu.57
Ilophagi vxoribus communibus vtuntur,l.7.nu.53
Immatriculatus censetur statim immatriculandus,gl. 2 nu.12
Immunitas viro concessa,an vxori competat, gloss.2. nume.55
Imperator exercitus cæteris formosior deligendus,l. 2.nu.44
Imperator dat leges,non accipit,l.4.nu.13
Imperatoris sententia contra non citatum,non valet, gl.4.nu.1
Imperator non potest dare fidem scripturæ non authenticæ,ibid.
Impetrans beneficium debet exprimere ius alterius, quod in spe tantùm est,gl.2.nu.41
Improbatissimi viri probatissima sententia, l. 11. numero 6
Impudentes canes vocati,l.9.nu.183
Inæqualitas odij mater,l.4.nu.20.& seq.
In aurem vtranque dormire quid sit,l.5.nu.2
Incestos concubitus sunt qui detestantur, quique defendunt,

fendunt,l.7.nu.38.& seq.
Incompositio corporis inæqualitatem indicat mentis,l.2.nu.57
Indiuiduum est,quicquid solennitatis est,gloss.6.numero 4
Indocti plerunque generant robustos filios, l.15. nume.152
Indi vxores pari boum emebant,l.4 nu.9
Indi vxores plures singuli ducunt,l.7.nu.20
Indorum vxores contendunt,quæ ex illis cremabitur cum viro mortuo,ibid.
Indi vxores ducunt matres,filias,sorores,l.7.nu.33
Indi in proparulo coëunt,l.7.nu.55
Indorũ fœminæ amatoribus elephanti pretio se substernunt,ibid.nu.58
Indorum virginibus datur optio eligendi maritum, ibidem.
Indorum vxoribus licet fornicari,nisi maritus prohibeat,ibid.
Indorum virgines hodie prostituuntur,ibid.
Indorum vxores prima nocte cum sacerdotibus iacent,ibid.
Inducta ad fauorem, non debent retorqueri in odiũ, gl.8 nu 86
Inducta ad vnum effectum contrarium non operantur,ibid.
Indusiarius,l.3.nu.27.in Indusio.
Indusiatus,ibid.
Infamis an is sit,qui veste muliebri vtitur,& fœmina: quæ virili,l.3.nu.58
Infamis , qui communi opinione reputatur bonæ famæ,potest esse testis in testamento,gl 8.nu.149
Insana potest obtinere sententiam sine tutoris autoritate,gl.8.nu.68
Ingenio tardi sunt tenaci memoria,gl.5.nu.24
Ingenio prompti non admodum valent memoria, ibidem.
Ingratitudo teterrimum vitium,l 9.nu. 27
Ingratitudo apud Persas seuerissimè plectitur,ibid.
Ingratitudinis impudentia comes,ibid.
Inhabilis & nullus æquiparantur,gl.8.nu.61
In habentibus symbolum , facilis est transitus,l.5.nume.25
Initium contractus inspiciendum,gl 8.nu.105
Iniuria illata vxori,viro illata esse videtur,gloss.2.numero 56
Iniuriam inferens consanguineis scholaris , qui eum inuisum eunt,punitur pœna quadrupli,ibid.
Ino Leucothea pulchritala,l.3.nu.37
Ino ob pellicatus suspicionem filium proprium necauit,l.13. nu.31
Insidiæ arma mulierum,l.8 nu 21
Insinuatio donationis: non nisi vtraque parte petente,fieri potest,gl 6.nu.10
Insinuatio donationis an requirat cõsensum siue decretum iudicis,gl.7.nu.32.& 34
Insinuatio nominis & cognominis quæ fieri debet à nominatis ex cõcordatis Papæ & regis, debet omnino fieri,nõ prætermisso cognomine , etiamsi nomen sit multùm singulare,gl.7.nu 99
Insipientium quoque consilium sumendum, l. 11. numero 5
Inspiciendúmne sit,quod euenire potest.glos.2.nu.16. & 44
Inspuere & insputare,vide suprà Despuere.
Instrumentum dicitur expressè probare , non id tantùm quod directè,sed & quod indirectè ex eo colligitur,gl.7.nu.177
Instrumentum ab eo confectum, qui nõ est notarius, sed communi opinione talis existimatur , an valeat gl.8.nu.145
Instrumenta confecta à notario excommunicato, qui communi opinione reputatur non excommunicatus,valent,gl.8.nu.150
Instrumentum dotale putatiui matrimonij , non habet executionem paratã ex statuto id priuilegium dante instrumentis dotalibus,gl.8.nu.257
Intelligitur,verbum , an denotet veritatem,an fictionem,vel improprietatem, glos.2.nu.67. & gloss.7. nume.174
Inter os & offam,gl. 2.nu.31
Interdictio hic facta prodigo , vbique suam vim extendit,gl.8.nu.219
Interfemineum muliebre genitale dicitur,l.9.nu.81
Io curiosa,l.9.nu.35
Ioan. Andr. vxorem suam dominam vocabat, l.5.numero 13
Ioan. And.multa ab vxore didicit,l.11.nu.27
Ioan.Apostolus Electam dominam vocat,l 5.nu.14
Io. Calde.aliquando suam vxorẽ consuluit,l.11.nu.27
Io.Ligna.ob vestem vulgatem contemptus,l.3.nu 53
Ioanna Gallica viua exusta, quòd virili veste vsa fuisset,l.3.nu.64
Ioannæ duæ Neapolitanorum reginæ libidinosissimæ, l.9.nu.99
Ioseph à pulchritudine laudatus,l.2.nu.53
Iphidamas vxorem centum bobus emit,l.4.nu.9
Ira vitium muliebre,l.9.nu.174.& seq.
Ira libido vindictæ,ibid.nu.188
Isaacius Imperator Constantinop.vxorem post conceptum non cognouit,l.15.nu.142
Isatis herba quæ sit,l.3.nu 11
Ischiadicis coitus nocet,l 15.nu.45
Isis fratri Osiridi nupsit,l 7.nu.34
Isidis sacris mulieres per nouem dies à viris abstinebant,l.15.nu.115
Issedonum fœminæ non minus fortes , quàm viri,l 1. nume.57
Itali ante Aeneæ tempora capillos componebant , l.3. nume.57
Itali prisci vxores consobrinas ducebant,l 7.nu.44
Itali regali nobilitate præfulgidi,l.7.nu.15
Italorum pœna in adulteros,l.13.nu.23
Iudæi singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Iudex inquirere debet , quibus cum reus conuersari solebat , vt hinc mores illius depræhendat, l.5.nume.29
Iudex qui de facto processit parte non vocata , de facto quoque potest reuocare,gl 5.nu.15
Iudex supplet contradictionem eius , qui consentire debet,gl.8.nu.23
Iudex interponit autoritatem loco tutoris,& curatoris,gl.8.nu.26
Iudex supplet defectum prælati ecclesiæ,ibid.
Iudex debet apertè intelligere , quod coram eo factũ est:aliàs non dicitur interponere decretum,aut autoritatem,gl 8.nu.180.& seq.
Iudex qui sententiã nullam fert,non facit litem suam, gl 8 nu.208
Iuliæ facetum responsum,l.3.nu.35
Iuliæ dictum,Non nisi plena naui vectorem tollo,l.7. nume.52
Iuliæ duæ libidinosissimæ,l.9.nu.98
Iulius formosus,l.2.nu.40
Iuno pulchrigena,l.2.nu.37
Et Albiulna,ibid.
Et nigris superciliis,ibid.
Et bubulis oculis,ibid.
Et cur ita dicta.ibid.
Iuno irata ob suam formam contemptam,l.2.nu.50
Iuno Flunnia dicta,& quare,l.15.nu.156
Iuno Dea castissima marito sese adornat , vt eum ad concubitum pelliciat,l.3.nu.39.& l.15.nu.156
Iunonis Achaïcæ sacerdotes à Venere abstinebant, l.15.nu.120
Iuno taciturna,& quare,l.12.nu.7

Iuno Argiua,ibid.
Iuno Matrona,ibid.
Iuno nudatam se vindicauit,l.4.nu 25
Iuno ætate grandior Ioue marito,l.6.nu.51
Iunonis sacrificiis fel non adhibetur,& quare,l.8.numero 11
Iuno de coitu à Ioue appellata, locum patentem recusat,l.15.nu.158
Iupiter Iunoni vxori non omnia sua consilia cómunicabat l.12. nu.1
Iuramentum à mulieribus non exigédum metu periurij,l.9.nu.55
Iuramentum etiam oneris nunquàm ei defertur, qui verisimiliter peierabit,l.9.nu.55
Iuramentum in supplementum non defertur ex testimonio vnius testis,nisi sit omni exceptione maior, l.9.nu.74
An autem ex testimonio mulieris,ibid.& seq.
Iuramentum an confirmat contractum factum sine consensu propinquorum requisito ex statuto, gl.4. nu.26
Iuramentum an confirmet contractum factum sine solennitate requisita,ibid.& seq.vsque ad finé eius glossæ.
Iuramentum verba requirit in his, qui loqui possunt, gl.7.nu.18
Iuramentum calumniæ expressè remitti non potest, tacitè potest,gl.7.nu.80
Iuramentum vbi præstari debet tactis scripturis, non sufficit præstari his præsentibus,gl.7.nu.98
Iuramentum verbis specificis præstari debet, gloss.7. nume.111
Nec sufficit dicere per iuramentum, aliàs præstitum,ibid.
Nec si quid fit cum omnibus clausulis appositis in præcedenti contractu,quo iuramentum fuerat præstitum,ibid.
Iuramentum non potest poni siue extendi per clausulam, vt contractus extendi posit ad sensum sapientis,ibid.nu 122
Iuramentum habet vim expressi,l.7.nu.152
Nisi vbi est præsumptio defectus consensus, ibid. nu.154
Iuramentum in secundo testamento appositum, habet vim specialis clausulæ,derogatoriæ,gloss 7.nume.153
Iuramentum non supplet consensum,ibid.nu.154
Iuramentum non habet fundamentum iuris naturalis,consensu annullato,ibid.
Iuramentum ad eos tantùm casus refertur, qui compræhenduntur in actu,in quo interpositum est, gl. 7.nu.155
Iuramentum non operatur, vbi non adest consensus, nec in genere, nec in specie. Secus si saltem in genere,gl.7.nu.1‧7
Iuramentum non sufficit, vbi expressum pro forma requiritur,gl 7.nu.158
Iuramentum non operatur specialem renúciationem legitimæ,gl.7.nu.159
Iuramentum in forma specifica impleri debet, glos.7. nu.189
Iuramentum per relationem ad ali‥d,non interponitur,ibid.
Iurans soluere,non satisfacit compensando.ibid.
Iuris Canonici principalis intentio est, consulere saluti animarum,l.9.nu.10
Iurisconsultorum loci emendati,l.4.nu.5.& l.9.num. 95 & l.10.nu.27.& 32.& gl.2.nu.7
Iussus potest interponi per procuratorem, nuntium vel epistolam,gl.6.nu.22
Iussus potest interponi per viam simplicis consensus, gl.7.nu. 4
Iustum est,quod ex lege est, quod verò contra legem est id violentum est,l.9.nu.1
Iusta vxor quæ sit,gl.8.nu.244
Iusta materfam.ibid.
Iustinianus vxoris consilio vsus,l.11.nu.2
Iustina Romana ob zelotypiam à viro interempta, l. 13.nu.33
Iustini locus emendatus,l.7.nu.57
Iuuenes facilè formantur,& reformantur,l.6.nu.3
Iuuenes ad omnia ministeria aptiores & dociliores, ibidem.
Iuuenes,antequam scortentur,matrimonium ineant, l 6.nu.34
Aliàs enim eos facilè labi in pristinam petulantiam,ibid.
Iuuenum fœtus imbecilli esse solent, l.6.nu. 44.& 3. sequen.

L

LAcedæmoniorum mos de virorú & fœminarum potestate,l.1.nu.11.& seq.
Lacedæmoniorum institutum,l.1.nu.57
Lacedæmoniorum fœminis omnis ornatus ereptus, l. 3.nu. 9
Lacedæmoniorum lege, nulla matrimonia intercedente dote contrahebantur,l.5.nu.10
Lacedæmonij lasciua Archilochi poëmata vrbe eiecerunt,l.16.nu.41
Lacedæmoniis an licebat duas simul vxores habere,l. 7.nu.27
Lacedæmoniis licebat vnam vxorem esse duobus collocatam,ibid.
Lacedæmoniis item licebat seni viro iunioris vxoris, iuuenem probum deligere, cui vxorem complendam eius semine offerret, & quod hinc nascebatur,suum efficere,ibid.
Lacedæmonij & priuata & publica consilia vxoribus communicabant,l.11.nu.20
Lacænæ dictum,l.1.nu.10
Alterius quoque dictum,ibid.nu.11
Lacænæ mulieres φαινομηρίδες, & ἀνδρομανεῖς cur dictæ sunt,l.4.nu.19
Lachares qua astutia mortem effugerit,l.2.nu.70
Lachrymæ falsæ,l.9.nu.171
Laciadarum pœna in adulteros,l.13.nu.11
Laïci clericis infesti,l.5 nu.28
Laïcus nomine alieno, licet non proprio, potest tractare negotia spiritualia,gl.5.nu.28
Laïcus nomine clerici potest acceptare beneficium, ibid.
Laïcus nomine clerici potest resignare beneficium, ibidem.
Laïcus ex mandato Abbatis potest recipere monachum ad professionem,ibid.
Laïcus potest constitui procurator clerici ad eligendam certam personam, non simpliciter ad eligendum,ibid.
Laïs ob zelotypiam trucidata,l.13.nu.28
Lampridij locus,l.9.num.99
Lanificium decet mulieres honestas & pudicas,l.10. nu.37.& multis seq.
Lanuuij qui sunt,l. 4.nu.12
Laodice pellicem viri,& eius filium, & se tandem interemit ob zelotypiam,l.13.nu.28
Lapides sexu distingui,l.1.nu 68
Lapis ligno non cohæret,l.5.nu.24
Lasthenia Mantinea auditorium Platonis habitu virili frequentabat,l.3.nu.68
Latini vxores dominas vocant,l.5.nu.13
Latini suis mulieribus vino interdicebant,l.9.nu.106
Latona pulchritala,l 2.nu.37
Et pulchricoma,ibid.
Et auricoma,ibid.
Et pulchrigena,ibid.
Latus rumpere quid sit,l.15.nu.42

Lateri pareere quid, ibid.
Lausus formosus, l.2.nu.40
Leænæ meretricis constantia in tormentis, l.9.nu.135
Leda pulchricoma, l.2.nu.37
Leda Castoris & Pollucis mater lanificio se exercebat, l.10.nu.43
Legatum si duobus testibus ex statuto probari potest, sic & eius ademptio, gl.5.nu.17
Legatum valet inter virum & vxorem, gl.5.nu.75
Legatum rei alienæ factum consentiente domino nõ transit ipso iure in legatarium, gl.5.nu.141
Legatum tacitum adimitur voluntaria alienatione inutili, non etiam expressum, gl.7.nu.67
Legatum incertum valet ob redemptionem captiuorum, gl.8 nu.284
Legitima efficitur naturalis, quæ viro legitimo nupserit, l.1.nu.18
Legitimandi facultas ad feuda non trahitur.
Tamen sufficit, vt de principis voluntate id intelligi posit, ex generalitate verborum, l.7.nu.90
Legitimario principis non trahitur ad bona existentia in alieno territorio, gl.8.nu.127
Lemniæ mulieres zelotypia incensæ viros omnes interemerunt, l.13 nu.31
Lenitas cum seueritate miscenda, l.9.nu.233
Lentulus intima sua consilia vxori communicabat, l.12.nu.1
Leo minùs sæuit in fœminas, quàm in viros, l.1.nu.85
Leones nec verberibus cædendos, nec blanditiis nimiùm leniendos, l.9.nu.133
Leones leænas adulteras puniunt, l.13.nu.5
Leonina societas vnde dicta, l.5.nu.38
Leontinus Gorgias dicebat, nomen & famam mulieris debere apud quamplurimos esse vulgatam, l.10.nu.item 60
Lepidi vxor impudica, l.9.nu.121
Lepra vulgò dicitur, quæ elephantiasis est, l.15.nu.48
Lepreorum pœna in adulteros, l.13.nu.8
Leucadius saltus aduersus amores, l.15.nu.100
Leucippus iaculis confossus, & quare, l.3.nu.59
Leucothes dea nudam se videri noluit, l.4.nu.15
Leucothoë filia Persarum regis lanificio dedita, l.10.nume.43
Leuina Baias secuta, ex castißima, impudicißima facta est, l.10.nu.34
Lex ea naturæ est, vt vxor in potestate viri sit, l.1.nu.8.& 9
Lex Ægyptiorum de catharo in anulo gerendo, l.1.nume.57
Lex eorundem, vt viri pollicerentur, se omnia intra penetralia vxorum arbitrio relicturos, l.10.nu.5
Lex Græcorum de tutela mulierum, l.1.nu.72
Lex Atheniensium, de modo commerciorum mulieribus præscripto, ibid.
Lex vxori oculos mariti tantùm præfiniuit, quibus formam suam approbet, & placere desideret, l.4.num.21
Lex Platonis ad depræhendendam pubertatem, l.4.nume.23
Lex Mosis, ne sacerdos viduam vxorem duceat, l.6 numero 4
Lex Papia Poppea, ne sexagenarij vxores ducerent, l.6.nu.10
Lex antiqua Romanorum de ducendis vxoribus intra 25.annum, l.6.nu.59
Lex Atheniensium de ducendis duabus vxoribus, l.7.num.23
Lex Cecropis, ne liceret duas simul vxores ducere, ibidem.
Lex Valentiniani Imperatoris, vt liceret duas vxores simul ducere, l.7 nu.24
Lex Iulij Cæsaris, vt vxores quas, & quot ducere quis vellet, liceret, ibid.
Lex Lycurgi circa rem veneream, l.7.nu.27
Lex Solonis ridicula, de propinquis ad concubitum admittendis, l.7.nu.20
Lex Alemanorum, ne liceret duorum fratrum, vel sororum liberos matrimonio iungere, l.7.nu.44
Lex à Deo indita, ne parentes filiis misceantur, nec filij parentibus, l.7.nu.49
Lex Mosis de prohibitione matrimonij inter coniunctos, & quos, ibid.
Lex Platonis, de eadem re, ibid.
Lex Canadis Persarum regis de cõmunitate mulierum, l.7.nu.53
Lex Syracusanorum de mulieribus maiori sumptu non ornandis, priusquam se omni libidine coinquinatas probarent, l.7.nu.59
Lex Gelonorum, permittens mulieribus cum quibuscunque viris velint, congredi, ibid.
Lex Babyloniorum de prostituendis mulieribus semel in vita, externis viris ad Veneris templum, l.7.num.61
Lex Volscorum de virgine ingenua non tradenda, priusquam eius castitatem seruus aliquis delibasset, l.7.nu.62
Legibus Spartanorum pœna malo marito indicta, l.8.num.7
Lex Mosis veneficas iubens interimi, declarata, l.8.nume.19
Lex Platonis de testimonio mulierum, l.9.nu.76
Lex Mosis de eadem re, ibid.
Lex antiqua Romanorum de eadem quoque re, ibid. nume.77
Lex Fusia Canina vnde dicta, l.9.nu.213
Lege Mosaica adulteri pœna mortis puniebantur, l.13.nu.6
Lex Platonis in adulteros, ibid.
Lex Iulia de adulteriis, l.13.nu.16
Legis Iuliæ pœna, an mortis esset, ibid.nu.19
Lex Solonis de numero concubituum viri & vxoris, l.15.nu.83
Lege 12. tabularum, diuos castè colendos, l.15.nume.114
Lex 12.tabularum prohibens nocturna sacrificia, l.16.nume.43
Lex Zabiorum de fœminis menstruatis, l.15 nu.135
Lex Lycurgi de congressu viri & vxoris, l.15.nu.154
Leges ciuitatis à tyranno abrogari posse, naturæ autem non posse, l.6.nu.13
Lex Lacedæmoniorum de dote mulierum, l.5 nu.8
Lex Salethi Crotoniensium principis, de pœna adulterorum, l.13.nu.13
Lex Mahumetis de eadem re, ibid.
Lex Mahumetis de venere in templis non exercenda, l.15.nu.109
Lex Gothorum de eadem re, ibid.
Lex etiam pœnalis & odiosa extenditur, ne aliâs sit ludibrio, gl.5.nu.115
Legis clypeo nemo decipi debet, l.9.nu.10
Lex noua non trahitur ad ius quæsitum sola spe, glos.2.nu.41
Lex loquens probibitiuè, reddit actum contrà factum nullum, secus si loquatur non permisiuè, gloss.4.nume.6
Leges loquentes in contractu, an habeant locum in quasi contractu, glos.5.nu.120
Leges loquentes de viro & vxore, an habeant locum in putatiuis gl.8.nu.234
L.2.C.de rescind.ven. habet locum in venditione spei, gl.2.nu.38
Eadem l. an habeat locũ in eo, qui simpliciter consentit venditioni, gl.2.nu.140
L. si quis argentum. C.de dona. an procedat in donatione tacita, & præsumpta, gl.5.nu.58
Eadem l. an habeat locũ in donatione causa mortis,

gl.5.nu.81
L.vlt.C.de facro. eccle.an procedat in donatione tacita,& præsumpta,gl.5.nu.59
L.si quis in tantam. C.vnde vi, an habeat locum in quasi possessione,gl.5.nu.190
Libellus repudij à Mose permissus, non erat fine crimine,l.9.nu.5
Liber Pater armiger Veneris,l.9.nu.208
Liberi à matre potissimùm staturam corporis accipiunt,l.1.nu.73
Liberi pulchri & boni vt gignantur,l.15.nu.170
Libertas actus pietatis,gl.8.nu.166
Libertas & pia causa æquiparantur,ibid.
Libertas fauorabilior omni alia pia causa,ibid.
Libertus, qui patronum non redemit ab hostibus, in seruitutem reuocatur,l.8.nu.284
Libido fœdior in fœmina,quàm in mare,l.1.nu.45
Libidinosi nuditate mulierum maximè gaudent, l.4. nume.15
Libido nunquam ita celata est, quin tádem prodatur, ibid.nu.17
Libidinosiores euadunt puellæ,quæ admodum puellæ stuprantur,l.9.nu.119
Libido ignis dicitur,& flamma,l.9.nu.158
Libido damnosa,l.15.nu.72
Libido gastrimargiæ comes,l.16.nu.49
Libidinis fomentum,sermo lasciuus,ibid.
Libitina Venus dicta,l.15.nu.29
Libitina exequiarum dea,ibid.
Libitinarij qui, ibid.
Liburni vxores communes habent,l.7. nu.51
Libyes superiores vxores communes habent, filiósque partiuntur secundum similitudinem,l.7.nu.51
Licentiatus an pro doctore habeatur,gl.2.nu.2
Licentia vbi requiritur,per viam consensus interponi potest,gl.7.nu.4
Licentia expressa esse debet,ibid.nu.8
Licentia satis expressa est,cùm is,qui eam dare debet, actum facit cum eo,cui licentia præstanda est,ibid. nume.24
Licentia à statuto requisita, satis videtur data ab eo qui emit, ibid.nu.27
Limbolarij qui,l.3.nu.27.in Limbo.
Limen pro domo,l.10.nu.28
Limyrnij vxoribus communibus vtuntur, l. 7. numero 51
Linozostis fœmina mare efficacior,l.1.nu.103
Linozostis mas marem fœtum facit, fœmina fœminam,l.1.nu.65
Lituanorum matronæ nobiles publicè concubinos habent. viris autem non licet habere pellices,l.7. nume.60
Locorum mutatio moribus prodest, l.16.nume.56.& sequen.
Atque etiam morbis,ibid.nu.55
Locorum fertilitas & abundantia in rebus deliciosis homines deliciosos atque voluptuosos facit, l. 7. nume.18
Locum tenens principis alienatione prohibitus, non prohibetur consensu alienationis,gl.5.nu.139
Locúsne mandati, an delicti inspiciendus sit, gloss.8. nume.132
Locus mandati,an contractus,ibid.
Locrensium votum de virginibus,si victoria potirentur,Veneris festo prostituendis,l.7.nu.57
Longobardorum legibus,vxor est in viri potestate,l.1. nume.5
Longobardorum pœna in adulteros,l.13.nu.6
Loquaces minimè bello idonei,l.6.nu.16
Loquacitas & curiositas inuicem germanæ, l. 9. nume.34
Lucerna ab amatore inuenta,l.15.nu.162
Lucretius amatorio in furorem versus,l.14.nu.9
Lucretia moriens prouidit, vt honestè caderet, l. 4. nume.33
Lucretia an omnibus numeris casta,l 9.nu.96
Lucretia à Tarquinio inuenta nocte sera lanæ dedita, l.10.nu.39
Lucrum iam quæsitum perdens, damnum pati dicitur, nisi ad eum reuertatur, à quo priùs processerat,gl.5.nu.8
Luculli vxores Clodia & Seruilia impudicæ,l.9.nume.121
Lucullus amatorio interemptus,l.14.nu.9
Ludi impudici vitandi,præsertim mulieribus,l.16.nume.35
Lumbi pro libidine,l.15.nu.41
Lumbos accingere quid in sacris literis,ibid.
Lumbi à lubidine dicti,ibid.
Luna mas & fœmina,l.3.nu.66
Lunæ sacrificium viri cum veste muliebri, mulieres cum virili,faciebant,& quare,ibid.
Luna fœmina existimata facit viros vxoribus inseruire:mas contrà,vxoribus dominari,l.8.nu.4
Lupercalia,l.4.nu.38
Lupi in somnis quid significant,l.8.nu.20
Luscinìæ cantu priuantur, cùm incubant, & pullos educant,magno fœminarum documento,.l.12.numero 8
Luxuria priuatim & peculiariter libidinem non significat,l.9.nu. 25
Luxuriæ comes perpetua prodigalitas, l.9.nu.141
Luxuria & auaritia an sibi aduersentur,ibi.& iterum, nu.156
Lycij in funere vestes muliebres induebant, l.3. nume.70
Lycon Philosophus repræhensus ob nimium cultum, l.3.nu.45
Lycon Philosophus Peripateticus,quædam præcipua Lycuni fratri reliquit,quòd eius nomen ferret, l.5. num 72
Lyconides filiã Euclionis in Cereris vigiliis vitiauit,l. 16.nu.45
Lycurgus nudas mulieres exerceri voluit,l.4.nu.29
Lycurgus dotes prohibuit,& quare,l.5.nu.8
Lycurgi sententia de ætate matrimonij contrahendi, l.6.nu.42
Lycurgi lex circa rem vxoriam,l.7.nu.27
Lycurgus regnum oblatum cum morte filij fratris, renuit,l.9.nu.37
Lycurgus pœnã nullam statuit in adulteros,& quare, l.13.nu.12
Lydi flammeis muliebribus vsi,l.3.nu.62
Lydis probrum est nudos conspici,l.4.nu.35
Lydorum mulieres passim hospitibus prostratæ, l. 7. nume.56
Eædem prostratæ pudicitia dotem sibi quærunt,ibi.
Lydorum pœna in adulteros,l.13.nu.6
Lygûs fœminæ constantia in tormentis,l 9.nu.135
Lynces amissis coniugibus, aliis non coniunguntur, l.13.nu.4
Lysidice ne cùm lauaretur quidem,tunicam exuebat, l 4.nu.11
Lysimelis Venus,l.15.nu.44

M

MAchlies vxoribus communibus vtuntur,l.7.numero 53
Magos ex matris & filij concubitu nasci oportere ex Persarum religione,l.7.nu.38
Magos circa verbenacam insanire,l.14.nu.2
Magicæ artes an ad amorem conciliandum vim habeant,l.14.no.1 & seq.per totam eam l.
Magicæ artis præstigiæ execrabiles & puniendæ,ibid. nume.10
Magicorum sacrificiorum vsum iis denegari qui lentiginem habent,l.2.nu.59

Magistrates

Magistratus noo possunt filios in sua prouincia matrimonio clocare, filias autem possunt, l.1.oumero 45
Magistratus iubentur in suas prouincias proficisci sine vxoribus,& quare,l.9.nu.44
Magistratus statim ineundus,pro inito habetur, gl.2.nume.12
Magnes viri & vxoris concordiam conciliare dicitur,l.14.nu.4
Magusei qui dicti sunt,l.7.nu.53
Mahometis lege ornatus vxoris arbitrio mariti relictus,l.5.nu.44
Mahumetis lex de pœna adulterorum,l.13.nu.13
Mahumetis lege concubitus in templis prohibitus, l.15.nu.109
Maïa pulchricoma,l.2.nu.38
Malum malo aptissimum, l.5.nu 22
Malus qui præsumitur ratione malæ societatis, l.5.oume.29
Mali corui malum ouum,l.7.nu.item 7
Mala herba citò crescit,l.9 nu.15
Malus ocmo adeò est, quin aliquãdo boni quippiam faciat,l.11.nu.5
Mandatum pupilli datum cum autoritate tutoris, nõ finitur morte ipsius tutoris,sed tantùm pupilli, gl.5.no 88
Mandatum cuiuspiam rei ita intelligitur,vt in ea obseruetur solennitas legum & statutorum, gloss.5.nome.190
Mandatum speciale requirentia,gl.7.nu.109
Mandata specialia non satis esse mandare in genere generalissimo, sed opus est, vt saltem io genere subalterno demandentur, ibid.
Mandatum relatum ad aliquid speciale, censetur esse speciale,etiam vt mandans cadat in pœnam,glo.7.nu.186
Manicatus qois dicatur,l.3.ou.27.in Manica.
Manulearus.ibid.
Manulearius,ibid.
Manilius senatu motus, quòd vxorem præseote filia deosculatus fuisset,l.15.ou. 157
Marcus Antonius statuam Deæ Anaïtidis ex solido auro conflatam compilauit,l.7.nu.59
M.Antoninus, Imper.sanctissimus cõsobrinam vxorem duxit,l.9.nu.205
M.Antoninus Imper.consultiss.prudentiss.religiosiss. philosophiæ plenus, vxoris adulteria dissimulauit, l.8.nu.13
Mare spumosum,l.9.nu.167
Maria mater domini reperta doml ab angelo Gabriele,l.10.ou.
Mariani Socini dictum de vxore,l.2.nu.25
Marina sancta mulier habitum virilem mentita, l.3.nume.71
Mariti maritos se præstent,non domioos,l 8.nu.8
Maritus absolutus, qui vxorem quòd vinum bibisset, occiderat,l.9.no.205
Maritus quibusdam reputatur vilissimus, qui de adultera suis manibus viodictam nno capit, sed in id adit iudicium,l.13.nu.25
Maritus vxori præest, ono vt pecoribus, sed vt anima corpori,l 9 nu.232
Mariti ne se alienarum mulierum amoribus implicanto,l.13 nu.1
Marim an liceat vxorem in adulterio deprahensam aut ipsum adulterom occidere,l.13.nu.15
Maritus an possit vxori dotem alienanti consentire, gl.5.ou.159
Maritus putatiuos an habeat priuilegium, ne conoeniatur,nisi inquaorum facere potest, gl.8.no.255.& ou.260
Maritus putatiuus an lucretur fructus dotis, gl.8.nu. 256.& 261
Maritus putatiuus an lucretur dotem ex pacto vel statuto, de dote lucranda, gloss.8. oumero 257.& oume.264
A oex adulterio vxoris putatiuæ.ibidem.oo.258.& nu.265
Maritus putatiuus an habeat dilationem restitoendæ dotis,gl 8.nu.259.& nu.266
Maritus putatiuus non habet bonorum possessionem ex edicto vnde vir & vxor,d.gl.8.ou.240
An autem ex testamento,ibid.
Nec accusat vxorem adulteram iure mariti, glos.8. nu,244.& 2.seq.
An possit occidere,ibid nu.245
Maritus putatiuus habet causam onerosam, etiam in locro dotis,gl 8.nu.262
Maritus putatiuos potest interueoire pro vxore potatiua,gl.8.no 274
Mars & Venus Vulcani vinculis irretiti,l.1.nu.53
Mars vnde dictus,l.1.nu.63
Mars Veneri coniunctos,& quare,l.9.no.125
Martialis locus animaduersus,l 10.nu.16
Martion hæreticus Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos animos sibi præpararet,l.9.nu.31
Mas fœmina corpore robustior,l.1.nu.55
Maribus pulsus maiores & vehementiores quàm fœmmis,l.1.no.56.& iterum l 9.nu.142
Maribus partes quas oatura vice aimorum dedit,aut ipsis solis dedit,aut certè robustiores quàm fœminis,l.1.nu.57
Mas præsumitur prior fuisse natus,quàm fœmina,ibi. nume.59
Marem,quàm fœminam,fieri robostiorem,multis ratiooibus congruit,ibid.nu.59
Mares sunt numeri impares,l.1.nu.63
Mas & fœmina in herbis,plantis,arboribus & virgultis,l.1.nu.64.& seq.
Mares quomodo fiant,ibid.onn semel.
Mares vt amabiles fiant fœminis.ibid.
Mas & fœminas in omnibus quæ terra giguit, ibid. num.66
Mares animl viribus fœminis præstant,l.1.ou.69
Mas an mulier impodica plus peccet,l.1.uu.46.& 85. & seq.& rursum l.9.ou.90
Mares animi,l.1.ou. 92
Mares maioris dignitatis,ibid.nu.93
Mas generatioois principiom,l.1.nu.94
Mas agens,fœmina patiens,ibid.ou.95
Maribus gignendi finis septuagesimus aooas, l.6. uu. 44.& 2.seq.
Mares corpore maiores,qoàm fœminæ,l.9.nu.145
Mares in dextris,fœminas io finistris fieri,ibidem.nume. 146
Mares ex dextris testiculis, fœminas ex sinistris profluere,ibid.
Mas aot fœmina vt generetur, quid faciendum est, ibidem.
Mares ex semine calidiore, fœminas ex frigidiore gigni,ibid.
Maribus 9.dis,fœminis 8.nomina impooebantur, & quare,l.10.nu.17
Maribus nou licebat ingredi templum Bonæ Deæ, l. 11.uu.26
Mares quò frequentiùs coëunt,cò libidinis appetentiores fiunt,l.15.nu.69
Masculum pro forti & vehementi,l.1.uu.63
Mascula bilis,ibid.
Mascula Sappho,ibid.
Mascula proles,ibid.
Mascula meretris,ibid.
Mascula ad omnia medicamenta, & alia id genus efficaciora,l.1,nu.105
Masculinum in officiis non concipit fœmininum, l.1. uume.82

Masinissa

Masinissa 86 ætatis anno filium genuit,l 6.nu.22
Massagetæ singuli singulas vxores habent,sed aliis, vt communibus,vtuntur,l.7.nu.53
Massagetæ in proparulo coëunt.ibid.
Masilienses olim vnguentis delibuti,l.3.nu.61
Massiliensium nostrorum continentia , seueritas , & abstinentia,ibid.
Massylia Libyca,ibid.
Massiliensium mos in deligẽdis generis suis filiabus, l.7.nu 63
Masilienses suis mulieribus vino interdicebant, l. 9. nu.207
Mater meretrix non potest filiam meretricem exhæredare,l.1.nu.45
Mater cui permittitur aliquem adoptare, non potest ei pupillariter substituere,& quare,l.1.nu.84
Mater habet plus affectionis ad prolem fœmineam, quàm ad masculam,propter sexus similitudinem,l. 5.nume.26
Materfam.quæ dicatur,l.4.nu.5.6.7.& gl.8.nu.244
Matersa.quid ab vxore differat,l.4.nu.6
Matersa.pro vxore,ibid.nu.7
Materia appetit rerum formas, vt fœmina virum esse: & turpe,honestum,l.9.nu.92
Matrimonium non liberat liberos à patria potestate, l 2.nu.1
Matrimonium cur inuentum,l.2 nu.75
Matrimonium ad solatium institutum,l.1.nu.65
Matrimonium species venditionis,l.4.nu.5
Matrimonium per coemptionem,ibid.
Matrimonij summa felicitas est,mutua coniugũ amicitia,beneuolentia,concordia,l.5.nu.18
Matrimonij concordia iuri patriæ potestatis anteponenda,ibid.
Matrimonium inter pares facilè præsumitur nõ item inter impares,l 5.nu.31
Matrimonium qua ætate incundum, l.6. nume.36.& sequen.
Matrimonium an consistat inter fratres & sorores, l. 7.nu.41
An inter fratres & fratrum filias,ibid.nu.43.& 44
An inter consobrinos siue patrueles,ibid.nu.44
Matrimonia inter sanguine coniunctos cur interdicta multæ rationes,l.7.nu.45.& seq.
Matrimonium sine cócubitu an dicatur plenum matrimonium.gl.2.nu 20
Matrimoniũ verba requirit in his, qui loqui possunt, non in mutis,gl.7.nu.17
Matrimonium putatiuum an habet priuilegia veri,gl. 8 nu.235.& multis seq.
Matrimonium putatiuum honestatem publicam producit,gl 8.nu.269
Et bigamiam,ibid.
Matrimonium putatiuum facit conquæstus communes,vt verum,ex statuto,gl.8.nu.270
Matronæ quædam Romanæ probri damnatæ, in exilium actæ,l.13 nu.14 & nu.19.in fi.
Mauri singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Maurusij plurimas vxores ducunt,l 7.nu.22
Mausolus Artemisiam sororem vxorem duxit, l. 7. nume.36
Maximilianum imperatorem vxor ad humanitatis viam reduxit,l.11.nu.17
Maximo imperatore nulla mulier ornatior, l. 3. numero 49
Mazusij abstinebant à mulierum concubitu , nisi si quas bello cepissent,l.7.nu.62
Medea ob zelotypiam proprios filios interemit , l.13. numc. 32
Medis pluribus vna vxor est,l.7.nu.29
Medorum reges,plures simul vxores habebant,ibid.
Medi vxores ducunt matres,filias,sorores,l.3.nu.53
Medi Deæ Anaïtidi filias consecrant,ibi prostrata pudicitia, mox maritis traduntur,l.7.nu.60
Medicamenta castitate gaudent,l.15.nu.127
Medium tenendum,l 15.nu.6
Mediocritas aurea,ibid.
Mediocritas omnibus in rebus optima,ibid.
Sed in concubitu imprimis seruanda, ibid. & iterum nu.91
Megistonæ dictum memorabile,l.1.nu.16
Membra soluere quid sit,l.15.nu.44
Memoria Venere læditur,l.15.nu.66
Menam deam menstruis fœminarum præesse,l.15.numero 137
Menelaus non ille omnibus notus,sed alius in media Venere mortuus,l.15.nu.27
Menstruatis fœminis coitu abstinendum,l.15.nu.126. & multis seq.
Menstruatæ mulieris concubitu gignũtur liberi epileptici,leprosi,& aliàs morbosi,ibid.nu.129
Menstruatæ mulieres rarò concipiunt,ibid.nu.131
Menstruorum fœditates & maleficia,ibid.nu.132
Menstruorum contrà multa commoda , vtilitates, & medicamenta,l.15.nu.135.& multis seq.
Menthæ herbæ vis & natura,l.15.nu.96
Mercurialis herba mas facit,vt mares:fœmina, vt fœminæ gignantur,l.1.nu.65
Mercurius cum Hercule colebatur,l.1.nu 51
Mercurius hirci specie cum Penelope concubuit,l.9. nume 95
Mercurius cur iuxta Venerem collocatur, l.9 nu.233. & iterum l 15.nu.82
Meretrices simul sunt prodigæ & auaræ,l.9.num.154. & 155
Meretrices præ cæteris impudentes,l.9.nu.154.&155. & iterum nu.181.& seq.
Meretricum propria & peculiaris audacia,l 9.nu.161
Meretrices canibus comparatæ,l 9.nu 183
Meretrices voluptatis causa , concubinas famulacij, vxores liberorum & rei domesticæ,l.10.nu.2
Meretrix præsumitur quæ vagari solet,l.10.nu 34
Meretrices præ cæteris loquaces,l.11 nu.16
Meretrices suos concubitus regi nolunt,l.15.nu.161
Messalinæ portentosa libido,l.9.nu.94
Messini vxores habent communes,l.7.nu.57
Metalla sexu distingui,l.1.nu.68
Metelli vxor impudica,l.9.nu 122
Metus reuerentialis erga parentes quomodo præsumatur,gl.5.nu.36
Metus reuerentialis erga fratres maiores,ibid.
Metus reuerentialis parentum non tollitur præsentia amicorum,& consanguineorum,ibid.nu.37
Metus reuerentialis parentum cæteris præponderat, ibidem.
Metus reuerentialis parentum impedit consensum aliàs præsumptum ex taciturnitate,ibid.nu.38
Micca rogat,ne post mortem nuda iaceat,l.4.nu.33
Milesiarum virginum insania , quo astu curata fuit, l. 4.nu.32
Milesij suis fœminis vino interdicebant, l.9. nu. 206. & sequen.
Milites cæteris castiores esse debent,l.15.nu.25
Militum vxores impudicas esse solere,l.9.nu.122
Milites in venerem proni,ibid nu.124
Minerua cur sine matre nata dicitur,l.1.nu.69
Minerua à proceritate corporis laudata,l.2.nu.74
Minerua Anaitis Lydis dicta,l 10. nu.60
Minerua in somnis visa quid significet,l.11.nu.18
Minerua Iunoni vestem elaborauit,l.10.nu. 40
Minerua cur virgo,l.15.nu.62
Minimi interdum optimam sententiam dicunt, l.11. nume.4
Minor annis 60.non arrogat,& quare,l.6.nu.19
Minor adultus habens curatorem , potest sine eo donare causa mortis,gl.5.nu.72

Minor adultus potest liberè testari, etiam inuito curatore,& de rebus immobilibus,ibid.

Minor an obligetur ex delicto,gl.5.nu.155

Minor an posit nudam possessionem tradere sine decreto,se non obligando,gl.5.nu 170

Minor quibus casibus habet personam legitimã standi in iudicio,potest constituere procuratorem, gl. 5.nu.181

Minor quem actum potest per se facere, & per procuratorem potest,gl.6.nu.20

Minor an includatur in statuto requirente consensum propinquorum,in contractu alterius, gl.8.nu. 41.& seq.

Minor caret consilio,ibid.nu.43

Minor an posit contrahere ad suam vtilitatem sine solennitate,gl.8.nu.56.& multis seq.præsertim nume.65

Minor potest obtinere sententiam sine tutoris autoritate,ibid.nu 68

Minor an posit adire hæreditatem opulentam sine solennitate,gl 8.nu.77

Minor potest cogere eum, qui secum contraxit sine solennitate,contractum obseruare,gl 8.nu.91

Minor potest cogere eum, qui eum procuratore suo colludente contraxit,stare contractui,ibid.

Minori qui se maiorem mentitus est,non subuenitur, gl.8 nu 135

Minor non alienat in pias causas sine decreto, glos.8. nume.167

Minoris bona an tacitè obligentur pro dote,sine autoritate curatoris,& decreto iudicis,glos.8. nume. 188.& 193

Minoris conductoris bona inuecta,an obligentur sine decreto,gl.8.nu 189.& 193

Minoris intrantis religioné bona sine decreto transferuntur in monasterium,gl 8.nu.190.& 193

Minores tenet obligatio legalis & statutaria, ibidem. nume.191

Minor potest sine decreto vendere id quod testator iussit,vel promisit se venditurum,gl.8.nu 194

Minor vendens feudum sine decreto, non eo cadit, gl.8.nu.210

Minutia Vestalis ob munditiorem cultum, primùm suspecta,deinde conuicta stupri damnata,l.3 nu.11

Minyarum vxores viros suos astu morte exemerunt, l.3.nu.69

Missio in possessionem vt est mixti imperij,sic & eius reuocatio,gl.5.nu.18

Mithridates Laodiceu sororem,vxorem duxit, glos.7. nume 36

Mitra pro zona,l.3.nu 31

Mixta ex simplicibus diuersam naturam habentibus, tertiam speciem faciunt,l.8.nu.69

Mixta sub simplicibus non comprehenduntur in statutis,ibid nu.70

Mixta sub simplicibus non continentur in odiosis, ibid.nu. 71

Mixtum accedit ad naturam eius,cui magis accedit, ibid.nu 75

Mixtum semper continetur sub simplicibus. si eadem est ratio,ibid.nu.76

Mnesilochus Euripidis socer,veste muliebri indutus, generum defendit festis Cerealibus,l.3.nu.70

Modus rerum omnium optimus,l.2.nu.70

Monachus an posit facere eleemosynam inscio Abbate,gl.5.nu 819

Monachus absente Abbate potest liberè agere, glo.8. nume.80

Monachus si iniussu Prælati agat & obtineat, an valeat quod actum est,gl 8.nu.80

Monachus an possit vtiliter contrahere sine licentia Abbatis,gl 8.nu.82

Moniales eligentes,publicato scrutinio,si diuerterint ad actus extraneos, non possunt ad maiorem partem eontentus accedere,& quare,l.9.nu.132

Monialium electiones non meritorum collatione expenduntur,& quare,l.9.nume. 194. & iterum l.12. nume.15

Monitio quæ ita fit, moneo filium Petri, cum esset vnicus filius, censetur facta nominatim, gloss.7. nume.129

Monobazus Adiabenorum rex, Helenam sororem duxit vxorem,l.7.nu.16

Montanus Votienus declamator reprehensus, quòd sententias suas repetendo corrumperet, eùm non esset contentus vnam rem semel benedicere, l.9. nume.26

Montanus hæresiarcha multas ecclesias per Priscam & Maximillam nobiles & opulentas fœminas auro corrupit,& hæresi polluit,l.9 nu.31

Morbi magni interdum ab imperitis curati, quibus multi periti medici frustra laborauerant, l.11. numero 4

Mores & boni & mali ex conuersatione bonorum & malorum sumuntur,l.5.nu.29

Mores dominarum ex ancillarum moribus iudicantur,ibid.

Mores ex patria sumuntur,l.7.nu.14.& seq.

Mores cum regione mutantur,ibid.nu.16

Mores in medio concubitu nonnullis amœna, l. 15. nume.28

Mortuus an censeatur, qui mortiferè est vulneratus, gl.2.nu.15.& iterum nu. 8 & seq.

Mortiferè vulneratus non semper moritur, ibidem. nume 29

Mortuus resuscitatus vxorem non recuperat, gloss.6. nume.19

Moschouitarum mos in ducendis vxoribus, l. 4.numero 10

Moschouitæ hæreticum putant sororem vxorem ducere,l.7.nu.40

Moschouitarum vxores ancillarum loco habentur,l. 7.nume.73

Mosis lex ne corpore deformis panes Deo offerret, neque ad eius ministerium accederet,l.8.nu.19

Mosis lex præcipiens veneficas interimi, declarata,l. 8.nu.19

Mosis lex de matrimonio propinquorum,l.7.nu.49

Mosis pœna in adulteros,l.15.nu.6

Mosis lex,ne sacerdos viduam ducat vxorem,l.6 numero 4

Mosis lex altera,l.3.nu.6

Moses iussit triduo vxoribus abstinere, qui ad montem Sinai Deum loquentem audituri erant, l. 15. nume 111

Moses postquam prophetauit,non amplius vxori suæ congressus est,l.15.nu.118

Mosis lege cur animalium quorundam esu interdictum,l.16.nu. 18

Mosyni palàm coëunt,l.7.nu.55

Mulier paternam egressa domum, non amplius parentum est,sed mariti,l.1.nu.12

Mulier suæ familiæ caput,& finis,l.1.nu 31

Mulier in adulterio deprehensa, infamis est, l.1. numero 45

Mulier à mollitie dicta,l 1.nu.55

Mulieres proprio epitheto θηλύτεραι,tanquam molles,dicuntur,ibid.

Mulieres citius crescunt,complentur, & senescunt, l. 1.nu.57

Mulier non potest leuare faidam l.1.nu. 61

Mulier nunquam ambidextera,l.1.nu.64

Mulieris vocabulo infirmiorem mentis nostræ portionem indicari l.1.nu.69

Mulieres sitne in genere rationabiliũ, an irrationabilium animalium ponendæ,dubitat Plato,ibid.

Mulierum

Mulierum consilium plerúque aduersus propria commoda laborat,l.1.nu.70
Mulierum consilium inualidum,fragile,& infirmum, ibidem.
Mulieres fragiles,l.1.nu.71
Mulieribus cur potestas contrahendi interdicta. ibidem.
Mulieribus, Græcorum, & aliorum legibus dabatur tutor aut curator, sine quibus nec contrahere, nec aliud quippiam facere illis licebat, l.1. numero 72. & 73
Mulieres infirmæ,ibid.nu.74
Mulieres imbecilles,ibid.nu.75
Mulieres cur propinquis non nnbunt,ibid.
Mulierem interficere iniquum,ibid.
Mulieres masculis miserabiliores,l.1.nu.75
Mulieres decipi faciles,l.1.nu.76.& seq.
Mulieres faciliùs restituuntur aduersus suos contractus,l.1.nu.77
Mulieres cur in feudis non succedunt,l.1.nu.78. & l. 9 nu 132.& l.12.nu.13
Mulieres non interueniunt condendis legibus, l. 1. nume.83
Mulieres an introducant consuetudinem,ibid.
Mulieres in eodem genere delicti minùs peccare, quàm viros,l.1.nu.85
Mulieres suapte natura superbæ,l.2.nu.1
Præsertim formosæ,ibid.nu 2
Mulieres formosæ vix castæ,l.2.nu.6
Mulierum de pulcbritudine certamina,l.2.nume.49. & 50
Mulieres etiam in morte anxiæ,ne forma illis pereat, l.2.nu.51
Mulieres illis inuident,quæ se pulchriores esse dicuntur,ibid.
Mulier an honestè possit se ornare, l.3.nume.1.& per totam l.
Mulieris ornamentum, modus, non aurum est, l.3. nume.9
Mulierum ornamentum pudicitiam esse, non vestes, ibidem.
Mulier sotis ornata,mali aliquid quærit,l.3.nu.13
Mulieres ornatas præsumi impudicas, l. 3. numero 12.& 26
Mulieris ornamentum,viri virtus,d nu.12
Mulieres deformes si ornentur,fiunt deformiores,l.3. nume. 15
Mulierum potentissimus affectus in ornatu, l.3.nume.21
Mulierum genus philocosmum,ibid.
Mulieres totis fundis exornatæ,ibid.
Muliebres vestes totis censibus redemptæ,ibid.
Mulieres salutis suæ immemores, dum coluntur, l.3. nume.23
Mulieres artem tingendorum capillorum primæ inuenerunt,ibid.
Mulieres moribundæ sui cultus curiosæ,l.3.nu.24
Mulieres ornamenta patriæ anteponunt,l.3.nu.25
Mulieres etiam castæ ornatus studiosæ,ibid.nu.26
Mulier faciem exornans, animi deformitatem refert, l 3 nu.15
Muliebrium ornamentorum infinita genera, ibidem, nume.27
Mulieres sibi in zonis plurimum placent,l.3.nu.30
Mulieres callizonæ,ibid.
Mulieres euzonæ,ibid.
Mulieres bathizonæ cur dictæ,ibid.nu 3
Mulieres eur item dictæ bathycolpæ,ibid.
Mulieres amplis & sinuosis vestibus gaudent,ibid.
Mulier nunquam satis sibi ornata,l.3.no.33
Mulieres multum temporis in se ornando absumunt, d nu.33
Mulier ex mora nata,ibid.
Muliebris ornatus præfecti apud Athenienses, l.3.nume.36
Mulierum ornatus sacris literis probatus,l.3.nu.37
Mulierum ornatus an & quomodo sit permissus, l.3. nume 40
Mulieres in defectu,vt in excessu honesti ornatus peccare possunt,l.3 nu. 44
Mulieribus mundiuas, viris laborem conuenire, l.3. nume.46
Mulier misertima planta,l.4.nu.8
Mulier cum tunica simul verecundiam exuit, l.4.numero 11
Mulieres ne noctu quidem tunicas ponere debent, ibidem.
Mulieris denudatio,iustus metus est, ibid.
Mulierum mos reprehensus,quæ ita humeros de industria detegunt,vt incautius factum videri possit, l.4.nu.21
Mulieres pudicas, ne cubitum quidem nudari oportere,ibid.
Mulierum genitalia non inspicienda ad deprehendenda libidinis vestigia,l.3.nu.22
Nec ad deprehendendam pubertatem,ibidem.numero 23
Mulier inuita in iudicium deduci vel exhiberi non debet,l.5.nu.14
Mulier seni nupta,& nupta est vidua,l.16.nu.11
Mulieres in bo: genitæ,vt partus edant,l.6.nu.21
Mulierum munus præcipuum, concipere, & conceptum tueri,ibid.
Mulierem quinquagenariam gignere, peo miraculo est,l.6.nu 21
Mulier se miseram putat,quæ seniorem maritum nacta est,l.6.nu.27
Mulier breuioris vitæ,quàm mas, vnde & citius perficitur,l.6.nu.37
Mulierum communitas reprobata l.7.nu.54
Mulier animal indomitum,l.8.nu.7
Mulierum natura contumax,& in vetita procliuior,l. 8.nu.16 & l.9.nu 31
Mulieres nolunt,vbi velis:vbi nolis, cupiunt vltro, d. nume.16
Mulieres vindictæ appetentes,l 8.nu.18
Mulier passa iniuriam insanit,ibid.
Mulieres veneficæ,ibid nu.19
Mulieres primò aconita inuenere,ibid.
Mulierum arma,insidiæ,ibid.nu.21
Mulier impudica, eadem & venefica, ibid. nume.21. & sequen.
Mulieres suapte natura malæ, l.9.nume. 15. & multis sequen.
Mulieres bonæ raræ,ideò de eis non est facienda lex, d nu.15
Mulier nulla proba,nisi sanctificetur,ibid.
Mulieres duas peiores esse,quàm vnam,ibid.nu.17
Muliere nil peius,etiam bona,ibid.nu.18
Mulier inseparabile malum,ibid.
Mulier mala,omnia mala superat,ibid.nu.19
Mulier malum fucatum,ibid.
Muliere in sacris literis omne peccatum generaliter significari,aut diabolum,ibid.nu.22
Mulier quæpiam parua & formosa dicta est paruum pulcbrum,sed magnum malum,l.9.nu.23
Mulieres ingratæ,l.9.nu.28
Mulieres hypocritæ,ibid.nu.29
Mulieres esse μυχοτρίπτας, id est, morum tectorum, ibidem.
Mulieres superstitiosæ,ibid.nu.30
Mulieres arti magicæ deditæ, ibid.
Mulieres ad nouas religiones promptæ,ibid.nu.31
Mulieres hæresium adiutrices,ibid.
Mulier in sacris literis figura est eorum, quæ cultui idolorum impenduntur,ibid.

Mulieres simulatrices & dissimulatrices,l.9.nu.32
Mulieres proditrices,ibid.
Mulieres loquaces,ibid.nu.33
Mulieres curiosæ ibid.nu.34
Mulieres ambitiosæ,& dominationis cupidæ,l.9. nume.36
Mulieres regnum & imperium vitæ filiorum anteponunt,ibid.
Mulieres vanæ gloriæ studiosæ,l.9.nu.37
Mulieres iactabundæ,ibid.nu.38
Mulieres ad mortem vsque pertinaces,ibid.nu.39
Mulieres inexpugnabilissimæ,ibid.
Mulieres contentiosæ,l.9.nu.40
Mulieres libertatis amantes,ibid.nu.41
Mulieres impatientissimæ,ibid.nu.42
Mulieres auaritiæ deditissimæ,l.9.nume.43.& multis sequen.
Et quare,ibid.nu.45
Mulieres donare,vice miraculi est,l.9.nu.43
Et id quidem monstrosum est,ibid.
Mulier seducta præsumitur,si quid donet,l.9.nu.44
Eáque coniectura tollit alias donationis coniecturas ibid.
Muliebrium vitiorum fundamentum, auaritia, l.9. nume.45
Mulieres fraudulentæ,fallaces,dolosæ,l.9.num.47.& sequen.
Mulieribus non fidendum,ead.l.9.nu.50
Nec ei quidem morienti,ibid.
Mulieres mendaces,l.9.nu.52
Mulieres iurisiurandi contemptrices,ibid.num.54.& sequen.
Mulieris iusiurandum in vino & aqua scriptum, d. nume.54
Mulieres in plerisque casibus non sunt testes idoneæ, l.9.nu.56
Vt in testamento,ibid.& seq.
At nec in legatis ad pias causas,ibid.nu.57
An tamen id verum sit,vide nu.58
An in testamentis inter liberos,ibid.nu.59
An in codicillis,ibid.nu.60
An in criminalibus de iure Cannonico,ibid.nu.61
Quid de iure ciuili,ibid.nu.62
Quid in honesta matrona,ibid.nu.63
An in causis matrimonialibus,l.9.nu.64
An in causis feudalibus,ibid.nu.65
An ad probandum tenorem instrumenti, ibidem. nume.66
An in scriptura priuata,l.9.nu.67.& seq.
An in denudationibus,quæ fiunt suspecto de adulterio vxoris,ibid.nu.68.& seq.
Mulieri testi minùs creditur,quàm viro,l.9.nu.73
Nisi tamen pro innocentia deponat,ibid.nu.78
Mulier an sit testis omni exceptione maior,l.9.nu.73
Mulieris testimonio an deferatur iusiurãdum in supplementum probationis,ibid.nu.74
Mulieres domesticæ an sint idoneæ testes in actibus domesticis,ibid.nu.75
Mulieres an & quomodo legibus Platonis testimonium ferre poterant,ibid.nu.76
An & legibus Mosaicis,ibid.
An Romanorum antiquis legibus,ibid.
Mulieres furaces,l.9.nu.78
Mulierum libido,l.9.nu.79.& seq.
Mulier vna in vniuersa Ægypto reperta,quæ non nisi proprium virum nouisset,ibid.nu.80
Mulier,equa,sus,lynx,lepus,sola animantiũ post conceptum venerem admittunt,l.9.nu.85
Mulier cur post conceptum admittit coitum,ibid.
Mulieres libidinosæ,æquæ dicuntur,ibid.
Mulierum propria & peculiaris passio libido est,l.9. nume.89
Et quare,ibid.& iterum nu.93.rursumque,nu.15.& nu.165.& seq.& rursum nu.173
Mulieres in libidine minùs peccant, quàm viri, & quare,l.9.nu.90
Mulier adultera non tam grauiter punitur, quàm vir, & quare,ibid.
Mulieri luxuriosæ datur curator non viro, & quare,l.9.nu.91.& nu.141
Mulier appetit virum,vt materia formam,l.9.nu.92
Mulieres in coitu insatiabiles,l.9.nu.94
Mulieres quæ patres deperditè amauerunt, l.9. nume.100
Quæ proprios filios,ibid.nu.101
Quæ fratres,ibid.nu.101
Quæ priuignos,ibid.nu.103
Quæ generos,ibid.nu.104
Quæ fratres maritorum,ibid.nu.105
Quæ bruta animalia,ibid.nu.108
Mulieres astrorum vi cõcubitus parentum, filiorum, priuignorum,generorum auidæ,l.9.nu.106
Mulieres tribades, quæ scilicet masculam libidinem exercent,l.9 nu.107
Mulieres quæ iumentis succubuerũt, morte sunt puniendæ,l.9.nu.109
Mulieres in insula Mende passim cum hircis coëunt, ibidem.
Mulieres quædam potiùs petunt viros, quàm ab iis petantur,l.9.nu.110
Mulieres etiam amasiis munera dant,quò illis potiantur,ibid.nu.11
Mulieres plurimæ viros rapuerunt,ibid.nu.112
Mulieres suæ libidinis causa, nec liberis,nec parentibus,nec denique patriæ parcunt,ibid.nu.113
Mulieris maior voluptas in coïtu,quàm viri, & quare,ibid.nu.115
Mulieres virgines,an corruptæ,sint in Venerem procliuiores,l.9.nu.117.& seq.
Mulieres recenter stupratas,præsertim puellas, coitus esse appetentiores,ibid.nu. 119
Mulieres libidinosiores,quæ puellæ concumbere inceperunt,ibid.
Mulieres tum maximè ad Venerem incitantur, cùm menses habere incipiunt,ibid.
Mulieres grauidæ magisne, an minùs cõcubitum appetant,l.9.nu.120
Mulieres steriles maximè libidinosæ,ibid nu.122
Mulieres militum vxores plerunque impudicæ, & quare,ibid.nu.122
Mulieres æstate, viros hyeme Veneris appetentiores, & quare,l.9.nu.125
Mulieres florente scolymo,Veneris auidissimas,viros contrà in coitum pigerrimos,ibid.nu.126
Mulieres præcipites,l.9.nu.128
Mulieres inconstantes,variæ, leues,ibid.nume.129.& multis seq.
Muliebris leuitatis exemplum memorabile, ibidem. nume.131
Mulier à feudo repellitur ob inconstantiam, l.9. nume.132
Mulieres priùs torquendæ,quàm mares,ibid.nu.134
Mulierum multarum constantia in tormentis, ibid. nume.135
Mulieres faciliùs & maiores ictus & vulnera, quàm viri,patiuntur,l.9.nu.136.& iterum nu.225
Mulieres credulæ,l.9 nu.137
Mulieres sui amantiores, sibíque nimium placentes, ibid.nu.138
Mulieres zelotypæ,ibid.nu.130.& l.16.nu.2
Maximè prægnantes,ibid.
Mulieres desperantes,ibid.nu.140
Mulieres viris frigidiores, l.9.numero 142.& multis sequen.
Mulieribus citiùs fieri rigores,quàm viris,ibid.
Mulierum inferna crassiora sunt,virorum superna, &

quare,ibid.nu.143
Mulieres viris citiùs canescunt, & quare, l.9.nu.144. & iterum,nu.215
Mulierum corpus non ita pilis obsidetur,vt virorum, & quare,ibid.nu.145
Mulieres viris pinguiores,& quare,l.9.nu.148.& iterum,nu.216
Mulieres viris verecundiores,l.19.nu.152
De quo tamen vide postea,nu.178
Mulieres simul auaræ, & luxuriosæ, l.9.nume.156.& sequen.
Mulieres præ viris timidæ,l.9.nu.158
Etiam in brutis,ibid.
Mulierea minor metus excusat,l.9.nu.160
Mulieres in turpibus & venereis audaciusculæ , ibid. num.161
Mulieres suorum affectuum sequaces,l.9.num.164
Mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi, l.9.nu.165.& 173
Mulieres viris humidiores,d.nu.165
Mulieres viris calidiores nonnulli affirmarunt, ob immodicam earum libidinem,l.9.nu.175
Mulieres viris esse callidiores , & vafriores, ibid. nume. 176
De qua tamen vide,nu.177
Mulieres regulariter minus puniuntur, quàm viri, d. nu.177
Mulieres impudentes,ibid.nu.178
Mulieres in primis decet verecundia, ibid.nume.179. & sequen.
Mulieres canibus comparatæ,& quare,l.9.nume 183. & nu.215
Mulieres iracundæ, l.9.nu.184.& seq.
Præsertim,prægnantes,ibid.nu.186
Et anus,ibid.nu.187
Muliebre in ira furere,ibid.nu.184
Mulier ira ipsa est,ibid.nu.185
Mulieres faciliùs in furorem concitantur,ibid.
Mulierem placare,res magna est,ibid.
Mulieres clamosæ,l.9.nu.188.& 190
Muliebres eiulatus,ibid.nu.190
Muliebres querelæ, ibid.
Mulieres rixosæ & litigiosæ,l.9.nu.191.&seq.
Maximè Gallicæ,ibid.nu.193
Mulieres contumeliosas, maledicas, & iniuriarum abundantes esse,ibid.nu.194
Mulierum genus φιλόλοιδορον,ibid.
Mulieres crudeles,l.9.nu.195
Præsertim in priuignos,ibid.nu.196
Mulieres viris misericordiores,l.9.nu.200
Mulierum genus amans lachrymarum,ibid.
Mulieres gulæ intemperantiores,l.9.nu.201
Mulieres vinosæ,ibid.& nu.seq.& iterum,nu.209
Mulierum ebrietas rittne leue peccatum,l.9.nu.205
Muliere ebria nihil fœdius,ibid.
Mulieribus vini vsus interdictus apud plerosque populos,ibid.nu.206.& seq.
Mulieres tempore Hippocratis podagra non laborabant : sed sua ingluuie naturæ beneficium perdiderunt,ibid.nu.209
Mulier φιλοπότις, id est, comessatrix vituperatur, ibid.nu.210
Mulieres inuidæ,l.9.nu.212
Mulier canis ornata,ibid.nu.215
Mulieres desidiosæ,l.9.nu.215.& seq.
Mulierum menstrua cur colligantur,d.nu.215
Mulieres & pueri cur in numero sacrorum Bibliorum non deducantur,ibid.
Mulier symbolum segnitiei & ignauiæ,ibid.
Mulieres tardæ,& cunctatrices,l.9.nu.217
Mulierum mala plurima à multis in vnum congesta, l.9.nu.218
Mulier necessarium malum cur dicitur , ibidem. numero 219
Mulieres opus Sathanæ, quibusdam hæresiarchis dictæ,ibid.nu.222
Mulier castigata fit deterior,l.9.nu.227
Mulierum paucarum crimina in sexum transferre indignum,ibid.nu.228
Mulieres multi laudarunt libris in id editis , ibidem. nu.229
Mulieres exemplo potiùs quàm verberibus corrigendas,l.9.nu.230.& l.13.nu.36.& seq.
Et blanditiis atque maritali sermone, l. 9. numero 133
Et risu potiùs,quàm baculo,ibid.
Mulieres rerum domesticarum custodes, l.10.nu.2.& sequen.
Mulieres à vicinia tantùm cognoscendæ,l.10.nu.10
Mulieris est domi philosophari,l.10.nu.14
Mulieres Ægyptiæ calceamentis non vtitur, & quare,l.10.nu.17
Mulieribus interdictum fuit, ne Olympicis certaminibus spectandi gratia interessent,ibid.nu.18
Mulieres Romanæ domi se continere solitæ, ibidem. nume.19
Mulieres repudiatæ,quòd foris versarentur,ibid.& iterum nu.30
Mulieres Romanæ incorruptam sermonis antiquitatem faciliùs retinebant,l.10.nu.20
Mulieres apud Græcos in conuiuiis virorum non assidebant,l.10.nu.21
Mulieres apud Græcos habitabant in editiore loco domus,l.10.nu.24
Et apud Hebræos quoque,ibid. in fi.
Mulieres cœtibus virorum immisceri non conuenit, l.10.nu.31
Mulieres non coguntur adire Pontificem ad absolutionem excommunicationis,l.10.nu.33
Mulieres ferendi testimonij caussa non tenentur venire in iudicium,ibid.
Mulier casta vagando facta meretrix,l.10.nu.34
Mulieres lanam,linum,telam,fusum,domi exerceant, l.9.nu.37.& seq.
Mulierum proprium suere & texere , ibid.nume. 44. in fine.
Mulieres pleræque maritos ad Christianam religionem conuerterunt,l.11.nu.15.& 17
Mulieres non arcendæ ab administranda republ.l.11. num.24
Mulieres iudicium habent,& discretionem,& prudentiam,ibid.nu.25
Mulieres salubre consilium dare possunt,ibidem,nume.26
Mulier postulare prohibetur,sed non in camera consulere,ibid.nu.28

MVLIERES PLVRIMÆ HAVD VVLGARITER DOCTAE, QVAE hic ex ordine Alphabeti subiecimus, memoratæ l. 11. nu. 30.

Acca.
Accursij filia,cuius nomen ignoramus.
Ædesia Alexandrina.
Ægle Æsculapij filia.
Afrania Licinij Bructionis vxor.
Africana.
Agarle.
Agallis Corcyræa.
Agameda.
Aganice Thessala.
Alexandra Priami filia.
Alcaunra Anglorum regina.
Alexandra Scala.
Alpaides virgo sacra.

Amalasuntha Atbalarici mater.
Amalthea.
Amesia.
Amphiclia vxor filij Iamblici.
Anastasia Chrysogoni matyris filia.
Anagora Milesia.
Anaxandra.
Angela Nugarola Veronensis.
Anguitia Medeæ soror.
Anna Astreooe Angla.
Antinchis.
Anyta Epidaurea.
Apagora,quam nonnulli eandem esse dicunt cum ea, quam suprà Anagoram oominauimus,
Arete Cirenaica.
Aretaphila,& ea quoqoe Cyrenea.
Argentaria Polla,Lucaoi vxor.
Argia.
Arginete.
Arria.
Artemisia Cariæ regioa.
Artemisia altera.
Aspasia Milesia.
Aspasia medica.
Astyanassa,quæ multis Elephantis dicta est.
Athyrtia Ægyptiorum Regis filia.
Atossa Persarum regina.
Aoge Tegeana.
Aoreliani Imp.mater.
Aorinia.
Axiothea Phliasia.

B

Bacis.
Baptista Constantiæ filia.
Baptista Malatestæ vxor.
Barsine vxor Alexandrini Magni.
Begoë nympha.
Blesilla.
Botrys.
Brela.
Brigida,quæ & Brigitta.
Bructeta.
Bundioica Britannica.

C

Cæcilia Mantuana.
Caia Afrania.
Calphurnia vxor Plinij Iunioris.
Cambra Britannorom Regis.
Carmenta,quæ & Nicostrata.
Cassandra Priami filia.
Altera huius nominis Veneta.
Catharina Alexandrina,inter diuas relata.
Catharina Senensis.
Catharina alia Anglorum regina.
Cattha.
Celæno.
Cesennia Gætulici vxor.
Charielea.
Charixena Crinoatis.
Circe.
Claudia Papinij vxor.
Claudia Ruffina.
Alia illis antiquior.
Cleobulina Cleobuli filia.
Cleopatra.
Clitagora Lacedæmoola.
Clito poëtria.
Congyla Colophonia.
Constantia Alexandri Sfortiæ vxor.
Corinna Thebana.
Altera Thespia.
Tertia item Ouidij contemporanea.
Cornelia Gracchorum mater,
Altera Pompeij vxor.
Alia item Veronensis.
Cornificia Cornificij poëtæ soror.
Corinna Perusina.
Craco Bohema.
Christina Pisana.
Cybele.

D

Dame Pythagoræ filia.
Damisella Trinultia Mediolanensis.
Damocharis,siue Democharis.
Damophila Pamphili vxor.
Daphne filia Tiresiæ.
Debbora.
Deiphobe Glauci filia.
Demo.
Diana.
Diotima,Socratis magistra.

E

Ecyrrhina poëtria.
Etanica Salaminia.
Elizabetha Scomangiæ abbatissa.
Elephantis,de qua suprà.
Elpis Boëthij vxor.
Erinna Theïa.
Erophile Troiaoa.
Eodochia Theodosij Iunioris.
Eogenia Philippi Ro.filia.
Eumetis Lyndia.
Eomonia Nazarij filia.
Eunoë,quam multi Etanicam potant.
Eorydice Hieropolitana.
Eurydice altera,Plotarchi discipula.
Eostochium.

F

Fabiola,diuis dicata.

G

Gemioæ duæ,mater,& filia.
Genebria Veronensis.
Gilberta Anglica.
Gorgoo,Leonidæ vxor.

H

Hedibia.
Hedyle Hedylogi Samij vxor.
Helena Menelai vxor.
Heleoa Flauia,regis Angliæ filia.
Hepione medica.
Hestiæa Alexandrina.
Hilda Herenica,Angla.
Hildegardis Moguntinensis.
Hipparchia vxor Cratis Philosophi.
Hippias Lycurgi hospita.
Holda,vide infrà Olda.
Homelnia,Eunexi filia.
Hortensia Horteosij filia.
Hydra.
Hygia Æsculapij filia.
Hyptachia Alexandrina,siue Hypathia.
Hyptachia altera,Theonis filia.

I

Iambe Panos & Echûs filia.
Iaso Æsculapij filia.
Ioanna Papa, quam dicunt fuisse Gilbertam illam Anglicam.
Irene pictrix.
Isabella Malatesta.
Isis Ægypti regioa.
Isota Nouarola Veronensis.
Istrioa Scytarum regina,

L

Lælia C.Gracchi filia.
Lælia altera,Lælij filia.
Laïs.

Lasthinea Mantinea.
Latona.
Lauinia.
Laura, Nicolai Throni vxor.
Laura altera, Brixiana.
Learchis.
Leontinm Epicuri amica.
Leoparda.
Libyssa.
Liciniæ duæ.

M

Manto Tiresiæ filia.
Marcella.
Margarita Ioannis Ferusini vxor.
Margarita altera medica.
Margarita Francisci Francorum Regis soror.
Maria Mosis soror.
Marsepia.
Marsine.
Martha Syra.
Martia Hortensij vxor.
Martia Proba Britannorum regina.
Medea.
Megalostrata.
Menexene.
Mnesarchis Ephesia.
Mœro.
Muscæ, siue Myiæ duæ.
Musæ nouem.
Mutiæ duæ.
Mycale Centaura.
Myia Theanûs filia.
Myrina.
Myro Byzantia.
Myrtis Anthedonia.

N

Nicarete Megarensis.
Nicaula Æthiopissa, quæ & Saba multis dicitur.
Nicostrata, de qua suprà.
Nossis Lyrica.
Nysis poëtria.

O

Ocyroë Cylonis filia.
Oenone Nympha.
Olda Prophetissa.

P

Pallas.
Pamphila.
Panacea Æsculpij filia.
Pantaclea.
Parthenis.
Paula.
Paulina.
Perictyone Pythagorica.
Perilla.
Phaënnis.
Phanothea.
Phemonoë, Promantis Apollinis filia.
Philœnis.
Phintis, Callicratis filia, Pythagorica,
Phygo.
Plotiana.
Polla, vide Argentaria.
Polydamia.
Polyxo.
Pompeia Paulina.
Pompeij Saturnini vxor.
Praxilla Sicyonia.
Proba Falconia.
Ptolemaïs Cyrenensis.
Pudentilla Apuleij soror.

R

Rhosuita Saxonica.
Rufina.
Rusticiana, Symmachi vxor.
Ruth.

S

Saba, de qua suprà in Nicaula.
Sabinæ duæ.
Salpæ duæ.
Sappho Eresia.
Sappho Mitylenæa.
Sempronia.
Sentia Elea.
Sera filia Azer.
Sibyllæ.
Sido Ponti filia.
Sosipatra Lyda.
Sotira.
Sulpitia.
Susanna Rufini Alexandrini soror.
Symmachia.

T

Talarchis Argiua.
Tanaquil Romanorum regina.
Targelia.
Terentia Tulij vxor.
Theano Metapontina.
Theano alia Locrensis.
Theano alia Turia.
Thelesilla Argiua.
Themides duæ.
Themista vxor Leontei Lampsaceni.
Themistoclea, quam alij Theocleam vocant.
Theognis Diodori Saturni filia.
Theonoë Protei filia.
Theosila Canio Gaditano poëtæ adamata.
Theosebia.
Timaris regina.
Timoclea Thebana.
Trinultia Mediolanensis.
Trota.

V

Vari vxor.
Velleda.
Vrsula.

X

Xenoclea.

Z

Zenobia Palmyrenorum regina.
Mulieribus non amplius fidendum, l.12.nu.1
Mulieres maximè decet silentium & taciturnitas, l.12. nu.5.& 6
Mulieres natura per aues docet silentium, ibi.nu.6
Mulieres loquaculæ, ibid.nu.9
Præsertim meretrices, ibid.nu.16
Et anus, ibid.nu.17
Mulieribus cur docere in ecclesia non permittitur, l.12.nu.10
Mulieres repelluntur à feudo ob garrulitatem, ibid. num.13
Mulier in complexibus omnia reuelat, l.12.nu.16
Mulieres vel inuitæ secreta sua prodnnt, ibid.nu.18
Mulieres, præsertim castas maximè exasperat virorum adulterium, l.13.nu. 27
Mulieres ex virorum adulteriis in insaniam vertuntur, l.13.nu.28
Mulier quæpiam ob zelotypiam, combustis cunctis mariti bonis, se filiumque communem interemit, l. 13.nu.30
Altera pellicem, & maritum, & filium, quem ex eo susceperat, ob eandem causam interemit, ibid.
Muliebri vasculo honorem impertiri quid sit, l.13.nume. 39
Mulier quædam ob immodicum concubitum maritum repudiauit, l.15.nu.1

Mulier

Mulier quædam ex immodico concubitu occubuit, ibidem.
Mulieribus castra iurtare non licet,l.15.nu.24
Mulieribus menstruans Venere abstinendum,l.15.nu. 128
Mulieres menstruatæ raro concipiunt,ibid.nu.131
Mulieribus infantes lactantibus Venere abstinẽdum, l.15.nu.139
Mulieribus item quæ recens conceperunt,l.15.nu.141
Mulier, quæ iouua comprimitur, vix concipit,l.15. nu.169
Mulieres ab impudicarum congressu abstineant,l.16. nume.14
Mulier impudica cæteras sui similes esse cupit, ibid. nume.25
Mulieres à lasciuis sermonibus abstineant, l.16. nume.29
Mulieres à picturis obscœnis caueant,ibid.nu.33
Et à ludis publicis,præsertim impudicis,ibid.num. 35 & seq.
Et ab impudicis lectionibus,ibid.nu.40
Mulieres sobrias esse oportet,vt pudicæ fiot,l.16. nume.45
Et minimè desidiosas,ibid.nu.50
Mulier statim copulanda,pro copulata habetur, glos. 2.nu.13
Mulier tuta exceptione S C.Velle.non tenetur in foro conscientiæ,gl.4.nu.16
Mulier prohibita contrahere sine consensu propinquorum,an posit patri liberè renunciare, gl.5.nu. 33 & multis seq.
Mulier prohibita donare sine consensu propinquorum,an prohibita censeatur donare caussa mortis, gl.5.nu.64.& multis seq.
Mulier statuto prohibita testari sine consensu viri, potest testamentum sine eu factum reuocare, gl.5. nume.90
Mulier potest esse procuratrix ad negotia,gloss.5.nume.171
Atque etiam in his, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis,ibid.
Et in causis ad salutem animarum pertinentibus, & aliis multis,ibid.
Mulieribus nocturni cœtus vitandi,l.16.nu.42
Mulieres à congressu virorum libidinosorum caueãt, l.16.nu.27
Mulieres ab Olympicis certaminibus olim arcebantur,l 16 nu 37
Mulier prohibita contrahere,potest vt tutrix filiorum contrahere,gl.5.nu.176
Mulier fideiubens cum iuramentu obligatur, l.7.nume.152
Mulier prohibita agere sine consensu propinquorũ,si id faciat & obtineat,an valet quod actum est, gl.8. nu.61 & 75
Mulier prohibita contrahere, si contrahat ad suã vtilitatem,an valeat,gl.8.nu.77
Mulier prohibita contrahere,an posit adire hæreditatem opulentam,gl 8.nu.78
Mulieri fideiubenti, & se virum mentienti, non succurritur,gl 8.nu.135
Mulieri in venditione rei dotalis, asserenti eam non esse dotalem,non succurritur, ibid.
Mulieri quæ proximiores eos esse dicit, quos adhibet in suo contractu, in quo ex statuto requiritur consensus proximorum, non subuenitur, gloss.8. nume.136
Mulierum zelotypia sæpe illis est perniciosa, l.16.numero 4
Mulier, cuius maritus communi opinione reputatur mortuus,excusatur ab adulterio,gloss.8.numero 151
Mulier statuto prohibita contrahere aut liberare sine consensu propinquorum, potest tamen eum liberare,qui debitum soluit,gl.8.nu.187
Mulieribus impudicis prodest loci mutatio, l.16.nu. 53.& seq.
Mulieres ne solæ sint cum viris,ibid.nu.57
Mulier sine solẽnitate statuti potest facere obligationem necessariam,l.8.nu.196
Mulier sine solennitate statuti potest secundo viro eam dotem dare, quam primo dederat, gloss. 8. nu.197
Mulier censetur secundo viro dare eam dotem quam primo dederat,ibid.
Mulier tenetur dare dotem,etiamsi in contractu matrimonij dictum non sit,ibid.
Mulier contrahendo matrimonium an posit dotem constituere in re immobili,gl.8.nu.198
Mulier secundo marito non potest plus in dotem dare,quàm vni ex filiis primi matrimonij relinquere, nisi sit datio necessaria,gl.8.nu. 202
Mulier potest alienare dotem, vt ex captiuitate redimat parentes, fratres, & alios necessarios, gloss.8. nu.281
Mulus cur longæuior,quàm equus,l.15.nu.9
Multa permittuntur, quæ non carent vitio, l.9. nu.2. & sequen.
Multa cadunt inter calicem supremaque labra,glos.2. nume.31
Mundus muliebris quid,l.3.nu.34
Mundus cur ita dicatur,ibid.
Mundus muliebris,& ornamentum,an differant,ibid.
Mundum neutro genere,ibid.
Mus fœmina maiore libidinis rabie flagrat, quàm mas.l.9.nu.127
Musæ nigris oculis,l.2.nu.38
Musæ virgines,& quare,l.15.nu.62
Musæ cur Camœnæ dictæ sunt,ibid.
Musas nonnulli meretriculas fuisse dicunt,ibid.
Musarum liberi,ibid.
Musarum nomina, & earum rationes, in nomenclatura dictarum mulierum,in Musis.
Musta virgo quæ dicatur,l 6.nu 2
Mutata res in pristinum statum non redit,gloss.3.numero 1
Mutus potest contrahere matrimonium nutu & signis,gl.7.nu.17
Mutus iurare potest nutu & signis,ibid.nu.18
Mutus testificari potest, modò sciat scribere, ibidem. nume.19
Myrrha Cynaram patrem deperditè amauit, gloss.9. num.100

N

Narcissus suam imaginem in fonte visam adamauit, antè ab omni amore abhorrens, l.5.numero 28
Nasamones singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Nasamones in propatulu coeũnt,l.7.nu.55
Nasamonum vxores prima nocte singulos conuiuas Veneris gratia obeunt,ibid.nu.56
Nasati solent esse bellè mutoniati,l.9.nu.95
Natio serui qui venditur, pronunciari debet, l.7. numero 17
Nationis cuiusque mores peculiares,ibid.nu.19
Nationum diuersarum mores in re vxoria, ibidem. num.20
Naturæ legibus vxor in potestate viri est, l. 1. nume. 8. & 9
Natura si potest,marem facit:sin minus,fœminam,l.1. num.99
Natura sumus cupidi gignendi nostri similis,l.6. nume.21
Natura parentum & liberorum concubitu interdicit, l.7.nu.47.& seq.
Natura abhorret vacuum,l.9.nu.87

Natura docuit mulieres iacere per aues,l.12.nu.6
Natura adulterium fugere docuit per bruta, l.13.nu.2. & sequen.
Natura relationis,est natura veritatis,gl.7.nu.196
Naturalis filia,quæ viro legitimo nupsit,legitima efficitur,l.1.nu 18
Naturales liberi faciunt cessare conditionem, si institutus decedat sine liberis, non si instituta, l. 1. nume.45
Nauris parentibus eum liberis stupro coire fas est, l. 7.nu.33
Nausicaa à proceritate corporis laudata,l.2.nu.74
Nausimenis vxori quid contigerit, cùm filij & filiæ stupro interuenisset,l.7.nu.37
Necessarium malum fœmina,l.9.nu.219
Necessarium malum quid dicatur,ibid.
Nemo tam malus, quin aliquid boni faciat, l. 11. numero 2
Nemo tam stultus,quin aliquid boni dicat,ibid.
Nepotes dicuntur expressè contineri in dispositione loquente de filiis,in re transmissibili ad nepotes, l. 7.nu.177
Nequeo verbum, tollit omnem potentiam, gloss.4. nume.11
Nequitia pro libidine,l.15.nu.7
Nereis Magnetem fratrem turpiter adamauit, & refugientem veneno sustulit,l.9 nu.101
Nero Imperator Syllanum, quòd diceretur vxorem duxisse amitam,exilio mulctauit,l.7.nu.42
Nerua Imperator primus prohibuit nuptias eum fratrum filiabus,ibid.
Nerui à cerebro proueniunt,l.15.nu.37
Nerui eandem cum cerebro substantiam habent,ibid.
Neruis nocet coïtus,ibid.
Nicolai Antiocheni hæresis de communitate mulierum,l.7.nu.51
Nicolaus Antiochenus hæreticus choros duxit fœmineos.l.9.nu.31
Nicolai eiusdem zelotypia,l.16.nu.64
Nigri oculi ad formam pertinent,l.2.nu.38
Nigredo à calore fit,l.9.nu.147
Nil diuiduum in domo coniugali esse debet, l.8. numero 8
Ninus Assyriorum rex laudatissimus nihil absque Semiramidis consilio agebat,l.11.nu.1
Nitimur in vetitum semper,l.9.nu.16
Nixus quid sit,l.12.nu.7
Nobiliorum societas fugienda,l.6.nu.33
Nobiliores vxores non spernendas,l.5.nu.36
Noë inebriati nuditas derisa,l.4.nu.35
Nomadum tota natio matribus congreditur,l.7.numero 33
Nominatim factum dicitur, quod ex præsumptionibus colligitur,gl.7.nu 165
Nominis similitudo affectionem gignit,l.5.nu.27
Nominis testatoris ferendi conditio non inutilis,ibi.
Non bene olet.qui bene semper olet,l.3.nu.10
Non eadem omnibus sunt honesta,& turpia,sed omnia maiorum institutis iudicantur,l.7.nu.63
Non omne illicitum punitur,l.9.nu.2.& seq.
Non omne quod licet,honestum esse,ibid.nu.7
Non es mihi Consul, quia tibi Senator non sum,l.13. nu.40
Non potest verbum negat potentiam,gl.4.nu.1
Et resistit actui,ibid & seq.
Et reddit actum ipso iure nullum ibid.
Et importat solennitatem,ibid.
Et inducit formam,ibid.
Et resistit obligationi,ibid.nu.2
Non potest,& Non possit,an differant,glo.4.nu 8 & sequen.
Notarij existimati communi opinione, cum non sit, instrumentum an valeat, gloss. 8. nume.145.& 153. & sequen.
Notitia cùm requiritur, ea debet esse plena, & omnium qualitatum & circunstantiarum, gloss.8.nume.183
Noua nupta in pelle lanata considebat, gloss.10. numero 38
Nonatiensium pœna in adulteros,l.15.nu.23
Nouercarum in priuignos crudelitas,gl.9.nu.196
Nouercarum propria epitheta,ibid.
Nouercæ crudeles,ibid.
Diræ,ibid.
Sæuæ,ibid.
Terribiles,ibid.
Nouercæ quædam in priuignos piæ,gl.9.nu.198
Nubere propriè fœminarum est,l.5.nu.3
Interdum tamen de viris dicitur,ibid.
Nupturæ viris futuris virium corporis ne nudanto, sed aliter aperiunto,l.4.nu 10
Nuditas mulierum viros ad libidinem accendit, l. 4. nu.12.& 13
Nuditate mulierum in primis gaudent libidinosi, l. 4. nume.15
Nudus Cupido,ibid.nu.16
Nuda Venus,ibid.nu.17
Nuditas membrorum muliebrium sacris literis exosa, ibid.nu.19
Nudæ fœminæ in scenam prodibant apud Romanos,ibid.nu.30
Nuditas in viris quoque aliquid pudoris habet, l. 4. num.34
Nudandi corporis in certaminibus mos vnde fluxit, ibid.nu 36.& seq.
Nudæ fœminæ in lupercalibus,ibid.
Nugæ quæ dicantur,l.3.nu.11
Nugiuendi qui,ibid.
Nullus & inhabilis æquiparantur,gl.8.nu.61
Nullitas contractus non allegatur contra eum, fauore cuius is nullus est,gl.8.nu 94.& seq.
Numa Pompilius ab vxore consilium sumebat, l. 11 nume.1
Numa Pompilius quam pœnam adulteris imposuerit,l.13.nu.4
Numa Pompilius cùm orationibus vacaret, mulieribus abstinebat,l.15.nu.114
Numerus impar mas est,par fœmina,l.1.nu.64
Numidæ singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Numidæ vxoribus, perinde ac seruis,vtuntur, l.8. numero 9
Numina videri se nolunt,l.4.nu.24.& seq.
Nuptiæ inter impares Romæ non contrahebantur, l. 5.nu.31
Nutrices coïtu abstinere debent,& quare,l.15.nu.139
Nyctimene cum Epopeo patre côcubuit, l.9.nu. 100
Nymphæ pulchræ,l.2 nu.39

O

OBryzum aurum quid sit,l 3.nu.17
Obryzati solidi,ibid.
Obscœnitas verborum è ciuitate pellenda,l.16.nu.31
Oceanus Tethyn sororem vxorem duxit,l.7.nu.35
Ocium parens libidinis,l.9.nu.174.& l.16.nu.51
Ocium nil boni parit,d.nu.51
Ocni funiculum,l.10.nu 8
Octogenario natus filius an ei succedat,l.6.nu.22
Oculis vxorem capere,summæ dementiæ est, l. 2. numero 2
Oculi cæsij quid significent,l.2.nu.35
Oculi cæsij an sint pulchri,ibid.
Oculi nigri ad formam pertinent,l.2.nu.38
Offensa dici potest, quod pœnam non meretur, l.9. nume.2
Officialis prohibitus contrahere cum subditis, non prohibetur pignus accipere,gl.5.nu.108
Officium non probatur, nisi per literas illud ipsum

decet

decernentes,gl.8.nu.154
Olea à castis coli vult, l.15.nu.125
Olympias expirans capillis crura texit,ne quid in decorum in eius corpore videretur,l.4.nu.33
Omissio plus nocet,quàm renuntiatio,gl.7.nu.78
Omnia bonum appetunt,l.2.nu.45
Omne animal diligit simile sibi,l.5.nu.20
Ophirisum aurum quid sit,l.3.nu.17
Opilius Macrinus Imperator quam pœnam in adulteros imposuit,l.13.nu.17
Opinio vltima sequenda,l.5.nu.187
Ordinem ætatum sequi ordinem vniuersi,l.6.nu.14
Ornamentorum nimium studium maius vitiū quàm ebrietatem,l.3.nu.31
Ornamentum magis dehonestat,quàm ornet, l.3.numero 9
Ornatus detrahit pulchritudini fœminarum, & contrà deformitatem earum auget,l.3.nu.15
Ornatus mulierum tutis censibus & matrimoniis redempti,l.3.nu.21
Ornamentorum muliebrium defensio, l.3.num.16.& multis seq.
Ornamenta in somnis quid significent,l.3.nu.24
Ornamentorum muliebrium infinita genera, l.3. numero 27
Ornamentorum vasa & repositoria,ibid.nu.29
Ornatus magis decet fœminas,quàm viros, l 3.nu.16. 18.19.& 28
Ornamenta magis decent puellas innuptas,quàm nuptas,l.3 nu.30
Ornatus muliebris an & quomodo sit permissus, l. 3. nu.40 & seq.
Ornamenta,quæ sumit mulier domum egressura, nō ad maritum,sed ad alios spectant,l.3.nu.42
Ornatus an & quomodo viris sit permissus,l.3.nu.45. & multis seq.
Orpheus sacris prohibuit mulieres menstruatas, l. 15. nu.134
Osculum fœminarum quare inuentum,l.9.nu.206
Ouidius vitio repetitionis laborauit,l.9.nu.26
Ouidij loci enodati,l. 7. nume. 11.& l.15.numero 92. & 99
Ozam, quia post vxoris concubitum , manus admouit arcæ domini , repentina morte occubuit, l. 9. num.112

P

PActum quodlibet dicitur contractus, gloss.5.numero 6
Pactum de non acquirendo,non impedit pignus accipere,gl.5.nu.108
Pactum nudum expressum pignus ipso iure tollit nō tacitum,gl.7.nu.56
Pactum de futura successione, quod fit ex necessitate præcedentis contractus,valet,gl.8.nu.199
Pæones singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Palæstinorum pœna in adulteros,l.13.nu.6
Pallaca quid sit , & an differat à pellice , gloss 8. nume.144
Pallas virago dicta & quare,l.1.nu.91
Pallas cæsiis oculis,l.2.nu.35
Eadem γλαυκῶπις dicta,& quare,ibid.
Pallas irata ob contemptum suæ formæ,l.2.nu.50
Pallas sese non indigenter coluit, quò formosior Venere & Iunone iudicaretur,ibid.
Pallas expers ictuum Cupidinis,l.15.nu.62
Pallas ἐγὼ , l.15.nu.157
Pallas Euandrius formosus,l.2.nu.40
Palmæ fœminæ non sine maribus gignunt , l. 1. numero 65
Palumbarum castitas,l.13.nu.3
Palumbes diutiùs viuere,quàm columbas, & quare,l. 15.nu.9
Pan Penelopes filius ex procorum promiscuo concubitu natus,l.9.nu.95
Aut,vt alij dicunt, ipsius Penelopes & Mercurij filius,ibid.
Pan Hircipes dictus,ibid.
Pandari filiæ ex statura corporis laudatæ,l. 2.nu.74
Pandora mente canina,l.9.nu.214
Panibœdæ dictum de muro valde munito, l. 10. numero 21
Papa potest præuenire cæteros collatores, non tamen honestum est id facere,l.9.nu.3
Papa potest reuocare beneficium , non tamen honestum est, & laudabile,ibid.
Papa in quibus gradibus dispensare posit,l.7.nu 50
Papæ sententia contra non citatum,non valet, glo. 4. nume.1
Papa non potest dare fidem scripturæ non authenticæ,ibid.
Papæ consensus, qui debet interuenire in testamento cardinalis, præsumitur ex diuturnitate temporis, l. 7.nu.40
Papinianus legalis doctrinæ thesaurus, & iuris asylum dictus,l.2.nu.47
Papinianus pulcherrimus.ibid.
Parapherna quæ dicantur,gl.9.nu.1
Parentes arguuntur , qui deformes filias virginitati consecrant,l.2.nu.59
Parentum mores ad posteros deriuantur,l.7.nu.2
Parentum eorum,qui accusantur, mores inspiciendi, l.7.nu.8
Pares absentes an citandi sint,gl.8.nu.17
Paria sunt in esse consistere , aut in eo statu esse , qui proximè in esse producit,gl.2.nu.4
Paria sunt aliquid factum esse , aut proximè faciendum,ibid.
Paria sunt sententiam latam esse , aut conclusum esse in causa,gl 2.nu.6
Paria sunt,esse in conspectu,& proximum,vt conspici possit,gl.2.nu.6
Paria sunt,non esse,& inhabdem esse,gl.8.nu.43
Paridi cultus ab Hectore fratre exprobratus, l. 3. numero 49
Parisatis filium Darium deperiit,l.9 nu.101
Parisiis viri ex vxorum adulterio traducuntur , l. 9. nu. 232
Parthenone quid,l.10.nu.25
Parthi dulcedine variæ libidinis vxores plures singuli ducunt,l.7.nu.22
Parthi cum matribus,filiabus, sororibus matrimoniū contrahunt,ibid.nu 33
Parthi fœminis & conuiuia & conspectum interdicunt,l.10.nu.11.& iterum nu.17
Parthi cum concubinis,non cum vxoribus, conuiuia ineunt,l.10.nu.17
Parthorum pœna in adulteros,l.13.nu.8
Pasiphaë tauro se substrauit,l.9.nu.108
Passeres vitæ breuioris,quia salaces sunt,l.15.nu.9
Patauinæ operta facie in publicum prodeunt, l. 4. numero 19
Patauinarum seueritas & pudicitia,ibid.
Patrum vetus in filios potestas imminuta,l.1.fin.6
Pater meretricatius filiam meretricem exhæredare potest,l.1.nu.45.
Pater debet nepoti vxorem ducenti consentire, non etiam nepti,ibid.
Pater non tenetur reddere rationem administrationis paternæ,gl.5.nu.40
Pater legitimus administrator potest alienare sine decreto,ibid.
Patris consensus ad iudicium filio præstitus non amplius requiritur in executione,gl.5.nu.165
Pater si consenserit filio contrahenti in instrumento guarentigiato,poterit id instrumentum executioni demandari sine alio ipsius consensu,ibid.

Patris consensus adhibitus in matrimonio filiæ, non ampliùs requiritur in ductione illius in domum mariti, ibid. nu. 166

Pater si consensit in officio tutoris filij, non ampliùs necesse est, vt consentiat in exercitio, gloss. 5. nume. 167

Pater sit consensit filio impetranti rescriptum, non ampliùs requiritur eius cōsensus in processu causæ, ibid. nu. 169

Pater potest agere contra filiumfamil. nomine alieno, gl. 5. nu. 177

Patris consensus pro omnibus causis sufficit, sine alia specialitate, gl. 5. nu. 197

Patris consensus generalis, ad donationem causa mortis sufficit, ibid.

Pater an possit cōsentire filiofamilias agenti per procuratorem, gl. 6. nu. 28

Pater instruens causam, aduocatum adducés, aut aliter solicitans pro filio agente, illi consentire videtur, gl. 7. nu. 29

Pater præsumitur consensisse filio cōtrahenti ex diuturnitate temporis, gl. 7. nu. 40

Pater si consenserit filio testanti, cum clausula, vt valeat iure testamenti, codicillorum, aut alterius vltimæ voluntatis, censetur specialiter consentire donationi causa mortis, gl. 7. nu. 142

Pater debet consentire filio agenti, etiã in causa summaria, gl. 8. nu. 9

Et ibi videbis, quid si pater sit absens.

Pater potest bona aduentitia filij pro eius vtilitate alienare, gl 8. nu. 74

Pater non obligatur pro dote filiofam. data in matrimonio putatiuo, gl. 8 nu. 247

Patenter expressum non est, quod ex coniecturis colligitur, gl. 7. nu. 168

Patientia 10. annorum eius qui consentire aut autoritaté præstare debuit ex statuto, an sufficiat vt actus valeat, gl. 7. nu. 39

Patientia diuturna an habeat vim expressi consensus, gl. 7. nu. 44. & seq.

Et quid statuto, ibid. nu. 46

Patria mores nobis ingenerat, l. 2. nu. 14

Patria ordinandorum inuestigari debet, l. 7. nu. 17

Patriæ & nostra affectio eadem esse præsumitur, ibid.

Patriæ amor l. 7. nu. 65

Patria dulcissima, ibid. nu. 66

Patriam suam quisque laudat, ibid.

Patriæ fumus, gl. 2. nu. 10

Patria potestate semel liberatus, an in eandem recidat, gl. 3. nu. 1

Patria potestas non destinata ad præstandam autoritatem pupillis contrahentibus, gl. 5. nu 40

Patronus satis videtur consentire institutioni de se factæ gl. 7. nu. 28

Pauor muliebris, l. 9. nu. 158

Pauli Eremitæ ad vxorem adulteram dictum, l. 8. numero 14

Paulina matrona Romana, religionis specie in tẽplo Isidis stuprata, l 15 nu. 107

Pax non rumpitur ex damno, quod est in potentia nocendi, gl 2. nu. 30

Peccatum an sit viros muliebribus vestibus, mulieres virilibus vti, l 3. nu. 71

Peccata quæ sola voluntate cōtrahuntur, sola voluntate dimittuntur, gl. 5. nu. 14

Pecudes grauidæ præter paucas mares non admittũt, l. 9. nu. 85. & seq.

Pedale quid dicatur, l. 3. nu. 85

Pedule quid, ibid.

Pelagia sancta sexum virilem mentita, l. 3. nu. 71

Pellex quæ, & an à pallaca differat, gl. 8. nu. 244

Pelopea cum patre Thyeste concubuit, l. 9. nu. 100

Peloponesiacæ virgines discinctæ, & pallio fenestrato inductæ, l. 4. nu. 31

Penelope à proceritate laudata, l. 2. nu. 71

Penelope à procis munera accepit, ibid.

Penelope vidua dicta, quòd marito diutius careret, l. 6. nu. 12

Penelope impudica, l. 9. nu. 95

Penelope, mortuo Vlysse, nupsit Telegono, eiusdem Vlyssis ex Circe filio, ibid.

Penelope è gynæceo descendens, faciem velis tegebat, l. 4. nu. 20

Penelope lanæ dedita, l. 10. nu. 40

Penelope à lanificio dicta, ibid.

Penoribus præfectos castos esse debere, l. 15. nu. 126

Pepli quid ab Eanis differant l. 3. nu. 17

Peregrinæ vestes repræhensæ, l. 3. nu. 57

Peregrinæ mulieres de pudicitia suspectæ, l. 10. numero 33

Peregrinæ pro meretricibus, ibid.

Perinde, dictio denotat improprietatem, gloss. 7. nume. 187

Permissa multa sunt, quæ non carent vitio & dedecore, l. 9. nu. 2. & multis seq.

Persarum lex, ne mulieres extraneis viris conspiciendas se præberent, l. 4. nu. 21

Persæ vxores plures singuli ducunt, propagandæ sobolis gratia, l. 7. nu. 22

Persæ in matrimonium ducunt matres, filias, sorores, l. 7. nu. 32

Nec tamen id illis semper licuit, ibid.

Persis vxores communes, l. 7. nu. 55

Persæ seuerissimè ingratitudinem puniunt, l. 9. numero 27

Persarum insignis contumelia, audire se esse muliere ignauiorem, l. 9. nu. 216

Perusinorum pœna in adulteros, l. 13. nu. 23

Phædra Hippolytum priuignum adamauit, l. 9. nume. 103

Phaui historia, l. 16. nu. 13

Phaonem quare Sappho adamauerit, l. 1. nu. 65. & iterum, l. 11. nu. 2

Pharisæi ornamentis muliebribus vtebantur, l. 3. numero 62

Pherecydis dicterium in comatum iuuenem, l. 3. numero 48

Pherenice pugilis habitu in scenam descendit, l. 4. nume 37

Pheron Ægypti Rex vnam tantùm mulierem vni viro cognitam inuenit, l. 9. nu. 80

Phidiæ Venus Eliensibus depicta, l. 10. nu. 16

Philænia libros scripsit de formis concubituum, l. 9. num. 97

Philænia tribas, l. 9. nu. 107

Philetæræ in balneum descendentis verecundia, l. 4. nume. 11

Philippus Macedonum Rex quendam ex ordine iudicum semouit, quòd capillos tinxisset, l. 3. nu. 48

Philippus Macedonum rex filiam Cleopatram auunculo nuptui dedit, l. 7. nu. 43

Philonome Tenuem priuignum miserè amauit, l. 9. nu. 103

Philopœmenis historia memoranda, l. 2. nu 58

Phineus filios nouercæ impulsu excæcauit, l. 9 nume. 196

Phocionis vxor veste mariti vtebatur, l. 3. nu. 70

Phocalicis nocet Venus, l. 15. nu. 45

Phocylides in ornatum virorum, l 3. nu. 49

Phœnicum mulieres, cùm sacra facerent, sese palam prostituebant, l. 7. nu. 57

Phœnices ex filiarum prostitutione dona dabant Veneri, ibid.

Phrygiæ, non Phryges, l. 1. nu. 89

Phryges vxores ducunt, matres, filias, sorores, l. 7. nume. 33

Phryne formæ beneficio absoluta,l.2.nu.61
Phrynes historia non contemnenda de mulierum fuco,l 3 nu.12
Phthisis,& phthoë,an differant,l.15.nu.47
Phthisicis nocet coitus,ibid.
Picturæ obscœnæ improbatæ,l.16.nu.31
Picturæ obscœnæ languentes libidines excitant, ead. l.16.nu.14
Pignus vt solo consensu contrahitur sine traditione, sic & resoluitur,l.15.nu.14
Pignus & fideiussio æquo iure procedunt, gloss. 5. nume 107
Pignus rei alienæ confirmatur, si pignorans factus sit dominus,l 5.nu.142
Pindarus in coitu occubuit,l 9 nu.27
Pisidarum pœna in adulteros,l.13.nu.11
Pittaci vxoris superbia,l 5 nu 16
Pitthei historia memorabilis,l.11.nu 10
Pitthei vxoris prudentia admirabilis,ibid.
Pituita frigiditatem ostendit,l.9.nu.147
Placentinorum pœna in adulteros,l 13.nu.7
Placiadarum pœna in adulteros,ibid.nu.8
Placidæ vxoris Ataulphi regis prudens monitio, l. 11. num. 12
Plantæ mares plus virium habent,quàm fœminæ ,l.1. num.65
Plantæ,quæ citò perficiuntur,citò pereunt: quæ tardè veniunt,diutius durant,l.6.nu.57
Platonis & Aristippi historia memorabilis, l. 3. numero 65
Platonis lex in matrimonio contrahendo,l.4.nu.19
Platonis lex de pubertate marium & fœminarum,l.4. nume.25
Plato in nuditate mulierum reprehensus,l.4.nu.29
Platonis legibus,qui à 10.anno ad 35.vxorem nó duxisset,pecunia & infamia mulctabatur,l.6.nu.44
Plato puellis annum nubendi à decimosexto ad vigesimum præscripsit,ibid.
Platonis familiares contractos eius humeros exprimebant,l.16.nu.20
Platonis lege cautum, ne mulier sine viro iudicio interesset,gl 5.nu.212
Platonis lex de matrimonis coniunctorum,l.7.nu.50
Platonis lex de testimonio mulierum,l.9.nu 76
Platonis lex & pœna in adulteros,l.13 nu 12
Plato vitam cœlibem & castam vixit,ob idque naturæ sacrificasse dicitur, quasi peccatum expiare vellet, quòd liberos non procreasset,l.15.nu.64
Plauti locus emendatus,l.1.nu.65
Plauti locus animaduersus,l 10.nu.16
Plinij loca,l.9.nume.95.& l.10.nume.16 & 37.& l.15. nume.130
Plinij lapsus l.9.nu.135
Plotina maritum in exilium secuta,l.3.nu.66
Plotina Traianum maritum prudenter corripuit, l.11. nu.item 11
Plutarchus à Galeno citatur,l.15 nu.68
Podagra filia Bacchi & Veneris,l.15.nu.44
Podagra λυσιμελὴς,ibid.
Pœna ducentium duas simul vxores,l.7.nu.24
Pœna omittenda, si desit spes emendationis, l. 9. nume.226
Pœna ostendit grauitatem aut leuitatem criminis,l. 13.nu.6
Pœna capitis quæ dicatur,l.13 nu.20
Pœna sepelientium corpora vsurariorum trahitur ad eos,qui funebri pompæ assistunt,gl.5.nu.115
Pœna sequitur suos autores,gl.5.nu.156
Pœna an & quando committatur ex actu inualido, gl.8.nu.205.& seq vsque ad 213
Pœnorum virgines dotem quæstu contrahunt, l. 7. nume.57
Poëtæ Deorum adulteria describentes reijciendi,l.16. nume.41
Poëtarum genera,l 9.nu.16
Polygnoti pictura Ocni & asellæ,l.10.nu.8
Polyxena moriens prouidet,vt honestè cadat,l.4.numero 55
Pompeius vituperatus,quòd iam senex vxorem iuuenem duxisset,l.6.nu.13
Pompeij vxor Mutia impudica,l.9.nu.122
Pompeia Plotina Traianum maritum prudenter corripuit,vide suprà Plotina.
Pompilus piscis sacer cognominatus,l.14.nu.2
Pontificum pœna in adulteros l.13.nu.24
Poppea velata facie incedebat,l.4.nu 21
Populiæ dictum lepidum de bestiis post conceptum marem non admittentibus,l.9.nu 86
Porphyrio habet sensum adulterij,& id patrifa. detegit,l.11.nu.4
Porphyrius negat Deos exaudire hominem , qui non multis diebus à venereis abstinuisset, l. 15 numero 115
Portarum obscœna significatio,l.4.nu.12
Possessionem amittens non alienat,gl.5.nu.161
Posteritas à fœmina appellata, fœminas comprehendit,licèt aliàs minimè,l 5.nu.26
Potentia antequam in actum deducatur , conditioni æquiparatur,l.2.nu.10
Potentia si desit,actus est irritus,gl.4 nu.8
Potest verbum,non est necessitatis , nisi cum negatiua,ibid.
Potest verbum quam naturam in vniuersum habeat, gl 4 nu.10.& seq.
Potestatis suæ qui non est, nec alios in potestate habet,l.1.nu.4
Præcipitatio filia libidinis,l.9.nu.128
Præcipites esse mulieres,ibid.
Prælatus vti contrahere non potest super re ecclesiæ, ita nec distrahere,gl 5.nu.13
Prælatus solus potest reuocare procuratorem à se constitutum cum consensu capituli , gloss. 5. nume.91
Prælatus non potest cóstituere œconomum aut procuratorem ad alienationem rei ecclesiasticæ , sine solennitate,quæ requiritur in ipsa alienatione, glo. 5.nu 185
Prælatus tacitè ex lapsu temporis præiudicat ecclesiæ, licèt non expressa renuntiatione, gloss. 7.nume.76
Prælatus liberè rem ecclesiæ meliorem facere potest, gl.8.nu.82
Prælati publicè existimati valent locationes & cæteri contractus,gl 8 nu.151
Præscriptio statim complenda pro completa habetur, gl.2.nu.8
Præsens habetur,qui in hortis est,gl.2.nu.10
Præsens est,qui præbetur sensibus corporis , gloss. 6. nume 31
Præsens & tacens cùm pro consentiente habetur, intelligitur ex quadam fictione,& improprietate,glo. 7.nu.14
Præsentibus malis magis afficimur , quàm præteritis, l.6.nu. 4
Præsentia cùm requiritur, personalis siue corporalis requiritur,gl.6.nu.31
Nisi cùm præsentia collegij requiritur,ibi nu.32
Quid,si non præsentia personæ, sed cuiuspiam requiratur,ibid.nu.33
Quid,si sit iustum impedimentum,ibid.nu.34
Quid, si requiratur in materia , quæ suapte natura præsentiam corporalem non requirit , ibidem. nume.35
Præsentia requisita an & quando consensum requirat,gl.6.nu.36.& gl.7 nu.12.& 2.seq.
Præsentia & taciturnitas in iudicialibus pro consensu haben

habentur,gl.7.nu.37
Præsentia, an absentia præsumatur,glo.8.nume.29.& s.sequen.
Præsentiam præstare non dicitur, qui non intelligit, gl.8.nu.179.& seq.
Præsentatio eius qui communi opinione reputatur patronus,an valeat,gl.8.nu.147
Præsentatio in fructu est,gl.9.nu.5
Præsentatio beneficij, quod est in patronatu vxoris, an ad virum pertineat,an ad vxorem,ibi.& seq.
Quid,si id ius pertineat ex causa rei dotalis, ibid. nume.6
Et si vterque præsentauerit, quis præferetur, ibid. nu.6.& seq.
Præsertim,dictio implicatiua,gl.8.nu.57
Præsumitur contra aliquem, aut pro aliquo, ratione malæ aut bonæ societatis,gl.5.nu.29
Præsumptio non plus operatur,quàm veritas, gloss.5. nume.60
Præsumptio cedit veritati,gl.5.nu.60
Præsumptio præsumptionem tollit,gl.7.nu.58
Præsumpta probatio temporis sufficit, vbi etiam pro forma requiritur certa & determinata probatio temporis,gl.7.nu.47
Præsumpta renunciatio legitimæ hæreditatis ex causa intestati,quæ oritur ex renunciatione testamentariæ hæreditatis,an dicatur expressa, gl.7.nu.169.& sequen.
Præterita semper meliora præsentibus esse videntur, gl 6.nu.4
Priapus nudus depingitur,l.4.nu.18
Priapus Bacchi & Veneris filius cur dicatur, l. 9. nume.208
Priapus inter Bacchi comites,ibid.
Priami species digna imperio,l.2.nu.54
Priamus ab Homero dictus Θεοειδής, id est forma diuina,ibid.
Prima quæque magis delectant,l.16.nu.4
Principes fœminæ à lanificio laudantur,l.10.nu.38.& sequen.
Princeps potest autoritaté tacitè interponere, tametsi inferiores non possunt,gl.7.nu.38
Princeps lex animata in terris,gl.7.nu.204
Princeps potest fingere expressum,quod non est, ibi.
Princeps solus confert tabellionatum,gl.8 nu.154
Princeps non subest statutis & consuetudinibus subditorum,gl.8.nu.175
Nisi ratione naturali nitantur,ibid.nu.176
Principatus quinque species,l.1.nu.47
Priuilegium concessum descendentibus, an competat filiabus maritatis,l.t.nu.14.& 3.seq.
Priuilegium concessum generi & posteris, non eis competit,qui ex fœminis nati sunt,l.1.nu.58
Priuilegia viduarum competunt maritatis,quæ habẽt senes maritos,aut aliàs inutiles,l.6.nu.12
Priuilegium idem debetur rei factæ, & rei quæ est in fieri gl.8 nu.9
Priuilegium concedi potest iis,quæ non sunt,sed spes est ea fieri,gl.8.nu.41
Priuilegium dignitati concessum an competat vxori eius,qui in ea dignitate est,gl.2.nu.55. & seq.vsque ad 67
Priuilegium concessum clericis, an competat eorum vxoribus,ibid.
Priuilegium fori maritorum, an competat eorũ vxoribus,gl 2.nu.54
Quid in priuilegio, quod competit speciali priuilegio artis,vel personæ,ibid.
Et quid in pœnalibus,ibid.nu.55
Quid in priuilegio non soluendi gabellam,an vxori competat,ibid.
Quid in priuilegio,ne vir torqueatur,ibid.nu.56
Quid in priuilegio, ne contra virum nobilem admittantur testes ignobiles,ibid.
Priuilegium patris competit filio,gl.2.nu.58
Priuilegium datum regi non competit reginæ, nec filiis,gl.2.nu.65
Principia rerum,gl.5.nu.20.& seq.
Pro absoluto censetur,qui statim est absoluendus, gl. 2.num.8
Pro bannito an sit habendus, qui statim banniendus est,ibid.nu.5
Pro cancellato an habeatur, qui proximè cancellandus est,ibid nu.3
Pro cincto,qui statim cingendus est,ibid.nu.2
Pro condemnato,qui statim condemnandus est,ibid. nu.5.in 2.locis.
Pro dato,quod dari paratum est,ibid.nu. 4
Pro facto,quod proximè futurum est,ibid. nume.2.& iterum,nu.26
Pro liberto,qui statim à seruitute liberandus,ibidem. nume.4
Pro perdito censetur, quod statim perdendum est, ibidem.
Pro perfecto siue completo habetur, quod cœptum est,gl.2.nu.8
Pro rebannito,qui statim rebanniendus est, gl.2.numero 3
Sed hæc omnia quomodo intelligantur, vide nu. 26.& seq.
Probatio reuocationis testamenti tot testes requirit, quot & ipsum testamentum,gl.5.nu.13
Probatio officij non fit nisi per literas ipsum officium decernentes,gl.8.nu.154
Proceritas corporis an ad pulchritudinem mulieris pertineat,l 2.nu.74
Procris cum Erichtheo patre concubuit, l.9.numero 100
Proculus Cæsar centum Sarmatas virgines 15. dierum spatio vitiauit,& ex his decem nocte vna,l.15. nume.92
Procuratorem esse non posse,ex iuris apicibus est, gl. 5.nu.171
Procurator repræsentat personam eius, cuius nomine aliquid facit,gl.5.nu.195
Procurator habens potestatem reuocãdi substitutum ab eo,id expresiè facere potest, non tacitè,gloss.7. nu.70
Procurator domino præiudicat ex lapsu temporis, licèt expresiè non posiit,gl.7.nu 77
Procurator omittendo nocet domino,gl.7.nu.78
Procurator nõ potest dominum facere cadere in pœnam, nisi expressum sit mandatum, & nisi vnicus actus sit demandatus,gl.7.nu.158
Procurator Cæsaris eo inconsulto potest ad eius com modum contrahere,gl 8.nu.80
Procurator sine mandato speciali potest facere transactionem vtilem domino,ibid.num.81
Prodigus an obligetur ex delicto,gl.5.nu.155
Prodigus ad suum commodum potest contrahere,gl. 8.nu.84
Professio expressa fortior tacita, & difficilioris retractationis,gl.7.nu.52
Progne ex zelotypia filium proprium interemit, & epulandum patri præbuit,l.11.nu.32
Prohibito aliquo, prohibetur & id, per quod ad id peruenitur,gl.5.nu.186
Prohibitus simpliciter contrahere, an per procuratorem posiit contrahere, gloss.5.nume.187.& multis sequen.
Prometheus non immerens pendet fixus de Caucasi rupibus,quòd mulieres effinxerit,l.9.nu.16
Promnesus Cephaleniæ tyrannus,l.3.nu.70
Propertij locus animaduersus,l 10.nu.16
Propinqua potentia actui, habetur pro actu, gloss.2. nume.2

Prorogatio termini, intelligitur facta cum omnibus suis qualitatibus, etiam quoad pœnam, gloss. 7. nume. 186
Proserpina albinina, l. 2. nu 34
Proserpina lanitio se exercebat, l. 10. nu. 44
Prosonomasia, l. 2. nu. 7. & l. 3. nu. 48
Prouerbia multa in hoc libro passim citata & exposita, quæ hic subiecimus, per ordinem alphabeti.

A

Ab asinis ad equos transcendere, l. 5. nu. 33
Accipiter accipitri placet, l. 5. nu. 21
Æqualem tibi mulierem inquire, l. 5. nu. 5
Æqualis æqualem delectat, l. 5. nu. 21
Amantem redamari, l. 13. nu. 43
Ancillam nostram non esse ducendam vxorem, l. 8. nume. 3
Anicularum nugacitas, l. 12. nu. 17
Antiopes luctus, l. 13 nu. 31
A patre improbo non nascitur probus filius, l. 7. nume. 5
Aqua & terra reddamini, glos. 5. nu. 21
Auis ex auibus, l. 7. nu. 7

B

Balbus balbum rectiùs intelligit, l. 5. nu. 21
Batalus, l. 2. nu. 64
Belua beluam cognoscit, l. 5. nu. 20
Bis posita crambe, mors, l. 9. nu. 26
Botrus iuxta botrum maturescit, l. 16. nu. 24

C

Canis semper in eadem tegula dormitat, l. 5. nu. 21
Canis in præsepi, l. 9. nu. 213
Cardamo similis, l. 5. nu 35
Cæcus Cæcum ducit, l. 5. nu. 21
Caunius amor, l. 9. nu. 102
Ceruis cerui amici, ibid.
Cicada cicadæ placet, ibid.
Claudo propinquus claudicare discit, l. 16. nu. 29
Clisthenem video, l. 3. nu. 62
Clisthene intemperantior, ibid.
Conueniunt Attabas & Numenius, l. 5. nu. 21
Conuersans cum sapientibus sapiens euadet, ibid.
Conuersans cum malis malus euadet, ibid.
Corytheo deformior, l. 2. nu. 57
Cretensis cum Æginera, l. 5. nu. 21

D

Διαμίζειν, l. 4. nu. 31

E

E Massilia venisti, l. 3. nu. 60
E quercu natus, l. 7. nu. item 7
E robore natus, ibid.
E saxo, è lapide prognatus, ibid.
Ex adamante creatus, ibid.
Ex turpi vacca turpis vitulus, l. 2. nu. 64

F

Fidem mulieribus non habendam, l. 9. nu. 50
Fœmina exercitum ducit, & fœmina militat, l. 2. nu- mero 62
Formicæ formica placet, l. 5. nu. 21
Fuge procul à viro maiore, l. 5. nu. 33
Fumus patriæ, gl. 2. nu. 10
Furiarum stirps, l. 2. nu. 60

G

Graculus ad graculum, l. 5. nu. 21
Gratiæ nudæ, l. 4. nu. 26

H

Homo bulla, l. 2. nu. 27. in Bulla

I

Ignis, mare, mulier, mala tria, l. 9. nu. 16
Inter os & offam, gl. 2. nu. 31
Inter manum & mentum, ibid.
Iouis Corinthus, l. 9. nu. 26
Iterum ac tertiò quod pulchrum est, ibid.

L

Lex & regio, l. 7. nu. 19
Lucerna sublata mulier omnis eadem, l. 9. nu. 84
Lydio more, l. 3. nu. 62

M

Mali corui malum ouum, l. 7. nu. 7
Mensam belli tempore nec edito, nec serito, l. 15. numero 96
Mores hominum vt plantæ ad regionis habitum respondent, l. 7. nu. 16
Muliere iurante ridet cœlum, l. 9. nu. 54
Mulieris nates, l. 9. nu. 215
Multas amicitias silentium diremit, l. 9. nu. 123
Multa cadunt inter calicem supremáque labra, glo. 2. nume. 31

N

Nauiges Massiliam, l. 3. nu. 61
Necessarium malum, l. 9. nu. 219
Nec mulieri nec gremio credi oportere, l 9. nu. 130
Nec simul cum pestibus, nec rursus absque pestibus, l. 9. nu. 219
Ne gladium tolle mulier, l. 1. nu. 62
Nemo comatus, qui non sit cinædus, l. 3. nu. 48
Ne quid beneficij colloces, neque in senes, neque in mulierem, neque in puerum, neque in canem cuiuspiam, neque in garrulum remigem, l. 9. nu. 28
Non ex omni ligno Mercurius exculpitur, l. 2. nu. 46

O

Odium Vatinianum, l. 2. nu. 55

P

Palladis felem, l. 2. nu. 35
Pares cum paribus facilè congregantur, l. 5. nu. 22
Patris est filius, l. 7. nu. 7
Πλακίον τι καὶ φίλον, l. 13. nu. 10
Plus periculi, anum lacessere, quàm canem, l. 9. nume. 187
Pulchrum, amicum & amabile, l. 2. nu. 10. & 45
Pulli pullis amici, l. 5. nu. 21
Puro pretiosus est purus, ibid.

Q

Quatuor ante tempus hominem occidere, vxorem formosam, tristem familiam, &c. l. 2. nu. 26
Quicquid dominatur, vim Dei habet, l. 1. nu. 50
Qui te conspexit, augurium capiet, l. 2. nu. 60

S

Sapientes tyranni sapientum congressu, l. 16. nu. 23
Semper à simili simile amatur, l. 8 nu. 21
Semper Deus simile agit ad simile, ibid.
Semper seni iuuenculam subijce, l. 6. nu. 32
Senes inter nos congregamur, vt item inter se iuuenes, l. 5. nu. 21
Sæpe etiam est holitor valde opportuna locutus, l. 11. nume. 3
Sæpe etiam stultus fuit opportuna locutus, ibid.
Similem ad similem, l. 5 nu. 18
Simile simili semper hærere, ibidem. & iterum l. 6. numero 9
Similes habent labra lactucas, d. nu. 18
Stulti post malum acceptum, erratum cognoscunt, l. 9. nu 224
Sturni sturnis amici, l. 5. nu. 21
Suspendio arborem eligendam, l. 11. nu. 30

T

Teipsum laudas, perinde ac Astydamas mulier, l. 9. nume. 38
Thesaurus est malorum, mala mulier, l. 9. nu. 16
Thessala mulier, l. 8. nu. 19
Tres mulieres nundinas faciunt, l. 12. nu. 9
Tunica pallio propior, l. 3. numero 27. in Pallio, & in Tunica.
Turturum garrulitas, l. 12. nu. 11

V

Volentem bouem agito, l. 15. nu. 165
Prouocatus an puniri debeat, l. 1. nu. 87

Proximè

Proximè absoluendus, non tam diligenter custodiendus, gl.2.nu.4
Prudentes homines plerunque stolidos liberos generant, l.15.nu.152
Psimythus quid sit, & quomodo fiat, l.3.nu.12
Ptolemæus Philadelphus Arsinoën sororem vxorem duxit, l.7.nu.34
Ptolemæus Philopater Eurydicen sororem vxorem duxit, ibid.
Ptolemæus Physcon item, ibid.
Ptolemæi alij, ibid.
Pubescentes à Venere prohibendos, l.6.nu.40
Publij Scipionis vxor impudica, l.9.nu.122
Publius Sempronius Sophus coniugem repudiauit, quòd se absente ludos spectasset, l.10.nu.19
Publius Cernius Pontium in adulterio depræhensum castrauit, l.13.nu.7
Pudenda vnde dicta, l.4.nu.34
Pudor pudicitiæ comes, & custos, l.9.nu.154
Pudor & amor sibi contrarij, ibid. in 2. locis.
Pudori non parcere quid sit, ibid.
Pudorem soluere quid, ibid.
Pudor castus dictus, ibid.
Pudor purpureus, l.9.nu.155
Pudor pro castitate ponitur, ibid.
Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse, l. 9. nume.180
Pudor frenum vitiorum, l.9.nu.225
Puella nouem annorum peperit, l.6.nu.37
Puella ex cane peperit, l.9.nu.108
Puellas recenter stupratas, coitus appetentiores, l.9. nu.119
Puellas tum maximè custodiendas, cùm menses veniunt, ibid.
Puellarum verecundia, cùm de earum nuptiis tractatur, l.9.nu.153
Puellæ suæ natura trepidæ, & timidæ, l.9.nu.159
Puellarum peculiaris pudor, l.9.nu.181
Puellæ verecundæ, ibid.
Pueri matris staturam sequi solent, l.2.nu.73
Puer puero placet, l.5.nu.21
Pueri 9.10.& 11.annorum, liberos genuerunt, l.6.nume.37
Pueri non verberibus, sed rationibus docendi, l.8. nume.12
Puerorum concubitus vnde apud Italos, l.15.nu.24
Pueri caluitium nesciunt, & cur, l.15.nu.34
Pueri podagram non patiuntur ante coitum, l.15.numero 45
Pulchritudo fax dicitur, l.2.nu.11
Pulchritudo ocyùs sagittâ vulnerat, ibid.
Pulchritudo difficilis custoditu, l.2.nu.13
Pulchritudo vxorum viris periculosa, ibid.nu.14
Pulchritudo facit virtutem gratiorem, & concinniorem, licet non maiorem, l.2.nu.40
Pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem, & spiritalem, Dei radio illustrante angelo infusam, l.2.nu.45
Pulchritudo à Iustiniano laudata, l.2.nu.45
Pulchritudo felicitatis non minima pars, l.2.nu.46.& sequen.
Pulchritudinis certamina, l.2.nu.41.& seq.
Pulchritudo exterior index interioris, l.2, num.54.& sequen.
Pulchritudo quauis epistola efficacior ad commendationem, l.2.nu.61
Pulchritudo tacita fraus, ibid.
Pulchritudo regnum absque satellitio, ibid.
Pulchritudo inter humana bona hominibus gratissima, l.2.nu.62
Pulchritudo in muliere impudica, est tanquam circulus aureus in naribus suis, l.2.nu.73
Pulchrum quicquid est, id & amabile est, l.2.nu.45
Pulchrum naturaliter bonum est, ibid.
Pulchram animam in pulchro corpore residere, l.2. nu 54
Pulchra decies repetita placebunt, l.9.nu.26
Pulchra nomina magno pretio emenda, l.11.nu.27
Pulli vt exclusi sunt, coniungi debent, l.5.nu.24
Pullus malæ mulieris, l.7.nu.12
Pulsus maiores & vehementiores viris, quàm fœminis, & quare, l.1.nu.56 & iterum l.9.nu.142
Et velociores, d.nu.142
Puniendorum peccatorum tres caussæ, l.9.nu.224
Pupillus pubertati proximus, pro pubere habetur, gl. 2.nu.8
Pupillus obligatur cum autoritate tutoris, non etiam patris, gl.5.nu.40
Pupillus non potest donare causa mortis, gloss.5.numero 82
Pupillus si cum tutore mandauerit, finitur mandatum morte ipsius pupilli, non tutoris, gl.5.nu.88
Pupillus solus an potest reuocare procuratorem constitutum eum autoritate tutoris, gl.5.nu.91
Pupillus, aut quiuis alius, qui obligari non potest, obligatur, quatenus est factus locupletior, gloss. 5. nume.132
Pupillus potest perdere naturalem possessionem, licèt non ciuilem, gl.5.nu.161
Pupillus potest cum autoritate tutoris sine decreto transferre possessionem rei immobilis, ibid.
Pupillus si cum decreto rem pignori dedit, poterit creditor eam alienare sine decreto, gl.5.nu.166
Pupillus non restituitur aduersus id, quod alterius mandato gessit, gl.5 nu.179
Pupillus an solus possit nuntiare nouum opus sine tutore & iudice, gl.8.nu.55
Et an hæreditatem adire, ibid.
An saltem locupletem, aut etiam opulentam, ibid. nu.59.& iterum nu.77
Pupillus an possit contrahere ad suum commodum, gl.8 nu.65.& seq.
An autem se obligare ad suum quoque commodum, ibid.nu 66
Pupillus an possit obtinere sententiam ad suum commodum, sine autoritate tutoris, ibid.nu.68
Pupillus ei obligatur, qui pro eo aliquid de suo soluit, etiam sine autoritate tutoris, gl 8.nu.187
Putatiuus maritus an possit accusare adulterum, glos.8 nu.244 & seq.
An & occidere, ibid.nu.245.
Putatiuo curatori facta donatio non valet, gloss. 8. numero 273
Putatiuo creditori facta solutio an liberet, glo.8.num. 275
Putatiuus sacerdos quærit ecclesiæ, ibid.
Putatiui tutores, & alij, non veniunt in considerationem, glos.8.nu.250.& seq.
Putatiui tutoris autoritas in alienatione rerum minoris, nihil operatur, ibid.
Putatiuus filius non quærit filio putatiuo, ibi.nu.250
Putatiuus filius hæres institutus etiam patris putatiui, non tenetur adire hæreditatem eo iubente, ibidem.
Putatiui filij aut fratris institutio non valet, ibidem numero 251
Putatiua vxor an habeat priuilegium, vt præferatur cæteris creditoribus, & quomodo, glo.8.nu 255
An habeat actionem priuilegiatam, ibid.num.254
An tacitam hypothecam, & eam priuilegiatam, ibid.nu.255
Putatiuus maritus habet causam onerosam, etiam in lucro dotis, glos.8.nu.262
Putatiua dos præbet iustam causam ad præscribendum, ibid.nu.263
Putatiua dos, vt vera, minuitur impensa necessaria, ibid.

ibid.nu.268
Putatiuum matrimonium publicam honestatem producit,gl 8.nu.269
Et bigamiam,ibid.

Q

Quadraginta anni inter duos fratres ex eadem matre genitos,l.6.nu.47
Quæsita ab vxore putatiua præsumuntur quæsita ex bonis viri putatiui,gl.8.nu.271
Qualis ager,talia & fœmina,l.7.nu.4
Quales flores,tales & tincturæ,ibid.
Qualis operatio,talis & creatio,ibid.
Qualis agricola,talis & cultura,ibid.
Qualitas superueniens post actum non inspicitur, gl. 8.nu.105.& seq.
Quartilla non meminit se vnquam fuisse virginem,l. 9.nu.98
Quasi contrahere est, hæreditatem adire,gloss.5. nume. 119
Quasi contractus est mista species,gl.5.nu.122
Quasi possessio an veniat appellatione possessionis,in statutis,ibid.nu.123.& 150
Quasi contractus sæpe contractus appellatur,ibidem. nume.126
Quasi contractus,largissimè contractus dicitur,ibid. nume.127
Quasi,dictio,denotat improprietatem,glo.5.nu. 206. & iterum gl. 7.nu.187. vbi videbis quòd nonnunquam propriè sumitur.
Qui cum alio contrahit,non debet eius conditionem ignorare,gl 8.nu.172
Qui fidem non præstat , eam sperare non debet, l.13. nume. 41
Qui in se deficit , non potest supplere defectum alterius,gl.8.nu.43
Qui non litigat,cœlebs est,l.9.nu.191
Qui non facit,quod debet,non recipit, quod oportet, l 13 nu. 41
Qui non potest per se actum gerere , nec per alium eius nomine gerentem potest,gl.5.nu.189
Qui peccat legis autoritate,non peccat,l.9.nu.1
Quod intelligitur de lege diuina,non humana,ibi. nume 14
Qui per alium facit, an propriè facere dicatur,glos.5. nume.187. & 192.& 193. & iterum gloss.6. nume. 24 & 27
Qui per se quicquam facere potest, & per procuratorem potest,gl.5.nu.183
Qui quippiam facere non potest sine solennitate, nec in id procuratorem constituere potest sine ea solennitate,ibid & nu.seq.
Qui rem detinet ex contractu facto non obseruata solennitate,an sit tutus in foro conscientiæ,glos.4. nume.20
Quicquid licet, minùs desideratur,l.2.nu.67
Quinquagesimus annus nec bello idoneus , nec rei vxoriæ,l 6.nu.8
Quintiliæ in tormentis constantia,l.9 nu.135
Quintus Scæuola rem pluris emit, quàm indicaretur, l.9.nu.12
Quintus Antistius vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari loquentem videret,l 10 nu.19
Quintus Heterius eques Ro.in Venere obiit, l.15. numero 27
Quis non potest venire contra suum factum ex eo quòd iure non tenetur,gl 8.nu.99
Quis potest venire contra proprium factum prohibitum fauore ipsius,gl.8.nu.104
Quod euenire potest,an inspiciatur,gl.2.nu.44
Quod ex natura dicitur,propriè dicitur,gl.7.nu.196
Quod in fauorem alicuius introducitur , nó debet in eius odium retorqueri,gl.8.nu.86
Quod legitimè factum est,pœnam non meretur, l. 9. nume.1
Quod licet,maleficium non est,ibid.
Quod propè est,nihil distare videtur,gl.2.nu.10
Quod semel sublatum est,ampliùs restitui nó potest, gl.3.nu.1

R

Rabbi Bag. Bag.de ætate ducendæ vxoris,l.6.numero 49
Rachel viro ancillam obtulit ad suscipiendos ex ea liberos,l.13.nu.34
Ranæ interdiu non concumbunt,l.15.nu.160
Rara sunt vice miraculi,l.6.nu.22
Rara sunt delectabiliora,l.15.nu.69
Ratificatio non validat actum,in quo præsentia requiritur,gl.6.nu.41
Ratificare quis non dicitur, nisi omnia plenè intelligat,gl.9.nu.183
Ratio vnica pro expressa haberi debet,glo.5.nu.26.& iterum,gl.7.nu.145
Ratio eadem facit idem ius,gl.5.nu.60
Rebecca videns Isaac appropinquare,pallio se texit,l. 4.num.22
Rector ecclesiæ potest liberè cótrahere ad vtilitatem ecclesiæ sine autoritate ordinarij,gl.8.nu.82
Regionis vbertatem,vitiorum irritamentum esse, l.7. nume.18
Regneri regis Danorum vxoris prudens consilium,l. 11.nu.14
Relatio ad aliquid certum & expressum , facit rem certam,& expressam,gl.7.nu. 181.& multis seq.
Relatio facit,vt talis & tanta sit obligatio in termino referente,qualis & quanta est in termino,ad quem sit relatio ipsa,ibid.
Relatio facit, vt ea quæ fiunt in termino,ad quem ea fit , intelligantur specificata in termino referente, ibidem.
Relatum est in referente cum suis qualitatibus, ibid. nume 188
Etiam in pœnalibus,ibid.nu.186
Relationis natura,est natura veritatis ex coniunctione scripturarum patentis,gl.6.nu.196
Religio fato dominatur,l.8.nu.5
Religiosus nondum professus gaudet priuilegio c. si quis suadente,gl 2.nu.9
Renes vnde dicti,l.15.nu. 40
Renes conscij seminum,ibid.
Renes coitalium seminum ministeria,ibid.
Renum Dea Venus,ibid.
Renes accingere quid sit,ibid.& iterum nu.112
Renum nomine delectationes significari , l. 15. numero 40
Renibus vti,quid,ibid.
Renes vrere,quid,ibid.
Renuntiatio,& remissio,habent vim donationis,gl.5. nume.43
Renuntiatio expressa hæreditatis paternæ intra triennium reuocari potest: non autem tacita, quæ ex lapsu temporis est,gl 7.nu.74
Renuntiatio expressa hæreditatis à filiofa.facta , patri non nocet:tacita,quæ ex lapsu temporis est, ei nocet,ibid.nu.75
Renuntiatio expressa personalis est, & nocet tantùm renuntianti. Tacita autem ex lapsu temporis est realis,& nocet omnibus,ibid.
Renuntiari non potest expressè appellationi in causa criminali , vel causa status. Tacitè ex lapsu temporis,potest,gl.7.nu.77
Renuntiatio generalis,quæ de vno tantùm potest intelligi,pro specifica habetur.gl.7.nu.134
Repetitionis excusatio,l.9.nu.26
Repositoriorum vestium, & ornamentorum muliebrium genera,l.3.nu.19

Rei nomen generale est,gl.2.nu.37
Rei appellatione spes non continetur,ibid.
Res empta ex pecunia dotali in matrimonio putatiuo,efficitur quasi dotalis,gl. 8.nu.253
Res perit eius periculo, apud quem dominium eius rei est,gl.8.nu.277
Nisi dominium eius sit ex iure speciali, ibid.nume. 278
Sed id quomodo intelligitur,ibidem,nume.279.& sequen.
Rerum omnium idem finis, quod principium fuit,gl. 5.nu.80
Reuocatio actus eadem requirit, quæ ipsius confectio,gl.5.nu.18
Reuocatio testaméti tot testibus probari debet, quot ipsum testamentum,ibid.nu.13
Reuocatio in vniuersum eo modo debet probari,quo actus ipse,ibid.
Reuocatio actus non plura exigit, quàm ipsius confectio,ibid.nu.14
Reuocatio grauaminis, realis, realis quoque esse debet:verbalis,verbalis sufficit,ibid.
Reuocatio missionis in possessionem, misti imperij est,vt ipsa missio,gl.5.nu.18
Reus quibuscum conuersatus est, inquiri debet, l.5. nume.29
Reus criminis capitalis fideiussoribus relaxãdus non est,gl.2.nu.4.
Riboariorum pœna in adulteros,l.13.nu.24
Rigores citiùs fieri mulieribus, quàm masculis,l. 9. nume.142
Robur cum imperitia,sæpe perniciosum,l.1.nu.52
Roma Babylon dicta,& cur,l.7.nu.61
Romani fœminis vsum purpuræ & auri in vestibus, & ornamentis permiserunt,l.3.nu.81
Romanarum lex vetus in matrimoniis,l.4.nu 5
Romanorum mos incedendi capite operto, l. 4. numero 81
Romanorum antiquorum legibus sacerdotem nulla corporis parte truncum esse oportere,l.2.nu.59
Romani veteres,nuptias impares iure contractas non esse dicebant,l.4.nu.17
Romani cur mense Maio vxores non ducunt,l.6.numero 14
Romanorum antiquis legibus arcebantur à priuilegiis maritatorum,qui adusque 25.annum differant vxores ducere,l.6.nu.29
Romanorum legibus non licet duas simul vxores ducere,l.7.nu.40
Romani quos affinitatis gradus prohibuere, l. 7. nume.24
Romani quare matrimonia cõiuoctorum prohibuere,l.7.nu.45
Romanorum Legibus matrimonium cum vxore fratris scelestum,l.7.nu.50
Romani mulieribus vino interdicebant,l.9.nu.206
Romanorum vxoribus administratio domus relinquebatur,l.9.nu.3
Romani maribus nono die, fœminis octauo nomina imponebant,& quare,l.10 nu.17
Romanæ mulieres domi se continere solitæ, l. 10.numero 19
Romani aduentus sui nuntios domum præmittebãt, l.16.nu.7
Romanorum ceremoniis sponsæ virorum ianuam lana coronabant,l.19.nu.38
Romanorum ceremoniis noua nupta in pelle lanata considebat,ibid.
Romani apud statuam Caïæ Cæciliæ colum, lanam, & fusum figebant,ibid.
Romanorum pœna in adulteros,l.13.nu.14
Romuli lex de pœna adulteræ,l.1.nu.13
Romuli & Remi fratrum dissimilitudo,l.5.nu.18
Romuli lege vxor fortunarum,& sacrorum socia,l.9. nume 8
Romuli lege vxor vinipota,vt adultera puniebatur, l. 9.nu.206
Romuli lex in eos, qui coram fœminis obscœni aliquid protulissent,l.16.nu.32
Romuli lex,ne essent nocturnæ vigiliæ virorum cum mulieribus,l.16.nu.43
Romuli lex de reditu filiorum in parentum potestatem,gl.3.nu.6
Rosa aut hyacinthus non è scilla nascitur, l. 7. numero 4
Rubor verecundus,l.9.nu.155
Rutæ vis ad venerea compescenda, l.15. nu.95.& nume.124

S

SAcarum mos in ducendis vxoribus,l.7.nu.62
Sacerdos nulla deformitate sit insignis, l. 2. numero 59
Sacerdos cur viduam ducere prohibetur,l.6.nu.4
Sacerdotibus non licebat veteri lege hostias offerre, dum operi coniugali seruiebant,l.15.nu.12
Sacerdotes Iunonis Achaïcæ Veneris expertes, l. 15. nume.150
Sacerdotes item Apollinis Pythij,ibid.
Sacerdotes item Dianæ Scythicæ,ibid.
Sacerdotes agnum pascalem comesturos aut sanctuarium ingressuros, lege Mosaica Venere abstinere debere,ibid.
Sacerdotes castos & cœlibes esse oportet,l.115.nume. 118.& multis seq.
Sacerdotes à castitate etiam ab Ethnicis commendati,ibid.nu.116.& seq.
Sacerdotes Cereris etiam propriis viris abstinebant,l. 15.nu.20
Sacerdotes Veneris nuptiarum expertes,ibid.
Sacerdotes Matris Deûm virilia sibi amputabant,ibi. nu.121
Sacerdotes Ægyptiorum inoffensæ castitatis,ibidem. nu. 122
Sacerdotes item Iouis Idæi,ibid.
Sacerdotes Rom.capris abstinebant,& fabis,ibidem. num.123
Sacerdotes apud Græcos ruta vtebantur,& quare,ibi. nu.124
Sacciperium quid sit,l.4.nu.5
Saccipero,ibid.
Salethi Centoniatç lex de pœna adulterorum,l.13.numero 13
Salis vsum libidinem concitare,l.15.nu.122
Salicis vis ad pudicitiam,l.15.nu.95
Salmacis fontis mira vis & natura,l.15.nu.98
Saluus conductus datus viro, vxori prodest, gloss. 2. nume.55
Sanctorum corpora sine deformitatibus resurrectura,l.2.nu.58
Sanctæ fœminæ pulchritudinis nomine & titulo laudatæ in sacris literis,l.8.nu.53
Sanguis pro libidine,l.15.nu.13
Sanguis maxima vitalitatis portio l.15.nu.item 15
Sanguis animæ habitaculum & sedes,ibid.
Sanguis pro anima,l.15.nu.16
Sanguis ipsa anima,ex quorundam sententia, ibidem. nume.17
Sanguis plurimam prudentiæ partem confert, l. 15. nume.65
Sanitatis custodia per similia,l.5.nu.23
Sanson Dalilæ suum robur imprudenter detexit,l.12. nume.2
Sapiens dominabitur astris,l.8.nu.5
Sapientes viri vxores non verberant,l.8.nu.14
Sappho vt Phaonem amaret, quid in causa fuit, l. 1. nu 65.& l.14.nu.8

Sappho ancillis ad libidinem abutebatur,l.9.nu.107
Sappho Eresia,l.11.nu.30
Sappho Mitylenæa,ibid.
Sara Abraham maritum vocabat dominum, l.1. numero 14
Sara viro Abraham ancillam ad suscipiendos ex es liberos obtulit,l.13.nu.34
Saraceni vxores suas emunt,l.4.nu.9
Saraceni vxores mercenarias ad tempus habent, l. 7. nume.62
Sardanapalus inter scortorum greges veste muliebri repertus,l.3.nu.6
Satietas rerum omnium,præterquam diuitiarum, l.2. num.69
Saturnus Rheam sororem,vxorem duxit,l.7.nu.35
Sauromatæ filias inter pocula maritis vendebant, l.4. nume.9
Sauromatæ non priùs virgines maritabant, quàm ex hostem interemissent,l.7.nu.62
Sauromatæ vxoribus,ceu dominis,parent,ibi.nu.67
Scæuola consultus de re prædiatoria, ad prædiatores reiiciebat,l.11.nu.5
Scandix herba marcescentes senio coitus excitat,l.6. nume.19
Eiusdem peculiaris laus,quòd fatigato Venere corpori succurrat,l.15.nu.102
Scholastici templa adeunt, videndarum dominarum causa,l.5.nu.14.& iterum l.15.nu.110
Scientia alicuius si requiratur, an & eius consensus requiratur,gl.7.nu.35
Et quid si scientia superioris requiratur, ibid. numero 36
Scientia cùm requiritur,debet esse plena, & omnium qualitatum & circunstantiarum,gl.8.nu.183
Scipionis Africani vxor Sempronia impudica, l. 9. num.122
Scipio meretrices omnes è castris eiecit,l.15.nu.24
Scuti olim vxores ducebant matres,filias,sorores,l.7. nume.33
Scotis vxores sunt communes,l.7.nu.53
Scriptum dicitur,quod ex scripto colligitur, gloss.7. nume.85
Scylla Nisi filia libidinis causa & patrem, & patriam prodidit,l.9.nu.114
Scythæ vxores habent communes,l.7.nu.53
Scythæ virgines nuptis prostituendas in litus ducunt, ibid.nu.57
Secundi Philosophi vera mulieris descriptio, gloss.9. num.218
Selenni fluuij aqua amore liberans,l.15.nu.98
Semel,vicinum ad penè nunquam,l.6.nu.30
Semen senum sterile,l.6.nu.19
Semen quando primùm hominibus est, & quando genitale,l.6.nu.34.& 47
Semen an ex omni parte corporis fluat,l.15.nu.11
Semen ex sanguine optimè decocto,l.15.nu.12
Semen quartæ digestionis superfluum,ibid.
Semen cerebri esse partem,l.15.nu.33
Semen cerebri stillam,ibid.
Semen an ex cerebro excernatur,ibid.
Vide reliqua infrà in verbo,Sperma.
Semiramis virum mentita,l.3.nu.69
Semiramis filium deperditè amauit,l.9.nu.101
Semiramis equum vsque ad coitum amauit, l.9. numero 107
Semiuiri qui dicantur,l.1.nu 90
Semptunia Salustiana sæpius petebat viros, quàm ab eis peteretur,l.9.nu.110
Senatusconsultum, ne vestis serica viros fœdaret, l.3. nume.17
Senatusconsultum, vt liceret vxorem ducere filiam fratris,l.7.nu.42
Senecæ matertera per 16.annos,quibus maritus ipsius Ægyptum obtinuit,nunquam in publico visa fuit, l.10.nu.17
Senibus quoque mulieribus cōcubitus voluptati est, l.2.nu.66
Senes inter se facilè congregantur,l.5.nu.21
Seniores ne matrimonium,præsertim cum iunioribus, ineant,l.6,nu.7
Senectus exanguis,ibid.in duobus locis.
Senectus frigida & sicca,ibid.
Senectus autumno æquiparatur,ibid.
Senum sanguis gelidus,ibid.
Senex maritus iuueni vxori amarus,l.6.nu.12
Senectus effœta,l.6.nu.7.& 18
Senectutis siccitatem quæ ostendant,d.nu.7
Senectus exhausta,ibid.& rursus nu.18
Senes minimè idonei concubitui,d.nume.7. & multis sequen.
Senectus ex caloris defectu fit,ibid.
Senes quare Græcis γέροντες dicantur,ibid.
Senectus hyemi comparatur,ibid.
Senes in Venerem segniores,l.6,nu.8
Senectute libidines restinguntur,ibid.nu.9
Senectus à voluptatibus liberat,ibid.& seq.
Senex vir,res inimica mulieri,l.6.nu 13
Senium à domicilio Veneris exclusum,ibid.nu.13
Senex amator extrema sors malorum,ibid.nu.15
Sene amatore nil miserius,ibid.
Senes loquaciores,l.6.nu.18
Senes garruli,& quare,ibid.
Senectus non omnino arcet à Venere,l 6.nu.19
Senex adeò nullus est, qui non aliquando ad Venerem calere posit natura,vel arte,ibid.
Senes aut semen non habent, aut ipsum sterile habent,ibid.
Senibus plerunque posthumi nascuntur,l.6.nu.23
Senectus amicitiæ inimica,l.6.nu.24
Senes iis carent, quibus amicitia innititur & conseruatur,ibid.
Senes intractabiles,morosi,& difficiles,ibid.
Senes tædio,contemptui,odio sunt,l.6.nu.25
Senectutis incommoda,ibid.
Senium pro tædio,molestia,& odio,ibid.nu.26
Senectus odiosa,siue molesta,ibid.
Senum amplexus puellæ fugiunt,l.6.nu.27
Senum maritorum vxores iuuenes, eorum mortem desiderant,ibid.
Aliorúmque concubitum expetunt,ibid.
Seni viro vxor iuuenis incommoda,ibid.
Senum maritorum vxores iuuenes, dominæ impotentes,& imperiosæ,l.6.nu.28
Senum zelotypia comes perpetua,l.6.nu.31
Senes plus cæteris auari,& quare,l.9.nu.45
Senes honorent iuuenes,si ab his contrà honorari velint,l.13.nu.41
Senectus non intellecta obrepit,l.15.nu.7
Sententia etiam Papæ vel Imperatoris contra non citatum lata,est nulla,gl.4.nu.1
Sententia à iudice laico lata contra clericum, ab eodem reuocari potest,gl.5.nu.1.
Sententia lata à iudice excommunicato, qui communi opinione habetur pro legitimo, valet, gloss.8. nume.150
Sententia afficiens personam,vbique vim suam extendit,gl.8.nu.219
Septem mala capitalia,l.9.nu.25
Septem gentes, ibid.
Septem dæmonia,ibid.
Septem nequitiæ,ibid.
Septimius Seuerus Imperator ex Æthiopis occursu mortem sibi ingruere concepit,l.2.nu.60
Sequens dispositio sumit robur à præcedenti,quæ dirigitur in ipsam,gl.5.nu.169
Sequestrantur fructus pendentes, vti collecti, gloss.2.

nume.11
Serapionis locus,l 1.nu 65
Serena regina lanificij docta,l.10.nu.13
Seres vermiculi sericarij,l.3.nu.18
Seres post conceptum vxori non congrediebantur, l. 7.nu.62.& l.15 nu.141
Seres mares domestica negotia exercent, fœminæ extranea,l.10.nu.6
Sericum qoid sit,l.3.nu 18
Serica vestis an à bombycina differat,ibid.
Serpentes vini auidi l.9.nu.204
Serpentes vini appetentiam mulieribus inuident, ibidem.
Sertorij historia commendabilis l.1.nu.54
Seruius Tullius rex duabus ipsius filias auunculis earum in matrimonium dedit,l.7.nu.42
Seruij loci duo emendati,l.4.nu.5. & 6
Serui verbis magis quàm verberibus coërcendi, l. 8. nume.11
Seruus communi opinione reputatus liber,potest esse testis in testamento,gl.8.nu.149
Seruus reputatus liber communi opinione,potest iudicare,ibid.nu.150
Et assumi ad alios magistratus,ibid.
Seruitus expressè legata ipso iure constituitur, non etiam si tacitè,gl.7.nu.64
Sesostris Ægyptiorum rex vxoris consilio feliciter vsus,l.11.nu.9
Seueriani hæresiarchæ, mulieres opus Satbanæ esse dicebant,l.9 nu 222
Sexagenarij vxorem ne ducant,l.6.nu.20
Sexus vterque est omnibus in rebus,l.1.nu.66
Sexu lapides,& metalla,& solum distingui,l.1.nu.68
Sicca siccis conueniunt,l.5.nu.23
Siccitas & frigiditas coitu maximè contrariæ,l.6.numero 8
Siculi acuti,l.7.nu.15
Siculi duas vxores simol ducebant.l.7 nu.23
Siculorum pœna in adulteros,l 13 nu.7
Simia corpore & anima ridiculum animal,l.2.nu.55
Similia similibus gaudent,l.5.nu.20.& seq.
Simile simili necessariò semper amicum,ibid.nu.21
Similia non nisi à similibus comprehendi,ibid.
Similia similibus nutriuntur,ibid.
Similibus fit sanitatis custodia,l.5.nu.23
Similia similibus faciliùs coniunguntor, ibid.nu.25. & sequen.
Similes eorum esse præsumimus,quibuscum nobis est amicitia,& consuetudo,l 5.nu.29
Similitudo mater amicitiæ,l. 5.nume. 20.& l. 13. numero 48
Similitudo nominis affectionem gignit,l.5.nu 27
Similitudine formæ parentes cognoscuntur,l.7.num. 51.& sequen.
Similitudo patris aut matris vnde procedat, numero 52
Simon Magus Helenæ meretricis auxilio hæresim condidit,l.9.nu.31
Simulans cogitur stare contractui simulato,si non simulans velit,gl 8.nu 94
Sinatus ob vxoris pulchritudinem interemptus, l. 2. nume.14
Sine Cerere & Baccho friget Venus,l.9.nu. 208.& l. 16.nu.49
Sitboniis Thraciæ populis vxores dominantur, l. 7. nume.67
Si vis amari,ama.l.13.nu.43
Smegma siue smigma (vtrunque enim dicitur) quid sit,l.13.nu.37
Sobrietas Veneris inimica,l.16.nu.47
Socius qui aliàs probibetur nũtiare nouum opus socio,potest tamen,si desit copia iudicis,gl.8.nu.11
Socrates duas simul vxores habuit,vt legi Atheniensium satisfaceret,l.7.nu.23
Socratis in vitia vxorum patientia,l.8.nu.15
Socrates à mulieribus edoctus,l.11.nu.29
Sol & Mercurius cur præ cæteris planetis propinqui assiduè in cœlesti circuitu sunt comites,l.1.nu.50
Soleatus,l.3.nu.27.in Soleis.
Solearius,ibid.
Solennitate non obseruata,redditur actus nullus, gl. 4.nume.2
Solennitas post actum requisita, ipso iure non vitiat, gl.4.nu.item 4
Solennitas eadem in distractu requiritur,quæ in contractu,gl.5.nu.21
Solennitas in vno contractu introducta, requiritur in alio,in quo est eadem ratio,gl.5.nu.17
Solennitas indiuidua est,gl.6.nu. 4
Solennitas contemporanea esse debet,ibid.
Solennitas subsequens non confirmat, quod nullum erat,ex defectu illius,ibid.
Solennitas per æquipollens adimpleri non potest, gl. 6.nu 26
Nisi si qua ingruat necessitas, quæ in sua forma adimpleri impediat,ibid nu.34
Solennitas adhibita in contractu ecclesiæ & minoris, facit præsumi contractum esse illis vtilem, gloss.8. nume.64
Et è contrario ea non adhibita, facit præsumi esse illis inutilem,ibid.nu.89
Solomon 10. aut 11.annorum genuit Roboam, l. 6. nume.37
Solomonis locus,l.9.nu.191
Solomon annorum 50.ob immodicum coitum senex dictus est,l.15.nu 8
Solonis lex de dotibus vxorum, l.5.nu.20
Solon quintum septenarium, hoc est, annum 35.nuptiis destinauit,l.6.nu.45
Solonis lex absurda & ridicula, qoa licebat vxori propinquos viri ad concubitum admittere,l.7.numero 29
Solon ter singulis quibusque mensibus tantùm cum vxore congredi permisit,l.1.nu.83
Solum sexu distingui,l.1.nu.68
Solutio ei facta, qui communi opinione reputatur procurator,liberat debitorem,gl.8.nu.148
Solutio facta prælato putatiuo,an liberet,ibid.
Sophoclis vetoli interrogati, possètne congredi cum muliere,responsio,l.6.nu.10
Sophocles ipse coitum vocabat inclementem, agrestem, & furiosum dominum, ibid. & rursum,l.15. nume.64
Sordities superbiæ & hypocrisis species,l.3.nu.54
Soror dicitur,quasi seorsum nata,l 1.nu.31
Soror venit appellatione fratris, nisi in iis quæ sunt officij,l.1.nu.82
Sotadis dictum in Ptolemæum Philadelphum,qui sororem vxorem duxerat,l.7.nu.54
Spadones calui non fiunt,& quare,l.15.nu.39
Spartanorum mos, vt nuptæ conuelatæ incederent, virgines aperta facie,l.4.nu.10
Spartanorum legibus pœna malo marito indicta,l.8. nume.7
Specialia magis mouent,quàm generalia, gloss.7.numero 98
Specialia non indigent declaratione,vt generalia,ibi.
Specialiter declaratum validiùs operatur,gloss.7 numero 125
Specialiter & espressim an eadem sint,glo.7. nu.148. & sequen.
Specialiter quod fieri debet, non sufficit fieri verbis generalibus,gl.7.nu.150
Specialiter & espressim simul quod fieri debet, debet fieri singulariter,ibid.
Specialiter dictum an censeatur, quod ex mente & coniecturis

coniecturis colligitur, l.7.nu.165
Specifica scientia requisita pro forma, an sit contenta scientia in genere, l.7.nu.99
Species corporis simulachrum mentis, l.2.nu.54
Spermatis natura spumosa, l.9.nu.168
Sperma falsum, ibid.nu.170
Spermatis minimum emissum maximam debilitatem facit, l.15.nu.11
Sperma probissimi sanguinis spuma, ibid.nu.12
Sperma sanguis est, ibid.
Sperma, animæ & corporis violenta ablatio, l.15.numero 21
Sperma è cerebro per spinam defluit, l.15.nu.37
Sperma spinalis medullæ defluuium, ibid.
Sperma retentum maiorem noxam affert, quàm menstrua, l.15.nu.75
Vide cætera suprà in verbo, Semen.
Spes infallibilis pro certa re habetur, gl.2.nu.26
Spes, incertissima res est, ibid nu.27
Spes semper est viuis, nulla mortuis, gl.2.nu.29
Spes rerum omnium fallacissima, gl.2.nu.32
Spes vigilantium somnium, ibid.nu.34
Spes sæpe sapientissimos fallit, ibid.
Spei quando ratio habenda sit, gl.2.nu.36
Spei, id est, sperati iuris remissio, quid comprætendat, ibid.
Spes non continetur appellatione rei, ibid.nu.37
Spes vendi, & aliàs in contractum deduci potest, gl.2.nume.38
Spes vendita facit locum, l. 2. C.de rescinden.vendi. ibidem.
Spei ratione mittimur in possessionem bonorum absentis, ibid.
Spei ratione datur in integrum restitutio, ibid.
Spe quis priuari non potest sine ipsius consensu, gl.2.nume.39
Etiam ab eo, per quem ea quæsita est, ibid.
Spei ratione agi potest, eadem gl.2 nu.40
Spei damnum venit in actionem legis Aquiliæ, ibid.
Spes caueri facit, vt res, ibid.
Spei non præiudicatur per restitutionem in integrũ, gl.2 nu.41
Spei ius debet exprimi in impetratione beneficij, ibi.
Spei, siue rei speratæ, dari potest priuilegium, ibid.
Spei, quæ ius non habet de præsenti, aliquando ratio habetur, ibid nu.42
Spes pro veritate habetur, ibid.
Spes sola facit vsurarium & simoniacum, ibid.
Speusippus Platonicus in Venere occubuit, l. 15. numero 27
Sphina à Cadmo marito ob zelotypiam recessit, & contra eum bella mouit, l.13.nu.31
Spinæ medulla ex cerebro, l.15.nu.36
Spiritus pro marito, vt caro pro vxore, l.1.nu.21
Sponsæ apud Romanos virorum ianuam lana coronabant, & quare, l.10.nu.38
Sponsa an sit in potestate sponsi, vt vxor in potestate viri ex statuto, gl.2.nu.1.& multis seq.
Sponsa an veniat appellatione vxoris, ibid.& iterum nu.18.19 20.25.& 30
Sponsus non succedit sponsæ, vt vir vxori, gloss.2.numero 19
Sponsus non lucratur dotem, vt vir, ex statuto, ibid.
Sponsa sponsi concubitum pati non tenetur, gloss.2.nume.23
Sponsus morte punitur, qui sponsam inuitam comprimit, ibid.
Sponsa non mutat domicilium, vt vxor, ibid.nu.24
Sponsi domicilium non inspicitur, vt viri, ibid.
Sponsa non tenetur sequi sponsum, ibid.
Sponsalia an contineantur in dispositione nuptiarum, gl.2.nu.1 & iterum nu.18
Sponsalia contrahens an incidat in pœnam contrahentis matrimonium, d.nu.18
Spuma spermatis symbolum, l.9.nu.169
Spurij quare sacris non initiantur, l.7 nu.1
Spurinæ adolescentis historia commendabilis, l.2.numero 11
Statij locus animaduersus, l.10.nu.16
Statuta requirentia consensum propinquorũ in contractibus mulierum, esse æquissima, & ratione naturali innixa, l.1.nu.77. De quo etiam vide, gloss.8. nu.214.& seq.
Statuta requirentia consensum propinquorum non comprætendunt fœminas, l.1.nu.79
Statuta excludentia fœminas à successionibus, an sint odiosa, l.1.nu.88
Statuta de mulierum ornamentis, l.3.nu.16.& 20
Statuta loquentia de viduis, habent locum in fœminis, quibus senes mariti sunt, aut aliàs inutiles, l.6. nume.12
Statutum disponens testes domesticos esse idoneos in rebus domesticis, an comprætendat fœminas, l.9. nume.75
Statutum in nuptiis & matrimoniis an habeat locum in sponsalibus, gl 2.nu.1.& nu.18
Statutum in vxore, an comprætendat sponsam, d.numero 1
Statutum loquens de nupta, an habeat locum in desponsata, gl.2.nu.19
Statutum extendi non debet ex simili ratione, gloss.2. nume.22
Ac nec ex maiori, ibid.
Statutum viri, non vxoris, sequendum, gl.2.nume.45.& sequen.
Nisi vir ad domum vxoris habitatum eat, ibidem, nume.46
De quo tamen vide nu.seq.
Statutum puniens inferentem iniuriam magistratui, an habeat locum in vxore magistratus, gl.2. nu.53. & multis seq.
Statutum puniens offendentem Potestatem, an trahatur ad filios Potestatis, gl.2.nu.58
Statuta seruanda in foro conscientiæ, gl.4.nu.20
Statuta disponentia non valere contractus mulierum sine insinuatione, an procedant in liberatione, glo. 5.nu.1.& iterum nu.30
Statutum, vt de quolibet contractu soluatur gabella, an habeat locum in distractu, gl.5.nu.2
Statutum admittens consanguineos ad retractũ contractus an habeat locum in distractibus, gloss. 5. nume.1
Statutum loquens de contractu, an habeat locum in renuntiatione, ibid.
Statutum ne mulier possit se obligare sine consensu consanguineorum, an habeat locum in liberatione, siue pacto de non petendo, ibid.
Et quid, si statutum dicat, ne possit contrahere, ibi.
Statuta ad ea trahuntur, de quibus statuentes interrogati idem statuissent, gl.5.nu. 27
Statutum de soluenda gabella, odiosum, gl.5.nu. 29
Statutum ne possit mulier contrahere sine consensu propinquorum, an prohibeat illam patri sponte renuntiare, gl.5.nu.33.& multis seq.
Statutum loquens de contractibus, intelligitur de validis, gl.5.nu. 41
Statutum requirens consensum propinquorum in contractibus mulierum, non habet locum in donatione, quam vxor facit marito, gl.5.nu.42
Statutum de soluenda gabella ex cõtractu, an habeat locum in donatione, gl 5.nu.43.& iterum 52
Statutum prohibens mulierem obligari, non prohibet donare, gl.5.nu.46
Statutum, quod disponit donationem viri & vxoris non confirmari morte, an habeat locum in donatione præsumpta, gl.5.nu.59

Statutum, ex quo maritus lucratur certam partem dotis, habet locum in dote præsumpta, gloss. 5. numero 61. & seq.

Statuta exorbitantia extenduntur ex paritate rationis, præsertim à stricta significatione ad latam, glo. 5. num. 62

Statutum si prohibet mulierem obligari sine solennitate, habet locum in donatione causa mortis, gl. 5. nu. 64

Statutum simpliciter donationem permittens, non intelligitur permittere donationem causa mortis, gl. 5. nu 65

Statutum prohibens donationem à cive in extraneũ, non trahitur ad donationem causa mortis, ibid. num. 66

Statutum loquens de simplicibus, non habet locum in mixtis, gl. 5. nu. 70

Statutum requirens consensum propinquorũ in contractibus mulierum, non compræhendit hermaphroditam, ibid.

Statutum admittens tantùm masculos ad successionem, non compræhendit hermaphroditum, ibid.

Statutum requirens consensum aliorum in contractibus mulierum, non extenditur ad donationem causa mortis, gl. 5. nu. 74. & seq.

Statuta loquentia de contractibus, non habent locum in testamentis, gl 5. nu. 93 & seq.

Statuta prohibentia contrahere, non compræhendũt ultimam voluntatem, ibid.

Statutum an possit prohibere contrahere sine consensu alterius, gl. 5. nu. 94. & seq.

Statutum id facere non potest, quod pacto fieri prohibetur, ob id, quod sit contra bonos mores, glo. 5. nume. 95

Statutum, ut valeat dispositio captatoria, an valeat, gl. 5. nu. 96

Statutum de soluenda gabella ex contractu, habet locum in confessione, gl. 5. nu. 117

Statuta loquentia in contractibus, an habeant locum in quasi contractibus, gl. 5. nu. 119. & 120

Statutum loquens de debitu ex contractu, an habeat locum in debito ex quasi contractu, d. nu. 150

Statutum inducens præscriptionem debiti ex contractu, an procedat in debito ex quasi contractu, ibid.

Statutum de soluenda gabella ex contractu, an habeat locum in quasi contractu, ibid.

Statutum de possessione an habeat locum in quasi possessione, gl 5. nu. 123

Statutum prohibens quicquam facere, an prohibeat actui consentire, gloss. 5. numero 136. & multis sequentibus.

Statuta vetantia obligationem non intelliguntur de obligatione ex delicto, gl 5. nu. 154. & seq.

Statuta prohibentia rem alienari, non prohibent eius retraditionem, gl 5. nu. 164

Statutum non potest facere, quin per traditionem transferatur possessio, ibid.

Statutum prohibens mulierem obligari sine consensu mariti, non prohibet exercere officium procuratoris extra iudicium, gl. 5. nu. 172

Statutum prohibens bannitum agere, non prohibet agere nomine procuratoris alterius, ibid. nu. 173

Statutum prohibens mulierem, aut minorem contrahere, intelligitur nomine proprio, non alieno, ibid. nume. 175

Sed hoc intelligitur, ut valeat quod facit, sed non in sui præiudicium, ibid. nu 180

Statutum prohibens mulierem contrahere, non censetur prohibere eam tutricem filiorum contrahere eorum nomine, gl. 5. nu. 176

Statutum exigens aliquam solennitatem in factis minorum, eandem exigere videtur, cùm constituitur procurator ad ea conficienda, gl. 5. nu. 183. & seq.

Statutum loquẽs de persona vera, trahitur ad fictam, quæ illam repræsentat, gl. 5. nu. 195

Statutum sub pœna prohibens contrahi cum bannito, habet locum in contrahente per procuratorem, ibidem.

Statutum si requirat consensum consanguineorum in contractu mulieris, sufficit consensum generalem præstari ad omnes contractus. gl. 5. nu. 197

Statuto disponente, ut syndicus non possit creari sine autoritate potestatis, potest ea autoritas post creationem interponi, gl. 6. nu. 9

Statutum debet intelligi in casu vero, non ficto, gloss. 7. nu. 14

Statutum si requirat consensum consanguineorum in contractibus minorum aut mulierum, diuturna eorum taciturnitas post contractum pro consensu habetur, gl. 7 nu. 39

Statutum si requirat consensum patris in contractu filij, patientia illius, & taciturnitas diuturna pro consensu habetur, gl. 7. nu. 40

Statutum loquẽs de expresso consensu, intelligitur de expresso vero, non de ficto & præsumpto, gloss. 7. num. 46

Statutum si irritet processum, nisi nominetur notarius procuratorij instrumenti, satis est nominare notarium de Alexandrinis, si unicus sit notarius in domo Alexandrinorum, gl. 7. nu. 140

Statutum dans executionem scripturæ manu propria scriptæ, habet locum in aliena scriptura manu propria subscripta, gl. 7. nu 192

Statutum si requirat consensum mariti aut propinquorum in contractibus mulierum vel minorum, intelligitur, si sint præsentes, gloss. 8. num. 6. & multis seq.

Quid autem, si absunt in non remotis partibus, & proximè sunt redituri, ibid. nu. 19

An autem interuenire debeat iudicis autoritas loco eorum ibid nu. 20. & multis seq.

An item alij sint eorum loco subrogandi, gloss. 7. nume. 27

Statutum si requirat consensum propinquorum, si nulli sunt, aut sunt inhabiles, tutius est iudicis autoritatem interponere, gl. 7. nu. 34

Statutum si requirat consensum proximioris, non requiritur consensus banniti gl. 6. nu. 36

Statutum si requirat filij præsentiam in testamento matris, non requiritur filij banniti, ibid nu 37

Statutum si requirat consensum fratris, an si is sit bannitus, requiratur, ibid. nu. 38

Statutum intelligitur de habilibus, & idoneis, gloss. 8. nume 43

Statuto requirenti consensum consanguineorum in contractibus minorum, satisfactum est per consensum unius, qui solus est consanguineus, gloss. 8. numero 52

Statutum requirens consensum matris, intelligitur, si ea vivit, ibid. nu. 53

Statutum requirens consensum duorum consanguineorum ex parte patris, & duorum ex parte matris, si unus tantùm sit ex parte patris, & unus ex parte matris, sufficit eorum consensus, ibid.

Statutum, ne filij ludant sine licentia patris, intelligitur si patrem habeant. gl. 8. nu. 54

Statutum si sit, ne mulier possit agere sine consensu duorum consanguineorum, & aliter agat, & obtineat, an valeat sententia, gloss. 8. num. 61. & iterum num. 75

Statutum si prohibeat mulierem aut minorem contrahere, intelligitur de damnosis, non utilibus, glos. 8. nu. 76

Et an tunc poterit adire hæreditatem opulentam, ibid. nu. 78

Statutum si prohibeat mulierem obligari sine præ-

ſentia conſanguineorum , ea poterit impugnare obligationem,ſed alter contra eam minimè, glo.8. nume.97

Statutum, vt bannitus pro debito non poſsit contrahere,niſi debito ſoluto, ſi contraxit , & poſteà ſoluerit,confirmatur contractus,gl.8.nu.103

Statutum ſi prohibeat mulieres & minores contrahere ſine conſenſu conſanguineorum, an ipſi poſſint huiuſmodi conſenſum ſecum contrahentibus præſtare,gl.8.nu.111.& multis ſeq.præſertim.nume. 112.& 119

Statutum quòd mulier non poſsit contrahere vel teſtari ſine conſenſu propinquorum vel mariti , an habeat locum , quando contrahit cum eccleſia vel pia cauſa,gl.8.nu.162 & ſeq.

Statuta introducentia ſolennitates in donationibus vel relictis,an habeant locum in donationibus, vel legatis relictis eccleſiæ , vel pia cauſa , gloſſ. 8. nume.164

Statutum concernens ſolennitaté adhibendam tempore contractus, debet etiam ſeruari in contractibus factis cum clerico,gl 8.nu.168

Statutum ſi prohibeat ceſsionem fieri nobili contra popularem , eccleſia non poterit facere huiuſmodi ceſsionem gl.8 nu.169

Statutum poteſt inhabilitare certas perſonas ſubiectas ſtatuentibus ad recipiendam inueſtituram,niſi ſeruata quadam ſolennitate,gl 8.nu 170

Statutum requirens conſenſum cuiuſpiam proximi in contractibus minorum,debet ſeruari in contractibus factis cum clerico,ibid.

Statutum clericorum prohibens alienationem , an compræhendat eccleſiam, aut clericos,gloſſ.8. nume 171

Statutum prohibens aliquem contrahere, fauore alterius,debet ſeruari etiam cum eccleſia & pia cauſa, gl 8.nu.175

Statutum vetans ſub pœna vendi extraneo , an compræhendat eum,qui vendit iuſſu teſtatoris,gl 8.nume 186

Statutum,ne vxor poſsit obligari ſine conſenſu mariti , intelligitur de noua & voluntaria obligatione, non ea,quæ procedit ex ſtatuto gl.8 nu.196

Statutum priuans cedentem nobili iure ſuo , non habet locum in ceſsione inutili,gl.8.nu.209

Statutum puniens in duplum eum , qui alteri ceſſerit debitum priùs ſolutum,non habet locum in minore , qui ſine ſolennitate ſtatuti id fecit , gloſſ.8.nume.211

Statutum requirens in actu ſolennitatem, non attenditur in actu facto extra territorium , etiamſi ſit prohibitum,gl.8.nu.216

Statutum loci actus confecti inſpicitur circa ſolennitates,ibid.nu.217

Statutum,quòd filiusfa.non poſsit obligari ſine conſenſu patris , vires ſuas extendit ad contractum factum extra territorium,gl.8.nu.219.

Statutum prohibẽs minorem teſtari, trahitur ad ſubditum vbique teſtantem.ibid.

Statutorum iura variari nō debent ex differentia locorum,ibid.

Statutum fauorabile vim ſuam porrigit extra territorium,ibid.

Statuta non poſſunt habilitare vel inhabilitare extraneos,etiam quoad bona ibi ſita,glo.8.nume.225.& ſequen.

Statutum an compræhendat extraneas ibi contrahentes,ibid.& nu.ſeq.

Statutum an trahitur ad bona alibi ſita , gl.8.nu.227. & ſequen.

Statutum vt inſtrumenta dotalia habeant executionem paratam , non habet locum in inſtrumentis dotalibus putatiui matrimonij,gl.8.nu.256

Statutum vt acquæſtus ſint communes inter virum & vxorem,habet locum inter coniuges putatiuos, gl. 8.nu.269

Statutum prohibens contrahere ſine ſolennitate, non habet locum,ſi quis contrahat ſui redimendi cauſa,gl.8.nu.281.& ſeq.

Statuendi poteſtas inter ſubditos, non coarctatur territorio,gl 8.nu 219

Stergethrum quid ſit,l.14.nu.2

Stibium quid ſit,l.3.nu.1

Stipulatio non interponitur per relationem ad aliud, gl.7.nu.199

Stipulatio non poteſt extendi à notario,ibid.

Stomachus benè temperatus ſimilia ſibi expetit, l. 5. nume.23

Stomachus eſt coquus corporis humani,l.15.nu.32

Stomachus paterfa corporis,ibid.

Stomacho laborantes debent abſtinere à ſpectaculis & lectionibus , quæ Venerem in memoriam reuocant,ibid.& iterum l 16.nu. 37

Strato Lampſacenus librum de concubitu ſcripſit, l. 15.nu.91

Stratonica Deioterato viro ancillã formoſam, ex qua liberos ſuſciperet,conciliauit,l.13 nu.34

Strophiarij,l.3.nu.27.in Strophio.

Studia vxorum interpellationibus impediri, l. 2. numero 25

Stulti Pariſienſis ſapientiſsimum iudicium , l. 11. numero 15

Stulti plerunque prudentes filios generant, l. 15. nume 151

Stymphali mulieres in honore habent , quæ compluribus ſe conſtupratas docent,l.7.nu 56

Subauditio eſt tacitus intellectus,gl.7.no.170

Subditus contrahens contra legem ſuperioris,peccat, gl 8 nu.168

Subrogatus eandem ſolennitaté ſeruare debet, quam is,in cuius locum ſubrogatus eſt,gl 5 nu 190

Subrogatus in omnibus oneribus & commodis ſuccedit,ibid.& nu ſeq.

Subſcriptio facit , vt ſubſcribens omnia præcedentia ſcripſiſſe videatur,gl 7.nu.194

Subſerica veſtis,l.3.nu 18

Subſtãtiale quippiam additum contractui , eum facit reuocari,gl.6.nu 10

Subſtitutus venit ex expreſſa diſpoſitione teſtatoris, coniunctus ex tacita,gl.7.nu.63

Subſtitutus præfertur coniuncto venienti iure accreſcendi,ibid.

Subſtitutio potentior iure accreſcendi,ibid.

Subſtitutio comprehenſa ſub breuiloqua vel reciproca ſubſtitutione , dicitur expreſsè comprehenſa in genere , ſed tacitè in ſpecie. Niſi in vnica tantùm ſubſtitutione verificetur,nam tunc dicitur ſpecialiter facta,gl.7.nu.143

Subſtitutiones contentæ in breuiloqua.an cenſeantur expreſſæ,vt matrem excludant, ibid. & iterum nu. 173.& 179

Subſtitutio reciproca expreſſa ſpecialiter dicitur : tamen vulgarem non continet,gl.7.nu.194

Sudor ſalſus,l.9.nu 171

Sulpitius Gallus vxorem dimiſit , quòd aperta facie foris verſata fuiſſet,l.9.nu.21.& l.10.nu.19

Summa ſæpe ingenia in occulto latent,l.11.nu.3

Superbi vultus formoſarum,l.2.nu.2

Superbia eorum propria,qui aliqua in re excellunt, l. 2.nu.4

Superbia hæreticorum mater,l.9 nu.31

Superbia ea maior eſt,quæ ſub quibuſdam humilitatis ſignis latet,l.9.nu.27

Superſtitio proximè accedit ad hypocriſin,l.9.nu.30

Surculus omnis omni arbori inſeri poteſt,ſi nó eſt ei, cui inſeritur,cortice diſsimilis,l.5.nu.24

Sus sui pulcherrimus esse videtur,l.5.nu.21
Susiorum mulieres, quibuscum volunt, & seruis, & hospitibus concumbunt,l.7.nu.59
Susiis,vxores dominantur,l.7.nu.67
Συνάλλαγμα quid,l.4.nu.8
Syllæ vxor Metella impudica,l.9.nu.122
Syracusanorum lex, ne mulieres maiori sumptu ornarentur, prius quàm se construpratas docerent,l.7.nu.59
Syri auari,l.7.nu.15
Syri singuli plures vxores habent,l.7.nu.22
Syri iidem sunt cum Assyriis,l.13.nu.2

T

TAcens cùm habetur pro consentiente, intelligitur fictè & impropriè,gl.7.nu.14
Taciti Historici locus,l.9.nu.135
Tacita senectus quid,l.25.nu.7
Taciti anni,ibid.
Tacita non plus operantur, quàm expressa, sed vel idem,vel minùs,gl.5.nu.60
Tacitum non extenditur vltra actum,in quo interuenit,gl.7.nu.50.& seq.
Tacita iudicis repulsio,procedendo ad vlteriora,non extenditur nisi ad eum actum,ibid.nu.51
Tacita conditio in vltimis voluntatibus non impedit translationem siue transmissionem, etiam si à lege sit subrogata in locum expressæ,gl.7.nu.53
Tacitum legatum non transit ipso iure in legatariũ, vt expressum,ibid.nu.54
Tacita ademptio legati ipso iure non adimit, ibidem. nume.55
Tacitum pactum nudum ipso iure pignus non tollit, vt expressum,ibid nu.56
Tacita prohibitio alienandi non reddit alienationem ipso iure nullam,nec repellit alienantem à reuocatione,vt expressa,gl.7.nu.57
Tacita prohibitio alienandi non afficit ignorantes, ibid.nu.58
Tacitus error iuris, etiam qui ex expresso proficiscitur,non reddit sententiam ipso iure nullam, vt expressus,gl.7.nu.59
Tacitus consensus in multis casibus non sufficit,glo. 7.num.69
Tacitus consensus non sufficit in alienationibus perpetuis rei ecclesiasticæ,ibid.
Tacitus consensus non sufficit, cùm clericus transit ad aliam ecclesiam alterius diœcesis,ibid.
Tacitum plerunque fallax,gl.7.nu.72
Tacitum legis adminiculo roboratum, nonnunquam est fortius expresso,gl.7.nu.73
Tacita renuntiatio hæreditatis paternæ proueniens ex lapsu temporis,reuocari non potest, gloss.7.numero 74
Tacita filiifamil.renuntiatio hæreditatis ex temporis lapsu.nocet patri,non expressa,ibid.nu.75
Tacitum pactum cursu temporis roboratum, plus operatur,quàm expressum,gl.7.nu.77
Tacitum id dicitur,quod magis intellectu percipitur, quàm verbis,gl.7.nu 81.& seq.
Tacitum,quod ex facto resultat,d.nu.81
Tacitum, quod per rationem intellectus solùm colligitur,ibid.nu.82
Tacitum, quod vis verbi ex sua recta significatione non importat,ibid.
Tacitum, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso ibid.nu.83
Tacitum,quod lex supplet,ibid.
Tacitum,quod ex interpretatione venit,ibid.
Tacitum,quod habet consensum præsumptum,ibid.
Taciturnitas in iudiciis pro consensu habetur, gloss. 7.num.37
Taciturnitas maximè decet mulieres, l.12. numero 5. & 6
Tales esse præsumimur,quales sunt, quibus cum conuersamur,l.5.nu.29
Talasij nomen in nuptiis iactatum,& quare,l.10.numero 38
Tanaquil,ibid.
Tapyris licebat suas vxores aliis nuptui concedere,l. 7.nu. 28
Tardi ingenio,memoria tenacissimi,gl.5.nu.24
Tarentini fulminibus obruti, quòd nudas fœminas libidini exposuissent,l.4.nu 31
Tarentinus princeps in Venere obiit,l.15.nu.27
Tarpeia regis Gallorum amore capta,Capitolium illi prodidit.l.3.nu.25.& l.15 nu.114
Taxili puellas nupturas, nudas conspiciendas exhibent,l.4.nu.10
Telæ fœminarum officia,l.10.nu.42
Temetum olim vinum appellabatur,l.9 nu.206
Temulentia vnde dicta,ibid.
Temperatis temperata conueniunt,l.5.nu.23
Templi ruina ex nuditate mulierum,l.4.nu.22
Templa seminis effusione polluuntur,l.15.nu.106
Templa Veneris causa à multis frequentata, l.15. nume 110
Templi non est, quod templi dedicationi destinatum est,gl.2.nu.30
Tempus idem requiritur ad abolendam consuetudinem,quod ad inducendam,gl.5.nu.13
Tempus fortiùs excludit, quàm expressa renuntiatio, gl.7.nu.75
Tenedij regis pœna in adulteros,l.13.nu.6
Tenens rem ecclesiæ, vel minoris alienatam sine solennitate,an peccet mortaliter, gloss.4.num.20.& sequen.
Terra ferax & abundans virus parit luxu, & libidine diffluentes l.7.nu.18
Terra reddenda terræ est,gl.5.nu.21
Testamenti reuocatio vt probetur, tot testes requirit, quot ipsius confectio,gl.5.nu.13
Testamenti erroris probatio tot testes requirit, quot ipsum testamentum,ibid.
Testamentum ad pias causas, vt duos tantùm testes requirit ita & ipsius reuocatio,gl.5.nu.17
Testamentum sola pœnitentia non reuocatur, sed requirit aliud testamentum æquè solenne,gloss.5.numero 73
Testamentum non potest pendere ex alieno arbitrio, gl 5 nu 95
Testamentum derogatorium priorum, cùm vnicum esset,an habeat vim specialis derogationis, glos.7. nu.130.& seq.
Testamentum filiifa. qui communi opinione reputatur sui iuris,an valeat,gl.8.nu.144
Testator iubens totam vel integram hæreditatem restitui aut omnia bona,siue pleno iure, aut sine diminutione,aut aliis verbis generalibus, an censeatur prohibere Falcidiam, gloss.7.numero 100. & sequen.
Testator id fecisse videtur,quod eius iussu factum est, gl 8.nu.184.& seq.
Testator potest statuere, vt transigi possit super alimentis futuris à se legatis,sine decreto, gloss.8 nume. 194
Testis ratio,qui aliquem dicit esse probũ virum, quia videt eum cum probis conuersari, & ediuerso, valet,l.5.nu.29
Testes speciatim reiicere debemus, nec in genere id facere sufficit,l 9.nu.24
Testes duo, qui sufficiunt in testamentis ad pias causas,debent esse omni exceptione maiores, & nulla macula aspersi,l.9.nu.57
Testes,qui producuntur ad probandum tenorem instrumenti,debent esse periti,l.9.nu.66
Testis debet esse omni exceptione maior, vt ex eius

testimonio deferarur iuramentum in supplementum,l.9.nu.74
Atque etiam in codicillis,ibid.
Tenthrantia turba,quæ fit apud Ouid.l.15.nu.92
Thales Milesius aquam esse rerum omnium principium dixit, & in eam quoque res omnes resolui, gl.5.nu.20
Theanûs dictum pudicum,l.4.nu.21
Theano quam potissimùm vxorem commendabat, l.10 nu.40
Theano Antenoris vxor filium nothum viri, æquè ac suos dilexit,l.13.nu.14
Theanûs eiusdem epistola,l.16.nu.63
Thebani virginem Ioui sacrabant, quæ pellicis more cum quibus libebat, miscebatur, non viro dabatur,l.7.nu.59
Themis pulchrigena,l.2.nu.34
Themistoclis dictum de vxorum imperio,l.8.nu.3
Themistocles vxorius,ibid.
Theocritus amatorium carmen de incantamentis edidit,l.14.nu.2
Theodelinda vtrunque maritum ad sanctam religionem conuertit,l.11.nu.15
Theodorus Tragœdus nulli vnquam concessit, vt ante se ageret,l.6.nu.4
Theodosius maior primus lege prohibuit,ne fratrum sororúmve liberi matrimonio iungerentur,l.7.numero 42
Theodosij vxoris sancta ad virum admonitio,l.11.numero 12
Theodosius qua pœna adulteros puniuit,l.13.nu.10
Theodosius rebus indignis irascebatur:sed subitò flectebatur,gl.5 nu.24
Theotimus breui vnius coitus voluptate, oculorum vsum amisit,l.15.nu.49
Theologorum scholasticorum rationes prohibitionis matrimonij inter coniunctos,l.7.nu.46
Thersitæ deformitas,l.2.nu.55
Thespius & Thespiades,l.15.nu.92
Thetis argenteis pedibus,l.2.nu 37
Et pulchris comis,ibid.nu.38
Thetis lanificio se exercebat,l.10.nu.44
Thracum vxores maritos lauant,& ministeria obeũt, l.1.nu 26
Thraces vxoribus,vt seruis vtuntur,l.8.nu.9
Thraces vxores magno ære à parentibus emebant, l. 4.nu.9
Thracum vxores simul contendunt,quæ ex his comburetur cum viro mortuo,l.7 nu.21
Thraces vxores plures singuli ducunt,ibid.
Thraces virgines non asseruant: vxores autem maximè asseruant,l.7.nu.56
Thuriorum lex de mutandis vxoribus & maritis abrogata,& quomodo,l.7.nu.31
Thuriorum lege orbæ nubebant proximis genere, l. 7.num.37
Thus masculum,l.1.nu.67
Thuscorum more virgines dotem sibi corporis quæstu comparabant,l.7.nu.57
Tibareni post vxoris partum lecto, ac si peperissent, incubant, vxoribus illis ministrantibus, l. 7. numero 63
Tiberius nudis puellis ministrantibus cœnabat, l. 4. nume.31
Tiberius iurisiurandi gratiam fecit, vt quis repudiaret vxorem, quam se nunquam repudiaturum iurauerat,cùm eam in stupro generi comperisset,l.9. nu 104
Tiberio imperante libido fœminarum grauibus Senatus decretis coërcita,l.13.nu.19
Tibicines apud Romanos Idibus Ianuariis habitu muliebri vrbem lustrabant,l.3.nu.66
Tibulli loci animaduersi,l.6.nu.17.& iterũ l.10.nu.36
Timasion à nouerca turpiter amatus,l.9.nu.103
Tiresias oculis captus, quòd Palladem nudam conspexisset,l.4.nu 24
Tiresias vtrunque sexum expertus pronuntiauit tres voluptatis vncias maribus, nouem fœminis esse in concubitu,l.9.nu.115
Totilas militem, qui virginem stuprarat, morte mulctauit,l.13.nu.11
Traianus Imper.ab vxore reprehensus ob improbas procuratorum suorum exactiones, l. 11. numero item 11
Traianus Imp.qua pœna Centurionem adulterũ puniuit,l.13.nu.19
Treuisanorum pœna in adulteros,l.13.nu.23
Tribades quæ dicantur,l 9.nu.107
Tristes hilarem oderunt,& ediuerso,l.5.nu.18
Troglodytæ vxoribus communibus viuunt, præter tyrannos, qui peculiares habent, & priuatas, l. 7. nume.55
Troglodytarum pœna in adulteros, ibid.& iterum l. 13.nu.24
Tuditanus vir notæ insaniæ testamentum fecit probatissimum l.11 nu 7
Tulliæ prudentia Dolobellæ marito profuit, l.11. numero 18
Turcarum mos in ducendis vxoribus,l.4.nu.10
Turnus formosus,l.2.nu.40
Turturum castitas,l.13 nu.3
Tutor potest filiam suam pupillo dare in matrimonium,non filium pupillæ,l.1.nu.45
Tutor potest sibi tradere rem à patre pupilli emptam, gl.5.nu.168
Tutor se autore potest sibi rem alteri venditam retinere,si emptor non soluit, & tutor de suo in vtilitatem pupilli conuertit,gl.5.nu.169
Tutor cum pupillo hæreditatem adiens, censetur autoritatem legitimè præstitisse,gl.7.nu.31
Tutor debet promittere expressam defensionem, nec sufficit iurare vtilia facere, & inutilia prætermittere,gl.7.nu.94
Tutor,qui non satisdedit, potest obtinere sententiam pro minore,gl.8 nu.96
Tutoris communi opinione existimari an gesta valeant.gl.8.nu 144
Tutor non potest compromittere super re vel lite pupilli,gl.8 nu.195
Nisi statuto caueatur, vt quælibet causa compromittatur,ibid.
Tutoris putatiui autoritas in alienatione rerum minoris nihil valet,l.8.nu.150
Tyrannus est, qui vxorem seueriùs tractat, l. 8. numero 10
Tyrrhenis nudæ puellæ ministrabant,l.4.nu.31
Tyrrhenorum virgines in palæstris nudæ exercebantur,ibid.
Tyrrheni vxores communes olim habuerunt,l.7.numero 53

V

VAcca libidinosissima,l.15.nu.127
Vale charum lumen,l.15.nu.39
Valentiniani Imperatoris lex, vt liceret duas simul vxores ducere,l.7.nu.24
Valeria Tusculanaria patrem perditè amauit,l.9.numero 100
Vasallus non potest de feudo compromittere, gloss.5. nu. 204
Vbi facto opus est, verba non sufficiunt, l. 6. numero 19
Vbi tu Caius,ego Caia,l.8.nu.8
Vbi maius periculum,ibi cautius est agendum, gloss. 5.nu.35
Vellem,si liceret,l.4.nu.13
Velleda apud Germanos numinis loco habita, l. 11. nu.22

nume.12
Vendens extraneo iussu testatoris, an incidat in pœnam statuti prohibentis vendi extraneo, gloss. 8. num.186
Venditores emptoribus rerum vitium patefacere debent, l.4.nu.3
Venæ si post aures incidantur, semen non amplius genitale est, l.15.nu.35
Venedorum vxores se in rogum cremandas eum viris mortuis præcipitant, l.7.nu.21
Veneficia arma mulierum, l.8.nu.21
Veneficium tota vita meretricis, l.8.nu.24
Veneti filias suas admodum iuuenes maritant, l.6. nume.3
Veneris simulachrum ex myrto fœmella, l.1. numero 65
Venus niueis lacertis, l.2.nu.54
Venus aurea, ibid.nu.56
Venus rosea ceruice, ibid.nu.57
Venus argenteis pedibus, ibid.
Venus nigris oculis, l.2.nu.58
Venus καλλίπυγος, id est, pulchras nates habens, l.2. nume.49
Venus nuda, l.4.nu 17
Venerem nudam in somnis conspicere, quid significet, l.4.nu.27
Venere natura calida & humida idonea est, l. 6. numero 8
Venus & Saturnus repugnantes, & quare, l. 6. nu.15. & iterum, l.15.nu. 80
Venus cur cum Anchise sene concubuerit, l.6.nu.30
Venus Anaitis Persis dicta, l.10.nu.66
Veneris masculæ inuentum apud Italos, l. 15. numero 24
Venus armata apud Lacedæmonios, ibid.
Venus ἀνδροφόνος dicta, id est, homicida, l. 15. numero 29
Venus & mors eodem epitheto insignitæ, ibid.
Veneri renes & inguina dicata, l.15.nu.40
Venus vnde dicta, l 15.nu.61
Venus nocet vocis suauitati, l.15.nu.70
Venerem Marti coniunctam quare poëtæ finxere, l.9. num.124
Venus ex mari concepta cur dicatur, l.9.nu.166
Venus marina, ibid.
Venus Aphrodite cur dicta, ibid.nu.168. & iterum, l.15.nu.21
Venus insipientiæ Dea, l.9.nu.170
Venus Saligena cur dicta, l.9.nu.167
Venus à Canacho statuario efficta sedens, & quare, l.9.nu.174
Venus Baccho iuncta est, & quare, l.9.nu.108
Veneri cur Mercurius assidet, l.9.nu.233. & l.15. numero 82
Venus testudinem calcans quid significet, l. 10. numero 16
Veneris impiæ templum, l.15.nu.28
Venerem concitantia, l.15 nu.2.3.4.5
Veneris vsus nullus salubris, secundum Epicurum, l.15.nu.21
Veneri rebus bellicis à Ioue interdictum, l. 15. numero 25
Venus non solùm natalium, sed & mortis præses, l.15. num.19
Venus Libitina, ibid.
Venus Patrarum vetustissima, ibid.
Venus Astarte dicta, l.15.nu.30.
Venus Nephthe dicta, ibid.
Venus calua, l.15 nu.34
Venus calua ne suo quidem Vulcano placet, ibid.
Venus λιμενία dicta, & cur, l.15.nu.44
Venus ἀμβολόγηρα, id est, senectutem arcens, l.15.numero 80
Venus Verticordia, l.15.nu.99
Venus nocet stomacho, l.15.nu.32
Venus nocet cerebro, & membris illi vicinis, ibidem, nume.23
Venus iis vitanda, qui capillorum fluxu laborant, ibi. nume.34
Venus neruis obest l.15.nu.37
Venus oculis obest, ibid.nu.38
Et præcipuè earum defluxionibus, ibid.nu.39
Venere palpebræ defluunt, ibid.
Venere omnia membra soluuntur, l.15.nu. 44
Veneri addicti pecudibus similes, l.15.nu.65
Venus damnosa, l.15.nu.71
Veneris damnosa libido, ibid.
Venus morbis pituitosis prodest, l.15.nu.73.& 76
Et melancholicis adustis, ibid.nu.74.& a.seq.
Vide tamen postea, nu.80
Et iis qui calida natura sunt, d.nu.74
Et oculorum acumini, ibid.& seq.
Et morbo regio, ibid.
Et nonnullis Ischiadicis, ibid.
Et virginibus furiosis, ibid.
Et narium distillationibus, ibid.
Et Athletarum torpori, l.15.nu.76
Et voci è candida in fuscam declinanti, ibid.
Et lumborum dolori, ibid.
Et mente captis, ibid.
Et percussis à serpente, aut scorpione, ibid.
Et capitis grauitati, ibid. & seq.
Et ciborum fastidio, ibid.
Et obnoxiis febribus, ibid.
Et aliis plerisque, ibid.
Venus plenitudinem vacuat, l.15.nu.76
Corpus anctum, leue & virile reddit, ibid.
Rationis vim impeditam soluit, ibid.
Ingentes iras remittit, ibid.
Reducit ad modestiam insanientes, ibid.
A crebris somniis liberat, ibid.
Ad opus excitat, ibid.
Facilitatem quandam præbet, ibid.
Somnum conciliat, ibid.
Duris habitudinibus prodest, ibid.
Organa mollit, ibid.
Meatus dilatat, ibid.
Furiosos ad saniorem mentem reducit, ibid.
Animum hilarem reddit, l.15.nu.77
Iram sedat, ibid.
Sensuum hebetudini prodest, ibid.
Aegrè spirantibus prodest, ibid.
Frequentibus seminis per somnum effusionibus, ibidem.
Cholericis, ibid.
Et multis aliis, ibid.
Audaciam facit, l.15.nu.78
Et alia plurima, ibid. & multis seq.
Veneris exercendæ modus, l.15.nu.82. & multis seq. vsque ad nu.92
Venus quibus temporibus, ætatibus, temperamentis, & cæteris id genus conueniat, & quibus minimè, in iisdem locis.
Venerius aliquando facultate coëundi destitui, l. 15. nume.92
Venerem à fœminis arcentia, l.15.nume.93. & multis sequen.
Venus Verticordia vnde dicta, l.15.nu.99
Venus Epistrophia, ibid.
Veneri immodicæ opitulantia, l.15.nu.102
Venus discordiæ coniugum sedatrix, l.15.nu.103
Venerem in templis exercere an liceat, l.15. nu.105.& sequen.
Venere coniugibus abstinendum, religionis causa, l.15.nu.111.& multis seq.
An autem diebus sacris, d.nu.111.& seq.

Veneris sacerdotes fœminæ nuptiarum expertes,l.15. nu.120
Venere abstinendum mulieribus infantes lactātibus, l.15.nu.133
Et quæ recēns conceperunt,ibid.nu.141
Venere temulentis abstinendum, ibidem.nume.146. & sequen.
Et mœstis,ibid.nu. 152
Aut aliter animo affectis,ibid.nu.152
Veneris tempore ne sit animus alteri rei intentus, ibi.
Venere clam vtendum,l.15.nu.155.& aliis seq.
Venus Melanis,& Melænis cur dicta,l.15.nu.163
Venus Scoria,ibid.
Alia autem Venerem tangentia, vide in verbo, Coitus.
Verba non implent marsupium,l.6.nu.18
Verbum,Intelligitur, vtrum sit fictionis,an veritatis, gl.2.nu.65 & iterum gl.7.nu.174
Verbum, Potest, non est necessitatis, nisi ei addatur negatiua,gl.4.nu.1.& seq.
Verbum,potest,quam vim & naturam habeat in vniuersum,gl.4.nu.10.& seq.
Verbum, Nequeo, omnimodam potestatem aufert, ibid.nu.11
Verbum,Videtur,impropríetatem significat, gl.6.nu. 27.& iterum gl.7.nu.14
Verba à subiecta materia impropriantur,gl.6.nu.35
Verba requiruntur in matrimonio, si contrahentes loqui possunt, gl.7.nu.17
Aliàs nutus & signa sufficiunt,ibid.
Verba naturaliter mentis conceptum exprimunt, glo. 7.nu.52
Verbum Habetur,improprietatem denotat, gloss.7. nu.174
Verbum Intelligitur,proprietatémne, an impropriatatem significet,gloss.2.nume.67.& gloss.7. nume. 174
Verba hæc,Aliàs non valeant,formam denotant,gl.7. nu.141
Verecundia puellarum, cùm tractatur de earum matrimonio,l.9 nu.151.& seq.
Verecundia pudicitiæ comes,& custos,ibid.nu.153
Vestæ sacris vxoris congressum Hesiodus interdixit, l.15.nu.114
Vestales nulla corporis labe insignes fini,l.2.nu.59
Vestales in iudicium veniebant ferēdi testimonij causa,l.10.nu.33
Vestales perpetua virginitate,l.15.nu.120
Vestales virginitatem polluentes, viuæ defodiebantur,& quare,ibid.
Vestis olobryza.l.3.nu.14
Vestis bolobarys,ibid.
Vestis bolosérica,ibid.
Vestis subserica,l.13.nu.18
Vestis bombycina,ibid.
Vestis appellatione venit pannus apud sartorem sectus ad vestem conficiendam,gl.2.nu.12
Vicarius non potest adimplere mandatum, principali subrogari cœpto,gl.2.nu.13
Vicinitas affinitatis vicem obtinet,l.5.nu.35
Vicinitas potentiorum fugienda,ibid.
Victorum bona cedunt vincentibus,l.1.nu. 48
An autem procedat de iure communi,ibid.
Et an de iure diuino ibid nu.49
Viduarum mores ægerrimè reformantur,l.6.nu.2
Viduæ sciunt sua & aliena vitia,ibid.& seq.
Viduas non esse ducendas,ibid.
Viduæ dicuntur, quæ habent maritos senes aut aliàs inutiles,l.6.nu.12
Viduarum priuilegia bis competunt,quæ habent maritos inutiles,ibid.
Vidua nubens intra annum luctus,licet sit expers infamiæ, perdit tamen gloriam pudicitiæ matrimonialis,l.9.nu.3.
Vidua stuprando magis peccat,quàm virgo, l. 9. nume. 116
Villicæ officia,l.10.nu.29
Vindicta permissa ex lege Mosaïca non sine peccato erat,l.9.no.6
Vindictæ mulieres appetentissimæ.l.9.nu.47
Vini vsus apud multos populos mulieribus interdictus,l.9.nu.205
Vinum Veneris incitamentum,ibid.nu.307
Vinum lac Veneris dictum,& quare,ibid.nu.116
Vini crater,sodalis Veneris,ibid.nu.307
Vini tædium facientia,l.9.nu.210
Vinum gignendis liberis nocere,l.15.nu.147
Violentilla à corporis proceritate laudata,l.2.nu.74
Vipera viperam morsu non perimit,l.5.nu.23
Vir index vxoris Romanorum antiquis legibus, l. 1. nume. 13
Viri quibus vxores imperant, viles existimantur, l. 1. nume.19
Vir potest vxorem moderatè castigare, l. 1.nume. 22. & 24
Sed clericus paulò seuetiùs,l.1.nu.23
Vir qui iniustè vxorem verberauit, quæ aufugit, & adulterium committit,eam accusare nō potest,nec lucratur dotem,l.1.nu.24
Vir potest vxorem fugientem propria autoritate capere,l.1.nu.40
Vir non perdit donationem propter nuptias,ob adulterium,l.1.nu.45
Vir à vi & virtute dicitur,l.1.nu.55
Viri appellatione potior animi pars significatur, l. 1. nume.69
Viros effœminatos muliebri appellatione vocari solitos,l.1.nu.89
Viri in fœminas mutati, in suum sexum tandem redeunt,l.1.nu.102
Viros legibus ciuitatis,vxores virorum moribus obedire oportet,l.1.nu.101
Viri vxores voluptuosè possunt cognoscere sine peccato,modò voluptas non principalis causa sit, l.x. nume.65
Vir venialiter tantùm peccat, qui voluptatem præueniens,vxorem tāquam vxorem cognoscit, in idque calidis vtitur,ex multorum sententia,ibid.nu.66
Vir,qui vxorem,tanquam alienam,cognoscit,adulter est,ibid.
Viri,quibus vxores pulchræ sunt, nonnunquam deformium fœminarum coitum appetunt,l.2.nu.69
Viris,non fœminis,auratæ & sericæ vestes interdictæ, l.3.nu. 16
Viris non licet ornamenta ex auro deferre,l.3.nu.20
Virorum cultus & ornatus cuiusmodi esse debeat,l 3. num. 45
Viri astrorum vi ornamentis muliebribus dediti, l.3. nume.50
Viri vestimentis muliebribus,fœminę virilibus abstinento,l.3.nu.58.& seq.
Viris licere aliquando vestibus muliebribus vti, & ediuerso,ibid.nu.66.& seq.
Vir vxori quam ducturus est,corporis vitium, si quod sit,detegat,l.4.n.1
Viri & vxoris concordia,maxima felicitatis pars, l.5. nume.18
Vir ante 30.annum,fœmina 18. à Venere prohibendi, l.6.nu.40
Vir vxore debet esse senior,l.6.nu.45 & 50
Viri vxores sibi æquari non patiantur:aliàs enim continuò superiores erunt,l.8.nu.7
Viri & vxoris omnia communia,l.8.nu.8
Virum inter & vxorem aristocratiæ species,l.8.nu.9
Vir vxorem verberans,magis fera,& parricida, quàm vir appellandus,l.8.nu.10

Vir quoque tyrannus dicitur, qui vxorem ſeueriùs tractat, ibid nu.11
Vir, maritus vxoris, non dominus, ibid.nu.12
Vir quomodo punitur, qui vxorem verberauerit, ibid. nume.13
Viri ſapientes, vxores non verberant, ibid.nu.14
Vir peccato non excuſatur, qui occiderit vxorem in adulterio, l 9 nu 4
Viro potius, quàm fœminæ, deferendum eſſe iuſiurandum in ſupplementum cæteris paribus, l. 9. numero 71
Viro luxurioſo non datur curator, vt fœminæ, & quare, l 9.nu.91
Viris pulſus vehementior, quàm fœminis, & quare, l. 9.nu 142
Et velocior, ibid.
Vir omniū frigidiſsimus calidior eſt calidiſsima fœmina, ibid. & vide etiam, l.9.nu.175
Vir apud Hebræos ab igne dicitur, non etiam fœmina, l.9.nu.149
Vir dux & exemplum laſciuiæ vxori ſæpe eſt, l. 9. nu. 231. & iterum l.13 nu.35. & multis ſeq.
Vir ab vxore non debet exigere, quod ipſe non præſtat, l.9 nu.231
Viri ex vxorum adulterio in quibuſdā locis puniuntur, l.9.nu.232
Vir rebus forenſibus præſit, vxor domeſticis, l.10.nu. 1. & multis ſeq.
Vir ignoret, quæ intra ædes fiunt, ibid nu.1
Vir actiuam vitam, fœmina contemplatiuam repræſentat, l 10 nu.15
Virum in fœminam mutari in ſomnis, quid ſignificet, l.10.nu. 18
Viris non licebat intrare templum Bonæ Deæ, l. 10. nume 26
Vir poteſt cogere vxorem, vt ſe domi contineat, l.10. nume.31
Vir ſanctificatus per mulierem, l.11.nu.19
Viri vxoribus omnia reuelant, l.12.nu.1
Viri cum vxoribus ſine mendacio viuant, l.13.nu.27
Viri moleſtiùs ferunt adulterium, quàm mortem vxoris: atque etiam vulnera proprij corporis, & filiorum neces, ibid.
Viri interdum ob zelotypiam vxores interimunt, l.13. nume.33
Virorum adulterium, vxores impudicas facit, l.13.numero 35
Virorum adulterorum pœna propria ac maximè debita eſt, vxorum eorum adulterium, l.13.num.36. & ſequen.
Viri vxores honorent, ſi ab his honorari volunt, l. 13. nume.39
Viri vxores venerari debent, ibid.
Viri, qui non niſi plagis affecti, coire poſſunt, l.15.numero 5
Vir & vxor non tenentur debitum coniugale poſtulantibus ſibi in templo ſoluere, l.15.nu.106
Viri ſapientes plerunque filios ſtolidos generant, l.15. nume.154
Vt ſtulti, filios prudentes, ibid.
Viri in opere Venereo lucem deſiderant, l.15.nu.164
Viri poſſunt vxores inuitas comprimere, ibid.nu. 165. & iterum, gl.2.nu.23
Sed an id procedat, ſi nondum ſit traducta ad domum viri, aut etiam adhuc ſit in itinere, d.nu.23
At conſultius ſemper eſt, ſi id non fiat, d.nu.165
Vir vxori concubitum appetenti, pro virili ſatisfaciat, l 15.nu.68
Vir & vxor ad impatia non iudicantur, ibid.
Viros apud inferos cruciari, qui cum vxoribus congredi recuſant, ibid.
Virorum caſtitas vxores caſtas facit, l.16.nu.59
Virorum magnorum vxores impudicæ, l.16.nu.60
Viri ſolent vxores ad ſuas domos ducere, gloſ.1.numero 46
Vir & vxor poſſunt inuicem mutuum contrahere, gl. 8.num.111
Emere & vendere, ibid.
Societatem contrahere, ibid.
Permutare, ibid.
Deponere, ibid.
Pignorare, ibid.
Et in vniuerſum omnes contractus, præter donationem, facere. ibid.nu.112
Vir an & quando parapherna vxoris adminiſtret, gl. 6.num.1
Vir an fructus paraphernorum lucretur, ibidem. & ſequen.
Vir & vxor in præſentando in iure patronatus ſpectante ad vxorem, vter præferatur, ibid.nu.5
Et quid, ſi id ius pertineat ratione dotis, ibidem. nume.6
Virilis animus, l.1.nu.92
Virilis cura, ibid.
Virilis ſexus muliebrem excellit in tribus, l.1.nu.95. & ſequen.
Viragines quæ dicantur, l.1.nu.91
Virbius formoſus, l.2 nu.40
Virgilius heroas à forma laudanit ibid.
Virgilius amatorium carmen de incantamentis edidit, l.14.nu.2
Virginem formoſam, quantumlibet pauperem, abundè tamen eſſe dotatam, l.2.nu.46
Virginibus viros ſibi quærere neceſſarium eſt, mulieribus, quos compararint cuſtodire, l 4 nu.20
Virgo ne ſe quidem nudam conſpiciat, ibid nu.21
Virgines ducendæ ſunt, vt gratis motibus imbuantur, l 6.nu 2
Virgines maximè in Venerem pronæ dum dulcius eſſe putant, quod neſciunt, ex quorundam ſententia, l.9.nu.117
Alij contrà corruptas, memores priſtinæ voluptatis, ibid.nu.118
Virginis cuiuſpiam Pythagoricæ conſtantia in tormentis, l.9.nu.135
Virginalis verecundia, l.9.nu.181
Virginalis ſiue virgineus pudor. ibid.
Virgineus rubor, ibid.
Virginitatis dos, verecundia, ibid.
Virgulta maria plus virium habent, quàm fœminea, l. 1.nu.65
Virtus gratior in pulchro corpore, licet non maior, l. 2.nu 40
Viſcum aliud maſculum, aliud fœmineum, l.1.nu.66
Viticis, id eſt, agni vis peculiaris arcendi ſtimulos & impetus Veneris, l.15.nu 94
Vitium mariti diu vxorem latere non poteſt, l.4. numero 1
Vladiſlaus rex Poloniæ, 90. annorum cum eſſet, duos filios genuit l.6.nu.22
Vlulatus fœminei, l 9 nu.189
Vlyſſes nudus ramo pudenda operuit, l.4.nu.34
Vlyſſes cùm reſciuiſſet Penelopen procos ad concubitum admiſiſſe, abiit in inſulam Cortynam & ibi obiit, l 9.nu.95
Vlyſſes ſe nouiſsimo loco vxori patefecit, l.2.nu.1
Vlyſſes vxoris amorem prætulit immortalitati, l. 13. nume.42
Vna eademque res diuerſo iure conſeri poteſt, diuerſis reſpectibus, l 9.nu.157. & ſeq.
Vnde habes, vox reiicienda, l.11.nu.11
Vnde vir & vxor, nō habet locum in ſponſo & ſponſa, gl.2.nu.19
Volſcorum virginibus non licebat ingenuo nubere, priuſquam aliquis ſeruorum caſtitatem earum delibaſſet, l.2.nu.62

Voluntas non præſumitur repentè mutata, niſi in fœmina, l.9.nu. 133
Voluntas ea propriè dicitur, quæ eſt expreſſa, gloſſ.7. nume.71
Voluptas nulla tanta eſt, quæ nõ multum habeat fellis, & amaritudinis, gl.6.nu.4
Voluptates inclementes & furioſæ dominæ, gloſſ.6. nume.10
Voluptates commendat rarior vſus, l.15.nu.69
Vrina falſa, l.9.nu.171
Vſufructuarius poteſt è columbariis accipere, vt de feris incluſis in viuariis, l.5.nu.14
Vſurarius poteſt donare cauſa mortis ſine ſolennitate, c.quanquam.de vſur.gl.5.nu.77
Vulcanus cur Veneris maritus, l.9.nu.150
Vulpinam pellem, cùm leonina deeſt, induendam, l.8. nume.21
Vulpes in ſomnis, quid ſignificet, ibid.
Vulua, animal generandi auidum, l.6.nu.21
Vulua, ſi non generat, indignatur, paſsimque per corpus oberrans, meatus ſpiritus intercludit, nec reſpirare ſinit: extremis vexat anguſtiis, & omnibus morbis premit, donec fructum produxerit, ibid.
Vuluæ os inſaturabile, l.9.nu.94
Vxor in poteſtate patris, non viri, Rom. legibus, l.1. nume.1
Niſi in concubitu & operis, ibid.nu.2
In quibus autem operis, ibi, remiſsiuè.
Vxor Gallorum moribus in viri poteſtate eſt, l.1.nu.3. & ſeq.& iterum nu.6
Et Longobardorum quoque, ibid.nu.5
Et Hebræorum, ibid.nu.7
Vxor mariti legibus ſubeſſe debet, l.1.nu.12
Vxores viros dominos vocare debent, l.1.numero 14. & 15
Vxores, quæ viris dominantur, vituperandæ, l.1. numero 17
Vxores honoris & dedecoris maritalis participes, l.1. nume.18
Vxores multæ viris dominantur, ibid.nu.19
Vxorum viris obedientium laus, l.1.nu.20
Vxor viro diuinis legibus parere debet, ibidem. numero 21
Vxores quare velantur, cùm nubunt, ibid.
Vxor comam amputare non debet, & quare, ibid.
Vxor de Iure Canonico in viri eſt poteſtate, ibid.
Vxor non iure à marito verberata, an iniuriarum agere poteſt, l.1.nu.24
Vxor an & quando videatur facere metu & reuerentia maritali, l.1.nu.25
Vxor an, & quando teneatur marito lauare pedes, & caput, & cibos parare, ibid.nu.26.& 27
Vxor tenetur coquinariam facere, & lectum parare marito, d.nu.26
Vxores ab vngendo dictæ, ibid.
Vxor viri forum & domicilium ſequitur, l.1.nu.28
Etiam ſe defendendo, ibid.nu.33
Etiámque ſi agatur de ſolutione matrimonij. ibidem.
Vxor eſt eius ciuitatis, cuius vir, l.1.nu.29
Vxor eiuſdem originis, vt vir, ibid.nu.30
Vxor an teneatur ſequi maritum, l.1.nu.39
Vxor marito reuerentiam præſtare debet, l.1.nu.41
Vxor maritum in ius non vocat ſine venia, ibid.
Vxor virum adulterij accuſare non poteſt, l.1.nu.43
Et quare, ibid.nu 45
Vxori nunquam licet virum in adulterio deprehenſum occidere, l.1.nu.43
Vxori non licet virum repudiare ob adulterium, ibidem.
Vxori mœchi mœchari non licet, l.1.nu.44
Vxor ob adulterium dotem perdit, ibid.nu.45.& iterum gl.8.nu.238
Vxorem formoſam ducere non conducit, l.2.nu.1.& multis ſeq.per totam eam l.2
Vxor formoſa ſibi imperium in virum arrogat, d.numero 1
Vxor ne virum magiſtratu fungentem in prouinciam ſequatur, ibid.
Vxorem oculis accipere, dementia, l.2.nu.2
Vxorum pulchritudo viris periculoſa, & exitialis, l.2. nume.14
Vxorum interpellationibus ſtudia impediri, l.2.nume.15
Et præſertim formoſarum, ibid.
Vxori & libris pariter inſeruire non poſſumus, ibid.
Vxores formoſæ maximam vitæ partem viris adimũt, l.2.nu 26
Vxorem ob formam ducens an peccet, ibid.nu.28
Vxorem an liceat repudiare ob deformitatem, ibid. num.29
Vxores deformes à maritis contemnuntur, ibid.
Vxores ex lege Moſaica repudiare, an peccatum erat, l.2.nu.29.& iterum l.9.nu.5
Vxor formoſa quibus potiſsimùm rationibus deligenda, l.2.nu.64.& ſeq.
Vxor non dignitatis tantum, ſed & voluptatis nomen, l.2.nu.65
Vxorem ob corporis vitium nullo pacto repudiare licet, l.4.nu.item 4
Vxor olim tribus modis habebatur, vſu, farre, coëmptione, quæ declarantur, l.4.nu.5
Vxor & materfamilias quid inter ſe differant, ibidem nu.5.& 6
Vxores viris dominantur ob dotem, & nobilitatem, l.5.nu.1.& multis ſeq.
Vxor indotata à marito contemni ſolet, l.5.nu 6
Vxores dominæ à quibuſdam maritis vocantur, l.5. nume.11
Vxores Græci dominas vocant, ibid.nu.12
Et Latini, ibid.nu.13
Vxorem æqualem ducendã, ex ſententia multorum, l.5.no.16
Ex ſeptem ſapientibus, l.5.nu.16
Et noſtrorum quoque, ibid.nu.17
Et ſacrarum literarum, ibid.in fi.
Et ratione, ibid.nu.18
Vxoris Pittaci ſuperbia, l.5.nu.16
Vxores tum primùm de morte bonorum maritorum conqueruntur, cùm minus bonos ſortitæ ſunt, l.6. nume.4
Vxores nouam vitæ rationem horrent & execrantur, ibidem.
Vxor præter naturam ducenda eſt, ſi lucrum affulſerit, ibid.nu.5
Vxor iure noſtro repudiari poteſt, ſi inſcio, aut prohibente marito, ad ſpectãda ſpectacula publica prodeat, ibid.
Vxores ſenum maritorum, aliorum concubitus expetunt, l.6.nu.28
Vxorum iuuenum in ſenes maritos imperium, l.6.numero 29
Vxores bonis parentibus, & ex natione non diffamata, deligendas, l.7.nu.1.& multis ſeq.
Vxor vna duobus collocata apud Lacedæmonios, l. 7.nu.27
Vxoris multis rationibus communes, l.7.nu.27
Vxoris futuræ mores imprimis ſpectandi, l.7.nu.51
Vxoribus qui addicti ſunt fato, vel aſtrorum vi, l.8. nume.4
Vxores maritis nec molere, nec coquinariam facere debere, l.8.nu.8
Vxores in tutela virorum, non in ſeruitio eſſe, ibidem nume.9
Vxores nec verberandas, nec aliter malè tractandas eſſe, ibid.nu.10

Vxorem verberare vltima viro ignominia est, ibidem nume.12
Vxor socia viri dicitur,l.9.nu.12
Vxor vna caro, vnum corpus, vna anima cum viro est, ibidem.
Vxor quare de costa viri, non de pede, facta est, ibid.
Vxor indignè verberata, an virum repudiare possit, ibid.nu.13
Vxores viri sapientes non verberant,l.8.nu.14
Vxoris vitium aut tollendum, aut ferendum est, ibid. nume.15
Vxori non verberibus, sed obsequiis obluctandum, ibid.nu.16.& seq.
Vxorum verberibus amor coniugalis in odium exitiale vertitur,l.8.nu.17
Vxores malè à viris tractatæ, eorum mortem expetũt, ibidem.
Vxores à viris verberatæ, sese vindicare volentes sæpe alienis viris se substernunt,ibid.nu.18
Vxorem in somnis venenum viro dare quid significat,l.8.nu.23
Vxorem repudiare ex lege Mosaica an peccatum erat, l.9.nu.5
Vxores militantium solere esse impudicas, l.9.nu.123
Vxoris diffinitio verissima à Secundo Philosopho, aut,vt alij malunt, à Simonide data,l.9.nu.218
Vxoris mali mores corrigendi,l.9.nu.224
Vxores tribus modis castigandæ,ibid.nu.225
Vxor nunquam præsentibus extraneis obiurganda, l. 9.nu.233
Vxores dominæ domus vocantur,l.10.nu.6
Vxor relicta domina, alimenta tantùm habet, cũ præeminentia in domo, ibid.
Vxor potest repudiari, si extra domum nolente viro manserit,l.10.nu.30
Vxores à viris consulendæ,l.11 nu.1.& seq.
Vxor præsumitur scire quicquid vir sciat,l.12.nu.1
Vxoribus non manifestanda consilia,l.11.nu.3
Vxoribus quæ consilia communicanda, ibidem.nu.4. & sequen.
Vxor non ducenda ei, qui senescere cupit,l.15.nu.6
Vxorem quæ recens concepit, comprimere periculum est,l.15.nu.141
Vxor inuita hostis est,l.15.nu.163
Vxor libens admittat virum ad concubitum,ibid.nu. 166.& seq.
Vxores immerentes à viris zelotypis necatæ, l.16.numero 4
Vxores an asseruandæ,ibid.nu.9.& multis seq.
Vxorum custodia ad Venerem prouocat, d.l. 9.& sequentib.
Vxor repudiata ob spectatos ludos funebres, ibidem nume.37
Vxorum impudicarum infortunium patienter ferendum,d.l. 16.nu 60
Vxor impudica, magna viri maledictio, ibid.
Vxores magnorum virorum impudicæ,ibid.
Vxorum cultus immodicus vxores maritos zelotypos facit,l.16 nu.61
Vxoribus zelotypis quid agendum,ibid.nu.63
Vxoris appellatione an veniat sponsa,gl.2.nu.1.& nu. 18.19.20.& 25
Vxor superbior, cùm vir in eius domo habitat, gloss.2. nume. 47
Vxor an gaudeat priuilegio mariti,gl.2.nu.53. & multis seq. vsque ad nu.67
Vxori clerici an competat priuilegium clericorũ, ibi.
Quid in priuilegio fori,gl.2.nu.54
Quid in priuilegio arti concesso,ibid.
Quid in dispositione pœnali,ibid.nu.55
Quid in priuilegio non soluendi gabellam,ibid.
Quid in saluo conductu competente viro,ibid.
Quid in immunitate viro concessa,ibid.
Quid in priuilegio, ne torqueatur,ibid.nu.56
Quid in priuilegio, ne contra virum admittantur testes ignobiles,ibid.
Vxori illata iniuria, viro illata censetur gl.2.nu. 57
Vxor clerici an gaudeat priuilegio c. si quis suadente diabolo,gl.2.nu.61
An autem quis teneatur ad pœnam promissam ob viri offensam, si vxorem offendat, gloss.2.numero 63.& 67
Vxorem offendens, violat pacem cum viro factam,gl. 2.nu.57
Vxor contrahens sine consensu viri, an obligetur naturaliter,gl.4 nu.12
Et an tali cõtractui possit accedere fideiussor,ibid. nume.14
Sed an is contractus ita factus, valeat in foro conscientiæ,ibid.nu.15 & seq.
Vxori non licet testari sine autoritate viri, legibus Platonis,gl.5.nu.99
Vxor an possit ludere iniussu viri,gl.5.nu. 200
An compromittere,ibid.nu.202.& seq.
Et eleemosynam facere,gl.5.nu.218.& seq.
Vxori nil licere sine marito,gl 8.nu.1.2.& 3
Vxor putatiua non habet priuilegium, ne furti teneatur,gl.8.nu.235
Vxor putatiua an sequatur forum viri putatiui, l. 8. num.241
Vxor putatiua an præferatur cæteris creditoribus, & quomodo,gl.8.nu.253
An habeat actionem priuilegiatam,ibid.nu.254
An item habeat tacitam hypothecam, & eam priuilegiatam,ibid.nu.255
Vxor iusta quæ dicatur,gl 8 nu.244
Vxor quæ cõstante matrimonio aliquid acquirit, præsumitur, quæsiuisse ex bonis mariti, etiam in matrimonio putatiuo,gl.8 nu 271
Vxor potest se obligare pro redemptione viri, glos.8. nume.285

X

Xantippe Socratis vxor,l.7 nu.23
Xenophanes terram & aquam rerum omnium principium posuit, & in eas quoque res omnes dissolui,gl.5.nu.20
Xenophontis sententia de ætate contrahendi matrimonij,l.6.nu.41

Ὑγρὸς, id est,humidus, pro lasciuo nonnunquam ponitur,l.9.nu.165

Z

Zabiorum leges de fœminis, quibus menses fluũt, l.15.nu.133
Zalouci lex de cultu mulierum,l.3.nu.13
Zaleuci lex in adulteros,l.13.nu.8
Zelotypia multorum facinorum causa, l.13. nume.18. & sequen.
Zelotypia quid sit,l.16.nu.1
Zelotypia & zelus quid differant,ibid.
Zelotypum animal homo,ibid.nu.2
Præsertim mulieres,ibid.
Zelotypia mulierum persæpe iis est exitiosa,l.16.nu.4
Zelotypia omnium animi perturbationum vehementissima,l. 16 nu.6
Zelotypia animum & corpus labefactat,ibid.
Zenobia post concubitum virum nõ admittebat nisi priùs tentatis conceptionibus,l.9.nu.86
Zenonis facetum dictum in viros diligentiùs ornatos,l.3.nu.48
Zeno viros & mulieres eadem veste vti volebat, l.3. nume.63
Zeuxidis pictoris sapiens dictum,l.6.nu.37
Zona pro virginitate,l.3.nu.31
Zonam soluere quid sit,ibid.
Zopirus medicus coitum núquàm tempestiuum esse censebat,l.15.nu.21

TABVLA QVAESTIONVM ET RERVM, PRIVATIM AD NOSTRAM CONSVETVDINEM PERTInentium, ex ordine operis.

GLOSA PRIMA,

Continens leges connubiales.

1 VXor an de iure communi sit in potestate viri,l.1.num.1.& per totam eam l.1

2 Quid autem ex Gallorum cósuetudine,ibid.nu.3.4.& 6

3 Quid ex legibus Longobardorum,ibid.nu.5

4 Quid ex legibus Mosaicis,ibid.nu.7

5 Quid denique ante leges Mosaicas, & veluti ex iure naturæ,ibid nu.8.& penè per totam eam l.1

6 Quid ex legibus Lacedæmoniorû,ibi.nu.9.& 10

7 Quid de iure diuino,ead.l.nu.21

8 An vir posit verberare vxorem, ibi.n.22.23.24

9 An autem id sit honestum,& tutû,l.8.per totum.

10 An cùm vxor quicquam facit sibi incommodû, virum autem commodum,fecisse præsumitur metu & reuerentia maritali,l.1.nu.25

11 Vxor an teneatur marito lauare pedes, & caput, & alia id genus facere,ibid.nu.26

12 Vxor an sortiatur viri domicilium, forum, ciuitatem,originem,familiam, ibid.no.28.29.30.31.32.33.34.iterúmque in gl.2.nu.45.& seq.

13 Vxor an teneatur sequi maritum, quocunque vadat,l.1.nu.39

14 Vir an posit vxorem fugientem propria autoritate capere,& in eam manus inijcere,l.1.num.40.& iterum,l.2.no.23

15 Vxor an marito debeat reuerentiam,l.1.nu.41

16 Vxor an posit maritum de adulterio accusare,l.1.nu.42

17 An virum in adulterio deprehensum occidere, ibid.nu.43

18 An repudiare,ibidem.

19 Quæ sunt præcipuæ rationes cur vxores subsint maritis,non èdiuerso,l.1.num.47.& multis seq. vsque ad fi.l.1

20 An legibus Græcorum vxoribus contrahere liceat sine tutore,l.1.no.72

21 An & antiquis Romanorum legibus,ibid.no.73

22 Vtrum conducibilius sit, vxorem formosam an deformem ducere, l.2.nu.1. & multis seq.per totam eam leg.2

23 Possíntne mulieres se ornare aut fucare, l.3.nu.1.& multis seq.per totam eam l.3

24 Quid de viris,d.l.3.nu.45.& seq.

25 Liceátne viris vti vestibus muliebribus, & fœminis virilibus,l.3.nu.58.& seq.

26 An vir vxori futuræ, & contrà vxor viro futuro vitium corporis occultum detegere debeat, l.4.nu.1.& seq per totam eam l.4

27 An se ob id nudare,ead.l.4.nu.10.& seq.

28 Vtrum conducibilius sit,ducere vxorem opibus & nobilitate superiorem,an inferiorem,l.5.nu.1. & multis seq.per totam eam leg.5

29 De ætate virorum & vxorum,l.6.nu.1.& seq.per totam eam l.6

30 Quibus parêtibus,aut patria, aut moribus vxores ducere debeamus,l.7.& seq.per totam eâ l.7

31 Quibus modis & rationibus vir vxorê ad bonos mores reducere debeat,l.8.per totam eam l. & iterum l.9.etiam per totum.

32 Quarum rerum curam vir vxori relinquere debeat,l.10.per totum.

33 An vir consilium ab vxore debeat capere, l.11. per totum.

34 An arcana vxori detegere,l.12.per totum.

35 Viri omnino externarum mulierum concubitus fugiunto,l.13.per totum.

36 Vir & vxor an magicis artibus vti posiint ad conciliandam vtrinque amicitiam,l.14.per totû.

37 De ratione concubitus viri & vxoris, l.15. per totum.

38 De zelotypiæ legibus,l.16.per totam eam l.16

GLOSA SECVNDA, IN VERBO,

En pouuoir de son mary.

39 SPonsa an sit in potestate sponsi, vt vxor viri,ex nostris consuetudinibus, gloss.2.nom.1.& multis seq. vsque ad nu.44

40 Si ex statuto loci viri vxor sit in potestate ipsius viri,nô etiam ex statuto loci vxoris, vtrû eorum sequi debeamus,ibid.no.45.& seq.vsque ad 52

41 Et quid si vir habitatum eat domum vxoris,ibi.num.46

42 Sed quid si vxor ignoret statutum loci viri,ibid.nu.50

43 Quid si agatur de re immobili, an tunc potius sit seruandum statutum loci ipsius rei,ibi.nu.52

44 Vtrum statutum puniens inferentem iniuriam viris cuiuspiâ dignitatis,habeat locû in vxoribus eorum,ibid.nu.53.& seq.vsque ad fi.huius gl.

45 Priuilegium viri an competat vxori,ibid. nu.53.& multis seq.

46 Quid,si id priuilegium competat ex speciali iure,ibid.nu.54

47 Quid si ex dispositione pœnali,ibid.no.55

GLOSA TERTIA, IN VERBO,

N'est plus en pouuoir de son pere.

48 VTrum vxor semel liberata à patria potestate per matrimoniû in eâ recidat,eo soluto,gl.3.nu.1.& multis seq.

49 An si quid sit prohibitû alienari extra familiam, posit alienari in fœminam in alia familia nuptam,ibid.no.7

GLOSA QVARTA, IN VERBO,

Ne peut.

50 AN contractus ab vxore factus sine consensu mariti, sit ipso iure nullus, gl.4.nu.1.& multis seq.

51 Et quid si statutum pœnam imponat,ibid.nu.5

52 An vxor quæ ita contraxit, obligetur naturaliter,ibid.nu.12.& 13

53 An huic contractui posit accedere fideiussor, ibid.no. 14

54 An talis contractus teneat in foro conscientiæ,

ita scilicet, vt vxor quæ sic contraxit, in eo foro obligetur,ibid.nu.15.& seq.

55 An mulier peccet quæ sic contraxit, ibid.nu.18. & seq.

56 An autem is qui contraxit cum muliere, sit tutus in foro conscientiæ,retinens quæ ex eo contractu habuit,ibid.nu.20.& seq.

57 Vtrùm talis contractus confirmetur iuramento,ibid nu.26.& seq.vsque ad fi.eius gl.

GLOSA QVINTA, IN VERBO,

Contracter.

58 AN nostra consuetudo loquens de contractu, habeat locum in distractu,gl.5.nu.1.& seq.vsque ad 42

59 Et consequenter,an poterit liberare, siue renuntiare,ibid.& iterum,nu.34.& seq.

60 Quid,si statutum dicat,quòd non possit se obligare,d.nu.4

61 Quæ sit ratio nostræ consuetudinis prohibentis vxorem contrahere sine consensu mariti, d.gl.5. nu.26.& iterum,gl.6.nu.37.& 2 seq.

62 An autem possit distrahere super rebus nōdum quæsitis,d.gl.5.nu.38.& seq.

63 An repudiare res donatas nondum acceptas, sine consensu viri,ibid.

64 An renuntiare patri sine consensu mariti, ibid. nu.33.& multis seq.

65 An donare aliis,ibid.nu.43.& multis seq.

66 An si donet ei,à quo prius donatione acceperat, d.gl.5.nu.54.& seq.

67 An id statutum procedat in donatione tacita & & præsumpta,ibid.nu.57.& seq.vsque ad 65

68 An & in donatione causa mortis,ibid.nu.64. & seq.vsque ad 85

69 Et quid, si consuetudo nostra vsa fuisset verbo obligandi, an tunc huiusmodi donatio causa mortis fuisset prohibita,d.gl.5.nu.64

70 Quid,si ea donatio facta sit stipulātu,d.gl.5.n. 85

71 An in huiusmodi donatione causa mortis facta ab vxore,consentiente marito, requiratur mora vtriusque ad eius confirmationem ibi. nu.86.& 3.seq.

72 Et quid,si ita donat rem ipsius mariti, eo consentiente,ibid.nu.89

73 Sed an ad reuocādam hanc donationem requiratur vtriusque pœnitentia,& viri,& vxoris,ibi. nu.90.& seq.

74 Et quid,si vxor donauit rem mariti eū consensu ipsius, an tunc solus maritus poterit reuocare, ibid.nu.92

75 An hæc consuetudo habeat locum in testamentis,d.gl.5.nu.93.& multis seq.

76 Quid, si nostra consuetudo prohiberet alienare simpliciter,sine mentione contractus,gl.5.n.100

77 An autē mulier poterit cōtrahere in testamento sine autoritate mariti,d.gl.5.nu.101.& 2.seq.

78 An vxor possit fideiubere sine consensu mariti, gl.5.nu.104.& seq.

79 An pignorare,ibid nu.108.& seq.

80 An vxor confiteri possit,d.gl 5.nu.112.& seq.

81 An possit adire hæreditatem glo.5.nume.119.& multis seq.

82 An aliter quasi contrahere,ibid.

83 An assumere tutelam,ibid.nu.133

84 Quid,si mulier statuto sit prohibita se obligare, an possit tunc adire hæreditatem,d.gl.5.nu. 134. & seq.

85 Sed an saltem possit adire hæreditatem opulentam,gl.8.nu.78

86 An possit vxor alteri contrahenti consentire sine consensu mariti.gl.5.nu 136.& seq.

87 An possit se ex delicto obligare sine consensu mariti,gl.5.nu.154.& seq.

88 An committendo delictū,ex quo fit bonorū confiscatio,præiudicet marito,d.gl.5.nu.157.& seq.

89 Vtrùm possit transferre possessionem rei suæ,gl. 5.nu.160.& multis seq.

90 Quid,si tradat eius rei possessionem ei,cui prius vendiderat cum autoritate mariti,ibid.num.165. & seq.

91 An autem possit tradere nudam possessionem, quam habet sine autoritate mariti,ibid.nu.170

92 An possit officiū procuratoris suscipere & exercere,gl.5.nu.171.& multis seq.

93 An autem ad sui præiudicium,ibid.nu.180

94 Quid verò in his,quæ ex mandato legis sunt,ibi. num.181

95 Quid item in his, quæ respiciunt publicam vtilitatem,ibid.182

96 Vtrum vxor possit constituere procuratorem ad contrahendum sine consensu mariti, gl.5.num. 183 & seq.

97 Si vxor contrahit per procuratorē,an requiratur consensus viri,ibid.nu.187.& seq.vsque ad 199

98 Et si vxor constituat procuratorem cum cōsensu viri,an procurator postea contrahens,debeat iterum viri consensum adhibere,ibid.nu.189

99 Quid,si consensus non interuenit nec in constitutione procuratoris,nec in contractu ab eo facto,ibid nu.190.& seq.

100 Quid,si mulier contrahit per procuratorē specialiter ad certum contractum faciendum cum cōsensu mariti,an necesse sit consensum viri adhibere in contractu procuratoris,ibid.nu.196

101 Quid,si procurator fuerit generaliter constitutus de consensu mariti,ibid.nu.197.& seq.

102 An sufficiat consensus mariti pro omnibus contractibus in genere,d.nu.197

103 Vxor an possit ludere sine cōsensu viri,ibi.n. 188

104 An possit compromittere,ibid.nu.190.& seq.

105 An transigere,ibid.nu. 205

106 An litigare, aut aliàs rem suam in iudicium deducere,d.gl.5.nu.206

107 Quid autem si reipsa sine consensu viri litigarit, & sententiam obtinuerit,an ea sit valida, ibi.nu. 209 & iterum gl 8 nu.61.& 68.& 4.seq.

108 Sed quid,si is cum quo vxor ita litigauit, & obtinuit, opposuerit statim in initio litis eam non posse litigare sine autoritate viri,d.gl.8.nu.88

109 An autem simplex statuti prohibitio de nō litigando sine autoritate mariti, includat prohibitionem de non contrahendo,gl.5.nu.210.& seq.

110 An vxor possit res cum alio communes diuidere sine autoritate mariti,d.gl.5.nu.216

111 An commodare,ibid.nu.217

112 An eleemosynam facere,ibid.nu.218.& seq.

113 An promittere de contrahendo,ibid.nu.220

114 An præsentare ad beneficium, cuius ea est patrona,ibid.nu.221

115 Quid, si vxor re vera non contrahat, sed à lege fingatur contrahere,ibid.nu.223

GLOSA SEXTA, IN VERBO,

Consentement.

116 AN hic consensus & autoritas mariti, qui debet interuenire in contractibus vxoris, debeat in ipso contractu interponi,an autē antè & pòst possit, d.gl.6.nu.1.& mul.seq.vsque ad 15.inclusiuè.

Quid,

117 Quid, si procurator mulieris eius nomine contraxit sine consensu mariti, & postea mulier ratificat cum consensu viri, an sufficiat, vt valeat contractus, ibid. nu. 15

118 Si vxor sine consensu viri contraxerit, & postea reuocarit, antequam vir consenserit, an poterit posteà vir consentire, vt contractus, valeat, ibid. nu. 16. & 17

119 An, si vxor quæ sine consensu viri contraxit, mortua sit, posit vir consentiendo dare robur contractui, ibid. nu. 18. & 19

120 Vtrum maritus posit consentire cõtractui vxoris per procuratorem, ibid. nu. 20

121 Quid, si maritus sit bannitus, aut cui aliàs in ciuitate esse non liceat, d. gl. 6. nu. 29

122 Quid, si consuetudo requireret præsentiam mariti, an tunc eam adhibere posset per procuratorem, ibid. nu. 31. & multis seq.

123 Et an tunc consensus requiratur aut consilium, ibid. nu. 36. & iterum in gl. 7. nu. 32. & 2. seq.

124 Et quid, si nolit interesse, gl. 6. nu. 36

125 An consensus & auto. viri sit pro solennitate, an pro commodo vel incommodo viri, ibid. nu. 37. & seq.

GLOSA SEPTIMA,

IN VERBO,

Exprez.

126 AN autoritas & consensus viri, qui debet interponi in contractibus vxorum, debeat verbis exprimi, gloss. 7. nu. 1. & multis seq. præsertim nu. 14. & sequen.

127 An autem opus sit vti expresiè verbo autoritatis, ibid. nu. 3. & 4

128 Quid, si consuetudo requireret simpliciter licentiam viri, an tunc sufficeret eam adhiberi per modum consensus, d. nu. 4

129 An autem ea deberet esse expressa. ibid. nu. 8

130 Quid autem, si maritus mutus est, d. gl. 7. nu. 16. 17. 18. 19

131 Quid, si in contractibus tacitis, videlicet in societate, an hic sufficiat tacitus viri consensus, ibid. nu. 20

132 Quid, si ante contractum maritus consilium dederat, aut aliud fecerat, quod consensui adstipulatur, & posteà præsens est in ipso contractu, an satis sit, ibid. nu. 23

133 Quid, si simul contrahat cum vxore sine alia expressa autoritate, ibid. nu. 24

134 Quid, si pro vxore fideiubeat, ibid. nu. 25

135 Quid, si pro ea litigante causam instruat, aduocatum ducat, aut aliàs solicitet, ibid. nu. 29

136 Quid, si alius actus positiuus cum præsentia & taciturnitate, ibid. nu. 30

137 Quid, si tacitè consensus resultet ex verbis, ibid.

138 Quid autem, si nulla verba sint, sed sola iuris præsumptio, vel etiam alius actus sine verbis, ibidem.

139 Si ex statuto requireretur scientia siue conscientia mariti in contractu vxoris, an requiratur illius consensus, d. gl. nu. 35. & 36

140 Sed quid in actibus iudicialibus, an taciturnitas mariti habeatur pro consensu, ibid. nu. 37

141 Quid autem, si is actus sit voluntariæ iurisdictionis, ibid.

142 Quid, si maritus post contractum vxoris sciens patiatur diutius eum, qui cum ea contraxit, possidere rem ab vxore venditam, gl. 7. nume. 39. & multis seq. vsque ad 48. inclusiuè.

143 Quando autem consensus dicatur esse expressus aut tacitus, gl. 7. num. 49. & multis seq. vsque ad finem eius gl.

144 An sufficiat maritum præbuisse generalem consensum quibusuis contractibus, qui fient per vxorem, gl. 7. nu. 113

GLOSA OCTAVA,

IN VERBO,

De son mary.

145 AN vxori liceat quicquam agere sine autoritate mariti antiquorum legibus, gl. 8. nu. 1

146 Quid ex legibus Platonis, ibidem nume. 3. in fin.

147 Apud quos populos sint similia statuta, ibidem nume. 4

148 Quid de iure ciuili, ibid. nu. 5

149 Vtrum nostra consuetudo sit largè vel strictè interpretanda, ibidem, & aliis locis ibi citatis.

150 Si vir abest, an eius consensus requiratur, eadem gl. 8. nu. 6. & multis seq.

151 Quid, si nõ abest in longinquis partibus, aut diutius non est absuturus, ibid. nu. 19

152 An autem tunc interuenire debet iudicis autoritas, ibid. nu. 20. & multis seq.

153 An & alij loco eorum subrogandi, d. gl. 8. nu. 27. iunctis præcedentibus.

154 Et si dubium sit, an vir fuerit præsens, an absens à loco, cum mulier contraxit, quid præsumendum est ibid. nu. 29. & seq.

155 Quid, si vir sit furiosus, d. gl. 8. nu. 32

156 Et an tunc quoque loco illius, iudicis autoritas interponi, aut alij subrogari debeãt, d. nu. 32. & iterum, nu. 34. in fi. & locis ibi allegatis.

157 Quid, si maritus sit bannitus, gloss. 8. nume. 35. & seq.

158 Quid, si minor, d. gl. 8. nu. 41. & seq.

159 Sed quid, si è diuerso vxor sit minor, & vir maior, an sufficit eius autoritas, ibid. nu. 49

160 Quid autem in muliere cœlibe, an ea liberè sine autoritate cuiuspiam contrahere posit, ibid. nu. 50. & multis seq.

161 Et si vxor fecerit contractum sibi vtilem sine consensu mariti, an valeat, glos. 8. nume. 56. & sequen.

162 In dubio autem an præsumetur sibi esse vtilis, an inutilis, ibid. nu. 64. & iterum, nu. 89

163 An vxor, quæ emit commodè sine consensu mariti, posit dare facultatem redimendi, vel in ipso contractu, vel posteà gl. 8. nu. 90

164 Et si dederit in ipso contractu, an poterit posteà prorogare sine consensu mariti, ibid.

165 An vxor mortuo marito poterit ratificare contractum à se factum sine autoritate illius in sui præiudicium, gl. 8. nu. 91

166 Sed an poterit cogere eum, qui ita secum contraxit, vt obseruet contractum, ibidem, & multis sequen.

167 Vtrum autẽ soluto matrimonio, ea quæ sic contraxit, aut hæredes eius, teneantur stare contractui, ibid. nu. 99. & multis seq.

168 An verò vxor poterit donare liberis suis sine consensu mariti, ibid. nu. 110

169 Vtrum vir posit accommodare autoritatẽ vxori secum contrahendi, gloss. 8. nume. 112. & multis seq.

170 An vir qui consensit contractui vxoris, poterit postea consensum reuocare, gloss. 8. nume. 122. & sequen.

171 Si vir nolit consentire vxori volenti contrahere

forte viriliter, quid agendum sit, ibidem, nume.127
172 An autem tunc sufficiat nullam esse consentiendi causam, vt vxor contrahere posit, ibidem num.129
173 Quid, si periculum sit in mora, ibid.nu.31
174 An autem loco viri sit alius substituendus, ibid. num.132
175 Sed quid, si consuetudo vlta consensum viri requireret decretum iudicis, an tunc recusante viro sufficeret decretum iudicis, ibidem nume.133
176 Quid, si vxor contrahat eum extraneo, cui se asseru esse innuptam, an tunc valeat contractus, ibid nu.135.& multis seq.
177 An autem in praeiudicium mariti, ibidem, nume.141
178 Sed quid si is extraneus non ignorabat eam nuptam esse, ibid.nu.142.& seq.
179 Quid autem, si ea vxor creditur communi hominum opinione maritum non habere, d glos.8. nu.144.& seq.
180 Et quid, si is qui cum ea contrahit, scit communem opinionem esse falsam, ibid.nu.159
181 Quae autem hic dicatur cōmunis opinio, vt det robur actui, ibid.nu.160.& seq.
182 Quid, si mulier contrahat cum ecclesia vel pia causa sine consensu viri, an valeat, glo.8.nu.162. & sequen.
183 Et quid, si contrahat cum fisco aut principe, ibi. nu 175 & seq.
184 An consensus mariti requisitus à consuetudine sit immediata causa transferendi dominij, gl.8. num.177
185 Cuius autem effectus sit ea res, ibid.
186 Si mulier sine consensu mariti vendit rem alterius consentientis, cui posteà successit, an poterit impugnare huiusmodi venditionem, ibidem nu.178
187 Si vir consentiens non intelligit quid vxor contrahit, an satisfactum sit consuetudini, ibid.nu. 179.& seq.
188 Si testator infferit domum vendi, an vxor mea eiusdem haeres posit id facere me inscio, d.gl.8. nu.184.& seq.
189 Quid de alio contractu necessario, qui scilicet, procedit ex necessitate statuti, aut aliter, ibid.nu. 195.& seq.
190 Mulier innupta quae emit cum facultate redimendi, an cōstante matrimonio poterit emptorem admittere ad redemptionem sine consensu mariti, d gl.8.nu.204
191 An mulier vendens rem emphyteuticam sine consensu mariti, cadat emphyteusi, ibid.nume. 205.& seq.
192 Vtrùm id statutum sit aequum & fauorabile, an contrà iniquum & odiosum, ibid.nu.214
193 An mulier Pictauica posit alibi contrahere sine consensu viri, ibid.nu.216.& seq.
194 Quid è diuerso, si mulier extranea contrahat in Pictauia sine consensu mariti, d.glos.8.num.225. & seq.
195 Et quid, quantùm ad bona sita in ipsa Pictauia, ibidem.
196 Quid item in muliere Pictauica, quantùm ad bona alibi sita, ibid.nu.227.& seq.
197 Sed quid in muliere alterius originis, nupta in Pictauia, ibid.nu.226
198 Quid è diuerso in muliere Pictauica origine, alibi nupta, ibid.nu.229
199 An autem in his dubiis inspiciendus sit locus constitutionis procuratoris ad contrahendū, an locus in quo procurator contrahit, ibid.nume. 230.& seq.
200 Si vxor habet verum maritum, quem fortè putat mortuum, & alteri nupsit, cuius cōsensu contraxit, an valeat contractus, d.gloss.8.nume.233. & sequen.
201 Quid autem, si vxor non habet verum maritum, sed tantùm putatiuum, an eius consensus requiratur in contractibus illius, ibid.nu.234.& multis seq. vsque ad 275
202 Si vxor vendidit sine consensu viri, & posteà res vendita perit, cuius erit periculo, vxoris ne an emptoris, gl.8.nu.277.& 4.seq.
203 An vxor captiua posit contrahere pro sua redemptione sine consensu viri, d.glos.8.num.282. & sequen.
204 Sed quid, si captiua sit ob crimina, ibid.nu.288. & 2.seq.
205 Quid, si vxor conferat suum contractum factum inscio marito in tempus soluti matrimonij, d.gloss.8.nume. 291.& sequen. vsque ad finem eius gl.

GLOSA NONA,

IN VERBO,

Ne les siens propres.

206 Maritus an habeat administrationem bonorum parapbernalium vxoris, ibid.nu.1.& 2
207 Et si vxor nōdum sit nubilis, an maritus habeat bonorum ipsius administrationem ex hac consuetudine, ibid.nu 3.& 4
208 Si eius patronatus pertineat ad vxorē, quis praeferetur, praesentatus ab ea, an à marito, ibid.nu. 5.& seq.
209 Et quid, si id ius competat ratione dotis, ibi.nu. 6.& seq.

NOMENCLATVRA ALPHAbetica autorum in hoc opere citatorum, praeter legum canonúmque interpretes, quibus nominandis iusto volumine opus esset.

Abbas Maximus.
Abienus.
Achaeus poëta Tragicus.
Acron Horatij interpres.
Actius antiquus poëta.
Adrianus Florentius Theologus.
Ægesippus.
Ægidius Romanus.
Ælianus.
Ælius Fuscus, pater.
Ælius Lampridius.
Ælius Spartianus.
Æmylius Macer.
Æmylius Probus.
Æneas Syluius, Pius Papa dictus.
Æschines orator.
Æschines Socraticus, poëta Satyricus.
Æschrion Mitylenaeus poëta antiquus.
Æschilus poëta Tragœdus.
Æsopus.
Aëtius Medicus.
Afranius.
Africanus scriptor Rei rusticae.
Agathius Scholasticus.
Albertus Magnus.
Albertus Eyb.
Albumazar Astrologus.

Alexos

Alcæus poëta antiquus.
Alcimus Siculus.
Alcinous Platonicus.
Alcman, siue Alcmeon.
Alexander Aprodiseus.
Alexander Trallianus Medicus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Hales Theologus.
Alexis Poëta Græcus.
Almansor Astrologus & Medicus.
Alphredus.
Aluarus Pelagius.
D. Ambrosius.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius.
Amos Propheta.
Amphitheus.
Anacreon Teius Poëta.
Anaxagoras Philosophus.
Anaxandrides Poeta Græcus.
Anaxilas, aut vt alij vocant,
Aoaxilaus.
Anaximander Milesius.
Anaximenes & ipse Milesius.
Andreas Dinus.
Andreas Vesalius.
Angelus Clauasius.
Angelus Politianus.
Antigonus.
D. Antiochus Pandectes.
Antipater Sidonius.
Antipater Thessalonicensis.
Antiphanes poeta Græcus.
Antiphon Ramnusius.
Antisthenes Philosophus.
Antistius Labeo.
Antonius Codrus Vrseus.
Antonius Florentinus Theologus.
Antonius Gazius Medicus.
Antonius Guarnerius Medicus.
Antonius Monschus, Theologus antiquus.
Antonius Panhormita.
Aphthonius declamator.
Apocalypsis.
Apollodorus.
Apollonides.
Apollonius Rhodius Poeta.
Apollonij Scholiastes.
Apostolius Byzantius.
Appianus Alexandrinus.
Apuleius Madaurensis.
Aquila interpres Bibliorum.
Archangelus Madrignanus.
Archelaus Alexandri filius, Atheniensis.
Archigenes Medicus.
Archytas harmoniacus.
Aristarchus. Aristeas.
Aristides Mylesius, ex libris rerum Italicarum.
Aristippus ex libris de antiquis delicijs.
Aristo.
Aristobulus.
Aristophanes.
Aristophanis ipsius interpres.
Aristoteles.
Aristoxenus Musicus.
Aristoxenus Pythagoricus.
Arnaldus Villanouanus Medicus.
Arnobius Theologus.
Arrhianus historicus.
Arsenius.
Artemidorus Daldianus.
Asconius Pedianus.
Aspasius.
Astesanus Theologus.
Arhsnasins.
Athenæus Naucratita.
Athenocles Symmachus.
Attilius.
Aueoxoar Medicus.
Auen Esdra, Bibliorum interpres.
Auerroïs.
D. Augustinus.
Augustinus Engubinus.
Auicenna.
Aulus Gellius, aut vt alij vocant.
Agellius.
Aurelius Olimpius Nemesianus.
Aurelius victor.
Ausonius.

B

BAptista Egnatius.
Baptista Mantuanus, Theologus & Poeta.
Baptista Saliceus Theologus.
Bardesanes Syrus.
Barptolomæus Merula.
Barptolomæus Montagnana Medicus.
D. Baruch Propheta.
Basilius Magnus.
Bayfius.
Bebelius.
Beda presbyter.
D. Bernardinus Franciscanus.
Bernardinus Bustius Theologus.
D. Bernardus Clareuallensis Abbas.
Bernardus Syluester.
Bessario Cardinalis.
Bias Prienæus.
Biblia.
Bibliorum interpres.
Bibulus.
Bigus Poeta neotericus.
Bion Borysthenites.
Bion, Poeta Bucolicus.
Blondus.
Bocacius. Boethius.
D. Bonauentura.
Bonifacius à Ceua, Franciscanus.
Buchardus Decretorum collector.
Budæus, Galliæ decus perpetuum.

C

CÆcilius antiquus Poeta.
Cælius Aurelianus Medicus.
Cælius Rhodiginus.
Caius à Stobæo citatus.
Caius Titus Probus.
Caius Matius, Rei rusticæ scriptor.
Callicrates Tyrius.
Callimachus Poeta Græcus.
Calphurnius Poeta.
Calphurnius alter, interpres Terentij.
Cantica Salomonis.
Caper Grammaticus vetustissimus.
Cardinalis Vlispooensis.
Carneades Philosophus.
Carolus Bouillus.
Carpocration.
Cassiodorus.
Cassius Dionysius Vticensis, Rei rust. scriptor.
Cassius Latrosophista.
Cassius Septius.
Cato Censorius.
Catonis nomine inscriptus, vulgaris libellus.
Catullus Poeta.
Catullus antiquior, & ipse Poeta, & Orator.
Censorinus.
Cephissodorus Poeta Comicus.

Cercidas Megapolita Iambicus.
Cestius Pius declamator.
Chalcidius Platonicus.
Chamæleon.
Charicleas.
Charon Lampsacenus Historicus.
Chilo vnus ex septem.
Choricius.
Chrestodorus.
Christina Pisana.
Chrysippus, qui de rebus Italicis scripsit.
Alter Chrysippus Solensis.
D Chrysostomus.
Christophorus Landinus.
Claudianus Poëta.
Cleantes.
Clearchus.
D. Clemens.
Clemens Alexandrinus.
Cleobulus Lyndius.
Clitonymus, Rerum Sybariticarum scriptor.
Clitophon ex libris rerum Gallicarum.
Columella.
Conradus Gesnerus.
Conradus Heresbachius.
Conradus Theologus.
Constantinus Africanus.
Constantinus Cassianus Medicus.
Constantinus Cæsar.
Constantinus Fanensis.
Cornelius Celsus.
Cornelius Fronto.
Cornelius Gallus Poëta.
Cornelius Nepos.
Cornelius Tacitus.
Cornutus Grammaticus.
Crates Thebanus.
Cratinus.
Crinitus.
Critias.
Crobulus Comicus.
Ctesias.
Cynicus.
D. Cyprianus.
D. Cyrillus.

D

DAmegeron.
Daniel Propheta.
Dantes Florentinus.
Dardanus.
Dauid Psalmographus.
Demades Rhetor.
Demetrius Phalereus.
Demetrius alter.
Democrates.
Democritus.
Demosthenes.
Deuteronomij liber.
Dicæarchus.
Didymus, rei rusticæ scriptor.
Didymus Chalcenterus.
Diocles Carystius Medicus.
Diodorus Siculus.
Diodorus Theologus.
Diogenes Apolloniates.
Diogenes Cynicus.
Diogenes Laërtius.
Diogenianus.
Dion Nicæus.
Dion Prusensis.
Dionysius Halicarnasseus.
Alter Dionysius, qui de herbis scripsit.
Dionysius Carthusianus.
Dioscorides.
Diothymus Thebanus.
Diphilus.
Dius Pythagoricus.
Donatus.
Donatianus.
Dositheus, ex libris rerum Italicarum.
Doxopater Aphthonij enarrator.
Draco Corcyræus.
Durandus Theologus.
Duris Samius.

E

ECclesiasticus.
Ecdorus Poëta Græcus.
Egenarthus.
Empedocles.
Ennius.
Eobanus Hessus.
Ephorus.
Epicharmus.
Epicrates Ambraciota, Poëta Comicus.
Epicurus.
Epigrammata Græca.
Epiclitus.
Epictetus Philosophus.
Epiphanius Cyprius.
Erasmus.
Erasistratus Medicus.
Eratosthenes.
Eriximachus.
Esaias.
Esdras.
Eudoxus.
Eunapius.
Eupolis, Poëta Comicus.
Euphron, item Comicus.
Euripides.
Eusebius Cæsariensis.
Eustathius interpres Homeri.
Eustathius alter, Dionysij interpres, nisi idem sit.
Eustochium ex epistola ad Marcellam.
Eutropius Historicus.
Exodi Liber.
Ezechiel.

F

FAbius Pictor, antiquus Historicus.
Faustus Forliuiensis Poëta.
Fenestella.
Festus, aut vt alij vocant, Sextus Pompeius.
Firmicus Maternus Astrologus.
Flaccus Tibullus, antiquus Poëta Comicus.
Flauius Vopiscus.
Florentinus, rei rusticæ scriptor.
Floridus Sabinus.
Fortunatianus.
Franciscus Barbarus.
Franciscus Grapaldus.
Fulgentius.
Fulgosius.

G

GAbriel Biel, Theologus.
Galenus.
Gallienus Imperator, ex Epithalamio.
Gariopontus Medicus.
Garnerius, siue Guarnerius, Medicus.
Genesis Liber.
Gentianus Heruetus.
Gentilis Fulgineus Medicus.
Glosa ordin. Bibliorum.
Gorgias Leontinus.
Gorthæus Parisiensis Medicus.
Granius.
Gregorius Nazanzenus.
Gregorius Nyssenus.
D. Gregorius vnus ex 4. doctor.
Gregorius Gyraldus, vide infrà Lilius.
Guido Bonatus, Astrologus.

Gulielmus Blanchus.
Gulielmus Parisiensis.

H

HAly, Abbas Medicus.
Haly Abenragel Astrologus.
Hamilcar, rei rusticæ scriptor.
Harmenopulus.
Harpocration. Hecaton.
Hegesandes.
Hellanicus. Heliodorus.
Hephæstion.
Heraclides Ponticus.
Heraclitus Metapontinus.
Hermes Trismegistus.
Hermia Platonis interpres.
Hermippus.
Hermogenes.
Hermolaus Barbarus.
Herocles.
Herodianus.
Herodicus Crateteus.
Herodorus.
Herophilus Medicus.
Hesiana ex libris rerum Libycarum.
Hesiodus.
Hesiodi ipsius interpres.
Hesther Liber.
Hesychius. Hieremias.
D. Hieronymus.
Hieronymus Rhodius.
Hieronymus Zanetinus.
Hieronymus alius, antiquiss. scriptor.
Hieronymus Cardanus.
Hippasus Metapontinus.
Hippias Sophista.
Hippocrates Medicus.
Hispanus quispiam innominatus.
Homerus.
Homeri interpres.
Horatianus Medicus, vide Octauius.
Horatius.
Hugo à S. Victore, Theologus.
Hyginus.
Hyperides orator.

I

IAcobus Foroliuiensis Medicus.
Iacobus Portillarum Comes.
Iacobus Sprenger.
Iacobus Voragineus, Theologus.
Iamblycus.
Ianus Cornarius.
Ianus Parrhasius.
Ibycus.
Iesus filius Syrach.
D. Ignatius.
D. Ioannes Apostolus.
Ioannes Balæus Sudoluocas.
Ioannes Damascenus Theologus.
Ioannes Gerson.
Ioannes Grammaticus, cognomento Tzetzes.
Ioannes Griesch, Theologus.
Ioannes Haresbariensis.
Ioannes Mesues Medicus.
Ioannes Secundus, Poëta Epigrammatographus.
Ioannes Presbyter.
Ioannes Textor.
Ioannitius Medicus.
Iob liber. Iosephus.
Iouinianus Pontanus.
Irenæus.
Isaac Medicus.
Isacius Tzetzes, Lycophronis interpres.
Isocrates.
Isychius Hierosolymitanus.
Iuba Rex Mauritaniæ.
Iudicum liber.
Iulianus Aurelius.
Iulius Cæsar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Frontinus.
Iulius Florus.
Iulius Martianus Rota.
Iulius Pollux.
Iunius Romanus.
Iuncus.
Iustinus Historicus.
Iustinus Philosophus & Martyr.
Iuuenalis.
Iuuencus.

L

LActantius Theologus.
Lactantius Cælius, Statij interpres.
Lælius, Poëta antiquus.
Laïs medica. Lampridius.
Latinus Pacatus.
Laurentius Valla.
Lazarus Baysius.
Leo Papa.
Leon Philosophus.
Leonarthus Fuschius Medicus.
Leonides Græcus Epigrammatographus.
Leontius, rei rust. scriptor.
Leuitici liber.
Leuctricus.
Libanius Sophista Antiochenus.
Licinius Mutianus.
Lilius Gregorius Gyraldus.
Liuius.
Locrus, Poëta antiquus.
Lucanus.
D. Lucas.
Lucianus.
Lucillius, Poëta antiquus.
Lucius Afranius.
Lucius Cincius, antiquus Historicus.
Lucius Florus.
Lucretius.
Luctarius, Statij interpres, vide Lactantius.
Ludouicus Viues.
Lycophron, Poëta Græcus.
Lycophronis interpres.
Lycurgus orator.
Lysander Historicus.
Lysias. Lysis.

M

MAcrobius.
Mago Carthaginiensis, rei rusticæ scriptor.
Mahumetes.
Malachias Propheta.
Mamertinus Panegyrista.
Manardus Medicus.
Mantuanus Poeta, vide Baptista.
Marcellus Burdegalensis Medicus.
D. Marcus.
Marcus Ambiuius, rei rusticæ scriptor.
Marsilius Ficinus.
Martialis Constantinopolitanus.
Martialis, Poeta Epigrammatarius.
Martianus Capella.
Martinus Magister Theologus.
Marullus Constantinopolitanus, Poëta.
D. Matthæus apostolus.
Matthæus à Gradibus, Medicus.
Melancomius.
Menander, Poeta Græcus.
Menander alius, Rhetor.

Menæb

Menæbmus Sicyonius.
Menedemus Philosophus.
Menippus Byzantius.
Merula, vide Georgius.
Metellus Numidicus.
Metiodorus.
Michaël Byzantius, qui & Apostolius dicitur, quem suprà nominauimus.
Michaël Sauonarola Medicus.
Michaël Verinus, Florentinus.
Michæas propheta.
Mnaseas, rei rusticæ scriptor.
Moschus, Siculus, Poeta.
Musæus, Poeta antiquissimus.
Musicius, Poeta Epigrammatographus.
Musonius.
Mycillus, Ouidij interpres.
Myro.
Myrtilus ex Historicis paradoxis.
Myrtilus.

N

NÆuius, Poeta antiquus.
Naumachias, Poeta Græcus.
Nemechius, Philosophus.
Nicander.
Nicandri interpres.
Nicephorus Historiographus.
Nicias in Arcadicis.
Nicolaus ex libris περὶ ἠθῶν.
Nicolaus Nicolus Florentinus Medicus.
Nicolaus Leonicus Thomæus.
Nicolaus Themæus.
Nicolaus Lyranus Theologus.
Nicostratus, Poeta Comicus.
Nonius Marcellus.
Nonnus, Poeta Græcus.
Nonius.
Numerorum liber.
Nymphodorus Syracusanus.

O

OCtauius Horatianus Medicus.
Oenomaus.
Omar Astrologus.
Onesicritus.
Oribasius Sardianus Medicus.
Origenes Adamantius.
Oxion Thebanus.
Orpheus.
Orus Apollo.
Osias propheta.
Osthanes Medicus.
Otho Brunfelsius.
Ouidius.

P

PAcatus Panegyrista.
Pacuuius Poeta Comicus.
Palæphatus.
Palladas Epigrammatographus Græcus.
Palladius, rei rusticæ scriptor.
Pancrates Areas, Poëta.
Panegyrista Constantini innominatus.
Paralipoménων Liber.
Parmenides Philosophus.
Parthenius Chius, Poeta Græcus.
Patrocles.
Paula ex epistola ad Marcellam.
Paulinus Nolinus.
D. Paulus.
Paulus Ægineta.
Paulus Æmylius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Orosius.
Paulus Silentiarius, Græcus Epigram.
Pausanias antiquior.
Pausanias iunior.
Paxamus, rei rusticæ scriptor.
Periclione Pythagorica.
Petrarca.
Petronius Arbiter.
D. Petrus.
Petrus Aponensis, Philosophus & Medicus.
Petrus Damianus.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludensis, Theologus.
Phalaris.
Pherecrates Atheniensis Comicus.
Philagrius Medicus.
Philæmon, Poeta Comicus.
Philaretus Medicus.
Philelphus.
Philippides Comicus.
Philippus Beroaldus.
Philo Iudæus.
Philo Byblius, Sachoniatonis interpres.
Philochorus.
Philostratus.
Philostratus alter, Lemnius.
Philoxenus Poeta Lyricus.
Phocylides Milesius.
Phocion.
Phyntis filia Callicratis Pythagorica.
Pierius Valerianus.
Pindarus.
Pindari interpres.
Pittacus Mitylenæus.
Planudes.
Plato Philosophus.
Plato alter, Poëta Comicus.
Plautus.
Plinius senior.
Plinius iunior.
Plinius Valerianus Medicus.
Plotinus Platonicus.
Plutarchus. Polemon.
Politianus. Pollux.
Polybius Medicus antiquus.
Polybius Megapolitanus, Historicus.
Polyenus.
Pomponius, antiquus Poëta.
Pomponius Mela.
Porphyrion Horatij interpres.
Porphyrius Platonicus.
Pontanus.
Porcius Latro.
Portius Licinius.
Posidonius Calamensis.
Priscianus.
Probus Aemilius.
Probus Virgilij interpres.
Procopius Cæsariensis.
Procrus Lycius Platonicus.
Propertius.
Prudentius Poëta sanctissimus.
Ptolemæus Astrologus.
Publius Rutilius Lupus.
Publius Syrus Mimus.
Pylades, interpres Plauti.
Pythagoras.

Q

QVintilianus.
Quintilianus alter, huius auus.
Quintus Curtius.

R

RAbbi Solomon.
Rabbi Moses Ægyptius.

Rabbi

Rabbi Dauid Kimhi.
Rabbi Bag.Bag.Medicus.
Rasis Medicus.
Regum liber.
Richardus à S.Victore,Theologus.
Robertus Carozolus,Theologus.
Robertus Holkot,Theologus.
Rodulphus Agricola.
Rodulphus Gualtheus.
Romuli leges.
Ruellius Medicus.
Rufus Medicus.
Ruth liber.
Rutilius Lupus.

S

Sabinus Medicus.
Saconiaton Byblius.
Salomon.
Selpe Medica.
Salustius.
Satyrus.
Saxo Grammaticus,Danorum Historicus.
Scaurus declamator.
Scotus Theologus.
Sebastianus Montous,Medicus.
Secundus Philosophus.
Semptonius Asellio.
Seneca Philosophus.
Seneca alter Tragœdiographus.
Serapio.
Serenus Sammoninus.
Serinus.
Seruius Maurus,aut vt alij vocant,Marius.
Sextus Clodius.
Sextus,aut vt alij vocant,Festus Pompeius.
Sibylla Erithræa.
Sidonius Apollinaris.
Sigismundus,lib.Gem.
Silius Bassus.
Silius Italicus.
Simonides.
Simplicius.
Socion.
Simulus Poëta.
Socrates Constantinopolitanus,Historicus.
Solinus.
Solomon.
Solon.
Sophocles.
Sophonias Propheta.
Soranus Ephesius,Medicus.
Sosipater.
Sozomenus,Historicus Ecclesiasticus.
Sostratus rerum Tuscanicarum scriptor.
Sostratus alter,qui de venatione scripsit, nisi idem sit.
Sotacus.
Sotira obstetrix,eadémque Medica.
Sphærus Bosphoranus,Philosophus Stoïcus.
Statius.
Statij eiusdem interpres.
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Strato Lampsacenus.
Suetonius.
Suidas.
Susarion Megarensis,primæ Comediæ inuentor.
Symmachus.
Symphorianus Medicus.
Synesius Cyrenensis.
Synesius Platonicus.
Syriscus Papa.

T

Tatianus Syrus,Theologus.
Taurus Philosophus Platonicus.
Telemachus Epigram.Græcus.
Terentius.
Terentianus.
Tertullianus.
Thales Milesius.
Themison Medicus.
Theocritus.
Eiusdem interpres.
Theodoricus.
Theodoricus Cyrenensis.
Theodorus Gaza.
Theodorus alter antiquior,ex lib.Metam.
Theodorus Priscianus Medicus.
Theodosianus Codex.
Theognis Megarensis.
Theophylactus Theologus.
Theophilus Antiochenus.
Theophilus Protospatarius,Medicus.
Theophrastus.
Theopompus,Poëta Comicus.
Thessalus,Hippocratis filius.
Thobiæ liber.
D.Thomas Aquinas.
Thomas Magister.
Thomas Maurus.
Thraseas.
Tibullus Elegiographus.
Timæus.
Timon.
Timotheus Episcopus.
Titinnius,antiquus Poëta.
Titus Medicus Asclepiades.
Trebellius Pollio.
Tritemius Abbas.
Triphiodorus.
Turpilius,antiquus Poëta Latinus.
Tzetzes.

V

Valerianus Imperator.
Valerius Aedituus.
Valerius Flaccus.
Valerius Harpocration,de quo supr à.
Valerius Maximus.
Valerius alter,scriptor ecclesiasticus.
Valescus Tarentinus Medicus.
Varro.
Varus Geminus,declamator.
Vegetius Renatus.
Velleius Paterculus.
Verrius.
Virgilius.
Vitruuius.
Vlpianus,Demosthenis interpres.
Volaterranus.
Vopiscus Syracusius.
Vunefrigus Anglus.

X

Xanthus Lydus.
Xenarchus.
Xenophanes.
Xenophon.
Xystus Pythagoricus.

Z

Zacharias Propheta.
Zenobius.
Zenodotus.
Zenon Philosophus.

FINIS.